

MONUMENTA
GERMANIAE

HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDITIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI.

[Ser. in-fol.]

SCRIPTORVM
TOMVS XXV.

VERLAG KARL W. HIERSEMANN

LEIPZIG 1925

THE BOOK
4 OKT. 1949
M. C. E. B.

SCRIPTORUM TOMO VICESIMO QUINTO CONTINENTUR:

	Pagg.
Praefatio auctore G. Waitz	VII, VIII.
GESTA EPISCOPORUM ABBATUM DUCUM ALIORUMQUE PRINCIPUM SAEC. XIII.	
I. Aegidii Aureaevallensis Gesta episcoporum Leodiensium ed. I. Heller.	1--129
Gesta abbreviata	129--135
II. Vita Alberti episcopi Leodiensis ed. I. Heller	135--168
III. Vitae Odiliae liber III. de triumpho S. Lamberti in Steppes ed. I. Heller	169--191
IV. V. Monumenta historiae Villariensis.	192--235
Chronica Villariensis monasterii	195--209
Continuationes 3 (tertia auct. Francone)	209--219
Ex Gestis sanctorum Villariensium	220--235
VI. Christiani archiepiscopi liber de calamitate ecclesiae Moguntinae ed. H. Reimer	236--249
VII. Richeri Gesta Senoniensis ecclesiae	249--345
Vita Antonii abbatis Senoniensis	345--348
VIII. Chronicon rhythmicum Austriae ed. W. Wattenbach	349--368
IX. Chronici rhythmici Coloniensis fragmenta	369--380
X. Genealogia ex stirpe sancti Arnulfi descendentium Mettensis ed. I. Heller	381--385
XI--XIV. Genealogiae ducum Brabantiae ed. I. Heller	385--413
Genealogia ducum Brabantiae heredum Franciae	385--391
Genealogia ducum Brabantiae ampliata	391--399
Genealogia ducum Brabantiae metrica	399--404
Chronica de origine ducum Brabantiae	405--413
XV. Chronicon Hanoniense quod dicitur Baldulni Avennensis ed. I. Heller	414--467
XVI. XVII. Chronica principum Saxoniae et monumenta Brandenburgensia ed. O. Holder-Egger	468--486
Chronica principum Saxoniae	472--480
Excerptum chronicae principum Saxoniae	480--482
Heinrici de Antwerp tractatus de captione urbis Brandenburg	482--484
Chronicae episcopatus Brandenburgensis fragmenta	484--486
Catalogi archiepiscoporum Magdeburgensium fragmentum	486
XVIII. Acta quorundam episcoporum Lubicensium	487--494
XIX. Historia monasterii Rastedensis	495--511
Notae de fundatoribus monasterii	512
Miracula in monasterio Rastedensi acta	513--514
XX. Baldulni Ninovensium chronicon ed. O. Holder-Egger	515--546
Versus magistri Gilberti de Outre de guerra habita inter Philippum regem Franciae et Guldonem comitem Flandriae	547--548
Notae Ninotenses	548--549
Recapitulatio omnium abbatum ecclesiae Ninivensis	549--552
Fundatio ecclesiae Ninivensis	552
Historia (altera) fundationis ecclesiae Ninivensis	553--556
XXI. Iohannis de Thirode chronicon ed. I. Heller	557--584
Notae Gandavenses	585--586
XXII. Iohannis Capitis historia monasterii Ilfeldensis	587--589
XXIII. Gesta episcoporum Elchstetensium continuata ed. I. Bethmann et G. Waitz	590--609

VI SCRIPTORUM TOMO VICESIMO QUINTO CONTINENTUR.

	Pagg.
XXIV-XXVII. Historiae Patavienses et Cremifanenses	610-678
Historiae episcoporum Pataviensium et ducum Bavariae	617-623
Historia Cremifanensis	623-637
Annales Bavarici	637-638
Bernardi, ut videtur, liber de origine et ruina monasterii Cremifanensis	638-651
Eiusdem historiae	651-678
XXVIII. Sifridi presbyteri de Balnhusia historia universalis et compendium historiarum ed. O. Holder-Egger	670-718
XXIX. Gesta praepositorum Sclorburgensium continuata	710-735
XXX. Chronica monasterii Sancti Bertini auctore Johanne Longo ed. O. Holder-Egger	738-806
XXXI. Ex Chronico Eberspergeni posteriore	867-872
Nota Eberspergensis	872
Addenda et emendanda	873
Index rerum auctore Br. Krusch	874-953
Glossarium auctore Br. Krusch	954-957
Corrigenda	958

Tabulae: I. ad p. 2; II. ad p. 249; III. ad p. 496; IV. ad p. 615; V. ad p. 680.

Quotquot auctores inde a medio saec. XIII. usque ad eius finem res in diversis regni Germanici territoriis et in vicina Flandria gestas Latina lingua descripserunt hoc Scriptorum tomo collegimus; quin etiam saeculi illius fines transgressi, libros post demum compositos recepimus qui vel in eius historia narranda maxime versantur, vel aliis ita sunt coniuncti, ut vix ab eis divelli posse viderentur. Et omnes patriae provinciae, sola Suevia excepta, materiam modo largiorem, modo quidem magis ieiunam et aridam praebuerunt. Prae omnibus vero etiam hac aetate Lotharingia et Flandria copia librorum historicorum excellunt; neque potuimus quin etiam historiam Gallica lingua illic scriptam reciperemus, quamvis opera eiusdem temporis patria lingua composita ab hac scriptorum serie seclusa sint, in alia Monumentorum parte edenda. Unus alterque auctorum altius, ut ita dicam, consilium cepit, cum historiam universalem scribendam sibi proposuisset; sed etiam hi — Balduinus Ninovensis, Iohannes de Thilrode, Sifridus de Balnhusin — nihil fere notatum dignum memoriae tradiderunt praeter ea quae ad vicinas

terras earumque principes spectant, ita ut eorum opera hoc loco apte essent exhibenda. Certe Iohannes Longus, qui librum monasterii S. Bertini chronicam inscripsit, etiam uberiores historiae universalis conspectum plagulis suis inseruit quam apud illos reperies. Et idem fere de Bernardo Cremifanensi dicendum est. Haec vero plerumque ex libris eius saeculi notissimis, sed parvae auctoritatis, Martini, Vincentii, Iacobi, sumserunt. Quae repetero nostrum esse non poterat. Quare non uno loco potius fragmenta quam continuam narrationem exhibere debuimus, nonnumquam tamen retinere, quae quin nauseam multis lectoribus faciant vix dubitamus, quibus vero qui auctorum ingenia et studia diiudicare velint vix carere poterunt. Sed etiam graviora et quae ad veram historiam cognoscendam non parum conducunt hoc volumine edidimus, inter quae monumenta historiae Leodiensis, Richeri historia Senonensis, Historia Rastedensis praecipuum sibi locum vindicant. Alia vel principum saecularium genealogias et res illustrent vel varia ecclesiarum tunc temporis fata ante oculos ponunt. Nonnulla hucusque erant inedita vel in libris impressa qui paucorum in manus venerunt, alia mendose nec sine lacunis luci data. Nunc quotquot codices exstare compertos habuimus, ea qua bibliothecarum et archivorum publicorum praefecti excellunt benevolentia adiuti, nacti sumus eorumque ope ubique genuinam librorum formam restitutam esse confidimus. Sociis nostris et aliis viris doctis qui huic rei operam navaverunt etiam hoc loco gratias referre mihi volupo est.

Dabam Berolini d. 2. Septembris 1880.

G. WAITZ.

AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIIUM. EDIDIT IOH. HELLER.

Post Anselmum, egregium illum rerum Leodiensium scriptorem, qui Herigeri de Gestis episcoporum libro alteram partem ad sua usque tempora deductam subiunxit, anni fere ducenti praeterlapsi erant, antequam unus ex posteris ad excipiendam episcoporum Leodiensium historiam denuo se accingeret. At ne ipsa quidem Leodiensis ecclesia, artium et litterarum in Lotharingia quondam nutrix, per totam Germaniam et Galliam scholarum disciplina et magistrorum ubertate celeberrima, virum huic negotio consciendo aptum procreavit. Etenim monachus quidam monasterii Aureaevallensis¹⁾, quod inter fundationes ordinis Cisterciensis in dioecesi Treverensi florebat, Aegidius, de quo nil nisi nomen ab ipso in praefatione traditum²⁾ compertum habemus, opus istud magnum diuque intermissum perficiendum suscepit. Neque invitis Leodiensibus, sed consentientibus et laudantibus, immo vero 'cogentibus'³⁾, se manum historiae eorum conscribendae admovisse ipse profitelur. Cumque e Leodiensibus imprimis canonici Novi Monasterii⁴⁾ Hoiensis postulationibus eum flagitassent, etiam eis idque praecipue Mauricio, quem fratrem sibi dilectissimum praedicat, opus absolutum velut commendandum et castigandum se transmissurum esse promisit⁵⁾.

Consilium quod sibi proposuerat exsequendum auctor in prologo ad librum tertium uberius exposuit. Studium enim Herigeri et Anselmi se imitatum eorumque duobus libris tertium adiecturum esse ait. In hoc tertio quomodo de gestis episcoporum disputaturus sit, his verbis indicat: Compendiose scribere dignum duximus, cuius nationis, culus conversationis quantique meriti fuerint apud Deum, dum adhuc essent in terris, nostre nationis pontifices Leodyenses. Insuper et quot annis vixerint aut quibus imperantibus ecclesie Leodiensi profuerint, vel quoto anno dominice incarnationis obierint et in quibus ecclesiis sepulti fuerint. Et paullo infra in praefatione de temporibus, quae narratione comprehenderit, testimonium fecit, quod hic repetere liceat: Igitur ab anno verbi incarnati 1048, in quo post venerabilem patrem Wazonem Theodulnus episcopus de regio sanguine natus ecclesie Leodiensi praeficitur et in

1) Orval, a Chiny ad meridiem. — Sed Aegidium Leodiensis originis fuisse, fortasse ex verbis praefationis nostrae nationis pontifices Leodienses concludas. 2) . . . Aegidius, divina miseratione Aureaevallis, ordinis Cisterciensis, monachorum infans.

Prolog. ad libr. III. 3) III, 167: Insuper facti sumus ista scribende, sed eos excipitis nos (ex 1. Cor. 12, 11). 4) Neufmausier prope Huy. 5) In prologo ad libr. III.

episcopum consecratur, nostram dignum duximus initium habere portulunculam, finem vero in Henricum tercium huius nominis episcopum, quem prefecit ecclesie Leodiensi Petrus dictus Caputius, cardinalis S. Georgii ad velum aureum et legatus sancte Romane ecclesie, anno Domini 1247, 6. Kal. Octobris. Cum his convenit, quod in ultimo capitulo non ultra electionem Henrici III. flum narrationis deducit, quoniam, ut ipsius verbis utar, 'quid scribere debeat, certum nondum habuerit. Unum tamen, quod satis dignum memoria duxerit, se addere voluisse prodit: Henricum inconsecratum usque ad finem anni 1251, 'quando calamo silentium imposuerit, episcopatum rexisse. Quibus ex verbis librum a. 1247. vel paullo post inchoatum et a. 1251. finitum esse, luce clarius apparet. 10

At non modo vetustiorum Herigeri et Anselmi Gestorum continuationem dare voluit auctor; longe latiore campum percuttendum, longe difficilius consilium sibi exsequendum proposuerat. Ad laudatos veterum scriptorum libros supplementa dare conatus est, et quae Herigerus ante annos ducentos septuaginta de primordiis ecclesiae Leodiensis, Anselmus postea de posterioribus temporibus et quadam ex parte testis oculatus conscripserant, haec omnia emendanda et supplenda sibi sumere Aegidius non difficilius esse opinabatur. Totam enim Leodiensium historiam adornare omniaque, quae ab aliis scripta invenerat, colligere et in unum Gestorum episcoporum Leodiensium volumen redigere et compingere in animum induxerat. Quod consilium antequam videamus quomodo absolverit, codicem, in quo servatum est opus, archetypum paucis describere iuvabit. 15

Est codex bibl. Seminarii Luxemburgensis Nr. 264, saec. XIII, membr. in 4. maiori, duabus columnis exaratus; olim, ut in pagina tertia manu scribae legitur: Liber sancte Marie Aureevallis, Cisterciensis ordinis, Treverensis diocesis. Qui eum abstulerit, anathema sit. Ex bibliotheca Aureevallensi a monachis, 'ut Gallorum incendiis aut depraedationi eriperetur', in monasterium Sancti Huberti Andaginense delatus, hic a. 1612. a Chapeavillio repertus est et publici iuris factus. Dein Aureevalli restitutus, hoc loco usque ad diem 23. Junii a. 1793. mansit, quo die Gallorum milites coenobium flammis tradiderunt. Atamen rursus religiosi curantibus, codicem integrum et illaesum Luxemburgium delatum esse gaudemus, ubi in bibliotheca Seminarii usque hodie asservatus, flagitantibus nobis summa cum liberalitate transmissus est. Hic est codex in quo quasi in fundamento nostra nititur editio. Est enim ipsius 20

1) III, 107. 2) ... multa relatu digna, necro qua de causa, obmissa sunt. Igitur auxilio Dei adiuti, ne more et gesta sanctorum principum ob negligentiam scriptorum cum sonitu traderentur in oblivionem, ea quo a supradictis patribus obmissa erant, de eisdem pontificibus per diversa volumina colligentes, prior et secundo libello loco competentis annotare curavimus. Prol. ad libr. III. 3) Chapeaville, Qui Gesta pontificum Tongrensi, Traiectensi et Leodiensi scripserunt auctores (Leodii 1612) I, praefatio ad lectorem: ... in exemplar quod ipse auctoris autographum esse existimamus, ... nuper (incedimus). Cum enim in monasterio Sancti Huberti in Arduenna pro dirigenda moderni abbatis electione essemus et ad priorem et conventum monasterii Aureevallis, quod a dicti Huberti monasterio octo tantum miliaribus distat, de vita et gestis Aegidii dum viveret eorum confratris sciscitantes, scripsissemus; nec quicquam horum apud eos reperiri ex pio

et erudito patre Pontio Bonnay moderno loci illius priore accepissemus, ex senioribus vero monasterii Sancti Huberti inaudiremus, religiosos Aureevallis pretiosiora mobilia sua, ut Gallorum incendiis aut depraedationi eriperent, votivos pridem ad suum monasterium deferre, statim incesit animus Sancti Huberti bibliothecam diligenter perstrandi ac de codicibus manuscriptis, qui eo in loco frequentes sunt, inquirendi; quod dum facimus, incidimus in codicem perantiquum pergamenum, cooperturae perelegantis, literis initialibus auro exornatis, Gesta pontificum Tongrensi, Traiectensi et Leodiensi continentem, in cuius initio et fine verba haec ascripta erant: Liber s. M. A., C. d., Tr. d. Q. s. h. s. s. 4) Cf. Ernst, Histoire de Limbourg II, 9, qui codicem nostrum a. 1788. Aureevalli inspexit. 5) Cf. Goffinet, Le manuscrit dit de Gilles d'Orval (Annales de l'Institut archéologique du Luxembourg, tom. VIII.) p. 220, qui de codice pauca non contemnenda affert. 35

Aegidii autographum, quod ex toto eius habitu patet¹. Nam continet primam operis speciem, diversis scriptorum manibus exaratam, quam deinde sua manu Aegidius et correxit et innumeris additionibus auxit. Decem ni fallor amanuensium, fratrum nimirum Aureaevalleusium auxilio usus², quaecunque de historia Leodiensium scripta invenerat, auctor in hoc unum quasi corpus conscribi fecit. Huic scribae priores, illi sequentes dedit quaterniones; secundum tertius deinceps et quartus etc. excepit; et iterum manus primi, secundi, tertii etc. occurrit. Alteri hunc, alteri illum auctorem describendum tradit. Duo amanuenses vitam Alberti sibi sumserunt. Alius ex alio fonte omissa in margine supplet³. Omnes diligenter scripserunt et litteris maioribus rubricisque exarata distinxerunt, sed ita tamen, ut opus pro absoluto minime haberi possit. Illic melius atque alter compendia exsolvit; ille dictantem male intellexit⁴; saepissime textus vitii habundat. Postea Aegidius vitata nonnunquam correxit⁵; sed omissa supplere, nova addere maioris faciebat momenti. Haud pauca rasuris delevit, nonnulla in textum intrusit, plura in margine adnotavit; modo cum margines foliorum ad additiones inscribendas non sufficerent, folia et scedulas inseruit. — Codicem hoc modo adornatum secundum consilium in praefatione indicatum auctor re vera cum Hoiensibus, quippe quorum postulationibus librum confecisset, communcasse videtur. Reperiuntur enim in margine post adnotationes manu Aegidii exaratas aliae alia⁶ manu, nitidissima quidem et constanti, adiectae. Quarum adnotationum scriptorem Hoiensem fuisse, si quae in eis tradita sint respicis, facile intelliges. Nil enim nisi, ut ita dicam, Hoiensia narrat⁷, et ita quidem, ut se ipsum Hoiis degisse aperte prae se ferat. E. gr. III, 10. sepulcrum Theoduni, ut suo adhuc tempore in ecclesia s. Mariae Hoiensis exstaret, accuratissime describit; III, 24. ex archivo ecclesiae chartam offert; III, 17. de translatione Petri heremitaie ait: Deliberavimus communi assensu abbatis et capituli, et addit, translationem tempore Roberti episcopi Leodiensis (a. 1240—1246) factam fuisse, Mauritio eiusdem ecclesie canonico omnia supradicta procurante. Dein epitaphium Petri descripsit. Fortasse ipsum Mauritium, cuius iudicio opus suum Aegidius subiecit, haec addidisse coniecimus. Sed cuius sint, num Mauritii an alterius cuiusdam: certe Hoiensis scriptoris esse, nemo sane negabit⁸. — Postea codicem Aureaevallem remissum Aegidius denuo evoluit. Verba Hoiensis cum textu coniungit⁹, delet¹⁰, emendat eisque nova adiicit¹¹. Fortasse

1) Codicem primo descripsit Namur, Belge Bibliophile XVI (2. série VII), p. 139 sqq.; Goffinet l. l. p. 230 sqq. — In prima pagina codicis exaravit manus saec. XVIII: *Gesta episcoporum Leodiensium auctore Aegidio monacho Aureaevalleis*, quod V. Cl. Namur nescio quo errore plectus 'Aegidio Nonaetio' legit. Paginae codicis moderno modo numeratae sunt. 2) Scriptorum manus hoc modo occurrunt. Primus scriptor exaravit pag. 1—34, 205—213; secundus p. 39—66, 87—131 (desinit in media pagina); tertius p. 67—88, 214—258; quartus p. 131 (in media pagina) — 154, 163—170, 173—182; quintus p. 155—182, 182 (altera columna), 303 (altera columna); sextus p. 183—204; septimus p. 214—220, 406; octavus p. 259—308, 313 (altera columna) — 368, 427—494; nonus p. 307—313 (prima columna), 407—426; decimus p. 389—405. Huc accedunt hic illic in margine additiones eorundem scriptorum et fortasse unius vel alterius, cuius manus sibi non invenitur. 3) Hoc praecipue munus scriptoris quinti erat, qui e. gr. ex Chronico Ruperti haud pauca adiecit.

4) Amanuenses non solum ex legendo, verum etiam ex audiendo errasse, ex mendis eorum intelligas; e. gr. cf. III, 2. *dissentionis pro discissionis, ekelementis pro adocententis* (cf. II, 10; II, 82). Vide etiam III, 33, 37, quae capitula hoc modo mutilata esse elucet. 5) Praesertim in prioribus operis partibus. 6) Restant tredecim huiusce manus adnotationes: I, 14, 17, 19, 20, 32; II, 34, 40, 54 (ex Siegberto); III, 10, 17 (bis), 24, 106. Una postea erasa est et alia manu sed coeva in scedulam assutam transscripta; cf. I, 39. 7) Tantum in ultima additione (III, 106) nil de Holo traditur, sed quaedam in textu de antiphonia aliqua s. Bernardi enarrata emendantur. 8) Codicem Aegidii Holium venisse, etiam ex Albrico scimus, ad cuius chronicon ab interpolatore Hoiensi quaedam ex Aegidio desumpta addita sunt. De his omnibus V. Cl. Scheffer-Bolchorst egregie disputavit in praefatione ad Albricum SS. XXIII, 646. 647 n. 48. 9) I, 17. 10) I, 39. 11) I, 32.

AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIIUM.

Hoïenses, utpote gratias reddituri, cum codice libros remiserunt, e quibus rursus Gestorum volumèn ditare possent Aureaevallenses. Ita factum est, ut noster multa adhuc marginibus inscriberet. Primo quaeque adnotata signis vel lineis rubro colore ductis accuratissime cum textu coniungit; posteriore tempore adlecta textui minus accurate respondent. Postremo totum opus ipsi auctori iam sere nihil aliud erat ac volumèn, in quo ad novam editionem faciendam quaecunque inveniret colligeret. Quin etiam solum alicuius narrationis initium nonnunquam in marginem scripsit et verbis: Quere in alio libro lectorem ad fontem delegat¹. — At fieri potuit, ut aliquis Aegidii coaevus haec omnia adderet! — Sed tum vix poterat accidere, ut is qui hoc sibi sumeret officium ex auctoris quasi ingenio tot locos mutaret. Non vero alius atque auctor ex eodem fonte ommissa quaedam supplere, alia huc erasa illuc pie transcribere voluisset². Cumque Aegidius in praefatione id se egisse profitetur³, ut quot annis vixerint (episcopi) aut quibus Imperantibus ecclesie Leodiensi presuerint, vel quoto anno dominice Incarnationis obierint et in quibus ecclesiis sepulti fuerint, enarret, manus correctoris hunc praecipue ordinem chronologicum emendat, supplet, ampliat. Profecto vix ulla apparet causa, quae quemquam praeter auctorem inducere potuerit, ut eum sibi laborem sumeret. — Nos novam editionem instituturi, eis quae in codice ab initio scripta fuerant, pro fundamento usi sumus; quae auctor manu scribae in margine addidit, 1. 2. 3. etc. distinximus⁴; quae ipsius auctoris manus superinduxit, etsi non eodem omnia tempore, A. signavimus, sed ita tamen, ut quae ipse textui inseruit vel signis apposis in textum reponenda esse indicavit, etiam nos uncis inclusa in textum recipere-remus; quae posteriore tempore adiecta narrationi minime respondent, textui subiceremus. Eorum quae in marginibus foliorum inscripta biblioepi stultitia postea obscura perierunt, nonnulla ex Chapeavillio⁵, alia nostra coniectura supplere conati sumus. Capitum numeros initio codicis margini appositos, dein mox neglectos, secundum indicem et litteras rubricatas instituimus. Menda scriptorum emendare, ceterum autographi speciem quam religiosissime servare voluimus⁶. —

Ex hoc igitur quod lectoribus proposuimus codice autographo, quomodo Aegidius historiam episcoporum Leodiensium concinnaverit, satis elucet. Amanuensis libros, quorum partem Leodiensium, partem Hoïensium, partem ipsa Aureaevallensium bibliotheca praebat⁷, describendos dedit. — Modo centones, qui historiam Leodiensium illustrare viderentur, elegit; modo totos auctores eosque potissimum qui in ipsa Leodiensi civitate floruerant, verbotenus in suum Gestorum volumèn transcribi iussit. Exempli gratia Herigerum et Anselmum, Reineri

1) Cf. II, 34. 62; III, 20. 28. His verbis chronicon illud Leodiense deperditum intelligi, de quo infra p. 8 sq. disputabo, verisimile esse mihi videtur. 2) Cf. e. gr. I, 24. 25; I, 37. 3) Prolog. ad lib. III. 4) Cf. I, 11. 12. 5) Post Chapeavillii tempus codicem nova coopertura ornatum esse, constat. 6) Praeter hoc Aegidii autographum Chapeavillius (in praef. ad lect. I) se adhuc duos alios codices habuisse testatur sunt:

1) Codex pergamenteus a Theodorico a Croëgbeeck, episcopi Leodiensis fratre, Chapeavillio concessus, in quo non solum Harigeri, Anselmi et Aegidii, sed etiam eos proxime sequentis Ioannis Hoxemil canonici et scholastici Leodiensis textus

fideliter exaratus, ad futurorum etiam tomorum editionem oportunus continetur.

2) Codex a domino Guilhelmo Herkenroede canonico regularium Tungrensi prioris datus, qui praebat textum Harigeri, Anselmi, Aegidii ac iam dicti Hoxemil, necnon Radulphi de Rivo ecclesiae Tungrensis decani eum subsequenti, ad futuros quoque tomos perutilem. Hi codices iam deperditi esse videntur; sed exstant excerpta ex eis confecta, quas vide infra p. 12. 7) E codicibus Aureaevallensibus duos adhibuit quos hodie exstant: cod. Braxellensem 495-503 (Concilium Agrippinense) et cod. Parisiensem 9422 (Triumph. s. Lamb. de castro s. Bullonico).

opera historica, diversas sanctorum vitas aliisque huiusce modi scripta ad verbum fere in partes suas traxit. Deinde ordinem chronologicum secundum chronicon quoddam iam deperditum, de quo infra dicemus, instituit. Necrologia et epitaphia in auxilium vocavit. Ad hanc molem, rudem re vera et indigestam, postea nova addidit; scedulas, folia, immo quaterniones adiunxit et quae constaverat iterum iterumque revolvit. Neque vero criticae artis indicia apud nostrum quaeras velim. Ullo sine dilectu, non respectu cuius essent auctoris cuiusve fidei, quaequae invenerat, in unum corpus consarcinavit. Econtra incredibile iure mireris credulitatem. Miracula et visiones insulsae ne tantillum quidem scrupulum ei iniecerunt. E sanctorum vitis et translationibus pessima quaeque¹ miro modo elegit. Quod accedit, ut oratio rusticitate excellat²: id quod cum perpauca tantum proprio periculo conscriberet, non habemus cur ita valde doleamus. Hac eadem ratione de indole auctoris nihil prorsus offerri potest. Fontes ad verbum descripsit; pauca mutavit vel decurtavit; hic illic alterum ex altero emendavit et supplevit; rarissime autem de suis quidquam adiecit. Plerumque ne vetusti quidem scriptoris personam, de rebus suo nimirum tempore gestis loquentis, e narratione delevit³. Hoc unum vir doctus Wattenbach statuere voluit⁴, quod episcoporum laudi studens ea saepe omitteret, quae ab adversariis contra eos prolata inveniret. Sed occurrunt etiam loci, ubi auctorem exscripsit, qui episcopos ac Leodiensium clerum quam vehementissime perstringit⁵. Quare quod de Albrico editor novissimus⁶ perbene iudicavit, id non minore iure de Aegidio repetere liceat: eum litterarum monasticarum decrecentium lugubre lectori praebere argumentum.

Operis fundamentum posuit noster, ut iam supra diximus, Herigeri et Anselmi Gesta episcoporum Leodiensium, quibus duos priores libros superstruxit. Eorum Gesta verbotenus descripsit, hic illic paucis omissis, quorum loco fusiorem aliunde haustam insereret narratiunculam. Recensionem Herigeri et Anselmi adhibuit partim recisam, partim amplificatam, quam vir b. m. Köpke sub classe D in editione sua (SS. VII, 159) enumerat. De hac recensione in Annalibus nostris⁷ egi. Ad additiones Aegidii ab illo Herigeri et Anselmi textu discernendas codicem huiusce recensionis unum qui exstat evolvi. Est Leodiensis 187, chartaceus, saec. XVI, olim Liber fratrum S. Crucis in Leodio⁸; quem Chapeavillius⁹ eadem de causa insperxit. Idem testatur, se adhuc alterum huius recensionis codicem, olim Capucinatorum Leodiensium, habuisse¹⁰. — Heri-

35 1) Recentiores enim vitarum recensiones, saeculo XII vel XIII, plerumque confectas, textibus antiquioribus ac genuinis praeferebat. 2) Cf. prologum ad lib. III. — Ex orthographia verborum Aegidium Francogallorum lingua ipsum esse concludas. Scripsit Augusti pro Augusti (e. gr. I, 41); susseperis pro susceperis (II, 5); gliscendo pro gliscendo (II, 6); sillicet pro scilicet (semper); icirco pro idcirco (I, 24); remitentur pro remitentur (I, 24); doctmata pro dogmata, et similia plura (errogare, apperui, ascensum, nobilissimus etc.) 3) E. gr. cf. quod III, 2. ex Triumpho s. Remaci assert. In vita Alberti ut amicus et coaevus Alberti se gerit; in relatione (III, 6) de reliquis s. Jacobi ex Galetia Leodium translatis tanquam monachus S. Jacobi Leodiensis, qui res a maioribus comperis haberet; et eadem multis aliis locis. 4) In praefatione ad Rupertii chronicon S. Laurentii Leod., SS. VIII, 282 n. 10; in praefatione ad Chron. S. Huberti Andeg. ibid. p. 586; in praefatione ad vitam Friderici ep. Leod., SS. XII, 502;

GQ. (ed. 3) II, 298. De textu vitae Friderici, quem Wattenbach argumentum assert gravissimum, vide infra. 5) E. gr. III, 43; III, 46, ubi vitam Odiliae exscripsit. Sed nota, quod Chapeavillius in editione sua, quam Wattenbach sequitur, haec omnia aut omisit aut valde mutavit. 6) Scheffer-Boichorst in praefatione SS. XXIII, 656, cuius verbis utor. 7) Neues Archiv IV. 8) Cf. Archiv VII, 439; VIII, 478. 9) Tom. I. In praefatione ad lectorem sub numero 5. Deest codicis capitulum 19, Anselmi, quod postea, fortasse Chapeavillio curante, ex Aegidio cum istius additionibus usque ad verba: *Deprehendit esse fautores*, suppletum est. — Textus illum Herigeri et Anselmi posteriorem Chapeavillius integrum praelo submitit. Neque enim tantum additiones Aegidii distinxit, sed omnia ab Aegidio ex textu eorum electa restituit. 10) Exemplar corboleus — omnia tantum praefatione Anselmi ad Anthonem archiepiscopum — codicis Aureoacallii correspondent. Chapeavillius I, e. sub numero 6.

gerum semel ex Beda de temporum ratione correxit¹. — Saepius Sigeberti chronicon cum continuatione Anselmi usibus suis adaptavit². Etiam Sigeberti liber de scriptoribus ecclesiasticis³ ei ad manus fuit. — Ex annalibus Leodii conscriptis nobisque iam exstantibus compilationem Lamberti Parvi diligenter adhibuit⁴ magnosque centones ex Reineri annalibus⁵ inter subsidia admisit. Prima recensione absoluta, Annales Leodienses, quos vir b. m. Pertz SS. IV, p. 8 sqq. edidit, notus esse videtur, e quibus aliqua in margine adnotavit⁶. — Haud pauca e Chronico rythmico Leodiensi operi inseruit⁷. Alia e Gestis Treverorum⁸, Ruperti chronico S. Laurentii Leodiensis⁹, Chronico S. Huberti Andaginensis¹⁰, Rodulphi Gestis abbatum Trudonensium¹¹ eiusque primo continuatore, Gisleberti chronico Hanoniensi¹² sumsit.

Neque minorem messem fecit ex sanctorum vitis, passionibus, translationibus aliisque huiusce modi scriptis.

De initiis historiae Leodiensis omnia fere quae affert ex vita Servatii, quae verbo Troiugenarum incipit, hausit. Haec est vita seriore tempore ex aliis¹³ Servatii vitis compilata ac prorsus fabulosa, quam nondum publici iuris factam in codicibus Bruxellensibus 7490¹⁴ et 8401¹⁵ inspezi¹⁶. Alia sumsit e Miraculis Servatii non minus fabulosa, de quibus codicem Bruxellensem 2496¹⁷ evolvi¹⁸. De catalogo episcoporum Leodiensium, quem I, 17. invenies, an ex vita Servatii sumtus sit, dubitari potest, cum Aegidius paullo ampliorem recensionem¹⁹ ante oculos habuisse videatur idemque catalogus etiam episcopos post Servatium comprehendat (I, 31). Quare vitam Servatii et nostrum in eodem fonte inniti statuerim²⁰. Spurium illud concilium Agrippinense²¹ contra Eufratam episcopum a. 346. Coloniae habitum ex vita aliqua Servatii depromptum esse, viri docti perperam contecerunt²². Exstat enim in codice saeculi X ex., nunc Bruxellensi 25495—505²³, olim Liber Marie Aureevallis, qui procul dubio Aegidio ad manus fuit. — Vitam Domitiani exscripsit²⁴, quam Bollandistae AA. SS. Mai. II, 146 sqq. ediderunt. Haec vita iam ante Aegidium ex Herigero²⁵ aliaque antiquiore vita concinnata est. Ex eadem vita interpolator Holsensis quaedam supplevit; quod nostrum commoisse videtur, ut ipse quoque eam denuo evolveret nonnullaque²⁶ omissa in margine adnotaret. — Vitam Monulphi exscripsit²⁷, quae AA. SS. Jul. IV, 156 sqq. legitur; sed recensionem habuisse videtur, quae verbis Aegidii propius accedit. Similiter vitam Gondulphi²⁸ inter praesidia vocavit, quae ex duabus illis, quae AA. SS. Jul. IV, 162 sqq. inveniuntur, composita est.

1) I, 20. 2) Nonnulla Sigebertana ex Ruperti chronico S. Laur. Leod. desumit (II, 53); quaedam etiam Interpolator Holsensis addidit (II, 54), qui uno loco Sigebertana (I, 32) ex vita Domitiani affert. 3) II, 39; II, 45. 4) III, 13. 16. 20. 21. 23. 38. 5) I, 32. 37. 60; II, 45. 6) III, 18 sqq. 7) I, 6. 14. 16. Codicem Gestorum additionibus auctum (B. C.) exscripsit. 8) II, 40. 53; III, 45. Ruperti chronicon demum, cum tertium librum conscriberet, vastus est; quare secundo libro in foliis assuta et in margine postea quaedam adiecit. 9) III, 11. 12. 10) III, 12. 20. 23. 11) III, 2. 12) Cf. Archiv VIII, 504. et 512. 13) Archiv I, c. p. 491. 14) Ex alia quoque Servatii vita mihi ignota Aegidius nonnulla desumisse videtur; cf. additionem ad I, 24, et similem centobem quem Crabbius, Conc. I, 189 (Coloniae 1538), descripsit; Mansi, Conc. coll. II, 1373. 15) Hoc concilium

noster in foliis assuta operi suo postea inseruit. 16) Cf. Reithberg, Kirchengeschichte Deutschlands I, 127. 17) De codice agit Pertz, Archiv VII, 810 (sub antiquo numero 211). Accuratiora quaedam V. Cl. Ruelens, praefectus bibliothecae Burgundiae, benigne mihi transmisit. Concilium manu saec. X ex. exaratum legitur in fol. 217. 218, quae codici postea assuta sunt. Incipit verbis: Post consulatum Amantii; anteriora: Anno dom. inc. etc. addidit in margine manus paullo recentior, quae etiam in textu quaedam correxit. Nomen Servatii legitur inter nomina Ambrosientium et Dioscolus, ut editum est apud Crabbium, Conc. I, 189 sq. (cf. Mansi II, 1371), qui procul dubio ex eodem codice hausit. De falsitate concilii vid. Reithberg I, 124 sqq., contra quem Friedrich, Kirchengeschichte Deutschlands I, 277—300, haud infeliciter disputavit. 18) I, 32; III, 40. 44. 19) I, 33. 20) I, 34.

— De Amando vitam adhibuit¹, cuius partem in mss. Elnonensi et Marchianensi repertam Bollandistae AA. SS. Febr. I, 838 sq. sub titulo: Argumentum quo tempore beatus Christi confessor Amandus vel natus vel defunctus sit, luci dederunt². — De Thedardo³ plurima ex vita quae AA. SS. Sept. III, 588 sqq. exstat, decerpit; alia ex recentiore eiusdem vita auctore Sigeberto (Sept. III, 593) mutuavit. — Multa ex vita Lamberti auctore Nicolao transcripsit⁴, quae postea excerptis ex vita Lamberti a. Sigeberto (Sept. V, 598) sumtis ampliavit. Miracula Lamberti adhibuit, quae hucusque in lucem non prodierunt⁵; sunt tamen nuda fabulatoris figmenta. — De Huberto⁶ sua hinc inde collegit. Conversionem Huberti exscripsit, quam in libro Ioh. Roberti Historia Huberti principis Aquitani, ultimi Tungrensis et primi Leodiensis episcopi, Luxemburgi 1621, invenies. Plura ex vita Huberti a. Iona⁷ et ex translatione eiusdem a. Iona⁸ in partes vocavit. — Pauca ex vita Odae⁹ (Oct. X, 140) et ex vita Herlindis et Reinulae¹⁰ (Mart. III, 385) offert, quas vitas num ipse legerit, non ita certe contendam. — II, 40. translatio Eugenii episcopi Tolosani narratur, quae cum translatione in vita Gerardi Brontensis (Oct. II, 239) tradita non plane concordat. — Vitam Balderici ep. Leod.¹¹ verbotenus exscripsit¹². — Vitam Friderici ep. Leod. seculus est¹³, quae modo breviorum modo ampliorum textum praebet quam altera illa, quum SS. XII, 501 sqq. V. Cl. Wattenbach proposuit, qui in praefatione recte indicavit, exemplar Aegidii honori Alexandri, adversarii Friderici, consulens, historiam de veneno Friderico ab inimicis ministrato omisisse. Neque tamen ut viro docto assentiam a me impetrare potui, si hanc vitae mutationem Aegidio attribuit excerptumque, quod G. Henschenius in AA. SS. Mai. VI, 726. edidit, ex Aegidio sumtum esse statuit. Re iterum excussa, Aegidium et illud quod apud Henschenium exstat fragmentum ex uno eodemque fonte, non vero unum ex altero hausisse, persuasissimum mihi habeo¹⁴. Miracula vitae Friderici subiuncta, utpote in editione Martenii, qui meliorem codicis Alvensis textum publici iuris fecit, omissa, ex nostro supplevit Wattenbach l. l. p. 506 sqq. — Ex duabus translationibus Evermari¹⁵ (Mai. I, 133 sqq.) et ex miraculis Bernhadi Clarevullensis a. Gaufrido¹⁶ (Aug. IV, 342 sqq.) haud pauca exscripsit. — Relationem de tribus magis a Constantinopoli Mediolanum Coloniamque translatis¹⁷ operi inseruit, quam tamen aliunde postea ampliavit. Vitam Malachiae¹⁸ et vitam Thomae Cantuariensis¹⁹ laudavit neque tamen legisse videtur. — Triumphum s. Remacli in Malmundario²⁰ et Triumphum s. Lamberti de castro Bullonico²¹ verbotenus exscripsit. — Opera historica²² Reinert omnia fere inter subsidia admisit, scilicet vitam Evracli²³, Walbodonis²⁴, Reginardi²⁵; Libellum de adventu reliquiarum Laurentii martyris²⁶; Triumphale Bulonicum²⁷. Breviloquium de incendio ecclesiae ex vita Odiliae cognovit²⁸. — Huc accedit vita Alberti episcopi Leodiensis, quae tota apud Aegidium legitur²⁹. Hanc vitam hucusque non nisi ex Aegidio notam ex uno qui exstat codice Bruzelliensi infra primo lectoribus proponemus.

1) I, 32, 44. Hanc vitam nactus est, cum primis operis recensio iam absoluta erat. 2) Ex eadem vita hausit Helinandus ad n. 661. 3) II, 2 sqq. 4) I, 49; II, 5, 8—12, 21, 32. 5) II, 18, 19. 6) II, 21 sqq. 7) Surius, AA. SS. ed. nov. VI, 13 sqq. 8) Malmillon, AA. SS. IV, 1, 295 sq. 9) II, 30; III, 14. Laudatur in additione marginali II, 29. 10) II, 37. 11) SS. IV, 724. 12) II, 59 sqq. 13) III, 20 sqq. 14) Recte monuit Wattenbach, Aegidium falso Reinertum auctorem vitae praedicasse. 15) II, 48; III, 5. 16) III, 31. 17) III, 34 sq. Edidit ex codice Hagensi 209, Floss, Dreikönigebuch p. 116 sqq. 18) III, 22. 19) III, 39. 20) III, 2. Exscripsit codicem Malmundariensem (B. 2.; vid. SS. XI, 457, 21) III, 14. Exscripsit codicem (2) Parisiensem 9422, olim sber beate Marie Aureovalis; cf. SS. XX, 497, 22) SS. XX, 559 sqq. 23) II, 47 sqq. 24) II, 65 sqq. 25) II, 72 sqq. 26) III, 9. 27) III, 26 sqq. 28) III, 42. 29) III, 47—69.

Inter opera quae iniuria temporum perierunt primo loco chronicon quoddam laudandum est, ex quo ordinem chronologicum, i. e. cuius papae cuiusve imperatoris tempore Leodiensium quisque episcoporum vixerit, instituit. Hoc chronicon iam deperditum Chronicae Regiae Coloniensi¹ superstructum fuisse constat. Pleraque enim quae paparum vel imperatorum seriem attinent quaeque de morte eorum vel sepultura vel successione narrantur, cum Chronica Regia arctissime cohaerent². Praeter haec etiam alia ex Chronica Regia desumpta occurrunt³. Attamen Aegidium ipsam Chronicam ante oculos habuisse, minime putarim. Non omnia enim, quae de papis et imperatoribus affert, in Chronica Regia leguntur, quae nihilominus Aegidio ex uno eodemque fonte innotuisse iure suspicamur. Quo accedit, quod re vera reliquiae, ut ita dicam, illius quod Aegidius excerpsit operis alio loco exstare videntur. Non ita diu enim postquam Aegidius Gesta sua conscripsit, sive ab ipso Aegidio sive ab alio quovis Aureaevalleisium⁴ excerptum ex eis confectum est, quod rursus ex illo de quo dicimus chronico amplificatum est. Ex fragmentis in hoc excerpto⁵ asservatis, quae infra editioni Aegidii subiicere placet, confirmatur, chronicon illud magna ex parte ex Chronica Regia compilatum, aliis autem quibusdam hinc inde collectis⁶ ditatum fuisse. Cuius rei indicia, si quid video, etiam apud Aegidium idque non solum in paparum et imperatorum historia invenies. Concordat unus Aegidii locus cum libro pontificali (II, 32), unus (II, 8) cum Adone⁷, unus (II, 38) cum Roberto de Monte⁸, unus (II, 37) cum Helinando⁹; alius (II, 36) cum Ottone Frisingensi¹⁰, alius (II, 36) cum Vincentio Bellovacensi¹¹. Hos scriptores Aegidio omnes presto fuisse ut affirmarem, a me impetrare non potui. Quos si ipse cognovisset, certe de pluribus adhuc rebus in partes suas vocasset. Quare haec omnia aut plurima saltem ex chronico illo desumpta esse mihi persuaserim. Et cave, hoc chronicon viros doctos usque hodie penitus latuisse dicas. Secundum Bucherium, qui circa a. 1612. de rebus Leodiensibus sagaciter disputavit, constat Iohannes presbyter de Warnans, qui medio saeculo XIV. Aegidio continuationem subiunxit, se in veteres quosdam annales incidisse, qui a condito orbe ad Fredericum usque II. 30 imperatorem rerum seriem deducerent, atque inter alia Leodiensium pontificum annos ac tempora notarent; quae ipse feliciter in sua scripta transfuderit¹².

1) Exemplum Waitzii recutus, hoc nomine Annales Colonienses maximos (SS, XVII, 723 sqq.) appellare voluit. 2) E. gr. I, 36, 60; II, 38, 41, 57. (71); III, 14, 16, 94, 96. Uno loco (II, 71) textus Aegidii prolixius ad Ekkehardum quam ad Chronicam Regiam Col. accedit; altero (II, 57) ea quae sine dubio ex Chron. Reg. sumta sunt, ex Ekkeharde ampliata videntur; atque cum integrum textum prioris partis Chronicae Regiae non nisi ex editione Eccardi (Corp. hist. med. aev. I, 683 sqq.) cognoscamus, non audemus quidquam de hac re affirmare voluerim. 3) III, 94. 4) Vide infra p. 13. 5) Ex Annalibus Bertinians, Reginone, Sigeberto, Gestis abb. Trudon, Fundatione S. Albani Namurcensis inedita, epistola Guidonis. 6) Max. bibl. patr. XVI, 807. 7) Integrum textum vid. apud Dachery post Guiberti Novigentensis opera (Paris 1631) p. 717. 8) Quae I, 44. cum Helinando conveniunt, uterque ex vita Amandi sumit. II, 37. Helinandus ex Odonis libello de Reversione Martini

a Burgundia (ap. Quercetanum in Bibl. Clun. p. 120) hausit, sed textum multo breviorum reddidit. Eadem verba reperiuntur apud Aegidium. 9) SS, XX, 228. 10) Vincentius XXIV, 37. rursus se 'ex chronographo' hausisse testatur. Ex Ademaro III, c. 19 (SS, IV, 122) sua descripsit, sed verba paullo mutavit. 11) Bucherius in disputatione historica de primis Tungrorum seu Leodiensium episcopis, quatuor Chapevillius I (sub 40 finem) publici iuris fecit, p. 19. haec ait: Incidit in codicem quendam cesarem et anno Christi circiter 1378, scriptum cuiusdam Iohannis presbyteri Warnansii, qui se Harigerum, Anselmum et Aegidium interpolasse fatetur usque tum domestica tum externa 55 multa infulsisse. Is in Valentino nono Tungrorum pontifice ita scribit: Scito se Harigerum octo priorum episcoporum s. Materni successorum non signasse annos, quod eorum gesta omnium Hunnorum persecutionibus interierint. Se tamen Iohannem aliter 50 sentire credereque Tungris tranquillam semper pacem regnasse, dum alias Galliarum ecclesiae persequu-

Hos annales vel, quod maluerim, hoc chronicon idem fuisse, ex quo Aegidius temporum indicationes sumserit, conicere fas¹ est. Quae coniectura certo quodam testimonio confirmatur. Monachus enim Novesiensis, qui circa a. 1498. magnum chronicon Belgicum composuit, locum quendam ex 'Iohanne monacho' sumtum servavit², quem Iohannem monachum eundem ac Iohannem presbyterum de Warnans fuisse veri videtur simillimum³. Is locus — est celebris ille de Henrici VI. conatu electiciam regum Germanorum successionem in hereditariam mutandi, quod simili modo nusquam alibi traditur — verbotenus fere cum eo convenit, quod in compendio Aegidii legitur (vid. infra ad III, 73), nec dubium, quin auctor compendii et Iohannes ex eodem fonte hauserint. Huc accedit, quod et in magno chronico Belgico et in chronico Gemblacensi inedito (cod. Brux. 3803), quod in Iohanne presbytero innitur⁴, alia occurrunt, quae cum nostris fragmentis concordant, sed ita tamen, ut illic textus uberius sit quam in abbreviatione Aegidii⁵. Iure ergo in his compilationibus fragmenta illius de quo dictimus chronici Leodiensis latere concludamus. Quae cum ita sint, ex eo fonte etiam in Aegidii librum quaedam fluxisse persuasissimum tibi habeas velim. Eorum nonnulla maximi sunt pretii; nam procul dubio ex veteribus annalibus nobis ignotis⁶ necnon ex notis historicis, quales de foundationibus ecclesiarum⁷, de traditionibus etc. hic illic inveniuntur, originem traxerunt; id quod ex fragmentis in amplificato illo Aegidii compendio exstantibus confirmatur. Neque dubium, quin chronici auctor de rebus suo quidem tempore gestis proprio quoque Marte operi quaedam inseruerit; cuius rei vestigia apud Aegidium in ultimis capitulis occurrunt⁸. Econtra de antiquioribus, inimo etiam de posterioribus temporibus in chronico illo permulta fabulosa tradita sunt⁹, quorum partem tam Aegidius usibus suis adaptavit, partem in Aegidii compendio legimus: omnia autem ab eodem auctore eadem ratione concinnata esse elucet. Auctorem chronici Leodiensem fuisse¹⁰, egregia sunt indicia; nam foundationes ecclesiarum in dioecesi

tionum procellis quaterentur; quin potius religionem adeo floruisse, ut inibi insurreberint 72 congregationes, prout credimus (inquit) religionum et ordinum seu ecclesiarum. Unde hec verum esse, quod omnia priorum episcoporum gesta perierint. Imo ad in ceteros quosdam annales incidiss (vid. supra) — in sua scripta transferent. Haec ibi eo fere genu; nequa enim egra ipsa aeque parum cum elegantia quam cum veritate comparata relin. Puto hanc esse veram ac primam eorum, quae certiora esse vellemus, originem. 1) Cf. II, 2: Passus est Theodardus secundum chronica a. D. 659, quod cum chronico quovis alio non concordat. 2) Pistorius, Rer. Germ. SS. III, 224. 3) De hoc Iohanne, quis fuerit, suscipi disputavit Ficker, De Henrici VI. imp. conatu electiciam regum in Imperio Romano-Germanico successionem in hereditariam mutandi (Diss. Bonn. a. 1849) p. 35—42. Vir doctus cum Iohannem presbyterum non cognoverit, Iohannem de Stabulans, qui paulo ante medium saeculum XV. opus Iohannis presbyteri continuavit, hunc locum attribuit. Sed Iohannem presbyterum intelligendum esse, hodie sane nemo negabit. Cf. Wohlwill, Ansfänge d. landst. Verf. im Bisthum Lüttich p. 197. 4) De Iohanne presbyteri, qui in chronico Gemblacensi aliisque codicibus ineditis latet, vide quae disputavit Wohlwill l. l. p. 188 sqq. His addendum est, etiam historiam monasterii S. Laurentii Leo-

diensis auctore Adriano de Veleribusco ex Iohanne hausisse; cf. relationem de concilio Lateranensi a. 1215, ap. Martene, Coll. ampl. IV, 1097. 5) Cf. locum quem ex Chron. Gembl. edidit Châteaull. II, 45 (infra III, 15 n.); de pace ab Henrico I. ep. Leodii instituta partim magnum chron. Belg. (Pist. III, 130), partim Aegidii compendium (III, 13) uberiorem praebet textum. 6) E. gr. III, 1 n. 17 v. 18. 28. 32 n. 42 n. 7) Exemplum est historia foundationis mon. S. Albani Namurcensis, quae verbotenus in compendio Aegidii ad III, 1. excerpta est. Hanc foundationem ineditam V. Cl. Arust. ex chartulario Namurcensi descripsit. 8) Cf. III, 70. 73. 74. 75. 94. Etiam quae c. 30. 33. 36. de Henrico episcopo cum Imperatore in Italia commorante, c. 46. de Radulpho episcopo narrantur, ex hoc fonte fluxisse putarim. 9) Hoc concordat cum eis, quae secundum Iohannem presbyterum Bucherius de hoc chronico tradidit. De fabulosis ex posterioribus adhuc temporibus cf. III, 18 n. 28 n.; in Aegidii compendio ad II, 33; III, 73. 91. 10) Auctorem Hugonem de Petraponte (a. 1200—1229) fuisse, qui chronicon quoddam ab antiquissimis temporibus usque ad suam aetatem composuit (cf. Jean des Preis dit d'Outremeuse, Ly myreur des histor. ed. Borgnet I, 2), fortasse quis coniceret. Sed ultra illius mortem chronicon, quod Aegidius praesto erat, deductum fuisse videtur. De hac re alio loco fusius disputabo.

Leodienſi ſitarum diligentiffime enumerat¹; in diſcordia inter comitem Gelrenſem et ducem Brabantiae a. 1202. orta partes ſequitur comitis Gelrenſis², qui epifcopo Leodienſi foedere coniunctus erat; immo ne id quidem timuit, ne hiftoriam Imperatorum, ut ita dicam, in utilitatem eccleſiae Leodienſis falſaret, Leodienſi nimirum epifcopo ius reges coronandi vindicans, ſi archiepiſcopus Colonienſis impeditus eſſet³.

Non minoris momenti ſunt, quae noſter ex Vita Odiliae in auxilium vocavit; cuius vitae tertium librum integrum fere⁴ et ex primo et ſecundo magnos centones Geſtis inſeruit⁵. Neque parvi faciendum, quod Chapeavillius, cui vita ex codice manuſcripto innotuit, plurima eorum quae ex ea deprompta ſunt, in additionibus ſuis inſignivit. Alia quae non indicavit, nos ex viſionibus quas auctor proferre ſolebat diſtinguere potuimus⁶. Ita factum eſt, ut quacumque ex hac vita ſumta ſint, in editione noſtra certis quibusdam lineis circumſcribi poſſint. Quae primi et ſecundi libri ſunt, cum non niſi apud Aegidium idque per diſverſa capitula diſperſa reperiantur, etiam in opere Aegidii ſuo loco dare volumus. Tertium librum de Triumpho ſ. Lamberti in Steppes obtento, quem Aegidius uno tenore Geſtis inſeruit quemque aliunde quoque traditum habemus, infra ſeparatim publici iuris faciemus. Ibi in praefatione de tota vita fuſius diſputabimus. —

II, c. 50 ſqq. de Notgero ex vita aliqua ignota haud contemnenda aſſert. III, 3. ex genealogia comitum Flandrenſium hauſit, quae amplioſorem textum quam Genealogia Generoſa⁷ praebet. III, 5—6. Translatio reliquiarum ſ. Iacobi de Galetia in Leodium allatarum legitur, quae Chapeavillio in codice S. Iacobi Leodienſis preſto fuit. Alia ex necrologiis eccleſiarum Leodienſium et ex epitaphiis epifcoporum ſumta ſunt. Hic illic notatu digna ex chartis aſſert. E. gr. quae de libertate villae Hoienſis (III, 1), de pace ab Henrico epifcopo in territorio Leodienſi inſtituta (III, 13) narrantur, ſummi momenti ſunt⁸. Quae praeter haec ad certum fontem deducere nequimus, ex legendis aliſque huiuſce generis ſcriptis deſumta eſſe videntur.

Poſtremo de Notis Aureaevalleſibus, quas vir b. m. Pertz ex Martenii Theſauro Anecdotorum III, 1403 ſqq. depromptas, SS. XVI, 681 ſqq. denuo edidit, hic pauca diſſerere haud abs re fore ſpero. Sunt enim notae illae, quas Martenius 'ex codice Aureaevalleſi' ſe hauſiſſe proſitetur, nihil aliud atque excerpta ex adnotationibus, quae in codice autographo Aegidii margini inſcriptae reperiuntur. Non ſemel quoque ex textu Aegidii nonnulla addita ſunt⁹, nimirum ut lector in margine adnotata neque ſemper inter ſe coherentia facilius intelligeret: id quod luce clarius oſtendit, notas ex Aegidio eſſe deſcriptas, non vero Aegidium ex notis hauſiſſe. Etiam codicem autographum Aegidii inſpecturus facile intelliget, notas undicumque corrasas hic primo collectas eſſe; e. gr. quae amanuenſis adnotavit, ampliavit deinde Hoienſis interpolator¹⁰; et non omnia uno eodemque tempore conſcripta, ſed iterum iterumque correctata, nova poſtmodum adiecta. Occurrunt eadem menda eademque lacunae; e contra quae difficilius legenda erant vel res alienas tractare videbantur, omiſſa ſunt. Mittamus ergo notas illas, ulpote poſteriori aliquo tempore ex Aegidio compilatas

1) E. gr. III, 31. 101. 104; cf. etiam III, 16 n. 22 n. 2) In libro III, 29. 37. 41. 42. 43 (?); ex ſecundo III, compendio ad III, 76. 3) In compendio ad III, 33. Cf. 95. 96. 97. 98. 99. 101. 6) III, 101. 7) SS. IX, 320. fabuloſa de Hugone epifcopo in concilio Lateranenſi. 8) Cf. etiam III, 4. 15. 24. 30. 9) II, 30. 32; ibid. III, 91; de munitionibus Leodii ab Henrico IV. III, 68 (ex vita Alberii c. 43). 10) II, 40 n. factis III, 16 n.; de pace ab Henrico V, Leodienſibus

Opus Aegidii vix confectum ad matrem ecclesiam Aureaevalleensis monasterii, Trium Fontium scilicet, delatum et hic in manus Albrici venisse, V. Cl. Scheffer-Boichorst docuit¹. Albricus chronicon suum ex nostro ampliavit; alia ex Aegidio deprompta monachus Hotensis, qui Albricum interpolavit, operi eius inseruit. E recentioris aevi scriptoribus quicumque Leodiensium historiam tractarunt, Aegidium in auxilium vocarunt, immo vetustiorum auctorum, Herigeri scilicet et Anselmi libris non nisi in interpolata Aegidii recensione usi sunt. Iohannes Hocsemius Gestis Aegidii continuationem usque ad a. 1348. deductam subiunxit². Alteram continuationem addidit Iohannes presbyter, investitus de Warnans, qui antiquiora tempora non praeteriens nostrum denuo interpolavit³. Idem fecerunt Iohannes Ultramosanus⁴, Iohannes Brusthemius⁵, Iohannes Placentius⁶, Adrianus de Veteri Busco⁷, qui omnes Aegidium in enarrandis rebus Tungrensium antiquissimis ducem sibi sumserunt. Non semel quoque posteriores Aegidii librum utpote maiorem et vix legibilem in epitomen coegerunt, quam alii aliunde rursus ampliaverunt. Harum epitomarum, quales haud paucae inveniuntur, eas hic enumerare libet, quas nobis bibliothecas perscrutantibus hic illic innotuerunt. Nil nisi excerptum ex Aegidio praebent

A. codices qui verbis: Anno a passione Domini 36. beatus Maternus primus Tungrorum etc. incipiunt; sunt

1) codex musei Britannici Nr. 22635, olim S. Trudonis, membr. fol. saec. XIV. Excerpto ex Aegidio sumto (fol. 56 sqq.) additae sunt notae historicae

1) In praefatione sua SS. XXIII, 646 sq. E notis marginalibus codicis Aureaevalleensis nulla apud Albricum invenitur; ea enim quae apud nostram ad a. 1187 (III, 42) de Alberto Viridunensium episcopo narrantur quaeque Albricus in usum suum vertit (p. 881), minime in margine addita sunt, ut false Chapevillius tradidit, viros doctos in errorem trahens (ibid. p. 662). Quae de Iohanne Agno apud Albricum p. 698. leguntur, non ex Aegidio sumta esse, iam editor sagacissimus monstravit. Albricum chronicon illud deperditum cognovisse, quamquam nonnumquam Leodiensia tradit quae apud Aegidium non leguntur, haud putarim. 2) edidit Chapevillius, l. II, 271 sqq. Eius autographum sub Nr. 18658 ex scriptis m. Iohannis de Hocsem' in bibliotheca Bruxellensi asservatur. Hocaeinlum exceperunt Radulphus de Rivo — 1369, Sifridus Petri, alii, quorum opera praelo submisit Chapevill. l. III, 1 sqq. 3) Vid. supra p. 8 sq. Iohannem presbyterum excepit Iohannes de Stabulaus, qui a. 1446. obiit. Iohannem presbyterum vel chronicon deperditum, de quo supra dixi, exscripsit continuator tertius Gestorum abb. Trudon.; cf. SS. X, 371 (Aegid. II, 30. 31), 372 (32. 33. 38), 374 (36), 375 (39), 376 (II, 42), 378 (43), 380 (53), 382 (67), 390 (III, 46). 4) Ly myreur des histoirs, chronique de Jean des Preis dit d'Outremeuse, ediderunt Borgnet et Stan. Bormans (Corps des chroniques Liegeoises). Bruxelles 1864 sqq. Cf. Wohlwill, Anfangs der landständischen Verfassung im Bisthum Lüttich p. 205. — Iohann Ultramosano Gestis Aegidii praesto fuisse, ipse disertè exposuit tom. I, p. 2: *Lyqueis presens croniques at esteu pris et estrais . . . (p. 4) des croniques Giles, moynes de Orvals, del evesque Wasolus ques d Henri de Geldre, evesque de Liege, qui fut deposcia. Et*

integrum Aegidii textum ad manus fuisse, ex quavis sero pagina facile intelligitur. Uno fortasse loco dubitari potest. Legitur ap. Bormans IV, p. 536 sq.: *Les croniques en sabbie d'Orvals, que fut Giles, leur moine, de Wasolus luyques d'Obert, d'cuy temps il regnat eus Giles, et fait en ses croniques mencion del vendage de castial de Builhon en tell manere: 'Hic Oberlus castrum de Bullone, MILII^o argenti et tribus auri purissimi marchis medianibus, emi a Godesfrido duce Lotharingie, qui ex devotione transfretavit Iherusalem; quam summam ipse Oberlus de seretro thesaurum, reliquit etc.* Haec verba minime cum Aegidio III, c. 14. conveniunt, sed proximo ad compilationem Mathias de Lewis (ed. Bormans, Liège 1865) p. 49. accedunt. Neque dubium, quin re vera ex ea desumpta sint. Simili enim errore, quo Iohannes Aegidium coaezum Oberli facit, etiam verba Mathias Aegidio attribueri potuit. Accedit, quod errores huius modi apud Iohannem, cuius narrationes ubique sero fabulas sapunt, saepissimè occurrunt. Verba: *Hic Oberlus* etc. neque in compendio Aegidii, de quo infra sub D agam, neque in codice Averbodienal Nr. VII, ut Bormans p. 537. conlocit, neque in chronico Gemblacensi (cod. Brux. 3803) inveniuntur; quare Iohannem Ultramosanum hic Mathiam de Lewis exscripsisse, cur dubitem non habeo. Mathias rursus in compendio Aegidii (v. infra p. 13) usus est, suo more tamen verbis paullo mutatis. 5) Cf. Piet, Chart. de l'Abbaye de St. Trond I, 124—128. 6) Cf. Köpke in praefatione ad Herigerum et Anselmum, SS. VII, 157 n. 4. 7) Hic conscripsit exeunte saec. XV. Historiam monasterii S. Laurentii Leodiensis, quam ediderunt Martene et Durand, Coll. ampl. IV, 1034 sqq. Cf. Wattenbach in praefatione ad Rupertum SS. VIII, 261.

post mortem Engelberti de Marcka (a. 1383) conscriptae. Sunt fere omnes ex Hocsemio depromptae et nullius pretii¹.

2) codex bibl. regiae Berolinensis, inter Latinos in 4°. Nr. 4, chart. saec. XVI. Explicit a. 1251².

3) Romanus Chigianus F. VII. 171, chart. fol. saec. XVI. (fol. 67'—69'). Desinit a. 1251³.

4) Bruzellensis Nr. 8050, chart. 4. saec. XVI. Addita est brevis continuatio a. 1251—1430⁴.

B. Codices verbis: Nato igitur domino Iesu Christo tempore Octaviani imperatoris inchoantes breve exhibent excerptum ex Aegidio confectum; hic illic quaedam aliunde sumpta inserta, quae tamen nullius momenti sunt. Maioris pretii sunt continuationes, quas abbreviationes librorum Iohannis presbyteri et Iohannis de Stabulaus praebere constat⁵. Sunt

1) Bruzellensis Nr. 9841, chart. fol. saec. XV. Usque ad a. 1487⁶.

2) Hamburgensis, Hist. Germ. fol. Nr. 31⁷, saec. XVI, fol. 135—164. Usque ad a. 1456⁷.

3) Hamburgensis, Hist. eccl. 4. Nr. XXXI, chart. saec. XV. Usque ad a. 1435⁸.

4) Averbodiensis Nr. VII, chart. fol. saec. XVI. Proxime accedit ad codicem Hamburgensem Nr. 31⁹. Cf. Borgnet, *Compte rendu de la commission royale d'hist. 2. série, tom. VIII, 393* (1855); *Neues Archiv II, 323*.

5) Averbodiensis Nr. IX. (ad finem), chart. fol. saec. XVI. Cf. quae adnotavi *Neues Archiv II, 323*.

C. Simile excerptum verbis: Annus erat Caesaris Claudii secundus, qui a passione Domini incipiens praebent codices

1) Averbodiensis Nr. IX. (initio), cui excerpta addita sunt ex Hocsemio, Radulpho de Rivo, Ioh. de Stabulaus.

2) Cheltenhamensis (bibliothecae Th. Phillipps) Nr. 1130, chart. saec. XVI. cum continuatione usque ad a. 1445. Pauca enotavit V. Cl. R. Pauli.

D. Quartae classi adnumerandus est

1) codex Bruzellensis Nr. 19627, in 4°. min. chart. saec. XVI, qui exhibet: Gesta pontificum Tungrensium, Tralectensium et Leodiensium abbreviata. 'Eo tempore quo princeps apostolorum Petrus Romane presidebat ecclesie' etc.¹⁰ Eiusdem operis exstat

2) fragmentum in bibliotheca V. Cl. Stan. Bormans, praefecti archivi Namurcensis¹⁰. Est unum folium membr. saec. XIII. ex. (Fragment d'une chronique Liégeoise inédite du XIII. siècle publié par Stan. Bormans, *Bulletin de l'institut archéologique Liégeois V, 1862, p. 186—190*). Hoc excerptum, antequam Aegidius codicem e manibus dimitteret, confectum esse videtur. Non semel enim lectionem secutus est excerptor, quam Aegidius postea propria manu rursus

1) Hunc codicem Waitz, Cheltenhamensem Pauli, Hamburgensem Wohlwill evolvent; Berolinensem, Romanum, Bruzellensem, Averbodiensem ipse inspexi.
2) *Archiv VIII, 835*. 3) *Ibidem XII, p. 391*.
4) *Ibid. VIII, 509*. 5) Cf. Wohlwill, l. l. p. 197 sqq. Haec excerpta ex codicibus Aegidium eiusque continuatores continentibus confecta esse apparet, quales Chapeavillo adhuc duos praesto fuisse, supra p. 4 n. 6 dixi. 6) *Archiv VIII, 532*. 7) *Ibid. XI, 389*. 8) *Ibid. XI, 393*. 9) Fol. 1—37. Excerptum desinit verbis: *beatam Mariam contradicentem* . . .

deinde unum folium excisum, et pauca (fol. 38) de Roberto episcopo alia manu addita sunt (eo quod in processione — et Prumiensis a. 1244), quae cum fragmento concordant. Tunc brevissimum excerptum ex Hocsemio adiectum est. 10) Fragmentum Berolinum gratiose transmisit vlr doctus, qui ex egregia qua est rerum Belgicarum scientia auxillum suum nobis non in hac tantum editione praeparanda concessit. Et hasce lineas grati nostri animi perenne optamus fore testimonium.

delevit, ita ut quae antea scripta erant, iam legi non possent¹; id quod praecipue in constituendis episcoporum Leodiensium annis, quippe qui auctori maxime cordi erant quosque denuo atque denuo emendavit, factum est. Difficilius vero explicatu est, unde fieri potuerit, ut haud pauca quae in excerpto leguntur apud Aegidium frustra quaerantur, alia quae Aegidius in margine adnotare inceperit, excerptor nihilominus usque ad finem ante oculos habuerit². Patet, excerptorem aut Gestorum codicem nostro uberiores adhibuisse, aut quae Aegidius omiserit, ea postea ex ipsius fonte supplevisse: et hoc quidem veri est similis, cum excerptum, ut modo dixi, antequam auctor calamum deponeret, confectum esse videatur. Fortasse ipse Aegidius, aut si non ipse, certe aliquis fratrum Aureaevalleis, qui et in libro conscribendo auxilium praebebant, compendium compilavit. Quae ad Aegidium adiecta sunt, maxima ex parte ex chronico illo deperdito, quo Aegidius in opere suo texendo usus est, fluxisse, iam supra dixi. Eis quae ex Aegidio sumta sunt aliaque quae de origine Leodiensium nimis fabulosa enarrantur omissis, additiones inde a tempore Pippini infra editioni Aegidii subiecimur. Huic excerpto posteriore tempore (c. a. 1379) Mathias de Lewis³ librum suum superstruxit.

Opus Aegidii ex codice Aureaevalleis petiit Iohannes Chapeavillius in libro: Qui gesta pontificum Leodiensium scripserunt auctores. Leodii 1612, tom. I. et II. praelo submitit, cuius editionem non nisi mediocri laude efferas velim. Textum enim Aegidii effrenata licentia turbavit, immo ut elegantiores faceret, non semel penitus immutavit; et ne sensum quidem semper servavit, e. gr. quae clerum nimis offendere videbantur, utpote censor civitatis Leodiensis, paene omnia pio animo omisit⁴. — Secundum Chapeavillii textum excerpta quaedam suo more dederunt Bouqueti continuatores XIII, 604—616; XVIII⁵, 638—665. — Novam equidem lectoribus editionem propositurus, id praecipue egi, ut quam fidelissime potui textum ex codice autographo ederem, omnes vero correctiones et additiones necnon interpolationes accurate indicarem; quod quomodo instituerim supra exposui. Quae Aegidius ad verbum ex aliis libris descripsit, ea plerumque usque ad initium et finem resecuri⁶; quae mutavit vel constrinxit vel unum auctorem ex altero supplens composuit, retinui. Quae ex fontibus nobis ignotis vel iam deperditis servata sunt, maioribus typis exprimenda curavi.

Berolini, mense Julio 1877.

Ioh. Heller.

85 1) Vid. infra in compendio ad II, 33: Gerbaldus... profuit annis viginti quinq; Aegidius anno 26 (VI e rasura). — II, 35: Ppardus... obiit octingentesimo quadragesimo secundo, quod convenit cum Ann. Lobiens. 88. II, 195; Aegidius anno 840. e rasura. — 40 II, 36: Hircarius postquam annis viginti quinque ecclesiam... restitit; Aegidius e rasura: annis 15. — II, 45: (Ratharius) elepsimo nono anno ab expulsiōne sua... vitam saltem; Aegidius falsè: anno 19. 2) II, 30; II, 63 (ex Sigeberto); III, 73 (ex fonte ignoto); sed Aegidius textum integram, excerptor breviorē praebet); III, 94 (ex Chron. regia). 3) Chronique

de Mathias de Lewis, publiée d'après un manuscrit du XIVe siècle par Stanislas Bormans. Liège 1865. 4) Cf. e. gr. III, 41. 43. et multis aliis locis. 5) De Aegidio paucis egerunt De Witsch, Biblioth. hist. p. 7; Hist. littér. de la France XVIII, 431—435; Wind, Bibliothek der Nederlandsche Geschiedschryvera I, 36; Hirsch, De vita et scriptis Sigiberti (Berolin, 1851) p. 424 sqq.; Wattenbach, GQ. (ed. 4) II, 325. 6) Quas noster ex Herigero et Anselmo sumit, retinui, et textus eorum a textu quem Köpke 88. VII, 134 dedit prorsus abhorruit.

14 AEGIDI AUKEAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. I. I.

INCIPIT PROLOGUS AD SANCTUM ANNONEM COLONIENSEM ARCHIEPISCOPUM
IN GESTIS PONTIFICVM TUNGRENTIVM TRAIECTENTIVM ET LEODIENTIVM.

Anselm. Dominus Annoni, venerabili Coloniensium archipresuli, presbiterorum infimus A., predicare annum Domini acceptum, et quam Christi familia fideliter dispensare annuam. Gloria omnipotenti Deo — saltem esse expediat.

FINIT PREFATIO.

147. *) A. addit in margine inferiore: Anno sexto decimo post obitum beati Huberti, anno videlicet tercio Karolmanni filii Caroli Martelli, qui erat annus Domini 747, primo translatus est beatus Hubertus.

813. Anno Domini 813. Lodovicus, filius Karoli, post patrem septem regalia suscepit.

824. Anno ordinationis domni Walcaldi sexto decimo, qui est incarnationis dominice octingen- tesimus vicesimus quartus, Kal. Octobris translatus est capud beati Huberti. Interfuit autem spatium temporis a prima translatione usque ad secundam annorum circiter 75.

INCIPIUNT CAPITULA PRIME PARTIS.

1.	Proemium opusculi sequentis.	
2.	Quod Deus omnia in numero et pondere et mensura constituit, et de mysterio crucis.	15
3.	Quod Dominus occidentales partes apostolorum principibus Petro et Paulo dignatus est illustrare.	
4.	Quod Petrus Romam venerit.	
5.	Quod Eucharium ^a , Valerium atque Materium Treverim miserit.	
6.	Qualiter beatus Materius defunctus per baculum eius resuscitatus sit.	
7.	Quod illi tres vii civitatem Treverorum ingressi per civitates et castella evangelizaverunt.	20
8.	Qualiter sanctus Eucharius populum resistentem orationibus ligaverit et absolverit.	
9.	Quod filium Albane viduus resuscitaverit.	
10.	Quod revelatum sit cuidam senatori, omnes oportere baptizari.	
11.	De obitu beati Eucharii.	
12.	De vita et obitu beati Valerii, successoris eius.	25
13.	Quod beatus Materius episcopus Tungrenses et Agriplenses convertit, et de fonte de quo Plinius mentionem facit.	
14.	De constantia beati Materii, et quod tot annis episcopus fuerit, quot diebus in sepulcro iacuit, et quod in tribus civitatibus una die celebraverit.	
15.	Qualiter cum Eucharius et Valerius de hoc mundo per visum vocaverunt.	30
16.	Qualiter apud Coloniā obiit.	
17.	De septem episcopis qui beato Materio in sede Tungrensi successerunt.	
18.	De sancto Valentino episcopo nono.	
19.	Qualiter in diversis locis orthodoxi viri Arriane heresi restiterunt.	
20.	De Hunis per solum Romanum imperium diffusis.	35
21.	Quod ab inmundis spiritibus et ex magis mulieribus procreati dicuntur.	
22.	Qualiter ductu cervo insula egressi primo Gothos ^c , deinde alias gentes, novissimo Gallias invaserunt.	
23.	De sancto Serratio qualiter Tungrim pervenit.	
24.	Quod multi sancti viri contemporanei illi fuerunt, et de multarum urbium eversione.	
25.	Quod sanctus Serratus Romam adierit, si quomodo orationibus valeat Gallias ab Hunis liberare.	40
26.	Qualiter ante beati Petri tumulum per visum de eversione Galliarum et de suo obitu sit edoctus.	
27.	Rediens, quid viderit, commisso gregi exponit.	
28.	Oratio eius, cleri et populi lamentatio, et de obitu ipsius.	
29.	Quod Huni multas Galliarum urbes cum Tangri subverterunt, quos tandem Franci a Gallis expulerunt.	
30.	De electione sancti Agricolae Tungrensis ecclesie undecimi episcopi.	45
31.	De octo episcopis, qui ei successerunt.	
32.	De sancto Domitiano et de concilio Aurelianensi.	
33.	De sancto Monulfo et de prophetia Leodii.	
34.	De sancto Gondulfo, qui muros Tongrorum reedificare voluit, quomodo prohibitus est a Domino.	
35.	De sancto Perpetuo episcopo, qui ei successit.	50
36.	De sancto Ebrégiso, qui apud Coloniā translatus est.	
37.	De sancto Iohanne.	
38.	Quod ei a transmarino quodam predictum sit, eum Traiectensem episcopum futurum.	
39.	Quid ad hoc illi responderit, quodque baculus eius terra fluxu floruit, et de episcopatu, vite et obitu eius.	
40.	De sancto Amando.	55
41.	De serpente orationibus eius fugato, et quod clericus factus Turonorum, hinc Bituricos, tunc Romam, indeque Gallias repetierit.	

*) De miraculis eiusdem add. A. in marg. infer.

a) Eucharium corr. Eucharium e. b) numerus deest, quare deinceps numeri uno minores habentur. c) Gothos e. d) rursus numerus deest, quare deinceps numeri duobus minores habentur. e) littera initialis deest, spatio vacuo relicto. 60 f) correctis; Romam e.

1) Vid. infra lib. II, c. 29. 30.

42. Quod episcopus ordinatus multa bona opera fecerit. Herig.
 43. Quod Gandensem populum converterit, Ravonem reclusit, mortuum suscitaverit.
 44. Dagoberti regis filium catholicizat; Traiectensem episcopatum post tricennium derelinquit.
 45. Quod contempnentes verbum Dei ex ore eius ultio divina percussit; cecus ex aqua manibus eius infusa visum
 46. Insidiosos suos cecitate percussos semper cecam mulierem illuminat; monachum inobedentem parali per-
 equum liberat. Renumeratio virtutum eius et dormitio.
 47. Proemium in vita beati Remachi.
 48. De regno Francorum et Aquitania, unde sanctus Remachus originem duxit.
 49. Quod idem a beato Sulpicio, dehinc sub Eligio educatus, palatii primoribus innotuerit.
 50. Quod beato Amando in cathedra Traiectensi successerit, et qualiter vixerit.
 51. Qui sancti viri sub eo coaevenerint.
 52. Sancto Trudoni adhuc puero quid eum facere oporteat predicat.
 53. Quam fuerit a cupiditate alienus.
 54. Quod ex eius consilio Sigebertus duo cenobla construxerit.
 55. De Malmundari constructione.
 56. De Stabulans constructione.
 57. Quod designato sibi successore heremiticam vitam expetierit.
 58. Prohibitio super hoc filiorum; item excausatio eiusdem viri sancti.
 59. Quod multi eius exemplo seculum reliquerunt, et crescente religione creverunt res ecclesie.
 60. Quod post exhortationem fratris factam feliciter obierit in pace.

INCIPIUNT GESTA PONTIFICVM TUNGRENTIVM TRAJECTENTIVM ET
 LEODIENTIVM AD SANCTVM ANNONEM PRIMO DESCRIPTA, SED POSTEA HIC
 ALIQUA ADDITA SUNT.

1. Omnis antiquitas, ut ait oratorum maximus, — cum tibi pudor amici dignius possit convenire, et displicet. Her. 1.
 2. Deus summe bonus, cuius divina ex eterno natura regnat, — delegissent etenim creature potius quam creatori ibi &
 deservisse.
 3. Non inquam frustra occidit paribus pendens in cruce, — nec simul addictos fuisse. Sed ut ad quod animum hic &
 Induximus, articulum inlectamus, paululum pretermittam ad memoriam revocemus.
 4. Annus erat Claudii cesaris secundus, — ad Aquileiam et alias quam plures Italiae urbes novissime vero ad ibi &
 Alexandriam et Egyptum direxit. Aliis Galliarum partibus predicatorum idoneos et testes Christi veridicos misit, quos
 hic, quia alias fortinatio contendit, nostra singillatim nominare intentio non admittit. Ad Galliam itaque, quo Comata
 dicitur, Mediomatricum urbi beatum Clementem direxerat episcopus, non enim autem qui quartus ab ipso Romano
 sedis administravit pontificatum, quique postea cum aliis multis veritatis assertoribus ad Galliam Braccatam Parisiorum
 Intecio urbi sanctus misit Dionysium.
 *) Appolinarem Ravennam add. A. in marg.
 **) A. in inferiore margine: Sixtum Remis, Saritanum Senonis, Sinitium Suesonens, Memmianum et G. n.
 Catalaunens [episcopus 80 annos], Martiale[m] Lemovicis, Frontonem Petragoricis, et Tre. 14.
 multos alios diversis civitatibus.
 5. Sub ipso enim tempore beatus Petrus ad metropolim, Treverorum scilicet civitatem, — et tanti sodalicii perpetui
 sunt dispendium.
 6. Nam cum in Elegiam castellum devenissent, scilicet vicum grandem Gallie Argentinensis dio- ibid. 2.
 cesis, qui locus in Ellisatis pagis, ibique predicandi gratia morarentur, sanctus Maternus a febre valida inter-
 ceptus, humanis subito rebus est exemptus. Reliqui — et lupanaribus deditos ad Christum convertit. p. 13.
 7. Tres igitur viri iam dicti Treverorum civitatem ingressi, ut ubique Trinitas, que ab eis predicabatur, sub unius
 veri Dei cultu innotesceret, sub unius ipsorum trium pontificatu per civitates et castella in circuitu eperant
 Christum evangelizant. In quibus civitatibus iam dicti tres viri semina verbi serentes, multos ad Dei veri cultum
 convertiebant. Flectebatur leni iugo Christi ferocitas Gallorum, curyabatur imperio fidei caritas Germanorum. Et
 Gallicanus, teste Ieronimo, colurnus, qui monstra non habuit, sed viris fortibus semper et eloquentissimis habundavit, p. 17.
 plebatorum discipulis magisterioque favorabiliter corda submitit. Letabatur a patre hereditas Christi, quia lugebat inminuta
 cotidie portio diaboli.
 8. Venerabili igitur Eucharis populi indesinenter verbum salutis intonante, pontifices ydolorum contra viros Dei ibid. 2.
 ira vehementer accensit, populi partem adreus eos incitaverunt, et expellentes — quidam vitandum esset insinuerunt.
 9. Ad hec sancto predicante Eucharis, compuncti sunt corde. Assuitque huic salutifero admonitioni — et de ibid. 2.
 populo turba non modica. Cuius domus postea a sancto Eucharis in ecclesiam est consecrata. p. 15.

- a) ante Renumeratio numerus 48, quare deinceps numeri tantum uno minores leguntur. b) Supplicio e. c) numeros
 60 capitulorum in margine iam abscisos supplevit. d) occidit corr. occidit e. e) supercr. III, sed rursus delet. e.
 f) unice inclusa eadem manu, sed alio stramento postea addita. g) h e. h) add. A. in marg. i) gradus e.
 k) Reliqui e. l) cum corr. in e.

- 1) Haec ex Gestis Trevor, desumpta sunt; sed auctor codicem Gestorum additionibus auctum (B, C) ante
 oculos habuisse videtur (cf. SS. VIII, 144), quod etiam infra (c. 14. 16) ex lectionum varietate apparet.
 2) Hic Aegidius Herigerum multo brevius reddidit.

16 AEGIDII AURFAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIS. I. I.

10. Post haec vis quidam nobilis ejusdem urbis senator vidit — demones fugabant, languores omnes curabant.
 *) A. addit in margine: Anno dominice incarnationis 70. prima persecutio sub Nerone, et epistola Dionisii Areopagite Atheniensium apostoli.
11. Beatus igitur Eucharis cum per 20 et tres annos in urbe Treverensi pontificali functus officio res ecclesiasticas strenue administrasset, protecte iam factus statis — reliquit hoc triste seculum, et cum ipse luce quinto Idus Decembris letus migravit ad Christum (anno dominici 75). Tunc discipuli pro eius exitu sacras exequias celebrarunt et corpus eius in ecclesia extra urbem sita cum ymnis et plis lacrimis sepeliant. [Floruit sub apostolicis Lino . . . Anacleto].
12. Post cuius obitum beatus Valerius in ministerium sacerdotale successit. — viaticum Domini corporis accepit, et post haec inter discipulorum manus 4. Kal. Februarii spiritum celo reddidit (anno gratiae 80). Cuius corpus colligentes discipuli, sacratissime corpori beati Eucharis coaptaverunt et in eodem sarcofago cum divinis libris condiderunt.
13. Deinde beatus Materius tertius in Treverensi urbe pontificalem suscipiens spicem, per civitates et regiones divini verbi cepit spargere semen, ad viam salutis cunctos assidua admonitione provocare, magnis virtutibus crescere, signis de miraculis clarescere. Hic beatus vir (divina sibi revelante gratia) civitates alias duas sibi contiguas adiit. Agrippinam cognomento Coloniae et Tungensem civitatem. [Cumque per descensum Moselle et Reni secus ripam castellis et villis predicasset et dominos oppidorum ac villarum ubique convertisset, et maxime dominum Bonensem, pervenit Coloniae, in qua, predicatione sua destructo iuxta capitulum in porta cultu Martis ac per civitatem templis diversorum deorum, duas principales ecclesias cum aliis sanctorum diversis oratoris, unam in honorem Domini nostri que nunc dicitur Sancte Cecillie, aliam beati Petri que nunc dicitur Sancti Victoris, ad antiquum summum edificavit. In dicta vero ecclesia beate Cecillie novissimis temporibus reperitur est corpus gloriosum beati Paulini martiris, discipuli sancti Materii, qui propter predicationem et fidem Christi in dicta civitate Coloniensi martirio meruit coronari. Fundavit per diocesim Coloniensem multas sanctorum diversorum ecclesias, primo destructis idolatriae templis, et multos nobiles signis et miraculis ad fidem Christi convertit. Cumque predicando et egrotos sanando per villas et oppida transiret, pervenit Traiectum, ubi in strata publica quae appellatur Via regia dedicavit ecclesiam in honore domini Salvatoris et apostolorum principis. Populo ad fidem exortato, pervenit ad florantissimam sive nobilissimam civitatem Tungris, quam Tungrus cum Persis primo incoluit, et postea exaltata est a Troianis]. Haec Troiugarum [vel Turingiarum] metropolis Francorum Tungris, quae iuxta praesagium beati Serratii coram Hunis iussa Dei corruat, florantissima famosissimaque erat. Urbium quippe Europae fulgebant et Africae quatuor inter maximas, Romam, Carthaginem Numantiamque [sive] Neomiam) nobilitate nominis equiperans. Cuius Plinius secundus, qui temporibus Traiani Augusti quadringentis circiter annis ante subversionem eius claruit, in libro de naturalium quorum mentionem facit in haec verba: Tungris civitas Galliae fontem habet insignem, pluribus balneis utilitatem ferruginae aquae, quod ipsum non nisi in fine solus intelligitur. Purgat per se traditur Tungris quasi Tunderis sine Te ungeris, eo quod a latere tunderetur oceanum undis, vel quod tamquam pigmentosa ungeretur terre maris quae copiosa [per mare] sibi illatis. Haec et Octavia ob honorem Octaviani Augusti vel matris eius sororis Iulii Caesaris, qui primus [post] Iulium Caesarem Gallias Romano subegit imperio et Germania fertur fuisse nominata. Sicut autem civitas Tungris, ita omnis regio Tungrum, incolae dicebantur Tungrum. Contra istos pugnavit beatus Materius, vesillo crucis armatus et cupidus pro Christo mortis, omnium se odiis et gladiis exposuit. Luctabatur patientia contra proterviam, lenitas adversus superbiam, sanctitas contra prophanos, ratio adversus insensatos. Ex illa parte furor, ex ista pudor, illic pontificum capitolii plebisque iniurgiosa tumultuosa, istinc

*) A. addit in superiore margine: Nam post subversionem Troge plures duces ad ipsam pertinentes cum suis agminibus diversas partes orbis adierunt, et firmas civitates condiderunt, et in hoc quantum robore suo valuerint sequacibus ostenderunt. A quorum progenie edificata est illa famosissima civitas Tungris, quae magnitudinis sua et altitudine edificiorum Romae vel Carthagini, ut supra diximus, similis videbatur.

**) A. addit in margine inferiore, linea rubra includens: Monstratur verum esse quod de mari diximus, quia lamuli arenarum et curvamina ibi adhuc spectantur littora. Queritur autem a multis, quomodo vel quare mare quod ibi aenebat disparaverit, et multi inde multa loquuntur; sed nos absolute dicimus, quod ira Dei in ultionem malorum commodum maris et abundantias rerum ab eodem loco abstulerit. [Dicitur etiam, quod recedens beato Serratio a Tungris, populi peccatis exultantibus, recessit mare, recessit virtus fontis, recessit gratia sive gratisitas a civitate; unde legitur, quod ira Dei manet super eam usque in hodiernum diem].

a) epistolam (litteras in absclia) e. b) post seantit. c) add. 1 in margine. d) addit A. in ter lineas et in margine. 55
 e) aliquis orosa. f) numerus adhuc in margine conspicitur. g) in marg. aliquis addita, sed orosa, ut legi non possent.
 h) addit 1 in margine, linea rubra quae scripsit includens. i) sacrologo e. k) superacr. A. l) addit A. in marg.
 m) R. pe absclia. n) et dom. — Bonensem eadem manu rursus superscripsit. o) partim e. fac. e. p) templa e.
 q) honorem e. r) superacr. e. s) convertis e. t) Tungris — primo absclia sunt; suppleri ex Chapevillio. u) partim
 infra absclium. v) superacr. A. w) superacr. 2. x) mentionem e. y) balbis e. z) nisi non eorr. non nisi e. 60
 a) add. 2 in loc. rat. et in marg. b) add. in marg. 1. c) iurgiosa VII. Serv. d) adierunt eorr. condiderunt e.
 e) 2. A. eorr. 2. d. e. f) eorr. et disperserat e. g) add. A. eodem atrimento, quo quae supra unctis inclusimus conscripsit.

1) tercius — urbs secundum Gest. Trev. e. 15, et, quae disserui in praefatione p. 6. 4) Etiam SS. VIII, 147. 2) Haec ex vita aliqua beati Materii sumta esse videntur. 3) Sequentia descripta sunt ex vita Serratii inedita, quae Troiugarum verba in codicibus Bruxellensibus non legi. b) In incipit, quaeque cum aliis locis tum in codicibus primo capite vitae Serratii Troiugarum, Bruxellensibus 7400 et 8401 invenitur. De qua vita

saluta predicato; illius ad extremum tormentorum omnisque generis mortium terror, satneque prodigiorum signorumque
 celestium splendor, donec pondere veritatis astrita est civitas salubris; ut non solum receperit signa militie christiane,
 sed confracta quoque signa fallaciae ydolatriae. Instruebantur Tungrenses iugum Domini ferre, qui consueverant
 inferre. Facta est civitas decimis et oblationibus Christo tributaria, quo tributa^a provinciarum exegerat temeraria^d. Nam-
 que s. paucis fides, tanquam modico de somite cinilla incipiens paulatimque ab angusto valut ignis in arundineo latius
 latiusque dilatata, convolvit^e ad ultimum omnes. Dampnatur cultus Iovis lunonisque se Veneris; extruitur templum
 beate Marie perpetue virginis. Emundantur delubra demoniorum; dedicantur ecclesiis^f sanctorum usque ad numerum
 septuaginta duarum congregationum. (Sed^g et per suos episcopatus plurimas fundavit ecclesias, inter quas
 eminet ecclesia^h beate Marie Holensisⁱ, ut testatur Theodulnus Leodiensis episcopus^j, qui in ea requiescit,
 10 Sed et in vita beati Servatii legimus^k, quod ipse fundaverit ecclesiam Trelectensem, quo modo dicitur
 ad Sanctum Servatium, in honore sancti Petri apostoli).

^l Verba Sed^g ecclesia postea correxit A., in marg. addens: Dedicavit infra palatium Octavianum magnam
 ecclesiam ad honorem perpetue virginis, in qua sedem suam collocavit. Hec dicitur prima in
 honore beate Marie consecrata ex ista parte Alpum. Post quam consecravit et aliam in honore
 (beate Marie Holensis etc.)

14. Tunc beatus Maternus Tungrensis primus episcopus ab universo populo eligitur¹ et in pon-
 tificalli cathedra intronizatur. Qui beatus vir quanto cotidianis incrementis fidelium multitudinem plus augeri con-
 spiceret, tanto diligentius inunctum ministerium regulariter ordinare studebat. Nunquam hunc libere potestatis auctoritas
 extulit, sed humiliter cuncta disposuit, equalem se subditis studio sancte dilectionis exhibuit. In omnibus quo probabiliter
 Deo favente agere potuit non quia sed Christi gloriam quaesivit. Mitissimus semper exiit, consolabatur afflictos, pavit
 egenos, vestivit nudos, redemit captivos, suscepit peregrinos, errantibus viam salutis ostendit, desperatos ad spem venie
 animavit, bene currentes ad appetenda potiora incitavit, aversos oratione et admonitione ad viam veritatis reduxit, et modo
 docendo, modo sustinendo, modo in periculis se obiciendo omnibus indesinenter pio solamine occurrit. His ergo atque
 aliis huiusmodi bonorum operum studiis fultus, ad sanctam senectutem pervenit; et sicut 40 diebus prius locuerat in
 25 sepulchro, ita et eisdem annis postea mansit in sacerdotali ministerio. Cum^m igitur beatus Maternus Tungrensis et
 Agrippinensis ad fidem Christi convertisset, et in his tribus civitatibus, Treverensi, Tungrensi et Coloniensi,
 pontificali iure presuisset, fertur quod in singulis, angelo ducente, miraculosa uno eodemque paschali die
 divinum officium celebravit.

ⁿ Holensis interpolator addit in margine: Hoyum devenit². Hoc itaque oppidum hoc
 modo ab antiquis accepimus fundatum. Post illam famosissimam victoriam et toti orbi man-
 festam de Gallis a Julio Cesare factam, anno ante incarnationem Domini 60, ut Beda testatur
 in ecclesiastica historia Anglorum³, coloni convenerunt in vallem profundissimam⁴ et amplam, quo
 fere undique cingitur montibus, sitam super fluvium Mosam; edificantes ibi oppidum, quod a flumine
 Hololo, quod per mediam vallem secando fuit in Mosam, Holom nuncupaverunt. Ad hoc enim
 oppidum beatus Maternus primus Tungrorum episcopus, Petri apostoli discipulus, devenit et
 granum novi germinis fidemque lesa Christi circumquaque dispersit. Ipsaque humiliter et devote
 dominum nostrum Iesum Christum predicante, sed et plurima miracula faciente, omnes ad fidem
 Christi convertuntur, baptizantur et confirmantur⁵; cultus Iovis, qui ibi colebatur, lunonisque
 ac Veneris dampnatur. Illico piissimus videns devotionem magnam et contritionem populi,
 40 motus pietate episcopus, ecclesiam in honore beate Marie virginis ad radicem montis versus
 Mosam fluvium construit. Cernitur adhuc usque in presentem diem illud idem altare, quod ipse
 presul erexit de lapide Tartaro ante fontes, quod hactenus permansit⁶ inviolabile. Et propter
 meritum et sanctitatem loci et presulis domnus Theodulnus Leodiensis episcopus ante predictum
 altare idoneam elegit sibi sepulturam que permanet usque in hodiernum diem⁷. Nostris vero
 45 temporibus in utroque latere altaris a dextris et a sinistris lapides locati sunt super columpnas,
 ut in transverso longius habeatur. Fuit autem longitudo et latitudo capelle⁸ tunc temporis, sicut
 modo apparet, parvus chorus a muro retro fontes et usque ad tumbam abbatis Bozonis⁹ in medio
 templi; latitudo⁹ vero, qualis est inter 4 pilarios ibidem locatos. Actum est hoc circa annum
 50 dominice incarnationis 102, Clemente primo Romano ecclesie presidente, Traiano fastigium Ro-
 manorum tenente. Que ecclesiola permansit usque ad tempora Hungorum¹⁰.

15. Accidit autem nocte quadam, dum iuxta conuictum sibi usum sanctorum loca psallens laviseret, ut Ingressus
 ecclesiam Dominus supplicaturus orationem cum psalmodia protelaret, ab instantia precum oppido lamaretur; et levi cor-
 reptus somno, videt sibi apparere per visum sanctos quos sodales, Eucharium videlicet et Valerium, sacerdotalibus infulis
 choruscantes, coronas singulas fosis ac liliis¹¹ et diversarum specierum gemmis mirabili arte intextas¹² capitis gestantes,
 55 tercliamque consimilem manibus protendentes atque dicentes: Materne frater, sicut iam ante promissum nostrum habueras,
 ante diem tue dormitionis visitandi gratia ad te venimus, prenuuntiantes te die tertia corpus hoc feliciterum et ad inenarra-
 bilis Domini tui gaudia intraturum. Ex terne premis tui incorruptibilem coronam, a paradiso perpetue amenitatis a Christo tibi

a) ydolarie e. b) consueverat e. c) tributa corr. tributa e.; tributa Vit. Serv. d) trib corr. temeraria e. e) cum e
 corr. convolvit e. f) memorie Vit. Serv. g) congregatum e. h) add. l in margine, sed linea rubra cum textu coniungit.
 60 i) elicit e. k) probabiliter e. l) quaedam abscisa. m) partim abscisa. n) profundissima e. o) partim s. r. u. e. p) permansit e.
 q) excepit e. r) latitudo e. s) postea hic aliquis addidit, sed nunc oratio, ut legi non possent. t) corr. ex contextu e.

1) Hoy ad Mosam. 2) In privilegio eidem ecclesie B. C. concordat, nostro ad manus fuit (Agrippinensis
 a. 1068. concessio, quod ipse Aegidius asserit in tertio pro Coloniense, uno eodemque). 3) I, c. 3 (ed.
 libro c. 1. 3) Vide infra p. 20, quas Aeg. procul dubio Giles II, 36). 4) Vide infra lib. III, c. 10;
 55 ex vita aliqua Servatii sumta in folio assuto ad c. 24. 5) Obiit circa a. 1044. Vide infra lib. III, c. 1;
 adiect. Cf. vitam Servatii auct. locundo, SS. XII, 92. Gall. christ. III, 936.
 4) Codex Gestorum Treverorum, qui cum familia

19 AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIS. L. I.

Her. 14. per nos transmissam. Cuius flos nunquam marcescit, cuius odor nunquam a suavitate deficit, cuius perseverantia finem non novit, quam post vite huius corruptionem incorruptibiliter possidebis, et in consorcio Regis aeterni cum eo laureatus eternaliter perseverabis. His diebus disparuerunt. Excitus ille a somno, exhilaratus quidem a visione, molestiam tamen corporalem iam sensu adesse, generis quoque ministro, cum eius munimine ad cellulam rediit, et seorsum familiaribus suis vel ordinem pandit. Die vero crastina convocata fratrum caetera, cepit eos studioso de fidei integritate monere, animos eorum ad celeste desiderium delectabilibus verbis accendere, ac per totam diem salutaria dans eis monita, usque ad noctis medium sermonem protulit, et quod noctis superfluit, in psalms et ymnis cum fratribus transegit. Post galorum vero cantum Instanto iam die venit desuper vox, audientibus eunibus qui aderant, dicens ei: 'Veni, dilecte Dei Materno'. Qui mox accepto dominici corporis viatico, cum validissimè fratribus, elevatis in celum manibus, et se Deo commendans, animam exalavit.

16. Obiit autem beatus Maternus^a apud Coloniā senex [18. Kal. Octobris]^b anno Domini centesimo tricesimo^c 19. Cuius obitu Treveri comperto, mos Coloniā profecti sunt, pastorem suum repetentes. Aderant et Tungrenses, qui simul^d cum Coloniis eum sibi retentare satagebant. Certatum diu ab utroque. Intorim quidam venerandus senex in urbe apparuit, moneas civis, ut a lite desistentes suis parerent consilia, et ut corpus pontificis in navi ponentes, deinde a litore fluctibus impellentes, quo^e Deus velit abire sinant^f. Mira res. Mox ut angelus consuluerat factum est. Navis sacro corpore honusta, nullo se regente nauclero, angelice remisio contra fluctus dirigitur, et parvo hore spacio miliario 15 confecto, in loco qui ex tristitia Coloniensium Roze (tunc vocatus est litore applicatur, Tunc Treveri corpus sui pontificis a Deo sibi destinatum eum debita gratiarum actione suscipientes, Treverim revererunt, et in ecclesia non longe a corporibus sanctorum Eucharit et Valerit honorabiliter sepulture tradiderunt. [Floruit^g sub apostolicis Euarista, Alexandro, Sixto, Theosforo, Ygino et Pio, cuius tercio anno obiit].^h

^a) A. addit paullo inferius: Aliqui scribunt obitum beati Materni minus 7 annis.

Her. 15. 17. Post decessum (beatis Materni) in pontificio sibi per ordinem successerunt. Vi preciosus^a et omni laude dignissimus beatus Navitus surrexit secundus episcopus. Hic multos convertit ad fidem, videntibus signis et miracula, que per eum Dominus faciebat. Qui postquam sacerdotium multis gubernasset annis, [sicilicet^b 60^c amplius, in senectute bona migravit ad Dominum, sepultusque est in urbe Tungrensi, [Huius^d festum potest agi 12. Kal. Octobris^e. Floruit sub apostolicis Pio et Aniceto, qui constituit, ut clerici comam nutriant 25 luxu preceptum apostoli].

Post cuius [decessum tertius] successit sanctus Marcellus, vir omni aequitate conspicuus. [A^m quibusdam agitur 7. Kal. Octobris^f].

^g) *Hoinensis Interpolator addit in marg. super. et infer. (p. 26): . . .* tam in sede Tungrensi quam Treverensi Navitus, Marcellus, Metropolis, Severinus, Florentius, Maximinus, Valentinus, Quot 30 autem annis suis ecclesiis presuerint vel sub quibus Imperatoribus floruerint, minime legitimus. Unum itaque pro vero dicere possumus, quod temporibus ipsorum tanta fuit persecutio in ecclesia Dei, quod aliquis christianorum vix auderet respirare. Unde propter predictam causam et scriptorum negligentiam eorum gesta tradita sunt oblivioni. Sub unius quoque istorum tempore Antoninus, qui ob egregiam nobilitatem Pius meruit appellari — fuit enim gener Adriani Imperatoris hic 35 Antoninus; anno ab Urbe condita octingentesimo primo, incarnationis domini 140, predictus Antoninus imperavit Romanis annis 23. Qui circa annum ab Urbe condita 900, veniens ad partes Gallie Belgice super Mosam, tandem Hoyum pervenit. Qui cum vidisset situm oppidi descriptionemque rupis ad aquilonem mirabilis, concipiens in animo ut oppidum ampliaret castrumque super rupem construeret, que adeo descripta fuerat, ut in multis provinciis similis ei non 40 reperiretur. De quo oppido et castro papa Gregorius nonus dixisse fertur, quod in toto mundo tam bonum castrum cum tam bono oppido, vel tam bonum oppidum cum tam bono castro non posset inveniri. Predictus itaque Imperator oppidum ampliavit fundamentaque castrum firmissimis muris construxit, ipsumque oppidum civitatem Benefactam iussit appellari. Habet enim ab oriente montem Caninum, ab meridie Aerium montem, ad occidentem montem Galimorum, ad aquilonem 45 predictum montem super quem constructum est castrum a predicto Imperatore. Ibi postmodum nostris temporibus circa fundamenta murorum dum quidam casu foderent, inventi sunt numi argentei, ex quibus unum habemus, habentem ymaginem ipsius cesaris et superscriptionem in hunc modum. Erat caput optime factum in medio dummi et in circuitu capitis scriptum: *Antoninus Pissimus Imperator*. Eo recesso et defuncto, habitatores pristinum nomen Hoyum dictum 50 in fluvio Hololo, qui ibidem per mediam vallem fluens in Mosam, revocantes in usum, tradentes oblivioni civitatem Benefactam. [Nunc ad historiam Tungrensiū pontificum recurramus].

^a) in adhuc in marg. conspicitur; cetera absctia. ^b) superior. i. ^c) ex. r. radendo corr. ex. r. e.; 128 in Gest. Trev. ^d) sibi e.; correcti ex Gest. Trev. ^e) quos e. ^f) sinat e. ^g) addit A. in marg. nullo signo apposito; sed hanc de Materno intellegendam esse, ex sequentibus apparet. ^h) add. A., voca eius ut videtur errata. ⁱ) in loc. ras. postea 55 add. A. ^j) post ex lacuna. ^k) add. in marg. A. ^l) hic quaedam e-ss; lacunam vocibus doc. tori, recte explevit Chapeau. ^m) in margine A. ⁿ) desunt quaedam superiore parte folii absctia. ^o) imparit e. ^p) condit e. ^q) Antonus e. ^r) verba uncta inclusa addit A.

1) Haec tantum in codice Gest. Trev. B. 6 leguntur.
2) Quas sequuntur de episcopis Tungrensis usque ad Valentinum, ex vita Servatii *Trolagenarum* desumpta esse videntur, quacum verbotenus fere conveniunt; sed fortasse episcoporum catalogus, quem vita Servatii exscripsit, etiam Aegidii ad manus fuit. Cf. praefat. p. 6. Celeroquin quaecunque de octo illis episcopis enarrantur, omnino fabulosa esse, satis notum. Vide Rettberg, *Kirchengeschichte Deutschlands* I, 204; Friedrich I, 309.
3) Saepius celebratur d. 7. Iulii; sed Aegidius Leodionis ecclesiae calendaria secutus est, quae cum ms. Florario concordant videntur, cuius Bollandistae, AA. SS. Jul. II, 464, mentionem fecerunt. Cf. praefat. p. 6. Celeroquin quaecunque de octo illis episcopis enarrantur, omnino fabulosa esse, satis notum. Vide Rettberg, *Kirchengeschichte Deutschlands* I, 204; Friedrich I, 309.
4) Saepius d. 4. Septembris. 65 Cf. Sept. II, 202.

AEGIDI AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. L. I. 10

Post discessum sancti Marcelli episcopi beatus Metropolus cum digna virtutum moderatione quartus *VI. Serv. 3.*
episcopus successit.

Quintus episcopus quoque pollens talentis sanctus Severinus antistes erudit. Iste sanctus Severinus non est
ille Coloniensis archiepiscopus, de quo in vita sancti Martini legitur, sed fuit illius ante eum. *p. 27.*
5 [Potest festum eius agi 11. Kal. Novembris].

Perfectione sui ordinis sextus Tungrensis ecclesie episcopus Horus sanctus, Florentiss.
Lote septimo a beate Matere agrippini spiritus Dei redimitus contra vim demonum martem agebat beatus
Martinus episcopus. [Qui et obiit 11 Kal. Iulii].

Octavo numero ordinatur beatus Maximinus episcopus, aequaliter octo beatitudinum sanctitate perfectus.
10 Novus Tungrentium episcopus beatus Valentinus, horum ordinum angelorum valentes amicus. Sed hii *Mer. 13.*

quorum imperatorum vel consulum claruerunt tempore, vel quos via singulorum habuerit exitus, quotque annis admini-
straverint singuli officium pontificatus, nullius a nobis requirat exordio, cum ecclesiarum totius Gallie memoriam horum
aboleverit facta per Hunos subversio. Quae subversio imminente, beatus Servatius, de quo dictum est *VI. Serv.*
sumus, eorum corpora in urbe Tungrensi sepulta apud Traiectum transtulit et in crypta, ubi post-
15 modum ipse sepultus est, cum aliis multis sanctorum reliquiis, quas de Tungrensi urbe transla-
terat, honorifice sepelivit. Non est autem praeterendum, quod hii octo iam dicti episcopi etiam *et Gest.*
Trotrensis ecclesie profuisse leguntur. *Trer. 12.*

184. Beatus autem Valentinus horum ultimus Spiritus sancti affectu premonitus aequa quolibet ecclesiastica traditione *VI. Serv. 3.*
exemplo predoctus, quocumque Dei nutu iussive inductus, cum ad extrema vite vergeret, baculum pastorem super altare

20 beate Marie virginis ponens, sub indissolubili anathematis vetui animadversione, ne quis inde temerarius tolleret, ne quis
orbato presulatus mercennarius immergeret, donec per revelationem Iesu Christi comulis electio idoneum doctorem et *p. 29.*
episcopum animarum suarum inventret. Quae sententia cunctis conterritis retroque cedentibus univarsis, absque benedic-
tione pontifici sedes Tungrensiam merebat septem annis. Perpendere quis aeghat magnanimitatem precipientis
obediensque plebis? Vere digno pastore dignus populus, quem tanti moris votis exspectat et precibus Obiit idem

23 beatus Valentinus ante annum dominice incarnationis 308, scilicet circa ea tempora, quibus urbi Romae *Mer. 13.*
preerat Constantinus augustus, succedentibus ei Constante et Constancio, filiis eius. [Sepultusque est honorifice in
ecclesia sancte Marie Tungrensis iuxta suos collegas, scilicet Tungrenses episcopos. Cuius festum a qui-
busdam agitur 7. Idus Iulii. Quo similiter die celebratur festivitas beati Candidi episcopi et confessoris,
cuius corpus requiescit Traiecti iuxta sanctorum corpora pontificum Tungrensiu. Hic itaque post obitum

30 beati Servatii, Domino sibi revelante, relicta patria, peregre factus venisse ad tumulum beati Servatii et
illi ecclesie per multos annos sede vacante nocte ac die devoto deservisse usque ad obitum suum in
tempore domini Agricolae episcopi].

194. Hii etiam diebus Arriana pullulara cepit rabies, qua brevi temporis successu erroris sui veneno totum respersit *Mer. 16.*
orbem Romanum. Cuius perit resistebant potissimum a turri veri David edificata cum propugnaculis, a collo scilicet ecclesie

33 dependentes clipei, omnis armatura fortium, Silvester Romanus pontifex, Athanasius Alexandrinus, Ambrosius Mediola-
nensis, Maximinus Treverensis, Hylarius Pictavensis, Martinus Turonensis, Anianus Aurelianensis, Severinus Coloniensis,
Eusebius Verceilensis et eque alii catholici preclari temporis eius episcopi. Ex quibus Athanasius toto orbe fugatur, sed
a Maximo Treverorum episcopo intrepide suscipitur. Paulinus post eum episcopus cum Rodiano et Hylario aequo
Calliarum episcopis in Frigia exilio dampnantur, ubi et Paulinus Treverensis exulans vita decessit.

40 **) Holensis interpolator add. in marg. infer. Imperante Theodosio Magno Romanis, cristiani qui tunc
morabantur Hoy eum quibusdam viris nobilibus in castro Holensi ecclesiam fundaverunt in honore
sanctorum Cosme et Damiani martirum.*

20. Hac itaque seculo sub multis postmodum imperatoribus per christianum imperium prevaletente, Valentinus tandem *ibid. 17.*
imperatoris tempore, qui persecutionem novissimum catholicis intulit, qui et ab Eudoxio heresarcha Arriano dogmate *p. 29.*
45 rebaptizatus est, excita est de latibulis suis effera gens Hunorum et per totum orbem diffusa Romanum. Cuius quia non
multis notam esse constat originem, ut pandit antiqua narratio, paucis eam susinuemus. Fertur a plerisque, quod tempore
famie, que facta est teste Beda 4. **)* Claudii cesaris anno, cuius et Lucas meminit, cum pro famis incommodo Claudius
non solum Iudeos expelli iussisset ab Urbe, sed et omnes invalidiores plebis cum ipis Iudeis, ut saltem validiores susten-
tari potuissent, et eos includi fecisset in quodam abdito torre, coaluisse usque ad tempora prefati Valentis in gentem

50 magnam, Ungros denique motum vel huic famae assentari velle, qui et iactant, se a Iudeis originem ducere. De Hunis
autem testis verissimus adeat Iordanis episcopus, qui eorum originem in hystoria de gentis Gothorum vel Geithorum
luculentissime refert in hec verba.

21. Gentis Hunorum originem ex antiqua relatione talem existisse comperimus. Filiorum rex Gothorum -- vic- *ibid. 18.*
narum gentium fidem conturbans.

55 22. Huius ergo gentis, ut assolet, venatores -- Gallicanum impugare aggressi sunt orbem. *ibid. 18.*

23. Eo tempore sanctus Servatius Tungrensi ecclesie decimus presidebat, vir omnium virtutum honestate preclarus, *ibid. 19.*
Cuius preconis eo magis habeat extollit laudibus, quanto salvatori Christo propinquior est genere. Fama *VI. Serv. 4.*
enim, antiquitatis custos, virum hunc designat ex prosapia Iesu Christi descendisse. Fuerunt enim Anna et Emerica *VI. Serv. 4.*
duo sorores, ex quibus Anna, ut notum est, peperit virginem Mariam, matrem domini nostri Iesu Christi, Elizabeth,

60 mater sancti Iohannis baptiste, et frater eius Eliud orti sunt ex Emerica. Eliud autem genuit Ema, de quo
postmodum beata Memelia peperit Servatium, qui angelico munus tali est nomine appellatus, eo quod in longum

a) add. A. b) add. i in marg., sed certo signo post episc. legi significat. c) claureriat e. d) in marg. conspiciunt x1
cetera abscissa. e) Octavina vii. Sofv. f) vicia inclusa add. A. inter lineas et in margine inferiori. g) xviii
corr. man. rec. xviii. h) corr. ex brevis e. i) decimo corr. i. B. ii. 1. k) Gotthorum e. l) corr. a Filio e.

65 m) decet e. n) Emerica corr. Emerica e. o) Maria corr. Esm. e. p) d. q. p. bis scriptis, sed corr. e. q) corr.
ex Emerica e. r) in ras. e. s) ex corr. em e.

1) Miracula s. Martini a. Greg. Turon. I, c. 4 (Migne, Patr. lat. LXXI, 918). 2) Cf. AA. SS. Boll. Jun. II,
p. 544. 3) De temporum ratione s. 58, ed. Giles VI, 302.

Va. Serv. senium ad correptionem multorum esset servandus. De loco natalitatis eius legitur, quod nomen oppidi Panestis, ubi nomen terre Hebraea, nomen regionis Parsia, ut intelligatur Panestis oppidum in consilio Perulidis et Armenis situm ad austrum, et utriusque gentis in se continere populos. Nec incongrue Perulidis vel Armenis pars illa dicitur terra Hebraea, ubi decem tribus stirum Israel olim in redacti captivitate subsistunt, quas Salmanassar rex Assirorum (tempore Ezechie regis Iuda) in Perulide transtulit. Hic itaque beatus Servatius adolescens factus, Hierosolimam venit, ubi vite laudabili conversatus, in Dei sacerdotem promotus est.

ibid. 24. Igitur cum iam profectionis etatis esset et dissolvi cum Christo mallet, angelus Domini conspicuus et in oratione intus, curam occidentis orbis tanquam novae tyroni tradidit, Tanagerensemque urbem, quae alio nomine Octavia vocatur, in litore oceanis maris sitam, adire imperavit. Qui beatus more impetens ignotas atque vias, permensoque sinuensi Alneris epulo, angelo procedente tandem ad urbem Tanagerensem pervenit. Ille de illis convenerat septuaginta eorum congregationes in basilica sanctae Mariae, praedictantis Dei nutu, ut eis Servatius conveniret die illo. Tunc repente angelus Domini Servatium ab oratione erexit, baculum pastorem de altari sumptum ei porrexit, et cum maximo stupore intuitum illum ad cathedram pontificalem prorexit (imperante tunc in urbe Romana magno viro Constantino). Tali miraculo sanctus ille cum omnium consensu pontifex consecratus.

25. Oves dominicas ab insidiatore lupo protexit, pro eisdem, eius gladius persecutoris defuit, paratus perferre martyrium. In diebus plane sui sacerdotii placens — Gallias occupare et urbes et oppida cum incois vastatione crudeli mutare.

26. (Omnia) siquidem sanctorum virtutum emicuisse cognovimus sanctum Servatium. Qui magna virtute Spiritus sancti, dum lingua materna verbum Dei loqueretur populis, sive divina celebrando sicut predicando vel in confessionibus audiendis, cuiuscumque essent nationis, distincto intelligebant; et in hoc eum parem apostolis fecimus, qui post donationem sancti Spiritus omnium gentium linguis loquebantur. Cum autem de secularibus negotiis loquebatur, nec ipse populum neque populus eum intelligere poterat nisi per interpretem. Cum missarum sollempnia cotidie celebraret, post sacramentum dominici corporis nullarum epularum postea curabat gustum, unde quasi spiritus et anima ab omnibus considerabatur. Porro spiritualium fratrum caritate aliquando exoratus vel infirmitatis causa victus, sed raro solvebat ieiunium. Ciborum eius reliquiae leprosos mundabant, dum sumerentur, et ab obsessis demonia fugabant, et quicumque eger manus eius vel pedes tangebat, statim sanus exibat. Gutta etiam aquae, quae de lotis manibus eius effuebant, omnibus infirmis sanitatem prestabant. Talibus tantisque gratiarum muneribus antiquus invidens inimicus, Octavienses incitavit adversus sanctum Servatium. Primo detrahentes murmurabant, postea manifesto fidentes clamabant: Quid nobis cum homine ignoto, simplici et stulto, qui nescit iudicialia et leges terre, qui non frequentat reges et curias, ut consuetudo est aliorum pontificum? Sed semper est in solitudine et silentio, unde etiam res et honores desperierunt ex eius otio. Et haec clamantes, irruerunt in eum tanquam ad latronem, et vix a vulneribus abstantes se, procul eum ab urbe abiecerunt. Sancto Domini hilari vultu sustinente, ibat exultans, quoniam dignus habitus est pro nomine domini lesu contumeliam pati. Secuti sunt illum canonici, nolentes eum deserere predicantem verbum Dei, donec perveniret Traiectum. In strata publica quae appellatur Via regia erat basilica a beato Materno dedicata in honore sancti Petri apostolorum principis. Hanc ingressus intima lacrimis et verbis considerabat et dicebat: Hic sanctus domini Maternus deambulavit, istae verbum vite pronuntiavit, hic sedit, hic oravit. Conveniebant ad eum plurimi verbum vite percipientes, quos ipse benignissime recepit et paterna pietate confovit. Misit itaque Dominus angelum suum quibusdam senioribus in Christi nomine congregatis, dicens, cur sanctum Domini inquietari permittent, et ut de cetero caverent ne inquietaretur, firmissime precepit. Sic stupefactis omnibus, nemo sanctum Domini suscitare presumpsit, donec ipse voluit. In hac ergo sancte contemplationis quiete Creatori celesti intentus, cuncta precognovit quae superventura erant in seculo, precipueque excidium Tongris et Galliarum. Igitur cum sanctus Servatius predicaret ecclesiarum per Gallias excidium et maxime Octaviae, sit rumor et tremor per populos, rogaturque venire in Franciam ad urbem Trecastrinam. Quo cum pervenisset et obvius haberet primates et maiores regni, rogatus exponit mala, quae ventura erant Gallis et Tungris. Quibus auditis et territis, unanimi petitione petierant sanctum Domini, ut iret Romam ad querendam intercessionem apostolorum principis, ut Deus predicta dignaretur avertere. Superatus instantia petentium acquievit, licet secret non immutari sententiam divinam. Indixit ergo omnibus ieiunium, et corrigi persuasit omnes mores indisciplinatorum. Colontium etiam archiepiscopum nomine Effratarum dixit nociturum sanctis ecclesiae neque sibi esse talem hereticum post se relinquere. Convocatur ergo concilium, invitatur clerus ad synodum et quatuordecim episcopi, qui omnes se submittebant sententiae beati Servatii. Dicebant aliqui, non esse conveniens, ut tante civitatis degradaretur episcopus, sed debere ei iniungi penitentiam ad correctionem. Ad haec beatus Servatius vivaciter respondit: Iniusta est defensio Effratarum, sed si penitentia est imponenda, quae nulli converti volenti neganda est, potius hanc censeo malorum exemplo inter laicos

a) addit 1 in marg. b) atempta e. c) addit 1 in marg. d) hic in fine pag. 34. desinit scriba 1. Sequentia oppida multare manu scribae 2 azarata erant initio p. 39; quae tamen A. in pag. 34. et 39. duo folia addens, postea erant et transscriptis in margine inferiori p. 34. e) quae vincta inclusimus, adiecta A. in duobus foliis insertis (pag. 35-36), non ut scriba duabus eisdem, sed per totam paginam scribens. f) Omnibus — Servatium e. fatura e. g) e. ras. e. h) partim e. ras. e. i) immutarentur e. l) ekilist e. m) p. e. e. e. ras. e. n) supereripuit quaedam, sed rursus e. erasit e. o) is et e. ras. e. p) ieiunium e. q) penitentia e.

1) Quae sequuntur usque ad verba *Iudeorum blasphemias amplectatur* ex vita aliqua Servatii sumta esse videntur. Vide infra finem dulcissae adnotationis pag. 22. Similem sententiam ex alia quadam Servatii vita descripsit Crabblus, Concilia (Coloniae 1536) I, 189 sq. Cf. Mansi, Conc. coll. II, 1373. 2) Cf. vitam Servatii auct. locundo, SS. XII, 92. Vide supra cap. 13. versus finem.

agendam. Nos certe pontifices criminis arguimur, si hereticos in ecclesia Dei regnare patimur. Efratam igitur, qui Christum salvatorem nostrum negavit esse Deum, ego nego posse esse episcopum, et quisquis sectam eius non adversatur, Iudeorum blasphemias amplectatur.

CONCILIUM AGRIPINENSE.

5 Anno dominice incarnationis 346, quarto anno 280, olimpladis, imperii autem Constantii filii Constantini 8, indictione 4, facta est degradatio Efratae Coloniensis archiepiscopi, consentiente et subscribente Iulio papa et omnibus Italiae, Galliae, Germaniae episcopis. Post consulatum Amanti et Albini quarto Idus Malas, cum consedisent episcopi in Agripinensium civitate, id est Maximus Trevirorum, Servatius Tuncrorum, Valentinus ab Arelato, Donatianus Cabellonorum, Severinus Senonum, Optatianus Tricastinum, Iessius Nemetentium, Victor Vangionum, Valerianus Autisiodorensium, 10 Simplicius Agustodunensium, Amandus Argentoracensium, Iustinianus Baracorum, Elogius Ambientium, Dioscolus Remorum, consentientibus et mandantibus Martino Mogontiacensium, Victore Mediomatricorum, id est Metta, Decidario Lingonensium, Pancratio Visocensium, Santino Articulorum vel Verdunensium, Victore Parisiorum, Superiorum Nerviorum, Mercurio Buesionum, Dispeto Aurelianorum, Eusebio Rothomagensium. Cumque recitata fuisset epistola plebi Agripinensium, sed et omnium castrorum Germaniae secunde de domino Efrata, qui Christum Deum negavit, Maximus episcopus dixit: 'Quis Dei voluntas patri nostri Iesu Christi voluit, nos iuxta postulatam fratrum ad hoc Agripinense apud' convenire propter perditum et blasphemum Efratam, quem omnis mundus iam ore Domini cognovit esse dampnatum, qui in Spiritum sanctum estenus blasphemavit, quod Christum negat; hanc mediocritas mea sententiam fert, sicut Dei et Domini nostri Salvatoris ore prolata est dicens: Omnia peccata et blasphemias remittentur hominibus, qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc saeculo neque in futuro, sed reus erit eterni iudicii.' 15 Ideo episcopum eum manifestum esse non posse. Scripsit episcopus dixit: 'Quid fecerit quidem docuerit Efrata pseudoepiscopum, non opinione, sed veritate cognovi. Pro legitimi loci coniuncta civitate quibus publice et domesticis sepe obstitit, cum ille Christum Deum negaret, audientes etiam Athanasio episcopo Alexandriae et presbiteris diaconibusque plurimis. Et Iherosolymensis concilio, christianis episcopum eum esse non posse, quia Deum Christum sacrilega voce negavit, neque illum esse christianum indicandum, qui eiusdem confinitimus fuerit inventus.' Valentinus episcopus dixit: 'Quia Efrata Christum Deum negat, concilio, eum episcopum esse non posse, qui nec laicam communionem debet accipere.' Donatianus episcopus dixit: 'In pace negavit Christum Deum, et ideo Efratam non esse catholicum.' Severinus episcopus dixit: 'Cum constet Efratam subscriptione fratrum plurimorum in Spiritum sanctum blasphemasse, negando Deum et Christum, et ego concilio, eundem iuxta evangelicae precepta iure ab episcopatu esse delectum.' Optatus episcopus dixit: 'Et ego concilio, Efratam in episcopatu permanere non posse, qui in Spiritum sanctum blasphemavit, negando Christum Deum esse.' Iessius episcopus dixit: 'Non solum epistolis episcoporum omnium ecclesiarum, qui audierunt Efratam negare Christum Deum, sed quod ipse auribus meis audivi sub presentis Martini consensio nostri et Metro- 20 poli presbiteri et Victorini diaconi, ideo consensit, illum iure esse depositum.' Victor episcopus dixit: 'Quoniam palam factum est et probatum, Efratam immemorem sacramenti caelestis blasphemasse in Spiritum sanctum, negando Christum Deum Dei filium, et multis criminibus coarguitur, quod episcopum illo modo non decet, consentio, illum esse depositum.' 25 Valerianus episcopus dixit: 'Eti non omnes consensioes nostri hic apud Agripinensium Dei voluntate qui sumus adurati convenissemus, suffecerat a quinque episcopis, qui Efratam blasphemum, quia Christum Deum negat, pro meritis suis sententiarunt, eodem iure esse depositum. Nunc autem in presenti maiora cognovimus, multorum etiam carorum laicorum subscriptione manifestum est, quia primordiale Dominum et Deum nostrum negat, cum per universos prophetas manifestetur, illum ante mundi constitutionem fuisse cum Deo patre omnipotentem, et qui omnes cocinerunt, illum venturum et pati pro locis mundi salutis, sicut ipse complevit. Quapropter Efrata, falsus doctor, qui tantum nudum hominem deserit Christum, recte omnium concordatum voce dampnatus est. Ideo ut, si quis epistolae ipsius per catholicam ecclesiam attulerit, communionis priveretur, eundemque concilio iusto esse deponendum.' Simplicius episcopus dixit: 'Esse episcopum non posse Efratam, consentio, qui Christum Deum negavit.' Amandus episcopus dixit: 'Si quidem in presenti, quando Efrata a quinque episcopis sententiam accepit, nos inter ipsos fateor esse consentaneum, qui epistolis meis ad eundem deponendum consensit secundum falsam doctrinam ipsius, qui Christum dominum Deum negat, in ipsum sententiam collatam esse constat, ad cuius damnationem consentio.' Iustinianus episcopus dixit: 'Ex epistola clericorum Agripinensium necnon et fratrum per singula castra constitutorum, quorum epistole et subscriptiones tenentur, cognovimus, Efratam esse blasphemum, qui Christum salvatorem dominum nostrum Deum esse negat. Quapropter et ego consentio, illum ab ecclesia catholica esse dampnatum.' Elogius episcopus dixit: 'Diabolus, qui ab initio fuit, qui perit

50 a) factus in cod. Brus. verbe Post consulatum incipit; Anno dominice — Germania episcopi manus paulo recentior in margine addidit. Eadem manus rec. hinc inde quaedam corrigit. b) Germ s corr. c. c) a Teveria cod. Brus. d) Serv. Tuncr. post Ambientium et ante Dioscolus in cod. Brus. e) Domitianus corr. Donatianus mqn. al. cod. Brus. f) Iianus e corr. e. g) Nimitus corr. Nemetentium man. al. cod. Brus. h) Vangionum corr. Vangionensium man. al. cod. Brus. i) Iustinianus cod. Brus. k) Elogius cod. Brus. l) Amelianorum corr. Ambientensium man. al. cod. Brus. m) Dioscolus 55 cod. Brus. n) I. e. M. deest cod. Brus. o) Pancratius cod. Brus. p) Visocensium cod. Brus. q) Articulorum corr. Articulavensium cod. Brus. r) v. V. deest cod. Brus. s) omnia s corr. e. t) Diopeto cod. Brus. u) Aurelianorum cod. Brus. v) Efrata saepius cod. Brus. w) negat cod. Brus. x) opidum partim e ras. e. y) remittentur e. z) neque hic cod. Brus. a) Servatius — fuerit inventus legitur post orationem Eulogii in cod. Brus. b) a et e ras. e. c) Iheros. e. d) e ras. e. e) consentio cod. Brus. f) Ideo constat Efratam cod. Brus. g) Et e ras. e. h) consentio cod. Brus. i) eum cod. Brus. k) Iessius cod. Brus. l) deest cod. Brus. m) omnia. aecl. episc. corr. ep. omnia. aecl. e. n) ego ipse cod. Brus. o) Metropl cod. Brus. p) Quoniam — prob. in loc. ras. e. q) superac. e. r) deest cod. Brus. s) corr. es Efratam e. t) corrigit es cod. Brus.; sententiarunt e. u) omnipotens cod. Brus. v) corr. es Efrata e. w) Ideo consentio cod. Brus. x) iustum est depositum cod. Brus. y) partim e ras. e. z) corr. es Efr. e. a) e corr. e.

65 1) Hoc concilium spurium nimirum et fabulosum descripsit Aegidius ex codice beati Mariae Aureaevallis, nunc Bruxellensi 495 — 505, quo fol. 217^v sq. manu saec. XI. ex. extaratum invenitur (v. Archiv für dk. deutsche Geschichtskunde VII, 610. et praefationem p. 6). Variam lectionem codicis Bruxellensis adnotare placuit. Concilium primum publici iuris fecit, ut videtur ex eodem codice Bruxellensi, Crabbius Conc. I, 169 sq. Cf. Mansi, Conc. coll. II, 1371.

Conc. Agri
p. 38
primus et ceteros perdidit, ipse hodie in Efrata perstitit, nam et ipse multos secum trahendo excepit; qui tamen mem-
nissae debuerat, apostolum predicasse, qui ait: *Etis angelus descenderit de celo et vobis aliter predicaverit quam vobis
est predicatum, anathema sit.* Quare Efrata falsus doctor legisque subversor merito omnium episcoporum sententia
dampnatus est, qui benedictum dominum et salvatorem nostrum, auctorem lucis et vite, Iesum Christum Deum negare
ausus est. Et ideo pusillanimitatis meo consensu, ut meretur, dampnatione percussus est. Dioscolus episcopus dicit: 5
*Qui Christum Deum negat, in ecclesia non potest permanere, dicens domino Deo nostro: Qui me negaverit coram homi-
nibus, et ego negabo eum coram patre meo qui est in celo.* Ideo Efratam inter ceteros fratres meos arbitror et rectissime
censio, esse episcopum non permiti. Item sententia ex epistola Diapeti Aurelianorum episcopi. Sed tamen sermonibus
latis inter omnium voces: Efrata dampnationi tradatur atque puniatur, qui Christum negat esse filium Dei, cuius falsa
machinatio multis innocentibus attulit gravitatem; sed necesse est, ut ipse velerator, qui tantum molitus est scelus, celesti
plaga feriatur.

EXPLICIT CONCILIUM.

Vii Serr. 1)
Omnibus ergo in synodo sancta verbis beati Servatii assentientibus, Efrata deponitur, et sanctus
Severinus, vir plonaris catholicus, in locum eius exaltatur, et Romam beato Servatio profecturo, Gallia
post tergum eius libera ab hereticis relinquatur. Nam Efrata non multo post tempore interno dolore 15
moritur, cuius corpus, quia non promeruit sepulturam ecclesiasticam, contra Nutiam in Reno tumulatur,
vel potius absorbetur. Sanctus igitur Servatius Traiectum rediit et populum suum sancta predicatione
consolari cepit. In stuporem erant conversi Traiectigene, quia rumor cotidie crescebat, Hunos in Gallia
vello prorumpere).

Her. 22
p. 38
25. Quorum adventum beatus Servatius [scilicet, ut supra dictum est, et] audiens, simulque de irruptione 20
sue civitatis metuens, multis lacrimis et corporis afflictionibus misericordiam Domini precabatur, ut populum suum a
perfidorum nequitia tueretur. Sed sentiens per spiritum, peccatis populi propedientibus id sibi nullo modo concedi, apo-
stolorum Petri et Pauli limina decrevit adire, ut suis saltem Tugris ereptionem per eorum merita mereretur obtinere.
Paratis igitur omnibus viatico competentibus, assumptisque secum comitibus necessariis, civibus iuniorum et orationum
super tanto discrimine iudixit instantiam, et sic itinere arrepto, primum beati Auctoris Metensis episcopi requirit presen- 25
tiam. Honorifice de hinc ab eo susceptus rogatusque ab ipso, missam sollempnia in ecclesia beati Stephani cele-
bravit, lapidemque altaris, qui erat mire pulchritudinis, sed ruente desuper trabe contractus erat, ducto per fracture mar-
ginem digito in pristinam integritatem resolidavit. Beatus autem Auctor episcopus Metensis miratus est hospitis sui
tantam virtutem. Sed hoc beatus Servatius non suis meritis, sed beato Auctori tribuebat, et usque nunc Traiectenses et
Her. 22
Metenses singuli suo assignant illud pastori. At beatus antistes Auctor, habita cum beato Servatio deliberatione, 30
adiudicavit eius ratam esse intentionem, simul exposcens pro se suaque urbe fundi profusus illie ereptionem, ut, quoniam
pro se Romam nequibat adire, eius sanctissimis precibus, apostolis intervenientibus, optatam ereptionem sibi commissis
civibus mereretur obtinere. Peracto tandem colloquio, acceptaque licentia, dataque benedictione, episco-
pus longius subsecutus est beatum Servatium, qui pretergressus Basilicam, transcensit Alpibus [et] in colle
VII Serr. 11
montis Iovis novum fontem hauriens transsemitibus utilem ad Deum prece sua perducens] subit Vu- 35
liam, visitat oppida, illustrat castella, sanat egrotos, emendat energuminos. Postposito denique tanti itineris difficul-
tate et periculorum immensitate, Romam pervenit. Denique nonnullis Romanorum ea via qua sanctus Dei venturus
fuerat visa est quasi stella divini fulgoris advenisse. [Quo] signo precedente, expectabatur ab omnibus.
Cumque Romam ingrederetur, omnes campanie civitatis pulsabantur, et intrantem Romani hono-
rifico suscipiente, mirabantur vultum eius angelicum. Quibus omnibus verecunde gratias agens, private habita- 40
tionis sibi delegit casam, et prius omnium sanctorum in Roma visitavit limina, quam principis apostolorum intraret
palatia. Expectavit autem diem qui est 8. Kal. Aprilis, ubi occurrit annunciatio sancto Marto, quo die et
inestimationis et crucifixionis mundo profuserunt divine miserationis munera; sperans eo die plium Iesum elementis se
exaudiret, quo se ipsum pro nobis in cruce Deo Patri hostiam obtulit immaculatam. Nocte igitur optata Servatius
antistes primo mane lacrimis cepit rigare apostolorum limina, et orationibus suis peccata populi purgans, debili corpore 45
humiliter procumbens, pro omnibus sibi commissis Dominum deprecatus est.

Her. 23
26. Accedens ergo ad beati Petri tumulum, deprecabatur interventione eius auxilium — habebis in urbe scelerata
et ideo peritura sepulchrum, sed placuit Altissimo oppidum tibi servare Traiectum, ut illic sepeliatur sanctum
VII Serr. 1
corpus tuum. Nec tamen pius pontifex a conspectu Christi indonatus rediret, salutem omnium animarum Tugrensium,
si adhuc converti et penitere vellent, accepit. Dicitur quoque mirabile, clavim argenteam divine fabricationis in manu 50
gestandam a clavigero celi accepit in potestatem claudendi celum et aperiendi. Post extasim tante visionis Servatius
servus Dei, ne magnitudine revelationum extolleretur, habitavit secum, et deluceps celitus via-
diets pro iudicia paterunt. Athalaricus enim rex Gothorum inestatione barbarica in christicolos Leonem erud-
desit. Gens Hunorum inaccessa clausa montibus rabie inopina exarsit, vimque omnem in opes Romanas sparsit. Ita barbaran-
tibus et opprimentibus inde Hunis, inde Gothis Romani terminos orbis, servus Domini Servatius, ut fama est, viz urbis Romano 55
municipia exierat, cum late vagantes Hunorum incidit in phalanges. Captus discutitur, trahitur, vinculis mancipatur. Sed
qui nuntius angelicus apostolos de clauso carcere produxit, idem in una nocturno in medio hostium insigne tubar de celo
indulsit in tenebris Servatio. Dum rem custodes castrorum intraret, quedam etiam pie divine dignitatis persone apparere in

a) idem eod. Brus. b) dampnatione in loc. rgs. c. c) Dioscolus eod. Brus. d) Quo cod. Brus. e) et ideo cod. Brus.
f) Diapeti cod. Brus. g) deest cod. Brus. h) s. a. s. ras. e. i) l. a. h. s. ras. e. k) hic incipit scribere 2, sed A. 60
primum sciens — et in margine addit, deinde quae 2 scriptis Quorum — Servatius erant et totum capitulum initium Quorum
— et denuo exaravit. l) in loc. ras. A. m) apostorum corr. apostolorum A. n) lum. corr. limina e. o) mere-
tur e. p) induxit e. q) corr. ex suscepto e. r) cum eo Her. s) requirit corr. nequibat A. t) ob tantam e.
u) meretur e. v) transcensit e. w) add. A. in marg. x) eundem corr. emendat A. y) advenisse e. z) add. A.
in marg. a) c. c. p. emanerunt, ut tam legi non possent; supplet ex exceptio Aegidii in cod. Brus. 19627. a) parit. 65
corr. perit A. b) corr. ex sepulchrum e. c) Nec corr. No e. d) eludendi e. e) servus corr. servus e.
f) Huni corr. Huni A. g) Ha e. h) anglos corr. angelico A.

1) Omnibus — eelle prorumpere procul dubio ex eodem fonte descripta sunt atque prius pars huiusmodi
additionis Omnibus siquidem — amplectatur. Cf. etiam Albricum ad a. 347, ss. XXIII, 686. 2) Neuss.

consolatione vincula. In ortu aurora a vigilibus res cognita proditur, et captivus productus, et ut sit, pro illo et contra illum multi multa profantur. Sed ut dissolveret Dominus consilium vanitatis, sicut in contione Iudeorum martyri Stephano angelus vultus emicuit, haud secus in tumultu Hunorum factes Servatii solis instas respicendit. Dissidentibus proinde sententia partium, nisi servandus denuo datur Servatius, ceteri ad prandium accumbunt. Post epulas rarus spectaculo repositus captivus. Reddunt nuntius dignam mirabilia referre, illam scilicet campum sopitum in aera, et aquilam grandem pone assidentem, unius alio remigio dormientem obumbrare, aethra veluti stabelle auram creant. Caritativum barbari accurrentes extimuerunt visu, sed aquila officio peracto avia reppetit. Servatius accurrentium strepitum sompno exilius, in medio astitit et culus eius religionis exquiritur. Christicolam se esse fatetur. Inde barbari veri in admirationem, omnes petierunt ab eo benedicti, conclamantes, illum esse dominum Deorum, qui ut sol diem et luna nocti, sic esset decori die noctuque sibi obsequentibus. Libertati quoque illum honorifice reddunt, ut apostoli Petri verbum completeretur, dicentis: *Magnifice glorificaberis in illis*. Igitur Yulia tam Alpidusque retro refectis, Elysiis tandem fines attingit, viciniamque Vangionum usque pertransiens, sic forte lassus in cinere senex sitiens concessit. Neque vero puteus aeque aliquis prope erat furvus. Ad illum ergo mentem reduxit, culus de latere olim aqua redemptionis humane profuixit, dextram levavit, cruce in modum terram signavit. Statim victoris ante pedes gurgite plene fons emanavit, qui salutari gustu egris quodque remedia deinde non paucis apportavit. Quorum de grege vidus vis febrium acerbissime afflicta bibit, febres reliquit, agros suos Servatio addixit. Bona primum id exemplum pretulit, sed antimus quidam illius illico id secutus, predia quoque sua sancto Dei donavit. Deinde alia sunt a pluribus plurima similiter oblata munera. Fons autem, ut aiunt, hodieque potationi salubris, tam pecudum quam hominum pro feno suave oleum germinat cimum. Appropinquans Wormatis, suscipitur magnifice a beato Amando, urbis eiusdem presule. Cui beatus Auctor Metensium episcopus usque Wormatis pro nimio amore et obviam processit, patens, ut Metis denuo venis signaretur. Spondit, sed ira Colonia prius disposuit. Quo perveniens, sed populi devoto se circumdantis devotans frequentiam, hospicium sibi extra muros elegit. Cui sanctus Severianus sedulus usque in seram noctem obsequens, postea more suo ad monasteria singula psallendo iustratus discessit. Inter psallendum rursus ad hospicium hospitis sui, cum quo cor erat isti unum et anima una, pedes oculoque reflexit, et signum mirabile de cella orantis Servatii, columnam ignis ad celi fastigium extolli prospexit. Pro cuius miraculi visione et pro melodia celesti, quam ibidem postea in beati transitu Martini audivit, deinceps ecclesiam edificari et consecrari Fortam celi appellavit. Treveris quoque sanctus Servatius sancti Maximini episcopi eloquium expetens, confestim cunctis penitentiam evangelizavit. Inde ingressus est iter Metis, ubi totius Frantiae nobilitas cum expectabat. Primo ingressu preferens humana divina, mysteria missarum celebravit, sed inter agendum eius facies velut ignis radiasse visa est. Mactato tante glorie sacrificio, in editiori consistorio locatus, et cum ingenti locuti, quod cognoverat, populo retulit. Omnibus stupore gravi consternatis, ille sanctorum patientiam predicat, ut imminens periculum votis et elemosinis redimerent, ne calamitas superventura cunctos repente opprimeret.

27. Egressus tandem ad urbem Tungrensem, convocato clero simul cum populo, hortabatur universos in animarum suarum salutem fore sollicitos, quibus tantum imminerebat discrimen. Dicebat autem eis: *Iam collegio — — certos vos esse cupio, quod si corporibus salvandis intervenire nequeat, animabus saltem vestris incolumitatem semper impetrare curabo*. Deinde claris argenteam, quam a Petro apostolo acceperat, ostendens: *Hoc, ait, munere per clarigerum celi mihi dato noveritis vobis correctis me celum aperire, in correctis autem claudere. Interim dum adhuc iras vindictae Dei differat, euremus de sancta nostra simul nobis eripiantur cum urbis excidio. Quapropter corpora sanctorum et vasa sancta hinc Traiectum transferat, quo profugia Octavia olim repulerunt in solatium*. His dictis, dum in cardine res vacillat, festinanter sanctorum Valentini, Naviti, Marcelli, Metropoli, Severini, Florentii, Martini, eiusdem urbis episcoporum, et aliorum sanctorum reliquias tolli imperat, et quae, divini mysterii vasa, simulque sepulture suae necessariae, quae viscera etiam si essent seque careret locuti, dum unico spelaeum pontificem se vidit Octavia decorata ultimaque desperatione sacra simul omnia deferentem? Sequebatur autem se praecurrebat et circumdabat pium pastorem concursus universorum civium, et huc erant inquietantium strepitum populorum, illuc vera obiectio infirmorum et leprosoorum. Sanctus autem curam suam, scilicet languidus, intuens ultraque se in lacrimas et singultus commotus, singulis manus imposuit, universosque sanitati restituit, pretor paucos postea Traiecti ad exequias suas curandos. Dum haec vario strepitu dignis hic gratias aguntur illicque dolor et status ingemiscunt, subito voces exaudiuntur de caelo ymnizationum, sacri presulis et sanctorum reliquiarum iter a porta Tungrensi usque ad portam Traiecti concentibus comitantibus. Inter eundem quoque locus apparuit amens, sessis ibi residentibus. Deinde visa est instar pulvinaris tellus intemuisse sanctoque superessuro sese in suggestum extulisse. Testis est tumulus praese veritati, qui usque adhuc capitis inclinatoria ydoneis ibidem viridescit. Tunc sanctus oves circumfusas consolando allocutus: *En, ait, quomodo verba temperies redit post yemen, sic post mortem orietur beatus requies*.

28. Post exhortationis solamen subactis ad caelum oculis cum manibus — — cum his revocari non posset, data pontifici benedictione, coegit redire. Et cum Traiectum pervenisset, in basilica iuxta aggerem publicum a beato Materno condam ibi constructa imperat criptam in medio ster. Illuc universum Octavia transtulit thesaurum suumque interlocat sarcophagum. Precognito siquidem die sui obitus, per triduum lenta febre correptus est. Nam angelus Domini cum missarum mysteria celebraret, a dextris altaris apparuit et certum ei finem et requiem ostendit. Sic confortatus angelica visione et divinae participata sacramenta, commonefecit plebem celestium preceptorum usque ad horam diem nonam. Nona igitur hora diem conversa facie in orientem, et oculis reverenter apertis, commendat Domino in ultima hora oves, quibus timebat. Tunc splendor nimis de caelo superfluxit, et tercio Idus Mail cum ipso splendore ad patriam luminis ascendit. Spectante quoque omni populo et ammirante, relictam quondam sericum angelicis manibus allatum est super venerabile corpus; audite sunt etiam voces in caelo Deum laudantium. Quotquot haec convenierant egrum, celeri domum sunt sanitatis, omnesque qui ad portam Tungrensem debiles remanserant, ad sanum Servatii occurrentes sospitatem memorant. [Septem diebus celebrato sunt eius exequio, et octava die sepultus est] in profata ecclesia iuxta aggerem publicum beatus pater Servatius, tertio Idus Mail, circa annum Domini 388, duodecimo anno pontificatus beati Marciali Turonensis.

a) prodicitur e. b) hanc e. c) a corr. e. e) sopitum e. d) pene e. e) storpita e. f) i. l. add. A. g) e ras. A. h) Anibus corr. Anitamus A. i) Wormannam e. k) dia in loco raso A. l) corr. ex celestis e. m) Maximil e. n) aspectens e. o) corr. ex ingressus e. p) corr. ex consternatus e. q) opprimerent e. r) his scripsit e. s) a corr. p. t) requietur e. u) corr. ex vacillat e. v) corr. ex inquietantium e. w) storpitus e. x) storpita e. y) continentibus e. z) eundem corr. eundem A. a) apparuit e. b) constructam e. c) diem corr. dia man. rec. d) ex vadem corr. e. e) reverentur e. f) quidam corr. quodam e. g) ita e. h) quo e. i) Sepulchroque est e. pro quibus verbis addit A. in marg. quae unctis inclusimus. k) septemque corr. septem e. l) qui ad corr. et e. m) Aeg. A. inter lineas et in margine.

Mr. Serv. Reservatus. In profato monasterio, ubi corpore requiescit beatus Servatius, clavis illa, quam ab apostolo Petro
 p. 48 accepit, dum oraret apud Deum pro imminente excidio Galliarum; quo huius virtutis eius disponitur, ut, si quando
 sororium pestis aut tale aliquid agros invaserit, ipsa per agros deportata, omnem huiusmodi putredinem funditus extin-
 guat. Testati sunt clerici, qui eam aliquando per agros Hasbanis, Thessandrie atque Saxonis circumfulerunt, cum
 eadem qua serant via repedarent, se scervos invenisse soricum exinctarum. Hec aliquando cum thesauro ecclesie à
 furibus noctu sublata est; clerici autem pro ea potius quam pro thesauro non modice contristati, statuunt pro hoc
 communiter invocare Dominum, triduanumque ieiunium atque sollempnes letanias sibi imolant. Cum igitur letanias
 agendo longius procederent, vident eminens euidam spineto maximam avium multitudinem incedisse, Deo utique per hoc
 huius rei pro qua rogabatur iudicium dante. Siquidem fures cum partem thesauri detraxissent, divinitus perterriti reliquam
 partem et ipsam clavem sub illo spineto fossa humo absconderant. Foderunt igitur, et ita invenerunt, sed quod ad cum-
 lum doloris accessit, ipsam clavem in duas partes fractam repererunt. Cum igitur fidelibus ac probatis artificibus redin-
 tegrando committeretur nec quinquam eorum sequeretur effectus, dolentibus et anxii omnibus, apparet uni ex dictis
 fidelis patronus Servatius, non posse, ait, arte humana refici, quod ab homine factum non esse constaret; querendum
 esse divinum auxilium, ubi humanum subcumberet ingenium. Sic haec communiti, post solis occasum avari illam
 imponunt, et ad matutinarum sollempnia surgentes, integram ac solidam recipiunt, Deo ac provisori suo beato Servatio
 p. 49 gratias in omnibus agentes. Si quis autem alia miracula, quae per eum Dominus in eadem ecclesia ubi
 requiescit, scire desiderat, librum miraculorum eius relegat. Nos vero ad hystoriam manum
 retrahamus.

Mr. Serv. 29. Post obitum beati Servatii [completis annis septuaginta, quos Dominus ad penitentiam concessit
 omnibus confugientibus ad sepulcrum eius] per Gallias Hunorum erupit servitia, Attila namque, qui regnabat in
 Pannonia et Dacia, nimio ardore desiderio belli, fratrem suum Bledam nomine occidit, omnesque milites eius, ut solus
 regnaret, sibi subdidit, et in circuitu reges cum populis suis et provinciis suis ditioni subiecit plurimasque gentes federe
 copulavit. Quo facto, Etio patritio Romanorum bellum indixit. Igitur Etius Romanorum patrius edoctus et expertus
 fraudes Hunorum, gentes plurimas et fortissimas colligens sibi indissolubili pacto firmavit, ne imparem congressum
 faceret cum Attila. Primus ingressus Attila in Gallias fuit, ubi Gundicarium regem Burgondiorum vicit. Post hoc
 25 bellum cum Etio vespere inlit, in qua hora vespere centum milia et octoginta milia occisa sunt ex parte utraque, et non,
 ut Attila voluit, Etius patricius, sed Theodericus rex Gothorum in acie occubuit. Ea nocte tota in castrorum custodia
 peracta, mane bellum iterum est inceptum, quis vindicare cupiebant regem suum occisum. Sed cum Gothi essent fede-
 rati Etio patritio et iam Hunos pro parte Etii patritii superarent, timuit Etius Gothos, quis, si vincerent Attilam, sibi
 de cetero noissent subici, sed eques vellet dominari, et contra se insurgerent, si penitus prevalerent: motu signi bellici
 30 bellum totum deponi fecit et cessari. Sed hoc fecit valde stulte. Sed tempus erat oportunitum, ut flagellum Dei per
 Hunos perfriceretur in Gallias, et maxime Tungri. Igitur Attila bello solutus et metu congressus ereptus, totus in-
 fremit, et in omnes provincias irruens, quantas occidit, quot civitates et oppida igne combusserit, quamque feraciter eccle-
 35 siae Dei devastaverit, nemo plene sufficit dicere. Tanta itaque exagitatus Attila furia, Gallias pertransivit, atque Tan-
 grim pervenit, quam longo tempore obsedit, et miseris civibus gladio, fame afflixit. Ubi Dominus meritis beati Servatii
 mirabilem fecit ostensionem, quod nemo Hunorum, qui longe et late vagabantur omnia diripientes, unquam Traiectum
 pervenerit vel saltem providerit. Capta denique Tungri, et occisis in ea omnibus habitantibus eius, destructa est
 penitus usque ad solum. Omnibus igitur desolatis et annihilatis, Huni processerunt et in sacra vigilia pasche urbem Metis
 circumdederunt. Itaque cum civitatem hanc impugnarent, et propter nimiam murorum fortitudinem fatigati iam discedere
 cogitabant, ne inulta manerent peccata inhabitantium, muri solidissimos ultro costruerunt, Hunique revera intolerant et
 40 omnes civis gladiis occiderunt, civitatem vero eorum ignibus tradiderunt. Solum oratorium beati Stephani prothomartyria
 perstitit illesum, quia quidam celestis spendidissimus in armis desuper stabat, qui hostium tela procul depulsi et flammis
 post haec Huni venerunt Trevas, pugnaverunt ad portas. Desuper beatus Lupus episcopus Attilam inelamat, dicens: Quis
 es tu, qui terras nostras devastas gentemque perturbas? Qui respondit: Ego sum Attila, flagellum Dei. Et episcopus
 Ingomiseens: Et ego, ait, sum Lupus, heu vastator gregis Dei nimiumque dignus flagello Dei. Et iussit Hunis portas
 45 aperiri, et misericordia Domini magnum ibi factum est miraculum. Hostes divinitus percussit cecitatis transierunt de
 porta ad portam per mediam civitatem, neminem videntes, neminem ledentes. Plurimis itaque destructis civitatibus
 et provinciis desolatis, Attila Pannoniam rediit, maioremque exercitum colligens Italiam intravit, omnesque in ea civitates
 quoslibet munus penitus destruxit. Tandem Attila Mantua resedit, cogitans qualiter Romam alii civitatibus similem
 faceret; sed valde verebatur merita beati Petri apostoli, et civitatem eius Romam invaderet, ne miseram mortem inferret.
 50 Attilam cum dira cupido domitiae et divitiarum mentem eius qualeret ad perficiendum quae cogitabat, papa Leo supplex
 occurrit, pacem ab eo petiit, quam Dei gratis victor statim obtinuit. Admirantibus amicis Attilae et Inquirentibus, quare
 tam cito debilem et inermem schem exaudisset, respondit: Vidi prope eum virum stantem evaginatum gladium habentem,
 qui mihi mortem minabatur, nisi ad omnia obedirem ei. Interea Marciano imperatori in sompnis arcus Attilae fractus
 apparuit, quod rerum exitus esse probavit. Nam cum Honorium, sororem Valentianis, duceret, qui tunc Marciano coim-
 55 perabat, et tempus voluptatibus suis dedisset, gratia Dei sanguinis eruptione dormiens suffocatus est, respiravitque mundus
 tanta peste liberatus.

a) Reservati corr. - tatur e. b) eum corr. Deum A.; eum mir. Serv. c) superacr. A. d) invaserit e. e) corr.
 ex Saxonia e. f) corr. ex contristati e. g) reperierunt e. h) corr. ex hominem e. i) supplet A. h) supple:
 fecit. — aclet corr. acis e. l) haec addit A. in marg. m) confugientibus e. n) militia e corr. e. o) colligere e. 60
 p) corr. ex imparum e. q) sed corr. ut A. r) post motu exhibit e. vocem sed postea correctam si; error et scribae
 et correctoris. s) radendo corr., ut videtur, ex Attila (vel Attila, ut l. 297) e. t) qz corr. quam A. u) post eccles.
 parva loc. ras. v) corr. ex Tungrem e. w) pervenerunt e. x) providerint e. y) corr. ex multa e. z) superacr. A.
 a) Intraum corr. Intrauit A. b) morte corr. mortis e. c) domini e. d) man. sacri. XVII. c. r. minabatur.
 e) imperatore e. f) corr. ex Valentianian e. g) tunc corr. sum A. h) Imper. superscribendo corr. coimp. e. 65

1) Quae sequuntur usque ad omnibus agentes ex codice Bruxellensi 2496, ubi eadem historia eisdem
 fere verbis legitur sub rubro: De excidio Gallie quod
 prediret. 2) Cf. Pauli Gest. epp. Mettensium,
 SS. II, 262. 3) Haec eisdem fere verbis leguntur in
 vita posteriore Lupi ep. Trece. c. 45, fol. VII, 79. 70

Post eam igitur vindictam, quae ab Hunis facta legitur, Wandalicis crudelitate sequente, incertum est, quanta tem-
 pore intercapidine ecclesia Tungrensis fuerit sine pontifice, paucis qui supererant christianis in abditi montium latitan-
 tibus et cavernis petrarum. At Franci, qui ab Antenore^a ducebant originem et in Venetia^b sicut et alii in Mauritania
 multitudine exoraverant, qui et Sicambri vel a quodam duce suo Merovingi dicebantur, cum pro multitudine^c nimis non
 possent ea eis sufficere loca, palantes hae illas, praedis intenti erant et^d rapinis, nec stationem^e hactenus certam inven-
 rant; sola eis Turingia profugium erat. Quibus Valens imperator, ad quem summa imperii pertinebat, et proprium nomen,
 qui Francus Attica lingua vocabatur, impetivit, et partem Galliarum ad inhabitandum sive vectigallium^f exactionis con-
 cessit. Et ibi Hunos ad Meotidas iterum paludes vel in Pannoniam compulere, ubi post multos annos a Karlo magno^g
 imperatore et filio eius Pippino penitus eadem nomine disperiere. Franci vero propter avaritiam sequentium imperatorum
 vectigalia ab eis exigentium coacti sunt et fidem Romanis non servare et civitates alias, quas adhuc tenent per Gallias,
 occupare. Quibus adhuc ritibus paganis inserventibus, multe civitates episcopis carebant. Post tandem cessante ton-
 torum tumultu^h malorum, per viscera misericordiae visitavit nos oriens ex alto, cum beatus Remigius
 celsus ad hoc predestinatus et per reprimissionem iam natus, factusⁱ est Remorum archiepiscopus. Hic vir
 Dei gentem Francorum ad veri Dei cultum convertit et regem Clodoveum baptizavit anno Domini quadringentesimo
 nonagesimo septimo.

30. Et inquam tempore a predicto beato scilicet Remigio^j et rege Clodoveo et ceteris Galliarum episcopis
 et magnatibus celebrata est prima synodus^k Aurelianis de restauratione regni et ecclesiarum. Ibi omnis clerus et religio
 monachorum dolebat de subversione Tungris orbis^l, nec aemula episcopale ibi quisquam subire presumebat, ex quo Ser-
 vatiu^m inde pulsus recesserat. Convenit ergo digniori ecclesiarum gradu, sed vir vite venerabilis Agricolaus agrum
 dominicum excoliturus eligitur. Consecratur presul. Iuxta magnanimum^m Servatium sedem Tralecto habere dirigitur,
 quoniamⁿ quidem Tungris dignitate pontificali semet ipsam indignam fecerat, ex quo demens illum ab-
 fecit, quem singulari quondam miraculo^o per angelum visibiliter accepit. Annuntiatum est verbum hoc
 Tralecto. Placuit plebi senatque universo. Gaudenter electus Domini sanctus Agricolaus suscipitur et
 in basilica Sancti Servatii digno successori digna cathedra locatur. Huc inter cetera virtutum insignia,
 quo per eum Dominus operari dignatus est, concessum est, restaurare tactam sepulchri beati Servatii
 ventorum violentia pridem delectum, quod nemo ante eum poterat, sicque post aliquantos annos Domino
 serviens nocte et die, recepturus ab eo coronam glorie quiescit in pace.

^j Hicensis interpolator addit in margine: Huius Agricolae diebus^p ecclesia beate Marie Hoyensis, quae
 a Hunis cum^q toto oppido aliquantum^r temporis antea fuerat^s destructa, a suis civibus^t re-
 edificatur^u et in longum versus orientem^v extenditur usque^w ad gradus chorii sub^x crucifixo,
 altari^y latens^z antiquo semper remanente^{aa} immobili^{ab} et semper existente in^{ac} eodem loco, ubi
 beatus Materius^{ad} primitus instituerat^{ae} et dedicaverat^{af} in honore beate Marie virginis.

31. Post discessum beati Agricolae episcopi cathedram episcopalem in Tralecto duodecimus^{ag} episco-
 pus beatus Ursicinus^{ah}, instar David cum urso dyabolo immani pugnaturus, suscepit. Qui beatus Ursicinus
 35 talentum^{ai} sibi creditum Domino suo cum lucro reportaturus, in senectute^{aj} bona migravit a seculo.

Loco tercio decimo a Materno beato Tralectenalem episcopo successit beatus Designatus^{ak}. Qui pla-
 cens Deo factus est dilectus, et vivens inter peccatores iustus, assumptus est in regno sempiterna.

Post hunc quartus decimus in confirmationem predestinationis extitit beatus Resignatus episcopus,
 qui in diebus suis placuit Deo, et iustus inventus est, et in tempore tribulationis^{al} factus est reconciliatio,
 40 quo defuncto, quintus decimus extitit beatus Supplitus episcopus, vir piotato et misericordia per
 omnia laudandus. [Huius^{am} autem festivitas celebratur 18. Kal. Februarii^{an}. Hoc^{ao} etiam die agitur festum
 sancti Sulpitii Bituricensis post beatum Austrigisillum episcopi^{ap}].

Post quem sextus decimus episcopus ordinatus beatus Quirillus^{aq}, qui faciem Domini inquirens beato
 sine quiescit. [Ac^{ar} pridie Kal. Maii^{as} a Domino in celo meruit honorari, qui sine querela^{at} eius fideliter
 45 populum rexit^{au}].

Loco septimo decimo beatus Eucherus episcopus extitit, qui paucis annis pontificatum tenens, quiescit in
 pace. [Huius^{av} vero festum a quibusdam colitur 10. Kal. Martii^{aw}. Huius vero tempore, scilicet anno Domini
 535, putatur obiisse sanctus Remigius Remorum episcopus^{ax}].

Post hunc octavus decimus episcopus beatus Falco extitit, qui et ipsa post^{ay} paucos annos appositus
 50 est ad populum suum^{az}.

a) antea corr. Antenore A. b) Venetia corr. Venetia A. c) superst. A. d) o in ras. A. e) corr. ex vecti
 gallium A. f) Karolo Magno Hfr. g) corr. a disperiere e. h) tumultum e. i) Romanorum corr. Regorum A. k) vero e.
 l) quadringentesimo e. m) sydo corr. synodus e. n) magnanimum superst. A. o) quem corr. quoniam A.
 p) miraculum corr. miracula e. q) re A in loc. ras. r) di, se, cum, tum, rat, ci, ur, ori, que, b, la, primum e, li,
 53 a, s. secundum i, secundum s obiecta. s) duodecimo e.; sed o postea eraso, us scribere oblitus est corrector. t) talentum
 corr. talentu e. u) post senect. del. sua e. v) inserit A. w) addit A. in marg. x) obiectum. y) Quirili corr.
 Quirillus A. z) A. in margine, sed alio atramento quam supra not. w. a) que, s obiectum. b) haec A. in marg., sed
 Huius — Martii; anno — dxlv; obiit — Remigius eodem atramento quo not. w; postea addidit atramento quo not. s
 huius — scilicet; putatur (obiit corr. obiisse); Remorum episcopus. c) inser. A.

60 1) factus — archiepiscopus secundum Siebertum
 a. 471. Cetera ex eodem a. 490. 2) Sequentia
 usque ad habere dirigitur leguntur in Mirac. Servatii.
 Cod. Brux. 2496. Cf. AA. SS. Febr. I, 660. Aegidium
 mutavit Albricus, SS. XXIII, 691. 3) Huc synodo
 65 neque Remigius interfuit, neque in canonibus qui
 exstant mentio sit ulla rerum earum quas Aeg.
 retulit, I. BOLLAND. (Febr. I, 659). 4) De hoc
 episcopo et sequentibus nihil certum compertum habe-
 mus. 5) AA. SS. Ian. I, 814. 6) Festivitas Sulpitii
 etiam celebratur d. 18. Ian.; v. AA. SS. Ian. II, 196.
 7) AA. SS. Ian. II, 163 sqq. 8) AA. SS. April. III, 777.
 9) AA. SS. Febr. III, 177. 10) Exscripsit falsum
 annum Sieberti; Remigius obiit a. 535. Cf. Beth-
 mann, SS. VI, 317. 11) Exstat epistola Remigii ad
 Falconem (Sirmont I, 205). Cf. Rottberg I, 552.

26 AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM, L. I.

Bons porro gratie baluator nomine emulatoque operatione beatus Eucharlus nonus decimus extitit episcopus. [Ex 3. Kal. Martii ab angelis creditur inter choros suorum consacerdotum et confessorum coronatus esse, qui sancte et iuste vivendo studuit omni die offerre holocaustum Domino, non ex peccore alieno, sed ex corpore proprio].

Vu Dom. 1. 22. Post hoc vicissim Traiectensi ecclesie praesedit sanctissimus pater beatus Domitianus, vir per omnia laudandus. Qui, iam florens ubique christiana religione, Hyldeberti regis tempore Aurelianensi synodo legitur interfuisse, et episcoporum qui conveniant et principum universorum, ipsius etiam regis Hyldeberti iudicio praedia, castella et que Tungrensis ecclesie et civitatis erant beneficia et post destructionem ipsius a pluribus direpta, Traiectum ad sedem suam concessum est transferre. In qua etiam synodo per eum Dominus multa signa ostendit. Dicitur, quod, cum disputaret contra hereticos qui ibi conveniant, terra in modum pulvinaris assurgens ei sedile preparavit. Contradictoribus et resistentibus verba fidei hereticis, cum contra fidem catholicam aliquid falsitatis dicerent, beatus Domitianus plenus Spiritu sancto levabat manum suam contra ipsos hereticos, et statim ipsi excecabantur per divinam potentiam. Regressus vero ad patriam, multis bonis suam ditavit ecclesiam. Hic civitatis diruta incipiens deformitatem fastidire, beati Servatii sepulchrum in Traiecto cepit frequentare. Divina siquidem operante virtute, quantalibet pluvium defluxisset copia, tumulum beati Servatii, ut dicit sanctus Gregorius Turonorum episcopus, nix non contingebat. Videre in circuitu cuncta nivibus operiri nec tamen sancti tumulum a nivibus contingi. Operabatur illic et alia Christus miracula, ut probarentur in conspectu Dei preciosa eius sancti viri esse merita. Ob hoc et devotio fidelium et frequentantis populi studium ligneum atque parvum super sancta membra contemperunt oratorium. Sed quia tanto viro non erat condignum, sicut a vento rapiebatur aut ad terram sponte subrebat. Postquam autem beatus Domitianus populum sibi creditum fideliter aliquantisper gubernasset annis multisque signis et virtutibus claruisset, recepturus a Domino coronam glorie, quiescit in pace. Corpus vero eius in ecclesia beato Marie in Hoyo sepultum est; ibi usque

Ann. Leod. 2. A. addit in margine inferiore (p. 54): Anno Domini 549. sanctus Domitianus Tungrensis episcopus et beatus Nicetius Trevirensis claruerunt. Et in Gallia arbor, que Sambucus dicitur, uras protulit.

Vu Dom. 15. 3. A. in scheda assuta: Inclitus Domini confessor Domitianus Hyldeberti et Theodeberti regum temporibus Tungrentium sedis claruit episcopus. Qui qualiter culmen attingit summi sacerdotii, ex verbis tam ipsius quam suorum consacerdotum potest colligi, que in synodo dicta sunt Aurelianensi; nam quod docebat ora, pollenter adimplebat opere, ne forte predicans aliis reprobus efficeretur. Quem quia diversarum provinciarum pontifices prudentiam noverant, ecclesiasticis eum negotiis nullo modo abesse forebant. Avernensis etiam synodus eius amentatur presentia mellifluisque sermonis roboratur sapientia.

In qua gemma fuit, quia doctor eam decoravit.
Cumque suis ovis preberet pascua sanctus,
Doctrinae verbis formam dabit et bonitatis,
Exemplis operum retrahens a sauce luporum.
Sed quid pontifices stantibus convenientes;
Domitianus erat qui vite verba serebat,
Scismata rumpebat veramque fidem retinebat.
Urbs Avernensis sensit pia doctmata patris,
In synodo cuius venit seditque vocatus.
Opponents heresy canones recte sciendi.

6. 15. Obiit autem circa annum Domini 560, sepultusque est in ecclesia Hoiensi. Cuius festum potest 40 celebrari a christicolis Nonas Martii. Omnis ecclesia Hoyensis congaudeat pro concessa gloria, nam poterat hanc illustrat divina gratia. O Domitiane, dulco languentium solamen, per tua merita, quoniam continent ius dissolutionis deposita, que velut sol fulgebant in resurrectionis gloria, ibi colloces nos vices iudicis in dextera!

6. 12. 13. 13. Hoiensis interpolator superscripsit: maiori.
1) Interpolator Hoiensis addit in loco raro et in marg. Nones Martii cum maximo honore cleri et populi. Fuit enim iste pontifex summe bonitatis, in elemosina promptus, in iudicio iustus, in universis morum honestate excellentissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens, ipse quoque diligebatur ab omnibus. Et, ut verbis Sigeberti monachi Gemblacensis optimi historiographi utar: 'Clarebant, inquit, sub Iustiniano magno imperatore Cassiodorus Senator post monachus, Arator poeta, Priscianus grammaticus, Victor Capuanus episcopus, qui et ceteros pascales scribens Victorii errora redarguit, Gregorius Lingonensis, Nicetius Traverensis et beatus Domitianus Traiectensis episcopus'. Huius viri sanctissimi sepulchrum, licet in ecclesia fuerit, ubi vel in quo loco locatum extitit, minime ab incolis scitur. Cum tamen pro vero dicere possumus, quod ecclesia illa multociens passus est fulnam tribulationum, Winihorum videlicet et Normannorum ac Ungarorum et aliarum persecutionum, que lociens locum illum et totam Leodiensem parochiam devastando oppresserunt. Et sic potuit esse, ut sepulchrum beati Domitiani ab ipso omnino deletum fuerit, vel forte erat in loco aliquo, ubi paries murorum deducendus erat, et sic ignoratur ab omnibus.

a) hodie decimus e. b) add. A. in marg. atramento quo not. s p. 25. c) chorosus e. d) v. st. e. fas. e. e) precedit e. f) directa post corr. direpta A. g) quo man. rec. corr. qua. h) quia e. i) post cum delet tran. e. h) dirupte ead. corr. diruta e. l) contingebat e. m) Videtis corr. Videre A. n) corr. ex contingit e. o) s e. 60 p) hic quaedam superscripta, sed post erasa tam legi non possunt. q) verba ibi us prius in fra lineas post sepult. est scripta erant Hoi., ut eo loco nonas Martii etc. adderet, et transcripsit in spatia vacua inter columnas relicta ante sequentem lineam: que in hodiernum. r) post sapientia interpungendo deletum; Qui qualiter erectus sit ad arcem pontificatus, Aurelianensis synodi diceretur. s) Obiit — Martii paulo post, sed eodem atramento addit A. t) post dextera rursus addit A. calamo nimis fugitivo, sed eodem atramento quo ante: Obiit circa annum 560. Fuit enim iste pontifex summe bonitatis. Quidus verbis ad additionem Hoiensis, quas eisdem fere verbis incipit, transire voluit. u) mo. bli. fca. in. n. mo. el. de. s. di. ge. us. ti. s. primum o. t. or. or. ram. la. os. primum i. e. rius. us. s. ius. ubi. s. ni. us. s. m. secundum s. abscisa. v) s corr.

1) AA. SS. Febr. III, 681. 2) AA. SS. Mai II, 146 sqq. 3) Hic — subrebat Vita Domitiani rursus ex Herlgero (c. 28). Vid. praefationem p. 6. 4) SS. IV, 10.

In hodiernum diem requiescit. Qui beatus vir quanti exultavit meriti apud Deum, testantur miracula, in hodiernum diem. Celebratur autem festivitas eius Nonas Maii. In qua festivitate in ecclesia beate Marie, ubi corpus eius requiescit, sunt miracula. Nostris vero temporibus sex juvenes in aquis submersi, infra paucos annos in diversis festivitatibus eiusdem suscitati sunt. Ex quibus aliqui sub molendinis molentibus pertransierunt et per dimidium diem estivo tempore in aquis lacuerunt; alii per duarum fere horarum spatium, alii per tertium, alii a prima, tempore extitit, usque ad vespertinam in aquis lacuerunt, de quibus postea aliquem vidimus. Caeci, claudi, surdi, muti, paralytici, frenetici et demonesiaci, quorum pro multitudine ignoramus numerum, in diversis festivitatibus eius recipiunt suscitatem usque in hodiernum diem. Multi etiam in diversis locis in carcerali custodia detenti, meritis et precibus beati Domitiani, cathenas diruptas, liberati sunt, de quibus aliqui hic in medium proferre curavimus miracula. Quidam vir Teumaci in vinculis positus, beatum Domitianum cum lacrimis cepit interpellare, ut eius meritis intervenientibus absolvatur, quia propter nimiam pauperitatem nulla spes erat ei redimendi. Cui piissimus confessor subsequenti nocte in sompno apparuit dicens: 'Ego sum Domitianus, surge et appone manuum vinculis et extrahere pedem; ne dubites, quia cedegebis ultra vinculis liberaberis. Cave etiam, ne, cum liberatus fueris, revertaris per silvam, que est iuxta Holoos, sed inferiori via redias sub nemore; et a nullo capieris'. Expectatus autem a sompno manum apposuit a vinculis, et mirabile dicto, statim liberatus est, et Dei misericordiam et beati pontificis interventionem liberationi sue attribuens, pro voto ceras cathenas attulit beato Domitiano. Quidam negotiator memoriam faciens beati pontificis et se eius precibus commendans, incidit in latrones, a quibus spoliatus est. Sed Dei opulente gratia nunquam carcerem eius dirumpere poterunt; sed nec panem, quem super loculum beati Domitiani tetigerat, per triduum ieiunantes comedere poterunt, necque ad deliquissimos cognoscere, res proprias et restituere. Juveneculus quidam iuxta rotam cuiusdam molendini dilapsus est in aquam, et statim beati Domitiani auxilium in corde depopocit, qui verbis non poterat. Qui ab hora prima usque ad horam nonam in aqua subsistens, tandem repertus est, et cum mortuus existimaretur ab omnibus, tandem cepit respirare; quem beati pontificis meritis et intercessionibus suscitatum non dubitamus. Sunt et alia plura miracula, que propter fastidium legentibus hic omittentes, ad hystoriam manum retrahamus.

33. Igitur defuncto beato Domitiano, beatus Monulphus in pontificali sede vicesimus primus successit episcopus. Hic tam geniture quam morum preclarus nobilitate, ut amplificaret Dei sanctitatem, templum aliud atque amplius construxit, et beati membra Servalii in eodem loco altiori digna reverentia transtulit, miroque modo decoravit ac septimo Ydus Iulii dedicavit. Aliis aliis, meritis eorum condignas, ex quibus ad hoc remanet nomen, sancta Maria, suum. Deonantem deinde visitaturus, castrum hereditario suum, in proficiscendo cominus conspicens villam in valle sitam inter opaca nemorum, inter ardua montium, fontibus et rivulis per prona decurrentibus valde delectabilem et irriguam; nam ab occidentali et septentrionali plaga montibus et silvis maximis claudatur, per meridiam vero partem Mosa fluvius, reducto et curvato paulum sinu ambiens, inaccessibilem faciebat. Sed qua orientem spectat, adiri facilius poterat, montanis a Mosa aliquantulum recedentibus, sesequo iuxta eius ripam quinque fere miliaribus usque Tralectum in directam et speciosam longitudinem clementer extendentibus. Distat et a Tugris versus meridiem vix tribus miliaribus. Hunc locum cum beatus episcopus Monulphus cum suis comitibus intrasset, aspectu situ et amenitate eius substitisset, vocabulum loci quaerit, Legiam nominatam audivit. Mosque prophetico tactu spiritu: 'Eys, inquit astantibus, locus, quem Dominus ad salutem multorum fidelium suorum elegit, et quem per merita cuiusdam servi sui postmodum magnifice illustratum summis civitatibus equavit'. Statimque descendit, locum orationis designavit, constructam ecclesiam in honore sanctorum Cosme et Damiani martyrum Domino consecravit, quam postmodum sanctus martyr Lambertus suo sacro sanguine nobilitavit. Pontifex vero Monulphus Deonanto rediens, omnium predicatorum suorum beatorum Servalii scripsit heredem, cuius devotionis plenariam a Domino recepit mercedem. Quod sic etiam sensibilibus probatum est. In diebus ipsius sacerdotii quidam de magnis principibus obiit; illum sepelire rogatur. Surrexit prope, et ecce, habet obviam grandem et tenebrosam silvam, demonibus, ut aiunt, errore gentiliu olim ditatam; quam ingressus cum famulis suis, omnibus quidem magis in Christo devotionis, quasi fremitum equorum, rugitum leonum aliarumque voces diversas bestiarum sensit, in quorum medio tanquam parvulum sparissime bestem et alio intermissione clamantem: 'Currite omnes, succurrite', audivit. Sisit gradum, signare se levat manum. Rigit dextera, foridam pontificis faciem. Ipse etiam pueri eius, maiores quoque et fortiores, hoc terrore prostrati in terram, ceciderunt quasi mortui. Horribile profecto visu ac mirabile dictu! Post hec antistes reverens in se lavansque oculos lacrimarum adhuc ymbre depletos, vidit juvenem vultu pulcherrimi stantem sibi et dicentem: 'Confortare pater, confortare, et formidare nos; ex voluntate enim Omnipotentis hoc iudicium videre meruisti. Nam anima principis, quam commendare venisti, a spiritibus tenetur inmundis, affligitur, cruciatur, atterritur, et nisi citius occurreris, ad inferni claustra detrahetur eam. Redi ergo in civitatem ad tuos, et orationes, elemosinas, ieiunium, hoc triduum fac fieri in universo populo. Postea vero cum huc regressus fueris, si horum nichil audieris, tuis orationibus Altissimo oblatam et in pace poteris esse receptam'. Hoc dicto pueros antistes levavit atque confortavit, ipse vero discessit, nec visus amplius. Hunc angelum Dei terra solasse, dicebat ei credentibus. Omnibusque rito peractis, tertia lux oritur. Pontifex eandem silvam ingreditur, et ecce silentium, pax ubique et gaudium. Ergo letus pertransiit, mortuum sepelivit, ponens in medio quem viderat in heremo. Qui prius sebaui et dolebant, omnes mox gaudebant. Pla-

a) submersis e. b) molendinis corr. molendinis e. c) molentis e. d) post precibus sursum et meritis e.
 60 e) corr. ex miraculum e. f) post piissimus parvus locus rarus. g) Italos vil. Dom. h) ceras vil. Dym. i) diru-
 pera e. k) superscr. A. l) quis corr. qui e. m) sanct. un. corr. u. s. e. n) situs e. o) des tanto
 corr. Deonanto A. p) post gentiliu rursus errore, sed postea deletum. q) corr. ex devotiones e. r) fros e.
 s) comit e. t) lamundus e. u) acutatur corr. cruciatur A. v) atterritur corr. atterritur e. w) corr. ex antistes e.
 x) andem e.

65 1) AA, SS. Iul, IV, 156. Sed Aegidius forsasse aliam quae textui eius propius accedit vitam secutus est. Cf. praefationem p. 6.

Vn. No. 4. cult ergo cunctis, ut dies recordationis eius ageretur, non amplius in tristitia, sed in leticia, in
 No. 5. gloriam quoque ipsius, cuius precibus ab inferis liberavit eum Dominus. Regressus vero pontifex gloriosus, super
 universis Christi beneficiis circa sanctum Serratum suis temporibus factis letatus est valde, et sicut dignum
 erat, mirabiliter gloriabatur eum in auro et argento et universis etiam quibus in ministerio opus est divino. Addidit
 familiam, addidit et praedia, quia in hiis terrenis possessionibus erat locupletissimus. Videns autem sibi iam lumen
 finem vite, non timuit, non expavit, sed confortatus in Domino omnem eorum cunctumque populum per triduum sine
 intermissione docuit et monuit, ut semper parati essent occurrere Christo quasi venienti ad iudicium. Omnibus vero
 digne peractis, in medio ecclesiae, in qua per triginta novem circiter annos fuerat episcopus, designavit locum sepulture;
 p. 60. ubi, vite huius testimo feliciter peracto, sepultus est cum magno honore septimo Kal. Augusti, sicut
 hodie videtur in eodem templo, ad laudem et gloriam Iesu Christi domini nostri. 10

Vn. Cond. 1. 34. Hunc sequitur effectio preciosissimi confessoria Christi et antistitis belli Gundulphi, qui moribus, continentia
 et eruditione nullo priorum inferior, nullo ignobilior, digna sanctam regebat Traiectensem ecclesiam multorum temporibus
 annorum. Hic namque, ut relatione quorundam fidelium agnovimus, magnis ex natalibus, primis videlicet Lotharingis
 fuit oriundus, Traiecti nutritus. Illo itaque in tempore hec civitas, hec ecclesia maior erat in Domino universa
 provinciae. In hac siquidem ecclesia, Spiritus sancti precate clementia, ipse fortis et nobilis tyro non sine magna
 No. 2. gloria militavit Christo. Hinc nomen eius longe lateque claruit magnumque enituit. Beato igitur Monulpho de medio
 facto, ille ab universis civibus electus, ipse ab universo regno in solum pontificale erectus, consecratur episcopus, omni-
 No. 3. que deponit temporalium diligentia rerum, totus fertur in Deum. In augmentum ergo virtutum nunquam desuit illi
 Dominus virtutum, quo precedente potens in opere et sermone disponebat sua regalia ecclesiarum et legalia. Potenter
 itaque in universis agebat regno, et in omni castello et oppido, et in quibus nondum erant, edificari iussit ecclesias,
 No. 4. attendens illud Salomoni: *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare.* Illas videre, illas ecclesias exivit
 Domino consecrare. Exiit sane, et quod minus erat in divitiis, adimplevit, semper laborans in hoc, ut securo videre
 No. 5. mereretur Deum decorum in Syon. In hoc igitur studio dum desudaret, haut minimum iuxta civitatem Tun-
 grensem die quadam contigit eum iter habere. Et accedens propius, altitudinem eius et latitudinem quotidianosque
 No. 6. accessus atque vias, quo nunquam alibi erant in terra, miratur. [Preponit eam Babilonie, preponit et Rome]; nichil
 huic estimat simile et in urbibus Aegypti. Inter haec habet obvium senem quendam; a quo dum sibi peteret
 No. 7. sciendi, quo fuissent ecclesiarum aedificia, quo regum fuissent palatia, ait ille inter cetera: Hoc, pater, negotium
 nequaquam est hominum, sed illorum quorum conversatio est cum angelis celorum. Tamen quod audivi, tibi indicabo;
 quod agnovi, tibi revelabo. Et apprehendens manum eius, duxit eum per omnia loca edificiorum, ostendens et palatium,
 No. 8. quod in honore Octaviani Caesaris constructum erat, a quo et ipsa civitas dicta est Octavia. Hinc progressus pusillum, 30
 in quo vir angelicus presul magnificus, beatus videlicet Serratus, dudum manserat, ostendit edificium eius, revera mire
 sanctitatis ad iudicium Christus fidelibus ob solatium inter cetera aedificia minus dirutum. Huc se protinus contulit
 episcopus, et diligenter notans in quibus vel sederat vel steterat locis, genus ponit, oscula figit et osculando universa
 No. 9. piis irrigat lacrimis. Hoc autem cum pro nimio cordis dolore distans non valeret inspicere, exiens ad alia
 tendit. In loco altaris et aedificiorum, quod erat supereminens et honorabilissimum universae civitatis, quod et ipsius matris
 No. 10. Domini fuerat dicatum maiestati, cum diversis generis virgulta vidisset concessidisse, vestem suam scidit, et pulvere caput
 conspersus, in terram prostravit. Ubi cum diu lacret, surrexit et conversus ad Dominum dixit: Ecce Syon tua,
 Domine, ecce Ierusalem nostra! Sed quomodo desolata est, quomodo devastata! O malitia hominum! O invidia demonum!
 No. 11. Per vos celum deseruit, per vos terra desolatur. Quid ergo erit? Tonsa et cesa permanebit hec regia caeli?
 Absit hoc, Domine; nec enim potero videre. Et conversus ad suos, ex universa fuisse convenire provinciae, qui eam
 No. 12. citius innovarent ibique deinceps habitarent. Hec dixit, et quod ceperat iter peregit. Cum vero rediret et quod factum
 est placeret, aliquot dies illic morari disposuit. Cumque gaudens illuc perordinares, recordatus Dominus
 No. 13. malorum, quae fecerat urbs illa superba, dilecti sui Serrati zelans injuriam, subito redit ad vindictam, luporumque gra-
 vistimorum immissa multitudo, in praesentia sancti pontificis civitatis perfide fuisse devorari colones. Quod constructum
 fuerat, ultis flamma consumpsit. Cetera fulgur comminuit. Terra motus insuper caelitus immissus pergamis multa subruit,
 No. 14. a se frequens et insolens, ut ipse pontifex mortem evadere desperaret. Intelligit tandem difficillimum sibi fore
 divinis decretis obviare, reversus ad suam sedem, quod inscius fecerat contra Dei voluntatem, ponendo studuit abolere,
 No. 15. quoadusque divina mererit letificari consolatione, talis sibi dicente: Pax tibi! non timere, Dominus tecum. Ad supernum
 igitur repromissionis gradus, ad aeternae beatitudinis premia tandem illum Dominus vocante, septimo Kalendas Augusti ex
 No. 16. hoc seculo migravit. Et quae non impar est meritis, iuxta suum predecessorem Monulphum sepeliunt in medio ecclesiae
 No. 17. vni gloriosissimi Serrati. Quid ergo nos tantilli tantorum dicemus in gloria sacerdotum? Hii sunt revera
 No. 18. quos miraculis choruscare, verbis plures, ut nubes volare, sancta Dei miratur ecclesia. Hii sunt profecto,
 No. 19. quos beatus Iohannes olivae esse ac lucernas non indigne testatur; quia diligentibus Deum, ne lampades
 No. 20. eorum extinguantur, superno gratia administrant oleum, per quod iter securo ad vitam. Ostendunt viam
 No. 21. doctrinis saulis et exempla splendidissimis defendunt patriam et custodiunt excellentia meritorum et
 No. 22. instantia orationum, ut sol et luna illuminant terram universam. Ministratur per eos salus; per eos
 No. 23. animae delectur iteritus. Vite presentis per hos donatur subsidium et aeternum remedium. Hii sunt,
 No. 24. quos in caritate non ficta elegit gratia Christi. Iure etiam vocantur columpae, quia suae sanctitatis
 No. 25. humeris sustentant infirmam Christi familiam. Igitur ad excolendam Christi vineam in urbe Traiecten-
 No. 26. tium alios cultores Christus elegit, sicut sequens capitulum demonstrat. 60

a) sepultura e. b) post peracto archiepiscopi transacto e. c) xvii. vii. No. d) Gundulphi corr. Gundulphi e. e) deest e.
 f) in loco ruso A. g) desudare corr. desudare A. h) aut corr. hant A. i) ante cotidiana del. eod. g. h) hanc
 add. i in marg. j) A. s corr. k) locibus c. l) s corr. e. m) h corr. hae A. n) locum factum coelium
 epletit voce perordinat A. o) obvaret corr. obvare c. p) xvii. vii. Cond. q) quod e. r) pater A. in
 loco ryo. s) illuminat corr. illuminat A. t) interitus e. u) in loc. ruso A. v) s corr. A. x) sequente e. 65

f) Aegidius vitam Gundulphi excerptasse videtur, quae composita est ex duabus illis, quas AA. SS. Jul. IV, 162 sqq. legimus. Cf. praefationem p. 6.

33. Igitur post discessum beati Gondulphi episcopi vicesimus tertius Traiectensi ecclesie [mitissimus Christi confessor] beatus Perpetuus ordinatur episcopus. Qui beatus vir clarus existens signis et virtutibus, talentum sibi creditum Domino suo cum lucro reportavit; nam in omnibus, quo probabiliter Deo favente agere potuit, non suam sed Christi gloriam quaesivit. His ergo atque aliis bonorum operum studiis fultus, ad sanctam senectutem pervenit, et sic in confessione Domini pridie Nonas Novembris migravit ad Christum. Qui beatus confessor Christi primo quidem sepultus est in ecclesia beati Vincentii levite et martyris in oppido quod Dionantum nuncupatur. [Nam ex eius tumba oleum emanasse dicitur per longa tempora]. Sed postea corpus eius in ecclesia beate Mariae virginis in eodem oppido sita translatus est et in feretro decenter collocatus. Ubi et a civibus reverenter frequentatus et fideliter invocatus, multiplici beneficio alter post Christum est eis patronus. De quo inter cetera aliqua hic, que nostris temporibus acciderant miracula, enarrare curavimus.

Fuit apud Dionantum burgenis quidam nomine Theodericus, qui habens puerum nomine Facherum, morbo rapture vel calculi miserabiliter laborantem, medicum cum sermentis, ut opem ferret puero, advocavit. Cumque in crastinum predictus puer secari debulset, predictus pater eiusdem pueri votum faciens beato Perpetuo et promittens, quod fabricam ipsius pro posse suo promoveret, [si per ipsius merita sospites puero redderetur, eadem nocte predictus puer optatam et insperatam recuperavit sanitatem].

Fuit etiam ibidem quidam clericus nomine Clemens, qui quadam die, dum Mosam super ripas inundantes ex noxa domo iuxta turrem beate virginis corneret, ex alto in predictam fluvium subito lapsus est; in ipso autem casu beatum Perpetuum ad memoriam reducens, eum prout potuit, ut sibi adesset, fideliter invocavit. Com igitur in predictam fluvium mergeretur et impetus aque ipsum traheret in profundam, vidit subito beatum Perpetuum pontificali habita indutum per caput eum tenentem et ad ripam illesum perducentem. *A Domino factum istud et est mirabile in oculis nostris.*

Quedam etiam puella, dum ex puteo, quod in medio Dionanti situm est, aquam extraheret, repente in puteum corruit, et capite graviter leso ceterisque membris pene contractis, mortua ut dicebatur extracta est. Illi autem qui eam extraxerant beatum Perpetuum invocantes et corpus exanimis ad altare ipsius cum festinatione deferentes, spatio brevi transacto, puellam, quam attulerant ut putabant mortuam, meritis beati Perpetui receperunt vivam.

A. addit in marg. inferiore: Circa annum Domini 598, sanctus Perpetuus Tungri² antistat.

Ann. Leod.

36. Post sanctum Perpetuum Traiectensi ecclesie substituitur vicesimus quartus episcopus sanctus Ebregeisus [circa annum Domini 611; qui sedit plus quam 14 annis sub apostolicis Honorio, Severino, Iohanne III et Theodoro, imperante Heraclio, qui dominicam crucem de Persida Ierosolimis, a Cosdroo rege asportatam, reverit]. Hic beatus Ebregeisus quondam in urbe Tungrensi ex nobilissima progenie oriundus fuit, litterarumque studiis traditus a parentibus in eadem civitate, divina donante gratia, doctores summos in scripturis sanctis in brevi equiperavit. In quo etiam tempore, circa scilicet annum ab incarnatione Domini sexcentisimum duodecimum, Lotharius rex commisit filium suum Dagobertum educandum Pippino principi, patri sancto Gertrudis, et Arnulpho illustri cognato suo et postea Metensi episcopo. Cognatum ideo appellamus, quia Lotharius rex Francorum, pater Dagoberti, filiam habuit Blithildem. Hec ex Ansherto nobili viro genuit [Arnoldum seu Bodegisilum sive Boggis; trinomius enim fuit. Boggis enim de Oda uxore sua genuit Arnulfum, postmodum pontificem Metensium. Hii tenuerunt sex ducatus, quatuor in Aquitania et duos in Gallia Belgica a Belo, avo Trebesi, dicta. Arnulphus vero ex Doda uxore sua, que postea Treveri quievit reclusa, genuit Ansigisum et Clodulfum, post patrem tertium Melensem episcopum. Ansigisus autem de Begga, Pipini ducis filia, genuit Pipinum Grossum, sub quo et pro cuius adulterio beatus Lambertus interfectus ab impiis extitit]. Sed his omnibus omissis, ad nostrum redeamus Ebregeisum episcopum.

Igitur sub prefatis principibus, ut supra diximus, Traiectensem beatus Ebregeisus regebat ecclesiam, vir magne sanctitatis magneque auctoritatis. Cuius gesta qui plenius nosse desiderat, vitam eius virtutibus plenam et miracula, que per eum Dominus operari dignatus est, ex integro relegat, quam in pluribus locis haberi non dubitamus. De loco autem ubi sepultus est testatur Anselmus in gestis ponti-

A. addit in marg. inferiore: Anno Domini 618, sanctus Ebregeisus Tungris antistat.

Ann. Leod.

a) add. A. in marg. b) haec add. A. in marg. calamo nimis fugitivo. c) a ras. e. d) a ras. f. e) vitam hic scripsit e.; primo loco vitam corr. sito; sec. loco deletit. f) spl cristum e. g) quo superscr. A. h) superscr. A. i) puer corr. pueri A. k) et — restderetur supplet 1 in marg., rubrica includens. l) adessent e. m) a. T. corr. T. b. e. n) haec add. A. inter lineas et in loco vacuo inter columnas. o) asportata e. p) post reverit aliqua erasa. q) A. in loco raso. r) bis scripsit, sed secundo loco del. e. s) patria e. t) illius e. u) Arnolphum — ducis filia scripsit A. in loco vacuo relicto et in margine; genuit — extitit in rasura.

1) Nota, quod noster pontifices Romanos hic minus precibus Idae, abbatissae s. Ceciliae in Colonia, et (infra c. 37. viginti ferme annis antiquiores commotus vitam huius sancti conscripsit, ut ipso facit. 2) Haec unde sumta sint, nescio. Ad rem testatur in epistola ad Annonem, SS. VII, 191. Cf. cf. Bonnel, Anfangs des Karolingischen Hauses p. 94. etiam AA. SS. Boll. Oct. X, 650 sqq. 3) Cf. Vit. II. Arnulphi, AA. SS. Jul. IV, 441. 4) Ansel-

scum Tungrensi ad sanctum Annonem Coloniensem^a archiepiscopum descriptis^b, quod idem sanctus Ebrégisus Traiectensium episcopus sepultus sit in Truonia diocesis Coloniensis villa, ubi fore per trecentos annos aut amplius tumulatus iacuit usque ad tempora Brunonis Coloniensis archiepiscopi, qui fuit frater magni et primi Ottonis Romanorum Imperatoris. Qui venerabilis archiepiscopus et dux Bruno ammonitus revelatione divina, et beato Ebrégiso^c primo sibi apparente, sed archiepiscopo super hoc estante, secundo ac tercio ei iterum in sompniis apparuit^d, dicens, ut corpus eius a loco supradicto deportaret. Certus itaque factus idem Bruno archiepiscopus de visione, corpus eiusdem beati Ebrégisi a Truonia transtulit Coloniā, sicut eiusdem^e Truonia testantur indigens, et in ecclesia sanctae Cecilie virginis et martyris in feretro auro et argento decenter ornato cum honore et reverentia collocavit, ubi multis et magnis miraculis feliciter choruscat ad laudem et gloriam domini nostri Iesu Christi^f. 10

^g *A. add. in margine inferiore calamo fugitivo*: Huius beati Ebrégisi festivitàs 3. Kal. Aprilis^h recolliturⁱ, a quibusdam vero nono Kal. Novembris. Quo similiter die agitur depositio sancti Evergisi diaconi et successoris sancti Severini Coloniensis^j. Hic^k beatus Evergillus oriundus exiit de Tungrensi arbe, Et cum illis diebus humani generis inimicus in messe dominica nequiter seminaret zizania, ammonitus est, ut eandem civitatem ad suos affines visitaret, et 15 quia mortuo beato Servatio^l carebat pastore, in ea semen divini verbi spargeret. Quod cum fideliter adimplet^m, nocte quadam dum ex more ecclesiam beate virginis ad solvendum Deo laudes matutinasⁿ a domo suorum parentum progressus visitaret, a quibusdam hereticis interficitur, corpus autem eius in ecclesia beate Marie tumulatur, sed post quingentos annos tempore primi Ottonis, cum^o frater eius Bruno Coloniensis archiepiscopus a Parisius^p rediens^q 20 Tungri^r hospitaretur, apparuit ei predictus martyr Evergillus pontificalibus^s indutus, ostendens ei casulam suam fractam in pectore, petens sibi renovari^t. Expergestus a somno^u . . .

^v *A. add. in marg. infer.*: Hunc^v . . . igitur beatum Ebrégisium ad superna translatum beatus Iohannes 25. Traiectensis ecclesie succedit episcopus. vir tocius^w sanctitatis, [circa^x annum Domini 626; qui presuit Tungrensi ecclesie annis sex et 25] sub apostolicis Theodoro et Martino. Cuius vitam et gesta breviter adire temptabimus. Nec debet estimari 25 difficile Deo, quod mirabiliter vult operari; qui mirabilia in operibus suis, sanctos quoque suos inenarrabiliter mirificat. Ipse etenim qui miris et ineffabilibus^y signis omnibus populis innotescit, ipse beatum Iohannem propter incredulorum temporis eius conversionem prestantissimo mirificavit, ut, qui soli omnia scienti propter sanctitatis meritum erat notissimus, mirabiliter innotesceret etiam sub temporis hominibus. Hic igitur beatus Iohannes, cui tunc temporis nomen erat Agnus, tanto vocabulo simplicitatis merito et castis respondebat operibus. Insistebat enim agriculturæ, quæ solè fere artem ex- 30 erceri valet absque criminis labe. Quod opus non egestatis necessitate coactus sectabatur; erat quippe vir nobilis et magnarum possessionum habundans redditibus; sed ne torpens ocio indignus haberetur victa et vestitu cotidiano. Ipsum quippe locupletissimum fuisse, testantur prædica nostre ecclesie ab ipso collata, hactenus a nostris antecessoribus et a nobis possessa, quorum declinationem sancti Cosme retinet ecclesia [in^z castro Holesat] pro eiusdem sancti viri sepultura. 35

^{aa} *A. add. in marg. infer.*: Anno Domini 626, sanctus Iohannes Tungris sit episcopus. 35

^{bb} *A. add. in marg. infer.*: Dum igitur talibus insisteret laboribus, quidam de transmarinis partibus — innotum sibi statum mirabiliter mutavit natura? 35

^{cc} *A. add. in marg. infer.*: Ad hec beatus Iohannes respondit: Horum quidem michi nichil est dubium, sed comparatione eorum per quos hec gesta sunt — sepultus in ecclesia sancti Cosme Holo in monte sita. [Cuius^z festivitàs agitur a quibusdam octavo Kal. Augusti. Eius epitaphium: 40

Per stimuli florem tulit agricultor honorem].

^{dd} *A. add. in marg. infer.*: Huius vero Iohannis reliquias nostris temporibus levavit de terra dominus Iohannes nominis huius secundus Leodiensis episcopus^z, et eas honorifice recondidit in altari sanctorum Cosme et Damiani martirum in castro Hoyens. Hoc itaque altare iterum consecratum fuit a predicto Iohanne episcopo in honore predictorum martirum anno gratie 1230. 45 Vetus quoque altare, quod ab antiquis illis fuerat constructum, distabat a muro aule rotunde fere duobus cubitis, et ibi fuit inter murum et aule rotunde et altare sepultus beatus Iohannes Agnus, tenens caput sub altari predicto, pedes vero usque in murum aule sepedit. Huius vero tumulam vidimus nostris temporibus, quando episcopus Iohannes predictus eum levavit de terra, collocansque altare iuxta murum aule rotunde predictæ. Clavit autem dictus 50 beatus Iohannes Agnus sub Dagoberto primo et famosissimo rege Francorum et eius patre Lothario Magno.

a) Coloniensem e. b) revelatione — Ebrégiso a ras. e. c) app. l. s. corr. l. u. app. e. d) post eiusd. del. colo e. e) desinit scribere d. f) p. Kl. Apt. a ras. e. g) a ras. e. h) sequentia rursus postea add. A. h) m. b. S. rursus A. in marg. i) adimplet e. l) matutina e. h) desit e. m) Parisius e. n) infra abscisum. o) abscisum; supplet ex Chapeau. p) pontificalibus — 55 pectore abscisa. q) p. u. v. supplet A. in margine paullo superiori. r) infra abscisum. A. non plura scriptis videtur, cum iam Chapeau. adnotavit: Quam adnotationem non reperio in meo codice ulterius se extendere. s) hic incipit scriba d. sed A. tribus primis capitulis lineis erasis, verba Hunc — locus in rasura scribit. Nec dubium, quin verba Herigart sint erasa: Hic igitur post successionem ad a. translatis, Ioh. 25. succedit, vir tocius. t) hæc add. A. in marg. super., certo signo post rocem sanctitatis ponens; sed cum in his primis capitulis lineas eraderet, etiam hoc signum parvo delevit: quare loco clarius 60 est, verba in marg. scripta circa — Martino prius effulsit quam rasuram illam et transcriptionem in talia capitula. u) corr. ut videtur ex ineffabilis e. v) superscr. l. w) hæc add. A. inter lineas et in marg. super. x) in margine (p. 70), sed postea erasa et manu coacta in ædulam assulam transcripta sunt. y) et altare del. c.

1) Cf. Angelmi litteras ad Annonem, SS. VII, 162 est qui dubitet. Cf. Reuberg I, 553; Friedrich II, et 191. 2) Hunc Evergislum Coloniensem 294 et 320. 3) Circa — plus secundum Ann. 63 et Ebrégisum Tungrensem unum eundemque ad Leod. a. 628. 4) Sedit a. 1230—1238. re vera Coloniae non Tungris episcopus fuisse, vix

46. Post hoc sanctus Amandus vicecomes sextus subrogatur episcopus, cuius vite quae plena virtutibus habetur... describitur, plura hinc inde decerpere pauca, et ipsa ante episcopatum eius gestorum repetere iudicia. Igitur Aquilania oriundus (ex pago Berballico, anno septimo quo Iustiniani successor Iustinus iunior cum Sophia uxore in ex publica via Am. arcem imperii tenebat...), patrem habuit Serenum, mater Amantia est nominata, non solum secundum periculi dignitatem... inclit, verum etiam fidei Christianitatem. Quia puer adhuc esset, patriam parentesque reliquit; Ogam insulam ad occidentem maris oceanici expulsi. Illi a fratribus gaudenter suscipitur, et cum litteratus esset, Dei servitium frequentabat ardentem. Primum autem dignorum eius hoc fuit initium.

A. add. in margini inferiori: Anno Domini 632, sanctus Amandus Turgis sit episcopus.

47. Eundem per viam die quadam magnitudinis nimis serpens occurrit; et primum quidem pro pueri etate ostendit, deinde post fuscam orationem surgens, crucis signum opponit, et ut ad lateras redeat iudicat. Statim lussis obtemperans serpens, otius rediit et in eandem insulam deinceps non comparuit. Post modicum tempus pater cum insecutus a monasterio temptari abstrahere, sed negotio imperfecto, puerum sanctum solens reliquit. Deliceps Turonicam expetens civitatem, orationis causa beati Martini antistitis ianua sepulchrum, ubi etiam comam captis abscedens clericatus adeptus est honorem. Inde Diturias devotum, a sancto Austrigisio eisdem civitate episcopo et eius archidiacono sancto Balthilio, postea episcopo, devoto suscipitur. Quorum unam cellam sibi illic construxit, quam per quindecim fere annos inhabitavit, ieiunio tactus et cinera, vigiliis assuetus et ieiuniis; oratione pane contentus, a vino abstinuit, equo corpus sustentavit. Post hoc sancto tractus deisterio Romam profectus est, ut beatorum apostolorum suffragia peteret. Et cum quadam nocte egressis custodibus ipse in ecclesia delitescens et orandi pernoctasset, sequenti die repertus, iniuriis afflictus et ab ecclesia propellitur. Hae de causa in foribus sedenti et pro cordis mesticia extans detente sanctus apparuit Petrus apostolus blandique desinitum, ut Gallias predicandi gratia repetat, hortatur. Ipse vero redditus hylarior, ad Gallias est reversus. [Et in parochia Turgensi verbum vite populo predicans, cenobium in honore beati apostoli Petri edificavit ac dedicavit, quod Monasterium super Sambram nominavit, in quo requiescit corpus gloriosae confessoris Fredegandi abbatis, cuius festum agitur 16. Kal. Augusti. Requiescit in eodem venerabilis abbatissa beata Ifig, forma et genere nobilis. Quae cum sentiret suam dissolutionem, cupiens cum Christo vivere, iussit se deduci in dictam ecclesiam, et cum viaticum atque extremam unctionem de mana sacerdotum accepisset, ante altare beati Nicholai, quem intimo cordis ardore diligebat, diu in oratione procrebens, sanctam animam orando inter manus angelorum Deo reddidit.]

A. in pagina 21, addit in margine: Anno ab incarnatione Domini 571, natus est sanctus Amandus, quo videlicet tempore Iohannes papa 63. presulatus sui octavum annum agebat. Computantur autem a nativitate beati Amandi usque ad obitum eius pontifices Romani sedis 16. Primus Iohannes predictus, secundus Benedictus, tertius Pelagius, quartus mirabilis doctor ecclesiae Gregorius, quintus Sabianus, sextus Bonifacius, septimus aliter Bonifacius, octavus Deusdedit, nonus Bonifacius III, decimus Honorius, undecimus Severianus, duodecimus Iohannes, tertius decimus Theodorus, quartus decimus Martinus beato Amando familiarissimus, quintus decimus Eugenius, sextus decimus Vitalianus, cuius tertio anno pontificatus obiit beatus Amandus. Puerus etiam huius imperatoribus: Iustinus, Tiberius, Mauricius, Foras, Ericus, Constantinus, cuius anno 23. regni ultimum sui annum explevit beatus Amandus. De regibus vero regni Francorum primus Hilpericus, secundus Lotharius, tertius Dagobertus, quartus Sigebertus eiusque frater Clodoveus, cuius filii fuerunt Lotharius, Hildricus et Theodericus, sed Lotario mortuo ac deinde Hildrico interfecto, regalem, quam nuper honoratus amiserat, Theodericus recepit dignitatem, sub quo beatus Amandus obiit.

48. Nec mora, coactus a rege et sacerdotibus iuxta morem ad predicandum est ordinatus episcopus. At ipse com- missum sibi strenue implens officium, circumquaque positus verbum Dei annuntiabat, monasteria construens, religionem ampliare curabat, ipsaque cenobis praedixit et opibus a rege sibi et principibus collatis ditabat. Capivos prelo redimebat, nudis vestimento prebebat, esurientes cybis reficiebat. Item subit animam Romam profectus, contigitque inde reverentem Centumcellis hospitari. Cumque illic esset, diabolus unum de famulis arripens, ad mare necandum trahere. Qui cum Christum ad suam liberationem invocaret, diabolus autem irridendo quis esset Christus inquireret, ait beatus Amandus: Filius Dei viri pro salute hominum crucifixus. Ad hanc vocem disparente diabolo, crepitus est hinc. Per hinc pelagus navigantibus eis, captus est placia, cuius captus gaudium cumularebat nautis. Sed hanc eorum letitiam orta subito turbavit tempestas, quae eos de vita desperantes ad virum Dei confugere compulsi. Orante sancto, beatus Petrus per puppim navem transiens, apparuit, confidens iussit, salvandos omnes promisit. Sedato, est mox procella, tempestas fugata. Facto mare omnes ad terram incolumes exiit.

49. Ingressus interea Gandensis oppidum Scaldi boentis locum, diabolice laqueis sic inventis territum, ut eius loci homines pro Deo colerent figa et arbores. Ceteris circumquaque positus Christi fides subvertit, aut vel propter offeros mores vel propter infandos cespites adhuc ydolia serviebant. Igitur sacente Archario Noviomensi episcopo, regis saepe auctoritate incumbente, tanto se discriminal opposuit, nimio successuque animi fervore. Quotiens inturatus, quotiens flagris vel caesus, quotiens ab inhonore mulieribus deturpatus, quam saepe in flumina precipitatus? Ad ultimum fugatis sodalibus,

a) add. A. in marg. b) post tenebat adiecit A. patrem, qui vocis ex testis desumptis, hactenus ad narrationem Heriyet rificum revocare voluit. c) domini - Turgis infra abiecit. d) l. e. abiecit. e) ut corr. et e. f) hinc A. in marg. g) si abiecit. h) eadem e. i) ecclesia e. k) actionem e. l) n. d. t. A. superavit. e. m) Gregorius e. n) Sabianus e. o) in rat. e. p) Constantinus e. q) amiserat e.

1) Fortasse Herballico legendum; vide quae disserat G. Henschen, AA. SS. Boll. Febr. I, 838. 2) ex pago - tenebat ex fragmento quodam vitae Amandi, quod sub titulo: Argumentum quo tempora b. Christi confessor Amandus vel natus vel defunctus sit, in ms. Elnodens et Marchianensi repertum luci dederunt Bollandistae, AA. SS. Febr. I, 838 sq. Ex eodem fonte hausit Helinandus ad n. 661. 3) Monaster ad Sambra, a Namuro ad occidentem. 4) Abbas erat Turnini prope Antwerpium; hoc translatus, cum Nortmanni omnia circa Antwerpium vastarent. Cf. AA. SS. Boll. Jul. IV, 289 sqq. 5) Pragm. vit. Amandi, AA. SS. Febr. I, 838. 6) De erroribus huiusce computationis vide Henschen supra laudatam commentationem, Febr. I, 839.

36. solus remansit predicationi assidens. Sancti Petri cenobium illic edificavit, sanctum Bavonem ex Hasbanis predonem convertit, et trans fluvium facta cellula, penitentem inclusit. In eodem pago reus quidam comiti tradendus est presentatus. Superveniens sanctus vir pro reo, se moraretur, comiti preces humiliter satis effudit. Obstratus ille beati viri precibus non intendit; quin potius dampnatum hominem primo caedi iussit, deinde hunc preceptis affligit. Postea discendentibus cunctis, defuncti iam corpus in patibulo relinquitur, sed sanctus vir visitaturus miserum post modicum regressitur. 3
37. At ubi iam defunctum reperit, depositum de hunc ad cubiculum, ubi orare coniverat, secum fecit deferri. Et cum iuxta corpus orans pernoctasset, mane fratres convocans, aqua lotum virum restituit, ita ut ad vulnere quidem eius saltem cicatrix appareret. Cuius miraculi novitas loci illius incolis in tantum profuit, ut ad eum undique concurrentes, ydola sua propriis manibus diruerent et ea in ecclesiis construendis expendere. Post horum conversionem transitio Danubio, gentibus predicare disposuit, sed pluribus et eis in infidelitate persistentibus, paucos tamen Christo regeneravit, ac deinde ad propria regressus est. 10
38. 44. Contigit interea Dagobertum regem ex conjugis suscipere filium. Et quis idem rex subita proventus ira beatum virum cum infamia regno dudum expulerat, quod pro quodam crimine corripitur ab eo, ductus penitentie, ex occasione baptizandi puerum sibi eum voluit reconciliari, et hinc directis honestioribus viris, Eligio scilicet et Audeno, ex commisso in eum primis quidem veniam precabatur, deinde, ut ad baptizandum filium suum veniret, oblati rogabat. Tandem 15 repertus yf Domini Amandus, regio petitioni veniendo paruit, noxam remisit, sed tanto magister filium baptizare, quasi indignus humiliter recusavit. Sed rege in prece perseverante, puerum quadraginta a nativitate dies habentem cathedravit. Circumstantibus in alia occupatis et non respondentibus, puer clara voce respondit: 'Amen'. Sicque baptizatus, Sigbertus est nominatus; cunctis qui aderant mirantibus pariter et gaudentibus. Post hoc beatus Iohannes Traiectensis episcopo ad superna translato, rex Dagobertus, convocatis sacerdotibus plurimis, sanctum Amandum Traiectensibus prescit. 20 At ipse, suscepto pastorali officio, commissorum sibi sollicitudinem gerens, rivos et castra per triennium circumvit, verbum vite annuntiavit. Sed nihil se proficere cerens, quia potius sacerdotes et diaconos insultare sibi perpendens, dimissis eis, ad alia se loca transiit. [Extat. ad hunc sanctum Amandum epistola decretalis Martini pape, in qua significat, eundem Amandum voluisse pastorale obsequium deponere pro eorum inobedientia, qui presbiteri vel diaconi post suas ordinationes in lapsum carnis inquinabantur. A qua voluntate illum debortatur idem beatissimus papa, persuadens eum ad patientiam, et commoneus, ut nullam eis in delicto compassionem exhibeat, sed lapsos omnes ab officio deponat et eos in legem penitentiam mittat. Si enim tales querimus ad sacros ordines promovendos, quos nulla fuga, nullum vite contagium ab ordinibus sacris prepediat: quanto magis, si post ordinationem suam in lapsum ceciderit et prevaricationis peccato deprehendatur obnoxius, omnimode prohibendus est cum manibus lutulentis atque pollutis misterium nostre salutis tractare. Sitque huiusmodi semper iuxta sacrorum canonum statuta in hac vita depositus, ut ille qui mentis interna scrutatur nullumque de vitiis errare cogndet, dum aspexerit sinceram eius penitentiam, in terribili iudicio habeat reconciliatam]. 25
39. 45. Chanalus postea insulam Scaldi fluminis devenit — dum oculos intingeret, lumen recepit. 30
40. 46. Postea Franciam rediens, cum illic habitare decerneret, Hildericum regem poposcit, ut sibi locum monasterio construendo optum largiri dignaretur. Quem propterea impetravit. Sed Mulholus Ozindensis episcopus hoc egre tulit, qui mos contra virum del ardentissima stimulat invidia in mortem eius aspiravit. Illico misit apparitores, qui locum illum congruentiorem sibi simulato ei ostenderent, ut, dum ab hominibus eum abstraxissent, elanculo perimerent et corpus in abdito loco proicerent. Quo beatus ille, spiritu sibi revelante, cognito, sitiens tamen martyrium, ad montem quandam secutus est illos, illicque cecitate feruntur inimici, sed penitentes orante sancto curantur. Revertens autem Belvacum, in pago civitatis apud eam quandam mulierem hospitatus est. Sciscitatus causam cecitatis, didicit, eam adorasse arborem 40 demonis dicentem. Mox illam incidi precepit, et mulier lumen recepit. Preposito monasterii cuiusdam, ut ad erigendum fratribus vinum plaustra pararet, iussit. Ille plaustra se non habere mendaciter respondit et iussioni eius parere ad horam distulit. Mox paralytissimus crimen inobedientie sue recognovit, et navi impositus, Elnonense monasterium viro Del deducitur, a quo vinum et panem accipiens, mox ut gustavit, in integrum sanitati restituitur et de sola pravis moribus in reliquum emendatur. Alia multa miranda peregit, innumera cenobia construxit et opibus ditavit. Ad ultimum 45 Elnonense monasterium inhabitavit, ubi et vite finem accepit, octavo Idus Februarii, anno Constantis, qui est Constantinus, 18, anno Domini 665, et anno etatis sue 90].
41. 47. Omnipotens Deus, qui dives est in misericordia — eius vitam et gesta pro posse narrare ordinarunt. 50
- *) A. add. in marg. infer. Tempore quo Karolus Magnus Imperator Romanorum Lodovico, filio suo, coronam imperialem imposuit in ecclesia beatae Marie Aquisgranis, et Bernardum, filium Pipini filii sui, regem Italiae fecit, in Francia apud cenobium Elnonense sanctus Amandus Traiectensis episcopus a Lotario diebus ecclesie archicustodes elevatur, a depositione eius anno circiter centesimo quinquagesimo. Cuius corpore adhuc invento integro, cum eius capilli et unguis, qui excrevisse videbantur succiderentur, et de eius ore dentes adhibita forcipe extraherentur, sanguis inde profluxit, qui ad memoriam posterorum adhuc servatur. 55
- a) affligi corr. affligi. b) corr. ut videtur ex dñs e. c) diaconos e. d) add. A. in marg. infer. e) E. a. h. s. d'ras. e. f) partim a ras. e. g) a ras. e. h) a corr. e. i) luculentis e. j) illius e. k) Than. corr. Chan. A. l) scitans e. m) Suscitatus post corr. Sciscitatus A. n) Inducitur corr. deducitur A. o) ad — inhabitavit interpungendo deleta, sed post rursus puncta crasa. p) add. A. inter hincas. q) sequentis alio atramento A. r) lxx — xx in ras. e. s) d. v. s. post adicit A. in marg. t) post pulcrum. orasum secundo, quod in Sigeberto legitur. 60 u) qui oravit A. in hunc post Deus, ut adiret octavo Idus etc. (a. not. a), et transcripsit in hanc sequentem ante dicit.
- l) Quae sequuntur usque ad reconciliatam etiam ver-
bolenus apud Helinandum ad a. 66]. Inveniuntur. Ex
eodem illo fragmento vitae Amandi desumpta esse
videntur, ex quo Aegidius et Helinandus iam supra
suo quisque marte (v. p. 31 n. 2) quaedam exscrip-
videntur. Integra epistola Martini ad Amandum
inveniuntur in vita Amandi auct. Philippo, AA. SS.
Febr. I, 868. 2) octavo — etatis sue 90. ex 65
fragmento vitae Amandi, AA. SS. Febr. I, 838.

63. Francorum regem a sui principis semper infatigabile — — rumpit nostritatis exercita, patre Abudo, matre Her. 41. vero Matrisa dicitur munditia, utpote generosa, potentiss.

*) A. addit in margine: Anno Domini 644. virgo Christi Regulae sanctitate clarat in Gallia, et est sepulta sub altari in ecclesia Beati Petri, quae a nomine suorum parentum Ayl et Ays denominatur Ayoncuria in diocesi Tangrensi.

48. Educatus est autem pater hie sanctissimus sub beato Sulphido subdiacono — — ut postea docuit rerum eventus. Her. 42. Beato igitur Iohanni, ut iam prebavimus, in corpore decedente, beatus et Amandus in pontifice Traiectensi successerat sed a suis se non solum contentus, quia et verbum divini praedicationis attendens subsensit, cum incorrigibilis esse cerneret, eos reliquit et ad alia loca recesserat, utque multo iam tempore pontificali sedes vacavisset. [Her. 42. inquam. p. 74. Lamb. 7.] tempore a Martino papa Romanorum sancto Amando Traiectentium episcopo ad nullum curanda praedicationis deputatus esse in Landothius, sancti Romani ecclesiae presbyter, ad Gallias transmissus fuit. Qui ordinatus Traiectensis ecclesiae archidiaconus eidem Deo ministrabat sub sancto Amando. Et quia idem episcopus studio praedicationis se expectabat episcopi parvas, beatus Landothius vicis episcopi diligenter et oportuna supplebat, et per novem annos rexit ecclesiam episcopo vacante, donec Remachus cathedram Traiectensis ecclesiae suscepit.

49. Sigeberto quidem Austrasie a patre profecto et in Mediomatricensi urbe regni sedem habente, plebs Traiectensis cum electione communi totius cleri ac sacerdotum, cum frequentia pariter et audientia magnatum, acclamatione etiam omnium ordinum regem convenit, prope multa beatorum sibi poposuit processu Remachum, Deo et hominibus acceptum et quili eius etatis sapientia secundum. Quorum vota rex incunctanter accipiens, decretum coram annuere praedictum simulque super hoc habere colloquio beati viri. Sed quis esset quae, quanta cum benignissimo re ad consentiendum demulsi verborum suavitate? Quis referat, quantum vir beatus rexit visus est pro posse? At rex, sacerdotum pariter et optimatum fructu consilio, a proposita non desistit intentione. Et quid miris moris? Solus tandem multorum vicus instans, vicemque septimus Traiectentium substituitur episcopus. In cuius regulari officio quam integrum quoque sancto delatere videri, non est nostris facultate evolvere. Nullus erat, qui non eum ex affectu diligeret, quod esset omnibus in communis bonis, amicus in communis bonis. Nichil arrogans de eius moribus usurpabat, totum hunc humilitas sanctis vendicabat. Superbi hunc reverebantur ut iudicem, humiles amplectebantur ut fratrem. In terra positus, celestem se habitu ostendebat et moribus. Integerrimus corpore, sollicitissimus mente, circospectus in opere, optimus ingenio, magnus in consilio, catholicus fide, patientissimus spe, diffusus exitu caritate. Inter divites et pauperes medius, ut pauperes sicut pauperem, divites computarent et divitem. Cenobiorum exitu plurimorum fundator, discipulorum multorum sibi pater et institutor.

*) A. addit in margine: Anno Domini 653.

51. Ex quorum numero beatus exitu Theodardus — — credentibus eidem beneficia prestat non desistit. Her. 43 44.

52. Interes sanctus Trudo puerum adhuc etatis floridus primos emittens iam ceperat Deo gratia iuventutis fructus variatissimos. Hic sublimis admodum sanguinis generalitate prepossens et divini obsequii amore flagrans, voto se constrinxit, ut, si Deo cooperante sacrarum litterarum scientiam possit attingere, in suo proprietate fundo monasterium construeret, in quo tota sua vita tempore Christo deserviens, quoscumque possit secum perseverantibus sibi aggregaret. Tali estans desiderio, visione nocturna corripitur et angelica consolatione, quatenus beatum Remachum de his omnibus instruendum adeat, admonetur. Surgens igitur prope de visione non dubitat, sed quae inuis fuerat tendere gressibus accelerat. Cuius adventu vir Domini Remachus Spiritus sancti revelatione precognato, cum adhuc sisset in via beatus pater, domesticos suos oblitus miles et sibi sancto adducit cum honore precepti; Introductoque ad episcopum sancto pater, inlatus cum plus pater surrexit et eum gaudio cum amplexibus in oscula ruit. Cumque pedibus eius venerandus adolescens prosterneretur, levatus coepto ab eo responsum lale suscepit: 'Ab hac hora michi, si mi, vinculo caritatis iungaris, et ego pariter tua tibi supplebo paternitatis. Michi namque servo suo dignatus est Dominus revelare, quicquid super dispositionem animi tui in oportet agere, et a me doceberis, qualiter voti tui compos exitus possit. Et quia litterarum discendarum est astus desidero et te ecclesiam constructuram in tuo rovisi fundo, hoc ordine noveris te omnia completurum. Ecclesiam beati prothomartyris Stephani alic in urbe Metensi possessionum tuarum trades dominium alicque litterarum discendarum aggredieris studium. Sed nunc, si karissime, mente hylari aggredere indicium tibi a Deo peregrinationem, cuius favente providentia tui desiderii est consequaria consummationem. Postea voti compos ad me revertaris, et ecclesiam Deo promissam quo volueris loco fundabis. Et his dictis, cum per dies aliquot eum secum detinisset, benedictione sua munus ad Metensem misit episcopum. Et, ut verborum utaq compendia, beatus Clodulphus Metensis episcopus representator eum suscepit, devotissimus eorum de qua, patrimonialis tibi oblata prothomartyris Stephani vice suscepit, litteris instruendum tradidit, instructum sacerdotali hoc se sublimari tandemque post aliquot annos ad eius petitionem beato patri Remacho remisit. Quo referente quid erga eum superna egisset bonitas, beatus pater et congratulans et Deo gratias referens, in dyocesi sua verbum Dei annuntiare et missas tenere pro velle permisit, et aliquamvis illis commorantem, tandem episcopi cultum benedictione, ut natale solum reviseret, abire concessit. Et voti sui non immemor cenobium in prole sua sine dilatione fundavit, patrimonialis et redditibus dotavit, Deo servientes illic instituit, cum quibus et hinc residuum vite suo sancto et pio conversando peregit, tandemque hinc vlti sortens, bonum eidem sepulturam accepit [sancti altare sanctorem Quintini martyris et Remigi, confessoris, Romanam ecclesiam regente beato Sergio, Traiecti presidente sancto Lamberto, Francis dominante Theoderico, Mastris regine Bathildis filio].

53. Libet ad hoc paucis intendere — — magnificis laudibus offerendum. Her. 45.

a) Martinia corr. Matrisa A. b) addit 2 in marg. rubris ornamentis inclusa. c) eidem corr. eidem s. d) assus e. e) hanc sine ulla signo opposita quo pertinetur hactenus. f) post discend. del. aggredieris studium a. g) vlti corr. lnd e. h) v. Sc. corr. Sc. v. c. i) post et part. loc. sai. k) add. A. inter linea et in margine infer.

l) AA. SS. Bop. Sept. V, 508. Eandem vitam erranter edidit sub nomine Reineri Chapevill. l, 411 sqq. sed hic illic quaedam omisit, quae ad historiam illustrandam parvum tantum pretium ei afferre videntur. SS. T. XXV. 5

34 AEGIDIJ AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. L. I.

44. Ex tempore Sigebertus rex in loco qui vocatur Cascongdunus — cuius opus a prefato rege provisor et rector est institutum.
45. *A. addit in marg. inf.:* Anno dominice incarnationis sexcentesimo quadragesimo octavo, imperatoris Constantis seu Constantini 6, rex Sigebertus, filius Dagoberti, de posteritate proli-
 deratam, duodecim monasteria hinc inde construxit Domine, cooperante sibi in illi maiore domus Grim-
 aldo, fratre sanctarum Begge fundatricis Andane cenobii, Gertrudis fundatricis cum illa matre Nivelensis
 cenobii, Viventis, que Colonie in cenobio sanctarum virginum quiescit, et Traiectadum episcopo
 Remaco. His diebus multi utriusque sexus in Gallis claruerunt, qui ad testimonium sanctitatis sue in edifi-
 cando Deo monasteria operam suam impendunt. Ex his in nostra vicinia tantum florabat aspectus Lan-
 delinus Christi confessor, ab Auberto Cameracensi episcopo ex predone ad Christum retractus, fundator
 cenobiorum super Sambram, Alno et Lobienis. De Anglia, Scotia, Hibernia: Bertulnus Malonis,
 Eloquentius Wastistodorensis, Foronanus cum 12. sociis Hasterionis; de Aquitania Cinsleus
 Cellensis, in quo beatus Hadelinus discipulus sancti Remaci profuit et ibidem corpore quiescit;
 Foillanus, qui ex dono beate Gertrudis Foronensem fundavit ecclesiam, et eius frater beatus Uthanus
 in eodem loco aliam beate Agate virginis, aliosque quam plures animarum lucra querentes de trans-
 marinis regionibus transfretasse et diversas ecclesias in parochia Tungroni edificasse.
46. 46. Accepta igitur sanctus sacerdos regia auctoritate — omnia ad cultum Dei pertinentia augmentavit.
47. 47. Quia vero cenobium illud in Colonienis parochia fuerat fundatum — curam utriusque et regimen a regia
 suscepit sublimitate.
48. 48. Igitur beatus sacerdos, quod semper habuit in voto, remotioris vite solitudinem desideranter aggressus, ex
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

1) *fl. Dag.* ex Sigeb. n. 633. 2) *fratre* — cenobii composuit secundum Sigebertum n. 649, 650, 658, 686. 65
 3) *Cameracensi* ex Sigeb. n. 650. 4) *Hibernia* ex Sigeb. n. 648. b) *Foillanus* — *Uthanus* ex Sigeb. n. 648.

vituti, [anno . . .] comites incarnationis 694. Prefuit in episcopatu sub apostolicis Eugenio et Vitalliano].
 Corpus eius honorifice curatum cum multis psalmodiarum hymnorumque melodia in beati Martini, quod ipse con-
 siderat, oratorio est sepultum, ubi et aliquandiu locuit, et se cum Domino vivere miraculis attestantibus comprobavit.
 Successit illi in monasterio regimine Papoleus, vir apostolicus, cuius superius mentionem fecimus. Deinde Sigolnus, beati
 patris eius iustitio approbatus. Subinde Godulnus, annis et morum maturitate grandævus, qui etiam sancti viri corpus
 transiit et in ecclesia beati Petri locavit, lectulumque eius auro argentoque decoravit. Unde per eius merita multa
 Dominus operatur virtutum insignia ad laudem et gloriam nominis sui, quod est benedictum in secula. Amen.^o

et Chron.
Reg. Col.
Nec. 34.

^o A. add. in marg. inferiori: Anno Domini 695. Willebrordus, qui et Clemens, a Sergio papa ordinatur epi-
 scopus ad predicandum gentibus. Chron. Reg. Col. 695.

10 FINIT LIBER PRIMUS GESTORUM PONTIFICUM TUNGRENSIUM TRAIECTENSIS¹
 ET LEODIENSIS.

INCIPUNT CAPITULA SECUNDE PARTIS.

p. 87.

1. Proemium opusculi sequentis.
2. De sancto Theodoro.
- 15 3. De ostensione signorum ad corpus eius et muliere cecata ad eius corpus illuminata.
4. De tumulatione eius corporis¹ et signis ibi ostensis.
5. De sancto Lamberto, qualiter in pueritia floruerit et ad episcopatum pervenerit.
6. Quod pulsus ab episcopatu monasterium Stabulans adierit.
7. Qualiter ibi probatus fuerit.
- 20 8. De morte Ebrolni, et qualiter ad episcopatum redierit.
9. Qualiter Teandriam convertit².
10. De his qui et celesti desiderio adhaerebant, et de obitu Landrade virginis.
11. Qualiter a perdis³ sit interemptus.
12. Quod in Bavaria et pago Warzburgensi ad eius memoriam fuerint⁴ frequenter miracula.
- 25 13. Quod apud Lovinkel ad memoriam contigerit.
14. De equo in rabiem verso et mortuo.
15. De eo qui pedem foribus ecclesie eius illiit.
16. De eo qui vomitu furtum prodiderit⁵.
17. De contracto erecto.
- 30 18. De homine qui magnam dilectionem habens circa⁶ maritrem, qualiter in ecclesia introductus est.
19. De milite qui spernebat miracula beati Lamberti.
20. Oratio ad sanctum Lambertum.
21. Qualiter per baculum pastorem beati Lamberti Rome cognita sit mors eius, et de ordinatione
 sancti Huberti.
- 35 22. Qualiter corpus sancti Lamberti apud Leodyum transfulerit.
23. Qualiter ibi sedem episcopii posuerit.
24. De muliere sausta a dolore manuum et de foundatione aque eius precibus, cum operi cuidam
 instaret.
25. De muliere a demone sanata.
- 40 26. Qualiter se igni obposuit.
27. Qualiter dum labori instaret manus eius gravi ictu lesa est, et de liberatione discipuli a naufragio.
28. Visio que et demonstrata est.
29. De morte ipsius.
30. De sancto Floreberto, qui ei successit.
- 45 31. De Falchrico episcopo.
32. De Agilfrido episcopo.
33. De Gerbaldo episcopo.
34. De Walcaudo⁷ episcopo.
35. De Qualcaudo⁸ episcopo, qualiter Andagiense⁹ monasterium reparavit.
- 50 36. De Pirardo episcopo.
37. De Hirschario episcopo.
38. De Franchone episcopo, qualiter cum Normannis debellavit.
39. De origine Normannorum.
40. De Stephano venerabili episcopo.
- 55 41. Qualiter temporibus eius in episcopatu¹⁰ Leodyensi translatus sit sanctus Eugenius martyr et
 episcopus.
42. Exemplar testamenti Richarii.

Anselm.

p. 99.

a) add. A. in marg. b) totius in res. c. c) monasterio e. d) Traiectensium e. e) rursus scriptis scribit A.
 f) corpore e. g) i corr. in e. h) everit e. i) perdis e. k) fuerit e. l) perdidit e. m) supplevit.
 60 n) atramento caeruleo pinguis subricator litteram initialem S; sed superpinnam postea atram. rubra O. o) corr. e. vs. e.
 p) Walcaudo e. q) Gerbaldo e. r) Andagiensem corr. Andagiense e. s) episcopatum e.

1) Haec secundum Chron. Regiam Col. n. 804.

36 AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. L. II.

43.	Item de Richario episcopo.	
44.	De Hugone episcopo.	
45.	De Faraberto episcopo.	
46.	De Ratherio episcopo.	
47.	De Baldrico ^a episcopo huius nominis primo.	5
48.	De Euratio ^b episcopo.	
49.	Qualiter eum beatus Martinus a morbo qui vulgo ^c lupus dicitur sanavit, et de ecclesiis ab eodem constructis.	
50.	De receptione Leonis episcopi et morte eiusdem.	
51.	De Noggero episcopo, quam sapienter euludam potentis cupiditatem eluserit.	10
52.	Qualiter civitatem ampliavit et ecclesiam sancti Lamberti edificavit.	
53.	Quomodo ecclesiam sancte Crucis construxit.	
54.	De ecclesiis sanctorum Iohannis euuangeliste et Dionisii.	
55.	Quomodo castrum Hoyi acquisiuit.	
56.	Quanta illi cura in educandis pueris fuerit.	15
57.	Qui et quales sub eo coaluerunt.	
58.	De bonis eius moribus.	
59.	De felici eius obitu.	
60.	De Baldrico episcopo, qui ei successit.	
61.	Quomodo castrum apud Hugoardis edificari voluit, et de pugna eius cum duce Lovaniensi ^d .	20
62.	Quomodo Iohannem ^e episcopum de Italia recepit metrica, et de obitu eiusdem Iohannis.	
63.	De obitu comitis Arnulphi.	
64.	De obitu episcopi Baldrici.	
65.	Oratio.	
66.	De Wolbdone ^f episcopo.	25
67.	Qualiter episcopus factus vixerit.	
68.	Commissio que facta est ei ab imperatore de perficienda ecclesia sancti Iacobi.	
69.	Quid placaturus imperatorem fecerit.	
70.	Ubi ad matrem ecclesiam processiones in precipuis sollempnitatibus venire constituit.	
71.	De vocatione eius.	30
72.	De Duramo episcopo.	
73.	De Reginardo episcopo.	
74.	De electione eius.	
75.	De consilio quem dedit ei Hermannus vir clarissimus.	
76.	Quomodo per sanctum Wolbdonem in foro Viseti necessaria, que fratribus deerant, receperunt ^g .	35
77.	Quomodo Romam adiit per symonia.	
78.	De reditu eius.	
79.	De Inchoatione ecclesie.	
80.	De dedicatione ecclesie sancti Laurentii.	
81.	De misericordia eius circa pauperes.	40
82.	De pugna eius.	
83.	De obitu ipsius.	
84.	De Nithardo episcopo.	
85.	De domno Wasone episcopo, et qualiter in scoliarum magisterio seu in decanatu se habuerit.	45
86.	In recto ipsius in Iohannem prepositum.	
87.	Quid a rusticis sit peressus.	
88.	Quod capellanus imperatoris est effectus.	
89.	Quod Indem disputando devicit.	
90.	Quod prepositus efficitur.	
91.	Prepositus factus ut se habuerit et qualiter exteriora administraverit ^h .	50
92.	Qualia interiora fuerit.	
93.	Quod volente Conrado episcopus efficitur et qualiter electus sit.	
94.	Episcopus factus religiose vixit.	
95.	Quam fuerit longa tempora sterilitatis.	
96.	De bello et caritate Virdunensibus impensa.	55
97.	Quod belli tempestatem maximam ex parte scelerit.	
98.	Quod castella predonum ererit.	
99.	De gratia huius homini collata.	
100.	Quod imperatori iniuste suspectus fuerit.	
101.	Quid in causa Rarenensis episcopi senserit.	60
102.	Qualiter a comitissa Montis Castrorum temptatus fuerit.	
103.	Quod sollicitatus sit per litteras, ut imperatori resisteret.	
104.	Quod regem Francorum, ne Aquisgran invaderet, per litteras absteruerit.	
105.	Episcopus Cathalancensis eum per litteras consultit, quid de hereticis ecclesiis agendum.	
106.	Responsio eius super hoc, et de hereticis non interdicendis.	65
107.	De eligendo papa quid sibi videatur, per nuntium imperatori respondet.	

a) Baldrico e. b) Euratio e. c) vulgus e. d) Lovaniensel e. e) Iohannem e. f) Walb. corr. Wob. e.
g) superior. d. h) corr. ex exteriora administraverit e. i) deest numerus, quare desincepti numeri uno minus habentur.

108. Instimulatus ab Imperatore, quid fecerit quidve responderit.
 109. Quales prebendarios constituerit, et de impendiis ab eodem ad edificia datis et vite eius perfectione.
 110. De imminente eius dissolutione.
 111. De confessione eius et inunctione et obitu.

Anselm.

1. Huc usque gesta Tangrensium Traiectensiumque pontificum sunt digesta — — eorum aggredimur exordium. An. 1.

*) A. addit in marg. (pag. 90): Hic cum beato Remacio cenobium Stabulans inhabitare ceperunt: sanctus Theodardus, primus eiusdem loci abbas antequam foret episcopus, sanctus Hadelinus, sanctus Lambertus, sanctus Hubertus, christianus quoque sapientissimus Florebertus, Papoleus, Anglinus et ceteri multi.

10. *Et postea factus:* Anno Domini 661, Constantis Imperatoris qui et Constantinus dictus 21, sancta Gertradis virgo, abbatissa secunda Nivellensis, obiit. Huius mater sancta Ita post obitum viri sui Pipini ducis, filii Karlomanni vel Lotarii, ecclesiam Nivellensem in honore beati Petri apostoli fundavit et in ea sacrum velamen una cum dicta filia et multis virginibus de manu sancti Amandi episcopi Tangrensis vel Traiectensis suscepit, quibus profuit 10^e annis; deinde beata Gertrudis; cui Yulfedrudis successit.

15. 2. Beatus igitur Theodardus sub beato Remacio ecclesiasticis disciplinis informatus, magistro pontificatus honorem artioris vite desiderio sponte declinavit, et in sede Traiectensi successit, et a sancto Cuniberto archiepiscopo in episcopatum consecratus, prope ecclesiam Tangrensi vicarius octavus. Qui lotus Deo deditus italem se irreprehensibilem vitam et moribus ostendebat, qualem sacra lectio ysaiaem commendat episcopum. Sollicitudo precipue cotidiana et erat omnium suae parochiae ecclesiarum, ut aut in quibus erant locis episcopaliter regeret, aut in quibus cogente paganorum avidia sine temporum retentate derute fuerant, restauraret. Cum ergo multis per Dei gratiam et suam industriam iam restitisset, haec cura eum remordebat acriter, quod possessiones ecclesiae suae a domesticis hostibus et iniquis rapinibus direptas noverat per triginta circiter annos a iure ecclesiastico alienatas in sus iniquorum cessasse. Sed, ne quid inexpectum relinqueret, paratus etiam pro ovis animam ponere, deliberat regem Hildricum adire et ante eum super iniusticiis ecclesiae alicuius legaliter expostulare, ut forte per censuram regalem ecclesiae possessiones suas reciperet. Et divinitus edoctus a loentis suae oraculo, laminere sibi tempus passionis, disposuit domum suam, et omnibus ultimam vitam dicens orationem suam illi commendavit, quae sibi illas commendavit, duxit mentis constantiam, cum paucis iter arripuit, lamque diocesis suae vicum accesserat, et in pago alieno sedes, in saltu Biwak nominato, haud longe ab urbe Nemetensi, quae Spira nunc dicitur, ab ipsis ecclesiae suae predonibus interceptus, disfluentibus comitibus, innocens cum 30 solo puero sibi remansit. Hoc viso, vir sanctissimus in Domino confusus paululum substatit imperterritus, ac salubris perhibetur ams esse affatibus: Nolite, queso, filii, nolite manibus vestris hoc tantum flagitium arrogare. Habetis, obsecro, fidem Dei et pacem habetis inter vos. Si pacifice venistis, accipite haec animis, et mea in cordibus vestris agite dicta; sin autem, ut fors et fortuna foret, foremus omnia equo animo. Si iam tempus meae immineat vocationis, nichil in vestra spicula terrent. Non recuso habere pro salvatore meo lesa Christo calicem mortis, qui non indignatus est in 35 corpore suo ferre pro me stigmata passionis. Si sic Deus disposuit, fiat voluntas eius. Sufficiat michi, quod ad hoc usque certavi. Gregem michi ab illo commissum reddo, et sic pro eius dilectione letus decumbo. Contra haec vixit gularis sicut perhibetur fuisse aggressus: 'Quid habes, homo, superarum verborum agis curam? Tria sunt tibi quae loqueris, nichil nostra refert'. Miserabile tunc fuit cernere virum sanctum, quem quasi agnum mansuetissimum lupi rapaces invadunt, contumeliam affectum humi prostrant, eius capiti diadema egregium in frustra secant, cuncta quae 40 secum fulerat sacrilege dispendunt, et quam celeritate latebrarum suarum foreas repetunt. Sic a beato pontifice exortatus, sic certatum, et ad desideria sua lumina torquens, sacram animam claris angelorum choris immiscuit [quinto decimo die Kalendarum Octobris, quo etiam die, interposito quolibet temporis spatio, beatus Lambertus, eius discipulus et successor, felix est morte laureatus. Passus est autem beatus Theodardus secundum cronica anno Domini sexcentesimo quinquagesimo nono]. Profuit enim sub papa Vitaliano, 45 Imperante Constantino, filio Constantini filii Eraclii; Franci dominante Clodoveo, Dagoberti regis filio, Austrasia quoque regnante Hildrico].

3. Post hoc de circumstantiis suorum comitum exitus aqut, qui cum felicitate corporis sanctae reliquias disiectas non poterat, commodum duxit, ut resolligens partem partem humilem coaptaret. Res quidem mira quae contigit, auditu dictaque notanda. Dum puero ad vincendum martyris caput insitit non sufficerent atque eius animus anxius super 50 hac re hic illicque divideretur, ratum duxit villam quae proxime erat petere, ut inde quippiam staminis asportando huius necessitat supplementum posset accommodare. Nichil hesitans callem ingreditur, et tandem mulierculam quandam in paecendarum ovium cura occupatam reperit, quam suo sic affamine complexus: 'Mulier, non tibi videatur ab rei quod postulo; petitioni meae impetrationem celeriter prebeo. Unum tui operis stum ad colligendum caput domini mei Theodardi, repentis adhuc sanguine, a vici sanguinum et dolose crudeliter interempti, concede'. Sub his fragillis 55 mulier perterrita est dictis, steteruntque comae et vox faucibus adhesit. Postremo resumpto spiritu, lacrimabiliter facturus

a) quodve a. b) in loco raso add. Chapearilius: Ceremoniae et processiones ecclesiarum secundarum apud matrem ecclesiam sancti Lamberti in maioribus festis et solemnitatibus. c) filii e. d) in ras. e. e) s. et hoc. voc. rot. f) o. l. n. scriptum A. in rasura, totum et ea sua ad Anselm. verba adiciunt. g) haec add. A. in ras. inter hinc et in marg.; verba Anselm. vicarius octavus successit traie videtur. h) demord. corr. remordebat A. i) illatis corr. allatis A. 60 h) recipere corr. recipere A. i) superat. A. m) sic e.; sidera bit. Theod. n) lumina e. o) add. A. inter hinc et in marg. inferiora. p) dixit e. q) audua e. r) repetere corr. reperit e. s) complexus vit. Theod. t) ob re corr. ob rā A.; correat.

1) Quae Aegidius de Theodardo narrat, plurima ex reliquis transcripsit ex Anselmo. 2) Apud Sigebertum a. 658. De hoc loco v. praefationem p. 9 n. 1; 63 Boll. Sept. III, 588 sqq.; aliqua etiam ex recentiore cf. AA. SS. Sept. III, 586. Sigeberti vita Theodardi mutuavit (Sept. III, 593).

12. celestissimum^a incipit, sibiq; importuna insistenti talia reddi: 'Dira te necessitas, bone adolescens, ut faceris, hoc appulit; sed mel furis non constat que petis tibi impendere. Nam diurnum pecorum quod operor matris familias cui
13. ancillor ad messam vesperis reddo. Quod si minus fuerit inventum assueto, profecto novi, non impune^b habebis. Tandem precibus supplicanti evicta, licet sciret sibi a domina imminere^d periculum, spontanea cessit que petebantur^e. Homo ergo letatus se questis absque difficultate impetrasse, iter electum quo venerat reperit. Cumque iam pro suo domino^f sollicitus^g magno ferretur^h exitu, contigit luminaria duo flammantia intueri, quo ad caput et ad pedes sancti martyris altissime posita mirabiliter coruscabant. Dehinc iam clauso die vesper commodabat olimpo, et predicta puella oves a pastu de more reduxit ad caulas. Cum vero accita stationis suae equam metretam iuxta morem pristinum non rependeret, letum ferentis domine graviterⁱ sensit in capite. Affuit illico beati viri ad vindictam puella subdidum, materque familias oculosurum perperam est detrimentum. Quo facto, pro subitanea excitate dolore cordis^j intrinsecus tacta, penituit, veniam questiv, ad sancti viri corpus perducere se petiit; quo potiora habuit ad placandum muneris obtulit, oculos mirabiliter restauratos recepit.
14. Haec ita gestis, fama ad circumquaque posita loca diffunditur et ad beatum locum ab omni sexu et etate, quasi apes ad alvearia, tota regione concurrunt. Fit strepitus^k plangentium et clamor celo. Clamatur ab omnibus, quod vir modestus et iustus inter manus acleratorum infanda rede diem conclusisset extremum. Sed rursus consolabantur invicem, quod ob salutem sui communem inibi palmam martiri esset adeptus^l. Jam preciosum corpora religant^m margaritam, vulnera mollibus passulis assicant, membra defleta in gestatorio reponunt superque illa velamina quam plurima coniciunt. Inde pars eorum sacrandu subit feretro; pars cetera procedendo vias planas ostentatⁿ, et iuxta condicium matris familias cum omni reverentia in loco qui dicitur Nec tumbam^o disponunt, ac deis exequiis rito attributis, humi devotissime mandant. Quodque ibidem extitit illustrium patrorum^p operum atque signorum, indicium prebent paraliticorum^q multa subsellia, eorumque frequentes illuminationes, febriantium curationes, quo ab incolis loci illius per beati viri merita in pristinum statum feruntur esse reintegrata. Fama igitur apud urbem Vangionum aures presulis pulsavit, qui tunc temporis erat, omnemque rem ex ordine pandit. Multa super beati patris excessu cogitat, et quod in prociuctu suo dioceseos rei eventus contigisset, valde letabitur. Predicta vero fama Rheni fluminis perlabitur undas atque ardua Nemeti populum commoveit^r et perdat. Longius inde progreditur et civitatis Argentine omnium hora pervenit. Re autem vera, credidit esse supra memoratus urbis Vangionum pontifex beati corpora thesaurum adepturum, et optimalium suorum consilio fretus, cum ceterarum civitatum episcopi ad locum, quo sanctus Deus quiescebat, inde rapturus peraccessit. Et iam sancti glebam effodere necnon asferre satagebat, cum subito terribile visu fera surgit hyemps, magno misceri murmure celum incipit, sequiturque intollerabilis commixta grandine nimbus. Sic pontifice ab incepto desistere coepto, indigenarum sollicitudo certificata de virtutibus sacerdotis^s tam evident^t iudicio, eius ossa terre ibidem mandare student cum summa reverentia. Procedente vero tempore successor eius, venerabilis patronus noster Lambertus, eadem magistri ossa inde ad nos transferre copiosissime temptavit. Cumque multum reclamante rusticorum manu et sui ut aiebant martyris ossa cum armis vendicante, hoc diu frustra esset: misericordia tandem divina favente, inde transferendi tanti thesauri copia datur^u sacerdoti, sacrique funeris pignus in ecclesia Leodyensi repositi ibique cum summa reverentia tumulavit. Culus adhuc passionis diem (4. Idus^v Septembris^w) provincie eiusdem compatriote singulis annis sumis cum celebritate solent frequentari; et licet ossibus absente, meritis et signis, quo frequenter ibidem sunt, se gaudent habere presentem.
15. Huic successit semper memorandus venerabilis noster patronus Lambertus, in ordine vicesimus nonus. Is, ut perpancia multa de ipsius vita perstringamus, ex nobilissima tunc temporis Traiectensium stirpe^x natus, [cuius^y pater vir nobilis et illustris et regum lateralis Aper fuit]. Qui ad multiplicandum illorum numerum et magnitudinem virtutes illorum pecorum ex ingenia uxore Hysplindo habuit. Illumque ad baptizandum viro Dei Remaco tradidit, eiusque in baptismo spiritualis existens pater, nomen Lambertus ei imposuit, Deus autem omnipotens, qui lingua infantum facit desertas, cui nichil est impossibile, ipse Lamberti infantiam pio et miro insignivit miraculo; qualis quoque vel quantus erga matrem debeat esse filiorum affectus, per eum palenter in uno exprimitur. Cum diebus selunorum mater pueri Lamberti ex more vellet loca^z sanctorum circumire, quam humiliter potuit, nutricem infantis sibi in suis familiarem in secreto monuit et ut panem succinericum diei^{aa} congruentem in reditu suo pararet, indixit, superaddens, ut erga infantem adhuc in cunis vagantem lege nutricis pervigilasset. Ad manifestandum igitur in postorum beati Lamberti sanctitatem et nutrix proceptum domino obliviscendo neglexit, et domina orationibus expletis reditum maturavit. In ipso ergo reditu articulo infans, cui etiam usum loquendi penitus negabat, ad nutricem in^{ab} hec verba dixit: 'Mater mea, o pia nutrix, iam sero pulseat ad hostium, vide, si ex eius lassa paratum habes panem succinericum'. Nutrix igitur, quia preter se et infantem cuncti abierant, quis esset qui haec loqueretur, mirari et circumspicere cepit; cum ecce infans eadem ingeminando verba ad nutricem aperte loqui cepit. Mox ergo domina adveniente, nutrix stupefacta ex miraculo, se ream ex suo neglectu apud dominam reddidit^{ac}, et quomodo infans aperte verbis eam de preparando pane admonuisset, veraciter^{ad} aperuit. Divina potentia, que ob notam incredulitatis erga celestem nuntium os Zacharie ad tempus clausit, ipsa simili ordine os infantis Lamberti mirifice aperuit ante tempus, qui exempla filii eius Iohannis

a) celestissimum corr. scelest. A. b) impune corr. impune e. c) abido v. Theod. d) imminere corr. imminere e. e) paleb. e. f) sollicitus e. g) feretur corr. ferretur A. h) sterptus e. i) indeptus corr. indeptus A. k) reliquunt e. l) prima e. m) ostendat e. n) hoccumbam e. o) patrorum e. p) commonet e. q) superat. A. 60 r) quod e. s) sacerdoti corr. sacerdotis A. t) dati corr. datur e. u) add. A. in marg. v) A. addit aliquis, quae nunc erasa legi non possunt. w) stirps e. x) haec add. 3. in marg., rubra linea includens. y) magnificantes e. z) ego e. aa) dei corr. diei e. ab) se r. e.

j) De fabulis insulis, quas noster noscitur etiam G. Kurth, Etude critique sur saint Lambert et seculus de Lamberto tradit, v. C. Suykenjum in bon premier biographie, Anvers 1876 (Extrait des 65 commentario praevio, AA. 88. Sept. V, 522. Cf. Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique) p. 15.

principale adulterium suo loco erat reprehensurus et inde palmam martiri adopturus. (Dicitur etiam, quod eadem nutrix vocabatur Lina nomine et quod nata fuisse eam, filia cuiusdam viduae nobilis Francorum generis, quae monita fuit visione angelica, ut ad domum comitis Aprii in Traiecto accederet, quia de sua uxore Hierisplende. Alium eodem tempore erat habiturus: Quam cum suscepisset, et sua manibus virginas suscitavit, ex ipso lacte virgineo defluentem tuos oculos porunges et lymon tuorum oculos, sicut Montanus monachus in oratione beati Remigii de lacte Cilicie anno decrepente, rectorum merebaris. Quo cum virgo Lina pervenisset et ut edoceri erat impleasset, statim lacrimas suorum oculos recepit, et deinceps infantem Lambertum suo lacte virgineo nutrire coepit. Nunc vero ad historiam redeamus. Hic vero) et primae aetate nobilitas est in sancta religione conversatus, sub Landoaldo venerabili archiepiscopo litterarum studiis imbuendus traditus est in loco qui Wentreshove dicitur. Qui Landoaldus dum inisterium in edificanda ecclesia, artifices super penuria potabilis aquae conquerebantur, quia aqua ibi ex paludibus collecta magis bibentes torquens amaritudinis, quam aliqua refocillaret suavitate. Ubi cum beatus Lambertus cum episcopo Landoaldo orationem complerent terramque signo sanctae crucis baculo signassent, fons ibi subito hominum habilis protinus emanavit. Sed et quodam hyemis tempore iussus a beato Landoaldo puer Lambertus, ut proprias arduas afferret, qui cum vas in promptu non haberet, requisitus ab illis a quibus ignem petebat cum irrisione, si eas in pallio suo recipere vellet, assuit ille innocentiis plorans, palliolum suum ambabus manibus extendit, prunas arduas in eo recepit, stringensque fortiter ne defluerent, in via letus cum festinatione rediit. Cumque coram magistro eas humiliter disposuisset vestiensque excussisset, nullum penitus in ea apparuit corruptionis signum, nullum vel modico adustionis vestigium. Mirari cepit intra se venerabilis sacerdos et omnipotenti Deo gratias agere, quia, sicut videbat ventem illam ab incendio, sic mentem pueri sinceram et mundam noverat ab omni elationis vitio. Hic et aliis signis fests adolescens Lambertus in divinarum et mundanarum scientiarum non mediocriter exercitatus, in via Domini iuxta modum etatis sufficienter edocuit, mundus et integer mens et corpore, ob excellentiam vite meritum ad supplicanda iam dicti antecessoris sui Theodardi vices raptus est potius quam electus [anno etatis sue Anno 21]. In quo videlicet episcopatus culmine [sacerari] meruit a sancto Cuniberto Coloniensi archiepiscopo. Anno Domini 660. Clodoveus rex, frater Sigeberti et filius Dagoberti, corpus sancti Dionisii Parisiensis diocesis, minus religiose, sicut cupido, os brachii eius fregit et rapuit; moxque in amentiam perpetuam incidit. Anno quoque sequenti obiit sanctus Amandus, nosse episcopus. Anno Domini 662. Clodoveus rex predictus obiit, et Lotarius sive Clotaricus, filius eius, succedit et 4 annis regnavit. Huius maior domus post Erchanaldum fuit Ebroinus, Abbas Francorum regibus a solita fortitudine et scientia degenerantibus, regni potentia disponebatur per maiores domus, regibus solo nomine regnantibus. Quibus moris erat principari quidem secundum genus et nil agere vel disponere quam irrationabiliter edere et bibere domique morari et Kalendis Maii presidere coram tota gente et salutare et salutari, obsequia et dona accipere et rependere et sic secum usque ad alium Malum habitare. Bathildis regina, relicta Clodoveo regis materque Lotarii regis et Theodrici atque Hildrici, Corbeie et Cale monasteria Deo construxit. Post hanc mortem vero Lotarii Theodricus, frater eius, ab Ebroino maiore domus in regnum Francorum sublimatur. Hildricus autem Austrasiam a patre principabatur.

6. Haec ille contumelia gratanter accepta -- in omni virtutum peregrit observantia. An. 4.
 7. Ubi cum brumam tempore noctis quadam -- afflictum corpus pristina incolumitate redintegrat. Ob huius triumphi memoriam specialiter in principali ecclesia Leodii, ubi idem preciosus martyr corpore quiescit, nos iste primus incoluit, ut inter claustralia accepta sub diva vexillum domitiae crucis perpetuo stabiliretur, nec nonnullae ecclesiae usurpare sibi videantur, alio quidem religionis genere. (Eo igitur tempore Vulfaldus erat maior domus sub Theodrico rege in Austria et Ebroinus in Neustria. Mortuo autem Vulfaldo, Pipinus, filius Dagoberti et Ansigis, principatum in Austria sub rege Theodrico accepit anno Domini 682.) Sigeb. 67.

8. His diebus Ebroinus crudelitate nimis sevit, qui sancti Dei Leodegarii episcopum et fratrem eius Gerinum occiderat sanctumque Lambertum ab episcopo expulerat, iusto Dei iudicio, qui iudicis iniuriam patientibus, ab Hermenfrido Franco [in Neustria] interfectus est. Erat tunc temporis vir oculis cecatus, unus de illis quibus Ebroinus effoderat lumina, in insula Lugdunensi quae Barbara dicitur. Qui cum nocturno tempore super ripam Roodani fluminis orandi gratia resideret, audire navigantium impetum et magna vi brachiorum contra impetum fluminis insurgentium; cumque interrogaret, quo navigium illud tenderet, vox in auribus suis percipere: 'Ebroinus est, quem ad Vulcaniam ostium deserimus, ibi enim facti sumus pennis huius'. Hoc eodem die sanctus audire ad consolationem sui, ut sciret, quam penam persequentium horum sentirent. Interea evoluto septennio, post horridam tempestatem facta in ecclesia Dei tranquillitas. Impiissimo Ebroino, qui Franciam diu vexaverat, iusto Dei iudicio, ut dicitur, interfecto, devotio illorum Traiectensis ecclesiae a suis pastoribus dampnum vero reminiscitur, tandemque destructam impiissimi regum supplementis Pharamundi, qui iam per septem annos oves dominicas indignissimo tractaverat, venerabilem virum An. 6.

9. A. add. in marg.: Supradictus igitur Pipinus proclamatione cleri et populi Traiectentium seplissime interpellatus, consiliis frequentibus regem super expulsionem presulis iniusta ad penitentiam adduxit, electoque Pharamundo ab matre nostra, eundem et iniustam intronizationem. Sig. vii.

a) post adepturus parit: Nunc vero ad historiam revertamur. Hic vero a primae, sed haec verba postea deleri A. et adiecta sequentia, quae unice inclusimus. b) len e corr. e. c) id e. d) hic scriptum. e) virgineo e. f) a primae aetate add. A. quibus verbis sua cum textu coniungat. g) nobilis e. h) superst. e. i) medium e. k) addit A. in marg. l) addit A. in loco raris inter lineas et in margine inferiore. m) sequentia in marg. n) ibus e in ras. e. o) in ras. e. p) Lo in ras. e. q) Th. et H. postea eodem manu addita. r) eadem manu post interlineam. s) a p. superst. eadem manu. t) haec A. in marg. u) Vulfaldus e. v) corrigendum ex Sigeb. 637. w) add. A. in marg. hinc minutissima. x) Lugdunensis corr. Lugdunensis A. y) e corr. e. z) vicantium e. a) longo, us, ut, eul, eua adiecta. b) cetera adiecta.

63. 1) Hunc de latetis annis protulit Aegidius, quia Lambertum circa a. 638. natum esse ex Nicolao deduxit; AA. 63. Febr. 1, 634; C. Buysken, Sept. V, 525. a quo anno usque ad a. 639 (quo Theodardum 2) Maxima bibl. patrum XVI, 607. oblitasse ipse narravit; v. supra e. 2) anni 21 numero

- Ann. 4. Lambertum vehementissima^a reluctantem, maximo conamine de monasterio extractum, ad episcopi sedem reducant ex-
 ceptumque egregio hinc Des servientium hinc pauperum Christi triumpho rursus in cathedra pontificali sublimant. Quan-
 tum^b illis utriusque vite, contemplative^c scilicet^d et active, coassociatus est, a maioribus nostris conscripta evidenter ipsius
 seclatur vita. Sed hoc compendiose scribimus, ne gloriosum patronum nostrum silentio preterisse videamur.
- ibid. 6. 9. Taxandriam antenus ydolatrie deditam eo verbo quod est penetrabilis omni gladio fortis bellator aggreditur 6
 confodere. Insurgentibus autem in eum barbaris, ut insuriam decorem suorum in eum vindicarent
 et diversis suppliciis Domini sacerdotem efficerent, quia abiectionem ydolorum suorum equanimiter ferre
 non poterant, cum in presentiam sancti pontificis irrupissent, tanta in vultu eius lux celestis gratie radiabat, ut divino
 nullo perterriti, depositis armis et animis, starent parati obedire, qui venerant occidere. Sic annuente Dei gratia, ul-
 vestris ista humanorum cordium feritas mansuescit et vasta solitudo in stercoris et inferenda per baptismi gratiam et
 bonis operibus uberis Domino fideliter reddidit fructus, totaque regio illa, que diversis ab incolis suis sortitur
 vocabula, et que cursu Mose dextro latere clausa usque in septentrionalem Oceanum porrigitur, aposto-
 latui^e martyris Christi Lamberti debetur, quod errorem suum cognoscere, quod christiane fidei gratiam
 obtinere promeruit, et ideo Leodyensi parrochie, sicut hodie canitur, subdita est.
- Nic. vii. 10. Fuerunt etiam per idem tempus nonnulli in seculari habitu, qui monitis et exemplis tanti patris animati, ob
 Lamb. 42. amorem celestis patrie spreto divitiarum suarum illecebris, ad arcio^frem^g vitam se contulerunt^h. Ex quorum numero
 101. existerunt Hugbertus adolescens nobilis, Aquitanus generus, sub Theoderico rege comes palatii, litterarum studio eruditus
 48. et armorum executione strenuus. Adherens et amica sua Oda, que erat Bohgia Aquitanorum ducis recentis defuncti
 49. vidua: que monitis et exhortatione Christi sacerdotis Lamberti ad contemptum mundi viriliter accinctus, possessionum
 51. suarum redditus, qui erant amplissimi, in usus pauperum cepit habundanter erogare. Post hoc constructo mona-
 20. stero non longe a Leodye in predio suo quod Amanium dicunt, ubi in sancto viduitatis proposito Deo serviens fel-
 44. citate requievit. Sed et Christi virgo beata Landrada, claris ortu natalibus, nec et sua Deo contradidit. Constructo
 cenobio in Bilisia proprietatis sue villa, de manu beati Lamberti sacro sibi virginitatisⁱ insignita velamine, cum
 aliis plerisque puellis arduum angelice castitatis sibi aggressa est propositum. Hec igitur beata virgo Landrada
 cum iam in extrema posita esset, beatum Lambertum, qui longo aberat a se, mandari iubet. Propinquo cum
 25. festinatione ad presatum cenobium pontifice, interim sancta virgo Landrada migravit ad Christum; quod et beato
 viro per visum revelatum est. Apparuit autem ei in sompnis ipsa virgo, locunda facie, celesti veste et lumine splen-
 dida^k, ut per ipsius habitus claritatem indubitanter sciret, eam iam transisse^l ad immortalitatis beatitudinem. Cumque eam
 episcopus de collata sibi a Christo virginitatis corona familiariter et gratulando alloqueretur, adiecit: 'Si absens corpore,
 non animo, circa finem, dilecta filia, etiam vero regis mei sponsa, tibi adesse non valui, saltem nunc adoca, quo in loco
 30. corpus tuum debeam sepelire'. Cui illa: 'Suspice', inquit, 'sursum, pater, et eum locum, quem lux in modum^m sancto
 44. crucis in terra tibi fecit esse conspicuum. Et ecce lux in modum crucis rutilans videbatur; hunc, inquam, locum, scito
 45. quo loco sanctus Lambertus sub Landaldo in pueritia sacras litteras didicerat. Evigilans itaque episcopus,
 35. concito gradu Bilisiam venit, certus de visione et de appellanda virgine. Convocatis fidelibus qui ad funus
 46. virginis venerant, visionem aperuit, sed nec sarcophagum lapideum nec corpus virginalis repererunt. Mirantibus
 47. omnibus qui aderant, vir Dei Lambertus eum multitudinem virorum et mulierum Wentreshoveⁿ properat; ubi
 40. celitus sibi ostensum fuerat, locum sibi iussit, ibique sarcophagum et in eo virginis corpus, sicut in Bilisia fuerat,
 repperit decenter reconditum, admirantibus et benedicientibus Deum qui sibi aderant dignisque precibus sancti pontificis
 effugerunt merita, qui in terra positus mente in celestibus habitabatur.
- Ann. 7. 11. Talibus virtutum exercitiis ad gloriosum eius venit martirium, cuius causa extitit^o. Nam Pippinus maior
 domus regie face libidine adulterine successens, Dodonia sororem Alpaidem^p legitime coniugi Plectrudi superinduxerat.
 103. De qua re sanctus Dei Lambertus, tantum in principe perorrescens facinus, adulterii criminis eum arguere non reformi-
 dabat, et nunc terrores divini iudicii minitans, nunc honestatem legis thalami commendando et adulterii obscenitatem
 detestando, hoc apud ferocem eius animum vir apostolicus effecerat, ut iam in fornicaria minus insaniret. Quod ubi illa
 primum sentire potuit, furis agitata libidine, fratrem gemebunda per internumtos convenit, contumeliam sibi a sacerdote
 illam memorat, eius instinctu aversum^q a se conqueritur principis animum: commodius sibi fore Lambertum vita privari,
 50. quam a tanto viro divorcio separari; insidiatoris interitu hoc sibi posse prestari, quod nullus ab invicem discordii deinceps
 infortunium posset interire. Bibit ille transfusum a viperis sororis lingua venenum, armat statim et domesticis regio
 domus in pecem episcopi milites auxiliares, et miser, dum in sacerdotis necem crudeliter grassatur, nescit, quia sibi eter-
 nam mortem, illi sine laborum et perpetuam parat vitam. Collecta igitur ad hoc facinus non paucis militum copis, in
 pontificem cum rara domesticorum manu (sunt forte Leodii commorantes ut lupus in oves inuallit, et primo diluculo domum
 55. presulis, quatu viderunt nonnulli tota illa nocte selecti lumine instar dominice crucis insulari, audacissimus presumptor
 armatorum cingit ostensionem. At vir Dei intrinsecus somno, cui post vigiliis defessa membra doctingorant, improviso
 tumultuantium fragore experscitur, statimque renit nihil vel contra moliri querens, eum et posset — sciebat quom,
 quia bellatores Christi exemplo magistri moriendo potius quam repugnando mori vincere — tolum corpus in oratione

^o A. add. in margine. Quere in alio libro.

60

- a) Quantum e. b) contemplet. c) scilicet e. d) in rasura A. e) arcio^frem e. f) contulerunt e. g) a corr. e.
 h) virginis corr. virginitatis g. i) sol corr. et g. k) apud supra scribit, l e. m) corr. e mundum e.
 n) deripit in ras. A. o) sacrosanctum e. p) coactus corr. coactatus A. q) Wentreshove corr. Wentreshora e.
 r) properat corr. properat e. s) Bilisia e. t) A. scripsit in margine calamo fugitivo: Insurrexerunt duplices; supple-
 dum putarim cause. Nam apud Anselmum legitur hoc loco: cuius causa duplex extitit. u) adversum e.

65

1) Nicolaus hic Conversionem Huberti exscripsit, script. Luxemburgi 1621. 2) Vid. infra in com-
 quam edidit Joh. Roberti in Historia Huberti principis pondio Aegidii.
 Aquitani, ultimi Tengrensis et primi Leodiensis epi-

prostrata, preciosa constantissime mortem operitur. Nec mora adversarius ex omni parte irruentibus, (quo t. An. 1. nepotes ipsius, Petrus videlicet et Audoleucus, cum) multis ante pastorem trucidandum ferro ad celum premituntur, p. 104
 procul dubio martyres effecti. Tandem ipse pater venerandus, ut erat solo fluxu, letali est vulnere confossus, atque cum oratione spiritum efflavit. Nos est dubium, quia sanctam martyris animam exceperint laudes angelice, cuius funeri non defuerit celestis exequie, que etiam ab ydoneis testibus sunt comperto. (Passus. est beatus Lambertus in vico p. 11. Leodice cum suis sessis 18. Kal. Octobris anno episcopatus sui quadragesimo primo, sub rego Francorum Hilde- Lamb 81. berto, Theodorici regis filii, regni eius secundo anno, statis eius sexagesimo, circa annum Domini septingentesimum. 1. quo e tempore festigium Romani imperii invaserat Tiberius Abimaricus, Leone ab imperio expulso et in custodiam recluso; anno autem undecimo Bergii pape 84, qui constituit, ut Agnus Dei ter cantaretur in sacrificio). Dodo autem, immanissimi patris scelere, sanguorel cruciatu a vermibus consumitur, egestique tur- et Charo- piter (per os suum) intestinis, ipso anno vita privatus, eterna morte est dampnatus, (et ob intolerantiam) *** nimis Reg. Cel. 600. An. 7. fetoris in Mosam fluvium demergitur; percussor vero sancti martiris fratri suo congressus, eodem die pro spoliis dividendis in Medio publice alter ab altero perimitur. Ceteri nichilominus eius conspiratores, alii inter se dimicantes se ipsos interuenere, quidam a demonibus veratū mirabile spectaculum divinis visionis in se hominibus (infra annum) prebere.
 15 (Pauci ex satellitibus sancti martiris qui evaserunt mortis periculum, tegentes vili tegmine corpus roseo errore perfusum, quantoctus navigio Traiectum transvererunt. Exposito ad portum sancto corpore, ecurrunt populus sine nomine et humero, et quanti apud omnes estimatus fuerit, ex confusis omnium planctibus estimari poterat. Impositus feretro, defertur sanctus ad ecclesiam cathedralem perpetue virginis Marie eam debitis honore. Ceteris cum palmis et cantibus prosequitur, populus complodit manus cum lamento. Dum divina celebrantur, vox deasper intoruit, que dolorem lugentium hoc modo temperavit: 'Deus omnipotens, qui ante mundi constitutionem omnia preordinavit et novit, novo maritri Lamberto dignum successorem eius moribus et doctrina imbutum, domnum Hubertum hodie in episcopum per suum vicarium Rome ordinatum et consecratum vobis transmittit. Volat fama per populos, pavore et horrore concutens universos. Populus pernociat sollempniter, ceteris rito frequentat excubias. Nec tamen satis audent debiliam tanto patri reverentiam exhibere, ne videantur voluntati
 20 regis contraria. Tantus autem timor Traiectenses pro huius rei acerbitate lacerasset, ut nec mausoleum dignum tantū nominis viro audeant preparare. Ideo defertur sanctus ad humilem ecclesiolam beati Petri extra urbem, apertaque iumba April, patris ipsius Lambertū, mane facto, cum ossibus patris sui corpus sanctissimi filii tumularunt. Traditur enim a maioribus, quia, cum sanctum corpus omnibus exosculandi liber aditus pateret, si qua pelex se ingereret ad corpus sancti martiris osculandum, quasi quodam rotata turbine retrocedebat. Per pellicum ergo repulsam clarebat almis, Deo et sancto martiri pellicem illam odiosam fuisse, que duplici crimine Franciam infamaverat et sanctam conturbat ecclesiam. Deinde succedentibus annis ex revelatione divinis beato successore eius Hugberto agente, corpus sacratissimum martyris in locum passionis, Leodym videlicet, eum incorruptum fuisse inventum, est translatum. Ubi inter eundem per illuminationem ceteri et claudi ruralionem dignatus est declarare Dominus, confluentibus undique turbis, martyris sui virtutem. Ex quo ad eius tumulum tum nobis cernentibus, tum a quam pluribus ex referentibus, sunt ostensa miracula, que pro sui numerositate non sunt conscripta. Cuius vite sanctitatem (et gloriose passionis dignitatem) cum et rerum experimento et auctoritate tot testimoniorum approbemus, confidenter, hunc vere esse angelorum concitum et martyrum coheredem, persuasum habere debemus.

* A. addit post in marg. infer.: Prefuit sub apostolicis Adeodato, Domno, Agathone, Leone III, Benedicto, Iohanne IV, Conone.
 40 ** A. addit calamo fugitivo in loco vacuo inter columnas relicto, serbis eterna — dampnatus punctis suppositis delitis: Et qui hic pompa seculi est abusus, deputatus est in inferno igni inextinguibili et vermi non mortali, et in sepultura eam terra penitus recedente; pergit tunc: ob intolerantiam, ut serba sua cum priora quam in textu posuimus additione coniungat.
 45 *** A. postea rursus adiecit in marg. infer., certo signo post intolerantiam ponens: Nimis fetoris corpus eius in fluvium Mosam proiectum est, vermibus et tabe corruptum; nec aliam sepulturam meruit, qui miserabilem tantū criminis acquisivi memoriam, et coniungit hæc verbis percussor vero sancti martiris denuo cum prima additione.
 Postremo scripsit A. in marg. sine ulla signa apposito, sed eodem fugitivo calamo quo ante: Et omnia infamia prostrata et fetida per os suum proferens, ostendit omnibus infelicitatem suam per miserabilem vite exitum, et qui hic pompa seculi abusus est, deputatur est in inferno igni inextinguibili et vermi non mortali.
 50 a) addit 4 in marg. b) man. rec. corr. Audoleucus. c) multi corr. multis 4; sed a rursus oratione. d) quia y. e) te in linea ante vocem Dodo scriptum orasit A. et transcripsit in marg. ad lineam antecedentem; in loco raris plus signum, quo sequentia Passus — sacrificium cum textu coniungit. f) Ne A. in marg. superiora. g) anno — secundo anno supplet ex Chapeatilio, cum in ceteris iam abscissa sint. h) e. u. sex. in ras. e. h) circa — septing. etatis — sexag. corr. et. — sexag. circa — sept. e. i) in ras. e. j) add. A. in marg. m) la y corr.; quo superact. e. p) superact. A. minutissimis litterarum ductibus. o) hæc add. A. in marg. p) in ras. e. q) superact. A. r) sequentia add. A. in scheda assula. s) a. e. in ras. e. t) u. et superact. e. u) superact. e. v) a m. a. s ras. e. w) superact. e. x) in ras. e. y) s corr. e. z) N. t. s ras. e. a) T. a. t. Tr. p. in ras. e. b) illi e. b) man. rec. corr. pellic. c) man. rec. corr. pellic. d) voce Deinde sua cum textu coniungit A. e) eundem corr. eundem A. f) hæc supplet 4 in marg. ex Anselmo. g) corr. ex coheredem e. h) in ras. e. i) Dodo e. j) laestingibil e.

1) duo — Audoleucus ex Nicolai vita Lambertū e. 70. a. 55, 56. b) ad basilicam sancti Petri legitur apud Sigebertum; de qua translatione Aegidius paulo inferius agit. c) Hæc ex aliquo ignota vitæ Habertii recensione desumpta videntur. Eadem verba, sed brevius reddita, occurrunt in Gest. abb. Trud. Cont. tert. p. I, e. 28, 88, X, 309. Quae vir b. m. Koepke de Aegidio adnotavit, infra ad calcem e. 21. referendo.
 2) Passus — recluso ex Nicolai vita Lambertū e. 81.
 3) De anno obitus cum nostro concordant Annales Leodienses, SS. IV, 12. Sed cf. quae vti docui moriens in annum 708, ponentes de hac re bene diserverunt, Syrakensis, AA. SS. Sept. V, 536 sq.; Keitberg, Kirchengeschichte Deutschlands I, 560.
 4) Sequentia, quae utpote postea addita auctis inclusimus, desumpta sunt ex Sigeberti vita Lambertū

Ann. 9. 12. Nunc superent de pluribus eius aliqua referre miracula, ut liquido constet fidelibus, etiam illis eius precibus
 p. 103. vigere, ubi non quiescit corpora. Est insula quaedam in Bangaria continens monasterium in aeneo martyris honore
 constructum, ubi quod sepius ad memoriam martyris miracula sunt, fama referente cogovimus. In Werzburgeral
 pago vicus est habens ecclesiam beati martyris se pontifice nomine dicatam, ad quam annuo paschalis eius de con-
 fluens cum diversorum munerum aenio provincialium contio, dum devota student offerre carnalia cum spiritualium anti-
 Sig. 12. marum subsidia leprosum quoque corporum sepius gaudent inde se deportare medicamenta. Processu temporis
 Lamb. 62. Francione presulatus Leodyensis suae dignitate, Normani, gens scilicet beluina fertate aprina, Leodyum
 violenter iruperunt, et municipis effratis atque combustis, civibus etiam immoderate cede fusti, et substantiis eorum
 sublati, ad ultimum ecclesiam sancti Lamberti igne consumpserunt, eam solo coequantes, sola ruine et combustionis
 vestigia reliquerunt. Deinde ad locum in quo sanctum corpus venerabatur barbarica presumptione volentes accedere
 et optima quaeque invenirent diripere, divinitus incussa formidine, resistentes auferunt. Qui fugientes hoc modo fugam
 Mir. Lamb. fabricaturam non abstulissent. — Detecto itaque sanctuario, et sancti sepulchro statibus ventorum, nivibus et
 pluvialis exposito, mirabilis virtus Omnipotentis apparebat in laude sui martyris, quod, totiens completa
 undique ymbribus terra et circumquaque nivibus operata, super sepulchrum eius neque pluviae gutta desinebat,
 p. 104. nec crispata nivium conspersio insidebat. Mirum erat et insolitum, quod locus corporis aeri auro aeri
 patens siccum aerem suscipiebat, humidum vero respuebat. — Aliquando in annuo festivitate eius recursu
 epulante populi frequentia, quae gaudium intererat sollemnitatis, auxit gaudium virtus martyris, dum plu-
 ribus caecis reddita lux oculorum cecitatem cordium illuminavit, et pluribus mutis reddita
 loquendi facultas in preconiis Dei multorum ora laxavit. Multis etiam claudis reddita pedum officia plerumque
 panderunt viam eundi ad Christum innocenso pede cordis. — Tempore vero presulatus domni Stephani, qui
 vitam illius elegantem narratione expolivit et dictionibus lepore decoravit, sed et nocturnam melodiam in
 eius sollemnitate composuit, ceca a pavitate mulier divinitus per visionem admonita est, ut beati mar-
 tyris monasterium adiret et aliquid potabilis haustus sibi peteret; quo gustato, ipse haustus ad oculos eius
 saluberrimus ascendit eosque illuminaret. Credidit illa visioni, surgit, ad limina sancti martyris accedit,
 25 potum effragiat, alatum bibit, et illico fugatis tenebris, lucem hactenus inexpectatam accepit, omnipotenti
 Deo ac sancto martyri Lamberto gratias referens et eorum suffragia poscens, ad propria leta remeavit.

Ann. 10. 13. Villula quaedam est Lorantens oppido proxima — — strictum statul memorare.

Ann. 11. 14. Pallus equi indomitus — — post modicum subito cadens expiravit.

Ann. 12. 15. Adolescens quidam temerarius puellam opprimere gestiens — — quanti sit periculi.

Ann. 13. 16. Alnus quoque vir aelestus vicino porcellum sublatum — — nichilquid indecens quod iustum preferret
 circa eiusdem basilicae ambitum aiunt posse contingere.

Ann. 14. 17. Adolescentulus quidam ab aetate pueritiae claudus — — etiam corpore defunctum virtutibus vigeo.

Mir. Lamb. 18. Quidam vir bonus et religiosus, leicus tamen, de Leody habebat in consuetudinem venire ad matutinas apud
 ecclesiam beati Lamberti. Cui nocte quadam videbatur, quod campana sonarent ad matutinas, quod tamen falsum erat;
 sed credo, quod demones eius bono proposito invidentes et eum fatigare volentes, strepitum campanarum auribus eius
 immitterent, et ita resurgens et ante matutinas vigilaret, ut tempore matutinarum minus vigilare posset. Qui ventus ad
 ostium ecclesiae, observatum invenit. Similiter secundum et tertium, quia nondum hora erat surgendi. Fatigatus tandem
 pervenit ad porticum ante hostium ecclesiae sanctae Mariae, quod est similiter ante introitum capelle et altaris sanctae Agathe,
 et omnis observata invenit. Cum itaque ibi aliquantulum in orando moram faceret, visum est ei, quod personam quandam
 p. 110. honestam et reverentem cano capite et raris coronam habentem, amictum pallio, egredi videret de capella illa, quo
 illum manu apprehendit et ut sequeretur inivit. Et cum ad ostium ecclesiae pervenissent, aperta est illic in eorum
 adventu laevis miraculose, et sic vir ille in ecclesiam introductus usque ad medium. Qui cum vellet chorum intrare,
 persona illa clausum ostium chori et extra chorum dimisit eundem. Tunc audit interior fragorem et circa foretrium
 beati Lamberti sonitum et quaedam signa, per quae intellexit, quod ipse esset beatus Lambertus, qui cum in ecclesiam
 45 introductus, et ita Deum et sanctum eius glorificans horam matutinalem expectavit.

Mir. Lamb. 19. Erat quidam miles de pago Hasbanio, qui solitus erat deridenda facta beati Lamberti et deridendo blasphemare.
 Transiit aliquantulum temporis sine vindicta; sed cum parvi penderet correctionem suam, quadam die iudice iusto
 indicante, op blasphemum distortum est, ita quod videbatur os habere ad aureas. Dedit iste vexatio intellectum auditui.
 Qui illico venit Leodyum ad misericordiam gloriosae martyris, culpam suam coram omnibus recognoscens. Sub serotino
 50 circiter tribus diebus in precibus facit, et sic demum veniam obtinuit et per beatum martyrem pristinam recepit sospi-
 tatem. Et ab illo tempore devotus et humilis circa venerationem beati Lamberti permanit.

Ann. 15. 20. Jam ad te auster vertatur sermo — — in adventu iudicis. Amen.

Ann. 16. 21. Jam longius a suscepti operis intentione evagati sumus; ad propositum deinceps redeamus. Inter eos
 p. 113. successit sancto Lamberto venerabilis pater Hugbertus, in ordine pyropali tricesimus. Qui per omnia beati Lamberti
 pontificis et Deo digni futuri martyris usus consilio, Romam profectus fuerat, triumphalia apostolorum
 visitare limina, ut fervorem religionis et contemptum mundi, quem hortatus dilecti magistri conciperat, per eorum
 117. merita ad effectum perduceret; seque sedis apostolice presulis orationibus commendaret. Quom qua-

a) ibus a corr. e. b) exenlo e. c) corr. es reliquerunt e. d) a corr. e. e) obst. corr. abst. A. f) suspicietis e.
 g) multus e. h) ditione e. i) incia (inclusa dei, e.; supplet ex Chapeau, qui codicem Miraculorum Lamberti inspectus 60
 videtur. l) accendit e. m) fugato e. n) inexpectam corr. inexpectam A. o) strictum e. p) celestus e.
 q) bis scriptis e. r) multum corr. Inultum e. s) contingere e. t) vigilaret corr. vigilare d. u) reverentiam e.
 v) amictum e. w) in superat. A. x) A. add. in marg. De sancto Hugberto ultimo (mo absc.) Trelectensi et primo
 Leodiensi episcopo. y) q. h. supplet A. in marg. z) perducetur e. a) corr. ex propositis e.

1) Secundum Anselmum c. 20. 2) Miracula in minutissimis exprimi solet. 3) Edidit Roberti (p. 8) 65
 hoc et sequenti capitulo enarrata est sibi non in- su opere supra ad calcem cap. 10. laudato,
 veniunt, utpotè nuda fabulatoris fragmenta litteris

litter beato memorie Sergius papa, qui vite moris Romane ecclesie sacerdotium adornabat, exceperit etque per angelicam visionem mortem ipsius martyris Lamberti Romae revelaverit. Deo annuente breviter explicemus. Siquidem ipse summus pontifex post matutinorum sollemnia vigiliis et orationibus fatigatus, medicum sompno fragilibus membris indulgens, circa ipsius dei obdormiorat auroram, qua sacerdos Christi Lambertus propter veritatis et castitatis defensionem et testimonium per manus acherati Dodonia consecutus est martyrium. Et ecce, angelus Domini caelesti lumine conspicuus et in visione assistens: 'Diligenter', inquit, 'frater, has que tibi a Domino per me manifestantur accipe et ad idem verbum adibe' et quod precipitur studiosius exequere. Lambertus Tungrorum episcopus has ipsa hora intra sanctuarium Domini ab impio est pro pietate immolatus. Et quia in terris martyr Christi imitari studuit fidem et constantiam, eorum in caelesti curia consortium obtinere morum et gloriam. Ea eius pastorem baculum, in quo gregem sibi creditum vigilantor rex et pax, a loco pationis eius tibi subito translatum suscipe. Et visus est et baculum portans, dicens: 'In hoc substitua ad regimen Tungrorum ecclesie tali viro dignum heredem et successorem, ipsius Lamberti doctrina et moribus institutum, a Deo in sacerdotem iam electum, Hugbertum nomine, quem ad apostolorum similes hodie venientem his et his signis inter alios poteris cognoscere'. Statimque vigilans papa, cum de visione adhuc hesitaret, invenit iuxta se repositum, sicut in visione ab angelo acceptum, beati Lamberti baculum pastoralem quem cum timore et admiratione maxima suscipiens et oculis perlustrans, non iam inanem et fantastica, sed plenam fide et certe divinam esse visionem intellexit. Quid videri, quid audiri, quod signum accepit, et ordine aperuit. Facta haec oratione, et immolata laudis hostia, ad exequendum visionis preceptum circa limina apostolorum studiosus adventum persecutor conestit. Et forte memorabilis vir Hugbertus, ante longo peregrinationis suo labore, eadem nocte in proximo sibi viro mansionem acceperat. Qualiter autem a papa Sergio eodem die agnitus et de vero discipulo magistri sui Lamberti per signum baculi eius certior factus sit, et quia plenus acris desiderii, libellam illum relegat, quem a viris fidelibus editum de vite et conversationis ipsius proclari comitis Hugberti ante episcopatum, a plerisque apud nos et haberi et legi, non est dubium. Sed et de vite et miraculis que in episcopatu gessit, que quidem ex libro domini Iohannis episcopi, qui inter ceteros familiaris et contubernalis adhaesit, decessione, meo operculo fidelis quidam relexere curavit. Igitur venerandus presul

Hugbertus a Romana urbe cum baculo et pontificalibus beati Lamberti rediens, a clero et populo Traiectensi honorifice suscipitur et in cathedra pontificali inthronizatur. Sciens namque aliam legem esse subditorum aliamque prelatorum, scilicet et subditis quisque caret, ne paret vere sui exemplo alios perdat, prelati autem, ut non solum superintendant suis, sed et iudei priorisque cogatur vite fieri alieni: non se sufficiebant ea que sibi olim sectanda proponerat, sed in ardua tendens, magnopere studebat antiquorum patrum sectari vestigia. Erat namque largus erga indigentiam inopum, refocillator pauperum, et secundum scripturam pater orphanorum et pro viro matribus eorum. Oppressis ammiculabatur, inopum miserabatur, quaque pro Domino reliquibus pio affectu patrocinabatur. Tribulationem patientibus strenuus consolator aderat, et curare preclusis necnon et divalium penarum subactis eius visitatio atque administratio non deerat. Sed et quocumque terre pedem libuisset, in manus illius elemosina descendebat, quosque pauper occurreret, eum tamquam Christo commendaret. Nec satis erat viro beato talibus et tantis virtutum insignibus esse, sed remississima perfectionis decessorie sui, ardebat cupiditate martyrii, minus se deputans habere perfectionis, qui mundum pro Domino morti tradidisset etiam officia corpora.

*) A. addit, sed rursus delet: secum ferens clavem a beato Petro sibi traditam.

**) A. addit in marg.: Anno Domini septingentesimo nono, 16. Kal. Januarii, sancta Bogga purior auro exessit e mundo.

Et paulo inferius: Sancta Huberga virgo tumulata fuit apud Kutia iuxta Andanam, que successit beate Begge vidue in regimine.

Postea adiecit alio atramento et litterarum ducta: Post quam alia virgo illa, que se tumulari fecit, pre nimia humilitate, que semper in ea latitabat, iuxta stillicidium ecclesiole sancti apostoli Petri sub divo, ut a transeuntibus calcaretur. Quibusdam noctibus postmodum vox puelle cuiusdam audita est, multotiens ad iambam eius dicentis: 'Soror surge'; soror surge! Cum autem quidam ibidem manens eadem verba sepe audiendo didicisset, uno die venit ad congregationem sanctimonialium, querens aciro sententiam predictorum verborum. Cum autem dicta verba et exposita fuissent, in oratione et silentio prope locum pernoctavit, media autem nocte rediens, virgo solito modo dicere cepit: 'Soror surge; soror surge!'

23. Anno autem ordinationis eius duodecimo crebras sibi prodidit perlatas sub noctis quiete visiones, quibus communitus ferebatur, ut a Traiectensi oppido esset sancti Lamberti levaret et in locum, que celebratam passionem eius nosset, horum humana reduceret. Quarum ammonitio eius omnium inestimabili recreavit gaudio. Attamen in quo-

*) A. superscriptum: beati Huberti.

a) adorabat corr. adornabat A. b) auream e. c) virtutis Vd. Lamb. d) e corr. e. e) adhibe corr. adibe e.

55 f) corr. et martyrium e. g) hic scriptum e. h) cu in loc. ras. A. i) ad vocem curavi scriptum A. in marg.: fertur. h) pontificali corr. superscribendo et pontificalibus A. l) refocillator corr. refocillatior e. m) miserabatur e. n) dire-
 ctum e.; corrasi es Vd. Hub. o) in ras. e. p) bono corr. beato A. q) mundum corr. mundum e. r) l. l. rursus
 in margina, sed eodem atramento. s) primum e, primum a, b, c, in abscessa. t) manes e. u) retentiam e.
 v) fuissent e. w) locum -- soror partim infra abscessa. x) m e. y) commotum corr. commotum A. z) qua corr. quo e.

60 l) Intelligit Nicolaus libellum de conversione Huberti, cuius supra mentionem fecimus. Paene omnia quas narrat, ex eo decumpta sunt. Erravit Koepke, qui hanc verba Aegidii tribuit (SS. X, 309 n. 3). 2) Errat Aegidius; nam Iohannes erat contemporaneus Walcaudi ep. Leod., cuius precibus commotus translationem Huberti in Andanum (Mabillon IV, I, 395), quae tempore Walcaudi (a. 825) facta fuit, descripsit. Vita

44 AEGIDIJ AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. I. II.

100. vii. dem medullis positus, cum neque visionis certam sedem tribueret neque omnimodis ei confideret quod sibi erat occultum, indicto sejunio clericis et laicis, indicavit a Domino querendum. Tandemque eductus a Domino, summo contentis, tertio decimo anno ante presulatus, ceteris clericorum sibi adiuncto aequum popularem agmina sibi coacto, secutus etiam venerabilibus episcopis et sacerdotibus, tumulum venerandi viri adit, eidemque spiritaliter observata excubitas divinitatemque pulsantes precibus, honorantes laudibus, cum maxima veneratione sepulchrum, in quo sanctissimum corpus conditum serrabatur, adentes, absque aliquo difficultate illud aperientes, corpus beati Lamberti (12. anno) in corruptum et locule protulera, et cum magno gaudio qui venerant pedem referentes, in loco quo passus est terra mandaverat. Quamvis autem qualibet miracula suum velle Dominus in tali facto per omnes haec reverentibus eorum commendaret, credula gestorum eiusdem sancti pontificis annotata continet. Fabrica autem eiusdem basilicae, qua beati viri Lamberti comite suae reliquiae, qualiter a beato viro sancto Huberto ordinata sit, quia oculis videntium se offert, de ea aliquid dicere superest.

a) *A. in marg. litteris tenuibus*: Duodennio autem peractio post obitum — quare in alio libro.

b) *A. inter columnas litteris minutissimis*: Mutansque vestimenta, priora pro dandis pignoribus servanda sigillavit novisque sanctum involens.

Et in margine, sed elegantiore litterarum ductu et alio atramento: Sedem quoque episcopalem in eodem 15 transfert loco et de vice ignobili urbem egregiam effecit. Civibus leges iustas et pias statuit. Duas ecclesias Deo servituri edificavit. Civitati nomen Leodium, quae Legia prius vocabatur, imposuit; quo potius a suo fundatore Huberto deberetur comminari. Mensuras, silicet sextarium vini, sextarium bladi et pondera dyetorum mercimoniorum composuit; (monetam imaginis aut impressione formatam et sigillum civitatis, quod continet 20 imaginem gloriosae martiris Lamberti cum superscriptione tali: *Sancta Legia Dei gratia Romanae ecclesiae filia fecit*). Cum autem pervenissent Leodio lectoque gemmis et auro digne composito — quare in alio libro).

c) *A. add. in marg. in or.*: Praeterea processu temporis edificata est ecclesia in monte qui supereminet civitati Leodio versus septentrionem, ab oppidanis et a Huberto pontifice dotata et consecrata ad titulum sanctae Walburgis virginis ad memoriam futurorum, pro eo quod in eodem loco beata virgo Oda, filia regis Scotorum, a nativitate caeca, veniens ad memoriam beati Lamberti, lumen oculorum suorum recipere promeruit.

100. viii. 23. Interea famulus Domini Hubertus curam gregis gerens — omnium benedixit atque Dei famulo pro se oranti gratias reddidit. Huic mirando operi successit aliud veterissimum Holye atque Helysed confrendum — absque 30 ullius rei difficultate letus perferret.

100. ix. 24. Anno iudem tempore cum rogationes celebrarentur — sanies profusa, atque post hoc demone caruit. Abinde autem famulo Domini discedente — illum ultimum maximumque conventum.

100. x. 25. His dictis, alii adsunt nuntii — officium completorii cecinerunt cubitumque recesserunt.

100. xi. 26. Post haec cum opus apostolis familiare — rugitibus humiliter canendo: *Miserere*, inquit, *mei Deus* 35 secundum magnam misericordiam tuam.

100. xii. 27. Sed ne cum silentio preterisse penitus videamur, ipse est qui ab oppido Traiectensi transivit Leodii sedem episcopali. Illis primum religionis legibus fundamentum, unam in honore sancti Petri apostoli ordinans ecclesiam et eam pro temporis opportunitate edifficis ceterisque necessariis rebus ordinans. Iura legalia civibus tradidit, mores eorum et vitam discipline freno cohercuit, mensuras et pondera victualium instituit. 40 Multis tandem rebus virtutibus, seductute sancta confectus, migrationem suam ad Dominum intellexit hoc modo.

100. xiii. 28. Una autem noctium dum tribulationis magnitudine pressus, in soporem membra solvisset — per spatium totius anni sibi prenuuntiat.

100. xiiii. 29. Igitur cum sciret imminere tempus, quo anima eius ergastulo carnis resolvenda foret — super aram thuri-

100. xv. 30. scatione acceptabilem Domino prorsus reddidit. Explicitoque officio, ad prandendum se cum sociis suis et discipulis venit. Ingressus convivium domum, oratione super mensam fassa, epulas benedixit eulogiasque omnibus dedit. Ipse autem ad prandendum quasi — scilicet citius erumpis presentis vite exemptus interesse mereretur angelica civibus.

100. xvi. 31. Quadam autem nocte cum eum flagellorum ardor adureret, subito inimica generi humano frans dyaboli affuit — ipse consuetudine orationum operi constanter insistebat, sacrumque officium septeno numero dictum, antequam lux diurna 50 beret, Domino persolvebat. Iamque ad aurora diei sexta feria, paululum decreverantibus tunc noctis tenebris, roseeo representabat splendore, cum eius pueri thorum ipsius circumambientes, unaque eum ipse egregius filius eius Flo-

a) visione corr. visioni A. b) si in linea ante cocem incorruptum scriptum erat A. et transcriptum inter columnas ad hanc antecedentem; in loco vero et in marg. addit xiii. anno. c) hanc glossam Bedem — composuit prius scriptam esse quam antecedentem apparet. d) post trans rasura quatuor fere litterarum. e) superacr. e. f) p corr. e. g) sep- 55 videntur e. h) sequentia postea alio atramento et calamo fugitivo adiecta A. in inferiori margine. i) eodem atramento et elegantiori litterarum ductu quo additio Bedem — composuit esarata est. k) De superacr. f. A. l) totius corr. velinis e. m) perh. e. n) o in ras. A. o) videantur e. p) viti corr. viti A. q) additio in rasura A.; consue- 60 tuelo Vit. Hub. r) tenebras corr. tenebris man. rec. s) deprec. corr. repres. A. t) splendoris corr. man. rec. splendore.

1) l. e. post obitum s. Lamberti. De tempore translationis (a. 721) cf. Retberg I, 561; sed vide quae Sigebertum seculus Bucherius disputavit in Disputatione historica de primis Tungrorum episcopis c. VI, ap. Chapeauvill. I, 52. 2) Quae litterae minutissimis expressa sunt, ex Anselmo c. 16. et ex Chronico s. Huberti Andagiensis c. 2. SS. VIII, 569, verbis hinc inde mutatis, concinnata sunt. Cf. quae de eisdem rebus infra c. 27. leguntur. In indice capitulorum c. 27. post c. 22. ponitur. 3) s. Lamberti et s. Petri; ecclesia s. Lamberti iam anno 714. 4) in honore s. P. apostoli ex Vit. 65 Hub. c. 12.

bertus prestolabantur gloriosam ipsius migrationem. Converteris autem — in locum destinatum sancti ossa advenere
 presulis. Cum autem prope Leodym adventarent, plebs multitudine gradusque omnis ecclesiasticus cum reverendo
 habitu obviam sanctis processere exsequiis, ferentes cruces^b sanctorumque patrocinia necha candelabri lumine radiantia,
 nec et aromata unguamentis^c redolentis, passilentesque, ut^d mors est talibus officio decantare carmina. Ut autem
 sacro viri Dei se iunxerunt, dolor intolerabilis eandem cuncta interdixit^e, ita ut a ritu nemo posset temperare, sed
 conquirebantur de sui pastoris, dolor magistro dictante, intempestiva subtractione. 'O bone, inquit, pastor, quodcum
 la viri perfectionem animique robur evaginasti et laici tui fraudamur presentia? His et similibus dolori satisfaciens,
 sanctissima membra in beati Petri posuere basilicam, quam ipse beatus vir sua constructi munificentia, ibique ceteris^f
 abentia, pervigilem noctem ducentes, divitiis candelis operam dantes, usque dum sibi tubare suo poli terreque faciem
 perfunderet, perseverarunt^g passilentes. Post hoc autem induluit eum, prout erat solitus indui strigis altari assistens,
 subucula scilicet haec atque planeta. Tanta autem vultus eius fuerat pulchritudinis gratia, ut postor atque veneratione vide-
 retur mortuus, quam olim fuerat vivus. Quo cum serent discipulique eius vultum sibi dudum aptabilem atque aman-
 tissimum oculis perlustrarent, interiorum amorem animi non ferentes, lacrimis testabantur, amicumque dolori factum assu-
 mentes, haec permixta singulibus verba reddebant: 'O columpnus et tutamen decusque ecclesie, sed et nostrarum ani-
 marum custos egregie, tuam exoptatam atque subtractam vitam presentiam'. [Cumque^h missam et quaeⁱ pro
 defunctis^j dici solent devote persolvissent^k, sanctum corpus deposuerunt in sarcophago^l de lapide albo
 in eadem ecclesia ante altare beati Albini confessoris et episcopi^m Andegavensis, quem specialiterⁿ
 dilexerat]. Et autem divinitus cunctis palam ostenderet, semper apud se vivere quem ab oculis hominum occultaverat
 terra sub arido caespite, locum sepulcri eius tali signata est miraculo venustate. Virga namque^o super sepulchrum eius
 incisa est, quae res ita exigebat, contractior tamen quam utilis poposcerat, sed postea inventa est duorum palmorum
 longitudine supererivata. Quam nos ob amplissimam Christi gloriam et sancti viri perpetuam memoriam ab eodem loco
 levatam parieti inseruimus reservandam. Post hoc autem ceperunt sancti viri reliquis virtutibus florere, locusque eius
 crebris miraculis enteris. Nam creberrime quidam inter diurnum nocturnumque officium inibi peragentes, sepe confessi
 sunt, se angelicas voces exaudisse de tumulo; quae, uti humanae mortis est imbecillitati, audientes, timore nimio perterriti,
 fuga sese^p dederunt timorisque magnitudinem immutatione^q loci declinare. Quod nos audientes, innumerat Deo persol-
 vimus grates, qui tali modo voluit commendare mortem sui presulis, fidentes quod eum alta beatitudine donaverit, quem
 tanta prerogativa signorum commendabat. [Epytaphium^r]:

Hic jacet Hubertus presul Domini tumulatus.

Obiit^s autem circa^t annum Domini 730, tercio Kal. Julii^u, quamvis eius festivitas^v recolitur 3. Nonas
 30 Novembris, quando Karolomannus corpus eius de terra levavit et in altum collocavit. Qui^w presul^x sedi Tun-
 grensi annis 30^y, quamvis in vita beate Odo virginis legatur presulisse annis viginti. Floruit sub apostolicis
 Sergio, Iohanne V, Iohanne VI, Sisinnio, Constantino, Gregorio II; Imperantibus Tyberio, Absimaro,
 Leone expulsus, Iustiniano II, cum Tyberio, suo filio, Philippico, Anastasio, Theodosio et Leone. Anno 1914
 autem sexto decimo felicissimi eius excessus^z, sub Karolomanno rege tercio sui anno regni Francorum scepra regente,
 35 editu basilice, qua sancti viri^{aa} membra tegebantur, detexere sibi met mandatum fulsus celsus, ut corpus beati viri leva-
 retur. Igitur ad amica Dei sibi subsidia se vertentes, orationi atque ieiunio sese triduo mancipavere, usque voluntatem
 super hoc negotio Domini nosse possent, ab eo totis viribus poposcerat. Tercio tandem die ieiunii imitante, accedentes,
 iunctis sibi aliorum ecclesiasticorum ceteris, basilicam beati Petri adeunt, quo sanctissima viri membra silicea continebat
 urna, ferentes in manibus eius vestigia crucis et candelabra, sed et diversa ornamentorum genera. Quo pervenientes,
 40 operculum a sarcophago angulera. Attamen gravitate patorem cum reverentia indigente, non audebant locum sepulture
 eius pleenat visitare. Putabant namque mors mortalium illud sacratissimum corpus a soliditatis^{ab} compage seiunctum
 et pulveri reddidit. Ne tamen, quia tantum opus ceperant, et relinquerent, imperfectionis argui possent, gravitate
 magistra, leniter quibus accesserunt, et inspicientes gloriosum corpus eius nulla detrimenta passum, illisum a dissolu-
 45 tione atque putredine, quo mors est mortalium corpora defuncta contrahere, aromatum more senserunt odorifico odore
 ferere. Caput autem illius oculis^{ac} perlustrantes, vident vultum eius, quod dicta quoque mirabile est, sudore perfusum
 et velut noctis opace rosulibus perfusum guttulis; coronam vero capillorum etiam proreus ab omni lesione resarlemque
 50 auctore et proluxitate^{ad} et pulchritudine. Neque enim senilis candore albebat, sed coloris et visionis sui juvenis aspectus
 reponnebat, ita ut, quaquam de resurrectionis redintegrationis veracissime a Salvatore dictum et fideliter a fidelibus
 constat susceptum: Capillus de capite beato non perit, tamen et in hoc tempore huius sancti viri corpore videretur
 55 impletum. Quod videntes omnes qui unda unda convenerant, gaudio inestimabili corde concepto, ceperunt glorificare
 Deum, qui mirabilis est in sanctis suis. Quae^{ae} autem ibi signa et prodigia in elevatione corporis
 eiusdem Domini ostenderit, liber miraculorum eius declarat, quem hic omittentes, ad histo-
 riam manum retrahamus.

39. Igitur post sanctum Hugbertum tricesimus primus Leodientem episcopatum [dirige^{af} gratia pro-
 65 ordiante atque angelo revelante] suscepit sanctus Florebertus [Andegavie^{ag}, quae est in Aquitania, natus
 de stirpe^{ah} regis]; dictus, ut vulgatum est, tam prescripti antecessoris Hugberti filius^{ai}. Cui et carnalis ante
 sumptum religionis habitum poterat ostendi, nichil de dignitate derogari potest, et sepe spiritualis pater fuit, nil
 obest, episcopalem alium patri^{aj} spirituali potius substat. [Hic^{ak} primo cum predicto patre monachali habitu

a) destinatum e. b) crucis corr. cruces A. c) unguentis e. d) exprobr. A. e) passilentes, quo m. n. l. o. decantari
 60 Vir. Hub. f) interdixit e. g) in rasura A.; facibus Vir. Hub. h) superer. A.; quo Vir. Hub. i) perseverare
 superer. vo A. j) in fine verbi una littera missa. k) haec A. in marg. l) superer. e. m) fun, ago, l. u. abscisa.
 n) persolvissent e. o) post sese rasura trium sors iterarum; credidit Vir. Hub. p) immutatione e. q) de A. in marg.
 inferiore. r) sequentis in marg. infer. postea officii A. alio atramento et calamo nimis fugitivo. s) obiit circa hoc. ras.
 t) denique scriptis obiit beatus Hubertus, sed rurs. dicitur e. u) festus e. v) in ras. e. w) superer. enim e. x) post xxx rasura
 65 duorum sors numerorum. y) excessus e. z) basilica dense scriptum dot. o. a) e corr. e. b) in rasura A. c) pro-
 luitate e. d) apud repro in rasura A. e) de A. in marg. f) A. inter columnas. g) stipa e. h) l. H. corr. H. l. e.
 i) patris e. k) A. in marg.

1) Immo a. 727, ut Bucherius rectius demonstravit in Disputatione historica p. 51. 2) 3. Kal. Iunii
 postius; vide Bucherium l. l.

suscepto, praefuit postea duabus congregationibus^a, scilicet beati Petri sanctique Lamberti, et dicitur, vivens humiliter in virginitate^b sancta, patre episcopatum Leodiensem administrante. Hic pontifex factus, patris vestigia sequens, erat semper Christo subiectus, devotione armatus, pontificio dignus et doctrina munitus, honorem seculi recusans, humilitate precipuus, subditus in suscipiendum, in corrigendum vehemens^c. Qui postquam Leodiensem ecclesiam decem^d et octo circiter annis fideliter gubernasset eamque ampliasset multis bonis, in magna sanctitate requievit in Christo [septimo^e Kal. Maii, quo tempore agitur obitus beati Ermini abbatis secundi^f Lobfensis]. Sepultusque est in ecclesia sancti Lamberti, ubi multis signis et miraculis choruscans, post aliquot tempus levatum est corpus eius et in feretro decenter locatur. Floruit autem idem sanctus Florebertus^g sub apostolicis Gregorio tercio et Zacharia, sub imperatoribus Leone^h et Constantino, temporibus Karoli (Martelliⁱ filiorumque eius Karolomanni, Pipini et Grifonis. Processu autem temporis, elapsis plus quam 250 annis a transitu eius, ut creditur, a venerabili^j Nogero episcopo translatum est sacrum corpus eius a loco sue prime translationis et cum sarcophago de marmore Pario, qui est lapis albus, in altari cripte^k inferioris nove ecclesie beati Lamberti decenter, ut decuit, est relocatum. Sed post multos annos, cum^l dicta ecclesia post concremationem a fundamentis reedificaretur, et beato Lamberto Leodiensi patrono feret^m novum ciborium, exterius argento et auro cooperatum, intra quem eius collocaretur feretrum, levatus est beatus Florebertus, et multe diversorum sanctorum reliquie de altaribus contractis sunt collecte. Levata sunt autemⁿ temporibus domni Radulfi^o episcopi]. Post multos vero annos levata sunt [etiam^p] corpora sanctorum Petri et Audoleci, qui cum beato Lamberto, martirizati sunt, et cum corpore beati Floreberti in uno collocata sunt feretro. Quod feretrum in ciborio^q iuxta corpus beati Lamberti usque in hodiernum diem collocatum est [cum^r aliis sanctorum pignioribus]. In altera parte corporis beati Lamberti corpus Theodardi episcopi et martiris requiescit cum Maldaberta sancta virgine, que^s in uno feretro collocantur. Fuit enim^t hec virgo Maldaberta filia [sancti^u Vincentii Sonaicensis^v et] sancte Waldetrudis, cuius fuit soror^w sancta Aldegundis, fundatrix monasterii Malbodiensis^x. In quo cenobio predicta virgo Maldaberta [post^y sororem suam beatam Aldedrudem, tercia a beata Aldegunde^z, matertera earundem, abbatissa, opere et exemplo plurimum praefuit, que^{aa} defuncta^{ab} inibi sepulta est. Postmodum vero miraculis clarans, corpus eius a beato Hugberto episcopo, ut dicitur, apud Leodium cum magna gloria translatum est et [postea^{ac}], ut supra diximus, in

^a) A. addit postea calamo fugitivo. Hic cum predicto patre nutritus, creditur fuisse in disciplina Del sub beato Remaelo Aquitanico in cenobio Stabulensi. Hulus beati Remacli exemplis et monitis multi de Aquitania^m nobiles ac divites postponentesⁿ honores temporales, seculum^o et solium natalae relinquentes, in saltu Ardennae avolaverunt et eius magisterio subdiderunt^p. Legitur enim in quodam libro: Hii^q Stabulans inhabitaverunt: Theodardus primus eiusdem loci abbas, antequam fieret episcopus, Remaclus^r relicto episcopatu; Hadelinus, Lambertus pulsus ab episcopatu eiusque discipulus Hubertus, Florebertus, eius filius, christianus sapientissimus, Papoleus, Anglinus et ceteri multi. Hii monachico habitu induti, scribantur viventes fuisse^s penitentes celli, et infra curiam terreni conversantes paradisi, sub regulari vivebant disciplina, [de^t] quorum conversatione esse inter celestia plurimum virtutum^u [prodebat^v testimonia].

^{aa}) ^b add. in marg.: Hic^{ab} enim beatus pontifex corpus sancte Ode vidue de terra elevavit et in altari apud Amanium collocavit.

Postea adiecit A: Hulus igitur sexdecimo anno sui^{ac} presulatus Carlomannus, filius Karoli Martelli, corpus beati Huberti, eius patris et predecessoris, in ecclesia principis apostolorum Leodiensi^{ad} de terra iuxta altare sollempniter transtulit. Cuius translatio agitur 3. Kal. Julii^{ae}, quamvis aliqui dicant^{af}, factam fuisse tercio Nonas Novembris, quando eius festivitas celebratur.

a) congregationibus e. b) virginitate e. c) post seculum ras. ses fere bilrarum. d) in ras. e. e) A. in marg. f) corr. ex beatus Erminus abbas secundus e. g) Martelli - Grifonis scripti A. inter lineas, in rasura trium fere vocabulorum et in margine; sequentia postea adiecit in marg. infer. (p. 130) calamo fugitivo et alio atramento. h) venerabilis e. 50 i) pr. lr. a. corr. s. pr. lr. e. k) e corr. e. l) os s e ras. e. m) rasura quinquae fere litterarum. n) s. f. d. R. b. prouta fere abscisa supplevi ex Nol. Aureaco. o) superser. A. p) o in ras. A. q) insar. A. r) add. A. s) inter lineas aliqua addita, sed oratio tam legi non potuit. t) add. A. in marg. u) Aldegunde e. v) de in linea post Maldaberta scriptum erasit A., ut eo loco post sororem etc. adderet, et transcripsit in marg. ante sancte. w) A. rursus in marg. x) postponetes e. y) post seculum del. reliquerunt et ad plus mag. e. z) de terram del. e. aa) sub- 55 diderit e. b) cum beato Remaelo del. e. c) sanctus corr. R. e. d) l. v. corr. v. l. e. e) absc.; supplevit ex Nol. Aureaco. f) e. pl. v. partim infra abscisa. g) Leod. e. h) post Julii aliqua oratio.

1) Vide quae de Floreberto collegerunt Bollandistas ad B. Sambre. 2) Ex vita Odae c. 7, AA. SS. AA. SS. April III, 377. 3) Sedit a. 1168-1191. Oct. X, 140, desumpta sunt, sed brevius reddita. 4) Soligues, a Mons ad septentrionem. 5) Maubeuge 6) Cf. Vit. Hub. c. 19, et adnotationem Aegidii ad e. 29, 60

prefato ciborio collocatur. In quo et alia multa sanctorum corpora requiescunt, quorum meritis et patrocinia civitas protegitur (eiusque diocesis. Corpus vero sancti Alde-
drudis predictæ processu temporis cum corpore sancti Ovigis confessoris translatum est in ecclesia beati Bartholomei in Merse Leod. diocesis a fide digna).

*) *A. add. in marg. infer. calana fugitus:* Tempore beati Floreberti Leodiensis episcopi secundi Karolus princeps, Pipini regis pater, qui primus inter omnes Francorum reges ac principes res ecclesiarum ab ea separaverat atque divisit, pro hoc solo est eternaliter dampnatus. Anno 743, qui erat annus primus Constantini, hic ex adulterio Pipini et Alpaidis maior domus in regno Francorum et rex obiit, sepultusque est in cenobio Sancti Dionisii in parochia Parisiensis. Qui reliquit tres filios.

Et pergit: Nam sanctus Rigobertus episcopus Remensis ab ipso Karolo, uno in baptismo filio, ab episcopatu deponitur, pro eo quod illi contra Raginfredum eunti urbem Remensem pro timore Raginfredi aperire voluit. Beatus quoque Eucherius episcopus Aurelianensis pro simili causa episcopatu privatus et in parochia Tungrensi apud Sarchinam Harbanio vicum exiliatus, in cenobio Sancti Trudonis consummatus est. Hic die quadam in oratione positus ad alterum seculum raptus.

31. Igitur post sanctum Florebertum episcopatum suscepit vir venerabilis dumtaxat Fulcarius, qui floruit tempore Pippini secundi, patris Karoli Magni. Huius temporibus Leodiensis ecclesia adhuc nova fundatione multa acquisivit. Qui et obiit in senectute bona. Prefuit enim Leodiensi ecclesie annis 15, temporibus Stephani pape secundi [et Pauli primi, fratris eiusdem], sub imperio Constantini et Leonis imperatorum.

32. Post hunc tricesimus tertius pontifex ordinatur dumtaxat Agilfridus, vir preclarus et nobilis et in palatio Karoli Magni nominatissimus. Hic primus vitam sancti Lamberti per quandam clericum suum, Godescaldum nomen, scribi fecit. Eius diebus Romana ecclesia in magna angustia et tribulatione posita pro ablati civitatibus et aliis malis innumerabilibus a Desiderio Langobardorum rege illatis, Adrianus papa litteras ad Karolum misit, mandans ei, ut sancte Romane ecclesie subveniret. Qui congregans exercitum, Desiderium regem in Papiam obsedit, debellansque per sex menses civitatem fortiter, eam cepit et Desiderium regem autem Dei comprehendit et sine potestate cunctum regnum Langobardorum subiugavit. Prefatum vero regem et eius conjugem secum in Franciam deportavit et in exilium eos ad supradictum domum Agilfridum episcopum apud Leodium misit. Ibi que vitam finivit. Sepultus est Aquisgrani ante introitum chori sub magno lapide de marmore Paris in ecclesia regali, quia rex fuerat. Sub isto Agilfrido ecclesia Leodiensis multa acquisivit, sicut testantur privilegia a rege Karolo sibi collata. Obiit autem circa annum Domini 784. [Floruit sub apostolicis Constantino II, Stephano III].

*) *A. in marg.:* A quo in principio assumpti regni constituitur Leodiensis episcopus, scilicet anno Domini 769, et per duos annos congregato conventu principum, idem Karolus celebravit pascha in Leodio vico publico. Anno quoque sequenti idem Karolus celebravit pascha in Francia, villa que dicitur Harstallum; et in sequenti pascha similiter et natale Domini; sequens pascha tertio in eadem villa.

33. Tricesimus quartus Leodiensium episcopus ordinatur dumtaxat Gerbaldus, vir nobilis et honestus, qui prefuit annis circiter 26. Huius diebus Karolus Magnus Colonia super Renum pontes duos construxit et munivit, et in Sclaviam ingressus, eam sibi subiugavit. Obiit autem idem Gerbaldus 15. Kal. Oct. 19. Novembris.

Catholico more Gerbaldus functus honore,
Ecclesie multa bona contulit intus et extra.

Floruit sub apostolicis Adriano [primo] et Leone [IV.]

45 a) 9 corr. e. b) sequenti e. c) desiderii verba a. d) hinc add. A. inter hanc et in marg. e) hic scripsit e. f) processus e. g) secundi ad. e. h) pater det. e. i) r. ve. a. ea rursus in marg. A. j) obiit det. e. k) vocibus his temporibus gratis supercr. N. a. e. l) a. l. supercr. e. m) ante filio pater. hoc. ran. n) G abacium. o) ius abec. p) facit in medio pagina scribit. q) sic A. in rursus. r) uncto inclusa supercr. A. s) I. e. t) A. addit: Temporibus huius beati Fulcarii, scilicet anno ab incarnatione, et horum delict. u) dñs e.; in marg. A.: dñs. v) illatis e. w) Anastasius corr. Adrianus A. x) pater e.; potestati A. in marg. y) add. A. in marg. z) iiii. in ras. e. a) add. A. b) A. pergit: Tantis temporibus predictorum pontificum Fulcarii, Agilfridi sancta Dei ecclesia, et desinit. c) assumpti e. d) congregato e. e) vi. in ras. e. f) corr. ex Sclaviam e. g) A. add. rursus: Prefuit circiter 26 (xxv. corr. xxvi.) annis.

1) Meuschen. 2) Cf. Brösig. Jahrbücher des fränk. Reichs p. 103 n. 2. 3) Cf. infra in compendio Ægidii, ubi ex eodem fonte pergitur. 4) Chapeauvillius offert diploma a Hlodovico imp. petente Fulcario, ecclesias Tungrensi concessum, quod semon spurium esse constat; cf. Sichel, Acta regum et imperatorum Karolinorum II, 417. 5) Obiit a. 769 secundum Annales Loblienses, SS. II, 195. 6) Immo 22 annos prefuisse videtur; cf. quae disputavit Reiffenberg, Kirchengeschichte Deutschlands I, 362. 7) Haec privilegia, si re vera existerunt, iam deperdita sunt; cf. Sichel II, 373. 8) a. 767, secundum Ann. Loblienses, SS. II, 195. 9) Cf. Ann. Laur, mai. 769-772. 10) Obiit ergo a. 810, quod convenit cum Ann. Lobliens, SS. II, 195; Ann. S. lac. Leod. SS. XVI, 636; Ann. Leodiens. SS. IV, 13.

10. 33. Post hunc 35us in episcopum electus est vir venerandus dymnus^a Walcaudus, filius Adelredi, qui
 p. 133. cum imperatore Karolo, patre Ludovici, in expeditione profectus in Italiam, in quodam cer-
 10. tamine ante castrum quod Tycinum dicitur interfectus est. 44. Annus igitur 4. consecrationis
 domini Walcaudi, qui ab incarnatione dominica octingentesimus et quartus decimus existit, vita discussit Kar-
 lomagnus et in ecclesia sancte Marie Aquisgran^a sepelitur. 44. Post quem Lodovicus Pius, filius eius,
 Chron. Hub. imperatoris ceptis sibi debita post eum feliciter suscepit. Hic princeps cum in regno sua congregatione sanctorum
 Andeg. 2. construeret vel constructas ampliare, multos principes et pontifices civitatum exemplo suo informabat. Eo tempore
 clerici Andagiensis monasterii, cum iam penes decerent, utpote in tam vasta et sterili heremo constituti,
 accepta occasione sibi consulendi, ad Walcaudum Leodiensem episcopum se contulerunt, et quomodo predictum locum
 eorum divina providentia elegisset, quasque in eo paterentur necessitates, illi retulerunt. Letatus episcopus se inve-
 10. nisse oportunitatem providenti sue salutis, et in eodem loco collaborare voluntati divinae, omnimoda intentione id ex-
 quendi coram concepit et, iuvante Deo, in presentem statum suscitavit. Computato ordine clericali, anno Domini 817,
 6. Idus Augusti, in die sancti Laurentii martyris, cum consilio papa Leonis et Ludovici imperatoris
 Tr. Hub. 2. monachorum ibi religionem constituit, dispositis eis possessionibus que sufficerent sibi Deo servientium. Ceperunt igitur
 Chr. Hub. 2. undequaque in eundem locum religiositate cultores confluere, et maxime quidam nobiliores clerici de ecclesia beati
 Lamberti eo conveniunt, mutatoque habitu, ad contemptum mundi se ipsos viriliter accingarunt. Hic decum deliberato
 Tr. Hub. 2. consilio eundem locum adhuc honestius sublimandi, agerunt prefatum venerabilem et devotum antistitem Walcaudum,
 Chr. Hub. 2. ut beatissimi presulis Huberti ossa eis a loco sepulture eius permitteret transferre. Que res licet pro sui magni-
 tudine nimium difficilis videretur pontifici, consulendum se asserens, per triennium fere petitionem eorum distulit.
 Tr. Hub. 2. Nam de semper collecta episcoporum synodo provinciali apud Aquisgranum, Lodovicus Pius imperator interesse
 Chr. Hub. 2. voluit ecclesiasticis utilitatibus ibidem disponendis. [Per cuius dispositionem episcoporumque et abbatum aliqua capitula
 ad usus regularium monachorum addita sunt, et multa sanctorum scripturarum compilatione facta, clericorum et clericatum
 Chr. Hub. 2. sanctimonialium regule constituta sunt]. Ubi cum Galcaudus referret consilium de transferendo corpore beati Huberti ad
 locum Andagiensem, divina dispositione predicti principis et loci synodi inde voluntarium prebuit assensum, iudicia
 et conditione, ut tanto pontifici convenientem ampliaret honorem et, collectis ibidem fratribus iam presentibus
 25. quam futuris, curaret omnem excludere necessitatem. Annuis episcopus sententia eorum. Constituta vero die
 ad rem exequendam, ipse princeps Leodium venit cum palatina tantum et populari frequentia. Corpus sanctum a
 pontifice et sacerdotibus elevatur ita incorruptum, quasi eodem die sepultum fuisset, et cum sarcophago
 suo marmoreo in nave per Mosam fluvium cum ymnis et laudibus processit usque in Arden-
 30. niam in monasterio Andagio. Ubi rex Ludovicus idem textum auro et gemmis preciosis eum multis
 aliis rebus contulit. Quanta postea et quasi sagacitate idem Galcaudus episcopus locum ampliare studuerit, quibus
 possessionum redditibus de suo vel fratris sui Erehengoldi patrimonio eidem ecclesie contulerit, testantur
 privilegia a papa Leone et a metropolitanis Hildebodo Colonien^{si} et Ludovico, filio Karoli imperatoris, confirmata, que
 p. 135. usque in hodiernum diem eadem ecclesia reservat. Prefuit idem episcopus [sanctus] Walcau-
 April. 8. dus Leodiensi ecclesie annis [18] 1/2. Obiit [6. Idus Aprilis] sepultusque est prope Andagiensi
 monasterio in villa que Seranium campum dicitur [in ecclesia sancti Salvatoris, quam
 dicitur construxisse et conservasse]. Extant autem epistole ipsius [sancti] Walcaudi ad
 papam Leonem, que propter longitudinem earundem hic inscribere nolumus. [Floruit sub
 eodem Leone, Stephano, Paschali; sub contentione duorum Quirini subdiaconi et Eugentii
 archiepiscopi tituli Sancte Sabine]. 40

^a Notanda interpolator addit in marg.: Temporibus Geribaldi et Walcaudi Leodiensium pontificum Karolus
 famosissimus Imperator Romanus plurimas a fundamentis construxit ecclesias, quasdam etiam
 collapsas relevans et dotans. Inter quas in ecclesia Hoiens[is] 13 canonicos sub abbate institu-
 tuens, qui permanserunt usque ad tempora Theodulmi Leodiensis episcopi. Insuper et comi-
 tatum ibidem instituit, qui permansit usque ad tempora Nothgeri Leodiensis episcopi. Quorum
 45. ultimas fuit Adalfridus comes; qui mortuus sine liberis, eundem comitatum in elemosinam
 dedit beato Lamberto.

⁴⁰ A. in marg. calamo fugitivo: Anno Domini 813. Imperator habito — quere in alio libro.
⁴¹ A. add. in marg.: Cuius vel nuntium — de alio libro.
 Chron. Hub. 2. Col. 814. ⁴² A. in marg.: Anno 818. Leo papa [obit].
⁴³ vocem provinciali postea deletit A. et superripuit: Consentiente papa Paschale.
⁴⁴ A. add. in marg. Inter: Anno d[omi]ni, inc. octingentesimo vigesimo quinto, qui erat annus ordina-
 tionis domini Walcaudi episcopi 13, regni vero imperatoris Lodovici post mortem sui patris
 Karoli Magni 12us, celebrato magno concilio in ecclesia beate Marie Aquisgran, translate sunt
 55. reliquie corporis beati Huberti pridie Kal. Octobris ab ecclesia sancti Petri Leodiensis, videlicet
 Chr. Hub. 2. caput ipsius et sarcophagum eius marmoreum de lapide albo in nave per Mosam fluvium cum ymnis
 et laudibus processit usque in Ardeniam apud Andagium in ecclesia beati Petri apostoli.
 Et perbie Ubi idem rex Ludovicus textum habet cum textu contingit.

a) d[omi]ni c. 1. A. in marg. dymnus. b) ita corr. in c. c) salutis e. d) id[em] del. e. e) usibus ex Chronico supplendum.
 f) superer. e. g) A. in marg. h) primo corr. ad e. i) inter. A., sed man. rec. deletit. l) Calc. corr. Wale. A. 60
 l) A. in pas. m) vi. l. A. A. in loco vacuo relicto. n) add. A. in marg. o) Extant corr. Extant A. p) a. W. superer. A.,
 sed man. rec. sancit seculi. q) add. A. inter lineas et inter columnas. r) d[omi]ni c. r) habito e. s) his scripsit e.
 t) delet e.; supplet ex Chron. Reg. Col. u) man. rec. deletit. v) in pas. e. w) videlicet — Ardeniam rursus in marg. A.

1) Mabillon, AA. SS. IV, 1, 295 sqq. 2) Diploma. Vid. Sickel II, 171, 341. Obiit a. 831. secundum Ann.
 Ludovici Imperatoris ipsi Walcaudo concessum eum Loblen^{sis}, SS. II, 195. 3) Serain. 4) Vide infra 65
 19. April. a. 831. adhuc inter vivos fuisse testatur. lib. III, c. 1. 5) a. 955. Cf. Hirsch, Heinrich II, I, 350.

35. Tricesimus sextus ordinatus episcopus dunnus^a Pirardus, qui per aliquantos annos functus pontificali dignitate, viam universe carnis ingressus est, anno Domini 840^b. Prefuit Leodiensi ecclesie temporibus Romanorum pontificum Eugenii primi et Valentini et Gregorii quarti.

36. Post dominum Pirardum Leodiensem ecclesiam gubernavit dunnus^a Hyrcartus episcopus annis 15^c, [sub apostolicis Sergio II, Leone IV, Benedicto III.^d] Huius anno 9^e Ludovicus imperator, filius Karoli, obiit et in ecclesie sancti Arnulphi in urbe Metensi sepultus est. Sed quia gesta eiusdem Hyrcarii episcopi nostri nondum legi, ad obitum eius transeamus. Obiit enim 3. Kal. Augusti, sub Lothario^e imperatore, qui, pariter regno suo tribus filiis suis, Ludovico Italiam cum nomine imperatoris, Lothario Lotharingiam, Karolo Provinciam tradens, ipse vero ordinatis omnibus [seculum^f reliquit] in Prumiensi monasterio 16. imperii sui post mortem patris anno, [tonsura^g et monachico habitu suscepto], monachus efficitur; qui non multo post [eodem anno] obdormit in Domino [3. Kal. Octobris anno Domini 858. De^h huiusⁱ tamen anima inter^k angelos et demones altercatione facta fuit; angelus^l aliquidem animam monachi, demones imperatoris querebant, sed orationibus monachorum^m fugatiⁿ sunt demones, qui corpus distrahebant per ecclesiam].

37. Anno igitur Domini octingentesimo quinquagesimo sexto^o post Hyrcarium tricesimus octavus [dunnus^a] Franco [a^b cenobio Lobliensi acitius] substituitur Leodiensis episcopus, qui per annos 49 subditos sibi exemplissime gubernavit. Huius [Franconia^c] tempora legimus, "diram Normannorum gentem cum suis ducebus Godefrido et Rollone^d et Sigefrido a transmarinis partibus nostros fines irrupisse, et ex Oceano quidem partem in Reni, partem in Mosam sivecos tantum subito evolasse exercitum, ut, relicto in fluvio navigio, apud Helios iuxta Mosam conscenderent, Trelectum [superius], Trelectum inferius], Colonia, Bonnam, [Telplecum]. Stabulata, Malmontaria, Indam, Pruniam, Traveris, Aquigrant, [Sistrunium]. Tangris et Leodium vastaverunt. Insuper et Wallonem Metensem episcopum occiderunt. Et quod abbatia sancti Petri in Leodio a beato Huberto fundata, tunc vastata est, innuitur ex eo quod monachorum capita, qui ab eis martyrizati sunt, clavibus ferreis et capitalibus confixa inventa sunt in pilaris et in cripta eiusdem ecclesie tumulata. Nostris vero diebus per quendam decanum eiusdem ecclesie corpora eorum levata sunt et cum decenti honore iuxta altaria, sicut videntur usque in hodiernum diem, in eadem cripta sunt reposita. Cum etiam iidem Normanni cunctam civitatem vastarent, feretrum beati Lamberti auro et argento et gemmis ornatum infringere volentes, divinitus timore perculsi eum contingere non potuerunt, et sic tristes recedentes, quod tam pulchram fabricaturam auri et argenti ibi reliquissent. Et cum incredibili pedum velocitate utrobique terras percurrerent, cede et incendio cuncta vastantes, cum maxima pecuniarum et spoliorum copia sine sui lesione ad sua navigia redierunt. Eo tempore Turonic^e auxilio beati Martini de Hastings^f triumphaverunt, sed timore Rollonis corpus eiusdem sancti apud Antislodorum detulerunt. Huius athonis Evine potissimum in Lotharingensi imperio causa exitit, quod Lotharius [secundus] rex, legitime coniugis Theobergo spreto consortio, cum Waldrada turpi voluntabatur adulterio. Qua de re permotus ultiscendi zelo, Nicholans Romano sedis antistes, dum rei certitudinem sagaciter investigat, archiepiscopos Gontharium Coloniensem et Thiecaudum Treverensem tanti sagittis deprehendit esse fautores. Quos ipse rex occultis conveniens, in pernitiosissimum sui erroris precipitaverat congressum, ita ut Metis adulterinam convocantes synodum, falsis darent locum accusatoribus, et innocentem reginam purificationis legitime satisfacere cupientem nichilominus improbe dampnarent, et quasi adulteram reputantes, regali thalamo iudicarent indignam. Nec multo post, ut petulantis regis satisfacerent desiderio, quos in una carnis compage divina iunxerat auctoritas, temerario non timent aggregare divorcio. Sed quid multis immoretur? Citantur ad apostolicam presentiam res mechus cum suis archiepiscopis. Convenitur rex de iniusto legitimi matrimonii divorcio; convictus tandem laicam se dicit

^a A. addit in rasura unius vocabuli et in margine: Anno Domini octingentesimo quinquagesimo octavo, mense Maio, in vico Leodico, in quo corpus sancti Lamberti episcopi et martiris requiescit, tanta subito pluviarum inundatio effusa est, ut domos et muros lapideos seu quocumque^b edificia cum hominibus et omnibus quocumque^c illie invenit usque ad ipsam ecclesiam memorie sancti Lamberti violenta eruptione in Mosam fluvium precipitaverit. Eodem anno Benedictus papa moritur. Nicholans presentia magis ac favore Lodovici regis et procerum eius quam cleri electione substituitur.

^b dominus corr. dunnus A. ^c xi. A. in rasura. ^d xiv rad. corr. xv e. ^e sub s. — Benedicto III. ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

1) a. 842, secundum Ann. Loblienses, SS. II, 195. 2) Quo errore plectus in hunc annum incidit, desicio. 3) Conveniunt eum, Ottone Frisingensi IV, e. 1, SS. XX, 299, qui Regionis narrationem nonnihil mutavit. Uncia inclusa ex Chron. Regia Col. a. 853. 4) Eadem verba occurrunt apud Vincentium Bellocensem XXIV, e. 37. ex Chronographo (i. e. Ademar. III, e. 19, SS. IV, 122) desumpta. Aegidius ex chronico iam deperdito, de quo in praef. SS. T. XXV.

fationis p. 8 sqq. egi. hancisse videtur. 5) a. 852, secundum Ann. Loblienses, SS. II, 195; a. 854, secundum Ann. Leodienses, SS. IV, 14. 6) Roll. et Sigefr. ex Sigeberto a. 882. 7) Turonicis — detulerunt eum Helinando a. 880. conveniunt, sed breviter reddita. Helinando sua ex Odonis libello de Reversione Martini a Burgundia (ap. Quercetanus in Bibl. Clun. p. 120) hanc. Cf. praefationem p. 8. 8) Cf. Gest. pontif. Muratori, SS. rer. Ital. III, 252; Sigeb. a. 857.

Ann. 19. esse illitteratamque personam et ideo, quod canonum nascere auctoritatem, totius cause summam archiepiscopis illis tractandam commississe, eorum ordinationi et iudicio paruisse et ideo Innocentius multo pro sub arbitrio errasse, igitur ad hanc regis professionem Theoberga coniunct esse legitima iudicatur, Waldrada adulterii res censetur; archiepiscopi, qui huiusmodi flagitio assensum dederant, sacerdotali dignitate privantur. Cogente Romano pontifice, legitimis iuribus deinceps lapsis, a rege iureiurande firmatur. Sed mox ab apostolica digressi presentia, uterque statutum prevaricatur, dum rex obstinatus ad scelus adulteram repetit, Gontharius Coloniensis contra regium divino celebrare presumit. Quam ob rem anathematis vinculo coarctatos ultio divina instanter consequitur, ita ut in sui reditus itinere constituti, priusquam Vialicem egredereentur provinciam, morte presenti interirent. Sed ut ad nostrum redeamus Franconem: Anno igitur episcopatus sui 41. Normanni iterum Lotharingiam repetentes, circa Leodium cum christianis pugnant et vincunt. His diebus Sunderoldus Mogontie archiepiscopus a Normanniis Wormacie martyrizatur. Sed Franco Leodiensis episcopus, non ferens diutius suos indigenas ab exteris vastari predonibus, tandem pro defendendis ecclesiarum rebus, pro viduarum et orphanorum causis in libertatem vindicandis audacter arma arripuit, et hostium lateras militari manu fortiter aggressus, post multorum bellorum assultus novissimis cum Dei auxilio viriliter propulsit et a barbarica feritate Leodiensium sacra eripuit; et quoniam hac cogente necessitate humani sanguinis effusioni interfuit, ab altaris officio sese spontaneus humiliter subtraxit. (Hic etiam Franco episcopus rogatu venerabilis Ave abbatis bene memorio Heckenis in cetro argenteo et aureo decemter ornato corpora sanctarum virginum Rejnolte et Harlindis transtulit a tellure decimo Kal. Aprilis, postquam ecclesiam funditus prostraverat, atque elegantia opera ad formosa constructione eam lapidibus restauraverat novam). Hic amenam ecclesiam Leodiceam contulit lustinum; abbatiam Lobliensem et propositaram Possensem cum suis appenditiis acquisivit. Et, ut ab omnipotente pioque patre Deo diligi probaretur, eius sigello postea corripitur. Quippe ante sui obitus diem diutino fatigatus corporis languore, anime, ut credimus, donatur sospitate. Quam multis tribulationibus stritam, celestibus apothecis credimus reconditam, corpore eius in terris detento et in nostra maiori ecclesia quinto Idus Ianuarii tumulato. Floruit sub apostolicis Nicholao, Adriano II, Iohanne VIII, (Paulo II, Stephano V, Marino I, Agapito II, Adriano IV, Basilio, Stephano VI, Formoso I, Bonifatio VI, Stephano VII, et Romano I. atque Theodoro). Circa idem tempus Coloniensis ecclesia per annos septem pastore vidua, post Normannicam ibi factam vastationem et ecclesiarum concremationem, Deo tandem facto propitio, Willebertum suscepit rectorem; cuius tempore beati Petri basilica tam ab ipso, quam ab aliis compluribus episcopis est dedicata. Hi pridie quam dedicaretur audit sunt eiusdem demorum a solo se habitaculo propelli conquirentium. Et quia de Normanniis hic mentionem fecimus; de eorum origine aliqua in nostra serie scribere curavimus.

cf. Arg. 850. Sig. b. 871. *) A. in marg.: Alii quoque eorum insulam Reni — quere in alio libro. **) A. addit in marg.: Anno scilicet Imperii Ludovici secundi 16. Colonia celebrata synodo a tribus Lotaringie metropolitani, Hlulperio Maguntino, Bertulfo Trevirensi, Willeberto predicto Coloniensi.

38. Igitur Normanni origine Dani 886. ab incarnatione Domini anno, duce quodam Rollone nomine, a Sythia inferiori egressi atque per Oceanum vesii, cum sepe numero iam Germaniam quam Galliam, more pyratice per eadem Oceanum littora currentes, infestarent, tandem egressi, Galliam, que in parte Galliam respicit, invaserunt, civitatesque in ea Rothomagus occupantes, usque in hanc diem Normanniam de suo nomine vocaverunt. Francus tunc Karolus, qui simplex dictus est, imperabat. Normanni vero lingua barbara quasi homines septentrionales dicti sunt, eo quod primum ab illa mundi parte venerunt. Karolus autem rex Francorum, inito cum eis federe, siliam suam Rolloni uxorem dedit eamque terram que nunc Normannia vocatur concessit. Qui scilicet Rollo anno ab incarnatione Domini 912, a Francone Rothomagensi archiepiscopo baptizatus, Robertus nomen accepit, atque exinde gens Normannorum Christo credens fidei subiecta est. Rollo qui Robertus; Willermus Longa spata, filius eius; Richardus, filius eius; Robertus, frater eius; Willermus Nothus, filius eius. Ille Angliam conquirit. Willermus, filius eius; Henricus, frater eius. Sed his omissis, ad hystoriae textum redeamus.

*) A. delet puncta supposita Sed — redeamus et addit in marg. inferiori: Anno dominice incarnationis octingentesimo nonagesimo sexto Arnulfus rex, antequam a Formoso papa Rome in ecclesia sancti Petri unctus imperator et coronatus esset, Wormaciam venerat, ibique optimatibus omnibus regni sui sibi occurrentibus, conventum publicum celebravit, in quo omnibus collaudantibus Kindiboldum seque Xenderboldum, filium suum, regno Lotarientium prefecit. Ille Xenderboldus ortu predicti patris Odonis comitis siliam nomine Odah uxorem duxit. Sed cum quinque annis regnasset, a Lotarientibus in bello perimitur. In qua conspiratione et bello quicumque vulneratus est, aut mortem non evasit aut nunquam sanari potuit. Corpus autem beati regis Celnderboldi sepelitur in ecclesia Sustrensi, quam ipse fundaverat ad honorem Dei, in qua dicitur esse quedam parva vestis pueri Iesu Christi. In dicta ecclesia Sustrensi Leodiensis diocesis iacet corpus beate Amalberge, prime abbatisse dicti cenobii, cuius festum agitur 11. Kal. Decembris. Sub cuius doctrina nutriti fuerunt filii predicti Celnderboldi regis Benedicta et Cecilia, que successive post magistram suam prefulerunt, et diversis annis 16. Kal. 55

a) corripuit corr. arripuit e. b) L. f. a. fer. corr. fer. l. i. e. c. c) Hic — transtulit add. in marg. infer. 4; a tellure — novam adesse A. d) postquam antequam e. e) celestis e. f) primo addit et iterum del. A. g) add. A. in marg. h) A. II. superscripsit alio atramento A. i) ut. corr. alio atram. 111. et superser. Basilius A.; correast. k) Steph. VII. superior. A. eod. atram. l) I. atque in ras. e. m) concremationem e. n) superior. e. o) o adscitum. p) eucurientes corr. currentes e. q) sic e.; Britanniam ex R. d. M. corrigendum. r) sed suo e. s) Iunio e. 60 t) a Fe. R. a. supplet scriba in marg. rubrica includent. u) in ras. e. v) b. A. pr. a. in ras. e. w) o corr. e.

1) Aeg. haec satis negligenter conclinnavit; nam verba postquam — notam verbotenus ex vita Herl. et Relnulae (AA. SS. Mart. III, 355) desunita de Ava abbatisse, non de Francone intelligenda sunt. 2) Haec cum libro commemorationum Leodiensium convenit, ex quo Chapeavillius offert: Quinto Idus Ianuarii commemoratio fratrum nostrorum presbyterorum domini Franconis episcopi, qui dedit nobis duos mansos in Merkein. 3) n. 895, postius; cf. Dümmler, Ostfränkisches Reich II, 407. Sequentia secundum Reginonem n. 896, 895, 897, 88. I, 606 sq. 83 conclinnata sunt. 4) SS. II, 209 sq. 5) Susteron, a Maastricht ad septentrionem.

Septembris in dicta ecclesia sepulte, eorundem festiuitates celebrantur. Sepulti sunt etiam in eadem duo sancti confessores presules successiue Traiecti inferioris, qui propter deuotionem et sanctitatem sanctimonialium^a sepe visitantes eundem locum; beati Albrici festiuitas 16.º Kal. Decembris, sancti quoque Gregorii 10. Kal. Octobris^b recolitur^c. Sancta^d autem Vastradis, mater predicti sancti episcopi Gregorii, corpore quiescit ibidem, cuius festum agitur 12. Kal. Augusti. Predicti sancti et sancte processu temporis translati sunt de terra sub episcopis diuersis Leodiensibus^e et in sarcophagis et feretris^f deauratis eorum corpora decenter relocata, Beati quidem Xeldeboldi regis memoria celebratur Idus Augusti. Fertur etiam sancta uirgo Relendis^g filia fuisse dicti regis, que solitariam vitam capiens, a claustro ad reclusorium in ecclesia sancta Marie de Flemaliis se transfudit, in qua miraculis eoruscans in dicta ecclesia in Domino feliciter requiescit^h.

39. Igitur tricesimum nonum post Francosum (primoⁱ anno patris Iohannis huius nominis IXⁱ, Anno^j Domini 904^k), habuimus Stephanum, viro religionis et scientia clarum^l, qui prius in Metens^m ecclesia beati prothomartyris Stephani canonicus, de ipsius intentione que hunc cantantur responsoria edidit. Vitam quoque sancti Lamberti simpliciter antiquitus edita in urbani sermonis facillie expoluitⁿ simulque responsoria cum antiphona, que in eius sollempnitate cantamus, composuit. Scripsit etiam ad Robertum Metensem episcopum capitularium librum, in quo capitula, responsoria, versus, collectas per singulas noctis et diel horas per integrum annum distincte congressit.

40. Temporibus pontificalis ipsius (floruit^o sanctus Gerardus^p, fundator et primus abbas cenobii^q sancti Petri Bronkensis^r, filius Namurcensis comitis^s de Plictrude, sorore ipsius Stephani^t. Nam reliquit^u sancti Leodigarii^v episcopi et martyris et lapis^w super quem beatus Dionysius sacrum misterium^x celebravit in carcere, quando dominus Iesus Christus apparuit eidem dans illi sacramenta^y, in dicto cenobio dicuntur esse translate^z. Per predictum^{aa} etiam Gerardum^{ab} corpus sancti Eugenii, Tolosano urbis episcopi et martyris, in episcopatu Leodiensi est^{ac} translatum^{ad}. Qui beatus Eugenius discipulus apostolorum fuit, et a beato Dionysio ordinatus Tolosano urbis episcopus, passus est martyrium sub Fecennino^{ae} preside 17. Kal. [Decembris^{af}], sub quo et beatus Dionysius passus est. Igitur cum, ut supra dictum est, idem Gerardus^{ag}, vir nobilis^{ah}, peruenisset cum corpore beati Eugenii episcopi et martyris apud Bronlum cenobium in parrochia Leodiensi situm, in incito ignorabatur sanctus martyr Eugenius a circumstantibus fidelibus, quis esset, et ab ipsius parrochie presule, domno scilicet Stephano, episcoporum nobilissimo. Sed is, lecta passione beati Eugenii, gavisus est gaudio magno Stephanus episcopus precepitque continuo ipsius celebrari festiuitatem 17. Kal. Novembris in omni sua dyocesi, Lovinacensi^{ai} pago. Cumque longe lateque fama miraculorum eius^{aj}, que per eum Dominus operabatur, divulgaretur, ceperunt catervatim circumstantes ad memoriam beati Eugenii apud Maloniam^{ak} cum oblationibus et luminariis confluere et sancti suffragium queritare. Quod cernens doctus inuidie diabolus, virus sue nequitiie per multorum corda clericorum in circuitu nequiter diffudit, adeo ut uolentes ad dominum Stephanum episcopum dicerent, non esse ratum, ut incognitum in sua dyocesi permitteret venerari sanctum, qui si esset sanctus, nemini illorum erat notum. Qui, ut benivolus erat in Dei seruitio, iuxta uiri sapientis proverbium: *Corrumpunt mores bonas colloquia mala*, priorem commutauit sententiam, et gaudio quod ante habuerat de aduentu magnifico antistitis Eugenii ire permixto, adsensit lauidorum consilio, hostis inuidi dolo parato. Cum hac itaque uoluntate egrediens a Fossens^{al} cenobio, peruenit Maloniam itinere prospero. Illic cum iam peruenisset sero, inuasit illum^{am} dolor colli permaximus, adeo ut in unius horae spatio speraret rebus

^a) 4 addit in marg.: His temporibus [scilicet anno Domini 860, anno primo Ludouiciⁱⁱ secundi] a. 860.

^b) Idus Februarii^o passus est in Hoyo^a gloriosissimus comes Malngulidus, qui fuit ex sorore nepos Arnulphi Imperatoris.

^c) *Pergit interpolator Holensis*: Comitatus^a itaque Hoyensis prouenit et ex parte Geilo uxoris que, que fuit uxor Guillelmi comitis^b Holensis. Horum filius fuit Liethardus, et alii heredes, qui tenuerunt comitatum istum Hoyensem^c successive unus^d post alium usque ad tempora Ansfredi^e comitis, qui fuit temporibus^f Nothgeri Leodiensis episcopi^g.

^a) sanctimonialium e. ^b) xviii. — quoque absorta. ^c) infra abs.; supplect es Not. Aurore. ^d) pergit in marg. pag. 141. ^e) Leod e. ^f) feretis e. ^g) hic quaedam inseruit A., sed absorta. ^h) l. D. f. e. infra absorta. ⁱ) add. A. in marg. ^j) a. D. pccccciii, alio atram. A. ^k) in testis rochus per quendam viro nobilem nomine Gerardum interpungendo deletis, add. A. in margine quad uncto inclusimus. ^l) ut absortum. ^m) in ros. e. ⁿ) l. d. abs. ^o) in ros. e. ^p) hic, pha, bril, uem, um, ato absorta. ^q) N. r. in ros. e. ^r) post lapis pars. hoc. ros. ^s) obic.; supplect es Chap. ^t) post sacer. rasura. ^u) pergit corpus, ut verba sua cum testis contingeret. ^v) est in ros. A. et etiam post translatum. ^w) Sisonio superer. ^x) sed postea deletum. ^y) inser. A. in loco vacuo relictis. ^z) nobilis cum e. ^{aa}) superer. e. ^{ab}) cum corr. illum e. ^{ac}) uncto inclusa postea inser. A. ^{ad}) u. Ho. in. l. ml. ut. An. em. pscopi absorta. ^{ae}) absortum; supplect es Chap. ^{af}) com. l. H. eadem manu postea add. ^{ag}) lepore e.

¹) Octavi potius. ²) Immo a. 901; Ann. Lob. l. l.; Ann. S. Jac. Leod. 68. XVI. 837; Ann. Laub. et Leod. 88. IV. 16. Anno 903. secundum Siebertum. ³) eorum — clarum ex Sieberto a. 903. ⁴) De Gerardo cf. Wattenbach, GQ. (ed. 4) l. 310 sq. ⁵) Brogne, s. Namur ad meridiem. ⁶) De hac translatione disputauit C. Byers in commentario praeulo ad vitam Gerardi, AA. 88. Oct. II, 239. ⁷) Eugenii translatio legitur in vita Gerardi (Mabilion, AA. 88. ord. Bened. V, 24^m) e. 15 sqq., sed fustus enarrata et uerba cum Aegidio rarissime tantum conuenientias; quare noster sua ex alia Eugenii vita transcripsisse mihi uidetur. Cf. Wattenbach l. l. ⁸) l. o. Lomacensi (Lommatschgau). ⁹) Malogne ad fl. Sambre supra Namurcum. ¹⁰) Haec omnia prorsus fabulosa esse, docuit Dümmler, Ostfränkisches Reich II, 358.

humanis excedere. Qua de re festine accito ad se quodam presbytero nomine Eurochingo: 'Videtur', inquit, 'michi, quod huic ideo patior immanissimum cruciatum, quia cogitavi sanctam Dei noviter in nostra dyocesi delatum, tuis tuorumque sodalium consiliis depravatus, debito honore frustrari. Ob id ergo absque mora duas candelas prepara luxta longitudinem corporis mei ac latitudinem et defer ante sanctissimi viri glebam, cuius ope et clementia ab hac qua miserabiliter crucior pena spero me recep-
 143. turum sanitatis 'remedia'. Qui ilico iubentis parat^a imperio. De nocte itaque consurgens, stravit equum suum, duas secum ferens candelas, quas igne per quatuor partes accendit, et in solo pavimenti ante almistus artus Eugenii perfusus lacrimarum ymbre in modum crucis stravit. Cumque fomento ignis videlicet cera ex integro esset consumpta, hospitas episcopo e vestigio^b est restituta. Comperito itaque^c Stephanus episcopus, sancti Eugenii martyris meritis sanitatis remedium sibi esse collatum, in crastino 10 unum e suis capellans ad memoratum destinavit locum, mandans edituo qui vocabatur Anselmus, ut Leodium ad synodum proximo venturam pergeret sanctique secum sepefati passionem ferret atque obtutibus ipsius presentaret. At ille gratanter monitis obtemperavit^d pontifici, residentique episcopo cum multitudinis clericorum^e, recitata est in synodo in auribus eorum eadem passio. Lecta itaque per ordinem eiusdem passionis serie, hac episcopus circumsedentes affatus est oratione: 'Sciat hec sancta synodus, 15 hunc sanctissimum testem Christi atque pontificem in nostro episcopo Christo optulante noviter delatum magni esse meriti ac honoris. Ideo roveritis cuncti, quia cupimus eum tota mentis intentione venerari, ut apud Regem supernorum civium intercessor existat pro nostrarum excessibus culparum'. Accersito deinde Flodino 'decano, precepit ei: per omnem decaniam cure sue commissam eius ex nomine sancti Eugenii martyris atque pontificis Christi iuberet solemniter celebrari et neque ipse nec ullus aliquis 20 decanorum, qui post eum venturus esset, Sorniacam episcopi Leodiensibus debitam ab eodem loco ubi ipse sancti corpus quiescit accipere presumeret. Eo tempore idem ipse Stephanus episcopus responsorium de Trinitate auctor fuit, sicut sequens declarat epistola ab eius successore Richardo episcopo dictata, cuius iste textus est:

ibid. 21. 41. Omnibus sanctam Trinitatem consentibus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum -- sub die 16. Kalenda- 25 rum^f Decembris. Nunc ad propositum redeamus. Prefuit idem Stephanus episcopus ecclesie Leodiensi annis 18, eo tempore quo Romanam ecclesiam rexerunt, sibi invicem succedendo Iohanne IX, Benedicto IV, Leone V, Christoforo^g, [Sergio^h III, Anastasio III, Landone I. et Iohanne X]. Obiit 14. Kal. Iuniiⁱ sepultusque est sub altare sancte Trinitatis, in cripta scilicet sancti Lamberti, regnante Conrado Romanorum imperatore huius nominis primo. 30 [Quo defuncto^j, anno dominice incarnationis 920. Henricus primus, genere Saxo, filius Ottonis ducis, 80. loco ab Ead. 920. Augusto, imperavit annis fere^k 18. Hoc tempore clarebat inter nobiles Lotaringie sanctus Wibertus, qui Gemblacensis cenobium fundavit, cuius^l primus abbas Herluinus extitit, in sui patrimonii hereditate ad honorem 35 beati Petri apostolorum principis in parochia Tungrensium^m. Qui divitiis, nobilitate et potentia clarus singularum mundanis vitiis deponens, cingulo sancteⁿ religionis in monastico^o habitu se accepit in^p ecclesia Gorgensium^q Metensis diocesis].

Ann. 52. 42. Igitur post hunc venerabilem virum, Stephanum videlicet, prefatus ille Richardus, vir catholicus et abbas Pra- 32. menseis [et Stabulensis], a rege Francorum Karolo Simplice electus, per auctoritatem pape Iohannis huius nominis decimi Rome ordinatur Leodiensis episcopus quadregesimus, repudiato Hilduino, qui, pecunie data duci Gilleberto Bulloacensi, ambigebat ad episcopatum Leodiensem, sed repudiatus^r recessit a partibus nostris. 40 Ann. 21. Hic igitur Richardus exivit altare ante corpus sancti Lamberti in honore sancte Trinitatis, sicut testatur 22. epistola, quam superius scripsit de eodem sancto Trinitatis. Idem ipse episcopus monasterium sancti Petri apostoli in Leodio^s ad pedem Publici montis^t situm, a Normannis destructum tempore Franciensis episcopi, ut supra diximus^u, reparavit in ecclesiam, quam edificis et officinis amplia- 45 Mat. 29. tam, in [Majo^v die beati Maximini episcopi consecravit, sed^w Obertus Leodiensis episcopus 50 postea eam in] Kal. Octobris dedicavit, et [ipse^x dominus Richardus] 30. canonicos illi constituit, ad quorum usum prediorum et reddituum sufficienti eam dote ditavit. Rexit autem idem Richardus Leodiensem ecclesiam annis 24 et ultra, sub apostolicis Leone VI, Stephano VII, Iohanne XI, Leone VII, Stephano VIII; sub Francorum regibus Karolo Simplice et Ludovico, filio eius. Obiit decimo Kal. Augusti^y sepultusque est in ecclesia sancti Petri^z, quam reedificaverat, [in^{aa} 50 cripta ecclesie ante sepulcra monachorum, sed processu temporis per revelationem cuiusdam venerabilis sacerdotis se transferri^{ab} iussit ante altare beati Petri apostoli] in sinistra parte cancelli. Anno Domini 945. [a^{ac} seculo migravit].

a) Imp. p. corr. p. l. e. d) testigia e. c) sanctus del. e. d) obtemperabat monitis corr. obtemperavit e. e) epil corr. cler. e. f) novem corr. Dec. e. g) l. superscr. man. rec., qui sequentia uncta inclusa deletit. h) add. A. 68 in marg. i) add. A. inter lineas et in marg. infer. (pag. 144). k) xviii. fere corr. ut editum. l) cuius -- extitit cursum in marg. ead. man. m) hic scripsit, sed delet. e. n) Ha e. o) in -- diocesis eadem manu postea addita. p) superscr. A. q) repr. corr. repudiatus e. r) in l. suppl. scribo in marg. s) add. A. in marg. t) d. abscisum. u) hanc A. in marg. v) hanc add. A. in marg. w) transferri e. x) add. A.

1) Idem dies notatur in necrologiis Lambertiani collegii; vid. Fyollon, Hist. Leod., I, 162. 2) Cf. Vit. Lobienstum c. 19, SS. IV, 63. 3) Convenit cum Wiberti c. 4; SS. VIII, 509. 4) Vid. supra II, c. 37. 5) Hunc diem confirmant tabulae mortuales Lambertiani collegii, vid. Fyollon, l. I, 1, 167. 6) Idem tradit Folcuinus in Gest. abb. 60 Lobienstum c. 19, SS. IV, 63. 7) Convenit cum Ann. Lob. SS. II, 210; Ann. S. sac. Leod. SS. XVI, 637; Ann. Leod. SS. IV, 16.

43. Huic successit amor plebis, tremor Hugo potentum;
 Clarus avia, clarus studia, recreator egentum.

Hic in ordine catholici 41. episcopus extitit et prefuit Leodiensi ecclesie annis duobus et circa menses sex⁴, eo tempore Romanam ecclesiam Marino papa regente [et Agapito]. Obiit [3. Idus Aprilis⁵] anno dominice incarnationis 947, Ottone, filio Henrici, imperante in Allemannia.

44. Quadragesimus secundus post Hugonem Leodiensium episcopus subrogatus est Farabertus, vir colli-
 giosus, cum esset abbas de monasterio Prumiensi. Temporibus ipsius bellum fuit super Mosam inter Con-
 rardum ducem et Raginorum comitem Haynonsium. Eo anno mortuus Wicfrido Colonensium archiepiscopo,
 episcopatum suscepit vir gloriosus Bruno, frater Ottonis imperatoris. Qui quantum qualitate fuerit apud Deum et homines,
 lector discat in vita ipsius, quam Rogerus laurenter descripsit. His diebus obiit predictus Farabertus Leo-
 diensis episcopus 5. Kal. Septembris⁶, anno Domini 953, cum⁷ prefuisset annis sex. Floruit
 sub papa Agapito, qui et Benedictus dictus est; sub regibus Ottone Allemannorum et Ludo-
 vico Francorum, Karoli Simplicis filio.

⁴) A addit in marg.: 8. Nonas Aprilis.

45. Post hunc extitit Rotherius ex eodis partibus oriundus. Primo Lobensis cenobii monachus, vir nimie
 simplicitatis, sed experientia liberalium artium nominatus, cum Hilduino, qui Leodiensem episcopatum olim amblerat, in
 Italiam ad regem Hugonem profectus, Verone episcopus ab Hugone constituitur. Quisato vero anno ordinationis
 ipsius Arnoldus dux Baiariorum in Italiam contra Hugonem veniens, a Veronensibus, hortatus Rotherii episcopi
 et Milonis comitis, suscipitur. Qui Arnoldus cum Hugone confingens vincitur, et eoque Rotherius episcopus a
 rege Hugone episcopatu pulsus, quia Baiariorum favorat, Papie exiliatur. Ubi etiam scripsit librum, in quo sacra satis
 urbanitate deplorat arumpnas suas, multa sine causa intererent que possunt legentibus placere et prodere. Eo tem-
 pore Italiam vexabat heresis Andropomorphitarum, id est corpoream formam Deum habere dicentium, contra quam idem
 Rotherius episcopus Veronensium verbis et scriptis reclamabat. Reversus vero in partibus nostris, idem
 Rotherius in verbis et scriptis clarus habebatur. Interes Faraberto Leodiensium episcopo mor-
 tuo, Rotherius bis ad episcopatu Veronensium depulsus, per Brunonem Colonensem archiepiscopum anno Domini non-
 gentesimo quinquagesimo tertio⁸ ordinatur Leodiensium episcopus quadragesimus tertius. Hic dum in morem homi-
 num tam scriptis quam verbis mordaciter nimis inveheretur et nec potenti nec humili penitus deferret, indultus⁹ et quam-
 tuliscumque episcopi redditibus, a sede propellitur, [annos Domini nongentesimo quinquagesimo quinto]. Qui apud
 Lobensium cenobium, ubi monachus fuerat, recessit; ubi serviens Domino, 19. ob expulsiōne sua
 anno vitam solvit, [scilicet anno Domini 974, qui erat annus tertius episcopatus domini Negeri Leo-
 diensis episcopi]. Eius nonnulla apud nos habentur opuscula multo sale condita, quibus auditorum conscientias
 mordacissimo solet aculeo simulare. Hic postquam a sede Leodiensi, scripsit librum quem attulavit
 Fredegisus. Scripsit et librum quem presulaverit Inefficax, ut sibi visum est, garritus. Hic etiam scripsit vitam sancti
 Wramari Lobensis episcopi. Scripsit librum de corpore et sanguine Domini et de predestinatione Dei. Scripsit
 et librum egregium sermōnum. Rexit autem Leodiensem ecclesiam fere tribus annis sub papa
 Benedicto, qui et Agapitus dictus est; sub Ottone imperatore; sub Francorum regibus Ludo-
 vico et Lothario, filio eius.

46. Quadragesimo quarto loco Baldricus huius nominis primus, anthonis avunculo suo Raginero comite
 Montano, Leodiensium substituitur episcopus. Hic circiter tribus annis prefuit¹⁰; qui et obiit 15. Kal.
 40 Novembris¹¹, Romanam ecclesiam Iohanne XII. papa regente illis diebus. Obiit et Gerardus¹²,
 fundator Bronensis cenobii, eo tempore.

47. Baldrico post paucos annos defuncto, Erastius, Cisalpino Verone, que alio nomine Boona vocatur, prepositus,
 quadragesimus quintus episcopus substituitur. Hic clare Saxonum sanguine oriundus apud Coloniam Agrippinam ad liti-
 rana dispositis rudimenta, tantam postmodum in divinis que et humanis assecutus est scientiam, ut quibus par esse
 45 phylophie censeretur. Hic cum elegantis morum probitate nobilitaretur, literarum etiam floraret scientia, scholas per
 claustra stabilivit. [Totamque Leodiensem ecclesiam, immo totam provinciam nullis hactenus studiis illustratam ad
 studium coaptavit, pariter clericos collegit eosque magistros instituit, sua ope liberaliter pavit]. Scholam ipse vicissim
 non indignum duxit frequentare — donec multos ex rudibus tam spiritualibus quam secularibus disciplinis exercita-

a) add. A.; man. fac. iterum deleti. b) add. A. c) confingens e. d) l. III corr. l. III A. e) Inducatur corr.
 50 Intererit e.; correct. f) Indultus corr. Indultus e. g) add. A. in marg. h) Leob. corr. Lob. e. i) e corr. e.
 h) hanc add. A. in marg. l) quam e fac. e. m) e. l. corr. l. e. c. n) Scripsit — sermōnum scriba supplet in
 marg. o) erat e fac. e. p) v. l. post add. scriba. q) add. B in marg. r) in rasura A.

1) Cum Aegidius convenit Albricus, SS. XXIII, 764, morationem Hugonis 9. Kal. Febr. CHAPEAV. Hoc
 qui ex eodem fonte basiliens videtur. Apud Leodium confirmat Foullon, Hist. Leod. I, 169. 3) Hoc
 55 iuxta cartam Gemblacensem Hugo fuit episcopus per
 annos 2 et dimidium. Sed Hugonem tam initio
 anni 947. obiisse — ut etiam Aegidius infra
 testatur — nec plus quam 1 1/2, annum sedi Leodiensi
 praefuisse, satis constat. Cf. Ann. Lob. et Ann.
 60 Leod. (ut supra p. 52 n. 7); Folcuini Gest. abb. Lob.
 e. 64, SS. IV, 64; Köpke und Dümmler, Kaiser Otto
 der Grosse p. 65 et 145. 2) Liber ecclesiae
 Leodiensis, ex quo leguntur commemorationes fra-
 trum et omnium fidelium defunctorum, ponit com-
 memoracionem Hugonis 9. Kal. Febr. CHAPEAV. Hoc
 confirmat Foullon, Hist. Leod. I, 169. 3) Hoc
 confirmant necrologia Lambertiani collegii, Foullon,
 l. I, 1, 169. Annos convenit cum Ann. Lob. et Ann.
 Leod. 4) quarto apud Sigeb., sed tertio postea
 correxit secundum Ann. Leod. Ex eodem fonte infra
 annum obitus in marg. adnotavit. Cf. praef. p. 6.
 5) Immo 29. 6) Quatuor potius annis, nam praef-
 suk a. 953-958; cf. Ann. Lob. et Ann. Leod.
 7) Immo [2. Kal. Mal. secundum lib. mort. Leod.,
 cui maior fides est; cf. Foullon l. 169.

Rup. chr. f. 118. r. 1. *simos redderet. (Si) quando autem pro re communi longius iret, non deerant cum quibus in hinc de scripturis tractaret. Unde Ottoni imperatori ac Brunoni Coloniensi archiepiscopo ita carus fuisse perficitur, ut nulla rerum*

Ann. 24. *maiorum exercebant negotia, nisi in illius presentia, nisi eius essent consilio stipulata). Et quia paulo ante mentis incidit Calabrie, quidam quod illic eo presente contigit non pigeat memorare. Imperator Otto cum exercitu per agros late diffuso — reddere vindictam. Et ut de multis sibi illis iniuriis aliquam referantur: cum comes Leodiensis est quando malitiose domum eius irrupissent et rubeos vini Wormacensis rivos a monte beati Martini usque in Mosam decurrere fecissent, ipse patientis virtute repressus malefactores illos inhas abire permittit.*

Misc. Mart. 48. *His diebus occulto Dei iudicio idem Eraclius episcopus morbo qui Lapsus vulgo dicitur miserabiliter laborabat. Patiebatur autem in natibus. Erat igitur videre miseriam. Tam graviter enim via validudinis grassabatur, ut mirum in modum carnes viri lupino more consumeret, corroderet, devoraret, solumque solatium non quidem spes evadende egritudinis, sed saltem dilatio mortis erat, quod cotidie duo pulli gallinarum eplumes et viscerati mane duoque vespere vice carnium viri consumendi morbo acut lupine rabiei opponerentur. Nec sic cessabat consumptio carnum eius. Favisceratus enim morbus, etiam aliquando extrinsecus pascebatur, intrinsecam tamen materiam familiaris consumebat. Quid plura?*

p. 102. *Desperantibus medicis, cura omni inutiliter frustra que consumpta, episcopus acal moriturus ab humana salute penitus destituitur. Sed ut ait Dominus: Que impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Audiens autem idem episcopus, quod post beati Martini ab Antistophoro reversionem sive post corporis eius depositionem ob ipsius merita longe lateque propalanda creberrimas Dominus ad eiusdem venerabile sepulchrum virtutes operari dignatur: quod spirita sibi intumescens sentiens episcopus et de Martini suffragio spem velut contra spem concipiens, ad ipsum ex toto corde convertitur, presumens per eum posse fieri, quod ars humana non poterat. Voto itaque se obligat, Martini sepulchrum se visitaturum, ab eo fideliter se petitarum, quam post Deum ab ipso sibi dari sanitatem solummodo presumebat. Nec mora, plura volum pia voluntas exequitur. Adiunctis igitur sibi honestissimis comitibus, et preparatis habunde que necessaria erant, iter aggreditur, ammopere procurans, ut ad festum sancti pontificis quod imminere occurret. Quod et factum est, nec latere potuit vel egrotantis sublimitas vel tante sublimitatis infirmitas. Quanto enim quis eminentior, tanto eius infortuna latius divulgantur. Quippe fama fortune comes, quam illa subruit, hec diffamat. Intererat igitur moribundus episcopus episcopi Martini vivis laudibus et festivis. Sed, ut dicitur, ei posito in lectu musica erat importuna narratio. Vincibat devotione mestitiam nec umquam nocturnis vigiliis abesse patiebatur. Multa canonicorum circa eum compasso mira benivolentia erat. Ipse ante sanctum tumulum insomnis pro-*

p. 103. *nasque pernoctabat, quia non nisi pronus, vigente incommodo, valebat subsistere. Continuas itaque septem diebus sollempnitatis, clerus et populus more debito letabantur, iste vero non diebus, non diebus a lacrimis et oratione cessabat. Septima demum nocte oratione continua et doloris fatigatus acerbitate, ut erat ante sanctum tumulum prostratus, paululum obdormivit, cum ecce signipotens Martinus pontificali decoratus infusa ei visus est astitisse. Quem ut patrem filius, ut discipulus preceptorem sanctus Briccius sequebatur, et ipse tamen episcopallyter redimitus. Ad quem ita Martinus: Quid, frater Briccii? Iustissime tibi videatur, ut eger hic optatam recipiat sanitatem, qui tam devotus ex tam longinquis partibus ad nostrum venit tumulum, tam suppliciter, tam perseveranter nostram opem expetit? Et Briccius: Domine, inquit, si placet vestre pietati, bonum est, ut iste pristinam recipiat sanitatem, presertim homo nostri ordinis, et cuius vita ordinem non deturpat. Tunc igitur Martinus conversus ad egrum et familiare sibi nomen crucis ore sacro depromens ipsamque crucem manus super eum depluens: Frater, inquit, sanat te dominus Iesus Christus. Surge ergo sanus, et vocatis clericis meis, innotesce illis, quod precibus meis adeptus sis sospitatem. Dices etiam eis ex precepto meo, quatinus te huius ecclesie mee canonicum faciant. In testimonium autem glorie Christi et tue sanitatis precipio, ut missam maiorem hodie cantes, quod populus universus, qui tuam insanabilem noverat egritudinem, viso te sospite in missa celebratione, et Deum glorificent et de nostra intercessione fiducialius presument. His dictis, morbi locum baculi pastoralis cuspidis visus est tetigisse. Ad cuius tactum et visio disparuit et somnus recessit. Excitatus episcopus experientie causa loco vulneris manum apponit. At ministri eius, qui propter excubabant, timentes tactu pruriginem irritare, prohibebant eum. Quibus ille: Nolite, inquit, timere! Dominus enim Martinus me sanitati reddidit. Quibus scelerantibus, ne forte per somnum loqueretur: Accendite, inquit, lucernas, venite et videte locum ubi fuerat morbus. Illi dicto citius, nam more impacientis desiderium est, accensis luminaribus, precurrentem sequuntur inque capitulum ecclesie substituerunt. Tunc vero resolvunt fascias, quibus ut mos est alligabatur, pallosque, quos sero morbo velut insatiabili belue oblocerant, intactos reperiunt, carnem subrevisse reliqua in nullo humiliorem inveniant, nec ab ea differre, preter quod lineola quecumque rubicunda vice cicatricis alterutram dividebat. Quid moror? Clamor mirantium simul et gaudentium ad astra sustolitur, canonici, qui matutinos ymnos pro sollempni more decantabant,*

a) exultissimos e. b) add. 5 in marg. c) esse e. d) consumendo corr. consumendi e. e) impossibilia e. f) hic scriptum e. g) con A. in rasura. h) ita e. i) meliorem corr. humiliorem e.

1) In libro ecclesie s. Martini, qui Novus liber inscribitur, fol. 67. miraculum hoc legitur eadem libello concordat, quem utpote ab ipso Eraclio de hoc miraculo conscriptum Aegidius paulo infra operi suo inseruit. Sed etiam hanc libellum supposititium esse, docuit Foulton I, 188.

Eraclii in vita eius persequuntur, ne verbo quidem

excitū vocibus accurrunt, remque dignam satis miraculo oculis comprobantes, acminem sanctorum signorum efficaciam comparabilem Martino protestabantur. Pulsantur igitur signa; *To Deum laudamus* alacriter decantatur. Mane dato, convinctus clericorum in capitulum convocatur. Iurisdictione Martini accepta, episcopum sanatum canonicum faciunt, qui et eodem die, et sibi sanctus iussorat, dominicam missam clero populisque assistantibus celebravit. Quibus¹ rite perfectis, letus et incolumis remeavit ad propria. Sed non ingratus vel sancti beneficio vel canonicorum eius obsequio, ipsi sancto vestea sericas pretiosas vasaque aurea et argentea, quibus hodieque Deo et sancto imbi ministratur, transmisit; singulis canonicis singula donaria destinavit. Neque hoc ei satis visum est. Processu siquidem temporis apud Leodium in descensu Publici montis ecclesiam in honore beati Martini construxit, quam tantis redditibus cumulavit, ut 30 canonici in ea Deo et sanctissimo Martino deservientes habundantissimis sumptibus sustentarentur. Monstratur adhuc retro altare sancti Martini in eadem ecclesia apud Leodium istud miraculum in more depictum, qualiter profatum episcopum beatus Martinus sanavit.

Et ut hoc miraculum firmius crederetur, cartam manu propria idem episcopus scripsit, breviter tangens beneficia curatoris sui, quam hic inserere curavimus, et de secunda visione quam vidit.

15 In nomine sancto et indivisae Trinitatis. Anno secundo post reditum beati Martini ab exilio², videlicet a civitate Antisiodoro, providentia Dei et auxilio Ingelgerii Castinensis comitis, Hugonis incliti Burgondie ducis consanguinei, cura pervigili, mira sollicitudine, et armorum copiosa multitudine, in quo prius venerabatur loco honorifice et decemter relocati, ego Eraclius, Dei patientia Leodiensis ecclesie humilis episcopus, auditis miraculorum virtutibus, que per Dei gratiam et beati Martini meritum incessanter ibi fiebant, morbo qui Lupus dicitur graviter attritus et fero ad mortem deductus, sub spe recuperande sanitatis astrictus voto, cum clericis et militibus Tarouensium quantoque veni devotus. Cumque in ecclesia gloriosissimi confessoris predicti die nocteque cum effusione lacrimarum et gemitibus, vigiliis, lectionibus, orationibus instarem Deique misericordiam et ipsius suffragium exorarem, nocte septima beatus Martinus cum sancto Bricio michi pre lassitudine quasi in extasi posito apparuit aequo sequenti sic ait: "Frater Brici, quid tibi videtur de fratre nostro Leodiensi episcopo, qui de remotis huc venit partibus Deique auxilium et nostrum tam devoto requirit?" Sanctus Bricius sibi loquenti sic respondit: "Pissime domine, si placet Deo et tue benignitati, bonum est ut curetur, cum sit multe sanctitatis et nostri ordinis, cuius vita ordinem non deturpat". Illico propius accedens et locum morbi cuspe bacali sui tangens, sic ait: "Frater Eracli, dominus noster Iesus Christus sanat te et incolumitati restituit sua pietate. Igitur hilaris, sanus et incolumis fratribus nostris canonicis manifestam Dei virtutem revela et ex parte ipsius et nostris precepte, ut cum devoto populo laudes immensas suo Salvatori referant et te in canonicum iure perpetuo recipiant. Tu vero hodie ad laudem Dei magnam missam celebrabis, ut, qui te prius viderant quasi addictum morti, fiducialius sperent de subreptione sui patroni". Hoc facta et hiis dictis, a conspectu meo disparuit. Erant ambo episcopalis indumentis redimti. Surrexit letus. Clerici mei et milites cum famulis accesserunt advenerunt totisque canonicorum venerabilis conventus. Morbi locus, quem patiebar in natibus, non est inventus; tamen in signum cicatrice quedam lineola tubea apparens remansit. De tam glorioso et evidenti miraculo *To Deum laudamus* decantatur a clero, et voces devoti populi cum laudibus extolluntur in excelso. Mane facta, canonici convenientes in capitulo, me in fratrem et canonicum receperunt unanimi voluntate et desiderio. Magne misse hora adveniente, secundum preceptum beati Martini divina celebravi. Collatis ecclesie donariis quam plurimis et etiam fratribus, ad propria gaudens et sanus remeavi. Postmodum procedente parvo tempore non immemor tanti beneficii a Deo et beato Martino michi collati, ad laudem Dei et honorem curatoris sui in civitate Leodiensi in monte Publico ecclesiam fundavi, construxi de proprio, dicavi et opulentissime dotavi. In qua 30 canonice ordinatis cum serventibus et personis et secundum consuetudinem Tarouensis ecclesie in legendo et cantando et aliis ecclesiasticis moribus instructis, sicut quotquot annis consueveram, cum multa devotione Tarouim accessi, et sicut gratia Dei preeunte feceram, fratribus meis manifestum fieri duxi. Et dum in quadam nocte dominica pernoctarem et Dei clementiam invocarem, iterum beatus Martinus cum beatis Bricio et Eastachio michi in visione apparuit, dicens: "Dic fratribus tuis, ut canonicos, quos ad servendum Deo et michi ordinasti Leodii, sub pio conditionis forma iure perhempat in suam recipiant fraternitatem et omnes successores tuos in episcopatu Leodiensi. Mutuo fraternitatis hoc sit eis forma: Cum potuerint et tempus congruum affuerit, se mutuo visitabunt, in choro stallum habebunt et cotidianum recipient stipendium". Quod devotissime, sanctissime et celeberrime factum est, et decimo anno reversionis beati Martini auctoritate Dei omnipotentis celebratum et confirmatum est et sub anathemate interdictum, ne quis negligere aut violare presumat, quod auctoritas divina et beati Martini voluntas instituit et corroborat. Preterea additum est, quatinus nomina defunctorum alterutrum referrentur cum sollempnitate ob redemptionem peccatorum, et cum pulsabulis fratrum divina celebrentur.

1) hic incipit scriba S, qui uno folio exciso quatuor folia inserit. In his ad ea, quae tam in folio exciso legebantur, ubi addidit, quae postea, opera pacis absolute, in manus auctoris venerunt, i. e. Hieronymus Beroch, excerptis ex translatione Eremi et ex Augustini Chronica S. Laurentii Leodiensis.

2) Nulla quod sciam miraculi illius apparent in septuaginta annos ante tempus Eracli, qui sedit a. 959-971; cf. Odonis de reversione Martini a Burgundia tractatum c. 10. [edid. Quercetanus, Bibl. Cluniec. p. 120]. Error falsificatoris luce clarior. Nam relectio a. Martini ab Antisiodoro ad Tarouensium a. 887, facta est, l. c.

184. 21. Idem episcopus alteram ecclesiam in honore sancti Pauli in insula miraculose Leodii construxit usque ad fenestras, in qua 30 canonicos deputavit. Fortur enim brassa ad Dominum, ut eiusdem basilice construendo sibi longitudinem et latitudinem ostendere dignaretur. Mane autem facto, cum universa circumquaque loca nix operisset, futuro ecclesiae locum omnino non tetigit. Ipse usum veteri disciplinarum institutum constituit, ut in adventu Domini et a septuagesima usque in pascha^a eterna palle veste, nigra^b scilicet cappe, et amictu, eo quod niger color penitentie et afflictioni magis quam albus conveniat. Ipse primum incepit ecclesiam sancti Laurentii et primum altare in honore sancti Syrii dedicavit, sed morte preventus eandem ecclesiam non perfecit.

185. 22. Per idem tempus cum venerabilis Eraclius in cultu et propagatione sanctorum devotus esset, orat in villa, que iam extirpata ultra nomen retinuerat Ruthis, ecclesia^b sancti Martini honori et nomini dedicata. In hac quidam Rusconius sacerdotali officio deserviens, probata vita totum in se ostendebat sacerdotem, vigiliis et orationibus Deo^c servivens. Quem angelus Domini dormientem verbis alloquens, hac legatione et obedientia constrinxit, ut ad episcopum Eraclium vadens ex parte Dei, et sanctum martyrem Evermarum de sua terra efferret, cuius spiritum ab hora martyrii celum possidebat, de sepulchro quoque eum exponeret et ecclesie illam mari ecclesie de tenebris ad lucem in oculis hominum rediret. Decere hoc dignitatis privilegium suum pontificali officium, ut eum pluribus sanctorum miraculis, que in diversis partibus habet seculum, per ipsum episcopum a Deo provisum addatur adhuc latius sancti oraculum, 15

186. 23. preteritus Deum multos antecessores eius episcopos, quos non dignatus est talis revelasse, sciretque hoc ipsi a Domino in laude et honore reservasse, ut per eum in periculis suis haberet mundus huius sancti Evermarii presidium.

187. 24. Hac visione sacerdos expectatus, vanis sompnis se illusum credidit. Propter hoc incredulus visioni, quod viderat et audierat omnimodo non approbavit et ideo Eraclio episcopo mandatum a parte Dei per angelum directum non annuntiavit. Primam visionem suppressit, donec eidem subsequenti anni nocte angelus dormienti secundo apparuit, mandatumque suum non esse impletum conqueritur, et ut episcopo visionem aperiat, auribus eius instantius inculcat. Preterea 20

188. 25. minatur verbera, si secreta implere quod precipit. In prima visione angelum blande alloquentem et mandata divina ad episcopum dantem aperit. In secunda vero comminando precipientem contempsit. In tertia autem recursione eadem nocte, qua due visiones processerant, tertia visio convenit sacerdotem, in qua apparuit eidem angelus asperior vultu, verbis comminatio, iudicio severior, in contemptum sui manus flagellavit contemptorem, eo quod dixit, visionem hanc non 25

189. 26. veritatem esse, sed mendacium. Flagellatus igitur sacerdos, et corpus plagis desectum proponit in testimonium tribunali. 3. libus magno potentibus se artissus, quamvis in cubili suo visus fuerit corpore decubasse. Victus ergo doloribus, venit ad episcopum Eraclium et narravit et quod tercio viderat et audierat. Cumque hiis perpaucis verbis episcopo enarrasset, 30

190. 27. episcopus, gratulabundus de promissa sibi et suo tempore reservata sancti martyris revelatione, surgit cum officialibus suis, ad locum accedit, procumbit, adorat, lacrimando supplicat et populo quid amplius sancto martyri debeat demonstrat quo exemplo. Hanc episcopi devotionem emulatur populus et animatur ad sancti martyris venerationem ob fragrantiam^d, que ex odore 35

191. 28. sancti corporis procedebat. Aperto sepulchro ab episcopo, para clipei, que tempore humationis sancti martyris venator miseratus eum obtulerat, removeitur et a tumultu extrahitur, cum altera subiecta corpori clipei in ecclesiam sancti Martini in Ruthis ab episcopo devoluitur. Tunc episcopus ipsi martyri se fideliter et suppliciter committit et supplicationem suam ad Dominum iniungit, quam ipse per se forma solum non posse plangebatur. Commendat et regendum 35

192. 29. clerum; orat donari eis doctrinam meritum et precibus ipsius martyris, quam non suscipiebant sui locutione et predicatione. Hiis et omnibus aliis a populo et clero suam exhortationem negligentibus et omnibus qui peccatis et criminibus erant oppressi, episcopus oratione sua sanctum Evermarum^e intercessorem et patronum conducit.

193. 30. 49. Ad hunc Eraclium Leo quidam episcopus ex nobilissimis Græcorum profugus venit, qui pulsus a sede sua ideo fuit, quod incusaretur Ottoni secundo, dum idem imperator adversum Græcos haberet castra, prodidisse Calabriam. 40

194. 31. Quem humane exceptum predictus antistes in cenobio sancti Laurentii manere statuit, necnon de bonis que venerabilis Eraclius delegaverat eum suis habere stipendia. Qui tempore incolatus sui sobrio et pio et iuste vivens, exoptabat beatam spem et adventum glorie magni Dei. A quo postmodum gloriose ab exilio mundi eductus est, et in ecclesia sancti Laurentii ante altare sancti Gereonis sepulturam accepit, non iam hospes et advena, sed civis sanctorum et iustus, et sancto Laurentii, domesticus. 45

195. 32. Postquam igitur memoratus episcopus Eraclius, ut supra diximus, sancti Pauli sanctique Martini in Leodii civitate construxit ecclesias et copiose ditavit, iam emeritus senior, iam termino vite sue proximo, iterum restitit, ut et beato Laurentio devotionem suam offerret, imo pro ipsam Deo, cui Laurentius sacrificium mundum in odorem suavitatis obtulit est. Itaque in honore ipsius cultor Trinitatis tercia fundamenta lecit monasterii. Fuerat antem locus ipse infamis, scilicet latronum suspensio et malignorum hominum tede pollutus. Sed forte sapienti viro tanto ad hoc 50

196. 33. opus fuit idem locus aprior, quanto Calvarie illi, in qua dominus noster Ihesus Christus, sanctus sanctorum, crucifixus est, videbatur similior. Refert etiam non vana veritas, hunc locum illum fuisse, ubi interfectores sancti Lamberti, cum peracto scelere redirent, dignissima sibi dividerunt spolia, mortem scilicet mutuis sibi vulnibus inferentes, suasque tam animas quam corpora diabolo, cui militaverant, debita cum rabie sacrificantes. Sed quia nisi non recte 55

197. 34. sapientia, situ loci et oportunitate oblata, talis reformidaret, cum dominus Ihesus, ut iam dictum est, in opprobrio Calvarie verum ipse templum et templi Deus pependerit; nosque omnes, quondam vasa ire forti armato per fortiore Christum direpta, facti sumus templa Dei? Itaque quis secundum ius belli licet a iusto tolli quicquid victori placuerit, hio quoque in habundantia peccati ut superhabundaret gratia, ecclesia Dei fundata et signa victoris sunt sua. Cepte itaque opere, mox ut aliquantulum a fundamento surrexerit parietes, memorabilis episcopus quasi sponus voti festinus, qui puellam 60

198. 35. necdum nubilem longe ante subarat, quibusdam predictis, que adhuc possidet, nascentem ecclesiam quasi prima dote 60 dotali; nondum minus altare, quod erat beati Laurentii, sed interim iuxta hoc minus dedicavit in honore beati Syrii pape et martyris. Nec multo post gaudium huius desponsionis tristitia, pro dolor operuit, per mortem venerandi episcopi, domino vinee vocante operarium suum ad recipiendum eterna vite denarium. Relicta est ergo imperfecta ecclesia, dotalis quidem tenuiter, sed, ut dictum, imperfecta, inornata, nullorum solatio illorum. Dum ergo vir Domini Eraclius suum adeas exitum, molestia corporis ingravescente, cogitaret, monumentum sibi fieri precepit in ecclesia beati Pauli apostoli. Sed eod' quo defungi debuerat beatus Paulus et per visum astutus, nec sue esse voluntatis, ut quisquam in sua ecclesia, quamlibet iustus et sanctus, faceret, indicavit. Iuberet ergo sepulchrum elaudi, et ipse illi aperiret celestis januam

199. 36. a) denuo exhibit ut c. b) s. in honore c. c) detractet e. d) fragrantiam e. e) pependerit e. f) victo ex Ruperto corrigendum.

200. 37. g) subararat e. h) die ex Ruperto supplendum.

201. 38. 1) altare — dedicavit ex Rein, Vit. Eraclii c. 10. 2) AA. SS. Boll. Mai. t. 126 sqq. 70

202. 39. 3) die ex Ruperto supplendum.

203. 40. 4) die ex Ruperto supplendum.

204. 41. 5) die ex Ruperto supplendum.

205. 42. 6) die ex Ruperto supplendum.

206. 43. 7) die ex Ruperto supplendum.

207. 44. 8) die ex Ruperto supplendum.

208. 45. 9) die ex Ruperto supplendum.

209. 46. 10) die ex Ruperto supplendum.

210. 47. 11) die ex Ruperto supplendum.

211. 48. 12) die ex Ruperto supplendum.

212. 49. 13) die ex Ruperto supplendum.

213. 50. 14) die ex Ruperto supplendum.

regul. Hinc rursus, amicos suos vocari iussit et quod ei ostensum erat revelavit. Consentientibus illis, in ecclesia beati Mar-
 Martini, quae in ipse construxerat, sepeliri se iussit. Quod et factum est.

Eradius denique, pius pater familias et scriba doctus in regno celorum, anno dominice incarnationis non-
 gentesimo septuagesimo primo, 6. Kalendas Novembrii, anno pontificatus sui 13, praesente sedi apostolice [decimo
 tertio] Iohanna, a beato Petro centesimo tricesimo quarto, Ottonis primi anno tam regni quam imperii tricesimo
 quarto, digito Dei scriptus est in vita in Iherusalem. Cuius venerabile corpus digno exequiarum cultu sepultum est in
 ecclesia beati Martini [in medio chori canonicorum, sed tempore domini Hugonis secundi
 episcopi a decano eiusdem ecclesie Raberto nomine translatum et in sarcophago marmo-
 reo] iuxta majus altare [est repositum], in choro videlicet illorum aggregatus, de quibus ad Danielem dictum est:
 Qui docuit fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad iustitiam eruditi sunt, erunt quasi stelle in perpetuas eternitates.

50. Substitutus est Erachio quadragésimus sextus beatus Nolgerus [a sancto Gerone Coloniensi archi-
 presule sacratus], genere quidem Alemannus, sed omni morum elegantia insignitus. Ipse igitur in Suevia
 natus, nobilitatem generis scientia et moribus illustravit, ut a primis puericie annis muta-
 tione dextere Excelsi a bonis in melius, a meliori in optima ascenderit. A litterali ergo
 scientia morum quoque ornamenta accepit, et in utraque disciplina laudabiliter promotus,
 de sctis ad palatium transferri meruit. Ibi inter prudentes et bonos viros, qui eo tempore
 soli regalibus obsequiis aderant, consilii et operationis virtute claruit, adeo ut honestatis
 sue prerogativa de palatio ad regimen Leodiensis ecclesie votis et petitione cleri et populi
 et favore principis transierit. Tunc demum tamquam competentem materiam in qua
 virtus clarissimi viri operaretur adeptus, spem de se habitam ad rem perduxit. [Nam
 adhuc eo tempore civitas Leodiensis parva erat, irruptioni violentorum patens et castrum
 adiacentis Capremontis frequentibus iniuriis [ut supra diximus] subiiciens. Cognoscens
 ergo se vocatum non ad dignitatem tantum, sed in opus ministerii sibi crediti, ad destruendum
 et eradicandum, ad plantandum et edificandum, mala civitati incumbentia intus et
 extra destruxit et ne resurgerent evulsit. Globum enim obdurationis eorum, qui adversus
 dominum suum Leodiensem episcopum, dominum Evrachium, se conflaverant, iudiciaria vir-
 tute contrivit et eos penali discipline usque ad dignam correptionem subiecit. Ipse etiam
 Leodienses incolas a muribus castrum Caprini iugo tam potenter quam et sapienter eripuit. Quo quantum prefatis locis
 provincie incolis fugiter potuerit extitisse infestum, naturalis ipsius loci situs et montium ac turridum domorumque subli-
 mium ruina patenter ostendunt. Cuius castrum tradidit et subversionis ordinem quicumque nosse desiderat, sicut a
 maioribus eum acceptum, referre non omittemus. Erat quippe accessus tam difficile tantaque murorum munitione firma-
 tum, ut ad nullum prorsus parere posset assultus, nullius obediencie timore incursum. Contigit autem ordinatione divina,
 dominum ac possessorem eius ex nobilissima coniuge sexus masculini prolem suscipere. Infantulo igitur recenter nato,
 considerans pater nullam circum se potioris dignitatis inveniri personam, a quo suscipere posset puer baptismi gratiam,
 Leodiensem conveniens episcopum precatur obnix, quatenus conloquum quam in hac infirmitate dignetur invenire et sibi
 sibi natum sacro fontis iuniorum. Cui petitioni hilariter vultu annuens episcopus, diem constituit, quo cum multa religio-
 cleri conditione egram visitaret et sollempni admodum festo puerulum baptizaret. Qua sponione gratanter accepta, miles
 ad propria regressus et praestam ab episcopo diem letus praestolatur. Erat autem in seculo dives et pietosus et nobil-
 lissima Francorum cretus propagatus. Cernens igitur sapiens antistes dampnorum et exultatam innumerabilem querelam
 sub hac occasione posse inesse dari, congregato silenter militari cesu non modico, quid mente concepisset, secreto eis
 pandit consilio. Hortatur eos secum subire negotium, Dei adiuturum promittit auxilium, maximum se eis collaturum, si
 perseverent, pollicetur domivum. Postea de omnibus agendis ab eo sufficienter instruuntur et paucis diebus cum eo
 desuperant. Est nota, quam prudenter diem praefixerit, quo veniens puerum baptizaret, quem tamen, ne praepediretur opus
 salutis, expectare noluit. Timebat enim, ne die statuto miles praestus Leodii occurreret, et dolus laudabilis humajure ei
 quoquo modo innotesceret. Dis igitur postero illucescente, lorice et gladii milites habet armari et habitu clericali
 deuper indui, galcas occulere sub capis clericalibus portari, laicalem comam pilleis laneis celari. His ita gestis, cetero
 illo procedente, subsequens episcopus agreditur ab urbe, et canonico more incedentes cum iam castrum propinquarent,
 nuntiat episcopus illuc venire, locis fere cleri sui stipatus agminis. Occurrit statim miles cum omni populo suo, epi-
 scopus devoto suscipitur et cum suo comitatu castrum illud introducitur. Sed ut compendiosa loquar, priusquam resi-
 derent, mutato repente fortunae casu, ad edictum praesulis abicitur habitus clericalis, mutatur in militem clerus illo mira-
 biliter, parent in lorice qui tetricis prius latebant sub capis. Muniantur capita galcis, et ceteri volatu circumquaque
 dispersi, domos subruunt, ecclesias destruant, menia excelsa obsequo ullo contradictore precipitant et subvertunt. [Erant
 in eodem castro Capremontis tres ecclesie, in quarum una in honorem beate Marie 12 presbyteri erant deputati,
 Quorum decimas et redditus prebendales post oppidi excidium ad ecclesiam beate Marie Aquiligrani transiit, et quot

55 a) denno superer. CCCCLXXI. b) add. A. in marg. c) denno superer. CCCXIV. e) superer. XXIV. e. a) haec
 add. A. in marg. f) H. v. e. corr. rursus in marg. e. g) superer. A. h) nobilitate e. i) destitit b; pergit rursus f.
 h) prerogativa e. j) e corr. e. m) favor e. n) condignam corr. dignam e. o) tradidit e. p) nosse e. q) timebat
 corr. timebat e. r) recepta denno scriptum del. e. s) congregata e. t) aramari e. u) militaris corr. mirabilis e.
 v) Erant -- superaddidit ad eam in marg. rubro linea circumducta; sequentia add. A. v) tis, primum e. es. a abs.

59 1) Sedii a. 1200-1220. 2) 23. April. a. 971. apud Leod. 187) legitur; cf. quae disputavi N. Archiv IV,
 Bonniam secundum Ann. Lob. SS. II. 211. 3) Prae- 7) Erant -- superaddidit ex Anselmo c. 23. sumta
 positus erat S. Galli, cf. Ann. Hildesh. a. 1008. sunt, quamquam in secunda Anselmi recensione, quam
 4) Chèvremont. 5) Nusquam antea de hac re agitur. Aeg. adhibuit, non invenitur. Sed Aeg. haec non
 6) Sequens fabulosa de Capremontis occupatione ex Anselmo, sed ex alio auctore summissa videtur,
 63 narratio nonnulla in secunda Anselmi recensione (cod. qui primam eius recensionem excerpit.

cf. Ann. 25. clerici prius ibi habebantur, tot in eadem ecclesia superaddita. Secunda in honore beati Iohannis apostoli et ewangeliste, que nec igne nec alio modo potuit deleri, donec beatus episcopus voto optinuit, quod aliam ei in sua civitate edificaret, in qua clericos Deo canonicis servientes constitueret. Eratque ibi oratorium beati martiris Dionisii. Et alia ecclesia erat in pede montis ad honorem sanctorum Cosme et Damiani, iuxta quam fertur beatus Monulfus, dum descenderet de castro Capremontis, vidisse signum crucis ad instar ignis rutilantis de terra usque ad celum elevari. Et dum ipse a circumstantibus quereret locum visionis, et nomen defuit ei, quod erat nomen suum Leodicum nuncupatum a fluvio Legia, qui per medium fluit, et statim spiritu prophetico subiunxit: Legia locus, quem Dominus elegit ad salutem multorum fidelium et postmodum per merita cuiusdam servi sui summis civitatibus equabit. Tunc beatus Monulfus descendit ad predictum locum et ibidem oratorium ad honorem sanctorum Cosme et Damiani martirum, pro eo quod dictam visionem iuxta eorum ecclesiam viderat, construxit et dedicavit cum domo episcopali. Et ex tunc populi ceperunt locum inhabitare et Villam Publicam nominare a vicino monte, qui Mons Publicus est appellatus a nomine cuiusdam Asiulfi viri; nam in latere eiusdem montis secus ripam Mose fluminis quondam sibi delectabilem habitationem preparavit tempore Augusti. Iuxta quam est wallis que dicitur Puteus inferni. Dicuntur etiam ab incolis fulgura et tempestates de eodem loco ascendere. Et, ut cuncta brevi sermone concludam, tanto destruendi fervore barathi sunt, ut ad parvissime quidem domunculo tugurium relinquerent nec a loco discederent, donec ad purum cuncta demolirentur. Patrato tandem pro voto negotio, ut erant in habitu militari, ad urbem sunt regressi, nullis sanctorum pignoribus secum ablati et in ecclesia Leodicensi venerabiliter ac decentissime locati.

[Unde versus:

Legia ditatur per me, Capremons spoliatur.

Hic ruit, hec surgit; manet hec, nec ille resurgit].

51. His diebus malis destructis et evulsis, ad plantationem et edificationem bonorum Nothgerus noster se accinxit. Monasterium beati Lamberti patroni nostri, cuius vita venerabilis, mors preciosa, qui causa et pena martyr in sanguine suo locum civitatis nostre cultui divino consecravit, longe in melius quam fuerat immutavit. Ecclesia enim, quam beatus Hubertus edificaverat, infirmitate minoris operis et vetustate incumbens temporis ad lapsum declinaverat. Hac diruta, templum 60 canonicorum iuxta magnificentiam dilatatum cordis sui, secundum amplitudinem et sublimitatem operis que cernitur, in caput et protectionem civitatis et patrie protegende exaltavit, ornamentis ditioribus decoravit, claustra ac domorum vel officinarum edificia renovavit et ecclesiam parrochiam beate Marie templo adiacentem et palatium domus episcopalis simul cum templo a fundamentis multiplicatis operariis et magnificatis impensis, ut in miraculum fides narrantium excrecat, eodem tempore usque ad perfectionem consurgere fecit. Columnae veteris templi cum basibus et capitellis suis ante faciem templi modernioris in porticu, que ducit in forum rerum venalium, dispositae indicium preteriti ex statu presentis edificii, comparisonem prioris et posterioris templi querentibus offerre possunt. Et quia distributiones gratiarum ad ampliandam et exornandam civitatem tamquam bono dispensatori a Deo et collate fuerant, non cessavit manus eius vel ecclesias in quibus non erant locis edificare vel inchoatas consummare vel consummatas bonis augere et in bonis conservare. Siquidem ecclesia beati Martini in bonis retinendis, que ei dominus Evraclius contulerat, laborabat; in tempore enim illo tertius Otto ea tamquam domino Evraclio prestita in fiscum regium, eo defuncto, revocare ceperat. Pontifex et opifex Nothgerus preclaris meritis suis serenavit principem et prestita in dati et rati convertit habitationem et claustrum exterius eiusdem ecclesie sancti Martini, inciso colle Publici Montis triplici vallo et muro, cum propugnaculis et turribus sublimibus communivit et eandem muri et turrium munitionem circa ambitum civitatis sua longitudine et latitudine, sicut adhuc hodie videtur, perduxit. Ecclesiam sancti Pauli a fenestris in supra consummavit, et bonis adiectis, ubi 20 tantum erant canonici, 30 perfecit.

52. Et quia vero dici solet proverbio, quod preteritorum malorum experientia futurorum debeat esse cautela, multis contrariis eventibus eruditus vir idem preclarus, studebat in providendo subditorum salutem semper cautus existere in his que possent scandali materiam generare. Unde cum quidam vir nobilis, armis prepotens et divitiis prepollens, locum

a) eri, est, oca, p, e, ni, ateri, primum h, tis, nis, tibus, e, o, a, s, ia, ul, am, em abs. b) bebantur e. c) in ras. e. d) constitueret — Dionisii postea adiecti A. e) supercr. xxii. e. f) vidi e. g) lastrat e. h) ha e. i) oratorium e. 35 h) supercr. e. j) a nom. — in s ras. e. m) tempore — ascendere postea addidit A. n) rursus in marg. A. o) domo corr. loco e. p) ead. A. in marg. infer. q) templi e. r) corr. ex propectionis e. s) narratum e. t) lud. e.

satis firmum, civitati non solum contiguum, sed et supereminentem, ab eo petiuit, ut illic mansionem sibi facere debuisset, ^{Ann. 27.}
 intelligens vir sagacia ingenii versutias cordis eius dolos, quod videlicet hoc non ad urbem, ut promittebat, defensionem,
 sed ad locum provincie peteret peritiam, non ei prorsus assensit, sed per Robertum maioris ecclesie prepositum, pro-
 curatorem suum, etiam absens ad honorem victoriosissime crucis Christi ecclesiam in ipso loco construxit, quam etiam
 5 claustrum et congruas pro loco officinis ordinavit et agris eam decimisque cum redditibus aliis multis, unde 15 fratribus
 illis^a Deo servientibus victualium necessitate provenirent, ditavit. In qua idem Robertus prepositus [9. Idus^b p. 168.
 Martii^c in navi ecclesie ante altare beato Helene^d sub crucifixo] sepulturam postea accepit^e.
 53. Sed et aliam, Nithardo maioris ecclesie custode^f administrante, in honore beati martyris Dionisii condidit ^{ibid. 27.}
 ecclesiam; in qua primum quidem delegati sui canonici, procedente vero tempore decem additis, in tricenarium pro-
 10 fœderunt numerum. [Hanc^g ergo ecclesiam dictus Nitardus decimis et agriculturis tam per se,
 quam per suos fratres, Iohannem videlicet et Godescalcum, beneficiavit. Qui postquam de
 hoc seculo migraverunt, Nitardus in chori medio^h, Iohannes in ecclesia ante crucifixumⁱ
 et Godescalcus ibidem retro^j altare sancte Gertrudis sepeliri^k meruerunt; in qua expectant
 suorum corporum^l resurrectionem^m]. Deinde tertiam ecclesiam in honore beati Iohannis evangeliste ^{ibid. 27.}
 15 in insula Leodii ex suis sumptibus cum officinis a fundamentisⁿ usque ad consummationem con-
 struxit possessionibus ampliavit, palliis et tapetibus et cortinis, vasis, candelabris et aliis
 utensilibus ad cultum templi pertinentibus exornavit et in cotidiano ministerio ^{30 in ea canonicos}
 ad clericalis officii executionem, proviso eis temporali solatio, diligenter et benigne ^{instituit}
 et preciosis reliquiis insignium martyrum, mento^o scilicet cum faucibus beati Vincentii
 20 levite et martyris et sanctorum Fabiani et Sebastiani, in defensionem loci et locutorum per
 gratiam Dei communivit. Nam hanc ecclesiam propter dilectionem apostoli a Christo
 amplius dilecti et a christianis amplius diligendi in editiori loco insule ex directo ante
 faciem constituit ecclesie sancti Lamberti, que principaliter consecrata est ad titulum
 semper virginis Mariæ, ut filius deputatus virginis a Christo summo testamento in cruce ma-
 25 tris sue semper profectum habeat divina constitutione, et custos virginis custodiatur a vir-
 gine. Mosam fluvium, qui extra civitatem fluebat, civitati introduxit et eum circa claustrum
 sancti Pauli sanctique Iohannis ad radices montis, in quo ecclesia sancti Martini et sancte
 Crucis et sancti Petri sita est, inter claustrum^p sancti Iohannis sanctique Lamberti, ut flumi- ^{p. 168.}
 nis impetus letificet civitatem Dei, per medium civitatis in communes usus fluere fecit. ^{cf. p. 45, 5}

30 Vix aliquid magni aut preclari operis est in civitate nostra, quod ipse non fecerit aut per-
 fecerit, ut magis fecisse civitatem quam coluisse videatur. Unde in preconium laudis sibi
 debite paucis multa de ipso comprehensa sunt hoc metro:

*Legia, lege ligans cum prelatia sibi leges,
 Nogerum Christo, Nogero cetera debes.*

35 Nec solum in civitate vel ex civitate magnificum se exhibuit, sed extra civitatem Fossensem
 ecclesiam condidit, et muro eidem ecclesie circumducto, et turribus in defensionem muri
 constitutis, intus religionem et foris eam communivit valida castris complexione. Tutum
 castrum^q fecit et communivit in defensionem marchie episcopalis et protectionem Lobensis
 ecclesie. In qua etiam abbatem constituit^r, quia visum est ei, quod episcopalis sollicitudo,
 40 que debebatur pluribus, non satis expedita esset ad vacandum monachis in cotidianis oportu-
 nitatibus. In armario eiusdem ecclesie, quod numero et merito librorum valde autenti-
 cum est, inter multa preclara beneficia, que omnibus in commune providisse scriptis auten-
 tificis proditur, in clericos liberalissimus legitur. Et sane non solum in civitate, sed etiam
 in oppidis^s et castellis, in vicis quoque, ubi dignitas vel oportunitas loci ampliore divini-
 45 tatis cultum exposcebat, singulari quodam favore clericos constituit. Monachis quoque
 religioni sue pacem debitam et laboribus consolationem ita diligenter providit, ut Gembla-

a) vi. I. M. superior. A.; in navi - crucifixo ead. manu postea in marg. b) 9 corr. e. c) 11. 9 ras. e. d) 1. p. corr. p. a. e.
 e) preposito corr. custode A.; preposito Ann. f) A. in marg. g) post medio loc. voc. col. duorum fore vocabulorum.
 h) primum e, primum e, r, ed. absc. i) resurrectionem e. j) mentum e. k) oppidos corr. oppidis e.

50 l) Cf. Ruperti Chr. S. Laur. Leod. c. 7, SS VIII, 264.

2) Thulin ad fl. Sambre. 3) Cf. Gesta abb. Loblen-

sium c. 1, SS. XXI, 368; Ex quo enim Francus de
 abbate Lobleni in episcopum Tungrensem vel Leo-
 55 diensem promotus, a rege Arnulpho abbatiam epi-
 scopalem suo obtinuit, sub episcopo usque ad Eora-
 crum succedentibus res nostras per prepositos et
 decanos, quoscunque episcopi ordinassent, agebantur.
 Per Notherum . . . et a prefato Iohanne papa

confirmatum est, ut, sicut ab initio usque ad Fran-
 conem, ita deinceps abbatem habere deberemus, sic
 tamen ut potestatem, quam in ipsa ecclesia usque
 ad Arnulphum regem reges habuerant, Leodienses
 episcopi regali concessione sibi retinerent, videlicet
 abbatem, quem congregatio libera sibi elegisset, ipsum
 proficerent, advocatum quoque secundum eligentium
 votum ecclesie constituerent. Cf. Ann. Leub. a. 972,
 SS. IV, 15; Stumpf, Reichskanzler 601.

ensis ecclesia eum in patrem et dominum^a preelegerit, melius sibi iudicans Leodiensi ecclesie subiacere propter accommodatum^b presidium, quam ad regiam celsitudinem interpellandam, que maioribus debetur negotiis, se supra se extendere. Itaque merito beati Negeri et auctoritate imperiali Gemblacensis ecclesia vel abbatia Leodiensi cessit ecclesie^c. Et cum tot et tanta egerit in patria, ut non immerito pater diceretur patrie, non semper tamen totus cessit Leodiensi ecclesie: prerogativa bone fidei et meritorum, constitutione principum curia fecit eum patronum puerilis etatis Ottonis imperatoris^d. Cuius studio et diligentia quam supra etatem suam puer ille profecerit; quomodo Alpes cum exercitu superaverit; quantum Cremonenses multitudine civium et magnitudine opum adversus imperium erectos humiliaverit^e; quomodo civitatem eorum contriverit, ut in signum dilectionis milium in ea sparserit; quomodo totam Ytaliam cursu 16 annorum sibi subiecerit; quam gloriose in Urbe dyademate^f imperii coronatus fuerit; quomodo quos armis ad se timendum subegerat clementia ad se amandum subleyabat, et disposito pacificis legibus trans Alpes Romano orbe, quam gloriosus victor ad Renum redierit et digna imperatore gesserit, Aquensem ecclesiam exornaverit: si huius narrationis hystoriam melioribus debitam scriptoribus secundum suum ordinem ingredi auderemus, plus esset opere proposito, quod hac digressionem insereremus.

Temporibus eius siccitas magna vernalis, vnde et satio primitiva impedita et fames ingens secuta est. Fertur enim etiam precibus eius annonam pluisse de celo in Hasbano; alii etiam pisculos parvos^g de celo pluisse ferebant. Postea nix de celo nimia decidit, ymber etiam continuus, qui autumnalem sationem^h denegaret omnino. Episcopus vero Nothgerius, iudicio communis ieiunio, periculum imminens reppulit. Terra motus quoque factus est permaximus, cometesque apparuit splendidissimus. Nono decimo Kalendasⁱ Ianuaris circa horam nonam, fissus celo, quasi facula ardens cum longo tractu instar fulguris illapsa est terris tanto splendore, ut non modo qui in agris erant sed etiam in lectis^k, irrupto lumine, ferirentur. Qua celi fissura sensim evanescente, interim visa est figura quasi serpentis, capite quidem crescente, cum ceruleis pedibus. Que pericula oratione viri Dei sunt adnichilata. Illo tempore quidam religiosus ab Iherosolymis rediens in Siciliam, seclusus cuiusdam humanitate aliquandiu recreatus, didicit ab eo inter cetera, quod in illa vicinia essent loca eructantia flammarum incendia, que loca vocantur ab incolis olla Vulcani. In quibus anime reproborum luant diversa pro meritorum qualitate supplicia, ad ea exequenda depulatis ibi demonibus; quorum se crebro voces, iras et terrores, sepe etiam ululatus audisse dicebat plangentium, quod anime dampnatorum eriperentur de manibus eorum per elemosinas et preces fidelium et hoc tempore magis per orationes Cluniacensium orantium indasse pro defunctorum requie. Hoc per illum abbas Odilo edempto, constituit per omnia monasteria sibi subiecta, ut sicut primo die Novembris sollempnitas omnium sanctorum agitur, ita sequenti die memoria omnium in Christo quiescentium celebretur. Qui ritus ad multas ecclesias transiens, fidelium defunctorum memoriam sollempnizari fecit. Quam consuetudinem etiam episcopus Christi Nothgerus ad suam dyocesis transiit eamque sollempniter fieri ordinavit. Castrum preterea Valentianum situm in marchia Francie ac Lothoringie, quod Balduinus comes Flandrensi invaserat, imperator Henricus obsedit, concurrentibus ad auxilium Henrico rege Francorum et Richario comite Normandorum. Sed quia idem rex de obsidione recesserat inefficax, vocato in auxilium quem predicto episcopo Nothgero, contra Balduinum profectus, eiusque auxilio et consilio munitus castrum Gandavum invadit, et depopulata terra, aliquot Flandrensi primores capit. Cuius Balduinus perterritus, imperator satisfecit, Valentianam reddidit, datusque obsidibus, cum sacramento fidelitatis manus ei dedit.

A. addit postea calamo fugitivo: Predictus abbas Cluniacensis, tam ipse quam eius successores, plures ecclesias in parochia Leodiensi acquisivit, in quibus religiosi monachi ab ipsis sub homine prioratus sunt statuti, qui nocte et die pro statu ecclesie aures divino misericordie non cessant perpulsare. Prima est prioratus sancti Siphoriani in Busco; secunda prioratus sancte Marie de Vertrois; tertia sancti Stephani in Nameka, in qua pridem fuerunt canonici; quarta prioratus sanctimonialium in Holo; qui dicitur sancti Victoris; quinta prioratus sancti Petri in Aqualia.

A. addit postea calamo fugitivo in eadem scheda: Eo etiam in tempore a domino Aufredo comite Lovanensi de consilio et licentia venerabilis Negeri episcopi fundatum est cenobium sanctimonialium beate Marie in villa de Turnes, quam tenet comes Brabantinus a Leodiensi episcopo. Hic itaque Aufredus comes in episcopum inferioris Traiecti divina inspirante gratia cum esset electus, suam conjugem, sanctam videlicet Hilsuindem, in dicto cenobio constituit. In quo filia eorum sancta Benedicta primo regimen animarum sub regula beati Benedicti suscepit; ubi et meruerunt sepeliri. Beatus vero Aufredus, constructo cenobio apostoli Pauli in civitate Traiecti inferiori, in eadem sepulturam accepit.

a) b. d. bis scriptum del. e. b) in dyademate e. c) unte inclusa scripti 2 in scheda avula duabus columnis. d) e corr. e. e) rationalem corr. sationem e. f) interioris e. g) vicina e. h) Normandorum e. i) satisfecit 55 corr. satisfecit e. j) tam — successores superscr. e. k) a. l. in ras. quatuor fere vocabulorum. l) post statu ras. erata. m) superscr. e. n) cas. e. o) a — episcopi superscr. e. p) venabilis e. q) b. M. superscr. e. r) in ras. e. s) sum — dicto in ras. e. t) e. p. in ras. e. u) ita e. v) natura sex fere vocabulorum in marg.

1) Cf. Gesta abb. Gemblac. auct. Sigoberto e. 23, 88, VIII, 534; et confirmationes Ottonis secundi et tertii, Stumpf 775 (ad a. 950), 884 (ad a. 955) et 1281. Vido Chapoval. I, 209, 211. 2) Haec fabulam impluit. 3) Sequentia ex Ruperti Chronico S. Laurentii Leodiensis desumpta sunt. Rupertus rursus Sigobertum ad a. 950, 1000, 993, 1006, 1007. exscripsit. Cf. praefationem p. 8 n. 2. 4) l. e. Aufredo. Cf. Hirsch, Jahrbücher des deutschen Reichs 60 unter Heinrich II. I, p. 350 sqq. 5) Thorn ad Mosam, supra Ruremonde. 6) Heresit apud Thietmar. IV, 23, 88, III, 777. 7) Cf. Alpert. de diversis temporum II, 16, 88, IV, 708.

54. His diebus inter alia innumerabilia bona que gessit castrum Hoyi Leodiensi ecclesie acquisiuit, sicut testatur privilegium ab Ottone imperatore confirmatum, cuius iste est textus¹: Otto^a divina favente clementia rex. Cunctis fidelibus nostris presentibus scilicet et futuris per scripti huius preiudicationem manifestari volumus, quia ad huc celsitudinem nostram venerabilis et fidelitatis nostre in omnibus exsecutor

5 Noster Tangrentium vel Leodientium episcopus, ut et vel successoribus eius sancte Marie sanctoque Lamberto deservitis comitalium Holensem, quod in nostra ditione hactenus erat, quodque Ansfredus comes, illustris vir, qui illum ad presentem tenebat, pro Dei honore et predictorum sanctorum veneratione ipsiusque episcopi amore reddiderat, perpetuo habendum concederemus, et quia quod reliquum erat regie ditionis, in moneta archiepiscopi et theloneo reliquisque redditibus, munificentia regum vel imperatorum predecessorum nostrorum ecclesie sancte Marie Leodio vel Hoyi ponne tam cesserat, et dilectissima mater

10 nostra Theophania imperatrix scendum petebat, ratum durimus eius subvenire petitioni. Haque pro animi nostre vel antecessorum nostrorum remedio vel Dei servicio melius et fidelius explendo, quicquid camera nostra processu poterat ad comitatu tam dicto, ecclesie supradicte vel huius episcopi concedimus. Et ut hoc ratum et firmum credatur, anxi nostri impressione subterfirmari iussimus. Acta sunt hoc circa annum Domini 990^b.

15 ^a) Notentis interpolator add. in marg.: De hoc itaque Ansfredo comite dicit Sigebertus monachus: Clarebat etiam hoc tempore inter nobiles Gallorum Ansfredus, comes Hoyensium. Qui cum etiam fuisset comes Bratspanium, non minus iusticia quam potentia seculari famosus, deponito militie cingulo, tonsuratus in clericum, eo proventus est, ut ordinaretur Ultraiectensis ecclesie episcopus. P. 2. b. 67.

55. Et quanta fuerit illi in educandis pueris scolaribusque disciplinis instruendis sollicitudo — — redeuntes superarent. A. 29.

20 ^a) A. add. in marg.: Anno Domini 994. sanctus Albertus, episcopus de Praga civitate Boemie, et Pravia martirizatus. In cuius honore dominus Nogerus ecclesiam parochialem iuxta beatum Iohannem evangelistam edificavit, cuius ius baptisterii et extreme unctionis locius insule contulit. C. 2. 2. 4. C. 2. 5. 1.

56. Cuius eruditiois occasione plurimi eorum etiam in religionis ac sanctitatis disciplina circa eum in tantum profecerunt, ut idonei fierent rectores ecclesiarum. Ex illis quippe multo civitates gavise sunt se habere pastores, quarum

25 Salzburgenis ecclesie archiepiscopum habuit Gontherum, Cameracensis duos, alterum alteri succedentem, Rothardum et Erluinum, Viridanensis Haymonem; qui Haymo magistrum sequens in urbe Viridunensi monasterium sancte Marie Magdalene et sancti Mauri postea construxit²; et Tulleusis ecclesia Herzelonem, Tractensis Adelbodum. Licet a nullis etiam aliis episcopalem gradum non asseratis, qui sub eo nichilominus coaluissent, quam plurime recte sunt ecclesie; ex quibus Durandus postea Leodiensis episcopus Ravenbergensem ecclesiam religionis

30 et artium liberalium disciplina illustravit, Obertus cum quibusdam aliis secum hinc abductis Aquenorum clericorum vitam permissio licenti contagio depravatam ad sancte religionis statum pro posse reduxit. Quid de Huboldo dicam, qui, dum adolescentulus a scolarum disciplina hinc defugisset, Parisius veniens, sancte Gerovele canonicis adhaesit; in brevi multorum scolarum instructor fuit. Ubi cum aliquandiu, domno Notheo ignorante, moraretur, tandem canonice episcopalis sententia executione compulsus est redire, pluribus relictis studiorum ac moralitatis insignibus. Cuius vitam bene satis

35 morigeratam acceptans episcopus, gratia ac donis muneratum ad virtutis studium amplius accendit. Idem postea sub pontifice Baldrico Pragae Boemie civitatem transmisit, cum nonnullis huiusmodi christiane religionis documentis desisset, ad nos iterum cum honore remeavit. Multi quoque alii sub tanto patre educati, religionis et studii liberalibus diversa illustraverunt loca. Quorum vita religiosa moribus et doctrinis insignita paterne prohibitio evidens est documentum. Nec hoc silentium, quod inter cetera pietatis opera, prudenti admodum usus consilio, in tres equas portiones prelia

40 ecclesiastica divisi; quarum unam sibi suisque successoribus retinuit, alteram ecclesie et monasteriis imperavit, tertiam militibus, qui ecclesiam armis protegerent, habere concessit.

57. Et ut de sanctis eius moribus aliqui adhuc breviter enarremus, erat pauperibus mitis — — magistrum repraesentare studuit nostris quoque temporibus, sicut in sequentibus ostendemus. B. 2. 30.

45 ^a) A. add. in marg. inferiori (p. 176): Anno Domini 1001. Otto tertius Imperator, filius Ottonis secundi et domine Theophanie imperatricis, expeditionem iam tertio motens in Italiam contra rebellantes Romanos, prius subactis hostibus, veneno a muliere dato, vita decessit, 5. Kal. Februarii, anno regni eius et imperii 17. Corpus eius Aquigrani castro apud sanctam Mariam in choro conditum est. Ubi ipse et dominus Nogerus, tutor eius, 25 canonicos partim de suis prediis, partim de redditibus ecclesie Capremontis constituit et addidit, quia in dicta Aquensi ecclesia, postquam vastata

50 extitit a Normannis, non erant nisi 12, et sic modo sunt in ea 40 canonici, cum sanctus Karolus, qui eam fundavit, dicebat 20 clericos, qui Deo et sue genitrici nocte ac die sub regula beati Augustini episcopi in ea servirent, statuisse.

58. Igitur deductis Nogerus universis laboribus, quibus ad honorem imperii et decorem domus ecclesie Dei bona fide et bono fine diversis in locis et temporibus feliciter laboravit, unde scriptum est:

Quatuor explevit partes extenta plagarum
Fama suis meritis.

a) e corr. c. b) 995, corrigendum. c) Clarebat e. d) ultraiectensis e. e) s, et, beatu, cu, m absc. f) officium. g) sequentia ead. manu postea addita. h) baptisterii corr. baptisterii g. i) mortalitatis corr. moralitatis e. j) mitia e. k) presente corr. sequentibus e. l) superer. e. m) veno e. n) Mari e. o) predius e. p) conditum e. r) s. a. m. e. l. e. xi. fursui in marg. A.

1) Textus quem noscer praebet mutilatus est; integrum ex libro chartarum eccl. Leodiensis sumtum vid. apud Chapeavill. I, 215; cf. Stumpf 684. 2) Cf. Grat. epp. Viridunensium Contin. c. 7, 88. IV, 47.

62. AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. L. II.

constituto super Renum monasterio sanctimonialium in villa Iulica¹, sicut privilegia² eiusdem ecclesie in bible conscripta testantur, rediit Leodium iam in processa etate, et ibi episcopali officio, verbo et exemplo, clerum et populum ad meliora provehere sollicitus fuit. Unde scriptum est:

*Vulgari plebem, clerum sermone Latino
Erudit et satiat magna dulcedine verbi,
Lac teneris prebens solidamque valentibus escam.
Sponte cadunt hereses sub forti milite Christi,
Fraus et ficta fides, tumor et commenta fugantur,
Et deprensa tremunt tamquam sub iudice morum.*

Hospitalis adeo fuit, ut de ipso scriptum est:

*Nusquam sic colitur totis affectibus hospes;
In laribus putat esse suis, qui venerat exul.
Pauperibus victus, nudis non desit amictus.*

171. Ita sermo Dei vivus et efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti in eo fuit, ut, quis-
15 quis decretorum ecclesie violator extitisset, si post ammonitionem contumax et quasi lapi-
datus cordis duritia fuisset, penam obdurationis sue portaret, in quem episcopali auctori-
tate maledicta congesisset. Unde scriptum est:

*Nam sumus experti, quicumque fuit violator
Ecclesie, postquam hunc feriens anathemate vitavit
Corpore et exclusit sacro vel sanguine Christi,
Ivit in exilium, respiscere ni properasset;
Si rabie caruit, sed non porrigine turpi
Et reliqua scabie, quam postea nemo piaret,
Aut fregit collum vel amatos perdidit artus.
Talis erat reprobis, tam formidabilis omni
Periuro, prodoni, furi^b, non perfidus ausus
In faciem venisse suam.*

172. Et in crucibus aureis, que sunt in ecclesia sancti Lamberti, quas ipse fecit, scriptum est
de eo:

Certa salus vite Notgerum salvat ubique.

Quando ergo a maioribus negotiis ad quietem evadere poterat, ad Sanctum Iohannem
se conferebat. Ibi in domo adherente^c interiori claustro, quam sibi edificaverat, domi erat;
ibi tanquam in familiari sinu operis sui orationi et lectioni et infirmorum visitationi et
pauperum alimonie vacabat; ibi tabellariis et scriptoribus scribenda dictabat. Epistolam 35
operis eius sententie validudine et ornatu verborum lucidam de puericia beati Lamberti et
merito Landoaldi confessoris et Landrade virginis oppido Flandrie Gandis in ecclesia sancti
Bavonis legi^d, et visum est nobis, copia dicendi stilum ipsum magestati persone convenire.
Et ideo loca ipsa, in quibus scripta ipsius vel de ipso repperiuntur, et versus aliquos anti-
quitatis de multitudine exceptos eisdem verbis et metro quo in antiquis libris inventi sunt 40
annotare curavimus, ne^e ex favore magis quam ex cognitione loqui videamur. Et si in
assertione veritatis, in commendatione honorum que ipse fecit, stare vellemus et valeremus,
peccare nos non crederemus. Ipse enim dominus et pastor noster Notgerus ecclesiam^e
beati Iohannis evangeliste in exemplum eruditionis et operis secundum claustralem disci-
plinam bonis personis iniciavit. Nam prepositum et decanum de ipsa congregatione fra- 45
trum elegit; custodem et magistrum scholarum et cantorem, attributo unicuique dignitatis
sue officio et laboris solatio, constituit, et dispositis omnibus que in usus canonicorum vel
secundum canonicam diligentiam pertinent, principale altare in honore beati Iohannis euan-
geliste manu sua consecravit et totam ecclesiam intus et extra cultui divino dedicavit.
Oratorium beati Remigii et beati Hylarii in eadem ecclesia singulari favore constituit et his 50
173 consummandis quasi universi operis sui supremam manum imposuit. Ab ordinatione enim

a) in pr. corr. pr. e. b) fur e. c) adherentem e. d) nec corr. pe e. e) A. in ras.

f) Iulich. 2) Haec est epistola, quae prologi loco AA. 88. Mart. III, 35. Cf. quae perlucide de hac vita
vitae et Landoaldi a Herigero conscriptae praefixa et Notgeri litteris disputavit Kopke, 88, VII, 138.
est. Edidit eam ex codice Gandensi Henschenius.

sua per annos sexies sex^a in episcopali opere laboravit, et tunc cursu consummato, fide servata, septimo annorum senario ad sabbatum quietis depositione^b carnis migravit. Unde scriptum est in versibus predictae antiquitatis:

Presuit ecclesie per septem iustra vel annum.

Vel ibi pro Et posito. Et quia sine dolore non perditur quod cum amore possidetur, tota civitas, tota patria obsequio funeris affuit; senes cum iunioribus, pusilli cum magnis affluunt de castellis et oppidiis. Clerus tamquam familia spiritualis ad plangendum suum patrem familias convenit, et, ut brevier dicam, de tota regione catervatim ruunt ad flendum super eum, qui vixerat leticie multorum. Itaque non sufficit vespere et mane dies unus ad sollempnitatem exequiarum, quia quilibet principalium ecclesiarum, quas ipse in civitate fecerat vel perfecerat, ad vitandam ingratitude[m] humando corpori se debere singulares exequias professus est. Prima igitur dies luctuose celebritatis in ecclesia sancti Lamberti deducta est; secunda in ecclesia sancte Crucis; tertia in ecclesia sancti Martini; quarta in ecclesia sancti Pauli; quinta in ecclesia sancti Iohannis, ubi ipse supreme voluntatis sue testamento, quod nulli in signum servate usque in fidem humilitatis [ostendit^c], in angulo cripte humilioris in oratorio sancti Hylarii se sepeliri constituit. Quod et ita factum est anno dominice incarnationis^d 1007^e, 4. Idus Aprilis^f, fastigium regni et Imperii [post^g mortem Ottonis tertii tenente Henrico secundo].

50. Quadragesimus septimus post Notgerum episcopatum suscepit Baldricus [secundus^h], vir generis et An. 31.
20 morum nobilitate conspicuus, [aⁱ sancto Heriberto archiepiscopo^j sacratu^k].^l Qui cum bonis antecessori que sollicite studeret assimilari, in honorandis ecclesiis eorumque rebus augendis magnificus fuit, adeo ut nullam in episcopatu sua ecclesiam, nullam preterisset sanoniam, quod non aliquis vel agrorum vel decimarum fructu donaverit, et ex pradiis sui patrimonii Christi pauperes in ecclesiis Deo servientes heredes fecerit. Inde est, quod valens illudium^m Pennardum nominatum maiori ecclesie ad sustentandos vs eo vigintiⁿ quatuor pauperes perpetuo contulidit^o; sed et comitem^p Arnulfum cum sua coniuge liberis orbatos monitis ad hoc perduxit, ut ecclesiam sibi heredem pro animarum avarum remedio facerent. Eius etiam temporibus Gerardus Cameracensis episcopus cum fratre suo Godofrido Florinense oppidum cum monasterio in honore sancti baptiste Iohannis in eo constructo Leodiensis ecclesie subiecit dominio. Cui monasterio, ne qui ibidem Deo serventibus minus suppeteret, duxit ex sua parte presatus episcopus Baldricus gratis addidit ecclesias, [Liers^q iuxta Leodium et sanctam Mariam in Rovera]. Ipse, presente Coloniensi archi-^r 76. Bal. 6
30 episcopo, sancto^s videlicet Heriberto, sancte Marie sanctique Lamberti ecclesiam a venerabili Notgero tenulo opere constructam quinto Kal. Novembrii dedicavit, quando duarum olivarum, sicut Symonis et Iude, mundus agens memo-^t 76. Bal. 6
riam. Post cuius dedicationem tertia die non minori devotione utriusque sexus et etatis multitudine pene in extremo civitatis nostre situm uterque dedicavit ecclesiam in honore sancti Bartholomei apostoli. Quam vir nobilita-^u 76. Bal. 6
Godescalcus, maioris ecclesie prepositus, edificavit et in eadem, sicut usque^v in presentem diem cernitur, tumulari moruit.
35 In usum etiam duodecim fratrum, quos ibi aggregavit, quorum numerus apostolice congruebat ordini, sua illud deputavit. [Nam^w antea quedam ecclesiola ibidem^x fuerat in honorem beati Servatii^y edificata, et cum in Traiecto^z ecclesia, que beati Servatii^{aa} continet membra, usque ad illa^{ab} fere tempora in honore apostoli Bartholomei^{ac} fuerit dedicata^{ad}, fertur quod placuerit imperatori^{ae} ac episcopis, quod earum patroni mutarentur^{af}, et sic Traiectensis retinuit^{ag} nomen beati Servatii, ista^{ah}

40 *) A. add. in marg. inferius: Ecclesia sancti Geoguli in Florines^{ai} hils diebus cepit per Arnulfum^{aj} nobilem de Humilaco, qui fuit^{ak} Alpaidis et Godofridi^{al} filius. Idem Arnulfus filios habuit Godofridum nobilem et Gerardum episcopum Cameracensem^{am}. Dicitur, quod, cum multi in Leodiensi episcopatu ex devotione laborarent in edificandis diversorum sanctorum monasteriis, quidam Deo devotus in spiritu raptus vidit beatum baptistam ac precursorem Domini conquirentem, quod nullus operam dabat in construendo aliquo cenobio nomine ipsius. Quod cum predictus episcopus Gerardus comperisset, statim domino et beato baptiste Iohanni voto se astrinxit, quod eius nomini in suo patrimonio monasterium edificaret^{an}. Quod et fecit. Nam cenobium sancti Iohannis baptiste in Florines Deo edificavit^{ao} et bonis temporalibus sufficienter^{ap} dotavit; cui presuit domnus Benedictus abbas primus, vir religiosus.

50 a) id est xxxvi add. A. in marg.; paulo inferius in margine dorum conspicitur verba partim abscissa: Nogerus xxxvi . . . episcopus. b) despos. corr. depon. c) fuit in ras. e. e) deest e.; ita supplent Clapeau. d) Q. a. l. t. s. d. inc. in ras. e. e) add. A. in ras. et in marg. f) add. A. g) add. A. in marg. h) assimilari e. h) vng. e. i) contradicis corr. contradidit e. j) add. A. in loco vacuo inter columnas. m) archiepiscopo cum sancto e.; corrari. n) e corr. e. o) unctio inclusa addit A. in margine. p) ibidem, orna, raice, qm, illa, dr, ata, peratori, via, eu, a obsequio. q) Floris e. r) his scripsit, sed corr. e. s) Godofridi e. t) monasterio e. u) e. m. corr. m. u. e. v) sufficienter e.

1) Anno 1008, secundum Ann. Leodienses, 83. IV, 18, Camerac. III, 18, SS, VII, 470. 7) Sedis s. 1012-1049, quibus maior fides est; *g* Ahn, Bild, a. 1008, SS, III, 93. Gest. epp. Camerac. II, 1, SS, VII, 465; *ibid.* Cont. t. 3, p. 491. 8) Circa a. 1015. Cf. Gest. epp. Camerac. III, 19; *Sigeb. sanct. Gembl.* a. 1010, 1015, 60 diensile secundum Clapeauvill. I, 222. 9) Coloniensi, SS, VI, 391. Vid. Hirsch, Heinrich II, II, 193 sq. 4) Lothensem. 5) Florennes. 6) Vid. Gest. epp.

dedicatur^a, sicut dictum est, in honore^a apostoli. Dicitur, quod sanctus Ulbertus^a gloriosus martir in eadem quiescat^a, cuius^a festum agitur 14. Kal. Noyembris^a, et miles^a Francorum nobilis rus . . .^a Werricus. Haimoni episcopo Viridunentium^a et fundatori Sancti Mauri^a sanctimonialium^a et Sancte Marie Magdalene clericorum hoc tempore^a imperator Iopiliam dedit^a iuxta^a Leodium. Hic Henricus imperator^a abbati Richardo^a Viridunensi professionem^a fecit^a et eius consilio totus^a se submitit, volens apud Sanctum^a Vitoneum monachus fieri^a. Sed sanctus abbas Richardus^a in virtute^a obedientie ei injunxit, ne Imperium^a dimitteret quamdiu viveret, et eum ad imperandum remisit^a.

V. Bald. 7. 60. His diebus idem Baldricus episcopus pro salute ac munimento ecclesiarum, quae suo subiacebant potestate, super affodium suum quod Huguardis erat situm disponebat edificare castrum. Cuius opus mature instituens, primo ad tutelam eiusdem castrum opimum procepit fossatum fieri. Quod adhuc, ut illius villa testantur incolae, perseverat. Huic incepto comes Lovaniensis Lambertus, cognomento Barbatus, vir prophane mentis et moribus, vehementer episcopum offendit, et ne fieri debeat, directa legatione contradicit; fateturque, illud castrum, quod intendebant construere, multum oppido suo officere. Benigne respondet episcopus, pro salute et tutela ecclesiarum se id opus instituisse, oppido eius nihil officere, nec sibi nec suis rebus bene consulere, et huius negotio contumaci obviare animo et fidelitatem, quam sibi et sancto Lamberto fecerat, irritam faceret; se ab incepto nullo modo velle desistere; ut id fieret eius suorum impedimento militum, suppliciter orare. Ad haec dum fremere incipiens, cepit minari suo potestate tyrannidem, pauperum oppressionem, ecclesiarum rapinam. Quid plura? Quod minatus fuerat, ad effectum perducit; in bona ecclesiarum manus extendit, nullo obstante iuravit, inde suos milites, magis rapine aptos quam militiae, ditatos ad maius episcopi detrimentum hortatur et accendit. Cuius tempestati se primo inconsulte iros episcopus obviam, legatos misit ei, ut publicis ecclesiae delictis manum cohiberet, ne cogere eum exerere gladium et anathematis intorquere iaculum ille obtinato animo preces episcopi cum legatis respiciens, pacem resutare, nec Deum nec hominem revereri, parum de futura excommunicationis censura timere. Ubi advertit episcopus, cruentum hominem ex industria insanire et nec ratione nec tempore posse sedari, ad sua prosiliens arma, virga vitur pastoralis cura, hunc anathematis vinculo ligat, ut improbitatem illius tali saltem cathena coherceat. At ille quasi maiorem furendi nactus occasionem, cepit magis infestus esse villarum et agrorum vastare. Proclamationes interim ad episcopum super hoc negotio perferuntur plurimae, tam pauperum quam ecclesiarum in dies sunt querimoniae. Tot infinite voces sectant episcopum ad clementiam, nec sine gravi gemitu suorum illorum luctuosam valet audire hystoriam. Inter maxima pia mentis auspicia animadvertit, hunc malo non esse alium defensorem praeter Deum et se ipsum. Ecclesiae dampnis, orphanorum lamentis consulendum, potentis insanit hominis, ne magis insoleresceret per licentiam, fortiter occurrendum. Rursus tamen ad superbum principem legati diriguntur, qui obsecrant, ne patientia episcopi abuteretur; sed iterum, sicut prius, cum minis et indignatione respiciuntur. At episcopus veritus, ne ultionis dilatio maior fieret illorum dol de solatio, decernit pro ecclesiarum defensione huic pesti mature occurrere et quasi ferrum de manibus extorquere. Talem enim illum cruentum expertus fuerat, ut nec pudor nec patientia nec ratio revocaret a furora. Ne tamen aliquid invidiosae super hoc redundaret, et sua mentis sequendo impetum, vocatis nobilibus qui ei fidelitatem fecerant, causam eis exponit et adiutorium sicut debent ab eis requirit. Illi, auditis querimoniae causis, pari voto favent episcopo: insuper suadent obviam ire, nec in tali negotio utendum esse clementiam, sed austeritate arcu et gladio esse usendum. Praeterquam proficitur nullam de triumpho futuram difficultatem, cum pari sua iustiori causa uteretur, cum hoc certamine vite et salutis plurimorum commoveretur. Sponsiones tali et spe episcopatus animatus, quamvis sciret, pro huiusmodi calamitate magis utendum esse orationis clipeo quam visibili gladio, gravissima circumventus necessitate, paratis militum copiis, ad coherendam procedit cum hostibus manum. Ad communem enim omnium talis congressio spectabat salutem. Nec ab hoc caritatis officio vacabat ecclesia, in qua pro salute bellatorum se habent assidue plationes hostiarum. Sed declarata evidenter rei exitus, ob commune populi nefas Deum nosse ecclesiarum exaudire preces et gemitus. Nam victoria ad alteram transiens partem, luctuosum nostris divino favoret iudicis repente confudit exitum, hostibus vero praeter triumphum gloriam insolentiam et gaudium. Nec profuit ex hac parte sedem, pietatem, honestatem certasse, parumque obtulit illic fraudem, ecclesiae, inhonestatem, minus coheruisse. Sed, ut vera relatione didicimus, congressione prima nostrae cessit parti victoria.

Deinde comes Namucensis, turpi motu fuga sui nepotis, paratis militum suffragiis, se ad actum quam velocissime contulit, et factio gravi impetu, sedeunte cum suis Lovaniense comite, episcopi fugam militibus nichil tale suspicantibus incussit. Perhibetur etiam, in illa congressione praeter vulneratos et captos trecentos homines vita caruisse. Nos tamen, quid horum verum credatur, ambigimus totumque Dei iudicio quicquid ibi gestum est reservamus. Huius tam luctuosus belli exitus evenit Huguardis, 8. Kal. Octobris, quando tercium sui episcopatus agebat annum; sed quem hunc habuerit talis factura, docebant sequentia. Perlati igitur ad urbem nostram tanto calamitatis cognitio, triumphus hostium, episcopi fuga, sui ruina exercitus, occultum sed nunquam insidiam Dei iudicium; quis luctus, que mestitia, que vulgi opinio, quis civium in deum erat motus! Amor nimirum singularis pro pastoris quaedam pietatis lacrimas extorquebat modumque in dolore haberi non sinebat. Episcopus his erumpens pulsatus, tenensque in dolore modum, tam seve potestate patientie opponit clipeum, Deo gratias agit fideique suo probationem auro, quod per ignem probatur, reddit puriorem. Pro his tamen qui in illo prelio mortui fuerant curvatus ad Dominum, cum lacrimis sicbat: O bone Iesu, ob mea scelera talem evenisse incuriam, nec brachii robor extanti nec angelice me virtutis meruisse presentiam. Sed cur indiscreta cedo unius delicto tot perierunt anime? Quare inter hostes tuos non fuerunt, qui devotionis militiae

a) de, ono, et, cuius, quomodo, Viridun, et, sancti, de tempore, ut, tor, esset, tus, anctum, t, te, perium abstracta. b) de, de, 60
 c) absc. ; supplert qz Chapeau. d) q corr. e. e) absc. e. f) h supradict. e. g) hic auctor quaedam
 onfuit, quae de villa supplenda sunt. h) vellet e. i) dictat e. k) eo del. e. l) profertur e. m) no e.
 n) advocata fratrem del. e. o) conservandam e. p) spectabant corr. spectabat e. q) favente corr. favore e.
 r) victoriae corr. victorie e. s) q e. t) docebant Pd. Bald. u) sua del. e. v) em e. w) hic incipit scriba B
 in media pagina.

1) Cf. Bertarii Gest. epp. Viridunensium Contin. c. 7, SS. IV, 47. Piseo, Historia eccl. Leod. I, 159.
 2) Cf. Mirac. Richardi, SS. XI, 290; Bresslau ap. Hirsch III, 364.

sacramentum, sedem terrarum? Ergo ego huius culme causa, ego homicida. Ne vos sanguinis accuset, meo partium arguunt studia. Gregis enim decolatio ad pastorem referretur ignaviam, cuius vita et meritum suorum robur et defectus debet esse hortium.

¶ Hic almirum tempestate erat venerabilis Iohannes nomen — In loco etiam nostro, quem plurimum dilexit, ubi tumulari meruit, suo monumento picture dereliquit. Cancellum enim nostrum honesto deplaxit, sed antiquo eius illa picture, nova superveniente, est deleta. Quo autem causa adventus huius viri ab Italia — Ne ergo vir tantus ad varias occupationes intra curiam suam aliquam sustineret penuriam, episcopus Iohannem Baldricum nostro Leodiensi episcopo commendavit, ut humane tractaret, fovaret, monuit et curavit. Amplexus est episcopus Baldricus virum egregium, quasi a Deo oblatum — et invenire medicinam. Vix reverentissimus Iohannes — ut Domini furor verteret in clementiam, possetque populus mereri indulgentiam. Benigne huiusmodi ammonicio in pectus episcopi descendit — cum suis habet consilium, quo loco basilice sui fundamentum. Quorundam fuit sententia, hanc posse constitui mansionem in curia Amerina — Ut ergo binario succederet ternarius, prefatus Baldricus episcopus in honore beati Iacobi apostoli, qui dicitur esse frater Domini, monasterium edificare incipiens, fundamenta quidem basilice locit. Erat autem locus huius operi destinatus sita horridus et incultus, tantum ferrarum gregi cogitatus, ut nichil differre videretur a deserto multoque deterreret ab hoc negotio. Sed Deus ad excidendam tante denuntiatio aliam, dorum suscitavit spiritum, quibus inunctum huius providentia erat officium; vires induisit et animam operisque laborem ad faciliorem quam sperabant direxit orantem. Emundato ergo summa cum indulgentia loco, nigredo transit in candorem, tenebris in splendorem, horror in reverentiam, fructu transformantur in cedrum et mirrum et lignum olive, ac 7. Kal. Maii inchoatur cenobium. Sed subripiente mortis die, cum usque ad vitreas opus perduxisset, imperfectum reliquit. Cripam tamen in eadem ecclesia, in qua nunc corpore quiescit, cum perfectisset idem Baldricus episcopus, presentis Iohannis episcopo, cuius optima in re huiusmodi perfectus erat consilio, cum magna alacritate in honorem beati Andree apostoli octava Idus Septembris dedicavit sibi precioso eiusdem apostoli reliquiis, quas et imperator Henricus thesauris prelati regis in beneficio dederat, modeste et reverenter collocavit. Post hec adductus est ibi conventus monachorum de cenobio Gemblacensi ad serviendum Deo et apostolo eius Iacobo, ubi possessiones et allodia eius pro posse suo idem episcopus sufficienter dotavit; ubi et primus abbas Olbertus vir magne sanctitatis et religionis fuit. Eo tempore in prefato cenobio sancti Iacobi conversans Iohannes episcopus, vitam ducebat angelicam, lectioni et orationi vacans. Qui vocatus a Domino in senectute bona viam universe carnis ingressus est sepultusque est in prefata ecclesia sancti Iacobi in sinistra parte (eiusdem ecclesie) iuxta altare sancti (Lamberti martiris), ubi super sepulchrum eius hoc exaratum est epytaphium:

Sta, lege quod spectas, in me pia viscera flectas.

Quod sum, fert tumulus; quod fuerim, titulus.

Italie natus pollens et pontificatus,

Iohannes fugio pulsus episcopo.

Destinor his horis exul nullius honoris;

Urbe pia Leodium commodat hospicium.

Qua probat arte manum, dat Aquis, dat cernere planum

Pieta domus Karoli rara sub axe poli.

Iacobe, iuste tui memor esto fidelis alumpni;

Hec sit ut aula tibi condita consuli.

Dicta ferunt patrum, signis hoc glorificatum.

Corpus, translatum ter et hic meruisse sepultum.

¶ Hic diebus comes Arnulphus (de Los), de quo superius mentionem fecimus, mortis egritudine incurrit. Recordatus ergo in extremis causam amicicie domini Baldrici episcopi, missa ad eum legatione, obsecrat, ut venire suumque orando tueri exitum dignaretur. Paratus enim erat res suas eius potestati committere, suum quoque castrum sine reservatione contigis vel propinquorum sancto Lamberto titulare. Audita — valeam sentire suffragia. Inter extrema carni amici gemitum affectus a pectore extorquebat — totamque patrie domus concussit familiam, quae clementi animo erga suos una fuerat. Nam et comitissa Leuthgaria, uxor eiusdem comitis — dura esse optimum, in tali periculo implorare episcopi suffragium. At comes Lovaniensis perpendens esse impium et arduum — vobis congruit, vestrum velle, vestrum nosse significare. Hic modus precandi, et spirata precantis maiestate, comitisse mentem impellit ad pietatem, et quod videbatur spectare ad iniuriam et inhonestatem, totum transfertur ad gloriam et honorem, et quod poterat ei vellet negare, animi cum summa prebuit assensum alacritate. Ne tamen aliquid sine sui comitatus ageret consilio minusque pro collato dampnum pateretur beneficio, fidelis usa clientele consilio, tradidit ei honorantium allodium valde bonum — Idem comes ad huius pacis commendationem del allodio, quod a comitissa

a) corr. ex homicidam e. b) e corr. e. c) Amario corr. Amerina e. d) suscitavit e. e) inunctum corr. inunctum e. f) superabant corr. sperabant e. g) diligentia ex via corrigendum. h) corr. ex fructu e. i) transformatur e. k) corr. ex quam e. l) cum del. e. m) i corr. ubi e. n) superat. e. o) hic res super scripta erat, sed postea rursus orata. p) et. scilicet superat. A. q) L. m. scriptis A. in loco vacuo relictis; postea alio abramo mento addidit in marg.; translatus est. r) cernere radendo corr. cernere e. s) Pietas — poli supplet in marg. scribit. t) quero e.; esto Chapeat. u) i in ras. e. v) glisc. e. w) superat. A. x) add. A. in marg. y) mentionem e. z) egritudine e. a) pectus corr. pectore e. b) omnem corr. esse e. c) maiestatem e. d) alacritatem e. e) post consilio rursus minusque pro collato dampnum legitur; corr. f) dicit e.; supplet ex via Bald. g) comitissa e.

1) Cf. Gest. abb. Gemblac. c. 35, SS. VIII, 535. 2) De hoc Iohanne ab Ottone III, ex Italia accessit cf. Vit. Bald. c. 13, 14, SS. IV, 729.

60 AEGION AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. L. II.

Vit Bald 24. Leugarde acceperat, honestam facit episcopo donationem. Quod alodium episcopus postea ecclesie beati Jacobi
 ibid. 28. tradidit. ^a Jam quia hinc vite domus episcopi fuerit, mones tempus expedire et ad felices eius cineris articulum Rec-
 tere. Quod sine dolore aggredi nec volumus nec valeamus, presertim cum affectus de pietatis fonte descendens, gemi-
 tum extorqueat, lingua meta heret, manus cum calamo tremet.

Sigeb. 1015. ^a) A. add. in marg.: Illo tempore Godefridus comitatum Montensem depopulatur — quare in alib 5
 libro.

Vit Bald 27. 63. Ea nimirum tempestate Theodericus comes Fresonie — a facie gladii imminente, a facie arcus extenti, a
 Did. 29. facie gravis prelii. O quam crudele et amarum dies ille prebuit spectaculum — ubi sunt flores rosarum et lilia
 Did. 29. convallium. Opus autem ecclesie, sancti scilicet Jacobi, quia consummare non potuit, imperfectum et non altius
 quam usque ad fenestras reliquit. Pauca predia in usus fratrum deputavit, que tamen cumulari divina clementia obatum, 16
 qui et deum profuerunt ecclesie pio labore et industria. Hic Leodiensium ecclesie 11 annis presuit et 4. Kal. Augusti, ut dictum
 est, hominem exiit, anno dominice incarnationis 1017², pontificatus sui anno 11, sub aposto-
 lico Benedicto VIII, fastigium regni et imperii tenente Henrico [secundo].

ibid. 30. 64. Christo, tui testis Baldrici, quem pia vestis — —
 — — Quare, beatorum prece subveniant meritorum. 15

ibid. 29. Ad sui etiam augmentum meriti preter aliarum dona gratiarum noster Baldricus episcopus pietatem coluit — —
 heredes rerum et fecit et reliquit.

Ann. 83. 65. Post decessum domini Baldrici episcopi 48. Leodiensium episcopus (monachus religiosus,
 Vita vit. magne virtutis vir et imperatoris Henrici capellanus^a, beatus scilicet Wolbodo, successit). Hic clare nobilitatis genus
 Vita vit. ex Flandria duxit. Qui et apud Ultrajectum^b (in ecclesia sancti Martini de canonicis), sub religiosi admodum patris 20
 Ann. 84. in ecclesiastica claustralis vite adoleverat disciplina, quorum pridem imitator in virtutibus effectus, postea magister extitit
 ydoneus. Et licet populis a Deo prelatu exteriorum curam suscepisset — — sub eo locus erat.

ibid. 33. 66. Hanc ob omnia vite meritum imperator Henricus miro dilectionis amplectebatur affectu, ita ut pia caritate
 violentia eum a claustrali quiete abstractum^c primo sibi capellanus faceret se deinde Leodiensium cum pontificatus fastigio
 sublimaret. In cuius nimirum gradus fulmine nil de prioris vite statu laminae, intentiori potius rigore corpus iustitie 25
 edomare, vigiliarum sanctorum impiger executos, elemosinarum ardentissimus distributor. Quid de sanctorum orationum
 eius assiduitate referam? quibus exequendis adeo studiosus erat, ut multas etiam hyemales noctes continuaret in sompnes,
 sanctorum liminis circumendo et pauperum manus, qui et per nota viarum diverticula occurrisset, largiter replendo. Par-
 timonio vero victus adeo et amabilis erat, ut post ieiunium cibo grossioribus ad refectionem corporis uteretur, lauciores
 et exquisitos, qui sibi pro sacerdotali dignitate opponerentur, prius manibus contrectaret, atque sapore pariter et odore 30
 sup. chr. 16. gustato, [pane^d et aqua] vitioribus [que^e] pulmentis ipse contentus, mendicis^f distribuit superba. [Erat enim valde comp-
 licatus et super afflictos pia gestabat viscera, ut plerumque, cum nichil aliud haberet, topia vel aliam ecclesie supple-
 lectilem pauperibus largiretur, donec a camerario suo redimerentur. Vigilium quoque et algoris ita patiens extitit, ut
 sepe, dormientibus ceteris, discalciatis in ecclesia pedibus pernoctaret. Et sicut de sancto Iacobo minore legitur, quod
 multis genium sectionibus nervi eius in modum camelorum obduruerant, sic pedes eius crebra auditate et laboris usu 35
 callosi erant effecti. Solet enim attestari quidam familiaris eius, quod inter lavandum pedes illius frigore et glaciali
 viarum asperitate adustus viderit, quamvis hoc omnes quomodo conamine, exemplo Domini humani savoris insubiliem devoti-
 one auram, sua celebravit].

Vit Bald 31. 67. Cum hinc diebus pontificis fungeretur officio noster venerabilis Wolbodo, vir quo nemo melior, nemo pre-
 stantior probitate, elemosinis, preter aliarum dona gratiarum, que a Deo consecutus fuerat, quibus se et civitatem nostram 40
 quasi quibusdam gemis illustrabat. Qui etiam pro sue sanctitatis merito valde carus erat angulo et inter regie
 domus precipuos eminentior habebatur et clarior. Erat tunc temporis locus, in quo conobium sancti Jacobi
 Baldricus episcopus consisterat, oblivioni et negligentia deditus, nec erat qui artem ecclesie sancti
 Jacobi imperfectam consummaret, animum ad beneficium conferendum applicaret, qui consilium et auxilium preberet.
 Fratres quoque ipsius Baldrici, utique consulari dignitate pollebentes, preter continuum amantissimi fratris iugum pro 45
 contemptu loci salis dolebant et alodia, que frater eorum huic ecclesie dedicaverat, subtrahere et in suos usus redigere
 cogitabant, animumque nunc huc nunc illic dividentes, quo remedii genero sibi consulerent, ignorabant. Sed Deus Israel,
 qui bonum^g optimo sine conclusionis exordium, locum sine consolatione non reliquit, homo hoc ordinis suo respectu clementie
 lacentem et pede nullius momenti parum et parum exactando^h erexit. Contigit autem, ut Henricus imperator pascha
 Leodi celebraret magnifice. Predicti ergo fratres domini Baldrici episcopi, nacti oportunitatem tempus, quo eorum 50
 curis et deserto loco consuleretur — — et post nos heredes nostri. Ad hec imperator: Si preter salutem animarum
 ibid. 33. — dato consilio, conferemus presidium. Ut dixerat imperator — — Post hec imperator rediit. Illo, quantum potuit et
 valuit, de obedientia sollicitus fuit. Tali modo preserta ecclesia Deo auxiliante eam officinis monachis
 sup. chr. 18. apta parvo post tempore perfecta est. [Arnolphus comes Gandensium contra Fresones dimicans, victus
 fuga salutem meditatus est; sed preventus ab illis occisus est. Cuius mortem Theodericus, filius eius, ultro aggressus,
 totam pene Flandiam igni, ferro omnique nocendi arte, populatur. Ad quem debellandum Godefridus dux Lotharingie ab
 imperatore missus est et conserto prelio, non repente, hescitur unde, ab omnibus audita est: Fugite, fugite, capite, capite.
 Cunctis ad tulum. Instat locustarum fugientibus, multisque adversariorum hinc inde preceptis, dux ipse Godefridus ab
 hostibus captivatur. Pro eius liberatione venerabilis episcopus Wolbodo, eo quod illi notus esset et casus, transmissus

a) e corr. e. b) Godefridus e.; ut abie. c) populatur supplert es Sigeb. d) add. A. e) doluit e. f) magno 60
 virtutis vir beatus Wolbodo successit in textu; sed postea correctu A. in margine, quas uncta inclusit. g) Hic et c.
 h) Ultrajectum e. i) haec imperat. b. k) Tunc e. l) obst. e. m) superat. b. n) haec add. 5 in marg.
 o) h superat. e. p) s. l. a. u. bis scripsit sed corr. e. q) exultando Vit. Bald. r) haec addit 5 in margine, linea
 rubra circumducta. s) actutum sup. Chron.

1) Ex Sigeberto, p. 1015. quaedam addere voluit, 3) imperatoris Henrici capellanus ex Anselmo e. 83. 65
 quae his verbis inchoat. 2) a. 1018. secundum. 4) Haec addidit ex Ruperti Chron. S. Laur. Leod.
 Ann. 8. lac. Leod. SS. XVI, 838; Ann. Leodienses, t. 14. SS. VIII, 267;
 SS. IV, 18. Cf. Hirsch, Heinrich II, III, 99.

est. Qui tamquam summi impetus, qui testificat civitatem Dei, verba pacis et concordiae, ubi de conscientia bona et sup. chr. 18. de non facta eructabat, ut quasi quidam celestis virtus, ab omnibus punito est revertitur. Quid multa? Protonibus ventam ab imperatore obtulit, ducem sanum recepit, pacatis omnibus, bellorum impetus conquievit.

68. Venerabilis episcopus noster Wolbodo aliquando commotum contra se imperatoris Henrici solum sibi recon- Aus. 34.
 5. nari gentium, consilio suorum aliquantum pecunie contraxerat, quam eidem Colonie securus, ut placator efficaciter offerret. Sed cum rem relatu pariter et laude dignissimam. Mutato enim repente proposito, cepit secum disquirere, quod si princeps terrenus placandus esset muneribus, cur non potius Rex celestis elemosinis emet^a acquirendus, in cuius manu sunt omnium corda principum? Offensa reorum Dominatore, frustra terrenum regem placari; Creatore placato, hominis, quantumlibet in terra sublimati, minus non debere reputari; sicut nocte ipsa, qua in crastinum profecturus erat, quo collegere cepit pauperibus religiose distribuere, ita ut de illa pecunie summa, qua placari princeps deberet, p. 192. nullo penitus retineret. Imperator interea Colonie iam constitutus, pecuniam, quam satis precurrens sibi noverat ab episcopo coactam, gaudenter prostolabatur; sed cum die, quando sibi presentaretur, expectasset et a referentibus tandem vel geste ordinem et causam cognovisset, sapienter apud se deliberans via nobilis, non ad sui contemptum quod factum fuerat reputavit, quin potius prudentiam pariter^b et constantiam pontificis, quod terrenum principem immortalis Regi non pretulisset, plurimum collaudavit et ea splendido illo suo contemptu, quod cum amplius amaret, invenit suamque vanam potentiam in hac parte a bono sacerdote derisam gavissus est. Audiant hoc episcopi, qui creditis sibi spoliantes ecclesias, minus reterosque palatios canes ditare contendunt ipsique scurrilibus vaniloquiis et turpibus circa reges adulationibus inservire non erubescunt. Ecce, magis celebre in regali aula nostri pontificis nomen nullo tribuendo est^c effectum, quam multorum eam suis adulationibus ceteri collatores munerum. Huius itaque veteris semper- 20 que recentis moris noster hic antistes prorsus immunis, male blandientia seculi lenocinia fortiter calcabat, ad celestia toto desiderio suspirabat et per duos et semi annos, quibus la episcopatu vixit, preter spontaneam qua corpus atterebat afflictionem continua stomachi infirmitate laboravit, eoque magis animi vires roborans, erga subditos tam exemplis quam monitis suis rigorem ecclesiasticis disciplinis, multique a levitate, quam prius fuerant sectati, ad gravitatem morum^d conversi, sanctitatis eius imitatores sunt effecti.

69. Hoc igitur ordine reconciliatus imperatori, non est pretereundum, quod diligens ipse decorem domus Domini, Aus. 35.
 stationes instituit seu processiones, que ab universo communiter clero civitatis ad maiorem ecclesiam certis per annum VII. Vob. sollempnitatibus fuerunt, quatinus per huiusmodi conventus in choro Leodiensi iugiter caritatis mabeat, ut ita dixerim, cunctantes, hoc est, in maiori ecclesia a minoribus tanquam matris a filiabus privilegium servetur competensque subiectio ab eo modificata, qui habitare fecit unius moris in domo, monente et apostolo, sollicite servari unitatem spiritus in pacis vinculo. Labit denique illius enet, quod fecit Moyses, ut lavarent in eo Aaron et filii eius manus suas ac pedes, quando bid 19 ingressuri erant testimonij^e tabernaculum, et quando accessuri ad altare, ut offerrent in eo thymiana Domino, recordari nos facit liber ille psalmodum conspicuus, quem propria manu scripsit, et in quo unicuique psalmo compositum ex eodem est^f se dictam subiecti gratiam, de bono thesauro cordis sui proferens bona. Hic a nobis hactenus diligenter p. 199 observatur, in quo videlicet manus ac pedes nostros, id est actuum sive intentionum motus, compunctione lacrimosa relut enca ad Deum honorate passendum, lavato possimus introitari ad sancta sanctorum. Inter cetera enim etiam letum pilsimam amplectimur Wolbodonis memoriale, cui diebus singulis mos^g erit, antequam divina celebraret^h mysteria, de integro perorari psalterium, thymiana utique Christo acceptabile in odorem suavitatis. [Supradictus autem Henricus rex sanctum Aus. chr. 20. Coloniensem archiepiscopum Heribertum multis affecerat iniuriis, eo quod lanceamⁱ et coronam^k ceteraque regalis non nial nobilitate iudicio tradidisset illi. Denique inter eos die magne fuerunt similitates, et omnia peccata in hoc scandilixata est multum, atrita et commota. Qua de re via Domini Wolbodo valde angustatus est, tum quia regi familiarissimus erat eiusque salutem et honorem diligebat, tum quia archiepiscopus, quem ille offenderat, suis dominis erat sanctusque homo esse virtutibus etiam manifestis clarescat. Monet ergo secretus imperatorem, ne contra sanctum Domini ulterius iram quam proleleret; iustum esse Deoque placitum, ut, qui illum sine causa iniuriatus fuisset, gratiam eius cum satisfactione prior ipse repetere. Memorem eum esse verbi dominici: Qui tangit oca, tangit pupillam oculi mei. Melius esset, si faciem Domini preteriret, qui iniurias servorum suorum graviter vindicaret. Hoc ille oratione flexus, Coloniam venit, in die natalis Domini coram omnibus archiepiscopo sancto Heriberto satisfecit. Ita pravorum factio, que deca- sione huiusmodi exerat ecclesiamque affligebat, cassata est.]

70. Hic [venerabilis] episcopus, postea peracta paschali sollempnitate suo more devotissime, sensit se Aus. 35.
 50. illi a vestigio apparuit et consolans: Quintus inquit, feris necum eris in paradiso. Quo consolatione super mel et suam dulcitate refectus egre, maioribus ecclesie clericorumque nonnullis plus iusto letabundus exposit. Illis congratulanti- lantibus sibi, unione sancta et vaticis Christi sacramentorum seia communit. Denique Poponi, ecclesie Stabulensis epinalissimo tunc abbati, providentiam ecclesie sancti Laurentii commisit, quia nulli adhuc fuerant ad servitendum Deo ille institui vel abbas vel monachus. Ceperat quidem hec ecclesia construi ab episcopo glorioso commendationis p. 200. Eracilio, qui iam in urbe isti sanctorum Pauli et Martini basilicas egregia liberalitate construxerat, sed paucis post diebus eo decedente, relicta est imperfecta, utcumque dotata quidem, sed miserabili facte, quia nec saltem cooperta, nisi quod Notthorvus, qui successerat episcopo, insignis tyum diademis, a Leodium, perfectis tandem et equatis partibus, superpog lectum fecit. Itaque, ut venit dies qui promissus erat venerabili Wolbodo, ipsa via desideriorum suo frustratusⁿ an desiderio. Fuit aliquidem culpa, vilationem tante dignitatis indignis^o equo ut dignis funotuisse. Quispropter admodum 60. mentiscatur, cor suum ipse discussit, et culpam in se deprehendens, Wielandum bone conversationis clericum familiarem sibi obtentus est per tremendam divitiarum maiestatem, quatinus vultum eo lris verberibus subiceret districtis. Vinc- lum igitur suum Dominus non desepit, quem velut sanctum Iob dixisset adraitat: *huc me repr hendo et ego peniten- nam in verbera, in farris et cinere.* Unde penitentis orgie Wolbodonis directa est acut incensum in conspectu Domini, elevato, inquam, manuum illius in mortem respercentis quod sacrificium vespertinum apud Patrem misericordiarum 65. et Dominum totius consolationis. Siquidem sensit per spiritum, carnis se vinculis iam iam absolvendum. Deinde et humilissimis circumstantes ammonerat^p instantius, sine intermissione^q orare pro sui exitus expectatione, orans et ipse Aus. 35.

a) denuo scriptum placandus del. e. b) pri. e. c) superscr. e. d) sunt VII. Vob. e) d' corr. e. f) conspicitur e. g) superscriptum. h) ad. b in marg. i) lancea e. k) coronam e. l) superscr. A. m) luximabili e. n) frustratus e. o) iudice e. p) mentiscatur e. q) intermisit e. r) amovebat e.

70) sine intermissione — posse ex Adelmo p. 35.

Vit. Wob. pariter et passens pro posse; in psalmis et antiphonis incipiendis ipse incipiebat, cantis collectas ipse subiungens. Atque
16. ut hoc efficacius implere posset, linguam vietas iam morte siccam madidari aqua interdum faciebat. Qui igitur sub-
sequenti eisdem feria 3. mox migraturus, crucem dominicam accepit in manibus, et mira dulcedine, affectu inexplebili
An. 35. diu complectens, caput suum petiis admorari eius vestigiis, pedesque crucifixi, manus et latus exosculans, crucifixo
Vit. Wob. Domine, cuius ymaginem foris amplectebatur, reddidit spiritum. Qui, ut suorum reddatur merces laborum, deductus est
16. in via mirabili, quia Laurentio duce transiit in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. Corpus autem eius
venerabile ad ecclesiam beati Laurentii, quem ubi specialem fecerat patronum, cum magna elori se populi fre-
quentia et honore delatum, operoso atque spectabili, quemadmodum spectari potest, in cripta eiusdem ecclesie
sepulchro est reconditum; circa quod aurata historia hoc habetur exaratum apythaphium:

Ingenis carnis honor, sed morum gratia maior

Presulis officio lo local et colto.

Sensit dices, egens, ut oras ad singula presens.

Latit unde salus, his fuit unde cibus.

Hinc eadem cunctis adsum videra nobis,

Hincque salutarum excolimus tumulum.

Migravit autem ad Domum anno dominice incarnationis 1021, 11. Kalendas Maias, presidente sedi apostolice
Benedicto huius nominis octavo, a beato Petro apostolo 144. secundum quosdam hystorographos, gloriosum
vero Henrici iam regni quam imperii anno vicesimo, sui autem presulatus mensis tricesimo. Ad cuius sacrum corpus
multi diversis generis langoribus vexati dum remedia petiti venerunt, ipsorum langorum levames efficax sepe invenorant.
De quibus nostris diebus homo Leodiensis a demonio vexatus liberatus est. Similiter et 20
mulier quedam in anniversario eius ad sepulchrum eius a quartana febre, sicut ab his qui

Vit. Wob. affuerunt audivimus, liberata est. Qui procul subio terre viventium heres de sua re mancipi sanctum Lau-
17. rentium hereditatem munifice, trecentas insuper argenti marchas in opus perficiendo dimittens ecclesie, mirabili affectione,
o martyre sancte, tibi thesaurizatas. Nam et advenisset die, quantum erga te extendisset devotionem cum Deo, qui mensure
hominum corda, plenus nosti. Septem denique matrices ecclesie contulit et in Flandria sibi a progenitoribus dimissa 23
multorum predia recituum, quibus nos violenti homines alienorumque cupidi pervasores adversante Sathan exheredavero,

21. contra diem malitiam, contra seculi huius iniusticiam nobis frustra reclamantibus. Denique ad corpus dilecti Deo Wolbo-
donis quicumque petierunt ex fide, diversorum remediis langorum sospitantur, meritoque illius efficaciam cum ex nobis
ipsis, qui eius beneficiis fruimur, cum ex aliis nonnumquam sumus experti. Et ut de innumeris duos saltem perstringam
breviter, Adelardus in ecclesie sancti Trudonis huius nominis abbas secundus, scorbisimus frenet a se alienatus, dum
ad sepulchrum beati Wolbodonis pertractus fuisset ibique laevissit aliquandiu, suffragio sancti plenam recepit sensus
sobrietatem. Item alius quidam monachus de cenobio sancti Laurentii gravissimo infirmatus atque ad sancti
Wolbodonis misericordiam deportatus est, quo sibi dignanter apparente ac tercio super illum sancte crucis signaculum 30
faciente, tanquam ab ipso retractus morte laevibus sine mora convalescit. Sed corporum sanitates pariunt nonnumquam

22. animarum infirmitates, dum miracula, que debeant excitare ad devotionem, sibi materiam indisciplina vendicent ad
dissolutionem, presertim cum monachico non expeditant instituto vel quieti frequentie seculares. Quocirca improbandum
non fuerit, quod, ut ferebant seniores nostri, primus ecclesie sancti Laurentii pio recordationis abbas Stephanus
hunc aliquando sanctorum episcopum per divinum nomen contestatus sit, quod temperaret h miraculis: tanto fratribus
suebant per occasionem infirmorum noctu et interdum molestie. Verum quamlibet rarecere extunc miracula ceperunt,
tamen per presentiam meritum Wolbodo semper nobiscum est, dum et aliquotiens a religionis quibusdam visus fuerit 40
ad tuum altare, o sancte Laurenti, pro statu sancte ecclesie Leodiensis, presente mirabiliter sancta Trinitate,
archanis divinarum fangi mysteriorum, sacerdos exaudibilis secundum ordinem Melchisedech, cuius hostias tuarum et
odoriferas precum libamenta accepit ac sempiternae acceptet idem trinus et unus Deus, cui gloria et nunc et in diem
eternitatis.

An. 36. 71. Quadragesimus nonus subrogatus est ei in episcopatum Leodiensem Durandus. Hic bona plurima, que
Vit. Wob. antecessor eius ecclesie sancti Laurentii dederat, abstulit et partim ad mensam episcopalem retinuit, partim mili-
20. tibus beneficiavit. Ipse ignobilis quidem generis, utpote ex familia Godescalci maioris ecclesie propositi fuit, sed ingenii
aliquo literarum clara vlguit nobilitate. Hic ergo Godescalcus filius fuit castellani de Morelmez et
electus fuerat a capitulo in episcopatum. Qui cum ad imperatorem pro regalibus suis festi-
naret, obvium habuit dictum Durandum iam ab imperatore episcopatu donatum. Cumque 50
vidisset Durandus dominum suum predictum Godescalcum, voluit ei donum, quod ab im-
peratore acceperat, resignare; sed per eundem Godescalcum firmus in episcopatum pro-
motus est. Erat enim uterque religiosus, sed Durandus in utraque literarum scientia

26. longe satis expeditus. Qui videlicet Godescalcus sancti Bartholomei construxit ecclesiam, ex suis sufficienter
allodis duodecim canonicos instituit, liberalissimo illam Wolbode consiliis et beneficiis animante. Sed Durandus, quam-
quam natus serviliter, tamen in hoc etiam se commendavit nobilitate, quod eundem Godescalcum nec fidelitatem sibi, ut
episcopo mos est iurare, nec hominum facere passus fuerit, ingenus morigeratus, qui non attenderet, quid tunc, sed
antea quid fuisset, nec iam servus, tamen quasi servum sese obsequiis Godescalci exhiberet. Fuit ergo in theatro mundi
quasi fabula, quod suis dominaretur dominus homo ex tam pauperis et humilis familia, cum Dominus pauperem factus et
dicit, humiliet et sublimet. Hunc propter vite modestiam et scientie prerogativam Wolbodo benignus habebat gratissimum 60
atque ideo imperatori Henrico clericum querentem scientem literaturam assignaverat eum et in summo commendaverat.
Quam augustus commendationem ideo non habuit irritam, ut, ipse episcopo decedente, illum cathedra sublimaret Leo-

a) exosculans e. b) Hic e. c) et viscera ad Vlt corrigendum. d) corr. ad salutarum e. e) corr. ad huius e.

f) indisciplina e. g) e corr. e. h) deest e. i) Leodiensis ecclesie e.; sed ecclesie rursus deletum. k) Barthomei e.

l) comiti corr. commendavit e. m) episcopo iurare e. n) et ut corr. ut e.; ad Vlt et corrigi. 65

1) caput -- vestigiis, et paullo post crucifixo -- spiritum ex Anselmo e. 35. 2) De hoc Godescalco, qui edificavit ecclesiam s. Bartholomei, vide Vit. Balder, c. 6, SS. IV, 726; Hirsch, Heinrich II, III, 181.

dicunt. Idem etenim Bavenbergensem ecclesiam, ab eodem destinatus augurio, doctrinarum iam pridem et religionis vi Wob.
 clario sidera illustrat. Sed plerique acceptorum oblitiscuntur beneficiorum, et bonas etiam mentes depravant all-
 quando ergo secularia. Unde et Durandus misericordis erga se Wobodonis oblitus, misericordiam elemosina defraudavit,
 et premium est, quam beato Laurentio illo deliquerat, hinc culmina, et eam nemine sibi contradicente tolleret. Qua-
 5 propter visionis durissima semel se secundo redarguitur, eodem apparente sibi sancto Wobodone et eam elemosinam
 acriter repetente. Quod ille eum quis non modica concussus denarraret, aiebant maxima his quibus rapti fuisset largitus,
 non debere illum compari attendere, multas curas sequi compari, cum formidantem videre quod vigilans versaret mente,
 sapientis esse, ut quasi fumum reputet sompniolorum phantasias. Canum huiusmodi adulantium lingua conceptum timoris
 10 terrore in virga furoris adest, comminatusque terribiliter, quod eum auditus non fuisset, quod culpam illa non correxisset,
 ad radices arboris iam securam esse positam dixit. Gravissimo ergo illum baculo pastorali cecidit. Quem et con-
 ditans mortis propea corripuit egritudo. Cuius angore nimio et clangore turbata est familia, evocati ceterius sunt archi-
 diaconi necnon et maiores civitatis. Quos viderat, que audierat innotuit, et ingemiscens: 'Ecce, inquit, iam morior.
 Ad misericordiam domini mei sancti Wobodonis me perferetis atque illius ex opposito, extra ecclesiam scilicet sancti
 15 Laurentii secus parietem, me sepelietis'. Tradidit denique sancto Laurentio predium in Wazegga, quod super d. Roberto
 emerit archidiacono, d. curi marcas sibi tantum residuas spondens miserabiliter, quod, et spicium sibi vite daretur,
 cuncta que abutulerat ex integro restitueret. Iuxta Zachel votum forsitan reddidisset oblata in quadruplum, sed
 non expectatus obiit 10. Kalendas Februarii anno Domini 1024. et, sicut petierat, extra ecclesiam sancti
 20 Laurentii sepultus est. Hi sub divo tandem secuit, quousque nova edificaretur ecclesia, et tunc inclusus muro atque
 admissus sub tecto est. Lapideoque sepulcratam, qui nunc usque consistit, abbas Stephanus pro episcopi veneratione
 super illum componi atque hoc fecit epistaphium inscribi:

*Durandus tacet hic, qui paulo plus tribus annis
 Tangrensem resit nobiliter cathedram.
 Pauperis in nido patrimoniis natus, et astus
 Ingento, summas violat ad proceres.
 Quos viderat dominos, hincdem famulantibus usus,
 In theatro mundi fabula quanto fuit!
 Septima lux ut aam fundente in orbe fuebatur,
 Cum sacrorum rebus bruta vale senior.*

30 Rexit autem Leodiensem ecclesiam annis tribus et parum sub apostolicis Benedicto VIII. et Theophilo, qui et Iohannes XX. huius nominis dictus est; ultimo anno Henrici [imperatoris]. Sed hic omissis, ad quinquagesimum venimus episcopum Reginarum, de cuius vita et ordinatione aliqua narrare curavimus.

35 ^{a)} A. add. in marg. inferiore: Anno d. dominice incarnationis 1024. Henricus secundus huius nominis rex 1001
 imperator, postquam sub nomine regis 124 annis, sub dignitate et nomine imperatoris 11 regnavit, sine et Chron.
 libris divina vocationis viam universe carnis ingressus, Deo reddidit animam feliciter 3. Idus Julii. Sepultus Reg. Col.
 est in ecclesia sancti Petri civitatis Bavenbergensis, ubi multis floret miraculis; quam ipse
 construxit et episcopatum ibi instituit. Hic Cunigundam suam legitimam sponsum et imperatricem
 40 nunquam cognovit, sed et sororem in fra 12 annos dilexit. Huius imperatoris sororem, bonae memoriae
 feminam Gislam nomine, rex Ungarorum qui Stephanus dicebatur in confugium expetivit, sed eam ducere
 non promeruit, donec sacri baptismatis sacramenta a beato Adalberto, in cuius honore postea
 45 Trigonii maiorem ecclesiam instituit, cum omni gente sua suscepturum se promisit. Quam polli-
 citationem ubi rebus perfectis, religiosus Deoque devotus in executione honorum operum permansit; quod
 divina pietas post mortem eius evidentibus inditiis, ad sepulcrum eius factis signorum miraculis, demonstravit.
 Beatus autem Henricus imperator Aquisgranum in Leodiensi diocesi basilicam novam ad honorem
 beati Adalberti episcopi Pragensis et novi martiris et beati Hermetis construxit atque dotavit
 et in ea 20 canonicos, qui Deo servirent, ordinavit.

72. In territorio Coloniae Agripinensis clero Reginarum — — veluti divinos instillabat favos. Iuvenis ergo
 50 industriam et maturitatis decus — — Salomonis: Abominatio est apud Deum pondus et pondus, et statera dolosa non
 est bona.

73. Defuncto Interes Virdunensi episcopo — — in ovile ovium. [Hic ecclesiam in Monte Publico
 iuxta sanctam crucem ad honorem beati Nicolai Mirreorum archiepiscopi anno Domini
 1030, 11. Kal. Augusti, dedicavit], que fertur prima fuisse fundata in regno Lotoringie nomini
 beati Nicolai, maxime quia quedam pestilentia muscarum, que homines infestabant in
 55 Leodiensi terra, cessaverit ad invocationem beati Nicolai, pro quo populus ecclesiam iuxta

a) clero e. b) oblitiscuntur e. c) cecidit e.; de etiam Vat. Wob. d) corr. ex emerit e. e) corr. de residuas e.
 f) reddisset e. g) nec corr. non e. h) post divo erasit tam divo e. i) aumb e. k) domino d. l) unquam e.
 m) pldo e. n) sub — Iohannes in ratura; xx. — Henrici tam in marg. inf., sed manu scribae; sed — cura-
 60 vimus eodem manu in folio sequenti in rasura duatum hincurum. Unum solum esctum et sex folia addita, quae priorem
 partem Vitae Reginarum continent. o) add. A. p) Anno e. q) iiii corr. xii e. r) Sepultus — instituit rursus A. in marg.
 s) canonicos e. t) P absq. u) absq. v) Adalbertum corr. Gislam e. w) d — instituit rursus A. in marg.
 x) canonicos e. y) incipit scribere l. z) littera initialis l rubro colore in rasura scripta. a) haec add. A. in marg.
 b) d corr. e. c) superser. e., sed p absq. d) post muse. rasura trium fere litterarum.

1) Concordant Ann. Laub. SS. IV, 18; rectius SS. VII, 209 n. 49. 2) Sequentia propius ad Ekke-
 65 o. 1025. exhibent Ann. S. lac. Leod. SS. XVI, 638; hardum quam ad Chron. Regiam Col. (Eccard I, 809)
 Ann. Leod. SS. IV, 18. De die cf. Köpke ad Anselmum, accedunt; cf. praefationem p. 8 n. 1.

70 AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. L. II.

- Rela. vi.
Reg. 4. votum consumavit). Providentiam (cenobii^o sancti Laurentii) tunc temporis agebat Poppo abbas Stabulensis — — epone dicit: *Surgit aquila et venit auster, perfratit ortum meum, et fecit aromata dicit.*
- ibid. 5. 74. Nam, veluti promissum est, postquam Stabulensis abbas in manum Regnardi episcopi huius loci remiserat providentiam, comes Herimannus, prudentia et consilio ut nobilitate viri Carlmannus, qui frater erat Coscelonis Lotharionis et Mosellanorum ducis, episcopum interpellabat oblatum, quo extenuis pupillo se desolata^o miseretur patremque^o sibi et tutorem institueret. Virgili (in^o ecclesia sancti Vitoni) esse monachum (probate^o vite Stephanum nomine, quondam in ecclesia sancti Dionysii Leodiensis civitatis canonicum), sibi optime spectatum, qui religione et scientia iam pressis quam professus domui Dei posset. Episcopus se facturum — — huius loco profecti.
- ibid. 6. Igitur a nostro tunc orto — — karismatum Spiritus sancti.
- ibid. 7. 75. Licet itaque Stephanus et qui sub ipso erant fratres — — Itaque exsuperfactus senior fratrem [Renwar- 10 dum?] iam egressum, iam ad forum abeuntem revocari citius iubet — — meliora sunt argente electo.
- ibid. 8. 76. Igitur ut a genimine mercationis male, symonia videlicet, Regnardus noster — — dissimulans peccata propter penitentiam.
- ibid. 9. 77. Rediit ergo prospero Leodium Regnardus — — prenuntiavit oraculum.
- ibid. 10. 78. Erat Novembrii mensis dies secundus — — illud Salomonis: *Voluntas Dei in his, qui simpliciter ambulant.* 15
- ibid. 11. 79. Deo igitur prosperante perfectum est opus — — quoniam alias iudeo discipulo uberioris opusculo, Sollemne igitur est clero ac populo huius civitatis — — vir genere ac religione conspicuus apud Leodium reliquias eiusdem martiris ex urbe Romam detulit, sicut postea suo loco dicemus^o.
- ibid. 12.
- ibid. 16. 80. Igitur pactum Domini erat cum Reginaldo vite et pacis — — Erat denique tam ingenio discretionis, ut eos qui mendicare erubescerent conduceret in opera^o. Misericordiarum ergo faciens odoros atque impetribiles fructus, sicut 20 cedrus Libani multiplicabatur, et iuxta quod in Apocalypsi legitur, folia eius, id est beneficia eius, ad sanitatem gentium, quando^o quidem miserando totum se miseris impenderat subiectosque ad idem instantissime imponeret, detestans omnimodis avaritiam, que secundum apostolum est simulacrorum servitus.
- ibid. 17. 81. Tunc temporis Odo Campanie comes — — vel thimama obtulerit.
- ibid. 18. 82. Ipse quod ait apostolus — — Hec est lux, resurgens novus homo. Amen. Sepulchrum eius preclaro insignivit 25 — — sol tibi iusticie. Amen. Abbas Stephanus, secundum quod ait Dominus per prophetam: *Hec, excoriat te, non quasi argentum elegit te in camino pauperibus, defuncto presule, quasi pupillus absque patre pauperem debebat vitam.* Siquidem multi viri equibiles illum non minime affixerunt, iura quedam infringere volentes^o circumiacentis terre, quam venerabilis Regnardus liberam ab homini exactione ecclesie sancti Laurentii delegavit. Tamen Stephanus a Deo sustentatus^o, edificia claustris et officinis consumavit, et circumquaque succis memoribus, que propter insidias latro- 30 num omni erant transcurti^o noxia^o, elaboravit adque excoluit. Obiit autem idem venerabilis abbas Stephanus, contorum^o ecclesie sancti Laurentii monachorum pater primus, in senectute bona, postquam presulerat eidem ecclesie 33 annis, secundum nomen suum, quod normalis interpretatur vel coronatus felicitis norme, id est em iusticie laborumque suorum percepit a Christo coronam, anno episcopatus domini Teodulini tercio decimo. Sepultus est autem in cripta^o
- ibid. 21. eiusdem ecclesie ante altare sancto Dei genitricis^o Marie ad pedes altaris domini Wolbodoni^o episcopi. At vero 35 nobilissimus comes Herimannus, qui et Hecelo, secum quo sunt renoncians omnibus, Virgili apud ecclesiam sancti Vitoni monasticum suscepit habitum, et vivens monastice usque in finem, bonorum meruit agregari collegio sanctorum monachorum.
- Ann. 33. 83. Huius^o loco successit Nithardus^o, custos ecclesie maioris, juvenis etate, sed maturus moribus, quatuor circiter
Rep. chr. 38. annis pontificali fretus honore. Huius avunculus fuit predecessor suus Regnardus episcopus. Hic in tam brevi vite 40
Ann. 38. suo tempore magnum ornatum, quem hactenus possidet, nostre acquisivit ecclesie, in qua defunctus sepulturam voluit habere.

Insignis presul claris natalibus ortus,
Nithardus custos devoto fine quievit.

Obiit autem anno dominice incarnationis 1041°, Kal. Augusti, sub Benedicto papa huius nominis IX, tam regni quam imperii Henrici, filii Conradi imperatoris, anno secundo. 45

^o A. addidit aliqua in marg. infer., sed postea erasa sunt, ut nil nisi hanc legi possent: Hoc tempore ecclesia sancti Petri, sancti Remacii, sancti Lamberti reedificata a domno Wenzone 20 altaribus ab ipso Nithardo.

a) huius ecclesie e.: quod A. postea deletum, superscribens quod unci inclusimus. b) ecclesie ex Vita supplendum.
c) partemque e. d) supercor. A. e) in marg. add. A. f) e corr. c. g) supercor. A. h) scribe adnotavit in infimo 50
marginis lateris minutissimum aliam lectionem: Simulque eos, quos verecundia mendicare prohibebat, in opera precie con-
duxit, sicut ille propheta, qui propheta Domini per quinquagenos et quinquagenos pavit, cum illi abscondi essent, eo
quod adorsis renuerent vitulos aureos, quos fecerat ieroboam. i) quando corr. quando e. k) excoriat e.
l) voluntas e. m) e corr. e. n) transcurti e. o) doctia e. p) de e. q) de pre functorum e. q) desinit 7;
incipit rursus 3. r) cripta e. s) genitricis e. t) nobilissimus e. u) Nithardus supercor. h A. 55

1) Supplet ex Rupertii Chron. S. Laur. Leod. c. 26, Aegidius tradidit concordat lib. mort. Lamb. (Foul-
SS. VIII, 271. 2) Vido infra lib. III, c. 8, ex lon I, 226). Necrologium Stabulense exhibet 19 Kal.
Reineri libello de adventu reliquiarum desumpta. Sept. (v. Köpke ad Anselmum, SS. VII, 210). Cum
3) Errat noster. Anno incarnationis dominice 1042, anno in lamina plumbea reperte conveniunt Ann.
indictione 10, 17. Kal. Sept. obiit Nithardus Leo- S. Jacobi Leod. SS. XVI, 638; Ann. Leodienses et 60
diensis episcopus legitur in lamina plumbea ex Laubienses, SS. IV, 19. Cf. quas accuratissime de
sepulchro Nithardi eruta secundum Foulton I, 225. obitu Nithardi disputavit Steindorff, Jahrbücher des
Minus accurate adnotavit Chapeavill. I, 279. ex deutschen Reichs unter Heinrich III, I, 167 n. 3.
eadem inscriptione 9. Kal. Sept. Cum die quem

AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. L. II. 71

84. Post istum quinquagesimus secundus Wazo maximus, [frater Wensonis abbatis Flori. Am. 39
neg. 4), canonice electus, episcopali cathedra intronizatur. Hic primum sub Nothera prentis espellens existens, postea hic 44
ab eodem scolarum donis ut magisterio; in quarum studio tam morum — — Manifestum in eo habere superbum
iudicamus, quo ita erga peregrinos et hospites sedulus erat, ut potentes et ditiores se frugalitas eius in invidiam concita-
ret. Postea cum sub pontifice Baldrice aciem decanatus sublimaretur honore, ita se modestum exhibere studebat, ut et
in subiectos mansuetissimus appareret, et contra superbos erectus, virtutis instantia contumaciam eorum supprimeret. Pro-
bat hoc subscripta eius epistola, Iohanni preposito in superbie fastu ob vanum prepositi nomen elapso directa, quod et
tyrannicam potentiam in disponendis iunctis rebus ecclesiasticis sibi arrogaverit.

85. Fratrum Iohanni secundum quo meritis non eris Wazo. In veteris antiphona memoriam — — ad quid dictum est hic 41
in gratia deliramentum, quia sic rallo posebat, optimus. p. 222

86. Hec scribens procul omni laetitia et odio — — succubuit. At vis Dei tanta adversitate nequaquam frangitur, hic 42
sed potius boni propositi tenacior efficitur.

87. Sed cum quidam eius necessarij periculum pondus attenderent, verum satia, ne solus non posset sufficere — — hic 43
pro ceteris tamen Ardo Moguntiacensis et Pilgrinus Coloniensis tanta cum veneratione proferebant, ut et viciniam asur-
gentes in tractandis negotiis sufficere collateralem sibi cum easorem effecti cogere.

88. Eo tempore Iudeus quidam arte medicinam peritissimus — — Qui cum a devicto sponso rogari non posset, hic 44
subridens Wazo Iudei manus inuasit, tenensque digitum, quousque eum repetere vellet, fidelis eius custodiendum commisit.
Siquis bellator Christi novum christiane nominis a precipuo doctore gentis Iudaeae glorioso retulit trophaeum, habitumque
est celebre in regis curia, Iudeum sapientia famosum a Wazone esse devictum.

89. Inter ea cum fama divulgante percrebuisse ubique, Iohannem obisse prepositum, Wazo venerabilis, etiam corales hic 45
tumultus evadere et claustralis quieti reddere se desiderantem optaret, reditum tamen ad suam adhuc distulit, usque dum
successorem accepit idem Iohannes, ne cupiditatis notam apud invidios incurreret. Suceperat autem preposituram unus
ex archidiaconis Lambertus nomine. Qui post domini Wazonis reditum parvo superante tempore, cum morti proximus
existoret, testamenti sui praefatum decanum constituit dispensatorem, a quoque vita decedens, acclamationis pariter et elec-
tione locum eleri per episcopum Regenardum ipsum accepit in preposituram simul et archidiaconatu successorem.

90. Inter hos mirum ascensionum gradus ita vis Dei — — aharum ecclesiarum, quibus vinum non esset, con- hic 46
suleretur inopia, decentissimum aliens fore, ut ex ecclesie maioris habundantia minorum suppleretur indigenda. Duo- hic 47
decim pauperibus vel peregrinis coram fratribus in refectorio reddendis alimenta sufficientia constituit — — Hec de
exteriorum administratione.

91. Interius autem subditis regularibus institutis et karissimis — — premonstrabat incedendam. Interes pontificis hic 48
Regenardo decedente, maxima pars filiorum ecclesie in eius electionem vociferando consurgit; quorum ille, ut a se amo-
veret intentionem, vehementer culpabat presumptionem, dicens, sibi magis utpote maioris ecclesie preposito competere,
quod ipsi insulsi nitentur usurpare, in electione pontificis primam se vocem ab antiquis legibus habere, Cumque
huiusmodi pia invectionis voces florum suppressisset, Nithardum eundem in episcopum elegit, electum nominavit, elec-
tionem eius locum capituli consensus confirmavit imperialique potentia simul et auctoritate roboravit. Sic venerabilis
prepositus timens exterioris honoribus proficere, quibus interioris morum regna potius deditur, et cui ante prelatum fuerat
gavium est subesse et per quatuordecim circiter annos prescripto modo administravit officium prepositure.

92. Novissime tandem tante sublimitatis virum in humilitatis sue latebris esse notum Dominus oculum, sed quem hic 49
intra claustra unius septa dederat esse perfectum, quasi in certaminis campum prodire iussit militem strenuum, ut tempore
oportuno laboranti populo easi solatio et famis bellique tempestate solus foret remedio periclitanti patrie. Defuncto
aliquidem post annos quatuor Nithardo, a clero pariter et populo in episcopum raptus potius quam eligitur, hic 50
simili quo pedita cautela ab ipso timebant illud. Reluctatur ille totis viribus, obtenta divina pietatis misericordiam
sibi impendi precatur. Sed nec renitentis exauditur sententia, nec precanti impenditur misericordia. Trahitur ad cathed-
ram, pia coactus violentis, et ne dilutus verbis hretur, mittitur Radibonum electus noster cum convenientibus ecclesie
simul et populi civitatis personis, et cum se baculus pastoralis; ubi forte Henricus tunc rex, postea imperator, Boemiam
cum exercitu aggressurus advenerat. Littera deprecatoris Leodiensis ecclesie presentantur; res in crastinum agenda
differtur. Postero die a rege cogitur concilium cum episcopis et proceribus palatinis. Nec deservit matyoni, qui elec-
tionem sine regis aucta factam diceret fore cassandam. Ex capellanis potius aliquem qui regiam frequentasset curiam
debuisse eligi; Wazone palatinis nunquam intendisse negotiis, Ideo rudem animo et actibus incompositum harteus
existisse, superioribus contumacem, inferioribus infestum. Nos expedire regi, ut virum promoveret, quem possit aliquando
reperire contra se obstinatam. Quorum hortatu facile persuasus juvenis regis animas, barbarum nescio quem Leodien-
sibus tentabat preferre, cum subilo duo tantum ex illius sobeiti tota consensione divina inspiratione in bono mutati, Her-
mannus scilicet archiepiscopus Coloniensis et Bruno presul Wirzburgenis, sententia tam iustitiam consilio saniori tunc
sunt obviare nec prius a seipso desistant veritate assertores iurati, donec multa laboris instantia vis tandem regis magis
elati electum nostrum conciliant et procerum animos ad consentiendum sibi reducant. Sed manet adhuc constantissimos
adiutores nostros labor longo operosior. Nam acsi de immensissimo monte columnam excideris conarentur, hanc aliter
insipienter elaborare, quatinus vir iste virtutis imponi sibi consentiat omni ecclesie. Perstat firmum diu pectus illud pietatis
in proposito humilitatis; sed iuxta Gregorium, profecto pectus pietatis esse non possit, quod pietas non vinceret. In hoc
aliquidem pietatis pectus vixit pietas, quod, ne ulterius tyrannica barbarie depopularetur potius quam regeretur Leodiensis
provincia, ad petitionem sanorum importabilis fere ponderis, quod hactenus horruerat, maluit eam portandum subire tan-
demque fieri consentit rector ecclesie. Igitur cum suo comitatu Leodium regressus, ut decebat, honorifice suscipitur et
in sedem episcopalem sollempniter intronizatur. Regressa postea ab expeditione Coloniensis archiepiscopo, ipse, comitan- hic 51
tibus diversorum ordinum clericis, consecrationem suam expetiturus Colonia se presentat. Quam post triduum sollempni
admodum ritu consecutus est et ex bono filio in sponsum suo matris assumptus.

85 a) in marg. add. A. b) Miteras sive orantem; abbatia de Florinis Rep. Chron. c) apocrybat corr. posebat e.
d) e corr. e. e) debitum corr. reditum e.

1) Haec utrum ex Ruperto c. 39, SS. VIII, 275, hauserit poster necne, cum textus Ruperti qui existat depra-
vatus et ab Adriano de Veteribus ex ipso Aegidio interpolatus sit, non ita certo affirmaverim.

72 AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIS. L. II.

102. 93. Iam vero explicari non potest, quam arduum sanctitatis montem evangelizaturus Sjon — divina pietas interius dulcedine sociabat.
103. 94. Primo statim sui episcopatus anno cum famis prevalida cepisset oriri, que per sex fere continuos annos — ideoque terra inculta relinquere, singulis in ebdomada toto famis tempore binos constituit dari denarios.
104. 95. Successit huic male pestis eius equae intolerabilis, bellum videlicet — ideo ne largitori essent ingrati, generales de cetero orationes tam viventium quam defuncto in sua ecclesia fieri decreverunt.
105. 96. Hae itaque bellorum tempestates incensa plerique Lotaringia, novum Iesus Dominus, ecclesiam videlicet Leodiensem presulem, ad resistendum hostibus suo spiritu animavit et ad defendendas iustis partes adversus factiosos destitit. Jam immanissimi predones de bonis ecclesiarum Leodiensium multa invaserant; iam regionem circumquaque quam pluribus cladibus oppresserant, iam praedia ecclesiastica in perpetuum tenenda sibi usurparant: cum oces Christi bellatorum inextinguibilis — caritatis erga illos cathena devinctus ab eorum consortio divelli non poterat.
106. 97. Sed cum tandem vicolarum miserabilis emergeret querimonia, quod non solum terras eorum, sed et ecclesiarum seu militum conquirentes sibi praedia, ut post totius terrae desolationem facilius aggredi possent civitatis mensis, etiam ad materialia fugere compulsi sunt arma. Fecerant quidem in paludibus et in aliis rupibus firmissima sibi receptacula; quibus fratres alieni circumquaque praedia subtraxerant, incolae possessionibus privatis miserabili servituti adixerant et in omnem circa regionem intolerabili vastitate serviebant. Nec omnia castellula ab antiqua quidem diebus compatiotibus infesta, sed nunc amplius multo dampnosa, propugnator fortis aggreditur impugnavit, armatoque sibi iuncto milite, nunc istud sigillatim, nunc istud cingere pergit obditionem. At interiores latrunculi paludibus et horum angustiis confisi, metum — ovarit. Iam aliud aliud castella impetentes, simili strage demoluntur.
107. 98. Libet in hoc hominis divisiones gratiarum a Deo sibi impensarum intueri, quae adeo discreta studiorum vicissitudine — Unde conglitit, ut, qui pro rapendis aliens venerant, suorum corporum incoluntate gratanter retenta, cum rerum propriarum detrimento cedissent ad sua.
108. 99. Post hoc aliud dissimile lamen huic viro venerabili contigit incommodum, quod scilicet apud imperatorem Henricum a malignis delatus sit, cum praefato Gregorio contra imperatoriam conspirasse magister et occulto iuramento belligerandi desisse confidentiam. Sed quam fuerint haec a veritate aliena — causas nequaquam illi, utpote laico, sed summo pontifici iudicasset assignandas.
109. 100. Canonicus quidam Colonensis generis clarus, Wigerus nomine, Ravennates archiepiscopus ab ipso imperatore Henrico constitutus, ante consecrationem suam iam per biennium in ornata archiepiscopali missale celebraverat exequias. Qua de re citatus ad palatium, ab imperatore, quod insipienter egisset, impetitur. Ille verbis utens excusatoris, ignorantem se deliquisse fatetur. Consuluntur super hoc episcopi praesentes. Quibusdam ad voluntatem imperatoris iudicantibus, quibusdam vero hesitantibus, consultur tandem Leodiensis episcopus, et responderi cunctantem, quid super hoc agendum censeret edicere, districta obedientia imperatur. Ita coactus responderi: 'In secularibus', inquit, 'negotii imperialis excellentie debemus fidelitatem, in ecclesiasticis vero accessibus apostolicam tantum prestolari debemus ordinationem, ideoque quod iste contra ecclesiasticum ordinem deliquit, apostolica tantum censura discutendum iudico'; sic autem in secularibus a vobis illi creditis reprehensibiliter gesserit, vestro debere stare iudicio. Consentientibus huic sententiae relictis episcopis, imperialis illius discussionis iudicium prorsus evasisset, si non ultro baculum pastorem cum phulo reddidisset.
110. 101. Duo quaedam praeterea hic esse censio referenda, in quibus dissimile est iusticia viri Dei — impotentior haecenus caput dampnabile bellatoris huius pedibus ex divino auxilio subdidit.
111. 102. Alio huiusmodi tempore cum offensum et imperatoris animum fama dispersisset in populos, occulte viro venerabili nescitur a quo directa sunt litterae; quarum praenuntiabat series, praesentium directorem eius parvi multum condonere, ab instanti guerrarum pondere vehementer ei metueri, utili consilio vehementer eum indigere. Iccirco pro antiqua communi amicitia non negligendum ei praebere consilium, quantum armatarum caetum in urbis suis et oppidorum reliquorum munitionibus recipiat et de multis injuriis sibi ab ipso imperatore illatis per ipsos sufficienter ulcisci debeat. Ille ad haec faciem dirigens ad suos, hylari facie subiens: 'Quid', inquit, 'et vos datis consilium vel quid conferis auxiliium? Ecce multa michi suppetit belligerandi facultas. Nonquid, et vobis insistentibus, domum meam impugnare aggrediar? Cumque unus ex secretariis eius confabulatoribus ex sua familiaritate suggerisset, canos eius ad illa etatis a primis adolescentie annis eius quarela perductos nequaquam ad hoc devolvit oportere, ut iam sub ipso vite termino talibus applicaret animum consiliis: 'Nemo', inquit, 'aliud michi, quam quod suades, animo esse credat. Domino imperatori semper et ubique fidem me fore promitto, et quomodocumque tractor ab eo, eius tamen utilitatibus et commodo deservire, quantum iusticia exegerit, non cunctabor'. Que cum ita sint, alicui cum Iudex Christo derogantibus improba detrahentium Wazoni lingua mireturque cum bonis, hominem nostri temporis episcopum in sancta religione vigilantius desudasse, neminem ducem, marchionem, comitem pro Romani imperii fidelitate, pro patrie salute studiosum decertasse.
112. 103. Sed ecce, dum brevissimam studens materiam succumbere timui, multa dicenda praeterivi, ex quibus est unum, quod multis arbitror esse cogitatum. Rex Alamanorum Henricus, necdum imperator effectus, ad perquirendum sibi ex more cum apostolica benedictione imperium Romanum profectus fuerat, totius fere Germaniae et Alepantie ducum vel comitum rectorumque nobilium robore comitatus. Interea videntes Franci, totius patrie totius haec occasione fuisse immanium, suae cupiditatis explende tempus opportunum nacti se reperisse, regi suo suggerunt, Aquense oppidum quondam sui iuris existisse; in requirendo nullam difficultatem modo praepediri. Regem et principes cum omni fere militia abbas, superstitibus universos ad contra moliri posse, ecclesiam in praesentibus negotio nulla tardare debeat dilatione. Protinus ad regis iussu principum coguntur concilia, proponuntur edicta, proceres preparantur, exercitus undique contrahuntur, potentes armantur, tota postremo Francia commoretur. Pavor, audita patrie periculo, sancti patrie sollicitudo. Cui quis potest vim resistendi copia non fuit, ingenio potius et ratione obviandum fore intellexit. Mittuntur ad regem supplices ab eo litterae, antiquae utriusque regni commendantes concordias, memorantes regum ad invicem amicitias. Duo haec regna, si sibi fuerint invicem pacata, cunctis terrarum nationibus formidanda; protinde pacem communem necessariam fore; 65

a) e, d. e corr. e. c. d. e. b) consilio corr. divelli e. c) fort corr. fredi A. d) serviebant corr. serviebant e.
 e) a corr. e. f) Ha pro Godefrido e. g) supercor. A. h) e corr. e. i) iudico e. h) consensibus supercor. tien e.
 j) se corr. illo e. m) b. p. h. corr. b. h. p. e. n) Ha cortes; Wazoni e. o) superites corr. superites A.
 p) antiq corr. audito e.

concordia res augeri insulas, disensione vero dilabi maxime. Despicuntur a superbo rege beati antistitis littera. Rex Aeg. 61
 Lotaringus accusatur perbelle Regnum et palatium ab antecessoribus hereditario iure sibi debitum velle die profuso via-
 dicare. Contemptus itaque supplicans humiliter episcopus, deus mille epistolas, scribens mordacius in haec verba: Com-
 pliceat tibi, omnium principum invictissime, mutare propositum iustum consilio saniore; quoniam indignum valde est
 5 regali excellentia, se ipsum cum sua delatere posteritate improperi sempiterno contagio maculare, si forte continget, regem
 Francie, more furta alienam domum latenter suffidentis, ut spolia non sua sibi praeipiat, longe absentis comparis sedem
 et regnum velle furari. Quis potius, si quid fortiter, si quid potenter contra nos agere disponis, quinvis id decentius
 fiat, expectetur reditus regis nostri, et honorabilis quod tibi competere dicis exquiras in eius presentia, quod inhonestius
 praesepere gestis in eius absentia. Sin autem id quod mente conceptisti parvulis explere, eos qui tibi obstant actus
 10 omnino non desore; quia potius omne Moguntinorum, Coloniaensium, Leodiensium aliarumque multarum urbium robur
 ad repugnandum avertis occurrere. Heu, heu, quot hominum millia, congregantibus hinc inde partibus, crudelissima
 strage continget occumbere! quot animas aeterna morte certum est inaridire! Quis horum omnium seu animarum seu
 corporum reus habeatur, a tua prudentia indicetur. Certissima siquidem ipse nosti, quod, si imminenti cladis auctor et
 causa fueris, universorum tam corporum quam animarum sanguis et perditio in te redundabit. Qua de re, princeps
 15 gloriose, terreat te iudiciorum Dei iusta severitas; et, ne in articulo tuae mortis a iusto iudice in misericorditer iudicaris,
 procul a corde tuo pellatur tanti sceleris immanitas. Neque enim populorum rectori expedit ut militari superintendat
 levitati; sed religiosorum potius pontificum vel abbatum, quorum tibi sepius preste est venerabilis frequentia, melius
 acquiescere consilio saniori. Quae sententia presertim audita, tyrannica rabie confestim est sedata, et subito rex mente
 20 mutatus episcoporum iubet adesse eorum, epistolam sancti patris mandat coram recitari. Post recitationem vero laud
 viri laudibus effert prudentiam nec minore admiratione laudat caritatem; hunc recte dici sacerdotem, hunc merito vocari
 pontificem, qui sibi, licet incognitus extraneus, tamen pro cunctis etiam sibi adherentibus dedisset salubre consilium.
 Nesciens fortassis rex ista imitatus est imperatorem Theodosium, qui publice arguentem se et excommunicantem beatum
 reverebatur Ambrosium; cui etiam exhibende simplicioris reverentiae ropperit occasionem ex ipsa sua contumelia regis
 25 dignitate sublimior nobilissima cordis humilitas. Ita certe faciens, ad quod multis satellitum militis rapinis inhiantium
 succurrant impellebant regis animum, unius hominis longe positi littera, Deo inspirante, dissuadere potuerunt. Quo de
 usque pacis amore in lysis reformaverunt pectore, et ad ultra tale concipiens, imperatori mos ex Italia reverso in
 reliquum dexteram cum sacramento dederit et receperit.

104. Nec aliendum puto, quod apostolica dignitas presulem nostrum crebra litterarum visitatione dignata est hono- 62
 rare. Quas ille reverenter excipiens — — consultus episcopus rescribens talis dedit responsum.

30 105. De quibus michi scripsistis, eorum quidem error manifestus a sanctis patribus dudum est ventilatus et 63
 luculentissimis eorum sententiis confutatus. Sed ut omittamus — — in illa celesti patria nobis facere etiam superiores.
 Haec autem dicimus, non quod haereticorum pertinaciam tutari velimus, sed quia hoc in divinis legibus nusquam sancitum 64
 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
 106. Contigit post haec, ut in obitu pape Clementis ex episcopo Barenbergensi in apostolica sede sublimati impe- 63
 rator de subrogando illi alio consilium eius expeteret. Ille autem, ut erat in omnibus, et in talibus maxime, scrutator
 studiosissimus, vigilanter cum illis, quibus laboris huius partes expeterat, hinc gesta Romanorum pontificum, hinc eorum
 decreta, hinc authenticos canones diligenter revolvens, nichil aliud, quam summum pontificem, cuiuscumque vite fuerit,
 summo honore debere atque, a nemine prorsus debere iudicari, nullius inferioris gradus accusationem et adversus supe-
 40 riorum debere recipi, invenire potuit. Et quoniam in hac electionis agenda natalis dominici dies fuerat constituta, auda-
 cissimus pure veritatis assertor responsalem suum cum suis litteris illo transmisit haec continentibus: 'Recognite perantibus
 45 vestra, domine mi, de forte sedes summi pontificis, iniuste a quibus non debuit depugni, ipsi divinitus sit reservata,
 cum in, quem vides eius intronizantis, vita decedens, prior adhuc superstiti restituendam deliquerit. Et quoniam vobis
 50 complacuit nostram super his afflagitare sententiam, liceat, queso, pax vestra omnium ecclesiasticorum doctorum senten-
 tentia instructo proferre, quod iustius esse perpexero. Cum enim iude traditoris loco legamus apostolos absque ulla
 seculari potentia Mathiam apostolum ordinasse, credimus hoc exemplo per ecclesiasticos ministros absque potentia secu-
 55 larum electiones et promotiones apostolicorum fieri debere. Sed et hoc liceat audacter protestari, electionem apostol-
 licam seu promotionem ecclesiastico ritu legitime celebratam ordinatione divina constare muniri. Quapropter, ut vestri
 salutis pariter et honestati congruum vobis prebeamus consilium, desinat sublimitas vestra huic qui superstitis est alium
 superordinare pontificem, ne repugnare videamini ordinationi divinae, quia, contestantibus tam divinis legibus quam eccle-
 60 siasticis decretis, a nemine nisi a solo Deo iudicari debet Petri vicarius'. Proficiscitur itaque responsalis ad curiam
 imperatoris cum episcopis litteris et invenit Poponem Brixionensem episcopum iam in summum pontificem electum,
 65 quem postea Romani Damascum appellaverunt. Incertus ad hoc ille quid fecerat, imperatorem simul cum novo electo
 exasperare meluens, accessit tamen, et episcopi Leodiensis ad responsalem esse depromens, quaedam, ut noverat, quam
 faceret proferri imperatori mandamina. 'Post quo omnis adhuc, inquit, unum superest, quod dominus vobis iulimari
 70 mandavit episcopus; sed quia iam, re peracta, nulla de cetero superest causa loquendi, reliquum pandere vobis roor esse
 superfluum'. Tum ille curiosius insistens, a legato illo iulimum excusans rem propriam aliter extorquere. Respon-
 75 sialis autem ex industria moras redimere et quasi ludo disarticulo querere et tacite quodammodo vim potentem prius
 80 iudicio nitentibus, ut, sicut bene noverat, rerum anticipations, si qua subinde in corde suboriri posset, frangeret iram
 Quid plura? Spondet res, quicquid ille nuntiaret, pacato se animo suscepturum; et sic tandem, quo iussus fuerat nunti-
 85 tius, exequitur; quo quanto vera, tanto forsitan homini voluntatem suam iuxta potentiam metientis essent odiosa, si pre-
 libato pactionis preoccupatio non obstaret.

107. Alio quodam tempore cum edictum fulset, ut gens Fresonum, quo duce Theoderico imperatori repugnabat, 64
 65 bello navali undique impeteretur, episcopus paterno affectu timentis militis huiusmodi proliis aequum amque, ne hostium
 illuderetur insidiis, de tantis periculis se vel suos exponeret, residendi consilium habuit. Itur in Frisiam et reditur
 ab exercitu navalibus bellis instructo, eam non multo post pontifex ad colloquium accessit, transgressionis imperatorii

a) quod e. b) turbatus corr. in marj. mutatus e. c) Insudere corr. dissuadere A. d) supplet in marg. A.
 e) expet. corr. expert. e. f) a gr. corr. gr. a. e. g) casus corr. accusationem e. h) Roghet superer. ec f.
 70 i) pacaret corr. pacato e. k) metientis e. l) d' cor. e. m) Frigiam corr. Frisiam e. n) navalibus e.

68. edicti arguitur. Sed cum se purgaturus, quod non contemptus vel obstinationis ipso peccasset, satisfacere paratus fuisset, negata sibi excusandi copia, succlamante hinc regio partis adulatorum fremitu, hinc episcoporum adhortante cetera, soli in tanto turbine deprehensus diutius renuit imperiali potentie nequaquam constantia fuit. Tandemque quis potentis indignatio non aliter visa est posse leniri, ad pedes eius acquievit incurvari et quasi pro culpis redimendis, quae non erant, trecentas argenti libras coactus est polliceri; quod tamen omni postea vite suo tempore penitus eum fecisset. Et licet imperator postea placatus omnia illi cum gratia donaverit, semper tamen in se redarguebat, cur talis culpa suspensionem constantissime, etiam usque ad sanguinis effusionem, a se non removerisset. Sed licet episcoporum consiliis obtemperans, in hac parte quodammodo succubuisse videretur, sacerdotalis tamen reminiscens auctoritatis principisque bestialium stoliditatem publice foriens: 'Haecenus', inquit, 'tecum disceptanti nullam michi iam senio confecto sedendi copiam indulistis; quiescente tandem tumultuantium fragore insano, saltem nunc magestas vestra concedat, imbecillia membra quiete modica recreari. Nam etsi Wazonis persona forsitan indignus est honorari, sacerdotalis tamen gratia, per inunctionem sacri criminis a Deo michi collata, non deberet inter populares turbas tam inhoneste fatigari. Ad haec imperator indignantis typo respondens: 'Similiter', ait, 'et ego oleo sacro, data michi praeter ceteris imperandi potestate, stum perunctus'. At venerabilis presul iusticie factore, superbientem regem paucis corripuit: 'Haecenus', inquit, 'vobis incognitum puto, quia, quantum vite est mortis prestantior, tantum nostra est inunctio a vestra inunctione prestantior'. Vobis siquidem criminis ob eterna alligandi et eorum corpora perimendi revera est collata potestas; nobis peccatores absolvendi et eorum animas ab aeterna morte resuscitandi concessa est dignitas'. Talibus fluctuantis mundi luctibus procellis, peritus naua navim suam odoris virtutum pomis referam ad innocentis vite refectus portum, et fortis in adversis, humilis in prosperis, sicut seculi lenocinis acquiri frangi, sic nec terroribus valuit concuti.
69. 108. Regressus igitur tandem ad sancti martyris Lamberti ecclesiam pastor bonus, ad aeterna pascha dominicas oves agere contendebat et in huius interim vite via, multis difficultatum asperitatibus consita, tota cordis intentione, quod in eis contractum fuerat, alligabat; quod infirmum, consolidabat; quod firmum et forte, custodiebat. Ecclesie sancte Crucis in Leodio quidem canonicos adauxit; ecclesie beati Bartholomaei decem nichilominus supplavit, quibus etiam victualia sufficienter ex bonis sibi competentibus in perpetuum providit, summo opere efflagitans, ut religiosis moribus orant, Deo servitium devote reddant et per sancte conversationis studium et omnimodis placere contendant. Talibus pietatis operibus beneficiis ad amorem studii accenduntur plurimi, multosque vidimus a reprobis moribus ad meliora studia conversos; unde et a tanto largitore canonicam eos ecclesie stipem constat esse consecutos. Iam vero, si cui ex clero aut ex vulgari populo edificia struere incumbere, largitor hylaris sufficienti munere cooperatorem se laboris esse volebat: ita quoque, ut me, servitorum eius exiguum, in simili opere occupatum, octo librarum proficere ab eo meritis beneficiis. Et ut aliquis de beati huius perfectione commemorem; tertis in ebdomada feris et maxime seclunorum diebus, nulla seu frigoris seu pluviarum prepeditis molestis, ex consuetudine sanctorum patrocinia nudipes circueibat, pauperum quos in via contigisset occurrere, multis elemosinis relevans inopiam. Refectionis autem hora, quicumque parata essent, acsi epulatore pulmenta, cum exquisitioribus cibus omnia pauperum alimentis insuuebantur. Sicque manus elemosinarum cum seculi iudicis castigatione, karitatis igne concremata, ad celos orationum levabat aromata. Cotidianam sane conversationem suam perseverantia et temperamento iugis abstinence, potentia vigiliarum et ceterorum pro Christo laborum irreprehensibilem coram Deo et hominibus exhibere curabat; nullum sibi vel suis familiaribus vacuum al' opere Dei tempus esse patiens, quo non aut psalleret, oraret aut legeret aut de aliquo utilitate conferret aut certe de sacris scripture questionibus disputaret; in quibus solvendis quam alacer, quam efficas, promptus erat et facilis. Sed quis omnia dicta eius vel facta memoratu digna narrare sufficiat? Quod si cuncta vite eius enumerare velimus insignia, non iam breviter, ut polliciti sumus, sed maximam voluminis incurrimus quantitatem.
70. 109. His igitur de felicibus actibus vite eius prelibatis, nunc ad gloriosum eius transitum referendum properemus.
71. Sextum ab ordinatione sua in episcopali regimine agebat annum, cum superveniente apostolorum Petri et Pauli sollempnitate — res ecclesie disponuntur, quarum partem unam successori suo, alteram pauperibus et Deo servientibus fidelis testator delegavit, cognatis omnibus ab ipsa delegatione semosis.
72. 110. Dispositis igitur prudenter omnibus, abbas Gemblacensis Othbertus ab ipsa pueritiae annis coevis illi et collega, sed et consecratis et divine legis mediator, ad peragenda circa eum sancte unctionis obsequia sacerdotali veste indigitur.
73. Quo propinquante, beatus Christi sacerdos, licet carnis premortuus, mente tamen et spiritu viridus et virtute divina suffultus, quantum valuit annis et lectulo surrexit, coram altari genua fuit et audientibus qui aderant confitendo peccata sua cum summa cordis contritione replicavit. Cumque de cunctis, quorum reminisci potuit, coram Deo se reprehenderet peccatis, suggerit abbas reverenter, ut, si quid aliquando in imperatorem deliquisset, confiteri non omitteret. Respondet ille, securum se prorsus esse imperatori nunquam nocuisse; sed in hoc solo se esse culpabilem, quod, cum esset a culpa immunis, humilitatione intus se pedibus eius adprobrasset et inde suspicionis aulam videntibus prebuisset, insuper et sacerdotalem dignitatem laicali persone subicere non timuisset. His dictis, si quid contra eos qui presentes essent fratres deliquisset, veniam precabatur. Sed adstantis cleri devotio nullam reminiscens ab eo aliquando pertulisse calumpniam, in lacrimis resolvitur et a domine Deo pontifex suo peccatorum omnium veniam devote precatur. Sic tandem eo post actam confessionem a peccatis absoluto, sollempniter cum psalmis et orationibus ad id officii pertinentibus, sacre presul a presato abbate per sacram unctionem in viam pacis et beate quietis dirigitur. Ita singulis rejeun- tibus in sua, sic mare in lecto decubans sanctus episcopus, corpore quidem, ingravescente molestis, magis ac magis deficiens, sed pro sui exitus expectatione intensissime Domine supplicans. Sequenti post octavam die, cum iam immensus exitus putaretur, regressus ad eum cum abbate fratribus, ut morientium more solo decessurum submitterent: 'Nolite', inquit, 'hodie circa me frustra fatigari, sed die crastino occurrere discessuro'. Ad hanc vocem abbas Gemblacensis Othbertus in lacrimas resolutus, levatis oculis cum manibus ad celum: 'Potentissima', inquit, 'Dei pietas non me sinat post te septem dierum spacio in hoc morari corpore'. Cuius petitionis verba, ut probavit rei exitus, divine miserationis, percepit auditus. Defuncto siquidem die sequenti pontifex, post sollempnem requiarum celebrationem mor ad beati Iacobi secedens monasterium, quod simul cum Gemblacensi rogebat cenobio, febrili repente cepit urgeri molestis, donec invalescente in dies incommo- do, die septima post beati presulis obitum, sicut preoptaverat, Domino reddidit spiritum, ut constaret hoc mystico dierum numero, ob equalis vite meritum amicos a mundi huius voragine in unam sempiternae habitudinis requiem esse

a) pugnaturus corr. purgaturus e. b) est prest. exhibit e. c) sua corr. via e. d) huius corr. in marg. eius e. e) implere corr. struere e. f) inopis corr. elemosinis e. g) inquisitoribus corr. in marg. exquis. e. h) aut corr. ut e. i) clerici corr. cleri e.

receptos. Migrant igitur, migrant ad suum factorem felices sanctorum animas, multiplex quoque pietatis exercitatio: lapides
 antiqui viri ad ecclesiam Ierusalem edificandam colliguntur, aliter later non coeant delectum, aliter decus monachorum, ambo
 divinas animas et humanae sapientiae ardent, robustissima in templo Dei columna. In tanta tanta pietate, tanta communita
 propugnatoribus, intra honestissima bonarum artium quiescentibus odiis, nec clandestina latronum insidias nec aperte
 impugnantium formidabam incursus, solis heretico Legio, sed tanta perditio fidelitate, tanto inconsolabiliter defendenda.
 Equidem et postquam ipsa lapidum duritia heretico fundora, nec tunc tamen digna plangi potest ablati Wazonis damnum
 irreparabile; quippe cuius virtutum fulgore illustrata, ad tantam sublimi sui nominis profectura prerogativa, ut inter
 maiora circumquaque urbes sapientiae fons appellaretur. Quae enim regno tam abstracta in terra, quam — — quo unum
 indecedentem ageret, eundem pariter exerceat, etiam volumus, non possumus. Obiit. Idem venerabilis et sanctus
 episcopus Wazo anno Domini 1048, 8. Idus Iulii, sepultusque est ante maius altare in eccle-
 sia sancti Lamberti. Huius sepultura nostris temporibus ignota erat hominibus, sed post
 consecrationem ecclesiae, dum cymmentarii foderent fundamenta novi operis, inventum est
 eius corpusculum in sarcophago marmoreo, habens titulum in hunc modum desuper scriptum:

Ante rucet mundus, quam surgat Wazo secundus.

Post haec translate sunt eius reliquiae et in eadem ecclesia iuxta sancti Andreae altare
 temporibus domini Hugonis episcopi decenter sunt recondite. Agitur ergo nunc, a ducta Legio, et
 qua tibi coram — — lucem habuit inaccessibilem, vivens et regnans in secula seculorum. Amen.

III. Opera precium dignum duximus, in fine huius operis inserere obsequium, quo honorare debent quinque
 ecclesiae, sancti Martini scilicet et sancti Pauli, sanctae Crucis, sancti Iohannis et sancti Bartholomaei, matrem suam ecclesiam,
 scilicet sanctae Mariae sanctique Lamberti. In natalibus Domini primis et secundis vespere et eadem nocte — — in choro
 et refectorio. Hoc est obsequium, quo, ut praemissum est, non modo 8 seu 7, verum etiam universae totius civitatis ac
 episcopatus ecclesiae et monasteria honorare debent matrem suam ecclesiam, scilicet sanctae Mariae sanctique Lamberti
 Quod et fecerunt iam 160 et eo amplius annorum spatio hodieque per gratiam Dei haecnctanter faciunt facientque
 propter Deo, quoadvisque subsistent et hoc mater et hoc filio, sane cum ipsa fundamenta 7 ecclesiarum, quae sunt in
 Leodio, in aedificiis sancti Lamberti locata sint. Ipse quoque ecclesiae bonis ipsius matris ecclesiae tam in ecclesiis quam
 praediis dotata et ditata sunt.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS.

INCIPIIT PROLOGUS LIBRI TERCIJ DE GESTIS PONTIFICUM LEODIENSIVM.

Universis sanctae Leodyensis ecclesiae filiis, et precipue Mauricio ecclesiae Novi-mona-
 sterii Hoyensis canonico, frater Egidius, divina miseratione Aureevallis, ordinis Cystercien-
 sis, monachorum infimus, licet indignus, salutem mentis et corporis. Frequenti ac devota
 nonnullorum de vobis postulatione devincti et non minus caritatis mutuae dilectione incitati,
 devotioni vestre compendioso scribere dignum duximus, cuius nationis, cuius conversationis
 quantique meriti fuerint apud Deum, dum adhuc essent in terra, nostre nationis pontifices
 Leodyenses. Insuper et quot annis vixerint, aut quibus imperantibus ecclesiae Leodiensi
 praesuerint, vel quoto anno dominice incarnationis obierint, et in quibus ecclesiis sepulti
 fuerint, in prioribus opusculis descriptione digna monstravimus: imitati igitur studium
 venerabilium patrum, Harigeri Leodiensis abbatis et Anselmi viri religiosi, qui successive
 unus post alium usque ad sua tempora partes superiores fideliter, sed breviter descripse-
 runt et multa relatu digna, nescio qua de causa, obmiserunt. Igitur auxilio Dei adiuti,
 qui facit mutos loqui, iuxta illud evangelicum: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus
 Patris vestri etc., non temeritatis presumptione, sed dono pietatis et gratiae, immo ne
 mores et gesta sanctorum principum ob negligentiam scriptorum cum consuetudine
 in oblivionem, ea quae a supradictis patribus obmissa erant de eisdem pontificibus per
 diversa volumina colligentes, priori et secundo libello loco competenti annotare curavimus.
 Igitur ab anno verbi incarnati 1048, in quo post venerabilem patrem Wazonem Theodul-

a) De morte Wazonis scripta A. de marg. b) iuxta cor. iuxta e. c) haec corr. ad e. d) sunt e. e) sunt e.
 f) Altera initialia deest apud facie rebelo. g) ostendit e. h) corr. ex quanto a. i) imitati corr. imitati e.
 k) venabilius e. l) corr. ad relatu e. m) de hoc. res. e. n) dona e. o) negligente a. p) tradentur e.

1) Consonat Anselmus c. 78, liber mort. ecclesiae
 Leod. (v. Chapeavill. I, 310) et necrologium Stabu-
 lense (SS. VII, 234 n. 13). Ex Aegidio hancissae
 videtur Albricus, SS. XXIII, 788, ubi quae V. cl.
 Schaeffer-Bolchorst, qui falsam Chapeavillii lectionem
 ante oculos habebat, adductam (n. 35) corrigenda sunt
 2) Sedit a. 1200—1225. 3) Totum hoc ultimum caput
 desumptum fuit ab Aegidio ex primo libro char-
 tarum ecclesiae Leodiensis, sed valde corrupte.
 Pluribus enim in locis quaedam desiderantur,
 quaedam abundabant, quaedam non suo ordine posita
 erant. CHAPEAV. Excerpta Aegidii ex libro char-
 tarum de ceremoniis et processibus ecclesiarum
 Leodiensium atque nihil ad rem facientia omisit.
 Integram textum libri chartarum videtur apud Cha-
 peavill. I, 311 sqq.

nus episcopus, de regio sanguine^a natus, ecclesie Leodiensi presicitur et in episcopum consecratur, nostram dignum duximus initium habere portiunculam, finem vero in Henricum tercium huius nominis episcopum, quem presicet ecclesie Leodiensi Petrus dictus Caputius^b, diaconus cardinalis Sancti Georgii ad velum aureum et legatus sancte Romane ecclesie, anno Domini 1247, 8. Kal. Octobris. Tibi igitur, dilectissime frater Maurici, hanc terciam^c partem voluminis Gestorum pontificum Leodiensium transmittimus, humiliter et devote deprecantes, quatinus lima correptionis tue emendes, si qua in his que scripsimus aliter quam se veritas habet reppereris. Preterea omnes, ad quos hic tercius liber Gestorum pontificum pervenerit, suppliciter deprecamur et monemus, ut pro nostris infirmitatibus mentis et corporis apud supernum Iudicem sepius intervenire meminerint.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. De Theodaino episcopo, qui ecclesiam sancte Marie in Hoyo reedificavit.
2. De corpore sancti Remaci, quomodo apud Leodium translatum est.
3. Quomodo Theoduinus Haynonium acquisivit.
4. Privilegium Henrici imperatoris.
5. Quomodo ecclesiam sancti Evermari Rutis dedicavit.
6. Quomodo temporibus ipsius reliquie beati Iacobi de Galecia apud Leodium delate sunt.
7. Miraculum de eadem re.
8. De particula dominice crucis Leodium missa.
9. De reliquiis sancti Laurentij temporibus eius Leodium translatis.
10. De eius obitu.
11. De electione Henrici primi.
12. De eius ordinatione et obitu sancti Annonis.
13. Quomodo pacem instituit teneri intra^d episcopatum, et de^e eius obitu.
14. De Oberto episcopo, qui Bullonium acquisivit.
15. De contentione inter Obertum episcopum et Lambertum comitem.
16. De his que temporibus eius intra episcopatum acciderunt.
17. De Petro heremita, qui Novum-monasterium construxit.
18. Quod temporibus eius ecclesia sancti Lamberti fulminata sit.
19. De Hillino abbate.
20. De ordinatione sancti Frederici episcopi.
21. De miraculis ad sepulchrum ipsius.
22. De Alberone episcopo huius nominis primo.
23. De Alexandro episcopo, quomodo pugnavit apud Duraz.
24. De adventu pape Innocentii apud Leodium, et de morte Alexandri.
25. De electione Alberici secundi, qui Bullonium per beatum Lambertum reacquisivit.
26. Quomodo Romanam curiam pro hac re requisivit.
27. De obsidione castri Bullonici.
28. Qualiter corpus beati Lamberti attulit, et de miraculis in via gestis.
29. De triplici peste, quam urbs per beatam Mariam evasit.
30. De Henrico huius nominis secundo, quanta bona in episcopatu gessit.
31. De miraculis beati Bernardi presente Henrico episcopo apud Leodium actis.
32. De pugna inter Henricum episcopum et Henricum comitem Namucensem apud Andetennam.
33. De secunda eius profectione in Ytaliam, et de eius obitu.
34. Qualiter reliquie trium magorum apud Constantinopolim venerunt.
35. Quomodo Mediolanum postea delate, deinde Coloniam.
36. De Alexandro secundo.
37. Qualiter Radulphus electus sit in episcopum.

a) o n e corr. e. b) Caputius s. c) infra in ras. e.; correzi. d) deest e.; supplet. e) v. in ras. e. f) vii. in ras. e. g) ix. in ras. e. h) radendo corr. p. xix. e. i) v. in ras. f. k) ix. in ras. e. l) xxxi. rad. corr. xxx. e. m) v. in ras. e.

38. De passione sancti Thomae episcopi, que facta est^a his diebus.
 39^b. De miraculis eiusdem martyris.
 40^c. De elevatione corporis sancti Domiciani episcopi et miraculis eius.
 41. De Lamberto venerabili presbytero, quam imple actum est in eum.
 42. De concrematione ecclesie sancti Lamberti.
 43. De his que post hec circa eandem ecclesiam acta sunt.
 44. De translatione corporis sancti Domiciani apud Leodium.
 45^d. De clerico Leodiensi, qui horas beate Marie devote decantabat.
 46. De commutatione prebendarum a quodam apostolice sedis legato.
 47. De electione Alberti Lovaniensis.
 48. Qualiter electionem eius Balduinus comes impediēbat.
 49^e. De reditu imperatoris ab Ytalia et legatis^f Alberti.
 50^g. Qualiter Lotharius precibus comitis de Horstal ab imperatore in episcopatum eligitur.
 51. Qualiter Lotharius sedem episcopii Leodii occupavit.
 52. Ubi in dyaconem papa Celestinus ordinavit Albertum Lovaniensem.
 53. Qualiter Remis veniens in vigilia sancti Mathei^h est consecratus.
 54. Ubi imperator ira commotus apud Leodium domos clericorum everti iubet, qui Alberto favebant.
 55ⁱ. De patientia eius.
 56. De adventu Allemannorum Remis ab imperatore directorum^j.
 57. Qualiter Gerardus socius episcopi conturbatus est pro omicidio Remis perpetrato.
 58. De rixa inter duos canonicos Remensis ecclesie et pace reformata.
 59. Quanta inopia exultantem episcopum perurgebat.
 60. Quanto desiderio abbas Lobiensis ei adherebat.
 61. De litteris fratri suo directis.
 62. De flagello divino circa episcopum et suos.
 63. Quanta suspicio erat multorum Remensium civium pro Allemannis.
 64. Qualiter invitatus sit episcopus a suis monialibus, ut in ecclesia sancti^k Petri in die sancte Cecilie missarum sollempnia celebraret.
 65. De sompno, quod viderat in die sancti Grisogoni.
 66. Qualiter de morte sua prophetavit.
 67. Qualiter, postquam missam audivit, egressus extra civitatem, ab Allemannis est interemptus.
 68. De muliere ad eius sepulchrum sanata.
 69. De vastatione terre comitis de Horstal.
 70. De electione Symonia et de eius obitu.
 71. Qualiter ordinatus sit dominus Albertus de Crch.
 72. De reliquiis sancti Laurentii sibi collatis.
 73. De his que circa ea tempora Leodii contigerunt.
 74. De morte ipsius.
 75. Electio domni Hugonis episcopi.
 76. Qualiter castrum de Muha acquisivit.
 77. De his que secundo anno episcopatus eius gesta sunt.
 78. Quod dux convenit regem Ottonem de patrandi scelere.
 79. Quomodo dux castrum de Muha obsidere voluit.
 80. Qualiter a duce et suis depredata est civitas, (et quanta illic extiterunt crimina^l).
 81. Qualis erat super his lamentatio.
 82. De legatione ad summum pontificem facta.
 83. Qualiter vindicta de duce demonstrata est cuidam viro religioso.
 84. Quante erant ducis et suorum blasphemie^m.
 85. Qualiter episcopus suos apud Hoyum convocavit.
 86. Quod quidam deimoniacus victoriam predixit.

a) superior. c. b) in. de. res. c. c) in. res. c. d) v. in. res. c. e) in. in. res. A. f) legatus c.
 85 g) in. corr. t. c. h) Mathei c. i) v. in. res. c. j) directis c. k) s. c. l) q. l. a. ce. superior. A.
 n) blasphemie c.

87. De gratiarum actione completa victoria.
 88. Quod Hugo tunc pontifex corruptus sit pecunia.
 89. De adventu regis Ottonis Traiectum.
 90. De congressu eius cum Francia^a et ipsius fuga.
 91. Quod per regem Fredericum pax patrie reddita est.
 92. De morte Ottonis et ducis perfidia.
 93. Qualiter memoria beati Lamberti in qualibet ebdomada faciendâ primo inolevit.
 94. Quod apud Leodium^b ecclesiam triumpho de Steppes facta est memoria.
 95. De electione Hugonis in archiepiscopum^c.
 96. Qualiter castrum Sancti Trudonis acquisivit.
 97. De ultimo ipsius anno.
 98. De obitu Hugonis episcopi.
 99. Quedam visio de ipso Hugone.
 100. De electione Iohannis episcopi.
 101. De hiis que suo tempore contigerunt.
 102. Et de eius obitu^d.
 103. De electo^e Valentie in Leodiensem episcopum consecrato.
 104. Qualiter Robertus episcopus Linguonensis apud Leodium est electus.
 105. Qualiter in episcopatu se habuit.
 106. Et de eius obitu.
 107. De electione Henrici tercii, fratris comitis de Guellera.

EXPLICIUNT CAPITULA.

1.^a Post discessum beate memorie viri domini Wassonis^f committitur a Henrico rege Theoduinus Leodiensi ecclesie ordinandus episcopus [53^g]^h, de nobiliori regni familia trahens originem. Fuit siquidem de Bawariaⁱ oriundus iuxta illud quod legitur de eo in quodam libello, quod ipse presul ecclesie Hoyensi (contulit)^j; scriptum est:

Presul Theoduinus, quem genuit Norica tellus.

Hic inter cetera bona, que strenue gessit in episcopatu, ecclesie^k beate Marie (in^l Hoyo, in qua venerabilis Bozo^m archidiaconusⁿ et abbas Sancte Marie quindecim canonicos posuerat^o, alios quindecim idem episcopus addidit^p et eandem ecclesiam a fundamentis usque ad laquearia consummavit^q. Et 8. Kal. Septembris^r, indictione quarta, presidente apostolice sedi Alexandro, imperante Henrico, idem^s pius presul Theoduinus, qui in matrem Domini unice pius fuit, presente Luythberto Cameracensi^t episcopo, dedicavit eam in honore beate Marie semper virginis et beati Domiciani confessoris atque pontificis^u; ita tamen quod iste Theoduinus statum inferiorem, domnus vero Lyebertus^v statum superiorem cum missarum^w sollempniis dedicaverunt. Ambo pontifices cum universa multitudine cleri et populi in ea corpus beati Domiciani confessoris atque pontificis pie et devote transtulerunt. Nam antea

^a) A. addu in inferiore margine (p. 267): Anno Domini 1049. bellum apud Rivoniam^a, ubi occiditur Albertus Namucensis a Godefrido duce.

Anno Domini 1053. Hofum cooperamatur a Godefrido^b duce.

Anno Domini 1061. contentio inter Theoduinum episcopum Leodiensem et Albertum comitem^c, unde ecclesia sancti Albani Namucensis partim suo liberatis amictu, partim, id est investituram, retinuit.

a) Francie e. b) sic e. c) archi in ras. e. d) hoc capitulo delato, manus recent sequentium numeros uno minores facti e) corr. ex electione e. f) Wassons corr. Wassons A. g) add. A. in marg. h) Bauaria corr. Bauaria A. i) post 45 add. A. j) ecclesiam e. k) add. A. l) archidiaconus e. m) add. corr. addit e. n) Septembris e. o) Henrico. Idem e. p) Cameracensis e. q) tus e corr. e. r) missarum corr. pmissarum e.

1) Obiit circa a. 1044; cf. Gall. christ. III, 936. De tumba Bozonis v. supra lib. I, c. 14. 2) Secundum interpolatorem Holensem etiam Karolus imperator 15 canonicos sub abbate in ecclesia Holensi instituit, qui usque ad tempora Theodulni permanserunt. Vide supra lib. II, c. 34. 3) Cf. Ruperu Chron. S. Laurentii Leodiensis c. 40, SS. VIII, 275. 4) Cf. chartam ap. Miraeum, Op. dipl. I, 352, in qua Dietwinus a. 1066, ipso die quo ecclesiam dedicavit (sive die mensis), ecclesiam b. Marie dotavit et ab omni subiectione archidiaconi absolvit et eorum omnium curam decano eiusdem delegavit. Cf. Wauters, Table chronologique des diplomes imprimés I, 519. 5) Cf. Herim. Chron. a. 1043, SS. V, 129; Sigebert. a. 1048, SS. VI, 359, ex quo Ann. Leod. SS. IV, 20. 6) Immo a Balduino V, comite Flandriae. Cf. Ann. S. Jac. Leod. SS. XVI, 636; Ann. Laub. SS. IV, 20, 55. 7) Namurcensem.

illuc parva ecclesiola a beato Materno primo Tungrensium episcopo constructa erat in honore sancto Marie, sicut ipse narrat in privilegio suo, ita dicens:

Ego Theodinus Dei gratia Leodiensis episcopus notum esse volo iam presentibus quam futuris, qualiter post libertatem Hoyensis ecclesie, quod dominus Maternus beate memorie episcopus consecrando primitiavit, adiecerim libertatem etiam ville. Prefatam ecclesiam a fundamentis ad laquearia, a laquearibus et ultra reedificavi; quam etiam in auro et argento et gemmis et prediis pro modulo meo ditavi et de Agar Saram esse feci. Prenominata villa pro libertate sua ad sumptus ecclesie necessarios omnia mobilia sua primo michi terciauit, quam libertate ut amplius frueretur, postmodum dimidiavit. Prima libertas hec est, quod, defuncto in pace episcopo, usque ad plenariam alterius institutionem burgenses ville bona fide et bono consilio castrum Hoyense de redditibus ville conservabunt.

Post hec sequuntur plurime libertates, quas distinguere per capitula fastidium generaret.

Acta sunt hec tercio die dedicationis Hoyensis ecclesie, presente domno Lyeberto Cameracensi episcopo, anno Domini 1066, indictione 4, pontificatus nostri anno 18, regni vero Henrici 11.

Composuit etiam eo tempore Franco scolasticus Leodiensis, scientia litterarum et morum probitate clarus, ad Hermannum archiepiscopum librum de quadratura circuli, de qua re Aristoteles ait: *Circuli quadratura est et sibile, scientia quidem nondum est, stud vero sibile est.* Quem librum apud nos haberi, non est dubium.

2. Hiis diebus, anno scilicet Domini 1071, sexto autem anno dissensionis Malmundariensis et Stabulensis ecclesiarum, cum 7. Idus Mali gratia divina placuit equis, et hora qua vergit ad meridiem, eeli nobis misericordiam distillaverunt desiderabilem. Morantibus nobis Leodii in ecclesia sancti Lamberti, factus est denuo sonus tamquam vehementis spiritus, qui humanos replens auditus, templum pariter replevit, quo multi convenerant ex diversis partibus. Facta igitur concussione non modica, ubi sancti ossa quiescebant sacratissima, visum palam moveri scripturam ac sublevari quasi uno cubito in aera, nec minor quam superius factus est sonitus subitus in cripta eodem momento. Illic ea hora intectus erat psalmodia cum suis clericis Lyebertus Cameracensis episcopus, qui ex eo quod acciderat aliquantulum pavore perterritus, fugientibus aliis, ut vie Deo plenus et ahtoris ingenii divinum quiddam intelligens, restitit, nosse desiderans, quid esset res exitus, que tam prodigialiter insonuit. Nam, ut ipse testatus est, densa nebula primitus locum illum obfuscatum reddidit. Quae statim disparente, subsecuta lux sole clarior resplenduit. In medio illius splendoris velut in excessu mentis effectus, antistita conspicitur duos apparuisse mira claritate fulgentes, Remaculum videlicet ac Lambertum sanctissimos equo pontifices, quos audivit archiano quodam murmure de hiis que acciderant inter se loquentes.

3. Post digressionem redeundum est ad comitissam Richildin, que castrum Bellimontis scilicet turri et aliis mutationibus construxit et capellam ibidem in honore sancti Venantii instituit, quam bonis satis competentibus dotavit. Fuit autem ista Richildis comitissa Haynonie filia Raineri comitis, filii comitis Raineri Longi colli. Hanc autem, quia unica erat heres comitatus Haynonie, duxit in uxorem comes Flan-

35 a) Prenominatam villam e. b) dimidiavit e. c) Cameracensis radendo corr. Cameracens e. d) a corr. e. e) scientia e. f) ita pro sibile e. g) restitit supplendum est, quod deest etiam in cod. Malmund. B. 2. h) sol ex Triumpho supplendum. i) misericorditer e. k) scribam e. l) subitus e. m) ext. corr. pert. e. n) prodigialiter e. o) Quam e. p) R. e. corr. e. R. e.

1) Vid. supra quae I, c. 13. addita sunt; infra III, c. 10.
 40 2) Fragmenta huiusmodi privilegii ex Chapeav. II, 3 sq. desumpsit Miraeus in Codice donationum plarum p. 201; Op. dipl. I, 68; cf. Wauters, Table chronologique I, 520. Denuo publici iuris fecit Waitz, Deutsche Verfassungsgeschichte VII, 425 sqq. Ad rem v. Wohlwill, Anfänge d. landst. Verf. im Bisthum Lüttich p. 43; Waitz VII, 390; Zeumer, Deutsche Städteveruern I, 2. u. 13. lh. p. 87 n. 1.
 45 3) Nonnulla ab Aeg. praetermissa inveniuntur ap. Brusthemium, quae Chapeav. II, 4. tradidit. Secundum hunc Brusthemius sic pergit: *Quia in eis fit mentio de servis, de debitoribus, de illis qui debent facere sacramentum vel qui non, et de dicens huiusmodi generibus hominum, predictis adiectum est, quod Hoyenses armatam militiam nullatenus sequantur, nisi Leodienses a prefato die belli usque in octavam eos praecesserint.* Si vero nos vel aliquis successorum nostrorum praescriptam libertatem vel aliqua iura eorum, quod absit, infringere tentaverit, concedimus et statuimus, ut dux Lotharingiae et alii tam clerici quam laici subnotati ad conservandam libertatem et iura eorum, admonitione tamen praemissa, eis efficaciter assistere non omittant. Die tertio dedicationis Hoyensis ecclesiae haec omnia supradicta a me ipso corroborata sunt et confirmata sub anathematis vinculo et compars meo et cooperatora Lyeberto Cameracensi episcopo et ab omnibus sacerdotibus inibi assistantibus. Et ne in posterum prece vel pretio ista possent immulari, impressione sigilli nostri praedicta volumus communiri sub assensu et testimonio tam clericorum quam laicorum. Clericos in capite posuimus: Archidiaconus Hermannus, praepositus Godeschalcus, Wolbertus decanus, Aistulphus cantor, Franco scolasticus, Bono canonicus, Emō et Wolbodo. Laici vero dux Lotharingiae Godefridus Barbatas, comes Namurcensis Albertus, comes Lucenburgensis Henricus, comes Cono de Monte-aculo, Walterus advocatus eiusdem villae, Godeschalcus de Cennano, Godefridus et Arnulphus de Florines, Godefridus de Floresta et eius frater Christianus. Acta sunt anno ab incarnatione Domini 1066, indictione 5, pontificatus nostri anno 19, regni vero Henrici 3. Sed vide supra de anno et die meliorem lectionem Aegidii. 4) SS. XI, 457. Exscripsit codicem Malmundariensem (B. 2.). 5) SS. XXI, 6) Cf. Flandr. Generos. c. 12 et 20, SS. IX, 320. Aegidius aliam comitum genealogiam secutus esse videtur. Cf. praefationem p. 10.

drie Balduinus cognomento Bonus, filius Balduini Insulani^a cognomento Pii. Huic Balduino Pio nobilissima Adela^b, filia Roberti Francorum regis, pepererat supradictum Balduinum Bonum, Robertum Frisonem et Mathildem, uxorem Willermi Bastardi, postmodum regis Anglie; et quia timens, ne, post mortem suam, ut sepe fieri solet, seditio nasceretur inter filios suos Balduinum et Robertum, totam terram suam in vita Balduino Bono dederat et homines suos et optimates hominum^c ei et fidelitatem promittere fecerat. Sed idem Robertus, frater suus, publice iuravit, quod nec ipsi Balduino nec heredibus suis de terra Flandrie in aliquo noceret. Et hoc facto, Robertus recessit in Frisiam ubique accepit^d Almam Bernardi ducis Saxonum, viduam comitis Florentii Frisonum, Gertrudem nomine, que habebat Almam ex marito suo Florentio, quam Philippus rex Francorum accepit uxorem. Genuitque Robertus Friso de predicta uxore Gertrude 10 duos filios Philippum et Robertum postea comitem nobilissimum Flandrie. Prefato autem Balduino cognomento Bono diu patria gubernari ea felix non meruit; defunctus siquidem et apud Haynonium^e sepultus in pace quiescit. Venerabilis autem comitissa Richildis tanto marito viduata, cum filiis suis Arnulpho et Balduino 15 comitatum tenuit. Robertus vero in Frisia degenens, cognita morte fratris sui Balduini Duci, cum magno exercitu usque ad Gandavum venit. Richildis autem cum filio suo Arnulfo innumerabilem collegit exercitum, et Robertum a Flandria exire compulerunt. Post non multum temporis instinetu Bernardi socieri sui iterum Flandrias repetens, maiorem trahens decum copiam armorum, exercitu Richildis devicto, et filio eius Arnulpho occiso, ipsa carceri mancipatur. Arnulphus vero apud 20 Sanctum Audomarum^f sepelitur. Tandem Richildis a carcere liberatur et cum altero filio suo Balduino comitatum Haynoniensem repetivit. Hec etiam comitissa in curia sua cum Balduino filio suo officia hereditaria instituit, dapiferorum scilicet et pincernarum, panetiariorum et coquorum, camerariorum et hostiariorum. Et cum in illis officiis Haynonenses institueret, cum eis quosdam Flandrenses, qui, relicto bonis suis in Flandria, cum domina sua Richilde et Balduino filio eius quasi exules^g in Haynoniam venerant, instituit. Alii quoque quam plures homines nobiles et servilis conditionis, relicta Flandria, dolentes super domini sui exhereditatione, cum sepe dicta comitissa et filio eius Balduino Haynoniam inhabitaverunt. Quos ipsa comitissa et filii eius honestis ditaverunt beneficiis, Richildis equidem comitissa super morte filii sui Arnulphi plurimum dolens, exhereditationemque filii (Balduino) superstitis graviter ferens, allodia sua omnia in Haynonia sita episcopo Leodiensi Theodino, principi potenti sibi que satis vicino, danda optulit, ut ab eo in vindictam contra sepe dictum Robertum auxilium haberet, et accepta ab eo pecunia, stipendiariorum proinde contra eundem Robertum conduceret. Theodinus autem episcopus, habito Leodiensi ecclesie suorumque fidelium nobilitum et ministerialium^h consilio, tanta allodia tanto honore insignita graterⁱ suscepit; que quidem ipsi Richildi et eius filio Balduino in feodo ligio tenenda concessit maximamque pecuniam proinde eis tribuit. Que quidem coemptio conventuales ecclesias Leodiensis episcopatus in thesauris suis auri et argenti graviter affluit. Nam de maiori ecclesia 100 libras auri, consilioque domini Hermanni prepositi, Walteri decani ceterorumque fidelium suorum accepit de thesauro prefate ecclesie calicem magnum aureum cum patena, crucem etiam auream in qua lignum Domini, monile aureum, cristam auream, 35 duas armillas aureas, calices argenteos cum patenis, urceos, candelabra^j, tabulam argenteam cum argento alio, circiter marchas 175. Hoc quidem omnia Fossis sub testimonio ducis Godofridi Bullionis et Alberti comitis Namucensis et comitis Lovaniensis et comitis Chiniacensis et comitis Montis-seculi in Ardenna et aliorum Leodiensis ecclesie quam plurimum fidelium nobilitum et servilis conditionis virorum ordinata fuerunt. Ad hec ipse dominus Theodinus Leodiensis episcopus, vir prudens et potens, qui apud dominum Romanum imperatorem 40 tempore illo gratia et familiaritate poterat plurimum, apud dominum imperatorem servitio et donis mediatis effectit, quod ipse imperator Leodiensi ecclesie contulit de consensu et laudamento predictorum, scilicet Richildis et Balduini filii eius, omnia feoda que comes Haynonensis ab eo tenebat, videlicet abbatiam et advocatiam Montensis ecclesie et iusticiam comitatus Haynonensis, ita quod sepe dicta Richildis et eius filius Balduinus sub una manu et uno homine ligio universa allodia sua et familias et feoda ab episcopo Leodiensi receperunt. Quod etiam successores eorum eodem 45 modo prosecuti sunt, satis tamen in omnibus beate Waldetrudis allodiis propriis. In tot et tantorum allodiorum et feodorum predictorum assignatione Leodiensi ecclesie facta et tanti viri, scilicet comitis Haynonensis, homine ligio constitutum fuit, quod comes Haynonensis domino suo episcopo Leodiensi servitium et auxilium ad omnia et contra universos homines cum omnibus viribus hominum suorum tam equitum quam peditum debet, et hoc in propriis expensis episcopi, postquam ipse comes a comitatu Haynonensi exierit. Restant et alia plura in cartis maiori ecclesie 50 Leodiensis conscripta super hoc, que hic ob fastidium legentium pretermittimus; que a Henrico imperatore confirmata sunt in hec verba:

Dipl Henr. 4. In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Henricus Dei favente clementia rex. Si ecclesie Dei deferamus honorem quoque ab oppressoribus suis liberare curamus, certam habemus fidem, ex his rebus stabilitatem regno nobisque salutem provenire tam in hac vita, quam etiam in futura. Unde vulgatum et publicum esse volumus in solo regno nostro, 55 quod fecimus ad honorem Dei sanctique Dei genitricis Marie sanctique Lambertii ecclesie Leodiensi. Cum enim castella

a) Insulani e. b) Adela post corr. Adeladie A. c) hominum e. d) And. c. e) exule e. f) post add. A. g) ministerialium e. h) a g. corr. g. s. e. i) candelabra corr. candel. e. j) plurimum corr. plurium e. k) Ita etiam cod. l. Gisleberti.

1) Ita pro Haynonium. 2) Cf. Stumpf, Reichs-Arndtio sequentis chartae signum errantes: hinc 60 kanzler Nr. 2743. Hoc diploma in libro chartarum diplomati attribuit Leodiensi legi, affirmat Chapeavill. II, 13; sed teste

Mont et Belmont episcopatum dicitur duo multumque aepe cessasset, ad hunc venerabiliter magistratum nostrum Theodinum episcopum eiusdem ecclesie, interuentu ecclesie pie conuictis nostris Barle, Annonis Coloniarum archiepiscopi, Willermi episcopi Ultraiectensis, episcopi Veruensis Theodorici, Babergensis episcopi Hermannii, episcopi Cameracensis Lyoberti, episcopi Veruensis Gregorii, episcopi Sedunensis Ermenfridi, ductis quoque Lotharinguorum Godofridi, ductis Almannis Rodulphi, ductis Baluaris Welfonis aliorumque principum et fidelium nostrorum, ut eadem castella daremus sancto Marto sanctoque Lamberto ad perpetuam tranquillitatem et pacem. Quod libenter annuimus, memores quoque seruituti, quod devotus iam michi quam et patri meo frequenter impendit, precibus autem fidei et fidelitatis, quam enim tempore stabilitate experti sumus in eo erga nos et regnum nostrum. Deditur ergo illi et ecclesie suo Mont et Belmont et marcham Valentinam, abbatem quoque Sanctam Waldebrudem, Sanctam Aldepodem cum preposituris suis, abbatem Sancti Ghilani, abbatem Othmontem, preposituram Sancti Vincencii, preposituram Sancti Satri, preposituram Condalensem, preposituram Sancti Patricii in Ledoua, preposituram Sancti Landelini, preposituram Sancti Iohannis. Igitor presentis et annuente ipsa comitissa Richilde cum filio suo Balduino, deditur omnia haec cum comitatibus, beneficiis, advocatiis, theloniis, monetiis, forestibus et omnibus appendiciis eorum. Quod factum ut etiam posteris in officium ventris, libere mandari iussimus easque manu propria roboratas sigilli nostri impressione firmari. Adhibere cancellarius vice Sigefridi archicancellarii recognovit. Data h. Idus Maii, anno dominice incarnationis 15 1071, indictionis 9, anno autem ordinationis domini Henrici quarti 17, regni vero 15. Actum Leodi fecit amen.

5. Theodinus episcopus prefatus beate Dei genitricis unicus amator erat et ecclesiam eius^a Tungris sitam sepius visitabat. Et quia de Tongris mentio facta est, quoddam miraculum in eiusdem episcopi presentia factum enarrabo. Cum enim ipse in civitate beata Tr. 11. Marie Tongris advenisset et post missarum sollemnia ad prandium conedisset, mentio facta est a Roberto 1044 11 archidiacono de consideranda ecclesia recentior edificata a Wedarico abbate de Borceto in villa que Ruitis dicitur, non longe a dirutis urbis Tongrorum menibus, in honore beati Evermari^b martyris Christi. Idem vero martyr ab Eracle Leodiensi episcopo, angelo revelante, de terra levatus, in eadem ecclesia quiescebat multis miraculis glorificatus. Audientes hec qui aderant, alii fidelissimum fulvis certissimisque indicis dicebant approbati, alii populum fantastici seductionibus affirmabant dementari; et sicut de Salvatore legitur: *Alii dicebant, quia bonus est; alii autem dicebant non, sed seductus habet.* Accombebat tunc coram episcopo quidam languidus 1044 11 Arnulphus nomine, a parte inferiori uris membrorum per paralyziam destitutus, cui ex occasione infirmitatis paratior erat cibus, et pro oculis ipsius episcopi obtentu et interuentu egritudinis qualiter alter iacebat Lazarus. Cumque suggereretur episcopo, ut voluntatem suam voluntati Dei coeparet et domum sancti domum orationis faceret, ille hac conditione consentiens eum suspendit, ut, si in hoc paralytico suo se sanctum et, ut dicebatur, se martyrem esse Evermarus ostenderet, protinus eius domum in venerabile commutaret sanctuarium: procederet testis sanctitatis eius infra huius curatio, sequeretur profecto testis credulitatis^c eius domus illius benedictio. Mittitur protinus illic infirmus, ut ipse etiam virtutis illius incredulus, sic considerans, se in infirmitate sua ex longo tempore inueterasse, ut diffideret, nisi per solum Deum^d se posse convalescere. Assistens ergo sancto corpori, cepit insultando plus provocare indignationem sancti, quam supplicando implorare sibi misericorditer suffragari. *Evermare, Evermare,* inquit, *diceris virtutibus pollere, sanctitatis nomen tibi arrogare meritumque martyris assumpsisse. Sed preteriti seculi fuit, hoc homines percepisse, moderna autem temporis non est, ad hanc gratiam aliquem aspirare. Unde miramur, si possit tibi hoc meritum attribui, ut^e martyr sanctus, pater virtutum credaris, et cur, cum sis^f ignotus et regionis nostre inquilinus, partem terre lavasteris. Ecce, assum contractus et paralyticus: exone quicquid habes virtutis, effunde quicquid nosti medicine, fas me exipere, utrum alios infirmos veraciter curasti an fallaciter decepsisti. Ecce, inquam, assum aut prope confirmare per me in usurpate tibi virtute sanctitatis et nomine martyria, aut ab hac domo discede, cuius benedictionem postpositum episcopus curatiois mee, sic facta ab ipso episcopo conditione, ut sanitas a te michi reddita impetret benedictionem domus tue. Nunc ergo, si potens es miraculis, apparebis^g; autem, si potens es aut nullus in curandis infirmis, perspicuum erit.* Mox sanctus non impulsus, imo persuasus insultatione eius, ostendit, quid posset non super contumeliosum, sed super infirmum. Nam mox nervos eius extendit et compages genuum eius connexas dissolvit, crura sub pedibus subrigit et erectum hominem in prostra 45 staturis sustollit. In extensione nervorum stridor, strepitus fragorque insonuit, sanguis etiam abunde profluxit, per que omnia patuit, infirmum esse redditum sanitati. Inter hec infirmus, incredulus et contumeliosus hac ingratis et dolenda sanatione, ut putabat plus sauciatus quam curatus, hinc querulis vocibus in sanctum Evermarum iurabitur: *Quid agis, Evermare? Quid tantopere servis in me? Sana me et crucias. Obsecro te, nec sanus nec crucias. Ora, tunc sanus pariter et cruciare!* Queso, desiste curare pariter et torquere. Supplica, desine vivificare pariter et occidere. Concedo tibi, Evermare, sis sanctus martyr, miraculis polle. Quid in me probas virtutes tuas? Nolo beneficia tua, que michi sunt dure tormenta. Va michi, ut quid me curandum tibi optuli! Nec revera volui curari, sed diffidens te michi potulisse mederi, veni tibi insultare, et hinc non sanatus rediens, me omnibus in testimonium monstrare, te verum fallacem et seductorem esse. Parce michi, precor, ab hac sanatione, per quam iam nec sanus nec infirmus, sed pene apparet mortuus. Hec dicens, baculo pro scabellis subnixus, pedetentim domo egreditur et velecto anulo suo ad episcopum revertitur et, 50 ut ab Evermare non tantum sanatum, quantum excruciatum, conquiritur. Et hec dolens et ingemiscens, monstravit tamen in se, pariter cum dolore sanationem redisse, predicans, in sanatione sua Evermarum se cognovisse medicum potentem, in dolore vero tortorem inclementem. Quo viso, episcopus penituit, se iam obstinate contra virum sanctum obdurasse et ad ultimum in hunc offensorem restum decidisse, ut temptaverit eum proposita conditione, quod sanus infirmus suo et sus credulitas et ecclesie eius consecratio sequeretur. Quapropter valde compunctus et in favorem sancti martyris affectuosissimo adductus, obtulit se in consecratione ecclesie eius officialem ministrum et opportunum huius rei designavit diem 8 Kal. Augusti. In quo etiam ipsam ecclesiam consecravit et ipsum sanctum martyrem vicinis gentibus patronum et intercessorem delegavit et cum ecclesia sua annuali frequentabilem et festivum instituit, ut omnes adventantes a Deo per illum^h iustificari et in domo eius benedicta mereantur eternaliter benedicti.

Qualiter vero brachium beati Iacobi apostoli, fratris beati Iohannis euangeliste, de Gallia cum reliquiis sanctorum Bartholomei apostoli et Sebastiani martyris sanctique Pan-

a) unanimiter corr. impressione c. b) Verpari corr. Evermari c. c) simis superier. s. d) credulitas p. e) exp-
terasse c. f) diffidens c. g) implorari e. h) et c. i) et cum sanctis e.; corrari est translatione. h) apparebis t.
h) curato e.

1) Exscripsit nosler translationem Evermari, sed aliam ac supra lib. II, c. 48; vid. AA. SS. Bull. Nat. I, 133.

cratii martyris temporibus ipsius Theoduini in civitate Leodii translatum et in cenobio sancti Iacobi in insula prefate urbis honorifice sit reconditum, sicut in quodam libro^a prefate ecclesie legimus¹, ad honorem Dei et totius patrie huic operi dignum duximus annexendum.

6. Ea tempestate, qua Balduinus comes Flandrie^b ex consuetudine et insolentia^c maiorum suorum disciscens a sacramentis in Romano rei publice militiam olim iuratis^d, contra dominum Henricum secundum^e huius nominis imperatorem iniusta arma corripuerat, iam tum partibus nostris ex eodem apostolo rumor celebris inclaruerat. Eundem vero rumorem primi illustrarunt profuge quidam religiosi, clientela^f scilicet Iohannis de Osie^g, hominis haut obscuro loco nati studiisque partium predicti comitis adversi. Nam et omnibus que ex illo respectu milicie optinebat fortiter repudiatis, rebusque suis honorem preferendo imperatorie fidelitatis, idem Iohannes infensi sibi subterfugebat iram tyranni. Quare iussu demum imperatoris, annuente Theoduno episcopo, commigraverat Leodii, ut ei suisque locus illic esset presidii. Sanctiores igitur ex eius familia quosdam nostrates ad urbem gloriosam passione et ligno Domini, alios ad quolibet celeberrima sanctorum loca^h summa cernentes trahi devotione, Galetiam ipsi devoverunt adire. Hac fama e nostris plures impulsus, in eorum societatem brevi sunt asciti; superior in eorum collegio Hermannus egregius consul de Greisⁱ, vir sane omni dote virtutum adprime venerabilis. Cuius postmodum nominis magnitudine rex Garsea comperta et auctoritate — pars regni eius^j appendicia regio erat Galicie — gavisus est non mediocriter, quod reliquiis beati Iacobi apostoli^k potuisset eum honorare. Fuere etiam quidam inter eos amicissimi nostri consilium nobis et operam suam polliciti, si quem fratrum nostrorum secum vellemus dirigere pro mysterio predicti^l negocii. Ad hoc frater noster domnus Anselmus^m, decanus Sancti Lamberti, plurimum anniti, tantam censens oportunitatem nequaquam neglectum iri. Unum e fratribus Robertum nomine huic destinat itineri, qui pro vite sue reverentia quartus ecclesie sancti Iacobi abbas postmodum meruit instituiⁿ. 'Mittendum', ait, 'carissimi, fratrem Robertum ad domum sanctissimam, in qua beati Iacobi apostoli ossa decubant, censeo; neque enim profectum et ecclesie vestre honorem defuturum exinde, diffido. Regularis ob eam rem disciplina non turbatur^o, immo obedientie sancte egregia virtus inde maxime adornatur. Novimus, complures boni testimonii monachos remotos ac difficiles terrarum tractus benedictione abbatis sui plerumque superasse, eosque multiplicem laboris sui fructum ecclesie sue feliciter regressos comportasse. Vita eius procul dubio commendat fratrem istum, ut ex eo recte speremus omne quod est sanctorum. Cum nostris orationibus, opitulante beato apostolo, non aberit^p illi superna miseratio'. Itaque venerabilis memorie domnus Albertus^q, abbas secundus ecclesie nostre, et maiores nostri huiuscemodi verbis domni Anselmi in speim adducti^r, obedientiam itineris huius exequendi predicto fratri imposuere, et cum aliis Deum timentibus prestantissimis viris sua illum benedictione fulciantes^s et oratione, Galiciam direxere. Iamque illi, longo terrarum tractu diversarumque transito celo regionum, infra inculta quedam loca — Tesqua^t vulgus illa nominat — pariter habuere diversorium. Ecce autem Richardus canonicus Sancti Petri in Leodio, inter prima regni negocia summus^u amicorum et capellanus familiarissimus regis Garsee, illic suum a finibus Galicie veniens nostris acceptissimum optulit adventum. Complexi deosculatique sue gentis hominem, regis et populi eius naturam siscitati^v sunt et morem. Ille ubi vera paucis absolvit, monachus noster quosdam consilii sui participes, insuper Hermannum consulem, ad maiorem sermonis accersit auctoritatem, cum et Richardum secretius sibi abduxit. Negocium quo^w fungebatur eis presentibus illi aperit, et si qua spes ad impetrandum sit, quia obversatus

a) loco corr. libro e. b) iurantis e. c) secundum superscr. e. d) de cl. Chapeau. e) Osto Chapeau. f) Greis corr. Greis e. g) dicti corr. predicti e. h) domnus An s. pas. e. i) instituit a. j) nuncupatur e. k) abierit e. l) abducti e. m) sukijate e. n) us e. o) maioris corr. maiorem e.

1) Hoc caput de reliquiis b. Iacobi ex Galicia Leodiana allatis hausit auctor ex vetusto codice monasterii S. Iacobi Leodiensis, CHAPEAU. Ex narratione facile concludat, Translationem post obitum Roberti abbatis (a. 1095) secundum relationes eorum qui testes oculati aderant a monacho S. Iacobi conscriptam esse. Translationem exserpsit in Annalibus suis (SS. XVI, 646) Lambertus Parvus, quem Chauvillius falso auctorem suspicatus est, cum demum circa finem saec. XII viveret (— a. 1194). 2) Balduinus V, qui cum Godefrido duce Lotharingiae contra Imperatorem a. 1047, rebellavit et a. 1049, devictus obitales dedit; cf. Berlm. Chron. SS. V, 127 sqq.; Ann. S. Iac. Leod. SS. XVI, 638; Flandr. Gener. SS. IX, 320. 3) plurimum tertium. 4) Sedit a. 1075—1095. 5) Sedit a. 1048—1066. 6) i. e. Aelida.

cum eodem rege fuerat moremque eius noverat, diligenter ab eo inquit. Omnia ille refert a. 1054.
in hoc voto secunda: 'Sperare indubie potestis, siquidem ipso in tempore oportune adve-
nistis. Ut enim clementiam et liberalitatem domini mei taceam, tum^a etiam circa cultum Dei
et servos illius probitatem et industriam: ubi intelliget Lotharienses esse, dignabitur enixius
a vos in suam ascire amicitiam. Namque ille inter occidentales tyrannos divitis regni cla-
rissimus opulentia, conubio sororis Romani Imperatoris potentis sue magnitudinem ambit
exaltare, idque ut assequatur, apud eundem imperatorem me dirigit perorare. Quid vero
nunc illi deferri possit acceptius, quam domni Hermanni adventus, ubi de imperatoriis
illum rescierit esse primoribus. Nonne ad conficiendum matrimonii sui speciale ne-
10 gocium quasi hunc sibi celitus missum factabit, qui causam suam prudens mediator cum
imperatore tractabit? Tanto etiam viro quid non optabit ultro deferre, ut eum sibi artius
devinxerit gratia et fide? Ad hoc proximum pascha ad sedem apostolice reverentiae debet
celebrare, ubi vobis erit locus illum oportune accedere'. Post haec Deo, et sancto eius apo-
stolo eos commendans, predictus Richardus ad legationem suam exequendam protinus est
15 conversus. At illi ocius properantes, quasi celitus exaudito oraculo, nec mora, geminato
rursus gavisus sunt solatio. Nocte enim sancta quo dicitur *In palmis* Barcinensem con-
venerunt presulem, tum apostolicam sedem, tum^b regis curiam adeuntem. Die illucescente, Mart. 31.
ad sollempnitatem pertinens officium pariter peregero. Denique, qui essent, quo ire inten-
derent, mutua obtigit inquisitio, et utrimque ab his et illis accepta est responsio. Archi-
20 diaconus episcopi Reimundus nomine, ubi nostros ex Lothariensi regno et urbe accepit
esse Legiam^c, mox loqui adorsus: 'Optime', inquit, 'ego novi nobilissimum Lothariense
regnum et inclitam urbem Legiam^d, religione et studiis litterarum pre aliis quas novi urbes
luculentissime decoratam'. Qui etiam, predicto fratre Roberto indicante, votiva nostrorum
causa percognita: 'Hanc', subdit, 'causam dominus meus magna promulgare^e valet industria,
25 pene cuius prudentiam plurima sunt regis consilia'. Cooperante igitur Remundo archi-
diacono, benigne excepti sunt a venerabili episcopo. Pios illorum collaudans affectus, suam
episcopus promptam ad omnia operam illis est pollicitus. Cum hoc demum sanctissimo
duce 4. feria maioris ebdomada predictum Compostelle vicum ingressi, ad illud sacratum Apr. 3.
pervenire meruerunt sacrarium, ubi quiescunt preciosa ossa beati apostoli. Preces illi
30 apud eundem apostolum egere, ut aliquam de suo sanctissimo corpore donationem digna-
retur eis facere. Velox ilico in aula regia percrebuit fama, peregrinos advenisse viros ex
Romani imperatoris curia, magna suffultos honoris reverentia. Mox cum Hermanno^f
nobilissimo consule coram venire, et qui sint, quid veniant, Barcinense episcopo perorante,
iussi sunt perorare. 'Patria', aiunt, 'optime regum, nostra est Lothariense regnum, prudentie
35 vestre haut incognitum. Unde pro remedio peccatorum nostrorum ad suffragia beati
apostoli venimus adoraturi. Urbs eiusdem regni est quedam Leodium, episcopum habens
nomine Theoduinum. Cum suo clero et populo mandat vobis salutem, vitam et^g pacem,
regni decorem et statum incolumem. Ad genua vestre provolvitur pietatis, ut ad illumina-
tionem et gloriam cuiusdam qui cenobii, in honorem beati apostoli Iacobi fundati, de corpore
40 eiusdem sancti reliquias dirigatis. Beneficia non precesserunt aliqua, familiaritas nulla, ut
ex vobis tanta merito audeat sperare munera; sed petitioni eius magnam prestat fiduciam
clementie vestre dignatio ubivis gentium notissima. Magestatem glorie sue angustis limi-
tibus beatus apostolus non vult includi, quam in diebus nostris magnifice dignatur omni
propagare nationi. Sicubi salutaria apostolatus eius pullulant dona, gloriosior profecto
45 vestra semper inde erit Galicia, locus illi carissimus et sedes electa'. Verba eorum melius,
quam essent rati, rex benignus accepit. Unde et die sanctae resurrectionis post stationem Apr. 7.
misso habitam in apostolica sede tam pro hoc negotio, quam pro modulanda sequentia in
choro eiusdem ecclesie se recepit. Qua videlicet sequentia, precentore ipso rege, post
peractam missam secundum morem sue ecclesie exaltata et nobilissima decantata — erat
50 autem *Fulget preclara* — postquam assedit, episcopis suis et optimatibus regni insinuat,
quid eum postulent peregrini illustres ex Romani imperatoris aula. Una omnibus sententia
fuit, viros tanti nominis nullatenus debere repelli; sed antistes loci Cresconius nomine
vehementer obniti, precatoria nostrorum verba impugnare eosque vanitatis redarguere.
'Legatorum', inquit, 'nomen est sanctum, si pure legationis sue transigunt^h mysterium; at

85 a) dum e. b) factabit corr. tractabit e. c) cum a. d) Leggio corr. Legia e. e) Legiam corr. Legiam f.
e) ita Chapear.; decoratam e. f) promovere Chapear. g) illis corr. illi e. h) a. rae. e. i) transigunt e.

1054. isti absque signo et litteris episcopi sui nos adeunt, rem tantam a nobis nimis inconsulte
 exigunt. Iure enim denegabitur illis, quod sine lege exigunt rationis. Rex autem longe
 aliter in animo suo tractare atque secundum supradictam Richardi canonici sententiam
 propter conubii sui spem adornandam omnem viris Romani imperii benivolentiam commo-
 282. dare. 'Iuste', ait, 'et honeste hec obicienda illis esset refragatio, nisi sanctitatis sue reve-
 rentia magis se tuerentur quam aliquo litterarum et signaculi patrocinio. Nam adeo evi-
 dens eminet in ipsis dignatio religionis, ut de eis nulla nos turbet nebula dubitationis. Fas
 est certe omnem his viris prestare benivolentiam, ut, sicut regni nostri decet coronam,
 sedem apostolice sublimitatis adeundi aliis qui sunt in regione eorum faciamus copiam. Si
 amicos beneficio quod cupiunt illos nobis parabimus, presidium etiam ingens et gloriam
 per eos in domo cesaris adquirimus. Statim igitur medium chori pavimentum, eo preci-
 piente, duobus palliis est stratum. Huc super eadem pallia allate sunt capse unae atque
 alie; ad nutum illius omnes sunt patefacte. Sed omnibus patefactis, nichil inventum est
 in illis de preciosis beati apostoli reliquiis. Particulam vero quandam de corpore beati
 Bartholomei apostoli, qui hec sancta tractabant, fratri nostro tradiderunt conservan-
 15. dam. Tunc rex, ut in oculis nostrorum affectuosum sue liberalitatis ostentaret studium:
 'Huc etiam deferatur', ait, 'quod in capella nostra habetur scrinium, precipui sanctuarii
 nostri repositorium. Attendant illustres peregrini, quanti faciamus pietatem illorum desi-
 derii. Ad eis satisfaciendum nichil volo in gavis nostri sacrarii relinqui investigatum, donec
 inveniamus, quem nos postulant desiderabilem thesaurum'. Allato scrinio et patefacto,
 20. inter alia sanctorum pignora acceptissima refulsit quedam de corpore beati Iacobi haut
 inextima portio. Ad eam igitur decentissime dirigendam rex alacris secundum datam a
 Deo sibi cogitans prudentiam: 'Non est equum', ait, 'dominum et patronum nostrum, sub
 cuius tutela vivimus, ut ad externa regna sine comite singularem transire sinamus. Quare bea-
 tus Sebastianus et Pancratius incliti martyres fiant illi in hoc itinere gloriosi laterales'.
 25. Tunc conversus ad Hermannum consulem, inde ad omnem queque in collegio eius erat bea-
 tissimam societatem: 'Accipite', inquit, 'viri venerabiles, hec preciosiora regni nostri munera,
 episcopo vestro deferenda ad illuminatricem gratiam ecclesie, que est, sicut dicitis, in Lo-
 tharingia in honore beati Iacobi apostoli fundata'. Censebant nonnulli assidentes illic epi-
 scopi et primores, sanctendum esse a nostris iuramento, nil se perperam acturos in tante
 30. sanctitatis dono. Ad sacramentum cunctis ultro porrigentibus dextras, primus ante alios
 Hermannus comes emicat, ut rei veritatem constanter astruat. 'Immo', ait, 'super sanctissi-
 mam aram, cui corpus apostolice subiacet reverentie, date nobis deferantur reliquie; illic
 super eius aram et corpus sanctissimum et datas nobis reliquias iurabimus omnes sincere,
 munus, quod vestra largiente clementia meruimus accipere, ad opus predicti cenobii nos
 35. fideliter et devote perluturos esse'. Loqui rex adiecit, ut tantam eis inesse magnanimitatem
 vidit: 'Faciescat, o viri, contra vos omnis controversia; clara enim nobis prestatis iudicia,
 sine commento et dolo vestra esse suffragia. Sacramentum enim propter honorem beato
 apostolo deferendum quis exigit a vobis, pure se manifestante constantia vestre dilectionis,
 quantam scilicet erga eundem sanctum habeatis sedulitatem devotionis? Quis dubitet, quod
 40. vestra non debeat prudentia, ut ista decenter pignora sancta collocetis in augustissima eccle-
 sia divinis incessanter laudibus frequentata? Rex in suis donis sancte Trinitatis gratiam
 prudenter adornaverat, sed, eodem ignorante, ille qui salvatrici apostolorum potentie orbem
 quadrifidum subdidit quaternarium, qui est primus par in numerorum serie, in eis sacrave-
 254. rat. Nam in comitatu beati apostoli Iacobi sancti quoque Bartholomei gloriosa juncta sunt
 45. pignora, divina nimirum id ordinante providentia, ut sui nominis ecclesiam due pariter
 olive et duo intrarent candelabra ante Dominum semper lucentia. Quo scilicet gloriosa
 beati Bartholomei pignora predicto fratri Roberto primum tradita, cum nemo postea exi-
 geret, cum aliis reverentissime ipse reposuit illa. Ita demum nostri alacriter, Galicia relicta,
 repatriantes cum optimis donariis, infra sue regionis horam felicibus brevi accipiuntur com-
 50. pendis. Mansio eorum penultima vicus fuit Hoyensis, ubi oportune diebus illis aderat
 Theoduinus presul venerabilis. Illius se accelerantes presentie offerre, viam suam secun-
 dum clementiam Domini commode directam omnem ei pandunt ex ordine. Gavisus presul
 magno propectu gratie celitus sue indulto ecclesie: 'Benedictus', ait, 'sit Dominus, qui in

a) al. in a ras. e. b) quo e. b') preciosior e. c) nostre corr. sue e. d) bis scriptum e. e) pignora corr. 55
 ecclesia e. f) a ras. e. g) religiosus e. h) eius e. i) illius corr. illis e. k) sic e.

diebus nostris suae in nobis dilatavit benedictionem misericordiae Beata mater Legia, inter
 insignia tuae nobilitatis preconia, ecce meruisti ante Deum nove placationis suffragia. Itē
 ergo perstrenue^{a)} Imperat hoc suis: 'Dicite sancte urbi ex nostro nomine, reverentissimo
 clero et devotissimo populo, ut in occursum sanctorum procedat cum locunditate et gaudio,
 inducat illos in locum parate eis mansionis cum ymnis et sollempni officio'. Inde nostri
 digressi cum benedictione episcopi, in territorio pernoverunt Calcaniensi in domo villicij
 nostri. Ipsum postea villicum multociens audivimus referentem, domum suam multo tem-
 pore abhinc apostolice virtutis maximam esse expertam benedictionem. Fatemur nos idem,
 sicut audivimus et vidimus, ex eo qui dicitur Mons Publicus, per quem die subsequenti sanc-
 10 tificatus fuit descensus. Quanto enim turbine^{b)} et tempestate seivissima asperrimus erat
 continuus fere ante hec tempora! Nonne urbi subiacti fere paria intentabat pericula,
 que dicta Yulcani olla Sicilie interdum minatur Ethna^{c)}? Quam misere tota concuciebatur
 terrifico tonitruu magni fragore ignisumque celestium furente iactura et splendore! Necnon
 ventorum pluviarumque et grandinis pariter maligna ruente procella, attoniti cives se et
 15 sua omnia pavebant subito esse interitura. Per locum igitur tam tristi dampnatum calami-
 tate descendentes illi beati sanctorum pedes, pacem et salutem portantes, suo benigno
 transitu incumbentes illic superioribus annis vehementissimas compresserunt^{d)} tempestates;
 enim extincte nullo prorsus redivivo usque^{e)} ad hoc tempus respiraverunt murmure. Sed et
 sterilitas magna, que illis diebus erat in regione nostra, his triumphatoribus et amicis Dei
 20 tota omnino est propulsa. Dies autem illa beati Servatii sollempnitate sancta cum roga-
 tionum observantia erat clarissima^{f)}. Pulchre^{g)} scilicet ad honorem et gloriam sanctorum
 suorum hanc ita Deus prestare diem disposuit, qui fecit in celo et in terra omnia quecum-
 que voluit. Morem quippe antiquum obtinet civitas, ad ecclesiam sancti Iacobi nostram
 prima rogationum die ad agendas procedere letanias. Nos et fratres de Sancto Laurentio,
 25 vestimentis omnibus induti, cum crucibus et vexillis omnique decore domus Domini fere
 usque ad medium predicti montis clivum procedimus primi. Parva ibi se planities explicat,
 in qua fratrum chorea sanctis Dei obviat, ubi et inter sonora armonie sancte gaudia devo-
 tissime ea prostrata adorant. Et quia populus precari sueque ardebat deferre oblationis
 munera, ad eorum sustentanda pignora in eodem loco quedam tabula erecta; protinus om-
 30 nes urbani novarum rerum cupidi ad eundem adoraturi convolarent locum, nisi Leodiensis
 clerus cum crucibus item et vexillis eosdem operiens sanctos ante Sanctum Paulum, ad
 suum venerabilem exinde illos evocaret concentum. Quare ex eodem loco mota sanctorum
 castra ad urbem sunt conversa. Ingens illic leticia simul et gloria, qualis, si dicere liceat,
 quando descendens montem Oliveti superna magesta cum ramis palmarum Iherosolimis
 35 venerabiliter est excepta. In laude enim beati Iacobi apostoli magna voce ceperunt exul-
 tare, exultantes populi, acclamantes illi: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Sed adia-
 centes ville exeuntes sanctos prosecute, ad honorem et gloriam eorum innumerabilem cun-
 cum fecere. Pons ducens ad urbem ferre eorum confertissimam non sustinens pressuram,
 ter pretereuntibus ruinam intentabat, ter Wenefridus canonicus Sancti Pauli letaniam pre-
 40 cinens: *A periculo pontis libera nos, Domine*, recantabat. Incogitabilis semper, o domine
 Iesu, tui semper est gratia pietatis, occulta vere via consilii tui et investigabilis. Nonne
 propterea id accidere passus es, ut tuos exinde sanctos gloriosiores faceres? Quomodo
 enim minor et invalida manus confuse et tumultuarie densata non esset partim protrita,
 partim demersa, nisi gubernatoria sanctorum dextera suos secum incolumes pretereheret
 45 comites? Transmeantibus ergo per eorum auxilia singulis illesis, optulit te sanctis vene-
 rabilis chorus Leodiensis. Hic ad responsorium *Cives apostolorum et domestici Dei* exul-
 tationis et salutis vocibus exaltatis, concrepantibus undique ecclesiarum signis, clerus et
 populus alacribus animis deducunt in tabernacula sua magnificos primates orbis. Iteratis
 50 ibi precibus et donis, pium erat cernere cuiusque studium circa apostolicam sanctitatem
 ferventissimum. Pars eorum gloriam dare in altissimis Deo, plures lacrimari pre gaudio,
 omnibus denique summa est devotio. Testati nobis sunt sepe numero maiores nostri, quod
 etate sua nulla prorsus locondior dies urbi aliquando infulserit Leodiensi. Nos quoque

a) Perstrenue e. b) olla corr. Ethna e. c) compressit e. d) com corr. usque e. e) Pulchre corr. Pulchere, sed e superscriptum rursus deleti e. f) cercere e.

85 1) Facta est translatio a. 1056; cf. Ann. S. Iacobi Leod. SS. XVI, 638: Anno 1056. adventus reliquiarum Iacobi et Bartholomei a Galatia.

cum postea decursa consideramus tempora, licet diebus nostris ipsam urbem tociens viderimus esse decoratam, vel magestate regia seu qualibet summa persona glorioso occursum reverentissime^a suscepta, necdum tamen pari triumphavit leticia¹.

7. Haud² absurdum est etiam commemorare, quid ad gloriam apostolice sanctitatis obtigerit de sacculo, in quo sunt sanote allate reliquie. Ille mercatoris cuiusdam Mariani³ fuit, quem domum rediens — nam de pallio erat — reposcit, recepit, secum detulit et domi aliquo tempore habuit. Non placuit sanctis, ut res corporum suorum perfuncta sacramentis usibus ultra deputaretur humanis. Impedita sunt ergo evidentibus indicia^b omnia predicti negotia mercatoris. Offensus dampnis, agnovit demum^c, quare seviret in eum ira vindicis discriminis. Ad patrocinium apostolice pietatis suffugiens, protinus rediit, sacculum retulit, fatetur, quid propter eum passus sit, et longe a se faciens, in monasterio reliquit. Unde duo vexilla facta ad honorem apostolice dignitatis usque hodie in nostra habentur ecclesia. Mercatori protinus felicitatis sue prior rediit copia, namque in archa sua quadravit aceryum, redundante pecunia.

Quo denique commemorabimus ore illud iteratum misericordie donum, quo benedixit^d nobis post hec verus consolator et Pater misericordiarum?

8. Anno^e enim eodem nundum evoluto⁴, die qui est celeberrimus sancte crucis inventionis⁵, sanctos suos adductos in preparatione manus sue per idem lignum victoriosissimum dignatus est visitare. Quod scilicet tempore Stephani pape, qui est dictus Fredericus, vivificum Leodiensi urbi collatum est beneficium per eundem sanctissimum papam magna sibi⁶ clementia destinatum. In ecclesia namque sancte Marie sanctique Lamberti educatus a puero, cum pie nutricule immensas⁶ actitaret gratias referre, non inveniens in quo illam magnificentius potuisset honorare, sanxit hanc gloriosam portionem predicti ligni per Godofridum Sancti Petri prepositum dirigere⁷. Cumque predictus prepositus Bullionem dixerisset, castrum ducis Godofridi, fratris eiusdem pape, fraternis admodum ille gavisus donariis, dignum duxit cum eodem preposito illa Leodium perferre. Que cum primum Holi Theoduinus episcopus excepisset, honorificentissime iussu eius ad cenobium sancti Iacobi per Mosam navigio delata, tocius cleri expectatione atque reverentissima exceptione cum divinis laudibus sunt inducta⁸. Ubi antiphona *O crux splendidior* sollempniter decantata, et salutatis novis eiusdem ecclesie accolis sanctis, ad domum gloriose perferuntur ecclesie⁹ maioris, scilicet sancti Lamberti.

a) reverentissimo e. b) ev. sad. e ras. e. c) e ras. e. d) immensam corr. immensas e. e) abducta corr. inducta e.

1) Hic addere libet, quae Chapeavillius de eadem translatione ab ipso abbate Alberto (a. 1048—1066) conscripta avert, quaeque in perveluto codice ab abbate S. Iacobi Aegidio Lambrecht sibi communitate se invenisse profitetur: *Quae propitia Divinitate hunc loco contigerunt suffragia precationis meae tempore, ego Albertus abbas indignus hunc indidit credulae, ut, si forte mutatum fuerit altare, quaesierit haec pignora sanctorum recondita sint, neminem queat latere. Anno dominicae incarnationis millesimo quinquagesimo sexto, indictione nona, imperante Henrico tertio, praesidente hunc Leodicensi ecclesiae Thetwino pontifice, quidam e nostris fratribus nomine Robertus cum aliquibus Deum timentibus nostra et omnium fratrum licentia et benedictione Galeham causa orationis adiit, gloriosissimi Iacobi apostoli reliquias hunc loco transmitti, a rege et pontifice petiit et Deo gratia impetravit. Directae sunt sanctorum apostolorum Iacobi, Bartholomei sanctorumque martyrum Pancratii et Sebastiani de corporibus particulae ac iussu episcopi totius urbis exultatione ac veneratione templo isti praesentatae.*

2) Excerptum est hoc totum caput ex codice S. Iacobi de quo ante. CHAPEAV. I. e. codex ex quo

Translatio descripta est; quem codicem non confundas cum illo sane vetustiore, ex quo Chapeavillius verba Alberti abbatis in lucem protulit. Sequentia: *Haud — pecunia* ab auctore ipsius translationis conscripta esse, elucet. 3) Etiam hoc caput ex pergamentis ecclesiarum Leodiensium descriptum fuisse putarim, quamquam iam Chapeavillius, quippe qui nil adnotaverit, Aegidii fontem non cognovisse videtur. 4) I. e. d. 3. Mail a. 1056. Sed nota errores, in quos Aegidius incurrit. In cap. 6. narravit, reliquias Iacobi d. 13. Mail (scilicet a. 1056) advenisse; hic reliquias ligni dominici post reliquias Iacobi, altamen d. 3. Mail eiusdem anni allatas fuisse tradit. Dein lignum illud papam Stephanum X. misisse ait, qui demum inde ab Augusto a. 1057. usque ad Aprilem a. 1058. pontifex fuit. Vid. not. seq. 5) Hic Godofridus reliquias s. Laurentii attulit d. 10. Iun. a. 1056, si fidem habeas Libello de adventu reliquiarum auctore Ludovico ap. Rex in Thezauro IV, 3, p. 4. Sed in codice monasterii S. Laur. Leod. saec. XII. exarato, quem adhuc superstitem W. Ardt in usum nostrum evoluit, de anno nihil protus legitur. Cf. SS. XX, 581; infra e. 10 (pag. 67. ad finem).

Qualiter vero Leodiensis ecclesia sub prefato Theodiuino de reliquiis beati Laurentii honorari meruerit, hic enarrare curavimus.

9. Eo tempore quidam religiosus clericus Leodiensis urbis, nobilis familia, divitis censu, nomine Godefridus, consuetudinem fecerat, quotannis sanctum adire Petrum eiusque misericordiam pro suorum enormitate deprecari facinororum. In diebus ergo sancto quadragesimo assumpta pera, sustentatus baculo, sequentibus comitibus, pedes aditus caput regnorum Romam, apostolorum principis intravit ecclesiam ibique contriti cordis et humiliati spiritus immolavit hostiam. Unde exiens, non ut repatriaret, sed ut mansionem acciperet, disponente Domino, divortii in cellam abbatis Huberti, consanguinei sui, quo situs erat secus basilicam precioso levito Laurentii, cuius custodiae penes eundem abbatem erat. Non est autem hoc quam dico basilica ipsa, in quam sacratissimum corpus eius tumulatum est. Nec illa quo in palatio Lateranensi basilica est ipsius martyris, quo dicitur Sancta sanctorum, propter excellentiam scilicet reliquiarum, quo illic habentur tam de sancto sanctorum, id est de domino nostro Iesu Christo, quam de aliis compluribus sanctis, cum sint etiam ibi capita et artherie sanctorum apostolorum Petri et Pauli de plurimum de carbonibus et sanguine beati Laurentii. Calus etiam illic altare tanto excellentia privilegio, ut nemini preter apostolicum concedatur, super illud sacra celebrare missarum sollemnia. Illic videtur reverendam quoque ymaginem Christi, quam, dum sanctus Lucas evangelium offigere cepisset, ut dicitur, mira in crastinum reperit consummatam, ab illo nimirum oppidice, cuius sunt manus torquantes, aureas, plene laciniatis. Loco igitur tam illustri persona presignitur probate fidei ac religionis, videlicet primus subdiaconorum apostolice sedis, cuius est privilegium manto, mitra et anulo, atque consecrato recens summo pontifici tradere claves summa domus, hoc est Lateranensis palatii. Sed neque ea ecclesia est quo vocatur Ad Craticulam, nec ipsa est basilica quo Dammasus nuncupatur. Hanc quoque Damasus papa construxit necnon reliquiis eiusdem martyris insignivit licetque ex suo nomine Dammasus nominavit. Neque est ipsa basilica quo Lucina appellatur, eo quod Lucina, Romanorum clarissima, celebri sumptu extractam in honore illius ecclesiam, conquistis pignoribus, celebriorem fecit, cathena scilicet, qua idem martyr vincitur, et craticula, super quam assatus, et uno et forcibus ferreis, quibus desuper fuit coartatus, et parte carbonum et sanguine a sacris artibus a Iustino et Ypolito expresso, Iustino denique illo, ut fertur, de quo in calata cruciatu membra videtur Romanus angelum exterrisse. Foras muros autem sub maiori basilica avari cum prothomartyre Stephano conditus est dicitur. Quod videlicet altare laici est privilegium, ut, exceptis sex cardinalibus qui ad hoc deputati sunt, nemini super illud divina concedatur celebrare mysteria. Tot vero quippe Romae in alius honore templa habentur. Hoc vero basilica parvo quidem opere, sed non vili precio condita est, utpote quo camaris voluitur lapideis et rutilate tota diversis metallis et marmoreo pavimento. In qua quidem structura nec paries ligneus nec trabes nec aliud huiusmodi habetur. Timentes autem Romani lignis crebros fragores, nullam ibidem ad materiam concesserunt. Hoc igitur ecclesia omni populo Romano frequentissima est et venerabilis, quoniam ibidem in ambulla cristallina liquor iste habetur, qui desuper craticula ab Ypolito et Iustino de eius corpore expressus est. Hoc thesauro nihil carius putat dives Roma, cui etiam custodes deputant per succedentibus temporibus, tales scilicet, quorum magna probetur auctoritas. Per id tempore tam dicto abbati Huberto huiusmodi excubis tradite erant. Ad quem cum divertisset supradictus Godefridus, aliquantulis diebus ab eo retentus, cepit ingredi basilicam et egredi, scrutari singula quo ibi haberentur sanctorum pignora. Ille nihil suspectus apertis de cunctis et meritis et famam declarat loci. Novus hospes gratanter ea amplectatur et propinquum, ut fideliter tantum thesaurum asservet, precatur, ne suis, quod abiit, temporibus annihilaretur. Securus autem thesaurus cepit, quomodo de ipse reliquiis fararetur et cenobio sancti Laurentii Leodii site importaretur, quoniam idem clericus eiusdem cenobii monacho familiarissimus et quasi unus erat ex eis. Captata igitur abbas Huberti absentia, qui ab Urbe ad quendam discesserat necessaria, fraudem nobilem parat. Unum de familiaribus secum assumit, ecclesiam nocte quasi ad matutinas dicturus intrat, ne nemo eum prohiberet, quis nec suspicio de eo esse poterat. Accedit ad altare, ampullam cristallinam deponit, ut in eam quam paraverat liquorem sanctum transfunderet. Sed liquor grassus et coagulatus naturaliter fluere non poterat, et necesse erat aliquo adminiculo eundem secerni ab altare. Cum neque in tota basilica parum quid ligni haberetur, unde id fieret, neque foras ad querendum exire auderet, facta difficultate, cepit merore constum, insuper et merore et sancti martyris meritum implorare. Cumque genu flexo pectus lunderet, reducto paululum visu, conspicitur in pavimento mundo quasi hora paratum eadem parvissimum lignum huic operi satis congruum. Ille assumens quasi relictis missum, de vase transposuit in vas liquorem sanctissimum. Mirabile dictum! Statim sequitur odor suavissimus ultra omnia fragrans balsama. Etenim ipsius verba sunt: Ego me optuli sacrificium Deo in odorem suavitatis. Quo tamen res male virum habebat timentem, ne bonus odor illi nihil esset ad mortem, si id usquequaque Romani perventirent. Parato igitur regressu, non pedes, ut teneret, sed equos regredi disposuit, et hospitem salent, immo occasionem noctis morarum ipsius, de media nocte Roma egreditur, eam etiamque a tergo parvens, cum ipse odor nullo modo cessaret neque securus egredi diceret. Quid plura? Leodium prospero cursu perveniens, episcopo loci Theodiuino rem omnem aperit. Super quo letabatur pontifex, quia tantum thesaurum suo dyocesi per suum servum Dominus destinasset. Igitur cum eius benedictionis transferre ad prefatum familiarem sibi cenobium pignora sanctissima pergit.

10. Erat ipso in tempore tanta pluviarum inundatio tamque valida ymbrium effusio, ut pene altorum diluvium crederetur. Tam vero cum quantis alacritate populus innumerabilis processerit, quam religiose omnis clorus et populus cum iunio et laudibus preciosas reliquias ad cenobium usque perduxerit, nihil qui presens vidit, vix credens poterat. Pro serenitate serio, pro tranquillitate pacis voces levabantur ad aures, ut creditur, pervenientes Dei omnipotentis favore tenebatur, quod dicitur sum, sed quoquo modo tenebatur, ego tamen, quod oculis vidi, Deum testem invocans, et dicam et scribam. Post exceptionem sacrarum reliquiarum, ubi usque ad forum altaris perlatae sunt, et ebusus letaniam exoritur est: Kyrieleyson, Dominus miserere, sol, qui fuerat in nubilo pene per usum mentem, ha hora eadem radiorum suorum lucem profudit, ut ambabus manibus populus plauderet et pro magnitudine letitiae lacrimas amplius funderet. Nec fortuito illa serenitas, sed continua perseverans, omni mundo spem reddidit et salutem. Actum Leodii, pridie Nonas Iunii, anno pontificatus ipsius vicesimo sexto. Prefuit enim idem Theodul-

65 a) quod annis e. b) illic e. c) vult ee Vn. Reg. supplendum. d) manto e. e) craticula corr. basilica e. f) ferretur e. g) ita e.; dicitur deest Vn. Reg. h) rutila e. i) post corr. frequentatissima man. rec. j) expressa e. k) succedentis e. l) retentis corr. retentus e. m) familiarissimis corr. familiarissimus e. n) presentis corr. necessaria e. o) cum Libell. p) in e. q) moratum e. r) ipso e. s) y. et in rec. e. t) quoque e. u) letania e. v) 4. Id. Iun. Libell.

70 1) SS. XX. 2) De anno nil legitur in cod. S. Laur. Leod.; anno 1056. apud Per; vid. supra not. 3. ad calcem cap. 8.

nus Leodiensi ecclesie annis viginti octo¹ sub apostolicis Leone, qui et Bruno, Victore, [qui² et Gevehardus, Stephano, qui et] Fredericus primo dictus est et ex clero Sancti Lamberti in papam assumptus Stephanus nonus³ vocatus est⁴. [Hic superhumèrale et eius usum Theoduno episcopo suisque successoribus misit, recordatus⁵ sue nutricis ecclesie⁶ Leodiensis, nolens sibi appropriari verbum⁷ psalmiste dicentis: *Filios nutrivit⁸ et exaltavit, ipsi autem spreverunt⁹ me¹⁰*]. Floruit etiam sub Benedicto, [qui¹¹ et Iohannes], Nicholao [Gevehardus¹²], Alexandro [Anselmus¹³]. Obiit anno Domini 1075, nono Kal. Iulii, tercio anno Gregorii, qui et Hillebrandus primo dictus est.

[Anno¹⁴ millesimo quinto cum septuagena
Migravit dominus¹⁵ de corpore Theodunus.
Communis pastor reliquis, pater unice nobis,
Qui novies ternos presul ne clauderet annos,
Invidit numerum triginta quinque dierum
Iunius ad Iulias nono¹⁶ sub luce Kalendas].

Sepultusque est Huius cum maximo honore in ecclesia beate Marie ante altare beate [Marie¹⁷ semper virginis, quod beatus Maternus¹⁸ primus Tungrorum episcopus in honore¹⁹ ipsius virginis consecraverat²⁰ temporibus Clementis²¹ primi Romanorum pontificis²²], iuxta fontes, regnante Henrico, filio Conrardi imperatoris.

¹⁴) Notensis interpolator addit: pontificatus sui anno fere 27.

¹⁵) Perigi Notensis in margine: et¹ Tralant imperatoris². Factaque³ est super eum tumba⁴ decentissima in hunc modum⁵. Erat namque lapis⁶ niger, qui adhuc apparet⁷ super pavimentum⁸ emittens. Iuxta⁹ quem¹⁰ in circuitu erant collocato¹¹ per ordinem sex columnæ¹² enee et deaurate¹³. Super quas locatus¹⁴ fuerat lapis marmoreus¹⁵, albo rubicundoque colore¹⁶ mixtus, habens in circuitu¹⁷ lignum, super quod erant affixe¹⁸ lamina musivo opere¹⁹ mirabiliter decorate²⁰, continentes hos versus²¹:

*Cepit, complevit, ditavit²² et ipse dolavit²³
Gemma²⁴, argento, picturis²⁵, vestibus, auro
Theodunus opus.*

Et cum ceteris²⁶ versibus. Erat circa hec, que²⁷ superius dicta sunt, cista²⁸ ferrea mirabili opere²⁹ constructa floribusque³⁰ ferreis designata per³¹ circuitum, omnia supradicta continens 30 intra se. Hoc itaque mausoleum³² erat in tanto honore, ut superius dictum est³³, circa annum³⁴ dominice incarnationis 1230. Habebat hec cista in latum³⁵ circiter quatuor pedes, in altum vero circiter quinque³⁶. Apperiebantur itaque latera superiora³⁷, quando debebat thurificari³⁸ a sacerdote, qui ibi dicere orationem pro defunctis in omni processione tenebatur. Et quia unica pius et devotus³⁹ precipue in beatam Dei genitricem fuit, disposuit, se sepeliri⁴⁰ in eodem 35 loco, ubi olim steterunt pedes beati Materni⁴¹ primi Tungrorum episcopi⁴² consecrando ecclesiam et altare in honore perpetuo⁴³ virginis.

Chr. S. Hub.
An. g. 29.

11. Post discessum domini Theoduni exorta est contentio inter potentes agende⁴⁴ electionis; dum plures fieri voluissent episcopi, nulli eorum ut episcopus foret contigit⁴⁵. Nam dux Bulloni Godofridus, qui tunc peregrinasset Theodunum episcopum obisse, precibus suis optinuit apud eum⁴⁶, nemini concedendum donum episcopii, nisi quem ipse presentaret et. Motus misit ad Henricum cognatum suum, Virtutensem archidiaconum, virum vita et genere nobilissimum, filium scilicet Frederici comitis Tullensis⁴⁷, et ei, ut remota omni dilatione ad se veniret, mandavit. Postquam ille ducti occurrere, incertus⁴⁸ omnino quid vellet. Leodienses vero, pro contentione prefata nulla adhuc electione firmata, ne videretur iniuriosum regi, baculum pontificalem paulo morante referri, ut eum referret, iniunxerunt Theoderico abbati. Quidam autem de clericis anticipans alter alterum curiam irraserant, sperans quaque, vel sibi proventurum eventum rei, vel paratus gratia vicissitudinali ferre suffragium alteri. Interea suggestit dux, clericum adesse, cui episcopium donandum destinasset; dignaretur rex, ut esset eius donationis agende, pro tribunali sedere, et vocatis Leodiensibus, episcopum illis constitueret. Leodienses evocati, licet morderentur latenter⁴⁹, nemini eorum quod sperarent provenisse, ad tamen voluntati regie, que in negotio preponderabat, viderentur deesse, Theoderico abbati et

a) Ita A. in loca raso et in margine. b) novus c. c) post hanc vocem signum ponens, addit A. in marg. super. 50 signo repellit, quas unctis inclusimus. d) re, lo, bum, nutri, reverunt, ma abs. e) in marg. addit A. f) superocr. A. g) tertius unctis inclusos in margine infer. addit A.; certo signa et hic et supra post dict. est apposito. h) e ras. e. i) o in ras. e. k) addit inter lineas in loco vacuo relicto et in marg. scribas, ut videtur, manus. l) erant, ono, cravo, tis, Acis abs. m) et, acta, a de, mo, lo, ppa, tum, em, flo, co, du, us, reus, lore, ita, et, yo opere, lo, us, ita, Gem, aris, teris, e que, sta, re, que, per, au, um, s, ue, s, tus, secundum e, rui, perpe abs. n) inpris e. o) decavit e. p) mausoleum e. 55 q) i. l. his scripta. r) supra e. s) rursus in marg. ead. manus. t) signa apposito, interpolator quas scripsit ante iuxta fontes legenda esse significat. u) augende e. v) l. p. regem, quod ex Chron. S. Hub. supplendum. w) vincit e. x) laterent e.

1) Immo 27 annis. 2) Vide supra quas idem Adriano de Veteribus Interpolatore operi Ruperti Interpolator Notensis ad lib. I, c. 14. addidit. 3) Cf. Albricum ad lib. I, c. 14. 4) Cf. Ruperti Chron. S. Laur. Leod. a. 1075, SS. XXIII, 798, qui ex Laurentii de Leodio 60 c. 43, SS. VIII, 276, ubi eadem verba leguntur; Geatis app. Viridun. c. 3. 7, SS. X 493, et ex postro quas tamen non ipsi Ruperto tribuenda, sed ab sua concinnasse videtur.

consilio referendam imposuerunt domni Henrici electionem. Qui cum ceteris assistens regi, ut orat vir urbanus elegantie et
 5 compluribus Latialis eloquentie: 'ENGAL', inquit, 'eum Deus, et ab eo prelectum nos quoque voluntarie eligendum de-
 crevimus'.

12. Hic domnus Henricus episcopo donatus [quinq[ue]agesimus^a quartus] et obsequio ducto, in urbem favorabiliter
 5 receptus, non multo post a domno Annone Coloniensi pontifice sollempniter est consecratus; a quo etiam adiuratus est sub testi-
 monio collate sibi benedictionis, ut eius quoque clamur verbis: 'Per benedictionem', inquit, 'patris tui Annonis obtestor te, ut
 destruas superbiam et insolentiam Guobodonis'. Fuerat autem Guobodo abbas ecclesie beati Laurentii, qui 'nimium confusus glorie
 10 sue et nobilitati, quia¹ venerabilium episcoporum sancti Wolbodonis² et Reginardi proximus esset
 et affinis, illum referens patris patrum, istum referens matris sue fuisse avunculum; ergo
 se nimis^b extollens, longe se habebat aliter quam conveniret monachice professioni. Nec diu moratus episcopus pri-
 vatis illum ammonitionibus corrigere, cum videret, se in hoc non solum non proficere, sed illum magis ad deteriora et
 indignationis deducere, constituit diem ad disputationem eius publicam. Convenientibus abbatibus et archidiaconis, cum se
 Guobodo non posset purgare a criminibus obiectis, decreta omnimoda res eius in potestate et dispositione episcopi. Epi-
 15 scopus, ne accelerando iusticiam videretur evasuisse misericordiam, optulit ei locum et tempus agende penitentis decre-
 vitque ei, ut Virdunum apud Sanctum Aggericum aliquandiu privatus^c secederet et inter religiosos viros ibi noviter aggre-
 gatos satisfactionem suam dignam misericordiam comprobaret. Concessit ille primum, iudicio sapientium et episcopi
 decreto se consenturum; sed ad horam locutus quibusdam suis, quod prius promiserat exequi, post publica contradictione
 recusavit. Episcopo^d exigente, ut daretur sententia huic reusultioni et inobedientie, decretum est ab omni conventu, ut
 20 in sua se recognosceret ipsamque abbatiam libero ad placitum suum disponderet, cuius abbas convictus criminibus nollet
 illi ad emendationem obedire. Nec moratus Guobodo ad regem Henricum abiit ejusque^e violentia adversus episcopum
 constans est se fuerit. Qui cum ecclesiasticam iusticiam seculari audientie prestitum, secundum sacras canones omnem
 sibi adiutium recuperationis obtulit. Nam nec precibus regis nec minis^f potuit episcopus attrahi, ut eum restitueret,
 obstatus, se male episcopum ad tempus intermittere, quam eiusmodi insolentiam pati sine congrua satisfactione. Sic
 Guobodo desperatis Hungariam concessit, indeque ad regem reversus in expeditione Vyalica^g positum, ad mortem usque
 25 domni Henrici episcopi mortuus est apud eum. His actis circa Leodiensem synodum, que agitur in festo apostolorum
 Symonis et Iude, ubi idem Guobodo dampnatur, et in loco eius Berengerus prior ecclesie Sancti Hu-
 bertii subrogatur, in sequenti adventu domnus Anno religiosus pontifex Colonie vita decessit in maximo dampno totius
 illius provincie. Sepultusque est in cenobio Sybergensi^h, quod ipse propriis sumptibus con-
 struxeratⁱ. [Eodem^j tempore^k percussit Dominus sensuque alienavit abbatem Adelardum huius aemulis
 30 secundum Sancti Trudonis in Hasbania, qui religio sub ipso cepit tepescere et monachalis disci-
 plina annullari. Qui ductus est Leodium ad ecclesiam sancti Laurentii, factisque multis diebus, freneticorum more
 in cripta ad sepulcrum beati Wolbodonis episcopi tandem curatus est. Hic edificaverat magnam ecclesiam sancti Tru-
 donis et ecclesiam sancte Marie in foro et 12 alias^l in diversis locis et villis proprietatis que ecclesie.
 Anno Domini 1085, septimo Idus Martii, igne resolutum est illud^m nobileⁿ et sumptuosum opus Sancti Trudonis,
 35 collumpne cum monasterio corruerunt. Defuncto^o abbate Adelardo, duo^p eliguntur, Lanzo abbas Sancti Vin-
 centii Melensis et Lupo monachus Sancti Trudonis. Episcopus vero Leodiensis Henricus consentit^q in
 Lanxonem. Qui postquam introductus est in abbatiam, a Lapone expellitur; pro qua re anno Domini 1087,
 obsessum est diu oppidum Sancti Trudonis a Henrico episcopo Leodiensi. Lupo autem turrem ecclesie,
 que de incendio remanserat, munivit^r et in eadem se recepit. Tandem redditum est oppidum Hen-
 40 rico episcopo ab oppidanis, salvo suis corporibus et bonis. Cumque ingrederetur exercitus episcopi, Bru-
 stemlenses, qui ab antiquo adversabantur Trudonensibus et semper habuerant^s exosos, cum aliis^t ingre-
 diuntur, et totum oppidum cum ecclesia parochiali beate Marie^u ab ipsis callide conerematur].

13. Post hec Henricus Pius cogitans illud sapientis dictum: *Ubi non est gubernator,*
 45 *populus corruet,* et quam vere hoc dictum sit prospiciens, dum usque ad tempus sui epi-
 scopatus tot anime in sua dyocesi perierunt, ut ille insatiabilis infernus tot capere non
 posset, nisi dilataret os suum. Nam repleta est hec terra sanguine occisorum, terra absque
 gubernatore, terra indisciplinata. Unde timendum, ne forte maledicta; scriptum est enim:
Maledicta domus indisciplinata. Quia vero discipline freno caruerunt, inodo tot hominum
 50 cedens, sed incendia quoque et prede continue atque rapine palam fecerunt, quod ex magnis
 divitiis multos ad inopiam et usque ad mendicitatem redegerunt. Denique quicumque
 venissent in captionem inimicorum suorum, tam crudeli more^v torquebantur, ut mors eis

a) add. A. in marg. b) Wolbodonis e. c) privatus e. d) episcopus e. e) cuiusque e. f) cri-
 minibus e. g) Vyalica corr. Vyalica e. h) unicus inclusa in margine postea scriptum A., signo quodam post construxerat
 ponens. i) E. t. eadem manu postea addita. k) s. ol. ec. n. B. d. B. ut, ha. absctea. l) r. e. l. in rad. e. m) munit
 55 corr. munivit e. n) aliis e. o) post ecclesia rasure; p. b. M. eodem manu postea addita. q) morte corr. more e.

1) Verba *Quia* — *extollens* leguntur etiam in Ba-
 perti Chron. S. Laur. Leod. c. 43. Sed nota, quod
 Adrianus de Veteribusca, qui Chronicon S. Laur.
 Leod. postea interpolavit, Rupertum hic ex Aegidio
 60 mutavit et ditavit. Sic sequentia partim ex nostro
 descripsit. Hinc inde menda scribae repetit vel
 abbat. Trudon. circa finem capituli verbotenus trans-
 sumavit vel ex ipsa Gestis complevit. 2) Sieburg;
 cf. Ann. Hildesheim. a. 1077, SS. III, 105. Eadem
 fere verba occurrunt: Ann. Egmund. a. 1057,
 SS. XVI, 447. 3) Haec de constructione mona-
 sterii Sigibergensis etiam apud Rupertum c. 44. in-
 ventuntur, sed ex Aegidio interpolata esse, iam
 Wattenbach monuit, SS. VIII, 276. 4) Etiam
 sequentia ex Gestis abb. Trudon. III, c. 1-8 (SS. X,
 240 sqq.) excerpta sunt, sed breviter reddita ac ver-
 bis prorsus mutatis.

297 melior esset quam vita, et humanius tractarentur a paganis. Hec autem rabies natale Domini sive quadragesima appropinquante plurimum deseiebat. Unde maximo dolore commotus Henricus episcopus sepe convenit et multum inatitit, ut principes terre legem aliquam ponerent, cuius timore cessarent tot illa homicidia et cetera mala intolerabilia in suo episcopatu. Quapropter cum magno labore et magnis sumptibus pacem instituit teneri infra episcopatum; hoc etiam assensu domini pape . . . et imperatoris Henrici et horum principum, quorum ista sunt nomina^a: Comes Namucensis¹ et frater eius Henricus², comes palatinus³, marchio⁴, comes Congardus⁵, comes Henricus de Lemburch⁶, comes Henricus de Lache⁷, comes Arnulphus de Los, comes de Loviniaco⁸, comes Cono de Horri⁹. Horum omnium petitione, consilio et voluntate decretum est, ut a primo die adventus Domini usque ad exactum diem epyphanie et ab intrante septuagesima usque ad octavas pentecostes infra episcopatum Leodiensem nemo arma ferat, nisi forte inde exiens ad alia loca aut inde domum revertens. Incendia, predas, assultus nemo faciat, nemo fuste aut gladio aut aliquo armorum genere usque ad collisionem membrorum aut internitionem in quempiam deseuiat. Quod si hoc fecerit homo liber, hereditatem perdat, beneficio privetur, ab episcopatu pellatur. Servus autem sive^b ecclesiasticus amittat omne quod habet et dexteram perdat. Quod si culpatus fuerint contra pactionem hanc, liber iuretur cum duodecim. Qui vero liber non est, iudicio se purget, si tamen signa fuerint manifesta; alioquin cum septem se immunem esse probet. Incipiet autem observatio huius pacis sexta feria statim illucescente aurora et durabit usque ad exordium diei qui vulgariter appellatur dies lune, et observabitur per omnes festivitates que proprie in hoc episcopatu celebres habentur, et similiter per omnes illas quas ubique universalis celebrat ecclesia, et maxime in festivitate sancti Lamberti et in dedicatione, et duos dies ante et duos dies post in utraque festivitate propter adventum et reditum veteraque impedita. Denique etiam in ieiuniis quatuor temporum et in vigiliis predictarum festivitatum eadem lex et pactio tenebitur, excepto 25 quod in illis arma licebit ferre, ea tamen conditione, ne alicui noceatur. Hanc pactionem si quis violaverit, noverit se excommunicationi subiaceret¹⁰. Hec omnia venerabilis Henricus episcopus omnium consensu, et collaudante omni populo, infra Leodiensem episcopatum teneri instituit (anno^c 1081, sexto Kal. Aprilis^d). Sunt autem et alia multa eius pietatis opera, que selectoribus fastidium generent hic obmittimus, quod in episcopatu gessit^e. 30
 a. 1091. Nam vite ade cursu in bonis operibus consummato, pridie Kal. Iunii^f defunctus est anno dominice incarnationis 1091^g, ordinationis vero sue anno 18, sepultusque est Holi in ecclesia beate Marie iuxta chorum ante altare beati Iohannis baptiste. [Sub isto H. episcopo fundata^h est ecclesia beati Mathei ewangeliste in Flonesⁱ, et ab ipso dedicata anno Domini 1080, 11. Kal. Octobris^j, factumque est hospitale inter rupem et ripam Mose a Radulfo et 35 Lamberto fratribus atque eorum consanguineo Fulcuino, militibus sub regula beatissimi patris Agustini, sub prioratu religiosi sacerdotis Ewerardi, cui successit vir devotus et honestus in regimine dominus Walterus abbas primus]. Huius temporibus facta est inundatio
 Lamb. Parv. 1089.

^a) Verba in suo episcopatu -- nomina interpungendo deletit A. et add. in marg.: Hii autem sunt principes
^b) Hoiensis rursus in marg.: Pridie Kal. Iunii.

^a) loc. eac. rel. ^b) manu scribae in marg. additum. ^c) unciis inclusa post add. A. in margine. ^d) ita e. ^e) addit A. in margine inferiore ad vocem baptiste. ^f) in loc. ras. eadem manu, sed alio atramento. ^g) superscr. e. ^h) et ab ipso -- Mose superscripsit rursus A., sed 11. Kal. Oct. alio atramento in loc. ras.

1) Alberlus III. 2) comes Durbolensis (Durbuy); vid Chron. S. Huberti Andag. c. 77, SS. VIII, 610.
 3) Hermanuus II, a. 1061-1085. 4) Godofridus IV, marchio Antwerpiensis inde ab a. 1078 (Ann. S. Iac. Leod. SS. XVI, 639). 5) Locemburgensis. 6) Comes palatinus inde ab a. 1095.
 7) Laach; comes palatinus factus a. 1085. 8) Henricus III. 9) Num Cono comes Montis-acuti (Montalgu propè Sichem)? Cf. Ernst, Hist. de Limbourg II, p. 9, qui false Horen legit. 10) Nostrum haec omnia ex ipsa pacis charta haussae, patet. Cf. Eisen, Hist. Leod. I, 205; Ernst, Hist. de Limbourg II, 9; Polain, Hist. de l'ancien pays de Liège I, 201 sqq.; Henaux, Hist. du pays de Liège I, 45 147 sqq.; Wohlwill, Anfänge der landständischen Verfassung 35; Waitz, Verfassungsgeschichte VI, 434.
 11) Comme cet établissement se fit avant Pâques, l'année 1081 répond d'après le calcul moderne à l'année 1082. Ernst, Hist. de Limb. II, 9. 12) 4. Nonas 50 Novembrii legitur in lib. mort. eccl. Leodiensis secundum Chapeavill. II, 39, et Foulton, Hist. Leod. I, 246. 13) Ad Mosam inter Leodium et Holium.

magna aquarum usque ad valvas ecclesie sancti Iacobi in civitate Leodii. Floruit isdem Henricus episcopus sub apostolicis (Gregorio VII, qui et) Hildebrandus^b, et Clemente, qui et primo Wlbertus dictus est (et^c qui super unum papam viventem ascendit. Ipse sibi tres alternatim succedentes supervixit).

14. Erat^d tunc temporis Obertus, qui post hunc episcopum ordinatus est (Leodienis^e episcopus 35us). canonicus in ecclesia sancti Lamberti et prepositus ecclesie sancte Crucis. Hic, accepta licentia rudi Romae, cum invenisset regem in Italia, apud eam in curia cum ceteris episcopis se contulit, cuius familiaritate tam bene igne usus est, ut rex, cum de obitu Leodiensis episcopi Henrici nuntium accepisset, donum episcopatus habentem Obertum requisivit. Anno igitur incarnationis dominice 1096, regnante Henrico III, huius nominis Romanorum imperatore, anno regni illius quadragesimo, factus est concursus innumerabilium occidentalium populorum, nobilium et in nobilibus, divitum et pauperum ex omni professione hominum ad civitatem Hierosolymorum, que a filiis alienis et prophanis, videlicet paganis, possessa, in obprobrium christiane religionis eorum sacrilegis ritibus contaminabatur. Erat ea tempestate dux Lotharingie Godefridus, Godefridi Gibbosi ex sorore nepos, vir magne potentie et famosi nominis. Ea intentione qua ceteri, sed maiori devotione quam plures alii, velum pie actionis tam mente conceperat, in tantum ut possessiones suas venderet et earum precium secum deferret interminabiliter in presentem peregrinaturus, quod Deo sibi quibus militibus erogaret. Itaque patrimonium sui, quod ei satis magnum remanserat, precium feneratus est Domino, dum miseretur pauperibus, et pro temporalium impendiis eternorum lucratus est stipendia meritorum. Huic inter cetera possessionis sue predia erat castrum Bullio nomine, nature opere valde munitum, quod inter confinia duorum regnorum positum, Francorum scilicet et Lotharingorum, adiacentibus utriusque regni provinciis. Hec itaque marchio Leodiensis nimium vicina episcopo illud assidue vastabat cedibus, rapinis pupillorum et viduarum omni genere dissipabat et maxima ex parte suis redditibus et iusticiis mutilabat. Hac inductus^f necessitate Obertus, tunc temporis nostre sedis^g episcopus, vir sagax utrumque provisor, in negotiis divinis et humanis adprime eruditus, dum venalia hec possessio proponeretur, expertus quid per eam mali passus fuisset, videbat omnino, si eam posset adipisci, quod non solum sibi, sed duorum quoque regnorum paci consuleret. Distulit tamen se huic negotio ingerere, donec divina donante clementia heredum successio ab hoc placito devisteret, et memoratus dux, cessantibus carnis heredibus, accepto beneficio, ecclesiam beati Lamberti huiusmodi consecraret possessionis heredem. Adhuc divina misericordia^h, permovit ducem, ut offerret beate virginis et pio martyri predictum castrum ob memoriam animarum predecessorum suorum, conditione interposita, ut, si infra tempus prefinitum a se vel a suis successoribus tribus quos ipse prescripserat non redimeretur, deinceps possessio, sicut dividerat, cum castello in totum tempus ecclesie assignaretur. Episcopus itaque miseris pauperum compatiens, pio violentiam memoriam beati martyris, loculum scilicet in quo lacebant sacratissime eius reliquie auro cooperitum, excrustavitⁱ et in maiori ecclesia eius omnibus totius episcopi ecclesie aurum, gemmas et cetera, que decore ambulo altaris, pulpita et textus ecclesiarum tenuerant, detraxit, et mille trecentis argenti purissimi marcis et tribus auri marcis undecimque corosis, hic summa pecunie duo tradita, predictum castrum emit et multorum direptiones, captivitates, mendicantes, pericula mortesque redemit. Dux quidem et fratres sui Iherusalem adierunt, ibi strenue rem vitamque consummaverunt; heredes subscripti diem obierunt et possessionem Bullionis sine omni reclamacione, legitimis successoribus de medio factis, libentibus animis ecclesie relinquerunt. Sic absque omni iniuria Dei dispositione, pia consideratione, Oberti providentia, possessio Bullionis in sua ditacioneque Leodiensis cessit episcopi. Quod castrum quidem Obertus episcopus suo tempore sollicito invigilavit, animos acolarum magis frequentibusque donariis, utpote^m vir animo vicens, sibi conciliavit, et quod adquisierat, quo labore fuerat, sedis sue successoribus experiendum reliquit. Hic Obertus episcopus corpus sancte Ode virginis, que illuminata fuit ad sepulcrum beati Lamberti, de terra elevavit et in ecclesia Rodensiⁿ decenter collocavit. Fuit siquidem hec virgo filia regis Scotie, ut in vita eius legitur^o.

^a) In marg. infer. sequentis paginae (p. 299) immutata A. initium Aulus capituli hoc modo: Defuncto bone memorie Henrico Leodiensi episcopo, amatore et ordinatore pacis et religionis, erat tunc temporis Obertus canonicus in ecclesia sancti Lamberti etc.

^b) A. add. in marg. infer.: Anno Domini 1088, Imperator Henricus Cunrardum, filium suum^p seniore, Aquisgran in regem inauguravit, qui postmodum insensate patri rebellasse. Cum autem comperisset patrem suum a se aversum et contra eum ad aversarios apud in Italia confederatum, anno 1098, in epiphania Domini suum filium iuniorem Henricum V, regem facti Aquisgran, predicto Cunrardo, fratre eius, reprobat. Postea ipse Henricus V, contra ius nature et fas legum in patrem, . . .

15. His etiam diebus facta est contentio magna inter Obertum Leodiensem episcopum et comitem Loyaniensem de comitatu de Brunengeruz, quem tenet comes Namuccensis ab episcopo Leodiensi. Qui comitatus incipit a Pollomortis et inter duas villas Hercines usque ad Canitium pontem. Abhinc vadit inter Lusanam villam et Scitrud. Abhinc vadit ad mallum ad Burengeruz. Abhinc vadit ad rupem que vocatur Sotaelfouarge. Abhinc

a) superscripsit A. b) Hildebrando corr. post Hildebrandus A. c) add. A. inter hanc et in marg. d) A. in marg. e) quarto in ras. A.; sed post del. et superat. iii. f) superscr. A. g) vastabat corr. dissipabat e. h) indutus e. h) nostra sedis nostro e. i) gratia corr. misericordia e. k) scripserat in ras. e. l) excrustavit e. m) utpote corr. utpote e. n) C. l. a. in ras. al. atramento, sed eodem manu. o) cetera desunt; appositus ductor asteriscum, a quo quoque perlinet non conspicitur. p) in ras. e.

1) SS. XX. Exscripsit codicem (2) Parisiensem 9422, qui fuit olim liber beate Marie Aureevalle. 2) Kloster-rad sive Rolduc a septentrione Aquisgran. 3) ap. Ghesquier, AA. 88. Belgii VI, p. 587 sqq. Translatio, quas ibidem p. 632 sq. legitur, Aegidio recentior esse videtur. 4) Cf. Chron. S. Huberti Andagiensis c. 77, 88. VIII, 609 sq. 5) Godefridum Barbatum. 6) iam Otto III. confirmavit circa a. 985. Notkero comitatum Brunengeruz (in pago Hasbania); vid. Stumpf, Reichskanzler Nr. 1251; Chapeavill. I, 211; Fisen, Hist. Leod. I, 168.

1099. vadit ad puteum Longe-ville, totam vallem Hachewadat. Abhinc vadit ad sancti Bavonis quercum iuxta Kalmont¹. Abhinc vadit usque ad Kalmontem aquam, ipsam sequendo usque ad Sanctum Quintinum sicut currit Tylus². De Sancto Quintino vadit usque ad Roberti vadum sequendo aquam. Abhinc vadit usque ad Corbeth³. Dehinc usque ad Loulul. Dehinc usque ad villam Chisechim. Abhinc usque ad villam Bechechim, et abhinc usque ad villam Glabeche⁴, et abhinc usque ad Pipini vadum, et de Pipini vado usque ad transitum Grimene, et inde usque ad pontem Aldevort per gyrum redit ad priorem terminum Polomortis. De hoc comitatu, ut supra diximus, fuit contentio inter Obertum episcopum et Godefridum comitem Lovaniensem. Et quia comes Lovaniensis magnum beneficium tenet de ecclesia beati Lamberti, episcopus Obertus, collectis fidelibus ecclesie, de hoc interpellavit. Et comes Lovaniensis, sub ipso articulo datis obsidibus, sex liberos homines circummanentes ex sua parte elegit, et episcopus sex ex sua parte, qui facto iuramento litem terminarent et ius sancti Lamberti de hoc comitatu ostenderent. Factoque iuramento, convictus comes Lovaniensis Godefridus comitatum istum de Brunengerus coram liberis hominibus et beneficiatis et fidelibus ecclesie Leodiensis exfestucavit, et episcopus Obertus in presentia omnium Alberto comiti Namucensi comitatum istum recognovit in beneficium. Actum⁵ est hoc anno ab incarnatione Domini 1099, indictione septima, imperante Henrico quarto.⁶

Gest. Trid. X, 16.

^{a)} A. add. in marg. infer. (p. 301): Anno Domini 1117, 3. Kal. Octobris, ab Oberto Leodiensi episcopo dedicatum est in gaudio et gloria magna templum sancti Tendonis Havanensis ab eo quo crematum fuit 32, sub abbate Rodolfo venerabili vira. Dedicavit idem Obertus ecclesiam canonicorum sancti Petri Leodiensis in pede Publici Montis in Kal. Octobris, cui pro remedio anime sue contulit duas villas Hallu et Geeste sitas in comitatu Losensi.

Lamb. Parv. 1105.

^{b)} Et in marg. pag. 302: Henricus imperator a filio rebus imperii^a privatus, ab episcopo Oberto et civibus Leodiensibus rebus necessariis sustentatur. Hic dicitur perambulasse fossata^b civitatis Leodiensis et posuisse fundamenta^c firmitatis, que post vastationem^d a duce Brabantino^e factam fuit consummata^f. Qui etiam^g, postquam Godefridus dux Lotoringie^h ad Terram Sanctam transfretavitⁱ, quia Lotoringia circa Mosam principe^j laico qui nomen ducis haberet^k carebat, Henricum de Lemburch^l novum ducem et principem effecit^m, consensu omnium principum curieⁿ accedente, in quo maxima spes^o et erat^p, quia tunc temporis non tam dux^q quam rex esse videbatur, utpote^r regis factus erat patronus. Fuit^s tunc temporis non parva turbatio in Leodiensi^t episcopo^u, et unumquemque non rei publice^v sed familiaritatis sollicita^w.

a. 1101.

Lamb. Parv. 1095.

16. Tempore episcopi Oberti floruit apud Sanctum Iacobum in Leodio abbas Stephanus, vir magne scientie et honestatis, in musica valde peritus, qui cantum novum de sancto Benedicto 'Florem mundi' et de sancto Iacobo, fratre sancti Iohannis evangeliste, aliaque preclara et multa que in ecclesia cantantur mirifice composuit. In eo tempore imperatore Henrico morante Leodii, filius eius Henricus Aquingran¹ venit, et volens venire Leodium contra patrem suum quinta feria dominice cene, premisit suos preoccupare pontem Viatum, ne quis sibi venienti obstaret.

Sign. 1104.

Hoc videns episcopus Obertus, multorum corda ad auxilium patris contra filium sollicitavit et cum Leodiensibus semper ei pro posse adhesit. Nam militibus patris concurrentibus ad exoccupandum pontem, milites filii a ponte repelluntur, alii eorum capti, alii in Mosam demeris, alii occisi; inter quos etiam Bruno comes occisus est. Sic filius contra patrem veniens, tedii Inglorius, Colonienus et Leodiensis ad imperatorem servantibus; de² quibus postea idem imperator in epistola quam misit ad Philippum regem Francie testatur, nunquam viros fideles se invenisse nisi tantum in Colonienis et Leodiensibus. Post hanc imperator Henricus Leodii moritur [anno Domini 1106, anno regni sui quinquagesimo, imperii 23, et in³ ecclesia beati Lamberti ante altare beate Marie tumulatur. Sed quia a pontificibus Romanis sepe excommunicatus sub anathemate 45 oblitus, precipiente papa, inde est eiec⁴ et extra civitatem Leodii, quia interdictus erat, (in⁵ ecclesia) in loco qui Mons Corneli⁶ dicitur tumulatur, ubi erat quedam domus religiosorum, nunc vero est abbatia Premonstratensis ordinis. Ubi aliquanto tempore iacuit, sed postea inde delatum corpus eius [apud⁷ Spiream, ibique diu insepultus iacuit; tandem] per licentiam pape⁸ apud Spiram reconditum est.

Chron. Reg. Col. 1106.

Sign. 1106.

et Chron. Reg. Col.

a) imperii, civib. sarii abs.; supplet ex Lamb. Parv. b) fossat, funda, statione, etiam, Lotor, levit, am prin, haberet, Lembur, pem et, curi, spes, tam d, pote abs.; supplet ex Nol. Aureave. c) Brabantino e. d) l. con in ras. e. d) in ras. e. e) Fuit, Leodiensi, publ abs.; supplet. f) cetera des. e. g) exoccupantibus e. h) de — Leodiensibus punctis suppositis deleta, sed puncta rursus erasa. i) unctis inclusa add. A.; anno — quinquagesimo in rasura (inter lineas, reliqua in marg. k) abs. l) abs.; supplet ex Chapeav. m) post eiec⁴ rasura unius fere vocabuli. 55 n) addit A. o) inter lineas rasura octo fere vocabulorum. p) haec A. in marg. q) et orazum.

1) Chaumont prope Nivelles. 2) Dyle. 3) Corbech ad Dyle. 4) Glabeek prope Louvain. 5) Haec omnia ex charta vel relatione sumta esse, elucet. Secundum Chron. Gemblacense ineditum, nunc in bibl Brux. sub Nr. 3903, asservatum, res in praesentia imperatoris diiudicata est. Chapeav. II, 43. ex Chron. Gembl. haec offert: Obertus comitatum de Brunengerus, quem comes Lovaniensis convictus in iudicio coram Henrico imperatore exfestucavit, comiti Namucensi in beneficium seculi resignavit. 6) Anno 1212; cf. infra Triumphum s. Lamberti in 60 Steppes c. 3. 7) Cf. Lamb. Parv. a. 1108, SS. XVI, 647. 8) Hodie Carthusianorum. CHAPEAV.

17. His etiam diebus dominus Petrus Heremita, qui cum Godefrido duce Iherosolimam profectus fuerat, acceptis reliquiis a domno Arnulpho Iherosolimitano patriarcha, de sepulchro scilicet Domini et de reliquiis beati Iohannis baptiste, cum privilegio crucesignatorum domno Oberto Leodiensium episcopo transmissis ad partes Leodii revertitur; ubi fundavit ecclesiam Hoyl Novi-monasterii in honore sancti sepulchri et beati Iohannis baptiste ob recordationem et venerationem dominici sepulchri et sancti Iohannis baptiste. In ea autem vir vite venerabilis, assumptis aliquantulis viris religiosis, plantavit regulam sanctissimi patris Augustini. Consummato autem vite sue curriculo, in bona senectute diem clausit extremum 8. Idus Iulii, cuius corpuseulum digne mandatur sepulture a toto clero et populo Hoyensi in latere ecclesie. De isto Petro Heremita, qualiter vixerit quantaque per eum Dominus operare dignatus est, si quis nosse desiderat, gesta eius preclara et relatu digna in ystoria Iherosolimitana relegat. Et de his ista modo sufficiunt.

15 ^{*)} *Motensis interpolator add. in marg. infer. (p. 302):* In quo privilegio teste Alexandro primo Leodiensium episcopo, qui vidit et tenuit ipsum, continebantur hec inter cetera: Si qui autem de vobis orationis gratia sepulchrum Domini adire coterunt et penuria vel tarditate vice aña quilibet corporis molestia prepediri perficere non potuerunt, ex concessione pie memorie domini Arnulphi patriarche Iherosolimitani et canonicorum sepulchri Domini, sicut eorum litteris domino Oberto episcopo predecessori nostro missis accepimus, concedimus illis pro penitentia, ut ad prediciam in honore sancti sepulchri ecclesiam suam eorum expleant, quatinus omnium beneficiorum que hic et ibi aguntur participes facti, cooperante Spiritus sancti gratia, bracium vite eterne percipiant.

20 ^{**)} *Motensis interpolator add. in margine (p. 303):* . . . Sed et in sequenti tempore cum liber quidam editus a magistro Iacobo Accouensi episcopo devenisset in manus nostras, in quo multa et in aliis libris legissemus, de eo deliberavimus communi assensu abbatis et capituli transferre sollempniter a loco extra ecclesiam, ubi olim sepultus fuerat, in criptam prelate ecclesie, abbate Hermannus et conventu divina ibidem celebrantibus. Ibiqum eum repouentes eam maximo gaudio in locello lapideo habente deintus scrinium bene serratum, in quo honorifice recondite sunt eius reliquie, tempore domini Roberti Leodiensis episcopi, Mauritio eiusdem ecclesie canonico et omnia supradicta procurante. Acta sunt hec 17. Kal. Novembris anno gratie 1242, lapide marmoreo desuper locato ante altare 12 apostolorum habente ymaginem ipsius cum huiusmodi titulo:

35 *Inclia per merita clarus tacet hic Heremita
Petrus, qui vita ceteri fuit Israelita.
Hac modo, Petre, petra preperis, quamcis super ethra
Vicere cum petra Christo credaris in ethra.*

40 *Item de eodem magister Godinus sic versificatus est:
Nascaris Ambientis, Petre, mundi apretor inanis,
Ac ibi degis ita quod diceris hinc Heremita.
Presbyter efficeris, mare transis, fens retereris
Templa Dei, sentem recerent, eoz celisa mentem.
Inde crucis Christi decolus prece susti,
Tecum poste ducis Godefridi trans mare ducis,
Te duco terra datur sacra nostris, genaque fugatur.
Victor, Petre, redis, prior hulus et auctor es edis.*

45 ^{***)} *Huc pertinere videntur quas A. in marg. super, addidit, sed nunc absctis aut nisi duas lineas conspiciuntur:*
. . . bis et apparuit, dicens: Petre, quomodo pateris, quod locus mol sepulchri inhabitatur ab otalcis?

50 ¹⁾ *A. add. in marg. infer. calamo fugitivo:* Anno Domini 1106. Henricus de Lembor dux Lotharingie, et pater Paganus, ducem privatur a Henrico V, rege, et Godefridus comes Lovaniensis dux Lotharingie statuitur.

18. Anno Domini 1116, tempore Oberti episcopi, civitas Leodium multis plagis atrita est. Mense Mayo, nocte Iuventonis sancto Crucis, que tunc erat vigilia ascensionis, dum in maiori ecclesia vesperos celebrant et illam psalmi versiculis: *Quis sicut dominus Deus nosper* cantant, subito tonitrus cum terre motu omnes ad terram stravit, et fulmen a leva templi ingressum admodum cristas de muro huc illuc deiicit. Deinde turrim ingrediens, multas trabium partes diffudit. Subsecutus est fetor intolerabilis, adeo ut multo aromatam odore via potuerit expelli. Item

55 a) *A. in figura.* b) *relatu e.* c) *Alexandro e.* d) *initium absctum; conspiciuntur tantum te sancti Stephan.*
e) *tus a, in, libro, eli, l, ituli, tor, m, us, tacio, anno, ibi, us, ibi; cum, so, o, ium, primum o, secundum o, sunt, inl, an,*
nico, mnta, le, mo, te, nius absct; *supplect ex Chapeau.* f) *maxi A. in ras.* g) *superacr, e.* h) *i, cc absct.* i) *arus,*
re, ac, uper, ra, ra, est, is, or, s, us, um absct. k) *mentale e.* l) *quomo e.* m) *mula e.* n) *tum in ras. e.*

1) *Vide Albricum a. 1116, SS. XXIII, 821, ubi in contin. Valcellens. SS. VI, 459.* 4) *Vid. infra e. 24.*
60 *linea 39. verba: sepultus est supplenda esse arbitror.* 5) *Hist. Iherosol. ap. Bongars, Gesta Dei per Francos*
2) *Neufmouster. De causa foundationis et Albricum p. 1050 sqq.* 6) *Sedit a. 1240—1246.* 7) *Amiens.*
4. 1101, l. 1, 815. 3) *a. 1115. secundum Siegb.* 8) *I. e. Walrami III; cf. Ekkehard, a. 1106, SS. VI, 236.*

04 AEGIDII AUREAEVALLENSIS GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIVM. I. III.

Junio mense, septimo Idus ipsius mensis, circa horam nonam nubes pluvie subito rupta, a monte qui dicitur Roberti subiectam sibi partem civitatis penitus oppressam pessumdedit, adeo ut multas domos dirueret et immensam annonam perderet et matrem duos infantes astrinsecus in brachiis amplexam deceret et alios octo homines in diversis locis opprimeret. Pulsantibus vespere sabbato quodam, femina cepit dum lavat puero, manus rubenti sanguine fluído. Kalendas etiam Iulii circa horam 8. turbo nimis vehementer et obscurus civitatem operuit, et subito vi abrupto scissa ita otano 5 lectum maiora ecclesia deiecit, ut et ymbribus paleret et totum pavimentum perfunderet. Siccio fulmes a parte aequilonali ingrediens, quendam clericum retro phara sanctorum Cosma et Damiani in pulpito legentem et alterum ante crucifixum orantem, tertium de scriptorio ecclesie proximè egredientem in ipso ecclesie ingressu extinxit. Ante fores quoque ecclesie domum episcopi versus quendam laicum exilavit. Septimo Idus Iulii ab hora tertia usque ad horam nonam quatuor turbines a quatuor plagis celi urbem circulerunt. Ventus etiam cum magna vi insonuit et urbem multo 10 imbre alluit. Tercio Nonas Augusti primo noctis contigione quaqua terrarum cum tonitus audiretur, et fulgura sepius micarent, et iterum atque tertio id fieret usque mane, in urbem Leodium amplius ipse turbo desivit, ita ut homines a stratis exsiliantes templis et ecclesiis tristi cetero complerent et tota poete supplicationibus intenderent. Summo vero aurora diluculo a parte orientis ignis cum loquenti flamma civitatem circulerit tantus, ut omnes divinitus cremari estimarent. Post hoc magnus turbo orans ab occidentate ipsum ignem visus est aliquantulum obscurasse. Iterum autem 15 quasi victor ignis cum flamma recaluit et iterum, turbine reverente, paululum delituit. Tercio autem ipse ignis recaluit et tertio nichilominus turbis victus recidit. Hoc spectaculum a summo mane usque ad horam tertiam civitatem vehementer terruit.

Hisdem etiam diebus idem Obertus episcopus castrum de Mirewaut² reformavit et Bovonem de Wahar castellanum fecit. Itemque Clarimontis³ castellum beato Lamberto⁴ multo precio acquisivit. Tabulam altaris, quam prius excrustaverat, feretrumque ipsius martyris auro vestivit lapidibusque preciosis et alia multa utilia fecit⁵; resque publica in manu eius diu prosperata floruit. In ecclesia etiam sancti Lamberti dedit decem dorsalia opere pulcherrima, quibus unus in dextro pariete decoratur et templi facies. Et sicut in quadam prosa de laude ipsius composita dicitur: Manus eius quasi foratiles ad sacra fuerunt habiles. Pastoralis scivit de ordine plus quam dici possit de homine. Matris Dei purificatio ab illius anniversario celebratur in die crastina. Hoc meruit servus de domina; huius semper fuit devotio honorare matrem cum filio. Domus Dei decorem diligens, ecclesie ruinas erigens: Emptis enim tot appendiciis, ca- 25 stellorum tot necessariis, quod in bono consumpsit opere, studiosus fuit restituere. Et non

multo post, scilicet anno pontificatus sui octavo decimo, pridie Kalendas Februarii⁶ vitam finivit⁷, anno dominice incarnationis 1118, [sepultusque⁸ est in ecclesia sancti Lamberti⁹ in choro inferiori, sicut¹⁰ sancte Dei genitricis Marie¹¹. Floruit sub apostolicis Desiderio abbate Cassinentium¹², qui et Clemens, Ottone Hostientium¹³ episcopo, qui dictus est Urbanus II, Maginolfo archypresbitero, qui appellatus est Silvester III, et Ralnero¹⁴ abbate Sancti Laurentii et cardinali, qui dictus est Pascalis II, et Johanne, eius cancellario, qui dictus est Gelasius II, sub regibus Henrico III, et eius filii Conrado¹⁵ et Henrico V. Qui recordatus humanitatem et devotionem, quam patri suo Obertus¹⁶ et civitas Leodiensis intulerant, cum ab ipso filio persequeretur, pacem, que nunc visitatur in Leodiensi diocesi, quam Henricus Pacificus bone memorie, ut superius dictum est, a patre suo acquisiverat, assensu domini pape Oberto¹⁷ episcopo et eius successoribus in perpetuum tradidit et confirmavit, sed civitates Leodienses ob in memoriam patris exemit. Iudicia et sententie proferuntur in bona pace per scabinos civitatis. Et quoniam primus fuit episcopus Obertus¹⁸, ante cuius conspectum factum fuit duellum pacis, nec parcebatur uti nobili sicut ignobili vindicta, quin decollaretur et proscriberetur, a matribus, uxoribus filiisque atque amicis victorum dictum est hoc vulgare: 45

'Haa! episcopo Oberte, quam mala pax hic habetur'.

^{*)} A. add. in marg.: Anno Domini 1117, ante consecrationem monasterii.

a) dicitur e. b) desil. corr. desil. e. c) factio e. d) sepultusque — sancti manu scribae 5 in marg.; sequentia Lamberti — habetur ad J. A. e) Lamberti — Pascalis in ras. e. f) be, ul, M, sto, non, Hos, II, qui sp. ner, h qui, et, Ge, Hen, Cos abs.; supplevit ex Chapeac. g) abbat e. h) e. o. in ras. e. 50 i) Qui r, et, Ober, rant, pa, dio, do, dictu, sive, to, perpe, vit, tur, in, Ober, du, viad, re, episco abs.; context. k) ut — a in ras. e. l) assensu e. m) cuncti; conspicitur tantum abs. 38. n) pax abscissa videtur. o) in ras. e. p) consecrationis e. q) monasterii e; cetera desunt.

1) I. e. circa a. 1097. Cf. Chron. S. Hub. Andag. e. 88, SS. VIII, 618, ubi eadem fere verba de castro Mirwart occurrunt; nec tamen nostrum hic Chron. Hub. exscriptisse crediderim, cum quod proximo sequuntur de Bovone et castro Clermont, cum Chron. Hub. (e. 92 et 78) non plane concordent. 2) Mirwart ad flumen Lomme. 3) Clermont inter Leodium et Holuin ad Mosam. Cf. Rupertii Chron. S. Laur. Leod. e. 50; Chron. S. Hub. Andag. e. 78 (SS. VIII, 279 et 612). 4) Cum die concordat lib. mort. ecclesie Leodiensis secundum Chapeac-vill. II, 56; Secundo Cal. Feb. commemoratio do- 55 mini Oberti episcopi, pro quo habemus triginta nobi- nos de Digeda et decem ad usum pauperum. Cf. Foulton, Hist. Leod. I, 250. Annum probant Ann. Rodenses, SS. XVI, 669, 1119. fultae; 1118, pre- bent Ann. S. lac. Leod. SS. XVI, 640; Ann. Lau- 60 blienses, SS. IV, 22; Ann. Leod. cont. SS. IV, 30, quas tamen annum usu Francorum a paschale in- choasse patet. Cf. Ernst, Hist. de Limbourg III, 4.

19. His diebus floruit vir nobilis Hellinus^a, abbas Sancte Marie, qui fontes fecit in eadem ecclesia opere sumis, fuitque arte vix comparabilis. Duodecim, qui fontes sustinent, hères typum gratie continent. Materia est de mysterio quod tractatur in baptisterio. Hic baptizat Iohannes Dominum, hic gentilem Petrus Cornellium; baptizatur Craton philosophus; ad Iohannem confuit populus. Hos quod fontes desuper operit, 5 sportolos et prophetas exerit. Fecit etiam hospitale iuxta ecclesiam sancti Lamberti, in quo curam cotidie et alia necessaria in eodem loco administravit. [Die quadam dum ad fenestras suae domus sederet, vidit funus cuiusdam pauperis sacerdotis nudum et sine tecmine ad tumbam deferri^d, et cum cognovisset, compassione ductus] fraternitatem etiam sacerdotum in civitate, quod hactenus conservatur, instituit^e. Hic, quia synodalis lex et iudicio non debant in urbe Legia, Romam 10 ivi et pro iusticia annum fore suum in curia; sed peractis nondum negotio, correptus est febris incendio atque vitam in deciduo bono finivit. [Cuius^f obitus agitur die beati Willebrordi episcopi]. Successorem Hellinis strenuum plebs acclamat et vite meritum, Seifridum, quem Deus presulem, presu- letus hic fecit exulem. Hic est quem tribulatio seu fornacia eorum incendio; quem gens dare cervicis respuit, cui Legia sinum aperuit. Vir viduae, pupillo genitor, trux ut leo et agno mitior. Modum habet, quo et indo- 15 mitis ora frenat et parcat subditis. Isto etiam in tempore paulo ante obitum Oberii episcopi porca entis est porcellum faciem hominis habentem. Gallina quoque pullum quadrupodem visa est habuisse. Acies etiam in celo apparuit. Hiis omissis, ad hystoriam revertamur.

20. Igitur h. c. ut diximus, antequam Oberio universo carnis viam ingresso, conventibus in unam fidelibus de substituendo pastore diu invicem contulere. Sed orta est magna dissentionis procella, tumultuantium fluctibus naufragante ecclesiae navicula. Diacordare ab invicem clericis et populus, nobilitas et vulgus; [electionis tamen dies in communi prefigitur]. Interea dux Lovanii^g alique nobiliores Alexandrum archidiaconum (et christianum) seorsum trahunt^h, et quia cum eo consentirent, ageret ipse gnavior, aperiunt. Ille credens, si quid deliquisset, eorum opo iulum fore, baculumⁱ et anulum arripit, Henricum imperatorem cum predictis nobilibus adiit (ac^j representat) et ab illo (ipsum) baculum pontificalem (cum anulo) accepit. [Inve- 25 nitur sic a manu excommunicata de episcopatu Leodiensi], reversusque, a duabus divinis congregationibus, quarum ipse prepositus erat, suscipitur. Nam domnus Fredericus maioris ecclesie prepositus reliquis ecclesiis, ne illum susciperent, interdixerat. Civem quoque Franconem, qui postea monachus obiit, explorare eos qui interfuisent misit. Qui foras ecclesie petens, propter altare sancte Gertrudis speculaturus super archam incubit ad rem dissimulandam. Porro Alexander, postea subsequens duabus congregationibus ac duce Lovanensium cum maximo militum et totius factionis 30 eiusdem comitate, ubi ecclesiam ingressus est, bellam ex maiore pulsaturus arripit; quod pro sinistra multi acceperunt. Cum ecce subintrans anachorita quidam, duabus caprarum pelibus a tergo et ante amictus, crinis longo, barba profusa, pilosus undique et hispidus, stantem convenit Franconem: 'Salve', inquit, 'frater'. Siluit ille stupore, quoniam esset ignarus. Cui homo: 'Scio', inquit, 'quoniam me ignoras; michi tamen notus es tu. Itaque audi verbum Domini. Missus sum a Deo futura avertare tibi, ut per te res cetera innoscescit. Iste qui pro episcopo se habens nunc ingre- 35 ditur, novoris, quis non prosperabitur neque stabilietur. Elegit sibi Dominus alium, qui paucis quidem tempore episcopus erit, sed multas tribulationes passurus est in eo pro fide et religione ecclesiasticis. Verum post obitum eius mira per eum Dominus operabitur, ut patenter appareat omnibus, coronatum esse in caelis, qui fidem veritatis inextinguibilem tenuit in terra. Succedet in pontificatu ei vir summo nobilitatis summeque potestatis. Ab initio prosperabitur formidabiturque; sed sensim deficiet, in fine vilipendetur. Tercium mu- 40 dialem legem perdoctus ordinabitur episcopus, tamen non morietur'. His blande dictis, maturius aeno subripens abcessit. Nec cunctatus ille ad prepositum rediit, quod viderat quodam audierat refertens. Miris continuo ille, ut quereretur heremita. Sed frustra laboratum est, inveniri non potuit. Verum de verbis propheticis illius nihil cecidit in terra. Nunc ad superiora redeamus. Archiepiscopus Coloniae Fredericus, cognita predicti Alexandri promotione, mandat Leodi non susciperetur apostolica suaque auctoritate. Iubet preterea primos ecclesiarum dominica in 45 palmis coram adesse, ut rem certius posset discutere. Quid multis? Iterum est res canonice ventilata. Alexander his tergo vocatus. Leodienses vero in propria sede electionem haberi licentiam petunt, si prospero cederet gratias acturi; si secus, 9. Kal. Martii Coloniam ingressuri. Nam in huius tempore concessa est a Henrico rege sancte Romane ecclesie ceterisque sibi subditis electio libera et datio libera anuli. Rediit, synodus renovatur, consultitur super his. Factione dyca rex impeditur. Agriplnam recuratur.

50 Eo loci de Spiritu sancto missa perorata, affuit inter eos spiritus consilii. Nam domnum Fredericum mira fidelium unanimitate elegerunt, felicem fore dicentes tam ecclesiam pastore. Collecta subinde Remis si modo

^a) A. addit in marg.: O quanta difficultate . . .

^b) Helinus post corr. Hellinus A. ^c) etiam et c. ^d) haec add. A. in marg. et ponit ostentare ante fraternitatem.

^e) defort e. ^f) desinit scriba 8; reliqua hic — revertamur add. scriba 5 in altera columna. ^g) add. A. in marg.

55 ^h) Helini corr. Hellini A. ⁱ) incipit scriba 9. ^j) haec add. A. in marg. ^k) supercr. A. ^l) trahant e. ^m) delin- quisset e. ⁿ) add. A. in marg. ^o) A. in marg. ^p) supercr. A. ^q) al in ras. A; more Pd. Frid. ^r) amictus e. ^s) quicquid e. ^t) rectis e. ^u) ea e. ^v) a e. ^w) rem artius corr. Leodienses e. ^x) al e. ^y) redditus e. ^z) factionem e. ^{aa}) recusatur e. ^{ab}) proorata e. ^{ac}) simodo e.

1) d. 7. Novembris. 2) Sequentia ex Vita Friderici hausta sunt, quae modo brevior modo ampliorum textum praebet quam altera illa quae SS. XII, 501 sqq. legitur. De qua Vita falso Reineri attributa vide quae disserui in praefatione p. 7. 3) Quae unciis inclusa noster postea addidit, omnia ad verbum ex Gestis abb. Trudon. lib. XI, c. 3, SS. X, 299.

65 sumsit. 4) Godefridus I. Barbatas. Sensus vitae Friderici hic prorsus mutatus est. Etenim Alexandrum impulsu ductis Lovanensium episcopatum petivisse, nusquam alibi, quod sciam, narratur. 5) Ex Gest. abb. Trudon. adducere voluit, quae his verbis inchoat.

Vit. Frid. 3. (300^a et eo amplius episcoporum et abbatum¹), apostolicis sedis pontifex Calixtus affuit electumque domum benedixit. Ita consecratus domus Fredericus [episcopus Leodiensis 56 usq²] Leodium³ nudis pedibus repatriavit. Processitque ibi⁴ obviam totius cleri populique multitudo, et facta est letitia magna in populo⁵. Fautores interea predicti⁶ tabescentes in se malitia recrudescunt, nullam quam⁷ ei inferri possunt molestiam pretermittunt. Alexander vero in castello Hofen⁸ erat, ducis comitisque Lambert⁹ sibi promissum opperiens adventum. At¹⁰ dominus Fredericus episcopus et frater eius comes Namucel¹¹ Godefridus, princeps militie exercitus Domini, videntes quia multiplicata sunt mala in terris, dederunt se murum pro domo Domini, periculis sese obicientes. Nam disposita necessariis Hoyum petunt. Incole vero ultra forea aperientes, obviam pergunt, se suasque omnia dedentes. At illi ingressi castellum expugnare sunt aggressi, cum interea dux magno cum exercitu munitorum adventare. Cui ut obstrueretur transitus, concurrentes quidam ad pontem, in securi et bacis delecerunt eum. Ita ducis frustratus est adventus, At¹² pars¹³ ex alia Lambertus comes per angustam semitam, 10 que inter¹⁴ Rivium Mosam et asperissimam rupem, amotis equis propter difficultatem loci, cum ingenti eorum multitudine adveniebat. Cui frater episcopi occurrens, ubi audiri ab eo potuit: 'Ergone', ait, 'contra me in arma venis, cui hominum¹⁵ ab hodierna die exestuo'. Tunc comes: 'Et ego te', ait, 'ut perfidum hac hasta per medium fallacis oris¹⁶. Dixit, lactoque telo, fauces eius traiecit. Hoc ille opido sauciatu¹⁷ lectu¹⁸ ruit, tenetur, vinculis mancipatur. [Eodem¹⁹ die Godefridus²⁰ Lovaniensis comitatum Hoi succendit, pars²¹ suorum nostros 15 sequentes pontem transit, sed comite viriliter resistente, plures summersi fuerunt, reliqui vero cum suo duce montem turpiter statim reliquerunt]. Inter ea dux cum gravi ira inflexa rodens, omnia municipia episcopii aut²² comitatus Namucensis vastabat, omnesque fortis suos copulans agmini, Leodium in manu gravi peraccessit. Reverens et ipse episcopus una cum fratre suo, crebro²³ et inexorabilis eius equipollenter expugnavit assultus, gratia Dei per omnia victor existens. 20

Gest. Trud. XI, 4
Chr. Frid. v. 335 sqq.

²) A. add. in marg.: Igitur excommunicato Imperatore² . . .

21. Sed cum iam pacata omnia essent, sicut ait quidam: Ipso solo superstito, . . . stat etatis vigor preterite. Nam Fredericus, si Theutoniam inspicitur, sonat pacificum. O in quanta pace exposuisset ecclesiam, presul si vixisset diu! O quam os dulce, quam cor plura circa pauperes gerebat, quam mitis ad omnes! Quid sperandum sit in hoc homine tam sublimi predicto²⁴ nomine! Peregrinus vel possit peregrino 25 et mercator cum auri pondere. Nam prebendas dabit gratuito . . . symonie liber illicito. Sed heu! abstulit Dominus²⁵ validum et fortem a populo suo. Nam anno secundo sue ordinationis 2. Kal. Iulii²⁶

a. 1121. migravit ad Dominum, anno ab incarnatione Domini 1121²⁷, sepultusque est in ecclesia sancti Lamberti²⁸. Quam sancte, quam laudabiliter²⁹, quam pie, quam sobrie expectavit beatam spem et adventum glorie magni Dei et Salvatoris nostri in episcopatu, quam inre- 30 prehensibiliter, sicut docet apostolus, vixit, omnibus patuit. Nec defuit ad sepulchrum eius divine virtutis efficacia. Nam ibi alii visum, alii auditum, alii gressum recipiebant. 310

Vit. Frid. 11. Paralitici sanabantur, muti loquebantur, iam preterea omnes convalescebant. Inter ea sanctorum apostolorum Petri et Pauli natalitius advenerat dies, fidelisque Leodiensium populus, ne tanti viri sepulchrum luminis honore diu careret, consilium inivit. Maiores autem fraternitatem initiandam sanxerunt, ceteris consentientibus³⁰ ad hoc ipsum. Maturat interea quisque pro posse donationem. Sed dispositione Domini, qui sanctum suum volebat mirificare, in subsequenti dominica placuit differri; neque enim honorum vota dilatione minuantur³¹. Assumpti die statuto. Sed virtutem semper sequitur invidia. Nonnulli clericorum advenerunt, nichil religionis esse in hoc facto asserentes; debere potius ex presentis donatione parimentum³² reparari super pontificis sepulchrum, hoc plurimum placere Deo et beato martyri Lamberto. Hac itaque utroque religionis arcere nitentur populum, ne terra, ex qua miracula fiebant, reperiretur. Sed reprobat Dominus consilium vanitatis votaque humilium³³ sibi placere ostendit. Nam puellam adultam a simiam, nimia ream collisione natibus sese trahentem, infra ponam ad tumulum sancti prexit sanam. Preterea³⁴ puerum a nativitate cecum eadem qua evangelicum illuminavit virtute sine luto et aqua Syloe. O stulti et tardi cordo ad credendum! Parentes, affines et amici, preterea omnes qui aderant magno clamore in laudem³⁵ Dei sanctique pontificis ecclesiam repleverant super illuminatione adolescentis prefati. Tamen clerici pertinaci animo resistentes, nequaquam se 45 credituros esse dicebant, nisi eos quos domi stipes sua pascebat infirmos sanari viderent. Dominicus tunc erat dies. Instare ergo cum magna irratione, opperientes eventum rei, si quis eorum sanaretur, instar Iudaeis perfidie, quo crucifixa Domino illudebat dicens: Si filius Dei es, descendat nunc de cruce, et credimus ei. Sed neque tunc Redemptor

a) A. in marg. b) add. A. in marg. c) Leod³ corr. Leodm A. d) predictus corr. predicti e. o) & c. f) Ad c. g) et Renerus signifer add. A., sed rursus erant; nam R. partes Alexandri tenebat (Gest. Trud. XI, 4). h) partem c. 30 i) deest c. k) asperissimam e. l) hominum e. Hic verba iusta de causa sociati? At ille frenuens ira: 'Omne', inquit, 'hominum tibi onus, quae ex vita supplenda sunt. m) transigo ex vita supplendum. n) lectu e. o) add. A. in marg. infer. p) post Godefridus eos erant. q) par c. r) aut e. s) crebro c. t) mitis e. u) predictum e. v) xxii. corr. xxi. e. w) laudabiliter e. x) consent. e. y) minuatur e. z) paum. e. a) laudet e.

1) Ex Lamberti Par. Ann. a. 1119, SS. XVI, 647. SS. XVI, 647]. Sed nota apertam errorem, nam 55 2) Ex Gest. abb. Trud. quaedam addere voluit. feria sexta erat dies 27. Maii, i. e. 6. Kal. Iunii. 3) Etiam quae hic magnis litteris exprimi fecimus, 5) a. 1122. Vit. Frid. c. 9, sed falso; cum nostris conveniunt Ann. S. Jac. Leod.; Ann. Leod. SS. IV, 30; Anselm. SS. VI, 377; Ann. Rodenses, SS. XVI, 701; Gest. abb. Trud. XI, c. 12. 6) ante altare crucis 60 Ann. Rodenses. 7) Sequentia utpote in editione Martenii, qui meliorem codicem Alensis textum publici iuris fecit, omisa; supplevit ex Aegidio Wattenbach, SS. XII, 506 sqq. 65

noster de cruce descendit, qui tertia postmodum die resurrexit, neque modo Christi servus Fredericus hostium irrationi
parat. Tamen 4. feria, hora diei sexta, mulierculam in ipsa egritudine decrepitam virtus vero divina sospitati reddidit. V. p. 11. 12.
Illa illorum sustentabatur a papa. Alia quoque puella diuturna^a eecitate multata^b ibidem iacebat precabaturque obnoxius^c,
ut quam^d audierat tam mirifice curatam videre mereretur, quatinus et subsidit et laudis esset totis; nec est fraudata
5 desiderio suo, siquidem infra nonam visum recepit. Quaedam etiam ancilla, cuius pedes satibus, tamen vero et costis
hesterant lacerti^e, vergente iam ad occasum sole, sospes exiit eadem die, laudans et glorificans Deum et sanctum eius
Fredericum. Neque tantummodo sanari meruit, verum etiam ut luvencula renovari. Ita virtus Trinitatis tribus miraculis
sanctum suum die illa mirificavit. Diesque illuxit altera, nichilominus miracula est illustrata. Duo siquidem mulieres
contracto ibidem pristino sanitati sunt reddita. Vir quoque et eadem id loci convaluit infirmitate. Percrebuit^f interea ibid. 11.
10 antiquo eius tantorum oppidis gestorum. Quapropter egra quedam mulier, nunquam biennio de cubiculo egressa, spe
recuperanda sanitatis eodem sese ferri postulavit. Ergo super cathedram — manus eam se tangentium pati sequibat —
delata est, intrinseque benedictam sancti Lamberti, qui potuit voce ferentibus se ait: 'Juxta sepulchrum sancti Frederici
me locato. Sane cuius pietatis fuerit leto homo, nos ignore; atqui miserabitur michi, nisi, quod absit, ante Deum carita-
tatis viscera mutaverit. Scio enim, quanta bonitatis fuerit. Quis enim infirmus illum ignoravit? Quis egeus eius ope
15 non usus est. Hec est muliebris questu dicente, et ut solet infirmitas, tum egritudine tum ut alios moveat
ad exorandum, pro se haut procul a tumulo posita est. Crevit dolor tum magis et desiderium salutis. Noctem
ibidem cum dixisset insomnem, alterius diei primo mane, exaudiente Domino desiderium pauperis, surrexit incolomis.
Eo ipso momento, stupore rei attonitis omnibus, aliud apparuit miraculum. Mulier quedam eatenus dextrum perdidit ibid. 11.
20 tetorandum cum venisset, optato saluti restituta est. Plurima similia similibus adderem, nisi occurreret menti presens
hoc miraculum. Morabatur in suburbio ^ahaut longe ab oratorio sancti Bartholomei muliercula triennio egritudine
passa, baculi potius quam pedum officio posita. Idcirco contra phas a suo confugo relicta, viciorum elemosinis in
obscure vitam agebat. Quo virtutum opinione sancti spe illata misericordie, eo devenit. Cumque inter multos
qui ibi iacebant infirmos magis gravaretur, ad altare recessit sancte Gertrudis; ubi ab omni semota tumultu Patrem
25 misericordiarum orabat attentius, ne loci remotio esset sibi sanitatis dilatio. Sexte tunc feria matutinis^g perorabatur a
canonicis. Ecce autem^h, plus minusⁱ ante^j ortum aurora euidam assistenti sibi: 'Iam, inquit, accipe hunc baculum
michi atenus pernecessarium; ego vero sanitatis meae gratias rependere vadam'. Cui eunti occurserit^k laudibus huius
canonicis, rogantibusque illis retulit eventus^l sui historiam^m. Fit repente gaudium omnibus, *Gloriam in seculis Deo*
decantant. Succedunt magis mala. Tertia erat feria, cum ibidem deportata est quatuordecim annorum egra, que ibid. 15.
30 pene desperata iuramento se addidit, nichil victus se esse sumpturam, nisiⁿ mereretur medelam. Res miranda! Quid speret,
quo se vareret, ignorabat. Post clamores et dolores iacebat pene exanimis; altera iam fluxerat dies, pernox etiam in id
miseriarum secundas exegit tenebras; sed orto die sanata est a Domino per meritis sancti Frederici episcopi ab egritu-
dine. Altera die quedam Hoyensis puella Leodium venerat ad emporium, emere sibi necessaria; ubi, auditis que id
loci^o fiebant miraculis, renum suorum ob infirmitatem rogatura eo declinavit; stansque et infirmos artus baculo regente
35 sustentans in medio ecclesie — accessum enim vicinum^p multitudine clauserat —: 'Tolle, ait, hunc baculum, Domine, sanctique
confessoris tui Frederici episcopi meritis sanitatem mihi^q restitue'. Vas autem ibidem positum stabat, in quo de terra
sepulchri eius aqua permixta erat; ad quod illa, plus sanitatem sitiens^r quam aquam, accessit et bibit. Mira velocitas!
Mox sanata convaluit, gratias egit. Ad huius quoque sancti memoriam mulier gravi laborans infortunio iacebat. Eam-
vero manui^s eius superexcreverat morbus, qui eam ab omni opere faciebat cessare. Hec igitur, toto in oratione exacio
40 die, inclinata iam vespera, invisibiliter^t manuum vehementi correctiohe afflicti^u presensit. Veruntamen id divinitus fieri p. 312.
perpendens, sustinuit patienter, cum ecce collatam sibi sanitatem mirata est. Restant et alia multa, que de
virtutibus huius sancti presulis dixissem, sed a quodam clerico conscripta esse inventi. Sed
et vitam ipsius luculento^v sermone scripsit dominus Reinerus monachus Sancti Laurentii Leo-
diensis, vir magne scientie, qui multa alia opuscula^w composuit. Sufficiat nostro hec operi
45 inseruisse ad confirmandam predicti servi Dei prophetiam, qui multis eum miraculis post
obitum illustrari predixit. Ad cuius sepulchrum a plerisque multa alia signa visa conspi-
tiuntur^x, que hic scripta non sunt, et usque ad nostra tempora cum multa reverentia ab
omnibus honorabatur. Circa cuius sepulchrum ante concremationem ecclesie litteris deau-
ratis hoc exaratum erat epythaphium^y:

50 *Clauditur hae tumba simplex sine felle columba,
Que nobis vivam referebat pacis olivam.
Cor sublime gerens, scripture^z totus inherens,
In se spernebat quod^{aa} nobilitate vigeat;
Plus fuit horroris^{ab} quam nomina huius honoris^{ac}.
55 Plebis catholice te pontificem, Frederice,
Elegit Christus, sacraque papa Calistus^{ad}.*

a) diuturna e. b) multa e. c) obnoxius e. d) quam e. e) latui e. f) percrebuit e. g) de corr. eius e.
h) sic scripsit e. i) oneri e. k) h e. l) fasa e. m) matutinis e. n) aurem e. o) almus e. p) aucte e.
q) occurere e. r) eucytas e. s) hostiarum e. t) h e. u) locis e. v) in e. w) sciticas e.
60 x) manu e. y) luculento e. z) signa corr. opuscula e. aa) conspiciuntur e. ab) scripturis H. D. ac) que e.
ad) honoris e.; error D. d) honor D. e) post Calixtus inserit: Sed despecta mans electis pontificalis H. D.; est-
sum Plus fuit etc. ponit inter Elegi etc. et Sed despecta etc. D.

1) Hoc epitaphium nescio unde haustum luci dedit Montensi, olim b. Mariae de Bona Spe; Bormans, Henschel, AA, SS. Mal. VI, 725; Dümmler, Neues leon d'Outremeuse IV, 329. Quorum lectiones cum
65 Archiv f. u. d. Geschichtskunde II, 603 (ex codice inter se differant, adnotare placuit.

*Inde furens symonia ruens in ius alienum,
Bella tuis dedit, arma suis, tibi, sancte, venenum.
Hec fuleras, nec victus eras in agone bienni,
Sed frueris modo cum superis mercede perhempni.
Iulius aut Iulias Nonas sub luce Calendas
Gloria virtutum doceat te glorificatum.
Percipe te dignam, presul martyrtque, coronam.*

Lamb. Par. 1121. Iste namque beatus Fredericus multas et intolerabiles persecutiones pro symonice heresim dampnatione et catholica fidei defensione ab ecclesiis persecutoribus et maxima duce Lovaniensi Godefrido passus est iniurias. Cuius meritum multis et inauditis miraculis ubique terrarum declaratur. (Floruit sub papa Calixto II, sub 10 imperatore Henrico V. Defuncto domino Frederico, predictus Alexander reducitur in urbem a suis et cum suis).

Ann. 1123. 22. Successit domno Frederico domnus Albero, primicerius ex clero Sancti Stephani Metensis, frater ducis Lovaniensis [Godefridi], vir summo auctoritatis et innocentie, qui columbina simplicitate sine felle canonice electus, substitutus est presul Leodiensis ecclesie [57ra]. Ad cuius ingressum quanta pax ecclesie sancte redierit, quomodo predonum incursus cessaverint, ipsi quoque principes timore percussi tanquam presente leone cetera animalia conquieverint, videre nobis locundum fuit. Qui cursum vite transiens, rebus ecclesie in pace relocatis, obiit in circuncisione Domini anno Domini 1128. sepultusque est in ecclesia sancti Egidij in Publico Monte iuxta Leodium ante maius altare; in qua ecclesia canonicis regulares posuerat, qui usque in hodiernum 20 diem ibi Domino serviunt, quibus idem episcopus multa bona tribuit. Floruit sub apostolicis Calixto et Honorio, sub imperatoribus Henrico [V.] et Lothario [III.]. Iste Albero sollempnitatem beate Marie Magdalene tam a populo quam a clero celebrari iussit in generali synodo Leodiensi, quia hisdem diebus quidam presbiter Loso nomine oratorium in honore ipsius dilectricis Dei construxerat in monte Castris iuxta Traiectum, ubi Dominus 25 per beatam Mariam Magdalenam multa beneficia prestatat egenis. His etiam diebus florebat sanctus Malachias archiepiscopus, cuius vitam virtutibus plenam sanctus Bernardus abbas Clarevallensis descripsit.

*) A. add. in marg.: Quibus presuit in humilitate cordis et paupertate maxima vir discretus et religiosus dominus Petrus primus prior, quondam canonicus et decanus ecclesie sancti Petri 30 Leodiensis. Obiitque 4. Idus Februarii et sepultus est ante crucifixum in capitulo. Post quem dominus Azo primus abbas, vir litteratus et honestus, obiit 6. Idus Februarii, sepultus ante altare sancti Dionysii. 4. Kal. Aprilis obiit Godefrannus primus fundator ecclesie sancti Egidij et in ea ante altare sanctorum Dionysii et Lamberti sepultus est. Juxta cuius tumbam posita fuit venerabilis mulier et Deo dilecta soror Iudit, primitiva reclusa eiusdem loci, 4. Nonas Decembris, 35

Ann. 1128. 23. Quinquagesimus octavus Leodiensis episcopus dominus Alexander, supra memoratus archidiaconus ex clero Sancti Lamberti, canonice, iam non aliunde ut prius, sed per ostium ingressus in ovile ovium, communi omnium consensu electus, episcopatum optinuit. Et dono regali confirmatus, 15. Kal. Aprilis ordinatur Leodiensis episcopus [Gladbach^{us} cenobio]. Fuit vir magne prudentie, sagaciae facundie, in humilitate precipuus, in oratione devotus, in elemosinis pauperum nullo suo tempore secundus. Eo 40 tempore, [dum?], turbato rerum statu in toto fere orbe Romano, sub duobus apostolicis Innocentio et Anacleto, duobus regibus Lothario et Conradio, duobus ducibus Godefrido Lovaniensi et Pagano de Lemburch omnia discessionibus autarent motibus et in iudiciis causarum iustitia plurimorum periclitaretur impunitate oclerum, multi adversus ecclesiam calrauceum crexerunt, cedibus, rapinis, incendiis episcopium Leodiense attriverunt, illi maxima qui, si incomberent hostiles sceler, illud defendere et lueri debuerunt, completa sententia que dicit: *Inimici hominis domestici eius*. Nec defuerunt periclitanti ecclesie 45 sancto patrocinia beati martyris Lamberti. Cum suus tunc episcopus Alexander contra Lovaniensem ducem pugnaturus, orationum munus clipeis, triduo scilicet Indicto ieiunio, in congressu impar, innumerabilem sub menibus Durachii fugavit et protervit exercitum, prostratis ibi a nostris insudis diebus multitudine adversariorum. [Captum est et

a) Aulo cersul, cuius sensum non intelligo, substituitur: Ergo simul Christi praesul martyrtque fujsti, Cui te commendas quinto (scito D.) Iuuli ante Kalendas H. D. b) Gloria — coronam des. D. I. C. O. c) desinit 8; incipit rursus 8 in media 60 columna. d) Aec add. A. in rasura inter lineas et in margine. e) A. in rasura. f) add. A. in marg. g) cessavit e. h) superscr. A. h) superscr. e. i) e corr. e. k) archi superscr. e. l) mim^a e. m) in ras. e. n) A. in marg. o) da e. p) deat e.; suppleri as Triunpho. q) discessiones e. r) add. A. in marg. infer.

1) Verba columbina — felle secundum Epitaphium 3) Hibernensis; obiit a. 1148. in Claravalle (cf. Friderici (v. s. c. 21); quae antecedunt et sequuntur Sigeb. auct. Ursicamp. SS. VI, 473). Vitam edidi 55 ex Anselmi cont. Sigeb. et ex Gestis abb. Trudon. Surfus, AA. SS. VI, 27. 4) Unctis inclusa addit concludata sunt. 2) Cum die consonat lib. ex Gest. abb. Trud. lib. XII, c. 5, SS. X, 300. b) Exscripsit noster codicem (2) Parisiensem 9422, qui olim Liber beate Marie Aureacallis, cf. SS. XX, 497. Ann. Fosseps. ibid. p. 30; Ann. Rodens. SS. XVI, 707.

vexillum ductis, quod dicitur Gallice standarre, opere plumario, quod dicitur cum acu factum, quod miserat ei regina Anglie, quod fastu superbie ex precepto illius quadriga boum ferebat; ambientes illud qui omnes custodientes decollati sunt, et omnia castra eius fugata. Dictum vexillum per multos annos postea deportabatur per Leodium in rogationibus ab ecclesia beati Lamberti]. Summa autem eorum qui ibi mortali sunt fuit pedum utriusque nonnenti et viginti quatuor numero, exceptis his qui fugientes in segetibus vel in silvis vulnerati perierunt et his qui in aquis suffocati sunt et his qui ad sua regressi incertis horis et diebus morui sunt. Horum summa non potuit colligi. Actum 7. Idus Augusti ANNO

Milleno centeno partus virginis alvo,
 Bis deno simul et nono, regnante Lothero,
 Cum pater Augustus septem numeratur in Idus,
 Loyanie dux vix campo cessit Godefridus.
 Presul Alexander letatur honore triumphi,
 Consonat in laude Legia vero Dei.
 Willeris est villa, res est hec gesta sub illa;
 Miles nulla luit, vulgus inherme ruit.

Castandus est Domino ymnusque et dicendus in his que mirifice fecit, ne, si forte reticendo minus laudes eius annuntiauerimus, silentii nostri penas luamus, utpote eius ingrati beneficiis. Etsi enim secretum regis celare bonum est, opera Dei annuntiare nichilominus honorificum est. In hoc enim benignior erga nos apparet gratia nostri provisoris, qui confringens capita inimicorum, verticem capilli perambulantium in delictis humiliat, et quos aliquando castigando percudit, ad se postmodum conversos ut filios fovet et enutrit. Alexander itaque dum quasi domesticis intendit hostibus, ab eorum incursionibus sine sue dyocesis vix conservans, dumque sulo tam pluribus quam regal insistit negotiis, divisus ad multa, minus sufficiebat cogitare de singulis. Unde nactus oportunitatem comes quidam Barrensis Raynaldus nomine, homo singulari perfidie proditionumque famosissimus signiferus, castrum illud Bullonium, corruptis pecunia promissisque maximis custodibus, probrasse et eum ignominia intravit, nocturno furto, funibus ut dicitur tractus intro ab illis qui ubi tradiderant, et beatum martyrem domo, quam suo ornatu et de pauperum elemosinis acquisierat, spojavit. In quo sane non multum culpanda est pii nostri presulis prudentia, Sicut enim hec fieri suaviter omnia disponens Dei sapientia, ut mirabile quoque esset in oculis nostris, cum in thesauris poneret abyssum huius consilii sua prudentia. Delinceps nostra res publica valde strita est, et ecclesia quoque facta a pristino vigore multum immutata est.

a) A. add. in marg.; Cum autem placuit ei, in cuius . . .

24. Igitur anno Domini 1131. Gregorius, qui Innocentius dicitur est [secundus], multo comitatu episcoporum et abbatum a Frantia in Lotharingiam transit et dominica 3. quadragesime, quod est 11. Kal. Aprilis, Leodium venit. Ibi a Lothario rege Allemannie et a domino Alexandro Leodiensi episcopo et aliis multis episcopis et abbatibus tam Lotharingis quam Transarenensibus muneribus honoratur. Tota civitas in obsequio ferret; et dominica in medio quadragesime ab ecclesia sancti Martini in Publico Monte usque ad ecclesiam sancti Lamberti publicam et sollempnem exhibuit processionem. Missam celebrat; ibi regem et reginam coronat. Estimati sunt a quibusdam 22 episcopi et abbaes affuisse. Inter quos fuit unus sanctus abbas Bernardus Clarevallis. Rediens papa a Leodio Claramvallem divertit. Post quinquennium autem predictus episcopus Alexander, invidis contra se machinantibus, ab Innocentio papa depositus, cum videret se iniuria depressum, pre nimio dolore egritudinem incurrens, statim post depositionem suam defunctus est pridie Nonas Julii, anno pontificatus sui 6, ab incarnatione Domini 1135, sepultusque est in ecclesia sancti Egidii in Publico Monte. Iste Alexander ecclesiam Novi Monasterii iuxta Hoyum sub tutela sua suscepit et eam ad perfectum opus quasi pater proprius perduxit et 11. Kal. Octobris, indictione octava, in honore sancti Sepulchri Domini et sancti Iohannis baptiste, presidente apostolice sedi Innocentio secundo, Lothario Romanorum imperatore et semper augusto, dedicavit. Ubi idem Alexander pontifex in die consecrationis super altare obtulit optimas hystorias utriusque testamenti cum calice argenteo, presentibus abbatibus Wascelino Sancti Laurentii et Azone de Publico Monte, Aichardo de Florephia, Ransone decano Sancti Lamberti cum aliis pluribus.

a) A. add. in marg.; Hec de equo Leodii in pectore sancti Martini . . .

50) Rosenis interpolator add. in marg.; Et ut verbis ipsius episcopi utar, que continentur in privilegio predicto ecclesie; Feci eam liberam cum toto claustrum et silu tam in decimatione quam in ceteris exactionibus, Remota itaque omni occasione controvertie, concordie et mutua

a) q. d. G. St. rursus superer, c. b) anno e. c) utrumque f. d) 924 Ans. e) primum de A. in ras. f) perdit. e. g) significat e. h) cetera des. e. h) add. A. in marg. i) in ras. e. k) 53 ex Ans. supplendum. l) machinamentibus e. m) ita e. n) cetera des. e. o) ut, tur. ultimum e. primum a absc.

1) Cuius nominis plures existant villae Leodio viciniae, sed nulla quod actam prope Durachium (Duras prope St. Trond), ubi proclium factum est. 2) Adilcere voluit quaedam ex Gestis abb. Trud. (XII, 8 et XIII, 1), quae his verbis incipiunt. 3) Cf. Gest. 4) Eundem diem habent lib. mort. Leod. (Equillon I, 293) et Ann. Rodenses I, I, et Ann. Rodenses II, 1135, SS. XVI, 711, ubi Alexandrum simoniae causa depositum esse narratur.

1130.

in vicem dilectionis gratia, decrevit, ut ecclesia beate Mariae mater, ista esset filia, ista videlicet ut idem ius et privilegium sub ipsa matre haberet in suo ordine, quod ecclesie quae sunt Leodii sub sua matre retinent. Dehinc coram omnibus qui aderant docti eam de quatuor mansis in Hangiensi fundo et de cursu aque Mosae a prima parte superioris insulae, quae est contra Sanctum Georgium¹, usque ad ultimam partem inferioris, quae est contra Plumbarium montem, et de 5 pariscapio utriusque ripae. Ut autem hoc firmum et ratum foret, sigillis suis impressione signari fecit et nomina plurimorum² tam clericorum quam laicorum qui interfuerunt subnotari. Archidiaconi Uodo, Alexander; abbates Wascelinus de Sancto Laurentio, Aso de Publico Monte, Richardus de Floressa; decanus Sancti Lamberti Renso; abbas de Amatio³ Henricus; Holensis ecclesie canonici Theodericus prepositus; Franco decanus, Goscelinus scolasticus, Lambertus 10 cantor; Lambertus, Hubertus, Gislebertus liberi homines; Waltherus eiusdem ecclesie advocatus, quo praesente cuncta haec superius memorata terminata sunt. Fuerunt etiam cum istis quam plurimi curiales, quorum nomina longum est enumerare. Ministeriales episcopi Lambertus Hoyensis et frater eius Arnulphus, Accelinus dapifer, Theodericus tunc temporis vicarius Hoyensis. Scabini Hubertus, Leutherus, Rodbertus, Reinoldus. Facta est haec determinatio Huius anno ab 15 incarnatione dominica 1130, indictione 8, regnante Lothario tercio, Alexandro amministrante pontificatum feliciter.

Tri Lamb
A. S. B. 3

25. His diebus cum in derisum et subsannationem esset civitas Leodii hic qui erant in circuitu suo post Alexandri excessum, communibus votis, pars consensu clerici et populi subrogavit sedi Leodiensi Alberonem huius nominis secundam, primicerium Metensis ecclesie, iuvenem quidem etate, sed in signum mature mentis canum capillo, 20 et et laborantis ecclesie pondus et estus portare commisit. Elegerunt eum sane columpne ecclesie hac spe maxime, quod esset de prosapia Namucensium, prosapia a mari usque ad mare palmites suos protendentis, et honoris sui filius esset dux Loranii (Godefridus⁴, filius predicti G. ducis). Qui suo principis genere, possessione, potentia, multitudine illi praesent regionis, et per eos bella sedari possant et pax firmari, ablata restitui et restituta servari. Adeptus itaque sedem pontificalem Albero [59us Leodiensis] episcopus a beato Materno, Pharamundo non computato, sed 25 omisso, quia per ostium non intravit, sed expulso beato Lamberto per potentiam regalem aliunde ascendit], cepit [idem Albero] tota vigilantia laceras episcopi sui partes recolligere, impignerata redimere, ab aliis ereptas arte qua poterat et modis omnibus reformare. In quibus autem per se non sufficiebat, regiam auctoritatem precabatur, magnis et gravibus expensis eius frequentans curiam omniumque potentium exorans clementiam. De iniusticia et tyrannide quorundam violentorum in conspectu principum conquerebatur, maxime tamen super Bulloni amissione et ignominiosa Rainaldi detestabilique prodicione. Ille autem, quia metuebat eum, per parentes, cognatos et necessarios amicos ei adversabatur. Sed Deus misit angelum quem et custodivit eum per viam qua ibat, faciens a timore liberum et in periculo securum. Reman quoque adit, supremum refugium liberorum, querelam suam in auribus beati Petri eiusque vicariis deposuit, petens et flagitans, ut iusticia non negaretur et anathematis sententia in obstinatum rebellemque tyrannum iacularetur. Hoc pridie sibi caverat versutus ille et callidus, Romam adierat, apostolicum salutaverat et in gratiam 35 curia iam receptus erat, Haimericus cancellario mediante. Ubi etiam mendaciter factam narravit apostolico fabulam, hereditaria successione Mathildis marchise hanc sibi provenire marchiam, fingens, se ecclesie velle reddere quam presterat nullo trecentarumque⁵ marchiarum pecuniam. Conciliatis ergo sibi potentiorum animis, hanc ab eis, ut dicitur, accepit sibi confirmatam attestationem, quod, quamdiu viveret, nunquam pro hac re et intentarent excommunicationem. Quapropter episcopus secundo rediit inefficax nec apud regem iusticiam nec apud vicarium beati Petri ullam consecutus 40 est misericordiam.

Rein. Tri
Bulon. L. 4

26. In tribus denique regalibus curiis, Conrado videlicet secundo regnante Romanis, censuram super hoc — cautius, concludi possent facilius.

Ibid. I.

27. Anno igitur sui episcopatus quinto, 16. Kal. Septembris, cum quibusdam — gravi dispendio eidem officio molestissimi exemit officium. Interea cum ob difficultatem et suspectas locorum angustias nullus adire castra vel 45 importare quippiam auderet — nullus nisi propter tuos egent factus esset.

Ibid. II.

28. Igitur 6. Kalendarum Septembris convenientibus tam monachis quam clericis atque numerosa — probaverunt conatu temerario absistere, quam periculum in se ulto arcessere. Postea quam supra auditum in castris dominice crucis insigne cum tanto adesse patrone — Rainaldus comes plurimas contrahere copias instanterque moliri bellum ferebatur. Cum se igitur plurimi subducerent, tedio alii, alii victus indigentia exhausti, decreverunt — humili 50

Ibid. IV.

postea hostis armatus sua recepisset, omniaque illius iam in pace — repperitur a multis multimode conscriptum, visum est nec parvitati habere silentium.

Chron. Reg.
Cod. 1114

²) A. add. in marg. (p. 334) culamo nimis fugitico: Anno Domini 1144. Celestinus II. papa obiit, qui et Wido; cui Lucius secundus, qui et Gerhardus, successit. Hic natione Bononiensis sedit menses 11, 55 diebus 12 . . . et multa rapacitate in ea parum vixit, unde versus:

Lucius est pleris vocitatus raptor aquarum,

A quo discordat Lucius iste parum.

Ibid. 1145.

Anno Domini 1145, Lucius papa obiit; cui et Eugenius tercius, qui et Bernardus, Clavensis monachus successit. Versus:

60

a) Leodii e. b) plurimorum e. c) etiam et e. d) e. rae. e. e) A. in marg. f) supercr. A. g) gentiliam ab. e. h) trecent. e. i) in rae. e. k) supercr. e. l) dispersit corr. dispersisset e. m) dno corr. noster e. n) s. v. corr. XLIII. e. o) et — isto parum in marg. supercr. A.; ante et quaedam abscissa videntur. p) parum absc.

1) St. Georges Inter Holium et Leodium, 2) Amay. 3) Cf. Gest. abb. Trud. XII, c. 14, SS. X, 311. 63 4) SS. XX, 585 sqq.

Hic curi sephirus rablem furatus et austr,
 Eolit, fregit vectes et limina claustr;
 Et mltum potulisse simul borea in litore ponti.
 Urbem concutens trididitque suoque furore,
 Nature datur in preceps pons artificumque
 Turres, saxa, nemus, pomeria, templa forumque.

Conradus Del gratia Romanorum rex . . .

Et in marg. infer, alio atramento: Anno Domini 1142. orta est verita instigante diabolo inter Alberonem episcopum et Henricum comitem Namorcensem, nepotem suum, per quam miserabiliter exustum fuit templum sancti Foillani Fossensis cum tota villa.

In marg. paginas 336: Iste Albero contulit in sinodo Leodiensi abbati Sancti Egidii Assoni prebendam beati Dionisii, quia non habebat inter abbates cappam sericam pro nimia paupertate. Anno Domini 1147. — quere in alio libro.

29. Igitur iste Albero, [dum a curia Romana reverteretur, ad quam citatus persona-
 15 liter fuerat], 15. anno sui presulatus expleto, anno dominice incarnationis 1155³, Narnie
 febre corripitur, Ortide moritur, Ortine sepelitur 6. Kal. Aprilis⁴. Sub his fere diebus
 Leodientium prelatorum⁵ regularis fervor cepit tepescere, subditorum quoque, ut assolet,
 paulatim detrimentum sumpsit devotio; mutatoque fidei fervore in calorem vipereum, stu-
 debant omnes avaritie sub virtutum specie, vitio pullulante, sicut rerum eventus patenter
 20 postmodum indicavit. Prebende namque erant venales exposite nec iam secundum veram
 nominis ethymologiam prebende dici poterant, sed verius emende, cum non a verbo pre-
 bendi, sed potius emendi vocabulum sortirentur. Similiter et alia ecclesiastica sacra-
 25 menta nulli⁶ gratuito prestabantur. Porro⁷ sacerdotes, timore Dei postposito, abiectaque
 debita sui ordinis reverentia, nulla compulsi⁸ necessitate, sed sola succensi flamma avari-
 tie, missam bis in die cantare et corpus Christi conficere non timebant. Insuper quoque
 predictae civitatis cives filias suas passim et indifferenter absque ulla graduum discretione
 tam clericis⁹ quam laicis matrimoniali federe copulabant maioremque reputabant liberta-
 tem, eas ecclesiasticis quam secularibus desponsare personis, cum tamen per hoc potius
 sub peccati iugo servitute misera tenerentur. Clericus namque in sacris ordinibus consti-
 30 tutus ipso sacri ordinis caractere sacrosanctam spiritualiter sibi desponsavit ecclesiam.
 Unde si fortassis, quod absit, uxorem alienam superdixerit et eidem¹⁰ carnaliter copulari
 presumpserit, iam quasi bigamie maculam contraxisse videbitur, cum secundum apostolum
 esse oporteat unius uxoris virum. Nec ea que superducta¹¹ fuerit legitima censetur, sed
 potius adultera sive fornicaria. His et huiusmodi contaminata insolentis, cum omni lege
 35 careret ipsa Legia, ad iracundiam provocatus est Dominus et contra ipsius urbis incolae
 vehementer exacerbatus est, quibus ire sue certa consequenter patefecit iudicia. Nec imme-
 rito; quippe urbem sanctam, quam, sicut premisimus, martyris sui Lamberti meritis eis
 Dominus suscitaverat, urbem desiderabilem, urbem omni rerum generositate refertam pro
 nichilo habuerunt, et secundum cordis eorum desideria ambulantes derelinqentesque Deum
 40 factorem suum, multis et inauditis eam enormitatibus polluerunt. Verum quia in his que
 legunt et audiunt multi solent sepius vacillare, opere precium, eos a quibus ea que dicturi
 sumus accepimus suppresso nomine quodam modo publicare, ut in sequentibus nichil quod
 eum offendat lector valeat invenire. Quorum unus, qui et maior natu et rem prout gesta
 est tunc temporis quando accidit in presenti positus intellexit, totus igne divini amoris
 45 succensus, carnis lasciviam¹² totis viribus refrenabat, et corpus suum perhenni frangens
 ieiunio, in holocaustum Domino iugiter se mactabat, a vino et carnibus sese propter Deum
 relegaverat, ita ut credas eum fuisse de filiis Rechab, nisi quod novacula caput eius non

a) e, et, fr, e, d, U, l, p. no absce. b) ita e; sed hoc verbum vltima glossam elidendum esse, putarim. c) colera deo, e.
 d) in ras. e. e) addit A.; dum — curia in loc. ras. ras, Romana — quam in ras. Rasas, citatus — fuerat in marg.
 50 f) presulat. corr. prelat. e. g) nullius e. h) compositi e. i) clerici e. k) dem superior. e. l) superdicta e. m) lascivia e.

1) l. e. Eugenius. 2) primum. 3) Error aper-
 tus; a. 1145. obiit secundum Sigeb. contin. Gembl.
 SS, VI, 389; Ann. Rodenses, SS, XVI, 718. Cum
 his conveniunt Ann. S. Jac. Leod. SS, XVI, 640,
 55 qui mortem a. 1144. narrant, cum annu a paschate
 (Mart. 31) Inchoent. 4) April. 11. in lib. mort.
 Leod. (Chapeav. II, 90) legitur. Nomina locorum
 mutilata sunt; fortasse Narni et Orte intelliguntur.
 Secundum Ann. Rodenses l. i. Albero a Roma Aq-
 neste rediens, in discorsorio cuiusdam comitis sui, ut
 dixerunt, veneno infectus, ibidem mortuus est et
 sepultus. b) Totum caput de abusibus cleri et
 populi desumpsit Aegidius ex libro primo Vitae
 Odiliae, c. 1 et 2. CHAPEAV. 6) Sequentia de
 Ragitiis sacerdotum fabulam capiunt. Cf. quo infra
 in praefatione ad Vitae Odiliae lib. III. disserat.

ascendit. Alter vero ipse est, de quo in sequenti opere plurima patere poterunt sanctitatis et religionis insignia. Tempore illo, quo Albero secundus, de quo premisimus, episcopatum regebat, Bruno archidiaconus adhuc puerulus bonos suos processus quadam eleganti industria anteibat et morum suorum lampade, qualis quantusque futurus, signis evidentibus pretendebat, cum subito quadam die circa horam nonam gravis quedam tempestas rubei coloris super civitatem Leodium cepit exoriri, que totius urbis interitum minari videbatur. Cumque metu periculi canonici in ecclesia sancti Lamberti convenissent et ad mitigandum furorem Domini contra se accensum divinis laudibus solito devotius insudarent, quidam sacerdos, Salomon vocatus, capitulum dicturus innuit puerulo, de quo iam dixi, ut librum, qui erat super altare sanctorum Cosme et Damiani, sibi apportaret. Prius autem quam ille iussionem potuisset explevisse, pelvis ignea desursum veniens, in columpna, que erat super caput sacerdotis, visa est impigisse, et de pelvi scintilla in caput eius descendens, protinus eum interemit. Tandem hac tempestate sedata, cum ceteri se crederent iam periculum evasisse, ecce rursus altera glauci coloris tempestas circa horam vespertinam cepit resurgere. Et quia horridior fuit quam precedens, et repetitum vulnus magis solet affligere, divinum iam iam sibi iudicium adesse credentes, ceperunt multo amplius formidare. Cumque inter has duas molas contriti cordis et humiliati spiritus hostias immolassent et pane lacrimarum cum vino compunctionis se cibassent et, licet adhuc eis grandis restaret via, iterum se crederent periculum evasisse: ecce subito, quiescentibus omnibus, quidam eorum, oratione usque circa mediam noctem protelata, dormitorium cum impetu introivit et, ut surgerent, alta voce omnibus inclamavit: 'Surgite', inquit, 'fratres, nos perimus'. Igitur ea tempestate tota facie celi crocei coloris existente, pestis illa crebris choruscationibus et tonitruis iterum invaluit, ut respectu eius duas primas diceret nil fuisse. Quod enim ante non contigit, modo novissime pre angustia et timore iudicii, non dico eminentis sed presentis, ad auxilium beate virginis et beati martyris concurrentes, qui erant in ecclesia constituti, altare beate Dei genitricis ceperunt dente corrodere, ita ut usque ad tempus, quo peccatis nostris exigentibus eadem ecclesia concremata est, videres in eodem altari vestigia dentium remansisse. Erat ergo videre miseriam, et inter alta suspiria et dolorem inexplicabilem pene deficerent universi, nisi divina bonitas citius affuisset et eis a tanto naufragio respirare contulisset. Heu nos miseri peccatorum laqueis irretiti, quid facturi, quid dicturi sumus in illo districti examinis die, quando celum et terra peribunt, et nullus sanctorum nos poterit adiuvari, si tam tenuem procellam per nos non possumus sustinere? Itaque nocte sequenti idem Salomon, de quo superius fecimus mentionem, cuidam socio suo in dormitorio quiescenti apparuit et, utrum dormiret, inquisivit. Cui ille: 'Quare', inquit, 'dulcissime comes, tam terribili iudicio percussus interisti, nisi forte religionis habitum, quod exterius frustra pretendebas, intus in corde non habebas?' 'Revera', inquit ille, 'in via mandatorum Dei corde dilatato, dum adhuc viverem, exultavi' et in bonis actibus consummatus palmam eterne beatitudinis et stolam locunditatis impetravi. Nunquam, queso, legisti scriptum in libro sapientie: *Iustus qua morte preoccupatus fuerit, in refrigerio erit?* Que enim mors unquam vilior fuit morte Salvatoris, quem morte turpissima legimus contempnatum? Unde nec reputatus est, sicut dicit Ysaïas. David etiam in persona ipsius dicit de ipso: *Ego autem sum vermis et non homo, obprobrium hominum et abiectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me; locuti sunt labiis et moverunt caput.* Si vero ad membra eius respicias, invidens multos electorum eius pessima morte consummatos nec sepulturas accepisse, nec tamen dubites, eos Christo conregnare. Igitur de salute mea ne desperes, sed ad quid huc ad te missus sum, diligenter intellige. Et quantum honoris, quantum gratie apud Leodiensem ecclesiam beata virgo promeruit, sedula discretionem perpende. Cum enim procedente die semel et secundo pro salute Leodiensis populi filium suum exorasset, nec tamen efficaciter exaudita esset, tertia vice, quando potissimum tempestas invaluit, coram filio suo se proiecit et tanquam fidelis advocatrix in hunc modum peroravit: 'Fili, per salutem illam, per quam gravidavit Gabriel archangelus latera mea, populo meo qui est Leodii precor te misereri'. Cuius tenerrimum affectuosumque desiderium benignus filius eius ulterius dissimulare non valens, securim sustulit iam positam ad radicem, non tamen

a) glauci c. b) solet corr. solet c. c) credent c. d) supplet scriba in marg. e) oram A. in ras. f) exultavi e. g) propendo c. h) vel corr. et c. i) securum corr. securim c.

penitus ignoscens culpam, sed penam differens in futurum. Sed et hic paululum immo-
mur. Quis ergo solum istud eius beneficium digne posset estimare, etiamsi plura per eam
nobis non fierent? Quandoquidem incessanti studio ipsa pro nobis vigilet, et indignos gra-
tie Conditoris iugiter nos reformat. Vere tu illa es beata virgo, qua mediante benignus
filius tuus peccata nostra, ut saltem aliquando peniteamus, dissimulat, que frequentius non
rogata quam rogata pro nobis intervenis et peccatorum nostrorum sarcinam super te tollis.
Maria enim est notum tuum, quod interpretatum 'stella maris' dicitur, et ex sui interpre-
tatione significat, quod in peccatorum nocte naufragantibus, sicut aurora consurgens, solita
es illucescere et lucem gratie desuper ministrare. Vere secundum nomen tuum ita et laus
tua in fines terre diffusa est, quia illos tuos misericordes oculos a nobis pro fetore pecca-
torum nunquam dignaris avertere, dummodo in amaritudine contriti cordis et humiliati spi-
ritus nos valeas invenire. Extunc autem memoria eiusdem beate virginis semel in septi-
mana, cum prius nunquam fieret, apud Leodiensem ecclesiam cepit invalescere, ut bene-
ficiis eius tot et tantis saltem in aliquo videatur respondere. His igitur ita expletis, cum
iam iam ira Dei, que tam graviter contra Leodienses exasperata fuerat, precibus et meritis
beate Marie sanctique Lamberti in misericordiam fuisset declinata, ceperunt paulatim vitia
placato metu resurgere. Itaque cum iam de talibus ac tantis eruti periculis gratia omni-
potenti Deo agere tenerentur, quasi canes ad vomitum convertantur, et oblii Deum qui
salvaverat, in anteriora crimina impudenter irruunt. Nec hoc solum eis sufficit ad sue dampna-
tionis interitum, ut in errore pristino obstinato animo persisterent, verum etiam ad deteri-
ora provocati deteriores effecti sunt. Que enim latenter et in occulto facere consueverant,
non iam manifeste et in publico facere reformidant. Sicque factum est, ut unde correctionis
materiam . . . sumere delinquendi. Cum enim de tam gravi tamque horribili liberati tempe-
state, ad tutum portum pervenissent, nulla iam amplius formidabant pericula. Et factus est
novissimus error peior priore. Sacerdotes quippe ceterique ecclesiastici persone non iam suas
latenter habebant concubinas, sed maiore devicti insania uxores sollempniter tamquam laici
desponsabant, legitimumque talium reputabant matrimonium. Siquidem in sollempnitati-
bus pasche et penthecostes, cum sanctam devotius aliis diebus ecclesiam frequentare et Deo
servire tenerentur universi populi, quamquam ex ipsis purpuratamque ac dyademate ren-
sentem et eminentiori locatam loco cortinis velabant; regina quoque vocabatur. In cuius
presentia assistentes in choreis, cum tympanis et aliis musicalibus instrumentis tota die coram
ea psallebant, et quasi ydolatre effecti, ipsam tamquam colebant ydolum. His igitur ob-
missis, ad historiam manum retrahamus.

30. Igitur post decessum domni Alberonis secundi domnus Henricus prepositus et
archidiaconus maioris ecclesie ab omni clero et populo canonicè eligitur 3. Idus Mali, et a
metropolitano Agrippinensi Arnulpho primo Colonie consecratus episcopus (60¹) 8. Kal.
Iulii, eodem anno qua defunctus est domnus Albero episcopus. Hic merito sue conversa-
tionis et temporalium erga fratres suos stipendiorum optime amministrationis ad hanc
dignitatem raptus est potius quam electus. Pro pace regni, pro securitate civium suorum,
pro rebus ecclesie conservandis, suminopere vero pro redemptione civium Christi, quos in
suam curam susceperat, tamquam bonus pastor dampna rerum temporalium, pericula per-
secutorum suorum, molestias corporis graves omni pontificii sui tempore subire non timuit;
nobilis siquidem et genere et moribus. Nam quia pacis amator erat, cum adhuc prepositus
esset et economen temporalium negociorum et videret, omnis generis tyrannidem contra
ecclesiam grassari et neminem resistere iniusticie, ipsum quoque domnum Alberonem epi-
scopum dissimulando declinare iusticiam, unanimi instinctu baronum et totius cleri, qui
res ecclesie et suas periclitari videbant, invitus et compulsus ab omnibus, pro eo quod ipsam
caput ecclesie videbatur, eundem domnum Alberonem querentibus iusticiam satisfacere
nolentem ad Romanam audientiam appellavit, prius iam tercio exoratum in presentia
totius cleri, archidiaconorum scilicet et personarum canonicorumque civitatis et nobilium
virorum, ut periclitanti ecclesie et populo laboranti utroque gladio, quod secundum zelum

a) pro c. b) h. c. c) iura A. in ras. d) videtur c. e) peccato Chapeau. f) cons. porr. rrs. c. g) quae-
dam decessu patet. h) aditus c. i) ceteraque ecclesiasticè c. k) i. c. l) eo c. m) add. A. in marg.
n) ha. c. o) q. c. p) volentem c.

iusticie debebat, pacem^a acquireret. Causa igitur pacifice ventilata in presentia Eugenii
 pape, et eodem episcopo in reditu peregre defuncto, sicut prediximus^d, idem Henricus pre-
 positus eligitur, ordinatur presbiter, consecratur episcopus. Hic itaque in prima expedi-
 1163. tione Italica^b, qua Fredericus imperator Mediolanum^c obsedit, strenue gessit, in omni
 negocio et consilio imperatori assistens. In tantum autem familiaritate et amicitia ei com-
 344. placuit, ut, Mediolano destructo, omnes redditus episcopatus civitatis dirute^e ei committeret,
 ut restitutione, ut ita dicam, Troie, in relocandis aliis menibus agrisque indigenis terre
 ad placitum suum secundum statum^f nove ville distribuendis iam fieret alter Eneas^g. Se-
 1164. cunda^h vero expeditione Italica, cum Victor papa quartus apud Locam ingrassasset ad Domi-
 Apr. 20. num, et omnium vota in episcopum Leodiensem tenderent et eum apostolica cathedra
 dignum a minimo usque ad maximum omnes acclamarent, multa reluctatione, multis preci-
 bus honorem declinavitⁱ; electum tamen papam Paschalem consecravit, a quo pallii^j digni-
 tatem inconsulter^k invitatus lacrimansque meruit accipere. Regem Sardinie nomine Burazan
 ab imperatore coronatum ipse consecravit^l. Redditi etiam sui episcopatus ipse ampliavit.
 Nam acquisivit^m allodium de Otrepeⁿ a quodam nobili viro Conone nomine, et de Empebeche^o
 et de Scanz allodium cum omni familia, castrum de Rode^p cum omnibus pertinentiis suis
 tam in temporalibus quam in spiritualibus cum omni familia, castrum de Belmont cum omni
 allodio, de Astenoit cum familia, castrum de Duras cum suis munitionibus, castrum de Ro-
 woige^q cum villa, castrum de Esmerville, castrum de Fontaines. Omnia allodia Engelranni
 cum omni familia, scilicet Fleiruis cum omnibus pertinentiis suis et Corroit cum suis perti-
 20. nentiis; castrum etiam de Lernuth cum suis appendiciis. Allodium de Broives acquisivit a quo-
 dam nobili viro nomine Sehero; munitiones quoque de Feries et de Borne et de Burdegens
 cum earum appendiciis et munitionem de Warsage. Innovaverat^r etiam edificia per curias
 episcopales et quedam a fundamento edificavit. Castrum de Couvin^s innovavit. Aulam de
 345. Tuyn^t et turrim, castrum et edificia de Fossa^u a fundamento, episcopalem domum Hoyi^v
 iuxta templum sancte Marie, domum apud Amang^w a fundamento, domum apud Uffey
 edificavit. Castrum de Franchiermont melioravit. Domum Tongris edificavit a fundamento.
 Castrum etiam quod dicitur Turris in Weure emit a quodam nobili viro Theoderico nomine
 et emptum propriis sumptibus restruxit. Castrum de Virue^x. Apud Orcimont domum edi-
 ficavit. Aquisgrani domum episcopalem prorsus dirutam restruxit. Apud Havelange fir-
 30. mam edificavit, apud Alleche domum et piscinam. Domum de Berthehen dirutam re-
 struxit. Apud Coveront domum edificavit cum torcularibus. Hec omnia allodia seu castella
 tam possessa quam suo labore acquisita imperiali sigillo confirmari fecit sub hac forma:

In^a nomine sancte et individue Trinitatis. Fredericus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus. Dignum
 est ei imperiali maiestati conveniens^m, ut nobis devotus ac familiarissimus amplectamur et eos in suis petitionibus attentius
 35. exaudiamusⁿ. Raproppter venerabilis Henrici secundi Leodiensis episcopi fidelissimi nobis laborem et studium considerantes,
 quod videlicet corone imperii nostri Rome fideliter interfuerit et in Italica expeditione se ipsum unquam pro nostro honore
 sepius exposuerit, petitionibus eius promptissimum prebuit assensum, presertim cum ea peteret, unde viri prudentis
 magis laudanda est industria, qui sibi commissa fidei ecclesie et ei quo relicta ab antecessoribus fuerant strenuissime con-
 servaverat et in acquirenda pace et utilibus pacem sue diocesis et possessionem vigilantissime amplexerat. Igitur que-
 40. cumque bona, quascumque possessiones ecclesia beate Marie precliosique martyris Lamberti^o, qui in Leodiensi civitate re-
 316. quiescit, in perpetuum possidet ab antecessoribus nostris confirmata christianissimis patribus et imperatoribus Pipino, Ka-
 rolo, Ludovico, Lothario, Ottone primo, Ottone secundo et tercio, Henrico et ceteris, nos eorum exemplis informati, Leodiens
 ecclesie confirmamus, in quibus hoc proprium: Lobes abbatie cum omnibus appendiciis, Florines, Branium, Malonia.

Confirmavit etiam ea et Adrianus papa ad petitionem ipsius episcopi in hec verba:

Adrianus episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Henrico Leodiensi episcopo

a) uti pacem e. b) Italia e. c) Medionum corr. Mediolanum e. d) p corr. e. e) acutum e. f) pallii e.
 g) ita e. h) ita e.; Reper. Dipl. Frid. i) et Diepenbeck Dipl. Frid. k) Revonia Dipl. Frid. l) Innovavit e.
 m) semper corr. conveniens e. n) exaudiamur e. o) L. m. corr. m. l. e.

1) V. III, c. 29 in. 2) Henricus tribus primis expedi-
 tionibus imperatoris in Italia aderat; ac postquam
 in sequentibus non primam (a. 1154—1155), sed
 secundam intellexisse, patet. 3) Haec omnia confirmat
 Libellus tristitiae et doloris, SS. XVIII, 374 sq.
 4) Immo tertia. 5) Idem refert Albricus, SS. XXIII,
 648; sed solum imperatorem Henricum papam facere
 voluisse narrat. Cf. Prutz, Kaiser Friedrich I, I, 355.
 6) His verbis cum verba Albrici I. I.: regem Sardinie
 Barrasonam ab imperatore coronatum idem Leodiensis
 episcopus in regem benedixit, satis conveniant, haud
 scio, num Albricus Aegidium secutus, an, quod magis 50
 credam, uterque in communi fonte natus sit. Iam ante-
 cedentia uterque ex eodem fonte hausisse videtur.
 7) Nam acquisivit — Fontaines ex dipl. Friderici.
 8) Rhode prope Waterloo. 9) Couvin. 10) Thuin,
 11) Fosses. 12) Amay. 13) Yierve. 14) Charta 55
 Henrico 'apud civitatem Tridentinam' a. 1155, Sept. 7,
 data exstat in chartulario Leodiensi (v. Schoonbroodt,
 Inventaire de chart. de S. Lamb. h Liège p. 5). Inter-
 grum diploma, cuius epitomen recepit Aegidius, dedit
 Chapeavill. II, 107, et alii; cf. Stumpf 3726. 66

eiusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. Intuncti nobis, a Deo apostolatus
 officium et ecclesiasticae utilitatis consideratio nos hortatur et admonet, fratres nostros episco-
 pos, quos scientia et honestate pollere cognoscimus, ampliori caritate diligere maioremque
 illis honorem iugiter et gratiam exhibere. Tunc enim de subiectorum suorum utilitate vere
 poterunt esse solliciti, tunc officii sui prosecutioni poterunt efficacius imminere, cum et ipsi nos
 habundantiorem sibi senserint honorem impendere et propensiori affectu diligere caritatis.
 Expropter venerabilis in Christo frater, Henrice episcopo, tuis iustis postulationibus gratum
 impertientes^a assensum, et ecclesiam Leodiensem, cui Deo auctore preesse dinosceris, sub beati
 Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti privilegio communimus, statuentes,
 ut, quascumque possessiones, quaecumque bona eadem ecclesia in presentiarum iure et canonicè
 possidet aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione
 fidelium seu aliis iustis modis, prestante Domino, poterit adipisci, firma tibi tuisque successo-
 ribus et illibata permaneant. In quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis: castrum
 de Rode, allodium et familiam cum omni integritate sua tam in spiritualibus quam tempora-
 libus, castrum de Belmont, allodium de Astenoit, castrum de Duraz, castrum de Revonia,
 castrum de Esmerville, castrum de Burne, castrum de Fontaines, ex dono nobilis viri Cononis
 tria allodia Diepenbeche, Repe, Scanz, que ad mensam tuam spectare noscuntur. Preterea
 quaecumque christianissimi imperatores Pipinus, Karolus, Ludovicus, Lotharius, Otto secundus
 et tercius, Henricus et ceteri reges eidem ecclesie contulerunt, tibi tuisque successoribus nichilo-
 minus confirmamus: abbatias Lobes cum omnibus appendiciis suis, Florines, Bronium,
 Sanctum Hubertum, Gemblues cum advocatia sua et cum omnibus ad eam pertinentibus, Fossis,
 Malonia, Namucus, Dynant cum castro, Ceinacum, Massya, Tongris, Hoyum, Almanium, Tra-
 lectum, Monasterium super Sambram, Turne, Alna, Vilers, Everbode, Helecines; castra Tudinum,
 Covinum, Bullon, Gyveth, Hierges, Merlemont, Soture, castrum de Florines, castrum Fossis, Truin-
 ges, Guenes, Chaumont, Mirewaut, Rochefort; preterea quicquid habet iuris in castris, villis, bur-
 gis, comitatibus et in tota terra comitis de Hainau: Louvierval, Clarum-montem, Franchiermont,
 Warsage, Argenteal, Casselin, Curtes, Berthehein, Coverne, Lentrehowe, Wentreluke, Semplouoir;
 Hoyu et Hoiz, Vervier, Nivellam, Sanctum Petrum in Traiecto, Freres, Alleke, Hurle, Vileir,
 Seran, Ufel, Fronville, Havelange, Thihange, Jamme, Methin, Maslins, Bavenchin, Huwardes,
 Heiste, Turnines, Herewardes, ex dono nobilis mulieris comitisse Ermengardis allodium de
 Worolme cum omnibus appenditiis suis. Pacem etiam, quam predecessor tuus Henricus bone
 memorie in ipso episcopatu constituit. Decrevimus ergo vel decernimus, ut nulli hominum
 liceat prefatam ecclesiam temere perturbare aut eius possessiones auferre vel ablatas retinere,
 minuere seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed illibata omnia et integra conserventur, eo-
 rum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura,
 salva tamen sedis apostolice auctoritate. Si igitur in futurum ecclesiastica secularive per-
 sona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptaverit, secundo
 tertiove communita, nisi presumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis hono-
 risque sui dignitate careat reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cogno-
 scat et a sacratissimo corpore ac sanguine dei et domini redemptoris nostri Iesu Christi aliena
 fiat atque in extremo examine districte ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem ecclesie loco
 sua iura servantibus sit pax domini nostri Iesu Christi, quatinus et hic fructum bone actionis
 percipiant et apud districtum iudicem premia eterne pacis inventiant. Amen, amen, amen.
 Ego Adrianus quartus huius nominis catholice ecclesie episcopus subscripsi.

Quomodo vel qualiter aula episcopalis Leodii ab eo restructa sit et amplificata, et alia
 domus iuxta aulam inchoata, quia oculis nostris eadem fabricata se offert, de ea loqui super-
 sedimus. Dedit etiam ecclesie duas dalmaticas cum subtili, immo et sex pallia bona et ta-
 pete magnum et librum Gratianum; pacemque, quam constituit primus Henricus episcopus,
 auctoritate domni Victoris pape et Imperatoris Frederici sub sigillis eorum confirmari fecit.

31. Temporibus etiam ipsius sanctus Clarevallensis abbas Bernardus apud Leodium
 venit iterum et missam sollempnem in ecclesia sancti Lamberti cantavit et post iuxta ean-
 dem ecclesiam in prato quod dicitur episcopi publice predicavit in presentia episcopi Henrici.
 Factum est in die dominica post octavas epiphaniae, cum ad altare beato Marie aduocatae Lamberti in maiori
 ecclesia pater sanctus missarum sollempnia celebrasset, coram universo clero et populo pater oblitus, quem ex ihero-
 claudum dicebant. Ubi vero signavit libris eius et renes tetigit, apprehendens manum ipsius en-
 tum protinus et

a) Impertientes r.

1) Auctore Gaufrido, AA. SS. Bull. Aug. IV, 342 sqq.

deduxit. Conclamatum est a clero *To Deum laudamus*. Sed mugitus gentium in singulis vociferantium laudes erexit; dabat enim pro cantu lacrimas plebs ignara canendi. Duae quoque ibidem aridas manus tetigit et curavit, ut sanas pariter motumque reciperent. Nequid ab altari amotus senem eorum per signum crucis illuminavit et aethorum claudum ambulare fecit in facie totius ecclesiae que contenerat. Feria 2. in domo episcopi mane post missarum celebrationem uno oculo juvenis coecus ad tactum sacre manus illuminatus est et sub manu signantis exiliis clamans, quia visum recepit. Nec mora, offerebatur alter utroque oculo coecus, et in quoque ibidem illuminatus est ipsa hora. Aderat autem ibi Henricus episcopus explorator diligens omnium que fiebant. Audiens igitur adolescentem illuminatum se esse gratulabundis vocibus exclamantem, ut probaret an verum esset, de multis interrogabat eum, et incunctanter ille ad singula respondebat. Ipsa die in prato quod dicitur Episcopi publice predicavit et circa horam sextam exiit idem sanctus, ut signaret egrotos, et ibi claudus quidam gressum recepit. Audientes autem, quasi comel exisset ad infirmos in domum spaciosiorem, multo plures prioribus conveniunt. Post horam nonam igitur egressus ad eos, signavit omnes ex ordine residentes, et continuo ex his de quibus tertii sumus illuminati sunt caeci quinque, et claudi tres receperunt gressum, digne admirantibus universis. Vespere quoque in capella episcopi surdus quidam recepit auditum. Tercia feria, priusquam egrederetur, tres in ipsa domo episcopi erecti sunt, mulieres due et puer unus. Hec videns episcopus Henricus, admiratione plenus, cum devotione maxima per consilium beati Bernardi abbatiam de Alna fundavit, ubi plurimi divina inspirante gratia religionis habitum assumpserunt, sub beati Benedicti regula Domino militantes. Nam Alna prius fuerat ecclesia canonicorum et dicebatur abbatia, et hec una de duodecim erat abbatiarum, quarum prebendas ecclesie sancti Lamberti maiores conferebant.

^{*) A. add. in marg.:} Convenitque conventus in festo beati Nicholai anno 1150. Eodem tempore positus est Malonicus conventus sub regula patris Augustini, cuius primus abbas fuit dominus Udo, canonicus Sancti Egidii Publici Montis, vir litteratus. Sed postmodum diabolus eius animum ita subvertit, quod, sibi associata sanctimoniali de Sancto Egidio predicto, Floria nomine, postposita abbatie dignitate, vagando per diversas patrias, tandem tempore pismatis inter Alexandram et Victorem papam . . .

32. Atexere vero oportuim reor, qualiter anno quoque ab incarnatione dominica 1153, virtus martyris erga suos Leodienses claruerit. Nam dare operam sapientiorum laudibus clare sedulitatis est; nec carebit premio devotus laudator, si eius quem laudat sedulus fiat imitator. Inter Henricum episcopum, qui dictus est de Lais, qui superscripto successerat Alboroni, comitemque Namucensem Henricum graves inimicitie a factionis sunt hominibus conflatae, ita ut plurimorum indigere sibi dampnorum incommoda, direptionibus atque concremationibus villarum seu ecclesiarum et hominum utrimque cedibus inessent. Ad postremum decernere bello comes non est veritus, equitumque collecta pedumque manu, Andanensem accessit, villam penes Mosam fluvium sitam; contra quem processit episcopus, nec equitum minore numero. Leodienses enim Hoyensesque cives dum classe precessissent, metuens episcopus, ne adversariorum illorum equitatus incuraret, sequi non distulit. Ea preventus necessitate, equestres aggregare copias minus occurserat. Sed procul dubio Christus martyrem suum hoc etiam destinavit triumpho glorificare. Kalendas aequidem Februarias cum armate in pugnam acies concurrissent, tanto repente pars hostium stupore alligata est, ut se imbellem ipsa stuperet, etiam ipsi quodammodo telis ad feriendum tardioribus. Primi ergo et electi eorum equites deieci et capti sunt, fuga ceteri consuluerunt. E quibus nonnulli vel sauciati vel comprehensi. Pedites aut conciderunt ferro aut funibus abstracti sunt, nisi quos pedum salvavit velocitas. Efferrimus ergo ecclesie glorioso successu neque dubitamus, accidisse quasi miraculum a Deo. Etenim dum adversarii nec virium copia nec armorum defuerit experientia, adeo ut securi victorie funes quoque quibus abstraherent victos deportarint, ne unus tamen ecclesiasticorum aut vulneratus aut captus est. [Andana]

1155. autem miserabiliter exusta est cum appenditiis ipsius, et prebenda destructa, sancteque moniales satis inhoneste expoliatae in templo prothomartiris Stephani. Pons quoque lapideus super Mosam in perpetuum destructus. Corpus etiam beati Lamberti apportatum ibi dicitur et in prato quodam sub tehtorio collocatum, et a canonicis, qui cum feretro venerant, nocte dieque hore canonice et missa devote decantabantur. Postmodum episcopus super concremationem a suis factam penitens, dictam Andanensem ecclesiam privilegiavit, ne in posterum suo episcopo et archidiacono cathedralicum et obsonium teneatur persolvere.

igitur victores, quia parcerent victis, et maxime quia celebritas instaret sancto Dei genitricis, omnia fugientium insecutione, triumphali cum tripudio in sua regressi sunt. Sic Moab ille, cuius audivit ecclesiam superbiam, quod superbus sit valde, fractus quidem est armis, sed non fractus animis, quoniam superbia eius et arrogantia eius et indignatio eius plus quam fortitudo eius. Tu porro humilis gloriose, tu martyr victorioso, cui floribus gratiorum et laudum scripti huius coronam qualescumque texit, omnia tuis supplicibus adversantia invicte manu miserationis exclude, vultuque respiciens referens, vide et visita vincam Leodiensis ecclesie tuoque irrigatam sanguine et fecundatam corpore sub umbra altarum tuarum ab impiis atque affigentibus eternaliter protege. Amen.

^{*) A. add. in marg.:} Item anno Domini 1153. exusta est Andana a duce Ardanensi et a Godofrido comite Duracensi summo mane cum adhuc tenebre essent, Nonas Maii. Factumque est tonitruum magnum in celo, fulgura crebra visa sunt in terra, contruisiones horrende, pluvia magna cum grandine mira in modum lapidum . . .

a) Cum clamatum e. b) recepti e. c) multos e. d) Coar, beati, Eo, M, u, A, fo, E, vie, bo, u, d, F, ab, v, tan, A) 60 abs. e) ita e. f) fas abscisa; superat in marg. u. g) Vitor e. h) celera dei e. i) illo e. k) A. superier. aut summerat, sed rursus delerit. l) abstraherentur corr. abstraherentur e.; corrari. m) tantum sul e. n) haec add. A. in marg. infer. asterisco in textum ponens. o) destructa e. p) martiris, super abs. q) in rus. e. r) su e. s) obrotatum e. t) eodem phrameto, quo et superiorum additionem textus inseriam scripsit. u) e, co, ma, sent, ni, lgu, ly, dum abs. v) Ardanens e. w) terra e. x) corise e. y) septem lineas aruue tam legi non possunt. 65

1) Aulne-sur-Sambre. 2) Malogne ad Sambre. 3) Andennes. 4) Henrico II.

33. Post hec episcopus Henricus in [predicta^a] secunda expeditione Ytalica antequam proficisceretur¹, in omnibus negociis suis pacis semper amator existens, locius episcopatus civis tam in Leodiensi civitate quam in aliis oppidis benigne convenit et in vinculo pacis et iusticie eos confederavit, ut, si forte aliquis calumpniam^b corporis vel in rebus dampnum^c alicui intulisset, omnis civitas in prevaricatore^d pacis unanimiter Insurgeret. Contigit autem predicto Henrico episcopo in Ytalia commoranti in expeditione imperatoris Frederici, ut illis diebus Domino revelante in quadam ecclesia iuxta Mediolanum corpora trium magorum, qui, ut in euangelio legitur, Domino in cunabulis preciosa munera optulerunt, aurum^e scilicet, thus et myrram, [reperirentur^f]. Factum est autem, ut ibi tunc coram^g esset Henricus Leodiensis episcopus, qui valde carus erat imperatori qui ibi tunc forte aderat, impetrata a rege licentia, ut ad honorem sue ecclesie predicta corpora sanctorum magorum ab illo loco quo inventa sunt apud urbem Leodiensem permitteret transferre. Qui cum annuisset et ei tantum thesaurum dedisset, ut apud Leodium deferret, sicut a maioribus nostris audivimus, qui eo tempore fuerunt, in reditu Ytalie sub imperatore Frederico apud Papiam defunctus est, pridie Nonas Octobris^h, anno dominice incarnationis 1163ⁱ, Indictione duodecima. Cuius^j ossa, carne detracta^k, relata sunt Leodium^l et in maiori ecclesia decenter humata 3. Kal. Octobris^m. Et sic Leodiensis ecclesia preciosa corpora trium magorum perdidit usque in hodiernum diemⁿ.

Qualiter vero predictę reliquie trium magorum apud Mediolanum venerint, hic in nostra hystoria inserere curavimus.

34. Beata Helena, mater Constantinii imperatoris, cum esset cunctis virtutibus orata et circa religionem christianorum devotissima, maxime in calendis reliquiis sanctorum eius animus fervebat. Discurrebat in propria persona per latitudinem imperii Romani ad Orientem et Occidentem et super corpora martyrum, quos pro Christi nomine trucidaverat tyrannorum immanitas, honorabiles extruxit^o memorias. Inter cetera etiam devotionis sue insignia trium magorum corpora, in diversis quidem locis sepulta, in unum locum congregavit et secum Constantinopolim deportavit. Fuerunt^p que in eadem urbe usque ad tempora Manuella^q imperatoris in maximo honore.

35. Fuit hisdem temporibus Eustorgius, natione Grecus, vir eruditissimus, nobilis et religiosus, habitu locundus, predicatione facundus, Dei servitiis omnimodis habilis et deditus, fidei custos et castus, et Constantinopolitanus natione^r, ante tempora beati Ambrosii Mediolanensis episcopi. Qui legatus Manuella^s imperatoris a Constantinopoli^t Mediolanum digressus est. A populo Mediolanensi episcopus electus fuit. Unde Constantinopolim Eustorgius regressus, imperatori gratias egit, dicens: 'Domine pater et imperator Manuel^u, quas possum tibi gratias ago, quod me usque nunc honorare dignatus es et ad sanctam civitatem Mediolanensem tuamque metropolim, unde Metapora dicebatur, legasti^v me. Scias, per me omnia fideliter et voluisti explicata et tributa tua tibi in integrum esse parata, et ibi me ipsius civitatis esse electum tui gratia, Dei honore, ad eius clementie decus, me indigno multis lacrimis multisque precibus rogato, ut redirem tibi que notificarem quod pro Deo et te de me tuis benivolus et tibi devotus fecit populus, his legatis ad te mecum cum gratiarum actione directis. Eto igitur memor mei et iube quid facturus sim'. Cui inter cetera imperator respondit: 'Eto, vir digne, presul'. Respondit autem Eustorgius: 'Gratias ago Deo et tibi. Rogo, karissime domine, iube de Dei et tuis sacris quos voluero mecum, si Dei clementia annuerit, deferri ad sanctam urbem Mediolanensem et ad eius ecclesiam speris reliquiis honorandam transportari, ut populum tibi subiectum remuneres'. Respondit: 'Que velis sumito^w, accipe, ferti; esto ut es; si potes melior fieri, efficiaris. Populum meum saluta et abhinc eum omni tributo absolve^x. Letus itaque discessit, profectusque cum multo labore, archam^y marmoream cum corporibus trium magorum, qui Christo munera, aurum, thus et myrram optulerunt, [in mare posuit], viz Mediolanum cum multis vigiliis [ad ripam^z [in mias] veniens, Dei opę et misericordia [repperit^{aa}] et] ad urbem detulit.

[Per mare sanctorum prece ducitur archa magorum].

36. Porro archa ipsa posita est in ecclesia quadam [scilicet^{ab} beati Petri apostolorum principis] foris murum prope civitatem Mediolanensem, que postea in honore sancti Eustorgii consecrata est, [et^{ac} in eadem sicut cum tribus magis sancti Felix et Nabor martires. Item sanctus Eustorgius, Magnus, Eugenius, Victor et Corona]. Ubi est locus celebris et sanctissimus, in quo baptizantur venientes ad fidem, ab omnibus christianis devotissime reverendus, quos Deus infundendo lumen suum splendidum ineffabiliter ut primitias illuminavit et ab eterno

50 a) supercr. A. b) calumpnia c. c) prevaricatoris d. d) in ras. e. e) dicit e.; suppl. f) cum e. g) in ras. e. h) Quorum e. i) postea deletum et rursus superscriptum. k) extruxit corr. extruxit e. l) Manuella e. m) natione e. n) Constantinopoli e. o) Manuel e. p) legasti corr. legasti e. q) sumpto e. r) magno corr. multo e. s) in marg. A. t) supercr. A. u) add. in marg. A.

1) l. o. ante mensem Octobrem s. 1163; nam quem annum reponere velis. Apud Johannem Ultrasanum (ed. Bormans IV, 449) *Le thierche Kalendar de Novembre* legitur. 2) Henricum iam mense Augusto Pavlae obisse, testatur Libell, trist. et dol. SS. XVIII, 376. Secundo Nonas Septembres indicat mortualis codex Lambertianus, teste Fouillon I, 276. 3) Cf. Gest. abb. Trudon, cont. sec. III, c. 11, SS. X, 350. 4) Filiam ex hoc die concludas, Ægidium mortis false tradidisse, qd alias traditionem in posteriorem ali-

de dilexit. Anno Domini 1164, cum Fredericus Romanorum Imperator Mediolanenses sibi rebelles subiugasset, et eiset civitas in eius potestate; mortuo in partibus illis, ut supra diximus, Henrico Leodiensium episcopo, cui Imperator trium magorum corpora contulerat in expoliatione civitatis, Renoldus Coloniensis archiepiscopus sepedictos beatos reges sibi dari petiit et obtinuit. Sustulit etiam inde duos preciosissimos martyres Felicem et Naborium, qui in eadem urbe Mediolanum passi fuerant pro Christo. Qui alium exultans, tam reges quam 5 martyres per honestas personas Coloniam transmisit. Quibus appropinquantibus tota civitas obriam ruit, tam clerus quam populus, utriusque sexus, omnis etas; cum ymnis et canticis thesaurum sibi celitus missum in ecclesia sancti Petri deposuit (anno Domini 1164, 10. Kal. Augusti). Instituit idem Renoldus agi festum (translationis eorumdem), legans ad hoc 10 marchas singulis annis. Temporibus domni Philippi episcopi, qui successit Reinoldo, fabricata est eis capsa mire pulchritudinis ex auro et gemmis preciosis, in qua reposita sunt corpora eorum, inferius quidem reges, superius 10 supradicti duo martyres, sicut nobis narraverunt qui presentes erant eorum translationi. Cum corpora eorum levarentur de locellis suis, tanta fuit flagrantia, ut omnes qui aderant eius suavitate vescerentur. Singula corpora singulos dederunt odores, et differebat odor ab odore merito, ut dicere possent istud apostolicum: *Christi bonus odor sumus in omni loco et cetera*. Adhuc eorum integra perdurant corpora pellibus suis et nervis coherentia; eisdem vestibus etiam involuti, in quibus cum myrra et aromatibus fuerant sepulti. Sed de his fatis modo sufficiant, nunc ad hystoriam textum calamum reflectamus.

cf. Sig. cont. Aquic. 1164.

^{a)} *A. add. in marg.*: Eodem tempore Lodovicus rex Francorum legatus — quere in alio libro.

36. Cui¹ Henrico episcopo successit Alexander secundus, (filius nobilis domini de Orreo¹ iuxta Trevetis), prepositus maioris ecclesie, canonicè electus (in¹ episcopum Leodiensem 61), qui nichil clarum nichilque dignum memoria in diebus suis fecit. Secundo enim 20 anno² episcopatus sui in tertia expeditione³ ipse Fredericus Imperator Romam Leonianam obsedit et incendit cum multis primoribus et magnatibus imperii. Ubi oris gravi pestilentia tam imperatoris quam hostium necatur⁴ exercitus, et multi principes imperii ibi moriuntur, inter quos et Alexander Leodiensis episcopus morte repentina occubuit (5. Idus Augusti, anno Domini 1167.) Corpus eius Leodii relatum et in maiori ecclesia sepultum est. Prefuit enim Leodiensi ecclesie circiter tribus annis. 25 Quibus diebus ignis erumpens à vicina domo partem ecclesie sancti Egidii in Publico Monte combussit, cetera⁵ parte intacta remanente.

cf. Sig. cont. Aquic. 1164. VII. Odil. B.

^{a)} *A. add. in marg.*: Anno Domini 1166. Imperator natale Domini Aquisgranit . . .

37. Post⁶ Alexandrum electus est apud Leodium Radulphus (62. episcopus), vir secundum seculi dignitate non infimus, frater scilicet Bertoldi⁷ Cyringie ducis et Conrardi 30 et Alberti, mediante avunculo suo comite Namucensi⁸ Henrico. Qui Radulphus apud Mogontiam extiterat archiepiscopus post Henricum et Arnulphum⁹, sed quia avaritie plenus Bennonem destruxerat, ut dicitur — scilicet quamdam statuam auream, quam Imperator pro morte Bennonis¹⁰ pincerne sue, quem Iudei occiderant, in confusionem ipsorum preceperat eisdem Iudeis, ut ymaginem auream in similitudinem pincerne sue facerent, si iram suam 35 mitigare vellent, et iuxta ecclesiam Magontinam ponerent¹¹. Factumque est ita, ut sic in confusione Iudeorum illa ymago multo tempore permansit ibi. Cum vero electus esset ibi idem Radulphus et in archiepiscopum consecratus, post paucos dies, videns sepe eandem ymaginem Bennonis auream, avaritia stimulatus confregit eam et aurum expendit et consanguineis et amicis suis divisit — videntes autem Mogontini quod fecerat, graviter ferentes, 40 contra eum insurrexerunt, et idcirco eum ab archiepiscopatu cedere oportuit, ordinato pro eo in prefata civitate Conrado, viro religioso et honesto. His etiam diebus defuncto Alexandro secundo, predictus Radulphus, mediante avunculo suo comite Namucensi Henrico et aliis cognatis suis viris nobilibus, electus est in Leodiensem episcopum, vir acri¹² ingenio et

^{a)} *add. A. in marg.* ^{b)} epyphanie e. (ut etiam Relatio), corr. postea tr. e. A. ^{c)} fragl. e. ^{d)} superscr. e. ^{e)} haec 45 *add. in marg. A.* ^{f)} haec *add. A. in marg., sed alio atramento ac supra.* ^{g)} temporis e., tempis Lamb. Parr. ^{h)} resatur Lamb. Parr. ⁱ⁾ *add. A. in marg., sed v. (in rav.) et a. D. mccccvii. postea alio atramento.* ^{k)} ceteram partem intactam remanentem e. ^{l)} cetera des. e. ^{m)} Bertoldi e. ⁿ⁾ Bennone e. ^{o)} agri e.

1) De loco v. Gest. Trev. e. 24, SS. VIII, 160 ap. Albricum SS. XXIII, 851. 7) Radulphum n. 34. 2) tertio potius. 3) Immo quarta. 4) Diem post occisionem Arnulphi a. 1130, a populo electum 80 Imperator relocerat. 5) Nota apertum anacoluthon. Ceteroquin quas noster hoc loco de pincerna, de Iudeis et de Radulpho a populo Maguntino expulso narrat, omnia falsa et prorsus fabulosa sunt. De Bennone, i. e. cruce aurea a Willigio condita, 55 cf. Martyr. Arnoldi ap. Boehmer, Foutles III, 325; Ann. Palidenses a. 983, SS. XVI, 65; Ann. S. Disibodi a. 1160, SS. XVII, 29. 6) Mater Radulphi erat Clementia quæssa Zaringiae, soror Henrici I. Namucensis. Cf. genealogiam comitum

seculari prudentia callens. Qui valde laude dignus existeret, si quod gratis acceperat, gratis dedisset.

Cuius diebus comes Gerardus de Los¹ cum armata militum manu oppidum eius quod 1150 Tongris dicitur ingressus, domum episcopi, que proxima erat ecclesie, cum ipsa ecclesia incendit hominesque predatus est. Quo dolore stimulatus episcopus cum exercitu peditum militumque terram eius ingressus, villas et oppida eius ferro et flamma pene delevit^a. [Factum^b est hoc anno Domini 1179. Kal. Augusti, et combusta sunt castrum de Los, Chaumont^c et Bilisia^d].

38. In diebus eius excellentissimus ille et gloriosissimus Cantuariensis archiepiscopus, 1170 videlicet Thomas sanctissimus, contendente^e adversum se domino suo rege Anglorum Henrico secundo, ut avitas regum consuetudines observaret, cum^f ipse contra eius statuta libere contradicendo resisteret ob tutelam libertatis, [rex^g] in eum ira sevit regia. Unde et quatuor satellites, ut verius immo^h dicam, auliciⁱ canes suo regi placere cupientes^k, si virum tante sanctitatis et probitatis de medio auferrent, in necem ipsius pariter conjuraverunt^l. 15 Regressoque eo ad sedem suam, ipsi pedetentius insecuti sunt eum, quem in basilica sedis sue ante altare sancti Benedicti crucem in manibus tenentem [invenerunt^m]. Gladiis impiorum et sacrilegorum laniatus occubuit animamque sanctissimam in manibus sanctorum angelorum tradidit. Quem omnipotens Deus, quia fideliter vixitⁿ in mandatis Domini et pro honore Dei et libertate sancte ecclesie viriliter decertavit, magnifice postmodum in conspectu 20 regum exaltavit^o et per omnes totius orbis^p nationes mirifice declaravit, eum innumeris illustratum miraculis non solum in celo, sed etiam in terris sublimiter decoravit.

39. Anno Domini 1171. Iesus Christus pontificis sui Cantuariensis sancti Thome mar- 1171 tyris meritum volens declarare, miraculis magnis sepulchrum eius et nomen eius illustrat^q; et ut longius procedat gloria nominis eius et reverentia sanctitatis, longe lateque choruscant 25 miracula eius. Et Alexander papa instinctu divino perpendens meritum eius vite, meritum cause eius, meritum mortis eius, ut audivit eum hoc martyrio vitam terminasse, pro eo missam celebrans, non *Requiem eternam dona eis Domine* et cetera pro defunctis, sed *Leta-* *bitur iustus in Domino*^r et *sperabit in eo* et cetera pro uno martyre cecinit in officio misse, et Deo inspirante decrevit, ut esset in ecclesia memoria eius celebris cum martyribus sanctis 30 et dies felix in martyrii eius, qui est quintus dies natalis Domini, sollempnis celebraretur in ecclesia Dei. Ut autem postmodum audivit famam certam celebremque virtutum eius, gaudio magno gavisus est et Deo gratias egit, qui sua misericordia et gratia super electum martyrem suum Thomam miraculis evidentibus declarasset iudicium suum, quod ipse Alexander papa fecerat de ipso martyre fidelis dispensator et prudens, bene confidens de gratia 35 Domini sui, cuius agebat in terra ipse vices, et celo commendaverat quem in terra cognoverat dignum celo virum. Et quia de eodem martyre hystoria plena virtutibus et miraculis ad edificationem multorum descripta habetur, ad ea que circa Leodiensem ecclesiam con-

40. Anno ab incarnatione dominica 1173, Romanum Imperium regente Frederico Augusto, Leodiensem ecclesiam 40 gubernante Radulpho pontifice, Hoyenses canonici Sancto Mario adeuntes faciem memorati pontificis supplicaverunt, quoniam beatum Domicianum in locello argenteo, quod ei iam diu fabricatum existerat, collocaret, quia valde eis inhonestum videbatur, eum apud Deum esset meritis excelsum, apud homines loco teneretur^s humili. Annuit episcopus et 17. Kal. Julii se hoc facturum promisit. Omnibus itaque rebus rite ordinatis, memorato die episcopus ad ecclesiam venit, orationem faciens, loculum aperuit et sanctam margaritam, que intra latebat, omnibus palam^t permissum est videre; et mox 45 ab ipso pontifice in locello argenteo recondita est honorifice. Quibus expletis, sacerdotes albis induti, propriis humeris sanctissimum corpus a terra levaverunt et extra^u ecclesiam detulerunt. Clericis presentibus atque subsequens eum civibus et feminis, que in manibus cereos ferebant. Nam omnibus erat una devotio, par erat exultatio, in proximoque eorum visitatio. Postquam vero sanctissimum corpus reconditum est in ecclesia, episcopus missam celebravit, atque inter 50 ipsa sancta mysteria non defuit intercessio Domiciani. Nam mulier quedam unicum habens filium, que novem mensibus decursis nunquam lumen celi viderat, ante corpus beati pontificis assistebat atque in hunc modum eum interpellabat. O Domiciane, confessor Domini precioso, nata mea lumen restitue; eam tuo famulatu commoda ho omnibus diebus vite sue. Scio vero et certissimo scio, quia quecumque petieris a Domino impetrabis. Quid amplius? Mulier Domi-

a) delevit corr. delevit e. b) addit in marg. manus coarct., quod aibi non occurrit. c) et e. d) suppleti. e) ita corr. immo e. f) anl. e. g) comitav. e. h) vicit e. i) eum exa. e. k) urbis e. l) declarat corr. illustrat e. 55 m) hi dies e. n) tenerentur corr. teneretur e. o) infra superscr. extra e. p) corr. ex interpellabat e.

1) Los a Leodio inter septentrionem et occiden- 3) Chaumont. 4) Bilien. 5) Cf. Vitam Thome tom. Cf. Gest. abb. Trudon. contin. sec. III, c. 27 sqq. 6) Ex ubi res factus narratur. 2) Potius a. 1180. codice S. Laurentii edit. AA. SS. Mai II, [3] 199.

19. *Vit. Dom.* tianum interpellabat, et Domitianus suis precibus puella lumen restituit, stupentibus qui aderant; praebet eritana, viam
 carpens, et via ducaem ulterius non requirens. Concito cursu, sacerdotes qui aderant episcopo puellam adduxerunt et, quia
 20. *ibid.* Deus visitavit plebem suam per merita beati Domitiani, intimaverunt. Qui Deo gratias reddidit et, et *Te Deum* ab
 360. *p.* omnibus cantaretur, precepit. Quibus expletis, in proximo assuit visitatio beati Domitiani. Nam mulier quaedam, quae iam
 per annos sex a paralyti tempore fuerat, sub loculo residebat, a custodibus fores poposcit et accepit, nervos tetigit et
 5. mox huc atque illic deambulavit. Aha quoque mulier habens spiritum infirmitatis, quae incurvata erat per annos pluri-
 mos et manum dexteram erigere non poterat, ad sanctum accessit feretrum cum lacrimis et mox supra loculum tetendit
 et ab egritudine qua laborabat liberata est. Dum haec et his similia agerentur, fama, quae nichil velocius per singulos
 discurrens, memorati confessoris miracula multiplicavit. Coronabatur tota civitas, et ad tam mirabile spectaculum omnia
 sexus et aetatis et omnes infirmi variis doloribus detenti tam in grabatis quam in vehiculis astanti sunt. Inter quos mulier 10
 altera, quae a paralyti curvata erat per annos novem, quia per se non poterat, ab alia alata est. Mira res! Nam mox
 ad e loculum beati Domitiani tetigit, erecta est et sibi restituta. Cum huius rei vel supradictorum fama percrebrasset,
 quidam Engelbertus nomine cepit erogare et aduentibus ecclesiam insultare. Mox mirum in modum circumscriptus
 cepit esuare et desitutus corporis membris et viribus in terra volutari. Tandem se deliquisse protestans, et a sacerdote
 15. *absolutionem postulans, os suum et pectus percussit, a vestitione absolutus est.*

41. *Vit. Odil. l. 1.* Hisdem itaque diebus dominus Radulphus, de quo supra mentionem fecimus, vir
 secundum seculi dignitatem non infimus, Leodiensem ecclesiam regebat. Hic avaritiae faci-
 bus succensus predecessorum suorum errorem detestandum non solum verbo approbavit,
 sed etiam opere adimplevit. Fecit enim non mirabilia, sed miserabilia in vita sua. Spiritu-
 361. *p.* tale namque in temporale commutans, de incorporali fecit corporale, quod esse alienum
 a rerum natura non dubium est. Prebendas namque in foro rerum venalium per manum
 cuiusdam carnificis qui appellabatur Udelinus, senex quidem et inveteratus dierum malorum,
 vendi faciebat; ad ipsum autem omnes confluebant, qui prebendas emere volebant; nam in
 eum potestas integraliter translata fuerat mercimoniis tam crudelis. Itaque huiusmodi erro-
 ribus cum iam irretita teneretur Legia et eisdem contaminata fuisset, suscitavit Deus spi-
 23. ritum sancti cuiusdam (sacerdotis, viri) religiosi, qui Lambertus si Beges, quia balbus
 erat, de Sancto Christoforo dicebatur, a cuius cognomine mulieres et puella quae caste vivere
 proponunt Beguines Gallice cognominantur, quia ipse primus extitit, qui eis premium casti-
 tatis verbo et exemplo predicavit. Nam in illis diebus omnes personae ecclesiasticae, sacer-
 30. *p.* dotes et canonici, focarias suas tanquam desponsatas cum magno apparatu ac tripu-
 dio ducebant et eas publice in suis domibus usque ad mortem habebant. Homo iste iustus
 et timoratus erat, et quamvis litterarum studiis parum instructus fuisset, Christi tamen
 gratia in ipso non deerat. Intrepidus itaque et fervore fidei armatus, populo predicare ce-
 pit, bestialitatem quoque ipsorum et errorem delegere. Nec mora, tota civitas commota est,
 curruntque certatim populi ad insoliti sermonis predicationem; quorum plurimi, relictis 35
 erroribus, quibus forsitan per prelatorum suorum incuriam et negligentiam tenebantur
 impliciti, se peccasse fatentes, ad eum conversi sunt. Videntes igitur ecclesiarum prelati
 predicationis huius opinionem inavescere, suos quoque ritus irritari et deperire, indignati
 sunt, dicentes: Quis est iste vir rusticus, qui auctoritatem officiumque predicationis sibi
 1. *p.* usurpare indoctus presumit? Et fremebant in eum, non attendentes, quia spiritus ubi vult
 362. *p.* spirat. Sunt namque nonnulli qui ita per magisterium spiritus intrinsecus docentur, ut, si
 eis exterius humani magisterii disciplina desit, magistri intus censura non desit. Sed haec
 ab infirmis potius veneranda sunt quam imitanda, ne, dum se quisque similiter Spiritu
 sancto impletum presumit, discipulus hominis esse despiciat et magister erroris fiat. Com-
 45. municato itaque consilio, clerici praenominatum episcopum Radulphum adveniunt, qui, missis
 clientibus, iussit eum comprehendi. Igitur cum hi qui missi fuerant eum per ecclesiam
 sanctae Marie sanetique Lamberti comprehensum ducerent, sacerdotes quidam et clerici,
 Dei timore et reverentia postpositis, in ipsa ecclesia in eum irruentes, suis eum unguibus
 impingebant. Erectis itaque sursum oculis, respexit ad altare sanctae Marie, et productis ab
 imo pectore suspiriis, ingemuit et dixit: Heu, heu, ecce dies veniunt, cum subtus te terram
 50. effodient porci, et qui in honorem sanctorum ara dedicata es, ara porcorum efficiaris.
 Que postea sic accidisse ut predixerat, non dubium est.

a) incurva exspect. la c. b) que e. c) atque vita. d) percrebrasset e. p) tempore s. f) esset c. g) arcum c.
 h) d. in ras. unius fore vocabuli. i) add. A.; omi in marg. adscribens, qui — Gallice in ras. bium hincarum, reliqua in
 marg. infer. sed omnia eodem atramento. l) eam e ras. c. m) in e. n) insolui e. 55
 o) corr. ex forsitan e. p) prelatos suos e. q) Deum Chapeau. r) insultando e. s) nec e.

1) Historiam huius sacerdotis hausit auctor ex Vita Odilii lib. I, c. 4. CHAPEAU. 2) Le bégue, nobis
 der stammer. 3) Cf. Gieseler, Kirchengeschichte (Auff. 4) II, 2, 364. 4) L. e. hanc; nobis stād.

42. Nam postmodum anno ab incarnatione Domini 1185.º sepelita ecclesia in honore sancte Vn. 041. 24
[rebrvatio-
Rein. 2. 102
eod. Lamb.] Marie sanctique Lamberti consecrata concremata est & Kal. Maii, die quo sancti Lamberti celebratur translatio. Ad primam scilicet subsecuta nocte vigiliam ignis prorumpens e domo effusam, circumpositas domos, delendo claustrum claustralesque officinas repente corripuit et absumpsit, (fluxus a passionis beati Lamberti annis quingentis quindecim minus, a presulatu vero domini Nogeri, qui eam construxit, ducentis et quindecim. Unde versus:

*Annis transactis a Christo mille ducentis,
Subtractis ter quinque, ruit locus iste per ignem;
Festo Vitalis Domini fuit ultio talis].*

1185.

Apr. 28.

16 Nimirumque demonescit agitatio inualescentes flamma tua, sancte Lamberte, monasterio incubere et tecta, quamvis conuersita plumbo diligentissima, ambasque turres necnon palatium vetus cum ecclesia sanctarum virginum consullisque circum mansionibus ingenti conflagratione et ruina delocare. Heu! qui non dolere, heu! qui a lacrimis et gemitu obtinere potuit super tua stragula, e domus excellentis fabricature! e nobilitate etque illustris ecclesie, clero, institutionibus multis insignibus gloriosa! Ecce divino qualiter percussus es iudicio! Ecce sonoritate atque dulcedine unico in p. 363 18 terram campans decedentes contractis sunt! Marmora pavimenti spectabilia, collapsarum mole tabulam minutum prostrata, nullis iam esse visibus opte estimantur. Augusto oporositatis corona, que pendebat in medio monasterio, dum tumultuarie et rapidi deponitur, immo delicitur, plurimum dispersa est. Lectricium, auro et gemmis precioso insigniter fabricatum, exportatum est quidem, sed de ipsa gemmis perditis sunt prestantiores. Denique quid memorem, altare sancte Trinitatis aliisque sanctorum altaribus fuisse incendio demolisit et violata? Adeo tunc inualuit aethas, adeo tunc 20 inuictus est in sanctuarium Dei ille nebulo gehennas, ille odor sanctitatis. Principale tantum altare, quod erat sancte Dei genitricis Marie, mansit intemeratum. Nec enim temerari potuit flamma, quod tanto voluit conservare patrona. Nonne et ipsa tuam mirabiliter conservavit ecclesiam parochialem? Instar Chaldaice fornacia, in qua olim tres pueros confecerat tyrannus, horrenda undique exundabant incendia, et ille tamen ecclesia, quasi refrigeribus et torpentibus flammis, intacto perstitit et sicca. At tua, beate Petro, domus, tua, e apostolo, decantis structure basilica, prima e p. 364 25 beato Huberto fundata et post a venerabili Richardo episcopo ampliata et dedicata, eodem incendio cum ecclesia parochiali sanctorum Clementis pape et Trudonis confessoris combusta est. Claustrum quoque cum officinis claustralibus ignis vorax consumpsit. Proh dolor! propter peccata inhabitantium sic interdum sancta disperduntur habitacula, propter indiscipline offensas sic interdum divina derelinuntur sanctuaria. Postquam igitur sepelita ecclesia in honore sancte Marie sanctique Lamberti consecrata concremata est, tota 30 que illa elegans pulchritudo picture veteris et novi testamenti cum aliis ecclesiasticis historiis et gestis diversorum pontificum incendio devastata: altare beate Marie, quamvis a flammis illesum perstitisset, post paucos dies consensu episcopi et canonicorum, ut nova inchoaretur ecclesia, contractum est. Et ut prophetia viri Dei impleretur, in loco ubi prefatum altare situm erat visi sunt plerumque et porci habitare, ipsumque locum circumqua- 35 que polluentes, fetentem et immundum reddiderunt.

[Eodem anno eclipsis solis in parte contigit Kal. Maii circa horam nonam; et Hainaeum ab archiepiscopo Coloniensi Philippo, parvo quidem corpore, sed animo magno, comite Flandrense, duce Brabantie incendio vastatum est. Cerra quoque inter comitem Namucensem Henricum et ducem Lovaniensem Henricum orta, pro qua Gemblacum a comite 40 Namucensi incensa primum, dein capta et penitus destructa, multi cum innumerabili pecunia capti, terra dicti comitis a domino papa Lutio diu in banno posita. Eodem tempore casu combusta est ecclesia sancte Marie sanctique Felicis in Sclains].

Anno Domini 1187. Henricus de Castris Viridunensis episcopus, resignato episcopatu, 1187. excepto quod auctoritate apostolica episcopalia sacramenta, ordinationes et benedictiones 45 scilicet, retineret, Leodium venit, ibique post aliquot annos in bona senectute vitam finivit sepultusque est ante altare sancti Stephani in ecclesia sancti Lamberti, ubi prius canonicus fuerat.

43. Sub eodem etiam tempore domus quedam claustrales ipsius ecclesie ex decreto Vn. 041. 27

a) tercio corr. xº A. b) versus antio — ubi add. scriba 5 in marg. infer.; flammis — verum postea supercor. A. 50 c) onera in ras. A.; demonica Rein. d) delocia e.; corruat ex Rein. e) e corr. e. f) e in ras. A. g) decedentes corr. descend. A.; decedentes Rein. h) immutata in corr. minutum A. i) e corr. qº A. b) dictus corr. deie. e. j) loc in ras. A. m) unº A. in ras. n) usqº e. o) Megana e. p) hanc add. in marg. A. q) l. p. supercor. e. r) e corr. e. s) Eodem e. t) supercor. e. u) retinens e. v) aliquos e.

1) Auctor Vitae s. Odiliae concremationem hanc 55 refert totidem verbis quibus Aegidius Aureoavalle. CHAPEAV. Vn. Odiliae rursus ex Reineri Breviloquio de incendio ecclesie a Lamberti (SS. XX, 620) sua habuit, paucis tamen mutatis, aliis additis, 2) a. 1187. habet Reinerus in Breviloquio, SS. XX, 620. Cum 60 hanc convenit Lambertus Parvus, SS. XVI, 649; Gest. abb. Trud. cont. tort. II, lib. I, c. 2. 3) V. e. c. 41. 4) Philippo. 5) Henrico I. 6) Cf. Gisleb. Gest. com. Hanon. SS. XXI, 549. 7) I. e. ducem Brabantiae. 8) Cf. De combustione monasterii Gemblacensis auct. Gulberto, SS. VIII, 563 sq.; Gisleb. l. I, 549. 9) Sclays prope Namur. 10) Blescastel a Zweibrücken ad occidentem. 11) Haec ex Aegidio excerpti Africus, SS. XXIII, 661. 12) Etiam haec ex Vn. Odiliae sumta esse, putarim.

1187. Va. 041. 7. 1) cuiusdam imperatoris, qui tunc temporis casu accidente Leodium venerat, dirute sunt. Nemo tamen sane mentis ambigat, districto Dei iudicio hoc actum fulasse; prebendarij^b namque in eis commorantes commensationibus et ebrietatibus insistebant et non diebus neque noctibus a voluptatibus et carnis illecebris^c vacabant. Ea vero que^d propinquius^e ipsi ecclesie inherere videbatur a Deo destructa est, ut non solum ex ea paries integer non remaneret, s^{ed} verum etiam nec lapis super lapidem staret; quod miro omnipotentis Dei iudicio actum credimus, si rem gestam attendamus. Ipsa namque scortum facta publicum, cunctis libidinum perversitatibus fuerat mancipata^f et cultura Veneris penitus dedicata. Porro homines et canes et porci ibidem habitantes et tributa ventris persolventes^g, fetore locum impleverunt, ita ut ipse fetor plerumque ad altare beati martyris ascenderet et nares circumstantium ita graviter offenderet.

Va. 041. 7. 1. Volens itaque predictus Radulphus episcopus de viro Dei memorato Lamberto clericorum votis satisfacere, iussit eum deduci et in castro de Reuougne¹ incarcerari. Quod ita factum est. Ibi cum aliquantulum diu captus detineretur, actus apostolorum de Latino in Gallicum transtulit; cui etiam scribenti Paulus apostolus, quem ipse intimo cordis affectu diligebat — dudum ei in ecclesia sua Leodii servierat — apparuisse dicitur, et quoddam quod ad scribendum necessarium habebat administravit². Post hec autem suadentibus prelati et clericis³ consensum prebuit episcopus, ut ad Romanam ecclesiam mitteretur, et quoniam sua esset dementia, ecclesiasticę severitatis rigore compulsus, recognoscere cogeretur. Summus itaque pontifex pium eius desiderium intuens, veraciter intellexit, quod per iav⁴ diam hoc ei factum fuisset, et misericordia motus, indulta licentia predicandi, ipsum in pace remisit ad propria. Qui dum regrederetur, viam universę carnis ingressus est⁵ feliciterque migravit ad Dominum. His diebus corpus sancti Lamberti translatum est ad ecclesiam sancti Bartholomęi apostoli in suburbio Leodiensi.

Va. Dom. 21. 44. Sub eodem fere tempore cum pro restauranda beati Lamberti ecclesia⁶ undique convenirent de toto 25 episcopatu processiones ad offerendum, contigit beati Domitiani feretrum ibi cum omni frequentia populi de Hoye apportari: senserunt et intellexerunt qui affuerunt, quomodo feretrum beati Lamberti et feretrum beati Domitiani sese invicem quodam sonoro strepitu salutaverunt. Cum igitur plurimi utriusque sexus ex his qui de Hoye advenierant offerendam suam consummassent et reverti citius cum suo sancto accelerarent, non potuit feretrum beati Domitiani moveri, donec etiam omnes qui cum ipso venerant suam oblationem perficissent. Post hec omnes⁷, oblatione completa, Hoyenses putantes 30 ibi sanctum suum velle remanere, cum lacrimis et gemitibus, oratione completa, ituram applicantes manum feretrum sancti, cum facillime sustulerunt, et cum gaudibus et leticia celeriter revertebantur. Factum est autem, cum ascenderent facie- rent Publicum Montem, qui iunctus est civitati Leodiensi, antequam ad cenobium regularium sanctorum Sancti Egidii, qui in ipso monte continetur, venirent, femina quedam de Leodio iam per septennium tunc, audito beati Domitiani adventu, concurrat et feretrum ambabus manibus tenuit. Quam cum amoveri vellent circumstantes, iuravit, quod non rece- 35 detet, quousque lumen reciperet. Illico per meritis beati Domitiani lumen recepit et sic leta ad propria remeavit. Et sic Hoyenses beatum Domitianum cum gaudio magno reportaverunt ad propria. Factum est autem hoc miraculum in vico Sancti Christofori, sicut nobis retulerunt duo viri religiosi de ordine Cisterciensi, qui ibi presentes fuerunt; et scimus, quam verum est testimonium eorum. Tanta inundatio aquarum facta est mensis Aprilis in civitate Leodii in ea parte que dicitur extra castrum, ut multos submergeret et mortuorum corpora diluvium aquę de sepulchris erueret. 40

Lamb. Parv. 1189. *) A. addit inter columnas: Hanc de novo reedificatam postmodum⁸ consecravit Philippus Colonien- sis anno Domini 1189, 7. Idus Septembris. Antiquam vero ecclesiam consecraverat eius predecessor sanctus Herbertus⁹ 3. Kal. Novembris.

45. Erat his diebus apud Leodium quidam clericus, licet alias dissolutus, tamen horas beate Marię virginis devotissime decantabat. Qui post mortem cuidam cognato suo mo- 45 nacho de ordine Cisterciensi pro se oranti apparuit, dicens, se per gloriosam reginam de penis liberatum, et adiungens, quod, quicumque horas beate Marię assidue decantaverit, vehementer illi ad redemptionem anime sue sciret proficere.

1188. 46. His diebus Henricus Albanensis episcopus, qui tunc temporis in partibus Alleman- nie legationis fungebatur officio, Legiam ingressus est¹⁰ et congregato clero predicare cepit, s^{ed} vite quoque eorum contagia acri sententia reprehendere. Quamvis autem inter eos non mediocriter habundaret¹¹ fomes¹² subsannationis et nequitię superbia, predō quoque omnium bonorum, luxuria et detractio: precipue eos ad extirpandam labem symoniacę pravitatis et per quam omnes et singuli manifeste fuerant irretiti exhortabatur et instanter commone-

a) e corr. e. b) prebendari corr. prebendarii man. rec. c) ille corr. illecebris e. d) nec e. e) propinquus e. 55 f) mancipatum e. g) per hanc. d. h) omne e. i) re supercor. e. h) supercor. e. l) habundare e. m) fomes e.

1) Rivogne. 2) Alia quas Lambertus scripserit cum, qui mortem in a. 1177. ponit. 4) Sedit tradit Albricus, SS XXIII, 855. 3) a. 1187, ut a. 999—1021. 5) Cf. Lamb. Parv. a. 1188, SS. XVI, Foullon I, 282. ex epitaphio refert. Sed cf. Albric. 649, qui legatum die 2. Mart. Leodii fulasse narrat.

bat. Tunc universi cum ingenti cordis contritione infirme conscientie sue reatus agnoscetes, suas prebendas resignaverunt et in manus eiusdem liberaliter et absolute reportaverunt. Tunc idem legatus flere amarissimo cepit, prebendarum eos videlicet qui in una ecclesia prebendati fuerant in altera restituens, sed nec sic eos de salute sua securos reddidit. Memoratus Radulphus episcopus, qui tunc temporis Leodiensis episcopus preerat ecclesie, proprii sceleris eum acriter perurgente conscientia, crucis caractere coram omnibus insignitus et ad partes Iherosolimitanas peregre profectus est. Profectus et in illo itinere est, scilicet anno Domini 1190¹, Romanorum imperator Fredericus Magnus crucis signatus. Movit iter suum et cum eo Radulphus episcopus Leodiensis et alii multi. Et cum magno apparatu transivit Hungariam, Bulgariam² et Traciam atque Constantinopolim, et ita Turcos reprimens, qui Greciam infestabant et Armeniam, cum principe eorum nomine Gedeonem. Et inde accelerato itinere³, sicut placuit Altissimo, submersus est in aqua non longe ab Anthochia, casu mirabili moritur et miserabili. Mortuus est autem in eodem itinere Petrus Tullensis episcopus et alii multi nobiles. Noster Radulphus Leodiensis episcopus postmodum revertens ad propria, cum iam quasi in ianuis soli natalis fuisset, vitiatum veneno⁴ ferculum sive poculum — utrum tamen hoc vel illud ambigimus — latenter sibi oblatum sumpsit, et dicitur, sicque vitam finivit, sepultusque est in ecclesia quadam proprietatis sue anno Domini 1191.

- 47. Radulpho Leodiensi episcopo — — oculis caligantibus ceco.
- 48. Ad electionis ergo diem — — a Flandriis est regressus.
- 49. Inter has elaudicabat — — a gratis eius repulsi non fuissent.
- 50. Erat autem in exercitu imperatoris — — eius obcecaverat.
- 51. Venit ergo Leodium — — eum seculi considerans.
- 52. In proximo sabbato sollempnis ieiunii — — mandat electo, ut securus veniat.
- 53. Albertus vero (primus) electus Leodiensis — — festinus rediit in terram suam.
- 54. Interim in Leodio consistens — — accelerati eternalis mortis rei.
- 55. Imperator autem Lothario confirmans — — ire suo non poterat terminare.
- 56. Intra paucos dies — — versipelles sunt vernati.
- 57. Intra dies octo — — sapientem et animis vehementem.
- 58. Eo tempore accidit — — vespere sollempniter celebrata.
- 59. Interim episcopum exultantem ingens inopia — — tota nocte pernoctavit.
- 60. Erat autem cum eo per omne tempus — — scriptis in hunc modum:
- 61. *A. Dei gratia Leodiensis episcopus* — — ipse tanquam generoso.
- 62. Cum hec igitur et ista hinc — — misericordie multa nimis.
- 63. Inter hec domum eius frequentabant — — rerum ordinatos disponebat.
- 64. Venerat ergo dominica dies — — aliquis collisisset.
- 65. Noctis namque tota insomniis — — mirabiliter consolari.
- 66. Post hec autem anno loco — — toto mentis affectu unico diligebat.
- 67. Alemanni, qui eum diutius expectaverant, cum vidissent — — sacris lapsis desuper protegebant.
- 68. Nec ignotum fuit civitati — — sedum sede amplectentis.
- 69. Anno 1193, de dolenda morte — — sunt a Deo iudice condemnati.
- 70. Quibus actis, de electione Leodiensi verbum cepit agitari inter principes et duces stirpis huius⁵. Propter hoc ceperunt inter se discordare qui prius inter se concordabant, dum hic illum, ille alterum, quisquis sibi propinquiores eligere contendebant. Inter quos de duobus sermo maior erat: de fratre comitis de Sena⁶, Bonensis prepositi post Lotharium a curia Romana condemnatum, viro forme elegantis et morum honestorum, et de Symone, filio ducis Ardenne, qui primos adolescentie annos ingressus ad hoc opus tanti ministerii huius esse minus aptus videbatur. Pro quo ipso et contentio serpsit, sed occulta, inter Henricum ducem Brabantinum et Henricum ducem Ardenne, avunculum eius. Dux enim Brabantinus filium ducis Ardenne volebat ad hanc dignitatem assurgere, quia timebat avunculum pro ducatu Lotharingie, quem tenebat. Quem ducatum tenerant parentes Henrici ducis Ardenne; qui licet dux dicatur, nichil tamen ducis habet, sed ex re quam tenerunt patres eius id solum nomen usurpat. Perdidit autem familia eius hunc honorem

a) commovebat e. b) ita e., sed hic aliquis deesse potest. c) monna e. d) dulgarum e. e) s. p. e. supplet A. 55 in marg. f) hec e. g) iunctum e. h) incipit scriba 10. i) imperator. A. h) altera hinc, deest, spatium vacuo relicto. k) rursus incipit scriba 9. m) rursus scriba 8. n) virum e. o) stirpis e. p) ita e.

1) Potius a. 1189. 2) Hanc fabulam sapient. Auctores Aegidio antiquiores (Lamb. Parv., Ann. B. Jacobo Leod., Ann. Florent., Ann. Marbaccus.) de veneno penitus silent. Immo Glabebertus, SS. XXI, 573, episcopum infirmitate oppressum decessisse, affirmat. Abridus, SS. XXIII, 668, cum grati infirmitate diem clausisse, narrat, qui num hos loco Aegidium exscripserit, dubitare licet. 3) Brabantinae; cf. Vit. Alberti c. 47. 4) Bayn. 5) de Hochstaden; cf. Vit. Alb. c. 4, ff sqq. 6) L. a. dux Brabantiae.

per Henricum Imperatorem¹, qui ultimus priorum Henricorum, patri rebella, Imperio privavit patrem suum Henricum imperatorem, qui Leodio civitate decessit et exul et invidicus. Iste Henricus Imperator² duos perpetuos sacerdotes in ecclesia beati Lamberti apud Leodium et duo³ nova altaria instituit pro remedio illius peccati, quo procuraverat mortem episcopi Alberti Lovaniensis. Henricus autem dux Ardenne pro filio suo eligendo decertans multis laboribus et expensis, et sibi concilians ipsum Lotharingie ducem, nepotem suum, et per se et per ipsum quosdam archidiaconorum Leodiensis ecclesie⁴ et canonicorum et baronum terre et eorum qui poterant verbum eius promovere, condita die in ecclesia Leodiensi conventum multum fecit congregari, et sic demum post multas colloctationes, sed non terminatas, pro domino Alberto Leodiensi episcopo electus est Symon, cognatus eius, filius ducis Ardenne. Ad hoc ipsum apud plures luvit eum favor et memoria dulcis eius cognati, qui Remis fuit ordinatus episcopus et occisus. Henricus Imperator hanc eius electionem tulit egre; ne tamen generi eius omnino, sicut prius, obviaret manifeste et coram derogaret dignitati, quia adhuc stridebat plaga recens nec volebat cicatrices refricare in vulnus recidivum, instantia magna ducis Ardenne et precibus ducis Lotharingie demum invitatus acquievit. Post multa vero dicta et relata venit Aquisgranum et Symonem investivit de regalibus Leodiensis episcopatus. Contra hec omnia et hanc eius electionem et investituram ei factam fortiter inclamabant et se totis nisibus opponebant, admittente comite Balduino Haynonensi, quatuor archidiaconi Leodienses, Hugo de Petra-Ponte⁵, Otto de Falconis-Monte⁶, Albertus, frater comitis⁷ Reiteste, et Albertus de Cuc⁸, qui unus super tres eminebat auctoritate maiori prudentie multum consilii que magni et constantie fortioris. Isti ergo videntes, qui presentes erant, Symonem electum regalibus investiri, ad sedem apostolicam appellaverunt in conspectu principis; cui principi hec appellatio non fuit onerosa, que tamen frivola et supervacua visa est duci, patri investiti, et omnibus qui de consilio eius erant, non discernentibus rerum causas atque fines, et qui essent, et a quibus et per quos animati, qui appellarunt hanc rem grandem. Ab ecclesia ergo Leodiensi et a civitate Symon electus est et receptus, et reddita sunt ei castella totius episcopatus. Primis autem diebus consilarii eius et dux pater, cum vidissent dies suos sibi prosperari et arridere votis suis, ceperunt agitare miras rerum strosas de prebendis, decaniis et preposituris, archidiaconatibus tollendis, dandis et mirabili commercio commutandis. Videres hunc gementem, hunc letantem, hunc lugentem sortem suam, illum procaciter insultantem. De appellatione, que facta erat super eos, mentio nulla erat, respectus nullus, consilium nullum ad obviandum contra tantam rerum molem, que in proximo erat eos fortiter oppressura.

1194. April. 714. Post hec Albertus de Cuc Roma rediens, collectis favoribus suis, in oppido Namucehsi instantia comitis Haynonensis Balduini et Alberti maiora ecclesie prepositi in ecclesia sancti Albani eligitur in episcopum Leodiensem, Symone in ecclesia Leodiensi sedente et in electione sua persistente. Voleus Balduinus comes Haynonensis dominum Albertum de Cuc per violentiam promovere, Hoyum ingreditur et a burgensibus oppidi eius contradictione recipitur. Castrum Hoyasse impugnat, sed a parte domini Symonis viriliter resistitur, nec et aliquo modo ingressus conceditur. Milites vero ecclesie sancti Lamberti, familiares et cives Leodienses domino Symoni armis assistunt nec ab eo minis vel precibus se recedere dicunt. Dux vero Lovanii Henricus, filius amicus domini Symonis, frater vero domini Alberti episcopi, qui Remis martyrizatus fuerat, partem suam interponit et comitem Haynonensem a Hoyo recedere fecit, hac conditione interposita, ut utraque pars curiam Romanam adiret et partem suam prout possit defenderet. Sicque factum est. Albertus de Cuc electus cum aliis ad curiam Romanam iterum contra Symonem proficiscitur ad electionem suam confirmandam. Albertus de Cuc et Symon Leodii electi in magnis uterque suffragiis Romanorum magna contentione decertant in curia Romana coram Celestino papa pro episcopatu Leodiensi obtinendo. Qua contentione dura necdum finita, Symon spectabilis adolescens, Romane ecclesie cardinalis factus, moritur in festivitate sancti Petri ad vincula et planctu magno Romanorum sepultus est honorifice in ecclesia sancti Iohannis intra paleas Lateranenses. Moriturque et parte eius ibi dominus Stephanus, avunculus suus, Thomas archidiaconus et alii multi. De parte vero domini Alberti de Cuc moriuntur ibi Albertus prepositus, Symon decanus et alii multi tam clerici quam laici.

72. Eo tempore Albertus de Cuc cum gratia sedis apostolicæ a Roma in infirmitate gravi

a) duos corr. duo c. b) Leod. eccl. Leod. c. c) admittente c. d) LXXII. corr. LXXI. mch. roc. e) c. 3. in res. c. f) superscr. c. g) in marg. LXXIII. c.

1) n. 1106; v. s. III, c. 17. 2) sextus; verba départ. Ardennes. 3) Culg. prope Genep ad 33 Iste — Lovaniensis postea inserta esse, patet. Mosam. 4) moritur et . . . in Kal. Augusti in ecclesia 5) Pierrepont, départ. Aisne, arrond. Laon. 6) Fau- s. Iohannis Lateranis honorifice sepelitur Rein. quemont prope Maastricht. 7) Manassis (Réhel).

et maximo quartanis^a revertitur, afferens secum preciosissimas reliquias, de corpore scilicet precioso martyris Laurentii, de carne videlicet eiusque craticula assata et sanguine tamen quasi recenter perfuso, ut se intuentibus veritas adhuc ostendit; quod in curia Romana a summo pontifice Romano, videlicet Celestino tercio, grandi studio et labore optinuerat. Quo in magna veneratione ab eo habito, post discessum eius 3. Kal. Maii petitione et diligentia Ottonis, duodecimi abbatis [ecclesie?] sancti Laurentii in Leodio, in prefata ecclesia translate, in maiori sunt reverentia assumpte anno Domini 1201.

73^b. Medius a Roma, ut supradictum est, Albertus electus ad imperatorem cum paucis pervenit et ab eo donum episcopatus accepit. Anno Domini 1196, epyphanie die festo, in ecclesia Colonienſi domino Aigulpho archiepiscopo eiusdem civitatis in episcopum Leodiensium sollempniter consecratur supradictus Albertus de Cue [63^c]. At post paucos dies veniens Leodiana, a clero et populo sollempniter receptus reddidit pacem ecclesie longa contentione dissipate. Hoc anno terra nigra ad usum sarrorum et forum faciendum optima iuxta Leodium in multis locis inventa est. [Hoc modo. Nam quidam senex canitie et barba venerandus, alba veste indutus, fertur transisse per vicum, qui ab opere carpentarii denominatur Cocke, et dixisse cuidam fabro conquerenti quod parum aquirebat laborando in opere fabrilis, quia expendebat nimium de carbonibus qui fiebant de cockis arboribus: Amice, perge ad vicinum montem monachorum et invenies nigras venas terre patentes, que terra est utilissima ad igniendum ferrum. Hoc dicto disparuit]. Albertus episcopus in octavis penthecostes ordines sollempnes et post generalem synodum celebrat. His diebus propter pluviam inundationem et aeris intemperiem corpus beati Lambertii in vigilia sancti Jacobi cum maxima devotione et non sine lacrimis multis in Monte Cornelli in ecclesia apostolorum deportatur, ibique missa specialis a clero et populo sollempniter celebratur. In redeundo autem post transitum fratrum Sancti Jacobi ponti insula frangitur, et sine lesione cum feretro sancti Pauli sanctique Egidii Publici Monii fere 40 tam homines quam femine ceciderunt, sed per Dei gratiam et per merita sanctarum reliquiarum omnes illi exierunt. Nunc vero ad Albertum episcopum redeamus. Facta autem pax inter eum et ducem de Lembore, contigit Leodii die festo natalis Domini, ut, missarum sollempnitate celebrata, clerus et populus pontificem suum Albertum secuti sunt reficiendi cum eo pane corporali. Cumque ventris ruinas iam relevassent, inter discumbentes estuans vino quidam, corpore et animo nimie levitatis — neque granum sine paleis — surgensque a mensa et deferens in manu assaturam carnis, intuitus in superliminari palatii, ubi transitum habere debuerat, ymaginem magestatis filii hominis Iesu Christi celte sculptam in scilicet, versus in cachinnum, aliis inquit epulantibus: Quid hic adstas ieiunus? Et veru librans cum carnibus quasi ad edendum oblati, percussit faciem ymaginis quam deludebat. Prodiens ex adipe iniquitatis quod in altum iactatum, quasi sagitte acies iactantis, resiliit in oculum illudentis, quem eruens ad querendum nomen Domini sic ignominia implevit, ut illo castigato et alios castigaverit, vindicata uno lectu magestatis iniuria per crapulam illata et blasphemia per furorem irrogata. Sed ne quis hic misericordiam decessisse extimet iudicium, norit, quod multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, quod magni beneficii est indicium. His namque diebus propter peccata populi flagellavit Dominus terram, magnaue sterilitas facta est super eam. Nam modius Leodii assignis 40 solidos Leodiensium venditur, spekte 20. Multitudo pauperum fame per plateas moritur, cadavera animalium mortuorum indifferenter ab eis comeduntur, et facta ab universis propter imminentem necessitatem desperatur. Corpus sancti Lambertii propter predicta pericula cum aliis sanctorum reliquiis in vigilia sancti Bartholomei ad ecclesiam ipsius apostoli cum debita reverentia deportatur et ibi

45 ^a) Verba ad imperatorem — accepti postea corrupta A. in marg. addens: cronico morbo tam calculi quam febris quartane laborans, summo tamen studio dominandi in episcopatu Leodiensi spiritum suum corroborans, plus mente volans quam pede incessanter festinans, ultra etiam virium naturalium facultatem, apud Warmatiam se recepit, et Henrico imperatore ibidem optate reperto, regalis episcopatus Leodiensis de manu ipsius gratanter suscepit. Cum autem Warmatiae moram recreatione laborum continuaret, ab emulis suis quibusdam canonicis Leodiensibus quidam Otio archidiaconus derisorie eligitur in episcopum Leodiensem et Warmatiae imperatori presentatur; sed istud frivolum et inane ab omnibus est reputatum.

50 ^b) A. add. in marg.: His diebus Balduinus comes Hanonie, Flandrie et Namurci, qui hactenus extiterat balulus fidelis, sedulus adiutor, amicus et provisor Alberti — quere in alio libro.

o) in — quartanis postea linea supposita deleta sunt, ut videtur. a) supercor. A. b) in marg. LXXIII. e. c) in marg. add. A. d) transire e. e) ita pro coctis e. f) ibid. a, adum, h. absc. g) utilissima e. h) generale e. i) S. I. fr. corr. ut editum e. j) discumbentium e. k) in marg. e. l) iniquitatis e. m) resiliit e. n) h. supercor. e. o) mortuorum e. p) in ras. e. q) ipsius e. r) frivolum e. s) verbis Anno Domini ut sup. cum testu contungit. t) mea, ei, in absc. u) e corr. e.

1) l. e. silice. 2) De Falcois-Monte; cf. Gislebert, SS. XXI, 502. 3) Cf. infra in compendio Aegidii.

Rein. 1197. miraculorum gloriis, ibique specialis missa cum multis lacrimis celebratur. Moritur et hoc anno 1197. Henricus imperator Romanorum magnificus et summo felicitatis et prudentia, [cum^o post varias tribulationes et immissiones factas per angelos malos diutius et frequentius aream ecclesie Romane in rota plaustris ferrei vehementer triturasset]; qui regnum Apuliae et Siciliae cum imperio tenuit, parvulo filio et remanente Frederico nomine, quem Apulii sublimaverunt regali honore et dignitate. [Hunc^o brevi^o intervallo^o prosequente Constantia, uxor sua, mortis debitum exsolvens comitatur. Cum vero in supremo spiritu ageret, curam et sollicitudinem et tutelam filii sui unici et orphani pape Innocentio III, qui illis diebus Celestino pape successerat, testamentarie dereliquit]. Oratio est gravis editio pro imperio, regni principibus inter se discordantibus. Postquam dux de Ceruzes B. electionem, quam habuit per Coloniaensem archiepiscopum et fautores suos, reiecit, in partem ducis Sueviae Philippi consensit, archiepiscopus cum fautoribus suis [H. ducem de Lembo, B.] comite Flandriae et ceteris plurimam comitem Pictaviensem nomine Ottonem, filium ducis Saxoniae et filium sororis regis Angliae, iterum elegit et, ut Albertus episcopus in partem eius consensit, infra dies pentecostes ipsum Ottonem apud Leodium adduxit; sed Albertus^o episcopus nec muneribus nec precibus, ut ei fidelitatem faceret, frangi potuit, sed renale ei in civitate interdixit, quod Otto graviter accepit¹. Post Coloniae regressus, s quibus honorifice est receptus. Aquisgrani congregato exercitu, revertitur². Aquisgrani die reluctantis, tandem porte aperuntur. Otto in cathedra regali introitur et coronatur, et omnia iura que regi debentur ei exhibentur, desponsataque ibi filia ducis Lotarii. Circa p. 434. festum sancti Remigii Philippus dux Sueviae Mogontiae cum Maria uxore coronatur. Qui mittens Alberto Leodiensi episcopo zenia pulcherrima, duo pallia scilicet oloserica auro texta miri operis, que in maiori ecclesia sancti Lamberti usque hodie cernuntur. Episcopus Albertus Ottoni in nullo consensuro volens, in castrum Hoyense se transtulit. Ubi, ibi se commorante, fulgur ante pedes eius in predicto castrum cecidit et quendam civem interfecit; ceteros maximus horror invasit. In festo sancti Lamberti corpus ipsius martyris de medio monasterii, ubi multa miracula Domini per eum operatus est, in quo iacuerat ab incendio ecclesie, cum maximo honore, et plebis tripudio super altare sancte Trinitatis³ collocatur. His diebus ducissa Lotarii horrens clericorum et monachorum in terra sua clausi, villicum episcopi Alberti captivum tenuit, sacerdotem de Bavenachia, qui eos qui secundum consuetudinem ad pacem appellati erant in ecclesia sua, ut ad pacem responderent, admonuit, diu tractum ad eandem aequi in custodia arceri facit. Propter talia et huiusmodi pericula ecclesia Leodiensis, habito consilio, fatus et exterior ecclesie omnibus silentium imposuit et terram ducissae, id est Brabantiam, banno depositam et clericos inobedientes excommunicationi et sententiae subiacentes Coloniaensis ecclesie consilio et auctoritate usque ad dignam satisfactionem evitandos deauntiavit. Nec immerito. Volebat enim illa perversa ducissa omnes homines terre suae a iure pacis, ne in Leodiensi responderent⁴, removere et sacerdotes, ne sententiam episcopi vel archidiaconi in quolibet proferrerent, omnimode prohibere. Inicium est autem hoc silentium infra octavas sancti Dionysii. Albertus autem episcopus et omnes persone Leodienses et omnes priores, ne in hac sententia topidi essent et remissi, iuraverunt⁵ et omnes, qui ad eos⁶ de clericis Brabantiam transire voluerint, victualia et necessaria providere disposerunt. Post aliquod autem tempus per Bertrannum episcopum Metensem inter clericos et ducissam pace reformata, organa ecclesie resumuntur, in omnibus pristina libertatem retinet Leodiensis ecclesia.

Rein. 1198. 74. Anno quarto consecrationis Alberti episcopi orta est magna seditio inter clericos civitatis et laicos. Laici civitatem muris et aggero firmantes, a clericis et a familia eorum exactiones et tributa exigebant, nobilitatem et libertatem clericorum ab antiquo conservatam infringere cupientes. Opponentibus se clericis murum pro ecclesia, silentium a divinis civitati imposuerunt, insuper et quosdam cives a mundanis Francie revertentes spoliaverunt. Commota civitate contra clerum, in vindictam spoliatorum civium manus in quendam incipientem⁷ canonicum, vincientesque ipsum captivum tradiderunt, quosdam vero alios contumelias et verberibus affecerunt. Episcopo vero cum laicis consentiente, multiplicata sunt in civitate mala. Cessantibus clericis a divinis, excommunicationi civitas subiacuit. Laici vero defunctorum civium corpora sine divino officio sepelientes, nec tamen privabantur vitatico qui iurabant, se nunquam de cetero agere contra libertatem ecclesie. Post aliquod tempus pace reformata inter clericos et laicos, organa ecclesie resumuntur dominica que cantatur *Circumdederunt mo-* civibus in presentia Alberti episcopi iurantibus, de cetero se nullo modo contra libertatem ecclesie agere et de illatis iniuriis clericis satisfacere. Anno Domini 1200. decessit Albertus episcopus apud Leodium [in egritudine], qui magnis laboribus et expensis optinuit in episcopatu promerendo pacem suam. Ad ultimum Roma rediens, cum honore adepto reportavit corporis et animi incommoda multa, gravissimis morbis ex eo usque ad diem mortis sue circumfusis. Vir magnanimus et sapiens in episcopatu administrando omnibus apparuisset, nisi eum oppressisset corporis infirmitas, continuis eius inveterata malis; [qua vitam in episcopatu perdidit nocte purificationis beate Marie virginis]. Sepultusque est cum magno apparatu in ecclesia sancti

a) n. m. in ras. c. b) in marg. add. A.; cum supplev. c) add. in marg. A. d) inter supercr. c. e) add. A. 55 in marg. f) Albertum episcopum e. g) supercr. c. h) deest e.; supplev. ex Rein. i) deest ecclesia e.; quod ex Rein. supplev. h) corr. es responderent e. k) ut e.; quod ex Rein. corrasi. m) de e.; eis ex Rein. corrigendum. n) nos Rein. o) xxv. in marg. e. p) clericorum corr. incipientes e. q) supercr. A. r) magnanimitas e. s) continuis e. t) haec in marg. add. A. u) q. v. in q. 6 ras. e.

1) Sed fenale — accepit ex Reinerio a. 1199. 2) Hic noster Reinerium breviter reddidit eiusque narrationem valde deformavit. 3) in loco in quo nunc locet Rein.

Lamberti ante [chorum^o superiorem 3. Nonas Februarii]. Huius epistolum quidam clerici- 1200
cus, sciens eius infirmitatem (tam corporis quam anime, scripsit ita:

*Hoc in sarcophago cunctorum^o dira vorago
Clauditur, Albertus, Gize^l dum vixit apertus.*

75°. Anno Domini 1200.⁴ eligitur pro Alberto in episcopum Hugo [secundus^o] de
Petra-Ponte³, vir nobilis et litteris eruditus, prepositus maior et archidiaconus Leodiensis;
qui Hugo fuit filius Hugonis de Wasnadio³, frater Roberti de Petra-Ponte et Walteri de Was-
nadio, quorum mater dicta¹ fuit Clementia seu Agatha — fuit enim binomia — filia [Manas-
sis^o] comitis Regiateste^o.⁴ de prosapia Namucensi^o.⁵ Hic ergo factus episcopus [sexage-
simus^o quintus] sedit annis 29¹ [et¹ sex septimanis]. Hic cum predecessore suo Alberto
episcopo stetit in curia Romana contra Symonem⁶, quondam electum Leodiensem, cognat-
um pie memorie Alberti Lovaniensis, equo Leodiensis episcopi, qui Remis est occisus a
pessimis hominum Alemannis. Electus ergo communi assensu, aditante^o cognato¹ eius
comite Flandrensi Balduino, in episcopali sede intronizatus et a clero et populo primis-
15 que principibus in dominum est receptus; et regalibus acceptis de manu Ottonis regis, qui
tunc Leodii⁷ forte presens erat⁸, optimatum utriusque ordinis fidem accepit atque iuramen-
tum, et tradita sunt castella in manu eius et oppida totius episcopatus Leodiensis. Post
quas fides postque iuramenta non post multos dies insurgit contra eum motus et tumultus
quorundam clericorum. Inter quos eminebat Henricus⁹ adolescens nobilis, et archidiacono-
rum quidam¹⁰, qui fide simulata fidem promiserat et favorem. Sicut ergo factum fuerat annis
superioribus in ecclesia Leodiensi hinc et inde studiis et contentionibus atrociter vacillante,
iterum et iterum accenduntur iurgia recidiva, odiis ingentibus concitata. Iterum Roma
pertinaciter appellatur ab utraque parte. Henricus favore ducis Suevorum Ph. anima-
tus Romam petit ad Hugonis electionem cassandam tanta sollempnitate prius factam.
25 Hugo electus committit episcopatum Leodiensem Flandrie comiti Balduino, pro tempore
rebus ordinatis, et ipse Romam iter aggreditur. Roma gaudet, assueta pasci et impleri mer-
cimoniis discentionum atque contentionum ecclesie Leodiensis. Hugo electus a Monte Pessulano
revertitur, sed et Guido cardinalis et episcopus Prenestinus, a summo pontifice legatus in Gallias, Leodium venit,
inde Coloniā profectus, Philippum Suerum ex parte summi pontificis excommunicavit et omnes complices suos. His
30 diebus H. de Iacia et R. de Comblen, canonicus Sancti Lamberti et prepositus Sancti Iohannis in Insula,
a Roma revertuntur, litteras contra Hugonem afferunt, sed a cardinali Guidone negotium ipsorum impe-
ditur. Volens ergo predictus Guido negotium Leodiensis ecclesie terminare, domino Hugoni electo diem ordina-
tionis Colonie prestat quarta feria ante pascha. Ibi post multas allegationes purgationem¹¹ eius de obiectis criminibus in
curia Romana ab adversariis recepit. Secum assumptis sex abbatibus, scilicet vidente et assidente clero Colonie, tactis sacro-
35 sanctis evangelii, septima manu de omnibus obiectis innoxium per sacramentum reddidit. Electione eius a cardinali
confirmata, cum magno tripudio in ecclesia sancti Petri introducit et in sacratissima nocte resurrectionis in sacro-
tem ordinatur et post in octavis pasche in episcopum consecratur, et sic cum magna leticia Leodium¹² rever-
tatur, ubi a clero et populo honorifice suscipitur.

^o) A. add. in marg.: Postmodum varias et validas toleravit adversitates, sed de his omnibus ipsum
Dominus in brachio^o virtutis sue potenter eripuit et salubriter liberavit. Superhabundat aequi-
dem — quere in alio libro.

76°. Anno secundo episcopatus sui cenobium mosscherum Cysteriensis ordinis prope civitatem
fundavit¹³, quod Vallis sancti Lamberti nominavit, ubi multa bona contulit, et hoc initium bonorum ope-
rum eius. Sed non multo post tempore, veniente dyabolo, Hoyensis episcopo rebellant propter quendam
45 iura que ab eis exagebat indebita, machinas que de Namuco navi adrehebantur succidunt, navim per siccam terram

^o) A. add. in marg. infer.: Primus ibidem abbas exiit domnus Gerardus, monachus Sintiacensis¹⁴.

a) add. A. in loco raso marginis et inter lines in ras. unus vers. vocabul. b) truncatum e. c) lxxvi. in marg. c.
d) in marg. aliqua addita, sed crasa legi non possunt. e) in marg. add. A. f) f. d. corr. d. f. c. g) Manas-
sis superior. A. h) Relvensis corr. Regiateste A. i) in marg. add. A. h) aliqua superscripta, sed rursus crasa.
50 l) add. A. in loc. raso. inter columnas. m) admittens corr. adnitente c. n) odia in ras. c. o) in br. e ras. c.
p) xxviii adhuc in marg. conspiciuntur.

1) Gize^l famulus fuit Elizei prophete, qui cum do-
minus suus Naaman principem gratis sanasset a
lepra, insciq. Domino a Naaman duo talenta et vestes
55 accepit (2. Reg. 5, 20 sqq.); sed in vindictam illius
symoniae leprosus continuo factus est. CHAPEAV.
2) Pierrepont, depart. Aisne, arrond. Laon. 3) Was-
nadio ibid. 4) Réthel, depart. Ardennes. 5) Mater
Clementie erat Beatrix comitissa Retensis; filia

Godefridi comitis Namurcensis. De genealogia cf.
Gisleberti Gesta com. Hanon., SS. XX, p. 507 sq.;
Albricum, SS. XXIII, 652 sq. 6) V. s. III, c. 70.
7) Alidis, avia Balduini IX, erat soror Beatrix
avia Hugonis de Petra-Ponte. 8) Cf. Reinerum
s. 1200, SS. XVI, 655. 9) de Iacia Rein. 10) Ro-
dolphus de Comblen Rein. 11) Signy l'Abbaye,
depart. Ardennes, arrond. Mézières.

usque in medium facti trahunt, introitum castrorum et exitum aggerem muniant. Nec multo post penitentia tacti, Leodium omnes veniunt et episcopo, videntes clero et populo, nudis pedibus satisfaciunt. Orta est et contradio inter ducem Lovanil et comitem Losensem propter trecentum Sancti Trudonis ad episcopum Metensem pertinentem. Ludovicus comes de Los omnia castra sua, Montinacum videlicet et Brustemiam, Hanu^a et omnem terram suam, quam libera tenebat, sancto Lamberto tradidit et super altare ipsius, videntes clero et populo, presentis episcopo Hugonis et duce Ardennis 5
 p. 439. II, et comite Alberto de Muha, legitima reportavit donatione et de manu episcopi in hominum recepit. Episcopus Hugo predicta castra et terram memoratam in festo sancti Iohannis baptisti. Imminente mense, dux ad pugnam suos invitavit et obsidere oppidum Sancti Trudonis voluit et in villa que Landines vocatur suos papilionem statuit et per octo dies ibi mansit et in circuitu vegetes ultra quam credi potest devastavit, congregata sibi multitudo pagatorum. Comes vero de Los ad episcopum veniens et auxilium petens, tam de terra sua quam de aliena multos in auxilium sui 10 congregavit. Congregato episcopus^a exercite magno de episcopatu in auxilium comitis, in villa que Woronia vocatur per octo dies expectans exitum belli, tandem, mediante comite Namucensi, treuga inter eos difficile datur, et sic uterque exercitus ad proprias revertitur. Anno^b Domini 1203, assensu episcopi et clericorum, civium et militum exteriorum tributum ab introitibus civitatem exigitur; et opus firmamentorum murorum, sicut evidens
 ibid. 1204. est, hoc anno mense Septembris incipitur a porta Pagani usque ad Sanctam Walburgem. Sed et silva pulcherrima que 15 Glanum vocabatur, que ad decus civitatis erat vicina et antiqua, hoc anno venditur et extirpatur. Cuius precium in tres partes dividitur. Prima cessit episcopo, secunda operi ecclesie sancti Lamberti, tertia muris et turribus civitatis.

a) A. addit inter Aneas: Eodem anno antedictus Guido

Vit. 04. III. 1. 77. His diebus cum comes de Muha Albertus — sermonibus non intendens. His diebus dominus Hugo 20
 Reia. 1204. episcopus et Ludovicus comes de Los pontem Traiectensem et aggerem, quem dux Lovanil extruxerat, terre adequaverunt. [Claruit^d eo tempore venerabilis Maria de Oegnies villa, sita^e secus Sambram. Huius meritis creditur constructum esse claustrum de Oegnies a tribus fratribus clericis, Egidio, Iohanne, Henrico ac eorum consanguineo Egidio, qui instinctu et orationibus predictae Marie relinquentes mundi levitates sub regala sancti patris Agustini Deo ibidem servire studuerunt. Magister autem Iacobus de Vitriaco secularem vitam relinquens factus est cum eis 25 canonicus regularis¹. Primus eorum prior vir devotus dominus Egidius extitit²].

Vit. 04. III. 2. 78. Anno autem Domini 1211. Otto rex — — iustitiam et vinculum ampliora.
 ibid. III. 3. 79. Nichilominus quod habebat homines, occultum scilicet ducia maligni consilium et futurum in rebus exitum urbis, euidam operto suo sacerdoti in ecclesia beati Lamberti ministranti, cuius nomen in presenti describere volumus, Dominus multa monstrare dignatus est per visum, sicut in vita ipsius legimus. 30 quod propter fastidium legentium hic inserere volumus. Et quia duorum — — electus de civitate est.

ibid. III. 4. 80. Congregato^a igitur dux immenso suo exercitu — — episcopum movit ad lacrimam motus ipse.
 ibid. III. 5. 81. Anno igitur verbi incarnati 1212. — — habitum non habentes, in tunica, que eis remanserant, ecclesiam
 ibid. III. 6. frequentabant. Mansa igitur veniebant mulieres et parvuli ad sepulchrum^f martyris plorantes et deprecantes — — non sunt memorie commendata. Convocato autem episcopus apud Hoyum concilio omnium prelatorum totius sue dyo- 35 cesis — — talis proclamatio cotidie repetita.

ibid. III. 7. 82. Interim Hugo pontifex legatos misit ad Romanam curiam — — sine causa spoliaverat civitatem.
 ibid. III. 8. 83. Post anni circulum sacerdos ille venerabilis de ecclesia sancti Lamberti, de quo supra mentionem fecimus, in die festo inventionis sancte Crucis, completis pro more nocturnis vigiliis — — apparuisse cognovit sibi gloriosum martyrem. 40

ibid. III. 9. 84. Illo in tempore erat quidam — — his diebus ad suos tristis revertitur.
 ibid. III. 10. 85. Nocte illa vir quidam religiosus, accensis circa sacri corpus martyris luminaribus, cum vellet — — illius candelae lumine non consumpto.

ibid. III. 11. 86. Ecclesia beate virginis sita apud Hastieres prope Mose Rivium, a loco certaminis — — iam dicta gens ab-
 Reia. 1213. straxerat spolis occisorum. Celebrata est ergo hec victoria — — exercitum episcopi non nocuit^b. 45

Vit. 04. III. 12. 87. Iam hora diei illius nona advenerat — — solum fuga preaditum expectabant.
 ibid. III. 13. 88. Mensis autem Octobris die vicesima comes Ferrandus — — corruptus est pecuniis sic promissa. Retortenti autem pontifici de terra Brabantie — — voto suo congruere perpessus est.

ibid. III. 14. 89. Mense Aprilis subsequente Otto rex ab Augusto fugatus Ronum transire compulsus^c est. Quo appropiante — — Subsequente autem mense Mayo dux^d [Mariam^e primogenitam] suam Ottoni filiam dedit in conjugem, ut 50 de nostra dyocesi quindocies ad libitum plenam reciperet uxorem. [Hanc^f filiam, ut dictum est^g, Aquisgrani in exordio sui regni iam desponsaverat; ipsaque ibidem in cathedra regali diademate insignita extiterat, cum ageret nonum que etatis annum^h].

ibid. III. 15. 90. Anno autem gratie 1214ⁱ, mensis Iulii die^j duodecima — — plenarie viro Dei fuerat preconstensum. Misit
 ibid. III. 16. autem brevi elapso tempore dux barbarus — — haec est dux vacuus fide et iusticia. Es quidem tempore erat in 55 civitate sancta mulier Odilia nomine, de qua in historia hystoria aliqua diximus, que in ecclesia beati Lamberti quadam nocte orationi vacabat, cui martyr beatus Lambertus in habitu venerando apparuit, quasi sub uno solis radio suam illi manifestans ecclesiam, totam quidam roseam, preclari scilicet coloris sui sangui-

a) Huius Reia. a) episcopo c. b) A. docet, loco vacuo rubricatori relicto. c) cetera tam crassa, ut legi non possent. d) in marg. add. A. e) scita e. e) alia adiecta A. in marg., quae tam crassa legi non possunt. f) sepulchrum corr. 60 sepulchrum e. g) hic inserti A. varietas, quod infra Vit. Obi. III, 11 textu subiect. h) aliqua superscripta, sed nunc crassa legi non possunt. i) in ras. e. k) haec in marg. infer. add. A. l) xiii. corr. xiiii. e. m) l. d. in ras. e.

1) Cf. Vitam Marise Oigniacensis auct. Iacobo de Vitriaco, AA. 85, Jan. IV, 636 sqq. 2) Brabantigo.
 3) V. s. III, e. 73.

nis laureatam. Et ab eo hoc accepit responsum: Hec est quam Dominus meo consecravit sanguine, de Otthone quoque ac duce barbare quam per me cepit victoriam ipse perfecerit.

91. Anno gratie 1215, tempore Innocentii tertii, celebrata est sancta universalis synodus in ecclesia sancti Salvatoris que Constantiniana vocatur, mense Novembri, presidenti Innocentio papa tertio, pontificatus autem eius 18. anno. In qua fuerunt episcopi 412, inter quos fuit Hugo Leodiensis episcopus. Sed quid in eodem concilio actum sit relinquentes, ad nostram Leodiensem hystoriam revertamur. His diebus Fredericus rex, collectis principibus et optimatibus regni, cum magna gloria Aquisgran in die beati Jacobi in ecclesia beato Mario in regem coronatur et consecratur et in cathedra regali sublimatur. Peragrata autem omni provincia, cum ad Introitum venisset Brabantia — prius tamen, ut premisimus, in omni pacis et libertatis gaudio nostra dyocesi restituta.

92. *A. add. in marg. infer. (p. 473):* Anno Domini 1216, consecrata est ecclesia sancto Marie de Lun- cis 9. Kal. Martii a domino Theoderico episcopo de Flandia, quam inhabitant milites devoti ordinis fratrum Theutonicorum. Fertur autem, beatam Dei genitricem apparuisse ibidem cui- dam religioso sacerdoti ordinis Premonstratensis de Ewrebodde¹⁾ et populo illius loci predicanti atque ad concordiam inducere volenti, dicens, quatinus sibi ecclesiam in eodem loco constru- eret et sic litigium inter eos cessaret. Qui eodem tempore, scilicet anno Domini 1209, funda- menta fecit, et propter miracula diversa, que Dominus ibidem cepit operari, multus populus ad eundem locum cum oblationibus confluere cepit.

93. Audito prelatu — — egeret ebullire.

93. A cede barbarorum dyocesanò revertente exercito, decretum est ex communi consensu capituli, ut in omni ebdomada apud maiorem ecclesiam beati Lamberti agatur memoria, sicut et in sabbatis de beata statutum est virgine, prout supra tempore Alberti episcopi descripsimus. Cumque per maiorem incuriam in ebdomada — — iterum merum exaudiri.

94. Anno autem 1219 rogatus a duce pontifex — — non debet aliquis prohibere. In vesperis itaque illa die — — precum instantia. (Anno Domini 1222, Henricus septimus, filius Frederici²⁾ secundi, qui ante duos annos

25 Romæ in festo sancte Cecilie ab Honorio papa in imperatorem fuerat consecratus, ipso patre consentiente et procurante, consecratus est in regem Aquisgran ab Engleberto Coloniensi archiepiscopo dominica ante ascensionem Domini, scilicet 8. Idus Mai. Cui³⁾ interfuit dominus Hugo episcopus Leodiensis. Post⁴⁾ 2 vero annos, cum in estate siccitas foret pre nimio calore, in festo beati Jacobi et Christofori Do- minus noster emisit ventum validum de tesseris suis, qui concussit aristas triticeas, que mature erant, et per⁵⁾ totam Teutoniã, Allemanniam, Frantiam et⁶⁾ usque Ispaniam excussa fuerunt grana. Pro⁷⁾ quo in sequenti estate tanta caristia secuta est⁸⁾, quod modius bladi vendebatur 25 florenis Leodiensibus, et⁹⁾ lupi exeuntes de silvis irruerant in homines, etiam, ut dicitur, infantes asportabant a villis circa¹⁰⁾ Renum pre angustia famis. Et in sequenti festo beati Petri ad vincula prima vigilia noctis Aquisgran exurrexit ignis vehemens, qui¹¹⁾ Aug. 1.

35 ecclesiam¹²⁾, palatia ac totam civitatem combussit; in quo incendio fuerunt oppressi 30 civi- tatesenses, exceptis peregrinis de quibus ignoratur. Eodem anno, scilicet 1225, quidam heremico habitu indutus¹³⁾). Anno Domini 1225, defuncta sine liberis comitissa de Mubal Gertrude, que fuit filia comitis Alberti¹⁴⁾, Hugo episcopus fidelitatem et hominum terre absque omni contradictione recepit et castella de Muba et de Waleve sine aliqua contradictione ingreditur 14. Kal. Aprilis, feria 4. ante pascha floridum; quod audiens dux Hen- ricus Lovaniensis, ira commotus curiam apud Franchefort¹⁵⁾ adiens, episcopum ad curiam citari fecit. Nec tamen adversus¹⁶⁾ eum prevaluit.

95. Anno¹⁷⁾ sequenti, cum, ablato de medio archipresule¹⁸⁾, vacaret sedes Remensis eccle- sie, ad quam noster pie memorie Hugo pater venerabilis iam dudum anhelaverat, bono pa- cis invicem concordante electorumque votis in unum concurrentibus, predictus Hugo pasto- ris loco subrogandus eligitur electusque requiritur, ut, spreto quam citius Leodiensi baculo, honoris tanti gloriam non differat acceptare. Qui dignitatum constitutus in divio et igno- rans quid eligeret quidve respueret, misit ad Dei famulum Iohannem¹⁹⁾, ut precibus assiduis interpellaret Dominum pro se et pro imminenti articulo dignitatum. Orationis culus tantam in eo sensit efficaciam, ut, licet secus disponderet, prime sedi tamen sic herebat animo, quod virum Dei vellet nollet nequibat relinquere nec a beati martyris obsequio separari. Unde et,

a) aliqua addita, sed tam ordine legi non possunt. b) q corr. e. c) F. a. b. D. in ras. ead. manu, sed alio litera- rum ductu. d) ordinis — Ewrebodde in ras. ead. manu, sed alio literarum ductu. e) l. a. rursus ead. manu postea in ras. f) a. m. p. a. q. postea in ras. g) reliqua abscissa. h) A. add.: Igitur anno gratie 1215, Fredericus, sed curius orasit. i) in marg. add. A. k) Frederici supercr. i. c. l) Cui post supercr. A. m) sequentia posteriora tempore adiecta, sed eadem manu. n) per, e, Pro, e, et, e, qui absc. o) post ecclesiam rasura velus fere socubyt. p) sequentia abscissa explesca cu Chron. Reg. Col. q) Alberti e. r) supercr. e. s) Franchefort e. t) in ras. e. u) l. abbatulum Chapen.

1) Avarbóden prope Sichern in Brabantia. 2) De libro t. 3. auctoris anonymi Vitae s. Odiliae. CHA- pseudo comite Balduino. quedam ex Chronica Regla PEAV. 3) Guldone, Cf. Reiner. a. 1226, SS. XVI, Colon. desumpta hic adnotata fuerunt. 3) Totum 650. Rem accuratius cuarratam legas ap. Albricum, hoc caput fere verbotenus desumptum ex secundo SS. XXIII, 910.

VII. 041 II. 3
 p. 477. quotiens veniret Leodium, maioris ecclesie valvas semper post noctis vigiliis aperiri iusserat, nunquam contemptus comite, sacri corpus adire martyris et ipsum Dei virum Iohannem cogebatur invisere. Effundensque preces flebat uberrime, siquidem illi licet nimis secularibus implicato negotiis Dominus concesserat gratiam lacrimarum. Tunc conferebant ad invicem de statu caduco presentium, de vanitate seculi, de futurorum gloria et de pervigili pastorum regimine. O quam pii zeli loquenti ad presulem viro Dei inerat plene libertatis auctoritas! Sed nec perfecte subiectionis patiens humilitas deerat audienti, cum nec loquentem premeret auctoritas audientis nec caritas audientem offenderet arguentis. Sed nec ille tantum palpans vitia virum tante dignitatis in quibus opus erat timebat arguere, nec audebat iste resistere tante sermonibus sanctitatis. Libenter enim audiebat eum et, audito eo, multa faciebat. Igitur, ut premissum est, a Remensium ipse presul nunciis accersitus, nocte illa qua mane parabat ascendere, expletis vigiliis, intravit ecclesiam, altarique appropians, cui reverendi supererant martyris reliquie, a lacrimis contineri non poterat, et ad Dei servum, qui propter sedebat, vultum convertens, flebilem compositis manibus se illius prostravit vestigiis, omnique femineo sexu factus humilior, cum non posset ad plenum verba formare, singultu nimio rumpente sermones, nutu tamen quo poterat precum illius suffragia intentissime precabatur. Facto autem mane, Dyonantum adiit; illic enim utriusque dyocesis nuncii convenerant, pomposis altercationibus pro rapina presulis ad invicem disceptantes. Francigenis quidem avorum progeniem et dulce solum patrie natalis memorantibus, pari altera simpliciter gloriosum martyrem ipsius pene ex matris utero nutricium triumphumque de hostibus et gentem pacificam conferebat. Inter adveniantes autem ipse pontifex videns conversum quendam Alnensis cenobii Symonem nomine, virum scilicet vite sancte et fame laudabilis, sciscitabatur attentius, divine voluntatis noticiam a viro cupiens extorquere. Cumque ille maioris personas nominis et sanioris consilii sciscitandas proponeret, nihilominus presul fratri illi abbatis proprii, qui tunc forte aderat, precepit instantia, ut, si sciret, Domini non differat edicere voluntatem. Ad que frater: 'Voluntatem', ait, 'Domini si scire et adimplere desideras, illius ecclesie regimen non contempnas, ad quam tuus precipue spiritus affectuosius se inclinavit'. Et mox ille: 'Cesset ergo', ait, 'partis utriusque calumpnia; nam et ego, alibi cuiuslibet honoris gloria refutata, Leodiensem baculum ob amorem beati Lamberti corde tacito preelegi'. Quod verbum Leodienses rapientes ab ore pontificis, vocibus mox altissimis *Te Deum* intonantes, confusis Francigenis, retentum sic Leodii cum summa leticia antistitem reduxerunt.

VII. 041 II. 4
 1227. April. 96. Huius quoque Hugonis industria Leodiensi postmodum dyocesi immensa pervenit commoditas. Nam castra illa duo de Moba et de Waleve, de quibus supra diximus, per eius sollertiam nostre sunt dyocesi perhenni iuncta federe, quorum confirmatio a summo tunc pontifice Honorio et ab augustis quoque patre et filio necnon et multis aliis satrapis et principibus sigillo insolubili sagaciter est firmata. Factus est preterea anno Domini 1227. quidam ad pacem Leodiensis ecclesie contractus, dum pro quovis responso Sancti Trudonis oppidum, quod Metensi ecclesie olim beatus confessor Trudo contulerat, Leodiensi est dyocesi per venerabilem Hugonem perpetuo sociatum, annuente Iohanne Metensi tunc episcopo et maioribus ecclesie prefate, cum omnibus suis pertinentiis et omni integritate qua illud possederat episcopus et ecclesia Metensis, et iurisdictione duarum abbatiarum Walcidiorensis et de Hasteriis, necnon et Sancti Trudonis. Pro his omnibus tradita est curtis de Berthehem et de Maderiis et alii redditus, quos sanctus Lambertus tenebat in

a) unoque Chapeau. b) minis e. c) reverendi e. d) Leodiensi e. e) iurisdictionem e.

1) Meminit huius acquisitionis auctor Vitae s. Odiliae lib. II, c. 4. CHAPEAV. 2) Moba, Waleve prope Huy, de quarum acquisitione auctor Vitae Odiliae accuratius retulit in lib. III, c. 1. 2 (v. 1.), quem Aegidius supra operi suo inseruit. 3) Cf. Schoonbroodt, Inventaire p. 17, Nr. 49. 4) Meminit et huius contractus auctor Vitae s. Odiliae lib. II, c. 4, ubi sit mentio retractationis, quam Metenses Romae moliti sunt, sed frustra, facere, CHAPEAV. 5) Eadem verba (cum omnibus suis pertinentiis - monete, exceptis tantum Walcidiorensis et Maderiis)

leguntur apud Reinerum a. 1227 (l. l. p. 680), quem cum auctore Vit. Odiliae ex eodem fonte, libro fortasse traditionum Leodiensium, hausisse confecerim. Diploma Heinrici regis et Heinrici archiepiscopi Coloniensis cum tabulis episcopi Metensis et Leodiensis exstant ap. Chapeavill. II, 246; Schoonbroodt p. 18, Nr. 52 sqq.; cf. Albric. a. 1227, SS, XXIII, 920; Gest. Trud. cont. III, p. II, c. 4, SS, X, 393. Ad rem vid. Wohlwill, 'Anfänge der landständischen Verfassung' p. 50. 6) Waassor et Hastières, 55 7) Maldières, départ. Meurthe, arrond. Nancy.

Metensi dyocesi, additis insuper duobus milibus libris Metensis monete. Cuius rei contrac-
 tus cum ab apostolico confirmatio quereretur et iam ipsa Metensis ecclesia quod fecerat
 satageret revocare, nichilominus, quod Domino disponente pene consummatum fuerat, om-
 nino in reliquum non potuit irritari. Illo enim tempore vir vite venerabilis et nunc pie me-
 5 memorie Conradus cardinalis in supremo constitutus spiritu, qui pene a cunabulis beati Lam-
 bertii educatus erat stipendiis, astanti sibi summo pontifici affirmabat, factum istud utrique
 ecclesie fore proficuum, conversusque in preces: 'En a te', inquit, 'pater sancte, hoc unum
 et ultimum fieri deprecor et exopto, ut, partis utriusque cessante calumpnia, quod factum
 est, sigilli tui instanti munimine roboretur perpetuo permansurum'. Quo favorabiliter annu-
 10 ente, mox ab eo, dein a prefatis principibus bullatis cyrographis contractus illius oppidi
 sempiterno robore confirmatur. Sunt autem hec omnia facta ad pacem Leodiensis dyoce-
 sis, postquam dictum Hugonem antistitem a Remensi electum ecclesia ad sedem pristinam
 insolubilis caritas et potens bonorum virorum oratio revocavit. [Eodem anno Henricus rex,
 filius Frederici imperatoris, Aquilgrani veniens, celeberrimam curiam habuit dominicam^b que constat iudice me cum
 15 nobilibus Theutonici regni, archiepiscopo, episcopo, ducibus, comitibus. Affuit etiam Ferrandus comes Hanoniae
 et Flandrie, qui per 12 annos Parisius in captivitate a rege Francie detentus fuerat et priori anno absolutus. Ubi a
 Coloniensi archiepiscopo Henricus uxor ipsius regis, filia ducis Austriae, regali benedictione consecrata et coronata in sede
 regia collocatur. Predictus^c Ferrandus^d in presentia regis ac procerum repetebat a domino
 Hugone episcopo partem terre Hanoniae^e, quam eidem tradiderat, donec ducis barbari^f fallax
 20 promissio compleretur, ut supradictum est, et quicquid ultra sortem receperat per spatium
 15 annorum. Cuius petitionem episcopus petebat determinari per ministeriales aule regie.
 Qui habito consilio cum principibus qui aderant, sententiatum est, quod episcopus non tene-
 batur pignus reddere neque illa que in eo receperat, pro eo quod dictus comes dictam ter-
 ram ab episcopo tenebat in feodum. Anno^g sequenti imperator Fredericus mare transiit, et recuperata
 25 Iherusalem et parte Terre Sancte (quia quasi inobediens et excommunicatus)]

97. Anno^h domni Hugonis ultimo personaliter ipse sanctam synodum celebrare insti-
 tuit decretumque in ea veteranis sancivit Legie privilegiis contrarium. Cuidam autem per-
 sone per spiritum innotuit, Domino revelante, prefatum intra anni circulum migraturum
 antistitem, si non quod promulgaverat quantocius irritaret. Quod scriptumⁱ in scedula a
 30 quodam presbitero transmissum est antistiti, per manum videlicet admodum docte vetule
 mulieris. Quem egredientem die quadam de basilica palatio contigua, presuli inproviso
 caute satis obvians scriptumque illud offerens, clamque recessit. Propter commean-
 tem autem legendi presul non habens copiam, inde preteriiit. Et ingressus thalamum, sedens et
 relegens quod clausum diu tenuerat, furore rapitur incredibili, et tamquam qui mori refu-
 35 geret, cogitur exclamare: 'Currite', ait, 'currite, maledicta revocetur anus'. Que minime
 reperta est, nam satis edocta fuerat, ne in legatione hac moram facere devitaret. Ipse vero
 pontifex, ne cuiquam innotesceret, furiosis dentibus cartulam laniavit. Hoc autem homini
 Dei Iohanni sacerdoti non latuit; nam et qui visum viderat et qui cartam scripserat supra-
 dictam, hec omnia eidem per ordinem retulerat. Igitur orbita solaris cursum suum non-
 40 dum perfecterat, et ecce, ut prefate visionis prophetia flebilis impleretur, presul ipse moritu-
 rus Hoyum devenit, decumbensque lectulo, egritudine cogitur^j subiacere. Cuius preventus
 incommodo vite, cum iam vivere desperaret, adveniens presbiter, prefate scriptor sedule^k,
 conspectui eius astitit, tenorem huiusmodi commemorans ex obliquo. Et eger: 'Heu', ait,
 'quam sero super hoc commissio penitui'. Tunc sacerdos: 'Quod credere tu tunc', ait, 'do-
 45 mine mi, noluisti, nunc te patientem videre nobis miserimum est'. Et de hiis hactenus.

98. Erat in illo tempore in urbe provecte etatis sancta quedam et prophetissa mulier^l,
 de qua in huius libri termino aliquid proposui memorandum. Hec itaque servo Dei Iohanni

a) add. A. in marg. b) d. q. e. l. m. superact. A., uno sero vocabulo oratio. c) quorundam movit ante regem de
 Hugone episcopo predante (?) partem terre Hanoniae scriptum et rursus oratio A. d) p. l. H. a. d. Hn. o. corr. ut edi-
 50 tum est. e) haec posteriori tempore addit A. f) abscisa cum Sarracenis usque ad certum terminum treugas fecit.
 Sed, quas ex Chron. Reg. Col. supplenda sunt. g) ius et sequentia abscisa; cf. Chron. Reg. Col. h) scriptum est corr.
 scriptum e. i) v. d. corr. ut editum. j) lectulo corr. cogitur a. k) Ha e.

1) Etiam haec ex Vita Odiliae desumpta esse, ex noniae n. 1212. facta vide ibidem c. 7. 3) Hausit
 silo concludere licet; vid. not. seq. 2) l. e. Aegidius hoc totum caput verbotenus ex auctore
 55 Henrici ducis Brabantiae, quem auctor Vitae Odiliae p. Odiliae lib. II, c. 30. CHAPEAV. 4) De
 liae in libro tertio saepius hoc nomine significat hac muliere et prophetae agk quoque auctor Vitae
 (c. 2. 4. 9. 13 etc.) De hac traditione partis Ha- s. Odiliae lib. II, c. 3. CHAPEAV.

VII. 04. n. 1 sacerdoti mandavit per interpretem, quatinus infirmanti presuli utcumque suggereret, si vellet
 potiri sanitatis gratia, ipsum debere Leodium descendere, alioquin non posse evadere mortis
 articulum iminentem. Qui Hoyum veritus ascendere, cuidam ex illius domesticis hoc indixit
 negocium, ipsum diligenter instruens, qualiter sanitatis eger optineret remedium, si descen-
 dere non tardaret. Ille vero talibus non intendens, verba viri sompna existimans, quia
 in dicto sibi supersedit negocio, heu! isti antistiti protelata est nimium concupite largitio
 sanitatis. Aderat, instabat antistiti debacantis mortis importuna congressio. Et ut vera
 prophetisse probaretur sententia, non delatus Leodium, in castro Hoyensis oppidi, omnibus
 rebus suis tam exterioribus quam interioribus ad se et ad episcopatum pertinentibus lauda-
 biliter et honeste dispositis, devotissime et plenarie assecutus omnia sacramenta sanctae ecclesiae, assistente ma-
 gistro Iacobo Aconensi episcopo, eligensque sepulturam suam in Valle sancti Lamberti, Cisterciensis ordinis, quam
 ipse edificaverat, extremum inter manus astantium spiritum exalavit [2. Idus Aprilis, hora
 Apr. 12. 6, crastino Leonis pape], anno Domini 1229, feria 5. in cena Domini, delatusque est [die⁴ parasaves]
 Apr. 13. Leodii per defluum Mose alveum usque ad cenobium sancti Iacobi, ibique ab universo clero
 et populo nobilibusque patrie cum magno luctu et eiulatu raptus, delatus est in ecclesia 15
 Apr. 16. sancti Lamberti, ubi cum maximis exequiis usque ad feriam secundam iacuit. Factumque
 est, cum de loco sarchofagi inter primos ecclesiae questio fluctuaret, secus aram beati Ma-
 terni, quam in maiori ecclesia idem consecraverat, de consensu capituli precipitur sepeliri.
 Quo cognito, vir quidam religiosus obstupuit, et ultra quam credi potest admirans, dicebat
 intra se: Num alias sepeliri poterit, quam quo michi a Domino per eundem ostensum est? 20
 Talia eo cogitante, mutato Dei nutu repente maiorum consilio, locus prior recluditur, mul-
 tumque illo dignior ante altare sanctorum Cosme et Damiani, ubi beatus Lambertus marty-
 rio coronatus est, sicut vir Dei prouiderat, accelerante sarculo aperitur. Ubi a domino Ia-
 cobo Acconensi episcopo, [abbatibus diversorum ordinum] proceribusque, ducibus et comi-
 tibus locius patrie sepelitur [16. Kal. Maii in crastino pasce anno Domini 1230; super cuius 25
 sepulcrum] in lamina cuprea hoc exaratum est epytaphium:

*Francia me genuit, cathedravit Legia; morum
 Me decoravit apex, sensus, gena, sanguis avorum.
 Hugo fui Petra-Ponte satus; locus iste relictum
 Corpus habet, capiunt vermes e corpore victum.
 Sic perit orbis honor, sic defluit omne decorum.
 Posee Deum, lector, ut me locet arce polorum!*

Bels. 1229. Vir isto magnificus ante duos annos obitus sui disposuit testamentum suum, et penes aliquos abbates deposuit Cyster-
 ciensis usque ad triginta duo milia marcharum vel sumplice, ut de hac pecunia pars restitatur eis a quibus non
 iuste tulerat, residuum ut conferretur in elemosinam monasteriis, ecclesiis, pauperibus, viduis, orphanis, religiosis utrius-
 que sexus et leprosis in toto episcopatu. Quod pietatis opus electi abbates fideliter impleverunt. 35

VII. 04. n. 1. 99. Factum est post discessum ipsius, paulo post ipse Hugo episcopus cuidam reli-
 giose persone apparuit, sibi gratum asserens, quod migrasset a seculo; nam licet in locis
 torqueretur penalibus, mortis tamen evaserat sententiam sempiternae. Cumque Cyster-
 ciensis ordinis aliorumque multorum ordinum pro defuncto presule tepesceret oratio, cuidam 40
 suo familiari sacerdoti religioso in vigilia penthecostes prope cellam astitit virumque Dei,
 rugitum magnum proferens, quiescentem in lectulo querelus excitavit. In cuius testimo-
 nium cum ipse quendam dormientem ibi invocaret puerum, ille gravi sompno depressus
 inercia rugitum huiusmodi non audivit. Expleto vero abhinc quinque annorum spacio, levi
 sacerdos ille detentus in extasi, ipsum presulem vidit suo illo grato decumbentem in lec-
 tulo, se autem illi tamquam ministrum assistere, cui devium pontifex inter verba flebilis
 taliter loquebatur: Omnes, ait, filii bone, derelicto paupere, recesserunt a me, tibi soli relic-
 tus sum, tu adiuva me. Et ille: Iuvabo, inquit, utique, si michi a Domino virtus suppetit
 et facultas. Ab illo ergo die tantum ad preces pro anima ipsius convaluit, ut, quotiens pro
 eo orare intenderet, non quasi agonizans orabat prolixius, sed totus plenus lacrimis se gau- 50

a) imminens adnotati scriba in marg. b) Illo — quia sic scripti e. c) A. in ras, inter lineas et in marg. d) via
 A. in marg. e) quo superser. e. f) superser. A. g) haec add. A.; xvi — crastino in loc. ras. Inter lineas, reliqua
 in margine. h) in ras, manu scribas. i) e. h. in ras. e. h) deest e.; suppletur ex Reia. k) pars altera corr.
 pars e. l) delecti Reia. m) Eria (em in ras.) e. n) cuiusdamque sui familiaris e. o) quelulus e. p) depressus
 corr. detentus e. 65

1) Falso [17. Kal. Aprilis Reia., tertio Idus Aprilis lib. tur. Cf. quas adnotavit v. cl. Scheffer-Bolchorst p. 923
 commemorat. Leod. (Chapeav, II, 251). 2) a. 1229, n. 92. 4) Et hoc totum caput Aegidius hausit ex
 auctore Vitae s. Odiliae lib. II, c. 5. sub finem.
 3) In eadem lamina apud Albricum, SS. XXIII, 924, qui cum nostro e communi fonte hausisse vide-
 CHAPEAV.

debat, mirabili spiritus dulcedine debriari. Unde factum est, ut post modici temporis inter-
vallum rapti in spiritu astitit, ipso prosequente presule multorum pontificum turbam
prelucidam, quorum dux quidam previus sic alloquitur speculantem: 'An nescis, bone sa-
cerdos, quisnam isto bit qui nobis precedentibus insulatus insequitur? Quo respondente,
hunc suum esse domnum Hugonem patrem et episcopum, mox suis illum provolutum gen-
ibus iubetur absolvere, absolutumque in partem dexteram benedictionis transportavit gra-
tia, qui ad levam condecorat usque modo. Ab illo ergo tempore per spiritum viro Dei
innoluit, partem purgatorii fortiozem predictum antistitem transcursisse. Et de hiis ista
modo sufficiant; nunc ad successorem ipsius calamus reflectamus.

100. Sepulto domno Hugone episcopo [seria secunda in pascha, que fuit 17 Kal. Maii, anno dominice
incarnationis 1230, ut dictum est, prefato electionis die, ab universo clero, duobus et comitibus et nobilibus
aliis militibus et a plebe in crastino ascensionis Domini, silicet 9. Kal. Junii, pridie Urbani pape,
quando ver finitur et estas oritur], absque alius contradictionis eligitur in episcopum Leodiensem [66-um]
domnus Iohannes [secundus] maior prepositus, filius sororis domni Hugonis episcopi, vir honestus
et castus, qui Leodiensem rexit ecclesiam annis [octo]. Hic in quadragesima sequenti ordi-
natus est sacerdos a domino Waltero episcopo Tornacensi, sabbato Sisientes, die Per-
petue et Felicitatis, in castro Tudinensi, et in crastino, silicet dominica in passione,
consecratus est in episcopum a domino Henrico Remensi archiepiscopo et in octava pen-
tecostes celebravit sollempnem primam missam in Walle sancti Lamberti anno Domini
1231, primam vero synodum tenuit in Novo-Monasterio Hoyensi in epdomada Trinitatis.
Ibi Theodericus Sancti Iacobi novus abbas diem clausit extremum].

101. Cuius temporibus tanta per orbem universum insonuerunt prelia, ut non solum
bellorum civilium ad invicem insaniret vesania, verum qui Romanum regeret imperium,
Fredericus, in sanctam non timuit deservire ecclesiam. Cuius certe stultitiam summus pon-
tifex Gregorius nonus, multorum antistitem vallatus auxilio, non prece, sed prelio com-
pescere satagebat. Considerans itaque et perpendens, quod in maris medio quassaretur
turbibus agitata Petri navicula, in omnem terre semitam ad quoscumque sui iuris esse
cognosceret suos misit nuntios, sub veritate fidei omnes sibi confederans, ut oportuno
tempore prevaleret indomitam regio dignitatis retondere disciplinam. Quorum unus, pera-
gratis superioribus Allemannie partibus, Otto scilicet Sancti Nicholai in carcere Tulliano
diaconus cardinalis, [postmodum episcopus Portuensis], venit Leodium, [dominica in
sexagesima in qua canitur tractus: *Commovisti, Domine, terram et conturbasti eam*, que fuit
7. Kal. Februarii anno Domini 1230], ut Iohannem tunc presulem Romane ecclesie

a) an. in sp. corr. ut editum est. b) turba prelucida e. c) Hugonem corr. et episcopum e. d) ore in ras. e.
e) supplet scriba in marg. f) lem in ras. e. g) in ras. e. h) feria — Junii add. A. septem Martis oras; reliqua
in marginis. i) oravit, ut eis legi possent; ut etiam Chapeau. j) sexagesimo sexto add. A. in marg. k) superocr. A.
l) octo add. A. in ras.; reliqua omnia in marginis. m) no. primus b, tertium e, primum l, era, eo, emp. t obdicia.
n) ut superocr. e. o) i abia; supplet et Chapeau. p) in ras. e. q) de E; docimus novus secundum Ann. S. Luc.
Leod. 1229, SS. XVI, 642. r) bellorum e. s) regere e. t) horus e. u) add. A. in marg.

1) 16. Kal. Maii a. 1229. ex Reinero corrigendum. Cf. l. III, c. 99. 2) Haec non plane inter se concordant, quoniam a. 1229. dies post ascensionem in 8. Kal. Junii et in diem Urbani (Mai. 25) incidit. 3) De genealogia cf. Albricus l. 1168, SS. XXIII, 652: *Clementia viro nobili Hugoni de Wasnon peperit Robertum de Petraponte . . . , Galterum de Wasnon, episcopum Hugonem Leodiensem et Margaretam domnam de Eppa (Aps), matrem alterius episcopi Leodiensis, nomine Iohannis.* 4) Anno 1231. sabbatum Sisientes incidit in diem 8. Martis, dies Perpetuae et Felicitatis in d. 7. Martis. Sed haec omnino in annum 1230. referenda esse, quo anno sabbatum Sisientes est dies 23. Martis, recte monuit Foullon, Hist. Leod. I, 332; quocum convenit Albricus a. 1230, p. 926. 5) Thain. 6) Haec synodus iam a. 1230. celebrata est teste Reinero, SS. XVI, 680; Albrico p. 926. 7) Sequentia usque ad finem capituli ex Vita Odilae sumta esse, quamquam Chapeavillius nil adnotavit, vixit Iohannis ab-

VII. 044 n. federe^a consimili copularet. Qui cum inter cetera etiam inter clericum patrimonii Iesu Christi fieri
 preciperet scissionem, recisis volebat stipendiis sub parsimonia studio pauperes coequare
 divitibus opulentosque consentire humilibus, servata in omnibus paritate^b. Qua clerici non
 ferentes decorticari visa sibi iniuria, Aquensem presidem, qui regis vices in hoc defenderet,
 1230. mandaverunt. Cuius Otto adventu cognito, cum ipsius urbis antistite Iohanne festinavit
 egredi, fugientemque taliter cives non malivole sed simplici intuitu comitantes, presidem
 visi sunt effugasse. Nactus ergo dyabolus tempus voto suo conveniens, volebat, ut, predicti
 auctoritate nunciis ablato de medio misse mysterio, per quod solum contra eius tyrannidem
 nostra crebro triumphavit ecclesia, et^c ut posset sanctam sedem Leodiensem in favillam re-
 digere, immisit in cor viri, qui nullo prosequente fugiens recesserat, quatinus, cunctis ex
 10. clubis a Legia sacramentis fidei, solis tantum puerulis sacramentum baptismatis conferre-
 tur, prostrato nichilominus per omnes ecclesias in pavimenti pulvere crucifixo. Facti cuius
 cum ad thronum regni pervenit noticia, dictos cives scilicet virum regi contrarium cum ho-
 nore suscepisse indebito, mox a sui sine consilii probatum exponens tyrunculum: 'Vade',
 inquit, 'vade, non pareat oculus tuus, quin a sanctuario incipiens omnes illos^d perdas apo-
 15. statas, qui me nolunt regnare supra se, sed et urbem cum bonis omnibus vastatore^e gladio
 publicabis'. Cui Leodium venienti occurrit 'dux Ardenne', sciscitatusque super hoc, inane
 respondit et frivolum quicquid in regis mendaciter curia divulgatum fuerat, sed potius ipsi
 cives in regis preconium sepe dictum pape nuncium cum suo pontifice expulissent. Quo
 audito, factum tale, licet falsum, approbans, super eo furibundus adiit antistitem eique, quem 20
 promulgare in urbem credebat auctorem sententio, sub regis imperio regalia interdixit.
 Sicque factum est, ut, quod nostris civibus provenire debuerat in augmentum dedecoris, mira
 Dei clementia mutatum est in gloriam ampliorem. Fuit ergo in Legia subruenda insultatio-
 nis diabolice sub facto huiusmodi prima hec congressio. — Regali vero repatriante tyrunculo
 onerato satis in ipsorum civium deportandis regi muneribus, tocius auctor sceleris cum sancta
 25. sede martyris bellum parabat repetere, bellum utique obprobrii amplioris. Cuius instinctu
 pontifex mox transmissis litteris omnem clericum ammonuit ab urbe recedere, suasque illi
 domos et castra publicans, rogabat non diffidere; illis enim habundanter tribuere ad rescen-
 dum, qui olim gregem Israel paverat in deserto. Quod si facta foret dissentio, mox in cle-
 ricorum domos laicali irruente insania, antistes ipse deforis adveniens, totam^f in potenti 30
 brachio disponebat cum populo subvertere civitatem; illius enim auctoritate utebatur et
 potentia^g, qui cum suis crebro domesticis conferebat de sede nostre dyocesis alias transfe-
 renda. Hec quoque fuit congressionis diabolice adversus sedem martyris insultatio repe-
 35. dita. Maioris autem ecclesie decanus Iohannes, antequam missam a pontifice cartam legens
 inspiceret, unus loquens pro omnibus, contra tenorem littere sedem apostolicam intrepidus 35
 appellavit. Perlecta autem cartula, qui aderant clerici loquebantur ad invicem et dicebant:
 'Palacia nobis et castra sufficiunt, sed si rursus manna velit pluere Deus', ignoramus'. —
 Fraudatus ergo sua spe hostis ille callidus, tercio impetiit civitatem. Impetiit autem sic.
 Erat in urbe vir potens, ad cuius nutum tocius rei publice tunc spectabat negotium, cuius
 frater in partes secedens Hasbanie cuneos decedit in hostiles, quorum inermis armate suc-
 40. cumbens manui, vulneratus [eodem^h die] occubuit, [annoⁱ Domini 1231, 15. Kal. Iunii die
 dominico, quando celebrabatur octava pentecostes]. Audito autem eius frater funere, cum
 suis complicibus reperiens apud Leodium quendam [militem^j] consanguineum^k, licet huius
 ignarum sceleris, statim in eius exarserunt interitum, sanguinem vindicantes. Quibus fieri
 incipientibus, servo Dei Iohanni quiescenti in cellula desuper repente tumultus demonum 45
 tantus infremuit, ut, omni sibi ablata reque corporis, illis quidem exultantibus, ipse ad
 orandum confugiens gemebundus in lacrimis cogitur pernoctare. Predictis patris flagi-
 tiis, bellum tamen enorme tantoque crudelius quanto vicinius hinc inde exortum est, ut
 propter latentes insidias nullus abintus vel deforis auderet ingredi vel egredi civitatem.
 Fuit vero hec triplicato nequitiie in urbe excidium destructio non impleta, frustra tamen, 50
 quia lapsa non est, quod singulari privilegio olim fundata fuerat super pii martyris sangui-
 nem gloriosum. Hiis ita se habentibus factum est, ut, illis qui tocius christianitatis^l obtinent

^g) A. superscr. patruum.

a) post federe vox orasa. b) paritate Chapeau. b') delendum videtur, nisi aliquis decessu statuat. c) a. l. inc. corr. inc. o. l. e. e') vastandam Chapeau. d) totum e. e') superscr. e. f) dictio e. g) superscr. A. h) add. A. in marg. 55
 l) Herit corr. fuit e. k) christianitati e.

1) Henricus IV. 2) Henricus I. comitis Brabantiae.

principatum regiminis in pacem redeuntibus, Fredericus augustus summo pontifici nullo pacto reconciliari voluit, nisi prius illam tam crudelem faceret relaxari sententiam et Leodiensi pacem pristinam redderet civitati. Missis ergo ex abrupto litteris, nullo quidem hominum, sed solius Dei procurante clementia, venit ad nos nuntius ex summi pontificis mandato, omni dilatione postposita ipsam absolvi precipiens civitatem. Quo audito, ille legatus, qui in nostris hactenus dyocesis morabatur confinio, ad suum palliandum dedecus duobus statim Leodium missis abbatibus de ordine Cisterciensi, duram illam revocavit sententiam, et absoluto populo, volens nolens, pacem quam tulerat coactus est reddere civitati.

*) A. ad. in marg.: Hoc haec in tempore, id est anno secundo episcopatus domini Iohannis, fundatum est cenobium quod dicitur Grande-pratum, ordinis Cisterciensis, in assumptione beate virginis Mariae a Margareta comitissa de Vienna de bonis Philippi comitis Namucensis, sui fratris, sicut ipse constituit pro remedio suae animae, cum esset crucesignatus contra Albigeneses, quo in itinere obierit sepultusque fuerit Vaucelles. Huius primus abbas extitit dominus Iohannes, vir religiosus et humilis, qui, multis expensis factis et apparato, die eodem quo cingulo militis accinctus erat, ordine Cisterciensi in Villari se adlocuit, relicta vanitate saeculi. Tercio autem episcopatus Iohannis anno, Deo inspirante, nonne de Solres, ordinis sancti Agastini, assumpserunt ordinem Cisterciensem, quarum prima abbatissa nobilis et religiosa domina Isabeau de Bonen, consanguinea dicti episcopi, extitit.

102. Orta etiam his diebus contentione inter Iohannem episcopum et comitem Wallerianum causa castrum, quod Smaragdus vel Pilansyacca ab incolis terre illius vocatur, non longe distans a fluvio Mose et oppido Dyonanto: hoc castrum cum exercitu magno tam Leodiensium quam Flandrensium aliorumque nobilium predictus Iohannes episcopus obsidisset obsessosque iam pens in desperationem reddidisset, morbo ingravescente, ignorante exercitu Dyonantum profiscitur, ubi post paucos dies in dampnum locius patrie diem clausit extremum 6. Nonas Maii, anno Domini 1238, presidente sedi apostolice Gregorio huius nominis IX, (imperante domino Frederico secundo), regnante in Alemannia (Henrico VII, predicti) Frederici (filio), sed ante annum in custodia patris mortuo). Corpus vero eius, ignorante exercitu, a Dyonanto nocte delatum est et in Valle sancti Lamberti honorifice sepultum, occulte tamen nec tam sollempniter ut tantum decebat pontificem, ne de tanti viri exanimatione obsessi animarentur, et ne forte de exercitus perturbatione superbirent hostes eorum. Processu vero temporis ab abbate eiusdem loci super sepulcrum eius et circa decenter exaratum est hoc epithafium:

Quem splendor morum, generosus sanguis avorum
Famaque dolavit; quem Legia pontificavit;
Quem pia mens, quem larga manus, caro munda beatum
Clamabant, ipsum legit hic lapis incineratum.
Francia me natu, decoravit pontificatu
Legia, clarorum sanguis generavit avorum.
Mundus divitias dedit et cumulavit honores,
Auxit amicitias, famam populique favores.
His simul accessit quod habent haec tempora raro:
Mens sincera, manus larga, pudica caro.
Servet abinde ratum qui me videt incineratum,
Quam cito locondi marcescunt gaudia mundi.

Ergo:

Legia da lacrimas tristes in morte Iohannis,
Qui tuus antistes te rexit ter tribus annis!

*) A. in marg.: Ergo: Legia da lacrimas de morte Iohannis,
Qui te bis biuis rexit cum quatuor annis!

50 a) de, sue absc. b) loc. res. c.; supplect. c) a. a. in res. c. d) legiosa e. e) consanguis f. g) in margine infer. (p. 484) aliqua addita erant, sed tam crassa nil ferè legi possunt nisi: de peregrinatione ad Sanctum Iacobum, de claustro Veteris Rivou . . . de uxore Frederici et obitu . . . de constructione Roberti Montis . . . et alia nullis enumerata fuisse videntur. h) reddisset e. i) superac. A. j) in res. c. k) Frederico corr. Frederici A. l) f. superior. A.; cetera in marg. m) a in res. c. n) post te vos crassa.

55 1) Grandpré, départ. Ardennes, arrond. Vouziers, cf. Albricum a. 1236, l. l. p. 912 sq. 6) 2. Kal. Maii secundum Albricum l. l.; Kalendis Maii illius meminît Liber mort. Lambertadus, teste Foullon l. 337. burgensem. 5) Poilvache, arrond. Namur. Ad rem

Temporibus istius Iohannis viri venerabilis in loco qui Graveria antiquitus dicebatur, ubi duo flumina Mosa et Urtia in unum conveniunt, fundata est ecclesia in honore beate Marie; qui locus tanti nominis excellentie cedens, vocabulum vetus deponens et nomen novum assumens, Insula beate Marie vocatur et est. Ubi primum canonici regulares fuerunt, postea fratres de ordine scolarium constituti sunt, qui usque hodie ibidem religiose degentes in Dei servitio perseverant. Huius etiam antistitis tempore inchoata est ecclesia fratrum Minorum cum appendiciis suis iuxta ecclesiam sancti Iacobi in loco qui Trestes vocatur, [quam episcopus Iohannes consecravit in octava beati Martini]; necnon et ecclesia fratrum Predicatorum in Insula. Ecclesie, inquam, censu et rebus pauperes, sed virtutibus et sensu locupletes, que celesti pabulo redundantes, patriam reficiunt habundanter, tamquam paradysi promptuaria verbum vite delectabiliter eructantia ex hoc in illud,

Nov. 18.

et p. 143.

1236.

A. add. in marg. in ser.: Anno 5. sui episcopatus inchoata est ecclesia fratrum Predicatorum in Lovanio. Preterea fratres Minores inchoaverunt Aquis ecclesiam unam, in Tralecto unam, in Sancto Trudone unam, in Lovanio unam, in villa de Diestre unam, in Nivigella unam, in Dionanto unam, in Namuco unam, in Holo unam et in Masclina villa episcopi Leodiensis, sita tamen in diocesi Cameracensi; quibus omnibus consensum et suum auxilium prebuit episcopus Iohannes.

Et paulo post rursus eadem manu adnotata sunt: Est etiam in villa de Lywes conventus eiusdem ordinis et in Ardennia in villa Hufallize alius conventus.

1238.

Iun. 25.

103. Post decessum autem domini Iohannis episcopi celebratur electio circa festum beati Iohannis baptiste. In qua electione pars quedam in dominum Ottonem prepositum Tralectensem et maioris ecclesie canonicum convenit, altera vero pars in dominum Willermum Valentine ecclesie electum, fratrem comitis Flandrie, virum bonum et honestum, consensit. Quid plura? Properant ad curiam viri prenominati cum adiutoriis suis, ventilataque electione coram summo pontifice et cardinalibus, venerabilis Willermus a summo pontifice confirmatur in antistitem Leodiensem, presente archiepiscopo Coloniensi (Conrardo), Frederico (imperatore) tamen non consentiente, sed inflexibiliter fovente partes Ottonis. Pro quibus refrenandis controversiis rex Francorum Ludovicus iunior Romam fertur misisse legatos ad Frederici et summi pontificis animos mitigandos et ipsos ad unitatis et pacis concordiam revocandos. Qua de causa prefatus Willermus noster iam episcopus in partibus illis moram fecisse dicebatur. Interea vastabatur graviter episcopatus Leodiensis a vicinis predonibus undique emergentibus, dimicantibus enormiter inter se villis episcopalibus, quibusdam partes Othonis, aliis ex adverso partes Willermi tueri et confovere

et p. 147.

Nov. 1.

p. 150.

[nitentibus], quia, ut legitur, non erat tunc rex in Israhel, sed unusquisque quod bonum in oculis suis videbatur faciebat. Hiis ita se habentibus, venit Leodium Conradus, filius Frederici prefati, pro parte Ottonis, eum in cathedra episcopali informiter intronizans, volensque, ut cives ei fidelitatem sicuti domino suo et episcopo facerent et jurarent. Illis simpliciter et sagaciter respondentibus, se ei promptissime et libentissime fidelitatem debitam exhibituros quem mater ecclesia in episcopum canonicè suscepisset. Inter hec fama discurrente, dominum Guillelmum a summo pontifice Gregorio confirmatum et consecratum in antistitem, nec existente qui episcopatum interim in tribulationibus subveniret, expectabatur fere per annum novus episcopus a clero et populo ardenti desiderio, sed heu! quam cito, volente rota fortune, fraudati sunt a desiderio suo. Cum enim idem esset venerabilis antistes in reditu itineris tam periculosi, in dampnum totius episcopatus Leodiensis in partibus Transalpinis diem clausit extremum anno Domini 1239, [mense Octobri], presidente sedi

A. add. in marg.: Sexagesimus septimus a beato Materno extitit episcopus.

a) vi. l. corr. l. vi. c. b) add. A. in marg. c) superscr. A. d) partes corr. contr. e. e) nitentibus deest e. i. supplevi ex Hist. mon. S. Laur. Leod. (Martene, Coll. IV, 1089), quas nostrum exscripsi, et Chapeau, II, 264. f) pro delevit A. in fine linee antecedentis et scripsi in marg. ante vocem aidentis.

1) Grivegnée prope Leodium. 2) Ourthe. 3) Diest. suos traxisse videtur; sed cf. infra c. 104 n. 7. 59
4) Mecheln. 5) Houffalize ad fl. Ourthe. 6) in 10) in *act. omnium sanctorum* addit Hist. mon. S. Laur. Leod., Martene, Collectio IV, 1089; quod
8) Thoma. 9) episcopum Lingonensem Robertum et domnum Adam militem Albricus p. 944, qui dubitationem vocat.
in sequentibus etiam ex Aegidio quedam in usus

apostolice Gregorio. * Cuius tam obitus quam sepulture locus* ista scribentibus huc usque 1239. manet incognitus. Sepultus est¹, ut postea audivimus, in civitate Florentia.² Vacavitque sedes Leodiensis duobus annis.

¹) A. add. in marg.: In Britia. Aliqui dicant, in Verbio eius intestina esse sepulta.

²) A. add. rursus paulo infra in marg.: Sed postea transportatus³ est in Sabauris, terra sua natiuitatis⁴, et in cenobio ordinis Cisterciensis Catacumba vocato iuxta suos parentes honorifice sepultus, qui dictum claustrum fundaverunt.

104. Anno igitur Domini 1240. statuta est dies electionis Leodiensis ecclesie circa festum omnium sanctorum⁵. Aderat tunc temporis in Francia domnus Iacobus Prenestinus⁶ episcopus, sancte Romane ecclesie cardinalis et apostolice sedis legatus, quondam abbas Trium-fontium⁷, ordinis Cistercii. Hic auctoritate sibi commissa ecclesiam Leodiensem sub pena excommunicationis inhibuit, ne sine consilio suo et assensu procederent in electione, cuius auctoritas valde fatigavit electores⁸. Tandem statuta die in presentia predicti legati electoribusque in electione desudantibus, in tribus personis consenserunt, quorum nomina coram domino legato et capitulo deposuerunt, Robertum videlicet Lingonensem⁹ episcopum, Gaufridum Cathalanensem electum, fratrem quoque domni Willermi supradicti Leodiensis episcopi¹⁰. Hortatu igitur et consilio domni Iacobi legati et maiorum ecclesie Leodiensis qui convenerant domnus Robertus, sede Lingonensi resignata, in episcopum Leodiensem eligitur et constituitur. * Vir nobilis genere, cuius fratres erant domnus Radulphus Virduensis episcopus et domnus Iohannes de Torota¹¹ ballivus Campanie. Fuerat siquidem iste Robertus quondam canonicus Sancti Lamberti et abbas Sancte Marie Leodiensis, quod est quidam magne dignitatis titulus in maiori ecclesia. Erat etiam in lege divina satis eruditus, ingenio sagax, astutus in verbis, multis bonis decoratus moribus, et tamquam decoris domus Dei dilector ardentissimus in precipuis et preciosis ecclesie ornamentis multum extitit curiosus. Sed quia nemo ex omni parte beatus, fertur aliquanto tempore ambitionis nevo sorduisse et dedisse maculam in gloria sua. Cum enim in electione Remensis ecclesie unus ex pluribus esset nominatus, ut haberet habundantius unde partis sue causam foveret, sedi proprie multa fertur distraxisse, hominibus quoque suis et domibus religiosis necnon¹² et presbiteris episcopatus sui in exactione pecuniaria satis infestus extitisse, affectans incongrue dignitatem, quam non potuit optinere, quia eam celestis medicus saluti sue noverat non expedire. Sed et ista non tam auctoritate propria, quam pravorum consiliis venenosis depravatus fertur exercuisse. Hic est ille Robertus, qui gloriosi martyris et patroni nostri Lamberti in universo orbe gloriam dilatavit¹³. Neinpe instinctu divino et hortatu venerabilis Iohannis decani Sancti Lamberti optinuit a generali capitulo Cisterciensi, ut per ordinem univrsarum singulis annis predicti martyris festum sollempniter celebretur, de quo antea simplex tantummodo fiebat commemoratio. Dicant igitur omnes et cogitent singuli quicquid voluerint. Unusquisque enim in suo sensu habundat. Ego autem fidenter fateor, quod indubitanter credo, predictum episcopum gloriosi martyris gloriam longe amplius ampliasse, quam si mille militum homagia ei subiugasset, qui tot milia militum eius obsequiis non invito sed devote in perpetuum famulantium illi acquisivit, nec in unius tantummodo regionis angulo, sed in omni regione fidelium et natione que sub celo est. In hoc

¹) A. add. in marg.: Sexagesimus octavus episcopus.

a) hic aliqua superscripta, quae nunc erasa legi non possunt. b) transportus e. c) Penestr. e. d) nec e. e) dilavit e.

1) Haec ab Aegidio ad antecedentia postea addita esse, elucet; attamen omnia eodem fatis ductu manu scribas exarata sunt. 2) Brescia. 3) Pater eius erat Thomas comes Sabaudias. 4) Hoc capitulum ex Vita Odiliae sumtum esse, probat commemoratio Iohannis decani S. Lamberti; cf. a. c. 101. 5) In tabula de lite inter abbatem Trudonensem et Gemblacensem, quam Chapevill. II, 208. asserit, Robertus episcopus iam 14. Jun. a. 1240. occurrit; attamen Aegidio hic plus fidei habendum esse arbitror, quoniam etiam Albricus (p. 948), Robertum demum circa Natale Domini a. 1240. in episcopatum Leodiensem venisse, narrat. 6) Trois-Fontaines, départ. Marne, arrond.

Vitry-le-François. 7) De hac electione etiam Albricus p. 948. pauca egit, cum nostro ad verbum fere conveniens; neque tamen Albricum ex Aegidio hausisse, editor sagacissimus Schöffer-Bolchorski indicavit; ea de causa fortasse, quod modo hic modo illic fusius quam alter rem enarrat. Attamen si supra c. 103. de legatione Ludovici Romam missa Albricum ex nostro hausisse viro docto concedis, idem non minore iure hic status oportet. 8) Langrea. 9) De fratribus Willermi cf. Albricum a. 1232, l. I, p. 930; s. 1236, p. 938. 10) Thonrotte, départ. Oise, arrond. Compiègne (?). De genealogia v. Albricum a. 1162, p. 845 sq.

namque facta non laudis transitorie plumas appetiit, sed felici sagacitate sibi met providit, ut sua in posterum ob hoc apud Superos esset presentia in honore et apud nos memoria in benedictione.

105. Hic itaque plurimo tempore ante finem vite suae in magna securitatis et pacis tranquillitate rexit episcopatum, et tandem apud castrum Fossense in contritione maxima et devotione laudabili sine bono quievit in Christo anno Domini 1246, presidente sedi apostolice Innocentio IV, 17. Kal. Novembris¹, et apud Alnam monasterium Cysterciensis ordinis honorifice sepultus est. Sed processu temporis per manum reverendi viri Stephani abbatis Clarevallensis de Alna ad Claramvallem transfertur, ubi prius sepulturam elegerat, dum sedi preesset Linguonensi, et ibidem ante altare sancti Andreae honorifice sepelitur.

106. Hic² contulit ecclesiae beati Lamberti duo pallia eximii operis et cappam preciosam. Temporibus huius Roberti facta est siccitas immensa, ita ut fructus terre ab omnibus pene desperarentur, convenientibusque in unum senioribus cleri et populi, de communi consilio divinam clementiam decreverunt exorandam, et ieiunio triduo indicto, trinam processionem ab omni clero et populo nudis pedibus et in lanceis celebrari statuerunt, scilicet feria 2. et 4. et 6. Convenientibus igitur cunctis in ecclesia beati Lamberti, assumptisque sanctorum reliquiis cum corpore beati Theodardi episcopi et martyris et sancte Madelberte virginis corpore, cum divinis laudibus et lacrimosis supplicationibus ad ecclesiam apostolorum prima die perrexerunt, secunda ad Sanctum Leonardum, tertia ad Sanctum Egidium. Cumque prima die, scilicet feria 2, adhuc essent in ecclesia apostolorum, missa celebrata, quidam sacerdos Deo dignus vidit in visione chorum sanctorum apostolorum una cum beato Theodardo quasi orationi incumbentem, divinam exorare clementiam, gloriosam quoque virginem quasi precibus eorum contradicentem, eo quod in ipsa processione clerus de ea sollempnem non fecisset commemorationem; sed quando in processione sollempnis de ea fieret commemoratio, scirent procul dubio, preces eorum a filio suo clementer exaudiri et plebis infortunio misericorditer subveniri. Quid plura? Iteratur processio feria 4. pergiturque ad Sanctum Leonardum, et commemorationem beate virginis, quam in processione pristina omiserant, duplicata devotione resumunt, inchoantes voce dulcisona antiphonam beati Bernardi *Salve regina*³, ubi protinus affuit divina clementia. Ille siquidem fons et fluvius misericordiae, qui de utero virginalis egressus est paradiso ad irrigandam universam terram, noluit genitricis suae laudatores diutius fraudari desiderio suo, sed vehementi inundationis impetu letificavit civitatem suam. Cum enim paulo ante mira extitisset aeris serenitas, subito tanta inundatio pluviae erupit, ut fere omnes qui in ipsa processione aderant hac illaque dispergeret ad petenda tegmina beneficia. Meritis ergo et precibus gloriose virginis et beati Theodardi et sanctorum celum dedit pluvias, et terra dedit fructum suum, et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo, qui est benedictus in secula. Nomen vero predicti sacerdotis, ipso superstite, ex industria reticemus, ne ipsi verecondiam generemus, et ne nos ab ipso tamquam secreti delatores iudicemur. Sciatur tamen, Deo disponente, in

¹ A. addit in marg. (191), nullo signo apposto: Hic ecclesiam fratrum Predicatorum Leodiensium in honore beati Katherine una cum magistro Guidone Cameracensi et magistro Bonifatio quondam Laudanensi^a episcopi Idibus Augusti dedicavit anno 1242. Hiis diebus obiit papa Gregorius; cui successit Celestinus^b, qui obiit infra 17 dies. Postea cardinales non potuerunt concordari infra 22 menses; tandem Innocentius est electus^c. Imperator autem Fredericus vir devotus frater Helias, discipulus beati Francisci, de quo legitur in Vita ipsius^d. Papa Innocentius concilium tenuit in Lugduno et ibi Imperatorem Fredericum deposuit; in quo presens fuit patriarcha Iherosolimitanus^e et 100 episcopi. Cum autem reversus esset dominus Robertus ante concilio, pro bono pacis aqualisvit a Walerano comite pontem et quidquid iuris habebat in Monanto. In die beati Kalixti reedificatum est claustrum Roberti-Montis^f, ordinis Cisterciensis, a Lamberto canonico Leodiensi et custode beati Dionisii sub religiosa et nobili abbatisa domina Beatrice de Hufalia.

² Notens interpolator add. in marg: Antiphonam *Salve regina* beatus Bernardus non composuit, prout legitur, sed Nainerus episcopus Podiensis eam edidit, teste eodem Bernardo.

^a qui imperator. e. ^b dulcisona e. ^c vestri e. ^d Lausanens e. ^e a, pl, e, obis. ^f dies — mensis in rgs. e. ^g imperator. e. ^h e res. e. ⁱ res. duodecim fore vocabulorum. ^j Iherosol. e. ^k e. C. R. m. corr. ut editum.

1) 16. Kal. Nov. Tab. mort. Lamb., teste Foulton I, 340. 2) Hoc capitulum ex Vita Odilae sumtum esse, docet visio infra enarrata. 3) AA. 88, Oct. II, 636. 713 sqq.

tempore oportuno. Laudabitur enim ducis virtus, sed cum pervenerit ad triumphum; navigantis quoque felicitas, sed cum venerit ad portum. Tunc enim laudantem inquinare non poterit adulatio nec laudatum elatio. [Floruit idem Robertus sub apostolicis Huglino, qui et Gregorius IX, Iofrido, qui et Celestinus IV, Senebaldo, qui et Innocentius IV.]. Vacavitque episcopatus [Leodiensis] fere per annum.

107. Roberto igitur pontifice viam universe carnis ingresso, preficitur ecclesie Leodiensi Henricus [tercius huius nominis], etate adolescens, forma egregius, genere nobilissimus, frater videlicet [Ottonis] comitis Gueldrensis, quem prefecit Petrus dictus Caputius, diaconus cardinalis Sancti Georgii ad velum aureum et legatus sancte Romane ecclesie, anno Domini 1247, 6. Kal. Octobris. De quo quid scribere debeamus, certum nundum habemus, preter id quod satis dignum memoria duximus, videlicet quod usque ad finem anni Domini 1251, quando calamo silentium imposuimus, episcopatum rexerit adolescens et inconsecratus, et quod ecclesie Romane filius et fautor extiterit fidelissimus. Cui ad honorem ecclesie Leodiensis conferat Omnipotens odium iniquitatis et incrementa virtutum. Amen.

De cetero rogamus vos, dilectissimi ecclesie Leodiensis familiares nostri et amici ista lecturi, ne ea tamquam a rusticis agris, fabarum et olerum comestoribus, edita oculo obliquo et corde stomachanti respiciatis, sed tamquam a filiis vestris balbutientibus et ydiosis Aurevallis totis visceribus ecclesie vestre gloriam et honorem affectantibus stilo simplici prolata, spiritu quoque simplici recipiatis, et quicquid in eis superfluum inveneritis aut viciosum, discretionis vestre lima corrigatis, iterum atque iterum flagitantes, quatinus pauperum amicorum vestrorum vestri iugiter memorum vestra caritas immemor nequaquam existat. *Insipientes facti sumus ista scribendo, sed vos coegistis nos.*

25 ^{a) A. add. in marg.:} Septuagesimus episcopus, si Pharamundus computetur in numero pontificum tricesimus, qui per potentiam regalem sibi sacerdotium usurpavit per septem annos, beato Lamberto in cenobio Stabulensi vivente; si vero Pharamundus non computari meruit inter pontifices, predictus Henricus, moribus et etate juvenis, postquam consecratus rite fuerit, computabitur sexagesimus nonus.

GESTA ABBREVIATA.

GESTA PONTIFICUM TUNGRENSIVM, TRAIECTENSIVM ET LEODIENSIVM ABBREVIATA.

30 ³⁰ Eo tempore quo princeps apostolorum Petrus Romane presidebat ecclesie, beatos Eucharium, Valerium atque Materium.

(Aegid. II, 11). Alpais vero fratris et aliorum miserabili morte territa, penitentia ducta, ecclesiam in honore beate virginis beatique Martini in alodio suo villa que dicitur Orpio edificavit et de clastro Nivellesni assumens moniales ibidem collocavit. Totum comitatum suum de Turnis Deo et beato martiri tradidit iure perpetuo possidendum. Se ipsam in arcta cella reclusit ibidemque vitam sivit et sepulturam accepit, et quamvis penitens credatur, tamen eius posteritas odium et invidiam detinet super Leodium et eius habitatores usque in presentem. Jacet in eadem ecclesia sancta Odilia, soror sancti Bavonis, cum duabus virginibus, que successively creduntur illi congregationi prefuisse.

(Aegid. II, 30). Huius (Florsberg) tempore Karolus, ex adulterio Alpaydis natus et postea rex Francorum, obiit sepultusque est in ecclesia beati Dionisi in parochia Parisiensi. Qui reliquit tres filios, scilicet Pipinum Parvum, qui Leonem discerpit, Karolomanum et Grifonem, Anno Domini 747. Pipinus et Karolomanus regnum patris inter se dividerunt in loco qui dicitur Vetus-Pictavia, et Karolomanus Austrasiam, Alemanniam atque Turingiam sortitur, Pipinus vero maior parte Burgundiam, Neustriam, id est Normanniam, ac Provinciam. Post hoc Karolomanus ob devotionem a Zacharia papa in clericum teneretur et monachus effectus in Serapi monte monasterium edificavit. Eucharium episcopus Aurelianensis episcopatu privatus, quia Karolo contra Bangistradum civitatem aperire timuit, apud Barchinam Harbanis vicum exulavit et in cenobio Sancti Trudonis obiit. His quadam die, dum oraret, raptus est et vidit Karolum in inferno torqueri. Eique interroganti responsum est ab angelo ductoris, quod patiebatur, quia res ecclesiarum et Deo servitium ac pauperum abstulerat. Ad se reversus, quod viderat, episcopo Maguntinensi et abbati Sancti Dionisi talia dixit et iussit, ut sepulchrum eius aperirent, et si corpus non invenirent, vero scirent esse que diceret. Quod dum aperirent, draco vivus est exiisse, et invenerunt sepulchrum totum denigratum et vacuam. Tunc filius eius Pipinus, synodo apud Lipturam congregata, quantumcumque potuit res ecclesiarum reddere curavit.

(Aegid. II, 31). Huius (Pecher) anno secundo Bonifacius archiepiscopus Maguntinus in Frisia subelato.

a) add. A. in marg. b) add. A. c) superscr. A. d) m. et p. sed. man. superscr. e) Adilia I.

1) Dodonis. 2) Orp-1e-Grand props Iodoigne. p. 118. 3) Huius — tres filios apud Aegidium II, 30. 4) Eucharium — raptus est apud Breyss, Jahrbücher des Fränkischen Reichs, Exc. II, Aegidium II, 30. in margina. 5) AA. SS. Febr. III, 214.

verbum Dei, martir affectus est. Eodem anno Stephanus papa venit in Franciam, contra Hastingum regem Longobardorum a Pipino auxilium petens. Venit et Karolomannus iussu abbatis sui, sed iustus, et negotium Stephani apud fratrem impedit. Sed Pipinus defensionem Romane ecclesie promittens et firmans, cum duobus filiis suis Karolo et Karolomanno et Bertrada uxore sua a Stephano papa in regium honorem sacra unctione confirmatur. Hec Bertrada cognomine Berta fuit filia Kariberti comitis Laudunensis. Hildricus, qui falso regis nomine fugebatur, tonso capite in monasterium missus est. Anno Domini 759. Pipinus rex celebravit pascha in Iopfla. Qui, destructo ponte lapideo in Ceretalle supra Mosam, de eisdem lapidibus edificavit domum et ecclesiam conventualem in honore perpetue virginis in villa Harstallum dicta et in eadem crucifixum staturo sue collocavit.

(Aegid. II, 33). Gerbaldus vir nobilis presuit annis viginti quinque. Huius tempore Karolus Magnus ecclesiam Aquensem construxit et in consecratione ipsius concilium convocavit. In quo fuit Leo papa et Romani cardinales, episcopi Italie et Gallie et alii episcopi numero trecenti sexaginta quinque absque abbatibus et aliis ecclesie prelati. Interfuerunt etiam Romani principes, marchiones, comites, principes Vialie, Saxonie, Bawarie, Alemannie et utriusque Francie tam orientalis quam occidentalis. Ibiq; a domino papa et ab omnibus tam clericis quam laicis sanctum est et firmatum, ut in eadem ecclesia sedes regia locaretur, et reges ibi iuncti Imperatoriam maiestatem Rome absque ulla contradictione assequerentur; et quod in loco isto sedes regni haberetur, et quod esset caput omnium Gallie civitatum, et quod omnes tam presentes quam futuri loci predicti habitatores sub libera lege advenirent tamquam indigens, ab omni servili conditione vitam agant, et quod illi qui ab arvis et altavis ad locum predictum pertinent a nullo ipsius Karoli successores vel ab aliquo alio persone nobili tradantur. Rex apud Vadum - Franconis debet eligi; electores Treverensis, Maguntinus, Coloniensis archiepiscopus, marchio Brandenburgensis, dux Saxonie, comes palatinus Reni, dux Boemie. Inungi debet in Aquisgrano, sicut ordinatum fuit tunc, per archiepiscopum Coloniensem et suos successores; sede Coloniensi vacante, per episcopum Leodiensem et eius successores. In processione autem, que fit in exhibitione unctionis, Maguntinus antecedit, cui sociatur episcopus Leodiensis, qui inter ceteros episcopos ibi primum locum obtinuit.

Karolus cuidam filie sue Visetum dedit, que postmodum in ecclesia ibidem constructa sepulturam accepit. Hanc ecclesiam consecravit in honore beati Martini sanctus Leo papa tempore eodem quo et Aquensem, et ibi eandem indulgentiam posuit. Ibi interfuerunt veraciter trecenti quinquaginta episcopi. Forum in eadem villa fuit valde nominatum et permansit usque ad tempora Alberti primi.

(Aegid. II, 34). Walcaudus presuit annis viginti octo. Circa eius tempora duo episcopi Traiectenses, Plechelinus et Wirro, sedes suas relinquentes, cum sancto Ogero in parochia Leodiensi in Odilie-Monte, monasterio in honore beati Petri constructo, sancte vixerunt et sepulturam acceperunt. Sed post quadringentos annos tempore Henrici terti in feretris super altare decenter sunt locati.

(Aegid. II, 35). Pirardus pontificali functus dignitate per aliquantos annos, obiit anno Domini octingentesimo quadragesimo secundo. Cui successit dominus Hircarius.

(Aegid. II, 36). Hircarius postquam annis viginti quinque ecclesiam Leodiensem rexisset, obiit.

(Aegid. II, 42). Patrimonium suum (Richardus) in parochia Metensi, scilicet allodium de Navroît cum suis pertinentiis, decimis, vineis, censu, hominibus, et villam de Wavres cum tota parochia eius eidem (monasterio Sancti Petri in Leodio) contulit. Edificavit ecclesiam super rivum Legiam ad honorem beati Servatii. Qui Servatius ibidem de rupe quondam produxerat fontem, qui ductus per canale sub terra usque hodie potum habitatoribus prebet. Totam decimam de Anz et de Hambro custodie beati Petri contulit. Hic reedificavit per dyocesim suam, sicut et predecessores sui Stephanus et Franco, plures ecclesias a Normannis destructas, interfectis abbatibus, monachis et monialibus. In quibus novenos constituerunt clericos, inter quos unum statuerunt, qui curam gereret et hospitalitatem tam presens quam absens exhiberet, ipsumque abbatem vocaverunt, ne antiqua devotio deperiret. Nomina abbatiarum: Prima Leodiensis sancte Marie sanctique Lambertii. Secunda sancte Marie, sancte Reinile et Herlendis Ekensis. Tercia sancte Marie, sancti Gedrgii sancteque Ode Amaniensis. Quarta sancte Marie sanctique Domiciiani Hoyensis. Quinta sancte Marie sanctique Severi Meffiensis. Sexta sancte Marie Cennacensis. Septima sancte Marie sanctique Hadelini Cellensis. Octava sancte Marie Dionantensis. Nona sancte Marie Nammucensis. Decima sancte Marie, sancti Petri sanctique Bertuini Maloniensis. Undecima sancte Marie sanctique Petri Alnensis. Duodecima sancte Marie sanctique Theodardi Tudiniensis. Tercia decima sancte Marie sanctique Rumoldi Mechliniensis, dyocesis Ca-

a) Bawonie f. b) Inleclia f. c) sunt f. d) quam indigne f. e) mindensis e. f) Wares corr. Wafes f. 55 g) noufos f. h) Leod f. i) Ineffensis f.

1) Sequentia usque ad nobis tradantur secundum 3) a. 1191-1192. 4) a. 1247-1274. 5) Macediploma spurium Karoli Magni; cf. Quix I, 113 sqq.; eyck. 6) Amay. 7) Mallo. 8) Ciney. Sichel II, 392. 2) Hic locus hic addendus est 9) Celle. 10) Dinant. 11) Malogne. 12) Aulne, quos collegit Waitz, Forschungen XIII, 211 sqq. 13) Thuin. 14) Mecheln.

meracensis. Hii abbates dicuntur capellani episcopi et per menses singulos debent cum eo esse et horas decantare.

(Aegid. II, 45). apud Lobias (Bathariv) recessit et vicesimo nono anno ab expulsione sua, qui fuit domini Notgeri episcopi Leodiensis annus tertius, vitam suavit.

8 (Aegid. II, 45). Hoc tempore dux comitatus Montensem depopulatur. Quem Rahnerv comes cum patre suo Lamberto, scilicet comite Lovaniensi, insequitur. Apud Florinas pugnam consuerunt, et plus quam quadringenti viri ibi occisi sunt. Ipse etiam Lambertus ibi occubuit. Tempore ipsius (Baldrici) accidit, quod soldanus Egiptiorum Iherusalem cepit, omnes eius ecclesias destruxit, patriarcham Horrestem martirizavit.

10 (Aegid. II, 63). Huius (Nithardi) temporibus nova ecclesia sancti Petri sanctique Remacii e. 1040 Stabulensis a domino Poppono abbate edificatur. Hic dominus Poppo pro sanctitate qua viginti ecclesias fertur rexisse. Circa hoc tempus castrum Dyonense construitur, in quo capella beati Benedicti consecratur.

(Aegid. III, 1). Hic Albertus in Namurco ecclesiam sancti Albani reedificavit, in qua prius fuerant monachi, et in ea viginti canonicos instituit. Fredericus archidiaconus Leodiensis, qui et Stephanus nomen dicitur postea papa fuit, de Moguntia reliquias sancti Albani illuc adrexit et postmodum alias multas. Albertus illi ecclesie contulit Brikum cum quinque molendinis et prato et nemore, Glons super Isiram Durium; sed commutatio facta fuit cum monachis Sancti Jacobi Leodiensis, qui dederunt ecclesiam sancti Remigii in Duis et predium quod dicitur in Noire pro Glons. Dedit etiam Albertus ecclesie sancti Albani ecclesiam sancti Mein- 20 mit in Dynanto et ecclesiam in Velamines et ecclesiam sancti Lamberti in Emlina. Et uxor eius dedit medietatem in Holton et omnibus appendiculis eius.

Hoc tempore mortuus est Boso archidiaconus Leodiensis, qui in ecclesia sancte Marie e. 1044 Hofensi, cum essent novem canonici, addidit sex et decanum eis prescit. Est etiam interfectus hoc tempore Lambertus comes Lovaniensis, qui ecclesiam beati Petri Lovaniensis ampliaverat et canonicos ibi posuerat. Hermannus insuper comes de Los, archidiaconus Leodiensis, ad honorem Petri et Pauli et sancti Odulphi ecclesiam de Los ampliavit et in ea septem canonicos instituit circa hec tempora. Hoc etiam tempore Adalbertus canonicus Tornacensis, de Colonia natus, in parochia Rodensi ecclesiam in honore perpetue virginis Marie necnon paranimphi Gabrieli edificavit et Dei servos sub regula beati Augustini ibi instituit et, relicto seculo, ibidem sancte vixit.

(Aegid. III, 13). Henricus propter nimiam stragem hominum, que in episcopatu et tota dyocesi Leodiensi fiebat, consilio Alberti comitis Namuconensis, de consensu omnium primatum ac baronum, qui ducatus, marchias ac comitatus vel feoda iudicialia tenent in Leodiensi dyocesi ab imperio descendentes, pacem cum predicto Alberto composuit et ordinavit, omnibus pauperibus, divitibus, nobilibus et ignobilibus in dicto episcopatu in perpetuum profuturam, et anno Domini millesimo octuagesimo secundo per eisdem principes roborata et firmata et a Henrico rege quarto episcopo est data et confirmata. Sed nobilis comes del Rouche se et suam terram exemit, omnibus in curia dicti regis pro se et suis terris hominibusve ac dignitatibus consentientibus.

(Aegid. III, 17 not.). Post hoc Henricus de Lambourch dux ut reus maiestatis a Henrico filio custodie traditur, et ducatus datur Godefrido comiti Lovaniensi.

(Aegid. III, 23). Albero primicerius Metensis, frater ducis Lovaniensis ex parte matris, post duos annos a morte domini Frederici quinquagesimus septimus factus est Leodiensis episcopus. Hic dum ex more de nocte iret ad ecclesiam beati Servatii, audivit mulierem ad funera mariti sui plangentem, quod ei vulnerate episcopus vulnus inferret, culcitram suam pro mortua manu tollendo. Antiquitus enim mortuo aliquo rustico dextra manus abscindebatur et domino suo presentabatur in signum, quod amplius ei non serviret. Tandem coacti fuerunt rustici hanc abscisionem redimere pro meliori re mobili quam habebant. Quam exactionem episcopus in tota terra sibi subiecta in perpetuum damnavit.

*) In expeditione Romana add. Magnum Chron. Belg. (Prel. III, 136).

50 a) Mammuco corr. Mammurco 1.; corr. corr. b) Velomires 1.; Veslanus Fund. c) constituerat corr. posuerat 1. d) post Marie sas. trium fere vocabulorum 1. e) De Magn. Chr. Belg. (Pulcr. III, 138); consilio 1. f) d. R. decem M. Chr. B.

1) 19. anno false Aegidius. 2) Godefridus. 3) Cf. 4) secundus. 5) Rolduc sive Klosterrad, ab Aquil- Annal. Sax. a. 1091, SS. VI, 727; Albrkt chron. grano ad septentrionem; cf. Ann. Rodens, SS. XVI, a. 1012, SS. XXIII, 719. 6) H. comes Namarcensis. 600 sqq. 707. 10) L. ep. Leodiensis. Sequentia non ad verbum ex Aegidio sumta sunt. 11) a. 1061. 12) La apud Aegidium, qui annum a paschate incipit. 13) La Roche ad S. Ourthe. 13) Godefridi 1.; attamen Alberoem fratrem Godefridi non nisi ex parte matris fuisse, aliunde non confirmatur.

- Gest. abb. Trud. XII, 8.* (Aegid. III, 33). Ille (Alexander) de consensu Metensis episcopi abbatiam et episcopum Sancti Trudonis, procurante abbate eiusdem loci, sub patrocinio suo suscepit. Erat tunc temporis ducatus abdicatus comiti Lovaniensi et datus
- ibid. 7.* Gualeranno comiti Leoburgensi. Ab hoc Gualeranno Gislebertus comes Duracii tenebat advocatiam Sancti Trudonis, proclamante autem Alexandro episcopo, a paribus suis, culpis suis exigentibus, comitatus Duracii quem tenebat ab ipso et quibus
- ibid. 8.* quid habebat de episcopatu Leodiensi Gisleberto comiti Duracii abdicatur, et Duracium ab ipso Alexandro et duce Gualeranno obducitur. Contra ipsos autem venit comes Lovaniensis et comes Flandrensis in adiutorium Gisleberti. Iusto autem conflictu, victi fugerunt comites Lovaniensis et Flandrensis, et ceciderunt ex parte ipsorum quadringenti homines.
- Argid.* (Aegid. III, 34). Postmodum vero ab Innocentio papa in concilio Pisano Alexander propter symoniam deponitur, et post hoc vita functus in ecclesia beati Egidii in Publico-Monte absque pastoralibus sepelitur pridie Nonas Iulii pontificatus sui anno sexto.
- Chron. Reg. Col. 1182. Ibid. 1183.* (Aegid. III, 28). Anno Domini 1182, Fredericus rex, filius Frederici fratris Conradi, in regem electus est ab Arnolde Coloniensi archiepiscopo. Aquis inungitur. Tunc Colonia quidam ex patre Iudea conversus, communicans in pascha, corpus Christi in ore deportavit, domum festinans; sed ecclesiam egressus, territur et illud in fossa sepelit. Sed sacerdos superveniens fossam aperit, infantis formam invenit, quam ad ecclesiam deferre vult, sed luce celitus emissa, e manibus elabens celos petit.
- ibid. 1187.* (Aegid. III, 32). Anno Domini 1187, inter papam Adrianum et imperatorem Fredericum graves controversie inceperunt. Nam Innocentius secundus Romae in throno deponitur, imperatorem vero Lotarium complicatis manibus coram se inclinatum, coronam imperii suscipientem. Item quia duo cardines imperatori litteras pape detulerant, haec continentes: *Beneficium coronae tibi contulimus, neque penitentiam moveremus, et excellentia tua maior a nobis beneficiis suscepisset, verbo beneficii imperator offensus, cardines inludis affectos sibi fecit, dicens: Coronam a solo Deo habemus; primam vocem electionis ab episcopo Maguntinensi, consecrationem regalem ab archiepiscopo Coloniensi, imperialem consecrationem a papa. Picture itaque deleantur, scripturae corrigantur, alioquin inter regnum et sacerdotium pax stare non poterit.* Romani vero dicebant beneficium quasi benefactum.
- ibid. 1166.* (Aegid. III, 36). Anno Domini 1166, imperator in Aquiligrano natali Domini celebrat ibique corpus Karoli Magni, quod laqueerat annis trecentis quinquaginta duobus, translulit, presentibus multis episcopis et principibus; quod canonicum est voluntate pape Paschasio, et sanctus confessor dictus est.
- ibid. 1161.* Anno Domini 1161, papa excommunicatus imperatorem moritur. Rulandus contrarius imperatori eligitur. Qui dum electionem refutaret quasi indignus, alii faventes imperatori Octavianum eligunt et Victorem vocant, sed primi Rulandum iterum eligunt et Alexandrum vocant. Propter hoc scilicet imperator concilium generale vocat. Ad hoc Victor venit humiliter, sed Alexander venire noluit, mandans quod ipse debet mandare, non mandari. Propter quod omnes episcopi presentes Rulandum excommunicaverunt et Octavianum pro apostolico susceperunt. Itaque imperator et qui sub ipso erant Victorem loco pape habebant; alii vero Alexandrum, qui ad Franciam veniens, ibi bene suscipitur et procuratur.
- ibid. 1177.* (Aegid. III, 40). Anno Domini 1177, confirmata est pax et unitas ecclesiae, et Alexander pontifex summus est receptus, presentibus imperatore et de toto orbe prelatibus, cum iam scilicet septemdecim annis durasset.
- (Aegid. III, 73 not.) Tunc Balduinus comes Hannonie, Flandrie et Nammuensis, qui fuerat adiutor fidelis Alberti, moritur; cui Balduinus filius suus primogenitus succedit in comitatibus Haynonensi et Flandrie, Philippus secundus filius in comitatu Nammuensi, Henricus filius tercius sine comitatu remanet, sed postea fit imperator Constantinopolitanus. Filiam eius primogenitam duxerat rex Francie Philippus, ex qua habuit Ludovicum regem.
- Tunc Henricus imperator de Constantia uxore sua habuit unicum filium, dictum nomine patris sui Fredericum. Tunc Henricus imperator videns, que mala sustinuerant regnum Alemannie et imperium Romanorum propter frequentes mutationes imperatorum — propter quod et ecclesia nutaverat — priusquam vota principum in personam imperatoris possent convenire, ordinavit, ut electio amplius non fieret, sed per solam sanguinis successionem imperium conferretur, ita quod propinquior imperatori hereditarie fieret imperator. Ut autem Henricus a filio suo Frederico sumeret exordium, regnum Sicilie et Calabriae et ducatum Apulie et principatum Capuae, que filius suus hereditabat ab avia et proavia, Romano imperio confederavit, ut perpetuo terrarum istarum unus dominus esset. Ordinavit etiam, ut mulieres masculis deficientibus succederent in hereditatem, et quod imperator profuturo consentit curia Romana et principes quinquaginta duo, qui imperatorem eligere consueverunt, quorum sigilla littere super hoc confectae sunt appensa, et quod Fredericus deberet succedere imperatori, iuraverunt.
- (Aegid. III, 73). . . . archiepiscopus Coloniensis cum suis in electionem Pictaviensis (consensit), qui a sola

a) Ar et loc. vac. rel. 1. b) sibiens 1. c) h94. d) Haynonen 1.

1) Haec ex Gest. abb. Trud. XII, 1 (SS. X, 312) addita sunt. 2) quibus. 3) Alberti de Cor, episcopi Leodiensis. 4) Isabellam. 5) Hunc locum e Magno Chron. Belg. (Pist. III, 224) sumtum Goldastus, famosus ille diplomatum sublector, in formam legis redegit, Coll. constit. Imper. I, 267. De re accura-

tissime disputavit Ficker, De Henrici VI. imp. cohatu electicam regum in imperio Romano-Germanico successionem in hereditariam mutandi (Dissert. Bonn. 1849) p. 33 sqq. Cf. etiam Toeche, Kaiser Heinr. VI, p. 397 sqq.

Colonia est receptus, et Aquigranum obidens sex ebdomadis¹, per pecuniam intrat, et ibi in regem latroni-
 satur per Archiepiscopum solum, episcopo Leodiensi Alberto absente et non presente consecratur nisi Philippo
 qui Philippus Magantia in regem coronatur. Tunc corpus beati Lambertii a medio ecclesie, ubi post incendium
 fuerat, super columnas quatuor ab episcopo collocatur. Papa Innocentius recolens facta mala per
 Fredericum imperatorem, proponit, quod de domo Suevie nullus erit imperator, et dicit Phi-
 lippum non electum regulariter per virum excommunicatum, et quod papa debet inungere
 et consecrari et coronari imperatorem². Si aliquis dubitaret, unde hec dignitas pape vene-
 rit: cum Constantinus olim baptizatus et miraculose a lepra corporali mundatus, preoga-
 tivam Romane urbis principatus summam antistiti in persona Silvestri pape perseveranter
 contulit et imperium Grecorum transmigravit³, hoc primo sibi et suis successoribus perpetuo
 retinuit, ne aliquis papa fieret preter assensum imperatoris, qui tunc esset. Sed hoc
 factum est solum in primitiva ecclesia, quando vi complicum suorum aliqui presules sunt
 effecti, et nunc cessante scismate cessat effectus, et hoc iugum catholici imperatores eccle-
 sie remiserunt. Unde cum Karolus sedem imperialem Grecorum ad Romanos feliciter
 reportasset, constituit, ut principes imperatorem eligerent, papa vero examinaret et conse-
 craret. Hiis rationibus papa electionem Ottonis confirmat.

(Aegid. III, 16). Tunc Guido quidam abbas Cisterciensis, episcopus⁴ legatus a papa, Leo-
 dii novum hospitale benedixit in conversione sancti Pauli et in eo capellam sancto Matheo
 consecravit, et eundem locum visitantibus singulis annis infra octavam dedicationis septi-
 mam partem penitentis in iuncto indulxit. Hoc hospitale fundavit maior decanus W. . . .
 de Kaventim; in quo personas utriusque sexus pauperes impotentes congregavit, et eis pri-
 orem instituit, qui preesset in spiritualibus et temporalibus et sub regula beati Augustini,
 et ibi sepultus est. Legatus⁵ sciens, clericos et canonicos dormire cum suis famulariis, pro-
 cepit eis, in dormitoriis dormire et ecclesias nocte et die frequentare, et quod decani et prepositi qui curam eorum
 gerunt delinquentes graviter punirent. Ordinavit maxime in majori ecclesia, quod residentes simul in refectorio comedant
 et in dormitorio laceant et non extra nisi de licentia decani; rebellis vero stipendio suo privetur. Item quod ibi sex
 sint prebende canonicorum excofotum, qui in majori altari septimanas suas faciant sine lucrario. Item nullus scilicet
 vocem habeat in capitulo, nisi duo personatus in eadem ecclesia dentur. Archidiaconi non teneant locum suum, nisi
 sint diaconi. Dimidie prebende nulli conferantur, sed sunt amplius integra. Priventur etiam beneficii clerici in sacris
 constituti ammoniti⁶, nisi focarias dimittant; usurarii manifesti tanquam excommunicati devitentur. Libri scripti Romane
 et Teutonice de divinis scripturis episcopo tradantur. Nullus vel nulla recludatur nisi de licentia episcopi. Clerici
 romam nutriendos careant stipendiis, donec tonsuram congruam fecerint. Ordinata sunt hec observari sub pena ex-
 communicationis anno Domini 1203⁷.

Tunc comes Flandrie⁸ et Haynonensis cum fratre suo Henrico et multis aliis magna-
 tibus et clericis et laicis Leodiensibus vadit ultra mare, et Constantinopolim secundo capi-
 ens⁹, fit ibi imperator; a qua civitate multe reliquie ad partes nostras Leodii afferuntur.

In ecclesia sancti Petri et sancti Albani Namnuensis Guido legatus, consentiente epi-
 scopo¹⁰ et Philippo comite Namnuensi, fratre imperatoris, qui Philippus eas dotavit reli-
 quiis et donis patronus earum, instituit, quod quilibet canonicus in horis conventualibus et
 maioribus missis deserviat in persona propria. Item quod in dormitoriis dormiant. Item
 si canonicus foraneum se exhibeat, non habebit nisi quinque solidos in natali solvendo.
 Item nullus in ecclesia beate Marie simul et sancti Albani esse canonicus poterit.

Postquam Balduinus, frater imperatoris Henrici, dux Lovaniensis¹¹, sibi soli dominium
 Lotharingis reputans esse relictum, gladium in vicinas sibi gentes rotat et cum exercitu
 copioso Hollandiam sibi subiugat¹². Item comitem¹³¹⁴ sue ditioni submittit,
 nexu homagii ipsam confederans; quem post maliciose captivat, cogens eum promittere, se
 soluturum sibi tria milia marcharum Coloniensium, quas ut celerius solvat, scilicet comes,
 loco qui in captivitate filium suum primogenitum¹⁵ reliquit et liber abit. Episcopo Leodi-
 ensi Hugoni homagio ligio¹⁶ sese constringit. Totum allodium suum, quod extenditur a

20 a) transmigranti 1. b) loc. ecc. col. 1. c) ter adm. Epist. d) 1203 Epist. e) legio corr. logio 1; correct.

1) Iub. 18 — Jul. 10; cf. Boehmer, Reg. p. 29.
 2) Cf. litteras Innocentii apud Raynaldum 1201, 1 sqq; Potthast I, 1243. 3) Praenestinus. 4) Haec ex
 epistola Guidonis sumta sunt, quam publici iuris
 35 fecit Chapeavill, II, 199 sqq. 5) Balduinus IX.
 6) Cf. Chron. Reg. Colon. a. 1203, SS. XVII, 512 sqq.
 7) Hugonis Leodiensis. 8) Error apertus; intelli-
 gitur enim Henricus I. dux Lovaniensis et Braban-

tiae, quem sactor cum Balduino, acitore fratre Hen-
 ricus, confudisse videtur; ceteroquin Henricum non-
 dum imperatorem fuisse, non est quod moneam.
 9) Auctor partes comitis Gelrensis et Leodiensium
 sequitur; aliter et fastus rem narraverunt Ann.
 Egmund SS. XVI, 473; Chr. Reg. Col. SS. XVII, 511;
 Gest. epp. Tralact. c. 14, SS. XXIII, 408. 10) Otto-
 nem Gelrensem suppleas. 11) Gerbardum.

ponte Traiecti usque ad Rulemont, de manu episcopi recepit, offerens illud super altare beati Lamberti per manus ducis de Lembure¹ et comitis Nammicensis Philippi, quia indebite dux terram quam depopulabatur. Tunc monet episcopus precibus et minis Henricum², ut comitem Gelrensem hominem suum de novo factum quieto dimittat, quod facit dux. . .

1212. *(Aegid. III, 82).* Sed tunc³ comes Barrensis terram episcopi ultra Mosam sitam invadit et turrem de Quffei solo adequat.

(Aegid. III, 81). Anno Domini 1216. consecrata est ecclesia beate Marie de Iuncis Anno eodem⁴ papa Innocentius tertius decimo octavo anno suo celebrat concilium⁵, ubi fuerunt quadringenti et duodecim episcopi, nuntii quinque regum et alii quamplurimi nuntii. Ibi quatuor ordines sunt instituti, scilicet Predicatorum, Minorum, Trinitatis et Scolarum. Ibi fuerunt tres dies synodi. Prima die synodi Hugo Leodiensis fertur sedisse inter prelatos in habitu laicali quasi comes in mantello et tunica scarlata, capellum viride habens in capite. Secunda die tanquam dux in cappa manicata viridi. Tercia die sicut episcopus mitratus. Et hec fecit, quia papa convocaverat omnes principes seculares et personas ecclesiasticas tribus annis ante. De hoc themate papa predicavit: *Desiderio desideravi*⁶ etc. Quidam episcopus Romanus visitavit 15 Hugonem episcopum, cuius orationibus commendavit se et suam plebem. Cui Hugo inquisit: 'Quantus est vester populus?' Cui episcopus: 'Domine, habeo circa mille viros in mea dyocesi'. Cui Hugo: 'Et ego habeo plus quam centum milia'. Et episcopus subiunxit: 'Domine, habeant prandium vestrum et orationes vestras, quia nimis habetis agere'. Papa contulit Hugoni episcopo iachrimam Salvatoris et iuncturam beati Pauli. Hic autem visitavit Sanctum Iacobum⁷, quia hoc voverat pro prelio de Stepes.

Tunc constructa est abbatia que dicitur Vallis Dei. Ibi primus abbas fuit Guido, nonus abbas⁸ Sancte Agathe. Posite sunt Hoccis moniales Cistercienses, sumpte⁹ de claustrum Sancti Salvatoris in monte Aquensi.

Chron. Bre. Col. 1225.

(Aegid. III, 84). Anno Domini 1225, quidam heremitico habitu indutus a Flandrensis et Haynensibus propter 25 similitudinem vultus putatus est fuisse comes ipsorum Balduinus, qui ante multos annos Constantinopolitanum adeptus imperium in Grecia perierat, et ab ipsis ad honorem comitis rapitur¹. Qui per duos menses magnam partem terra occupans, ornata imperiali purpuratus, precedente se cruce, sicut mos est imperatoribus Constantinopolitanis, a rege Francia Ludovico examinatur, et ab Hugone episcopo requisitus, ubi factus fuit miles, in quo loco suam uxorem desponsaverit², et in quo thalamo cum ea primo fuerit, nichil respondit. Ipse vero cum 30 sibi adherentibus diei, se iterum Colonia, petiturum auxilium ab archiepiscopo, et in via solvagus aufugit. Post in Burgundia agnitus, expulso, et in Flandria reductus, apud Risle suspenditur, magna parte plebis ipsum fuisse comitem contentente. Tunc Engelbertus³, venerabilis archiepiscopus Coloniensis, a comite de Ica brui, cognato ipsius, cuiusque consiliarius occiditur, quos legatus excommunicat Colonie et per omnes suffraganeos facit excommunicari 1226. et cantari 'media vita'. Comes vero per totum annum profugus a Leodio Hoyum tendens, a milite dicto 35 Baschin capitur, et pro duobus milibus et centum marchis venundatus, archiepiscopo Coloniensi assignatur, et iuxta civitatem in rota finit vitam.

Postea Conradus cardinalis Leodii ordinat, quod prebenda integra cuilibet ecclesie ad fabricam et ad usus assignetur. Et sub pena excommunicationis late precepit, ne aliquis mulieres religiosas de lapsu carnis sollicitet. Idem Conradus consecrat ecclesiam de novo 40 ab Ottono decano Sancti Pauli fundatam in loco qui dicitur Saecii, et nunc ab ipsius benedictione dicitur Vallis-benedicta, in qua erant canonici regulares, cuius prior primus fuit Wallinus de novo hospitali.

(Aegid. III, 101 not.) Tunc⁴ moniales Roberti-montis translate sunt ad locum qui dicitur Vallis-benedicta. Huius temporibus fundatum est claustrum quod dicitur Vinee nostre Domine⁵ 45 a Renero, priore Bellifaceti, ordinis sancti Augustini, qui de consilio Iohannis episcopi unam partem bonorum suorum clero dedit et aliam monialibus, que post ordinem Cisterciensem susceperunt.

Anno Domini 1235. imperator ducit filiam regis Anglie et magnam curiam in Worma- Aug. 21. tia⁶ tenet, a⁷ qua revertens Henricus dux, qui Leodium spoliaverat, Coloniae moritur⁸. 50

Bid. 1236.

Anno Domini 1236. i⁹ Marburch¹⁰ congregatis quasi duodecim milibus hominum, imperator cum tribus episcopis, quibus papa mandaverat, corpus beate Elizabeth vidue levavit.

a) H et loc. voc. rel. res fore historiarum 1. b) consilium 1. c) sumpti 1. d) capitur 1. e) Engel . . . 1. f) cetera etiam in fragmento Namurcensi (?) leguntur. g) alia manu in loc. voc. rel. adiectum 1. h) evanuit 2. i) 1235 1.

1) Henrici III. 2) I. e. postquam Henricus dux stella. 6) Tertius potius abbas monasterii S. Agathe prope Hocctum (vel Hocci) secundum Galliam pacem cum Hugone episcopo iulvit. Cf. Rein. ann. christ III, 1024. 7) Similia Vincentius XXX, 127. s. 1212, SS. XVI, 665. 8) Immo a. 1215. 8) Vetus Vinetum, Vivignia. 9) Idem refert Albricus, SS. XXIII, 937. 4) Cf. Potthast p. 457. 5) San Iago di Compo-

Tunc combusta est ecclesia regalis sancte Marie cum tota civitate Aquensi¹. Tunc 1236
episcopus Iohannes villam de Zitre pro duabus milibus marchis acquisivit, quam Waterano Mal. 18.
suo marescalo in feodum dedit, et cum Idem Tectis villam episcopi combussisset, episcopus
eum persecutus fuit usque ad castrum Montis Iovis².

5 Anno Domini 1237, patriarcha Iacobitarum³ orientalium, vir⁴ venerabilis scientia⁵, moribus et etate, cum multis Chron. Reg
archiepiscopis et monachis suo gentis Iherusalem venit; quibus fratres ordinis Predicatorum verbum fidei in tantum Col. 1237
exposuerunt, ut obedientiam Romane⁶ ecclesie iurarent, omnem heresim pariter abdicantes, et recepti dictus patri-
archa habitum fratrum Predicatorum. Illi septuaginta⁷ provincie obediunt, in quibus habitant innumerabiles christiani
sub Sarracenis. Idem fecerunt duo archiepiscopi, unus Iacobitus et alter Nestorianus. Idem promiserunt facere illi.

10 Tunc frater Iordannus, secundus magister ordinis Predicatorum, naufragio submersit.

(Aegid. III, 104.) Anno Domini 1244, fratres Minores reliquerunt ecclesiam, quam fere
Leodii per quatuordecim annos inhabitaverant, et edificaverunt in loco qui dicitur Richer-
fons super rivum nominatum⁸ Mendocius; de qua ecclesia multo tempore ante fuerat dic-
tum a puero Bastiano nomine, postea heremita, qui dum in domo patris sui⁹ sederet ad
15 ignem sepe proferebat: 'Ecce adhuc cantabuntur in isto loco multe misse devote'. Muta-
verunt etiam¹⁰ iidem fratres fere per omnes civitates Alemanie et Francie domos suas, qui
in Colonia emerunt palatium Roberti episcopi Leodiensis, et ibi edificaverunt.

VITA ALBERTI EPISCOPI LEODIENSIS.

20 *Inter opera, quae Aegidius exscripsit et integra Gestis suis inseruit¹, non
ultimum obtinet locum liber de electione, exilio, morte Alberti episcopi Leodi-
ensis, fratris Henrici I. ducis Brabantiae, qui post obitum Radulphi episcopi
a. 1191, conventu Leodiensi dissentiente, ab eis qui partibus Brabantinis fave-
bant successor electus est, aliis quamvis paucis qui Balduino V. comiti
25 Hanoniae adhererent in Albertum Retestensem² concordantibus³. Re imperatori
diudicanda proposita, Henricus VI, quamquam antea Alberto Retestensi auxi-
lium promiserat, neutri assensum praebuit, sed Lotharium de Hochstaden epi-
scopum nominavit; Albertum vero Brabantinum, quippe qui contra imperatoris
iudicium ad papam appellavisset, ex finibus imperii expulsit⁴. Is a Wilhelmo
30 archiepiscopo Remensi benigne exceptus et mense Septembri a. 1192. in episco-
pum sacratus, paullo post, die 24. m. Novembris, haud procul a Remis —
non ignorante ut videtur imperatore⁵ — ab equitibus Teutonicis trucidatus
est. Cuius sceleris nefandissimi clamor per Lotharingiam perlatus hominum
animos contra imperatorem eo vehementius exacerbavit, quo splendidius inter
35 illius aevi principes clarebat illustris Brabantinoꝝ domus. Neque ita diu
post caedem familiaris, ni fallor, Alberti amicus gesta eius litteris mandavit;
cuius librum, qui genuinus hucusque nondum prodit, servavit sub titulo 'Vitae
Alberti'*

1) Codex Bruxellensis Nr. 723—727, membr. in fol., qui diversis sae-
40 culi XIII. manibus scripta continet⁶. Complectitur: a) fol. 1—114' Radulphi
tractatum de Levitico. — b) fol. 114'—125 Vitam s. Thomae Cantuarien-

a) Iacobitarum 1. b) granus 2. c) a. 2. d) e. R. 2. e) hoc 2. f) nosce 1; nosce 2. g) sanctus 2.
h) deest 2. i) enim 2.

1) a. 1236, Mal 18. secundum Albricum, l. l. 940. 7) Cf. Toeche, Kaiser Heinrich VI, p. 550 sq.
45 2) Montjole. 3) III, c. 47—69. 4) Réthel, 46— 5) Paucis eum descripsit Beihmann, Archiv VII, 597;
part. Ardennes. 5) Vita Alberti c. 2. 6) c. 5. VIII, 483.

sis archiepiscopi. Anno Domini 1170. In Anglia — — non est Deus. — c) fol. 120—137 *Vitam Alberti*. Incipit Vita domini Alberti Leodiensis episcopi. Radulpho Leodiensi episcopo successor eligitur — — morte turpissima a Deo iudice sunt condemnati. Explicet Vita domini Alberti Leodiensis episcopi. Nitidissime exarata est binis columnis trium scribarum manibus¹; quarta manus sed coaeva scripta diligentissime relegit et omissa in margine supplevit. — d) fol. 137—143 *Poema de superfluitate clericorum*. — e) fol. 143—146 *Poema de castitate virginum*. — Codicem V. Cl. Arndt a. 1865. Bruzellis accuratissime in usus nostros vertit; postea eundem summa cum liberalitate Berolinum transmissum ipse iterum evolvi.

2) Cum recensione in 1. asservata non semper congruit Aegidii liber. Scripserunt pag. 368—426 duo eius amanuenses², qui levissime ac parum diligenter exarantes narrationem foedissimis deturpaverunt mendis. Accedit, quod multoties vel ordo verborum perturbatus est vel ipsa verba prorsus mutata sunt, id quod procul dubio eo consilio factum est, ut sermo proprio quodam colore insignis planior feret lectuque facilius. Quae num Aegidius suo arbitrio mutaverit, an, quod maluerim, iam in fonte eius legerentur, diiudicari nequit. Contra occurrunt alia eaque haud pauca, quae, cum longiora videntur, certe ab ipso Aegidio vel brevius reddita vel omnino omissa sunt. Quae re recensionibus 1. et 2. accuratius inter se comparatis dubium esse non potest, quin re vera 1. vetustiore et genuinam operis formam exhibeat, textus Aegidii corruptus et detruncatus sit. Nihilominus invenies etiam apud Aegidium locos, ubi hic meliorem praebet lectionem quam 1; sunt tamen rari et non nisi levioris momenti. In adornanda ergo editione quam accuratissime 1. exprimendum duxi; variam Aegidii lectionem infra adnotavi, omissis tamen eis quae aperte amanuensium menda agnoscas quaeque in ordine verborum audacius peccata sunt. Capita secundum litteras rubricatas institui. — Ex Aegidio fluxit

2) fragmentum Vitae, quod codex Bruzellensts Nr. 9742, membr. in fol., qui Vitas sanctorum continet³, in duobus ultimis foliis sub rubro: De Alberto episcopo Leodiensi qui Remis martirizatus fuit, manu saec. XV. exaratum servavit. Est tamen non nisi breve excerptum et nullius pretii.

Haec igitur Alberti episcopi gesta, quae unus qui exstat integer codex *Vitam Alberti* significat, num recte sub hoc nomine in lucem proferantur, valde dubitari potest. Opus accuratius inspicientibus luculenter apparebit, veram Vitae formam minime esse servatam. Gesta Alberti tantummodo inde ab electione enarrantur, de anteriore vita auctor ne tantillum quidem curat. Accedit, quod initium prorsus deesse videtur. Verbis: Radulpho Leodiensi episcopo successor eligitur Albertus lector protinus in medias res inducitur. Quin etiam uno loco manifeste auctor ad antecedentia quae iam desiderantur recurrit. In secundo enim capite, ubi Matthaei comitis Bolontensis mentionem facit, addit: Qui ante Albemarle⁴ fuit, ut superius dictum est, interfectus. Nusquam antea autem neque de Matthaео Bolontensi neque de Albemarla oratio fuit. Mors vero Matthaei paullulum post captionem Albemarlac ante oppidum Driencourt a. 1173. accidit⁵. Porro integrum finem libri nobis exstare, non ita certe affirmaverim, cum etiam ea quae Aegidius III, c. 70, post obitum Alberti de contentione inter Simonem et Albertum de Cuc orta affert ex eodem fonte ac ante-

1) Prima manus fol. 114 (initium Vitae Thomae) (p. 406) inter se coniungit. Cf. supra in praefatione — 123; secunda fol. 124—132; tertia fol. 132' usque ad finem codicis. Cf. tab. I. 2) Quae hi male ab Amiens ad occidentem. 3) Cf. Archiv VIII, 531. 4) Auctore ad finem codicis. Cf. tab. I. 5) Cf. quae scripserunt, ea tertius scriptor in pagina vacua relicta adnotavi ad calcem c. 2.

cedentia fluxisse, narrationis color suadet¹. Qua re Vitam nostram non nisi fragmentum esse maioris alicuius operis, quod certe de anterioribus, fortasse etiam de sequentibus Leodiensium episcopis egerit, iure conficere mihi videor. Cuius tamen operis cum alibi nulla prorsus vestigia exsistent necnon Vita Alberti tanquam nucleus totius libri mox separatim desumpta ac asservata et lecta sit, titulum quem codex Bruzellensis praebet servare placuit.

Auctorem Alberto admodum familiarem Remis cum eo praesentem fuisse, ostendit accuratissima de extremis Alberti diebus narratio. Etiam levissima quae Remis acciderunt refert. Situm urbis, portas et vias, ecclesias in quibus Albertus divina celebravit tanquam testis oculatus describit². Quid cives de exule confabulati sint, quis fuerit qui pecuniam mutuo dedisset vel equum prae-buisset, bene comperta habet³. Quid Albertus singulis diebus, immo quid uniuscuiusque fere diei horis egerit, uberrime exponit. De miraculis, quae paullo post mortem evenerunt, a civibus Remensibus se certiore factum esse, immo ipsam feminam sanatae se vidisse, profitetur. Erat femina, ait⁴, Remis nota . . . Haec primo sabbato post mortem eius veniens et orans ad sepulchrum eius est sanata et omni incommodo liberata. Ipsam liberatam et letantem vidit qui haec scripsit et de longo eius morbo audivit testimonium eorum qui multi eam viderant hoc incommodo diu laborantem. Quibus causis permotus iam Chapeavillius coniecit, fortasse unum de Alberti sociis libellum conscripsisse⁵. Quae coniectura, si quid video, arctioribus lineis circumscribi potest.

Inter paucos illos qui episcopum, cum ab omnibus fere derelictus Remis moraretur, comitabantur, prae aliis eminent Werricus abbas Lobbiensis⁶. Is 'per omne tempus exilii' cum Alberto vivebat⁷, qui eius prudentia et consilio in omnibus suis rebus ordinandis libentissime utebatur. Quaecumque igitur inter Albertum et Werricum domestica et secreta acta sunt, tam accurate in Vita enarrantur, ut vix sit quod moneam, solum abbatem scriptori haec in calanum dare potuisse. Quid quotidie locuti sint quidve in spe et angustia positi doluerint, fusius narratur⁸. Quas litteras Albertus per abbatem fratri suo Henrico scribi fecit quaeque postea per nuntium abbatis duci transmissae sunt, easdem auctor lectoribus proposuit⁹. Quando abbas iam ante exilium episcopi Remos venerit, quid ibi cum Alberto egerit, cur Romam migrantem de suis propriis rebus gravare noluerit, accurate traditur¹⁰. Et abbas modeste post alios nominatur, e. gr. cf. c. 38: Erant autem quatuor in capella, sacerdos

35 1) E. gr. cf. Quibus actis, de electione Leodiensium cepit agitari inter principes et duces stirpis huius (i. e. Brabantinae; vid. Vit. Alberti c. 47). Propter hoc ceperunt inter se discordare qui prius inter se concordabant. — . . . ad hoc opus tanti ministerii huius esse minus aptus videbatur. — . . . pro ducatu Lotharingie, quem tenebat. Quem ducatum tenuerant parentes Henrici ducis Ardenne, qui, licet dux dicitur, nihil tamen ducis habet, sed ex re quam tenebant etc. — . . . condita die in ecclesia Leodiensi concilium multum factis congregari et sic demum post multas sollicitationes etc. — . . . ad sedem apostolicam appellaverant in conspectu principis; cui principis haec appellatio . . . Tales verborum repetitiones in quavis fere Vita Alberti pagina invenies. Cf. etiam: Memoria dulcis eius cognati, qui Remis fuit ordinatus episcopus et occisus, cum Vita Alberti c. 19. 22. 31. 38 et saepius. Dux

Brabantiae ut in Vita Alberti dux Lotharingiae praedicatur. — iam alios ante me hanc orationis similitudinem animadvertisse, fortasse ex eo concludas, quod Miraeus, cum Vitam Alberti ex codice Aegidii depromeret, a. 70, tanquam ultimum Vitae capitulum edidit. 2) a. 23. 24. 26. 34. 38 sqq. 3) 21. 25. 27. 32 etc. 4) a. 43. 5) Chapeavill. II, 136; Vitam Alberti episcopi, quam suis scriptis inserit Aegidius Aureoecallis, scripsit familiaris et domesticus ipsius episcopi, scribit enim particularia et privata, quibus ipse interfuit . . . Fuerunt vero de familia eius tres canonici Leodienses, Sigerus, Ethas de Busto castello et Thomas Morbeensis cum quodam Gerardo canonico d. Joannis evangelistae, unde certissime est, unum eorum scripsisse, aut unum vel omnes ut scriberetur curasse et dictasse. 6) Sedit a. 1181—1204; cf. Gall. christ. III, 67. 7) c. 28. 8) c. 28 sqq. 9) a. 29. 30. 10) c. 13.

Gerardus qui cantabat, clericus alter qui cantanti respondens serviebat, dominus et pius Albertus episcopus et quartus abbas Lobbiensis . . . Episcopus ergo altari proximus orans existebat, abbas ultimo loco ab ipso, eo invito, se tenebat. Tantam enim reverentiam abbas humilis episcopo exuli semper exhibebat . . . Hora ergo missae, qua pax episcopo a sacerdote est transmissa, dulcis episcopus accurrens citior ad abbatem, ore suo reddidit ei pacem Dei, hoc ultimo dono suo ditans eum quem plurimum diligebat. *Dein excusatur abbas, cur ipso mortis die Albertum non ante portas comitatus sit¹. Paullo post de anulo quodam sermo est, quem abbas olim Alberto dono dederit quemque post eandem receptum tam non nisi in missa adhibeat². Quis quaequo nisi abbas talia cum posterioribus communicare potuerit? Et quamquam abbas unoquoque fere capitulo occurrit, tamen nomen eius ne semel quidem indicatur, id quod eo magis mireris, quo accuratius auctor de nomine, origine, ordine aliorum Alberti sociorum lectores certiores fecit³. Etiam de monasterio Lobbiensi fusius agitur, de damnis scilicet, quae a comite Hanoniensi perpressum sit, de donis abbati a Coelestino papa oblatis⁴, ita ut fortasse hic illic suspicaveris, num vera sint quae narrentur an in favorem Lobbiensium excogitata⁵. Quid multis? Tantis talibusque causis adductus persuasum tibi habeas velim, neminem nisi abbatem Lobbiensem vitam nostram vel ipsum scripsisse vel eum scribendam curasse ac scriptori materiam suppeditasse.*

Si denique quaeris, quomodo auctor tam intima consuetudine cum Alberto coniunctus munere rerum scribendarum functus sit, eum potius laudatorem egisse quam severum rerum censorem, vix negabis. Multus est in laudandis virtutibus eius; e contra odit omnes quicumque imperatori vel comiti Hanoniensi adhaerebant; quin etiam Henricum ducem Brabantiae vehementer perstringit, quia rem fratris parum diligenter egisset⁶. Vix tamen, quod videam, narrationem in favorem Alberti prorsus adulteravit⁷. Res quibus ipse non praesens fuit quaeque multo ante gestae sunt minus accurate compertas habet; e. gr. in enarranda electione errores commisit⁸, de itinere Alberti ad curiam Romanam suscepto fabulas quas ab aliis accepit tradidit⁹. Sed egregius est in rerum dispositione. Quaequae et a comite Hanoniensi et a duce Brabantiae factae sunt, ut electionem in suam quisque utilitatem verteret, et quibus de causis imperator utriusque clientem reieccisset, tanta arte uno sub conspectu oculis subiecit, ut haec ex parte nemini cedat. Dolores denique et pericula Alberti eiusque vitam Remis gestam vividis coloribus pinxit. Natione Francogallus est, quod ex odio contra Teutonicos evidentissime patet¹⁰. E veteribus legit Ver-

1) c. 38: Abbas autem accepit ab eo licentiam sanguinem minuendi etc.; c. 44: Abbas autem Lobbiensis orbatus lumine domini sui tibi tam locundo, doloris acerbi magnitudine fera est oppressus. Nec erat et grata eius cura . . . Cum et diceretur: Bene tibi fecit Deus, quia cum illo non existi; se ipsum enim pariter occidissent crudeles Allemanni . . . non satis grate audiebat verbum istud, immo vero lugens respondebat: Si, inquit, michi mori contigisset eum viro illo innocente, innocenti mori innocens ferè eum eo meruisse etc. Cf. c. 39. 2) c. 44. 3) Sunt vero hi: Walterus de Chauheit, archidiaconus Leodiensis (c. 9); Thomas Merbientis, canonicus Sancti Lamberti (c. 9); magister Gerardus, Leodiensis canonicus et decanus in ecclesia sancti Iohannis evangeliste in insula Leodiensi (c. 23); Sigerus canonicus Leodiensis et miles eius Oliverus (c. 39); Helyas de

Bullo castello, canonicus Sancti Lamberti. 4) c. 11. 12. Memoratur etiam (c. 13), abbatem Lobbiensem vicarium esse episcopi Leodiensis; cf. Gesta abb. Lobbiensium c. 1, SS. XXI, 368. 5) Cf. narra- 40 tunculam de mitra abbati Lobbiensi per Coelestinum papam transmissa (c. 12). 6) c. 3. 6. 28. 7) De uno loco (c. 5) hoc monast. Toeche, K. Heinrich VI. p. 225. 8) c. 3 sqq. 9) c. 7 sqq. Cf. etiam quae adnotavi ad finem c. 10. 10) E. gr. cf. 9: 45 violentia eius (scil. imperatoris) et obstinatio, quo more Theutonici facile non sedantur; c. 39: Quo ergo lro tam atroces, qui Teutonici furores ita graes, ita pertinaces istos exagitant Allemanni. Inieciis in se corbis elamet et doleat infantiam suam infamis Alemannia, quae tibi magis tales enu- tripti Alemanni.

gilium¹; laudat quoque cantum Orphei² et virtutem Caii Iulii Caesaris³. Lingua Latina usitur sine ulla difficultate, sed sermoni proprium quiddam et singulare inest. Pronomina ei et sibi plerumque sine discrimine adhibet. Ordinem verborum miro modo instituit, praecipue similia cum similibus coniungit, e. gr. cf. c. 3: inspiratum aspirare; *ibid.*: cui contradictum contradictione crudeli; c. 4: funestam fabricam fabricare; c. 13: gratis gratiam . . . timore absoluto absolute; c. 9: una concordia canonica conclamantis; c. 14: sonum quo insonuit; *ibid.*: approbant approbatum et reprobant reprobatum; c. 18: Traiectum se traiecit.

¹⁰ E posterioribus Vita Alberti praeter Aegidium nemini ad manus fuisse videtur. Cum a. 1612. corpus Alberti magna cum solemnitate Remis e terra elevatum et Bruxellas translatum esset, iussu atque auspiciis Alberti Austriae archiducis Auberus Miraeus Vitam 'ex manuscriptis chronicis Aegidii depromptam' separatim publici iuris fecit⁴. Eodem anno versio Hispanica vulgata est⁵. Integer vero textus hucusque nondum luci datus hic primum prodit, quem omnibus patriae historiae amicis acceptam gratamque fore confido.

Ioh. Heller.

INCIPIT VITA DOMINI ALBERTI LEODIENSIS EPISCOPI

1. Radulpho Leodiensi episcopo successor eligitur Albertus^a Leodiensis archidiaconus, frater Henrici^b Lothoringie^c ducis.^{**} Cuius electioni cum ceteri omnes archidiaconi, clerus²⁰ et populus civitatis et principes terre consentirent, solus Balduinus^d comes Hayonensis^e contradicit. Hic est qui Namucensem comitatum violenter extorserat^f avunculo suo Henrico, comiti Namucensi nobilissimo, iam seni et oculis caligantibus ceco.

2. Ad electionis ergo diem prefixam venerat comes Balduinus, militum frequentia magna constipatus¹⁰, et ceteris Albertum, fratrem ducis, eligentibus, ipse Albertum eligebat²⁵, fratrem comitis Reiteste¹¹, cognatum suum, ecclesie Leodiensis archidiaconum et maiorem prepositum, hominem stolidum et illiteratum¹², cui patrum gratie preter genus erat. Hic ergo Albertus cum paucis canonicis familiaribus suis³ et comite Balduino se aversum³⁰ opponit electo Leodiensi Alberto, qui magnis gratiarum titulis longe clarus superabat alti sui generis dignitatem. Electione confirmata eius, iam recesserat cum suis confusus³ comes Balduinus, et post electionem considerat ad mensam novus electus et³⁵ dux³, frater eius, cum amicis suis leti et iocundi: cum subito super mensam vultus tristis venit, dicens, decessisse in Apulia Philippum archiepiscopum Coloniensem¹³, qui affectu magno ducem Henricum et Albertum, fratrem eius, unice diligebat. In quo spes unica ipais erat, per quem gratiam electionis³ huius³ confirmande optinerent apud imperatorem Henricum, qui Henrico duci non satis animo clarus erat aut benignus. Quo audito, dux Henricus omnibus

^a) *Aeg. add. in marg.*: primus.

^{**}) *Aeg. in marg.*: LXIII^m Leodiensis episcopus.

a) decem 2. b) H. comes 2. c) a. A. 2. d) Reiteste 2. e) adversum 2. f) confectionis 2.

1) c. 25. 2) c. 9. 3) c. 39. 4) Vita s. Alberti cardinalis, episcopi Leodiensis et martyris, ex manuscriptis chronicis Aegidii Leodiensis, Aureae-vallis monachi, primum deprompta et auctario ex variis scriptoribus sumpto illustrata, studio et cura Auberti Miraei Bruxellensis, s. Th. licentiatii et canonici Antwerp. Antverpiae apud Davidem Martinum 1612.
5) Laudatur 'Nouvelle Biographie universelle' t. 333: 'Vida de S. Alberto, cardinal del título de Sancti-Cruz, obispo de Lieja y martyr, trad. en castellano por Andrea de Soto, Brussellas, 1613. in 8°.
6) primi. 7) l. e. Brabantias. 8) quintus.
9) Cf. Ficker, Reichsfürstenstand p. 107 sqq.; Toeche,

K. Heinrich VI. p. 99 sqq. 10) Neque minus venerat cum armatorum manu Henricus dux Brabantias, cf. Gisleberti Gest. com. Hanon. SS. XXI, 573, 578; Lamb. Parv. SS. XVI, 650; Chron. Reg. Col. SS. XVII, 801. 11) l. e. Manassis de Reiset (Réthel, départ Ardennes), cuius mater Beatrix, filia Godefridi comitis Namurcensis, erat soror Alisiae, matris Balduini V. De quarum genealogia cf. Gisleb. l. l. p. 607 sq.; Albricum, SS. XXIII, 851 sq. 12) *Vir maturior sed pusillanimitas* secundum Gislebertum l. l. p. 573. 13) d. 13. Aug.; sepultus est Coloniae d. 26. Sept.; cf. Ann. S. Gereon. Col. SS. XVI, 234.

omissis cum avunculo suo Henrico¹, duce de Lembore, Coloniam properavit ad electionem Brunonis, cognati et amici sui². Et ecce alius nuntius primo atrocior in Colonia adhuc
 1191. consistentis Henrici ducis aures et animos verberavit, dicens, in Syria decessisse Philippum³
 Jan. 1. nobilem Flandrensem comitem, sibi constantia magna amicissimum. Quo audito, dux est animo consternatus, et omnes amici⁴ eius cum eo, et intremuerunt⁵ renes eius, quia contra omnes adversantes sibi Philippi comitis amicitia tutus erat atque potens. Habebat autem uxorem comitis Philippi neptem⁶, filiam Mathet comitis Boloniensis, qui fuit frater Philippi Flandrensi comitis, qui⁷ ante Albemarle fuit, ut superius dictum est, interfectus. Festinus ergo exiit a Colonia dux Henricus et magnis itineribus contendit in Flandrias⁸ ad relictam Philippi comitis reginam⁹ comitissam¹⁰. Regina enim dicebatur, quia filia regis¹¹ erat et pro fratre suo¹² minus firmo regnum patris sui tenerat in Hispaniis. Ad hanc ergo venit festinus dux Henricus, ut dotem eius confirmaret et ipse sibi pro uxore sua Flandrias occuparet. Antequam dux audisset, audierat de morte Philippi comitis Hayonensium comes Balduinus¹³, qui et ipse uxorem habebat Margaretam comitissam, sororem comitis Philippi. Non somnians ergo sibi, sed pervigil sibi¹⁴ comes Balduinus, de terra sua secum raptis¹⁵ equitum peditumque copiis, simulque ducens heredem terre Flandrensi comitissam Margaretam, celeriter occupat¹⁶ omnem terram usque ad Scalden fluvium, antequam dux Henricus exisset a Colonia. Aldenarde¹⁷ nobili castello in insula Scaldi sito [occupato¹⁸] ceterisque castellis et oppidis eidem flumini¹⁹ ultra ipsum proximis, ad Yprenses²⁰ Brugiosque²¹ mittit et Gandavos, ut se et heredem recipiant comitissam Margaretam. Receptusque est²² ergo ab Yprensibus et Brugiis, ope Brugiensis prepositi²³, magnanimi viri, qui ex concubina filius fuit Theoderici, quondam nobilissimi Flandrie comitis²⁴, et a fratre suo Philippo multis ecclesiasticis dignitatibus fuerat honoratus. Gandensibus et Menalpiis²⁵ primo consilium fuit, ut non reciperent comitem Balduinum, magis faventes Henrico Lothoringie duci, sicut et multi Flandrensi, qui receperant eum magis metu presentie eius²⁶ quam favore, qui cum exercitu multo insperatus incubuerat eis, ducis exercitu¹ longius adhuc se agente. Celeritate et instantia magna rerum²⁷ pro se gerendarum ultimo a Gandavis et ceteris omnibus est receptus. Ita comiti Philippo in Syria decedenti comes Hayonensis Balduinus successit in Flandrensi comitatu cum uxore sua Margareta comitissa; et post multas similtates inter se et Henricum ducem, cui¹ non potuit dux prevalere, et
 Dec. inter ipsum comitem Balduinum et Philippum²⁸ regem Francorum nuper a Syria regressum, tandem ab ipso rege Flandrensem obtinuit principatum²⁹, quinque milibus argenti
 1192. marcis eidem regi datis pro ingressu sui principatus³⁰.³¹ Henricus dux confusus et conatibus suis omnibus sic frustratus, omnium inanis et vacuus, in terram suam a Flandriis est regressus.

3. Inter hec claudicat³² et vacillat opus omne, quod agendum erat de electione confirmanda apud imperatorem Alberti Leodiensis electi, dum dux, frater eius, omnia postponens, unico labore contendit atque vano pro obtinendo Flandrie comitatu. Comes Balduinus, qui superior in omnibus erat, in auro et³³ argento militiaque parata sibi semper simulque prudentia et providentia consilii³⁴que³⁵ et animi magnitudine ad omnia strenue peragenda,³⁶ inter contentiones atque belli motus magni pro Flandrie principatu nichilominus aliud ei

a) deest 2. b) trem. 2. c) Flandriam 2. d) occupavit 2. e) occupato supplet Miraeus, occupatis Chapeau; simile verbum procul dubio hic omisium esse patet. f) eiusdem fluminis 2. g) Yprenses eod. h) Burg saepius 2. l) exercitum 2. k) C. m. et l. r. 2. l) e. d. n. p. 2. m) quoque — principatus desunt 2. n) claudicabat et vacillabat in rasura 2. o) alius 2. p) lquo in ras. manu correctoris 1.

1) tertio; cuius soror Margaretha erat mater Henrici I. ducis Brabantiae. 2) Erat filius Adolphi IV. comitis Bergensis. 3) Cf. Sigeb. cont. Aquilinct. a. 1191, SS. VI, 427. 4) Mathildem. 5) l. e. Mattheus Boloniensis, qui a. 1173, non multo post captivum Albemarle castrum (Aumale ab Amiens ad occidentem) ante Driencourt (arrond. Péronne) interfectus est, testibus Gisleb. SS. XXI, 523; Roberto de Monte, SS. VI, 522. De hoc loco cf. praefationem p. 136. 6) Mathildem. 7) Alphonsus I. regis Portugaliae. 8) Saacio. 9) Cui Gislebertus festinum cursorem ex Italia miserat; cf. Gislebert.

p. 574. 10) Audenaarden. 11) Godefridi clericus, Sanctae Mariae in Brugia prepositus et Cameracensis ecclesiae canonicus, ipsius comitis (scil. Balduini) fratris, sed non germani, mentionem fecit Gislebertus p. 601 ad a. 1195. 12) Rex a. 1128—1168. 13) l. e. Menapii, qui pagum Mempsicum (a Gent inter meridiem et occidentem) habitabant. 14) II. Augustum. 15) In 7. ebdomada ante pascha (15.—21. Febr.) in urbe Peronna; Sigeb. contin. Aquic. a. 1192, SS. VI, 428. 16) Cf. Gislebert. 55 p. 580. Toeche, K. Heinrich VI. p. 225.

grave ducit bellum sine armis, ut electionem Alberti, fratris sui^a, casset et evacuet. Ad omnia ergo que volebat peragenda non laboribus, non expensis parcens, Albertum, fratrem comitis Relteste, suum sibi electum, cum suffragiis auri et argenti multi^b ad imperatorem mittit, quem necdum audierat redisse ab Italia. Henricus imperator in Italia ipsum Albertum ad se venientem suscepit honorifice^c. Idem enim Albertus imperatricis^d patruus erat. Hoc uno titulo de imperatoris gratia ipse Albertus presumebat et sequaces eius. Ceterum Henricus imperator aliud intendebat. Videbat enim hominem vanum, rudem et indoctum, nullo, sicut iam didicerat, electionis iuste privilegio inspiratum aspirare ad honorem tantum, cui omnia preter genus contraibant. Celans tamen mentem suam, imperator Alberto factus erat et locundus et tacitus sibi letus erat, quod per eum occasio sibi data erat refellendi electionem Alberti Lovaniensis, cui pro fratre suo duce hunc honorem invadebat. Fuit enim tempus, dum adhuc vivens pater eius Fredericus imperator in Italia moraretur^e, ut ipse qui rex erat, patre imperante, Leodium veniret ad auxiliandum Balduino comiti pro comitatu Namucensi, quem nuper occupaverat. Dux Henricus Henrici comitis Namucensis partes invadens^f et infestus erat comiti Balduino, ex eo tempore quo Lembecam^g oppidum conatus est communire comes Balduinus. Igitur^h cum Henrico rege venit Leodium comes Balduinus. Adhuc autemⁱ vivente patre suo duce^j Godofrido^k, dux Henricus, adhuc juvenis, venit Leodium ad Henricum regem, ostentatione multa secum ducens armatum validum equitatum usque ad trecentos, sicut fuit estimatum, magnoque supercilio sese egit^l in curia ante faciem regis contra comitem Balduinum, cum juveni regi dux juvenis sciret esse grave quod agebat. Comes autem, sed nec ipse rex in ea civitate paucis equitum presidiiis erant tuti; nec poterat rex pene solus hanc insolentiam ducis cohibere. In iras ergo magnas juvenis rex accensus tulit invitus, quod ferendum sibi non putavit, quando venit in eandem^m civitatem. Qua egressusⁿ, iram secum duxit et nutrit^o usque ad diem hanc, qua vidit sibi tempus aspirare, quo respondeat eius ira veterne ducis insolentie. Respondet ergo Alberti rebus et transmissis ad se postulatis pro eo comitis Balduini, ut redeant in regnum Theutonicum, sicut et ipse disponit, sese eodem citius^p reversurum. Ibi sese auditurum de causa electionis^q Leodiensis et se responsurum iuxta merita rerum et causarum. Quibus^r diebus imperatori ab^s Italia redeunti^t occurrunt inter Alpes et^u legati Lovaniensis Alberti, et ipsos simul imperator lepide suscipit^v et benigne, vultu mentem celans, et eodem responso quo primos remittit eos, spe gratie sue, que non erat, animatos. Utrique vero parti diem dicit circa Kalendas Februarii^w. Henricus autem dux languidus erat ac remissus ad auxiliandum fratri suo Alberto, electo Leodiensi, ex eo quo audivit de morte comitis Philippi, quando bellum non necessarium^x, sed funestum sibi insumpsit contra comitem Balduinum pro Flandrie comitatu. Quibus^y rebus electio fratris sui omnino data est in signum, cui contradictum^z contradictione crudeli usque ad mortem eiusdem electi. Nam si primis diebus electionis eius misisset dux pro electo fratre suo et electus pro se ipso ad deliniendum imperatorem in Italia magnis rebus occupatum, antequam aliud consilium de Leodiensi episcopatu concessisset, a gratia eius repulsi non fuissent.

40 4. Erat autem in exercitu imperatoris vir strenuus in re militari, comes^a de Horestat^b. Hic acceptus erat imperatori^c pro servitio suo, quo ei servierat sedulus in expeditione Apulie et Calabrie, et de consiliis princeps erat primus. Huius comiti frater erat Lotharius, vir

a) multis 2. b) moraretur 1. c) Igitur - Balduinus dec. 2. d) eum 2. e) decet 2. f) eam 2. g) regr. 2. h) viri in ras. manu correctoris 1. i) tuius 1. j) His 2. k) de 2. l) revertens 2. m) suscepit 2. n) ita 45 manu correctoris in marg. 1. o) est in ras. 2. p) Hostat adp. 2. q) imperium 1.

1) i. e. ducis Brabantie (sui pro eius posito). De hac confusione in adhibendis pronomibus vid. præfationem p. 139. 2) Errat auctor; neque enim Albertum, sed Gislebertum clericum miserat Balduinus, qui imperatorem circa d. 20. Sept. apud Reate invenit (cf. Gisleb. p. 375). Albertum demum circa natale Domini apud Hagenovam in curia imperatoris fuisse, traditur (Gisleb. p. 377). 3) Constantiæ, quæ erat filia Rogeri regis Siciliae et Beatricis Relesensis. 4) Turbavit tempora noster; etenim

Fridericus post mensem Iunium a. 1186. nunquam in Italiam venit. Sequentia autem de Henrico enarrata a. 1189. contigisse, satis constat. 5) Lembecq. arrond. Bruxelles, cant. Hal. — Ad rem cf. Gislebert. p. 534. 6) Minimo; Godofridus iam a. 1186, Sept. 21. mortuus erat. 7) Idem refert Gislebertus p. 365. 8) iam d. 13. Ian. a. 1192. curia Wormatiæ celebrata est. Vid. Gisleb. p. 377 sq. Chron. Reg. Col. a. 1192, SS. XVH, 602. 9) Theodericus de Hochstaden.

1189.
Jan.1191.
Dec.

magnus eatenus atque dives, peditus ecclesiasticis multis dignitatibus¹ et ambiens in summas ecclesie dignitates, et honores primos animo cupido suspirabat. Sciensque ex huius temporis experimentis manifestis ad hoc amplius valere suffragia auri et argenti, in auro et argento spem posuerat suam multam². Propter quod sibi conflaverat auri et argenti summam multam, quibus animos hominum sibi adversantes expugnaret et expugnatos³ suis votis cogeret obedire. Comes ergo, frater eius, cum⁴ vidit ad curiam Albertum de⁵ Reistet⁶ et legatos Alberti Lovaniensis et imperatorem adhuc dubium istis et illis dubia respondisse preter diem certam fixam, hac occasione accepta, conandum⁷ sibi⁸ pro fratre suo ratus, furari sibi⁹ cepit rerum causas et momenta. Et accedens ad principem, obsedit eius aures et incurSAT, nunc blandis, nunc promissis omnibusque modis quibus sibi¹⁰ possit eius aures captas inclinare. Inter cetera¹¹ pretendit invidiam facti, quo se Leodii dudum extulerat contra eum dux Henricus; et in¹² expeditione Apulie et Calabriae ab ipso clementer evocatus, primo ac deinde multis diebus fortiter citatus ut veniret, neque¹³ eius clementia neque reverentia maiestatis eius est inductus ut veniret, sed contempsit et clementiam eius et virtutem. In regno Theutonico duci et electo, fratri eius, altum genus¹⁴ esse, potens et superbum. Si Albertus, frater ducis, Leodiensem episcopatum obtinuerit¹⁵, duplicatas esse vires ducis contra ipsum, cui se obiecit, cui contradicit obedire. A facie ducis et superbi generis eius imperatori iam nichil esse tutum ultra Mosellam fluvium. Albertum autem¹⁶ de¹⁷ Reistet hominem nullum esse, qui debeat hominibus superponi. Sibi esse fratrem genere, scientia, moribus et etate firmum, sicut et ipse noverat imperator.¹⁸ Cuius fidem sicut suam et affectum eius sicut suum¹⁹ et ipse poterat experiri erga se benignus imperator. Imperatori ergo cum suspectum sit et nocivum, si optineret²⁰ episcopatum Albertus Lovaniensis, et sit indecens et obscurum ipsi, si obtineat Albertus de²¹ Reistet. Dignum ducat et honestum atque sibi²² tutum benignus imperator, ut, utroque relecto a vanis et noxiis spebus²³ suis, Lothario fratri suo gratie sue radios expandat bene sibi consultus imperator.²⁴ Cetera comes callidus sub ascella²⁵ mulcens eum, cupido eius submurmurat auri.

1192,
Jan. 13.

5. Venit ergo dies, et concurrunt ad curiam ambe partes. Henricus dux Lothoringie²⁶, frater electi Lovaniensis, et Henricus dux de Lemborc, eorum avunculus, prope curiam accesserunt; neque in curiam²⁷ venire²⁸ satis tutum erat eis, sed per internuntios pro se et pro electo agebatur apud imperatorem, ut eius gratiam obtinerent. Callidus imperator²⁹ omnia librans, libra dubia partibus³⁰ aversis³¹ respondebat. Venit ergo ante eum Albertus de³² Reistet, maior prepositus et archidiaconus, quatuor aut quinque secum habens canonicos Sancti Lamberti, fautores partis sue, que pene nulla erat. Venit et stetit ante principem plenus bone spei. Venit et Albertus Lovaniensis cum archidiaconibus et clero Sancti Lamberti usque ad³³ 40 et amplius, tanto numero et ampliori sua dignitate atque honestate et³⁴ cause merito longe potiori³⁵, si principi causa potior placuisset. Interim³⁶ dum hinc et inde allegationes proponuntur atque ventilantur inter partes³⁷, Giesque unus post alterum a principe callido quasi ad cognoscendam causam et validius examinandam partibus indicuntur, comes de Horestat³⁸ pro fratre suo Lothario, Bonnensi³⁹ preposito, non cessat funestam fabricam fabricare cum principe sibi concordante. Ad tegendum⁴⁰ ergo commercium operis⁴¹ tenebrosi, tribus milibus marcarum a Bonniensi preposito clam acceptis, imperator in curia generali constituit eum sibi archicancellarium regni sui citra Alpes⁴², in proximo facturum, ut eum investiat regalibus Leodiensis episcopatus. Quod opus in publico factum et secretum in brevi revelandum non latuit Albertum de⁴³ Reistet, vidensque deluquum se a principe per anfractus inanes⁴⁴ sese detinente cum suis, statim venit ad Albertum Lovaniensem et eius⁴⁵ electioni cum suis concordem sese reddit, iurans et obtestans, se nunquam ab⁴⁶ eo⁴⁷ dein-

a) decet 2. b) expugnantes 1. c) ut 2. d) Reisterie scriptus 2. e) manu correctoris superior. f) decet 2.
 g) Interes 2. h) neque + veniret omis. 2. i) obtineret 2. j) vera 2. k) optinet 1; obtineret 2. l) tibi 1.
 m) rebus 2. n) curia 2. o) partis 1. p) adversis 2. q) prior 2. r) Inter hinc dum hinc inter partes 2.
 s) Honestat 1. t) Bonnesi 1. u) tegendum 2. v) in annum 1; in annum 2. 54

1) Erat praepositus Bonnensis et canonicus S. Lamberti Leodiensis. 2) i. e. axilla; achsel. 3) Errat auctor; nam Henricum ducem Brabantiae ad curiam accedere non ausum esse, expresse testatur Gislebertus p. 578. 4) Aperius error; nimirum non archicancellarium, sed cancellarium eum fecit. Cf. Gislebert. p. 578: cancellarium suam, quo tunc vacabat, et vendidit; qua de re vid. Toeche, K. Heinrich VI. p. 224 n. 3; Stumpf, Reichskanzler p. 414. 55

ceps recessurum. Concordes ergo veniunt¹ ante principem; Albertus de² Reiset, Leodien-¹¹⁹²
 sis ecclesie maior prepositus et archidiaconus, Albertum Lovaniensem ex parte sua, qui in
 electione³ primam vocem habet, ex parte archidiaconorum et totius ecclesie Leodiensis in
 unam et eandem vocem una concordia canonica conclamantis presentat et cum omnibus
 flexo genu postulat, ut, sicut iustum est et equum, electo suo presenti gratia eius extendat
 clementie sue manum et recipiat et investiat, sicut decet, dono regalium Leodiensis episco-
 patus. Respondit turbidus imperator, id non esse iustum, neque sibi equum nec imperio suo
 dignum esse; iuris esse⁴ sui et honoris imperii sui et hoc a patre suo accepisse, divo me-
 morie imperatore Frederico, ut in omnibus ecclesiis regni⁵ sui, que ad eius donum spec-
 tant, si partes sunt invente in electione celebranda, omnibus partibus in electione dissiden-
 tibus electionis vocem et meritum prorsus expirare, et penes se esse ius omne et omnem
 potestatem, ut ipse cui voluerit extendat manum suam, et a se ipso eligendum et investiendum
 quem dignum ipse censuerit. Etsi iam nunc tandem dicant, non esse sibi partes, sese⁶
 concordem inveniri: nihilominus partem suam dicit prevalere, quia, etsi non iam sint, fue-
 runt tamen partes inter eos⁷, et inter partes eorum dissidentes⁸ sese iam velle et⁹ decere¹⁰
 interponere partes suas. Clerus Leodiensis cum allegare contra conaretur, non fuisse
 partes, cum quatuor aut quinque in ecclesia nullum¹¹ dignitatis officium¹² habentes nullaque
 nisi ratione, sed sola ducti levitate quam correxerint, — cum inquam ita pauci canonici se
 obiecerint contra canonicos quinquaginta quinque et ecclesie summos viros, abrupit eorum
 rationes omnes violentus¹³ imperator et Lotharium Bonniensem prepositum electum sibi
 designat et investit regalibus Leodiensis episcopatus, quem tridie¹⁴ designaverat archican-
 cellarium regni Theutonici. Quem honorem archicancellarie, sicut erat conductum inter
 eos, palam ipse resignat in manum¹⁵ principis. Huic facto tam atroci instanter contradicit
 Leodiensium clerus omnis qui astabat, et electus eorum Albertus Lovaniensis electionem
 suam canonicam esse constantia magna affirmans coram ipso imperatore, et declamat in-
 iuriam fieri et vim inferri manifestam ecclesie sancte Dei ab antiquo conservate libertati,
 et appellat sedem apostolicam. Incensus his violentus¹⁶ imperator, portas claudi iubet, ne
 Leodiensium quisquam egredi possit¹⁷, et¹⁸ detonans terroribus atque minis, canonicos impel-
 lere conatur, ut consentiant facto suo et recipiant in¹⁹ electum suum Lotharium Bonien-
 sem prepositum. Albertus de²⁰ Reiset, calamo vento agitato non constantior, et plures alii
 se consentire profitentur. Ceteros imperator videns firmos in proposito²¹, cum electo suo
 Alberto Lovaniensi tandem permittit abire. A suis enim fuerat castigatus, non esse sibi
 decens, ut eos sic teneret; et sic infausta curia est soluta. Lotharius Bonniensis prepositus,
 qui et ipse canonicus Sancti Lamberti primo laudaverat approbatam electionem Alberti Lo-
 vaniensis et cum ceteris canonicis subscripserat, contra hoc suum factum et assensum iam
 nunc veniens, ipsam eius et²² electionem simul²³ et appellationem vanam ducit. Cupiditas
 enim et ambitio eius oculos eius obcecaverat. Venit ergo Leodium²⁴ et occupavit episco-
 patum et oppida et castella nobilia Leodiensis episcopatus fecitque amicitias et federa cum
 Balduino comite Hayonensi²⁵, et eius potentia fretus, in episcopatus invasi negotiis secu-
 rius se agebat. Febr. 19.

6. Albertus Lovaniensis res suas trahebat angustiis magnis; plures enim necessarii
 eius et amici ab eo aversi erant, quidam metu, quidam gratia vel favore imperatoris obsti-
 nati, et alii quidem rei finem sub silentio expectabant, alii manifestis rebus agebant contra
 eum. Dux ipse, frater eius, languido consilio et auxilio remisso negotium eius parum pro-
 movebat et exponsis modicis iuvabat parum fratrem suum, qui momentis rerum tantis labo-
 rabat indefessus. Omnibus ergo rerum difficultatibus animum gerens amplio-
 rem, Romanum iter cum paucis aggreditur, periculis omnibus, que gravissima sibi imminabant, preponens²⁶
 et ecclesie Dei libertatem et officii sui dignitatem. De ipso²⁷ autem male sollicitus impera-
 tor, per litteras et legatos suos concluderat et omnia itinera, quibus Romam potest iri terra

59 a) decet 2. b) sua et inser. 2. c) si est 1. d) l. a. in ras., sequentia usque ad partes suas de marg. manu correc-
 toris 1. e) et, et absciso 1. f) dicere 2. g) nulla 2. h) officia 2. i) violentus 2. k) a corr. 1. l) manu 2.
 m) violentus eodd. n) homines 2. o) sua inser. 2. p) Lotharius inser. 2. q) proponens 1. r) quo 2.

1) Plus fidei hic Gisleberto habendum est, qui de concordat Gislebertus l. 1: *Secunda autem die a*
 abdicatione Alberti Reisetensis nihil profert. Cf. Toeche *donatione illa cancellarie eidem Lothario . . . epi-*
 55 l. 1. p. 225, qui nostrum narrationem in favorem *scopatium Leodiensem contulit.* 2) Cf. Gisleb. p. 580.
 Alberti Lovaniensis vertisse monuit. 3) Cam nostro

1192. marique: in tantas iras exarserat in eum inmemor imperatoris serenitatis turbulentus imperator. A rectoribus ergo itineribus divertens atque sibi cavens, Albertus itinere longo et distorto venit per^b Provinciam ad Montem Pessulanum^a, eo consilio ut per mare pergat Romam. Ipse autem et omnes sui, mutato scemate, taciti procedebant. Malis autem quibusdam rerum intersignis, ut amplius sibi caveat, castigatus in Monte Pessulano, maris iter non sibi tutum iudicavit, sed arduis et angustis viis per Alpes mari proximas iter agens, transit^b in Italianam; magnoque labore vias invias exuperans, per montanos et marinos fines lanuensium, Lucentium atque Pisanorum tandem venit Romam. Audierat de adventu eius et insidiis ei ubicumque collocatis papa Celestinus et pio animo pro eius salute sollicitus erat valde. In omnibus autem locis, ubicumque hospitium^c erat ei, Albertus sese non dominum 10 familie sue, sed servum vilem exhibebat, in stabulis equorum curam gerens, in coquina coquum sese fingens.

7. Hospitium quidam rudis homo calceos reparatos laverat, ut ungeret, et ad focum tenebat prius exiccandos: 'Et tu', inquit, 'serve piger, cum sis ociosus, istos tene et exicca et siccatos unge michi'. Homini stolide imperanti Albertus obediendum ratus, calceos ad 15 ignem quidem tenet, sed ut ungat, non sibi censet equum. Aliud ergo sibi fingit opus^d operandum, quod causare^e non debeat hospes asper. In stabulo equi sese collidebant: hospiti clemens et subridens reddit calceos, ipse letior expeditus currit in stabulum et castigat equos et moratur diu, intricatos fingens et declamans equos, et necesse sibi facit ad hec explicanda, cum necesse^f nullum esset, donec hospes ab eius opera^g iam desperans, suos 20 ipse sibi calceos ungat exiccatos, quod decebat magis ipsum.

8. Post hec in una civitatum venerat hospitium. Sollemnes nuptias quidam civium nobilis celebrabat. Cives et advene simul erant^h invitati, ut officium suum quisque nuptiis exhiberet. Albertus cum sotiis ad ludos ab hospite tractus est. Rogati sunt, ut honori nuptiarum suas partes interponant, si quis eorum psallere noverit aut mulcere aures musico 25 instrumentoⁱ. Psallere scientem simulatum servum suum socii obtulerunt. Informis habitu et sudore tetro^j tinctos vultus habens, non illum Albertus respondebat, qui forma spectiosus insigne referebat sanguinis sui generosi et insignem natalium suorum dignitatem. Ab hospite ergo leto est oblatum ei musicum instrumentum. David enim vestigia secutus, dum adhuc adolescentie sue^k flores ei aspirarent, hoc genere psallendi sese oblectabat, 30 sciens scriptum: *Letare juvenis in adolescentia tua*. Non longe autem excesserat fines adolescentie sue; namque^l inter vicesimum quintum et tricesimum etatis annum agebat et in viriles annos etate et sapientia assurgebat. Doctis ergo digitis temperans atque movens cordas concordantes, musica^m dulcedine aures audientium Orpheo doctior ipsoⁿ demulcebat. Applausit modulanti omnis sollempnitas nuptialis. Albertus autem quis esset animo tristi 35 in ipsis gaudiis reminiscens, oblato munere non recepto, fingens incumbere sibi^o servitium dominorum^p, redit ad hospitium, sicque quietus latuit sibi.

9. His laboribus miserandis, his artibus exquisitis Deo miserante insidias omnes eludens et evadens, ut dictum est, confugit in Romanam urbem, statimque, ut erat ex itinere adustus sole^q, vultu pulveris ac sudoris fuligine obvoluto, lineo capello nigro et offuso, calceis 40 grandibus duris et obrosis, veste vili atque grossa, balteo duro et informi, cui cultrum ingens dependebat^r, vagina scabra atque uncta, ut non hominem generosum, ut non in pontificem electum, sed servum emptitium et coquine sordibus inquinatum estimares. Talis ergo statim ut venit intrans curiam, stetit ante summum presulem^s. Cum eo venerat Walterus de Chauheit^t archidiaconus Leodiensis et Thomas Merbiensis^u canonicus Sancti Lamberti 45 et alii pauci, ceteris imperatoris metu periculis se tantis opponere detrectantibus. Ut autem vidit eum in hac forma, in hoc scemate stantem coram se papa Celestinus^v, hesit, hominem miratus ita sibi subito apparentem. 'Ecce', inquit Leodienses, 'sancte pater, ecce filius tuus Leodiensis electus, Albertus Lovaniensis, toto itinere ingentibus periculis agitatus'. Pontifex benignus in lacrimis^w exit^x, et accedete iubens, in amplexus^y eius 50

a) in 2. b) venit 2. c) hospitium 2. d) fecit 2. e) causari 1. f) opera 2. g) C. a. a. a. omnia a. 2.
h) que decet 2. i) musica 1. j) ipse 2. k) exuperat. 1. l) suorum instr. 2. m) sese 2. n) impend. 2.
o) pontificem 2. p) Chauheit 2. q) Merb. 2. r) lacrimas 2. s) exit 2. t) amplexus 2.

1) Montpellier. 2) De his vid. quae adnotavit Bormans, Jean d'Outremouse IV, 500 n. 10. 3) Electus
n. 1192, Mart. 21.

et oscula^a ruit et: 'Benedictus', inquit, 'Deus, qui filium meum de ore leonis insidiantis liberavit. Noveram enim et ego et magnis curis anxius^b estuabam, quantis insidiis omnia tibi sunt itinera obsessa, fili mi. Precedens enim fama michi omnia nuntiavit, sed et forma electionis tue et reprobationis, qua te reprobavit Imperator. Si venisti sic instructus, ut electio tua exaudiri mereatur, Deo auctore et beatis patronis nostris Petro et Paulo adiuvantibus, non erit tibi vacuus labor tuus, et electionis tue meritum, si canonicis apparuerit instrumentis, tibi confirmabitur'. His et aliis dictis benigne consolatum iubet quiescere post laborem. Curia exeuntem favore pio curia omnis prosequitur. Erant autem dies asimorum, Apr. 3.
Mai. 31. quando venit ad curiam, et stetit in curia usque post octavas pentecostes, validis instrumentis ostendens electionis sue iustam causam. Quibus visis, et auditis in curia frequentibus instrumentis^c, facile erat curie de confirmanda eius electione intra paucos dies iudicare, et pene nullus erat, qui non electionem eius ratam iudicaret. Sed erat in hac causa quod curia^d fortiter verebatur, scilicet imperatoris indignatio contra ducem Lovaniensem et contra electum, fratrem eius, et violentia eius et obstinatio, que more Theutonici facile non sedatur. In hac ergo parte in curia multi erant fortiter dissidentes, alijs consentibus, Deo magis obediendum quam hominibus et ecclesie Dei libertatem super omnia mundi pericula debere defensari, alijs, qui tamen erant pauciores, obnitentibus et dicentibus, parcendum esse periculo ecclesie Dei manifestis^e apparentibus, parcendum scandalis, que gravissima poterant ex his oriri; imperatoris feros animos non posse mitigari, eius potentie non posse resisti, non eius iracundiam qui supra leges agit legibus posse cohiberi, gladio materiali non eum peccantem posse cohereri^f, qui gladii materialis summam habet potestatem. Ita magnis contentionibus res inter cardinales agebatur, et decidende cause iudicium multis diebus est protractum.

10. Albertus autem electus fortiter insistebat, non hominis sed Dei iudicium postulabat. 'Quo iudicare debetis', inquit, 'vos hominum summi filii Dei^g, vos excelsi super filios hominum, quos non decet iudicium Dei iudicio hominum subiugare. Sublato hominum omni metu vel favore, vos^h super homines Deo proximi timeatis inclinare iudicium Dei nostriⁱ, et quod iustum est de electione mea iudicate! Electio^j mea^k, si^l canonice^m rationum non respondet, iudicate; si autem canonice rationes vobis videntibus est subnixasⁿ, sententiarum hinc^o et inde concurrentium felici conclusione id ipsum celerius iudicate! Expensis enim magnis in hac mea causa non procedo, neque michi fiducia est in auro et argento; argentum nam^p et aurum michi non habundat, sed quam habeo causam, si eam iustam^q iudicatis, vobis hanc presento. Non pecunia, sed iusticia terminet michi causam meam. In argento et auro, inter que natat et exuberat, Lotharius Bonniensis prepositus sibi confidat, et in potentia regie voluntatis et favoris, quibus subnixus^r impugnat ecclesie Dei libertatem. Michi fiducia est omnis in eo qui veritas est et iusticia, cui omnis humana potestas et malignitas non potest obviare. Si scandala, si pericula humana vos timetis, amplius Deum timeatis, quia horrendum est incidere in manus Dei viventis, si humano metu moti Dei iudicium suffocatis. Primum et imuin^s est caput meum, quod expositum his scandalis, his periculis que timetis. cf. 8. pr. 10.
31. Rom. 11, 10 Moriatur anima mea morte iustorum, et fiant novissima mea horum similia, dum pro iusticia Dei, dum pro ecclesie Dei libertate summo et extremo periculo immergatur caput meum'. Constantia juvenis generosi, non levitate juvenili sed senili gravitate perorantis, curia omnis est in ardorem iusticie faciendo fortiter animata. Omni iusticia causam eius splendore superno vestiente, in favorem eius omnes conveniunt cardinales Romanique principes atque senatores. Quibus rebus letus effectus papa Celestinus, qui eum unico affectu tamquam filium^t diligebat, super causa eius iudicii faciendi certum diem dicit. Ad quam^u diem concurrunt omnis curia et magis numerus nobilium Romanorum. Impletur Lateranense palatium^v frequentia curie generalis, breviter revolvuntur que facta sunt et dicta super electione Leodiensi et imperatoris reprobatione et Lotharii prepositi Bonniensis intrusione et de his omnibus que proposita sunt questiones in curia Romana: quis iustius debeat obtinere. Omnium ergo iudicio papa Celestinus approbat et confirmat electionem Alberti Lovaniensis, ceteris omnibus que irreperant reprobatis, et favore magno assentiunt^w omnes et applaudunt eius.

a) oscula 2. b) auxilia 1. c) deest 2. d) manifeste 2. e) sic 2. dicit corr. superscribendo prioris man. correctoris 1. f) cohiberi 2. g) h. f. D. a. 2. h) vestri 2. i) iudicare 2. j) autem (man. 2. k) canonice 2. l) rationi — 85 ratione deest 2. m) ratione (man. 2. n) namque 2. o) certam 2. p) subrexit 1. q) humanam 2. r) filius 1. s) quem 2. t) palatium 1. u) assentiunt 1.

1192. dem electi tanto dignitati. Cui gratie eius ut addatur gratia^a maior, constituit eum summus^b
pontifex sancte ecclesie Romano cardinalem^c et, imposita mitra capiti eius, inter cardinales
Mat. 36. summos eum factus^d consedere. In proximo sabbato sollempnis ieiunii quatuor temporum,
quod in diebus pentecosten celebratur, ordinat eum in dyaconum papa Celestinus; et eo
lubente, omnium favore magno in sollempniis eius misse legit euangelium Albertus dyaco-
nus cardinalis ordinatus.

11. Post hec papa Celestinus agit cura magna, qualiter salvus redeat in terram suam
electus et dilectus filius eius, et qualiter consumetur opus eius, quod ceperat de eo pius
pater de ordinatione eius in presbiterum et consecratione in sacerdotalem dignitatem. Scri-
bit ergo de his duplices litteras, unas ad Brunonem archiepiscopum Coloniensem et alias
ad Wilhelmum archiepiscopum Remensem, ut, si Coloniensis refugiat exequi preceptum
apostolicum metu imperatoris potestatis, ipsum Remensis nichilominus exequatur^e. Scribit
et alias diversas ad diversos ad roborandum opus eius et ad condemnandum^f Lotharium
Bonniensem prepositum, nisi respiscat, et eos omnes qui se presumpserint opponere pre-
ceptis apostolicis (de^g) eiusdem Alberti dignitate: omni clero et populo et omnium dignitatum
et officiorum omnibus ecclesiasticis laicisque personis totius Leodiensis episcopatus man-
dans et districto precipiens sub periculo honoris uniuscuiusque sui, et iniungens in remis-
sionem peccatorum, ut omnes obediant ei et omnes, absoluti a fide et iuramento, quod fecer-
ant Bonniensi preposito, quem intruserat imperator, faciant fidem et iuramentum subiec-
tionis et obedientis Alberto, cuius electionem iustam et canonicam approbat et confirmat
sancta sedes apostolica. Ad omnes autem, ad quos scripsit pro eo benignus papa Celestinus,
duplices litteras scripsit propter insidias, que revertenti atque frequentiores omnibus itineri-
bus terra marique parabantur, ut comitatus eius, qui rarus erat, in duas partes divisus, sin-
guli divisi singulas litteras deportaret, ut, si una fuisset intercepta, nichilominus alie Deo
propitio salvarentur. Interminatione autem multa dederat preceptum validum pius et iustus et
pontifex summus, ut omnino nullus esset in curia Romana, non hostiarius, non scriptor, non
notarius, non ipsi cardinales, non alicuius officii curam gerens aut dignitatis, (qui^h) presu-
meretⁱ aspirare ad aliquod munus ab eo percipiendum, sed omnia gratis fierent ei, qui pro
ecclesie libertate tuenda tantis laboribus et periculis exposuisset semet ipsum. Ipse autem
summus^j pontifex secretius agens cum electo filio suo, magna constantia, magno affectu
affirmabat et confirmabat ei^k, quia nullo rerum metu, nullis precibus, nullis blandimentis aut
terroribus, nullo pretio ipse moveretur a proposito vel iudicio, quod tanta sollempnitate et ra-
tionis ac iusticie tantis patrocinis fecerat ei sancta sedes apostolica. Insuper donat ei munera
in signum paterne affectionis sue, qua vehementer amabat eum tanquam filium suum. Donat
et anulum aureum in signum fidei, qua semper firmus erit ei, et mitras duas pretiosas,
unam ipsius dignitati, alteram abbati Lobien^l, pro quo postulaverat, quia eum ipse electus
affectu multo diligebat et ecclesiam eius Lobiensem. Albertus ergo^m his omnibus pro tem-
pore sufficienter instructus et de summi pontificis gratia certus, propter insidias fingit se
diutius in curia moraturum; omnibusque paratis, et partitisⁿ sociis suis itineribus diversis in
patriam redituris, ipse clam accedit ad dominum papam et benedictionem petit et licentiam
abundi. Illacrimans papa^o et deosculans et benedictionibus apostolicis et votis eum^p con-
firmans, eum^q ultimo dimittit valedicto, quinto die postquam ipsum ordinaverat in dyaco-
num. Nactus ergo navem mercatorum in Romano portu, occultus intrat eam, et veniens
ad ostia Tyberina, mari^r se committit usque ad Pysanam civitatem. Ibi audit in mari insi-
dias sibi preparatas^s, et a mari convertit^t iter suum, et per montana maritima magnis sudo-
ribus et periculis, magnis itineribus et occultis demum venit usque ad Alpes Hannibalis, qui
dicuntur Montes Senis^u, in quorum radicibus in oppido Transalpino quod Suisa^v dicitur
invenit virum nobilem et iocundum, comitem Cabillonensis^w Francorum civitatis. Cuius au-

a) deest 2. b) supremus 2. c) fecit 2. d) condampa. 1. e) deest eod. ; supplent. f) cepte 2. g) deest eod. ;
supplent Chapeau. h) presumat 2. i) supremus 2. j) m. affectu affirmat confirmat ei 2. k) et 2. l) autem 2. 30
n) e. p. superior. vana correctoria 1. o) deest 2. p) in 2. q) mare 2. r) paratis 2. s) divert. 2.

1) Haec fabulam mihi sapere videntur. 2) Cf. *posses vel timere, Remensis archiepiscopus hoc eius*
Chron. Reg. Col. a. 1192, SS, XVII, 802; *Predictus*
Albertus Romam veniens, litteras a papa accepit
ad Coloniensem archiepiscopum, qualinus eum in
episcopum consecraret, vel si ipse hoc exequi non
3) Werrico, qui sedis a. 1191 - 1204; cf. Gall.
christ. III, 87. 4) Mont-Cenis. 5) Susa. 6) Châ-
lon-sur-Saône.

gustam¹ formam comes videns et res eius latitantes — arbitratus sicut² virum dignum, sed³ sibi metuentem — lepide querit de⁴ eo, quis sit, unde veniat aut quo vadat; et secretis eius spondet fidem et promittit opem⁵. Albertus videns sibi profuturum, si viro nobili quibus ipse se exponat⁶, et nomen exponit et genus et officium que dignitatis et latendi et cavendi sibi causam omnem. Comes eum amplexatus, benigne consolatur et iungit eum sibi in Franciam⁷ revertenti. Promittit opem et tutelam suam, sicut is qui per se et amicos suos plurimum possit usque in⁸ terram Campanorum. Sis auxilio Dei fretus, evadens omnia pericula, venit usque Remia civitatem. Ubi iam securior paucos dies commoratur.

12. Albertus timens⁹ comitem Hayonensem¹⁰ Balduinum et insidias Lotharii pervasoris, uno tantum servo comite et Thoma Merbiensi, ab urbe Remensi movens diluculo primo, tota die et sequenti nocte simul¹¹ equitans, venit Lobias modicum ante diem, que¹² erat pridie vinculorum sancti Petri. Fratres Lobiensis iam finierant laudes matutinas; et ecce Thomas Merbiensis, qui melius noverat aditus abbatis, inclamat abbas capellanos. Ostia panduntur inclamanti. Cum domino suo, quem fingeat sibi servum, domus alte gradus scandit; occurrit abbas in tenebris venienti: agnoverat enim vocem¹³ capellanos inclamantis. Accendit¹⁴ festinum candelo lumen, stupet abbas insperate rei novitate. Cui Thomas: 'Ecce', inquit subridens, 'servus meus, sed ecce dominus meus, hunc potius ut dominum et amicum salutate'. Adhuc enim incognitus abbati erat ipse, quia capello grandi tectus erat caput, et res insperata non sinebat agnoscere qui bene notus erat. Abbas¹⁵ letus excepit eum gaudio magno. Necdum fratres omnes recesserant¹⁶ a templo post laudes matutinas, quidam tamen recesserant pausaturi. Ad hos atque illos signa currunt leta, venisse virum tante dignitatis, et¹⁷ ecclesiam eorum qui¹⁸ tanto affectu diligebat. Inprimis, sicut ad equitandum paratus erat, venit in templum et oratione facta, accedit ad altare sancti Petri, accensis luminaribus, quia necdum dies erat. Accurrunt ad eum gratulabundi fratres omnes. Ille, dulciter altari deosculato, in signum dilectionis et abbatis et totius ecclesie Lobiensis super altare mitram offert et litteras confirmationis ex parte domini pape Celestini, qui hanc eis agebat dignitatem cum ceteris quas indulerant eis sancti patres eius a diebus antiquis, ut anulo aureo¹⁹, quod gestabat abbas Lobiensis, et ceteris insignibus hec gratia mitre amplior appareret et honor capitis amplior emineret ceteris ornamentis²⁰. Licet enim minus eminent, dignius tamen est et mysticum magis, anulo aureo uti quam mitra. Albertus igitur²¹, modico sumpto cibo, illa hora — neque enim comederat aut quieverat — insonnis itineri sese reddit, iam celo albescente. Metus enim quem habebat a facie comitis Balduini non sinebat eum vel modicum somni²² furari sibi, qui tantis vigiliis et ieiunio²³ iam pene victus erat. Abbas Lobiensis plus impendens eius dilectioni quam timori, quo et ipse pro ipso timebat sibi valde, cum paucis comitatur eum usque Nivellem²⁴. Honore et gaudio magno cum receptus esset ab ecclesia tota et oppido toto Nivellesium, abbas ei valedicto redit ipsa hora ad ecclesiam suam, celebraturus sollempnia vinculorum sancti Petri. Toto itinere grandi lucta secum luctans, estuavit abbas sibi²⁵ timens, utrum supersederet uti mitra propter malignantes et propter eos qui potentes potenter oderant illum, qui hoc donum et hanc gratiam gratis obtinuerat a sede apostolica et ex eius parte uti preceperat ut legatus et²⁶ ut sancte Romane ecclesie cardinalis. Periculum ergo timens abbas ab hostibus atque malignantibus, his diebus non uti mitra sibi tutum iudicabat; sed si non utatur aut procrastinet uti dono tante sedis contra gratiam oblatam sibi et ecclesie sue, si timidus sit et ingratus, nichilominus non esse sibi tutum atque decens estimabat. In hanc partem unum adiudicabat²⁷, quod huius gratie gratia plana erat; non enim pro ipsa vel per se vel per alium aut dederat aut²⁸ promiserat²⁹, sed neque preces obtulerat.

13. Cum enim Romanum iter Albertus clam aggressus esset, et in Francorum terra in Terrici castello³⁰ nobili paucos³¹ dies commoratus³², nuntios³³ fratris ducis, ut condictum erat, in secretis expectaret, de ipso nichil sciens venerat Remis abbas Lobiensis. Per forum

50 a) ang. 1. b) insper. erat 2. c) ab 2. d) deest 2. e) exponit corr. exponat 1. f) Francia 2. g) ad 2. h) e corr. 1. Timonsque 2. i) in ras. manu correctoris 1. k) hic (fol. 124) incipit scriba secundus 1. l) ad abb. 2. m) appel lantis insper. 2. n) Recedat — novitate deest 2. o) Albertus 2. p) abbas 2. q) ad 2. r) quam 2. s) superfer. 1. t) ieiunia 2. u) secum 2. v) adiebat 2. w) paucos — ducta manu correctoris in marg. 1. x) primum in loc. abas. 1.

55 1) Exstat confirmatio privilegiorum Lobliensium bays et son chapitre (Louvain 1865), II, 468 sqq. Werrico per Celestinum papam a 1194. data, in (extrait d'un manuscrit de l'abbaye de Lobbes), qua de mitra nil legitur. Cf. Vos, Lobbes, son ab- 2) Nivelles. 3) Château-Thierry ad S. Marce.

1172 transiens civitatis, occurrit forte duobus domni Alberti servientibus, qui venerant a domino suo missi, ut emerent vestes itineri necessarias. Querit ab eis qui venerant, ubi dominum suum dimisissent. Rem omnem, sicut erat, docent; sciebant enim, eum domino suo esse fidum. Quo audito, omnibus omissis pro quibus venerat, statim cum eis currit ad dominum et amicum suum. Qui magno favore^a tribus diebus tenuit eum secum, nec in tanta eius gratia de omnibus negotiis suis ad curiam pro se faciendis mentionem ullam fecit ei. Tantis enim tumultibus contra eum detonantibus, hober abbas erat et attonitus, nec audebat aures eius appellare de suis rebus aut negotiis, quem videbat de suis rebus^b propriis sic gravatum. Unum consilium petiit ab ipso et accepit, cum ecclesia eius esset male vicina potentis comitis Hainocensis et sub violentia Lotharii pervasoris^c, quid ipse facere posset de fidelitate ei^d facienda, quam ab ipso sibi fieri exigebat et^e necdum fecerat propter eum, cuius fidei et obsequio paratus semper erat. Electus abbatem blande consolatus^f et benigne; 'Nichil', inquit, 'fidei tue michi note derogatur. Age quod agendum tempus urget; tempori namque est cedendum. Quia sic necesse est^g, Lothario Bonnensi presta iuramentum atque fidem, et conserva, quamdiu dicat tempus eius. Si Dominus meus^h mecum est, prope est tempus eiusdem pervasorisⁱ, et dies eius non elongabuntur, sed accipiet finem iniquum; tempus eius et maligni dies eius in brevi pertransibunt, et laboribus meis atque tante lucte mee cum miserus fuerit dominus Deus, et tu et omnes, qui ei fuerint sic astricti et ligati, absolverentur^j auctoritate sedis apostolice, et obedietis ei, quem vobis miserit miserator et misericors Dominus, cum videritis, quando sedes apostolica hoc idolum zeli condemnabit atque^k destruet in eternum'. His consolationibus^l et^m consiliis cum abbatem dominus Albertus animasset atque consolatum dimisisset, veniensque ad curiam, cum vidisset eam sibi clementem et benignamⁿ, et fecisse sibi quod iusticia dictavit faciendum, memor ipse, clemens et benignus, dilecti sui, quem remiserat in ignem^o tribulationis et angustie, memor ecclesie eius sibi grata et dilecte, impetravit eis gratis gratiam istam, sicut est predictum, ut, quia^p abbas Lobliensis vicarius est episcopi Leodiensis^q, in ecclesia Leodiensi atque Lobliensi divina celebrans festis diebus, sicut debet, non sicut solebat dimidius, sed iam integer sollempnis^r appareret sacerdotalibus indumentis. Hec ergo omnia considerans et perpendens abbas Lobliensis, statuit^s, ut, omni timore absoluto, absolute^t uteretur Dei dono, quod^u per Dei servum miserat ei Petri sedes, et utendi causa prima esset sollempnis Petri dies; et sic honoravit diem festum festo Dei dono.

14. Ut audivit terra sonum^v, quo insonuit sedes apostolica de confirmatione electionis domni Alberti Lovaniensis et gratia eius ad sedem apostolicam et de condemnatione Lotharii Bonnensis prepositi et eius omnium sectatorum, in sententias multas est divisa. Istis gaudium et leticia, qui approbant^w approbatum et reprobant^x reprobatum; illis meror et^y confusio, qui adherent Lothario reprobato et invident Alberto tantis sollempnitatibus approbato. Super omnes confusus vertitur in furorem Henricus imperator, et Lotharius in sensum reprobum datus obduratur, et opus Dei tantum destruere moliantur. Sub interminatione crudeli acerbus interdicit imperator Henrico Lotharingie duci, ut Albertum fratrem suum cogat exire de terra eius et deinceps ipsum non recipiat. Iras imperatoris irremissas^z et potentiam eius sibi gravem^{aa} dux formidans — neque enim poterat resistere tante potestati —, trisilis et obfus^{ab}us^{ac} convenit fratrem suum et ostendit^{ad} rein adversam. Albertus, frater eius, plus in Deo confidens quam in homine, fratrem benigne consolatur. 'Non te mergat', inquit, 'hec tempestas propter me, frater mi. Aliud est michi munimentum et locus tutior, quam periculo tuo me tecum habitare in terra tua'. Ad avunculum nostrum Henricum Ardenne ducem, virum magnificum, pertransibo. Silvis et paludibus et montanis firmior eius terra facit ipsum^{ae} firmiorem contra omnem casum adversantem. Paucos dies ibi commorabor; instat enim dies, ut ordiner in presbiterum et statim auctore Deo consecrer in episcopum vel a Coloniensi, cuius interest, et habet inde validum preceptum apostolicum, vel, si refugiat propter metum Iudeorum, ordinarbor atque^{af} consecrabor a Remensi archiepis episcopo, ad quem habeo super hoc mandatum apostolicum, et de quo confidit amplius

a) *supertr. manu correctoris* 1. a) eius 1. b) pervasoris 2. c) *deest* 2. d) *consolatur* 2. e) pervasoris *corr.* pervasoris 2. f) *solvatur* 2. g) et benignam — ipsa clemens *des.* 2. h) igne 2. i) sollempnis *corr.* sollempnis 1. k) in omni tempore *inser.* 2. l) quod — dono *des.* 2. m) approbant — reprobant 2. n) grandem 2. o) confusus 2. p) et *inser.* 2. q) *lata* 2. r) eum 2. s) et 2.

1) Cf. Gesta abbatum Lobliensium c. 1, SS. XXI, 309.

sedes apostolica. Contra omnem ergo casum animus meus Dei virtute michi est firmatus. 1192. Sedem mei presulatus michi potest auferre violentus imperator, sed honore presulatus me privare iam non potest. Gaudeas ergo pax tua, quia pax tua pax mea est. Fortior est Dei virtus omni terrena potestate. Statim ut insonuerit potestas illa Dei summa, in umbras inanes evanesceat omnis hec potestas tenebrarum, quae agit et extollit sese contra sublimem Dei potestatem et ecclesie eius libertatem, Deo protegente, nunquam ab homine malo subiugandam. His et aliis consolationibus se ipsum firmans atque fratrem ducem erigens atroci re consternatum, paratis rebus, hoc exilio primo exit Albertus de terra sua et patrum suorum, virorum nobilium, et transit in terram ducis Ardenne, avunculi sui. Animo magno et clementi dux avunculus excipit nepotem ad se venientem et statim inducit eum in castellum suum Lembore munitum et exponit ei omnem locum et omnem eius castelli potestatem, ut cum suis omnibus in eo sit securus. Eo veniunt ad eum quidam Leodiensium personarum, eique fidem facientes, eum in dominum assumunt, obediens preceptis apostolicis. Quidam vestro palam metuentes, clam mittunt ad eum et mandant, sese velle obedire et eius honori se favere.

15. Archiepiscopus autem Coloniensis minis et terroribus imperatoris vehementer attonitus mandat ei, se non posse ipsum ordinare in presbiterum vel in episcopum consecrare; fingens tamen egritudinem, scribit et postulat Remensem archiepiscopum, ut, sicut habet in mandatis a summo pontifice, auctoritate apostolica et precibus suis inductus, ordinare ipsum atque consecrare non pigeat eum. Remensis archiepiscopus litteras eius et preces benigne recipiens et mandato apostolico devotus obediens, mandat electo, securus ut veniat. Remis ergo venit, et honore magno exceptus ab ecclesia et Willelmo Remorum archiepiscopo. Eius honori se impendens magnanimus dux, avunculus eius, venerat cum eo; honori eius postponens iras imperatoris obstinate severitatis contra eos omnes, qui ei honoris aliquid exhibebant. Sabbato ergo, quo erat sollempne ieiunium autumpnale quatuor temporum, sollempniter ordinatur in presbiterum cum multis, quos honoris eius causa metropolitanus ordinavit. In crastinum, die dominica qua erat vigilia sancti Mathei apostoli et evangeliste, cum duobus episcopis celebritate magna et gaudio Remensis ecclesie ac locius civitatis multorumque nobilium qui aderant, astante duce, avunculo eius, et pre gaudio lacrimante, in episcopum Leodiensem est consecratus, salvo iure metropolitane eius ecclesie Coloniensis. Post consecrationem eius coram domino Remensi hominum facit ei dux, avunculus eius, et multi nobiles qui aderant Leodiensis episcopatus cum Bullensis castelli nobilis castellano; statimque dominus Remensis ipsum commendans ecclesie Remensi et populo civitatis eique valedicens, aggreditur peregrinationem suam, quam assumpsit in Hispaniam ad sanctum Iacobum apostolum, et celer exit ab urbe Remensi. Ipsius enim causa protraxerat iter suum iam per octo dies, cum dominica preterita proxima similiter consecrasset Iohannem episcopum Cameracensem. In die autem festo sancti Mathei in ecclesia maiori in conventu missam primam celebravit episcopus pridie consecratus, frequentia magna totius populi Remensis concurrente et gratanter offerente. Ipse vero omnia que oblata sunt iussit dari pauperibus.

16. In crastinum autem non longe a Remensi urbe indicte erant nundine militares equestrium ludorum. Ad quas convenit magnus numerus nobilium Francorum equitum eisdem ludis ferocibus armis colluctantium. Ad eos ludos videndos cum suis ivit spaciatum

1) *leg. sic addit in margini: Cum autem a duobus episcopis ante evangelium missa, sicut sancti patres sanxerunt, ordinandus in episcopum archiepiscopo presentaretur, archiepiscopus librum qui erat ei oblatu aperienti, in prima parte libri legit: Nisi Herodes rex et tenuit Iohannem et cinxit eum in carcerem. Et postea sequitur: Et decollatus sum in carcere. Statim archiepiscopus tremens in semet ipso spiritu contrito, quasi lacrimando intuens in eum, dixit: 'Fili, accedens ad perditum Dei, sta in iusticia et timore et prepara animam tuam ad temptationem'; in enim martis es futurus.*

a) deest 2. b) violenter 2. c) enim inter 2. d) conuenit eorr. insonuerit 1. e) illa 2. f) eo 2. g) Et 2. h) illum 2. i) nobili 2. j) quod 2. k) venit 2. l) part. loc. ras. e. m) loc. ras. duorum fere litterarum t. n) erat — parte in ras. e. o) superior. e. p) Heredes e. q) nit in ras. e. r) temptationem e.

1) s. o. clericorum; v. Ducange s. v. 2) Coloniensis ad eius consecrationem se excusans, ut ei niense episcopo infirmitate detento, Remensis eum munus consecrationis imponeret (Remensis), per litteras consecravit. Imperator ob huiusmodi simulates ras suas optinuit Cont. Aquic. 3) Gislebert. p. 581. Renum claudi iussit Coloniensibus Chron. Reg. Col. 4) Bouillon. 5) San-lago di Compostella.

1193. sine armis dux Ardenne. Francorum nobiles favore magno acceperunt tanti nominis principem bellicosum, ludos equestres eorum letis oculis prospicientem. Ubi nuntiatum ei terrore magno, Leodium venisse imperatorem¹ iracundia magna plenum, ut destruat et confundat omnes qui episcopo Alberto adherabant. Aderat cum imperatore Hainoensis comes Balduinus, aderat et Lotharius Bonniensis prepositus, tantorum malorum auctor et incensor. Quo audito, dux Ardenne animo magno suas res et terram, si necesse fuerit, defendere paratus, auxiliares equitum copias sibi querit in eisdem ludis equestribus. Magnifico duci² presentes multi favent ei, si opus eis habet, socias spondent dextras. Ille vero Remis celer redit, et recentem ordinato episcopo, rem tumultus plenam narrat. Consiliumque secretum de tantis rebus habent. Albertus autem episcopus non iam querens que sua sunt, 10 sed que sunt Iesu Christi, nec terrenum bellum volens, sed pacem Dei magis volens, Dei magis auxilio niti querit et opus suum, quod a Deo habet, per ipsum promovere, quam turbare terram et obniti potentia superbi sanguinis sui, quod videbat turbam excitare pro sua dignitate in episcopatum Leodiensem promovenda. Dicit ergo, sese exulem³ magis esse velle et cedendum tempori nequam, donec Dei gratia succedente aspiet ei Dei dies et incli- 15 nentur umbre huius tante tempestatis. Imperatoris animum magis esse sanandum, dicit, si propter eum exilium paciatur, quam si contra velle eius⁴ in terram eius revertatur; et alti generis sui principes magis poterunt frangere tanti principis iras humilitate exulantis, quam suarum fastu rerum, si velit obtinere potentia generis sui. Redeat⁴ ergo dux avunculus⁵ in terram suam et agat et laboret cum cognatis et amicis suis, ut demum acquiescat 20 imperator flecti⁶ super ipso, quem iam videt non electum, sed episcopum Leodiensem consecratum. Dux industria sua curaturus omnia que requirit tempus et res procurande, Remensi ecclesie gratias agens et commendans episcopum, nepotem suum, et ei valedicens, ipsum ultra non visurus recedit ab eo et festinus redit in terram suam.

Sept. 24. 17. Interim in Leodio consistens imperator graviter se agebat eis, qui obediens erant 25 mandatis et preceptis apostolicis, et iusserat venire ad se Henricum ducem Lotharingie, Humilis ac⁷ supplex dux venit ante eum, ignarus adhuc eorum que facta sunt Remis de fratre suo. Primus omnium audivit imperator eum in episcopum consecratum, quod non speraverat. Remensem enim archiepiscopum arbitrans est sese tantum fuisse reveritum, ut nullo modo consentiret acquiescere in hoc opus. Furit igitur imperator hiis auditis, et ar- 30 dentibus oculis narrem rugans, et conversus ad ducem Lotharingie qui astabat: 'Audisti', inquit, 'quid actum est Remis de fratre tuo?' Cum ille respondisset, nichil se audisse: 'Factus est', inquit, 'episcopus frater tuus'; sed⁸ et caput movens iracundum, tunc nichil amplius adiecit verbo syncopato, iussitque omnes exturbari et everti domos eorum⁹ clericorum¹⁰, qui cum ipso¹¹ sentiebant faventes eius dignitati. Ceteros faventes aut invitos compellit adorare 35 ydolum, quod conflaverat ipse sibi, Lotharium intrusum¹². Erat Lotharingie dux in palatio¹³ et contra ipsum comes Balduinus, non humilis ipse comes, nec rigidus et elatus¹⁴ ipse dux; ut dudum fuerant¹⁵ in eadem¹⁶ civitate. Proponuntur duci gravia et importabilia. Inter que fuerunt, ut abiuret¹⁷ uterinum et unicum fratrem suum et flectat genua sua ante Baal et adoret statuam auream, quam erexit Nabugodonozor rex Babylonis, et hominum et iuramen- 40 tum prestat ei. Cum hec¹⁸ dura nimis atque inhumana viderentur, nec ea posset tuto refragari, petit indutijs usque mane. Cum omnino usque in mane negarentur, vix impetravit usque in horam vesperam¹⁹ et pene sub custodia mestus recedit a palatio. Interim secreto suggestum est ei ab amicis, quia, nisi in omnibus que proposita sunt ab Imperatore obedi- rit, non solum in periculum totius honoris sui, sed et in discrimen certum mortis eius res 45 adversa iam procedit. Aliud non posse fieri dux attendens, sero redit ad palatium. Intra palatii fores iam ingressum circumstant eum regii satellites velut obsequentes, apposito supra eum magno luminari. Et importune caput eius candelis obsidentes: 'Cor', inquit, 'meum exusistis, nolite exurere caput meum'. Et veniens ante principem, respondit, omnia se fac-

a) deest 2. b) recent 2. c) superer. manu correctoria 1. d) Recedat 2. e) eius inter 2. f) ergo et 2. g) sui 2. 50 h) eo 2. i) clarus 2. j) fuerat 2. k) ipsa 2. l) abiataret 2. m) deest 2. n) vespertinam 2.

1) Ibi Sept. 24. versutus est. Cf. Stumpf, Reichs-
kanzler Nr. 4771; Lamb. Parv. Ann. SS. XVI, 650. 2) Cf. Gislebertus p. 581.
3) Cf. Gislebertus p. 581. 4) Gislebertus p. 581. sequentia Traiecti facta esse
5) Lamb. Parv. 1. 1. i. Infra octavas s. Lamberti narrat.
(Sept. 24) iussit destrui domus clericorum et eorum

turum que iusserit imperator. Inprimis oppida que occupaverat ante istos dies reddit comiti Balduino. Abiurat episcopum fratrem suum. Hominium facit Lothario et iurat ei fidem. Et sic super eum principis ira conquievit, ne faciat in eum rem funestam, et sic acerba curia est soluta.

18. Leodio civitate, quam male visitaverat, egressus imperator, Traiectum se traiecit. Cum ipso satellites crudelis et funestus erat Hugo de Wormatia Wangionum civitate, quem Lotharingie dudum prefeceat imperator¹. Hic Lotharingie ducem Henricum et Albertum, fratrem eius, et omne genus eorum persequens odio iniquo, turbaverat omne opus eorum et omnem pacem Leodiensis electionis in ipsum Albertum concordantem. Ipse Lotharii res attollebat; ipse omnia mala consilio suo malo proponebat; ipse omnia acclitabat, ut malis principis operis sui finem pessimum atque criminosum apponeret infensus imperator. Omnibus enim consiliis imperatoris hic intererat cum Lothario et cum comite de Hostade, fratre eius. Conveniunt ergo seorsum quidam malignantes filii Belial, ut postea vulgavit fama vulgi, in templum sanctissimi Servatii Traiectensis. Et secretius colloquentes² de clericis et personis profligatis, de duce sic astricto et affecto et omnibus aliis rebus, nichil actum esse dicunt, nisi ad maiora quam acta fuerint res acrior pretendatur. Et eorum molimina criminum tanta mole ponderata singillatim quis exsolvet? Tractatu scelerato tractare ceperunt de morte eius viri innocenti, qui humilis et pauper exulabat, qui³ recenter oleo sancto unctus erat et in summum Dei sacerdotem consecratus. Quibus rebus confirmatis, solverunt concilium⁴ viri scelerati, eterne mortis rei. Imperator autem Lothario confirmans⁵ que fecerat ei, et assotians in eius amicitias comitem Balduinum, redit in superiores regni sui partes.

19. Albertus interim recens episcopus Remis pauper et modicus remanet cum paucis fidelibus suis; ceteri enim, qui cum ipso venerant, cum avunculo duce recesserunt. Iam vero⁶ pontifex factus in alterum est mutatus. Credique non potest, quam innocens agnus erat, in cuius iugulum cultros et gladios acuebat perstans in impietate sua consilium impiorum. Cuius os os benignum et suave, cuius oculi oculi columbini⁷, cuius vultus vultus angeli, angelice puritatis nitorem et gratiam referentis⁸; verba eius verba pacis et dilectionis. Tantis odiis atrociter propulsatus, pacifice loquebatur de his qui oderant animam eius. Nec erat ei satis non maledicere de querentibus et facientibus ei mala, sed fortiter adversabatur et egerrime sustinebat, si quis coram ipso mala dicebat⁹ de his qui ei mala faciebant. Tanta lenitas¹⁰ erat benigni atque mansueti cordis eius, ut interna cordis pace gauderet, qui extremis¹¹ odiis et tribulationibus tantis agebatur.

20. Ad mensam forte sedebat hylaris et iocundus vultu, sicut dulcis eius¹² natura et gratia Dei profusior aspirabat. Ut solet¹³ in conviviis, diversi, sicut diversa de diversis sentiebant, ceperunt fabulari; ipse iocis castigatis convivantes oblectabat, cordis pace¹⁴ bona fruens. Quidam de convivantibus amarum gerens animum, amare loquebatur de Lothario Bonnensi preposito et aliis principibus, qui rebus tam amaris et exilio tam amaro affligebant eum, quem Deus elegerat in sacerdotem sibi; alii iuxta consedentes, amarum amarum amarum inimiscebant. Inter cetera Lotharium corrodentes, non Lotharium sed lotharium ridicule nominabant. Ut audivit homo pacis, in quo Deus pacis habitabat, verba que non sapiebant bonum pacis et leporem honestatis, cepit amputare verba, que mense eius et honori¹⁵ indigna reputabat. Quibus verbis amputatis, alia multo plura suscitabant et amara magis, qui tot amaritudinibus succumbebant cum eo¹⁶ exulantes. Et episcopus oleo sancto recens¹⁷ unctus, et amarum nichil corde gerens, sicut erat simplicitatis columbine, convivium terminavit, ut verba terminarent¹⁸, qui dolorem ire sue non poterant¹⁹ terminare.

21. Intra paucos dies ad scelestum opus ab inimicis eius preelecti²⁰ Remis veniunt tres milites Alemani cum satellitibus suis consociis huius rei, homines valde docti et edocti ad tantum scelus crudelitatis huius perpetrandum. Qui miserant eos, instruxerunt studiose armis, equis et expensis copiosis. Expensas autem copiosas expendebant Remis hospitan-tes hospitemque suum officiis deliniebant²¹, hominem idiotam, quem²² sibi talem elegerant, ut

a) deest 2. b) et 2. c) ponit 2. d) in ras. 1. e) referentes 2. f) dicebant 1. g) benignitas 2. h) exterius 2. i) et 2. k) honestati 2. l) recenter 2. m) u. v. t. des. 2. n) poterat 2. o) preelecto 1. p) deliniebant 1. q) manu correctoris in marg. 1.

55 1) De hoc Hugone cf. Gislebert, p. 369 (ad a. 1155): Qui terram illam (i. e. Inter Mosam B. et Aquiligranum) ex parte domini regis custodiebat.

1192 eum facilius caperent in opere et sermone pleno acclerum atque^a exquisite falcitatis^b. Omni ergo die, mensa absoluta, enucleatim computabant et solvebant^c quod expenderant^d. Equorum selle semper erant super equos et frena iuxta eos, preter dum mittebant eos adaquare. In pabulum equis suis validis et potentibus non fenum molle dabant sed frumenti stramen durum, non avenam mitiorem^e sed ordeum purum atque grossum. Frequenter autem^f extra urbem tanquam spaciatum soli consilii huius rei in equis procedebant et per campos latos et locundos cursu vehementi nobiles equos exercebant, et a multis sepe visi, cursu fatigatos acrius eos calcaribus incendebant. Que omnia de equis ea ratione faciebant, ut hoc pabulo forti fortiores redderentur et, cum opus eis esset, cursu assueto agiliores eis possent inveniri. De quibus rebus cum hospiti idiote interdum suspitio oriretur, et quere-
ret rerum causas, falsis coloribus rem omnem obducebant. De sellis callide respondentes, in patria sua moris esse, ut equi sellis^g semper sternerentur et sine sellis adaquatum ducerentur, ut equorum colla atque dorsa leniter sparsis aquis^h mundarentur atque per hoc lucidiores apparent. Pabuli vero genus aliud non esse equis Alemannis. Progressum vero extra urbem, ut equestri ludo exilium tristeⁱ suum solarentur. Hiis rebus se trahebant acclerati pro-
ditores per omne tempus, quo Remis expectabant horam sibi gratam, qua possent perpetrare scelus^k imperatum. Altera autem die qua venerant, omnibus exploratis que fiebant circa eum, cuius futuri erant proditores atque crudeles homicide, accedunt ad ipsum primo salutandum. Forte dominicus dies erat, et episcopus infulatus de secretario^l ad altare missam maiorem sollempniter celebraturus procedebat. In processu^m eius milites Alemanni, videntes virum
tante dignitatis et auguste forme singularis, heserunt et stupore vehementi ceperunt admirari claritatem vultus eius et pontificis ornamenta, eius forme convenienter respondentia, multamque frequentiam obsequentium et procedentem constipantium. Quo rerum ordine non exul, sed unus de summisⁿ imperii principibus eis videbatur. Unus autem ipsorum sociis leniter acclinis: 'Hic est', inquit, 'quem querimus'. Quod verbum^o Theutonice cum dixisset, ipsum
intellexit unus de familia episcopi procedentis. Ipso ergo^p procedente, accesserunt ad eum milites Alemanni, et eum Theutonice salutantes, et ei caput inclinantes, lupinam pellem agni falso vellere velaverunt. Pontifex clementer resalutans eos, iussit, ut eum expectarent, donec missa finiretur. Sententia iudicialis fuit^q occursus ille primus, quo^r eum, quem antea nunquam viderant, viderunt in aspectu illo primo infulatum ingredi in sancta sancto-
rum; et eo primo momento, quo videre ipsum et agnoscere quesierunt, quem querebant interficere, nisi eis ultra scelus omne mens leva fuisset et^s durior ultra saxum omne, flecti potuerunt^t, potuerunt^u molliiri^v, cum viderunt eum hoc aspectu primo sacris ornatum indumentis glorie pontificalis et in confectione sacratissimi corporis et sanguinis Ihesu Christi tractantem mirabile super omne mifrum celeste ac divinum illud sacrosanctum sacramen-
tum, piis quidem supra^w omnem salutem salutare, impiis autem horrendum supra omnem mortem. Sed in lamina duri cordis non potuit monetari preciosum illud aurum divine^x huius pietatis. Iocundum illud christiane pietatis atque innocentie margaritum cordibus suis ferreis non potuerunt maritare^y porci illi cenulenti, qui christum Domini, virum innocentem, ipsa hora qua sacrificabat et immolabat agnum Dei, votis omnibus et crudeli conscientia
cultris et^z gladiis^{aa} discerpebant, sicut opere compleverunt, cum venit eis hora eorum et potestas tenebrarum.

22. Missa celebrata, pontifex clemens et benignus iterum corde et ore salutavit milites Alemannos, qui eum^a ore, non corde iterum prevenerunt eum^b salutare. Videns autem eos^c Theutonicos esse^d, dulcedine natalis soli et familiaritate lingue Theutonice dulcius est am-
plexus, et osculum pacis dedit eis, cum quibus pax et pietas erat nulla. Curiosius ergo querit ab eis, qui sint, unde sint, ad quid venerint. Respondent, sese esse milites et nobiles Alemannos, atque de mensa et stipendiis Imperatoris se fuisse, sed nuper accidisse, ut, impe-
ratore ad mensam consedente, in conspectu eius iurgium et litem gravem obrepissem ad mensam inter nobiles Alemannos. 'Et nos', inquit, 'iurgio ac liti ferociter immiscuimus, et ser-
pente malo in immensum, in conspectu regis sinistro nobis casu interfecimus pincernam eius, virum nobilem ac potentem. Quo casu profligati^e et proscripti fugimus a facie eius et con-

a) acclerum et 2. b) illa 1. c) exsolveb. 2. d) expenderant 2. e) minoretu 2. f) decet 2. g) manu correctoria in marg. 1. h) se. sibi 2. i) sacratio 2. j) progressu 2. k) Teutonicecum (inter. 2. l) igitur 2. m) illis 2. n) qui 1. o) et pot. in marg. manu correctoria 1. p) maritari 2. q) post add. manu correctoria 1. r) esse 2. 55 s) profugati 2.

silio amicorum confugimus pacificam civitatem, maxime quia auditum est in terra nostra, vos ipsum exulare in hac civitate, virum tantæ dignitatis et generis nobilitate summa clarum, pro quo contra imperatorem tota clamat Alemannia. Nobis igitur libet exulare cum tanto viro innocente exulante. Iam patria nobis est vobiscum in hac urbe exulare. Creditit simplicitas viri iusti columbina sibilo serpentino hominum impiorum, et paulatim per singulos dies maiori eorum familiaritate delectatur. Vultus eorum, habitus atque gestus simulque risus atque facie capiant et demulcent innocentiam eius singularem. Admittit ergo eos et invitat ad colloquium et consilium, ad iocos, ad seria. Crescit in dies in eius dulci corde eorum ad se gratis simul et affectus. Veniunt ergo frequenter et ad missam eius et ad mensam eius. Ad missam non vocati, ad mensam invitati. Ad missam sponte ventientium devotio sperabatur et affectus, qua se patrem, dominum et amicum invenisse fatebantur. Ad mensam lepide et iocunde residentes, multam pretendebant gratiarum actionem. Domi ergo cum ipso frequentes erant in secretis, ad ecclesiam procedenti humiles occurrebant. Si per urbem eques ambulabat, simul equites ipsi cum eo ibant spacialium. Noctis ac die, quocumque se vertebat, aderant homines scelerati, non amori sed eius iugulo vigilantes, oculos omni hora seduli exercentes. Vir autem simplex et rectus secundum se estimans alterum, hec sedulitatis eorum officia circa se amoris intimi gratiam summam reputabat. Illi autem omnibus horis, omnibus rerum causis, omnia perlustrantes, omnia speculantes, querebant oportunitatem, ut eum occiderent.

20 23. In die festivitatis sancti Martini, dum ad ecclesiam maiorem nocturnorum sollempnitas pulsaretur, ad ostium ecclesie secretius excubabant, putantes eum venturum ad sollempnia nocturnorum, sicut interdum festis diebus veniebat. Sed ea nocte non satis bene valens domi sese tenuit. Unus ex canonicis intrans ecclesiam, per umbras exploratores deprehendens, exhorruit et: 'Ut quid', ait, 'hac hora hoc in loco vos tenetis?' Responderunt: 25 'Dominum nostrum episcopum prestolamur ad ecclesiam iam venturum, ut ei obsequamur', 'Non veniet', inquit, 'corporis incommodo detinetur'.

24. Post una dierum episcopus Albertus invitatus erat ad convivium ab uno de canonicis amicorum. Canonici invitantis honesta domus erat extra murum curie domini Remensis, vicina tamen, et inter duos muros anceps via ab claustrali porta ad hanc domum. In amfractu vie huius secreti se tenebant milites Alemanni, ut hunc per amfractum pontificem sero rediturum exciperent gladiis et cultris perimendum. Gladiis accinctos atque subarmatos femina cum puero sorte transiens vidit eos. Quam cum milites vidissent propinquantem, loco se moverunt. Quibus occurrens femina: 'Quid', inquit, 'locum illum obse-distis', et nunc ita subarmati properatis? Noti autem pene erant civitati. 'Venerunt', in- 35 quunt, 'in hanc urbem nostri nos querentes inimici, et episcopum dominum nostrum expectamus, ut eius auxilio protegamur'. Et in verbo transeuntes, femina transeunte, in hospitium suum sese receperunt.

25. Altera vice pontifex in vico sancti Symphoriani deambulans equitabat, et cum eo in equis subarmati milites Alemanni. Venit ergo ad domum viri precipui Philippi, Remensis vicedomini. Post pocula, post fabellas amicales valedixit eis, et ascenso equo, se convertit, ut exiret. Exierant autem ante ipsum omnes pene sul preter Alemannos. Quorum unus evaginato gladio ceteris innuens, in exitu porte domus adequitavit quasi ludens episcopo exeunti. Qui strepitu motus equi post eum properantis, equum et ipse suum calcaribus ictum semel saltu celeri evolavit. Alemannus plausu velans acelus atque risu 45 dolum solvens, gladio ludit complices in adversos, et sic dolus eius est elusus et operatus. Hec omnia cecis oculis videbant qui circa virum nobilem versabantur. Hec omnia civitas omnis audiebat, que precipuo amore ipsum diligebat et omnibus officiis honorabat. Erant tamen quidam circa eum, quos in his pungebant suspicionis spine graves; sed audebat nemo indicare morbum suum, cum viderent dominum suum etiam irascentem, cum in aliquo verbo 50 notarit in eis suspicionem quam habebant; sed honore summo milites honorabat, eorum exilio quasi suo ipse dolens atque condescendens. Qui etiam apud maiores matricis ecclesie Remensis et maiores totius civitatis et prepositum domini Remensis primis diebus adven-

a) ergo 2. a) que in marg., facit in ras. manu correctoris 1. b) et 2. c) dulci serum manu correctoris in marg. 1. d) deest 2. e) et add. in marg. manu correctoris 1, deest 2. f) non inser. 2. g) vero 2. h) coa- 55 curr. 2. i) perscrutantes 2. k) Unde et in 2. l) e rot. 1 q) festo 2. m) obsidio 2. n) hoc inser. 2. o) ospicio suo 2. p) se 2. q) die 2. r) hospicio 2. s) amicales 1. t) verit 2. u) Exierunt 2. v) adversus 2.

1192. tus eorum magnis precibus intercessit, ut in urbe atque extra urbem et in omni eorum potestate intrantes et exeuntes tuti essent et ab omnibus gratia eis et honor servaretur. Unde securi ab urbe frequenter exibant cum satellitibus suis quasi spatiatum, et^a seduli vias omnes et semitas circa urbem et ab urbe longius explorabant, ex omni parte sibi previdentes, qui effugerent suo scelere perpetrato. Hiis ergo rebus se agebant tanto^b tempore dierum circiter viginti octo, quo cum eo versipelles sunt versati.

26. Intra dies octo, quo venerunt milites^c Alemanni^d, duo sinistri ominis^e extra solitum in Remensi civitate et ecclesia^f maiori contigerunt. Remensis civis erat, quem iuvenis quidam subnobilis^g pro servo reclamabat, et illo denegabat. Invenit^h iuvenis prosequens et explorans eum in Remensi foro medio, et illic eum interfecit et recessit. Erat autem iuvenis interfector gener cuiusdam militis Balduini, cuius ampla domus proxima foro erat. In hanc confugit interfector a facie civitatis eum persequentis. In secretis domus abscondit eum socer, et civitate mitigata — sapiens enim erat et dilectus civitati — eduxit noctuⁱ reum, et sic evasit reus tanto cedis. Unus ex sociis episcopi exulantis dictus magister Gerardus, Leodiensis canonicus et decanus in^j ecclesia^k sancti Iohannis evangeliste in insula Leodiensi, hoc factum tulit egre, non propter occisum sive occisorem, sed pro domino suo et^l se ipso ac sociis suis exulantibus in ea nobili ac famosa civitate, cuius pacem atque libertatem tanto probro infregerat media ipsa die improbus interfector, et immunis eluserat et evaserat omnem manum civitatis eum negligenter persequentis. Irascens autem magister Gerardus hec dicebat: 'Ut quid sedemus in ista civitate, in qua fieri possunt hec impune? In ipsa namque cras poterunt fieri turpia sicut heri. Si de civi^m suo, si de iniuria tanta sua civitas hoc tantumⁿ scelus dissimulavit impunitum, de nobis quid ager, qui ignoti sumus, qui exules de altero regno barbari prope sumus? Dominus Remensis peregre^o profectus est in longinquam regionem et commisit rerum summam atque custodiam tante civitatis homini bruto, ignobili et obscuro, suis lucris amplius inhianti quam honori domini sui et salutis totius civitatis. Quis ergo tutus erit tali sub patrono? Civitas hec recepit istos milites Alemannos. De ipsis prima die qua venerunt dixi, sed et nunc dico: Barbaros homines, lepore suo dominum nostrum demulcentes, valde timeo. Etenim "timeo Danaos et dona ferentes". Si ab inimicis domini nostri ad eum interficiendum homines isti sunt missi^p, sicut submurmurat michi timor meus, numquid ipsi non maiores animos sibi conceperunt, qui 30 viderunt in medio foro, die media, coram omni multitudine civem Remensem interfectum, et ipsum reum evadentem irrisisse custodias et prefectos tante civitatis? Ante paucos dies venit magister Alexander, vir honeste forme, nisi nasus ei precisus faciem eius deturpasset. De mensa imperatoris adhuc iste vivit Alexander, ex eo quo nasus ei est precisus^q pro amoribus et amplexibus puelle lascive, que in thalamis Beatricis quondam imperatricis Romanorum manebat et cum isto mutuis amoribus deperibat. Hic ergo Alexander venit et accessit ad dominum nostrum et servitium suum ei presentavit, dicens, ad hoc se venisse, ut eum sicut dominum suum pio affectu visitaret exulantem. Credidit ei dominus noster et collegit hospicio, multa benignitate favens ei. Ipse namque et omnis eius parentela fuerunt de familia ducis Godefridi^r, patris eius. Uno die venit iste, altero et recessit. Visitatorem 40 ipsum eum dominus noster iudicavit, et ego^s exploratorem iudicavi. Denique ipso recedente, infra decem dies supervenerunt nobis isti milites Alemanni. Dominus noster pius et^t benignus omnia pie^u videns^v, omnia^w que fiunt circa ipsum tuta sibi credit. Asperius ingenium me castigat, et in hoc eius exilio nichil michi tutum^x. Hiis et huiusmodi verbis et querelis magister Gerardus sese frequentius^y dementabat^z, ita ut interdum pius Albertus 45 episcopus ex his ludens, ipsum quasi timidum iocundius irrideret^{aa}, interdum vero irascens castigaret, sicut nimis^{ab} sapientem et nimis vehementem.

27. Secundo^{ac} accidit, ut canonici duo maioris ecclesie Remensis rixantes invicem se conviciis operirent. Quorum unus diaconus, alter erat subdiaconus. Subdiacono diaconus 50 in alora obiecit opprobria. Triduum autem erat Omnium sanctorum. Ad decanum ecclesie^{ad} venit verbum istud. Qui commotus ambos citavit in crastinum ad capitulum. Vigilia ergo^{ae}

a) deest 2. b) toto 2. c) hominis corr. ominis 1. d) m. e. 2. e) nobilis 2. f) eum inser. 2. g) nocte 2. h) pro inser. 2. i) qd codd. l) inimici 2. m) abscius 2. n) se 2. o) frequentis 1; frequens 2. p) deridebat 2. q) irrideret 1; irridederet 2. r) minus 2. s) Et tempore 2. t) autem 2.

1) Godefridi III. ducis Brabantiae; ob. d. 21. Sept. a. 1186. 2) i. e. se furiosum, dementem faciebat. 55

Omnium sanctorum^a re iurgii inter eos comprobata, sicut est severa Remensis ecclesie disci-^{1192.}
 plina, consilio seniorum iussit, ut subdiaconus exuta camisia pro reatu verberum exciperet ^{Oct. 31.}
 corporalem disciplinam, diaconus autem, quia gradui altiori censebant amplius deferen-
 dum, super camisiam eandem exciperet disciplinam. Diaconus quidem iussis obedivit, sub-
 diaconus autem recusavit^b obedire, pretendens et obiectans, quod a diacono amplius leus
 erat verbis. Quia ergo inobediens esse videbatur, introitum ecclesie decanus ei protinus in-
 terdixit. Finito capitulo, tertia dum cantatur, subdiaconus inobediens et protervus ad ter-
 tiam venit in chorum, licet interdictus. Monuit eum decanus, ut exiret, et extra contempsit.
 In hoc eius facto decanus videns derogari discipline regulari, et precavens in futurum, eccle-
 10 sie silentium a divinis indixit^c, cui contumax canonicus interesse grassabatur. Mane
 ipso die Albertus episcopus processerat longius extra urbem et ecclesiam renovatam con-
 secravit, sicut animo volenti ac benigno faciebat, quotiens ad hoc opus Dei fuisset invitatus.
 Et de ipso mirum et relatu dignum: cum esset exul et ultra pauperem^d summo pauper^e, pro
 his omnibus et huiusmodi nec pastum nec pastillum postulavit aut pecuniam, sed et oblata
 15 omnia fortiter refutavit^f, loco illo dulci suo dicens: *Gratis accepistis, gratis date.* Orationes ^{Mar. 10. A.}
 pro se, pro suis omnibus, pro ecclesia Leodiensi laborante serio summis precibus exige-
 bat. Ut parumper^g digrediamur, cum frequenter a suis et fortiter argueretur, ut decanis
 et presbiteris, abbatibus et ecclesiis in terra ducis, fratris sui, mandaret et iuberet, ut ei in
 tanta necessitate sumptibus suis subvenirent, numquam voluit eos exaudire, dicens, se magis
 20 eorum orationibus quam denariis indigere nec alicui cuiusquam hominis in hac rogatione
 sese oneri esse velle; et subridens aiebat: 'Episcopus sum, et si homo michi deest, non michi
 Deus; panem cotidianum michi dabit Deus meus.' Predictae igitur^h ecclesie dedicatione cele-
 brata, circa horam nonam ieiunus rediens, invenit ecclesiam sibi dilectam predictis rebus
 valde conturbatam; et omisso cibo, qui eumⁱ paratus expectabat, ad ecclesiam properavit.
 25 Erat^j ecclesia scissa in tres partes. Subdiaconi contra diaconos, diaconi contra subdiaconos^k
 obstinatione pertinaci contendebant. Pro parte regularis disciplinae atque pro domo Dei sui
 stabant fortiter ex adverso decanus et^l seniores. Partium amator, pacis cupidus, pro pace
 se miscuit inter partes Albertus ep^l opus pace Dei dignus. Nunc ad istos, nunc ad illos
 anxius discurrebat^m, postulans et obtestansⁿ, ut honorem Deo^o darent et deferrent omnium
 30 sanctorum sollempnitati^p tam iocunde, deferrent omni civitati, que re pro^q tantilla sese
 quasi orbam clamabat^r atque tenebrosam, tanto die lugens silentio non necessario tante
 sedis, que mater erat et iocunditas locius civitatis^s. Ipso die frustra^t luctans episcopus,
 nichil pacis potuit obtinere, sed triste silentium fuit eis ad vespertas, ad matutinas^u et ad
 missam diei subsequentis. Meror autem et tristitia gravisque confusio pro sollempni die ^{Nov. 1.}
 35 universo clero, devoto civitati, et in populo serpebat murmur grave, dicentes, hoc silentium,
 cui sufficiens non erat causa, aliud silentium atque malum preconari tenebrosae propter hoc
 civitati. Que querele civitatis et confusio canonicos coegerunt, ut episcopum Albertum su-
 per his valde conturbatum revocarent; et multa dicta, eius consilio in pacem convenerunt,
 qua subdiaconus obediens satisfecit; et resedit partium omnis lucta, et resplenduit ecclesie
 40 leta facies, secundis vespertis sollempniter celebratis.

28. Episcopum exultantem interim ingens inopia perurgebat. Fratri duci frequentes
 nuntios atque litteras luctu plenas dirigebat, ut inopie fratris atque patris, quod utrumque
 ipse erat, sicut frater pius atque filius subveniret. Et non erat vox neque recriptum neque
 opus. Mirabili autem ingenua clementia sua patienter omnia sustinebat episcopus Deo
 45 dignus, in omnibus pressuris suis sic^v alacer^w et iocundus, ut de his ipso^x unus esset de
 quibus dixit^y apostolus: *Nichil habentes et omnia possidentes.* Defecerant ei Remis^z primi ^{2. Cor. 1. 10.}
 eius^{aa} creditores, primis alteri, tertiis, quarti, quinti successerant, etiam inopes, et credebant
 quod habebant in victu, sed non in vestitu vel^{ab} aliis rebus necessariis, quarum^{ac} summa pe-
 nuria torquebatur. Creditoribus a vicinis sepe dicebatur: 'Ut quid creditis episcopo, licet
 50 generoso et sublimi dignitate? Pax eius omnino desperatur. Paulatim diffugiunt qui sunt
 circa ipsum, et post ipsum nemo redit, nemo mittit'. Respondebant quidam: 'Et nos et
 nostra in manu Dei sumus. Sine Deo non potest homo iste tantus, sicut patens est omnibus

a) O. a. in ras. et in marg. manu correctoria 1. o) repudiavit 2. b) interdixit 1. q) pauperim 1. r) pauper
 superius a 1. d) recusavit 2. g) parum 2. f) ergo 2. g) ei 2. h) autem iusser. 2. i) presbiteros 2.
 55 k) atque 2. l) decurrebat 2. m) e. o. in ras. manu correctoria 1. n) festivitati 2. o) p. r. 2. p) clami-
 labat 2. q) reguli 2. r) deest 2. s) vespertas et matutinos 2. t) alacris 2. u) dicti 2. v) et 2.
 w) in marg. manu correctoria 1.

1192. esse ita superne gratus. In^a omni gratia nichil deest ipsi, nisi quod principes terre inviderunt eius gratie et glorie atque honori tam sublimi^a. Qui dedit gloriam, gratiam et honorem, et ipse, quando voluerit et sicut voluerit^b, pacem et requiem^c dabit ei. Non possumus perdere, licet et perdamus quod credimus tanto viro, viro tam iocundo, tam suavi, tam benigno, viro quem perfudit Deus tantis aromatibus gratiarum^d. Et revera tam dilectus erat^e et desiderabilis omni^f civitati, ut aspectu eius non possent saciari, vel in ecclesia divina celebrantis, quod frequenter faciebat, vel per urbem cum suis equitem ambulantis, quod minus ipse frequentabat. In plateis post ipsum concurrebant, in ecclesiis^g summis studiis ad eum videndum confluebant. In his rebus se agebat Dei servus, in^h hac lucta luctabatur ab exilio sui primo die usque ad diem mortis sue per dies circiter sex atque sexagintaⁱ. Et tanto tempore post eum non remisit dux Ardenne, avunculus eius, neque dux Brabantinus, frater eius, neque aliquis eius amicorum, sed quasi nichil ad eos pertineret sanguine vel affectu, omnes amici eum^j reliquerunt et quasi alieni ab eo recesserunt, quasi non esset^k unctus oleo, quo unguendum ipsum omnibus votis affectaverant, ut alti sanguinis ipsorum^l [honorem^m] sublimis honor eius amplius exaltaret.

29. Ante paucosⁿ dies mortis sue una noctium cepit secum vehementer anxari. Ante oculos mentis eius venit omnis tribulatio, qua percussit eum Deus eius, flagellans eum fortiter, quem post paucos dies erat recepturus. Super omnem tribulationem tribulata est anima eius a duricia ducis^o fratris sui, qui, cum dives esset et unicus frater eius, exposuisset eum^p omnibus malis^q et tormentis et extreme paupertati, eiectum et exilantem in terra^r aliena. Multos animi cruciatus passus est illa nocte. De ceteris dolor ingens ei fuit de duricia fratris sui, vehementer irasci secum cepit contra ipsum et in his pene tota nocte pernoctavit. Erat autem cum eo per omne tempus exilii eius abbas Lobiensis. Cum^s omnia perdidisset, nichil se reputans^t perdidisse, dum comes^u indivisus ei fideliter adhereret. In hospicio tamen^v eius^w neque noctu quiescebat nec ad mensam eius remanebat. Pro cibo^x secum capiend^yo multis precibus multisque modis eum episcopus percellibat^z; sed nullis precibus nullisque modis adquevit. Interdum dum violentiam inferret ei ex^{aa} amore prope iracundiam, et abbas verbo, non animo consentiret, dum manus lavarentur, abbas ei sese furabatur et redibat domum, in qua hospes suis expensis morabatur, expensis parcens^{ab} dilecti domini sui exulantis. Ad episcopum post cibum cum redisset, et episcopus bene irascens^{ac} quereretur: 'Quid irascitur dominus meus', ioco dicens: 'tibi non est panis ad manducandum, et quid michi daretis?' Consueverat ergo abbas singulis diebus ire ad dominum suum mane, ut, eo ad ecclesiam procedente, prosequeretur devotus iter eius. Et eo domum regresso, usque ad horam prandii propinquante cum eo semper erat, et post prandium usque ad horam cene facende. Huius ergo noctis, qua sic erat tormentatus, sine dato, mane^{ad} venit abbas, sicut consueverat. In partem domus traxit eum episcopus ea hora non iocundus. Ipsum autem amore magno^{ae} diligebat, sciens affectum eius erga se magnum valde, sciens constantiam eius et fidem inconcussam. Unde et dicebat arridens suis leto vultu: 'Vos qui mecum estis et qui ad me sunt venturi, si dederit michi pacem Deus meus, a me expectatis archidiaconatus, preposituras sive prebendas et honores; abbas autem Lobiensis, cum sit monachus, nichil horum potest expectare, sed simplex amor, simplex gratia mecum tenet eum. Unum sperans a domino Deo nostro, ut per me Deus tandem consulat ecclesie eius tot annis dissipate'. Hunc ergo trahens in secreto et valde durum spirans et suspirans: 'Sic et sic', inquit, 'nox ista michi^{af} gravis me delevit. Sic et sic nomine meo scribes^{ag} duci fratri meo, quem sentio mihi non fratrem vel amicum, sed atrodem mihi et omni saxo durissemum. Numquit non^{ah} et ego sicut^{ai} ipse filius sum nobilissimi Lotharingie ducis Godefridi? Unici fratres sumus. Quia maior me est et accinctus cingulo^{aj} militari, sit dux ipse. Communis est nobis hereditas ampla prediorum patris nostri, quam michi tamquam degeneri frater meus aufert violentus. Tonsura clericatus vel altior gradus eius iustis legibus nulli preiudicat patris possessionem prediorum. In deliciis vivit frater meus; in miseriis me mori so cogit ipse. Esto! Terrors summo coactus me fratrem suum^{ak} abiuravit. Cesaris iracundi^{al}

a) In omni — sublimi det. 2. b) s. a. v. des. 2. c) quietem 2. d) deest 2. e) eccle-ia 2. f) eius 2.
g) deest eod.; hoc vel simile verbum supplendum esse patet. h) p. vero 2. i) et inser. 2. j) Qui eum 2.
k) putans 2. l) autem 2. m) percellibat 2. n) s. a. p. l. manu correctoris in marg. 1. o) manu correctoris
in marg. 1. p) eum inser. 2. q) scribens 2. r) et inser. 2. s) gladio 2. t) iracundia 2.

1) l. e. a die 20. Sept. — d. 24. Nov. 2) l. e. socius. 3) scilicet episcopi.

potentia magna fracto aburationis huius culpam misereor et remitto. Servans ergo iuramen-
 tum, si quæ sunt cesaris cesari reddat: reddat et nature quæ debet nature. Vitam michi ser-
 vet et vivere me^a permittat saltem de prediis patris mei. Quamvis facilius ignoscat pro furto
 Deus plus, quam crudeli facto suo isto, quo vitam fratri frater tollit; quamvis facilius sit sol-
 vendum illud iuramentum, quod est contra Deum, quam^b quod contra omnem affectum ho-
 minis naturalem. Sed iam tacito de natura ad Deum, cuius nomine iuratur iuramentum,
 formam referamus perversi huius iuramenti. Non iam fratrem carnalem, sed patrem spiri-
 tualem frater meus abiuravit. Petra Christus apostolo Petro dedit potestatem ligandi et
 solvendi. Auctoritate apostolica Lotharius improbus est ligatus. Auctoritas apostolica
 10 electionem meam confirmavit et me in episcopum consecravit, ut sim^c pater omnium, qui
 obedientes Deo et sedi apostolice filii sunt ecclesie Leodiensis. Quia ergo frater meus timuit
 cesarem plus quam Deum et iuravit iuramentum contra Deum, articulo necessitatis illius
 statim ut fuit absolutus, debuit cogitare, quid iuraverit, et quod iuravit ad hoc inductus vio-
 lenter. Iuramento violento, presertim cum sit contra Deum, ignoscit ecclesia sancta Dei. Et
 15 ego si ignosco, licet ipsum malo teneat, peremptorium michi iuramentum, fratris necessitati
 quo transiit condescendens, sed non possum ignoscere, quia nimis observator sui illius iu-
 ramenti non observat iuramentum legis naturalis, quæ dicit: *Quod tibi non vis fieri, alii ne
 feceris*; non observat legem Dei quæ dicit: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*. Ego au-
 tem sic sum ei proximus, ut sim ei frater unicus et frater uterinus, et de suo michi mendi-
 20 canti nihil donat, et auferens michi totum quod noscitur esse meum, crudeli gladio pauper-
 tatis crudelior ipse me^d confodit et obruncat. Sicut ergo bene nosti, omni diligentia de
 omnibus his severo stilo scribas ei. Severior enim michi est omni stilo frater meus^e. Et hec
 dicens fortiter ingemuit. Abbati ipsum tenere diligentem et fratrem eius propter ipsum durus
 visus est sermo iste. Sed quia eum toto animo reverebatur et videbat dolorem eius vehemen-
 25 tem, non presumpsit obviare iussis eius. In hoc uno diligens et prudens^f obviavit, quod, cum
 vidisset^g esse hoc secretum, revelavit preposito Thome verbum, quem sciebat unico affectu
 et integra fide diligere dominum suum. Sed et abbas atque Thomas amicitia magna iuncti
 erant. Aperiens ergo ei verbum omne, consuluit, quid facto opus esset; durum enim valde ipsi
 videbatur, ut scriberet tam austerè fratri frater mitis. Submittens Thomas^h parum caput
 30 et præmeditana paulo intervallo, subrisit: *Immo vero*, inquit, *ingenio omni exquisito aspe-
 rius quam poteris excuens omne verbum et singulas dictiones, duci scribas*. Nulli nota
 magis domus estⁱ sua; quam domini mei benignitas et dulcedo naturalis. Non facilius extin-
 guit ignem modicum superiecta grandis aquæ moles, quam extinguas omnem^j eius iram, si
 fortiter rigide et ultra mandatum eius scribas duci fratri eius. Cum autem secretus legerit^k
 35 hanc scripturam, se adhuc loquente cum eo, fiducia bona quam habemus apud ipsum^l vobis
 subitus interveniam, et videbimus verbi finem^m. Dixit, et facta sunt omnia sicut dixerat. Ut
 autem litteras gravesⁿ et austeras legit episcopus clementis^o singularis et supervenientem
 Thomam vidit, nunc super eum, nunc super abbatem, ambos condescere iustos, benignos
 oculos superducens et litteras manu vibrans, castigato^p risu risit. Animadvertit enim rein
 40 sicut condita erat inter ipsos^q et: *Vicistis*, inquit, *et vicerunt littere valde graves*. In
 brevi mittam duci fratri meo litteras mitiores, quoniam^r sic oportet fieri.

30. Crudescens vero^s et crescente penuria^t omnium rerum, post paucos dies^u fratri
 scripsit in hunc modum: *A. Dei gratia Leodiensis episcopus H. karissimo fratri suo, inclito
 duci Lotharingie, salutem et fraternam dilectionis affectum. Ex quo veni in hoc exilium meum,
 45 non cessavi precibus magnis et litteris frequentibus pulsare fraternam viscera vestra, ut michi sub-
 veniretis. Michi qui caro et unicus frater vester sum; michi quem Deus et sancta sedes apo-
 stolica elegit in sacerdotem sibi, et non meis meritis, sed gratia sua sum episcopus vester ac
 per hoc etiam pater vester. Sed quia video, quod viscera vestra non sentiunt affectum erga me
 carnalem unicum fratrem vestrum, erga me spiritualem patrem vestrum, ultra hanc vicem iam
 50 non porrigam preces meas ante faciem vestram, non mittam litteras unice fratri meo, quia,
 quod magno cum dolore cogor dicere de vobis, per vos cogor desperare et unicus frater vester
 et benignus pater vester. Michi enim et scribenti frequenter et humiliter deprecanti nec scribitis
 nec respondetis. Scripserat autem et avunculo suo^v duci fero in hunc modum. Dux autem*

a) quod 2. b) michi 2. c) deest 1. d) et cum 2. e) deest 2. f) providens 2. g) fassus 2. h) legens 2.
 55 i) l. me 2. j) castigata 2. k) illos 2. l) quia 2. m) penuria 1.

119. Lotharingie, frater eius, cum audisset has ultimas litteras eius, quarum baiulus fuit nuntius missus abbatia Lobliensis, ex monachis eius unus, illacrimatus est — commota sunt quippe viscera eius^a super fratre suo — nuntiumque honore magno recepit, et conquirens munifice equos, vestes et argentum et cetera tenuia necessaria, in proximo ad eum proprios legatos mittere disponebat. Addens in mandatis, quod adversariorum eius multi et precipui ad ipsum non longe post venturi erant, ut in pacem reducti ei tamquam domino et patri deinceps fideliter obedirent. Pari modo facere disponebat Ardenne dux, avunculus eius. Rotrollus^b etiam nobilis adolescens, ecclesie Catalaunensis presul electus, sciens atque dolens de inopia domini Alberti, tante dignitatis viri, pro consilio et ipse de eo disponebat et ad eum inde miserat litteras et legatos, ut expensis suis honore magno haberet eum secum Catalaunis, et ad eum 10 deducendum proximis diebus ipse cum suis venturus erat Remis; sed longe aliter facere de ipso Deus disponebat, qui novellum christum suum^c, ut purior atque preciosior appareret, purgabat tanquam aurum suum in fornace tribulationis huius magne, qua maior non fuit in hoc casu rerum alicui tante dignitatis viro, sicut erat ipse, tamque^d generoso.

31.^e Dum^e hec igitur et illa hinc et inde ab hominibus et a Deo pararentur, interim 15 Albertus episcopus Remis exul immmani pondere contra inopiam suam luctabatur et ardebat fortiter igne tribulationis et angustie. Omni melle dulcior ipse ante se videbat et dolebat suos ire nudos, inopes et abiectos, quos cultu digno solebat splendoros honorare. Mensa eius ante leta tristior apparebat. Veetes enim et suppellex eius tota creditoribus pro pignore data erant^f; preter unum suum palefridum et capellam suam non multo^g preciosam remanserat ei nichil. Quibus et aliis multis malis afflictus et depressus vehementer, domi sedebat in tristitia et iam spatiatum nusquam ibat sive pedes sive eques, sicut primis diebus ire^h consueverat, sed iam multos dies se tenebat intra domum, nusquam vadens preter ad ecclesiam, ad quam frequenter libens ibat, et divina iam in his letus et devotus celebrabat. Unde et dicebat suis loco illo dulci suo: 'Sepius est occurrendumⁱ, ubi bonum atque 20 que mentis quies invenitur. Michi^j presens ecclesia me solatur. Solum opus hoc divinum letificat animam meam, dum divinis intersum sacramentis, et amplius, dum divina Deo annuente tracto sacramenta. Deus est enim, Deus noster, qui facit mirabilia magna solus. Non iam virga sterilis me flagellat, sed virga ferrea me confringit vehementer. In eo spero 25 et speravi; et si me occiderit, in eo sperabo semper et letabor. Bonum enim est sperare in Domino, quia misericordie eius^k multe nimis.

32.^e Inter hec domum eius frequentabant milites Alemanni, quorum colloquiis venenatis columba mitis fruebatur, ita ut socii eius omnes^l ac ministri, qui noverant, quanto affectu et honore amplectebatur^m eos et colebat, statim ut vehissent milites Alemanni, de loco quo sedebant vel astabant circa eum statim consurgebant et cum eo solo solis locum 35 dabant Alemannis. Quorum favore lupinoⁿ agnus^o innocens sic gaudebat, ut eis denuntiaret et id ipsum, quod ducere vellet eos secum, cum moraturus iret Catalaunis. Quod ipsi fallaci gratia dum hoc verbum recepissent, animis egre pertulerunt. Timebant enim, et id verum erat, quod non esset ita solus Catalaunis sicut Remis, quia Catalaunis, presente domino civitatis, frequentia presens erat magna nobilium virorum et illustrium. Absente vero 40 domino civitatis et agente longe, Remis ita sola erat, ut nobilium virorum et illustrium frequentaret eam nullus. Illud etiam mordebat vehementer Alemannos, quod plus solito domi sedens tristior episcopus non erat sic expositus gladiis eorum et cultris perimendus, quam si foras iret, per quod occasio forte se offerret Alemannis scelus impium perpetrandi. Iamque per hec pene^p desperabant, in scelere suo sese^q frustra niti. Namque^r domi, licet essent 45 cum eo frequentius in secretis, sicut est supradictum, posse fieri quod volebant, omnino non videbant, quia, episcopo familiariter cum eis in thalamis apertis ostiis, ut videri possent, fabulante, comites eius et ministri foris expectabant, et si attemptassent opus illud criminisum, quod omnibus horis explorabant^s, eos qui foris erant evadere nullo conatu potuissent, presertim cum ante portam domus, sicut in claustro canonicorum habitantium, civitas frequens pertransiret, et frequentes ludi essent ante portam ab his qui episcopum frequentabant amore magno, quo ipsum civitas omnis, plus quam credi possit, percolebat. Sed et quidam de familia episcopi mansueti multa iam notaverant, quibus in suspicionem illis iam 50

a) sua 2. b) Rotrollus 2. c) deest 2. d) tamquam 17. e) nulla capitis distinctio 1. f) Cum 2. g) erat 2. h) multum 2. i) curand 2. j) Mentum 2. k) amplectebatur 1. l) Iniquo 2. m) dignus 2. n) tamque 2. o) expectabant 2. 55

venerant crudeles Alemanni, maxime quia sicut alibi sic ad domum eius veniebant subar-
 mati. Et quandoque ex familia vidit unus et^a notavit, quod unus ex tribus Alemannis, dum
 primos ascenderet^a gradus altos domus, incautus et imprudens superioris marginem vestis
 sublevavit, eo^b quod impediret ascendentem demissa vestis eius. Quo vestem elevante^c,
 apparuit caliga ferrea super supremas oras calige latioris panni, caliga ferrea minus longa
 apparuit et culter dependens non satis occultus inter femur et caligam ferream male se
 promoventis Alemanni. Cum ergo se res sic haberet de sceleratis Alemannis, tantis verborum
 machinis atque strophis his rebus callidi nimis occurrebant, ut Albertus episcopus ingenii
 mitioris non discerneret rerum causas, sed affectum de omnibus et in omnibus mentientem^d,
 Sic enim animo nequam sibi presentes in omnibus erant Alemanni, ut verborum machinis ex-
 quisitis et ad opus omne preparatis destruerent et delerent suspicionis omnem notam. Quibus
 rebus simul et gratia, quam habebant apud innocentem virum illum, illud omen contingebat,
 ut miro modo timerent eos multi, sed non timentes, ut suspicarentur^e de his omne malum
 et non possent suspicari^f. Unde et in foro civitatis iuxta monetarum stationes alterna-
 tim venditarum, ubi frequentior est conventus civium, dum de his sermo inter eos vertere-
 tur, sicut multi gartiones acutius solent indagari^g et perspicere rerum seriem abditarum,
 unus gartionum inter cives multos colloquentes exclamat^h: 'Periculo mortis caput in eum
 sit obiectum, nisi ad hoc venerint isti crudeles Alemanni, ut interficiant dominum episco-
 pum, quem videtis tam dilectum vobisⁱ inter vos exulantem. Ordeum et frumenti stramen
 quod singulariter equis suis emunt, expensa eorum singulis diebus persoluta, cursus eorum
 frequens extra urbem, quod armati^j sic incedunt, et alia multa que notavi sunt preceones
 atque signa indigne et lugende mortis eius'. Exhorruerunt presentes verbum istud^k, et
 nichil mali suspicantes, tamen ad verbum paulo tristius inclamantes: 'Effuge', inquit, 'gar-
 tio venenate, et ne iteres verbum coram nobis, ne fractis cerebris, ut dignus es, depereat
 caput tuum'. Nec enim poterant credidisse, isto casu posse mori virum illum, cuius forma,
 cuius mores, cuius vita ipsis erant tam iocunda. Non poterant credidisse, illum posse mori
 morte tali, quem Deus unxerat oleo sancto suo, quem noverant, quia nobilissimum et for-
 tissimum genus toto regno Theutonico celsius et clarius eminebat. Quod unum et preci-
 puum fuit argumentum, quod solius cesaris ultra cesarem gravius irascentis consilium non
 fuit sibi per se solum. Consilium eius iracundum ultra fines ire iuste amplius accendit et
 firmavit male mixtum ei consilium impiorum, qui potentes potenter inridebant potentie at-
 que styrpis^l eius generose. A potentibus potenter fuerant animati atque confirmati isti mili-
 tes Alemanni, qui firmaverant sibi sermonem hunc malignum tam potenter tamque perti-
 naciter, ut non potuerit infirmari malignitas eorum vel respectu generis tam potentis vel
 gratia viri innocentis, nocentes illos tanto^m tempore dulcius amplectentis.

33. Fuit autem unus de his militibus Alemannis tribus maior natu, quem ridentem
 tantoⁿ tempore vidit nullus. Raro quidem et parce loquebatur, sed submissus et efferus^o
 semper erat illi vultus. Ceteri iuniores sic alacres et leti videbantur, ut eorum ludo morde-
 res istum, iocundior facecia sicut cetera sic^p obtegeret vultum huius^q tristiosem; dicentes,
 eum naturali gravitate sic affectum. Super omnia de his omnibus sic omnium rerum ordi-
 nator disponebat, ut^r nullis obstantibus rerum argumentis ad finem res venirent, sicut ven-
 turus super eum, novellum christum suum, Deus omnium disponebat.

34. Venerat ergo dies dominica, qua occurrerat sancte Cecilie virginis et martyris dies
 festus. Erat autem Remis monasterium Deo sacratarum puellarum. Celebrior illis erat
 sancte Cecilie festa dies. Accesserunt ergo ad pie recordationis pontificem Albertum et
 humiliter ac devote petierunt, ut honorem daret Deo et beate Cecilie et earum monas-
 terio, quod est in honore sancti Petri apostoli, et ibi sollempniter divina celebraret. Ad
 hec flecti pronus erat, qui animo volenti Deo serviebat. Venit ad monasterium et hac
 ultima devotione devotus divina celebravit. Ad hec missarum sollempnia magnus concur-
 sus fuit virorum atque mulierum de tota civitate. Affuit inter eos et Sathan cum suis
 satellitibus illis militibus Alemannis, non ut adorarent veri adoratores sicut ceteri, sed ut ex-

a) ei — ascenderet des. 2. b) eo — elevante des. 2. c) mentientem — omnibus suppl. in marg. manu Aegidii 2.
 d) suspicatur 1. e) decet 2. f) sic codd. g) exclamavit 2. h) nobis 2. i) subarmat 2. j) eius 2.
 k) sic 1; supra 2. l) toto 2. m) effectus 1; effectus corr. manu Aegidii efferus 2. n) sic codd. p) eius 2. q) ut —
 disponeret des. 2. r) d. l. c. des. 2.

1199. cipèrent gladiis et cultris^a tantum pontificem occidendum, siye euntem siye redeuntem siye inter ipsa mysteria sacrosancta, si se locus optulisset. Unde et altari proximi sacro pontifici secus astiterunt sicut domestici cum domesticis eius, et ut qui in sordibus erant sordescerent adhuc. Post euangelium ad manum eius munera obtulerunt et osculo Iude traditoris osculati sunt manus eius atque pedes, et post missam in equis eum redeuntem prosequuti^b, usque ad domum eius deduxerunt, et a missa ad mensam eius accedentes, participes eiusdem mense, sed non misse.

35. Altero die simul venerunt milites^c Alemanni^d ad episcopum sub pretentu^e cum eo, sicut solebant, amicablem iocundandi. In recessu dixit eis, ut redirent mane et^f cum eo equitarent usque ad Sanctum Remigium, ad quem causa orationis ipse disponebat ire, et ut cum eo redeuntes cum ipso manducarent. Huic dicto letiores Alemanni recesserunt. Sperabant enim horam sibi letam propinquare, qua possent iniunctam sibi scelus tandem perpetrare. Predictis enim rebus pene^g desperati, ne mora sceleris perpetrandi^h traheret eis periculum non exequendi quod eis erat fortiter imperatum, in dextram sibi siye in sinistram modis omnibus conandum sibi iudicabantⁱ, ut eum quoquo modo trucidarent. Et congruus^j eis locus videbatur et occasio sibi grata, quod eo loco pene extra urbem atque sine turba esset transiturus. Quia ergo certius eis dixerat, quod venturus illuc esset, mane facto alacres viri sanguinarii surrexerunt, et in equis cum suis satellitibus subarmati et instructi omnem suppellectilem suam conferentes, preoccupaverunt iter eius, quem venturum confidebant, et circa Sanctum Remigium in insidiis equites sese angusto loco tenuerunt, transeuntibus hoc dicentes, quod episcopum dominum suum eo venturum expectarent. Quia vero domo exierant sic instructi, hospiti suo bruto homini valdicens, dixerunt, quod essent longius ituri et post friduum reversuri, nisi retineret eos episcopus, cui ad Sanctum Remigium occurrere festinabant. Erat dies festus sancti Grisogoni martyris, qui inter electos Dei meruit simul invocari infra canonem sacrificium divinum precedentem. Mane ergo facto, venit^k ad domini sui domum solito festinantius ei devotus abbas Lobiensis. Invenerat enim eum sero valde tristem et confectum, et indoluit. Veniens ergo valde mane, invenit eum adhuc in lecto molesto se verlentem et graviter suspirantem et omnibus membris sic collisum, ac si malleis ferreis eum aliquis collisisset.

36.^l Nocte namque tota insomnis pene erat curis agitatus vehementer, et cum paululum obdormisset, horrendis et exitiabilibus sompniis cruciatus. Unde cum ante eum capellani eius matutinos mane decantarent, et ipse^m psalterii versus non alternaret respondens contra eos, quod solitus erat facere diligenter, dictis matutinis, interrogavit eum magister Gerardus, qui notaverat eam rem, rerum scrutator curiosus: 'Ut quidⁿ ait, domine mi, non respondisti nobis, sicut soles?' Ad quod verbum supervenerat abbas Lobiensis. Albertus episcopus^o gemens et suspirans altum: 'Multa enim^p, ait, passus sum in nocte ista et insomnis^q et in sompno. Insomnem meror ingens me consumpsit, et modicum sompnum cepi. Momen-taneo et tantillo illo sompno, qui non semel obrepsit michi sompnus, eger fui magnis semper^r in tormentis. Videbatur michi gladiis et cultris horrendis hec camera esse plena, plena tumultu, plena luctu, plena umbra mortis. Gladiis et cultris fortiter impetebar; non erat qui iuvaret, non erat fuge locus, non erat exitus evadendi'. Inter hec verba lecto quo sedebat surgens se vestivit, et accinctus atque manus lavans, stetit, et comites eius circa^s ipsum. Erat autem^t vultus eius sicut vultus angeli, miro modo supra se ipsum forma speciosus. Colorem enim vivum vultus eius rubore castigato modeste tinxerat noctis labor ingens, et sedebat ei candor atque rubor quasi lilium rose maritatum; statura verd^u eius decens et decora, clara vultui non discordans, quibusdam intersignis^v intuentium oculis imprimebat gratiam^w morum et innatam cordis eius lenitatem. Intuens autem suos et quemque lustrans oculis illis suis columbinis et pro se videns eos perturbatos, tamen et ipsum consolantes, cepit et ipse eos^x mirabiliter consolari.

37.^y Post hec autem nunc loco nunc serio multa cepit dicere et de vita et de morte sua, de vita quidem minus, de morte vero plura dicens^z. Quod verbum mortis^{aa} eius sepius iteratum cum molestum suis esset et, ut obmitteret triste verbum, sepius ab eis rogaretur,

a) aut inser. 2. b) prosequuti 2. c) deest 2. d) ita 1; oblecta 2. e) in 2. — desperatione in. 1. 2. f) perpetranti 1. g) in d. 1. h) nulla copula distinctio 1. i) episcopus 2. j) triste inser. 2. k) insomniis 1, sed ita in ras. manu correctoris. l) in marg. manu correctoris 1. m) iusta 2. n) eam 2. o) inter eos signa 2. p) gratia codd. 55 q) inquit et decora 2. r) de morte 2.

non intermittendum esse respondebat. Sed quasi datus esset dies, sicut erat, sed ignotus, 119.
 ipso mane de morte eius miseranda disputare, disputabat et dicebat^a, omnia mortem termi-
 nare, mortem curis hominum et laboribus universis finem dare, quantum ad presentes^b
 mundi curas et labores. 'Mors', inquit, 'equat ingenuos atque servos, potentes et infirmos,
 locupletes atque pupilla^c stipe mendicantes. Vixi clara stirpe generosus homo. Si morior,
 quid michi profuit altum genus, si non aliud^d bonum pro me intercedat apud Deum? Majo-
 rum meorum potentia vixi potens inter meos. Si moriar, quid iuvabunt, nisi Deus, qui me
 fecit, et tunc iuvet, quando deficiam. Sicut ammonerat status meus in quo fui, vixi delicatus.
 Si morior^e, ad quid michi valent fallaces delicias huius mundi? Addat michi Deus miseri-
 cordia sua delicias ampliores, que nullo fine terminantur. Quid fecit michi Deus meus? Clericus
 dives eram, locundus et sublimis; nunc episcopus pauper ego, merens, humilis et delectus et
 abiectus. Pauper exul ego sum, pauper episcopus ego sum, pauper episcopus, quo pauperior
 episcoporum nullus vivit. Si ergo morior, moriar valde pauper, et iam paupertas ista nichil
 michi nocet, immo prodest, humilis enim, non superbus moriar episcopus ego pauper. Sufficit
 15 michi terra septem pedum. Qui sic me flagellat, addat michi Deus meus in terra viventium pro
 sepulcro vili substantiam et gratiam amplio^{rem}^f. Mira^g connectione seria iocis miscens, hec
 dicebat, et seriatiim simul et iocose ita loquebatur, ut nescires, utrum ioco vel serio loqueretur.
 Iste namque loquendi modus ipsi^h erat, ut eius gravitati semper comes esset lenitasⁱ et
 dulcedo maior eius. Et hec omnia verba graviora, quam res adhuc appeteret, mitius et ioc-
 undius ipse ioco temperavit illo die, quia videbat suos molestius hec audire. Sed pars
 20 ultima diei declaravit, quia pontifex ipso die moriturus, inscius ipse mortis sue, de morte
 sua prophetavit. Post hec verba: 'Adducantur', inquit, 'equi, ut eamus peregrini ad sepul-
 crum sancti Remigii Francorum apostoli, ut ipse pro nobis intercedat ad dominum Deum
 nostrum, qui nobis celo reddat leticiam salutaris sui. Nam post cibum exhibimus extra urbem,
 25 ut parumper animas nostras recreare valeamus, que longo situ scabram rubiginem paciuntur'.
 Recreandi verbum laudant omnes, sed verbis eius alludentes, peregrinari nolunt illa^j
 die: 'Feria tertia, que est hodie, debemus ferri; feria sexta dignius est orandum atque
 ieiunandum. Eo die nos sanctus Remigius peregrinos suos patienter expectabit'. Et^k in
 hoc verbo fixi contententes eum tenuerunt, et diffugiens huc atque illuc, pene omnes sunt
 30 dispersi. 'Eamus ergo', dixit episcopus ad abbatem Lobiensem, 'et ferculum diei melius
 et iocundius, missam simul audiamus. A nobis irrisores isti recesserunt, et nos accedamus
 ad eum qui reducat nobis dies bonos'.

38.^l Ante domum eius capella parva erat. In hanc^m missam secretius a se celebrandam
 magister Gerardus sibi preparabatⁿ. Erat autem, sicut vir gravis et acutus, valde pertur-
 35 batus et in^o hiis que audiebat et videbat timore magno timens et confectans que ventura
 erant super eum, quem videbat illa nocte sic confectum et collisum. Cepit ergo missam
 humilis ac devotus, cuius introitus iste fuit: *Fac mecum, Domine, signum in bono, ut videant*
qui me oderunt et confundantur, quoniam tu, Domine, adiuvisti me et consolatus es me. Col-
 lectas autem et epistolam^o, graduale et alleluja triste, euangelium et offerendam, et post
 40 communionem omnia tristitia conquisierat et elegerat de omnibus locis antiphonarii^p et epi-
 stolaris et euangelii et libri collectarum. Quam missam cum audiret episcopus dulcior
 omni favo, sicut timori eius alludere consueverat, alludit ad timorem eius et subrisit. Erant
 autem quatuor in capella, sacerdos Gerardus qui cantabat, clericus alter qui cantanti re-
 spondens^q serviebat, dominus et pius Albertus episcopus, et quartus abbas Lobiensis. Ceteri
 45 omnes colludentes aufugerant, quasi pronosticum diceret eis^r Deus: *Percutiam pastorem, et*
dispersentur oves. Episcopus ergo altari proximus orans existebat, abbas ultimo loco longe
 ab ipso, eo invito, se tenebat. Tantam enim reverentiam abbas humilis episcopo exuli sem-
 per exhibebat, acsi Leodium sederet in omni plenitudine sue potestatis, et fortiter irasceba-
 tur in corde suo, si quem forte vidisset movere pennam et gannire non quidem contra eum,
 50 sed ante eum ultra eius benignam voluntatem. Quod interdum contingebat, quando inter-
 dum rixabantur ante ipsum, quod mansuetudini eius naturali contrarium nimis erat. Hora
 ergo misse, qua pax episcopo a sacerdote est transmissa, dulcis episcopus accurrens ciclor
 ad abbatem, ore suo reddidit^s et pacem Dei^t, hoc ultimo dono suo ditans eum, quem pluri-

a) cum diceret 2. b) presentis 2. c) pupilla 1. d) illud 1. e) morior 2. f) huiusmodi 2. g) terriorem 2.
 h) Mirabili 2. i) illi 2. j) levitas 2. k) ille 1. l) deest 2. m) nulla capitis distinctio 1. n) preparaverat 2.
 o) e. e. manu correctoris in marg. 1. p) gradalia 2. q) respondebat ei 2. r) et 2. s) dedit 2. t) diei 1.

1192. mum diligebat, et post missam simul data benedictione, ad domum suam se recepit. Abbas autem accepit ab eo licentiam sanguinem minuendi, et suggessit ei, ut mandaret eius equos, cum post cibum, sicut dixerat, vellet equitare, ne nimis solus equitaret, sciens eius omnes equos pignori obligatos preter palefridum eius, quem et ipsum prestiterat abbati Sancti Dionisi Remensis monasterii regularis. Accepta ergo benedictione, discessit abbas non visurus eum amplius, quem toto mentis affectu diligebat.

39. Alemanni autem, qui episcopum Albertum diutius expectaverant, cum vidissent eum non venire, inani spe frustrati, mane illo ad hospicium suum, ut fuerant sic instructi, confusi sunt reversi, hospitem suum vanis ambagibus eludentes. Ne venirent pransuri cum episcopo, qui eos invitatos aliquantum expectavit, prohibuit eos confusio illa sua, qua frustrati erant mane hora sua. Sed post hec audientes, quod post cibum foris equitaret, in maiorem spem erecti sumpserunt raptim cibum. Tum vero illam unam horam videntes iam adesse, que votum suum eis vel omnino terminaret vel omnino defraudaret, omnibus rebus accinguntur, et instructi sicut prius, hospiti bestie valedicunt et accedunt ad episcopum a prandio iam surgentem. 'Et cur', inquit episcopus, 'ad prandium invitati non venistis?' 'Ad Sanctum Remigium te, domine, diu expectantes, consumpsimus omnem diem'. Et episcopus alludens eis sua illa serenitate: 'Emendabitur', inquit, 'michi culpam istam mecum sero cenaturi'. Quod cum laudassent, adiecit eorum junior unus, vultu ridens gratia simulante: 'Immo vero ipse cum istis emendabo tibi culpam nostram per gladii huius podium'. Simul in verbo ad medium gladii, quo accinctus erat, gladium evaginans, in manum eius gladii podium ponit, et quod non venerit ad conditum, emendet eis episcopus ultimo iam cum eis bibiturus. Afferri ergo vinum iubet et, benedictione data, bibit ipse primus et post se donat illis; et biberunt post benedictum et benedicientem homines maledicti. Exiens inde domo, stetit in vestibulo, et videns equos eorum sarcinatos: 'Ad quid', ait, 'venistis ita sarcinati?' Responderunt: 'Ad nos venerunt et prope sunt nuntii gentis nostre, expensas nobis deferentes. In occursum eorum festinamus, et eras cum eis erimus ad te reversuri', ut de terra nostra gratia aliquid audiat auris tua. Sed quia iam tardior hora venit, et nos ad cenam tuam gratia tua invitavit, gratanter nobis procrastinabimus iter nostrum. Sarcine vero nostre leves non multum gravant satellitum nostrorum fortes equos. Age igitur et ascendes, quia longe post meridiem iam dies inclinatur. Si tibi desunt equi, et nos et homines nostri fideles socii vie tibi erimus, et mitte ad abbatem Lobiensem tibi et amicum et fidelem, ut ascendat, equos suos secum ducens — plures enim habet —, ut per nos et per ipsum crescat tibi maior comitatus'. 'Sanguinem', inquit, 'sibi minuit, et in reditu meo veniam ipsam visitare'. 'Sufficimus', inquit, 'vie tue', risu falso subridentes. 'Fortes et validi satis tibi septem sumus Alemanni, et ipse tanta tibi times. Si vero necessitas, que nulla erit, forte immineret, pro capite tuo ponimus caput nostrum'. Timebat enim episcopus exploratores comitis Reitestæ, pro quibus et aliis quos timebat multis diebus tenuerat Remis se quietum. Armans igitur sese signo crucis, ascendit equum prepotentem, quem dederat ei avunculus eius dux Ardenne, quem et ipsum cum ceteris obligaverat creditori, et creditor prestans per filium suum miserat et iusserat, ut super alium cum episcopo simul foras iret, ut, cum redisset episcopus, reduceret statim equum sibi. Exiit ergo pene solus preter Alemannos. Non enim de suis plures erant quam Sigerus canonicus Leodiensis et miles eius Oliverus. Per obscuram ergo, strictam et non altam posternam civitatis sibi notam atque aptam votis suis episcopum velud agnum innocentem protinus eduxerunt milites Alemanni, a leva portam regiam relinquentes, que olim porta Cereris dicebatur, a modernis porta Carceris appellatur. Erant autem, sicut dictum est, septem Alemanni, tres milites et quatuor armigeri, animis et armis fortes viri. Nec potuissent homines ultra omne scelus scelerati omnibus votis, omnibus optationibus sibi preoptasse locum, tempus, causam, que magis apta responderent eorum sceleri perpetrando. In urbe magna quies erat; per latos et patentes campos, sicut in hyeme, agricola nullus erat, viator nullus apparebat. Per

a) unico (instr. 2. b) fecit 2. c) cum 2. d) reversi 1. e) illud 2. f) post venirent rasura duorum sero secularium 1. g) inquit instr. 2. h) emendabitur 2. i) Immo nunc domine dum latit emendo 2. l) podium 2. m) post 1. n) ei 2. o) veniat 2. p) ergo instr. 2. q) illa 2; oramus corr. radendo equus 1. r) a 2. s) reversuri 2. t) l. v. 2. u) sumus 2. v) ipsa 2. w) m. cum 2. x) et 2. y) ipsum 2. z) hic incipit (fol. 137 rs.) scriba tertius 1.

1) Gallis poterat, nobis Aleince thori. 2) Quae ducit versus Treverim; cf. Marlot, 'Histoire de Reims' I, 100 sqq.

campos ergo pontificem Deo dignum deducentes nichil horum suspicantes, super ipsum et
 contra duos comites eius ex^o condicto quasi duas acies dirixerunt viri sanguinum et dolosi
 illi septem Alemanni. Sigerum atque Oliverum quatuor armigeri, duo unum et duo unum
 dextra levaeque obsederunt, et fabulis eos et ludicris callidi deducebant. Pontifici sacro inno-
 5 center equitanti duo milites dextra levaeque adhibebant. Tercius paulo ultra ipsos^o rem ventu-
 ram sic observans ambulabat, ut sella equi eius non preccederet caput equi, quo pontifex
 insedebat. Pontifici ergo sic tres erant iuncti strictim, ut unus de duobus pontificalis equi
 collo brachium innecteret atque manum et eius comam deliniret; alter frenum eius tenens
 modo et remittens modo, horam competentem expectabat; tercius ulterior manu mulcens
 10 caput equi, cavebat tacitus, ne quo casu evolaret equus cursu potens. Inter hec familiares
 erant ita ioci et dicta et responsa inter eos, ut quivis posset credere, nullum esse qui plus
 amare posset eum hiis obsequiis ab eis delinitum^o; nichil enim minus credi sive cogitari
 quam proditoris opus esse^o que agebant. Sed omnia suis sceleribus evicerunt et omnem
 fidem irritam effecerunt^o. Tractum ergo longius quam poterant eum ab urbe protrahebant
 15 usque ad quingentos ferme passus, et longius protraxissent, nisi Sigerus canonicus questus
 esset, quem tedeat processus huius longioris: 'Ad urbem', inquit, 'domine mi, revertamur;
 iam enim advesperascit, et inclinata est iam dies'. Quo audito, milites Alemanni satellitibus
 innumeris, quorum qui posteriores erant duo et circumambulabant militi Olivero, statim
 evaginati gladiis eum percusserunt, in capite et in brachio atque manu graviter vulneran-
 20 tes. Simul autem et equum eius confoderunt^o et eum solo prostraverunt. Sigerus^o cano-
 nico, quia nudus armis erat et imbellis, duo alii nichil nocuerunt. Qua re gesta, gladiis
 eductis super agnum illum episcopum Albertum crudeliter irruerunt milites Alemanni et
 horrendum timpus eius cerebrumque et caput eius effregerunt. Cadentem gladiis^o simul et
 cultris exceperunt, et tres milites et quatuor satellites ad tante cedis opus pariter accurren-
 25 tes. Nichil sibi cedis actum^o reputabant^o, nisi unusquisque tam dolendo cedis auctor esset.
 Venti ergo^o eius et femoribus et aliis eius membris gladios atque cultros crudeliter immi-
 serunt^o, totum corpus eius horrendo carnificio laniantes. Ad primam enim plagam vel
 secundam^o expiravit. Non enim est vox eius audita sive clamor. Ipsum autem tredecim
 magnis vulneribus confoderunt, sicut^o olim Gaium Iulium Cesarem cognati truces eius tri-
 30 bus et viginti vulneribus occiderunt, quos ipsos ipse Cesar promoverat et fecerat Rome
 magna auctoritate claros et sublimes. Ultra humanam rabiem crudelitatis eorum magne
 magnum fuit signum, quod sic eum occiderunt Allemanni, virum pium, virum innocentem,
 virum qui eos honoraverat tam gratiose, tam clementer. Si enim iuraverant, eum a se occi-
 dendum; si parcere viro innocenti, domino et amico capitis sui periculo formidabant, quid
 35 illud^o fuit scelus inauditum, ut non parcerent primis vulneribus iam occiso, sed post mor-
 tem eius extrema rabie discerperunt omne corpus eius? corpus eius, quem primis diebus
 adventus sui dominum suum sibi constituerant et amicum, et dederant ei manus et iurave-
 rant ei fidem firmam conservandam. Fecissent certe satis potentibus illis, qui miserant eos
 ad hoc scelus potius perpetrandum, si vel uno ictu simpliciter occidissent. Non enim ad
 40 laniandum, sed ad occidendum missi erant. Fecissent certe satis, si redeuntes ad dominum
 suum dixissent: 'Invisus lacet episcopus a nobis interfectus'. Sed nolebant ultimi esse pro-
 ditorum, nolebant ultimi esse carnificum domini, obsequentium sive pronam sive non pronam
 voluntate. Sed prodicione ista summa, sed crudelitate ista summa voluerunt obtinere prin-
 cipatum, ut essent summi proditores, ut essent summe crudeles homicide^o. Que ergo ire
 45 tam atroces, qui Teulonici furores ita graves, ita pertinaces istos exagitabant Alemannos,
 qui non ipsa morte tanti viri dolenda et indigna exsatiari potuerunt! Invektivis in se verbis
 clamat et doleat infamiam suam infamis Alemannia, que sibi male tales enutrivit Aleman-
 nos! Nullis secundis^o nulla provincia, nulla barbaries tales protulit proditores.

40. Tanto scelere perpetrato, protinus effugiunt Allemanni, secum trahentes equum
 50 nobilem^o pontificis interfecti^o, largo sanguine domini sui cruentatum et perfusum. Nacti

a) et 1. b) illos 2. c) delinitum 1. d) esset 2. e) fecerunt 2. f) confodientes 2. g) Sigerus — nocu-
 erunt dec. 2. h) gl. eius 2. i) optum 1. k) reputabat 1. l) vero 2. m) de 2; immiserunt corr. immi-
 serunt 1. n) ad occ. 2. o) sicut — sublimes dec. 2. p) his scriptis 1. q) Non — dixissent dec. 2. r) dixissent 1.
 s) homicide 1. t) c. 40-45 non indicantur 1. u) mobilem 1. v) occulit

1192. vero patentes campos atque vias planas, fuge nullum finem posuerunt, sed illa tota die vespertina et sequenti nocte atque subsequentis diei toto mane incessanter equitantes, hora deinde tertia Viridunum pervenerunt, ibique tunc primo quieverunt. Ciboque ac sompno paululum recreati, facti famam timentes evolantem, civitate Viriduno sunt elapsi et magnis itineribus ad imperatorem contenderunt^a, et rem, sicut erat acta, predicantes et in signum facti sui nobilem equum pontificis interfecti effreno plausu ostentantes^b, ab imperatore magno favore sunt excepti. Thomas autem Merbiensis non erat cum eis, quando facta est Remis illa cedes. Ipse namque et Helyas de Bullo castello, canonicus Sancti Lamberti, non exierant cum domino suo, quando eum eduxerunt Allemanni, quia a creditoribus egre optinebant prestari sibi suos equos. Omnis autem familia Alberti episcopi omnino pedes erat atque nuda, que cum eo venerat vestibus, equis, armis et animis instructa pariter et venusta. Qui cum domino suo si exire potuissent, nichil contra eum attemptare presumpsisset Allemanni, sicut nec aggredi eum domi presumpserant tot diebus. Paupertas^c ergo eius sola fuit, que indignè tantum virum interfecit. Viderit eius omnis illa potens et sublimis parentela, quid de ipso fecit, que sic eum dereliquit et exulem et egentem. Thomas igitur et Helyas, tandem nactis equis, qua parte exisset^d ignorantes, post ipsum per regiam Bachi portam^e exierunt, et ad dextram se vertentes versus Sanctum Nichasium, petierunt campos altiores. De quibus ad sinistram prospectantes, in declivi campo viderunt gladios iam eductos fulminantes, et putantes, esse ludum suorum colludentium, eo se verterunt. Re autem perpetrata, cum vidissent cursu properantes Allemannos, et id ludum esse existimantes, laxatis frenis post eos contendebant. Non enim videre a longe potuissent dominum suum terre procumbentem nec discernere oculis rem dolendam sicut erat. Longius autem precurrentes Allemanni, de iugo campi castigato in declivem campum longum transierunt, et sic ab oculis eorum sunt elapsi. Quod videntes isti, qui frustra eos sequebantur ad cursum eorum vehementem, iam tunc primum^f ceperunt suspicari rem iniquam. Equos autem retorquentes versus urbem, suffusi seriatim dum fedirent, invenerunt corpus domini sui solo fusi et ad caput eius Sigerum socium luctu plenum et secus eos^g Olyverum plus de morte eius quam periculo mortis sue luctuosum.

41. Filius autem creditoris iam duras venas habens usurantis, cum vidit eum interfectum et equum sic abductum, ad urbem usque^h velox recurrit, sed intra urbem incedens moderatus et sine clamore, tacitus ad patrem venit. 'Dominus', inquit, 'episcopus foris iacet ab Allemannis interfectus, et pignus tuum nobilis equus eius est abductus, et veni tacitus nuntiare tibi, ut videas inde quid tu agas'. Creditor iniquus ad Robertum Huirunⁱ prepositum civitatis, de quo supra dictum est, festinavit: 'Episcopus', inquit, 'est occisus, equus meus est abductus, de his que credidi ei amens perdidisti pecuniam copiosam; sed age, ut non solum perdam. Pro me et aliis creditoribus familiam eius totam, antequam rem actam sciant, in vincula trahas, et in regia porta Martis^k include cathenatos. Futurum est enim, ut veniat eius nobilis parentela et redimat innocentes'. Ascendit equum prepositus tanta re turbatus et divulgavit^l verbum civitati. Simul tamen ipse iubet stolidus et ventosus, ut in vincula coniecerentur quicumque de familia eius sunt inventi extra claustrum canonicorum dominorum. Quo audito, familia desolata tanto domino suo, duplici malo attonita et exercita, concurrens, in domo domini sui se includit. Unus eorum interceptus comprehenditur et in regiam portam Martis mittitur recludendus. Maiores ecclesie Remensis hoc audientes, satyrum prepositum arguunt vehementer. 'Non satis', inquit, 'hoc^m ingenti malo suum obvoluti, quo vir tantus, pontifex tantus nobilisⁿ commendatus inter manus nostras hodie iacet interfectus, nisi et tu simul excrucies eius familiam innocentem, in periculum^o capitis tui et in confusionem^p sancte Remensis ecclesie et totius huius civitatis'. Prepositus hoc terrore concussus^q, captum reddit et ab aliis vexandis conulescit. Fragore autem tanti mali de morte pontificis exaudito, clerus omnis et omnis populus totius civitatis luctu magno planxit et induit confusionis summe tenebras, inestimabili dolore consternatus. Vi doloris velut amens currit extra civitatem sexus omnis, currit etas omnis, currit omnis ordo.

42. Erat autem Remis gartio Namucensis, qui iussu cuiusdam a Namuco usque Remis^r conduxerat primo venientes Allemannos, et toto illo tempore cum eis serviens ipsis

a) contendentem 2. b) ostendentem 2. c) decet 2. d) Paupertas — interfecti dec. 2. e) exisset 2. f) equi 2. g) Buron 2. h) et pro 2. i) divulgat 2. k) nobis 2. l) periculo 2. m) confusionis 2. n) confusus 2. 55
1) Quo ducit ad meridiem versus Chatalanum. 2) Versus septentrionem.

est moratus^a. Hic relictus domi, cum audivit estuantis^b motum civitatis, a domo prosilivit^c et ad ecclesiam matricem attonitus metu fugiebat. A^d vicinis domus est agnitus, sed et velox eius fuga et dependens culter ingens male tectus etiam ipsum ignorantibus eum pallidum accusavit. Femine autem, que currebant post emissam cursu tristi civitatem, hunc videntes ita fugientem, ipsum cursu vehementi persequuntur, sed ocior ille fugiebat. Iamque propinquabat atrio ecclesie principalis inter Sanctum Dyonisium et ecclesiam principalem, cum fugienti^d forte supervenit Willelmus, Iudeus baptizatus, juvenis forma et habitu decenti corporis et vita Iudeo non respondens, quem Willelmus Remorum archiepiscopus de sacro fonte suscepit et de familia sua semper esse iussit. Hunc velocem dolor ingens velociorem fecit esse, et gartionem Namucensem cursu superavit et apprehensum tenens strinxit. Femine vero accurrentes multe, cum ipso trahentes eum vehementer, pugnis eum et unguibus in momento mirabiliter discerpentes extinxerunt. Ingens enim dolor ingentem furorem armavit sine armis. Civitas ergo veniens ad locum extra urbem ab Allemanniis tante cedis perpetrata, invenit exanime corpus iacens episcopi manibus Impiorum lanlato, et planctu magno luxit super eum. Omnibus ergo membris lanlatum, cum membra simul non tenerent^e preter pellem, que intercisa se tenebat, diligenter ipsum collegerunt, et pannis sericis involventes, ad civitatem magno luctu retulerunt. In sacrario autem ecclesie principalis ablutum diligenter et vulneribus ablutis colligatum, pontificalibus eum indumentis induerunt et compositum in^f ecclesia choro medio posuerunt. In equis autem validis quosdam de juvenibus civitatis armatos miserat civitas iracunda ad apprehendendos et excruciantos fugientes Allemannos. Sed gartio, filius predicti creditoris, qui celavit civitati cedem factam, inanem fecit omnem cursum, quo post eos currere potuissent. Nam ei primo regressu suo in urbem factum recens gartio proclamasset, non facile potuissent evasisse fugientes Allemanni. Sed evaserant longo tractu plane regionis, priusquam fuisset ad clamorem civitas excitata. Frustra ergo persecuti juvenes longe decurrentes^g, Interventu noctis in urbem^h sese receperunt. Quidam vero magis fervidi ultra sunt progressi, et longe pernoctantes, dum vident sese nichilⁱ prevalere, crastino in urbem sunt regressi. Quo die civitas omnis luctuosa confluit ad ecclesiam ad exequias celebrandas. Multumque studium fuit omni clero et populo totius civitatis, ut exequias dignas tanto viro, sibi tam dilecto, celebraret^k affectu magno et dolore. Sepultus ergo est honore magno, quod unum et ultimum ei facere devoti potuerunt, in medio ecclesie principalis, ante altare quod est situm subter crucem et honoratum crucifixum, ita ut archiepiscoporum unus^l sedis illius faceat olim sepultus ante eum. Sacrat^m vero lapis marmoreus et rotundus sancti Nichasii antistitis, super quem fuit^m decollatus, operit caput eius et humeros sub se fusosⁿ. A tumba namque archiepiscopi preiacentis usque ad lapideam non est locus ita longus^o, ut inter ipsa medius sepeliri potuisset totus, nisi eo ordine quod^p est dictum. Et hoc ipsum fecit affectus cleri magnus erga ipsum favore civitatis, ut Christi misericordie offerret atque commendaret Nichasius presul, Christi martyr, Albertum presulem, Christi^o martyrem hunc novellum, qui pro ecclesie Christi libertate tuenda tantis tribulationibus et sine tam acerbo hec omnia passus erat, cuius hic sepulti humeros atque caput Nichasii sacer^o lapis desuper protegebat.

48. Nec ignotum fuit civitati, sanctorum ad sepulchrum eius gravi febre et morbis aliis laborantes, dum primis diebus depositionis eius^o eorum fides recens et devotio ardens pro ipsis exoravit. Erat femina Remis nota, que septem annis morbo laboravit et arido brachio aridam manum digitosque contractos ad caput tanto^o tempore non levavit. Hec primo sabbato post mortem eius veniens et orans ad sepulchrum eius, est sanata et^o omni incommodo liberata. Ipsam liberatam et letantem^o vidit qui hec scripsit et de longo eius morbo audivit testimonium eorum qui multi eam viderant^o hoc incommodo diu laborantem. Ex civibus autem multi viri honorati ac fideles frequenter viderunt lumina ardentia in loco ubi fuit interfectus; ubi postmodum lapideam crucem decenter excisam erexerunt super 50 columnas quatuor eminentem^o. Subter quas^o quadrati lapides sunt substrati, ordine tam

De miraculo Alberti: Cuius gesta in epythaphio breviter descripta versificator in personis eius loquens ait:

*Legis me legit, electum Roma probavit,
Remis sacravit, sacratum martirisavit.*

Passus est martyrium Idem Albertus 8. Kal. Decembris, anno Domini 1192°.

55 a) comor. 2. b) estuantis 1. c) A vicinis — fugiebat dec. 2. d) confugiens 1. e) in ras. manu correctio 1. f) in — juvenibus dec. 2. g) decurrentes 2. h) urbs 2. i) decol. 1. k) celebrarent 2. l) unus 1. m) sui 1. n) subfusos 2. o) longius 2. p) de codd. q) Christi 1 (antea Xpi). r) ibi 1. s) decol. 2. t) t. t. a. c. 2. u) et ab 2. v) sanalem 2. w) viderunt 2. x) columnas sacro. 2. y) 1192 e.

1192. protenso, ut optineant locum omnem, quo procidit agnus ille ab impiis interfectus. Hoc sine voluit eum Deus terminari, quem sic sapuit e mundo erumpso, ne malicia mundi immutaret intellectum eius bonum, aut ne fictio seculi blandimentis deciperet animam illius. Unde nichil potuit eius mortem prevenire, quod differret eius mortem.

44. A duce fratre eius, a duce avunculo eius moverant iam legati ad eum venientes et munera ei deferentes et pecuniam copiosam ad expensas eius liberandas. Ipsa fere hora, qua exiit a Remensi urbe statim occidendus, exierunt simul et ab urbe Catalaunia legati eius urbis ad eum venientes, ut se prepararet, quia in crastinum veniret electus ipse secum deducturus eum Catalaunis atque cum eo moraturum, donec redisset dominus Remensis, qui absens erat longe peregrinus. Cuius electi cum legati venissent Remis sero facto, invenerunt eum in ecclesia iam lacentem. Id crastinum autem secutus est eos et electus, et invenit eum iam sepultum, magnoque dolore consternatus luxit eum. Comites autem eius et ministros desolatione magna desolatos inulto affectu curavit consolari et, ut possent reverti in terram suam, ad expensas dedit eis decem libras, et ecclesia Remensis decem libras. Abbas autem Lobiensis orbatus lumine domini sui sibi tam iocundo, doloris acerbi magnitudine est oppressus. Nec erat ei gratia eius vita, cum mori pene maluisset cum eo, quem animo toto pie diligebat. Cum ei diceretur: 'Bene tibi fecit Deus, quia cum illo non existi; te ipsum enim pariter occidissent crudeles Allemanni, qui propter hoc curaverant ab episcopo te mandandum, dum exiret; non satis gratae audiebat verbum istud, immo vero lugens respondebat: 'Si, inquit, 'michi mori contigisset cum viro illo innocente, innocenti morte innocens fieri cum eo meruissem, innocentiam eius atque meam dum pie respexisset misericordia misericordis summe Ihesu Christi'. Fidem ergo plenam et affectum piium, quo viventi adherebat, et defuncto voluit abbas exhibere. Curabat autem cura magna, qualiter educere de terra posset eos, qui omnia etiam tuta sibi metuebant. Misit ergo et vocavit unum de cognatis suis, virum nobilem et potentem, per quem eduxit eos quinto die, et deduxit eos usque ad domum suam, que est ecclesie in pago sita Laudunensi, et curavit eos procurare cura multa; et sic nocte illa quieverunt a dolore, metu et labore. In crastinum ab eo loco longe conduxit eos usque ad locum, quo iam sibi melius ex amicis confidebat, Thomas Merblensis, qui simul presens erat merens atque lugens. Qui cum suis ingressus terram viri nobilis et potentis Nicholai de Rumigni, abbati valde dixit; et flevit stetu magno, cum se invicem separarent. Post triduum, itinere continuo iam peracto, cum comitibus et ministris domini sui Thomas lugubris stetit ante ducem, fratrem eius, se et familiam domini sui desolatos representans simulque ostentans partem vestium fratris eius, perfusus sanguine eius. Ceteras enim vestes cura magna decanus et canonici Remenses sibi collegerunt et reposuerunt in ecclesie loco sancto, simulque digitum manus eius, quem precisum et excussum cum anulo aureo, quem gestabat, invenit Remensis forte puer in campo iacentem iuxta corpus eius, et cum anulo reddidit hunc custodi Remensis ecclesie thesaurorum. Anulus autem erat abbatis Lobiensis, quem prestiterat episcopo anulum non habenti, quem gestaret extra missam. Quo anulo utebatur, dum ecclesias et altaria dedicaret; que olei sacri effusione larga dum inungeret, anulum pinguem oleo sacro alludens abbati, qui semper astabat ei in his rebus, ostendebat: 'Hunc', inquit, 'anulum tuum tibi satis impinguavi'. Quo anulo ipse simul abbas uti consueverat extra missam, nam alios habebat, quibus vicissim utebatur intra missam. Post mortem autem eius cum anulum illum sicut suum recepisset, ipsum amplius est amplexus propter eum, qui episcopus eo usus erat, et quia per manum eius oleo sacro perfusus, et — quod malus et dulcius sibi videbatur — pro eo quod inventus erat in digito eius hora mortis eius. Non ergo postea tulit eum devotus abbas extra missam, sed semper intra missam. De vestibus autem eius rigidis et concretis eius sanguine a decano Remensi fideliter atque pie petentibus largiente et ipse abbas partem sibi petiit et accepit et reposuit secus in sacrario ecclesie Lobiensis. Vestes ergo videns et sanguinem fratris sui dux Henricus cum familia eius desolata, recidivo dolore percussus — nam ante audierat de morte eius —, cum suis omnibus, qui valde multi erant, eiulatu magno flere cepit. Audita namque recenti morte

a) mutaret 2. b) decem 2. c) huius 2. d) venisset 2. e) evoc. 2. f) Thomas — sui dec. 2. g) perfusam 2. h) quo 2. i) episcopo 1.

1) Rotroldus. 2) scilicet Lobliensi. 3) Rumigny, a Roctoy inter meridiem et septentrionem.

fratris eius, die ipso convenerant ad eum consolandum et tractandum quid facto opus esset ¹¹⁹² homines eius frequentes et amici, et in campo stabat coram ipso magnus numerus equitum peditumque condolentium et fragore magno infrementium pro indigna morte tanti viri. Accusans aemetipsum dux et condempnans fortiter, proclamabat, sese fratrem suum occidisse, sese fratricidam esse, sese unum esse reum sanguinis fratris sui, a se uno repetendam mortem fratris sui, a se uno penam mortis eius exigendam. Cuius eiulatum prosequentes qui astabant, in luctu diem mestum consumpserunt.

45. His diebus comes de Hostal^a, frater Lotharii invasoris, erat in terra comitis Balduini, vadens et rediens circa fines illos, modo clam modo palam. Contra quem ad colloquium a Remis exierunt scelerati milites Allemanni quinque dies ante diem, quibus crudeliter occiderunt Albertum episcopum Remis exulantem. Post mortem eius altero die venit fama velox Melbodium¹ oppidum, in quo comes, Lotharii frater, suspensus expectabat rerum fines. Ut audivit mortem eius et terram commoveri atque execrari scelus perpetratum, statim fugit, male sibi conscius facti huius. Lotharius autem, frater eius, in urbe Leodiensi tacitus expectabat: cum ecce fama mortis huius horrore magno percussit totam civitatem, que summis studiis Albertum episcopum sibi preoptabat. Attonita ergo civitate, maior ecclesia lugubris exequias episcopi sui celebravit. Ad quas signa dum pulsantur, venit in templum idolum desolationis Lotharius amens, ut videret et audiret, quo ordine exequias ecclesia^c celebraret. Qui cum sentiret que fiebant: 'Non', inquit, 'exequias celebrate pro episcopo, sed pro archidiacono^d nostro Alberto Lovaniensi'. Durius ad hoc verbum qui presentes erant clerici responderunt; fortior enim dolor fortius erexerat eos contra eum, sub quo ante gemebant oppressi potentia maiori cesaris male super eos propter eum venientis. Publicum ergo^e luctum^f civitatis, faciem ecclesie tenebrosam, rerum causas atque fines Lotharius dum perpendit, subito hesit vehementer, et intremuerunt renes eius, et dissolute sunt manus eius, ac festinus in palatium se recepit. Et ascensis equis cum suis satellitibus urbe digrediens, Hoi castello valido se inclusit, misitque legatos ad amicum suum comitem Balduinum et implorabat opem eius. Ad quem festinus venit comes^g, sed videns, totam terram conflagrare in- ^{Dec. 25.} vidia facti huius, nec iam tuto niti posse contra rerum molem imminentem, respondit opem imploranti: 'Supra vires', inquit, 'meas, contra honorem meum transeunt preces isto tue. Opponere me non possum tante rerum mole. Fortis est eius qui occisus lugetur parentela, sed et cognatus erat ipse michi. Factum ergo istud male factum, factum valde sedum me deterret, ne me fedem atque^h genus meum, si amplius me opponam propter factum istud contra meos sanguinis linea michi iunctos. Sed experire consilium maioris potestatis, ut possis eripi tantis malis'. Lotharius vidensⁱ omnia sibi retro lapsa, desperans a castello noctu fugit, et toto episcopatu Leodiensi decedens, cum fratre comite confugit ad aulam imperatoris factum fedum feda amplectentis.

46. Anno Domini¹ 1193. de dolenda morte Alberti Leodiensis episcopi dolet omnis terra, stridet orbis christianus et tantum scelus execratur. Omnes aulam cesaris execrantur, in qua sibi asilum optinere gloriantur homicide scelerati. Non enim fuit auditum a cesare Constantino Magno, ut aula christiana fecerit aut foverit tantum scelus. Henricus² rex Anglorum, qui occidi fecit Thomam, sanctum illum archiepiscopum Cantuarie civitatis, in aula sua non recepit illos homicidas, qui tantum virum scelestis manibus occiderunt. De Alberti morte clamat mundus omnis et miratur genus et causas mortis eius. Satisfaciebat Albertus imperatori nimis irascenti, qui extra fines regni eius exulabat. Exulabat pauper, humilis et quietus. Proditionis autem modum tam crudelem, tam scelestum memoria nulla vidit, qua eum prodiderunt supra modum proditores Alemanni³. Interfectores vero sancti Thome ipsum quidem occiderunt, sed non tam crudeliter, sed non eius proditores. Nec enim eum primo loquentes ei salutare vulnerunt, ne viderentur eius esse proditores, qui venerant, ut fierent eius homicide. Et isti scelesti tribus Thomam vulneribus in sede sua occiderunt, Albertum autem exulantem scelestiores Alemanni tribus et decem vulneribus et occiderunt et occisum discerpserunt. Cause ergo mortis huius atque modus Deo

a) Hostias 2. b) dies antequam 2. c) ecclesia — exequias des. 2. d) archidiacono 1. e) decet 2. f) manu correctoria in marg. 1; decet 2. g) atque — meos des. 2. h) Henricus — sive Iudicans des. 2. i) Allem, corr. Alem. 1.

1) Maubeuge, ad fl. Sambre, a Valenciennes ad orientem. 2) Circa natale Domini a. 1192, secundum Gilbertum l. 1. p. 581, qui sequentia fusiussimè narrat.

1193. et hominibus maiori miseratione digna fuit. Unde cum mors Alberti, Remis plangentibus eum, conferretur Thome morti, intulit decanus Remensis Radulphus, vir in ecclesia Dei magne reverentie, et: 'Ecce', inquit, 'plus quam Thomas hic!' Erat autem Anglus natione et fuerat unus ex comitibus sancti Thome in Francorum regno multis annis exulantis, vir litteris eruditus et morum honestate valde clarus. Qui Alberti sui — plurimum enim familia-
ris erat ipsi — predicandam innocentiam et mortis eius causam pio affectu ac vero commen-
dabat, pie credens et affirmans, martyrem Dei esse, qui sic innocens sic est proditus^a a
nocentibus, sic occubuit pro ecclesie Dei libertate, quam volebat Henricus imperator sibi
subiugare in hoc casu, ut, si dissentirent a ceteris tres aut duo de electione facienda in ec-
clesiis cathedralibus regni sui aut regalibus abbatibus, statim ipse manum apponeret et quem
vellet regalibus investiret, sicut fecerat de Lothario Bonnensi preposito, nec liceret ecclesie
Romane de his amplius cognoscere sive iudicare.

47.^a Ut ergo audivit omnis eius nobilis^b parentela mortem eius et illos homicidas esse
lutos et locundos in aula imperatoris non sibi bene consulenti, indoluerunt dolore magno
simul omnes. Ac primo sibi colloquentes per legatos, postmodum colloquii communis
diem sibi condixerunt prope Coloniam civitatem. Erant autem^c primi eorum Lotharingie
dux Henricus, frater eius, Ardenne dux, avunculus eius, Bruno archiepiscopus Coloniensis,
cognatus eius, et comites ac principes multi cum eis. Qui omnes cum multo comitatu in
aspectum^d mutuuum cum venissent, et recordatum eis fuisset ab his qui viderant genus mor-
tis eius et ostensus sanguis, fleverunt fletu magno, acsi primo die fuisset eis mors eius nun-
tiata. Fletu autem, non dolore, mitigato, invicem multa pertractantes et animantes in com-
mune semet ipsos, demum valida coniuratione iuraverunt contra Henricum imperatorem et
contra omnem^e parentelam comitis de Hostal^f et Lotharii fratris^g, quorum genus erat valde,
sed non eque potens eis sive clarum. Conradus autem archiepiscopus Maguntinus et alii
principes multi regni Teutonici, qui absentes erant, consilio eorum firmiter adhibebant et
rem omnem per legatos confirmabant, execrantes cedem factam tanti viri innocentis, exe-
crantes aulam regis, que retinebat execratos^h illos, qui Romani imperii maiestatem execra-
tione tanti facinoris maculabant. Colloquio autem hoc soluto, duces ac principes adunati
cum multo equitatu terram comitis de Hostalⁱ sunt ingressi et totam terram eius vastave-
runt; omnia castella eius occupantes preter unum, quod validissimum expugnari posse
desperabant¹. Henricus imperator videns imperium per² hec³ conturbari et cum eis mul-
tos principum contra se moveri simulque infamia tanta rerum graviter⁴ et pernitiose se
morderi, consilio saniori flecti tandem acquievit. Multisque legationibus ultro citroque mis-
sis et remissis, venit ad colloquium stirpis generose in oppido Confluentia⁵ super Renum et
Mosellam. Magnisque satisfactionibus cum eos delinisset, pace facta⁶, muneribus et pro-
missis eos honoravit, et removit ab aula et finibus regni Teutonici homicidas illos milites
Alemannos⁷, quorum plures intra paucos dies morte turpissima a Deo iudice sunt con-
demnati.

EXPLICIT VITA DOMINI ALBERTI LEODIENSIS EPISCOPI.

a) proditus 1. a) nulla capituli distinctio 1. b) decet 2. c) conspectum 2. d) stat in loco raso manu correctoris 1. 40
e) eius inter. 2. f) execrandos 2. g) execrabant 2. h) Hostes 2. i) post Confluentii parvus loc. sac. rel. 1;
Confluentia 2.

1) Cf. Gisleb. l. 1. p. 382: ... et omnia castra sua, rem cf. Toeche, 'K. Heinrich VI.' p. 281, 332 sqq.
excepto Ars castro fortissimo, et abstulit et totam 3) Imperatorem eos in Apuliam misisse, constat;
terram in vindictam fratris sui decastavit. 2) Ad cf. Toeche l. 1. p. 448 n. 1.

VITAE ODILIAE LIBER III. DE TRIUMPHO S. LAMBERTI IN STEPPES.

Post Alberti episcopi Vitam aliud Leodiensium documentum non minus grave, quod Aegidius in usus suos vertit quodque et ipsum maioris operis fragmentum esse constat, lectoribus hic proponere libet. Non ita diu antequam Aegidius Gesta sua compilaret, canonicus quidam Sancti Lamberti Leodiensis vitam viduae cuiusdam Odiliae eiusque filii Iohannis in duobus libris conscripsit, in quibus id praecipue egisse videtur, ut praeter res domesticas Odiliae eiusque filii etiam omnia quae tempore eorum in dioecesi Leodiensi acciderunt litteris mandaret. Duobus primis libris deinceps tertium addidit¹⁾, in quo triumphum Leodiensium a. 1213, de Henrico Brabantiae duce precibus et meritis, ut putabatur, sancti Lamberti apud Steppes²⁾ obtentum secundum visiones et prophetias Odiliae et Iohannis prosequeretur. Quos tres libros titulo 'Vitae Odiliae' comprehendit. Ex primo et secundo libro, qui iniuria temporum perierunt, excerpsit Aegidius magnos qui episcoporum historiam illustrant centones³⁾, privatam vero Odiliae eiusque filii vitam, si omnino fusius enarrata erat, prorsus neglexit, ita ut de Odilia nihil compertum habeamus nisi eam usque ad a. 1219, inter vivos fuisse⁴⁾. Iohannes secundum locum quem Chapeavillius ex secundo libro tradidit non multo antequam auctor opus (c. a. 1246) finivit obiisse videtur⁵⁾. Tertium denique librum inseruit Aegidius Gestis suis fere ad verbum⁶⁾, omissis tantum visionibus Odiliae aliisque huiuscemodi fabulis insulsioribus.

Ex fragmentis duorum priorum librorum et ex tertio libro, quippe qui curante Chapeavillio integer nobis servatus sit, quomodo auctor rerum scribendarum consilium exsecutus sit, salis clare intelligi potest. Quaecumque enim Leodii inde a temporibus Alberonis episcopi (a. 1135—1145) usque ad mortem circiter Roberti (a. 1246) evenerunt, ea fere omnia Odiliae vel Iohanni antea

1) Chapeavillius, qui omnes tres libros ad manus habebat, ait (II, 603): *Scriptis tres libros, quorum duobus primis ex professo vitam s. Odiliae Leodiensis et filii eius Iohannis abbatum eorumque occasione plerasque res insignes, quae illo tempore in patria et dioecesi Leodiensi acciderunt, eere et accurate tanquam partim a se factis partim a fide dignis auditis depingit. Tertio triumphum de Henrico primo Brabantiae duce . . . prosequitur.* 2) prope Montenaaken. 3) Exstant apud Aegidium lib. I, c. 1. 2 (p. 101); c. 3 (p. 109); c. 4 (p. 110 sqq.); lib. II, c. 3 (p. 119); c. 4 (p. 120); c. 30 (fortasse 31 p. 121); c. 5 (p. 121 sq.); quae accedunt sine indicatione capituli p. 122—125; 127—128. 4) Cf. infra lib. III, c. 18. — Sancta quaedam prophetissa mulier, quae ap. Aeg. III, 98 ad a. 1220, laudatur, alia ac Odilia esse videtur. 5) Chapeavill. II, 603: *Sic enim in fine secundi libri felicem dicti Iohannis ex hac vita transitum describens ait: 'Siquidem usque modo viri Dei prosecutus martirium, quem vicentem dilexeram, diligam et in morte, quia charitas non excidit'. Et paulo post: 'Certe quoad virum curreamus pariter, quoniam diverso genere; nam et illo constitutus in stadio veritate et opere curreat ad brachium, ego vero curtus illius*

modum circueus, suorum virtutes inuestigabam operum, mandans illa sedulo proximo in exemplum'. Accuratiora quaedam de Iohanne nescio unde hausta offert Daris, 'Examen critique de la vie d'Odile et de Jean, son fils' (Bulletin de l'Institut archéologique Liégeois, Tom. XI) p. 153: *Son fils Jean, surnommé abbatulus, était encore un enfant lors de la disette de 1195 à 1197; le 30 janvier 1227 (1228) il fut pourvu par le chapitre de la cathédrale du bénéfice simple ou chapelainie de S. Gilles, auquel était annexée la charge de fournir le luminaire: 'ad quam spectat proclatio luminaria diurni et nocturni'. Au mois de juillet 1241 il fonda de ses propres biens deux messes pour deux chapelains qui devaient l'assister, lui et ses successeurs, chapelains de S. Gilles, dans leur office de luminariste. L'année de la mort de Jean l'abbé est inconnue. — Cognomen 'abbatulus', quem Chapeavillius Iohanni attribuit, in fragmentis quae Aegidius servavit et in tertio libro non legitur. Appellatur *famulus Dei, vir Dei, homo Dei, servus Dei, sacerdos*. Cum Iohanne decano ecclesiae sancti Lamberti, qui bis (III, 101. 104) laudatur, nostrum non confundendum esse, putarim. 6) III, 77—94.*

portenta fuisse fingit. Hos ergo duos vel precibus suis infortunium amoventes vel populo quae bona et mala imminerent praenuntiantes inducit¹. Nimirum ea omnia nudas esse fictiones, non est quod moneam. Ut exemplum afferam, in lib. II, c. 4. tradit², Hugonem de Petra-Ponte Iohannem consiliorum suorum auctorem habuisse eiusque visionibus commotum Remensis archiepiscopi dignitatem respuisse. Quis quaeso hic nostro fidem habeat affirmanti, celeberrimum illum Leodiensium episcopum consiliis, immo mandatis superstitiosi alicuius sacerdotis obedivisse? Talia auctor plerumque sibi ipse excogitasse videtur, id quod manifestissime in tertio libro apparet. Tantum enim abest, quin narratio rerum gestarum cum narratione visionum reapse cohaereat vel in unum, ut ita dicam, corpus constatum sit, ut sine ulla difficultate una ab altera rursus distingui possit; quare, ut lectoribus usam commodiorem faciamus, visiones utpole postea additas et nihil ad rem facientes minoribus typis exprimendas curavimus. — Alia non multo scitu digniora auctor praesertim de temporibus paullulum remotioribus ex traditione monachorum accepit³; e. gr. quae de Radulpho episcopo a populo Maguntino expulso⁴ et de morte Hugonis de Petra-Ponte offert⁵, prorsus fabulosa esse, nemo non videt. Attamen occurrunt etiam, quae melioris fidei aestimes quaeque nostrum ex scriptis fontibus hausisse statuerim. Ita lib. I, c. 4.⁶ Reineri Breviloquium de incendio ecclesiae sancti Lamberti exscripsit; lib. III, c. 1. chartas ex archivo ecclesiae cathedralis sumsit; 20 lib. II, c. 4.⁷ librum traditionum in auxilium vocavit. Etiam de dissensionibus Hugonis de Petra-Ponte cum Brabantinis eiusque victoria apud Steppes reportata procul dubio libris adiutus erat. Narratio tam prope ad Reineri Annales accedit⁸, ut iure conicias, utrumque communem fontem, relationem dico gloriosi illius triumphi, quales illis temporibus plures Leodii circumferebantur⁹, 25 ante oculos habuisse. Sed ne hic quidem vulgi fabellas contempsit. De novissimis denique temporibus tanquam testis oculatus scripsit¹⁰. Genus dicendi obscurum est et nimis involutum; habundat sententiis ex sacra scriptura sumtis.

Auctor canonicus erat et capitulo Sancti Lamberti Leodiensis adscriptus¹¹, quod quidem eum non impedit, quominus ipsum clerum ob abusus suos longe 30 inveteratos quam vehementissime corripere. Fortasse quae de flagitiis sacerdotum tempore Alberonis¹² et Radulphi¹³ commissis enarrat, modum et veritatem transgrediuntur¹⁴; sed similia saltem, ne peiora dicam, saepius accidisse, docent Guidonis Praenestini episcopi et apostolicae sedis legati ordinationes a. 1202. Leodii promulgatae¹⁵.

1) Cf. quae haec de re bene legitur in 'Hist. littér. de France' XVII, 180: Mais on voit, en lisant l'ouvrage, que le véritable but de l'auteur, en racontant les triomphes du saint, était de compléter en quelque sorte la gloire des deux autres saints personnages, dont il s'était fait le biographe. En effet, il ne rapporte point de fait historique sans y joindre le récit de la vision dans laquelle cet événement avait été d'avance annoncé à Jean abbate et à sa mère. 2) Vid. s. p. 120. 3) Cf. ap. Aeg. III, 29: Verum quia in his que legunt et audiunt multi solent sepius tacillare, opere precium, eos a quibus ea que dicuntur sumus accepimus suppresso nomine quodammodo publicare. Quorum unus, qui et maior natu et rem prout gesta est tunc temporis quando accidit in presenti positus (c. 6, 1145) intellexit. . . . Alter vero ipse est, de quo in sequenti opere plurima palere poterunt sanctitatis et religionis insignia

(scil. Iohannes). — III, 97: Hoc autem homini Dei Iohanni sacerdoti non latuit; nam et qui eisdem siderat et qui cartam scripserat supradictam, haec omnia eidem per ordinem retulerat. 4) III, 37, 5) III, 97, 98. 6) III, 42. Etiam Vitam Serrati legisse 40 videtur; cf. infra c. 9. 7) III, 96. 8) Cf. infra c. 10. 11. cum Reineri Annalibus SS, XVI, 667. 9) Im Reinerus talem relationem Annalibus suis verboleneus inseruisse videtur. Huc accedit relatio Hirnardi (cf. infra p. 171) et relatio Hugonis de Petra-Ponte 45 (cf. Wattenbach, GQ. II, 322 n. 5). Cf. etiam Gest. Trud. III, p. II, c. 6, SS. X, 392. 10) Vid. supra p. 127, 128. 11) Cf. infra c. 6; Videmus illos (scil. abbates per Hugonem excommunicatos) postea in nostra maioria ecclesie capitulo confusos nimium et abiectos. 12) III, 29. 13) III, 37. 14) Quod exincere tentat Daris I. I. p. 155 sqq. 15) Ex libro chartarum publici iuris fecit Chapeau-

De nomine auctoris nil constat. Viri docti hucusque nomen Hirnardi ei vindicaverunt¹, Albricum sequentes, qui, postquam de triumpho apud Steppes obtento egit, addit²: Occasione huius victoriae quidam archidiaconus Leodiensis, magister Hirnardus, quendam libellum cronice de hiis tantum que suo tempore contigerant dicitur edidisse, ubi ea que facta sunt ibidem diligentius exequitur. Ex quibus verbis etiam editor nocissimus V. Cl. Scheffer-Boichorst concludere voluit, librum nostrum laudatum Hirnardi opus esse, quod ut viro docto concedam minime a me impetrare potui. Luce clarius apparet, Triumphum non occasione huius victoriae conscriptum esse, quoniam triginta circiter annos post compositum esse constat³. Accedit, quod Albricus expresse testatur, se audivisse, Hirnardum libellum cronice de hiis tantum que suo tempore contigerant edidisse; quod de nostro auctore intelligi posse, quippe qui res inde ab Alberone (c. a. 1140) usque ad tempus Roberti (a. 1246) narratione sua comprehendat, equidem non puto. Quare coniecturam illam, Hirnardum et auctorem Vitae Odiliae unum eundemque esse, si alias verbis Albrici fidem habeas, non satis firma nisi auctoritate certe concedes.

Statim postquam auctor librum finivit, Leodienses eum Aegidio Aureamvalem transmisisse videntur, quem in compilanda episcoporum historia adhibeat. Postea Vita nemini praesto fuit⁴ usque ad saeculum XVII, cum Chapeavillius editionem Aegidii paraturus duos priores libros in bibliotheca Sancti Martini Lovaniensis in codice invenit⁵, cuius initium mutilatum erat. Secundum hunc codicem insignivit in adnotationibus suis, quae Aegidius ex Vita sumserit. Alia quae distinguere neglexit, nos ex sermonis colore et ex visionibus Odiliae et Iohannis facile cognovimus⁶. Tertium librum, quem iam lectoribus separatim proposituri sumus, desumpsit idem, ut ipsius verbis utar⁷,

1) ex vetere manuscripto codice pergameneo bibliothecae q. r. domini Arnoldi a Wachendonck, ecclesiae collegiatae sancti Martini Leodiensis decani, de historia ecclesiae Leodiensis bene meriti. Ex hoc codice, quem autographum esse putabat⁸, Chapeavillius in collectione auctorum Leodiensium II, 603—640. Triumphum primus publici iuris fecit. Eundem codicem nunc deperditum⁹ tam decem annos ante Chapeavillum alter Leodiensium doctus, Daniel Raymundus, Sancti Materni in ecclesia cathedrali Leodiensi canonicus, evolcerat et in novam, ut ita dicam, formam transfuderat, cuius opus servavit

2) Codex Romanus in bibliotheca Vallicelliana II. 6, chart. in fol., qui diversis saec. XVII. manibus scripta continet. Legitur fol. 186—196. sub titulo: Sancti Lamberti episcopi, martyris et patroni Leodiensis, victoria ac triumphus Steppensis, quibus contra Henrici I. Lovaniensis comitis seu Brabantiae ducis persecutionem ecclesia Leodiensis, sanctae Romanae filia, pacis ac libertati cum tota ei subiecta provincia restituitur anno Domini 1213. Consilium quod Raymundus sibi proposuit ipse in praefatiuncula diserte indicavit¹⁰: 'se

viii, II, 199 sqq. Cf. Reineri Annales a. 1204, SS. XVI, 658; Aegidii Gesta abbrev. p. 133. 1) 'Hist. littér.' XVII, 177 sqq.; Foppens, Bibl. Belg. I, 485; Lavalleye apud Ernst, 'Histoire de Limbourg' III, 309 n. 1; Wilmans, 'Ueber die Chronik Alberichs', Archiv X, 224; Scheffer-Boichorst in praefatione ad Albricum, SS. XXIII, 661; Wattenbach, GQ. II, 322 n. 5. 2) SS. XXIII, 899. 3) Quod vir doctus, qui primus (Hist. littér. XVII, 180) Hirnardum Triumphum scripsisse affirmat quemque alii secuti sunt, non perspexit; nam auctorem non post a. 1220. visisse putat. 4) Albricum eam non cognovisse, quod coniecit Wilmans

I, I, p. 224, recte refutavit Scheffer-Boichorst I, I, p. 661. 5) Chapeavill. II, 119, 603. 6) Vid. supra p. 111 sq.; p. 121; p. 123 sqq.; p. 127; p. 128. 7) II, 603. 8) Vid. infra p. 172 n. 1. 9) Iam Fisenus frustra eum quaesivit, Flores eccl. Leod. (1647) p. 595. 10) fol. 189: Quodsi eam loca aliquot vel styli immutatione urbaniorum vel omissione additione lucidiorum vel superflui resectione contractionem lecturae gratiore reddere studuerimus, ita tamen hoc actum scrias, ut nihil plane aut mutilatum aut immixtum ademptumque contra sinceram historiae fidem usquam reperias.

stylum urbaniolem et lucidiorem lectuque gratiolem facere et solum sensum servare voluisse. Quod tam bene ei cessit, ut in opere eius nostrum Triumphum vix agnoscas. Chapeavillius, qui codicem II, 119. laudat, opusculum utpote librorum censor Leodiensis propria manu subscripsit. Codicem ipse m. Maio a. 1876. Romae inspexi.

3) Aegidius, qui librum tertium integrum fere — omissis tantum, ut tam supra dixi, visionibus — transscripsit, et ipse ex codice Lovaniensi hausisse censendus est, ad cuius lectionem proxime accedit.

His igitur subsidiis fultus, editionem novam ita institui, ut editionem Chapeavillianam (1) denuo excudi facerem, vitis tamen vel omissionibus quae hic illic occurrunt ex codice Romano (2), si forte verba non prorsus mutata erant, et ex Aegidio correctis. Ex Aegidio praeterea variam lectionem adnotare placuit. Codicem Romanum plerumque tunc tantum in auxilium vocavi, si discrepantiis inter 1. et Aegidium medela afferenda erat. Orthographiam ad usum saeculi XIII. adaptavi.

Ioh. Heller. 15

PROLOGUS AUCTORIS.

Quoniam in libris theologicis non sermonis facundia aut verborum compositio, sed scriptoris simplex intentio et descripta mere rei geste materies apud veros rethores approbatur: volenti michi seriem istius texere lectionis, ipsius quoque finem concordare principio, pro minimo est, ut hoc qualecunque meum a vobis diiudicetur eloquium, dummodo piis lectoribus materies veritas pateat nec superfluis et quae ad rem non pertinent verborum foliis involvatur. Tantum in hoc michi deprecor indulgeri, si forte, prout res expostulat, in loquendo modum excessisse videar, cum super hoc et historie me defendat auctoritas, quae dignitate sui sub molesta brevitate non patitur coartari. Cum presentis ergo lectionis tota materies tam mera per totum veritate refulgeat, ut nullius mendacii tenebroso velamine 25 indigeat palliari, lectorem meum moneo, ut dictis fidem adhibeat. Digitum ori meo superponere, quam vera non dicere, maluissem. Igitur quia Leodiensis civitas, meritis et patrocinio sancti sui martyris gloriosa nunc, peccatis sic^b exigentibus, ab hostibus^c depredatur: opere preclum est, rerum gestarum causam et ordinem pagine presenti inserere, qualisque paulo post de predictis^d scelere sit lata victoria, quantaque similitudine visiones predictis respondeant, quas servis suis Dominus, hoc est matri et filio^e, dignatus est revelare.

1. Quod^f castrum de Moha seminarium fuit destructionis civitatis.

Cum comes de Moha^g Albertus ex uxore non posset heredem suscipere, Domino inspirante deliberavit animo, gloriosum martyrem^h comitatus sui propinquum statuere, pro temporali munere bona sibi perhennia thesaurisans. Erat autem tuncⁱ temporis Hugo^j, vir 35 magnus, ex regali prosapia, Leodiensi ecclesie presidens, qui viri propositum ad finem idoneum perducere satagebat. Cuius comes ductus^k consilio, die sibi prefixa venit Leodium et ipsum allodium cum suis appendiciis super altare maioris ecclesie nostre^l tam devote quam sollempniter per ramum et cespitem reportavit. Quod ut esset firmum in posterum, carta

a) prologus deest Aeg. b) deest 1. c) h. Brabantinis 1. d) qualitate 2. e) eo 2. f) rubra deest Aeg. 40
g) Moha Aeg. saepius. h) tum 1. i) directus 2. j) deest Aeg.

1) fol. 190: Collata hac historia Steppensis victoriae ac triumpho s. Lambertii cum suo originali manuscripto pergamenaeo per vetusto auctoris anonymi ipso eodem, ut titulatur, autographo, ita concordat, ut, paucissimis aliquot hinc locis, quibus est styli immutatione urbanior vel omisi additiuncula lucidior vel superflua resectione interdum contractior lectuque gravior redditur, recognitis, nihil tamen plane aut immutatum aut immixtum ademptum contra sinceram sui auctoris fidem contincat. Datum hac 7. Junii 1602. Ioannes Chapeaville, vicarius et librorum censor Leodiensis.
2) Hoc est s. Odiliae et eius filio Iohanni abbatulo, de quibus auctor duobus suis prioribus libris agit. 45 CHAPEAV. 3) Moha ad Mozam, a Holo ad septentrionem. Cf. Daris, 'Le comté de Moha' (Bulletin de l'Institut archéologique Liégeois XI) p. 259.
4) Lambertum. 5) de Petra-Ponte. Vid. Aeg. III, c. 73, supra p. 117. 50

de his componitur, et ipsorum sigillis principum confirmata, penes ecclesiam servanda reponitur in haec verba¹:

*Ut ea quae geruntur in tempore non labantur cum tempore, scripti debent munimine perhennari. Innotescat igitur tam futuris quam presentibus, quod comes Albertus de Moha allodium suum de Moha et de Waleve cum familia et omnibus appendiciis suis pro se et omnibus antecessoribus suis ad honorem Dei et beatae Dei genitricis Mariae et beati Lamberti ecclesiae Leodiensi contulit libere et absolute², tali interveniente compositione, quod ipse in priori libera et legitima possessione quamdiu vivet tam dictum allodium possidebit³; post mortem vero eius, si decedat sine liberis, iure hereditario, omni alio herede excepto, ad iam dictam ecclesiam⁴ Leodiensem libere et absolute cum omni integritate⁵ pertinebit⁶. Alioquin si filius vel filia superstes fuerit, iure hereditario supradictum allodium possidebit hoc modo, quod ab ecclesia prefata in feudum recipere et ligium homagium facere tenebitur. Qui etiam filius vel filia sine liberis sinebunde decesserit, usque in tertiam et quartam generationem et amplius, ad prefatam⁷ ecclesiam memoratum revertetur allodium libere et absolute⁸. Actum anno verbi 15 incarnati 1204, indictione 7. **

Cum autem idem⁹ comes succedente tempore filiam habuisset ex sua coniuge¹⁰, cepit super dicti¹¹ collatione allodii penitere. Sciens tamen factum hoc irrevocabile, venit ad ecclesiam maioresque precatus est, ut monerent episcopum ad solvendum ei quandam pecuniam¹², quam debebat; quod se facere unanimiter promiserunt. Et paulo post idem comes viam universe carnis ingressus est¹³. Comperto autem episcopus, quod Theobaldus, ducis¹⁴ Lotharingie filius, Gertrudem, filiam defuncti comitis, accepisset in coniugem, cum eo tanquam mamburno¹⁵ legitimo, mediante abbate Alte-Silve¹⁶, de predicta amicabiliter composuit pecunia, compositionem ipsam scripto¹⁷ mandans propter calumpniam, et eam ex assensu partium penes ecclesiam servari faciens, sub hac forma:

Ego Henricus Dei misericordia Alte-Silve dictus abbas omnibus ad quos presens scriptum pervenerit salutem in salutis auctore. Noveritis universi, quod, cum inter episcopum et ecclesiam Leodiensem ex una parte, et Albertum bone memorie quondam comitem de Moha ex altera, questio habita esset in vita ipsius super quadam summa pecunie et rebus aliis quas idem comes requirebat, post mortem eiusdem comitis dictus episcopus ex una parte, et dux Lotharingie et Theobaldus, filius eius, mamburnus¹⁸ Gertrudis filie dicti comitis, ex altera, in nos voluntarie compromiserunt de his omnibus. Et nos, omnibus istis pacatis et dimissis, ordinavimus inter ipsos, quod ipsi sibi invicem, ubi poterunt cum honore, auxilium et consilium¹⁹ facere et ferre de cetero tenebuntur. Et quia in his omnibus fuit eorum consensus, presentem paginam sigillo nostro et sigillis eorum in testimonium fecimus communiri²⁰.

35 a) In nomine sancte et individue Trinitatis, U¹ Lib. charl. b) in Lib. charl. c) contulit cum omni integritate Lib. charl. d) iam d. all. q. d. v. retinebit Lib. charl. e) decet l. f) e. o. l. desunt l. g) possidebit Aeg. h) pretaxandum Aeg.; prelatam Lib. charl. i) dicta l. k) mamburno Aeg. l) scriptis Aeg. m) mamburnus Aeg. n) e. c. desunt l.

1) Hanc chartam integram ex 'Libro chartarum ecclesiae Leodiensis' depromptam publici iuris fecit Daris, 'Bulletin de l'Institut archéologique Liégeois' XI, 268 sq.; cuius lectiones infra adnotatè placuit. 2) Finis chartae secundum Libram chartarum (Daris l. 1) hic est: Sciendum etiam, quod universalis ecclesia sepe dicta Leodiensis, episcopus scilicet, prepositus, archidiaconi, advocatus Hasbanie, dux de Lemborch, comes Namurcensis necnon ceteri barones et ministeriales iuramento firmaverunt, quod pacem aliquando ordinatam inter supradictum comitem de Musal et comitem de Los a comite de Los teneri facient, secundum quod hinc inde pura veritas apparuit. Alioquin contra iam dictum comitem de Los episcopus et universalis ecclesia, sicut iuraverunt, ad admonitionem prefati comitis Alberti tenebuntur unanimiter eum adiuvari, quod si minus implerent, sepe nominata ecclesia Leodiensis a divinis cessaret, necnon dux de Lemborch, comes Namurcensis, prepositus, archidiaconi, barones ecclesiae iam dicte huius rei obides se in villa de Musal capti presentare tenerentur. Cum predictis sciendum, quod ecclesia

sepe memorata Leodiensis pro consilio duorum abbatum, quos comes elegerit, de salute anime ipsius et antecessorum suorum quantum ad anniversarium et orationes in omnibus conventibus ecclesiarum totius episcopatus ordinabit, hoc addito, quod ante altare beati Lamberti ei dabitur sepultura et etiam, ubicumque decesserit, si ab eo in ultimis dispositum non fuerit, ad iam dictam referetur sepulturam. Actum etc. ut supra. 3) Gertruda, filia Hermannl IV. marchionis Badensis. Cf. Reineri ann. a. 1206, SS. XVI, 660. 4) Quinquaginta milia marcarum, quas pro traditione castri Hago episcopus comiti promiserat; cf. Rein. a. 1204, l. l. p. 657. 5) Initio anni 1211, teste Reinerio p. 664. 6) Friderich II. 7) Haute-Seille (in dioec. Tullensi). 8) Cum hac charta cf. tabulam Friderich ducis Lotharingiae a. 1212, episcopo Leodiensi datam, in qua ipse et filius Theobaldus, mamburnus Gertrudis, possessionem allodii de Musal et de Waleve cum omnibus quo tam in familia quam in aliis rebus ad ipsum allodium pertinent episcopo Leodiensi confirmat. Cf. Daris l. l. p. 267.

Cognita autem dux Brabantie¹ morte dicti comitis, sui scilicet consanguinei², convenit episcopum, volens in castro de Moha custodes suos ponere et ipsius allodii redditus percipere, donec sibi plena fieret solutio de quadam pecunia, quam viventi prestasse se dicebat comiti supradicto³. 'Non sic', ait episcopus, 'sed cum rex Romanorum in partes nostras venerit, pariter properemus ad curiam, ordinationi parentes atque consilio, quod a viris illustribus fuerit ordinatum'. Quo audito, recessit dux perfidus, presulis sermonibus non intendens.

2. Quod dux convenit regem Ottonem de patrandi scelere.

1212
Mart. 18

Anno autem Domini 1211.⁴ Otto rex, filius ducis Saxonum⁵, venit apud Maguntiam, plurimos ad se viros nobiles convocavit.⁶ Inter ipsos autem Brabantinus dux, immo magis a fide barbarus, affuit; presul vero interesse non potuit. Nam in ipsum regem ob causas multiplices, quas enarrare longum est, a summo pontifice quarto⁷ Innocentio excommunicationis sententia iam fuerat promulgata. Nactus itaque dux tempus congruum voto suo, ipsum regem adiit, habitoque consilio, hanc ab ipso letus accepit sententiam: aut cives Leodienses voluntati regie omnino submittere, aut ipsorum civitatem divitiis spoliata incendio devastare. 15 Reversus itaque de curia convenit episcopum, et prima verba repetens, aiebat: 'Aut concessa comiti per te michi reddetur pecunia, aut in brevi meo exercitu castrum vallabitur antedictum'. Quod audiens Philippus pie memorie Namucensis quondam comes⁸, presulis consanguineus, ducem sic allocutus est: 'Et si castrum obsideas, volo, ut, fide interposita et dato pacis osculo, michi statim spondeas, nichil te mali in tota dyocesi illaturum'. Et annuens, 20 intersigno pacis et fidel, ut petierat, sic respondit. Preter hec autem, si quando cum suis episcopus loquebatur de duce, dicebat, nullas debere suspicari insidias, cui dux contra omnes opem ferre iuraverat; et suum ipse presul sacro de fonte filium susceperat⁹, quod amoris erat iudicium et vinculum amplioris. Nichilominus quod latebat homines, occultum scilicet ducis maligni consilium et futurum in rebus urbis excidium, sermo suo¹⁰ Dominus monstrare dignatus est in hunc modum. Aspiciebat in visu noctis, et ecce gloriosus martyr in sinistro latere Inclinatorum erat ciborium, cuius casus imminens tantam circumstantibus ingerebat formidinem, ut ab ecclesia fugero compelleret universos. Rursus factus in extasi, in latas aliud Inclinatorum videt cum tanto periculo, ut omnes simul fugerent circumstantes. Vidit et ecce tertio a sinistro iam latere ipsum ciborium in substratam testudinem casum facere, non minari. Lapsoque eo, vacuus remanebat mari circuitus. Ipsum quoque super vacuum lapidem visum est residere. Prima inclinatio urbis fuit vastatio; secundam et tertiam prece matris et virginis et beati martyris nos credimus evasisse. Quod visum maioris ecclesie decano Innotuit. Qui futurum urbis timens excidium, conversus ad ecclesiam, a martyre glorioso rapitis inclinatione auxilium expecebat. Vidit vir Dei iterum in ipso ciborio stellarum multitudinem, et in earum medio Crucifixum positum claritatem solis suo vidit lumine superantem, et eius sub lateribus gloriosam 35 virginem beatamque martyrem passus est se videre. Tunc vero ad cor rediens, Crucifixus cognovit esse doloris iudicium¹¹, sicut cum Petro dicitur: *Venio Romam iterum crucifigi*. Volensque non poterat a visu removere intuitum, donec claritas imminuta deficeret et postmodum visio dispareret. Utque visionem trinitas impletet, vidit idem per spiritum urbem totam sic Mose circumdari fluvio, quod inventre semitam nemo poterat evadendi. Et quia duorum testimonium verum esse dicitur, quod¹² vir Dei previderat, per 40 alienum hominem Dominus dignatus est attestari. Venit in urbem vir quidam incognitus, qui stans in urbis medio, locum ipsum in proximo depredandum asseruit; apprehensusque a civibus affectusque verberibus, e civitate¹³ est electus. Auditis¹⁴ visionibus, solliciti attendamus, qualiter predictis conveniat exitus vel gestio.

¹) *Aeg. add. in marg.: palrus,*

Mart. 16.

²) *Aeg. add. in marg.: in ramis palmaram apud Vadum Francorum.*

³) Saxonie *Aeg.* ⁴) sequentia usque ad verba poterat evadendi partim amplificata partim breviter reddita *ap. Aeg.; p. v. pag. 118.* ⁵) iudicium? ⁶) q. prefatus *Aeg.* ⁷) e. e. dec. 1. ⁸) Auditis — gesto *dec. Aeg.*

1) Heinricus. 2) Albertus de Musal donationem, comitem in Alsacia et Brabantia et dabit et . . . quinquam fecerat beato Lamberto terras suae et familiae, cuius predicta pecunia non fuit et statulo tempore soluta, infregit et eandem donationem cognato suo Locanienel duci tradidit, qui adhaerentes quorundam accepit et castellanos in castris posuit. Reiner. n. 1204, l. 1, p. 658. Cf. chartam (s. d. et a.) apud Bulkens, 'Trophées de Brabant' l, prob. p. 234, in qua Albertus ducem Brabantiae heredem bonorum suorum constituit, pro quibus bonis dux lucabitur.

3. Quod a duce et suis depredata est civitas.

Congregato dux immenso suo exercitu, terre suae fines egreditur, castrum de Moha ob-
 10 sidere se velle simulans, re autem veram malignum quod cum rege habuerat consilium per-
 secturus. Econtra vero suum episcopus vocavit exercitum et Rasoni militi portandam
 5 mandavit baneriam, quia Hasbanie advocatus factus de medio, cuius hoc ferre est, here-
 dem nullum preter duas puellas parvulas dereliquerat. Proxima ergo tertia feria ante
 ascensionem Domini¹ dictus Raso in medio maioris ecclesie, ut est moris, armatus est,
 et vexillum accipiens, cum civitatis populo urbem egreditur; et in villa de Horion ten-
 toria statuere. Quod ut duci innotuit, into cum suis consilio, ad internicionem civium con-
 10 suctu congregari voluit repentino. Raso autem ad resistendum manum se videns habere exi-
 guam, primos exercitus cum lacrimis sic allocutus est: 'Heu, heu! fratres, si ego cum duce
 vellem congregari, trecentorum militum stirpis mee vallatus auxilio securo confingerem, cum
 in hac beati Lamberti acie, licet tantam habeat familiam, vix decem valeam milites invenire.
 Revertamur igitur, fratres karissimi! Expedit enim nostra perdere quam corpora; nam si
 15 res depereant, fortassis corpora salvabuntur'. Regrediens itaque primo mane vigiliae ascen-
 sionis Domini, vexillum reportavit, unde illud sumpserat, sancte Trinitatis ipsum re-collocans
 in altari. Presul enim ducis non attendens maliciam, paucos secum milites convocaverat
 propter sedus quadruplex, cum esset ipse² dux fidelis ecclesie, et presulis filiulus erat ducis
 filius, et in omnem hominem se illi iuraverat, comitique, ut dictum est³, Namucensi⁴ data
 20 fide et osculo, mentiens promiserat, nichil in episcopio se sceleris illaturum. Circa horam
 autem diei nonam Henricus de Iacia archidiaconus ecclesie urbem ingrediens, populo accla-
 mavit: 'Ecce, turba et dux Loyanii⁵ perfidus appropiat, ut nos perdat'. Unde quidam clerici
 et cives perterriti fugientes, sua que poterant subtraxerunt. Alii⁶ autem dicebant: 'Nichil
 in ducem peccavimus'. Cognitoque dux quod plurimi aufugissent, intrans Hasbaniam, illos
 25 insecutus est. Tunc Godefridus de Calvo-Monte⁷, vir nobilis, videns ducis iniciatam maliciam,
 dixit ei: 'Video, quod manum in urbem vultis extendere; unde⁸ cum omnibus meis oportet
 me recedere, quia tantum flagitium videns non valeo sustinere'. Cui dux: 'Si recesseris',
 inquit, 'a me, ab omnibus tuis bonis extirpabo te'. Henricus autem ille de Iacia et Thomas
 de Hemericourt tam enorme ducis flagitium mirabantur. Quibus ille predictum regis
 30 Ottonis exponens velle complere propositum: 'Clerus', ait, 'urbis et populus si regi dicto⁹
 non fecerit fidelitatem, meus statim civitatem exercitus depredabitur et vastabit'. Cui
 viri: 'Etsi hoc', inquit, 'facere non tenemur, parendum tibi pro tempore, si tamen presul
 non venerit; presens enim habebit disponere de premissis'. Mittitur ergo ad presulem, qui
 erat tunc Hoi, ut periclitanti suae subvenire non differat civitati. Qui descendens Leodium
 35 modica turba vallatus equitum, non poterat credere, hoc ducem velle facere, tot pacis, ut
 dictum est, federibus violatis. Siquidem nondum civitas muris circumdata erat. Cognito
 autem dux episcopum advenisse, irruit Leodium, Walerani⁴ ductus et fretus consilio et
 suorum. Videns tandem tam enormem perfidiam: 'Karissimi', aiebat¹⁰, 'predoni resistite!
 nam bene¹¹ quidem mori est gloriosius, quam fugere inhoneste'. Qui resistendi locum non
 40 habentes, ceperunt fugere, presule derelicto. Bartholomeus autem, quidam miles de Ro-
 cuert¹², presulem allocutus: 'Abscedamus', inquit, 'hinc, pater karissime; si enim hostes te
 invenerint, non quidem interficient, sed captum esse facient opprobrium universis'. Qui
 verbis militis¹³ acquiescens, cum veniret ad loca difficilia, suos fugientes hortabatur resi-
 45 stere; sed terror nimis invaserat fugientes. Ipse quoque amarus animo Holium revertitur,
 vocatisque munitionis custodibus, et eis valefaciens, natale solum vult repetere¹⁴, diocesim
 derelinquens. Quod videns Thomas archidiaconus, vir boni consilii: 'Cur', ait, 'pater, sic
 recedis? Certe etsi¹⁵ improvisus duci non potes resistere, tempus adhuc veniet, quo in eum
 gravius poteris prevalere'. His igitur animatum verbis episcopum reducens in oppidum
 delinivit. Veniensque illa hora Philippus comes Namucensis¹⁶, ducis perfidiam coram multis
 50 explicans, episcopum movit ad lacrimas, motus ipse.

a) ipse Aeg. b) statim l. c) dicit l. d) Reliqui l. e) de Aeg.; nunc l.; longo aliter 2. f) et n. lo. 6.
 dicto regi l. g) s. solo Aeg. h) nobis quidem Aeg. i) Rocourt 2; Rocourt Aeg. k) de Aeg.; multis l.; longo
 aliter 2. l) s. v. Aeg. m) nunc hinc Aeg. (s. corr.) n) predictum l.

1) Cum nostro convenit Reinerus, l. l. p. 664. 2) Vid. supra c. 2. 3) Chaumont. 4) Walrami IV,
 55 qui erat filius Heinrici ducis Limburgensis.

4. Quanta illic exercuerunt crimina.

1212.
Mai. 3.

Anno igitur verbi incarnati 1212, in ascensione Domini, pariter et inventione sancte crucis, hora sexta, oppressa est civitas Leodiensis a propriis filiis Brabantia, qui irrum-pentes in urbem viperarum more sancte matris uterum non timuerunt scindere, nec Deo nec ecclesie neque ordini, etati vel^b sexui deferentes.^a Quid plura? Maioris ecclesie gazophilacium frageruntque sacrarium, eicientes eos quos mortis metus illic appulerat, colligatis manibus ipsorum ex funiculis circa sacratissimum^c corpus martyris, et captivos secum ab ecclesia propellentes. Quasunque invenerunt^d mulieres aut parvulos, suis nudarunt^e vestibus. Cuiusdam criptule infringentes ostiolum, inventumque quandam sacris indutum vestibus pro timore, nudaverunt, presbyterum nudum coram ara in qua^f missam 10 mane cantaverat relinquentes, et ab eius pectore tabulam argenteam, in qua dominice crucis erat particula, rapide abstrahentes, quam postmodum abbas Alnensis remisit ecclesie, ab ipsis qui eam rapuerant iam redemptam. Fracto autem armario, librorum multorum eiecerunt copiam. Nec contenti his, ab ecclesia beate virginis in loco baptismatis corpus dominicum de vase in quo erat sine ulla producentes reverentia, sanctas ibidem effuderunt 15 hostias, quas propter sedentes nudate sumpserunt devotissime mulieres. Insuper sacre unctionis effuderunt oleum. Exeuntes inde et domos claustralium omnes confringentes, inventumque in domo sua virum modestum, maioris scilicet decanum ecclesie, propriis nudare vestibus, affectoque contumeliis illudebant impii, ipso etiam^g presente et duce perfido intuente et super talibus non mediocriter exultante. Clamabat autem decanus ad 20 ducem, dicens: 'Quare tantam in me grassari tuorum permittis insaniam? Dux autem liberationem illius annuens, ipsum inter manus suorum satellitum tristissimum dereliquit. In ipsa autem maiori ecclesia quidam iuvenis letali percussus vulnere, sancte Trinitatis altari incubuit, et occumbens inibi, proprii sanguinis maculam dereliquit, que inde ablata non est, permanens in altari per annum et dimidium minus diebus undecim, quo intra septa ecclesie 25 lugubris divinorum non fuit celebratio, donec urbi et ecclesie de predicto scelere grandis et terribilis est collata victoria; et tum ab ipso pontifice et suis sequentibus^h reconciliata ecclesia, in festo beati Severiniⁱ eadem ablata est macula de altari. Verum qui dictum trans-

1213.
Oct. 23.

fodit iuvenem, in festo nostri martyris occubuisse dicitur fraterno cesus gladio, eiusdem impii^j, qui beatum martyrem occidit, nequaquam degenerans ultionem. Et ut paucis conclu- 30 dam singula, omnes fracte Leodienses^k ecclesie; libri, vestes, vasa sacra sublata sunt omnia totaque per urbis ambitum supellex multa civium. Sed per Dei gratiam matrone, virgines et vidue servate sunt. Videntes autem clerici tantam perfidiam ducis, et^l ipsum descendentem montem qui Sancte Walburgis dicitur sic alloqui sunt: 'Utquid^m, domine, 'maiorem ecclesiam et sancti cassam martyris sine fidei custodia reliquisti? Ille autem Pylati utens 35 sermonibus: 'Ite', ait, 'custodite, sicut scitis'. Tuncque adeuntes Willermum, fratrem ducis, virum bonum, et dolentes super his, cum ipso ad ecclesiam devenerunt. Iamⁿ autem^o fracto gazophilacio, de sacratis vestibus, cappis, albis, casulis et vasis argenteis thuribulisque aureis nequam illi insimul colligatis sarcinas sibi fecerant; que omnia presatus Willermus excussit fideliter de manibus pessimorum. Verumptamen librum qui est regula, tres 40 pelles argenteas et pixidem et duo vasa altaris ministerii, omnia hec argentea, furati sunt. Reliqua sunt per Dei gratiam custodita. Universa quoque loca ecclesie contaminata et confracta sunt preter nostri mausoleum martyris, beati etiam Nicolai criptulam necnon et beati Egidii basilicam, in qua mane homo sanctus Deo patri filium impolans, sese pariter cum eo mactaverat, totus in lacrimas liquefactus. Intravit autem palatium dux nequam ad 45 vesperum, suaque pastus malitia et in quatuor partes suum inclinans verticem, magno vibravit conamine gladium, quem tenebat. Statimque in crastino gener ducis comes^p et

*) *Aeg. add. in marg.*: Unde versus:

*Bis sex-centeno Domini sexloque bis anno
Legia fraude datur, ascentio dum celebratur,
Et crucis incenlo festo predala repente.*

50

a) non -- non *Aeg.* b) sui l. c) sanctissimum l. d) invenirent *Aeg.* e) nudarent *Aeg.* f) *de Aeg.*
quo 1; ubi 2. g) Non l. h) et l. i) *deest l.* k) sequacibus *Aeg.* l) Leodiensis l. m) *deest Aeg.*
n) *Ibi Aeg.* o) *deest l.*

1) Etiam secundum Reinerum, l. 1. p. 670, episcopus 10. die post proclium (Oct. 13) Leodium reversus est. 55
2) Dodonle. 3) Gerbardus III, qui duxit Margaretham filiam ducis Brabantiae.

gens Guelrio simul in urbem irruunt, et sicut dicit propheta Iob: *Locuste residuum bruchus* ^{1. et 1. 1.} *devorat*: ita quicquid illic a barbaris reliquum fuerat, asportare subsequens exercitus sate- ^{1212.} gebat, et amore pecuniae aurum querens in sterquilinio, introibat etiam per^o cloacas. Ipso autem die dux precepit, captos parvulos suis reddi parentibus, similiter et clericos liberari, quos ligatos pessimi iam secum abduxerant^b. Et reductis illis ad propria, hora nona, qua in manus patris pendens in cruce pro salute hominum suum Dei Filius commendavit spiritum, misit dux satellites, qui lugubrem civitatem vastarent incendio, ut, si quid supererat quod hostis non tulerat, cum universo populo ardore incendii deperiret. Quibus urbem intrantibus occurrit vir nobilis castellanus de Bruxella, filium in ipsa maiore ecclesia habens canonicum Egidium nomine, causamque intelligens introitus illorum^c, iusiurandum accepit eis, quod nusquam procederent: 'quousque', ait, 'revertar ad vos'. Qui ducem super hoc^d conveniens scelere: 'Quid est', ait, 'quod intendis facere?' 'Misi', ait, 'ut incendatur civitas'. Cui ille cum suspirio sic respondit: 'Sed certe nunquam talem ignem succenderunt patres nostri. Consiliatores tui tibi ad salutem consulunt vel honorem? Nec impune ferēs, si ¹⁵ ceptum sacrilegium volueris consummare'. 'Quid ergo', ait, 'faciam?' Cui vir: 'In conspectu', ait, 'tuo omnem civitatis fac venire populum et pro rege Ottone fidelitatem accipi facias ab eodem'. Itaque sabbato hora vespere^e intra aulam convocantur cives et canonici, ^{Mat. 5.} confusi nimium ob suae turpitudinem nuditatis. Quorum dux sibi male conscius non sustinens videre facies, intravit in hortum palatii, mittens virum nobilem, qui fidelitatem, sicut ²⁰ iusserat, acciperet de premissis. Verumptamen infringere dux non timuit hallam etiam die ^{Mat. 6.} dominica, quae in ea reperit extrahens et deferens universa. Secunda iam feria urbem dux ^{Mat. 7.} egreditur, castrum ipsum de Moha obsidere cupiens, sed inspecto loco firmissimo, cum suis vadit ad propria, nostre secum deferens spolia civitatis. Qui reversi cum tubis et tympanis choros ducebant cum gaudio, dicentes: 'Inter Brabantinos sunt flores et inter Leodienses ²⁵ dolores'. Porro die dominica spoliati cives et canonici in urbem regressi sunt, quorum quidam religionis habitam non habentes, in tunicis quae eis remanserant ecclesiam frequentabant.

5. Quod totum rei eventum vir beatus Deo revelante previdit.

Sorvus^f autem Domini in ipso ascensionis dominicae diei crepusculo solum huius sceleris processum ³⁰ raptus in spiritu previderat sub hac forma. Vidit enim ante nostrum mausoleum martyris viperam discurre; quam manibus accipiens, mirabatur ex illa venenum defluere et non intumescere manus eius. Elapsa vero repente de manibus vipera, per portam quae aquilonem respicit egrediens, rupis ibidem labitur in foramen. Iterum quoque cum exiret de foramine, inter ipsam murus factus est et videntem. Respicensque, vidit illam formam assumpsisse hominis, et ei in sermone huiusmodi colloquentem: 'Me oportet ³⁵ recedere, cum te non valeam sustinere'. Hoc igitur fidelis est interpretatio visionis. Illa coram beati cassa martyris sic discurrens vipera ipsi fuerunt barbari, quos ipso die beatus vir suae matris iterum scindentes ecclesiae se doluit intueri. Viperam accepit in manibus, qui tantam ecclesiae factam iniuriam tanquam verus filius condoluit vehementer. Inter manus autem venenum defluere viperam, nec in eis tumor apparuit, cum illo die inter formam hostium huc illucque currentium una cum matre pertransiens ⁴⁰ domum ingressus est, et quendam illic repertum amplexatus pro dolore canonicum, ducebat pro nichilo rerum facturam fieri, honorem tantummodo et decus deplorans ecclesiae violatum. Quamvis autem nullas personaliter ab eisdem passus sit iniurias, matrem tamen eius sanctissimam suo pallio nudaverunt. Quod si querat, cur, illeso permanente filio, mater passa sit iniuriam vestis ablatae, non corporis, respondetur a simili: cur Petro solidum se mare prebuit, cum ter sit passus naufragium gentium predicator? Diei ^{et 1. Cor. 11.} ⁴⁵ autem illius vespere propinquantis reverens ad ecclesiam, ipse circa corpus martyris accendit luminaria et illesus inter hostes domum revertitur hoc expleto. Sequitur. Elapsa de manu eius vipera per portam aquilonis exit, in petram ingrediens: cum dux per eandem viam ad suos revertitur, scelus hoc suo adscribens virtuti et gloriae, non vindictae Domini pro peccatis populi, unde et elatus animo postea in posterum decreverat se facturum. Recte quoque iterum de petra foramina vipera egreditur, sumens formam ⁵⁰ hominis, quia, sicut scripturus sum, suae dux victas post vidit acies, et tunc vel sero cordis sui exutus duritiam, ut homo penituit, contritus meritis et virtute beati nostri martyris, qui murus impenetrabilis factus est inter ipsos. Et paulo post: 'Oportet', ait vipera, 'me recedere, te portare non sufferens': nam qui Leodium nequiter advenerat, in futuro fugit turpitor de acie, plus sanctarum precibus animarum victus Leodiensis diocesis, quam paucorum, quos holos estimaverat, virtute pugnatum superatus. ⁵⁵ Igitur factis veniebant mulieres et parvuli ad sepulchrum martyris plorantes et deprecantes, ut eos a tali delincepta miserabili angustia liberaret. Mater autem viri Dei^g, quae nusquam inanes maiorem intravit ecclesiam, quin aliquod signum circa idem sepulchrum^h inspiceret, die illa qua oppressa est civitas, ita

a) pro Aeg. b) adduxerunt Aeg. c) ipsorum s. d) decet Aeg. e) vespertina s. f) sequentia usque ad Manu igitur facta om. Aeg. g) illius scilicet sacerdotis de quo supra diximus (sicut Aeg. h) et corp. martyris Lamberti Aeg.

suis oculis obserata sunt omnia, acsi corpus ipsius illic martyris non fuisset. Quapropter ingemiscens graviter intellexit, quod ante Dei faciem abiudicari civitas eadem merebatur. Siquidem multa prius signa circa eundem locum de caelo radiantia videri consueverat, ut est in modum sphaera ignis ibidem sancti Spiritus descendente gratiam, aut celos apertos inspicere et inde clarissimam claritatem progredi, et sphaera splendida animam nostri martyris in figura hominis indutam alba lucida super locum descendere et iterum ad sidera remeare. Vidit et multa alia, quae per negligentiam scriptoris non sunt memorie commendata.

6. Qualis erat super his ecclesie lamentatio.

Vir^a autem Domini, predicti non immemor sceleris, gustata modici somni requie, noctis semper anticipabat vigiliis orabatque Dominum et beatam virginem, ipsum quoque martyrem, cuius idem locus glorioso est sanguine consecratus, ut urbem de cetero a tanto et tam enormi excidio liberare dignaretur. Unde raptus in spiritu, potabat se intrare ecclesiam, in cuius circuitu personae condebant quam plurimum quadrantes lapides, ut ipsam ecclesiam repararent. Quo visor inde rediens, intellexit, sanctarum animarum in urbe degentium precibus et lamentis quadrari tales lapides, quibus redintegrari posset dignitas ecclesie et locius honor et gloria civitatis. Convocato autem episcopus apud Hoyum concilio¹ 15 omnium prelatorum locius quae diocesis, super his quae contigerant coram eis deponit querimoniam, ipsum ducem, comitem quoque Guelrie et eorum complices et fautores excommunicans in presentia singulorum. Quinque autem de terra ducis abbates exurgentes a latere, cum in illo presentes essent concilio, conversique ad pontificem: 'Alia', inquit, 'tela quam candelas ad defectionem ducis iacere te oportet'. Quos statim ab ecclesia expulsos eadem 20 excommunicationis sententia pontifex innodavit. Vidimus illos postea in nostro maioris ecclesie capitulo confusos nimium et abiectos, flectentesque genua et perfusi lacrimis vix poterant optinere, quin a propriis deberent ordinibus degradari. Decretumque est in ipso concilio, ut imago crucis et sanctorum reliquie spinis circumdate in omni prosternantur ecclesia locius diocesis, organa suspendantur, et singulis dominicis festivisque diebus fiat 25 proclamatio pro predicto scelere; insuper in ducem et omnes suos complices prefata sententia sollempniter renovetur. Est igitur primitus in maiori ecclesia imago Crucifixi deposita, et sanctorum Theodardi et Maldaberte virginis reliquie^b, quae pariter continentur, ad eius dextram sunt posite; ad sinistram vero Petri et Andoleti^c et sancti Floriberti episcopi et confessoris, quae etiam pariter collocantur, reliquie sunt statuae. Sed neque, sicut dictum 30 est², per annum et dimidium minus diebus undecim in maiori ecclesia divinorum fuit celebratio. Sed dictis horis regularibus intrabat conventus beati Egidii basilicam, expletoque illic divino missae officio et data benedictione, indutus adhuc sacris complotisque manibus egrediebatur presbyter, clerique conventu circumdati, ibat sic ad templi medium, et coram predictis procumbentes reliquiis, cum multis lacrimosis suspiriis hanc ante Dei 35 faciem dolentes, cum precibus querimoniam prosternebant: *Aspice, Domine, de sede sancta tua et cogita de nobis; inclina, Deus meus, aurem tuam et audi; aperti oculos tuos et vide tribulationem nostram! Qui regis Israel, intende; qui deducis velut oem, qui sedes super Cherubin, aperti oculos tuos!* Ps. 85, 14. Et iterum: *Omnes iuqui insurrexerunt super nos, et synagoga potentium quesierunt animas nostras. Fiant tanquam pulvis ante faciem ventis, et angelus Domini coartans eos. Fiat via illorum tenebrae et lubricum, 40 et angelus Domini persequens eos. Fiant mensa eorum coram ipsis in laqueum et in retributionem et in scandalum. Obscurentur oculi eorum, ne videant; et dorsum eorum semper incurva. Effunde super eos iram tuam, et furor ire tue comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta; in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Deleantur de libro viventium et cum iustis non scribantur. Veniat mors super illos, et descendant in infernum viventes. Et post pauca: Ecclesie tue, Domine, preces placatus admittito, ut, destructis adversitatibus et erroribus unigenis, secunda tibi serviet libertate. Et iterum: Hostium nostrorum, quesumus, Domine, cede superbiam et dextrae tuae virtute prosterne. Tu, domine Sabaoth, qui iudicis iusto et probas renes et corda: videamus ultionem tuam de inimicis nostris et peccato eorum assensum preben- 45 sibus et cooperatoriis et eorum considiariis? Custodiantur gladio in prelio, audiat de domibus eorum clamor, quia foderunt fossam, ut caperent nos, et laqueos absconderunt pedibus nostris. Tu autem, Domine, 50 scis omne consilium eorum adversus nos, ne propicietur iniquitatibus eorum et peccata eorum a facie tua non deleantur. Fiant corruentes in conspectu tuo in tempore furoris tui! Et induc super eos diem afflictionis, et dupli- contritione conteret eos, domine Deus noster, nisi resipuerint et ecclesie Dei, quam legerunt, per emendationem satisfecerint. Fiat, fiat! Erat itaque Leodiensis ecclesie talis proclamatio cotidie repetita. 55*

a) Vir — gloria civitatis om. Aeg. b) deest Aeg. c) Aud. Aeg.

1) Cf. Reiner. a. 1212, l. l. p. 664. 2) Vid. c. 4, 13.

7. De legatione ad summum pontificem facta.

Interim ipse^a pontifex legatos misit ad Romanam curiam, scripto aperiens causam, 1212
modum, quantitatem et ipsum auctorem sceleris, illos absolvi postulans, qui, sicut premis-
sum est, Ottoni regi fidelitatem facere coacti sunt. Quo audito, summus pontifex, scilicet
s quartus¹ Innocentius, facto isti condolens, compatiens animo absolutionem tribuit omnibus
de premissis. His ita gestis, mense Julio² congregavit copiosum presul exercitum, equitum 141
tria milia et infinite multitudinis vulgus reliquum, direxitque suas acies super fluvium qui
Piton dicitur, terram ducis protinus et populum invasurus.³ Dux autem hoc perpendens,
usque ad mortem timuit misitque legatos ad principes, qui erant cum pontifice, falso se
10 spondens reddere et omnia resarcire mentiens que apud Leodium depredatus fuerat; insuper
et venturum cum suis nobilibus ad eandem ecclesiam et^b nudis pedibus flexisque poplitibus
petiturum veniam de dicto sacrilegio ante ipsum presulem et totius faciem civitatis. Erant
autem in acie pontificis Ferrandus Flandrensis, Philippus Namucensis et Ludovicus de Los
comites, et multi alii Francorum principes, noti ipsius et cognati presulis et affines⁴. Deus
15 autem satis aliter affuturam prevederat ultionem. Ut enim non per alienigenas, sed per
eos tantummodo quos predictum multavit flagitium perveniret victoria, tanto estu et ar-
dore solis pontificis solvit exercitum, ut, cum vellent sua movere tentoria profecturi pre sicci-
tate nimia, pulvis surgens in aera ita singulorum obfuscabat intuitum, ut moti non poterant
alterutrum contueri. Cuius necessitate incommodi compulsi, qui aderant petierunt a Fer-
20 rando comite, ut a duce super his que ipse sponderat cautionem firmam reciperet, quam
si aliquando dux violare proponeret, ipse eum postmodum propriis expensis debellaret.
Omnium ergo una fuit sententia, ut, toto illo exercitu ad propria revertente, comes tantum
de Los et episcopus adversus ducem cum suis exercitibus congredi debuissent. Ferrandus
autem a duce cautionem de predictis accipiens, et conversus ad presulem, quandam partem
25 terre Haynonie eidem ad firmam possidendam, tradidit, donec ducis fallax promissio com-
pleretur. Mandatur quoque litteris hec compositio et dictorum sigillis principum firmitus
roboratur. Cum vero Ferrandus ipse ducem postea super illa pactione requireret, ille pro-
trahens debitum, dicebat, se adhuc debitam sponsonis^c sue pecuniam non habere. Interea
comes Namucensis Philippus mortuus est.⁴⁴ Quo⁵ mortuo, dux⁶ convenit Philippum regem
30 Francie, defuncti^d relictam comitis, hoc est suam filiam⁷, sibi⁸ socians in uxorem.¹¹ Fede- 1213.
ratus ergo sic Francorum principi, longe factus est ab Ostione⁹. Intelligens etiam rex Fran- April. 7.
cie in multis ducem sibi necessarium propter ipsum quod in Anglos movere parabat pre-
lium, in Leodiensem diocesim suas destinavit litteras, amicum suum ducem pronuncians
esse et generum et ideo tanquam se ab omnibus honorandum. In auribus vero totius
35 diocesis displicuit sermo talis. Porro cum ipse rex Francie multas naves variis plenas divi-
tiis misisset in Angliam¹⁰, et eas dux succendisset Bolonie¹¹, inventa cuncta diripiens et
asportans, ingemuit rex et ait: 'Heu! quanta mala sum perpessus, ex quo illi sum excom-
municato duci Brabantie sociatus'. Illo quidem tempore Fredericus, Henrici augusti filius,
regnum patrum suorum ingressus est. Quem missum sibi a papa Innocentio principes

40 ^a) *Aeg. add. in marg.*: infra octavam apostolorum Petri et Pauli.

Iun. 29-

Iul. 8.

40 ⁴⁴) *Aeg. add. in marg.*: Idibus Octobris¹, sepultusque est Namurci² in medio ecclesie sancti Albani
honorifice, sicut hodie cernitur³. In quo loco sepultus iacebat⁴ quidam episcopus de Hun-
garia⁵, qui peregre proficiscens ad Sanctum Iacobum obiit Namurci⁶. Idem comes constituit in
dicta⁷ ecclesie 20 prebendulas, que nominantur⁸ vicarie, et 2 cappellanias ad suum sarcophagum.

Oct. 15.

45 ⁴⁴) *Aeg. superscr.*: qui erat viduus¹.

¹) *Aeg. add. in marg.*: Mariam.

¹¹) *Aeg. add. in marg.*: Hanc rex filiam susceperat de adulterina commixtione filio² ducis³ de Meran
legitime uxori⁴ superducte.

50 ^a) Hugo *Aeg.* b) et enim *Aeg.* c) sponsoni 1. d) hanc vocem erant *Aeg.* et scripsit volens ducere. e) illi *Aeg.*
50 ^f) murel, er, e, la, urci, lecta, nom abscisa.

1) tertius. 2) In *Kat. Iulii treugo solentur* 3) Revera non misit, sed se in Angliam transiturum
Rein. V. 1. p. 665. 3) Vid. Reinert, l. l. p. 665, qui esse finxit. 8) Comes Bolonie Reinaldus, Ad rem
cum nostro concordat. 4) De his rebus per- cl. Reinert, p. 666; General. Gener. (cont. Clarim.) SS. IX,
lucido disputavit Schaffer-Bolchofal, Deutschland 331; Guill. Armor., Bouquet XVII, 80. 7) *Cl.* p. 174 n. 5.
50 und Phil. II. August v. Frankreich in den Jahren 8) Duxerat antea Mathildem, filiam Mathel comitis Bo-
1180-1214 (Forschungen VIII) p. 535 sqq.; 542 sqq. lonensis. 9) Agnetis. 10) Bertholdi. 11) Ingeburgi.

1213. Allemaniæ suscepunt, ab Ottone tanquam excommunicato et perfido recedentes. Qui tamen regni partem aliquam sibi retinere cupiens, superiorem ascendit provinciam, magnam habens in duce fiduciam Brabantino. Veniensque in terram Guerrensis comitis¹ fidelitatem sibi facere non volentis, partem eius maximam vastavit incendio², divinam in comite ignarus licet prosequens ultionem, qui nostram, ut dictum est, etiam sine causa spoliaverat civitatem. 5

8. Quod afflicti in precibus homo Dei vindictam cognovit.

Perpendens^a autem vir Domini, ex una parte ducem Lovaniensem et ex altera Ottone ipsam super civitatem velle frueri, si pariter convenirent: diebus et noctibus laments et precibus dabat operam, invictum ab oratione spiritum non relaxans. Dicebatque: Domine Deus meus, libera nos pro tua pietate, non meis meritis, sed sola tua gratia — non sum enim dignus sanctorum vestigia intueri — et^b beate Marie 10 meritis precibusque nostri pli martyris, cuius locum hunc precioso sanguine consecrasti, iterum ipsa hora orationis predictam ecclesie violationem mente recogitans, cum lacrimis aiebat: *Ne dicant inimici nostri: Ubi est Deus eorum? Et innoliscat in nationibus coram oculis nostris ultio sanguinis sercorum tuorum, qui effusus est; introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum;* et cetera usque ad finem psalmi. Et iterum: Afflicti enim pro peccatis nostris cotidie expectamus finem nostrum. Dolor cordis nostri ascendit 15 ad te, Deus, ut eruas nos a malis, que innovantur in nobis. Domine Deus virtutum, converte nos. Auribus percipe dolorem cordis nostri. Congregate sunt gentes in fortitudine, ut dimicent contra nos, et ignoramus quid agere debeamus. Domine Deus, ad te sunt oculi^c nostri, ne pereamus. Tu scis que cogitant in nos. Quomodo poterimus resistere ante faciem illorum, nisi tu adjuves nos! Congregati sunt inimici, Domine, et in virtute sue fortitudinis gloriantur. Contere fortitudinem illorum et disperse eos, quia non est alius qui 20 pugnet pro nobis, nisi tu, Deus noster. Disperge illos in virtute tua et destrue malitiam eorum, protector noster Domine. Aperi oculos tuos et vide afflictionem nostram. Circumdederunt nos gentes ad puniendum nos, sed tu, Domine, extende brachium tuum et libera animas nostras. Afflige opprimentes nos et contumeliam facientes et custodi partem tuam. Domine, non quero cedes hominum, sed libera nos secundum voluntatem tuam, quia omnipotens es, id est omnia potes, qui vivis et regnas per omnia 25 secula seculorum. Amen. Dum ergo singulis noctibus flectens genibus, persusus lacrimis, talibus Dominum rogaret sermonibus, raptus in spiritu Leodiensem per viam putabat se ingredi civitatem. Erat autem situs amenissimus, et omnia restaurata noviter stabilitaque in melius locis edificia civitatis. Tantam ipse admirans pulchritudinem, dicebat intra se: O quantus esset dolor qualisque miseria, si a Brabantinis esset hec civitas incendio devastata. Et hoc dicto, subito de supernis montibus insonuit resonantium sonus dulcissimus campanarum. Ei quoque querenti causam huiusmodi a circumstantibus est responsum: 'Modo, modo ecclesia dedicatur'. Ipsoque ad predictam sonitum alto tono, supervenit vox dulcissima cantantium et dicentium: *Nunc scio cere, quia misit Dominus angelum suum et eripuit de manu Herodis et de omni expectatione plebis Iudeorum.* In qua voce tantam spiritus sensit dulcedinem, ut pedes eius penes deficerent, sed locum ubi requiescerent non habebat. Est autem, prout ipse rei comprobavit exitus, de urbis 35 liberatione hæc visio preostensa. Ipse vero nichilominus laments se affligebat et precibus, suum ab huiusmodi in diversa nec vultum mutans nec animum, donec eum Dominus de vindicta letari concederet, lavantem manus in sanguine peccatoris. Et ecce post anni circulum^d in die festo inventionis sancte 40 Crucis, completis pro more nocturnis vigiliis, cum in dextro choro maioris ecclesie, quo decenter est intexta imago beati martyris in tapeto, caput superponeret lapidi, interposito quo erat indutus superpellicio, saltem vel leviter dormire cupiens, ut ad celebrandum somni recreatus requie fortior assurgeret, ipse martyr ante eum assistit in venerando habitu seditque ad intuentis verticem, considentibus pariter qui convenerant universi. Conversusque ad filium et fratrem se nimis ex rubore vultus simlans, magno cum impetu dixit ei: 'Brabantini erant percussi'. Vir autem Dei totus intremuit spiritu, et ad se 45 rediens, apparuisse cognovit sibi gloriosum martyrem.

9. Quante erant ducis et suorum blasphemie et superbia.

Illo in tempore erat quidam Gerbertus apud Thenas^e, decani gerens dominium, qui nostre civitatis^f predationi non defuit; sed ad nostre confusionem ecclesie quendam ascendit in montem, intransque cuiusdam tentorium, inventis illic presulis nostri vestibus, quibus sacro solet altari assistere, illa vestire non timuit. Mitra pontificali capiti nefando 50 imposita, et ipse innixus baculo pastorali, convocatisque vilibus mancipiis et suis^g garsonibus, istos officiales vel archidiaconos, alios vero sibi constituabat prepositos vel decanos. Qui preventus postmodum morte subita, linguam comedit magniloquam; et sic vita functus est. Simili modo die quodam cum sedens dux barbarus cum rege pranderet Francie, preventus morte capellanus ducis de loco cecidit, et videntibus qui aderant, inibi expiravit, 55 utque martyris gloriosi sententia completeretur, 'Brabantini percussi sunt', quia omnes ducis

^a Initium capituli usque ad in sanguine peccatoris des. Arg. ^b Ita 2; sed 1. ^c visioque vel simile verbum supplendum videtur. ^d Sic inserit quaedam Arg. v. n. p. 118. ^e Thenis Arg. ^f docet 1. ^g quisque Arg.

1) Gerhardi III. 2) Quod demum a. 1214. factum esse constat; cf. Reiner. p. 670 sq. 3) Tirmont (?).

consiliarii improvisa morte preventi sunt. Anno autem gratie 1213. comes Flandrie^a Han-
 nonieque^b Ferrandus mandavit episcopo^c et comiti de Los Ludovico nomine, ut proxima
 decima die mensis Octobris in quinta feria terram ducis invaderent, ipse vero super terram
 illius, habentis laxatis incendiis, occurreret^d predictis ex adverso. Porro Philippus rex Fran-
 corum socero suo, duci scilicet, in hoc volens subvenire articulo, quoddam obsedit castrum
 Ferrandi comitis, ut, dum comes ipsi regi vellet resistere, Leodiensi diocesi contra ducem
 non posset in aliquo subvenire^e. Cuius dux confisus auxilio volebat secundo depopulari
 Leodium, divinaque compulsus ultione, robur sui convocavit exercitus; finesque suos egre-
 diens, venit apud Waleviam^f, intransque in ecclesiam, videt illic pronam in terra, sicut presul
 10 preceperat, imaginem Crucifixi. Quam sumens, ipse tulit ab ecclesia, contractisque cruribus
 et precisis manibus, proiecit in sterquilinum, ita dicens: 'An credit de me pontifex vindic-
 tam habere plenariam, utpote qui talibus innititur machobertis?' Et inde progrediens
 intravit Hasbaniam, villarum partem maximam incendio^g raticiens populandam. Nec imme-
 rito. Illius siquidem terre milites, qui pro urbe et matre ecclesia usque ad mortem certare
 15 debuerant, utpote legitima martyris nostri familia, ducis ipsius verbis corrupta fallacibus
 prefatum suaserunt facinus, quod per nostram exercuit civitatem. Unde secutum est, ut
 eorum hunc a prefato exercitu coniuges violarentur et filie, in urbis autem excidio per Dei
 clementiam intacte permanserunt virgines et matrone. Tungrensium autem gens ducem
 super se timens irruere, feretrum argenteum gloriose virginis cum suis reliquiis advexit
 20 Leodium, quod susceptum a maioribus cum planctu et lacrimis in thesaurario est colloca-
 tum. In quo die^h dux Tungros veniens, magnam partem oppidi vastavit incendio, quia
 scriptum estⁱ: *Ira Dei super Tungros usque in sempiternum*. Porro Tungrenses huiusmodi
 compulsi angustia in beate virginis fugerunt ecclesiam portasque eius obturavere lapidibus,
 ad resistendum duci viriliter se opposcentes. Quo comperto, dux ira motus maxima in mo-
 25 dum Nichanoris manum extendit in ecclesiam, huiusmodi blasphemias verbis evomens sce-
 leratis: 'Ignoro, utrum Deus aut diabolus in hac domo latitent^j, sed inde non progrediar,
 donec Deum aut demonem virtute incendiis faciam exilire'. Hec dicebat perfidus ultionem
 non precavens, que suis in proximo exercitibus erat inferenda. Missisque satellitibus, villas
 incendit per circuitum, ita quod usque Leodium obfusato aere color appareret igneus, quod
 30 et^k ipsum servo suo Dominus preostendit. Iam vespera venerat, et dux cum paucis veniens
 explorare Leodium, ut vidit urbem muris circumdatam, turribus et fossatis, ingemuit et cla-
 mavit: 'Heu, heu! quando recessi hinc, omnibus asportatis, vix ipsos reliqui cineres^l; et ubi
 tanta auri et argenti copia recondita est: culus ope succederet firmitas insperata?' Et his
 dictis, ad suos tristis revertitur.

35 10. Quanta dulcedine vir Dei sit relectus ante conflictum.

Nocte illa vir Dei, accensis circa sacri corpus martyris luminaribus, cum vellet lassata membra
 sompni requie relevare, raptus in spiritu se vidit in sinistro stare chori latere et feretrum pili martyris,
 quod ad terram cecidisse antea previderat, levatum de terra inter ulnas assumere et magna ponderis
 40 dulcedine delectari. Et ecce, duo iuvenes astiterunt ei in albis candidissimis, cereos accensos serentes
 in manibus ultra solis radios rutilantes. Cumque de^m tanto lumine miraretur, viri quidam in habitu
 monachili intraverunt australem portam ipsius ecclesie, pascensisque chori gradibus, circumsteterunt mauso-
 leum martyris, emissa voce clarissima laudes crucis taliter allollentes: *O erub splendidior cunctis astris,*
modo celebris, hominibus multum amabilis, sanctior unicernis, que sola fuisti digna portare talentum mundi,
dulce lignum, dulce clacis, dulcia serens pondera! At ubi dixerunt: *Salva presentem caterbam in tuis*
 45 *hodie laudibus congregata, tante vocem emigere dulcedinis, quod vir Dei illius refertus suavitate gratia*
super pedes stare non potuit, sed totus super illud quod gestabat feretrum reclinatus, tam immensam
pondus sensit gratie, quod, utrum esset mortuus an viveret, penitus ignoraret. Et delaceps et quando
 prefatum ad memoriam reduceret visionem, aliquid ex illa dulcedine gavisus est pensensisse. In eo vero
 reversus, refertum sic gratia se invenit, quod lingua vel littera non valeat explicari. His ita se habent-
 50 tibus, timens episcopus ducis perfidiam, fecit usque Holium Fossenses et Dionenses descen-
 dere, omnem quoque circa regionem, ascendensque ipse cum paucis Hoiium, obseratum

a) Flandrie, que des. Aeg. b) ita 2; occurrerent 1, Aeg. c) Tungris Aeg. d) latet 1. e) decet Aeg. f) civis 1.
 g) candidissimos 1. h) tantum Aeg. i) ignoravit Aeg.

1) Nimtrum Hugoni Leodiensi. 2) Cam nostro possis. Ad rem cf. Scheffer-Bolchovsi, Forschungen
 55 conveniunt Reinerus p. 667. et Gest. Trufon, VIII, p. 547. 3) Waleffe prope Huy. 4) Feria 6.
 contin. III, p. II, c. 8 (SS. X, 392), quos cum auc- illucescente (Oct. 11) Reiner. p. 667. 5) In e. 1.
 tore Triumpho ex eodem fonte hausisse conficere Vitae Servatii quae Trolugenarum incipit; t. s. p. 16.

1213. invenit oppidum ad resistendum duci, iam super muros custodibus ordinatis. Cui cum
essent ianue patefacte, intravit velocius, faciensque signa pulsari per oppidum, acclamavit
omnibus etiam lacrimando: 'Eya, fratres, currite et periclitanti matri vestre, Leodiensi eccle-
siae, quantocius subvenite!' Illisque paratis, sicut ipse iusserat, ipse cum suis hora illa
Oct. 12. reversus est Leodium. Facto mane, omnes qui Hoyi^a conyenerant egressi sunt oppidum,
parati pro sua matre usque ad mortem viriliter decertare. In diei quoque illius diluculo
banni campanam pulsari fecit episcopus, mandans et precipiens civibus universis suam
egredi civitatem. Erat autem ipsa hora quidam civis dormiens, ipsum signum per visum
estimans se audire; et cum a circumstantibus quereret: 'Quo eundum est?' ecce quidam in
habitu venerando astitit ei, dicens: 'Ego sum Lambertus martyr, sequimini me; ego enim
sanos ducam vos et reducam'. Excitatus civis a sompno, ipsum audit signum pulsari vigi-
lans, quod prius audiverat inter sompnum. Cives autem armati civitatem exeunt. Nam
econtra dux suos direxerat apud Skendreinale, quod in duobus milibus nostre adiacet civi-
tati. Cognitoque pontifex, quod dux illic sua fixisset tentoria, ut super urbem improvise
irrueret, ipse suos etiam ad bellandum ordinare voluit, in quibus 30 milites sunt inventi.
Vidensque contra ducis exercitum se manum habere nimis exiguam, timuit, et quandam ad-
vocans sacerdotem Renerum nomine: 'Eya', inquit cum lacrimis, 'frater, civitatem ingredi, et
pro nostro exercitu facias exorari'. Ut autem duci egressus pontificis nunciatus est, timor
tantus suos invasit acies, ut fugere^b intenderent potius quam bellare. Quos cum suis
pontifex insecutus, elevatis oculis, hora prima videt Dionenses, Hoyenses, Fossenses,
omnesque quos nocte vocaverat clivum montis descendere, qui Publicus¹ appellatur. Qui
propius accedentes, pariter coniuncti sunt. Fugientium vero tanta fuit ferocitas, ut loca
per que transierant igni relinquerent devastanda. Unde Theodericus de Walecourt et
alii quamplures mirabantur, dicentes: 'O ducis malitiam! Ipse fugit ante nos et fugiens
terram nostram incendere non formidat'. Iratusque pontifex suos alloquens aiebat: 'Ut quid
25 ultra vivimus? Cur ducem non invadimus? Quid ipsum tam ferociter a nobis recedere per-
mittimus? Est enim melius, si Domini et beati martyris sit voluntas, nos mortis dari peri-
culo, quam vivere inhoneste'. At Henricus dux Ardennie, prefati ducis patruus, et quamplu-
res alii respondebant in dolo presuli, sic dicentes: 'Ad ducis interitum manum adhuc habe-
mus exiguam, sed fugientes potius insequamur'. Sequenti autem sabbato cum vir Dei in maiori
staret ecclesia, et a quadam femina luminare requireretur: 'Bene', ait mulier, 'sanctus vir promeruit, ut
nostro princeps decoretur lumine, qui sibi servientes sic visus est reliquisse'. At ille propheticis tactus
spiritu sic respondit: 'Hora ista in crastinum mihi non dices talia, quia laus nostri martyris erit omni-
bus manifesta'. Circa horam diei undecimam sciens episcopus, comitem suum de Los^d apud
Montaignes^e congregasse exercitum, misit ad eum, ut ei in crastinum hora prima cum suis
occurrere festinaret. Quo perfecto, profecti sunt inde et super lecoram fluvium^f in villa
que Glaons^g dicitur fixerunt tentoria. Exercitibus congregatis missisque exploratoribus,
episcopo renunciatum est, quod in custodia de Steppes requiescerent Brabantini. Ipsa nocte
dormienti cuidam puella apud Leodium, vir quidam clarissimus astitit, sic alloquens dormientem: 'Die urbis
mulleribus, ut candelam faciant secundum longum et latum maioris ecclesie factamque in partes dividant
et accensas per angulos templi constituent, quia ipse non erit consumptio, donec mee diocesi de Bra-
bantinis plenarie tribuatur ultio'. Factumque est ita. Prius enim evenit victoria, adhuc illius candelo
lumine non consumpto.

11. Quod quidam demoniacus victoriam predixit.

Ecclesia beate virginis sita apud Hastières^h prope Mose fluvium a loco certaminis quindecim
ferme milibus dicitur separari. Ad hanc cum duceretur homo quidam possessus a demone, licet de
futuro conflictu ducis et episcopi nulla ibi mentio versaretur, summo tamen diei diluculo quo congressum
est cepit idem fremere et ingenti cum gemitu terribiliter acclamare: 'Hodie, hodie victoriam obtinebit
beatus Lambertus'. Hora autem tertia qua certamen initum est iterato arrepticius vocem edidit amplio-
rem: 'Modo, modo potenter potitur victoria beatus Lambertus'. Hora vero nona, sine propinquante certaminis,
idem homo vocem similiter emittens et spiritum: 'Eya', ait, 'miraculose in bello obtinuit beatus Lamber-
tus'. Et his dictis expiravit. Nec dubitet lector sollicitus, ipsum nequam spiritum, qui ad horam misero
principabatur homini, ad aliquo celestium futuram hanc accepisse noticiam, preordinatam a Domino et
bonis spiritibus inspiratam. Preterea cum quedam fidelis anima super contritione lata locis patrie con-

a) Hoy 1. b) fuga Arg. c) requirerent Arg. d) Los 1 scriptus. e) Montinicum 2. f) Glons 2. g) Hastières Arg. 55

1) Publicmont. 2) Montenaken. 3) Geer, qui exundat in Mosam prope Maastricht. 4) Glons, a Tongern ad orientem. 5) Hastières.

(riti cordis hostias Domino immolaret, inter orandum sompno deprimitur. Cui astitit virgo gloriosa, dicens: 'Cor in tantum affigeris? Inclitus martyr Lambertus ad omnium sanctorum instantiam a dilecto filio meo incommutabiliter obtinuit, ut ei de Brabantinis ultio plenissima tribuatur'. Sic Deus ultionum primum et 70. 1. ducis excessum Leodii perpetratum egit ulciscens libere, et nichilominus Deus idem ultionum dominus secundum ipsius ducis forefactam, quod Leodium reversus complere paraverat, iusto et sollemniter vindicavit. In prima igitur noctis vigilia presul misit precones per totum exercitum, ut universi 1215. surgerent et procidentes^a vexillum sequerentur beati martyris, ordinibus congregatis. Nocte vero illa per duo proficiscentes miliaria, rarentibus tenebris lucem imminere conspiciunt, et ecce comes de Los episcopum appropians, amplexati sunt invicem pre gaudio lacrimantes. Die autem dominica venit exercitus in custodia de Steppes, ubi dux cum suis nocte Oct. 13. preterita fixerat tentoria. Et respicientes barbari diocesanum populum super se velle irrurere, ululatum dire vocis tanquam desperati emittere coacti sunt. Presul vero sui exercitus turmas circumiens, fieri prohibuit hunc clamorem. Nichilominus usque tercio adversarii clamaverunt. Suas^b quoque episcopus allocutus acies, precepit genua flectere, gloriosam 15 virginem et beatum martyrem devocius exorare, ut ab instanti eos periculo eripere dignarentur. Absolutosque a peccatis omnibus verbis huiusmodi animabat^c: 'Video, karissimi, quod absque certamine transire non possumus^d, sed securus loco penitentie instans vobis inlungo prelium, in animam^e revera suscipiens, quod, quisquis hic ruerit^f beato coniunctus^g martyri, paradisi gaudio perhenniter potietur. Estote igitur fortes in prelio, pre oculis 20 habentes que et quanta vobis et vestris, urbi etiam et maxime ecclesie intulerunt^h maledicta'. Et iterum cum lacrimis dicebat: 'Hi ad nos cum multa veniunt superbia, usque ad muros nostre urbis non nos timentes prosequi, quos modo, sicut scitis, insequimur tali tantaque angustia compediti. Habeamus ergo fiduciam in eo, qui sue matris meritis et nostri prece martyris a presenti periculo nos potens est liberare'. Et his dictis devotum exercitum 25 non mediocriter reddidit animosum. Interim vero tuncis cernentibus columba candidissima circumvolavit exercitum, quam fuisse unam celestium virtutum veraciter arbitramurⁱ. Ipsa quoque devota mulier, que virum Dei genuerat^j, dum intentius^k vacaret^l in vigiliarum precibus, vidit in aere medio gloriosum martyrem armis fulgentem aureis; clipeum in humeris gestare clarissimum, hastam quoque vibrare aeream, et equo candidissimo insidentem, quem gloriosa virgo in respiciendo precedebat habitus; 30 et ad bellum quantum properabant^m. Civis quoque quidam in acie ipsum euntem martyrem confessus est veraciter se vidisse. Episcopus autem per turmas transiens exercitum benedixit. Pro eo autem quod tercio nostri flexissent genua, deridebant eos adversarii et dicebant: 'Isti pre timore nos adorant'. Frater autem ipsius ducis Guilielmus nomine ipsam accersiens sic allocutus est: 'Kare frater, si michi velles acquiescere, ad dominum tuum episcopum, in 35 quem deliquisti, pergeres et, petita venia, ex toto te ipsius subiceres ditioni'. Quem dux indignando respuens, divino eum perurgente iudicio: 'Eya', inquit, 'miser, iam victus es'. Ille vero cum lacrimis orabat: 'Gloriose martyr, libera me hodie a morte! Cuius martyr susas suscepit lacrimas, eum a morte liberans, eo maxime quod, sicut predictum est, ornamenta maioris ecclesie fideliter excusseratⁿ de manibus pessimorum^o. Dux^p autem super 40 monticulum suas ordinavit acies, ut in nostros ex descensu gravius possent infringere. Ipse autem arma sua antea reiciens, ut fuge posset intendere, si necessitas se offerret, prestolabatur horam, qua solis radius nostrorum reverberaret oculos, sed nubem misit Dominus in eorum auxilium, que stetit in aere, quamdiu conflictus exercituum perduravit. Precepitque dux quinque^q ex suis militibus pedes^r incedere, ut in comitem de Los repente irruerent et 45 deiectum interficerent improvide. Dicebant enim: 'Si comes victus fuerit, reliqui omnes nobis resistere non valebunt'. Habebat vero ipse dux non minimam copiam militum electorum, peditum quoque magnam multitudinem, et etiam multas acies exercitus peregrini. Factumque est ex Dei providentia, ut nostris manus esset exigua, quo sequens victoria non humano brachio, sed pio magis martyri conferretur. Illo quidem in tempore iam in quin- 50 gentos et eo amplius milites diffusa erat Hasbaniorum progenies, et in hoc pugne articulo cum nostro pontifice pene quindecim affuerunt. Brabantinis autem ad prelium preparatis, precepit episcopus suas acies similiter preparari. Quas Theodericus miles acerrimus decen-

a) Ita 1. Aeg. j) procedentes 2. b) Suos 1. k) animabit Aeg. c) possimus 1. d) a. meam Aeg. e) irrurorit Aeg. j) ceciderit 2. f) conjuncturus Aeg. g) intulerit Aeg. h) arbitrantur 1. i) Intentus Aeg. k) deest Aeg. l) prospera- 55 bat 1. m) excusserit Aeg. n) inimicorum 1. o) Ita 2; quibusdam 1; deest Aeg.; v. l. pag. 184. l. 10. p) pedo 1.

1) Odilia. 2) De sequentibus cf. Reiner, p. 668, qui cum nostro fere ad verbum convenit. Utrumque ex eodem fonte hausisse, facile credas.

ter componens et ordinans, precepit peditibus, ut pro muro essent militibus retro pariter conglobati. Fecitque suarum hastas lancearum acui et in terram figi et in directum contra milites teneri cuspidem lancearum. Invitansque et suadens ad prelium: 'Karissimi', aiebat, 'nolite diffugere — nam cum a vestris^a procul sitiis terminis, fuga professe non poterit — sed conluncti stantes in ordine timorem abicite. *Non est enim Deo difficile salvare in pluribus^b vel^c in paucis.* Sed etsi quis militum metu mortis super vos redierit et vestrum^d ordinem transilire voluerit, equum eius figite, ipsum omnimodis reverti in prelium compellentes'. Quod et fecerunt. Videntes autem barbari nostros paratos ad prelium, cum tanto impetu montis descenderunt crepidinem, ut eos procul retroire compellerent, prostrato quidem comite de Los ab illis quinque^e militibus a duce, ut dictum est, antea preparatis. Quem^f frater suus Henricus tunc clericus prostratum considerans in equum reposuit, illorum aliquibus interemptis. Totumque pondus prelii versum est in comitem et secundo et tercio sic prostratum. Quem quidam nostras^g intuens, de securi quam tenebat voluit percutere, ipsum estimans Brabantinum. Sed mox ut vocem audivit clamantis: 'Ego sum Ludovicus comes', retraxit ille brachium et in equum comitem relevavit. Tunc Henricus dux Ardenne, 15 ut nostris timorem immitteret: 'Eya', inquit, 'miseri, quid agitis? Quid hic ultra moramini? Presul noster captus est et comes interemptus'. Quo audito, ipse comes: 'Mentiris', ait, 'Deo perfide, quia ego incolumis equo insideo et noster episcopus iuxta nos est'. Verumptamen sic ducis Henrici mendacium gentem comitis commoverat, quod tota in fugam conversa est, perseverantibus in prelio Leodiensibus et pro sua vita suorumque certantibus, 20 de sua quidem virtute nil presumentibus, sed patroni sui cum spe et fiducia nomen invocantibus. Cuius audito nomine, statim nostris hostes terga dedere fugantibus. Ex quorum numero plurimi prostrati sunt, et de suo exercitu tria et amplius milia interempti.^h Ad eorumⁱ autem vestigia, quos prius nullos estimaverant, complosis manibus veniebant superstitites, orantes et deprecantes, ut eorum omnem invaderent substantiam et, servata tantum 25 vita, totam eorum progeniem deinceps perpetue subicerent servituti. Qui sceleris apud Leodium facti^j non immemores, deprecantium lacrimis^k intendere non volebant. Dux ipse fugit de acie, quod viro Dei per visum primo mane fuerat preostensum. Ducem autem cum quidam persequeretur^l indigena, Lambertus de Hoyo solo miles nomine — nam et ipse vir

et 18-26
17.
30
35
40

^a) *Arg. add. in marg.:* Versus:

*Milibus, ut cesos numeres, tribus adde ducentos
Brabantos, duo bis milia capta actas.*

^b) *Arg. addit.* Celebrata est ergo hec victoria hora 8, dominica qua cantatur: *Iustus es, Domine, et rectum* 45 *iudicium tuum, 3. Idus Octobris, id est in vigilia Calixti pape. Unde versus:*

At Brabantini ceduntur nocte Calixti.

[Et magister Theodericus maior docanus:

Milleus bis centenus duodenus et unus

Annus erat Christi, lux solis nocte Calixti.

Legia, et isti, Brabantia victa fuisti. 50

^c) *Nec illud pretereundum est, quod sol, qui tempore belli clarior solito micantibus radiis appositus erat bellatoribus episcopi, quadam nubecula se tenuit et ulterius exercitum episcopi non nocuit.*

^d) nostris *Arg.* ^e) *deest Arg.* ^f) nostrum 1. ^g) *ita 2. Arg.: docet 1.* ^h) nostrales *Arg.* ⁱ) *ita Arg.: deest 1; perpetrali 2.* ^j) lacrimas 1. ^k) *ita 2; proseq. 1; seq. Arg.* ^l) Themas-Montis 2; Tinslemont *Arg.* ^m) Factum- 55 *que Arg.* ⁿ) cessarent 1. ^o) *deest 1.* ^p) *verba inclusa postea in margine addita.*

1) Leodiensium. 2) Tinslemont.

12. De gratiarum actione, completa victoria.

Iam diel hora illius nona^a advenerat, et ecce conversus Cisterciensis ordinis Ionatas^b nomine intravit Leodium, et frangens pocius verba quam proloquens, pondere gaudii nimio^c suos interruptente sermones, populo acclamavit: 'Quid est fratres, quid agitis? Brabantini hodie ceciderunt in acie, quia et ego vidi abduci^d ex prelio plaustra onusta de spoliis impiorum'. Quo audito nuntio, ad maiorem ecclesiam fit concursus omnium^e, pulsatisque signis ecclesie, *Te Deum* decantabant. Cum autem unus^f chorus unum illius hymni decantaret versiculum, alter pre^g gaudii magnitudine lacrimas proferebat. Fundebantur ergo lacrimae ita plene gaudiis, ut ipsas excederent, quas coegit effundere predictum excidium civitatis. Sed quid plura memorem? Leticie magnitudinem calamus non sufficit ad scribendum. Neque enim per urbem tantum huius triumphi dilatatur gaudium, sed ubicumque rumor iste innotuit diocesim universam. Reversus autem episcopus posuit castra sua contra Hanut^h. Qui autem in turri erant se quantocius reddiderunt. Quos quia a turri non expulit, factum est illi in scandalum. Nam qui in turre remanserant nostro exercituiⁱ deferri victualia prohibebant. Quo cognito, presul cum suis ad locum rediit et, constructis machinis, ipsum obsedit per dies aliquot, tandemque rebelles eiciens, turrim solotenus coequavit. Et inde progrediens, plures villas campestris vastavit incendio, eam que Liwes^j dicitur omnimodis redigens in favillam. Cuius^k potentie barbarorum nullus audens resistere, solum fuge presidium expetebant.

13. Quod Hugo tunc pontifex corruptus sit pecunia.

Mensis autem Octobris die vicesima comes Ferrandus, Francorum rege a terra sua repulso, apud Piton^l cum magno descendit exercitu, terram ducis barbari vastare deliberans^m, ut sue quam episcopo promiserat satisfaceret sponsioni. Dux autem hinc inde suorum videns interitum, fugit ad ipsum comitem, querens inducias et veniam de commissio. Super cuius palliata ypoecrisi Flandrenses indignati proceres: 'Eya', inquit, 'Rainardus factus est monachus', Nichilominus tamen dux multam spondit pecuniam, dans ei in obsidem primogenitum filiumⁿ quem habebat. Cuius promisso corruptus comes, ex consilio comitis Bononie convenit episcopum, qui etiam corruptus est pecunia sic promissa^o. Quod et ipsum tunc temporis servo suo Dominus proostendit. Raptus enim in spiritu vidit, sibi astare pontificem et de manu sua ipsum episcopum stolam rubicundam accipere, et stolam ipsam plenam denariorum formulis propriis humeris imponentem. Quod vir Dei fieri prohibebat, hanc esse massam asserens olim de Leodio congregatam. Sed verbis huiusmodi presul intendere non volebat. Rursum vir Dei cum esset in spiritu, audivit a dicentibus, quod diocesim presul relinqueret, nostre valefactens civitati. Vidit, et ecce tercio: viri magnis insidentes quadrupedibus in laicali habita maiorem intrabant ecclesiam, et hostri martyris vestes et ostia violabantur. Hoc est autem fidei interpretatio visionum. Stolam rubicundam denariorum plenam formulis de manu viri Dei accepit episcopus, qui eam, quam sancti viri precibus obtinere poterat, corruptus pecunia, victoriam non implevit. Ex re vera ipse episcopum reliquisse visus est, qui non bonus pastor, sed promittenti pecuniam tanquam lupo mercenarius non timuit locum dare. Supremum autem, hoc est tertie visionis presagium evasimus, per nostri patroni meritum completa quadam a rege Francorum victoria, que lucide satis inferius est descripta. Revertenti autem pontifici de terra Brabantie, qui a festo Calixti usque ad vigiliam Severini in ea moratus est, indignati sunt maiores ecclesie, dicentes: 'Claudite ei fores ecclesie, qui ductus pecunia nobis a Deo patroni nostri meritis collatam victoriam noluit adimplere'. Siquidem eorum mens super his fuerat conturbata, quod vix eos flecteret ad organa resumenda. In crastinum autem cum fuisset reconciliata ecclesia, tunc primum illa macula de altari ablata est, de qua longe superius mentio facta est. Crucifixi attamen imago cum reliquiis in medio remanserunt ecclesie, donec ea dux barbarus manu propria compulsus est relevare. Exercitibus vero bellatorum hinc inde reversis ad propria, computata de barbaris tria inter-

a) adduct 1. b) civium 1. c) deest 1. d) Huius ergo Arg. e) Piton Arg. f) Rainardus Arg. g) deest Arg. h) Quod — descripta desunt Arg. i) locus vacuus relictus 1; brevius reddita 2. k) sequentia usque egerebant des. 2.

1) Cf. Reiner, p. 669, qui eandem horam indicat. p. 670. 6) Henricum, — Duo filios ducei
2) Hannut prope Tirlenropt. 3) Leeuw, haud obsides dedisse, narrat Relgerus. 7) De hac
procul a Sancto Trudone. 4) Piton, a Charleroi pecunia episcopo data silent Reinerus et Gest. Trud.
ad occidentem. 5) Cf. Gest. abb. Trudon. cont. III. 6) V. supra c. 4. 6.
55 p. II, c. 6, SS. X, 392; et de sequentibus vid. Reiner.

1213. enipti^a milia, excepto illo qui et^b corruerat exercitu peregrino¹. Quorum quidem corpora superstitēs tumulabant, sed ea nichilominus noctis silentio canes, ut comederent, egebant^c. Porro antequam ad nos dux satisfactorus descenderet, raptus vir Dei in spritu vidit virum canicie venerabilem desuper aram sancte Trinitatis in maiori ecclesia, alba indutum candidissima et propria calciamentis, que illic usque hodie conservantur, decēntissimo calciatum. Sciens autem, hunc piam esse martyrem, ut eum melius posset inspicere, ascendit in lapide. Et ecce martyre ipse proprium suum feretrum alteramque Theodardi martyris, supradictas quoque aliorum reliquias in loco, de quo ea vir^d 1214. beatus prius viderat cecidisse, propriis manibus resignabat. Unde post modicum temporis dux, Febr. 28. Flandrensi comite compellente, venit Leodium^e presulisque et maiorum domus^f pronus vestigiis tandem absolutus est, omnes manu propria prefatas reliquias relevans de pulvere pavimenti. Tanta autem ad spectaculum hoc populi convenit frequentia, ut volentium conscendere chori ostium nimium importuna infringeret multitudo. A qua vir Dei opprimi refugiens, prout ipse prevederat, ascendit in lapidem^g; ipsas reliquias disponi et per ordinem, ubi erant antiquitus, considerans relocari. At vero ducis complices civitatem ingredi non valentes, sed inibi humiliationem domini sui deplorantes, a foris expectabant. Quorum quidem 15 olim tam superba fuit protervia, ut, cum Tungrensem, ut scriptum est, obsidissent ecclesiam, mutuo loquerentur: 'Deus regat celestia et sit rex celorum, dux noster reget terrestria constitutus rex et dominus terrenorum'. Dux itaque osculatus episcopum et comitem Ludovicum^h, rediit ad propria, dolos assuetos gerens in pectore, paratus ostendere, si tempus voto suo congruere perspexisset. 20

14. De adventu regis Ottonis Traiectum.

Servusⁱ autem suo, antequam fierent, omnia Dominus manifestans, quantum quales super nostram civitatem futurum esset in brevi periculum^j, modo tibi dignatus est demonstrare. Mense Aprili subsequente vidit in visu noctis, nubem candidissimam et sicut fulgur de terra consurgere et ab ea maiorem operiri ecclesiam. Cuius compulsus angustia ipse cum omni populo ad sepulchrum fugiebat martyris, ab 25 imminente periculo refugium petiturus. Ut igitur impleretur visio, in ipso mense Otto rex ab Augusto fugatus Rhenum transilire compulsus est^k. Quo appropiante Coloniā, dux Brabantinus adventu eius cognito, ut per eius auxilium manum iterato in nostram mitteret diocesim, fidelitatem ei se finxit facere, illam evacuens, quam ab eo socer suus acceperat rex Francorum. Venit illo tempore Iohannes rex Anglie, illius Ottonis patruus, mareque per 30 transiens, Normanniam est ingressus. Auditoque quod suus Rhenum transisset consanguineus, fratrem suum Guillelmum, qui Longus dicebatur Gladius, misit ei obviam; multam quoque dedit pecuniam, volens ex ea congregari exercitum, ut hoc facto veniret ei in auxilium cum rege Francie congregari cupientij. Itaque vicesima et octava die mensis eiusdem, April. 28. quo festivitas agebatur triumphi de Bouillon^l, super Mosam fluvium ex adverso Traiecti 35 innumerabiles sunt acies congregate. Quapropter dux voto suo tempus conveniens venisse existimans, suavitati regi, Ottoni scilicet, ut inde non recederet, quoadusque Leodiensem presulem et Ludovicam comitem voluntati sue subiceret, alioquin eorum terram preliis aut incendio devastaret. Resistendi vero robur non habens episcopus, cum^m ex eo sibi magnum immineretⁿ periculum, convocavit intra urbem quos habere potuit^o sue partis principes, 40 totam relinquens diocesim ad auxilium martyris reverendi. Die vero ducto ad vesperam, totus Ottonis exercitus transivit Mosam fluvium, ut summo diluculo super nostram irruerent civitatem. Patet nunc, quenam fuit nubes illa^p densissima, a qua laments et precibus se petebat, ut dictum est, universitas liberari. In illius diei articulo celebrante viro Dei, non est nostrum dicere, quanto qualivo sit perfusus impetu lacrimarum. Beata quoque mater eius, dum similibus invigilaret precibus, 45 plura vidit martyrem armis vestitum clarissimis et eum quem^q gestabat scutum aureum contra perfidos extendentem. Missis autem ab Ottone qui explorarent Leodium, relatum est, quod econtra pontifex congregasset acies in immensum. Stantique in suos timor tantus cepit irruere, ut eum quem transyadarant fluvium cogeret retrahere. Rursusque ad explorandum missi

a) Ita Aeg.; Interempta 1; v. e. pag. 154, h. 23. b) etiam Aeg. c) Ita Aeg.; egrediebantur 1. d) deest 1. e) In-
pide Aeg. e) Secro — impleret visio des. Aeg. f) prelium 1. g) mense Aprili subsequente Aeg. h) Bullonio 2;
Bullon Aeg. i) et Aeg.; longo ahtor 2. j) imminere Aeg. k) poterat Aeg. l) deest 1. m) quod 1.

1) Reiner. p. 670: Occidit duo milia et quingenti. 2) Cf. Reiner, a. 1214, p. 671; Gest. Trudon.
adiunctis his qui Tungris et in venendo et rede- 1, l. p. 392. 3) Lössensem. 4) iam d. 23. Mart.
undo sunt interfecti. Gest. abb. Trud. cont. III, p. II, Ottonem Aquas venisse, probat Reinerus p. 671, 55
c. 6, SS. X, 392; Et ceciderunt interfecti de exer-
citu Brabantia amplius quam duo milia virorum. susius narrat.

sunt alii, qui, auditis tubarum clangoribus per urbis ambitum ad instantiam presulis suas acies invisere cupientis et eas desuper muros ad urbis custodiam ordinantis, renunciaverunt regi, dicentes: 'Qui sapiens est, fugiat. Ecce enim episcopus cum infinito populo appropiat, ut nos perdat'. Quo audito, pedites terga dedere fugientes¹. Rex vero², dimissis pedibus, secum fecit tantummodo milites remorari. Mittensque quosdam, mandavit episcopum, a Ludovico comite, qui interim aderat, fidelitatem cupiens extorquere. Cui ille: 'Cum venerit', inquit, 'episcopus, si michi consenserit, faciam quod precipis'. Tunc iratus rex circumstantibus ait: 'Sinite Ludovicum, sinite, qui absque nutu presulis quicquam non³ audet facere'. At Guillelmus dictus Longus gladius: 'Utquid', ait, 'ultra vivimus? Valeat Romanorum principi transitum iste sacerdotulus inhibere?' Cui Ferrandus Flandrie comes, qui cum ducentis militibus ad regis venerat auxilium: 'Quid frater', ait, 'sic loqueris? Neque enim omnes terre tue pontifices tante sunt fortitudinis sicut iste. De terra certe sua cito haberet mille milites preparados ad prelium, cum simus et nos feudati sui et multi quos hic video nobilium'. Ad quem⁴ indignatus Guillelmus: 'Pereat', ait, 'qui tantam potestatem contulit sacerdoti'. Hec autem mutuo loquentes⁵, venire vident episcopum multorum nobilium numero circumdatum. Susceptoque illo honorifice, iuravit rex, quod infra biennium⁶ nichil mali patret in episcopo. Sed ducis consilio cito huius iuramenti rupisset vinculum, si non esset prece nostri martyris, ut patebit postea, ipsius potentie cornu fractum. Cessavit autem huius mali iniciata quassatio mensis Aprilis die vicesima nona, in qua etiam victorie de Bouillon agitur memoria. Subsequente autem mense Mayo dux suam Ottoni filiam⁷ dedit in conjugem⁸, ut de nostra diocesi quandoque ad libitum plenam reciperet ultionem.

15. De congressu eius cum Francis et ipsius fuga.

Anno autem gratie 1214, mensis Iulii die duodecima, apud Nivellam, que Sancte Gertrudis dicitur, congregati sunt locius tyranni provincie, Otto rex, dux Brabantie, dux etiam Henricus Ardenne, comes Flandrensis et comes Bolonie, pium volentes martyrem, sicut vir Dei previderat nocte, de suis allodiis, si sors daret victoriam, spoliare. Condixerant enim, quod reversi de Francia, contra quam dimicare statuerant, omnes a nostra urbe clericos expellerent, et eorum saisitis redditibus, rex in ea thronum sue glorie confirmaret. 'Que est enim', dicebant, 'utilitas Deo non serviens cleri tanta multiplicitas?' Rex ipse dicebat: 'In minori ecclesia duobus clericis, in maiori quatuor constitutis, michi quoque reservabo totius dominium civitatis'. Oppidum itaque Hoyense et castrum de Muha duci dedit Brabantie, Didonantem etiam comiti Bolonie, aliis alia pro sua distribuens voluntate. Allodium autem Hannonie coram rege adiudicatum episcopo donatum est comiti Flandrie⁹. Et de his hactenus. Eiusdem vero mensis die 26, sepe dicti principes suas congregantes acies confinio Flandrie, multiplicatis terre populis superficiem visi sunt operire. Noster autem episcopus super his sibi precavens in futurum, a protectione tali subtraxit quos potuit, Ludovicum comitem et etiam Wateranum¹⁰, datis ei ex assensu capituli quibusdam sue mense allodiis, que Aspre et Simplex-via dicta sunt. Quamplures quoque presulis videntes astuciam, ad prefatos principes limuerunt ascendere, ne, ipsis absentibus, remorati cum presule suas possent terras incendio devastare. Nemo enim a Rheno usque in Flandriam a nefando exercitu subtrahi presumpsisset, nisi per predicti presulis astuciam timuisset. Erat autem tunc temporis contra regem Anglie suas dirigens acies rex Francorum. Qui prefatum Ottonem timens ex adverso sibi velle occurrere, ad dimicandum contra Anglos primogenito suo, Ludovico scilicet, robur dimisit exercitus, et electis inde tantum quadringentis militibus, venit ad quandam fluvium¹¹ et cum suis quantocius transvadavit. Porro ut ea que procul a nostris agebantur viro Dei innotescerent, apparuit ei per visum gloriosus noster Lambertus rubicundum feretrum parumper ad terram Francie inclinatum. Matri quoque sue, que super his instabat assiduis precibus, ipse martyr apparuit armis quidem indutus clarissimis, et ipsum regnum Francie vultu

a) autem Aeg. b) decet Aeg. c) quo l. d) loquentibus Aeg. longo aliter 2. e) H. l. d. sciunt, quorum loco
50 Nomen ergo michi . . . legitur ap. Aeg. f) quilibet Aeg. g) nisi d. Aeg. h) Flandria Aeg.

1) Auctorem hic narrationem in favorem episcopi vertisse, elucet. 2) Ferrandus partem suam interposuit et . . . treugas usque in octavis sancti Iohannis impetravit Reinerus. 3) Mariam. Vid. supra III, c. 89, que Aegidius de Maria addit. 4) Traiecti in 2. feria Pentecostes Reinerus. 5) Filium Helrici ducti Limburgensis et Ardennae. 6) Marquem, cui Bouvines adiacet, a Tournay inter occidentem et meridiem. — De pugna cf. Winkelmann, Geschichte Kaiser Friedrichs II, p. 55 sqq., 102 sqq.

1214. Inlucubatur placidissimo, optime galeatus. Flumine autem, ut premisimus, transvadato, ad suos
 Jul. 27. conversus rex: 'Expectate', ait, 'hic, donec revertamur ad vos'. Assumptisque secum pau-
 cis, abiit, regis Ottonis exercitum investigans. Cuius signo cognito, adverse clamaverunt
 acies, Philippus autem tumultuantem populum audiens, se fugere simulavit. Quem con-
 fuse Otto persequens, suis hinc inde disruptis ordinibus, ad prefatum devenit fluvium. Rex
 autem Philippus precesserat, et suos ad preliandum provocans, aiebat: 'En videtis, karissimi,
 quod nos prosequatur hostilis immanitas, et fugere non valeamus habentes fluvium ex ad-
 verso. Nunc igitur cum vobis sit res pro anima, provocate animos, quia revera hodie pro
 corona Francie viriliter est certandum. Cumque apud Dominum non sit difficile paucis
 dare victoriam, fides non deficiat; sed metum absceite, illius invocantes nomen et auxilium,
 qui pridie de barbaris hostibus suam dignatus est diocesim liberare'. His dictis, suis ad
 bella preparatis, tres fecit ordines in nomine deifice Trinitatis. Quos hostilis cuneus pre-
 paratos intuens, fecit ipse similiter, et pariter convenerunt. Duobus autem Francigenarum
 graviter quassatis ordinibus, cognoverunt novissimi, se virtute sua non posse resistere. Et
 sicut docti fuerant, nostrum plium martyrem beatumque Dyonisium, Francorum apostolum, 15
 in cordis angustia et voce corporea viriliter invocarunt. Quo audito nomine, mox mirum
 dictum ruit hostilis immanitas et cedens preliantibus confusa in fugam conversa est. Qui-
 dam autem Francigena Ottonem intuitus, ut vivum eum caperet, cui insidebat sonipedem
 interemit. Ipse tamen in equum relevatus ab altero, fugit de acie, duce barbaro comitante.
 Quos diu Franci persecuti sunt, captis ex eis iam sex comitibus, de quorum numero erant 20
 comes Bononie et comes Flandrensis. Sed neque tantum hi soli capti sunt, immo et multi
 principes de terra Brabantie, Hannonie et Flandrensi. Adductisque coram rege captivis,
 interrogavit eos, dicens: 'Quis vos cepit?' 'Quis', inquit, 'nisi vos, domine rex Francorum?'
 Quibus ille, ut erat ei mos iurandi: 'Per lanceam', ait, 'sancti Iacobi non est ita, sed patro-
 nus Legie, quem suis valebatis spoliare allodiis, in nostram coloniam vos redegit'. Horum 25
 autem omnium rumor venit Leodium, unde gavisii sunt. Et hoc quidem plenarie viro Dei fue-
 rat preostensum.

16. Quod per regem Fredericum pax patrie reddita est.

Misit autem, brevi elapso tempore, dux barbarus ad regem Francie legatos, plurimum
 illi congratulari se simulans pro predicta victoria de Ottonem. Rex autem duas remisit ei 30
 scedulas clausas, sigillo regio sigillatas. Quarum dux primam aperiens, nichil in ea scrip-
 ture reperit; in secunda autem legit sententiam verba huiusmodi continentem: *Sicut prior
 scedula scriptura fuit vacua, ita est dux lacus fide et iustitia.* Et de his predicta suffi-
 ciant. Breve autem tempus transierat, et raptus vir Dei in spiritu quandam intrare se vidit
 ecclesiam, campanam que Desiderata dicta est suaviter audiens resonantem. Audiebat 35
 nichilominus a dicentibus, quod in occursum Frederici regis ad Rheni transitum festinantis
 nostri martyris delatum esset feretrum. Unde et chori gradus, qui ibi sunt, se parabat ascen-
 dere. Apertumque videns ciborium ipsum, non invenit feretrum, sed quosdam illic intuitus
 est homines, locum in quo illud steterat osculantes. Suamque ad aquilonem cum vertisset
 faciem, Crucifixum vidit pavimento contiguum, qui serpentinam habebat faciem, et vas aque 40
 fetide erat eius positum a sinistris. Descendensque inferius, luncturas altaris vidit quasi
 noviter renovatas et in dextro latere sedentem presbyterum, submisso murmure hunc versi-
 culum proferentem: *Est ergo fides reclusa ut credere et consistere, quia dominus Iesus Christus,
 Dei filius, Deus et homo est.* Cumque suos parumper oculos sublevasset, videt sibi cleri
 multitudinem assistere, volentes nostri festum celebrare martyris et in festi principio hunc 45
 Introitum decantare: *Angelus Domini descendit de celo et accedens revolvit lapidem et sedit
 super eum.* Facto vero mane, cum cuidam coetaneo sibi vir sanctus hec eadem referret
 presbytero, ille statim, quod secretum audierat, decano maioris ecclesie non timuit publi-
 care. Mater autem hominis Dei filium accersiens: 'Visio', ait, 'quam illi exposuisti presby-
 tero, ad decanum maiorem indiscrete relata est. Scio autem, quod decanus hodie te vocari 50
 faciet, ut scire possit plenus ordinem visionis. Cave, ne quicquam dixeris, quia quicquid
 ille audierit pro nichilo reputabit'. Nondum vespera advenerat, et eum decanus sibi faciens

a) persequitur 2. b) deest 1; atque 2. c) deest 1. d) sequentia usque descendit de celo (pag. 189, l. 36) des. Arg.

1) Cf. Albricum a. 1214, SS. XXIII, 902, qui similia tradit.

presentari, ordinem ex postulat visionis. Ille autem a matre premonitus conticuit, prefatum 1214
 submissa facie intuens presbyterum, qui audita secretius presumpserat divulgare. Venera-
 batur autem in matre divinam clementiam, que illam repleverat gratia spiritus prophetie.
 Hec autem fidelis est interpretatio visionum. In occurso Frederici nostri martyris delatum
 est feretrum, qui nunquam Rhenum presumpsisset transgredi, si non ipsius sancti martyris
 meritis Ottonis exercitum a Francis contigisset taliter subjugari. In cuius etiam adventu
 Desiderata campana sonaverat, quia eum tota nostra diocesis desiderans expectabat. Eos
 autem, quos loculum deosculantes repperit, dico esse civitatis indigenas, eam quam Domi-
 nus de Ottono dedit victoriam collaudantes. Crucifixumque ipsum ducem reor perfidum,
 10 serpentinam habentem faciem, qui nostrum tot disruptis federibus fefellit episcopum: revera
 sicut olim hostis antiquus hominem prothoplastum. Qui quidem pavimento erat contiguus,
 qui nunc detectus erat, humilis et confusus, qui pridem se celi tangere posse sidera esti-
 mabat. A sinistris autem vas habebat plenum aque fetide, quia perfida facta ducis fetorem
 mentibus audientium ingerebant. Altaris autem reparabatur integritas, quia nobilitas et
 15 decus ecclesie, quod pro peccatis populi prius stetit in nubilo, per Fredericum in proximo
 erat in gradum pristinum reformanda. Qui autem prefatum decantabat versiculum, sedens
 in dextro chori latere, ipsum reor Dei hominem, cui prefata monstrata sunt. Qui semper
 orabat plus corde, quam ore, non ea que sinistra sunt, sed quod ipsi nostre ecclesie nove-
 rat profuturum. Unde quidam:

20 *Non vox, sed volum, non cordula musica, sed cor,
 Non clamor, sed amor cantat in aure Dei.*

Dicebat ergo: *Est ergo fides recta* etc., ac si aperte dicat: 'Credere nos oportet in eum, 21
 qui, cum Deus et homo sit, nobis ad se clamantibus homo verus compatitur et per pium
 martyrem tanquam Dei filius et verus omnipotens liberat a premissis'. Sequitur: Vidit,
 25 cleri populum velle nostri festum celebrare martyris, et merito. Nam si quis totam seriem
 lectionis inspexerit, spero, spectare videbit ad gloriam martyris gloriosi. Cuius festi hic
 esse debet introitus: *Angelus Domini descendit de celo*, et cetera que sequuntur. Descen-
 dit enim ad nos angelus de celo et revolvit lapidem, quando constitutus ab ecclesia Fre-
 30 dericus et in terram nostram veniens barbarorum iugum a nostris tulit cervicibus, urbi nostre
 et ecclesie perfectam, sicut antiquitus, prout dicemus postea, restituens libertatem. Qui
 revera tunc temporis tanquam de celo missus est, cum non virtute propria, sed pii prece
 martyris regni thronum obtinuit et gratiam, in omnibus nos veniens liberare. Nam sicut
 prescripsimus, cum ipse Fredericus intrasset Alemanniam, vis Dei per spiritum ecclesiam
 collaudantem audierat in hunc modum: *Nunc scio vere, quia misit Dominus angelum suum* 31
 35 *et eripuit me de manu Herodis*. Porro cum idem Rhenum transivit, exultans ecclesia decan-
 tabat: *Angelus Domini descendit de celo*. Orante quoque pro ipso rege beata Odilia, martyr
 noster eidem in habitu venerando apparuit, quasi sub uno solis radio suam illi manifestans
 ecclesiam, totam quidem roseam, preciosi scilicet colore sui sanguinis laureatam. Et ab eo
 hoc accepit responsum: 'Hec est, quam Dominus meo consecravit sanguine; de Ottono quo-
 40 que ac duce barbaro quam pro me cepit victoriam, ipse perficiet et Fredericum Rhenum
 transire faciet'. De quo rege, qui postmodum, ut vidimus, factus est a Deo apostata, non
 ob aliud hic est facta mentio, nisi quia nostre salutem et pacem patrie restituit Dominus
 per eum, qui in sui regni principio glorie thronum obtinuit ab ecclesia constitutus. Quicum-
 que igitur illi hactenus resisterant, statim Rheeno transito, in omnibus subiecerunt se illi sub
 45 fidei iuramento^a. Peragrata autem omni provincia, cum ad introitum^b venisset Brabantie,
 sciens dux, quod nullam de commissis consequeretur veniam, si ultra vellet resistere, cauto
 ductus consilio se cum filio primogenito subdidit per omnia regie ditioni. Quos a suis rex
 secum abducens finibus, reversus est ad propria, prius tamen, ut premisimus, in omni pacis
 et libertatis gaudio nostra diocesi restituta. Rex^c autem ipse post multi intervallum tem-
 50 poris, pro dolor! sacramentis contradicens fidei, factus est infidelis.

a) Ad hoc paullo emphatius Aeg.; v. supra p. 118. b) et — sub fidei iuramento des. Aeg. c) Interiorum s. d) Rex — infidelis des. Aeg.

1) Cf. Reiner, a. 1214, p. 672; Ann. Colon. max. a. 1214, SS. XVII, p. 827. Cf. Winkelmann, I, I, p. 62 sqq.

17. De morte Ottonis et ducis perfidia.

Audito prefatus Otto, quod secum augustus^a captivos illos deduceret^a, cum sua con-
 luge, ducis illius^b filia, transfugit^c de Colonia, apud Brunsewik multo tempore commoratus.
 1218. Anno autem gratie 1218, cum in suo deambularet secretario, tantam, ut^d dicitur^d, sumpsit
 19. cōpiam electuarii laxativi, quod disrupta viscera cogeret ebullire. Quo^e miserabiliter mortuo, 5
 raptus vir Dei in spiritu a conventu epidido se vidit circumdatum et se in eorum medio constitutum.
 Volentibusque illis festam nostri celebrare martyris et in festi principio cantare responsorium: *O Iuda,*
qui dereliquisti consilium pacis, stupebat homo Dei, quod in festo tam celebri canticum tam lugubre
 decantabatur. Intelligens autem per spiritum, quod Dominus tale complaceret canticum, ipse quoque can-
 tare pro suo modulo compellitur. Dicebant ergo: *O Iuda, qui dereliquisti consilium pacis et cum Iudaeis* 10
consilialis es. Osculo tradis filium hominis ad crucifigendum. Quod de duce vel Ottonis nil obstat intel-
 ligi. Dorelico etenim pacis consilio, cum omnibus his qui se paraverant ad perdendum hos isti duo
 principes consiliati sunt. Et revera sicut Iudas osculo Christum tradidit, ita et dux, dato comiti statim
 osculo, nostrum seculi episcopum, tanquam Leodiensem crucifigens ecclesiam, quod et ipsum viro Dei
 innotuit, quando illi crucifixus apparuit, cum ab illo deberet civitas depredari. Agebatur itaque de beato 15
 martyre tanta festivitas, cuius preces et meritis, sicut olim Dodonis, ita nunc Ottonis mulctata sunt viscera.
 Et qui proditoris dolos alii inferre paraverant, cogitata iniquitas in eorum interitum redundavit^f. Tunc
 fama percerebunt, Ottonem esse mortuum; diem quoque vir beatus computans, eandem esse repperit, in qua
 ipse prevediderat hec predicta.

18. Quod bono viro pro premissis adversabantur demones.

Supra dictis autem omnibus solutis doloribus, horum auctores scelerum demones contristati, quod
 viri Dei precibus non possent resistere, pariter conglobati, Domino concedente, in ipsius interitum visi sunt
 concurasse. A quorum subtili malitia etiam in corpore passus est molestiam. Nam percussa facies tan-
 quam morbo elephantie graviter intumuit; et ut suo subito lumine privaretur, subtiles aculeos acsi sudes
 acutissimas illius palpebris impingebant. Ipse vero cum iam solita parare non posset luminaria privata 25
 suo lumine, timens, ne propter hoc divina tractare obmitteret, Tobiamque memorans, pius deprecabatur
 19. martyrem et dicebat: 'Pater amantissime, calamitatem hanc libens suscipio, tantum ut michi impetres
 virtutem et gratiam sufferendi'. Non transit dies crastina, quin claritatem luminum et perditam salutem
 reciperet faciei. Volebat autem ipse quandam velustum et contractum in maiori ecclesia redintegrare
 thalamum, ut in eo posset patrem orare secretius, sed raptus per spiritum videt illum reparari ab aliis, 30
 et ita completum est. His obmissis, qualiter apud Leodium superius descripte victoriae inolevit
 memoria, dum vobis non displiceat, michi non erit tedio, vestre qualicumque calamitate expo-
 nere sanctitati.

19. Quod apud Leodiensem ecclesiam triumphus de Steppes facta est memoria.

A cede barbarorum diocesano revertente exercitu, decretum est ex communi consensu
 capituli, ut in omni ebdomada apud maiorem ecclesiam beati martyris agatur memoria,
 sicut et in^g sabbatis de beata statutum est virgine, prout in libro descriptissimus precedenti^h.
 Cumque per maiorum incuriam in ebdomada, que post Albasⁱ sequitur, hoc intermisisset
 oblivio, et ipse homo Dei^j, sicut in visu prevediderat, de predictis clerum argueret, statutum 40
 est, ut deinceps, transactis mox festis paschalibus, nunquam in ebdomada omni intermitta-
 tur hulus sancti patroni memoria, cum suis precibus et meritis a barbarorum iugo sic nos
 19. absolvit Dominus, sicut eodem tempore ab Egypriorum dominio in magno pasche transitu Is-
 rael dignatus est liberare. Venit quoque interim ad Dei virum provecta quedam mulier, ob anime sue
 suorumque remedium terram quam habebat alicui dare volens ecclesie, accepta tamen super hac levi
 45 summa pecunie, qua suis erat creditoribus obligata. Cui ille: 'Si terram', inquit, 'istam ad opus lumina-
 ris trium sollempnitatum, scilicet nativitate beate virginis et Katherine martyris et triumphus -- quem scrip-
 simus -- deputare volueris, presto erit precibus quam precaris. Consensum mulier viro Dei^k prebuit et
 terram suam super aram ecclesie sollempniter reportavit. Brevique elapso tempore, mulier super illa
 donatione penituit et oblatam a viro pecuniam accipere recusavit. Ille autem non intendens avaritie, 50
 mulieri reliquit quod dederat. Et de ipsa quam habebat pecunia volebat, quoddam prope ecclesiam sibi
 parari secretarium; sed cum hoc suo versaret in animo, dolor ille pristinus^l faciei sue relabatur, de quo,
 sicut dictum est^m, fuerat liberatus. Intelligens itaque pro predictis sibi fratrum martyrum, ipsum, flexa

^a) Fredericus supercrucifigens Aeg.

^b) dueret I. ^b) Brabantini Aeg. ^c) timeas fugit Aeg. ^d) deest I. ^e) sequentia et sup. 18. deo. Aeg. 55
^f) redundaret I, quod correxi; longe aliter 2. ^g) de quo supra mentionem fecimus inserti Aeg. ^h) sacerdoti Aeg.
ⁱ) d. magnus Aeg. ^j) d. g. antea iam per Dei gratiam Aeg.

^k) scilicet in libro II. Vitae Odiliae. ^l) I. e. post dominicam Quasmodogeniti.

genibus, cum lacrimis precabatur, ut eum a presenti molestia eripere dignaretur, et iterum necesse exaudiri. Apparuit autem post predicta per spiritum viro Dei cum vexillo quodam processu, precedentibus quo duobus iuuenibus nostri martyris feretrum argenteum gestantibus, unam quoque propter asabat ecclesiam subintrabat. Illis autem ad terram feretrum submittere consentibus, restitit homo Dei sublatoque de ipsorum manibus gratanter amplexatus est, et, ne a transeuntibus concuti posset, illud idem firmissimo lapidi superponens. Exeuntes autem de ecclesia qui primo intraverant, cum ipsum vellet feretrum ad terram prosternere, vi eorum nitibus homo Dei potuit prevalere. Itaque viri quidam candidi adventisse visi sunt, duplex gestantes feretrum, primus quidem viri rapidius, secundum autem candidam, sed per partes guttis sanguinis distillatum. A quorum multitudine celebris sollempnitas agitur. Ipse vero in se reversus Dei famulus, Deo et beato martyri referbat gratias, qui futura et tanquam presentia demonstrabant. Hec est autem fidelis interpretatio visibilis. Ipsa quoque cum vexillo ecclesiam intrabat processu clerici et civium erat Leodiensium communitio, a quibus prefata victoria in eadem ecclesia, accensis luminaribus, celebrata fuit biennio. Hoc etenim homo Dei diu ante providerat, celebrandam hanc scilicet in futuro victoriam. Duo autem presuli iuvenes, qui feretrum quod portaverant ad terram prosternere voluerunt, cives sunt et clerici, qui factum biennio festum intermittere moliti sunt. Qui autem ipsam excepit manibus, ipse fuit homo Dei lapidi firmissimo superponens, hoc est festum retinens per se illud auxilio, super quam ecclesia fructuosa est, et in festo procurans in rebus industria ad luminaria facienda. Exhibant autem de ecclesia, ut feretrum prosternerent, quia fuerunt aliqui, qui prefatam victoriam quoque non ascribebant martyri, sed dicebant, nos non debere de posterorum ruina hostium gratulari. Quibus vir Domini restitit, sic respondens: 'De ruina hostium non gaudemus, sed exult periculis proleptori nostro gratias referimus'. Verumptamen scriptum est: *Letabitur iustus, cum ceciderit in bellum*. Sequitur viri quidam candidi duplex portantes feretrum supervenisse visi sunt, cum non solum huius festi memoria, sed et beato virginis nativitas necnon et Katherine martyrium annuatim colitur a viro Dei, tribus in his sollempnitatibus luminaribus acquisitis. Nam et ipsum feretrum, quod fuit viri candidius, eius sapit memoriam que lilium inter spinas dicitur: respersum vero sanguine Katherine martyrium representat. Rapidus quoque in spiritu iterum homo Dei sepulchrum intuebatur martyris, et per totam ecclesiam luminaria parabantur. Adveniensque martyr ipse plura dicit: 'Candele talchi, inquit, beoq placet'. Et hoc dicto, evanuit ab oculis speculantis. In se vero cecidens, Dominum in beato martyre collaudabat, qui munus, quod acquiserat, acceptare dignatus est luminarium predictorum.

Anno autem 1219. rogatus a duce pontifex ipsa triumphi vigilia intravit ecclesiam, festum ipsum prohibens ultra fieri, quod iam per septennium fuerat celebratum. Convoctatisque maioribus et assensum prebentibus voto suo, sic recessit. Vir autem Domini festum ipsum sic perire non sustinens, ipsa coram omnibus eidem festo luminaria preparabat. Et ut collectoris veritas probaretur, qui feretrum tangi et pene prosternere providerat, quamplures, qui festum molebantur destruerent, ad eum verba humilissimi proferebant: 'Uiquid hec preparatio luminarium, cum de triumpho huius nulla futura sit mentio?' Quibus ipse: 'Eius festum non vultis facere, quod luminaria saltem preparem, non debet aliquis prohibere'. Siquidem ipse providerat de turri casum muri contra domum pontificis et iuxta ecclesiam, et demitti ad pulverem signa universa. Et revera pars turris accidisse visus est, cum clerus cum suo pontifice laudes beato martyri, qui est fuit turris fortitudinis, reddere non volebat.

Signaque prostrata sunt, quia tantum martyri intermittere voluerunt. Vidit quoque ipso die beata Odilia demones tanquam stellas nigerrimas in sphaera densissima intrare ecclesiam, ut palam confusionem illam cognosceret a demonibus agitata. In vesperis itaque illo die eam turbatione maxima psalmodia cantata est. Ut autem hymnus inchoavit, tante reminescentes victorie reliquum stans cum suspirio petegerunt. Est notandum, quod partem turris que civitatem respicit vir Dei cecidisse non viderat, quia cives pontificis in hoc nullatenus consentire. Sequenti autem nocte surgit vir Dei cecus, deprecans Dominum, revelationes quas super hoc festo viderat adimpleri. Pulsatisque ad vigiliam signis sollempnitatis paratisque luminaribus, festivo satis Dei voti vigilia decantantur. In illius autem diei dilectulo eius super his beata Odilia Dominum precaretur, in venerando habitu et sphaera clarissima beatus et martyr apparuit, qui suam subintravit ecclesiam, terram illam calere demonum que sibi laetabat percul a loco expulsi, mansuetamque, quod suum corpus continet, illa quoque erat circumdatus operum claritate. Facto igitur mane, clerus unanimiter convenit episcopum, prohibitioni facte nequaquam ultra consentiens; et sic reversus ad ecclesiam, sollempnitatis residuum, hoc est missam et vesperas, celebrius quam potuit executus est. Ex eo autem tempore triumphus huius annua facta est memoria 3. Idus Octobris, et licet, prout dictum est, diu pependit in dubio, vicit tamen demonum nequitiam viri Dei precum instantia. Omnisque, quam de predictis viderat, secundum suum ordinem visio consummata est, cooperante eo qui servo suo per spiritum futura ostenderat, spiritus ipse Deus, qui cum Patre et Filio vivit et regnat per infinita secula.

a) deest Arg. b) Apparuit — luminarium predictorum deo. Arg. c) Sacerdos autem iam duxus Arg. d) hoc Arg. e) Siquidem — a demonibus agitata deo. Arg. f) illa Arg. g) Et — signis sollempnitatis deo. Arg. h) de 3. Arg. 50 3. Id. O. deo. 4. i) sequente deo. Arg.

MONUMENTA HISTORIAE VILLARIENSIS.

Monasterium Villariense (Villers) ordinis Cisterciensis in Brabantia, in dioecesi Leodiensi situm¹, saeculo XII. et XIII. celeberrimum, inter monachos suos etiam eos habuit qui litteris operam dederunt² et res ibi gestas memoriae tradiderunt. Vita Karoli abbatis, qui annis 1197—1209. monasterio praefuit, postea abbatiam Vallis Dei rexit, non diu post mortem eius scripta videtur; Vita monachi Abundi, visionibus conspicui, etiam eo vivo (obiit a. 1228) incepta est³; Vita Godefridi sacristae fortasse iam antea composita⁴; praeterea quidam Vitam Franconis carmine celebrandam suscepit; alius Gesta Goberti enarravit. Ex his subsidiis liber de Gestis sanctorum Villariensium compositus est, cuius prima editio nihil continet quod post medium saeculum XIII. actum est; auctor tamen tempora, quibus religio in Villari vixit et viri clari, Karolus, Conradus post Romanae ecclesiae cardinalis, Gobertus quondam comes Asperimontis, monasterium vel intraverunt vel rezerunt, hoc est prima illius saeculi⁵ decennia, remotiora indicat⁶, 'lepiditatem et negligentiam' tunc in ordine vigentem dolens⁷, quod in annos post medium saeculum XIII. cadit. Karoli vitam sive integram descripsisse (c. 1), sive, quod malim, in epitomen redegisse videtur; etiam Vitam Godefridi sacristae (c. 2) scriptam invenit; his vero ea addidit quae ex ore maiorum accepit 'ad aedificationem posterorum', quibus bona⁸ exempla proponere fas duxit.

Eodem fere tempore et eodem animo 'Cronica monasterii Villariensis' condita est. Quam non uni auctori deberi, facile est intellectu. Qui primam partem scripsit Arnulphi abbatis tempore vixit (c. 28), sepulturae Heinrici ducis Brabantiae a. 1248. praesens affuit (c. 27). Attamen ne ipsi Arnulpho praecedentia cum Martenio⁹ tribuas, cave. Nam quod (c. 17) scribitur: permissione nostra visitavit abbatiam de Camera et sic tandem paternitatem amisimus, de conventu, non de abbate dictum est, ut infra c. 27: compulit intrare capitulum nostrum. Aliq. vero quae scriptorem iam Wilhelmi abbatis tempore virisse probare putat Martenius, ex libro Thomae Canteprensis ad verbum descripta¹⁰ sunt. Et sane pauca tantum de illo comperita habet auctor, registrum eius tempore confectum refustum dicit (c. 11), de eius successore Nicolao nihil fere nisi epitaphium et carmen ab ipso compositum refert. Quae alibi narrat partim ex libris Thomae et Caesarii Heisterbacensis, qui saec. XIII. scripserunt, necnon ex Vita Karoli abbatis, Godefridi sacristae et sancti Dominici¹¹ sumsit, partim 'seniorum relatione didicit'. Praeterea chartas monasterii consuluit¹².

1) Cf. Janaschek, Orig. Cisterc. p. 57. 2) Iohannes sequuntur Hist. litér. XXII, p. 606 et Vos, 'Notice des dictus Praecursor, De sanctis c. 12; Arnulphus sur l'abbaye de Villers', 1867, p. 100 n. 8) c. 8. 7. 9. abbas, Hist. c. 30. 3) V. quae ex praefatione 9) Cf. Prol. c. 10; Audiet referri; Narratur de eo; infra exhibul. 4) Chron. c. 7. 5) c. 15, ubi c. 19; Audiet etiam de lato venerabili patre. 10) c. 2. 40. narrat. patres a maioribus inquisivisse, qualis tempore illo monasterii conditio fuerit. 6) c. 8. 7) Eum 4. 11.

abbatum epitaphia compluria servavit¹. Rebus miraculose gestis nimis immo-
ratur, altiora describere non suae esse simplicitatis professus (c. 11²). Atta-
men nonnulla retulit, quae ipsum rerum in monasterio suo et vicinia gestarum
bene gnarum ostendunt; praesertim quomodo eius bona tam donationibus quam
5 proprio labore aucla sint, diligenter exposuit. Auctorem eundem esse qui librum
de sanctis monasterii composuit haud putarim, hunc paulo ante conscriptum
esse persuasus. Quae vero in fine primae partis de annis 20 post Arnul-
phi abbatis cessionem elapsis leguntur et alia quaedam³ post addita esse
videntur.

10 Nam alii chronicam hanc longius deduxerunt. Codices qui exstant continua-
tionem ad annum usque 1333. praebent. Haec initio valde brevis et teiuno,
res sub Arnulpho II. abbate gestas ita tradit, ut auctorem ei supparem agnoscas⁴.
Is praesertim de reliquiis monasterii agit⁵, notis fortasse antea scriptis usus.
Qui narrationis telam producendam suscepit, potius rei familiaris rationem
15 habet, de decimis et tribulis petitis, de bonis venditis et aliis acquisitis refert,
reditus monasterii, donationes et dotationes varias recenset, quae de capellis fun-
datis sub abbate Iohanne II. litteris commendata erant integra fere inserit, alia ex
codice fortasse traditionum recipit, quae magni facienda sunt. Nec seniorum
relationes negligit⁶. Ubique ita loquitur, ut res monasterii tamquam suas pro-
20 sequatur⁷, non tamen abbatis officio functus⁸.

Chronicae hucusque continuatae additus est liber ille de sanctis monasterii.
Post vero utrumque opus arctius coniungendum, augendum, sermonem castigand-
um quidam suscepit. Is librum de sanctis vel, ut ipse ait, de gestis virorum
illustrium monasterii Villariensis in duas partes divisit, primum de monachis,
25 post de conversis agens⁹, et hunc praefatione addita Gestis abbatum ita sub-
iecit, ut unum opus efficere viderentur. Et ne ab hoc quidem se abstinuit,
quin singula capita ex una parte in alteram seponeret, nonnumquam etiam ea-
dem bis exhiberet. Quam maxime librum de viris illustribus mutavit, capita
plerumque aliter disposuit, multa inseruit, Vitas Goberti et Abuadi, carmen de
30 Francone, alia. Ubique sermonem, ut sibi videbatur, emendare studuit (eius
pro suis, ipse pro is, ac pro et et alia eiusmodi in quaris fere linea occurrunt).
Quod quo tempore factum sit, ignoramus. Fortasse non ante saeculum XV.
monachum Villariensem id egisse putes. Sed mirum sane, quod in codicibus
qui hanc exhibent recensionem continuationem ultra annum 1333. nullam ad-
35 lectam videmus.

Et diu chronica Villariensis hac caruit. Saeculo XV. exeunte demum
abbas Franco, a monacho quodam Villariensi rogatus, has chronicas conscri-
bendo prosecutus est; monachus vero ille, confessor in Argentonae et Valle-ducis,

1) c. 9. 21. 22. 2) Cf. praef. p. 99. 3) Verba:
40 Fertur etiam Summanus Raymundi metrica fecisse vix
auctori coaevo conveniunt. 4) Cf. praesertim
verba c. 9: Sed heu nobis aliter factum est. Quae
de Henrico de Melbrde annotantur vix ita scrip-
sisset qui eum post abbatem Villariensem vixit; ne-
45 que c. 11. eadem fere repetisset quae c. 9. dicta
erant. Si vero ita statuas quae antea scripta sunt
Referuntur circa idem tempus fuisse in Villari cen-
tum monachi et trecenti conversi, quae glossam sa-
pulant, post insertis esse statuas oportet. 5) c. 1.
50 4. 6. 6) c. 19: sicut seniorum nostrorum relatione
didicimus; sicut quidam de senioribus nostris retu-

lerunt; alii dicunt; c. 20: Fertur etiam nobis dedisse.
7) c. 13: exegit a nobis; c. 14: cendimus; c. 16: factam
nobis impositam; exicimus domum nostram; recepti-
mus; c. 19: seniores nostri et praedecessores; c. 22:
obligati essemus; c. 23: nec personae nostrae nec
bona nostra . . . obligabamur in debitis et in pen-
sionibus annuis. 8) c. 24. de abbatis Iohannis
electione a. 1333. refert: conceimus . . . elegimus,
et ha libro finem dedit. 9) Non tamen duos
libros effecit, neque Martens recte dixit, codicem
Dunensem historiam Villariensem in tres libros
distinctam continere. Sed sibi hanc divisionem repe-
rit, infra monemus.

cuius nomen latet, de ipso Francone pauca addidit¹, ita ut ad annum usque 1485. gesta sint deducta, initio brevius scripta, cum Franco nihil fere nisi epigraphia invenerit, postea eodem fere modo quo liber inceptus erat.

Denique saec. XVII. liber chronicorum Villariensium denuo recensitus est et continuatus, ut codices ostendunt mox afferendi. Inter quos nullum esse qui ad primae partis aetatem ascendat, valde est dolendum.

Genuinam libri formam nunc solus exhibet

1) Codex Bruxellensis Nr. 6413 (6410—6416), olim Gemblacensis, chart. s. XVII (de quo cf. Arch. VIII, p. 501, ubi saec. XV. adscribitur).

Eiusdem generis codex fuit Bonifontis ('Bonne-Fontaine-en-Thierasche'), quem Martenius editioni fundamentum posuit, sed ita ut in libro de sanctis praesertim alterum Dunensem sequeretur.

Secundae recensiois sunt:

2^a) Codex bibliothecae Parisiensis 'Arsenal' dictae Nr. 1067 (antea Hist. 35), olim 'fratrum de Korssendonck prope Turnhout', a. 1479. in charta exaratus (Arch. VIII, p. 357).

2^a) Codex Brugensis Nr. 425, membr. s. XVI, olim Dunensis, in eodem volumine quo chronicon Watinense continetur.

2^a) Codex Bruxellensis Nr. 7776, chart. s. XVIII. ex ms. Rubeaevallis ('Raucloistre') descriptus; additur kalendarium beatorum Villariensium et continuatio post a. 1333. aucta et mutata — 1620, ex codice Villariensi s. XVII. et Vita Goberti ex eodem sumta, haec, ut videtur, ex Vita Abundi interpolata.

2^a) Codex Bruxellensis Nr. 16584, chart. s. XVIII, ex 2^a. descriptus.

2^a) Codex monasterii Averboden Nr. XVII, chart. fol. saec. XVII.

Libri 2^a—2^a. plerumque inter se concordant, ita vero, ut ad aliud exemplar recedant.

3) Codex Londinensis Musaei Britannici Nr. 25053 (olim V. D. Th. de Jonghe; v. Arch. VIII, p. 548), chart. s. XVII, tertiam exhibet recensioem cum continuatione — 1620. f. 42'. Sequuntur miracula b. Marie virginis in sacello Montis-acuti in Villario honoratae, Gallice scripta; f. 61'. altera continuatio — 1666; f. 66. Liber secundus. De gestis virorum illustrium Villariensium; f. 84. Incipit liber tertius de conversis.

Idem opus fuisse videtur quod a. 1712. scribae codicis 2^a e monasterio Villariensi commodatum est³.

Breve fragmentum exhibet Cod. Bruxellensis Nr. 4459—4470, membr. s. XIV, a barone de Reiffenberg editum ('Annuaire' 1846, p. 114). Integram vero libri editionem dedit Martene (Thesaur. anecdot. III, p. 1269 sqq.), satis negligenter libris manuscriptis usus⁴.

1) Cont. III, c. 1, ubi quidam suus religiosus dicitur, qui Cont. IV, se monachum Villariensem, prout confessorem Vallis-ductis, profiteatur. 2) In primo folio hi leguntur verba:

Antonii liber iste manu est Bergensis oratus,

Pro mercede cui Dominus dei gaudia celi

In quibus erravit scriptor eumque sibi posuit,

Nam festina manu vicis obnoxia constat.

3) Hi enim ita legitur: Anno aulem 1712. accepimus a monasterio Villariensi commodatum ad tempus chronicon eiusdem loci sub hoc titulo: 'Chronica celebrissimi monasterii beatae Mariae de Villari in Brabantia in tres libros distincta, quorum primus omnium

abbatum gesta, secundus beatorum monachorum praecleara acta, tertius beatorum fratrum consessorum laudabiles vitas continet. Quod chronicon idem est cum nostro, descriptum anno 1650. a monacho eiusdem monasterii, qui sub finem indicat nomen suum his litteris E R, mutavit tamen hic et praetermisit nonnulla quae in nostro leguntur; addidit etiam aliqua quae post annum 1333. contigerunt, praesertim successioem abbatum et kalendarium beatorum cum diebus annotatorum; quae in huc translata sunt. 4) Nonnumquam binas recensioes ex arbitrio conlunxisse videtur.

Novam editionem paraturus codicem Brugensem et Bruxellensem 1 a Joh. Heller nostro, Parisiensis primam partem a V. Cl. A. Mohner cum editis comparari feci. Lectiones codicum 2 ut integras asserrem, aegre a me obtinui, et lectores monitos volo, in libro de gestis sanctorum edendo, ubi 2 notatur, solum 2° adhibitum esse; neque hunc librum integrum exhibendum duxi, sed ea rescuit quae ad historiam et mores eius temporis cognoscendos nihil facere videbantur, alia minoribus litteris exprimi iussi. Notas quas adieci, praesertim topographicas, magnam partem libro quem V. Cl. Wauters de historia monasterii publici iuris fecit⁴ debeo. G. W.

CRONICA VILLARIENSIS MONASTERII.

[Incipit^o prohemium in cronicam venerabilium abbatum Villariensium^o].

Necessarium reor militaturis Deo in cenobio Villariensi diligenter describere, qualiter ordo ibidem viguit, quamque copiosa benedictione persone domus huius complute^o fuerint, sicut seniorum nostrorum relatione didicimus, quatinus hii quos in seculis superuenturis divina gratia ad monasterium Villariense vocare dignabitur, si hanc^o parvitas nostre paginam legere digni duxerint, considerantes quam nobili regum mamilla lactati sint, erubescant filii degeneres inveniri.

Explicit^o prohemium.

Incipit cronica^o.

1. Cum aliquando sanctus Bernardus causa predicationis Brabantiam^o intrasset, ut fructum aliquem in ea acquireret, sicut et in ceteris gentibus, cenobium Hassigenlense^o adiit, duos sermones ibidem faciens; in cuius memoriam baculum, in quo consueverat sustentare inbecilles artus^o, Hassigenienses conservare referuntur^o. Sed cum eos ordini Cisterciensi adunare voluisset, nec valuisset, cenobium Gemblacense^o intravit, et caritative in eo susceptus, casulam suam, que adhuc ibi est, in eo dimisit; et cum inde transiret et oris conventus Funiacensis^o approximasset, exoratus a quibusdam personis, ut ad partes Brabantie conventum unum transmitteret, se facturum repromisit. Et cum Claram-vallem^o ingressus esset, sponsonis sue memor, 12 monachos cum abbate tercio decimo et quinque conversis, data eis benedictione, huc transmisit^o. Et post octavas pasche a Clara-valle exeuntes et per filias Clare-vallis descendentes, a confratribus suis prospera eis tunc deprecantibus^o suscepti sunt, et acceptis vite et vie necessariis, post dulcia vite colloquia abeuntes, Brabantiam attigerunt; et prima nocte hospitati sunt apud virum^o honestum, cui non erat heres, sed uxor valde honesta. Cena autem facta^o ibidem et completorio decantato, summo cum silentio abbas et fratres sui sopori^o se dederunt; et cum modice pausassent, surgentes, vigiliis regulariter et valde morose cecinerunt. Quod audientes homines illi apud quos hospitati sunt, compuncti se et sua in manibus eorum dederunt, et appellatur locus ille^o Gemiostrahum^o usque in hunc^o diem, adiacens nove curie, et ipsius initium quod Thorinis^o vocabatur; et inde procedentes, conederunt iuxta septem Goddiarch^o, acquirentes ibidem octo bonaria terre arabilis et quedam alia loca indirecta et inculta modice^o valentia. Eratque tunc quasi tota terra circumiacens fere usque ad^o Nivellam Invia, silvestris et nemorosa. Ibi que constructo monasterio et^o oratorio, quieverunt, abbatizante in eo loco viro ferventi et disciplinato domno Laurentio, anno Domini 1146°, secundo anno Eugenii pape tercii, secundo^o anno Henrici Leodiensis episcopi secundi, quarto vero anno

a) Ha 2. b) Ha 2. c) Vilar, 2 semper. d) complete Hist. e) in hanc 2. f) Expl. pr. et alia rubra dec. 1. g) et primo de origine monasterii Villariensis add. 2. Explicit. Incipit prologus in librum de gestis virorum illustrium Villariensium. In quibusdam a maioribus nostris — secula seculorum amen. f. 5: De origine monasterii Villariensis et de abbatibus cap. 1. Hist. h) Brabantia 2°. i) oris 2°. h) ser. 2. j) Gemblacense 2°. m) Clarem, 2°; Clarev. 2°. n) Qui 2. o) Impr. 2. p) exhortative suae. 2. Hist. q) v. quendam 2. Hist. r) l. f. 2. s) idore 2°. t) atque 2. u) Decet 2°. v) Gemiostrahum 2°; Gemiostrahum Hist. w) hodiernum 2. x) Goddiarch 1. y) ac m. 2. z) Decet 2°. a) de 2°. b) 1147. 2. c) et a. 2.

1) L'ancienne abbaye de Villers, Brus. 1868. 8. b) Gemloncourt, ut videtur (Wauters p. 5 n.). 2) Afflighem. 3) Poligny, dioc. Laudunensis. 4) Fontaine in charta Innocentii IV, Wauters p. 22 o; 4) Ita etiam Sigeberti cont. Yalcellensis, SS. VI, p. 460. memoratur.

Godefridi^a ducis Brabantie^b tercii, etatis vero sue anno quinto. Cum autem dominus Laurentius uno anno abbatizasset, cessit, et factus est dominus Giraldus^c abbas Villariensis secundus^d.

2. Ille^e ipso creationis sue anno fecit muniri locum et possessiones nostras per Eugenium papam^f. Cum autem in loco illo per aliquod tempus stetissent, tantam ibidem^g inopiam pertulerunt, quod domum Clare-vallis repetere deliberaverunt^h. Quo audito, sanctus Bernardus superveniens, consolatur dilectos filios suos super pusillanimitate eorum. Cumⁱ sanctus Bernardus locum ipsum et fratres visitasset et fontem loci illius benedixisset, perpendens eos pati defectum fluentis aque, hortatur eos^j descendere in hanc vallem in qua sedemus, predicens, plurimos esse salvandos in hoc loco horrore et vaste solitudinis. Quo^k audito, hunc locum ad inhabitandum elegerunt, adnichilato et renunciato omni iure, quod in isto loco tanquam in libero allodio abbas de Florines^l et Wasselinus nomine et alii se habere dicebant; construentesque^m oratorium lapideum et domum contiguam pro refectorio et dormitorio, que adhuc supersunt, de die in diem proficere ceperunt.

3. Cum autem dominus Giraldus cessisset, factus est dominus Fastradusⁿ tercius abbas Villariensis. Et hii duo fere quinque annis abbatizaverunt; sed cum anno Domini 1151. sanctus Bernardus hunc locum visitasset et divina in oratorio celebrasset, facta convocazione multorum abbatum Remis, sedavit ibidem controversiam ortam inter nos et ecclesiam sancti Foillani^o; que secundo fuit confirmata per dominum Robertum secundum abbatem Clare-vallis anno^p Domini 1154.

4. Dominus Odolinus^q quartus abbas Villariensis, vir totus Deo deditus, abbatizavit anno Domini 1153, confirmari faciens abbatiam istam per dominum Heinricum^r secundum Leodiensis^s civitatis episcopum et per dominum Godefridum^t ducem Brabantie^u secundo anno Frederici regis. Tempore illo data sunt nobis ab ecclesia Nivellensi ad petitionem sancti Bernardi 100 bonaria terre inculte, et inita est confraternitas ad invicem. Inivimus^v etiam confraternitatem cum ecclesia de Florines anno Domini 1158, tempore Godefridi ducis Lothoringie, mediante domino Fastredo^w abbate Clare-vallis tunc nos visitante^x. Cum autem^y dominus Odolinus fere septem annis strenue prefuisset et plantare incepisset^z curiam de Hemelemont^{aa} et Kessart, cessit.

5. Cui^{ab} successit dominus Ulricus quintus abbas Villariensis, Alemannus^{ac} natione, 30 homo^{ad} prudens et providus, abbatizavitque^{ae} anno Domini 1160, contrahens fraternitatem cum ecclesia Hassligeniensi^{af} et Lossensi^{ag}. Tempore eius^{ah} fuit prior nonnus Bonifacius, Clarevallensis quondam monachus, et unus de primis, cuius ossa sunt reposita retro cancellum maioris altaris. Hic^{ai} 24 annis strenue abbatizavit, plantare incipiens curias de Scoten^{aj} et Sart-Reabarbe^{ak} et Hex^{al}, quam Agnes comitissa de Loes^{am} nobis dedit^{an}, nil iuris^{ao} sibi vel heredibus suis in allodio illo retinens. Ipse^{ap} impetrans privilegia plura a summo pontifice Alexandro^{aq}, fecit confirmari locum nostrum et bona nostra per eundem papam et per dominum Philippum^{ar} archiepiscopum Coloniensis ecclesie et per capitulum eiusdem ecclesie et per capitulum^{as} Sancti Lamberti et Godefridum^{at} ducem Lothoringie^{au}. Et cum cessisset, Vacellis^{av} profectus^{aw}, ibidem plenus dierum^{ax} mortuus est.^{ay}

^a) *Et ed. add. quas infra in libro de Sanctis e. 7. leguntur: Scribit de eo dominus Johannes Cameracensis episcopus sic: Ulricus quondam abbas in Villari fuit homo plenus dierum et c.*

a) principatus d. B. Godefridi huius nominis t. q. e. ipsius (eius 2^a) anno 2 (s. q. e. l. 2^a). b) Cytholdus 2, et ibi postea. c) deest 2^a. d) ibi distinguit 1. e) inop. ib. 2. f) decreverunt ac del. 2. g) Cumque s. pater B. 2. h) ipse 2. i) Florinis Vasa. 1. k) constre. — ceperunt des. 2^a. l) F. martyr 2. m) s. D. des. 2^a. n) Odel. 1 semper. 45 o) Henr. 1. p) Leodiensem ep. 2^a. q) tercium huius nominis add. 3. r) Fastrado 1. s) visitando 2^a 3. t) deest 2. u) cep. 2. v) C. s. des. 2. w) A. s. des. 2. x) vir 2. y) quo deest 2. z) Hassligeniensis 2^a. aa) ipsius 2^a b. c; latius 2^a. ab) dominus Ulricus add. 2, ubi et. abb. 24 n. ac) Hes. 9^a. 17. ad) Loes 2. ae) late 2. af) Ph. Coloniensem s. 2. ag) qui 2. ah) professus 2. ai) pl. d. des. 2. aj) deest 2^a. ak) et fame suaveolentis add. 3.

1) Wauters p. 10 n. 2) Flourens. 3) Saint-Feuillen; cf. Bernhardsi eplst. 253, Op. ed. Bened. I, p. 253. 4) Mellefont et Chesart. 5) Los prope Lille. 6) Schooleh; cf. chartam ducis Godefridi, Wauters, Table II, p. 429. 7) Sart-Risbart; quas etiam Lompren dirigitur. 8) Hes, 13) Vaucelles, dioec. Cameracensis. 85 Q) Aliam eius chartam recenset Wauters l. I. p. 540.

6. Dominus Gerardus^a sextus abbas Villariensis, homo mire abstinentie, abbatizavit anno Domini 1185, plantare incipiens curiam de Fleppe olim dictam Belfay¹. Hic vero sex annis prefuit cessitque.
7. Cui successit dominus Willielmus^b septimus abbas Villariensis abbatizavitque anno Domini 1191. Hic 7 annis^c prefuit, plantare incipiens ac^d acquirens curiam de Days et bona de Fimay^e. Sub ipso fuit prior nonnus Cesarius, de quo scribitur in vita domni Godefridi sacriste reconditi retro cancellum maioris altaris^f; de quo etiam Cesarius laudabilia scribit in suo tractatu^g. Et hic venerabilis pater, antequam abbatizaret, fertur fuisse prior in Heisterbach^h.
8. Istoque cedente, electus est dominus Karolus octavus abbas Villariensis, quondam miles in seculo, fraterⁱ comitis de Seyne, ut eius vita plenius testatur^k, professus in Hemmerode^l. Abbatizavit anno Domini 1197. Hic 12 annis prefuit, et huic commissa est paternitas in Camera^m juxta Bruxellam. Dominus Karolus audiens se electum in Villari, non se obtulit inquitⁿ, sed diffugit^o, timens, ex hac promotione anime sue periculum imminare; asserens, quod non ad libertates accipiendas ad ordinem venerat, sed potius ad defendendum, quod tantas in seculo habuerat. Aufugit et latuit quamdiu potuit, quousque post capitulum generale per sententiam onus oblatum compulsus est suscipere. Venit itaque in Villare, non solum Villariensibus, sed et toti terre acceptus, et secundum datam sibi sapientiam profectus domus sibi commissa in temporalibus et in spiritualibus providit. Non invenit nisi domunculas stramineas et quasi iuguria pastorum, et in brevi edificavit duo dormitoria lapideis monachis et conversis et quasdam alias officinas, auxit conventum monachis et conversis, grangias edificis et terris. Scivit se coaptare omnibus et conformare, et per hoc nobiles et ignobiles de vana^p seculi conversatione extraxit et per Dei gratiam in claustrum Villariense induxit, dominum^q Portuensem episcopum Conradum, qui ei successit in officio abbas, et alios quam plures. — postea assumptus^r in Clara-valle^s, a Clara-valle in Cistercium, a Cistercio^t in episcopum Portuensem de precepto domini pape^u. Cum itaque dominus Karolus parus in officio et acceptus haberetur omnibus^v, sibi soli in eo displicuit, cum omni instantia, quotiens se obtulit grata occasio, a domino Clarevalle^w petens absolvi, timent pro onere gravi suis humeris imposito. Asserebat, se debere reddere rationem in horrendo iudicio^x pro grege sibi commisso, iude dolens et gemens, quod desiderio suo non satisfecerat. Grangiam de Querceto, nobile membrum agris, de novo edificavit; bona de Louringe adiutorio Dei et multa alia non solum circa grangias, sed et in locis speratis nobis acquisivit in suo labore. Numquam in diebus suis honorarium terre, numquam pleustratam^y ligni vendi permisit, sacrilegium indicans, si quod ecclesie datum erat ab ecclesia removeret. Adjuvante eorum gratia Dei, domum sine gravi debito tenuit et aliis ecclesiis fere ad 600^z marchas in diebus suis concessit. Et multa gratia, quam apud nobiles habuit, vinee circa Renum et Mosellam nobis gratis sunt tradite, piscatura^{aa} in Sambris in^{ab} opus divini officii et solacium infirmorum, reddidit in Durdrecht^{ac}. Hoc mirandum^{ad} in eo, cum tam incomparabilis gratia apud^{ae} omnes esset, quod^{af} tenacissimus tamen^{ag} conservator rerum domus sue erat, tempore de acquirendo sollicitus, numquam de erogando militibus et tyrannis, ad quos manus semper contractas habebat, qui pauperibus et desolatis^{ah} larga semper manu subveniebat, in huiusmodi pius^{ai} et discretus. Cum multa de eod^{aj} dici possint, unum est quo specialius commendari potest: quod numquam ex quo intravit ordinem sol occidit super laetitudinem suam^{ak}; sed cogitant, quod voto monastico alligatus erat, omnes excessus in se commissos benigna facilitate remisit, puritas conscientie et cordis tranquillitatis intendens. Singularem gratiam ei Dominus^{al} dederat, quod a magnis et parvis, a principibus terre et pie assistentibus singulari et^{am} speciali amplexaretur affectu; et in magnis eorum consiliis acceptissimus erat, cum numquam illis interesse vellet, ubi contra Deum et sacra religionis honestatem ageretur^{an}. Post multos labores et sudores, quos in Villari pertulerat, a domino Clarevalle^{ao} cum multa instantia obtinuit absolutionem officii sui, quod semper grave nimis iudicabat, et in quo numquam solo^{ap} die sine timore fuit maximo, timens sibi pro reddenda ratione animarum sibi commissarum in novissima horrenda discussione. Quod quidem abbas Clara-valle^{aq} concessit laetus, utpote quem sibi in summis negotiis suis maxime necessarium^{ar} probaverat. Unde dicit: Homo leto a summis principibus honoratus, terre in qua habitat acceptus et dilectus, conventui suo carus et necessarius. Domus sua^{as} sub eo profecta plurimum in edificiis constructis et possessionibus acquirendis, et quod eum^{at} amplius, rigor religionis sub eo non deseruit; sed et magnas et honoratas personas per Dei gratiam suo conventui congregavit. Atamen, devotio me, nec diutius in abbas officio ipsum possum detinere^{au}. Absolutus itaque rediit Hemmerode^{av} ad locundos Racheis amplexus, ibi^{ax} latere volens et id quod supererat vite sue in Dei^{ay} servitio expendere in discipulis claustrali. Sed in abbacia sancte Agathe monachialium ordinis nostri diem clausit extremum.

a) Chér. 2^a. b) Guillelmus 2. c) decet 2^a. d) et 2. e) Fymal 2; Fymay ed. f) de — tractatu des. 2^a. g) in a. sc. 2. h) Heyst. 2. ed. i) et l. 2. k) Ammerode f; Hemmerode ed. l) que add. 2. m) Hic d. 2. n) req. 2. o) beato Mariæ add. 2. p) decet 1. q) iuguria l. r) s. r. 2. s) d. scilicet 2. t) et al. quam plures hoc loco des. 2; sed cf. G. Sanct. c. 1. u) de precepto domini pape hoc loco add. 2. v) et alios quam plures hoc loco add. 2. w) ab o. 2. x) decet 1. 2^a. ed. y) Dei l. 2. z) satisfecerat 2. aa) decet 2. b) pleustrum 2. c) de 1; decem 2. d) Et 1. e) cum (?) p. 2^a; in p. 2^a. f) ad 2^a. g) et r. 2. h) Dordrecht 2. i) mirando 1; m. in eo vivum fuit quod 2. k) sp. o. des. 2^a, ubi fuerit. l) decet hoc loco 2. m) e. l. 2^a. n) d. fuerat 1; d. a. fuit a. 2. o) semper plus 2^a. p) ipso 2^a. b. o. q) eius 2. r) D. et l. s) ac 2^a. b. o. t) aliquid ag. 2. u) Clarav. 2^a. v) sola l. w) decet 2^a. x) imprimis add. 2^a. y) pri. esse n. 2. z) domus hoc 2. aa) eius 2. b) a. ut 2^a. c) Hemmerode l. d) et l. 2^a. e) s. D. 2.

1) Beaufay. 2) Gesta Sanctorum c. 2, ubi narratur, Godefridum moribundum vidisse duas reverendi habitus personas, patrem scilicet Cesarium proxima defunctum et alium dominum Godefridum. 3) Caesarii Heisterbacensis dialogorum libros intelligere videtur, ubi l. 35. de Godefrido monacho et sacrista Villariensi agitur; ibique Karolus, post Willielmum abbas, antea prior Heisterbacensis dicitur. 4) V. G. Sanctorum c. 1, ex quibus sequentia sumpta sunt. 5) La Cambre. 6) scilicet Conradus.

0. Nonus abbas Villariensis domnus^a Conradus, filius comitis de Seyne^b, abbatizavit anno Domini 1209. Hic quidem nobilis genere, sed longe nobilior virtutum generositate fuit. Cum^c esset unus de maioribus canonicis ecclesie^d sancti Lamberti, artioris vite desiderio tactus, valefaciens seculo, habitum religionis in monasterio Villariensi suscepit sub venerando^e patre nostro domno Karolo, plus appetens pro Christo domino humiliari cum mitibus, quam^f dividere spolia cum superbis. Hic homo Dei elapso probationis sue tempore factus prior, officium^g sibi iniunctum discrete administravit; et post^h parvo temporis spacio elapso, merito religionis et prudentie abbas factusⁱ est nobis. Cum autem illo in tempore vacasset sedes Leodiensis, aliqui canonicorum eum in presulem elegerunt^j, sed alii resistentes dixerunt, quod ecclesia Leodiensis non indigeret presule cucullato. Sed cum domus sub tanto pastore^k proficeret in temporalibus et spiritualibus^l, a nobis abstrahitur non sine lacrimis et gemitu et in abbate Clare-vallis eligitur. Cumque fideliter administraret regimen domus illius, Dominus eum^m maiori karismatum gratia sublimare decrevit; nempe maturioriⁿ iam etate, virtutibusque in^o habitum versis, abbas Cistercij effectus est. Cumque fama virtutum eius^p et probitatum eius ubique crebresceret, in cardinalem assumptus, tamquam murum ereum^q se pro ordine posuit, et in tanta dignitate positus^r recordatus cenobii Villariensis, in quo imbiberal spiritum compunctionis et religionis, transmisit ibidem imaginem beate virginis ex auro et argento valde preciosam cum duabus dalmaticis et casula et^s aliis insigniis pontificalibus, que adhuc apud nos sunt. Scribitur etiam de isto reverendo patre in vita beati Dominici^t in hec verba: *Accidit etiam^u quodam alio tempore, ut quidam apostolice sedis legatus, episcopus videlicet 20 Portuensis Conradus nomine, vir religiosus de ordine Cisterciensi, Bononiam advenisset; hic ad domum fratrum Predicatorum veniens, debito cum honore susceptus est. Quodam autem hesitatio de hoc ordine, quare acriter est ad quid esset incipiens, menti eius caput irrepere. Respondens ergo^v in ecclesia fratrum, librum aliquem petiit; oblatum^w est ei liber missalis, quem facto signo crucis aperiens, in superiori^x primo folio, sicut in animo suo destinaverat, parte^y legit: 'laudate, benedicere et predicare'; quo tanquam celitus emissis responso statim^z exhilaratus, omnem a se dubietatis scrupulum tam certis abiectis 25 seque^{aa} fratribus et^{ab} solaciter et devotissime commendavit.*

Cumque strenue officium legationis^a perageret, Maguntiam devenit, ibique celebrato solempni concilio, edidit hoc decretum^b:

Licit contra refranandos invidiosos pudicitie sanctorum virginum penes gravissimo esse statuta tam canonice quam legale, quidam^c lascivia voluptatis habentis, in sacrum misterio et^d in tutum sacro se immergunt, ut ostii salutis eterne, normam honestatis temerantes, earum pudicitiam interpolare^e presumant; contra quos terminum rigoris apponimus, statuentes, ut, quicumque pudicitiam monialium cuiuscumque habitus^f ausu^g sacrilego sollicitate presumpserit, ad officio, et clericatus fuerit, et laicus, a perceptione corporis Domini se noceret suspendium. Qui vero sacrilegum carnis commercium cum talibus habuerit, ipso facto excommunicationis sententia se noceret inaudatum, monialis vero seu canonice, que huiusmodi crimine fugitivum perpetraverit, ulterius ad officium aliquod in monasterio nullatenus admittatur, sed in signum tranquillitatis sue ultima tam 35 in claustris remaneat quam in choro.

1227. Eo tempore mortuo domno papa, cardinales consentire^a non valentes in electionem^b, compromiserunt in duos cardinales et in hunc reverendum patrem^c; ipse^d electus ab hiis duobus: 'Absit', inquit, 'quod^e dicatur, quod ego elegerim^f me in papam'; et sic alius electus est. Cum autem morti appropinquaret hic homo Dei, audi quid dixerit, tu qui portas^g pondus dei et estas in Villari et gemis sub onere! 'Utinam', inquit, 'usque in hanc horam in Villari sub disciplina regulari^h vixissem et cum coquina ebdomadaria ibidem scutellas abluissem'; et sic compunctus obdormivit in Domino. Etⁱ etiam scribitur de eo^j in libro qui intitulatur *Universale bonum*^k; *vidimus venerabilem Conradum, virum nobilissimum, primo abbatem Villariensem, postea Cisterciensem, deum Romanæ curie cardinalem, qui in administratione prelationis sue mirabili sagacitate 45 rigebat, nichilominus lamen deditum contemplationi dicitur, quotienscumque vacare poterat sibi ipse. In tanto enim moderamina rerum animum spiritum servare cogitavit, ut nunc ad libitum causis secularibus, nunc spiritualibus omnino deditum, et hoc in hoc libere transiens, inchnaret. De hoc viro excellentissimo illud dictu mirabile ab abbate Villariensi Wilhelmo^l*

a) *de reg. 2^a.* b) *Cumque 2^a.* c) *post add. 2^a.* d) *postea 2.* e) *est l. 2^a.* f) *in sp. 2^a.* g) *in. o. g. h. 2^a.* h) *o. m. g. h. 2^a.* i) *maiori 2^a.* j) *iam in 2^a.* k) *deest 2^a.* — *se 2^a.* l) *constitutus 2.* m) *atque 2. 50*
n) *D. confessoria 2.* o) *autem 2^a.* p) *quod a 2^a.* q) *Domini 2^a.* r) *adveniens 2.* s) *deest 2^a.* t) *id est 2^a.* u) *idem 2^a.* v) *sive innotuit add. 2.* w) *igitur 2.* x) *et oblatum 2^a.* y) *a. parte 2^a.* z) *sp. superiori parti 2^a.* aa) *deest l. 1. 2.* ab) *deest 2^a.* ac) *sequo 2.* ad) *deest 2.* ae) *deest 2^a.* af) *q. lamen l. h. v. 2.* ag) *2 add. in marg. Contra violatores monialium.* ah) *interpolare l. ed. Interpolare 2^a.* ai) *habita 2^a.* aj) *haustu 2^a.* ak) *concordare 2^a.* al) *electione 2^a.* am) *deest 2^a.* an) *et l. 2.* ao) *in 2^a.* ap) *me ipsum et 2.* aq) *v. r. 2^a.* ar) *55*
as) *ipso 2.* at) *hoc modo add. 2.* au) *ecclesie add. 2^a.* av) *exhibebat add. 19 ed.* aw) *Guth. 2.*

1) Quod falsum esse constat; cf. Roth v. Schreckenstein, 'Forschungen' VII, p. 322. Recte eius originem a domo comitum de Urach indicat Albricus, SS. XXIII, p. 851 sq. 2) Cf. Albric, l. I, p. 878. 3) Vita altera ap. Quetif et Echard, SS. Praed. I, p. 29. 4) Conc. German. a. 1223, c. 13, Mansi XXIII, p. 6. 5) Cf. Roth v. Schreckenstein l. I. 6) Thomae Cantipratensis l. 9.

probatissima veritate cognovi, quod digiti manuum eius, quae in consecrationem corporis Christi extendebat, ad studium et inspectionem horum nocte instar candelarum in tenebris relucebant. De isto etiam venerabili Conrado indubitablem fide susceptus, quod, cum exisset in partibus Brabantiae funtium beatae mulieris Mariae de Oignis, sedulus visitaret, in tempe nocte silentio, cum oraret, vidit in spiritu ipsam Dei famulam sanctis genibus pro se Dominum orantem et post orationem eius labores et sollicitudinem dulciter consolantem. Hic sequitur epitaphium eius:

*Five, vide, fida, ne fide fidatur in evol
Quo vireas caro, quo vireas, qua pingere nevo
Spica senum, culmus iuvenum, sed et indolis herba,
Impariter, sed par pariter sunt messis ac herba.
Conradum tot in alta gradum firmasse reclusum
Cerne, solo feriente, colo tam pendere fusum,
Iam neque net nec aratra tenet, cum premia cernat.
Precipuus flos, Roma, tuus super ethera vernat.
Planta ducum Villare nucum descendit in hortum;
Dehinc vacuum, Bernarde, tuum transfertur ad hortum;
Mox matris pater, immo patris pater ordinis esse
Promeruit, demum meruit tibi, papa, coesse.
Pape conradians Conradus, ei quasi soli
Luna rotunda fuit; tibi testis, Roma, fidelis.
Hispida conrasit Conradus corpora, barbam
Ordinis, imperii collum Romeque coronam.
In claustro Daniel, Noe Portus pontificatu,
Imperioque Ioseph, modo Benjamin in paradiso.
Anno milleno bis centeno trinoveho
Luce tua celis manu hunc sepelis Michaelis!*

10. Decimus abbas Villariensis nonnus Walterus, de Traiecto inferiori ex illustri pro-
sapia oriundus, abbatizavit anno Domini 1214. Hic septem annis abbatizans et parum
amplius, plantare cepit curias de Gerovilleer¹⁾ et Dipenbeke²⁾. Huic commissa est pater-
nitas in domo de Banc³⁾. Hoc verba fertur dixisse in collatione quadam: Iusto iudicio Deus dimittit
30 hominem cadere in peccatis quo nunquam cogniturus est, quia ea quae novit non cavet; quanto homo
Deum ardentius amat, tanto clarius peccata sua videt et mala pati desiderat. Ut acquiratur timor Dei,
qui valde utilis est, duo consideranda sunt: presentia Dei et mors. Diabolicus timor est, quando homo
peccatum timet et non cavet. Sanctus timor est, quando homo timet de bonis quae agit, quod non fue-
rint, sicut iusto fieri deberent. Iste timor omnia purificat. Tam magnum peccatum quisque facit cum
35 peccat, quam in conscientia sua esse iudicat; iudicio conscientie post perpetracionem nec malus nec
minus fit; humilitas tamen illa deletur. Pater iste venerabilis mirabiliter totus igne caritatis
accensus et totus in Deo absorbtus, nil aliud in mundo desiderabat, nisi homines ad reli-
gionem adducere et monasteria virginum fundare; cumque plurimas domos monialium
40 nostri ordinis in diocesim Leodiensem plantasset, tandem perpendit, se satis fore onustum
in regimine proprii monasterii. Sciens insuper, quod, si disperderet per claustra monia-
lium pro confessionibus audiendis seniores domus sue zelantes ordinem et lucentes verbo
et exemplo iunioribus, quod forte iuvenes insolerescent et disciplina minueretur, resignavit
ius paternitatis de octo domibus in manu domni Cisterciensis, deinceps maiorem sollicitu-
dinem suis impendens. Cum autem senio gravatus caligaret oculis, et tamen non cessaret a cele-
45 bratione missarum, minister suus multum obstupuit de hoc; ipse vero satisfacere volens ministro, dixit
ei: Pono manum tuam in quacumque parte libri uti volueris, et dicam tibi clausis oculis, quid sibi
scriptum fuerit; et expansa manu minister super libro, mox dixit ei locum scripture et comescuit eum
a murmure. Insuper dixit ei, quod cogitaret quidquid vellet, et ipse proderet ei cogitatum suum; et ille
cogitavit quaedam verba in Latino et Gallico et Teutonico. Cogitatione facta, mox petit sibi revelari
50 cogitatum suum; et abbas dixit sibi, sic eum cogitasse: Ego vellem esse assy pseudhomo als gli sijt.
Quo audito, miratur, minime posse latere eum corda hominum. Hic quadam vice visitans Vallem-

a) consecratione 1. b) extendens 2^a. c) M. Oignis 2. d) deest 2^a. e) deest 2^a. f) laborem corr. ora-
tionem 1. g) ydolis 2^a. h) ita 2^c; Imperitus 2^b. i) Impetitur ed. 11 2^a. j) et 2^c. k) ortum 1. l) deest 2^a.
m) manus 2. ed. n) deest 2^b. o) Gerovilleer 2^b. p) Gerovilleer 2^a. q) Dipenb. 2. ed.; Dyppenbeke
55 in charta Innocentii IV. Waut. p. 22 n. r) Et 1. 2. s) quantum 2. t) obscurus 2^a. u) d. in m. 2. v) Cister-
ciensis add. 2. w) dyssocess Leodiensis 2. x) disperderet 1. y) l. v. et ss. forsas iuv. 2. z) maris 2. aa) oculus 2^c.
ab) a. e. m. a. c. 2^b. ac) de h. m. o. 2. ad) ubi 2^a. ae) d. cl. 2. af) et sic 2. ag) in G. et in Theut. hoc modo:
Ego — sijt. Cogit. — suum 2, ubi et abbas — cogitasse desunt. ah) suus pseudon ed. 2^a. ai) pseudhomoie 2^a.
60 aj) qhy silt 2. ak) post add. 1; ipsum 2.

1) Dies 30. Septembris alibi Indicator; v. Riezler, 'Fürstent. UB.' I, p. 151. 2) Gerovillers. 3) ter Bank.

beate Marie iuxta^a Hoyum et sermonem faciens coram conventu in capitulo, victa delectans^b, virtutes et earum sectatores^c laudabat; et ecce demon in specie simle ei^d apparuit, gesticulationes ridiculas coram eo faciens, ut sic enim a sermone comperceret; sed ipse clausis oculis, signo crucis munitus, sermonem debito sine complevit. Audivi referri, quod pro vitanda gravissima pena^e corporis signum post completorium non fecisset. Et^f etiam scribitur de eo^g in libro qui intitulatur *Universale bonum*^h. 6
 Vidimus quemdam Walterum dictum de *Tractate inferiori*, qui cum esset vtrⁱ nobis generis et delicatusⁱ in seculo, optima litteris et maxime quadrivialibus institutus, nunquam tamen adeo vilem in oculis suis et eorum humilem vidit. De eo^j venerabilis Robertus abbas Vacellenis me coram patre referebat, quod ab ore illius audisset frequenter, eum per dimidiam vel totam se diem, dum meditaretur aut oraret, in tanta mentis sinceritate et tranquillitate fuisse, ut nec una battem tenuissima cogitatione eius animus extrinsecus pulsaretur; et hoc super hominem fuisse non ambigo. Item narratur^k 10 de eo, quod ipse fertur dixisse, quod infra 40 annos cum deliberatione mortale peccatum, nec etiam veniale commiserit. Cumqu^l quadam die sederet in mensa sancti Wilhelmi Bituricensis episcopi, qui ante fuit abbas Karoli-loci^m, de cibo apposito modicum quid timide gustabat, eo quod ita delicata cibaria edere non consueverat. Cumquⁿ hoc advertisset episcopus, alloquitur eum, dicens: 'Abba, tu cibis istis non vis ves^o; ego vero ex eis reficior; ego tamen canonizabor, et festum meum celebrabitur'; et secun^p 15 dum quod predixit factum^q videmus. Hic dominus Walterus quodam tempore de vestiario cucullam^r accepit, et quidam de amicis suis^s considerans cucullam satis curiose inscisam^t, dixit sibi^u, quod cuculla peroptime conveniret stature sue. Quo audito, cucullam exuens, in aquam proiecit, ibique omni decore perduto, iterum eam induit, nobis per hoc dans^v exemplum, non querere in vestitu quod superbia cogat, sed quod frigus expellat, non quod proximum scandalizet, sed potius enim^w edificet. Hic in Valle- 20 sancti Lamberti^x morte sepultus est.

11. Venerabilis ac pie memorie dominus Wilhelmus abbas^y undecimus Villariensis, de Bruxella oriundus, abbatizavit anno Domini 1221, acquirens bona de Tielt et de Bavechim^z, et sub ipso porta nostra cepit ditari redditibus et possessionibus. Suscepto autem hulus cenobii regimine, quam discretum, quam sollicitum, quam benignum pastorem se exhibuerit, non 25 est nostre simplicitatis exponere. Cum autem aliquotiens infirmitorium pro reparatione virium intraret et aliquos seniorum ad prandendum secum convocari^{aa} faceret, vix venire acquirerunt, sobrietatem eius et mediocritatem mense eius^{ab} moleste ferentes. Quam sobrius et^{ac} quam parcus intus et foris sibi et familie sue fuerit, patet diligenter consideranti velustum registrum, in quo olim^{ad} scribebantur expense abbatum, cum vix aliqui 12 libras 30 per anni circulum expenderint. Quamvis^{ae} parcus sibi fuerit in victu et vestitu, tamen manum suam aperuit inopi et palmas suas extendit ad pauperem^{af}. Si aliquis fratrum modicum quid petisset^{ag} ab eo ad usus pauperum, nichil ab eo accepisset; sed magna petentibus magna dabat; legerat enim illud euangelii: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis;* et ibidem: *Date et dabitur vobis.* Dabat enim de primitiis frugum suarum Domino, et Do- 35 minus replebat^{ah} horrea sua^{ai} saturitate. Non enim comedit buccellam panis sui solus, sed comedit ex ea orphanus^{aj}, pupillus et vidua, et precipue Beghins Nivellenses; et latera pauperum ex velleribus ovium suarum calefacta sunt. Fuit etiam doctus in lege divina. Unde in capitulo coram conventu frequenter consuevit proferre nova et vetera, corda audientium ad amorem celestis patrie excitantia. Cum fratres in grangis^{ak} visitaret, capitulo tenendo^{al}, 40 confessionibus^{am} audiendis operam dabat. De temporalibus ei^{an} cura extrema erat, sciens^{ao}, sensus humanos quantumcumque vigiles parum posse proficere ad edificationem vel custodiam cenobiorum, nisi Deus^{ap} porrexerit manum suam edificantibus et^{aq} custodientibus ea, sed potius gubernari ea secundum merita habitantium in eis. Quamobrem omnem^{ar} sollicitudinem suam proiecit in eo cui cura est de nobis. 45

12. Sub^{as} patre isto imprugnata est ecclesia Villariensis a Spiritu sancto, qui quando et ubi et qualiter vult spirat. Que concepit et peperit filiam suam primogenitam, scilicet domum de Grandi-prato^{at}, anno Domini 1231; et postquam hanc peperit, adhuc amore proliis estuans, iterato concepit et peperit alteram filiam, scilicet Locum-sancti-Bernardi^{au}, anno Domini 1238^{av}. Cum autem duodecim monachi cum abbate tercio decimo tenderent versus 50 Grandi-prati locum, contigit, ut appropinquarent Namurco: et ecce clerus Namurcensis cum populo processionaliter eis occurrit cum magna devotione, eos^{aw} suscipiens et deducens. Et

a) deest 2^a. b) detentabatur — laudans 2. c) eidem 2. d) post add. 1. e) deest 2. f) ipse 2. g) in hunc modum add. 2. h) dupet add. 2. i) ipse 2. k) de eo n. 2. l) n. v. quidem 2. m) Cum 1. n) consuevit 2^a. o) esse add. 2. p) c. de v. a. 1. q) eius 2^a. r) s. curiosam 2^a. s) illi 2. t) prebens 2. u) quod cum 2. v) XI. ab. 2. w) in 2^a 55 in marg. additum: Barnechiam ita in ms. recentiori. x) adv. 2. y) illius 2. z) det. o. 2. aa) Et q. 2. ab) p. m. q. 1. ac) impl. 2. ad) eius 2. ae) p. o. 2^a. af) p. et o. 2^a. ag) grangia 2^a. ah) deest 2^a. — et c. 2. ai) resp. illi 2. aj) sciebat quippe 2. ak) Dominus 2^a. al) vel 2^a. am) deest 2. an) Uade a. 2. ao) VIII. post del. et fortassis s. pond. 1. ap) ipse 2.

1) II, 26. 2) Châlais, dioec. Silvanectensis. — Chartas hoc pertinentes recenset Wauters, 'Table IV, Wilhelmus episcopus a. 1200—1209. 3) Vau— p. 215. 237. 4) S. Bernardis opt. Scheli, prope 60 Saint-Lambert, dioec. Leodiensis. 5) Grand-Pré. Antwerpian.

ecce ex altera parte dux Brabantie cum ingenti multitudine occurrit aliis ad Locum sancti Bernardi properantibus, signum sancte crucis ante eos deferens et debito honore eos deducens. Gaudebat Villariensis ecclesia, quia tunc temporis non erat in filiabus Clarevallis minima, sed una de maioribus reputata. Et quia, teste apostolo, omnes in Christo pio viventes persecutionem patiuntur, passus est et hic verus pastor inimicos prelationis sue et persecutus est ab emulis; sed Domino auxiliante filii iniquitatis non nocebant ei, sed omnes morte preventi sunt.

13. Cum autem quodam tempore arripisset iter ad generale capitulum ad pacis et unitatis ac totius nostri ordinis firmitatem, accidit, ut quidam conversus infirmitate gravatus suppriori vocari faciens confiteretur eidem inter cetera peccatum quoddam, cuius absolutionem abbas sibi reservarat; quo audita, supprior dixit eidem, quod peteret ab abbate absolutionem de illo delicto. Quid moror? Moris preventus est. Cum autem abbas de capitulo annuo redisset et in crastino, dicta missa, vacasset orationibus et sanctis meditationibus, spiritus conversi nuper defuncti apparuit ei. Porro abbas, viro eo, premisso Benedixit, inquit eum super statu suo. At ille: Cum recessissetis a nobis, mandatum recepi a suppriori in confessione, quod peterem a vobis absolutionem de hoc delicto: ecce et nunc instanter etiam absolvi. Absolutione percepta, ab abbate requirit defunctus, quid debeat pro satisfactione facere. Et abbas ad eum: Iniungo tibi loco satisfactionis, quod tu stes per annum in purgatorio. At ille: Non me, pater, quare tam duram contra me tulisti sententiam? Ego potius optarem stare septem annis in ignita fornace Villariensi, quam per annum integrum esse in purgatorio; et oratio dominica semel dicta sufficeret loco satisfactionis. His auditis, abbas vehementer contristatus, alleviare eum voluit a satisfactione. At ille: Nequaquam est in tua potestate alleviare me; in sententiam tuam tulisti, et lata permanet; sed per preces et alia obsequia alleviari potero. Et his dictis, disparuit. Abbas vero intrans capitulum, narravit monachis que acta fuerant circa mortuum fratrem, rogans nos per viscera misericordie Dei, in quibus visitavit sedentes in tenebris et umbra mortis, quatenus rogarent Dominum pro alleviatione eius, et ut deinceps cautius se haberent in confessionibus audiendis et in penitentibus iniungendis.

14. Hic quadam vice intravit Lovanium, volens loqui domino duce existenti ibidem in castro suo. Cumque sibi missam diceret, beata virgo apparuit ei, dicens: Venturi sunt hic quidam opidani huius ville et rogaturi te pro receptione anuli pueri. Sine mora recipe eum, qui vas electionis est michi. Et his dictis, disparuit. Et ecce, missa dicta et negotio peracto pro quo advenerat, opidani adducunt adolescentem Arnulphum nomine, pulchrum corpore, moribus oratum, rogant abbatem pro receptione eius; et ipse misertus pueri recepit eum. Cum autem cellam novitiorum intrasset, frequenter in corde et in ore habuit illud scilicet quod sanctus Bernardus in novitiata dicere consuevit: Bernardus, Bernardus, ad quod venisti? Porro super una negligentia non secundario correplebatur, sed suffecit prima correctio. Hunc adoptavit in filium tanquam a matre Domini sibi recommendatum.

15. Cumque hic venerabilis pater pastoralis cure officium in Villariensi cenobio vitam et moribus decoraret, et bonus odor Deo esset in omni loco, Clarevallenses, audita fama virtutum eius, in abbate eum eligunt et corda Villariensium gravi merore percillant. Cum autem ad regimen tante ecclesie assumptus esset, locum dignitatis condignis adornabat moribus, et ita, quod multum amaretur a bonis et timeretur ab indisciplinatis.

16. Scribitur etiam de isto viro Dei in libro qui intitulatur Universale bonum in hec verba: Anno ab incarnatione Domini 1222, quidam abbas Wilhelmus nomine in monasterio Villariensi in Brabantia partibus fuit, qui in pauperes largus valde et plus talis mirabili occisio accidit, sicut frater Waldert, quondam priori fratrum Predicatorum in Treveri, a quo et ipse accepit, idem abbas occisus quarebat. Curia erat cenobio Villariensi que hodie sigillatim dicitur, in qua hoc conversus frater fuit elegans forma, pinguedine et robore, de cuius carnibus quondam paupercula pregnans comedere brevediam desiderio concupiscit; flet autem et quod cum illo partu loquebatur. Dabantur illi hominis carnes pulcherrime, sed ad restringendam eius concupiscentiam non valebant. Veniens ergo abbas ad curiam, et narrans fratri concupiscentiam periculum mulieris, respondit abbas: Melius est occidi bovem quam hominem; sed secreto hoc factus, et complere desiderium mulieris. Induxit ergo frater concupiscentiam bovem in se recipere secretus in conchili et occisum escorialatumque membratim dicitur et reposuit. Particulam tunc quam mulier in hoc concupiscit, mox ad transmissit. Que comesta, multo ex hoc concupiscit. Mira res et horrendum spectaculum! Mandato facto, cum frater concupiscentiam famulos suos ad atrium sequeretur, vidit bovem occisum ardentem in aratro, et ultra quam aratro poterat horribilitate suspensus, recurrit ad domum, intravit thalamum, requirit carnes depositas, nichil de hoc prosum invenit, nec eduxit, nec petent.

a) eum add. 2. b) Vall. 1. c) post add. 1. d) m. Cl. 2b. e) consilium corr. capitulum 1. f) progr. 2.
 g) deest 2b. h) immore 2. i) apparuit 2. k) et p. 2. l) req. 2. m) inquit add. 2. n) s. o. 2. o) accepit 2.
 55 p) l. p. 2. q) Et ait 2. r) deest 2. s) et in l. (V. u. 2. 2b. q) unum l. o. (a. l. 2b) 7. u) caulis 2b.
 v) v. q. 2. w) Non est ait 2. x) subito non comparuit 2. y) deest 1. z) in u. 2. a) ipse u. 2.
 b) Maria add. 2. c) illum 2. d) q. A. e. p. 2. e) s. r. 2. f) qui e. (in 2b) s. 2a. g) q. videtur 2.
 h) deest 2b. i) correptio 2. k) abbas add. 2. l) ipse 2. m) monasterio corr. cenobio 1. n) et -- loco des. 2a.
 o) s. v. 2. p) ipsum 2. q) ab hostes et bonis amabatur et ab l. timebatur (urbatur 2b) 2. r) accepit 11 ad
 60 o) H. u. des. 1. u) s. o. des. Thom. v) Scotis 1; Scotis 2b; Scotis ed. v) deest 1. w) Maria 1. x) deest 2b.
 y) restringendum 2. z) e. l. 1. a) de 2. b) Particulamque q. 2. c) cupiscit 1; m. e. in h. 2b. d) deest 1.
 o) gesta 1. f) ex r. des. 2b. g) l. a. s. 2. h) extra 1. i) deest 2b.

1) H. 23.

nec vallem sanguinem quem effudit. Natus vel tres conviciis in domo leales idonei pro veritate fuerunt. Sed et ipse carnis-
 fer, vir fidelis et bonus, necnon et super omnes ipsa mulier, que in sola horis occidit carnis comedia conculcit, et non in
 alio potuit, quia in eis quondam occulto, sed tamen naturali instinctu ex violenta decidit virginitate decretis. Famulatum autem
 curis ipsa penitus latuit, quia divulgari eam abbas districte prohibuit. Apud ipsum autem abbatem res adeo valuit, ut
 sicut dicebat, qui ante naturaliter parcus fuit, harguere super omnes abbates ordinis et plus in purpurea exibat. Hic post-
 modum in Claresvallensi monasterio abbas electus et transiit, cum multis valde archiepiscopo et episcopo et abbatibus
 et prelati ad generale consilium Romae a domno Gregorio papa nono vocatus, a Frederico imperatore in Lombardia
 1241. postibus captus est; et ab ipso imperatore pro eius meritis specialiter est dimissus et post pauca rebus humanis exemptus
 est. Nunc specialissime de dicto iocundis vidimus, et, ut illi dixerunt qui hominem secretus cognoverunt, in tantum divina
 contemplationis quietudine vacabat, ut et Dominus multa in visione monstraret, de quibus nonnulla vidimus scripta et
 approbata.

17. Iste commutavit bona nostra de Porsis et de Troncurt et de Grandi-prato pro
 bonis de Marlange. Huic commissa est paternitas de Valle-ducis anno 1233. Hic postea
 factus abbas Clarevallis, permissione nostra visitavit abbatiam de Camera, et sic tandem
 paternitatem amisimus, posteris eam de iure visitare volentibus. Cum audissent Villarienses
 captivitatem predicti patris, contristati sunt valde. Frater vero Iohannes de Rost con-
 versus, scilicet quondam miles in armis strenuus et Heinrico duci Brabantie bene notus,
 assumens secum fratrem Gerardum, filium sororis reverendi patris, adiit dominum du-
 cem, postulans ab eo litteras ad Fredericum, filium materterae sue, pro deliberatione sui
 quondam dilecti abbatis. Quibus ultro datis et acceptis, laboriosum iter aggressi sunt. 15
 Tandem pervenientes ad imperatorem, expositis vie causis, litteras demonstrant. Quibus
 visis et mira alacritate susceptis, statim abbatem Clarevallis illesum a vinculis cum omni-
 bus suis abire precepit. Cum autem festinarent ad propria redire, abbas infirmitate gravi
 pulsatus, morte preventus est. Sed tamen multo labore in Clarevallem delatus, congruo
 honore ibidem sepultus est.

1242. 18. Dum eius corpus sacratissimum in lavatorium a fratribus deportaretur et secundum morem
 in ordine consuetum lavaretur, subito magnum miraculum eorum oculis est ostensum. Divina enim pie-
 tas, que neminem vult perire sed ad agnitionem veritatis omnes venire, meritum sancti viri revelavit.
 Nam corpus lavantibus et in diversis partibus volentibus tanta claritas circa locum genitalium appa-
 ruit, ut facilius solis splendorem in rota sua radiantem intuerentur, quam huius sancti humilis fulgorem
 30 oculos carnales adhuc reverberantem possent sustinere. Nec apparuit in loco dicto aliquod vestigium
 genitalium, nisi sola planities plana, clara et munda, reverberans oculos intuentium claritate nimia. O af-
 fluentis misericordie viscera! O divine dignationis redundantia! O singularis glorie proconia, que servit
 humilis et devoti locanda merita dignum duxit revelare! Quid namque evidentius ex aula summi Dei
 potuit procederet, ipsam virginitatis insignia sincerissime custodisse, quam quod puritati sue interno
 35 externe sic splendor attestatur superne glorie? Apparet enim, eum fuisse virginem sanctum, immacula-
 tum et incorruptam mente et corpore. Nec hiis contenta pietas divina ipsa noctis hora, qua migravit a
 seculo vir beatus, apparuit eisdem recluso sancto et religioso, que ab antiquo sibi fuit familiaris et
 devota. Apparuit autem isto modo. Sancta illa anima circa medium noctis surrexerat orationibus in-
 sistens vacansque Deo, et sacra contemplatione experiebatur, quam dulcis est Dominus: et ecce subito
 40 circumfulsit eam lux immensa, qualem antea non fuerat experta, et cum illa luce vir Dominus Wilhel-
 mus cum tanto lumine circumfusus, ut oculos offenderet intuentis. Vestis qua erat indutus in tantum
 apparuit preciosa, diversis lapidibus preciosis ex omni parte adornata, ut nichil omnium divitiarum
 munditiam sibi dignae comparari. In capite etiam gestabat coronam auream ex lapide precioso
 decoratam. Cumque sancta illa femina tantam ipsius gloriam miraretur et de eius presentia nichilomi-
 45 nus copiosus letaretur, utpote quem nondum sciebat a carne solum — ab invicem enim distabant
 plus quam per centum miliaria; reclusa ista luxta Villare morabatur —, et adorsam tandem loqui, post
 longam admirationem dixit: Domine reverende, unde est hoc quod in tanta gloria modo vos video? Ita
 enim non consuevistis. Et sanctus respondit: Jam migravi a seculo, et ascendo percepturus immarcescibil-
 ilem glorie coronam. Illa autem pro dolore de decessu patris vix loqui valente, dum eius gloriam 60

a) I. quoque 2. b) gesta 1. c) discretus 1. d) deest 1. e) qui a ipso d. 2. f) antea 2a b; autem 2c.
 g) postmodum add. 2. h) et a. et p. des. 2a; atque a. sive p. 2b. c. i) capitulum 2. k) Romam 2. l) pauca
 dies 2. m) I. pater 2. n) Porsis 2c. o) quoque postmodum 2. p) abbatum Claresvallensium add. 2. q) s. q.
 m. in a. str. des. 2, ubi s. ibidem. r) Gu. 2c. s) lib. 2. t) et t. 2. u) s. v. 2. v) vinculisque absolutum
 e. a. d. 2. w) I. peremptoria et g. p. est morleque p. 2. x) d. est congruoque h. l. a. 2. y) sancti 2. z) deest 2b, 55
 ubi veritate hic scriptum. a) diversas partes 2. ed. b) deest 2b. c) prefato 1. 2. d) prerogativa 2. e) d. hoc
 modo revelari (deest 2c) 2. f) D. a. 2b. g) pr. signum 2. h) corresponderet 2. i) r. vir beatus s. 2b.
 k) a. tempore 2. l) fuerat 2c; fuerat 2b. m) et d. des. 2. n) a. sancta illa anima (a. l. 2b) hoc m. Circa m. a.
 s. reclusa ipse or. 2. o) deest 2. p) Del 2. q) offenderit 2b. r) pr. l. 2. s) preciosa 2b. t) illius 2.
 u) corpore 2. v) deest 2b. w) nam r. 2. x) deest 2. y) tamen 2b. z) e. incedere 2. a) l. e. g. 2. 60

1) Tronquol. 2) Marlagné. 3) Van-le-Duc. rick II. e domo Staufica, filia Philippus regis. 5) Haec
 4) Auctor erravit; non mater Frederici II. ducibus subire fidel sunt.
 Brabantiae cognatione iuncta erat; sed uxor Hein-

lumen aspiceret, in magnam admirationem versa, furas dixit: 'O domine, quid tibi volunt omnes isti lapides preciosi et corona aurea quam gestas?' Cui pater sanctus respondit: 'Filia, omnes isti lapides preciosi, quos in habitu meo ornamentum conspicis, persecutiones fuerunt, valde tribulationes et angustie, quas innocens a meis oblocutoribus sustulit et patientissime timore Dei toleravi, ipsas devotens et cordis in orationibus deferens superne maiestati; sunt etiam labores et dolores, in quibus nocte et die desudavi pro ecclesie defendenda libertate. Corona aurea, quam videtis a me gestari, ipsa est victoria martyrii, quam miseratio michi voluit pro duris observantis ordinis recomperare. Et hiis dictis, ab oculis videntis disparuit. O viri sancti inestimabilis gloria! O viri patientis imitabilis victoria! cui Christus vivere fuit et mori lucrum. Ipse mundi inquinamenta transiit; ipse in medio nationis prave et perverse floruit et fructum patientie protulit, ut vero sit beatus. Nobis ergo miseris, pater sancte, in hac valle lacrimarum et miserie derelictis succurre precibus, ut illic perveniamus quo nos precessisti, illud attingamus, quo bonum percipiamus, quod oculus non vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascendit, Trinitatem scilicet increatam, Patrem et Filium et Spiritum sanctum; ut Pater fontalem divinitatis bonitatem in nos transfundat, Filius eterne veritatis speculamina nobis ostendat, et Spiritus sanctus ignite dilectionis solamina accendat, et sic videamus unum Deum in sua nuda essentia relucentem!

19. Hic cum quadam vice in infirmitorio mense assisteret, oblatis sunt ei cibi valde delicati, ita ut ex aviditate eorum sanguis ex ore eius et naribus profunderet; attamen animo suo imperans abstulit.

20. Audivi etiam de lato venerabili patre, quod, dum quodam tempore missam esset celebraturus, minister eius, juvenis bone indolis et admodum religiosus et bonis exercitiis totaliter deditus, petiit a sancto patre, sacri dominici corporis communionem sibi dari. Vir autem Dei, paternarum institutionum emulato non modicus, petenti filio benignus respondit: 'Fili karissime, die dominico communicasti secundum ordinis consuetudinem; non est necesse modo vestra devotioni satisfacere, cum videatur ordinis institutis contraire; immo credo, te salubrius abstinere debere, quam patrum statuta preterire. Sed crede, et manduca saltem spiritualiter, licet non sacramentaliter. Ad hec verba patris filius devotus subiecit, Deo, cui abscondita cordis manifesta sunt, suam devotionem committens, non remurmurans, non recalcitrans, non impatiens repulse, sed sese humiliter custodiens infra limites perfecte et vere obedientie. O Deus infinite et vere incomprehensibilis misericordie, quam magna, immo quam maxima multitudo dulcedinis tue, quam abscondisti timentibus tui Abyssus tue suavitalis patri tuo absconsa fuit, quia tuus filiolus saginare ex adipe frumenti, vini et olei tui, precioso scilicet corpore et sanguine tuo, volebas! Aperi ergo thesaurum tuum, fontem aque vive, revela oculos servi tui, ut possit agnoscere liberalitatem clementie tue! Processit igitur pater venerabilis tanto devotius et sanctius, quanto illud mysterium sublimius et divinius attendebat ad sancta perficienda. Et ecce mirum et vere mirum, postquam ad communionem esset devenit, corpore Christi in tribus partibus fracto, una sanguinis intingitur, altera sumitur, sed tertia minime reperitur. Nam ab oculis patris disparuit, et in ore ministeri aut humilis et devoti, lacentis in oratione et puris medallie cordis deities participationi inhiantis, advolavit. Mira res et nostris temporibus inaudita! Cui pater sanctus, religionis emulato, corpus dominicum tradere noluit, huic Deus per se ipsum, non suo frustraretur desiderio, sese mirabiliter donavit. Sed quid? Vere mirantibus miranda procedunt. Pater enim semel divine celebrationis devotissime intentus, ex immunditia lecti subito aranea in eius calice sanguine Christi pleno est lapsa, non immerito horrorem generans in sumente et sui abhominacionem. Pater autem sanctus araneam malitiam non veritus, sed confidens perfecte in Domino, una cum sanguine ipsam sumpsit et sibi incorporavit. De quo pater sanctus non solum membrorum destitutionem, sed ipsius etiam mortis debitum exsolvere poterat, nisi Deus ad maiora verum solum custodisset. Et vere, sicut eius, siquis invicta constantia valida fuit, ita divine misericordie stillicidia et superne benignitatis fluentia profusus sensit. Nam cum istud factum ab eius memoria esset elapsum, circa anni revolutionem, quo sibi contigerat, cepit quaedam pustula in uno digitorum suorum apparere, in quo etiam quendam pruritum sensit quasi humorem mordicantem. Leniter ergo hunc tangens, pustula frangitur, et non sanice, ut sperabat, sed araneam, quam iam pridem sumpsisset, erupit integra et quasi nunquam facta de digito mirantis existit. O Deus mirabilis, qui semper in omnibus mirabilis

*) Sequitur in eod. 1: Incipit meditatio domini Willelmi quondam abbatis Villariensis. Audiens (ergo add. 2) et legens, ut Iohannes ait: 'Quod factum est in ipso vita erat'. Eadem eod. 2 infra ponunt.

a) decet 2^a. b) post add. 1. c) ornamenta 2. d) ab s. m. 2. e) ob d. timorem 2. f) dicitur 2. g) sed 2^a. h) vides 2. i) misericorditer add. 2. k) latuentis 2. l) decet 2^a. m) sibi add. 2. n) hinc 2^a.
 13 a) et in o. h. non a. 2. p) fontalis 2. q) in nobis add. 2. r) decet 1. s) Amen add. 2, ubi sequitur Epitaphium; hic — abstinent hoc loco decet (s. infra p. 204 n. o). t) hic etiam 2. u) d. quibus ita est affectus et a Deo temptatus 2. v) s. a. 2. w) s. et a. ipsius 2. x) ab eisdem add. 2. y) decet 2^a. z) ac 2. aa) sacrum 2^a.
 b) quo 2^a. c) iudicium 2^a. d) sic benignissimo 2. e) hinc a. 2. f) tus 2. g) s. a. 2. h) decet 1; v. et p. 2.
 20 a) inhiantis 1. 2. ed. b) sanice r. 2. c) s. idem venerandus esse quodam die (tempore 2^a) 2. d) et add. 2^a; existit et add. 2^a. e) errantia 2^a. f) p. sacre Chr. b. refero calice 1. o. 2. g) et e. 2. h) p. 2. dec. 2. i) accelerationem sibi conquirere 2. j) potiusset 2^a. k) meliore 2^a. l) et e. 2. m) perf. 2^a. n) istud add. 2. o) rurs 2. p) et q. 2. q) igitur hoc facta 2. r) aperiebatur 2. s) sanctus pater add. 2.

Rom. 11, 33. *Illascensibilis Bene exclamat apostolus: O altitudo ditiorum sapientie et scientie Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et inuestigabiles vię eius^a.*

20. Item excerptum est e^b supradicto libro, scilicet *Universale bonum^c*; *Sed quid nostro fere tempore sub quodam religiosissimo abbate in Villariensi monasterio Brabantie partibus contigit videamus; nescio tamen utrum ille fuerit vel alter. Maxima summa pecunie, librorum forte 1600, mortuus quidam usurario in Namurco, in dicto 5 monasterio est delata. Ex quo cum multe possessiones essent ante, quidam vir arte conscientie abbati monasterii sui objectus. Quod ubi^d comperit factum, dolens, et venditis oribus aliisque pecuniis rebusque mobilibus, pecuniam in Namurco remisit, ut apothecis singulis redderetur. Nemine autem assumens volens restitutionis negotium, pecunia illarum ad monasterium est delata. Pius ergo abbas reportantibus indignatus, iussit herate eam referri et in foro coram civibus et omni plebe deponi, dicens: Pecuniam qui vobis accipiat; meam esse venis, quam iniuste acquiritam non dubito. Quod ubi viderunt cives, edic- 10 tati non modicum in hoc facto, communi consilio per manus fidelium virorum pecuniam ipsam iniuriatam singulis redderunt. Monasterio autem Deus non multo post in decuplo plus restituit; et quod ante tenuissimum et fere mendicium fuisse probatur, modo elegans et multis copiis opulentum vidimus ampliatum. In monasterio ipso multos vidimus sanctos et plerumque qui spiritu prophetie et miraculis claruerunt.*

21. Epitaphium^e domini Wilhelmi quondam abbatis nostri:

*Pullulat insignis victoria virginitatis,
Wilhelmo signis post fata micante beatis,
Inquinet ut nulla corpus pollutio, sexus
In dubio flexus, stabili stat in inguine bulla.
Felix eunuchi pia consolatio, luci
Subtractus fragili, virtute resulget herili,
Sed nec martyrii penitus privatus honore,
Qui fuit exilii socius virtutis amore.*

22. Dominus Nicolaus^f, quondam prior in Clemares^g, homo devotus et vir sensatus, duodecimus^h abbas Villariensis, sed in morteⁱ primus, abbatizavit anno Domini 1236. Hic 25 compatiens nuditati conventus, providit eidem^j de maiori copia vestium, quam habere consueverat; et quante fuerit^k religionis, perpendi potest in versibus quos in extrema infirmitate sua fecisse fertur:

*Tu mors es, de qua scio quod non parcis^l et equa
Cunctos mole premis, equans extrema supremis.
Grate venis menti fesse, Christum sitiēti;
Sed reprobe menti gravis es, peiora timēti.
O michi cara, veni solvens a compede ceni^m,
Hanc animam mire fessam patiaris abire;
Sicque bonum verum cernet, fantasmate rerum
Liberata, non meritis, Domini sed munere mitis.
Largitor vite, tu nos concede frui te!
Contenti capi te, reliquis dicimus: 'abite'.
Namⁿ quid plus aperet, tibi qui totaliter heret?
Tecum quippe feret^o bona cuncta nec altera queret.
Fex carnis misere, cur me potes hic retinere,
Quem cupio tenere nec me perimittis habere?
In prelatura portatur sarcina dura,
Que vigili^p cura perturbat pectora pura.
Hanc qui sectatur miser est, quondam apothecatur,
Si quam possedit, dulcedine^q, paxque fecedit.
Sed subter sentes multorum vivere mentes
Delicias reputant et pravis optima mutant,
Tu, cui^r donatum sine cura vivere, gratum
Illud munus habe, nec cures culmina d'abe^s.*

a) sequitur in 2 loco supra p. 203, l. 17. typis datus; hic cum quadam vice — abstulit et post; sequitur meditatio eiusdem sic. (v. p. 203 n. 4). Item excerptum — claruerunt hoc loco deunt; in 2° in fine Gestorum adduntur; epitaphium tam supra positum. b) deest 1. c) ibi 1. d) Huius epitaphium est tale 3. e) Nijcholaus 3. f) a. d. 2. g) deest 2°; s. nomine ed. h) et 2. i) fuerat 1. — religiositate 2. j) parces 1. k) seri 1; seni 2°; sacch ed. l) Nura 2°. m) foret 2°. n) iugali 2°. o) dulcedinem 1° ed. p) qui 2°. q) dabo eod.; d'abo ed. t. a. abbatie. 33

1) II, 26. — Vide tom. I. Thes. Anecdotorum pag. 766. epistolam S. de Namurco ad H. Villariensem. MART.
2) Clairmarais (Clarus-Mariscus) prope Sanctum Andomarum.

Istud epitaphium^a fuit factum post mortem huius veri pastoris:
*Sancta domus phora, quia stendi tam venit hora!
 Mestitie tora laxa! Pro veste decora
 Pilibus absque mora vestire! Dei memor, ora!
 Crines ungue vora! Geme, complus^b stetibus-ora!
 Mortuus est legislator tuus et dominator
 Mitis, servator pacis, pietatis amator,
 Recti zelator, vitii prudens reseccator,
 Iustitie cultor et peccati pius ultor,
 Morum dictator, commissi multiplicator,
 Christi sectator, speculum gregis et speculator,
 Scriptis secundus^c, nulli sermone secundus,
 Sedulitate pater sola, per cetera frater,
 Pre cunctis humilis, multia carus^d, sibi vilis.
 Nil fieri monuit, quod non impleverit ante;
 Exemplo docuit melius quam voce tonante;
 Dilexit cunctos Christi baptismate sanctos;
 Nullum discernens, personam sumere spernens,
 Curans, qui mundi, non unde forent oriundi:
 Hec etenim pacis conservant federa firma,
 Nec dant fallacis inimici crescere scisma.
 Sed quia sub sine canitur laus omnis, honorem
 Pro meritis anime Deus addidit atque decorem.
 Ad libertatem surgens de pondere preli,
 Stupescit^e partem cum Christo, ferre fideli.
 De sexta feria veniens ad sabbata celi,
 Contempta Lta, datus est herere Rachei.
 Nunc convertamur ad eum, pare voce rogantes,
 Ut congaudentes iungi^f Christo mereamur.
 Currus et auriga monachorum, vive beatus,
 Et precibus leviga quos culpa pressit^g reatus!*

23. Circa^h idem temporis mansit in Brabantia femina valde religiosa, fide, caritate bonisque ope-
 ribus plena, multas habens a Christo consolationes et plurimas revelationes. In huius presentia dum
 monachusⁱ quidam de Villari, et ipse bone vite, in quadam villa missam celebraret^j, in ipso introitu
 35 ad altare, dum peccata sua confiteretur, cepit corpus eius^k lucidari, et sacre vestes, quibus indutus erat,
 mire candore decorari; cumque hostiam^l exaltaret, vidit^m duos angelos mire pulchritudinis utpote filios
 lucis et hinc inde assistere, brachiaⁿ sustentare, et eum hostiam^o deponere, manicas utriusque manus,
 ne quid eius^p tangeret, valde decenter constringere; qui etiam inclinato capite, elevata^q manibus, cum
 summa reverentia^r depositam adoraverunt. Missa vero completa, cum monachus sacra deponeret vesti-
 40 menta, illa cepit ad se reverti, et celebrantis corpus sensim in oculis eius apertari, ita ut^s tunc primum
 solitam in eo formam agnosceret, cum post orationes salutationis gratia ad ipsam rediret.

Fuit^t in Nivelles quodam virgo nomine Diadela^u non minoris gratie neque^v inferioris glorie tam
 vite sanctitate quam fame celebritate. Hec cum tempore quodam in nocte natalis Domini esset in ora-
 tione^w, speciosus forma pre filijs hominum homo Christus Iesus, nocte eadem de virgine ausus, quasi
 45 sponsus denovo procedens de thalamo suo, eidem religiose virgini non solum ad videndum, sed etiam ad
 tangendum se prebuit. Quem cum inter amplexus dulciter deoscularetur, in hoc verba erupit: Non
 potero ad plenum locundari, neque cor meum tua dulcissima visione perfecte satiare, nisi ille^x amicus
 meus^y — monachus octans de Villari, cuius in^z superiori capitulo mentio habita est — te tali modo
 50 passus moveatur. Mira dicturus sum! Eadem hora Diadela cum puero pueri virtute in Villarium mira-

^a In eod. 2 secundo libro haec inseruntur: Erat monachus quidam in monasterio Villariensi, cuius
 nomen et causa supprimitur, devotus valde, de quo talia referuntur fide digna. Circa annum
 Domini 1240, mansit in Brabantia etc.

^b e. tandem l. p. m. h. v. p. factum? ^c eoniple? ^d facundus 2^a. ^e clarus 2. ^f suscepti 2. ^g Chr.
 35 l. 2. ^h pr. e. 2. ⁱ Circa — impenderunt des hoc loco 2; Circa — in heret Gestis Sanctorum c. 13. exhibend;
 cf. n. 2; locus Caesari in suo chronico legitur. ^j d. prememoratus m. et l. b. ac laudabilis v. 2. ^k decet l.
 l. quum 2. ^l h. consecratam 2. ^m v. illa 2. ⁿ et b. eius 2. ^o h. sacrum 2. ^p et a. 2. ^q que
 add. 2. ^r decet 2^a. ^s quod 2^a. ^t v. ad tempore 2^a. ^u Diadela ed. ^v nec 2. ed. ^w se conhibet
 sibi devotione secus add. 2. ^x procrup 2. ^y decet 2. ^z e. superius m. 2. ^{aa} Quem l. n. 2.

biliter transiit, iuxta altare, se reperit, ubi idem monachus missam de nocte in memoriam dominice
nativitatis celebravit. Et tunc prior eiusdem cenobii, ubi devota virgo faciem suam sacerdoti exhibens
et virginis filium manibus eius offerens, in multam admirationem atque indicibilem cordis sublationem
illum convertit. Monachus vero scire plenius causam et modum visionis volens, post dies paucos, petita
ab abbate licentia, ad feminam venit; et antequam ei quidquam loqueretur, subridens dixit: 'Ego cau-
sam adventus vestri novi, et rectavi et omnia que dicta sunt. Illo plurimum stupens de gratia Dei.
Nec mirum, si occulta vobis Chast et spiritus prophete pollet, que veri David amplexibus fugiter inheret.

24. Item ex libro Cesarii: In domo quaedam ordinis nostri que Villatum dicitur hospitibus et egenis
multa bona exhibita sunt et cotidie exhibentur. Quodam autem anno, cum essent in eadem provincia tempora cara, fra-
tres eiusdem provincie summam annonae suo lasantes et, sicut mos est humane infirmitati, defectum timentes, ex diabolica,
ut patuit, temptatione subsidium, quod satis pauperibus largiter impendere consueverant, usque ad messem differre consilium
sunt. Eadem nocte piceba, que erat ultra claustrum, arripit, et per diversas se difundens officinas, gratior illas dampni-
ficavit; quod fratres, utpote viri iusti et timorati, peccatis suis et maxime conceptis in pauperes araritis deputantes, mutato
consilio, sicut ante ista beneficia soliti impenderant.

25. Cum autem hic reverendus pater viam universe carnis esset ingressus, et expec-
taretur adventus domini Clarevallis pro creando abbate, supervenit festivitas gloriose vir-
ginis Marie, et cum decantaretur vespertina sinaxis a monachis, et iubilarent in laudibus
matris Dei, quidam conversus nomine Iacobus, illuminatus spiritu prophetie, predicat¹ sup-
priorum, scilicet² nonnum Arnulphum de Lovanio, sublimandum in abbatem, qui auxilio
sancte virginis ab abbate Wilhelmo receptus fuit in castro Lovaniensi. Hic est de quo
superius³ mentionem⁴ fecimus. Superveniente⁵ domino Clarevallis, superior in abbatem 13.
electus est⁶ iuxta verba⁷ fratris⁸ anno Domini 1240, et ab illa die et deinceps vocatus
est conversus⁹ ille Iacobus propheta.

26. Cum autem hic vir¹ vere simplex et vere rectus et² recedens a malo curam domus
acceptasset, tanto fiducialius de pietate Dei et beate virginis confidit, quanto humiliter de³
sua simplicitate et insufficientia diffidit. Nam⁴ quemadmodum alios precebat officio
dignitatis, ita etiam precebat religionis⁵ exemplo. Unde omnia bona et sancta verbo
predicationis frequenter⁶ ostendit, sed tamen⁷ amplius facto. Cum aliquando capitulum
intraret et audisset illa regule⁸: *Sciatque abbas culpe pastoris incumbere, quicquid in omnibus
paterfamilias utilitatis minus poterit invenire*; et illud: *Sciatque de omnibus iudiciis suis Deo
equissimo iudici se redditurum⁹ rationem, addito¹⁰ et sue anime*; qualiter expaverit et quo-
modo cor suum formidaverit super huiusmodi verbis, non est meum dicere. Cumque ceteris
floreret virtutibus, gratia tamen mansuetudinis ita decoratus erat, ut in habitu, in incessu,
in vultu, in¹¹ locutione ipsius nil aliud nisi sancte humilitatis, quam¹² altius in corde ipsius
radicaverat, indicia reniterent¹³. Et licet tante fuerit clementie, tamen, cum necessitas ur-
geret, peccata delinquentium radicitus, prout potuit, amputavit, nec ea metu persecutionis
vel appetitu favoris dissimulare scivit. Denique universe fere domus administratione
in temporalibus celsissimis ausis¹⁴ et conversis commissa, ipse soli Deo vacare salutique anima-
rum intendere et non eam parvipendere proposuit. Hic aliquotiens¹⁵ in auditorio solus in
silentio, demisso¹⁶ in terram vultu, sedebat, ut, si quis de iunioribus vel¹⁷ infirmioribus fra-
tribus multitudine temptationum percussus seu quavis molestia gravatus¹⁸, liberam ad eum
eundi facultatem haberet. Quem etiam continuo secundum datam sibi gratiam salutaribus
monitis et dulcissimis edificationum colloquiis¹⁹ ad agonis pro Christo suscepti tolerantiam
roborabat. Non enim hic mitis pastor sua pertinacia perturbabat conventum sibi commis-
sum; nec quasi libera²⁰ utens potestate disponebat aliqua iniuste; sed cum consilio et ob-
servatione regule omnia faciebat, illud sancti Bernardi²¹ dictum memoriter²² tenens; *Non
enim super constitutiones patrum constituitur qui in abbatem eligitur, sed super transgres-
siones fratrum*; et illud: *Neque enim super²³ regulam est abbas, cui semel et ipse spontanea
professione se commisit*. Ipse vero legens et relegens librum²⁴ de voto et de²⁵ dispensatione,
secundum formam ibi traditam cum subiectis dispensabat.

27. Preterea amabatur iste devotus abbas a religiosis, a secularibus; et principes

a) Existens 2. b) presalam virginem 2. c) Quo p. ille q. 2. d) promissa 2. e) deest 2a. f) pro-
dixit 2. g) Villariensem add. 2; a. in a. videlicet n. A. d. l. 2b. h) videlicet 2. — nominatum 2a. i) beate 2.
h) f. m. 2. l) s. igitur 2b. m) deest 2b. n) verbum 2b. o) predicat add. 2. p) frater corr. conversus 1;
frater ille 2. q) deest 2a. r) ac 2a. s) Qui 2. t) s. r. 2. u) deest 2b. v) esse add. 2a. w) addita 1) ed. 25
x) et in 2. y) quo — radicata erat 2. z) remitterent 2. a) deest 2b. b) quotiens 1. ed. c) dim. 2. d) et 2.
e) fuisse add. 2. f) eloq. 2b. g) libere 2a. h) m. c. dea. 2b. i) supra 2b. k) deest 2b. l) deest 2. ed.

1) Dial. IV, 60. 2) c. 14. 3) Reg. s. Born. c. 2. MART. 4) S. Bern. de precepto et disp. MART.

venerabantur eum, et^a precipue dux Brabantie Henricus^b mirabili circa eum et conventum afficiebatur amore. Unde cum aliquotiens consilii causa maiores terre sue convocasset, vocatus est hic^c homo Dei. Cum autem vidissent^d proceres advenisse^e eum, dicebant, clavam consilii in eum^f dependere. Cum^g autem salutatus et cum digno honore susceptus esset^h hic verus pastor a domino duce, inquit ab eo, quare eumⁱ venire fecit coram presentia sua, in qua tot et tam ardua negotia^j erant terminanda: 'cum vobis^k constet, me fore hominem simplicem et terfenorum negotiorum inexpertum^l'. Et dux^m ad eum: 'Carissime pater, idcirco vos vocavi et digno honore vos recepi, ut proceres et iudices mei videant, quanto amore vos et conventum vestrum diligam, et ut vos et vestra non molestantⁿ, sed potius foveant et defendant. Tu tantum^o esto abbas intus in hiis que ad honorem Dei et ad salutem animarum spectant, et ego foris ero abbas in omnibus que ad utilitatem domus vestre spectant, possessiones vestras tulando et omnem etiam qui maligna voluntate vos quolibet modo inquietare^p presumpserit condigne animadversionis ultione^q feriendo'. Fecit utique sicut dixit. Nam cum quidam conversus noster transiret coram taberna una et dene-
 15 gasset^r bibentibus hummos dare, maior inter eos exiliens equum detinuit. Quod cum audisset dominus dux, suspendi eum fecit. Insuper nobiles et potentes iniuriantes^s conventui nostro^t compulsi intrare capitulum nostrum et satisfacere nobis more consueto. Quorum nomina non ponimus, ne audiant posteri eorum et retribuunt nobis. Cum quodam tempore veniret^u in Villari, et conventus iocundaretur in adventu tanti hospitis, familia sua rogavit
 20 eum intrare templum et videre reliquias sanctorum. Ipse vero respondens dixit^v: 'Sufficit michi videre ossa fratrum domus qui in Monte^w sepulti sunt; ibi^x latent reliquie michi multum care'. Consuevit etiam recipere hic nobilis princeps singulis annis tunicam unam de panno Villariensi, qua armatus non timuit procedere ad tirocinia, ad^y hastiludia et ad similia, dicens, nil sibi posse obesse, quamdiu esset munitus tunica Villariensium^z. Cum autem
 25 hic inclitus baro non haberet heredem masculini generis, votum vovit Domino, si^{aa} daret sibi inaream, construeret cenobium; et^{ab} exaudivit eum et dedit ei filium; et sic facta est^{ac} Vallis-ducis^{ad}; et non longo post tempore^{ae} fundata est abbatia de Helmont^{af} ab imperatrice^{ag}, sorore dicti principis. Cum autem appropinquasset hora mortis eius, post perceptionem
 30 viatici et extreme unctionis fidei fit ei mentio, ubi sepeliri velit^{ah}. Et ille: 'In cenobio^{ai} Villariensi, quod pre ceteris plus dilexi et honoravi, humari volo et me precibus conventus ac^{aj} karissimi abbatis domni Arnulphi commendo^{ak}'. Et post hec expiravit. Cum autem^{al} peractis obsequiis in Lovanio efferretur et appropinquaret monasterio, conventus processionaliter longe occurrat^{am}. Ut autem visus est a nobis locus in quo deferebatur, commota

a) sed 2. b) Heinr. 2^a. — 2^a hulus nominis add. 2. c) et h. 2. d) viderent 2. e) e. s. 2^a. f) ipso 2^a.
 35 g) Cumque 2. — autem deest 2^a. h) deest 2^a. i) ipsum 2. j) negotianda 2^a. — t. s. 2. k) sibi constaret, cum
 (sicut h. 2. m) Inexpertem 2^a. — n) dixit add. 2^a. o) molestant 2^a. p) tamen 1^a ed. q) pr. l. 2^a. r) ultionis 2^a.
 s) denegaret 2. t) iniuriantes 2^a. u) deest 2. ed. v) idem dux add. 2. w) ait 2^a. — Sufficeret 2^a. x) enim add. 2.
 y) deest 2^a. z) quod al. d. s. m. e. 2. aa) Qui e. s. dans illi 2. ab) domus add. 2^a. ac) postea add. ed. 1^a d) vellet 2.
 ae) loquit add. 2^a. af) et 2^a. ag) me e. ed. 1^a h) Cumque p. 2. ai) fidem add. 2.

40 1) 'La montagne sainte' prope ecclesiam; Wauters p. 26. 2) Hic similem historiolum codex praebebat
 Bruxellensis Nr. 4439—70, olim Villariensis, a. 1320. exaratus, quam imprimi fecit Keiffenberg, 'Annuaire III (1942), p. 132. Quamvis annus 1250, hic indicetur,
 45 Henr Henricus II, dux intelligi videtur. Cum autem
 olim monasterium Villariense dicitur et omnibus bonis abundaret et fama virtutum eius undique personaret,
 dominus Henricus dux Brabantie miris circa locum et incolis eius afficiebatur amore. Unde fra-
 50 quenter orationibus conventus se commendabat. Audiente postea, quod in sancta die paraschotes persona
 loci illius ob memoriam dominice passionis corpora sua gratissimis disciplinis castigarent. Quod an ita
 esset ut audire experiret volens, ipso anno, qui fuit
 55 1250, ab incarnatione Domini, predicta die cum de-
 centis comitatu affuit, et adlocans fratrem quemdam, rogat se deduci et abscondi circa locum ubi fratres
 eo die debebant accipere disciplinas. Cumque nemine

sciens in loco illo latitaret, ecce fratres more solito
 illuc venientes et cingulo (singulo c.) tenuis se denudantes, exponunt dorsa sua verberibus. Cumque aliqui
 eorum per unamquamque horam diei et ultra quater centi essent usque ad sanguinis effusionem,
 passionis Iesu Christi memores, rogant, verbera verberibus adici. Cumque reinduti essent, percussores
 eorum pari modo denudantes se, gratissime se disciplinari postularunt. Quod ut vidit dominus dux,
 vehementer expavit, et a latibulo progrediens et a suis interrogatus unde veniret; de torneamento durissimo,
 scilicet de loco ubi fratres disciplinas acciperant, se venire, respondit. Quod audientes satellites eius,
 valde edificati sunt. Nec mora, ipsa hora conventus sineam quandam in Lovanio ad pueritiam dedit ad honorem Dei, qui est benedictus in secula,
 amen! 3) a. 1232. fundatum. 4) sive Binderen in Hollandia. 5) Maria, uxor Ottonis IV.

sunt viscera nostra, et erumpebant lacrimae, et non poteramus nos continere super patrono nostro, qui nos defendebat, qui sua potentia nostros emulos impugnabat, qui suis exuviis nos honorabat. Preces, psalteria, missas et alla pia obsequia pro eo a nobis facta quis enarrabit? Ipse ea novit, qui velle et posse nobis tribuit, qui est Deus benedictus in secula.

28. Cum dominus Clarevallensis fundaret domum Parisius pro studio ordinando, rogavit hunc patrem nostrum unam summam pecunie in subsidium. Dominus admirans hanc novitatem obstupuit. Sciebat namque ordinem in magna simplicitate fundatum laudabiliter perseverasse usque ad tempus illud in sua humilitate et puritate et mirabiliter profecisse in spiritualibus et in temporalibus, nec hactenus consuetudinis fuisse, quod monachi, omissa exercitio claustrali, quod potissime convenit voto professionis eorum, operam dare studio litterarum, juxta illud beati Bernardi: *Non est opus monachi docere, sed lugere*. Timens etiam, ne personae ordinis causa studii plus insolerescent et superbirent, quam antea fecerant, juxta illud Pauli: *Scientia inflat*, constanter dixit, se nil daturum. Quod verbum dominus Clarevallensis egre tulit. Utrum hic vir Dei verum senserit, et an tanta sit humilitas et religio in ordine, quanta fuerat ante ordinationem studiorum, iudicet generatio ventura.

29. Hic decem annis prefuit, curiam de Brueria plantans. Iste recepit ducentas libras de domino Heinrico duce Brabantie ad emendandum redditus, ita quod missam unam de sancta Maria in domo cotidie haberet, et quod, eo mortuo, missa illa converteretur in missam pro defunctis, dicenda ante altare evangelistarum, ubi sepultus est, uti continetur in litteris confectis super hoc. Huic commissa est paternitas in Helmont anno Domini 1246.

30. Denique cum hic bonus paterfamilias strenue decem annis rexisset cenobium suum, amicam ei paupertatis, humilitatis et subiectionis materiam sibi dolebat esse subtractam, et amplius tolerare non valens, pro speciosa sancte quietis et contemplationis Rachele lippientem Liam, id est secularium negotiorum inquietos tumultus, supponi sibi, invitavit vicinis abbatibus, et renitente conventu, sarcinam cure pastoralis deposuit. Qua deposita, serena facie, tranquilla mente e vestigio templum intrans, missam celebravit. Cum autem Clarevallenses tantam perpenderent in eo esse cordis constantiam, percutientes pectora sua, dixerunt: *Eamus hinc, sanctum absolvimus virum*. Cumque absolutus esset, tamquam a gravi sompno evigilans, ad novum agonem se ipsum extendere cepit. Tamquam preterita conversatio nullius momenti fuisset; ut quodammodo videretur dicere cum propheta: *Nunc cepi*. Cum autem desisset abbatizare, adeptus est scriptorium, quod est in auditorio prioris; et cum ad omnes horas semper chorum intraret, ad laborem conventus, qui parvus erat, non exibat, sed in scriptorio continue laborabat aut legendo aut orando aut meditando aut scribendo aut confessiones audiendo, ita quod nunquam ibidem obdormisse fertur. Fertur etiam summam Raymundi metricae fecisse, quae est in libro qui intitulatur *Excerptum Speculi caritatis*. Pro labore, quem in regimine pertulit, duplicia possidere desiderans, et portionem suam in terra viventium cum propheta constituens, hic modico pro aliis contentus est advantage, emina vini cotidie. Conventus infirmitorium non secundum appetitum huius sensualitatis, sed secundum regule indulgentiam frequentabat. Si quando monasterium exibat, assumpto socio, reclusoria et animas sanctas visitabat, et cum interrogatus fuisset, an gravaretur de resignatione officii, dicebat, quod non, nisi quando mortui deferebantur sepeliendi in Monte, quia tunc non utebatur baculo ut prius. Sepultusque est immediate iuxta mediam fenestram capituli, plantataque est vinea super eum, ne processu temporis

a) quia 2°. b) sique 2. c) Porro pr. 2. d) decet 2°. e) n. mittere 2. f) D. igitur Arnulphus 2°. igitur d. 45 Arnulphus 2°. g) decet 2°. h) darent 2° ad. i) sancti 2. l) enim 2. m) beati add. 2. n) sece 2°. o) modo add. 2. p) Hic — plantans des. 2, v. n. v. q) emendans 2°. emenditum 2°. r) n. m. 2. — de s. M. des. 2°. s) m. defunctorum 2. t) dicendaque foret ante a. 2. u) ut 2. v) s. h. e. 2, qui pergunt: Hic plantavit curiam de Brueria et h. w) ac. iv. 2. x) e. eius 2. y) Et f. 2°. z) e. pr. des. 2. a) pr. al. des. 2°. b) scilicet add. 2. c) e. contentus, lat. ed. {†} d) Tandem hic quoque sepultus a. 2. e) decet 2°. f) fors add. 2. 50

l) Hoc estatum est potius Hieronymi ad Vigilantium scribentis in haec verba: *Monachus non docentis sed plangentis officium habet, qui vel se vel mundum lugeat*. MART. 2) Scriptoria in ordine Cisterciensi erant loca scribendis libris deputata seu cellulae scribentibus assignatae et ab invicem separatae, ut ita

distincti scribentes violandi silentii ansam non haberent. Huiusmodi scriptoria hactenus videntur Cistercii et Clarevallii. MART. 3) Raymundi de Pennaforti Summa poenitentiae. — Hymni Arnulphi exstant in cod. Bruxellensi 4459-70; v. Keiffenberg, 'Annuaire' III 55 (1842), p. 131.

effoderetur. Cum autem quidam visitator dixisset, hunc virum fuisse simplicem, responsum est ei⁴, melius preesse simplicem et bonum quam callidum et malitiosum. Et⁵ viginti annis post eius cessionem domus magis defecit quam profecit.

CONTINUATIO PRIMA.

1. Dominus Walterius de Geldonia², cantor egregius, 14. abbas Villariensis, abbatizavit anno Domini 1250, plantare incipiens curiam de Traywinquele⁴. Hic septimo anno regiminis sui visitans in Watirbrane³, ibidem mortuus est, et inde relatus, in capitulo nostro humatus est. Iste domum suam bonis et honestis personis decoravit. Secundo anno regiminis sui, in festivitate sancti Mauricii, que est 10. Kal. Octobris, sexta feria, hora circa Sept. 22. meridiem qua Salvator in cruce pependit, erecta est crux magna conversorum, in qua huiusmodi reliquie continentur. Videlicet circa caput Crucifixi continetur de sanguine Domini, qui in altari transubstantiatur in sanguinem. Hic sanguis continetur ex una parte, scilicet posteriori ipsius capitis; ex altera vero parte, scilicet anteriori, continetur de ligno Domini⁷ verissimo et probatissimo, quod probatum erat a sacrista, antequam imponeretur in presentia duarum⁸ personarum hoc modo. Cum sacrista illud¹ misisset in clypha⁶ aqua pleno, mox descendit ad fundum, quasi esset lapis, ita ut omnes qui viderunt mirarentur; et per hoc creditur esse de vero ligno sancte crucis. In brachio etiam superiori continentur hec¹ quattuor reliquie, scilicet de veste beate Marie virginis et de cathedra eius et de sepulcro eiusdem et de mensa Domini. In dextro brachio sive latere continetur de lintheo quo Dominus in cena pedes discipulorum suorum tergebat. In sinistro brachio sive latere continetur de sancto Nicolao eximio confessore et⁹ pontifice. Sub pedibus Crucifixi continetur de sepulcro domini nostri Iesu Christi, cui est honor et imperium in secula seculorum, amen.

2. Dominus Nicolaus de Harmut⁴, quondam canonicus regularis Valencenis¹ in ecclesia sancti Iohannis, ad ordinem veniens cum domino Gerardo² de Harmut³, concanonico suo, postea officium prioris et magistri conversorum et⁴ novitiorum administrante in domo hac, factus est abbas Villariensis⁵ 15. anno⁶ Domini 1258, et ipso anno mortuus est et⁷ in capitulo nostro sepultus.

3. Dominus Iohannes de Sangery⁴, abbas Villariensis 16, abbatizavit anno Domini 1259, plantare incipiens curiam de Stalwiec⁷ in Hollandia. Hic quinto⁸ anno regiminis sui mortuus, in capitulo nostro sepultus est.

4. Dominus Bernardus de Monte-santi-Wiberti⁴, homo corpulentus et litteratus valde, abbatizavit anno Domini 1264. Anno 3. regiminis sui elevata est inter sextam et nonam in die inventionis sancti Stephani crux ferrea argenteo cooperta super pinnaculum frontis ecclesie nostre occidentalis, in qua huiusmodi continentur reliquie: In ferro scilicet concavo sito in medio circuli, quo crucis eiusdem brachia coniunguntur, videlicet⁷ de ligno crucis Domini et de lancea eiusdem, de vestimentis et de⁸ sepulcro beate⁹ Marie virginis, de¹⁰ vestimentis trium regum Colonensium, de sancto Matheo apostolo, de sancto Bartholomeo apostolo, de sancto Marco evangelista, de sancto Laurentio martire, de sancto Mauritio martire, de pulvere corporis sancti Bernardi abbatis, de sancta Margareta virgine et martire, de sancta Gertrude virgine, de virginibus¹¹ 11 milibus. Iste eodem anno absolutus, paulo post factus¹² abbas in Grandi-prato, et huc veniens pro quibusdam¹³ negotiis, morte preventus, in capitulo [nostro¹⁴] reconditus est.

5. Dominus Almericus⁴, monachus Funiacensis, 18. abbas Villariensis, a domino Clarevallis nobis datus, abbatizavit anno Domini 1268. Secundo⁵ anno regiminis sui posita sunt⁶ retro cancellum maioris altaris corpora⁷ Abundi [de⁸ Hoyo] et fratris Arnulphi Cornebout⁹ [de¹⁰ Bruxella] conversi, et quedam alia. Hic tertio anno regiminis sui absolutus est.

45 a) deest 2. ed. b) ravera add. 2. c) Geldovia 2^a. d) Traywin(ue?)quele 1; Traywinlele 2. e) Watebrane ed.; Wouterbrachen 2. f) qui transubstantiatur (-batur 2^a) in altari. Qui quidem s. 2. g) crucis dominice 2. h) duorum 1. i) deest 1. Cum enim s. m. l. 2. k) clyphum s. plenum 2. l) hec 2^a; v. q. 2. m) ac 2^a. n) r. in s. s. 1. Valencenis 2. o) Gher. 2^a. p) Harmut 2^a. q) atque 2^a. r) deest 2. s) et eodem anno, qui fuit tunc annus 1258, m. 2. t) ac 2. ed. u) Sangery 2. v) Stalwiec 2; Stalwiel ed. w) s. r. s. q. 2. x) Guib. 2. y) erat 2. 50 a) deest 2^a. b) beatissima 2^a. c) et de 2. d) sanctis v. 2. e) f. est 2. f) quibus 2^a. g) deest 1. g) Amelr. 2. h) A. s. reg. 2. i) est 2^a. k) sanctissimorum fratrum Ab. de H. monachi et 2. l) hec dec. 1. m) Cornebot 1; de Br. conversi 2.

1) Haec et fortasse etiam antea quaedam post addita videntur; cf. praef. p. 193. 2) Iodoigns. 3) Wautier-Braine. 4) Harmont. 5) Sangery. 6) Mont-Saint-Guibert.

Abbatizavit autem in domo Trium-fontium¹ et in domo Ringii². Hic confessor egregius et discretus fecit fieri scriptorium, quod est retro altare sancte Katherine³.

6. Dominus Arnulphus de Gestelo⁴, 19. abbas Villariensis, abbatizavit anno Domini 1271, plantare incipiens curiam de Magrait⁵. Qui dum adhuc iuvenis⁶ esset, ad studendum Parisius mitti⁷ noluit, magis inhians caritati edificanti quam scientie inflanti, imitans exemplum sancti Benedicti, qui scolis obmissis se totum contulit religioni. Et cum⁸ in religione proficeret, et fama virtutum eius ubique crebresceret, monachi Loci⁹-sancti-Bernardi in abbatem eum sibi prefecerunt. Et regimine ibi¹⁰ suscepto, studuit modis omnibus¹¹ dare¹² voci suae vocem virtutis, id est quod ore dicebat opere non destruere. Cumque ibidem pondus sollicitudinis susceptum devote administraret, in abbatem Villariensem electus est¹³, 10. Quò audito, insufficientem se ad regimen tante domus reputans, nec magna nec mirabilibus supra se intendere volens, electioni consentire noluit. Et quia ad maternam domum ascendere noluit, secundum ius ordinis prelationem et in matre et in filia amisit, et factus prior in domo in qua abbatizavit, conventum sua presentia laudabiliter informabat¹⁴. Sed non est sapientia contra Dominum. Item¹⁵ Villarienses patre orbati, Spiritu¹⁶ sancto afflati, secundo hunc in abbatem assumunt. Et¹⁷ ipse durum sibi reputans¹⁸ contra stimulum calcitrare et¹⁹ Dei ordinationi resistere, tandem consensit, in Dei adiutorio confidens et ita sibi expedire credens.

7. Hic invenit domum multis debitis et pluribus pensionibus obligatam, ita quod conventus primo anno regiminis sui ip²⁰ refectorio numquam gustaret vinum. At ipse²¹ de mi-
nori non multum cautus substantia, meminit scriptum²²: *Primum querite regnum Dei et iusticiam eius, et omnia adicientur vobis.* Et animabus intendens quas suscepit regendas, monachos in curiis demorantes ad claustrum revocavit, secundum quod diffinitum est in antiquis usibus: *Monacho²³, cui ex regula claustrum proprie debet esse habitatio, licet quidem ad grangias, quotiens mittitur, ire, sed non diutius morari.* Insuper dicebat, quod monachorum²⁴ officium est orare, legere, psallere, meditari, tractare carnes agni immaculati et²⁵ incontaminati Iesu Christi et ab actibus seculi se facere alienos; nec eorum professioni competere vacare rurali operi, litigiis, placitis²⁶, sompno, loquacitati, discursui, gula illecebris, et pre-

²⁷) 2 addu quod sequitur ex 2° descriptione: Hic sequitur titulus mausolei tripartiti existentis retro cancellum ecclesie nostre, contra orientem, sub fenestra media.

Hic jacet Abundus Hoyegsis, crimine mundus.

Ecce latent fossa Cornebout fratris Ar, ossa.

Clauderis hic cista, Godefrido beate sacrista.

Qui victa nescit Bonifacius hic requiescit.

Hic de Nyvella Morkleia jacet domicella.

Calcans mundalia²⁸ de Cornethon Iuliana.

Sis sancti Syri memor Helwigen sepeliri.

De Gravelo jacet hic dulcis et honesta Maria;

Rachel non Lya proprie fuit ista Maria.

Hic jacet Henricus monachus de Geest, inimicus

Mundi, cui clericus quondam fuerat sat amicus.

De Dongheberto²⁹ jacet istic nomine eorto

Guilhelmus dictus monachus, vita benedictus.

Hil mundo corde vixerunt, et sine sorde

Vite forma dati nobis, sunt hic tumulati,

Moribus bonos sequere, si Christum queris habere;

Sis mundus, si vis celestis vivere civis.

Est sapiens mundum fugiens, celestia querens,

Insapiens mundum sitiens, labentibus herens;

Ut sapias nec desipias, nil appete vatum,

Divicias sed despicias, cor sit tibi sanum!

a) virginis add. 2. b) Ghestelo 2; Pestelo ed. c) Magreiyt 2. d) vivens 2^a. e) n. m. 2^a. f) decet 2^a.
g) decet 1. h) ibidem 2. i) o. m. 2. j) v. a. d. 1. k) decet 2^a. l) informavit 2. m) iterum enim 2.
o) et Sp. 2. p) At 2^a. q) s. esse r. 2. r) de 2. s) n. in r. 2. t) ille 2. u) esse in evangelio add. 2.
v) monachus 1. ed. w) et 1. dec. 4^a. x) decet 2^a; pl. 1. 2^a. y) mundatio e. z) Donghebertus e.

1) Trois-Fontaines. 2) Fortasse Rigny (Regna- teate Almericus abbatiam quandam Sancti Martini cum), dioc. Altisiodorensis, vel Regna-vallis, dioc. (S. Martin d'Aurion) accepit. -- Remigii legit Wautullensis. -- Voss l. 1. p. 151 n. 9, locum affert, quo ters p. 34.

cipue ubi exteriora per conversos vel per fideles laicos expediri possunt. Porro Spiritus veritatis, qui hec cordi eius inspiravit, non eum^a sefellit; sed adiutorio Dei et industria conversorum relevata est^b a debitis et aucta divitiis et edificiis bona, scilicet domo cervisie^c et domo Pelli-paria^d et fabrica in Boveria^e; munivit etiam muris curias nostras Sart-Resebarbe^f, Enmeylemont^g, Chenoit^h, Cessartⁱ. Fratres in grangiis visitans et^j exempla sobrietatis eis relinquere volens, refectorium cum eis intravit, inventis ibidem contentus, et in monasterio existens in victu et vestitu se suo conventui assimilavit^k. Cum officiales ad eum venirent et peterent ab eo, ut moris est, pro administratione sibi commissa licentiam dandi et^l accipiendi, respondit, dicens^m eis: 'Scitote, fratres, me ipsum, in quo potissimeⁿ dependet dispensatio rerum temporalium, non posse conferre panem unum nisi pro utilitate monasterii vel pro indigentia pauperum, quorum bona sunt'. Preterea affirmabat iste fidelis dispensator, quod tempore prelationis sue numquam exivit monasterium nisi pro negotiis ordinis aut domus sue, patrimonium Crucifixi^o inutiliter expendere formidans. Humilitatem ambulans vel equitans intuentibus demonstrabat. Cum ad visitandum pergeret, converso et monacho^p notario contentus et duobus cursoribus, nullum visitatis^q intulit gravamen. Et^r pro sua humilitate amabatur a domino duce et a populo terre et a suis subiectis, et precipue a conversis. Auxit enim^s eis numerum vestimentorum, nuditati eorum compatiens et multos ad conversionem recipiens^t. Dicebat^u, quod non licebat ei laicum operarium ut^v vere penitentem ad conversionem venientem repellere, affirmans ordinem ad hoc fundatum, ut^w tam litterati quam illitterati peccatis et vitis irretiti et^x dyabolo subiecti, et ut^y, qui animarum sanguinem sepe fuderant, in eo^z dignos penitentie fructus facerent et^{aa} ad eum tamquam civitatem^{ab} refugii convolarent^{ac}. Cum autem hic devotus pater vigiliis interesset et chorum fratrum^{ad} ad excitandum eos intraret^{ae}, lumine lampadis purgato a se tunc vel a fratribus prevenientibus eum, si plures ibidem invenisset, eorum devotioni congaudebat.

8. Referuntur^{af} fuisse in Villari centum monachi et trecenti conversi. Prior tunc erat nonnus Arnoldus Naset, qui abbatizaverat in Valle-Dei^{ag}; et etiam antea quidam de nostris Reynerus^{ah} nomine. Abbatizavit tunc in Grandi-prato nonnus Iohannes de Gentines, quondam officium prioris et cellerarii maioris in domo hac administrans. Abbatizavit etiam tunc in Loco-sancti-Bernardi nonnus Henricus de Melbroec^{ai}, quondam prior noster^{aj}. Tunc temporis dominus Albertus abbas de Oliva^{ak} vadens ad capitulum generale hic infirmari cepit. Hic autem per multa tempora, audito bono nomine personarum domus huius, in loco isto mori optavit, et modo voti^{al} compos effectus, in capitulo nostro repositus est.

9. Secundo^{am} anno regiminis domini Arnulphi^{an} mense Iulio, septimo Idus eiusdem^{ao}, sol. 1 sublevata est inter nonam et vespere crux metallina^{ap} auro cooperta super turrin nostram, in cuius maiori pomo continentur huiusmodi reliquie: de ligno Domini^{aq}, de sancto Benedicte, de sancto Bernardo, de sancto Lamberto episcopo et martire, de sancto Nicolao episcopo et confessore, de sancto Florentio martire, qui fuit unus de legionis Thebeorum^{ar}, de virginibus 11 milibus. Ultimo anno vite sue promisit conventui, quod, visitatione transacta, augetet ei numerum vestium et bona conventus totaliter converteret in emolumentum refectorii. Sed heul nobis aliter factum^{as} est, quia, cum solvisset debita nostre domus et decorasset eam divitiis et personis, expletis quinque annis et quinque mensibus in regimine, sexto Nonas Marcii migravit ad Dominum. Mart. 1

CONTINUATIO SECUNDA.

10. Dominus Iacobus de Bomalia¹, 20. abbas Villariensis, abbatizavit anno Domini 1276. Hic clericus egregius et eximius predicator, igne caritatis estuans, aliquotiens ad vicina

45 a) ipsum 2. b) est domus 20. c) illa 2; Corvina 1. ed. d) Bel. 20. ed. e) Boveria ed. eod. 1. — et c. eod. 20. f) Sartre Sebarbe 2. g) Enmeylemont 1. h) Chenoy 2. i) Cessart 2. j) ac 20. k) Enmeylemont 20. l) vel 20. m) a. d. 2. n) d. p. 2. o) Christi 20. p) domibus v. 2. q) Dominus 2. r) his 20. s) hinc 2. t) D. enim 2. u) et 2. v) quatepau lom loyca quam lit. p. 2. w) a 20. x) deus 2. y) deus 20. z) idcirco 2. aa) ad e. 2. ab) Referuntur — conversi hoc loco 2. ac) deus 20. ad) intrare 2. ae) R. circa idem 50 tempus supra 2. af) Reynarius 20. ag) Villariensis 2. ah) deus 1. ai) Anno s. 2. aj) Arnulphi 1. ed. ak) c. mensis 2. al) metallica 1. ed. am) dominice crucis 2. an) sanctorum 11. et 2. ao) conigh 2. ap) Bonate 1. Bomal Waul.

1) Val-Dieu, dioc. Leodiensis. 2) Melbroeck. 3) in Prussia.

loca et precipue in Nivellam ibat, et ibidem predicando corda fidelium in amorem celestis patrie accendebat. Iste abbas non oblitus se fore monachum, in dormitorio dormiebat, vigiliis et refectorium cum conventu frequentabat. Si audisset monachum in legendo male accentuantem, verecundie parcens legentis, non eum ibi reprehendebat. Dominum ducem^b quadam vice contra episcopum Cameracensem litigantem^c fovit et eius causam viriliter defendit. Missa dicta, non cito de templo exibat, sed diutius ibi^d permanens, orationi, meditationi, compunctioni^e operam dabat. Cum autem septem annis abbatizasset, invito conventu et renitente domino Clarevallis, a cura sua absolutus est.

11. Tunc^f temporis abbatizavit in Loco-sancti-Bernardi dominus Henricus de Melbroec^g, quondam monachus et prior Villariensis, homo sensatus et expertus, zelum habens 10 secundum scientiam. Hic frequenter utens cilicio, non patiebatur detrimenta gregis sui nec^h domus sue, sed potius in augmento utriusque gaudebat. Maiorem hereditatem acquisivit cenobioⁱ illi tempore suo, quam ibidem invenerat. Ipse enim missus a domino duce^j ad regem Anglie pro matrimonio contrahendo inter filium ducis et filiam regis^k, honorifice susceptus est. Expositis^l causis consummatisque^m negotiis pro quibus venerat, ac multis 15 ditatus muneribus et exeniis a rege, cum gaudio ad propria reversus estⁿ.

12. Hic dominus Iacobus fecit scriptoria circa^o calefactorium et chorum conversorum, novis stallis impositis choro monachorum. Construi fecit etiam novam portam. Et sub ipso factus est nonnus Balduinus^p de Asor monachus noster abbas in Grandi-prato, et huc veniens, morte preventus^q, sepultus est iuxta dominum Bernardum abbatem^r Grandi-prati. 20

13. Et cum dominus Iacobus 7 annis^s prefuisset, prefixo die^t electionis, aliqui elegerunt dominum Henricum abbatem Loci-sancti-Bernardi, de quo paulo ante fecimus mentionem (cognomento^u de Melbroec), alii nonnum Robertum de Blokeri^v, filium domini de Otiguees^w, baccalarium in artibus, tunc temporis studentem Parisius. Hic prevaluit, et factus^x 21. abbas Villariensis, homo graciosus et^y affabilis et liberalis et^z a prelati ordinis multum dilectus. Hic^{aa} abbatizavit anno Domini 1283. Eius tempore facta est aula superior, et sub ea camere infirmantium et structura nova claustrum ante refectorium et domus quedam alia satis conveniens eius debilitati. Hic in die sancti Stephani vigesimo anno regiminis sui cessit. Eius tempore summus pontifex Bonifacius octavus exegit a nobis decimam de bonis nostris, sed non de pitantiis^{ab} nostris taxatis tunc ad valorem mille librarum 30 et 400 nigrorum Turonensium^{ac} parvorum.

14. Nonnus^{ad} Nicolaus de Gest^{ae} noster monachus, abbatizans in Grandi-prato, factus abbas^{af} Villariensis 22, abbatizavit anno Domini 1303. Hic quatuor annis prefuit, et quintum non complens, in Clara-valle cessit. Ipse confessor et summus consiliarius domini ducis fuit et secundum carnem propinquus, ut dicitur. Tunc temporis vendidimus pensionem^{ag} maximam domino Hugoni de Merlire^{ah} sacerdoti, cuius occasione postea vendidimus de bonis nostris mobilibus et immobilibus ad valorem 6 milium librarum.

15. Dominus Raduardus de Machlinia^{ai}, abbas Loci-sancti-Bernardi, factus abbas^{aj} Villariensis 23, abbatizavit anno Domini 1308. Hic tertio^{ak} anno regiminis sui cessit, et secundo factus abbas^{al} Loci-sancti-Bernardi, Cistercii in generali capitulo defunctus est. 40

16. Nonnus Iacobus de Placenoet, unus de pulchrioribus prelati ordinis^{am}, tricesimo etatis sue anno, ingressus vero sui in^{an} ordinem anno undecimo, factus abbas Villariensis 24. In die sancti Francisci, abbatizavit anno Domini 1310. Hic sex annis prefuit. Quinto anno regiminis sui, cum dux nondum attigisset annos discretionis^{ao} et regimen terre resideret penes consiliarios locorum, solvere non volentes nec valentes talliam nobis impositam, asportantes bona nostra mobilia, exivimus domum nostram, confugientes in Cameronem^{ap}, in 45

a) Brabantie add. 2. b) decet 2^a. c) ibidem 2. d) et o. 2. e) Tunc — reversus est hoc loco des. 2. hbro de Sanctis e. 19. inserta. f) Melbrouch ed. 19; Melbroek 2^a. l. l. g) et 2. h) l. e. 2. i) que add. 2. k) et e. 2. l) et post hec in pace quievit add. 2. m) iuxta 2. n) Bald. m. n. cognomento de A. 2. o) p. est ac s. l. 2. p) quondam a. 2^a. q) ut predictum est add. 2^a bis scriptum. r) s. d. 2. s) haec des. 1. t) Blokeri 2. u) Otigue 2. ed. 50 v) f. est a. 21. V. 2. w) decet 2. x) atquo 2. y) qui 2^a. z) piet. 2. aa) Thur. 1. ab) Dominus 2^a. ac) 22. a. V. 2. ad) portionem 2^a. ae) Merlere 1; Merlyre 2. af) Mechl. 2. ag) 23. a. V. 2. ah) a. 2^a r. 1. ai) nostri ord. ed. aj) ad 2. ak) Cameronem 2^a; Camberonem 2^a.

1) Iohanni (II), filio Iohannis I. ducis, nupsit a. 1290. Margaretha, filia Eduardi I. regis Angliae. 2) Boquery 1
3) Otigues. 4) Merlyere. 5) Iohannes III, natus a. 1300, qui patri a. 1312, successit. 6) Cambron. 53

Alnam¹ et in Locum-sancti-Bernardi et ad² terram Namurcensem. Et tempore eius³ factus est nonnus Iohannes de Haecht⁴ monachus noster abbas in Valle-Dei — cuius avus fuit dominus Walterus miles⁵ de Haecht apud nos cum uxore sua sepultus, qui construxit⁶ domum textoriam; de cuius bonis recepimus tria milia librarum antiquorum⁷ Lovaniensium — et⁸ Henricus de Fais⁹ monachus noster abbas in Grandi-prato. Hic dominus Iacobus fecit fieri duo scriptoria iuxta domum sacriste et circumclinxit portam anteriorem novo muro et novum claustrum conversorum¹⁰. Tunc¹¹ temporis contractus est chorus conversorum.

17. Dominus Iohannes de Malre¹², baccalarius in theologia, abbas Locj-sancti-Bernardi, homo mire facundus et personatus, factus abbas Villariensis 23, abbatizavit anno Domini 1315, et fuit suo tempore fames et mortalitas maxima, qualis non est audita a centum annis et infra. Tertio mense regiminis sui conventus dispergitur, et in eodem anno revocatur. Hic missus secundo anno regiminis sui ad curiam Romanam pro communibus negotiis ordinis, inde rediens ipso anno, in Clara-valle¹³ defunctus est.

18. Eo¹⁴ tempore dignum duximus scripto commendare¹⁵ fundatores capellarum nostrarum, ut memoria eorum apud nos iugiter perseveret. Noscat ergo generatio ventura, quod capellam sancte Trinitatis fundavit nobilis domicella Gertrudis de Moriasarth¹⁶. Secundam vero¹⁷ nobilis domicella Rixa de Sombrese¹⁸. Tertiam vero fundavit domina Clementia de Malevia¹⁹, ibidem sepulta cum domino Reynero, patre suo, et cum domino Rasone²⁰ de Gravio²¹, qui legavit pottum vini monacho ibidem missam celebranti. Quartam²² dominus Hermannus, quondam canonicus Traconiensis ecclesie²³, ibidem cum domino Petro concanonicum suo sepultus. Hic dominus Hermannus comparavit erga nos pottum vini cotidie²⁴ tradendum lectori mense et halec²⁵ dandum unum singulis diebus ab exaltatione sancte crucis usque pasca²⁶. Aliud vero halec²⁷ acquisivit nobis dominus Henricus dux apud nos sepultus²⁸. Dominus²⁹ Henricus Leodiensis episcopus, compatiens inopie nostre, dedit nobis decimam de Diepenbeke³⁰, pro qua habemus cotidie butyrum. Ipso³¹ presidente, date sunt nobis terre et redditus pro acquirenda cervisia fratrum in grangiis demorantium; nam antea non bibebant³² in eis nisi aquam. Illa vero duo ova, que dantur nobis in vespere a pasca usque ad exaltationem sancte crucis, acquisita sunt nobis de pecunia amicorum nostrorum, abbatizante domino Roberto³³. Nec est negligenter pretereundum, quod eo tempore quo abbatizaverunt venerabiles patres nostri dominus Karolus et dominus Conrardus date sunt nobis supra Renum 17 carate³⁴ vini et 10 salmones deliberandi singulis annis in³⁵ domo nostra in Colonia. Sed hiis omnibus venditis, empte sunt vinee nostre in Loyanio, de quibus debebat domus duas geltas³⁶ vini omni die distribuendas, unam pro monachis infirmis, aliam pro conversis infirmantibus. Sed bone memorie dominus Bovo de Nivella tot acquisivit nobis redditus, quod domus obligata permansit unicuique persone domus nostre egrotanti cotidie in una pinta vini. Insuper vinum, quod datur in festis in quibus habetur sermo in capitulo, acquisivit frater Gilbertus de Iaka³⁷, olim pincerna domini ducis, de elemosinis sibi datis. Et vinum, quod habemus in minutionibus, acquisierunt nonnus Gobertus de Aspero-monte et frater Theobaldus, quondam miles et castellanus de Courtray³⁸. Quidquid etiam, deductis³⁹ expensis, residui fuerit de curia nostra que Gradin⁴⁰ appellatur et de domo pomaria, detur⁴¹ conventui pro pitantia⁴². Quintam capellam fundavit dominus Hugo de Meerliere⁴³, ibidem sepultus cum quodam capellano suo. Hic emit nobis sexaginta bonaria terre in Ramelgix, ea conditione, quod⁴⁴ reciperet a nobis sexaginta modios frumenti quamdiu viveret, et quod ipso mortuo viginti modii converterentur in augmentum vini infirmorum. Sextam capellam⁴⁵ fundavit Iohannes de Sonerel⁴⁶, ibidem sepultus cum uxore sua et cum domicella⁴⁷ Elizabeth, quondam hospita nostra in Bruxella, de cuius bonis plurimis nobis collatis acquisivi-

a) in 2. b) Ipius 2. c) Haecht corr. Hacht 1, et Ha ed. d) de H. m. 2. e) nobis e. 2^a. f) antiquarum 2^a. g) Abbatizavit quoque ea tempestate nonnus H. 2. h) Fays 2. — n. m. 2. i) e. fecit 2. k) I. quoque 2. l) Clara-vallem 2 ed. m) Eo quoque 2. n) mandare 2^a. o) Moriasart 1. p) fundavit add. 2. q) Sombrese 1. r) Malenia 1; Malema 2; Malerna ed. s) Rasone 1. t) decet 2. u) col. — halec unum d. dec. 2^a. v) allec n. d. 2^a. w) ad p. 2. x) allec 2. y) D. vero 2. z) Diepenbeke 1; Piepenb. 2^a. a) I quoque 2. b) libere-root s. a. 2. c) cervise 2. d) in d. n. dec. 2^a. e) ghebt 2^a. f) Yska 2^a. g) Courtray 2. h) Gradin 1. i) debebat 2^a. k) piet. 2. l) Meerliere 2^a. m) ut 2. n) Sonerel 2^a. o) domina 1.

1) Aulne, dioc. Leodiensis. 2) Malderen. 3) Malre. 4) Cf. notas ap. Wauters p. 22 n. 9; De 55 l'érh. 4) Gavre. 5) Draconara. 6) V. char- 7) De quo 8) Comel. 9) De quo 10) Comel.

mus hospitium nostrum in Bruxella. Septimam fundaverunt parentes nonni Thome de Namurco, quodam burasarii nostri, in eadem sepulti. Octavam domicella Maria, soror nonni Iohannis de Monte-sancti - Wiberti^b, quondam cantoris nostri, ibidem sepulta. Nonam, (que^c) est in porticu subtus, fundavit dominus Gobertus [de^d Vioul sive] de Argenton et Matheus de Nivella dictus Pietoul et uxor eius. Capellam, que est in infirmitorio seculi, fundavit et dotavit Balduinus de Melenrin; et tenetur^e cotidie ibidem una missa celebrari coram infirmis et dominicis diebus collatio^f una fieri coram familia nostra ab aliqua monachorum more consueto.

19. Item sciendum, quod pottum^g vini, quem habet cantor dominicis diebus et in festis quibus non laboramus, datus fuit nonno Thome de Lovanio, cantori nostro, a domino Clarevallis tempore visitationis. — Item nota, quod Reynerus Clutino^h de Roosbekeⁱ dedit nobis 60^l libras ad emendum redditus pro augmentando vino infirmorum, ut patet in litteris super hoc confectis. — Noscant etiam^k presentes et futuri, quod Arnoldus de Wesemale^l et Clementia, uxor eius, dederunt nobis anno Domini 1208, abbatizante domino Karolo, duodecim bonaria terre adiacentia nove curie et decimam quandam pro pane et vino, de quibus in mensa^m Domini solemniter memoria dominice passionis in missarum solemnibus apud nos perpetue celebretur. — Volo etiamⁿ scripto declarare donum Wilhelmi^o de Opprenbais^p, quod fecit ecclesie nostre, sicut patet in instrumento super hoc confecto in hec verba: *Ego frater Conradus^q dictus abbas de Villari notum facio omnibus has litteras inspecturis, quod Wilhelmus de Opprenbais quandam elemosinam ad candelas pro divinis celebrandis domui de Villari contulit, statuens, ut, quidquid super^r candelas excreverit, ad pitantiam conventui tribuatur, quatenus omnium bonorum, que a conventu sunt, ipse et uxor eius Elizabeth participes esse mereantur.* Addidit etiam, ut^s nullus de hac quidquid^t ordinare debeat preter sacristam, qui et presentem cartulam apud se reservabit. — Item acquisiti sunt nobis 12 modii frumenti tempore domini Wilhelmi abbatis, quorum occasione consuevimus facere et distribuere hostias^u capellis et ecclesiis. — Sciant etiam^v presentes et futuri, quod acquire fuerint^w nobis, sicut seniorum nostrorum relatione didicimus, 10 libre bone monete pro candela illa cerea que iugiter ardet in presentia eucharistie; que quidem ardere debebat coram reliquiis in sacristario, sed postea visum est magis expedire eam lucere continuo^x coram sancto sanctorum. — Preterea notum sit universis, quod porta nostra^y habebat quasdam terras sparsim super 30 curias nostras, maxime inter bona de Ramellies^z et Tavers^{aa}, sicut quidam de senioribus nostris retulerunt, que incorporate dicuntur fuisse bonis nostris de Emeleymont^{ab} ea conditione, quod domus^{ac} assignavit^{ad} porte in recompensationem predictarum terrarum quasdam terras apud Teersier^{ae}, et quod porta debebat cum^{af} hoc recipere a furno qualibet^{ag} septimana domus bis mille panes nigros et centum, qui faciunt quatuor modios mesure Nivellensis; sed de ista permutatione non habentur littere. Alii dicunt, quod seniores nostri et predecessores adeo fuerunt liberales in pauperes, quod in dando modum excedebant; quod perpendentes visitatores, statuerunt nichil addendum ultra predictum numerum panum.

20. Item mortuo domino Iohanne de Malre, electus est dominus Iacobus [de^{ah} Plancenot], quondam 24. abbas Villariensis, in^{ai} abbatein Villariensem anno Domini 1317. post pascha^{aj} 40 mense Aprili. Hic cum duodecim annis abbas esset^{ak}, petiit se absolvi, et exauditus est. Tempore regiminis sui venit ad ordinem quidam burgensis de Nivella predives valde, nomine Anselmus^{al} de Samine. Hic cum iam annum probationis exegisset et^{am} professus esset, post breve tempus viam universe carnis ingressus, in ecclesia nostra ante altare sancti Michaelis sepultus est cum sorore sua ibidem^{an} nunc tumulata, relinquens celebranti cotidie ibidem^{ao} missam pottum vini. Fertur etiam nobis dedisse plus quam duodecim^{ap} milia librarum, que tamen nobis modicum profuerunt, quia per infortunia et guerras et^{aq} angarias exhausti fui-

a) deest 2^a. b) Guib. 2. c) deest 2^b. d) hinc des. 2. e) tenetur a. — l. c. 2. f) n. e. 2. g) pottum 2. h) Clutino 2^b; Clutino 2^a. i) 40. 2. k) enim 2^b. l) enim 2^a. m) domini 1. n) Opprenbrays 2^b, qui addit: quandam elemosinam ad candelas. o) Conradus 1. p) quod 2. q) deest 1. r) autem 1. s) fuerunt 2. 50 t) continus 2^a. u) Tavers 1. v) Emeleymont 2^a; Emeleymont 2^b; Emeleymont supra p. 211. w) d. nostra 2; dominus 1. x) assignavit 2; porte — T. et des. 22. y) Teersier 2. z) a. h. des. 2. aa) d. q. e. 2. ab) hinc des. 1. ed. ac) in 26. n. Y. a. 2. ad) abbatizasset 2; denno a. 24. e. ae) Anselmus 2; de Samine 2^b. e; Samine 1. ed. af) et 2. ag) l. n. t. des. 2. ah) ibi n. uuum p. v. 2. ai) duo 2^a. aj) atque 2.

1) Roosebeke. 2) Wesemacl. 3) Opprenbais. 4) in usum pauperum et peregrinorum. 5) Ra- 55 melice (Ramillies). 6) Tavers sur Mehayno?

mus et in bonis mobilibus et immobilibus minorati, et numerus monachorum et conversorum valde contractus.

21. Anno Domini 1329. factus est nonnus Gerardus de Mosters¹, bursarius (noster²), homo mansuetus et humilis valde, in mense Iulii abbas Villariensis 27. Hic non acceptor personarum, amari plus cupivit quam timeri, istud scriptura memoriter retinens: *Principem se constituerunt, noli extolli, esto quasi unus ex illis*. Curiositatis ignarus simpliciter, non pompatico se utique gerebat. Hic cum advertisset se insufficientem ad regimen domus tante et onus debitorum et pondus usurarum importabile, petiit se absolvi³, et exauditus est.

22. Et factus est nonnus Henricus de Faas⁴, tunc abbas in Grandi-prato, abbas Villariensis 28. anno Domini 1330, et nonnus Desiderius de Burgundis⁵, homo stature pusille et parvus in oculis suis, amator religionis et ordinis rigidus observator, tunc prior in Villari, factus est abbas in Grandi-prato. Dominus Henricus cum nude et sine velamine perscrutatus esset statum domus (nostre⁶), et annuatim obligati essemus in pensionibus bladi in 15. 1300 modis bladi et diversis creditoribus in 800 libris grossorum antiquorum, cum iam duobus mensibus prefuisset, cessit.

23. Porro conventus afflatus sancto desiderio prefatum nonnum Desiderium in abbatem 29. elegit. Hic satis renitens officio, tandem persuasu domini Cisterciensis, qui tunc presens fuit, consensus. Hic per modestiam et humilitatem suam invenit tantam gratiam coram domino terre, quod nec persone nostre nec bona nostra arrestari possent ad instantiam illorum quibus obligabamur in debitis et in pensionibus annuis. Adeo etiam humiliter incessit, cum exiret ad domus sue negotia procuranda, videlicet cum monacho vel converso vel famulo, ita quod videntes compatiebantur eidem. Si contingeret, eum necessitate coactum in oppidis comedere, de vino quod minus comparabatur bibebat, assidentibus de ineliori bibentibus. Quoddam monasterium visitans, fertur nisi tres grossos expendisse. Cum autem pro usuris solvendis vendidisset hereditarie curiam nostram de⁷ Hollandia et bona nostra de landri⁸ et curiam nostram de Dikebeke domino eiusdem ville ad vitam, et conventus noster in dispersione abisset, tertio anno regiminis sui, scilicet in vigilia nativitate beate Marie virginis, post susceptionem sacramentorum suorum⁹, viam universe carnis feliciter ingressus est.

24. Eo vero sepulture tradito, missum est ad reverendum patrem nostrum abbatem Clarevallie, rogantes eum, ut more solito ipse nobis presentiam suam in creationem novi abbatis exhiberet. Qui arduis negotiis detentus, ad nos venire non potuit; sed domino Alninsi et abbati de Bodelloo vices suas in hac parte commisit. Quibus presentibus, convenimus in unum, invocata gratia Spiritus sancti, eius instinctu unanimi consensu et concorditer elegimus in verum abbatem nonnum Iohannem de Bruxella, monachum domus nostre, qui ipso anno magister et doctor sacre theologie effectus est et rector studium per idem tempus Parisius apud Sanctum Bernardum; et statim missus est prior noster ad eum, deferens eidem litteras electionis sue. Quibus lectis, dure consensus. Et quid mirum? Scivit domum gravatam fere ultra modum in pensionibus argenti et bladi et aliis debitis. Ipse vero tandem perpendens se vocatum a Domino et confisus de eius adiutorio, factus est anno Domini 1333. abbas 30.

(EXPLICIT CRONICA ABBATUM VILARIENSIIUM.)

a) de 2. b) de 2. c) de 1. ad. d) de 2. e) Et 2. f) de 2. g) de 2.
 45 h) petivi 2. i) exsolvi 2. h) Burgundis 1. i) p. 2. m) Qui d. 2. n) fuisse 2. o) de 1. ad.
 p) et 1. q) de 1. ad. r) aristari 2. s) poterat 2. t) obligamur 2. u) de. v. de. 2. v) de 2.
 w) in 2. x) Dikebeke 1; Diepenbeke 2° ad. cf. supra p. 213 n. 2. y) de 2. z) ecclesiasticorum 2. a) l. 6.
 f. 2. b) dominum a. 2. c) Cl. 6 nobis, rogando 2. d) creatione 2. e) exhibere signaretur 2. f) 64 p.
 de. 2. g) congregati sumus 2. h) eiusdem 2. i) de 2. h) de. dnm 2. i) etque 2. m) est Villari-
 50 ensis a. 30. a. D. 1333. 2. n) in cod. 2° sequitur loci Thomas Cant. et Caesaris Heisterb. supra c. 20, 24 (p. 204, 206)
 omittit. o) de 2.

1) Mosters, 2) Faus sive Fuls. 3) Burgode. 4) V. supra c. 3, p. 200. 5) landrain?
 6) Bodelo in Flandria.

CONTINUATIO TERTIA AUCTORE FRANCONI.

1. Notandum de predicto domino Iohanne de Bruxella, qui, ut predictum est, perpendens se vocatum a Domino ex quadam visione sibi ostensa nocte precedente diem electionis, de qua tamen nichil penitus tunc sciebat, confusus igitur de adiutorio Dei, onus sibi impositum accepit. Rexit, et obiit, uti ex eius epitaphio constat:

*Hic Iohannes divinus doctor fuit altus et imus,
Libros, grana, nemus nobis dimisit amenus.
Bruxelle natus fuit, intus et ipse renatus;
Abbas et frater; jacet hic iuxta sua mater.
Hi^o vinum plene feris sextis tribuere,
In quibus induti, quo quis non possit abuti,
Pacto post stantes, missam fratrum celebrantes.
Hic sic adveniat, de profundis semel dicat:
Anno milleno C ter et sex hic quadragesimo
Iunensi mense mortis tunc capitur ense.
Fac bene quod superest I erimus quoque quod hic est.*

1346?

2. Abhinc usque ad dominum Walterum de Asca 40. abbatem Villariensem inclusive non fuit, qui has chronicas scribendo prosequeretur. Ideoque, ut saltem aliqua de sequentibus memoria habeatur, scribet is, qui sepe requisitus a quodam suo religioso tandem onus accepit, ea que aut relatu scit aut visus experientia; de his quorum actus gesta que penitus ignorat, nichil preter eorum nomina quotique fuerint anni recensendo.

3. Igitur post prefatum dominum Iohannem 30. abbatem Villariensem factus est abbas eiusdem monasterii 31. quidam vocatus etiam dominus Iohannes.

4. Cui successit dominus Albericus de Geneppia¹ natus, et factus est 32. abbas Villariensis. Huius mores, regimen atque obitus ex sequenti ipsius quodam invenitur epitaphio, ut liquet:

*Hic jacet anfractus² domnus Albericus vocitatus;
Mitis erat pastor presueratque prior,
Omnibusque gratus; fuit in Geneppia natus.
Portam construxit istamque domum bene duxit.
Abbas ter denus intus fuit iste secundus.
M, C ter³, quater X, septem finis fuit isti
Octava feria Iulii; pro quo, precor, ora!*

1347.
Iul. 8.

5. Post hunc dominum Albericum factus est 33. abbas Villariensis dominus Iohannes de Franea⁴ natus, qui qualis fuerit qualiterque rexerit, non aliter quam per eius epitaphium perpendi potest⁵, quod et sequitur:

*Membra sub hoc lapide domni venerandi Iohannis
Conduntur, qui de Franea natus fuit; annis
Multis sors favit sibi; fortiter officavit,
Et pacem pavit, mendaces ipse fugavit.
Abbas hoc rexerit claustrum bene; denique cedens;
M, C ter, X sena, quater⁶ duo⁷, nos quoque Luce
Dant mortem; plena celi gaudet modo luce.*

1348?
Oct. 17
- 18.

6. Dominus Nicolaus de Brugodiis⁸ post prefatum dominum Iohannem fuit factus abbas Villariensis 34; de quo reperitur sequens epitaphium:

*Abbas sensatus jacet hic Nicolaus humatus,
Moribus ornatus pulchris, natu generosus.
Brugodiis ortus fuerat, cunctisque benignus.
Ter denus quartus de Villari numeratus,*

a) s. XVII. legedatur: monachis divisit *Waut.* p. 37. b) Hic ed. c) vocabulum corruptum. d) anfractus 2°, ubi 50 hoc epitaphium continuationi ex historia s. XVII. sentias insertum est. Ibidem dominus deest; sed illa quoque claudical verus; forsitan domi legendum est. e) benedicti 2°. f) ter quo ter ed. g) q. p. et a. ed. h) duo quater ed.

1) Genappe. 2) Franea. 3) i. e. 1368. Sed si sequentes numeros computas, hic a. 1358. obitisse dicendus est. 4) Brigode.

Fortiter hic annis claustrum rexit duodenis.

M, C ter, iunctis L, X duplexque notatis,

Augusti trinis finem dedit ipse Kalendis.

1370.
fol. 30.

7. Isti domino Nicolao successit factusque est abbas Villariensis 35. dominus Martinus, de Hoyo oriundus, in sacra theologia bacularius. Is magni optimique regiminis fuit, adeo ut sub eo monasterium tam in granis quamque in aliis provisionibus affluenter abundaret. Sed ipse homo rigidus ac strenuus erat, in tantum, ut fertur, quod insurrexerunt in eum aliqui monachorum, pergentes ad ducem et ipsum eis auxiliatorem impetrantes; abbati quoque ducissa favente, quo, priusquam res finem sortiretur, gravissima damna monasterium sustinuit. Nam fertur granaria in Emelemont eo tunc fuisse plena et quasi superfluentem bladum, que usque ad solum dicti monachi vendendo denudaverunt, absque aliis redditibus et debitis, quos hinc inde levaverunt. Iste fecit fieri monstrantiam argenteam deauratam, qua defertur sacrosanctum corpus Christi ipso die eiusdem sacramenti; similiter et baculum pastoralem, cuius solius virge fractura postmodum mutata et roborata est. Iste cum duodecim vel circiter annis abbatizasset, vita defunctus est anno Domini 1384, mensis Iulii die quarta.

8. Dominus Iohannes de Holer post prefatum dominum Martinum factus est 36. abbas Villariensis tali quali modo. Nullius bohi per hunc sui regiminis tempore facti memoria est, malorum autem plurima. Ipse etenim domum de omnibus singulisque provisionibus provisam reperiens, in grangiis quoque copiam bestiarum multam, suo tempore omnia dissipavit et ad eam miseriam sua prodigalitate perduxit, quod ibatur pro pane in Geneppia¹, quo conventus refici debebat. Cum his tantisque malis oneravit ac oneratum dimisit monasterium immensis pensionibus et debitis. Is infidelissimus dispensator postquam circiter 11 annis regimen tenuisset, suis exigentibus meritis destitutus est; et postea, quasi ex divina factum fuisset ultione, misere et suo in proprio fimo mortuus est; cuius obitus dies non habetur.

9. Dominus Otto post hunc electus est factusque est abbas Villariensis anno 1393, ipso die palmarum. Is usque in finem vite sue laudabilissime rexit. Ipse namque invenit monasterium nudum ab omni provisione tam granorum quam vini. Non erat nisi una cauda vini tunc in domo reperta. Invenit similiter omnes curtes ruinosas omnibusque bestiis et aliis mobilibus, que monasterio pertinere et colonis concedi solebant, denudatas atque in aliquibus medietatem terrarum incultas, ut puta in Nova-curia et in Quarceto², unam quoque, scilicet Geron-villeer, tamquam locum desertum et absque habitatore iacentem. Invenit etiam monasterium oneratum diversis et gravibus pensionibus atque in debito quinque milium francorum Francie obligatum. Predictas autem curtes fecit sufficienter reparari et earum terras incultas ad culturam reduci. Ideinque de bestiis et aliis mobilibus sufficienter providit. Nova vero edificia multa fecit, domos videlicet omnes a fundo in Gemyoncourt, . . . in Quarceto, et plura alia edificia nova in grangiis existentibus in Thorenbasio³, Cokiamont⁴ et Ramellies. Item acquisivit alios census et redditus circa Opphem⁵ a Iohanne de Colthern et plurima alia bona suo tempore monasterio fecit; que omnia narrare prolixum nimium foret. Bonus hic paterfamilias nedum que prescribuntur fecit; verum post se etiam in bladis, vino ceterisque necessariis provisionibus ac deposito abundanter provisum, ab omni quoque debito liberum et absolutum reliquit. Et cum in vines domini Sabaoth iam fideliter 31 annis laborasset, pro huiusmodi labore mercedem percepturus, ad Dominum migravit anno Domini 1424, mensis Decembris die prima.

10. Dominus Egidius de Lovanio cellerarius, domino Ottone defuncto, electus est in abbatem 38. Villariensem. Vir iste bonus erat et simplex, non multum litteratus, in temporali tamen regimine satis promptus; et quemadmodum monasterium in bono statu receperat, sic etiam tenuit et dimisit; nullum onus debitorum suo relinquens successori, quin potius depositum bonum vasaque argentea multa. Dominus iste pater, suorum propinquorum, quos eius prior, qui et ei successit, ad hoc induxerat, persuasionibus, postquam novem vel circiter annis rexisset, cessit.

11. Isti successit dominus Gerardus de Lovanio, qui prior fuerat, et factus est abbas Villariensis anno Domini 1433, circa finem Aprilis. Hic cessionem sui predecessoris, ut

55 a) adiuventis ed. b) Quarceto ed.

1) Genappe. 2) Chénols. 3) Thorembais. 4) Cocquémont; cf. Wouters, Libert. p. 123. 5) Opbem.

premittitur, et sui ipsius promotionem mediis talibus qualibus procuravit. Et monasterium ab omni debito liberum singulisque necessariis tam in blado, avena, spelta quam vino ac aliis provisionibus largiter provisum reperit; quod tamen in fine regiminis sui pensionibus trecentorum Remensium et ultra debitoque plus quam trium milium florenorum oneratum reliquit et argentea vasa pauca. Hic magni et alti animi erat magneque expense; quo in 5 dies monasterium profligari videbatur. Rigidus nichilominus atque austerus circa suos erat confratres ipsosque parvi estimabat, putans nichil sibi posse adversari, si eos rigido sub iugo teneret. Hoc tamen sefellit eum. Conventus namque perpendens se debitis magnis per ipsum contractis involutum timensque adhuc involvi, datis articulis ad eum destituentium laborabat. Que licet commotio pro tunc sedata fuerit, errorem tamen suum non cor- 10 rexit; quin immo predictae pensiones pro suis solvendis debitis tunc vendite fuere; nec tamen destitit nova contrahere debita. Arbores antiquissimas et proceras^a valde, tam quercus quam fagos, plus quam ducentorum bonariorum in silva de Marlaigne^b 1, que pro thesauro habebantur, tunc etiam pro vili vendidit pretio. Iste aulam Rubeam iuxta Coginam^c cum penu inferius fecit fieri. Item murum anteriorem aule abbatialis ex lapidibus coctis factum. Si- 15 militer et illum qui de similibus est factus in anteriori parte domus ubi manet sartor. Item totum illud quod de similibus lapidibus factum est in hospitio monasterii in Lovanio, preterquam circa cameram posteriorem sitam in orto ibidem, ipse fieri fecit. Fontes etiam monasterii fecit reparari et omnes tabulas altarium depingi, tabulam etiam que est in magno altari emit. Sed iuvamen ad hoc de magna summa a suis habuit religiosiis. Procedente vero 20 tempore et semper crescentibus debitis, contigit, venire ad has partes cum plena capituli generalis auctoritate dominum abbatem Morimundi eumque ad monasterium Villariense causa visitandi declinare. Tunc quoque conventus insurgunt querele. Quod cum ipse abbas dominus Gerardus attendisset, volens se ab huiusmodi et similibus futuris vexationibus absolvere, sponte cessit ac pro pensione grangiam de Elshoute^d recepit. Actum autem fuit istud anno 25 Domini 1446, uno aut duobus diebus ante festum sancti Michaelis. Post resignationem vero stetit per tempus in studio Lovaniensi, et inde profectus est Parisius. Ibi que obiit, et sepultus est in collegio Sancti Bernardi ordinis nostri.

12. Dominus Walterus de Ascha^a, in sacra theologia bacularius, electus est post prefatum Gerardum et factus abbas Villariensis 40. anno Domini 1446, predicto ipso die sancti 30 Michaelis. Hic erat vir bonus et benignus mitisque circa fratres suos adeo, ut eum minus debito revererentur et timerent. Officiarios etiam temporalis administrationis ad nutum eorum agere permittebat, minime statum officiariorum investigans aut computationes exigens. Nec bene ferre quibat ex innata ei benignitate, quod aliqua ardua seu displicentia ad ipsum afferrentur, quominus sollicitudinibus omnium accommodare potuit, sic ut fere quis- 35 que faciebat quod volebat. Parvum tenebat statum, nec magne erat expense. Itaque, etsi, uti monasterium debitis oneratum repererat, pari modo oneratum reliquerit, non sua tantum culpa quantum suorum fuisse, arbitrandum sit. Hulus itaque tempore orta in monasterio de Harkenrode^d inter duas montales nobilium parentum altercatione et discordia magna propter certa crimina ab una alteri imposita, cuius occasione nepotes accusate montalis 40 ipsam accusatricem traxerunt secum in fluvio ibidem existente. Hic igitur bonus pater a capitulo generali onus habens de demeritis dicte cause seu discordie cognoscendi ac deinde in plenaria auctoritate eiusdem capituli iudicandi, dictum accessit locum; et cum diligenter apud dictas religiosas de causa inquisisset ac demum in capitulo iuxta informationem cap- 45 tam iuste iudicasset atque facto prandio iter recedendi arripuisset, expectabant eum cum solo capellano venientem supra pontem penes hospitium satellites, fratres montalis accusatriciis. Quem arripientes, ab alto de ponte inferius in aquam valde immundam lutosamque capite deorsum precipitaverunt; ubi et forsan extinctus fuisset, nisi ipsum frater eius carnalis et secularis, qui cum eo ibi venerat, in aquam prosiliens extraxisset. Nam et multo inde post tempore languidus fuit, fluente ex naribus eius illa quam hauserat aquositate fetida. 50 Et quamvis grandem hanc admodum ignominiam, et quidem iniuste, tulerit, noluit tamen inde ab aliquibus principibus aut iustitie secularis administratoribus ultionem expetere, illam ordini, pro quo hanc passus fuerat, expetendam relinquens. Sic quoque sceleratissimum

a) proceres ed. b) Marlaigne ed. c) Coginam ed.

1) Marlagne. 2) Helseoute. 3) Assche. 4) Herkenrode ad Demer fluvium dioc. Leodiensis. 55

hoc factum inultum ab homine remansit; sed Dei, ut pie presumendum est, ultione omnes huius operarii iniquitatis postmodum, uti dicebatur, turpi ac immatura morte perierunt. Hic etiam abbas fieri fecit, pluribus contribuentibus religiosis, organa in ecclesia Villariensi. Tandemque a monasterio de Bindoris¹ redeundo, in Prato-dominarum² iuxta Lovanium vita defunctus est, et inde vectus ad Villare, in capitulo sepultus est anno Domini 1459, mensis Ianuarii die 14.

CONTINUATIO QUARTA.

Percepta itaque morte prefati domini Walteri, quidam seculares amici nonni Franconis Calabre de Lovanio, tunc bursarii nostri, practicabant apud ducem pro ipsius promotione; cuius auxilio mediante, tandem factus est abbas Villariensis 41. Hic igitur dominus Franco erat vir ingeniosus, bene litteratus; studuerat enim primo Lovanii et postea Parisius, ibique tandem legens bibiam, satisque in suscepto regimine prelature rigidus et agilis in actibus suis; invenitque monasterium valde gravatum multis debilis ex debili regimine duorum predecessorum suorum, et insuper sustinuit maxima damna intus et foris in diversis grangiis occasione guerrarum, et maxime Leodiensium, atque gravamina et oppressiones diversorum armigerorum. Nichilominus tamen satis, ne dicam nimis, sumptuosus ac curiosus extitit circa edificia nova construenda, minus tamen necessaria nisi tamen ad usum et proprium commodum, pretermittens communia et ruinosam reparatione potius indigentia, tam infra monasterium quam extra in grangiis. Fecit itaque fieri in Fleppis iuxta Birbacum³ illam altam domum ad instar turris et quicquid ibidem factum est de lateribus coctis. Postea vero fecit fieri in monasterio infra infirmitorium quondam conversorum illas novas cameras abbatiali domo contiguas pro propria inhabitatione. Item in Antwerpia vendidit hospitium nostrum antiquum et emit ibidem aliud novum magis sumptuosum, situatum iuxta Minores de observantia. Item in hospicio nostro Lovaniensi reparavit et renovavit cameram ad proprium usum et commodum, et post hoc acquisivit domum illam de Wildere⁴ non longe a Birbaco, incipiens etiam ibidem reparare et renovare; sed preventus inopinata morte, non potuit concepta perficere. Sub eo itaque circa principium sue promotionis incipiebat monasterium Vallis-ducis reformari ex prosecutione abbatisse ac priorisse eisque adherentium, mediante consilio et auxilio cuiusdam monachi Villariensis, protunc confessoris in Argenton, diligentissime prosequentis apud ducissam Burgundie dominam Isabellam; ad cuius requestam ipse abbas prefatus, ad quem spectabat specialiter auctoritate paternitatis, moniales tandem personaliter reformavit ac perpetue inclusit. Quodque per capitulum generale approbatum, ratificatum et confirmatum est per expressam definitionem et patentem litteram sigillatam eiusdem capituli generalis ex speciali requesta ducisse. Postquam vero hic dominus Franco abbatizavit circiter 25 annis, cepit multum debilitari, presertim ex gravedine calculi et excoriatione; in Lovanio perpaucos dies infirmatus, obiit anno Domini 1483, sexto Kalendas Decembris. Altera vero die vectus ad Villare, sepultus est ibidem in capitulo nostro; cuius anima per plam Dei misericordiam requiescat in pace, reddatque sibi misericors Dominus eternam mercedem pro sua caritate ac favorabili gratia, quam semper gerebat et benigne exhibebat ad domum Vallis-ducis, presertim a tempore reformationis eiusdem!

Est etiam hic notandum, quod specialiter ad instantiam monachi Villariensis superius prenominati et protunc confessoris Vallis-ducis ipse idem abbas has presentes chronicas conscribendo prosecutus est, videlicet a tempore domini Iohannis de Bruxella, doctoris sacre theologie, 35. abbatis Villariensis, usque ad dominum Walterum de Ascha 40. inclusive, per quod totum temporis nullus extiterat qui prenotatas chronicas conscribendo prosequeretur, prout etiam ibidem narrat immediate post epitaphium predicti doctoris, sicut supra patet.

1) Binderen. 2) Parcun-dominarum, Vrouwen-Parck, intelligi videtur prope Lovanium.

3) Bierbeck. 4) Wilder

EX GESTIS SANCTORUM VILLARIENSIIUM.*

1. Dominus Carolus octavus abbas Villariensis, quondam miles famosus et strenuus in seculo, a scolis ad militiam acceptus est; in qua in tantum profecerat, ut regibus et principibus carus esset et acceptus, ita quod dominus Philippus Coloniensis archiepiscopus, cum in curia Maguntina, in qua rex Fredericus filios promovit in milites, vite aëe timeret^a, eum

*) 2^a praefationem praemittit hanc:

INCIPIT PROLOGUS IN LIBRUM DE GESTIS VIRORUM ILLUSTRUM MONASTERII
VILARIENSIS.

Expedita utcumque narratione de quibusdam gestis venerabilium abbatum Vilariensium, antequam descendamus ad describenda illustra facta virorum fortium et virtuosorum, monachorum videlicet atque conversorum eiusdem cenobii, in primis lectorem nosse volumus, quod interrogavimus — — recipiebat ut *infra* c. 15. l.

Quas virtutes singulas in singulis relucere constabit, cum fuerint in medium deducti. Et primo quidem vitam reverentissimi domini Karoli, octavi Vilariensis abbatis, diffusius quam suo loco descripta est explicabimus, pro eo quod de alia domo assumptus et in postea electus ipsam suis virtutibus non modice decoravit, dehinc ad virtuosos fratres, tam monachos quam conversos, huius domus declinantes, eorum proba facta, prout Dominus donaverit, declarabimus.

EXPLICIT PROLOGUS.

In fine libri hic capitulum index legitur:

Sequuntur capitula prefati libri de gestis virorum illustrium Vilariensium.	20
1. De domino Karolo abbate Vilariensi.	
2. De pio Goberto primo comite Asperl-raontis.	
3. De nonno Francono de Arkenna rigmlee.	
4. De nonno Godefrido sacrista Vilariensi.	
5. De domino Gregorio priore Vilariensi.	25
6. De domino Henrico de Marilis, successore huius.	
7. De nonno Godefrido Pachomio.	
8. De nonno Reynero, fratre predicti Godefridi.	
9. De viro virtuoso Abundo monacho.	
10. De nonno Bernardo predicto Abundo post mortem apparente et statum suum notis- sicante.	30
11. De Ulrico monacho natione Coloniensi.	
12. De Daniele monacho de Yscha oriundo.	
13. De monacho cui in missa mira ostensa sunt.	
14. De cantore Vilariensi, cui dimissa sunt peccata.	35
15. De Iohanne sacrista Vilariensi, viro litterato.	
16. De monacho qui quidquid a Deo petit impetravit.	
17. De Arnolde monacho, cui beata Maria apparens Magdalena ipsum sanavit.	
18. De Iohanne sacrista, qui propter levitatem indignus orationibus aliorum post mortem.	40
19. De domino Henrico de Melbroec priore Vilariensi, postea abbate Loci-sancti-Bernardi.	40
20. De nonno Godefrido de Coribeke.	
21. De nonno Guilhelmo de Donglebiert.	
22. De claris luminaribus Vilariensibus.	
23. De fratre Arnulpho Cornebout converso.	
24. De fratre Petro magno virtutis converso.	45
25. De fratre Hermanno converso, viro virtuoso.	
26. De fratre Nicholao converso et pastore ovium, qui annis quinquaginta fuerat in ordine.	
27. De fratre Arnolde multo converso.	
28. De fratre Iohanno de Wisrezecs converso.	
29. De fratre Henrico de Bruxella converso.	50
30. De converso pastore cui Christus in morte apparuit.	
31. De fratre Everardo converso taciturno.	
32. De converso leproso a Dei matre confortato.	
33. De fratre quondam milite qui iudicem vidit.	
34. De converso qui multitudinem demonum vidit eminus circa fratrem defunctum.	55
35. De fratre Henrico converso pusillanime.	
36. De converso qui vocem consolatoriam audivit.	
37. Epilogus premissorum brevis.	
Explicit.	
INCIPIT LIBER DE GESTIS ILLUSTRUM VIRORUM VILARIENSIS CENOBII.	60
Et primo de domino Karolo abbate cap. 1.	

In specialem custodem suum elegit. Cum^a itaque cum domino Gerardo Wascardo^b a^c quodam torneamento a Wormatia Maguntiam descenderet, inciderunt in quoddam pratum amenissimum floribus cuiuslibet coloris, rivis et fontibus^d, quod ita transferunt, quod neuter est allocutus alium. In transitu^e prati compromiserunt inter se, quod cogitationes suas alter alteri revelaret. Et unus^f: 'Cogitavi et attente consideravi miras et multimodas amenitates loci huius, et in exitu preostensum est michi, quod vanum est et^g ad modicum parens quidquid viret in seculo'. Et alter^h: 'Eadem fuit cogitatio mea'. Et dicunt sibi invicem: 'Parlant nobis hecⁱ aliquid utilitatis. Transeamus^j mare. Sed occurrent nobis^k que hic relinquimus^l: nobilitas equorum, speciositas mulierum, instrumenta^m armorum, et vulnerabunturⁿ corda, et forte ledetur pudicitia. Quid igitur^o? Transeamus ad lupinas vestes de Hemmerode et geramus^p inducias quinque annorum torneamenta visitandi'. Iverunt^q solo contenti armlgero, voverunt conditionaliter, reversi^r sunt Coloniam; et turbante eos demone, tota Colonia impropereavit eis votum; venerunt^s Nussiam^t, ubi Ulricus^u Flasco, qui voluerat ultra mare eos trahere, vovit et habitum^v cum eis accepit. Ibi Gerardus Wascardus partem manus amisit; 15 qui dixit, potius vellet^w sibi hoc contigisse, quam domino Karolo, quem selvit^x clericum et per Dei gratiam promovendum, minimum membrum lesum esset. Evoluta^y modico tempore, dominus Karolus, relictis parentibus et divitiis^z, cum sociis pluribus in claustro Hemmerode^{aa} arma assumit sacre militie, et suo^{ab} exemplo et hortatu nobiles et^{ac} proceres, tam de sancta Colonia^{ad}, quam etiam de remotioribus terris, Ulricus^{ae} scilicet Flasco^{af}, Gerardus Wasaldus^{ag}, 20 Walterus de Birbaco^{ah} et quam plures alii strenui in militia seculari nec minus in conversatione spirituali. Adiunctus est eis Hermannus Bonnenzia^{ai} canonicus, clericus nobilita et litteratus, primus abbas in Valle-sancti-Petri^{aj} et postea^{ak} in Hemmerode^{al} assumptus. Hic cum ad excitandos conversos^{am} circuitet chorum, et *Te Deum* cantaretur, frater Henricus, probate conversationis conversus, vidit columbam nivei coloris^{an} super caput eius descendentem et manentem^{ao} quamdiu chorum circumvit^{ap}; quam cito autem exivit chorum, columba ascendit crucem conversorum, manens super eam usque ad euangelium. Abbate^{aq} ascendente ad analogium, columba ascendit super analogium usque ad *Te deum laus*, et postea ad crucem predictam est reversa, et ibi paululum sedens, non est visa ulterius.

Quantum^{ar} domus de Hemmerode profecerit adiutorio domini Karoli et Ulrici Flasconis 30 evidenter apparet^{as}. Cum enim Fredericus imperator Leodium descendisset, et multa copia nobilium ibi^{at} occurrisset, adventibus ibi^{au} Karolo et Ulrico, Philippus comes Flandrie^{av} cum multitudine nobilium eis occurrit, ita quod imperator, quasi segregatus ab omnibus, solus fere remansit; sicut enim gratiam imperatoris in seculo habuerant, ita in religione eos^{aw} dilexit et honoravit. Unde eius^{ax} adiutorio et filii sui imperatoris Henrici curiam de Spira 35 adepti sunt. Dedit^{ay} Henricus imperator domino Karolo crucem^{az} et illam lapidibus et^{ba} geminis ornavit. Servivit itaque dominus Karolus Domino^{bb} suo humiliter et devote, regularis discipline studiosus observator.

Frater Henricus conversus de^b Hemmerode, vir antiquus^c et probate religionis, vidit, cum benediceretur novitius^d dominus Karolus, columbam mire pulchritudinis desuper venientem et descendentem super eum, hoc, ut creditur, prefigurantem, quod Spiritus sanctus in illa hora super eum descenderit replens eum gratia sua, idem monstrans in aliis fieri in ipsa benedictionis^e et sacri habitus susceptione, in quo Christi crux est prefigurata.

a) Dum 2°. b) Wascardo ut videtur 1; milite add. 2. c) de 2. d) refectum add. 2. e) haque add. 2. f) ut add. 2. g) deest 2; ad modum corr. ad modicum 1; iude add. 2. h) loquit add. 1 a corr. i) post add. 1. 45 k) et tr. 2. l) ibidem add. 2. m) reliquimus videlicet n. 2. n) se h. 2. o) vulnerabunt 2. p) ergo 2. q) queramus 2. r) l. haque 2. s) quo add. 2. t) post hoc add. 2. u) Missium corr. Nussiam 1; Missiam 2°. v) U. miles cognomento Pl. 2. w) ipso 2. x) religionis h. postmodum eam via a. 2. y) velle 2. z) scribal 2. a) Ev. profecto 2. b) d. huiusmodi seculi una cum 2. c) Emmerode 1; quod Hemmerode dicitur 2. d) eius 2. e) deest 2. f) Colonialis civitate 2. g) se. 1. 2. h) via 1. ed. hoc loco; Wascardus 2°. i) Bonn. 2°. 50 k) deinde 2. l) Emmerode 1. m) conversus 2. n) candoris 2. o) et ascendente super caput eius q. 2; super eum post add. 1. p) exivit 2. q) A. autem insuper a. 2. r) autem post add. 1. s) per hoc quod sequitur add. 2. t) ibidem ei o. 2. u) l. profecto R. 2. v) ipso 2. w) illius 2. x) etiam add. 2; et a corr. 1. y) c. preciosam 2. z) se 2. a) d. Deo 2. b) in 2. c) antiquo 2. d) in novitium 2. e) benedictione 2.

55 1) Cf. Caesar. Helsterb. Dial. IV, 78. 2) De quo v. Caesar. VII, 34. 3) l. e. Helsterbach. 4) Henricus filius Friderici a. 1185. Philippum Flandriae comitem recepit.

Frater^a Godescalcus^a de Wolmonsteyn, canonicus Sancti Petri et inundo miro modo deditus et dominus Albertus cellerarius et canonicus sancte Coloniensis ecclesie simul se contulerunt in manus abbatis de Stroberg^{b, 1}, nulli hominum votum suum indicando^b. Accidit^c, quod Evrardus^d, Sancti Gereonis canonicus et Godescalci frater uterinus, in Westfaliam pergeret et in via ad quamdam reclusam diverteret, que in rupe latebat; quem illa cum magna alacritate suscepit, post edificationum colloquia dicens ei: 'Domine, dicite^e fratri vestro domino Godescalco, quod lumen suum^f accensum est coram Domino et clare rutilat'. Ille^g ad verba ista stupens, dixit ei: 'Soror, vide quid dicas; non est fratri meo similis in luxu seculari in tota Colonia, nec tendit ad aliud, quam ut sue satisfaciatur curiositati; in^h huiusmodi vide, quid dicas'. Extorsitⁱ ab ea multis precibus, 10 quid intenderet dicere, et illa: 'Sic et sic operatus est Deus, sed lumen unius nondum est accensum'. Audiens^k ille de fratre suo, vehementer contristatus est ut^l homo seculo deditus; et reversus Coloniā, quod audierat in^m veritate invenit. Frater Godescalcus dominum Albertum titubantem reliquit in seculo, adhuc seculo deditus; sedⁿ ipse valedicens seculo, Stroberg^o intravit, sanctam inter sanctos ibi congregatos ducens vitam.¹⁵ Promotus^p in sacerdotem, quanti fervoris et devotionis extiterit, ex hoc probari potest, quod, cum quandoque celebraret et ipsum qui cum fecerat inter manus haberet, apparuit ei in speciem pueri gratiam suam ei^q exhibentis.¹⁶ Quid ei solatii et dulcedinis hora illa contulerit, non vivit homo cuius lingua enarrare sufficiat. Vixit postea^r aliquantis annis monachus fervens et devotus, tandem ad maiora gaudia post felicem expectationem a Domino^s vocatus. Frater^t autem Albertus post aliquos^u annos probandus Stroberg accessit. Sed in probatione vitam finivit, consolatus de felici^v consortio, cuius adiutorio gratiam sibi Omnipotentis affuturam sperabat. Ad^w petitionem Philippi archiepiscopi cum^x conventu monachorum montem^y de Stroberg ascendit, de omni substantia seculi nichil accipiens^z ex domo de Hemmerode præter libros regulares et equum monoculum et quatuor solidos Colon.²⁵

Tenuis itaque fuerunt¹ in angustia paupertatis, sed latissimi in amplitudine caritatis. Unde fuit², quod viri magni et nobiles, relictis omnibus quibus abundabant in seculo, eorum paupertati aggregati sunt, maior³ decanus Coloniensis⁴ Odo cum canonicis suis, prepositus Sancti Gereonis, decani Bonnenses⁵, dominus Christianus, vir magne auctoritatis, et quidam alius cum canonicis, Petrus decanus Treverensis et imperialis aule prothonotarius, 30 Henricus decanus Monasteriensis, abbas Prumensis⁶ Cesarius et Petrus abbas⁷ Confluentis, comes Wendensis, et alii quam⁸ plures Traiectensis, Treverensis, Coloniensis et Leodiensis diocesis. Ex quibus⁹ Petrus assumptus est in Novo-castro¹⁰, Gerardus¹¹ in ipsa Valle-sancti Petri, Daniel in Sconhawia¹², Henricus in Valle-sancti-Petri, Hermannus in Hemmerode,

¹) 2 ita: Anno Domini 1188, in mense Aprili conventus de Hemmerode cum abbate suo Hermanno 35 venerat super montem Strooberch, ubi frater Godescalcus de Wolmonsteyn in ecclesia maiori Coloniæ antea et miro modo mundo deditus — nam ante conversionem satis lubricus extitit, sed bene morigeratus — cum¹ domino Alberto cellerario et canonico sancte Coloniensis ecclesie similiter² se contulit in manus a. de St. Caesarium secutus.

²) 2 add.: Modica et scientia inerat, sed spiritus paciencie et pietatis ad magnam vite perfectionem illum provexerat ex Cars.

³) 2 add.: prout recitat Cesarius³ in dialogo suo distinctione nona, capitulo secundo.

⁴) 2 add.: Erat enim ipse dominus Karolus tam dulcis et affabilis in conversatione, ut multos huiusmodi nobilium secum attraheret ad religionem, non solum in Hemmerode et in Strooberch monte, sed etiam postmodum in Vilar, Unde quidam miles honestus supra modum 45 ammiratus, quomodo tam ipse quam alii eque nobiles et deliciae se delicti nuper in seculo possent se conformare cibus ordinis rudibus et grossis utpote fabe, lenti ad pisce etc. ut Cesarius IV, 78. de abbate Gisleberto Hemmerodensi refert.

a) Godescaldus 1. b) Stroberg corr. Stroberg 1; Strooberch 2b. b) Indicantes 1. c) A. autem 2. d) Evrardus quidam 2. e) dicatis 2. f) eius 2. g) I. vero ad v. obstupuit dicens ei 2. h) et ideo in 2. i) E. in- super 2. k) A. hoc 2. l) utpote 2. m) I. in v. Idem G. 2. n) et ipsi 2. o) Stroberg corr. Stroberg 1; Strooberch 2b semper. p) Qui p. 2. q) degat 1. r) postmodum 2. s) Dominus 2. t) aliquot 2b. u) I. eius 2. v) Igitur ad 2. w) Is de quo loquimur cum 2. x) m. de des. 2. y) secum e. 2. z) accidit 2. ed. a) 2 pergit: Denique conversa est cum eo m. b) C. ecclesie 2. c) Bunn. 2b. d) Prom. corr. Prum. 1. e) abbas 2. f) q. pl. des. 1. g) 2 pergit: dominus Karolus electus est abbas in monasterio Vilaricnsi — utilis 55 b) G. in l. V. 4. P. hoc loco des. 2; infra post Hemmerode posita: G. in v. quoque s. P. i) Sconhawia 2b; Scolawia corr. Sconhawia 1. k) una e. 2. l) decal 2. m) dialogo in Cesario 2b.

1) I. e. Heisterbach in monte Stromberg fundatum; cf. Ianauschek p. 190. 2) Hemmerodeuses intelligere videtur. 3) Neuburg in Alsatia. 4) Schönau.

Karolus^a transit ad monasterium Villariense, non solum illi domui sed terris circumiacentibus utilis.

Dominus Gerardus^b canonicus Coloniensis et vanitati^c seculi miro modo deditus, cum in quadam precipua festivitate cum aliis esset in quadam ecclesia, in qua omnes congregationes Colonienses fuerant congregatae, vidit eum dominus Evrardus presbyter Sancti Iacobi in habitu et tonsura monachi cum ceteris omnibus in vario et grisco apparens.

Dominus Karolus audiens se electum in Villari, non se obtulit requisitus, sed diffugit, timens, ex hac promotione anime sue periculum imminere; asserens, quod non ad libertates accipiendas ad ordinem venerat, sed potius ad deslendum, quod tantas in seculo habuerat. Aufugit^d et latuit quamdiu potuit, quousque post capitulum generale per sententiam onus oblatum compulsus est suscipere. Venit itaque in^e Villare, non solum Villariensibus, sed etiam toti terre acceptus, et secundum datam sibi sapientiam profectui domus sibi commisse intendit in temporalibus et spiritualibus. Non invenit nisi domunculas stramineas et quasi tuguria pastorum, et in brevi edificavit duo dormitoria lapidea monachis et conversis et quasdam alias officinas. Auxit^f conventum monachis et conversis, grangias edificia et terras. Scivit se coaptare omnibus et^g conformare, et per hoc nobiles et ignobiles de vana seculi conversatione extraxit et per Dei gratiam in claustrum Villariense induxit, dominum^h scilicet Portuensem episcopum Conrardum, qui ei successit in officio abbatis, et alios quam plures; — postea assumptus in Claram-vallem, de Clara-valle in Cistercium, a Cistercio in episcopum Portuensem de precepto domini pape Honorii.

Cum itaque dominus Karolusⁱ carus in^j officio et acceptus haberetur omnibus^k, sibi soli in eo^l displicuit; cum omni instantia, quotiens se obtulit grata occasio, a domino Clarevallensi^m petens absolvi, timens pro onere graviⁿ suis humeris imposito. Asserebat^o, se rationem reddere in horrendo iudicio^p pro grege sibi commisso, inde dolens et gemens, quod desiderio suo non satisfacibat.^q

^a) 2 perg. cum esset in ecclesia sua, in qua omnia collegia Coloniensis civitatis erant tunc congregata, visus est a domino Everardo curato Sancti Iacobi, viro valde sancto, in — monachi, cum ceteri omnes in — et gr. apparent, prout habetur diffusus in dialogo Cesarii distinctione prima, capitulo 7.

^b) 2 et ed. de pergunt: scilicet Conrardum postea episcopum Portuensem et alios quam plures. Hic cum adhuc novitius esset in Villari, contigit fratrem Simonem conversum de Alna, habentem veraciter spiritum prophetie, una cum nonno Waltero, tunc simplicis monacho, postea abbate Villariensi, et aliis quibusdam monachis atque conversis ordinis Cisterciensis in quadam ecclesia seculari missam audire; infra canonem vero prefate missae vidit idem Simon spiritum sancti Conrardi satis a se corpore remoti coram se stare et coronam auream in capite gestare. Vidit et cogitationes eius, quas versabatur in corde, atque orationes, quibus tunc intendebat in Villari. Qui, finita missa, secreto locutus est domino Waltero prenominato, dicens: Cum videritis nonnum Conrardum novitium Villariensem, dicite ei, ut exeat sibi, quia huiusmodi temptationes patietur hoc anno. Tales enim cogitationes talesque orationes iam habuit in missa; et scialis, quia magna persona erit in ordine. Postmodum eum idem Walterus vidisset Conrardum novitium, cepit per ambages illum interrogare, quid infra missam toleret orare quidve cogitare. Respondente illo: Sic sic consuevi orare, adiecit Walterus: Rogo te quoque, ut dicas michi, quae fuit oratio qualivis cogitatio tua in die illa dominica infra missam. Cui cum diceret novitius: Car tam diligenter interrogatis de cogitationibus meis? ille respondit: Dic michi, obsecro, quod quero, et ego tibi postea causam exponam. Tunc recitavit ei novitius per ordinem quid oraverit et quid infra missam illam cogitaverit, et in magnum eum vertit stuporem, quia hoc in uno verbo discrepavit a verbis fratris Simonis. Moxque de illo et instans, quid de ipso viderit, simul et modum temptationis monuit, ut cautus esset, ne forte sub specie boni deciperetur a diabolo. Mira res! cum satis idem novitius ammonitus, satis premunitus esset, non tamen potuit evadere temptationem predictam, quia satis ab illa eadem vexaretur. Quam vero sublimis persona factus postea sit non solum in ordine, sed et in ecclesia, novimus omnes. Primo namque prior factus in Villari, dehinc ibidem electus in abbatem, postea in abbatem Clarevallensium, deinde promotus in abbatem Cisterciensem, nec in illo gradu stare potuit; sed a domino Honorio papa vocatus est in cardinalem et episcopum Portuensem.

^c) 2 et ed. add.: Interea tempore regiminis sui quedam matrona nobilis cum ei sub typo confessionis de secretis conscientiae suae loquens, dixit se in eius amore succensam graviter. At ille

a) K. — utilis h. l. des. 2. b) Idem Gerardus super c. 2. c) vanitatibus 2. d) igitur add. 2. ed. e) deest 1. f) Insuper add. 2. ed. g) et c. des. 1. h) Iuxta sui nominis interpretationem add. 2. ed. i) In d. des. 2. ed. k) ab. o. 2. ed. l) officio suo 2. ed. m) Clarevallensium 2. ed. n) g. o. 2. ed. o) A. enim s. r. redditorum 2. ed. p) Dei 1. 2. ed. q) deest 2. r) eodem 2.

Venit quandoque Andanam¹ cum Henrico cellerario suo et Wigero monacho, et² occurrit ei puer tunc satis simplex; et hoc erat in caristia³ temporis. Rogabat itaque eum⁴, ut causa pietatis visitaret matrem suam, cuius maritus transfretaverat. Accessit ad eam, tamquam⁵ angelus Domini receptus⁶ ab ea. Quid plura? Exponit⁷ ei sue paupertatis nimis amara incommoda, rogans eum cum fletu, ut duos modios siliginis accommodet. Et ipse ad eam⁸ iocundis verbis: 'Domina, ex mutuo acceptis⁹ proveniunt sepius inimicitie; ego¹⁰ concedam, ut hoc sit in promisso, ut¹¹ nec vino consumatis nec piscibus'. Et illa: 'Domine mi¹², utinam tantum panis haberem, quod vel calicem aque desiderarem'. Recessit¹³, et cum de monte prope haviculam descenderet, recognovit cellerarius quemdam nobilem a remotis cum veste humili eis occurrentem. Qui¹⁴ quam cito audivit nobilem, statim de equo descendit et venienti¹⁵ pedes obviam ivit, humiliter eum salutans, miscens verbis verba consolatoria. Et¹⁶ tandem: 'Domine, inquit, pedes itis, nec decet honestatem vestram; accipite palefridum¹⁷ quem hic habemus; gramina abundant, et de levi teneri poterit, et videte, si alias vobis subvenire poterimus, et faciemus'. Nobilis¹⁸ ille confortatus verbis amicabilibus¹⁹, quicquid in mundo possidebat et hereditarie ei²⁰ provenerat, in manus domini Karoli statim resignavit et ecclesiam Villariensem heredem omnium bonorum suorum ordinavit. Unde hodie²¹ grangie de Grantpint et de Werde in allodiis suis²² sunt locate.

Grangiam de Querceto²³, nobile membrum ecclesie, de novo edificavit; bonam de Loringe adiutorio Dei et multa alia non solum circa grangias, sed et in locis sparsis nobis acquisivit²⁴ in suo labore. Numquam in diebus suis bonarium terre, numquam plaustratam²⁵ ligni vendi permisit, sacrilegium iudicans, si quod ecclesie datum erat ab ecclesia removeretur. Aduvante eum²⁶ gratia Dei, domum sine gravi debito tenuit et aliis ecclesiis fere ad sexcentas marchas in²⁷ diebus suis concessit. Et multa gratia, quam apud nobiles habuit, vinee circa Rhenum et Mosellam nobis gratis sunt tradite, piscatura in Sambria in opus divini officii et solatium infirmorum, redditus²⁸ in Dordrecht.

Ipse rex Philippus audiens eum²⁹ in castro Anewilre³⁰, descendit de castro Drewels³¹ et ad hospitium suum divertit et amabili colloquio collegit et marescalco suo curam eius commisit. Dedit³² ei propria³³ manu in arram pure dilectionis amictum³⁴ pretiosum.

Hoc³⁵ mirandum in eo, cum³⁶ tam incomparabilis gratie apud omnes esset, quod³⁷ tenacissimus famen conservator rerum domus sue erat³⁸, semper de acquirendo sollicitus, nunquam de erogando militibus et tiranulis³⁹, ad quos manus semper contractas habebat; qui pauperibus et desolatis larga semper manu subveniebat, in huiusmodi pius et discretus. Unde fuit⁴⁰, quod, cum haberet sororem⁴¹ in Dunewarch⁴², quam tenere diligebat, que pro Boemis⁴³ cum conventu suo Coloniam⁴⁴ confugerat et egebat, monachus suus tantum⁴⁵ ei sex denarios dedit, quod per confessionem sciens, sacrilegii eum⁴⁶ arguit et penitentiam ei⁴⁷ gravem iniunxit⁴⁸. Eadem cum esset nubilis⁴⁹ et quereretur a pluribus⁵⁰, beata virgo ei apparuit, imponens coronam florigeram capiti suo⁵¹. Que advocavit abbatem Veteris-montis⁵²; qui de nocte imposuit eam palefrido proprio et sic in claustro Dunewarch locavit⁵³.

sicut sacerdos iustus ac timens Deum cor suum signavit ac male ad se conversam verbis quibus potuit avertit, dicens, se monachum esse pannosum, senem et neglectum. Erat enim, 40 sicut postmodum recitavit cuidam monacho, illa femina tam clara et nobilis ac potens, 'ut, si, inquit, essem in seculo, sicuti aliquando fui, nunquam illi de tali re nec in minimo verbo facere auderem mentionem'. 'Certe', ait, 'quomodo nobis iam mortuis seculo diabolus insidiatur'!

a) ubi 2. c) caritatis 1. e) abbatem 2. d) et l. 2. e) susceptus est 2. f) Exponit 2. g) accepto 2. 43
 h) o. igitur 2. i) quod 2. k) inquit add. 2. l) ille add. 2. m) Abbas aulem 2; abbas post add. 1.
 n) Et ille 2. o) passim 1. p) N. autem 2. q) abbatia add. 2. r) sibi 2. s) usque h. 2. t) eius 2.
 u) n. s. l. a. 2. ed. v) plaustrum 2. w) ipsum 2. ed. x) in d. s. des. 1. y) r. quoque in Dordrecht 2.
 z) s. esse 2. a) Drewels corr. Drenels 1. b) Insuper d. 2. c) l. s. p. d. m. p. 2. d) samitum 2^b; anno-
 tum ed. e) H. autem 2. f) quod cum 2. g) deest 2. h) et corr. erat 1; fuit et 2. — do acq. semp. 1. 50
 i) historibus sive trularis 2; tyrannis corr. hist. trularis 1. k) contigit 2. l) post add. 1. m) Bohemis 2^b.
 n) intra C. 2. o) l. s. d. et 2. p) illum 2. q) Indixit 2. r) ad coniugium add. 2. s) ipsius 2. t) eam 1. 2.

1) Andenne. 2) V. p. 217 n. 2. 3) Anweiler, v. Chron. regiae cont. SS. XXIV, p. 10; Winkel-
 4) Trils. 5) Dünwald? 6) Anno fortasse 1205. mann, 'König Philipp' I, p. 370. 7) Aldenberg
 Philippus etiam Boemos adversus Coloniam adduxit; dioc. Colonensis, ad Dunam situm.

Cum multa de eo dici possint, unum est quo specialius commendari potest: quod nunquam ex quo intravit ordinem sol occidit super iracundiam suam; sed cogitans, quod voto monastico alligatus^b erit, omnes excessus in se commissos benigna facilitate remittit, puritati conscientie et cordis tranquillitati intendens.

Cum^a guerra gravissima immineret terre ducis ex una parte et episcopi Leodiensis ex altera, et^c congregatis ex utraque parte^d, cum hominum destructio et terre immineret, post auxilium divinum non^e ad quod respicerent habebant nisi solum ad dominum Karolum abbatem Villariensem. Cotidie expectabatur congressus corporum et cum desolatione miserorum grave periculum animarum. Opposuit se tantis malis dominus Karolus, noctes continuas ducens insomnes. Una^f nocte ad aliam solatium impetrans treugarum cum difficultate gravissima, si quid potuit habere requiei, hoc per aliquantulum diei spatium sibi quodammodo furabatur et membra^g fessa modico sopore refocillabat. Tandem, adiuvante se Christo, quod desiderabat cum^h gaudio et exultatione totius terre obtinuit, et redditur pupillo pater sanusⁱ et ei que se viduam^j futuram putabat maritus sanus^k. Referuntur Deo gratie^l, et benedicuntur dominus Karolus, et ei pacis ordinatio imponitur a principibus. Post aliquod^m tempus, dum dux episcopatumⁿ devastaret et ipsa die ascensionis Leodium cum^o manu valida intraret^p et homines civitatis illius caperet et bona eorum absque misericordia asportaret, et dominus Karolus quietioris vite desiderio Villarienses reliquisset, acclamatum est ab hominibus utriusque partis: 'O si vir ille Deo devotus et hominibus acceptus dominus Karolus Villariensibus adhuc preesset, nunquam tanta mala et hactenus inaudita prevaluissent^q in terra; sed eius industria et^r auxilio pax terris et quies^s nobis omnibus esset reddita^t. Singularem^u gratiam ei Dominus dederat, quod a magnis et parvis, a principibus terre et eis assistentibus singulari et speciali amplexaretur affectu; et in magnis eorum consiliis acceptissimus erat, cum nunquam illis^v interesse vellet, ubi contra Deum et^w sacre religionis honestatem ageretur.

Post multos^x labores et sudores, quos in Villari feliciter pertulerat, a domino Clarevallensi cum multa instantia obtinuit absolutionem officii sui, quod semper grave nimis esse iudicabat, et in quo nunquam solo die sine timore fuit maximo, timens sibi pro reddenda ratione animarum sibi commissarum in novissima horrenda discussione. Quod quidem abbas Clarevallis concessit invitus, utpote quem sibi in summis negotiis suis maxime necessarium probaverat. Unde dixit: 'Homo iste a summis principibus honoratur, terre in qua habitat acceptus^y et dilectus, conventui^z suo carus et necessarius. Domus sua sub eo profecit plurimum in edificiis construendis et possessionibus acquirendis, et quod est amplius, vigor religionis sub eo non deferuit; sed et magnas et honoratas personas per Dei gratiam suo conventui aggregavit. Attamen, devicto me, nec diutius in abbatis^{aa} officio ipsum possum detinere'. Absolutus itaque rediit Hemerode ad iocundos Rachelis amplexus, ibi latere volens et id quod supererat vite sue in Dei servitio expendere in^{ab} disciplina claustrali. Sed contra propositum suum ventum est, nec ibi latere potuit qui in tantis^{ac} mundo necessarius extiterat, vocantibus eum ad sua negotia regibus et principibus terre. Et tandem abbatia Sancte Agathe^{ad}, cui imminebat excidium, sub^{ae} eo refloruit, a debitis absoluta et necessariis competenter abundans. Ab illa^{af} a Domino vocatur, ut, peracto cursu vite sue, felix militia accipiat bravium, felici^{ag} consortio sanctorum aggregatus.

Audivi^{ah}, cum adhuc superviveret, a felix memorie domino Waltero priore Alnensi, in cuius felici^{ai} obitu visi sunt angeli, quod verissime sciebat, quod dominus Karolus homo^{aj} esset a Deo electus. Cum post eius obitum conventus sanctimonialium die^{ak} palmarum ad processionem incederet et^{al} solito more decantaret^{am}, inatrona quedam aderat, que tenerrime eum^{an} diligebat, que conversa ad quamdam que et ipsa spiritu Dei plena tenerrime

a) d. p. de domino Karolo 2. b) oblig. 2. c) quodam tempore add. 2. d) congregatisque 2. e) p. periculum hauriret destructioni terrarum utrobique simul et hominum p. 2. f) u. h. ad quem 2. g) Et ad una 2. h) usque ad 2. i) membraque 2. j) se 2. k) et incolymis add. 2. l) l. p. v. 2. m) accipit 2. n) gratiarum actiones atque d. K. b. 2. o) aliquantum 2. p) eundem ep. 2. q) decet 1; e. v. m. intravit 2. r) texus 2. s) in 1. p. 2. t) et a. des. 2. u) n. q. o. 1. v) r. cito 2. w) s. autem 2. x) eis 2. y) tandem add. 2. z) p. est 2. ed. a) conventuique 2. ed. b) o. n. 2. ed. c) et 2; et in ed. d) tantum 2. e) quo sub 1; sub ipso 2. f) postremo add. 2. g) decet 2, ubi s. c. aggregandus. h) Audivimus 2. i) beato transitu 2. j) p. h. 2. k) in d. 2. l) ac 2. m) cantaret 2. n) ipsum 2.

1) Anno fortasse 1205; v. Reineri Ann. SS. XVI, p. 650. 2) V. Rejn. Ann. SS. XVI, p. 664; Vit. Odiliae lib. III, c. 4, supra p. 176. 3) Eadem quae Vallis-Del, Val-Dieu, Godta-dael, dicitur, prope Leodium.

eum amplexabatur affectu, responsum accepit: 'Nolite sollicita esse, domina, et non turbe-
mini' de morte et absentia felicitis amici, quia dominus Karolus feliciter assumptus est ad
choros martyrum; ibi hodie festiva gaudia ducit, nec tam de eo dolendum est, sed exul-
tandum, qui exultat cum angelis; unus factus de celi civibus, gaudium possidet et letitiam
sine fine, ubi feliciter nos expectat in gloria per Dei gratiam futuros sue felicitatis consor-
tes, et ad hoc suis orationibus nos iuvabit felicissimus noster amicus'.

¹⁾ 2 et ed. add.

(2). De nonno Goberto primo comite Asperi-montis, postea humili monacho
Villariensi.

Nonnus Gobertus plus ac reverendus, primo dominus atque comes Asperi-montis, post-
modum humilis monachus Villariensis, in finibus erat Lotharingie parentibus atque cognatis,
avis et proavis exortus nobilissimis atque ditissimis. Pater eius Gaufridus nomine duos habuit
filios, quorum primogenitus vocabatur Iohannes, et alter Gobertus, de quo nobis sermo. Erant
autem ambo pueri elegantes, pulchri et robusti inter omnes sue pubertatis coetaneos. Qua-
dam igitur die respiciens pater filios suos et diligenter eos considerans, perpendit minorem
filium, scilicet Gobertum, secundum morem seculi proliorem et magis aptum ad militiam tem-
poralem; deditque illi omnia bona sua possidenda. De fratre autem eius Iohanne, quia minus
videbatur aptus militiae seculari, fecit clericum. Qui primo Virdunensis ac postea Metensis
factus est episcopus. Igitur dum prefatus miles, plus scilicet Gobertus, mundane militiae
adhuc vacaret et pre cunctis coetaneis nomen famosum usurparet, cepit in corde preponde-
rare, quod fama mundane glorie non poterat in celo peregnari. Cepit ergo timere Deum et
personas ecclesiasticas venerari beatamque Dei genitricem Mariam magno amplecti desiderio
et infra mundane militiae rubiginem sic tam esse devotus, ut possit quodammodo dici per-
fectus, omnique virtutum operi, si fas est dicere, alicui sanctorum posset penitus equiparari.
Ab illo igitur tempore legis iudicia non contempsit, sed et omnem materiam scelerum evitare
cepit. Affinibus suis non nocuit, sed etiam pauperibus latius manum porrexit. Erat enim in
eo tanta largitatis industria, ut plurima pauperibus et egenis erogaret. Amicitiarum fidem non
minus retinuit quam appetivit, nec tam fortunam excoluit quam virtutes imitatus est. Miseri-
corditer etiam sublevavit oppressos, indesinenter recolens in omni cultu pietatis, maxime
Deum in hoc sibi fore propitium, si omnes iniuste oppressos sublevare satageret.

Quadam igitur die vir Dei, divina sibi gratia cooperante, sic fuit inspiratus, ut verēcu-
diam, quae in terra Hierosolymitana ab infidelibus contra Deum irrogabatur, vellet vindicare,
ydolorum cultus opprimere, simulacra manufacta, surda, ceca et muta destruere atque ibidem
divinum cultum prout melius potuerit propagare. Talia viro Dei cogitante hocque proposi-
tum discreta deliberatione in animo confirmante, quidam nefandissimus Romanorum Impera-
tor nomine Fredericus hulus nominis secundus, qui latenter erat infidelis, ut postmodum multis
ac manifestis apparuit experimentis, Terram Sanctam Hierusalem adire proponebat, ut falsa
boni simulatione iniquitas eius velaretur. Hic itaque perversus imperator habitans cum multa
fortitudine in maris litore, Dei militem prefatum, scilicet pium Gobertum, precibus ac pro-
missis et muneribus subtiliter sibi confederavit et quasi suum commilitonem secum assumpsit.
Sed vir Dei, cognita eius perfidia, ipsum declinavit. Et completo pro posse propter quod
in Terram Sanctam transfretaverat, remeavit, voto crucis cum devotione quoque maxima
peracto, per maris scinitas et terre devia ad propria prospere devenit.

Reversus igitur vir Dei, non recessit a bono, sed sancte vite firmiter adherens, Deo et beate
virgini Marie servire cum maxima devotione satagebat, ut non computaretur inter illos de
quibus ait scriptura: *Ad tempus credunt et in tempore temptationis recedunt*. Qui dum audi-
ret divinum officium et horas virginis Marie, quas in via peregrinationis didicerat, decantaret,
semper corde fuit intentus ad Deum, ut non de ipso diceretur illud quod de negligentibus
Dominus ait: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Multoties acci-
dit illi, ut, cum ante diem fret ad matutinas horas, propter melum hostium inermis ire non
audebat; et tamen plus diligebat eum magno timore ad Dei cultum properare, quam illa hora
sine metu in cubili suo lascivo requiescere, quasi cernens illud evangelicum: *Qui amat ani-
mam suam — in hoc mundo scilicet — perdet eam, et qui odit animam quam in hoc mundo,
in vitam eternam custodit eam*. Sepe itaque ante diem Ivis armatus ad divinum officium, con-
tra duplicem quippe hostem, visibilem videlicet ac invisibilem, arma arripuit; quasi considerans
illud quod Dominus ait in evangelio: *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia
que possidet*. Cui consonat illud vulgare proverbium, quod ibi est bona pax, ubi fuerit bona
custodia.

a) cont. 2, ubi de m. desunt. b) dulcis 2. c) ubi 2. d) iam 1. e) deest 2. f) exulans 2. g) ac 2.
h) Ainea add. 2. i) aa 2^a, ubi apographum eod. Villariensis legitur, cuius partem cum editis V. Cl. Heller contulit, Dom-
nus ed. 2^a. k) ic. p. 2^a. l) m. l. 2^a. m) deest 2^a, ubi p. m. n) deest 2^a. o) e. n. l. des. ed. p) sci-
licet — mundo des. ed. q) a. D. 2^a. r) quia ibi sit 2^a; ibi sonat p. 2^a. s) est ed.

2. Incipit vita domini Godefridi sacriste quondam de Villari.

Est monasterium^b in sancta Colonia monachorum nigrorum sub regula beati Benedicti Deo militantium, in quo monachus quidam^c ad omne opus se^d pietatis accinxit, gratus per hoc nimis Deo et

Præterea miles Christi pius Gobertus omnem fructum militie volens in bonum convertere, ad Sanctum Iacobum apostolum peregre profectus est. Servitium tamen beate Mariæ non postposuit; sed et semper servitio paratus^e, cotidie in prima diei hora querebat ecclesiam, ubi videret et audiret sancte eucharistie divinam officium celebrari, ut eius anima corpore dominico cotidie posset sustentari. In talibus operibus omni die miles Dei vires suas militie primitus explicabat, complens illud evangelicum: *Primum querite regnum Dei et iustitiam eius, et omnia adicientur vobis*. Sic profecto eundo et redeundo semper de bono in melius proficiebat, adeo ut in eo hoc quod scriptura dicit impleri videbatur: *Ibunt sancti de virtute in virtutem, donec videant Deum deorum in Syon*.

Præterea pius Gobertus proposuit in corde suo sterilem militiam deserere propter Deum, utpote vir potens^f in omni virtute secundum seculum, et non tantum^g simplex miles, sed etiam antiqua propagine vir nobilissimus, corpore robustus, aspectu tremebundus, verbo terribilis, prepotens viribus, quasi comes famosissimus, se a^h laicis amplexibus subduxit, divitias multas quibus utebatur etiamⁱ postposuit, quod^k lineam suo preclarissime nobilitatis, quam in omnibus retro avis ac proavis sanguis in eo transfuderat, in tanta vilitate haberet, ut, spreta omni celsitudine, quasi pauper ipse ad pauperum Christi Villariensium domicilium^l hoc modo convolaret ut miles Christi militie clericali et spiritali magis devoto vacare posset, in consortio monachorum ordinis Cisterciensium concupivit collocari, querens^m sibi utile cenobium. Peragratis itaque multis provinciis multisque cenobiis, ad civitatem Nivelensem pervenit, pro eo quod bonos rumores audierat de religiosiis mulieribus, scilicet Beghinis, ibidem commorantibus. Inter ceteras autem reperit ibi quamdam virginem, quæ propter honeste vite conversationem Deo erat acceptabilis, cui nomen Enymeloth. Huic virgini pius ac devotissimus Gobertus sui secreta cordis de conversione revelavit, rogans eam, ut pro suo negotio Deum exoraret, quia, non invento sibi apto cenobio, in suam provinciam remeare proponebat. Cui divino perfusa flamine venerabilis virgo respondit: *Exoro te, domine, ut vadās usque ad Villarium, antequam recedasⁿ*; ibique procul dubio invenies locum aptum et complacentem, quem tanloperè quesisti^o. Quod et factum est

quonia^p mos est in ordine Cisterciensium, in introitu horarum privatis diebus genua flectere, ut ordini parerent, ab equis descenderunt in terram pariter genua flectentes.

Quadam altera vice contigit, quod vir Dei^q, pius scilicet Gobertus, pro quodam arduo negotio et cum eo quidam monachus nomine Radulphus cantor Villariensis proficisci deberet. . . .

Vir Dei pius Gobertus peregrinabatur quodam tempore de loco ad locum, ubi negotium habebat agendum. Et quia nulla gaza sibi sufficiebat ad pauperibus distribuendum, a suis quippe prelatis fuerat sibi^r quedam ordinala portio, ultra quam nil erat sibi licitum vel concessum pauperibus erogare; quoniam tanta erat ei cura de pauperibus, ut bona temporalia vix possent ad hoc sibi sufficere. In universam proinde regionem præcurrebat tempestas valida, eo quod nive ac gelu, grandine et glacie horrida hiema tanta seviebat, ut fere vis algoris et gelu asperitas viatorum viscera transmearet.

Tempore quadragesimali in die parasceves, qua Christus redemit electos, quos suis fide et opere futuros esse prescivit, qua die conventus Villariensis orationi devotissime intendebat omnisque populus christianus plus solito debet vacare religioni, accidit quaedam vice, quod miles quidam nefandissimus ad quamdam curiam Villariensium cenobio pertinentem adveniret; nomen siquidem prefate curie cum ad abbatiam Villariensem duo gerat, scilicet panes et pisces, ideo ethimologicè Villari^s-Gerandium appellatur. Hanc itaque curiam dictus miles Sathane cum suis complicitibus spoliavit in ipsa eademque die. Equos vero quos ibi repererat cum ceteris brutis animalibus deduxit, multa mobilia necnon et altaris ornamenta violenter cum suis complicitibus rapuit et asportavit, fratres quoque quos ibi reperit crudelibus verberibus affecit. Sic igitur dictus tyrannus predictam curiam violavit. Quo audito, in abbacia Villariensi magnus fit tumultus inter fratres, qui multis cum abbate precibus rogaverunt plum Gobertum, quod ad locum iret prefatum, ut videret, quid hoc esset. Cumque pius Gobertus devotis precibus abbas atque fratrum suorum parulisset et ad curiam sepedictam properare debuisset, super eo quod miles Sathane hac in die sanctissima tantam violentiam fecisset, adeo cepit mirabi-

a) 14. De venerabili Godefrido sacrista Villariensi 2. b) sancti Panthaleonis add. 2. c) nomine Godefridus add. 2. d) p. 20 2b. e) posset 2b. f) p. esset 2b. g) tam 2c. h) a l. 20 compl. 2c. i) reliquit ei p. 2c. k) ut 2c. l) monasterium 2c. m) querendo 2b. n) recedas; ibique invenies perfectum monachum Abundum nomine, qui sine dubio dicit, quid vos oportet facere. Quod et fecit. Venit Villarium etc. 2c. o) sanctus 2b. p) et 2b. q) deest ed.

1) Hic mos non Cisterciensium solum fuit, sed aliter prosequerentur. Ita videre est in regula magistrum Insper monachorum, qui in itinere constituti, stri c. 58, in statuto Lanfranci c. 25, apud Udalricum lib. 3, c. 3, et in mas, Sancti Pauli Romani descendebant, flectebant genua, tum incepta hora, monasterii consuetudinibus. MANT.

hominibus. . . . In^a monasterio Sancti Pantaleonis in deliciis positus, quibus tamen consentire noluit, . . . proposuit omnino artioris vite desiderio transire ad domum^b ordinis Cisterciensis, ut in ea redde-

liter contristari, quod, cum de abbatis deberet exire, pro nimia cordis anxietate atque admiratione corporali privaretur lumine. Nempe quia plus Gobertus sancto illo tempore dominice passionis enormem ignominiam tyrannice depredationis non potuit aspicere, Idcirco divina visione lumine corporeo privatur triduo, sicut corpus dominicum triduo latuit in sepulcro. Itaque sicut Deitas beata dominicum corpus ad vitam tertia die resuscitavit, sic et pio Goberto die tertio lumen reparavit.

Appropinquante demum tempore, quo vir Dei contra omnia mundana vicia palmam triumphalem obtinens, a domino Iesu Christo ad vitam remissionis eternae convocaretur, subtili ac miranda nimis occasione dominus Deus sicut pater piissimus filium dulcissimum plium Gobertum a caribdi et temptatione maris hulus hoc ordine liberavit. Imminente siquidem tempore quo plus Gobertus ad nuptias superbi Regis evocaretur, eodem tempore contigit, ut ducissa Brabantie nomine Aleidis, uxor quondam Henrici ducis huius nominis tertii, sed tandem maritali viduata patrocinio¹, consilio malorum depravata, cespitaret, que alias fuerat satis liberalis ac devota. Denique, sicut vir eius in civitate Lovaniensi fundaverat monasterium fratrum ordinis Predicatorum², ubi et corporaliter requiescit, sic et ipsa iuxta civitatem Bruxellensem construxit monasterium sororum eiusdem ordinis, quod suo nomine Vallem-ducissa nuncupavit. Siquidem dum hoc ecclesiam beati Petri Gemblacensis deprimeret ac eius iura defalcaret ac sibi appropriaret, hoc viso abbas et conventus Gemblacensis contristati, precibus quam plurimis unanimiter plium Gobertum flagitabant, ut pro eis apud prefatam ducissam intercederet, quatenus dictum abbatem Gemblacensem et conventum ipsius pateretur suo iure gratulari. Igitur plus Gobertus videns eorum iustas esse querimonias, turbatus est angustiis eorum, sic ut se vix a lacrimis contineret; ipsorumque negotium prout melius poterat accepit agendum. Perrexerunt itaque plium Gobertum secum ducentes ad ducissam, ut a cordo ipsius sentes posseat ac tribulos montis suis salutaribus avellere. Cumque simul tenderent, equus viri Dei pro nimia esus et otii lascivia indomitus et effrenis contra calcaria calcitrabat, veniensque ad locum ubi transitus non erat expeditus, cum impetu percurrens se³ ipsum suumque assorem obruit in terram, sic quod plus Gobertus sub equo ruit in faciem suam, ut fere videretur fuisse extinctus. Quod videntes et dolorose stupentes comites eius, eruerunt eum atque 30 dixerunt: 'Revertere ad domum Villariensem, pater piissime, quia sanguis a facie tua non cessat emanare; non enim posses ad locum propositum nobiscum pervenire'. Sed plus Gobertus desiderans prefatum negotium cum pietate promovere, respondens ait: 'Non revertar imperfecto negotio, quod peragendum ferventi suscepto desiderio, a quo nullus labor me poterit avertere; quia pro ecclesie causa paratus sum non solum in laborem, sed et in mortem ire, 35 Nec michi poterit asperitas culaslibet rei desiderium fervens immutare'. Sicque Gobertus⁴ vir piissimus per singula membra totius corporis sanguinolentus ad ducissam perrexit. Quo viso, cepit illa contristari ac ledere, admiransque requisivit, quia viro Dei⁵ tantam molestiam intulisset. Qui respondens ait ei: 'Domina mea ducissa, tu michi procurasti hec vulnera, nec alius praeter te sanguinem meum diffudit'. Cui ducissa: 'Quid dicis, pater piissime? Pro totius mundi pecunia nollem tibi tanta fecisse'. Ad quam plus Gobertus ait: 'Si non oppressisses iura Beati Petri Gemblacensis, hec michi non accidissent. Audito enim rumore nubiloso, quot, quantis et quibus supplicis iura predictae ecclesie molestares, ut pro prefato negotio preces tibi humiles effunderem, ad te veniens nimia festinatione impegi, sicut dicit philosophus: *Omnis impetus habet sepe difficilem exitum*. Hinc est, quod ex abrupto non previus ego sub equo et equus⁶ meus sub me necedon et supra me penitus impetuosis cecidit. Denique ego rui in faciem meam sic, quod nimia lesione, tantus sanguis emanaret, ut proprio cruore meo vestes et membra singula linguantur'. Cumque hec et multa alia percepisset ducissa viro Dei occasione sui accidisse, acriter doluit cepitque a pio Goberto sciscitari, si posset aliqua medicina convalescere. Cui vir Dei respondit: 'Si vis, domina mea, me poteris ab hac corporis lesione sanare'. Ad hec ducissa celeris vocis respondens exclamavit: 'Si te potuero quoquo modo curare, pena, labor et expense me non poterunt a tua sospitate retrahere. Dic ergo michi, quo ordine possem te curare'. Cui plus Gobertus ait: 'Si Beato Petro Gemblacensi sua iura pacifica reliqueris et quiesca, si ea de cetero non falcaveris, michi videberis totum corpus curasse et animum meum fecunditati congrue redonasse. Dico tibi, non est tutum iura celestis sanitoris dissipare, quia, 55 ut ait apostolus Paulus⁷, opera singulorum sive bona sive mala sequentur illos. Ad hec verba ducissa iura et rationis aculeo stimulata, respondens coram multis viris fide dignis prorupit in hec verba: 'Ex hoc nunc et in posterum iura Beati Petri Gemblacensis in firma libertate relinquo et ab omni infestatione relaxo'. Sicque plus Gobertus dictam ecclesiam libertati restituit et pro sponsa Christi sanguinem suum fudit, sicque martyr Christi effectus, tandem mortis ergastulum subiit.

a) In n. 8. P. des. 2. b) aliquando d. 2. c) predictorum ut c. 2^a. d) se — Gobertus des. 9^a. e) G. 1. p. desunt ed. f) desit 2^a. g) equus super ano p. 42.

1) Henricus obiit a. 1260. 2) Haec apud Paulum frustra quaerit; sed similia Apocal. 14, 13, leguntur.

rei Domino vota sua^a, quae distinxerunt^b labia sua. Cumque Domino affectuosius supplicaret, ut dirigeret gressus^c eius, praestendit ei in spiritu statum Villariensis cenobii, quem ita adhuc Colonia^d precognoverat, nec solum personas et conversationem earum, sed situm^e loci et universa domus illius utensilia, acsi tota

Hoc igitur negotio peracto, vir Dei gravibus lesionibus affictus, ad locum suum reversus est. Quem cum fratres sui viderent tam diris doloribus oppressum, dixerunt ei: 'Te decet, frater piissime, in infirmitorio requiescere, donec posses sanitatem recuperare'. Tandem vir plus salutaribus^f fratrum monitis fractus, eorum^g precibus^h acquievit licet invitus. Ergo pia pompa plorum monachorum plura Gobertum duxit in infirmitorium, ubi iacens in grabato, suoque corpore pre nimia lesionis vexatione inflato, de die in diem magis ac magis egrotabat.

Igitur vir Dei plus Gobertus corporis sui lesione recentisque languoris decoctione defecatus, in vera fide et sincera dilectione proximis suis salutare reliquit exemplum religionis. Anno igitur Domini 1263, in festo sancti Bernardi, quod tunc fuit feria quartaⁱ mensis Augusti, 1263? Aug. 20 hora matutina, plus Gobertus toto corpore contremuit et suo Creatori spiritum in conspectu conventus monachorum ac ceterorum fratrum plangentium atque canentium in summa pace reddidit.

Sequitur epitaphium pti Goberti.

Hec qui metra legit, cognoscat, quis fuit iste
Quem lapis iste legit, modo coniunctus tibi, Christe.
Asper-mons aluit Gobertum, qui monachum
Vilari coluit, et ibi monachus tumulari.

Sequitur:

(3). De nonno Francone de Arkenna², prius milite probatissimo, pignice,

Quidam miles inclitus, ortu Brabantius,
Franco dictus nomine, corde leoninus,
Fieri disposuit Christi peregrinus;
Nam sic eum monuit Spiritus divinus,
Crucis salutifera decrevit signari,
Pro fide catholica volens preitari,
Quo audito, plurimi voluntate pari
Sunt signati milites signo salutari.

Franco crucis nobili titulo signatus,
Armis militaribus fuit adornatus,
Equis et divitiis satis sublimatus
Et preclara militum turba constipatus.

Postquam terras plurimas Franco peragravit,
Tandem vento prospero mare transfretavit,
Et cum suis sociis terram subintravit,
In qua Christus dominus mortem toleravit.

Tandem rumor percussit aures paganorum,
Quod venisset plurima gens christianorum,
Quae vellet subvertere cultus Idolorum
Et sibi subicere regna Caldeorum.

Tunc pagani nimium fremere ceperunt,
Et magnum exercitum colligi fecerunt,
Ac nostros invadere viros decreverunt;
Sed nostri viriliter eis resisterunt.

Franco miles inclitus, christianus verus,
In congressu prelii audax et severus,
Et cum eo pariter dominus Sigerus
Invasserunt barbaros velut Oliverus.

Sed cum istis alii milites fuerunt,
Qui paganos perfidos valide presserunt,
Et eosdem vertere terga compulserunt,
Ac de ipsis maximam stragem reliquerunt.

Quidam miles extitit ex pagana gente,
Giganteus corpore ac superbus mente,
Qui querebat sepius voce vehemente^f
Singulari prelium, ipso hoc petente.

Cumque sepe quereret bellum singulare,
Et nullus presumeret cum illo pugnare,

a) deest 3. b) distinxerunt 3. c) viam 3. d) positus add. 3. e) s. et s. l. se 3. f) deest ed. g) vehementi 2b.

1) Festum sancti Bernardi est d. 20. Augusti, a. 1263. feria secunda, a. 1264. feria quarta. 2) Arquennes.

vita sua in eo commoratus fuisset. Hunc itaque precegit in animo, orans Dominum, quod et obtinuit, ut in eodem vite sup^a terminum sibi expectare daretur

domnus Henricus tunc temporis cellerarius
 In Teutonicis partibus militis cuiusdam uxor Gebergis nomine, pro honestate vite sue omnibus dilecta, nuncium ad fratrem Wigerum suum^a avunculum Villare misit
 Fungebatur^b sacræ officio, in quo divini respectus solatia maiora promeruit
 Sanctimonialis quedam Bruxellensis Gilla nomine sub regula beati Benedicti habitus nigri, sed multo devotionis, ardentis vite desiderio ad ordinem Cisterciensem ascendere modis omnibus aspirabat, nullum habens desiderii sui adiutorem præter dominum Karolum, tunc temporis Villariensem abbatem. Venit itaque ad portam Villariensem^c perturbata et anxiosa, fratri Wigerō tunc temporis vestiario conquerens, 10 quantas a clericis sustineret tribulationes, qui minabantur ei excommunicationem^d, si habitum Cisterciensem susciperet^e. Et monachus ad eam: Sanctimonialis es sub regula sancti Benedicti, nec per clericos tales in te sententia^f procedere potest. Porrexit^g ei cucullam, quam domini Godofridi esse^h putabat. Induitⁱ, recessit, nec postea impedimenta sustinuit ab emulis. Audivi ab ea^j, quod a tactu illius vestis multis infirmis et languentibus desiderata restituta sit sanitas. Profecit itaque^k in desiderio suo et adia- 15 torio egregie memorie domini Karoli^l domum de Bernebeke^m iuxta Bruxellam, quæ nunc Camera appellatur, fundavit etⁿ edificavit^o.

3. Conversus^p quidam Villariensis Eyrardus^q nomine in simplicitate cordis Domino serviens ac moram faciens in curia nostra^r de Chenoit^s, ibidem multis annis agriculture operam dabat.

Franco videns milites nostros titubare, 20
 Cum pagano voluit bellum attemptare.
 Mox uterque propriis armis se armavit
 Et per longum spatium pariter pugnavit;
 Tandem ope Domini Saracenum stravit
 Et de hoste barbaro Franco triumphavit. 25
 Tunc pagani territi valde stupuerunt
 Et de morte militis tanti doluerunt,
 Qui voto unanimi treugas petierunt;
 Nam Franconem cerperè nostrum voluerunt.
 Franco propter corporis miram probitatem 30
 Habens apud milites fame claritatem,
 Tamen coram omnibus morum honestatem
 Studuit ostendere ac humilitatem.
 Nil in eius corpore, nil in eius ore
 Apparere potuit, quod molestum fore 35
 Posset Intuentibus; propter quod amore
 Plurimorum dignior fuit et honore.
 Quia tanta gratia erat illustratus
 Et virtute corporis omnibus prelatus,
 Ad Soldanum principem missus est legatus, 40
 Aliis militibus tribus sociatus^a.
 Causa talis extitit bulis missionis,
 Quia pacis federa^b et conventionis
 Soldanum petierat, ut in his personis
 Valeret agnoscerè faciem Franconis. 45
 Nam Franconis probitas nota et audita
 Soldanum reddiderat stupefactum, ita
 Quod ab ipso federa pacis expelita
 Essent, ut sic vivere tuta posset vita.
 Hinc Franconi filii gemini fuerunt, 50
 Qui cum ipso pariter mare transierunt
 Et in armis bellicis valde floruerunt,
 Sed pro Christi nomine post occubuerunt.
 Tandem Franco inclitus dignus collaudari,
 Probus in militia quondam seculari, 55
 Luxum spernens sæculi, factus in Villari
 Monachus, sub habitu vixit regulari etc.

a) ea 2. b) locum in a, pr. 2. c) ut videlicet 2. d) s. sibi t. donaretur s. 2. e) s. e. in V. 3. f) vir Domini add. 2. g) concilii Villariensis 2. h) excommunicationis sententiam 2. i) acc. 2. j) Ait 2. k) l) p. 1. p. 1. m) que add. 2. n) fuisse 2. o) Quam ipsam l. et r. 2. p) eadem 2. q) sanctimonialis illa add. 2. 60 r) abbatia prelati add. 2. s) Bernebeke 2. t) ac 2. u) Acco in 2 post a. 30. legitur. v) Eyrardus 2. w) Chenoit 2. x) sociatis 2.

1) Fundatum a. 1201. Cf. Wauters, 'Hist. des environs de Bruxelles' III, p. 308.

Verum quia fratris Ewardi mentionem fecimus, nequaquam absurdum reor adhuc modicum quid de eo edificationis gratia innectere. Quodam tempore magister de Chenoi^b fratrem Ewardum forestarium esse iubet. At frater Ewardus mandatum sui superioris non diudicans, si sibi congrueret, sed velut operarum indiguum ad ea que sibi imperabantur se^c estimans, velociter paruit mandantis imperio. Morabatur tunc in villa de Heviler^d miles quidam Sebastianus nomine, cuius bestie ac animalia blada nostra devastabant et non modicum dampnum nobis inferebant. Magister^e curie vrum Del ammonuit, ut bestias a bladis arceret, quod se facturum illico spondit.

5. Inter conservos^f Del qui spiritali palestra in stadio Villariensi exercebantur erat olim miles quidam de genere de Reve, qui, relicta mundiali pompa, vanam militiam fructuosa militia commutavit. . . .

6. Narraverunt nobis seniores nostri, conversum quemdam fuisse in monasterio Villariensi circa custodiam ordinis satis devotum. . . . Cum autem quodam tempore in granga de Kessart moraretur. . . .

7. Circa^g idem tempus dominus Uricus S. abbas Villariensis Vacellis professus ibidem mortuus est. Scribit de eo dominus Iohannes Cameracensis episcopus sic: *Uricus quidam abbas in Villari fuit homo plenu dierum et opinionis quaeolentis.* Et dominus Io. abbas Vacellensis scripsit domino H. duci Lotharingie sic de eo: *Habemus monachum apud nos 80. annum vel eo amplius agentem, quondam Villaris abbatem, cotidis se pro Christo crucifigentem.*

8. Oportunum fore^h existimo virum virtutis, dulcis videlicet memorie, Gregorium quondamⁱ priorem in Villari, ad edificationem posteriorum styli officio revocare. Exiit hoc a nobis nostri^j huius temporis inopis, in quo tepiditas et negligentia nimis in ordine prevaluerunt. Hic itaque strenuus vir prioratus officio per plures annos functus, ferventer^k hanc partem sollicitudinis administravit, ut quasi signaculum videretur posuisse super cor suum sententiam illam quam beatus pater noster^l Benedictus proposito seu priori monasterii proponit dicens: *Quia quanto prelatu^m est ceteris, tanto eum sollicitius oportet servare precepta regule.* Sic videres hunc, putares te videre Mathathiam de Modyo, patrem Machabeorum, zelantem et pugnantem propter observantiam regulares. Zelus^m regule sancti Benedictiⁿ

inebriaverat eum. Viderens enim prevaricatores eius, tabescebat, viriliter resistens eis. Attamen honestiores animos in^o spiritu lenitatis ammonuit, miles et obediens, ut in melius proficerent, obsecravit, superbos et rebelles increpavit et verberibus correxit^p; non tamen ita aspers subditos castigavit, ut victi impatientia frangerentur, sed miscens blanditias terroribus, conlunxit preces verberibus; unde non solum claustrales metuebant eum, sed etiam prelati, scientes eum esse virum iustum et^q ordinatum. Erat ergo in exequen-

30 dia divinis promptus et alacer nimis, non diebus, non^r noctibus requiescens, precipue dulcedini^s psalmodio intentus, que in sacro^t nostro conventu multa morositate persolvebatur, ita ut stupori quidem posset esse vicinis monasteriis, paucis^u imitationi; precipitentem^v psalmodiam hic^w prior in instanti stallum exiens corripuit. In omnibus magistrum sequens regulam, nec temere devians ab ea, non permisit conventum suo tempore vacare sompulentie, sed regulariter surgens post mediam noctem, modice^x permisit eum

35 pausare; et in regulari intervallo satis protelato aut cum senioribus in choro meditationi aut in capitulo cum iunioribus lectioni^y inservebat. Porro nichil operi^z Del preponendum esse sciens, officialibus modica occasione se ab eo^{aa} subtrahere volentibus fortiter resistebat. Et circa primum articulum professionis, qui est de stabilitate loci, non facile dispensabat hic verus iudex; quia tunc temporis persone domus vix poterant interesse exequis parentum suorum vel fratrum vel^{ab} sororum suarum. Volebat enim, mortuos sepelire mortuos suos. Sciebat preterea, quod officina in qua potissime persolvebatur votum professionis est stabilitas in congregatione et clausura monasterii. Circa secundum articulum professionis versantem circa conversionem morum, utpote regulariter vesci, indui, operari, legere^{ac}, silere, vigilare, psallere, corripere et corripit, invite dispensabat. Et bene; unde Alredus^{ad}: *Non sic fiat dispensatio, ut aliqua eorum que statuta sunt intermittantur, aut certa tempora certis quibusque exercitiis attributa confundantur, nisi extrema cogat necessitas; alioquin non erit dispensatio, sed destructio.*

45 Quid hic excusationis percipere poterunt, qui tempus lectionis in tempus laboris commutant, non tamen laborantes, sed^{ae} nugis et rumoribus vacantes, et qui abbreviant tempus legendi et prolongant tempus colloquendi. Huius viri^{af} tempore unius coloris habitus a personis domus gestabatur, ita tamen, ut exeuntes monasterium in oppidis a ceteris personis ordinis discernebantur. At^{ag} hic prior ad commune colloquium accedens et in medio seniorum residens, iuvenes coram se sedere faciebat dictisque sententiis a iunioribus et collationibus a senioribus mira suavitate pascebatur; et aliquotiens iuvenes disputabant ibi de ordine, aliquando admonabantur a senioribus pro aulis excessibus et a^{ah} verbis superfluis et^{ai} risum moventibus et a sancto Benedicto dampnatis. Porro ad opus manuum frequenter cum conventu ibat, et in^{aj} silentio precipue secutionis et messonis et^{ak} frugum tempore, et aliis pausantibus non pausabat. Infirmis omninoque debilibus

35 a) Q. enlm 2. b) Chenoi 2^b. c) post add. 1; esse se 2. d) Heviler 1. e) At m. 2. f) e. 33. 2. g) aervos 2. h) e. 34. 2. i) Circa — crucifigentem deunt 2^b. k) e. 5. 2. l) deest 2. m) pr. q. 2. n) frequenter ed. 1^f. o) deest 2^b. p) prelatior 2. q) Denique si 2. r) 2. quippe 2. s) patris nostri add. 2. t) post add. 1. u) castigavit. Subditos l. n. l. n. corripit 2. v) timoratum atque add. 2. w) neque 2. x) dulcedine ed. 1, ubi intentus deest. y) In n. cenobio et sacro e. 2. z) p. vero 2. aa) precipitem a corr. 1. ab) lugere 1^f ed. ac) opere 2^b; o. D. n. prop. 1. ad) eo Iem 2. ae) sui 2. af) de 2. ag) ad 2. ah) sine dissipatio add. 2. ai) sed magis n. 2. aj) venerabilis v. 2. ak) hic quoque p. 2. al) de 2. am) ad 2. an) cum o. operabatur et p. 2. ao) ac 2.

1) Alredus scripsit regulam ad inclusas moniales; in coll. Holsteniana regularum III, p. 129. V. Cave, SS. eccl. p. 227.

secundum regulam pro reparatione virium esum carnium prestabat. Ita delicatis et teneris morem gerebat, ut lamen novas et contra formam ordinis usurpatis consuetudines, utpote de pellibus, cyrotectis lanciis et pelleis et ceteris magis carnem quam spiritum redolentibus, quas per negligentiam prelatorum in subversionem religionis et perditionem animarum facile pullulare soverat, minime prioratus sui tempore Villariensibus subreperere passus sit. Sciebat nimis, sicut beati sunt prelati qui traditiones patrum per vigorem discipline illibatas custodiunt, sic profecto miseri nimis qui per negligentiam et incuriam suam religionem intepescere et ordinem deperire permittunt; nam semel exterminata religio non sine gravissimo scandalo et perturbatione tam prelatorum quam subditorum reformari poterit. Non solum sic providit discipline monachorum, sed etiam conversorum. Temporalibus parum intendebat; sufficit sibi cura sua. Cumque fideliter administrasset officium sibi commissum, tactus infirmitate corporali, decidit in lectum, munitusque sacramentis ecclesiasticis, imminente hora mortis sue, prorupit in verbum memoria dignum: 'Video', inquit, 'salutem meam'. Et hiis dictis, emisit spiritum, sepultusque est retro capitulum nostrum.

9. Hic successit in officio prioratus dulcis memorie nonnus Henricus de Marilis, homo pacis et plurime secundum seculi dignitatem et multe simplicitatis et miro mansuetudinis. Hic prior opere implevit ea que ab aliis statuit facienda et magis prebuit se amabilem quam metuendum. Homo pacis et plurime humilitatis, infimos non dedignabatur parentes. Quis unquam ex ore eius sonum detractionis, verbum scurrilitatis, sermonem glorie, vocem invidie audivit? Hic licet quinquaginta annos in ordine transisset, noluit supportari ab officiis suis; sed juvenum laborem prosequabatur, in choro, in claustro primus et in labore, ita ut omnibus admirationi esset et stupori, assidue intentus orationi et lectioni. Decem annis prioratus officio functus, potius voluit de misericordia quam de nimia iustitia iudicari. Valde patienter sustinuit infirmitatem morum et corporum in subiectis, sciens misericordes misericordiam consequuturos. Isto non novit loqui per vocalia signa, nec per tertiam personam. Et magnates videntes proceritatem vultus eius, venerabantur eum. Quidam monachus valde spiritualis videns eum, cum adhuc junior esset, per claustrum incidens, fertur dixisse, quod ita clare vidit munditiam cordis sui et puritatem conscientie sue, sicut videret candelam in lucerna positam clare rutilantem et lucentem.

2) 2 add.: Hic tandem plenus dierum in pace quievit, recepturus et inventurus sine dubio misericordiam quam aliis protogaverat; et pergit.

(7). Fuit in Villari alter quidam venerabilis monachus qui dictus Godefridus cognomento Pachomius, de civitate Lovaniensi ducens originem, et valde religiosus parentibus prodiit. Hic in annis puerilibus factus canonicus regularis, iugum Domini devote sustulit. Sed quia tam intus quam foris pertulit strepitus secularium, Idcirco tedium exinde concepit, et summo opere monachari cupiens in Villariensi cenobio, una cum fratre suo Raynero, cuius etiam inferius vita describitur, qui tunc studium Parisius, per litteram vocato et in similem studium excitato prefatum locum adiit; ibique uterque susceptus religionis habitum induit. Quibus [Godefridus] per annos 47 omnino religiose vixisset in ordine, correptus a febribus, lecto de- cubuit, et in eadem infirmitate tribus detentus hebdomadibus, tandem 8. Nonas Octobris feliciter ad Dominum perrexit.

(8). Frater nonni Godefridi prefati nomine Reynerius, non tam carnis quam spiritus germanitate, ab exordio optime indolis fuit puer; qui monachus tandem effectus in monasterio Villariensi, omnem indefesso studio virtutem exercuit.

(9). Vir Domini Abundus Villariensis monachus, cuius memoria in benedictione est, de quodam opido super Mosam fluvium situato quod Hoyum dicitur originem ducens, insignis indolis juvenis extitit. Qui cum litterarum studiis esset traditus, ea de causa ut patris debita sive commercia stylo disceret annotare, miro modo proficere studuit. feliciter migravit a corpore anno Domini 1228, pridie Kal. Iulii, feria sexta circa horam sextam, qua Dominus maiestatis in cruce pependit, expletis in ordine Cisterciensi 26 annis et quasi sex mensibus. Sanctumque corpus eius venerabiliter sepulture traditum est, monachis cantantibus altilis vocibus, ita ut plerique stantium ad lacrimas compungerentur. Est autem eius epitaphium:

Pausat in hac tumba vir simplicitate columba;

Qui leo virtute, nobilis simulatur alaude;

Qui turtur gemitu, eius simul atque volatu

Par aquile, salamandra, quia noto exitu in igne.

Nunc canit in 'de la sol', qui quondam flevit in 'a re'.

a) ac 2. b) e. m. 2. ed. c) fuerit 2. d) quod s. 2. e) deest 2. f) ut prefertur adf. 2. g) sed s. 2. h) hoc dicto 2. i) e. 6. 2. l) ac 2. m) ipsius 2. n) atque 2. o) nimis m. 2. p) e. v. 2. q) deest l. 55 r) eius 2. s) ipsius 2. t) Pachonius 2b.

1) Quae sequuntur sumta sunt ex Vita Abundi, ipso vivo a monacho Villariensi scripta, quae exstat in cod. Bruxellensi Nr. 19523, membr. s. XIII. De qua v. Reiffenberg, 'Annuaire de la bibliothèque royale de Belgique' VII, 1846, p. 96 sqq. In praefatione ita: omnibus in ordine Cisterciensi sub regula et abbate Deo militantibus frater quidam de Villari in Brabantia, habitu monachus, conversatione teplidus proposui, accepta a Domino abbate meo licentia, fratris Abundi monachi nostri cum scripto breviter commendare. Et accedens ad eum, postulasti ab ipso, qualinvis bona que sibi Dominus col fecerat vel factebat michi intimari. Verum cum plurimum familiaris erat michi et ego illi in Christo Iesu, nichil erat quod importunitate mea etiam inco- non extorquerem.

10. Fuit in Villari quidam monachus Daniel nomine, oriundus de Icha¹, avunculus domine Clementie de Rixensart². Hic cum relictis scholis ad mundanas loricamentorum in Traseuges³ ire vellet, et ibidem miles fieret, infirmitate corripitur, propositoque mutato, spondet se militaturam Deo in Villariensi cenobio, et renuntians seculo et concupiscentiis eius, valedicensque fratri, cognatis et amicis, soli Deo vivere volens, utilitate spirituali in Villari applicatur. . . . Huius industria et sollicitudine media sive extrema pars ecclesie nostre facta est. Cum autem factus esset cellerarius malor, sciens, cui⁴ plus committitur, plus ab eo exigitur, officium sibi iniunctum fideliter administravit. Grangias visitans, aquam vel elatam cervisiam cum fratribus bibebat. Deforis veniens, imbra, nive⁵ madefactus, ventis et frigidibus fatigatus, intravit refectorium, dicens: 'Merces mea sit in terra viventium'. Non fuit⁶ extirpator sub-

stantie monasterii. Quodam tempore, imminente visitatione, decem solidos a bursario accepti; non eos tamen expenderat; sed ne visitator ei⁷ imponeret, quod malitiose⁸ et suis expensis celaret. Item aliquotiens Martha postposita gaudebat concupitis⁹ amplexibus Rachelis, et copulans se claustralibus in lectione, vacabat interdum orationi et compunctiori. Fratribus se valde amabilem et tractabilem prebuit et in vicia et¹⁰ vestitu se eis¹¹ conformare studuit, a vestuario semper vestimenta recipiens modo et ordine

15 aliorum. Vestes pretiosas ab amicis oblata¹² nunquam gerebat. Quid hic dicturi sunt campanarii¹³ famulico ventre ad ordinem venientes, qui, postquam pannis ordinis calefacti fuerint, monasterium egressuri, pannis ordinis designatis, pretiosis vestibus se induunt? Nonne religio talibus dicere videtur: *Filios exaltati¹⁴ et castrici, ipsi vero contemptentes spreverunt me?* Tales enim in claustro superbiam addiscunt, quam in seculo non noverunt; et quia hii locum habere non poterant ubi honores¹⁵ appetuntur, ibi saltem honorari volunt ubi honores¹⁶ ab aliis respiciunt. Et¹⁷ de talibus dicit beatus Augustinus terribile verbum: *Sicut non vidi meliores quam qui in ordine¹⁸ profecerunt, sic non vidi deteriores quam qui in eo¹⁹ defecerunt.*²⁰

11. Cum quidam monachus Villariensis cantoris fungens officio

12. Erat in monasterio Villariensi sacrista quidam nomine Iohannes dictus Precursor, vir bonis moribus pollens et religiosarum personarum ferventissimus amator. . . . Hic summopere otium fugiebat et sanctorum gesta libenter scribebat aut enarrabat. Fecit nobis librum qui intitulatur Agonia morientis et Psalterium beate Virginis comprehendens acta eius²¹ et etiam Salvatoris. Scripsit etiam nobis librum de vita Beati²² monachi²³ et alios plures²⁴ in armario nostro positos. Fecit etiam nobis Ordinarium facilem et clarum. Hic cum magister conversorum factus esset, verbo edificationis et consolationis eos mirabiliter reficiebat. In grangis predicaturus, non solum fratres, sed etiam familiam curie ad ser-

25 monem vocavit. Hic cum iam veteranus et emerite militie senex esset, instituendis²⁵ novitiis officium strenuus adimplebat, et ex his quo longo uso didicerat rudes adhuc mentes contra triplicem funiculum, carnis, mundi, diaboli²⁶, qui difficile rumpitur, exemplis tam veteribus quam recentioribus adversus vitia cautiores reddebat.²⁷

(11). Clericus quidam nomine Ulricus, natione Colonensis, cum se dedisset in Villari ad ordinem Cisterciensem, magno spei juvenis exitit, vultum habens angelicum, bonisque moribus abundavit etc. ex *Caesario* IX, 31.

¹) 2 *Wauters* (c. 13) quae supra c. 23, p. 205 n. 6 leguntur; Erat monachus — inheret.

²) In 2 *inscruntur*:

(16). Fuit in prefato cenobio Villariensi monachus quidam religiosus ac redolentis fame, qui studuit sollicite ambulare cum Deo suo, et quicquid ab eo petiit impetravit. Ad hunc accessit quidam juvenis nomine Walterus, monachus, postmodum abbas decimus Villariensis electus, petens ut rogaret Dominum pro se etc. ex *Caesario* II, 21.

(17). Fuit in eodem cenobio Villariensi monachus quidam Arnoldus nomine etc. ex *eodem* VIII, 81.

(18). Sacrista quidam apud Villarium defunctus est nomine Iohannes etc. ex *eodem* XII, 30.

(19). Fuit in sepedito cenobio Villariensi monachus quidam venerabilis nonnus Henricus de Melbroec; quem minus congruis forsitan in serie collocamus. Hic primo prior Villariensis existens, postmodum abbatizavit in Loco-sancti-Bernardi; homo sensatus, etc. ut supra *Gesta* Const. c. 11.

(20). Floruit in eodem monasterio Villariensi nonnus Godefridus de Cortbeke, ut *infra* c. 15.

(21). Nonnus Wilhelmus de Dongelbert, humilitatis et pauperatis amator, dudum insigni nobilitate clarus effulsit in seculo, sed postmodum multo amplius in religione in Villariensi cenobio, ut *infra* c. 15.

(22). Hactenus de claris luminariis Villariensis cenobii, videlicet probatissimis monachis eiusdem collegii, nos disseruisse sufficiat; cum tamen paucos admodum flores de spatiosissimo floridissimoque prato vernantis eiusdem ecclesie ad accendendum in nobis sacre devotionis

a) c. 12. 2. b) Icha e corr. 1; Ycha 2^b. c) Rixensart 2^b. d) infra *Senges* ed. 17. e) quod c. 2. f) vel n. 2. ed. g) Introitu 2. h) f. etiam 2. i) Q. siquidem 2. l) sibi 2. m) o. m. 2. n) cupit 2. o) atque 2. p) non recepit vel saltem n. 2. q) sp. et ex. 2. r) homines 2. s) defet 2. t) monasterio 2. u) eis 2. v) c. 14. 2. w) c. 15. 2. x) agnomento 2. y) ipsius 2. z) n. o. l. a) Boni legi

60 *Wauters* p. 81. b) quam pl. 2. c) instituendorum coenobiorum 2. d) se dyab. 2.

1) Ysche. 2) Quae medio s. XIII. in charta Abundio cogitavit? 6) Dongelberghe. De doto memoratur; *Wauters* p. 88. 3) Traseuges. a) Wilhelmo a. 1234—35. facta v. *Wauters*, *Hist.*

4) Tamquam ipsius monasterii servitores nominantur; v. *Ducange* II, p. 62. 5) Num forte de beato

13. Quodam tempore venit ad conversionem in Villari frater Iohannes de Wiltrebes dicitur Miles cognomine, eo quod pater eius miles fuerat et ipse etiam miles fieri volebat; sed infirmitate concussus promisit se cum Villariensibus aggressurum militiam spiritualem: et ecce sanus factus, Villarienses^a petiit, et ab abbate Wilhelmo susceptus, indignum^b se iudicans habitum monachorum, novissimo loco electo, in^c conversum redactus est. Iste igitur se^d veraciter conversum demonstrans, cepit corpus vigiliis, lequ- nulis, laboribus^e multis castigare^f, voluptatis^g mortificationis voluntarieque paupertatis, que sola christiane religionis vera militis est, amatorem se^h probans. Hic magister factus inⁱ Chenoit, plura bona fidem nobis acquisivit, et largas elemosinas erogabat et^k operibus misericordie frequenter instabat. Ipse^l fuit lumen^m ceco et pes claudis, pater orphanorum et defensor pupillarum et viduarum etⁿ merentium et oppressorum consolator, precipue pauperum Beginarum. Plaustra onusta bladis euntia versus abbatiam, 10 audita inopia Beginarum, fecit deduci Nivellem.

15. Interrogavimus aliquoties patres nostros, quanta fuerit [olim?] religio in Villari, et annu- verunt nobis: Inquisivimus a maioribus nostris, et dixerunt nobis, quod tanta fuit, quod non solum ad conversionem venerunt seculares, sed etiam religiosi, suis cenobiis dimissis, attracti non tantum fer- vore ordinis Cisterciensis, sed et^o bono odore conventus huius, utpote nonnus Godefridus sacrista de 15 monasterio Sancti Pantaleonis in Colonia, nonnus Nicolaus de cenobio Gemblacensi, Godefridus Pachomius de cenobio Sancte Gertrudis in Lovanio et^p alii. Godefridus de Cortbeke de cenobio Hasslignensi^q religione et divitiis^r conspicuus, perfectioris et secretioris vite desiderio Villariensibus se sociavit, ubi tantis virtutum carismatibus effulsit, et personam domus^s ferventissima conversatione sua in amorem Dei vehe-

ignem decerpimus; quatenus rutilantis eorum pulchritudinis venustate illecti suavevolentiaque 20 recreati, mundum cum omni voluptate et vanitate sua spernere atque ad eterne claritatis patriam anhelare discerunt. Ceterum, sicut in predictis patribus, qui altero presto fuerunt et mandata vite absque dissimulatione custodierunt, cognovimus, quam liberalis sit misericordia Dei in sanctos illius quamque plus respectus in electos ipsius: sic in subsequens exemplis elucescet, quanta benignitate etiam laicos in prefata domo ad conversorum status assumptos 25 Dominus respexit suae gratia dotavit; quatenus tam laici quam clerici habeant quod imi- tentur et nichilominus unde efficaciter consolentur.

Sequitur de conversis et primo

(23). De venerabili Arnulpho de Bruxella converso.

Venerabilis Arnulphus cognomine Cornebout, ex Bruxella, non ignota civitate Brabantie, 30 de mediocribus parentibus originem duxisse fertur. . . . proposuit transire ad ordinem Cister- ciensem, et relinquens cognatos et notos, abiit et valedicens huic seculo nequam et ad mona- sterium Villariense pervenit, ubi a domino Karolo tum temporis abbate se recipi in conversum petiit et impetravit.

(24). Fuit in Villari frater religiosus quidam nomine Petrus . . . Hiis itaque sic sese 35 habentibus, quidam sui salutis relatores hortabantur eum, hoc nequam seculum relinquere et ad ordinem Cisterciensem convolare. Et quia eo tempore monasterium Villariense predicti ordinis apud omnes longe lateque fama percrebescens innotuerat religione conspicuum, sanctitate celeberrimum, regulari observantia et discipline custodia artissimum, persuaserunt ei habitum religionis ibidem assumere 40

(25). Fuit in Villari conversus quidam nomine Hermannus

(26). Alius quidam conversus fuit in eodem monasterio nomine Nicholas, homo pusille stature, qui in quadam grangia pastor ovium extitit. Hic carnem suam adeo castigavit, quod qui videret eum Argentum se vidisse putare potuit vel unum ex antiquis heremi cultoribus. Nam sibi mundum crucifixum habuit et se mundo, lugiter niger prorsus in corpore, sed for- 45 mosus in mente fulgebat. Comedit annis multis tantum semel in die, et nocte dieque membra cilicio cruciavit. Ascendit stratum rarissimo, sed ibi dormiebat ubi fecerat orationem; sed pro pulvinari truncum habuit. Plurimi venerunt ad eum gratia edificationis, quibus omnibus opera caritatis et misericordie longo tempore diligenter exhibuit. Cum autem annis quinquaginta vixisset in ordine, tandem vocante ipsum Domino feliciter obiit. 50

(27). Fuit et alius quidam nomine Arnoldus ordine conversus, officio multo in quadam grangia monasterii Villariensis. Qui homo multe devotionis et pietatis extitit. Hic ante conversionem suam sepulcrum Domini cum sanctis locis adiacentibus visitaverat, et iterum si visi- tatio potuisset plurimum affectabat. Ad quem cum quadam die mulier lasciva et proceras ad- venisset, asseveravit, se usquequaque desiderare velle mutare statum suum in melius, dummodo 55 tamen ille sibi succurrere vellet. Zelans petenti consequit, et femine, sicuti habere potuit, necessaria ministravit. At ipsa mox abiens, simplicitatem viri deridens, super eum cantile- nam quamdam composuit, quam et in chorea publice precinit.

a) c. 26, 2. b) Villariense 1^a ed. c) etque 1, 2. d) ad statum conversorum 2. e) v. se 2. f) et 1 c, 2. g) deest 1. h) ad v. mortificationem 2. i) probare se 2. k) in Chenoit 2^a. l) ac 2. m) 1, enim 2, 60 n) oculus 2. o) deest 2. p) deest 1. q) hoc modo add. 2. r) et al. dec. 2. ed. s) Hasslignensi 1; Hassligna- mensi 2^a. t) tunc temporis 2, ubi haec supra leguntur. u) d. huius 2^a. v) in vita necessarii. At ipse salutem proximorum zelans 2^a. w) tribuit 2^a. x) precinuit 2^a.

1) Eius vita fusius describitur, quae in Martenii editione desideratur.

menter ascenderet, . . . Unde nec libenter exibat nec visitare cognatos et amicos affectavit. Sufficit^a olim personis domus hulus quinque vel sex annis elapsis semel videre amicos suos^b. Venerunt etiam ad conversationem ibi nobiles^c viri, nonnus^d Gobertus, quondam comes et dominus Asperi-montia, nonnus Henricus de Birbaco^e, nonnus Willelmus de Donglebert, humilitatis^f et paupertatis devotus amator. Hic . . .
 5 subtrahere. Convertit se etiam ibidem nonnus Oliverus de genere de Sombresse, homo nobilis. Milites^g quondam famosi monasticum habitum, dimissa mundana militia, ibidem susceperunt, hi scilicet; Franco de Erchenne^h castellanus de Montignol, dominus de Boheneⁱ de comitatu Losensi^j, dominus Gerardus de Greis, dominus Henricus de Weis, dominus de Berem et^k dominus Iohannes de Salinch et^l dominus Iohannes de Roist^m ex comitatu Losensiⁿ et dominus Walterus de Rikelam versus Mechliniam. Hi extremi^o
 10 quondam milites preclari in conversis se vestierunt. Factus^p est hic monachus dominus [Theobaldus^q] castellanus de Courtray, quondam miles in armis strenuus, qui^r etiam acquisivit cum nonno Goberto de Aspero-monte vinum pro mutatione conventus. Factus est etiam conversus in domo ista dominus Franco^s de Lachen, quondam miles famosus, et^t dominus Iacobus de Glymptis et dominus Egidius Dion. Cum quidam^u potentes quicquam querere adversum nos haberent, presuxa die super pace tractanda abbati^v,
 15 assumptis secum decem nobilibus personis de sua professione, ad locum prenomiatum descendit, et causam domus cum sibi associatis^w viriliter defendit. Cum hi religiosi patres ad commune colloquium accederent et referrent gesta sanctorum patrum, valde scrupulosi erant, ne excederent minus^x vel plus dicendo. Unde, solulo colloquio, trahentes priorem in auditorio^y, confitebantur de delicto preterito, cautiore^z facti de reliquo^{aa}.

20 16. Tunc temporis tam valentes persone erant nobis, quod eligebantur in abbates Cistercii, Clarevallis, Vallis-Del, Vallis-sancti-Lamberti et Grandis-prati et^{ab} Loci-sancti-Bergardi. Et illis diebus nisi habere poterant circa lecta^{ac} nisi cotidiana vestimenta, et^{ad} virgule, quibus excutiuntur, ibi recondi non licebat. Et a misto sepe abstinebant, ut in templo presipere^{ae} possent locum congruum orationi et^{af} compunctioni, quibus ante tertiam vacabant. Si domus a principio gravaretur^{ag} persone nostre a Domino^{ah}
 25 auxilium petentes, ad Beghinagia^{ai} mittebant et orationes pro domo impetrabant. Etiam^{aj} proclamatus pro proclamante orabat, ut^{ak} et eius vestimenta in signum amoris excuteret. Et tanta erat sobrietas^{al} et abstinentia in domo hac, quod clavis vinaria^{am} in foramine petre iuxta eandem cellam ponebatur et qui vino indigebat ibi^{an} pro sua necessitate recipiebat.

30 19. Fuit in monasterio Villariensi conversus quidam Henricus^{ao} nomine, et Brusella originem ducens. Hic in adolescentia, scholis dimissa, abiens in regionem dissimilitudinis, totum se seculo dedit.

^a) In 2 sequuntur quae supra e. 3. de Eberardo narrata sunt atque hic non repetenda. Tunc libro ita finem fecit;

(37). Hec sunt quae de virtuosis gestis Villariensium ad nostram notitiam pervenerunt; que ideo commemoravimus, quatenus tanto amplius et ferventius ad devotionem ac imitationem lectorem incitent, quanto materia magis sonat de propinquo. Fuerunt preterea et alii spiritu ferventes ac Domino in sepe dicto cenobio servientes, quorum etiam gesta ad longum haberi credimus, sic^{ap} et aliorum, quorum virtutes superius sub brevitate perstrinximus. Sed ista cuilibet statui tam prelatorum quam subditorum congruenter sufficere putamus. Prelati namque in gestis abbatum Villariensium, si investigare dignantur, inventent quod mirentur aut forte imitentur. Porro ceteri claustrales, tam clerici quam laici, immo cuncti Christi fideles, perspecta penitentia et sancta conversatione fratrum Villariensium, quos in superioribus commemoravimus, nimirum tamquam in speculo lucidissimo pervidere poterunt, unde ad uberiores profectum incitentur; prestante domino nostro Iesu Christo, amen.

EXPLICIUNT GESTA SANCTORUM VILARIENSIVM.

45 a) Sufficiebat 2. b) visitare amicos 2. c) nobilissimi 2. d) videlicet n. 2. e) Birbaco 2^b. f) hum. — subtrahere hoc loco des. 2; v. c. 31, p. 233. g) M. eum 2. h) Arkena 2^b. i) Bohene 2^b. j) Losensi 2^b; Losens primo loco 1. k) deest 2. l) Roist 2^b. m) quatuor e. 2. n) F. quoque 2. o) deest 1. p) qui — conventus desunt hoc loco 2. q) Franco 2^b. r) quinque 2^b; quandoque ed. s) abbas 2^b. t) a. fratribus 2. ed. v) nimis 1. w) auditorium 2. x) atque 2. y) nichil 2^b. z) lectos 2. aa) sed virgulas 2. ab) pror. 1. ac) et e. des. 2^b. ad) Deo 2^b. ae) Insuper 2. af) o. et — excutores volebat 2. ag) s. et s. 2. ah) s. de cella v. 2. ai) p. s. n. ibi 2. aj) c. 29. 2. ak) n. 11. 2^b. al) sicut ed.

1) Conventus Beginarum.

CHRISTIANI ARCHIEPISCOPI LIBER DE CALAMITATE ECCLESIAE MOGUNTINAE.

EDIDIT H. REIMER.

Liber de calamitate ecclesiae Moguntinae ipso testante a Christiano quodam episcopo abbati et monachis cuiusdam monasterii¹ Moguntiae² circa annum 1253³, scriptus est. Quem Christianum archiepiscopum Moguntinum eius nominis secundum fuisse, nemo dubitavisset, nisi ante repertum codicem Trefflerianum sola littera C. de auctoris nomine nobis tradita fuisset. Nam Moguntinum eum fuisse perspicuum est, neque vero alium Christianum episcopum Moguntiae⁴ natum novimus, et narrationis ratio infelicis illius episcopi spirat ingenium. Initio enim Henrico I. archiepiscopo, viro simili benevolentia et debilitate praecellenti et similiter deposito, laudem primariam tribuit, cuius fata adversa non ex ipsius animo, sed ex malignitate adversariorum orta esse, demonstrare tentat. Et cum in depositione Christiani II. narrandi finem fecerit, sicut⁵ archiepiscopus ipse ob malignitatem hominum gubernaculo dioecesis renuntiavit, ita auctor desperat fortunam meliorem ecclesiae suae reverturam.

Christianus ergo ex nobilissima gente ministerialium ecclesiae Moguntinae⁶ oriundus, patre Dudone camerario, matre ignota, frater Embriconis dicti de Wizenowe, circa annum 1183. natus est; anno 1208. primo litteras dedit ex⁷ dignitate praepositi conventus Sancti Victoris extra muros Moguntinos prope castrum Wizenowe siti. Quem, cum tunc etiam canonicum ecclesiae maioris fuisse verisimile sit, annis sequentibus cantorem (ab anno 1216), decanum (ab initio anni 1223), praepositum (a fine anni 1235) eiusdem ecclesiae fuisse, plurimae litterae demonstrant, sed quomodo istis temporibus vitam degere, non nobis traditum est, nisi forte 'decanus Moguntinus bonus clericus', quem Annales Wormatienses anno 1233. cum alio clerico ad pontificem Romanum a concilio Moguntino ob comitem Seinensem contra magistrum Conradum de Marburg in causa haereseos defendendum missum esse referunt, et 'decanus Moguntinus', quem Gregorius papa nonus una cum scolastico Moguntino crucem⁸ in Germania praedicare anno 1234. iubet⁹, hic est Christianus¹⁰. Anno demum 1249, 3. Kal. Iulias Sifrido archiepiscopo successit, postquam et eum quem

1) An Oldislebensis? cui Theodericus abbas praefuit ab anno 1239. usque ad annum 1266, cf. Mencken, Script. I, 620-623. 2) Cf. p. 240: adhuc eadem acerra habetur hic. 3) P. 239: oppressionem qua annis tam centum cepit ruere ecclesia Moguntina, id est ab anno 1153, a depositione Henrici archie-

pscopi. 4) Cognatus etiam erat illustri genti de Boland. 5) Potthast, Regesta Pontificum nr. 9769. 6) De depositione quoque Henrici quarti scripsisse eum ad abbatem Eberbacensem, Latomus dicit in catalogo suo, sed nescio an recte.

capitulum ecclesiae elegerat Conradum archiepiscopum Coloniensem papa et quem papa omnibus modis adiuverat Henricum episcopum Spirensis capitulum refutavit. Neminem autem illo minus idoneum eligere potuerant, qui in tanta tempestate ecclesiae et imperii, quae pontifices bellicosos et rebus publicis deditos postulavit, in proelia eum evocantes verbis sacrae scripturae credebatur refutandos, dicentis: 'mitte gladium in vaginam. Itaque cum per duos annos gubernacula archiepiscopatus cum magna indignatione Innocentii papae et Wilhelmi regis tenuisset, ipso petente 'ab episcopatus onere submotus est' circa medium annum 1251; nec ante electionem hominibus qui tunc erant notus nec post depositionem notabilis. Hospitalitarum eum ordini anno 1253. adscriptum et eodem anno Parisiis defunctum esse, chronicon Erfordiense refert'.

Liber autem ita institutus est, ut non tam vitae pontificis et fata memorabilia urbis et episcopatus Moguntini posteris tradantur, sed quomodo splendor et divitiae ecclesiae extincta sint, referatur. Divitiis et thesauro ecclesiae primo depictis, a depositione Henrici archiepiscopi incipiens, de pugnis civium Moguntinorum cum Arnolde archiepiscopo initis eiusque interitu Christianus multis verbis disseruit, quae fata initium dicit omnium calamitatum. De quibus rebus cum auctor anonymus vitae Arnolde ex parte archiepiscopi locutus sit, hic traditionem adversariorum eius habere videmur, quorum princeps Meingotus vicedominus eiusdem gentis erat cuius Christianus. Qui quamvis scelus illud maxime vituperaret, genti tamen ita pepercit, ut auctores caedis non nominaverit. Vitam autem illam Arnolde Christianum non novisse vel ea non usum esse liquet, cum et animus relationis et singula narrata omnino differant; neque litteras Ruthardi abbatis Eberbacensis neque quas Arnolde scripsit Hildegardis virgo, quamquam earum mentionem fecit, ipse legisse videtur. Simili modo de sequentibus fati Rudolfi antiarchiepiscopi, Christiani, Conradi ea tantum narravit quae memoria hominum tradebantur, quare in nonnullis erravit. Prodigia quoque inhaesit; ut auctores depositionis Henrici cardinales incredibili et ficto casu coelesti irae succubuisse tradidit, ita, quod primum ipsum se vidisse dicit, destructionem tecti ecclesiae maioris (anno fere 1195. factam) diaboli malitiae adscripsit. Paucis dein verbis ea tempora quibus ipse vixit pervolat, reges, papas, archiepiscopos Moguntinos enumerans, turbationem et calamitatem ecclesiae suae deplorans, Sifridum antecessorem suum maxime vituperans. In referenda denique electione et depositione sua etsi plura verba fecit, de administratione nihil quidem, quippe quae ad dilucidandam calamitatem nihil afferre ei videretur.

In libro edendo praesertim

1) codice bibliothecae Cheltenhamensis nr. 705. usus sum, qui per sexaginta fere annos oblivioni traditus ante hos paucos dies felici fato reperiendus est. Quem Dahl anno 1820. in 'Archiv der Gesellschaft' 1, p. 326 sqq. primus commemoravit, aliquas lectiones ab editione vulgata differentes laudans. P. Treffler, bibliothecarius tunc monasterii Sancti Iacobi Moguntini, eum anno 1509. ex alio monasterii Sponheimensis codice exscripsit, cui ipse et alius quidam saec. XVIII. etiam lectiones alius codicis (1'), quae plerumque cum codice 4 consentiunt, adiecit.

2) codicem circa annum 1500. negligentissime scriptum bibliotheca universitatis Wirzburgensis in Fragmentis Gamansianis M. Ch. 95. possidet, qui Marburgi mihi ad manum fuit beneficio G. Laubmanni, tunc bibliothecae praefecti.

Eam partem libri qua Christianus electionem Rudolfi episcopi et supplicia

50 1) Cf. Bsr, 'Beiträge zur Mainzer Geschichte. Erstes Stück'. Mainz 1768.

adversariorum Arnoldi tradit, tres reliqui codices in fine vitae Arnoldi ab anonymo quodam scriptae servaverunt, convenientes et inter se et cum codicibus 1 et 2. Quorum unus

3°) est bibliothecae universitatis Wirzburgensis M. ch. Fol. 187 (prius collegii societatis Iesu Moguntini), saeculo XV. scriptus, cuius lectiones varias de novo electas G. Laubmann iam laudatus benigne mihi misit;

alter 3°) collectionis Ios. Willmanni, Dr. med., Moguntini, qui summa liberalitate mihi permisit, ut Marburgi eo uterer, significatus 'Analecta Moguntina Tom. II. Fragm. Gamansiana';

3°) tertius Francofurti ad Moenum in bibliotheca publica servatur. Uterque horum codice olim Blankenheimensis comitis nititur; sed cum 3° unum sit ex duobus exemplaribus illius codicis quae Gamansius fecit isque ubi a codice Blankenheimensi discessit in margine eius lectionem annotaverit, 3° ex illis descriptus est omissis lectionibus marginalibus.

Ab his multo reliqui distant, qui non modo verborum formas variant, sed etiam nonnunquam sententias aut addunt aut omittunt. Inter quos

4) codex universitatis Upsalensis Scr. lat. 18. f. 192^a—198^b, anno 1458. e quodam libro vetusto Moguntiae per Iohannem Herger scriptus est. Quocum editio princeps (ed.) congruit, quamvis non ita ut ambo ex uno codice sumptos esse credi possit. Sed illo 'libro vetusto' forsitan Spigelius usus est, quem anno 1531. primum in edendo Guntheri Ligurino aliquam partem libri nostri (p. 22—25. et 225) in lucem edidisset Pannenberg in 'Forschungen' XI, p. 253. animadvertit (S.). Multa tamen mutasse, quin etiam verba addidisse videtur.

Editum est chronicon nostrum primum in libro intitulo: 'Witichindi Saxonis rerum ab Henrico et Ottone I. gestarum libri tres una cum aliis historiis'. Basileae apud Io. Hervagium 1532, p. 381—394. Quae secutae sunt editiones omnes ea nituntur, quarum numerum vide apud Potthast, Bibl. hist. med. aevi p. 198¹. Nostris temporibus Böhmer in Fontibus rerum Germanicarum T. II, p. 253—271. et Jaffé in Bibliotheca rerum Germanicarum T. III, p. 678—699. ad edendum chronicon praeter editionem principem Trefflerianis quoque lectionibus a Dahl notatis et codicibus 3° et 3° usi sunt.

H. Reimer.

DE CALAMITATE ECCLESIAE MOGUNTINENSIS.

Venerabili patri domino Theoderico abbati et fratribus^b Ludovico^c priori, Iohanni^d, Rudolfo^e sacerdotibus Christianus^f presbiter, episcopali nomine indignus, gaudia electis Dei 35 ante mundi exordia preparata.

Solent plerumque res olim geste, si scriptis non fuerint commendatae, sic oblivionis conculcari pede, ut nulla de ipsis a posteris memoria habeatur; cum tamen earum noticia posset forte fore aliis causa cautele et instrumentum providendi^g pericula vel evitandi^h. Quod si non sitⁱ, legentibus saltim et audientibus tedium tollitur, dum ea que^l transierunt 40 eis quasi quedam recencia renascuntur^m. Etⁿ fit, ut ex^o hoc in admirationem ducantur vel stuporem vel certe ad compassionem^p provocentur. Scripturus^q itaque vobis facturam et oppressionem, qua annis iam centum cepit tuere ecclesia Maguntina^r, ipsius invoco gratiam, culus ea que sustinuit et adhuc sustinere non desit gravia^s iudicia^t est^u perpressa^v. Ita-

o) ita 4. quae inscriptio cum his continet, quas auctor de operis consilio afferi; in cod. 1 praemittitur titulus: Christianus 45 archiepiscopus Moguntinus de gestis archiepiscoporum quorundam etc. b) C. hoc loco add. ed. c) Ludwico 2. d) et add. 2. e) Rudolfo 4. f) C. 2. 4. ed. g) possit 2. h) eridendi 2; eradendi 4. ed. i) vitandi 4. ed. k) sic 2. — salt. 1. 4. l) decet 1; ea transierint ed. m) nascuntur 2. n) Unde 4. ed. o) lex 2. p) ad passionis gemitum 4. ed. q) Scriptura 1. nobis 4. r) Maguntinensis ed.; Mogunt. 1. nonnunquam. s) mala gravia 2; mala 4. ed. t) iudicia 1; iudicio e. oppressa 4. ed. u) 50

1) Adde eis Petrum Pithoeum, qui adiunxit id editioni Ottonis Frisingensis operum a. 1509. Basileae.

que^a ut eius miserabilior calamitas, quam patitur, et sibilior elucescat, prius^b, quibus honoribus claruit^c, quibus divitiis et ornatibus referta fuerit, succincte et breviter audiat^d.

1. Erat^e ibi purpurarum preciosarum tanta^f copia, ut diebus festis^g totum monasterium, cum sit tamen^h longum et latum, intrinsecus legeretur, et tamen adhuc superfuerunt. Erantⁱ tapetia et dorsalia mira^j picture varietate distincta, que operis sublimitate^k et pulchritudine animos intuituum admiratione mirabili^l delectabant. Preter ista erant et alia que super pavimentum templi et scamna et coram altaribus sternebantur. Erant palle altarum auro intexte copiose^m. Inter quas [tresⁿ] erant precipue, quarum^o una estimabatur posse valere marcas 100, alia 60, atque alia^p non minoris vel parum minoris poterat estimari. Erat in casulis, dalmaticis^q, subtilibus et cappis sericis^r et purpureis, auro et gemmis intextis^s, preciosus et copiosus thesaurus. Inter quas^t sex cappe erant^u precipue, quarum una estimata est ad sexaginta marcas — sic enim et obligari poterat —, alie^v quinque minoris erant^w. Ex hiis duas ego vidi, quarum una vetustate fuit sic consumpta et attrita, quod alicui usui non valebat; data ergo est igni et reddebat tres marcas auri et dimidiam^x; alia, que adhuc recentior videbatur, vendita est cum una palla altaris; quid^y pro hiis acceptum fuerit vel quo devenerit^z venditum et^{aa} acceptum, penitus ignoratur. Inter casulas autem sic de quolibet colore duo paria: due nigre aurifrigiate et eiusdem operis due dalmatice et duo subtilia latis aurifrigiis^{ab} ornata, et^{ac} hec omnia valde bona; [item^{ad} due casule de samito albo, et eiusdem fili dalmatice due, subtilia duo cum auro ornata, omnia^{ae} valde bona]; item due casule de rufo^{af} samito et tot dalmatice et subtilia aurifrigiata, valde bona; item due casule de viridi samito et tot dalmatice et^{ag} subtilia aurifrigiata, valde bona; item due casule de croceo samito et^{ah} tot dalmatice et^{ai} subtilia, valde bona. Una^{aj} inter ceteras erat casula^{ak} ante^{al} paucos dies violacei^{am} coloris, latis et magnis aurifrigiis, longa et larga^{an}, lunulis et sideribus insertis; que tanti erat ponderis propter aurum, ut^{ao} plicari non posset, et in ipsa vix^{ap} nisi valde robustus poterat^{aq} divina misteria^{ar} celebrare^{as}. Vestiebantur tamen illa episcopi^{at} et prelati festis precipuis cantaturi^{au}. Sed post evangelium^{av} cantato offeritorio, factis oblationibus, illam deponentes, flexibiliorem sumentes, in illa^{aw} divina ministeria^{ax} perfecerunt^{ay}. Item multe tunice diversorum colorum^{az}, videlicet rufi^{ba}, viridis et violacei coloris, virgulate crocei, albi, quibus utebantur ministri altaris^{bb}, acoliti et crismatis portatores. In albis, cingulis, humeralibus, stolis et ceteris ornamentis potius^{bc} credenda copiosa diversitas quam^{bd} scribenda. Erant infule vel tiare octodecim aurifrigiate, cyrotece valde bone sedecim, anuli pontificales boni et magni: de^{be} robino unus et impositis^{bf} aliis gemmis minutis^{bg}, de smaragdo unus^{bh}, de saphiro unus, de thopasio unus; baculi pastorales duo vestiti argento; calige octo, et tot^{bi} sandalia.

2. Hec de^{bc} vestibus^{bd}. Nunc de ornatu^{be} et thesauro ecclesie, et primo [de^{bf} pertica] audiat^{bg}. Erat pertica^{bh} argentea concava deaurata, que tantum precipuis festis, ut in pasca^{bi}, pentecostes^{bj}, in dedicacione ecclesie, in festo patroni gloriosissimi^{bk} confessoris beati Martini, in nativitate Salvatoris, ante altare pendebat^{bl}. In qua vascula pendebantur^{bm} quedam eburnea, quedam argentea, formarum diversarum, omnia reliquiis plena. In horum omnium medio fulgebat smaragdus suspensus cathenulis^{bn} aureis duabus, habens quantitatem et spissitudinem dimidii peponis magni et per omnia similitudinem^{bo} peponis, et ipse concavus; huic solebat aqua infundi cum duobus vel tribus pisciculis parvulis^{bp}, et deposito^{bq} desuper operculo, cum movebantur pisciculi, simplices et vetule lapidem vivere affirmabant. Erant thuribula decem argentea deaurata et unum aureum habens auri marcas tres, et acerre undecim, inter quas una erat de lapide integro onichino concavo, habens similitudinem^{br} vermis horribilis, scilicet^{bs} ut buffonis; concavitas eius patebat in dorso, ubi et circulus

a) Igitur 4. ed. b) p̄s 2. c) an claruerit 1A. d) disseremus 4. ed. e) Erant — tante copie 4. ed. f) festi-
vis 4. ed. g) tam corr. 1A. h) mira 2. i) subtilitate 4. ed. k) deest 2. ed.; dilectabili delectabant 4. l) pre-
ciosa 1A. 4. ed. m) deest 1. 2; post precipua suppl. 1^a. n) q. p. 2. o) alie — poterant 4. ed. p) dalmaticus
50 corr. dalmaticis 1; casula dalmaticus 2. q) sericeis 2. 4. ed. r) intextus 2. s) quas ed. t) p. o. 2. 4. ed.
u) alia 2. v) estimacionis add. 4. ed. w) dimidii 2; cum dimidia 4. ed. x) quod 2. y) devenerit 2. z) val 2;
deest 4. ed.; d. acc. 1A. aa) aurifrigiit 2. ab) et hec dec. 2. ac) haec dec. 1. 2; suppl. 1^a. ad) ruffo samito 1; rubeo
samito 4. ed. ae) deest 1. 2. af) deest ed. ag) viri 2. ah) casulas ed. ai) inter 2. aj) et violacei 4; d. violacea ed.
ak) aureis add. 4. ed. al) quod 2. am) aliquis p. n. v. r. 4. ed. an) poterant 2. ao) ministeria 2. ap) celebrare
55 corr. celebrari 2. ar) pontifices 4. ed. as) canturi ed. at) Sed evangelio 2. av) an lato 1A. ay) deest 4. ed.
az) perficiebant corr. perfecerunt 1. ba) rufi 1; rubel 4. ed. bb) altarum 4. ed. — et ac. 2. 4. ed. bc) paucis ed.
bd) quas 2; q. acc. dec. ed. be) deest 2. bf) impositus 1; u. circumpositus 2. bg) minutus 2. bh) deest 1.
bi) ut 2. bj) vestimentis ed. bk) oratio 2. bl) de p. dec. 1. 2. bm) pertica 2. bn) passione 4. ed. bo) penta-
costo 4. ed. bp) glorios 4. ed. bq) dependebat 1^a. 4. ed. br) suspendebantur 4. ed. bs) calenis 4. ed. bt) habens
60 add. 4. ed. bu) parvis 4. ed. bv) posito 2. bw) id est ed.

argenteus cum literis Grecis ambiebat. In fronte huius acerte^a, quia caput habebat simile vermi monstroso; erat lapis topasius valde preciosus, magnitudinis^b dimidii vitelli ovi, in oculis eiusdem acerte^a duo robini, quos carbunculos vocant; adhuc^c acerta hic^d habetur, sed gemme non sunt^e. Item erant due^f grues argentee^g concave, que solebant poni iuxta altare hinc et hinc, et dorso patebant, impositis carbonibus et thure atque^h thimiamate boniⁱ odoris fumum per guttura et rostra emittebant; erant autem grues tante magnitudinis cuius vive^j. Erant libri, qui pro^k ornatu super altare ponebantur, ut sunt^l euangeliorum, epistolare^m sive lectionarii, benedictionales, collerrariiⁿ quidam vestiti ebore sculpto, alii argento^o, alii auro et gemmis. Pelves^p erant quatuor argentee^q et urcei diversarum formarum, quos manilia^r vocant, eo quod aqua sacerdotum manibus funderetur ex eis, 10 argentei^s, quedam habentes formam leonum, quedam draconum^t, avium vel grifonum vel aliorum animalium quorumcumque. Erant candelabra magna duo, que iuxta altare ponebantur, argentea^u, et alia minora, que super altare^v, quibus rote supponebantur late propter stillicidia candelarum^w, quot nescio^x. Erat corona magna pendens in choro ad similitudinem eius que adhuc dependet^y ad Sanctum Albanum, et una in medio templi, atque alie tres 15 minores ante altare sancti Martini, omnes ex argento diligentius fabricate. Erant cruces argentee portabiles^z mire pulchritudinis, quarum due^{aa} in palmis, due^{ab} in pasca^{ac}, due^{ad} in ebdomada pasce, due^{ae} in rogacionibus, due^{af} in die ascensionis Domini ferebantur: decem per totum. Erat^{ag} et una crux tante longitudinis ut totum brachium magni viri^{ah}, in qua erant sanctorum reliquie multe et magne. In medio vero continebat de ligno dominice 20 [crucis^{ai}] ad quantitatem^{aj} digiti, ad longitudinem vero palme virilis; vestita erat hec crux auro purissimo et gemmis preciosis et multis. Erat^{ak} alia crux lignea auro optimo vestita, in qua ymago erat aurea Domini crucifixi, que ymago longi^{al} viri longitudinem excedebat, concava, sed multum spissa, cuius venter plenus erat reliquiis et gemmis preciosissimis; dicebatur autem nec Romanum imperium meliores habere. Hec crux poterat dissolvi mem- 25 bratim in iuncturis, primo in talis^{am}, in genibus^{an}, in femore, in humeris, in cubito^{ao}, in manibus, in collo ubi corpori inherebat; cetera pars corporis, dorsum scilicet et venter, pariter coherebant; et hoc ideo, ut commodius et securius posset in cista^{ap} sibi^{aq} ad hoc deputata specialiter reservari. Hec crux^{ar} vero^{as} raro exponebatur^{at}, nisi forte presente rege vel alio magno principe et^{au} festo^{av} pasce vel nativitate^{aw} Domini, et pontifice hoc iubente. Cum 30 autem hoc fieri oportebat, tunc in loco valde eminenti^{ax} in templo super trabem, ubi nulli alieno patebat accessus, a ministris fidelibus locabatur. In huius ymagine capite loco oculorum erant due^{ay} gemme quas carbunculos vocant, tante magnitudinis ut duo vitelli ovorum, qui in tenebris coruscabant. Huic cruci^{az} inscriptus erat versus iste:

Auri sexcentas habet hec crux aurea libras.

Sciendum^a tamen, quod una libra auri^b habet duas marcas auri; sic ergo erant mille et ducente marce probatissimi auri^c. Nec silendum^d, quod^e pro speciali huius auri examinatissimo valore crux ipsa proprio nomine censebatur; vocabatur enim^f Benna.

3. De indumentis cottidianis et^g crucibus et^h calicibus etⁱ ampullis attinentibus et thuribulis mencionem facere arbitror^j ociosum. Sed quia de calicibus dicimus, subit^k 40 memorie^l quod fueram iam oblitus. Erant calices duodecim argentei deaurati^m, omnes eiusdem ponderis cum patenis, scilicet de tribus marcis, preterⁿ calicem qui pertinebat altari^o maiori, isque^p ceteros dimidia marca precellebat^q; cuilibet^r calici erant speciales ampulle argentee et pixis^s argentea ad hostias deputata^t. Preter hos calices erant tres aurei; in uno horum poterat celebrari; qui^u et^v suas habuit ampullas et pixidem [ad^w hostias ex 45 auro purissimo et margaritis et peram ad corporalia], filis aureis insertis miri^x operis et decoris. Habebant etiam calices alii suas peras^y ad corporalia ex purpura et aurifrigiis

a) acerro 4. ed. b) magnitudinem habens 4. ed. c) eadem add. 4. ed. d) hab. hic 4. ed. e) deest 4. ed. f) duo 2. g) argentei concavi qui 2. h) deest 2; vel 4. ed. i) vivi 2. j) deest 2. k) epistolarum 2; epistolarum, plenariorum etc.; aliqui r. 4. ed. l) sic 1; collorarii 2. m) argenteo 2. n) Er. p. 4. ed. 50 p) argentei 2. q) monilia 2; mamilla 4. r) argenteo 2; argentea 4; argenteam ed. s) vel add. 2. t) ponebantur add. 4. ed. u) candelabra quidem p. 2; n. q. 4. ed. v) fuerint add. 14. w) pend. 4. ed. x) portatiles 4. ed. y) parvitate 4. z) sic 14. 4. ed.; decem p. 1. erant et 1. 2. aa) excedebat add. 2. ab) deest 1 (suppl. 14); et add. 2. ac) et add. 4. ed. ad) cuiuslibet communis hominis magnitudinem ex. 4. ed. ae) talo 2. 4. ed. af) genibus 2; genuibus ed. ag) cubitu 2. 4. ah) archa 4. ed. ai) deest 2. aj) deest 4. ed. ak) deest 2. 4. ed. al) m) pontebantur 4. ed. an) in festo 4. ed. ao) natalis 4. ed. ap) eminente 2. aq) duo 2. ar) cruce 2. as) Et nota q. 4. ed. at) marce probatissimo 2; a. p. 4. ed. au) arbitror add. 4. ed. av) deest ed. aw) autem ed. ax) propter multitudinem non bene possum 4. ed. ay) subit ed. az) memoria 4. ed. ba) p. 4. ed. bb) dempto calice 4. ed. bc) ad maius altare 4. ed. bd) et la 4. ed. be) excelebat 2. bf) cuilibet 2. bg) pyxis ed; pyxis 14. bh) deputata 2. 4. bi) quia 14. bj) etiam 4. ed. bk) ad hostias corporalia des. 1 (suppl. 14). 2. bl) mire 2. bm) patenis 2. 60

adornatas. Erant fistule quinque ad communicandum argenteae deauratae; erant colae^a argenteae novem, per quas vinum poterat colari, si necesse fuisset; praeter eam que attinebat calici^a auro, et haec aurea erat. Hoc aureo calice solus pontifex vel prelatus ecclesiae maioris in summis festivitatibus utebantur^a. Alii duo calices tante erant quantitatis, quod cum ipsis divina mysteria^a nequaquam poterant celebrari. Erat tamen^a unus maior altero; minor habebat cum patena marcas auri electissimi octodecim, in cuius pede per circuitum preciosi erant lapides valde et in patena^a circuitu limbus^a eiusdem operis ambiebat, et ipse quidem gemmis preciosis non carebat. Calix maior quot marcas auri habuerit, nescio; certum autem est, quod spissitudo eius erat digiti, et per totum tam in pede quam supra 10 gemmis erat preciosissimis adornatus. Habebat etiam idem calix duas ansas, quae poterant manus replere levantis, sicut solent habere lapides^a mortarii, in quibus piperata et salsa preparantur. Huius^a patena talis erat latitudinis et spissitudinis, quod ipsi calici^a congruebat, et ipsa gemmis per circuitum decorata. Hic calix habebat altitudinem unius ulnae et capere poterat dimidium sextarium vini; nec ab omni homine poterat a terra commode elevari^a.

15 4. Nullus me in hoc scripto arguat, obsecro, falsitatis. Nam ecclesia ipsa et sedes ab omnibus regibus et imperatoribus, principibus, comitibus et^a liberis^a et ab^a omni populo venerabilis habebatur propter pontificum sanctitatem, cleri devotionem, civium pietatem, qui tamen in rigorem pessimum et superbiam modo et duriciam sunt conversi; minus^a iuste dixi 'conversi', 'aversi' dixisse debueram. O Maguncia^a, Maguncia, felix villa^a, si^a tu, 20 tot donis^a inclita, si tu mutares gentem rationis honore^a egentem!

5. Igitur cum, sicut^a supra dictum est, sic pontifices se haberent et clericali disciplina optime servaretur, ita ut plebes clero, clerus prelatis obedientiam et reverentiam^a exhiberent, invicem honorantes, invicem diligentes, presidente tamen^a quodam Heinrico 1142. 1153. archiepiscopo, viro utique pacifico^a et benigno ac multis virtutibus privilegiato^a, diabolus, 25 qui hoc ferre non valebat, ipsi venerabili viro, quia veritatis ac^a pacis amator erat, lites et incommoda excitavit. Nam^a quia semper ei erat cordi, ut clerus honore debito gauderet, populus iusticia regeretur, terra pace publica exultaret, ecce accusatur apud papam, quod^a somnolentus et inutilis haberetur. Quod vir venerabilis^a ut cognovit, sollemniter huncios pro sua excusacione^a ad Romanum^a pontificem decrevit protinus destinare. Misit ergo 30 omnium suorum secretissimorum plenissimum^a cognitorem quendam Arnoldum clericum, quem ipse archiepiscopus ad preposituram maiorem^a promoverat iam recenter, tanquam eum qui non posset esse immemor beneficii tam^a noviter consecuti; praeterea^a eidem Sancti Petri^a preposituram contulerat, insuper et camerarium constituerat^a civitatis^a. Erat autem idem Arnoldus miri ingenii et facundiae excellentis^a atque congestor pecuniae infinite. Is 35 itaque veniens ad curiam Romanam^a pontificatumque ambiens Maguntinum^a, primum sibi cardinales pecunia favorabiles acquisivit, deinde duos specialiter pecunia sanctificans^a, qualiter de sua propria promotione ageret et postea^a consummaret^a, cum illis familiariter pertractabat. Tandem ab illis instructus et de se certificatus, cepit in suum dominum accusacionis iacula dirigere, quem venerat excusare. Breviter in^a tantum processit^a in 40 sua audacia et profecit^a, ut duos legatos destinari peteret huius rei cognitores et iudices, obtinuitque eodem duos quos sanctificaverat^a. Sed^a ve illi sanctificationi quae non per Christum sed per commercium fit! Multa^a hic interveniunt facta et gesta, quae, sicut scribentibus onerosa^a, ita et^a legentibus tediosa^a forent. Veniunt ergo legati Wormaciam^a; Henricus^a citatus^a comparet, nil pretendere poterat pro se, quod admittere vellent iudices predicti^a. 45 Presidentes igitur^a iudicio in loco qui Nuhusen vocatur^a, Henricum, laudabilem virum, ab episcopatu amovent Maguntinensi Arnoldumque^a substituunt. Dicebatur autem, quod

a) calce 2. b) deest 2. c) calce aureae 2. d) utebatur 2. 11. e) ministeria 2. f) eum ed. g) r. in p. vero 2. h) liminibus 2. i) deest 4. ed. h) Hee 2. i) pot. levare 1. r. 4. ed. m) baronibus 4. ed. n) etc. add. 4. o) deest 4. p) minus — debueram dea. 4. ed. q) Maguntina Maguntina 2; O Maguntia 1. ed. r) illeras v et 4. crasae 1; civitas 4. s) si tu in marg. suppl. 1; dea. ed. t) bonis 4. ed. u) honore 2. 4; no honoris ed. v) iam add. 2. 4. ed. w) reservacionem 2. x) tunc 4. ed. y) pontifice 2. z) dotato 4. ed. a) et 2. b) hic incipit S. c) qui 2. d) solemnitas 1. 2. e) excusacione 2. f) summum 4. ed. 8. g) secretissimum cogn. 4. ed. 5. h) iam 1. 2. i) et p. (propterea ed.) eid. iam pr. S. P. 4. ed. k) etiam add. 2. 4. ed. S. l) constituerat 2; constituit 4. ed. 8. m) Maguntinensis add. 4. ed.; Moguntina add. S. n) deest 4. ed. S. o) Romanumque pontificatum ambiens magis 55 pr. 2. p) Maguntinensem 4. ed. semper fera. q) corrumpens ed.; sp. certifiens S. r) postmodum 4. ed. S. s) consummaretur 2. t) deest 4. ed. S. u) in s. pr. 4. ed. v) effecit 4. ed. S.; et pr. om. 11. v) corruperat ed.; certificaverat S. w) sed — hi dea. 4. ed. x) Tandem tractu temporis multa interveniunt facta q. 4. ed. 8. y) esset onerosum 4. ed. S.; referre add. S. z) deest 4. ed. a) tediosum 4. ed. S. b) Worm. 4. ed. S. c) episcopus add. 4. ed. 8. d) citatur 2. e) i. sive legati supradicti 4. ed. S. f) autem 2. 4. ed. S. g) qui deest 2. 4. ed. S.

60 f) Falsum. Erat enim praepositus maior tunc Hartmannus. 2) Neuhausen prope Wormatiam.

Fridericus imperator huic negotio assensum prebuerat^a, sed occultum. Venerabilis Henricus^b vir tam manifesta perversitate^c turbatus^d, ipsos perversos^e alloquitur in hunc modum: 'Si^f ad sedem apostolicam appellarem contra vestrum Iniquum processum, papa forsitan ipse nil amplius attemptaret, et nihil mihi accresceret^g nisi labor corporis, amissio rerum et afflictio spiritus, evisceratio^h mentis et evacuatio gratie. Appello ergo ad dominum Iesum Christum etⁱ vos cito ad eius tribunal, ibi mihi^k coram summo Iudice responsuros^l. Non enim iuste nec secundum Deum, sed mercede corrupti sicut placuit iudicastis'. At illi: 'Cum tu precesseris, nos sequemur^m'. Hecⁿ autem ridentes et deridentes dixerunt. Acta sunt hec anno gratie 1151°.^o Dominus Henricus abiit ad quoddam claustrum Cisterciensis ordinis^o, non quidem^p monachus effectus, sed in consueto habitu vitam ducens. Arnoldus igitur^q non^r moram faciens, et^s cum fuisset, ut moris erat^t, ab imperatore regalibus investitus, Magunciam venit ibique sollempniter est^u susceptus. Post annum exin^v fere^w et dimidium venerabilis Henricus^x defunctus^y, Deo, ad quem appellaverat, totum processum lacrimabiliter assignavit.

6. Arnoldus autem primordia sui consecrans presulatus, purpuram optimam de armario^z tollens, sibi fecit vestes, tunicam, sorrocium^{aa} et mantellum, ut in^{ab} imperatoris curia gloriosior compareret^{ac}. Sed omnipotens Deus non diu sustinuit illud^{ad} nefas. Orta enim^{ae} est dissensio valde gravis inter ipsos cives Maguntinenses^{af}. Nam una pars dolebat vehementer venerabilem virum dominum Henricum ab episcopatu amotum, alia gloriabatur et superbiebat Arnoldum substitutum; erat enim oriundus de ipsa civitatis^{ag} parte que Selehoven nominatur. Tam gravis autem crescebat de die in diem invidia inter cives, ut tribus diebus in septimana congregarentur et per plateas cum gladiis et^{ah} contis, cuspidibus et lanceis invicem se^{ai} mactarent caderentque hinc et hinc tanquam oves occisionis. Nec se Arnoldus interponere curavit pro pace et concordia reformanda, sed suos fautores potius contra partem adversariam^{aj} animavit. Propter quod accidit, ut pars illa de Selehoven^{ak}, quam^{al} fovebat et animabat^{am} Arnoldus, malus monasterium occuparet et^{an} illo pro castro uteretur^{ao} contra adversarios. Durabat hec dissensio dies multos, et clerus graviter oppressus contemptui^{ap} habebatur, quia iam copia maioris ecclesie eis non^{aq} concedebatur ad divinum officium exequendum nisi pro illorum libitu laicorum qui illud temere occupaverant; et iam quidem multi venerabilem Henricum conqruuntur mortis debitum exolvere^{ar}.

7. Rem refero^{as}, fratres, omnibus illius seculi hominibus^{at} notissimam. Mors venerabilis Henrici multis ignotuit, pervenit et^{au} ad aures illorum cardinalium qui ab episcopatu eum amoventes se promiserant secuturos; et ludentes ad alterutrum dixerunt: 'Ecce precessit, precessit^{av}, suo tempore nos sequemur^{aw}'. Et ecce transit tempus breve, et ambo una^{ax} die moriuntur. Nam unus sedens in sede nature ut purgaret ventrem omnia intestina^{ay} in cloacam eiecit^{az} et animam in infernum^{ba}; alius manuum suarum digitos articulatim admordens et de ore expuens, deformatis manibus, quasi se ipsum devorans, expiravit. O Deus ultionum! dominus^b Deus ultionum libere^c egit iustum exercens iudicium, et in hiis omnibus non est aversus furor eius, sed adhuc manus eius extensa^d. Audita sunt hec in terra nostra et fama celebri divulgata, nec a quoquam aliud dicebatur quam 'Benedictus^e Dominus, qui venerabilis^f Henrici^g, siquidem^h iuste, iniuriam vindicavit'. Sic sicⁱ isti dies suos clausurunt^j.

8. Crescebat autem in malum vehementius odium et pugna civium predictorum. Iamque^k conducuntur deforis auxiliores milites ab utraque parte; pervenitur iam ad maiores. Nam quidam comites promissionibus attracti huic prelio se immiscent^l. Tractatur ab utraque^m parte de sumptibus acquirendis; etⁿ pars quam fovebat^o Arnoldus festinatum consilium

a) prebuerit 1^a. 4. ed. S. - b) v. II. 4. ed. c) perversione 2. d) turbatos 2. e) iudices add. 2. f) deest 2. g) accrescerem 2. h) et a. ed. S. i) tanquam iudicem Iustinianum 4. ed. S. k) deest 4. ed.; etiam S. l) mo responsurum exhibeo 4. ed. S. m) sequimur 2. n) Hoc 2. o) nec. ed.; uerui. S. p) quid 4; deest ed. q) deest 2. 4. ed.; vero S. r) nullam S. s) deest 4. ed. S. t) est 4. ed. S. u) et 2. v) deest 2. 4. ed. S. 50 w) vero 2. x) presul add. 4. ed. S. y) armaria 4; almaria ed. S. z) sorrocium 1. aa) deest 2. b) appareret 1^a. 4. ed. S. c) istud 4. ed. S. d) est en. 4. ed. e) Mog. 1 nonnumquam. f) p. e. 4. ed. g) fustibus ac add. 4. ed. S. h) adversam 4. ed. S. i) Selehoven 1; Selhemem 2; Selehofen ed. S. (etiam 1. 21). k) animavit 4. ed. S. l) deest 3.; illoque ed. m) utroque 2. 4. ed. S. n) contemptus 4; contemptus ed. o) hoc loco deest 4. ed. S.; ubi postea nonnulli. p) Ha 1. q) vero 2. r) deest 4. ed. S. s) etiam 4. ed. t) sequimur 2. u) uno ed. S. 53 v) sua add. 4. ed. S. w) relecit S. x) s. miserrabiliter exhalavit 4. ed. S. y) daniel 1^a. z) liber 2; hoc 4. ed. aa) la et ei in loco ratio 1; venerabilem Henricum 2. b) deest 4. ed. S. c) iam ed. d) immiscuerunt 4. ed. S. e) deest 5. f) fovebat 2.

1) Immo a. 1153. 2) Amelungsborn prope Holzwinden. 3) Ipso anno 1153. 4) Christianum in his valde errasse, laffé, Bibliotheca T. V, p. 686, annot. 2, demonstravit.

Invenorunt^a et, ut mutuo acciperent de ecclesie ornatu, secretum^b habuere tractatum; iam integritas ipsius ornatus in parte est non modica vulnerata. O cardinales carpinales! pacem de terra accepistis, et ut homines invicem^c se interficiant^d, vos fecistis. Quicquid^e mali provenit, quaecunque^f fuerint homicidia perpetrata, vestra est in causa perversitas, vestra est iniquitas operata; ut veniat super vos omnis sanguis qui effusus est et effunditur et effundetur! Ecce in omni terra non est qui huic malo velit occurrere ad sedandum, sed crescit et intumescit mare istud plenum fremencium bestiarum, ventis afflantibus utique ex inferno.

9. Iam se immiscet Arnoldus; qui cum esset archiepiscopus loci, fautores plurimos acquisivit in proprie^g civitatis interitum et iacturam, nolens^h parcere, ut quidem ei imponebaturⁱ, nec sexul^j neo etati. Propter quod consilium^k iniit pars adversa, ut in morsem qui domini armarentur; longo ergo et secretissimo habito tractatu, in proposito scelere se invicem adhortantur, adhortantes se roborant et coniurant, tacent et abscondunt quicquid pro qua sit malicia perpetrandum. Sed nihil opertum quod non reveletur. Per plures enim admonitus Arnoldus et^l premunitus^m ut se caucius observaret, ferturⁿ suis monitoribus respondisse: 'Canes Maguntini mordere non norunt nec aliquid^o valent quam latratibus deterrere; a corde carentibus timeantur'. Erat quidam abbas^p in claustro Eberbach^q ordinis Cisterciensis, qui ipsum Arnoldum pro suis excessibus sepe litteris arguit et imminencia pericula intimavit. Erat^r quedam sancta virgo nomine Hildegardis, que per spiritum vidit ipsum A[rnoldum] cicius^s moriturum; scripsisse quoque^t ei dicitur in hec^u verba: *O^v pater, prospice tibi, sunt^w enim funes abstracti canibus qui insequuntur te*. Non autem acquievit monitis aliquorum.

10. Accidit, ut^x in vigilia beati^y Iohannis baptiste post prandium^z de quodam oppido quod^{aa} Binga dicitur civitati Maguntinensi propinquaret^{ab} ac se in claustro monachorum iuxta muros civitatis ad Sanctum Iacobum in monte Specioso^{ac} — sic enim dicitur — se locaret^{ad}; et^{ae} ecce Maguntini usque in crastinum occulte^{af} se animant et condicunt^{ag}; ut, cum in ipso die Iohannis audita fuerit campana, quilibet sit paratus. Factumque^{ah} ita. Venit dies, et maturus solito prandent omnes; pulsatur campana, et^{ai} a maximo usque ad^{aj} minimum universa civitas congregatur. Presul^{ak} Arnoldus se dederat^{al} iam quieti, et audito^{am} campane sonitu, ultra quam credi possit vehementer expavit, et timor irruit super eum, amissoque^{an} rationis gubernaculo, quid facere^{ao} posset ignorabat. Obstruxit autem repagulis^{ap} et lapidibus et lignis quibus poterat ianuas omnes monasterii memorati. Turba autem turbata ex adverso omnes portas et fenestras vel^{aq} quoscumque alios exitus^{ar} observabat, ne evaderet quem querebant. Iam ignem ad officinas admovebant; vix tamen^{as} et cum multa^{at} difficultate monachi recessum obtinuerunt. Et^{au} dum monasterium fumo plenum flammisque per circuitum premeretur, ipse presul turrim monasterii a cendens, misericordiam deprecabatur^{av} et^{aw}, si quem verbo^{ax} vel facto offendisset, satisfacturum se suppliciter pollicetur. Sed turba viso pontifice clamare^{ay} cepit furiose, nec poterant supplicantis verba propter^{az} turbiditatem turbe turbate intelligi vel audiri; sed admoto igne ad turrim in qua stabat, ipsum de turri^{ba} descendere compellebant^{bb}. Flamma iam monasterio dominabatur^{bc}. Videns ergo monachos obtenta securitate abscedere^{bd}, temptat, si et^{be} ipse forte inter eos et cum eis possit^{bf} evadere; assumpto itaque habitu monastico, occultari^{bg} temptat^{bh}, ut et ignem qui invaluerat et gladium evaderet quem timebat. Apertis igitur^{bi} ecclesie valvis cum monachis fere abscesserat, sed a quodam est cognitus et detentus infelix. Quidam primo^{bj} gladium vibrans collo episcopi immersit; alter in frontem^{bk} eius percuciens mucrone, ab aure usque ad aurem superiorem partem capitis ab inferiore^{bl} divisit. Sicque actum^{bm} est, ut alii contis, alii

a) invenorant S. b) fecit S. c) deest S.; so l. 4. ed. d) interficerent S. e) Quodcumque ed. f) quicumque 2. g) deinceps add. 2. 4. ed. S., sed effunditur et des. 4. ed. S. h) s. et propter 2. i) volens 2. j) imponebatur corr. imponebant 4; quidam ei imponebant ed. S. k) consulunt p. S.; c. p. a. ut in m. s. d. a. in h. 4. ed. m) deest 2; est 4. ed. n) premon. 4. ed. S. o) qui l. 4. ed. S. p) aliud 2. q) Eberbach S. r) hem add. S. s) A. corr. Arnoldum 1; deest 2. 4. ed. S. t) quod S. u) quod S. v) hunc modum 2. w) deest ed. S. x) can. s. u. l. 4. q. ed. y) autem 2. z) deest 4. ed. S. aa) deest 2. b) opp. Binga civ. 4. ed. c) appropinquaret 4. ed. S. d) Speciosa 2. e) deest S. f) locare 2. g) at S. h) cr. sese armant 4. ed. S. i) condunt 4. ed.; conveniant S. j) Facta quo 2; Et factum est 4. ed. S. k) in 4. m) Archiepiscopus se S. n) l. 4. 4. ed. o) iam add. 2. p) Imposquo 2; rationis in tanto periculo quid S. q) p. l. 4. ed. r) repagulis 2; repagulum 4. ed. S. s) ac S. t) deest 2 u) deest 2. 4. ed. S. v) magnus S. w) deest S. x) deprecatur 4. ed. S. y) Ho 2. 11; ut l. 2; de 4. ed. z) off. v. v. l. 4. ed. a) conflagrante 4; edelamare S. b) pro tumultu turbato 4. ed. S. c) de S. d) compellebat ed. S. e) dominatur 2. 4. ed. f) abicidere 2. g) f. et l. cum s. et l. eos 4. ed. h) potest 2. i) occultare so S. j) detemptat 2. k) fronte 4. ed. S. m) ad inferius 4. ed.; ad inferiorem S. n) factum S.

fustibus, alii gladiis, alii lapidibus ipsum^a mactantes solotenus precipitarent^b. Iacentem sic et vulneribus et sanguine deformatum vulgus nequam et perversum vestibus spoliarent; quidam anulos de digitis abstulerunt^c; reliquae quaedam, quas collo pendentes solitus erat ferro, ab aliis sunt ablate^d. Hec autem circa horam nonam parum ante vesperras sunt peracta; nec poterant clerici ab ipsis malefactoribus aliquatenus obtinere, ut saltem occisus traderetur^e in loco debito sepulture. Sic ergo jacebat in campo^f super fossam^g civitatis, ubi canum et luporum transitus habebatur, desiderantes eum devorari^h ab huiusmodi bestiis. Tribus diebus sic nudus toto corpore manensⁱ, veniunt aliquae maledictae feminae, caseorum et ovorum atque olerum venditrices, meretrices, meretrices, saxisque^k dentes pontificis contuderunt^l; aliae vero stipites ardentes et ticiones fumantes eius gutturi infixerunt, adiacentes linguis et labiis maledicta. Post diem tertium canonici Sanctae Mariae ad Gradus iam incognoscibilem^m ac fetentem furtimⁿ sublatum deferunt atque^o in ipsa^p ecclesia lacrimosis suspiriis sepelierunt^q.

11. O furiam Maguntinam! O maledicta gens, [dura^r corde, gens immitis^s, gens intractabilis, gens] indomabilis, gens^t inquam^u invisita celo et terre, imple in Deum, sediciosa^v in^w invicem, temeraria in sancta^x! quam^y neminem honorantem honorat^z nemo, neminem amantem amat^{aa} nemo. Ve tibi, infelix Maguncia, que proprium^{ab} patrem mactas, ut et in superbiam [ponas^{ac} et] parias^{ad} genimina viperarum! Acta sunt haec anno Domini^{ae} 1160. O cardinales! huius rei vos^{af} inicium. Venite ergo, venite; haurite nunc et ferte architriclino vestro diabolo elique offerte cum ea^{ag} quam deglutistis pecunia^{ah} etiam vosmet ipsos!^{ai}

12. Perpetrato hoc scelere, alium^{aj} sibi creare satagunt scelerati^{ak}, nullam clericis quorum intererat eligendi^{al} licentiam concedentes. Assumptoque^{am} quodam Rudolfo cognomine Clobelauch^{an}, fratre^{ao} scilicet^{ap} ducis Ceringie^{aq}, eundem^{ar} in^{as} sedem collocant, adhuc occisi presulis sanguine^{at} fumigantem^{au}. Hoc autem factum est, ut possent ulcionem imperatoriam, quam quidem^{av} meruerant^{aw}, evitare. Erat enim^{ax} idem Rudolfus vir^{ay} potens in 25 armis^{az}, ipsius imperatoris^{ba} consanguineus propinquus. Hic^{bb} pro investitura regalium et consecratione sua et^{bc} pallio acquirendo, quod est pontificalis honoris insigne, consilians^{bd} et pertractans, quia^{be} sumptus^{bf} ad promptum^{bg} non habebantur^{bh}, unde possint^{bi} res^{bj} acquiri, quibus in honore suo acquisita^{bk} dignitas obtineri et oblenta valeat^{bl} observari^{bm}, et^{bn} ad nutriendum ignem sumptuose ambitionis quasi lignorum struem secreciores consilarii^{bo} consilia subministrant. Thesaurus ecclesie nimis^{bp} et inutilis perhibetur^{bq}; ad^{br} quid enim grues argenteae^{bs} ad fuvigandum altare? Possent^{bt} altaria^{bu} et ecclesia tota thurificari thuribus cupreis abundanter. Item ad quid calices aurei et gemmati tante quantitatis, ut in eis non valeant misteria^{bv} celebrari? Hec et consimilia^{bw} placuerunt; que^{bx} eo poterant facilius et citius adimpleri, quo^{by} percusso pastore grex dispersus iam abierat vagabundus, 35 Rudolfus^{bz} ergo dictus^{ca} iam episcopus nominatur^{cb}, disponensque^{cc} itineri suo, brachium ab illa magna cruce, cuius^{cd} supra fecimus mentionem, que Benna^{ce} vocabatur^{cf}, ad usus necessarios amputavit, fideliter promittens, se reparaturum brachium equalis ponderis et valoris,

^{*)} Hic addunt codices 3: quam^a quondam Willegisus Moguntinensis archiepiscopus, gerens curam regis, videlicet Ottonis tereti, et regni per annos tres, ex tributo Longobardorum sibi deputato, videlicet 40 annis, mille et ducentia libra auri purissimi fusilli opere fieri fecit ex auro purissimo; in cuius summitate elatum erat: *Auri sexcentas habet haec crux aurea libras.*

a) deest 2. 4. ed. S.; eum 1A. a) precipitabant 2. 4. S. b) abiderunt 2. c) vero 3. d) ablati 2. e) deest 2. f) in l. tr. 4. ed. g) debite 2. h) campis 2. i) fossatum 2. k) cum et ab h. b. dev. 4. ed. l) manu 2. m) rejulo 2. n) quo deest 2. S. o) contundentes S. p) ignoscibilem S. q) deest 2; et 4. ed. S. r) fortim 4. s) deest 2. 4. ed. S. t) ipsam eccle- 45 siam 4. ed. S. u) sepeliendo 4. ed. S. v) O furiam — viperarum deest S. w) Maguntiam 1 (corr. 12). x) haec deest 1 (post suppl. 12). y) deest 12. z) deest 2. a) Iniquus 4. ed. b) pace add. 4. ed. c) qua corr. 1A; nemo hic add. 4. ed. d) honoret 4. ed. e) amet 4. ed. f) etc. add. 4. ed. g) propriam patriam 2. h) deest 1. 2. i) paras 2. k) deest 4. ed. S. l) estis add. 12 (ante voi). 4. ed. S. m) eo 2. n) pecuniam 2. o) aliud sibi curare 4. ed. S. p) potestas add. 4. ed.; et potestatem conc. S. q) qua deest S. r) Clobelauch 2; 50 Clobelouch 4. S. s) frater 32. t) P. 4; Friderici ed. S. u) Thuringie 1, 2; Turingie 3. 1A; Ceralgie 4; Zeringie ed. S. v) eum 3. S. 1A; deest 4. ed. w) deest S. x) fumigante 32. y) deest 2. 4. ed.; q. q. m. deest S. z) demeruerant 2. a) autem 2. b) amicus 12; amicus 2; amicus 4. ed. S. c) et add. S. d) reliqua usque in finem cap. deest S. e) ac 4. ed. f) consultans ac ed. g) quando ed. h) sumpto 4. ed. i) non h. in promptu 4. ed. k) habentur 2. 32. ed.; habentur 4. l) possent 2. m) huiusmodi add. 4. ed. n) acquisitis 4. ed.; anquiritia corr. 1A. o) vale- 55 ret 4. ed. p) conservari 2. 3. q) et 2. 4. r) nimis 2. s) prohibetur 32. t) deest 4. ed. u) argenteae 2. v) Posset ed. w) divina m. 4. ed.; ministeria 2. x) consilia 2; similia consilia 3. 4. ed. y) quis 32. 4; qui 32. z) quod 32. a) Rudolfus erga 4. b) l. d. 4. ed. c) nominatus 32. d) quo deest 2. e) de qua 4. ed.; e. a. c. m. deest 3. f) Genna 3.

1) Bertholdi de Zaehringen. 2) Haec ex Ann. Palidensibus huc illata esse, laffé l. l. p. 691, ann. 1, factis docuit et, similia in Ann. S. Disibodi a. 1160. 1161 (SS. XVII, p. 29. et 30) tradit, monuit. 60

si peracto negotio prosperum iter ei faceret Deus. Proficiscitur versus Romanam; sed prevolaverat fama ad curiam, quae facta fuerant manifestans, et venerabilis papa, tactus dolore cordis intrinsecus de morte crudelissima archiepiscopi et de insania intrusionis Rudolphi per manum laicam et eorum maxime qui crimen homicidii perpetrarunt, ipsam intrusionem, intrudentes cum intruso excommunicationis anathemate condemnavit. Rudolfus Clóbelauch ad curiam non pervenit, sed in via diem clausit extremum, procul dubio eius Crucifixi occisus brachio cuius ipse brachium amputarat.

13. De thesauro hoc sciatur, quod qui olim (successive) affluxit, nunc velocius avolvit. Magna eius pars imperatori creditur affluxisse, pars ab aliis ablata, pars Iudeis in pignore obligata, pars furtim subtracta; dispersi sunt lapides sanctuarii, non quidem in capite platearum, sed in bursis furancium.

14. Quae vindicta secuta sit mortem domini Arnoldi, hic credimus non tacendum. Ab imperatore proscripti perpetuo exilio sunt dampnati, hii scilicet qui manu nefanda ipsam facinus perpetrarunt; ipsa civitas omnibus iuribus et libertatibus et privilegiis est perpetuo privata; murus et fossatum et alie turrium munitiones sententialiter condemnata et destructa funditus et eversa, ita ut civitas ipsa deinceps lupis et canibus, furibus et latroibus pateat pervia, nec unquam reedificandi habeant facultatem, inasper et plebs ipsa perpetuo infamiae subiaceat, totius deinceps experta gratiae et honoris. Destructo etiam sunt munitiones ipsius ecclesiae in diversis locis, et ecclesia multipliciter est afflicta.

15. Successit post hoc unus nomine dominus Conradus, imperatoris consanguineus, de Bavaria oriundus. Sed suscitavit diabolus inter imperatorem et archiepiscopum inexorabiles inimicitias, quia erat adhuc misera ecclesia Maguntinensis amplius castiganda. Causam istius discordie longum esset enarrare, ideo pretermitto iam, et presentem materiam non contingit. Dominus igitur Conradus imperatoris non habens gratiam exul et profugus Romam venit ibique [imperatoris] quicquid mali poterat fabricavit. Papa pro quadam causa imperatorem excommunicavit, ortumque est grave scisma inter imperium et sacerdotium. In hiis omnibus dominus Conradus [fuit] imperatori adversarius capitalis. Sic ergo iterum ecclesia Maguntina patri spiritualis est solacio destituta. Non erat, qui clericos in ipsa diocesi ordinaret, crisma consecraret, penitentes admitteret, montales velaret, capellas vel ecclesias consecraret. Haec omnia mala ob venerabilis Heinrici ab episcopatu amocionem, cuius supra memoriam fecimus, pullularunt. O misera ecclesia Maguntinensis, quid poteris! O lugubre et amarum poculum, quod tibi furor ire Dei miscuit ad potandum!

16. Videns dominus Fridericus imperator durum sibi fore et contra papam et archiepiscopum certamen gerere, domino Conrado adversarium suscitavit. Instituit ergo dominus Christianum, suae quidem curie cancellarium, loco domini Conradi Bavari, virum utique mire prudentiae, in rebus ambiguis et arduis subtilissimi consilii et velocissimi inventorem. Erat etiam vir mire paciencie in adversis; nulla in prosperis superbia extollebatur, vultus benignitate omnibus graciosus et alias honestis moribus adornatus. Hunc ergo, quia tam ecclesiasticarum quam secularium personarum favorem cognovit habere, constituit episcopum Maguntinensem. Duravit hoc scisma annis octodecim. Tandem dominus Christianus se interponens, inter papam scilicet et imperatorem, ambos ad concordiam revocavit; actumque est de episcopatu Maguntinensi, ut dominus Christianus archiepiscopatum Maguntinensem obtineret pacifice et quiete, et dominus Conradus Salzburgensem episcopatum accipiens gubernaret; erat etiam in ipsa ecclesia a puero enutritus. Quieverunt

a) prevaluerat 2; prevoluerat 3^a. b) fuerat 2. c) deest 4. ed. d) perpetratus 2. e) infamia 4. ed. f) respondit 2. g) intendentes 1. h) Clóbelauch 2. 3. ed.; Clóbelouch 4. i) Romanam add. 3. 1A. h) deest 2. 3; Inquis 4. ed. l) deest 3. m) amputavit 1^a, 3. n) deest 1. 2. 4. ed. S. o) affluxit 4. S. p) Magna — furancium dec. S. q) capiti 4. ed. r) bursis 3. s) autem add. S. t) deest 2. u) deest 2. S. v) archiepiscopi 3. w) et add. S. 50 x) hii sc. dec. S. y) liberalitatis 3^a; liberalitatibus 3^a. z) ac 4. ed. S. a) perpetuo 3^a; est add. 1. b) alium 2. c) destructas — eversa 2. d) dela 4. 3^a. e) pravia 3^a. f) habeat 4. ed. S. g) deest S. h) perpetuo infamia 2. 3^a, 4. ed. i) exors 3. 4. ed. S. h) sequentis usque in finem cap. 15. om. S. l) enim 2. m) deest 4. ed. n) hic desinunt codd. 3. o) S. unus h. n. 2; u. n. des. 4. ed. p) immortales 4. ed. q) hufus 4. ed. r) nam 4. ed. s) qua corr. et 1. t) itaque 4. ed. u) imperatorem 2. v) fuit add. 2; fugit add. 4. ed. w) deest 1. 2. 50 x) deest 2. y) ecclesiam ten clericum et imperium 4. ed. z) tamen 2. a) patri 2. b) et 2. 4. ed. c) l. ira 2. 4. d) eidem S. e) deest S. f) ingenti et cont. v. 2. g) item 2. 4. ed. h) Hic ergo qui 2. i) deest 4. ed. S. k) papam scilicet et imperatorem add. 2; hic desinit S. l) archiepiscopatum 4. ed. m) enim ed.

1) Quod falsum est. Rudolfus postea episcopus Leodiensis electus a. 1191. obiit. 2) Anno iam post annos duodecim Conradus anno 1177. archiepiscopatum Salzburgensem impetravit.

1183 mala per tempus modicum, et dominus obiit Christianus; obiit autem sic^b. Iuxta^a Romam graviter egrotavit^c. Vicinus autem erat^d summus pontifex, qui episcopum^e ut proximaret paternis literis hortabatur. Cumque dominus^f papa ad archiepiscopum pervenisset, languor^g in tantum prevaluerat, ut patri sancto assurgere non valeret. Facta^h ergo confessio summo pontifici, de manu eiusⁱ sanctam accepit communionem^j aliaque ecclesie sacramenta; et^k dominus papa, facta et dicta indulgentia, in pace abiit, et dominus Christianus archiepiscopus^l omnipotenti Deo animam resignavit^m. Audita morte domini Christiani, imperator intimoⁿ corde doluit, et ipsius^o curia universa, et omnes quotquot intellexerunt gravibus suspiriis sunt turbati. Rursum eciam misera ecclesia Maguntinensis plorans ploravit, quod dolor eius renovatus est.

17. Post hec princeps^a quidam dominum Conradum Salzburgensem archiepiscopum imperatoris^b Friderici^c gracie reformavit^d, ita^e ut idem^f imperator ipsum^g rursus^h ad Maguntinensem ecclesiam redire postularet, quod quidemⁱ ipse dominus Conradus multo^j desiderio affectabat. Suscipitur ergo^k dominus Conradus in ecclesia Maguntinensi tanquam^l angelus Dei. In continenti autem postea gravem ponit^m exactionem in clerum, et miratiⁿ sunt universi, et omnes qui audiebant dicebant: 'Qualis est hic qui tributarium facit^o clerum?' Sed convaluit hec pressura, et exemplum^p hoc suis deinceps successoribus relinquebat^q. Modico tempore post imperator Fridericus, dum transiturus esset rivulum parvulum, qui pedibus poterat transiri, impetu aque tractus^r, quasi stans submersus est. Ipse dicebatur fulsse aliquando^s gravis venerabili viro domino^t Heinrico archiepiscopo et^u ad ipsius depositionem occulte consilium ministrasse. Huic filius suus Heinricus sextus successit^v, quievitque terra a preliis.

18. Iam sperabat ecclesia Maguntinensis post tot calamitates^a, miseras, pressuras, iacturas, erumnas, fletus^b, vulnera^c et dolores ad^d statum surgere potiore^e et pastoris proprii protectione et presencia consolari. Sed adhuc divina hoc^f ulcio non admisit; nam^g ignis egressus^h de foro feni, quem veniens ventus ab oriente detulit superⁱ templum, combustaque ecclesia, et libri multi^j et boni privilegiaque^k multa et valde utilia sunt consumpta; eciam pars ornatus magna partim ignibus devorata, partim per asportacionem subtracta. Venerabilis autem pontifex dominus Conradus novam monasterii fabricam^l inchoavit, sed non consummavit. In hiis omnibus nec clerus a suis se lasciviis temperavit, nec laici^m a sua malicia respirarunt. Post paucos annos ventus veniens ab occidente pinnaculum templi deiecit. Erat autem ligneum et super ciborium antiquum collocatum. Cum tanto autem impetu in ipsam structuram ventus irruit occidentisⁿ, ut quasdam trabes in Renum mitteret, quasdam ultra Renum ad miliare iuxta villam que^o Hocheim dicitur^p in aere deportaret. Certissimum a multis affirmabatur^q, quod non ventus sed diabolus hoc fecisset; erant^r enim^s trabes quercine et abiegnae quantitatis illius que in torcularibus solent esse. Ego memor sum istud ultimum accidisse. In omnibus hiis non est aversa indignatio^t Domini^u, sed adhuc manus eius extenta.

19. Post hec concepit^a idem archiepiscopus transfretare et de manibus Sarracenorum eripere Terram Sanctam atque restituere cultui divino^b et christiano; se ipsum et alios^c multos cruce signavit, mare transiit, fere tribus annis militans Domino in partibus transmarinis. Circa finem terti^d Heinricus moritur imperator^e; heu, heu, ve terre! De partibus Iherosolimitanis rediit^f archiepiscopus, terram reperit desolatam incendiis et rapinis; nusquam enim, ubi rex non est^g vel potens non est^h, potest a laicisⁱ pax haberi. Desideratur ab omnibus Conradi archiepiscopi adventus, et ecce venit desideratus, et terram invenit^j preliis et incendiis conturbatam, studebatque omni desiderio pacem^k terris et quietem provincie reformare. Et utique^l hoc fecisset, si mortis debitum non solvisset. Gravi enim^m

a) Chr. v. 4. ed. b) deest 4. ed. c) deest 2. d) egrotanti v. e. 4. e) ipsum 2. f) sed l. 4. ed. g) factam add. 2. h) communicationem v. acc. 4. ed. i) et — ablit des. 2. j) ar. om. des. 4. ed. k) reddens mortem obiit 4. ed. m) intimo d. 4. ed. n) un. eius e. 4. ed. o) principes 4. ed. p) Imperialio 2. q) deest 2; recuperata 4. ed. 20 r) reformant 2. 4. ed. s) item 2. t) ipse 4. ed. u) eundem archiepiscopum Conradum 4. ed. v) deest ed. w) deest 4. ed. x) maximo 4. ed. y) igitur 2. z) fulset add. 4. ed. a) ponebat 4. ed. b) fecit in 2. c) exin 4. ed. d) del. 2. e) quasi tr. q. 1; sq. q. s. 4. ed. f) aliquantum 4. ed. g) deest 2. h) recessit 4. i) et add. 4. k) vulnera — potiore des. 2; et d. des. 4. ed. l) in 4. ed. m) hec 2. n) est add. 1A. o) supra 2. p) b. et m. 4. ed. q) et privilegia 2; priv. quoque 4. ed. r) fabricavit 2. s) occidentis 4. ed. t) deest 2. 4. ed. 65 u) deest 4. ed. v) sanabatur 4. ed. w) autem 2. x) ira 4. ed. y) Dei 2. 4. ed. z) intercepti 4; itor cepit ed.; in se cepit 1A. a) d. q. des. 4. ed. b) anni t. 4. ed. c) rediit 2. d) gubernator add. 4. ed. e) deest 4. ed. f) populo 4. ed. g) ubi lo add. 2. h) sicam 2. 4.

1) Mortuus est eodem anno 1197. quo archiepiscopus in Terram Sanctam profectus.

egritudine fatigatus, dum tamen de die in diem se convalescere speraret, subito et insperate morte preventus, Deo spiritum resignavit anno Domini 1200.

20. Audita morte archiepiscopi, dux Bavarie, filius fratris eius, omnem thesaurum et ornatum, quem in calicibus et infulis et cappis habuit copiosum et ecclesie donare disposuerat Maguntinensi, abstraxit violenter; quod tamen omnipotens Deus non reliquit inultum. Nam et ipse dux non post multum temporis a quodam interfectus, turpiter interiit, neque corpori Christi participans neque regno. Equidem iuste satis, ut, qui beatum Martinum debito sibi decore spoliaverat et ornatu, ipse quoque celesti ornatu et gloria privaretur. O altitudo et profunditas iudiciorum iusti iudicis Dei, terribilis in consiliis super omnes filios hominum!

21. Imperator abierat, et surgunt duo reges pro imperatoria dignitate litigantes. Nec est qui a malis imminentibus se abscondat. Maguntinensis archiepiscopus non est, et duo pro eo, quis eorum fiat maior, decertant. Ex utraque parte amici et fautores promissionibus et muneribus acquiruntur; et — turpe est dicere — ipsi clerici electores simonie vicio maculantur, et multiplicantur mala super terram, et scinditur ecclesia Maguntinensis. Qui uni adherent, cum recedente recedunt, alii remanent cum altero. Sufficere poterat ad desolationem terre unum scisma, sed funes peccatorum dupliciter circumplexi difficiliter dissolvuntur.

Pervertunt cuncta simul hec duo scismata iuncta

Regum, pontificum; nec novit amicus amicum.

Una pars, que remanserat, canonicorum cum suo electo excommunicatur. Sed ipsi hanc excommunicationem se simulantes ignorare, divina celebrare non omittunt. Duravit hec contumacia annis octo.

22. Contigit post hec, ut rex Philippus, qui fovebat hanc partem interdictam, occideretur in civitate Bambergensi, et hec pars debilitata est, itaque fautores alterius episcopi, qui scilicet de civitate exierant, convalescere, anno Domini 1208. Principes post mortem Philippi regis in Ottonem conveniunt, qui fuerat adversarius Philippi pro imperio, cuius parti tunc papa fovebat. Iste Otto maturavit ad papam venire pro imperiali consecratione; sollempniter proficiscitur, consecratur, post annum excommunicatur. Eique filius Heinrici imperatoris rex Siciliae adversarius suscitatur a papa. Redeunt mala, insurgunt incendia, spolia reviviscunt. Fridericus venit de Apulia contra Ottonem; post annos aliquot Otto moritur; Fridericus, dispositis prout melius potuit rebus, Romam proficiscitur, in imperatorem consecratur anno Domini 1220. ab Honorio papa. Quo mortuo, Gregorius papa successit; hic etiam Fridericum excommunicavit. Letantur predones, et exultant lictores capta preda, convertunt vomeres in gladios et falces in lanceas; non est qui in latere non deferat chalibem et lapidem in preparationem incendii et in exustionem. Omnia mala confluent, specialiter et principaliter super ecclesiam Maguntinensem, et circa partes Reni maxime de civitate Spirensi usque Coloniam.

23. Post mortem domini Sifridi archiepiscopi Maguntinensis senioris successit dominus Sifridus, fratris filius. Hic duobus annis laudabiliter vixit, sed quia elati cordis erat et superbie magne, nimis se contra Fridericum imperatorem erexit, non quidem ut divinam, sed ut papalem gratiam obtineret. Gravi etenim infamia non solum apud papam, sed apud omnes homines laborabat. Hic vultum et animum leonis induens, leo factus est, et cepit orphanos et viduas facere, villas comburere, civitates destruere, homines devorare, terram in desertum deducere et pape mirifice complacere. Et qui iam inquisitionis literas contra episcopum dederat, ex hiis factis fratrem venerabilem appellabat. Hic Sifridus episcopus malum opus operatus est, qui per flammam ignis terram depauperavit et thesauros

a) et cum de 4. ed.; est et cum 11. b) inspirante 2; inspirata ed. c) reddidit 4. ed. d) a D. des. ed. e) casu-
 50 lio 4. ed. f) deposuerat 4. ed. g) abstulit 4. ed. h) deest 2. 4. ed. i) a q. des. 4. ed. k) et extatimatur
 add. 4. ed. l) superque totis add. 4. ed. m) beato Martino 2. n) ipseque 2. o) terr. infultis 2. p) obierat
 corr. 11. q) surgunt 2. r) d. l. 2; imperio lit. 4. ed. s) Non 4. ed. t) eminentibus 2. u) supra 2.
 v) de add. 4. ed. w) deest ed. x) peccatoris 1. y) deest 1; victa 2. z) pontificumque 1. a) uno add. 2.
 b) ipse 2. c) obmittunt 2. 4. ed. d) occidit 2. e) idque 2; aliquo 4. ed. f) deest 4. ed. g) cui 2.
 h) tunc etiam 2; etiam 4. ed. i) Sicilia 2. k) Fridericus 4. ed. l) surgunt 4. ed. m) Apulea 2. n) aliquos 2. ed.
 55 o) Fred. 2. p) succedit 4. ed. q) convertuntur 4. ed. r) a 2. 4. ed. s) difforas 2. t) exustionem 2.
 u) et p. des. 4. ed. v) deest 2. w) max. e. p. R. 4. ed. x) ad C. 2; Coloniensem 4. ed. y) succedit 4. ed.
 z) eiusdem add. 4. ed. a) que 2. b) deest 4. ed. c) et add. ed. d) deest 2. 4. e) laborat 2. f) ergo add. 4. ed.
 g) sic legendum puto; quia 1. 2. 4. ed. h) quis 2.

1243. ecclesie^a predonibus dispersit, dedit raptoribus; iusticia eius non manet in seculum seculi.
1246. Is itaque lanthgraviu[m] Thuringie in regem eligi procuravit, sed brevi vivens tempore, et
1247. regnum et animam resignavit.

1244. 24. Interea Gregorius papa moritur; sedes vacat annis duobus vel tribus. Huic autem
1243. pape^b succedit Innocencius quartus, qui in concilio Lugdunensi contra Fridericum impe-
1245. ratorem deposicionis sententiam promulgavit. Mortuo lanthgravo rege, Wilhelmus comes
1247. Hollandie^c in regem eligitur tantum ab archiepiscopis Coloniensi^d et Maguntinensi.

1249. 25. Post breve tempus dominus Sifridus archiepiscopus eciam rebus valedicit huma-
nis, abiens in regionem longinquam; nec tamen ideo cessant mala. Convenerunt ergo fra-
tres de^e capitulo Maguntino, tractantes de patre spirituali^f, qui posset^g ipsam^h tot et tam 10
gravibus oppressam miseris et tanto tempore iam plorantem paternis affectibus consolari,
et concorditer in venerabilem virum dominum Cononemⁱ Coloniensem archiepiscopum vota
sua transtulerunt, postulantes a sede apostolica, ipsum sibi prefici in pastorem. Sed heu,
heu! hoc non poterat obtineri; non est hec postulacio admissa, sed electio^k capitulo resti-
tuta. Et ne Coloniensis episcopus^l egra ferret suum desiderium non completum, ipsi lega- 15
cionis dignitas est comissa^m. Convenerunt ergoⁿ rursum fratres ecclesie Maguntinensis;
et^o eligunt suum prepositum nomine Christianum, qui a cunabulis fuerat in ipsa ecclesia
enutritus. Eadem die est legato^p^q, qui tunc aderat^r, presentatus^s, confirmatus et a rege
regalibus investitus, die Petri et Pauli. Omnia hec acciderunt^t uno anno, scilicet quod^u
dominus obiit Sifridus^v Maguntinus archiepiscopus^w, quod dominus Coloniensis est postu- 20
latus, quod factus est legatus, quod dominus Christianus factus est episcopus et conse-
cratus, quod pallium est assetutus. Omnes religiosi et qui Deum pre oculis habere crede-
bantur super huius hominis promocione gaudebant, sperantes pacem rebus dari, maxime
quia idem bellicis rebus non fuerat^x assuetus; eciam qui negotio fuerant inimici congratula-
bantur^y ei. Sed non stetit diu in episcopatu. Accusatur enim apud papam, quod omnino 25
inutilis esset ecclesie, et quod evocatus^z ad expeditiones regis invitus veniret. Hoc autem
verum erat, eo quod fierent incendia, sectiones vinearum, devastaciones segetum. Dicebat
etenim^{aa}, nequaquam decere talia sacerdotem; sed quicquid deberet per gladium spiritus,
quod est verbum Dei, omnimode^{ab} se promptum asserebat et voluntarium servitorem. Cum-
que eius predecessoris^{ac} sequi vestigia moneretur, respondit: *Scriptum est: Mitte gladium 30*
in vaginam^{ad}. Ob hoc in odium regis et multorum incidit laicorum. Qui omnes eum accu-
santes apud papam, obtinuerant, eum ab episcopatus onere^{ae} huinerum^{af} submovere^{ag}. Cessit
ergo anno Domini^{ah} 1251.

26. Substitutus est autem ab eodem legato adolescens subdiaconus Gerhardus nomine,
filius comitis Conradi qui dicebatur Silvester comes. Hunc autem substituit Hugo^{ai} cardi- 35
nalis presbiter^{aj} et legatus, inductus a quodam Heinricho archiepiscopo Ebredunensi^{ak}, qui
socius erat ipsius legati. Nec tamen hoc ipse^{al} archiepiscopus consuluit sine causa; acce-
perat enim occulte ducentas marcas pecunie numerate^{am} a Gerardo, quem idem archiepi-
scopus instituit procuravit. Nihil oportum^{an} quod non reveletur. Propter^{ao} has autem ducen-
tas marcas facte sunt multe [destructiones^{ap} ecclesie Maguntinensis]. 40

a) dedit add. 4; ablatos add. ed. b) papa 4. ed. c) Hollandie 4. ed. d) M. et C. 4. ed. e) ecclesie Magun-
tinensis 4. ed. f) futuro persippi 4. ed. g) possit 2. h) ipsos — oppressos — plorantes 2. i) corr. ex Conrad 1;
C. 2. 4. ed. k) electio 2. l) archiepiscopus 4. ed. m) Considero 4. ed. n) deest 2. 4. ed. o) deest 4. ed.
p) a l. ed. q) erat 4. ed. r) presens ed. s) accidero 2. 4. t) quod — archiep. des. 4. ed. u) S. 2.
v) episcopus 2. w) fuit 2. x) congratulantiur 4. ed. y) evocatus 4. z) enim 2. aa) omnino de 2. b) prode-
cessorum 2. 4. ed. c) honore 1; omni ed. d) deest 4. ed. e) submoveri 4. ed. f) deest 2. g) Ebredunen. 1;
Ebredenal 2; Ebrad. 4; Herburgundensi ed. h) Heinrichus add. ed. i) morate 2. j) occultum 2. k) corr. ex
preter 1; peior 2. 4. ed. m) unctis inclusio des. 1. 2; d. m. 4. ed.

1) Conradum autem (am die 14. Mart. 1249. nedis 2) Petro diac. card. Sancti Georgii ad velum aureum.
apostolicæ legatum factum esse, liquet ex Innocen- 3) tit. Sanctæ Sabinæ.
tiii IV. epistola apud Baluzium, Misc. VII. 495. IAFFÉ. 50

fol. 47. Ioris domus officio. quod contrarios sibi inuenire potuit. aut
exulauit. aut eos trucidauit. Inter quos et beatus illi episcopus ab ^{leodega}
Lupo abstraxit. et oculis eius euulsis. facie deturcata. den-
tib; labiorum tegmine denudatis. ac deinde lingua iudicatus
abscisa licet dominus martiri suo tanta gratiam dicat contulisse. ut
post labiorum abscissionem. post lingue amputationem. uerborum
loquere maiorem contulerit. melius quia ante habuisset testi-
ficauerat facundiam. tradidit Ebroinus. post multas et innume-
rabiles iniurias. et penas. capitalis fecit subire sententiam.
Cuius antea fregit carcerem. nocte etiam episcopi. ad stuprum ligatum

fol. 67. Proreca idem ^{quoniam} Vnderic officia Lib. diuina

Inno decencia ^{quoniam} predecessor suus consuetudines monasterii instituit.
Verbi gratia quod cum predicat henricus huius loci abbas electus est. hoc de-
beata uirgine maria in conuictu a cantabant. Sed finis ma-
carius canonicus comendans ante altare sancte crucis matutinas de sancta ma-
ria in diuersis diebus et laudes de omnibus sanctis. prima. sexta. tertia.
septa. nona. Completorium in conuictu minime dicebat. Vespere
uero de die nostra ante altare sancte crucis. sicut et matutine dicebant

fol. 85. illum inuictum ueritatis pugilem conuictus glorie celestis
remunerare uellet. raptus est. ne malicia inuicere intel-
lectum. aut factio deciperet animam spiritus. Et uere raptus
fuit cum quadam die a ciuitate terno reueneret. et per-
uicium illum sicut solebat transire uellet. illi miser. qui
arcum in gremio recenderunt. quasi ligata de oculis in

fol. 85. dei non possidere. Sciendo quod partem eius abominus tam
incredibile pederit sibi futurum successoris et heredis. quia
cum iniqua uana flende multitudine huius puer. terno uero
apud colligati a malicia illa collauerunt. Sed familia terno
monasterium et saluare. audire. cupiscunt. laudant. pastores
ita ille diaboli scilicet trualdus ita omnibus bonis spoliatus. Et

**RICHERI
GESTA SENONIENSIS ECCLESIAE.
EDIDIT G. WAITZ.**

Codex Parisiensis Lat. Nr. 10016 (Suppl. Lat. 554), membr. in fol. min., saec. XIII, 113 foliis recentiori manu signatis constans¹, qui Richeri librum continet, sub oculis certe auctoris scriptus est, quamvis num ipsius manum in illo deprehendere liceat dubitari possit. Complures enim in libro conficendo desudarunt librarii, complures etiam eum castigandum et emendandum susceperunt, ut scripturae specimina in tabula adiecta ostendunt.

Fol. 1—10. calamo forti satis eleganter exarata sunt (29 lineae in quavis pagina), fol. 10^v—41 (usque ad quaternionis V. finem) litteris paulo minoribus et minus firmiter ductis (plerumque 31 lineae); fol. 32^v. et 33. maximam partem erasa et sive eadem sive simili manu rescripta; fol. 28. postea insertum et manu plane diversa scriptum. Pergit quaternio VI (fol. 42) atramento nigriori et calamo ut videtur rudiori; sed in media pagina 45^v. a novo capitulo (III, 14) secundus ille scriptor laborem resumisse et usque ad finem quaternionis VIII (fol. 65^v), quamvis non uno ductu, Richeri opus chartae intulisse videtur. Neque hoc silentio praeterendum est, quod quaternio VII. manu coeva numero eoque rubro signatus est, caeteri posteriori demum tempore alio atramento. Sequitur fasciculus IX. septem tantum constans foliis (fol. 66—72), membrana tenui, scriptura negligentiori et minus eleganti, atramento nigro a caeteris plane diversus; numerus quoque alio modo pictus. Quaternionem vero X. et maiorem XI. partem (fol. 76—87^v) amanuensis quartus exaravit, qui quartum historiae librum absolvit. Quintus liber in media pagina 87^v. incipitur, cuius singulae partes a diversis per vices subiectae sunt, ita ut cap. 1. et 2, 3—5, 6—11, 12—14, 15—17, denique 18. aliis calamis tribuere possis. Haec omnia a Richero post addita esse, facile est intellectu. Sed etiam quartum librum non uno tempore confectum esse, statuamus oportet. Index enim capitum in fine codicis (fol. 106—109) servatus prima manu non ultra IV, 32. progreditur; post quaedam erasa et alia, iterum erasis quae scripta erant, addita sunt; in rasura vero etiamnum legi possunt, quae ostendunt, cap. 33. antea ea continuisse quae nunc e. 43. exstant (De prioribus de Danubrio etc.). Cap. 34—42, quae res a monasterio Senontensi alienas, miracula sanctae Elisabeth, Iudaeorum maleficia et alias historiolas referunt, post inserta esse, nemo negabit, ideoque procul dubio totum quaternionem X. rescribendum curavit auctor. Index primitus in cap. illo 33. desuisse videtur; sequebatur rubrica, ex qua paucae tantum litterae legi possunt (nes de la). Qua erasa, scriptum erat rubris litteris: Incipiunt capitula libri quinti. Sed his quoque deletis, index continuatur Cap. 33. De beata Elyzabeth; cap. 38—

¹) De quo tunc temporis in monasterio Senontensi asservato v. Montfaucon, *Bibl. biblioth.* II, p. 1170.

V, 17. in folio post adiecto (fol. 108) scripta sunt. Quae cum ita sint, Richerum non semel tantum libri ordinem mulasse, patet. Etiam librorum distinctionem, iam magna operis parte absoluta, instituisse videtur. Nam initio rubrae quae eam indicant et capitula in marginibus post addita sunt; inde a fol. 83. vero haec suo loco recte posita. — Amanuenses, quibus auctor utebatur, non solum in verborum formis scribendis saepe inter se differunt; etiam auctoris sententiam non raro male intellexerunt, ita quidem ut modo visu modo auditu a vero aberrasse videantur¹. Quae magnam partem postea sunt emendata; sed non uno tempore nec eadem manu: una recentior est, cuius nullam fere rationem habui, aliae Richeri tempori suppare, quae modo scribendi rationem, modo ipsa verba emendant, omissa supplent, superflua vel bis scripta delent, nonnumquam etiam ipsam narrationem mutant. In his libenter ipsius Richeri curam agnoscerem et quae calamo rudi, atramento nigro exarata sunt ipsi tribuerem, nisi nonnumquam verbis post adiectis orationem potius turbatam quam emendatam viderem; quare uncis ea includenda iudicavi. Fortasse tamen auctor librum suum relegens non semper quae dicere voluerat satis memoria tenuit. In verborum formis emendandis corrector minime sibi constat; non raro intacta reliquit, quae alibi eliminanda duxit. Quare iam verborum scribendorum rationem in diversis libri partibus valde diversam habemus.

In fine voluminis fol. 110—111. Vita metrica abbatis Senoniensis Antonii scripta est; folii 109. post inserti pagina posterior, folii 110. pagina vacua ut videtur relicta et folium 105. itidem post adiectum carmen continent Franco-gallica lingua confectum, rubra inscriptum: Ci ancomance le compos de la lune.

Apographum anni 1536, olim Carmelitarum Nancetensium, a. 1839. in bibliotheca publica urbis vidi²; plura in bibliotheca Parisiensi asservantur, Nr. 12860, 25 12861 (St. Germain 475. et Baluz. 5, Nr. 2), saec. XVII. facta³. Aliud saec. XV. olim in bibliotheca Mediani-monasterii fuit⁴.

Ex illo exemplar sumtum erat, quod Dacherius a. 1687 (Spicilegium Vol. III, p. 271 sqq.; ed. 2. II, p. 603) prelo subiecit⁵; nam quae hic V, 2. in fine leguntur non nisi in cod. Nanceiensi exstant⁶. Multa tamen omisit, quippe quae ipsi futilis esse argumenti et auctoris fidem debilitare viderentur. Brevia tantum fragmenta Calmet historiae Lotharingicae probationibus inseruit (Vol. II, p. 1 sqq.; ed. 2. III, p. 139), alia Mabillon Actis SS. ord. S. Benedicti (III, 2, p. 470—486), Grandidier historiae Alsaticae (II, p. 36—45); maiores partes Briat inter rerum Gallicarum Scriptores (Vol. XVIII, p. 683 sqq.) 35 recepit, alias Böhmer (Fontes III, p. 31—66) denuo imprimi iussit. Saec. vero XVI. liber in Gallicam linguam ex codice ut videtur archetypo translatus est, et hanc versionem I. Cayon a. 1842. Nanceii publici iuris fecit, duobus usus codicibus, altero bibliothecae publicae, altero quem tunc V. D. Beaupré possedit; in appendice vero (p. 231) quaedam editionis Dacherianae supplementa 40 ex codice illo Latino dedit. Quae cum ita sint, nunc primum opus integrum proponere licet; id quod huius collectionis ratio poscit, quamvis ne nos quidem quaecumque Richerus conscripsit inter vera historiae monumenta referenda esse putemus. Quare nonnulla minutioribus litteris exprimenda durimus.

1) Praesertim in ultima libri parte ita peccatur: legitur enim *mano pro magno, agno et magno pro anno; districti pro districti* et quae sunt eiusmodi. 2) Arch. VIII, p. 7. Cf. Yers. Gall. praef. p. vii. 3) Arch. VIII, p. 289. 325. 4) Montfaucon, Bibl. e. 300 annorum dicit. 5) Ipse ait, Praef. p. 12: 45 'apographum annos praesens 60 cum archetypo studioso collatum ad me transmisit R. P. Alex. Lescalle eiusdem asceterii prior'. 6) Yers. Gall. p. 193 n. — Quas vero in codice erasa sunt, ut vix et non vix quidem legi possint, apud Dacherium exstant, 50

Auctor quis fuerit, quid propositum habuerit et unde narrationes suas sumserit, ipse compluribus locis profitetur¹.

Veterum scriptorum, Moysis, Eusebii et Orosii, exemplis excitatus Richerus² monachus coenobii Senoniensis historiam scribendam suscepit eique circumadiacentium ecclesiarum, id est Mediani-monasterii, Sancti Deodati et Bodonimonasterii, fundationes, praeterea quae de regibus et imperatoribus comperta habuit, necnon alia quae memoria digna ipsi videbantur, inserenda duxit; id quod temporis decursu factum esse, ita ut nonnulla postea demum libro adlitterentur, codicis descriptio ostendit. Narrationis telam usque ad a. 1264. deduxit (V, 18); maiorem libri partem antea, non tamen ante a. 1254 (IV, 13—16) vel 1255 (IV, 43) scripsisse videtur. Anno 1267, obiisse dicitur³. Quae, inquit, propriis oculis vidi et auditu audivi . . . hinc membranae adnotare studui. Et pleraque sane eiusmodi sunt, sive domi sive in itineribus caeperit. Quo tempore natus fuerit, non constat, neque de parentibus vel genere quidquam retulit. Quamvis e Lotharingia procul dubio oriundus et semper imperio Romano addictus, etiam linguae Theutonicae gnarus (I, 5, 9), magis tamen Franco-Gallicis quam Germanis (quos Allemannos dicit, III, 22) erat addictus⁴. Argentinae vero scholas frequentavit (IV, 41), ibique librum a beata Hildegarde scriptum vidit (IV, 15); et etiam postea res Alsatienses et praesertim Strasburgenses longius prosecutus est (V, 15 sqq.). Non solum litteras didicit, sed etiam artem sculptoriam, qua ita excelluit, ut tam abbatis Antonii (II, 23) quam comitis Henrici de Albomonte (IV, 29) imagines in sepulchris, quae in ecclesia sancti Petri nacti erant, sculpsit, alterique flores et versus addiderit. In monasterio Sancti Dionysii prope Parisios sepulchrum vidit Karoli Calvi (III, 17). Anno vero 1218, ut videtur⁵, Wirzburgum venit ad curiam Friderici II, ab abbate Senoniensi Heinricho ad ducem Theobaldum, quem imperator ille quasi captivum secum duxit, missus; ibique per octo dies permansit⁶. Complures laudat ex quorum ore res in longinquo gestas recepit: abbatem Murdacensem (VI, 7), monachos Sancti Dionysii qui in cella Leberau versabantur (III, 17), Scherum canonicum Sancti Deodati et Walterum decanum de Fluns (IV, 33), magistrum Henricum Sancti Thomae Strasburgensis (IV, 41), sacerdotem qui Ludovici IX. expeditioni Aegyptiacaе interfuit (IV, 12), peregrinos de Roma revertentes (IV, 40)⁷, Iudaeum quendam Coloniensem qui miraculum ibi actum se vidisse testatus erat (IV, 36). Quae audierat quin fideliter retulerit⁸, non est cur dubitemus⁹; sed nimiae credulitatis notam haud evadet, quippe qui miracula satis inepta in chartam referre haud aspernatus sit. Temporum notae ipsi prorsus fere incognitae erant, ut ipse candide profitetur (III, 23; nescio ante hoc factum vel post); ideo etiam res suo tempore gestas ordine turbato refert (IV, 7); antiquas vero tam parum perspectas habet, ut centum fere anni praetermittantur (II, 23) et saeculo XIII. gesta correctoris manu in saeculo XII. ponantur (II, 28). Attamen pro hac libri parte annales quosdam

1) Hist. litér. XIX, 79. breviter de ipso egit, accuratius Böhmér, Fontes III, p. xviii sq. 2) Ita, non Richerius, nomen in codice scribitur. 3) Hist. litér. I, l. Ducangio testis. Minus recte Gall. chr. XIV, p. 1390, a. 1261. mortem subtiliss. Richerus refertur. Nam certe idem ad finem usque librum composuit. 4) Etiam nomina Germanica Gallico more scripsit vel etiam deformavit; v. IV, 23. Nescio cur Rhenum fluvium 'Rothnum' appellaverit (nisi Rhin ita eum pronuntiasse statuas). 5) Dux Theobaldus mense

Majo a. 1218. est subiectus, mense Junio et Julio Imperator Wirzburgi moratus est; Böhmér, Reg. p. 92 sqq.; cf. 'Notizenblatt' 1852, p. 2. 6) Cf. etiam IV, 14: sicut a cordicis retractoribus didici. 7) Cf. V, 1; nos dubia et ignota praetermittere et certa et cognita scribere curavimus. 8) Id etiam de verbis dicendum est, quas Philippus rex in pugna celeberrima Bovinensi locutus esse narratur (III, 16). Haec a Brial aliisque reiecta Thomassy defendere conatus est; v. Vera, Gall. p. iv sqq.

ad manus habuisse videtur (cf. II, 29), quibus alibi plane erat destitutus. Ipse scripta laudat versibus composita de 'fundatione ecclesiae, fundatore et succedentibus abbatibus', sed perpauca ea continuisse 'relatu digna' addit (praef.). Nunc tantum Vita exstat sancti Antonii abbatis, qui s. XI. de monasterio bene meruit (II, 23). Quae de sanctis Deodato et Hildulfo narrat, ad Vitas eorum prope accedunt. Praeterea¹ ex Vitis sancti Clementis (II, 3), sanctae Odiliae (I, 15), sancti Leodegarii (I, 24), libro de successoribus sancti Hildulfi² in Mediano-monasterio, historia quadam regum Francorum³, historia fabulosa Karoli Magni (II, 6), primos libros compilavit; etiam Vitas Gerardi Tullensis (II, 13), Leonis IX (II, 15), sancti Francisci (IV, 17), historiam quandam belli sacri (II, 21), acta concilii Lateranensis (IV, 1) et Lugdunensis (IV, 9) adhibuit. Sed nusquam auctorum quos sequitur verba retinuit, quin ipsam narrationem saepe mutavit, ampliavit, quae legerat non nisi e memoria ut videtur⁴ reddens, id quod alio loco diserte dicit (IV, 9), cum versus eius tempore latius propagatos alios ad verbum repetat, aliorum vero, quos a memoria dilapsos monet, sententiam referat. Ita⁵ factum est, ut ne a foedissimo quidem errore caveret, quo Leonem IX. a Friderico imperatore papam electum dicat (II, 18). Ad monasterii privilegia provocat (II, 5, 23), neque tamen ea ad manus habuisse videtur; certe nullum libro inseruit. Testem vero oculatum (IV, 22: oculata fide vidimus)⁶ et fide dignum Richerum habemus, ubi res in monasterio Senoniensi et vicinis partibus gestas⁷ tradit⁸, quas bene compertas habuit. Ab abbate Heinrico, ut supra dictum est, ad curiam imperatoris missus, post cum novus abbas instituendus esset, a conventu cum altero electus, ut eius partes ageret (IV, 26), aliquamdiu prioratui Danubriensi praepositus (IV, 43; cf. 28; 31: ego vero non eram praesens); postea cum conventus totus a comite de Salmis oppressus coenobium relinqueret, solus fere relictus (V, 10, 12), omnibus paene interfuit quae fusius postrema libri parte enarrantur de Balduino abbate intruso, de comite Salmensi advocato monasterium affligente, aliis. De illo caute iudicavit, timens ne quae scriberet forte ipsi ad iniquitatem reputaret vel hoc odii causa ipsum fecisse assereret (IV, 27); comitis vero iniurias quam acerrime castigavit. Ubique animum⁹ prodit vere monachicum; in magna illa lite, quae tunc inter imperium et ecclesiam agebatur, ab huius partibus stetit; ideo 'nostros' vocat, qui cum Heinrico Raspe contra Conradum IV. pugnaverunt (IV, 11); 'regem nostrum' Wilhelmum a papa Innocentio, ut ait, institutum. Neque tamen monachorum vitia tacet, sed mores depravatos vividis depingit coloribus (I, 18, 19). Lectores rogatos¹⁰ nulli, quae minus apte conscripta repererint, non praesumptioni vel audaciae ascribant, sed devotionis et bonae intentionis gratia hoc cum fecisse arbitrentur (praef.). Et modeste sane de ingenio suo ipse iudicavit, cum 'more balbutientis infantis' se res membranae intulisse dicat, non 'philosophando', sed 'rusticando' eas tradendas esse, persuasus.

Et sane rustico paene sermone usus est, nonnunquam contra grammaticae, saepius contra orthographiae regulas peccat. Sed horum quantum auctori tribuendum sit, dubium esse, codice descripto vidimus. Ipsum Richerum in libris exarandis occupatum fuisse, constat (IV, 40: litteras, inquit, quas ego in quodam libro apud Senonias rescripsi); sed in hoc Gestorum exemplari ubique¹¹

1) Semel (IV, 37) Iosephum laudat. 2) Quod I, 23. narra de miraculo ibi facto 'prout scriptum reperit', unde sumtum sit, non constat. 3) De libro, quem Bedae tribuit I, 2, vide quas in annotatione dist. 4) Quod II, 1. testatur: nihil de meo addere presumpsi, ipsi credere fas est, quamvis mi-

nora non curasse videatur. Cf. I, 3: Quia... nihil fide dignum licentiri potui, melius tacere quam ab- quod dubium de ipso scribere dignum duxi. 5) Cf. II, 4: Vidi enim etc. 6) Cf. Grandidier I. I, p. 30, qui eius fidem defendit, et quas nuper Wiegand dist- servit, 'Studien zur Els. Geschichte' I, p. 5 sqq.

librariorum ope usus esse videtur, qui nec elegantia litterarum nec constanti scribendi ratione se commendant. Neque qui postea librum emendavit, sive ipse Richerus sive alter quidam qui eius operi manum admovit, pari diligentia ubique meliores formas restituit. Multa vero sunt quae etiam apud alios huius saeculi et regionis scriptores, e. gr. in codice Aegidii Aureaevallensis, in scriptis Cunonis Lousannensis invenias (cum pro con et vice versa; ad, adque pro al, atque; e pro s: trancire, citam pro sitam, cero pro sero; Metencis, et alia eiusmodi, etiam perceptent; et s pro c: Alsasia, pasificus, resipisseret, sus-sessit; mpt pro nt: tempti = tenti; x pro s: locuplex, illuxtrium; scribitur etiam extra, luxsta; sussequi, sussidium, accettare; aductus, amiratus, tisimus, sed subito, obbediens, accerrime et alia). Quare ea tantum reicienda duri, quae aperta negligentia correctoris manum evaserunt vel certe uni tantum scribae propria sunt, ei praesertim qui ultimam libri partem e schedis Richeri in has pagulas retulit, manu quidem nitida, sed verborum formis peculiaribus plus quam ceteri usus; quas annotasse sufficiat, ut litterarum pronuntiatio tunc usitata perspicui possit.

Quamvis igitur Richeri liber neque sermone neque rerum quas enarrat gravitate se commendat, multa tamen continet memoria digna; saeculi mores auctor fideliter depingit et res Lotharingicas non parum illustrat. Medio aevo non longe propagatus, sed a Iohanne de Bayono, qui saec. XIV. historiam Mediani-monasterii condidit, saec. XVI. a Matheo marschalco de Piperbach et Pappenheim in 'Historia de origine . . . baronum de Geroltzeck', vernacula lingua composita, ex codice Mauri-monasterii, et fortasse a Wimphelingio in catalogo episcoporum Argentinensium exscriptus est.

Codicem liberalissime Berolinum transmissum summa diligentia exscribendum curavi. Annotationes vero eas adieci, quae vel Richeri narrationi illustrandae vel erroribus ab eo commissis indicandis conducere videbantur.

Appendicis loco vitam Antonii adieci, antea a Hugone (Sacrae antiquitatis monumenta II, p. 420) satis negligenter editam, ex codice emendatam. G. W.

'Incipiunt capitula primi libri.

- 30 Capit. 1. De adventu sancti Gumberti archiepiscopi Senoniensis ad Vosagum.
 Capit. 2. Descriptio et situs terre et heremi Vosagi.
 Capit. 3. De obitu sancti Gundeberti archiepiscopi.
 Capit. 4. Vita et actus sancti Deodati Nevernensis episcopi.
 Capit. 5. De adventu sancti Deodati episcopi ad Alsatiam.
 35 Capit. 6. De beato Deodato et Hunone, compatre eius.
 Capit. 7. De donis sancto Deodato collatis in valle Galylee.
 Capit. 8. De obitu sancti Deodati episcopi.
 Capit. 9. De miraculo vini et muscarum.
 Capit. 10. Quod Bodo episcopus Tullensis Bodonis-monasterium construxit.
 40 Capit. 11. Vita sancti Hildulphi archiepiscopi Treverensis et actus eius.
 Capit. 12. Adventus sancti Hildulphi episcopi ad Medium-monasterium.
 Capit. 13. De Begonis-cella et trecentis monachis et obitu sancti Spinuli.
 Capit. 14. De miraculis sancti Spinuli et aqua salsa inventa.
 Capit. 15. De adventu sancti Erardi episcopi, et de sancta Odilia.
 45 Capit. 16. De obitu sanctorum episcoporum Deodati et Hildulphi.
 Capit. 17. Quod Medium-monasterium imperiale erat, et de mansis.
 Capit. 18. De discidio ecclesie Medii-monasterii et dissolutione monachorum.
 Capit. 19. De monacho qui in ecclesia post completorium se recinabat.

a) Alsatiam e.

50 1) De quo libro v. quas Arch. VIII, p. 459. annotavi. 2) Wiegand l. l. p. 9. 3) Wiegand p. 10 n., qui de communi fonte cogitavit.

- Capit. 20. De monacho qui equum suum de ferro fenestrarum monasterii ferrabat.
 Capit. 21. De visione monachi Senoniensis.
 Capit. 22. De obscasso et peritissimo demone et sanato.
 Capit. 23. De miraculo tempestatis a sancto Hildulfo repulse.
 Capit. 24. De rustico a tempestate digne conliso.

Incipiunt capitula secundi libri.

- Capit. 1. De successoribus abbatibus sancti Gundelberti episcopi.
 Capit. 2. De translatione sancti Symonis ad Senonias.
 Capit. 3. De sancto Clemente primo Metensi episcopo, et de serpente fugato.
 Capit. 4. De sollempnitate sancti Symeonis, et de servitio piscium eiusdem diei.
 Capit. 5. De potestate abbatis^a Senoniensis et iure advocati.
 Capit. 6. De Karolo Magno, quod Papiam obsedit et Desiderium cepit.
 Capit. 7. De Zundeboldo duce et clericis apud Medium-monasterium Institutis.
 Capit. 8. De fame et Hunis, et de monachis apud Medium-monasterium restitutis.
 Capit. 9. De Blidolfo, qui Cellam-Acheri edificavit.
 Capit. 10. Quod Fridericus dux ecclesiam sancti Deodati abbati Medii-monasterii contulit regendam.
 Capit. 11. De translatione corporis sancti Hildulfi.
 Capit. 12. Quod monasterium de Bosseriis constructum est.
 Capit. 13. De ordinatione sancti Gerardi et miraculis eius.
 Capit. 14. De ortu sancti Brunonis, postea pape Romani.
 Capit. 15. De translatione sancti Deodati per Beatricem ducissam.
 Capit. 16. Quod Bertoldus episcopus Tullensis monasterium Sancti Salvatoris in Vosago construxit.
 Capit. 17. De Adelardo^b misero abbate Senoniensi, et de miseria eiusdem loci.
 Capit. 18. Quod Bruno Tullensis ordinatur episcopus, et de miraculo pomorum.
 Capit. 19. Quod abbas Humbertus Mediani-monasterii cardinalis in Alpibus vidit Gebuinum episcopum Chatalanensem a diabolis deduci.
 Capit. 20. De edificatione ecclesie Longi-maria.
 Capit. 21. De expeditione Anthiochie et recuperatione Iherusalem.
 Capit. 22. De edificatione Domus-maris.
 Capit. 23. De Stephano episcopo Mettensi, et de Antonio abbate.
 Capit. 24. De translatione sancti Nicholai de Mirea ad Barum.
 Capit. 25. De articulo digiti beati Nicholai ad Portum deportato, et de miraculis eius.
 Capit. 26. De constructione celle Belle-vallis.
 Capit. 27. De belua que in territorio Virdunensi apparuit.
 Capit. 28. De constructione^c castri quod Alta-petra dicitur.
 Capit. 29. De interfectione civium Metensium a comite Barrensi.

Incipiunt capitula terti libri.

- Capit. 1. De electione Maheri prepositi Sancti Deodati ad episcopatum Tullensem, et de depositione eius.
 Capit. 2. De eodem Mahero et filia eius.
 Capit. 3. De interfectione Renaldi episcopi facta ab eodem Mahero.
 Capit. 4. Quod idem Maherus apud castrum quod Biliste dicitur aliquo tempore habitavit, et de morte eius.
 Capit. 5. De Philippo rege France.
 Capit. 6. De electione Hanrici abbatis huius loci.
 Capit. 7. De Friderico imperatore et Alexandro papa, quorum^d tempore scisma fuit.
 Capit. 8. De penitentia dicti Friderici imperatoris, et de concordia inter ipsum et ecclesiam facta.
 Capit. 9. De Henrico, filio dicti Friderici, et de morte ipsius.
 Capit. 10. De Philippo rege et Octone adversario suo.

a) e corr. e. b) Adelardo e. c) constructio e. d) quo cum e.

- Capit. 11. De morte Philippi regis.
- Capit. 12. Quod filia ipsius regis Philippi regi Hispanie fuit nupta, et de acquisitione civitatis Cordubæ.
- Capit. 13. De promotione Octonis in imperatorem, et de infortunio, quod ei apud Brissach evenit.
- Capit. 14. Quod Octo imperator ad Brunswich venit, et de pugna inter ipsum et regem Frantie facta.
- Capit. 15. De congressione ipsius pugne et exortatione Philippi regis ad suos.
- Capit. 16. De clangore tubarum et initio pugne.
- Capit. 17. De obitu Philippi regis Frantie, et de sepultura eius.
- Capit. 18. De mirabili transitu regis Frantie Philippi, et de visione inde facta.
- Capit. 19. De Innocentio papa, quo modo Fridericum, filium dicti Henrici imperatoris, ab Apulia sagaciter in Alemanniam misit.
- Capit. 20. De conventionem inter Fridericum puerum de Apulia et Fridericum ducem Lothoringie facta, ut sibi adsisteret.
- Capit. 21. Quod dux Fridericus Theobaldo, filio suo, filiam comitis de Dazporch accepit in uxorem et cum ea comitatum.
- Capit. 22. De interfectione Romanorum apud Rossem facta.
- Capit. 23. Quod rex Fridericus Lotharingiam cum armis intravit et castrum Amantie obsedit et ducem Teobaldum secum in Alemanniam duxit et eum veneno interfecit.

Incipiunt capitula quarti libri.

- Capit. 1. De synodo Lateranensi, cui presedit Innocentius papa tercius.
- Capit. 2. De exercitatione iustitie a Friderico rege facta in orbe Romano.
- Capit. 3. De multitudine puerorum mirabiliter volentium transfretare.
- Capit. 4. Quod Fridericus rex in imperatorem proventus est ab Honorio papa.
- Capit. 5. Quod imperator Fridericus vallem Spolitanam et ceteras tetras sancti Petri sibi usurpavit.
- Capit. 6. De Wolfelmo sculpteto Hagonie, et de munitionibus ab ipso in Alsacia constructis.
- Capit. 7. Quod imperator Fridericus filiam Iohannis regis Iherusalem nupsit in uxorem, et quod idem rex Iohannes Damiatam miraculose cepit, et post pauca iterum perditam est.
- Capit. 8. Quod imperator Fridericus fratrem Gregorii pape apud Hagoniam suspendio dampnavit.
- Capit. 9. De electione Innocentii quarti pape, et de eius adventu ad Lugdunum, et quod ibidem septem annis continuis commoratus sit, et quod Fridericum convenit et dampnavit.
- Capit. 10. De bello transmarino, quod Lodovicus rex Francorum in extremis positus in visione vidit.
- Capit. 11. Quod papa Innocentius, dampnato Friderico imperatore, filium magravi de Turingia regem Romanum creavit, et de pugna inter ipsum regem et Conradum, filium Friderici quondam imperatoris, et de morte immatura ipsius regis.
- Capit. 12. Quod rex Frantie mare transiit, et quod Damiatam miraculose obtinuit, et quod eam pro liberatione sua Sarracenis restituit.
- Capit. 13. De amiraldo de Coine, qui regem Babylonie interfecit et Damiatam funditus evertit.
- Capit. 14. De misera morte Friderici quondam imperatoris, et de nece filii sui Conraldi, et de obitu Innocentii pape quarti.
- Capit. 15. De beata Hildegard sanctimoniali et propheciis eius.
- Capit. 16. De principio ordinis Predicatorum.
- Capit. 17. De ordine fratrum Minorum.
- Capit. 18. De magistro Roberto Parisiensi ordinis Predicatorum et fallaciis eius.

15 a) post add. c. b) De m. deletum videtur c. c) Ita c.

- Capit. 19. De beguina Sibilla nomine de Marsal et actibus eius.
 Capit. 20. De gente quadam horrida que Tartarina dicebatur, que multas regiones et regnum Hongarie vastavit.
 Capit. 21. De pastoribus per quosdam ludificatores deceptis.
 Capit. 22. De Henrico abbate huius loci et actibus eius. 5
 Capit. 23. De comitatu de Dasporch, quomodo dissipatum est dominium et nomen perdidit.
 Capit. 24. De Widerico abbate et actibus eius.
 Capit. 25. De lite Widerici abbatis et Harnici comitis de Salmis.
 Capit. 26. Quo modo Widericus abbas Senoniensis ad regimen monasterii Sancti Apri Tullensis transiit, et de electione Balduini abbatis Senoniensis.
 Capit. 27. De Balduino abbate, moribus et actibus eius.
 Capit. 28. De Henrico de Donubrio dicto de Salmis et iniqua morte eius.
 Capit. 29. De Henrico comite de Albo-monte et malis que ecclesie Senoniensi fecit et vindicta Dei. 15
 Capit. 30. De Matheo preposito de Albo-monte et maleficiis eius et vindicta Dei.
 Capit. 31. De Friderico, filio Henrici comitis de Blammont, et perversitate eius et vindicta Dei.
 Capit. 32. De Henrico, filio Henrici de Donubrio dicti de Salmis, qui etiam de Salmis dictus est, et iniquis actibus eius. 20
- Capit. 33. De beata Elyzabeth et de conversione eius.
 Capit. 34. De muliere mortua et per beatam Elyzabeth resuscitata.
 Capit. 35. De duobus demoniacis qui in ecclesia beate Elyzabeth altercabantur.
 Capit. 36. De Iudeis Coloniensibus, et de miraculo Crucifixi.
 Capit. 37. De horrendo facto Iudei de Sancto Deodato. 25
 Capit. 38. De Iudeis qui apud Haganowiam in prestigis suis tres pueros interfecerunt.
 Capit. 39. De quodam spiritu qui apud Spinal conversabatur, qui loquebatur, sed non videbatur.
 Capit. 40. De miraculo quod in terra paganorum in civitate de Maikes dicitur evenisse.
 Capit. 41. De quodam milite Rembaldo nomine heretico de Kercewilre in partibus Alsatie. 30
 Capit. 42. De sancto Petro Mediolanensi de novo martire effecto.
 Capit. 43. De prioribus de Danubrio, de Mervavile, et de Friderico priore de Suices.
 Capit. 44. De lite inter Predicatores et clericos Parisius orta.

Incipit liber quintus. 35

- Capit. 1. De sacerdote apud Zaberniam interfecto.
 Capit. 2. De alio sacerdote interfecto.
 Capit. 3. De clerico a milite captivato et ab episcopo clementer Henrico liberato.
 Capit. 4. De rustico qui Deum fallere voluit et pecuniam suam perdidit.
 Capit. 5. De immaturitate vindemie et congelatione. 40
 Capit. 6. De conflictu inter ecclesiam Senoniensem et dominum Henricum de Salmis.
 Capit. 7. Quod dominus Henricus de Salmis Friderico iuniori duci Lothoringie alodium Morhanges vendidit.
 Capit. 8. De eo quod idem Henricus de Salmis indigentia ductus episcopo Iacobo Metensi duo castella sua, Pirrepercie scilicet et Salmes, vendidit. 45
 Capit. 9. De demissione sacrarum ymaginum et proclamatione que cotidie fiebat pro domino de Salmis et fauctoribus eius.
 Capit. 10. De morte Iacobi Metensis episcopi.
 Capit. 11. De sententia a) Gilone episcopi Tullensi in dominum de Salmis promulgata. 50
 Capit. 12. De tractatione pacis inter ecclesiam Senoniensem et dominum de Salmis.

a) brio. — eius in loco vacuo post add. e. b) sequatur: Cap. 33. De prioribus de Donubrio [Su]ris. que tam deleta sunt. In loco vacuo scriptum erat rubro: Incipiunt capitula libri quinti, sed haec etiam deleta et quae sequuntur alia manu addita. c) resuscitata e. d) hanc des. e.

Capit. 13. De exercitu Phylippi episcopi Meftensis adunato contra dominum de Listemberch.

Capit. 14. De introitu Phylippi episcopi cum exercitu suo in terram ipsius domini de Listemberch.

Capit. 15. De initio eiusdem werre Walteri episcopi Argentinensis contra cives eiusdem comitatus.

Capit. 16. De obsidione oppidi de Mulnehouse a Rodulfo comite facta.

Capit. 17. De conflictu Walteri episcopi et de interfectis et captivis ab Argentinensibus.

Incipit prologus in gestis Senoniensis ecclesie.

Cum ea que de mundi huius creatione et humani generis propagatione^a per sanctum Moysen necnon et Iesum Nave describuntur, per virum famosissimum Euseblum Cesariensem episcopum initium rudis ecclesie eiusque incrementum sanguine martyrum, doctrina confessorum aliorumque virorum illustrium^b operum exercitatione fundate declarantur, sed et secundum Paulum Orosium bella Punica et civilia, dissensiones, fames, pestilentie, signa, portenta, eventus rerum mundanarum describuntur: quid aliud intellegendum nisi secundum apostolum: *Quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, ut alia nos ad iudicii Dei timorem, alia vero ad spem vite eterne informare et sollicitare videantur? Quis enim legat, Cain fratrem ob^c invidiam interfecisse, universam mundi creaturam pro commissis per diluvium omnino interisse, non formidet incidere in manus illius districti iudicis^d, scilicet Dei summi? Quis vero audiat, tot milia martyrum, non tantum virorum, sed etiam illius sexus fragilis virgines, matronas, senes ac iuvenes in agone certaminis viriliter desudasse, etiamsi habere videatur cor lapideum, statim ad inolliciem compassionis et devotionis non convertatur? Si quis vero consideret secundum predicti Pauli Horosii scripta, miserias hominum, tot cedes, tantam humani sanguinis effusionem, tanta parricidia, tot spoliolum innocentum direptiones, tantas clades^e occulto Dei iudicio mundo illatas: quis, inquam, non abhorreat ipsum Dei iudicium proprio delicto posse incurrere, presertim cum tunc temporis mundus floruerit, et etiam aurea, ut in Daniele legitur^f, tunc secula extitisse, nunc^g vero non tantum plumbea vel ferrea, immo certe lutea esse^h comprobentur, in quibus homines potiusⁱ ad malum quam ad bonum videntur esse promptiores? Si vero illi per tot annorum curricula posteris suis^j facta priorum, alia abhorrenda, alia vero admiranda, conscripserunt, nos, in quos fines seculorum devenerunt, quia plus solito habundat iniquitas, et nostris temporibus actus priorum, immo enormiora, innovari videantur, ipsos rerum eventus ad posteros destinare debemus, ut et ipsi^k, sicut nos relationibus maiorum, aut malis terreantur, aut certe bonis ad meliora provocentur. Huius rei gratia ego frater Richerus monachus Senoniensis, licet omnium abiectionis, nolens successoribus nostrorum temporum eventus occultare, licet inparato stilo et inculto sermone, ea^l que in quibusdam scriptis versibus adnotatis de fundatione huius Senoniensis ecclesie vel eius fundatore et succedentibus abbatibus reperire potui, licet perpauca sint relatu digna, et ea que propriis oculis vidi et auditu audivi^m, et circumadiacentium ecclesiarum fundationesⁿ et constructorum nomina vel dignitates vel etiam aliqua ipsorum miracula, quibusque regibus vel imperatoribus claruerint, more balbutientis infantis huic membrane adnotare studui, tutius arbitrans ipsius narrationis seriem rusticando elucidare quam phylofizando obnubilare; lectores vel auditores per Deum obtestans, ut, si qua in presenti tractatu minus apte conscripta reppererint, non presumptioni vel audacie asscribant, sed devotionis et bone intentionis gratia hoc me fecisse arbitrentur.

(LIBER I).

Cap. 1. De adventu Gundelberti archiepiscopi Senoniensis.

Igitur^a in tempore illo, cum ab incarnato Dei verbo septuagesimus vicesimus ageretur annus^b, fuit vir quidam ex nobilibus Gallie partibus oriundus Gundelbertus nomine, qui, sicut postea ex sui conversatione claruit, Deo dignus et hominibus habebatur. Fuit igitur tante bonitatis et excellentie, ut civitati in Burgundie confiniis site nomine Senonas, que una de

a) propagatione corr. propagatione c. b) illustrium c. c) ob l. in ras. c. d) in ras. c. e) post add. c. f) ipsa c. g) ea — ecclesie in ras. c. h) in ras. manu altera quam d. indicat. i) fundatione c. j) Cum del. c.

l) Nescio an de Dan, 2, 28. cogitaverit. 2) Annus plane incertus.

nobilibus illius provincie urbibus habebatur, voto et voluntate omnium subrogaretur episcopus¹. Qui talentum sibi a Deo creditum ita in administratione officii pastoralis augmentavit, ut, si iam fas fuisset ipsum ab hac vita discedere, statim illud evangelicum: *Euge, boni servi*, audire mereretur. Sed quia Dominus² suum dilectum³, iam non dicendum servum, sed amicum, ampliori remuneratione dignum⁴ fieri decreverat, ut talentum sibi creditum cum fructu multiplicato ad⁵ gazofilatium sui domini reportaret et ipsum Dominus tanquam aurum in fornace probatum in thesauris celestis Iherusalem collocaret; hunc, inquam, talem ac tantum virum⁶ ad cuiusdam heremi partes, ut post pauca referemus, Domini destinare voluit benignitas.

Cap. 2. Descriptio et situs terre et heremi Vosagi.

Fuit igitur idem servus Christi et eius coheres temporibus illustrissimi⁷ regis Francorum Childerici nomine, qui cum progenitoribus eo tempore usque ad fluvii Rethni vada Francie regni terminos ampliaverat, sicut venerabilis Beda presbiter⁸ in libro regum Francorum⁹ plenius insinuat; quos imperium Romanum usque adhuc obtinere comprobatur, licet Lotharium regnum, quod ab ipso Romano dependet imperio, infra supradictas sit metas constitutum. Hic itaque Deo et hominibus honorabilis Gundelbertus archiepiscopus Senoniensis, cum videret sibi ad culmen perfectionis, ut obtaverat, conversationem secularium haut satis sufficere, disposuit se omnibus que possidebat abrenuntiaturum; crucem Christi balulans, secutus est suum Redemptorem. Itaque dimissis archiepiscopatus divitiis et honoribus, solo sibi episcopi officio reservato, quo in tanta¹⁰ et tam vasta solitudine ad ecclesias consecrandas vel personas ad officia divina idoneas promovendas uti potuisset, valedicens fratribus ac civibus suis, secreta deserti, paucis secum accersitis, petere decrevit. Transmeatis itaque terrarum spaciis, pervenit ad quandam Vosagi vallem, quam idem Dei famulus ita incoluit, uti hactenus cernitur et, Deo adiutorium nobis commodante, loco suo plenius exponemus. Sed quia pluribus terra illa incognita habetur¹¹, licet a multis ipsius¹² nomen terre frequentetur, ipsius tamen situm et metas lucidius exponere conabor. Est autem terra ista excelsis montibus occupata, rupibus immanissimis veluti quedam castra in ipsorum montium cacuminibus naturaliter positus¹³, ipsos montes aspectu suo faciunt horribiliores. Inter ipsos arduos, ut diximus, montes quedam valles profundissime cernuntur, nemoribus abietinis ita consite sunt, ut¹⁴ sua nigredine etiam aspicientibus eas horrorem¹⁵ plurimum incutere videantur. Pretenduntur¹⁶ enim dicti montes in longum per quatuor dietarum spacium, in latitudine vero vix sex miliaribus vel septem dirivantur. Habent enim dicti montes ab oriente Alsatiam, que pars est Alemannie, cum suo fluvio Rethno nomine, ab occasu vero Lothoringiam et Burgundiam. Extenduntur siquidem a meridie in septentrionem. Ista, inquam, vasta solitudo non tam hominum quam ferarum sevarum habitatio¹⁷ habebatur et quasi quidam laborintus ab hominibus tunc temporis vitabatur. Hanc quam descripsimus terram antiqui Vosagum, moderni Vogia¹⁸ dixerunt. In huius igitur vasta heremi solitudine¹⁹ noster agonista Gundelbertus archiepiscopus primus subintravit; quia vallem, quam nos modo incolimus, sine nomine repperit, eam²⁰ dulcedine natalis patrie, que

Ducit, et immemores non sinit esse sui,

immo civitatis, in qua archipresulatus functus erat officio, que Senonas vocatur, quasi nomine copulativo Senonias vocavit. Unde usque ad presens tempus ipse locus, ubi dictus²¹ Domini servus habitavit, Senonias, vallis quoque vallis Senoniensis appellatur. In hac igitur valle, quam super nominavimus, quam iste venerabilis pater Gundelbertus subintravit, quidam locus erat inhabitabilis et a frequentatione hominum remotus; qui soli Deo vacare volens, ad habitandum receptacula quam parva inchoavit; sed ne alieni iuris pervasor esse videretur, cum comperisset, quod dicta Vosagus in regno supradicti regis Childerici con-

a) us a corr. c. b) in ras. c. c) quo del. ? d) a corr. 2. e) post add. c. f) illustr. c. g) in et tam in ras. c. h) haberetur corr. habetur et 1 in ras. 2. i) s a corr. c. k) Preten in ras. c. l) Vogiam delenda 60 littera m. c. m) a . . . ino noster in ras. 2. n) us a corr. c.

1) Haec fabulam redolent; certe Gumbertus episcopus non ante a. VIII. med. episcopus laudatur, ne Bedae chronico conjuncta fuerunt, qualem codices que tunc certis testimoniis nititur; cf. Gall. chr. XII, Lugdunensis, Monacensis, alii praebent, p. 9, ubi plane omittitur; Dipl. I, p. 182 n. 2) 11.

sisteret, ipsum ad impetrandam^a licentiam ibidem commanendi adire disposuit. Igitur data oportunitate regem, quem quondam familiarem habuerat, adiit, interpellat; rex postulata, ut erat animo placidus, concedit, regis septis data confirmat, metas terre sibi tradite loca- liter assignat et ita distinguit¹: A rupe que Alta-petra dicitur per cacumen montis usque ad villam que Cella dicta est, per ripam fluvioli per eandem villam decurrentis usque lacum^b qui Mare dicitur; inde ad Grandem Fontanam; inde per rivulum qui Waconos dicitur usque ad fluvium Bruscam^c, et per ripam Brusce usque ad cacumen montis iuxta Sanctum Ste- phanum, et inde ad fontem Donnous; inde per transversum monticulorum^d usque ad rivu- lum qui Petrosus rivulus nuncupatur, qui fluit per claustrum Mediani-monasterii^e; sed pars terre adiacentis dicto monasterio postea fertur data esse viro sanctissimo Hildulfo, eiusdem loci fundatori^f, sicut postmodum plenius loco suo describemus. Ita noster patronus donis regis locupletatus ad locum diu desideratum cum gaudio remeavit. Igitur antequam iste noster^g patronus ad hanc heremi solitudinem devenisset, quedam ad occidentalem pla- gam super Mortam^h fluvium edificata habebatur ecclesia Stivagiumⁱ nuncupata. Quis eius fuerit fundator, vel quo tempore inceperit, non repperi. Ferunt enim, in dicta ecclesia or- dinis sancti Benedicti monachos primo extitisse^j, deinde sanctimoniales, postea vero iterum dictum locum (monachos^k) inhabitasse, exin canonicos seculares, ac deinde ordinis^l Pre- monstratensis canonicos, sicut^m hactenus ibidem permanent, fuisse institutos. Sed hec de ipsa ecclesia dicta sufficiant. Sed quia idem sanctus Gundelbertusⁿ nichil penitus nisi ad nutum Dei agere decreverat, quippe qui sibi nec proprii animi voluntatem^o retinuerat, quia necdum aliquam in loco alieno, modo suo, adhuc ecclesiam vel monasterium inchoaverat, credit, divinam voluntatem super hoc vigiliis, ieiuniis et orationibus fore requirendam. Dubitanti enim eo super dispositione^p officinarum monasterii, quomodo vel quibus^q numini- bus ipsa dedicare deberet, ei in ipsa postulatione persistenti^r Dei misericordia, quid vel quomodo vel quibus sanctis ipsa loca consecrari vellet, per visum innotuit. Qui denique revelatione et auctoritate regia, ut supra dictum est, animatus, in honore sancte et perpe- tue virginis Marie primam construxit ecclesiam, quam et sollempniter dedicavit, et penes illam monasterium cum officinis suis edificavit, in quo beatum Petrum apostolorum princi- pem cum suis coapostolis duxit venerandum. Omnibus itaque Dei nutu dispositis et ordi- natis, aliquantisque ibidem fratribus congregatis, sub beati Benedicti regula ipsos militare decrevit, sicut hactenus immutabiliter usque ad tempora nostra Deo regente videntur sub- sistere; quos ipse episcopus et abbas cum ecclesia sibi credita strenue rexit et religiose.

Cap. 3. Obitus sancti Gundelberti archiepiscopi.

Post inmensos denique et innumerabiles in hac nostra Vosago pro Christo toleratos labores, cum iam suum emeritum militem pro sue milicie meritis Deus remunerare decre- visset, ab hac erumpnosa peregrinatione, non tamen in hoc nostro loco Senoniensi, necio quo occulto suo iudicio, Deus^s substrahere voluit. Sed quia de eius sepultura nichil fide dignum inveniri potuit^t, melius tacere quam aliquod dubium de ipso scribere dignum duxi; licet aliqui apud Medium-vicum^u cum aliquibus sanctis, sancto scilicet Piantio et aliis sociis suis, eum quiescere contendant. Enimvero de cellis circumquaque positis, quas sancti viri huius nostri^v fundatoris Gundelberti eo tempore construxerant, mentionem me facturum memini promississe. Ne indigneris, queso, lector, si a materia disgreddi aliquantulum videar, quia non parum utilitatis consequeris, cum tantorum virorum ad hanc Vosagum adventum ipsorumque sanctam conversationem et ecclesiarum foundationes et fundatorum nomina perlegeris.

Cap. 4. Vita et actus sancti Deodati episcopi.

Fuit^w igitur eodem tempore cum noster fundator Gundelbertus ad has Vosagi devenisset partes, ut supra memoravimus, in^x Alvernis partibus in civitate Nevernensi vir egregius nomine et operibus Deo-

a) Impetrandum corr. impetrandum e. b) lacum ut videtur corr. lacum e; locum ed. c) monticulorum e. d) fun- datore corr. fundatori e. e) l. n. post suppl. 1 (i. e. idem qui hanc libri partem exoravit). f) extitisse corr. extitisse 2. g) deest e; suppl. ed. h) in s. corr. e. h) in ras. e. i) post add. e. k) voluntate corr. voluntatem e. l) et post add. e. m) et del. e. n) persistente e. o) post add. 2. p) potul corr. potul e. q) e corr. e. r) fuit in e.

1) V. dipl. suppositivum Dipl. I, p. 162; ubi tamen non hi fines indicantur. 2) Bréusch. 3) Moyen-Deodati, Acta SS. Jun. III, p. 672, accedunt, sed nonnulla sunt peculiariora, omnia propria auctoris Hildulfi v. SS. IV, p. 86 sqq. editam. 4) Meurthe. 5) Estival. 6) Moyen-Vic. 7) Hæc ad vitam Deodati, Acta SS. Jun. III, p. 672, accedunt, sed nonnulla sunt peculiariora, omnia propria auctoris Hildulfi v. SS. IV, p. 86 sqq. editam. 8) Meurthe. verbis expressa.

datus, eiusdem civitatis episcopus sanctissimus. Hic cum audisset, quia hec Vosagi heremus a tot et tantis sanctis viris inhabitaretur, zelo querentium Dominum ductus, episcopatus sui honoribus simul cum cathedra relictis, paucis cum laboratoribus sibi iunctis viam que ducit ad vitam aggreditur tendendo ad solitudinem, ut in devota montium^a, in cavernis petrarum Deum diu quesitum inveniat. Veniens igitur ad quoddam castellum quod Romont vocatur, itinere lassus^b cura suis ad pausandum modicum resedit. Quo in loco quendam reperit infantulum ferramenta carpentiarum praeferentem^c servantem; sciscitatus^d est ab eo, quae ibi agerentur, cuiusve domus esset. Cognito quoque ex ordine facto, puer ei de quadam trabe, que pro sui deformitate^e vel tortitudine ab edificatoribus in fastigio ipsius domus adaptari nequibat, innotuit. Propter quod dominus domus eisdem carpentariis suis non modicum irascebatur, praesertim cum silvam et ligna in promptu haberent, in quibus ipsam trabem longiorem vel grossiorem aut certe 10 rectiorem commutare poterant, si voluissent. Quo vir sanctus comperto, ut erat pietatis gratia praeditus, laborantium periculo condolens, convocatis discipulis suis, invocato domini Salvatoris nomine, ipsam magne molis trabem ipsius domus in excelso, nulla tortitudine vel deformitate obstante, ubi poni debuerat, collocavit. Cumque isdem sanctus, perpetrato^f dictae trabis miraculo, iter ceptum carpere vellet, ecce dominus domus cum operariis suis ad locum operis revertitur, inventumque sacerdotem Dei Deodatum cum suis 15 sodalibus inquisivit, qui essent. Audito vero, qua causa tam insignes viri iter tam laboriosum et difficile aggressi essent, visoque miraculo trabis, nobilis ille labori sanctorum condolens, se et sua eis liberaliter exposuit, dicens, se ibidem requies sancti locum prebitorum, si vellet, et necessaria vite se donaturum promissit. Sanctus quoque cum gratiarum actione humiliter promissa recusans, quia sui desiderii cursum nondum viderat expeditum, licentiam abeundi quesivit. Videns denique nobilis viri Dei constantiam, ne 20 tanti patroni orationum fraudaretur iuvamine, domum eandem de Romont, quam edificabat, sub titulo quinque scilorum^g argenti eidem sancto annuatim persolvendorum in memoriam miraculi trabis fertur contulisse. Quos solidos usque ad tempora nostra ecclesie sancti Deodati, quae nunc est, a domino de Romont persolutos esse, cognovimus. Beatus igitur Deodatus suo datori valedicens, cum suis sodalibus ceptum iter arripuit, per devia queque Christum querendo gradens infatigabiliter laborabat. Sed antequam ad oblatum sibi locum perveniret, plurima discrimina vie, importunas rusticorum 25 iritationes, tediose facili inedia, improbam malorum expulsionem pluribus in locis miserabiliter est perpessus.

Cap. 5. De adventu sancti Deodati episcopi ad Alsatiam.

Hic itaque tot et tantis, ut praediximus, vie et vite impedimentis beatus Deodatus ad quendam locum 30 pervenit, qui Theutonico Idiomate Helygevorst, Latine autem Sancta Silva vocitatur^h, iuxta opidumⁱ quod Hagenovia dicitur, in Alsatia finibus situm, ubi se sui voti requiem repperisse credens, aliquanto tempore ibidem delituit. Sed inde invidiorum iniuriis propulsus, ad claustrum quod Abresemus^j vocatur, in eisdem Alsatiae partibus situm, veniens, ipsi loco et fratribus ibidem Deo servantibus non multo tempore fertur profuisse; ubi cognitionem et familiaritatem memorandi viri Arbogasti, qui de Scotia oriundus^k, non 35 multo ante tempore veniens, Argentine de novo episcopus factus, miraculis fulgens erat, adeptus est. Ac deinde beati Florentii, eiusdem Arbogasti successoris, qui a dicta insula Scotie, sicut et predecessor ipsius, venerat, qui et apud Hasela^l in introitu Brusca, vallis^m, quam prius heremita incolueratⁿ, in corpore requiescit, sancto Deodato cumtemporaneus^o amoris vinculo strictus fuit. Cernens itaque vir beatus Deodatus, tumultum seculi, quem^p in episcopatu reliquerat, se iterum incurrisse, decrevit ad secretiora 40 loca transmeare. Veniens igitur ad quandam villam lingua Alemannica Wilra dictam, iuxta villam que Amalrici-villara^q dicitur, in quadam parva valle resedit et habitacula humano usui apta ibidem eligere^r cepit. Incole igitur dictae ville cum vigerent sancto^s plura praedia a fidelibus et aliquantas conferri possessiones, crediderunt, sanctum illum sibi suas usurpare velle tenuras^t, ab ipso loco ubi habitare volebat inhumane^u expulerunt. Quod factum dicina ultio statim est subsecuta. Nam quodquod in supradicta villa 45 nati sunt infantes, omnes strumoso gutturo nati apparuerunt. Quod matrone parture considerantes, tempore partus insistentes rivulum qui eandem villam praeterfluit transeuntes, pueros enixe, illius strumositatis vindictam declinabant.

Cap. 6. De beato Deodato et Hunone, compatre eius.

Igitur beatus Deodatus inde progrediens, ad quandam villam quae sui possessoris nomine Hunonis villa^v vocabatur advenit. Possessor enim dictae ville Huno nomen habebat; cum equitica uxore sua Huna ex nobilibus orti, Deum verbo et opere, quantum humana fragilitas permittebat, excolebant. Credidit igitur nobilis ille, beatissimum sibi Deodatum a Deo fore destinatum; Christum in ipso honorans, gratanter^w ipsum cum sodalibus suis, ut erat plus hospitalitatis amator, benignissimisque suscepit et cum aliquandiu, licet invitum, detinuit. In ipso itaque tempore, quo vir Dei apud 55 dictam nobilem moraretur, contigit, dictam Hunam, uxorem ipsius nobilis, quem de ipso conceperat

a) li e corr. e. b) moq e corr. 2. c) primum e corr. 2. d) qea e corr. 2. e) scicit. e. f) deformitate corr. deformitate 2. g) cictrum e. h) haec in ras. e. i) op. q. II. d. in ras. 1. j) erat post add. f. k) his e corr. 1. l) ubi et add. 1. del. 2. m) an e corr. 2. n) add. 2. o) erigere ed. p) add. 2. q) posses- siones corr. tenuras 2. r) g e corr. 2. s) g e corr. 2. t) u) posses- siones corr. tenuras 2. v) g e corr. 2. w) g e corr. 2.

1) Ita solus Richerus. 2) Eberminster. 3) Hazelach. 4) Wilra . . . Inter Amalrici-villara et Ungest-villam V. Deodati l. I. p. 573. Nunc Amerswiler et Ingersheim. 4) Hunawelr (Honnville).

filium peperisse; quem beatus ille et baptizavit et de sacro fonte levavit. Reminiscens igitur beatissimus Dei servus Deodatus, se non opum secularium gratia, sed solius Dei intuitu sua cum episcopo et dulci patria reliquisse, decrevit ad heremi secreta, quod prius desideraverat, properare. Qui hospitibus suis valedicens, datis mutuis inter se amplexibus, cum magno clamore ab invicem discesserunt. Aggrediens vero vir Dei ceptum iter, per ardua montium, per concava vallium, per defossa terrarum incessanter laborans, tandem auctu Dei ad quandam pervenit vallem speciosam et spatiosam, nemoribus undique consitam, aequis irrigulis et piscosis copiosam. Quam cum vir sanctus diligenter conspiciendo perlustrasset, tandem in quodam loco iuxta montem qui Cumberch dicitur resedit et ibidem oratorium in honore beati Martini, quod usque hodie perdurat, erexit et consecravit. Transiens igitur fluvium Mortam nomine, ad septentrionalem plagam, quia locus decentior ibi ad ecclesias construendas habebatur, in clivo monticuli ecclesiam in nomine sanctorum martyrum Mauricii et sociorum eius extruxit. Deinde iuxta illam in honore matris Christi ecclesiam edificavit, et circa illam claustrum cum officinis ad usus monachorum extruens, fratres sub regula beati Benedicti ibidem militaturos collocavit. Qui usque ad tempora eiusdem tyranni ducis Lothoringie, sicut postea explicabimus, quiescente pace permanserunt.

15 **Cap. 7. De donis sancto Deodato collatis.**

Cum igitur circumadiacentium locorum viri fideles et devoti cognovissent, quod sanctus ille episcopus vallem supradictam incoleret, ad ipsam confluerunt, videntesque eius admirabilem conversationem, predia sua, possessiones, redditus et alia bona ei largissimos contulerunt. Cum igitur vir beatus Deodatus in vasta illa heremo laborans agonem suum Domino commendaret, et necessaria victui ei operanti non satis suppeterent, iam eo cum cohabitatoribus suis inedia et fame deficiente, omnipotens Deus, qui sibi servientibus semper presto est, non permisit, sanctum suum tante paupertatis mole diutius coartari. Apparuit siquidem in visu noctis illi nobili viro supradicto Hunoni, dicens: 'En, inquit, famulus meus Deodatus in illa heremi solitudine magna detinetur angustibus fame et inopia laborando, et tamen meis non desinit cotidie inherere serviciis. Tu vero hic bonis tibi a me collatis, quibus abundas, sine misericordia delectaris'. Cui ille, ut erat vir providus et discretus: 'Domine, inquit, nec locum scio, neque viam novi, nec ubi vir Dei lateat scire valeo, et quomodo sui possum misereri?'. At ille: 'Honera saumarios et alios portitores tuos, et mane factis sine duce permittas abire, et quo sors ipsos deduxerit, a longe subsequi facias, et ubi eos exonerari contigerit, ibi scias dilectum meum esse Deodatum'. Qui inano consurgens et visionis sue mysteria considerans, fecit secundum quod ei preceptum fuerat. Onerati quippe portitores diversorum alimentorum et aliarum rerum opulentia, eadem via, licet nondum esset a quodam frequentata, qua sanctus Dominus Deodatus heremum penetraverat, sagaciter gradientes, ad locum ubi vir Dei commanebat recto itinere pervenerunt. Quos ut vidit Dei famulus, cognovit, illum sui curam gerere qui quinque milia hominum quinque panibus pavit in deserto. Iam vix famuli sancti portitores exoneraverant, cum viri subsequentes eos apparuerunt, qui de inventionem viri Deo gratias exhibentes, cum licentia sancti episcopi ad dominum suum cum letitia reversi sunt. Extunc quidem fama illius sancti heremite circumquaque ita innotuit, ut a multis sua eidem largientibus honorabiliter frequentaretur. Et quia idem sanctus pluribus declarabatur miraculis, et virum sanctum eum esse credebant, et apud Deum multi plura eum posse confidebant, vallem illam quam ille inhabitabat incolere maturarunt. Et quia ipsa vallis spatiosa erat et laeta ad colendum, decem et octo ecclesias et mansuiculas in qua habitarent 40 construxerunt. Et ne actuum ipsius sancti prolixitas lectorem onerare videatur, ad finem sui cursus stilum dare curavimus.

Cap. 8. De obitu sancti Deodati.

Peractis igitur, ut diximus, ipsius loci edificiis, ordinatisque ibidem ad servendam Deo fratribus ydoneis, dispositisque utriusque vite, scilicet presentis et eterne, subsidiis, levi febre correptus, angelorum 45 ceptibus sociandus, letus Deo spiritum reddidit. Sed quia monasterium illud, quod tunc pro conjunctione duorum rivulorum, scilicet Robach et Morle, ille beatus iuncturas appellaverat, qui modo Sanctus Deodatus vocatur, sine rectore remanserat, beatus Deodatus viro sanctissimo et Deo et sibi amantissimo Hildulfo — de quo postea scribere curabimus — ¹ apparuit, et ei (mandavit), ut curam loci sui et fratrum quos reliquerat, prout videbat expedire, exerceret. Quam ammonitionem beatus Hildulfus 50 gratanter suscipiens, 28, quibus post obitum beati Deodati superfuit, annis nam et ipsius Deodati spud iuncturas strenue et religiose adjuvante Deo rexit ecclesias.

Cap. 9. De miraculo vini et muscarum.

Enimvero, ne quis hunc beatissimum Deodatum non credat apud Deum magni non esse meriti, inusitatum unum de multis miraculum huius pagine non pigebit inserere. Erat igitur vir quidam batis 55 locuplex in Alsatio partibus in villa que Theutonice Sigoltesem vocitatur, qui fama sancti episcopi exaltatus partem prediorum suorum beato contulit Deodato. In qua parte quidam ager vinee donatus est,

a) perlustr. corr. perlustr. c. b) recedit rec. manu corr. resedit c. c) add. 2. d) culi q corr. 1. e) in rqs. 1. f) redditus corr. redditus 2. g) ang. manu rec. corr. lang. c. h) a corr. 1. i) post add. 1. j) ita c. k) deest e. m) Hildulfus corr. Hildulfus c.

60 1) Cf. etiam Chron. Eberheim. c. 10, SS. XXIII, p. 436. 2) Ita solus Richerus. 3) Ordine inverso haec narrat V. Deodati l. 1. p. 876. 4) II, 7. 5) Haec solus Richerus. 6) Sigolsheim.

qui illi donatori, quia peroptimum vinum gignebat^a, incomparabiliter carus erat. Cumque monachi monasterii beati Deodati aliquanto tempore possiderent eam, ipse vinea donator considerans se in omnibus vineis sibi relictis tam preciosum vinum nusquam habere, animi cupiditate cecatus, ipsam vineam, quam prius devotus Deo donaverat, tam suae largitatis invasor effectus, in proprios usus iterum resumere presumpsit; quam coluit, vindemiavit, et vinum sollicitè in quodam vase collocavit et sibi caute conservari precepit. Denique cum quadam die ad manducandum cum quibusdam amicis suis letos recumberet, vocato ad se pincerna suo, de illo optimo vino suo sibi lubet apportari. Qui concito cursu ad cellarium, ubi vas cum vino habebatur, accepto vase vinario quod cantrum vocatur, accessit. Cumque pauxillum de fundo ipsius vasis ad emittendum vinum retraxisset et vinum se crederet habiturum, mira res! pro vino tanta multitudo muscarum per foramen ebullivit, ut putares, te, si vidisses, in Egypto esse, ubi plaga muscarum Egyptios fuisse divino punisse narratur. Videns igitur is^b qui ad hauriendum vinum venerat hoc mirabile factum, obstupuit^c, et pauxillum cum cantro, quod manu tenebat, in terram proiecit, cursuque rapidissimo ad dominum suum narraturus que facta fuerant advenit. Statimque examen muscarum cum illo veniens dominum aggreditur et tanto^d nisu ipsum morsibus et aculeis crudeliter^e adrectavit, ut eodem dominus conpunctus et fundum reddere et de commisso veniam petere cogerefer. Restituto siquidem monachis fundo et venia obtenta, illa muscarum multitudo a viri vexatione cessavit; et ita vinea illa usque ad hoc tempus a Deodatensibus possideri dinoscitur. Et ne lectorem fastidire videamur, ad alias stilum reducamus.

Cap. 10. De monasterio Bodonis episcopi Tullensis.

Elapso etenim modico tempore postquam vir beatissimus ille Deodatus in hanc subintravit Vosagum, erat vir eque sanctissimus Bodo nomine, Tullensis episcopus, qui Dei ductus zelo in quodam predio suo, quod eius nomine Bodonis-monasterium appellatur, adunato non modico conventu sanctimonialium, claustrum ibidem statuit^f, et eidem monasterio pluribus collatis redditibus, ordo sanctimonialium multo tempore ibidem perduravit. Sed postmodum a quodam successore suo Berthodo Tullense episcopo^g idem monasterium deletum est, et in superiori loco, qui modo Sancti Salvatoris dicitur, pro illo ipse episcopus a fundamentis edificavit et ibidem monachos sub norma beati Benedicti abbatis instituit^h. Qui postea inde expulsi, ordinis sancti Augustini canonici, sicut usque nunc ibidem permanent, sunt intronizati. Enimvero, quia, antequam ad propositum redeam, cuiusdam adhuc sancti et admirandi viri mentionem, quia in hoc vicino nostro olim resedit, huic libello nostro specialiter adnotare desidero, huius inspectores operis, ne ob hoc irascantur, postulo; quia et eius vita et actus tanto sunt ad legendum delectabiliora, quanto sunt et mirabiliora.

Cap. 11. Vita sancti Hildulfi Treverensis archiepiscopi.

Inⁱ Bawariorum igitur territorio, inⁱⁱ civitate que Regnespörch dicitur duo viri fratres extiterunt, ex nobilibus illius terre genitoribus procreati. Quorum unus Erardus, alter vero Hildulfus vocabatur. Hi etenim fratres litteris liberalibus traditi, ad ita clericali ministerio manciparunt, ut, meritis propriis exgentibus, unus eorum, domnus scilicet Erardus, supradicto civitatis Regnespörch sublevaretur episcopus; Hildulfus vero ad archiepiscopatum Treverorum potius est tractus quam electus. Et ita utriusque fratres adeo sibi sunt vinculo carnis et gregibus sibi commissis caritate astricti, ut non mercenarios, sed veros sibi ecclesia catholica gauderet adquisivisse pastores. Enimvero cum vir Deo dignus Hildulfus aliquamdiu archiepiscopatus Treverorum feliciter deservisset, audiens, quod tot et tanti viri de tam remotis partibus ad hanc nostram Vosagum ad servendum Deo devenissent, non sui tardus provisor effectus, ne suorum compresbiterorum merito in ipsa commemorantium fraudaretur, relictis omnibus, vult cum beatis Christi pauperibus pro terrenis celestia commutare.

Cap. 12. Adventus sancti Hildulfi ad Medianum monasterium.

In itaque cuiusdam viri venerabilis Iacob nomine, suffraganei sui Tullensis episcopi, consilioⁱ, quo in loco ad servendum Deo requiem reperire quiret, tandem ad has Vosagi nostri partes beatus ille venire decrevit. Volens igitur inter hos sanctos patres, qui in hac heremo de novo convenerant, habitare, quia ipsorum familiaritatem diu desideraverat, ad locum, ubi postea monasterium quod Medianum-monasterium dicitur erexitⁱⁱ, applicuit. Sed quia ibidem habitandi spatium non invenit, quia confinia huius nostre Sagoniensis ecclesie et monasterii Stivagientis ibidem iungebanturⁱⁱⁱ, impetrata ab utraque ecclesia aliquanta terre portione, ibidem habitare decrevit. Et quia de nomine loci, qui antea nomen non habebat, anxius erat, considerata loci positione, quia ab oriente Sēnoniense monasterium, ab occidente

a) gignebat e. b) bis corr. in e. c) obstupuit e. d) a e corr. 2. e) r e corr. 1. f) in e. add. 2. g) in cas. 2. h) et rec. man. add. e. i) iungebatur e. ?

1) Bon-moutier. Cf. Gesta epp. Tull. c. 22, 88, VIII, p. 636. 2) Qui sedit o. 995 (996?) - 1019. 3) Cf. Gesta c. 36, l. 1, p. 642, ubi Bodonis monasterium et hoc Sancti Salvatoris distinguuntur; et ita poster infra II, 16. 4) Cap. 11-15. ex quadam Hildulfi Vita hausta, cum nulla tamen impressa conueniunt, sed earum narrationem valde amplificant, quod quin a Richero factum sit, vix dubito.

Stivagium, a meridie iuncturas, que nunc Sanctus Deodatus vocatur, a septentrione autem Bodonis-monasterium habebat, illum sue habitationis locum quasi medium Medianum-monasterium appellavit, quod nomen usque hodie perdurat. Videns igitur beatus Hildulfus, ob religionis gratiam multos ad se confluere, monasterium et officinas monachis habiles in ipso loco edificare studuit. Multitudine equidem magna tam clericorum quam laicorum ad se adunata, qui tot in tam arcto loco simul habitare nequebant, statuit in circumadiacentibus locellis cellas construere, in quibus illa fratrum multitudo sub beati Benedicti regula habitare deberent. Destinavit siquidem apud Septem-abietes quosdam, alios ad Sanctum Iohannem et alios apud Horbacum, alios autem apud Sanctum Prefectum, alios apud Visivallem, quosdam vero ad Alam-petram, que monasterio preminet; alios enim ad quendam locum in summitate montis, qui Roberti-fons dicitur, degere decrevit.

Cap. 13. De Begonis-cella et 300 monachis et obitu sancti Spinuli.

Denique ad locum qui Begonis-cella, nunc vero Sanctus Blasius dicitur, beatum Spinulum, adhibitis secum quibusdam fratribus, conversari precepit. Locum vero illum cum nemoribus et montem qui Fulconis-fupis appellatur cum multo terre spacio adiacente Beggo vir nobilis et locuplex beato viro Hildulfo ad monasterium suum ampliandum paulo ante contulerat. Fratres quoque qui in supradictis locis habitabant tunc estimabantur numero quasi trecenti sub regimine sancti Hildulfi archiepiscopi et abbatis constituti. Devoluto igitur non multo tempore, beatus Spinulus, cuius superius meminimus, milicie sue donativum recepturus, celo spiritum reddidit. Quod cum Dei servus Hildulfus angelo adnuntiante comperisset, ad cellam ubi vir Domini iacebat properavit. Composito igitur sancti viri corpore in feretro, crucibus previis et cereis ardentibus, cum ymnis et canticis spiritualibus glebam sancti ad monasterium reportare parabant. Aggredientibus vero illis iter, subito tanta pluvie inundatio et ventorum immensitas exorta est et tempestas, ut non solum minutas arbores, sed etiam grandes quercus et excelsas abietes radicitus evellendo terre prosterneret. Et cum tantus esset sevens turbo et tribulatio abhorrenda, nec portitores sancti sunt lesi nec luminaria cereorum extincta; sed usque ad monasterium corpus sancti ita miraculose detulerunt. Sed ut omnipotens Deus omnibus innotesceret, qualem isdem sanctus pater et quam religiose instructum famulum ad celos destinasset, ista miranda voluit sancto demonstrare. Cuius exequias rite peragentes, in oratorio beati Gregorii, quod ipse beatus vir Hildulfus cum cimiterio suo edificaverat et consecraverat, in tumulo lapideo illa sancta membra collocaverunt. Et ut divina iustitias dilecti sui Spinuli merita lucidius declararet, tanta ad ipsius tumulum mirabilia ostendere dignata est, ut nulli credenti ad ipsius auxilium reportandum venienti munus sanitatis foret denegatum.

Cap. 14. De miraculis sancti Spinuli et aqua salsa inventa.

His itaque se ita habentibus, ad augmentum glorie sancti tres salinarii fontes in orto penes monasterium sunt inventi. Fama igitur miraculorum et salinarum longe lateque divulgata tantam populi multitudinem ad ipsum locum deduxit, ut locus affluentiam gentium minime capere potuisset. Unde vir ille sanctus Hildulfus sue inquietationis molestiam, quam ab advententibus sustinebat, ferre non valebat, licet monasterio suo pro virtutibus sancti et salinarum questu aliquid emolumenti conferri ab illa gente videretur. Vir igitur beatissimus Hildulfus, qui pro divitiis mundi acquirendis paupertatis ortus sibi non assumpserat, videns se et suos a proposito suo non modicum affluentia populi deviare, auxilium divinum super hoc duxit requirendum. Ecclesiam tandem beati Gregorii, baculo artus sustentante, ut iam erat vigiliis et orationibus et ieiuniis satis attenuatus, lento gradu pervenit. Doloremque se prementium populorum corde concipiens, cum ad sepulcrum dilecti sui Spinuli pervenisset, orationi incedit, et quasi vivus loqueretur, sic ait: Gratias agimus Deo Salvatori, o frater Spinule, quod miraculis fidem facientibus te divino magestati astare certissime credimus, et iam naufragia presentis seculi evasisse, te celesti gloria potiri, gaudemus. Sed si frequentia populorum, quam Deus per te huc confluere fecit, aliquandiu pressi fuerimus, non modicum a via regia, que ducit ad vitam, nos declinare videbitis. Unde te in illa obedientia, quam dum viveres nobis incediabiliter exhibere solebas, amonemus et exortamus in Domino, ut affluentem et omnium bonorum largitorem Deum pro nobis interpellas, ut, repressa inquietudine gentium et presentis vite fluctuationibus amotis, cursum celestis vite expedito gressu nobis liceat peragere. Videres mortuum quasi viveret magistro iubenti obedire; cessantibus signis miraculorum, aquis salis in dulcedinem redeuntibus, affluentia repressa populorum, vir sanctus et fratres sui sine tumultu molestia Deo deinde servierunt. Videns vero Deus famulum suum sibi toto corde et non mundo inherere, quia parvum et instabilem questum tam leviter abiecerat, malora pro minoribus statim et restituere dignatus est. Nam predia multa in Alsacie partibus necnon in Lotoringia a potentibus et primatibus terre et alia quam plurima a diversis fidelibus, Deo operante, sunt collata, que omnibus supradictis trecentis fratribus ad victum sufficere possent. Sed postmodum, ut postea referemus, pars maxima a mensa monachorum peccatis exigentibus per quendam nobilem extitit exorsa.

a) post del. e. b) a h e corr. 2. c) in ras. 1. d) op. corr. prop. 2. e) post add. 1. f) post add. 2.
g) aven. corr. adv. e. h) his scriptum oral. i) iam del. e. k) exhibere corr. exhibere e. l) esotismur e. m) obedi-
dire e. n) Lothringia corr. Lotor. 2. o) eorum rec. man. add. e.

60 1) Le Ban de Sap. CALM. 2) St. Jean d'Ormont? 3) Urbaché. 4) Locus iam destructus prope Raou L'Etape. C. 5) Haute-pierre.

Cap. 15. De adventu sancti Erardi episcopi, et de sancta Odilia.

Cum igitur vir beatus Hildulfus in hac erumpnosa peregrinatione debilem duceret vitam, et fama
sue conversacionis longe lateque diffunderetur, cognovit vir sanctus Erardus episcopus, eius germanus,
ipsum in hac Vosagi solitudine peregrinari. Qui quantocius iter arripens, ad partes istas, ut fratrem,
quem videre desiderabat, inveniret, accessit. Quem diu quesitum in monasterio, quod iam edificarat, in-
venit. Qui eum cum ingenti gaudio suscipiens, vitam pluribus diebus duxere celestem. Cum vero hec
ita se haberent, contigit, cuiusdam viri nobilis filiam cecam natam ad monasterium dictum deportari.
Quam pater eius Ethico nomine, quia ceca nata erat, necari preceperat. Quod cum mater puella com-
perisset, per quandam anculam, quo eidem matri familiaris erat, eam exulari maluit potius quam occidi.
Comperito vero, quod talium parentum proles erat nec adhuc baptismate regenerata erat, illi duo sancti
fratres et episcopi Hildulfus et Erardus eam in nomine Trinitatis baptizantes, mente et corpore illumi-
natam de sacro fonte levaverunt et eam Odiliam appellaverunt. Que cum ad annos pervenisset discretio-
nis, frater eius, qui cum patre romanserat, audiens, quod soror eius, que ceca nata fuerat, foret illu-
minata, gavisus est valde, et nunciis accersitis, sororem Odiliam ad se venire mandavit. Quod cum
pater comprehisset, filium ad se venire iussit, et interrogato eo, quis tantam presumptisset perpetrare
audaciam, ut cecam illam repatriare fecisset; cum filius eius se fecisse spe paterne benignitatis respon-
disset, pater iratus baculo, quem forte tunc manu tenebat, juvenem percuciens, et filium trucidavit et
hereditatis sue successorem amisit. Videns autem idem vir nobilis se suo orbatum herede, admodum
indoluit, ac deinde filiam suam Odiliam, quam ante spreverat, intimo dilexit amore, ita ut postmodum in
castro patris quod Hoembore appellatur claustrum sanctimonialium ordinis sancti Augustini ipsa beata Odilia
auxilio et voluntate patris instrueret et proprio daretur patrimonio. Beata igitur Odilia eum ad se vide-
ret populorum turbas adventare, in subdita valle castro domum hospitalem ad supervenientes recipiendum
construxit. Sed ipsa hospitalis domus postea ita est aumentata, ut opulentissimum claustrum
fieret monialium nec superiori claustro in ullo haberetur subiectum. Sed hec de beata
Odilia dicta sufficiant, et ad nostrum Hildulfum revertamur.

Cap. 16. De obitu sanctorum Deodati et Hildulfi.

Beatus igitur Hildulfus cum adhuc Deo donante se sibi que commissos strenue gubernaret, contigit,
beatum Deodatum ab hac vita migrare ad Dominum. Qui ab ipso sancto Deodato per visum, ut sui monasterii
curam gereret, est ammonitus. Quod beatus Hildulfus 28 annis strenue gubernavit et multis redditibus
amplavit. His denique ita feliciter peractis, Dominus carum suum Hildulfum pro suorum meritorum ex-
ercitatione remunerare volens, noluit eum diutius huius corporis sarcina detineri, ipsum febre quadam
examinatum ad se transvexit. Cuius sacra membra fratres in oratorio supradicto a tergo altaris sancti
Gregorii in tumba lapidea cum summo honore sepelierunt. Unde postea levate sunt reliquie ipsius
et translate in monasterio suo, quod ipse de novo extruxerat, sicut adhuc ibidem reservan-
tur in scrinio argenteo recondite.

Cap. 17. Quod Medianum monasterium fuit imperiale.

Enimvero defuncto, ut supra dictum est, gloriosissimo Hildulfo archiepiscopo, alii
adque alii ad illius ecclesie regimen successerunt. Qui, prout potuerunt, Deo adiutorium
prestante, ipsum monasterium gubernaverunt. Sed quia idem monasterium, sicut et alia
circumiacentia, imperio Romano subiacebant et in expeditione imperatoris armorum cu-
neos de iure mittere solebant, preliis crebrius innovantibus, ecclesie miserabiliter obprime-
bantur. Unde contigit, abbatem istius monasterii claustrum Medii-monasterii constangii dic-
torum armorum ita attritum, ut ab imperatore ammonitus armatos in redam principis mit-
tere nequiret. Quidam vero dux, qui tunc temporis Lotharingie preerat, ad ipsum imperatorem
in armis venerat; qui ab ipso imperatore requisitus, cur abbas Mediani-monasterii armatos
non transmiserat, et dux se nescire respondisset, imperator interrogavit ducem, si vellet
abbatis vices agere, quo respondente, quia vellet, princeps eius ducis iurisdictioni monaste-
rium Medianense, quod ante imperiale erat, tradere non distulit. Quod factum illi monaste-
rio magne desolationis extitit occasio. Nam duce ipso ad patriam revertente, dominio ducis,
quod ante non fuerat, monasterium illud submittitur, res monasterii dissipantur, fratres mo-
lestantur, tandem a mensa monachorum mille quingenti et undecim mansi dirimuntur et
ducis Lothoringie ditioni subduntur. Quid fieret de monachis, qui fame et inedia la-

a) abs. e. b) delibem e. c) post add. 1. d) post add. 2. e) od e corr. e. f) add. 2. g) nullo corr.
ullo e. h) De, Deo abs. e. i) corr. strenuus 2. k) in res. 1. l) miser. corr. miser. r. m) mansi del. e.
n) ditioni corr. ditioni e.

1) Cf. Vitam sanctae Odiliae, Mabillon, Acta III, 2, constangii = expensis, v. Ducang II, p. 720. 5) V.
p. 453 sqq. Sed no hanc quidem ad verbum sequi-
tur 2) De suo tempore cogitavit auctor. 3) Nie-
dermünster dictum. GRAND. 4) l. q. constangii,
collocantur.

borant? Dimittunt cellas, alias victum queritando vagantur, ita ut deni vel duodeni in loco principali vix sustentari queant. Quapropter ipsa abbacia usque nunc et divino officio et sustentacione fratrum inremediabiliter est fraudata, sicut hodie in ipsius statu inveniri potest.

5 **Cap. 18. De dissidio^a ecclesie Medii-monasterii et dissolutione monachorum.**

Fratribus igitur cellarum ita locis suis eliminatis, his quoque qui in abbacia remanserant suis redditibus destitutis, ceperunt a semita^b recta retrahere pedem; abbates vero segniores effecti, de grege Domini non curantes, secundum prophetam quod crassum erat
10 assumebant et quod macrum erat abiciebant. Monachos nempe, qui sibi, non Christo vivere volebant, diligebant, alios spernebant. Videntes igitur monachi cuncta sibi pro voluntate sua licere, licet non expedire, ad precipicia queque potius quam ad bona ceperunt esse promiores. Recipientes namque se singuli in tuguriis suis, vitam pro velle ducebant. Ad cumulum siquidem sue dissolutionis, sui obliti propositi, solo sibi habitu reservato monachili,
15 diversis se flagitiis submittebant. Inter cetera vero que pudibunda sunt referre in festi-
tibus precipuis sanctorum, in quibus se ad divinum officium preparare debuerant, actu sinistro se ad mortem preparabant. Adunatis nempe secum laicis iuvenibus, ad rupem Alte-petre, que monasterio preminet, relicto tantummodo solo vetulo cum puerulo uno, qui forte ad ludibrium illud perpetrandum minus apti erant, in claustro dimissis, armati non
20 lorice fidei ad pugnam veniebant. Et se ita parcientes, alii rupem ascendebant et eam protulerant muniebant, alii balistas, fundas et machinas ad eos qui in rupe erant debellandos instituebant. Isti impugnabant, illi repugnabant. Isti fundis insistebant, superiores istos lapidibus obruebant^c. Isti illos balistis sagittabant, illi istos sudibus^d acutis confodiebant. Isti ita efficaciter insistebant, ut putares eos non pauca aquisituros. Illi desuper tam affectuose (se^e) defendebant, quasi pro vita salvanda laborarent. Ita diem illam sollempnem bellando deducebant. Hora igitur prandii superveniente, inter se treugas dabant, et de monte non cum Ihesu descendentes, de pugna illa inter se^f tractantes^g, alius vulnus teli se habere dicebat, alius vero capud fractum vel alia membra conlisa ostendebant. Et sic ad claustrum revertentes, ad mensam cum magna exultacione^h accubabant, et ibi sui conflictus
25 et sue audacie, immo stulticie, non divinam lectionem recitabant. Surgentes deinde a mensa, rapido cursu ad sue dampnacionis locum revertebantur, et in impugnando et repugnando tota decurrebat dies. Ita in sollempnitatibus sacris sue professionis officia persolvebant. Talibus impliciti ministeriis, peiora peioribus copulabant. Horis namque ad hoc competentibus consideratis, hinc vel terni ad domos vel ad rura rusticorum veniebant armatiⁱ, et quicquid
35 reperire poterant, ipsos captivantes rusticos, usque quo se redimerent, auferabant et tali questu se suosque complices sustentabant.

Cap. 19. De monacho qui in ecclesia post completorium se recenabat.

His ita se habentibus, fuit quidam in ipso monasterio monachus, qui sacriste officio fungebatur ibidem. Cui mos inerat, ut nullam noctem preterire sineret qua non se recenaret. Clauso enim monasterio, cum solo clericello, qui secum societatis causa infra ecclesiam lacebat, ea que sibi preparaverat
40 ea hora manducabat. Cum quadam nocte cum clericello suo iurgans ipsum a se expulisset nec sibi que manducaret preparasset, tamen, ne suam perderet consuetudinem, panem et caseum se habere cogitans, lampades rescindendo, assumpto pane et caseo cepit manducare. Veniens vero ante altare sancte Crucis, quod tunc in medio ecclesie habebatur, ita comedendo, apparuit ei mire magnitudinis diabolus. Qui eum
45 per capucium apprehendens, digitum venter Crucifixi, quod mirabile est dicta, qui desuper altari in trabe consitus erat, apponens, ita monachum alloquitur: 'Absene', inquit, 'tantum panis ordeacet, quo possis hunc famelicum ventrem saturare?' Monachus vero tam horribili visione perterritus, quasi sensu alienatus, nichil respondit. Ille igitur videns monachum nil velle dicere, pavimento eum allisit, terit pede, verberat, tundit, adque per totam ecclesiam ipsum distrabens, sanguine totum sedavit pavementum. Monachus
50 quoque ecclesiam ipsam clamoribus replens, fratres qui dormitum ierant excitavit. Qui concito^k cursu
surgentes, accurrunt, fores monasterii infringunt, monachum huc illuc^l querunt, nec inveniunt. Vestigia sanguinis reperiunt, quo sequentes usque ad^m ascensum turris perveniunt, scalam et gradus cruore monachi infectos aspiciunt. Qui turrim ascendentesⁿ, ipsum in trabe qua campana dependebant iacentem reperiunt. Quem semivivum deponentes, ad infirmaryam eum deportaverunt. Monachus vero duobus

35 a) dissidio c. b) mita post add. 2. c) in ras. 1. d) struob. corr. obr. 2. e) manu rec. corr. fondibus c. f) manu rec. add. c. g) add. 2. h) a corr. c. i) arm. corr. 1. k) concito surgentes corr. concito cursu surgentes 2. l) a rec. manu corr. ad c. m) loca add. 2. n) Quid sit, nescio.

supervivens diebus, quantum poterat fratribus ex ordine que ei acciderant cuncta exposuit, et ita mortuus appositus est ad fratres suos.

Cap. 20. De monacho qui equum suum de ferro fenestrarum monasterii ferrabat.

Sed quia plura in gestis ipsius monasterii scripta repperi, non omnia, sed pauca de multis huic libello ad edificacionem legencium adnotavi. De quibus aliqua mirabilia auditu relatione digna recitare studebo. Alter quoque monachus, qui nutriendorum caballorum cure multum insistebat, quando ad ferrandum equum suum ei non suppetebat facultas, de fenestris vel hostiis ferramenta evellebat et ex his equum suum ferrare non dubitabat. Super quo cum nemo eum avertere vellet, cum quadam die cum equum suum sacrilegio dicto bene ferratum, ut ambulare doceret, ascendisset, eum quasi agnum mitissimum ubi volebat circumducebat. Sed cum aliquantulum per campos deambulasset, subito equus ille in tantam versus est rabiem, ut sensor ipsius in dorso equi detineri non valeret, sed cum a tergo excutiens, ipsum monachum toto corpore elisum ad terram prolecit, adque huc et illuc discurrans, hinc inde et paribus stertendo ad suum nutritorem forte reversus, ubi eum ablocerat, iacentem repperit. Quem dentibus frendens pedibus conculeavit, dente momordit, iterum adque iterum ad ipsum revertens eum ita contrivit, ut fere eum morti tradidisse diceretur. Quod cum a fratribus monasterii compertum fuisset, accurrerunt, eum inde levaverunt, et ad monasterium eum reportantes, paucis supervixit diebus, et ita sue incorrigibilitatis penas recepit.

Cap. 21. De visione monachi Senoniensis.

Cum igitur ipsum monasterium talibus deturparetur possessoribus, qui talibus, immo vilioribus insistebant actionibus, Dominus, qui est conspector seculorum, volens eos ab errore vie sue misericorditer avertere, satis miti et salubri ammonicione sub hac forma premonuit. Quidam enim monachus huius nostre ecclesie Senoniensis vidit se in somnis ante fores monasterii Medianensis, que ducunt ad claustum, stare, et ex monasterio ipso quendam virum facie decorum, canicie decoratum, infula episcopali redimitum, virgam pastoralem in manu portantem atque universas officinas cum suspiriis ingentibus et dolore cordis circummeuntem; et ex omnibus exeundo uberrimas plangendo emittebat lacrimas. Tandem ad cameram abbatis veniens, manibus complosis, pectus tundendo, plus solito uberiores effundens lacrimas, talia in verba prorupit: 'Deus meus, pone illos ut rotam et sicut stipulam ante faciem venti! Et ista sepe repetendo, nusquam comparuit. Quod cum ab ipso monacho cui hec revelata fuerant, abbas ille et monachi loci comperissent, visioni false ascripserunt. Sed postea exitus rei factum cumprobavit. Imprecacio namque sancti tam celeriter est subsecuta, ut unus post alium mori inciperent, incipientes a senioribus usque ad minorem, ut nullus ex ipsa multitudine, sicut de Egypciis legitur in mari rubro mersis, excepto abbate solo, superesse videretur. Quod abbas videns, non Dei iudicio, sed casu hoc advenisse arbitratus est. Circulens vero civitates, quoscumque invenire potuit qui volebant monachari, secum aduxit, et eos tonsoratos non corde, sed habitu tantum monachavit; et talibus piratis locus ille redimitus non diu est gavisus. Nam sicut alii unus post alium vitam finientes, omnes in modico tempore sunt decucullati; et ita male adunati male dispersi sunt. Abbas vero fuga lapsus ad Alsaciam, unde natus fuerat, repedavit. Et ita monasterium ipsum abbate et monachis diu caruit. Nec aliquando divina ibi agebantur, excepto quod ibidem presbiter ville adiacentis aliquando missam gratis celebrabat, donec a quibusdam monachis Gorziensibus, ut credo ad hoc a Deo missis, ordo monachorum et officia divina ibi sunt restituta.

Cap. 22. De obsessio a peritissimo demone et sanato.

Enimvero quia de miserabilibus eiusdem loci habitatoribus miserabilique conversatione aliqua explicavi, ne michi ad odium imputetur, cum sciant, me ipsum locum sicut me ipsum dilexisse, volentibus audire, de aliis faciendo, miracula que ibi per merita semper reminiscendi Hildulfi omnipotens Deus dignatus est operari, pauca de multis recitaturus, agrediar. Beatissimo igitur patrono nostro Hildulfo adhuc vitam presentem agente, ut erat corpore pro- vidus et spiritu, nec que sua erant querens, sed que Iesu Christi, cuncta que intra claustum erant discrete

a) an. corr. adn. 2. b) add. 2. c) curs e. d) ferare corr. ferrare 2. e) hambo e corr. f. g) subito corr. subito e. h) v. sp. (post corr. act) e. in ras. 1. i) locetem corr. iacentem 2. j) roc. c. k) aretere c. l) l. etc. in ras.; in m. r. in marg. e. m) nas post add. 2. n) bus add. 2.

1) Saec. X. ab abbate Ainaldo Medianum monasterium restitutum esse, narratur l. l. c. 7, p. 60.

moderans et quo exteriori cum moderatione disponens, ut Deum offendere timeret et a fratribus sibi commissis^a plus amari quam timeri affectaret; ordinatis siquidem interiori claustrum omnia religiose, decrevit domum hospitum, ne fratres a superveniens molestarentur, ad portam monasterii edificare, et iuxta illam espellam, in qua hospites ad divina audienda convenirent, in honore beati Iohannis baptiste^b erexit, quam et nomini eius consecravit. Ad gloriam igitur et honorem Dei omnipotentis et dilectorum suorum magni sui vatis Iohannis et beati Hildulfi archipresulis, ut opinor, tot et tanta miranda miracula Deus eorum dignatus est illustrare ecclesiam, ut quocumque^c energumini, quocumque^d demoni ad ipsum oratorium delati fuissent, statim, a quocumque spiritu vexabantur, liberabantur. Habebatur quippe in ipso oratorio dolium aqua exorcizata plenum, ut energumini et alii a demoni obsessi in ipso mersi sanarentur; quod et ita fiebat. Cum vero hec ita gererentur, contigit, quendam rusticum a valle Sancti Deodati illic adventasse, qui a tam potentissimo demone obsessus erat, ut vix catenis^e ferreis astrictus teneri posset. Qui etiam tante erat sciencie, ut se omnium linguarum sciens habere noticiam; artium quoque liberalium omnium^f eruditus erat prudentia. Omnium denique actuum preteritorum et cogitationum simultates omnium ad se venientium evidentissime referebat. Officio misse et aliarum orarum intererat^g et cum cantantibus cantabat et cum psallentibus psallebat, nec crucem nec crucifixum vitabat. Hic talis ad oratorium dictum ad ductus, in dolio ipsomersus; quare et circumstantibus insultabat, Monachus vero quidam, qui ad officium energuminorum deputatus erat, audiens quod idem demon secretos actus hominum revelaret, timuit ad illum venire; sed acciens quendam seniolem, omnia quocumque fecerat illi confessus est. Et ita ad demontiacum reversus, ita eum alloquitur: 'O tu mendacissime hominum deceptor, qui tuis mendacissimis^h assercionibus te dictis scire hominum cogitationes et actus, dic ea que de me cognoscis'. At ille attonitus, demisso vultu in terram, cogitabat quid diceret. Tandem in hec verba prorupit: 'Nediusertius rem grandem fecisti, que modo lapsa est a memoria mea'. Quod cum ille responsa demonis audisset, animatus pro confessione, cepit super caput illius sanctum euangelium Iohannis recitare. Cui ille indignatus dixit: 'Idiota, tace, nonne scis, me melius scire hoc euangelium? Sciasⁱ, illud plane me scire et eius misterium, nec per ipsum ad isto hospicio me expellere poteris; vade, et tibi quere aliud quod tibi melius placuerit'. Quo audito, monachus ad ecclesiam quantocius^j properavit, et ibi accepto scrinio, in quo sanctorum plurimorum reliquie^k erant recondite, ad demontiacum quantocius cum scrinio ipso repedavit. Appropinquante vero illo cum reliquiis, demon cepit clamare: 'Tolle, tolle inimicos meos'. Qui accedens, scrinium cum reliquiis posuit super caput eius. At ille clamans dixit: 'O me infelicem! quantum lapidum acervum super caput meum adnasti! Tolle, queso, a me ista, quia valde crucior'. Quod cum monachus audiret, gavisus est valde, et tunc cepit eum acris adiurare. At ille acris clamabat: 'Tolle, tolle, tolle inimicos meos'. Ille vero interrogans eum, qui essent inimici sui, ait: 'Stephanus et Laurentius'; unum lapidavit, alterum assavit; et iam meritis ipsorum oportet^l me hinc exire'. Et hec dicendo prosilivit ex ore ipsius quasi scarabeus et cecidit in terram et lento gressu, videntibus cunctis, pervenit ad ostium^m ecclesie, et ita volatu se elevans, miscuit se ventis. Cumque ille interrogatus, utrum aliquid secreti aut non, asseruit, se nichil penitus scire nisi solam maternam linguam, quam a puericia didiceratⁿ. Ego vero in ipso scrinio vidi cum pluribus aliis ipsorum martirum reliquias, scilicet de saxo quo lapidatus est sanctus^o Stephanus et carbones sanguine sancti^p Laurentii linitos et dalmaticam sancti Leodegarii. Plures etiam utriusque sexus senes et iuvenes, alii canabinis funibus^q ligati, alii vinculis ferreis astricti, ad locum ipsum ad amicos et vicinis aducebantur, qui statim in dicto dolio inersi curabantur. Et ita Dominus merita servorum suorum mirabiliter declarando nos ad ipsius timorem et amorem cottidie invitat^r.

Cap. 23. De miraculo tempestatis a sancto Hildulfo repulse.

Adhuc huius sancti patris nostri Hildulfi facta ine scribere^s delectat, ut ea lecta vel recitata hominibus glorificent Deum patrem, qui in celis est, qui dedit potestatem talem hominibus. Una dierum cum anno revoluto^t sollempnitas beati Hildulfi evenisset, et fratres Mediani monasterii solito celebrius, ut decebat, festivitati inhererent, contigit, quasi hora tertia magnam imminere tempestatem. Adunata igitur a quatuor ventis crassitudine nubium, coruscationum et tonitruum horribilitatem gestantium, ita ad ima aer dependebat, ut putares, celum cum nubibus super locum illum et totis^u adiacentibus locis velle fulminare cadendo. Apparebat enim tanta in nubibus horribilis cum turbium apparatu nigredo, ut aspicientibus multum inculeret timorem. Cumque tale^v ac tantum immineret exitium, fratres exterriti ad altare cucurrerunt; alii^w cruces, alii reliquias sanctorum, alii corporalia^x sancta efferebant, alii^y campanas sonabant, atque alii Deum invocabant. Et quanto plus fratres huic officio instabant, tanto plus illa nubium adunatio cladem minabatur. Quare cum monachi viderent, contra hanc molestiam precum instantiam nichil proficere, ad solitum patroni sui refugium confugerunt. Compósito quidem fere^ztero, in quo sanctum eius corpus habebatur, altisonis vocibus ipsum inclamantes, expectaverunt. Videre vero in exportatione sanctorum artuum totam illam comminantem nubium molestiam quasi intelligibilem creaturam sui Creatoris famulo cedere imperanti. Solutis nempe illis nubium horribilium adunacionibus,

a) commissis corr. commissis 2. b) ita scriptus e. c) post add. 1. d) corr. catenis 2. e) in [erat e. f) me del. 1. g) quantus corr. quantocius 2. h) add. 2. i) lincos corr. inimicos 2. j) Laurentius e. k) oportet e. l) ost. corr. host. 1. m) didicerat e. n) invitabat corr. invitat 2. o) Hildulfo e. p) s. d. in ras. 1. q) cum del. 1. r) talem ac tantam corr. tale ac tantum 1. s) alii corr. alii e. t) ra e corr. 1.

lota illa massa sese in quatuor dedit partes. Et ita retrocedens, quod factura erat ad tempus repressit, et aeris serenitate reddita, fratres cum ingenti gaudio, quasi prelii triumphatores, reliquias patri Hildulfi venerandi ad locum eum reportaverunt, et ita cum summa devotione et cantu missam incoaverunt maiorem. Necdum ipsam finierant, cum subito, quasi insidiatore ab insidiis erumpente viatores depredari desiderant, ita illa, quam prediximus, vastationis oppressio a locis in quibus se prius in exportatione sancti occultaverat exiliens, cum inevitabilibus ventorum collisionibus, fulgurum coruscationibus et magnorum tonitruum mugitibus, revertendo super faciem illius loci multo truculencius quam antea accumulavit et ad solum omnia equalitatem minabatur. Accurrunt, periculum fratres vident, mirantur, expavescent, ad securum sibi auxilium recurrunt: glebam sancti cum crucibus et turribus contra aerias potestates pugnanturam exportant. Quid plura? Adventus famuli Dei sicut prius, sancta eius anima in celis Deo rogante, illam periculosam in quatuor iterum divisit partes, nec mora redditur serenitas; monachi et tota plebs, quae ad diem festum convenerat, pro tam evidenti miraculo exultant, Deum totis visibus laudant, corpus sancti cum summa veneratione reportant. Nec mora, locatis reliquiis viri Dei, tanto labore attriti et payore, ad mensam tam sero pransuri conveniunt, et inter prandendum de ipso turbine et clade ita inrumpente habetur sermo. Sed nudum a mensa surrexerant, cum tonitruum fragor auditur, ventorum impulso immittitur, fulgurum coruscationes sagittantur, grandinum calculi tectis illiduntur. Quid agere possent monachi? Tam subita illa supervenerat calamitas, ut iam desperati a loco moveri nequirent. Coacti vero tanta turbine impulsione, immo quia sibi mortem credebant imminere, surgunt a prandio; tota aeclemat populi multitudo, ut ille promptus adiutor exportetur; curritur quantocius; ille se leviozem portitoribus prebet; tertium, immo continuum initurus bellum, adest; pugnat; interventu, iussu expugnat. Statim ventus silent, tonitrua obmutescunt, fulgurum sagitte reprimuntur, grando casus suoa in altum suspendit, nubium densitas clarescit, et aeris celiqum tranquillitas adeo emicuit, ut crederes, in tota illa die vel nocte sequenti nec unam pluvie guttam fore casuram. Enimvero quia eadem dicta tempestas nunc recedendo, nunc subito revertendo torrens ipsos terruerat fratres, arbitrati sunt, loculum sancti cum custodibus custodem dimittere, ne illa nequam impulso sub noctia silencio loco damna valeret inferre. Ita igitur cunctis dispositis, horas vespertinas perficiunt; dies ad suum finem devenit. Igitur nocte incipiente lassifratres ad lectulos pausaturi veniunt. Videns vero ille tempestatum ductor, se pro presentia sancti, sui videlicet impugnatoris, nil suo male voluntatis adimplere posse, voluit tamen, quid facere, si licuisset, volebat, demonstrare. Nocte vero eadem cum se omnes sopori dedissent, tanta congeries grandinis inter claustrum et domum hospitium in media curia cum summo silencio demissa est, prout scriptum reperit, ut in tanto fervore solis et temporis illa grandinis massa infra quindecim dies liquari nullatenus posset; nec tamen in toto confuso illo extra ambitum claustrum nec una quidem gutta pluvie vel grandinis granum illa nocte visa vel audita cecidisse.

Cap. 24. De rustico a tempestate digne conliso.

Alio quoque anno, quo etiam eius revolutio festum aduxerat, fuit quidam rusticus apud Sanctum Prefectum, qui iugis bobus senos currum oneraverat, et ad suum domicilium revertendo senum cum curru tam prope villam miserverat, cum subito aer, qui antea satis clarus et purus apparebat, obtenebratur, tonitrua mugunt, coruscationes fulmiant, atque grandinis tanta influentia inundat, ut vix rusticus ille subsistere valeret. Procella siquidem invalescente rusticus atteritur, concutitur, grandinis globis lapidatur; nichil refugii invenire poterat, nisi quod relictis plastro et bobus se sub curru protegeret; quod et facere non distulit. Sub plastro latitare sperat; spes tollitur, quia ex improvizo ventus tam validus insufflavit, ut non tantum currum ipsum evertit, sed etiam senum totum per lata camporum totaliter disperit et rusticum sine tecto reliquit. Quid ultra? Vapulat rusticus vento, rebus spoliatur, grandine lapidatur, inundatione pluviarum suffocatur, terretur tonitruo, fulmine laculatur et ita fere ad extrema perducitur. Illo etenim ita castigato, statim universitas illius villula supervenit, scrutantes, si illa tempestas frugibus terra in aliquo nocuisset. Cumque invenissent quod non, invenerunt illum iuxta curram facentem semimortuum. Quem ad domum suam deportantes, iudicabant, digna pro meritis evenisse, quia Deo nec honorem nec sancto suo Hildulfo incredulus impendenda cogitaverat; unde ista ei accidisse certum erat. Ita noster adiutor Hildulfus et suos novit contemptores corripere et suos protegere cultores. Considera, o peccator, si Deus omnipotens tam aspera contemptoribus, cultoribus vero bona quoque in presenti redonare solet, quid de futuris eum facturum existimas, cum ista transitoria, illa vero sint eterna, ista terrena, illa caelestia, illa dico caelestia promerentibus, ista vero terrena terrenis refundentur. Revertentes itaque ad nostre narrationis ordinem, istius nostre ecclesie eventus suo modo prosequamur. De alijs quoque cellis et earum structoribus circumquaque erectis, prout se locus obtulerit, disseremus. At vero quia de hoc nostro fundatore Gundelberto, quantum adinvenire potuimus, disseruimus, ad posterorum suorum abbatum explicationem et ipsorum actuum publiciorem calamus revocemus.

Eo etenim tempore quo ille beatus noster Gundelbertus, ut prediximus, ad istas

a) add. 2. b) in sua. 1. c) coven. e. d) imittitur e. e) prandi corr. a prandio 1. f) ipsos illa e. g) cog. corr. cong. 2. h) post add. 1. i) aut a corr. e. j) plastro e. k) cus add. 2. l) imund, corr. inund. e. 60 m) post add. e. n) in add. 2. o) n. o. i. bis scripta sed semel orata. p) t add. 2.

Vosagi partes advenerat, pro¹ dissonione, que inter duos fratres reges Francorum, quorum diebus hoc nostrum monasterium est constructum, Childerici scilicet et Teoderici, habebatur, beatus Leodegarius Augustudunensis episcopus, quia volebat electioni regum Francorum consentire², primo apud Luxovium claustrum, quod tunc fumosissimum in toto orbe habebatur, cum Ebruino tyranno, qui antea maior domus in regno Francie extiterat, per ipsum eundem Ebruinum ob lavidiam est delatus. Cui idem seductor falsa se confluxit amicitia, ut putaret, se Karolum Magnum et suum Genelodem invenisse³. Et ita aliquanto tempore sub tali amicitia latuerunt ibidem. Restituto igitur supradicto in regno Teoderico, idem proditor Ebruinus, tonsura et habitu abiecto, item ad arma cucurrit, et assumpto sibi vi maioris domus officio, quocumque contrarios sibi invenire potuit, aut exulavit aut eos trucidavit. Inter⁴ quos et beatum illum episcopum Leodegarium⁵ ab Luxovio abstraxit, et oculis eius evulsis, facie detruncata, dentibus labiorum tegmina denudatis ac deinde lingua radicitus abscissa, [deturpavit⁶]. licet Dominus martiri suo tantam gratiam dicatur contulisse, ut post labiorum abscissionem, post lingue amputationem verborum et loquere maiorem contulerit et⁷ melius quam ante habuisset restitueret facundiam, tyrannus Ebruinus post multas et innumerabiles iniurias et penas capitalem [eum⁸] fecit subire sententiam. Cuius antea fratrem⁹ Garinuram nomine etiam episcopum ad stipitem ligatum lapidibus obrui preceperat. Beatus vero Leodegarius, sicut in Vita sua clarius continetur, multis postea virtutibus mundo emicuit. Cuius¹⁰ denique scapula cum brachio apud Mörbachum, quod adhuc monasterium imperiale habetur, postea fertur deportata fuisse.

INCIPIT LIBER II.

Cap. I. De successoribus abbatibus sancti Gundelberti.

Quia igitur de beati Gundelberti successoribus vel ipsorum actibus pauca vel nulla ad scribendum invenire potui, exceptis tantum nominibus, nichil de meo addere presumpsi, ne rumorum inciperem novus actor haberi. Primum quidem abbatem, fundatoris successorem, virum moribus sanctis adornatum, domnum Magnerannum huic nostro monasterio Senoniensi dicunt presuisse. De quo quia nichil plus inveni, nichil scribere possum. Post hunc Agericus et alii¹, Mageramnus, Bonciolus, Stephanus. Quos quidam vir prepotens et nobilis nomine Angelramnus in administratione loci huius ita successit. Erat vir ille imperatori² tunc temporis ita carus, ut ipsum suum cancellarium³ efficeret⁴. Cumque tali in aula Imperatoris fungeretur officio, contigit, archiepiscopum⁵ mori Metensem; que civitas tunc Mediomatrix⁶ dicebatur: quia in medio aliarum trium civitatum, Treverensi, Tullensi et Verdunensi, posita erat, 'in medio mater' dicta erat⁷, presertim quia tunc archiepiscopatus pollebat honore. Quomodo ad ipsam dignitas⁸ illa delata fuerit vel ablata, non repperi. Cumque⁹ id ad aures pervenisset imperatoris, statim suum carissimum cancellarium Angelramnum¹⁰ illi honori donari decrevit. Qui postea aliquanto superveniens tempore, feliciter sibi commissum gregem¹¹ rexit et locum. Igitur Angelramno ita sublimato, contigit, Stephanum huius¹² loci imperialis abbatem ab hac luce migrare. Quod cum archiepiscopus Angelramnus comperisset, statim ad suum cucurrit imperatorem, et ut sue hanc¹³ abbaciam subderet dicioni, postulavit. Hic enim locus ab incio sui ab imperio dependebat. Imperator vero ipsum nolens molestare, eius petitioni assensum prebuit et¹⁴ monasterium predictum cum appendiciis Metensi episcopo, eo iure quo et¹⁵ imperatores a primo tenuerant, perpetualiter concessit. Unde iste noster locus episcopis Metensibus hucusque subiectus esse dignoscitur. Enimvero quia hic locus, ut diximus, suo erat viduatus rectore, idem archiepiscopus Angelramnus et episcopatum et abbaciam [Senoniensem¹⁶] aliquanto gubernavit tempore. Et ita monasterium, quod prius imperiale extiterat, extunc manu episcopi [Metensis¹⁷] degere compellitur. Monachi vero quia a tanto honore, immo melius dicendum onere, se descendisse videbant, gravissime tulerunt. Non enim considerabant, quod, sicut et alie circumfacientes ecclesie, oppressione imperiali sepius terebantur et deficiebant, tum pro armatorum cuneis in expeditione mittendo, tum quia ab inimicis imperii crudeliter vexaban-

a) add. 2. b) sic corr. Inter 2. c) post add. 1. d) nisi add. 2. e) Cuius corr. Cuius 2. f) alii c. g) imperatoris corr. Imperatori c. h) archi et mori post add. c. i) M. 2. in ras. j) dig. g. corr. 2. l) C. id ad a. p. in ras. e. m) Angelramnum hoc loco e. n) in ras. 1. o) huius corr. huius 2. p) hac corr. hanc 2. q) et - dignoscitur grass 2.

1) Haec ex Vita Leodegarii sive prima sive altera pellanus, non cancellarius. Quae de eo narrantur, ab Ursino scripta (Mabilion, Acta II, p. 689 sqq.) dubias fides sunt. 4) Ita Gesta ep. Met. praef. 53 excerpta sunt. 2) Ex Turpin libro e. 21. 3) Cass. X, p. 534.

tur, nec erat qui adiuuaret, quia et imperator multociens aberat, et ecclesie ab inimicis erui non poterant. Vano igitur dolore consumebantur: certe si ab illis temporibus ista omnia monasteria in hac parte Vosagi sita adhuc imperii essent, iam lapis super lapidem in eis non remansisset, quia sub alis adversariorum imperii passim sunt constitute; presertim cum, si que ab inimicis tolerarent, imperatorem non leviter adire poterant, nec per se illa poterant emendare, quod episcopus una vel duobus diebus inventus corrigere potest. Et ita, ut opinor, vano consumebantur dolore.

Cap. 2. De translatione sancti Symeonis ad Senonias.

Archiepiscopus vero Angelramnus^a et abbas cum videret res se ita habere, proposuit molestiam fratrum actu sagaci compescere. Voluit enim pastorem pro pastore, defensorem pro defensore, patronum pro patrono conferre, sed non similes potestate. Ille ad presens, iste hic et apud Deum potest conservare et tueri. Ille adiutor temporalis, iste sempiternus. Ille corpus tantum, iste corpus et animam salvare sciebat et semper scit. Ille temporalia conferre poterat, iste utriusque vite subsidia sibi famulantibus novit preparare. Contulit quippe huic loco pro momentaneo continuum adiutorem et promptum, beatum pontificem septimum a beato Clemente Mettensem episcopum Simeonem, clarissimum miraculis et adiutorem^b promptissimum. Suffocatos namque aquis precibus suis ad vitam audivimus fore revocatos; lampades ante eius sacrum corpus dependentes funibus ruptis super pavimentum lapsas per se super acutam cuspidem plenas oleo mirabiliter stantes illesas reservasse. Ardores febrium depellit. Inundationes pluviarum serenitate commutat, calores estivos nocivos statim invocatus temperat. Horribiles tempestatum comminationes requisitus depellit. Quid plura? Omnium infirmitatum et dolorum molestaciones, non tardus, sed paratus medicus, novit relevare; ad omnium denique necessitatum importunitatem promptum se semper exhibet defensorem. Hunc vero talem ac tantum hoc nostrum Senoniense monasterium meruit habere patronum. Qui ab illo venerabili viro Angelramno huc translatus^c, licet tanti^d, ut diximus, haberetur meriti, tamen, ut audivimus, ab huius loci fratribus minime est susceptus. Dicitur vero archiepiscopus et abbas volens illorum ad tempus quasi vir prudens declinare indignacionis seviciam, in clivo montis, qui ad meridiem monasterio preminet, capellam construxit et ibidem illum incomparabilem et sanctum tesaurum collocavit. Cui Deus in ipso locello sancto suo Simeoni tantam^e contulit^f gratiam, ut nulli indigenti eius adiutorium ibidem postulanti divina misericordia sui voti subsidium denegaret. Ita tamen per illorum fratrum obstinationem aliquanto tempore ille sacer Deo dilectus in dicta capella plenus miraculis permansit. Sed quia eum post beatum Clementem septimum episcopum Mettensem superius fuisse descripsimus, quis ille Clemens fuerit, breviter aperiemus^g.

Cap. 3. De sancto Clemente Metensi episcopo et serpente fugato.

Eo igitur tempore, quo beatus Petrus primus apostolorum Rome cathedram suscepit episcopalem, quidam alter Clemens in Urbe erat, qui a beato Petro ad fidem instructus, postea post ipsum Petrum tercius sortitus est sedem. Cum quo multi se fidei catholice subicientes, ad beati Petri iussum verbum Dei ubique missi constanter predicaverunt. Erat enim quidam cum ipso Clemente Clemens, qui dispositione magistri sui Petri cum aliis ad partes Gallie missus, Mettensem aggressus est civitatem, allis sodalibus suis loca sibi a Deo destinata fide plenis^h occupantibus. Cumque invenisset civitatem Mettensem sacrilego ydolorum ritu multo sedatam tempore, induit, et aliquantulumⁱ loco eedens, in loco ubi postea monasterium quod Gorzias vocatur primus habitator oratorium erexit. Statutis vero temporibus ad civitatem veniens, verbum Dei, de Deo ante tempora natum, de matre vero sub tempore de novo natum, constantissime predicabat. Cives igitur novitate sermonis attoniti, alii dicebant: 'Bona est sermo', alii autem: 'Non, sed contra antiquas traditiones agit'. Erat autem ante portam civitatis maceria pluribus in locis cavata, que ad ludos suos exercendos quasi theatrum condam fuerat ab civibus illis in girum edificata, in qua draco mire magnitudinis^k sibi locum et mansionem elegerat. Qui anhelitu^l fetidissimo ita aerem corrumpebat, ut sua infestatione portam ipsam et fere terciam partem civitatis^m vacuum habitatoribus reddiderat. Unde ipsa porta ab ipso serpente nomen accipiens, adhuc porta Serpentinaⁿ appellatur. Cumque vir Dei hoc cognovisset, sciens tantum populum nonnullis miraculis fore convertendum, iussit se ad

a) Angelramnus c. b) n. add. 2. c) in ras. 1. d) lit in ras. 1. e) s. add. 2. f) aliquantulum c. g) ludus corr. ludos 2. h) magit. corr. magnit. 2. i) h. superscr. 1. k) add. 2.

1) Translationem referunt etiam *Gesta epp. Mel.* c. 8, SS. X, p. 530. 2) Vitam quandam Clementis 55 sequi videtur, quae etiam Paulo aliisque praeselo fuit. 3) a Serpenna vico (Scarponne) dicta.

serpentem ipsum perducit. Qui cum illuc pervenisset — divina quippe ea die ad hoc faciendum celebraverat — stolam de collo demittens, atrium ubi draco habitabat adit. Inventum quoque draconem stolam haurit foras eduxit. Etque in virtute Dei altissimi et omnibus venenatis serpentibus et reptilibus precepit, ut se sequerentur, nec in eadem civitate quicquam ipsorum remaneret. Videres insperate tantam multitudinem serpentium subsequi sanctum, ut non crederes, in tota regione illa tantam habundantiam imundorum reptilium posse inveniri. Sanctus vero Clemens cum illo suo captivo usque ad fluvium qui Salla dicitur veniens, ipso dracone in ipso demerso, precepit et in nomine Domini, ut ad locum inhabitabilem cum suis sequacibus sine alicuius lesione abiret; quod et fecit. Unde incolae illius civitatis testantur, adhuc nullum venenatum reptile ibidem posse reperiri; et si quoquo modo illic deveniat, meritis sancti sui Clementis non posse aliquandiu vivere, proficiunt. Quo miraculo viso, et fidem Christi cives susceperunt et illum sibi episcopum statuerunt. Huius ergo sanctissimi Clementis septimus iste poster patronus Symeon episcopus Mettensis extitit successor. Eliminata denique inde omni diabolice superstitionis versuta, in ipso teatro, quod ante adiri non audebat, ecclesia in honore beati Petri apostoli constructa; ubi et postea, sicut actenus permanet, cella constructa est monachorum, que monasterio Sancti Clementis subiecta habetur.

Cap. 4. De sollempnitate sancti Symeonis.

Igitur archiepiscopus et abbas Angelramnus videns se aliis arduis tam imperii quam archiepiscopatus negotiis implicitum, decrevit huic loco abbatem substituere. Inito quoque consilio, virum religiosum Norgaudum prefecit, quem ipse episcopus huic loco a nostro fundatore Gundelberto septimus huic monasterio octavum constituit abbatem. Et a tempore illo abbates huius cenobii ab episcopo Mettensi temporalia, ab ipso vero episcopo Tullensi spiritualia receperunt, sicut et adhuc contingere videmus. Videntes igitur fratres huius loci, pro imperatoria dignitate, a qua lapsi fuerant, frustra dolore consumi, ne tanto subventore forte privarentur, corpus sanctissimi Symeonis, quod superius in oratorio collis diximus collocatum, ad monasterium reportare maturarunt. Oblataque temporis opportunitate, glebam sancti cum magno populorum comitatu octava ante festum omnium sanctorum die in ecclesia beatorum apostolorum Petri et Pauli, ubi nunc in theca argentea requiescit, translatum est. In qua die annuatim omnes plebani, qui ab abbate Senoniensi tenent ecclesias, servicia piscium ad honorem festi omni occasione amota solvere tenentur. Vidi enim aliquos ab abbate Henrico pro defectu servicii piscium, quod illa festivitate non persolverant, ad presenciam suam vocatos et emendam propter hoc abbati fecisse et persolvere neglectum servitium. Vidi etiam aliqua illarum festivitate tantam copiam piscium apportari, ut ad decem libras Tullensium valentia illorum computaretur. Sed nunc ad historie seriem revertamur.

Cap. 5. De potestate abbatis Senoniensis et iure advocati.

Considerans itaque vir venerabilis Angelramnus, se non posse nisi magno labore tot et tantis insistere provisionibus, quia sepius imperiali eum cancellario oportebat interesse, hunc locum, ut decebat, nequiret defensare, statuit monasterio advocato providere, tali conditione, ut, quicumque advocatus per Mettensem episcopum institutus fuerit, ad quem advocati spectat institutio, terciam partem emendarum, illorum scilicet placitorum ad que ab abbate vocatus fuerit, accipere debet et ad cetera manus non extendet. Pars quidem dicto advocato terre et hominum, qui adhuc Abaium vulgo appellantur, pro advocacione collata fuit, quos adhuc tempore nostro heredes de Salmis possidebant. Et his contentus, nichil penitus iuris in hominibus, terris, banno, aquis, nemoribus, placitis, iusticiis vel in omnibus monasterii appendenciis amplius sibi usurpare debet. Sed ubicumque necesse fuerit, pro abbacia et eius rebus et hominibus pro collato sibi advocacionis beneficio stare tenetur. Abbas vero homines ad placitum vocabit, iudicabit et per scabnum suum emendas iudicatas sine advocato levabit; et si qua culpa aliis temporibus in banno emerit, abbas vel eius villicus, qui per ipsum abbatem, et non per alium instituetur, illas tractabit et sine debito terminabit. Quicumque vero abbas sit Senoniensis, villicos, decanos, forestarios, scabinos, et etiam ecclesiarum sancti Mauricii, sancti Iohannis de Plania, de Wipodi-cella matricula-

a) n(-) add. 2. b) invenire corr. inveniri 2. c) rec. man. add. e. d) l. e. q. et l. in ras. l. e) Igitur — tam in ras. l. f) h. l. add. 2. g) in ras. l. h) l. ob l. v. a. T. et ad in e. tam legi nequeant. i) adhuc e. h) contingit corr. contingere e. j) p. l. d. a. q. l. f. et ad tam legi nequeant. m) rec. man. add. e. n) h. superarr. l. o) plebani corr. plebani e.

1) Scelle. 2) Ita iam Paulus G. Mett., SS., II, p. 261. 3) Haec omnia ex charta posterioris aevi sumta esse, patet. 4) Bayon. C. 5) Plaine? 6) Wipu-cella. C.

rios ponet et deponet et pro voluntate sua sine aliqua contradictione instituet et destituet; nec in villicum et alios ministeriales ecclesie vel abbatis advocatus^a manum mittere debet vel in homines; sed omnia in dispositione abbatis ordinanda permanebunt. Si vero quisquam aut advocatus super predictis vel qui alter molestaret ecclesiam, per episcopum Mettensem omnia corrigi et emendari debebunt. Et super^b omnibus premisis apostolicorum, imperatorum, episcoporum, ducum, comitum et aliorum magnatum privilegiis hec nostra Senoniensis ecclesia fundata esse constat et roborata; ita ut apostolici quatuor, episcopi, archiepiscopi vinculo excommunicationis privilegiorum ecclesie infractores et offensa divina dignos pronuncient innodatos. Quis sibi vult cavere, caveat, quia multos postea habuit advocatos ecclesia excommunicatos! Hoc denique monasterium omnia suprascripta et alia quaecumque possidebat et etiam privilegia inviolata retinuit usque ad tempora cuiusdam Adelardi, huius loci abbatis parve prudentie et sciencie, immo huius ecclesie dilapidatoris, ut postea loco suo exponemus^c.

Cap. 6. De Karolo Magno, quod Papiam obsedit et Desiderium regem cepit.

Post hec vero anno Domini octingentesimo secundo incomparabilis vir et famosissimus imperator Karolus regni Francorum gubernacula possidebat. Hic^d antequam esset imperator, ab Adriano papa rogatus, quia Longobardi^e et maxime Desiderius rex Romam indebito molestabant, ut sedi et civitati Romane succurreret^f et ad Italiam veniret, ut erat vere catholicus, cum magno armorum apparatu ad Longobardiam tendens^g, ad Alpiam clusam pervenit, ibique viam occupatam gente Desiderii regis et fortissimam munitionibus firmatam invenit, ita ut transire, immo etiam ipsas clusas appropinquare^h nullus suorum auderet. Octo igiturⁱ peractis diebus^j, principes exercitus murmurare ceperunt, quod in tam ardua et sine victualibus^k montium^l cacuminibus tantus exercitus delitisset. Quod cum rex audisset, redeundi ad patriam licentiam concessit. Mane autem facto cum exercitus ad viam se^m prepararet, quidam iuvenes conquirentes, quod tanti regis tantus exercitus nichil relationeⁿ dignum in ipsa fecerat via, ad clusas iam dictas armati venerunt, et cum ascis^o quas secum tulerant^p portas clusarum clipeis protecti incidebant. Cumque alii qui eos aspicebant^q viderent sibi neminem resistere nec in propugnaculis munitionis neminem apparere, accurrerunt, et ipsas clusas, quia lignee erant, detruncaverunt. Quod cum rex vidisset, revocato exercitu, clusas transit. Cumque ad descensum montis pervenissent, viderunt in valle tentoria et pampiliones et equorum multitudinem hinnientium. Appropinquantes enim neminem hominum viderunt nec audierunt. Infrantes autem in tentoriis invenerunt equos, arma, vestes, cibaria in abundantia, argentum et aurum multum nimis. Rex enim Desiderius ea nocte de celo territus, cum suis, relictis omnibus, adgerat et se in Papiam civitate recepit. Nostri vero per^r aliquod dies ibi demorantes, se suoque equos satis delicate refecerunt. Et inde castra moventes, cum cognovissent Desiderium regem in Papiam se occultasse, eum in civitate obsederunt. Cumque intenderent expugnare, videns rex Karolus moram, missis in Francia militibus, reginam uxorem suam ad se venire fecit, et ex una parte civitatis eam cum militibus residere fecit; rex vero cum suis ex altera parte sedit; ubi postea rex in suo loco abbatiam monachorum, regina vero ex altera parte, ubi tentorium suum fixerat, claustrum sanctimonialium serupitur construxisse, que usque ibidem permanent. Appropinquante^s autem paschali sollempnitate, dimisso exercitu cum regina in obsidione, cum comitatu suo Romam venit, et susceptus honorifice ab Adriano papa et a Romanis, ibi cum summo pontifice sanctam peregit sollempnitatem. Exinde vero digressus, rediit ad suos, civitatemque captiens, Desiderium regem cum uxore et filiis in Franciam captivos direxit. Rex vero, pacificato toto orbe Romano, Romam profectus est. Et a papa et Romanis cum ingenti gaudio voluntate omnium imperator consecratus et patrius Romanorum appellatus est. Ibi que ecclesie Romane omnia confirmavit que pater eius rex Pipinus contulerat sedi apostolice. Ipse autem Karolus imperator ipsi ecclesie Romano munere imperiali^t ducatum Spoletanum et Beneventanum tradidit. Rediens igitur, Tuscaniam, Lombardiam, Alamaniam, Saxoniam, Yspaniam, Galetiam suo subjugavit imperio. Deinde Ierosolimam peclit et a soldano Babilonie magnis donatus est^u muneribus. Et inde revertens, sanctas secum attulit reliquias, de cruce Domini porcionem^v non modicam, clavum^w et partem corone spinee; quod^x cum^y coronam integra ad^z conferendum imperatori a quodam episcopo discerperetur, fertur floruisse, quos flores imperator in vanto suo colligens secum apportavit. Camisiam quoque beato Marie, brachium sancti Simeonis Iusti dicitur attulisse. Et hec omnia apud Aquisgranum collocavit^{aa}. Et ibidem convocato ingenti episcoporum et abbatum conventu, indulgentiam non modicam ibidem statuit requirendam. Sed postmodum dicte reliquie a quodam successore suo rege Francie inde translate in ecclesia beati Dionisii, qua nunc venerantur, partem illarum reliquiarum, videlicet coronam spineam, clavum et lignam Domini collocavit. Postquam denique hec et multa alia miranda perpetraverat, que huius libello^{ab} pro plura-

a) add. 2. b) super corr. Insuper 2. c) oris e corr. 1. d) n(—) add. 2. e) succurreret ad e. f) venit del. 1. g) ra post add. 1. h) ceporunt del. 1. i) post add. 1. j) e e corr. 1. k) actis e. l) tulerunt corr. tulerunt 1. m) et add. 2. n) in pas. 1. o) l. 4. Sp. et B. tr. in pas. 1. p) post add. 1. q) porcionem e. r) clavam e. s) que corr. quod e. t) a del. e. u) e corr. e. v) collo in pas. 1. w) apponi del. 1.

1) II, 17. 2) Quae in sequentibus narrat Richerus ad Vitam Amici et Amelii et ad Turpinum recedunt; sed fortasse ex alio libro sumta sunt (nescio an ex Vita Friderici I. tempore scripta, adhuc inedita?)

litate sui opponi nequeant, Deo donante, cum 13 annis, mense uno, diebus quatuor Romanum feliciter
 rexisset Imperium, felici exitu ita migravit ad celum. Revertenti vero ep de Runcea-valle, ubi duodecim
 pares cum viginti milibus Genelone tradente perdidisset et hoc in Interfectores ipsorum et in ipso tradi-
 tore vindicasset, ad Alamanniam pausaturos redire decrevit. Qui, vocato ad se archiepiscopo Tulpino,
 quem valde diligebat, ait ad eum: 'Mi carissimo, sub amicicia, quam semper inter nos habuimus, te rogo,
 ut, si te contigerit ante me ab hac luce migrare, disponas, ut michi statim nunciatur, et hoc ipsum ego
 tibi facere procurabo'. Quod pactum inter se firmantes, ab invicem discesserunt. Tulpinus vero Viennam,
 Karolus autem Aquisgranum adiit. Transacto^a siquidem non multo tempore, Karolus imperator ab hac
 vita plenus diem decessit. Eadem vero die archiepiscopus apud Viennam in quadam camera sua, quam
 sibi ad legendum preparaverat, residente, cum in psalterio psalmum *Deus in adiutorium* decantaret, vidit
 per fenestellam, in qua incedebat, multitudinem demonum ante ipsam fenestram transire. De quibus
 valde mirans, ait illis: 'Adiuro vos per Deum omnipotentem, ut michi dicatis, quo hinc et unde venitis'.
 Cui unus eorum respondit: 'De morte Karoli'. Ad illo: 'Quid ibi fecistis?' Ille respondit: 'Nichil'. Tul-
 pinus dixit: 'Quare?' Ad illo: 'Quia Galecianus vester sine capite tantam multitudinem lapidum et ligno-
 rum in statera apposuit, ut maioris ponderis essent quam omnia mala Karoli, que nos ex altera parte
 statera apposeramus; et ita per Michaelem deportatum^b eum perdidimus'. Quo audito, Tulpinus obitum
 Karoli agnovit. Hec me de Karolo Magno scripsisse, quasi a me sint adinventae, nemo mire-
 tur, quia de^c verbo ad verbum ista, imo maiora et mirabiliora, in vita eius me invenisse
 scripta cognoscat. Et quia tanti viri actus sub silencio non debent preteriri, haec pauca^d,
 ut, quo tempore et quod imperavit annis, possit nescientibus intimari. Ea vero que secun-
 tur temporibus successorum suorum contigerunt.

Eodem igitur tempore quidam vir venerabilis Fortunatus nomine, patriarcha Ierosolimi-
 tanus, corpus sancti Ioseph sepulchris Domini, paganos, qui tunc Terram Sanctam vastabant,
 fugiens, apportavit, et ad Medianum-monasterium deveniens, ibidem cum ipsis reliquiis se
 collocavit; qui postea ipsius monasterii abbas est ordinatus^e. Sed postmodum ipsum sancti
 corpus per insolentiam canonicorum, qui illum locum possederunt, a quibusdam monachis
 peregrinis noctu furatum abspoliatum est, et ita illud monasterium tali est thesauro^f vidua-
 tum^g. Postmodum vero praedium magnum apud Berchem in territorio Alsaciae situm cum
 ecclesia beate Marie, quod antea vir quidam nobilis pro salute anime sue ecclesiae Mediani-
 monasterii contulerat^h, pro quantitate aliqua caseorum episcopo Basiliensi quasi obliga-
 tum per negligentiam perditum est; et sic de die in diem peccatis exigentibus ecclesia
 Mediani-monasterii redditibus suis miserabiliter est fraudata.

Cap. 7. De Zundebaldo duce et clericis apud Medium-monasterium.

Contigit deinde, quando annus Domini octingentesimus nonagesimus quartus habebatur,
 quendam nobilem Zundeboldum nomine ducem Lotharingie extitisse. Qui consilio
 depravatus pessimo, dolorem dolori addens, Medianum-monasterium cum appendiciis suis
 cuidam comiti Hasuna nomine iure beneficii tradiditⁱ. Qui comes iniquitatem apponens
 iniquitati, Pipinum, qui tunc illi monasterio preerat, cum monachis omnibus a monasterio
 depulit et canonicos seculares instituit et eis monasterium et omnia que monachi antea pos-
 sederant iure perpetuo contradidit.

Cap. 8. De fame et Hunis, et de monachis^k apud Medium^l-monasterium^m restitutisⁿ.

Secundo vero anno post hec tanta penuria bladi et aliorum alimentorum omnium in-
 valuit, ut, quod auditu est horribile, homo hominem vesci cogereetur. Et sequenti anno Huni^o
 totam Alamanniam et terram istam gladio vastaverunt; civitatem Basileam solo^p coequeverunt; ita ut
 in his tribus ecclesiis, Deodotensi, Strigoniensi, Mediani-monasterii, singuli remanerent clerici^q. Duobus

^o *Alia manu s. XIII. in inferiori margine scriptum est:* Nota, quod Huni fuerunt quidam Sarraceni de Saxonis, qui interfecerunt Gibardum abbatem Luxoviensem, qui et sepultus est cum sociis suis in ecclesia Martini-ville, et fratres Luxovienses similiter Interfecti fuerunt, et monasterium cum omnibus edificiis suis combusserunt, et ita fuit locus desolatus per triginta quinque annos, et etiam destructe fuerunt ecclesie, abbas et prioratus et Vere omnes habitaciones virorum

a) s. add. 2. b) deportatus corr. deportatum 2. c) d. v. ad v. in pas. 1. d) decet vocabulum. e) h. superscr. 1. f) viduatum corr. viduatum 2. g) p. add. 2. h) chis, una, etiam, sic abecta. i) rec. man. add. 1. k) post add. 1.

1) Cf. Lib. de suce. sancti Hildulfi c. 3, p. 88, ubi Quod praedium 'ab iniquis diu possessum' Bertoldus vero de sancti Iosephi reliquiis nihil traditur. 2) Dux episcopus Helricus II. tempore recuperare studuit; Lib. de suce. c. 12, p. 92. 3) Liber I. l. c. 6, p. 88, Zundeboldum ducem comiti Hillino abbatiam in Chrob. Sancti Michaelis Vird. c. 7, ss. IV, p. 81. dedisse, refert.

inde annis elapsis canonici denuo reversi, claustrum Mediani-monasterii iterum occupaverunt. Septuagesimo vero anno, postquam dictus Gondebaldus dux per donacionem monasterii Medianensis Hasuna comiti factam, canonicis^a depulsis inde, monachos^b ibidem instituit, quidam dux Lotharingie Fridericus nomine, vir Deum timens, audiens, quod ordinem monachorum a sui fundacione monasterium illud habuisset, decrevit ordinem priorem ibidem restaurare. Unde canonicos depellens, per quendam Adelbertum monachum Gorziensem, qui ordine et regula beati Benedicti satis instructus erat, monachos denuo restituere maturavit in eodem statu quo ante clerici ibidem habitaverant^c, exceptis his, corpore scilicet sancti Ioseph sepulchris Domini et aliis per incuriam clericorum alienatis, que instaurari non potuerunt.

Cap. 9. De^d Blidolfo, qui cellam^e Acheri edificavit^f.

Eodem vero tempore extitit quidam Mettensis primicerius Blidulfus nomine^g, vir iustus et prudens, qui, relictis omnibus que possidebat, Deo vacare appetens, locum sue conversacioni aptum querere decrevit. Quem diu quesitum, tandem in valle que Lebrah dicitur^h inter montes inclusam adiit valliculam, in qua in clivo montis ad meridiem cellam erexitⁱ et eam Bellum-montem appellavit. Qui ibidem ecclesiam edificavit et in ea novem altaria cum cancellis et criptis intravit. Officinas enim circa illam et claustrum pro positione loci ad usum monachorum erexit; aliquantos vero redditus ibidem acquisivit. Et adunatis fratribus, Deo devotus celibem duxit vitam. Audientes vero multi sanctitatem viri Dei, eius se conversacioni sociare studuerunt. Inter quos extiterunt genere et fide nobiles Willelmus^j et Achericus, qui etiam^k ambo ipsius loci fundatoris meritis coequari potuissent. Unus nempe duorum tam evidentibus et in vita et post vitam claruisse fertur miraculis, ut eius sacrum corpus de loco sepulture in scrinio^l transferretur. Cuius reliquie postea in teca nova argento et auro ornata tempore cuiusdam sacerdotis, Hesso nomine, reposite, adhuc in ipsa ecclesia reservantur. Alter vero Hachericus, eiusdem Willelmi successor, aliquamdiu^m ipsam rexit ecclesiam et locum. Qui tanta extitit fama, ut ipsum, dimisso nomine Belli-montis, quo prius nominabatur, Achericum appellarent locumⁿ, quo adhuc eo nomine ipsa villa nuncupatur. In qua postea nobiles extiterunt viri, quorum diebus argentarie fosse reperte sunt, in quibus multum argentum esse fertur effossum. De quorum nobilium progenie^o postea exierunt viri qui temporibus nostris in ipsa valle Lebrah castrum construxerunt, quod^p nomine supradicto Acherich vocaverunt. Ille vero sanctus Achericus plenus dierum migravit ad Dominum. Cuius corpus in medio cori in ipsa ecclesia ante altare beate Marie sepultum videtur. Ipsa deinde cella Acherich Mediano-monasterio olim per dictos viros fuit attributa. In qua cella monachi Mediani-monasterii fere usque ad tempora nostra feruntur habitasse; modo vero ecclesia parochialis per negligenciam monachorum est effecta. In^q ipsa etiam valle, in inferiori loco, quia spaciosior erat, famosissimus Imperator Karolus Magnus cellam in honore beati Dionisii^r edificavit, in qua corpus sanctissimi pape Alexandri et martiris a Roma delatum collocavit et eam magnis redditibus ampliavit. Cuius etiam ecclesie pavementum diverso colore marmore artificiose, sicut hodie in aliqua parte sui apparet^s, substravit. Que adhuc cella ad monasterium beati Dionisii Areopagite pertinere^t dinoscitur.

Cap. 10. Quod Fridericus dux ecclesiam Sancti Deodati abbati Medii-monasterii contulit regendam.

Anno igitur Domini 942.^v Fridericus dux Lotharingie, et de quo superius mencionem fecimus^u, quia divinis libenter providebat ecclesiis, cum monasterium Sancti Deodati proprio^v

religiosorum in Burgundia, Alascia et Lothoringia, ita quod milites et alii malefactores invaserint ducatus, comitatus, castella, villas, burgos, abbacias, prioratus, homines liberos et servos, terras et omnes redditus et omnia bona que sanctis patribus et monachis concessa fuerant ab Imperatoribus et regibus et ab aliis fidelibus christianis.

a) con. corr. can. 2. b) monachis corr. monachos 2. c) De B. cell. edil. adiectis e. d) Willelmus e. e) ut fol. e. 50 f) in ras. 1.

1) Ita Liber de succ. e. 1, p. 89. 2) Procul dubio idem qui in Vita Iohannis Gorz. e. 89, SS. IV, p. 336, archidiaconus Mettensis dicitur, quamvis Mabillon, Acta V, p. 412, de alio cogitare malit. 3) Leberachthal (Val de Lièvre). 4) Echerich prope Sane-

tam Mariam ad sodinas; cf. Belhomme, Hist. Med. monast. p. 185. 5) Lebrau. 6) Quod anno demum 1586, inde deportatum esse, monet veralensis Gallicae nota. 7) 962. corrigendum propositum Belhomme p. 185. 8) e. 8.

foret viduatum^a pastore, Adelbertum Mediani-monasterii, quem post canonicos ipsi prefe-
 cerat monasterio, adire decrevit et ei, ut dicto monasterio^b Sancti Deodati preesse vellet,
 ammonuit^c. Qui voluntati ducis obviare metuens, petitioni^d ducis acquievit. Suscipienda
 igitur ecclesiam ipsam, credidit, se duabus ecclesiis ad regendum non posse sufficere. Accer-
 sito itaque quodam sui monasterii monacho, Encherbertum nomine, illum^e Sancti Deodati
 monasterium tradidit providendum. Qui ipsius loci substantiam et universam suppellectilem
 in tam brevi tempore dispersit, ut fratribus ibidem commanentibus victul necessaria non
 valeret ministrare. Unde dux valde iratus monachum illum ab administracione^f amovere
 cogitavit. Quod cum ille ducem sibi sensisset iratum, credidit, eum munera velle accipere.
 10 Conversus vero ad monasterii tesaurum, quia ad quod manus extenderet non habebat, distra-
 hit calices, cruces decrustat, cappas sericas et ornamenta serica et aurifigia^g vendit duci-
 que precium offerre parat. Cum igitur dux cognovisset, ipsum Encherbertum monachum, ut
 gratiam eius recuperaret, tam enormiter deliquisse, valde indoluit, quia pecunia pro gratia
 principis rehabenda prius commissum restaurare quam posterum priori adiungere debula-
 15 set; non tantummodo^h in ipso monacho penam commissiⁱ retorsit, sed etiam monachos
 omnes cum illo suo nequam provisore a monasterio propellere non distulit. Et quia eccle-
 sia ipsa Sancti Deodati sub domino ipsius ducis habebatur, nec ipsum locum diu officio
 divino carere volebat, quia facta monachorum satis expertus erat, canonicos seculares ibi-
 dem, sicut usque adhuc permanent, instituit.

20 **Cap. 11. De translatione sancti Hildulfi.**

Quarto decimo post hec anno dictus abbas Medii-monasterii Adelbertus corpus bea-
 tissimi Hildulfi, quod adhuc saxea tumba tenebat, convocatis pluribus abbatibus et aliis^a
 viris religiosis, cum magno apparatu levavit et in quodam scrinio ligneo, quod ad hoc pre-
 paraverat, collocavit^b. Eo^c tempore levata sunt corpora sanctorum germanorum Iohannis
 25 et Benigni, discipulorum sancti Hildulfi, qui miraculose^d in hac^e luce venientes, nunquam
 ab invicem discesserunt. Una namque hora^f sunt concepti, una hora in ventre matris for-
 mati, simul procreati, una hora nati, simul educati, simul studiis traditi, una die cucullati,
 simul conversati, una die lecto infirmitatis incubuerunt, una die defuncti, simul celo recepti,
 fumulo uno collocati; unde de his sane potest dici: et ab invicem non sunt separati. Ali-
 30 quanto vero elapso tempore, postquam levata sunt istorum sanctorum corpora, contigit,
 bone memorie Stephanum Tullensem episcopum ad has^g devenisse partes. Qui cum qua-
 dam sollempnitate apud Medianum-monasterium^h festum peregrisset, monasterium Sancti Sal-
 vatoris adiitⁱ ibique extremum clausit diem; et inde ad^j Medianum-monasterium reporta-
 tus, quia ita ipse vivens preceperat, in eodem tumulo quo levata sunt corpora predictorum
 35 sanctorum honorifice est sepultus^k. Unde postea tempore Nicholai eiusdem loci abbatis
 inde levata sunt ossa ipsius, cum quibus vidi cruciculam plumbeam, in qua scriptum erat:
Stephanus bone memorie Tullensis episcopus. Qui etiam eidem loco aliqua predia contulit, que
 adhuc camerarie deserviunt monachorum.

Cap. 12. Quod monasterium de Bosseriis constructum est.

40 Nongentesimo sexagesimo secundo Domini anno quidam vir venerabilis extitit Gozeli-
 nus nomine Tullensis episcopus, vir sagax et providus, qui monasterium sanctimonialium
 quod Bosseriis^a dicitur a fundamentis^b primitus edificavit; in^c quo post huius vite cursum
 defunctus, ibidem sepultus in pace quievit. Vivente adhuc dicto Gozelino, quedam gens
 45 aliena episcopatum^d Tullensem et ipsam civitatem paciencia Dei adeo vastaverunt, ut in
 principali ecclesia tres tantum clerici remanserint^e, qui vix ibidem valebant sustentari.
 Gozelinus vero venerabilis episcopus videns episcopatum ad tantam devenisse miseriam,
 indoluit. Adiit^f quippe magnates, duces, barones et alios Christi fideles, ut eorum auxilio
 ecclesie inopia relevaretur. Otto itaque tunc imperator Romanus, cum comperisset, dictum

a) sum e corr. c. b) add. 2. c) amon. corr. amon. 2. d) et add. 2. e) corr. illud 2; sed illi scribendum erat,
 50 h) amia. corr. amia. 2. g) altera in in sine orosa. h) a (-) add. 2. i) comisi corr. comisi 2. k) illi
 corr. alia 2. l) E. t. l. a. in ras. 1. m) recens manus corr. hanc lucem. n) in ras. 1. o) p corr. 2.
 p) addit e. q) ad Me in ras. 1. r) tis add. 2. s) in quo in ras. 1. t) episcopatum e. u) int e corr. 2.
 v) Audiu corr. Adiu e.

1) Haec narrat Liber de luce. c. 8, p. 89. 2) Liber c. 12, p. 91. 3) Bouxières; cf. G. opp. Tall.
 55 c. 31, SS. VIII, p. 639.

Tullensem episcopatum ad tantam inopiam devenisse; pietate motus, industria et sagacitate dicti episcopi ipsam episcopatum reparavit, ut videretur de novo extractum fuisse.

Cap. 13. De ordinatione sancti Gerardi et miraculis eius.

Defuncto denique ipso, ut supra dixi Gonzelino episcopo, vir equo beatus Gerardus in episcopatu successit. Qui cum ad episcopatum^b electus fuisset et ad civitatem Tullensem ad instituendum duceretur, cum ad ecclesiam que Sancti Mansueti dicitur, quam prius idem sanctus Mansuetus in adventu suo ad civitatem Tullensem pro oratorio sibi extruxerat, pervenisset — quia eiusdem urbis primus episcopus extiterat Mansuetus —, oratorium ipsum causa orationis fertur introisse^c et tandem ibidem orasse, usquequo ecclesiam ipsam consensu totius cleri se novisset in melius edificaturum; quod et fecit, sicut hodie videtur permanere. Ecclesiam quoque maiorem episcopii, sancti scilicet Stephani prothomartiris, a fundamentis extruens, picturis et aliis ornamentis decoravit. Quam^d dedicare volens, reliquias prothomartiris non reperisse fertur. Quare ad Metenses navigio dicitur devenisse. Cum igitur per Mosellam navigaret et super oram navis forte incumberet, contigit, cruciculam, quam ad collum appensam gestabat, nescio quo casu a collo lapsam, in fluvio decidisse. Pro qua re vir Dei valde contristatus est. Carsu siquidem cito Metti pervenerunt. Pecit vir Domini Gerardus, ut episcopus loci et alii eius interessent encensis et ei aliquas beati Stephani reliquias darent, si haberent. Qui nullas se habere responderunt, excepto solo saxo, de quo idem Dei martir fuerat lapidatus. Beatus vero Gerardus hec audiens corde gavisus est et, ut ei lapis ille ostenderetur, supplicavit. Quem afferentes, eidem episcopo dederunt in manibus; qui saxum una manu honeste teneus, digitum dextere per saxi cuspidem satis curiose trahens, dixit: 'O, si michi tantula pars de voluptate Dei conferretur, satis me recepisse gauderem.' Quo dicto, statim illa particula per quam digitum traxerat ita ab illo lapide disulsa est, quasi si cultro esset abscisa. Quod cum viderent Mettenses, cognoverunt, sanctum hoc miraculo obtinuisse, quod prece^e concedere recusabant. Particula^f quidem saxi accepta, cum ingenti gaudio valedicens illis navimque ascendens, venit ad locum ubi antea cruciculam diximus lapsam fuisse. Quem locum beatus ille prospiciens, suspirando dixit: 'Domine, mine, Domine, cruciculam meam peccatis meis exigentibus hic credo cecidisse.' Quo dicto, crucicula illa desuper aquas natando^g apparuit. Quod cum sanctus videret, porrecta manu apprehendit eam; sicque cum duplici gaudio, saxi videlicet et crucis, ad civitatem suam devenit et ecclesiam, quam restruxerat, dedicavit. Idem vero beatus de die in diem meritum suum augmentare non cessans, ecclesiam in honore beati Gengulfi martiris de novo edificans^h, canonicos ibi instituit et rebus necessariis ampliavit. Deinde sancti April corpus, sui predecessoris Tullensis episcopi, de tumulo levavit. Multa quidem et alia signa fecit Deus per merita sancti sui confessoris Gerardi episcopi.

Cap. 14. De ortu sancti Brunonis, postea pape Romani.

Anno igitur Domini 1002ⁱ nativitas beati Brunonis, qui postea episcopus Tullensis, deinde papa Rome efficitur. Cuius parentes Hessam monasterium sanctimonialium penes Sareborch edificaverunt^b. Aliud quoque monasterium construxerunt quod Altorf^c dicitur, ordinis sancti Benedicti, quod in Alsacia situm est. Tercium etiam, quod Lostrense^d dicitur. Et quartum sanctimonialium in honore sancte Crucis item in Alsacia, quod Wofenheim^e nuncupatur. Que monasteria bonis propriis ita ditaverunt, ut ipsorum conventus largissimo valeant sustentari. Ac demum cum idem Bruno papa Leo fuisset effectus, ecclesiam Sancti Deodati cum tota valle a iurisdictione episcopi Tullensis exemit et sedi apostolice immediate subiecit^f. Cuius igitur sanctitatis idem Bruno postea futurus esset; cum ad sedem suscipiendam Romam pergeret, in quamcumque civitatem vel castellum, vicum aut villam intraret, galli earundem villarum, lingua cuiusque patrie per quam transibant, densis clamoribus eum papam futurum clamabant^g; 'Leo papa, Leo papa', cum sibi nomen imponendum omnes ignorarent; et iterum hoc nomen atque^h iterum recipiebant: 'Leo papa, Leo papa'. Quo audito, qui cum eo erant eum in summa reverentia habere ceperunt.

Cap. 15. De translatione sancti Deodati.

Postea vero anno Domini 1003, vergente numero, erat quedam ducissaⁱ, que viro suo viduata Lothariensem ducatum pro modulo suo regebat. Inter cetera que temporibus suis contigerunt accessit ad ecclesiam Sancti Deodati, et canonicis clericis et vulgo comminatus^k est, quod, si corpus domini sui, scilicet beati Deodati, non ostenderent, quod se lactabant

a) post add. 1. b) episcopatum corr. episcopatum 2. c) s. a. in p. 1. d) e & corr. e. e) Partita e. f) e corr. 1. g) natado corr. natando 2. h) al e corr. 1. i) ano corr. anno 2. k) comia. corr. commin. 2.

1) Cf. Mir. sancti Mansueti c. 10, SS. IV, p. 511, Strasburgensis prope Molsheim. 7) Lure; quod ab ubi famen res aliter narratur. 2) Similia in V. Vita I, l. 1. 6) Woffenheim prope 55 Gerardi c. 11. 12, leguntur. 3) V. Gerardi c. 5. Colmar. 8) Cf. chartam spuriam Calm, ed. 2, II, 4) Ita V. Leonis I, 2, ed. Watterich I, p. 129, p. 295 (litt. ccc. xxxiii). 10) De psittaco haec narrat 5) Hesse; Hissam dicit Vita I, l. 1. 6) Dioecesis Vita c. 4, p. 154. 11) Beatrix, vidua Friderici ducis.

habere, ipsos^a perpetually in propriam redigeret servitatem^b; quod adhuc tumulo saxeo tenebatur. Minis etenim clerici et populus perterriti, convocatis undecimque viris religiosi, ieiuniis et orationibus premissis, corpus ipsius sancti^c, loci ipsius primi fundatoris Deodati^d, de tumulo in medio ipsius ecclesie locato ante altare sancte Crucis, quod nunc est^e parochiale, levaverunt^f et in scrinio novo ad hoc parato pridie ante vigiliam deposicionis^g eius locaverunt. Unde adhuc singulis annis eius sancti translatio a clero et populo eo die recolitur. Ita extunc ecclesia et vallis obpressione ipsius ducisse exempta fuit. Secundo autem post anno idem^h monasterium Sancti Deodati pre vetustate corruens, ab ipsa Beatrice et quodam comite Lodwico cum aliquibus aliis adiutoribus fidelibus ampliori et novo edificio est innovatumⁱ. Ottone vero imperatore anno Domini 1001^k, decedente, duo sibi regnum usurparunt, quorum unus Hardwinus Italiam, alter vero Herimannus Alamanniam possederunt. Idem autem Hermannus inter alia mala que gessit sabbato sancto pasce inopinate Argentinam civitatem intravit^l et totam civitatem in die resurrectionis Domini igne succendit^m; armati sui matronas, que ad ecclesias fugerant, virgines cum ceteris mulieribusⁿ vi violabant; et hoc intra ecclesias fiebat; sacerdotes ab altaribus deiciebant et exutos vestimentis, calices^o rapiebant, libros, pallas altarium, cruces, capsas cum reliquiis sanctorum per spacium pavimenti quasi quedam stercorea expandebant. Quidam vero ipsorum considerantes crucifixum magnum auro puro et gemmis redimitum, ad eum cucurrerunt. Cui ut decrustarent manus incipientes, subitanea^p morte preventi, ante ipsum crucifixum, diabolo reddentes animas, ceciderunt. Omnis deinde ille exercitus pessima morte diversis modis cito totus interiit. Ille vero eorum^q Herimannus^r, ut sue malicie donativum reciperet, [cum^s] quadam nocte in cubili suo se sanum^t collocasset, ab illo cui servierat diabolo suffocatus, somno mortem sociavit. Et ita dux cum suis omnibus in brevi inferni castra possederunt.

25 Cap. 16. Quod Bertoldus episcopus Tullensis monasterium Sancti Salvatoris in Vosago construxit.

Millesimo decimo Domini anno Bertoldus episcopus Tullensis, de quo superius mentionem fecimus^u, monasterium Sancti Salvatoris in Vosago, in clivo montis prope Bodonis monasterium^v, ubi sanctimoniales diximus ab^w ipso fundatore^x suo Bodone institutas, a 30 fundamentis edificavit^y et ibi monachos, ut predixi, instituit. Monachis vero post aliquod^z tempus inde expulsis, canonici ibidem instituuntur^{aa}.

^b) In schedula post inserta additum est abe manu (des. in cod. Marc.): Quod quidem monasterium ex suo propriis dotavit patrimonio, videlicet villa cum hominibus de Dompno-Apro, villa de Berthe-curte ad Quercus, villa de Auralcourt prope Vicum, in bannis ac fundis earundem, in omni iurisdictione nobillium, ex suis liberis alodis necnon hominum subiectione, absque aliquorum dominorum temporalium reclamacione. Sic multo pacifice abbas quievit tempore possessione. Malicia vero multorum Iniquorum urgente virorum idem monasterium cum suis religiosi et pertinentiis vexantium, aliquanto tempore spacii medio, abbas tunc temporis existens, inito sibi consilio, videns se non posse nisi magno labore tot et tantis molestacionibus resistere, statuit sibi et dicto monasterio sub modo advocacie de conservatore providere. Tali conditione sic statutum est: ut, quicumque conservator institutus fuerit, scilicet extunc dominus de Albamonte, redditus annuales animalium trahentium in villa et banno de Dompno-Apro simul cum uno grosso semel in quolibet anno persolvendo moheta cursibilis ex unaquaque domo in qua ignis fieret, dicti abbatis domo et in dicta villa nomine suo ubi habitantes morarentur dumtaxat exceptis, idem conservator perpetuis levabit temporibus et possidebit, fidelitate ab eodem conservatore sibi abbati prestantia, et hiis contentus nichil penitus iuris in hominibus, terris, banno, nemoribus, placitis, nisi vocatus fuerit ab abbate vel eius ministeriali seu villico, ut vim sibi inferat; pro qua vocacione et vii vel rebellionis ipsi, qui reus erit duorum placentium inventus, poterit idem conservator pro emenda per ministerialem seu villicum abbatis exigenda et levanda usque ad viginti solidos postulare, ex quibus abbas quinque recipiet et pro eodem conservatore reliquos quindocim conservabit solidos; in aquis vero, si abbas eas

a) ipsi in ras. 1. b) servitium corr. servitatem 2. qui add. quod. c) in ras. 1. d) add. 2. e) levat. corr. levat. e. f) idem e. g) manus recens addit: Argentinensis civitas. h) ne. e. i) add. 2. k) subitanea e. l) dux vel dominus supplendum est. m) Hermannus corr. Hermannus 2. n) rec. mon. add. o) sanus corr. se 55 sanum 2. p) post add. 1. q) corr. s f. 2. r) fundare corr. fundatore 2. s) instituuntur manu rec. corr. instituuntur e. t) supple: habeat.

1) Haec ita populi ore amplificata esse videntur; ne dies quidem recte indicantur; cf. Hirsch, 'Jahrb.' Heinrich II, Vol. I, p. 218 n. 3. 2) I, 10.

Cap. 17. De Adelhardo misero abbate.

His igitur ita se habentibus, cum ecclesiam istam Senoniensem alii post alios abbates
 rexissent feliciter, contigit, quemdam Adelhardum¹, qui quartus decimus à primo fundatore
 erat, huius nostri monasterii gubernacula suscepisse. Qui felicibus infelix succedens, hulus
 loci bona, redditus, terras, proventus sua negligentia dissipavit. Immo, quod deterius est,
 spiritualium, ordinis scilicet et religionis et religiosorum, ita exitit perversor, ut in loco, qui
 usque ad tempora eius quasi quidam ortus deliciarum tam in spiritualibus quam in tempo-
 ralibus floruerat, minime Deus coleretur. Quicumque res ecclesie rapiebat, sine repulsa
 detinebat. Monachi non ordini, sed perversitati insistebant, ad ludos ciclus quam ad eccle-
 siam conveniebant; refectorium, dormitorium, claustrum quasi interficiendum^b arma devi-
 tantes, impudicis se actibus, commessacionibus^c, ebrietatibus ac ceteris mundi voluptatibus
 inremediabiliter implicabant; nec erat qui corrigeret. Quid ultra? Grex Domini lupis ex-
 ponitur, caule ovium Dei dissipate non valent eas retinere. Ita abbas Adelardus ecclesiam
 sibi commissam cum grege suo gubernabat. Videntes vero monachi omnia sibi licere, licet
 non omnia expedirent, statuerunt sibi vivere, non Christo. Quesivit sibi quisque domuncu-
 lam, ubi non regulariter, sed voluntate propria sibi conversari quiret. Fit congregacio^d
 taurorum in vaccis populorum, gloriantes in malicia sua; et^e ideo tenuit eos superbia; con-
 fusi sunt, nec compuncti, subsannaverunt multis subsannationibus. Et quia maledictus qui
 ponit carnem brachium suum, quia de carne tantum curabant, non speraverunt in Domino,
 sed divina contempnentes officia, operti^f sunt iniquitate et impietate sua. Et ita transientes
 in affectum cordis sui, perierunt propter impietatem suam. Victu nempe^g deficiente et vestitu,
 decreverunt more rusticorum agricultores fieri, ut ita saltim possent inopem defendere
 vitam. Tali etenim congregacione, immo certe segregacione, hec nostra Senoniensis ecclesia
 pluribus, pro pudor! annis fuit frequentata^h. Quid plura? Abbates abbatibus succedentes,

vendiderit, duas pecuniarum partes habebit et eadem conservator terciam partem; si autem
 piscare voluerit facere, ponet seu statuet duos piscatores et conservator unum tantum; in
 placitis et iusticiis nichil habebit, nisi morti deditis, quorum facultates abbati libera remane-
 bunt, et corpus delinquentis a ministris ville indicatum eidem conservatori deliberaretur
 exequendum; nec in omnibus aliis appendiciis amplius usurpare debet; sed, ubicumque
 necesse fuerit, pro abbacia Sancti Salvatoris et eius pertinentiis licitis pro collato sibi ad ecclesia
 tali beneficio stare tenebitur. Abbas vero homines ad placitum vocabit et per scabnum suum
 emendas iudicabit iudicatasque levabit, et si quis culpe aliis temporibus in banno emiserint^b,
 abbas vel eius villicus illas tractabit et sine debito terminabit. Villicos, scabinos, decanos,
 forestarios instituet. Et etiam ecclesiarum Sancti Salvatoris, villarum scilicet de Dompno-Apro,
 de Barbay, de Barbestieux, de Herboey, de Syreis et de Blemmeray ac de Bodone monaste-
 rio, matricularios^c ponet et deponet et pro voluntate sua sine aliqua contradictione instituet
 et destituet. Nec in villicum et alios quoscumque ministras ecclesie et abbatis Sancti Sal-
 vatoris isdem conservator aut alius manum volenter mittere sive alios homines extraneos
 qualicumque modo aut causa vincere^d aut vincetum ducere sive incarceratione potest nec debet.
 Sed omnia in dispositione abbatis, quia summus in dominio illius ville et eius banno habetur,
 ordinanda et disponenda permanebunt. Si vero quisquam, aut dictus conservator, qui se cum
 suis sequacibus ad hoc hora suo prime institutionis ac ordinationis omnino ecclesie deli-
 ctionis sponte subdidit, super predictis, vel quilibet alter nomine suo, ipsam molestaret eccle-
 siam, per reverendum in Christo patrem dominum episcopum Tullensem corrigi et emendari
 debebunt atque excommunicationis sententia coarctari, in quam eo facto se ipsos noverint
 incurrisse.

Quod Symon dux Lothoringie advocatus fuit constitutus in villa
 de Berthecour ad Quereus.

Anno Domini 1153. ex consensu, ymo potius ad requestam abbatis per dominum Tullen-
 sensem episcopum, ut vni ecclesie et abbati Sancti Salvatoris ferret, fuit in villa de Berthecour
 ad Quereus dominus Symon dux Lothoringie liber advocatus. Qui pluribus advocaciam annis
 salubriter in ecclesie favorem rexit ac a suis regere fecit. Quam advocaciam Symon de
 Morey, filio suo, quem de sacro fonte levaverat, contulit in feodo. Sed anno Domini 1260,
 duce Ferrico ratificante et laudante, heredes dicti Symonis de Morey abbati et conventui in
 perpetuum vendiderunt ipsam advocaciam.

a) post add. 1. b) eien add. 2. c) a corr. 1. d) greg a corr. 2. e) opperti e. f) frequenta corr, frequen-
 tata 2. g) qua culpa e. h) emiserint? i) martie. e. k) vincere e.

1) Rectius infra Agenaldus dicitur; cf. Mabillon, Acta V, p. 415.

nec se ipsos neque subditos ab hac misera conversacione corrigere curarunt. Hec etenim fratrum miserima conversacio temporibus sex abbatum incorrecta perduravit, usquequo Deus omnipotens, quia tempus miserendi eius venerat, misereri voluit. Receperat enim duplicia pro peccatis suis. Destinavit enim ei quendam juvenem Rambertum nomine, huius tamen loci monachum. Qui aliorum non consensuens ludibrio, sancte conversacionis studium quesivit. Erat enim in episcopatu Mettensi quoddam monasterium Gorzias nomine, quod a fratribus Deum timentibus quasi quibusdam flosculis amenissimus paradisi suo desiderio fulgebat. Hanc fratrum congregationem frater Rambertus, huius loci (monachus) evadens naufragium, Deo donante, melior futurus agredi disposuit. Qui ab abbate et fratribus loci benigne est receptus, et tamdiu tamque religiose ibidem conversatus, ut omnibus carus haberetur, et precipue eiusdem monasterii priori, qui Adelbro dicebatur, vir quippe vite laudabilis et honeste conversationis. Rambertus enim, quem divina instruebat benignitas, consideratis religionis et ordinis circumstantiis, adque ipsorum fratrum Gorziensium mores laudabiles et actus, consuetudinem loci et modum tam sagaciter reliquit, ut idem prior et fratres ipsum gratanter, si voluisset pro sue humilitatis et modestie statu, retinuisent. Sed ille, quem Deus sue ecclesie rectorem previderat, ad revisendum locum istum et fratres, quos in tam pravo statu, ut superius dictum est, reliquerat, accepta a priore et fratribus licencia, ad monasterium Senonense repedavit. Quem dominus Rangerus, qui tunc huic loco preerat, libenter suscepit, et eum, quia prudens erat et modestus, post pauca monasterii prepositum ordinavit. Qui sue obediencie agendas tam strenue gubernavit, ut ab omnibus amaretur. Rangero itaque huius loci abbate ab hac vita non multo post decedente, eoque prout debuit condementer sepulto, totus fratrum conventus Rambertum prepositum sibi elegit abbatem. Qui ab episcopo Metensi temporalia, ab episcopo vero Tullensi curam suscepit animarum. Cum igitur Rambertus abbas ad monasterium remessisset, fratres alloquitur eisque verbis benignissimis quod Gorzie didicerat indicavit et ut pro more illorum religiosorum viverent ammonuit. Qui, quia consuetudo altera est natura, responderunt, se non aliter velle vivere; sed sicut consueverant orabant ut eos vicitare permitteret. Videns vero Rambertus abbas se nichil posse proficere, episcopum Mettensem censuit consulendum. Episcopus vero videns eum zelo Dei duci, ad eius bonam roborandum voluntatem dictum priorem Agenaldum Gorziensem sua fultum auctoritate eidem abbati dedit adiutorem. Venientes igitur ad nostrum hoc monasterium predicti abbas et prior, fratres satis apte sunt allocuti; nunc quidem blanditiis, nunc vero terroribus, ut a dissolutione sua recedendo se discipline regulari summittere maturarent, hortabantur. Qui omnino nec prece nec minis vel demum districtione regule moti, fratri ad contumelias devenerunt. Quod cum viderent abbas et prior, scilicet ipsorum pertinaciam et duriciam cordis, proposuerunt eis unum e duobus eligendum: aut obediendo mandatis regule Deoque serviendo in monasterio disciplinate vivere, aut de monasterio exientes quancumque vellent viam sibi vivendi assumere. Quod illi audientes, quidam ipsorum, qui simpliciores erant, se abbatibus dictioni subdiderunt. Quatuor vero, qui aliquantulum scioli esse videbantur, alii in sua scientia, alii stoliditate tumentes, alii in sua iuventute confidentes, latam viam, que ducit ad mortem, relicto claustris, sunt aggressi. Reliqui vero ordini et abbati suo se committentes, Deo potius servire quam seculo decreverunt. Ordinatis denique fratribus et ordini ac discipline regulari restitutis, ac rebus monasterii sagaciter ordinatis, dictus prior Agenaldus valedicens abbati, ad propria est reversus. Rambertus autem locum tam feliciter rexit, ut se amabilem cunctis exhiberet et honorabilem.

Cap. 18. Quod Bruno Tullensis ordinatur episcopus, et de miraculo pomorum.

Anno igitur Domini 1026. obiit Hermannus Tullensis episcopus; cui supradictus Bruno, filius comitis de Dasporch, qui postea Leo papa effectus est, in episcopatu successit. Eodem anno, mirum dictum in pomis et piris nuclei effigies hominum pro quantitate sul

a) in ras. 1. b) laus e corr. 2. c) magis add. 2. d) post add. 1. e) laudabilis e. f) mo in ras. 1. g) obbed. e. h) Rambertum e. i) M. e. ab q. v. orasa, manu s. XVIII. supple. k) del. 2. l) s add. 2. m) p. s. et in ras. 1. n) dissol. e. o) ita e. p) quam e corr. 1. q) se e corr. 1. r) us e corr. 2. s) successit add. 1. del. 2.

1) Cicero de finibus V, 25, 74. 2) Cf. diploma ipsi ab Adalberone episc. Metensi s. 939. datum, Gall. chr. XIII, p. 453. 3) Y. Leonis I, c. 8, p. 135.

habentes inveniebantur. Sed quid hoc portendebat, non inveni. Eodem tempore Symeon quidam de transmarinis partibus de monte Synai veniens Treveris, in porta Nigra dicta ab archiepiscopo Popone eiusdem civitatis includitur; qui postea miris^a claruit miraculis. Anno quippe Domini^b 1044. Humbertus^c abbas^d Mediani-monasterii, vir clari ingenii, laudes que responsoria dicuntur sanctorum Ciriaci martiris, Columbani, Odilie virginis, Gregorii pape, Hildulfi^e, Deodati episcoporum, rithmice ac metricè componens, Brunoni episcopo supra-dicto Tullensi tradidit decantanda^f. Inde 5 annis elapsis, apud Mogunciam conventus^g episcoporum ac procerum et aliorum plurimorum cum imperatore Friderico^h habitus, Bruno Tullensis episcopus papa communiⁱ consilio omnium eligitur, ac Romè proficiscens^j, per partes istas transeundo, oratorium sancti Iohannis baptiste ad portam Mediani-monasterii consecravit 11. Kalendas^k April. Humbertum quoque Mediani-monasterii abbatem secum ducens, archiepiscopum Sicilie ordinavit, deinde Romè cardinalem ad vices suas supplendas secum morari precepit. Millesimo^l quinquagesimo^m anno dominus Leo papa ad partes istas rediens, sancti Arnulfi ecclesiam Metti dedicavit. Secundo anno item Gallias repetens, ossa beati Gerardi Tullensis episcopi de tumba levavit.

Cap. 19. Quod abbas Humbertus Mediani-monasterii cardinalis inⁿ Alpibus vidit^o Gebuinum^p episcopum Chathalanensem^q a^r diaboli reduci^s.

Anno Domini 1052. dominus Humbertus cardinalis, licentia optenta a papa suam patriam visendi, assumptis secum sodalibus, iter arripuit. Cumque ad montes Alplum pervenisset, obviam ei equitancium multitudo. Videbantur enim quocquod erant equi nigris insedere; quos cum propè intulisset, apparuerunt quasi flamma^t ardentes. Signansque se signo crucis, dixit comitibus suis: Cedite istis et sinite vos abire; nescitis enim, qui sint. Cumque eis abeundi locum dedissent, dominus Humbertus volens scire, unde tanta veniret gentium talis generis multitudo. Conspexitque^u tres in fine illius exercitus in equis nigris miro magnitudinis sedentes et forclus ceteris ardentes; dixit illis: Adiuvo vos per ineffabilem Dei potentiam, ut michi dicatis, unde tanta emerit equitancium multitudo, et qui estis, et quo tenditis. Ad unus illorum trium respondit: Vides istos omnes? Angeli Satane omnes sumus. Et unde, ait, venitis? Qui dixit: De civitate Cathalanensi venimus. Humbertus cardinalis dixit: Quid ibi fecistis? Ad ille: Episcopum Gebuinum inde adducimus. Cui ille: Quid enim mali fecit? Satanas respondit: Invenimus eum cum sanctimoniali lasciviantem^v, et nunc sui meriti nobiscum solvet penas. Cardinalis dixit: Peto a vobis michi dici per nomen Dei altissimi, si qua bona, misse^w, elemosine, ieiunia, orationes vel alia aliqua eum a manibus vestris eripere possunt. Ille respondit: Nescio, quid dicas. Unum scio, quia, quousque Deus veniat iudicare vivos et mortuos et seculum per ignem, hic nobiscum sine remedio erit. Erat quippe idem Cathalanensis episcopus inter duos tertius sedens in equo ignito, cappam habens ignitam quasi ferream. Et ita transeuntes dixerunt, se^x ad ignitum montem Ethas properare. Humbertus vero cardinalis ad Medianum-monasterium^y veniens, in die epifanie Domini ibidem missas celebravit. Rediens autem Humbertus cardinalis Romam venit et una dierum, cum a lecto surgeret, radio solis in faciem eius se iactante, statim spiritum reddidit. Cuius corpus a Nicholao papa^z honeste sepelitur in basilica Constantiniana iuxta corpora Aufride et Secunde. Isdem Humbertus preter alias virtutes quibus precebat virtute humilitatis^{aa} peditus erat.

Cap. 20. De edificatione ecclesie Longi-marje.

Anno Domini 1058. quidam Bilonus, Gerardi ducis servus, in saltu Vosagi qui Longum-mare^{ab} dicitur locum et capellam in honore sancti Bartholomei primus edificavit.

Cap. 21. De expeditione Anthlochie, recuperatione Iherusalem.

Anno Domini 1075, tempore Urbani pape secundi, dux Godofridus dictus de Bullua et Tancredus^{ac} et aliorum baronum multitudo^{ad} exortatione eiusdem pape de partibus Francie, Normannie, Campanie,

a) s add. 2. b) add. 2. c) Humbertus s. d) Hildulfi e. e) conventus e. f) i a corr. r. g) proficiscens in ras. 1, corr. proficiscens 2. h) Nonas corr. Kalendas 2. i) in ras. 1. k) l, v, n, t, u, r adscid. l) flama corr. flamma 2. m) Conspex. corr. Conspex. 2. n) laciv. rec. manu corr. lasc. e. o) misse corr. misse 2. p) post add. 1. q) post add.: secundo natione Burgundia. e. r) na add. 2. s) humilitas e. t) Wo e., quod emendare 50 notat, cum Richerum in annis indicandis valde tacillans videam. u) post add. e. v) multudo corr. multitudo e.

1) Non abbas, sed huius coenobii monachus. 2) Eadem fere ipsa Brunoni tribuit Wibertus, Vita I, 13, p. 144. 3) potius Heinricho. In Vita II, 2, recte locus electionis Wormatia indicatur; cf. Iussé p. 367. 4) que non appelle Longe + Mer. Vers. Gall. 5) Quem seculus sit auctorem, certo indagare haud potuit.

Complura cum Roberto conveniunt, alia, quae apud eum frustra quaeras, Gesta Francorum, Baldericus alii praebent; sunt vero quae ab omnibus his recedant. Certe etiam hic Richerus quae scripta invenit 55 nimis libere reddidit.

Burgundie et Lotharinge adonati, Ierosolimam petentes, venerunt Romam, et inde per Apuliam transientes, invenerunt ducem Boemundum in obsidione quosdam cum suis laborantem; exortatione^a Francorum cruce cum omni suo exercitu [suscipiens^b], dimissa inimica christianis, sollicitus cruce Christi Saracenos se velle impugnare professus est. Qui iter simul arripentes, Constantinopolim applicuerunt, inde per Greciam iter agentes, multa mala ab invidis sustulerunt. Tandem Antiochiam venientes, eam obsederunt, ibique multa proelia immensasque conflictus cum civibus et aliunde sustentente, fameque et penuria, subrilum et hlemis laudacione, ita ut tentoria ipsorum innarent, afflicti, tandem per quendam illius civitatis magnatem nocte quadam eis civitas redditur. Saraceni vero civitatem relinquentes, in castello munitissimo, quod in parte civitatis situm erat, se recipientes, conflictum^c tam enorme cum Francis habuerunt^d, ut murum contra castellum^e necessario eos oporteret construere. Ita enim muro protecti tandem castellum per voluntatem Dei obtinuerunt. Amiralidus igitur^f Babilonia audiens Antiochiam esse perditam, adgnato exercitu innumerabili, accersito^g quodam primato sibi kartalimo [Corbaram^h nomine], cum filio proprio ad Antiochiam eos destinavit. Venientes igitur christianos nostros in Antiochia obsederunt et eos tam diu intra civitatem quasi iam captos detinuerunt, usque quo nichil penitus haberent ad manducandumⁱ. Et tandem adeo oppressit eos fames, ut equos suos et^j asinos comedere cogerentur. Quidam vero comes Stephanus nomine cum suis nocte fuga lapsus, Christum abnegavit et se paganos sociare non est veritas^k. Deinde quidam Francigena famis inedia non valens sustinere, de civitate exiens, Corbaram^l principi milicie paganorum se contulit et ei omnia que in civitate periculosa acciderant, et quia equos suos et asinos comederant et iam fere fame perierant, exposuit. Corbaram vero hec audiens gavisus est valde et cum suum fecit quasi collateralem. Illi vero in civitate angustia famis atriti, inferunt consilium, quid facto opus sit. Convocatis igitur baronibus, inter se arbitrati sunt, potius in bello occumbere velle, quam tam amara morte famis interire. Qui consilio ipso omnes aplaudebant, seculum itaque indidentes, censuerunt super hoc Deum consulendum^m. Responsum igiturⁿ a Domino accipientes, ut in quodam loco lanceam Salvatoris querebant et cum ea securi bellum intrant^o, quia traderet Dominus inimicos paganos in manus ipsorum, sicut eis promissum fuerat invenerunt. Ordinatis itaque in crastino aciebus, lanceam^p sanctam Podiensi episcopo preferente, portam que ducit ad pontem Ferreum — in quo dux Godefridus, antequam civitatem caperent, Turcum peremit, ab humero^q ad pectus gladio labente per ventrem mediam uno^r ictu secans, capud cum scapula et dimidio pectore in flumine mergens, furcaturam erarium cum altero humero in equo civibus Antiochenis mirabile monstrum miserat^s —, quantum potuerunt exierunt ordinati. Exeuntibus autem illis de civitate, Corbaram econtra suas acies ordinabat et suum Francum, qui iuxta se residebat, de qualibet acie de civitate interrogabat, que esset acies vel culus erat. Qui quia omnes principes Francorum et signa ipsorum cognoscebat, exponebat illi, qui erant exeuntes de civitate. Comque Corbaram vidisset Francos ita ordinate de Antiochia^t procedere, obstupuit et ait ad suum Francum: Tu, furcifer, numquid michi dixeras, istos equos et asinos pro inopia manducasse? Ecce video equos et equites non fame stritos, sed ad preliandum paratos de civitate^u exire. Certo iam tui mendacii exsolves^v penas. Et hoc dicto, iussit eum capitalem subire sententiam. Nostri igitur christiani, ut dictum est, ad bellum properantes, cum Corbaram conflictum habuerunt. Corbaram vero suis dederat signum, quia, quando viderent de herba sicca terre fumum ascendere, omnes in fugam vertenterent. Illis itaque pugnantibus, Corbaram, qui ad intuentum preliantes se in loco eminentiori dederat, aspiciens ad montana, vidit de ipsis montibus innumerabilem multitudinem albalorum militum descendere, qui nostris se lances paganos^w prosternebant, et nostri interficiebant. Illius vero exercitus principes erant Mauricius, Georgius, Demetrius^x, cum legionibus suis contra paganos pro nostris preliantes. Cum ergo vidisset Corbaram exercitum suum ita debilitatum, iussit ignem in gramine spargi, et signum daret fugientibus. Quo viso, omnes fuga lapsi, fugiendo vel capti vel intercepti sunt. Ita nostri campum cum preda et tentoriis omnique suppellectili accipientes, illa nocte^y in tentoriis^z pernoctaverunt. Corbaram vero fere solus ad dominum suum in Babilonia reversus, narravit ei omnia perdidisse et etiam^{aa} filium suum in bello interisse nuntiavit. Postea vero Corbaram, quia arguebatur de tradicione a domino suo, dictus est per quendam militem christianum contra duos^{ab} Tarcus fortissimos pugnantem se de tradicione illa excusasse. Franci^{ac} vero nostri ita potiti victoria, ad civitatem reversi sunt et ibi aliquanto tempore cum gaudio quieverunt. Dux vero Godefridus cum universo exercitu de Antiochia exeuntes, Boemundum, qui die pro domino ipsius civitatis decertaverat, ibi relinquentes, iter quod ceperant persgere desiderabant. Invenientes igitur in itinere civitates munitissimas et regionem terre illius omnibus bonis opulentissimam, primam civitatem, quam invenerunt, obsidione vallaverunt, et fixis circa eam tentoriis, per rarias et mangonellos, turresque ligneas et alia machinamenta circa ipsam civitatem erigentes, Saracenos, qui intra civi-

55 a) exortatione e. b) deest e. c) conflictum corr. comb. e. d) habuerunt corr. habuerunt z. e) castellum e. f) acervito e. g) add. in marg. z. h) manducandum corr. manducandum manu levata. i) post add. e. k) Corbaram e. l) d. D. corr. D. e. e. m) post add. e. n) in ras. e. o) l in ras. e. p) emit a. h in ras. et in marg. z. q) serat q e corr. z. r) An in ras. e. s) civitate corr. civitate e. t) exsolves corr. exsolves e. u) pag in ras. e. v) a e corr. e. w) s e corr. e. x) a corr. e. y) reliqua hucus cap. in ras. eadem vel simili manu scripta.

1) urbis Amalfitanas. 2) Haec nunquam legi. Stephanus comes Carnotensis ad imperatorem Constantinopolitanum se contulit. 3) Sancti hi apud Robertum haud leguntur; alii vero referunt, a christianis

visos esse sanctos Georgium, Mercurium et Demetrium; cf. Gesta, Bongars p. 21; Balder. p. 121; Guibert, p. 322.

latem ipsam etant, viriliter impugnabant. Saraceni vero econtra nostris sudas, sagittas, lapides et ignem Gracim ad machinamenta incendenda imittebant et multos nostrorum quassabant. Quid plura? Cum tanto labore diu pugnatum est. Cum igitur Franci viderant, se ita incassum cotidie laborare, valde doluerunt, dicentes, Deum se ad Sanctam Civitatem, ad quam properabant, nosse pervenire. Dux vero Godefridus et alii primates exercitus ceteris omnibus dixerunt: 'Aut animas nostras pro civitate ista tradamus, aut eam relinquentes, iter ceplum persequerent. Placuit omnibus, ut adhuc semel viderent, si Deo adjuvante civitatem istam obtinere possent. Quid ulterius immoror? Omnes Deo se commendantes, currunt ad arma, fundas lapidibus implent, arcus et balistas ad sagittandum preparant, machinamenta lactare faciunt, turres ligneas armati ascendunt et ad murum civitatis applicant et cum civibus comminus pugnant. Alii scalas ad murum levantes, propugnacula civitatis occupant, et ita uno impetu intrantes, Saracenos, quos ibi invenerunt, omnes interfecerunt, et directis spoliis et universis, quibus indigebant, secum tollentes, civitatem igni succenderunt. Et ita ad aliam civitatem venientes, simili modo illam expugnaverunt. Et ipsam spoliantes, ad Sanctam Civitatem tendebant. Venientes autem ad colliculum qui Mons-Gaudii dicitur, videntes Sanctam Civitatem, ad terram omnes corruentes, gloriam Deo dederunt, et ad civitatem venientes, ipsam obsederunt. Et quia deficientibus cibus affligebantur, ad convales montium, in quibus Saraceni cum peculio suo latitabant, Saracenis occisis, omnia sua cum difficultate magna ad suos reportabant. Aquam vero cum magna difficultate ultra duodecim miliaria querebant. Et hoc diu tanto labore affligentur, turres ligneas, arietes ceteraque machinamenta ad civitatem expugnandam preparare festinabant. Cum subito nuntius adveniens, qui regem Ascalonie innumerabilem exercitum Saracenorum advenisse nuntiabat, ut Francos expugnaret. Quod nostri audientes, machinamenta erigunt, turres et scalas ad muros applicant, et sicut de illa civitate prediximus, urbem intrant, omnes interficiunt et mane facto Ascaloniam versus pergunt; regem Ascalonie cum exercitu suo interficiunt, et inde reversi, ducem Godefridum regem Iherusalem constituunt.

Cap. 22. De edificatione Domus-Maris.

Tempore Bercheri venerabilis huius loci abbatis fuit quidam Regnerus, qui locum in vasta heremi solitudine positum adiens, ecclesiam ibidem edificavit. Qui locus usque hodie Mare dicitur. Quam videlicet ecclesiolam memorabilis episcopus Tullensis Pibo industria ipsius Regneri Nonas Maii in honore sancte Trinitatis consecravit. Ubi multi ea die sancte Trinitatis, id est in octavis penthecostes, ob festi gratiam convenire solebant. Alii vero adque alii ipsum locum inhabitantes, quia abilis ad serviendum Deo habetur, melioraverunt. Locus enim ille monasterio Senoniensi semper subditus extitit.

Cap. 23. De Stephano episcopo Metensi, et de Antonio abbate.

Post hoc autem Rambertus abbas huius loci Senoniensis aliquanto supervivens tempore, cum feliciter ecclesiam suosque rexisset, migravit ad Dominum. Cui vir venerandus Bercherus successit. Qui vestigia sui decessoris regulariter imitando secutus, cuncta sibi commissa laudabiliter conservavit, alia vero sagaciter augmentavit. Qui etiam, felici vite cursu peracto, celo spiritum reddidit. Defuncto igitur Berchero abbate, civitas Mettensis dicitur eodem tempore presule caruisse. Et quia abbas huius loci ab episcopo Mettensi temporalia recipere tenetur, deficiente episcopo hec ecclesia etiam pastore fere per triennium caruit. Electo siquidem episcopo Stephano in sede Mettensi, fratres huius loci ipsum episcopum, ut eis de abbate provideret, postularunt. Qui, consideratis circumstantiis, necessitati eorum volens consulere, episcopus, accersito ad se priore celle Laci Antonio, ipsum ad regimen huius nostri loci vocare maturavit. Sed quia hic, de quo agimus, Antonius laudabilibus se actibus, ut postea aliqua referemus, mirabiliter decoravit, quem modo ad nos pervenerit, breviter et succincte edisseram. Hic itaque Antonius de Ticino, que Papia dicitur, in territorio Longobardie sito, oriundus fuit; qui se tanto plus honestis decoravit moribus, quanto nobilioribus ortus erat parentibus. Agens vero adhuc annos juveniles, relictis paren-

a) Interferunt b) l. direptis. c) vocabulum deest. d) e corr. e. e) h in ras. f) in marg. add. 2. g) et et mus absissa. h) minimum i suppl. 2. i) Reneri post corr. Rengeri e. j) inhabitates corr. inhabitantes 2, qui ipsum locum iterum addita delevit. k) huius e. l) osq in ras. 1. m) civitas corr. civitas 2. n) triennium e. o) post 50 add. 1. p) cis in ras. 1. q) Logob. corr. Long. 2. r) site e.

1) 'Eglise de la Mer'. C. 2) 1070—1107. 3) Haec ante c. 22. scripta esse videntur, quamvis in codice in eodem folio exarata. 4) Valde Richerus erravit, cum 100 fere annis post Rambertum Bercherus successerit. Inter eos sex abbates recensentur Gall. chr. l. l. p. 1386. 5) Adelberone a. 1116. deposito, Theotgero a multis impugnato, series episcoporum interrupta videbatur. 6) Lay prope Nancy. 7) Cf. vitam Antonii metrico scriptam, in Appendice additam; hic ab Hermanno episcopo institutus dicitur. Si vero postquam 39 annis abbatias preluit a. 1136. obiit, a. 1098. eam suscepit oportet, Popponis episcopi tempore.

tibus rebusque patriis, ad istas devenit partes. Civitatem quoque Mellensem adiens, clau-
stro beati Arnulfi, quod tunc famosissimum habebatur, se familiarem prebuit. Cumque
abbas et fratres dicti loci eius viderent modestiam, ipsum in fratrem receperunt et mo-
nachum. Deinde celle supradictæ Laci, que eorum erat iurisdictionis, preceperunt. Qui cellam
ipsam, quia vetustate ruinas minabatur, solo prosternens, de novo et ampliorem edificavit.
Redditus quoque ita ampliavit, ut in introitu suo vix duo vel tres, modo deni vel duodeni ibi
valeant sustentari. Antonio vero ipsam cellam ita regente, ab episcopo Mellensi huic loco,
licet invitus, rector destinatur. Non multo post tempore quecumque in loco isto erant a
priscis temporibus constructa, monasterium, claustrum, refectorium, dormitorium ceteras-
que officinas intus et extra ad terram profecit et omnia honorabilius ac decencius, sicut
adhuc videri potest, ampliora et meliora reedificavit. Sumptus ecclesie augmentavit, cellas
que ante non erant huic loco acquisivit, cellam iuxta castrum Danubrii^a adiutorio et devo-
cione reverentissimi Stephani episcopi Metensis construxit. Episcopus vero ei contulit ad
sustentacionem fratrum ibidem Deo serviencium piscacionem in aquis suis ad libitum
ipsorum, id est quod fratres suos proprios piscatores in aquis episcopi habeant et quando
quomodo voluerint, in pascuis, nemoribus similiter ad ignem, ad edificia ad usus suos pro
voluntate sua usuarium habeant. Locus enim ubi cella illa constructa est et quedam prata,
agri etiam ab episcopo Stephano, sicut in privilegiis ipsius prioratus continetur, collata fue-
runt. Cuius^b celle ecclesia postmodum a quodam cardinali Tiewino^c nomine in honore
beati prothomartiris Stephani fuit dedicata. Cella vero Leonis montis^d sagacitate ipsius
Antonii huic loco fuit attributa et ab ipso oblacione et subvencione fidelium redditibus et
beneficiis satis apto extitit ampliata. Prioratus vero de Suris^e, quem venerabilis matrona
Cunegundis huic loco cum^f redditibus, pratis, terris, nemoribus et aliis bonis pro anime sue
remedio contulit, industria eiusdem abbatis Antonii actum perhibetur. Cellam^g quoque sancti
Christofori^h in clivo collis ante portam Vici sitam per quosdam nobiles Viros, qui suas pos-
sessiones huic loco pro animabus suis contulerunt, tempore suo construxit et redditibus
plurimis ditavit. Cellamⁱ quoque de Lorchingⁱ cum appendiciis suis et ecclesiam^j in ea-
dem villa munere perpetuo acquisivit. Alia quoque multa, thesauros ecclesie, ornamenta
altariorum huic loco Senoniensi laudabili sollertia adunavit. Quid plura? Triginta et octo
annis monasterium istud feliciter gubernavit, in quibus nec solum preterit annum, in quo
non edificaret vel aliud aliquid ad augmentum ecclesie acquireret. Decursus^k itaque felicis
vite stadio, migravit ad Dominum anno Domini 1136^l, sepultusque est in medio ecclesie
sanctorum apostolorum Petri et Pauli ante altare sancte Crucis, in tumulo lapideo, super quo
lapis columbulis lapideis sustentatur; in quo ego postea imaginem propria manu sculpsi,
quasi abbatis iacentis cum baculo pastorali in manu tenentis. Post hunc successit Gallerus.
Sed quia nichil de ipso legi vel audivi, nichil scribere sum conatus, nisi tantummodo quod
vicesimus octavus huius loci abbas fuit ordinatus.

Cap. 24. De translatione sancti Nicolai.

Anno igitur quo intravit ad nos reminiscendus pater noster Antonius^a contigit, quos-
dam negociatores a Baro civitate Apulie ad Greciam questus causa advenisse, Antiochiam-
que cum navibus oneratis frumento et aliis mercimoniis devenire volentes, tandem ad Mi-
ream, in qua corpus^b beatissimi confessoris Nicolai septingentis septuaginta quinque^c
annis sepultum delitauerat, devenerunt. Qui, inito inter se consilio, quia civitas Mirensis a
Sarracenis vastata paucis incolebatur colonis^d, crediderunt sacras illas reliquias se levius
pro paucitate habitancium adepturos. Quod et ita factum est. Intranses itaque ecclesiam,
sacrum illud beati Nicolai corpus, a custodibus ecclesie cum magno labore et astucia sibi
sub pavimento demonstratum, cum gaudio magno per mare navigantes ad Barum civitatem
suam deportaverunt. Ubi per inerita ipsius^e sancti tanta ostenduntur miracula, ut nunquam
ab aliquo scripto possent commendari.

50 a) In res. 1. b) Ita corr. 2. Quo 1. c) eua c. d) Cella c. e) Decursus c. f) ipsi c.

1) Danouvre. V. chartam Stephani episc. a. 1126. datam, Gall. chr. l. l. p. 489. 2) Qui tempore Lotharii et Conradi III. in Germania fuit. 3) Leon-
mont. C. 4) Xeres. C. 5) St. Christoph en 6) Lorching (Lorchula). Cf. chartam a. 1126. 7) Haec an recte tradita sint, dubitari potest. 8) In a. 1087. ponit Sigebertus, SS. VI, p. 363. 9) Haec aliter in translationis historia, ap. Suriium VII, p. 398, quam Richerus sequi videtur, sunt narrata.

Cap. 25. De articulo digiti beati Nicholai.

Eodem quoque fere tempore quidam miles de istis partibus ortus, translatione sancti Nicholai audita, ad civitatem Bari, ad quam translatus erat, devenit. Ibiq[ue] vota solvens, ad hoc amore sancti ductus laboravit, ut articulum digiti secum ad partes istas aportaret. Quem ad locum qui Portus dicitur¹ reposuit. Erat enim villula admodum parva, que nunc ad instar magni opidi per merita beati Nicholai iam auctum cernitur. Ubi idem sanctus tanta claret miraculis, ut captivorum, febricitantium, aliarum infirmitatum laborantium frequentatione adeo repletur, ut, si quis boiarum et cathenarum velit considerare in ipsa ecclesia pondus innumerabile², miraculis sancti potius fidem dare poterit quam narrationi. Frequentatur itaque in eadem villa sanctus ac diligendus Nicholai a Burgundionibus, a Francis, ab Alamannis et ab universis circumquaque regionibus constitutis et omni gente munera apportante. Et quia omnipotens Deus hanc nostram regionem tanto adiutore ditare dignatus est, ipsum velocem subventorem, ut nostri apud Deum memor esse dignetur, exoremus.

Cap. 26. De cella Belle-vallis.

Eodem quoque tempore dux Lotharingie Maherus³ et frater eius Gerardus terras suas inter se dividentes, comitatus Wadani-montis Gerardo in sortem devenit. Qui non longe post cellam Belle-vallis⁴ in territorio Castrensi⁵ sitam satis compendiose extruens, prediis et aliis⁶ possessionibus augens, Mediano-monasterio possidendam remisit. Ubi postea se delegit sepeliri, et duas ecclesias Muri-vile et Puris celle Belle-vallis pro anime sue remedio liberaliter contulit. Quod et adhuc ita permanet. Eodem quoque fere tempore ecclesia Calmosiaci⁷ a quibusdam viris fidelibus incitata fieri cepit. Que postea bonis multis augmentata et in honore perpetue virginis Marie dedicata, a canonicis ordinis sancti Augustini dignanter incolitur.

Cap. 27. De belua que in territorio Viridunensi apparuit.

Eodem quoque tempore contigit, ut in Viridunensi territorio tanta exlitterit tempestas, ut antea nulla similis visa est. Qua tempestate durante quedam belua mire magnitudinis⁸ ad partes illas fertur devenisse. Que bestia ypocentaurus vocatur. Que ubique vagando quocumque invenire poterat homines devorabat. Quam sequebantur diversi coloris alii serpentes, etiam omnia devorantes. Multitudo vero gregium utriusque sexus in villis habitantium audientes, quod talis bestia fines suos subintrasset, a facie illius fugerunt. Bestia vero inclusos illos in quadam reperit ecclesia. Quam dissipans, quocumque in ipsa reperit omnes devoravit. Et hoc tempestate durante durasse perhibetur. Cum igitur cessavit tempestas, ceteri serpentes disparuerunt, illa sola belua in arvis remanente. Quam videns quidam illius terre potens, ipsam in quadam domo reclusit et ad rei geste probationem ipsam aliquanto tempore pavit. Sed quid de ea bestia evenerit, non invenit.

Cap. 28. De constructione castri Alte-petre.

Anno Domini 1123. Albertus miles dictus primo de Parreia castrum in rupe que Alta-petra⁹ dicitur erexit; et anno 1127, a Matheo duce Lotharingie¹⁰ obsessum ab octavis pentecostes usque ad nativitatem beate Marie, tandem captum et dirutum est.

Cap. 29. De interfectione civium Metensium a comite Barri.

Anno Domini 1153, interficiuntur cives Mettenses ab exercitu Renaldi comitis Barrensis apud Tireium¹¹ tempore Stephani episcopi eiusdem civitatis. Sequenti anno dedicata est ecclesia beate Marie hic in loco sub abbate Humberto Senonensi¹². Cui successit Bernardus abbas anno Domini 1160. Huius Bernardi tempore Senonensis ecclesia quendam prioratum

a) et a corr. 2. b) alius e. c) add. 2. d) primum i suppl. 2. e) Ha pro 1123, scriptum fulsus videtur, quod 45 postea male correctum in uccxiij. f) uccxvii. post corr. uccx. e. g) h superac. l.

1) Portus-suavis, Pourstay vel Poussey, ut videtur, diocesis Tullensis. 2) Catenas ad saec. XVIII. usque servatas esse, testatur Cayon. 3) l. s. Mattheus. Sed frater Gerhardi primi comitis Wadani-montis (Vandemont) fuitdux Theodericus (1070-1115), avus Matthaei l. 4) Belle-vallis prope Chatel-sur-Moselle. C. 5) Chaumontzey; v. Scheri primord. Calmos. SS. XII, p. 325; Duhamel, Documents de l'histoire des Vosges M. p. 1. 6) Haute-pierre. 7) V. IV, 24. Anno 1123, castrum destructum esse videtur; v. chart. ap. Belhomme p. 312. 8) V. Ann. S. Vinc., SS. III, p. 158; Hist. Mett. SS. XXIV, p. 517, ubi pugna in Frigido-monte commissae esse 50 dicitur. Tirelum, Calmoie teste II, p. 75 n. (edit. I) villula erat prope Pont-a-Mousson, in chartis monasterii sancti Michaelis memorata, sed nunc incognita. 9) Ab episcopo Henrico Tullensi d. 24. Ian.; v. Gall. chr. I, l. p. 1397.

In Burgundia partibus in diocesi Bisuntinensi possidebat, quem a priscis temporibus adquisierat, qui dicebatur Sales et alio nomine mansus sancti Benedicti. Tempore huius Bernardi, ut dicitur, venundatus est, nescio pro quanto precio vel quare; et quia de illo nichil repperi, nichil dicere volui. Idem vero Bernardus abbas cum ecclesiam Senoniensem rexisset 9 annis, migravit a seculo.

Cui Gerardus successit anno Domini 1169. Hic de Valle sancti Deodati oriundus fuit, de militari quidem genere, sed Sancti Arnulfi Mottensis monachus. Ibiq[ue] sumptus, quia bone conversacionis et moribus honestis habebatur, huic loco preficitur. Qui secundum tempus bene rexisset, nisi parentibus suis ecclesiam hanc nimis onerasset. Parentes nempe sui res ecclesie minus provide dispergebant. Unde monasterium ultra modum ledebatur, nec abbas ipsos a sua vita pessima avertere quibat. Unde contigit, eos captivari. Quod cum vidisset abbas, tanto pro parentibus est dolore percussus, ut, postquam 31 annis hanc rexit ecclesiam, dignitatem resignavit, et loco cedens, ad cellam Leonis-montis se transtulit; ibique paucis supervivens annis, diem clausit extremum; ibique fertur esse tumulatus. Cui Teodericus successit, vir simplex et honeste vite. Qui tamen abbas fuit benedictus et a pascha usque festum sancti Simeonis sedit et resignavit; et in cella sancti Christofori p[er] Vicum com-moratus, ibidem vitam finivit ibique sepultus est.

HIC INCIPIT LIBER TERCIVS.

Cap. 1. De electione Maheri propositi Sancti Deodati ad episcopatum Tullensem, et de depositione eius.

In illis diebus erat vir quidam nomine Maherus, imperiali et ducum prosapia procreatus, vir satis in principio sui modestus, elegantis forme et bene placens, ecclesie Sancti Deodati prepositus. Episcopo igitur Tullensi defuncto, idem vir Maherus episcopatus Tullensis cathedralis suscepit. Cuius regiminis tempore Cono quidam de Danubrio sacerdos, quia ditissimus esse credebatur — vacillabat enim ecclesia hec inopia — propter sua tantum carus, ad hanc regendam domum pastor futurus a fratribus eligitur; regule beati Benedicti ignarus, totus secularis moribus et actu. In quo nulla erat ordinis fiducia; sed credebatur huic loco divitiis suis posse subvenire. Sed quia erat totus mundanis rebus implicatus, regularibus disciplinis se minime conformare valebat. Accipitres suos, sicut prius, in claustro, in choro non cucullatus portabat; alumnis et familie, prout solebat, providebat. Attamen prout credebatur huic loco nichil profuit. Nec mirum. Quomodo sciet preesse qui numquam novit? Quis docere potest quod non didicit? Qui magister erit qui numquam existit discipulus? Ita precipitantur ab insensatis honores. Quid plura? Quinque annis talis abbas hanc rexit ecclesiam. Interea dum hec ita se habent, episcopus Maherus, de quo superius mencionem fecimus, a canonicis suis Tullensibus trahitur ad iudicium. Vocatur ad iudices, accusatur, de episcopatus dilapidacione arguitur; nec tamen causa per iudices valet terminari. Ad papam, qui tum Innocentius tercius erat, appellatur. Archidiaconus quidam Fridericus nomine cum aliis pape se presentat. Episcopus vero iter arripiens, venit Sutrium ad 30 prope Romam miliaria. Adversarii instant, quia dies appellacionis transierat. Papa differt, quia ei parcere volebat; asserebat enim, eum se scire venientem. Episcopus vero de sua salute desperans, retrogrado se committens itinere, ad partes istas infelix reversus est. Adversarii vero eius papam urgentes, cum papa audisset eum repatriasse, contra eum, licet invitus, tulit sententiam. Episcopus vero sciens contra se datam esse sententiam, bannum Bodonis monasterii duci Lotharingie Friderico, fratre suo, titulo pignoris se obligare simulavit. Terra vero illa Bodonis-monasterii iure hereditario ad episcopatum Tullensem pertinere dinoscitur. Fridericus igitur dux ut vidit, quia non sine peccato terram ipsam retinere posset, terram illam cuidam abbati Alte-silve Cisterciensis ordinis, qui eidem duci satis familiaris erat, eodem iure, quo ipse eam possidebat, habendam tradidit. Cum ergo abbas ille

a) que corr. qui e. b) requibat (?) corr. quibat e. c) Ne in superiora solum marginis e. d) post add. 1. e) h. (-) post add. 2. f) Regula corr. Regula 2. g) s e corr. 2. h) coro corr. choro e. i) subesse vel simile vocabulum deesse videtur; Comment pourra profiter celui qui ne l'apprit jamais. Voy. Gall. k) h. superscr. e. l) Ne e. m) non ante posset del. 2.

1) Matthaeus s. 1198. episcopatum Tullensem suscepit. Reg. XII, 149. BR. 4) secundo huius nominis.
2) Anno 1202, prout colligimus ex litteris Innocentii III, lib. V, ep. 12. BRIAL. 3) a. 1210, h. Haute Seille.

terram aliquanto tempore tenuisset^a, timuit, ne propter hoc ab episcopo Tullensi^b molesta retur, ipsam possessionem cuidam ballivo comitis Henrici de Salmis, qui 'Matheus de Blam-
 127. inut dicebatur, nescio quo pacto habendam contulit. Et ita ille possedit [eam^c] usque ad Fridericum, filium dicti Henrici comitis de Salmis, totum bannum de Bonmostier. Ita enim vulgo appellatur, de quo nos loco suo loquimur postea. Amoto igitur Mahero ab administra-
 129. tione Tullensi, Renaldus successit, filius pincerne regis Francie, qui dicebatur de Sanlis^d, nobilis vir beneque morigeratus. Maherus quoque ad preposituram suam ad Sanctum Deodatum est reversus.

Cap. 2. De eodem Mahero et filia eius.

Idem vero prepositus Maherus edificavit^e domum inter duo monasteria de lapidibus 10
 turris Sancti Deodati, que ipsa erat. Habebat enim filiam iuvenem et satis formosam, quam de quadam sanctimoniali Spinalensi genuerat; ipsam in domo, in mensa et, ut dicebatur, in lecto assidue habebat; de qua etiam filios dicitur procreasse. Cumque Fridericus dux, fra-
 ter eius, audisset^f, fratrem suum talem ducere vitam, venit ad eum et dixit ei, quare ita impudenter se ipsum et totam suam progeniem ita cum filia sua dehonestaret. Ad ille dixit, 15
 eam non esse filiam suam. Dux respondit: 'Numquid matrem cognovistis? et tam enormiter cum matre et filia vultis rem habere?' Ille vero confusus nichil respondit. Dux vero iratus accepit eam et misit eam in compedibus in castro Bernstein in Alsacia, quod filius eius Teobaldus habere dicebatur^g, quia, mortuo comite de Tasporch, idem dux filiam eius filio suo acceperat in uxorem, ut ei idem comitatus cum uxore proveniret; quod et ita conti- 20
 git^h. Maherus vero prepositus Sancti Deodati antea anno Domini 1203, tempore Simonis ducisⁱ, patri sui, castrum erexerat in quadam rupe penes montem^j qui Clarus-mons dicitur^k, in valle Sancti Deodati, pro quo tota vallis illa fere destructa et male tractata fuerat. Sed non diu duravit, quia consilio Friderici postea ducis Lotharingie et etiam patris ipso-
 23. rum Friderici de Yites^l et aliorum prudentium virorum disruptum^m fuit. Et ita pace ordi-
 nata, quisque reversus est ad propria. Prepositus vero Maherus, quia dux Simon tempore guerre domum, de qua supra diximus, funditus everterat, et merito, quia de lapidibus monasterii exilitⁿ facta, et in atrio ecclesie in ipsa domo multa inutilia acta sunt, quia^o certum non habebat receptaculum, per montes et nemora cum canibus et venatoribus cottidie discurrebat, et precipue in Claro-monte, ubi eum antea diximus castrum erexisse. Habetur enim 30
 in summitate illius montis ecclesia in nomine beate Marie Magdalene constructa cum suis officinulis, solitariis apta; ibi idem prepositus Maherus conversabatur plurimum.

Cap. 3. De interfectione Renaldi episcopi Tullensis.

Contigit igitur non multo post tempore, Renaldum episcopum Tullensem, de quo superius dixi, ad partes istas causa visitacionis devenisse. In festo quippe sancte pasche ad
 1217. Mart. 26. monasterium Sancti Salvatoris in Vosago ad festum ibi celebrandum pervenit. Cumque illa die ibidem festivitatem peregisset, ad claustrum hoc Senoniense devenit. Commitabantur vero honesti clerici et viri religiosi, de quorum societate gaudebat, cum eo. Eadem quippe nocte sequente pasche diem quidam speculatores missi advenerunt, quorum unus clericus erat, alter vero laicus. Clericus postea sacerdos effectus est et ipse dives. Hii duo a
 40. Mahero preposito missi sunt^p, ut episcopo insidiarentur. Hii ea nocte qua episcopus apud Senonias pernoctavit in camera abbatis comederunt et mane sine licencia recesserunt.
 42. Mart. 27. Episcopus vero Tullensis Renaldus sequenti feria secunda, missa cantata, facto prandio, cum suis ad Medianum monasterium pervenit, et ibi modicum demoratus, per Stivagium transiens, ad claustrum Alteriacense^q properabat; ibi enim ipsa nocte pernoctare volebat. Cumque quandam villulam que Berguncia^r dicitur pertransisset, venit ad quendam artum locum, ubi ex una parte vie mons cum nemore denso habetur, ita ut vix quispiam per montem illum eques transire valeat. Ex altera vero parte vie palus profunda cernitur cum arboribus.
 44. Idem prepositus cum suis frutices et ceteras arbores in ipso loco ex utraque parte vie

a) tenuit et timuit a corr. e. b) post add. 1. c) post add. c. d) a corr. 1. e) audisset, littera d post add. e. 50
 f) dicebat e. 1 g) n(-) post add. 2. h) dir. corr. dist. 2. i) exilitis e. j) a add. 2. k) ut de ipsorum corr. de quorum 2. l) m) add. 2. n) e. v. in rot. 1. o) Berguncia superscr. r 1; n(-) post add. 2.

1) Chantilly. 2) Cf. infra e. 21. et chartam ap. Calmet II, p. 427. 3) 1176-1205. 4) Clermont.
 5) Bitach. 6) Autrey. 7) Burgonce, Vers, Gall.

obruerat ad spatium occupandum, ne quis extra viam eques vel pedes transire valeret. Via enim tam arcta est, ut vix currus per eam duci potest. Circa illam quippe viam idem prepositus Sancti Deodati insidias paraverat. Cumque episcopus Rainaldus ad locum illum cum suis pervenisset, illi de insidiis salierunt; abbatem Sancti Mansueti Stephanum, virum honestum, de equo profecerunt; qui etiam despoliaverunt eum, et plagis inpositis in via dimisso, similiter alios spoliaverunt; et quibusdam vulneratis, venerunt ad episcopum, ipsum etiam spoliaverunt et inhoneste tractaverunt. Tandem unus eorum Iohannes nomine juvenis, servus filie prepositi Maheri — ipsa enim, ut fertur, illi servo preceperat, ut, si ad episcopum veniret, quomodo ipse cum eo ageret, ut gratiam suam retineret, viriliter laboraret; — quod et fecit. Arrepto quidem cultello, quem penes se habebat, episcopum ter in tribus locis^b cultro perfodit, in pectore et bis a tergo, et mortuum secus viam dimisit. Ita eum et omnes quocquod de comitatu suo habere potuerunt spoliaverunt et ipsum episcopum nudum, quod nefas est dictu, in palude iuxta viam et mortuum reliquerunt. Et ita perpetrato illo nefario facto recedentes, domino suo preposito in equo balistam in manu tenenti obviaverunt. Qui inquirens quid fecerant, duxerunt eum ad locum ubi episcopus mortuus et nudus iacebat. Qui eum illuc devenisset, aliquandiu episcopum intuitus est, ut videret, si quoquomodo adhuc in ipso vitalis calor haberetur. Videns autem, quod non moveretur, versis retro habenis, cum suis satellitibus abiit in montana^c. Fuerunt enim cum eo quidam clerici, ex quibus unus sacerdos erat nomine Terricus^d de Sancto Deodato, et plures alii. Sed ut vindicta Dei pro hoc enormi commisso^e in ipsis perpetratoribus celitus illata non tegatur silentio, finem quorundam ipsorum, prout potero, aperiam. Sacerdos vero ille Terricus, de quo superius mentionem feci, videns quod factum fuerat, et loco remanere formidans, recessit ad partes Polanie. Et domino terro se inferens, dixit, se esse cognatum suum. Mater quippe dicti prepositi Maheri filia domini terre Polanie^f extiterat. Cumque dominus Polanie audisset, illum esse suum cognatum, libenter eum retinuit. Ille vero Terricus sacerdos dixit, se esse militem. Erat enim homo satis formosus, validum habens corpus et membra, ita ut persone elegancia fidem eius daret milicie. Ipse vero Terricus talem in milicia se exhibuit, ut dominus Polanie^g quandam nobilem mulierem illius terre ei in matrimonium iungeret. Ille vero cum eadem muliere pauco vivens tempore, in prelio interfecit^h et ita ille, milicia Dei spreta, milicie terrene se ingerens, miserabili fine vitam finivit. Alter vero Cono clericus, quem insidiatorem episcopi supra notavimus, postea a quibusdam crimine illo notatus, monachum se vovit futurum. Sed facta dictis non compensans, seculo potius vivere maluit quam Deo. Talis itaque ad sacros ordines astucia propria promotus, tandem presbiter factus est. Deinde senator, id est decanus christianitatis vallis Sancti Deodati, effectus, ditissimus et plenus omnium honorum terrenorum fuit. Cum igitur putaret diu in tali felicitate vivere, subito quadam nocte, cum se cubitum dedisset, spiritum reddidit et ea que preparaverat nescientibus se reliquit, et in hoc vindicta Dei apparuit. Alter igitur laicus, qui episcopum interfecit, Iohannes a spiritu immundo correptus et diu miserabiliter vexatus, de ipsum morsibus lanians, tandem miserum efflavit spiritum. Et ita isti tres mala morte multati, quia noluerunt penitere, vitam eternam perdiderunt. Alii quippe, qui in malicia sua gloriabantur, vel paupertate angustiati, vel infirmitatibus et infortuniis temporalibus atriti, delictorum suorum penas exsolverunt. Alii quoque, qui sanioris consilii extiterunt, Romam adierunt et a domino papa, tunc Innocencio tercio, absolutiⁱ, penitentes evaserunt. Quod si ita non penitissent, credo, quod aliorum secuti fuissent vestigia. Nunc igitur ad sepe memoratum Maherum prepositum Sancti Deodati revertamur.

Cap. 4. Quod idem Maherus apud castrum quod Bileste dicitur aliquo tempore habitavit, et de morte eius.

Dictus quidem prepositus Maherus, perpetrato tali sicut dictum est scelere, non se loco credens, habuit ad castrum quod Bilestein¹ in Alburis appellatur; quod est domini de Horbörch². Ibi enim habebat milites qui ei familiares erant, cum quibus ad tempus habitavit. Detulit enim quicquid episcopo abstulerat, saumarios, scrinia, in quibus episcopalia, oleum sacrum, crisma et³ sandalia, ferebantur, et in eodem castro reposuit, que ego pro-

a) et d. b) add. 2. c) ibi corr. ubi 2. d) montana corr. montana 2. e) locus in ras. 1. f) in corr. pro 1. g) in ras. 1. h) Polanie corr. Polanie 2. i) subdito d. k) s. post add. 1.

1) ducis Miedslaw. 2) Bilestein, Horburg in Alstetia.

1217. priis oculis ibidem vidi. Sequenti igitur pentecosten idem Maherus, audiens, quod nepos
 Mat. 14. suus Teobaldus dux Lotharingie apud Sanctum Deodatum sollempnitatem ipsam cum magno
 militum committatu celebrare decrevisset, advenit, non tamen in palam; non enim se illis
 credebatur. Audierat enim, quod parentes dicti episcopi Renaldi dicebant, ipsum episcopum
 de consensu ducis fore interemptum; unde dux valde dolebat; et propter hoc Maherus pre- 5
 positus ante nepotem suum venire non audebat. Et quia alias in valle nullum securum
 habebat reclinatorium, ad Clarum montem, ubi et esse solebat, ascendit ibique quaecum-
 que festum cum paucis celebravit; paucos dico, quia pro eius infortunio iam eum omnes
 aspernabantur. Eadem quippe die pentecosten clanculo ad Sanctum Deodatum veniens, 10
 quibusdam fidelibus suis apparens, ab eis inquisivit, utrum se cognato suo duci Lotharingie
 presentare ad^a veniam petendam auderet; audivit, quod non, et quia ei, ut dictum est, mors
 episcopi ab amicis suis inproperabatur, ipse dux animam eius quereret; ille vero hec
 audiens, in derecedens, ascendit in montem, ubi commorari solitus erat. Dux vero Teobaldus,
 Mat. 16. sollempnitatem penthecostes apud Sanctum Deodatum peracta, feria tertia penthecostes inde
 discedens, assumpto secum quodam nobili Simoni milite de Lumville¹, equos ascenderunt, 15
 et per Bellum montem ad villam Norpateglise² dictam venire volentes, in quodam ibi fluente
 rivulo venientes; et ecce prepositus Maherus apparuit eis, veniens obviam eis. Quem cum
 dux Thebaldus vidisset, ira accensus, dixit illi militi qui cum eo equitabat: 'Si me', inquit,
 'diligis, perfode istum lancea quam tenes'. 'Absit', ait, 'a me, quod unquam talem ac tan-
 tum virum interficiam'. Quo audito dux, accepta lancea de manu militis, prepositum percussit. 20
 Ille vero cum videret cognatum suum ad se iratum venire, flexo genu misericordiam depre-
 cabatur. Dux vero nichil horum animo concipiens, demissa lancea ipsum prepositum,
 patrum suum, per pectus transverberatum interfecit. Quo facto, inde recessit³. Quidam vero
 supervenientes ipsum in rivulo iacentem reppererunt mortuum, et eum inde tollentes, ad
 Sanctum Deodatum attulerunt. Et quia talem meruit exitum habere, nec ei sepulture 25
 humanitas fuit iudicata; sed ad locum quem vivens frequentaverat delatus, scilicet Clarum-
 montem, sub tecto ecclesie beate Marie Magdalene exterius in quodam vase ligneo appen-
 sus, aliquanto tempore permansit. Tandem, ut fertur, in quadam fossa, ubi fere silvarum
 precipitate capi solebant, ipse prepositus precipitatus, lignis et lapidibus tectus, talem meruit
 sepulturam. Et ita episcopus, quem interfecerat, ad locum sue conversacionis, id est ad 30
 Tullensem ecclesiam, delatus, honorifice est sepultus; interfecto vero eiusdem episcopi ad
 eum quem incoluerat locum, ut supra dictum est, deportatus, etiam catholica caruit sepul-
 tura. Filia vero eius Adledis, de qua prediximus, tandem cuidam balistario de Gilliberti-villa
 in matrimonium iuncta, postea cum viro Alamanniam percussit⁴, et apud castrum quoddam
 Imperatoris Croneberch⁵ nomine pauco tempore manens, tandem mortua, vix sepulturam 35
 ecclesiasticam habere meruit. Et ita pater eius Maherus et ipsa filia et mortis episcopi
 cooperatores sui laboris meritum Dei iudicio receperunt.

Cap. 5. De Philippo Francie rege.

Circa tempus vero illud fuit rex magnificus in regno Francie Philippus nomine, qui pro
 consortibus suis ad iudicia discernenda, ut de Salomone legitur, valde discretus erat. Et quia 40
 eius actus multis scientibus valere credo, pauca de multis, que a veridicis relatoribus didici,
 breviter annotare curabo⁶. Fuit igitur sub eodem rege quidam ballivus valde locuplex et
 astutus, qui quandam⁷ militem vicinum domui sue habebat, cuius domui vinea iuncta erat,

a) et corr. ad l. b) percussit c. c) quandam corr. quandam l.

1) Loinsville. 2) Nompateglise. 3) Ex notis Er-
 rardi, camerarii ducis Theobaldi, quarum vetus versio
 Gallica exstare dicitur (de qua cf. Noél, 'Memoires
 pour servir à l'hist. de Lorraine' VI), haec a Cayon
 referantur: 'Maher, grand paillardoux et violenteur
 de garces que fut en son temps'. Ly dux Theobaldus
 tunc que ly coupable n' auroit grace; luy fit
 quelle et courir sue et fait ordonnance à un sien
 gentilhomme qu'avoit nom Simon de Loinsville, et
 qu'etoit en sienne compagnie es chasses toute proche
 de Rambiller, quand fut appris que li Mathieu estoit
 en certain lieu prochain, qui pourchassoit certaine
 menagere d'un moitrieux de ceant, de ly deffaire

de cestuy scandaloux Mathieu, encors que fut sien 45
 oncle et pretre. Mais acenant que l'ist Loinsville fait
 refus d'occir l'ist pretre, par ens forluit troué en
 la traversée de certain chemin qu'etoit dans le bois, et
 n'eut recours qu'en sien courrier qui n'avoit allure,
 ce qu'olant monsignor, piqua le sien et pourtant l'acheta 50
 en l'arret, ferri son dit oncle Mathieu de deux grande
 coups qui percerent de part à autre, et lui fait ren-
 dre sa sale ame en lieu que fut troué. 4) Kron-
 berg ad Taunum? 5) Similem narrationem v. ap.
 Radulphum Coggeshalensem, Bouq. XVIII, p. 117, 65
 quam Richerò notam fuisse, vix putarim.

que dicto militi valde cara habebatur. Ballivus vero idem ipsam vineam, quia eius domui erat contigua, ultra modum concupiverat. Et ipsum militem, ut ei ipsam vineam venderet, pluries convenerat, nec impetrare poterat. Rogabat enim idem multo precatu idem ballivus militem et coram concivibus suis, ut, quantum precii pro ipsa vinea vellet, acciperet. Ille e contra affirmabat constanter, se nunquam pro aliquo precio uxorem vel filios exhereditare posse. Ballivus vero omni qua poterat intencione, ut ipsam vineam habere posset, machinabatur. Accidit igitur, ut miles ille moreretur et in cimiterio rite sepeliretur. Audiens autem ille ballivus, quod miles ille defunctus esset, quoddam mirabile dictu pro vinea illa habenda excogitavit. Pecii quippe forum civitatis, ubi sciebat diversarum gencium maneries adventare. Considerans enim huc et illuc, tandem vidit duos viros robustos, vagos et valde corpulentos, qui, si vestiti fuissent — erant enim fere nudi —, satis honesti viri esse crederentur. Quos ballivus accersitos, duxit eos in domum suam et ita eos alloquitur: 'O viri, si consiliis meis aquiescere velletis, ego de meo vobis tantum^a darem, quod bene paupertatem vestram relevare possetis. Videmini enim satis honesti et corpore et moribus'. Illi vero audientes quod desiderabat^b, promiserunt se facturos omnia pro illius voluntate. Ballivus vero nocte sequenti, assumptis secum illis duobus conducticiis viris, datis vestibus satis honestis et calciamentis et pecunia, ad tumulum ubi miles ille sepultus erat^c pervenit, et instrumentis que secum attulerant sepulcrum aperiunt, et militem, quia rigidus erat, supra pedes suos erigentes^d, ballivus, quasi vivus esset, militem alloquitur: 'Ecce', ait, 'multo tempore pro vinea tua te rogavi, ut michi eam venderes, et adhuc coram viris istis, qui mecum sunt, supplico, ut michi eam modo empcionis permittas habere'. Cui ille nichil, quia mortuus erat, respondere poterat. Ad hec unus illorum duorum qui secum venerant^e respondit: 'Numquid sepius audisti: qui tacet, laudat? Iste bene creantare videtur mercatum; da ergo palmam, quia certum nobis est, quia non contradicit, immo bene forum hoc permittit fieri. Bibamus ergo leti boveragium^f — attulerant enim secum vinum — ad hoc mercatum confirmandum'. Expleto igitur tam execrabili mercato, militem in fossa sua reposuerunt et eum, ut prius erat, terra cooperuerunt. Et ita peracto tali scelere, ad domum ballivi reversi sunt. Mane autem facto, ballivus, vocatis operariis, conduxit eos in vineam illam. Relicta vero militis, cuius eadem erat vinea, videns operarios ballivi^g in vineam suam, ultra modum admirata, venit ad ballivum. Et scienscitans quid hoc esset, audivit a ballivo, vineam illam sibi a viro suo milite venditam fuisse. Illa vero hoc audiens valde ingemuit, et quasi fera agilis regem Philippum adiit^h et ei inquietacionem ballivi, quam pro vinea sua paciebatur, gemens et suspirans aperuit. Rex vero, quia idem miles suus dum viveret extiterat, sciensque se orfanorum et viduarum esse defensorum rem constitutum, vocavit ballivum ad se. Ille vero veniens aduxit secum illos duos testes, qui secum ad mercatum illud vinee factum fuerant; se regi cum civium suorum et advocatorum pompa presentavit. Vidua vero relicta militis, quia suum amiserat advocatum, cum paucis, ut moris est pauperum, se etiam regali presentavit curie. Rex vero ballivum satis modeste alloquitur, inquisivit, quare mulierisⁱ vineam occupasset. Ille vero, ut erat affabilis colloquio, dixit, se vineam illam a milite, viro illius mulieris, sub testimonio prudentum virorum legaliter emisse, asserens^j per testes idoneos se probaturum. Cui mulier respondit, se nunquam vendicionem illam vidisse vel audisse. Rex vero audiens et ballivi responsum et mulieris allegacionem^k, inquisivit a ballivo, qui essent testes, per quos ista probare volebat. Ille obtulit illos duos viros, qui secum facti conscii erant. Quibus rex ait: 'Numquid vos estis, qui huius rei testes estis?' At illi se vidisse et audisse rei geste seriem asseruerunt. Videns igitur rex illos duos satis corpulentos et bene vestitos, credidit, eos viros justos et approbatos esse. Consideravit enim rex, viduam illam contra ballivum illum, qui cum magno comitatu et talibus testibus ad se venerat, causam suam non posse defensare; ad iudicium confugit^l Danielis. Vocato quippe uno illorum duorum testium, recessit seorsum in angulo palatii, ita ut ab omnibus audiri^m et videri potuisset. Alloquens vero illum testem quem secum tulerat, ait illi: 'Amice, tu videris esse sapiencior socio tuo, et propterea te priorem vocavi; sed antequam te de aliisⁿ interrogem, dic michi quod melius est, scis tu 'Pater noster'? Ille vero admirans, ait: 'Non credo esse cristianum, qui dominicam ignoret oracionem'. Rex vero ait: 'Et si tu scis eam, dicas'. At ille cepit dicere: *Pater noster qui es in*

85 a) nium in raa. i. b) desiderabat corr. desiderabant? c) add. 2. d) errig. e. e) venprat corr. venerant? f) cum del. 2. g) ballivi hoc loc. e. h) addit. 2. i) s. erasum e. j) se del. 2. k) ga add. 2. l) tomf. e. m) te del. 2.

celis. Rex vero exaltans parum vocem, ut hi qui in palacio erant eum audire possent, dixit: 'Per lanceam sancti Iacobi' — sic enim iurare consueverat — 'tu verum dicis'. Et iterum dixit: 'Scis de oratione ista plus?' Ille ait: 'Scio'. Rex ait: 'Dic ergo totum'. Ille prosecutus dixit: 'Sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum. Rursus rex voce alta dixit: 'Per lanceam sancti Iacobi numquam aliquis tam vera dixit'. Illi vero qui in palacio erant credebant, regem processum rei inquirere. Ita et socius illius credebat. Iterum rex interrogavit eum: 'Dicas totum quod scis'. Ille autem totam orationem illam explicavit. Rex vero ait illi: 'Vade; quia veram veritatem michi dixisti et non es mentitus, scias, te meam gratiam obtinuisse'. Et iussit illum in quadam camera includi. Et advocato alio, dixit: 'Frater, vide, ne michi menciaris, quia socius tuus tam verum michi dixit sicut "Pater noster". Ille vero audiens hec, credidit a socio suo, regi cuncta que acta fuerant de milite mortuo retulisse. Et corde hesitans nichil dicebat. Rex vero eum sollicitans, ortabatur eum, ut ei veritatem puram diceret, sicut socius eius fecerat, qui ei tam verum dixerat sicut 'Pater noster'; 'et noli', ait, 'timere, quia, si michi similiter verum dixeris, nullum malum pacieris'. Ille vero putans regem factum non latere, dixit: 'Vere, domine mi rex, ita res habet sicut ille socius meus dixit'. Rex vero dixit: 'Scio, quia socius tuus michi vera retulit; vide et tu, quod non menciaris; audiam, si verba vestra concordant'. Ille vero regi ita omnia de verbo ad verbum retulit, sicut et facta fuerant, ut supra scriptum est. Rex vero vocans alium, qui ei 'Pater noster' dixerat, dixit ei: 'Tu interfuisti, ubi miles ille de sepulcro levatus fuit, et quomodo ballivus cum eo mortuo egit, et quod vineam cum eo emit, et quod boveragium ibi bibitum fuit, et hoc factum eum in sepulcro reposuistis; et ita ballivus habet vineam, et de his omnibus vos testes estis'. Ille vero qui 'Pater noster' dixerat, cum audisset, quod rex factum ita recitaverat, timens offensam regis incurrere, omnia sicut rex dixerat, ita esse asseruit. Quod audiens ballivus, ultra modum admiratus est, quomodo vel qua sagacitate rex ab ipsis viris rei veritatem extorserat, et obstupuit. Rex vero ait illi: 'Numquid tu, miser, negotiorum meorum et totius territorii Parisiensis post me ballivus eras, et tibi divitias magnas et largissimas possessiones inde adquisieras, unde tibi necesse erat, quod tantillum vince istius mulieris vidue cum tam mala et iniqua calliditate et impietate putenti tibi habere voluisti, presertim cum tu ei potius, que nuper viro suo vidua erat, dare quam auferre debuisses? Enimvero quia in tam enormi facto nec Deum timuisti nec hominem reverit tibi, si vitam tibi donavero, cum te potius supplicii tradere quam parcere debuisses; vade, et sicut in presentia mea stas, cum baculo tuo et uxore et filiis egredere de regno Francie, nichil tecum preter peccatum tuum portans; nec infra metas regni mei in tota vita tua inveniri valeas; quod si inventus fueris, te patibulo appensum, dira morte et pudenda vitam miserabiliter finibus'. Deinde illi nobili mulieri vidue dixit: 'Vade et assume tibi de militibus meis vel civibus istius civitatis quos volueris, quibus precipio, ut te ad domum illius nefarii ballivi perducant; ut, sicut ipse te tua vinea imple spoliare conatus est, ita et dicti milites te in possessionem domus illius et totius hereditatis sue necnon et omnium rerum suarum auctoritate nostra introducere procurent, ita ut ille miser factorum suorum penas exsolvat, et tu de hoc beneficio a nobis tibi iudicialiter collato dolorum tuorum et luctus tui consolationem recipere merearis'. Ita altissimus redditor Deus per famulum suum hunc regem Francie Phylippum diversa utrisque intulit stipendia meritorum. Hec de ipso rege ad presens dicta sufficiant, quia de reliquis actibus suis et obitu postea aliqua referemus.

Et quia de fundatione huius nostre Senoniensis ecclesie et successione abbatum nostrorum vel eorum operibus narrationem nos continuare promisimus, licet ab ipsa materia aliquantulum digressi simus, tamen ad narrationis seriem redeamus.

Cap. 6. De electione Henrici abbatis huius loci.

Anno Domini 1202. Henricus huius loci monachus succedendo Cononi, ut prediximus de clero assumpto, ordinis et regule sancti Benedicti ignaro, subito abbate electo et ab hac vita subtracto, huic nostro monasterio preficitur; qui in introitu suo multa adversa a monachis huius loci passus est; sed a comite Henrico Albi-montis aliquandiu sedata, sicut postea

a) his scriptum, sed alteram deletum e.

b) alia manu (?) qualera, G. pergit e.

c) obstupuit e.

d) post add. e.

e) ubi del. e.

f) III, I.

suo loco hec et alios eius actus et alia que temporibus suis acta sunt huic pagine adnotare curabimus¹.

Cap. 7. De Friderico imperatore et Alexandro papa, quorum tempore scisma fuit.

Fuit ante illos dies quidam imperator Fridericus nomine, dux Suevie, de cuius genere nemo antea imperator extiterat; fuit enim tempore Alexandri pape. Qui ita inmoderate ecclesiam impugnare cepit, ut patrimonium beati Petri, ubicumque reperisset, sibi usurparet et sue subderet iurisdictioni; unde et ab ipso Alexandro papa cum omnibus fautoribus suis excommunicatus est. Qui cum videret, se ab aliquibus propter sententiam pape evitari, ad augmentum sue malicie, quia ei omnes principes et fere omnes archiepiscopi, episcopi et omnis reliquus clerus adplaudēbant, sibi papam constituit et ei apud Mediolanum sedem statuit, ita ut omnis clerus et alii dicto imperatori faventes dicti falsi pape curiam frequentarent; et quicquid papa Alexander ligabat, iste absolvet, quicquid ille excommunicabat, iste solvebat. Archiepiscopos, episcopos et universum clerum ab honoribus et beneficiis, quando et quomodo volebat, instituebat et destituebat. Et imperator cum eodem misero papa dictum papam Alexandrum tam inhumaniter oppressit, ut Romana sede derelicta, ad partes Francie exulare cogeretur. Rex vero Francie cum tota illa occidentali ecclesia ipsum papam cum tanta leticia et exultatione suscepit, ut ipsum in partibus suis omnibus diebus, si liceret, remanere desideraret. Archiepiscopi vero, episcopi ceterique clerici iurisdictionis dicti imperatoris ad nutum sui pape non [ad^b] sacros, sed sacrilegos ordines dicendos promovebantur. Cumque idem impudicus papa tanto fastu elatus se crederet longo tempore tanta uti potestate, rumpuntur fila sororum, dira febre corripitur, digna morte multatur, et pro pontificio sacrilego tam parvo tempore habito pontifex principis inferni Sathane subito efficitur, non ut potestatem aliquam ibi exercent, sed ut dignas meritorum suorum penas miserorum miserimus sine fine recipiat. Fertur enim idem imperator Fridericus ad culmen sue dementiae duos alios post istum papas creasse, qui simili infortunio sicut et primus, superviventes^d parvo tempore, ad tartara migraverunt.

Cap. 8. De penitentia dicti Friderici imperatoris, et de concordia inter ipsum et ecclesiam facta.

Videns igitur imperator Fridericus iudicium divinum sue potestati preiudicare, quod dictus Alexander papa provento etatis, immo certe decrepitu, adhuc superesset^e, et pape sui nondum suos dimidiassent dies, immo iuvenes ad inferos descendissent, penitentia ductus, ad ubera misericordissime matris ecclesie confugit, papam Alexandrum quantocius ad sedem apostolicam revocavit, indulgentiam postulat, certum penitentem se demonstrat, de malefactis suis sibi penitentiam iniungi desiderat. Papa vero a sententia in ipsum lata misericorditer absolvit et pro delictis suis viam sancti sepulcri iniungit et statim eum cruce signavit^f. Imperator vero papam pro sequacibus^g suis, ut absolverentur, imploravit; qui eos absolvit et qui ad hoc idonei erant cum imperatore transfretare precepit. Archiepiscopi vero, episcopi, abbates ceterique clerici tempore scismatis ordinati omnes officio suo caruerunt nec de cetero promoveri potuerunt, excepto solo notario ipsius imperatoris, qui pro eo papam devote rogavit et ipse gratiam oblinere meruit^h. Imperator denique sibi exercitum magnum coacervans, iter promissum adimplere cupiens, ad partes Cilicie cum comitatu suo adveniens, una dierum, cum quendam fluviolum transire vellet, quem quilibet pedes transvadere poterat, nescio quo occulto iudicio Dei in fluviolum lapsus, aquis suffocatus interiiit. De sacerdotibus et clericis, qui tempore illius scismatis ab officiis suspensi sunt, nos tempore nostro plures vidimus et cognovimus.

Cap. 9. De Henrico, filio dicti Friderici, et de morte ipsius.

Fridericus vero imperator adhuc vivens Henricum, filium suum, in regno sublimaverat. Qui satis apte coad vixit imperatoria gubernacula gubernavitⁱ; sed non diu supervivens, dignitatem cum vita perdidit, relinquens sibi tamen parvulum filium in Apulia; quem, quia

a) solvebat corr. excommunicabat e. b) decet e. c) faustu e. d) viventes post add. e. e) superesset (?) esset corr. superesset e. f) sequacibus e. g) moderavi corr. gubernavit ?

1) Infra IV, 22. 2) Haec quam longe a vero recedant, vix est quod moneam. 3) De Christiano archiepiscopo Moguntino et archicancellario cogitare videtur.

pater eius a baronibus illius terre exosus extiterat, quidam^a episcopus illius regionis furto sublatum in quodam domicilio suo occulte nutrit, timens, ne forte ab incolis terre illius inventus ipse puer occideretur.

Cap. 10. De Philippo rege et Octone adversario suo.

1211. Dicitur vero Henricus quendam habuit fratrem ducem Suevie nomine Phylippum, quem barones Alemannie in parte sibi regem constituerunt. Alii vero principes inferioris Alemannie quendam nobilem virum Ottonem nomine de Bruniswich, quia consanguineus regis Anglie erat, in regem sublimaverunt. Et ita inter duos reges aliquandiu conflictus duravit.

Cap. 11. De morte Philippi regis.

1208. Contigit igitur, quendam virum nobilem, qui comes erat palatii, qui dicebatur de Wite-
linspach, ipsum Phylippum regem adiisse, rogans eum, ut ei filiam suam, quam habebat ele-
gantis forme, daret in uxorem; cui rex, quia adiutorio indigebat, filiam pollicitus est ei dare,
sed distulit. Ille vero importune instabat, ut rex promissa impleret¹. Accidit autem, ut
rex Philippus ad civitatem Spirensem² veniret et ibi causa quietis cum Conrado eiusdem
civitatis episcopo, postea Metensi pontifice facto, aule imperialis cancellario, sibi sanguinem
minueret. Cumque quadam die in camera quadam ad confabulandum soli residerent, ecce
vir ille nobilis, qui filiam regis postulaverat, ad hostium camere pulsus, intromittitur, regem
sic alloquitur: 'Quamdiu', inquit, 'uxorem michi promissam detinebitis?' Rex ait: 'Sustine,
o mi amice, quousque dies minutionis mee expleti sint, et promissa dabo'. Ille autem, ut
erat animo furibundus, ingratus responsis, foras exivit, et diu secum animo decertans, ita
devictus ad thalamum repedavit. Habebat enim, sicut moris est Theutonicorum, gladium
sub axella, et intrans cameram, dixit regi: 'Ut video, ego diu promissam vestram expectabo'.
Et hoc dicto, evaginato gladio percussit eum in capite, ita ut caput eius in duas partes divi-
deret usque ad scapulas, quarum una in gremio episcopi cadens magna ei horrorem in-
cussit. Episcopus vero quam cito surgens, quandam intravit cameram. Ille vero, tanto
facinore peracto, ascendens equum, ad sua reversus est.

Cap. 12. Quod filia ipsius regis Philippi regi Hispanie nupsit, et de
aquisitione civitatis Cordube.

1212. Post non multum vero temporis ecce nuntii regis Yspanie postulantes, regis Phylippi
filiam³ domino suo dari in uxorem; quod et factum est. Rex vero Yspanie ex ipsa genuit
filium. Idem vero rex Yspanie, collecto exercitu, ad regionem Cordube pervenit. Que
regio adhuc ritu detinebatur gentili⁴; quam regionem, ut fertur, ipse Karolus Magnus
tempore suo domare nequivit. Civitatem vero Cordubam dictus rex Yspanie obsedit
et nutu divino eam expugnavit et obtinuit et quamdiu vixit cultus christiano subiugavit.
1236. Mortuo vero eo, filius eius⁴ de filia regis Phylippi ei in regnum Yspanie successit. Qui pa-
trixare volens, collectis secum agminibus pugnatorum, supradictam regionem Cordube in-
1248. travit et Sibiliam⁵, que erat illius terre munitissima civitas, expugnavit et alias sedecim
civitates adquisivit et, interfectis aut expulsis vel captis universis illius patrie Saracenis,
christianitati subegit; quas adhuc decem et octo civitates cum oppidis et castellis⁶ et un-
versis terre illius munitionibus idem rex possidet. Sed ad regem Otonem Alemannie stilum
reducamus.

Cap. 13. De promotione Octonis in imperatorem, et de infortunio quod
ei apud Brisac evenit.

Audita igitur rex Otto sui adversarii Phylippi regis morte, assumptis sibi primatibus
terre illius, totam regni Alemannie terram sibi subiugavit, quia non erat qui ei resisteret. 45
Inde progressus cum exercitu suo Romam profectus est, preeunte eum tamen Conrado epi-
scopo Spirensi, imperialis aule cancellario, in omnem civitatem et locum quo erat venturus.
Qui ubicumque veniebat cum exultatione recipiebatur. Veniens vero Romam, quod inau-

a) qui s. corr. e. b) post Sp. vocabulum eratum e. c) et oppidis del. s.

1) Etiam haec, ex ore populi ut videtur accepta, meli cultu. 4) Alfonsus, qui a. 1252 patri successit, 50
cum vera historia parum conveniunt. 2) Beatri- 5) Ferdinando rege capta est.
cem, quas nupsit Ferdinando III. 3) l. e. Macho-

ditum est, a papa et Romanis sine bello vel aliqua sanguinis effusione, quod numquam predecessoribus suis concessum est, cum exultatione recipitur et ab Innocentio III.º papa 1209. Inunctus, in imperatorem Romanum sublimatur. Sed statim postquam septa imperialia¹ suscepit, ecclesiam impugnare cepit, patrimonium Ihesu Christi et beati Petri apostoli invasit, diripuit et sue potestati subegit. A Roma vero egrediens, ad Siciliam et Apuleam profectus est et ubique filium Henrici imperatoris diu quesito non invenit. Sed cum videret terram illam prout volebat sibi non subiacere, regnum Alemannie, excommunicatus tamen a papa, revisere curavit. Transmeatis vero terre spaciis, tandem ad castrum quod Brisach dicitur, super fluvium Rethnum situm, pervenit². Habebat enim secum milites et clientes leves animo, quorum mos erat impudicus, quia, in quacumque civitate vel loco pernoctarent, cum hospitem suorum uxoribus vel filiabus vel ancillis, vellent nolent, gratis vel vi, cohibant et eas impudice tractabant. Quod et in eodem castro facere ceperunt. Viri igitur castrum illius considerantes, tantum nephas se non posse sustinere, inito consilio arbitrati sunt, se potius una hora velle mori quam tantum dedecus de uxoribus et consanguineis suis tam intolerabiliter sustinere. Dato itaque signo, quod, quam cito campanam maiorem ecclesie loci audirent, statim quilibet eorum, quod consilio privato statuerant, in hospicio suo cum hospiti- bus suis peragere maturarent. Quod si quis differret, a castro ipso cum tota familia sua sine spe reversionis pelleretur. Unusquisque vero ad domum suam rediens, in cameris clam se armis muniverunt. Adhuc vix se ad arma preparaverant, cum subito clangor campanae auditur, et quilibet de latibulis suis armati egredientes, inveniebant alios cum uxoribus, alios cum filiabus vel cum consanguineis vel demum ancillis impudenter luctantes, apprehensos gladiis miserabiliter occidebant et per propugnacula castrum ita detroncatis in Rethno precipitabant. Alii vero volentes gladii mortem fugere, se ipsos per murum castrum demittebant, et ita super rupes, quibus insitum est, cadentes, collisi, mortem quam fugiebant invenerunt. Clamor igitur huius facti ad aures imperatoris pervenit, qui in eminentiori domo castrum cum domino de Wisemberch³ et paucis aliis erat. Qui inquirens quid esset, audivit a quodam qui de eadem mactatione effugerat, quod tota gens sua et milites sui interfecti erant, et exposuit imperatori quare. Imperator vero timens, si forte seditio populi eum ibi inveniret, ne ipse interficeretur, rogavit dominum de Wisemberch, ut a castro eum caute educeret; qui eum per posternulam educens, ad Wisemberch⁴ pervenit; et ita ille imperator fuga lapsus, ad inferiores partes Alemannie recessit. Et hec fuerunt initia dolorum suorum, quia quamdiu vixit nunquam una die sine dolore et erumpna et periculo corporis et anime permansit.

Cap. 14. Quod Otto imperator ad Brunswic rediit, et de pugna inter ipsum et regem Francie facta.

Descendens vero idem Otto imperator ad inferiores partes Alemannie, venit Brunswich. Ea vero tempestate rex Anglie habebat garram cum rege Francorum Philippo pro quadam terra, quam ei rex Francorum in regno suo sitam, non tamen sine causa, abstulerat. Rex vero Anglie mandavit Ottoni imperatori, ut collecto exercitu ei veniret in auxilium, quia regnum Francie in armis desiderabat intrare. Erat enim ille Otto propinquus suus et valde carissimus; cui Otto imperator remandavit, ut ex illa parte regnum Francie invaderet, ipse vero a parte Alemannie regionem vastaret. Erat enim quidam comes in Flandria Ferrandus nomine, qui uxorem suam, que erat regis Francie consobrina, quam pro ludo scacorum, quo eum ipsa uxor sepius mataverat, ipsam verberaverat et inhoneste tractaverat. Que uxor irata hec regi Francorum indicavit; qui comiti Ferrando duriter comminatus est, improperans ei, quod non ei ideo comitatum Flandrensem et eognatam suam dedisset, ut eam sic dehonestaret. Comes vero minas regis egre ferens, assumpto sibi comite Boloniensi cum aliis pluribus amicis suis regni Francie, abiit ad Ottonem imperatorem et cum eo tractavit de expeditione, quam idem imperator se facturum dixerat, et ei iuravit, quod ipsum Parisius regem constitueret. Inito denique tali inter se pacto, etiam

a) post add. c. b) Imperialis c. c) ita c. d) a. subit. in marg. g., ubi post sibi postea insertum est h. (?). e) quo c. f) v. l. post add. c. g) gladiis corr. gladii e. h) i post add. c. i) manus l ut videtur pergit in cod. h) add. 2. l) desiderans intravit corr. desiderabat intravit. m) Flandrensem c. n) dedisset e. o) assumptis corr. assumpto c.

1) Hoc a. 1212. Sept. factum est, cum Friderico ob- minus recte consobrina regis Francie dicitur, 25 viam porrexisset Otto. 2) Usenberg. 3) Iohanna, 4) Verbum ludentium ad scacos, filia Balduini imperatoris Constantiopolitani; quae

1214 comitatus et civitates et munitiones universas ipse Imperator cum dicto Ferrando comite comitibus et baronibus, qui cum eo regnum Francie se intraturos iuraverant, antequam possideret, dividerat^a. Collecta itaque innumerabili multitudine armatorum, mandavit imperator regi Francie, quod iuraverat se nunquam ad Alemanniam rediturum, nisi prius Parisius sedem suam posuisset, et quia baronibus suis regnum Francie localiter distribuisset. Rex vero Francie hec audiens, missis epistolis duci Burgundie, Normannie^b, Britannie^c comitibus, et ubicumque milites adunare potuit, exercitum colligit. Filium suum vero Ludovicum adversus regem Anglie ea parte qua regnum Francie intraturus erat cum aliqua parte armatorum direxit. Ipse vero rex Francie contra Ottonem imperatorem acies suas minavit. Et veniens ad quandam planiciem iuxta Valenciennes, ad pontem qui dicitur de Bovienes fixit tentoria. Cuius exercitus ad novem milia militum et ad quinquaginta milia peditum estimatus est. Imperator vero Otto pene ad eundem locum pervenit et ibi resedit. Cuius gens computata est ad viginti quinque milia militum et ad octoginta milia aliorum armatorum, et multitudine magna curruum, victualium et armorum honoratorum. Adduxerat enim secum plures currus funibus honoratos ad Francos ligandos, quia iam putabat se eos tenere captivos.

Cap. 15. De congressione ipsius pugne et exortatione Philippi regis ad suos.

1214. Venit dies dominica, in qua quilibet christianus feriare et Dei obsequio vacare deberet^d. Comes vero Ferrandus videns exercitum regis Francie tam parvum esse, dubitabat, nō forte maior gens regi sociaretur, suggestit imperatori, ut ea die dominica cum rege bellum fieret, et ita multitudo imperatoris parvitatem regis Francie superaret ac devinceret, et ad regem Anglie regnum Francorum devastando perveniret. Sed Deo auxiliante res in contrarium versa est. Imperator autem, missis ad regem nuntiis, mandavit ei, ut se ad bellum prepararet. Rex vero dans Deo honorem, ob reverentiam diei dominice bellum in crastinum postulabat prorogare. Comes vero Ferrandus dixit, quia ideo rex pugnam differri volebat, quia aut magnum succursum gentium expectabat aut noctu timore belli fugere disponebat. Imperator vero credulus voluit ea die bellum fieri. Rex autem Francorum Philippus, convocatis primatibus et militibus sui exercitus, stans in eminentiori loco, sic alloquitur suos: 'O vos, strenui milites, flos Francie, decus corone regie, nos deliberavimus in hac sancta die dominica Deo deferre honorem et obsequio divino et orationibus vacare. Sed urgente hoste et ad pugnam cogente, ista nobis non licent. Videtis quippe nos coronam regni portantem, sed quia homo sicut et vos et unus sum, nisi vos subportaretis, ipsam minime portare possem. Ego sum rex; et ita ablata corona de capite suo, porrexit eis dicens: 'Ecce volo vos omnes reges esse, et vere estis, cum rex dicatur a regendo; nisi per vos, regnum solus regere non valerem; isti vero, qui ad nos conferendos venerunt, suis viribus confisi, non solum nos captivare, sed etiam totum regnum Francie occupare conantur. Scio etenim et vere scio, quia contra adversarios dispositionem beatissimus ac semper reminiscendus patronus noster Dionysius hodie cum suis sanctissimis sodalibus pro nobis et pro statu regni nostri misericordissimum Filium Dei gemitibus inenarrabilibus interpellat. Estote igitur securi, quia hodie manifeste precibus beatissimi dicti patroni nostri videbitis auxilium Domini super vos. Estote ergo viri cordati et pugnate contra gentem istam nefandissimam, quia certe hodie Dominus omnes trahet in manibus vestris, nec prevalebunt adversum vos. Et ita eis devictis, ad domos vestras, uxores et filios et filias, quas sibi rapere concupiscunt, cum victoria et gaudio reducemini. Precipio enim universis clientibus et peditibus, et hoc sub pena suspendii — preceperat enim ad hoc plurima patibula erigi —, ne forte aliquem vestrum cupiditas rerum inventarum decipiat, sed eas pro nichilo reputet, ne ab ipsis in bello impediatur, donec ad finem pugne perveniatur. Et sic victoria Deo adiuvante potiti, quicquid quilibet habere potuerit, dummodo alii iniuriam non faciat, totum suum de permissione nostra erit. Si vero arma vel equos adversariorum habere potuerit, si indiget, ea sibi ad pugnandum accipiat. At illi una voce clamaverunt, asserentes,

a) s corr. 2. b) post add. c. c) dominico e. d) add. 2. e) videbitis hoc loco del. 2.

1) Nullus eo tempore comes Normanniae. BR. 2) Qui cum Ludovico, regis filio, adversus Iohannem Angliae regem militavit. BR.

se adhortationi et preceptis regis libenter velle obedire. Rex vero secum de Parisius vexillum Karoli Magni, quod vulgo auriflamma vocatur¹, quod numquam, ut fertur, a tempore ipsius Karoli pro aliqua necessitate a secretario regis expositum fuerat, in ipso bello appor-
 1 taverat. Qui suis clara voce dixit: 'Quis hodie vestrum hoc vexillum in honore regni Fran-
 2 cie in congressu isto portabit?' Cui dux Burgundie respondit: 'Est miles unus hic michi
 bene cognitus, vir corpore validus et ad bella doctissimus, sed pauper², nomine Walo, qui
 totam terram suam desiderio istius pugne pro solo equo pignori obligavit. Si cui vexillum
 3 vestrum committere velitis, isti committite'. Rex vero, eo ad se vocato, porrigens ei vexillum
 dixit: 'Accipe, amice Walo, hodie tibi committo honorem regni Francie'. Cui Walo: 'Quis
 4 ego sum, domine, ut hec facere possim?' Cui rex: 'Noli timere, si Deo donante victoria
 potiti fuerimus, labori tuo amplissime respondeblmus'. Cui Walo ait: 'Quia, domine, iussio
 vestra ad hoc me urget, mandata vestra adimplere curabo. Sed ut video, quod auriflamma
 ista humanum sinit sanguinem, Deo michi vires prestante, multis videntibus hodie eam san-
 5 guine adversariorum potabo'. Rex vero considerans, quod sol radio suo oculos suorum
 reverberabat, arbitratus est soli terga vertere; quod et fecit. Adversarii vero hec non con-
 siderantes, splendori solis se opposuerunt. Rex igitur Francie bucinatores suos, de quibus
 multos habebat, a tergo exercitus sui stare precepit, ut in prima congressione tubis fortiter
 clangerent.

Cap. 16. De clangore tubarum et initio pugne.

20 Cumque ista ita se haberent, ecce clamor adversariorum ad pugnam adhortantium for-
 tissimus auditur; quem bucinatores regis Francie audientes, ita uno ictu tubis suis argenteis
 clangere ceperunt, ut terra sub pedibus eorum tremere crederetur et adversarii pavore
 magno quaterentur. Ferrandus vero comes Flandrie volens se videri ceteris audaciorum³,
 25 urgens calcaribus equum, scuto amplexo, a suis separatus, cursu equi ad adversarios por-
 tabatur. Quem cum intuens Walo miles, qui auriflammam regis Francie portabat, cursu
 validissimo illi obviam veniens, demisso vexillo lumbos eius perfodit, ita ut ex alia parte
 totum vexillum sanguineum appareret, et eum de equo ad terram proiecit et ad se vexillum
 retraxit; et ita, ut predixerat, ipsam auriflammam sanguine potavit; quod et postea sepius
 fecit. Duo vero clyceates videntes Ferrandum comitem ad terram iacere, supervenientes
 30 eum tenuerunt. Unus vero eorum, girone⁴ lorice levato, coxam ipsius ita perforavit, ut testicu-
 los transverberatos alii coxe iungeret; alius vero ictu cultri inter scapulas fortiter vulneravit.
 Sed lorica eo defendente, non est vulneratus ad mortem, et ita captivus regi oblatu est
 Francie; qui eum custodie tradidit. Alemanni vero sua signa fortiter inclamantes, viriliter,
 sicut moris eorum est, Francis resistentes, plures suorum, a Francis de equis suis proiecti,
 35 a multitudine equitantium collisi, mortui sunt. Alii lanceis perfossi vitam finierunt, alii
 gladiis detruncati animas ad inferos premiserunt. Otto vero imperator cum videret, antero-
 rem partem exercitus sui ita miserabiliter debilitari, in multitudine gentis sue confidens,
 magnis clamoribus, ut moris est bellantium, suos ad pugnam adhortari cepit. Rex vero
 Francie et sui omnes Deum et beatum Dyonisium in adiutorium suum invocabant. Walo
 40 vero, signifer regis Francie, videns imperatorem cum aciebus suis ad pugnam ventientem,
 ultra moram non sufferens, calcaribus equum viriliter feriens, Deo etiam se commen-
 dans et beatum Dyonisium sepius invocans, signo suo in altum elevato, densitatem pugne
 audacter intravit, et universas acies miles fortissimus cursu suo in duas partes divisit
 et usque ad aciem ultimam, in qua imperator erat, pervenit; quem subsecuti sunt dux
 45 Burgundie cum suis, comes Normannie et comes Britannie cum suis et alii complures
 armatorum. Nobilis vero vir Agerrannus de Cocel⁴ intuens imperatorem a longe,
 equum calcaribus percutiens, cursu validissimo eum petens, ad terram demissa lancea
 de equo proiecit. Ipsa eadem hora equus regis Francie offenso pede ipsum regem de
 dorso suo excussit; et ita cadens ad terram, omnes videntes altissimis vocibus inla-
 50 maverunt: 'Currite, currite ad regem, quia rex cecidit'. Illi vero qui iam imperatorem

a) ab corr. ad c. b) g corr. 2. c) em add. 2. d) una vel duas litteras erasas, e. e) aductor c. f) his
 scriptum, sed alterum deletum e. g) dorum corr. dorso e.

1) Hanc in praelio Bovinensi fuisse, Brital negavit, hoc loco de Walone Richerus, ex Petro de Malvil-
 2) Gallo de Montinaco, miles fortissimus, sed non cino tribuit Armoricus, BR. 4) Ingerannus de
 55 dicee. Guill. Brito G. Philipp. 3) Quae narrat Coelaco (Cocuy).

1214. tenebant, ut eum captum ad regem ducerent, audientes clamorem supradictum^a, di-
 misso imperatore, concito cursu ad regem suum venientes, ipsum iam in equo sanum
 repositum invenerunt. Qui de dimissione imperatoris valde dolentes, iterum elevatis lan-
 ceis pugnam interrumpentes, quesitum imperatorem, quia fuga lapsus erat, non invenerunt.
 Invento itaque milite qui imperatorem in equo suo levaverat, tenentes ligatum, cum pluri-
 bus aliis ad tentoria regis Francie captum deduci fecerunt. Walo vero sepe dictus signifer
 cum aliis pluribus insequens imperatorem^b, per devia queque eum fugantes, attingere non
 potuerunt. Sed cito revertentes, obviabant illis qui de bello fugiebant; quos omnes spolia-
 tos captivaverunt, alios, quia vulnerati aut lassi in bello ire non poterant, abire dimiserunt.
 Venientes autem ad locum ubi pugna extiterat, invenerunt Francos mortuorum corpora
 spoliantes, alios captivos de funibus, quos adduxerant ad Francos ligandos, vincientes, alios
 tentoria Alemannorum colligentes, alios spolia inventa et predas pecudum inter se dividen-
 tes; et ita rex Francorum cum paucis tantam multitudinem exercitus Ottonis imperatoris
 cum traditoribus suis devicit, interfecit. Ibi captus est comes Flandrie, comes Bononie
 et alii quam plures equites et pedites, quos de Francia in preiudicium domini sui regis Fran-
 cie in auxilium Ottonis imperatoris dicti^c comites adduxerant; qui captivi in Franciam ligati
 deducti sunt et incarcerati. Ita rex Francie et exercitus eius spoliis magnis honorati et
 lucris ingentibus, ad regnum Francie omnes, exceptis uno milite et uno cliente, qui in bello
 interfecti sunt, prospere et gaudentes^d reversi sunt. De exercitu vero Ottonis ad estima-
 tionem triginta milium vel^e interfecti vel captivati fuerunt. Otto vero imperator ad Brunis-
 1219. uwich oppidum veniens, tanto dolore et tristitia angustatus est, ut in lectum decidens
 paucis supervixit diebus. Fecit enim quosdam amicos suos adhuc vivens iurare, quod
 1218. quam cito mortuus esset, corpus eius coqueretur, et ad papam ossa eius ad beneficium ab-
 solutionis obtinendum, quia a papa excommunicatus erat, deportarent. Nescio, si obtinue-
 rit, an non. Rex vero Anglie, qui iam regnum Francie invadere ceperat, audita victoria
 1223. regis Francie de Alemannis, quasi cancer retrocedens, classibus ascensis, cum exercitu suo
 in Angliam reversus est. Lodovicus vero, filius regis, ad patrem regem salutandum visi-
 tandum Parisius cum suis reversus est. Ibi cum primatibus terre de triumpho victorie Deo
 et beato Dionysio gratias affectuosas referentes, plurimos dies festivos cum ingenti leticia
 deduxerunt. Ita Deus omnipotens timentes se protegere et adjuvare non cessat ubique. 30

Cap. 17. De obitu Philippi regis Francie.

Sed quia de tanto rege pauca disserui, saltim de obitu suo, quo ordine ad Christum mi-
 graverit, referre non pigebit, sicut a veredictis monachis monasterii Sancti Dionysii cum fra-
 tribus meis apud Lepbra^f cellam ipsorum, qui morti ipsius regis interfuerunt, de verbo
 ad verbum audivi. Idem vero rex Phylippus post dictam victoriam sex feliciter supervixit
 1223. annis et mortuus est. Qui cum sepeliri deberet, quesierunt in ecclesia sancti Dionysii, ubi
 poni posset. Est enim a tergo altaris martyrum beati Dionysii et sociorum eius quoddam
 sepulcrum, in quo quidam rex Francorum Karolus Calvus nomine fertur esse sepultus. Qui
 cum^g quondam cum fratribus suis pro regno Francie litigaret, nec ei ad conducendos mili-
 1219. tes facultas subpeteret, decimas ecclesiarum militibus pro donativo dicitur hereditario iure
 distribuisse^h. Unde milites usque ad tempora nostra donationes ecclesiarum cum decimis
 suis adhuc oblinent. Super quod sepulcrum sarcophagum habetur eneam fusile, longitudine
 octo pedumⁱ, latitudine vero trium, super quod sculptus est leo ad magnitudinem sarcophagi,
 quod et ego propriis oculis vidi. In hoc cum Phylippum regem sepelire disponent, aperto
 subteriori sepulcro, nichil penitus preter carbonem mortuos, quibus totum plenum erat, inve-
 1218. nerunt^j. Quod videntes qui illud aperuerant, admirati sunt valde. Dicebant enim, quod
 carbonem illi inventi, quia idem rex ecclesiis decimas, ut dictum est, abstulerat, significarent,
 illum in carbonibus inferni fore sepultum. Quod recludentes, ita dimiserunt et in alio loco
 Phylippum regem condigne sepelierunt. Super quem tumbam argenteam deauratam cum
 ymaginibus plurimis artificiosae factam composuerunt. Que usque hodie perdurat. 60

a) die a corr. 2. b) add. 2, qui p. d. q. in ras. scripsit. c) d. e. add. 2. d) in fine Francie add. sed del. c.
 e) Qui quondam cum cum corr. Q. e. q. e. 2. f) un. a corr. 2. g) add. 2.

1) au prieur de Landrecelles. Vers. Gall. Sed Lebrahense monasterium in Alsatia (Leberau) intelligitur.
 2) Karolum Calvum et Karolum Martellum confundere videtur.

Cap. 18. De mirabili transitu regis Francie Philippi.

Eadem siquidem die qua dictus rex defunctus fuit erat Honorius papa apud Perusium ¹²²³ civitatem Tuscie, qui in ea habebat quendam militem consobrinum suum, qui tam gravi infirmitate diu detentus fuerat, quod ad extremum vite iam perductus esset. Quem Honorius papa visitans, invenit eum in quodam virgulto in lecto iacentem semimortuum et a medicis penitus desperatum et derelictum. Cum vero papa eundem militem videret in extremo vite articulo positum et spiritum in summitate pectoris vix palpitantem, exhibitis ei exequiarum et absolutionum beneficiis, dispositis custodibus qui exitum suum diligenter considerarent, ipsum Deo commendans, abscessit. Sequenti igitur nocte, cum iam ille mortuus crederetur, prima vigilia noctis tres viri in albis apparuerunt ei, quartum ¹⁰ secum ducentes. Quorum maior, quia infulis decoratus erat, episcopus esse videbatur. Qui ad lectum egræ accedens, eum proprio nomine appellans, ait: 'Nunquid dormis?' 'At ille vix labia movens, rauca voce, ut moris est morientium, dixit: 'Quis es, domine?' Episcopus ait: 'Ego sum Dyonisius Ariopagita, quondam Atheniensis, postea vero primus Parisiensis ¹⁵ episcopus, et cum his duobus sodalibus meis Rustico et Eleuterio pro Christi nomine ibidem capite truncatus. Iste vero quartus, quem nobiscum habemus, Phylippus est rex Francie, quem iam defunctum per purgatorium ignem transducere proponimus, ut, si qua ei peccata de terrenis contagiis adhererunt, per hunc ignem misericordia divina ea diluat; et ita ad requiem eum nobiscum deducemus. Surge ergo et vade et dic pape Honorio que audisti. ²⁰ Denique subiunge, ut crastina die summo mane hostiam salutarem pro ipso rege Phylippo offerre non differat et ei beneficium absolutionis impendat. Quo facto, sciat eundem regem procul dubio statim eterne requie donatum. Et ut tibi de predictis melius credatur, surge, et hoc tibi signum: quia, cum esses in articulo mortis iam positus, te ab ipsa morte revoco et ad mandatum meum adimplendum sanitati et viribus melius quam fueras te divina virtute restituo'. Et apprehensa manu eius, eum de lectulo levavit, et ita visio illa disparuit. Miles ille vero custodes suos, qui ea hora visionis casu obdormierant, excitans, vestimenta sua et calciamenta sibi dari poposcit. Custodes vero videntes eum in lecto sedere, immoderate perterriti sunt, nescientes quid factum fuerat. Ille vero videns eos hesitantes, ait illis: 'Ecce, iam sanus factus, video me iuvenilibus annis integraliter restitutum. Expergiscimini ²⁵ ergo et mecum laudate Deum, et eamus ad papam, quia ad ipsum habeo mandata que perferam'. Illi vero timentes cum eo ire, putabant enim fantasma esse. Ille vero confortans eos, abierunt. Venientes vero ad cameram pape, miles pulsans, petit se introumittere. Hostiarius vero sciscitans, quis esset, qui tali hora lanuam tam audacter pulsans papam inquietare presumeret, ille ait: 'Ego sum ille miles, cognatus domini pape, qui usque ³⁰ ad mortem egrotavi; et ecce, Dei gratia sanus factus sum. Aperi, quia habeo ei mira dicere'. Hostiarius vero tremens ad lectum pape cucurrit et ei audita narravit. Papa admirans, tamen hesitans, iussit ei aperiri. Qui veniens ad papam, cuncta ei ordine narravit que a beato Dyonisio audierat et viderat; et quomodo, ut melius verbis eius crederetur, ab ipso sancto pristine sanitati restitutus erat. Papa vero admodum exultans, Deo gratias egit, et ³⁵ data illi benedictione, dimisit eum; et mane facto, sicut ei mandatum fuerat, divina celebrando et dictum regem absolvendo, cuncta fideliter adimplevit.

Cap. 19. De Innocentio papa, quomodo Fridericum, filium H[enrici] Imperatoris, ab Apulia in Alemanniam misit.

Ne mireris, lector, queso, si finem regis Francie seriatim exponendo [descripsi] ¹ ordine ⁴⁵ prepostero ante Innocentium III. papam de Honorio, cuius tempore dictus rex Francie obiit et visio predicta facta est, mentionem feci; quia melius arbitratus sum, actus ipsius regis et finem de verbo ad verbum sine intermissione adnotare, quam diversis locis diveresa componere. Revertamur igitur ad quedam que tempore Innocentii facta sunt, et sic ceteris expediamur. Innocentius igitur papa III^{us}, audita morte Ottonis, misit in Apuliam, et quesitum ⁵⁰ Fridericum, filium quondam Henrici Imperatoris, de quo supra scripsimus, invenit eum iam fere vicesimum^{um} sue etatis annum habentem; quem cum epistolis et missis suis satis sub

a) s a corr. 2. b) add. 2. c) p d. in ras. 1. d) Expergiscimini e. e) Ille corr. Illi 2. f) sciscit de ras. 1. g) v. e. huius scriptum sed alterum delatum e. h) post add. 1. i) iam del. 2.

1) iterum tempora valde turbavit auctor.

1219. milititer ad Alemanniam transmisit. Fridericus vero, qui infans Apulie, quia iuvenis erat, tunc appellabatur, Basiliam usque deductus est. Lutoldus^a vero illius civitatis episcopus¹ ex precepto pape usque ad oppidum in Alsatia quod Columbaria dicitur dictum Fridericum conduxit. Dux itaque Fridericus Lothoringie, cum audisset illum ad partes Alemannie venisse, quia cognatus eius erat et sperabat se aliquid ab eo accepturum, venit ad eum² in armis.

Cap. 20. De conventionē inter Fridericum puerum de Apulia et Fridericum ducem Lothoringie facta, ut sibi adsisteret.

Fridericus vero³ rex duci Lothoringie dixit, qui ad eum venerat, si adsisteret ei, ipse daret ei quatuor milia marcharum⁴ argenti, et super hoc dedit ei in pignore villam que dicitur Rotsem⁵. Et inde dux cum ipso Friderico Haugenoiam⁶ usque pervenit. Repperitque ipsum oppidum a quodam nobili milite domino de Loemberch⁷ occupatum. Fridericus enim rex ad inferiores partes Alemannie, ut sibi primates⁸ illius terre in amicitiam iungeret, descendere volens, ducem Fridericum cum exercitu in obsidione Hauganoie⁹ dimisit. Dominus vero de Loemberch videns oppidum illud diu non posse obtinere, reddidit illud duci. Dux vero genti Friderici. Fridericus itaque¹⁰ cum primatibus illis per industriam Innocentii pape se concordans, ab illis Aquisgrani in regem coronatur. Dux vero Fridericus¹¹ pignus suum, id est Rotsem¹², quam ei rex Fridericus pro dicta pecunia contulerat, quamdiu vixit obtinuit.

Cap. 21. Quod dux Fridericus Teobaldo, filio suo, filiam comitis Dasporch¹³ accepit in uxorem et cum ea comitatum.

Ea tempestate dux Fridericus Lothoringie filiam¹⁴ comitis Alberti de Taxporch, que sibi unica erat, filio suo Theobaldo accepit in uxorem. Post paucum itaque tempus dicti dux et comes mortui sunt. Ipsa vero Theobaldus, filius dicti ducis, ducatum Lothoringie ex parte patris, comitatum quoque de Dasporch ex parte uxoris sue obtinuit. Rex vero Fridericus, audita morte ducis Friderici¹⁵, villam de Rotsem¹⁶, quam ei in pignore dederat, sibi resaxivit. Dux vero Theobaldus hoc audiens, adunatis sibi militibus, precepit Lambikino de Arches, qui quasi maior domus ipsius erat, ut cum peditibus ad Bruscam-vallem descenderet et ibi eum expectaret. Sed cum videret Lambikinus ducem non venientem, venit cum suis ad Rotsem¹⁷. Et quia ibi excepto vallo nulla defensio erat, cito villam intravit. Quod videntes illi de villa, intra ecclesiam loci et atrium se concluserunt. Lambikinus vero cum suis villam occupavit: Illi autem spolia multa invenientes, vina et alia quam plurima cybaria¹⁸ pro voluntate sua quilibet eorum rapuit.

Cap. 22. De interfectione Romanorum¹⁹ apud Rotsem facta.

Cum igitur viderent, quod nullus eis adversaretur, intrantes cellaria, invenientes vina plurima, sederunt, comederunt et biberunt quantum voluerunt. Et sicut illa gens rusticana facere solet, cum copiam vini reppererit, quia in domibus suis raro vinum habent, omnes inebriati sunt, et per pavimenta cellariorum se iacentes, quasi exanimati temulenti faciebant. Quod cum vidisset quidam strenuus miles Otto nomine eiusdem ville, convivaneos suos exortatus est: 'Eia', inquit, 'vos omnes viri cordati, numquid aspicitis rusticos istos vino temulentos? Sumite ergo arma, quia quam cito eos omnes debellabimus'. Illi vero, sicut moris est Alemannorum, furibundi de latibulis suis exeuntes, in miseros illos irruerunt. Illi vero qui pro nimia ebrietate super pedes suos stare non poterant, volentes arma sua capere, non valebant. Alii vero fugere volentes, ad terram decidebant. Alii autem veniam implorare²⁰ cupientes, balbucientes verba proferre non poterant. Et quia Alemannorum moris est nulli velle parcere cui possunt dominari, in illos miserabiliter sevirē ceperunt. Et quia illi ebrii se defendere non poterant, detruncantur, eviscerantur et gladiis

a) Lutoldus e. b) v. r. add. 2, qui tunc dux l. corr. dux l. dist. c) um e corr. 2. d) Rotsem corr. Rotsem 2. e) Hauganoiam corr. Haugensiam 2. f) partes corr. primates l. g) Haugano. corr. Haugan. 2. h) se del. 2. i) quam diu vixit hoc loco del. 2. j) reb. absisum e. k) add. 2. l) Rotsem e. m) Inclamaro superer. l. Inclamitero 50 correctisse videtur 2.

1) 1192-1213. 2) Rosheim. Cf. diploma Friderici ap. Huillard-Bréholles I, p. 222 (Böhmer, Reg. Frid. 44). 3) Quis fuerit, non constat. 4) Gertrudem. Cf. Beaulieu, 'Le comté de Dagsbourg' 2. ed. Par. 1858. 5) Ita milites Lotharingos appellat auctor.

perfordiuntur, ut plus^a quam 112 interfecti estimentur. Lambikinus vero et alij qui cum eo erant providentiores, ascensis caballis suis, per portam que ducit ad Bruscam vallem exeuntes, fugerunt. Aliqua pars vero istorum videntes tantam stragem suorum, per vallum ville exeuntes^b ad montana, que ibi prope habentur, se contulerunt. Alii vero usque ad mortem vulnerati, per hortos vino et vulneribus attriti quasi mortui iacebant. Sequenti vero^c nocte quomodo potuerunt surgentes, per nemora gradientes, ad terram suam reversi sunt. Alemanni vero domos^d et cellaria et latibula domorum requirentes, multos adhuc invenerunt, et ita omnes interfecerunt, ut nec unus de tanta multitudine, qui inveniri poterunt, vivus remansit. Lambikinus vero cum paucis fuga lapsus, ad dominum suum ducem Theobaldum, qui in continenti cum exercitu suo in Brusca-valle erat^e, apud Wicha^f tristis advenit. Qui duci cuncta que facta fuerant narravit. Dux autem hoc audiens, tristis recessit.

Cap. 23. Quod rex Fridericus Lothoringiam cum armis intravit et Amantie castrum obsedit.

Fridericus vero rex Alemannie, cum audisset, quod gens ducis Lothoringie Rotsem^g cum armis intraverat, etiam alia vice, nescio ante hoc factum vel post, cum magno exercitu Alsatiam vastaverat^h, collecta non parva multitudine equitum, Lothoringiam penetravit; et veniens ad castrum quod Amantiaⁱ dicitur, illud obsedit^j. Mandans vero pro comite Barrense^k et comitissa Campanie^l, ad ipsum properaverunt; qui venientes apud Nanceium, ibidem pernoctaverunt. Mane facto totum oppidum illud igni succenderunt^m; deinde ad regem venientes, gratanter recepti sunt. Dux vero Theobaldus mittens per universos quos amicos suos esse credebat, ut ei in auxilium venirent, et non est inventus auxiliator. Cumque dux videret, se omni succursu esse destitutum, timuit, ne rex totam Lothoringiam devastaret et sibi eam auferret; quia iam plures, qui ei succurrere debuerant, tam de terra sua quam aliunde, ut eum opprimerent, ad regem venerant: accepto consilio ad regem inermis venit, et se ad pedes eius inclinans, veniam petiit. Rex vero se ei velle indulgere respondit, sed non ex toto; quodⁿ ita fecit^o. Retinuit enim ducem cum quatuor militibus tantum cum eo, et ad Alemanniam revertens, ducem cum eo quasi captivum ducebat in omnem locum quo iturus erat. Et sic eum cum eo diu detinuit^p. Volebat enim rex, ut secum semper solus in mensa esset, in hoc tantum garcione contemptus^q, qui ei pallium suum ad curiam

a) plus quam cxxi linea traia 2; lusques au nombre de sept vintz. *Vert. Gall.* b) add. 2. c) Rosem corr. Rotsem e. d) in ras. f. e) a corr. ad 2. g) i. e. contentus.

1) Wisches. 2) Amance prope Nancy; cf. Ann. Rein. Leod., SS. XVI, p. 676, et quae Böhmer, Reg. Frid. p. 92. annotavit. 3) Ex Errardi commentariis haec afferuntur: Quand le roi Frederic fut de Golslard, à telle fin, que fut couronné, monseigneur qu'avoit en son cuer outre cuidance de ce qu'avoit le roi en sien poucoir, malgré qu'eust promis de rendre certain chastel en Alsace, qu'd nom Roselm, part avec le signor de Bourgogne et reprint le dit chastel, dont fut le roy des Romains en moult grande fureur, dont arint mal a poore peuple, et fut monseigneur Thiebaut en grand pourchas et deconsturé, en tant que faillit être prins, et fut sa velle qu'a nom Amance le sien recurs et reconfort, n'en trouvant aultre en ses Etats. 4) Heinrich II. 5) Blanche. 6) Errardus narrasse traditur, a duce, ne Fridericus imperator urbem teneret, Simonem praefectum cum 50 militibus missum esse, ut eam succenderent: et lecti capitaine Simon s'acquitta par trop bien de sa mission, et ne resta maison que fut entiere et que ne fut en flamé dans la ville dudit Nancei, dont fut grandement mal à tous chacun. Aucuns blamoient monseigneur, et n'avoient pas tort, disant que c'estoit à lui folie et mal voyance; et adoint en outre que le capitaine Simon ne put onc rejoindre Amance, mais fut prins à sortie de Nancei et mis en prison.

7) Errardus ita: L'Empereur courroucé contre Thiebaut, appela à lui la comtesse de Champagne... le duc... fut fait prisonnier et enfermé dans la tour dudit Amance, dont ne sortit et n'eut lachance que quand eut dit et promis que se regarderoit tenir en tant que cassal li dit Amance de la comtesse et seroit à ladite dame remise à moment prochain de certaine somme qu'avoit pour meaus et deportements que li duc avoit fait en li Champagne. Li quel visdit traitt fut mis en chaire de douleur et ne tint li duc que ne le rompi. Le chastel qu'a nom Chastenois fut en otage à Frederic, dont arisa mal a monseigneur quand eut mis a bon point son chastel de Nancei et relabli ce qu'avoit brulé. 8) Errardus pergit: Encore que saisi monseigneur lesdites reprises qu'avoit donné en otage et sureté, estoit cependant en grande similitude d'antiquité avec le roy Frederic, que fit semblant n'avoir en connoissance la prise de chastel de Chalenoy, et ne rompit escritures que se faisoient de l'un à l'autre à toutes semaines; mais comme fut en son cuer grand desir et voloir de vengeance à l'encontre de duc, escriit à telle fin que l'engageat que vint li trouver à Yrilsbourg, ce que monseigneur resolut à l'encontre des siens affides, qui li conseilloyent de rester, et estoient lesdites serciturez moult bien ardes.

deserebat. Milites vero sui ad hospicium remanebant, nec unus quidem ex eis ad curiam veniebat. Ministrabantur tamen eis a curia regis necessaria universa. Ego quidem tunc temporis ab abbate Henrico Senoniensi ad ipsum ducem Lothoringie missus sum, eo quod Phylippus dominus de Gisluberti-villare dictum abbatem meum in quibuscumque poterat molestabat et ei satis periculose minabatur. Quem cum diu quesivissem, eum cum rege in Erbipoli, que Theutonice Werceborch vocatur, in Hosterfranke inveni, et per octo dies in curia ipsa permansi; peracto negotio meo, considerans, quomodo idem dux et sui a rege tractarentur, reversus sum. Rex vero cum eundem ducem Theobaldum pro voluntate sua delinuisset, dimisit eum. Deliberaverat enim, quid cum ipso ageret. Dux igitur, transvadato Rethno, ad sua gaudens revertebatur. Credebat enim, se gratiam regis integraliter recepisse; sed rex malicie sue non immemor, statim quando cum dux ab eo discessit, quandam meretricem, quam sodariam^a vocant, post ducem direxit. Que cum duce una nocte hospitans, satis locosis verbis et motibus, sicut talium moris est, blanditiis alliciens, veneno, quod ei rex ad hoc dederat, vino mixtum, ducem potavit; et sic mane facto meretrix illa discessit¹. Dux vero non longe post vivens, mortuus est. Et in claustro Stulteborne² Cisterciensis ordinis sepultus est. Cui frater eius Maherus³ in ducatu successit. Fridericus rex de Apulia⁴ uxorem sortitus est, quam secum adduxit, et de ea genuit filium, quem Henricum appellavit. Sed ad reliqua que tempore Innocentii pape acta sunt revertamur.

HIC INCIPIT LIBER IV.

Cap. 1. De synodo Lateranensi, cui presedit Innocentius papa tertius.

Anno⁵ ab incarnatione Domini 1215. celebrata est universalis synodus Rome in ecclesia sancti Salvatoris que Constantiniana vocatur, mense Novembri, presidente domino Innocentio papa III, pontificatus eius 18. anno. In qua fuerunt 400 et 12 episcopi⁶. Inter quos⁷ fuerunt de precipuis patriarchis duo, videlicet Constantinopolitanus, Ierosolimitanus; Anthiocenus vero gravi languore defensus venire non potuit, sed misit propter se vicarium Antercidensem episcopum. Alexandrinus vero sub Saracenorū dominio constitutus fecit quod potuit, misit pro se diaconum, germanum suum. Primate⁸ et metropolitani septuaginta unus. Abbatum vero et priorum numerus ultra octingentos estimatus est⁹. Archiepiscoporum vero, episcoporum, abbatum, priorum et quam plurimorum prelatorum ecclesie qui interfuerunt non est numerus. Legatorum regis Sicilie in Romanorum imperatorem electi, imperatoris Constantinopolitani, regis Francie, regis Anglie, regis Hungarie, regis Ierosolimitani Iohannis, regis Cypri, regis Atingonensis¹⁰, necnon et aliorum principum et magnatum, civitatum aliorumque locorum magna affuit multitudo. In qua synodo dictus Innocentius papa sermonem proprio ore protulit, ita incipiens: 'Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam moriar'. In quo sermone inter ceteros tractatus

a) sodariam coniecit Bohm. Ita Guill. Brit., Philipp. II, 429. b) Apuli corr. Apulia 2. c) add. 2. d) post quos vocabulum Erasmus e. e) s a corr. e. f) non lat. non e. g) Ung. corr. Hung. 2. h) ita e. pro Arrag.

Fut li due, quand fut à l'arrivée, grandement festoyé, mais au matin ne put sortir et fut detenu; et disoit en sa douleur à moy qui l'avoit suit et qu'estoit en sien appartement: 'Amis falloit croître! Et n'estions que six avec li, moi, un sien page, et quatre de sa noblesse, que furent ainsi detenus.' 1) Errardus pergit; Avint à par nous grande souçiance et soupçons que fut mal intention et couloir, dont monseigneur fut moult ferru de crainte; et avoit grandement raison monseigneur, quand refusoit de toucher certains mets qu'estoient sur la table es heures d'y repaistre, et ne couloit y penser que n'eusse ou moi même l'appretement et essai, et disoit à tout mesme qu'avoit grand peur de poison. Que pensoit bien monseigneur, et qu'avint par trop malencontreusement en expérience quand recevimes et que nous fut octroyé liberté et puissance de repenir en Lorraine, ainsi qu'on ça voit. Nous seumes à la prime nuitée recors et raccordés par certaine leunette et aga-

ceante leunette courcuse, comme que voyons en maints lieux, que li roi des Romains avoit volrement apprins et mis en notre pourchas, et icelle scut et bien faire par belles et agaceantes paroles que plut à monseigneur, et de fait avoit charmes et gracieuseté que meritoient, et volit icelle souper avec monseigneur, qui li volit benoistement et ly fit maintes doucetes caresses; car onc ne fut que sache homme au monde que fut plus prochain à faire gracieuseté et douceurs à gentille femelle, que ne fut mon benoist prince. Avint que la susdite en ses cajoleries et blandices, glissa en son vin poison subtil que fut monseigneur et porta lengueur que li conduisit à la mort. Et icelle susdite femelle ne fut onc recue, mais bien disparut au lendemain de ladite couchée. 2) Stürzelbronn. 3) Mattheus II. 4) Haec ex actis synodi, qualia saepius leguntur, sumta sunt; cf. Winkelmann, 'Philipp und Otto' II, p. 513, qui 55 locos collegit.

et disputationes [de] fidelis conservatione, de statu ecclesiarum et personarum earum regentium
 liquide prosecutus, limpidius de obitu suo, et quod ei iam super hoc Deus signum fecerat
 in bonum, mirabiliter pertractavit. Et quod mirabilius est dictum, de matrimonio ita efficaci-
 ter disputavit, ut ipsos gradus contrahendi matrimonium potius usque ad quartum gradum
 5 debere restringere, quam in septimo gradu, in quo antiquitus constitutum erat, permaneret;
 asserens, quod pro intricata cognationis computatione minus provide contrahebant et
 divortia celebrabant. Unde idem papa conubia^a matrimonii extra quartum gradum tantum
 fieri decrevit. Et si in quinto gradu ex una parte et in tercio ex altera iuncti fuissent, pre-
 cepit non separari; et alia multa indixit, quibus iurisperiti adhuc utuntur. Et sic quilibet
 10 ad propria reversus est.

Cap. 2. De exercitatione iusticie a Friderico rege facta.

Rex igitur Fridericus regnum Alemannie sagaciter circueus^a, quodquod potuit inve-
 nire raptores, nocturnos incendiarios, fures et alios regni molestatores, magno studio per-
 quirebat. Inventosque sine aliqua redemptione decapitabat, alios rotis confringebat, alios
 15 suspendio dampnabat, alios membris mutilatos dehonestabat, alios vero diversis suppliciis
 interficiebat. Quare mercatores, quia regnum et vias et regionum stratas ita pacificaverat,
 quod securi quocumque volebant pergebant^b, [eum] magno affectu diligebant. Et ita fama
 sui boni finitii ubique diffundebatur. Sed proh dolor! exitus eius in contrarium versus est.

Cap. 3. De pueris volentibus transfretare.

Eodem siquidem tempore tanta agmina puerorum utriusque sexus ex diversis regioni-
 20 bus nescio qua arte collecta sunt, ut in unum conglobati innumerabilis fieret exercitus. Qui
 ante se vexilla dirigentes sequebantur, dicentes, se transfretare debere, et Terram Sanctam,
 sicut filii Israel ex Egypto exeuntes terram illam obtinuerunt, ita et ipsi eam sorte posside-
 rent. In qua vero civitate vel terra veniebant, habitatores^c illarum^d quasi puillos et orfa-
 25 nos, sicuti erant, pro Deo suscipiebant et eis alimenta ministrabant et ita eos^e dimittebant.
 Illi vero Alpes transeuntes, Langobardiam intraverunt. Et per maritimas civitates, Ianuam
 scilicet et Pisam, et alias in hora maris sitas se dispergentes, credebant naves ad transfre-
 tandum invenire. Et non invenerunt. Due tamen naves ex ipsis honerate in mare se
 miserunt; sed adhuc ignoratur, si portum obtinuerunt, vel ad quas regiones delati sunt. Alii
 30 vero qui remanserunt ad tantam penuriam devenerunt, ut non ipsos quis hospicio reciperet;
 ut de ipsis illud Ieremie dici posset: *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret illis.*
 Unde per vicos et plateas maxima pars ipsorum fame mortua iacebat, nec erat etiam qui
 sepeliret. Et sic vere illa parva gens illis magnis innocentibus, qui pro Christo occisi sunt,
 comparari creditur; quia et ipsa in tam tenera etate labores imensos et mortem famis, que
 35 crudelior est gladio, subire meruit. Unde Ieremias: *Melius fuit occisis gladio quam interfectis
 fame.* Et vere melius, quia gladius solo ictu occidit, fames vero diu cruciatum interficit.
 Ceteri quoque qui sanioris mentis et etatis erant per regiones Ytalie et Tuscie dispersi, ad
 serviendum gentibus illius terre vel ad laborandum se contulerunt. Talis enim illius facti
 finis fuit. Nec adhuc potest inveniri, quid tam inauditum factum portenderet. Et eodem
 40 tempore ordo Predicatorum et fratrum Minorum inchoatus est. De quibus post pauca loco
 suo apertius disseremus. Eadem vero tempestate non multo post, sicut ipse in sermone
 synodi sui predixerat, Innocentius papa migravit a seculo. Sepultus Perusii a tergo sepul-
 cri sancti Herculani in theca marmorea satis decenter sculpta. Cui successit Honorius.

Cap. 4. Quod Fridericus rex in imperatorem proventus est.

Rex itaque Fridericus, cum totum regnum Alemannie quieta pace et successibus prospe-
 45 ris gaudere videret, ordinatis eiusdem regni agendis, cum exercitu Romam profectus est.
 Et intrans cum magna difficultate cum sua uxore Apuliensi^f, in imperatorem ab Honorio
 papa III^g sublimatus est anno^h ab incarnatione Domini 1222ⁱ, indictione 7. in basilica
 sancti Petri. Papa vero, ut Terre Sancte succurreret, quia necesse erat, adhortatus; adque-
 50 vit. Et statim cruce signatus est. Et iura sancte ecclesie se observaturum, prout deberet,

a) deest c. b) ipsos gradus contrahendi matrimonii corr. ut editum 3. c) in ras. 11 d) superace. 3. e) securi
 del. 2. f) add. 2. g) eo corr. eos 2. h) in ras. 1. i) post add. c. h) anno — Petri post add. c.

1) Constantia 2) litteram in anno indicando erravit auctor.

iravit. Inde denique progrediens, valedicens pape, cum exercitu suo recessit ad partes Sicilie et Apulie. Et ibi magnas strages de primatibus et gente illarum regionum, qui sibi et patri restiterant, perpetravit. Alios quippe vivos decoravit, alios suspendio deputavit, alios membris omnibus mutilatos vivos dimisit, alios rotis confregit, alios cum asseribus decapitavit. Et ita totas regiones illas iurisdictioni et timori suo subdidit. Deinde quendam montem qui Nigra-montana appellatur^a muris fortissimis munivit et eum Saracenis innumera-
 10 rabilibus implevit, et de ipsis sapientiores, quos mathematicos, quos astronomicos vocant, ariolos, divinatores et inspectores volatus^b avium et alios plurimos christiane fidei adver-
 15 sarios ad se accersivit; de quibus quosdam consiliarios fecit, alios camerarios; quosdam vero, qui in volatu avium et estis animalium augurari sciebant, et sortilogos, qui ei futura
 20 predicabant, sibi familiarissimos iunxit; et ita universas gentes illas cum universis regionibus suis sue potestati subiciens^c, sigillum terre illius sibi fieri iussit, cuius superscriptio talis erat^d:

Ciculus et Calaber, Apulus michi servit et Affer.

Quas regiones diu circuiens^e, sibi, ut supra dictum est, subiugaverat.

Cap. 5. Quod imperator Fridericus vallem Spolitanam et ceteras terras sancti Petri sibi usurpavit.

Cumque hec^f ita se haberent, cupiens Alemanniam visitare, que ei carissima erat, intrans Tusciam, vallem Spolitanam cum civitatibus suis et vicis et omne patrimonium et
 25 munitiones beati Petri, ubicumque invenire potuit, saixivit^g et quamdiu vixit obtinuit; asse-
 30 rens, episcopos et alios clericos, qui orationi tantum vacare debebant, civitates et alias munitiones habere non debere. Ipse enim advocatus et defensor ecclesie erat, cui hec com-
 35 petebant. Descendens ad Alemanniam, filium suum Henricum, quem de Apuliensi uxore
 1222 genitum prius dixeramus, de consensu magnatum Alemannie Aquisgrani in regem coronari fecit, et ei, ut moris est, fidelitatem fecerunt. Et dicto filio ipse imperator filiam ducis
 25 Austrie dedit uxorem, de qua duos genuit filios, quos, ut fertur, postea idem imperator interfecit, sicut et matri dicti Henrici fecisse dicitur^h. Et hec initia sue male conversatio-
 nis, sicut postmodum lucidius exponemus, usque in finem vite sue extiterunt. In quibus ipse illi fallacissimo Iuliano imperatori Romano [similisⁱ fuit], qui ab ecclesia et in ecclesia nutritus et ad honores prius promotus, postea Christum negans, ob ambitionem imperii
 30 omni nisu crudeliter ecclesiam impugnavit, et inhumane christianos persequens, quos veri Dei cultores inveniebat, diversis suppliciis interfecit; qui denique a sancto Mercurio martyre beate virginis Marie iussu dira morte percussus, interiit in Persidam^k.

Cap. 6. De Wolfelmo sculpteto^l Haganoie, et de munitiionibus ab ipso in Alsatia constructis.

Erat quippe his diebus in Haganoia Alsatie quidam prefectus nomine Wolfellus, rusticus quidem genere, sed sollertia et prudentia peditus. Hic in Alsatia plurima oppida, castra et alias munitiones regno edificavit; castrum scilicet Croneberch^m iuxta villamⁿ Marlei, apud Andelai^o aliud castrum quod Landeshaoite appellavit. Scelestat quoque, que antea parvissima
 35 villa erat, francam fecit, et^p eam muris latissimis et burgensibus pluribus ampliavit et dita-
 40 vit. Oppidum quoque Keseperch^q cum castello suo^r de novo edificavit. Columbariam^s etiam in episcopatu Basiliensi, sicut Scelestat fecerat, construxit. Citra Retnum^t igitur oppidum quod Nuenborch^u dicitur similiter munivit et libertavit. Sed imperator pro omnibus his bonis et ceteris aliis, que pro utilitate regni et honore fecerat, mala pro bonis eidem prefecto Wolfello Haganoie inferens, ipsum captivavit et ab eo thesaurum immensum auri et argenti ex-
 45 1236 torsit^v. Nec adhuc ei credens, in domo propria ipsum inclusit. Sed postea licentia accepta

a) vocalus corr. volatus 2. b) quiciens e. c) i superscr. 2. d) so del. 2. e) saixivit corr. saixivit 2. f) des. c. g) ville corr. villam 2. h) post add. 1. i) suo bis duabus lineis scr. k) Retnum corr. Retnum 2.

1) Hæc ad Heinrici VI. tempora pertinere putarim; cf. tamen Winkelmanno I, p. 380. 2) Nescio an de Luceria cogitandum sit. 3) Hoc de ense regie Rogeri valere, Böhmer p. xxi. monuit. 4) Quod a vero ubi horre, satis constat; Margaretha, Heinrici regis uxor, postea regi Bohemæ Otokaro nupsit. 5) Ita ex Vita Basilii Ekkehardus (SS. VI, 114) alij retulerunt. 6) i. e. scultelus. 7) Kronenberg 80 prope Marlen. 8) Andlau, in cuius vicino castrum Landsberg. 9) Kalsersberg. 10) Colmar. 11) Neuenburg. * 12) Cf. Ann. Marbac. 1236, SS. XVII, p. 178, ubi Wolf appellatur.

venit uxorem suam visere, et una nocte cum uxore sua dormiens, ab eadem uxore dicitur esse suffocatus, ne divicias, quas ipsa uxor habere credebatur, imperatori revelaret.

Cap. 7. Quod imperator Fridericus filiam Iohannis regis Iherusalem nupsit uxorem.

Imperator vero Fridericus ad Apuliam rediens, accepit sibi uxorem filiam christianissimi viri Iohannis de Brina^a regis Iherusalem; de qua genuit filium Conradum nomine. Dicitur 1225. vero Iohannes^b rex Iherusalem moto exercitu Damiatam Egypti obsedit et miraculose obtinuit; quam statim stulticia cuiusdam legati Romani, qui exercitum christianorum de civitate eadem eduxerat, aquis et multitudine Saracenorum inclusi et in angustia mortis positi, 10 Damiatam^c Saracenis reddiderunt, et ita a terra illa christiani exierunt. Imperator vero Fridericus a papa excommunicatus, eo quod votum crucis nondum persolverat, credens se ita Deo satisfecisse, accersitis secum paucis et abbate Morbacensi, qui mihi hec omnia retulit, mare transivit, et Ioppem in littore maris sitam, a Saracenis quondam destructam, 1228. reedificavit, et inde amirado Babylonie in amicitiam^d se coniunxit, ita ut totam terram illam, 15 si voluisset, ut fertur, christianitati subiecisset; et sic ad Apuliam reversus est. Audiens vero imperator Fridericus^e, quod filius suus Henricus rex de consensu magnatorum terre invito^f patre regnum Alemannie obtinere satageret, cum ad se accersitum cepit, et eum in 1235. Sicilie castro includens, ibi mortuus est. Descendens igitur imperator ad Ytaliam, Mediolanum obsedit^g, et duobus annis ibi sedens, nichil profecit. Carrucam tantum ipsius civita- 1237.39. tis, quam standarium vocant, cum vexillo suo adquisivit, et potestatum^h Mediolanensem captivum ad Cremonam ducens, in alta turri patibulo eum suspenditⁱ. Deinde Bononiam^j 1237. obsedit^k, et ante illam novam civitatem construxit, quam custodiendam^l filio suo, quem de concubina genuerat, regem Sardinie^m, dereliquit, et ablit. Illi vero Bononienses de civitate 1249. sua exeuntes, civitatem illam novam invaserunt, et igne incendentes, funditus destruxerunt, 25 et regem dictum Sardinieⁿ, qui eam custodire debebat, in civitatem suam captivum duxerunt. Sed quid de eo actum sit, non audivi.

Cap. 8. Quod imperator Fridericus fratrem Gregorii pape apud Haganoiam suspendio dampnavit.

Igitur imperator tunc^o ad Alemanniam forte devenerat, et apud Haganoiam veniens, venationi et piscationi vacabat. Gregorius vero papa IX^p, qui Honorio^q successerat, habuerat 1227. quendam nobilem militem fratrem, Apuliensem^r, qui imperatorem aliquando se offendisse dubitabat; veniens in Alsatia, comitem Sigibertum Alsatie langravium et Conradum^s tunc^t Mettensem episcopum^u, imperatoris cancellarium, rogavit, ut eum ad^v imperatorem salvum conducerent; quod et promiserunt. Imperator vero iussit eum in patibulo suspendi. Et 35 sic male conductus, vitam finivit. Gregorius igitur papa admonens imperatorem per inter-nuntios, ut Deo et beato Petro satisfaceret. Qui et rennuit^w. Quem Gregorius papa in toto 1228. orbe Romano excommunicatum denunciavit. Gregorio vero mortuo, sedes diu^x pastore 1241. caruit, imperatore electionem perturbante. Tandem Celestinus electus, decem et septem diebus supervivens, mortuus est.

Cap. 9. De electione Innocentii pape IV, et de eius adventu ad Lugdunum.

Erat igitur quidam cardinalis Senebadus nomine, de civitate lanuensi in Italia oriundus^y, quia imperatori aliquantulum familiaris erat, papa effectus est. Qui eodem anno, simulata in- 1243. firmitate, dicens se velle aere nativitatis sue, ut sanaretur, invisere, venit Ianuam; inde clam per terram comitis Savole progrediens, pervenit Lugdunum et ibi per septem annos conti- 45 nuos demoratus est. Volens igitur papa^z cum Friderico imperatore de rebus ecclesie, quas

a) Brini scriptum esse videtur; sed litterae ut non satis perspicuae. b) add. 2. c) Damiatam e. d) amicitiam e. e) invito e. f) postatum e. g) Bononiam corr. Boponiam e. h) custodiendam e. i) Sardi in ras. 1. (ultra q. videri potest). k) . . . gonie corr. Sardonie e. l) post add. 1. m) Honori corr. Honorio 2. n) corr. Conradum 2. o) post add. e. p) e corr. e. q) renuit, corr. rennuit 2. r) erat del. e. s) add. 2.

50 1) De Brixiae obsidione cogitare videtur. 2) Haec 3) Post pugnam apud Curtem-novam facta sunt. 4) Gregorius e familia comitum de Signa oriundus fuit. 5) Obiit iam a. 1224. 6) Per duos menses; Richerus de sede post Coelestini mortem per duos fere annos vacante cogitasse videtur.

rapuerat, agere^a, ipsum per legitimas ferias ad curiam citavit. Imperator vero legistas et doctissimos viros iurisperitos pro se mittens, dicens, se in Longobardia^b esse occupatum. Tandem asseruit, se esse venturum. Fertur etiam quosdam versus, nescio^c a se vel ab alio compositos, interea pape demandasse, ita scribens;

Fata^d notant, stelleque vocant aviumque volatus:

Totius et subito malleus orbis ero.

Roma diu titubans, longis erroribus acta,

Decidet et mundi desinet esse capud.

Quibus papa versibus respondit. Sed a memoria mea dilapsi sunt; sed hic est sensus. Fata tacebunt^e, et stelle silebunt, et volatus avium^f non loquentur^g; tu vero malleus orbis^h id tempus esse poteris, sed non diu; Romam vero, quam dixisti esse casuram, ecclesiam, id est naviculam Petri, advertimus; potest enim in fluctibus huius maris, id est mundi, fluctuare, sed numquam mergi. Tercia igitur citatione, ut prediximus, facta, interea papa Innocentius quartus — ita enim in papatu vocatus est — concilium archiepiscoporum et episcoporum regionum circumadiacentiumⁱ convocavit. Ad quem Fridericus vocatus venire noluit,¹²⁴⁵ sed suos nuntios misit. Presidente igitur Innocentio papa in facie ipsius concilii, de commissis, ipsius et heresibus, quibus implicatus esse dicebatur, per sexdecim capitula hinc inde diu disputatum est. Tandem per sententiam ipsum anathematizavit et a dignitate et honore imperii alienavit et ipsum vel heredes suos ad dignitatem imperii Romani numquam posse venire iudicavit. Et sub interminatione anathematis districte inhibuit, ne quis^k de cetero eum pro imperatore haberet, nec imperatorem, sed Fridericum tantum de Stoupha^l appellaret; et hoc mandatum per universas imperii Romani regiones papa divulgari fecit. Sed hoc rex Francie approbare noluit, quia idem Fridericus quondam iuratus suus extiterat.

Cap. 10. De bello transmarino, quod Ludovicus rex Francorum in extremis vidit.

Rex igitur Francorum gravi detentus infirmitate usque ad mortem egrotavit; cui talis apparuit visio. Videbat se in transmarinis esse partibus constitutum; ibi enim nostri christiani et Saraceni ad pugnam parati erant, et congregantes, acrius inter se pugnabant. Et postquam diu pugnatum est, Sarraceni nostros vicerunt et omnes aut interficiebant aut captivos ad terram suam deducebant, ita quod de tanta multitudine nostrorum vix quindecim milites de bello fugientes remansisse dicerentur. Quod cum rex Francie videns^m, valde indoluit; cui fertur dictum fuisse: 'Rex Francie, hoc irrecuperabile dampnum vindica'. Rex vero ab hac visione reversus, vovit se ad Terram Sanctam post duos annos properaturum; et statim crucem sibi dari precipiens, invitaⁿ matre domina Blanca^o cruce signatus est. Pugna quippe ab ipso rege intuita accidit in festo sancti Andree^p, et sicut viderat verum fuit.¹²⁴⁶

Cap. 11. Quod papa Innocentius dampnavit^q Fridericum imperatorem.

Friderico quoque quondam imperatore^r, ut prediximus, depulso, Innocentius papa regem creavit filium comitis palatii de Turingia; qui assumpto sibi exercitu intravit territorium de Nuereberch^s. Papa vero misit ei archiepiscopos et episcopos cum militibus multis. Conradus vero, filius dicti Friderici prius imperatoris, qui tunc in Suevia erat, accersita^t sibi magna multitudine armatorum, venit obviam novo regi. Et congressus cum eo, victus est, et multi de exercitu suo perierunt interfecti, alii capti, alii fugerunt. Conradus vero in Nuereberch fugit. Novus vero rex ad sua, et omnes adiutores sul cum multis spoliis redierunt. Solus tantummodo garcio de tanta multitudine nostrorum ibi mortuus est.¹²⁴⁷ Novus quoque rex non multum post diem^u clausit extremum. Et papa alium instituit, comitem scilicet de Holande. Qui exercitum colligens, venit Aquisgrani, et eam obsidens, tandem cum magno labore expugnavit, et ibi coronatus est, et inde ad sua rediit. Episcopus

a) ageret corr. agere e. b) Lang. corr. Long. 2. c) nescia post corr. nescio e. d) labdnti corr. tacebunt 2.
e) a e corr. 2. f) pen e corr. 2. g) eum del. 2. h) Stoupha corr. Stoupha 2. i) ita e. j) laviela e.
k) Blanca corr. Blanca e. l) dampnato corr. dampnavit e, ubi post d. F. l. deleta. m) Imperator corr. Imperator 2. 60
n) accersita e. o) bis acscriptum, sed alterum deletum e.

1) Cf. SS. XXIV, p. 219. et quae ibi adnotavi. cf. Wilken VII, p. 18 n. 3) Anno 1246. exeunte
2) Hoc die nulla commissa est pugna; sed de Gazens post victoriam de Conrado reportatam Heinricus
6. 18. Oct. 1244. commissa Richerus cogitare videtur; Nuremberg venit.

vero Argentinensis duo castra, que regi nostro adversabantur, Wigresem¹ et² Croneberch, funditus destruxit et totam terram sui episcopatus vice regis sibi subegit; Scelestas vero obsedit, sed nichil profecit. Conradus vero supradictus, viribus resumptis, subito Alsatiam³ intravit, et recto itinere, nichil aliud faciens, cum suis incedebat. Episcopus autem Argentinensis usque⁴ ad ripam Rethni cum⁵ secutus est. Conradus vero Rethnum transiens, in Sueviam fugit, et episcopus in⁶ sua reversus est.

Cap. 12. Quod rex Francie mare transiit, et quod Damiatam miraculose obtinuit, in fine perdidit.

Rex itaque Francie cum magno apparatu mare intrans, applicuit Cyprum, et ibi aliquandiu moram faciens, multi de suis ibi mortui sunt. Deinde ad portum Acharon volens venire, vento flante contrario ad litus Damiate profectus est. Naute vero valde admirantes dixerunt, civitatem quam videbant Damiatam esse, que in introitu Egypti sita est; nostri vero valde perterriti ad arma currunt, litus occupant, Saracenos ad bellum paratos inveniunt; qui a nostris oppressi, Damiatam redire compulsi sunt. Nostri igitur christianam tentoria figentes, ibidem pernoctaverunt. Mane autem facto ad portas civitatis venientes, apertas eas quidem invenerunt, sed nullum civium intus reppererunt. Intranses vero, civitatem mundaverunt, et ecclesiis compositis, cultui christiano subdiderunt. Post paucos itaque dies rex cum suo exercitu subgestione comitis de Artois, fratris sui, terram Saracenorum intravit, et ibi reposito exercitu Saracenorum, cum eis confligens, victus est. Ibi quippe mortuus est dictus frater regis. Ceteri vero omnes aut capti aut interfecti sunt ibidem, excepto rege et quibusdam aliis paucis qui in quodam monte fugerunt. Expleta denique tanta cede, montem, in quo rex erat, Sarraceni⁷ circumdederunt. Rex vero videns sibi nusquam fugam patere, tradidit se illis. Pagani siquidem cum rege ad Damiatam venientes, minati sunt se regem interfecturos, nisi Damiatam eis redderetur. Dux vero Burgundie et regina cum aliis pluribus videntes inrecuperabile dampnum de rege, civitatem Saracenis reddiderunt, ita tamen quod universi captivi, qui a Saracenis tenebantur, regi restituerentur; quod et factum est. De quibus nos unum sacerdotem vidimus, qui hec omnia nobis narravit. Rex vero cum suis ad Accaron venit.

Cap. 13. De amiraldo de Coine, qui regem Babylonie interfecit et Damiatam funditus evertit.

Igitur amiraldus de⁸ Coine, qui a rege Babylonie ad dictam pugnam vocatus fuerat, dicebat, se debere Damiatam habere et etiam medietatem captivorum et spoliorum, quia ipse maiorem exercitum habebat quam rex. Rex vero non acquievit. Unde amiraldus in ipsum insurgens, eum interfecit⁹ et exercitum eius in fugam convertit et Damiatam obtinuit. Sed amiraldus, quia Damiatam longe a terra sua distabat, timens, ne filius interfecti regis Damiatam, que ei prope erat, aliquando obtineret et ita suam gentem, quam in ea civitate dimiserat, perderet, inito consilio Damiatam funditus evertit nec in ea lapidem super lapidem reliquit. Et ita illa delicata civitas, que quidam paradysus esse dicebatur, a nostris bis miraculose acquisita et his, nescio quo occulto iudicio Dei, satis miserabiliter perditam, finem accepit. Rex vero Francie Cesaream civitatem quandam, que a Saracenis antea destructa fuerat, satis compendiose instauravit et gentem et edificia copiosam reddidit. Et sic vix duobus¹⁰ annis in terra illa degens, in Franciam rediit.

Cap. 14. De misera morte Friderici imperatoris, et de nece Conradi, filii sui, et de obitu Innocentii pape.

Cum igitur res¹¹ ita se haberet et Fridericus quondam imperator in Apulea moraretur, adhuc in infidelitate sua perseverans, ut fertur, contra Deum blasphemias, que non sunt etiam referende, loqueretur, decidit in lectum et mortuus est. Sepultusque in Palermo¹², ubi dicebatur plurimos habere thesauros. Post hec Apulieneses, nescio quo zelo, sed ut rei exitus

a) a corr. et e. b) que ad ri in ras. e. c) post add. e. d) in sua et sus est e corr. e. e) li e corr. e. f) do c. g) do c. h) et e corr. e. i) Ho c.

1) Wietersheim et Kronenburg; v. Closener chron. 2) Emir Oktal princeps Mamlukorum occidit Turan-p. 38. et que Hegel ibi addotavit. Closener haec schah d. 2. Mal. 1250; Wilken VII, p. 236. 3) Potius in tempore regis Heinric Raspe collocare videtur. 6 annis.

1254. probavit, malo, Conradum, dictum filium Friderici, qui in Suevia degebat, ut regnum patris acciperet, ad se adsciverunt. Qui non multo post veneno potatus interijt. Innocentius vero papa IV^{us}, cum septem annis apud Lugdunum mansisset, Romam reversus, in Apulea diem clausit extremum.

Cap. 15. De beata Hiltigarde sanctimoniali et prophetis eius.

Ante hos annos ferme triginta fuit in inferioribus Alamannie partibus sanctimonialis quedam inclusa sanctissime conversationis et vite Hiltigardis^b nomine, cui Deus inter cetera etiam gratiam prophetie contulerat, et quod mirum est dictu, quod numquam, ut fertur, antea didicerat, lingua loquebatur Latina et scribebat. Prophetavit quippe de statu regnorum et eventibus rerum futurarum et inde libros propria manu conscripsit. Scripsit etiam librum medicinale ad diversas infirmitates, quem ego Argentine vidi. Scripsit siquidem de ordine futurorum Predicatorum et fratrum Minorum, qui temporibus nostris primum esse ceperunt. Dixit quippe aperte, quosdam fratres venturos alte tonsoratos in habitu religioso, sed inusitato, qui in principio sui quasi Deus ab omni populo reciperentur; nec aliquid proprium habituros predixit, sed tantummodo elemosinis fidelium victitentur nec de his elemosinis in crastino reservarent, et ita tali paupertate contempti^c civitates et castella et regiones predicando circumirent; et ita in primordio suo Deo et hominibus cari haberentur; sed cito a proposito suo decedentes, viliores haberentur. Hec Hiltigardis de Predicatoribus et Minoribus fratribus fertur predixisse; quod postea verum actus ipsorum esse probavit^d.

Cap. 16. De principio ordinis Predicatorum.

Quidam quippe Dominicus nomine de Thuscie^e partibus oriundus tempore Innocentii pape terti^o ordinem^f incepit Predicatorum; sicut et eodem tempore Franciscus quidam, de quo postea dicemus, ordinem fratrum Minorum inchoavit. Dicitur siquidem Dominicus fratres sibi collegit et secundum regulam beati Augustini vivere constituit; et ita a Gregorio papa confirmati, dispersi sunt per^g universas regiones, et quamdiu in proposito suo permanserunt, cari ab omnibus habiti sunt. Sed mirum est, quod tanti viri in divinis sermonibus probabiles in civitatibus opulentissimis habitare ceperunt, in quibus splendide vivitur, et habitatores earum civitatum deliciis et divitiis habundant, et ibidem luxus et ambitio rerum secularium vigent, et usuris et publicis rapinis impudenter insistent: quomodo nostri Predicatores a talibus et cum talibus conversari et vivere et dona ipsorum recipere gratulantur? Sed quia prophetia illius venerabilis sanctimonialis Hiltigardis ne fieret preteriri non poterat, in primordio sui nostri Predicatores omnibus in bono satis claruerunt; multos quippe ab erroribus suis et a via sua mala averterunt, et hereticos, quibus universa terra iam prope occupata erat, represserunt et multos eorum igni dari^h fecerunt, et adeo in exercitatione sua valuerunt, ut etiam quidam eorum miraculis claruisse referantur. Sed quia, ut dicitur, nova placent et usitata vilescunt, quia iam a proposito aliquantulum declinabant, immo etiam de se presumendo quedam inepta sibi usurpabant, a populo iam non tanti precii haberiⁱ ceperunt. Divites quippe et raptores et usurarios publicos circumeundo visitabant, et si qua invenirent ambitione secularium vel rapto et denique fenore ab illis acquisita^k, ad monasteria sua, que permaxima edificare ceperant, donarentur^l, et ita per interpretes illas res in edificiorum suorum vel victualium usus convertebant; licet non ignorarent, rapinas vel usuras nisi eis, a quibus extorte erant, reddi debere. Illos vero qui eis talia dona conferebant, quod papa facere non potest, a peccatis rapinarum et usurarum absoluebant et mortuos in cimiteriis suis sollempniter sepeliebant, et ob hoc viliores plurimum esse ceperunt.

Cap. 17. De ordine Fratrum Minorum.

Franciscus igitur, quem superius primum ordinis fratrum Minorum esse diximus, de Assisia civitate vallis Spoletane oriundus fuit. Filius quidem cuiusdam divitis civis dicte civitatis

a) add. 2. b) H. n. post add. 1. c) i. o. contenti. d) corr. ordo 2. e) et superacr. per e. f) tradi 30 superscr. dari e. g) habere corr. haberi e. h) invenirent iterum add. e. i) effliciebant ut d. suppl. Dach. k) e. d. post add. e.

1) V. hac de re Salimben. chron. p. 338. 389. et saepius. 2) Nota auctoris errorem.

exiit, qui eundem Franciscum causa mercimonii ad partes Francie frequenter mittere solebat. Unde a Francia Franciscum nuncupatum fuisse referunt¹. Qui Franciscus bone indolis iuvenis existens et sapiens, sicut mos est mercatorum, ambitionem rerum secularium insectatus est; sed de mercimonio a patre sibi credito ecclesiis et pauperibus largissimo erogabat. Contigit igitur, ipsum Franciscum ad partes suas quodam tempore redire, et a patre libenter receptus, paucis diebus cum ipso mansit. Quadam vero die cum pater eius quendam sollempnem ageret diem, Franciscus iuvenis laudabilis quendam cameram intrans, vestibus suis omnibus exiit; quodam tunica, in qua caputium consutum erat, et tamen villissimi panni, se induens, cordella nodata precingitur, et ita sine calceis et² tonsoratus ad patrem exiit, et patri valedicens, asseruit, se potius Deo servire velle quam mammona. Circiens³ igitur regionem illam, plures sibi fratres et ordini suo sociavit. Veniens igitur ad papam Gregorium, sicut Predicatores ab eo auctori-
 sati sunt. Et ita per diversas regiones collocati sunt. Franciscus vero cum paucis fratribus per civitates et castella circiens⁴, predicando ad quandam civitatem fertur devenisse; et ibi verbum Dei volens predicare, civem loci illius in tali habitu eum cum suis considerantes, quasi stultum a civitate sua eum expulerunt. Ipse vero extra portam ipsius civitatis iuxta stratum⁵ publicam stans, conspexit in campo
 15 diversi generis aves pascentes; quasi hominibus loqueretur, ipsas ad se vocavit, et statim ad vocem ipsius tanta multitudo diversarum avium circa eum adunata est, quanta nunquam in partibus illis visa fuisse feratur. Quas beatus Franciscus admonens, quia gens intelligibilis et sensata verbum Dei audire contempneret, saltem aves indiscretas mandata Dei audire non obmitterent. Ille vero colla erigentes, et capita et visum, quasi eum intelligerent, porrigebant ei. Ille vero hortabatur eas, vocibus et cantibus suis Deum,
 20 qui eas creaverat et pascebat, glorificare et laudare; et sic diu eas alloquens, quasi cum⁶ rationabilibus creaturis de verbo Dei eum eis disputabat. Videntes autem transeuntes ignotum virum in tam extraneis habitibus quasi hominibus predicantem, nuntiaverunt hec in civitate. Ad quem tota civitas exiens, admirans super miracula avium, rogabant⁷ eum, ut, quia eum expulerant, civitati indulgeret. Ipse vero avibus benedicens, iussit eas abire, et convertens se ad populum, improperebat ei, quod populus intelli-
 25 gibilis et rationabilis verbum Dei audire⁸ contempneret, aves vero sine ratione eum gaudio magno illud ausciperent. Cumque gentem illam diu allocutus fuisset, sermone finito, et dans benedictionem, a loco discessit. Fertur etiam transfretasse et ad Babyloniam devenisse et a rege illius terre licentiam predi-
 candi obtinuisse. Videns itaque beatus Franciscus gratiam dicti regis et gentis ipsius⁹ terro se habere, paucos¹⁰ de discipulis suis¹¹ relinquens, ad partes suas reversus est, volens plures illic ad predicandum
 30 dirigere. Sed quia non est laborantis vel curantis, sed volentis Dei cursum hominis dirigere, neclo quo impedimento detentus, ad Babyloniam ultra non est reversus. Cumque plures sui ordinis fratres ubique disseminasset et pluribus in vita sua clarisset miraculis, ad civitatem Assisiam revertens, infirmitate detentus, ibidem bono fine in Domino quievit, et ibidem sepultus est. Illorum¹² siquidem et conversatio
 et vita semper melius et sanctius quam¹³ Predicatorum usque ad tempora nostra perduravit.
 35 Quam plures igitur ambos ordines¹⁴ viri et mulieres imitantes, conversationi eorum se contulerunt. Nobiles quippe clerici et bene literati prelationes suas, dignitates, divicias parentumque consolationes contempnentes, se eis pro Deo sociaverunt. Mulieres vero, alie virgines, alie matrone continentibus¹⁵ vidue, alie vero meretrices, nobiles et ignobiles¹⁶, magisterio ipsorum et religioni se¹⁷ submittentibus, pusilla¹⁸ sibi habitacula erexerunt. Sed pro
 40 dolor! plurimi¹⁹ utriusque sexus, qui iam aratro Dei manum salutis²⁰ apposuerant, miserabiliter retro respicientes, luxui²¹ et voluptatibus seculi, quasi canis ad vomitum²² redientes²³,
 denuo se²⁴ tradiderunt. De quibus melius arbitror silere quam loqui. Sed quia invidia diaboli²⁵ in agro Dei semper zizania seminare non cessat, redeamus ad illos qui sub pre-
 textu religionis, in vestimentis ovium lupi rapaces existentes, populum mirabiliter deceperunt.

45 Cap. 18. De magistro Roberto Parisiensi¹ ordinis Predicatorum et fallacis eius.

Fuit itaque his diebus Parisius vir doctissimus et eloquio clarus Robertus nomine de ordine Predicatorum, qui tantam habuit gratiam, ut nullus ei tunc secundus haberetur. Sed, ut ferebatur, totus glorie mundi et luxurie deditus erat. Qui quadam arte cartulam sibi composuerat, ut, si quando eandem
 50 cartulam capiti alicui superponeret, quocumque ille volebat, vellet nollet, fateretur. Quadam quippe die cum in predicatione sua quandam formosam mulierem conspexisset², eam animo concupivit, mandans ei, ut post sermonem sibi loqueretur. Quo ad quendam locum secretum veniens, ubi sibi velle confiteri expectabat, illam alloquitur ei, ut voluntatem suam faceret, verbis minacibus et blandis ipsam coartabat.

a) in ras. 1. b) I superer. 2. c) stratem corr. stratum c. d) post add. e. e) rogabat corr. rogabant c. f) hic scriptum, sed alterum deletum e. g) paucis e. h) ibi del. c. i) illorum — semper in ras. c. l) q. P. in ras. c. m) in ras. 2. n) continententes c. inentes in ras. 2. o) l. u. in ras. c. p) add. 2. q) in ras. 2. (forlasse codice maculis asperso, quod antea scripta erant repetita). r) mitum in ras. c. s) ea q. corr. 2. t) holi in ras. e. u) si ordine q. corr. e. v) conspexisset e.

1) Vitam aliquam Franctaci sequitur, sed cum editis vitam priorem (l. I, p. 724) narratur, patrem o
 60 (Acta SS. Oct. II) non ita convenit, ut certo indici- Francia reversum illum Iohannem ita nominasse, cari possit, qua usus sit. De nomine in Append. ad

Quid plura? Illa negat; iste instat, minatur; si non faciat, et heresim opponet et igne comburi faciet. In crastino nempe coram cunctis mulierem illam ad se venire fecit, et manum ei imponens, alta voce interrogat: 'Numquid ex secta hereticorum es?' Illa dixit: 'Sum vero'. 'Vis redire ad fidem catholicam?' Illa autem ait: 'Non'. Ille dixit: 'Vis potius comburi quam sectam illam abnegare?' Illa respondit: 'Volo'. Ille dixit: 'Audistis, quomodo ista mulier confessa est turpitudinem suam?' At illi admirantes dixerunt, se de ea nunquam tale quid audivisse; et ita tradita est custodio. Habebat enim illa matrona filium clericum, bone indolis adolescentem, qui dolore matris tactus circumibat vicinos et affines, consulens eos, si quoquo modo matrem a periculo mortis liberare valeret. Cui quidam, qui illi Predicatori familiaris erat, valde condolens, dixit ei: 'Vade cras ad publicum consistorium, quia mater tua iterum examinabitur. Tu vero sta iuxta eam; et cum magister Robertus matri tue manum imposuerit et eam de fide interrogabit, tu, quia fortior es eo, manum eius viriliter apprehende et cartulam quam in ea invenieris tolle et eam tibi reserva, et alta voce roga magistrum Robertum, ut iterum matrem team de fide interroget'. Quod et ita factum est. Cumque ille clericus dictam cartulam de manu illius Predicatoris tulisset, matrona illa ut prius interrogata juravit coram omnibus, se nunquam illa verba audivisse nec unquam a magistro Roberto de fide interrogatam fuisse nec et in aliquo respondisse nec quid esset heresis unquam audivisse. Filius vero eius cartulam illam omnibus ostendit, et quia arte diabolica idem Predicator per cartulam illam quos volebat decipiebat et morti tradebat. Populi vero hoc audientes nitentur eam interficere; sed raptas a clero, missus est in carcerem lapideum perpetuo clausum. Et quia patrem et matrem et multos alios insanos velut culpabiles arte supradicta ad suam iniquitatem velandam comburi fecerat, Deus ei talem penam in presenti vita imponere decrevit, si forte vivens a malicia sua convertatur.

Cap. 10. De Sibilla Beguina de Marsal et actibus eius.

Sed quia de magistro Roberto tanto viro versutia diaboli decepto satis compendiose narravimus, de quadam juvencula muliere, quae plurimos sua subtilitate decepit, dicturi accingamur. Quia tota ista regio actus ipsius cognovit, audacius de ea loqui non pigebit. In episcopatu itaque Metensi, in oppido quod Marsal dicitur illa supradicta muliercula degebat. Quo videns plurimas mulieres sub doctrina dictorum Predicatorum specie religionis florere, quo Beguino appellantur, volens ipsas imitari, dictis et factis suis simplicitatem suam pretendebat. Ecclesias etiam hora matutinarum et missarum, sicut moris est Beguinarum, maturius frequentabat. Quid dicam? Adeo magnificavit simbrias suas, ut etiam Lodowico tunc plebano, viro discreto, et omnibus habitatoribus ville de Marsal gratissimam haberetur. Quaedam vero matrona illius ville cum viro suo simulationibus eius credens, eam hospicio receperat; cui etiam ipsa juvencula suggererebat, se etiam angelos vidisse. Cui matrona illa cameram quandam concesserat, ubi orationes et vigiliis secretius agere posset. Cumque ipsa juvencula videret famam suae religionis ubique diffundi, ad maiorem presumpsit audaciam properare. Falebatur quippe, se in spiritu rapta in celum, et ita in lectulo suo faciens quasi dormiens, non manducans neque bibens, totam diem deducebat. Hospita igitur sua verum esse credens, cameram claudebat nec aliquem ad eam introire patiebatur. Aliqua quippe hora noctis, ut spiritus eius ad eam reversus crederetur, lenta voce plantum emittebat. Quod

a) e corr. e. b) u. e. Extra in rasura l.

1) Cf. narrationem ex notis Errardi, ut dicitur, servatam (Cayon p. 231): Avoit monseigneur un sien frere qu'avoit nom Jacques, que sul este que de Metz, qu'estoit un des plus grands et des plus certueux prelatz qu'ent cette eglise; qu'estoit vraiment bon, de sain jugement, et que fut en grande colere pour ce qu'avoit ete induit en grande tromperie et souciance par certaine garce qu'avoit nom Sybille, et qu'estoit en demeure au lieu qu'est dit Marsal: avoit la susdite accointance et priacuté avec certain quidam qu'estoit pretre, et pour mieuz mieuz de couvrir ses susdites amours, la susdite garce fit de la sainte autant que furent jamais beguinards et beguinettes, et fut monseigneur Jacques moult deceu par sorfantes et jacances de la susdite. Celle disoit avoit priacuté avec cherubins et seraphins que enlevoient celle en dixieme ciel, et demouroit la sainte en pamoison decoteuse, de ce que disoit, de trois nuits et journées, sans que ne but et mangeat, et avoit grandement lagide debats et rixes avec monseigneur Lucifer. Par quel pour voir certité d'icelle, monseigneur Jacques arint audit Marsal, et joua et bellement la susdite garce, que ne fut onc en la sille, que ne la crut mieuz en sainteté que n'y crut l'uid frere. Or, de certain jour que la Sybille jouoit dispu-

diaboleuse de hys clos, en tant, qu'on croyoit qu'avoit grande rixe avec Lucifer, certain beguinard qu'estoit en moins bon vouloir d'avoir croyance de leuz miraculeux efforts, oit viser par certaine sente qu'estoit en l'huys de la chambrette, et vü que Sybille n'avoit garde de jonner comme disoit on, voir même avoit sous sa conduite chose de bon appetit que mangeoit par bien. Quand eut bien eu li susdit, eut aussi que monseigneur Jacques ne fut sans voir, et ly fit savoir; que vint, et quand eut eu par la susdite fendresse, fait soncer l'huys et apprehender la susdite, qu'avoit que certain femme gara, qu'estoit pretre et qu'aimoit bien, avoit souciance de ly fournir fruiterie et viandes fraiches et succulentes que mangent par ensemble, et n'avoit dispute en deduits d'amour que trouvoit merueilleusement bon. Et quand eut l'uid monseigneur Jacques, fit, pensa la poore Sybille et li donna chetive demourance entre quatre murailles, ou n'avoit ni chair ni bon gars de son point, dont arint que morit de deuil et doléance, sans que monseigneur Jacques eut, en quel que ce soit, bailier allégeance de la pénitence que fit faire de la Sybille. Que fut venu son sien galant? N'en savons, en tant que n'avons plus voir ny oir nouvelle d'iceluy. Nesco an haec ex Richeri narratione facta sint.

cum hospita sua audiret, protinus accurrebat, et ei cybum volens dare, illa renuebat, dicens se epulis celestibus ita refectam, ut carnalibus cybaris de cetero uti nolle. Dictum est enim post, quod quidam sacerdos eiusdem ville iuuenis, qui ei familiaris erat, secreto noctu ad eam veniebat et eam delicatis cybaris reficiebat. Et species bene redolentes ad supervenientes deciplendos ei afferbat, ita ut tota camera illa odore specierum repleteretur, ut odor ille in adventu angelorum ad se venientium ibi fieri crederetur. Sacerdos igitur que illa sumere non poterat sub stramento lectuli sui sagaciter recondebat, quod eidem tribus diebus vel quatuor ad victum sufficere poterat. Et ut dictus presbiter secretius et tutius ad eam venire posset, illa dicebat hospite sue, ne aliquando timeret, si noctu ostia domus aperiri vel aliquem alium strepitum audiret, quia a diabolo de nocte immoderate molesteretur. Cumque cunctos ita deciperet, fratres Predicatores et Minores fratres ad eam veniebant, et observantes eam, fallaciam ipsius nunquam percipere poterant. Sed de ipsa et sanctitate et actibus eius iam in publico predicabant. Quid plura? Episcopus ipse Metensis Iacobus ad eam venit, comites quoque et milites, clerici, monachi et utriusque sexus universus populus ad eam confuebat; sed non dabatur omnibus copia videndi eam, quia, cum audiret tot et tantos ad se venisse, simulabat in spiritu, sicut facere solebat, in celum esse deductam, et etiam predicabat, in tribus diebus non reversuram; et ita pulchritudine ad eam patebat. Illi vero qui ad eam videndam venerant nec viderant, audientes ab incolis que faciebat, ad sua revertentes, mira de ea nescientibus narrabant. Unde de Alemannia et circumadiacentibus regionibus ad eam currebant. Episcopus vero Metensis cum clericis suis et Predicatoribus qui cum eo erant, volens experiri, si ita non manducaret neque biberet, et si in spiritu raperetur, ut ipsa dicebat, fecit eam in aliam domum transferri. Ipsa vero in camera in qua iacebat nullum secum noctu patebatur manere, quia angeli eam custodiebant, cum diabolus eam ita importune infestabat. Sed cum ita custodiretur, ut nec posset manducare vel bibere, et, ut verbis suis de diabolo fidem faceret, simulans se de die in celum raptam, noctu surgens, accepit plumas de pulvinariibus in quibus iacebat, quasi diabolus hoc faceret, per cameram ipsam et per domum, in qua custodientes eam iacebant, dispersit. Videntes vero credebant, propter molestiam ipsius a diabolo hoc fieri. Dixerat quippe pluries, se a diabolo nimium inquietari. Et hoc ibi et alias sepe fecisse dicebatur. Et ita in illa domo tribus mansit diebus et tribus noctibus, non manducans neque bibens. Et cum videret se ulterius famem sustinere non posse, rogavit episcopum, ut eam ad priorem suum locum reportari faceret, quia in visione, ad quam his tribus diebus rapta permanerat, audierat, si ulterius in ipso loco, in quo diabolus eam plus solito infestabat, moraretur, totum corpus eius diabolus in frusta discerneret. Episcopus vero credulus eam ad priorem locum reportari fecit. Videns autem Sibilla — ita enim ei nomen erat —, quod episcopus, Predicatores et fratres Minores et alii qui eam observabant factis suis fidem darent, ad maiorem se contulit audaciam. Fecit quippe, ut fortur, tunicam nigram fieri et hispidam et caputium vultum diabolicum habentem, qua loquebatur, cum ad celum simulabat se translata, et loquens rauca et horrida voce, audientibus magnum incutebat timorem. Et quandoque noctu de camera extensa, in illo diabolico et horribili habitu multum apparebat et cum eis loquebatur. Et quod mirabilius est dictum, per vicos et plateas de Marsal discurrere, et obliantibus sibi dicebat, se esse diabolum, qui Sibillam illam nefandam et impiam virginem impugnabat, et ita ab illis fugientibus relicta, ad cameram suam secreto revertebatur. Contigit enim quadam die, unum de civibus illius ville mortui, qui a plurimis non multum bonus homo habebatur. Quod cum Sibilla ab his qui erant in domo audivisset, nocte sequenti larva sua se induens — sic enim talis habitus appellatur —, venit ad hostium cameram et his qui in domo erant, quasi diabolus esset, rauca voce dixit: Heu! heu! quantum dampnum ista mala mulier Sibilla michi hodie intulit, quia amicum meum, qui hodie mortuus est, michi violenter abstulit. Ipsa enim hodie ad celum rapta est et usque ad terciam diem non revertetur, et ita suffragia suis et orationibus sibi cum retinuit. Ego enim credebam, eum meum esse, et volebam eum ad speciosum pratum meum deducere. Illi vero audientes interrogabant, ubi esset pratum illud. Quibus respondit: Ego habeo pratum valde speciosum et delectabile, in quo ego amicos meos ad spaciandum deduco. Pratum illud semper rore sulphureo et igneo conspargitur; ibi sunt michi locosa reptilia et animalia viperæ et serpentina et angues bufonesque et alia plurima pusilla cum magnis; cum quibus amicos meos dilectissimos conversari et locari facio, et in illo sulphureo rore ab angelis meis pro deliciis voluptantur. Sed quia ista mulier michi hodie tantum amicum abstulit, libenter eam in frusta discernerem; sed non audeo, quia angeli custodiunt eam. Heu michi misero! quare ista contra me et malo meo vobis adnuntio? quia, quam cito ad magistrum meum Sathanam revertar, ipse me ob hoc fetidissimis cruciatibus tradet. Sed non audeo propter istam malam mulierem dimittere, ut vobis ista adnunciando vobis caveam. Vobis etiam dico episcopis et audientibus me, ne in illud speciosum pratum meum veniatis. Episcopus itaque et alii audientes vere credebant, esse diabolum, qui eis talia referebat. Sequenti enim die cum episcopus et Predicatores tantum ad eam videndam intrassent, quia alijs non licebat, invenerunt eam in lectulo suo iacentem rubicunda facie quasi dormientem et subtilissimos pannos et candidos circa se habentem, et coopertorium capitis sui tam subtile erat, ut diceretur nunquam a manu humana tale fieri posse. Iacebat enim quasi dormiens, habens anhelitum tam subtilem, ut vix ab aliquo percipi posset, utrum anhelaret an non. Et quia nemo eam

a) si e corr. c. b) add. 2. c) e e corr. c. d) se oratum c. e) post add. c. f) frustra e. g) cred in ras. c. h) e deletum c. i) um e corr. c. k) spac. corr. spec. c. l) dimit in ras. 2. m) num corr. ut 2. n) ad post add. 1.

l) Qui sedit a. 1239 - 1260.

audebat tangere, hospitam eius interrogabant, unde tam candidi panni et bene redolentes venerant; respondebat, se pluries, quando a superioribus revertebatur, eam in tali statu invenisse. Et quia ipsa ei sepius dixerat, ab angelis lectum suum refectum fuisse, et ab his ornamenta ipsa recepisse. Asserebat etiam, et ab eis aquam benedicti, qua^a versutias diaboli ipsam impugnantis superare valeret. Erat^b enim ad capud ipsius satis pulchrum vasculum positum, in qua ipsa miserat^c, de qua ipse episcopus et Predi- 5 catores et alii quam plures, ut se a diabolo tutarent, se aspersisse et ex ipsa olida aqua bibisse feruntur. Quid plura? Iam episcopus ecclesiam edificare deliberabat, in qua, quia non comedeat neque bibebat nec humanitas vivebat, ipsam ponere volebat, ut ad eam confluentes tanta mirabilis in ea delectarentur aspicere: cum subito illud evangelicum: *Nichil occultum quod non reveletur*, apparuit. Namque^d cum una die se ad superna rapti predixisset, et hostia camere bene serrata^e essent, et hii qui in domo erant se 10 pausalum dedissent, illa de lecto suo surgens sibi sternere cepit, et diversas voces emittens quasi obponentis et respondentis, unam habens horribilem quasi diaboli, aliam vero subtilem quasi angeli, audiebatur quasi^f conflictus ductum; quod^g quidam Predicatorum conflictum illum volens subtilius audire, accessit ad parietem camere, et circumspiciens, casu tenuissimam invenit rimam, et aspiciens per eam, vidit illam, quam credebant raptam fuisse, lectum suum resicientem; et advocans episcopum, ostendit ei, quid illa 15 interior faciebat. Episcopus vero cum aliis ad ostium venientes, illud fregerunt. Quod illa videns, profecit se in lecto imperfecto. Illi vero introeuntes, levaverunt eam de lecto, et cogentes eam, omnes actus suos, sicut superscripti sunt, illis^h exposuit, et quod haberet sub lecto suo escas absconditas, quibus pascebatur. Quod et ibi inventum est. Episcopus vero et Predicadores et alii omnes qui aderant videntes se tamdiu a tali muliercula fore deceptos, ineffabiliter doluerunt. Videbant enim occultata fide larvam 20 illam, scilicet indumentum illud diabolicum, escas absconditas, quibus illa vescabatur, et ornamenta lecti sui et alia utensilia, quibus illa tot et tantos viros et mulieresⁱ; et qui credebantur esse sapientiores, magis ac magis confundebantur. Alii clamabant, ut combureretur; alii, ut aquis suffocaretur; alii, ut viva defoderetur. Beguine vero, que ad hoc spectaculum convenerant, ista audire vel videre non poterant. Cooperitis capitibus, frontes ei eluantes, quia neminem pro pudore videre poterant, in sua revertebantur. 25 Episcopus vero pudibundus suas iniurias non ferens^k, voluit eam interficere; saniore tamen usus consilio, mulierem illam incarceravit, concessa ei tamen parva fenestella, per quam ei modicum panis et aque porrigebatur. Paucis enim supervivens tempore, in ipso carcere mortuus est^l. Sic Deus, ea que per ipsum non sunt breviter dissolvuntur^m.

Cap. 20. De gente quadam horrida que Tartarina dicebatur, que multas regiones et regnum Hungarie vastavit.

Contigit ante hoc, quasdam gentes nescio unde ebullire. Imensus siquidem erat eorum exercitus et innumerabilis, facie quidem sordidi, cultu horribiliores, Tartarini appellati. Unde quidam eos a Tharso Cilicieⁿ nominatos dicebant. Alii vero asserebant, eos Iudeos illos esse quos ferunt ab Alexandro rege Magno intra Caspios montes quondam fuisse 35 inclusos; sed adhuc ignoratur, unde tanta multitudo gentium ebullierit. Venerunt quippe per Bulgariam et Polaniam et per alias plures orientis regiones, universa queque inveniebant vastantes et perimentes, et omnes quos inveniebant sine^o misericordia interficiebant; sicut Gothi et Vandali in his occidentalibus partibus quondam fecisse leguntur. Infrantes denique 40 regnum Hungarie, ut breviter dicam, ita illud^p depopulati sunt, ut nec civitas vel vicus vel inunitio aliqua, homo vel mulier vel demum aliquot pecus salvum remaneret; excepto quod rex in interioribus silvarum locis, quibus terra illa habundat, cum paucis se occultaret. Denique usque ad Danubium fluvium venientes, Alemanniam totam et etiam Frantiam totam se debere occupare, iactabant. Sed quidam ferunt, instinctu Friderici tunc imperatoris eos Hungariam intrasse, eo quod rex Hungarie regnum suum ab eodem imperatore recipere nollet; quod rei exitus postea comprobavit^q. Nam rex Hungarie compulsus dominio impera- 45 toris^r se subdidit et regnum Hungarie ab ipso recepit. Et ita illi Tartarini a regno Hungarie exeuntes, nescio quo ad sua reversi sunt.

Cap. 21. De pastoribus per quosdam ludifactores deceptis.

Contigit igitur post non multum temporis, in partibus Lothoringie, Burgundie et Francie quosdam aventare incantatores, qui omnes pastores diversi generis ita ad se adunaverunt, 50 ut nullus pastor in circumadiacentibus regionibus inveniri poterat, qui tantummodo audito rumore illius adunationis statim non accurreret. Asserebant enim, se debere transfretare,

a) s corr. e. b) E. o. ad e. in ras. e. c) que add. 2. d) serrata e. e) post add. 1. f) cum dol. e. g) add. 2. h) supple: decipiebat. i) n(-) add. 2. j) in ras. 2. k) in c. l) in cod. Nanc. hoc cap. omisum est. m) Cilicie corr. Cilicie 1. n) s add. 2.

1) ipsam aquam miserat ed. Editor translationis Gallicae huius auctorem minus recte castigat, quod scripsit: *dedans quoy elle pistoit.* 2) Fabulas vendit auctor.

et Terram Sanctam a Iugo Saracenorum per se fore liberandam. Unde tanta multitudo pastorum in unum est conglobata, ut civitates et oppida intrantes^a; que gratis non dabantur vi rapiebant. Dicebant enim, quod plurimæ naves in littore maris eos expectabant. Qui venientes prope litus, ab incolis terre illius ductores ipsorum pastorum vincetos, custodibus tradiderunt, et vim facientes eis, illi ordine cuncta aperuerunt. Asserebant quidem dicti incantatores, quod tales pastores, quia simplicitates esse creduntur, arte sua ita deludere volebant et ad transmarinas partes ipsos deducere conabantur et populis illius terre ipsos pastores venundare moliebantur, sicut in superioribus de pueris huic pagine adnotavimus^b. Magnates vero illius terre hoc audientes, iam dictos incantatores suspendio dampnaverunt. Illi quoque pastores hec videntes et considerantes se esse deceptos, alii ad propria redierunt, alii per diversas regiones, ut vivere possent, dispersi sunt. Et ita sicut beatus Gamaliel, doctor beati Pauli apostoli, de apostolis, cum in Ierosolimis a Iudeis tenerentur, attestatus est, dicens: si essent a Deo apostoli, regnum ipsorum staret, si secus, dissolveretur: sic et de istis pastoribus, quia a Deo actus eorum non erat, sicut supra diximus, statim dissolutus est. Set quia satis curiose a materia nostra aliquantulum digressi sumus, scilicet de serie et actibus abbatum nostrorum huius Senoniensis ecclesie, ad pauca que de reliquis abbatibus dicenda sunt stilum reducamus.

Cap. 22. De Henrico abbate huius loci et actibus eius.

De Henrico quidem, de quo superius mencionem aliquantulum fecimus^c, huius loci abbate, quia nostris temporibus oculata fide actus ipsius et vidimus et cognovimus, huic pagine adnotare non pigebit. Fuit equidem idem Henricus de civitate Metensi oriundus, persona quidem satis honestus, aliquantulum litteratus, moribus monasticis, ut etas illa exiebat, admodum ornatus. Officium divino libenter insistens, sollempnitates sanctorum in officio diurno cantando, legendo, ordinando satis compendiose decorabat; sed in rebus conservandis aliquantulum ultra metam sollicitus erat. Hic in principio sue ordinationis monachis huius loci satis parce ministrabat, ita ut inter ipsum et monachos lis ingens oriretur; abbas vero videns se a monachis urgeri, comitem Henricum de Psalmis et comitissam adiit, et se eis tanta iunxit familiaritate, ut pro voluntate sua dictum comitem et comitissam haberet. Adduxit nempe eos ad clastrum, et tanta instancia predictos per comitem et comitissam monachos adgressus est, ut ipsi monachi vel prece vel precio vel demum minis coacti abbati se submiserunt. Unde idem abbas dicto comiti et comitisse extunc subiectus fuit, ut quidquid idem comes in valle Senoniensi vel in cunctis appendiciis suis agere volebat, nutu et voluntate ipsius abbatis fiebant universa sine contradictione aliqua; ita ut in talliis et aliis exactionibus, quas idem comes in hominibus vallis agere volebat, sine repulsa, quod ante non fuerat, exercebat. Unde sepe idem abbas pectus pugno^d tundens nobis referebat ita dicendo: 'Ve michi! Quid feci? Quia cum ego abbas ad hunc Senoniensem locum electus fui, in tota valle advocatus loci istius vix quatuor libras vel centum solidos Tullenses accipiebat, quod precaria dicebatur; et ego sustinui, quod illi centum solidi libre facti sunt'. Et sic inolevit, quod advocatus extunc pro voluntate sua tallias et ceteras rapinas exegit. Veniamus vero ad ea que bene fecit, et deinde malefacta referemus. Videns igitur idem abbas, quod voluntati sue nullus monachorum suorum contradicere audebat, quomodo vel quando volebat, erat pro ratione voluntas^e. Bona igitur voluntas eius prima hec fuit. Construxit apud Archum^f molendinum super Mortam fluvium situm. Adquisivit etiam ecclesiam sancti Hilarii Metensis ad pontem Renmonis. Edificavit quoque apud Roitsei domum lapideam in curia nostra sitam. Fuit denique ecclesia Senoniensis et omnis domus cum appendiciis suis tempore suo locuplex et omnibus bonis plena. Set unum erat in eo, quod ecclesiam Senoniensem valde oppressit, preposituram de curte omnino delevit, elemosinariam amovit^g, camerariam in manu sua tenuit, omnes obbedientias fere ita sibi retinuit, ut nullus monachorum statum monasterii intus vel extra scire^h posset. Unde in aliis locis quocumque habebat commendabat. Postquam vero viginti et unoⁱ annis Senoniensem rexit ecclesiam, infirmitate detemptus, apud Bellum-pratum^k diem sortitus est extremum, et ad monasterium deductus, in capitulo nostro sepultus est.

1225 f

a) in in ras. l. b) post add. c. c) iunxit corr. iunxit c. d) e. et post add. e. e) pugno lond. e. f) vocabulum (non?) deletum e. g) amovit e. h) scire corr. scire e. i) unno corr. uno e.

85 1) IV, 3. 2) III, 6. 3) Iuvenal. 6, 223. 4) Arc-sur-Meurthe. 5) Beau-pré.

Cap. 23. De comitatu de Daxpore, quomodo dissipatum est.

1220. Contigit igitur eo tempore, ducem Lotoringie^a Theobaldum ab hac vita migrare, qui sortitus fuerat filiam comitis de Daxpore in uxorem. Unde et comitalus ille provenerat. Erat enim idem comitalus castris et municionibus et opidis ditissimis et terre fertili admodum ditatus. Sed dictus dux non dimidians^b dies suos iuvenis obiit, et ita uxorem cum comitatu reliquit. Comes vero Campanie^c adhuc adolescens audiens comitalum illum tam opulentum, relictam ducis Lotoringie accepit in uxorem, et hoc causa comitalus. Sed cum eam aliquandiu habuisset, quia sterilis erat, eam repudiavit; ipsa vero comiti de Lignigne^d nupsit. Sed non post multos annos anbo mortuus sunt; ita comitalus de Daxpore herede caruit. Mira res et inopinata, quia, ut fertur, mulier illa de qua agitur fuit a nobilissimis et christianissimis progenitoribus procreata; nam beatus Leo papa, cuius vita et moribus sancta illustratur ecclesia, de eius stirpe natus fuit, cuius pater fundator ecclesiarum existit clementissimus. Edificavit quippe monasterium sanctimonialium iuxta opidum Saleborc, quod Hessa^e vocatur, et propriis ditavit sumptibus. Aliud quoque monasterium monachorum sub regula beati Benedicti degencium in Alsacia construxit, quod Altorf vocatur. Tercium quoque item monialium in episcopatu^f Basiliensi extruxit, quod Wffenhem dicitur.

1225. Si fas esset os^g ponere in celum, dicerem, quare tam nobilis progenies et tam sancta per sepe dictam mulierem herede caruit^h, immo idem comitalus nomine tam famoso caruit. Nam Metensis episcopus Iohannesⁱ audiens defectum heredum illius comitalus, quedam castra, scilicet Hernestem^j et Turquestem^k, et quedam opida peroptima, videlicet Albam^l et Saleborc^m, et comitalum civitatis Metensis et terras et homines, que omnia comes de Daxpore a priscis temporibus nomine feodi possederat ab eodem episcopo, ad ius et proprietatem Metensis episcopi resumpsit et xaxiitⁿ. Frater vero dicti comitis defuncti ad castrum Daxpore cum armis veniens, ipsum obtinuit. Mirum dictum ut melius dilaceraretur, etiam hi, ad quos nichil penitus de comitatu ipso pertinebat, municiones et terras sibi usurpare presumpserunt. Episcopus namque Argatenensis Bertoldus, cum videret sibi adiacere duo castra fortissima, Guirebade^o scilicet et Vernestem^p, cum appendiciis eorum, sollerti industria adquisivit et obtinuit. Et ita comitalus de Daxpore celebre nomen cum rebus amisit.

Cap. 24. De Widerico abbate et actibus eius.

Mortuo quippe Henrico abbate, de quo superius mencionem fecimus, successit^q ei Widericus, vir honeste persone et ornatus moribus, de parentela militum de Scovagio generatus, in hac nostra ecclesia et nutritus et doctus secundum morem monachorum ad legendum et cantandum satis aptus. Moribus predecessoris sui se conformans, officio divino insistebat; intus et exterius providus, que invenit diligenter observavit. Huius anno secundo^r castrum^s Alte-petre destruitur. Preterea idem Widericus officia divina, immo decentius quam predecessor suus consuetudines monasterii instituit. Verbi gratia quia, cum predictus Henricus huius loci abbas electus est, hore de beata virgine Maria in conventu non cantabantur, sed finitis matutinis canonicis conventus ante altare sancte Crucis matutinas de sancta Maria in directum dicebant et laudes de omnibus sanctis. Prima vero, tertia, sexta, nona completorium in conventu minime dicebantur. Vespere vero de domina nostra ante altare sancte Crucis, sicut et matutine, dicebantur. Henricus vero abbas effectus, instituit, ut, decantatis matutinis canonicis, conventus responsorium de beata virgine cantando cum lumine ad ecclesiam sancte Marie properaret et ibidem matutinas celebraret^t; cetera vero hore in ecclesia beati Petri post canonicas horas decantarentur, excepta vespera, que sicut et matutine in ecclesia beate virginis cantarentur. Matutinalis vero missa, que antea ad Sanctum Simeonem in conventu cantabatur, ad Sanctam Mariam cum tertia precedente

a) post add. e. b) dimidios corr. dimidians e. c) Hessa corr. Hessa 2. d) episcop. corr. episc. e. e) hos corr. os e. f) Turquestem e; Hernestain, Turquestein Vers. Gall. g) successit e. h) o. A. - p. 4. P. 1. W. o. d. post add. e., ubi nunc oratio claudicat. i) Immo decentius nota pagina pergebat e. j) s corr. 2. k) bis duabus 50 hinc scriptum e. m) conventus del. e. n) Et e.

1) Theobaldus. 2) Leiningen. 3) Eadem cf. Chron. de la ville de Metz, ed. Huguenin p. 28. supra II, 14. relata sunt. 4) Ex Errardo haec. 5) Saarlöben. 6) Sarbourg (Sarbrück) intelligi videtur. afferuntur: Moutt elle aimoit, ehas d'amoureux et 7) l. e. sasivit. 8) Girsbaden. 9) Bernstein; mentes d'intrigues, dont ne se fit faute. 5) Sedit v. Ann. Marbac. a. 1228, SS. XVI, p. 175. 6) Herrenstein, Turkestein;

decantarent. Constituit eciam idem abbas Henricus, ne beati Simeon missa fraudaretur; voluit, ut ibi privatim missa fieret et qui eandem cantaret mensuram vini preter porcionem cotidianam de celario acciperet. Ita ista omnia quamdiu vixit diligenter observata sunt. Succedente^a autem ei dicto Widerico, preter ea que iam dicta sunt de ordinatione ipsa, quam dictus Henricus abbas instituit, de horis beate Marie iste Videricus^b ex aliqua parte decencius constituit. Considerans quippe, quod canonice hore ex integro in maiori ecclesia non cantarentur, voluit, ut missa matutinalis cum tertia precedenti, que^c a predecessore suo ad Sanctam Mariam cantanda instituta fuerat, ad Sanctum Simeoneq in conventu sicut prius decantaretur. Terciam vero missam ad Sanctam Mariam instituit cottidie celebrari, ita ut 15 omnibus diebus anni, excepto die parasceve, ibidem missa de sancta Maria sollempniter celebraretur; set non a conventu; immo qui ebdomadarius^d maioris misse et matutinalis esset, hanc tertiā missam ad Sanctam Mariam cum coadiutore^e celebraret, et mensuram illam vini, que pro missa sancti Simeonis dabatur, iste qui missam sancte Marie celebraret, cottidie de celario acciperet; quod et tempore nostro perduravit. Claustrum quoque columnis et 15 testudinibus edificavit ab hostio monasterii, quod ducit ad capitulum, per partem illam que conventus dicitur, per partem dormitorii usque ad refectorium, sicut hactenus apparet. Emit denique quandam possessionem apud Regisvillam^f in Alsatia^g octoginta marcis argenti; que postea perdita fuit tempore Balduini abbatis, sicut in sussequentibus exponetur.

Cap. 25. De lite Widerici abbatis et Henrici comitis de Psalmis.

20 Cum igitur iste abbas Widericus rem publicam quam strenue gubernaret, subito oritur contra eum satis miserabile bellum. Comes quippe Henricus de Salinis litem^h iniiit cum quibusdam fratribus ipsius abbatis, Iohannemⁱ scilicet et Iofridum milites et Rodulfum de Oucrois, dicens eos esse de familia sua; quod illi inficiebantur. Unde comes iratus abstulit eis universa que in comitatu suo possidebant. Quod abbas valde egre ferens, comitem 25 super vexacione istius ecclesie coram Metensi Iohanne et Tullensi episcopis convenit, et diu hinc^j inde sine letminacione litigatum est. Hoc cum videret abbas, credens comitem cicius ad pacem posse evocare, conventum totum a monasterio discedere fecit, et partem monachorum secum apud Ranberti-villare^k ad comemorandum duxit, alios vero ad cellam Leonis-montis misit. Inito eciam consilio, corpus beati Simeonis de cassa^l argentea extrahentes, ad ipsam cellam deportaverunt; tamen quinque monachi remanserunt in monasterio, qui comiti favebant; qui comes eis necessaria ministrabat. Quod cum abbas videret, dictos 30 quinque monachos in malicia sua perseverare, episcopos Metensem et Tullensem adiit, et eis intimavit, quomodo dicti monachi contra voluntatem suam et conventus locum Senoniensem occuparent; episcopi vero in hoc consenserunt, quod ipsi monachi captivarentur; 35 quod et factum est. Episcopus quippe Metensis precepit cuidam preposito suo Richero Spinalensi, ut dictos monachos in turri apud Ranberti-villare captivaret. Unde quatuor ipsorum inventi sunt, de quibus actum est sicut episcopus precepit; quintus vero, qui aberat, non est temptus^m. Cum se res ita haberet, quidam considerantes, quod nunquam comes et abbas pacificarentur, nisiⁿ prius fratres abbatis pacem cum comite haberent; unde 40 comes pacem cum iis iniiit et universa que eis abstulerat restituit et ipsos libertavit et super hoc eis litteras patentes contulit. Tractatum quippe est de pace inter comitem et abbatem, promisitque comes abbati, quod universa, quecumque^o ipse comes ecclesie Senoniensi^p abstulerat, restitueret. Sed abbas talibus promissionibus deceptus, ad monasterium cum suo conventu reversus est; et ita sub tali facto extunc amici facti sunt. Monachi vero, qui captivi 45 tenebantur antea, dimissi sunt. Edificavit quippe idem Widericus^q abbas cameram inter portam interiorem et monasterium sitam^r.

Cap. 26. Quomodo Widericus abbas Senoniensis ad regimen monasterii Sancti Apri Tullensis transivit, et de electione Balduini abbatis.

Elapso quippe non parvo tempore, cum hanc ecclesiam satis competenter rexisset, 50 ecclesia Sancti Apri Tullensis tunc temporis orbata est proprio pastore. Fratres vero illius

a) Succed. e. b) ita hoc loco e. c) post add. e. d) eodem. e. e) con quo acti. e. f) Alsasia e. g) et eorantius del. e. h) litem e. i) corr. Iohanne. j) Iofridu. k) militis e. l) v post add. e. m) t. e. capta (Cassio). n) t. e. tentus. o) et e corr. d. p) in quibus corr. quecumque e. q) idem verum add. e. r) citam e.

1) Königstadt? 2) Rambervillers.

loci ad acquirendum sibi pastorem diu laborantes, episcopum Rogerum, qui tunc temporis sedem obtinebat^a Tullensem¹, ut de abbate eis provideret, adierunt. Episcopus vero, quia valde abbatem Videricum^b huius loci diligebat, consuluit^c, ut ipsum Videricum sibi peterent in abbatem; quod et fecerunt. Abbas vero quosdam cognatos suos monachos in hoc loco habebat, de quibus unum ad regimen huius loci promovere studebat. Quod conventus omnino recusavit. Cumque videret eo se nichil proficere, episcopum Melensem et Tullensem, scilicet Iohannem et Rogerum, necnon et abbatem Willerimum Sancti Mansueti Tullensis, qui ei familiarissimus erat, et alios quam plures magistros et clericos huc secum adduxit, credens per tot et tantos viros conventum huius Senoniensis loci ad desiderium suum inclinare posse^d. Qui satis sagaciter exhortationibus, precibus et minis personas sigillatim et 10 conventum in unum aggredientes^e, nullo modo ipsum conventum ab intentione sua amoveri^f potuerunt. Dicebat enim conventus, se electione velle gaudere. Abbas vero e contra dicebat, quod nondum^g resignaverat, set volebat in hoc loco abbas remanere. Quid plura? Omnes imperfecto negotio recesserunt. Abbas vero Videricus videns, se ita nichil proficere, aliud iniit consilium, credens personas maiores muneribus ad se adtrahere^h posse. 15 Contulit namque uniⁱ elemosinam², alii camerariam, alii tesserariam, alii prioratum huius loci; aliis vero exteriores obbediencias promittebat, dummodo votis suis favere vellent. Illi autem obbediencias sibi oblata^j libenter susceperunt, set nullo modo voluntati sue acquieverunt. Quid conventus faceret, qui tot impulsibus terebatur, quia cunctis diebus aut per episcopos aut per abbates seu etiam per milites et laicos, ut voluntati dicti abbatis ad- 20 quiesceret, admonebatur^k? Set nec sic voluntas conventus^l est inmutata. Ipse vero abbas cum videret, quod desiderium ipsius effectum non haberet, laboravit, ut electio nostra duobus dictis episcopis, quia ipsos propicios habebat, absolute conferretur. Et die assignata apud Bellum-pratum convenimus. Episcopi vero instantem petebant, ut voluntati ipsius abbatis consentiremus; quod minime contigit. Episcopi vero videntes conventum nostrum 25 in hoc tam constantem, abbatem nobis nominaverunt, elemosinarium scilicet Sancti Vitoni^m Viridunensis; qui venire contempsit. Aspirabat enim ad abbaciam loci illius, quia abbas ille decrepitus erat et valde debilis. Cumque abbas Widericusⁿ videret, quod dictum elemosinarium habere non possemus, rediviva instancia nos sollicitare cepit, ut intencioni ipsius manus daremus; nec impetrare potuit. Sed forcius electionem nostram impediabat. Nos 30 vero in tanta angustia constituti, necessitate coacti, penes nos deliberare cepimus, si quoquo modo insaniam^o ipsius mitigare possemus: cellam nostram Leonis-montis ei contulimus et super hoc litteras sigillo conventus sigillatas dedimus. Et ita diem electionis constituimus. Qui ad ipsam veniens, partem suam monachorum consuluit^p. Habebat enim septem vel octo de fratribus conventus qui parti eius favabant; unde nos in electione pro- 35 cedere non poteramus. Demum de electione tractantes, arbitrati^q sumus, melius esse, ut inter tres personas componeremus, quam per scrutinium vel alio modo in electione procederemus; quod et ipse abbas et complices sui concesserunt, ita tamen, quod unus illorum trium de parte sua acciperetur. Conventus vero nonnum Iohannem et me fratrem Richerum elegit. Abbas vero et fautores sui Fridericum priorem de Xures nobis duobus iunxerunt. 40 Nos vero eidem F[riderico] omnes personas idoneas huius loci nominavimus; quas omnes recusavit. Obtulimus^r ei etiam priores et alios idoneos viros; quos etiam repudiavit. Quod cum idem F[ridericus] abbati W[iderico] omnia verba nostra retulisset, idem abbas fertur dixisse: 'Si monachi isti nolunt consentire, ego faciam, quod ipsi miserum abbatem habebunt'; et ita in Balduinum^s consensus, qui tunc de novo prior de Weringi-villa effectus erat; 45 quem nos, ut debebamus, postulantes, eum episcopo Tullensi Rogero presentavimus. Qui cum ingenti^t difficultate recepit et tandem vix ipsius electionem confirmavit. Qui ad sedem sibi de novo concessam circa purificationem beate Marie virginis veniens, cum grandi sollemnitate^u et processione a conventu receptus est. Abbas vero Widericus ad regimen, ad quod postulatus erat, perrexit^v, et quidquid in hoc nostro loco et in appendiciis habere 50

a) abatin. corr. obi. e. b) ita e. in hoc capite saepius. c) consiluit e. d) posset corr. posse e. e) tandem conventum del. e. f) adm. e. g) vidum e. h) adtrahere corr. adtrahere e. i) a d corr. e. j) entus est in ras. e. k) Victoria corr. Vitoni e. l) dictum elemosinarium del., videret post add. e. m) am q corr. e. o) consuluit e. p) frat. e corr. e. q) Obiit. e. r) ita hoc loco e. s) perrexit aut e.

1) 1231-1252. 2) l. e. elemosinarii officium sive praebendam.

potuit, asportavit^a, quia ei necessaria fuerant in Introitu ad Sanctum Aprum. Nichil quippe in eodem loco in superlectili reperire potuit, excepto solo asino qui ad coquinam monasterii cottidie ligna afferebat. Invenit vero universam superlectilem ipsius monasterii Sancti Aprii ex toto alienatam: calices, cape serice et ornamentum ecclesie cuidam mulieri Metensi invidiata erant. Curtes etiam et alia bona vel pignori detinebantur vel ex toto alienata erant. Sed Deus omnipotens ei tantam in oculis omnium contulit gratiam, ut hec omnia supradicta solerti prudencia et sagacitate ad ius et ad proprietatem ipsius ecclesie Sancti Aprii in brevi revocavit; et ita parvo tempore ipsam ecclesiam bene rexit. Sed quia tali viro mundus dignus non erat, ab hac vita sublatus est. Sepultusque est in ecclesia Sancti Aprii in tumba elevata lapidea satis decenter sculpta, ad dexteram partem iuxta parietem ecclesie; cui Deus omnipotens det eterna gaudia in celis per infinita secula, amen^b

Cap. 27. De Balduino abbate et moribus et actibus eius.

Revertamur^c igitur ad nostrum Balduinum, qui iam sedem obtinet Senoniensem, adhuc adolescens etate, moribus velox^d ad audiendum, nec tardus ad loquendum, nec tardus ad iram; proprio utens consilio, nulli nisi garrulis et adulatoribus credens, propriam gloriam querens semper extitit. In primordio quoque sui talis erat usus ad nos loquendi: 'Fratres, vos videtis me esse iuvenem, et adhuc mores vestros vel usum monasterii vel demum statum rerum minime cognovi; si qua indecenter dixerō vel fecerō, arguite me et docete'. Sed tamen admonitus^e, pauca aut nichil emendabat. Tamen com^f primo anno sui ingressus ad nos cognovisset, quod abbas Sancti Aprii, tunc adhuc vivens, cellam Leonis-montis, sicut ei contuleramus, obtinere vellet, statim ad visitatores provincie ordinis sancti Benedicti in provincia Treverensi constitutos festinanter cucurrit, et ab eis inpetravit^g literas ad abbatem Widericum Sancti Aprii, ut statim visis literis cellam Leonis-montis, quam occupabat, ecclesie Senoniensi restitueret; aliter sciret se excommunicatum. Ita cella illa ad ius et ad proprietatem ecclesie Senoniensis reversa est. Ecclesiam quoque de Columbario, que prius ad donationem huius ecclesie pertinebat^h, tempore suo adquisivit. Similiter et ecclesia de Fonteniers tempore suo adquisita est. Set sub nomine celle sancti Christofori de Vico, licet ideam abbas Balduinus ipsam semper tenuerit et fructus acceperit et ipsam pignori obligaverit, conventu non consenciente, imino contradicente: set nichil pro contradicione ipsius obmissum est. Preterea in edificiis domorum erigendis et construendis satis sollicitus erat. Partem quippe claustrum, que coram ecclesia sancte Marie est, sicut decessor suus Videricus abbas partem alteram construxerat, cepit edificare. Habebat enim duos lapidas, unum conversum et alium familiare prebendarium, qui operibus huius monasterii diligenter insistebant. Construxit etiam quedam molendina de novo, alia vero vetera restauravit, unum scilicet apud Reclouville, pro quo instruendo quidam Simon canonicus Sancti Deodati cognomento Diabolus — quia filius esse dicebatur cuiusdam nobilis militis, qui Terricus Diabolus dicebatur; hoc cognomen Diabolus acceperat — quindecim libras abbati contulit, utⁱ partem in eodem molendino quamdiu viveret acciperet. Set morte preventus, dictas quindecim libras pro remedio anime sue adquitavit. Abbas vero annualim instituit in anniversario dicti Simonis de ipso molendino conventui Senoniensi pro pitancia quinque solidos Tullenses dari. Set quia incertum erat, quod in futurum dicti quinque solidi conventui ordinate darentur, constitutum est, quod domus de Ogliviler ad dictum molendinum sine molutura^k moleret, et dominus domus, id est pitanciarus^l, singulis annis in anniversario dicti Simonis canonici Sancti Deodati quinque solidos Tullenses conventui Senoniensi pro pitancia persolveret. Aliud vero construxit molendinum apud Chanereses, quod pertinet ad elemosynam. Tercium quoque instauravit, quod prius erat, sed debilitatum, iuxta Mourviler situm^m. Quartum denique apud Lorelingueⁿ situm^o perfecit; quod Petrus bone memorie^p prepositus de Anpsalmi-villare^q prius inchoaverat. Alia etiam edificia per domos instruxit. Si vero universos alios actus eius, sicut predecessorum suorum feci, scriberem^r, forte

^a) precepta in verbis de ferventi cerebro corr. u) editum est velox — iram.

a) asport. corr. asport. e. b) post add. e. c) Revertamur corr. Revertamur e. d) adductus (?) corr. admone-
tus e. e) ita e. f) u corr. e. g) ecclesiam corr. ecclesia e. h) sula del. e. i) et e. j) eadem corr. e
eodem e. l) pitancie. e. m) citum e. n) Lorelingue Pers. Gall.

1) l. q. molutura, molutura, molla; Ducange IV, p. 472 sq. 2) l. q. Anpsalmi-villare; Anpselle Vers. Gall.

michi ad iniquitatem reputaret vel hoc odii causa me fecisse assereret. Unde melius arbitror silere quam loqui, dicente Domino per Moysen: *Verenda patris tui non revelabis.* Set si cum hiis que bene gessit mores ordinis copulasset, monachos suos paterno affectu dilexisset et eos tam indiscrete non blasphemasset, si officio divino libenter interfuisset et divina ipse celebrasset plus solito et in agendis monasterii sollicitior^a fuisset et demum conventus sui frequentius usus fuisset consilio^b, et in pluribus aliis articulis non tantummodo monachum, set et abbatem religiosum se^c demonstrasset, nullum preter eum sedi Senoniensi obtaremus presidere. Set quia plurima secus fiunt, necesse est, ut ad tempus supersedeamus, presertim quia idem abbas eo tempore, cum ego hec scribebam, adhuc vivebat. Unde futura^d scribere nequibam. Tamen quadam virtute prefulgebat, hospitalitatem^e sectabatur, et precipue milites et clientes aliasque honestas personas letissimo hospicio suscipiebat, et etiam ioculatores gratanter videbat, ut hospites suos iocundiores redderet. Set quia de donno Balduino satis compendiose scripsimus, quod de vita sua superest, et quid in futurum acturus sit, Deo^f hoc relinquamus, qui vitam ipsius et actus et etiam omnium nostrum bono potest concludere fine.

Cap. 28. De Henrico de Donubrio, filio^g comitis de Salmis.

Sed ne malefactores huius nostre ecclesie preterire videamur, aliqua facta ipsorum et vindictam quam meruerunt brevi stilo huic pagine adnectere curavimus. Incipiamus igitur a comite Henrico qui dictus est de Salmis, qui et contemporaneus noster fuit, qui tempore Henrici abbatis, de quo supra diximus, tallias et exactiones in hominibus ecclesie plus solito, de permissione tamen ipsius abbatis Henrici, exercebat. Cuius tempore castellum in Brusca valle in fundo huius ecclesie, quod Salmis dicitur, tempore dicti abbatis Henrici constructum est^h; quod nomen a quodam castro quod in territorio Ardene situmⁱ est^j, unde idem comes et predecessores sui orti sunt, accepit. Hic uxorem sortitus est, scilicet sororem^k Friderici ducis Lotoringie, de qua genuit duos filios, primogenitum scilicet Henricum nomine et alium nomine Fridericum. Cum igitur dictus Henricus ad perfectam etatem pervenisset, accepit sibi uxorem de stirpe comitis Barrensis. Deinde petivit a patre sibi dari partem comitatus. Qui contulit ei superius castrum de Vivario cum terra ad ipsum castrum pertinente, scilicet centum mansos, qui quondam a mensa monachorum Senoniensium abscisi sunt et collati sunt advocato huius loci, ut ad cetera manum non extenderet. Quod tamen castrum comes de Salmis ab episcopo Metensi^l obtinet. Idem vero Henricus diu cum uxore sua sine liberis fuit. Quod mulier egre ferens, quendam capellanum suum, qui se de phisice artis pericia iactabat, rogavit, ut, si quid^m posset, laboraret, ut de viro suo concipere posset. Capellanus vero pociones quasdam dedit eis; illa concepit; vir quoque in infirmitatem inciditⁿ; de qua, ut fertur, postea interit. Idem vero Henricus quamdiu vixit isti ecclesie valde molestus fuit. Erat quippe vir bellicosus et superbus, in juventute sua et virtute ultra modum confidens, ita ut ad regnum Almannie aspiraret. Debitis magnis obligatus. Unde ubique quaquaversum poterat ecclesias molestabat et earum res ut poterat diripiebat. Unde contigit, Videricum abbatem huius loci ad eum venisse. Postulabat enim, ut res quasdam sibi ablatas restitueret. Unde miles iratus respondit ei, iurando per beatum Nicolaum -- eramus quippe in capella sancti Nicholai cum eo, que in castro Danubriensi habetur --, dicens, quod ante festum sancti Remigii et in persona et in rebus ita molestaret ipsum abbatem, quod mallet esse citra^o mare nunquam reversurus; quod omnipotens Deus quodam occulto suo iudicio vindicare dignatus est. Sed non multo post luce clarius pavuit; nam circa festum beati Remigii, quo tempore minatus fuerat dictum abbatem enormiter se lesurum, ipse infirmitate predictae pocionis adgravatus, decedit in lectum et mortuus est. Idem vero Henricus, cum adhuc viveret, inter cetera mala que facere cogitabat, proposuerat comitem Henricum, patrem suum, et matrem comitissam de comitatu totaliter expellere et in aliquo monasterio detrudere, ut ipse terram possideret. Cum igitur

a) blas. e. b) sollicitior e. c) cum silio post add. e. d) post add. e. e) vocabulum non satis perspicuum; facta 50
Dach. f) hospitalitatem corr. hospitalitatem e. g) de corr. deo e. h) filio e. i) Henrici e. j) citum e.
k) de e. l) m) add. d. n) Miten e corr. e. o) d e corr. e. p) insidit corr. incidit e. q) gl e corr. e. r) et
post add. e.

1) Ober-Salm. 2) Nieder-Salm. 3) Judith. 4) Descendit ex rege Hermannno, qui contra Henricum IV. electus erat. 5) i. e. ultra, ut supra eis et citra coniungitur.

fur mater ipsum Henricum, filium suum, mortuum esse scivisset, rumore iam dicto mota, ipsum filium suum quantocius apud Altam-silvanum ferri et statim sepeliri fecit. Sequenti vero nocte audita est vox quasi plagentis in sepulcro. Mane autem facto aperientes sepulcrum, inventientes eum, quem resupinatum altera die sepelierant, versa facie ad terram iacere. Et sic cognoverunt, quod quando sepultus fuerat nondum ex toto expiraverat. Unde cognosci potest, quod qui superbe contra Deum agunt vix aut numquam dimidiabunt dies suos, quia frangit Deus omnem superbum.

Cap. 29. De Henrico comite de Albo-monte et malis que Senoniensibus fecit.

Veniamus igitur ad comitem Henricum, de quo superius scripsimus; qui tempore Viderici abbatis ecclesiam Senoniensem intolerabiliter oppressit, et patrimonium Iesu Christi sibi usurpare presumens, homines Sancti Petri diversis molestiis affligebat. Unde ipse a proprio filio a domo propria expulsus est et potestate. Nam cum filius eius Fredericus miles effectus fuisset et videret, comitem, qui pater suus dicebatur, pre senio debilitari, quod frater ipsius, de quo iam mentionem fecimus, molitus est facere, si vixisset, iste effectui mancipavit. Expulit eum quippe a castro de Albo-monte, et, quod nephas est dicere, solo garcione contemptum, pedetemptim usque ad castrum quod Piere-percie dicitur ire coegit; et inde usque ad castrum Salmis eodem tenore perrexisset; set abbas Balduinus ei equum concessit; et ita a filio honore et potestate privatus est. Nec ab illa die, qua cum abbate Viderico litigavit, potestatis vel honoris sui dignitate gavus est. Inno quamdiu postea vixit in egestate et miseria exhereditatus perduravit; et sic Deus sibi adversantes remunerare consuevit. Postea non multis supervixit annis. Sepultusque est in ecclesia sancti Petri iusta sepulcrum venerabilis abbatis Antonii, ubi etiam postea uxor domini Henrici militis de Baion sepulta est. In quibus sarcophagis ego propria manu sculpsi imagines et flores et versus, sicut hactenus apparet. Contulit quippe idem Henricus comes pro remedio anime sue 30 solidos Tullenses accipiendos in tallia vallis Senoniensis annuatim, quousque terra assignata fuerit valens singulis annis precium supra dictum. Contulit etiam decimas Nove-ville penes Fonteniers site et quosdam census; que omnia adhuc ecclesia Senoniensis minime possidet, et hoc propter negligentiam nostram tantum.

Cap. 30. De Matheo preposito de Albo-monte.

Erat igitur tempore istius comitis apud Albo-montem vir quidam nomine Matheus, satis locuplex, set valde maliciosus; qui prepositus erat in tota terra ipsius comitis, qui omnia prout volebat disponebat, et sine ipso nichil in tota terra illa fiebat; quem multi dixerunt esse patrem illius Frederici, qui comitem, ut supra dictum est, tam impudenter a sedibus suis expulit. Ille, quamdiu vixit, cum dicto comite ecclesiam Senoniensem et rusticos ecclesie intolerabiliter molestavit et oppressit. Unde Deus in presenti seculo eidem Matheo condignas penas pro malefactis suis redonavit; nescio, quomodo in alio seculo habeat. Enimvero cum dictus Fredericus potestatem regnandi post Henricum comitem, suum putativum patrem, accepisset, et idem Fredericus circumquaque ecclesias sibi adiacentes immoderate vexaret et molestaret, Altam-silvanum scilicet, quam inique et indicibiliter oppressit, ecclesiam sancti Salvatoris necnon et istam Senoniensem gravissimis iniuriis lacessivit, ipsum Matheum semper in hiis omnibus habuit consiliarium et adiutorem. Sed in hiis actibus malis sibi Deum opposuit adversarium. Erat quippe tot et tantis debitis honoratus, ut vix aut numquam in tota vita sua ab hiis absolvi potuisset. Deus enim pro maleficiis suis quodam occulto suo iudicio opprimebat. Quid plura? Manus inisit in Matheum et custodie tradidit et ab eo quandam summam pecunie extorsit, et quod a potestate sua non discederet vel a terra, fideiussores pro ducentis libris sibi dari fecit. Matheus vero videns, quod sub tam iniquo domino diu degere non posset, furtive se ad Metenses contulit, et quod ei remanserat expendit; et sic ad opidum Salebore se transtulit; et ibi pauper et dolens infirmitate detemptus, mortuus est, nichil secum preter peccata asportans. Sepultus est apud Sanctum Salvatorem.

a) post add. e. b) fuit del. e. c) cognit corr. cognit e. d) om̄ e. e) a corr. e. f) a e corr. e. g) mole e. h) equ e. i) a corr. ab, sed post del. e. k) remunerare corr. remunerare e. l) pervixit corr. supervixit e. m) cito e.

1) Haute-Scille. 2) Blankenberg (Blamont). 3) quod Gallice 'prevot' dicitur. 4) l. 4. Bon-moulier.

Cap. 31. De Friderico, filio Henrici comitis.

117. Igitur cum Fridericus de Albo-monte potestatem regnandi accepisset, cunctis sibi subditis et vicinis nequam et iniuriosus, sicut patri et ceteris extiterat, sic adhuc esse non desinit. Gravavit quippe ecclesiam Senonensem pluribus iniuriis, ita ut necessitate urgente oportuit ecclesiam istam ipsum super iniuriis ab eo illatis convenire. Quod idem Fridericus grave ferens, tanto impetu abbatem Balduinum et conventum adgressus est, ut non tantum cedere compulsi sunt, immo etiam totam causam et querelas universas in manum ipsius Friderici resignarent et se arbitrio ipsius et voluntati submitterent et se peccasse contra eum assererent. Ille hoc audito gavisus est valde, et diem super hoc assignantes, etiam litteras super hoc conscripserunt, continentes, quod ecclesia Senoniensis duos carpentarios haberet, 10 unum coquum^a, adcrantatorem unum, lavandarium unum, sutorem unum, pisces duos; ceteri autem omnes in valle Senoniensi ei pro voluntate sua servirent; et ita abbas et conventus pusillanimes et defeminati tam cito victi, voluntati advocati se miserabiliter subdiderunt. Ego vero non eram presens, nec adhuc vellem interfuisse. Mirum, quod in tali actu non consideraverunt abbas et conventus, quod ecclesia Senoniensis episcopi est Metensis 15 cum appendiciis suis, et quicumque sit^b abbas Senoniensis, ab ipso episcopo temporalia recipere tenetur, et ob hoc homagium sibi facit. Ergo non licuit eis tam miseram transactionem de feodo episcopi sine ipso episcopo facere. Attamen usque ad tempora Henrici dicti de Salmis, nepotis dicti Friderici, quicquid abbas et conventus de omni familia^c sua et piscatoribus facere voluit, sicut antea sine contradictione fecit. Sed Deus omnipotens, qui 20 reddit unicuique secundum opera sua, isti Friderico immoderate malicie sue in presenti seculo condignas rependit vices. Nam a tempore quo incepit comes appellari usque ad extremum diem vite sue nunquam^d uno anno compos sui esse potuit: aut pro debitis suis Meti a creditoribus per aliquos annos detinebatur, vel valida febre aut aliis infirmitatibus intolerabiliter vexabatur, vel a nepote suo domino^e de Raiposteim^f, quia exigebat partem 25 hereditatis, captivus detentus est. Deinde, quia videbat se ita debitis obligatum, castrum de Albo-monte cum burgo suo, quod allodium suum prius erat, episcopo Metensi^g pro aliquanta pecunia vendidit et ab eo in feodo ipsum recepit. Et ita Deus ipsum de casu in casum corripiebat. Ad^h demum suscitavit ei Deus adversarium fortem Hanricum, scilicet nepotem suum, filium fratris sui Hanrici, qui petebat secum dividi partem comitatus de 30 Albo-monte. Ille vero per multas ambages nepotem illudebat; tandem compulsus partem suam ei dedit, scilicet Morehengesⁱ et Viviers et castrum Piere-percie et Salmis. Ipse vero Fridericus sibi retinuit Album-montem et superius castrum de Danubrio, quod tamen mater dicti Hanrici quamdiu vixit obtinuit, quia dos eius erat. Fridericus vero tot adversis et calamitatibus oppressus, in nullo est correptus, sed de die in diem deterioratus, paucis super 35 vixit annis, et juvenis mortuus est, dicente propheta: *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos.*

Cap. 32. De Hanrico, filio Hanrici de Danubrio dicti de Salmis.

Hanricus vero de Salmis^a — ita enim appellabatur — advocaciam vallis Senoniensis et de Plannia et Vypodi-cella^b, que et sorte devenerant, satis inepte tractare cepit, et homines 40 illius terre acerrime^c talliis et exactionibus, serviciis et aliis oppressionibus affligere cepit, adeo ut vix sustentari possent. Nec mirum, quia debitis permaximis detinebatur. Nam, sicut patruus eius Fridericus sepe fecit, a quodam cive Metensi^d creditore suo sepius in ostagiis detinebatur, nec habebat unde redderet. Unde coactus est iuramentum, quod dicto creditori suo super hoc prestiterat^e, impudenter infringere. Nam quadam die equum suum 45 ascendit, illicitiatus^f furtim de civitate recessit. Et sicut patruo de Albo-monte contigit, 117. ita et iste ob inopiam castrum suum de Morehenges, quod allodium erat, pro pecunia duci Lotoringie dedit et ab ipso in feodo recepit. Ecclesiam denique istam Senonensem tantum oppressit, quod in nemoribus nostris et aquis et etiam in valle tota forestarios^g suos poneret et pisces. Nobis vero non licebat nisi solum habere piscatorem, quod ante 50 nunquam fuerat, sed [tamen^h] quotquot volebamus in aquis nostris habebamus pisces.

a) coquus e. b) Al? c) familia e. d) Equam e. e) alia manu qualera. 10. pergit e. f) Metens corr. Metens e.
 g) c. e. At. h) Paulinus corr. Salmis e. i) acerrime e. j) Metens creditor e. k) post post corr. pres. e.
 l) dilic. corr. illic. e. m) Senoniensem e. n) forestarios e. o) add. 2.

1) Rappolstein (Ribeaupierre) in Alsatia. 2) Morhanges. 3) De quibus v. II, 5, p. 271.

Homines etiam cogebat de fundo ecclesie coram eo vel coram ballivo suo placitare. Sed quis rusticorum ecclesie adversum nos aliquam querelam haberet, pro ipsis litigabat et eos contra nos fovebat. Si quis vero ipsorum conversus volebat fieri, ab ipso securitatem accipiebat, quod conversus non fieret. Si vero contingeret quemquam illorum conversum fieri, vel si de hac vita sine heredibus discederet, vel si de valle ad habitandum alias exiret, quicquid de mobilibus talium invenire poterat, omnia vi rapiebat. Placita vero que abbas sine advocato, sicut actenus fecerat, tenere debet, impediabat, dicens, se debere interesse pro vi facienda. Villicos vero, decanos, forestarios et alios ministeriales nostros, quos abbas instituere et destituere pro voluntate sua debet, sicut et alios rusticos sibi servire cogebat; quod facere non debuerat. Tandem in quodam monte iuxta villulam que Grandifontana dicitur minam ferream idem Hanricus de Salinis, quibusdam adulatoribus referentibus, reperit, et ibi fornaces ferrarias erigi fecit et fabros qui ferrum conficerent instituit. Quod audientes abbas et conventus, ipsum advocatum adierunt, scire volentes, quare in fundo ecclesie Senoniensis^a fornaces illas contra iusticiam construxerat; respondit, montem illum sui iuris esse, quia advocatus erat loci; unde supersedere neglexit. Abbas enim hec audiens, episcopum Metensem^b Iacobum adiit et ei hec omnia exposuit. Episcopus vero fabricas illas statim confregi fecit. Ipse autem Hanricus ante hos dies fontem salis iuxta castrum de Morehanges invenit et ibi puteum fodit, volens ibidem ad quoquendum sal sedes salinarias constituere. Quod idem episcopus fieri prohibuit et omnia sicut inchoata erant penitus destrui fecit. Et quia de isto Hanrico nichil dignum relatione reperi, nisi quod adhuc ecclesie Senoniensi adversari non desistit^c; et ita ad audiendum ad delectabiliora transcamus.

Cap. 33. De beata Elysaeth, et de conversione eius.

Citra Rhenum in regno Alamannie quoddam castrum situm est quod Marporch appellatur, quod quidam miles nobilis possidebat^d. Ille habebat uxorem generositate sibi non impari nomine Elysaeth. Que tanta morum honestate, tanta ad Deum devotione tantaque elemosinarum largitione pollebat, ut potius sanctimonialis quam alicuius domini dignitate preedita dici poterat. Hec duos de viro suo filios genuerat, quos magnarum suarum possessionum^e et divitiarum [heredes^f] uterque parens fieri gaudebat. Contigit enim illum nobilem virum extreme sue diei debitum persolvere. Cuius igitur illa nobilis matrona Elysaeth sui iuris fuisset effecta, tanto se Deo amore constrinxit, ut nec mandatorum Dei unum iota auderet preterire. Enimvero temporibus illis ordo Predicatorum et fratrum Minorum per universum mundum incipiebat cognosci. Nova enim tunc erat eorum plantatio. Erat enim temporibus illis quidam frater de ordine fratrum Minorum Conraldus nomine, satis honestus et religiosus. Hic illi felici matrone familiaris erat, qui eam ad viam salutis cotidie animabat. Cuius consilio^g illa benigna Elysaeth freta et promissis divinis diligenter intenta, dicentibus: *Si quis relinquerit patrem aut matrem aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam eternam possidebit*^h, statim relictis filiis et munitionibus in quibus dominabatur et possessionibusⁱ universis, habitum fratrum Minorum sibi assumpsit^j. Erat enim sub castro illo Marporch quoddam hospitale, quod a predecessoribus^k suis constructum fuerat; in quo se illa devota matrona conferens, vigiliis, ieiuniis et orationibus intenta, pauperibus, claudis et omnibus indigentibus supervenientibus propriis manibus pedes lavabat et cibaria, prout cuique videbat expedire, preparabat et eis distribuere. Quid plura? In tantum illi officio insistebat^l, ut mirum esset, ut mulier tam delicata in tanto labore tot supervenientibus serviendo perseverare^m poterat. Et cum officio divino ita insisteret, Deus eam remunerare volens, quia multo plura quam dixerim pro Christo sustinuerat obprobria, ab hac vita subtractaⁿ, migravit ad Deum. Sepultaque est in capella que in eodem hospitali habebatur; et non multo post ille idem Conraldus, qui eam converti fecerat, ab hac vita discedens, in ipsa capella in alio latere sepultus esse dicitur. Extunc igitur innumerabilis multitudo ad sepulchrum beate Elysaeth undique confluere cepit; et inter illam multitudinem claudi, ceeli, surdi, muti et aliarum infirmitatum

a) Senoniensi c. b) Metensem c. c) post add. l. d) possid. corr. possid. 2. e) possessa. corr. possess. 2. f) decet c. g) concilio s. h) possid. c. i) assumit corr. assumit c. j) predecessoribus c. k) facit. c. m) percev. corr. porret. c. n) subtracta s.

33 1) Haec postea fasius exposuit V, 6 sqq.

utriusque sexus homines oppressionibus detenti ibi curabantur. Post hec cum vix duobus annis illa beata mulier, prius nobilis vivendo^a, modo Deo nobiliter in sepulchro iacuisset, fama que vite eius et miraculorum, que omnipotens Deus eius interventu in populis operabatur, ad dominum papam magnatibus referentibus pervenisset, dominus papa corpus eius de sepulchro levare permisit et ipsam in cathalogo sanctorum ascribi fecit, et ut in ecclesia catholica celebris haberetur. Eadem vero die, qua eius sanctum corpus de tumulo levatum est, ex omnibus regionibus circumadiacentibus^b multi magnates convenerunt, archiepiscopi, 1236. episcopi et alii nobiles viri, marchiones, principes et etiam multi abbates et communis vulgi Innumerabilis multitudo. Interfuit interea ille Fridericus condam Imperator, quem Innocencius quartus papa congregata synodo episcoporum et abbatum apud Ludunum ab imperatoria dignitate deposuit. Hic cikum aureum, in quo solitus erat bibere, obtulit beate Elysa- 10. beth, in quo et caput eius reconditum est. Ipsa enim beata ElysaBeth cognata ipsius Friderici fuisse dicebatur. Ubi extunc illa sancta matrona tantis miraculis clarescere cepit, ut nullus sanctorum in partibus illis secundus ei esse videretur. Unde ex illis miraculis dua perpulchra huic nostro libello adnectere non pigebit. Que a duobus viris discretis Sehero 15. nomine canonico Sancti Deodati et Waltero quondam decano christianitatis de Fluns me audisse recordor. Qui causa peregrinationis ad eandem beatam matronam accesserant et de reliquiis corporis eius ad has partes attulerunt.

Cap. 34. De muliere pregnante mortua et per beatam ElysaBeth resuscitata.

In territorio Alamannie erat vir quidam potens et dives. Hic accepit sibi uxorem iuvenem, ut sibi filios procrearet, quibus divicias suas et possessiones, cum moreretur, relinqueret. Sed Deus, ut post patuit, illud dilecte sue ElysaBeth reservare voluit. Nam uxor illius diu sterilis^c permanens, vir ipse per eam herede consolari non valebat. Et cum ita multis annis sterilis^d permansisset, et fama miraculorum beate ElysaBeth etiam exteris nationes^e sollicitaret, vir ille quadam die cum uxore sua de dictis miraculis confabulabatur; qui mox suspirans ait uxori sue: Certe si omnipotens Deus nobis per merita istius benignissime matrone heredem honorum nostrorum^f contulerit, ego te et ipsam prolem illi beate matrone presentabo. Et ita de hoc facto tacuerunt. Sed non post multam temporis coniunx illius boni viri in utero concepit. Sed cum iam tempus partus appropinquaret, vir ille timens, ne desideratus sibi ille conceptus aliquo modo deficiendo eum molestaret, disposuit matrem et prolem adhuc non natam beate ElysaBeth, sicut promiserat, presentare. Et ita necessaria itineris preparans, iter arripuit, iste eques, illa 20. in carruca. Et cum prope locum ubi illa sancta matrona veneratur appropinquassent, necessitate^g compulsi ad quandam villam diverterunt. Nam uxor ipsius viri dolore partus cepit anxari. Et cum ad hospiciam devenissent, vir ille cepit inquirere, si mulieres que obstetricandi periciam habent in villa inveniri possent. Que cum diu quesite invente fuissent et ad uxorem dicti viri pervenissent, invenere eam iam morti proximantem. Sed cum vidissent se nichil proficere, abcesserunt. Mulier vero illa 25. quantum in illa infirmitate laborans defuncta est. Obstetrices vero ille cum audissent eam mortuam, quanto citius reverso sunt, acris volentes, utrum infantem de ventre matris mortue eripere possent, et accepta licentia a viro, ventrem uxoris eius novaculis aperierunt, et Deo annuente et beata ElysaBeth volente, puer vitus repertus est. Et cum de ventre matris levantes, patri novum^h heredem obtulerunt. Pater vero duplici causa movebatur. Ex uno latere de promisso sibi a beata ElysaBeth herede gaude- 40. bat, et ex alio latere de uxore perdita animo torquebatur. Sed cum de uxore rehabenda nulla spes superesset, heredis susceptiⁱ leticia dolorem uxoris perditae aliquantulum alleviabat. Tamen cum dolor uxoris a corde eius funditus evelli non valeret, infantem nutrici commendans, ad lamentandam^k uxorem convertitur. Obstetrices autem eam fasciis^l restrictam in feretro reposuerunt. Vir vero eius famulis suis precepit, ut luminaria magna accenderentur^m. Et ita eam ad ecclesiam, que in illa villa habebatur, deportari iussit. Et cum feretrum in ipsa ecclesia compositum fuisset et cetera habundanter circa illud fuissent accensiⁿ, mulieres illius ville, sicut in partibus illis moris est, ad exequias funeris illius convenerunt. Vir vero ille, doloris conglugis adhuc non immemor, ad feretrum accessit et multiplicibus^o singultibus, ora per- 45. fundens^p lacrimis, miserabiliter lamentans, in hec verba prorupit: O pie Deus et omnium mortalium psalmator, qui de terra formatos ad terram redituros, cum Adam formares, predixisti, si, inquam, hanc 50. michi predilectam uxorem in terra mee cognationis inter propinquos et affines patris sarcophago tumulare licuisset, ut saltem cotidie sepulchrum eius aspiciendo dolore cordis et lacrimarum ubertate semel sacriari possem, dolor ille quodammodo michi refrigerium esset. O clementissima matrona, o nobilissima ElysaBeth, o que petitionibus meis tam celeriter annuisti, o, inquam, beatissima, que michi desideratam donando prolem etiam gaudiis meis tam intolerabilia lamenta miscuisti, quid michi proles proderit, dum 55. uxoris perditae dolor toti vite mee compar a me abici non poterit! O quare filium eum matre quanto citius non delesti, ut dolor^q filii dolori matris^r sociatus miseris dies meos abbreviando me miserum funeri 60. a) corr. 2. b) siac corr. adiac. l. c) sterilis e. d) sterilis corr. sterilis e. e) nationes corr. nationes e. f) nobis del. o. g) necessitate e. h) novum corr. novum e. i) suscepti corr. suscepti e. k) lamentandam e. l) fasciis corr. fasciis e. m) assenderentur e. n) accensi e. o) conv. e. p) I alterum ead. m. superscript. e. 60 q) perfundens e. r) liquisset e. s) posses corr. possem 2. t) abici corr. abici 2. u) donos corr. dolor 2. v) metri corr. matris 2.

ipsorum adunaret. Quid michi proderit vita, cum me sciam tam dulcissima tamque predilecta sociâ dissociatum? Quas grates, piissima Elyzabet, tibi referre poteru, cum ante prolem a te michi datam felici fueror vita, nunc in uxore perditâ perpetuis afflictionibus me miserabiliter munerasti? Quas laudes virtutum tuarum ad terram meam reportare poteru? Ego tibi matrem cum prole presentare devovi. Quod tibi promisi faciam. Sed quæ communio gaudii ad Ætium? Scio, quid faciam: gaudium cum luctu, id est filium vivum cum matre mortua, tibi derelinquam, et solus velut luctus pari perditâ ad propria revertar, et ita canos meos cum dolore deducam ad inferos. Et ita se conquerendo omnes qui aderant ad Ætium provocabat. Et cum iam noctis medium pertransisset et vir ille itinere et dolore lassatus resedisset, sopor eum arripuit. Illi vero qui circa feretrum sedebant videntes eum dormire, ipsi etiam dormire ceperunt. Et cum sic fere per dimidiam horam ita dormitassent, mulier illa que in feretro facebat mortua subito mediocri voce cepit clamare, dicens: 'Dens, quid est? Quare ita ligata sum, quare hinc pannis ita strictis involuta sum?' Et cum hæc diceret, vir eius, quem dolor non sinebat ad plenum dormire, audiens per somnum vocem uxoris sue, quam sepius audierat, cum tanto strepitu surrexit, ut omnes qui circa feretrum dormitabant excitaret; qui concito cursu ad feretrum veniens, sensit, uxorem suam moveri, que se ipsam solvere non poterat, quia, ut ita sepelliretur, pannis erat involuta. Ille autem accedens inquirerebat, quid vellet; illa, ut solveretur, posebat, quia mirabatur, quare ita ligata erat; ignorabat enim factum. Mulieres vero audientes eam vivere, alii timentes fugebant; credebant enim, fantasma esse. Alii vero sanioris mentis statim accesserunt ad eam, et solventes eam, levaverunt eam sedentem in feretro. Ipsa vero inquirerebat, ubi esset et quid ei acciderat. Vir vero eius stupefactus in excessu mentis deciderat; ad se reversus, videns uxorem suam in feretro sedentem, cepit habundantissime flere. Et eam amplectens, pro gaudio loqui non poterat; uxor vero interrogabat, quare ita feret. Cui matrona quedam ceteris prestantior accedens, exposuit et omnia que de ea gesta fuerant. Uxor vero viri audiens, quod puer ille de ventre eius exclusus fuisset, sensit ventrem et reperit cicatricem vulneris, que sicut cocleum filum apparebat. Palpans etiam circumquosque uterum, nichil in eo se sensit habere conceptum. Et cum inquireret, quid de puero factum fuisset, mox nutrix, que presens erat, infantem in hinc mundo matri obtulit. Mater vero cum vidisset filium, quem ante in manibus tenebat quam ipsum genuisset, milites deosculabatur eum, et de feretro descendens, filium, quem in brachiis tenebat, nutrici prebuit tenendum. Ipsa vero preciosis vestibus, quas secum attulerat, induta est, et accersito sibi viro suo, accipiens puerum suum in manibus, sequente eam non modica multitudine virorum ac mulierum, pedetentim ad locum illum, ubi illa sua clementissima libertatrix in corpore quiescebat, leto gressu pervenit. Et intrans ecclesiam, se ipsam et prolem suam beatissime Elyzabeth obtulit. Et donaria multa illi loco contulerunt utrique parentes, et Deo gratias agentes et beato Elyzabeth, cum gaudio magno ad propria reversi sunt. Et sic vir ille optato herede cum uxore sua potius, multos postea letos pariter duxero dies.

Cap. 35. De duobus demoniacis qui in ecclesia beate Elyzabeth altercabantur.

Quia in scripturis divinis demones hominibus invadere legitur, tamen sibi in invicem zelari et dissidere non reperimus, sicut duobus energuminis in ecclesia beate Elyzabeth contigisse audivimus. Duo quippe obsessi a demonibus ad ecclesiam illius beate Elyzabeth causa curationis adducti fuissent feruntur. Et quia duo sepulchra, beate scilicet Elyzabeth ex una parte et fratris Conraldi ex altera parte, in ipsa ecclesia posita esse videatur, unus illorum duorum energumitorum ad sepulchrum beate Elyzabeth ligatis pedibus et manibus applicatus est, alter vero ad sepulchrum fratris Conraldi similiter ligatus ductus est. Et cum resedissent, alter alterum torvis oculis inspectans, dentibus fremendo quasi leones rugiebant. Mirabantur omnes qui aderant, quare ita in invicem dentibus striderent. Quod cum hoc die fecissent, ille qui ad sepulchrum beate matrone facebat alii sic fertur dixisse: 'Quare in me tam longis oculis fremere non cessas?' Ille ait: 'Ego irrideo te'. Qui ait: 'Quare?' Alter respondit: 'Quia te video ad sepulchrum illius mulieris facere, credens tibi ab ea subveniri posse'. Ille ait: 'Immo michi potest subvenire, quia nobilis est et apud Deum multum potest. Sed tu nunquam ab illo converso, ad quem tu sedes, lava-beris, quia ipso Deo non ita idoneus servivis'. Alter ait: 'Nunquid dominus meus frater Conraldus tuam dominam convertit, et ideo dominus meus maior debet esse quam domina tua'. Alter dixit: 'Sepius contigit, quod discipulus maioris est dignitatis quam magister suus, et ideo quia domina mea maioris dignitatis est apud Deum quam magister tuus, michi potentius poterit subvenire, si vult'. At contra ille: 'Unum tibi debeat, quia meus homo est et domina tua mulier. Et quia homines fortiores sunt quam mulieres, magister meus fortitudinem suam in me exercabit'. Alter dixit: 'Si magister tuus fortior est, fac ut ipse te eras curet, et sic tu victor eris. Et si hoc non contigerit, scias, te esse vicium, quia domina mea eras me curabit'. At ille obmutuit. Mansit autem factis, clerici qui ibidem Deo et beate Elyzabeth serviebant ceperunt pro infirmis qui aderant orare. Ille vero qui ad sepulchrum beate Elyzabeth facebat cepit aliis vocibus clamare: 'Domina, me primum cura, ut ille miser socius meus victus et mendax inveniat'. Et cum hoc dixisset, statim spiritus immundus discessit ab eo. Alter vero videns quod de illo factum fuerat, cepit amare flere et petebat, ut ad sepulchrum beate matrone deportaretur.

a) cum del. e. b) lulu corr. luctu 2. c) sumnum e. d) ei a corr. 2. e) a post add. 1. f) senck e. g) deosculabatur e. h) s corr. e. i) accersito corr. accersito 2. k) altercabantur e. l) obsessi e. m) nunquam iterum add. e.

Et cum hoc factum fuisset, vix duabus horis ibi faciens curatus est. Ita hi duo et alii quam plures infirmi interventu beate Elyzabet a langoribus suis curati sunt in nomine domini nostri Ihesu Christi.

Cap. 36. De Iudeis Coloniensibus^a, et de miraculo Crucifixi.

Cum per universum mundum plurima flagitia a Iudeis, etiam postquam Christum crucifixerunt, facta fuisse comprobentur, adhuc tamen, si non audent ore, corde et horrendis operibus ipsum dominum nostrum Ihesum Christum et suos christianos incessanter blasphemare^b et vituperare contendunt; unde de quibusdam Iudeis tria horribilia et inaudita^c facta huic nostro libello inserere non pigebit. In civitate Coloniensi^d Iudeorum multitudo habitare dicitur. In eodem vero vico quidam civis christianus domum fertur habuisse, que domibus Iudeorum inserta^e erat. Nullus tamen in ea habitabat. Quod cum quidam textor, non de civitate, sed extraneus, comperisset, accessit ad civem illum cuius illa domus erat, et conventionem cum ipso facta, quod per annum in ea maneret, cum familia sua ipsam domum intravit. Et in quadam stupa eiusdem domus ea que ad ministerium suum pertinebant erigens, cepit operari et texere. Sed quia domus illa inter domos Iudeorum sola stabat et a conversatione christianorum et ab ecclesia longe erat, ultra modum indoluit, presertim quod non poterat ad officium divinum tam celeriter sicut volebat accedere. Quid faceret ille christianus qui inter inimicos Christi solus habitabat? Cogitat enim intus se, si non posset ad ecclesiam cum vellet accedere, tamen, si posset aliquam memoriam de Christo habere, securius in eadem domo habitaret; accessit^f sibi pictorem, ymaginem Crucifixi in loco ubi operabatur in fronte^g parietis depingi fecit et hinc inde duas ymages Marie et Iohannis, sicut mos est christianorum, adaptavit^h. Et ut ymages ille honestius tegi possent, pannum mundum desuper appendi fecit, et hostiolum, sub quo ymages ille servarentur, diligenter adhibuit. Nolebat enim, quod omnes ingredientes eam tangerent vel inspicerent, ne forte deleretur aut vilior haberetur. Sed cum orare volebat, hostiolo aperto et linteo levato, genu flexo et ymagini capite inclinato Deum celi in ipsa ymagine exorabat. Et oratione facta, ipsam ymaginemⁱ linteo et hostiolo diligenter contegebat. Et sic ad opus suum revertebatur. Sed cum annus^j preterisset, nolens ulterius inter illos infideles habitare, sibi domum prope ecclesiam et inter christianos comparavit. Deus enim, quia iustus et fidelis^k erat homo ille, sibi substantiam multiplicaverat. Ipse vero, relicta domo in qua per annum habitaverat, sumptis universis utensilibus^l suis, domum illam quam emerat, ut ibi habitaret, intravit, relicta tantummodo imagine^m, quam secum portare non poterat. Accidit autem, eodem tempore quendam Iudeum de extraneis partibus ad habitandum Coloniensem devenisse. Et cum inter Iudeos venisset, inquirebat, si domum ad habitandum invenire posset. Alii vero Iudei leti effecti monstraveruntⁿ ei domum, in qua ille christianus habitaverat. Ille vero ad civem illum accedens, convenit eum eo, ut ibi habitaret; et congregata multitudo Iudeorum, introivit in domum illam et cum eis cum magno tripudio epulatus est. Sed cum in eadem stupa in qua textor ille texere solebat post prandium residerent, quidam eorum aspiciens hostiolum sub quo^o ymago illo latebat, mirabatur, quid esset. Et concito surgens, ad hostiolum accessit. Et aperto^p hostiolo levatoque linteo, vidit ymaginem nostri Crucifixi; torvis oculis eam respiciens, conspuit eam et altis vocibus clamare cepit: 'Accedite', inquit, 'Iudei, et conspiciate illum proditorem, qui vos de terra vestra expulsos in universum orbem exules dispersit'. Illi, clamore audito, omnes accurrunt, et visa cruce cum Crucifixo, fremebant dentibus in eum. Quid plura? Christus in cruce a Iudeis iterum irridetur, iterum conspuitur, iterum pugnibus et alapis ceditur. Quid dicam? Ipse mulieres Iudee, quod in prima crucifixione facere non audebant, in ista secunda tam proturve ibi operabantur, ut turpius ymaginem illam conspuerent, furiosius pugnibus tunderent, seivus unguibus dilacerarent, quam umquam patres eorum in illum verum Crucifixum prius fecissent. Et cum ita illi infelicissimi Iudei et Iudee tam letaliter in illam sanctam ymaginem^q Crucifixi deseirent, unus eorum, qui audacior ceteris erat, dixit eis: 'Sustinete et discedite omnes, quia ego iam vindicabo vos omnes de isto nefario Ihesu'; et accepto cultro acuto, quem penes se habebat, ad ymaginem^r Crucifixi accessit, et vibrato ictu Crucifixum illum in latere percussit, in eodem loco in quo latus nostri Salvatoris lancea perfora-

a) Coloniensibus e. b) blasphem. e. c) inaudita corr. inaudita e. d) Colonicensi e. e) inserta corr. inserta e. f) accessit e. g) fronte corr. fronte 2. h) adaptavit e. i) ymaginem corr. ymag. e. j) annus e. k) iustus et fidelis e. l) utensilibus e. m) imagine corr. imag. e. n) monstraverunt e. o) quod corr. quo e. p) aperto e. q) linteum e. r) post add. l. s) imag. corr. imag. e. t) ymag. corr. ymag. e.

tum est. Cumque ille Iudeus cultrum ad se traxisset, ut iterum feriret, tanta habundancia sanguinis de vulnere illo effluxit, ut vultum illius Iudei et cunctas vestes eius conspergeret. Cumque Iudei illi tam evidens miraculum vidissent, timuerunt timore magno: alii in terram ceciderunt, alii pectora tundebant^a, alii exeuntes quod factum fuerat silere non poterant. Mox rumor facti civitatem occupat; accurrunt magnates, accurrunt clerici, accurrunt senes cum iunioribus, viri cum mulieribus, cernere cupientes, que per Deum tam nova facta sunt mirabilia. Christus enim ibi sue passionis miracula innovaverat. Venientes autem clerici et cives ad locum illum ubi hec fiebant, videntes eam ymaginem^b Crucifixi, invenerunt adhuc sanguinem de latere eius manantem; et ut illi magno miraculo cercior fides adhiberetur, 10 sanguis ille tam diu de latere huius ymaginis manare non cessavit, quousque non modicum vasculum de eo impleretur, et ita manare desit. Universitas^c vero illius civitatis tam clerici quam layci habito consilio^d omnes Iudeos illos, quodquot invenire potuerunt, captivaverunt et substantiam ipsorum diripuerunt^e. Si qui eorum converti voluerunt, baptizati sunt, alii vero trucidati; ceteri enim fuga lapsi, in civitate ultra non sunt visi. In loco vero ubi 15 hec acta sunt ecclesia in honore sancte crucis preclaro opere fabricata est^f. In qua ipsa ymago^b Crucifixi, per quam hoc miraculum factum est, in summa veneratione habetur, et a fidelibus in ea Christus adoratur. Hoc igitur miraculum a quodam Iudeo, qui eidem facto 20 Coloniae interfuit, qui etiam viso miraculo christianus effectus est, audivi. Et sicut illud michi de verbo ad verbum retulit, ita et huic pagine adnotare curavi. Sed quia de perfidia Iudeorum aliquid narrare incepimus, adhuc de ipsis huic libello aliquid addere^g studebimus.

Cap. 37. De horrendo facto Iudei de Sancto Deodato.

Iosepho testante^h didicimusⁱ, quod Salomon rex Ierusalem sortilegia et incantationes et auguria adinvenerit, quibus demonia et dracones monstraque^j venenata voluntati hominum parere noscuntur, quibus incantationibus^k gentem Iudeorum dicit esse peritam, ita ut adhuc eisdem incantationibus^l utantur, 25 sicut in subcedentibus^m quisque audire poterit. Apud Sanctum Deodatum temporibus nostris multitudo Iudeorum habitabat, inter quos unus erat qui talibus incantationibus et auguriis a contribulibus suis peritissimus habebatur. Huius Iudei domum quedam pauper iuvenula frequentabat et in eadem domo que agenda erant agebat, ut sustentationem victusⁿ sibi accipere posset. Enimvero cum quadam die ipsa iuvenula domum ipsius Iudei, ut solebat^o, intrasset et Iudeus ille iuvenulam illam vidisset, gavisus est 30 valde, quia solus cum sola in domo erat. Et accersita^p ea, dixit ei: Veni et comedo paululum, quia te oportet operari. Et cum illa comedisset et bibisset, ita est incantata, ut dormire videretur nec aliquid sentiret; et cum Iudeus videret, incantationes suas effectum habere, obsecratio^q hostilis accepit utensilia^r sua ad hoc quod facere volebat preparata, et ad iuvenulam illam accedens, divaricatis cruribus eius, quibusdam ferramentis folliculum^s illum qui matrix appellatur, in quo infantes concipi solent^t, de 35 utero illius per naturam extraxit. Hoc facto, matricem^u illam sibi reservavit. Sed quid inde volebat^v 40 facere, adhuc nobis incognitum est. Iuvenula vero illa cum per horam ita iaculisset et Iudeus ille quod aciebat ad hoc necessarium esse circa illam fecisset, iuvenula ipsa surrexit, et sentiens se^w intus in corpore lesam, cepit flere. Iudeus vero multa ei promittebat^x, ut rem silencio tegetet. Illa vero fens domum exivit. Mulieres vero christiane cum vidissent eam de domo Iudei exivisse ita plorando, accesserunt^y ad eam et interrogaverunt eam, quare fleret. At illa respondit eis, quod Iudeus ille nescio quid cum ea egerat, unde in ventre torqueretur. Mulieres vero ille eam in domum ducentes, studioso eam 45 circumspexerunt et invenerunt^z quod ei acciderat. At vero cum cives illius ville hoc cognovissent, presentaverunt eam cuidam Philippo, qui eo tempore prepositus ducis Lothoringie constitutus erat. Prepositus vero ille vocavit Iudeum ad iudicium, proponens ei factum. Ille negat; sed contra christianos instant ei et 50 iuvenulam illam lesam ostendunt. Quid plura? Convincitur Iudeus, scietur se peccasse; Iudeus inquit, ad quid hoc volebat; ille noluit confiteri, et sic morti adiudicatur. Equus^a preparatur, et ad eandem ipsius alligatur. Et cum ita ad patibulum traheretur, Iudeus magna voce clamavit: Cessa, cessa, ego aliquid volo dicere. Ille vero qui in equo sedebat velocius cum equo Iudeum traheret; quia alii Iudei illi pecuniam promiserant se duros, ut non permitteret^b eum aliquid loqui, ne forte aliquid in obprobrium 55 Iudeorum loqueretur. Et ita raptus ad patibulum, capite ad terram verso suspenditur. Sed post bidentium a Iudeis redemptus, de patibulo deponitur et nescio ubi tumulatur. Sed credibile est, quod anima eius in inferno sit sepulta. Verumptamen adhuc de nefandissimis Iudeorum actibus^c aliquid dicamus.

a) fond. e. b) ymag. corr. ymag. e. c) Universitas corr. Universitas e. d) concilio s. scriptus. e) dirup. e. f) adere e. g) didicimus e. h) monstraque post corr. monstr. e. i) sibus s corr. e. j) adhuc add. e. k) forsasse 55 subsequentibus scribere voluit. l) vitus corr. victus e. m) quadam die iterum add. sed del. e. n) accersita e. o) obsecratio corr. obsecratio e. p) utensilia corr. utensilia e. q) folliculum corr. folliculum e. r) solent iterum add. sed del. e. s) a post add. e. t) ea corr. se e. u) promittebat e. v) accesserunt e. w) in-volentes quid corr. invenerunt quod e. x) equus e. y) permitteret s. z) auctibus e.

1) De hac alibi nihil legi. De Iudaels baptizatis v. Ennon I, p. 472. 2) Antiq. Iud. VIII, 2.

Cap. 38. De Iudeis qui apud Hagenowiam in prestigis suis tres pueros interfecerunt.

Cum Iudeorum nefandissimos actus^a nemo tacere debeat, ut ea que in Salvatore nostro egerunt semper ad mentem redeant, ad correctionem hominum et edificationem cotidie retractare convenit, ut presumptio ipsorum merito confutetur et gloria laudis Christi augmentetur. In opido quod Hagnowia dicitur in territorio Alsacie multi Iudei habitabant. Eo tempore quo Fridericus quondam imperator regni Romani monarchiam obtinebat, qui postea ab Innocencio papa quarto dictante^b iusticia a dignitate imperii apud Ludunum depositus est, cum idem Fridericus apud Hagenowiam moraretur, contigit, Iudeos qui in eodem opido inanebant eorum festum pasche^c secundum legem celebrare eo tempore quo et nos^d pascha^e nostrum celebramus, non tamen illa die, sed quartadecima luna, qua et Christus crucifixus est. Illi vero Iudei nescio quomodo procuraverunt, quia acquisierunt sibi tres pueros septennēs et cristianos. Et cum festum eorum celebrarent, de ipsis quedam ludibria^f in domibus suis egerunt. Sed inter hec idem pueri mortui sunt. Sed cum cristiani hec forte percepissent, intrantes domos Iudeorum, invenerunt pueros nudos, sed mortuos. Imperator vero Fridericus forte non erat presens; cristiani igitur pueros illos usque ad adventum imperatoris decreverunt reservare. Iudei quippe cum viderent sibi periculum imminere, inito consilio disposerunt imperatorem placare muneribus. Et accedentes ad imperatorem, tantis muneribus eum execaverunt, ut gratia ipsius potiti ad domos suas leti redirent. Cum igitur imperator ad Hagenowiam redisset, cristiani illos tres pueros ei presentaverunt et intinnaverunt ei, quia Iudei ita eos interfecerant. Imperator respondit: 'Si mortui sunt, ite, sepelite eos, quia ad aliud non valent'. Cristiani vero hoc audientes, confusi ab eo discesserunt. Et ita ille infelix imperator unum sue infidelitatis articulum promulgavit, quia et Iudei in pace dimissi sunt et cristianis de tam nefario facto nulla est exhibitā iusticia. Et hec de Iudeis dicta sufficiant, quia, si iste miser imperator Iudeos pro tam iniquo facto non punivit^g, ille potentissimus Arbitrator et hunc et hos in claustris inferni punire^h non obmittet.

Cap. 39. De quodam spiritu qui apud Spinal conversabatur, qui loquebatur, sed non videbatur.

Quia ea que temporibus nostris facta sunt, que digna sunt relatuⁱ, huic libro propositi inserere^j, unum pre ceteris mirabilis hic adnotare curabo. Contigit igitur, in opido Spinalensi^k in domo Hugonis eiusdem opidi civis, qui Ugo de la Court dicebatur, quendam, ut credo, demonem advenisse, qui a natalitate Domini usque ad festum sancti Iohannis in eadem domo conversatus est. Omnibus loquebatur quadam raeda voce, sed ab omnibus bene audiebatur. Multa mira in domo illa fecit, et cum ea faceret, presentibus videbantur, sed ipse penitus ab aliquo videri non poterat. Credo, eum unum de his spiritibus fuisse qui Incubi vocantur. Nam idem civis Ugo quendam filiam formosam habebat, quam eisdem Stephano contulerat in uxorem, que etiam in eadem domo cum viro suo morabatur. Demon vero ille dicebat, se quendam Iuvenem fuisse de quadam villa que Clusentones vocatur, et famosam uxorem habuerat. Quadam die Interrogatus ab ipso Ugone, quare ad uxorem suam non reverteretur, respondit: 'Nolo magis ad eam venire, quia sacerdos illius villæ est et nimium familiaris'. Et civis ille iterum dixit: 'Et quid tibi videtur de filia mea Hadeyde?' Ille respondit: 'Multum est honesta mulier et bene faciens et laudabilis nimis, sed unum facit quod michi displicet. Nam nimis libenter cum familia sua causatur'. Et ille dixit: 'Quare cum ancilla mea non facis, est enim formosa'. Ille respondit: 'Ipsa quatuor cruci-culas in quatuor angulis lecti sui erexit, et Ideo Inter illas non possum lacere'. Quadam vero die civis ille equitare volebat et ante prandium dixit servo suo: 'Da equo meo parum pabuli et pone sellam^l in eo, quia statim post prandium equitare volo'. Servus respondit: 'Quancito de villa revertar, ego faciam'. Demon vero, accepto pabulo quod quatuor equi usque ad noctem comedere non possent, posuit ante illum caput^m, deinde stravit eum, et freno super sellamⁿ posito, dimisit eum. Servus autem, cum rediisset et facere jellet quod dominus suus imperaverat, invenit equum^o ita preparatum, ut quod servus facere debebat ille iam fecerat. Et cum civis ille recessisset, vocavit demon generum illius civis: Stephano, Stephano! Ille respondit: 'Quid vis?' 'Da michi', inquit, 'denarium, quia ego cum beato Goerico promisi'. Stephanus vero porrexit ei veterem Provisum, dicens: 'Accipe'. Ille dixit: 'Pone eam super limen hostii'. Et cum Stephanus hoc fecisset, demon telecit eum illi, dicens: 'Da michi unum

a) actus corr. actus e. b) dictante corr. dictante e. c) pasche corr. pasche e. d) pascha corr. pascha e.
 e) ludubria e. f) pugnare e. g) obmittet e. h) a rel i erat. e. i) inserere corr. inserere e. k) Spinalensi e. 55
 l) sellam corr. sellam e. m) equum e. n) com e. o) unum e corr. e.

l) Cf. Ann. Marbac. 1336, SS. XVII, p. 178, qui rem aliter narrat.

bonum Tullensem^a, quia iste non valet. At ille bonum Tullensem^b super limen posuit, et statim dum-
 mus disparuit. Sequenti vero nocte custodes ecclesie beati Goerici audierunt eum ea nocte per ecclesiam
 ambulantiem et ita strepere, ut vere crederent, illum demonom esse. Alia vero die quoddam ieiunium
 erat, et emptos pisces^c coxerunt coclosque in arca servaverunt. Demon vero pisces^d accepit et in quo-
 5 dam ortulo, quod retro domum habetur, eos portavit et medietatem illorum in mortario ibi invento
 posuit, aliam vero partem in cindula super arborem misit et alios in mortario ita comminuit, ut si quis
 10 salsam vel piper conficere vellet. Et cum hora prandii advenisset et dominus domus cum familia sua
 ad prandendum discubisset, petiit sibi pisces^e afferri. Ancilla vero aperta archa eos non invenit; dixit
 domino suo, quod non inveniret pisces^f. Dominus dixit: 'Forte ille infelix eos deviasit'. Demon dixit:
 15 'Verum est, ego accepi eos'. 'Et quid', inquit ille, 'de eis fecisti?' Ille respondit: 'Quia vos salsam non
 habebatis, ego de medietate piscium bonam vobis salsam feci; porta vinum tecum et distempera eam in
 mortario, quia poroptimo est trita. Et alios pisces^g super arborem invenies'. Et ita invenerunt. Et
 mirabantur, quia tam evidenter operaretur et loqueretur, nec videri posset, et quod tam familiaris erat.
 20 Quadam vero die cum dominus domus sibi sanguinem minuere vellet, peccit^h a filia sua sibi vittam pre-
 parari. Ille vero demon hoc audito abiit in quadam stupa in eadem domo et ibi invenit camislam
 novam et eam totam dilaceravitⁱ et de ea multas vittas fecit, et aperiens hostium stupe, porrigebat eis
 vittas, dicens: 'Eccis vittae multae, accipite vobis meliores'. Filia vero domini domus, credens vittas illas
 esse de camisia sua, intravit stupam, et querens camislam suam, invenit eam totam dilaceratam, et licet
 25 mulier illa de camisia sua graviter moveretur, tamen cum aliis de factis illius^j iocose loquebatur. Altera
 vero die ancilla domus minora utensilia^k, linea pepila silicet et vittas et discriminalia et linteola et cetera
 quibus mulieres capita sua adornare solent, lavaverat et ea ad siccandum^l ad solem in orto compo-
 suerat; cum iam exsiccata^m essent, demon ille illa omnia collegit et simul complicata omnia clam sustulit
 30 et in cenaculo domus diligenter absconditⁿ. Cumque hora nona esset, filia illius^o hospitis illa sibi auferri
 iussit. Ancilla vero currans credidit ea ibi invenire ubi ad siccandum^p deposuerat; sed non invenit, et
 35 revertens ad dominam suam, dixit, se ea non invenisse. Domina vero, ut dira erat animo, cepit incre-
 pare ancillam et duro cum ea loqui, quia credebatur, quod furto sublata essent. Demon vero ille, cum
 videret eam ita in ira commotam, dixit ei: 'Mala femina, quare ita ancillam tuam increpas? Ipsa incul-
 pabilis est; ego omnia sustuli; vado in cenaculum, et ibi invenies omnia melius complicata, quam tu vel
 aliqua mulier in tota villa ista subtilius posset complicare'. Illa vero ascendens cenaculum, reperit omnia
 40 pepila sua et cetera omnia ita subtiliter composita, ut non crederet, quod aliqua mulier illa ita decenter
 aliquando componere posset. Sed si omnia que ibi gessit^q vel dixit huc pagine inserere^r vellemus, forte
 lectori fastidium ingerere videremur. Sed mirandum est, quo modo isti spiritus concessum sit, quod talia
 ageret et ita evidenter loqueretur et tamen nulli aliquam in corpore molestiam inferret; praesertim cum
 tanto tempore, id est a nativitate Domini usque ad festum beati Iohannis baptiste, in una domo et cum
 45 una familia fuerit conversatus.

Cap. 40. De miraculo quod in terra paganorum in civitate Mecha
 dicitur convenisse.

In terra Sarracenorum citra mare in partibus orientis quedam civitas esse fertur que
 Mecha nuncupatur, in qua templum dicitur esse, in quo Machomus in theca ferrea inter ada-
 40 mantinos lapides in aere pendere videtur. In territorio, inquam, illius civitatis ferunt tan-
 tam tempestatem inhoruisse^s eo anno quo terminus incarnationis Domini habebatur mille-
 45 simus ducentesimus quinquagesimus sextus, inter festum sancti Remigii et festum beati
 Martini, quia ab initio mundi usque ad diem illam tam horrida tamque crudelis nunquam
 in terris visa est evenisse tempestas. Nam tantus tonitruum mugitus, tanta fulgurum cho-
 50 ruscaculo tantaque grandinum et pluviarum inundacio in terra illa fertur inhoruisse, ut vix
 aut nunquam aliquis homo sustinere valeret. Et si forte in domibus lapideis vel in cavernis
 terre abscondi possent, tanta vis ventorum tamen et violencia totam regionem illam
 tam crudeliter vastavit, ut non tantum arbores, sed etiam turres permaximas et lapideas
 55 domos funditus evertendo ad terram proiceret, ita ut cavernas subterraneas, in quibus Sar-
 raceni se occultaverant, in abyssum confringeret. Tantus enim erat cum istis tribulacioni-
 bus terre motus, ita ut nulli esset spes vivendi sub terra neque super terram. Erant vero
 cum illa horrida tempestas multis diebus totam illam terram devastasset, ut ira Dei plenius
 perciperetur, ingens globus igneus subito de celo cadere visus est; et tam sevens^t et tam
 60 ardens, ut in momento et in nutu oculi totam civitatem illam in cinerem redigeret, et etiam
 terram ipsam usque in abyssum^u consumpsit. Praeterea retulerunt nobis illi qui de Roma
 venientes asserebant, dominum papam a transmarinis partibus Templariorum litteras super

a) Tullensem corr. Tullensem s. b) Tullensem s. c) pisces corr. pisces e. d) pisces post corr. pisces e.
 e) s corr. e. f) dial. e. g) cum aliis det. e. h) utensilia e. i) siccand. e. j) exsiccata e. k) abscondit corr.
 abscondit e. l) illius corr. illius e. m) siccandum e. n) fecit corr. fecit e. o) inserere corr. inser. e.
 60 q) inhoruisse corr. inhoruisse e. r) sevens corr. sevens e. s) haljas. corr. abyss. e.

hoc recepit, quod ignis ille in circuitu illius civitatis consumptus per quindecim dietas totam terram illam cum edificis suis usque in abyssum^a devorasset. Sed quia quod postea venerit non audivi, non ulterius scribere presumpsi. Verumptamen in hoc facto adventus Anticristi prope esse potest existimari, quia bene memini, me quasdam litteras habuisse, que de transmarinis partibus venerant, quas ego in quodam libro apud Senonias^b rescripsi, ⁶³ in quibus continebatur, quod quam cito turris Babel, quam gigantes edificaverunt, rehabitaretur^c, et fluvius Euphrates, qui in psalmo legitur exsiccatus^d fuisse, iterum fluere^e, et Machimus, qui inter adamantinos lapides pendebat, caderet, Anticristus vel nasci vel predicare inciperet. Sed quia de hiis certi non sumus, tamen quia, ut dixit Dominus in euangelio: ^{70-73, 15} *Quia habundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum*, iam plus in perverso mundo pervertisse contingere videmus, adventus Anticristi prope esse credi potest. Sed hec omnia Deo discutienda relinquamus.

Cap. 41. De quodam milite Rambaldo nomine, heretico de Kercexelt in partibus Alsacie.

Cum essem^f in Argentina et scholas frequentarem, erat quidam magister ad Sanctum 15 Thomam nomine Hanricus, qui etiam fisica arte inbutus erat. Hic cum prior apud Trutenhouze^g esset^h fulset, narravit michi, quod quidam miles Rambaldus nomine de Kercexeltⁱ, cum grandi infirmitate teneretur, ipsum priorem, ut sui curam gereret, invitavit. Ille vero cum ad eum venisset, invenit eum fere iam ad extrema propinquantem. Cui prior ait: 'Si michi creditis, domine, vos prius confitebitur peccata vestra, et recipietis corpus Christi, antequam ego apponam manum ad curandum vos, quia illud erit vestra maior curatio'. Cui ille: 'Ego multociens confessus sum et multa talia corpora comedi'. Magister Hanricus respondit: 'Hic nolite ita loqui, quia, ubicumque consecratur corpus Christi, non plura corpora sunt, sed unum corpus Christi'. Ille respondit: 'Quomodo potest hoc fieri, quia, si illud corpus tam magnum fulset sicut ingens mons, iam milies a populo devoratum fulset'. Magister Hanricus dixit: 'Bohe domine mi, ego iam vos video graviter infirmitate opprimi; rogo vos, ut ²⁵ quicquid hucusque credideritis obmittatis^j et corpus Christi fideliter credendo recipiatis, et sic salvus eritis'. Cui ille ait: 'Et quomodo illud lanillum panis me salvare poterit? Sed quia michi infestus estis, ego amore vestro paniculum illum manducabo, et tunc videbitis, quomodo me salvare possit'. Et verum dixit, quia post paucos manifestavit Deus, quia credulitate illo sacratissimum suum corpus auderet percipere. Magister vero Hanricus, qui eius salutem desiderabat, credens aliquid fideliter in eo remansisset, ³⁰ accessit^k presbitero qui cum corpore Christi advenerat, fecit et corpus Christi dare. Ille vero os aperuit^l, et sacerdos corpus Domini in os ipsius misit. Sed ille os claudere non potuit. Corpus vero Domini ita iuxta palatum stetit, ita ut plane palatum non tangeret neque ad linguam descenderet. Cum^m subito ille balbuciendo, quia os claudere non poterat, magna voce clamare cepit: 'Subvenite, karissimi, subvenite, quia iam ardeo, iam me infernus tenet; afferte aquam et refrigerate os meum'. Et hoc sepius clamando, ³⁵ illi attulerunt aquam et in os eius miserunt aquam. Ille vero multo magis clamabat: 'Tollite, tollite aquam, quia dupliciter ardeo'. Illi vero qui aderant, quia fere tota villa advenerat, amarissime rebant; pugnis pectora sua tundentesⁿ, lamentabantur^o eum, quia videbant eum tam infelici morte mori. Nam secuti erant, quod anima eius eternis traderetur suppliciis. Et cum iam per duas fere horas ita torqueretur, inter ipsas angustias emisit spiritum. Et cum sacerdos ita videret eum mortuum, mittens^p manum, ⁴⁰ corpus^q Christi ita incontaminatum et involatum de ore illius extraxit, sicut prius illud imposuerat; et repositum in pleide^r cum summa reverentia, comitantibus viris et mulieribus, ad ecclesiam, prout debuit, reportavit. Cuius facti fama per totam Alsaciam innotuit^s ad confusionem hereticorum, ad laudem vero et gloriam domini nostri Iesu Christi.

Cap. 42. De sancto Petro Mediolanensi novo martyre.

Quia temporibus nostris et novissimis seculi diebus, sicut per prophetam promisit Dominus, Deus ⁴⁵ innovat signa et inmutat mirabilia, unum de hisdem novis signis mox recitare non pigebit. In Longobardia est quedam civitas que Mediolanum appellatur, in qua fratres Predicatores habitare seruntur. Cum illis vero quidam Predicator Petrus nomine habitabat, vir egregius et ad predicandum doctissimus. Hic etiam Petrus, ut talentum sibi creditum cum multiplici senore Domino suo reportaret, cottidie officio ⁵⁰ predicationis insistebat. Enimvero quia apud Mediolanum a priscis temporibus heretici habitare consueverant, iste frater Petrus, quia adhuc videbat in eadem civitate quosdam tribulos hereticorum pululare, cottidie eosdem hereticos in predicatione sua viriliter^t impugnabat. Et ut eos ad viam veritatis reduceret, modo blandimentis vel exortationibus, modo increpationibus vel vituperiis correptebat. Sed quia dicente

a) apud corr. abyss. e. b) Ceonon. e. c) Inhabitaretur corr. rehabitaretur e. d) exicall e. e) iterum fluere 65
 al. m. addit e. f) esset corr. essem g) Ita e.; Trutenhouze Vers. Gall. h) Ita a corr. e.; Kercexelt Vers. Gall.
 i) obmittatis e. j) remansisset corr. remansisset e. k) accessit corr. accessit e. l) appet. e. m) Consubito e.
 n) tund. e. o) lament. corr. larm. e. p) mittens e. q) ut e. e. r) de ore illius hoc loco del. e.
 s) t. e. ppside. t) viriliter e.

1) Trutenhausen circ. Schlettstadt.

scriptura: *In malicolum animam non intrabit sapientia*, cordibus induratis sicut aspis surda contra incantorem, ita et isti heretici contra predicationis incantationem obturabant aures suas. Sed sicut Iudei in beatum Stephanum, ita et isti in fratrem Petrum dentibus fremebant. Et si eum extra civitatem invenire potuissent, non minus quam Iudei Stephanum, isti Petrum lapidarent. Quid plura? Intenderunt arcum suum, ut sagittarent in occulto immaculatum, id est insidiabantur ei, ut eum morti traderent, si possent. Verumptamen, quia in aperto et nocere non audebant, disposuerunt ei insidias ponere. Erat enim quidam vicus in civitate, per quem ire et redire solebat, cum ad predicationem iret vel rediret. Et cum Deus famulum suum illum invictum veritatis pugilem donativo glorie celestis remunerare vellet, raptus est, ne malicia mutaret intellectum eius, aut factio deciperet animam ipsius. Et vere raptus. Nam cum quadam die a civitate sero reverteretur et per vicum illum, sicut solebat, transire vellet, illi miseri, qui arcum insidiarum tetenderant, quasi sagitta de occultis insidiarum prosilientes, sagittaverunt Petrum illum immaculatum, id est armis suis eum interfecerunt. Et ita consummatus in brevi complevit tempora sua; placita enim erat Deo anima ipsius. Fratres vero Predicatores, audita morte ipsius, modum indoluerunt; quia potentior omnibus erat in sermone. Et peractis debitis exequiis, tumulo honesto cum canticis et ymnis spiritualibus eum sepelierunt. Et ut Deus martyris sui merita mundo declararet et ut illi infelicissimi heretici confunderentur, tantam ei gratiam conferre dignatus est, ut, quicumque debiles quibuscunque infirmitatibus detenti ad tumulum ipsius martyris accederent, a malis omnibus liberarentur. Et ita Deus temporibus nostris servos suos magnificare non dedignatur.

Cap. 43. De prioribus de Danubrio, et de Mervavile, et de Xuris.

Cum divina scriptura quoslibet ad benefaciendum invitet, et Dominus in euangelio nos admonet, ut homines videant opera nostra bona et glorificent Patrem nostrum qui est in celis, etsi nos desides bonis operibus insistere non valemus, bona tamen ab aliis facta et diligenter considerare et ad lucem producere debemus. Unde quedam bona opera, que quidam fratres nostri in cellis nostris egerunt, scripto commendare debemus, ut legentes zelo illorum ducti bonis operibus insistere et ea iugiter adimplere festinent. Quidam igitur monachus noster Senoniensis Hugo nomine prioratum de Danubrio vixit et eo amplius annis rexit et prioratum ipsum muro circumdedit et in eo muro inclusit stagnum et molendinum et furam et capellam sancte Katherine; que omnia ego, cum essem prior eiusdem loci, construxi. Fecit enim ille Hugo camerae satis ad habitandum habiles. Potuisset etiam fecisse, si ei fuisset datum desuper, multa alia bona, que omnibus diebus illi loco potuissent profecisse, quia multas adunaverat pecunias, que in non necessarios usus converse sunt; et sic sine effectu mortuus est.

Revertamur igitur ad prioratum de Mervavile, cui vir discretus Rennerus septem prefuit annis, qui etiam illi loco infra istos septem annos multum profuit; nam maiorem partem ecclesie beate Marie, excepto cancello construxit, altare maius a venerabili Gilone episcopo Tullensi in honore beate Marie consecrari fecit et cimiterium benedicti. Curiam quoque muro optimo circumdedit. Agros, prata multa illi loco adiecit. Et advocatos de Aseraule a frequentatione loci de Mervavile quantum potuit restrinxit. Et adhuc eo tempore ad meliora hanelabat.

Veniamus igitur ad prioratum de Sures, cui prefuit vir nimium exerciciosus Fridericus nomine. Hic cancellum ecclesie sue ampliavit et pulchro opere ad perfectionem perduxit, et picturis fenestrisque vitreis decoravit. Maius quoque altare sancti Iacobi in ipso cancello erexit. Et illud ymaginibus sculptis auro et coloribus in circuitu adhornavit. Claustrum quoque ex latere cocto et plumbato inusitato opere construxit. Domos et omnia edificia lapidea erexit; curiam ipsam muro forti clausit; parrochias omnes ad prioratum ipsum pertinentes de lateribus cooperuit. Sedes etiam salinarias ipsius prioratus apud Mediumvicum in domibus lapideis inclusit. Et cum hec omnia bona fecisset, invidia et odio mediantibus, immerite sunt ei redite vices, quia humana miseria ita bonos remunerare solet.

Cap. 44. De lite inter Predicatores et clericos Parisius orta.

Superius de ordine Predicatorum secundum prophetiam sancte Hyltegardis sanctionalis aliquantulum digessimus, qui in principio sui magne auctoritatis habiti sunt. Sed

a) extra corr. extra e. b) facti corr. facti, e. c) post add. e. d) cetero e. e) francico corr. francico e. f) excoq. corr. excoq. e. g) a corr. e. h) vestra e. i) vestrum corr. ut videtur nostrum e. k) in a corr. e. l) conoid. corr. conoid. e. m) Senoniensis e. n) excepto e. o) Tullenci e. p) prata corr. prata e. q) huic corr. illi e. r) construxit corr. construxit e. s) o. e. omnia e. t) xlvii. corr. ut videtur xlviii. e. u) lite e. v) cecundum e.

1) Cf. Chron. univ. M. II., SS. XXIV, p. 523. 2) Idem qui Aegidius, sedit a. 1255 - 1271. 3) IV, 16.

deinde a proposito paulatim declinantes, processu temporis a statu suo paululum decidere visi sunt, sicut multifariis modis ipsorum actibus^a comperiri^b potest. Et precipue in controversia quadam, que Parisius de novo exorta est. De qua, si placet, in hoc opusculo nostro aliquid inserere^c curabimus. Contigit igitur, inter clericos Parisius commorantes antiquitus et Predicatores de novo venientes de diffinitione questionum et magistrorum^d legentium aprobatione periculosam controversiam emersisse^e. Nam Predicatores dicebant, ab eis questionum diffinitiones debere proferri, quia pocior sciencia in personis ordinis ipsorum vigeret et dignitas predicacionis eis auctoritatem diffinendi prerogare videbatur. Clerici vero econtra asserebant, se antiquitus magistros et diffinitores habuisse, qui scolarum et scolarium rectores extiterant; quos etiam dominus papa eis scribendo rectores^f scolarum eos appellasse comprobatur; nec eorum ordini aliquid aliud^g commissum sit, nisi ut predicacioni et animarum saluti sine intermissione intendant. Sed cum aliquamdiu fuisset inter eos decertatum, cum inter se pacificari non possent, ad papam appellaverunt. Predicatores vero quendam librum euangeliorum compilaverunt. In quo aliqua dicebantur contineri^h, que contra fidem esse videbantur. Clerici vero nescio qua arte procuraverunt, 15 ut copiam ipsius libri haberent, ex quo omnia capitula fidei contraria decerpserunt et ea scripto commendantes sibi retinuerunt. Elegerunt quoque sibi quendam virum discretissimum Willermum nomineⁱ, qui pre ceteris magnus philozophus habebatur; quem cum libro illo ad curiam mittentes, procuratorem suum contra Predicatores statuerunt^j. Et cum coram papa venissent, diu inter se disputaverunt, et inter cetera magister Guillelmus librum 20 illum, quem Predicatores conscripserant, domino pape fertur porrexisse. Papa vero cum librum legisset, statim eum dampnavit et comburi iussit; magistro Guillelmo, quia facundissimus orator erat nec ei aliquis in sermone resistere poterat, silentium imposuit, et nondum^k adhuc causa illa finem acceperat. Sed clerici omnes qui Parisius studebant tunc ab ipsa civitate recessisse ferebantur. Ea siquidem^l tempestate, qua, ut dictum est, Predicatorum status deteriorabatur, non minus infortunium eis evenisse peribetur. Rex etenim Francie, qui alio anno a transmarinis partibus reversus fuerat, eisdem Predicatoribus valde familiaris erat. Et cum cottidie, quia valde religiosus erat, domum ipsorum Predicatorum frequentaret, cogitaverunt, eum ad religionem suam posse devenire. Et cum quadam die de divinis scripturis et de Filio Dei confabularentur^m, unus eorum, qui pre ceteris audacior 30 erat, dixit regi: 'Numquid, domine, velles tantum de Filio Dei inter manus tuas cottidie posse tenere, quantum uterus beatissime virginis Marie quondam in se comprehendisse peribetur?' Rex hec audiens et admirans, ait: 'Quis est qui hoc recusaret?' Ignorabat enim, quod de sacramento corporis Christi diceret. Predicator respondit: 'Si placet, docebo te, quomodo tibi hoc concedetur'. Rex respondit: 'Placet plane'. Frater ille dixit: 'Numquid audis 35 Dominum in euangelio dicentem: *Si quis reliquerit patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam eternam possidebit*'? Rex ait: 'Audio et bene scio'. Frater dixit: 'Domine mi rex, tu habes herodes, filios et fratres, qui regnum tuum bene regent; tu etiam pro Deo multos labores sustinuisti et etiam vitam tuam periculis mortis exposuisti; et ita nichil aliud restat, nisi quod relinquant omnia et assumas tibi crucem nostram, id est habitum nostrum; et ita de gradu in gradum ad sacerdotium promoveberis et Filium Dei in manibus accipere mereberis'. Rex vero hoc audiens, consternatus intra se cogitare cepit, proponens sibi tribulationes huius mundi et immensos labores et etiam regni sollicitudinem. Econtra occurrunt ei ille supradicte euangelice promissiones et illud dominici corporis desiderabile et delectabile sacrificium, et ad se rever- 45 tens, dixit fratribus: 'Si ista vera sunt que audio, immo quia verissima esse credo, consiliis vestris acquiescam. Sed prius vadam et indicabo regine et ab ea impetrabo huius facti licenciam'. Rex vero cum ad palladium venisset, introivit ad reginam et omnia narravit ei, quod ei et filiis suis regnum relinquere vellet, et quod habitum religionis suscipiendo sacerdos fieret et pro ipsis et pro statu regni Deum exorare non cessaret. 'Unde peto, ut 50 ad hoc faciendum licenciam michi donare velis'. Regina vero mirabiliter stupefacta nichil

a) auctibus corr. actibus c. b) comperi c. c) inserere corr. inserere 2. d) emersisse corr. emorsisse 2. e) alius c. f) conteri corr. congeri c. g) stat. c. h) nuda c. i) equidem c. j) comf. c. k) pocior, c.

l) Willelmum de Sancto Amore, qui scripsit librum *De percussis necessitiorum temporum adeversis mendicantes*; cf. Cave, SS. aec. saec. schol. p. 301.

respondit ei; sed statim mittens, fratrem regis comitem de Anio¹ ad se vocari iussit, filiosque accersitos² ita fertur alloquuta fuisse: 'Quod melius eligitis, an appellemini filii sacerdotis vel filii regis?' Illi audientes, stupefacti nesciebant³, quare hoc diceret. Mater statim subsequuta est, dicens: 'Illi nefandissimi Predicatores regem ad hoc induxerunt, ut, nobis relicto et⁴ regno, Predicator et sacerdos fiat'. Comes vero, cum hec audisset, in sororem versus, eum impudentissime obiurgabat et Predicatoribus minabatur. Filius vero regis primogenitus, qui post regem regnare debebat, Predicatores etiam quomodo poterat vituperabat. Rex vero conviciis illorum commotus, filio suo fertur alapam dedisse. Filius vero ait patri: 'Domine, quia pater et dominus meus estis, non sum vobis ingratus; sed iuro per beatum Dionisium patronum nostrum, si aliquando me contigerit Deo annuente gubernacula regni obtinere, ego omnes istos nefandos Predicatores a regno expelli faciam'. Cumque rex hoc iuramentum audisset, ultra modum indoluit, quia sciebat, eum animo ferum esse. Comes vero, frater regis, precepit⁵, ne Predicatores in toto regno Francie de cetero predicare presumerent. Fertur etiam precepisse, ne quis Predicatoribus aliquid conferre auderet. Illud etiam regem potissimum offendisse dicebatur⁶, quod omnes scolares, qui in civitate Parisiensi⁷ morabantur, exeuntes de civitate, per diversa loca se collocaverunt, et hoc in opprobrium ipsius regis. Enimvero quia hec superscripta facta eo tempore quo hec scribebamus ad nullum certum finem devenerant, aliquid ulterius scribere nequivi.

INCIPIT LIBER V.

Cap. 1. De sacerdote aput Zaberniam interfecto.

Sicut⁸ nota et certa scriptis commendata legentibus et audientibus edificationem generant, ita incerta et dubia scriptoribus et auditoribus in vicium esse comprobantur. Unde et nos dubia et ignota pretermittere et certa et cognita scribere curavimus. Fuit igitur in Alacio partibus, in episcopatu Argentineni⁹ le opido quod Zabernia nuncupatur, quedam matrona iam quodam milite viro suo viduata, sed prole satis nobili admodum locupletata. Aebat enim quatuor filios, quorum duo militaribus sacramentis impliciti erant. Alii vero duo ad hunc honorem nondum pervenerant. Ea licet ipsa matrona tali prole gauderet, tamen lascivo¹⁰ adhuc¹¹ detinebatur animo. Aebat enim quendam sacerdotem, quem sibi capellanum fecerat, qui eidem matrone inhonesta familiaritate, ut se fama habebat, inepte iungebat. Cumque ipsa fama ad aures filiorum suorum pervenisset, nimio tacti dolore, matrem suam dictam matronam ad hoc induxerunt, ut ipsum capellanum a domo sua eliminaret. Ipse vero capellanus ad alias partes recessit. Peracto itaque aliquanto tempore, cum idem capellanus infamiam illam, quae de se et de matrona illa abita fuerat, totaliter crederet esse sopitam, disposuit ipsam matronam visitare iterum, sed non in habita quo cognosci posset¹². Decrevit igitur indui non sacerdotalibus, sed vestimentis quarundam muliercularum, quae in partibus latis Begulno, in Alimantia vero ruberis¹³, id est penitentes, apellantur, domine suae, ut non agnosceretur, presentari voluit. Assumptis quippe dictis vestimentis, domum dictae matrone clam subintravit et in ea aliquanto tempore sub specie mulieris habitavit. Alie siquidem mulieres ipsius religionis domum dictae domini intrare solebant, inter quas una sacerdotem illum, qui eidem vestibus erat indutus, ut diximus, subtilis intuens, cognovit, quod ipse sacerdos esset, de quo ipsa domina erat diffamata. A quo petivit, ut aliquid ab eo acciperet¹⁴; capellanus vero et inepte quod petebat denegavit. Beguina vero illi irata ad filios illius matrone accessit, et quod capellanum illum sub specie muliebri in domo matris illorum invenerat, intimavit. Qui nimia¹⁵ verecundia commoti, domum matris cum magno strepitu intraverunt et ipsum sacerdotem tam enormiter sustibus et pognis tuladerunt¹⁶, ut fere spiritum exalaret. Et tandem ipsum de domo eicientes et cum per vicus intollerabiliter deducendo, etiam nasum¹⁷ amputaverunt et ipsum extra portam ipsius opidi in colliculo quodam semivivum proclerunt. Qui parvo tempore in ipsa mortis angustia supervivens¹⁸, ibidem mortuus est et sepultus. Cum igitur fama referens hoc factum ad aures episcopi Argentineni¹⁹ pervenisset, ipse episcopus nimio dolore percussus, ultra modum ingemuit. Et statim accersitis nuntiis, dictae matrone filios ad se vocari precepit; quos²⁰ ipse episcopus, licet inviti venissent, ita alloquitur: 'O viri stolidi sed stulti, quis ad hoc vos animavit, ut manum in christum Domini mittere presumeretis et ipsum interficere et inepte sepelire auderetis? Illi vero consternati matris infuriam et suum pudorem proponebant. Episcopus ergo interrogabat, si ille sacerdos matri ipsorum vim²¹ aliquam intulisset. Illis econtra dicentibus, si vi vel voluntate hoc factum fuisset, tamen eis ingens dedecus et pudibunda²² fama per

a) in lacuna post suppl. c. b) accersitos c. c) nesciebant c. d) post add. 1. e) precepti corr. precepit e.
 f) duceb. corr. diceb. c. g) Parisiensi c. h) alia manu pergit c. i) lascivo c. k) adus corr. adhuc p.
 55 l) posset c. l') scip. e. m) nimio c. n) tuladerunt corr. tulader. e. o) in loco vacuo suppl. 2. p) vivans
 in ras. 1. q) post add. 2. r) quod corr. quos 2. s) vi corr. vim 2. t) pudab. corr. pudib. c.

1) Anjou. 2) Quid hoc sibi velit vocabulum, nescio. Fortasse buseria amanuensis ita deformavit, ut iam Henschel, in Ducangii nova editione l. p. 638, coniecit.

tandem sacerdotem exorta fuisset et iusta. Episcopo vero dicente, quod non eis iusticia defuisset, si ab eis de sacerdote illo aliquod proclamatum fuisset, presertim cum ipse in eodem opido in spiritali et materiali potiretur iusticia. Quidam quippe Zaberna sui iuris est et in episcopatu Argentinensi^a situm. Illis igitur nichil contra respondentibus, quaesivit, si pro facto illo mandato ecclesie et suo vellent obedire. Illi considerantes, quod ipse episcopus et^b spiritalis et temporalis eorum dominus erat, et quod iudicium ipsius declinare non possent, ipsius episcopi se subdiderunt mandato. Episcopus vero eis, iuramento praestito, precepit, ut sine mora in eodem loco, ubi idem^c sacerdos inhoneste, ut diximus, sepultus fuerat, sepulcrum honestum propriis sumpibus construerent^d et ibidem capellam edificarent et illi capelle de suis redditibus tantum conferrent, ut presbiter aliquis in eodem loco divina in perpetuum celebrare possit; quod et factum est. Igitur episcopus fratres dictos^e iterum ad se vocavit et sagaciter de salute ipsorum tractans, ait: Vos, filii, qui tam enorme factum sub iuramento vos explaturis promissistis, et video, mandato ecclesie^f satis parati estis obedire; iam satis competenter pro interfecti sacerdotis remedio aliquid actum est, de peccato tamen commisso quod vobis incumbit penitentia nulla adhuc iuncta est; quia vobis in spiritali et temporali iusticia providere tenemur, sub iuramento ecclesie et vobis super hoc praestito districtis precipimus, quatenus vos quatuor fratres pro tanto peccato diligendo transfretare et^g sepulcrum Domini visitare curetis. Et inde, antequam mandatum nostrum acceperitis, ad propria non redeatis^h. Dicit vero fratres, quia nullam penitus aliam viam sine ingenti dispendio sui et rerum suarum invenire potuerunt, et ita adgredientes, ad transmarinas partes properaverunt; sed de reditu ipsorum nichil audivi. Considera, lector, quo zelo Dei et ecclesie et cleri ille magnusⁱ episcopus dictos^j fratres tam divites tantoque genere pollentes tam materiali quam spiritali gladio coegerit, ut ipsos non in ipsa^k regione, sed ad partes Orientis exulare et ibi penitere compulerit, nec sine mandato suo aliquando reversuros. Sed antequam scribendi finem dederim, de alio etiam sacerdote interfecto ab eodem episcopo prudenter vindicato legentibus indicare conabor.

Cap. 2. Item de alio sacerdote interfecto.

In Alsacie partibus, in episcopatu Argentinensi habetur quedam villa que Barra dicitur, 25
viris honestis referta. In qua quidam sacerdos debebat juvenis et honestus, qui in eadem villa Barra^a deserviebat. Manebat itaque in eadem villa quidam vir, qui plus debito gule deserviebat. Erat quippe et mos, ut, si quando adventus Domini vel quadragesima vel alii jejuniorum dies in revolutione anni occurrerent, ipse nullo modo jejunare volebat^b, sed adsumebat sibi duos vel tres, qui etiam gule illecebris detinebantur: tabernam intrabant et ibidem in aperto coram omnibus commessabantur usque ad 30
ebrietatem. Camque dictus sacerdos, qui curam illius parrochie gerebat, hanc in eo consuetudinem videret, voluit eum^c prius inter se et ipsum solum arguere, ut a tam nefario facto abstineret, quia ipse alios secum peccare^d faciebat et multi in eum scandalizabantur. Ipse vero econtra sacerdoti dicebat, quod jejunare nollet, quia^e Deus panem et vinum et cetera cibaria fecerat, ut homines eis, ut vellent, uterentur. Cum igitur sacerdos eum sepius super hoc ammonuisset, nec ammonitionem suam aliquid videret 35
proficere, ad ecclesiam ipsum vocare decrevit, ut in facie ecclesie de commisso illius a parrochianis iudicaretur, ille vero ad ecclesiam veniens, nichil excusationis pretendit, sed dicebat, se velle uti bonis sibi a Deo collatis, quando vellet et quomodo vellet et ubi. Quod cum milites et alii viri prudentes, quibus tunc ecclesia referta erat, hec verba ab eo audissent, eum arguebant, quod tam inepta verba in facie ecclesie proferte auderet. Sacerdos igitur eidem viro precepit, ut mandato ecclesie stare deberet; et eum 40
semel, secundo et tertio diligenter ammonens, cum videret, quod nichil proficeret, secundum morem ecclesie ut inobedientem excommunicavit et eum ab ecclesia extra compulit. Contigit deinde non multum post temporis^f, in vigilia scilicet apostolorum Symonis et Iude, sacerdotem ad ecclesiam pergere, ut ibi divina perageret. Erat autem prope ecclesiam^g taberna sita, ubi ille excommunicatus cum quibusdam complicitibus^h suis in introitu cellarii illius taberne manducans et bibens, et de sententia in illum lata inter 45
se conferebant. Camque sacerdos per ipsum locum transisset et in cimiterium introisset, quidam illorum qui cum illo excommunicato commessabantur improperabat illi, quare sententiam in ipsum datam in sacerdotem non vindicaret. Excommunicatus vero circumspectens dixit, se non habere armaturam pro manibus, quaⁱ sacerdotem molestare posset. Cui unus ex illis diabolico veneno^j inflammatus dixit: 'Accipe telum meum, quod ad hoc perottimum est'. Excommunicatus vero ille accipiens telum, concito 50
cursu^k ad sacerdotem venit. Et antequam sacerdos illum venientem percepisset, miser ille sacerdotem telo perforavit. Sacerdos vero sciens se intollerabiliter vulneratum, manu telum tenuit. Et cum videret percussor, quod telum ad se acquireret retrahere, ut iterum feriret, dimisso telo, cultellum acutum^l, quo erat accinctus, de vagina extrahens, sacerdotem etiam^m miserabiliter vulneravit, quousque ad terram cadens mortuus putaretur. Miser ille sacrilegus omicida a loco et villa discedensⁿ, non comparuit. Sacerdotes 55
igitur circumadiacentes hoc factum audientes, accurrerunt, et adhuc eum palpitantem invenientes, corporis et sanguinis Domini sacramentis eius exitum munerunt. Qui, accepto sacramento, non multum post^o vero martyr celo spiritum reddidit et in eadem ecclesia in qua deserviebat tamulatus est. Quidam enim cognatorum suorum qui aderant tunicam ipsius sacerdotis telo et cultro^p pluribus in locis perforatam^q

a) Argentinensis e. b) e corr. c. c) post add. e. d) obstr. corr. constr. 2. e) dictis corr. dictos 2. f) ut 60
e corr. 2. g) magna spatia vacua relicta, corr. magnus 2. h) e e corr. 2. i) Barra (?) loci, deletis littera a
et vocabulo loci 2. j) nolebat? e. k) e. p. 1. in res. 1. m) se faciebat in res. 2. n) e corr. 2. o) lo e corr. f.
p) in res. 1. q) compl. e. r) qui corr. qua 2. s) cursum corr. cursum e. t) dimisso e. u) secutum e.
v) deletum videtur e. w) dissed. e. x) in loco vacuo suppl. 2. y) ro e corr. 2. z) perforatum corr. perforatam 2.

et ipsius sanguine infusam sibi reservant, arbitantes debere eam episcopo Argentinensi monstrare. Quod et factum est. Nam in crastino animarum¹ synodus omni anno Argentinę celebratur. Ad quam illi cum tunica sacerdotis venientes, in qua ipse episcopus cum canonicis² suis et sacerdotibus et clero multo militibusquę et aliis plurimis viris residebat. Silencio igitur facto, illi cum tunica extensa perforata et sanguinolenta flebilibus vocibus hunc versum, episcopum intuentes³, decantabant: *Vide, si tunica filii tui sit, an non?* Quibus episcopus perfusus⁴ lacrimis: *Tunica filii mei Joseph hoc est.* Et statim omnes qui aderant cum ingenti clamore et gemitis responsum subiungentes cantaverunt: *Videns Iacob vestimenta filii sui Joseph ait: Ferā pessimā deoracōis meum filium Joseph.* Quantum sibi lacrimarum effusum est, quantus dolor et timor omnes qui presentes erant invasorit⁵, vix lingua⁶ aliqua edocere posset. Facto tamen quoquo modo silencio, episcopus clero hinc ita loquitur: *Frates mei dilectissimi, iam diabolus peccati nos, ut temptaret et eridiret sicut triticum, ut de morte fratris nostri dolentes et timentes et scandalizatos nos redderet. Nos vero in deitate Dei patris spem fiduciamque habentes, qui non permittit vos temptari super id quod potestis, sed dabit cum temptatione preventum, ut possitis sustinere, cum ipsius⁷ adiutorio disponamus, quomodo in perpetuum hoc factum cum vindicta sua ad posterum transmittatur.* Decernimus quippe, ut ille actor sceleris⁸ a gremio sancto atque catholice ecclesie cum complicitibus⁹ et fautoribus suis excommunicetur¹⁰, exclusus separetur et cum loda traditoris eternalibus penis, nisi satisfecerit¹¹, obnoxius sine fine senescatur. Matricem vero illam ecclesiam, infra cuius atrium illa dilectus noster sacerdos, qui pro iusticia¹² usque ad mortem persecutionem passus est, honore suo privamus¹³, ita ut honor¹⁴ pariter et nomen matricis ecclesie ad capellam suam Berchem transferantur, nec in ipsa ecclesia divina de cetero celebrentur, excepto quod ob reverentiam illius felicissimi sacerdotis, qui pro iusticia occubuit et ibidem¹⁵ sepultus est, a plebano de Berchem procuretur, ut sibi divina ter in ebdomada celebrentur. Consideret itaque quilibet, quo¹⁶ zelo idem episcopus duceretur, cum illum de quo prius diximus sacerdotem viriliter vindicavit et pro isto ita discreta de honore illius matricis¹⁷ ecclesie et nomine ordinaverit et utriusque sacerdoti, licet meritis impares esse videantur, officia divina pro annuarum ipsorum remedio¹⁸ annuatim celebrare constituerit. Acta sunt hec tempore¹⁹ illo quo annus Domini volebatur 1258.*

Cap. 3. De clerico a milite captivato et ab episcopo Henrico clementer liberato.

Quia²⁰ de venerabilis episcopi Argentinensis²¹ Henrici factis quedam nostro libello adnotare curavimus, tamen adhuc unum dignum memoria legentibus aperire²² maturabimus. Erat quidam clericus in dicto episcopatu Argentinensi²³, qui quendam nobilem virum eiusdem diocesis, qui super quibusdam rebus ei iniuriabatur, trahebat in causam et ipsum militem in ecclesiastico foro valde molestabat et eum multipliciter ad iudicium trahendo satis eum vexabat. Quod idem nobilis vir valde molesto forebat, sed nesciebat, quomodo hoc in ipsum clericum vindicare posset. Qui diu ita vexatus²⁴ animo torquebatur et inter multimodas cogitationes animo fluctuabat. Cum igitur diu hæc²⁵ et illac excogitasset, tandem corde audaciam concipiens, ipsam clericum in misericorditer molestare disposuit. Tandem opportunitate accepta, accersitis secum sociis, armata manu inimicum sibi clericum hac²⁶, et illac quoritat. Tandem clericus invenitur, ceditur, spoliatur et vincetus ab ipso milite deducitur. Sed quia idem miles dictum clericum captivum in ipso episcopatu Argentinensi detinere non audebat, ad quosdam amicos suos²⁷ in episcopatu Basiliensi²⁸ longe manentes ipsum clericum vincetum captivum custodiendum deduxit, quatinus in vinculis offensas et vexationes, quas ei intulerat, miserabiliter lucret. Sed quia Deus ipsius militis malitiam et famulū sui, scilicet clerici dicti, captivitatem diucius occultari voluit, fama, que veloxior est vento, hoc enorme factum illius venerabilis episcopi Argentinensis auribus innotescere maturavit. Cum igitur idem episcopus seriem rei audivisset²⁹, accersito³⁰ notario, dicto militi³¹ scripsit, ut clericum suum, quem male tractaverat, cum universis rebus ablatis ipsi episcopo restitueret et de iniuria tam presumptuosa illata ad ipsius episcopi presentiam veniendo satisfaceret et condignas³² penas de tam enormi facto merito reportaret. Perlectis igitur miles episcopi litteris, nimio terrore perterritus, non est ausus³³ ad

*) *Dach. et cod. Nanc. edd.*: Hec sunt acta ut supra sub episcopo Henrico de Strahelch³⁴ antiqui Suevie comitatus tertio. Sub eodem Predicatores fuerunt fundati subterraneo fundamento ab Argentinensibus canonicis; in quo fundamento primariam lapidem ipse Henricus episcopus³⁵, et sub eo Henricus sunt recepti Predicatores intra menia urbis Argentinensis in locum quem hodie habitant; quibus³⁶ dederunt locum monasterii in domibus Fridericus et Havaldo prepositus, Uldaricus de Thalmsigen et Iohannes de Alba, uterque canonicus Argentinensis.

a) canicis corr. canonicis e. b) intuentes corr. intuales e. c) perfuso e. d) Joseph hoc loco e. e) evas. e. 55 f) linguam corr. lingua e. g) p. e. h) clerico e. i) eumpl. e. k) excommunicatur corr. excommunicetur e. l) satisfecerit corr. satisfecit e. l') supple. occubuit. m) privamus e. n) honorem e. o) ibi corr. ibidem 2. p) qui corr. quo 2. q) m. p. in ras. l. r) remedia corr. remedio e. s) t. l. s corr. e. t) alia pergit manu e. u) Argentinis corr. Argentinensis 2. v) apperire e. w) vexatur e. x) ac et l. e. y) ac f. z) Basiliens e. a) audi vorisset corr. audivisset e. b) accersito corr. accersito e. c) milita corr. militi 2. d) cum digno e. e) ventro del. e. f) lego: Strahelch. g) tertii ed. h) hic deest posit. DACH. i) qui ed.

l) Id est diei 2. Novemb., in quo ecclesia preces fundit pro fidelibus vila fundis. DACH.

presenciam episcopi, ut preceperat, accedere. Sed nec accessit, nec ipsum clericum, ut et infunctum fuerat, episcopo restituit. Episcopus siquidem memorandus, cum audisset scripta^a sua in hoc facto nihil professe, cogitavit, quod, si ipse dictum militem in foro ecclesiastico conveniret, illa captivus clericus in vinculis dia torqueretur, et ob hoc ei salubrius succursus moras prevenire decrevit. Adquato siquidem non modico pugnantorum exercitu, dimisso foro^b ecclesiastico, materiali mucrone ad voluntatem suam maturandam ut voluit velociori. Vertens siquidem ad domum militis gradum cum exercitu suo, cum adhuc non longo esset, militum suorum usus consilio, misit ad dictam militem, mandans ei precipiens, ut et clericum suum restitueret et de tam pessimo facto ad ipsum veniret satisfactorus, alioquin^c ipsum militem digna captivitatis pena multaret^d et universa sua ubicumque inventa inmisericorditer diriperet. Quo audito, dictus miles cum magno timore episcopo se velociter^e presentavit et ipsum clericum et sibi ablata restituit et causam ipsam, pro qua idem clericus captivatus fuerat, in manus ipsius episcopi restituit, et quod ipse episcopo iuxta formam ecclesie satisfaceret et obediret, securitatem, quam episcopus dictavit, coram omnibus affirmavit. Si quidem quis velit huius facta episcopi diligenter perscrutari, statim invenire poterit, quo spiritu docebatur, qui tam celeriter^f inimicos sancto ecclesie et cleri cum tanta discrecione Deo satisfacere compellere^g, cum ita aspere illos duos sacerdotes, de quibus superius mentionem fecimus, satis aperte vindicaverit^h et pro solo clerico et armatos adunaverit et militem illum, qui ipsum clericum captivaverat, non quasi episcopus, sed quasi princeps, militie ad satisfactionem condignam compulerit. Sed de ipso episcopo, cum alia plurima memorie digna opera scribi possint, hec dicta sufficient.

Cap. 4. De rustico qui Deum fallere voluit et pecuniam quam perdidit. 20

Cum divina potencia orbem terrarum diversis calamitatibus obprimat et pro peccatis hominum homines corripiat et admoneat, pauci tamen sunt, qui hec sibi provenire pro correctioneⁱ peccatorum vestiment^j, sed nunc inequalitatem aeris, nunc intemperantiam maris, nunc sterilitatem terre, nunc inundantiam pluviarum, nunc ventorum violentiam, nunc solis ardorem culpae solent, non^k considerantes, omnia elementa divine potestati esse subiecta, cum ipsa bona vel mala sine iudicio Dei mundo inferri minime valeant. Sed quia peccatis exigentibus universe pestilentie mundo evenerunt, iram Dei pro commissis nostris nos vexare dubium non est, sicut in subsequentibus invenire quis poterit, si lectioni intellectum apponere^l voluerit. Contigit anno ab incarnatione Filii^m Dei 1238, in incio anni illius tanta bestiarum, scilicet boum et vaccarum, in circumadiacentibusⁿ regionibus mortalitatis^o cursum^p desevisse^q, ut nullus hominum assereret^r, tam generalem tamque sevissimam in terris nunc aliquando apparuisse^s; in bobus equidem et vaccis quedam ulcera sub lingua tam seva apparebant^t, ut, licet plingues viderentur, et tamen crasse, subito moriebantur. Et mirum dictu, cum boves ad aliquem laborem curribus vel aratris iungebantur sani et incolumes, tamen in ipso itinere sub iugo expirabant. Nec tamen talis pestilentia eo anno cessavit^u, sed duobus annis continuis totam terram bobus et vaccis fere vacuum reddidit. Unde quidam iram Dei se posse fugere credentes, cum viderent vicinas villas illa miseria vastari, boves et vaccas suas, quas adhuc sanas habebant, vel ad interiora nemorum vel ad loca solitaria deducebant. Sed nec Deum intencio illorum vel ars latere poterat, sed universe bestie quo ad supradicta loca causa refugii deducte^v erant cicius aliis peribant. Et quid dicam de illius miserima^w intemperantia^x anni, cum nullus viventium talem aliquo^y anno recogitet evenisse? Sed quia, ut supra diximus, iram Dei nullum effugere posse et ipsius verbera evitare, unum dictu mirabile exemplum huic scripto annectere volo. Quodam sacerdote fide digno narrante cognovi^z, quod quidam vir erat in Alsacie partibus, qui ea tempestate, quam supra notavimus, multam in bobus et^{aa} vaccis locuplex erat. Cum videret sibi circum-
adiacentes ipsa mortalitate^{ab} peccorum miserabiliter affligi, cogitabat, si, antequam pestilentia illa ad se usque deveniret, quoquo modo flagella divina dicte cladis declinare posset. Assumpsit quippe universos boves et vaccas, quas habere poterat, et ad forum deducens, vendidit, et pecuniam inde acceptam^{ac} in saculo reposuit, dicens: 'Certe mortalitas illa pecudes istas^{ad} de cetero michi auferre^{ae} non poterit'. Et domum revertens, cogitabat, quid de pecunia illa emere possit, quod ei calamitas illa bestiarum demere nequiret. Tandem in hoc consensit, quod inde vinum emeret, quod mora aliqua non interficeret. Quid plura? Saculum cum pecunia accepit, navim ascendit^{af}, volens ad locum venire ubi vinum emere posset. Sed cum aliquandiu navigasset, homo ille, qui preterita nocte vigilaverat cogitando quid de pecunia sua ageret, somno^{ag} lapsus obdormivit. Cum statim vidit somnolum valde terribile. Putabat enim, quoddam

a) scripta corr. scripta e. b) agnoscit e. gladii corr. foro e. 2. c) alioquin e. d) militaret corr. multaret e. e) velotet 55 corr. velotet e. f) kel. e. g) comp. e. h) correptione superscr. illura e e. i) extiment e. k) hunc corr. non e. l) apocry e. m) AN e. n) circumadiacentibus e. o) sevissima abstinentiam corr. cursum e. p) e corr. e. q) haureret corr. assereret 2. r) apar. e. s) cessavit corr. cessavit e. t) deducta e. u) miserima corr. miserima 2. v) intemperanti corr. intemperantia 2. w) aliquando corr. aliquo e. x) cognovi e. y) in del. e. z) li in ras. e. aa) abt. e. ab) ista corr. ista 2. ac) auferat e. ad) ascendit e. ae) e corr. 2. 60

reptile, quod rana vel bufo vocatur, in sinum suum^a intrasse et mamillam suam tam fortiter morderet, ut vix dolorem illum sustinere posset. Et cum ita diu torqueretur, nec sopor, qui eum obpresserat, ad plepam evigilare^b permitteret, tamen dolore nimio tactus, semivigilans manum in sinum misit et reptile illud, quo se putabat ita torqueri, volens de mamilla sua eripere et a se proficere, credens se bufonem^c tenere, tenuit saculum cum pecunia, quem ante in sinum miserat, et de sinu extrahens, ultra oram navis saculum ipsum cum pecunia in aqua projecit. Qui saculus pecunia ponderosus ad fundum aquae devenit nec ultra visus est. Homo vero ille ex toto evigilans mirabatur, quid ei evenisset, et mittens manum in sinum, volens scire^d, si bufo ille eum aliquantum lesisset, sciensque mamillam, nichil invenit lesionis. Sed cum sentiret, si saculum suum cum pecunia inveniret, non invenit, et statim cognovit, quod pro 10 bufonis saculum cum pecunia in aqua proiecisset. Et ad se reversus cepit clamare, dicens: 'O me miseram, quare volui obviare voluntati divinae, quare iudicia eius et flagella declinare volebam, cum nemo sit, qui me de manu sua possit erueret? O me infelicem, cum ingenio meo, non confidens in eo, totum vult salvare, quod habebam, totum perdidit quod sine ipso salvare putabam! Ergo infelix homo est, qui non 15 faciat cogitatum suum in Domino et qui ponit carnem brachium suum'. Et cum hoc et^e alia conquerendo et^f diceret, videns se nichil proficere, mestus et dolens reversus est ad propria^g. Ex^h quo cognoscereⁱ possumus, quia Deus ubique est et omnia perspicit, dicente propheta: *Si ascendero in caelum, tu illic es; et descendero ad infernum, ades.* Ibi liquido David ostendit, quod nemo manus potestatis divinae, qui etiam abscondita^j cordium novit, effugere potest^k.

Cap. 5. De in maturitate vindemiae et congelatione.

20 Quid igitur dicam de fructibus illius anni, cum tanta eiusdem anni intemperies extiterit, ut vix calor solis etiam terram aliquantulum^l tangere posset, ut fruges illius anni ad aliquam maturitatem parum aut nichil devenire possent^m? Nam tanta nubium densitas per totam illam estatem celum obduxerat, ut, si estas vel auclumnus esset, vix aliquis cognoscere posset. Nam fenum illius anni vi pluviarum indesinenter infusum exsiccari non valuit, quia 25 solis calorem pre densitate nubium habere nequibat. Messis vero tanta intemperantia aeris eodem anno retardata est, ut nullo modo tempore suo colligi posset, sed usque ad Septembrem prorogata est, ita ut etiam in spicis segetum ipsa grana germinarent, quia ita seges illa humidaⁿ in horreis collocata ex maiore parte sui computruit. Et quid dicam de illa odibili vindemia illius anni, cum neque de ipsa aliquid boni^o referre queat, nec etiam in scripturis aliquit tale inveniri valeat? Quid miserius dictu, quam quod in tota illa estate solum racemi granum ad vescendum gratum inveniri non^p potuerit? Sed tota vindemia illa in festo sancti Remigii, circa quod festum vindemia grata et maturata haberi solet, ita^q dura inventa est, ut etiam duriciam calculorum imitari diceretur. Quid facerent vindemiautores? colligerent vindemiam suam, que in se ipsa^r nullum habebat maturitatis humorem? Veruntamen cum in tali dubio 35 homines de colligenda^s vindemia ita hesitarent, ut infelicitas illius anni usque ad finem perduceretur, ipsi coloni vindemiarum spe quadam vindemiare distulerunt. Nam quedam serenitas apparuisse cognoscitur, que vindemiam ipsam aliquantulum maturiorem reddere deberet. Cum subito circa tertiam^t ebdomadam Octobris^u borea flante tantum gelu inhorruit, ut tota vindemia in una glacie congelaretur. Nec tantum in regione ista, sed etiam in longe positis 40 et remotis partibus mundi hoc infortunium fertur contigisse^v. Sed quid de hac miserabili vindemia evenerit, tacere non possumus. Nam cum viderent cultores vinearum vineas ipsas cum botris suis esse congelatas et cottidie vi frigoris ad maiorem duriciam perduci, spe maturitatis fraudati, ipsam vindemiam cogitaverunt colligere. Et ita collectam in saccis ad domicilia sua deportabant, et quomodo poterant in stupis vel in aliquibus locis calidis 45 ipsos racemos degelabant et ita in torculari quantum poterant liquoris^w exprimebant et in vasis collocabant. Sed unum interfuit, quod vindemia illa eo anno bene defecata^x est, sed vinum illum potatum quandam amaritudinem et duriciam preferebat. Sed mirum dictu, in vasis ita maturescere cepit, ut, cum ad estatem pervenit, abilius potari poterat. Sed adhuc infelicitas illius anni non desinit esse; nam in hortis, ut breviter loquar, aliqua vlera semel 50 nata non creverunt, pira, poma ad grossitudinem solitam non pervenerunt neque saporem, quem aliis annis reddere solebant, non habebant. Ita annus^y ille per totum sui spacium ex omni parte miserabilem habuit decursum. Sed tamen pestilentia pecorum ipso anno finiente non finivit, sed per totum sequentem annum regiones plurimas bobus et vaccis

a) add. 2. b) vocabulum (non?) eratum c. c) bufonem c. d) circa corr. circa c. e) post add. 2. f) patri 55 corr. propria c. g) Et corr. Ex 2. h) cognoscere c. i) abscondita c. j) novit effug. potent add. 2. k) cum aliquantulum me corr. aliquantulum c. l) possit corr. possent 2. m) in spatio vacuo scriptum c. n) bo a corr. c. p) add. 2. q) abo aramento parit c. r) ipsam c. s) h. recoll. c. t) Octobris c. u) cognoscere corr. contigisse c. v) horris c. w) defecata corr. defecata c. x) a. h. in loco parvo suppl. 3.

penitus vacuavit. Sed sequens annus tam temperatus et fertilis extitit, ut adeo bonis habundaret, ut iam nemo preteriti anni inordinationis non reminisceretur. Unde quilibet cognoscere potest, quod non obliviscitur misereri Deus et non continet in ira misericordias suas, sed cum iratus castigat, sicut pater filiorum miseretur^a et parcit.

Cap. 6. De conflictu inter ecclesiam Senoniensem et dominum Henricum de Salmis.

Anno^b Domini 1251, tempore Iacobi Mettensia episcopi donnus Balduinus et conventus Senoniensis convenerunt dominum Henricum dictum de Salmis coram dicto episcopo super iniuriis quas inferebat^c ecclesie Senoniensi. Ille vero volens declinare iudicium, dixit, quod ipse vel predecessores sui pro ipso episcopo vel predecessoribus eius nichil umquam defecerant. Et ita a iudicio discessum est. Dicitur igitur H[enricus] dominus de Salmis tali exceptione fultus, multas et graves ecclesie Senoniensi intulit iniurias. Habebat enim quendam fratrem, quem pater eius in partibus Burgundie^d de quadam muliere fertur genuisse, qui ad omnia mala et actus perversos valde exerciciosus erat. Idem quibus poterat machinationibus ecclesiam Senoniensem sedulo obprimebat. Unde donnus B[alduinus] abbas ipsi episcopo Iacobo dictas molestaciones quoactus est sepius intimare. Quapropter idem episcopus cuidam preposito suo Terrico nomine per litteras suas patentes districte precepit, ut, quociens querimonia abbatis Senoniensis ad ipsum perveniret, tociens de rebus ipsius domini de Salmis acciperet, si gratiam ipsius episcopi vellet retinere; quod et ipse prepositus facere studuit. Sed de his omnibus in utilitatem ecclesie Senoniensis nichil devenit.

Cap. 7. Quod dominus Henricus de Salmis Friderico iuniori duci Lothoringie alodium suum Morehanges vendidit.

Igitur cum hec ita se haberent, contigit dominum de Salmis magnis^e debitis detineri. Et cum non haberet unde redderet, necessitate coactus Friderico duci Lothoringie^f iuniori castrum suum Morehanges dictum pro septingentis libris Mettensium^g vendidit; quod alodium suum prius erat, et hoc ab eodem duce in feodo recepit, ut, si quando ipsi duci necessitas occurreret, dictum castrum absque ulla contradictione redderetur^h. Quod cum episcopusⁱ Metensis audisset^j, maiori extunc indignatione exarsit contra ipsum de Salmis dominum, et extunc cepit eum durius impellere. Contigit preterea dominum de Salmis penes Morehanges fontem salinarem reperisse^k, in quo edificando multas expendit pecunias. Et licet ab episcopo prohibitus fuisset, tamen ad conficiendum sal ille fons nichil valuit. Sed nec debitorum pondere nec expensarum dicti fontis perditarum castigatus, ad deteriora spirans, ecclesiam Senoniensem quomodo poterat molestare non cessabat. Nam consilio Renaldi supradicti, qui et hallivus ipsius domini de Salmis tunc temporis erat, in quodam monte in possessione ecclesie Senoniensis sito iusta Grandem-fontanam fabricam^l ad ferrum conficiendum fieri iussit^m. Nam ibidem lapidesⁿ reperiuntur de quibus fit ferrum, quos vulgo minam ferream apellant. Abbas vero cum hoc comperisset^o, statim episcopo Metensi indicare maturavit, dicens, quod dominus de Salmis fundum ecclesie sue intraserat, sicut predictum est, quod antea nullus predecessorum suorum fecerat. Episcopus vero iratus precepit preposito supradicto, sine mora penitus destrueret; quod et factum est. Nam ipse prepositus non tantum fabricas^p ipsas delevit, sed universa utensilia fabrorum et ferrum quod fecerant secum asportavit. Et sic dominus de Salmis vivente episcopo Iacobo in fabricis illis non est ausus quicquam operari. Attamen in quibus poterat ecclesiam Senoniensem cottidie non cessabat molestare^q.

Cap. 8. De eo quod idem Henricus de Salmis indigentia ductus episcopo Iacobo Metensi duo castella sua, Pirrepercie scilicet et Salmis, vendidit.

Igitur cum hec ita fierent, videns dominus de Salmis sese triplici modo intolerabiliter vexari: primo quia episcopi Metensis iram sibi senciebat plus solito incessanter imminere, secundo quod a creditoribus suis tediabiliter urgebatur, tercio quia facultas non suppetebat,

a) bis scriptum e. b) alia manu perg. e. c) inferebas e. d) Burdie corr. Burgundie 2. e) Quis protet e. 50
f) mannis corr. magnis e. g) h) supercor. l. h) Mettencium e. i) ed e. k) bis scriptum, sed alterum del. e.
l) audisset e. m) reperisse e. n) possessione corr. in possessione l. o) fabricam e. p) l. ibi e. q) comperisset e. r) fabricam corr. fabricas e.

1) V. supra IV, 32. 2) Locus teste Calmeto post Framont (l. e. ferratus mons) dicebatur. 3) V. supra l. l.

qua posset et domini sui episcopi iram mitigare et creditoribus suis satisfaceret et egestatem suam relevaret; cum^a igitur idem dominus de Salmis tot afflictionibus quateretur nec aliquam evadendi viam reperire posset, consideravit, sibi duo tantum castella^b superesse, Pierepercie scilicet, quod alodium esse ferebatur, et aliud castellum Salmis dictum, quod comes Henricus de Albo-monte, avus istius Henrici de Salmis, in fundo ecclesie construxit, de quibus angustias suas se credidit posse mitigare. Adit siquidem dictum episcopum Metensem et ei ipsa castella vendidit eodem tenore quo et Morehanges duci Lotharingie^c antea venderat^d. Episcopus autem, acceptis^e secum viris discretis, ad utrumque castellum accessit et ibi pernoctavit^f et custodes turrium et portarios portarum instituit, et super his omnibus privilegia confecta ad episcopium^g suum reportavit. Et ita episcopus domino de Salmis extunc inerior^h fuit. Sed tamen reparandi fabricas ferreas licenciam non accepit. Sed de die in diem nunc huc, nunc illuc, nunc coram ipso episcopo, nunc coram consiliariis episcopi, ad pacem componendam nos invitabat. Et cum nos pluries de loco ad locum pertraxissetⁱ, nichil tamen de pace fuit ordinatum. Et cum inter^j dominium de Salmis^k et B[alduinum] abbatem et conventum Senoniensem fere per quatuordecim annos ita fuisset decertatum, nec ipsum certamen peccatis nostris exigentibus ad nullum finem devenisset^l, omnipotens Redditor delicta nostra durius ferire voluit. Nam permittente Deo dominus de Salmis tam crudeliter opprimere non timuit, ut crederes, eum esse Narbuzadam principem cocorum regis Babilonis, qui muros Ierusalem destruxit, sicut postea plenius exponemus.

Cap. 9. De demissione sacrarum ymaginum, et de proclamatione que cottidie fiebat pro domino de Salmis et fautoribus eius.

Cum igitur dominus de Salmis ecclesiam nostram Senoniensem tam miserabiliter affligeret, nec ipsa aliquem verum haberet defensorem, habito venerabilis patris Gillonis episcopi Tullensis et aliorum prudentum virorum consilio, cum magno^m fletu et altis suspiriisⁿ sacratissimas^o imagines Redemptoris nostri et etiam beatissimi^p Simeonis confessoris^q, septimi a beato Clemente Mettensis episcopi, multis in miraculis decorati^r, de locis suis ad terram super spinas deposuimus, cum lacrimis ad Dominum clamantes et dicentes: 'Sustinuimus pacem, et non venit; quesivimus bona, et ecce turbatio. Cognovimus, Domine, peccata nostra, ne in eternum irascaris nobis, Deus Israel'. Deinde quia privilegia apostolicorum virorum Romanorum pontificum omnes malefactores ecclesie nostre excommunicant et a gremio sancte ecclesie separant et a communione sacratissimi corporis et sanguinis domini nostri Ihesu Christi alienant et in die districti^s examinis divine ultioni^t subiiciunt, ita et nos dominum de Salmis et omnes fautores suos singulis dominicis diebus et festivis in facie ecclesie ipsas sententias manifestabamus incurrisse. Ac demum ad maiorem missam ante *Agnus Dei* omnes pariter genua flectentes, a diacono cottidie ante altare proclamatio illa in spiritu humilitatis recitabatur; in qua ipse H[enricus] dominus de Salmis cum adiutoribus^u suis aperte nominabatur. Qua finita, chorus responsorium *Aspice Domine* cum versu decantabat. Deinde omnes prostrati psalmum *Deus misereatur nostri, kirieleyson*, et *Pater noster* devote dicebant. Presbiter vero qui missam celebrabat flexis genibus ante corpus et sanguinem Domini subiungebat deinde versum *Exurgat Deus* et collectam *Ecclesie tue preces* vel aliam temporis tribulationis competentem; deinde missa fiebat; nec adhuc propter hoc dominus de Salmis cum suo Renaldo a lesione nostra cessabat.

Cap. 10. De morte Iacobi Metensis episcopi.

Enimvero quia nondum tempus miserendi nostri advenerat, ut nobis clarius^v pate- sceret^w, quia melius est confidere in Domino quam confidere in homine, et quia male- dictus est qui ponit carnem brachium suum, dicto citius auxilium episcopi Iacobi nobis extemplo subtractum^x est. Et quia in ipso episcopo plurimum confidebamus, experti sumus plane, quia bonum est sperare in Domino quam sperare in principibus^y. Nam cum nos speraremus de manibus domini de Salmis ab ipso liberari, ipse episcopus decidit in lectum, et fluxu ventris ingravescente^z, mortuus est, et nos ita spe adiutorii fraudati sumus^{aa}. Cum^{ab} igitur canonici Metenses mortem episcopi sui percipissent^{ac},

a) Com e. b) castella corr. castella e. c) Iather. e. d) vendidit e. e) secretis e. f) pernoct. e. g) episcopium e. h) fortasse inerior e. i) pertraxisset e. k) s & corr. l. l) devenisset e. m) magno e. n) suspiriis e. o) sacratissimas e. p) beatissimi e. et similiter semper fere. q) confessoris corr. confessor. r) decoratis e. s) districti e. t) ultionis e. u) adiut. e. v) a & corr. f. w) patenter e. x) super. e. y) principibus e. z) ingravescente e. aa) u super. l. ab) Com e. ac) percipissent e.

1260. tulerunt corpus eius et sepelierunt illud ante quoddam altare in ecclesia beati prothomartiris Stefani. Sed quia de mortis^a eius vilitate vel paupertate diucius loqui pudet, breviter tamen dico, quod, qui in vita sua cunctos in potestate sua positos, clericos, monachos, laicos, rebus propriis spoliaverat, ipse in morte sua ita spoliatus inventus est, ut circa eum vix inveniri potuisset, ut audivi, quo corpus eius valeret cooperiri. Quaedam tamen de ipso episcopo, dum adhuc viveret, laudabilia facta referuntur. Precepit siquidem, ut omnes captivi tempore suo detenti laxarentur. Et rapinam salis, non quod rapuerat^b, sed quod secum ferre non poterat, reddi iussit. Et de redditione ipsa privilegia conscribi fecit, que parvo tempore valuerunt, sicut in subsequentibus^c clarius patebit. Cum igitur dominus de Salmis mortem^d episcopi comperisset, credidit, se posse monasterium nostrum et res eius sue subicere potestati; cepit nos et res nostras durius impugnare. Accersito quippe suo Renaldo cum quibusdam aliis, misit eos ad nos. Et convocatis fratribus, sic ait: Dominus meus me misit ad vos^e, ut, si vos vultis, ipse proteget vos contra omnes; et super hoc habeatis consilium^f. Nos vero intrantes capitulum, et alia pro aliis reddebamus. Quidam nostrum dicebant, quia abbas non erat presens, bene poteramus hanc protectionem^g ad tempus^h acceptare, siⁱ abbati placeret. Alii^j vero non acceptaverunt. Et ita quod nobis bonum erat recusavimus; quod postea vere sensit. Milites vero illi indignanter recedentes, abbasiam ipsam et omnes grangias nostras saxiverunt. Canonici^k vero Mettenses convenientes, ut episcopum eligerent; sed non sunt concordati, licet sepius ad eligendum convenirent, quia comes Barrensis, ut ferebatur, eorum impediabat electionem. Tandem convenientes, duos^l elegerunt. Pars vero elegit quendam Philipum qui dicebatur de Florehanges, qui et cognatus^m ducis Lotaringie erat et prepositus Sancti Deodati et tessararius Mettensis. Alteraⁿ autem pars^o elegit quendam concanonicum^p suum Teobaldum^q nomine de Porcellis, divitem nimis, sed grossum et gravem corpore. Inter quos diu de episcopatu^r litigatum est. Dominus quippe de Salmis, cum videret sibi tempus malefaciendi aridum, fabricas, que prius fracte fuerant, 25 instauravit, et nemora nostra ad prunas conficiendas incidi fecit et fabros ad ferrum faciendum ibidem instituit. Econtra conventus noster supradictas excommunicationes^s et proclamationes in ipsum dominum de Salmis et in quoadiutores suos non cessabat promulgare. Quod ipse dominus de Salmis ultra modum egre tulit. Et mittens satellites suos cum suo Renaldo armatos, et tulerunt omnes res nostras quas invenerunt, equos, boves, 30 oves, vaccas et porcos, et ea quo voluerunt deduxerunt. Similiter et in grangiis nostris idem^t fecerunt. Sed et eadem die cellam nostram in Bruscha valle et domum nostram Anselmi villare idem tyrannus eadem die omnibus bonis spoliari iussit. Et hoc factum est 35 sabbato^u proximo ante septuagesimam. Sed cum crederemus eis sufficere quod fecerant, cum^v mane facto idem Renaldus cum complicibus suis venientes, invenerunt portas et hostia^w claustrum clausa. Et petentes se intronitti, non est eis concessum. Sed scalis muro applicantes, transierunt. Et descendentes ante cameram abbatis, claustrum intraverunt. Et tollentes sibi claves ecclesie et claustrum et cellarii, universam monasterii suppellectilem potestati sue subdiderunt. Deinde accersitis curribus, pulvina, ollas herreas^x et patellas coquiline, omnia que in elemosinam pauperibus distribuenda erant, in curribus suis asportaverunt. Deinde vassallos suos ad turres custodiendas ordinaverunt, alios cellerarios fecerunt, alios portarios aliosque custodes curie deputaverunt. Matheus vero prior, bone indolis juvenis, et ceteri fratres hec videntes, consideraverunt, se hic locum manendi non habere; cruce previa omnes ordinate monasterium^y exierunt, plorantes et deprecantes, ut Deus omnipotens gressus ipsorum in viam salutis dirigeret. Et sic procedentes, ea nocte apud 45 Medianum monasterium pernoctaverunt. Deinde ad preceptum abbatis ad diversa transierunt. In claustrum quippe Senoniensi nemo monachorum remansit, excepto^z me et quodam fratre nostro Bertramno, qui gravi delinibat infirmitate. Sed quia Deus non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, hunc dirum ecclesie nostre vastatorem satis digna^{aa} correctione amonere voluit. Nam uxori sue pregnantis^{ab} tempus parienti^{ac} advenit, et 50 peperit filium, proh dolor^{ad} antequam nasceretur mortuum. Unde a pluribus hoc^{ae} infor-

a) morte corr. mortis l. b) q superacr. l. c) sup. l. d) tem. a corr. l. e) et. del. e. f) proteas scribi coepit e. g) bis scriptum, sed alterum del. e. h) Alii e. i) Canici e. j) us a corr. e. k) Aliter e. l) Altera e. m) prae e. n) concanonicum e. o) Teobaldum corr. Teobaldum e. p) episcop. e. q) excommunicationes corr. excommunicationes e. r) idem e. s) alterum b superacr. l. t) id e. u) haereas corr. 55 heras e. v) mane e. w) execio e. x) a ante corr. del. e. y) die del. e. z) proh dolor e. aa) per hoc e.

lunium, immo luculenta Dei vindicta^a, maxime a parentibus plangenda fuit triplici modo. Primo, quia abortivus natus et non baptizatus creditur regnum Dei non possidere. Secundo, quod parentes eius abortivi^b tam miserabiliter perdidit sibi futurum successorem et heredem, quia eis numquam natus fuerat masculini^c sexus puer. Tercio, nec tam aperte castigati a malicia sua cessaverunt. Sed familiam totam monasterii, scilicet arantatorem^d, carpentarios^e, lavendarium, piscatores^f, ita ille diaboli satelles Renaldus omnibus^g bonis spoliavit, ut vix in domibus illorum parietes erecti subsisterent.

Cap. 11. De sententia a Gilone episcopo Tullensi in dominum de Salmis promulgata.

10 Denique cum cor nostri vastatoris contra nos sicut cor Pharaonis contra populum Dei in Egipto fuisset induratum, nos in tanta tempestate non inveniebamus consolatorem. Quid plura? Canonicos Mettenses consulimus^h, auxilium eorum instantissime imploravimus. Et quidⁱ dicam? Non fuit qui adiuveret. Igitur cum dominus de Salmis nos et^k ecclesiam nostram, ut supra dictum est, instanter molestaret, post diutinas altercationes electi Meten-
15 ses, Philipus scilicet et Theobaldus, ad praesentiam archiepiscopi Treverensis vocati sunt. Cuius industria nescio quo pacto dicti electi ita pacificati^l sunt, ut ipse Theobaldus cederet et Philipus confirmaretur episcopus. Et postea consecratus episcopatum^m optinuit. Dominus vero abbas B(alduinus) et quidam fratrum nostrorum ipsum episcopum adierunt et ei omnes calamitates nostras de verbo ad verbum, sicut supra dictum est, intimaverunt. Qui episco-
20 pus ita rudis et segnus a nostris inventus est, ut crederes, eum nullius vigoris esse virum. Sed tamen quedam verbis promisit, quae facta non fuerunt. Fratres vero nostri venerabilem Gillonem episcopum, quem Deus omnipotensⁿ sancte sedi^o Tullensi rectorem concesserat, dolentes petierunt et ei quae facta fuerant exposuerunt. Episcopus haec audiens valde indoluit. Et accessit notario scripsit Alexandro abbati Mediani monasterii, ut ad domicilium
25 domini de Salmis personaliter accederet et eum diligenter ammoneret; et de perpetrata tam enormi iniquitate respiceret^p et ablata^q restitueret et de tam in pio facto Deo et ecclesiae satisfacere non differret. Accepto^r igitur abbas mandato episcopi, non segniter, sed zelo
30 domus Dei spoliata ductus, sibi iniuncta accelerare properabat. Veniens igitur ad villam quae Baudoviler, invenit illum angelum Sathane Renaldum, ballivum domini de Salmis, in malicia
35 nimis exerciciosum. Qui interrogavit abbatem, quid quereret. Abbas vero indicavit ei mandatum episcopi sibi commissum. Ille igitur audiens, iratus misit manus in eum et tenuit eum. Et tradidit eum satellitibus suis in domo quadam custodiendum; qui sedentes custo-
diebant eum. Et expensas magnas^s in custodiendo abbate faciebant, ita ut in duobus diebus et noctibus 8 solidos Tullensium expenderent. Putabant enim, quod abbas omnia persol-
40 veret^t. Fratres igitur Mediani monasterii audientes, quod abbas ipsorum captivus teneretur, cucurrerunt ad prepositum ducis Lotharingie Godefridum nomine et indicaverunt ei, quod abbas ipsorum captivus teneretur. Prepositus vero, assumtis secum armatorum cunctis, properabat ad illam villam ubi abbas tenebatur. Sed media via consuluerunt ei, ne ulterius
45 procederet, nisi prius^u inquireret, si adversarii ei abbatem domini sui reddere^v vellent; alioquin^w quod vellet rationabiliter facere posset. Prepositus enim consilio eorum acquiescens^x, misit duos milites, qui abbatem requisiverunt. Ballivus quippe audiens, quod propositus duceis cum armatis ad se veniret, timuit et abbatem dimisit. Abbas vero mandatum quod acceperat sollemniter exposuit, denuncians ab episcopo Tullensi excommunicatum, et
50 secundum statuta concilii^y Treverensis item ipsum dominum de Salmis excommunicatum et terram suam sub interdicto positam affirmavit, excepto viatico mortuorum et bap-
55 tismate^z puerorum. Et sic abbas et prepositus cum suis ad sua redierunt. Episcopus quippe Tullensis, qui se semper consuevit^a pro domo Domini murum ponere, zelo divino animatus, domino episcopo Mettensi supplicavit, ut quod ipse contra dominum de Salmis et terram ipsius in episcopatu^b Tullensi pro ecclesia Senoniensi exercuerat, hoc ipse in episcopatu^c

50 a) vindicta d. b) abortivus e. c) masculini e. d) la superier, f. e) carpentarias e. f) piscat. e. g) ita o. e. h) consil. e. i) quit e. k) in corr. et e. l) passit. e. m) episcop. e. n) omnia corr. omnia e. o) sedis e. p) respiceret e. q) ablata e. r) Acceptio e. s) magnus corr. magna e. t) persolveret e. u) procederet del. e. v) reddere corr. reddere f. w) aliquid e. x) acquiescens e. y) concilii e. z) bap-
55 b) episcop. e. c) episcopi e.

55 f) Quid sit nescio; neque apud Cangium eiusmodi vocabulum legitur.

suo contra dictum dominum denunciare satageret. Episcopus igitur domino Nemerico plebano de Vico ad hoc faciendum cum litteris suis apud Morehanges ^{1. 97} destinavit. Qui cum ad castrum ipsum devenisset, perlectis litteris episcopi, ammonuit, ut dominus de Salmis ecclesie Senoniensi ablata restitueret et de commissis satisfaceret, alioquin ipsum dominum et totam familiam suam et fautores et coadiutores ¹⁵ ipsius excommunicatos denunciabat. Et terram eius auctoritate episcopi Mettensis et statuti Treverensis sub ²⁰ interdicto positam constanter affirmabat. Familia igitur ipsius castri hec audiens, iniecit manus et tenuit eum, et mittens eum in compedibus ferreis, vinctum custodiebat. Plebanus vero nolens longius ita detineri, hostiavit se pro 60 libris, et sic recessit. Et veniens, nunciavit hec episcopo. Excommunicato quippe domino de Salmis, et terra sua sub interdicto posita, ita ut nec ²⁵ mortuis catholica concederetur sepultura, nec sententia in ipsum vel fautores suos et in terram suam data ab archiepiscopo Treverensi, ut sperabat, non est infirmata. Et cum ³⁰ super hoc ultra modum torqueretur, ille sue perditionis ballivus, immo certe antichristi, Renaldus inopinata damna et molestias contra ecclesiam nostram excogitare cepit. Nam adveniente tempore veris ³⁵, quo agricole ad colenda arva et ortos procedere solent, ille malorum adinventor Renaldus prohibuit, ne homines ecclesie Senoniensis croadas debitas persolverent nec agros vel ortos prout solebant excolerent. Audi, o lector, adinventionis nefas permaximum ⁴⁰! Legimus in annalibus historicis quarundam civitatum agros et terras in circuitu suo adiacentes ab aliarum civitatum obsessores et hostibus sale seminatas, ut in ipsis terris ardor salis nullum semen germinare permetteret aut crescere, ut, cum ⁴⁵ agri sale steriles effecti nullum fructum proferrent, habitatores illarum civitatum fame adtriti se ipsos et urbes suas inimicis suis tradere cogerentur. Sic et iste nequissimus ballivus ideo agros nostros et ortos coli prohibuit, ut nos et ecclesia nostra penuria afflicti voluntati domini sui velocius subiceremur. Sed in hoc dictus ballivus sua opinione ⁵⁰ fraudatus est. Nam cum ⁵⁵ vir ille semper venerandus dominus Gilo Tullensis episcopus supradictam prohibitionem audivisset, statim datis litteris precepit, eundem dominum de Salmis et omnes adiutores ⁶⁰ et fautores et etiam ballivos ipsius singulis dominicis diebus et festivis per totum episcopatum Tullensem excommunicatos denunciari.

Cap. 12. De tractatione pacis inter ecclesiam Senoniensem et dominum de Salmis. 30

Cum igitur ipse dominus de Salmis videret, quod neque per maliciam suam, neque ecclesiam nostram et nos opprimendo, neque per archiepiscopum Treverensem, in quo plurimum confidebat, neque per ipsum episcopum Mettensem, qui eundem dominum de Salmis invitus offendebat, neque demum per iurisperitos et advocatos, quorum copiam amplissimis ³⁵ donis et muneribus sibi acquisierat, supradictam sententiam non posse revocari; considerans, se in periculoso statu esse constitutum, cepit de pace tractanda anxie cogitare. Sed quia ea que in his agendis competeant videbat esse difficilima, tum pro ablatarum rerum restitutione, tum quia in his reddendis ad plenum ei facultas non suppetebat, et preterea ⁴⁰ quia de tam nefario facto Deo et ecclesie Senoniensi et nobis eum satisfacere pudebat, diversis cogitationibus ⁴⁵ animo fluctuabat. Quia dux Lottaringie ⁵⁰ Fridericus ⁵⁵ junior, qui tunc temporis de novo post patrem Maherum regnum Lottaringense ⁶⁰ regendum acceperat, necnon et comes Wadani muntis iuvenis et alii quam plures milites, sua juvenilia corda sequentes, ipsum dominum de Salmis ad mala potius quam ad bona instigabant. Denique cum ⁶⁵ idem dominus de Salmis consideraret, quod nec nos nec ecclesiam nostram molestando nec dominum abbatem et fratres nostros per diversa loca ad componendum de die [in ⁷⁰ diem] trahendo pacem sibi competentem non posset obtinere, dominum episcopum Mettensem Filippum pro ipsa pace rogaturus adire decrevit. Episcopus vero ipsum nolens ⁷⁵ offendere, parti ipsius magis favere cepit quam nostre. Habebat enim quendam militem secum peritissimum loquacem, qui Albertus de Otonis-villa dicebatur, qui aliquando domini de Salmis consiliarius extiterat. Huius ⁸⁰ consilio pacem qualem voluit ordinavit. Et comminatus est nobis, quod, si contra illam ordinationem venire vellemus, ipse contra nos et ecclesiam nostram, immo certe beati Stefani ⁸⁵ et suam, semper ⁹⁰ et in omnibus ⁹⁵ se acturum affirmabat. Quid igitur contra hec facere

^{1. 98} a) coaut. e. a') sup e. b) com post add. l. c) mense Septembris del. e. d) illum e corr. l. e) com e. f) cogentur e. g) oppin. e. h) d. precepit e. i) amplissimis e. k) eumid. p. l) et del. e. m) cogitatae. 33 corr. cogitac. e. n) post add. l. n') Lottarig. e. o) com e. p) haec des. e. q) l. a. eum e. r) omnibus e.

possemus, ignorabamus. Inmisit tamen Deus in cor domini abbatis, ut firmiter assereret, 1261.
 se numquam ea que episcopus de pace componenda ordinaverat velle consentire, nisi prius
 dominus de Salmis ablata restitueret universa; quod et episcopus acceptavit, et data secu-
 ritate de redditione facienda, dominus de Salmis diem etiam assignavit. Unde in continenti
 beneficium absolutionis petiit; quod et episcopus Mettensis libenter annuit. Semper vero
 reminiscendus dominus G[ilo] Tullensis episcopus asseruit, se numquam eum velle absol-
 vere, nisi prius daret cautionem, quod pro tam oneroso excessu mandato staret ecclesie.
 Dominus vero de Salmis videns se nullam declinandi viam invenire posse, coram^a ipsis
 episcopis et clericis, militibus et aliis quam pluribus corporali iuramento sollempniter pro-
 10 stito, promisit se mandato et voluntati domini G[ilonis] dicti Tullensis episcopi velle libenter
 obedire. Et ita beneficium meruit absolutionis^b, et eius terra ab interdicto est liberata.
 Deinde dominus de Salmis credens, quod conventus statim et thesaurus et res alie monaste-
 rii, que ad alia loca pro metu guerre translata erant, in continenti ad claustrum reduci debe-
 rent, precepit, ut homines ecclesie nostre croadas et ortos, sicut antea solebant, excolerent
 15 et ea que ecclesie debebant persolverent. Hoc preceptum datum est ultima septimana
 Aprilis, que fuit illo anno^c proximior pasche. Ballivus igitur predictus ad claustrum veniens, Apr.
 eiecit^d, sicut promissum fuerat a domino suo episcopus, custodes turrium et monasteriorum,
 et universam familiam domini sui a curia monasterii expulit. Et hoc factum est proxima
 feria 6. ante pascha, que parasceue appellatur. Sed de rebus ablatiis nichil est restitutum. Apr. 22.
 20 Unde dominus abbas satis sagaciter^e hoc fertur egisse, quod ante restitutionem ablatarum
 rerum noluit concedere, quod conventus ad monasterium non reverteretur. Et ita in mona-
 sterio Senoniensi divina omnino siluerunt a die parasceue usque ad subsequentem vigiliam
 nativitatis Domini, et^f in claustrum nostro nullus monachorum degebat, excepto me, Richero
 scilicet, et Bertramno, qui gravi detinebatur infirmitate, et quodam commonacho^g nostro,
 25 Ugo nomine, qui valde astute dispersa recolligebat et aratra hominum et caballorum satis
 sagaciter instruebat, et omnia que^h obediencie sue competeabantⁱ ita prudenter disposuit, ut
 nichil de omnibus agendis pro posse suo sineret deperire.

Cap. 13^a. De exercitu Phylippi episcopi Mettensis contra dominum
 de Listemberch^l.

30 Enimvero, quia occasio se ingerit, ut a materia aliquantulum discediamur, et retro-
 grado cursu a morte bone memorie Iacobi¹ condam Mettensis episcopi ea que explicare
 volumus initiare curavimus. Igitur defuncto dicto episcopo, et sede Mettensi adhuc vacante, 1260.
 quidam tyranni suis viribus confisi terras episcopatus^m invadere et depredari non timuerunt.
 Sicut supradictus dominus de Salmis ecclesiam nostram Senoniensem crudelissime pro
 35 posse suo, ut supra dictum est, opprimere, immo ad nichilum redigere conatus est, similiter
 et dominus de Liestember, credens, quicquidⁿ in ipso episcopatu mali facere voluisset, per-
 petualiter inultum permanere. Idem quippe dominus de Liestember videns episcopatum^m
 Mettensem sine defensore esse, accersitis secum satellitibus suis, accessit ad claustrum
 quod Noyum-villare appellatur^o, et fraude opidum, quod ante ipsum^p claustrum situm est,
 40 armata manu intravit. Promiserat quippe se illis nichil mali facturum. Sed promissione
 sua impudenter oblitus, ipsum opidum rebus omnibus spoliavit et domos funditus destruxit
 et lapides et ligna^q domorum et universa spolia ibi inventa in curribus et in equis secum
 asportari^r fecit, et cum his omnibus quendam montem ascendit, qui situs est iusta castrum
 quod Herneste appellatur^s, ibique in fundo episcopatus^m castrum erexit et de lapidibus et
 45 lignis que de supradicto opido tulerat illud edificari iussit. Similiter et quam plures alii
 tyranni res et bona episcopatus^m diripere non timuerunt.

Cap. 14. De introitu Phylippi episcopi cum exercitu suo in terram ipsius
 domini de Listemberch.

Igitur cum^t ita res se haberent, et Filipus, de quo supra diximus, episcopatum^m Met-
 50 tensem obtinisset et castra et munitiones et terram sibi rite vendicasset, vocatis ad se
 magistratibus civitatis Mettensis, ab ipsis requisivit, quid de tyrannis illis, qui episcopatum^m
 55 tam plerumque^u.

a) reminiscendus superscr. ut l. a) quo coram e. b) assol. c. c) agno e. d) egecit e. e) sagaciter e. f) nec
 corr. et l. g) commonachum corr. commonacho e. h) post add. l. i) ut nichil de his det. e. k) iii. corr. ante. e.
 l) Iacobi superscr. litteris l. e. m) episc. e. n) quicquid e. o) post add. l. p) et del. e. q) ebis. e. r) com
 55 tam plerumque e.

1) Lichtenberg; cf. de hac lite Wiegand, Bellum Walib. p. 53. 2) Neuweiler. 3) Horrenstein.

1260. ipso absente invaserant, fieri deberet; et responsum est ei, qui hec iniuria episcopatu¹ illata ipsos² cives Mettenses sicut episcopum tangere deberet, ipsi pro iniuriis illis vindicandis et se et sua, prout deberent, exponere parati erant. Episcopus vero statim missis nunciis mandavit duci Lothoringie Friderico iuniori, cognato suo, ut cum exercitu³ ad se veniret, quia dominus de Liestemberch ei multa damna et iniurias intulerat, quas in eum⁴ vindicare conabatur. Dux cum hec audisset, satis ei placuit, et missis nunciis accersivit sibi Burgundionum et aliarum gentium grandem multitudinem. Episcopus vero mandavit comiti Barrensi, ut in armis ad ipsum veniret. Qui misit episcopo cuneum armatorum; sed in propria persona non venit. Id ipsum rex Naverre fecit. Congregato igitur exercitu⁵, episcopus terram illius de Liestemberch cum gente sua intravit et fixit ibi tentoria. Exstimatus est quippe exercitus⁶ ille super omnes exercitus⁷ qui nostris temporibus in Lotharingia exstiterunt. Dominus igitur de⁸ Liestemberch videns terram suam a gente ista occupatam, valde expavit. Et adiens episcopum Argentinensem, rogabat eum, ut ei succurreret. Quod cum audisset episcopus, timuit, ne dux cum tanto exercitu terram illam intraret. Sic quippe fama se habebat. Idem vero episcopus videns sibi et terre ingens periculum imminere, missis nunciis adunavit sibi non modicam multitudinem armatorum. Et etiam ab Argentinensibus adiutorium petiit; qui non adqueverunt. Sed dicebant, civitatem suam se velle custodire. Episcopus iterum mandavit eis, ut saltim exercitui⁹ suo mercatum ministrarent. Cives responderunt, quod ad custodiam civitatis¹⁰ sue rerum facultas vix eis sufficeret. Episcopus denique videns se a civibus suis fore derelictum, misit in civitatem, ut quasdam res suas, quas intus habebat, ad se deduci faceret; quod et cives non consenserunt, sed nuncios episcopi ad dominum suum vacuos remiserunt. Quod ipsis et toti Alsacie grande scandalum fuit. Denique episcopus Argentinensis desiderans copiam armatorum habere, misit ad archiepiscopum Treverensem, qui ei cognatione proximus erat, ut ei veniret¹¹ in auxilium. Cum igitur ipse episcopus adunasset quos potuit convocare¹², videns quod ipse¹³ exercitui episcopi Mettensis resistere non valeret, cepit de pace tractare. Quo sic, ut fertur, est ordinata¹⁴. Dominus quippe de Liestemberch contulit se dicioni et voluntati episcopi Mettensis; erat enim homo eius. Denique promisit episcopo, quod oppidum illud quod ante claustrum de Novo-villari situm, quod ab eo superius diximus fuisse destructum, a fundamentis in meliorem statum per omnia reedificaret et spolia ablata restitueret et castellum quod edificaverat penitus destrueret. Hac¹⁵ igitur paccione per magnates¹⁶ illius terre ordinata et per litteras inde confectas, prout debuit, confirmata, etiam condignam¹⁷ satisfactionem domino episcopo de perpetrato scelere, datis fideiussoribus, se facturum repromisit. Unde et castellum, quod in fundo episcopatus¹⁸ exerat, in continenti totaliter eversum est et destructum. His igitur omnibus, ut supra dictum est, ordinatis, exercitus¹⁹ ab invicem separati ad sua²⁰ redierunt. Sed quia de Argentinensibus²¹ et episcopo eorum superius mentionem feci, de cruenta²² guerra, que modica occasione inter ipsos postea invaluit, sicut a veridicis relatoribus didici, partem relatione dignam ad posterum destinare curabo. Nam si universa que in ipsa guerra a pluribus et in diversis locis gesta sunt [narrarem²³], timeo, ne prolixa narratio lectori fastidium generare videatur.

Cap. 15. De inicio guerre Walteri episcopi Argentinensis contra cives eiusdem civitatis²⁴.

Igitur cum guerra domini de Liestemberch talem ut dictum est percepisset finem, Walterus episcopus Argentinensis²⁵ ad propria revertens, cepit Argentinenses duriter calumniari, quare in tanta necessitate ei non succurrissent, cum viderent, eum contra ad-
versarios patrie voluisse bellum committere. Qui Argentinenses responderunt: si episcopus pro defensione²⁶ episcopatus²⁷ sui aliquam pateretur necessitatem, ipsi pro viribus ei succurrere festinarent. Res igitur episcopi ideo detinuerunt, quia audierant, ducem Lotharingie Alsaciam in manu forti velle intrare, ut, si forte dux eis nocere vellet, res ille tam episcopo quam etiam civitati²⁸ in subsidium²⁹ forent. Episcopus vero hec audiens, 60 responsum illorum non acceptavit³⁰, sed missis nunciis omnes cives excommunicatos

a) episc. e. b) Ipso post corr. ipsos e. c) exorsit e. d) exercito corr. exercitu e. e) post add. f) Liestemberch e. g) civitati e. h) eum e. i) Ac e. k) manuales e. l) condignas corr. condignam e. m) non superscr. n) a) cruenta e. o) deest e. p) Argentinensis post superscr. littera g e. q) defensionis e. r) sed etiam del. e. s) subsid. e. t) acceptavit e.

1) Cf. Wiegand p. 54. 2) Cf. Bellum Waltherianum, SS. XVII, p. 105 sqq.

denunciari precepit et civitatem illorum interdicto^a supposuit et^b clerum univeraum de^c civitate exire coegit. Argentinenses quoque cum hoc audissent, miserunt Predicatores, fratres Minores et alios discretos^d viros ad episcopum, si forte aliquam formam pacis ab eo habere valerent, nec obtinere potuerunt. Sed consilio domini^e de Geroltseke^f, qui et pater ipsius erat episcopi, hec omnia fiebant. Erat quippe in substantia et argento opulentissimus et dives valde nimis. Habebat enim idem de Geroltseke^g citra Renum montes in terra sua, ^h quibus argentum abundanter effodiebatur, cuius adiutorio etiam ferebatur in episcopatuⁱ Argentinensi filium suum Walterum intronisasse. Idem vero episcopus verbis patris animatus Argentinensibus bellum indixit. Et quod civitatem obsideret, satis acriter comminatus est. Argentinenses vero propugnaculis^j et aliis defensionibus^k necessariis civitatem suam munierunt. Episcopus quippe adunato exercitu civitatem obsedit ea parte qua de civitate itur ad vicum qui appellatur Kungushove^l et ibi tentoria fixit. At^m ubi episcopus vidit sibi exercitum in tanto negotio non sufficere, missis nunciis mandavit archiepiscopo Treverensi, ut in armis ad se veniret. Qui veniens adduxit secum cuneum armatorum satis honestumⁿ. Qui cum venisset iusta civitatem, credidit aliquos de civitate elicere, ut cum eis confligeret. Illi vero de civitate, cum vidissent Treverenses^o dictum vicum Kungushove in equis intrasse, gavisissimi sunt valde, quia ipsi trabes grandes ex transverso vici ipsius composuerant, ita ut equitantes ad pedites^p venire non poterant, pedites vero cum equitantibus pugnare valebant. Unde ipsi Argentinenses ad arma cucurrerunt, et intrantes domos per hostia aut per fenestras, alii persubtus trabes lanceis equos perfodiebant. Balistarii vero sessores equorum sagittis perforabant. Videntes igitur Treverenses se intolerabiliter lesos, alii pedes, alii in equis^q ad mortem vulneratis vix vicum exierunt, et venientes in campum, quorundam equi vulnerati sub se mortui cadebant. Feruntur siquidem in ipso conflictu Treverenses 140 equos perdidisse. Archiepiscopus vero cum vidisset^r se tantum damnum suorum et rerum ipsorum tam inopinabiliter incurrisse, episcopo Argentinensi valedicens, ad propria est reversus cum suis. Episcopus igitur Argentinensis considerans, quod nichil in obsidione ipsius civitatis^s proficeret, cum suo exercitu ab ea recessit. Adtamen episcopus in villis quibusdam adiacentibus civitati armatorum cuneos [posuit^t], qui exitus civium de civitate diligenter observarent. Unde contigit^u, ipsos Argentinenses de civitate incaute exire. Quos milites episcopi invadentes, quosdam trucidarunt, quosdam vero captivaverunt, reliqui vero fugientes ad civitatem suam reversi sunt. Igitur Argentinenses considerantes^v suos ideo decidisse, quia sicut oves errantes sine duce ad prelium exierant. Unde coacti sunt cum comite Rodolfo de Habespore convenire^w. Quem sibi dominum et ducem belli prefererunt. Videns igitur comes Rodolfus, quod episcopus Argentinensis quedam oppida et villas regis Alimannie in Alsacia custodiendas occupaverat, molitus est ea sibi vendicare. Unde quidam comes Godefridus nomine, cognatus ipsius Rodolphi, eius^x fultus consilio^y, oppidum quod Columbaria appellatur in episcopatu^z Basiliensi^{aa} armata manu intrans inopinate, ita sibi illam villam subegit. Quam episcopus Argentinensis sibi cupiens requirere, cuneum armatorum signis armorum comitis Rodolphi fraudulenter indutum misit Columbarie, ut ita per signa que acceperant non possent agnosci, quod milites essent episcopi. Milites vero ipsius episcopi ita dolose venerunt ad portam Columbarie; menciens se esse milites comitis^{ab} Rodolphi, petierunt se intronitti. Columbarienses igitur cognoscentes^{ac} signa armorum comitis Alberlis^{ad}, aperuerunt eis portam. Qui relinquentes equos ante portam, pede tenus Columbariam intraverunt. Episcopus autem a longe cum exercitu suo sequebatur eos, ut, cum illi villam introissent, ipse subsequendo^{ae} ipsam sibi subiugaret. Sed episcopus opinione sua fraudatus est. Nam cum Columbarienses deprehendissent, illos non esse quos se esse simulabant, Columbarienses^{af} ad arma currentes illos invaserunt. Quidam vero Columbariensium^{ag} timens, ne plures in adiutorium illorum subintrarent, ascendit portam et portam coliclam^{ah} ab alto ad ima dimisit. Et ita Columbarienses^{ai} cum militibus episcopi confligentes^{aj}, universos interfecerunt. Episcopus autem tandem veniens invenit portam^{ak} obstructam, et audiens voces pugnantium^{al} intra oppidum, confusus recessit. In quo conflictu de gente episcopi plus quam 50 feruntur interisse.

a) Interdictos corr. interdicto e. b) post add. l. c) discret. e. d) Geroltseke a? e) episc. e. f) propus. e. g) defene. e. h) Ad e. i) Treverenses e. j) penites post corr. pedites e. k) eques corr. equis l. l) nichil add. e. m) deest e. n) eumlitig. e. o) eum. e. p) eumv. e. q) stultus det. e. r) Basiliensis e. s) comiti e. t) cognosse. e. u) ita e. v) supra. e. w) Columbarienses e. x) Columbariensium e. y) cumf. e. z) obstructam, superact. l. sed post det. e. aa) pugnantium e.

1) Königshofen; cf. SS. XVII, p. 106 n. 6. 2) cf. G. Henrici archiep. e. 2, SS. XXIV, p. 450.

Cap. 16. De obsidione oppidi de Mulnubuse a Rodolfo comite facta.

1261. Comes igitur Rodolfus videns sibi favere fortunam, adunato non modico exercitu obse-
dit oppidum quod Mulnubuse appellatur, in episcopatu Basiliensi situm, quod et rex Ala-
mannie episcopo Argentinensi commiserat custodiendum. Homines vero illius oppidi obsi-
dionem illam egre ferentes, comiti Rodolfo se ultro contulerunt. Qui eos gratanter susce-
pit. Sed milites episcopi et balistarii, qui erant in castello quod oppido preminet, valde opi-
danos molestabant. Sed comes Rodolfus nolens hoc diutius sustinere, cepit castellum
impugnare; quod tandem expugnavit, et castellanos deducit captivos, et spolia multa, que a
circumadiacentibus villis in castello illo recondita^a erant, fecit asportari, et deinde ipsum
castellum funditus destruxit. Et ita comes Rodolfus Mulnubusu optinuit. Episcopus igitur
Argentinensis, cum audisset, quod Mulnubusu^b et Columbariam et milites suos et terram
quam a rege Alamannie custodiendam receperat tam infeliciter perdidisset, habito consilio
misit fratrem suum^c, ut terram comitis Rodolphi ubicumque positam occuparet et penitus
devastaret. Appellabatur enim idem frater episcopi advocatus Alsacie. Qui, adunato exer-
citu non modico, intraivit Alberti-vallem^d. Sed^e tempore incompetenti. Erat enim vigilia
15 octavarum^f Christi. Dispersitque^g exercitum suum per triphariam divisionem vallis illius,
et ita in valle illa pernoctavit^h. Mane autem facta domos et omnia que in eis erant igne
combusserunt. Et ita vallem totam destruxerunt. Eadem nocte multitudo nivium super
terram cecidit. Eadem etiam nocte gens episcopi de Brusca-valle armati terram comitis
Rodolphi, silicet Salesⁱ et Bruscam et alias villas in montibus illis, invaserunt, et quecumque
20 spolia invenerunt, secum asportare curabant. Sed rustici illius terre adunati in quodam
monticulo substiterunt predonum suorum reversionem^j prestolantes. Et cum viderent eos
spoliis honoratos, ita ut vix discederent, irruerunt in eos et interfecerunt ex ipsis 35, excep-
tis^k vulneratis, qui volentes fugere mortem, mortem invenerunt. Nam in vepribus et silvis
se abscondentes^l, a nivibus congelati mortui sunt. Sed infortunium tam inrecuperabile
25 hominibus episcopi evenisse creditur, quia tam enorme factum in tam sacra sollempnitate
octavarum^m Domini perpetrare presumerunt; sicut fratri contigit episcopi, qui totam
Alberti-vallemⁿ eadem sollempnitate expoliavit et igne consumpsit. Igitur milites episcopi
dolentes super his qui in supradicta terra interfecti sunt, adunato armatorum cuneo^o, vene-
runt ad villam que Novum-castrum^p dicitur, et illam igni tradiderunt. Inde ad Sales veni-
30 entes, et fecerunt similiter, et postea villam Bruscam incenderunt. Quid dicam? Laberne,
Lasaci^q, Stampolmont, Ramru cum ecclesia sancti Vincencii et Coretum totaliter igne con-
sumserunt^r. Et ita ad propria redierunt. Non multo post ex utraque parte, silicet Argen-
tinenses in terram episcopi et adiutorum suorum, et episcopus in Argentinenses et eis
faventes, ita rapiendo, spoliando^s, insidiis seivire ceperunt, ut tota Alsacia ita depopulata et
35 vastata diu sedere^t in tristitia cognoscatur^u. Si enim universa incommoda, conflictus,
incendia villarum, depredationes, terrarum vastationes sigillatim huic paginule nostre in-
primere vellem, certe lectori fastidium incutere viderer. Ipsa enim Alsacia tot calamitatibus
oppressa suam miseriam omnibus innotescere^v gemitibus inenarrabilibus^w non cessat. Sed
quia de infortunio guerre Argentinensium et episcopi ipsorum Walteri aliqua digessimus^x,
40 veniamus ad malleum ipsius guerra, quod miserabiliter ipsius tutuduit episcopi^y.

Cap. 17. De conflictu episcopi Walteri cum Argentinensibus, et de
interfectis, et captivis ab Argentinensibus.

1262. Cum igitur Walterus episcopus in quodam castello suo quod Dappuckeste^a appellatur^b
cum suo exercitu undecumque adunato ad tutelam sui degeret, Argentinenses quadam die
45 de civitate parati ad bellum exierunt. Episcopus hoc audiens^c, cum suis armatis Argenti-
nensibus bellum indixit. Argentinenses vero contra episcopum processerunt. Et ita bellum
inierunt. Argentinenses igitur sibi ascias^d fecerant fabricari, quas Franci 'haches Danaises'
appellant, quibus Argentinenses exercitum episcopi ita detruncaverunt, ut nec scutum nec
50 galea neque lorica nec demum aliqua alia armatura durare posset. Preterea cum pugna
ita ingravesceret^e et cede intolerabili inter se conflingerent^f, exercitus tamen Argentinensium

a) episcopi. e. b) oppidum. c) expugnavit. d) recondita. e) has portari. f) Mulnubuse hoc loco. g) hora del. e.
h) octav. e. i) Dissip. e. j) revercionem. m) exercitia. n) abscond. e. o) octav. e.
p) valdem corr. vallem e. q) cunoco corr. cuneo e. r) cumsums. e. s) spoliando e. t) cedere e. u) cognos-
catur e. v) innotescere e. w) innotescere iterum add. e. x) dig. e. y) ita e. z) appellato e. aa) ad. 53
corr. lud. f. b) acias e. c) ingravesceret e. d) conflingeret e.

1) Hermannum. 2) Hodis Weilerthal; Wiegand p. 69. 3) Saules, Breuscheburg. 4) Neuburg.
5) la Salcée, Stampoumont, Ranrupt. 6) Dachstein.

sium crescebat. Nam quia prope bellum erat civitati, illi qui in civitate causa custodie remanserant^a, videntes suos in agone certaminis viriliter laborare^b, zelo victoriae moti^c, cum civibus suis in succursum venire festinarunt. Et in exercitum episcopi cum furore irruentes, quodquot coram se invenerunt morti tradiderunt. Videntes igitur magnates exercitus episcopi et precipui milites de eodem conflictu^d non posse evadere, elegerunt sibi potius Argentinensibus^e captivi vivere quam cum ipsis confligendo mori. Et ita Argentinenses illos armis spoliatos captivos in civitatem suam transmiserunt. Igitur Argentinenses considerantes sibi Deum in hoc conflictu^f favere, irruentes in aciem, in qua episcopus erat considerans suorum interitum, ipsam totam deleverunt, et equum^g episcopi interfecerunt, ita ut ipse episcopus ad terram corrueret. Quidam autem milites, qui circa ipsum erant, eum in equo levaverunt et de bello eum (exire^h) compulerunt. Argentinenses igitur quos voluerunt ex illis occiderunt et alios in civitatem secum captivos deduxeruntⁱ. Igitur in crastino Argentinenses^j de civitate exeuntes, ad locum certaminis ad spolianda cadavera mortuorum devenerunt^k. Et quidquid^l unusquisque sibi assumere potuit, secum asportavit. Cum igitur Argentinenses^m per campum interfectorum ad rapiendum discurrerent, contigit, quendam ipsorum quendam militem invenisse in campo iacentem armis preciosis armatum. Cumqueⁿ apropinquasset, vidit, adhuc animam in ipso esse, et interrogavit eum dicens: 'Quis es tu?'. Miles vero respondit: 'Ego sum frater episcopi Argentinensis dictus advocatus Alsacie', et subiunxit: 'O si me ad tutum locum velles deducere et michi vitam reservare, ego te omnibus bonis ditarem'. At ille dixit: 'Vere ego malle potius hic iam mori quam te dimittere vivum'. Et ita ipsum interfecit. Et cum illum armis spoliaret et lorica qua erat indutus ex everso ipsum exueret usque ad manus, invenit ipsas calenulis^o, sicut mos est armatis manus ligare; timuit, ne malo suo ibi diucius remaneret, illi militi ambas manus cum lorica abscidit^p, et ita militem illum detruncatum mortuum reliquit in campo et secum manus ipsius militis^q cum armis suis ad civitatem deportavit. Et ita Argentinenses^r alios mortuos rebus omnibus spoliatos^s reliquerunt. Alios autem in civitatem captivos secum deduxerunt^t et in claustro maioris^u ecclesie in compedibus^v ferreis missos detinuerunt, obstruentes fenestras et hostia, ita ut nulli daretur exeundi vel introeundi facultas, exceptis his qui ipsis captivis ministrabant. Captivorum igitur numerus fertur^w octoginta^x exstitisse, igitur exceptis^y his qui in bello occubuerunt, quorum certus numerus inveniri non potuit. Sed quia episcopus de fratre suo sollicitus fuit, cum diu quaesitus fuisset, tandem ita manibus abscisis^z, sed vix cognitus, invenitur inter quam plures interfectos, qui in eodem campo iacebant. Quem episcopus in quodam hospitali^{aa} iusta villam que Toroholtse dicitur^{ab} cum quam pluribus militibus et aliis iuvenibus, qui in supradicto bello interfecti sunt, sepeliri fecit. Sed adhuc Argentinenses^{ac} ipsa victoria non fuerunt contenti, sed terram domini de Geroltuceche et etiam ipsius episcopi et universa bona militum eis faventium spoliis, depredacionibus et rapinis et tandem incendiis omnia vastaverunt^{ad}. Econtra episcopus Argentinensium^{ae} bona et^{af} omnium fautorum ipsorum similiter depopulatus est, ut ignis omnia consumeret et gladius carnes hominum devoraret. Sed cum fortuna in tantis maliciis partibus arrideret, benignitas divina dictis bellatoribus aliquantulum parcere^{ag} volens, ipsum episcopum infirmitate detineri toleravit. Et sic aliquo tempore eadem infirmitate detentus, vitam universae carnis ingrediens defunctus est. Et ita guerra illa ex una parte finem accepit. Sed quia cum hec scriberemus de futuris nichil adhuc perceperamus, potius silere quam falsa credere voluimus^{ah}.

Cap. 18ⁱ.

Igitur quia fallacie comitis Barrensis pluribus note sunt, quedam huic libello nostro inserere^{ai} curavimus. Cum igitur comes Barrensis electioni Phillippi Metensis resistere non valeret, mirabilem nocendi viam adinvenit. Et quia Urbanus papa de novo sedem apo-

a) remanserant e. b) labore post corr. laborare e. c) motu e. d) cumf. e. e) Argenticibus e. f) sibi add. e. g) equum e. h) voc. grassum e. i) deduxerunt e. j) Argentinenses e. k) detorunt corr. de devenerunt e. l) quid e. m) Arginenses supercor. gen. l. n) Cunque e. o) resp. e. p) subiunxit e. q) ditalem e. r) catalaulis corr. calenulis e. s) abscidit e. t) militi post corr. militis e. u) Argentinenses e. v) spoliator e. w) deduxerunt e. x) maiori e. y) camp. e. z) ferus e. aa) oct. e. ab) excelsis e. ac) abscis e. ad) hosp. e. ae) vastata sunt variaverunt e. af) Argensinecium e. ag) post add. l. ah) a corr. l. ai) curavimus post corr. voluimus e. aj) alia pergit manu e., ubi argue hic argue in Indica rubra legitur. Versio Gallica II: comment un eunte de Bar voulut empêcher la selection de Philippe évesque de Metz. an) In scelere corr. inscerere e.

l) Dorlisheim.

1261. stolicam occupaverat, cui idem comes plurimum confidebat, eo quod cum idem papa episcopus fuisset Virdunensis, quo tempore idem episcopus compater dicti comitis effectus est. Qui comes latenter iter arripens, Romam profectus est. Quem ipse papa libenter excepit. Sed quia idem comes noluit publice se episcopo Metensi obicere, per quosdam canonicos Metenses ipsum episcopum de vitio simonie aggressus est. Et super hoc archiepiscopum Remensem^a inquisitorem a papa obtinuit. Et sicut nichil profecisset, cum silentio ad propria rediit. Canonici vero qui hanc causam procurando susceperant ad archiepiscopum Remensem venerunt et omnia ei indicaverunt. Archiepiscopus vero, prout potuit, ipsam inquisitionem sine debito terminavit. Sed ad favorem comitis quecumque voluit domino pape rescripsit^b. Sed antequam causa ipsa finiretur, ipse archiepiscopus iudicio Dei lecto 10
1263. decubuit et mortuus est. Similiter et unus canonicorum illorum qui causam terminandam susceperant, qui inter illos^c maior videbatur, etiam in curia domini pape inortuus est. Episcopus vero Philippus videns sibi episcopatus et honoris sui periculum imminere, presertim quia dux Fridericus Lothoringie iunior ipsi episcopum super magnis expensis, quas pro ipso episcopo se fecisse asserbat, valde infestaret, inito consilio, ut breviter loquar, totius 15
episcopatus custodiam comiti Barrensi contulit; et ita Metenses cum episcopo et comite Barrense, corporali iuramento interposito, dictum factum confirmarunt. Quo audito, dux Lothoringie, inito consilio cum cognatis episcopi, qui etiam aliqua ab ipso episcopo exigebant, quasdam munitiones episcopatus occupaverunt, scilicet castra Homboro^d et de Trikestei. Enimvero quia dux Lothoringie credebat comitem Barrensem sibi velle adversari, se- 20
cessit in partes Colonie, ut ibi a parentibus suis^e, quibus illa terra habundat, auxilium postularet. Sed antequam comes Barrensis custodiam episcopatus suscipere, contigit, comitem Wadani-montis cuneum armorum adunasse. Et quia terra episcopatus nondum comiti Barrensi commissa erat, dictus comes Wadani-montis terram episcopatus cum suis satellitibus invasit. Gens vero episcopatus et etiam ducatus adunati venerunt ad villam que Was- 25
soncourt^f dicitur; cum subito comes Wadani-montis cum suis ordinatis aciebus illos invaserunt, et alios quidem vulneraverunt, alios interfecerunt, alios vero captivaverunt. Et quod deterius est, rustici illi fugientes mortem occurrerunt morti, et cum crederent se in aquis salvari, in hisdem aquis submersi sunt, ita ut centum quadraginta Mosella diglutivit; et sic illi ad propria reversi sunt. Ballivi vero ducis et episcopatus audientes hoc infortunium, 30
adunantes^g non indicos cuneos armorum, intraverunt terram Wadani-montis, et sic eam totam igni tradiderunt, et quidquid spoliolum invenire potuerunt, deportaverunt. Comes vero versa vice, quicquid invenire potuit circa Brulere^h et circa Spinal, totum igni consumpsit. Sed quia aliquantulum ab hystoria digressi sumus, ad depositionem Philippi episcopi revertamur. Cum igitur comes Barrensis iam potestate episcopatus totaliter potitus fuisset, 35
subito adversarii ipsius episcopi cum litteris suis ipsum Philippum de sede sua detruderuntⁱ. Quid plura? Philippus, accersitis sibi paucis, curiam petiit; sed quid sibi profecerit, ignoramus. Papa vero cuidam clerico^j, comitis Barrensis consanguineo, Metensem episcopatum contulit et cum litteris papalibus, ubi vellet et quando vellet, in episcopum promoveri fecit. Comes vero Barrensis cum videret se et terram suam et episcopatum a gentibus ducis 40
Lothoringie tam miserabiliter vastari, igne cremari et villas solo tenuis irrecuperabiliter destrui, adunato exercitu magno, castrum ducis Lothoringie quod Priney^k vocatur obsedit, et ibi quinque septimanas sedens, nichil profecit, licet multa ibidem in vanum expenderet. Sed cum comes videret ducem Lothoringie terram episcopatus et suam miserabiliter delere, considerans etiam, quod magnatibus Francie et aliis militibus, [quos^l] ad id opus asciverat^l, 45
maxima donativa et victus necessaria oportere dari, expavit. Mandavit, ut fertur, episcopo Metensi, si placeret tantum exercitum cum tam magnis sumptibus diutius retinere. Cui ille respondit, quia tota terra episcopatus in manu sua esset, quod expedire videret, hoc faceret. Comes vero hec verba silentio premens, mandavit amicis suis, [qui^m] in exercitu ducis erant, ut de pace tractarent. Quod et factum est. Sed de modo pacis vix aliquis certitudi- 50
nem referre potest. Et sic ista ita relinquamus. Sed tamen quoddam infortuniumⁿ silentio subprimere non arbitramur. Comes quippe Wadani-montis, accersito sibi quodam milite

a) resse, corr. reser. e. b) ipsos corr. illos f. c) su episcopum e. d) t. superscr. f. e) ad-lun. e. f) ita e.
g) decit e. h) acciv. e. i) infortunium e. quod libarius corrigere voluit.

l) Thomam. 2) Vassoncourt. 3) Bruyeres. 4) Wilhelmio. 5) Perny ad Mosellam. 55

de Burgondia, qui in furandis oppidis, villis, castris peritissimus latro erat; adibitis etiam aliis satellitibus, in forma mercatorum arma sua in saumariis suis occultaverunt, et ita sparsim, non in una atie, sed globalim, quasi mercatores venientes, interrogabant quislibet hospitium; et ita domos Novi-castr¹ intraverunt, et sarcinas armorum in secretioribus cameris, sicut moris est mercatoribus deputari. Cum igitur hospites intenti essent ad necessaria procuranda, milites ad arma [in^a] interioribus^b cameris cucurrerunt, et signo facto quislibet hospitium suum spoliare cepit. Et mirum, cum burgenses omnes illius oppidi presentes essent et inermes, quod nullus in eis misit manus. Illi autem effugerunt. Borgondiones vero asportantes quaecumque invenerunt, bigas et currus suos onerantes, ad terram suam redire ceperunt. Sed cum prope terram ducis devenirent, quidam homines ducis ibi adunati, adventum ipsorum prestolantes, in ipsos irruerunt et quos voluerunt vulneraverunt et quos voluerunt interfecerunt et quos voluerunt ligatos duxerunt.

APPENDIX.

VITA ANTONII ABBATIS SENONIENSIS.

15 O Deus eterne^c, lucis Splendorque paterne
Flamine^d cum sancto^e mihi, queso, famina danto^f!
Fluctibus Inlidor, dum contra tendere nitor;
Menteque^g dum parva feror, expeto naufragus arva.
20 Sed qui dat velle, spero, dabit et^h mihi posse,
Suggeretⁱ et verba dilectio vera paterna.
Nam cupio nostri describere gesta magistri;
Quis fuit, aut unde, quo venit, quid fueritve.
Clara progenie civis^k fuit iste Papie.
10 Imbutus primò scriptis, què cordis in imo
25 Condidit, et factus juvenis maioraque nactus,
Mox alias ire discendi gliscit amore.
Nec mora, consensu patrie, sumpto quoque censu^l
Dimissoque vale, postponit castra Papie,
15 Monteque transcenso, Metim^m se tramite recto
30 Contulit et studio sudavit tempore parvo,
Nam qui cuncta videt, cui vana scientia sordet,
Ecclesie murum noscens hunc esse futurum,
Qui tot prodesse poterat, sic noluitⁿ esse.
20 Ergo metu mortis percussus viscere cordis,
35 Amodo iam sancte se dicit vivere velle.
Sancti cenobio tunc illo tempore Walo
Arnulfi præerat, vir clarus et inclitus abbas;
Devia sectari nullo modo fas erat ulli.
25 Hoc ubi cognovit, Intus se tradere vocit,
40 Ac habitu^o sumpto, veitur^p mox culmine summo;
Ardet et ut lampas; libuit sibi nulla voluntas.
Quid moror in multis? Melius si noscere vultis,
Cuius fervoris fuerit cuiusve rigoris,
30 Indicat ecclesia mira constructa^q sophya
45 Cuiusdam celle Lacum de nomine dicte,
Quam pater illustris hic à fundamine struxit.

a) deest e. b) Interioribus post cor. Interioribus e. c) adun. e. d) eterne e. e) Flamine e. f) danto corr. dato e.
g) sensum in corp. carnis suppl. e. h) e corr. e. i) cui corr. ut videtur e. k) sensu e.
l) Meti corr. Metim 2. m) noluit corr. voluit 2. n) u e corr. e. o) veitur corr. vehitur 2. p) constructa e.
q) constructa e.

1) Neuf-château. 2) I. e. Deus, Filius cum Spiritu sancto.

Accidit interea, Senonim pastore carere,
 Ob mortem cuius valde patriamque dolere;
 35 Cancrino^a more; lucri sed turpis amore,
 Retro^b cedebant, qui tunc ibi forte degebant,
 Quisque cibum rastro licto querebat aratro.
 Lumina post flectunt, non que sunt ante capescunt.
 Quosdam paupertas tristisque premebat egestas;
 40 Pellitur hinc pietas, sibi lex est queque voluptas.
 Sed mihi quid prodest horum recitare tepores?
 Stilum vertamus, que coepimus enucleemus.
 Tanti fama patris volitans secat aera pennis,
 Spargitur ac^c illac, miratur eiusque maiestas^d.
 45 Vitam quam plures laudant, quidam quoque mores,
 Et quidam mitem predicant quidamque sagacem.
 Eius enim^e laudes vulgarat fama per omnes,
 His nec disparibus pollebat vir venerandus.
 Metensis presul fulgebat tunc Herimannus^f,
 50 Cura loci cuius erat tunc^g specialiter huius.
 Hic accersiri, cuius supra memoravi,
 Abbatem iussit, cui talia fama dixit:
 'Convenit, ecclesie^h statum me remige stare,
 Augmentumqueⁱ gregis est maxima doxa regentis.
 55 Sed^j non cambuca pastor fruitur sine causa,
 Scilicet ut quemque iuxta discrimina vite
 Aut trahat aut pellat, sapienter hec omnia iungat:
 Partibus in Vosagi nostro subposita^k iuri
 Adiacet ecclesia pastoris funere mesta,
 60 Torto^l conventus incedit tramite cuius.
 Ast volo mittatur Laci prepositus illuc,
 Cuius doctrina respiscat concio^m pravaⁿ.
 His pater auditis, misso sit lumine tristis,
 Et tamen assensit, quia presul iusta poposcit.
 65 Intronisatus Antonius ergo beatus,
 Fratribus et sumptis sibi caro federe iunctis,
 Expetit Sancti Senonensis limina Petri.
 Mox^o plures cleri linquentes frivola mundi,
 Currunt certatim sub tanti remige^p patris;
 70 Qui prius inlicite vivebant^q et sine lege,
 Linquere nota gemunt, incognita discere plangunt^r,
 Vivunt sub norma; nulli licet ire per ampla.
 Et quoniam iustis non sit concordia pravis,
 Illico depellunt patremque parem sibi querunt.
 75 Displicet indigenis tanti discessio^s patris;
 Post illum mittunt cathedreque sue revocarunt.
 Non opis est nostre, fari moderamina vite
 Istius, utque cibis cum potibus adque loquelis
 Exitefit parcus, humilis, sapiens, moderatus,
 80 Incessuque gravis, neque non sermone suavis,
 Grandevus visu, iam celegs incola vultu,
 Adque bonis mitis, acer extitit^t adque superbis,
 In psalmodia servens in legeque^u sancta.
 Et quicumque sibi voluissent associari,

a) Cancrino corr. Cancrino 2. b) in loco vacuo suppl. e. c) corr. hac 2. d) corr. potestas 2. e) Laua etenim e.
 e) e corr. l. f) hinc post add. e. g) que add. 2. h) in loco vacuo suppl. e. i) Sed cum in loco vacuo suppl. e.;
 cum del. et qui corr. quia 2, quod sensu caret. l) h post add. e. m) Porto corr. Porro 2. n) continuo 55
 corr. concio e. o) l. e. remigio e. p) vivebat corr. vivebant 2. q) corr. plaudunt 2. r) discessio e.
 s) extitit corr. extitit e. t) post add. e.

- 85 Dives vel pauper, aut miles plebeiusve,
Fundebat cunctis gazas large^b pietatis.
Multos premisit, post se multosque reliquit.
Hauserat huic senio sibi lumen ceca caligo,
Nec poterat coram se stantem noscere quemquam^c.
- 90 Par fuit huic^d nullus, nec post per secla futurus,
Ut^e monstrant opera necnon et cetera plura.
Cernitur utque modo, sancti fabricavit ab Imo
Ecclesiam Petri, miri variamine metri,
Bisque cruces trinas, auro gemmisque choruscas,
95 Et calices geminos, tabulam, textus quoque quinos
Cum totidem cannis, altaria bina reliquit
Et duo turibula. Iam cesso dicere plura,
Queque vel argento fiunt aut ere vel auro,
Que semper totis studuit conquirere votis.
- 100 Quid referam cappas et pallia sive tapetas,
Que pater hic emit venerabilis adque redemit,
Cum fuerint vetera que repperit, ipsaque rara?
Item cortinas studuit conquirere binas,
Mirifice pietas, nullis ut spero secundas.
- 105 Fert lapis haut^f lapidem, quem non construxerit idem;
Curia vallatur muro portisque aeratur.
Lingula vix fatur, quot^g libros hic gratulatur
Se^h conquisisse, sibi gaudia quos cupit esse.
Ferⁱ michi presidia, specialis^k virgo Maria,
110 Ferque^l tuo famulo: lugeat pro crimine nullo,
Qui tibi tam bellam studuit componere cellam,
Que sic stat firmis, patet ut, subnixâ columnis
Inque modum conche cella deducitur arce,
Turris et hanc ornat et firmo scemate^m firmat;
115 Inque suo senasⁿ conquirat tempore cellas,
In quibus et monachis, ut spero, bis duodenis
Constituit victum; que sint, puto, dicere dignum:
Curia, Danubrium^o cum Vico, Monsque Leonis
Adque Loringia, pauper Alingia preda latronis.
- 120 Cum fugiat scire, per singula quid iuvat ire?
Et tamen hoc dicam, quod novi dicere quosdam,
Abbatia suo quod crevit tempore duplo.
Et quidam dicit: 'Nemo sine crimine vivit'.
Inde Dei pietas, disponens ponere metas
125 Vite dilecti, disposuit hic mage plecti,
Ne qua foret macula, quam quiret lambere flamma,
Insertus^p lapis summi diademate Regis,
Cundior^q argento, fulvo rutilaret et^r auro.
Namque dolore pedis perpessus spicula mortis,
130 Nunquam plangebatur, neque se sentire dolebat,
Immo Deo grates referens, ait: 'Eia, fratres,
Pignora cara michi, que iuxta famina Pauli
In Christo genui, precibus succurrite patri,
Ne michi pestifera fiant que porto flagella
135 Subsidiūque magis michi sint et causa salutis!
Filius hic non est, qui patris verbera non fert.
O felix anima, iam celi culmine digna!

a) vel e. b) largire corr. large 2. c) quemquam corr. quemquam 2. d) hinc e. e) Et corr. U. 2. f) aut
85 corr. haut e. g) quod corr. quot 2. h) S. a corr. 2. i) Fert corr. Fer 2. k) specialibus e. l) Ferque
corr. Ferque 2. m) scemate corr. e. n) senas e. o) celas e. p) bitum e corr. 2. q) forte Inscriptusque. r) ita e.;
sed quid sit nescio; candidior ed., quod cum metro pugnat; forte clausus? s) a corr. e.

Verberibus Domini se presumebat amari.
 Interea nimius serpit per viscera morbus
 140 Cunctaque membra premit, vultus pallore tabescit,
 Palpitat et pectus, inortem veneque fatentur.
 Tandem, suscepto cum sanguine corpore Christi,
 Migrat ad etherea, victurus iam sine meta. 5
 Omnea concurrunt et pugnis pectora tundunt,
 145 Ora madent lacrimis, clamant ululatibus^a acris:
 'He miseri nobis pro tanti funere patris!
 Interea corpus pulcre de more lavatur,
 Utque^b decet veste talem vestitur honeste. 10
 Ponitur et feretro, defertur postea templo.
 150 Conveniunt plures ibi tunc ex undique patres;
 Hinc resonant ymni, cantantur et undique psalmi;
 Are curantur donisque sacris cumulantur. 15
 Omnibus expletis ac ut mos est celebratis,
 Ponitur in tumulo consumptus sine beato
 155 Anno milleno centeno necne triceno
 Septeno, flore nitet ex quo stips sine rore^c,
 Sole Novembernas quinto preeunte Kalendas, 20
 Nulli septenus equandus, bis quoque denus^d;
 Hicque^e quaterdenis septenis rexit et annis
 160 Ecclesiam Senonjs vir nobilis adque fidelis,
 Situs in ecclesia coram sancte Crucis ara,
 Flammine^f cum sancto regnante Deo benedicto. 25

a) ululatibus e corr. 2. — acris f. g. acibus, nisi legere male stris. b) Atque e. c) quo add. 2. d) Flammine e.

1) f. e, ex quo Christus natus est. 2) Hic versus quid sibi velit nescio.

CHRONICON RHYTHMICUM AUSTRIACUM. EDIDIT W. WATTENBACH,

Huius chronici auctor, qui ante Rudolfi regis tempora, vivente et regnante Otakaro (v. 600), scripsit, sed post a. 1268, quo Conradinus occubuit, id sibi proposuit, ut res per centum annorum spatium gestas adumbraret, quarum, si versus admodum obscuros, in principio libelli positos recte intelligo, eas quae ultimis quinque lustris evenerant, ipse aequalis perceperat. Priora fama nuntiante didicit, librorum omnino nescius; nam et annorum numeros et res ipsas ita confudit, ut nullis praeter hominum sermones auxiliis eum usum fuisse appareat. Orditur a Friderici I. electione a. 1152, facta, quam anno 1190. attribuit. Nec minus misere res ipsas deformavit; sed cum rumor per ora hominum traditus mire mutatum hunc habitum rebus induisse videatur, utilitate non prorsus caret. Inde progrediens multa breviter tangit, praecipue vero res Austriacas et Hungaricas; Colocensis ecclesiae ita meminit, ut aliquo vinculo cum ea nostrum coniunctum fuisse putare possis, sed hoc incertum est. Austriacum potius existimo, qui Gallias studiorum causa visitaverit, clericum indubie, et qui versu 345. decretalium notitiam se habere prodatur. Non desunt in postrema opusculi parte, quae aliunde nota non sunt, digna sane quae accuratius excutiantur.

Legitur chronicon in duobus bibliothecae palatinae Vindobonensis codicibus, quos olim ibi contuli:

1) 506, olim hist. prof. 638, saec. XIV. (Arch. X, 473).

2) 364, olim hist. prof. 72, et ipse saec. XIV. (Arch. X, 461). Hic ex monasterio Claustro-neoburgensi in bibliothecam palatinam delatus est.

Unicam quae extat editionem a. 1790. dedit A. Rauch in Rerum Austriacarum Scriptorum vol. I, p. 149 sqq. e cod. 2. admodum mendoso, licet cod. 1. eo vetustiore esse ipse iudicaret. Verum neque hoc codice usus est, neque alterum satis accurate expressit; quae dedit, plurimis locis sensu plane carent, et sententiarum divisionem omnino neglexit. Nos collato codice 1, ex quo 2. descriptus esse videtur, multis locis mederi potuimus; aliis coniectura sensum scriptoris assequi conati sumus, nam et cod. 1. mendis scatet. Tum vero ipse scriptoris sermo is est, quem saepe vix intelligas; sed quae alicuius utilitatis sunt, lectori in hac nostra editione patere confido. Rubricas, quatenus ab ipso auctore appositae esse videntur, in margines reieci.

Versuum qui ordinum sacrorum initia tangunt, aliqui reperiuntur in Auctario Vindobonensi SS. IX. p. 723, i. e. inter ea quae ineunte saeculo XIV, in codicis Vindob. 352 marginibus scripta sunt. Etiam quod ad a. 1153. ibi de Friderici

electione dicitur, eundem fontem sapit. Praeterea cum Enekelii chronica quaedam intercedit similitudo, e. g. ubi de Richardi regis captione et civitatum muris pecunia inde accepta constructis agit; sed non ea est, ut alterum altero usum esse dicas.

W. W.

ANONYMI CHRONICON RHYTHMICUM.

Etas nostri temporis brevis non senescit,
 Veterata temporum reminisci nescit.
 Ob hoc stupet^a sapiens stultusque timescit,
 Dies mali subeunt, malumque crebrescit.
 Crede consequencia stilum redolere
 Cursilem, non metricum: metra viluere.
 Quae caritatem^b vulnerant verba non valuerunt,
 Quisque dicat sapiens, et hec abolere
 Studeat et moribus cuique complacere.
 10 Quaeque^c solum moribus res sunt metuende,
 Fama conscientia sollerter colende.
 Unde gesta veterum si bene notentur,
 Propter hec conscribimus si non sinistrentur.
 Gesta que temporibus meis^d scio vere,
 15 Quinque lustris antea michi notuere,
 Locis quibus studui pleraque tenere,
 Vellemque memoriter posteris manere,
 Scribamque, dum vixero que spero valere.
 Hec quippe presenciam^e iam preteriere,
 20 Infra centum circinos prorsus evenere.
 Retroacta respice^f docti notavere.

[Anno^g milleno centeno septuageno
 Anglorum primas corruiit ense Thomas.
 Anno milleno centeno terque triceno^h
 Ierusalem Franci capiunt virtute potenti.
 His sex adiecta, Bernhardi tempora disces,
 Cui theollica scriptaque mystica signa dedere,
 Magna preconia Clarevallensia que valuerunt,
 Priscis temporibus postea sat puto plus amando sat.]

Anno nonagesimo, M^o. C^o. cyrcinanteⁱ,
 Alexandro tercio papa presulante,
 Maguncia, ut eligant imperio vacante,
 25 Principes conveniunt, papa demandante:
 In electo discrepant fortuna nutante.
 De Staufa vir Inclytus quobvis discrepante
 Prorumpit ad hostia, palacium^j vallante,
 Iunctis balistariis, milite stipante.
 30 Pulsat, intromittitur, dicunt pie satis
 Principes: 'Quid queritis?' dixit: 'Eligatis
 Virum clarum genere, doctum largitatis,
 Consultum, fidum, strennuum; tantum cur tardatis?'

1152.

a) stupet 2. b) caritate 1 et 2, ubi corr. est. c) Quo et s. 11. solentiorque eod. d) in eis 2. e) presenciam 2. f) palacium 1. 2.

1) Correctione facta rhythmus emendatur, sed verborum obscuritas manet. 2) Hos versus memoriales aliunde irrepsisse, in margine fortasse adscriptos, vel metrum docet. Primi leguntur etiam in Auctario Vinobonensi, SS. IX, 723. 3) Excidisse videtur tres versus, quos videsis in SS. IX, 724, cum versu illo notissimo Anno mill. cent. quo minus uno de capta urbe Ierusalem. 4) Hos versus alibi non vidi; se- 50 quentem non intelligo. 5) Poetam immaniter errasse patet.

- Dicunt omnes territi: 'Quod vis faciemus.
 45 Sed quis orbe talia sit, planè non^a videmus.
 Clarus, doctus, strenuus, fidus: hunc vellemus.
 Omnes mundi terminos si consideremus,
 Talem qualem consulis non inuenimus'. —
 'Si per fidem dicitis, quod hunc eligatis,
 50 Si quem demonstravero clarum, largitatis
 Doctum, fidum, strenuum, virum probitatis,
 Credo quod inveniam, hunc si approbatis'.
 10 Fidem dant unanimes, nam necessitatis
 Datur obtestació. De Staufa sic satur
 45 Friderich magnificus: 'Michi quis equatur
 Doctus sum et strenuus, Francus hoc testatur
 Michi, nec in omnibus vobis comparatur',
 15 Swevia, Duringia, si bene queratur,
 Fidus et magnificus quod reperiat
 20 Non credatur similis: ergo conscribatur
 Decretum'. Hoc iubet; primo sic iuratur.
 Scribunt tandem lucido scriptumque signatur.
 Ob hoc dux de Brounsweich voto se retrahit.
 Idem dux Bawaria^b dixit quoque: 'Pax sit,
 25 Donec sim in Brounsweich; gravatus apello'
 Ad Romanum p̄sidentem; nequeo duello
 Iura nunc imperii per me defensare'.
 Tunc plectus concito latus militare
 Sibi dat cum sumptibus, et ducatum dare
 30 Parat ac virtutibus se exercitare.
 Alii concorditer sibi federantur
 Principes et protinus Nuremberch vocantur.
 Ex edicto publico Saxones citantur,
 Qui pro contumelia Bawaria fraudantur.
 35 Hinc de Schirow nobiles rite sedantur
 Ducatu Bawarie et palatinantur^c.
 Romani^d quod saveant electo rogantur,
 Sed^e quo magis precibus hi interpellantur,
 Tanto pervicacius cordibus durantur,
 40 Papa bulla fulminat, Tusci concitantur,
 Syculus et Apulus Romanis iugantur.
 Contra Theutunicos Romani conantur:
 Nisi dent pecuniam, mactare minantur.
 Electo Teutunici^f solum sociantur.
 45 Itur per Ytaliã, Tuscorum^g necantur
 Infinita milia, Lombardi tristantur,
 Parant resistenciam, sed subpeditantur.
 Atroces Theutunici mire debachantur,
 Pugnant et Ytalici, cultris iugulantur.
 50 Primo tone Theutunici furere probantur,
 De quorumque furia cantus derivantur^h.
 Hinc forti milicia Romaⁱ convallatur,
 Omne municipium mire dissipatur,
 Capitur, destruitur, urbs humiliatur.
 55 Omnia de p̄sidio miles furcis datur,

a) 29 l. 2. a') coparatur l. 2. b) Bawaria l. 2. c) apollo l. 2. ubi correctum est. d) Romã l. 2. e) Si l. 2.
 f) Teutunici 2. g) Tuschorum 2. h) Ha Revch; derivantur l. 2. i) Roma l. 2.

59 1) Miram omnium rerum confusionem verbo tangere sufficit.

- Non parcentes sexui^a, Germanus duratur.
 Inde lamentabilis luctus innovatur,
 Roma rodens roditur, et patibulatur
 Senator, et nobilis quisque tunc necatur.
- 90 Fame languet, ferro squallet flammaque crematur
 Urbs, probrosa redditur: quæ pridem mundi datur
 Caput, tunc conticuit et aspernabatur.
 Clerus passim moritur, murus dissipatur.
 Alter papa ponitur, vel cesar consecratur.
- 95 Mundus totus quatitur^b, malum instauratur,
 Iurantque residui: sic urbs reparatur.^c
 Per partes Hesperias tantum roboratur,
 Orbis quod principibus nulli secundus datur,
 Audax, largus, perspicax^d semper hylaratur,
 100 Superbos humilians prudens prosperatur. 15
1162. Alexander latitat apud Ianuenses;
 Ianua non sustinet vires excrescentes,
 Et in gyro vineas omnes succidentes.
 Galearum copia mari collocatur:
- 105 Papa si evaserit et non capiatur,
 Malum cunctis imminet, publice luatur.^e
 Papa per carnifices hinc licenciatur^f,
 Mense tamen amplius viris occultatur:
 Papa sanctus habitu muliebri latet.
- 110 Post hec extromittitur, et carina patet.
 Pyratibus divinitus nube sic velatur
 Papa, quod^g non capitur nec his preda datur.
 Quintum in navicula nullus consolatur;
 Quod evadat laqueos, Christo supplicatur.
- 115 Transit per insidias, quisque conspiciatur.
 Pergunt ut hunc rapiant, sed is^h obumbratur.
 Nil pirate faciunt, casso quis conatur.
 Christus papam protegit, conans excecatur.
- Nocte sancta subit hora matutina
 120 Magolumⁱ cum quatuor gracia divina, 35
 Protectus nubecula, voce repentina
 Lectionis termino mente columbina
 Ecce sacerdos precinit, puer increpatur,
 Et dum vellet aliud, idem iteratur.
- 125 Inperate concinunt, quisque suspicatur,
 'Papa cappa rubea' responsum cantatur. 40
 Puer versum concinit, nolens consolatur.
 Chorus reverencia digna veneratur
 Papam, qui ab unico clerico iuvatur
- 130 Necnon camerario solo sociatur;
 Duo^k naute faciunt turbam: nunciatur 45
 Statim regi Francie, papa^l tranquillatur
 Suis in confinibus sanus, et narratur^m
 Modus per quem venerit: hinc rex contristatur.
- 135 Vocat doctos consules, docte sciscitatur 50

a) sexu 1. 2, quod rhythmo repugnat. b) quatitur 1. 2. c) prospicax 1. 2. d) locene, 1. 2. e) quod addidi.
 f) hic corr. in 2. g) Duc 1. 2. h) papa addidi. i) variatur 1. 2.

1) Romanorum et Mediolanensium clades hic confusas esse apparet. 2) Et haec et quae in sequentibus leguntur, vulgi rumoribus tradita esse videntur et ab eius aevi auctoribus non narrantur. 3) Magalonam venit d. 11. Aprilis, quarta feria post pascha.

Francie baronibus verbum salutare,
Qualiter ecclesie patrem defensare
Valeat et cathedra sue reformare.

Inter hec concilium Turonis gregatur,

140 Qui¹ prelatis Francie rite celebratur.

Imperator audiens quod hunc conservare

Rex deliberaverat, viribus armare

Se parat et Franciam prorsus extirpare.

Rex Francorum principes^a studet congregare,

145 Queritat consilium, qualiter salvare

Se et suos^b valeat, qui responsum dare

Visi sunt communiter: Non est tutum stare

Locis in campestribus, et hunc propulsare

Omnes nos nequibimus, audimusque clare:

150 Fortes de Ytalia turres coequare

Terre cesar potuit, Romam^c pessumdare,

Que se mundi principem semper prerogare

Suevit; quam si potuit sic subpeditare,

Nobiles et humiles funibus nodare,

155 Urbes, castra, menia prorsus complanare

Quivit, nec est veritus^d sacra prophanare,

Damus hic consilium: papam exulare

Paciaris alibi; nam si vis obstare

Friderico cesari, sic vos la conpescet,

160 Gens et generatio nostra sic stupeacet,

Quod mingens ad parietem e nobis non canescit.

Panditur consilium; quo vadat papa nescit.

Sperat^e adiutorium Christi, qui consuescit

Non tarda molimina; oportune datur,

165 Alexander protinus papa consolatur.

Ecco dux de Brunewich^f proscriptus, audito,

Quod fugaret^g Francie papam rex iam cito,

Convocat miliciam et pro papa vadit,

Quem ducit ad Saxones nec ab eo cadit.

170 Infra lustra quattuor scisma^h malum crescit,

Spargit multifaris vepres et crebrescit.

Octavianum statuit cesar papam, cessit

Miser mortiⁱ subito, Gwidoque successit.

Ille nec catholicum finem morti solvit.

175 Unde cesar stupidus animo^k revolvit,

Quid esset quod fecerat, fidem quod resolvit.

Perpendit, quod devius nimis temeravit,

A salutis regula prorsus deviauit,

Quod rex Babylonie sibi comparavit,

180 Induratus Pharao sine quo signavit,

Exitum quiescere^l corde destinavit.

Obedire victima magis reputavit,

Nam salutis januam^m scriptis notavit

Tunc obedienciam, quam virtutum viam

185 Augustinus indicat et salutis sciam;

Mortemⁿ quoque criminum ista videns pavit.

Dolet quod averterat se tantum, vocavit

a) princeps 1. 2. b) duo 2. c) Romæ 1. 2. d) victus 1. 2. e) Spirat 1. 2. f) Brunswelch 1. 2. g) fugati 1. 2.
h) scisma eodd. nonnunquam. i) mors addit. k) anno 1. 2. emendavit Hauck. l) quæ quæretis? m) Mortis 1. 2.

55 1) Et hic et infra v. 361. concilium tanquam masculini generis sit, occurrit.

- Principes Venecias: causam se dedisse
 Scandalis confessus est et se deliquisse
 190 In matrem ecclesiam. Papa revocatur,
 Omnisque scismaticus publice dampnatur.
 Pastor Aquilegie palam confitetur¹,
 Salzburga, Maguncia², quevis reveretur
 Alexandrum tercium; scisma complanatur
 195 Hoc pacto, quod clericus quisque deponatur
 Ordinatus scismate³, papaque sic fatur,
 Cum occurrit inclitus et humiliatur:
 'Pede⁴ tangens humeros cesaris ambulabo⁵
 Super basiliscum, aspidem, leonem calcabo^{6, 7}.
 200 Non tibi, sed imperio parco, cesar clare!
 Hiis verbis parat illico sic responsum dare:
 'Nec tibi obedio, sed Petro reverendo.
 Siste pedem, stemus simul, tibi metuendo
 Obediam dum vixero. Credo prophanasse,
 205 Creando pontifices, qui interierunt
 Et lamentabiliter finem signaverunt'.
 Tandem scisma taliter rite complanatur,
 Principes conveniunt, et pax informatur.
 Gwerrarum turbinibus cladeque constante,
 210 Pre timore cesaris mundo titubante,
 Scismate durissimo huic insultante,
 Dignam penitentiam⁸ papa acceptante,
 Iter Ierosolimam cunctis preparatur.
 Imperator maximus sic confederatur,
 215 Devotus ecclesie ad iter armatur,
 Ungaris et Bulgaris, Grecis impugnatur,
 Et a Parthis denno, sed non superatur.
 Infestus milleartifex⁹ contra eum datur:
 Potitus victoriis amne balniatur,
 220 Et carecto pedibus herens suffocatur.
 Flet, dolet ecclesia, tam victorioso
 Se privatam principe, nam se glorioso
 Fine consignaverat, pridemque famoso
 Triumpho Lombardicos Romamque nodoso
 225 Manciparat nexui, Mediolanum stravit,
 Et probrosis ficibus probra cumulavit,
 Gestaque perpetua lege consignavit,
 Quos muris, pæsidis publicis privavit.
 Disciplinam vereor, qualiter mulctavit,
 230 Fedum puto scribere, illos et maectavit.
- Bela per Ungariam tercio regnante,
 Laudes ac victorias suis cumulante,
 Tandem¹⁰ fato concite sibi demandante,
 Moritur, et filio primo discordante
 235 Cum germano, vincitur et exheredatur¹¹.
 Nec mirum si religas scriptum quod testatur:

1190.

Hoc tempore
 Bela rex
 regnavit in Un-
 garia.

1199.

a) Moguncia 2. b) Sede 1 et 2, ubi correctum est. c) ambulabis, calcabis 1. 2. d) Digna penitentia 1. 2. e) Haec 50
 decunt 1. f) Laudem 1. 2.

1) Udalricus Aquileg. patriarcha dudum Alexandro tur in Innocentii III. bulla inter formulas Boncompagni;
 favorat, Salzburgensis Adalbertus tanquam eius fautor v. Winkelmann, 'Otto IV,' p. 247. 4) I. e. diabolus;
 pulsus erat; solus Christianus Moguntinus Venetias 5) Andreas per fratrem Henricum vel Emericum
 se subiecit. 2) Hoc aperte falsum est. 3) Haec, a. 1199 expulsus est. 5) quae papa dixisse fertur, verba, primo occurrere viden-

Roma fratris sanguine^a pridem d'edicatur.
 Non est passus Romulus R^onum, sed necatur.
 Sic pro^a Zara¹ primitus bellum innovatur,
 240 A regno latissimo frater effugatur.
 Andreas ivit ad Austriam, Heinricho micante
 Solo regni solio, eoque migrante 1204
 Patris lege, denno regno titubante,
 Ungari superstitem querunt et gaudenter
 245 Revocant ab Austria^b locantque decenter.
 Circumquaque queritant reginam^b, procantur
 Nobili prosapia, sic consiliantur;
 Nobiles ex Austria proci destinantur,
 In ducis Meranie^c nata prosperantur,
 250 Gerdrudisque, filia dicti, palliatur,
 Et Andree coniugis vite consors d'itur.
 Cuius frater inclitus vir magnificatur
 Perchtoldus, Colocie tandem cathedratur^d.
 Andreas natos genuit tres; primus vocatur
 255 Bela, alter Andre, Coloman; his soror generatur
 Elizabeth non sterilis, que Duringo^e datur,
 Ubi sanctimonia sic mirificatur
 Per plurima miracula, quod sanctificatur,
 Tandemque sollempniter hec canonicatur^f,
 260 Et iocundo tytulo celis coronatur.
 Invidus successibus regni laceratur
 Ille vetus oriens^g, quod sic tranquillatur
 Dolet, et Colocie presul inflammatur,
 Et regine suggerit, quod vi^h pociatur
 265 Banci viri nobilis uxore. Tristatur
 Et anxietatibus male moriatur
 Regina; quid faciat rumpereⁱ consternatur.
 Ducta muliebriter fratrem medelatur,
 Unde post excicium multis propinatur.
 270 Banca participibus suis querelatur;
 Furit, fremunt pariter, sicque conspiratur.
 Campestri tentorio regina necatur 1213
 Et in monasterio Pils^o hec tumulatur^o.
 Post succrescit ulcio, fallax dissipatur.
 275 Ve plorant innocui, Bela coronatur^o.
 Postquam pater simulat nec mortem zelatur
 Matris eius, concite dolos machinatur,
 Contra patrem cogitat et exasperatur,
 Tandem ad concordiam patris revocatur. 1224
 280 Quo defuncto, curia Albo celebratur, 1235
 Regale convivium cunctis preparatur,
 Sed conviva plurimusⁱ capite truncatur^o.

a) sanguinem f. 2. a⁷) phares codd., quod sensu caret et cum rhythmo pugnat. b) reginaque f. 2. c) 1 2. d) plura hic corrupta esse apparet. e) Phys 1; Pils cum abbreviandi signo 2. f) plurimis f. 2.

1) Iaderae (Zarae) Andreas praecerat. 2) Andreas indicare videtur, qui alias Lucifer appellatur. 3) i. e. dudum reverens erat, et novo inter fratres bello in monasterio Pilsiensis ord. Cist. inter Budam et exorto, in Croatia captivus servabatur. 4) Ber- Strigonium sito. 5) iam a. 1207. coronatus est; tholdi; sed ea multo ante Andream nupserat. 6) a. 1224. patri reconciliatus Dalmatiae praefectus est. 7) A. 1206. electus, a. 1214. consecratus est. 8) Lado- 9) Nihil tibi haec de re scriptam saveni, wico landgravio. 10) a. 1235. 11) Diabolum

Hic vide peregrinacionem purtorum et qualiter per lucan-
facione sunt
decepti.

Hic est carmen quod
ubique canabatur.

Talis devotio ante
hoc non est audita.

Conclusio.

Primum ecclesia la-
cerat et mortem tam
atrenam imperatoris.
Cogitaverunt de
substitutione.

1194.

Illis in^b temporibus stupendum quid crevit,
Mundoque mirabilis truffa inolevit,
285 Nam sub boni specie malum sic succrevit.

Arte quidam^b magica ista late sevit:
'Nicolau^s famulus Christi transfretabit,
Et cum innocentibus Ierusalem intrabit.
Mare siccis pedibus securus calcabit,
290 Iuvenes et virgines caste copulabit.
Ad honorem Domini tanta perpetrabit,
Quod pax, iubilatio, Deo laus sonabit.
Paganos et perfidos omnes baptizabit,
Omnis in Ierusalem carmen hoc cantabit:
295 Pax est nunc christicolis, Christus proximabit,
Et redemptos sanguine mire collustrabit,
Nicolai pueros omnes coronabit.

Aures cunctis pruriunt, virgines ornantur,
Annos infra sedecim euangelizantur.
300 Concurrentes pueri certant, ut sequantur
Et rubrum mare videant^c; casso consolantur.
Ungarus, Theutonicus, Francus sociantur,
Boemus, Lombardicus Brittoque conantur.
Flandria, Westfalia, Durinch^d federantur,
305 Friso cum Norwagia, cuncti conglobantur.
Prurit pes et oculus, pueros venantur
Illi de Prandusio, virgines stuprantur,
Et in arcum pessimum passim venundantur.
Risum luctus occupat, digne lamentantur.
310 Plorant matres ut Rachel, nati morti dantur.
Vanitates hauriunt pueri, fraudantur.

Mundus vanitatibus sordet et stupescit,
Verum spernit^e populus, clerusque tabescit.
Adulacionibus quisque dum consuescit,
315 Pax, fides, concordia stabiliri nescit.
Omnis homo laudibus effert hoc preclare
Augens, quod debuerat potius^f increpare.
Propheta nos redarguit, qui videmur stare,
Nutantes ypocrisi scimus colorare,
320 Pulvillos consuere et cervical dare^g.
Large consuescere voluit et amare.

Porro cesar inclitus natos tres habebat,
Heinricum, qui Apulis totum se credebat,
Chunradumque Suevie ducem, quem transfixit
325 Faber adulterio, hincque brevi^h vixit.
Tercius in filiis Philippus donatur.
Heinricus, imperio qui et prosperatur,
Iungitur hinc Apuleⁱ, per quam generatur
Puer de Apulia qui cognominatur.
330 Mediolanum denuo huic contrariatur
De probrosis sicubus^j ulcisci se conatur.
Cesaris in filio; tandem superatur.
Plus quam pater filius in his debachatur^k.

a) deest 1. b) deest 2. c) quidem 1. 2. d) deest 1. 2; addidit Rauch. e) sumare viderant 1. 2; emendavit Waits.
f) Ourinch 1. 2. g) post 2. h) ecclesiasticis huncal 1. 2; cf. supra v. 221. i) brev 1. 2. j) Apulia 1. 2.

1) Cf. Ezech. 13, 18; sed quae sequuntur non intelligo. 2) Constantiae, iam a. 1186. 3) V. v. 226.
4) Mera fabula.

- Venit in Germaniam victor et laudatur.
 335 Iurant cuncti principes, si premoriatur,
 Puer de Apulia quod substituatur
 Friderich imperio; post hoc captivatur,
 Postquam pater inclitus dolo toxicatur.
 Natum petunt principes, sed his denegatur.
 340 Tandem in discordia duo eliguntur:
 Otto dux de Brunswich^a, Philippus dicuntur,
 Ambo clari principes; sed interlocuntur
 Fratres cum Innocencio, Ottoni iunguntur.
 Duci de Zeringia^b littere scribuntur,
 345 Scripte decretalibus^c: si bene leguntur,
 Horum casu singula plene perpenduntur.
 Otto fidens^d viribus leo^e consignatur,
 Dignus et imperio rite coronatur.
 Ferrinando comiti Flandrie sociatur
 350 Contra regem Francie, et infatuatur.
 Per hunc sic Theutonicus pudor deviat^f,
 Magnus fortis stolidus campis effugatur.
 Ferrinandus Flandrie comes vinculatur,
 Pro quo turris maxima Parisius paratur.
 355 Philippus Coloniam intrare conatur^g,
 Babinberch occiditur; Otto consecratur,
 Et per eminentiam stature laudatur.
 Tyranizat, clericus per hunc blasphematur;
 Manum dans ad vetita^h, excommunicatur.
 360 Magnus Innocencius late predicatur,
 Quo generalissimusⁱ Rome celebratur
 Concilium, quod omnibus priscis prerogatur
 Celebratis antea, per quem illustratur,
 Quidquid ante^j latuit, scriptis decoratur.
 365 Lumen hic ecclesie, cleri flos ornatur
 Rite laudum tytulis et magnificatur.
 Prodit constitutio iusque limitatur;
 Clericus ecclesie sit contentus sola,
 Unitatem^k fidel docet Christi scola.
 370 Post hec magni cesaris nepos evocatur.
 Hic eiusdem nominis puer nominatur
 Friderich conspicuus, Ottoque fogatur.
 Hic^l per Innocencium cesar consecratur.
 Anno ducentesimo milleno notatur.
 375 Clerus^m cum imperio mire tranquillatur.
 Post hoc anno septimoⁿ surgunt Iacobite,
 Nigras cappas deferant, spargunt verbum vite.
 Nonoque Gregorio^o sed et Cordelite
 Nudum^p Christum predicant ut Israelite
 380 Veri nudis pedibus; omnes miserantur
 Et per Christi famulos pie provocantur.

a) Brownwelch 1; Brownwich 2. b) Heringia 1, 2. c) sed 2. d) videns 1, 2. e) forte: oleo signatur.
 50 g) derivatur 1. f) fetida 1, 2. g) antea 1, 2. h) Unitatis 1, 2. Versum hunc Rauchius omiserat. i) Clericus 1, 2.

1) Coll. III. decret. lib. 1. tit. 6. de elect. c. 19. ad a. 1207. legitur: Anno in presenti etc. 6) Iam
 2) A. 1206. urbem cepit. Vides quam misere dantia a. 1208; regula autem confirmata est per Honorium
 hic sint confusa. 3) Cf. supra v. 140. 4) Otto IV; III, a. 1223. 7) *Minores Chr. pr. ut Ier. Sub*
 siquidem ordo Praedicatorum septimo abinde anno Innocencio sed et Cordelite. Auct. Vind. Sequuntur
 55 confirmatus est. 5) In Auct. Vindob., 88, IX, 723. versus 384, 385; deinde 408, 409.

Hic considero ad-
 ventum Predicatorum
 qui Iacobitis
 Parisius vocantur
 Anno Domini 1212.
 Hic vates Minores

		Prodit sapientia, scismata dampnantur. Per hos duos ordines Begine velantur. Isti civitatibus ^a solum commorantur	
	385	Et de euangelio vivunt et lucrantur. Desperatos plurimos euangelizantur.	5
Hic venit regula sororum de sancta Magdalena.		Post non multum temporis ¹ surgit Magdalena Cum suis sororibus, Christi laude plena.	
Isti solum in Lon- pardia sunt		Adhuc ^b in Italia sunt Humiliati, 390 Qui iurare rennuunt et sunt uxorati.	
Hic fratres cum duplici stella; hic illi de spata.		Veniunt et alii fratres Constellati. Dehinc Christi milites surgunt Gladiati, Fortes atque strennui, sic ^c legitimated, Qui exacti debitum bis ebdomadati ^d	10
	395	Solvunt et sunt alias caste coniugati.	
Hic Sacciti qui Bonoie sub Alex- andro III. se lo- carunt.		Nova demum concio consurgit Saccorum, Alexandro preside quarto Romanorum. Saccum foris, deintus vestitus pannorum Deferunt; hi rennuunt usum calciorum.	15
Hic fratres sanc- torum martyrum,	400	Fratres de Martyribus surgunt rubricati, Signo crucis pectore manique signati, Cappis clausis, alias vestibus albati.	20
Hic fratres vir- gulati.		De Carmelo veniunt fratres virgulati; Hii, ut vulgo dicitur, fratres sunt beati.	
Conclusio de ho- rum varietate.	405	Cuncta iam religio sic varietati Differt ab extrinseco, intus ^e unitati Conformis, quod placeat Christi veritati. Dicimus ^f communiter pie recolentes, Quod ^g nati sunt ^h pro patribus filii accrescentes.	25
	410	Ad culturam fidei simus revertentes, Habitum monastico ⁱ quoscuque legentes. Nil facit diversitas hic capuceorum, Ubi manet unitas fidei sanctorum, Sed dat efficaciam virtus collatorum;	
	415	Fides unum bravium monstrat diversorum.	30
Dux Leupoldus redit a Terra Sancta.		Ante dictos ordines uno lustro pono: Leupoldus dux Austrie fortis Del dono, Postquam suo milite Thamiat ^m prostravit ⁿ , Terra Sancta rediens, regem captivavit	35
1190, 1192,	420	Richardum de Anglia, sterlingis dicavit. Quosque muros Austrie prudens instauravit, Opere mirifico ^o claustrum consummavit Liliveld ^p , et unico lustro post migravit	40
1194, (1230).	425	Ad celos. Ecclesie pacem reformavit, Discordes Imperio pace tranquillavit. Hic perennem tytulum sibi comparavit, Pacis hic nutricius lites complanavit, Discordantes principes pure concordavit; Ecclesias in Austria dux hic non gravavit,	45

a) tunicatibus 2. b) Ad hinc 1. 2; Sunt et in Italia fratres h. Auct. Vind. c) pata 1. 2. o) sunt Auct. Vind. d) ebdomadati 1. 2. e) locatunt 1. 2. f) iuncta 2; Differt ab ex derivat 1. g) veritati 1. 2. h) Dicunt hii Auct. Vind. 30 i) illi Auct; Qui 1. 2. k) sicut Auct. l) monasterio 1 et 2, ibi correctum est. m) Thamiat 2. n) morit. 1. 2.

1) Isto quidem tempore Auct. Vind. ad a. 1214, ubi versus 387 - 395, leguntur. 2) Immo Aconem. Sed binos et Leupoldos et Fridericos auctor confudit. 3) scil. Leupoldus VI, dictus Gloriosus.

430 Neque^a vectigalia petere curavit,
Sed collapsas inclitus iudex instauravit:
Illibata cuique iura conservavit.

Hinc successit unicus Friderich, ut David,

Qui potenter principans terras gubernavit.

Hic de dote
Friderico.
1236.

435 Hic vicinos principes dire circinavit,
Non patrisans terminos suos ampliavit.
Armis militaribus se magnificavit,
Iuvenili motu supra modum favit;
Ex hoc famam propriam crudelis nigravit.

440 Baronum instantia cesar invitatur,
Ex edicto curia Wiene celebratur.

1237.

Concors cohors militum convociferatur,
Absens dux clamoribus multis accubatur,
Suorum sententia morti reus datur^d;

445 Pauper dux efficitur et exheredatur.
Principes et milites huc contrariantur,
Clerici cum rusticis bonum^e imprecantur.

Dolis ut venabulis sic acuminantur,
Latent in insidiis, mortem machinantur,

450 Temptant, vadunt, veniunt, sed non prosperantur.

Catervatim exeunt, nemora secantur,
Secantes militia Styrie tutantur.

Prorumpit^f de Medlich^g dux^h, cui committantur

Fortes pauci numero: secantes fugantur,

455 Resistentes eminus dire vinculantur.

Wiennenses et principes demum anxiantur,

1239.

Nuces, edificia coquinis cremantur,
Extra muros ludere stultum arbitrantur.

Animantur pariter, exire conantur.

460 Fames, tribulatio Wiene geminantur,
Panis, caro deficit, canes venundantur.

Principes cum cesare sic consiliantur:

Prelati, militia tota concedantur.

In triginta milibus civitas vallatur

465 Novaⁱ, de qua prosilit dux et gratulatur,

Cum quingentis insilit et his debachatur;

Occurrens cum gaudio fallax dissipatur,

Claraque militia terra consternatur.

470 Frisingia, Patavia patribus fraudatur.

Utraque quivis abicit arma, levigatur^j,

Wiennamque deproperat, campus venustatur

Clypeis, toracibus; cesar conturbatur,

Abire principibus cautum^k reputatur.

475 Absunt, sed sarcina pignus obligatur,

Duxque fortis robore per vim roboratur.

Omnes proni redeunt, facies ornatur

Plathearum^l omnium, Wiennae^m renovatur.

Gaudenter ab omnibus rite veneratur,

De triumpho nobili dux hic collaudatur.

480 Urbes, castra, menia, Wiennaque donatur.

a) Nec 1, 2. b) *ita codices.* c) *Prorupit 2.* d) *desit 2.* e) *tantum 2.* f) *Patib. 1, 2.* g) *Wiennae 2*

1) Haec milia accurate relata esse patet. 2) Moeding; qui inde cognomen traxit, erat Heluricus, frater Friderici II. 3) Wienerisch Neustadt. 4) *l. o. relevatur armis abiectis.*

Pacem cesar federat et congratulatur
 Duel quem offenderat: similtas temptatur.
 Vadit, nec revertitur, sed nec serenatur.
 Regno laudum tytulis dignum cesar fatur,
 495 Sicque pacis federe Veronam vocatur,
 Ubi claro^a milite fultus decoratur.
 Ab eventu dubio dolus instauratur
 Duel, nam crepusculo bellum intentatur.
 Dolosus Ytalicus falera stipatur,
 500 Cumanus^b, Theutunicus^c, duxque mox armatur,
 Et in pontis medio festum celebratur
 Iaculis et ensibus; lanceis^d foratur
 Latus tunc Ytalicum, tandem quies datur.
 Graciosus rediit, paxque simulatur.
 505 Ars ut artem falleret, dux exhilaratur,
 Cesaris ad palacium palam cuncta fatur.

Post hec^e anno tercio malum innovatur:

Omnibus exicium Tartarus minatur.
 Anno quadragesimo Christi prenotatur
 500 Ducentis millesimus, quo depopulatur
 Polonus, et Ungarus tunc exterminatur.
 Esse papa desiit^f, et sol obscuratur.
 Credo, corda saxea, si bene cunctantur^g,
 Tartarorum rablem scissa miserantur.
 505 Nam vicissim coniuges misere vorantur,
 A parente filii dire iugulantur.
 Filie tenerrime matri cibus dantur,
 Bestiarum dentibus quique lacerantur.
 Quodam nam tugurio pingues tres salsantur
 510 Sacerdotes cogniti: ab uno necantur
 Ungaro, et piscium^h vicibus vorantur.
 Idem, ut confessus est captus, subterravit
 Sexaginta capita iuvenum, non expavit
 Conrectans atrociter, carnemque voravit
 515 In trienni circulo: miser non negavit.
 Que de latitudine regni conscribantur,
 Cum hec in tugurio parvo perpetrantur?

Quid Ieremias lugeat natos Sedechie:

Ierusalem destruitur, lugent Syon vie,
 520 Quod non sint qui veniant ad sollempnitatem.
 Matrum mammisⁱ queritur esse nuditatem,
 Lactaverunt lamie catulinitatem^j.
 Si cunctanter videas, fantasietatem^k
 Advertes, ne dixerim non mortalitatem.
 525 Comparatam reputa Babylonitatem
 Ad Tartarorum rabiem et crudelitatem
 Nil fuisse: panibus illi saturantur,
 Parvuli de panibus edunt si frangantur:
 Prohdolor! hi parvuli dente masticantur.

De adventu
 Tartarorum.
 1214.

Comparacio
 Iustus Iere-
 mie ad Iue-
 tum in ceci-
 pulcorum
 per Tartaros.

a) cloro 2. b) Cumanus 2. c) Theutonicus 1. d) lanceis 2. et 1. uterque. e) de Waitz emendavit; ipsum 1. 2. 50
 f) an in cedo parvulorum? in cau parvulorum? g) in animis codd. h) fantasietatem codd.

1) scil. post Wienne obsidionem. 2) Anno 1241. IV, 3: *Lamiae nudaverunt mammam, lactaverunt ea-*
 Gregorius IX. et Celestinus IV. mortui sunt sedesque (ulos suos. Sed multa hic sunt, quae vix intelligas,
 diu vacavit. 3) i. e. percontantur. 4) Cf. Thren. vel quae sensu careant.

530 In trimatu milia multa sic vorantur,
A parentum manibus verubus assantur.
Omnes agri^a bestie in lupos mutantur.

Roma lustris medio papa viduatur,
Post hec Innocencio quarto gratulatur.

535 Lugduni concilio hic magnificatur,
Edicto peremptorio cesar evocatur,
Qui pro contumacia rite premultatur,
Diffinitiva denuo contra eum datur.

540 Nure favet fronesis patri tam clementi,
Notat quem synderesis¹ tytulo fulgenti.
Nominis discrecio prebet spem gementi.
Omen das terrigenis, pater Innocenti.

545 Corda carens carie carmina cunctare:
Erus eris eligans dyogenizare,
Nota meque dubium statum declarare.
Cleri tu presidium, speculum solare,
Incunctanter diceris iubar salutare².
Virtutum progressibus³, vox veri, vos veneramur.
Sydus sincerum modulamen suscipe verum.

550 Fraus, simultas, odium, furor germinavit,
Rampnus^b in ecclesia spine pullulavit.
Immo^c gazas fariens rampnos ampliavit;
Dorcadis^d officium per hunc exulavit^e.
Erumpnoso stipite probra cumulavit
555 Radix virus^f siciens, quod et propinavit.
Edrus^g hic cuspidibus cultros cruentavit.
Codex astro labitur^h, nares perforavitⁱ.
Umbram legis coluit, sacra prophanavit,
Sevit hic viperee, natos dum necavit.

560 Id quod propinaverat bibens, sauciavit
Cultores ecclesie. Fortem hunc prostravit
Quartus Innocencius, cui Deus favit.
Diffinitivo calculo illum reprobavit,
Qui victus in Victoria se humiliavit,
565 Preceptis ecclesie finem consignavit.

Ad hec de Sardinia Bononiam pulsavit
Rex, sed hunc^o Bononia pugnax vinculavit.
Vinctum quoque vinculis pacto mancipavit,
Quod vinctus perpetuo sit, et hoc iuravit.

570 Abhinc^l lustris termino Franci consignantur,
Terram Sanctam adeunt, sed subpeditantur,
Superire desinunt, cum sic subannantur.
A pagis rex et Francigene^m qui que captivantur.

575 Pastores Parisius euangelizantur,
Nonaginta milibus clerici fugantur.
Tandem de moneriisⁿ ulcioni dantur
Brugis^o, et Burdegalis prorsus extyrpantur.

Hic vacat¹ pedes
duobus annis et
dimidio.

1243.
1245.

Hic apud² In-
nocencio magi-
stro³; vide⁴ ca-
pita, et nomen
virique Inno-
centii et Fri-
derici⁵ harenica.

Nomen Priderici.

1248.

1249.
Hic Helaricus rex
de Sardinia capti-
tur.

Anno Bononi 1256.

1256.

1251.
Hic intritus pa-
storum⁶.

a) agri 2. a') a plando *codd.* b) *ita uterque.* c) *ludo 2. i.) hē 2.* d) franci 2. f) *aditare 2.* g) *progressibus 2;*
50 *sed corrus claudicat.* h) *Fampnus 2.* i) *luno 1. 2.* k) *exulavit 2.* l) *virtus 1. 2;* *emendavit Rouch.* m) *Vāibus 1. 2.*
n) *labius 1. 2.* o) *huic 1. 2.* p) *forte!* A paganis rex et Franci. q) *intritus pastor 2.* r) *ita uterque.*

1) superior pars rationis, v. L. Diefenbach, Glossa. videtur. Numerus in margine positus sensu caret.
rium p. 336. 2) V. Acta Ap. IX, 36. 3) Cf. Job. 5) l. o. Biturica (Bourges).
XL, 19. 4) Synodum Lugdunensem respicere

Hic Hugo Friderici
ducis et victoris.
1246.

Post hec quintodecimo mense^a debachantur
Cumani per Austriam, mala suscitantur,
500 Et hinc inde prelium forte trutinatur.
Terga vertit Ungarus, duxque victor datur.
Fraus antiqua pullulat, dolus non celatur:
Dux per suos milites heu! clam neci datur,
Hoc comperto, protinus malum instauratur,
505 Ungarus regreditur, Austria vastatur,
Flet, dolet et eiulat, iuste lamentatur,
Quod sic orba principe tanto viduatur.^b

5

10

Hic Hermannus de
Badin.
1248.

Tandem casualiter neptis copulatur,
Heinrici ducis^c filia, marchioni datur
500 De Badin, quo filius tandem generatur^d.
Fato mortis denuo principe privatur
Terra, rursus petitur soror et vocatur
Predicti ducis inclyti^e, que regina data
Erat, et imperio fuit^f destinata,
505 Imperatoris filio est tunc copulata
Heinrico, sollempniter Aquis coronata.
Heinricus a cesare patre neci datur^g.

15

20

Hic Margareta re-
gina.
1252.

Porro per hanc Austrie ut subveniatur,
Otacharo^h Boemie regi copulatur,
500 Per quam pax et gloria terris augmentatur.

Hic Moravia vastat-
ur.
1254.

Hunc heredem Ungarus dolens suspicatur,
Fremit, itⁱ Moraviam, quam depopulatur.
Moravus, Australicus, passim venundatur,
Sacerdos occiditur, sacrum prophanatur.
505 Redimitur vexacio, Styria donatur
Ungarus, et Styria mire dominatur;
Thorus prostituitur, virgo violatur,
Clamor itⁱ ad sidera, sexus maculatur.

25

30

Hic compositi ge-
gne continentur.
1259.

Post hec anno tercio mala renovantur,
510 Ungari presidio Styriaⁱ fraudantur,
Per quos ibi plurima mala perpetrantur.
Cumani cum Ungaris iaculis armantur;
Boemus, Theutonicus^j mutuo iuvantur,
Marchio in Brandenburg^k, sortes sociantur;
515 Inhumani denique campis effugantur
Cumani, cum Ungaris dire pessumdantur,
Et in Marcha fluvio plures suffocantur.
Sed et neci flebili primo preda dantur
Austrie prenobiles, comites necantur
520 De Ardek^l cum ceteris, gladiis mactantur,
Insuperate^m plurimum telis iaculantur.
Tandem surgunt strenui, ex hoc concitantur,
Ad vindictam properant, sicque superantur
Cumani, cum iaculis minime curantur.
525 Fusim singuli proclamant; Deo grates dantur.

35

40

45

1261

a) duo 1. 2. b) induatur 1. 2. c) verbum rhythmi gratia addidit. d) Otakaro 2. e) id 1. 2. f) Theutonicus 1.
g) Insuperate 2.

50

1) Minime, nam tumultus ille pastorellorum, ut dicebatur, a. 1251. accidit. 2) dicit de Medling. Friderici II. fratris, Gerdrudis vocata. 3) Fridericus a. 1249. esse scimus. 4) Friderici II. 5) Hoc falsum esse scimus. 6) l. e. in Styria. 7) Otto. 8) de Hardeck, Otto et Chunradus.

Grave post excidium tandem federantur:
Regis neptis Ungara¹ regi copulatur,
Maguntino presule² Prage coronatur.
Hinc regina sterilis sic repudiatur,
630 Margionis³ filia Leopoldi, solatur
Suo patrimonio, Chriminowe⁴ locatur.

1261.

Si effectus videas hic detraccionis,
Consequenter senecles et suspicionis
Ambo sunt molimina desperationis,
635 Peccata penalia et perditionis,
Formam tenent cupide licitacionis.
Amor est materia licitacionis,
Zelotopiam generans moderacionis.
Nesciam, sed credulam male accionis⁵.
640 Inquietum animal⁶ criminacionis
Furor atrox dominans semper temeravit.
Hec duces Bawario⁷ species notavit
Illusum, dum conjugem suam iugulavit⁸.
Et per eum titulo probra cumulavit
645 Pervicax suspicio, que non quietetur
Pauperem, dum principem sic pacatum vocetur⁹.
Caro militantibus istis signis dare
Solet tale premium; stude procul stare!

Hic dicit Bawario
suam⁷ accionem
uxorem.

1256.

Prodit a Perusio secta que laudatur,
650 Crescitque devocio, fides instauratur.
Cedit usurarius et humiliatur,
Potens in potencia quivis miseratur,
Reus homicidii reconciliatur,
Pax, misericordia nulli denegatur.

Hic ordo Bagellian-
cium secte.

1260.

655 Cateratim populus omnis flagellatur.
Cantus hinc attollitur: mater imploratur
Ihesu Christi, canticum sic multiplicatur.
Cerdo, pistor, carnifex euangelizatur,
Contra clerum clanculo scisma suscitatur.
660 Sutor penitentiam dans confessor datur,
Textor, faber predicat et sacrificatur.
Large tuba canere scit molendinator,
Cantus novos promere scit et gladiator.

Hic serenum delubrum recte simulatur,
665 Facies feminea cauda venenatur,
Secta hec principio mire dulcoratur,
Doctores Bononie prorsus consolatur.
Fervent, sese lacerant, forcipe sulcatur
Dorsum, et urticibus urunt ventrem; fatur
670 Quisque conscientiam¹⁰: istos detestatur
Quelibet religio nec his inclinatur.
Miles it¹¹ et clericus, quisque sauciatur;
Doctor cum discipulo pro Christo nudatur,
Sed obducta facie, finis improbat.
675 Habent¹² zelum Domini, sed infatuantur,

Comparatio.

a) Margraui 1. b) Chriminowe 2. c) suarum 1. 2. d) credula male lacionis codd. e) animum? f) Bawario 1; Baw-
carie 2. g) haec corrupta esse patet. h) ream addunt codices, quod cum rhythmo pugnat. i) id 1; hic 2. k) Hunc 2.

1) Chonigunda dicta de Matschowe. 2) Werinbero Dec. 27. 3) Ludovicus comes palatinus Mariam
de Brabantia.

Anno Domini 1224
1247.

Sine sapiencia casso gloriantur.
Dum sulcantur tērgora, euangelizantur
Cerdones pro pastoribus: hi non consecrantur,
Nec hos misit Dominus, ergo reprobantur.
650 Boni cleri dogmate conscandalizantur.

1248.

Postquam anno unico imperium vacasset,
Wilhelmum de Holandia papa demandasset
Coronari, Frisones nolunt subiugari.
Tandem victi precibus precloque, parari
655 Spondent armis bellicis; sibi sociati^a
Aquisgrani^b veniunt, ubi lanceati
Iaculo confodiunt plures. Coronatur,
Capto burgo, Frankenfurt^c, satis prosperatur.
Rex Chunradus prelio per hunc superatur^d.
660 Redit, it^e ad Frisones, per quos neci datur.

Nota de uredine
Istarum terrarum.
1262.

Post hec anno septimo^f, dum esset sol leone,
Austria, Boemia, concrematione
Aeris, incendium sic^g e regione
Solis spēra detulit arefactione,
665 Quod flammam emicuit et sterilitatem
Satis multam prebuit et anxietate.
Altis terris accidit reverberacione
Radiatorum^h firmiter: si de racione
Horum te inmiscēas costellatione,
700 Sompniabis forsitan cyrcinacioneⁱ.
Si per nares circulus revolucione
Se patenter prebeat^j, fit hoc aversione.
Nubium contrarium fit^k complosione,
Que humores deferent terras et irrorant,
705 Ac satorum^l copiam spirant et odorant.

Nota de stella co-
mela quodam com-
mentum dicit.
1264.

Post non multum temporis fervor parturivit
In humore aeris, quando nox abivit,
Quinque comas lucidas, stellamque vocavit
Comatam quisque sciolus, que nares perforavit
710 Plurium dogmatibus: quisque masticavit
Portentis pronosticis, doctus sompniauit.

De casualitate
precedente.

Ex natura calidi et vaporis stare
Credas, vapor calidus siccus dum ascendit,
Ad incensum aeris natura non descendit,
715 Sed rursum ad terminum ignis inflammatur,
Et ex orbis motibus comis radiatur.
Si vis hec perfectius, vide metheororum^m,
Quo modo galaxia et assub vaporum
Prebeant ymagine, ut perpendicularis
720 Ignis lignis insitus longus et stellaris,
Linque vaticinia de his: tunc probaris
Veritatis famulis et iustificaris.

Hic fugatur Otto v
rex prope Mogon-
ciam per Wilhelmum
regem et abbatem
sancti Galli.

Cunradus per Apulos heres invocatur.
Princeps favet facie cordeque tristatur.

a) sociari 1. 2. b) granon 1. c) Frangfurt 1. 2. d) id 1. 2. e) decimo et a. 1. 2. f) incendio et 1. 2. 50
g) Rediorum 1. 2. h) cyrcinacione 2. Haec Oedipum possunt. i) prebe prebeat 1. 2. j) sit 1. 2. k) satorum 1. 2.
m) quam 1. 2. n) caritate 1. 2; emend. Rauch. o) kg. Cunradus. p) per Mogonciam With. codd.

1) Hoc falsum est; Heinrici landgravii victoriam respicere videtur. 2) scil. in libro Aristotelico. 3) Hoc neque auctor dicit, nec verum est.

- 738 Convocat miliciam, Neapolis vallatur.
Dolet hoc ecclesia, quod sic prosperatur.
Plena bonis civitas tandem subiugatur
Neapolis, et dominus rex intoxicatur.
- Anglicus, Yspanicus, rex esse temptavit.
- 739 Quivis se pro viribus casso fatigavit.
Meinfridus spurius sibi vendicavit
Christi patrimonium^b; diu prophanavit,
Quia cardinalibus aurum propinavit.
Cardinalis principem hunc iustificavit,
739 Propter quod ecclesiam nemo relevavit^c.
- Karolum de Francia Francus papa vocat,
Apuliam, Siciliam, iure sibi locat,
Si Meinfridum principem sic exheredaret,
Regnum et imperium sibi coaptaret.
- 740 Qui temptavit pluries ut hunc^d superaret,
Miles ut Ytalicus se exercitaret,
Accidit in Benjamin vice culpa staret,
Romanus cum Karolo crebro terga daret.
Cernas hic historiam, peto lector a te.
- 745 Postquam culpe Karoli sic sunt expiate,
Suos Francos invocat, et humiliato
Crucis Christi titulum predicatum late
Pretendit, quo titulo turme sunt signate.
Prosternuntur Apuli cum anxietate,
750 Et stipendiarii iacent desolate.
Extirpatur Benjamin cum rapacitate.
Hoc magnum est, Ytalia^e quod sic prosperatur
Karolus: in Iunio^f sic inagnificatur.
- Post hec in^g Ungaria malum perpetratur.
- 755 Facinus, in Iulio Smaragdus necatur
Archipresul inclitus, dire trucidatur^h.
Colocensis prochdoloriⁱ patre viduatur
Ecclesia; quo reliquis malum^k hoc minatur.
Cleri flos et inclitus doctor^l decretorum,
760 Impiorum manibus cecidit servorum.
Lugeat ecclesia! Laus apostolorum,
Gloriosus artifex, spectator celorum
Et invisibilium doctor secretorum,
Paulus Colocensibus scribens^m desolatur.
- 765 Nam votivo titulo his patronus datur,
Quibus ipse titulo pridem iam nudatur,
Cum pastore taliter tanto nunc orbatur.
Sancte Paule, primitus per te iustituta
Colocensis cathedra, Grecis tunc imbuta,
770 Nunc collapsa fluctuat, Hunis attributa.
Gregem flentem visita, mater destituta
Patroni presidio quomodo sit tuta!
Nisi tu provideas, spata bis acuta
Iugulabit filios matris desolate.

1253.

1264.

Ista pecunia mo-
gnam esse Coloni-
ensibusⁿ distribuitClemens papa III.
de Francia vocat
Francos Anno 1268.

1266.

Nic Smaragdus ar-
chiepiscopus Colo-
censis^o occiditur
eodem anno.

a) Colonia 2. b) matr. 1. 2. c) revelari 2. d) h. s. 1. 2. e) i. s. in Italia: Ital. codd. f) Colonia 1;
Coloni. 2. g) deest codd. h) male 2. i) docto 1. 2.

1) Iam d. 6. Feb. Manfredus occisus est. 2) Solus noster huius rei auctor esse videtur. 3) Colos-
senses cum Colocensibus confudisse videtur.

	775	Respice propitius: vindicetur a te Sanguis hic innoxius! tibi sunt delate Lacrimarum stillule nondum consolate. Sola cum ecclesia tibi cathedretur, Nec sciam quod alia Pauli tytoletur	5
	780	Nomini ^a , quin eminus ipsa consoletur Colocensis domina, mater instauretur Per te, Paule, nobile lumen et letetur!	
Anno Domini 1253. 1256.		Ante hec Maguncie sic exasperatur ^b Archipresul ^c , proch dolor! quod duci minatur	10
	785	De Prounsweich ^d : conveniunt pugna, vinculatur Moguntinus, Ebersperch comes furcis datur. Parvipendit inclitus dux, si moriatur Comes in patibulo, presul redimatur Per regem, qui noviter Aquis coronatur,	15
1257. 1263.	790	Wilhelmum ^e , qui precio ducem exhortatur Ut det archipresulem, et sic liberatur. Anno post hec decimo dux hic captivatur ^f Pugnax a pugnantibus, Misne cathenatur. Tandem centum milibus marcis liberatur.	20
1266.	795	Clemens papa Karolum Apulis prefecit, Regnaque finitima ^g Francis hic subiecit. Karolus odibilem incolis se fecit, Manum stringens, ritibus horum se obiecit. Tumet Francus solito, regnum conturbatur,	25
	800	Queritat refugium, querens anxiatur. Tandem pro subsidio spes Lombardis datur, Mittunt et circumstrepunt, heres invitatur, Chunradi regis filius, in quo gratulatur Lombardus, et Apulus ex hoc provocatur.	30
	805	Papa cum Francigenis sic consiliatur: Puer cum complicitibus excommunicatur, Innocens sententia tali condempnatur. Heres hic Apulie crebris excitatur Nunciis, muneribus animus paratur	35
1267.	810	Iuvenilis, proch dolor! et sic inclinatur. Ad partes Hesperiea Veronam vocatur, Occursu magifico fallax ^h augmentatur. Cum turmatim confluunt, puer honoratur, Puer puerilia cernens delectatur,	40
	815	Nec etatis ratio huic suffragatur. A suis relinquitur et Lombardis datur, Civium rumoribus crescens elevatur. Hunc heredem Karolus dolens suspicatur. Consors ipsi puero puer sociatur	45
	820	Friderich ⁱ de Iudenburch clarusque speratur Austrie legitimus heres et notatur. Ambo simul strennuè sic exercitantur Annis puerilibus, Franci quod tristantur: Fama mundo celebri sic tyrones dantur.	50

a) Paulo . . . anno 1. 2. b) exasperatur 1. 2. c) Anitro 1. 2. d) fallax 2. e) Fridreich 1. 2.

f) Gerhardus. 2) Albertó. 3) potius Richardum. 4) In proelio iuxta Wettinum commissio,
a marchionibus Misnensibus.

828 Quivis puerilibus armis decorantur,
 Resistentes sepius campis effugantur.
 Sors hec brevis, proch dolor! fama venustantur,
 Sed sorores properant, filo^a sinistrantur,
 Dubiis eventibus votisque fraudantur.
 830 Fridericus signifer primus advocatur,
 Puer talis puero senescalcus datur.
 Ordinantur acies, sepe prosperatur.
 Inexpertus Teutates^f juvenes conatur,
 Predam non victoriam Francis subsannatur.
 838 Avidus Teutunicus predando^b predatur,
 Et cum predam contigit, cohors dissipatur.

Quis sit innocencie locus dubitatur,
 Cum pro culpa patris^{b'} filius iudicatur.
 Denuo Francigene prudenter armanantur,
 840 Pueri recordibus Lombardis iugantur,
 Suis complicitibus^c campis sociantur.
 In congressu strennui Karolo stipantur,
 Qui cum fugam simulant, predam suspicantur^d.
 Juvenes hinc Gallici mire debachantur,
 848 Insperate denique victi roborantur.
 Teutunici Francigenis preda mortis dantur,
 Laudes et preconia iuvenum fuscantur.
 Quo sese presidio pueri tueantur?
 Pueri lugubriter stipe desolantur.
 850 O fraus et dolositas lude proditoris!
 Lugeo^e dispendia fidi senatoris^g.
 Simultas et odium latens sunt doloris
 Causa, pestilencie^f castrum furoris,
 Portus Thome^h comitis castrum proditoris;
 855 Nefandi iusticia sit ultrix conditoris!
 Heul lex nunc Cornelia cur flagiciofa
 Facesⁱ, de sycariis ultrix gloriosa,
 Dissimulans flagicia diis odiosa,
 Thome si sic crimina ultra quam probrosa
 860 Ultorem effugiant prorsus lamentosa,
 Thome dicti, fidei cuius committuntur?
 Ambo clari iuvenes Karolo traduntur.
 Idem papam^k consulit; inter hec coluntur
 Irrisive^l iuvenes, culte vestiuntur,
 865 Responsoque curie gladio plectuntur,
 Latronum cum sociis iugulo subduntur.
 Senator arteriis^m vivus enervatur.
 Karolo cupiditas furor dominatur,
 Quo matrona nobilis virtutum iuvaturⁿ,
 870 Fides cum constancia in yma mergatur,
 Que virtutum anchora casso predicatur,

a) filio 1. 2. b) precinando codd. b') an patria? c) lege cum compl. nisl forte alio modo emendandum est.
 d) nescio unde hoc verbum hauchius sumatur; deest 1. 2. e) Lugio 1. 2. f) fort. et addendum, ut rhythmo evocaretur.
 80 f') Taceus 1. 2. g) papa 1. 2. h) lri sive 1. 2. i) arcarii 1. 2. k) verbum corruptum esse videtur.

l) Gallorum deus, s. Lucano 1, 440. commemoratus. meminerunt; portus Astura vocatur, et qui eos co-
 2) Henrici de Castilia, Romanorum senatoris, qui pit, Johannes Frangenspanem.
 fugiens captus erat. 3) Hulius Thomae alii non

ANONYMI CHRONICON RHYTHMICUM.

Exspirare^a cominus spes iam censeatur.
Honestas, que publice mater morum datur,
Querit ex nunc latebras et obtenebratur.
75 Patitur sententiam nec iam appenatur,
Quia per hoc facinus palam religatur
Honestas, quo actenus est patrocinata.

a) Exspirare f. 2.

CHRONICI RHYTHMICI COLONIENSIS FRAGMENTA.

Qui res saeculo XIII. gestas versibus conscribere sibi sumsit Coloniae vixisse putandus est, civibus patricii ordinis in lite contra archiepiscopum Conradum acta toto animo addictus¹. Neque res breviter narrare, sed vividis coloribus depingere, iram et studium ubique depromere suum habuit; etiam poetica quadam licentia usus alia fusius exposuit, alia prorsus praetermisit. Nonnulla tamen tradidit quae alibi frustra quaeras, ea praesertim quae Coloniae spectant².

Quare dolendum est, nonnisi parva fragmenta esse servata, quae res inter a. 1204. et a. 1260. gestas continent; neque constat, a quo tempore opus suum inceperit auctor quoque anno narrationi finem imposuerit. Attamen non diu post a. 1260. eum scripsisse, verisimile est, cum se quae tunc gesta sint vidisse profiteatur³.

Versus ita disposuit, ut saepius quaternos iungeret, signo apposito quo strophas indicaret; quas litteris pinguioribus incipiendas duxit. Neque tamen in hac re sibi constans fuit. Modo binos, modo plures versus eodem exitu ('Reim') concludit, modo singulorum versuum partes ita distinguit.

Quae exstant ter bina sunt folia, formae minoris, saec. XIII. ex., ut videtur, negligentius exarata; A et B olim inter schedas Kindlingerii, nunc in archivo publico Dusseldorfensi, C in bibliotheca regia Berolinensi Lat. oct. nr. 101. asservata, A et C eundem calamum aperte ostendunt; B alio atramento, litteris paullo maioribus, sed eadem, ut videtur, manu scriptum est et ad alterum fasciculum pertinuisse videtur. A et C vero ita juncta fuisse, ut hoc inter illius folia inserendum sit, ex narrationis serie facile est intellectu. Et duo folia C 1 et 2 se excipiunt, sed inter A 1 et C 1, C 2 et A 2 unum vel duo folia exciderunt (A 1. . C 1. C 2. . A 2), neque B prope ad A 2 accedit; et inter B 1 et B 2 saltem duo folia desunt. Fol. B 1 integrum servatum est, ceteris foliis una vel plures lineae infra abscisae⁴; fol. A 2 ita decurtatum, ut paginae secundae pars anterior sit deleta. Versus nonnulli post suppleti et verba in rasura scripta auctoris autographon indicare videntur⁵; neque talibus offendimur erroribus, qui velent, ne ipsi has pagellas tribuamus.

1) Pertis, qui dissertatibne infra laudanda p. 142. eum Bonnae vixisse putavit et de praeposito Godofrido cogitavit, nonnisi minorem chronici partem cognovit. 2) Nimis dure de his fragmentis iudicavit Cardauns, 'Städtechroniken. Köln' I, p. LXXIII.

3) Fragm. 3, v. 55. 67; et, v. 81; 4, v. 47. 4) Minime vero 26, ut Pertis statuit, sed Deyck, ap. La-comblet, Arch. II, p. 354, iam refutavit. 5) Alter Pertis p. 140; sed minime scriptoris negligentia hos versus omissos et post suppletos putarim.

Paginis A 1. 2', B 2, C 1. 2' partim rubigine affectis, partim detritis, scriptura multis locis ita evanuit, ut multa legi nequeant. Quae editores saepe sagaciter restituere conati sunt. Nonnulla vero oculis apprehendere sibi visi sunt quae nunc prorsus latent. Quare uncis inclusi quae sive ex illis recepti sive ipse probabili coniectura restitui, alia in notas reieci, sed quae contra apertam codicis scripturam edita sunt adnotare nolui.

Folium C b. m. G. H. Pertz ea qua excellerat diligentia imprimi fecit in dissertatione actis academiae Berolinensis a. 1855. insertis ('Ueber eine rheinische Chronik des 13. Jahrhunderts'), folia A et B a. 1857. Deycks publici iuris fecit (Lacomblet, 'Archiv für die Geschichte des Niederrheins' II, p. 359 sqq.), multa acute perspicuus, nonnulla vero, ut videtur, temerarie supplens. Nunc foliis his ex archivo Dusseldorfsensi benevole Berolinum transmissis, omnia iterum, a Wallenbachio nostro adiutus, quam accuratissime potui examinavi.

G. W.

1197

Nam fuerant tanti probitate per omnia, quanti
Sufficerent turbis rectores orbis et urbis.

Hiis et^a per multa licet urbe iuvamina [ful]ta,
Divitiis culta, vicit sententia stulta.

Dum gens inpatiens pacis per tempora fiens
Bellis iniecit se, quod mala conicio] fecit.

Cum Sathan invidit, regnum lascivia scidit.

Lis furit, Ottone ius defensante corone

Contra per martem Philippi . em . . .^b partem.

10 Posseque partito, per fav[ore] petito^c,

Divisos proceres tunc [mili]ciasque videres,

Urbes et gentes varias adversa tenentes.

In tan[tis]que malis discriminis imperialis

Urbi, si scisset, fore non^d partem, licuisset.

15 Sed quis vicisset, res expectanda fuisset,

Tunc b . . . sset [iu]ngl qui^e prevaluisset;

Nec prevenisset, quid et omnipotens voluisset

Vel Pater in terris, et mansisset sine guerris,

Que male finales sunt urbibus exitiales.

20 Consilium capitur, cui pareat urbs; reperitur

Orans^f predicta] sententia spreta, relicta

Filius erat sletum per fictum flectere cetum;

Alter^g maiorum potuit pariterque minorum,

Ut simul Ottoni saveant bellando Colopi.

25 Cur, bone Saphire, facis hos discrimine mire,

Quod non Parfusi cives sunt sensibus usi.

Papaque^h profecto, Philippo forte relecto,

1204.

a) et p. in hoc verso e. b) demere coniecti ed. c) partito ed. d) iam ed. e) non quis; regi et sui ed. 45 sed haec minime leguntur.

1) Ita glossa in margine. Memoratur Richolfus Parfusus civis Coloniensis a. 1188. et 1189. apud Lacomblet I, UB. p. 514. 519. a. 1208. in litt. Theoderici archiepiscopi ap. Mirasum, Op. dipl. I, p. 406, et in Dynleri chron. I, IV, a. 79. D. De curia Parfusen-

hof v. Ennen, Hbt. Col. II, p. 195 n. 2. 2) Forlaise idem qui ap. Godofr. Hagenum (v. 689 sqq.) appellatur (Brata) Cadus (Caesio. D. 3) Archiepiscopum latelligere videtur, qui d. 1204. ad Philippi partes transiit.

- Pretulia^a Ottonem. Ruit urbs in seditionem;
 Orbis quassatur, casum fortuna minatur.
- 30 Adventiunt Suevi de montibus utique sevi,
 Assunt postremis de regno iuxta) Bohemis
 Franci, Saxonici, ne qu
- Urbem, quam prone circumdant (obsidione).
 Patria turbatur; mars muros (circa vagatur),
 35 Crebro pugnatur: cadit hic (et ille necatur),
 Ille sagittatur, obit alter, precipitatur
 40 Tertius; instatur, gens ense vel igne (necatur^b);
 Undique spectatur dolor; hic fugat, ille fugatur.
 Terra cruentatur, furor hosticus accumulatur.
- 40 Urbs defensatur; obit ignis, aqua^c vigilatur.
 Demon letatur, animabus et insidiatur
 45 Mucro fatigatur, nec sanguine Mars saciatur;
 Corpus lassatur, animus non debilitatur;
 Quo magis erratur telis, cor plus animatur.
- 45 Mane rebellatur pueris, fundis iaculatur,
 Inde balistatur, accursus utrimque minatur
 50 Horrida; pulsatur tandem campana; parator
 Quivis ad arma; datur locus equitibus; rubricatur
 Herba, cruore satur tellus, paciens lacrimatur.
- 50 Is ferit, ille terit, alius predam sibi querit;
 Hic secatur, iste necatur, hunc ensis fulgure cecat;
 55 Is punctare vetat, acer ictibus ille monetat;
 Iste ruit stultus, non ceditur alter inultus.
 Syncopat^d hic^e partes dolor, alter apocopat^f artus.
- 55 Saucius iste cadit, alium truncatio radit.
 Unus iners capitur, redit alter, honore potitur.
 60 Sic sunt per plana certamina cotthidiana.
 Insuper insultus facit ad fossata tumultus.
 Obsistunt cives, pariter cum paupere dives.
- 60 Hostes aptatis reprimuntur ad yma rotatis.
 Ex urbis parte probat in dubio bene marie
 65 Se Limburgensis Walrami iugiter ensis¹.
 Sed pater Henricus fuit urbi dux inimicus.
 Insidias illi dum tendunt sicut Achilli
- 65 Hostes, perque dolum cupiunt hunc perdere solum,
 Vulnere ter dena capit ultra sanguine plena
 70 Et redit incaptus; sed obit vexillifer aptus
 De Mons intrepidus, raucinus² ei³ quoque fidus,
 Quem doluit multum cecidisse, licet satis ultum.
- 70 Inter burgenses non comparo tela vel enses.
 Qui plus duxerunt, omnes laudes meruerunt,
 75 Officium quivis dum perficit utile civis
 Et pro communi re ceu sibi proficit uni.
- Dum sic cinguntur per et hostica tela premuntur,
 75 Agrippinenses dant larga stipendia; inenses
 Per multos igitur exactio crebra subitur.
 80 Arinis insistunt laici Suevisque resistunt.

a) (la c. b) crematur ed. c) et vigilatur ed. d) hic et sequens totus in margine supplati. e) haec corr. hic c. f) et ed.

1) Syncopare et apocopare medicorum videntur esse verba de membris praecidendis vel amputandis. D. 55 2) Cf. Chron. reg. cont. 1, SS. XXIV, p. 10. Patrem Heinricum Philippus d. demum 1206. in gratiam suscepit, ib. p. 11. 3) Idem quod rocinus, rancinus, esse videtur, equus, Gallico 'roncia'; v. Ducange V, p. 826.

Ad Regem celi se vertunt corde fideli
Clerus, matrone cum tota religione.

2.

Que tunc tanta fuit, quod ad instar presbiterorum
In peccata fuit crebro populus laicorum.

Nam contra votum clerum corruptio totum
Tunc fere possedit, plerosque superbia ledit,

Et luxus talis, populi quod obinde locuntur;
Nec secreta malis loca, sed manifesta petuntur.

Ducunt uxores publice qui canonicantur,
Arma ferunt, mores laicales communicantur,

Plebis pastores mulieribus associantur,
Nec iuris memores sunt; cure multiplicantur.

Ut taceam, quanta fecerunt religiosi
Fetida: vix tanta poterant glutire gulosi

Ventre, Deo sancta fedabant luxuriosi

Vertice, cum planta vix sunt sani viciosi.

Hos summus primus, qui pro nobis homo factus

Est, magnus minimus, tribularum eliminat actus,

Dum nos peccantes purgando per aspera bella

Attrahit errantes, adhibens pietate flagella.

Quid plus? iuratis sibi papa¹ Theotoniscorum

Mandat prelati, ut cum probitate virorum

Invadant artem per belli denique partem

Cesaris, austero quo corde sit obvia clero;

Defendant humiles fidei, sint smente viriles,

Ne male perdantur, armis sua, se tueantur,

Vel bona, castra, viros frustra videantur habere,

Hostes tam diros fidei studeant remove.

Tandem prelati per papam sollicitati

Sic Germanorum, bellum capiunt; reliquorum

Sunt bini flores² virtutibus anteriores

Maguntinensis et presul Coloniensis³;

Quos sibi pacificos [habuit^b] prius inter amicos

Cesar maiores, modo sensit eos graviores³,

Quorum Sifridus primus fovit quasi nidus

Conradum natum tunc cesaris ac v[eneratum]

35

Post hec accedo nostris eventibus, edo

Nobis vicina, quantum fuit ista ruina.

Munera cesarea comitem sibi Iuliacensem

Armant interea donis in Coloniensem

Prelatum²; guerra vastantur et omnia fure;

Turbatur terra Rheni per bellica dure.

Maguntinensis fert hostes anteriores;

Agrippinensis quoque subinet inferiores;

Gens furit in gentem; contradicunt sibi turbe,

Flens agit in flentem; sunt partes qualibet urbe.

a) Noris 7 c. b) tenuit ad c) duas hinc abactas videntur.]

1) Gregorius IX. Laterano a. 1239. intelligi videntur; Bohmer, Reg. p. 348. Paris p. 133. de aliis a. 1241. cogitavit. 2) Cf. Ann. S. Paul. 1242, 85, XXXIII, p. 536.

Quivis invitat vassosque ministeriales;
 Proximus irritat vicinos atque sodales;
 Omnia turbantur, nemo securus habetur,
 20 Pravi lucrantur, iustis nec treuga tenetur.

Quis dolor antiquus queat hunc equare dolorem?
 Dum nec pacificus est maior ad inferiorem,
 Frater odit fratrem, non pareit amicus amico,
 Filius in patrem gerit arma, favetur iniquo.

25 Tandem conveniunt vir ut unus cesareant,
 Perdere concipiunt terram metropolitani
 Agrippinensis, opidi seyi Veronensis¹
 Facti predones, patrie quoque vispiliones.

Cumque suis urbis intrando suburbia turbis
 30 Omnia vastabant possessoresque fugabant;
 Horrida fecerunt et multis dampna dederunt,
 15 Raro pepercerunt sacris; miseri perierunt,
 Inde suo capite ductore redire volentes

Predicto comite, nichil adversi metuentes,
 35 Dum sic grassati redeunt spoliis honorati,
 Castraque metati Brûle, pernoctare parati:
 Illos prelatu^s soporatos premeditatus
 20 Visitat armatus, ita milicia comitatus,
 Quod populus stratus fuit, et comes ante fugatus.

70 Qui gemit iratus et turpiter exspoliatus;
 25 Est infamatus, per eum quod sit trucidatus,
 Traditus, orbatu^s exercitus, immo gravatus.

75 Sed quidam notus vir prudens atque fidelis
 30 Captu^s devotus, multis divesque sequelis,
 Hunc voluit capere, qui pro domino veniebat²,
 Quod potuit facere, sed detentore carebat.
 Si consanguineum fidumve sibi reperisset,
 35 Cesaris ydoneum pignus natum tenuisset,
 Ut, qui captivum dominum sic insequeretur,
 Donec enim vivum quitasset, idem pateretur.
 Sed per defectum retinentis et hoc remanebat;
 Et manet³ id tectum, quia res⁴ fructum nec habebat.

85 Cum sic ecclesia summo pastore careret,
 40 Sanctaque Colonia capto de patre doleret,
 Et mundus pariter quasi lapso sole gemebat,
 Per mare navis iter nauta velut orba timebat,
 Nemoque clamantem: Salva! Petrum relevaret
 45 Eius nutantem vel naviculam repararet;
 Cernens⁴ tardari presul sibi quodque iuvamen
 Et desolari patriam nimis, hinc relevamen
 Cogitat ipse sibi: comitem rogat, ut redimatur,
 Cum sit parvus ibi fructus, quod plus teneatur.

95 Astat consilio de Diist Arnoldus eidem⁴,
 50 Ut domino proprio capto parcatu^r ibidem.

a) quis lavi e corr. (incertu fuisse videtur). b) duas hancs obliquas videntur. c) m. et r. f. p. in rasura c. d) qui sequuntur 12 versus in margine suppleti.

1) Bonn; Ann. l. l. 2) Archiepiscopo Coloniensi venit. 3) Saepius his annis in chartis (Laconi- a comite Iuliacensi mox capto; cf. Ann. l. l. 3) De blet II) nominatur.

55 Conrado rege sermo esse videtur, qui tunc Coloniam

- Mense nono cedit precibus comes; ante nequivit;
 Milia quinque dedit marcharum^a presul, abiit.
 Fertque: 'Moram cohibe' scribenti pacta petitus;
 100 'Quidquid vult scribe comes, ut sim carcere quitus'^b
 Consulit ecclesie rerum per dampna sibi que
 Non minus et patrie, licet alter sumpsit inique.
 1243 Tunc eternalis ovium pastor generalis^c
 Finem dando malisque tyrannidis imperialis
 105 Ex insperato miserans custos animarum
 Patrum patre dato gemitus tulit ecclesiarum
 Christus, qui propriam sponsam non deserit unquam
 Et sinit ecclesiam sanctam subcumbere numquam.
 Sit licet in celis secum Petrus ille fidelis,
 110 Per successores ad oves videt inferiores.
 Scito suum nomen: 'In' — iunge — 'nocencius'; iste
 Quartus, habens omen, te dante, nocencia, Christe,
 Tollere de mundo, pacem per bella mereri,
 Omine secundo^d superare pericula cleri.
 115 Quem velut antiquum dum cesar sperat amicum,
 Inveniens durum pro iure Dei quasi murum,
 Plus indurescit, monitis mansuescere nescit;
 Totus inardescit clero, nec obesse pavescit.
 Undique pacatis et amore sibi solidatis
 120 Trans mare soldanis summis reliquisque paganis,
 Grecis scismaticis, blasphemis ac inimicis
 Christi sive crucis, pleno conanime ducis
 Dum sic augustus nec erat miserans neque iustus
 125 Ipse per Ytaliam, Germanam filius eius
 Opprimat ecclesiam, facit omni tempore peius.
 Pellit in exilium prelatos, religiones
 (Oppri)mit; auxilium pape regesque barones
 Sepe requisiti non dant populique petiti,
 130 Preter prelatos in Theutonia tribulatos.
 Ecclesie partem per vim seu cesaris artem
 Papa timet pressam nimium subcumbere fessam.
 Quamvis divinum summum quoque presidiorum
 Credat vicinum sibi, non tamen auxiliorum
 135 Despiciat humanum, certus quod Rex dominorum
 Mittet ei sanum tamen officio populorum,
 Quo gens et cleri plus possint iure mereri.
 Pensans difficile regem sine vincere rege,
 Miliciam facile sub Christi ducere lege,
 140 Tempus mutare quandoque locum variare,
 Utile, migrare disponit et expatriare.
 Clam facit optatum, palam sibi forte negatum;
 Pacis tractatum simulans, peragit mediatum.
 Hunc dum colloquio spectabant cesarienses,
 145 Leti^e navigio cito suscipiunt lanuenses.
 Per mare Lugdunum ductus, mox mandat in unum
 1245 Concilium patrum, prelatorum quoque fratrum,
 Ut simul unati faciant et posteritati
 Ecclesie fesse que dictat agenda necesse.

^a) Tunc . . . gener in rasura e. ^b) Ita c. ^c) una tantum linea abscisa videtur. ^d) princeps prima parsurum
 linea a bibliotheca charta oblatae sunt, sed Parisi ubi legere potuit.

^e) V. chartam ap. Lacomblet II, p. 139, ubi 4000 mare. indicantur.

160 Tum se delusum cæsar dolet, auget abusum
 Ense potestatis, multis de parte necatis
 Ecclesie, publicum se demonstrans inimicum,
 Predecessorum superans mala cesareorum:
 5 Herodi similis, qui, non redeunte magorum
 175 Cetu, fit fragilis turba licitor puerorum.
 Sic parat invasum papam, sed eum cito casum
 Noscens, Francorum Ludewicus rex dominorum
 Surgit ab opposito, collecto milite trito
 10 Obviat, et pape mandat, constanter habere
 180 Se pa[pam], scire, [sibi succurr]endo venire,
 Augustum miro faciens cepto retroire.
 [Tunc in Parmenses] . . . deficientes.

1247.

8.

Se reserant mentes quæ sunt secreta tenentes,
 Quilibet ad volitam partem volat ante cupitam,
 Non sibi vindictam Sapiens¹ capit, immo relictam
 Iusticiam querens, ut iuri semper adherens.
 20 Concio colligitur, domus et communis aditur,
 Prudens auditur; lepido sermone potitur,
 Cives alloquitur; iniuria mox aperitur.
 Displicet hec igitur cunctis; pro pace subitur
 Consilium tale, scelus ut ruat exiciale,
 25 Omnibus equale pateat ius imperiale,
 Quod pariter pari iurant assistere iuri,
 Hoc defensuri, quod sint vel ob id morituri.
 Istis confisus Sapiens, ius sumere nisus,
 Credit inesse fidem reliquis, quam sustinet idem.
 30 Constans prosequitur ius; oppositum reperitur.
 Nam dum finalis aderat lux iudicialis
 Ac expectanda fuerat sententia danda,
 Pars rea diffusa de iure doloque tenisa,
 Armis munita, latet, et ratione sopita,
 35 Ut necet actores, satagit; pro iura furores
 Fert, contra mores cupiens augere dolores,
 Non emendare, sed præva malis comulare.
 Nostros maiores se viribus inferiores
 Cernit, obsessæ dolls studet, hiis quoque vincere solis
 40 Sperat, si capiti det mortem, sine periti
 Hoc genus opprimere nec ulteriova timere.
 Sed Deus hec aliter disponit et ordinat, iter
 Per mala dando bonis, fortes ditando coronis.
 Heu scelus! exemplo mala res, iniuria templo
 45 Petri fit, quando gens arma gerens stabulando
 Intrat equos edo sacra; patraccio cede
 Ex hoc procedit, aniqve quo vita resedit.
 Heu scelus! hic pacis locus est spelunca rapacis,
 Dum furibunda chorum plebs implet canonicorum.
 50 Fit circa regum² tumbas violacio³ legum,
 Pro votis castis effractio lampadis hastis.
 Heu scelus! in iure fit iuris lesio, dure
 Instant pressure, dum lex non est sibi cure;
 Ius ubi rite datur, transgressio predominatur,

A. B.

12567

55 a) a corr. t.

1) De Theoderico Sapiens sermo esse videtur. 2) Trium regum Coloniam transatorum.

40 Et pax turbatur, [nec] ius in pace paratur,
Sed premunitus discessit iuro peritus

A. 1.

[H]enricus ibi frater seu Ludewicus¹
 ctore cognato iuris^a et hore
 45 res aderant aliqui iuniores
 i sunt inveniendos scabini.
 ni latitant hostes inopini
 cantes concludendi queritantes
 sent actores, dum iugulassent
 50 pugiles olim ceu d iles
 orum trucidati progenitorum
 fegit quod fors ad tristia vergit
 entus latitare nec ad mala lentus
 atus licet hiisque not atus
 55 matus Herinannus ad ista atus
 est dictus in nostros
 ipitur ab inermibus et reperitur
 fustis prodest def (u)stis
 fatur, ut abinde ma[gis ti]meatur
 60 natur hos ledere, tunc atur.
 ucinus Nycholaus
 inis ferit illum cuspide is^a
 capite, fit ei mox punct e.
 sortem, sic solvit sanguine mortem.
 65 e inf[atur] sis inferre minatur
 t avidis vim vi propellere, divis
 tutum reperitur lege statutum
 eodem pena feratur
 atur gladio, male digladiatur,
 70 [Corpus ei]us rapitur in templum nec sepelitur;
 itur cognacio, planctus initur,
 (cain)pana pulsatur ad fana.
 [Plebs fr]emit urbana, capit arma quasi male sana.
 postes pariter [feruntur] ad hostes.
 75 impletur armatis timetur
 ingentis uti nus^a Sapientis
 pars nostra^a salute
 eli fuerant mer[cede] repleti
 erunt quesiti disparuerunt,
 80 lebat, et quisque do[mum] repetebat.
 (ma)teriam sic philosophiam
 (min)istravit esse^b paravit.

4.

B. 1.

Sic tibi, gens stulta, veniunt incommoda multa,
 Consilio fulta non ens, ratione sepulta.
 Sunt tibi nempe viri duo, presul^b cum Sapiente,
 Ambo quidem miri, factis hic, illeque mente.
 5 Ambo nutriti; diversa per hos meruisti;
 Istum iuvisti, reliquum^c gratum pepulisti;
 Hunc exaltasti te nunc violente^d prementem,
 50

a) vel turis. b) pope ed. c) hule ed. d) omnia ed. e) incepto ed. f) vel mus (domus?). g) per simili
 salute ed. h) posse ed. i) reliqu e. k) ha e.

1) Filii ut videntur Hermanni Sapientis. D. 2) Conradus.

Illum vexasti te semper iure tuentem.
 Fertur adhuc iuvenis presul clamasse sopore:
 10 Colonie penis ero certa ruina dolore.
 Annis septenis Sapiens puer est pene mutus,
 Sensibus hinc plenis bona plurima sepe locutus.
 Sic Sapiens natus bona subicit et nocitura;
 Ille soporatus ait a se prava futura.
 15 Felix Colonia, si nunc vel acuminis mentis
 Hec tibi presagia^a venisse per aspera sentis!
 Dum tibi tutor abest sapiens, quem despiciebas,
 Ac oppressor adest; quem tanquam mater alebas,
 Hic te depressit; a te prius illo recessit,
 20 Qui quasi te gessit humeris. Tibi sors mala cessit:
 Nutris lesores, expellens utiliores;
 Hinc tibi merores merito metis atque pudores.
 Dum te prudentem mala non faciunt aliens,
 Saltem lugentem doceat modo propria pena!
 25 Quid magis? Elatus dum taliter urbe potitur,
 Omnia prelatas presumit, ibique sopitur
 Lex et libertas, sed totum velle subitur,
 Nec metas certas nec ius servans reperitur.
 Tollitur impune, domino datur ad pene plenum,
 30 Per quam commune dandum fuit es alienum.
 Tunc, que facta prius publico cogente necesse,
 Præda patens potius assisia dicitur esse,
 Dampnis debebat belli cessare solutis¹,
 Hanc protendebat presul populis quasi mutis;
 35 De qua marcharum recipi bis milia sena
 lus erat, archarum sunt postea milia plena.
 Nec modus aut finis erit hanc predam rapiendi,
 Velle prius dominis nisi desit res cupiendi;
 Quam predam publicam^b qui posse tenent capiendi,
 40 Ut verum dicam, quid non et habent faciendi?
 Quondam subtrahere bona publica fit peculatus;
 Nunc neque concutere vi creditur esse reatus.
 Unde quid ecclesie de predis venerit istis,
 Urbi seu patrie recitat post pagina tristis.
 45 Regis principio Wilhelmi queque novata
 Abiurata scio theolonia²; se publicata,
 Vidi pontifices tres una Coloniensi,
 Cesaris artifices³, Maguntino, Treverensi,
 Magnates, proceres simul abiurare rapinas,
 50 Ad leges veteres pacis reparare ruinas;
 Urbis Agrippine quod novit sala⁴ repleta.
 Sed celeri sine fuit hec iuracio spreta.
 Dum per prelatos nec abit mercatio tuta,
 Est male versatos raptorum turba secuta.
 55 Aurifer et Rhenus, speculo crescente, rapinis
 Fit cito tam plenus, quod nec modus est neque finis.
 Postea legatus Hugo⁵ pape veneratus
 Hos obiurgatos, culpam pandendo reatus,

a) prestigia e corr. ut videtur e. b) publicam e.

1) Cf. 2, v. 76. 2) De hac re cf. Weizsäcker, 1251—1260, in his partibus versatus est; Lacom-
 Rhein. Bund' p. 151 sqq. 3) l. e. electores? blot II, p. 376, 493.
 4) Sala palatium est episcopi Coloniae. D. 5) Annis

- Monstrat precisos a papa talia nisos,
 60 **C**oncordes visos absolvit obinde^a recisos.
Pontifices dictos facit abiurare rapinas,
 Et sic astrictos monet inde timere ruinas.
 Qui dum discessit, morbus radice recrescit;
 Pax patrie cessit, iterata rapina virescit.
 65 **F**iunt peiora, dum sperantur meliora,
 Omnibus absque mora; multos nudat brevis hora,
 Et non maiores tantum, sed et inferiores
 Fiunt raptiores; corrumpunt crimina mores.
 1257. **P**ost hec adveniens rex Richardus, sapienter
 70 **T**ollere vim cupiens, nequiens regnare potenter,
 Invocat auxilium pape, quod spiritualementem
 Exercens gladium iuvat illo materialementem.
Mandat papa volens, magnos vetat atque pusillos,
 Vectigale dolens, magis excommunicat illos.
 75 **Q**ue licet est lata sententia seu publicata,
 Est occultata, ne sint ea visa vetata,
Que dedit et prestat assisia non moderata,
 Quae ius^b infestat res publica fitque gravata.
 Si presul scisset, quot abinde fuere futura
 80 **P**essima, pressisset hanc, nec esset nocitura^c;
 Et quotcumque malis dedit et confert alimenta,
 (Dum fuerat talis exactio, dat pocumenta.

5.

- Quo^d (poci)us potuit eius sapientia victis
 Parcere, cum potuit signis nocuisse relictis,
 Pseudo permisit tamen has^d habitare scabios
 Partim, dimisit (?) nimis illos esse lupinos.
 5 **Q**ui tunc vidissent sic cedere vilibus aulas
 Urbis, ris[issent] solitos sibi fingere caulas.
 Antea [arc]inas operantes qui latuerunt,
 Nunc [spar]gunt luncis cameras, quas incoluerunt.
 Antea bis binos calcant ewangelizantes,
 10 **N**unc Agrippinos dominos se glorificantes.
 Antea se pedites inopes formidine fingunt,
 Aurea nunc equites veluti calcaria stringunt.
 Antea qui suberant, pedibus quasi pressa scabella,
 Nunc hiis qui preerant audent indicere bella.
 15 **A**ntea nulla sonis hos concio scire solebat,
 Nunc splendent thronis, ubi nobilitas residebat.
 Antea cum paribus qui consuevere subesse,
 Nunc quasi principibus est hiis parere necesse.
 Antea quos patres medio de plebis alebant,
 20 **N**unc viciant matres et conspicuas faciebant.
 Antea pro donis quem cirpea^e tela tegebat,
 Nunc de pavonis pennis frons vela ferebat.
 Antea qui modicis tegmentis templa petebant,
 Nunc variis sericis fulgentes veste lumebant.
 25 **A**ntea per natas, socias quoque lanea nebant,
 Nunc has ornatas generosis anteferebant.
 Antea qui victum querebant arte, labore,

a) *de c.* b) *Quemris ed.* c) *nocitura c.* d) *his scriptum, sed alterum dol. c.* e) *l. e. cirpea.*

1) De rebus a. 1260. sermo est; v. Hagen v. 1223 sqq.

Nunc dant edictum publicoque fruuntur honore.
 Antea quam villo gradus inferior retinebat,
 50 Nunc veluti Sille plebs tempore cuncta premebat.
 Antea dampnati sceleris quidamque fugati,
 Nunc sublimati fiunt, meritis quasi grati.
 Antea discreto conscendebatur in altum,
 Nunc penitus spreto faciebant ordine saltum.
 55 Antea maiores iuveniles ius docuerunt,
 Nuncque per errores dictant que non didicerunt.
 Antea prelati digno sub honore fuerunt,
 Nunc inhonorati nostrum casum doluerunt.
 Antea nobilitas pia predominatur in urbe,
 60 Nunc mala rusticitas viget et vis tradita turbe.
 Antea non nota magnis plebs est operatrix,
 Nunc claret tota prelati consiliatrix.
 Antea florebat virtus sos,
 Nunc h
 65 Hinc equitum nati fratres de Sande¹ vocati
 Hiis captivati, sunt illico decapitati;
 Quando preces dire festinant morte preire,
 Parentes ire, dant hos sine iure perire.
 Dantes se sceleri, cupiunt magis inde timeri,
 50 Sed plus augeri patet hinc odiumque mereri.
 Vindicat id clara cognatio, cui fit amara
 Mora sibi^b non cara, necis ac illacio rara.
 Tandem de publico sumptu scelus hoc redimentes,
 Tempore post modico facinus peius facientes,
 55 Sic Hircelinum Gerardum² rebus ementes,
 Dampnant, festinum per opus mox interimentes.
 Nec valere preces empto deferre cruori,
 Nil siciendo neces potuit satis esse furori.
 O tam suppliciter rogitantem vidimus illum,
 60 Ut sibi mortis iter vellent differre pusillum,
 Quo sua peccata posset purgare luendo
 Trans mare, curata ratione viam faciendo.
 Presentes aderant ibi fratres Theutonicorum,
 Qui prompti fuerant hunc ordinis esse suorum.
 65 Quod licet iratum non vulgus, iure movere
 Urbis prelatum debebat parcere; flere
 Vidimus hunc ob idem, sed factum dissimulavit;
 Non turbare quidem plebem vult, que sibi favit.
 Aures obturant precibus; fert unus eorum³;
 70 'Cur tantum durant hec? si sic unicus horum
 Tam de difficili per nos modo mortificatur,
 Tardius ex simili reliquis hec pena paratur'.
 Nil iuvat oblatum; vox prevalet impletatum;
 Tamquam dampnatum ducunt hunc decapitatum,
 75 Sanctos orantem, pro nunc rogitare precantem,
 Crimina plorantem, scelerum veniam rogitantem.
 Sic alias meritum pro culpis antea factis

a) reliqua abiecia. b) s corr. e.

1) Qui alibi de Sandkule. D. 2) Cum aliis a. 1259 binosque electos cum aliis scabinnum facit Confadus (1260, Ennen II, p. 148 n.) proscrubitur, Lacomblet II, archiepiscopus d. 17. Apr. 1259; v. Lacomblet II, p. 476. 496; sed de eius neco alibi nihil traditum p. 468. D.
 3) Idem est quem post illam seditionem sca-

CHRONICI RHYTHMICI COLONIENSIS FRAGMENTA.

Vir capit interitum; formam dedit exitus actis,
Sed cor contritum salvat, spem dando salutis.
80 Hec ortum subitum dant pravis inde secutis.
Summo dicta scio tunc talia verba priorum:
Cur ex officio modo non obsistitis horum
Nisibus, ecclesiam qui tot privando ministris
.....* sinistris.

a) haec obsista sunt.

GENEALOGIA EX STIRPE SANCTI ARNULFI DESCENDENTIUM METTENSIS.

EDIDIT IOH. HELLER.

Haec genealogia primum condita fuit a. 1164. Mettensi ut videtur in urbe¹. Ex Genealogia domus Carolingicae² aliisque fontibus antiquiora colligens, auctor inde a tempore Hugonis Capet proprio Marte propinquitatem, qua imperatores, reges Francorum, duces comitesque Lotharingiae et Flandriae, alii, cum stirpe sancti Arnulfi coniuncti erant, luci dare tentat; qua in re graviores quoque non vitavit errores. Postmodum a. 1261. alius item Mettensis³ nonnulla addidit ac genealogiam ut nunc est redegit. Proponimus eam ex codice Parisiensi nr. 5989, membr., ubi fol. 1 sqq. manu saeculi XIV. exarata est⁴. Contulimus etiam editionem Pithoei, qui genealogiam 'ex vetusta membrana inter Metensis quondam scholae reliquias reperta' primus vulgavit⁵, et editionem Chesnii⁶, qui praeter libellum Pithoeanum 'aliam', ut ipse constat, 'vetustioram membranam' ad manus habuit. Neque enim codex Mettensis neque Chesnianus ubique cum Parisiensi concordant; praesertim ex Chesnio semel lacunam nostri explere licuit. Ex Chesnio postea genealogiam denuo sumserunt Calmet, 'Histoire de la Lorraine' I, probat. p. 97 sqq.; Butkens, 'Trophées de Brabant' I, probat. p. 3 sq.⁷ Fragmenta collectioni suae inseruerunt Bouqueti continuatores (tom. X, p. 273 sq., XI, p. 369 sq., XIII, p. 646), qui etiam codicem Parisiensem consuluerunt. — Genealogiae nostrae saeculo XVI. superstructae sunt quae in codicibus Bruzellensibus nr. 6138. et 6955. leguntur ampliores.

Berolini, mense Iulio 1879.

Ioh. Heller.

Genealogia beati Arnulphi Metensis episcopi, quae ex regibus Francorum sumpsit initium et post ipsum in tantum crevit, ut ex ipso genere imperatores Romani crearentur: necnon principes, duces, comites, marchiones et multi alii barones dicuntur ex ipsius consanguinitate fere per totum imperium christianorum processisse.

¹ Vid. c. 3: Theodericus, filius Theoderici de Montecens, genuit . . . Theodericum, nunc electum Mettensem (l. c. a. 1164). ² SS. II, p. 308 sqq.

³ Vid. c. 3: Iste Lodovicus genuit Lodovicum qui modo regnat, anno scilicet Domini 1261; c. 4: . . . venerabilis dominus Philippus episcopus Metensis, qui modo tenet sedem cathedralem, scilicet anno Domini 1261.

⁴ Cf. Catalog. codic. manuscr. IV, p. 188; Archiv VII, p. 65. ⁵ Annalium et Historiae Francorum SS. coetanei, Paris. 1588, I, p. 303—311. ⁶ Duchesne, Historiae Francorum SS., Paris. 1636, II, p. 642—644. ⁷ Hic textum genealogiae proprio periculo emendavit, ne dicam falsavit.

1. Audeleda¹ regina Gothorum genuit filios Childebertum regem, Clotharium² regem, Clodomerum regem, Theodericum regem et filiam Malabergam reginam Thoringorum. Hos genuit filium Lotharium. De fratribus Malaberga Clotharius rex³ genuit filios Guntharium, Childericum, Graunum, Heribertum, Gunterannum regem, Cibericum regem, Sigibertum regem et filias Blithildem et Clotildem. Clodomerus rex, frater Clotharii regis, genuit Clodoaldum. Theodericus rex, frater Clodomeri regis, genuit Tiefertum; Tiefertus Theobaldum. Guntraannus rex, filius Clotharii regis, genuit filios Clodomirum, Clodoveum⁴, Lotharium regem; Lotharius⁵ rex Dagobertum et Charibertum. Dagobertus genuit Clodoveum et Sigibertum regem. Clodoveus genuit Childericum, Lotharium, Theodericum reges. Theodericus rex genuit Clodoveum et Hildebertum reges. Hildebertus rex genuit Dagobertum regem. Childericus, filius Clotharii regis, genuit Theodbertum et Meroveum. Sigibertus, filius Clotharii, genuit Childebertum regem; Childebertus rex Theodericum regem et Theodbertum. Horum Theodericus genuit Childebertum, Corberum, Meroveum. Sigibertus⁶ genuit Dagobertum regem. 10
Blithildis⁷, filia Clotharii, habuit Arnauldum comitem palatinum ex Anberto⁸. Arnauldus comes genuit beatum Arnulphum comitem palatinum, qui postea fuit episcopus Metensis. Hic Arnulphus genuit Anchisium ducem et comitem palatinum et Glodulphum episcopum et Walginum. Anchisus genuit Pippinum maiorem domus ex Begga, sorore sancte Gertrudis de Nivelis. Hic genuit Grimoaldum, Drogonem, ducem, et Carolum regem Martellum dictum ex Alpa, sorore Dedonis, qui sanctum Lambertum episcopum Leodiniensem martyrisavit 15
Carolus Martellus genuit Pippinum Nannum regem et Charomagnum, post monachum. Pippinus rex genuit Charolum Magnum, regem Francie et post imperatorem, et Carlomanum regem. Karolus imperator genuit Pippinum, Charolum, Lodovicum Pium imperatorem, Hugonem et Drogonem episcopum. Charolus⁹, filius Karoli imperatoris, genuit Berhardum; Berhardus Pippinum; Pippinus Berhardum, Herbertum et Pippinum. Lodovicus Pius, filius Karoli imperatoris, genuit Karolum regem et imperatorem Francorum, Lotharium imperatorem, a quo dicte Lotharingie, et 20
Lodovicum regem Germanie, fratres. Inter hos tres fratres facta est divisio regni. Ex his primus Karolus imperator genuit Charolomanum, Charolum et Lodovicum regem Francorum. Hic Karolus rex genuit Leodericum¹⁰ regem. Hic genuit Lotharium regem Francorum et Lotharium¹¹ ducem. Hic¹² genuit Lodovicum regem Francorum. Hic mortuo sine liberis, translatum est regnum ad Hugonem Capet, filium Hadewidis¹³, de quo postea dicemus. Lotharius imperator, filius Lodovici Pii imperatoris, genuit Lotharium — hic excommunicatus fuit — Lodovicum imperatorem, Karolum, fratres. Horum Lodovicus genuit Ermingardam et Lodovicum regem. 25
Lodovicus, filius Lodovici imperatoris, rex Germanorum, genuit tres filios reges Germanorum, Carlomanum, Lodovicum et Karolum. Horum Carlomanus genuit Arnulphum imperatorem. Hic¹⁴ genuit Lodovicum imperatorem et Cendeboldum. Lodovico defuncto sine liberis, translatum est imperium ad quendam Conrardum de stirpe ipsius, et de Conrardo ad Henricum, qui de genere Saxonum primus fuit 30
imperator, de quo postea dicemus. Sed prius¹⁵ de Hugone, ad quem regnum Francorum translatum est.

2. Hadewindis¹⁶, Giberga¹⁷, Bruno episcopus et dux Colonie, Otto imperator et Henricus dux fratres et sorores fuerunt. Horum Hadewindis genuit¹⁸ Hugonem regem Francorum et Beatricem, uxorem Friderici ducis¹⁹, Hugo genuit Robertum regem Francie; Robertus regem 35
Francie Henricum et Adelam; Henricus Philippum regem Francie et Hugonem comitem magnum²⁰. Philippus genuit Lodovicum regem Francie. Hugo Magnus genuit Rodolphum et Henricum et tres sorores eorum. Adela, soror Henrici regis Francie, genuit²¹ Mathildem reginam Anglorum, Balduinum comitem et Robertum comitem²². Matildis genuit Gillelmum et Henricum reges Anglorum et Adelam comitissam²³. Balduinus²⁴, frater Mathildis, genuit 40
Balduinum comitem²⁵ et Arnulphum. Arnulphus genuit²⁶ Balduinum comitem. Robertus, frater Mathildis, genuit Robertum comitem ex Gertrude. Hic Robertus genuit Balduinum comitem ex Clementia.

3. Beatrix, filia Hadewindis superioris, genuit Theodericum ducem²⁷; Theodericus Fridericum ducem²⁸, Adelada. Fridericus dux genuit Beatricem et Sofiam. Beatrix genuit 45
Mathildam ex Bonifacio²⁹. Sofia genuit³⁰ Theodericum de Monceons³¹ et Fridericum, fratres. Horum Theodericus genuit Rainaldum, Theodericum, Fridericum, Willelmum et Stephanum episcopum Metensem³², fratres. Fridericus, frater Theoderici de Monceons, genuit Petrum de Luscelenore³³. Theodericus, filius Theoderici de Monceons, genuit Theodericum. Rainaldus, frater Stephani Metensis episcopi, genuit Rainaldum, Hugonem et Theodericum, 50

a) Clotharius P. D. b) deest P. c) Blithildis D. d) Anberto e. e) Lodovicum rectius D. f) Hadewidis e. (p. 1.)
g) regem e.; rego P. h) H. g. L. I. des. P. i) primus e. k) Hadewidis semper D. l) Giberga semper P. D.
m) Monceons semper D. n) e. M. des. P. o) Luscelenore P.

1) Error apertus; nam Audeleda, uxor Theoderici Magni, erat soror Chlodovei I. uxorem Chlodovei Chrotechildam fuisse, notissimum est. 2) Corrige: Gundobadum. 3) Falsum. Pater sequentium fuit Clotharius II, filius Chilperici I. 4) filius Dagoberti I. 5) Pippinus potius. 6) Falsum. Karolus genuit Lodovicum, patrem sequentium. 7) Corrige: Carolum. 8) scilicet Lotharius rex. 9) de Hugone Magno, duce Francie. 10) Lotharingie superioris. 11) Verumandorum. 12) de Balduino V. comite Flandrie. 13) Frisonem. 14) Belgicam, uxorem Stephani II. 15) VI. Flandrensis. 16) II. Hanoniae. 17) Falsum; Arnulphus liberorum non habuit. Balduinus III. erat filius Baldoini II. 18) Lotharingie superioris. 19) secundum. 20) marchionem Tusciae. 21) de Lodovico de Monte-Belligardi (Mumpelgard). 22) Castrum 60 prope Pont-a-Mousson. 23) Obiit d. 29. Dec. a. 1163.

nunc electum Metensem¹, et quatuor filias. Fridericus, frater episcopi Metensis², genuit Lodovicum. Adela, soror Friderici ducis, genuit³ Fulconem et Gallezannum⁴ et filiam unam, quam habuit⁵ Henricus de Liembore, pater Pagani⁶ de Arluna. Rainaldus, frater Theoderici electi Metensis, genuit Theobaldum comitem de Monceons ex filia⁷ comitis Campanie⁸, que fuit soror regine Francie⁹; que regina genuit Philippum¹⁰ de Gonesse regem Francie ex Lodowico rege. Philippus rex genuit Lodovicum, qui mortuus fuit apud Montpancier¹¹ in reditu de Avenione. Iste Lodovicus genuit Lodovicum, qui modo regnat, anno scilicet Domini 1261. Theobaldus comes de Monceons habuit duos fratres, Henricum comitem de Bar, qui mortuus fuit¹² sine liberis, et Rainaldum episcopum Carnotensem¹³. Ipse vero Theobaldus genuit ex Loreta, filia comitis de Los¹⁴, Thomascetam¹⁵, uxorem Friderici ducis Lotharingie; ex qua idem dux genuit Iacobum episcopum Metensem¹⁶ et Theobaldum¹⁷ et Matheum¹⁸ duces Lotharingie.

4. Giberga, soror Hadewindis superioris, genuit¹⁹ Lotharium regem Francie et Karolum ducem²⁰, Mathildam et Aberadam²¹, fratres et sorores. Horum Lotharius genuit Lodovicum regem Francie. Karolus dux genuit Ermenegardam, Othonem ducem et Gerbergam, fratres et sorores. Horum Ermenegardis genuit²² Albertum comitem [et²³ filias duas, Hadewidem et Emmam de Los. Horum Albertus genuit Albertum comitem]. Albertus genuit Fridericum episcopum²⁴, Godefridum, Henricum²⁵ et²⁶ Albertum, fratres. De sororibus Hadewindis²⁷ Theodericum ducem²⁸ et Gerardum comitem²⁹, fratres. Horum Theodericus genuit Symonem³⁰ ducem. Symon genuit Matheum ducem; Matheus Symonem ducem ex sorore³¹ Friderici imperatoris et Fridericum de Bittes³². Fridericus autem³³ de Bittes genuit Fridericum ducem Lotharingie, qui fuit gener Theobaldi comitis Barenis et habuit [ex³⁴ filia eius³⁵, sicut prediximus.] Iacobum Metensem episcopum, Theobaldum et Matheum duces et Regnaldum comitem de Castres³⁶. Processit etiam ex eadem stirpe imperiali dominus Robertus³⁷ de Florenge³⁸; ex cuius consanguinitate descendit venerabilis dominus Philippus episcopus Metensis, qui modo tenet sedem cathedralem, scilicet anno Domini 1261. Gerardus, frater Alberti³⁹, genuit Giselam et Hugonem⁴⁰⁴¹ et Lambertum⁴². Lambertus genuit Henricum⁴³ comitem Lovaniensem. Hic Henricus genuit Henricum et Godefridum⁴⁴ fratres. Henricus⁴⁵, filius Gerberge, genuit Adeleidam, Chunegundem et Adelam. Mathildis, filia Gerberge, genuit⁴⁶ Eustachium comitem Boloniensem et Gerbergam, Friderici ducis⁴⁷ uxorem. Eustachius comes genuit Balduinum regem Hierusalem, Godefridum ducem et post regem Hierusalem ex Ida. Gerberga, soror Eustachii comitis, ex Friderico duce habuit filiam Iuttam⁴⁸. Hec genuit⁴⁹ Henricum de Lemburc.

5. Mathildis, soror Lotharii regis Francie et Karoli ducis, genuit⁵⁰ Rodolphum regem Burgundie, Bertham, Guepam et Mathildam. Horum Bertha genuit⁵¹ Othonem comitem Campaniensem. Hic Otto genuit Theobaldum comitem. Theobaldus genuit Stephanum, Othonem, Hugonem, fratres, comites. Guepa, soror Berthe et Mathildis, genuit⁵² Giselam,

e) Albeadam P.; Albradam D. b) hanc omisit in membrana Metensi (et Paris. 5989) ex alia vetustiore nunc primum addita sunt. DUCHESNE. c) deest D. d) supple: genuit. e) Symonem e. f) F. de v. B. P. g) ex l. e. 40 n. p. des. e.; eius deest P. h) in codice nulla lacuna. i) mutam e. add.

1) Electus a. 1164. 2) Nimirum Stephanus. 3) de Walramo comite Arlonensi. 4) II. comitem Limburgensem. 5) Error. Henricus nepos fuit Adelaë, filius Walrami II; neque igitur amitam habuisse potest in matrimonio. Uxor eius fuit Adelheidis, filia Botthonis de Botenstein. 6) Walrami III (+ 1139). 7) Agnete. 8) Theobaldi II. 9) Adelaë. 10) I. e. Philippum II. Villa Gonesse (départ. Seine-et-Oise, arrond. Pontoise) erat patrimonium Philippi, quod ipse postea abbatiæ Sancti Dionysii Parisiensis dedit. Cf. Chron. Turon., ap. Bouquet XVIII, p. 304. 11) Montpensier, départ. Puy-de-Dôme, arrond. Riom. 12) a. 1191. 13) Sed a. 1182-1217. 14) Ludovici I. 15) Hæc nominatur Agnès ap. Albricum, SS. XXIII, p. 651, 699. 16) Obiit d. 24. Oct. 1260. 17) I, defunctum a. 1220. 18) II, defunctum d. 24. Jan. 1251. 19) de Lodovico IV. 20) Lotharingiæ inferioris. 21) de Alberto I. Namucensi. Cf. Geneal. comit. Bulon., SS. IX, p. 300. 22) Leodiensem. 23) comitem de Rupe (La Roche ad A. Ourthe). 24) Lotharingiæ, filium Gerhardi de Alsatia. 25) Vadani-montis (Vandemont, arrond. Nancy). 26) Iuditha sive Bertha. 27) Bitsch. 28) Thomasceta sive Agnete. 29) Bliessenstet, a Zweibrücken ad occidentem. 30) filius Simonis I. 31) Fleurange prope Diedenhofen. 32) Theoderici potius, filii Gerhardi et Hadewindis (v. s.). 33) Obiit e. a. 1167. 34) Initium generis Gerbergæ, filie Caroli ducis, hic deesse, ex sequentibus apparet. 35) I. e. Lambertus II, filius Lamberti I. Lovaniensis et Gerbergæ, filie Karoli ducis. 36) secundum. 37) quintam (cum barba). 38) primus. 39) de Eustachio I. 40) Lotharingiæ inferioris. 41) de Walramo II. 42) de Conrado rege Burgundiæ. 43) de Odone I. 44) de Hermanno II. duce Sæviæ.

384 GENEALOGIA EX STIRPE SANCTI ARNULFI DESCENDENTIUM METTENSIS.

uxorem regis Conradi. Hec habuit ex Conrado Henricum imperatorem tertium, Hic Henricus genuit Henricum quartum imperatorem cesarem augustum ex Agnete. Mathildis, soror Guepe et Berthe, genuit Arnulphum comitem Flandrensem, Godefridum ducem, Gozelonem ducem, fratres¹. Horum Arnulphus genuit Balduinum, Hic genuit Balduinum ex Chunegundo². Hic genuit Balduinum et Robertum ex Adela. Gozelo, frater Arnulphi et Godefridi, genuit Godefridum ducem, Odam et Regelindam. Horum Godefridus dux genuit Godefridum Gipposum et Henricum³ comitem Lovanie. Regelindis, soror Godefridi ducis et Ode, genuit Albertum⁴ comitem Namucensem. Hic Albertus genuit Godefridum, Fredericum, Henricum et Albertum, fratres.

6. Albrada, soror Lotharii regis, Karoli ducis et Mathildis, genuit Ermendrudam. Hec genuit⁵ Agnetem. Hec⁶ aliam Agnetem. Hec genuit Henricum quartum imperatorem ex Henrico imperatore tertio. Hic Henricus imperator genuit Conrardum et Karolum cognomento Henricum ex Berta.

7. Otho imperator, frater Brunonis Coloniensis episcopi et Henrici ducis, genuit Hudicam⁷ et Othonem secundum imperatorem, fratres. Horum Hudica genuit⁸ Othonem¹⁵ ducem⁹; Otho Henricum et Chononem, fratres. Horum Henricus genuit Conrardum. Hic¹⁰ genuit Henricum tertium imperatorem et Lidulphum, fratres. — Henricus dux¹⁰, frater Othonis primi, genuit Henricum ducem. Hic genuit Henricum imperatorem et Giselam, uxorem Stephani regis Hungrorum. Hec¹¹ genuit Bernardum. Hic genuit Idam Namucensem et reginam Francorum, uxorem Angelberti marchionis¹¹ et Gertrudem comitissam²⁰ Flandrensem¹² et reginam Nacorum¹³.

a) Hic — tertium *des. D.* b) marchionis *c.*

1) Falsum. Horum mater Mathildis non fuit Conradi filia, sed Hermannii Billungi ducis Saxonum, ut testantur Witgerus sub ea degens (SS. IX, p. 304). Genealogia com. Flandr. Bertiniana a. 1111. conscripta (p. 306) et Albricus ad a. 1005 (SS. XXIII, p. 778). 2) Ogiva potius. 3) Falsum. Henricus II. fuit filius Odae, sororis Godefridi Gipposi. 4) tertium. 5) de Odone comite Burgundiae, BRIAL. 6) de Wilhelmo Magno duce Aquitaniae. BR. 7) Corrige: Dudicam, i. e. Lutgardam; cf. SS. III, p. 215; VI, p. 32. 8) de Conrado duce Lotharingiae. 9) Karinthiae. 10) Bava-

riae. 11) Quae sequuntur valde a vero recedunt. Mater Bernhardi II. ducis Saxoniae fuit Hiltigardis. 12) Gertrudis, uxor Roberti I. Frisonis, erat filia Bernhardi II. ducis Saxonum. 13) Corrigendum videtur: Dacorum; auctor fortasse de Adela, filia Gertrudis et Roberti Flandrensis, cogitat, quae nupsit regi Canuto II. Altera Gertrudis filia de Florentio I. comite Hollandiae regi Francorum Philippo I. nupsit. 30 Ida, quae et Regelinda, uxor Alberti II. Namucensis, erat filia Gozelonis I. ducis Lotharingiae inferioris. De Angelberto marchione nihil compertum habemus.

GENEALOGIAE DUCUM BRABANTIAE.

EDIDIT IOH. HELLER.

I. GENEALOGIA DUCUM BRABANTIAE HEREDUM FRANCIAE.

Genealogiae ducum Brabantiae quas novimus omnes ortae sunt paullo post a. 1268, cum Iohannes I, dux ille praestantissimus, post Henrici fratris sui imbecilli abdicationem ducatum obtinisset laudemque patrum novis rursus laudibus augetet. Tunc quidem, cum inter omnes Lotharingiae principes Brabantinorum domus et potentia et divitiis procul dubio longe excelleret, non defuerunt qui historiam ducum scribendam susciperent inque memoriam hominum revocarent, genus eorum per Gerbergam, filiam Karoli ducis Lotharingiae, usque ad Karolingos ascendere: scilicet ut clarius pateat, duces non solum totius Lotharingiae, sed etiam regni Francici legitimos esse heredes. Quod evidenter apparet ex hac quam primo loco lectoribus proposituri sumus genealogia, quae expressis verbis Iohannem I. 'heredem regni Francorum hereditario iure, sicut primogenitum Karoli Magni stirpis', appellat.

Auctor fortasse in coenobio Affligemensi vixit. Prae omnibus enim laudat istud monasterium utpote 'decus in ordine nigro' atque fusius quam solet, Henricum, filium Godefridi Barbati, illic fundum dicasse posteaque sepultum esse, narrat. Accedit, quod etiam Genealogia II. hic conscripta esse videtur. Porro 'Nomina sanctorum e stirpe ducum Brabantiae descendantium', quae infra post II. dabimus, hic compilata sunt, ut scriptor ipse tradidit. Itaque genealogias I. et II. eodem loco ortas esse, putarim; quocum convenit, quod eodem fere anno scriptae sunt et accuratissime inter se cohaerent. Scimus etiam, monachos Affligemenses res gestas ducum Brabantiae tunc diligentissime perscrutasse. Affligemiti enim vivebat Willelmus, postea abbas Sancti Trudonis, qui 'Historias Brabantinorum' metricè composuit, quorum fragmentum Iacobus de Guisia servavit.

1) c. 9; cf. c. 4: Hic cessavit stirps Karoli Magni regnare in Francia et in Lotharingia; cum tamen essent heredes utriusque regni; et saepius. 2) Inter Aals et Assche. 3) c. 5. Nota tamen, quod haec versus tradit, quos aliunde habuisse potest. Sed versus saltem Affligemiti conscriptos esse, contemderim. — Villae Balsy et Genappe, quae eodem capitulo laudantur, ad possessionem monasterii Affligemensis peritulerunt. Cf. Chron. Afflig. c. 17, SS. IX, p. 415; et 'Nomina sanctorum e stirpe ducum Brabantiae descendantium' infra p. 399. 4) Post a. 1268. et ante finem anni 1271, ut infra accuratius probabimus. 5) a. 1277—1297. 6) Quae Iacobus de Guisia (ed. Fortis IX, p. 402 sqq.; cf. I, p. 34: abbas Sancti Trudonis [scripsit] historias Brabantinorum) ex Willelmi opere servavit, hic exscribere tuval: Ex historia domini Guillelmi abbatis Sancti Trudonis Hasbantensis in 225. versu libri secundi chronicarum suarum: 'Lamberius, filius Ragneri comitis Montensis, fuit comes Loanensis. Ille Gerbergam, filiam Karoli ducis Lotharingie, postmodum regis Francie, desponsavit. Ab his enim descenderunt

Fundamentum operis posuit auctor Genealogiam comitum Buloniensium¹, cui alia ex Genealogia domus Carolingicae² et ex Sigeberto hausta inseruit. Postea ipse vel interpolator fabulas quasdam de Karolo Magno et nonnulla ex Vita Landradae³ et ex Vita Gudulae⁴ excerpta addidit. Inde a tempore Gerbergae plurima certe proprio periculo composuit, stemma ducum satis icuine usque ad a. 1268. deducens. Non multo post hunc annum etiam scripsisse videtur, quamquam e. 9. narratur, Philippum III. regem Franciae Mariam, filiam Henrici III, uxorem duxisse⁵, quod demum a. 1274. factum est. Sed haec postea interpolata esse, persuasum mihi habeo, cum Genealogia II, quae post a. 1270. et ante finem a. 1271. composita est, ex hac hauserit.

Genealogia exstat in codicibus

- 1) Vindobonensi nr. 3445, chart. in 4°, ubi manu saec. XVI. fol. 1—3. diligenter exarata est. Codicem benevole Berolinum transmissum ipse evolvi.
- 2) Leodiensi nr. 77, olim Sancti Trudonis, membr. in 4°. Post Physiologum saec. XII. scriptum continet manu saec. XIV. exaratam Historiam naturalem, Albertum de lapidibus, Palladium de agricultura, quibus eadem manus in duobus foliis adiunctis hanc genealogiam addidit, ex antiquiore codice sat negligenter descriptam. Apographon viri b. m. Bethmann postea V. Cl. Arndt et ego ipse denuo contulerunt. Ex hoc codice Genealogiam accuratissime vulgavit V. Cl. St. Bormans, 'Compte rendu de la com. roy. d'histoire', 3. série (Bruxelles 1869), X, p. 68 sqq. — In codice 2 tria prima capitula interpolationibus, de quibus supra dixi, fabulis scilicet et excerptis ex Vita Landradae et Gudulae, amphata sunt. Etiam narratio plerumque longius a Genealogia Buloniensium recedit. Cum tamen cod. 2 quibusdam locis cum Gen. Bulon. concordet, ubi 1 aliam praebet lectionem, utramque recensionem usque ad c. 3. imprimi feci; inde a c. 4. codice 1 tamquam fundamento usus sum, menda eius ex 2 emendans. — Genealogiae in 1 adiuncta sunt brevia excerpta ex Continuatione genealogiae comitum Buloniensium⁶ (Qui voluerit scire, quomodo disunctum sit regnum Francorum — ubi manebat Karolus), quibus in cod. 2 interpolator rursus addidit centones ex Vita Gudulae c. 30—33, depromptos et alios ex Continuatione gen. Bulon. (Lodovico autem rege Francorum mortuo — ex qua originem traxit). Haec omnia utpote nullius proventus pretii et nihil ad rem facientia omisi⁷. Caputum distinctionem ipse institui.

comites Lotharingenses et duces Brabantiae. Haec in interlineari glossa tenuim. Vetus vero reperit tales, ubi, postquam multa de Hugone dicta sunt, sic dicit: 'Sic tua res agitur, dux Karole, sicquid ducatum Lotharicum perdis, dum tua regna petis. Filius Otto tamen tibi dux succedit in illo, Quem sibi confirmat imperialis apex. Huc quoque germanam dant chronica scripta sororem, Namine Gerbergam, que michi visa fuit. Hanc sibi Lambertus despondit, quem Raginerum Hannonia comitem progenituro ferunt. Huc quoque Henricus successit, filius Otto Quem sequitur frustra, nam sine prole fuit. Huc quoque subsequitur Lambertus, patruus huius, Qui regit has terras Lotharingue praesent. Nonne vides igitur, quam clari sanguinis istos Vena venustati? Troycs quippe fuit'. Aclor. In toto secundo libro preallegato nititur ostendere predictus abbas, prout patet clare speculanti, quod duces Brabantiae descenderunt a Troianis et a Francis et hoc per Raginerum comitem Mon-

lensem, qui genuit primum ducem Lotharingensem Lambertum. Igitur sic patet clarissime ex testimonio 35 historiarum predicti historiographi, qui magnus compositor et poeta fuit, quod comites Hannonienses a verissima vena Troianorum et maxime Priami primi ducti Francorum descenderunt, quia 'propter quod nunquodque, tale et illud' magister dicit Aristoteles. 40 De Willelmo cf. Gest. Trad. cont. III, SS. X, p. 404: 'cir magna literatura . . . bonus metricus etc. Paucis de eo egerunt Wilmans, 'Archiv' IX, p. 358; Hirsch, 'Heinrich II', I, p. 330; Wattenbach, 'GQ' II, p. 117. Willelmus, qui tamquam praesens loquitur, auctorem 45 aequalem exscriptis videtur. Idem facit auctor Genealogiae duo, Brab. metricae. Vid. infra praefationem p. 400. 1) SS. IX, p. 300. 2) SS. II, p. 309. 3) AA. SS. Iul. II, p. 624. 4) auctore Lamberto, AA. SS. Ian. I, p. 514 sqq. 5) a. 9: 50 Mariam . . . que postea facta est regina Franciae et coronata, quia regi Francorum est nupta. 6) Duchery (ed. I) II, p. 803 sqq. Cf. SS. IX, p. 299, B. 7) Quae videat apud Bormans l. l.

INCIPIT GENEALOGIA KAROLI MAGNI SUCCESSORUMQUE EIUS, DUCUM BRABANTIE, HEREDUM FRANCIE.

1.

1. Primus primus rex Francorum genuit
 5 Marchomorum. Marchomorus genuit Pharamundum.
 Pharamundus genuit Clodionem regem. Clodio rex
 qui alio illo fuit, successit et in regno Meroveus, nepos
 eius; a quo stirps lata Merovingi fuerunt nomi-
 nati. Meroveus vero genuit Hildericum regem. Hil-
 10 dericus genuit Clodoveum regem, quem sanctus Remigius
 baptizavit, et in baptismate mutato nomine eum Ludovicum
 appellavit. Mater istius fuit Basina Thuringorum
 regina. Ludovicus genuit Clotharium regem et tres
 fratres eius ex Crothilde, filia Cisperici regis Bur-
 15 gundie. Clotharius genuit Cispericum regem et fratres
 eius. Cispericus genuit Lotharium Magnum. Lotharius
 genuit Dagobertum regem et Blitildem. Ad cuius pro-
 geniem translatum est regnum. Dagobertus genuit
 Sigobertum regem et Clodoveum. Clodoveus genuit Clo-
 20 tarium, Hildericum regem et Theodericum regem suc-
 cessive. Theodericus genuit Hildebertum regem et Clo-
 doveum regem successive. Hildebertus genuit Dago-
 bertum Ioniorum. Ille Dagobertus Ioniorum genuit Lotharium
 et Theodericum reges, scilicet mediante Daniele,
 25 electo tunc nominato Cisperico, per Francos in
 regem voluntarie constituto, quamvis alienus et
 successione, sed tamen genere. Post quem dictus
 Theodericus regnavit. Post eum Hildericus, in
 quo genealogia Merovingorum finit.

30 Hic Merovingorum cessavit linea recta
 In regno regnare suo, probitate carendo.

35

40 2. Blitildem duxit uxorem Anabertus vir illustris,
 Romano genere, et genuit ex eo Arnoldum. Arnoldus
 genuit Arnulphum, postea Melensem episcopum. Arnul-
 phus, qui post fuit episcopus, genuit Angisium. Angisius
 duxit uxorem sanctam Beggam, filiam Pipini primi
 45 ducis Austrie inferioris, sororem sancte Ger-
 trudis. Pipinus dux, pater istarum, fuit maior do-
 mus in Francia. Angisius genuit ex sancta Begg
 duxissa Pipinum, secundum ducem Austrie et
 maiorem domus France. Pipinus secundus genuit
 50 Karolum Martel ducem Austrie et maiorem domus
 France. Karolus Martel genuit Pipinum Porcum ducem
 Austrie et maiorem domus France hereditario
 iure.
 Austria dicta fuit, que nunc Brabantia fertur,
 55 Terra faciens inter Scaldi et Renique fluenta.

2.

1. Primus genuit Pharamundum regem. Pharamundus
 genuit Clodionem regem. Clodio qui sine illo
 fuit, successit et nepos eius Meroveus, rex probus, ex
 quo regalis procapla Merovingi per longum tem-
 pus nominati sunt. Meroveus genuit Hildericum regem.
 Hildericus genuit ex Basina Thuringie regina Clodo-
 veum regem, cui similis rex hactenus non fuit:
 quem sanctus Remigius baptizavit et eum celitus misso
 consecravit, et in baptismate mutato nomine Ludovicum
 eum appellavit. Ludovicus duxit uxorem Crothil-
 10 dem, reginam orthodoxam et christianissimam,
 per quam ipse rex, omnium regum Francorum pri-
 mus, et omnis France baptizari meruit. Fuit
 autem hoc regina filia Cisperici regis Burgundie et
 amita sancti Sigismundi regis Burgundie et
 martiris. Ludovicus rex genuit Clotarium regem et
 fratres eius ex gloriosa Crothilde regina. Clotarius
 genuit Cispericum regem et sanctum Guatrammum
 et duos fratres eorum. Uxor Clotarii fuit sancta
 Radegundis, regina Thuringie. Cispericus genuit
 Lotharium Magnum. Lotharius rex genuit Dagobertum
 regem et Blitildem, sororem eius, ad cuius progeniem
 translatum est regnum. Cuius progenies duces
 erant Austrie, terre scilicet facientis inter
 Scaldam et Renum, que nunc Brabantia vo-
 15 catur. Erant autem ipsi duces maiores domus
 in regno iure hereditario, antequam reges
 fierent. Reges vero solo nomine regie regna-
 bant; sed duces Brabantie gladium regni por-
 20 tabant et potenter regnum regebant. Dago-
 bertus rex genuit Sigobertum et Clodoveum regem. Clo-
 doveus genuit Theodericum regem. Theodericus genuit
 Hildericum regem. Hildericus genuit Dagobertum
 regem.

Hic Merovingorum cessavit linea recta
 In regno regnare suo, probitate carendo.

2. Blitildem, Dagoberti primi sororem, duxit An-
 25 abertus uxorem, vir illustris, ex genere Romanorum
 Imperatorum genitus, qui genuit ex eo Arnoldum.
 Arnoldus genuit Arnulfum sanctum, postea Metensem epi-
 scopum. Sanctus Arnulfus genuit Ansigium, qui duxit
 sanctam Beggam, filiam Pipini primi ducis Braban-
 30 tie, qui erat etiam maior domus in regno et genuit
 ex sancta Yduberga sanctam Beggam et sanctam
 Gertrudem gloriosam virginem, que

Culmen honoris erat totius stirpis eiusdem.
 Iste sanctus Pipinus primus, Karlomanni
 filius primi, et sancta Yduberga, soror sua,
 ac sancta Gertrudis, ipsorum filia, monasterio
 Nivellensi quiescunt; quod monasterium ipsi
 in allodio suo, scilicet in Brabantia, in hono-
 35 rem Dei et sancti Petri apostoli devote fun-

a) rubrum deest 1, spatio vacante. b) a. e. d. Br. h. supra abscisa sunt, ut vis legi possint. c) littera initialis deest 1, spatio vacuo relicto. d) Meroveus deest 1. e) Hilderic. corr. Hildrie. 1. f) Clodon. semper 1. g) fuit 1. h) Metensem 1. i) senior Gen. k) Scaldi 1. l) Clod. 2. m) Crothille 2. n) Scaldam 2. o) Sigisbertum 2. p) Hildebertum Geneal. c. B. q) Ansigium 2.

60 l) Iidem versus occurrunt infra in Genealogia metrica. 2) Cf. versus in Genealogia metrica. 3) Uxor potius. 4) Nivelles.

Fig. 750. Iste dux Pipinus Parvus auctoritate apostolica et Francorum electione a sancto Bonifacio Maguntis archiepiscopo in regem ungitur, ac postea a Stephano papa cum filiis suis Karolo et Karolomanno in regem consecratur; et per eos omnis eorum generatio in hereditatem regalis successione in perpetuum benedicitur, et omnis alienigena ab eius invasione apostolice anathemate interdicatur.

Fig. 750.

a. 752.

genit Pipinum Parvum ducem Brabantie, que tunc Austria vocabatur; qui etiam erat maior domus in regno iure hereditario. Iste Pipinus Parvus dux Brabantie apostolica auctoritate et Francorum electione a sancto Bonifacio Maguntis archiepiscopo in regem ungitur, ac postea a Stephano papa cum filiis suis Karolo et Karolomanno in regem consecratur; et per eos eorum generatio in hereditatem regalis successione in perpetuum benedicitur, et omnis alienigena ab eius invasione apostolice anathemate interdicatur.

3. Francorum regis honorato et in monasterium

Gra. Bul. et Sig.

truso, Pipinus ex duce rex factus, genuit Karolum Magnum gloriosum cesarem. Karolus imperator, rex et dux Austrie; genuit Ludovicum piissimum augustum et ducem Austrie. Ludovicus genuit Lotharium imperatorem, regem totius Ytalie, comitem totius Provinciae, ducem totius Austrie, que ab ipso Lothario mutato nomine est vocata Lotharingia. Ludovicus genuit etiam Pipinum et Ludovicum ex Ermengarde regina et Karolum Calvum regem. Karolus Calvus genuit Ludovicum Balbum regem. Ludovicus genuit Karolum Simplem regem. Karolus genuit Ludovicum regem. Ludovicus genuit Lotharium regem, Karolum ducem Lotharingie. Lotharius rex genuit Ludovicum ultimum regem huius stirpis, qui mortuus est sine herede. Cui successisse debuisset Karolus, patruus suus, dux Brabantie recta linea secundum heredes; sed Hugo Capet regnum Francorum fraudulenter intravit et posteris hereditarie suis reliquit. Karolus autem dux Brabantie illustris inter cetera bona que gessit corpus gloriose virginis Gudile de Morcella transtulit in Bruxellam. Qui dux heres Francie, nec tamen possessor, genuit Gerbergam comitissam Bruxellensem, heredem Francie et ducatus Lotharingie, que simul amisit et nomen regine et nomen duxisse, sed nomen tantum obtinuit Bruxellensis comitisse.

V. Landp.

V. Gud. 15. e. 31.

cf. Sig. 750. 24.

cf. V. Gud. 37.

Gra. Bul.

cf. Sig. 750. 24.

cf. V. Gud. 37.

Ludovicum Balbum. Ludovicus genuit Karolum Simplem regem Francie et ducem Brabantie. (Karolus genuit Ludovicum) ex filia regis Anglie. Ludovicus genuit Lotharium regem Francie et Karolum ducem Brabantie ex Gerberga, filia Henrici imperatoris, que etiam erat soror Ottonis senioris imperatoris. Lotharius rex genuit Ludovicum juvenem, huius stirpis ultimum regem, qui regnavit anno uno et mortuus est sine herede. Cui successisse debuisset Karolus, patruus suus, dux Brabantie recta linea secundum heredes. Sed Hugo Capet regnum Francorum fraudulenter intravit et posteris suis hereditarie reliquit. Karolus autem dux Brabantie illustris inter cetera bona que gessit corpus beate Gudile virginis de Morcella transtulit in Bruxellam. Qui dux heres Francie, nec tamen possessor, genuit Gerbergam comitissam Bruxellensem et heredem Francie et ducatus Lotharingie, que simul amisit et nomen regine et nomen duxisse, sed nomen tantum obtinuit Bruxellensis comitisse; que Nivelles sepulta est.

daverunt. Per sanctam Beggam, ipsorum filiam, Ansigisus, maritus eius, factus est dux Brabantie post mortem Pipini primi, et genuit ex sancta Begga Pipinum secundum ducem Brabantie gloriosum et maiorem domus in regno. Pipinus secundus genuit Karolum Martell ducem Brabantie et maiorem domus in regno. Karolus Martell

3. Regis Francorum Hildricus honorato et in monasterium

truso, Pipinus ex duce Brabantie factus rex Francie, huius stirpis primus, genuit Karolum Magnum gloriosum cesarem, quem Leo papa consecravit et in imperatorem exiit die natalis Domini. Qui etiam erat dux Brabantie. Hanc terram ipse Karolus, scilicet patriam suam, precipue dilexit. In ipsa terra, scilicet in Belisia, nomen suum Magnum coram sancta Landrada acquisivit. Consanguineam etiam suam sanctam Godulam, quiescentem apud Morcellam tunc temporis regis, regis muneri quo dicitur. (Sepulta enim erat apud Ham in) Brabantia, vicinam iuxta Sanctas, unde translata fuit ipsa virgo a primatibus et episcopis et palatialis regni in Morcellam, et ipsum fundum Morcellensem et predia in Brabantia locentia eidem virgini devoto obtulit et ecclesie in qua sancta lucebat in perpetuum hereditatem delegavit et conventum monachicorum ibidem congregavit; que singula testamentis commendavit et ibidem scriptis assignavit, sicut dux et heres ac possessor terre Brabantie. In ipsa etiam terra, scilicet Aquisgrani, tronum imperialem instituit; ibi mansit, ibi mirabilia operatus est, ibi in pace quiescit. Ex erat vir Teuthonicus. Pater autem suus Pipinus et mater sua Bertrada cum ipso Karolo, filio suo, mansisse leguntur apud Haristellium, ducum Brabantie quondam palatium. Karolus Magnus genuit Ludovicum piissimum augustum. Ludovicus genuit Lotharium, Pipinum et Ludovicum ex Ermengarde regina, et Karolum Calvum regem ex Judith. Karolus Calvus genuit

a) senior Gen. b) quo 2. c) Es 2. d) invasione 2. e) rego 1. f) Burgundie corr. Lotharingie 1. g) no 1. h) sic scriptum 2. i) Beilia 2. k) mag 2. l) unice inclusa suppleri ex Via Gudulee. In 2 parvus hinc vac. rel. m) viti 2. n) album 2. o) K. g. L. des. 2. p) fraudulenter 2. q) cor 2. r) Gerbertum 2.

1) Cf. AA. SS. Jul. II, p. 624. 2) Optiq. Genealogia tom. Bulon.

4. Hic cessavit stirps Karoli Magni regnare in Francia et in Lotharinga; sed tantum^a comites vocabantur Bruxellenses et Lovanienses per longum tempus, cum tamen essent heredes utriusque regni. Gerberge genitrix ex Lamberto Cum-barba Henricum Seniores comitem de Brusella, heredem Francie, et Lambertum^b comitem et Machtildem Boloniensem, aviam Godefridi de Bulion^c et Balduini et Eustacii. Lambertus comes genuit Henricum^d comitem Lovaniensem, quem Hermannus interfecit^e. Henricus^f genuit Henricum^g et Reinerum, qui in Asbania^h occisus est. Henricusⁱ comes genuit Henricum^j comitem Lovaniensem, qui apud Tornacum interfectus^k, Nivelles^l sepultus est, et Godefridum^m comitem Lovaniensem, dictum Cum-barba, in quo stirps Karoli restituta est in gradum pristinum, scilicet in ducatum Lotharingie, in quo regnabant antequam reges fierent. Postea vero et regnum et nomen ducatus amiserunt, sed nunquam terram Brabantiaⁿ. Temporibus enim istorum comitum a tempore Lamberti Cum-barba, qui duxit Gerbergam, heredem Francie et ducatus Lotharingie, sed tantum comitissam Bruxellensem — qui Lambertus Florinea^o interfectus est, qui etiam Lovanii ecclesiam^p construxit — usque ad tempus Godefridi ducis Cum-barba Ardenenses nomen ducum Lothariensium adepti sunt; sed possessores terre Brabantie non erant, sed stirps Karoli Magni recta linea secundum heredes, comites scilicet Bruxellenses et Lovanienses predicti. Nam tempore Gerberge (comitissae Bruxellensis) Godefridus Ardenensis adeptus est ducatus Lotharingie honorem. Cui successit Gozelo dux, frater eius, qui genuit Godefridum ducem et Stephanum papam et Odam, uxorem^q comitis Lovaniensis Lamberti^r dicti Balderici, qui ambo prebendas instituerunt^s in Bruxella et in Lovanio. Isti etiam transtulerunt corpus sancte Gudile de ecclesia sancti Gaugerici^t Bruxellensis^u in 1047. ecclesiam superiorem^v ibidem.

5. Godefridus dux genuit Godefridum Gibbosum ducem et sanctam Ydam Bononiensem comitissam, matrem Godefridi de Bulion, ducis Lotharingie post mortem Godefridi Gibbosi et regis^w Iherusalem, et matrem Balduini regis (Iherusalem^x) et Eustacii comitis Bononiensis; qui licet nominati fuerint^y de Bulion, nati tamen et nutriti fuerunt in Brabantia, scilicet apud Baisiu^z iuxta Genapiam, castrum ducis Brabantie. Godefrido de Bulion duci Lotharingie successit Henricus^{aa} Lemburgensis^{ab} in ducatum Lotharingie; quo delecto 1101. culpis suis exigentibus^{ac}, ducatus Lotharingie datur Godefrido Cum-barba comiti Lovaniensi^{ad} 1104. ab imperatore.

Qui dux^{ae} Lotharici fuerat^{af}, qui marchio regni
Lovaniique comes, decus alti culminis ipse^{ag};
In quo stirps Karoli proprium sit^{ah} adeptus ducatum.
Pacis amans, clarus armis, ad prelia felix,
Iusticia nituit, sed^{ai} pietate magis.

Iste fuit heres regni Francorum.

Quo iacet in claustris, locus est Afflicto^{aj} dictus,
Qui locus esse decus iam fertur in ordine nigro.
Corpore discedens proprio, fundum^{ak} decoravit,
Quem Christo vivens proprio de iure dicavit^{al}.
Filius illius Henricus Lovaniensis,
Tunc comes^{am} et miles, monachus quoque^{an} factus ibidem,
Mundum contempnens; ibi cum genitore quiescit.

a) de 1. 2. b) Bolbos 3 tempus. c) H. 1. 2. d) Hasbania 1; Asbania 2. e) 1. ed. 2. f) Nivelles 2.
g) Ged. 1. h) Brabantiam 1. i) s. Br. add. 2. j) u. comitissam Lovaniensem 2. k) l. p. 2. m) Gaugerici 2.
n) Brusella 1; Brusella 2. o) regina 2. p) add. 2. q) fuerunt 2. r) Lemburgia 2. s) iam corr. iam 2. t) fuerit 2.
u) ppe 2. v) de 1. w) eo 2. x) Afflicto 2. y) fundus 1. z) dicitur 1. 2. aa) T. etiam m. 2. ab) tunc 2.

1) secundum; in Genealogia cons. Bulon, hic falso filius Henrici Senioris nominatur. 2) a. 1038. 3) teste Anselmo apud Sigebertum, SS. VI, p. 357. At hic Henricus (Senior) non fuit filius Lamberti II, sed Lamberti Cum-barba. 4) Error. Lambertus II, frater Henrici Senioris, genuit Henricum II. et Reinerum. 5) tertium, interfectum a. 1065. 6) Fleurus. 7) Cf. chartam Lamberti II. ecclesiae S. Gudulae a. 1047. datam (Miraei, Opp. dipl. I, p. 57) et Ykam II. Godolae a. 33. AA. SS. Jan. I, p. 350. 8) Rely (inter Nivelles et Genappe) erat patrimonium Idae. Cf. Chron. S. Hub. Andag. c. 82, SS. VIII, p. 615; Miraei Opp. dipl. I, p. 76. 9) l. a. quia Henrico IV. sedes exstitit contra illum rebellem. 10) De his versibus, qui nullatenus etiam in Genealogia metrica leguntur, vide supra praef. p. 365 n. 2. et praef. ad Gen. metr. 11) Afflighem.

6. Henricus, frater Godefridi Cum-barba, genuit quatuor filias, quarum una attavia^a fuit Beatrice^b, que uxor fuit imperatoris Frederici. Godefridus dux Cum-barba genuit Godefridum ducem et tres filias, quarum una Alaida fuit Anglorum regina^c; secunda vero comitissa de Cleves, Ida^d nomine; tertia vero Clarissa virgo permansit. Godefridus huius nominis secundus dux genuit Godefridum huius nominis tertium ducem ex Ludgardo^e ducissa de Saltzbach^f. Godefridus secundus Lovanii sepultus est. Godefridus tertius genuit Henricum^g ducem Lotharingie huius nominis primum ex Margareta, filia^h Henriciⁱ de Lemborgh^j, et Albertum episcopum Leodiensem, qui prope civitatem Remensem occisus^k, in ecclesia beate Marie Remensis sepultus est^l. Quorum pater Godefridus dux Lovanii sepultus est cum uxore sua.

7. Henricus dux, inclitus moribus ac^m genere et heres Francie recta linea secundum heredes stirpis Karoli Magni, genuit ex Machtilde, comitisⁿ Boilonensis Mahju^o filia, Henricum ducem Lotharingie, egregium principem ac utilem^p, et Godefridum de Lovanio et quatuor filias, quarum prima Maria imperatrix Romanorum; secundam^q vero duxit^r comes Gelrie^s, ex qua genuit Ottonem comitem de^t Gelre et Henricum episcopum Leodiensem et comitissam Iuliacensem^u. Terciam^v duxit comes de Alvernia^w, qui genuit ex ea Robertum comitem Bolonie et Alvernie^x et fratres eius et sorores. Quartam duxit Florentius^y comes Hollandie^z, Machtildim nomine, et genuit ex ea Willelmum regem Romanorum et Florentium et Aleydem comitissam Hanonie^{aa} et Margaretam comitissam de Hinneberga^{ab}. Horum^{ac} Machtildis Lovanii sepulta est. Postea Henricus^{ad}, maritus eius, duxit aliam uxorem, Mariam nomine, filiam Philippi regis Francie, et genuit ex ea unam filiam, quam^{ae} duxit filius comitis^{af} de Cleve, [Thomas^{ag} nomine]. Maria ducissa Affligemi^{ah} sepulta est; que fuit filia Philippi regis Francie. Henricus^{ai}, maritus eius, Colonie moriens^{aj}, Lovanii sepultus est, huius nominis primus dux. Solebant enim antecessores sui aliis nominibus vocari, scilicet Pippinus vel Karolus, Lodowicus^{ak} vel Lotharius, et in utroque regno dominari, scilicet in ducatu Lotharingie et in^{al} regno Francie, cuius regni heredes sunt ipsi duces^{am} Brabantini recta linea secundum heredes et iuxta primogenita stirpis Karoli Magni, qui tronum imperialem instituit Aquisgrani, scilicet in patria sua, quam precipue dilexit.

8. Henricus huius nominis secundus^{an} dux genuit ex Maria, filia Philippi Romanorum regis, Henricum^{ao} ducem huius nominis tertium et quatuor filias; quarum prima Machtildis nupsit Roberto comiti Attrebatensi, filio regis^{ap} Francie, et genuit ei Robertum comitem Attrebatensem et unam filiam. Post mortem autem^{aq} mariti^{ar} sui nupsit comiti Sancti Pauli^{as} et genuit ei filios et filias. Secunda filia Maria nupsit duci Bavarie^{at}; que ipso vivente^{au} impie et crudeliter occisa est. Tercia Beatrix nupsit Iantgravio Turingie^{av} et post^{aw} Willelmo comiti Flandrie; et utroque marito mortuo, remansit sine liberis. Quarta Margareta, abbatisa Vallisducis^{ax} Deo^{ay} consecrata, in ordine Cisterciensi Christo ancillatur. Maria, mater istorum^{az}, moriens Lovanii sepulta est, et Philippus, filius eius, in^{ba} infantia moriens, ibidem sepultus est, [scilicet^{bb} inter tumbam matris et gradum altaris sancte Crucis]. Henricus idem^{bc} dux post mortem uxoris sue aliam duxit uxorem Sophiam nomine^{bd}, filiam Iantgravii^{be} Thuringie et sancte Elizabet, nobilem genere et moribus, et genuit ex ea Henricum^{bf} heredem Thuringie et Elizabet ducissam^{bg} de Brunswick^{bh}, que mortua est sine liberis. Henricus secundus dux Lovanii^{bi} moriens, in monasterio Vilariensi sepultus est.

a) attavia 1. 2. b) imperatrix 1. c) Ludardo 1. d) Saltzbach 2. e) H. 1. 2. f) filii 1. g) Lemborch 1; Leiborgh 2. h) d. est 2. i) deest 2. j) deest 1. k) comitissa Bonnoensi 1. l) de 1. 2. m) loc. fac. rel. 1; uilem 2; Illustrissimum Gen. ampl. c. 12. n) o. G. d. 2. p) Gelrie 2, ubi de deest. q) Avenio 2. 45 r) Florentius 2. s) Hoffendie 2. t) Hennebergo 1. u) de 1 (cf. infra a. b. et p. 396 l. 15. et 30); deest 2. v) Th. n. de 2. w) Hassig. 2. x) d. a. 2. y) Robert u. Machtildis c. 8. P. 2. z) videtur 2. aa) tunc 2. ab) de 1; Istorum 2. ac) h. o. s. in lat. m. 2. ad) scil. — Crucis de 2. ae) deest 2. af) H. 1. 2. ag) Brunsvich 2. ah) Lotharingie 2.

1) filia Rainaldi III. comitis Burgundiae. 2) uxor Henrici I. 3) uxor Dietrici III. 4) filia Berengarii de Sulzbach. 5) secundi. 6) Vox Gallica; l. q. Matthei. 7) Margareta. 8) Gerhards III. 9) Margareta, uxorem Wilhelmi IV. 10) Adelheidem. 11) Wilhelmus X. 12) uxorem Iohannis de Avesnes. 13) uxorem Hermani I. comitis de Henneberg. 14) Elisabetham. 15) Theoderici V. 16) Theodericus potius. 17) a. 1233, m. August.

cf. Albricum, SS. XXIII, p. 937. Sed vide de Ratn, 50 Recherches sur les sepultures des ducs de Brabant à Louvain p. 6, ubi d. 3. Sept. obitus dicitur secundum epitaphium. 18) Ludovic VIII. 19) Galdoni II. de Châtillon. 20) Ludovic II. 21) Henrico Raspa. 22) Val-ducheisse in oppido Ag-55 dergem prope Bruxellam. 23) Ludovic IV. 24) uxorem Alberti I.

9. Cui successit^a filius eius Henricus^b, huius nominis dux tertius, qui duxit uxorem filiam ducis^c Burgundie, Aleidim nomine, bonis moribus ornatam, sed^d multa et maxime infortunia passam^e. Quae genuit ei^f tres filios et unam filiam: primogenitum Henricum^g (saluum^h et insensatum, debilem et deformem), impotentem tam sensu quam viribus; secundum Iohannem elegantem et egregium, (gratosum^h et magna probitate coruscum^h); tertium Godefridum, qui ambo Bruxelle nati fuerunt; et Mariam speciosam atque gratiosam, quaeⁱ postea facta est regina Francie et coronata, quia regi^j Francorum est nupta. Iohannes autem propter impotentiam Henrici^k, fratris sui primogeniti, adeptus est ducatus honorem; qui dux effectus est Lotharingie et marchio imperii et advocatus Aquisgranii anno ab incarnatione Domini 1268.

Hec est prosapia regum Francorum a tempore Priami primi regis Francie usque ad tempus^l Iohannis ducis Lotharingie huius nominis primi, qui est heres regni Francorum hereditario iure, sicut primogenitus Karoli Magni stirpis. Cuius stirpis generatio non derelinquetur in secula. Nam multi sancti et plurime^m sancte procreati sunt ex ea.

a) succedit 2. b) H. 1. 2. c) hęc 2. d) passa est 2. e) deest 2. f) saluum — deformem deest 2.
g) gr. o. m. p. e. deest 2. h) quam Philippus rex Francie duxit in uxorem 2. i) tempora 2. j) plurimam 1, ubi sancta deest.

l) Hugonis IV. 2) Nota finem hexametris. 3) Philippo III. (a. 1274). De hoc loca cf. praefat. p. 386.

II. GENEALOGIA DUCUM BRABANTIAE AMPLIATA.

Genealogia I. non diu postquam scripta est rursus ampliata et mutata est, ita ut novum prorsus opus fieret. Auctor multa ex Sigeberto addidit, alia ex Genealogia domus Carolingicae et Continuatione genealogiae Bulontensium, ex Vita Landradae, Gudulae, Amalbergae¹. Etiam fabulas de Karolingis confictas non contempsit. Iure fortasse coniectas, auctorem huius genealogiae eundem fuisse qui Genealogiam I. interpolavit, cum non solum ex eisdem fere fontibus hauserit, sed etiam narrationes illic insertas continuaverit ommissaque suppleverit. Denique versus finem libelli quaedam ex sub de stemmate ducum eorumque propinquorum adiecit. Scripsit post a. 1270, cum Stephanum V. regem Hungariae modernum² offerat, et ante finem a. 1271, cum Isabellam, primam Philippo III. uxorem, adhuc inter vivos laudet³.

A. Principalem formam operis praebent

1) codex Parisiensis nr. 6222, chart. in 4° saec. XVI, fol. 1—12¹.

2) Vindobonensis nr. 3445, supra p. 386. laudatus, fol. 4—9.

B. Secundae familiae eos codices dicimus, qui textum deturparerunt, hic illic nonnulla omittentes vel verborum ordinem mutantēs. Sunt

1) Parisiensis nr. 14194, membr. in fol., qui praeter alia varia⁴ fol. 213—214. et 218—223. hanc continet genealogiam manu saec. XV. exarata. Fol. 223—224. addita sunt Nomina quorundam sanctorum et sanctorum prosapie illustrissimorum ducum Lotharingie et Brabantie, quae monachus Astigemensis, ut ipse testatur⁵, conscripsit. Haec 'Nomina', quae arctissime cum Genealogia I. et II. cohaerent⁶, post Genealogiam infra vulgabimus.

1) AA, 88, lat. III, p. 69. Etiam alias vietas, e. gr. V, Cl. Schöge. 4) Cf. Delisle, 'Inventaire des mss.' Gertrudis et Pippini, auctorem cognovisse, certa tamen (St. Germain) p. 131. 5) Nil... dederunt monachis. Cf. e. l. 2, 3. 6) e. 13. 3) Cf. Catalog. sterile aditro Hoffligem declinas Genapl et cod. mis. IV, p. 216. Codices Parisienses contulit Hugonius curiam. 6) 'Nomina' ab interpolatore

2) *Codex bibliothecae gymnasii Confluentini nr. 139, chart. in 8°, saec. XV, de quo cf. Archiv VIII, p. 615. Adiuncta est genealogiae brevis Continuatio tempore Iohannis III, qui a. 1312. patri successit, composita.*

3) *Bruzellensis nr. 10953, membr. in 4°, saec. XIV—XV, continet Genealogiam Karolingorum, Vitam Gertrudis et Idubergae et nostram genealogiam. Cf. Archiv VIII, p. 536. Addita est Continuatio usque ad a. circa 1322. Ex hoc codice opus sub titulo 'Chronici genealogici Nivellensis' edidit Chiflet, 'Le faux Childebrand relogué aux fables'. Bruz. 1669; Senckenberg, Selecta juris II, p. 181 sqq.*

Capitum distinctionem secundum A 1 et 2 servavi. Ex recensione B non nisi lectiones gravioris momenti infra indicavi; aperta amanuensium menda neglecti.

INCIPIT GENEALOGIA ILLUSTRISSIMORUM DUCUM LOTHARINGIE ET BRABANTIE, PROSAPIA SCILICET KAROLI MAGNI¹⁾.

Gen. d. Br. 1. Primus primus rex Francorum a Priamo rege Troianorum nomen et genus trahens, genuit Marcomirum regem²⁾ secundum. Marcomirus rex³⁾ genuit Pharamundum regem⁴⁾ tertium. Pharamundus⁵⁾ rex genuit Clodionem⁶⁾ regem quartum. Cui successit Meroveus rex quintus. Meroveus rex genuit Hildricum regem sextum. Hii sex reges gentiles erant. Hildricus rex genuit ex Basina Thuringie regina Clodoveum⁷⁾ regem septimum. Hic duxit Chrotildem⁸⁾, Aliam Cilporici⁹⁾ regis Burgundie, reginam orthodoxam et christianissimam, per quam ipse rex cum omni gente Francorum¹⁰⁾ baptizari meruit; quem sanctus Remigius baptizavit et oleo celitus emisso consecravit, et eum in baptismate Ludovicum appellavit. Ludovicus¹¹⁾ rex genuit Clotharium regem octavum¹²⁾. Clotharius rex¹³⁾ genuit Cilpericum regem nonum¹⁴⁾. Cilpericus rex¹⁵⁾ genuit Lotharium Magnum regem¹⁶⁾ decimum¹⁷⁾. Lotharius Magnus¹⁸⁾ rex genuit Dagobertum regem undecimum¹⁹⁾ et Blitildem, ad cuius progeniem, ad duces scilicet Lotharingie et Brabantie, translata est tandem coronas²⁰⁾ Francie. Blitildem duxit Anshertus princeps illustris genere Romanus, ex Imperiali prosapia ortus. Qui genuit ex ea Arnoldum principem et sanctam Ferreolum et²¹⁾ sanctum Modericum et sanctam Tardiam virginem. Arnoldus genuit ex sancta Oda sanctum Arnulphum principem, tandem²²⁾ episcopum Metensem. Sanctus Arnulphus genuit ex sancta Doda sanctum Clodulphum Metensem episcopum et Walcium, patrem sancti Wandregisilli, et Ansigium, quem pater suus Sanctus²³⁾ Arnulphus benedixit et progeniem eius, prophetando²⁴⁾ de ipsis, quod ipsi essent futuri reges Francorum hereditarii et imperatores Romanorum excellentissimi, et factum est ita. Hec benedictio cum unctione descendit in nobilissimam et sanctissimam prosapiam ducum²⁵⁾ Lotharingie et Brabantie, que tunc Austria vocabatur. Quorum generatio et gloria non derelinquetur in secula, nam multi²⁶⁾ sancti et sancte procreati sunt ex ea. Quorum vite²⁷⁾ ista testantur et historie et cronica.

Gen. d. Br. 2. Ansigius duxit sanctam Beggam ducissam recta linea secundam Lotharingie et Brabantie; cuius avus²⁸⁾ Karolomannus princeps illustris genuit sanctum Pipinum primum ducem Lotharingie et Brabantie et sanctam²⁹⁾ Amalbergam comitissam³⁰⁾ cuiusdam comitalis³¹⁾ in Brabantia; que³²⁾ mansit apud Hem iuxta Sanctas in 35 Brabantia. Hec genuit ex Wigero³³⁾ sanctum Ablebertum³⁴⁾ Camoracensem episcopum, qui in monasterio Malbodiensi quiescit, et sanctam Reineldem virginem, que³⁵⁾ apud Sanctas in Brabantia martyrisca³⁶⁾ ibidem quiescit in³⁷⁾ molodio suo, et sanctam Pharsildem et sanctam Ermelendam et sanctam Gudilam de Bruzella, patronam ecclesie Malstort³⁸⁾ ibidem. Sancta Amalberga Lobia³⁹⁾ quiescit. Sanctus Pipinus dux duxit sororem sancti Modaldi⁴⁰⁾ Treverensis archiepiscopi et sancte Severo⁴¹⁾, sanctam⁴²⁾ scilicet Idubergam, que pepe- 40 rit ipsi duci Grimbaldum, qui occisus fuit et⁴³⁾ in Ioppilia iuxta Harstellium⁴⁴⁾ quiescit, et sanctam Beggam⁴⁵⁾, que fratri successit in ducatum Lotharingie et Brabantie, et sanctam Gertrudem⁴⁶⁾, que predia portionis patrimonii sui contulit⁴⁷⁾ monasterio suo Nivellensi⁴⁸⁾; que

¹⁾ ex Beretruda regina add. A 2. ²⁸⁾ abbatissa ibidem add. A 2.

a) rubrum des. A 2; Incipit genealogia ducum Brabantie B 2. b) M. Imperatoris B 2. c) r. s. des. B 2. d) des. B 1. 2. 45
e) p. l. des. B 2. f) Irenius add. B 2. g) Clodoveum B 2. h) Hii — erant des. B 2. i) des. B. h) sua B 2.
l) des. B 2. m) Hic l. g. B 2. n) p. g. des. B 2. o) des. B 2. p) e. regni Fr. B 2. q) prophetando
— et cronica des. B 2. r) dudum B 1. s) m. et multe B 2. t) des. A 2. u) des. A 1. v) A. s. A 2.
w) com. cu. A 1. x) que — Brabantia des. A 2. y) Wigero A 1. z) Albertum A 2. B 2. a) m. fuit et B 2.
b) molodio B 2. c) Lobia A 1; qui B 2. d) Odaldi B 1. 2. e) s. ac. des. B 2. f) des. B 2. 3. g) Har-
stellum A 2; Malstallum B 2; Harstallum B 2. h) Gerbergam B 2. i) virginem add. B 2. k) Nyv. A 1 semper;
Nivellens B 1.

Genealogiae I. et ab auctore Gen. II. conscripta esse, ista testantur et historie et cronica. 1) A post-
ularim. Cf. ultima verba Genealogiae I: Nam multi rioribus Genealogie saepius excerpta est idque pri-
sancti et plurime sancte procreati sunt ex ea (scil. mum quod videri ab auctore Historiae Hanoniensis 55
ex stirpe Karoli Magni; Gen. II. 2. 1) Quorum gene- in vulgari, quam infra proponemus. 2) AA. SS.
ralis et gloria non derelinquetur in secula, nam multi Jul. III, p. 69. 3) Cf. vitam Gertrudis, AA. SS.
sancti et sancte procreati sunt ex ea. Quorum vite Jul. II, p. 595.

ibidem cum patre et matre quiescit. Hii manserunt apud Landenem in Brabantia, ubi ipse Pipinus Nivellemis primo sepultus diu quiescit, sed corpus eius postea inde translatum est in Nivellem Brabantie. Erat et ipse sanctus Pipinus maior domus in regno, et postea vel iure hereditario, gladium regni portanti et super omnes principes regni ipsum regnum gubernante principate; cum reges temporibus ipsorum ducunt solo nomine regis regnabant. Sed maiores curio, duces scilicet inferioris Austrie, suscipientes redditus et opes regni, ipsum regnum regabant.

3. Sancta Begga, ducissa Lotharingie et Brabantie secunda^a, genuit ex Anglico Francigena Pipinum iuniorum, ducem Lotharingie et Brabantie tertium, avo suo consimilem^b, cuius sicut erat heres nominis et possessionis ac dignitatis, ita iusticie et religionis viri acer consilio et manu strenuus, qui totam potentiam suam ad exaltandam sanctam ecclesiam convertit. Hic duxit sanctam Plectrudem, que peperit ei tres filios, Drogonem^c scilicet Campaniensem principem et Grimoaldum, qui martyrizatus fuit Leodii et ibidem apud Sanctum Iacobum in altari cripte quiescit, et sanctum Silvinum, qui Chinace^d quiescit in ecclesia sancti Petri, quam mater sua fundavit; que Colonia quiescit in monasterio sanctimonialium Sancte Marie, quod ipsa construxerat. Huius filii vivente patre et matre mortui sunt. Pipinus etiam genuit de Alpayde^e Karolum Martellum ducem Lotharingie et Brabantie quartum, virum elegantem et egregium, ducem invictum, immo victoriosissimum; qui patrios limites transgrediens, multa regna sibi subegit. Qui requisitus rex Francie fieri noluit, gloriosius ducens regibus imperare, quam rex esse. Hunc, ut dicitur, avia sua sancta Begga nutriti apud Andennam^f, in cuius confinio ipse Karolus in iuventute sua occidit ursum in loco qui adhuc ob id Urcella^g vocatur. Huius pater Pipinus Medianus mansit apud Ioppilium iuxta Harstallium^h. Karolus Martellus genuit Pipinum Parvumⁱ, archiducem Lotharingie et Brabantie quintum, virum sapientia et iusticia ac fortitudine clarum, et Karlomannum regem, postea monachum Cassinensem, et sanctum Remigium archiepiscopum Rothomagensem et Landradam^k. Pipinus etiam dux auctoritate apostolica in Francorum electione iussu Zachariae papae et sancto Bonifacio Maguncio archiepiscopo in regem Francorum ungitur et postea a Stephano papa cum uxore sua Bertrada et filio suo Karolo in regem consecratur, se per eos omnis eorum generatio in hereditatem regalis successione in perpetuum benedictur, et omnis alienigena ab invasione regni apostolice anathemate interdictur.

4. Hildrico^l rege Francorum tonsorato et in monasterium Sancti Medardi Succellensis truso, Pipinus tertius^m genuit ex Bertrada regina Karolum Magnum, huius stirpis imperatorem primum, regem Francie in hacⁿ recta linea secundum, hereditarium vero Lotharingie et Brabantie archiducem sextum, de quo viro nescias, utrum in eo virtutem bellicam an sapientie naturalis claritatem an omnium liberalium artium periciam religionisve christiane magis mireris observationem^o. Pipinus rex et Bertrada regina, uxor sua, manserunt apud Harstallium, ducem Lotharingie et Brabantie quondam celebre palatium, quod dicitur fuisse caput Brabantie. Apud quod manens Karolus cum patre et matre, tunc temporis adulescens spectabilis elegantis forme, virum et animi magnitudine prestantissimum, occidit^p ursum immanem apud Belisiam in presentis sancto Landade^q, abbatissae eiusdem cenobii, que ipsum obiit^r Karolum Magnum appellavit; quod nomen et hactenus permansit. Belisiam^s sita est inter urbem Tungrensem et Traiectum. Karolus omnes artes liberales didicit et studiosissime coluit; libris divinis totumque intentus fuit. Karolus legendi et psallendi divinum officium disciplinam correxit. Erat enim in utroque et in peritio et cantato et legere cum clericis in choro solebat. Karolus inchoavit grammaticam patrii dialecti, id est Theutonice; mensibus anni iuxta patriam linguam vocabula imponit Theutonice, ventos etiam propriis nominibus Theutonice nominavit, cum ante ipsum quatuor tantum cardinales venti nominarentur^t. Karolus elemosinas, virtutes et magnalia coram Deo et hominibus gloriosa operatus est modernis

45 ^a) Dodonis de Aureis sorore *edd. A. B.*; sorore Dodonis, eius concubina *edd. B. C.*

^b) abbatissam cenobii de Belisiam *edd. B. C.*

^c) *B. C.* *edd. in marg.*: Hic vir Theutonice et hos Theutonice Theutonice ventos et menses nominat anni.

^a) ubi — Brabantie *dec. B. C.* ^b) *deest B. C.* ^c) *i. et d. B. C.* ^d) *deest B. C.* ^e) Anglico *A. B.* ^f) *grahandun A. B.* ^g) *exaltand A. B.* ^h) *deest B. C.* ⁱ) *D. deest B.* ^j) *deest B. C.* ^k) Campaniensem *A. B.*; Campanensium *B. C.* ^l) Chinace *A. B.*; Chinata *B. C.*; Chinata *B. C.* ^m) Antennam *A. B.*; Ardennam *B. C.*; Andennam *B. C.* ⁿ) Urcella *A. B.* ^o) Harstallium *A. B.* ^p) scilicet *P. B. C.*; *P. deest B. C.* ^q) et sanctum *A. B.* ^r) *ex. surt. A. B. B. C.* ^s) Cildrico *A. B.* ^t) monasterio *B. C.* ^u) *l. rex B. C.* ^v) *hic insord B. C.* ^w) *Genealogiam duc. Brab. metricam.* ^x) *construxerat H. B. C.* ^y) *d. L. a. Br. dec. B. C.* ^z) *avo matris edd. B. C.* ^{aa}) *ideo B. C.* ^{ab}) *q. o. a. b. p. dec. B. C.* ^{ac}) *ipse enim B. C.* ^{ad}) *Karolus — innotata dec. B. C.*

1) Eadem verba in Vita Pipini ap. Duchesne I, p. 599. Jul. II, p. 620. 2) De hac fabula postea in Vita 3) Chiny. 4) Andenna ad S. Mosam. 5) De Landrado inserta *cl. AA. SS. Jul. II, p. 624.* hac consanguinitate, fabulosa almirum, *cl. AA. SS.* 6) Bilsen. 7) *Cl. infra Genealogiam metricam.*

6. tam Incredibilia quam Inuitata. Karolus Imperator incomparabilis monarchiam regens christi-
 unitatis, patriam suam, ducatum scilicet^a Lotharingie et Brabantie, precipue dilexit, terram scilicet nati-
 vilitatis et hereditarie possessionis ipsius patrumque suorum, principum scilicet ipsius^b
 terre prescriptorum; qui cetera regna, que tandem possederunt, ex acquestu adepti sunt.
 Hanc terram ipse frequentius inhabitando coluit et precipuis reliquiis, privilegiis^c et digui-
 talibus sublimavit. Qui in ipsa terra, scilicet Aquisgrani, basilicam construxit, ad cuius dedicationem
 ipse Karolus Leonem papam, primates, archiepiscopos, episcopos^d, duces, marchiones, prin-
 cipes et quasi consilium totius christianitatis congregavit^e. Quorum omnium auctoritate,
 sed precipue sua et apostolica, ipse Karolus ibidem trösium imperiale instituit^f in perpetuum, quod
 quilibet imperator Romanorum futurus Aquisgrani esset coronandus. In ipse Karolus mansit, 10
 et mirabilis^g operatus est, ibi in pace quiescit. Ibi etiam ob seculo sapientissime discessit anno etatis sue 72, anno vero^h
 regni sui 46, et unum imperii sui 13, quo moriente, sol obscuratus est, et fiebat ibi miraculaⁱ
 magis.

7. Karolo Magno successit filius eius Ludovicus piissimus augustus, qui Metis apud Sanctum Arnul-
 phum quiescit cum matre sua Hildegarde^j regina et pluribus sui generis. Ludovico Pio suc-
 cesserunt tres filii eius, Lotharius scilicet, Ludovicus et Karolus Calvus. Illi tres fratres paritii sunt inter
 se regna paterna; et^k Ludovicus quidem obtinuit Thuringiam, Saxoniam, Austrasiam, Baloariam,
 regnum Hunorum, orientalem Franciam, que est Alemannia. Hec est sita inter Danubium
 et Renum; in qua ipse Ludovicus regnavit annis 54^l. Karolus Calvus obtinuit totam Neustriam, Britan-
 niam et maiorem partem Burgundie, Gociam^m, Wasconiam, Aquitaniam, occidentalem 20
 Franciam; in qua ipse Karolus Calvusⁿ regnavit annis 39°. Lotharius vero imperator, qui maior ante erat, obti-
 nuit omnia regna Italie, id est Lombardie, cum ipsa Roma, et totam Provinciam et totam Austriam, medi-
 anam^o scilicet Franciam, que sita est inter Scaldum^p et Renum et inter Burgundiam et mare Frisonum;
 in qua terra tres archiepiscopatus continentur^q, Colonia scilicet, Treveris et Maguntia.
 Hec terra quondam Austria dicta fuit, que ob ipse Lothario mutato nomine vocata est Lotharingia, id 25
 est Lotharii regnum. Qui Lotharius reliquens monarchiam, cum ipse imperasset annis 33^r,
 factus est monachus apud Prumiam in Lotharingia, ibique monasticam^s vitam religiose consummans,
 quiescit in pace.

8. Lothario imperatoris mortuo, successit filius eius Lotharius iunior. Quo mortuo sine
 liberis, patru sui partiti sunt inter se regna ipsius Lotharii, Ludovicus scilicet rex Alemannie et Karolus 30
 Calvus rex Francie gloriosus^t. Qui Karolus^u imperator mortuus est et apud Sanctum Dyonisium in
 Francia sepultus. Cui successit filius eius Ludovicus Balbus, qui^v regnavit in Francia annis duobus et mortuus
 est sine liberis; et ob ipse^w discedens uxorem suam^x gravidam reliquit, que tandem peperit Karolum Sim-
 plicem regem Francie et ducem Lotharingie. Qui duxit Ogivam, filiam regis Anglie. Huius Karoli
 tempore disiunctum est^y imperium Romanorum a regno Francorum^z, et duces Saxonie 35
 adepti sunt imperium. Karolus Simplex cum auxilio Lothariensium occidit Robertum tyrannum, avum^{aa} Hugo-
 nis Capet, qui ipse Robertus contra ipsius Karolum regnum Francorum^{ab} incursus invaserat. Hic Karolus postea
 captus est a Heriberto comite Viromandorum et Perone in captivitate martyrisatus. Cui successit filius^{ac} eius
 Ludovicus rex Francie, qui duxit Gerbergam, filiam Henrici primi imperatoris de germanis^{ad} Saxorum. Qui etiam
 genuit^{ae} Brunonem archiepiscopum Coloniensem et primum Ottonem^{af} imperatorem, qui industria sua
 invenit venas auri et argenti in Saxonia et civitatem Magedburgensem^{ag} fundavit. Ludovicus^{ah} rex^{ai} captus est a Normannis
 consilio nequissimo Hugonis comitis Parisiensis, qui fuit filius Roberti tyranni et patris Hugonis Capet, qui
 postea regnum usurpavit inique.

9. Ludovicus rex^{aj} tandem a captivitate liberatus est; qui genuit ex Gerberga regina Lotharium regem Francie
 et Karolum ducem Lotharingie, possessorem^{ak} Brabantie. Cuius specialis possessio Bruxella 45
 fuit. Hic Karolus dux^{al} sanctam Gudilam de Morcella transiit in Bruxellam; cui^{am} ipse dedit partem ville que vocatur
 Molenbeka^{an} iuxta Bruxellam, et alia bona et familias ibidem ipse Karolus eidem virgini contulit. Cuius frater,
 Lotharius rex regnavit in Francia annis 31 et mortuus est Remis^{ao} apud Sanctum Remigium sepultus. Cui suc-
 cessit filius eius Ludovicus rex ultimus Francie de stirpe Karoli Magni. Hic etiam regnavit anno 40° et
 mortuus est sine liberis et apud Sanctum Cornelium Compendii sepultus. Cui successit patruus eius Karolus, dux 50
 Lotharingie et Brabantie prescriptus. Eodem anno rebellavit contra Karolum ducem Hugo comes Per-
 sennensis dictus Chapel. Cuius antecessores maliciose conati^{ap} sepe fuerant prosapiam Karoli

a) deest B 2. b) deest B 3. c) et p. B 2. d) deest B 2; et ep. B 3. e) constitutus B 3. f) miracula B 3.
 g) deo. B 2. 3. h) mirabilia A 2. i) Borussia B 2. j) deest B. k) et r. A 2. l) de odd.; procul dubio 24
 corrigendum est. m) Scotiam A 1. B 2. n) 34 Sig. o) meridiana A 2. p) Scaldum A 1. q) l. suat B 3. 55
 r) 34. B. s) v. m. B 2. 3. t) Cui successit f. B. u) hic B 2. v) Francie B 1. w) qui fuit pater B 2.
 x) Francie A 2. y) f. v. deo. A 2. z) genere A 2. B 2. 3. aa) Bratlopem a. C. genuit A 2. ab) Branonem B 3.
 ac) deest B 2. ad) Magdey. B 1. ae) hic L. B 3. af) v. r. B 1. ag) y. Hugo B 3. ah) et p. B 3. ai) cui
 contulit det. B 2. aj) Molenbeka A 2; Molenbeere B 1. 3. al) Remis et B 3. am) ff. Gen. an) e. sunt v. A 1.

1) Idem narrant Gesta epp. Leod. abbreviata, supra p. 130. 2) Nota errorem Immanem. 3) ap. 60
 Duchery (ed. 1) II, p. 603.

Magui regno Francorum exhereditare^a. Hic etiam Hugo noluit pati, quod Karolus dux nageroler in regem, cum tamen Franci^b consentiret regnum transferre ad ipsum Karolum, regni heredem.

8. Igitur Karolus dux Lotharingie et Brabantie obtinens primogenita prosapie Karoli

Magni, petit regnum Francorum ex paterna et avita^c successione sibi debitum, Laudunum cepit, Montem-scelum ex-
 5 pugnat, civitatem Remensem aggreditur et occupat, archiepiscopum quem Hugo prefecerat et quosdam primates cepit
 et Lauduno relegat, et^d Laudunum multa cum preda revertitur. Hugo hoc moleste ferens, collecto exercitu copioso,
 valde obsedit Karolum in Lauduno; ubi ipse Karolus^e manebat cum uxore sua. Secundo autem^f obsidionis mense
 Karolus et sui in Lauduno obsedi profluentes, irruerunt super exercitum Hugonis. Qui turpiter fugiens
 10 vis evasit, plurimas eorum peremptis, et Karolus dux eum triumpho reverens est in Laudunum. Igitur
 Hugō carnem, quod non posset Karolum vincere, consilium habuit cum Anselmo Laudunensi episcopo, vetule traditore, qui
 erat consiliarius Karoli ducis. Tradens autem Anselmus Laudunum Hugoni in nocte una, quiescentibus civibus et
 hanc traditionem etiam factam ignorantibus, ingressus est Hugo Laudunum et cepit Karolum,
 quem vincum misit Aurekanis in captivitate et uxorem suam. Igitur Hugo^g, cepit Karolo, qui fuit heres
 regni Francorum, accessit ad Remensem civitatem et fecit se ungi in regem. Non enim erat Karolus natus
 15 in regem, resistente et Hugone. Eodem etiam anno Robertus, filius Hugonis, rex ordinatus est. Isti non fuerunt
 de progenie Karoli Magni^h; quiⁱ regnum Francorum fraudulenter intraverunt et posteris suis hereditario reli-
 querant. Horum^j Hugonidarum regum decimus est Ludovicus rex Francie^k modernus^l et
 Iohannes dux Lotharingie et Brabantie etiam modernus, duodecimus^m Karolidarum a Karolo
 duce, qui Franciam amisit sibi debitam. Et sic cessavit stirps Karoli Magni regnare in Francia, in qua
 20 ipsa confirmata fuerat hereditario apostolica auctoritate et Francorum electione, late etiamⁿ sententia anathe-
 matis^o in omnes alienigenas regnum Francorum^p contra ipsam prosapiam invasuros.

9. Hec stirps gloriosa^a, per quam exaltata fuerat sancta ecclesia et lex christiana,
 principando permansit in Brabantia, ex qua originem traxerat, scilicet ex avo et patre sancte
 Gertrudis virginis^b. Nam Karolus dux genuit Gerbergam comitissam Bruxellensem, que Nivelles quiescit.

25 Cuius omnes antecessores in recta linea positi a Priamo primo rege Francorum usque ad
 ipsam Gerbergam reges fuerunt Francie preter tres principes et tres archiduces, qui ponun-
 tur inter Lotharium Magnum regem et Pipinum Parvum regem. Sed pater Gerberge dux^c
 Karolus, heres regni Francorum, amisit ipsum. Gerberga^d, filia eius, amisit etiam Lotharingie ducatum,
 et posteris sui, qui solummodo optinuerunt Brabantie principatum^e usque ad ducem Cum-

30 barba^f, quintum a Gerberga, cum^g hi ipsi^h essent obtinentes primogenita Karolidarum et
 secundum ipsa primogenita utriusque regni heredes et Francie et Lotharingie. Hii utroque
 regno orbatii, principes tantumⁱ Brabantini et marchiones imperii, vocabantur comites Bruxellenses
 vel Lovanienses. Gerberga genuit Henricum Seniorem comitem de Brusella, marchionem imperii, cuius pater
 erat Lambertus Cum-barba, frater Reginaldi comitis Hassato. Hic Lambertus fuit princeps Bra-

35 bantie ex parte uxoris sue Gerberge. Qui Lovanensem ecclesiam construxit et Baldricum Leodiensem epi-
 scopum et exercitum suum in bello viciis apud Hogardia in Brabantia. Hic Lambertus postea apud Florines
 preliando occubuit. Cui successit Henricus^j marchio, filius eius, qui genuit Henricum^k et Lambertum dictum
 Baldricum, comitem Bruxellensem, imperii^l marchionem, et Mathildem, que peperit Eustachium
 comitem Boloniensem, qui genuit ex sancta Ida Eustachium comitem Bolonie et Godefridum ducem Lotharingie et

40 Balduinum. Hii reges fuerunt Iherusalem christianorum primi et virtutibus excellentissimi.
 Qui nati de nobilitate fuerunt in Brabantia, scilicet apud Basis iuxta Genapiam, castrum^m ducis Lotharingie et Brabantie.
 Hii dicitur fuerunt de Bullon, quiaⁿ ipsi adepti sunt principatum de Bullon post mortem avunculi
 sui Godefridi Gibbos). Lambertus marchio prescriptus et Oda, uxor^o sua, transferunt sanctam Gudilam
 de ecclesia sancti Gaugerici Bruselle in ecclesiam superiorem ibidem; cui^p et^q dederunt decimas Bruselle et^r

45 alia^s bona et instituerunt ibi duodecim prebendas. Sub^t hoc etiam Lamberto statute sunt septem
 prebende primitus in Lovanio.

^a) sed Saxonici generis add. A 2.

^b) B 2 pergit: qui in Tunc moriebatur anno Domini 1271, et feria 6. ante penthecostes eodem anno apud Sanctum Dionysium est sepultus. Et hic stirps K. M. cessavit etc. ut supra.

60 ^c) perpetua a Stephano papa add. B 3.

a) exheredare A 1; exhereditare corr. exheredare B 3. b) Francigena B 3. c) avita corr. avitque A 1, ubi et deest d) deest B 2. e) aut A 2. f) interemptis B 3. g) deest B 3. h) quia A 3. i) loc. vac. rel. A 2. j) deest B 3; post accessu pontis B 3. k) tunc superscr. A 1; pondum B 3. l) qui — reliquerunt dea. B 2. m) Horum — debitam dea. B 3. n) d. est B 1. o) etiam est A 2. p) qui r. Fr. invaserunt B 2. q) Francia A 2. r) gloriosa B 5 — principande dea. B 2. s) deest B. t) deest B 1. u) G. etiam B 3. v) ducatum corr. principatum A 2; ducatum B 3. x) cum — orbatii dea. B, ubi Hii principes pergitur. y) cum tamen ipsi A 2. z) deest A 2. B. a) H. secundus B 2. b) deest A 1. c) l. m. dea. B 2. d) e. d. L. e. B. dea. B 3. e) quia — Bullon dea. B 3. f) orror B 3. g) ubi B 3. h) etiam B 2. i) deest B 3. j) a. b. dea. B 3.

1) nonus (— a. 1270, Aug. 25). 2) Godefridum. 3) Cf. confirmationem Godefridi II. a. 1140. datam. 4) Miraei Op. dipl. I, p. 338.

Gen. d. B.
et Sig. 1038.

10. Lambertus genuit Henricum comitem Lovaniensem, marchionem imperii, quem Hermannus, captivus eius, occidit. Hic Henricus genuit Reynorum, qui in Hasbania occisus est, et Henricum comitem Lovaniensem, marchionem imperii; qui genuit Henricum comitem Lovaniensem et Godefridum Cum-barba. Henricus marchio genuit quatuor filias, quarum una procreata est Imperatrix Romanorum, que fuit uxor Frederici imperatoris. Hic Henricus apud Tornacum socius, Nivelles quiescit cum patribus suis. Nam septem principes Brabantie Nivelles quiescunt, scilicet sanctus Pipinus, primus dux Lotharingie, et sancta Iduberga, uxor sua, et sancta Gertrudis, eorum filia, Gerberga quoque comitissa Bruxellensis et Henricus et Lambertus et Henricus, principes Brabantini. Henrico apud Tornacum occiso, successit in principatum Brabantie frater eius Godefridus Cum-barba, princeps excellentissimus, qui primogenita optinens stirpis Karoli Magni, industria sua meruit restitui in ducatum Lotharingie, quem rexerant patres sui, antecessores scilicet Karoli Magni, antequam fierent reges Francie hereditarii.

11. Godefridus dux Cum-barba genuit Godefridam ducem Lotharingie et Henricum comitem Lovaniensem, tandem monachum Hassingensem, et Aleidem Anglorum reginam et Idam comitissam Clevenensem et Claricam, que virgo permansit. Horum pater in monasterio Hassingensi quiescit et filius eius Henricus, cuius fundum ipse dux sancto contulerat Petro. Godefrido Cum-barba successit filius eius Godefridus, dux Lotharingie huius nominis secundus, qui duxit Lutgardem ducissam de Salzbach illustrissimam, que fuit soror imperatricis Romanorum. Godefridus secundus quatuor tantum annis dux fuit. Cui successit filius eius Godefridus, huius nominis dux Lotharingie et Brabantie tertius, infans anni unius. Hac de causa multas adversitates diu passa est Brabantia et multa amisit predia, que ad duces Brabantie amplius non sunt reversa. Hic Godefridus tertius duxit Margaretam de Limborch, que peperit ei deos filios vita et forma egregios, Henricum scilicet seniores ducem et Albertum episcopum Leodiensem, qui martyriatus iuxta civitatem Romanensem, Remis quiescit. Horum pater secundam duxit uxorem, Ymaginam scilicet de Los, que peperit ipsi duci Willelmum, ex quo processit stirps de Perues.

12. Henricus dux Lotharingie et Brabantie huius nominis primus duxit Machildem, Bolonie heredem et prosapie regum Anglie nobilissimam, de qua ipse dux genuit Henricum infantem, ducem illustrissimum, et Godefridum de Lovanio et Mariam imperatricem Romanorum et comitissam Coloniensem et Aleidem comitissam Bolonie et Alverale et Machildem palatinam comitissam Reni, postea comitissam Hollandie. Horum pater Henricus dux secundus duxit uxorem, Mariam scilicet, filiam Philippi regis Francie, que Hassingem quiescit; de qua ipse dux genuit unam filiam. Ex hiis filiis et filiabus Henrici ducis senioris maxima posteritas potentum procreata est. Maria imperatrix Lovanii quiescit cum patre et matre et avo et avia et proavo.

13. Henricus dux Lotharingie et Brabantie huius nominis secundus duxit Mariam, filiam Philippi regis Romanorum. Qui rex, filius Frederici primi imperatoris Romanorum de genere Suevorum, duxit filiam imperatoris Constantinopolitanorum; de qua ipse Philippus rex Romanorum genuit hanc Mariam ducissam Lotharingie et Brabantie et reginam Hispanie et reginam Boemie, que genuerunt modernos reges Hispanie et Boemie. Maria ducissa genuit Henricum ducem Lotharingie et Philippum et Machildem comitissam Atrebatum et Sancti-Pauli et Mariam palatinam Reni et Beatricem electam Romanorum imperatricem, langraviam Thuringie, postea comitissam Flandrie et Margaretam abbatissam Vallis-Jurcia, que deo consecrata in ordine Clisterclensi Christo ancillatur. Horum mater quiescit Lovanii etambo filii sui. Quorum prior, Henricus scilicet, in Lovanio apud Predicatores sepultus est; secundus vero, scilicet Philippus, in infantia moriens, in ecclesia beati Petri Lovanii sepultus est, scilicet inter lumbam matris et gradum altaris sancte Crucis. Horum pater Henricus dux secundus duxit uxorem, Sophiam scilicet Thuringam. Cuius avus rex Hungarorum genuit Belam regem Hungarie et sanctam Elizabeth langraviam Thuringie et reginam de Arrogien.

a) deest B 3. b) deest A 1. c) Frederico imperatori B 3. d) et Brabantie add. B 3. e) princeps B 1; deest A 1. f) p. 1. B. g) p. A. B 1. 3. h) contulit B 1. i) et Brabantie add. B 3. k) imperatoris B 3. l) iste G. B 8. m) m. est A 2. B 2; m. fuit B 3. n) et R. B 2. o) Perues B 1; Perweis B 2. p) deest A 2. q) Alverale A 1. r) R. p. e. des. B 2. s) apud Hassingenses B 2. t) de — filiam des. B 2. u) scilicet H. B 2; H. d. S. des. B 3. 50. v) deest B 2. w) primus A 2. x) fuit t. — qui duxit B 2. y) deest A 2. B 3. z) et Brabantie add. B 3. a) que — ancillatur des. B. b) deest B 3. c) Quorum — Crucis des. B. d) in Francia A 2. e) Quorum B. f) ux. quam B 2.

1) Cf. verus in Genealogia duc. Brab. c. 5, supra 9) Alphonsus X. (a. 1252—1284) et Otakarum p. 399. 2) Gertrudis, uxoris Conradi III. 3) Cf. (a. 1253—1276). 10) V. infra de morte eius. 55 Sigeb. auct. Gembl. ad a. 1142, SS. VI, p. 392. 11) Ita dicta, quia Ludovico H. duci Bavariae nupsit. 4) Peruwels, arrond. Tournai. 5) Qua de causa 12) Quae Henrico Raspe nupsit. 13) Andreas II. hanc ita dicit, neq̄io; cf. p. 11. 6) Irenem, filiam 14) quartum (a. 1235—1270). 15) Iolendem, Isaac. 7) Beatricem, uxorem Ferdinandi III. regis uxorem Jacobi I. Castiliae. 8) Kunigundam, uxorem Wenczelai I.

que genuit iuniorē reginam Francie¹, modernam uxorem Philippi iunioris², regis Francie moderni³, qui iam habet de ipsa liberos. Bela⁴ rex genuit regem Hungarie modernum⁵. Sancta Elizabeth genuit Sophiam ducissam Lotharingie, que peperit Henrico secundo Henricum⁶ heredem Thuringie et Elizabeth ducissam de Brusewich⁷. Henricus secundus dux et princeps illustrissimus Lovanii⁸ moriens, in monasterio Villaricani⁹, ordinis Cystericiensis, sepultus est.

14. Huic¹⁰ successit Henricus, filius eius, dux inclitus¹¹ Lotharingie et Brabantie huius nominis tertius, qui pacifice¹² principabatur velut¹³ alter Salomo et iuvenis moriebatur¹⁴. Ille duxit Aleidem, ducis Burgundie filiam, ex imperiali et¹⁵ regali stirpe modernorum¹⁶ Francie regum progenitam, que peperit Henrico duci tres filios et unam filiam nomine Mariam¹⁷; primogenitum Henricum, impotentem tam¹⁸ sensu quam viribus, secundum Iohannem¹⁹ pacem, elegantem²⁰ et egregium, tertium Godefridum. Henricus²¹ et Maria Lovanii nati fuerunt, Iohannes et Godefridus Bruxelle. Iohannes autem propter defectum²² fratris sui Henrici primogeniti adeptus est ducatum Lotharingie et Brabantie²³, terram nativitatis et hereditarie possessionis patrum suorum, Karoli Magni et²⁴ antecessorum suorum. Hic²⁵ Iohannes effectus est dux Lotharingie et princeps Brabantie, marchio et gladiator imperii et advocatus Aquigrani anno dominice incarnationis 1268, regnante domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Hec²⁶ est prosapia modernorum regum Francie, qui dominati sunt Francis, ex quo stirps Karoli Magni²⁷ in Francia regnare cessavit.

Robertus marchio, quem Normanni occiderunt, genuit Robertum tyrannum; quem occidit Karolus Simplex rex Francorum. Robertus genuit Hugonem comitem Parisiensem. Hugo genuit Hugonem dictum Chapel, qui regnum Francorum usurpavit et posteris suis hereditarie reliquit, cum tamen ipse non esset de stirpe Karoli Magni nec filii sui. Hugo rex genuit Robertum regem. Robertus rex genuit Henricum regem. Henricus rex genuit Philippum regem. Philippus rex genuit Ludovicum regem²⁸, qui rex ordinatus est anno Domini²⁹ 1108. Ludovicus rex genuit Philippum et Ludovicum et matrem Robertum, comitem de Druse³⁰, proavum Alaidis ducisse Lotharingie et Brabantie moderne³¹. Philippus maior natus unctus in regem, dum Parisius equitaret in plateis, offensus in

*) B 3 add.: Qui Philippus rex preliando Petrum regem Arragonensem condemnatum a Martino papa occubuit in Arragonia et apud Sanctum Dionysium in Francia quiescit cum patre suo et pluribus subrum predecessorum, eundemque Petrum vulneratum ad mortem debellavit. Bela rex etc. ut supra.

**) B 2. 3 add.: quam Philippus rex Francie duxit (accepit sibi B 3) in uxorem [et ex ea genuit Ludovicum comitem B 3].

***) B 2 pergit. Hic autem Henricus, pater istorum, cum sua uxore sepulti sunt in Lovanio apud fratres Predicatorum. Iohannes autem, filius Henrici medius, effectus est dux et princeps Brabantie, marchio et gladiator imperii et advocatus Aquigrani. Qui cepit in bello archiepiscopum Coloniensem³², comitem Gelrensem³³ in Worinc. Hic apud Baren in hastiludio mortuus est et sepultus in Bruxella apud fratres Minores. Cui successit filius eius Iohannes, qui duxit filiam³⁴ regis Anglie; hic sepultus³⁵ est in Bruxella apud Sanctam Gudulam cum eius uxore. Cui successit filius eius Iohannes nomine, qui adhuc vivit et cetera. Et sic est finis genealogiarum³⁶ ducum Brabantie.

*) B 3 pergit. Hic Iohannes dux Lotharingie et Brabantie, princeps, marchio et gladiator imperii, et tandem dux de Limbourch³⁷ effectus est. Qui duxit Margaretam, filiam sancti Ludovici regis Francie, ex qua genuit filium; que post modicum cum filio suo defuncta est. Postea duxit Margaretam, filiam Guldonis comitis Flandrie, ex qua genuit duos filios, Iohannem et Godefridum — qui quidem Godefridus in annis pubertatis est defunctus — et duas filias, videlicet Mariam comitissam Sabaudie et Montium, et Margaretam, quam duxit Henricus comes de Lasselebourch, qui postea factus est Romanorum Imperator; ex qua genuit Iohannem regem Boemie et Mariam, uxorem Karoli³⁸ regis Francie. Horum autem pater Iohannes dux predictus Barri in hastiludio defunctus fuit, et in ecclesia fratrum Minorum in Bruxella una cum uxore sua requiescit. Cui successit Iohannes, eius filius, dux et princeps illustrissimus, qui duxit Margaretam, filiam Eduardi regis Anglie. Que genuit Iohannem ducem huius nominis tertium. Qui duxit³⁹ Mariam, filiam domini Ludovici, fratris regis Francie, et ex ea genuit filiam nomine Iohannam.

a) l. v. Fr. m. des. B 3. b) des. B 3. c) des. B 2. 3. d) Heils A 1. B 1. e) Henricum Th. corr. heredem Th. A 2. C) Bruengewich A 2. B 1; Brunwich B 2. g) d. s. des. B 1; princeps des. A 1; pr. l. des. B 2. 3. h) l. m. i. m. des. B. i) Villaricani A 1; Villarici quiescit B, ubi d. C. desunt. k) Cui B. l) pacifice — Hic des. B 3. m) v. a. S. des. B 1. 2. n) e. v. des. B 1. o) l. s. q. y. des. B 2. p) et. et. des. B 2. q) Henr. — 55 Bruxelle des. B 2. r) def. fr. s. H. ad. B, ubi pr. desunt. s) scilicet et B 1. t) sequentia des. B 2; in B 3 ante Genealogiam leguntur. u) Hec — cessavit des. A 2. v) archiducis Lotharingie et Brabantie add. B 3. w) des. B 1. x) des. A 1. y) Ruie A 1. z) genealogia c.

1) Isabellam (a. 1262—1271). 2) fertit (a. 1270) 3) Rainaldum I. 4) Vid. infra. 5) Obiit a. 1312, —1285. 6) Stephanum V. (a. 1270—1272). 27. Oct. 11) a. 1283. 12) quartus; duxit eam 6) d. 29. Febr. a. 1260. 7) Dreux. 8) uxorem a. 1322, 24. Aug. 13) a. 1313. 14) apud Henric III. Obiit d. 23. Oct. a. 1278. 7) Sigfridum, Dachery (ed. 4) II, p. 803; cf. Bouquet XVII, p. 433.

porcum, equo decedit et mortuus est. Cui successit Ludovicus rex, frater eius, qui genuit Philippum regem Saxoniam; qui genuit Ludovicum regem et Mariam ducissam Lotharingie et Brabantie, quo Hassligem quiescit. Ludovicus rex duxit Blancam, filiam Adefonsi regis Hispanie, quo peperit ad Ludovicum regem, qui genuit Margaretam ducissam Lotharingie et Brabantie modernam¹.

¹) *B 3 pergit*: Sanctus Ludovicus rex genuit Philippum regem et Margaretam, uxorem primam Iohannis ducis Lotharingie et Brabantie huius nominis primi. Philippus rex genuit Philippum regem, qui duxit Iohannam, filiam unigenitam Henrici regis Navarre; ex parte cuius rex etiam Navarre ipse et heredes sui effecti sunt.

NOMINA SANCTORUM E STIRPE DUCUM BRABANTIAE DESCENDENTIUM.

(*ex cod. Paris. 14194*).

Hec sunt nomina quorundam sanctorum et sanctarum prosapie illustrissimorum ducum Lotharingie et Brabantie.

Sancta Crothildis. Hec fuit filia Cisperici regis Burgundie. Quam duxit uxorem Godoveus rex Francie, per quam ipse omnium regum Francorum primus baptizari meruit. Sanctus Sigimundus rex Burgundie et martyr. Hic fuit filius Gondebaldi regis, patris Chrotildis regine. Sancta Balthildis regina Francie. Hec fundavit monasterium Corbelesense. Sanctus Guntramnus rex Aurelianensis, filius regis Francie. Sancta Scalberga. Hec fuit uxor sancti Arnulphi, qui ambo apud Crispiniam quiescunt. Hic genuerunt sanctam Anstrudem. Sancta Anstrudis virgo. Hec Landini quiescit in monasterio sancti Iohannis. Sanctus Pipinus primus dux Lotharingie et Brabantie. Hic genuit ex sancta Iduberga sanctam Beggam ducissam et sanctam Gertrudem virginem. Sancta Iduberga ducissa Lotharingie et Brabantie. Hec cum marito suo et filia sua sancta Gertrude quiescunt in Brabantia in monasterio Nivalensi. Sancta Begga ducissa Lotharingie et Brabantie. Hec ducissa fundavit monasterium Andanense, in quo ipsa sepulturam accepit. Sancta Gertrudis virgo gloriosa. Hec in monasterio Nivalensi quiescit. Versus:

Filia sanctorum Gertrudis virgo beata

Culmen honoris erat generosi germinis huius.

Sanctus Modoaldus Treverensis archiepiscopus et sancta Iduberga ducissa Lotharingie et sancta Severa fratres et sorores fuerunt. Sancta Amalberga comitissa. Hec fuit soror sancti Pipini; quo genuit quatuor sequentes. Hec requiescit Lobias. Sanctus Ablebertus Cameracensis episcopus. Hic frater fuit quatuor sanctarum hic sequentium. Hic episcopus quiescit in monasterio Malbodiensi. Sancta Reineldis virgo et martyr. Hec quiescit apud Sanctas in Brabantia. Sancta Phasaldis virgo. Sanctam Gudilam, horum sororem, transtulit de Morcella in Bruxellam Karolus dux Lotharingie et Brabantie, qui Franciam ex paterna et avita successione sibi debitam amisit. Sancta Ermelendis. Sancta Gudila Bruxello quiescit, patrona ecclesie maioris ibidem². Sancta Gudila virgo. Per hanc quidam rex paganorum cum uxore sua regina et filia sua unica omnique populo regni sui, abiectione ydolis, baptizatus est. Hanc Karolus dux Lotharingie de Morcella transtulit in Bruxellam. Sanctus Sigibertus rex Francie, filius Dagoberti regis. Hic dum baptizaretur infans 30 dierum, amen respondit; qui 20 monasteria fundavit. Sanctus Dagobertus rex et martyr. Sancta Aldegundis virgo de Malbodio. Hec [et] sancta Waldetrudis sorores fuerunt. Sancta Waldetrudis de Castriloco. Hec fuit uxor sancti Vincencii de Sonniaco, qui ambo genuerunt sanctam Madalbergam et sanctam Altrudem. Sancta Madalberga apud Leodium. Hec Leodii quiescit in ecclesia maiori iuxta sanctum Lambertum. Sancta Altrudis. Hec fuit filia sancti Vincencii et sancte Waldetrudis. Sanctus Adalbaldus³. Sanctus Maurontus⁴ de Duaco⁵. Hec tres quo sequuntur quiescunt in monasterio Marchanensi⁶. Sancta Gertrudis, sancta Eusebia, sancta Rictrudis. Sanctus Trudo in Hasbania apud Sanctum Trudonem quiescit in cenobio suo. Sanctus Trudo. Sancta Hiltrudis de Liccia⁷. Hec fuit filia Guiberti de Andernaco, fratris Guilelmi de Oringa. Sanctus Bavo comes. Sancta Landrada⁸. Hic duo Gandavis quiescunt in monasterio Sancti Bavonis. Sanctus Wandresgillus. Hic Gandavis quiescit in monasterio Blandinio. Sancta Amalberga virgo. Hec et Gandavis quiescit in monasterio Blandinio. Sanctus Ferreolus episcopus et martyr in Urtitia. Sanctus Modericus episcopus quiescit in Ansido. Sancta Tarsitia virgo. Hec Rodanis quiescit. Sanctus Arnulphus princeps illustris, tandem episcopus Metensis, ibidem quiescit⁹. Sancta Oda. Hec apud Amanum quiescit iuxta Hofum. Hec genuit sanctum Arnulphum. Sancta Doda. Hec fuit uxor sancti Arnulphi, qui ambo genuerunt sanctum Clodolphum et Ansgisum et Walcesum. Sanctus Clodolphus Metensis episcopus. Hic fuit frater Ansgisi, sancte Begge mariti, et Walchisi, patris sancti Wandregisilli abbatis. Sancta Berlendis. Hec fuit filia Adelardi comitis cuiusdam in Brabantia. Sancta Berlendis apud Meerbec¹⁰ in Brabantia quiescit; cuius pater predia sua sancto Gertrudi contulit. Sancta Ermelendis. Hec in Brabantia quiescit apud Meldert, quo in partibus illis per longum tempus heremiticam duxerat vitam. Hic sanctus Pipinus primus dux Lotharingie cenobium fundavit apud Meldert in Brabantia. Sancta Adilla apud Orp iuxta Geldoniam quiescit. Sancta Rolandia¹¹ apud Gerpinas quiescit iuxta Dinantum. Hec fuit filia regis

a) Hic e. b) ibidem e. c) supplet. d) Adalbaldo e. e) Maurontus p. f) Duaco e. g) Hec e. h) Marchanensi e. i) Sanctus e. j) Landrada e. k) quiescunt e. l) qui e. m) iungum e. n) Rolandis e.

1) Quam a. 1268. Iohannes duxit uxorem. Obiit a. 1272. 2) Liesies in Hanonia. 3) Meerbeck. 60

Francie. Sanctus Karolus Magnus, Saxonum apostolus. Hic Aquiligrani quiescit in basilica sancte Marie virginis, quam ipse construxit et precipuis rebus et privilegiis et honoribus sublimavit, eam eidem thronum imperialem instituit. Sanctus Hogo episcopus. Hic fuit filius Karoli Magni imperatoris. Hic sanctus Hogo quiescit apud Hassere in prioratu iuxta sanctum Alcedrum. Sabeta Regenepha apud Alcyriam. Hec fuit filia Austrici comitis Brabantie, cuiusdam comitis in Brabantia. Hec fuit temporibus sancte Gertrudis virginis. Sanctus Goericus rex. Hic fuit rex Aquitanie et postea Metensis episcopus. Sancta Gengolena. Hec fuit soror sancti Goerici regis et episcopi. Sancta Juventia Colonia quiescit. Sanctus Silvius filius fuit sancte Plicrudis ducisse Lotharingie et Brabantie. Hec Colonia quiescit in monasterio sancte Marie, quod ipsa construxit. Sanctus Silvius. Hic fuit filius Pipini iunioris ducis Austrie inferioris, que nunc Lotharingia vocatur. Sancta Adalsensis. Sancta Licia. Sancta Beria. Sancta Ida Boloniensis comitissa. Hec fuit uxor Eustachii comitis Bolonie, qui fuit filius Mathie Bruselensis. Hic Eustachius genuit ex sancta Ida Eustachium comitem Bolonie et Godofridum ducem Lotharingie et Baldinum. Hi dicti fuerunt de Bullon. Hi reges fuerunt Iherosalem christianorum primi. Hi et mater eorum sancta Ida, soror nostra, dederunt monasterio nostro Hassigem decimas Genaple et Hugolin-curiam.

15 Sanctus Albertus Leodiensis episcopus et martyr. Hic fuit filius Godofridi ducis Lotharingie et Brabantie et frater Henrici ducis senioris. Hic episcopus, vir mire innocentie, gratie et pulchritudinis, martyrizatus est iuxta civitatem Remensem. Hic in ecclesia sancte Marie Remis quiescit. Sanctus Adelhardus abbas Corbelensis. Hic Corbete quiescit in cenobio suo, cui dedit bona sua in Brabantia iuxta Lovanium sita. Hic fundavit Corbelensia cenobium in Saxonia. Sanctus Remigius archiepiscopus Rotomagensis. Hic et sanctus Karolomannus rex et monachus Cassinensis fratres fuerunt et filii Karoli Martelli. Sanctus Karolomannus rex et monachus. Hulus soror Landrada genuit sanctum Crodegangdum Metensem episcopum, qui fundavit Gorgyam.

a) ai c. b) Brabatie c. c) Hassi c. d) Adelhardus e. e) Karolo c. f) Iudavi c.

III. GENEALOGIA DUCUM BRABANTIAE METRICA.

25 *Haec Genealogia primum nihil aliud fuisse videtur ac versus, qui nominibus ducum Brabantiae stemmatis instar enumeratis vel, quod maluerim, picturis eorum subterpositi erant¹. Sed apographa quae iam exstant illum ordinem minime seroaverunt. Sunt:*

1) *Codex Parisiensis nr. 6222 (vide supra p. 391), ubi versus post*

30 *Genealogiam II. fol. 12 sqq. leguntur. Cum hoc convenit*

2) *Vindobonensis nr. 3445, supra p. 386. et 391. laudatus, ubi iidem post Genealogias I. et II. eadem manu exarati sunt. Hi codices praebent versus usque ad Godofridum I. Barbatum.*

3) *Parisiensis nr. 14194 (vide supra p. 391), qui hanc metricam continet genealogiam (f. 214—218) Genealogiae II. insertam. Usque ad Godofridum Barbatum cum 1 et 2 satis convenit; tunc addit versus de sequentibus ducibus usque ad Iohannem I. Hisce posterioribus versibus intermixta est narratio pedestri sermone scripta, quae ex Genealogiis I. et II. sumpta est². Versus ipsi plerumque confecti sunt secundum Genealogiam II, exceptis illis qui iam in Genealogia I. occurrunt quique hic descripti sunt³, sed mutilati et falso loco inserti, ita ut dubitari non possit, quin re vera ex Genealogia I. fuerint. Fortasse confectas, auctorem carmen de ducibus Brabantiae adhibuisse, quod iam auctor Genealogiae I. cognoverit. Quae coniectura confirmari videtur eo, quod Dyonterus in 'Brevi chronica ducum Brabantiae', quam a. 1445. con-*

45 1) Cf. Initia versusum: *Hic Karolomannus; Iste Pipinus; Ecco Brabantia; Hic rex; Filius huius; Hec stirpis etc.* 2) Narratio pedestri sermone scripta, quae Genealogiae metricae praecedit, ex Genealogia II. excerpta est. 3) Sunt praecipue versus de Godofrido I. eiusque sepultura in monasterio Hassigemensi, quos Genealogia metrica Godofrido III. attribuit.

scripsit, versus tradidit, quorum pars tantum cum nostris concordat. Re tamen accuratius excussa, facile apparet, versus Dynteri non solum cum tenore aliorum non omnino concordare, verum etiam semel multo posterius tempus indicare. Initio igitur saeculi XIV, ni fallor, genealogiae nostrae additi sunt secundum *'Chronicam de origine ducum Brabantiae'*, quam infra lectoribus proponemus. Recensio versuum ut nunc in codice 3 invenitur certe post a. 1285. confecta est, cum iam Philippi IV. regis Francorum mentio facta sit. Nihilominus auctor Genealogiam II. tam presso pede sequitur, ut verba: Margaretam ducissam Lotharingis et Brabantie modernam versu exprimat; Margareta . . . duci nunc associata Iohanni. Caveas autem, ne ex his verbis auctorem iam a. 1272. scripsisse concludas.

Excerpta ex Genealogia metrica postea rursus alius quidam cum excerptis ex Genealogia II. valde tenuis coniunxit, quod opus in codice Leodiensi nr. 77. post Genealogiam I. servatum, cum nullius prorsus pretii sit, hic typis dare noluimus.

Gr. & Br.
imp.

Priamus^a primus rex Francorum. Hic a Priamo rege
Troianorum apices et genus traxit. }
Marcomirus rex secundus. }
Pharamundus rex tertius. } Hi sex reges erant gentiles.
Clodio rex quartus. }
Moroveus^b rex quintus. }
Hildricus rex sextus. }
Clodoveus rex septimus. Hic Clodoveus cum omni gente Francorum per exhortationes^c uxoris suae christianissime
Chrotildis^d a deo Remigio baptizari ac Ludovicus appellari atque sancto oleo celitus emisso moruit consecrari.
Clotharius^e rex octavus. }
Cilpericus rex nonus. }
Lotharius Magnus rex decimus. }
Dagobertus rex undecimus. Huius Dagoberti erat uxor Blithildis subscripta. }
Blithildis. Ad huius Blithildis progeniem, ad duces scilicet Lotharingis et Brabantie, translata est eorum gens Francorum.
Arnoldus princeps. Huic erat uxor sancta Oda et filius sanctus Arnulphus episcopus. Huic^f etiam Arnaldo 30
erant duo fratres, sanctus scilicet Ferrucius et sanctus Modericus, cum sorore eorum Tarahitis virginis.
Sanctus Arnulphus. Huic^g erat uxor, antequam fieret Metensium episcopus, sancta Doda; ex qua genuit sanctum
Clodulphum Metensem episcopum et Walcium, patrem sancti Wandregisili^h, et Angilum.

INCIPIT GENEALOGIA PRINCIPUM BRABANTIE.

Karlomanusⁱ princeps illustris. }
Hic Karlomanus^j princeps fuit inclitus, ex quo }
Prosapia Karoli Magni processit origo. }
Secundus Pipinus, primus^k dux Lotharingis et Brabantie.
Iste^l Brabantinus princeps dux Lothariensis }
Primus^m erat inceptor domus, regni gladiator. }
Hicⁿ genuit et sancta Ydeborga sanctam Beggam et sanctam Gortrudem^o.

^p) 2 add: virginem gloriosam et pergit.

Anglus Lotharingis et Brabantie dux.

Hic erat dux ex parte scilicet uxoris suae Begge.

a) Priamus = Wandregisili et Angilum multo brevius ap. 3, ubi nunc nomina leguntur. b) Moroveus 2, 45
c) exhortationem 2. d) Chrotildis 2. e) Huic = virginem infra post 3. A. exhibit 2. f) Huic sancto erant 2,
g) Etiam huius sancto 2. h) Wandregisili 2. i) Hic 1, 3; rubrum decet 2, spatium vac. rel. j) Karolom. 2,
k) Brabantinus 2. l) p. 2. l. et Br. dec. 2. m) Hic 1. n) Pipinus 1. 2. o) Hic Pipinus 1.

1) Edidit de Ram, 'Chroniques Belges inédites' 1, 1, p. 17 sqq. Ultimi versus apud Dynterum agunt de Henrico III, patre Iohannis I. 2) Iohannes et Clodulphus primus dux nominis huius. 3) Quae de Lothario I. et II. et de pugna contra Crymbergos narrantur, cum Chronica fore ad verbum conveniunt.

De Crymbergis et. Chronicam e. 49. 4) Versus finem genealogiae series regum Francorum ex Gen. II. 56 descripta et nomen Philippi IV. additum est. 5) Vide supra p. 388. Vulgavit Bormans, 'Compte rendu de la Commission Royale d'histoire, 3. série', tom. X, p. 81-88.

Sancta Begga ducissa^a secunda.
Begga ducissa fuit genitrix quoque germinalis hulus,^b
Quo^b fuit Augustus felici federe iuncta.^c

Pipinus iunior dux tertius^d,
Iste Pipinus erat dux tertius Austrasorum;
Austria dicta fuit tunc regnum Lothariense^e;
Quod tunc^f inferior Austria dicta fuit.

Karlus^g Martellus dux quartus.
Ecce Brabantinus dux quartus in orbe triumphat;
Mallens in mundo, specialis victor ubique,
Dux dominusque ducum, comitum quoque, rex fore speravit;
Non vult regnare, sed regibus imperat ipse.

Pipinus Parvus rex^h,
Isteⁱ Brabantinus dux quintus Lothariensis
Ex duce rex primus fit tandem germinalis hulus.
Hic Merovingorum^j cessavit linea recta
In regno regnare suo, probitate carendo;
Inde Brabantini sunt sceptri culmen adepti,
Stirps Ansgisti Nivialensisque^k Pipini.

Karolus Magnus rex^l et augustus.
Hic rex cesar erat, dux sextus Lothariensis
Atque Brabantinus, in cuius iura^m quiescit.ⁿ

Ludovicus^o rex et augustus.
Iste Brabantinus dux septimus Austrasorum
Et^p plus augustus possedit plurima regna.
Terra Brabantina genitrix, nutrix et origo
Germinalis hulus erat, et adhuc possessio durat.
Hoc^q hulus stirpis testatur linea recta,
Postea principio fraude redacta suo.^r

Karolus Calvus rex et augustus,
Hic rex Francorum pro parteque Lothariorum^s
Dux, Romanorum fit cesar more suorum.

Ludovicus Balbus rex Francie.
Nomen habens a re, Balbus fuit iste vocatus;
Anno regnavit uno^t, modicum quoque^u fecit.

Karolus Simplex rex Francie.
Hic rex Francorum fuit et dux Lothariorum^v;
Perone vincetus et ibidem martirizatus.

Ludovicus rex Francie.^w
Filius hulus erat Karolus dux^x Lothariensis,
Regni Francorum Karolique propaginis heres.

^a) *Dynlerus* (I, 1, p. 21) add.:

Fratri succedens Grimoaldo prole carenti.

^{aa}) *Dynlerus* add.:

Filia sanctorum Gertrudis, virgo beata,
Calimen honoris erat genitrix germinalis hulus.

^{aaa}) *Dynlerus* add. (p. 25):

Hic Karolus Magnus, decus ingens Theutoniorum,
Theutonice ventos et menses nominat anni.

^b) *Dynlerus* add. de Lothario I. et II.

Lotharius cesar fuit et rex Lothariorum,
Filius equivocus regno successit eidem;
Coniuge sprete, pellice ducta federe turpi,
Qui perit, et presules, plantores sceleris hulus,
Degravantur Coloniensis et Trevarensis.

^{bb}) De hoc Ludovico legitur ap. *Dynlerum* (p. 26) versus:

Hic Karolum sequitur tandem Simplex Ludovicus,
Cui soror Ottonis primi Gerberga fit uxor;
Lotharium regem Karolumque ducem parit illa.

a) secunda dux, Lotharingie et Brabantie 1. b) Hoc 1. c) 1. Austrasorum 1. d) Lotharingie 3. e) de 3. D;
60 decem 1. 2. f) Karlomannus 3. g) speravit 2. h) quintus add. 1. i) Iste Pipinus erat dux quintus Austrasorum D.
k) Merovingorum 1(?) 2. l) Nivialensisque 1; Nivialensisque 2; Landenensisque D. m) decem 2. n) rursus D.
o) plus add. 1. p) Terra — origo Et — regna corr. ut editum 3. q) duo sequentes versus duo. hoc loci D, qui
infra lin. 41. post verba leguntur. r) Lothariorum 3. s) hinc D. t) quo 2. u) duxque 2.

Karolus dux Lotharingie, princeps et possessor Brabantie et heres Francie.*

Hic Bruxellensis comes et dux Lothariensis
 Germinis eiusdem generosi summa remansit.
 Hic in Bruxellam Godilam^d dux transtulit almam.
 Francorum regna sibi debita perdidit iste,
 Extunc stirps Karoli cessat Francie dominari;
 Hanc tamen optinuit Brabantiae stirpis origo.

Gerberga^b Bruxellensis comitissa.
 Hec stirps Karoli permansit summa^c Brabantie
 Illustris domina Bruxellensis comitissa.**

Henricus^d senior comes Bruxellensis.
 Henricus senior Bruxellensis dominator
 Mathildem^e genuit parturam Boloniensem^f,
 Egregius, nulli de nobilitate secundas.
 Hic fuit Henricus Romani marchio regni;
 Qui primogenitus Karoli de germine Magni
 Optinuit, sed ei Brabantia sola remansit.
 Ex hoc processit stirps regia Bullionensis,
 Id est regis Iherusalem^g.

Lambertus comes Bruxellensis.
 Marchio cesarius^h Lambertus, regis proles,
 Prebendas statuit Bruxelle Lovanilique.

Henricusⁱ comes Lovanionensis.
 Henricus genuit Henricum Lovanionensem;
 Quilibet istorum Romani marchio regni.

Henricus comes Lovanionensis.
 Henricum genuit Henricus^j marchio regni
 Lothariumque^k ducem Godefridum, nobile germen.

Godefridus^l Cam-barba dux Lotharingie et Brabantie senior.

Henricum comitem fratrem barbatus habebat;
 Ex quo processit Frederici cesaris uxor.
 Princeps preclarus, caput et nos germinis hulus,
 Moribus egregius fuit hic senior Godefridus,
 Qui dux Lotharici fuerat, qui^m marchio regni

* De Ludovico V, filio Lotharii, add. Dynlerus:

Regnans per annum Ludovicus lilifer ymas,
 Prole carens moritur Karoli de germine Magni,
 Patruus hulus erat Karolus etc. ut supra p. 401. An. 40.

** De Ottono, filio Karoli ducti, add. Dynlerus (p. 31):

Ottonom genuit et Gerbergam Karolus dux;
 Qui rex Francorum verus de iure fulget,
 Si non cepisset Capet Hugo fraudibus ipsius.
 Otlo plus tandem patrios adeptus honores
 Colonie moritur, nulla sibi prole relicta.

Et de Gerberga:

Inclita Gerberga Bruxellensis comitissa
 Ex Karoli stirpe Magni tunc sola remansit;
 Cui coniunctus erat sacro nexu maritali
 Belliger egregius Lambertus Lovanionensis,
 Proch dolor! hinc regno spoliatus atque ducatu,
 Lovanium tantum necnon Bruxelle remansit.

a) terminus 1; terminus 2. 3. b) Hic druxellam 2. c) Bruxella 2. d) Godulam 3. e) ipse 1. f) deest 2.
 g) Brabantia 3. h) G. Br. e. post versum 1. d. Br. e. 2. — G. e. Br. 3. i) stirps 1. j) aratum 2; origo D.
 k) H. a. e. Br. infra post l. e. v. 1h. 2. m) Magis 2. n) Boloniensis 3. D. o) progenita D; deest 3. spat. vac.
 rel. p) Opt. — remansit post v. 1h. 2. q) deest 3. r) regni 2; reges 3; l. e. v. 1. dec. D. s) scilicet Gode-
 fridus de Bullion add. 1. t) cesarius 1. u) H. e. l. dec. 3. v) m. R. corr. R. n. 2. w) Lotharicumque 3. D.
 x) Godefridus — senior infra post vulgatis ipse 3. y) Ex — uxor dec. 2. z) hic versus deest D. a) e. et l.
 dec. 2. spat. vac. fol. b) quoque D.

1) Falsum; erat soror Henrici I, filii Lamberti I. et 5) tertius. 6) secundus. 7) primus. 8) acti-
 Gerbergae. 2) Eustachium II. 3) secundus, licet ex Henrico. 66
 frater Henrici I. 4) secundus, filius Lamberti II.

Lovanique comes, decus alti culminis ipso;
Idem^b obtinens primogenita^c Karoli Magni^e.

Alaldem^a genuit Cam-barba dux Godefridus,
Que fuit Anglorum regina pmissima morum.

5 Godefridus Cam-barba restitutus est ab imperatore in ducatum Lotharinge, quem regebant antecessores scilicet Karoli Magni^d et
Magni, antequam reges fierent Francie hereditarii. Unde veteres:

In quo stirps Karoli primo relocatur honori,
Dum sit^f Lotharicum per eum readepta ducatum.
Quo^g tacet in scriptis^h, locus est Assisio dicitur,
Quem Christo vivens proprio de iureⁱ dicarat^l

10

Filius ipsius Henricus Lovanensis,
Tunc comes et miles, monachus quoque factus^k ibidem,
Mundum^m contempnens; tibi cum genitore quiesch.

Godefridus iunior huius nominis dux Lotharingie,
Cesarisⁿ uxoris^o dux huius uxorem^p;
Cui dedit hanc cesar et suo iure paterna.

15

Godefridus huius nominis tercius dux Lotharingie,
Presidia^q Alberti^r pater occisus fuit huius
Henricique ducis senioris nominis huius.

20

Henricus senior huius nominis dux Lotharingie et Brabantie.
Hic longevus erat, animo plus, ore pudicus
Milleque decus, castus, bonitate choruscus,
Egregie^s forme, vite quoque dux fuit iste;
Germanusque eius Albertus martyr optimus.

25 Hic Henricus senior dux illustrissimas uxores, quarum prima fuit Mathildis, filia comitis Boloniensis Mathel, propterea
regum Anglie et comitum Flandrie ac Bolonie nobilissima. Hec peperit Henricum ducem Lotharingie egregium et Gode-
fridum de Lovanio et Mariam imperatricem Romanorum ac comitissam Ghelgrancem et Aileidem comitissam Bolonie et
Avarie et Matildem palatinam comitissam Rheni, postea comitissam Hollandie. Secunda uxor huius ducis fuit Maria, filia
Philippi regis Francie, que Arrigheni sepulta est. Secundus Henricus dux duas illustrissimas uxores: prima fuit Maria,

30

*) 2 haec add.:

Mundi terrorem marmor tegit hoc et honorem,
Qui Brabantinus dux fuit et dominus.
Quem Deus huc misit, sub quo Brabantia risit,
Quo vixit tanta sua gens, plebs altera muta;
Submisit magnum quemcumque velut lupo agnum.
Hoc probat Angensis, Dolhensis^t, Iustacensis.
Princeps gens^u regali sanguine^v stus.
Miles honor^w atus^x probus, audax, oes super^y atus.
Cis mare, cis R^z enim^{aa} pomposo robore pl^{ab} enim.
Multitudo^{ac} venerabil^{ad} duce nullus hab^{ae} etur.
Asper^{af} tor^{ag} reprobis^{ah} grav^{ai} lor^{aj} vix invent^{ak} etur.
Cui^{al} monachis^{am} mel^{an} neque quis perhib^{ao} etur.
Nemo viri^{ap} ac sapient^{aq} lor^{ar} hoc domus^{as} etur.
Cis mare fort^{at} ac animos^{au} esse prob^{av} etur.
Corde D^{ax} rogitemus^{ay} cum^{az} valeat sac^{ba} are.
Ut per^{ab} eum^{ac} caput ether^{ad} eum^{ae} donet e^{af} idem.
Summa potent^{ag} caelica gaud^{ah} la^{ai} donet e^{aj} idem.
Cui Brabant^{ak} totaque patri^{al} subdita pr^{am} idem.

35

**) Dynastus add.:

Filius equivocus patrios adeptus honores,
Cesaris^c etc. ut supra.

40

***) Dynastus add.:

Hic jacet in cunis, Grymbergos^d quando prostravit;
Presens Alberti^e etc. ut supra.

45

a) sanguinis l. b) Id est l(?) Idem — Magni infra lin. 36. post iure paterna 3; dea. D. c) pr. stirpis 2.
d) sequentia dea. l. 2. e) Alaldem — quiesch praebet a. post lin. 39: Henricus 3, a. u. hulus. Post quiesch statim
verius arguuntur de Johanne dux, quos ad finem ponit. f) In c.; de D. g) Qui D. h) Inscriptus e.; in scriptis D.
i) iure D. j) dotatus D. k) In c. l) hic verus decem D. m) egregius a. n) reprobus e. o) reprobus e. p) melior e.

50 1) Cf. Gen. duc. Brab., supra p. 383. 2) Konradi III. 3) Certendis. 4) Liutgardem. 5) Leo-
diensis. 6) Dahlen. 7) Cf. infra Chronicam de origine ducum Brabantiae.

Gr. 4. h.
 2001.
 Illa Philippo regis Romanorum. Hec peperit tertium Henricum ducem et Matildem comitissam Atrebatensem et Sancti Pauli et Mariam palatinam Romae et Beatricem longraviam Thuringiae, postea comitissam Flandriae, et Margaretam abbatissam Vallis-ducis. Secunda uxor Henrici secundi fuit Sophia, illa sancta Elyzabeth. Hec peperit Henricum heredem Thuringiae et Elyzabeth ducissam de Brunsvich.

Henricus secundus huius nominis dux Lotharingiae et Brabantiae.

Hic fuit invictus bellator, victor herilis;
Stadinos contravit^a hostesque suos superavit.
Hunc dominus papa decus contulit^b imperiale,
Quem voluit tandem, dux hic fecit sibi regem.

Henricus huius nominis tertius dux Lotharingiae et Brabantiae.

Hunc genuit clarum geminum genus imperatorum,
Romano iunctum Constantinopolitanum.
Inclitus hic princeps, habilis, probus^c ac speciosus^d,
Mortuus est iuvenis, heu! dux dominando quietus;
Cui tum oblatum sceptri^e decus imperialis.

Gr. 4. h.
 2001.
 Henricus tertius duxit Alaidam, illam ducis Burgundiae et regum prosapia modernorum regum Franciae progenitam, quae peperit Henrico duci tres filios et unam filiam: primogenitum Henricum impotentem tam sensu quam viribus, secundum Iohannem elegantem et egregium, tertium Godofridum, et Mariam. Iohannes autem propter defectum Henrici, fratris sui primogeniti, adeptus est ducatum et dux electus est Lotharingiae, princeps Brabantiae, marchio et gladiator imperii et advocatus Aquilani anno ab incarnatione Domini 1268.

Hic secuntur versus de Iohanne duce Brabantiae.

Eccè Brabantinus princeps dux Lothariensis,
Marchio Romanus, caesarius gladiator,
Dux princepsque ducum, comitum quoque Lothariorum.
Nam dux hic archidux est, ut cronica dicunt,
Et angustorum satus hic est stirpe duorum
Stirpeque Francorum nunc regum . . . priorum;
Nam Karoli stirpis hic ius . . .
Optinet, in culos patribus stirps ipsa remansit.
Hanc dat honoratum probitas sua, gratis gratam;
Quem fortunatum faciat Deus atque beatum!
Egregiam prolem genuit Bruxella Iohannem
Germanumque suum Bruxellensem Godofridum;
Lovanium claram genuit postremo Mariam.
Hic fuit orbatus^f semper Bruxella fidelis,
Quae quondam Karoli fuerat possessio clari.
Qui rex Francorum verus de iure fuisset,
Si non cepisset Capet Hugo fraudibus ipsam.

Margareta ducissa Lotharingiae et Brabantiae.

Filia Francorum regis fuit Lothariorum
Archiducissa, duci nunc associata Iohanni.
Hanc Margaretam genitricis nomen adeptam
Rex Ludovicus genuit, virtutis amicus.

^a) Dytlerij (p. 35) pergit.

Burgundia genuit ex Adaleydi Iohannem,
Qui fuit tripharius primus dux nominis huius.

a) stravit D. b) obt. D. c) plus D. d) cepit e. e) apertum vac. rel. f) orbatus e. g) ante Margareta omnia nomina regum Francorum secundae stirpis (Robertus marchio — Philippus modernus rex pulcor), quae ad rem factum.

IV. CHRONICA DE ORIGINE DUCUM BRABANTIAE.

Postquam Iohannes I. dux Brabantiae a. 1294. in hastiludio apud Barrum subita morte correptus est, rursus quidam exstitit, qui 'Chronicam de origine ducum Brabantiae', ut ipse ait, conscriberet simulque res a duce gloriose gestas posteritati traderet. Antiquiorum temporum historiam, 'prout ex diversis illustrium virorum scriptis et cronicis coniungere potuerit', enarrat, i. e. magnos centones ex Sigeberto, continuatione et auctario Gemblacensi, auctario Affligemensi exscripsit. His addidit excerpta ex Genealogia ducum Brabantiae heredum Franciae et ex Genealogia amphata. Semel etiam Chronicon Affligemense¹ in auxilium trazit. De rebus saeculi XIII. auctorem secutus est, quem continuator tertius Gestorum Trudonensium ante oculos habuisse videtur. Aliis locis ad similitudinem Annalium Parchensium² prope accedit. De pugna apud Worringen carmen Iohannis de Heelu adhibuit³, neque tamen ad verbum transsumsit⁴. Afferit etiam in illa versuum quorundam ad laudem Iohannis I. post obitum eius compositorum⁵, qui alibi non inveniuntur. Scripsit temporibus Iohannis II. (a. 1294—1312), et quidem post a. 1298, cum Adolsum comitem de Nassau 'postea electum in regem Romanorum' laudet⁶, et fortasse ante a. 1304, cum memoret, Iohannem I. Mariam filiam comiti Clevensi desponsisse; eam autem re vera a 1304. Amadeo V. comiti Sabaudiae nupsisse, nescire videtur.

Damus Chronicam ex codice Bruzellensi nr. 8037—8050, chart. in 4°, ubi manu saec. XV. diligenter exarata est. Cf. Archiv VIII, p. 508 sq. Codicem contulit V. Cl. Arndt. Ex hoc codice descripti sunt Bruzellenses nr. 6058. et nr. 17033, quos ipsi Bruzellas evolci. — Prologum et capitula 37—53. integra imprimenda curavi; cap. 1—36. resecuri rubris excerptis, cum nuda tantum excerpta ex fontibus laudatis continerent. — E posteris nostrum in usus suos verterunt de Klerk, 'Brabantsche Yeesten', et anonymus qui Chronicon ducum Brabantiae usque ad a. 1485 (edidit Matthaëus, Lugd. Bat. a. 1707) compilavit. Capitulum 53. vulgavit Willems, 'Jean van Heelu, bylagen' p. 374—379.

INCIPIT PROLOGUS CRONICE DE ORIGINE DUCUM BRABANTIE.

Originem regum¹ Francorum, ex quo dices Lotharingie processerunt, prout ex diversis illustrium virorum scriptis et cronicis² eam coniungere³ potuimus, ut compendiosius valebimus, exprimere satagemus, ut postea ad descriptionem stirpis ducum Lotharingie, quibus in hoc opusculo deservire intendimus, ex qua radice videlicet ex quibus progenitoribus processerint, qui vel quot fuerint, que vel qualia suis temporibus gesserint, et qualiter sibi unus post alium⁴ in regno Francorum, in imperio Romanorum, in maiestate domus, in ducatu Lothariensium necnon et in comitatu Lovaniensium successerint, fideli et veridica narratione stilum convertere valeamus.

40 a) de corr. ut videtur ad regni c. b) de c. c) coniungere corr. postea colligere c. d) in marg. add. e.

1) Cf. Prolog. 2) SS. IX, p. 407 sqq. 3) SS. XVI, *Ido didicerant postea de bello Worringico copiosa p. 599 sqq.* 4) Edith Willems, *Con. des chron. volumis conscripserunt.* 5) e. 53. 7) Ediderunt aliqui Belges lauditer, Brux. 1836. 6) e. 53. 7) Ediderunt Willems et J. H. Bormans, *Les gestes des ducs de Brabant*, 3 Voll. Brux. 1839—1863. 45 *lectantur qui ediderunt et secundum ea que oculata.*

1. Qualiter Troiani ad finitimas Pannonie partes pervenerunt.
2. De Priamo rege.
3. De Marcombre et Sannonie ducibus.
4. De Pharamundo rege.
5. De Clodio rege.
6. De Meroveo rege.
7. De Hildorico rege.
8. De Ludovico rege.
9. De Lothario rege et fratribus eius.
10. De Chilperico rege et fratribus eius.
11. De Lothario rege.
12. De Dagoberto rege.
13. De Clodoveo rege.
14. De Lothario rege.
15. De Theoderico rege.
16. De Clodoveo rege.
17. De Hildeberto rege.
18. De Clodoveo rege et gastic Karoli Marcelli.
19. De Lothario rege et gastic Karoli Marcelli.
20. De Chilperico rege et gastic Karoli Marcelli.
21. De Theoderico rege et gastic Karoli Marcelli.
22. De Hildorico rege et gastic Pipini regis.
23. De Pipino principe in regem promoti.
24. De Karolo Magno imperatore.
25. De Ludewico Imperatore.
26. De Lothario imperatore et de divisione regni.
27. De Karolo Calvo imperatore.
28. De Ludewico Balbo rege.
29. De Ludewico et Karolomanno regibus.
30. De Karolo rege.
31. De Odone rege.
32. De Karolo Simplicio rege.
33. De Rudolpho rege.
34. De Ludewico rege.
35. De Lothario rege.
36. De Ludewico rege et Karolo duce.

37. De Hugone Capet rege.

Anno Domini 988^a. Karolus dux regnum Francorum ex paterna et avia successione sibi debitum contra Hugonem regem, nepotem suum, cepit, cumque bello pergens, Laudunum^b urbem cap. Hinc vero rex Karolus in Lauduno obsidet, sed secundo obsidionis mensis obses promittentes castra obsidentium incendunt, et ipse rex Hugo, 40 plurimis suorum peremptis, turpiter fugiens, vix evasit. Sequenti vero anno Karolus dux Montem-arcum expugnat, Successione usque vastando poraccedit, inde Remim^c aggreditur, et Laudunum^d multa cum preda revertitur. Sequenti iterum anno Karolus dux Remim occupat, archiepiscopum, quem Hugo rex profecerat, et quosdam primates cap. et Lauduno relegat^e. Anno 3. regni Hugonis Hugo virtutem et potentiam Karoli suspectam habens, concilium habuit cum Anselmo Laudunensi episcopo, velulo traditor, qui erat unus ex consiliariis Karoli ducis; qui 45 Anselmus, consilio facto cum Hugone, nocte quadam, ut inter se Hugo et Anselmus eam conduxerant, portas civitatis, dormientibus civibus, et ipse Karolo nil male suspicante, aperuit. Karolus vero cum uxore sua vinculis deportatus est in custodia Aurelian^e; et sic regnum Francorum, quod olim Pipino regi, patri Karoli Magni imperatoris, a Stephano papa in hereditatem regalis successione in perpetuum confirmatum fuerat, et omnis alienigena ab eius invasione apostolice anathemate interdictus extiterat, a filio ipsius Pipini ad se Hugonem et eius heredes translatus est usque in hodiernum diem. Anno 5. regni Hugonis Karolus dux Aurelianis in captivitate Hugonis exul moritur. Hic reliquit post se tres liberos, Ottonem postea ducem Lotharingie^f, Gerbergam comitissam Lovaniensem et Ermengardem comitissam Namuchensem.

38. De Ottone duce.

Igitur post mortem Karoli Otto, filius eius, succedit ei in ducatu Lotharingie. De hoc historie nichil recitant nisi hoc solum, quod patri successit in ducatu, in quo principabatur post patris obitum annis 14; unde et creditur, liberos non habuisse, de quibus in historiis mentio fieri potuisset. Abhinc ergo lineam ducum Brabantie protrahemus, incipientes a Gerberga, filia Karoli ducis, comitissa Lovaniensi, ostendentes per ordinem, qui ex eius posteris fuerint comites Lovanienses tantum quive duces, et qualiter et quo tempore ducatus Lotharingie post mortem Ottonis ducis translatus fuerit ad comites Ardennenses ac deinde ad

a) Ita e. b) Laudunum corr. Laudunum c) Laudunum e. d) relocat corr. relegat e. f) Lotharinge e.

comitem Lemburgensem; ad ultimum vero, qualiter et quo tempore ipse ducatus reversus sit ad rectam lineam Karoli ducis et heredis regni Francorum. Ducem etiam qui medio tempore principabantur in ducatu Lotharinge, qui et quot fuerint a tempore Ottonis, filii Karoli, usque ad Godefridum Barbatum comitem Lovaniensem necnon et aliqua de gestis eorum per ordinem exprimentis.

39. De Godefrido comite Ardennensi, cui datus est comitatus Lotharinge, et de Lamberto comite.

Igitur anno Domini 1008. mortuo Ottono duce, filio Karoli, ducatus Lotharinge datur comiti Godefrido, filio Godefridi Ardennensis, Gerberga, filia Karoli, comitatum Lovaniensem tenente cum Lamberto comite, marito suo, filio Raineri Longicollis, quondam Hannoniensis comitis; qui comitatus Montensis eo tempore dicebatur. Anno 8. ducatus Godefridi Henricus imperator Godefridum ducem Lotharinge cum exercitu in fines Brabantiorum mittit ad obsidendum castrum Lovanium; sed Brabantia viriliter resistens, ineffax rediit. Anno ducatus Godefridi 13. Godefridus dux comitatum Montensem depopulatur; quem Rainerus comes cum patre suo Lamberto Lovaniensi comite insecutus, apud Florinas pugnam contemnit, ubi plus quam 400 viri occisi sunt, et ipse Lambertus occubuit. Ubi res ultra donstigit. Cum Lambertus spem victorie iam haberet — habebat quippe phylacterium in collo huius ad pectus pendens sanctorum reliquiis repletum, quorum patrocinio se in periculo fore tutum credebat — instante et termino vite, phylacterium illud a collo eius exiliens, super tumulum campii exiit, et mox comes antea iactatus perimitur. Quidam vero militum phylacterium accipient, in caliga abscondit; sed coxa eius et crure intumescens, rem prodidit et phylacterium domino suo Hestoloni, fratri duci, dedit. Sequitur de Henrico.

40. De Henrico comite Lovaniensi.

Anno Domini 1015. mortuo Lamberto comite Lovaniensi, qui per Gerbergam comitissam, filiam Karoli ducis Lotharinge, comitatum Lovaniensem adeptus fuerat, succedit ei Henricus, filius eius, in comitatu Lovaniensi. Anno ducatus Godefridi 18. in Fresonia Theodericus comitis Flandrensium, filio Arnulphi Gandavensis, debellante Fresones in vindictam patri sui ab eis occis, Godefridus dux ad auxiliandum ei ab imperatore mittitur; et consensu proelio, repente voce pacis intermissa: 'Fugite, fugite!' cunctis fugientibus, multi a paucis Fresonibus perimuntur, dux vero captus. Anno 19. ducatus Godefridi Godefridus dux, impetrata Fresonibus ab imperatore totius iustitiae inopitate, a captivitate solvitur, et non multo post moritur. Frater vero eius Gocelo in ducatu substituitur. Anno 17. ducatus Goceloni Frederico Mosellanorum duce mortuo, qui naves alios non habebat, quibus ducatus competeret, Gocelo dux, impetrato ab imperatore etiam Mosellanorum ducatu, in Lotharinga potentius principatur.

41. De Ottone et Lamberto comitibus.

Anno Domini 1039. Henricus Lovaniensis comes domi sua perimitur a captivo suo Hermanno, etque succedit filius suus Otto. Cui in iuniora morte pervenisse successit patruus eius Lambertus, qui et Baldricus. Huius soror Matildis genuit Eustacium comitem Bolognensem, patrem Godefridi de Bullion. Hic Lambertus duxit Adelam, filiam Goceloni ducis Lotharinge; qui ambo coniuges tradituros esse beato Gudulo de ecclesia beati Gargorii Brusseleis, ubi olim repositam fuerat a duce Karolo, in ecclesiam sancti Michaelis, que nunc ecclesia sancte Gudule dicitur; cui etiam dederunt decimam ipsius oppidi et instituerunt ibi prebendam.

42. De Godefrido rebeli.

Anno Domini 1043. Gocelo dux obiit; cuius filius Godefridus, dum et ducatus Mosellanorum denegatur, altero ducatu repudiato, contra Henricum III. imperatorem rebellat. Anno 2. rebellionis Godefridi Godefridus horum quorundam adheus Dei ad recipiendam imperatoris gratiam advenit, ab imperatore cepit et custodia mancipatur; sed filium suum obviam datus relaxatur. Quo defuncto, in obsidatu iterum ad rebellandum grassatur. Eius quoque factincta Balduinus Iasulensis comitis Flandrensium contra imperatorem rebellat. Anno 4. rebellionis Godefridi Godefridus palacium Neomagi irreparabiliter destruit, urbem quoque Viridunum cum majori sancte Marie ecclesia incendit. Anno 5. rebellionis Godefridi Albertus, qui ducatum Mosellanorum Godefrido negatum susceperat, a Godefrido perimitur. Ducatum eius Gerardus de Abacia, aliterum vero ducatum, scilicet Lotharinge, Fredericus optinet. Et extunc usque in hodiernum diem utriusque istorum ducatum principes duces Lotharinge de nominant. Anno 11. rebellionis Godefridi Henricus imperator contra Balduinum comitem Flandrensium proficiscitur. Qui Scaldam fluvium, Balduino fugente, transiens, omnia depopulatur, et insuper apertis sibi Clausule portis, multam eadem in iustorum facti, et ultra progressus, Lambertum Lovaniensem comitem Balduino auxiliantem cum multis perimit.

43. De Henrico comite.

Anno Domini 1053. mortuo Lamberto Lovaniensi comite, qui et Baldricus dictus est, succedit ei in comitate filius eius Henricus ex Adela comitissa, filia Goceloni, quondam ducis Lotharinge. Anno 12. rebellionis Godefridi Balduinus Flandrensium cum Godefrido Fredericum ducem Lotharinge, avunculum suum, intra Antwerpam obsidet, sed concurrentibus Lotharingis, ab oppugnatione desistit. Anno 18. ducatus Frederici, vigesimo vero secundo rebellionis Godefridi, Frederico duce mortuo, Godefridus tandem ducatum recepit et a rebellionis cessavit. Anno 6. ducatus Godefridi ipse dux Godefridus moritur. Succedit filius in 1070.

60 a) reflectum e. b) fratris d. c) Gandavensis e.

1) Quae et Oda nominatur.

sig 1071. eius Godefridus Gibbosus, etiam corpore exigens, tamen animo eximius. Anno 2. ducatus Godefridi Gibbosus Godefridus cum manu valida et multitudine armorum Fresoniam intrans, Fresoniam peno usque ad Inter-

1072. necionem delet. Anno 7. ducatus Godefridi sicarius in Fresonia Godefridum ducem perimit. Quo mortuo, vacavit ducatus annis 14.

44. De fundatione monasterii Hassligeniensis et de Godefrido de Bullion¹.

Auct. Arnig. 1083. Anno Domini 1083. Hassligeniensis cenobium tale, iuvante Deo, sumpsit exordium. Predicante in Alostensi oppido Wederico, monacho Sancti Petri Gandavensis, qui quasi stella matutina in medio nebulae effugandis obscuritatibus erroris apparuit, conversi quinque milites in loco ubi nunc monasterium situm est, per multa tempora satrocinalis insistentes suis, integre renunciant et a rapiendis alienis desistant, doctorisque sui consilio animati, archiepiscopum Coloniensem, virum sanctum, Annonem nomine, adveniunt et hoc in remissionem peccatorum suorum mandatum ab eo recipiunt, ut in loco, quem antea rapinis et cruore sedaverant, domum Dei et oratorium ad servandum in eo perpetuo omnipotenti Domino construant. Quod mandatum gratanter accipientes, ad praefatum locum revertuntur, facturi quod a sancto pontifice receperant in mandatis. Igitur in vigilia beatorum apostolorum Petri et Pauli 15 in dieo loco conveniunt, omnibus mundanis rebus posthabitis, ita audi, ut nichil secum preter panes tres, dimidium caseum et paucis sarramenta detulerunt. Divina vero propiciante clementia, in tantum in exequendo hoc pio opere perseverant, ut, vix tribus annis exactis, vtrum eximie probitatis Gerardum Cameracensem episcopum ad dedicandam ecclesiam sui monasterii evocarent; quem venerandus pontifex in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli praedictorum dedicavit. Comitissa vero Adela cum duobus filiis suis Henrico 20 et Godefrido ad edificandum inibi cenobium eundem locum libertati donavit, et mox praedicti solitarii monachos, a quibus monasticum ordinem discerent, sibi associaverunt. Anno 15. vacationis ducatus Lotharingiae Godefrido, Godefridi Gibbosus ex sorore nepoti, tandem datur ducatus Lotharingiae. Iste est Godefridus de Bullion. Huius pater fuit Ida Boloniensis comitissa, pater vero Eustacius comes Boloniensis, filius Machtilda, sororis Lamberti, qui et Baldricus, Lovaniensis comitis.

45. De Godefrido comite et procinctu vie Iherosolimitane.

Auct. Arnig. 1095. Anno Domini 1095. Henricus comes Lovaniensis secundus huius nominis Tornaci perimitur. Succedit frater eius Godefridus Cum-barba, postea dux Lotharingiae, qui in Hassigenio sepultus est. Anno Domini 1097, ducatus vero Godefridi de Bullion anno 9, occidentales populi dolentes, loca sancta Iherosolimis a gentibus prophanis et Turcos etiam terminos christianorum iam multa ex parte furasisse, innumerabiles una aspiratore moti et, multis signis 30 sibi ostensis, alii ab aliis animati, duces, comites, potentes, nobiles et ignobiles, divites et pauperes, liberi et servi, episcopi et clerici, monachi, senes et iuvenes, etiam pueri et puella, omnes uno animo undique concurrunt, ab Hispania, a Provincia, ab Aquitania, a Britania, a Francia, a Scotia, ab Anglia, a Normannia, a Lotharingia, a Burgundia, a Germania, a Longobardia, ab Apulia et ab aliis regibus; et virtute et signo sancto Crucis signati et armati, altum ire parant in terras Dei in hostes christianis nominis. Eminebant in hoc Dei exercitu dux Lotharingiae Godefridus et fratres eius 35 Balduinus et Eustacius, Balduinus comes Hannoniae, Robertus comes Flandriae, Stephanus comes Blesensis, Hugo, frater regis Francorum, Robertus comes Normanniae, Reimundus comes Sancti Egidii, Boemundus dux Apuliae.

46. De Henrico de Lemborgh.

sig 1101. Anno Domini 1101. Henricus III. Imperator Henricum Lemborgensem comitem advenantem sibi debellat, et expugnatis eius castellis, eum ad deditionem cogit. Sed Imperator et multa summa pecunie gratiam suam redimentis 40 etiam ducatum Lotharingie donat. Anno 9. ducatus Henrici Lemburgensis ipse dux Henricus, qui ab Imperatore Henrico ad filium eius contra patrem rebellantem animo transiens, eum contra patrem suum concilio armavit, et a filio ad patrem reciens, partes filii debellavit, mortuo patre, se ut reum maiestatis filio dedidit, et ab eo captus custodiae traditur; de qua ipse per industriam suam evasit. Ducatus autem eius datur Godefrido comiti Lovaniensi. Extunc tamen usque in hodiernum diem Lemburgenses non comites, sed duces se nominant. 45

47. De ducatu Lotharingie dato Godefrido Lovaniensi.

et sig 1106. Anno Domini 1110. Godefridus Cum-barba comes Lovaniensis ex dano Henrici imperatoris, expulso Henrico Lemburgensi, ducatum Lotharingiae adipiscitur. Hic post centum et 7 annos, per quos Ardennenses comites ducatum Lotharingie tenuerunt, connumeratis 9 annis ducatus Henrici Lemburgensis, primus de stirpe Karoli ducis et heredis Francie ducatum 50 Lotharingie recepit. Hic genuit quinque liberos, Godefridum postea ducem, Henricum, qui in monasterio Hassligeniensi religionis habitum suscepit ibique eum pater quiescit, Aleidam, Henrici regis uxorem, Anglorum reginam, Idam comitissam de Clevis et Charactam, que inauspta permansit. Anno 2. Godefridi ducis Henricus dux affectans repeters ducatum Lotharingie, oppidum occupat Aquisgranum contra Godefridum ducem. Sed hoc non ferens dux Godefridus, dux oppidum Aquense violenter irruit, oppidanos a favore Henrici violenter exterruit, 55 aliquos comites et multos potentes et nobiles cepit. Ipse Henricus cum filiis suis vix fuga evasit, uxorem eius capere dux indignum duxit. Comites et honoratores eorum, quos ceperat, per conditionem sub eo militandi sibi conciliatos ad fidelitatem suam adduxit.

a) Bulym e. b) Gerardo e. c) consiliator e.

1) Anctarium Amfigemense, quod exscripsit, doctor e. 46. ex Sigeberto exscripsit. Nimirum a. 1106. 60 hic rursus ex Chron. Arnig. (SS. IX, p. 407 sqq.) corrigendum est. Interpolavisse videtur. 2) Haec iam supra in fine

48. De Godefrido huius nominis secundo duce Lotharingie.

Anno Domini 1139. Godefridus dux Lotharingie, magnum patri sue decem, vir suo tempore et tempori et
 honori sciens se decenter conformare, mortui et Hassligemensis templi sepultus honoratur. Succedit
 et in ducatu Godefridus, filius eius, quem^b Conradus rex Germanorum tertius huius nominis fidei patris
 5 honoris successorem, ea maxime pro causa quia eos consilio sororem Lutgardem, ducissam de Salzbach, et
 Federat uxorem. Anno 2. ducatus Godefridi junioris Henricus comes Lemburgensis, dolens se privatum honore
 ducatus, quem pater suus habuerat, Godefrido duci rebellis erat, contiguos sibi possessionum redditus eius invadebat et,
 sicuti prevalebat, nulli amicorum eius parcebat. Godefridus vero dux graviter ferens insolentiam eius, oppidum Sancti
 Trudonis cum multo equitum pedumque exercitu obsedit, eives ad deditionem coegit, obsides promissas sibi fidelitatis
 10 accepit. Deinde cum eodem exercitu progressus et oppidum Aquiligrani ingressus, cum multo potentius per biduum in
 sede^c iudicialia resedit, exactionem, quas ducem Lotharingie exigere crederet, exegit, oppidanos suo fidelitati astrinxit et,
 ne Henrici comitis factores essent, ostentatione potentie sue deterruit.

49. De Godefrido tercio huius nominis duce Lotharingie.

Anno Domini 1142. Godefridus medietate dux Lotharingie quarto anno sui ducatus immatura morte preli-
 15 pitur et Lovani in templo lamulatur. Succedit filius eius equivoque, primus adhuc agens etatis annum. Anno 2.
 ducatus Godefridi pueri Conradus rex Germanorum concessit ei adhuc puero^d quicquid beneficii vel honoris
 antecessores eius habuerant de manu imperatoris. Hoc in cunabulis adhuc reposito, optimates terre
 nobili viro Waltero Bertaut, qui contra ducem eo tempore rebellabat, se fortiter oppo-
 suerunt, castrum Grimberse^e fortissimum obsederunt obsessumque funditus destruxerunt;
 20 quod quanto fortitudinis fuerit, acervus^f terrenus in excelsum montem erectus, in quo olim
 situatum extiterat, adhuc hodie ipsum cernentibus innotescit. Ad cuius everisionem ipse
 dux cum cunabulis eius a suis deportatus, cooperante sibi divina potentia, hostes deterruit
 et ad deditionem coegit. Anno 17. ducatus Godefridi ipse Godefridus Margaretam, filiam Henrici
 comitis Lemburgensis, in conjugio sortitus est; per quod tandem, rebus omnibus pace compositis, contentis longe tempore
 25 protracta ea conditione finita est, ut Godefridus confirmatum sibi ducatum sine ulla contradictione, advocatiam Sancti
 Trudonis et castellum Rods optineat, atque omnium quo possidet idem comes post decessum eius medietatem accipiens,
 hereditarie iure successor sit. Hic Godefridus huius nominis tertius dux Lotharingie genuit ex Margaritha de Lem-
 burch Henricum huius nominis primum ducem Lotharingie et Albertum episcopum Leodiensem, qui iuxta civitatem
 Remensem maritalitatus est. In ecclesia sancta Marie eiusdem civitatis quiescit. Hic Godefridus post
 30 obitum uxoris sue Margarete de Lemborch secundam duxit uxorem, de qua genuit Willelmum de Perweis.
 Hec Ymaia resedit filia fuit comitis de Lo. Hic in ecclesia sancti Petri Lovaniensis cum Margareta,
 prima uxore sua, sepulturam adeptus est.

50. De Henrico primo huius nominis duce Lotharingie.

Anno Domini 1183. dux Godefridus Ierosolimam proficiscitur. Succedit ei in ducatu
 35 Henricus, filius eius, primus huius nominis. Hic dux Machildem, filiam Mathet comitis Boloniensis, que
 peperit ei Henricum postea ducem Lotharingie, Godefridum de Lovanio, Mariam Romanorum Imperatricem, Alcidem
 comitissam Averate, (Margaretam^g) comitissam Gbelrie et Machildem, primam quidem comitissam palatinam Reut,
 postea vero comitissam Hollandie. Horum pater Henricus dux secundam duxit uxorem Mariam, filiam Philippi regis
 Francie, que peperit ei unam filiam, quam duxit Theodericus, primogenitus comitis Clevenis. Ex his filiis
 40 et filiabus Henrici dux magna posteritas potentium procreata est, comites scilicet Hollandie, Gbelrie, Alyernie,
 Hannonie, quorum precipuus fuit Willelmus Romanorum rex, qui a Fresonibus interfectus
 est; nobiles etiam viri Henricus dominus de Harstallio, Walterus Bertaut dominus de Mach-
 lina; comites etiam Clevenenses et eorum posteritates per multa terrarum spatia iam diffuse.
 Anno 2. ducatus Henrici Henricus dux castrum Durax destruit^h; 7ⁱ vero anno ducatus sui
 45 illud reedificat, terram Gerardi comitis Lossensis comburit et devastat, oppidum Sancti
 Trudonis propter advocatiam eiusdem ville obsidet et oppugnat. Anno 13. ducatus Hen-
 ricus Conradus episcopus Moguncie et Henricus dux Lotharingieⁱ et alii innumerabiles Iero-
 solimam proficiscuntur, a quibus civitas Barut, fugatis paganis, optinetur. Anno 18.
 ducatus Henrici Henricus dux comitem Hollandie bello aggreditur in Batas, que nunc Uten^j
 50 vulgariter dicitur, ubi Florencius comes Hollandie et Otto comes Gbelrie captiuntur; Inter
 quos tandem pax eo tenore firmatur, ut quilibet istorum unam de filiabus Henrici ducis
 ducat uxorem. Anno^k ducatus Henrici 28, anno vero Domini 1212, in ascensione Domini, Mai 3.
 Henricus dux Lotharingie in multitudine gravi hora diei tertia Leodium expugnat et infini-

a) confirmare e. b) sic corr. rec. man. ex cui e. c) de e. d) puero e. e) Grimberse e. f) acervus e. g) in
 55 hoc casu e. h) in marg. addidit manus alia. i) post eam. sicut quoque e.

1) Grimborghen a septentrione Brusellae. Cf. Ann. 4) tertio corrigendam videtur. 5) a. 1197. secun-
 Parch. a. 1158, SS. XVI, p. 606. 6) Cf. Ann. dum Ann. Parch., l. l. p. 606. 8) Heusden. Cf.
 Parch. 3) Haec eisdem fere verbis in Gest. Trud. Ann. Parch. a. 1203; Ann. Egm. a. 1202, SS. XVI,
 cont. III, p. II, c. 2, SS. X, p. 390. Ad rem cf. p. 473. 7) Sequentia leguntur eisdem fere verbis
 60 Gisleberti Gest. com. Hannon., SS. XXI, p. 347, in Gest. Trud. cont. III, c. 5. 8.

1212. tam tam in auro quam argento et omni quicquid preciosum est genere aufert suppellectilem. Clerici et sacerdotes nudantur et illuduntur, ecclesiastica quoque diripiuntur, altare sancti Lamberti sanguine contaminatur, et in ecclesia sancti Petri tres viri interficiuntur. Inter mulieres et parvulos captivorum et submersorum fuit non modica multitudo. Quibus ita patris, Hugo Leodiensis episcopus, Huii celebrata synodo, ducem excommunicat.
1213. Anno ducatus Henrici 29. Henricus dux Waleyam¹, Warennam² et ceteras episcopatus villas concremat, Tungris etiam incendit, illesa ecclesia sancto Marie. Hugo vero episcopus Leodiensis et Ludowicus comes Losensis ducem insequuntur manu forti, inique pugna³ die Oct. 13. dominica 2.^a Idus Octobris apud Steps, pauci de parte episcopi (et⁴ comitis), plures de exercitu ducis corruerunt, interfectorum numerus circa duo milia sit estimatus, vulneratorum, captivorum et fuga lapsorum non modica multitudo. Landen et Lewis⁵ incendio subvertuntur. Anno ducatus Henrici 34. Hugo Leodiensis episcopus et Henricus dux Lotharingie Leodii in apicicia reformantur. Anno ducatus Henrici 48, anno vero Domini 1234. Henricus, primogenitus Henrici ducis Lotharingie, Florencius comes Hollandie et alii plures principes terre ad expugnandam hereticam pravitatem cruce signantur contra Stadingos⁶. 15 Cum quibus commissa pugna 7.^a Kal. Iunii, pauci de exercitu catholicorum, 4 vero milia Stadingorum in ore gladii ceciderunt, exceptis mulieribus et parvulis submersis et fuga elapsis; terra vero eorum incendio penitus subversa est. Anno ducatus Henrici 49. oblit pie memorie Henricus dux Lotharingie in Colonia civitate; cuius corpus reportatum Lovanii, sepelitur in ecclesia sancti Petri, ubi et Maghtildis, uxor sua, et Maria imperatrix, filia 20 eorundem, tumulate sunt. Maria vero secunda uxor sua Hassigenui quiescit.

51. De Henrico secundo huius nominis duce Lotharingie.

Anno Domini 1235. mortuo Henrico primo huius nominis duce⁷ Lotharingie, succedit in ducatu Henricus equivocus, miles fortis et strenuus. Hic dux Mariam, illustrissimam filiam Philippo regis Romanorum; que peperit ei Henricum postea ducem Lotharingie, Maghtildem comitissam Atrebatensem et 25 Sancti-Pauli, Mariam comitissam palatinam Rheni, Beatricem langraviam Thuringie, postea comitissam Flandrie, et Margaretam abbatissam in Valle-ducis. Post hoc secundam duxit uxorem Sophiam, filiam sancte Elizabeth quondam langravis Thuringie; que peperit ei Henricum de Thuringia et Elizabeth ducissam de Brunswick. Horum pater quiescit in monasterio Villaricani.

52. De Henrico tercio huius nominis duce Lotharingie.

Anno Domini 1246.⁸ mortuo Henrico duce Lotharingie, succedit ei Henricus huius nominis tercius. Hic dux Alcidem, filiam (Hugonis⁹) ducis Burgundie; que peperit ei quatuor liberos: Henricum, Iohannem, Godefridum et Mariam postea Fracorum reginam. Horum pater una cum Aloydo, uxore sua, requiescit in ecclesia fratrum Predicatorum in Lovaniensi opido. Huius filiam Mariam duxit Philippus rex Francie; cuius Philippi sororem Margaretam Iohannes, filius Henrici ducis, dux Lotharingie, 35 antea duxerat. Hic quoque Henricus tercius huius nominis addidit ad titulum suum nominando se ducem Lotharingie et Brabantie, cum omnes predecessores sui se solum duces Lotharingie nominaverint, et hoc satis consulte actum esse probatur, cum¹⁰ per hanc additionem a duce Mosellanorum, qui etiam ducem Lotharingie se nominat, non incongrue discernatur. Et licet uterque ducatus intra terminos Lotharingie concludatur¹¹, verus tamen 40 titulus ducatus Lotharingie non ducum Mosellanorum, sed Brabantinorum esse dinoscitur; sicut et manifeste patet exronicis illustris viri Sigeberti quondam Gemblacensis¹² monachi, ubi dicitur, quod tempore Gocelonis ducis Lotharingie, mortuo Frederico duce Mosellanorum sine maribus Iberie, 1034. datus est ducatus eius Goceloni. Ipse vero mortuo et Godefrido, filio suo, rebellante, divisa sunt rerum ad partem ducatus Mosellanorum et Lotharingie, et datus est ducatus Mosellanorum primo Alberto, quem interfecto Godefrido, 45 filio Gocelonis. Deinde Alberto mortuo, datus est Gerardo de Anselis et suis sequacibus, qui sibi extunc usque nunc titulum ducatus Lotharingie ascripserunt. Ducatus vero Lotharingie, sub uno et eodem tempore 50 rebellante Godefrido, datus est Frederico, et eo mortuo, redditus est Godefrido, filio Gocelonis. In ducatu Mosellanorum successit Gerardo de Anselis filius suus Theodericus, et sic deinceps. Godefrido vero successit in ducatu Lotharingie filius Godefridus Gibbozus; cui rerum successit Godefridus de Bullion, nepos suus ex Ida Bolonde comitissa. Post cuius 54 decessum datus est Henrico comiti Lemburgensi; sed tandem eidem ablatu, redditus est Godefrido Barbone comiti Lovaniensi et usque in hodiernum diem sibi et suis heredibus confirmatus. Hec in superioribus

a) pugna e. b) add. alia manus in marg. e. c) Stadingos e. d) ducis e. e) add. ut videtur al. m. in marg. e. f) tum e. g) Gemblacensis e.

1) Waleffe prope Huy. 2) Waremme prope Gest. Trud. cont. III, p. II, c. 3. Ann. Parch. p. 607. 65 St.-Trond. 3) tertio potius. 4) Lecuw prope laudant a. 1247. 5) Cf. Gest. Trud. cont. III, duct. St.-Trond. 6) 6. Kal. Iunii Ann. Parch. 7) Cf. Gest. Trud. cont. III, duct. p. 387.

descripta plenius hic Idcirco repetivimus, ut cunctis liquet, titulum ducatus Lotharingie ab antiquissimis temporibus usque nunc ad duces Brabantie specialiter pertinuisse et adhuc pertinere debere.

53. De Iohanne primo huius nominis duce Lotharingie.

Anno Domini 1260. obiit egregie memorie Henricus dux tercius huius nominis; cui successit in ducatu Henricus huius nominis quartus; qui non multo post Iohanni, fratri suo, ducatum resignavit de consilio Aledis ducisse et optimatum suorum, eo quod esset invalidus corpore et animo insufficiens ad ducatum Lotharingie gubernandum. Hic non multo post habitum religionis in Divionensi¹ monasterio suscepit et terrene dignitatis honorem in celestem miliciam commutavit. Succedit ei in ducatu Iohannes, frater eius secundo genitus, qui quanto probitatis quamque eximie strenuitatis in suo tempore fuerit, testantur eius gesta pro sui magnitudine per universa mundi climata latissime divulgata et in diversis voluminibus ab historiographis perpetue legentium memorie commendata. Hic duxit primo Margaretam, filiam Ludowici piissimi regis Francorum. Qua defuncta in puerperio cum
1272
prole quam genuerat, postea contraxit cum Margareta, filia Guidonis Flandrie; de qua suscepit quatuor liberos; Iohannem primogenitum, Godefridum, Mariam et Margaretam; quarum prima est Clivensi comiti desponsata², altera vero ab Henrico Lucelburgensi comite est traducta³. Anno Domini 1288, mortuo Henrico⁴ duce Lemburgensi sine liberis, Iohannes dux Lotharingie ducatum Lemburgensem erga propinquiorem heredem illius, videlicet Adulfum⁵ comitem de Monte, emptionis titulo acquisivit. In quo ducatu Reinaldus comes Ghelrie possessionem usufructuariam se habere dicebat, competentem sibi ex morte uxoris⁶, que filia fuerat Henrici⁷ ducis Lemburgensis predicti, que ante patris obitum extiterat iam defuncta⁸. Cum igitur Iohannes dux Lotharingie acquisitum sibi per emptionis titulum ducatum Lemburgensem hereditario iure possidendum adire nititur, Reinaldus vero possessionem usufructuariam se reservare debere vite sue tempore protestatur, oritur inter eos gravissima concertatio et multi temporis diuturnitate protracta seva nimis altercatio. Reinaldus quippe comes Ghelrie, associatis sibi Sifrido Colontensi archiepiscopo, Henrico comite⁹ Lucelburgensi¹⁰, Wallerando de Rupe, fratre suo¹¹, et item Walerando domino de Valkenborch¹², conspirationem validam orditur contra ducem Lotharingie. Ille vero tot principum confurationem contra se factam forti animo vilipendens, eos vice versa non minori fortitudine nititur debellare. Nam crebris irruptionibus terras archiepiscopi et Ghelrensis comitis invadens, rapinis, incendiis et variis oppressionibus eas gravissime devastavit, et quibuscumque modis potuit eos ad pugne certamina provocavit. Illi autem contra ducis terminos invaserunt, crebris quoque rapinis et incendiis loca finitima¹³ vastaverunt. Dumque sic et
35 sic utrimque per multa tempora martis alea luditur et multo discrimine incessanter alterutra partium ab altera debellatur, tandem a mediatoribus dies colligitur, ut inter partes pacis federa reformentur. Conveniunt igitur Reinaldus comes et sui in Valkenborch castro, quod Waleranni suberat ditioni, dux vero cum suis in oppido Traiectensi. Porro dux nichil infidelitatis ea vice de adversariis suspicante, confestim affuere, qui dicerent, Reinaldum
40 comitem a cepto pacis proposito resilisse et ducatum Lemburgensem de consilio archiepiscopi et eorum qui aderant Henrico comiti Lucelburgensi pro quantitate pecunie vendidisse. Quod audiens dux, ilico tamquam leo furibundus infremuit, et leoninum inducens animum, confestim ascensis equis, ad persequendum hostes, omni dilacione posthabita, properavit; eastimans autem illos intra castram inopinato concludere, festinanter illuc cursum dirigit.
45 Sed episcopus per exploratores adventum ducis precipiens, fugam cum suis inlit et, ne comprehenderetur ibidem, ad tuciora terre sue latibula properavit. Porro dux fugientem insequens, terram fugientis ilico subintravit, eamque sine metu et terrore perambulans, eam infinitis oppressionibus adeo devastavit, ut mirum fuerit, unum contra tantos in eorum finibus et terminis potuisse vel saltem ausum fuisse talia perpetrare. Nam inter cetera sue
50 probitatis insignia ad perpetuam magnanimitatis sue memoriam eternandam equum, sui

a) comiti e. b) Antiva c.

1) Dijon. 2) Nupsit a. 1304. Amadeo V. comiti Sabaudia. De hoc loco cf. praefat. p. 405. 3) a. 1292. 4) Walramo IV. potius, qui obiit a. 1279/80. 5) sextum, comitem Bergensem. 6) Ermengardae. 7) Walrami nimirum. 8) Falsum; successit patri in ducatu et obiit circa a. 1283. 9) quarto, patre Henrici VII. Imperatoris. 10) scilicet Henrici. 11) Valkenburg. 12) Maastricht ad orientem.

1288. insedit, intra Reni fluenta ipsemet in adversariorum contemptum et vituperium adaquavit, vineas Bonne precidi fecit et in forestam archiepiscopi, acsi terras inimicorum non impugnationis sed recreationis et deductionis gratia subintrasset, exercendo venacionis officium^a ultra suos adversarios ad maiorem invidiam et odium exitavit. Hec igitur et hiis similia in terris hostium invictissimo duce Lotharingie peragente, comes Henricus^b de Monte, Walerannus de Juliaco^c multique illius provincie nobiles et potentes cum magna parte civium Coloniensium ducem adierunt, postulantes, ut castrum Worone, quod ditioni archiepiscopi subiacebat, in quo predones rapinis et latrociniiis insistentes et transeuntibus peregrinis et viatoribus assidue multas molestias inferentes inhabitare consueverant, eorum sultus adiutoris obsideret et, effugatis predonibus, terre funditus adquaret, utpote qui ducatum Lemburgensem adeptus fuerat, ad quem de iure sui principatus id agere pertinebat. Annuens igitur hiis dux illustrissimus, castrum cum suis obsedit, ex quo facto Sifridum archiepiscopum et suos ad illatam sibi tantam contumeliam ulciscendam ultro nec provocavit. Interim autem archiepiscopus et sui tantam ducis insolentiam non ferentes, copiosum exercitum ex diversis Germanie partibus et nationibus adunatum super ducem adducunt et ad ulciscendum illatas sibi contumelias unanimiter se accingunt^d. Anno Domini 1288, ducatus vero Iohannis 27, connumeratis^e paucis annis, quibus Henricus, frater suus, una cum matre Aleide ducissa terre preerat, in die beati Bonifacii, que est Nonas Iunii, Sifridus Coloniensis archiepiscopus, Reinaldus comes Ghelrie, Henricus comes Lucelburgensis, Walerannus, frater suus, et alter Walerannus de Walkenborch cum maxima copiosi exercitus multitudine ducem advenit et ad illum illiusque sequaces unanimiter invadendum omni sagacitatis et virtutis sue conamine se componunt, levissimi laboris id negocii estimantes, utpote qui cum paucis ibi tunc aderat et, quorsum fugeret, ab hiis inclusus undique, patencia viarum itinera non habebat. Dux vero insultum eorum non metuens, obsidionem interim ammovit et hostibus irruentibus, licet numero multo pluribus, imperterritus obviavit. Ibi in tres turmas exercitum suum dividens, sicut adversarios egisse didicerat, pugnam inivit et ab hora diei tertia usque in horam undecimam eos cum turma, cui ipse preerat, fortissime debellavit. Quam acriter autem utrimque pugnatum sit et quam anceps diutissima victoria fuerit, testantur qui viderunt et secundum ea que oculata fide didicerant postea de bello Worongico copiosa volumina conscripserunt^f. Victoria tamen tandem successit duci. Nam in eodem bello capti sunt archiepiscopus, comes Ghelrie, comes de Nassowe Adolphus, postea electus in regem Alemanie, comes de Murze^g et multi alii comites et milites et barones, armigeri et satellites, sue partis acerrimi defensores. Comes vero Lucelburgensis Henricus, Walerannus, frater eius, cum aliis duobus eorum fratribus^h, milites strenuissimi cum aliis multis nobilibus et ignobilibus, militibus et satellitibus, in ore gladii ceciderunt, ita ut estimatus sit numerus occisorum de exercitu Lucelburgencium, Ghelrensium, Coloniensium et eorum sequacium ad mille centum homines et amplius, preter eos qui fugam in progressu discriminis inierunt. De exercitu vero ducis in universo circiter 40ⁱ homines corruerunt, inter quos precipui erant Walterus Bertaut dominus Maghlinensis et Arnoldus dominus de Zelem^j, miles ad arma promptus et habilis, ceteri vero omnes illesi et incolumes evaserunt. Anno ducatus Iohannis 31, connumeratis annis Henrici, primogeniti fratris sui, inter Henricum Lucelburgensem comitem, filium Henrici in bello de Worone occisi^k, pax reformatur. Henricus enim Margaretam, filiam Iohannis ducis Lotharingie, ducit uxorem, dispensante tum eis Nicholao papa quarto super matrimonio contrahendo, eo quod in tercio consanguinitatis gradu sibi invicem attinerent. Anno Domini 1294, ducatus vero Iohannis 34, comes^l Barri^m filiam primogenitam Eduardi regis Anglorum recepit in coniugio, sibi matrimonialiter copulatam. Ubi cum pro iucundo tam nobilis comitisse adventu in curia comitis festum celeberrimum ageretur, Iohannes dux Lotharingie, Brabantie et Lemburgensis, cum multo militum comitatu ibidem affuit, qui festum omni speciali prerogativa sue probitatis et nominis innovavit et corporali sua presentia mirifice venustavit. Hic nobilissimus princeps

a) attingunt e. b) cum anni. c) Hg e. d) et Iohannem ducem vel simile quid deesse videtur. e) hoc dubia e. f) q e.

1) Nota anacoluthon. Hæc secundum Jean van (Theodericus) van Meurs. 2) Eadem fere verba in Heels, ed. Willems p. 134, v. 4078 sqq. 3) Adol- Gest. Trad. cont. III, p. II, p. 405. 4) Cf. Hæcsem, sus postus. 5) Erat prepositus Aquedeta. 6) l. e. c. 18, ap. Chapevill. II, p. 319. 7) Henricus III, Jean van Heeld. Vide supra præfat. p. 405. 8) Dirk

eo die, qui fuit dies invencionis sancte Crucis, ab omnibus optaretur, ut sue milicie probi-^{1294.}
tatem armorum^o exercicio presentibus ostentaret. Annuit votis optantium et circa horam^{Mat. 3}
vesperarum armis accinctus unum ex presentibus precipue probitatis militem¹ ad singu-
larem occursum elegit, cui scilicet eques occurreret et sese lancearum fractionibus per
deputatas ad hoc vices obvium exhiberet. Qui armorum non ludus sed abusus quam per-
niciosus sit quamque dampnosus ibi fuerit, rei exitus comprobavit; nam cum fortissimi
milites tercio sibi cum hastis acuminatis occurrerent, ad terram uterque prosternitur, et
dux in brachio letali vulnere sauciatur. Inde cum suorum omniumque tunc astancium
merore validissimo confestim ad hospicium deportatur, qui paulo ante flos milicie, decus
orbis et mundi leticia dicebatur. Advesperascente vero die, cum egritudinis languor invale-
sceret, in confessione vere fidei sancteque et individue Trinitatis vere penitens et confessus,
circumstantes alloquens eisque virtute qua potuit valedicens, versus in latus aliud super
vulneratum brachium reclinavit, sicque simul sol cum sole, cum luminare mundialis milicie,
declinante sole ad occasum, mortem subiit et spiritum Domino commendavit. Inde qui-
dam² in laudem tanti principis tales versiculos edidit, quibus eius temporalem interitum
breviter quidem sed flebiliter admodum sic inquit deploravit:

Martis gesta trucidis, decus orbis, gaudia lucis,
Hec tria subducis, mors fera, morte ducis.

Et alius quidem sic:

Laus tabet, vota meror habet, vult lacrima³ fundi;
Mars iubet, moriente ailet ducis gloria mundi.

Hic ad titulum patrum suorum Lemburgensis ducatus titulum addidit. Capto quippe
in bello Worongico Reinaldo Ghelrensi comite, non prius a vinculis sue captivitatis idem^{1290.}
comes emancipari potuit, quam in manibus ducis id iuris quod eatenus sibi vendicaverat in
eodem absque repetitione qualibet in posterum facienda, permissoque super hoc iuramento,
firmissima quoque stipulatione prehabita, reportavit. Sicque reformata pace, libertati sue
comes restituitur, et Lemburgensis ducatus titulus ducatus Lotharingie et Brabantie titulo
sociatur. Succedit huic glorioso principi in ducatu Iohannes⁴, filius eius ex Margareta⁵,
filia Guidonis Flandrensi comitis. Cui etiam Margareta, filia Eduardi regis Anglorum,
est⁶ in matrimonialiter copulata⁷.

Patet igitur ex premissis, unde et a quibus originem trahant duces Lotharingie. Nam
primi eorum progenitores Troiani fuerunt, reges quoque Francorum, maiores domus, duces
et comites, qui diversis etatibus orbis rectores et terrarum principes extiterunt. Ut autem
omnia que diffusa scripta sunt studiosus lector compendiose recolligat et a primo Priamo
Francorum rege usque ad presentis temporis ducem Lotharingie lineam generationis ducere
sciat, sic descendendo procedat: Priamus rex Francorum, qui super Francos regnavit anno Domini et Gra-
361, genuit Marcomirum, Marcomirus genuit Pharamundum, Pharamundus genuit Clodium, Clodius genuit Meroveum,
Meroveus genuit Hildericum, Hildericus genuit Ludovicum. Iste primus de regibus Francorum christianus fuit. Lodo-
vicus genuit Lotharium. Hii omnes fuerunt reges Francorum. Lotharius genuit Blithildem, Blithidia genuit
40 Arnoldum, Arnoldus genuit Arnulfum, Arnulfus genuit Ansigisum, Ansigisus genuit Pipinum, Pipinus genuit Karolum
Martellum. Hii omnes a stirpe Blithidia, sive Lotharii, descendentes, fuerunt maiores domus regum Francorum et super
reges principantes. Karolus Martellus genuit Pipinum regem, Pipinus genuit Karolum Magnum imperatorem, Karolus
imperator genuit Ludovicum, Ludovicus genuit Karolum Calvum. Hii tres preecedentes imperatores fuerunt.
45 Karolus Calvus genuit Ludovicum Balbum, Ludovicus Balbus genuit Karolum Simplem, Karolus Simplex genuit Lodo-
vicum. Huc usque progenitores ducum Lotharingie regnaverunt in Francia a tempore Pipini, patris Karoli Magni
imperatoris. Ludovicus genuit Karolum ducem Lotharingie. Karolus dux genuit Gerbergam comitissam Lovaniensem.
Gerberga genuit Lambertum, qui est Baldricus, comitem. Baldricus genuit Godefridum Cum-barba ducem Lotharingie.
Hic omittuntur tres comites Lovanienses, Henricus scilicet, cuius filius Otto eius liberis
moritur, et comitatus ad patrem suum Baldricum revertitur; ipse quoque Otto et Henricus,
50 frater Godefridi Barbati, hic omittuntur, quia eius liberis moriuntur. Godefridus Cum-barba genuit
Godefridum secundum huius nominis. Godefridus secundus genuit Godefridum huius nominis tertium. Godefridus tertius
genuit Henricum primum huius nominis. Henricus primus genuit Henricum huius nominis secundum. Henricus secundus
genuit Henricum tertium huius nominis. Henricus tertius genuit Iohannem huius nominis primum. Iohannes pri-
mus genuit Iohannem secundum, nunc ducem Lotharingie, Brabantie et Lemburgensem.

55 Amen.

a) armorum e. b) quidem e. c) laus e. d) Iohannis e. e) Margareta e. f) et e. g) Meroveus e. h) liberis e.

1) Petrus Burgundum Mart. Cont. Brabant., SS. XXIV, p. 264. 2) iam p. 1290.

B

CHRONICON HANONIENSE QUOD DICITUR BALDUINI AVENNENSIS. EDIDIT IOH. HELLER.

Grande hoc opus Gallico sermone conscriptum collectioni nostrae inserendum duximus, cum intra fines regni Germanici, in Hanonia scilicet, confectum sit⁵ et arctissime cum aliis huiusce regionis historiis cohaereat. Quaequae etenim res Hanoniae, Flandriae, Brabantiae vel facta imperatorum Graecorum et Romanorum regumque Francorum illustrare videbantur, ea auctor undecumque potuit diligentissime collegit inque unum volumen consarcinavit. Scriptores quos adhibuit modo ad verbum exscripsit, modo paullo in brevius rededit; 10 unum saepe ex alio ampliavit et correxit, ita ut aliquoties non nisi difficilis discerni possit, ex quonam fonte hauserit. Nomina vero auctorum rarissime tantum affert¹.

Initium sumsit a Pharamundo, fabuloso illo Francorum rege, cuius successorumque eius historiam secundum Genealogias regum Francorum, Sigebertum, Hugonem Floriacensem, Vincentium Bellovacensem, alios fusius tradit. Horum narrationibus hic illic fabulas Romanensium inseruit. Alia non minus fabulosa de comitibus Britanniae e Galfredo Monumetensi, de Karolingis e Turpino hausit. Dein ad patriam reversus Genealogias comitum Flandrensium², Boloniensium atque ducum Brabantiae³, Vitam Karoli comitis Flandrensium⁴ auctore Waltero, Gislebertum ab initio usque ad finem in Gallicum vertit. Magnos quoque centones deprompsit ex Hermanni Historia restorationis S. Martini Tornacensis, ex Andrea Marchianensi continuationibusque Sigeberti, ex Chronico S. Huberti Andaginensis, ex Historia monasterii Laetiensis⁵, ex vitis et translationibus sanctorum aliisque huiusmodi scriptis⁶. Porro quam accuratissime de expeditionibus in Terram Sanctam factis egit, quippe quae a militibus Lotharingiae saepissime susceptae sint, Maximam igitur partem Guillelmi Tyrri eiusque continuationis, quae nomine Heraclii fertur⁷, usibus suis adaptavit. Totum quoque quem Godefridus de Villa Harduini composuit librum de quarta sacra expeditione descripsit; pauciora tantum ex Continuatione 20

1) Laudat e. gr. 'la chronique Sygebert', 'Annales des Franchols', 'la Roumaine histoire', 'Hugues de Flor', 'nous avons veu auchune cronike qui dient' (i. e. Gislebertus), 'on trouve es cronikes de l'abbete Saint-Hubert en Ardenae'. 2) Flandriam Genealogiam exscripsit secundum codicem familiae B. 3) Adhibuit Genealogiam duc. Brab. ampliatam. 4) Fortasse non ex Historia (cf. SS. XIII), sed ex

eodem fonte hausit. 5) Narratio de initiis abbatias Aquicinctinae e. 57. fabulas Romanensium capit et non digna est, quae hoc loco vulgetur. 6) 'L'estoire de Eracles emperour' in 'Recueil des Hist. des croisades, Hist. Occid.', t. II. Paris, 1859. Cf. Streit, 35 De rerum transmarinarum qui G. T. exceptis fertur Gallico auctors. Gryphiwald, 1831.

Henrici Valentianensis in auxilium traxit. Secundum Guillelmi Tyrri continuationem¹ etiam historiam Henrici VI, Ottonis, Frederici II. enarrat. His addit de rebus gestis Philippi II. regis Francorum multa ex Rigordo et Guillelmo Armorico hausta. Post Guillelmum ad Vincentium rediit, quem presso pede de Ludovico VIII. et Ludovico IX, de Tartaris, aliis sequitur. Agmen denique claudit chronicon Primate, quod ab initio (a. 1250) usque ad finem (a. 1278) excerptis. Ex hoc sumsit quaecumque de posterioribus temporibus Ludovici IX, de Mansredo, de Karolo Andegavensi, de Philippo III, praebet; sed adhibuit Latinam Primate recensionem, nunc quidem deperditam, quare nostrum ad corrigendam Iohannis Vigniacesis versionem² haud sine fructu evolvas. Ultimum capitulum Primate de Petro de la Brosse etiam finis est nostrae compilationis.

Pauca re vera ex tanta historiarum mole restant, quae aliunde non nota digna sunt, quae hoc loco publici iuris fiant. Magni vero pretii sunt acta condemnationis eorum, qui Karolum comitem Flandrensem a. 1127. occiderunt vel homicidas saltem adiuverunt. Haec acta finis Vitae Karoli auctore Waltero³ fuisse videntur, quae alii scriptores negligentius omiserunt. Etiam auctorem quendam res Flandricas enarrantem ad manus noster habuit, quem frustra quaesivimus. Fortasse uberior Genealogiae Generosae recensio erat. Ex hoc nonnulla haud contemnenda de Theoderico Alsatico, de Balduino VI, de Ferrando aliisque affert. Versus finem operis pauca ex annalibus et notis historicis, ut in codicibus hic illuc occurrunt, descripsit⁴; alia, non tamen multa, ipse composuisse videtur, e. gr. de Guillelmo Hollandiae comite, de Richardo et Rudolfo regibus Germanorum.

Ab ipso auctore procul dubio etiam confectae sunt eae quae per librum dispersae leguntur genealogiae praecipuorum dominorum Lotharingiae et Franciae septentrionalis. Fundamentum his posuit noster Gisleberti genealogias, quas usque ad sua tempora, id est ad finem saeculi XIII, deducit. Et mirum profecto, quam accurate de familiis huius regionis instructus sit! Iure igitur quis coniciat, ipsum iussum et edoctum ab aliquo Lotharingiae principe genealogias scribendas suscepisse. Nec difficile intellectu, illarum potissimum, quae cum Avennensibus necessitudine quadam coniunctae erant, familiarum rationem habitam esse. Quocum convenit, quod coaevus quidam, Engerrandus scilicet dominus de Coctaco, qui a. 1303. ex hoc libro genealogias ad domum suam spectantes in proprium volumen ('Le livre du lignage de Coucy') transcribendas curavit, expressis verbis testatur⁵, 'magnum illum chronicorum librum

1) Excerptis noster aliam recensionem continuationis Heraclii, de qua agi 'Nouvelles Archives VI. 2) Chronique de Primate, traduite par Jean du Vignay', edidit Wailly, *Rerum Gallicarum SS.* XXIII, p. 1 sqq. De hac re sagaciter exposuit V. Cl. Brosien, 'Wilhelm von Nangis und Primate, *Nouvelles Archives* IV, p. 462 sqq. 3) *SS.* XII, p. 580. 4) e. 236. 237. Haec prope ad Albricium accedant; quem tamen non excerptis

45 videtur, eum narratio modo aucta modo mutata sit. 5) A. Chénais, qui librum Engerrandi ad manus habebat, ait ('Hist. généalogique de Luxembourg et de Limbourg' p. 98 sq.): 'Mais le principal honneur, dont elle [Felicitas de Broyes et Beaufort] pouvoit se glorifier, étoit celui que le livre du lignage de Coucy et de Dreux attribue à Baydoun d'Avannes son père, 'Qu'il fut le vngt des plus sages chevaliers de sens naturel, qui fut en son temps', bien que 'moult petit et menu'.

Et au commencement de ce livre il est remarqué, que 'messire Enguerran, sire de Coucy, d'Oisy et de Montmirail, le fist extraire l'an mille trois cents et trois des originaux d'un grand livre de chroniques que le mesme Baydoun d'Avannes, sire de Beaumont, avoit, lequel parloit de toutes les anciennes lignées tant des roys comme des barons de France, et y fist accroistre selonc es que les lignages estoient depuis crees et multiplées'. Ce sont les chroniques que j'ay citées plusieurs fois sous le nom de Baydoun d'Avannes. Comme hoc concordant, quas V. Ill. Kervyn de Lettenhove ex 'prologo' Engerrandi promulgavit ('Chroniques de Flandre, Introduction' p. 19): 'Ce livre lay parle du lignage de Coucy, de Dreux, de Bourbon et du lignage de Courtenay; et le fist messire Enguerrand, sire de Coucy, d'Oisy et de Montmirail, extraire des originaux d'un

originalem, ex quo ipse genealogias excerpti fecerit, apud Balduinum comitem Avennensem, filium Burchardi comitis Avennensis et Margaretae comitissae Flandriae et Hanoniae, fuisse, qui quamvis corpore parvus tamen eruditione inter omnes illius temporis milites excelleret. Hunc ergo Balduinum opus conscribendum vel, ut totum opus, genealogias tamen, quod magis credam, illi inserendas curasse atque scriptori materiam suppeditasse, cur negemus, non video. Econtra Balduinum ipsum, ut quidam volunt, scriptorem fuisse, neque ex verbis Engerrandi concludendum neque veri simile est. Accedit, quod in vetustioribus codicibus nullum auctoris nomen invenitur. Ei tantum qui versionem Latinam¹ vel chronicon in brevius redactum et rursus aliunde ampliatum² exhibent quique saeculi XIV. vel posterioris temporis sunt, nomen Balduini praebent.

Alii putarunt³, chronicon curante Balduino VI. comite Hanoniae et Flandriae collectum et postea continuatum esse, hoc Iacobi de Guisia⁴ testimonium secuti: His temporibus (c. a. 1200) Balduinus Hannonie atque Flandrie comes, a magnis suarum patriarum clericis inductus, fecit historias a mundi creatione abbreviatas usque ad tempora sua sub brevi epilogatione recolligi atque conscribi, et specialiter historias, que tangere videbantur patrias atque genealogias, a quibus ipse derivari credebatur, de quibus nonnullas in precedentibus huius operi annotavi; quas in Gallicano idiomate redegei fecit, que ab ipso historiae Balduini nuncupabantur. Sed priorem operis partem longe post Balduinum VI. compositam esse, ex eo concludendum est, quod noster Vincentium iam cognovit. Genealogiae vero usque ad a. circiter 1200. descendentes nil nisi Gislebertanae sunt in Gallicum versae; earum continuationes autem post a. 1200. in hoc chronico primum conscriptas esse, satis constat. Exstant enim duae libri recensiones, ex quibus clarius intelligi potest, auctorem genealogias Gisleberti primum continuasse posteaque rursus correxisse et ampliasse. Iacobus de Guisia denique partim nostrum exscripsit⁵, partim auctorem secutus est, quem Balduinum et Almericum nominat⁶, quique certe longe post a. 1200. scripsit. Haesit enim et ipse ex Gisleberto⁷ et valde fabulosus est; de quo fusius egi 'Nouvelles Archiv' VI.

Tempus, quando liber compositus sit, satis accurate circumscribi potest. Finivit auctor priorem recensionem inter a. 1278. et 1281, cum Primate historiam ante oculos haberet et mortem Henrici VII. comitis Luxemburgensis, qui a. 1281. evenit, iam non cognoscere videatur⁸. Alteram recensionem, quam ut genealogias ampliaret suscepit, certe ante mortem Iohannis III. comitis Suessio-

grant liere de croniques que messire Baudouin d'Acenes, Jadis sire de Beaumont, avoit, lequel liere parloit de toutes les anciennes lignees tant des roys comme des barons de France; mais ly sire de Coucy dessusdis a prins seulement el fait et traitte des originaux les quatre lignees dessusdites et fait accrottre selon ce que les lignages estoient depuis creus et multipliez, et feist ce liere escrire lan de l'incarnation Nostre-Seigneur l'année Crist 1303 ou mois de May, auquel liere il fait mention de plusieurs, dont ne parle point ou grant liere monseigneur Baudouyn d'Acenes; car ly n'estoient point encors aza. Ex ultimis verbis V. III. Kervyn concludit, ipsum Balduinum scriptorem fuisse; sed eodem modo quo dictum est il facti mention (scil. Engerrandi), quamquam librum per alium excerpti fecit et ipse non

niel materiam suppeditavit, etiam de Balduino dont ne parle point. . . Baudouyn dictum esse mihi videtur, Accedit, quod non patet, quisnam hunc prologum scripserit. 1) Ex capitulorum amplitudine intelligitur, genealogias postea additas esse. 2) Vide infra C. In secundo huius familiae codice opus 'magistro' Balduino de Avennis adscribitur, quod amanuensis errorem fuisse patet. 3) Vide infra D. 4) Cf. 'Hist. littéraire de la France' XXI, p. 757 sq. 5) ed. Fortia XIII, p. 244 sq. 6) E. gr. XI, p. 179 (ex communi historia Hanoniensi); XI, p. 208-220, hic nostrum ex Balduino et Almerico ampliat. 7) E. gr. IX, p. 360-382; XI, p. 2-16. et saepius, Cf. Wilman, 'Archiv' IX, p. 371. 8) Iacobum ex communi fonte cum Gisleberto hausisse, scilicet ex 'Historiis Balduini', ut V. III. Kervyn, Introd. p. 7, vult, nullum est vestigium. 9) Vide infra versus finem p. 128.

nensis (a. 1284) conscripsit¹. Cum hoc concordat, quod Balduinus comes Avennensis, quo iubente opus confectum esse videtur, demum a. 1289. obiit².

A. Priorem recensionem servaverunt:

1) Codex Parisiensis nr. 17284, olim Sancti Germani nr. 660, membr. in folio maximo (foll. 410), una manu saeculi XIII. XIV. elegantissime exaratus. Litterae initiales splendide exornatae sunt. Chronico antecedit tabula capitulorum; sed in textu etiam capitula semper rubro colore adnotata sunt. Orthographia verborum proxime accedit ad dialectum Artesiensem, quam ultra fines Artesiae usque in Hanoniam propagatam fuisse constat³. Eadem scribendi ratio in chartis publicis regionis Valentianensis reperitur⁴; sed, ut in omnibus illius temporis scriptis, formae valde variant. Legitur e. gr. apres et apries, que et ke, piechs et plece, aines et ainsnes, apostoille et apostole, prist et print, mariage et mariaige, fu et fut, flus et fil etc.⁵

2) Parisiensis nr. 2801, olim Colbert. nr. 8380. 3. 3, chart. in fol. saec. XV. Continet non nisi ultimam operis partem inde a cap. 172. usque ad finem. Satis negligenter descriptus est; narratio et rubra capitulorum nonnumquam proprio periculo ab amanuensi mutata sunt.

3) Monacensis inter Gallicos nr. 52, chart. in fol. saec. XV, qui et ipse ultimam partem praebet. Hic et cod. 2. ex eodem fonte fluxerunt, qui tamen non cod. 1. erat, quare ex his, si cum B concordant, illum corrigere licet.

B. Posteriorem chronici formam praebent:

1) Codex Parisiensis nr. 15460, olim Sancti Germani nr. 84, membr. in fol. maximo (foll. 346), una manu saeculi XIV. exaratus. Ascendit usque ad Tiberium, sed etiam ad anteriora lectores primis verbis revocat: Nous vous avons dit devant ke li empereres Tyberius envoya Pylate en Judes. En ce l'ans avoit en Judes 3 manieres de gens etc. Finis cum A 1 concordat. Genealogiae, ut iam supra dixi, ampliatas sunt. Textus modo paululum mutatus, ita ut longius a fontibus recedat, modo et ipse ampliatas est⁶. Attamen ipsum auctorem hanc recensionem confecisse, non solum ex tenore totius narrationis elucet, sed ex eo etiam, quod in priore recensione genealogias Avennensium, quas allaturus sit, laudat; quas postea nescio cur omissas in hac altera supplavit⁷. — Codex capitulis non distinctus est; sed auctor chronicon ita instituisse videtur, ut totum opus in tres libros divideret, quorum duos ultimos hic ante oculos habemus. Folia 1. et 181. eodem modo splendidissime auro et coloribus exornata sunt. Orthographia verborum paullo recentior est neque tam arcte cum dialectu Artesiensi cohaeret ac cod. A 1.

2) Codex Tornacensis non signatus, membr. in fol. saec. XV. in. (foll. 246), qui distinctionem capitulorum servavit. Initio concordat codici B 1; primum enim capitulum rubrum habet: De 3 manieres de gens ki manolent en Judes. Inde a cap. 46 (De Cloevis le premier roi crestyen de Franche et ses oeuvres) etiam cum cod. A 1 convenit. In medio codice (fol. 104) desunt capitula, quae in cod. A 1 numeris 59—134. signantur. Codicem Tornaci obiter tantum inspicere potui⁸, cum praefectus bibliothecae neque in bibliotheca codicem lon-

1) V. versus finem c. 88. 2) Cf. epitaphium ap. Outreman, 'Hist. de Valenciennes' (1839) p. 456; Kluit, 'Hist. Holl. II, p. 688. 3) Cf. Diez, 'Grammatik der Rom. Sprachen' (4. ed.) I, p. 127; Wailly, 'Ville-Hardouin' p. 528 ('éclaircissements sur la langue de Henri de Valenciennes'). 4) Cf. Devillers, 'Caractères du Hainaut' (1866) II, passim. 5) Codices Gallicos ipsè contuli, Latinos (C) V. Cl. Arndt evoluit. 6) c. 241. 7) c. 128: nous dirons nous che geant, quant nous parlerons de la generation d'Apennes. Haec generatio in A omnino deest; in B iam hunc loco antecedit. 8) Codicem bene descripsit Gachel, 'Les chroniques de Balduin d'Avennes' (Compte rendu de la com. roy. d'hist. Brux. 1857. 2. sér. tom. IX) p. 290 sqq.

gius evolera concederet neque, quod promiserat, postea eum Berolinum transmitti urbis magistratus permittent. Exemplum inter Belgas re vera inauditum!

Hanc secundam recensionem etiam is ante oculos habebat, qui codicem Bruzellensem nr. 9003, membr. in fol. saec. XIV, consecit. Transscripsit chronicon, sed narrationem paullo decurtavit, paullo exornavit. Initio praemisit fabulosam Caesaris historiam¹; e contra genealogias et plurima quae ad Lotharingiam spectant omisit, ea tantum quae res cruce signatorum illustrare videbantur servans². Cum hoc codice concordat Bruzellensis nr. 9271, chart. in fol. saec. XV, qui titulum 'Tresor des histoires' et secundum B 1 chronicon in tres libros distinctum praebet, ex quibus non nisi secundus hoc volumine continetur³. Denique codex Parisiensis nr. 7188, chart. in fol. saec. XVI, praeter multa aliunde collecta etiam genealogias et pauca alia ex B 1 de prompta exhibet⁴.

C. Tertia operis forma est versio Latina genealogiarum ex chronico collectarum, quae decem circiter annis post, id est inter a. 1295. et a. 1307⁵, secundum recensionem B confecta est. Perperam nonnulli hanc versionem tanquam principalem chronici recensionem laudaverunt⁶. De qua re egi 'Neues Archiv' VI. Legitur una cum Albrico in codice

1) Parisiensi nr. 4896 A, membr. in fol. saec. XIV, sub rubro (fol. 267—273): Baldrici de Avenis Ex chronicis Hainoniensibus. Finis perit inde a medio capitulo 25⁷. Multo uberior est versio in codice

2) Hannoverano XIII, 748, membr. in fol. saec. XIV, ubi post Albricum fol. 216—228. sub rubro: Ex cronicis Haynoniensibus recollectis per magistrum Balduinum de Avenis invenitur. Ex Hannoverano fluxit codex Gollingensis et duo Parisienses, de quibus egi V. Cl. Scheffer-Boichorst, SS. XXIII, p. 671 sqq.⁸

D. Chronicon initio saeculi XIV. ab aliis rursus abbreviatum et interpolatum ac saepius deinceps continuatum est. Ita novum fere opus ortum est, quod nomine Balduini comitis fertur: Ce sont croniques estraites et abregies des livres monseigneur Baudouin de Avesnes, fil jadis le contesse Marguerite de Flandres et de Hainau, qui fu moult saiges bons et en assambla de plusieurs livres. Invenitur in codicibus Bruzellensibus, Parisiensibus, Bernensi, Lugdunensi, quos hic enumerare longum est. De his disputavit V. Ill. Kervyn de Lettenhove in praefatione editionis p. 27 sqq.

His subsidiis fultus editionem ita institui, ut fundamentum haberem A 1, mendis eius in ultima parte ex A 2. 3 correctis. Codicis scripturae nihil addidi praeter apostrophos. Variam lectionem cod. B 1 infra adnotavi, neglectis tamen verborum discrepantiis. Gravioribus additionibus cod. B 1 unctis inclusas adieci; si vero A 1 et B 1 nimis inter se differebant, utramque recensionem dedi. — Ea tantum quae ex fontibus ignotis fluxerunt quaeve auctor ipse composuit, exhibenda duxi⁹.

Chronicon a posterioribus saepius in auxilium vocatum est. Medio saeculo XIV. magnos centones exscripsit auctor chronici Flandriae Gallice conscripti¹⁰, quod Iohannes Yperius rursus in Latinum vertit. Deinde Iacobus

1) De hac cf. Gachet, l. I, p. 282 sqq. 2) Codex c. 85, p. 428. 6) Novissime Wauters, 'Le Hainaut pendant la guerre du comte Jean d'Avesnes contre la ville de Valenciennes (Compte rendu de la com. roy. d'hist. Brax. 1875. 4. sér. tom. II p. 304 sq. 7) ed. Le Roy p. 34 lin. 4 (Cimaco). 8) Etiam fabulas Romanensium, quae in prioris operis parte occurrunt, viris doctis Francogallis excutiendas et vulgandas reliquit ed. Kervyn l. I.

de Guisia nonnulla ex recensione A sumta usibus suis adaptavit. Saeculo XVII. nostrum diligentissime excerpterunt Chesnius¹, Bouchelius², Vinchantius³. Fragmenta ad quartam sacram expeditionem spectantia ediderunt a. 1828. I. A. Buchon⁴, a. 1852. De Mas-Latrie⁵, a. 1856. Tafel et Thomas⁶, a. 1874. Natalis de Wailly⁷. Idem vulgavit excerpta ex ultimis capitulis in Rer. Gallic. SS. XXI, p. 159 sqq. Multo plura imprimi fecit post editionem chronici Flandriae Gallice conscripti a. 1879. Kerwyn de Lettenhove. Versionem Latinam ediderunt a. 1666. Dacherius⁸, a. 1693. Iacobus baro Le Roy⁹. Ex hoc hauserunt Bouqueti continuatores XI, p. 374 sqq.; XVIII, p. 34 sqq.

Berolini, m. Januario 1880.

... Ioh. Heller.

1. De Pharemon le premier roi de Franche, de Clode, de Meroveus^a, de Cilderis, rois des Francois, et de Clovis ki fu li premiers rois de Franche batistes, et de l'ampoule ke li anges li apporta.
2. Le mort l'empereour Anastase et l'empire Justin.
3. Le mort le roi Clovis de Franche et le regne de ses enfans Clotaire, Clodemer, Cildebiert et Tieri.
4. Le mort l'empereour Justin et le regne Justinien.
5. Comment li regnes des Ostregotes fu destruis ou sans l'empereour Justinien.
6. De Cildebiert et de Clotaire, les enfans Clovis.
7. Le mort Justinien et Justin et le regne Thyberius.
8. Dou roi Sigebiert et de sa mort et dou roi Cylpri.
9. Le mort l'empereour Thyberius.
10. Le regne l'empereour Morisse et le regne Codroe en Piense.
11. Le mort le roi Cylpri et le regne Lotaire son^b fil.
12. Comment Tieris rois de Bourgoigne desconfi Teodebiert roi d'Austrie.
13. Le mort l'empereour Morisse et le regne Phocas.
14. Le mort Constantin roi de Bretaigne et le regne Conaut, Vortigler^c, Malgo et Careticus.
15. Le mort l'empereour Phocas et le regne Eraclie et le mort Cosroe.
16. De Careticus, Kadanus et Kadualo rois de Bretaigne.
17. Le mort Lotaire et le regne Dagonbiert et le mort Brunehaut.
18. Des euvres Mahomet et de son regne.
19. Le mort Eraclie et le mort Constantin et le regne Constant.
20. Comment li empereres Constans prist Bonivent et vint a Roume.
21. Le mort Dagonbiert et le regne Sigebiert et Clovis, ses 2 feus.
22. Comment Kadualar dus regna en Bretaigne apres Kadualo.
23. Le mort l'empereour Constant et le regne Constantin.
24. Comment li rois Tieris fu remis ou regne et Ebrons refu marescaus.
25. Le mort Constantin et le regne Justinien, Leonce et Absimarus.
26. Le mort le roi Tieri et le regne Clovis son fil et le regne Cydebiert.
27. Le mort Justinien et le regne Phillipicum et Archemius et Theodose et Lyon.
28. Le mort Cildebiert et le regne Dagonbiert et Clotaire et les batailles Carlus Martiel.
29. De l'empereour Lyon ki defendi les ymages a nourer^d.

a) Meroveus e. b) de hoc loco e. c) forsasse Vortigler corrigendum. d) l. q. adoret.

- 1) 'Hist. genealogique de Guisnes', pr. p. 298; 'Hist. de Chastillon' p. 89.
- 2) 'Hist. geneal. de la maison de Courtenat' (Paris 1661), pr. p. 24. et 36.
- 3) 'Annales du Hainaut' (Brux. 1849). Vol. I. II.
- 4) 'Collection des chroniques nationales francaises'. Tom. III, p. 270-292 ('Fragment d'une ancienne chronique en dialecte Ronchy'). Hansk ex cod. Paris. nr. 10197. 2. 2. A. (familiae D). Cf. eiusdem 'Recherches sur la principaute de Morée' l. p. 505.
- 5) 'Hist. de l'ile de Chypre sous le regne des princes de la maison de Lousignan' II, p. 49 sqq.
- 6) 'Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig' I (Fontes rer. Austr. ser. II, t. XII), p. 328-359 (ex cod. Monac. 52).
- 7) 'Grosfrol de Ville-Hardouin' p. 423 sqq. (ex cod. Paris. 17264).
- 8) VII, p. 554 sqq.; ed. alt. III, p. 256 sqq.
- 9) Chronicon Baldvini Avennensis, Ioparchae Bellimontis. Cf. Leibnitz Access. hist. II, 2, p. 376 sqq. -- De hoc chronico egerunt praeter iam supra laudatos Labbe, Nova Bibl. mis. (Paris 1653) p. 363 sqq. De Nelli, Prodromus p. 84. Wind, 'Bibl. d. Niederlandsche Geschlechtschryvers' p. 37. Reichenberg, 'Compte rendu de la com. roy. d'hist.' VI, p. 275. et 289; VII, p. 236. Gachet, 'Bibl. 2. série', V, p. 255 sqq. Wilmans, 'Archiv' IX, p. 372. Siret, 'Commentationis de auctoribus quatuor sacrae expeditionis historiam spectantibus ephome' (Paris 1863), passim. Arndt in praefatione ad Gislebertum, SS. XXI, p. 490. Hanika, 'Die Chronik des Gislebert von Mons' p. 66 sqq. Schmiela, 'Robert der Frieser' p. 19 sq.

30. De Carlon Martiel et les batailles h'i eut, et coument il toli les dimes, et se mori et le regne ses 2 seus Karleman et Pepin.

31. La mort Lyon et le regne Constantin son fil.

32. Le regne Pepin et ses batailles.

33. La mort Pepin et le regne le grant roi Charlemaigne.

34. La mort Constantin et le regne Lyon et Hyrainne et Constantin son fil.

35. La mort Constantin et le regne Nichesorum.

36. Pluseurs batailles Carlemaigne, et coument il fu empereres de Roume.

37. Coument Nichesorus envoia Hyrainne en escil.

38. La mort Nichesorus et le regne Mikaaui.

39. La bataille Carlon contre Agoulant et Jaumont et la bataille de Rainschevaus.

40. La mort Carlemaigne et le regne Loeyz son fil et le regne Carlon le Kauve, fil Loeyz.

41. Coument il regnes d'Engleterre fu partis en 4 parties.

42. De Bauduin Coste-Fierce conte de Flandrus.

43. La mort Carlon le Kauve et le regne Loeyz son fil et sa mort et le regne Carlon le Simple.

44. La mort Carlon le Simple et le regne Raoul et sa mort et le regne Loeyz.

45. De Loeyz, Carlon, Jernoul, Loeyz, Conrat, Henri et Othon empereurs de Roume.

46. Coument Loeyz li rois de Franche vout avoir Normandie.

47. La mort Loeyz et le regne Lohier et d'Issembart.

Gen. c. 2 Charles, li freres au roy Lohier, et 2 filles; l'une et non Ermengars et l'autre Gerberge. De Ermengars lad Aubers li quens de Namur. Cil Aubers engendra Aubert, qui apres lui fu quens de Namur, et Henri, qui fu quens de Durbaie. Li secons Aubers engendra Godefroit et Henri, qui fu quens de la Roche. Cil Henris et une fille qui et non Mehaus. Celle et dou signour de Wallecourt Weri de Walecourt et Beatris, qui fu feme Winant le signour de Hufalise¹; et quant li sires de Walecourt fu mors, Mehaus pria Nicholon d'Avneses. Si et de lui 25

Gen. c. 3 Jakemon d'Avneses et Mehaut, qui fu feme le chastelain de Saint-Omer. Godefrois quens de Namur, aians freres le conte Henri de la Roche, engendra Henri et Aelis, qui fu donnee au conte Bauduin de Haynau; de cui elle et Bauduin qui apres son pere tint le conte de Haynau. Cil Bauduin pria a feme Margherite, fille Thierri conte de Flandres; de la quele il engendra Bauduin, qui puis fu empereres de Constantinoble, et l'helippe et Henri et 3 filles. L'une² fu mariee au roi Phelippe de Franche qui et de li Loeyz, qui 30 tint le roiaume apres son pere; l'autre³ fu donnee au signour⁴ de Biauju⁵; la tierche⁶ et li quens⁷ Pieres d'Auchoirre⁷. Gerberge, l'autre fille Charlon, frere le roi Lohier, fu mere Henri le viel de Brouxiele. Cil Henris engendra Henri, Lambert et Mehaut. Cels Mehaus et dou conte Wistasse de Bouloigne⁸ Wistasse et Lambert. Cil Wistasse et de Ydain, fille Godefroit (duc de Loherstanne, Godefroit), qui puis fu rois de Jherusalem, et Bauduin et Wistasse. Wistasse engendra de Marie, fille le roi d'Escoche, Mehaut. Mehaus 35 engendra de Estievenon, li Estievenon conte de Blois, Marie. Cete Marie se rendi et fu puis abbeesse, et pour chou le li hoir defallirent en Boulenois, Maibus, freres le conte Phelippe, pria a feme tele abbeesse et tint le conte de Boulenois tant le il et de la dame 2 filles, et puis le remia en l'abbete.

48. La mort Lohier et le regne Loeyz et de pluseurs rois d'Engleterre.

49. La mort Loeyz et le regne Carlon et coument Huos Capes se fist courouner et le mort pape Gierblert.

50. La mort Carlon et le mort Huos Capes et le regne Robiert son fil.

51. La mort Robiert roi de Franche et le regne Henri son fil.

52. La mort Othon et le regne Othon son fil et se mori et le regne Othon le tierch et se mori 45 et le regne Conrat.

53. De Robiert et de Guillaume dus de Normandie.

54. La mort Conut et le regne Haraut et sa mort et le regne Hardekenut et Edouart.

55. La mort Henri roi de Franche et le regne Phelippon son fil.

56. De la contesse Rikaut de Mons et de pluseurs contes de Hainau et de Mons.

Gen. 501. Si¹ vous dirons de la contesse Richaut de Mons et de² Bauduin son fil qui encors estoit 50
asses jouenes. Bauduin³ pria a feme Yde, la serour le conte Lambert de Louvaing, qui⁴ moult fu bonne dame. Cil⁵
Bauduin et la contesse Richaut se mori edefillere l'abbete de Saint-Denis-en-Brocheris et leur donneront cete ville
meimes et pluseurs autres teneures (en⁶ bos et en terres). Apres chou que la contesse Richaut et bien
maintenu la terre et vigherusement⁷, elle morut l'an de l'incarnation nostre Signour 1066. 55

a) Cil - Namur des. B. b) grans B. c) Bourgoigne B. d) d. d. l. G. des. A. e) dou conte B. B.
f) est. enc. B. g) Cil quens B. B. h) Elle f. m. B. i) et de bonne vie des. B. k) La contesse
Richaut et B. ses filz edefillere B. l) des. A. m) vigherusement, une griel maladie le print, dont elle m. / co
fut l'an B.

1) Houffalise ad B. Ourthe. 2) Isabella. 3) Si- in Latinum verit et ex 'Balduino et Almerico' am- 60
billa. 4) Gulchardo. 5) Beaujeu props Macon. 6) plavit Jacobus de Gulstia l. XVI, c. 7 - 11, ed. Fortia XI.
6) Isantha. 7) Auxerre. 8) Sequentia rursus p. 203 sqq.

Li quens Bauduins ses freres et de la contesse Yde sa femme 2 freres et trois filles¹. Li ainsnes des freres et des Bauduins et qui s'ot li autres Ernoul.

Pour chou que nous volons que vous saichies la generation li issi de la contesse Richaut de Mons et dou conte Bauduin son fil, nous vous nommerons grant partie de chiaus qui en descendirent

Wistasse li valles, li freres Wistasse le viel², prist a femme Berie, la fille monseigneur Baston de Gavre. Chel avoit mesires Rassez que de madame Doumison de Cyre sa femme Wistasse³ et de E⁴ un fil qui ot non Wistasse Kanives et une fille qui ot non Beatrix

(Après la mort Wistasse le vallet Wistasse Kanives tint son heritaige. Il prist a femme la fille monseigneur Bauduin de Mortaigne⁵, qui estoit chastelains de Tournai. Il ot de li un fil et une fille. Li freres ot non Wistasse. Cil Wistasse tint la terre du Rues et de Mortaignes apres la mort son pere. Il prist a femme la fille monseigneur Gillon⁶ de Trit; elle fut suer monseigneur Thieri de Bevre de par sa mere. Apres la mort monseigneur Gillon de Trit la dame⁷ prist le seigneur Thieri de Bevre. Messires Wistasse ot de sa femme 6 freres et 2 filles. Li ainsnes des freres ot non Wistasse Kanives. Li secons ot non Gilles; on l'apeloit en bachelois Rigaut. Li tiers freres monseigneur Wistasse ot non Thieris. Li quars et li quins furent clerc, et li six⁸ ot non Ernoul. Li une des filles monseigneur Wistasse fut mariee au chastelain de Gant. Li autre fut mariee a monseigneur Bauduin de Peruwes⁹ qui siet deles Condé.

Or dirons d'Ustasse Kanivet et de ses freres. Wistasse Kanives prist a femme la fille monseigneur Gillon de Trasignies¹⁰. Si ot de li un fil et une fille. Li autres freres Eustasse Kanivet, qui avoit non Gilles Rigaut, prist a femme la fille monseigneur Faestre de Ligné qui n'avoit plus d'oires. Pour ce tint il la terre de Monstrel de par sa femme. Li tiers freres Kanivet, qui avoit non Thieris, prist a femme la fille monseigneur Jehan de Vannes¹¹. Apres se rendi messires Jehans aus freres Menours. Si demora sa terre a sa fille et a monseigneur Thieri.

Nous vous avons dit de monseigneur Wistasse dou Rues le quart de ce non et de ses freres et de ses filles; or vous dirons de sa serour. Elle fut mariee a monseigneur Jaikemon de Bailluel. Messires Jakemes ot de li un fil et 2 filles. Li freres ot non Nicholes. Cis Nicholes tint la terre de Bailluel apres la mort son pere; il prist a femme la fille monseigneur Guillemme de Keu¹² qui n'avoit plus d'oires, et pour ce tint il la terre de Karenci¹³ et de Villers-le-Facon¹⁴ apres la mort monseigneur Guillaume de Keu. Messires Nicholes ot de sa femme plusieurs freres et filles. Li ainsnes de ses freres moru jones valles, et li autres freres prist a femme la fille le seigneur de Roinsoit¹⁵. Li une des filles monseigneur Nicholon fut mariee a monseigneur Thierri de Bevre, et l'autre fille fut mariee a l'ainsnes fil¹⁶ monseigneur Gerard de Gauche¹⁷.)

Nous vous avons dit de chiaus qui issirent de Ernoul, le fil au conte Bauduin, le fil Richaut; or vous dirons de chiaus qui issirent des trois filles Bauduins, le fil Richaut.

Li ainsnes ot non Yde. Cele fu mariee a monseigneur Thomas de Marle. Messires Thomas ot de li une fille qui ot non Yde. Cele fu mariee a monseigneur Alars de Cymay¹⁸, que on apeloit en sournon Poltere. Cil Alars estoit pers dou chastel de Mons. Il ot de Yde sa femme un fil qui ot non Gilles, qui apres lui tint sa terre. Quant messires Alars de Cymay fu mors, Yde sa femme reprist a mari un haut homme qui avoit non messires Bernars d'Orbais, qui ot de li un fil qui ot non Engerrans d'Orbais. Li autres filles le conte Bauduin, le fil Richaut, et non

Richaut. Cele fu mariee au conte de Monfort en Franche, et apres la mort le conte de Monfort la dame se rendi en Fabelle de Maubege. Li tiers freres le conte Bauduin de Haynau, le fil Richaut, et non Aelis. Cele fu mariee a monseigneur Huon seigneur de Rumegni. Messires Huon ot de li un fil et 6 filles. Li freres ot non Nicholes. Cil Nicholes tint apres son pere la terre de Rumegni et chel de Florines. L'une des 6 filles monseigneur Huon de Rumegni ot non Richaut. Cele fu mariee au seigneur de Kone¹⁹. Li autre de Kone ot de li un fil qui ot non Gilles.

Li secons freres monseigneur Huon de Rumegni ot non Beatrix. Cele fu mariee a un riche homme de Haynau qui

a) celle avoit este b) s. l. del. B. c) li valles add. B. d) de Berie sa femme B. e) sequente vnde inclusa addit B. f) Gilon corr. Gilon c. g) le conte B. B. h) Chymal B. scap. i) qui est d'Orbais des B. h) de codd.; Cuis Gil.

1) Atlas duas Gislebertus, sed cf. p. 505, ubi tres freres dicit. 2) senioris de Rues (Hoculx) Gil. 3) Mortaigne, arrond. Valenciennes. 4) scilicet mater laudati Theoderici II, quae post Aegidium nupsit Theoderico I. 5) Perawela. 6) Trézegules, arrond. Charleroi. 7) arrond. Toul. 8) Cayeux, arrond. Abbeville. 9) Caréncy, arrond. Arras. 10) Villers-Faucon, arrond. Péronne. 11) Ronsoy, arrond. Péronne. 12) Gerardo. 13) Jauche, arrond. Nivelles. Hic Gerardus occurrit in charta Gallica scripta a. 1243, quam affert Miraeus, Not. eccl. Belg. p. 630.

Cil 106 avoit non mesires Gossuins de Mons. Il estoit de grant polsanche en la conte: il tenoit la partie de Mons et la partie de Valenciennes et la partie de Biamont.

A.

Mesires Gossuins avoit un frere qui avoit non Nicholes. Cil Nicholes fu clers et puis fu vesques de Chambral. Mesires Gossuins de Mons ot de Beatrix sa femme un fil et 6 filles. Li sus ot non Gossuins. L'une des filles qui ot non Yde fu mariee a monseigneur Sobhier signeur d'Enghien; et apres la mort monseigneur Sobhier d'Enghien reprist elle a mari monseigneur Renier de Gauche; et apres la mort monseigneur Renier de Gauche reprist elle a mari un vaillant chevalier qui ot non mesires Bauduins le Karon.

B.

Or vous dirons qui cilz Gossuins fu. Il ot a Chaumont un conte qui ot non Reniers. Il print une haute dame a femme qui ot a non madame Ermentrus de Mons. Li quens Reniers ot de celle dame une fille qui ot non Ermengars. Elle fut mariee a un riche homme que on apeloit monseigneur Gossuin de Mons. Cil Gossuins et Ermengars sa femme estorerent l'eglyse Nostre - Dame d'Aimmeries² et leur donnerent grans possessions.

Il orent plusieurs enfans. Li ainsnes de leur filz ot non Ysaas. Cil Ysaas tint la terre mesire Gossuin apres sa mort. Il se maria a une haute dame. Si ot de li deus filz. Li ainsnes ot non Gossuins et li autres Nicholes. Cil Nicholes fut clers, et puis fut il vesques de Cambrai. Mesires Gossuins, li filz Ysaac, fut filz Gossuins, de qui nous avons parle desus, qui print a femme Beatrix, fille monseigneur Huon de Ramigni. Il ot de li un fil et 6 filles. Li filz ot non Gossuins. Il morut Jones devant son pere. L'une des 6 filles monseigneur Gossuin qui ot non Yde fut mariee a monseigneur Sobhier d'Enghien, et apres la mort monseigneur Sobhier d'Enghien Yde sa femme reprist a mari monseigneur Reniers de Gauche. Elle ot de monseigneur Renier 3 filz. Li ainsnes ot non Girars, qui tint la terre de Gauche apres son pere. Li secons filz monseigneur Renier ot non Henris. Cil Henris demoura clers, et puis fut il archediaces de la grant esglise de Liege. Li tiers filz monseigneur Renier ot non Gossuins. Apres ces choses moru messire Gossuins de Mons. Si eschel sa terre a ses filles, par quoi messire Reniers de Gauche tint la partie de Mons et la plus grant partie de la terre de par sa femme, qui estoit ainsnee. Apres moru mesires Reniers, et Yde sa femme reprist a mari monseigneur Bauduins le Karon. Apres la mort monseigneur Renier de Gauche messires Girars, ses ainsnes filz, saisi sa terre. Si prist a femme une dame, de cui il ot 2 filz; li ainsnes ot non Reniers et li autres Gerars. Cilz Girars print a femme. Si ot de li 2 filz; li ainsnes ot non Gerars et li autres Reniers. Quant mesires Reniers de Gauche leur peres fut mors, mesires Gerars li ainsnes tint la terre de Gauche, et mesires Reniers, ses mainsnes freres, tint la terre de Sasignies³ en parson de terre. Il print a femme l'ainsnee fille le chastelain de Mons. Si ot de li un fil qui ot non Gerars. Mesires Gerars de Gauche ses freres print a femme Bierte, la fille monseigneur Goubert de Bruel. Si ot de li 3 filz et aucunes filles. Li ainsnes de ses filz ot non Gerars. Cil tint la terre de Gauche apres la mort son pere. Li secons filz monseigneur Gerart ot non Guillemie. Il tint en parson la terre de Gomignies⁴. Il print a femme la fille le seigneur de Wasiers. Si ot de li un fil et une fille. Li filz ot non Guillemie. Je vous ai dit du secon fil monseigneur Girart de Gauche; or vous dirons de monseigneur Girart, l'ainsne fil monseigneur Gerart de Gauche. Car li tiers filz qui ot non Jehans moru sans hoir de sa char. Mesires Gerars prist a femme l'ainsnee fille monseigneur Jehan d'Aunoit deses Valenciennes. Il ot de li plusieurs filz et filles. Li ainsnes de ses filz ot non Gerars. Il print a femme la fille monseigneur Nicholon de Bailluel. Nous vous avons dit des ancisseurs monseigneur Gossuin de Mons et de sa premiere fille; or vous dirons des autres.

a) Cil B. b) partie B; partie G. c) in codice nulla lacuna, sed nomen muteris omissum esse, patet.

1) Haec falsissimo ex Latino in Gallicum versa sunt. Cf. Miraei Notit. eccl. Belg. p. 392. 2) Halmeries. Constat etiam, neque Valentianum neque Bellum- ad S. Sambre. 3) Sassegnies, atrond. Avesnes. montem inter duodecim partes Hanoniae fuisse. 4) Gomignies prope Quenoy.

La seconde fille messigneur Gossuin de Mons et de son Meha. Ceste fu mariee a messigneur Walter de Ligne, et apres la mort messigneur Walter de Ligne reprist elle a mari messigneur Walter de Fontainne. La tierche fille messigneur Gossuin de Mons et son Aelys. Ceste prist a femme messire Rogiers de Condol. La quarte fille messigneur Gossuin de Mons et a non Ruense. Ceste fu mariee a messigneur Estievenos de Denain. La quante fille messigneur Gossuin de Mons et de son Beatrix. Ceste fu mariee a messigneur Baudri de Roysin. La sixime fille messigneur Gossuin de Mons et de son Agnes. Ceste fu mariee a messigneur Huon sire de Eplon et d'Antoing.

Quant messire Gossuin de Mons fu mors, sa terre escheu a messigneur Gossuin son fil Mais en Goumles morut sans heirs de son cors. Pour ches escheu la plus grant partie de sa terre et des parties messigneur Reuel de Jauche, qui encore vivoit en chelui temps, et avoit un fil de sa femme Yde li s'oc a non Garais, qui eut la terre de Jauche apres la mort messigneur Reuel son pere. Et la dame se remarria a messigneur Baydoin le Keron, et comme ceus avoient dit deuant.

Nous vous avons dit de chiaus qui isirent de messigneur Gossuin de Mons et de Beatrix, la seconde fille messigneur Huon de Rumegni; or vous dirons de la tierche fille messigneur Huon de Rumegni qui ot non Aelys apres sa mere. Ceste fu donnee en mariage au sire de Tour. La quarte fille messigneur Huon de Rumegni fu mariee au sire de Douche. Et apres la mort le sire de Douche la dame se maria; et prist le sire de Douche. La quante fille messigneur Huon de Rumegni fu mariee au sire de Balcham en Hatois. La sixime fille messigneur Huon de Rumegni fu mariee a Ysach qui estoit sire de Barbauchon, qui ot de li un fil qui fu apellez Nicholes. Ceste Nicholes tint la terre de Barbauchon apres la mort Ysach son pere.

Nous vous avons dit des filles messigneur Huon de Rumegni; or vous dirons de Nicholes son fil. Quant messire Hues se maria, messire Nicholes ses freres tint la terre de Rumegni et la terre de Florines. Ceste Nicholes prist a femme madame Doumison de Chyres apres la mort messigneur Raissen de Gavre, qui l'avoit eue a femme. Ceste dame tenoit Chyres en alant et grant terre entour. Et de li 3 fus; Nicholes 25 N ainsnes d'el Rumegni, li autres qui ot non Hues tint Florines. Ceste fu de moult grant vaillance. Encore ot Nicholes de madame Doumison plusieurs filles. L'une qui ot non Juliane et Renans de Rousoi, qui ot de li un fil qui ot non Rogiers. L'autre fille Nicholes qui ot non Chemenche et Gerart de Halud. La tierche fille qui ot non Yolens et Henris de Hierge avoient de Hasbaing. Quant messire Nicholes de Rumegni fu mors, 30 N Nicholes ses freres tint Rumegni. Il prist a femme Mehaut, fille messigneur Jake d'Avesnes. Il ot de li 3 fus, li ainsnes ot non Nicholes, li secons Hues et li tiers Jake.

57. Comment Anchin fu estoree.
58. La mort Mikas et Lyon et Mikaut et Theophilum et plusieurs empereours de Constantinoble.
59. Comment li patriarches de Jherusalem parla a Pieron li ermite.
60. Comment Pieres li hiermites vint a l'apostole Urbain.
61. Le response le pape Urbain a Pieron li ermite.
62. Comment Hues li mambes se croisa et plusieurs barons.
63. Le meute Gautier Sans-avoir et plusieurs autres.
64. Le meute Pieron li ermite.
65. Le meute Godescal.
66. Le meute Godefroit de Bullon et ses freres et plusieurs autres barons.
67. De Bulemont prince de Tarente et Tangre son neveu.
68. Comment Robiers li queens de Flandres mui de Tarente pour aler en Constantinoble et d'ou 45 conte de Toulouse.
69. Comment li dus Robiers de Normandie et si compaignons alerent en Constantinoble.
70. Comment li femme Solimant fu prise et si enfant, et li ches de Nike rendue.
71. Comment li baron se partirent de Nike et se combattirent a Solimant.
72. Comment Baudulns, li freres le dus Godefroi, et li autre baron se partirent de l'ost.
73. Comment Baudulns acata Samosasses et les ostages de Robiers.
74. Comment li dus Godefroi et li baron assisent Anthioce.
75. La bataille des cretiens contre chiaus de Halape.
76. Comment li dus Godefroi caupa le Tere parant le nombre et en orla les barons a bataille.
77. Comment li queens Estievenes de Carres et de Blois se parti de l'ost.
78. Comment Corbadas assist Robiers et apres ala vira Anthioce.
79. Comment Anthioce fu prise.
80. Comment Corbadas assist Anthioce.
81. Comment Pieres li hiermites fu envoies a Corbadas.
82. Comment Corbadas respondi a Pieron li ermite.
83. Comment li cretiens ordenerent leur bataille.
84. Comment ch'il dus dougnon d'Anthioce se rendirent.

a) d. M. des. B. b) des. B. c) messire. B. d) Chelle. B. e) Baudulns. f) Quant en avoient dit deus des. B. g) son - signour des. A. h) de B. i) Heclois. A. sed vid. infra p. 18. l) Dougert. B. m) et li. m) sans savoir e. 1) Chievres. De hac Doumisonis Jacobus de Guisla, l. l. p. 220 sqq. 226 sqq., plura aliunde hausta offert. 62) Hoc apud Gislebertum de Nicolao dictum est.

85. Coument li quens Bauduins fu pierdus en message, et de ses hoirs.

Nous vous avons dit desus de Ernoul son frere et de ses 3 serours et de chiaus qui d'iaus
 issirent; or vous dirons de cestui Bauduin le secont de cest non apries Richaut. Il prist a feme
 Yolent, fille le conte de Ghelre. Si ot de li 2 fuis et 2 filles. Li aines des fuis ot non Bauduins et li autres
 Gorars. L'ainee des filles fu mariee au signeur de Toegni, de cui ot 4 fuis. Li aines ot non Raous. Cil Raous
 ot puis un fil qui ot non Rogiers. Li secons fuis le signeur de Toegni ot non Rogiers. Li tiers fuis le signeur de Toegni
 ot non Bauduins. Li quars fuis le signeur de Toegni ot non Gaufrons. La seconde fille le conte Bauduin, le secont
 de cest non apries Richaut, fu mariee au chastelain de Tournai, qui ot de li un fil qui ot non Evrars Radous.
 Cil Evrars fu vaillans chevaliers. Il prist a feme la serour monsigneur Robiert de Bethune, qui estoit avoec d'Arras.
 Il ot de li une fille ki ot non Richaus. Cele Richaus fu puis mariee a monsigneur Gillebert d'Aydenarde et li donna
 avoec li la terre de Fiegnies¹ dales Maubuege², qui li estoit eskeus de par sa mere, cui li
 quens Bauduins l'avoit donnee en mariage³. Mesires Gillebers ot un fil de Richaut qui ot
 non Ernous. Et quant mesires Gillebers fu mors, madame Richaus reprist a mari monsigneur Watier de Botenghien.
 Evrars Radous, au vivant de sa premiere feme, espousa la mere Counans et Jehan et Raoul, qui tenoient la conte de Sois-
 sons et la signourie de Neele et le⁴ chasterie de Bruges. Si ot de li un fil qui ot non Bauduins, qui apries lui
 tint la signourie de Mortaigne⁴ et le⁵ chasterie de Tournai. Cil Bauduins de Mortaigne
 ot puis a feme la fille le senescal⁶ de Flandres. Cele ot a non Edyars⁶. Il ot de li un fil
 qui ot non Evrars Radous apries son taton. Cil Evrars Radous ot a feme la fille monsigneur
 Englebert de Enghien, ke mesires Englebers avoit eue de madame Adelvie⁷, qui fu fille
 monsigneur Jakemon d'Avesnes. Si ot de li un fil qui ot non Ernous. Quant la dame fu
 morte, Evrars⁸ Radous reprist a feme l'oir de Niviele⁸ dales Gant. Si ot de li 2⁹ fuis. Li
 aines ot non Radous⁹ et li autres Rogiers. Quant Evrars Radous fu mors, Ernous ses
 aines fuis ot la terre de Mortaigne. Il prist a feme Yolent, fille monsigneur Thumas
 de Couchi¹⁰ signour de Yrevin¹⁰. Si ot de li pluisours fuis. Li aines ot non Jehans. Cil tint
 la terre de Mortaigne apries son pere. Il prist a feme Marie, fille monsigneur Wistasse
 de Scouflans¹¹. Si ot de li une fille. Li secons fuis monsigneur Ernoul ot non Thumas. Cil
 ot a feme Marie¹¹, la fille monsigneur Gillion le Brun connestable de Franche. Si ot de li
 fuis et filles. Li tiers fuis monsigneur Ernoul de Mortaigne ot non Radous, qui morut en
 Puille. Li quars fuis ot non Ernous, qui fu clers. Li clunkismes ot non Willaumes et li
 sisimes Bauduins. L'ainee fille monsigneur Ernoul de Mortaigne qui ot non Mehaus ot
 a feme Jehans chastelains de Lisle, qui ot de li pluisours fuis et 2 filles. Li aines de ses
 fuis ot non Jehans, qui tint la chasterie de Lisle apries son pere. Il prist a feme la fille
 monsigneur Symon de Neele¹². La seconde fille monsigneur Ernoul de Mortaigne qui ot
 non Yeablaus fu mariee a monsigneur Ernoul de Diestre, qui ot de li pluisours fuis et filles.
 La tierche fille monsigneur Ernoul de Mortaigne qui ot non Marie fu mariee a monsigneur
 Jehan Bertaut signour de Gramines¹³, qui ot de li pluisours fuis et filles.

Nous vous avons dit de chiaus qui issirent de monsigneur Ernoul de Mortaigne, ainet
 fil monsigneur Radoul; or vous dirons des 2¹⁴ autres qui furent dou secont mariage. Mesires
 Radous li aines prist a feme la fille monsigneur Willaume de Bethune signour de Pon-
 roart¹⁴ qui ot non Jehane. Si ot de li pluisours fuis et filles. Li autres fuis monsigneur
 Evrart Radoul qui ot non Rogiers prist a feme l'oir de Senesse, ki avoit este feme mon-
 signeur Watier de Brainne. Si ot de li 2 fuis. Li aines des fuis ot non Jehans et li autres
 Robiers.

Quant li quens Godefrois de Namur fu mors¹⁵, Henris ses fuis tint la conte de Namur et cheit de Lusebourch.
 Cil quens Henris enpira moult de sa¹⁶ veue vers la fin, par coi il fu apieles de pluisours li
 quens avules. Quant il ot grant¹⁷ dans este avoec sa feme et il vit que il n'en avoit nul hoir,
 il fist eduermache au conte Bauduin de Haynau, qui avoit sa sœur, en tel maniere que li quens Bauduin avelit
 ehoir les 2 serours de sa feme avoec de s'uet en la conte de Namur, et il li donna au conte 50

¹⁵) Michous qui moru lonqz B.

¹⁶) Godefrois B. ¹⁷) a li ses B. ¹⁸) la B. ¹⁹) Hediers B. ²⁰) Adeline B. ²¹) Gorars B. ²²) 3 B. ²³) Meudouffans A.
 de Conflans B. Cf. infra p. 433. An. 11. ²⁴) deest B. ²⁵) en B. ²⁶) autres 2 B. ²⁷) Porroart B. ²⁸) la B.
 o'este gr. t. B.

¹) Felgnies. ²) Maubuge. ³) Gislebertus I. I. clennes. ⁴) Hellin. ⁵) Nevele. ⁶) Coucy, 55
 haec tantum habet: Errardum cognomine Radonem, dep. Aisne, arrond. Leon. ⁷) Yrevins, dep. Aisne.
 qui de parte matris sua Pienas villam prope Mel- ⁸) Neale; arrond. Peronne. ⁹) Nam Gramene
 bodium possedit. ¹⁰) Mortagne, arrond. Valen- ¹¹) prope Gent. ¹²) a, 1169.

Henri, et eheu que il se tenoit de par sa femme, et apres le mori le conte Henri devoit touz⁶ sa terre revenir d'ic⁶ 606
a la feme le conte Bauduin et a ses hoirs.

Cil quens Bauduins li tiers de che non apres Richaut et d'Aelys sa feme, euer le conte Henri, 4 sus. Li aines⁶ d. 609
et non Bauduins; cil morut sans et g'ia a Binch. Li secons sus le conte Bauduins et non Godefroi, et li tiers et non
Bauduins et li quars Henria. Encore et li quens Bauduins 3 filles. L'ainees et non Yolens, l'autre Agnes et la tierche
Leuranche. Godefroi, li secons sus le conte Bauduins, prist a feme Aenor, fille le conte Raoul de Vermandois. Cil
quens avoit 2 filles, de col li quens Philippe de Flandre et l'ainees, si com nous dirons cha
avant.

Quant Godefroi, le filz le conte de Haynau, et 14 ans et li dut entre chevaliers, li marut a Mons et g'it
10 en euer Sainte-Waudrut. Li quens Bauduins li tiers de cest non donna Yolent, s'ainees fille, au conte Yvon
de Soissons le viel qui tenoit Neelle. Cil Yvon estoit de grant largeche et de sens tout tous les barons de Franche,
li morut sans hoir avoir de li; mais il avoit enfans d'une autre feme¹ que il avoit eue devant, qui
tinrent sa terre apres lui. La dame se remarie² au conte Huon de Saint-Pol, qui ot de li 2 filles. L'une et
non Yzabians et l'autre Wintasse. La seconde fille le conte Bauduins de Haynau qui ot non Agnes fu moult biele et
15 clochoit un poi. Cele fu mariee a monsigneur Raoul de Couchi. Elle fu moult amee ou pais. Elle ot de monsigneur
Raoul 3 filles. L'ainees qui ot non Yolens fu mariee au conte Robert de Dreues³ et de Braians, qui fu sus le conte
Robert, freres le roi Loays de Franche. Elle ot dou conte Robert⁴ 4 filz et 5⁵ filles⁶. Li aineses
des filz ot non Robiers, qui tint la conte apres son pere. Li secons filz ot non Pieres
Mausclers; il fu puis quens de Bretaigne de par sa feme⁷, si com nous dirons cha avant.
20 Li tiers ot non Henris, ki puis fu archevesques de Rains⁸ et enforchi moult le chastiel
de Porte-Mal⁹. Li quars filz¹⁰ le conte Robert espousa la contesse¹¹ de Mascon, par col il fu
quens; il morut sans hoir.

L'ainees des 5 filles le conte Robert et la contesse Yolent fu mariee au signeur de
Salins¹², qui fu quens d'Outre-Seonne¹³. La seconde¹⁴ fille fu donnee en mariage au conte
25 Henri de Bar, qui ot de li plusours filz et filles. Li aineses des filz ot non Thiebaus, qui
tint¹⁵ la conte de Bar apres son pere. Li autres filz le conte Henri (ot¹⁶ non Henri); il morut
asses jouenes chevaliers. Li tiers filz le conte Henri ot non Renaus; cil ot a feme la fille
monsigneur Nicholon de Kievraing¹⁷, mais¹⁸ n'ot nul hoir de li. L'une¹⁹ des filles le conte
de Bar fu donnee en mariage au conte Henri de Lussembourc²⁰, qui avoit este sus la contesse
30 Ermesent, fille le conte Henri l'avugle de Namur, si com nous dirons cha avant en son liu.
Cil quens Henris de Lussembourc¹ ot de sa feme plusours filz et filles. — La tierche fille
le conte Robert et Yolent sa feme fu donnee en mariage au conte¹⁶ d'Eu; cele
ot a² non Yolens. Si ot dou conte d'Eu une fille qui ot non Aelis²². Cele fu puis²³ mariee
a monsigneur Anfous²⁴, qui²⁵ fu²⁶ sus le roi Jehan d'Acre; qui²⁷ ot de li un fil et 2 filles. (Li²⁸ filz
35 ot non Jehans. Il prist a femme la fille le conte Gulon de Saint-Pol. Si ot de li plusours
enfans. L'une des filles qui ot non Yzabians ot messires Jehans de Dampierre, et l'autre
se rendi). — La quarte fille le conte Robert et Yolent sa feme fu puis²⁹ abbesse de³⁰ Fon-
tevrault³¹. La quinte fille le conte Robert et Yolent fu mariee au conte¹⁶ de Rouchi, mais
elle n'ot nul hoir de lui.

40 Nous vous³² avons dit des hoirs qui issirent des filles la contesse Yolent de Dreues;
or vous dirons de chiaux qui issirent de ses 2 filz aineses. Robers, qui fu quens de Dreues
apres son pere, prist a feme la fille le signour de Saint-Waleri qui n'avoit plus d'oirs. Si
ot de li 2 filz et une fille. Li aineses des filz ot non Jehans, li secons Robiers. La fille ot
non Yolens; cele fu mariee au duc Hugon³³ de Bourgoigne, qui ot de li 3 filz et une fille.
45 Li aineses des filz ot non Oedes³⁴, qui puis fu quens de Nevers. Li autres ot non Jehans.
Li tiers filz ot non Robiers³⁵. Cil fu dus de Bourgoigne, car si freres morurent aneiois
que leur peres. La fille le duc de³⁶ Bourgoigne Hugon ot³⁷ non Aelais. Cele fu donnee en
mariage au duc Henri de Braibant, qui ot de li 3 filz et une fille. Li aineses ot non Henris

¹) castrum portae Martia C. ²²) Marie B.

50 a) deest B. b) p. l. a. t. a B. c) maria B. d) 4 eras. et postea 5 scriptum A; 4 B. e) Soonne B. f) o. a. H. des. A.
g) Kievraing B. h) m. il B. i) Lucembourc B. j) Anfous B. k) m. B. l) unis inclusis add. B.
m) e. Y. a. f. des. B. n) a B. o) e. Y. des. B. p) Oedes B. q) H. d. Bourg. B. r) et a. B.

1) Com his non concordare videtur, quod tradit Gis-
lebertus p. 527. 2) Dreux. 3) secundo (+ 1218).
45 4) Cf. Albricum, 83, XXIII, p. 852, qui septem
filias enumerat. 5) Aelis. 6) a. 1227—1240.
7) Johannes (+ 1239). 8) Alicem. 9) depart. Iura,
appard. Poligny. 10) Auxonne, depart. Côte-d'Or.
11) Philippa. 12) a. 1240—1296. 13) Quévrain
proprie Valenciennes. 14) Margareta. 15) Oblit
a. 1281. 16) Rudolfus III. (Eu, depart. Seine-
Interieure). 17) Fontevraud, depart. Maine-et-Loire,
proprie Saumur. 18) Iohanni. 19) quarto (1218—
1273). 20) secundus (1273—1303).

et fu rendus en une abbeie en Bourgoigne*. Li secons ot non Jehans, qui tint la duchee apres la mort son pere. Li tiers ot non Godefrois; cil prist a feme Poir¹ de Virson. La fille² ot non Marie; cele fu puis mariee³ au roi Phelippon de Franche. Cis rois avoit eu a feme la fille le roi de Arragon; si en avoit eu 4⁴ flex, mais elle estoit morte. Li dus Jehans de Braibant devant noumes prist a feme Margerite, fille le roi Ldeys de Franche et suer au roi Phelippon devant noume; mais elle morut sans hoir, et il reprist Margherite, fille le conte Guion de Flandres. Si ot de li pluisours fuis et filles.

(Pour ce que nous avons parle dou duc Jehan de Braibant et parlerons encore, vous dirons nous de ses ancisseurs. Charles⁵ roi de France, qui fut filz Charlon le Simple et la roine Ogive, fille le roy Anthaume d'Engleterre, ot 2 filz. Li ainces ot non Lohiers, qui tint le royaume de France apres la mort son pere. Li autre ot non Charles et tint la duchee de Lohorlance. Cil Charles ot 2 filles. Li ainces ot non Ermengars. Celle fut mariee au conte de Namur, qui ot de li Aubert qui tint la conte de Namur apres lui, si com nous deismes dessus⁶ quant nous parlames de la generation qui de Ermengart issi. Li autre fille le duc Charlon ot non Gerbierge. Celle fut mariee a Lambert a la Barbe, qui fut freres Renier Lon - Col conte de Mons en Haynau. Il tenoit Brousselle en heritaige. Celle Gerbierge estoit contesse de Louvaing de son heritaige. Lambert 15 a la Barbe ot de li Henri le viel conte de Brousselle. Il estorerent l'esglise Saint-Pierre de Brousselles. Cil Lambert ot bataille contre l'evesque Baudri de Liege a Houwardes; si fut li evesque desconfit. Apres ce combat Lambert a Florines; si fut ocis en la bataille. Henris le vielz ses filz tint la conte apres lui. Cil Henris engendra 2 filz et une fille. Li ainces des filz ot non Henris et li autres Lambert, et la fille ot non Mahaus, qui fut mariee au roi Stevanon d'Engleterre. Lambert ot la conte de Louvaing; car ses freres morut sans hoir de son cors. Il prist une haute femme qui ot non Oede⁷. Il edificierent le monestier Sainte-Guille a Brousselle et y misent chanoines et leur donnerent les dymes de Brousselles. Il orent un fil qui ot non Henris, qui ot la conte de Louvaing apres son pere. Cil Henris ot 2 filz; li ainces ot non Reniers, li autres Henris. Reniers morut sans hoir; il fut ocis en Hasbaing; et Henris tint la conte apres Henri son pere. Cil Henris li jones ot 2 filz; l'ainces ot non Henris et li autres Godefrois a la Barbe. Quant leur peres fut mors, Henris, qui ainces estoit, 25 tint la conte. Il ot de sa femme 4 filles, de quel li empereres Ferris d'Alemaigne ot l'une. Apres fut ocis cis quens Henris a Tournay; si fut ensevelis a Nivelles. Apres lui tint la conte ses freres Godefrois a la Barbe; car il n'avoit que hoir male de son cors. A cestui Godefroi donna li empereres Henris, filz l'emperere Ferris⁸, le non de la duchee de Louvaing, par quoi il et si hoir ont puis este clamet duc. Il ot 2 filz et 3 filles. L'ainces de ses filz ot non Godefrois et li autres Henris. Cil Henris se rendi a Haffenghen. Li ainces de ses filles qui ot non Aelis fut mariee au roi d'Engleterre. La seconde qui ot non Yde ot li quens de Cleves. La tierce ot non Clarisse; si mourut virgene. Apres morut li dus Godefrois, li premiers dus de Louvaing, l'an de l'incarnation nostre Seigneur 1139; si fut ensevelis en l'abbie de Haffenghen qu'il avoit fondee. Godefrois, ses ainces filz, tint la duchee de Louvaing apres lui. Cil Godefrois prist a feme Liegart, suer l'emperere d'Alemaigne. Il ot de li un fil qui ot non Godefrois. Il ne tint la ducee de Louvaing que 4 ans; si morut 35. Apres lui tint Godefrois ses filz la ducee. Cil fut tiers dus de Louvaing. Il n'avoit que un an quant ses peres morut. Quant il vint en eage, il prist Marguerite, suer le duc Henri de Lemboure. Il ot de li deus filz; li ainces ot non Henris, li autres Aubers. Apres morut la duchesse Marguerite, et li dus Godefrois reprist a feme Ysabelle, suer le conte de Los. Il ot de li un fil qui ot non Guillaume. De celui Guillaume issirent li hoir de Fioruues. Cil dus Godefrois de Louvaing et Henris ses filz orent lonc tans guerre contre Bauduin conte de Haynau, le tiers de ce non apres Richaut, et contre Bauduin son fil, si com nous dirons sa avant en son lieu. Quant li dus Godefrois ot tenue la ducee de Louvaing 47 ans, si morut l'an de l'incarnation 1190. Apres lui tint la duchee de Louvaing Henris ses filz. Aubers, ses autres filz, fut clers et evesque de Liege. Au derrain fu il ocis dehors la cite de Rains, si com nous dirons sa avant en son lieu. Henris li quars dus de Louvaing prist a feme Mahaut, fille Mahieu le conte de Bouloigne. Il ot de li deus filz et 3 filles; li ainces des filz ot non Henris, li autre Godefrois; li ainces des filles ot non Marie. Elle fut mariee a l'emperere Otton d'Alemaigne. Li autre ot non Aelis, qui fut mariee au conte Guillaume d'Auvergne. La tierce ot non Mahaus, qui fut mariee au conte Florent de Hollande. Cil quens Florens fut mout vaillans chevaliers tant comme il vesqui; mais il morut Jones a un tournolement a Bove⁹. Apres ce morut la duchesse Mahaus, et li dus Henris de Louvaing reprist a feme Marguerite¹⁰, fille le roi Phelipp de France, 60 qui avoit este femme le conte Phelippon de Namur. Si ot de li une fille qui ot non Ysabelle. Celle Ysabelle fut mariee au conte Thieris de Cleves, qui ot de li une fille qui ot non Mahaus. Celle Mahaus fut mariee a monseigneur Gerart de Lucembourc seigneur de Durbuis¹⁰. Or vous dirons dou duc Henri le quart. Quant il ot tenue la duchee de Louvaing et de Braibant 45 ans, si morut l'an de l'incarnation nostre Seigneur 1235. Henris, ses ainces filz, recut 55

¹⁾ C addit: qui propter ineptitudinem eius ad terram regendam tonsoratus est et factus canonicus regularis in Burgundia apud Sanctum Benignum Divionensem.

²⁾ tres¹⁰ C.

a) unctis inclusa usque ad p. 427. lin. 11. addit B. b) Cede c. c) supercr. m. al. c. d) Lotharingie Gen. e) Maris rectus Gen.

1) Johannam (Virson, depart. Cher, arrond. Bourges). 7) Boves, depart. Somme, 60

2) nimirum Henric III. 3) a. 1274. 4) Ludov. arrond. Amiens (a. 1234). 8) sexto. 9) Durbuy

vicius potius. 5) c. 47. 6) Error apertus; agi- ad fl. Ourthe. 10) Philippum IV, Carolum, Ludovicum,

le duchen. Il prist a femme Marie, fille le due Phelippus de Bouave, qui avoit este empereres d'Alamaingne. ^{Gen. 1. D. ampl.} Il avoit este frere l'emperereur Henri, qui li avoit chargie l'empire a garder tant que Fedris ses filz fust en aage. Cil dus Phelippus avoit eu a femme la fille l'emperereur de Constantinoble, de cui il avoit engendres Marie ceste duchesse de Braibant. Encore ot li dus de Bouave 3 autres filles, de quoi li rois d'Espaigne ot 6 furs et li rois de Behalaigne feutres. Cil dus Henris de Louvaing ot de Marie sa femme un fil et 4 filles. Li filz ot non Henris. Li ainsnee des filles ot non Mahaus; celle fut mariee au conte Robert d'Artois, frere le roi Looyz de France. La seconde fille le due Henri ot non Biautris et fut mariee au frere landegrave de Durlinghes. La tierce ot li dus de Balviere, et la quarte se rendi a Leval-le-Duc. Apres moru le duchesse Marie, et li dus reprint a femme la fille landegrave de Durlinghes qu'il avoit eue de sainte Ysabel sa femme. Li dus Henris ot de li 3 filz qui 10 ot non Henris. Quant li dus Henris ot tenue la duchee de Braibant 20 ans, si moru l'an de l'incarnation nostre Seigneur 1255. Henris, ses ainsies filz, resut le duchee de Braibant apres lui. Il prist a femme Aalais, fille le due Hugon de Bourgoingne. Si ot de li cestui Jehan de quoi nous avons dit devesse.

Nous vous avons dit de chiaus qui issirent de Volent, fille le conte Robert de Dreues, et dou duc Hugon de Bourgoingne; or vous dirons de ses 2 fuis. Jehans li ainsies prist 15 a feme la fille monsigneur Archembaut de Bourbon; si ot de li un fil et une fille. Li fuis ot non Robiers. Si prist a feme l'oir de la conte de Monfort; si en ot enfans. La fille le conte Jehan fu mariee au signeur de Craon. Il morut sans hoir; elle reprint le conte de Dantmartin. Li freres le conte Jehan de Dreues ot non Robiers; il ot une fille que mesires Raous de Neele ot puis a feme.

20 Nous vous avons dit de chiaus qui issirent dou conte Robiert de Dreues le jouene; or vous dirons de Pieron Mauclore son frere. Il prist a feme Aelis contesse de Bretagne. Si vous dirons qui elle fu. Counains le Gros fu quens de Bretagne. Il ot une fille qui ot non Constanche. Cele fu mariee a Joifroi, frere le roi Richart d'Engletiere, qui ot de li un fil qui ot non Artus et une fille qui ot non Elyenor. Quant li rois Richars fu mors, li 25 roiaumes d'Engletiere vint a chelui Joifroi; mais il morut anchois que il eust receus les homages, et Jehans Sans-Terre, ses maisnes freres, entreprist le roiaume, et puis noia li Artu son neveu, si com nous dirons cha avant, qui ses sires deust estre, et mist Elienor en une prison, dont elle n'issi onques puis. Apres la mort Joifroi, le pere Artu, la contesse Constance prist a mari le conte Guion de Ango. Si ot de li ceste Aelis, que Pieres Mausclers prist a feme, et tint de par li la conte de Bretagne; car Artus estoit noies, si com nous avons touchie. Pieres ot de li un fil et une fille. Li fuis ot non Jehans, qui puis quens fu de Bretagne apres son pere. Il prist a feme la fille le roi de Navare, conte de Cham- 30 paigne, qui ot non Thiebaus. Si ot de li 2 fuis et une fille. Li ainsies ot non Jehans, qui ot a feme la fille le roi Henri d'Engleterre; si ot de li pluisours enfans. Li autres fuis le conte Jehan de Bretagne ot non Pieres; si morut jouenes bachelers et gist as freres Menours a Parys. La fille le conte Jehan de Bretagne qui ot non Aelis fu mariee au conte Jehan de Chartres et de Blois, signour d'Avènes, qui ot de li une fille ki ot non Jehane. Cele fu mariee au conte Pieron d'Alenchon, frere le roi Phelippon de Franche.

[Pour ce que nous avons parle dou conte Jehan de Blois, qui fut sires d'Avènes, nous 40 vous nommerons grant partie de ses ancisseurs et dirons de leurs oeuvres. Werris li Sors fut sires de Leuz et souzist a lui aueunes terres entour. Li quant de Haynau, qui adont estoit, li donna le terre qui est entre les 2 Eppres, de quoi li une vient devers Liessies et li autre devers Trelon. Li quars hoirs qui apres lui fut, fut sires de Leuz et d'Avènes et ot non Werris a la Barbe. Il meit a Fay-sor-Eppre et fut une petit tour a Avènes. Quant il fut mors, Tieris ses filz tint la terre. Il fut le tour d'Avènes 45 plus grant. Adont avoit chanones a Liessies, mais cil Thieris les en osta et y mist moines nefre. Il mora sans hoir. Si eschol sa terre a un sieu seveu qui ot non Gossuins d'Oys. Il estoit chastelains de Cambrai. Cil Gossuins ot a femme Agues, fille le conte Anseau de Rubeumont. Il reprint tous ses alues dou conte

a) deest B. b) des 2 f. le conte Robert de Dreues B. c) ou il B. d) costui B. e) jouenes A. f) t. q. B. g) f. Thiebaut B. h) q. d. n. T. des B. i) ot a B. k) unciis inclusa usque ad p. 436. add. B. l) t. q. quens. 50 m) t. q. manebit. Cf. Dietz, Gram. d. Rom. Sprachen II, p. 246. n) superocr. m. et. e. o) de hoc forma cf. Dietz II, p. 448.

1) Henrico Raspe, fratri Ludovici IV. landgravii. 2) IV. Obiit a. 1282. 3) Beatrixem. 4) Montfort-Amaury, départ. Seine-et-Oise, arrond. Rambouillet. 5) Alicem. 6) quartus. 7) Obiit iam a. 1188. Cf. Cont. Aquit. p. 424; Rigord. ap. Bouquet XVII, p. 21. 8) primus (1250-1286). 9) Nostrum hæc, antequam Iohannes II. in comitatum patris successerit, scripserit, patet. 10) Obiit a. 1279. 11) a. 1268-1283. 12) tertii. 13) Scquentia magna partem usque ad verbum cum Historia monasterii Laetiensis (Liessies, a Valenciennes ad orientem) concordant (SS. XIII). Attamen noster fortasse non ex ipsa Historia, sed ex fonte eius hausit. 14) Leuze, a Tournai ad orientem. 15) Helpe majeure, minore, qui in Cambrai sunt. 16) Occurrunt 17) Oisy, a Cambrai inter septentrionem et orientem. 18) Ribemont, départ. Aisne, arrond. St.-Quentin.

Bauduin de Haynau, le fil Richaut, et en fu pers de Mons. Il ferma la vile d'Avesnes contre la volente le conte de Haynau. Pour ce vint li quens a grant ost sur lui, et orent bataille sur la riviere de Sambre qui dura par 2 jours sans desconfire. Au tiers jour fut prins messires Gossuins, et le mist li quens en prison a Mons et li fist rere sa barbe pour lui ahonter. Au darrien firent pais, et parfrema la ville d'Avesnes par le gret le conte. Il fut mout desrees au commencement. En la fin il ala outre mer en pelerinage, et quant il fut retenu, il fut plus meure et plus esia. Il moru l'an de l'incarnation nostre Seignour 1140¹, et pour ce que il n'avoit nul hoir de sa char, sa terre eschei a monseigneur Wautier Plukiel, qui eust filz de sa sœur. Cil Wautiers velt restre a Feglyse de Liennes ce que il encluseur leur avoient donne, et mist leur fet de mauz. Sains Bernart de Clervaux, qui adonc vivoit, s'entremist de la pais faire et mout en ot grant travail; et puis qu'il l'eust faite, ne le tint mie messires Goutiers longement, ains teli a Feglyses assez de leurs teueurs. Aus autres gens faisoit il assez d'anuis; car il fut mauz terriers. Au darrien fut a un plai a Mons en Haynau, ou il doadist ses hommes. Li quens l'en velt approchier. En ce point estoit Wautiers apoc² pour une hige; et li moru il soudainement l'an de l'incarnation nostre Seignour 1147. Apres lui tint la terre Nicholes Plukiaus ses filz. Cil fut le chastel de Landrechies et celui de Condes. Il prist a femme Mahaut, fille le conte Henri de la Roche en Ardauna. Cil Henri estoit freres le conte Godefroit de Namur, qui fut peres le conte Henri l'aveule. Ceste Mahaut que Nicholes Plukiaus prist a femme avoit este mariee au seigneur de Walecourt, de cul elle avoit un fil qui avoit non Werris, qui fut mout vaillans chevaliers. Messires Nicholes Plukiaus et de Mahaut sa femme deus filz, li ainsnes et non Jaikes et li autres Fastres, et une fille qui fut mariee au chastela Guillems de Saint-Omer.

Or vous dirons de Jaikemon, fil monseigneur Nicholon Plukiel. Il tint la terre d'Avesnes et de Leuis apres la mort son pere. Il prist a femme Adelvie, qui fut fille monseigneur Bouchart de Guise qui n'avoit plus d'etre, par quoi messires Jakemes tint la terre de Guise et de Lechieres de par sa femme apres la mort monseigneur Bouchart de Guise. Messires Jaikes et de la dame 4 filz et 4 filles. Li ainsnes des filz et non Gautiers, li autres Bouchars, li tiers Jaikes et li quars Guis. Des 4 filles ot non li 2e ainsnes Mahaus, li autre Aelis, la tierce Adelvie et la quart Marie. Messires Jaikes d'Avesnes leur peres fut mout vaillans chevaliers et mout prisies d'armes, et si ot moult a faire vers plusieurs gens. En la fin ala il outre mer et fut au grant siege d'Acro et a le prise la ou li rois Phelippes de France et li rois Richars d'Engleterre furent. Apres demora en Surie tant qu'il ot une bataille entre crestiens et Turs devant le chastel d'Arsur. La fu il ocis; mais 30 ensois se vendi il bien, car il i fist tant d'armes que encore en parole on en mains lieus.

Quant la nouvele de sa mort fu seue en son pais, messires Gautiers, ses ainsnes filz, ressur la terre. Il prist a femme Marguerite qui estoit contesse de Blois de son heritaige³. Il ot de li une fille qui ot non Marie. Apres s'en ala outre mer et i fist mout de biens. Il assist la premiere pierre au Chastel-Pelerin. Il s'en revint en son pais et maria sa fille au conte Huon⁴ de 35 Saint-Pol, qui ot de li 3 filz. Li ainsnes ot non Jehans, li autres Guis et li tiers Gauchiers. Apres moru la contesse Marguerite de Blois. Si tint li quens de Saint-Pol la conte de par sa femme. Grant piece apres moru messires Gautiers d'Avesnes, par quoi li quens de Saint-Pol tint la terre d'Avesnes et de Guise de par ses enfans; car sa femme estoit morte⁵, et si enfant n'avoient mie aage. Mais quant il furent aage et li quens Hues leur peres fut mors⁶, 40 Jehans li ainsnes tint la conte de Blois et la terre d'Avesnes et de Guise. Pou apres moru la contesse de Chartres sans hoir de son cors. Elle avoit este suer la contesse de Blois⁷. Pour ce eschei la conte de Chartres au conte Jehan de Blois. Il prist a femme Aelis, fille le conte Jehan de Bretaigne, si cum nous avons dit ailleurs⁸. — Guis, li secons filz le conte de Saint-Pol, ot la conte de Saint-Pol⁹ en parson de terre. Il prist a femme Mahaut, 45 fille le due Henri de Braibant, qui avoit este femme le conte Robert d'Artois¹⁰, si cum nous avons dit ailleurs¹¹. Gauchiers, li tiers filz le conte Huon de Saint-Pol, ot en parson la terre

¹ C add. Ydam¹⁴.

² C add. Et qui genuit (Guido) Hugonem comitem Bloisensem¹², qui nunc est, et Guidonem¹³ nunc comitem Sancti Pauli ac Iacobum dominum Lutose.

a) spoiers e.

1) Ex narratione Hist. mon. Lact. c. 10. concludit polpat. Cozulnam iam circa a. 1127. obisse, quocum charle Burchardi episcopi Cameracensis a. 1128. data convenit. Cf. quod ad Hist. mon. Lact. l. l. annotari (88, XII). 2) Walterus Cozulni filium suum, tradit Africam, 88, XXIII, p. 913. 3) Erat filia Theobaldi V. 4) quito. 5) a. 1241. 6) a. 1248. 7) Mathilda

(a. 1239). 8) Falsum. Elisabeth, mater Mathildae, erat soror Margeritae comitissae Bloisensis. 9) supra p. 427. lin. 35 sq. 10) a. 1246—1258. 11) supra p. 427. 12) Nomen legitur etiam infra p. 432. lin. 32. ss (13) sextum (1293—1307). Palet igitur, versionem Latine inter hos annos confectam esse. Cf. praefat. p. 418. 14) quartum (1192—1317).

de Crecy. Il print a femme la fille le seigneur de Triegniel¹⁾; si ot de li un fil qui ot non Gauchiers.

Nous vous avons dit de ceus qui issirent de monseigneur Gahier d'Avesnes; or vous dirons des autres enfans monseigneur Jakemon. Li ainsnes de ses filles qui ot non Mahaut fut mariee au conte de Chyni²⁾; qui ot de li 3 filles. Li ainsne qui ot non Jehanne fut mariee au conte Ernoul de Los, qui ot de lui 4 fils et 2 filles. Li ainsne des fils ot non Jehans³⁾, qui tint la conte de Los apres son pere. Il ot a femme la fille le conte Guillaume de Julers; si ot de li un fil qui ot non Ernous. Li secons filz le conte Ernoul de Los ot non Loey; cil tint la conte de Cysot apres sa mere. Il print a femme la dame de Blammont⁴⁾, s'uer germainne le conte Thiebaut de Bar. Elle avoit este femme monseigneur Henri de Saumes⁵⁾. Li tiers filz le conte Ernoul de Los ot non Henris; il fut clers et moru jone. Li quars filz le conte Ernoul de Los ot non Gerars⁶⁾. Li une des 2 filles le conte Ernoul de Los fut mariee au seigneur de Faulkémont⁷⁾; si ot de li plusieurs filles. Apres la mort le seigneur de Faulkémont reprint elle le seigneur de Vornes⁸⁾. La seconde fille le conte Ernoul de Los ot non Juliane; celle fut mariee a monseigneur Nicholon de Klevreng⁹⁾, qui ot de li 2 filles qui tinrent la terre de Klevreng apres leur pere. Elles furent mariees au 2 filz monseigneur Gobert d'Aspremont¹⁰⁾. Nous vous avons dit de ceus qui sont issu de Jehanne l'ainsne fille le conte de Cysny et madame Mahaut, fille monseigneur Jaikemon d'Avesnes; or vous dirons de la seconde fille le conte de Chyni. Elle fut dame d'Augymont¹¹⁾ et de Gyvet. Elle ot a mari monseigneur Jehan de Retest¹²⁾, frere le conte Huon. Il fut puis quens de Retest. Il ot de li une fille. Celle moru jone. Or dirons de la tierce fille le conte de Chyni et la contesse Mahaut. Elle fut mariee a monseigneur Oston de Trasegnies¹³⁾; si ot de li plusieurs filz et filles. Nous vous avons dit de ceus qui issirent dou conte de Cysny et de la contesse Mahaut, fille monseigneur Jakemon d'Avesnes; or vous dirons de la contesse Mahaut. Apres la mort le conte de Chyni la contesse Mahaut, fille monseigneur Jakemon d'Avesnes, reprist a mari monseigneur Nicholon de Rumegni¹⁴⁾. Si ot de lui 3 filz: Nicholon, Huon et Jakemon. De ceus vous avons nous dit ailleurs¹⁵⁾.

Aelis la seconde fille monseigneur Jaikemon d'Avesnes fut mariee a monseigneur Rogier de Rosoy, qui ot de li un fil et 4 filles. Li filz ot non Rogiers. Cil tint la terre de Rosoy apres la mort son pere. Il ot a femme la fille monseigneur Robert de Coucy, et apres la mort la dame reprist il a femme la fille le seigneur de Hensebergh¹⁶⁾ en Alemaingne; et quant celle fut morte, si reprist il a femme la fille le seigneur de Mommorency¹⁷⁾ en France; mais il n'ot nul hoir de nules de ses 3 femmes. Au darrains s'en ala il outre mer avec le roi Loey de France et fut mors en la bataille la ou li rois Loey fut prins a la Massore. Li ainsnee de ses 3 serours ot non Aelis; si fut mariee a monseigneur Arnoul de Audenarde¹⁸⁾, qui ot de li un fil et une fille. Li filz ot non Jehans. Il print a femme la fille le conte Jehan de Soissons, qui fut filz le conte Raoul; si ot de li une fille. Si pot a femme messires Godefrois de Peruwes en Hasbaing; mais elle moru sans hoir de son cors. Sa mere, qui estoit femme monseigneur Jehan de Audenarde, moru devant li, et messires Jehans de Audenarde reprist a femme la serour monseigneur Robert de Cresokes, qui avoit este femme le vidame¹⁹⁾ de Pinkegni²⁰⁾. Messires Jehans ot de li 3 filz et plusieurs filles. Li ainsnes des filz ot non Ernous. Cil print a femme la dame de Sebours²¹⁾, qui avoit este femme monseigneur Bauduin de Henin. Apres la mort la dame il reprist a femme la serour monseigneur Flament de Kani. Li secons filz monseigneur Jehan de Audenarde ot non Jehans, et li tiers ot non

¹⁾ C addu: Et preter hoc erat quintus Arnulphus, qui similiter clericus fuit et episcopus Cathalaunensis²¹⁾.

²⁾ C addu: in Zelandia.

a) milai 4. b) Sebours 4.

1) Nant Trainel, départ. Aube? 2) quinto (1229-1272). 3) a. 1272-1280. 4) Blamont, départ. Meurthe. 5) Nieder-Salm, a Stablo ad meridiem. 6) Valkenberg, a Maastricht ad orientem. 7) Voorne insula. 8) Quévrain près Valenciennes. 9) Aspremont, départ. Maas, arrond. Vouziers. 10) Agimont près Givet, départ. Ardennes. 11) Réthel. 12) Trizegules près Charleroi. 13) Rumigny, départ. Ardennes. 14) Vide supra p. 428. 15) Heinsberg. 16) départ. Sclau-et-Oise. 17) Audenarde in Flandria Orientali. 18) L. e. vicedomini. 19) Picquigny, départ. Somme, arrond. Amiens. 20) Sebours, départ. Nord, arrond. Valenciennes. 21) Oblii a. 1273.

Robers. Li une des deus filles monseignour Jehan de Audenarde fut mariee a Godefroit¹ conte de Vianne². Li autre fut donnee au fil monseignour Wautier de Tupigni³. Nous vous avons dit de monseignour Jehan de Audenarde et de ses enfans; or dirons de Marie sa suer. Elle fut mariee a monseignour Godefroit de Louvaing, frere le duo Henri⁴ qui gist a Vilers. Si ot de li 4 filz et une fille. Li ainsnes des filz ot non Henris; cil print a femme Yzabel, fille monseignour Thieri de Bevre. Li autre filz monseignour Godefroi de Louvaing ot non Ernous; si print a femme Poir de Bredas⁵, mais il n'ot nul hoir de li. Li autre 2 filz monseignour Godefroit de Louvaing furent clerc. La fille monseignour Godefroit de Louvaing fut mariee a un haut homme d'Alemaingne qui ot non mesure Thieri⁶ de Henseberghes. Nous vous avons dit de la premiere fille monseignour Rogier dou Rosoy; or vous dirons de la seconde fille monseignour Rogier de Rosoit et madame Aelis, fille monseignour Jaikemon d'Avesnes. Elle ot non Julianna. Elle fut mariee a monseignour Gobert d'Aspremont; qui ot de lui 4 filz et 2 filles. Li ainsnes des filz ot non Joffrois. Il print a femme la contesse de Salebruges⁷; mais il moru sans hoir de son cors, par quoi sa terre eschai a son frere qui ot non Gobiers. Cil print a femme Agnes, fille monseignour Thomas de Concy. Si ot de li 2 filz et 2 filles. Li ainsnes des filz ot non Joffrois et li autres Thomas. Cil 2 freres prinsent a femme les 2 filles monseignour Nicholon de Kievreng, si com nous vous avons dit dessus. Li ainsnee de ses filles qui ot non Jehanne fut mariee au conte de Lignenges⁸. Et la seconde ot non Mahaut. Celle ot a femme li quens Jehans de Sallebruges et sire de Commarcy⁹. Li tiers filz monseignour Gobert d'Aspremont, qu'il ot de la fille monseignour du Rosoit, ot non Jehans; cil fut clers et fut prevos de Monfaucou. Li quars filz monseignour Gobert d'Aspremont ot non Guis; cil moru Jones chevaliers en Thunes. Des filles fut li une rendue, et li autre fut mariee en Alemaingne au seignour de Forpach¹⁰. Nous avons dit des deus filles monseignour Rogier de Rosoit et de Aelis sa femme, fille monseignour Jaikemon d'Avesnes; or vous dirons de la tierce fille monseignour Rogier de Rosoy qui ot non Climence, qui fut mariee au conte de Saumes¹¹ deles Hufalise¹², qui ot de li un fil et une fille. Li filz ot non Guillaume¹³, qui tint la terre apres son pere. Cil Guillaume prist a femme la fille¹⁴ le conte Guillaume¹⁵ de Julers. Sa suer fut mariee a l'ainsnet fil le seignour d'Aysse¹⁶; mais il moru ansois que ses peres, par quoi la terre eschey a un sien frere mainsne qui ot non Joffrois; mais ansois ot la dame de li un fil qui ot non Robers. La quarte fille monseignour Rogier de Rosoy fut rendue en l'abbeye de Monstruel-en-Tierasse.

Nous vous avons dit des 2 filles monseignour Jaikemon d'Avesnes; or vous dirons de Adelvis sa tierce fille. Elle fut mariee a monseignour Englebert d'Enghien¹⁷, qui ot de li un fil et deus filles. Li filz ot non Sohiers, qui tint la terre d'Enghien apres son pere. Cil Sohiers print a femme la fille monseignour Wautier de Sotenghien¹⁸. Si ot de li 6 filz et 4 filles. Li ainsnes des filz ot non Wautiers. Il print a femme la serour monseignour Jehan de Barbenson¹⁹ qui ot non Mahaus; mais elle moru sans hoir, et il reprint la fille monseignour Enjourrant de Peruwes; mais elle moru sans hoir qui vesquist, et il reprint Marie, fille le conte Mannesier de Retest. Si ot de li un fil qui ot non Gauthiers, qui tint la terre d'Enghien apres lui. Li becons filz monseignour Sohler d'Enghien ot non Gerars. Cil prist a femme la fille monseignour Gerart de Viane²⁰ deles Gramont. Si ot de li un fil et 2 filles. Li filz ot non Girars, qui tint la terre de Sotenghien apres son pere; il print a femme Marie, la fille le chastelain de Gant. Li ainsnee fille monseignour Girard d'Enghien seignour de Sotenghien ot non Aelis; celle fut mariee a monseignour Thomas de Concy seignour de Yrevin²¹. La seconde fille monseignour Girart seignour de Sotenghien ot non Aalays; elle fut mariee au fil monseignour Ustase de Lens²² qui ot non Jehans. Nous vous avons dit

¹⁾ C adda: la Ardenne. ²⁾ de Salmis in Ardenne C, vis d. H. devent.

a) Aysse C.

1) a. 1272-1312. 2) Vlianden, a Lützelburg ad septentrionem. 3) Tupigny, départ. Aisne, arrond. Verviers. 4) secund. 5) Breda. 6) secundus (1250-1303). 7) Heinsberg. 8) Saarbrücken. 9) Leiningen. 10) Commercy, départ. Meuse. 11) Forbach. 12) Nieder-Salm. 13) a. 1265-1297. 14) Adelheldom. 15) quart. 16) Mons inter septentr. et orientem. 17) Fottegem, arrond. Audenarde. 18) Barbenson in Hanonia prope Beaumont. 19) Viane prope Grammont in Flandria Orientali. 20) Vervins, départ. Aisne. 21) prope Mons.

des 2 ainsnes, filz monseignour Sohler d'Englien et de ceus qui deus issirent. Li tiers filz monseignour Sohler d'Englien ot non Jehans; cil fut clers et fut évesques de Tournai, et puis le fut li apostoles évesque de Liege au concile qui fut a Lions sur le Roine l'an de l'incarnation nostre Seigneur 1274. Or vous dirons dou quart fil qui ot non Jaikes; cil print a femme la fille monseignour Wautier de Braine. Si en ot un fil qui ot non Wautiers, qui puis ot a femme Basile, fille monseignour Bauduin de Henin qu'il avoit eue de madame de Sebourch, si cum nous dirons sa avant¹. Li quins filz monseignour Sohler d'Englien ot non Ernous; il print a femme la fille monseignour Girart de Tyans². Li 6me fil monseignour Sohler d'Englien ot non Englebert; cil print a femme la chastelaine de Mons, de cui il ot plusieurs enfans. Li uns des filles monseignour Sohler d'Englien fut mariee a monseignour Guillaume³ de Trasignes. Si ot de li une fille, qui fut mariee a monseignour Ustass Kanivet dou Rues le quint de ce non; de celui avons nous dit ailleurs⁴. La seconde fille monseignour Sohler d'Englien fut mariee a monseignour Rasso de Gavre seigneur de Liedekerke⁵. Elle ot de lui plusieurs filz. Li ainsnes des filz ot non Rasses; il print a femme Poir de Boulers deles Gramont. Li secon⁶ filz monseignour Rasso de Liedekerke print a femme Poir de Biaufort-sur-Meuse⁷ qui siet deles Hul. La tierce fille monseignour Sohler d'Englien fut rendue a Ghillenghien⁸. Nous vous avons dit de ceus qui issirent de monseignour Sohler d'Englien, fil monseignour Englebert et madame Adelvie⁹; or vous dirons des deus serours monseignour Sohler. Li une fut mariee a monseignour Wautier Bertaut avou de Malisnes, qui ot de li 4 filz et une fille. La fille fut rendue en l'ordre¹⁰ de Citiaus. Li ainsnes des filz ot non Wautiers Bertaus. Il print a femme la fille¹¹ le conte Guillaume d'Auvergne. Si ot de li plusieurs filz et filles. Li ainsnes des filz ot non Wautiers Bertaus; cil print a femme la fille¹² le conte de Ghysnes. Li une des filles monseignour Wautier Bertaut, qu'il ot de la serour le conte d'Auvergne, fut mariee a monseignour Meurisse de Craon¹³. Nous vous avons dit de l'ainsne fil monseignour Wautier Bertaut et de madame Adelvie⁹; or vous dirons des autres. Li secons filz ot non Henris. Il print a femme la fille le chastelain de Mons en Haynau; si ot de li 2 filz. Nous avons dit d'une des serours monseignour Sohler d'Englien; or vous dirons de l'autre serour, qui fut mariee a monseignour Evrart Radoul seigneur de Mortaigne et chastelain de Tournai. Il ot de li un fil qui ot a non Ernouls. De celui Ernoul et de ceulz qui de lui issirent vous avons nous dit ailleurs⁹.

Nous vous avons dit des 3 filles monseignour Jaikemon d'Avesnes; or dirons de la quartie qui ot non Marie. Elle fut mariee au conte Henri de Grantpre¹⁴ qui estoit vesves. Elle ot de lui 2 filz et 2 filles. Li ainsnes des filz ot non Jaikes. Il tint la terre de Hans¹⁵ en Champaigne apres la mort son pere; car li queens avoit eu 1 fil de sa premiere femme qui avoit non Henris. Cil tint la conte de Grantpre apres son pere. Li autres filz le conte de Grantpre, qu'il ot de la fille monseignour Jaikemon d'Avesnes, ot non Joffrois. Cil fut clers, et puis fut a évesques de Châlons¹⁶. Messires Jakés de Hans ses freres print a femme la fille monseignour Nicholon de Barbenson. Si ot de li 2 filz. Li ainsnes ot non Henris et li autres Jakemes. De leur deus serours fut li une rendue, et li autre moru sans hoir.

Nous vous avons dit de monseignour Jaikemon d'Avesnes et de ceus qui de lui issirent; or vous dirons de monseignour Fastret son frere. Il ot en parson l'avouerie de la Flamengherie et grant terre avec. Il print a femme une dame de quoi il ot 2 filz et une fille. Li ainsnes des filz ot non Nicoles. Il print a femme la serour monseignour Bauduin Burisdam seigneur de Walencourt¹⁷. Il ot de li 5 filz et plusieurs filles. Li ainsnes des filz ot non Fastres, qui tint la terre de la Flamengherie apres son pere. Il print a femme la serour monseigneur Caron de Rume¹⁸. Si ot de li un fil et 2 filles. Li filz moru jones, par quoi li

¹ C. add: Mariem. ² C. add: Aelidem.

a) Egide G. b) de c. c) Adeline c., *sed vid. p. 423, l. 72, et p. 430, l. 34*; Adelvie Gud. d) orde c.

10) V. supra p. 423, lin. 43. 11) Thiant propo Valencennes. 12) supra p. 421. 13) Liedekerke propo Alost. 14) Beaufort, arrond. Avesnes. 15) Châlons-sur-Marne. Obliit a. 1247. 16) Walencourt, a Charleroi ad merid. 17) Rumes propo Mayenne (secundam Grote, 'Stammtafeln' p. 323). 18) Tournai.

ainsnes de ses filles qui ot non Joye tint la terre de la Flamengherie après son pere. Elle print a mari monseignour Gillion de Bellainmont¹⁾, qui ot de li 2 filz et 2 filles. Li ainsnes des filz ot non Gilles et li autres Jehans. Gilles print a femme la fille monseignour Jehan d'Audoit²⁾ de les Valenciennes; si ot de li un fil qui ot non Gilles. Après moru la dame, et il reprint a femme Ade, fille monseignour Michiel de Wasfers; si ot de li plusieurs filz et 4 filles. Nous vous avons dit de l'ainsnes fille monseignour Fastre de la Flamengherie et de ceus qui de li issirent; or vous dirons de l'autre fille monseignour Fastre qui ot non Alix. Elle fut mariee a monseignour Ernoul de la Hamaide, qui ot de li 2 filz et une fille. Li ainsnes des filz ot non Jehans et li autres Thieris. Nous vous avons dit de monseignour Fastre de la Flamengherie et de ceus qui de lui issirent; or vous dirons de monseignour Bauvais son frere. Il print a femme la mere monseignour Gillion de Bellainmont, qui avoit espousee sa niece, fille monseignour Fastret son frere, si com nous avons dit dessus. Messires Bauvais ot de celle dame un fil qui ot non Gerars. Cil prist a femme Melisent, la fille le seignour de Venduel³⁾; si ot de li une fille qui ot non Heluis; et quant celle dame fut morte, messires Gerars reprint a femme Yde, fille le seignour de Lamprenesse⁴⁾. Si ot de lui 4 filz et 3 filles: Li ainsnes des filz ot non Bauvais, li autres Gerars, li tiers Jehans, li quars Nicholes. Li ainsnes des filles ot non Yde, li autre Agnelis, la tierce Philippe. Nous vous avons dit des 2 filz monseignour Nicholon de la Flamengherie; or vous dirons de sa fille. Elle fut mariee a monseignour Amourri d'Auteville⁵⁾. Si ot de lui 2 filles. L'une fut mariee a monseignour Henri de Hufalisse et li autre a monseignour Guillaume de Hufalisse son frere. Messires Guillaume ot de sa femme un fil qui ot non Guillaume. Messires Henri de Hufalisse ot de sa femme cinq filz et une fille. Li ainsnes filz ot non Thieris. Cil Thyris ot a femme la damoisele de Rume; si ot de li une fille. Des autres filz monseignour Henri de Hufalisse furent li 3^e cler, et li autre n'estoient encore marie. La fille monseignour Henri de Hufalisse fut mariee a monseignour Henri de Mirouvant en Ardenne; elle ot de lui plusieurs enfans, et apres la mort monseignour Henri de Mirouvant elle reprint a mari monseignour Henri de Bellecoste. Nous vous avons dit de monseignour Nicholon de la Flamengherie, fil monseignour Fastre d'Avesnes, et de ceulz qui de lui issirent; or vous dirons de monseignour Jakeme son frere. Il fut cler et puis fu évesque de Tournai.

Nous vous avons dit de monseignour Jakemon d'Avesnes et de monseignour Fastre de son frere et de ceus qui d'eus issirent; or vous dirons de leur serour, fille monseignour Nicholon Plukiel. Elle ot non Yde. Si fut mariee au chastelain Guillaume de Saint-Omer, qui ot de li 5 filz et plusieurs filles. Li ainsnes des filz ot non Guillaume, qui fut chastelain de Saint-Omer apres la mort son pere. Il print a femme Ymaine, suer le conte Loey⁶⁾ de Los; mais il moru sans hoir de son cors. Li secons filz madame Yde ot non Guillaume aussi si com ses freres ainsnes. Si li eschei la chastelerie apres la mort son frere. Li tiers filz madame Yde ot non Gauthiers. Il fut clers et prevois de la grant esglise de Saint-Omer. Il ala outre mer et i fist plusieurs prouesses. Au derrain il fut ocis en une arriere-garde, ou il cuida rescoure 1^e mout vaillant chevalier qui ot non Ysantrins de Metrenes. Li quars filz madame Yde ot non Jaikemes. Il print a femme Climentis, suer le conte Renaut de Dantmartin. Elle moru sans hoir, et il s'en ala en Constantinoble quant li quens Bauvais de Flandres et de Haynau y ala⁷⁾. Si print a femme la princesse de la Mouree. Il moru sans hoir de son cors. Li quins filz madame Yde ot non Nicholes. Il ala en Constantinoble avec son frere. Il print a femme la roine de Salenike, suer monseignour Guillaume de la Roche⁸⁾, qui estoit dus d'Autalines⁹⁾. Il ot de li 2 filz. Li ainsnes ot non Bylas et li autres Guillaume. Cil moru sans hoir de sa char, et Bylas prist a femme la dame d'Estives qui siet en la Mouree. Il ot de li 3 filz. Li ainsnes ot non Nicholes et li autres Othes et li tiers Jehans. Quant li peres fut mors, Nicholes li ainsnes ot son heritaige et print a femme la princesse de la Mouree.

Nous vous avons dit des 5 filz madame Yde d'Avesnes chastelaine de Saint-Omer; or vous dirons des filles. Li ainsnes ot non Mahaus. Celle fut mariee a l'avoet de Tieruane. Elle

1) 1 c.

1) Bellainmont, arrond. Avesnes.

2) Audooy. speda.

3) Hauteville, départ. Aisne, arrond. Verrières.

4) Venduel, départ. Aisne, arrond. St-Quentin.

5) terti.

6) s. 1302.

7) La Roche-sur-Poignon.

8) Lampraisse in Flandria Occidentali prope Dix-

a Beauvaçon ad septentrionem.

9) Athen.

mors sans heir de son cors. La seconde fille madame Yde d'Arvesnes ot non Yde. Elle fut mariee au prestre de Douay, qui ot de li une fille qui ot non Yde. Celle fut mariee a monseigneur Alart d'Antoing, qui ot de li un fil et 2 filles. Li filz ot non Hues. Il tint la terre d'Antoing et d'Esplabit apres la mort son pere et print a femme Philippe, fille monseigneur Michel de Harnes le preudomme, qui n'avoit plus d'oir, par tout la terre de Harnes li escheu apres la mort monseigneur Michel. Cil Hues ot de madame Philippe 3 filz et 2 filles. Li ainsnes des filz ot non Michies. Il fut aherites de la terre de Harnes et print a femme la seuror monseigneur Rason de Liedekerke. Si ot de li un fil et deux filles. Li filz ot non Hues. Il print a femme la seuror monseigneur Jehan de Barbenson. Si ot de li 2 filz. Li ainsnes ot non Jehans et li autres Michies. Jehans li ainsnes print a femme Marie, fille monseigneur Wistace de Confians, qui avoit este femme monseigneur Jehan de Mortaigne. Nous vous avons dit de monseigneur Huon de Harnes, fil monseigneur Michiel, et de ceus qui de lui issirent; or vous dirons de ses deus seurors. Li ainsnes ot non Clarisse; elle fut mariee a monseigneur Wistasse de Lens, qui ot de li un fil et une fille. Li filz ot non Jehans; il print a femme Alais, fille monseigneur Gerart d'Enghien seigneur de Sotenghien; et la fille monseigneur Wistasse de Lens ot non Ysablaus; celle fut mariee a Alart seigneur de Ville. La seconde fille monseigneur Michiel de Harnes ot non Phelippe. Celle fut mariee a monseigneur Wistasse Kanivet dou Rues; si mors sans heir. Quant la femme monseigneur Michiel fut morte, il reprint a femme la fille monseigneur Renaut de Pinkegny. Si ot de li une fille qui ot non Marie. Elle fut mariee a monseigneur Erceul de Chissoing. Nous vous avons dit de monseigneur Michiel de Harnes, ainsne fil monseigneur Huon d'Antoing, et de ceus qui de lui issirent; or vous dirons des autres filz monseigneur Huon d'Antoing. Li secons filz monseigneur d'Antoing ot non Hues. Il print a femme la fille le seneschal Robert de Flandres. Si ot de li plusieurs filz. Apres la mort la dame il reprint a femme la fille l'avost Robert de Bethune, qui avoit este femme monseigneur Hellin de Wavrin. Nous vous avons dit des 2 filz monseigneur Huon d'Antoing; or vous dirons du tierce fil qui ot non Jehans. Il print a femme Beatrix, fille monseigneur Robert de Virve. Elle avoit este femme monseigneur Godefroit de Winti. Nous vous avons dit des 3 filz monseigneur Huon d'Antoing; or vous dirons de ses deus filles. Li ainsnes ot non Beatrix. Celle fut mariee a Jehan de Rume, qui ot de li plusieurs filz et filles. Li ainsnes des filz ot non Bauduyn. Il print a femme Sebils, fille monseigneur Hellin de Wavrin. Si ot de li 3 filles. Li ainsnes ot non Ysablaus; celle fut mariee a monseigneur Jehan de Warenes; les autres 2 sont a marier. Nous vous avons dit de monseigneur Bauduin de Rome; or vous dirons de ses seurors. Li ainsnes ot non Phelippe. Si fut mariee a monseigneur Thierri de Hufalise; elle ot de li une fille. Li autre suer monseigneur Bauduin de Rume, ot non Aelis; elle fut mariee a monseigneur Jehan d'Ere. Nous vous avons dit de ceus qui issirent de monseigneur Huon d'Antoing et de madame Phelippe de Harnes; or vous dirons qu'apres la mort madame Phelippe de Harnes messires Hues d'Antoing reprint a femme Marie, fille monseigneur Jehan seigneur de Chysoing. Si ot de li plusieurs filz et filles. Li ainsnes des filz ot non Alars. Il tint la terre de Briefuel que ses peres li avoit aquis. Il print a femme Marie, fille monseigneur Gauchier de Thorote; si ot de li plusieurs filles. Li secons des filz monseigneur Huon d'Antoing ot non Gauchiers. Il tint la terre de Belonne que ses peres li ot acquise. Il print a femme Katherine, niece monseigneur Raoul d'Estrees mareschal de France; si ot de li plusieurs enfans. Li tierce filz monseigneur Huon d'Antoing dou derrain mariaige ot non Jehans. Il fut chanoines de Notre-Dame de Cambray et archediakenes d'Anwiers. Li quars filz monseigneur Huon d'Antoing dou derrain mariaige ot non Ernoul. Il fut chanoines de Cambray et archedyakenes de Valenciennes. Li quins filz monseigneur Huon d'Antoing dou derrain mariaige ot non Gilles. Il tint la terre de Assevaing que ses peres li acquist. Il prist a femme la fille monseigneur Guillaume dou Frasnait qui plus n'avoit d'oir. Si ot de li plusieurs enfans. Nous vous avons dit des filz monseigneur Huon d'Antoing de son derrain mariaige; or vous dirons de ses 2 filles. Li ainsnes ot non Marie; celle fut mariee a monseigneur Jehan de Barbenson, qui ot de li plusieurs enfans. Li autre fille ot non Yde; celle fut mariee a monseigneur Nicholon de Barkenson, frere monseigneur

1) propo Tournael. 2) arroud. Bethune. 3) Cysioing propo LMa. 4) Denderwildeke, a Ninove ad i. meridlem. 5) propo Tournael. 6) Briefuel propo Leure. LEROY.

Jehan devant nomme. Nous vous avons dit de madame Yde prevoit de Douay et de ceus qui de li issirent et dou prevoit de Douay. Es quant li prevoit ses maris fut mors, elle reprint a mari monseigneur Henri de Hondescote¹. Si ot de li 1 fil et une fille. La fille ot non Libleus et fut assea vaillans; mais li moru sans hoir de son corps. La fille ot non Yde; si fut mariee a monseigneur Wlon de Montignl. Si ot de li 2 fils et 2 filles. La ainnee des 2 fils ot non Robers et li autres Libleus; et li tiers Gerars. Des 2 filles est li une mariee a monseigneur Robers de Biauxart, et li seconde est mariee a monseigneur Bauduin de Machicourt. Nous vous avons dit de monseigneur Huon d'Antoing, fil monseigneur Alart d'Antoing, et de ceus qui de lui issirent et de madame Philippe; or vous dirons des deus serours monseigneur Huon. La ainnee ot non Marie. Elle fut mariee a monseigneur Philippe de Prouvy², qui ot de li un fil qui ot non Gerars, qui tint la terre de Prouvy apres la mort son pere. Il print a femme madame Yde, fille le conte Bauduin de Ghynes; qui ot de li plusieurs filz et filles. La ainnee de ses filles fut mariee a Guillaume, ainnee fil le conte de Saumes. Nous vous avons dit de l'une des serours monseigneur Huon d'Antoing; or vous dirons de l'autre. Elle ot non Marguerite. Si fut mariee a monseigneur Guillaume de Graumes, qui ot de li 2 filz et 2-filles. La ainnee des filz ot non Guillaume et li autres Hues. Des 2 filles fut li une mariee a monseigneur Weri des Maris³, qui ot de li une fille qui fut mariee a monseigneur Wautier de Hertaing.

Nous vous avons dit de madame Yde, la seconde fille le chastelain Guillaume de Saint-Omer, qu'il ot de madame Yde d'Avesnes; or vous dirons de lor autres filles. La tierce fille ot non Agnes. Elle fut abbesse de Messines en Flandres et fut moult bonne dame.

La quarte fille ot non Aalais. Elle fut mariee a monseigneur Bauduin de Creky⁴. Cilz Bauduins avoit eue femme, de cui il avoit eu un fil qui avoit non Bauduin. Il ot de celle Aalais un fil et une fille. La fille ot non Aelis. Elle fut mariee a monseigneur Bauduin de Pesnes, qui ot de li plusieurs enfans. La ainnee des filz ot non Guillaume, li autres Bauduins, li tiers Gillebers, li quars Jehans, et li quins ot non Gauthiers. Guillaume, Bauduin morurent sans hoir. Si eschey la terre a Gillebert leur frere, qui estoit chanonnes d'Ayré⁵. Il laissa la clergie et print a femme Agnes, fille le seigneur de la Planche; si ot de li plusieurs enfans. Nous vous avons dit des 5 filz madame Aalais de Pesnes; or vous dirons de ses filles. La une fut mariee a monseigneur Riffart de Liere⁶. Si ot de lui plusieurs enfans. Li une des filles monseigneur Riffart fut mariee a monseigneur Mahieu de Medon. La autre fille madame de Pesnes fut mariee au seigneur de Esplere, qui ot de li filz et filles. Li une de ses filles fut mariee au chastelain de Furfes. Nous vous avons dit de ceus qui issirent de madame Aelis de Saint-Omer et de monseigneur Bauduin de Creky. Et quant messires Bauduin fut mors, madame Aalais reprint a mari monseigneur Ansel de Louvillers, qui estoit sire de Kaheu⁷. Il ot de li un fil et 2 filles. La fille ot non Ernoul, qui tint la terre apres son pere. La une des filles qui ot non Yde fut mariee a monseigneur Engourant de Liske⁸, qui ot de li 3 filz et une fille. La ainnee des filz ot non Engourant. Il print a femme la serour le seigneur de Liedouchel; si ot de li plusieurs enfans. La secons filz le seigneur de Liske ot non Anslaus. Il print a femme la dame de la Motz, s'her. monseigneur Wautier de Thupigny. Li tiers filz le seigneur de Liske ot non Guillaume et fut clers. La ainnee des filles monseigneur de Liske fut mariee a monseigneur Ernoul de Louvillers. Or vous dirons des filles monseigneur Ernoul de Louvillers. La ainnee fut mariee au seigneur d'Eskerdes, qui ot de li plusieurs enfans. La seconde fut mariee a monseigneur Ansel d'Ordre⁹.

Nous vous avons dit de madame Aalais, la quarte fille madame Yde d'Avesnes, et de ceus qui de li issirent; or vous dirons de la quinte fille madame Yde d'Avesnes qui ot non Marguerite. Elle fut mariee a monseigneur Bauduin de Creky, fil monseigneur Bauduin de Creky, qui avoit eue madame Aalais sa serour, dont nous avons parle desus. Il ot de li plusieurs filz et filles. La ainnee de ses filz ot non Philippe, qui tint la terre de Creky apres son pere. Il print a femme la serour le vidame Gerard de Pinkeval. Si ot de li plusieurs enfans. La ainnee de ses filz ot non Bauduin. Cil Bauduin print a femme la fille

1) Hondescote prope Durbeyck. 2) arrou. Willems. 3) L'Escluse, depart. Somme, Valenciennes. 4) Mely, arrou. Valenciennes. 5) arrou. Abbeville. 6) Liere, arrou. Boulogne-sur-Mer. 7) Kaheu, arrou. St.-Omer. 8) Liske, arrou. Valenciennes. 9) Liere, arrou. Valenciennes.

le seigneur de Hell qui n'avoit plus d'oltra; et ot de li plusieurs enfans. Li secons fils mon-
 seigneur Phelippe de Creky ot non Hues. Il print a femme la dame de Selles; si en ot plu-
 seurs enfans. Li tiers filz monseigneur Phelippe de Creky ot non Phelippe. Li quars filz
 monseigneur Phelippe de Creky ot non Engourant. Il fut clerc, et puis fut il eveques de
 Cambrai. Li une des filles monseigneur Phelippe de Creky ot non Marguerite. Elle fut
 mariee a Wautier, l'uns filz le seigneur de Chystelle. Si ot de lui un fil, qui tint la terre
 de Fourmeselles. Apres la mort Wautier de Chystelle la dame se remaria a Jaikemon de
 Marchieun; mais il moru sans hoir de son cors, et la dame se remaria a monseigneur
 Walon de Boure. Apres la mort monseigneur Walon elle reprint a mari monseigneur Oton
 de Trastignes. Nous vous avons dit de monseigneur Phelippe de Creky; or vous dirons
 de ses autres freres. Li secons qui ot non Bauduin fut sire de Torchy. Il ot plusieurs
 enfans, de quoi li ainsies ot non Guillaume, qui tint la terre de Torchi apres son pere. Li
 secons filz monseigneur Bauduin de Torchi ot non Phelippe et li tiers Bauduin. Li une
 des filles monseigneur Bauduin de Torchi fut mariee au seigneur de Saint-Maisent et li
 autre au seigneur de Sempy. Nous vous avons dit des 2 filz monseigneur Bauduin de
 Creky le jone; or vous dirons de ses 2 filles. Li une qui ot non Marguerite fut abbesse de
 Messines. Li autre fut mariee a monseigneur Guillaume Bontery seigneur de Boumy, qui
 ot de li une fille; qui fut mariee a monseigneur Bernard de Maruel, qui ot de li un fil qui ot
 non Estevens. Cui Estevens print a femme la fille monseigneur Guillaume conte de Dant-
 martin. Apres la mort monseigneur Bernard de Maruel Marguerite, fille monseigneur Guil-
 laume Bontery, se remaria a monseigneur Guillaume de Pois, qui ot de li un fil. La tierce
 fille monseigneur Bauduin de Creky fut mariee a monseigneur Jaikemo d'Olsny, qui ot de
 li une fille qui fut mariee au seigneur de Coudun. Li sires de Coudun ot de li 2 filles,
 dont li ainsies fut mariee a l'ainsies filz le seigneur de Raineval et l'autre a l'ainsies filz le
 seigneur de Saint-Simon. La quarte fille monseigneur Bauduin de Creky fut mariee a
 monseigneur Radl Flamebt, qui ot de li 2 filles. Li une des filles fut mariee a monseigneur
 Jehan d'Epps et li autre a monseigneur Gerard de Sorel.

Nous vous avons dit de Marguerite, la quinte fille madame Yde d'Avrines, et de ceus
 qui d'elle issirent; or vous dirons de la 6^e fille madame Yde qui ot non Beatrix. Elle fut
 mariee a monseigneur Phelippe d'Alre, frere monseigneur Bauduin d'Ayre. Il ot de li
 2 filles. Li une des filles ot non Ysablaus. Si fut mariee au seigneur de Biauraing, qui ot
 de lui 2 filz et 3 filles. Li fil morurent jone sans hoir. Des 3 filles fut li une mariee au
 seigneur de Brimes, qui ot de li 2 filz. Li une des filz ot non Wistasses et li autres Alia-
 mes. Wistasses ot a femme la fille le conte de Dantmartin, qui moru sans hoir, et Wistasses
 reprint la fille monseigneur Druon de Mili; si en ot plente d'enfans. La seconde fille madame
 de Biauraing fut mariee au seigneur de Hassebruec, qui ot de li plusieurs enfans. La tierce
 fille madame de Biauraing fut mariee au seigneur de Bruco et de Brekin, qui ot de li plente
 d'enfans. La quarte fille madame de Biauraing se mariee au seigneur de Brunesece, qui
 ot de li plusieurs enfans. La quinte fille madame de Biauraing fut mariee au seigneur de
 Bleky. Nous vous avons dit de madame Ysabel, fille madame Beatrix, et de ceus qui de
 li issirent; or vous dirons de sa serour qui ot non Mahaut. Elle fut mariee a monseigneur
 Jehan d'Ypre qui estoit sire de Reneghez, qui ot de li plusieurs enfans.

Nous vous avions dit de ceus que li chastelains Guillemin de Saint-Omer, filz madame
 Yde d'Avrines, moru sans hoir de son cors. Si eschevy la chastelerie de Saint-Omer a la
 contesse de Fakenberke et a Guillaume son frere, qui fut moult vaillans chevaliers et
 pristien de la mer et de la. Il moru sans hoir de son cors. Si eschevy la chastelerie et la terre
 a madame Beatrix sa serour, qui avoit este femme monseigneur Phelippe d'Ayre, car tout
 ses freres estoient mort et ses serours ainsees. Elle ne veiqit plus gramment apres, ains
 moru. Si eschevy la terre a Mahaut sa fille, qui estoit femme monseigneur Jehan d'Ypre
 seigneur de Reneghez, et avoit de lui plusieurs enfans. Li ainsies de ses filz ot non Guil-
 laume. Il fut sire de la chastelerie de Saint-Omer et de la contesse de Fakenberke. Si
 print a femme Adelryc, fille le conte Bauduin de Ghynes. Si ot de li un fil et une fille. Li

(XII. 1371-1397. 1) Chibelles d'ord Oudain. 2) n. 1354. C. G. Les chateaux de St.-Omer
 de CE. Marie. N. B. Vol. 1. 111. 3) Fernand. 4) 1331 de Fécles les chateaux t. XXXV, p. 232;
 5) 1371. 6) 1371. 7) 1371. 8) 1371. 9) 1371. 10) 1371. 11) 1371. 12) 1371. 13) 1371. 14) 1371. 15) 1371. 16) 1371. 17) 1371. 18) 1371. 19) 1371. 20) 1371. 21) 1371. 22) 1371. 23) 1371. 24) 1371. 25) 1371. 26) 1371. 27) 1371. 28) 1371. 29) 1371. 30) 1371. 31) 1371. 32) 1371. 33) 1371. 34) 1371. 35) 1371. 36) 1371. 37) 1371. 38) 1371. 39) 1371. 40) 1371. 41) 1371. 42) 1371. 43) 1371. 44) 1371. 45) 1371. 46) 1371. 47) 1371. 48) 1371. 49) 1371. 50) 1371. 51) 1371. 52) 1371. 53) 1371. 54) 1371. 55) 1371. 56) 1371. 57) 1371. 58) 1371. 59) 1371. 60) 1371. 61) 1371. 62) 1371. 63) 1371. 64) 1371. 65) 1371. 66) 1371. 67) 1371. 68) 1371. 69) 1371. 70) 1371. 71) 1371. 72) 1371. 73) 1371. 74) 1371. 75) 1371. 76) 1371. 77) 1371. 78) 1371. 79) 1371. 80) 1371. 81) 1371. 82) 1371. 83) 1371. 84) 1371. 85) 1371. 86) 1371. 87) 1371. 88) 1371. 89) 1371. 90) 1371. 91) 1371. 92) 1371. 93) 1371. 94) 1371. 95) 1371. 96) 1371. 97) 1371. 98) 1371. 99) 1371. 100) 1371.

filz ot non Guillaume et la fille Mahaus. Cis Guillaume fut chastelain de Saint-Omer apres la mort son pere¹. Il prist a femme la fille monseignour Florent de Werennes; et en ot une fille qui fut convenancie a l'ainse fil le chastelain de Biennes². Sa uer qui ot non Mahaus fut mariee a Bauduin chastelain de Biaumont; et ot de li plusieurs enfans. Nous vous avons dit de ceus qui istirent de Guillaume chastelain de Saint-Omer, fil madame Mahaut de Renenghez; or vous dirons de ses freres. Li ainsnes apres lui ot non Jehans; cil tint la terre de Renenghez. Li autres ot non Gerard et fut archediakes de Brabant. Li tiers ot non Jaikemes, sires de le Nyeppes. Li quars ot non Bauduins; il fut sires de Belle-Fontainne et tresoriers d'Antoing. Li quins ot non Gautiers; il fut sires de Morbekes et aquist de la chastelerie de Saint-Omer ceu qui en gist en Flandres. Li six^{es} ot non Boussars. Nous vous avons dit des filz madame de Renenghez; or vous dirons de ses 2 filles. Li une ne se vot onques marier, ains vesqui saintement. Li autre qui ot non Beatrix fut mariee au seignour de Bial-Manoir, qui ot de lui une fille qui fut mariee au seignour d'Estrees.

Nous vous avons dit des ancisseurs le conte Jehan de Chartres et de Blois, seigneur is d'Avesnes et de Guisse.)

A.

Or vous dirons de la fille³ le conte Pieron de Bretagne. Elle fu mariee a monseigneur Hugon le Brun⁴ conte de la Marche⁵, qui ot de li filz et filles.

Or vous dirons⁶ de la seconde fille Raoul signour de Couchi, qu'il ot de Agnes, fille le conte Bauduin de Haynau, li fu mariee au conte Raoul de Rouchi. Cil Raoul morut sans hoir, et elle reprist le conte de Grantpre. Si ot de li un fil qui ot non Henris, qui tint la conte de Grantpre apres lui; et une fille qui fu donnee au conte Raoul de Soissons, qui ot de li 2 filz et une fille. Li ainsnes des filz le conte de Soissons ot non Jehans, qui tint la conte de Soissons apres son pere. Cil Jehans prist a feme la fille⁷ monseigneur Alart de Cymal en Haynau qui plus n'avoit d'oire. Cil Jehans ot 2 filz et une⁸ fille. Li ainsnes filz ot non Jehans⁹ et li autres Raoul. Cil morut en Thunes loenes sans hoir de son cors. Ysabiaus leur suer fu mariee au visconte de Chastellerant¹⁰. Li autres filz le conte Raoul de Soissons qui ot non Raoul prist a feme la roine¹¹ de Cyppe, qui veve estoit, et de par li fu il baus¹² don royaume de Jherusalem. La roine morut sans hoir de lui; et il reprist a feme la fille monseigneur Jehan de Hangies, qui fu peres monseigneur Aubert. La fille le conte Raoul de Soissons qui ot non Ysabiaus fu mariee a Nicholon signour de Barbanchon, qui ot de li 2 filz et plusieurs filles. Li ainsnes des filz ot non Jehans, qui tint Barbanchon apres son pere. Il ot a feme Marie, fille Huon signour de Antoing; et ot

B.

Or vous dirons de la fille le conte Perron de Bretagne qui en sonnon estoit nommes Mausclers. Celle fut donnee en mariaige a 20 monseignour Hugon le Brun, qui estoit quens de la Marche. Il ot de li plusieurs filz et filles. Li ainsnes de ses filz ot non Hughes¹³. Cis tint la conte de la Marche apres son pere. Et l'une de ses filles fut mariee au seignour de Belleville, et l'autre print a femine li quens de Clocestre.

Nous vous avons dit¹⁴ de l'ainsee fille monseignour Raoul de Couchi, qu'il ot de Agnes, fille le conte Bauduin de Haynau le tiers de ce non apres Richard; or vous dirons de la seconde fille monseignour Raoul de Couchi. Elle fut mariee a monseignour Raoul conte de Rouchi; mais il quens n'ot de li au hoir, ains morut. Et apres la mort le conte le dame et remarche et prist le conte Henri de Grantpre. Si ot de li un fil qui ot non Henris, qui tint la conte de Grantpre apres la mort son pere. Encore ot li quens une fille de celle dame, qui fut donnee en mariaige au conte Raoul de Soissons, qui ot de li 2 filz et une fille. Li ainsnes des filz ot non Jehans¹⁵. Il tint la conte de Soissons apres son pere. Il print a femme la fille monseignour Alart de Chimay li siet en Haynau. Celle estoit hoirs de la terre de Chymal. Li quens Jehans ot de li 2 filz et 3 filles. Li ainsnes des filz ot non Jehans et li autres Raoul. Cil Raoul morut en Tunnes jonsu bachelers, quant li rois Loys de France y ala, et Jehans¹⁶ ses freres. Li ainsnes tint la conte de Soissons apres la mort son pere. Il prist a femme la fille le

1) de e., sed III corrigendum videtur; cf. vol. II p. 48. 2) e. p. 48.

1) a. 1255 — a. 1290. 2) Beaumont-les-Latres (arrond. St.-Omer), quod cum sequenti Beaumont in Hanonia esse perperam confundit Ghy I. 2. 3) Jehans. 4) XI (1249—1260). 5) Est provincia

Agouanlan. 6) V. 1270 p. 125. No. 14. 7) Mariam. 8) a. 1270—1281. 9) Castelleraut, depart. Vienne. 10) Ancem. 11) XII (1260—1282). 12) secunda 55 13) Gerus (1270—1284).

de li plusieurs sus et filles. Li autres sus conte de Monfort, qui ot non Marguerite. Nicholon siegnour de Barbenson ot non Si ot de li 3 filz et une fille. Li ainsnes des Nicholes et prist a feme Ydain, suer germainne Marie, feme son frere.

Si ot de li 3 filz et une fille. Li ainsnes des filz ot non Jehans. Cis Jehans prist a femme la fille monseignour Huon seignour de Rumigni. Si ot de li une fille. Si autres 2 freres furent clere. Li uns des 2 clers ot non Raoul et li autres Auchiera. Leur suer ot non Marie et fut mariee a monseignour Huon de Scouffans seignour de Maruel. Nous vous avoies dit des 2 filz le conte Jehan de Soissons; or vous dirons de ses 3 filles. Li ainsnes qui ot non Aelis fut mariee a monseignour Jehan d'Adenarde, qui ot de li une fille qui ot non Marie. Celle Marie fut donnee a monseigneur Godefroi de Perwez; mais il moru sans avoir hoir de li, et elle se remaria a monseigneur Jehan de Fallent, qui ot de li 2 filles. La seconde fille le conte Jehan de Soissons qui ot non Yolens fut mariee a monseignour Huon de Rumigni; mais elle moru sans avoir hoir de lui. La tierce fille le conte Jehan de Soissons qui ot non Alienor fut mariee au visconte de Touars, qui ot de li un fil et une fille. Li filz ot non Hughes.

Nous vous avons dit dou conte Jehan de Soissons et de ceulz qui de lui issirent; or vous dirons de monseigneur Raoul son frere. Il fut vaillans chevaliers. Il ala outre mer et s'i maintint mout bien; et ainsois que il repassast mer, il espousa la roine de Chypre. Celle dame avoit este ainsnee fille le roi Henri d'Acce. Si l'avoit eue a femme li rois de Chypre et en avoit enfans, et de par li tint messires Raous de Soissons la baillie dou royaume de Jherusalem. Apres ce moru la roine de Cypre, et messires Raous prist puis a femme la fille monseignour Jehan de Hangest. Si ot de li une fille qui fut hoire de sa terre. Elle fut mariee a monseigneur Bernard de Moruel.

Nous vous avons dit des 2 filz le conte Raoul de Soissons et de ceulz qui d'eus sont descendu; or vous dirons de la fille le conte Raoul de Soissons, leur sereur. Elle ot non Yzabiaus. Elle fut mariee a monseigneur Nicholon, qui fut sire de Barbenson apres la mort son pere. Messires Nicholes ot de li 2 filz et plusieurs filles. Li ainsnes de ses filz ot non Jehans. Cis Jehans tint la terre de Barbenson apres la mort son pere. Il prist a femme la fille monseignour Huon d'Antoing qui avoit non Marie. Si ot de li plusieurs filz et plusieurs filles. Li ainsnes de ses filz ot non Jehans, li seconds ot non Hues. Li tiers filz monseignour Jehan de Barbenson ot non Gilles et fut chanonnes de Nostre-Dame de Tournai. Li quars filz monseigneur Jehan de Barbenson ot non Nicholes et fut aussi clers et chanonnes de Lobes. Li 5me filz monseignour Jehan de Barbenson ot non Raous et fut clers. Li 6me filz monseignour Jehan de Barbenson ot non Alars. Li 7me filz monseignour Jehan de Barbenson ot non Michies, et li 8me filz monseignour Jehan de Barbenson ot non Jehans li Petis. Nous vous avons nommes les 3 filz monseignour Jehan de Barbenson; or vous dirons des filles. Li ainsnes ot non Marie. Celle fut mariee a monseignour Robert d'Aske. Encora ot il 3 autres filles; mais il n'en avoit plus de mariees. Nous vous avons dit de monseigneur Jehan de Barbenson; or vous dirons de monseigneur Nicholon son frere. Il prist a femme la fille monseignour Huon d'Antoing. Elle avoit non Yde et estoit suer germainne la femme monseigneur Jehan de Barbenson son frere. Nous vous avons dit des deus freres de Barbenson; or vous dirons de leur sereur. Li ainsnes ot non Mahaus. Elle fut mariee a monseignour Wautier d'Engien; ainsne si monseignour Sohler d'Engien; mais elle moru sans hoir. Li autre suer monseignour Jehan de Barbenson ot non Yolens. Elle fut mariee a monseignour de Harne, qui ot de li 2 filz. Li ainsnes ot non Hues et li autres Michies. La tierce suer fut mariee a monseignour Raoul d'Asalones. Aucunes des autres furent rendues.

83 a) discutant c. Cf. p. 424. b) de n. pro etc.

1) quarus. (1281-1282). 2) Hues. 3) Asche, ab Alot et orientem. 4) arrond. Béthune.

Nous vous avons dit de la fille le conte de Grantpre et de ceus qui de li issirent; or dirons de son fil qui ot non Henri, qui puis fut quens après son pere^a.

Or vous dirons de la tierche fille monsigneur Raoul de Couchi qui se non Ada. Elle fu mariee a monsigneur Thierri de Bevre chastelain de Dykemue, qui ot de li 2 fus et 3 filles. Li aines des fus ot non Thierri et fu sires de Bevre et chastelains de Dykemue après son pere. Li autres ot non Guillaumes. L'une des filles Thierri signour de Bevre fu mariee a signour de Grinberghes, ki ot de li une fille qui fu hoirs de sa terre. Si l'ot a feme Godefrois li sires de Pierewes. La seconde fille monsigneur Thierri de Bevre fu mariee a un vaillant homme monsigneur Willaume de Hondescote, qui ot de li un fil qui ot non Pieres, qui après son pere tint l'ytage de son pere. Encore ot mesires Willaumes de Hondescote plusieurs fus et filles. La tierche fille monsigneur Thierri de Bevre fu mariee a monsigneur Gobert de Monchablon, qui ot de li un fil et une fille. Li fus ot non Gobers, Cil Gobiert tint la terre après la mort Gobert son pere.

Nous vous avons dit des 2 filles le conte Bauduin de Haynau le tierch de che non après Richaut; or vous dirons de la tierche fille le conte Bauduin. Elle se non Leurenche. Elle fu mariee a Thierri d'Alot. Il tenoit Alot et la terre de Waize. Cil Thierri fu fus monsigneur Yvon de Gant et madame Lorete. Thierri morut sans hoir de sa che. Leurenche sa femme s'en revint en Haynau après son pere et i demoura tant le ses peres fu mors, et après la maria des freres a monsigneur Bouchart de Moutmorench, qui ot de li un fil qui ot non Maubius, lequel li quens Bauduins ses oncles fu chevalier.

86.	De Huon le mainne ki se parti de Constantinoble et s'en rala en son pais.	20
87.	Comment li dus Godefrois aida le signeur de Hasart contre le soudan.	
88.	Comment li quens de Toulouse assist et prist la cite de Albaro.	
89.	Comment Tancrez fu envolies en Bethleem.	
90.	Comment la cite de Jherusalem fu assise.	25
91.	Comment la cite de Jherusalem fu prise.	
92.	Comment une partie de la vraie crois fu trouvee.	
93.	Comment Balmons et Bauduins alerent en Jherusalem, et comment on fist le patriarche et Godefrol roi de Jherusalem.	
94.	La prise Bulemont le prinche d'Anthioce.	30
95.	La mort le roi Godefrol et le regne Bauduin son frere.	
96.	Le gaign et le courtoisie le roi Bauduin.	
97.	Don conte Guillaume de Poitiers.	
98.	Comment li rois Bauduins s'en fu de Ramès et s'en vint a Jaffe.	
99.	Comment Buiemons issi de prison par raencos.	35
100.	Comment Acre fu prise.	
101.	Don roi Phelippou de Franche.	
102.	La mort Ralmon conte de Toulouge.	
103.	La mort le patriarche Dalmbert.	
104.	De Huon de Tabarie et de sa mort.	40
105.	La mort Bulemont prinche d'Anthioce.	
106.	Comment li pejeria prist Gibelet et Triple.	
107.	Comment Bethleem fu faite archeveschie.	
108.	Comment li rois assega Sur, et le mort Tancrez.	
109.	Une bataille le roi contre les Turz de Pierse.	45
110.	Comment li rois de Jherusalem prist la contesse de Sorile a femme.	
111.	Comment li crestiens d'outre le sua Jourdain virent en Jherusalem manoir.	
112.	Comment li rois se parti de sa femme.	
113.	La mort le roi Bauduin, frere le roi Godefrol.	
114.	Comment li quens Bauduins de Rohais fu rois.	50
115.	La mort l'empereour Alexis et l'apostole Paskant et le siege Gelaise.	
116.	Comment li templier furent estors.	
117.	La mort Rogier prinche d'Anthioce.	
118.	Comment li rois se combati contre Gazis.	
119.	La mort Gazis.	55
120.	Comment Balas prist le roi Bauduin de Jherusalem.	
121.	Comment li princes d'Egipte fu desconfis.	

^a) Filius comitis de Grandprato Henricus ex uxore sua, filia domini Erardi de Ramere, nunc genitrix filium Henricum, qui successit in comitatu C.

a) ch. d. D. des. B. b) d. t. des. B. c) et tint la terre apres son pere B. d) monsigneur B. e) Peruys B. 60
f) u. v. h. des. B. g) t. la terre B. ut de son pere desunt. h) et a n. B. i) Laurence B.

1) Haec iam supra p. 436. nn. 35 sq. dicta sunt; sed hic quaedam deesse, versio Latina docet. 2) Dixmodé in Flandria Occidentali. 3) Soricem dominorum vide ap. Duchesne, Hist. général. de Castillon p. 717.

122. Comment le Venestien alerent en Syrie et en Jherusalem.
 123. Comment Sar fu assés.
 124. La mort Salas.
 125. Comment le rois Bauduins vint a racion.
 126. Comment Bourcs revint en Syria.
 127. Comment Bulemons fu recheus en Anthoce.
 128. La mort le roi Pheippou et le regne Loeyz son fil.

Après lui¹ dut le royaume Loeyz ses sus, qui fu couronné a Royn. Cil Loeyz prist a feme le contesse² de Merlan. Si ot de li 3 sus. Li aînés ot non Pheippou. Chelui fist li couronner a son vivant; mais dedans l'an que li fut esprouvé, en avizus rois chel de son cheval parmi un pourcelet a Paris. Si mourut de la blecheure. Li secons sus le roi Loeyz ot non Loeyz. Cil dut le royaume après son pere. Li tiers sus le roi Loeyz ot non Robiers. Cil Robers ot a femme Agnes qui estoit contesse de Dreues et de Braimé de son yretage. Il ot de li un fil et une fille. Li sus ot non Robiers. Cil tint la conte de Dreues après son pere et sa mere. Il ot a feme Yolent, fille monsigneur Raoul de Couchi. De chelui vous avons nous³ dit desus et de chiaus qui d'iaus⁴ issirent; or vous dirons de la fille le⁵ conte Robiert le grant, fil le roi Loeyz de Franche. Elle ot non Aelis. Si le⁶ prist a feme mesires Raous de Couchi, qui avoit donnée sa fille Yolent au jouene Robert, si com nous avons dit desus. Mesires Raous de Couchi ot de cesti Aelys 3 sus et une fille. Li aînés des sus ot non Engerrans, qui tint la terre de Couchi après son pere. Cil prist a feme la serour monsigneur Jehan de Monpirail. Si ot de li 3 sus et 2 filles. Li aînés des sus ot non Raous. Cil prist a feme la fille le conte de Pontiu; mais il morut sans hoir de son cors outre mer, quant li rois Loeyz⁷ fu pris a le⁸ Massore⁹. Li autres sus monsigneur Engerrant de Couchi ot non Jehans; si morut jouene. Li tiers ot non Engerrans, qui tint la terre de Couchi après la mort son pere; il prist a feme Margherite, fille le conte (Othon¹⁰) de Ghellere. Nous vous avons dit des 3 sus monsigneur Engerrant de Couchi; or vous dirons de ses 2 filles. L'une qui ot non Marie fu mariee au roi Alixandre d'Escoche¹¹. Si ot de li un fil qui ot non Alixandre, qui après la mort son pere tint le royaume d'Escoche¹²; et après la mort le roi Alixandre elle reprist a mari monsigneur Jehan d'Acre, fil le roi Jehan d'Acre. L'autre fille monsigneur Engerrant de Couchi qui ot non Aelis fu mariee au conte Ernoul de Ghignes, qui ot de li sus et filles.

Nous vous avons dit de l'aîné fil monsigneur Raoul de Couchi; or vous dirons des autres 2. Li secons sus ot non Thumas et fu sire de Vrevin. Il prist a feme Mehaut, aînée fille le conte de Retest. Si ot de li un fil et 4 filles. Li sus ot non Thumas, qui tint la terre de Vrevin après son pere. Il prist a feme Ysabel, fille le conte Ernoul de Los; mais elle morut sans hoir, et il reprist Margherite, fille le vidame de Pikegni. Si ot de li 2 sus et une fille. Li aînés des sus ot non Thumas. Cil tint la terre après son pere. Il prist a feme Aelys, fille monsigneur Gherart¹³ de Solenghien¹⁴. Li autres sus le secont Thumas de ché non ot non Jehans. Il prist a feme la fille monsigneur Renaut de Saint-Leu. La fille monsigneur Thumas le secont qui ot non Aelis¹⁵ fu mariee a monsigneur Gauchier de Tourrothe¹⁶. Nous vous avons dit dou fil monsigneur Thumas de Couchi signour de Vrevin et de chiaus qui d'iaus issirent; or vous dirons de ses 4 filles. L'aînée qui ot non Yolens fu mariee a monsigneur Ernoul de Mortaigne chastelain de Tornai, qui ot de li plusieurs sus et filles, si com nous avons dit desus¹⁷. La seconde fille monsigneur Thumas de Couchi signour de Vrevin qui ot non Felicitas fu mariee a monsigneur Bauduin d'Avesnes signour de Biaumont, qui ot de li un fil et une fille. Li sus ot non Jehans. Il prist a feme Agnes, fille monsigneur Guillaume¹⁸ de Valence, frere le roi Henri d'Engletiers de par sa mere. La fille monsigneur Bauduin d'Avesnes qui ot non Beatrix cele fu mariee a monsigneur Henri de la Roche, aîné fil le conte Henri¹⁹ de Luxebourch, liquels quens Henris²⁰ de Luxebourch l'avoit engendre de la fille²¹ le conte²² de Bar Henri, si com nous avons dit desus²³. Si

¹) Cil — yretage *corrupt* B: Cil Robers ot la conte de Dreues. Il prist a femme Agnes qui estoit contesse de Braimé de son heritaige.

²) Marie B.

b) conte A. c) deus B. d) deus 3 B. e) le gr. a. H. M. B. f) le B. g) ad. B. h) et fut dres de Vr. A. e. p. B. i) Gherart B. j) Solenghien B. k) Gauchier B. l) deus B. m) a. H. d. B. B.

1) ap. Bouquet cont. XVII, p. 434. 2) post Philipp. p. 945. 3) Thourout in Flandria Occidentali, p. 1. 4) à 1250. 5) decaud (1220—1271). 6) p. 425, No. 24. 7) lerm (1247—1261). 8) Mar- 5) II. (1214—1249). 9) a. 1249—1260. Cf. Albric. garetz. 10) p. 425, No. 29.

ot de li sus et filles. La tierche fille monsigneur Thumas de Couchi signour de Vrevin qui ot non Agnes fu maries a monsigneur Gobiert d'Aspremont. De cestui Gobiert et de chiaus qui de lui issirent vous dirons nous cha avant, quant nous parlerons de la generation d'Avesnes¹. La quarte fille monsigneur Thumas de Couchi signour de Vrevin fut abbeesse de la Pais-Nostre-Dame, qui ot non Elyssens.

Nous vous avons dit des 2 sus monsigneur Raoul de Couchi et de chiaus qui d'iaus issirent; or vous dirons dou tierch fil qui ot non Robiers.

A.

Il prist a feme medame Gode de Pynon². Il print a femme la fille le seignour de Si ot de li un fil qui ot non Robiers, qui tint la terre apries lui.

B.

Praiaus; elle ot non Gode. Il ot de li un fil qui ot non Jehana. Cil Jehans tint la terre de Pynon apres son pere. Il print a femme la fille le tonnier de Biauvais. Si ot de li un fil qui ot a non Robers.

Nous vous avons dit des 3 sus monsigneur Raoul de Couchi, or vous dirons de la fille monsigneur Raoul de Couchi qui ot non Agnes. Celo³ fu maries a monsigneur Gillion de Biaumes chastelain de Bapaumes, qui ot de li 4 sus et pluisours filles. Li aines des sus ot non Gilles, ki tint la terre apries son pere. Il prist a feme la serour monsigneur Jakemon de Bailluel en Haynau. Si ot de li pluisours sus et filles. Li secons sus ot non Raous. Cil prist a feme madame de Baudour, qui avoit este feme monsigneur Bauduin de Wallaincourt ki fu sournoumes Buridans; mais il morut sans hoir de son cors. Li tiers sus le chastelain de Bapaumes ot non Thumas. Cil fu prouvos de l'esglyse Nostre-Dame de Rains et puis archevesques⁴ de Rains. Li quars sus le chastelain de Bapaumes ot non Robiers sournoumes de Bretaigne, pour chou que il fu nourris avoec le conte Pieron de Bretaigne.

Gen. reg. Franc.

Nous vous avons dit dou conte Robiert de Dreues le tierch fil le roi Loey de Franche et de chiaus qui de lui issirent; or vous dirons dou quart fil le roi Loey de Franche qui ot non Henris. Cil fu clers et puis archevesques de Rains⁵.

Li quins fut le roi Loey ot non Pieron. Cil ot la terre de Cortenai⁶ en parchois de terre. Il ot 2 sus. Li sus ot non Pieron et li autres Robiers. Pieron li aines ot la terre de Courtenai apries son pere. Si prist a feme la contesse Agnes de Nevers, qui avoit este fille Guyon conte de Nevers, et douna le roi Phelippon Montargis por chou que il li aida dou mariage, car elle estoit hoire de la conte; et Robiers ses freres prist a feme la dame de Meun⁷. Mesires Hervius de Gyent⁸ ot guerre contre le conte Pieron et se combati a lui devant l'abbete Saint-Lorent⁹. Si le desconfit et prist Mehaut sa fille a forche, que il avoit eue de la contesse de Nevers; et apries en fist pais li rois Phelippes, et mesires Hervius li douna Gyent et otria que li quens Pieron tenist Auchoire¹⁰ et Tournoire¹¹ sa vie, et pour chou ke il avoit este quens, fu il apielez quens d'Auchoire; car Auchoire n'est mie contes. Cil Hervius ot de la fille¹² le conte Pieron et la contesse de Nevers une fille¹³ que mesires Gauchiers¹⁴ de Chastellon¹⁵ ot puis a feme, et douna mesires Gauchiers¹⁶ pour che mariage au roi Phelippon Remi en Biauvoisis. Mesires Gauchiers¹⁷ ot de cele dame un fil et une fille. Li sus ot non Gauchiers. (La¹⁸ fille¹⁹) la contesse Mahaut de Bouloigne que elle avoit eu dou conte Phelippon, fil le roi Phelippon de Franche, prist Gauchiers a feme; mais il n'en ot nul hoir, ains morut cil Gauchiers jouenes chevaliers outre mer a la bataille ou li rois Loey fu pris a le Massore²⁰. La contesse de Nevers²¹ sa tale vivoit encore, par coi il ne tenoit riens de la conte; ains eschal la terre de par son pere et l'atente de la conte de Nevers, d'Auchoire et de Tournoire²² a sa serour²³.

²³) B: Il ot la fille¹⁴ la contesse Mahaut de Bouloigne que elle avoit eue dou conte Phelippon, fil le roi Phelippon de France; mais sic. et supra.

¹) deest B. ²) Elle B. ³) et l. a. R. P. des. B. ⁴) Auchoire B. ⁵) Tournoire B. ⁶) entoit B. ⁷) La fille supplert, que certe errors scribes in A omittit esse patet.

1) Cf. quae quidem in recensione B (supra p. 427 (Donz) Rad. de Diceto, ap. Bouq. cont. XVII, p. 650. 99.) addit, et praefationem bostram p. 417. 2) Pinon, départ. Aisne, arrond. Laon. 3) a. 1251-1263. 4) a. 1162-1175. 5) Courtenai, départ. Loiret, arrond. Montargis. 6) Méung-sur-Loire, départ. Loiret. 7) Gien, ibid. 8) prope abbatiam Sancti Laurentii non longe a Donzaco (Donz) Rad. de Diceto, ap. Bouq. cont. XVII, p. 650. 9) Tournai, départ. Yonne. 10) Mathilda. 11) Agnetem. 12) Guido II potius, filius Walteri. 13) Chastillon-sur-Marne. 14) Johanniæ. 15) secundi. 16) a. 1250. 17) scilicet Mathilda, quae obiit a. 1257. 18) Mathilda. 19) Mathilda. 20) a. 1257. 21) Mathilda. 22) Mathilda. 23) Mathilda.

qui avoit esté marié a monsigneur Archembaut de Bourbon, qui ot de li 2 filles qui furent
 mariées au 2 fils de Jus Hugon de Bourgoignes, (si eon nous dirons).
 Or vous dirons dou conte Pierron d'Audoisre; car nous vous avons dit de chiaux qui
 trestrent de sa fille que il ot de la contesse de Nevers. Quant sa femme la contesse fu morte,
 il pria le seigns Yolent, serour le conte Baudouin de Haynau le quist de che non apries
 Richaut, qui puis fu empereres de Constantinoble. Che fu cele qui fu convenchie au
 conte Henri de Champaigne; et eon nous dirons cha avant. Il ot de li 3 sus et 3 filles.
 Li aînés des sus ot son Phelippes, li autres Roblers et li tiers Baudouin. L'une des filles
 fu mariée au roi de Hongherie. La seconde fille ot a temps li quens de Viane en Allemagne,
 qui ot de li 2 sus et filles. La tierche fu mariée a monsigneur Gächler, fil le conte de Bar-
 sour-Sainte; mais il morut outre mer sans hoir, et elle se remaria au signeur de Montagü
 en Bourgoignes. De cestor conte Pierron d'Audoisre vous dirons nous cha avant, comment il
 ala en Constantinoble pour avoir l'empire apries la mort l'emperour Baudouin et l'empe-
 reour Henri, cui sonse femme estoit, et comment li empire demoura a ses hoirs apries lui.
 129. La mort le rois Robert de Flandres et de Baudouin son fil et sa mort et de Carlon et sa mort.
 130. Comment le rois Loys de Franche fist Guillaume de Normandie conte de Flandres.

Apries vint li rois et li quens Guillaume et firent faire enquete de chiaux qui le
 conte Charlon avoient ochis, et de chiaux qui l'avoient trahi, et de tous les autres qui
 avoient ochis chiaux qui avoient esté mort avec le conte, et de tous leur aidans avant la
 mort et apries, et de chiaux qui les conduisent, ne soustoitierent, et de chou que il i ot fait
 de mal. Quant l'enquete fu faite bien par le conseil de preudomes de la terre, l'enquete
 fu despondue devant le roi Loys et devant auchuns barons dou royaume. Li rois en ordena
 auchune chose et le surplus laissa en Fordenanche le conte Guillaume et son conseil.
 Puis s'en rala li rois en Franche. Li quens Guillaume mist jour a Ypre, auquel il ajourna
 tous les accuses ke il venissent pour faire l'amende, chascuns selonc chou ke il avoit
 mesfait. Quant li jours fu venus, li quens vint a grant plente de barons, mais des accuses
 n'en vint neuns.

Dont vult li quens Guillaume et li baron ordener que tuit fussent deshyrete et banz de
 Flandres a tous jours; mais li menus peuples qui la estoit disent que trop seroit grans
 dolours, ne chou ne lor sambloit pas raisons que cil qui estoient ou menour crieme fussent
 pugni d'autretel com cil qui estoient dou plus grant crime. Pour ceste tumulte et ceste
 poise abalasier se esgarde par le conte Guillaume et par son conseil que tuit cil qui avoient
 este au conseil dou conte Charlon mourdir et as autres preudomes avant et apres,
 et cil qui roberent maivement les avoires le conte et cil qui soustoitierent en leur osteus
 les malfaiteurs et ki les conduirent hors dou pais, fussent escillis a tous jours, et deshyrete
 leur enfant et li enfant de leur enfans, sans nulle misericorde. De la trahison et de la
 rapine des choses le conte sont convaincu coupable Willaumes de Wervi, Engerrans d'Alain,
 De l'aise et de la volente a la mort le conte sont accusés Ernons de Maldenghen, Lambins,
 sus Rollant, Estienes de Kayhen, Reniers le Vos, de la mort le chastelain de Bourbourchi
 Watiers Penduch, Conras, Robelin Murdersoth, Borgrave, li sus Ghiselin, Lambins Nypa,
 Wautrekin li portiers le chastelain, Fremaus, sus Ruthrad, Watiers, sus Cherol, Servin,
 Hidwin, Hesselin, sus Hesselin, Livod, Fillastres, Bertol Waleu, Godtin, sus Reingot, quites
 Wis de Stanfort, Ynao dou Pont-Sainte-Marie. De la delivrance le provost fu atains
 Watiers de Sarren, Bertous ses freres, liquel present de lui pechuns pour lui conduire.
 Eggebert, sus Haislins, prist pechuns dou provost mener desoignement. Aubers de Beve-
 lare eut un palestrol pour conduire le provost. Alars de Waneton, rechut le provost en
 son ostel. Watiers li boutilliers delint avec lui Estierenon de Kayhen, coupables de la
 mort le conte. Cil meismes Watiers ot partie de la pechuns le conte. Watiers de Lisse-
 weghe fut aide au chastelain Haket puis que il fu echapez, liquel Watiers ot de la pechuns

1) 441. 2) li plusiers p. 3) a. 4) devant p. 5) conduira p. 6) a. que p. 7) a. Gu-
 lumes i. v. 8) li. 9) pr. de son conseil et de. 10) li. 11) p. 12) a. 13) a. 14) de p.
 15) Waford. 16) Frum. 17) Chercol. 18) li. 19) W. 20) Waneton.

1) Cf. supra p. 437. No. 13. 2) p. 448. 3) Quas sequentibus et. present. p. 415. 4) Ludovicus VI.
 sequentibus sequitur tradit Africa p. 206. 5) An- 7) d. a. Mall. a. 1177. Cf. Pausanias Karol a. Gaherto
 d. 8) Ant. de Walford vs Karol (SS. XII). a. 83. 9) Tassar. 10) P. Gall. Braganza. 11) Cf.
 quam in brevibus redactam nostris operi inserunt; de Walford. a. 87. 12) Cf. Gahert. a. 42. 13) Brugenat.

1127 le conte entour 21 march. Bauduins d'Alost retint apres chou le chastelain et li fist aide, et Idsbourd^o de Ernenghen^o aussi. Lambins de Slipes retint avec lui Robert, tel est le chastelain Haket. Eyrans de Gant jeta hors de la terre Watier de Peneduch et le Doedin son pere et Robelin Muderoth, et eut le cheyal et le haubert che lui Watier et le haubert Watier Mudersob.

Li chastelains de Gant fu atains que li ot partie de la pechune le conte par Robert l'Enfant, laquel chose il meismes reconnut pardevant le conte et auchuns des barons de la terre de Flandres. Des partans a la rapine le conte furent Lamulus de Wervi et Thierria ses freres, Gosmaer, li Rous, Inmie li yere Ysaach^o. Des hommes le conte, ki en leur ains dusques a l'ostel porterent armes pour iaus aidier apres la mort le conte, furent accuse Heyo Cobblout^o, Watiers, sus Berewoud, Watiers, sus li Evilden, qui ot de la pechune le conte, Ansiaus de Ridderorde^o, qui est accusez de rapine, Manekins de Ziesele, (qui^o) ot de la pechune, Hues Snaggart^o, Reniers Scaueer^o, Willaumes Denis, Rotolf de Sainte-Crois, Erebold^o, sus Hetraet, Jehans Rodo^o, Godecaus Tahyas^o. Des atains coupables par jugement de la mort Watier Loere^o fu Robins li portiers le conte. De la delivranche le chastelain Haket furent accuse par enquete et jugie par jugement coume coupable Fromons Fillastres, Reinghier le tholenier^o, Bauduins Craie. De faire delivranche Budsard furent encoupe par enquete souffissant faits de pseudoumes et puis dit par jugement Aloud, Watiers, Fromons, fil Odoult le clerc, qui present de lui pour lui conduire 20 mars ou plus. Des hommes le conte qui de leur gre se mistent en ostage avec iaus, se mist Ernous de Dudsele, liquel Ernous estoit coupables de l'homecide, Eremboud Archede, Lambin Archei, aussi coupables dou crime, devant nommes avec les autres malfaiteurs, Hidde^o Eggenwerve, atains par enquete coupables de la mort le conte, Watiers Spierine^o, Fromons, aidans et confortans as coupables de l'homecide. Des chevaliers et des autres ki^o mie ne furent homme le conte et qui devant le hostage fissent aje a chiaus qui la desolante avoient faite de mourdir le conte et auchuns de chiaus qui od^o lui estoient [et^o] diads conforter apres la mort le conte furent Watiers de Werkine, Grip de Hildenghen, Odvert^o, sus Berwoud, Foukes Coldinc, Hubert, sus Albours^o, Gillebers de Sainte-Crois, Wastrart, sus Oemkins, Thierria de Dudsele, Gillebers de Hontawa^o, Bauduins Culin, Wiverie Calvekin, Erpols Calvekin, Hildemar Hukebart, Robert Mursel — cil^o doi deseure noumet furent ataint coupable de la mort le conte — Hues, sus Joes a la barbe, Riquard Nauwesceren, Willaumes de Steenvorde escuillers le chastelain Haket, coupables de l'homecide, Godebert Cukel, Bauduins Galiciaen, ki emporta le pechune le conte a Ypre, Lambins, sus Fromont Rassin, Ernous, sus Manekin de Siesele^o, Ylias li nies Olivier, Rotins, sus Liegarde de Jabbeko, Thierria et Watiers Poltenier, Henris de Thielt, Basiles Beocal, Gervais et Gillebert, li enfant Ysaac, Phelippe, sus Bertaven^o, Tankelins et Faukes portier le prouvoist, Eustages (ses^o) sus, Wiverie^o Knop, Fromons, sus Oliviet, Thomas de Flardsebo^o, Ernous, sus Avekaien, Jourdeins, sus Lammin, Symon Pancel.

Des chevaliers et des autres qui mie^o ne furent homme le conte, qui furent ostage en l'aide des malfaiteurs, furent ataint par enquete Doedins de Jabbeko, Nicholes, sus Seulmes, Alvod ses freres, Faukes li coustres, Anselins de Gramines, Lambers Pancel, Godefrois, sus Godefroit, Watiers Quetem, Gyvena Ripelin, Goudelins, sus Littelmans de Oestkerke, Hartsfrit de Utkerke, Robers, sus Robiert le seneschal, Watrekins, sus Gosselin, Hues^o Topins^o et Obers li boutilliers le chastelain Haket, (qui^o) fu atains par enquete d'homecide, Gautiers li Fillastres le jonnwier fu atains par l'enquete de chou^o e il avoit pris des hostages en la tour hanas^o et cauches de fier sans le congie des souverains.

De chiaus qui ont este de l'ostel et de la maisnie as trahiteurs et d'auchuns autres qui apres la mort le conte ou par amiste^o ou par mauvaise covvoitise^o faquerre demourerent en l'aide des malfaiteurs devant l'ostage ou apres, que on puet rappeler ou avoir dusques adont que il affuient bolement pour le peril de mort, et nekedent ne furent il mis accuset

a) Ysaac. b) Ernenghen. c) deest. d) Peneduch. e) deest. f) Cobblout. g) Ridderorde. h) Ridderorde. i) Ridderorde. j) deest. k) deest. l) deest. m) deest. n) deest. o) deest. p) deest. q) deest. r) deest. s) deest. t) deest. u) deest. v) deest. w) deest. x) deest. y) deest. z) deest. aa) deest. ab) deest. ac) deest. ad) deest. ae) deest. af) deest. ag) deest. ah) deest. ai) deest. aj) deest. ak) deest. al) deest. am) deest. an) deest. ao) deest. ap) deest. aq) deest. ar) deest. as) deest. at) deest. au) deest. av) deest. aw) deest. ax) deest. ay) deest. az) deest. ba) deest. bb) deest. bc) deest. bd) deest. be) deest. bf) deest. bg) deest. bh) deest. bi) deest. bj) deest. bk) deest. bl) deest. bm) deest. bn) deest. bo) deest. bp) deest. bq) deest. br) deest. bs) deest. bt) deest. bu) deest. bv) deest. bw) deest. bx) deest. by) deest. bz) deest. ca) deest. cb) deest. cc) deest. cd) deest. ce) deest. cf) deest. cg) deest. ch) deest. ci) deest. cj) deest. ck) deest. cl) deest. cm) deest. cn) deest. co) deest. cp) deest. cq) deest. cr) deest. cs) deest. ct) deest. cu) deest. cv) deest. cw) deest. cx) deest. cy) deest. cz) deest. da) deest. db) deest. dc) deest. dd) deest. de) deest. df) deest. dg) deest. dh) deest. di) deest. dj) deest. dk) deest. dl) deest. dm) deest. dn) deest. do) deest. dp) deest. dq) deest. dr) deest. ds) deest. dt) deest. du) deest. dv) deest. dw) deest. dx) deest. dy) deest. dz) deest. ea) deest. eb) deest. ec) deest. ed) deest. ee) deest. ef) deest. eg) deest. eh) deest. ei) deest. ej) deest. ek) deest. el) deest. em) deest. en) deest. eo) deest. ep) deest. eq) deest. er) deest. es) deest. et) deest. eu) deest. ev) deest. ew) deest. ex) deest. ey) deest. ez) deest. fa) deest. fb) deest. fc) deest. fd) deest. fe) deest. ff) deest. fg) deest. fh) deest. fi) deest. fj) deest. fk) deest. fl) deest. fm) deest. fn) deest. fo) deest. fp) deest. fq) deest. fr) deest. fs) deest. ft) deest. fu) deest. fv) deest. fw) deest. fx) deest. fy) deest. fz) deest. ga) deest. gb) deest. gc) deest. gd) deest. ge) deest. gf) deest. gh) deest. gi) deest. gj) deest. gk) deest. gl) deest. gm) deest. gn) deest. go) deest. gp) deest. gq) deest. gr) deest. gs) deest. gt) deest. gu) deest. gv) deest. gw) deest. gx) deest. gy) deest. gz) deest. ha) deest. hb) deest. hc) deest. hd) deest. he) deest. hf) deest. hg) deest. hh) deest. hi) deest. hj) deest. hk) deest. hl) deest. hm) deest. hn) deest. ho) deest. hp) deest. hq) deest. hr) deest. hs) deest. ht) deest. hu) deest. hv) deest. hw) deest. hx) deest. hy) deest. hz) deest. ia) deest. ib) deest. ic) deest. id) deest. ie) deest. if) deest. ig) deest. ih) deest. ii) deest. ij) deest. ik) deest. il) deest. im) deest. in) deest. io) deest. ip) deest. iq) deest. ir) deest. is) deest. it) deest. iu) deest. iv) deest. iw) deest. ix) deest. iy) deest. iz) deest. ja) deest. jb) deest. jc) deest. jd) deest. je) deest. jf) deest. jg) deest. jh) deest. ji) deest. jj) deest. jk) deest. jl) deest. jm) deest. jn) deest. jo) deest. jp) deest. jq) deest. jr) deest. js) deest. jt) deest. ju) deest. jv) deest. jw) deest. jx) deest. jy) deest. jz) deest. ka) deest. kb) deest. kc) deest. kd) deest. ke) deest. kf) deest. kg) deest. kh) deest. ki) deest. kj) deest. kl) deest. km) deest. kn) deest. ko) deest. kp) deest. kq) deest. kr) deest. ks) deest. kt) deest. ku) deest. kv) deest. kw) deest. kx) deest. ky) deest. kz) deest. la) deest. lb) deest. lc) deest. ld) deest. le) deest. lf) deest. lg) deest. lh) deest. li) deest. lj) deest. lk) deest. ll) deest. lm) deest. ln) deest. lo) deest. lp) deest. lq) deest. lr) deest. ls) deest. lt) deest. lu) deest. lv) deest. lw) deest. lx) deest. ly) deest. lz) deest. ma) deest. mb) deest. mc) deest. md) deest. me) deest. mf) deest. mg) deest. mh) deest. mi) deest. mj) deest. mk) deest. ml) deest. mn) deest. mo) deest. mp) deest. mq) deest. mr) deest. ms) deest. mt) deest. mu) deest. mv) deest. mw) deest. mx) deest. my) deest. mz) deest. na) deest. nb) deest. nc) deest. nd) deest. ne) deest. nf) deest. ng) deest. nh) deest. ni) deest. nj) deest. nk) deest. nl) deest. nm) deest. no) deest. np) deest. nq) deest. nr) deest. ns) deest. nt) deest. nu) deest. nv) deest. nw) deest. nx) deest. ny) deest. nz) deest. oa) deest. ob) deest. oc) deest. od) deest. oe) deest. of) deest. og) deest. oh) deest. oi) deest. oj) deest. ok) deest. ol) deest. om) deest. on) deest. oo) deest. op) deest. oq) deest. or) deest. os) deest. ot) deest. ou) deest. ov) deest. ow) deest. ox) deest. oy) deest. oz) deest. pa) deest. pb) deest. pc) deest. pd) deest. pe) deest. pf) deest. pg) deest. ph) deest. pi) deest. pj) deest. pk) deest. pl) deest. pm) deest. pn) deest. po) deest. pp) deest. pq) deest. pr) deest. ps) deest. pt) deest. pu) deest. pv) deest. pw) deest. px) deest. py) deest. pz) deest. qa) deest. qb) deest. qc) deest. qd) deest. qe) deest. qf) deest. qg) deest. qh) deest. qi) deest. qj) deest. qk) deest. ql) deest. qm) deest. qn) deest. qo) deest. qp) deest. qq) deest. qr) deest. qs) deest. qt) deest. qu) deest. qv) deest. qw) deest. qx) deest. qy) deest. qz) deest. ra) deest. rb) deest. rc) deest. rd) deest. re) deest. rf) deest. rg) deest. rh) deest. ri) deest. rj) deest. rk) deest. rl) deest. rm) deest. rn) deest. ro) deest. rp) deest. rq) deest. rr) deest. rs) deest. rt) deest. ru) deest. rv) deest. rw) deest. rx) deest. ry) deest. rz) deest. sa) deest. sb) deest. sc) deest. sd) deest. se) deest. sf) deest. sg) deest. sh) deest. si) deest. sj) deest. sk) deest. sl) deest. sm) deest. sn) deest. so) deest. sp) deest. sq) deest. sr) deest. ss) deest. st) deest. su) deest. sv) deest. sw) deest. sx) deest. sy) deest. sz) deest. ta) deest. tb) deest. tc) deest. td) deest. te) deest. tf) deest. tg) deest. th) deest. ti) deest. tj) deest. tk) deest. tl) deest. tm) deest. tn) deest. to) deest. tp) deest. tq) deest. tr) deest. ts) deest. tt) deest. tu) deest. tv) deest. tw) deest. tx) deest. ty) deest. tz) deest. ua) deest. ub) deest. uc) deest. ud) deest. ue) deest. uf) deest. ug) deest. uh) deest. ui) deest. uj) deest. uk) deest. ul) deest. um) deest. un) deest. uo) deest. up) deest. uq) deest. ur) deest. us) deest. ut) deest. uu) deest. uv) deest. uw) deest. ux) deest. uy) deest. uz) deest. va) deest. vb) deest. vc) deest. vd) deest. ve) deest. vf) deest. vg) deest. vh) deest. vi) deest. vj) deest. vk) deest. vl) deest. vm) deest. vn) deest. vo) deest. vp) deest. vq) deest. vr) deest. vs) deest. vt) deest. vu) deest. vv) deest. vw) deest. vx) deest. vy) deest. vz) deest. wa) deest. wb) deest. wc) deest. wd) deest. we) deest. wf) deest. wg) deest. wh) deest. wi) deest. wj) deest. wk) deest. wl) deest. wm) deest. wn) deest. wo) deest. wp) deest. wq) deest. wr) deest. ws) deest. wt) deest. wu) deest. wv) deest. ww) deest. wx) deest. wy) deest. wz) deest. xa) deest. xb) deest. xc) deest. xd) deest. xe) deest. xf) deest. xg) deest. xh) deest. xi) deest. xj) deest. xk) deest. xl) deest. xm) deest. xn) deest. xo) deest. xp) deest. xq) deest. xr) deest. xs) deest. xt) deest. xu) deest. xv) deest. xw) deest. xx) deest. xy) deest. xz) deest. ya) deest. yb) deest. yc) deest. yd) deest. ye) deest. yf) deest. yg) deest. yh) deest. yi) deest. yj) deest. yk) deest. yl) deest. ym) deest. yn) deest. yo) deest. yp) deest. yq) deest. yr) deest. ys) deest. yt) deest. yu) deest. yv) deest. yw) deest. yx) deest. yy) deest. yz) deest. za) deest. zb) deest. zc) deest. zd) deest. ze) deest. zf) deest. zg) deest. zh) deest. zi) deest. zj) deest. zk) deest. zl) deest. zm) deest. zn) deest. zo) deest. zp) deest. zq) deest. zr) deest. zs) deest. zt) deest. zu) deest. zv) deest. zw) deest. zx) deest. zy) deest. zz) deest.

1) Sigeris, qui secundum Galbert. c. 30 contra confuratos pugnava. 2) Cf. Walter. c. 34. 3) Cf. Walter. c. 28. 4) Cf. Walter. c. 31. 5) nobis 'nupl, kanno'. Cf. Galbert. c. 30.

de homicides ou de reubes, il est ostroie au conte que il a chiaus pnet si pardounablement ¹¹²⁷
 espargner, ne il veut que il puissent demourer en la terre et avoir le leur par sa miseri-
 corde, nulle que il ne entrent en autroi drois et si ne doivent estre oi en jugement ou en
 desmoignage ou en calenge ou en aucune provocation des autres apeler, pour chon que
 il en ces cas au malin ne perdent mie la note de leur mesfais; car li quens et ses consaus
 regarderent que, se cil qui a si tres dealoiaus et faus trahiteurs se consentirent et contre-
 stèrent a chiaus qui la desloiaute volent vengier et deffendirent les malfauteurs, par coi
 on ne pot mie vengier hastivement che grant mallice, ne fussent pugni en aucune
 maniere, cil de Flandres en peussent avoir reproche et honte. La feme Watier de Lisseweghe,
 la fille le chastelain Hakel, et la feme Crestien de Ghistela, qui fu suer Bodart, ne furent
 pas deshitees; car li rois en avoit devise sa volente. Li transcrip de che jugement fu mis
 deviers le prouvoost Ogier de Saint-Omer pour garder.

131. La mort Guillaums conte de Flandres et comment Thieris d'Aussal entreprit la conte.

11 Dont entrepris Thieris d'Aussy le conte et se fit assureur de tout. Apres espousa Sebyle, la fille le conte ¹¹²⁷
 Foukon d'Anjo. Cil quens Fouques avoit este fuis le conte Fouchon d'Anjo, de cui vous aves
 oi desus que li rois Phelippes de Franche toli sa feme; mais anchois avoit eu li quens de
 li cestui Fouchon, et Joisroi Martiel, qui aines estoit, ot la contet apres la mort son pere.
 20 Mais il morut sans heir. Si ot eis Foukes la conte. Puis ot la fille le conte Helys del Mans
 qui plus n'avoit d'oirs, de laquelle il engendra 2 fils et 2 filles. Li aines ot non Joisroi,
 li autres Helyes. Des filles ot non l'une Mehans, qui fut fianchie au fil le roi Henri d'Engle-
 tiere; mais anchois que il feust espousee, fu li valles noies en la mer, et elle se rendi en
 l'abbie de Fontevraut. L'autre, qui ainesnee estoit, fut cele Sebyle que li quens Thieris ot
 25 puis a femme.

132. La mort Raimont le prince d'Anthloce.

133. La mort le roi Bauduin de Jherusalem.

134. Comment Foukes fu couronne a roi en Jherusalem.

30 135. Comment li rois Foukes ala viers Anthloce pour sa fille, li estoit veve, et le descort li ot
 contre la conte de Triple.

136. Comment li rois Foukes dessega Sangin.

137. Comment li castians Ernaot fu freme.

138. La mort le patriarche Bierhart d'Anthloce.

35 139. Comment li empereres Jehans de Constantinoble vint viers Anthloce.

140. Comment Sanguins descont le roi Foukon.

141. Comment li empereres Jehans vint quatre fois viers Anthloce.

142. La mort l'emperereur Jehan et le regne Manuel.

143. Comment li rois Foukes frema le castiel de Ybeka, et le blanche garde.

40 144. La mort le roi Foukon et le regne Bauduin son fil.

145. Comment li cites de Rohale fu pleidus.

146. Comment Loey, frere le roi Loey de Franche, espousa Ellenor, fille le conte Guillaume de Poitiers.

147. De l'emperereur Henri d'Alcaingus le quart et de Henri son fil le quint et de Lotaire duc de
 Sassoigne, empereres de Roume, de leur batailles et leur mort.

45 148. De l'emperereur Conrad et dou roi Loey de Franche et comment il alerent outre mer, et dou
 regne l'emperereur Fedri.

149. Comment li rois Loey se parti de sa feme Ellenor et prist la fille le roi d'Espaigne et kant
 ele sa morte, il prist la fille le conte de Campaigne li avoit son Aia.

150. La mort le prince Raimon d'Anthloce.

50 151. La mort le roi Henri d'Engleterre et de l'emperere Mehant sa fille et dou roi Estevanon d'Engleterre.

152. Dou conte Thieris de Flandres et de ses heirs li de li isurent.

A.

Or vous dirons dou conte Thierri de

Flandres, qui avoit a feme Sebile, la fille le

conte Foukon d'Anjo, qui puis fu rois de

Jherusalem, si com nous avons dit desus.

Li quens Thieris et de li 3 filz et 2 filles. Li aines des

1) V. (1109-1129). 2) Hie (1040-1060) erat filius Fulconis R. 3) Erandregum. 4) l. (1129-1151).

5) Wilhelmo Adolpho, f. 1190. Cf. Order. Vital. l. XII, ed. Le Prevost t. IV, p. 416.

B.

Or dirons dou conte Thierri de Flandres,

qui avoit a femme Sebile, fille le conte Fou-

con d'Anjo. Il ot de lui 3 filz et 2 filles. Li aines et des filz

des filz de son Phelippe. Cil prist l'espousee fille le conte de Ver-

mandois, par quel il dot le conte de Ver-

mandois B. 6) a. gr. m. h. B. 7) Ghistela B. 8) Bodart B.

1) V. (1109-1129). 2) Hie (1040-1060) erat filius Fulconis R. 3) Erandregum. 4) l. (1129-1151).
 5) Wilhelmo Adolpho, f. 1190. Cf. Order. Vital. l. XII, ed. Le Prevost t. IV, p. 416.

150. Ses et non Philippe. Ce fu moult villains chevaliers et
 151. de grant pris. Il ot a femme sainez fille le conte Raoul
 de Vermandois. Li s'en avoit la 2. Celle avoit non
 152. Sebile. Et de par li tint Philippe les comtes de
 Vermandois et de Valois apres la mort le conte Raoul.
 153. Li autres sus le conte Thierri et non Mathin. Ce fu pub
 quens de Boulogne, si com nous vous dirons cha
 154. avant. Li tiers sus le conte Thierri et non Pierre. Cil
 155. fu mis a lettres. Il ot puis Peresque de Cambrai
 apres Peresque Nichole, ki avoit este freres monsie
 neur Gosquin de Mons. Cil Pierre, qui estoit
 freres le conte Philippe, fu esleus pour l'amour
 de son lignage; car il ne savoit gaires de lettres,
 et il ne se volt enquis s'ele ordener. Mais toutes
 voies maintint il Peresque grant pieche. A derrain il
 pria telens de luiuler le elergie. Si devint chevaliers
 par le conseil le conte Philippou de Flandres son frere,
 qui li donna en yrelage Salut-Venant et Lisors. Apres
 fist tant li quens Philippe viera le contesse de
 Nevers, qui vint ench, ke elle pria a mari monsie
 gneur Pierre son frere. Et ot de li une fille. Mesires Pierre
 ne vasqui mie longement apres, ains morat. Et li quens
 maria puis sa fille qui avoit non Sebile a mon
 sieur Robert de Warrin, qui estoit senescaus de
 Flandres.

156. mendoit et cell de Valenciennes apres la mort le conte
 Raoul. Li autres sus le conte Thierri et non Mathin;
 ce fu pub quens de Boulogne et par sa femme. Li
 tiers sus le conte Thierri et non Pierre. Cil fu d'ors
 puis les esleus de Cambrai apres Peresque Nichole, qui
 avoit este frere monseigneur Gosquin de
 Mons. Pierre l'eleus ne va vot esques faire de l'ors;
 car il n'avoit pou de lettre. Au derrain vint
 Peresque et devint chevaliers. Li quens Philippe li
 donna Salut-Venant et Lisors et fist tant vers la con
 tesse de Nevers, qui vint ench, ke elle pria monsie
 gneur Pierre, qui ot de li une fille qui ot non Sebile.
 Apres la mort monseigneur Pierre maria li
 quens Philippe celle a monseigneur Robert de
 Warrin seneschal de Flandres, qui ot de li un
 fil qui ot non Hellins. Il print a femme la
 serour monseigneur Jehan de Monmiral. Si
 ot de li 2 filz et une fille. Li ainsnes des filz
 ot non Robert. Il tint la terre apres son pere
 et print a femme la serour le conte Huon de
 Saint-Pol, qui avoit este femme l'avois de Be
 tunc. Si ot de li un filz et plusieurs filles. Li
 filz ot non Hellins. Il print a femme la dame
 de Malaunoi. Si ot de li un filz et 2 filles.
 Entre ces choses morat l'avoeresse de Betune,

femme le seneschal Robert, et il reprint la fille monseigneur Guillaume de
 Betune, qui avoit este femme le chastelain de Lisle. Si ot de li un fil qui ot
 non Robert et plusieurs filles. Il maria l'une a monseigneur Rason de Gavre.
 L'autre ot messires Jehans d'Escornai. La tierce print Erart de Bevre sires
 de Waslers. La quarte ot messires Jehans de Gavre, freres monseigneur
 Rason. Quant li seneschal Robert fut mors, messires Hellins ses filz tint
 sa terre. Il avoit la dame de Malaunoi, si com nous avons dit. Il mena son
 affaire asses povrement; car il s'endebta de si grant debte que il ne le pot
 soutenir, et pour ce qu'il s'en cuida delivrer, il maria l'une de ses filles a un
 riche bourgeois d'Arras, qui li paia grant partie de sa debte; mais en la fin ne
 li aida gaires, car au derrain li convint vendre toute sa terre si que, quant il
 moru, il ne remest roie de terre de par lui a son fil fors aucuns chose que
 il reprint par proismeté. Nous vous avons dit de ceus qui issirent dou sen
 schal Robert et de l'avoeresse de Betune et des filles qu'il ot de la fille mon
 sieur Guillaume de Betune; or vous dirons de monseigneur Hellin son
 frere. Il print a femme la fille l'avois Robert de Betune; si ot de li 2 filles.
 Nous vous avons dit des 2 freres; or dirons de leur serour, qui fut mariee
 a monseigneur Hellin de Chysoing. Messires Hellins ot de li 2 filz. Li ainsnes
 ot non Hellins et li autres Jehans. Hellins print a femme la serour monsie
 gneur Rason de Gavre le pere. Il ot de li 2 filz. Li ainsnes ot non Eraouls
 et li autres Hellins. Ernouls ot la terre de Chysoing apres son pere.

157. Or vous dirons des 2 filles le conte Thierri de Flandres. L'ainsnes qui ot non Margherite fu
 mariee au conte Bauduin de Haynau le quart de cest non apres la contesse Richart de Mons, si com
 nous vous dirons cha avant. Li autre suer fu mariee au conte de Morlans. Apres la mort le conte de
 Morlans vint la dame de Flandres, et puis pria elle monseigneur Huon d'Oysel. Quant messires Huon fu
 mors, la dame se rendi et sus sa vie saintement.

158. La naissance le roi Philippou de Franche et comment saint Thomas de Cantorbrie fu mar
 tierille.

159. La mort le conte Josseph de Rohais.

a) *deus* b) *de*

1) Elisabetham rectius dicit Gislebertus. 2) *Filio autem eius (Petri) nuptis miki probo in Flandria*
Roberto Gislebertus. 3) Tres enumerat Gislebertus. 4) Haec tertio loco apud Gislebertum laudatur.

- 155. Le regni le roi Balduin de Jerusalem contre sa mere.
- 156. Comment l'empereur Manuel de Constantinoble entreprit la terre de Rohais a garder et comment il le perdit.
- 157. La mort pape Adrianus le quart et le siege pape Adrien, et des hospitaliers.
- 158. Comment Moravian desconfit le roi Balduin de Jerusalem.
- 159. La venue le conte Thierri de Flandres et sa femme outre mer.

Li quens Thierri de Flandres, qui avoit parfait la tierce fois son pelerinage, fist apparillier ses nes et prist conglet au roi¹ et as barons. Sa s'en rala vlers son pais.

10 **156.** **Estreint Philippe son frere, qui estoit quens de Vermeudois de par sa feme², ala a grant es** Auct. Agria 1161.
 contre Symon d'Ory et pria le conte de Yachtel a forche. Apris s'irent pais. L'en apres est Philippe assamble 1160.
 grant navie et puis se Hollande vltra le conte Thierri qui ne li delignoit abele, et fut tant que est vint a se
 marcher et vers eslopes. Quant il fu revenus en Flandres, il oi nouvelles que ses peres revenoit
 d'outre mer et avoit ja mer passes. Il ala contre lui et le rechuit a grant joie. En poi de
 15 **157.** **ans apres ala Mathias, qui estoit li le conte Thierri de Flandres, en l'abbey de Marie, fille le roi Estevan**
 d'Engleterre, estoit vesdue. Si s'espera et fut de par li le conte de Boulogne, car si doi³ frere estoient mort
 sans hoir. Li homme de la terre prierent au pape que il dispensast le mariage, et il fist
 bien⁴ leur requeste; mais nechois en est Mathias estes a souffrir, car chon fu contre la volente le conte
 Thierri son pere et le conte Philippe son frere; et sans li archevesque de Reims sen dist en occumement
 20 tant que il fu rasola de par le pape. Mathias ot de cele dame 2 filles; de col nous vous
 dirons quant nous parlerons de la generation de Boulogne.

- 160. Comment l'empereur Manuel ala vlers Antioche.
- 161. Le mort pape Adrien et le descort des cardenus et l'elccion Alexandre et Victor.
- 25 162. Le mort le roi Balduin de Jerusalem et le regne Amauri son frere.
- 163. La guerre Syraccon contre Sanar le roi d'Egipte.

Ne demoura guires que li quens Thierri de Flandres et le conte sa feme, qui estoit par le roi Amauri, Gull. Tyr. III, 16.
 vlerent en pelerinage en la terre de Surie. Cil de la terre en grant joie, car moult estoient desconforte de le
 30 mescheance qui avoient estoit en la terre de Antioche — — Li rois, qui ne leur voloit pas faillir, s'en ala en Antioche
 et mena le conte Thierri de Flandres avoec lui. Si demoura tant en pais que il mist toutes les besolignes en estat, puis
 s'en rala en son royaume.

Li quens Thierri de Flandres fist apparillier ses nes pour aler en son pais, mais entre-
 tant li avint une chose dont il fu moult tourbles; car sa feme la contesse Sebilo, qui
 35 moult estoit bonne dame, s'en ala en l'abbey Saint-Ladre en Bethanie⁵, que la roine Melis-
 sens sa guer avoit fondee. Si se rendi laiens et vliesti les dras. Quant li quens Thierri le
 sot, il en fu moult tourbles et le⁶ volt oster de l'abbey; mais elle⁷ fist tant proier le roi, le
 patriarche et aus autres boines gens que il le laissa en l'abbey et s'en rala en son pais.

Li quens Philippe ses freres avoit este a un nouel a la court l'empereur Ferris que li fist a Aya, et moult Auct. Agria 1164.
 40 l'avoit li empereur honore. Quant il s'en fu partis, en li mencha que ses peres venoit d'outre mer la quart⁸
 foie. Il ala contre lui a grant joie.

- 164. La mort le conte Thierri de Flandres et le regne Philippe son fil
 et de plusieurs batailles de Surie.

Ne demoura pas grantment apries que li quens Thierri morut, quant il ot tenue la 1168.
 45 conte 40 ans. Philippe ses freres rechuit la conte. Li quens Thierri de Hollande li faisoit
 tort en la terre de Waucres⁹ et aloit dou tout contre les convenanches que il li avoit autres
 fois eues¹⁰ en convent. Pour chon assamble li quens Philippe grant navie. Avoc lui fu
 Mathias li quens de Boulogne ses freres et Godefroi li dus de Louaing. Li quens Thierri
 de Hollande avoit assamble tout son pooir en Waucres et atendoit la venue le conte Philippe.
 50 **Li quens Philippe, qui asses savoit de guerre, quant il sot que li quens de Hollande l'aten-**
 doit en Waucres a tout son pooir, il commanda que nus n'alast devant sa nef et que toutes
 les autres le suissent. Quant il ot bon vent, il entra en sa nef et fist ses voiles lever. Si
 s'adrecherent vlers Hollande et dist que il n'iroit mis destruire sa terre, ains iroit¹¹ destruire
 Hollande. Tantost que li quens Thierri perchuit que il s'adrechoit vlers Hollande, grant

55 a) decet A. b) li D. c) la D. d) dou D. e) decet B. f) la D. g) de li D. h) decet B. i) suissent B.
 l) destrulroit B. m) krot decet.

1) Balduino III Hierosolimitano. Antecedunt excerpta done factum est. Cf. Auct. Agria. 1157, p. 403; Auct. ex Gull. Tyrto lib. XVIII, c. 16. 2) Cf. supra p. 444. Agria. 1165, p. 308; Gull. Tyr. lib. XVIII, c. 27. lib. 1. 3) Hoc tam anno 1157. in tertia expedi- 4) Walcheren insula.

1165. papur ot; car il avoit amene od lui tous chiaus de la terre qui li n'avoient poent porter, ne li n'avoit pooir de valer ou pais devant la venue le conte. Pour chou entra en une nef. Si s'en ala droit au conte Phelippe et se rendi a lui. Li quens Pen mena en Flandres et le tint grant pieche en prison.

165. Comment li quens Bauduins de Hainau brusa sa culisse et fit son fil chevalier et prist a femme la serour le conte Phelippon de Flandres.

166. La mort le conte Bauduin le pere et le regne le conte Bauduin le quart.

cap. 509

Bauduin ses sus li quars de cest non apries Richant ot li echele apries son pere et donna Henri son frere Sebours, Angre, Fayt et autre terre es Haynau. Cil Henris prist a femme la suer monsigneur Jehan de Cysoing. Il ot de li 2 fuis. Li aines ot non Phelippes, qui unt Seboursch apries son pere. Li autres ot non Bauduins, qui morut jouenes valles. Phelippes de Seboursch fu chevaliers. Il prist a femme la fille monsigneur Alart de Estrepi. Si ot de li 2 fuis et 4 filles. Li aines des fuis ot non Bauduins et li autres Henris. Quant mestres Phelippes de Seboursch fu mors, sa terre eschal a ses enfans, mais Bauduins et Henris morurent sans hoirs de leur cors. Si eschal la terre a leur 4 serours. Ysabiaus l'ainsee fu mariee a monsigneur Bauduin de Hennin, qui ot de li un fuis et une fille. Li fuis ot non Bauduins et la fille Basille. Cele Basile ot puis a feme messire Watiers de Braine, fuis monsigneur Jakemon de Enghien. Et apres la mort monsigneur Bauduin de Hennin Ysabiaus sa feme reprist a mari monsigneur Ernoul de Audenarde, aine fil monsigneur Jehan de Audenarde. La seconde fille monsigneur Phelippon de Seboursch ot non Aelis. Elle fu mariee a monsigneur Watier de Bousies, qui ot de li 2 fuis et 3 filles. Li aines des fuis ot non Watiers et li autres Bauduins. La tierche fille monsigneur Phelippon de Seboursch ot non Jehane et fu rendue en l'abbie dou Kaisnoi. La quarte fille monsigneur Phelippon de Seboursch ot non Juliane et fu li maisnee.

167. Comment li rois Phelippes espousa la fille le conte Bauduin de Hainnau et le courouna, et plusieurs guerres ke li rois Phelippes eut contre ses barons.

168. Comment li rois de Jherusalem et li empereres de Constantinoble s'atordetent pour conquerre Egypte.

169. La mort le roi Amaurri de Jherusalem et le regne Bauduin son fil et le mort Noradin.

170. La guerre de l'empereour Mangel et dou soudant del Choine.

171. La venue le conte Phelippon de Flandres outre mer.

172. Comment li quens Phelippes de Flandres et li archevesques de Coulongne et li dus de Louvaing et plusieurs autre entrefent en Hainau a forche, et comment li quens se maintint et comment ses fuis espousa la fille le conte de Campagne.

cap. 513

Si dirons dou conte Bauduin de Haynau le quart de che non apries Richant. Nous desiries destus que li quens Bauduins avoit fait blanche au roi Phelippon de France, de ce li quens Phelippes de Flandres fu si courechie que li rois poureche de fides, chou est a savoir Phelippon archevesque de Coulongne, qui estoit fuis monsigneur Gouvain de Fauquemont, et sel li ot convenu faldier Godefrois li dus de Louvaing et Henrie ses fuis. Apries fist tant li quens Phelippes a monsigneur Jakemon d'Artois que li fu en aide et li fuis Avaines, Landrechies et Lens, que li tenoit dou conte de Haynau. Li quens Phelippes mist ses garadons. Apres entra a grant forche en la conte de Haynau par derriers Cambrele. Il prist Viellies, Solennes, Saint-Piton et Heuss. Si en abati les murs et puis en tout ardam jusques au Kaisnoi. Li quens, qui vi que li n'avoit pooir de defendre le Kaisnoi, fut ardoir la ville et fut bien garnir le chastel. Phelippes li archevesque de Coulongne, Godefrois li dus de Louvaing et Henrie ses fuis entrerent en Haynau par derriers le Pison a 1700 chevaliers, desquele li archevesques en amena les 1300, et avoient avdes tant plus de 20000 serjens, que a plu, que a cheval. Il passerent par la forest de Carbonieres et arderent les Ruas. Apries passerent par devant Binch. Si arderent Bray, Lesines et tout le pais entour. Ensi alerent ardam jusques a Maubeuge, ou li quens Phelippes revint a ians, li avoit ses la 50 pais par ou il estoit passés. Il avoit 3 jours demoure au Kaisnoi pour destruire la terre. Li quens Bauduins, qui bien vit que li n'avoit pooir de combatre ses ennemis, entendit a ses fortresses garnir, si comme Valenciennes, ou il mist boies garadons et grant pleute Couvriers es fosses de la ville. A Banchaloy rarch li mis garadon et a Viller-Chastiel vers le Werde-Saint-Remi, a Lelais et le feur de Ralumes, Banchfort, le Mouchet, Biqumont, Corre-le-Chastiel et Binch, et avoit envoiet ses 3 fuis Bauduin, Phelippon et Henri a Tays pour ians garder. Bauduins de Waulaincourt gardon Waulaincourt et Parroument a toute sa gent, et mestres Gerars de Saint-Obert parai Buzegnies et Saint-Obert. Wistassez li vices et ses fuis avoient garni Mortalawes. Li quens

a) de l. s. p. b) v. Ph. et c. t. a l. de res. d. c) varlet d. d) monstre d. e) de ces d. f) mesure d. g) Er. d. A. a. f. m. des. d. h) et f. l. m. des. d. i) Nonis vous d. j) delimes d. k) et d. l) m) Saliques d. n) et li d. o) Viellie d. p) B. Pison d. q) Calanoh d'empes d. r) de Haynau d. d. s) a. l. H. d. t) Bayacum li. e. 60 Saray) Gal. u) d. 2. l. d. v) a d. w) Parroumont d. x) de Buzilla Got. y) Votulues d.

1) Hoc castellum apud Gislebertum a Balduino munnum est.

Baldunus dicitur tunc in Mons et tunc in terra... de terra... de terra... de terra...

10 Venerabilis homo... de terra... de terra... de terra... de terra... de terra...

15 En se... de terra... de terra... de terra... de terra... de terra...

20 En se... de terra... de terra... de terra... de terra... de terra...

173. La mort l'empereur Manas de Constantinoble et le regne Alexe.

174. La mort pape Alexandre et le mariage Luce le tierch.

175. Comment Androloce se fit garde de l'empire de Constantinoble.

20 176. Comment Androloce mourut l'empereur Alexe et il se couronna, et comment Kyrsac le fit

ochire et se empereur, et comment Alexe ses freres il fit les tout creves et se fit empereur.

177. La mort le louens roi Bauduin de Jherusalem et le regne le roi Guyon.

178. La bataille ou il rois Guy de Jherusalem fu pris et la vraie crois pierdue.

179. Comment Jherusalem fu prise par Salhadin.

35 180. Comment il rois Phelippes de Franche se vint partir de la roine Ysabel la femme et comment

Loeys fu engeares.

181. Comment il rois Phelippes de Franche et il rois Henris d'Engleterre se croiserent.

182. Comment il rois Guy de Jherusalem assist Acra.

183. Comment il queens Bauduin de Hainau fu prinches et marchis de Namur.

40 184. Comment il empereur Ferris fit Bauduin le fit le conte Bauduin de Hainau chevalier.

185. Une guerre dea roi Phelippes de Franche contre le roi Henri d'Engleterre.

186. La mort le roi Henri d'Engleterre et le roine Ysabel de Franche, et comment il rois Phelippes

de Franche prist eskeps et Bourdon pour aler outre mer.

187. La mort la roine Jehane de Saris et le mariage le marchis de Monterrat de la femme Oufroi

45 dou Theron, cil il roinever estoit eskeus, et le monte le roi Richard d'Engleterre.

188. Comment il rois Phelippes de Franche arriva a Acra.

189. La prise d'Acra par les croiseurs.

190. Comment il empereur Henris fu couronne a Roume et la roine Constance.

191. Comment il queens Bauduin de Hainau salit Flandres apres la mort le conte Phelippes.

50 192. Comment il queens Bauduin de Flandres et de Hainau donna sa fille

au conte Piere d'Anchohre.

En cel an meismes assemble il rois Phelippes de Franche... de Franche... de Franche...

1) Hado signenta... 2) Hado signenta... 3) Hado signenta...

1198. de parfaire les noches de ceves saint Jehan-baptiste. Quant li rois Phelippe de Franche ot une pieche sus devant la chite de Ruen, cil dedens se rendirent¹, et il empris la folante, et puis departi ses os. Si s'en rala chascuns en son pais. Au jour qui avoit este pris de ceves saint Jehan-baptiste a Soissons vint li quens Pierres d'Auchoirre, et li quens Bauduin de Flandres et de Haynau y amena Yolant sa fille. Si furent faites les noches a grant sollempulte. Li autres mariages qui avoit este convenanchies de Phelippon, le fil le conte Bauduin de Flandres et de Haynau, et la damoiselle de Nevers², fille le conte Pieron d'Auchoirre, fu puis defais, et a daerrains l'ot a feme messires Hervins de Gyent, si coume nous avons dit desus³.

1193. La mort le conte Bauduin de Flandres et de Haynau le quart et le regne Bauduin le quint. 16

1195. Poi apries fu traitie de mariage de Sebile, suer le conte Bauduin de Flandres et de Haynau, cui ses peres avoit laisse 2000 mars a son mariage, si com nous avons dit desus⁴, et d'un haut hounme deviers Lyons souz le Rosne: mesires Unders de Bianju⁵ avoit non. A daerrains fu fais li mariages. Il ot de li 2 fuis: li ainsnes ot non Unders et li autres Gulchars. 15 Quant mesires Unders fu mors, Unders ses ainsnes fuis tint la terre de Bianju. Si prist une⁶ haute dame a femme dou pais. Si en ot un fil et une fille. Li fuis morut iouenes⁷ chevaliers, et la fille fu donnee en mariage a un riche hounme: Ughes de Luxi⁸ avoit non. Elle n'ot de lui mis⁹ enfant, et quant Ughes fu mors, elle reprist le conte de Forois¹⁰, et de par lui tint puis li quens de Forois la terre de Bianju. Apries la mort monsieur Unbert¹¹ son pere, qui moult fu vaillans chevaliers et preudom, il morut outre mer a une voie que li rois Loey de Franche fist. Li freres monsieur Unbert qui avoit non Gulchars prist a feme la fille le daufin de Monferrant en Auvergne qui n'avoit plus d'ours. Pour chou tint il apries le daufin la terre de Monferrant et de Monpanchier. Il ot de li pluisours enfans, mais il morurent, par coi il ne fen demoura a daerrains que trois fils. Li ainsnes ot non Unders. Chelui¹² douna li rois la connestable de Franche. Li autres freres ot non Loey. Li tiers ot non Guillaume. Cil fu rendus au Temple et en fu puis maistres¹³.

1194. Coument li rois Richars rescouit Jaffa.

1195. Coument li marcs de Sur fu ocis par le signeur des Hazais pour l'avoit pris de 34 ses marcheans.

1196. Coument li rois Richars d'Engleterre revint d'outre mer et fu pris, et coument il fu delivres.

1197. Le desport dou prinche d'Anthioce et dou roi d'Armenie.

1198. Coument li empereur Heuris d'Alemaigne envola son concelice outre mer, et le mori Salehadin.

1199. La mort l'empereur Henri et le assence Fedri son fil. 35

1200. La mort pape Celestin et le siege Innocent.

1201. Une guerre le roi Phelippon de Franche et le roi Richart d'Engleterre.

1202. La mort le roi Ricart d'Engleterre et le regne Jehan son frere.

203. Coument li quens Thiebans se croisa et li quens Loey de Carres et de Blois et li quens Bauduin de Flandres et de Haynau et pluseur autre. 40

1201. Li quens Bauduin de Flandres laisse le conte Phelippe de Namur son frere bail et garde de sa terre et de sa femme la contesse¹⁴, que il convint demorer pour ce que elle estoit ensainte¹⁵. Li quens avoit de li une jouene fille qui n'avoit pas plus de 2 ans; elle avoit non Jehane. Li quens ala tant par ses journees que il vint en Venisse; si se loga en 45 une isle que on clame Saint-Nicolas-el-Port, et a fait que li autre venoient, se logierent en cel isle¹⁶.

204. Coument li Tartaire conquissent le roi David leur signeur et se tiere.

205. Coument li pelers viroent en Venisse. 50

1202. La contesse de Flandres qui estoit demoree ensainte, quant elle ot porte son terme, se delivra d'une fille qui ot non Marguerite. Apries fist apparillier son otre et s'en ala apries son signour le conte Bauduin. Elle monta sur mer a Marseille et arriva a Acre, ou elle

a) de dedens B. b) a C. u. h. d. B. c) d'ici B. d) Luxi B. e) decci B. f) li B. g) gran maistres B.

1) Falsum; Rothomagum capl non potuit. Cf. Gislebertum l. I; Algodum ap. Bouq. cont. XVII, Antecedentis omnis ex Godofredo de Villa Hardulni p. 39. 2) Mathilda. 3) supra p. 440. 4) Antecedit versio Gisleberti p. 601 (fals). b) e. 192, secundum Gislebertum p. 593. 5) Beaujeu, depart. Rhone. 7) Le Fores. 8) a. 1273-1291. 9) Mariae. 10) Cf. B. a. 817, ed. Wally p. 196 sq. 11) Sequitur narratio Godofredi c. 51 sqq.

cuida trouver le conte, et quant elle entendit que il estoit en Greaso, elle envoia a lui et li fist savoir que elle estoit a Acre!

206. Le couronnement l'empereour Bauduin li estoit queus de Flandres et de Hainau.
 207. Cément Othés de Sanguis se saieus a roi d'Almatua.
 208. Coment l'empereour Bauduin se pierdas et li queus Loeyz de Blois mors et plusieurs autre.
 209. Le couronnement l'empereour Henr, freres l'empereour Bauduin.
 210. Coment l'empereour Ferrans espousa la contesse Jehanne de Flandres.

Quant la mors l'empereour Bauduin [de Constantinoble] fut seue en Franche et en Flandres, grant duel en firent si ami. Li queus Philippes de Namur ses freres, cui il avoit laissés en garde ses enfans et sa terre, fist tant parler au roi Phelippe de Franche que il li donna sa fille en mariage, que il avoit engenree de la fille la due de Meran. Apres carga li queus Philippes au roi les 2 filles l'empereour Bauduin. Encore vivoit la roine Medaus, qui avoit esté feme le conte Phelippe de Flandres. Elle avoit un neveu, frere le roi de Portingal, li avoit non Ferrans; elle fist tant viers le roi Phelippe de Franche que il otola le mariage de Ferrans et de l'aisnee fille l'empereour Bauduin. Si furent faites les nocches a Paris. Quant Ferrans ot fait son homaige au roi Phelippe de Franche, il se parti de lui en boins pais et s'en ala viers Flandres. Quant il vint a Pieroune, mesires Loeyz, sius le roi Phelippe de Franche, fist clore les portes et retenit le conte Ferrans et la contesse Jehane sa feme, tant que il ot saisi Ayre et Saint-Omer et mises ses garnisons. Puis fist ouvrir les portes et les en laissa aler. Ferrans s'en ala en Flandres, moult courchies de ceste chose, se il le peust amender.

211. Coment l'empereour Othés se condempna et Ferrans couronné a empereour.
 212. Les pons de tous les contes de Bouloigne.
 213. Coment le roi Phelippe de Franche donna sa fille, li avoit esté feme le conte Phelippou de Namur, au due Henri de Brabant, et coment il vint aler en Engleterre.
 214. La nouvelle de l'herésie de Nerboune a pape Innocent le tierce, et des contes Simon de Mon-

215. La bataille de Bouvines.

Entendant que mesires Loeyz estoit en Poitau contre le roi d'Engleterre, l'empereour Othés qui estoit ^{en} Ara-
 molles au roi Jehan d'Engleterre assambla chos que il pot avoir de gent. Si vint a Valenchieues. Avec lui estoit le
 due de Brabant, cui ille il avoit, li due de Lembourch, mesires Walerans de la Mongole et plusieurs autre
 Alemant. De par le roi d'Engleterre estoit mesires Guilleumes Longis, Espes, queus de Salebiens, avec
 Jaus estoit li queus Ferrans de Flandres, li queus Renaus de Danimartin, Hues de Boves, qui estoient alioies
 au roi Jehan d'Engleterre et avoient mande tout leur poeul. Li rois Phelippe ot les assamblés. Si avoit semons
 a Pieroune chos que il pot avoir de gent; car mesires Loeyz en avoit menot en Poitau la plus grant partie de la
 bachelerie de Franche.

Quant li rois et ses gens assamblés, il s'en ala a Tornai et garda de la terre le conte Ferrans chos ke il en
 trouva en son paiz; puis vint a Tornai. Li empereour Othés et al aidant qui estoient a Valenchieues, quant il aperent
 que li rois Phelippe estoit a Tornai, il alerent a Mortaigne le samedi apres la feste Saint-Jehan et Saint-Christophe.
 Li rois Phelippe se parti l'endemain de la cite de Tornai et adrecha son ost vers le pont de Bouvines pour
 aler a Liéu. Quant li empereour Othés et li sien s'orent que li rois fu partis de Tornai, il orent
 conseil que il ferotent. Li queus de Salebiens et auchun qui la estoient de par le roi
 d'Engleterre, loerent que on salast combatre au roi. Li queus Renaus de Bouloigne
 dist que il looit que on envoiast bonnes espies apries l'ost de roi, et se li rois qui
 bien savoit que il estoient a Mortaigne s'en aloit sans torner a Jaus, il li sambloit que chos
 fust moult grant honours a l'empereour Othés et a chiaus qui od lui estoient; et d'autre
 part li os le roi pooit amenuisier et li leur croissoit tous jours, car de toutes pars venoient
 grant plente de gens que il avoient mandés, et si estoit dyemenches, et l'endemain, quant leur
 message seroient revenu, selonc chos ke il troveroient dou couvins le roi, il poroient
 ouvrir. A che conseil se tinrent plusieurs. Dont dist mesires Hues de Boves que cil qui
 la bataille desloient n'estoient mie loial viers le roi d'Engleterre, car il avoient son avoir

55 a) add. B. b) en m. c. l. D. c) charge B. d) C. Loeyz le roi de Fr. B. e) decet B. f) de Peronne et li queus
 add. B. ut q. l. e. l. a. deriv. g) salus estem codices A. B. s. addit. h) Poitau B. i) Mongole B. j) estoit A. l.
 B. des B. add. B. m) Jehans A. l. n) il aient conseil que il broient par B. A. l. o) autre add. A. l. p) respondi A. l.
 q) avec B.

1) Cf. Ville-Hardouin a. 215, p. 188. 2) Antecedant et sequuntur excerpta e Guillelmo Tyrlo.
 de 3) Marlam. 4) de Agneta. 5) Alphonse II. 6) Montjoie prope Archen.

1214 prist, et quant il pooient faire sa besoigne, si le destourboient, et chon estoit grans trahisons, car li rois de Franche s'en fuioit, et pour chou estoit il plus legiers a desconfire. Dont respondi li queus Renaus que il n'avoit mie dite ceste chose pour le roi trahir, mais por le miez que il savoit: Car je connois miez les Franchols, que vous ne sachiez, et saiches, tantost que il s'averont vostre venue, vous les trouverez en bataille ordenee, et lors parra bien a coi je bee, car jou l'ademonrai en mort ou pris, et vous en fures comme malrae et coura. A daerrains fu assenti que il s'armaient et s'ivissent le roi hastivement. Quant il furent arme, si isirent de Mortaigne et s'adrechierent vers le roi.

Li rois Philippe, qui ja estoit approchee le pont de Bouvines, avoit eue nouvelles que li empereres Otho estoit leus de Mortaigne, il envoia eale part le visconte de Meleun et frere Garin pour surveoir leur ost. Quant eil virent venir l'emperour et les autres li venoient a grant desroi, freres Garin laissa le visconte de Meleun arrier, et il ala hastivement au roi. Si le trouva ou il voloit passer le pont de Bouvines. Quant il li eut dit comment li empereres venoit contre lui, li rois manda cheus qui estoient passe le pont et ordena ses batailles. Li empereres Otho aprocha tant le les 3 os s'entreverent. Dont assamblerent par grant air. Si commença la bataille fiero et crueuse. Mout le fut bien che jour li queus Renaus de Boulogne, mesires Bauduins Buridan, mesires Bernars d'Outemalle, mais a daerrains li empereres et li dieu, qui estoient venu a grant desroi et a grant haubant furent desconfit. Si s'en fut li empereres Otho, li dus de Brabant, li dus de Lombourch, mesires Hues de Boves et liut li autre qui fuir porrent. Li queus Farrans de Flandres se pria, li queus Renaus de Boulogne, li queus de Salembieres, li queus Otho de Kassenelebourch et grant plente d'autre chevaliers. Chou avint fan de l'incarnation nostre Signeur 1214 les 3es kalendes d'Avost, par un dymanche, et che jour meismes avoit mesires Loey, sus 24 le roi Philippe, eue victoire contre le roi d'Engleterre. Li rois Philippe rendi graces a nostre Signeur de la victoire que il li avoit donnee, et puis s'en ala en Franche et fist les prisons bien garder.

216. La mort l'emperour Otho.

217. La mort le roi Aymeri de Jherusalem, et comment Jehana de Brieinne espousa l'oy dou roi Aume de Surye.

218. La mort le femme le roi Jehan d'Acre, et comment il prist le fille le roi d'Irmerie, et comment Damiele fu pris.

219. Comment li empereres Fedris ala a Roume pour avoir respit d'aler outre mer.

220. Comment mesires Loey, seus le roi Philippe de Franche, ala en Engleterre, et la mort le roi Jehan d'Engleterre.

1219. Poi apres s'en vint li rois Philippe en Poitas a grant ost. Li rois envoia ses messages li visconte de Tourai, et li fu li queus Piers de Bretagne, qui avoit a feme le cousin le visconte. Si parlerent tant au roi ke il firent le pais dou visconte. La meismes vint uns legas de par l'apostole, qui amena ed lui le tonte de Cloestre; et firent trives des deux rois 5 ans. Dont s'en ala li rois Jehan d'Engleterre, et li rois Philippe s'en ala a Paris et estora uns abeis de Salut-Victor d'ales Senlis. Entrelant que les jrites d'engleterre des deux rois, li rois Jehan apprenoit mout cheus de sa terre, par vol plusieurs des barons et des chites d'Engleterre envolerent en Franche a monsieur Loey et li manderent que il alast en Engleterre, et il li aideroient a conquerre et de chou il seroient boins seurete. Dont envoia mesire Loey pour la seurete prendre.

1218. Li rois Jehan oi nouvelles de ces choses; si ot paour. Pour chou envoia a l'apostole et reprist le royaume d'Engleterre de lui. Apres envoia li apostoles en Franche et desendi sour esdemement que aus ne messesist contre le royaume d'Engleterre. Pour chou ne laissa mie mesire Loey que, quant si message furent venu d'Engleterre, que il n'assamblast grant gent et les envoia en Engleterre. Li baron les rechurent liement et les menerent a Londres; si lor delivrerent la chite. Mesires Hues de Boves entendi que mesires Loey envoioit grans gent en Engleterre contre le roi Jehan; si assambla grant plente de gent a armes en Flandres, en Brabant, et les mena en l'alde le roi Jehan. Il monta sour mer a la Mue; mais une tempeste les prist sour mer, qui les mena vers Garnemine; si hurterent a un sablon, et furent lour net brises, si que pou en eschapa. La fu noies mesire Hues de Boye, mesire Waiers de Sotenghien et Bauduins ses freres et mout d'autre chevalier et pluisours serjant.

Quant mesires Loey sot que ses gens tenoient de par lui Londres, il assambla grant ost en l'este apres, ki estoit de l'incarnation nostre Signeur 1218. Si passa en Engleterre a si grant forche de gent que li rois Jehan ne s'osa combatre a lui; ains se retraist arrier, et mesire Loey chevaucha en la terre. Si prist Cantorbire et Ronncestre, et puis ala a 33 Londres; si trouva ses gens qui mout furent lie de sa venue. De la s'en ala par la terre, ou il prist villes et chastiaus desus a Vincestre; si prist Regate, Portemue, Porcestre,

a) dit il ed. A. 2. b) que ex. B. post Franchols legier. c) a que B. d) en pr. ex. m. B. e) deul B. f) mon-torent B. g) Gornemus B. h) jusque A1.

1) De sequentibus cf. etiam Guill. Tyril continu- facta sunt. 3) a. 1216. postus. 4) Rochester. 66 tionem, 'Recueil' II, p. 320 sq. (L'estoire de Eracles 5) Winchester. 6) Reigate, Portsmouth, Port- empereur' I, XXXI, c. 9). 7) Haec iam a. 1213. chester.

Hanscans et plusieurs autres. Quant il fut mis en garnison, il repassa a Douvre et
 l'assista, et fist assaillir vigereusement et prist la premiere ville. Messire Uers de Bourch,
 qui moult estoit vaillans chevaliers, en estoit chatefains et defendi bien le remanant. Quant
 mesire Loeyz ot une pieche vis devant Douvre, et il vit qu'il ni fassoit pas grant exploit,
 il se parti dou siege et repassa mer. Il ot couvent au ses gens que il lassoit es garnisons
 d'Engleterre, que il revenroit a sans tantost ke on li seroit novisiées savoir.

Entretant que il demora en Franche, li rois Jehans d'Engleterre morut. Il avoit 2 fuis
 dont il aishes qui avoit non Henris ot le royaume apres lui. A aucun des barons de la terre
 orent franche que il les traisteroit plus droiturierement que ses peres n'avoit fait; si se par-
 tirent de l'amour monsieur Loeyz et retournerent deviers lui et traissent grant parties de
 chiaus de la terre a leur accord. Cil qui estoient en la terre de par monsieur Loeyz li firent
 savoir ceste chose. Si repassa mer hastivement et mena grans gens od lui. Si rassega
 Douvre et envoia le conte del Perche et une partie de sa gent vers Nicole pour conforter
 ses garnisons qui estoient en grant effroi; car grante partie de la terre s'estoient retourne
 contre lui.

221. Comment mesires Loeyz de Franche vida Engleterre.

Si com li quens del Perche fu devant Nicole, cil de la terre furent assamble; si vin-
 rent soudainement sour lui et l'ochisent et la plus grant partie de sa gent, et li remanans
 s'en fui ou fu pris. Quant mesires Loeyz le sot, il se parti dou siege et s'en ala a Londres;
 si remanda en Franche gens, et li Engles firent bien garnir les ports, par coi on ni peust
 passer. Messires Robiers de Cortenai entendit le besolag monsieur Loeyz; si entra en mer atout cent chevaliers
 et cuida arriver saivement. Mais les Engles, qui estoient es nes et es galyes, ni coururent sus; si
 les prisent tous et misent em prison a Douvre, mais il colperent la teste Wistasse le Molin. Poi apres fu
 ostages li quens Robiers; si s'en ala a Londres. Li chardenaus, qui encore estoit ou pais,
 parla de pais; si le fist en tel maniere que mesires Loeyz vida la terre de toutes ses gens,
 et il delivrerent le conte Robiert et tous les prisons. Si s'en rala mesires Loeyz en Franche
 et tuit li Franchois. Li rois Henris d'Engleterre, qui n'avoit pas plus de 14 ans aqueilli,
 a guerre chiaus de Londres et tous les barons qui contre lui avoient este. Cil de Londres
 firent pais a lui, mais les barons se tinrent longement. A daerrains les assist li rois a
 Ronnecestre, et s'eterent tant si engien que il abaterent la moitie de la tour; quant li baron
 virent que il n'avoient pooir de desfendre, il se rendirent a sa volentet.

222. Comment li quens de Toulouse fist pendre son frere.

223. Comment mesires Loeyz de Franche ala en Aubegois, et le mort dou conte Symon de Mon-
 fort et le regne Amaurri son fil.

224. La mort le roi Phelippou de Franche et le regne Loeyz son fil et le courouement la roine
 Blanche.

225. Dou roi Jehan d'Acro et de l'empereour Fedri, comment il ala escumenties outre mer.

226. La mort l'empereour Henri de Constantinoble et le regne le conte Pieron d'Aucoirre et sa
 mort et le regne Robiert, frere le conte Phelippe de Namur, et sa mort, et comment li rois Jehans d'Acro
 entrepris l'empire a garder.

227. La mort le roi Loeyz de Franche et le regne Loeyz son fil, et comment il delivra le conte
 Ferrand de Flandres de prison.

Après aris, l'an de l'incarnation nostre Signeur 1236, que li rois Henris d'Engleterre repaire en Bretaigne
 ot grant es et vol reconquerre sa terre pour le roi Loeyz. Mais li rois et la roine Blanche sa mere
 le desfendirent et bien que li rois euvist caler es Engleterre sans riens faire. Et pour ceon ke li quens Pieron
 de Bretaigne avoit mis conseil a la venue le roi d'Engleterre, li rois Henris Loeyz ni chita d'Anglers et
 le chardal de Belesma, que li rois avoit chifflie.

Après ces choses rassambla li quens de Bretaigne, li quens de la Marche, li quens
 Phelippes de Boulougne, oncles li roi de Franche, et pluisour autre baron dou royaume
 pour entrer en la terre le conte de Champaigne. Mais li rois fu en l'aide le conte. Quant
 li baron virent ceon, il envolierent par commun conseil querre la roine de Cyppe, qui
 estoit drois hoirs de la conte de Champaigne, si com il disoient; car elle avoit este fille le

1) de J. confance. 2) de son fil de son fil. 3) Flandres. 4) repaire. 5) de B.

1) Thomam. 2) Lincoln. 3) Gaala. 4) Antecedant excerpta ex Vna. B. l. XXX, c. 130. 'De dissen-
 sione baronum France a rege Ludovico iunior'. 5) Petrus. 6) Hugo X. 7) Theoderic IV. 8) Ancon.

conte Henri¹ de Champagne, qui fu rois de Jherusalem, si com nous avons dit dessus. Quant la roine sa venue en France, elle demanda la conte de Champagne come son yrelage. Li quens Phelippes de Boulongne l'en aloit de tout son poiss. Plusour fois en furent pris de pais. A daerrains fu offert a la roine 8000 livres de terre a heretage, por son despens 20000² livres de Tornois. Li quens Phelippes³ de Boulongne, qui plus n'entremetoit de la besoigne que tuit li autre, li fiat cele pais refuser. Sour chon fu uns autres jours pris. ¹²³⁴ ^{Febr} Dedens che terme morut li quens Phelippes de Boulongne l'an de l'incarnation nostra Seigneur 1233. Auchun dient que il fu empusounes. (Cil quens Phelippes avoit espousee la contesse Mahaut de Bouloingne, qui fut fille le conte Renaut de Danmartin, et com nous avons dit dessus. Et pour ce que nous avons fait menions de tout les contes de Bouloingne jusques a cesti Mahaut, nous vous dirons de cesti et de ceus qui apres li succederent en la conte de Bouloingne. Elle ot dou conte Phelippon une fille⁴ qui fut mariee a monseigneur Gauchier de Chastillons; mais elle moru sans hoir de son corps⁵. La contesse sa mere demoura grant piece veuve apres la mort le conte Phelippon son mari; mais en la fin elle print⁶ le frere le roi de Portingal par la proiere la roine Blanche de France, cui cousins il estoit⁷. — Aufons avoit non —, mais elle moru sans hoir de sa char⁸. Apres sa mort sourdi grant contens de l'escheance de la conte; car la contesse Mahaus⁹ d'Artois, qui avoit este fille le duc Henri¹⁰ de Braibant qui gist a Vilers l'abbeye, disoit que ses peres et messires Godeffrois de Louvaing, freres le duc, li avoient donnees leur escheances en mariaige, comme cil qui estoient cousin germain a la contesse Mahaut de Bouloingne. D'autre part disoit l'empereris Mahaut¹¹ que li dus et messires Godeffrois estoient mort ainssis que la terre escheist, et qu'elle estoit leur suer germainne, et pour ce estoit la terre escheue a li. De ce esmut un grans plais en la court le conte de Saint-Pol, qui estoit quens d'Artois de par sa femme la contesse, qui¹² avoit espousee, et tenoit le bail du jone conte Robert d'Artois. Dedens ce plait moru l'empereris Mahaus¹³. Si eschei la calenge et li plais a sa serour germainne¹⁴, qui estoit contesse d'Auvergne. Si entra ou plait, qui dura longement tant qu'elle moru. Robers ses filz, qui estoit quens d'Auvergne, recomensa le plait ou lieu de sa mere. En la fin en fut pais faite en telle maniere que li quens¹⁵ ot pour lui et pour la contesse d'Artois sa femme la vile de Kalays et grant terre avec, et li quens Robers d'Auvergne retint la conte de Bouloingne. Cil Robers ot 2 filz. Li ainsnes ot non Guillaume, qui tint la conte de Bouloingne et celle d'Auvergne apres la mort son pere¹⁶; mais il moru sans hoir de son cors. Si eschei la terre a son frere qui avoit non Robers¹⁷. Or lairons un pou a parler des hoirs de Bouloingne; si dirons de la roine de Cypre, qui avoit prins jour de pais au conte de Champagne, si com nous avons dit dessus.]

Quant la roine de Cypre vint au jour qui avoit este pris de pais¹⁸, il parut bien que elle avoit pierdue grant aide¹⁹; car apres plusour paroles on ne li offri que 2000 livres de terre sa vie et 10000 livres²⁰ pour son despens.

A.

La roine, qui bien vit que elle n'avoit mie si grant pooir ne si grant conseil que elle soloit, otria cele pais, et fu confermee de par le roi²¹.

B.

De quoi on li avoit a l'autre jour devant offert 8000 livres de terre a heritaige et 40 20000 livres en deniers. Quant la roine oi les offres, qui estoient si petites envers celles d'om²² li avoit faites l'autre jour devant, elle en

ot grant despit; mais toutes voies, pour ce que elle estoit lontaine et qu'elle n'avoit mie si grant ayde comme elle soloit pour la mort le conte Phelippon²³ de Bouloingne, elle s'asenti a la pais. Car pou trouvoit qui osast entreprendre sa besoigne puis que li quens li estoit faillis. Celle pais fut confermee par le roi Loys de France.

a) No A 2. 3. B; 8000 A 1. Vid. infra l. 41. b) deest B. c) unius inclus add. B. d) l. g. ii. e) Quant elle vint au jour li parut B. f) confort B. g) h. eod. h) de pro que on a. 50

1) secund. Vid. supra p. 437. 2) Iohannam. 3) secund. 4) postus Maria, uxor Ottonis IV. 5) a. 1231. 6) a. 1233. 7) Alfonso, frere de 10) Maria obiit a. a. 1260. 11) Ancl, vidua de la reine Blanche, et par consequent veuve et non 12) Wilhelmi XI. 13) almiram Gulde III. 14) a. 1276 —1279. 15) Rexit a. 1279—1314. 16) Cf. Albercum (SS. XXIII, p. 835 et not. 37), qui res aliter 55 Roberti I, postea Guidonis III, comitis Sancti-Pauli enarrat.

[On li avoient a parler de la roine de Cypre et de l'empereur Fedri d'Alemaigne. Car li pape li mesoit touz qu'il ouvroit de moult de choses contre la fol de sainte eglise, et mesoit souvent li amonestat li pape, qu'il amendast ces choses, mais il ne voloit nient obeir aus requestes le pape. Pour ce manda li pape general concille a Rome et manda le cardinal Predestin, qui estoit legas en France, et le cardinal Othebonne, qui estoit legas en Engleterre, et les autres prelas d'outre les mons. Cil cardinal s'assamblerent et s'en alerent vers Rome. Li empereres Fedris, qui bien pensoit que li concille estoit assamblés contre lui, si garder ces 2 cardenans et plusieurs autres prelat qui estoient en leur compagnie. Quant il virent en la cite de Pize, li empereres i envoia et les fist tous prendre et metre en prison. Quant li apostoles le sot, il en fut moult courrecies, si envoia a l'empereur Fedri et li manda qu'il delivrasit les prelas et amendast ce qu'il avoit meffait contre sainte eglise. Et il n'en vout riens faire, ains le delaisoit par belles paroles. Quant li apostoles vit que li empereres eslongoit ces choses par malisse, et qu'il ne le pavoit trouver en nulle verité, il n'en vout plus delaisier que il ne l'escumentiasit et tous ceus qui a lui se tenoient. Quant li jour dou concille fut passes, li empereres delivra les prelas qu'il tenoit, si s'en rala chascuns en son pais. Ne demoura mie gramment apres, que li apostoles Gregoires moru, l'an de l'incarnation nostre Seigneur Jhesu Christ 1242. Apres lui fut esleus Celestins, mais li ne vesqui que 17 jours. Dont fut esleus Innocens li quars. Cil avoit este moult bien de l'empereur Fedry, par quoi plusieurs gens cuidierent que li empereres i deust avoir grant avantaige; mais puis qu'il vint ou siege saint Pierre, li empereres Fedris n'avoit trouve nul si fort adversaire comme il le trouva. Car il maintint le plait contre lui viguerusement. Au derriens vint il a Lyons sur le Rosne et le condampna, si com nous dirons ci avant. Or lairons a parler de l'empereur Fedri, si dirons du roi Loey de France.]

L'an apres, li fu de l'incarnation nostre Signeur 1234, pria li roi Loey a feme Margherite, fille le conte de Prouvence; et li fu contounee a Sens en Bourgoigne. L'an apres le Vies de la Montaigne envoia Hualde pour ochire le roi Loey. Mais tost apres li se repent et li remanda par autres messages que il se gardast des premiers. Pour ceo scholons se fist li rois garder longz sans plus prires que il ne voloit.

L'an apres, qui detoit de l'incarnation nostre Signeur 1242, assambla li roi Loey grant ost et s'en ala en Poitou pour le conte Huon de la Marche, qui reveloit contre lui, et se voloit estre hommage a monsieur Anfoi conte de Poitiers, cui li rois avoit fait l'an devant chevalier, et li avoit donnee a feme Jehana, fille le conte de Toulouse, et li avoit donnee la terre que li rois Philippe avoit conquise sur le conte d'Anjou et le conte de Poitou et toute la terre d'Anjou. Li queus Huon de la Marche avoit a feme la mere le roi Henri d'Engleterre, et eour la fiance le roi se tenoit li contre le roi de France. Mais pour ceo se laisse mis li rois que il n'estoit pour lui, et amest aucun chastel que il prist.

Li rois Henri d'Engleterre et Richars queus de Cornuaille, ses freres, estoient passez en Gascoigne et aidoint le conte de la Marche. Quant la guerre et une pieche dura, et li rois Loey et chevanchis parmi le conte de la Marche, il vint a Saintes, ou li queus de la Marche estoit stouz grant pleinte de ses amis et de ses aidans. Si virent a bataille ensamble; elle dura une piece; mais en la fin fu li queus de la Marche desconfit. Si s'en ala et meires Symons de Montfort et meires Joifroi de Laignon et plusieurs autres qui avoient lui estoient. Li rois retint aucun chevalier et serjant pris. Cel jour meimes vint meires Ughes surnomme li Bruns, ainses que le conte de la Marche, au roi et au pais a la volente le roi. Et lendemain vint li queus de la Marche et se fene a la merci le roi; et li rois li rendi les chastiaus que li avoit pris, et li fist hommage au conte Anfoi de Poitiers. Li rois retint par pais sansiour fougage monsieur Renaus de Pons et fougage monsieur Joifroi de Rankon et fougage le conte d'En, et fougage monsieur Joifroi de Laignon et 10000 libras que li rois li dounoit chascun an en ses coffres.

L'an apres, qui est de l'incarnation nostre Signeur 1243, et li rois Loey le premier di de sa feme qui est non Loey. En l'an apres ensivans et li rois un autre di qui est non Philippe. En cel an meimes fu fais pape meires Benhans et est non Innocens. Li siege de Rome avoit este vigies 3 ans. Tuz apres vint li pape a Lyons pour le Roine entour le seinte saint Andrie. Es en cel an meimes prist une gres maladie au roi Loey a Poutoise; et fu tenu meines que on cuida que il fut mori. Et s'empartirent li physicien, et fu priés d'une liue de terre en tel point ke tuit li huis furent ouvert, et j aloient tuit cil de l'hostel cui il plaisoit, et furent mande li prelat pour faire la commendasse de l'ame. En tel point le vit on

55 a) nach Richars ed. B. b) ses e. c) vint e. d) En l'an de l' B. e) tout apres tantost B. f) 1234 A. 2. g) rebelon B. h) Anfoi B. i) donnee - avoit des. B. j) Et H. A. 1. k) et n'assambla A. 2. l) Et q. 41. m) p. A. 2. B. n) d. l. M. des. B. o) Anfoi A. 2. B. Anfois B. p) Rankon A. 2. B. Rankon B. q) de des. A. 1. r) donna B. s) gres B. t) de l'incarnation nostre sig. - tels A. 2. B. v) l. d. 4. p. une heure (de l'heure advenant pour faire une heure W.)

60 1) Jacobum. 2) Cardinales mari captos esse, notam. e. 133. 3) Error apertus. 4) Haec breviter est. 5) postquam a. 1241, d. 31. Aug. 6) Ultra redacta sunt. 7) Le traité original (Trés. des ch. 18 des societas non valent regere Vno. Bell. l. XXX, J. 170 p. 12) se parle que de 5000 l. Tournois. W.

remouvoir et par un plaidre. Dont furent vendues li chevaliers qui y furent prisonniers et ouvrirrent la boue tant que il se vait en port de cadidit. Apres ce furent tant que par la volentez nostre Signour li rois torna a garison. Et quant li rois li vint la croiz d'outre mer.

Vinc. XII.
102.

228. Comment li empereres Pedro fu condempné a Lyon par le pape Innocent.

n. XXXI.

En l'an de l'incarnation nostre Signour 1245, dont li apostoles fu occis en Lyón, vint le Rois a la feste saint Pierre le saint Poi. La fu li empereres Bauduins de Constantinoble et moult grans nombres de prelas. A che tunc fu condempné Pedro li rois d'Aragon. Il seceus de che non. Et quant li conseilz fu parés, li sponsoles d'outre mer Franche Odon li chardeus vesque de Tostelaine pour precher de la croiz d'outre mer et li chers le Rois de Franche. Li chardeus assemble moult de prelas et des barons et d'autre gent, et leur moustra le Rois d'outre mer, moult ot de prelas doumes qui emprisent la voie pour l'amour nostre Signour. De cheiaus fu Robiers quens d'Artois et mesires Anfois quens de Poitiers et mesires Charles quens d'Ange. Cil trois estoient freres germain au roi Loïs de Franche. Apres se croisa li rois Thiebaus de Navarre et quens de Champagne. Cil avoit este sus le roi [Thiebaut] de Navarre de la fille monsigneur Ercebaud de Bourbon. Cil avoit a femme madame Ysabel, fille le roi Loïs de Franche. Encore se croisa Guillaume quens de Flandres, Pières Mauclers quens de Bretaigne, mesires Gauchiers de Chastillon, Robiers vesques de Beauvais, li quens de Monfort, li quens de Vendome, mesires Arcembaud de Bourbon li joneus, Jehans quens de Druis, mesires Guillaume de Merle, mesires Druis ses freres, mesire Guillaume des Barres et moult d'autre. Grans fu li apparas des croises.

229. Comment li rois Loïs de Franche prist eskerpe et bourdon a Saint-Denis pour aler outre mer et plusieurs barons.

n. XXXI.
89.

En l'an de l'incarnation nostre Signour 1245, le vendredi apres pentecoste, prist li rois Loïs a Saint-Denis eskerpe et bourdon et mist che lui jour. Avoit lui mist mesires Odes vesques de Tostelaine chardeus et legas de Rois, Robiers quens d'Artois, Charles quens de Ange et plusieurs autres. Mesire Anfois quens de Poitiers demoura avoec le rois Blanche sa mere pour garder le royaume. Li rois et toute sa compaignie monterent sur mer a Aighemorte lendemain de la Saint-Biertrémis.

230. Comment li Tartares conquissent Inde le major.

231. Comment li papes envola as Tartares freres Jehan de Plain Carpin et freres Asselin.

232. Comment li Tartares envolerent letres au pape.

233. Comment li rois Loïs de Franche arriva en Cypro.

n. XXXI.
89.

Or dirons dou roi Loïs de Franche. Bien avés oï desus comment li se parti de son pais pour aler outre mer, et comment li monta a Aighemorte lendemain de la Saint-Biertrémis. Il arriva le jeudi devant le saint Mathis au port de Limochon en Cypro; et li sejoura jusques au March. Li rois de Cypro et plusieurs prelat et baron se croiserent et orent convenu d'aler avoec le roi de Franche. En cel sejour morut Robiers vesques de Beauvais et li quens de Monfort, mesires Ercebaud de Bourbon, li quens de Vendome, li quens Jehans de Druis, mesires Guillaume de Merle, mesire Guillaume des Barres, et bien jusques a 240 chevalier.

234. Comment li Tartare envolerent letres au roi Loïs de Franche, et comment li rois renvola as Tartares, et li prisé de Damiete.

235. De Biertran de Rays comment il vult leste quens de Flandres et de Hainau, et comment il fu pendus a Lisle.

1225.

Or lairons un poi a parler dou roi et des pelerins; si vous dirons d'auchunes choses qui estoient avenues en Flandres et en autres lius. Nous vous avés dit comment li rois Phelippes de Franche prist le conte Ferrant de Flandres et plusieurs a la bataille de Bouvines. Il fist metre le conte em prison au Louvre, ou il demoura grant ans. Entrues que il estoit em prison, uns hom vint ainsi com hermites en un boys ki siet entre Tornai et Valonchienes que on apelle la foriest de Glanchon. Che fu en l'an de l'incarnation nostre Signour 1226 en un quarzime. Il n'ot gaires demoure ke auchunes gens le virent, ki firent entendre que chou estoit li quens Bauduins de Flandres et de Haynau et empereres de Constantinoble. Apres li virent aucun noble homme ki parlerent a lui. Il leur fist entendre que voirement estoit il li empereres Bauduins et leur dist auchunes ensaignes, par col il cuidoient que che fust voirs. Dont ramenerent cil riche homme a grant joie a

a) l. c. sup. B. b) Ange B. c) add. B. d) p. d. R. e. l. in ras. A. e) Limozon B. f) morurent B. g) et B. h) portant add. A. h) aussi A. i) Glancon B. j) et B.

1) Margareta. 2) Il y a ici une erreur grave: comitatus Flandriae et Hanonia. 3) Johannes. Thibaut II. ne devint roi de Navarre qu'en 1253. 4) Petrus. 5) Sequuntur excerpta ex Vinc. Bell. et n'épousa la fille de S. Louis qu'en 1258: rien n'indique qu'il ait pris la croix en 1245. W. p. 615. 6) a. 1225. 7) Vinc. Bell. 8) l. c. Willelmus de Dampetra, filius Margaritae lib. XXX, c. 127, SS. XXIV, p. 637.

Valentini, qui se richardus et in honore et in honore de son. Valentinus, qui, cui 1224
 solent, velone, qui, il dicitur que che fuit il imperator, certainement, et pour chou lo
 merent parmi le contes de Flandres, et par la ou il venoit ou lo recevoit a signour.
 La contesse Jehane, fille l'empereur Bauduin, l'envoia plusieurs chevaliers, et autres gens
 qui bien la deuoient consolatre, comme cil qui avoient este de l'hostel, et de la maison
 l'empereur Bauduin. Aunchuns en l'avoit, qui culdesent certainement que che fuit il, et
 plusieurs qui disoient le contraire. Quant il ot grant pieche, de si decheut grant nombre
 dou kemins en Flandres et en Haynau et aunchuns des grant barons malades, li rois Loys
 de Franche, sus le roi Phelippus, oi cela miseryelle. Es li manda que il venist a Pieronne
 a parlement a lui, car il voloit savoir se chou estoit ses oncles. Il li otria sauf conduit
 sans et venant, car autrement n'y voloit pas cil aler. Quant il vint a Pieronne, il avoit od
 lui grant plente de Flamens et de Haynalliers qui coidoient que che fuit lor sires droi-
 turiers. Li rois le receut honerablement et plusieurs choses li demanda pour lui essaiier.
 Li consaus le roi meismes, qui plusieurs fois avoient veu l'empereur Bauduin, parlerent
 a lui et li firent assés mult de demandes, de coi il respondi bien d'aunchune, mais de plu-
 sours il ne sot respondre, et por chou dist il que il estoit travillies, s'iroit reposer, et l'ende-
 main il responderoit de chou de coi on li avoit demande. Dont s'en ala a son hostel, et
 la nuit, quant il ot se levé, il se leva plus celement que il pot; si prist de ses
 jous une parole et puis monta sur un cheval; si s'en ala tous seus. L'endemain, quant
 cil ki avoient lui estoient venu, furent leve, il alerent viers son hostel; mais, quant il enten-
 dirent que il s'en estoit ales, mult furent esbahi. Il atendirent une pieche, et quant il
 virent que il n'en porroient autres nouvelles, chascuns s'en rala en son pais tous honteus.
 Ne demoura pas grantment apres que en la terre monsigneur Erart de Cachenay, en une
 ville qui a a hon Rays trova un homme qui estoit nes de la ville et avoit non Bertran.
 De che lui dist on certainement que c'estoit cil qui s'estoit fais empereres et qui s'en estoit
 fuis de Pieronne. La contesse Jehane de Flandres fist tant viers monsigneur Erart de Cache-
 nay que il prist che lui Bertran et l'envoia a Lisle entour la feste nostre-dame en mi Aoust, Aug. 15.
 et la contesse Jehane le fist trainer et puis pendre au gibet et loier de chaines de fier, par
 coi il pendit l'ons l'ans apres. Tese fu la fins Bertran de Rays qui cuida embler la conte
 de Flandres.

236. De freres Robiert comment il prist les bougres.

En l'an qui courroit 1235 vint freres Robiers de l'ordene des Precheurs par le coman-
 dement Apostoile en Franche contre les bougres; si en fist ardoir grant multitude.

En l'an apres ensivant prist Jehans, li fuis le conte Pieron de Bretagne, a feme la fille
 le roi Thiebaut de Navare conte de Champaigne. De coi la roine Blanche et li rois Loys ses
 fuis furent si courchie ke il ensaisirent 2 des chastiaus le conte de Champaigne, chou est
 a savoir Monstereuel en for d'Youme et Bray sur Saime.

237. Comment li empereres Bauduins de Constantinoble s'en tint en Franche, et comment li rois Loys de Franche fu pris a la Massore, et li ale des pastouriaus.

En l'an apres, ki estoit de l'incarnation nostre Signeur 1237, vint en Franche et en
 Flandres li empereres Bauduins de Constantinoble, qui avoit este sus le conte Pieron
 d'Auchotre, et li rois li rendi son yretage en Franche, et la contesse Jehane li rendi ausal
 son yretage et li alda que il ot la conte de Namur, que li queins de Viane, ki avoit sa
 serour, voloit retenir contre lui. Et en cel an meismes prist li rois Henri d'Engleterre a
 feme Elyenor, fille le conte de Provenche, suer la roine Margherite de Franche. En cel

a) le AL. b) le tenon ou a. AL. c) pour B. d) deussent B. e) deus B. f) deussent AL. g) deus
 h) deus AL. i) deus AL. j) deus AL. k) deus AL. l) deus AL. m) deus AL. n) deus AL. o) deus AL. p) deus AL. q) deus AL. r) deus AL. s) deus AL. t) deus AL. u) deus AL. v) deus AL. w) deus AL. x) deus AL. y) deus AL. z) deus AL.

1) Hoc est sequens capitulum artis cum eis cohaeret
 quas Aldricus p. 236. sqq. tradit. Nostrum tamen
 ex hoc sumis, non dicitur, cum narrationem
 modo uberiorum modo mutata praesent. Utram-
 que libet ex formis totis, annalibus fortasse
 Hanoniensibus vel Campanensibus, haudqua con-
 clam. 2) Montereau-Faut-Yonne, depart. Seine-et-
 Marne, arrond. Fontainebleau. 3) Bray-sur-Seine,
 depart. Seine-et-Marne, arrond. Provins. 4) Bi-
 millia etiam leguntur in Ann. Florib., SS. XVI, p.
 627. 5) Henricus (VIIus). 6) Margaretam,
 7) Raimundus Berengar IV.

1237. an meismen p[re]s[bi]ter Koblen, freres au roi Loys de France... En cel an morut li vesques Godefrid de Cambrai...

1238. En Fan apries, qui estoit de l'incarnation nostre Signeur 1238, morut Jehan de Ap[re] vesque de Liege et Anstaus vesque de Loen. Et adont assiat li queens Thomas de Flandres et de Haynau le chastiel de Poullvake.

Or vous dirons dou roi Loys de France et des pelerins qui estoient a Damiete... La roine et les autres dames demourerent en la ville et plusieurs gens a armes pour le garder. Li pelerins estoient... Quant li sire est mort...

1250. Feb. La sirent tuit mort ou pris; car il avoit en la ville grant nombre de Sarrasins... Entrues que on menoit ces paroles uns amiraus atout grant plente de Sarrasins ala en la tente le soudan...

L'an apries enyvant, ki estoit de l'incarnation nostre Signeur 1251, s'armurent plusieurs pasteur pour aler outre mer et disoient que il avoient vent en Ybion que il conquerroient se la Terre Sainte. A daerrains i ot grant multitudes de pastours...

a) an meismen B. b) Enfans B. c) li B. d) sans add. e) Anselmus B. f) crepillon 21. g) deest B. h) Morle 12. i) B. j) varient B. k) li B. l) li B. m) deest B. n) deest 21. o) deest 21. p) p[re]s[bi]ter B. q) li B. r) deest 21. s) deest 21. t) Mathildam. u) Amadel IV. v) Ann 1238. w) Abricus p. 312. x) Apud Vincentium omnes admirat li commune cum rege pacem faciat. y) postus a. 1238.

vella Malbuccon, un abbate de nonna de Chailou, qui vint sales Poblote, que elle vint a
 melmes avoit sonde. La sal au ravierent d'oube mer Anjou, que de Poitiers et de
 Toulous et Charles quens d'Abge. Si gouvernerent le royaume jusques a la revenue le
 roi Loys 10^e frere.

1338. La venue le roi Loys de Franche d'outra mer, et comment li rois
 Henry d'Engleterre fist hommage de Gascoigne, et le viero monsigneur
 Simon de Montfort.

Poi apres l'an 1258, le jour saint Martin le boiant ¹²⁵³ fu la bataille de Zelande, ^{fol. 4}
 ou il ot tres grant nombre de gent perle. Or diront dou roi Loys de Franche qui estoit
 demorez outra mer. Il fist grant despens en refremer Acre, Kayfas, Yaffe et Sydoine, et
 quant il ot demorez 5 ans en la terre, il laissa monsigneur Joffroi de Sorgines pour des-
 fendre le pais et li charge gens et deniers pour la creillente aldir et coumanda a tous
 que li li obeissent. Apres ne parti li rois dou pais et s'en revint en Franche, ou il fu volen-
 tier vena. Poi apres vint li rois Henry d'Engleterre a Paris, et la roine sa feme od a.
 Li rois les rechut a grant honneur, et fu bolde pais faite entre iaus. Et donna li rois
 de Franche au roi Henry la terre de Pieragort; et il fist hommage au roi de Franche de la
 terre de Gascoigne et de cheli de Pieragort et en fu pers de Franche. Poi apres prist a
 feme mesires Jehan, aines frere le conte Jehan de Bretagne, la fille le roi Henry d'Engle-
 tiere. Anchois que li rois d'Engleterre se partist de Franche, morut Loys, aines frere le
 roi Loys de Franche; et fu ensevella a Roiaumont.

En ce sans estoit mesires Symons de Monfort en Engleterre, qui tenoit la conte de
 Lecestre de par sa feme, qui estoit guer le roi Henry d'Engleterre. Il avoit este frere le conte
 Symon, et avoit este ocis en Aubegois. Il avoit de sa feme 5 freres et une fille, Henry,
 Symon, Richard, Guyon et Amauri. Cil quens Symons procura que aloianche de lui et des
 barons d'Engleterre et faisoit samblant que chon estoit pour le pourist dou regne. Car il
 disoit que li rois Henry ne prenoit mie bien garde au royaume et gastoit moult le sien sans
 raison; par coi il estoit entres en grant dete. Et pour chon disoit il que il faisoit cele
 aloianche, par coi li baron s'en presissent garde que li roiaumes alast droiturierement,
 car mesires Edouars ses freres estoit encore trop jouenes. Quant il ot bien cele assurance
 affermee, et li vit que li baron d'Engleterre le creioient dou tout, il entrepris la signourie et
 volt le roi Henry tenir si au desous que il n'eust pooir se par lui non. Mais li quens
 Richard de Cornuaille, qui rois estoit d'Alemagne et freres le roi d'Engleterre, vint d'Ale-
 maigne en Engleterre. Bien s'apierchuit que li quens Symons ne poursuivait mie la voie
 que il avoit fait entendre as barons; pour chon se tint avec le roi Henry son frere. Il
 furent un jour a l'abbate de Lyaves et avoient ja le conte et les siens sourmontes, si ke il
 ne cuidoient mais avoir garde. Mais li quens Symons assambla priveement une grant
 chevanchie; et vint a l'abbate de Lyaves, ou li rois estoit, qui avoit grans gens avec lui,
 mais il furent si souspris que poi i ot desense. La fu pris li rois Henry et li rois Richard
 d'Alemagne et mesires Edouars, li frere le roi Henry d'Engleterre. Li quens Symons mist
 en prison le rois Richard a Monfort, et le rois Henry tenoit il en tel maniere que il le
 laissoit aler a sa volente; mais il avoit adies gens avec lui; par coi il n'avoit pooir contre
 iaus. Et monsigneur Edouart tint il une pieche en un chastiel. A daerrains le laissa aler
 esbanoyer a la fois au chanz; mais mesires Henry, li frere le conte Symon, estoit tou-
 jours avec lui a grant compaignie de gent pour lui garder. Li quens Symons et li quens
 de Clocestre estoient d'un scort et aussi come compaignon. Mais a daerrains il se cou-
 mencherent a desorder en tel maniere ke li quens de Clocestre se fust partis volentiers
 dou conte Symon, se il eust chievetains avec lui se peust apoller, et bien le fist savoir
 a aucun chevalier qui estoient de la partie le rois. Cil le firent savoir monsigneur Edouart,
 qui moult pensa comment il poroit eschaper. A daerrains ala il tant esbanoyer as chanz

1) A. B. le roy Henry a Douvres, et le roy Richard tenoit il en tel maniere etc. et supra.

2) Kenelorde B.

a) melmes etc. A. B. b) son A. C. d) d'Abge. e) Sorgines frim. f) d'oit A. g) d'oit B.
 h) d'oit B. i) monk A. j) tout d'oit. k) a. r. B. l) Lyaves B. m) sans A. n) d' tellement B.

1) a. 1252. 2) Hanc non en Primato a. h. cumta sunt, qui rom dno procllo gestam esse tradit. Eodem infra a. 141.
 3) sicut enarratur. 4) Beatricem. 5) Eleonora. 6) Leves, comit. Sussex. 7) Kenilworth, comit. Warwick.

1265. que il monta sur un moult isnel cheval, que on li avoit envoie pour la besoigne faire. Il courut le cheval par devant monsieur Henri, le fil le conte Symon, ki ne se doubtoit garde de chou ke mesires Edouars pensoit. Quant mesires Edouars et uns pieche courut le cheval et il le senti si isnel, il feri des esperons et ala sa voie. Si eschapa ensi, car mesires Henris n'avoit fors son palefroi; si ne le pot ataindre.

Quant li quens de Clocestre sot que mesire Edouars fu eschapes, il se parti de la compaignie le conte Symon et s'en ala a monsieur Edouart, qui assambla grant gent, et vinrent puis a bataille contre le conte Symon et ses enfans. En cele bataille fu li quens Symons desconfis et ochis, et mesires Henris ses fius ochis et pluisor autre, et mesires Guys ses fius durement navres. Mesires Symons ses autres fius ne fu mie a cele bataille; mais quant il sot la meskeanche, il s'en ala a Monfort; si delivra le roi d'Almaine son oncle et li proia que il pensast de lui et de sa mere, qui estoit quer le roi. Apres la bataille coumencherent cil de la terre a revenir au roi a mierchi, si que en poi de tans furent tuit a la volente le roi et monsieur Edouart.

239. Comment li soudans de Babylone conquist Hermenie et Anthioce. 15

Or lairons a parler d'Engletiere; si dirons de la terre de Surye. Bien aves oi desus comment li rois Loeyz revint d'outre mer. Apres chou ke il fu partis dou pais, li soudans de Babylone, qui avoit conquist Halape, tenoit Damas et toute la terre jusques a Acre. Il avoit non Bendodac. Il fist une grant semonse pour entrer en Hermenie. Li rois d'Ermenie, qui pluisors fois s'estoit combatus as Tartaires, ama miex a estre leur songis que as Sarra- 20 sins. Si fist pais a iaus et leur rendi tres, et il li orent couvent d'aidier contre le soudan. Si les amena avec lui en bataille contre le soudan; mais li soudans ot la victoire, et i ot mort des Tartaires et des crestiens ochis grant nombre. Apres entra li soudans en la grant Hermenie et le fist sougite a lui. Ses pourpos estoit de tous les crestiens ochire. Il manda chiaus de Anthioce que il li rendissent treu tel que chascune persone, homme et 25 feme et enfant, li rendissent un besant d'or caschun an. Cil disent que il n'avoient pooir de donner si grant soume; si le refuserent. Il en ot si grant despit que il assambla tres grant ost. Si ala assieger Anthioce et le prist de venue; car n'estoit qui la desfendist, car li plus estoient avec le roi d'Ermenie. Li soudans abati les murs et mist tout a l'espee. Auchuns en retinrent vers. Li nombres des ochis fu entour 64000. Entour 2000 s'en fuirent 30 en un chastiel a 2 miles pries. Li soudans ala cele part et les assist. Cil qui virent que il ne se pooient desfendre, se rendirent en tel maniere que cil qui se porent rachater s'en alerent et li autre furent mene en Egypte en prison.

240. La mort l'empereour Fedri et le regne le conte Guillaume de Hollande et le siege d'Ays et le regne Mainfroi. 35

Or lairons a parler dou soudan; si dirons de la terre de Sezille, de Puille et de Kalabre. Bien aves oi desus comment li apostoiles Innocens condempna l'empereour Fedric au concile de Lyons sur le Roshe. Poi apres envoya li papes as prelas d'Almaine et as prinches et leur manda que il esleussent un roi, et il le couronneroit a empereour a Rome. Auchuns en i ot qui ne volrent mie obeir a che comandement pour chou que il se tenoient 40 encore a l'empereour Fedri; mais li prelat eslurent le frere landegrave de Duringhes, mais il ne vesqui mie longement. Apres envola li apostoiles monsieur Pieron Kadoche, chardenal et legat de Almaine. Cil pourcacha tant que la plus grans partie des prinches eslurent a roi d'Almaine le conte Guillaume de Hoslande; mais cil d'Ays, qui encore se tenoient a l'empereour Fedri, ne le volrent laisser en la ville pour couronner. Pour chou 45 les escumens li legas et douna le pardon d'outre mer a chiaus qui iroient contre iaus. Dont ala li quens Guillaumes de Hoslande assieger Ays fan de l'incarnation nostre Seigneur 1248. Apres i vinrent grant plente de pelerins de pluisors terres. Si maintinrent le siege tant que cil de la ville se rendirent, et fu li quens Guillaumes couronne a roi. Il ot moult la

^a) Kenolourde B.

^a) et p. v. A1. ^b) deest B. ^c) Bnd. B. ^d) deest A1. ^e) deest B. ^f) la B. ^g) palier A1. ^h) la B. ⁱ) pas B. ^k) l. p. des. B. ^l) couronneroient B. ^m) en A1. ⁿ) l. ens p. A1.

1) Ad sequentia cf. 'Continuation de Guill. de Tyr dite du manuscrit de Rothelle' c. 39 sqq. 'Recueil II', p. 390 sq. 2) Henricum. 3) Ladovic IV.

Grans apostoiles; car li apostoiles desdroit moult que il fust courounes a Roume, et plusieurs fois li manda que il alast, et une fois lui manda^a que li roi d'Alemaigne avoient plusieurs fois atendue la couroune de l'empire et volentiers feussent recheus, se on leur volsist avoir donnee, mais orendroit atendoit elle lui; pour coi il n'esmerilloit moult^b que il ne venoit. Entre ces choses morut li empereres Fedris, par coi grans tourbles sourdi ou roiaume de Sezile et en la terre qui venoit de sen^c patrimoine, car il avait eut un fil de la fille^d le roi Jehan d'Acro. Cil avoit non Conras. Il estoit mors^e. De lui estoit demoures uns peüs enfes qui avoit non Conradins. Il estoit si jouenes que il n'avoit pooir de terre tenir. Si le nourrissoit on en Alemaigne, dont sa mere^f estoit. D'autre part li apostoiles¹⁰ disoit que nus des hoirs l'empereour Fedri ne^g devoit ayreter, car li empereres avoit estel contre la foi, de coi il avoit este condampnes. Li empereres Fedris avoit un fil de solgnant^h et de son frereⁱ qui avoit non Mainfrois. Il fu chevaliers vighereus et larges. Quant il vit que ses peres fu mors et que Conradins ses nles estoit trop jouenes et que li papes voloit entreprendre la terre de Sezile, il se mist encontre et se pourcacha tant d'aides, que par promesses, que¹⁵ par amours, que il saisi le roiaume de Sezile, la duchee de Puille et la princhee de Kapes, et avec chou^j entrepris dou patrimoine de l'eglyse de Roume; et si ot grant ayde en Lombardie.

241. Comment papes Alixandres donna au conte Charlon d'Ango le roiaume de Sezile, et le mort Mainfrois.

Quant papes Alixandres qui adont estoit vit chou, il l'escumentia et sous ses aidans. Apries envoia le chardenal Symon en Franche et manda le conte Charlon d'Ango, frere au roi Loeys de Franche, que, se il voloit entreprendre la guerre contre Mainfrois, il li otieroit toute la terre a lui et as ses hoirs jusques au 7me degret par aucune^k condiction que li apostoiles i metoit. Tant mena li apostoiles les parolles que li quens Charles s'accorda²⁰ a lui, et furent les couvenanches affremees. Puis entrepris li quens Charles la besoigne, et li chardenaus Symons, qui estoit legas en Franche, donna le pardon d'outre mer a tous chiaus qui aideroient le conte Charlon, par coi grant plente de gent se croisierent. Quant Mainfrois entendit que li quens Charles avoit entrepris a conquerre le regne de Sezile et les autres terres, il se porvei d'aides et fist tant enviens plusieurs chites de Toscane que elles furent de son acort. Il i mist un vicair qui avoit non Poillevoisins. Cil avoit grans gens avec lui et bien cuidoit desfendre les passages de Lombardie au conte Charlon et as croisies. Il avoit un grant fosse fait dou travers, ou il les cuidoit contretenir; mais mesires Phelippes de Monfort, cui li quens Charles avoit envoie ou pais, le desconfi par moult de batailles par l'aide le marchis de Monferrat et chiaus de Melans^l, qui trop haoient le lignage Fedri.²⁵ Apries monta li quens Charles a Marseille sour mer pour aler a Roume. Il passa a tres grant peril, car Mainfrois avoit tres grant plente de galyes sour mer pour lui gaitier; mais par la volente nostre Signour les galyes Mainfrois estoient traites a terre pour grant templeste, et en che point passa li quens Charles. Quant il vint a Roume, papes Urbains^m, qui adont tenoit le siege, le recheut a grant honour et li donna le senateris de Roume et le³⁰ courouna a roi de Sezile. Li rois Charles demoura une pieche a Roume pour atendre ses gens qui venoient par terre, chou est a savoir Loeysⁿ quens de Vendome, Guys de Merlo, evesques d'Auchoirre, Phelippes de Monfort, Guys ses freres, Guillaume de Biaumont et Pieres de Biaumont. Encor i venoient grant plente de pelerins, chou est a savoir Robiers, sus le conte Guyon de Flandres, qui avoit sa fille^o a feme, mesires Gilles li Bruns connestables de Franche, mesires Jehans de Soissons, sus au conte Jehan, et moult d'autre.³⁵ Quant il furent venut a Roume, li papes fist le vesque d'Auchoirre legat^p en l'ost le roi Charlon, qui mut de Roume plus tost que il pot et s'en ala conquerrant tant que il ot passe le mont de Cypphan^q. Si se loga devant Saint-Germain-l'Aguillier^r. Laiens avoit grant plente de Sarrasins et d'autre gent, et s'i^s estoit li quens Gavains^t et li quens Jordains et li quens Bietremius, que Mainfrois i avoit mis pour le garder. Li chastiaus estoit⁴⁰ dure-

a) B add. A1. b) uno B. c) deest B. d) de A1. e) n'en devoit estre ayreter de pat. A1. f) sougnant B. g) l'empire et add. A1. h) deest B. i) entendi ch. q. 4. v. A1. j) uno B. k) le l. B. l) de l. A1. m) de l. A1. n) Gavains B. et infra. o) s. moult d. A1. in ras.

1) Jolantha. 2) Error apertus; obit demum a. 1254. 3) Elisabeth. 4) Malland. 5) Clemens IV. 6) Burchardus potius. 7) Blancam. 8) Ceperano. 9) San-Germano.

ment fors. Auchun de chiaus de Post se^a traissent viers la ville pour hardoyer a chiaus dedens^b. Cil dedens traissent viers iaus grant plente de saietes. En la fin fu li assaus si grant que cil de Post s'armerent et traissent viers la ville. Quant cil dedens virent Post aprocier, il s'en issirent tuit arme par une autre porte et s'en alerent leur voie. Bien cuidoit Mainfrois que cist deussent avoir contretenu Post le roi Charlon grant tans, car moult estoit fors la ville et li chastiaus. Les gens le roi entrerent en la ville sans contredit.

L'endemain se rendirent cil dou chastiel sauves leur vies. Cil qui s'en estoient fui, s'en alerent a Bonivent, ou Mainfrois estoit; et quant li rois Charles fu saisis dou chastiel de Saint-Germain, il s'en alerent viers Bonivent. Quant il aprocierent, Mainfrois et li sien issirent de la ville et^c ordenerent leur batailles. Li rois Charles refist les siennes. Si ot mesires Phelippes de Monfort et li marescaus de Mirepois la premiere, et l'autre ot li rois Charles, et la tierche ot Roblers, fuis le conte de Flandres. La premiere bataille assambla as Alemans, de coi il i avoit si grant plente que il couvint le roi Charlon^d et^e toute sa bataille assamblar apries la premiere. Dont n'arriesterent gaires li Tyois^f, ains l'ornerent les dos. Quant li quens Gavains, qui estoit oncles Mainfrois, et Jordains, qui conduisoient la seconde bataille, virent les Alemans fuir, il firent otretel. La bataille Mainfrois, qui venoit apries, fu toute desconree. Les gens le roi Charlon les sivrent, abatant et ochiant grant pieche, et puis s'en reformerent. La fu mors entre les autres Mainfrois et grant nombre des siens; mais il ne fu seu devant l'endemain qu'il fu trouves entre les mors, car il avoit ses armes changies. Apries la bataille entrerent les gens le roi en Bonivent. Li rois otria sepulture as mors, et les prison^g, dont il i avoit grant plente, envola en divers lius; mais^h poi apries en delivra laⁱ plus grant partie, et li li jurerent que il se tenroient a lui.

Apries avint le par l'enortement de chiaus que li rois avoit delivre et dou commun dou pais Conradins, li avoit este fuis Conrat, fil l'empereour Fedri, entrepriat la voie de Puille pour reconquerre la terre contre le roi Charlon. En s'aide fu (li^j sieus^k le duc^l d'Osterriche et) dans^m Henris, freres le roiⁿ d'Espaigne, atout grant^o plente d'Espaignois. Quant il entrerent en la terre, cil dou pais se raloiierent a iaus.

Li rois Charles seoit adont devant Nochieres^p. Quant il entendi la nouvelle de leur venue, il se hasta d'ordener ses batailles. En che point estoit venus d'oultre mer mesires Erars de Valeri et auchun autre preudomme. Cil furent avoec le roi. Conradins et li sien vinrent d'autre part. Si comencha la bataille grans et perilleuse, et moult i ot li rois Charles a souffrir, car trop i avoit Conradins grant gent. Mais a daerrains par la volente nostre Signour tonnerent li Alemant en fules et tout leur compaignon. Li rois et li sien les sivrent et moult en ochisent en la chache, et grant plente en i ot de pris. Dans Henris s'en fui a Moncassin; mais li abbes le prist et le rendi au roi par si que li rois li ot en convent que il n'averoit garde de mort. Conradins fu pris en un chastiel ou il estoit fuis, et cuidoit eschaper par mer. Quant tuit li prison^q furent livre au roi, li rois en fist faire jugement. Si furent jugie a mort Conradins, (li^r sieus le duc d'Osterriche), dans Henris, li^s quens Jourdain, li quens Gavains, li quens Bietremius et si doi fil. Li rois leur fist oir vegiles et l'endemain messe de requiem, et puis leur fist tous les testes coper, fors dant Henri. Chelui laissa il la vie pour le couvent que il ot l'abbe de Moncassin, mais il le mist en forte prison. Lors ne trouva li rois Charles qui contre^t lui fust em Puille, ne en Kalabre, ne en Terre de Labour^u; mais le royaume de Sezile maintenoit encore Conradins un chevaliers contre le roi Charlon, et li rois i envoja monsigneur Thumas de Couchi, monsigneur Phelippon de Monfort, monsigneur Guillaume de Biaumont et pluisours autres vaillans chevaliers. Cil entrerent ou royaume de Sezile et firent tant que il prisent Conradin. Si le pendirent et mirent^v toute la terre a la volente le roi Charlon.

(Or^w lairons un pou a parler du roi Charlon^x; si dirons du roi Guillaume d'Alemaigne. Bien aves ot dessus comment li rois Guillaume fut couronne a roi d'Alemaigne et comment li apostoles Innocens le manda plusieurs fois de venir a la couronne de l'empire; mais onques

a) retraissent B. b) de dedens B et infra. c) et quant B. d) deest B. e) deest B. f) a B. g) l. q. Tudques. h) prisonniers B. i) deest A1. j) l. p. des. B. k) li — et des. A2. 3. B; li — pais in rna. A1. m) deest B. n) prisonniers B. o) li f. l. d. d'O. des. A2. 3. B; li — Bietremius in pas. A1. p) l. q. C. l. q. J. B. q) et a P. a. B. r) f. o. l. en B. s) misent B. t) sequentia usque ad e. 242. add. B. u) Richard corr. Charlon e. v) Richard corr. Charlon e. w) Richard corr. Charlon e. x) Richard corr. Charlon e.

1) Fredericus de Baden. 2) Hermanni. 3) l. a. 'Dom'. 4) Alfonso X. regis Castellae. 5) Lucera. 6) Terra di Lavoro.

pour ce li rois Guillaume ne s'en hasto, ains demoura en Alemaigne et en Hollande. Entre 1252
 ces choses estunt un grant contens entre lui et la contesse Marguerite de Flandres et de
 Haynau. Li contes fut telle. Li contes de Flandres de long lant deyant tenoient la terre de
 Waucres et des isles apendans en flou des rois d'Alemaigne, et li contes de Hollande en
 estoient chastelains et avoient le tiers des forais, et ce tenoient il des contes de Flandres;
 mais puis que li quens Guillaume fut esleus a roi, il ne voloit obeir a la contesse de Flandres,
 ains manda uns courz sollempnes a Frankenevort et fist la forjurer tout ceu que elle avoit
 en Zelando et en Waucres, et le retint a sien oes. Quant la contesse Marguerite le sot, elle
 fist uns grant sermons a Brisevellet¹. La vint li quens de Bar et li quens de Wadumont et
 uns grans plents de chevaliers de France et de Champaigne. Si furent les nes apparillies et
 passerent en Zelando. Uns quens de Flandres, fils a la contesse Marguerite, estoit chieftain
 de toute l'ost. Avec lui estoit messires Jehans de Dompierre ses freres et li quens
 Thiebaus de Bar, li quens de Wadumont, de quoi je vous ai touchie, messires Renaus de
 Bar, frere le contes de Bar, li quens de Ghynes, messires Erars de Chacenay, messires Erars
 de Valeri, messires Thieris de Bevre, messire Rasses de Gavre et grant plente de chevaliers
 de Flandres, et de communes de Flandres i ot plus de cent milles hommes a armes. Quant
 il orent une place sejourne au port et il orent leur besoingnes bien atournees, il se partirent
 dou port et siglerent vers Waucres. Mout estoit celle ystoire belle et grande. Li vens fu
 grans, qui les mena hastivement devers leurs anemis a la rive. D'autre part estoit messire
 Florens, freres le roi Guillaume, et estoit avecques lui li quens Thieris de Cleves, et avoient
 entour 82 milles hommes a armes, que a piet, que a cheval. Quant li Flamens et li Fransois
 approchierent, il issirent des nes tuit arme cil qui premiers avoit prins port. Li Hollendois
 les receuillirent viguerusement, et a fait qu'il issirent, li plus en fut ou mors ou prins; car
 il ne povoient pas bien leurs chevaux avoir apparillies. Quant li Hollendois virent que il
 estoient bien au deseure, il coururent a ceus qui estoient aus nes. Au derrain de toute celle
 grant ystoire qui la estoit venue n'en eschapa onques uns sous qui ne fusesent ou mort ou
 prins, fors la nes monseigneur Ernoul de Ghignes, qui venoit derriere les autres, et quant
 il vit la desconfiture, il fit sa nes retourner; si s'en ala vers Flandres. En celle desconfiture
 fut prins li quens Guls de Flandres, messires Guillaume de Dempierre ses freres, li quens
 Thiebaus de Bar, messires Renaus ses freres, li quens de Ghignes, messires Thieris de
 Bevre, messires Erars de Valeri, li quens de Wadumont, messires Rogiers de Mortaigne,
 Robers senechaus de Flandres, messires Hellins ses freres li connestables de Flandres,
 messire Jehans de Bellainghien, messires Ernous de Landas et plusours autres. Messires
 Erars de Chacenay il fut mors, et messires Rasses de Gavre, messire Ernous d'Escornay,
 cousins germains a monseigneur Rason, et plusour autre chevalier. Des communes de
 Flandres i ot tres grant nombre ocis, et tous li remenans demoura en la terre en prison.
 Ce avint l'an de l'incarnation nostre Seigneur 1253, le jour saint Martin le bouillant. Li roi
 Guillaume, qui estoit en Alemaigne, des dont qu'il ot nouvelles de la sermons que la
 contesse de Flandres faisoit, si estolt partis dou pais et s'en estoit ales vers Hollande et
 s'estoit si hastes que il vint en Waucres dedens le tiers jour que la bataille avoit este. Quant
 il fut venus, il fist tous les chevaliers metre en prison. Apres fist eslire des bourgeois les
 plus riches, si les fist mener en prison; et le remanant, de cui il ne cuidoit mie avoir grant
 ranson, fist tous laisser aler; de ceus i ot mout grant nombre. Apres ces choses s'entre-
 mirent premdomine de la pais. Nommement li apostoles Innocens i envoia un cardinal
 qui en traite une piece; mais la pais ne pot mie estre faite adonc.

Entre ces choses li rois Guillaume ot propos d'aler en Frise pour guerroier les
 Frisons, et com si ancieuseur avoient autre fois fait; car li contes de Hollande metoient
 aus aus Frisons qui devoient estre leur seigneur, et li Frisons disoient qu'il n'avoient nul
 seigneur fors que Dieu, et pour ce ne voloient obeir a eus; si en avoit la guerre dure long
 sans. Or vit li rois Guillaume que une grant gelee estoit commenee, et pour ce fist ses
 gens assambler a armes, car on ne pooit mie bien aler en Frise a force, se n'estoit par gelee,
 pour la grant plente de mares et de fosses qui il a ou pais. Quant li rois Guillaume ot ses

1) Bousc. 2) quant il est resté. 3) de c. 4) de pro ces c. 5) l. a. qu'il.

1) Hæc Primatus a. 3 (p. 12 sq.) longe aliter enarrat. Cf. supra c. 238, p. 457. 2) Brevioli, a Middel-
 burg Inter orientem et meridiem. 3) Henricus I. 4) Arnoldus III.

1256

gens ensemble il entra en le terre de Frise. Si gent le prison par le pais et holerent le feu en plusieurs lieux et grant plente de bestes de vicher et d'autres bestes li troyerent qu'il ramenerent en l'ost; mais d'autre avoir ne troverent point. Car de lors que li Frison sorent que li rois devoit entrer en lor terre, il vuidierent tout et se traierent arriere, car bien voient qu'il n'avoient mie gent pour combatre au roi. Quant les gens le roi orent ale, alad destruisant le pais, ne est quins jours, et li rois vit que nuls ne s'apportoit pour combatre a li, il ot propos de sa gent raloter et avoir conseil qu'il seroit. Il estoit en mi les chanz tous armes atoute sa bataille. En ce point il vit folge de lor entour cinq Frisons qui estoient encontre un moncel de fierre. Il qui moult estoit hardis et grant cuer le parti de sa bataille tous ceus et ala celle part ou il avoit vpu les Frisons. Quant li les aproucha, li trouva un fosse entre lui et les Frisons. En ce fosse avoit une fausse glace, car l'eau li estoit faille pour la geles qui avoit longement dure, et la glace estoit demourée. Quant li rois Guillaume vint au fosse, il feri des esperons hardiement. Quant il vint un peu avant, la glace foudi desous lui; si chei ou fosse. Quant li 5 Frison, qui estoient asses pres de li, le virent cheoir, il coururent celle part; si li coururent sus et foelient; volant toutes ses gens; ne onques nuls des siens ne lui ala aidier, ains se misent tantost ou retour, et li Frison prisent le cors le roi; si l'emporterent avec eus. Ce avint l'an de l'incarnation nostre Seigneur 1256.

Quant la mort le roi Guillaume fut seue en plusieurs terres, li quens Richars de Cornuaille, qui estoit frere le roi Henri d'Engleterre et qui avoit tres grant tresor assamble, ot propos d'avoir le royaume d'Alemaigne. Pour ce envoia grans messaiges ou pais et fist essaler aus princes comment il pourroit venir au royaume. Si messaige parlerent a l'arcevesque de Coploingne et a l'arcevesque de Majance et au duc de Baiwiers. Cil trois orent en couvent, parmi une grant somme d'avoir qu'il en orent, qui se tenoient a lui et qu'il festiroient et atrafoient de leur compaignons ceus qu'il pourroient. Apres ces choses prisent li prince Jour d'eslire. A ce jour ne vint mie li rois de Behaingne, qui estoit une des esiseurs, ne li marchis de Brandeburg; toutes voies li autre, qui avoient couvent qu'il se tenoient au conte Richart. Quant li quens Richars sot qu'il estoit eslus a roi d'Alemaigne, il atourna ses besoingnes; puis se parti du pais et en porta grant avoir avec lui. Il avoit a femme la seour de la roine de France. Quant il vint en Alemaigne, il ala a Ays et fut couronne l'an de l'incarnation nostre Seigneur 1257.

Des lors que li rois d'Espaigne sot la mort le roi Guillaume, il avoit envoie au roi de Behaigne et au duc de Braibant, qui estoient si cousin germain, et a plusieurs autres d'Alemaigne et lor avoit prois qu'il meissent conseil qu'il fust eslus au royaume. Pour ce se tenoit li rois de Behaingne et plusieurs autres contre le roi Richart. Par ce descort ne pot onques estre li rois Richars assurees fermement de la couronne de l'empire, car li rois d'Espaigne avoit ses messaiges a la court de Rome contre les procureurs le roi Richart, et moustroit chascuns la besoingne son seigneur au mieus qu'il pooit. Entre ces choses estoit li rois Richars en Alemaigne et avoit grant aide des plusieurs pour le grant avoir qu'il i avoit aporte. Quant il ot une piece demours ou pais, on li nonsa que une grans descors estoit meus en Engleterre entre les barons et le roi son frere, de quoi messires Symons de Montfort, qui avoit la seour le roi, estoit chies devers les barons. Pour ceste chose s'en rala li rois Richars en Engleterre et aida son frere le roi tant qu'il eulderent bien avoir mis les barons au dessoubz; mais messires Symons, qui asses savoit de guerre, les souprint une nuit qui ne s'en gardoient. Si les print et mist le roi Richart en prison et mist honnes gardes avec le roi Henri et monseigneur Edouart son fil; mais il ne faisoient mie samblant qu'i fuesent en prison. Au derrains eschapa messires Edouars et delivra les 2 rois, si cour nous ayons dit dessus. Dont s'en rala li rois Richars en Alemaigne. Si prist a femme la fille monseigneur Walerant de Fauquemont; car la roine sa femme estoit morte grant piece avant. Pou apres s'en rala en Engleterre, ou il moru asses loiz quant il ot regne.

a) de pro sent. b) spallum vq. rullum. c) Brandeburg. d) christi filii quia nuptiarum. e) tenu corr. couvent. f) de scriptis. g) s. ruz. h) c. p. chef. i) s. ruz. j) s. ruz. k)

1) Conrado de Hochstaden. 2) Gerardo. 3) Ludo. 4) Henrico II. 10) Cf. Genealogiam duc. Brab. vico II. 4) Otakrus. 5) Iohannes I. 6) Sanctiam. ampl. b. 13. supra p. 393. 11) a. 123. 12) Hen. 7) Margareta, uxor Ludovici IX. 8) Alphonsus X. tricem. 13) a. 1261.

Après lui fut eulz par commun assens de tous les princes Rodoules li quens des monts Catalles qui couronnez a l'An de l'incarnation nostre Seigneur 1272. Cis rois 1272
 eurent un combat le roi de Bohaigne, qui tenoit la duchie d'Orléans, qui estoit escheue
 au royaume d'Allemagne et qui tint devant. Il orent grant bataille ensemble; li rois de 1272
 Bohaigne fut occis et li mont desconfit. Li rois Rodoules eut la duchie et le royaume.)
 242. C'est ainsi que li rois Loys de France et plusieurs barons se croisierent
 pour aller en terre sainte et alerent en Thunes, et le mort le roi Loys de
 France, et le regne Phelippou son fil.

Or Aideront un peu a parler dou roi Charlon, et vous dirons dou roi Loys de France. 1272

En l'An de l'incarnation nostre Seigneur 1268 prist la crois d'outre mer li rois Loys de
 France et Ansois li freres quens de Poitiers et de Toulouse et li dol fil le roi Loys;
 chon est a savoir Phelippes li freres deus et Jehans quens de Nevers de par sa femme
 et Pierre quens de Alençon. Encors se crois Thiebaut rois de Navarre et quens de Cam-
 paigne, Robert quens d'Artois, nias le roi Loys de France, Guys quens de Flandres,
 Jehans quens de Bretagne et moult d'autre. La meute fu devisee a 2 ans. Quant il orent
 leur besoignes devisés, li rois Loys et li pelerin monterent sur mer a Aiguemort le
 mardi apres le desceint saint Pierre et saint Pol l'An de l'incarnation 1270, et par commun
 conseil se choisierent leur nias viers le royaume de Thunes. Si prissent terre assez pries de
 Cartage. Apres assallirent le chastel de Cartage et le prissent a force. Chiaus que il
 trouverent, mistent tous a l'espée. Il trouverent grant plente d'or. Apres se logierent
 et firent grant fosses entour leur ost et orent pourpos d'atendre le roi de Seville, qui devoit
 venir atout grant gent. As fosses faisoit grant hostin des Sarrasins et des crestiens; mais
 toutes voies furent ilz. Assés tost apres prist une maladie le roi Loys de France de flux
 de ventre. Si dol li meisme furent malade, meistrs Phelippes et Jehans quens de Nevers, de
 col Jehans quens de Nevers mourut le jour saint Estieven, le tierch jour d'Augst. Sa
 mort fu celes a son pere et a son frere pour leur maladies. Toute cele semaine ot grans
 contens entre les Sarrasins et les pelerins; car li Sarrasin venoient a grant buffois, et li
 pelerin les rechevoient vigierusement. Un jour furent issus li pelerin contre les Sarrasins
 et les avoient fait plusieurs grant pleche. Il orent talent de gaignier les tentes des Sarrasins,
 qui estoient logés entre la chise de Thunes et l'ost des crestiens. Si comme nos gens che-
 vaucholent, uns si grant pourriere leva que a paines pot veoir l'une bataille l'autre; et par
 chou fut entre venus grans meschief a nos gens. Mais toutes voies il se ralolierent et re-
 virent tout saurement a leur herberges. Le samedi apres le mi Augst li quens de Ven-
 dome mourut, et le lundi prochain apres mourut li rois Loys de France entour l'eure de
 non. En ce point estoit li rois Charles de Seville arrives. Quant il ynt en l'ost et li sot
 la mort le roi son frere, moult en fu dolans; mais bien vit que il n'estoit pas poins de duel
 faire. Pour chou fist apparillier le cors et boullir. Si furent li os garde pour rapporter en
 France, et li remanant fu envoies a Montroial en Seville pour ensevelir, a 4 miles de Pa-
 norins. Apres alerent li rois de Seville et li baron a messieurs Phelippou, qui mot ne
 avoit de la mort son pere; et le conforterent le miek que il porent, et puis li firent
 homaige tant li baron. Li quens de la Marche estoit ja mors, qui bien n'estoit maintenus
 en l'ost.

Pol apres virent trois paire de message au roi Phelippou; il cuidolent trouver le roi
 Loys son pere. Li uns virent de par Palologe de Grece, li autres des Tartaires et li
 tiers des Herabins. Li rois leur fist reponse par le conseil de ses barons pour chou que il
 aporterent. Li rois de Seville fist tendre ses tentes viers la mer entour uns flus en sus de
 l'ost. Ne demoura gaires ke li Sarrasin vinrent a grant bandant. Li rois Charles et li
 aien et plusieurs baron de l'ost les rechuirent si vigierusement que li Turc n'arriesterent
 gaires. Li pelerin les cachierent grant pleche et en ochlissent pres de 2000. Aunchun en

50 a) Ce droit v. d. v. L. p. b) p. d. d. B. c) p. d. L. d. F. l. p. d. q. et s. quens A. d. P. a. h. et B.
 d) d. T. et d. B. e) d. d. B. f) d. d. A. l. et Ph. — Loys de France in cas. v. d. d. v. d. Ph. a. s. l. 22
 p. d. d. a. 24. ad d. d. v. d. d. B. g) et P. q. d. A. d. A. h) autre Signeur d. d. A. i) tous les m. B.
 k) l'ost P. l. q. d. N. mort B. m) l. p. l. B. n) d. d. B. o) l'ost B. p) rucoul. A. l.
 q) d. d. A. l.

55 1) Eliaz. 2) l. a. Stephani inventio. 3) Hugo XII.

1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300
 1301
 1302
 1303
 1304
 1305
 1306
 1307
 1308
 1309
 1310
 1311
 1312
 1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469
 1470
 1471
 1472
 1473
 1474
 1475
 1476
 1477
 1478
 1479
 1480
 1481
 1482
 1483
 1484
 1485
 1486
 1487
 1488
 1489
 1490
 1491
 1492
 1493
 1494
 1495
 1496
 1497
 1498
 1499
 1500
 1501
 1502
 1503
 1504
 1505
 1506
 1507
 1508
 1509
 1510
 1511
 1512
 1513
 1514
 1515
 1516
 1517
 1518
 1519
 1520
 1521
 1522
 1523
 1524
 1525
 1526
 1527
 1528
 1529
 1530
 1531
 1532
 1533
 1534
 1535
 1536
 1537
 1538
 1539
 1540
 1541
 1542
 1543
 1544
 1545
 1546
 1547
 1548
 1549
 1550
 1551
 1552
 1553
 1554
 1555
 1556
 1557
 1558
 1559
 1560
 1561
 1562
 1563
 1564
 1565
 1566
 1567
 1568
 1569
 1570
 1571
 1572
 1573
 1574
 1575
 1576
 1577
 1578
 1579
 1580
 1581
 1582
 1583
 1584
 1585
 1586
 1587
 1588
 1589
 1590
 1591
 1592
 1593
 1594
 1595
 1596
 1597
 1598
 1599
 1600
 1601
 1602
 1603
 1604
 1605
 1606
 1607
 1608
 1609
 1610
 1611
 1612
 1613
 1614
 1615
 1616
 1617
 1618
 1619
 1620
 1621
 1622
 1623
 1624
 1625
 1626
 1627
 1628
 1629
 1630
 1631
 1632
 1633
 1634
 1635
 1636
 1637
 1638
 1639
 1640
 1641
 1642
 1643
 1644
 1645
 1646
 1647
 1648
 1649
 1650
 1651
 1652
 1653
 1654
 1655
 1656
 1657
 1658
 1659
 1660
 1661
 1662
 1663
 1664
 1665
 1666
 1667
 1668
 1669
 1670
 1671
 1672
 1673
 1674
 1675
 1676
 1677
 1678
 1679
 1680
 1681
 1682
 1683
 1684
 1685
 1686
 1687
 1688
 1689
 1690
 1691
 1692
 1693
 1694
 1695
 1696
 1697
 1698
 1699
 1700
 1701
 1702
 1703
 1704
 1705
 1706
 1707
 1708
 1709
 1710
 1711
 1712
 1713
 1714
 1715
 1716
 1717
 1718
 1719
 1720
 1721
 1722
 1723
 1724
 1725
 1726
 1727
 1728
 1729
 1730
 1731
 1732
 1733
 1734
 1735
 1736
 1737
 1738
 1739
 1740
 1741
 1742
 1743
 1744
 1745
 1746
 1747
 1748
 1749
 1750
 1751
 1752
 1753
 1754
 1755
 1756
 1757
 1758
 1759
 1760
 1761
 1762
 1763
 1764
 1765
 1766
 1767
 1768
 1769
 1770
 1771
 1772
 1773
 1774
 1775
 1776
 1777
 1778
 1779
 1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800
 1801
 1802
 1803
 1804
 1805
 1806
 1807
 1808
 1809
 1810
 1811
 1812
 1813
 1814
 1815
 1816
 1817
 1818
 1819
 1820
 1821
 1822
 1823
 1824
 1825
 1826
 1827
 1828
 1829
 1830
 1831
 1832
 1833
 1834
 1835
 1836
 1837
 1838
 1839
 1840
 1841
 1842
 1843
 1844
 1845
 1846
 1847
 1848
 1849
 1850
 1851
 1852
 1853
 1854
 1855
 1856
 1857
 1858
 1859
 1860
 1861
 1862
 1863
 1864
 1865
 1866
 1867
 1868
 1869
 1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000

a) glich A1. b) see B. c) aprois/esi A1. d) prisonifere B. e) d' g. d'arrastat. f) estient et add. A1.
 g) B et A1. h) a p. n'avok A1. i) deest B. j) ven A2 B; vehute B. k) gram add. A1. l) d'arrastat
 A2 B. m) fore add. A1. n) Et p. A1. o) abert A2 B. p) pleato et f. g. de m. Et B. q)
 q) qui B. r) par A1. s) et f. B. t) Trapani.

Et lors il morut le rois de Navare, suer au roi Phelippon de Franche, et li quens Aufous ¹²⁷¹ de Poitiers et li comtes de Fois. Quant li rois fu revenu a Paris, il ala a Saint-Denis. ¹²⁷¹ Il fit enterrer les diex pere le roi Loey de Franche et Alfolz comte de Poitiers et Jehan Tristram son frere et li rois de Fois. La contesse de Poitiers fu ensevelle en une abbeye a ¹²⁷¹ de Nonnains dales Meleun. Chou avint fan de l'incarnation nostre Seigneur 1271 entour ¹²⁷¹ la pecheconste.

249. Comment li rois Phelippes de Franche espousa Marie, suer le duc de Brabant, et son couronnement et le meute en Sauveterre.

A la mi Aoust prochains apres fu li rois Phelippes couronne a Rains dou vesque de ¹²⁷⁴ Soissons, pour chou que il n'avoit point d'archevesque. L'an apres semonat li rois ses ¹²⁷⁴ on pour le conte de Fois. Quant il aprocha la terre le conte, li rois d'Arragon en fist ¹²⁷⁴ palais et le mist devers le roi, qui le tint un an en prison. Apres fu la pais entree, et li ¹²⁷⁴ rendi li rois ses chassiaus. En fan qui fu de l'incarnation nostre Seigneur 1274 tint ¹²⁷⁴ pape Grigores le d'ulme concile a Lyons. Cil conciles fu moult tres grans, et i furent ¹²⁷⁴ li message Paleologe. L'an apres qui fu 1274 li rois Phelippes de Franche espousa ¹²⁷⁴ Marie, suer le duc de Brabant, et fan apres le fit il couronner a Paris en sa chapiele. En cel an meismes morut Ferrans, aines sus le roi d'Espaigne, qui avoit a feme ¹²⁷⁴ Blanche, sereur le roi Phelippon de Franche. De lui remesent doi fil; li aines ot non Aufous et li autres Ferrans. Apres ces choses envoia li rois Phelippes de Franche au ¹²⁷⁴ roi d'Espaigne monsieur Jehan d'Acres bottillier de Franche pour se sereur, qui le ramena; mais il ne pot ravoir les enfans. Li rois d'Espaigne avoit fait jurer as barons que il tenroient a signour les hoirs son fil; mais quant ses sus fu mors, il volt faire asseurer son autre fil. Aueun de la terre ne le volent faire et le firent savoir le roi de Franche, qui envoia ses messages au roi d'Espaigne pour ceste chose remettre a point. Entre ces ¹²⁷⁴ choses morut Henris rois de Navare et quens de Champagne, qui avoit la sereur le conte ¹²⁷⁴ Robert d'Artois. De lui remesent une fille, et pour chou que elle estoit jouene damoisele, ¹²⁷⁴ fu sa terre chargee a garder au roi Phelippon de Franche, car la mere a la damoisele estoit sa cousine germanne. Apres furent faites convenances de cele jouene damoisele et d'un des sus le roi de Franche, et li apostolles dispensa le mariage. Quant che fu fait, li rois ¹²⁷⁴ envoia monsieur Wistasse de Biaumarkais en Navare pour garder la terre. Quant il fu ¹²⁷⁴ venus ou pais, il volt faire moult de choses ki n'avoient pas este acoustumees. Cil de la terre ne le volent souffrir. A daerrains prisent jout a lui as freres Menours dehors Pampelune. La ot moult de cruels parolles dites. En la fin dist mesires Wistasses que il se ¹²⁷⁴ consilleroit d'aucunes requestes que il li avoient faites, et lour en responderoit l'endemain. ¹²⁷⁴ Quant il fu partis d'iaus, il se mist ou chastiel et se garni bien. Quant li baron le sorent, ¹²⁷⁴ il vinrent le plus hastivement que il porent devant le chastiel; si l'assiserent et assailloient ¹²⁷⁴ souvent. Et il se desfendoit vighereusement et fist le roi de Franche savoir ces choses. ¹²⁷⁴ Donc i envoia li rois le conte Robert d'Artois et monsieur Ymbert de Biauju connestable ¹²⁷⁴ de Franche, qui menerent grant plente de gent a armes de Tolousans, de Karkasois, de ¹²⁷⁴ Pieregort et de Biaukaire, et menerent avec iaus monsieur Gaston de Byas et le conte ¹²⁷⁴ de Fois, cui li rois avoit rendue sa terre nouvelement. Anchois que il entraissent ou ¹²⁷⁴ royaume, vint a iaus Pieres Sanches, qui estoit un des plus poissans dou royaume, et leur ¹²⁷⁴ pramist aide, et puis s'en rala arrier. Quant li baron dou royaume le sorent, li uns qui ¹²⁷⁴ avoit non Garsyes entra en la maison Pieron Sanches et Rochist. Quant sa feme et si ami ¹²⁷⁴ sorent sa mort, il envolierent au seneschal et li pramissent a aidier de tout leur pooir. Li ¹²⁷⁴ quens d'Artois et si compaignon alerent tant ke il vinrent devant Pampelune, ou Garsyes ¹²⁷⁴ Moraves et aucun baron dou royaume estoient, qui assailloient le seneschal; et cil se ¹²⁷⁴ desfendoit vigeruesement. Quant li senescals vit venir Post le conte d'Artois, il cuida que che ¹²⁷⁴ fuissent si anemi, si ot paour. Mais quant il aprochierent et il connut les banieres le roi ¹²⁷⁴ de Franche, il fa tous asseures; car il avoit este en grant peril. Quant cil dou pais virent

a) B. B. b) decet B. c) B. d) de l'incarnation nostre Seigneur 1274. e) B. f) B. g) meschies 1274. h) a. p. B. i) a. h. garni B. j) decet A. k) desfendoient eod. l) et messire Wistasse fut 1274. m) de B. A. n) qui - rolomo des. A. l'istia etiam ap. prim. p) ruseurs B.

1) Johanna. 2) Rogerum Borshardum III. 3) Iacobus I. 4) a. 1274. potius. 5) Alphonse X. 6) Blancia. 7) Iohannam.

1275. venit le conte d'Artois a si grant poir; il vouldrent la ville et n'oulerent ou il porent
 miex. Li quens d'Artois entra en la ville de Pampelune. Si li firent les gens monsigneur
 Gaston de Byas^a et li Toulousant grant damage; mais li quens d'Artois en fist rendre
 la plus grant partie et puis prist les seures de chiaus de la ville. Entre ces choses manda
 li rois d'Espaigne le conte d'Artois ke il alast parler a lui et que il veult seurement. Li
 quens n'i voloit mie aler tant que il en eust le congis le roi de Franche. Pour chou envoia
 ses messages au roi de Franche, qui li manda ke bien li plaisoit que il y alast. Dont ala li
 quens parler au roi d'Espaigne qui paraisna de plousours manieres de pais de lui et dou roi
 de Franche. A daerrains se parti li quens d'Artois de lui sous une condition de pais qui ne
 plot mie au roi de Franche quant il l'ot oie. Quant li quens d'Artois fu revenu a Pampelune,
 il ot conseil de raler vers le roi de Franche; mais anchois ot il tant fait contre ses adver-
 saires que il furent venu a sa volente et jurerent que il aideroient le seneschal as ses
 besoins, et si le laisseroient revenir en Franche quant lui plairoit.

1276. Entre ces choses envoia li rois de Franche au roi d'Espaigne; mais si message ne trou-
 verent mie droiture response, si com il leur sembla, et pour chou le desfierent. Et quant
 il furent revenu au roi et il li orent conte chou que il orent fait, li rois s'en revint en Franche.
 Si fist grant semonse et mut de Saint-Denis; si en fist porter Foriffamble avoec lui. Si ala
 atoutes ses os jusques a une vile que on apiele Sauveterre^b. La envoia li rois d'Espaigne
 chevaliers en message, qui desferent le roi de Franche de par le roi d'Espaigne apries moult
 de cruenses parolles que il i ot dites. Quant li message s'en furent ralet, li rois fu moult meus
 de grever le roi d'Espaigne; mais il estoit yviers, et si n'avoient mie viande asses, ne li che-
 valier n'estoient mie bien porveut d'armes ne de chevaus. Par coi li rois ot conseil de re-
 torner jusques a une autre fois que il fust mie porveus. Dont s'en retourna li rois en Franche.

1277. Entre ces choses avint que Amauris clers, filz monsigneur Symon de Monfort, amenoit
 sa sereur en Wales pour faire mariage de li et de Liuwelin, qui estoit anemis au roi Edoart
 d'Engleterre. Il fu percheus des gens le roi. Si fu pris; si les mist li rois em prison ans
 deus; et poi apries fist li rois Edouars grant semonse et s'en ala contre Liuwelin prinche
 de Wales. Chius se traist en une montaigne que on apiele Senagdoune^c. Li rois assega
 la montaigne et i demoura tant que cil vint a sa mierchi; et li rois li donna a feme la fille
 monsigneur Symon de Monfort, que il tenoit em prison, si com nous avons dit desus.

1278. Ou tans qui estoit de l'incarnation nostre Seigneur 1278 vinrent message de par les
 Tartaires au roi Phelippon de Franche, qui li disent que li rois des Tartaires li mandoit
 que, se il voloit aler es parties d'Orient contre les Sarrasins, il li aideroit. En che tans
 avint ke li soudans^d de Babyloine s'en ala a grant ost vers Turquie contre les Tartaires.
 Si ot grant bataille a iaus; mais il fu desconfis et i perdi grant plente de sa gent. Il
 meismes i fu navres; si revint a Damas et morut la asses tost apries. Ses filz^e fu fais
 soudans apries lui; mais poi apries s'assamblèrent li amiral dou pais et l'assissent au Crach^f.
 Quant il i orent une pieche demoure, uns descors sourdi entre iaus, par coi il en i ot grant
 plente d'ochis; et par che descort fu li soudans delivres.

244. De Pieron de la Broche.

1279. Or lairons a parler de la terre de Surye; si dirons dou regne de Franche. Bien avés oi
 desus coument li rois Phelippes reyint de Thunes. Il avoit en son hostel un cambrelenc qui
 avoit non Pieres de la Broche. Nes estoit de l'archevesque de Tours, de bas lignage; mais
 pour une maladie que li rois Loey, peres le roi Phelippon, avoit eue en sa gambe, estoit
 cil Pieres venus en la court. Biel savoit parler et cortoisement; et quant li rois Loey fu
 mors, cil rois Phelippes en fist son cambrelenc. Pieres servi si bien a sa volente que li rois
 l'avantacha moult et li donna villes et chastiaus. A daerrains monta Pieres en si grant
 signorie que il ot bien 2000 livres de terre et plus de 40000 livres de mueble; car a
 painnes avoit baron ou royaume de Franche qui ne li donast et qui ne fust tous lies quant
 il voloit prendre dou sien. Li rois meismes faisoit samblant que il li plaisoit quant on li
 donnoit. Il estoit atous les consaus le roi toutes les eures que il voloit; et quant li baron

a) tout le A. b) deest A. c) Blaus B. d) n'eust A. e) li envi A; Four to A2. 2. B. f) en B.
 g) et de B. h) au. R. r. d' E. B. i) amb A2. 3; au. B. (c. p. arabes duos). k) n' B. l) n' B. m) y. c. P. B.
 n) avanche A2. 3; avans B.

1) Basses-Pyrénées, arrond. Orthez. 2) Snowdon. 3) Bidars. 4) Malek-Said. 5) Calro. 55

avotent le roi conseilz chon que il savolent que bon estoit, se il ne sembloit bon a celui ^{part. 11}
 Pieron, il conques n'estoit mie tenuz. De coi li baron en avolent moult grant desdaing.

En cele maniere ou cil Pieres estoit avint que li aiguel nus le roi morut. Chelui
 avoit li rois ent de la fille le roi d'Arragone. Pieres, qui grant enye avoit de l'amour que
 li rois avoit a la roine, et qui avoit pcur ke il ne fust eslongies de l'amour dou roi par la
 roine, fist entendre au roi que elle avoit son fil empisonne pour chon ke elle voloit que li
 enfant que elle averoit de lui eussent le royaume apres son decez. Li rois en fist faire
 plusieurs enquestes et demander a aucunes personnes que Pieres disoit qui en savolent.
 Mais a daerrains trouva li rois tout en menchoigne, et que Pieres l'avoit fait par desloiaute.
 Pour chon le fist prendre; et quant il fut tenu une pieche em prison, il le fist pendre a
 Montaubon par la requeste des amis la roine, de coi il i en ot au pendre 14 que contes
 que duns.

a) deest D. b) en l. r. d. D. c) Explicit add. A; Et cetera D.

1) Ludovicus. 2) Isabella. 3) Maria.

CHRONICA PRINCIPUM SAXONIAE ET MONUMENTA BRANDENBURGENSIA ED. O. HOLDER-EGGER.

1. *Chronica principum Saxoniae hoc nomine inscripta exstat in 5 codice (1) Goslariensis civitatis, membranaceo, fol. 80—87, manu s. XIV, in exarata¹. In quo primus eam invenit V. Cl. de Heinemann et edidit in 'Märkische Forschungen' IX, p. 7 sqq., cum iam antea in libro qui inscribitur 'Albrecht der Bär' p. 421 sq. quaedam ex ea selecta imprimi fecisset.*

Sed iam ante 200 annos fragmentum eius² in lucem dedit (2) J. J. Mader, 10 Antiquitates Brunsvicenses, ed. 2 (Helmstadi 1678) p. 270 sqq., sub nomine 'Pars genealogiae ducum Brunsvicensium et Lunenburg. ex fragmento quodam vetusto cronici Brandenburgensis', quod 'annexum erat chronici alicuius Engelhasiani exemplari', ut ait ipse in praefatione libri laudati³. Cuius variam lectionem, cum ubi codex ille nunc servetur ignoremus, subnotavimus. 15

Chronica principum in duas partes divisa est, cuius altera Billingorum et Welforum ducum Saxoniorum et Brunsvicensium, priorem Ascanicorum ducum Saxoniae, inserto stemmate comitum Holsaticorum, altera Ascanicorum mar-

1) Insunt praeterea: fol. 1—64¹. Martini Oppav. Chron.; fol. 64¹. quidam versus; fol. 65—79. De quatuor regnis maioribus, scilicet Babylonicum, Carthagen., Macedonicum et Romanum; fol. 79. 79¹. Excerptum cronice Brandenburgensis, de quo infra dicitur. Quae fol. 68—172. exstant v. ap. Heinemann p. 4. Neque vero, ut hic statuit, fol. 1—160. eadem manu scripta sunt, sed manu, ut videtur, iam in chronico Martini mutata, alia fol. 65¹—65⁴, alia fol. 65¹—79¹, alia denique Chronica principum exaravit, quae nullo alio loco codicis invenitur. Sed omnia circa saec. XIV. in scripta sunt, et chron. Martini fortasse circa a. 1307; nam quae manus huius posteriorem partem exaravit fol. 64¹. hos versus inscripsit:

Anno milleno trecenteno quoque septeno
Virginis ex utero nato Ihesu Nazareno
Vrelebus in patria sunt maxima signa peracta.
Festum sanctarum dum plebs coluit antmarum,
Tunc pluit ignitas de caeli fulmine petras.
Urna vel ut tina fuit harum visa ruina,
In qua parte ruit, terra perusta fuit.

Alios versus alia manu post hos scriptos v. infra p. 479 n. 2) Nihil enim nisi partem Chronicae

princ. esse hoc fragmentum, iam Weiland animadvertit. Neque ullo modo credi potest, ut Kohlmann, 'Die Braunschweiger Reichschronik' p. 15, scribit, hoc Chronica prima antiquitas ab eius compositore exceptum esse, cum fides fontes in eodem ac reliquo opere eodem modo excerpti sint. Sed casu — forsan quia ducum Brunsvicensium solum stemma digere scribae intererat — initio et altera parte destitutum erat in codice Maderiano hoc fragmentum. 3) Quatuor codicum, quibus

Mader pro editione Engelhusii usus est, unus servatur Hannoverae in bibl. publ. ar. 674 (v. Bodo- mann, Catal. p. 117), alter Guelpherbyi, Extrav. ur. 115 (cf. SS. 'Deutsche Chron.' II, p. 576), sed horum nullus fragmentum illud continet; reliqui duo nam vel ubi iam exstant, nescio, nisi nunc Lipsiensis et Dresdensis sunt. Atque propter Maderi dictum 35 'alicuius chronici' minus certum est in illo codice fuisse magnum chronicon Engelhusii, sed aliud forte eidem attributum, nescio an id quod inscribitur Imperatores ex celsissima ducum Brunsvic. domo orlund¹, a Madero, Antiq. p. 24 sqq., editum. — Fragmentum 40 Maderianum Leibnis, SS. Brunsv. II, p. 18 sq., et Riedel, Cod. dipl. Brand. IV, 1, p. 272 sqq., recudi fecerunt.

chronum Brandenburgensium genealogiam et brevem historiam continet. Ad illam partem componendam auctor multa ex Helmoldi chronico Slavorum, accurate ac diligenter colligens quae ad rem pertinebant, excerpit¹⁾. Alia cum chronico S. Michaelis Lunenburg., fragmentis Chronicae Saxonum apud Henricum de Herfordia, praesertim cum Chronica ducum Brunsvicensium²⁾ ad verbum conveniunt. Quod cum Weiland et Kohlmann animadverterent, demonstrarunt, haec ex deperdito illo chronico, quod Henricus et auctor Chronicae ducum necnon auctor chronici rhythmi Brunsvicensis exscripserunt, et quod hic sub nomine 'der vürsten' vel 'der herren scrift von Brunswick' compluribus laudat, sumpta esse.

¹⁰ Quae V. Cl. Weiland l. l. p. 439 sqq. de hoc luculenter docet omnia fere probat ac sequor, eique assentior cum dicat, Chron. S. Michaelis Luneb. ab auctore chronici deperditi exscriptum esse itaque declarandum esse³⁾, quod Henricus et noster cum hoc in nonnullis congruunt. Ceterorum fontium, qui in chron. deperdito confuzerunt, apud nostrum unus locus Arnoldi Lubicensis, Annalistae

¹⁵ Saxonis vero vel eius fontis Annalium Nienburgensium nullum certum vestigium invenitur, fortasse quia hic Ludolforum et Ottonum res gestas in libro deperdito uberius enarratas penitus omisit. Alia cum Ann. Stadensibus conveniunt, et quamvis horum unus quidem locus etiam in Chron. Saxonum⁴⁾ etsi corruptus occurrat, tamen valde dubito, num haec omnia Chronicae princ. Brunsv. deperditae tribuenda sint, neque penitus negarim, Annales quoque Stadenses nostrum prae oculis habuisse⁵⁾. Sed qui Helmoldi verba plerumque valde mutata reddidit, perpauca ex horum magna mole ad comitum Holsaticorum et Welforum stemma componendum excepta cum aliunde petitis coniunxit, itaque perraro ipsa eorum verba retinuit⁶⁾. Semel auctor laudat 'cronica imperatorum', ex

²⁵ quibus annos regni singulorum regum vel pauca eiusmodi sumptis videtur; sed qui fuerit iste liber, reperire non potui⁷⁾.

Quae altera pars Chronicae princ. Saxon. de historia marchionum Brandenburgensium praebet, fere omnia iisdem verbis, ut iam V. Cl. de Heinemann docuit, apud Pulcawam chronistam Bohemicum leguntur, qui iussu Karoli IV. ³⁰ imperatoris partes 'Chronicae marchiae Brandenburgensis' vel brevius 'Chronicae Brandenburgensis', ut laudat, quam ab eodem ex Marchia in Bohemiam apportatam acceperat, rerum Bohemicarum narrationi, solum temporis ratione habita, inseruit⁸⁾. Sed historia Brandenburgensis cum in Chron. princ. iam in anno 1278. desinat, apud Pulcawam usque ad a. 1319. deducta est, ex quo patet, Chroni-

³⁵ cam Marchiae primo circa a. 1280. scriptam, postea ab alio auctore s. XIV. in

1) Quod demonstrat Kohlmann l. l. p. 23 n. — Adami Bremensis vero librum, ut vult Weiland, 68. 'Deutsche Chron.' II, p. 443, non exscripsit. Omnia quae cum hoc conveniunt ex Helmoldi libro sumpta sunt praeter unum locum, ubi de somnio Bernhardi ducis agitur, sed hic quoque ab Adami narratione tantum differt, ut ex ea ipsa fluxisse non possit. 2) SS. 'Deutsche Chron.' II, p. 577 sqq. 3) Quod Kohlmann p. 30. negat. — Idem vero p. 32. recte mihi statuere videtur, Chron. S. Michaelis malus (de quo v. Waltr., 'Ueber eine Sächsische Kaiserchronik' p. 18. et SS. XXIII, p. 302) non multo amplius fuisse quam minus nobis servatum. Cum igitur nota de monasterio S. Michaelis ab Hermanno duce constructo in Chron. princ. Sax. legatur, quae 'Sächsische Weltchronik' s. 158. ex Chron. S. Mich. maiori sumpta invenitur, Chron. majus auctori Chron.

princ. Brunsvic. usul fuisse, probabilius videtur. 4) Helnr. de Herf. p. 156; cf. Kohlmann p. 23 sq. 5) Quod statuit Weiland p. 445. 6) Quapropter sola ex Helmoldo exscripta minutis literis exprimi fecimus. 7) De Martino Opp. cogitat de Heinemann. 8) Has partes collegit et separatim edidit Klodet, Cod. dipl. Brand. IV, 1, p. 1 sqq., et iterum Ketrzynski in 'Roczniki towarzystwa Przyjaciół Nauk' (Posen 1869) V, p. 320 sqq. Nos Dobneri editionem, Mos. hist. Boh. Vol. III, citamus. — De chronica Brandenburgensibus s. XIII. nuper egerunt Moehrs, De fontibus Brandeb. Diss. Regiomont. 1868, G. Wendt, 'Die Nationalität der Bevölkerung der Deutschen Ostmarken', Diss. Gott. 1878, p. 45 sqq., et P. Hortel in 'Forschungen' XIX, p. 212 sqq., quorum huic praesertim in multis assentior. Quae aliter statuenda duco ex his quae disserui apparebunt.

continuatam esse. Atque continuator etiam nonnulla mutasse et addidisse videtur, ita ut librum genuinum in Chron. princ. purius plenusque servatum esse satis constet. Quin etiam putarem, Chronicam illam antiquam Marchiae nullum alium librum esse nisi hanc ipsam partem Chronicæ princ., atque auctorem eius ipsum per se, non adhibito alio eiusmodi libro, hanc partem composuisse¹; — praesertim cum uno quidem loco, qui etiam apud Fulcawam legitur, haud dubie Helmoldus exscriptus sit, quo in prioris quoque parte usus est, — nisi alter locus obstaret. Duo enim alii libri praeter illum hic exscripti sunt, scilicet Annales Magdeburgenses et Heinrici Tractatus de captione urbis Brandenburg, quem infra imprimi fecimus; et ex hoc sumta plura apud Fulcawam quam in Chron. princ. leguntur². Quae cum ita sint, statuamus oportet, auctorem Chronicæ princ. historiam marchionum Brandenburgensium paulo ante conscriptam fere integram et paucis aliis locis praeter indicatum abbreviatam priori parti subiunxisse³. Illa 'Chronica Marchiae' composita est paulo post a. 1278, cum rei hoc anno gestae mentio fiat. De auctore viz quidquam certi dici potest. Wendt coniecit, fratrem Praedicatorum conventus Strausbergensis⁴ terrae Barnim, capellanum vero Ottonis III. marchionis et forte fratrem Praedicatorum eum fuisse, Riedel et Hertel suspicati sunt. Equidem Wendt consentire maluerim⁵, quamvis ingenium fratris Praedicatoris nusquam nisi laude Ottoni III. marchioni propter duram vivendi disciplinam tributa elucere mihi⁶ videatur.

Chronicam principum a. 1281. vel 1282. compositam esse, docet V. Cl. de Heinemann, cum nuptiae Gerardi comitis Holsatici a. 1281. celebratae notatae sint, Ericus vero, qui a. 1282. Magdeburgensis archiepiscopus factus est, canonicus dicatur. De eius auctore nullam habemus notitiam, sed eum in territorio marchionum Brandenburgensium vixisse statuerim⁷.

Ex amplis annotationibus V. Cl. de Heinemann multa et pluribus locis quam nominis eius litteras ascribere licuit nos mutuasse, grato animo confitemur.

II. Excerptum Chronicæ principum Saxoniae vel potius alterius⁸ partis eius, qua de marchionibus Brandenburgensibus agitur, exstat in codice olim a b. m. Riedel invento et emto, nunc fabularii regii Berolinensis nr. 114, chart. 4°, in quo varii libelli s. XVI. XVII. compacti sunt. Inter quos unus inscriptus 'Liber Quodlibeticus continens historica et mandata r. cap. Magdeb. ac princ. a me Friderico Dionysii⁹ ecclesiae Sublim.-Schlentzeri p[aroch]o collecta', qui varia collectanea, chronica et chartas, ad historiam

1) Ut narrationem fabulosam de monasterio Lantensi fundato (Dobner p. 196) et de donatione Ottonis ecclesiae Magdeburgensi facta (Dobner p. 204), ut cum Schillmann 'Gesch. d. Stadt Brandenburg' I, p. 86 sqq. contra Hertel p. 213. statuo, quia addita est ipsi memoria rerum post Woldemari marchionis mortem gestarum. (De simili nota in excerptis Friderici Dionysii cf. p. 471). — Sed quantum continuator, quantum Fulcawa ipse mutaverit, difficiliter est discretum. Fulcawa certa, serie genealogica genuini libri disrupta, singulis annis singula distribuit. 2) Sic opinatur Schillmann. 3) Dobner p. 168. 4) V. quae disserit Hertel p. 214. Eo vera rectius de genuina forma Chron. princ. iudicat Wendt p. 48 sqq. 5) Huius enim ab Ottono III. marchione fundati et citati mentionem facit et narrat, Ottonem III. in ecclesia Praedicatorum ibidem sepultum esse.

6) Quae Hertel p. 214 sq. de patria auctoris conflictat propter dicta Fulcawae p. 67: Brandenburg expugnata et omnes provincias trans Albeam, et p. 140: Udo marchio Antiquae Marchiae et Albeam, nihil aliud sunt, cum uterque locus ex Ann. Magd. descriptus sit, ubi verba trans et cis Albeam, sicut et in Chron. princ., non leguntur, addita sunt igitur aut ab ipso Fulcawa, aut a continuatore Chron. Marchiae. Si vero et Chron. princ. et Fulc. p. 109. Antiquam Marchiam extra Albeam sitam esse dicunt, hoc pro nostro facti, cum 'citra' apud mediaevi scriptores modo vocabantur 'ultra (trans) modo 'cis' vim habeat. 7) Ad hoc me movet alterius partis ratio et in priori parte locus: habita est mentio de eligendo Ottono marchione Brandenburg. etc. 8) Qui, ut Riedel p. XXIII. notat, fuit 1586—1626. parochus ecclesiae Hohenschlentzer prope Jüterbogk.

Marchias praesertim spectantia continet. Inter haec notamus fol. 32—49. chronicon quoddam vel verius collectionem chronologicam Germanice scriptam, paucis intermixtis notis Latinis, ex qua ad historiam Marchiae pertinentia Riedel, *Cod. dipl. Brand. IV, 1, p. 258 sqq.*, imprimi fecit¹⁾. Sequitur fol. 52—59. Alia Chronologia, quam Eckhardus, *SS. rerum Iutroboc. p. 136 sqq.* sub falso nomine abbatis Cinnensis, tum Riedel l. l. p. 276 sqq. sub titulo 'Fragment einer Brandenburg-Brietzenschen Chronik' ediderunt²⁾, quia Excerpto Chronicae princ. Annales Treuenbrletzenses maximam partem Germanice scripti subiuncti sunt. Illam enim partem nihil esse nisi Excerptum Chronicae princ., tam Schillmann³⁾ contendit. Quod quidem Hertel p. 213. negavit, statuens hunc libellum ex ipsa antiqua Chronica Marchiae a. 1278. fluxisse. Sed *Fragm. Britz. cum Chron. princ. de verbo ad verbum convenit*⁴⁾, praeterquam quod epitomator male abbreviando vel sententiam male intelligendo innumeros errores commiserit, res male coniungendo paucissima falsa addiderit. Initio inseruit fragmenta Chronicae episcopatus Brand.⁵⁾, quae et in Goslariensi et in Maderiano codice in-
 15 erant, notam Magdeburgicam, quae in illo legitur, ut codicis Goslariensis similitimum exemplar epitomator adhibuisse videatur⁶⁾. Denique in Excerpto legitur: Idem Otto (II. marchio) duxit uxorem, ut supra, filiam Iohannis comitis Holsatie, et hoc 'ut supra' spectat ad locum prioris partis Chronicae princ.⁷⁾,
 20 de qua nihil apud Fridericum Dionysii. Ideo Excerptum nullius fere pretii est, exceptis fragmentis Chron. episc.

III. Henrici de Antwerpe Tractatus de urbe Brandenburg inventus est a V. D. Wedding in fasciculo tabularii regis Magdeburgensis in scripto 'Acta die Stiftung und Aufhebung des Klosters Leitzkau betreffend
 25 de 1119. bis 1536' (*Erst. Magdeb. III, no. 2, cap. 32*), insertus compilationi cuidam (fol. 3—19) s. XV, ut videtur, intitulatae: 'Fundatio ecclesiae Letzkensis', quam Riedel *IV, 1, p. 283 sqq.* edidit. V. Cl. de Giesebrecht, 'D. Kaiserzeit' (4. ed.)
IV, p. 506 sqq. codice reviso Tractatum solum emendatius imprimi fecit, cuius editionem repetimus. Hic Tractatus vetustissimum est exemplum historiographiae
 30 Brandenburgensis, pretiosum et fide dignissimum, nam teste praefatiuncula eidem ab alio quodam scriptore praefixa, auctor 'Henricus dictus de Antwerpe prior' in Brandenburg sub Alcerico praeposito (1217—1231⁸⁾) cum esset ephobus⁹⁾ cum composuit. Narratio ipsius ultra a. 1165. non progreditur, certe igitur ante exitum s. XII, fortasse iam ante a. 1180, quem Wendt statuit, libellum con-
 35 scripsit. Unde compilator Letzkensis eum sumserit¹⁰⁾, nescimus, certe integrum eum, exceptis non paucis calami erroribus, descripsit. Eo usi sunt auctores et Chronicae Marchiae a. 1278.¹⁰⁾ et Chronicae episcopatus, ad quam transeamus.

1) Haec partim ex 'Sächsische Weltchronik', partim valde mutata et depravata ex 'Magdeburger Schöppen-
 40 chronik' vel libro aliquo qui ea usus est excerpta sunt. 2) Fridericus Dionysii dicit, se hunc libellum 'ex antiquo codice' descripsisse, sed fuit ille liber s. XVI in., cum Ann. Britzenses ad a. 1503. usque pertingant et Excerpto Chron. princ. nota a. 1507.
 45 inserta sit. 3) Cum Pulcawa solum haec proplus quam cum Chron. princ. conveniunt: verba filius primi Ottonis sub Otone II. addita (Pulc. p. 204), et ducta de Lunenburg (duct. Lunenburgensi Pulc. p. 233) male scriptum pro de Limburgh, sed Ottonem II.
 50 filium Ottonis I. fuisse, etiam in Chron. princ. notatur, et de Lunenburg certe in fonte non scriptum erat, cum Chron. princ. recte scribat, Bohemus vero et Brandenburgensis scriptores talem errorem facillime committere poterunt. Cognomen Alberti II. de Ar-

neburg, quod cum Pulcawa convenire dicit Hertel p. 213, in Excerpto non occurrit. 4) De quibus v. infra. 5) Quia etiam error calami desuncta pro defuncto codicis Goslariensis hic repetitus est. 6) Filiam quoque Iohannes (comes Holsatiae) genuit, quam duxit Otto, filius Iohannis marchionis Brand. 7) Occurrit in chartis a. 1217—1227, Riedel, *Cod. dipl. I, 8, p. 136 sqq.*, nr. 49—54. Ante a. 1230. defunctus. Cf. Mochs p. 31. 8) V. Chron. episc. infra p. 485. 9) Separatim in vetustiori codice exaratus fuisse videtur. 10) Sed nullo certo argumento nititur quod de Giesebrecht p. 503, et Wendt p. 46. coniecerunt, eum integrum in hanc receptum fuisse. Gravior autem erravit Hertel p. 217, qui eum integrum Chronicae episcopatus insertum fuisse suspicatur. Cum iam Wendt p. 46. bene docuerit, notas eius ex Tractatu sumtas esse mutatas (Triglac additum).

IV. Chronicae episcopatus Brandenburgensis fragmenta in codice Maderiano (1) Chronicae principum subiuncta fuisse videntur, cum in editione eius, Ant. Brunsv. ed. 2, p. 274¹, fragmento illius nullo spatio interposito adiecta sint. A Swigero episcopo a. 1139. incipientia desinunt in morte Gernandi episcopi a. 1241.

In codice Goslariensi (2) manu s. XIV. in., sed non eadem qua Chronica princ. exarata est, ante hanc fol. 79. 79.' et libello 'De quatuor regnis maioribus' nullo spatio intermisso subnexa, scripta sunt eadem fere quae in cod. Mader. de Swigero leguntur, sequentibus notis de archiepiscopis Magdeburgensibus.

Pleraque eorum quae in 2 et pauca quae in 1 exstant inserta sunt initio Excerpti supra laudati, ex quo patet, in velustiore codice utraque fuisse coniuncta. Praeterea Pulcawa p. 189. offert locum de Wilmaro episcopo Brandenburgensi², praescriptis verbis sicut Brandemburgensis episcopatus testatur cronica, ad verbum ex Heinrici Tractatu sumtum. Cum igitur idem Tractatus in praedictis fragmentis sub Swigero exscriptus sit, satis probabile est, hunc locum ex eadem chronica fluxisse, cuius 1 et 2 fragmenta sunt, eius veto nomen fuisse quod Pulcawa citat³. Sic fere optime Hertel docuit⁴. Cui contendenti, Chronicam episcopatus non multo post a. 1241. conscriptam esse, etsi contradicere nolo, tamen hoc certum non est.

V. Catalogi archiepiscoporum Magdeburgensium fragmenta Goslariensis codicis certe multo post hunc annum scripta sunt, cum in cap. de Wilbrando iam locus ex Chronica princ. Sax. exceptus sit. Alia vero sub hoc praesertim cum Chron. archiep. Magd. conveniunt⁵, ut ex eodem fonte apud utrumque haec fluxisse statuendum sit. Fuit hic fons, ut videtur, catalogus archiepiscoporum Magdeburgensium in Brandenburgensi episcopatu scriptus, nam, ut hic Wilbrandus . . . Hic ordinavit Rulcherum episc. Brand., ita ordinationes episcoporum Brandenburgensium per archiepiscopos Magdeburgenses factas per magnam partem Chron. archiep. Magd. notantur. O. Holder-Egger.

CRONICA PRINCIPUM SAXONIE.

Fuit in partibus Saxonie vir quidam nomine Bilingus, a quo Bilingi villa⁶ creditur nominata, in qua 7 mansos dicitur habuisse⁷, quem Dominus sic exaltavit, ut de semine eius non solum comites et duces, verum etiam reges, pontifices procederent et imperatores. Bilingus cognovit uxorem suam et ex ea filium Hermannum nomine generavit. Hic Hermannus, juvenis bone indolis, virtute naturali et acquisita industrius, profecit moribus et disciplina. Nam factus vir paribus humilitatem, militibus obsequium, sedem ante domum exhibebat^a. Qui in familiam imperatoris assumptus^b, suorum pedagogus afficitur illorum. Tandem et imperator vices praefecturae commisit, ut eius^c industriam comprobaret. Hermannus vero in hac vice se habuit, ut et clarus in populo et fieret in palatio gloriosus.

a) exhibebat l. b) assumptus l. c) su^o l.

1) Repetita apud Leibnitium, SS. Brunsv. II, p. 19 sq., Riedel l. l. p. 274. 2) Qui in fragm. 1 et 2 omissus est. 3) Valde dubium mihi est, num ex eadem fluxerit, ut vult Hertel p. 218, locus de Gernando episcopo Instituto, 'Magdeb. Schöppenchr.' ed. Iancke p. 144. — Plane reprobis eiusdem opinionem p. 220, ex Chron. episc. Brand. sumta esse, quae Chron. archiep. Magd., ap. Meibom, SS. II, p. 330 sq., de bellis inter marchiones et archiepiscopos gestis refert. 4) Idem vero quod suspicatur, aut-

torem Chron. Marchias iam Chron. episc. exscriptis, ipse videat, quibus argumentis demonstrare possit. 5) Cf. Hertel p. 220. 6) Fortasse Billingshausen (Superius praefecturae Göttingen, Inferius praefecturae Einbeck). Cf. Wedekind, 'Noten' II, p. 213 sqq. DE HEINEMANN. Aliud Billingshausen in principatu Waldeck situm est. 7) Cf. Helm. I, 10: septem mansis totidemque manentibus ex hereditate patrum sui contentus.

Anno Domini 984, rex Otto ad liberandam eadem apostolicam a papa in Thulam evocatus, Hermannus, *Acta. l. 16.*
 Bilingui filio^a, tutelam commisit Saxonie et ducatum. Dux ergo factus, Saxoniam iudice et iudice guber-
 nante, ecclesiarum defensor, viduarum et orphanorum tutor et pauperum consolator. Hic montem
 Lunenburg in castrum munivit et canonicos ibidem in ecclesia sancti Michaelis manentes
 in monachos nigros commutavit^b. Hic anno Domini 984, Ottone III. regnante, obiit, cum
 annis 20 laudabiliter Saxonie ducatu prefuisset, et in Lunenburg est sepultus^c. Cui suc-
 cessit Benno, qui et Bernardus, eius filius, in ducatu^d.

Benno cepit anno Domini 984, et rexit annis 28, et obiit anno Domini 1011, anno regni Henrici *l. 16.*
 III. regis. Hic licet alias fuisset vir bonus et fortis, tamen populum rapinis et exactionibus pregravavit. *l. 12.*

Bernardus, filius Bennonis, cepit anno Domini 1011, et rexit annis 47. Hic malicia patrem tran- *l. 16.*
 scendens, factus est vir toxicus discordie et patrie conturbator. Nam imperatori rebellans, totam secum *l. 16.*
 traxit Saxoniam ad rebellandum. Ecclesias eius malicia non consequentes infestans. Novellam in fide gentem
 Sclavorum in partibus occidentis, quibus presidebat, et Thidericus marchio in partibus orientis propter avariciam
 opprimentes^e, a fide recedens et suam libertatem armis defendere coegit. Et ita omnes Sclavi qui inter Albam
 habitabant et Oderam ad fide Christi per 70 annos et amplius retraxerunt^f; propter quod Thidericus^g marchio
 honore et hereditate pariter est privatus. Bernardus vero dux, consilio domini Uani^h Hammeburgensis archiepiscopi *l. 17.*
 strenuus, imperatori se subdens, eius gratiam est adeptus. Diebus tamen suis christiana religio in Sclavia non *l. 19.*
 profecit. Hicⁱ quadam nocte vidit sompnum, scilicet in ecclesiam Bremensem primum
 ursos ingressos, postea apros, deinde cervos, postremo lepores. Quod exponens aliis, sic
 ait: 'Nostra progenies similis primo erit uris per audaciam, postea apros per minas et
 seviciam, deinde cervis per gloriam et iactanciam, tandem leporibus per timorem et fugam'.
 Hic obiit anno Domini 1060, regnante Henrico III, cum per annos 47^j Saxoniam et Sclaviam
 gubernasset. Cuius hereditatem Ordolfus, filius eius, et Hermannus, alter filius, sunt partiti. *l. 22.*

Ordolfus, Bernardi filius, cepit anno Domini 1060, et rexit annis 12. Contra istum, post mortem patris *l. 22.*
 vix quinque annis elapsis, Sclavi rebellare coeperunt, et omnium Nordabingerum^k terra ferro et igne destructa. *l. 22.*
 conspiratione facta, iterum Sclavi anno Domini 1066, anno Henrici III, octavo, omnibus qui in fide perseverant^l
 occisi, ad paganismum communiter sunt reversi; et ita dux Ordolfus, cum nullam contra Sclavos victoriam con-
 sequeretur, obiit anno Domini 1072, cum ducatum Saxonie annis 12 gubernasset. Et successit Magonus, *l. 23.*
 filius eius.

5. Magonus cepit anno Domini 1072, et rexit annis 34. Hic gentis est de illis regis Danorum. *l. 23.*
 Contra ipsam similiter Sclavi rebellaverunt, et insulam contra ipsum Christo, et servitū ei^m annis terrarum Nord- *l. 23.*
 abingerum subtridit. Et obiit anno Domini 1106, regnante Henrico V, cum 34 annis Saxonie
 prefuisset. Reliqui duo filii, Willhelmus, quem dedit dux Bavariae, et Rylichus, quem dedit Otto comes Ascharieⁿ. *l. 23.*
 De quibus in sequentibus prosequemur. Et quia Magonus heredes masculos non reliquit, Henricus V.
 imperator ducatum Saxonie sibi vacantem dedit Luderus comiti, et ita ducatus Saxonie translatus est a
 semine Bilingui, post dies aliquot revocandus.

6. Luderus cepit 1106, et rexit annis 20. In diebus eius^o Sclavi depredati sunt Stormariam prope *Comites*
 civitatem Hammeburg, quos comes Godefridus insecutus pro Sclavorum insidiis est occisus; et ita dux Luderus comitiam *de Sco-*
 vacantem dedit nobili viro Adolfo comiti de Scowenburch. *wenburch,*
l. 23.

Adolfus defunctus reliquit duos filios, Hartungum; quo in expeditione Bohemio occiso, successit ei frater *l. 24.*
 eius Adulfus^p iunior. Hic fuit vir prudens, Latinus, Theutonice et Sclavice Ungarum peritus. Quo defuncto,
 successit ei filius eius^q Adulfus Iohannes binomius. Qui duxit uxorem Heilwigem, filiam
 Bernardi de Lippia^r, et genuit ex ea filiam nomine Mechtildem et duos filios comites,
 Iohannem scilicet et Gerardum. Mechtildem duxit Abel, filius Woldemari regis Dacie. Qui
 fratri suo Ericho regi occiso in regnum Dacie successit; sed modico tempore regnans et a
 Strantfrisonibus^s interfectus^t, regno in filiis est privatus. Qui genuit ex ea filiam^u et duos
 filios, Erichum et Abel; filiam^v duxit comes Bernardus, filius comitis Henrici de Anahalt; *l. 27.*
 Erichus vero duxit filiam^w Ieronimi principis Ratorum sive Rugianorum. Abel autem . . .

a) *Corr. l. e. minoris falso G. p. 160, quamvis b. prescriptum fuerit.* b) opprimentes l. c) Thidericus l. d) sic
 l. constant. e) peratet, post corr. peritit l. f) vixit l. g) terra l. h) eius l. i) rubro in marg. l.
 k) Adulfus l. l) *ita emendat ex Ann. Stad.; Transfrisa l.* m) *in eod. l. magnum distinctiois signum interpositum, sed*
nullum apothem secum relicum.

1) Cf. *Sächsische Weltchronik* c. 159, p. 164. et *l. 23.*
 Chron. S. Mich. p. 394. 2) Cf. Chron. S. Mich. *l. 23.*
 l. 1; *Sächs. Weltchr.* c. 161, p. 165. 3) Male *l. 23.*
 intellexit Helmoldus scribentem l. 16, p. 24: *Sclavi*
qui . . . per 70 annos et amplius christianitatem co-
heruerunt . . . talique modo se absciderunt a corpore
Christi etc. 4) Uvanus potius, ut habet Helmoldus.
 b) Cf. Adam. Brem. III, 41, unde vero haec certe non
 sunt exscripta. 6) 40 annis Helm. l. 22. 7) scil.
 Chronik. 8) Omissus est Adolfus III, cui succes-
 sit filius Adolfus IV. 9) Cf. Ann. Stad. a.
 1239, p. 363. 10) Cf. Ann. Stad. a. 1259, p. 378.
 11) Sopplam. 12) Margaretham. — Ieronimi cor-
 rupte pro Iaromeri.

1239
et An.
544
Hic Adulfus Iohannes anno Domini 1240, relicta uxore Iuvenula et duobus filiis tenellis, Iohanne et Gerardo, et divitiis mundi, ordinem fratrum Minorum est Ingressus. In quo ordinem sacerdotii adeptus, laudabiliter per annos plurimos vixit et beato sine in Domino requievit. Iohannes autem, filius eius senior, duxit filiam^a Alberti ducis Saxonie et genuit ex ea filium nomine Adulfum. Qui veniens in auxilium ducum Saxonie, avunculorum suorum, contra ecclesiam Magdeburgensem werrancium, post depopulationem terminorum^b Magdeburgensium^c est per insidias captivatus anno Domini 1277. Filiam^d quoque Iohannes genuit, quam duxit Olto, filius Iohannis marchionis Brandenburgensis^e. Gerardus vero, filius iunior, duxit filiam^f Nicolai de Sclavia et genuit ex ea filiam^g, quam duxit Iohannes dux de Luneburch; qua defuncta, Gerardus duxit relictam Alberti ducis de Brunsvic Aleidem, 10 filiam marchionis Montis-Ferrati, 1281. Nunc ad propositum redeamus.

Helm. 1. 40
Des bello
Welpes-
holte.
1. 41.
Henricus quinto a papa excommunicato, multi Saxonum contra ipsum conspiraverunt; unde Imperator videns conspirationis virus se longe lateque diffunderi, totam Saxoniam^h maxima strage lavavit, captivatis eius principibus vel occisis. Tunc Luderus dux Saxonie cum nobilibus occurrit regi in locum qui dicitur Welpesholtⁱ, contra multos pauci numero pugnavit. In quo bello anno Domini 1115. potentiam regis Saxonie contriverunt. 15 Henrico vero rege apud Tralectum defuncto anno Domini 1126, ex Mechtilde uxore sua, filia regis Anglie, reliquit filium Fredericum ducem Suevie^j; et hic decedens reliquit tres filios, scilicet Henricum^k, Fredericum et Conradum regem.

1. 42.
Magoni^l ducis Saxonie quinti filiam Wilfdem^m duxit Henricus dux Bawarie, frater ducis Welf, et genuit ex ea Henricum ducem etiamⁿ Bawarie. Hic duxit Gertrudem, filiam Luderi^o ducis Saxonie, et genuit ex ea Henricum Leonem et fratrem eius Welf iuniorem^p et filiam Iuttam nomine. Anno igitur^q Domini 1126. Henrico quinto defuncto^r, Luderus dux Saxonie rex electus est et Lotharius appellatus, et anno 8. regni sui imperator coronatus; et fuit in diebus 1. 43.
1. 44.
eius tranquillitas et pax inter sacerdotium atque^s regnum; et ita Lotharius rex factus, ducatum Saxonie dedit socero^t suo (domino^u) Henrico duci Bawarie, ut duos ducatus pariter possideret. 25

7. Henricus. In isto redit ducatus ad semen Billingi. Lotharius^v ergo^w rex, assumpto duce Henrico, socero^x suo, Rome et Yafia est positus. Qui cum redire pararet, Rogero ab Apulia depulso, anno Domini 1137, cum regnasset annis 12, immatura morte preventus est. Cui successit Conradus rex, filius Friderici ducis Suevie, nepos Henrici V^y. Anno ergo Domini 1139. mortuo Henrico duce Bawarie et Saxonie, Gerthrudis, filia Lotharii, uxor eius, duxit Henricum^z, fratrem Conradi^{aa} 30 regis^{ab}, et ille ducatum Bawarie, qui iure hereditario debebatur Henrico Leoni, filio Gerthrudis, cum matre pueri obtinuit. Iuttam vero, filiam Gerthrudis^{ac}, duxit Fridericus dux Suevie, frater Conradi^{ad} regis, et genuit ex ea Fridericum primum huius nominis imperatorem. Hic Henricum, filium avunculi sui, exheredavit. Cui successit filius eius^{ae} Henricus. Hic^{af} 35 adolescens 1184. duxit Constanciam, vetulam 60 annorum, filiam Rogerii regis Sicilia^{ag}, 35 Calabriae et Apulie. Que anno etatis 71. in Assisio peperit vel peperisse finxit filium Fride-

a) terminorum 1. b) Mag^a 1. c) Brand 1. d) in (eratum) lateque 1. e) hic incipit 2. ita: Henricus quintus rex Saxoniam m. a. l. f) s. corr. 1. Welpesholt fuisse videtur; Welpesholte 2. g) etc 1 in marg., sed paulo inferiori ascriptum. h) Orig. alius minjator corr. Mag. 1. i) Wihlfdim 2. k) 1; deest 2; Saxonie forsitan excidit. l) deest 2. m) defuncto 1. n) et 2. o) deest 1. p) Lotharius rubro scr. aratum et VII. rubro superscr. 1; 40 7. H. des. 2. q) in marg. scr. 1. r) vero 2. s) unus fuit, sed eras. 1. t) etc 1. u) s. corr. 1; Sicilia 2. v) LXI. rectius forte 2.

1) Elisabeth. 2) Heilwigem. 3) Llutgardim, quae alibi filia dicitur Iohannis I. princ. de Mecklenburg. Nicolaus intelligendus videtur eius frater princeps de Werle. 4) Llutgardim; cf. p. 476. 5) Error ortus fortasse ex Chron. S. Mich. p. 396, ubi Fridericus 'filius filie Henrici imp.' dicitur, omissa hic voce 'filie'. 6) Hoc falsum ex Helm. 1. 72. sumit, ubi: Conradus enim rex plures habuit fratres, quorum primi erant Henricus dux Bawariae et Fridericus dux Sueviae. 7) Haec ad verbum fere cum Chron. S. Mich. p. 396. et partim cum Cron. Sax. apud Henr. de Herf. p. 156. et 147. conveniunt, ex Chron. princ. Brunsvic. igitur sumta. 8) Welfonem et Iuttam, in Chron. S. Mich. recte liberos Henrici Nigri dictos, hoster male ab Henrico 8. p. 476 genitos scribit; sed idem error iam in fonte legebatur, cum et Cron. Sax. Iuttam filiam Henrici Superbi indicet, Welfonem omittens; cf. 83. Deutsche Chron. II, p. 445. 9) socero suo (pro genero) ex Chron. march. Brand., nam ita infra p. 477. et apud Pulcawam p. 168. legitur. 10) Cf. Ann. Stad. a. 1138. 11) scil. marchionem Austriae. Cf. ibid. a. 1139. et Helm. 1. 56. 12) Haec — eodem 50 errors ut supra commisso (cf. n. 8) — ad verbum conveniunt cum Cron. Sax. ap. Henr. de Herf. p. 147. 156, ex Chron. princ. Brunsv. sumta. 13) Cf. Ann. Stad. a. 1184. 1193. 1220, Henr. de Herf. p. 156, ubi vero Constantia annos 40 nata Henrico 55 nupsisse, annorum 41 Fridericum peperisse dicitur.

ricum. Qui successit Ottoni existens 23 annorum. De quibus require in cronicis imperatorum. Contra Fridericum excommunicatum et depositum electus fuit 1246. Henricus lantgravius Thuringie. Quo post unum annum defuncto, electus est Wilhelmus comes Hollandis 1248, et octo annis supervivens, a Frisonibus est occisus. Quo mortuo, habita est mencio de eligendo Ottone marchione Brandenburgensi, viro ad imperium idoneo et devoto. Sed interveniente pecunia, Richardus, frater Henrici regis Anglie, comes Cornubie, in regem a tribus tantum electoribus, scilicet archiepiscopis Moguntino et Coloniensi et palatino, 1257. est assumptus; aliis tribus, scilicet archiepiscopo Treverensi, duce Saxonie, marchione Brandenburgensi, eligentibus Alfunsum regem Castelle. Quibus cassatis, sub Gregorio X. 1273. mense Octobri Vrankenvorde Rodolfus comes de Havekesburch concorditer est electus. Qui Austriam, Stiriam et alias terras, quas rex Boemis Odakerus sibi usurpaverat, recuperavit et 1278, 7. Kal. Septembris in prelio ipsum occidit.

Henricus Leo dux S. congregavit exercitum contra Henricum, vicicum suum, ad ducatum Bavarie recuperandum; sed rege Conrado fratrem suum iuvante, non profecit. Mortuo tandem rege Conrado, vacavit imperium annis sex. Demum successit ei Fridericus, filius fratris Conradi regis Friderici ducis Suevie. Temporibus huius imperatoris cum potestas ducis Henrici Leonis invaluisset super omnes duces Saxonie et factus esset dominus terre Sclavorum, impetravit ab imperatore auctoritatem dandi et suscipiendi et confirmandi episcopatus in omni terra Sclavorum, unde Zuerinensem et Raceburgensem et Aldenburchensem, qui nunc Lubecensis dicitur, instituit episcopos et confirmavit. Anno Domini 1171. Henricus Leo terram suam Wichmanno Magdeburgensi archiepiscopo committens, ad Terram Sanctam per terram peregre est profectus, et visitatis locis sanctis et sepulchro Domini, cum gloria in Theutonium est reversus. Qui Friderico imperatori obsidenti Mediolanum veniens in auxilium cum mille loricatis, licet humiliter rogaretur ab imperatore ut maneret, ab obsidione illicenciatus contumaxque recessit. Post annos autem cum contumelia Mediolanensis perpetuus Mediolano destructo, tandem imperator in Theutonium rediens, celebrata curia, Henricum Leonem, filium avunculi sui, a ducatu et feodis que ab imperio tenuit devestivit, vix sibi Lanenburch et Bardewik et paucis aliis derelictis. Episcopo Coloniensi contulit Westvaliam et alia ceteris est largitus; et sic ducatus Saxonie datus est Bernardo. Obiit autem Henricus Leo anno Domini 1195, et reliquit Henricum, Ottonem imperatorem, Luderum, Riczo heredes et Wilhelmum.

Wilhelmus anno Domini 1202. duxit uxorem Helenam, sororem Woldemari regis Dacie, et genuit ex ea Ottonem de Lunenburch, et obiit anno Domini 1213. Otto vero duxit uxorem Mechtildem, filiam Alberti Brandenburgensis marchionis, sororem Johannis et Ottonis Brandenburgensium marchionum, et genuit ex ea:

Ottonem. Hic cadens de vehiculo glaciali mortuus est et Lunenburch est sepultus. Albertum. Hic juvenis existens comitem Conradum de Everstein contra ipsum episcopum Moguntinum incitantem per pedes suspendit, archiepiscopum Moguntinum in claustro Amelungesborne cepit et castrum Asseborch obtinuit 1257. Intravit Holtzacias, ipsam rapinis et exactionibus devastans; cepit in ea Plone civitatem et castrum 1261. Hic 1263, 5. Kal. Novembris a Thiderico marchione Misnensi cum Henrico Pingui comite et fere suis omnibus est captus. Hic primo duxit filiam ducis Brabantie, postea filiam marchionis

a) MCCXI. 2. b) Brand 1. c) deest 2. — Coloniens 1. d) Havekesburch 2. e) et 2. 2. f) Magd 1. g) deest 2. — pr. 4. 2. h) Tcut. corr. Theut. 1. i) hum. vero rog. 2. k) destructo corr. destructo 1. l) MCXXV. 2. m) MCCIII. 2. n) Brand 1. o) sor. — marchionum des. 2. p) in l. 2. q) Anno 1257. 2. hoc ad sequentia trahens, quod et in 1 scriba fecisse videtur. r) MCCLXI. — Notum in loco caso scripta 1; 1261. deest hoc loco 2. s) 1261. hic inserti 2.

1) Nescio, unde hoc falsum sumorik. 2) Magno-politanum Holmold. Cf. Cron. Sax. ap. Henr. de Herf. p. 158. 3) Cf. Arnold. Lub. I, 1. et Henr. de Herf. p. 159 sq. 4) Confunduntur quae a. 1159. et 1174. gesta sunt, sed ita etiam Cron. Sax. ap. Henr. p. 159. 5) Cf. Ann. Stad. a. 1180. et Henr. p. 161, ubi rectius Brunrico pro Bardewik. 6) Cf. Henr. de Herf. p. 161. et Cron. ducum c. 13, 88. 7) Abhinc usque ad finem stommati Guelfici plerisque cum Cron. ducum c. 17 sqq. conveniunt, ex Chron. princ. Brunsvic. sumta. 8) Cf. Ann. Stad. a. 1247. 9) Gerhardum I. 10) Asseburg prope Wolfenbittel. 11) De his gestis in Cron. ducum omissis cf. Brannschw. Reimchr. v. 7993 sq. p. 558 sq., Henr. de Herf. p. 198, alios. 12) Cf. Ann. Hamb. a. 1261, SS. XVI, p. 385. HEIN. 13) Elisabeth, ut habet Cron. ducum. 14) Bonifacii; v. supra p. 474.

1279, ^{Aug 15} Montis-Ferrati Aleidem. Obiit 1279, in die assumptionis, sex filios derelinquens et unam filiam:

Iohannem; qui duxit filiam¹ Gerardi comitis de Scowenborch; qui cum Alberto fratre suo, terram dividens, Luneburch obtinuit principatum. Moriens autem 1277, tutelam liberorum suorum fratri dereliquit.

^{c. 83} Conradum, qui laicari volens, preposituram maiorem² in Brema perdidit, postmodum in Verdensem episcopum est electus.

Ottonem episcopum Hildensemensem, qui iura ecclesie sue in temporalibus bene defendit. (Obiit³ 1278).

Mechtildim, quam duxit Henricus Pinguis comes de Anahalt, et genuit Ottonem comitem. ¹⁰
Helenam, quam primo duxit Hermannus dominus Hassie⁴, filius⁵ beate Elisabeth, postea Albertus dux Saxonie. Que obiit 1270⁶.

Alheidem, quam duxit Henricus dominus Hassie, filius filie⁴ beate Elisabeth.

Helenam⁷, quam duxit Wilhelmus de Hollandia rex 1251, et genuit ex ea Florencium comitem Hollandie. Florencius duxit filiam comitis Flandrie⁸. ¹⁵

Quam⁷ mater in Quedelingeurch canonicam fecit, postmodum fratres sui eam domino⁹ Rugie copularunt.

Obiit autem Otto de Lunenborch 1252, Mechtildis, uxor eius, 1261; et eis successit Albertus cum⁴ Iohanne.

Bernardus dux Saxonie 10. Hic filius Alberti Ursi, destituito Henrico Leone, anno Domini ²⁰ 1180. factus est dux Saxonie, et ita de semine Wilfildis transivit ducatus ad semen Eileke et usque hodie perseverat. Bernardus duxit uxorem Iuttam, filiam Mesechonis¹⁰ ducis Polonie¹¹, et genuit ex ea Albertum ducem Saxonie 11. et Henricum comitem de Anahalt¹² et Magonum. Qui obiit antequam uxorem duceret. Hic¹⁰ duxit Sophiam¹¹, sororem Iantgravii Thuringie, et genuit ex ea Henricum Pinguem comitem Ascharie. Hic duxit Mechtildem, filiam Ottonis ²⁵ de Brunewik, et genuit Ottonem etc., et facta est abbatisa in Gerenrode Mechtildis¹²; Bernardum¹³ comitem. Hic duxit Sophiam, filiam Abel¹⁴; Sifridum comitem. Hic duxit Katerinam, filiam regis Suecie, et fundavit claustrum sanctimonialium in Kozwik¹⁵ ordinis Predicatorum et duas filias¹⁶ ibi dedit; Albertum, qui factus est frater Minor; Hermannum ³⁰ prepositum Halberstadensem; Magonum canonicum¹⁷ Magdeburgensem; Ottonem canonicum¹⁸ Magdeburgensem; Iuttam¹⁹, quam duxit Nycolaus dominus de Werle, et genuit Iohannem, qui duxit filiam comitis Guntheri de Repin²⁰, Henricum seniore, qui duxit Rixam, filiam regis Suecie²¹; Sophiam, relictam ducis²² Meranie, quam duxit comes Sifridus de Regenstejn; Hedewigem, quam duxit Bolizslaus dux Slesie²³, et genuit Henricum ducem ³⁵ de Iawere.

Albertus dux 11. duxit Agnem, filiam Friderici²⁴ ducis Austrie, que peperit Iuttam; quam duxit Ericus rex Dacie, et genuit 4 filias. Postea duxit Albertus Agnem, sororem Henrici Iantgravii Thuringie, que peperit Iuttam, quam duxit Iohannes marchio Brandenburgensis²⁵; Elizabeth, quam duxit Iohannes²⁶ comes Holtsacie. Tercio duxit Albertus Helenam, filiam Ottonis de Brunewik, que peperit ei duos filios Albertum et Iohannem; et obiit Albertus ⁴⁰ dux 1261. Iohannes duxit filiam²⁷ regis Suecie, Albertus filiam²⁸ Rodolphi regis Romanorum²⁹.

a) deo. 1; sic etiam Cron. ducum c. 18. b) filia dominae male ms. 2. c) neque opellum suorum relictum, neque distinctio, magis solum interpositum l. 2. d) c. l. dec. 3, qui hic deinit. e) Ille duxit ms. sed del. l. f) Il. 4. in marg. suppl. l. g) Iuttam corr. Iuttam l. h) Replint, i. eras. l. i) Brand l. k) post haec duae et dimidia lineae vacuae l. 45

1) Lulgardim; cf. p. 474. 2) Cf. Ann. Stad. 1239, p. 365. 3) De anno mortis v. Cohn, 'Stammtafeln' tab. 83. annot. 4) Sophiae. 5) Elisabeth recte hoc loco Cron. ducum c. 18, quae vero supra c. 17. eandem ipsam Helenam falso nominavit. 6) Beatricem. 7) scil. Agnetem, filiam Ottonis Pueri ducis et Mechtildis, quod nomen excidit, sed in Cron. ducum c. 18. legitur. 8) Witelavo II, quod nomen praebet Cron. ducum. 9) Cf. SS. XXIV, p. 78. et Vite. Kadlubek IV, 2, ap. Bielowski, Mon. Pol. II, p. 378. 10) scil. Henricus I. comes de Anhalt. 11) Quam vo- 50
cant Irmengardim Ann. Reinhardsbr. ed. Wegele p. 92, Agnetem Geneal. Ott., SS. XVII, p. 376, sororem Ladovici IV. Sancti. 12) Cf. Cron. ducum c. 18. 13) Rectantur ceteri libri Henrici I. de Anhalt. 14) regis Daniae. 15) Koswig ad Albin fl. 16) quin- que filias; cf. chartam ap. Beckmann, Hist. d. P. Anhalt l. p. 320. HEIN. 17) Birgeri. 18) Ottonis I. 19) de Liegnitz. 20) Leopoldi VI. 21) V. supra p. 474. 22) Ingeburgem, filiam Erici ducis de Smaland. 23) Agnetem. 55

Eylckam, secundam filiam duci Magoni, duxit Otto comes Ascharie, et genuit ex ea Albertum Ursum. Helm. 1, 25
 Quem¹ rex Henricus dictus Pribezlaus factus christianus heredem sui constituit principatus, cum proprium non haberet heredem, et filium ipsius Ottonem primum de sacro fonte levavit et ei totam Zucham more patris donavit. Pribezlao mortuo, Petrisa, uxor eius, Helm. 1, 25
 virum inhumatum triduo reservavit, donec Albertus Ursus marchio veniret et urbem Brandeburch^a et totam terram possideret. Audiens hoc dominus sacre dux Polonie, avunculus dicti regis, manu valida venit, et custodibus castri Brandeburch mercede corruptis, castrum Brandeburch recuperavit. Audito hoc, Albertus Ursus marchio Wichmanni archiepiscopi Magdeburgensis^b et nobilium fretus auxilio, castrum vallavit, tribus in locis exercitum^c adducens. Anno autem Domini 1157, tercio Idus Junii castrum denuo acquisiverunt^d. Helm. 1, 25
 Hec est tertia captivitas huius castri. Nam anno Domini 927, Henricus rex, postquam castrum in glacie, a Magd^e Brandeborch castrum cepit^e, et anno Domini 1100, Udo marchio cum aliis Saxonibus barbaris qui Lythiel dicuntur invasit et Brandeburch castrum cepit^f.

1^a. Albertus Ursus ex uxore sua^g genuit Ottonem, Bernardum ducem Saxonie, Sifridum Helm. 1, 25
 15 episcopum Brandeburgensem^h, postea archiepiscopum Bremensem, et Hadewigem, quam duxit Otto marchio Misensis. Hicⁱ Albertus, cum dux Luderus rex factus ducatum Saxonie Henrico duci Bavarie, suo socero, contulisset, pro ducatu Saxonie contendit cum Henrico duce Bavarie coram Conrado rege, licet esset filii duarum sororum, et videbatur Conradus rex Albertum in ducatu firmare, asserens, infustum esse duos tenere quocumque principum ducatus. Occasione cuius occupavit Helm. 1, 25
 20 Albertus Urso Luneburch, Bardewik et Bremen et totam Saxoniam occidentalem, et partes Nordabingorum et fortiter adhaerenti; sed prevaluit dux Henricus. Alberto Urso successit eius filius Otto primus.

2^a. Otto primus. Hic^j anno Domini 1180, fundavit cenobium Leninense ordinis Cisterciensis, ubi est sepultus; unde isti versus habentur scripti Lenyn:

*Annus millenus centenus et octuagenus
 Quando fuit Christi, Lenyn fundata fuisti.*

25 Et anno Domini 1184, fundavit Arness^k claustrum dominarum ordinis Benedicti, et cito post creditur obisse. Hic genuit tres filios, Ottonem, Henricum et Albertum^l.

3^a. Otto secundus. Hic^m licet uxorem haberet cum magna sibi in Werda gloria presentatam, tamen ex ea liberos non generabat; unde cruce signatus Terram Sanctam et alia Helm. 1, 25
 30 sanctorum limina transfretans visitabat. Hic Albertum, fratrem suum, terram suam devastantem cepit et in carceremⁿ misit. Tandem super hoc compunctus, eum de carcere eduxit et heredem eum fore sui domini preiudicavit. Hic obiit anno Domini 1201°.

4^a. Henricus. Hic^o marchiam citra Albiam, videlicet Tangermunde et Stendal et vicina loca possidens, liberos non habebat, unde de terra sua episcopatum facere intendens, Helm. 1, 25
 35 ecclesiam sancti Stephani in Tangermunde primo construxit. Tandem videns profectum civitatis Stendalensis, ibidem ecclesiam sancti Nicolai fundavit et omnes alias ecclesias civitatis et villas conferens, anno Domini 1188, prepositum et 12 canonicos introduxit. Quam ecclesiam ligno Domini et capitis sancti Bartholomei parte magna et aliis reliquiis et ornamentis plurimis decoravit et a iurisdictione Halberstadensis episcopi dyocesanii eximi Helm. 1, 25
 40 procuravit. Et ut affectum suum ostenderet, in festis cappam sericam indutus se inter canonicos collocavit. Et cum postea tantum 4 annis supervixisset, obiit anno Domini 1192°, in choro eiusdem ecclesie tumulatus; et sic principatus Marchie ad Ottonem et Albertum iure hereditario est devolutus. Hic comes de Tangermunde potius quam marchio dicebatur.

45 5^a. Albertus^p secundus cepit anno Domini 1201°. Hic duxit uxorem Mechtildem, filiam Conradi marchionis de Landesberch, et genuit Mechtildem, quam duxit Otto dux de Brunswik, cuius genealogia et successio inter duces est posita Brunsvicenses, et filiam^q,

a) Brand 1. b) Magd 1. c) acquisitor, corr. acquisitor. 1. d) rubre in marg. 1. e) 2 in loco esse post. m. add. 1; forsitan eum. f) lege 1205. g) et Pulc. h) Ita Pulc. et Esc.; 1122. 1. i) lege 1205, 1192, male Esc.

50 1) Haec — acquisierunt auctor Chron. Marchiae ex ubi vero pro veribus legitur fabula de fundatione
 Heinrici tractatus sympani. Quomodo locum Pulcawa Lenin, a continuatore chronicae, ut videtur, addita.
 p. 167 sq. plenior reddidit. 2) Chron. March. 8) Arndsee in praefectura Osterburg (Altmark).
 ap. Pulc. p. 87 (ex Ann. Magd.). 3) Ibid. p. 140 (ex 9) Pulc. p. 198: duos filios, Ottonem scilicet et Alber-
 Ann. Magd.). 4) Ibid. p. 168. 5) Sophia. 6) Se- lum. 10) Ibid. p. 204. 11) Pulc. p. 199, 200.
 55 quentia Chron. March. ex Helm. 1, 54. exceptit; 12) Pulc. p. 204, 206. 13) De nomine non constat,
 cf. supra p. 474. 7) Chron. March. ap. Pulc. p. 196, 'luttam' suspicatur Coha, 'Elizabeth' de Helmemann,

que fuit Iantgravius¹ desponsata, et Iohannem et Ottonem fratres. Hic vir bellicosus forcia bella gessit tam contra Cazimerum et Bolizlaum principes Sclavorum quam contra ecclesiam Magdeburgensem, quam defendebant Gumbertus de Wesenborch et Richardus de Plawe fratres et alii ministeriales ecclesie. Unde contra Magdeburgenses castrum forte Wolmerstede edificavit super Oram et Oderbergen² super Oderam contra Sclavos. A comite³ Sifrido de Aldenhusen oppidum et castrum Osterborch recuperavit; anno Domini 1208⁴, pridie Kal. Maii castrum Osterburch est destructum. Arnesse claustrum privilegiavit anno Domini 1208⁵. Ottonem imperatorem contra Magdeburgensem⁶ archiepiscopum⁷ vallando civitatem Borch potenter duxit, et relinquens⁸ Marchie heredes duos filios, Iohannem et Ottonem, adhuc tenellos, obiit anno Domini 1220, cum Marchiam strennue rexisset annis 18, et sepultus est in Leninensi cenobio, quod fundaverat⁹ cum Ottone, fratre suo. Mechtildis vero filios suos ut mater educavit, et multa perpessa a suis baronibus pericula et a duce Saxonie, filiorum suorum recuperata tutela¹⁰, prudenter Marchiam gubernabat, et ad etatem senilem¹¹ perveniens, filios et filias Mechtildis filie sue, de Brunsvik ducisse, et filiorum suorum Iohannis et Ottonis Soltwele, ubi erat residens, nutrebat. Obiit autem anno Domini 1255. Cuius exsequias filius eius Otto marchio Brandenburgensis cum uxore sua Beatrice peragens, corpus eius¹² est personaliter comitatus et deducens Lenyn, apud patrem suum marchionem Albertum honorifice sepelivit.

Iohannes et Otto fratres. Hii ceperunt anno Domini 1220. et, quia pueri erant, tutorem Henricum comitem de Anahald habuerunt. Quo tandem a tutela excluso, terram suam consilio matris sue prudentissime gubernabant. Postquam autem adolevisent, unus defrens alteri¹³, concorditer ut fratres decuit convixerunt; per quam concordiam inimicos eorum subpeditaverunt, amicos exaltaverunt, terras et redditus ampliaverunt, fama, gloria et potencia excreverunt. A domino Barnem terras Barnonem et Teltowe et alias plures obtinuerunt; Ukaram terram usque in Wolsene¹⁴ fluvium emerunt. In Hartone castra et advocacias¹⁵ comparaverunt. Berlin, Struzeberch¹⁶, Vrankenvorde, Novum Angermunde, Stolp¹⁷, Livenwalde¹⁸, Stargarde¹⁹, Novum Brandeburch et alia loca plurima exstruxerunt, et sic deserta ad agros reducentes, bonis omnibus habundaverunt. Divinis etiam officiis intenti capellanos plures tenuerunt, fratres Predicatores, Minores et monachos Cisterciensis ordinis in suis terminis locaverunt. Contra²⁰ Albertum Magdeburgensem²¹ archiepiscopum super Planan²² fluvium anno 1229, cum adhuc essent iuvenes, conflixerunt²³. Anno Domini 1231, in festo pentecostes Brandeburch²⁴ milites exstant facti. Postea²⁵ anno Domini 1240. de Willebrando Magdeburgensi²⁶ archiepiscopo et Meynardo²⁷ Halberstadensi episcopo super fluvium qui Bysa²⁸ dicitur²⁹ ductis exercitibus, Iohannes marchio, Ottone fratre suo resistente marchioni Misnensi Henrico in partibus Middewalde, gloriosissime triumphavit, et capto Halberstadensi episcopo et baronibus, militibus et armigeris, Magdeburgensis³⁰ archiepiscopus vix effugit. Tunc vallantes civitatem et castrum Calve³¹ funditus destruxerunt. Deinde post annos 4 idem archiepiscopus Willebrandus et marchio Misnensis Henricus, misso exercitu copioso, prope Brandeburch³² pervenit. Cui Otto marchio, Iohanne alibi occupato, occurrit et cum eo strennue conflixit inter Brandeburch³³ et Plawe³⁴, et nacto triumpho cepit plures; alii fugerunt et tanto impetu pontem Plawe transiverunt, quod ponte fracto plures se in Obula submerserunt. Hec³⁵ et hii similia³⁶ ipsis evenientibus, pace inter marchionem Misnensem et Magdeburgensem³⁷ archiepiscopum reformata, fama et gloria claruerunt. Anno³⁸ autem Domini 1258. paci filiorum et concordie providere volentes, terram suam inter se diviserunt et presente domino Heidenrico Culmensi episcopo ordinis Predi-

a) Oderberg I. b) A. 6. in loco raso I. c) 1207. Exc. d) 1207. Pulc. e) Magd I. f) archim I. g) pro the., sed erat. I. h) in loco raso I. i) eius I. k) in marg. suppl. I. l) Magd I. m) condux. corr. conflux. I. n) Brand I. o) e corr. I. p) ita I; Hoc. similibus Exc.

1) Heinrich Rasponi conficit de Heinemann. 2) V. infra. 3) Welse, qui in Oderam fuit. 4) Straussberg, praef. Ober-Barnim. 5) Ad Oderam fl., prope 80 Angermünde. ~ Liebenwalde, praef. Nieder-Barnim. 6) In Meklenburg-Strelitz. 7) Pulc. p. 214. 215. 8) Pulc. p. 217. Cf. de hoc bello praesertim Sachs. Weltchr. t. 386 sq., p. 253 sq., et Chron. archiep. Magd., ap. Meibom II, 331. 9) Ladolfo, cui 55 Meinhardus a. 1241. successit. 10) Biese. 11) Kalbe super fl. Milde. 12) Pulc. p. 226.

catorum et aliis religiosis^a et clericis, litteras divisionem continentes in altari infra^b missam^c hinc inde poni iusserunt, et accedens Iohannes, cancellatis manibus litteram, quam dextera mano reperit, recepit, alteram optulit Otto, frater eius^d; hoc adiecto, quod, si una pars esset altera deterior, ex bonis non divisio, quo plura reliquerant, deberet alteri adequari.

Cognito autem a sapientibus, quod pars Ottonis esset deterior, non in redditibus, sed lignis, pascuis et terrarum qualitatibus, et quod Iohannes fere centum milites plures haberet quam Otto, adiecit Otto parti suo de consensu Iohannis castrum et terram Lobusanam et castrum Alvensleve et comiciam quam tunc emerant ab electo Halberstadensi episcopo. Anno^e autem Domini 1270. Iohannes, licet appositae essent ad aliam partem 1200 frusta reddituum, elegit antiquam civitatem Brandeburch^f et terminos additos, Ottoni fratri suo nova civitate Brandeburch^g cum terris appositis derelicta, et extunc alteruter expensas habuit singulares, cum antea fere 40 annis de expensis communibus convixissent.

Iohannes^h duxit uxorem Sophiam, filiam Woldeuari regis Dacie, sororem Erici regis, nobilem genere, sed moribus nobiliorem, et genuit:

15 Iohannem; qui licet haberet desponsatam filiam Alfusi regis Castelle, vivente tamen adhuc patre, duxit filiam domini Nicolaiⁱ Hedewigem.

Ottonem; qui duxit exercitum contra Magdeburgenses^j, et inter Vrose^k et Magdeburg^l cum ipsis confliens in bello, captus est anno Domini 1278, 4. Idus Ianuarii. In cuius vindictam Iohannes et Conradus, fratres eius, adiuncto sibi Alberto duce de Bruneavik, totam^m terram ecclesie Magdeburgensisⁿ depopulantes^o, castrum Huneldesborch et Ovesvelde^p ceperunt. Otto duxit uxorem Eilecham, filiam Iohannis comitis Holtsacie^q.

Conradum; qui duxit uxorem Constanciam, filiam Primizlai ducis, cum magna parte terre^r iuxta Wartam.

Ericum; qui factus est canonicus Coloniensis, Magdeburgensis^s, Halberstadensis^t.

25 Helenam; quam duxit marchio Thidericus Misnensis et genuit

Sophia^u, uxor Iohannis, obiit in Datia, quo ierat ad concordandos fratres suos regem Dacie Ericum et ducem Abel, et sepulta Ripis apud fratres Minores anno Domini 1247^v,
4. Nonas Novembris. Qua defuncta, duxit uxorem Iuttam, filiam Alberti ducis Saxonie,
Friderico imperatori quondam desponsatam, et genuit ex ea Albertum, Hermannum et Hen-
30 ricum, Mechtildem et Agnetem, quarum unam^w duxit rex^x Dacie, aliam Bolizlaus^y, filius
Barnimi. Iohannes, quia 7 habebat filios et tres filias, res^z conservabat et satis large oppor-
tuno eas tempore distribuebat. Obiit autem anno Domini 1268^{aa}, sepultus in^{ab} abbacia Chori-
nensi Cisterciensis^{ac} ordinis, quam ipse fundavit et multis redditibus locupletavit.

Otto^{ad} III. duxit uxorem Beatricem, filiam regis^{ae} Boemie, et genuit ex ea Iohannem de
35 Praga, Ottonem Magnum, Albertum, Ottonem, Conegundim, Mechtildim. Hic homo devotis-
simus, ieiuniis, vigiliis, oracionibus, genuflexionibus, flagellationibus et huius(modi)^{af} corpus
cogebat spiritui famulari, ita ut pre nimis veniis iuxta genua sua caro ad modum duorum
excreverat pugillorum; omni sexta feria in memoriam Christi passi se pungens unguibus vel
acubus, sanguinem de corpore suo fudit. Anno Domini 1254. ^{ag} fratres Predicatores, quos ex
40 corde dilexit, Struzeberch collocavit et eis aream et bibliam de 100^{ah} marcis et expensas ad
ecclesiam ministravit. Postea fratres Schusen^{ai} locans, eis 100 libras et 20 ad aream^{aj}, ad
libros contulit 100 marcas. Hic^{ak} anno Domini 1264. filiam suam Conegundim maritavit
Bele, filio Bele regis Ungarie, fratris beate Elizabet, et rex Boemie cum gloria nupcias

a) de loco vero l. b) alia l. c) Brand l. d) Magd l. e) depollantem l. f) vel spatium lineas vacuam l.
45 g) MCCXLVIII. ultima linea oras corr. MCCXLVII. l. et sic Pulc. h) Bolenzal male Pulc. edit. (recte cod. Cracov.). i) in a. gho
strumento in marg. suppl. l. j) Cist. l. k) hulus l. m) 1244. Pulc. n) b. 700 Era. o) Schusen oras littera l. p) e corr. l.

1) Pulc. p. 228. 2) Itid. p. 219. 3) de Warto.
4) Cf. Pulc. p. 239. — Frohse super Albim §. supra
Magdeburg; cf. de hac pugna pras alia Magd.
50 Schöppenchr. ed. Janichs 157 sq. 161. et Chron.
arch. Magd., Meibom II, 331. 5) Haudsburg.
6) Hulus tale epitaphium legitur in
codice Goslarionis fol. 64^r, mana s. XIV. exaratum:
Anno milleno trecenteno simul octo
55 Cum fere^a transacto feliciter obiit Otto

Marchio telatus, mundana laude beatus.
Nunc iacet humatus defunctis et associatus.
Hic pacem tenuit armam. Deus ergo coronam
Cum sanctis dei et factis, pacis, requiet. Amen.
7) a. 1283. archiepiscopus Magdeburgensis factus;
quod Pulc. addit. 8) Pulc. p. 219 sq. 9) Agne-
tem. 10) Ericus VII. 11) Pulc. p. 233. 12) Pulc.
p. 219. 13) Wentzel l. 14) Seehausen in An-
tiqua Marchia. 15) Pulc. p. 232 sqq.

a) fors c. b) tus a corr. c.

1278. ¹³⁷ celebravit. Quo, defuncto Bela, nupsit duci de Limburch. Mechildam aliam filiam domino Barnem dedit. Hic Barnem obiit anno Domini 1278, in diebus Novembriis, relinquens tres filios et 2 filias, et sepultus est Stetin in ecclesia canonicorum. Hic Otto anno Domini 1266. estivo tempore in Pruciam contra Sarracenos vadens, cum (non⁴) permissus fuisset confligere cum eisdem, firmum castrum Brandeburch in terra condidit Prucenorum. Obit autem Brandeburch, audita missa de sancta Trinitate in die dominica devotissime, presentibus pluribus fratribus Predicatoribus et multis aliis desideratis, anno Domini 1267, in die sancti Dionysii. Cuius corpus Beatrix, eius uxor, cum Iohanne et Otone filiis suis deducens Struzeberch, in choro ecclesie fratrum Predicatorum, quam fundaverat et ubi sepulturam elegerat, presente Conrado Magdeburgensi archiepiscopo et missam celebrante domino Wilhelmo episcopo Lubusano, coram positis suis fratruelibus, principibus, comitibus et nobilibus, honorifice sepelivit.

1268. ¹⁹ Iohannes autem de Praga, primogenitus Ottonis, qui miles factus fuerat in nuptiis sororis sue Conegundis, eodem anno quo pater obierat ad torneamentum Merseburgh post pascha vadens, hasta lesus et a suis male custoditus, nocte mortuus est inventus et in Lennensi ecclesia cum suis attavis est sepultus.

II.

EXCERPTUM CHRONICAE PRINCIPUM SAXONIAE.

ALIA CHRONOLOGIA.

132. Albertus, pater Ottonis.

Otto. Filius Henrici ducis Saxoniae, qui inter imperatores nondum computabatur, cum in Almania regnare coeperit anno Domini 920. Idem Otto genuit tres filios, videlicet Ottonem, Henricum et Brunonem. Bruno enim 13 annis archiepiscopus Colonensis fuit. Sed Henricus in Almania plures terras obtinuit, et Otto successit patri et primus caesar in Almania, et ante coronationem fundavit episcopatum Brandenburgensem anno 938, et Titemarum primus episcopus Brandenburgensis electus est anno 949. Idem Otto coronatus est anno 955, et tunc primum devolutum est imperium Romanorum a Francis ad Almanos, et post coronationem fundavit episcopatum Magdeburgensem anno 968. Eodem anno primus episcopus Magdeburgensis Adelbertus nomine electus est in archiepiscopum, ex quo postquam (vide statim in principio).

132. Titemarum primus episcopus Brandenburgensis. Ab eodem episcopo usque ad duodecimum episcopum Brandenburgensem, videlicet Wigerum, qui cepit regnare anno 1139, Tiglow Slavico et idolatria permansit, et effugerunt omnia. [A] Titemaro primo episcopo Brandenburgensi usque ad Wigerum duodecimum in ordine episcoporum — videlicet 159 — ceteri episcopi interpositi pro fide Christi interfecti sunt.

Et his temporibus episcopi Wigeri anno 1139. fuit in Brandenburg quidam rex qui Slavice dicebatur Pribislavus, sed post conversionem accepto baptismo Henricus appellatus est, qui neque filios neque filias habuit, marchionem principem, videlicet Ursam, in filii adoptionem optavit et in haerem sui principatus instituit.

132. ¹⁹ Eundem locum etiam tam supra fol. 38. priori Chronologiae inseruit Fredericus Dyonisi, ubi haec: Item idem Otto primus ante coronationem fundavit episcopatum Brandenburgensem anno Christi 938, et Titemarum primus episcopus Brandenburgensis electus anno 949. Iar, unnd ist zu Ach dorch den bischoff von Mentz gekrönnet anno 955. Qui primus post coronationem fundavit archiepiscopatum Magdeburgensem anno Christi 968, et ibidem est sepultus.

Et Adelbertus primus archiepiscopus Magdeburgensis eodem anno est electus; ex quo patet episcopatum Brandenburgensem extitisse ante archiepiscopatum Magdeburgensem annis 30.

132. ¹⁹ Tunc Otto primus eum archiepiscopo Magdeburgensi nomine Adelberto et marchione Urso Beer cum episcopo Brandenburgensi Titemaro idolum ante veterem civitatem Brandenburgensem cum tribus capitibus, quod Tiglaw Slavice dicebatur et pro Deo colebatur, et alia multa idola destruxerunt.

¹⁹ rubro add. c.: Teutonico marggraß Beer.

a) defuncta l. Exc. b) Idus Nov. Exc. c) in marg. suppl. l. d) decet l. suppl. ex Pule. e) Brand l. f) Magd l. g) syllaba crasa l. h) manu ut videtur Frederici Dyonisi rubro in marg. scripta sunt: Descripsit haec de verbo ad verbum ex antiquo codice, in quibus multa sunt obscura; igitur sequus lector pro se corrigat que corrigi possunt et addat his meliorem intellectum. — Almania Germaniam esse puto. h) Ewigern c. i) Senice c. h) decet c. m) Ewig. c. n) et c. c. o) quidem c. p) Senice et vandalico uncto tuel. add. a.

1) Wateramo IV. 2) Cum Bela 1264, Oct. 25. 4) l. e. marchio cognomento Ursus. 5) Hoc per-verse ex fragmentis Chron. episc. infra editis. 6) Quae nescio qua causa Raisponam scribit pro Merseburgh. sequuntur ex fragmentis Chron. episc. Brand. 7) Cf. Cf. Chron. Min. Cont. I. et V, SS. XXIV, p. 206. 213. infra p. 486. notam eod. Goslar.

Idem Ursus cum Wigerus^a episcopo cathedralem ecclesiam Brandenburgensem die destructam cum adiutorio Dei reformavit, et idolum quod in Brandenburg^b fuit ante veterem civitatem in monte et alia multa destruxit, et in principio^c.

Idem episcopus Brandenburgensis Wigerus^d sedit annis 21, menses 4, dies 17. Hic^e antea^f fuit, cum eligeretur, praepositus Sanctae Mariae ordinis Praemonstratensis^g in Magdeborch. Hic Wigerus^h clausam Litzke construxit et ibidem fratres sui ordinis collocavit et bonis dotavit. Anno 1147. Quiⁱ cum Friderico episcopo Magdeburgensi et Anselmo Havelburgensi episcopo, accepta cruce, contra paganos versus aquilonem habitantes profecti sunt, et plures ad fidem christianam converterunt et baptisaverunt. Et idem Wigerus^j obiit anno 1161, Kalend. Ianuarii, et sepultus est in capella^k in castro Brandenburg^l.

16 Wichmannus^m episcopus Magdeburgensis fundavit coenobium sive abbatiam Cisterciensium ordinisⁿ in Zelina prope Iuterbock anno 1171.

Otto primus marchio et primus elector huius nominis sub imperatore Conrado primo^o fundavit coenobium sive abbatiam Lehnay ordinis Cisterciensium anno 1180^p, et ibidem sepultus. Hic genuit tres filios, videlicet^q Carolum, Ottonem, Henricum et Albertum.

17 Otto secundus marchio huius nominis, filius^r primi Ottonis, nec uxorem habuit, tamen ex ea filios nec filias generabat. Unde cruce signatus Terram Sanctam et alia sanctorum limina securitate visitabat. Hic Albertum, fratrem suum, terram quam devastantem^s cepit et in carcerem misit. Tandem super hoc compunctus, eum de carcere eduxit et haereticum^t sui domini pronuntiavit. Hic obiit anno Domini 1186^u, et principatus Marchiae^v est devolutus ad fratrem suum Henricum^w.

20 Hic Marchiam circa Ablm, videlicet Tangermunde et Stendal et vicina loca, possident, liberos non habebat, unde et de terra sua episcopatum [facere] intendens, ecclesiam sancti Stephani in Tangermunde primo construxit. Tandem videns civitatis Stendaliensis, ibidem ecclesiam sancti Nicolai fundavit, et omnes ecclesias aliam, civitates et villas conferens, anno Domini 1183, praepositum et 12 canonicos introduxit; quam ecclesiam signo Domini^x et capiti^y sancti Bartholomaei parte magna et aliis reliquiis et ornamentis plurimis decoravit et a iurisdictione Halberstadtensis episcopi^z diocesan^{aa} ei sui procuravit. Et ut effectum suum ostenderet, in festo capiti terica indutus se inter canonicos collocavit, et ad partem postea tantum 4 annis supervixit. Obiit anno 1192, et in choro eiusdem ecclesiae sepultus. Hic comes de Tangermunde potius quam marchio dicebatur. Et sic principatus Marchiae ad Albertum iure haereditario est devolutus.

25 Albertus secundus huius nominis cepit regnare anno 1192^{ab}. Hic duxit uxorem Mechthildem, filiam Conradi marchionis de Landesberg. Qui aedificavit Wolmeriede super Oram et Oderberg^{ac} super Oderam; Osterburg^{ad} recuperavit^{ae} anno 1207^{af}; et reliqua^{ag} Marchiae haeredes duos filios adhuc tenellos, Iohannem^{ah} et Ottonem, obiit anno 1226; in castris Lehnay, quod Otto^{ai} fundaverat, frater eius, sepultus est.

30 Mechthildis Iohannem^{aj} et Ottonem adhuc tenellos in mater educavit, et multa perpessa a suis baronibus pericula, sed cum adiutorio Dei et ducis Saxoniae^{ak} Marchiam^{al} prudenter gubernabat; et ad aetatem senilem pervenit, filios Soltwedel, ubi erat residens, nutriebat; obiit anno 1255, et in Lehnay sepulta.

35 Iohannes et Otto fratres. Hi coeperunt regnare anno Domini 1226, et cum pueri erant, tutorem Henricum comitem de Anhalt^{am} habuerunt; quo tandem a tutela excluso, terram suam consilio matris suae prudentissime gubernabant et concorditer et fratres decuit convixerunt. Per quam concordiam inimicos eorum suppeditaverunt, amicos exaltaverunt, terras et redditus amplaverunt, fama, gloria et potentia excreverunt. A domino Bornem^{an} terras Barouen^{ao} et Teltow emerunt, et Berlia, Strausberg^{ap}, Franckfurt^{aq}, Norum Brandenburg^{ar} et alia loca plurima exstruxerunt; et sic deserta ad agros reducunt, bonis omnibus abundaverunt. In divinis officiis capellanos^{as} plures tenuerunt et monachos diversis ordinibus locaverunt. Contra Albertum Magdeburgensem archiepiscopum super Planam Suvium anno 1229, cum adhuc essent iuvenes, conflixerunt. Anno Domini 1231, in festo pentecostes Brandenburg^{at} milites existant facti. Postea^{au} anno 1240, Willebrando Magdeburgensi archiepiscopo et Menardo Halberstadtensi episcopo super Suvium qui Byssa dicitur ductis exercitibus, Iohannes^{av} marchio, Ottonem^{aw} fratre suo residente marchioni Missem Henrico in partibus Mittenwaldae, gloriosissime triumphavit, et capto Halberstadtensi episcopo et baronibus, militibus et armigeris, Magdeburgensis archiepiscopus vis effugit. Tunc vallantes civitatem et castrum Calbe funditus destruxerunt. Deinde post annos 4 idem

40 Iohannes et Otto fratres. Hi coeperunt regnare anno Domini 1226, et cum pueri erant, tutorem Henricum comitem de Anhalt^{am} habuerunt; quo tandem a tutela excluso, terram suam consilio matris suae prudentissime gubernabant et concorditer et fratres decuit convixerunt. Per quam concordiam inimicos eorum suppeditaverunt, amicos exaltaverunt, terras et redditus amplaverunt, fama, gloria et potentia excreverunt. A domino Bornem^{an} terras Barouen^{ao} et Teltow emerunt, et Berlia, Strausberg^{ap}, Franckfurt^{aq}, Norum Brandenburg^{ar} et alia loca plurima exstruxerunt; et sic deserta ad agros reducunt, bonis omnibus abundaverunt. In divinis officiis capellanos^{as} plures tenuerunt et monachos diversis ordinibus locaverunt. Contra Albertum Magdeburgensem archiepiscopum super Planam Suvium anno 1229, cum adhuc essent iuvenes, conflixerunt. Anno Domini 1231, in festo pentecostes Brandenburg^{at} milites existant facti. Postea^{au} anno 1240, Willebrando Magdeburgensi archiepiscopo et Menardo Halberstadtensi episcopo super Suvium qui Byssa dicitur ductis exercitibus, Iohannes^{av} marchio, Ottonem^{aw} fratre suo residente marchioni Missem Henrico in partibus Mittenwaldae, gloriosissime triumphavit, et capto Halberstadtensi episcopo et baronibus, militibus et armigeris, Magdeburgensis archiepiscopus vis effugit. Tunc vallantes civitatem et castrum Calbe funditus destruxerunt. Deinde post annos 4 idem

45 Iohannes et Otto fratres. Hi coeperunt regnare anno Domini 1226, et cum pueri erant, tutorem Henricum comitem de Anhalt^{am} habuerunt; quo tandem a tutela excluso, terram suam consilio matris suae prudentissime gubernabant et concorditer et fratres decuit convixerunt. Per quam concordiam inimicos eorum suppeditaverunt, amicos exaltaverunt, terras et redditus amplaverunt, fama, gloria et potentia excreverunt. A domino Bornem^{an} terras Barouen^{ao} et Teltow emerunt, et Berlia, Strausberg^{ap}, Franckfurt^{aq}, Norum Brandenburg^{ar} et alia loca plurima exstruxerunt; et sic deserta ad agros reducunt, bonis omnibus abundaverunt. In divinis officiis capellanos^{as} plures tenuerunt et monachos diversis ordinibus locaverunt. Contra Albertum Magdeburgensem archiepiscopum super Planam Suvium anno 1229, cum adhuc essent iuvenes, conflixerunt. Anno Domini 1231, in festo pentecostes Brandenburg^{at} milites existant facti. Postea^{au} anno 1240, Willebrando Magdeburgensi archiepiscopo et Menardo Halberstadtensi episcopo super Suvium qui Byssa dicitur ductis exercitibus, Iohannes^{av} marchio, Ottonem^{aw} fratre suo residente marchioni Missem Henrico in partibus Mittenwaldae, gloriosissime triumphavit, et capto Halberstadtensi episcopo et baronibus, militibus et armigeris, Magdeburgensis archiepiscopus vis effugit. Tunc vallantes civitatem et castrum Calbe funditus destruxerunt. Deinde post annos 4 idem

50 Iohannes et Otto fratres. Hi coeperunt regnare anno Domini 1226, et cum pueri erant, tutorem Henricum comitem de Anhalt^{am} habuerunt; quo tandem a tutela excluso, terram suam consilio matris suae prudentissime gubernabant et concorditer et fratres decuit convixerunt. Per quam concordiam inimicos eorum suppeditaverunt, amicos exaltaverunt, terras et redditus amplaverunt, fama, gloria et potentia excreverunt. A domino Bornem^{an} terras Barouen^{ao} et Teltow emerunt, et Berlia, Strausberg^{ap}, Franckfurt^{aq}, Norum Brandenburg^{ar} et alia loca plurima exstruxerunt; et sic deserta ad agros reducunt, bonis omnibus abundaverunt. In divinis officiis capellanos^{as} plures tenuerunt et monachos diversis ordinibus locaverunt. Contra Albertum Magdeburgensem archiepiscopum super Planam Suvium anno 1229, cum adhuc essent iuvenes, conflixerunt. Anno Domini 1231, in festo pentecostes Brandenburg^{at} milites existant facti. Postea^{au} anno 1240, Willebrando Magdeburgensi archiepiscopo et Menardo Halberstadtensi episcopo super Suvium qui Byssa dicitur ductis exercitibus, Iohannes^{av} marchio, Ottonem^{aw} fratre suo residente marchioni Missem Henrico in partibus Mittenwaldae, gloriosissime triumphavit, et capto Halberstadtensi episcopo et baronibus, militibus et armigeris, Magdeburgensis archiepiscopus vis effugit. Tunc vallantes civitatem et castrum Calbe funditus destruxerunt. Deinde post annos 4 idem

55 Iohannes et Otto fratres. Hi coeperunt regnare anno Domini 1226, et cum pueri erant, tutorem Henricum comitem de Anhalt^{am} habuerunt; quo tandem a tutela excluso, terram suam consilio matris suae prudentissime gubernabant et concorditer et fratres decuit convixerunt. Per quam concordiam inimicos eorum suppeditaverunt, amicos exaltaverunt, terras et redditus amplaverunt, fama, gloria et potentia excreverunt. A domino Bornem^{an} terras Barouen^{ao} et Teltow emerunt, et Berlia, Strausberg^{ap}, Franckfurt^{aq}, Norum Brandenburg^{ar} et alia loca plurima exstruxerunt; et sic deserta ad agros reducunt, bonis omnibus abundaverunt. In divinis officiis capellanos^{as} plures tenuerunt et monachos diversis ordinibus locaverunt. Contra Albertum Magdeburgensem archiepiscopum super Planam Suvium anno 1229, cum adhuc essent iuvenes, conflixerunt. Anno Domini 1231, in festo pentecostes Brandenburg^{at} milites existant facti. Postea^{au} anno 1240, Willebrando Magdeburgensi archiepiscopo et Menardo Halberstadtensi episcopo super Suvium qui Byssa dicitur ductis exercitibus, Iohannes^{av} marchio, Ottonem^{aw} fratre suo residente marchioni Missem Henrico in partibus Mittenwaldae, gloriosissime triumphavit, et capto Halberstadtensi episcopo et baronibus, militibus et armigeris, Magdeburgensis archiepiscopus vis effugit. Tunc vallantes civitatem et castrum Calbe funditus destruxerunt. Deinde post annos 4 idem

^a) Epitomator add. in testis: Et eadem ecclesia cathedralis Brandenburgensis ab anno 949. de ordine Praemonstratensium fratres in habite permanserunt usque ad annum 1507. Eodem anno fratres immutaverunt habitum et canonicos seculares effecti cum consensu marchionis Iochimi senioris et electoris et domini Ieronymi^o episcopi Brandenburgensis.

^b) Ex his patet Zelina fuisse 9 annis ante Lehnay rubro ante Iochim^o add. e.

^c) alias Barstein rubro ante Iochim^o add. e.

^d) Bornaw rubro add. e.

a) Ewigerus e. b) Brandenburg e. c) Ewigerus e. d) interfuit e. e) Praemonstrat. e. f) Cal. e. 11. Kal. Chron. epis. g) capello e. h) devastare coepit e. i) cum consensu a. domini e. k) 1201. Chr. princ.; 1203. Pule. l) marchio e. m) decet e. n) his scr. e. o) caput ut videtur e., s. a. B. incursio bishopagos cum superiori marg. fore tota abscisa sunt p) diocesan e. q) Landesberg e. r) Oderberg e. s) Osterburg e. t) 1208. Chr. princ., Pule. u) reliquos e. v) loc. e. w) et ad e. s. fore tota abscisa e. x) Anhalt e. y) excreverunt e. z) Strausberg e. a) Franckfurt e. b) cappellanos e. c) loc. e. d) cum O. e. e) Iochimi add. sed det. e. f) Ieronymi e.

60 1) Haec — reformatio in fragm. II. tantum legitur. 2) V. p. 480 n. 3) Hoc tantum in fragm. I. 4) V. add. cod. Gorlar. p. 486. 5) Falso additum. 6) f. O. omittit Chron. princ., legitur apud Pule., sed ex praecedenti sententia effecta esse possunt. 7) Hoc falsissimum ab epitomatore verbis infra repositis additum, sequente Chronicae principum seriem, ubi Heinricus post Ottonem, sed inlume eius successor, scriptus est. Otto obiit a. 1205, Heinricus iam a. 1192. 8) Hunc numerum male posuit epitomator, quia Albertum Heinrico successisse secundum seriem Chron. princ. optatus est; lego: 1205. 9) Quibusdam omissa sententia hic perversa est. 10) Cf. supra p. 478 n. 4. 11) Sententia Chron. princ. plane perversa est.

- archiepiscopus Wldebrahdus et marchio Misnensis Henricus, misso exercitu copioso, prope Brandenburgum porrensi; cui Otto marchio, Iohannes alibi occupato, occurrit et cum eo strenue confliat inter Brandenburg^e et Plege, et victo triumpho cepit⁴ plures; alii fugerunt et tanto impetu pontem Plagenam transiverunt, ut ponte fracto flumen se submeruerunt. Hoc et his similibus evenientibus Ipsa, pace inter marchionem Misnensem et Magdeburgensem archiepiscopum reformata, fama et gloria claruerunt. Anno Domini 1258. paci et concordie illorum terram suam inter se dividerunt.
- Iohannes duxit uxorem Sophiam, filiam Woldemari, regis Daniae sororem, et genuit Iohannem.
- Otto, qui duxit exercitum contra Magdeburgenses, et inter Froso et Magdeburg^e cum ipsa confliens, in bello captus est anno 1278. [48.] Idus Ianuarii. In cuius vindictam Iohannes et reliqui, adiuncto sibi Alberto duce de Brunschwigk, totam terram ecclesie Magdeburgensis depopulantes, castrum Huneldestorck et Ortesfelde ceperunt. Idem Otto duxit uxorem, ut supra¹, filiam Iohannis comitis Holsatie.
- Conradus duxit uxorem filiam Primislai.
- Iohannes, quia septem habebat filios et [trax] filias, res observabat et satia² large tempore oportuno distribuabat. Iohannes enim obiit anno Domini 1266, sepultus in abbatis Corinensi Cisterciensis ordinis, quam ipse fundaverat et multis redditibus locupletaverat.
- Otto tertius duxit uxorem Beatricem, filiam regis Bohemiae, et genuit ex ea Iohannem de Fraga, Ottonem Magnum, Albertum, Kunegundam, Mechthildem. Hic homo devotissimus, ieiuniis, vigiliis, orationibus, genuflexionibus, flagellationibus, omni sexta feria in memoriam Christi se virgini³ corrigens, ut sanguinem de corpore suo fudit. Hic Otto anno Domini 1266. aestivo tempore in Prussiam contra Saracenos vadens, et armum castrum novum Brandenburg¹ in terra Prussinarum condidit. Idem Otto anno Domini 1254. fratres Praedicatorum, quos ex corde dilexit, Strutzberg^m collocavit et eis aream et bibham 700^m march ad ecclesiam donavit; postea fratres Schusen locans, eis 100 libras et 20 ad aream, ad libros contulit 100 marcas. Hic anno Domini 1264. filiam suam Conigundam⁴ maritavit Belae, filio Bela regis Ungariae, fratris beatae Elizabeth, et rex Bohemiae cum gloria nuptias celebravit; quae, defuncto Bela, nupsit duci de Lunenburg⁵. Filiam Mechthildem aliam suam domino Bornem dedit. Hic Bornem obiit anno 1278, Idus⁶ Novembris, reliquens tres filios et duas filias, et sepultus est in Stettin in ecclesia canonicorum. Praedictus Otto tertius obiit autem Brandenburg¹, audita missa de sancta Trinitate, in die dominica, praesentibus pluribus fratribus anno 1267, in die sancti Dionysii. Cuius corpus Beatrix, uxor eius, cum Iohanne et Otone filiis suis deducens Strutzberg^m, in choro fratrum Praedicatorum, quomodo fundaverat et ubi sepulturam elegerat, praesente Conrado Magdeburgense archiepiscopo, episcopo Lubucense⁷ et pluribus aliis principibus, comitibus et nobilibus, honorifice sepeliverunt.
- Iohannes autem de Fraga, primogenitus Ottonis tertii, qui miles factus fuerat in nuptiis sororis suae Kunegundis, eodem anno quo pater⁸ obiorat ad torneamentum Merseburg⁹ post pascha vadens, hasta laesus et a suis male custoditus, 30 nocte mortuus est inventus⁷ et in Lbenicensi claustro vel ecclesia cum suis attavis⁸ est sepultus. Et sic Otto quartus, frater eius, in haereditatem patris Ottonis tertii successit et homagium in Marchia cepit⁴ anno Domini 1268.

III.

HEINRICI DE ANTWERPE
TRACTATUS DE CAPTIONE URBS BRANDENBURG.

Post annorum transitum sepe nascitur questio preteritorum, si res ipsa non fuerit scribentis testimonio confirmata. Henricus itaque dictus de Antwerpe sub Alverico¹ preposito prior in Brandenburg, qualiter urbs Brandenburg, primum expulsis inde Sclavis, modo teneatur a christianis, et quod sancti Petri ecclesia eiusdem urbis sit filia Sancte Marie in Liezeka, sicut cunctis legentibus in sequenti patet pagina, cum esset ephobus dictavit, ita scribens:

Innumeris annorum circulis ab urbe Brandenburg condita temporibus paganorum principum misere sub paganismo² evolutis, Henricus, qui Sclavico³ Pribesclaus, christiani nominis cultor, ex legitima parentele sue successione huius urbis ac totius terre adiacentis tandem Deo annuente sortitus est principatum. In qua urbe idolum detestabile tribus capitibus honoratum a deceptis hominibus quasi pro deo colebatur⁴. Princeps itaque Henricus populum suum spurcissimo idolatrie ritul deditum summe detestans, omnimodis ad Deum convertere studuit. Et cum [non⁵] haberet heredem, marchionem Adelbertum sui princi-

¹) alias Chorin uncta incl. add. c.

a) post corr. marchione et recens mar. ideo cum super et superscr. e. b) qui Ottonis marchione e. c) loa. e. d) Brandenburg^e e. 50
 d) coepit e. e) suppl. Esici. f) Magdeburg^e e. g) deest e. h) datur longo t. e. i) om. Ottonem. h) corrigentem e.
 l) Brandenburg^e e. m) Strutzberg^e e. n) de 100. Chron. princ. o) coniungendo e. p) qua defuncta e. q) ducta e.
 r) de e. male pro Limburg; Lunenburgens^e etiam. Pule; hic nulla distinctio in e. s) in diebus Chr. princ. t) ante e.
 u) quam Chr. princ. v) Lubucano Chr. princ. Pule. w) postquam s. et res. m. in marg. quo pater eius? x) Merseburg^e e.
 y) eruentis e. z) ottonis e. a) quas sequuntur, notas historicas Britennis oppidi modo Latina modo Germanica lingua
 scriptas usque ad a. 1503, v. ap. Nidel p. 280 sqq. b) paganissimo e. c) Sclavico e. d) sic Chr. episc. (coleretur Pule);
 celebratur e. celebratur Gies. e) deest e.; ins. Nidel p. Fulcova.

1) scil. in Chron. princ. priore parte p. 474, de qua nihil in Dionysii Exe. 2) Reliqui liberi Iohannis omitti.
 3) Alvericus, frater Sigefridi II. episcopi, praepositus fuit a. 1217—1231. secundum Pragm. chron. episc. infra p. 483.

patus instituit successorem, filiumque eius Ottonem de sacro baptismatis fonte suscipiens, totam Zeucham, terram videlicet meridiionalem Obule, more patris ei tradidit. Procedente vero tempore multis sibi Teutonicis principibus in amicitia fideliter copulatis, idolatria repressis et latronibus aliquantulum extinctis, cum haberet requiem per circuitum, cum Patriissa, sua conluge, optata pace Deo devote militavit. Illustris itaque rex Henricus ecclesie beati Petri apostolorum principis canonicos ordinis Premonstratensis in villa Liezeka constitutos, videlicet Wiggerum, Walterum, Gerardum, Iohannem, Fliquinum, Sigerum, Hilderadum, Moisen et Martinum, assumptis secum libris de Liezeka et preparamentis, calicibus, apparatu escarum et summa pecunie, ad faciendum conventum in Brandenburg, auxilio et consilio, hortatu et opere domini Wiggeri episcopi Brandenburgensis, fundatoris ecclesie beate Marie virginis in monte Liezeka, de villa Liezeka primum vocavit eosque in ecclesia sancti Godehardi in suburbio Brandenburg collocavit, ipsisque ad cottidianum victum et vestitum ex habundantia sua large predia tradidit. Verum quia rex erat, insignia regalia propter Deum libenti animo postposuit, in scrinium cum reliquiis beati Petri imponendum diadema regni sui et uxoris sue ad nutum atque arbitrium domini Wiggeri episcopi consensit, et supradicti regis diadema adhuc in Liezeka usque hodie cernitur. Cum iam vero senio confectus deficere inciperet, uxorem suam, [quod] marchioni Adelberto urbem Brandenburg post mortem suam promiserat, fideliter commouit. Porro febribus aliquamdiu correptus et pregravatus, fideliter, ut speramus, in Domino obdormivit. Vidua igitur ipsius non immemor moniti . . . [sed mallens], cum sciret populum terre ad colenda idola pronum, Teutonicis terram tradere, quam profano idolorum cultui ultra consentire, sapientibus usa consiliis, maritum suum iam triduo mortuum, nullo sciente preter familiarissimos suos, inhumatum observavit et marchionem Adelbertum, quem sibi heredem instituerat, ut urbem suscepturus veniret, rem gestam indicans, advocavit. Qui festinans in manu valida armatorum iuxta conductum veniens, urbem Brandenburg velut hereditaria successione possedit et prefati defuncti exequias multorum nobilium obsequio iuxta magnificentiam principis honorifice celebravit. Ideo marchio Adelbertus libera rerum suarum disponendarum facultate potitus, paganorum scelere latrocinii notatos et immunditia idolatrie infectos urbe expulit ac bellicosos viris, Teutonicis et Sclavis, quibus plurimum confidebat, custodiendam commisit. Ubi autem huiusmodi fama, qua nullum malum velocius, in auribus laxzonis in Polonia tunc principantis, avunculi supradicti nobilis sepulti, percipuit, permaxime de morte nepotis sui doluit, et quia proxima linea consanguinitatis defuncto iunctus erat, perpetuo se de urbe exhereditatum considerans, miserabiliter ingemuit. Verum tempore brevi elapso inhabitantibus urbem pecunia corruptis, proditam ab eis nocturno silentio cum magno exercitu Polonorum, resecretis amicabiliter portis castris, intravit et homines marchionis, qui urbem tradiderant, in Poloniam ducens, simulatorie captivavit. Quo audito, marchio Adelbertus, a iuventute sua in bello strenue exercitatus, quid facto opus esset, extemplo consideravit, et expeditionem edicens, ope et industria domini Wichmanni in Magdeburg tunc metropolitani et aliorum principum ac nobilium copiosum exercitum congregavit et die conducto, fortium pugnatorum vallatus auxilio, ad urbem Brandenburg sibi [a] laxzone supplantatam quantotius [properavit], ac tribus in locis circa eam [exercitum] dividens, longo tempore propter munitionem loci eam obsedit. Sed post hinc inde sanguinis effusionem, cum hii qui in urbe erant cerberent se nimis angustiatos nec posse evadere manus adversantium,

45 a) patris e.; Ob. in patrimonium Riedel. b) Petrusa Pulcra; Petrusa Chron. prin. c) illa sua illa add. a.; fortasse suavisima sua cont. vel illa . . . a. e., nomen patris ignoti corrupto. d) in marg. suppl. e. e) constitutus e. f) Fliquinum sup. Gies. g) Brandenburg e. h) quot. e. i) in e. k) quavis emend. Gies.; qui Riedel; Ried. r. esset Pulc. l) et a. r. b. P. imponendis e.; et scriptis reliquiarum b. P. imponendam Gies.; talem sententiam loci testatur verba Pulcra; ablectis regalibus dyadema regni sui et uxoris sue reliquiis obtulit beati Petri. m) dyadema suum regale in. e.; quodcumque cont. Riedel. n) deest e.; in. Gies. o) monitis et novissimis e.; monitis et mallens Riedel, qui mallens ex Pulcra recepit; moniti in novissimis mallens Gies. p) cum Riedel. q) de emend. Riedel; potius e. r) immunditia e. s) Saxonia e.; sacro Chron. prin., Pulc.; laxzonis Gies. t) editus e., in marg. corr. add. co.; editus Riedel; indigne Gies. u) in e. v) deest e. — laxzonis e. w) deest e.; hoc ver. venit vel tale verbum inserendum; deest Gies. x) deest e., inserat ex Chron. prin. (exercitum adducens); copias Gies.

55 1) Cf. quae de his rebus disserit O. v. Heinemann, 2) Verba Vergili Aen. IV, 114. 3) De quo v. Albrocht d. 847 p. 107, 346 n. 47. 4) Leitzkau Heinemann l. l. p. 386 n. 56; Riedel, Die Mark in praefectura Ierichow prope Gommern. 5) dicto Brandenburg l. 314 n. 2. 384 sqq.; M. F. Rabe, Pardin. 6) Cf. Ann. Pallid. n. 1150, 89. XVI, p. 85. 7) Iaczo v. Copnic. Berlin 1856. 80.

1157. conditione firmata, dextris sibi datis, marchioni coacti reddiderunt. Anno igitur dominice
 Incarnat[i]onis 1157°, 8. Idus Iunii predictus marchio divina favente clementia urbem Branden-
 burg victoriosissime recepit, ac cum multo comitatu letus introiens, erecto in eminentiori loco
 triumphali vexillo, Deo laudes, qui sibi victoriam de hostibus contulerat, merito persolvit.

1158. Wiggerus igitur 12. Brandenburgensis episcopus, quondam Beate Marie in Magdeburg
 prepositus, obdormivit feliciter in Domino, ut speramus, anno gratie 1158, pridie Nonas
 Januarii⁴, in eadem ecclesia beate Marie virginis in Liezeka sepultus. Hic sedit in cathedra
 episcopali annis 21, mensibus 4, diebus 17.

Fuit interea Liezeka in claustro beate Marie virginis bone indolis canonicus nomine
 Wilmarus, qui ascendens de virtute in virtutem, primum scolarium eruditor, postea, de-
 functo primo⁵ pie memorie Lamberto huius ecclesie preposito, dignus factus est eius suc-
 cessor, tandem, divina erga⁶ eum nichilominus agente providentia, ibidem ab ecclesie
 eiusdem fratribus et canonicis libera iuris potestate in episcopum est electus. Hinc est,

1165. quod post receptionem supradictae urbis annis octo inde elapsis Wilmarus 18. Branden-
 burgensis episcopus omnimodis sedem cathedralem exaltare et urbem contra insidias
 inimicorum munire desiderans, proluxa deliberatione propria et coepiscoporum suorum
 necnon et Adelberti marchionis filiorumque eius consilio canonicos ordinis Premonstratensis
 ab ecclesia sancti Petri apostolorum principis in Liezeka transmissos, qui in ecclesia sancti
 Godehardi in suburbio Brandenburg in diebus illis obedienter et religiose necnon confor-
 miter matri sue ecclesie beate Marie virginis in Liezeka degebant, unde originem assump-
 serant, cleri sollempni⁷ processione populique prosecutione in supradictam urbem ex cons-
 sensu matris sue Liezeka transponens, in sedem episcopii sui 6. Idus Septembris satis
 provide collocavit, eisque villas Gorzelitz, Museltitz, Bukowe, Gorne⁸, Rytz, ut benivolos
 ad transmeandum faceret, contulit⁹, quatenus, eliminatis¹⁰ idolorum spurcitiis, Deo laudes
 inibi incessanter agerentur, ubi antea per multa annorum milia inutiliter [demoniis¹¹] ser-
 vebatur. Eodem siquidem anno prefatus episcopus Wilmarus, bonum inceptum meliori
 fine consummare disponens, basilicam beati Petri apostoli, fundamento 24 pedum supposito,
 Oct. 11. 5. Idus Octobris in nomine domini nostri Ihesu Christi devotus fundavit.

Explicit tractatus de urbe Brandenburg, qualiter de gentilitate ad christianitatem conversa est ac
 postmodum a Sackon¹² principe Polonie nocturno supplantata, sed tandem a marchione Adelberto diutina
 obaldione requisita.

IV.

CHRONICAE EPISCOPATUS BRÄNDENBURGENSIS
FRAGMENTA.

1. Editio Maderi.

Sulgerus 18.¹ Brandenburgensis episco-
 pus cepit 1139, sedit annis 21, menses 4,
 dies 17². Obiit 1161³, sepultus in capella
 in castro Brandenburgensi⁴. Hic fuit, ante-
 quam eligeretur, prepositus Sancte Marie
 Magdeburgi ordinis Premonstratensis et pri-
 mus illius ordinis episcopus Brandenburgensis.
 Hic in curte sua Liezeka ecclesiam construxit,
 et ibidem fratres sui ordinis collocavit et

a) Ita emend. Gies., ut habent Puc. et Chron. princ.; 1138 e.
 leiml e. b) siliada e. c) deat e., in Gies. ex Puc.

1) 1161, 2. Kal. Jan. (1160, Dec. 31) Fragm. episc.
 Brand. infra editum, et ad eundem annum notat
 mortem eius Chron. Monita Sereni, SS. XXIII, p.
 152; diem emortualem 17. Kal. Sept. habet Necrol.
 Hildesh. ap. Leibniz, SS. Brunsv. I, p. 786.

2) Carlitz prope Brandenburg; Müztitz prope Rathe-
 now; Bukow prope Brandenburg; Gorne prope Friesack.

3) Cf. chartam datam a. 1161. ap. Riedel, Cod. dipl.

2. Codex Goslarensis.

EXCERPTUM CRONICE BRÄNDENBURGENSIS¹.

Wigerus 18. Hic cepit 1139, sedit annis
 21, mens. 4, d. 17; obiit 1161, sepultus in
 capella in castro Brandenburg² 2. Kal. Jan.³
 Huius⁴ temporibus fuit in Brandenburg⁵ rex
 Henricus, qui Slavice dicebatur Pribezlaus.
 Qui christianus factus ydolum quod in Bran-
 denburg⁶ fuit cum tribus capitibus, quod
 Triglav Slavice dicebatur et pro deo coleba-
 tur, et alia ydola destruxit et ydolatriam et 45

b) patre Riedel. c) sic emend. Gies.; arca e. d) so-
 g) Sackone e. h) 1141. M. i) Brand e.

1, 8, p. 104 sq., ubi Bulla pro Rytz legitur. 4) Trac-
 tatus et Excerptum hunc duodecimam ordinis nume-
 rant. 5) Numeri ex Tractatu supra sumti. 6) 50
 8) Secundum Tractatum in ecclesia S. Mariae in
 Leitzkau sepultus est. 7) Cf. supra a. 1.
 8) Abhinc quas sequuntur usque ad finem cap. omnia
 fere ex Tractata sumta sunt, idoli nomines paucis-
 que illis additis.

bonis ditavit. Hic anno Domini 1147. cum Frederico Magdeburgensi episcopo et Anselmo Havelbergensi episcopo et pluribus aliis, accepta cruce, contra paganos contra aquilonem habitantes profectus est. Huius temporibus fuit in Brandenburg rex Henricus, qui Slavico dicebatur Pribexlaus, qui christianus factus idololum, quod in Brandenburg fuit cum tribus capitibus, quod Tryglav Slavico dicebatur et pro deo colebatur, et alia idola destruxit et idolatriam et ritum gentis sue detestans, cum filium non haberet, Adelbertum marchionem dictum Uraum heredem sui instituit principatus.

ritum gentis sue detestans, cum filium non haberet, Adelbertum marchionem dictum Uraum heredem sui instituit principatus. Hic ecclesiam Brandenburgensem diu destructam auxilio Wigero Brandenburgensi episcopi reformavit, et vocans de Lizeke fratres ordinis Premonstratensis, ipsos cum preposito Waltero cognomento Canne in suburbio in civitate Brandenburg in ecclesia sancti Petri, que nunc sancti Godehardi dicitur, collocavit et diadema regni beati Petri scrinio resignavit. Postea in Domino obdormiens, in capella sua Brandenburgensi in castro cum Wigero episcopo est sepultus.

15 Sifridus 15. episcopus Brandenburgensis cepit anno Domini 1173, sedit annis sex, mensibus 8, diebus 24. Hic fuit filius Adelberti Ursi marchionis Brandenburgensis et frater Ottonis primi, et de clerico seculari in Brandenburgensem episcopum est electus, preposito Brandenburgensi Gerardo et post Henrico. Hic fuit canonicus Sancte Marie in Magdeburg. Hic anno Domini 1180. in archiepiscopum Bremensem est confirmatus, et cessavit episcopatus Brandenburgensis.

20 Aldwinus 19. cepit anno Domini 1205, sedit annis 11, mensibus 7, diebus 26. Obiit 1217, pridie Kal. Iunii. Hic iuramento obtinuit coram Alberto marchione silvam Wernits, ad castrum Pritzerwe que est, Brandenburgensi ecclesie pertinere. Hic de preposito in episcopum est electus, et ei in prepositura Gunzelinus successit, et Gunzelino Sifridus.

30 Sifridus 20. cepit anno Domini 1217, sedit annis 3, mensibus 11, diebus 23. Hic de preposito factus episcopus, fratrem suum carnalem Alvericum canonicum Magdeburgensem, virum literatum et providum, qui ordinem Cisterciensem assumpserat in Lenin, in novitiatu recepit et sibi in prepositura substituit anno Domini 1217, 14. Kal. Iulii. Qui prepositus ecclesie presidens utiliter annis 13, mensibus 10, ad ordinem Cisterciensem in Lenin rediit anno Domini 1231, 9. Kal. Maii, et ibidem in Domino

35 Ruthgero prepositis. Obiit autem anno Domini 1241, 19. Kal. Ian., et cessavit episcopatus dies 5. Hic bone literature magister fuerat Alberti archiepiscopi Magdeburgensis; qui propter morum et scientie elegantiam ipsum ad decanatum et episcopatum creditur promovisse. Fuit enim homo mundus, dulcis, affabilis, studiosus et disciplinatus, adeo ut et ipsi filii nobilium mitterentur

a) Idolatriam M. b) Brand c. c) Gaus, M. d) 23 M., forte leg. 28. e) 1221. M., quod corrigendum est preecedente anno 13, cum Albertus prepositus testis subscriptus chartas a. 1238, ap. Kiedel, Cod. dipl. I, 10, p. 197, nr. 31.

f) Abhinc quae sequuntur usque ad finem cap. omnia fore ex Tractatu sumta sunt. g) Hic praeter alia omissa videtur locus esse, quem Pulcawa ex Cronica Brand. episc. excepi, totus ex Heinrici Tractatu sumtus: Hoc anno, videlicet 1163, 6. Idus Septembris, sicut Brandenburgensis episcopatus testatur cronica, Wilmarus Brandenburgensis episcopus, qui cathedram suam multum exaltaverat et urbem Brandenburg munito decreverat contra infidias paganorum, deliberato consilio Alberti marchionis dicti Ursi necnon aliorum suorum prehabito diligenti, canonicos Premonstratensis ordinis, qui in ecclesia sancti Godehardi in Brandenburgensi suburbio tunc degebant, processione solemniter clari et populi transferens et transponens in urbem, ibi eadem cathedra collocavit,

quatenus, exterminatis ydolorum spurciis, incessanter ibi laudes Domino solverentur, ubi pridem demoniis exhibebatur sacrificium sine fructu, non absque Dei offensis. Eodem anno dictus episcopus sanctam beati Petri apostolorum principis in eadem consummare disponens, prout conceperat, 8. Idus Octobris ponit fundamentum. h) Omissi sunt Baldramus, Alexius, Norbertus. i) Oct. 8. secundum numeros sequentes; male a. 1207. Kiedel l. I, 8, p. 71. k) Pritzerwe super Havel fluvium; cf. Kiedel l. I, p. 144, nr. 58. l) Supplenda sunt praeter alia fore haec: 'Gerwardus 21. anno Domini 1221. sedit Iacobo et. Cf. de Gernandi Institutione 'Magdeb. Schöp-penchr.' ed. Jancke p. 144 sq.

1217.
Mai 31.

Iun 18.

1231.
Apr. 23.

1241.
Dec. 14.

ad eum disciplina et moribus imbuendi. Cotidie pauperes et scolares ad mensam coram se posuit comedentes. Hic de decimis Nove Terræ cum Iohanne et Ottone marchionibus terminavit¹; altare in crypta consecravît in honorem Marie virginis, Iohannis baptiste, Marie Magdalene, Catharine, Livini episcopi et martyris 1235, 6. Kal. Decembris, temporibus Iacobi prepositi. Qui Iacobus emit villam Mukede et proprietatem², et laudabiliter sue ecclesie prefuit.

1235.
Nov. 28.

V.

CATALOGI ARCHIEPISCOPORUM MAGDEBURGENSIUM
FRAGMENTUM.

Cod. Goslarensis.

1235.
1240. Wilbrandus³, frater Alberti secundi, cepit 1236. Hic ordinavit Rucherum 22.⁴ episcopum Brandenburgensem⁵. Hic⁶ anno Domini 1240. cum Meynardo Halberstadensi episcopo exercitum duxit, et intrans Marchiam, contra Iohannem marchionem Brandenburgensem⁷ iuxta fluvium Besam inter Stendal et Saltwedele conflixit, et capto Halberstadensi episcopo, vulneratus aufugit. Postmodum misso exercitu inter Plawe et Brandenburg⁸ cum Octone marchione Brandenburgensi⁹; licet personaliter non adesset, cum suis ministerialibus est congressus. Qui post durum conflictum fuerunt captivati; alii per pontem Plawe impetuose fugientes, ponte fracto sunt submersi. Tertio misso exercitu in Marchiam, illesus subito est egressus. Tandem pace reformata, cum eisdem marchionibus Iohanne et Ottone optime concordavit, adeo quod castra Lubus, quæ antea obsederant, et terram adiacentem dividerent¹⁰ et amicissime possiderent¹¹. Hic 2. Kal. Iun. est electus, a papa 7. Kal. Decembris consecratus, habuit sedem annis 17, mens.¹² 10, d. 5; obiit 1252; et ei Rodolfus¹³ de Dingelstede successit.

1192. Wichmannus¹⁴ 16. cepit 1152, sedit annis 42; obiit 1193, 8. Kal. Septembris. Hic fundavit abbaciam Cisterciensis¹⁵ ordinis in Cenna¹⁶ 1171, mense Septembri. Castrum et civitatem Haldesleve a duce Henrico de Brunswik per werram obtinuit, et castrum Nendorp¹⁷ destruxit anno Domini 1167¹⁸.

1134.
Iun. 6.

Norbertus¹⁹ 13. cepit 1128, sedit annis 8, ebdom. 7 minus; obiit 1134, 8. Idus Iunii. Hic instituit ordinem Premonstratensem.

Additamentum cod. Goslarensis.

Anno²⁰ Domini 936, 9. Kal. Octobris Otto Imperator in Magdeburg²¹ congregationem instituit monachorum; sed anno Domini 968. fundatus est archiepiscopatus Magdeburgensis²² ab Ottone imperatore.

Anno Domini 938. fundatus est episcopatus Brandenburgensis²³, sicut colligitur ex chronicis, que dicunt episcopatum Brandenburgensem²⁴ 30 annis ante episcopatum Magdeburgensem²⁵ ab Ottone imperatore, filio Henrici primi regis, fundatum. Sed episcopatus Magdeburgensis²⁶ fundatus est anno Domini 908.

a) haec in cod. nullo spatio intermissis ead. manu scripta sunt post locum supra p. 454 sq. editum. b) Brand¹ e. c) hic in fine Aeneae et initio sequentis loci vacuus unus verbi c. d) Rodolfus e. e) eadem manus pergit in cod. nullo spatio intermissis. f) sic e. g) haec fol. 87. post Chron. princ. Sas. alla manu s. XIV. in scriptis sunt. h) Magd¹ e. 40

1) Riedel I. I. p. 151 sqq.; nr. 67. 2) Riedel I. I. fere omnia leguntur. 3) Immixtis verbis quae in Chron. episc. Magdeb. leguntur, sententia Chron. princ. perversa est, ubi de divisione inter marchiones facta agitur. 4) Zinna. 5) Nelndorf, olim super fl. Obra situm. 6) CA. Ann. Palid. a. 1181, 45 p. 95; Ann. Magd. p. 197; Magd. Schöppenchr. p. 119.

ACTA QUORUNDAM EPISCOPORUM LUBICENSIIUM.

Registro veteri episcoporum Lubicensium primo, quod nunc in archivo publico Oldenburgensi servatur, f. 89. sqq. anno 1284. acta quaedam trium episcoporum Lubicensium sunt illata, quae praesertim chartis videntur etiamnum exstantibus, nonnulla vero addunt quibus lis episcoporum cum comitibus Holsaticis acta illustratur. Quare ea scriptorum collectioni inserenda duximus. Minime tamen ea praebent quae initio sunt promissa, neque, ut scriptor voluit, haec mox continuata sunt. Ideo inserui quae alibi de decanis ecclesiae adnotata sunt et quaedam de lite cum civitate tunc temporis acta continent.

Nonnullis annis post alia eiusdem voluminis parte, f. 75', Acta Henrici episcopi, ipso procurante, inter a. 1336¹, et 1337. memoriae sunt tradita, quae hic subnectere placuit. Post non ante medium saec. XV. ab episcopo Nicolao Sachow idem factum videmus². Qui saec. XV. ex chronicon episcoporum Lubicensium condidit³, his usus est actis.

Ex apographo saec. XIV. (Registro episc. III, vulgo codice Eglensi), quod in archivo regio Berolinensi adservatur, primus haec edidit Lappenberg, 'Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig, Holstein, Lauenburg' II (1834), p. 289, 285; postea ex autographo Leverkus, Cod. dipl. Lübeck. Pars II. (UB. des Bisthums Lübeck) p. 314, 786. Codicem Oldenburgensem benevole Berolinum transmissum secutus, adnotationes plerasque ex libro illo de historia episcopatus Lubicensis optime merito sumsi. G. W.

Datum anno Domini 1284, mense Marcio. Primo de fratre Iohanne de Dist Lubicensi episcopo; deinde de Iohanne de Tralowe Lubicensi episcopo, et sic deinceps secundum ordinem succedentium episcoporum.

Hec est secunda particula registri, in qua signata sunt acta temporis moderni pro episcopis Lubicensibus de anno in annum, de mense in mensem, de die in diem, que digne fuerint memorie commendari. Acta registrata lege presulis inviolata fratris Iohannis de Dist, qui sex stetit annis.

1. Anno Domini 1254. frater Iohannes episcopus Sambiensis⁴ ad petitionem magni principis domini Wilhelmi regis Romanorum, cuius capellanus et consiliarius idem episcopus extitit, translatus est a Sambiensis ecclesiae ad ecclesiam Lubicensem a Romano pontifice Innocentio III. Receptus autem est cum processione sollempni in ecclesia Lubicensi eodem anno 3. Idus Septembris. Iste frater Iohannes Lubicensis episcopus de Dist, ordinis fratrum Minorum, predicator crucis generalis extitit et sollempnis. Cum autem episcopatum in-

^{a) us e.}

1) Ycaria hoc anno fundata memoratur; pauca a. 1337. post addita sunt. 2) Leverkus, Cod. dipl. p. 21. 3) Haase, Z. f. Schl. Holst. Lauenb. Gesch. VII, p. 28, 49, de auctore Alberto Krummen- diek dubitat. 4) Samland.

troisset, invenit proventus episcopatus penitus dissipatos a comitibus Holsaciæ Iohanne et Gerardo fratribus¹. Cogente autem penuria cum non haberet unde viveret, cessit per annum integrum et eo amplius. Reversus itaque, tenuissimos reperit redditus, unde multas in sua dyocesi et extra consecravit ecclesias eo anno, ut mediæ ecclesiarum procuratoribus posset sustentari. Anno pontificatus sui in ecclesia Lubicensi², considerans Lubicensem ecclesiam in servitutem esse redactam et gentem pravam, indirectam et asperam, ut vexationes redimeret, ecclesie colonos liberaret, dedit octingentas marcas pecunie numerate tum comitibus tum militibus ecclesiam infestantibus, ut cessarent et ipse pacem cum illis haberet.

2. Hec sunt acta eiusdem episcopi anno introitus sui secundo. Querelam antiquam, 10 quam habebant canonici Lubicenses contra consules civitatis super oblatione Sancti Nicholai, super decimis in Padelluke, in Drugenvorewerg, super areis in civitate et multis aliis articulis, iste episcopus amputavit et secundum iusticiam determinavit per privilegia perpetua utrique parti concessa³.

Item dissensionem inter canonicos et moniales civitatis sopivit per privilegia perpetua 15 utrique parti concessa⁴.

3. Hec sunt acta anno tercio. In Cistermude⁵ emit predium et domum pro 34 marcis denariorum et constituit ibidem curiam novam et vallavit eam, et fecit decimam agrariam ibidem aggregari, de qua habuit primo anno 60 marcas denariorum Lubicensium.

Item relaxavit comitibus fere ducentas⁶ marcas, et Vlemigdorpe⁷ resignavit, et Lanken⁸ 20 commutavit pro agris equivalentibus, et sic grevenscat per universos colonos suos abolevit, et terciam partem colli in Bosowe per totum iudicium libertavit, et⁹ iudicium in Uthin, in Lungvrowenhorde, in Niendorp, in Gummale, in Scernekowe, in Bogholt libere optinuit, secundum quod constat per privilegia vicissim concessa.

Item advocatiam Volradi Lapidis in Uthin emit pro sexcentis marcis novorum dena- 25 riorum Lubicensium, mansionem principalem advocati, domicilia multa, mansos multos, prata, predia, villicationes, piscarias et quicquid omnino iuris habuit advocatus sive in agris sive in iudicio, secundum quod constat per privilegia perpetua vicissim concessa¹⁰.

Item compulit Henricum de Godowe militem ad hoc, ut cadens ad pedes eius renun- 30 ciaret omni iuri quod sibi competere videbatur in iudicio unius mansi in Thuringe¹¹ et in 30 insula Bosowe et in agris ecclesie propinquis. Facta autem est huiusmodi renunciatio in Plong.

4. Item compulit fratres de Ransowe post multa placita, ut libere dimitterent ecclesie 40 duos mansos in Malguis¹² et molendinum et quicquid iuris ibidem habere videbantur, et arbitrati sunt dampna ecclesie illata resarcire secundum estimationem et voluntatem comitis 35 Gerardi. Facta fuit huiusmodi renunciatio iuxta molendinum in Suartowe in die Gertrudis, presentibus comite Gerardo, Lutdero, Marquardo de Kennowe, Lupo, Volrado Lapide, Egardo de Vissowe, Stephano de Alverisgdorpe, Ottone de Plone, Conrado decano, Thoma, Ottone, canonicis, et cantore Pylato et aliis presbiteris¹³.

Item novam dignitatem, scilicet cantoriam, in ecclesia Lubicensi instauravit, que con- 40 sistit ex 10 mesis siliginis electe de molendino Suartowe annuatim percipiende et una marca denariorum de excrecentiis terre Aldenburg exsolvenda, secundum quod patet per privilegia cantori Gerardo et ecclesie concessa¹⁴.

5. Item oppidum Uthin libertavit nova iurisdictione, scilicet observantia iuris quod 45 hactenus civitas Lubicensis dinoscitur habuisse¹⁵, consules 12 constituit, qui mediante suo 45 advoco de singulis iudicarent; crucem in Uthin erigi precepit; erecta autem est crux in die beatorum Petri et Pauli; oppidum muniri fecit. Nervum¹⁶ et flagicium¹⁷ ad fustigandum 50 cruentos in publico fieri voluit.

a) tres lineas erasat. b) hūiso s.

1) Filiis Adolphi IV; utroque in ordine comitum hulus nominis primo. 2) Charta Leverkus nr. 120, p. 109. 3) Charta Lub. UB. nr. 227, l. p. 208. 4) Sester- mūhe ad Albm. 5) 165 marcas; charta ap. Le- verkus nr. 122, p. 114. 6) Flehm. 7) Leverkus nr. 123, p. 115; villae prope Eutin sitae, partim nunc destructae. Nicolaus Sachow s. XV. ita: Hodie villa Iunefrouenorde non subsistit, sed agri eius in parte

appositi sunt ad alodium castri Uthin, in parte sunt 50 deserti per incrementa agnorum (Leverkus p. 35 n). 8) Eadem est charta. 9) Thürk; cf. chartam comitis Iohannis a. 1251. datam, ib. nr. 109, p. 101. 10) Alibi Malkevis, in parrochia Neunkirchen. 11) Charta haud exstat. 12) V. chartam Leverkus nr. 125, p. 116. 13) l. s. carcere. 14) l. q. flagellum significare videtur.

Item privilegium libertatis perpetuo eisdem tradidit in hec verba: *Frater Iohannes Lubicensis episcopus etc. Pastoralis interest intentionis etc.*¹ Postmodum comites arguerunt episcopum in capitulo Lubicensi super eo quod ius Lubicense dederat oppidanis de Uthin. Item arguerunt episcopum, quod Ottoni canonico suo iniuriam faceret in novilibus. Item volebant compellere episcopum, ut redderet pecuniam, quam plebani de Oldenburg, de Lutkenburg, de Pione dederant ei in subsidium deobligationis sue. Item alia multa opponebant eidem episcopo calumpniose. Propter que omnia cum episcopus non posset quiescere, vocavit fratres maiores et minores, milites multos, consules omnes, canonicos universos, et protulit in scriptis quosdam articulos contra comites Holsacie Iohannem et Gerhardum personaliter astantes, et dedit uni canonicorum legendos astante et audiente turba multa sub hiis verbis:

Dicit frater Iohannes de Dist episcopus Lubicensis contra Iohannem et Gerhardum comites Holsacie et probare intendit per publica fundatoris ecclesie Lubicensis instrumenta veritatis expressiva, sive in presenti sive in curia Romana, cum necesse fuerit, quod, cum eorum progenitores vassalli ecclesie fuerint pro quibusdam decimis distinctis et nihilominus ecclesiam successive spoliaverint, tati vestigia parentum observantes et sequentes, indesinenter ecclesiam spoliant Lubicensem, secundum quod hiis scriptis propriis declaratur vocabulis: censu quippe et decimatione totius provincie in Aldenburg, censu et decimatione totius provincie in Lutkenburg, censu et decimatione totius provincie in Susele, censu et decimatione totius provincie in Radecowe, medietate totius decime in Todeslo. Hiis omnibus dicit et probare intendit suos antecessores olim et se ipsum in presenti inique spoliatum. Preterea foedum, quod ab ecclesia eidem comites hactenus tenuerunt, episcopo irrequisito militibus porrezerunt et sic elongaverunt; quod facere minime poterunt. Item in villis ecclesie hospitantur frequentissime, unde coloni penitus pauperantur. Item auctoritatem episcopalem usurpant, terminos ecclesiarum limitantes, aliis ecclesiis villas abstrahentes, aliis applicantes. Item prepositum de Segeberge captivum tenuerunt et domum magnam de clauastro ad castrum transtulerunt; unde non constat per quem fuerint absoluti. Nos itaque frater Iohannes Lubicensis episcopus super is gravaminibus preostensis, nostre ecclesie illatis a comitibus memoratis, sedem apostolicam appellamus et ecclesiam nostram, omnia spiritualia et temporalia ecclesie nostre pertinentia apostolice subicimus protectioni. Preterea omnes qui medio tempore res ecclesiasticas invaserint vel dispendium fecerint hiis scriptis excommunicamus.

6. Hoc facto, comites ad archiepiscopum Bremensem appellaverunt et sic cum magno tumulto a capitulo recesserunt. Postmodum treuge facte sunt inter episcopum et comites ab octava Martini usque in crastinum epyphanie, et littere sunt confecte et ab utraque parte sigillate; tertia die comites treugas ruperunt, oppidum Uthin invaserunt et equos multos abstulerunt, procuratorem episcopi ceperunt et in carcerem miserunt; quandam pecunie summam ei auferri preceperunt, non obstantibus litteris quas dederant, quarum tenor fuit talis:

Noverint universi, quod nos discensionis nebulam inter dominum episcopum Lubicensem exortam ex parte una et nos ex altera de consilio fratrum Predicatorum et Minorum et consulum Lubicensium usque in crastinum epyphanie duximus suspendendum, tali conditione, ut tota causa interim totaliter conquiescat, nec medio tempore quicquam prorsus in dispendium alterius partis a parte altera aliquatinus procuretur, sed in rebus et personis utraque par inlegra conservetur. In cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa. Datum in crastino beate Katerine.

7. Postmodum episcopus videns maliciam comitum, quod contra suas litteras et contra fidem suam ista commiserant, dedit et accepit a capitulo litteras tales sub hiis verbis:

Universis presentia visuris prepositus, decanus totumque Lubicensis ecclesie capitulum in Domino salutem. Noverint universi, quod nos privilegia fundatoris ecclesie nostre, que illibata invenimus, nec propter metum corporum nec tacturam rerum temporalium in presentiarum vel in futurum cancellari aut violari vel destrui aliquatinus permittemus. Preterea nullam prorsus compositionem cum comitibus Holsatie super questionibus privilegiorum earundem eisdem

a) in post corr. rubra atramento hiis e. b) episcopus add. sed del. e. c) post suppl. e. d) pecuniam corr. pecunie e. e) ep. Domini charta.

1) Hanc chartam Uthi non exstare, testatur Leverkusen. 2) Leverkusen nr. 134, p. 135. 3) anno Domini 1257, add. charta.

1257. *Iam motis, quicquid angustie vel tribulationis emerisset, dominus noster episcopo excluso aliquatinus faciemus, accepta repromissionis cautione, quod nobis exclusis nunquam compositionem aliquam super huiusmodi cum dictis comitibus faceret vel admittet, et hoc tenore presentium sub sigillo capituli publice protestamur. Nomina autem singulorum sunt subscripta etc. Datum in vigilia epiphaniae anno Domini 1257¹.*

Postmodum intervenit concordia qualiscumque, ita quod comites et episcopus et capitulum resignaverunt causam dissensionis in manus episcopi Suertinensis salvis ecclesie privilegiis².

8. Interea episcopus Lubicensis a rege Romanorum vocatus recessit³. Anno revoluto reversus est idem episcopus et fecit multos milites de sua dyocesi et armigeros pro suis excessibus excommunicatos nudari et nudatos in processione reconciliari et pena pecuniaria mulctari. Iterum post annum idem episcopus rediit ad regem Romanorum⁴, habita magna comitum Holsatie amicitia, mediante Symone episcopo de Paderborne⁵. Tunc cum esset apud Renum idem frater Iohannes episcopus, obiit in Esseda⁶ et sepultus est in Nusia pontificatus sui anno 6⁷.

Acta Iohannis de Tralowe episcopi Lubicensis.

9. Vacabat sedes 32 diebus. Electus est per scrutinium scolasticus Lubicensis Iohannes de Tralov in episcopum⁸ et confirmatus in Stadio. Fuit autem ordinatus in presbyterum in ecclesia Lubicensi in armario superiori, et sequenti die consecratus in episcopum apud fratres Minores, quia comites Holsatie faciebant ei impedimentum, ingerentes se divinis, cum essent excommunicati a Bremensi archiepiscopo. Sequenti die celebravit primam missam.

10. Iste edificavit magnam domum in Uthin. Iste dedit Ottoni de Plone ducentas marcas et 25 pro expediendis iudiciis villarum in Melente⁹ et aliis.

Item iste mensuravit mansos in Gummale et Scernekowe et invenit secundum mensuram congruam sexaginta et 6 mansos, cum antiquitus non computaverint coloni illi nisi 15 mansos; tunc episcopus ordinavit, quod predicti coloni predictarum villarum, qui prius solvebant 30 mesas, postea in perpetuum solverent 60 mesas singulis annis, hoc est 30 mesas siliginis et avene episcopo et alias 30 mesas siliginis et avene capitulo¹⁰.

Item iste episcopus acceptavit de inundatione et restagnatione que facta est in Kakedis¹¹ de molendino in Dolghe 12 mesas siliginis singulis annis in festo purificationis, sive molendinum molat sive non molat, salva sibi sua piscaria iuxta Kakedis. Tunc comes indulisit, ut iumenta de Kakedis et de Lubbatdestorp¹² exeuntia haberent semper pascua communia in Dolghe. Item comes tunc indulisit, ut episcopus emeret 4 mansos in suo dominio ubi posset aut vellet propter mansionem in Kakedis, que olim fuit famosa, nunc autem per diluvium annullata.

1276. Iste episcopus sedit annis 16; quo defuncto¹³, vacabat sedes diebus duobus.

Acta Borchardi de Serken Lubicensis episcopi.

11. Electus est post illum per arbitrium¹⁴ cantor Lubicensis, videlicet dominus Borchardus dictus de Serken. Qui primo anno sui pontificatus recessit in Franciam propter multitudinem debitorum.

12. Iste pro predecessore suo defuncto multam pecuniam solvit.

a) cessit corr. recessit c. b) Essedia Grumm. c) e corr. c.

1) Haec ad a. 1258. pertinere, monet Leverkus. 2) De hac re nihil constat. 3) Quod iam a. 1257. factum censet Leverkus; sed quae assert haec probare nequeunt. Oct. 6. 1258. testis in diplomate Richardi regis affertur; Bohmer, Reg. nr. 46, p. 43. 4) In epistola ad Lubicenses data, quae temporis notis caret, in anno, ut videtur, 1258. collocanda, ita scribit: *antimus nobis fuit, patri affecti dulcedine ad partes Brabantie, unde originem traximus, personaliter nos conferre, ut possimus ibidem sanitatis beneficio partem et post infirmitatem, qua gravati hactenus sumus, natalis soli dulcedine recreari.* 5) Qui a. 1258. in Holsatia fuit; v. Hamb. UB. I, p. 520.

6) Liber memoriarum eccl. Lubic. (Leverkus p. 130 n.) ita: *11. Kal. Octobris. Obiit dominus Io. de 43 Deest episcopus huius ecclesie de ordine Minorum. Non hic sepultus.* 7) Cf. relationem capituli, Leverkus nr. 143, p. 132. 8) Malente; v. chartam a. 1262, Leverkus nr. 155, p. 146. 9) Eadem fore in Registro capituli adnotata sunt; ib. nr. 163, p. 172. 10) Prope Oldenburg; cf. chartam a. 1272, ib. nr. 229, p. 220. 11) Lubbersdorf. 12) Liber memoriarum (Leverkus p. 136 n.) ita: *2. Non. Ianuar. Obiit d. Iohannes de Tralowe episcopus. . . . Et est sepultus in choro intra cancellos tertius summum 15 altare.*

Iste domum magnam lapideam in Uthlis consummarvit et multis additamentis adornavit. Iste mansionem novam in Aldenlobeke¹ constituit, [quam² consules Lubicenses incendiis et ruinis funditus destruxerunt et fundum spoliaverunt³].

Iste in Cystemode pergrandem domum edificavit.

Iste villam Eghardiadorpa⁴ cum omnibus suis pertinentiis et edificiis ab Ottone de Plone pro quadringentis marcis et 80 marcis emit.

Iste tertiam partem colli, quam habuit Otto de Plone quoad iudicium in suis villis in Melente, in Hassendorp, Niversweldo, Malguis, Siverdesdorp⁵, Nienkerke, Saren, Bense, Gerstenkampe⁶, Didelmestorp⁷, Vissowa⁸, Sibrandesdorpe, absolvit et penitus ad se cum omni libertate revocavit⁹.

12. Iste tumultuantibus consulis Lubicensibus et fratribus Minoribus et Majoribus¹⁰ et capitulum suum extra civitatem eicientibus murum se opposuit¹¹; propter quod ad curiam Romanam a papa citatus¹², ad instantiam dictorum fratrum et consulum Rome comparuit; 4 annis¹³ sine intermissione ibidem constanter stetit, disputavit, dimicavit et pecuniam multam valde ibidem expendit in angustiis multis, quia non solum consules Lubicenses, sed et fratres Minores et Maiores Lubicenses et per consequens omnes dictorum ordinum fratres, qui in curia Romana fuerunt, ipsum impugnabant; et adhuc vestigia restant.

Iste novam dignitatem in ecclesia sua instituit, scilicet cellerariam, de qua ministrantur panes prebendales in perpetuum singulis quartis feriis et sabbatis omnibus canonicis integris gratis expensas habentibus, prout in privilegio super hoc confecto¹⁴ plenius continetur.

Item¹⁵ iste anno Domini 1293. capellam annexam domui lapideae edificavit, quam in Septembri consummarvit ipsamque et altare in ea in die beati Mauricii et sociorum eius dedicavit in honore gloriosae virginis Marie et beati Bartholomei apostoli recludendo subscriptas reliquias in altari, videlicet de signo Domini, beati Nicolai, beati Blasii, beati Anscarii, beati Georgii, de virga Aarod, sancti Stephani protomartyris, beati Bartholomei apostoli, beati Laurentii, 11 millium virginum, Balbinae virginis, sancti Jacobi apostoli, sancti Isidori, sancti Pancratii, oleum beate Katerinae, Nichilominus in ymagine virginis gloriose in eadem capella haec reliquiae continentur: Potenciana virginis, 11 millium virginum, Constantiana virginis, Felicitatis, Praxedis, Sabinae virginis, sancti Pancratii, sancti Benedicti abbatis, de costa sancti Iohannis baptista, Andreae apostoli.¹⁶

DE DECANIS ECCLESIAE LUBICENSIS¹⁷

30 Anno Domini 1284, 15. Kal. Iunii obiit in eadem infirmitate supradictus decanus Nicolaus, que fuit die ascensionis. Postea in divisione apostolorum electi fuerunt per scrutinium discorditer dominus Iohannes Livo presbiter et dominus Hermannus de Morum subdyaconus, qui ambo cesserunt, et tunc successit dominus Otto, homo valde senex, plebanus Sancti Petri, qui sepedictam curiam ratione testamenti, expositis 40 marcis, tribus annis et dimidio cum decanatu possedit. Brevi tempore decumbens et infirmans, obiit anno Domini 1288, 4. Idus Aprilis, qui fuit sabbato post Quasi-modo-geniti. Cui successit, mediante episcopo Borchardo, dominus Iohannes Livo cantor et plebanus Sancti Petri, qui etiam sepedictam curiam cum decanatu possedit 4 annis, duodecim septimanis minus, et obiit anno Domini 1292, in vigilia Mathie, que fuit sabbato ante Invocavit; de cuius negligentia tylia valde bona in curia funditus per tempestatem fuit eversa, et nichil in edificiis curie emendavit. Post decessum decani Iohannis Livonis electus fuit in decanatu magister Olricus, simplex canonicus et in minori stipendio constitutus, et valde rite ab episcopo confirmatus; qui curiam postea, expositis 40 marcis, per unicum annum cum decanatu quatuor

45 *) *Alia manu, quam Nichol Sachow episcopi († 1449) dicit Leverkusen, post add.:* [Ista capella postmodum diruta est per Everhardum episcopum¹⁸ et maior quo hodie stat reconstructa.

a) post add. e. b) alia manu post add. e.

1) Ubi curia Kaltenhof. 2) Cf. Detmer, Chron. Lub. s. 1271. (ed. Grautoff I, p. 174). 3) Eggersdorf prope Malente. 4) Siverdesdorf, Neukirchen, Schren, Bense. 5) Villae nunc destructae. 6) Fissau, Sibbersdorf. 7) Similium chartam iam s. 1267. adeptus est episcopus Iohannes de Tralowe; v. p. 490 n. 6. 8) Praedicatorum intelligit auctor. Cf. 55 chartas et litteras s. 1217. ap. Leverkusen nr. 262 sqq., p. 254 sqq.; Detmer, Chron. Lub. (ed. Grautoff p. 406). 9) Ib. 266, p. 259. 10) s. 1282. Lubecae redus; Ib. 267, p. 263. 11) s. 1278, Ib. nr. 268, p. 262. 12) Haec chartae addita sunt, quae Nicolaus decanus s. 1284. testamento facto ita statuit: Curia mea apud capellam sancti Iohannis evangelistae illa ad inhabitandum pro quibusdam est decano, qui aliquis michi successerit successisset. Leverkusen p. 323. 13) s. 1287—1290.

1293
Febr. 3. septimanis minus possedit cum largis expensis prelatum decentibus, et gravi difficultate occupatus, obiit anno Domini 1293, sequenti media nocte Blasii, que legitur diem crastinum valde dampnose^a presenti ecclesie; qui etiam decenas marcas denariorum contulit pro prebendarum redditibus augmentandis. Post cuius obitum dissenso magna in electione decani facta fuit, ita quod decanatus per dimidium annum vacavit, et nulla concordia sequebatur. Tandem interveniente episcopo et in eum capitulo compromittente, dominum Iohannem de Bocholte, plebanum Sancte Marie, in quem media pars capituli consenserat, Aug. 8. confirmavit in die Cyriaci, que fuit sabbato; qui curiam suam pristinam vendidit et 40 marcis expositis curiam decanatus possedit; que curia sexto anno sui decanatus in destructione curiarum^d funditus est per cives Lubicenses sacrilego ausu subversa, ita quod nec 1299. unica arbor nec stipes remansit; qui decanus eandem curiam pulcherrimis edificis emendaverat et carcerem in eadem curia sumptibus episcopi et suis edificavit; quem etiam cives una cum aliis edificis dissiparunt.

1308.
Febr. 9.
Iul. 28.
Sept. 13. Anno Domini 1308. idem decanus Iohannes creatus fuit in episcopum Slesvicensem per arbitrium in vigilia Scolastice, et postea in die Pantaleonis consecratus. Post hec in 15 vigilia exaltationis sancte crucis concorditer electus fuit in decanum magister Henricus de Bocholte^b, suus patruelis, tempore expulsionis nostre anno decimo, in episcopali capella Uthyn.

Acta Hinrici episcopi.

1317.
Mart. 20. 1. Actum gestum seu procuratum, prout inferius describitur, per reverendum in Christo 20 patrem ac dominum, dominum Hinricum Lubyensis ecclesie episcopum pontificatus sui tempore de bonis suis propriis, cum proventus [et] redditus episcopatus Lubicensis vix suppetant ad ipsius episcopi et suorum sustentacionem congruam et alia onera dyoc. sue supportanda; qui quidem episcopus cum fuisset in minori statu constitutus, prepositus^c dicte^d ecclesie extiterat et nominatus magister Hinricus de Bocholte. Iste vero magister 25 Hinricus anno Domini 1317, in septimana qua cantatur Iudica, vacante sede episcopali ecclesie Lubeko per obitum quondam domini Borchardi episcopi^e, ibidem concorditer electus fuerat in episcopum Lubyensem et de mandato capituli ecclesie Bremensis confirmatus et consecratus, quondam domino Iohanne archiepiscopo eiusdem Bremensis ecclesie agente in remotis^f, et expendit sexaginta marcas denariorum Lubyensium in confirmationis 30 et consecrationis predictarum assecutione.

2. Item eodem anno, primo pontificatus sui, quando inceperat administrare, invenit curiam episcopalem in Uthin inanem et vacuum; unde pro alimentis et seminariis in primo aggressu expensarum suarum exposuit centum marcas denariorum Lubyensium.

Item eodem anno idem dominus episcopus omnia et singula in curia episcopali dicta 35 Nighenhof^g, tam edificia ipsius curie quam equos, iumenta, semina et alia bona ibi inventa, a magistro Seghebando de Serken, tunc decano dicte ecclesie Lubicensis, pro centum marcis et ultra comparavit; qui premissa omnia et singula affirmavit esse sua.

Oct. 16. Item eodem anno, ipso die beati Galli primam missam suam sollempnitate decente episcopum celebravit et occasione huius sollempnitatis ultra duo milia marcarum denario- 40 rum Lubicensium consumpsit.

1318. Item eodem anno redemit octuaginta marcarum redditus pro trecentis marcis puri argenti domino Wlf de Kuren militi obligatos.

Item eodem anno redemit quindecim mesarum siliginis redditus pro centum et quinquaginta marcis domine Oden, relicte quondam Iohannis Hildemari civis Lubyensis, 45 obligatos.

Item secundo anno pontificatus sui in dicta curia Nighehof edificia ornata edificare inceperat; que tercio anno pontificatus sui consummavit; quibus impendit trecentas marcas et ultra Lubicensium den.

a) sic c. b) que manu pergitur c. c) decet a. d) in marg. add. a. e) nonne add. sed del. c.

1) De hac v. Deimer, Chron. Lub. a. 1290 (ed. Grauwolf I, p. 174; cf. p. 408). 2) Post episcopum, cuius 5) Romae, ut videtur; cf. Wolter, Chron. Brem., acta sequuntur. 3) Inde ab a. 1312; v. Leverkus Meibom SS. II, p. 64. 6) Eadem que supra p. 491, p. 459 n.; antea decanus, v. paulo supra. 4) Lib. I, 2. 'nova mansio' dicitur, memor. I, l. p. 136 n.; 3. Idus Martii. Obiit Bor-

3. Item dicto anno tercio prefatus dominus episcopus ad instantiam prefati archi-
episcopi Bremensis ad curiam Romanam personaliter elaboratur, et ibidem accedens in ius
vocatus fuerat, disceptando et litigando cum eodem archiepiscopo in eadem curia per sep-
tennium seu tanto tempore, donec omnia que per eundem episcopum attemptata fuerant
in officio pontificali tam in spiritualibus quam in temporalibus per summum pontificem
ratificarentur et approbarentur et optatum finem seu felicem dicte liti optineret. Summa
expensarum in dicta lite et extra factarum extendit se ad septem millia florenorum.

4. Item eodem anno tercio, dicto domino episcopo in prefata curia Romana existente,
ut premititur, dominus Gherardus comes Holtzacie instinctu dyaboli et persuasione sinistra
cum nonnullis in hac parte suis complicitibus manu armata et violenta, exercitu ad hoc con-
gregato, dictam dyocesim Lubicensem et curiam seu opidum in Uthin et alia bona ad men-
sam episcopalem pertinentia invasit, colonos ipsius captivando et exactionando, eorum
bona ac omnes et singulos redditus et proventus eiusdem ecclesie asportando seu spoliando.
Quod cum ad noticiam eiusdem episcopi esset deductum, super huiusmodi violencia et in-
iuria ex certa scientia summi pontificis certos iudices extra curiam impetravit, coram
quibus per procuratores dicti episcopi prefatus comes cum suis complicitibus in ius vocatus,
longo tempore extitit litigatum; et tandem per censuram ecclesiasticam idem comes com-
pulsus transtulit in dictum dominum episcopum et suos successores iure perpetuo centum
marcarum redditus in certis bonis et iura patronatus in Lottekenborch et Plone ecclesia-
rum, quocumque eas vacare contigerit, et duarum prebendarum alternis vicibus, unius
in ecclesia Lubicensi et alterius in ecclesia Hamburgensi, pro emenda et satisfactione vio-
lencie et dampnorum per ipsum dicte ecclesie Lubicensi illatorum. Et coactus est dictus
comes ad reverentiam ac honorem dicto domino episcopo exhibendos, quam cito idem
dominus episcopus de dicta curia Romana ad ecclesiam accedat, et cum quadraginta tam
militibus quam armigeris ante pedes dicti episcopi se prosternat postulaturus veniam de
commissis, et feudum terre sue ab eodem episcopo petat et recipiat, ac homagium et fide-
litatem eidem episcopo prestat, quemadmodum progenitores ipsius comitis episcopis Lubicen-
sibus suis predecessoribus exhibere et facere consueverunt; de quibus hinc inde in litteris
super hoc factis plenius continetur. Summa expensarum in dicta lite seu extra per pro-
curatores ipsius episcopi expositarum ad mille et ducentas marcas dictorum denariorum
se extendit.

5. Item anno undecimo pontificatus sui, cum finem optatum sui status in dicta curia
obtinisset, ut dictum est, rediit ad dyocesim suam et pro serviciis camere domini pape
remisit mille et quadringentos florenos.

6. Item eodem anno reversus ad ecclesiam suam, invenit ibidem Wilhelmum Craach
gerentem se pro decano eiusdem ecclesie sue; contra quem propter defectus et crimina
sua cum sententia diffinitiva fuisset lata seu privationis omnium beneficiorum suorum et in
iudicio producta coram dicto episcopo, ipso Wilhelmo presente et nichil quod obstaret con-
tradiciente, eundem a decanatu, canonicatu et prebenda, quos in dicta ecclesia de facto
occupaverat, amovit iusticia exigente sentencialiter, et aliis personis providit de eisdem.

7. Item anno episcopatus sui 13, cum dictus episcopus vidisset opus chori ecclesie
sue maioris citra sexaginta annos inceptum et omni spe perfectionis seu consummationis
destitutum, confidens de adiutorio divino, operarios conduxit et dictum opus anno ponti-
ficatus sui 18, cum arbone, fenestris, pavimento, sedilibus et aliis necessariis consummavit.
Cui operi impendit ultra duo millia marcarum et quadringentas marcas denariorum Luby-
censium, ac in circuitu eiusdem chori novi fundavit unam prebendam, quam nunc tenet do-
minus Meynicus de Lapide, et sex vicarias, quas cum bonis suis propria dotavit sufficienter.

8. Item eodem anno decimo septimo trecentas et sexaginta marcas denariorum Luby-
censium, quas recepit a domino Ditlevo de Wensin milite pro redemptis quibusdam reddi-

59 a) q. in l. in marg. suppl. e. b) in marg. suppl. e. c) per eundem comitem quod add. sed del. e. d) ducenta
marcarum corr. ducentas marcas e. e) ex. l. in marg. suppl. e. f) scilicet? g) de e.

1) Cf. Detmer a. 1321, l. l. p. 321. 2) In charta 5) Litteras Gerhards v. ibid. nr. 514, p. 636, d. 1324,
a. 1324, Leverkus nr. 516, p. 638, mentio fit de- 6) V. chartam capituli a. 1332, l. 5,
cani ecclesie sancti Blasii in Brunsvich iudicia a sede 7) Inde ab a.
apostolica delegat. 3) V. chartam Leverkus nr. 511, 1333; Leverkus p. 769 n.
p. 629. 4) Ibid. nr. 513, p. 633, d. 1324, l. 21.

tibus in villa Berlin¹ eidem episcopo per comitem Gherardum obligatis, convertit in villam Crumbeke² solventem annuatim triginta marcas et octo solidos denariorum Lubycensium; de cuius ville redditibus episcopus Lubycensis, qui pro tempore fuerit, perpetuo iura percipiet ad mensam suam episcopalem viginti trium³ marcarum redditus et quatuor solidorum, et dominus Hinricus predictus septem marcarum et quatuor solidorum propria pecunia comparatos.

Item eodem anno decimo septimo redemit villam dictam Putekendorpe⁴ pro sexaginta marcis Lubycensium denariorum per antecessorem suum quibusdam laicis obligatam.

1337. 9. Post⁵ hec in dicta ecclesia sua de novo instauravit duas prebendas, dotans quamlibet cum 40 marcarum denariorum Lubycensium redditibus percipiendis de villis Stove et Gustekowe⁶, et sic tres prebendas et 6 vicarias⁶ instauravit.

a) post add. e. b) alia manu post add. e.

1) In parrochia Schlamersdorf. 2) Krumbek in parrochia Alten-Kremp; v. chartam a. 1334. Leverkus nr. 563, p. 743. 3) De hac adnotavit Nic. Sachow: Hodie non est villa, sed agri eius iacent ad villam Rensefelds (Rensefeld). 4) sic. In parrochia Osterke (Dreweskirchen) addit charta dat. a. 1337, Oct. 1, Leverkus nr. 629, p. 799. 5) De quarum fundatione cf. Leverkus p. 719 n. 789 n. In catalogo episcoporum Lubycensium ibid. p. 136. minus recte dicitur: Hinricus de Bockholte edificavit chorum, tres instituit prebendas et 6 vicarias. 6) Obiit a. 1340. De quo in libro memoriarum ita refertur: Obiit d. Hinricus de Bockholte episcopus, qui dedit canonicis, etiam Liconis (?), 3 marcas et vicarias tantum et 10 marcarum redditus ad servitium refectoriale, campanario 1 sol. Sepultus ante summum altare sub solempni tumba et epytaphio elevato fuso 20 de auriscalco.

HISTORIA MONASTERII RASTEDENSIS.

Rastedense ordinis sancti Benedicti monasterium, haud procul ab Oldenburg situm, historia gaudet saec. XIII. exeunte scripta, quae inter rerum Germanicarum fontes praecipuum locum sibi vindicat. Nam non solum res domesticæ, sed etiam in vicinia gestæ ibi memoriae traduntur, quo fit ut de bello contra Stedingos gesto et de genere comitum Oldenburgensium hic invenias quas alibi frustra quaeruntur. Liber duabus constat partibus: prima de fundatione et fundatoribus, altera de abbatibus et rebus eorum tempore gestis agitur. Quo anno opus inceptum et num eidem auctori totum tribuendum sit, non satis constat. Sunt quae suadere possint, hunc tam in c. 33. nostrae editionis calamum deposuisse; certe non solum alio atramento et fortasse alia manu in codice unico qui exstat continuatio adiecta est, sed etiam paulo diversam narrandi rationem et diversum animum hic deprehendere mihi videor. Auctor c. 35. ad antiquiora tempora redit, hostili animo comites Oldenburgenses insequitur, quod antea nusquam factum videmus. Cap. 32. et 33. vero de Ottonis abbate agitur, qui ipse ex domo comitum illorum oriundus erat. Sed haec ipsa posterioris temporis auctorem aperte indicant. Nam c. 33. fine de duobus militibus in bello tunc gesto claris dicitur: qui ambo tam strenuus egerunt, quod adhuc fama eorum ab istis terminis non recessit, et c. 32. de compluribus Ottonis successoribus sermo est¹. Cap. 39. vero de abbatibus Heinrico et Arnaldo annis ut videtur 1295. et 1299. electis post additum esse, ipse codex docet; et quae c. 38. de fundatorum reliquiis ab abbate Gotscalco translatis narrantur vix eidem tribuas qui c. 7 sqq. eorum sepulturas retulit². Hic nonnisi de monasterii fundatoribus scripturum esse proficitur (c. 1) et verbis (c. 9) 'qui sine fine vivit et regnat in secula seculorum, amen' huius rei finem dedisse videtur. Quod Ottonis abbatis tempore factum esse, fortasse inde conicias, quod ipsius charta tisdem plane verbis de fundatorum illorum anniversariis agit³. Hunc librum sive idem sive eiusdem aetatis auctor continuandum suscepit, sed, fontibus fortasse destitutus, nonnisi pauca verba addidit, maiori spatium vacuo relicto. Simili modo qui abbatum gesta membranæ intulit saepius additamentis post inscribendis locum dedit. Fortasse ad opus ita dispositum idem compluribus rediit, fortasse aliis id continuandum reliquit. Certe non ante Ottonis tempora inceptum, ultimis vero saeculi XIII. vel primis saeculi XIV. annis est absolutum.

Auctor, quisquis fuit, nonnulla ex incerta traditione hausit, ea praesertim quae de Hunone fundatore et de bonis in Westfalia acquisitis traduntur (c. 6)⁴.

1) Cf. Krause, Forschungen u. D. G. XVIII, p. 370. 2) Cf. ibidem p. 372. 3) V. notam c. 9. 4) Haec ex vetustiore libro hausta esse, sine causa Lappeberg statuit, Arch. VI, p. 756.

Postea non raro temporum rationes male observavit, nullis annorum tabulis adiutus; neque quot annis abbates priores sederint compertum habuit. Sed de altaribus saec. XI. dedicatis accurate retulit (c. 13) ex notis procut dubio vetustis in monasterio servatis, quales alibi quoque scriptas reperimus. Eandem originem quae de donis ab abbate Siverdo factis traduntur (c. 15) producit. Praeterea privilegia monasterio a papis aliisque data necnon chartas nonnullas abbatum ad manus habuit, talesque duas libro suo inseruit (c. 11. 12. 17. 24. 28. 34); neque tamen in his adhibendis errores vitavit, quippe qui Adalberonis archiepiscopi Bremensis chartam Adalberto tribuerit eamque ita interpretatus sit, ut etiam hoc loco temporum ordo turbaretur. Etiam quae de initio belli cum Stedingis gesti relata sunt (c. 18) non suo loco leguntur, sed ipsa narratio aliis testimoniis confirmatur, et tota belli historia accurata rerum cognitione valde se commendat, ita ut narrationem belli rebus gestis supparem, sed temporum notis destitutam, cuius partes inter abbates distribuerit, eum secutum esse verisimile sit. Quae comitum Oldenburgensium genealogiam illustrant plerumque cum chartarum indicationibus bene conveniunt; semel tantum (c. 27) dubitationi ansam praebent. Ad Adamum Bremensem redeunt quae c. 12. de Adalberti visione traduntur, neque tamen illius verba repetita sunt, et quaedam addita ab ipsius libro aliena. Alios rerum scriptores nullos adhibitos reperi.

Sermone plano et simplici, sed minus eleganti utitur auctor; raro tantum contra grammaticae regulas peccat; sed nonnumquam orationis filum abruptum vides, quod num ipsi auctori an librario tribuendum sit, dubium videtur.

Sunt enim quae codicem unicum qui exstat, si non autographon, certe auctori supparem esse suadeant.

Liber hic in archivo magni ducatus Oldenburgensis asservatus et ab ipsius praefecto V. Cl. Römer benevole Berolinum transmissus, iam ante multos annos a b. m. I. M. Lappenberg in usus nostros exscriptus, nunc iterum summa diligentia est examinatus.

Tribus constat partibus. Prima, quae foliis 18 (p. 1—36) expletur, saec. XII. ex. vel XIII. inc. scripta, continetur 'Liber vitae'. Altera folia complectitur 23 (p. 37—82) saec. XIII. ex. exarata, tertia folia 10 (p. 83—102), quibus manus s. XIV. chartas intulit usque ad a. 1361, altera duas annorum 1379. et 1386. p. 110—112. post addidit; p. 113—119. vacuae relictas; p. 120—122. priori manu quaedam scripta sunt miracula in favorem monasterii patrata.

Secunda illa parte tam historia nostra p. 37—70. quam eadem manu exarata p. 75—82. bonorum enumeratio legitur; duo folia (p. 71—74) vacua

1) Cf. Schumacher, 'Die Stedinger' p. 7: 'die einzelnen Thatsachen die berichtet werden verloren durch ihre Verlesung in falsche Zeiten nichts von ihrem eignen (hümlichen) Werth und ihrer innern Glaubwürdigkeit'.
2) famulari tanquam passivo utitur c. 9; substernacii c. 37; Conventus . . . non valens c. 38. pro oblativo absoluto. Alia quae Lappenberg avert, 'Arch.' VI, p. 756, leviora sunt et apud plerosque eius aetatis scriptores obvia. 3) e. 7. e. 11 init. c. 37. Etiam e. 14. quaedam decessa videntur, sed loco aliunde, ut videtur, sumto. 4) In singulis paginis binas existant columnas, rubricis litteris inscriptas: *Archiepiscopi Bremenses. Abbates huius ecclesiae. Hic scribuntur fratres nostre congregationis. Conpersi nostri. Sorores nostra. Hic scribuntur fundatores huius ecclesiae et eorum succedens cognatio* (infra).

Fratres de Rossevelde. Fratres Sancti Pauli in Brema. Sanctas Marie in Staden. Hic scribuntur canonici Sancti Petri in Brema. Sancti Stephani in Brema. De Bucken. De Chigona (Zeven). De Bersen (Berssen ad Wiseram). De Hammenburch. De Ramelso. De Wildeshusen. De Winnestorpe (Wunstorp). Sancti Godehardi in Hildenesheim. Sancti Michaelis in Hildenesheim. De Hilteneburch. De Hiltaburch. Sancti Marie Sanctique Egidii in Brunswich. De Lutere. Luneburch. Ultesem (Ulzen). De Zehinna (Schinna). Quorum elemosinas suscipimus. Florasque vero vacuae sunt relictas; alias p. 30. p. 35. inscriptione carent, sed nomina praebent iam saec. XII, ut videtur, scripta (e. gr. Husman, Yadercke) — Wicburgis, Hymne).

fol. 108

Philippus comes flandrie & ueromandie duxit mar-
tildem filiam regis poengyale q sine herede defuncto
pictus baldunus comes hannonie ei succedit q genuit ex
marghereta rege filios baldunus et henricus filia ma-
elijab nam note q nuptis philippo regi francoy.

fol. 111

Sancti martini hysyalis conuaria & uxor regis
maltheri rno. sicut dicitur in dicit q harenra
conuaria hys fca & apud uurenbergho & em-
di oint regis electores hysyal qgregari q anra
pant uisuz. mraii & uyliret fca digni dnt
vident conpnt flandrie ad regonij uisuz.
fca. p. & rhylo & hys libis qpositon uerulenti
q ibi fuerit qgregari auar. lxxag. ita amnt
uyliret & ad prandiu seruicbar rex boenyo &
dixit corona & capro & fca pnt & mraii ornaru
regali & ita fca & alus officialib; scuri & acbar

*Hist. monasterii Rostedensis.
Cod. arch. Ulden.*

fol. 42

Anno autem ab incarnatione dñi
moxtis glo-
riosis comitib; fundatorib; huius monasterij ante
scriptus.
Comes Edmarus uerul filius Brois comitis hannonis
curam bonoy monasterij ut in omnia habuit & in pri-
uilegijs serice suscepit. & bñ fca multos annis. hic mag-
nas elemosinas huic monasterio stulit. f. fenestras choz uñ
calices. f. pyxidem ex chore. & alia dnta ornamenta. uxor su-
plica noie dnta palla alcaru bre uam & opulit. fca
dñ & hic omes et uxor su fca in eccā bñ uia ya-
delo ad aquilonē () sunt sepulci. ubi tunc nigri mona-
chi habitabant. & mansio milicu & comitū & potentū frī

fol. 62

His omnibus gestis coradi abbatis seponty. item
abbas. cū de lomis eccē si multū bñ disponere
duo monachi corā eū de aduentu uiri hntati. curam
romana uisitat. Quos dñi abbas reitlos & bñ cogit
telliget. monach; drem portacor effat u mortuū

*Hic est comitū abbas fca pnt pnt uerul mra. hys
fca fca mra. quod ad dnt habent. fca fca fca
mra dnt de dnt quos mra & pnt fca fca
fca fca fca*

sunt. Ipsa historia vero, ut supra dictum est, ita disposita, ut etiam post foundationis narrationem (p. 42) maius spatium libro continuando relictum sit. Quo auctor saec. XIV. ita usus est, ut de comitibus Oldenburgensibus quaedam adnotaret; sed duobus foliis (quae in medio quaternione posita erant) evulsis, horum finis iam desideratur; p. 45. vero manus posterior, eadem ut videtur quae tertiam libri partem exaravit, privilegium Calixti papae scribere coepit¹ eique in schedula adiecta, quae nunc p. 43. et 44. inscribitur, finem dedit². Alii aliis locis vacuis relictis notas varias intulerunt, quae ad medium saec. XIV. usque perlingunt; haec, quamvis haud certo certius uni eidemque scriptori tribui possint, numero 2 indicavi, 3 vero quae etiam posteriore tempore in marginibus adiecta sunt, manu, ut videtur, illa cui tertia codicis pars debetur. In fine scripturam compluribus mutata esse, iam supra monui. Neque codex hac parte ea diligentia exarata, litteris initialibus rubro vel aliis coloribus pictis ornata est, quibus prima folia excellunt. Ubique non solum scribendi rationem saec. XIII. usitatam (s pro e in vocabulis consilium, assendere, assensio, sereus = cereus, singulum = cingulum et alia eiusmodi) deprehendimus, sed etiam apertos calami errores (e. 8. relogiose, e. 4. ab orto pro ab (h)orto ut videtur; e. 27. de Schodis, quod ita stare nequit; fortasse e. 3. Ritterstidi). Quare haec librario ab auctore in calamum data aut priorem saltem partem ex eius schedis descriptam esse, statuamus oportet. Postea sive ipse sive alter saeculi XIII. monachus continuationem adiecit, alii additamentis variis folia impleverunt.

Liber monasterii ambitum vix egressus est. Nam qui saec. XV. eo usus est Wolterus canonicus Bremensis intra parietes eum evolvisse credendus est. Chronicon enim Rastedense usque ad a. 1463. a Meibomio editum (Rer. Germ. t. II, p. 89 sqq.), quod historiam nostram integram fere recepit, illi esse tribuendum, Lappenberg probavit³, et praeterea in eiusdem chronico Bremensi historiae vestigia reperiri, recte monuit⁴. Ex Woltero vero Schiphower hausit, qui saec. XVI. inc. chronicon archicomitum Oldenburgensium condidit; cuius nomen quamvis in codicis tegumento legatur⁵, hunc tamen neque possedisse neque exscripsisse videtur.

Monasterio sublato codex, privilegiis et chartis collectis conspicuus, in archivum publicum Oldenburgense transiit, ubi a nonnullis viris doctis visus est et descriptus⁶; initium publici iuris fecit Ricklefs a. 1821⁷, integram historiam, sed minus recte 'de fundatione monasterii' inscriptam, Lappenberg⁸, chartis nonnullis ex eodem codice sumtis et annotationibus adiectis, quas retinendas et quantum potui augendas duxi. In capitibus distinguendis plerumque codicem secutus sum.

In appendice addidi 1) nomina fundatorum et posterorum, i. e. comitum Oldenburgensium, in prima codicis parte p. 9 (fol. 3) diversis manibus

1) Locus de advocato Advoocatum - eicarium erasus, sed post eadem manu suppletus est; neque ante rasuram aliud quidquam scriptum erat. 2) Eadem manus etiam primae parti pag. 34. vacuae relictas chartam Adalberti archiepiscopi a. 1058. intulit. 3) 'Arch.' VI, p. 758. — De chronico Rastedensis codicis v. Merzdorf, 'Biblioth. Unterhaltungen' p. xxvii. 4) Nam de alio libro qui de Hanone eadem res tradiderit nullo modo cogitandum esse, iam supra monui. Wolterus vero in chron. Bremensi compluribus addidit, ut historiam pugnae cum leone habitae

verisimilioram redderet. 5) 'Schiphowers', quo fortasse librum ipsi tribuere quisquam voluit. Similem Ricklefsii errorem Lappenberg, 'Arch.' VI, p. 758, castigavit. 6) V. Lappenberg l. l. p. 758. 7) 'Arch.' III, p. 300, ubi errore typographico Chronicon Rastedense legitur. 8) Ehrentauf, 'Friesisches Archiv' II, p. 246 sqq. Potthast p. 227, de hac editione nihil compertum habuit, neque quae Lappenberg, 'Arch.' VI, exposuit intellexisse videtur. Eam sequitur Lorenz GQ. II, p. 143. n.

exarata; II) miraculorum in monasterio Rastedensi factorum narrationem sac.
XIV. in fine codicis scriptam, quae praesertim de malis ab advocatis irrogatis
agil. G. W.

p. 37. 1. Humanum genus brevibus diebus instabile computatum per mortem cito tollitur, et ideo actus eius a nostra sepe recedunt memoria, si non scripturarum serie perhensiter commendentur. Hinc est, quod de magno nobilitatis viro Hunone ac de coniuge eius Willa necnon de ipsorum filio Frederico, comitibus Rustringie, scribere disposui, qui soli in manu potenti et brachio excelso, iure tamen hereditario, huius terminos, videlicet Rustringie, Ste-dingie, Ambrie¹, partem etiam Saxonie et Westfalie et prope Wynn² terra³ possederunt. Nondum enim castrum in Oldenborg constructum fuerat, nondum aliqua basilica preterquam 10 in Wivelstede⁴ fuit in partibus Ambrie solidata, ad quam omnes prope Hatthen⁵ iacentes ville pertinebant.

2. Anno igitur dominice incarnationis millesimo quinquagesimo⁶ nono, indictione 12, tertio Idus Septembris, gloriosus Huno comes, ut cultum divini nominis amplius auctum-mentaret, non immemor illius prophetici: *Quam magna domus Domini*, nichilominus ipsius 15 psalmiste: *Domum tuam, Domine, decet sanctitudo*, quia in ea 'omnis qui petit accipit', archiepiscopum Hamburgensem Adalbertum nomine devotis precibus petiit, ut sibi in honorem beati Odelrici liceret in loco qui Rastede dicitur unam basilicam fabricare. Qui Adalbertus omnium septentrionalium nationum archiepiscopus extitit, videlicet Norwegie, Swecie et Dacie, ac Romane sedis legatus. Hic adeo domino apostolico et imperatori familiaris fuerat, 20 ut de archiepiscopatu suo patriarchatum cum dyocesi Verdensi facere conaretur.

p. 38. 3. Votis autem Hunonis comitis cum idem archiepiscopus annuisset, ipsam fundavit ecclesiam⁷; cui ecclesie has villas attribuit, scilicet Netene⁸, Hane, Bigendebiki⁹, Limuda¹⁰, Kethehorna, Berghorna, Lay, Eschmanneharst¹¹, Haddighusen¹², Mirhusen¹³, Rittirstidi¹⁴, ea 25 condicione ut, salvo honore et debito iure matris ecclesie in Wivelunstidi, ad prefatam 25 Rittirstedensem ecclesiam he ville pertineant et absque omni contradictione subiaceant, ita tamen, si advocatus ipsius ecclesie eidem archiepiscopo et suis successoribus obedientiam exhibuerit nec doctorem iustitie prevaricatione contristaverit. Fundata vero hac ecclesia edificis pulchris, comes Huno specialiter sibi et uxori sue capellulam sub choro precepit 30 construi, in qua remotis negociis secularibus Deo preces funderent et fidel devotionem, 30 quam in spiritu gestabant, frequenter et in opere illuc cum vera innocentia comportarent. Statuit ita de consensu archiepiscopi memorati in hac ecclesia conventum monialium, bona eis necessaria tribuens, prout facultas omnium suppetebat. Completis autem omnibus que ad hanc structuram necessaria videbantur, isdem comes in Domino gloriosus procuravit supradictam ecclesiam a venerabili patre archiepiscopo memorato devotissime consecrari. 35

4. Postquam vero comes Huno cum uxore sua et filio devote vixisset multis annis, contigit, ut Romanorum imperator¹⁵ cum omnibus principibus, comitibus et baronibus Teu-tonie generale celebrare consilium decrevisset. Ad quos omnes cum mandatum Impera-torium illuc veniendi pertransisset, comes Huno, quia Deo magis quam Imperatori milita-verat, prepeditus orationibus et aliis bonis operibus, huic consilio imperatorio nullo modo 40 potuit interesse. Verum cum in die comparitionis requireretur, absentia coram rege a quibusdam detractoribus, Hunonis comitis bonis operibus invidentibus, regalibus auribus eius rebellio promulgatur. Porro imperator susurronum¹⁶ detractionibus in furorem atrociter

a) terminos corr. terre e. b) quinquasimo manu rec. corr. quinquagesimo e. c) manu s. XVI, XVII. superscr.: Wanbeck e. d) eudem manu superscr.: Lembecke (?) e. e) corr. susurron. e.

1) Ammeri pagus, Ammerland. 2) Wumme. 3) Haec ex charta Calixti II. papae, Lappenberg, 'Hamb. UB.' nr. 138, p. 127, sumta esse videntur; v. Krause, 'Forsch.' XVIII, p. 374. 4) Wieselstede. 5) Hatten. 6) V. chartam Adalberti, Lappenberg l. l. nr. 81, p. 81. 7) Netthen, Hahn, Beckhausen (Bekehusen in charta Adalberti), Lehmden, Rehorp, Barchhorn, Loy. 8) De culus situ non constat. 9) Hannichusen in charta Adalberti, nunc Hankehausen. 10) Mero-busen ibidem, nunc Moorhausen. 11) Rastede

ibidem; quod ab auctore non tam falso lectum quam mutatum putarim. 'Raderstadensta ecclesia' dicitur in charta Gerhardi archiepiscopi a. 1218, Lappenberg nr. 414, p. 362. 12) ea — contristaverit verba sunt chartae. 13) qui iuno de prosapia ducum Brun-50 ricendum de natione ducum Saxoniae traxit originem, in opido resideret Galatiae prope Hartonem addit Wolterus, et ita etiam in Chron. Brem. p. 37. 40. narrat.

excitatus, repeditum Hunonem comitem edictis citatorum iterato citaverat, addens, ut necum unum fortem pugilem transduceret, qui contra suum pugilem more Frigonum dimicaret. Erat enim pugil regia leo magnus et fortis, cui pauca dabantur victor aliquid pro eo ut is vivus ab ortu non exiret qui dignus esset morio huiusmodi pugilum.

5. Ad comitem Hunonem cum tale edictum imperatorum pervenisset, accepto cum filio suo et magno comitato itinere, gaudenter ad imperatorem transiit, de divina misericordia non diffidens; quia bene Deus iustum probando temptaret et post temptationem remuneraret in presenti seculo vel futuro. Imperator, viso Hunone comite glorioso, precepit filio suo contra leonem dimicare; et hoc in penam illius, quia, cum omnes principes Teutoniae ad suam civitatem consilium venissent, ipse solus praesentibus absentibus specialiter presumpsisset. Quo audito, dolor nimio consternatus, primo consilium et gratiam quesivit a Domino, orans, ut, quemadmodum Deus Abraham in immolatione filii sui probasset et probato peperisset, ita et ipse filio suo pro sua misericordia dignaretur parcere et eum de morsu leonis misericorditer liberare.

6. Vovit igitur cum filio suo devoto Domino monasterium in honorem beate virginis construere, si tantum filius suus pugnaturus cum tam crudeli bestia triumpharet. Inter haec vota comes Fredericus leonem aggredi precipitur, qui a patre, ut se defendat viriliter, confortatur. Dum autem leonem aggreditur, hoc attendit, quod subtilitas et consilium sapientis fortitudinem virium frangit: manipulo, quem secum ad similitudinem hominis armati acceperat, leonem terruit; quem, ut bestia non utens discretionem, hominem armatum putaverat, et sic tam subtilitate quam etiam ferro prosternitur, ad adolescentem sine aliqua lesione de campo, ubi triumphaverat, revertitur incolumis atque sanus. Imperator autem eum a duello revertentem utrisque brachiis apprehendit, cingulo militum succinxit, anulum tradidit, dante ei dona pro triumpho, videlicet bona sita iuxta civitatem Zosaciensem ad imperiam pertinentia, citras scilicet Huninchove, Betinchusen, Lesvrinchusen, Gedincorp, Smerlake, Mardige, Yserlo, Aperne, Winsteren, Windinchusen, Brochusen, Harinckatorp, Berder, Aschenbergen, Benkenhusen, cum ecclesiis et cum omnibus ministerialibus et vasallis et cum omni proprietate, prout ad ipsum liberaliter pertinerant, ulterius dando seu distribuendo, ut ea possideat in perpetuum pleno iure. Contulit etiam ei comitiam suam, quam antea ab imperio habuerat in pheidum, postea in perpetuum liberam et de omni iure in pheidationis imperii ipsam excluserat et exemit.

7. O quam letum iter gloriosi nobiles in reditu duxerunt! quia triumphum meruerunt, honorem a pluribus perceperunt; monasterium, prout voverant, beate virgini construere incipientes, ubi collegium clericorum secularium constituerunt, cui predia et possessiones de suo dominio in parte largientes; quod nondum ad status perfectionem perduxerunt. Nam inclitus Huno viam universae carnis ingreditur, qui cum Christo regnare creditur iuxta illud psalmista: *Cum dederit dilectis suis sompnum, haec est hereditas Domini*; et in dextero brachio monasterii prope altare precursoris Domini, dignis celebratis exequiis, sepelitur.

8. Comitissa autem Willa, mortuo marito suo inclito comite memorato, religioni se tradidit in ecclesia beati Odelrici, vivens multum religioso sub obedientia regule cum monialibus, et post paucos dies moritur; sicque sepulta in ecclesia canonicorum apud maritum suum in Domino requiescit.

9. Fredericus autem comes, qui unicus heres et superstes istius erat domini, cum sine uxore viveret, suusum est ei ab amicis, ut conjugem nobilem duceret, quatenus tantum dominium non deficeret sine herede et eo mortuo non succumberet manibus alienis. Hic

a) a horte cont. l. b) itinere c. c) Lesvrinchusen charta Calixti, Lesvrinchusen Wob. d) Batshe e) eadem manu in marg. add. e. f) sepelitur e. g) religiosa e.

1) Quae Langebek in editione chronici Wolteriani, quod suae collectioni inseruit, SS. R. Dan, III, p. 163, annotavit, repetere liceat: Fabulam hanc . . . Mollmannus noster in program. publico a. 1749. edito ingeniose explicat, nempe Fridericum contra imperatoris fortem pugilem dimicasse cum lancea, quam veteres Germani 'giesen' sive 'lewon' . . . appellaverunt (1).
2) De hoc loco cf. Wilmans 'Westf. Urk.' I, p. 404. Ceteras villas recenset charta Calixti papae I. I. tamquam in Westfalia sitas, quam confirmavit Hadrianus IV. et Clemens III. Cum haec villarum nomina conveniunt. De quibus cf. Wilmans. 'Z. f. W. Gesch.' XXV, p. 241 sqq. 390; qui has indicavit: Bettinghausen, Leifringhausen, Heatrup, Schmerlecke, Iserlohs, Wedinghausen, Aschehoff. 3) De Marday cogitavit Lappenberg. 4) Brockhausen Lappenberg. 5) Haec facta esse, recte monuit Krause I. I, p. 374. 6) De tempore non constat.

tamen ad amorem conjugis induci non poterat, quia Dei plus quam illicatus mulieris amoribus estuabat. Sed cum ad ducendam conjugem induci non poterat, de ipsa anima salubriter cogitans, ymaginem beate virginis sibi apportari fecerat, filium eiusdem virginis sibi fecit heredem, tribuens ei omnia quae ad comitatum suum pertinuerant, commendans autem possessioni perpetuo eo iure, quo ipse tamquam verus heres a progenitoribus et ab imperatore receperat, liberaliter cum universis redditibus ad ipsam comitatum spectantibus, cum ministerialibus et vasallis, hominibus etiam liberis et libonibus, et cum omnibus bonis, signis, pratis, pascuis, iuribus, iurisdictionibus, mutavitque canonicos in monachos ordinis sancti Benedicti, ut Deo devotus in hoc famularetur monasterio, qui plenus dierum moritur, et aput patrem suum gloriosum comitem Hunonem feliciter est sepultus. Creduntur enim isti nobiles regni caelestis meruisse introitum, quia non paucis infirmis ventam ab eis sperantibus salutem de suis languoribus presiterunt. Horum nobilium fundatorum nostrorum anniversarius singulis annis sigillatim vel divisim peragitur. Anniversarius videlicet comitis Hunonis in crastino omnium sanctorum cum sollempni vigilla et missis, omnibus fratribus celebrantibus, et cum alia pauperum peragetur. Anniversarius autem Wille comitis in octava omnium sanctorum, et anniversarius Frederici ipso die Scolasticae virginis ab omnibus devotissime celebratur. Cum hoc quoque communes orationes omnium fratrum omnimerentur tempore, quia se et omnia sua non in parte, sed in toto, in hoc monasterio Christo devotis cordibus obtulerunt. Quam gratiam eis concessit qui sine fine vivit et regnat in secula seculorum, amen.

10. Anno autem ab incarnatione Domini M . . . , mortuis gloriosis comitibus fundatoribus huius monasterii antescrisit

11. De abbatibus huius monasterii gradatim volens procedere, quomodo quisque eorum rexerit vel proficuis fuerit declarando.

Abbas itaque Thetmarus, qui primus fuisse dinoscitur, vir sanctus et devotus, presuit huic monasterio multis annis in sanctitate, tam in spiritualibus quam etiam in temporalibus multum providus et honestus. Cuius temporibus monachus quidam, vir prudens, ornatus multis virtutibus, Swederus nomine, peregrinationem ad loca sancta faciens, sub anno Domini 1121, sexta feria post ascensionem Domini revertitur, qui reliquias sociorum beati Nichasii Remorum pontificis, videlicet unum corpus integrum, cum magna reverentia de ecclesia eiusdem pontificis apportavit. Quae reliquiae aput nos adhuc remanent et mortem comitum de Oldenboreg ac fratrum nostrorum per pulsum in brevi ante prenuntiant, cum aliquis eorum est postea moriturus. Tanti etiam de cingulo sancti Nichasii eiusdem pontificis. Dentem beate Eutrope virginis et martyris, sororis beati Nichasii. De velo ipsius. Os beati Benedicti abbatis. De brachio ipsius patris nostri. Os sanctae Scolasticae virginis, sororis ipsius. De capite sancti Iocundi martyris, qui fuit unus ex sociis eius. Reliquias sanctorum maritum Crispini et Crispiniani. Os sancti Ypoliti martyris. De iunctura sancti Crispini. De baculo sancti Odelrici Augustensis episcopi. Reliquias Vincencii martyris; Remacli episcopi; Huberti episcopi; Heriberti Coloniensis archiepiscopi. Reliquias sanctae Rose virginis, quae fuit una de 11 millibus virginum. Reliquias sanctae Odille virginis. De stola sancti Remigii Remensis episcopi. De mapula ipsius. De pallio in quo involutum fuit corpus eius. De pallio super quo ipse missam celebravit. De brachio sancti Sincilii archiepiscopi et Remorum apostoli.

Anno Domini 1124, mortuo Thetmaro abbate, idem Swederus in abbatem eligitur, qui similiter bene presuit multis annis. Hic Swederus curiam Romanam adiens, a sanctissimo

*) 2 edd.: Comes Egilmarus, ut dicitur, filius sororis comitis Hunonis, curam bonorum monasterii, et in commissio habuit et in privilegiis continetur, suscepit, et bene presuit multis annis. Hic magnas elemosinas huic monasterio contulit, scilicet fenestras chori, 7 calices, item pixidem ex ebore et alia diversa ornamenta. Uxor sua Elyca nomine diversa pallia altarum beate virginis etiam optulit. Notandum, quod hic comes cum uxore sua predicta in ecclesia beati Viti Yadelo ad aquilonem sunt sepulti, ubi tunc nigri monachi habitabant et mansio militum et comitum et potentium Fri.

a) vocabulum decessu videtur. b) ascensionem e. c) duo folia decessu videntur.

1) Eadem tradit charta Ottonis abbatis Rastedensis providerat in adeocalla succedere. 4) De qua a. 1276. Gata, Seiberts, W. UB. nr. 371, I, p. 457. cf. Alb. Stad., SS. XVI, p. 319; sed Egilmaro iuniori nupsit; v. Wilmans I. I. p. 403; Krause I. I. p. 373. 5) obita nihil constat. 3) Charta Calixti I. I. p. 129; 5) Leddesoh? 6) I. e. ordinis S. Benedicti. Egilmarum comitem, cuius patrem comes Huno sibi

patre Romane sedis apostolice Callisto secundo privilegium confirmationis bonorum huius monasterii simulque monachice professionis ordinis sancti Benedicti, quod adhuc apud nos remanet, impetravit¹. Ultima fere latius abbatis temporibus, peccatis exigentibus, monasterio hoc fulgura combusto et aliis edificis, plaga non minus his omnibus imminabat. Nam quidam nobiles, Theodericus et Milo, filius suus, de Almesleve², quorum castrum prope Magdeburg³ situm est, quod nunc cum suo domino ad marchiones de Brandeborgh esse noscitur devolutum, venientes, bona monasterii impetiverunt, dicentes, ratione iuris hereditariis, comitum videlicet fundatorum nostrorum Hunonis et Frederici, quorum ipsi veri heredes existerent, debere dominium possidere. Ob quod idem abbas in tantum doloribus est compunctus, ut hic, accepto tantum uno pane de pistrino, portam ad orientem positam exivit, nec unquam postea rediens, vitam in peregrinatione finivit. Venerabilis igitur in Christo pater noster et dominus, dominus Adalbertus⁴ Hamaburgensis et omnium septentrionalium nationum archiepiscopus, nolens hoc monasterium huiusmodi iniusta impetitione simul et de recessu abbatis perire, convocatis quibusdam suis suffraganeis, nobilibus etiam et prelati, cum dictis Theoderico et Milen de Almesleve⁵ de eorum impetitione taliter diffinivit: videlicet ut in bonis, que pii fundatores Huno et Fredericus huic monasterio sano corpore legaverunt, et a sede apostolica iam confirmatis, nichil sibi possent iuris aliquatenus vendicare. Prefecit igitur huic monasterio et conventui abbatem nomine Symonem, virum utique religiosum et devotum, cui secundam sedem post se in ecclesia Hamaburgensi concessit, et magnis eum dignitatibus secundum privilegia confirmationis huius monasterii decoravit.

12. Hic enim ille erat Adalbertus, cui de suis antecessoribus istud miraculum per visionem noctis dicitur contigisse⁶. Quocienscumque de suis antecessoribus tractatum habuit, ipsos fuisse ignobiles de humilibus ortos natalibus, qui nec possent in comparatione sibi⁷ aliquantulum similari. Regulescens itaque in stratu suo quadam nocte, pulsam campanarum per visionem in sua audivit ecclesia, surrexitque, ut ipse divino obsequio pariter interesset. Qui veniens vidit omnes antecessores suos, quindecim⁸ videlicet presules, quos diu scivit mortuos, missarum sollempnia celebrare. Accessit autem, ut eis liberet sacrificium; venientes lidem presules eum amoverunt, dicentes, ipsum communicare humilibus presulibus non debere. Cumque eum pastoralibus virgis per verbera fortiter amovissent, evigilavit, et tantis doloribus verberum⁹ est honestus, quasi si sibi vigilando hec omnia contigissent¹⁰. Per quam visionem idem archiepiscopus memorias omnium antecessorum suorum, scilicet quindecim episcoporum, in ecclesia sua singulis annis sigillatim peragi constituit, procurans ipsis memoriis pro redditibus curiam in Bramstede, unde omnibus interexistentibus canonicis eorum memoriis deputata consolationis portio ministratur. Hic etiam archiepiscopus sigillo plumbeo continue tanquam apostolicus pro sigillo cereo¹¹ sua privilegia roboravit¹². Tempore quodam, cum idem archiepiscopus, secundum quod sepius¹³ suaverat, curiam Romanam adiret, isdem Symon abbas una cum illo perrexit; qui etiam tale privilegium ab apostolico cum eiusdem archiepiscopi auxilio impetravit¹⁴.

40 *Anacletus episcopus, servus servorum Dei. Dilecto filio S. abbati Rastedensis monasterii salutem et apostolicam benedictionem. Commisit nobis officii ratio postulat, ut fratribus nostris et filiis iusta et honesta poscentibus benignum prebeamus assensum. Tuis igitur, karissime fili Symon abbas, precibus inclinati, et precipue karissimi fratris nostri A. Bremensis ecclesie archiepiscopi rogatu et amore devicti, ex liberalitate sedis apostolice concedimus¹⁵ tam tibi quam ecclesie tue mitram, cyrotecas atque sandalia¹⁶, ut videlicet in consiliis atque in precipuis monasterii tui et Bremensis ecclesie festis inter missam sollempnia tibi ex auctoritate nostra liceat insignia ipsa gestare. Datum Romae apud Sanctum Petrum, 8. Kalendas Martii. 1130¹⁷*

a) Ita. h. e. loco e. b) post add. c. c) in loco raso e. d) cereo e. e) scilicet corr. sand. e.

1) Editum Lappenberg l. c. 2) Ammenesleve; cf. 50 Ann. Saxo 1040, p. 685. 1120, p. 756. 1126, p. 763. Haec partim ex charta Adelberonis archiepiscopi a. 1135, Lappenberg nr. 150, p. 136, sumta sunt. 3) Ita pro Adalberone; hunc enim et Adalbertum confundit auctor. 4) Auctor chartam male interpretatus est; qua dicitur, comites illos fraudatos esse a suo desiderio et primae largitioni stipulationem

et collaudationem dedisse. Quod iam antea factum est, oportet. Nam Dietricus (Theodericus) iam a. 1120, Milo a. 1126. mortui sunt. 5) Haec ex Adamo III, 68, p. 363, fluxit historiola; cf. praef. p. 498. 6) Quiddam ante Adalbertum fuerunt episcopi Bremenses. 7) De hac re nihil Adamus. — *suibus onustus* apud Platium legit, annotavit Lappenberg. 8) Haec fabulam redolere videntur. 9) Inssé Reg. nr. 5925.

Hic Adalbertus archiepiscopus, postquam a curia Romana est seversus, Imperatorem Goslarie adivit, ubi et moritur. Qui mortuus Bremam deportatur et in cripta sub choro in maiori ecclesia est sepultus.

1073. 13. Huic successit Ligemarum in episcopatu; cuius concessu Hartwicus Verdensis ecclesie episcopus hoc monasterium consecravit, precalu Frederici comitis gloriosi, sub anno dominice incarnationis 1091, indictione 9^a, 17. Kalendas Septembris, in nomine sancte et individue Trinitatis et in honore sancte Dei genitricis perpetue virginis Marie et sanctorum quorum in ea continentur reliquie, precepit cum ara principali, in qua continentur ista reliquia: De sepulcro Domini. De presepio Domini. De mensa Domini. De barba sancti Petri. De lacte sancte Marie virginis. De vestimento eiusdem. De pluma cervicali eiusdem. 10. Alia reliquia eiusdem. De baculo sancti Petri. De sanguine sancti Iohannis baptiste. Reliquia sanctorum apostolorum Andreae, Iacobi, Barnabe, Thome, Philippi et Iacobi, Bartholomei. Reliquia sancti Mauricii martiris, Iohannis et Pauli. De oculis et de vestimento sancti Georgii. Sanctorum Innocentii, Ypoliti, Laurentii, Augustini, Viti, Modesti. Reliquia sanctorum confessorum Martini, Felici Metensis episcopi, Remigii. Reliquia sanctarum virginum Cecilie, Marthe, Agate, Barbars, Coloniensium virginum. Altare^b 15 ad meridiem dedicatum est 17. Kalendas Septembris, ab eodem venerabili Verdensis ecclesie episcopo Hartwico in nomine sancte et individue Trinitatis et in honorem sancti Iohannis baptiste. Reliquia sancti Stephani, sancti Nicastii et doctorum eius in ea simul ara continentur, in quorum honore pariter dedicata est. Altare^c ad aquilonem dedicatum est 16. Kalendas Septembris, ab eodem episcopo in nomine sancte et individue Trinitatis et in honore sanctorum 20 confessorum Benedicti et Nicolai, Martini. Continentur autem in eo reliquia eorandem. De sepulcro et de sintheo Domini. De baculo sancti Petri. De vestimento sancte Marie. Reliquia sanctorum apostolorum Pauli, Andreae, Iacobi. De virga Moysi et Aaron. Reliquia sanctorum martirum Laurentii, Clementis, Hilarii. Item sanctarum virginum Walburgis, Petronille, Coloniensium virginum, Margarete, Marie Magdalene. Anno dominice incarnationis 1091, indictione 14, medium 25 altare dedicatum est in nomine sancte et individue Trinitatis ab eodem Hartwico episcopo 16. Kalendas Septembris, in honore victoriosissime crucis et sancti Dyonisii martiris, cuius reliquia cum ceteris subscriptis in eodem continentur. Reliquia sanctorum martirum Cosme et Damiani. Sancti Albani. De vexillo sancti Mauricii et de osibus eiusdem doctorumque eius. Reliquia apostolorum Thimothei et Petri. De ligno sancte crucis. Reliquia sancti Iohannis baptiste, Augustini 30 confessoris. Reliquia sanctarum virginum Walburgis, Gertrudis, Coloniensium virginum, Marie Magdalene, Agnetis, Felicitatis et Margarete.^d

14. Temporibus istius Symonis abbatis quidam episcopus Upsalensis^e Siwardus nomine per insolentiam paganorum expulsus, de Ybernia, que est insula Anglie, hic veniens^f ad locum istum, placuit sibi hic propter loci amenitatem commorari^g; qui etiam 35 a Hamenburgergensis ecclesie archiepiscopo vicariam regendi pontificalia in sua dyocesi impetravit. Hic episcopus ad petitionem quorundam nobilium in Twischena^h et Elmedorpe commorantium capellam in Elmedorpe ligneam inter castrum et stagnum positam, quam ipsi nobiles fundaverunt, sub anno Domini millesimo centesimoⁱ trescesimo quarto in honorem beati Bartholomei apostoli devotissime consecravit. Isti duo nobiles, dum essent 40 fratres, propter eorum insolentiam expulsi fuisse dicuntur de Frisia; quorum unus, qui morabatur Elmedorpe, fratrem suum morantem in Twischena in loco qui Crucewisg dicitur prope mare^j interfecit.

15. Postquam autem Symon abbas bene et laudabiliter huic monasterio multis annis prefuisset, mortuus est, et apud antecessores suos est sepultus.^k Unde conventus eundem 45 Siwardum episcopum, cum esset vir religiosus et devotus, in [abbatem^l] concorditer ele-

^a) 3 in marg. add.: Horum altarium dedicatio agitur in crastino natiuitatis beate virginis Marie.

^b) 3 in marg. add.: Dedicatio huius agitur in festo omnium sanctorum.

^c) 3 in inferiore margine add.: Notandum, quod omnia altaria huius monasterii translata et immutata sunt cum impositione aliarum reliquiarum.

a) lego: 14. b) Altare — pariter dedicata est post deleta videntur. c) post add. e. d) Anno — continentur post deleta e. e) Upsalensis f. g) post add. e. h) in loco vero estis abremens e.; fortasse propositum scriptum erat.

1) Wolterus in Chron. Rasted. hanc ita deformavit: *in ecclesiarum suffraganea*. 2) Nominatur in chartis per insolentiam paganorum Hibernias, proprie Irland, Adalberonis archiepiscopi a. 1141. et 1142. Lappenb. expulsus de Suecia... ista gens treuit in Sueciam nr. 163, p. 154. nr. 166, p. 158. 3) Zwischenaha et 55 in Upsalensem ecclesiam, ubi postea factus est archiepiscopus, quae fuit ante Hamburgensis et Bremen- Elmendorf. 4) 'Zwischenahner Meer'.

gerunt. Quicquid autem idem episcopus cum suis pontificalibus deservierat, contulit huic monasterio cum ctenodis infra scriptis: Casulas videlicet quatuor; sex stolas cum sanonibus — ex his duo stolas erant de argenteitate — cum subcingulo. Mapulas duas ad subdyconos, unam magnam et aliam parvam. Sex albas cum cingulis. Argenteum calicem cum fistola argentea. Mitras duas et cyrotecas quatuor. Tres dalmaticas et duo subtilia. Capas 4. Pallia duo et manuteria de serico. Quinque cruces; ex his duo eburnes et duo argentes et una de cupro. Marmoreos lapides duos et unum de argento. Candelabra duo cuprea et duo de cristallo et cupra. Tria manuteria ad altaria; et octo corporalia cum sotris. Contulit etiam libros: Duos ordines episcopales. Missalem et matutinalem in uno volumine, et 1 graduale. Collectarium unum. Excerpta canonum. Quatuor euangelistas per se. Herbarium, lapidarium in uno volumine. Gemmam anime. Elucidarium. Penitentialem. Baptisterium. Chronica. Ysydorum de summo bono. Regulam sancti Benedicti et martirologium in uno volumine. Item ordinem de divinis officiis et penitentialem et visilogium in uno volumine. Vitam sancte Marie Egiptiace. Aratorem. Iulencum, Sedulium et Prosperum in uno volumine. Medicinales sex. Librum de conflictu vitiorum atque virtutum. Platonem. Item Prosperum et regulas de versibus et Theodolum. Cathonem et ymnarium Prudentii in uno volumine. Prudentium, Oratium et Boetium. Item librum de significatione vestimentorum ecclesiasticorum.

15. Huius episcopi et [abbatis] temporibus oritur discordia inter terras Ruatringorum et Astringorum. Unde Ruatringi, fortitudini virium suarum confidentes, totam terram Astringorum rapinis et incendiis vastaverunt. Astringi vero, visa fortitudine adversariorum, ad stagnum quod Schuckeldemiri dicitur, gelu et glacie tunc temporis solidatum, confugerant; quos Ruatringi persequentes, ab Astringis in glacie pene omnes pariter sunt occisi. In signum huius victorie Astringi ecclesiam beate virginis in loco qui Uppen-

25 veld dicitur, prout adhuc patet, pulchris edificiis construxerunt.

16. Hic episcopus sive [abbas] Sigewardus, cum longo tempore bene huic monasterio prefuisset, moritur et ante altare beate virginis, dignis celebratis exequiis, sepelitur.

2 in loco sacro relictis add. Sciunt etiam fratres nostri, tam posteri quam presentes, quod altare sancti Pauli in nostro monasterio constructum est per dominum Otonem quondam abbatem. Consecratumque est per reverendum patrem dominum Emanuel episcopum, cuius titulus ignoratur, temporibus domini Hinric abbatis ex permissione reverendi patris ac domini, domini Gyselberti sancte Bremensis ecclesie archiepiscopi. Quod altare dictus dominus Otto abbas pro illuminatione monasterii et altaris quatuor fenestris pulchris vitreis decoravit. [In inferiore vero meridiano p. 53. add. 3. Huius dedicatio altaris peragitur die dominico ante festum apostolorum Petri et Pauli. Donata sunt etiam indulgentie a 24 episcopis, ab uno quoque 40 dies indulgentiarum et karens]. Altare vero beate Marie Magdalene, quod constructum fecit comes Iohannes senior, pater comitis Conradi de Oldenborch, consecratum est per venerabilem patrem dominum Nicolaum Verdensis ecclesie episcopum temporibus domini Iohannis abbatis; qui episcopalem auctoritatem habebat illis temporibus reverendi patris domini Iohannis archiepiscopi Bremensis, qui tunc stetit in curia Romana et cum capitulo Bremensi discordabat. Istius altaris dedicatio agitur ipso die sancte Marie Magdalene.

40 Anno Domini 1346. Folcardus archiepiscopus Maminicensis habens vires reverendi patris domini Otonis de Oldenborch sancte Bremensis ecclesie archiepiscopi, consecravit altare sancte crucis in honorem ipsius et sancti Michaelis angelorum principis et omnium angelorum. Cuius dedicatio agitur ipso sacro die assumptionis virginis gloriose. Hoc altare Iohannes Papeyba dictus et Gertrudis uxor sua, familiares nostri, de suis bonis devotissime fundaverunt. Omni enim ebdomada quicumque ebdomadarius fuerit, novem denarios graves post illorum mortem pro certo sacrificio obtinebit. Et hoc durabit perpetuo nec aliquatenus infringetur. Unde oportet, ut pro ipsis orationes fiant continue tamquam pro benefactoribus valde bonis.

50 a) singulis e. b) quaedam deesse monuit L. c) eronice e. d) martirologium e. e) in loco sacro alio atramento ut supra. f) illam e. g) Manuleensis Wolt. h) crucis in. et a. Michaelis alia manu, quibusdam cruce. h) ebdomad. e.

1) l. e. phytologum. 2) Schakthaver Meer, prope Jever. EHRENT. 3) sed nunc Ostringefelde addit Wolterus; Ostringefelde, prope Jever, quod etiam Campus beate Marie dicitur. EHR. — 4) Wolterus addit: ordinis fratrum et sororum Predicatorum, hi postea id susceperunt, oportet. 4) Wolterus minus recte eum sub Boldewino (Balduino) archiepiscopo (1169—1176) mortuum esse dicit. Lappenbörger, Arch. IX, p. 422, non diu ante a. 1159, obitum ponendum esse censet, procul dubio e. 16. secutus. 5) De quo v. infra e. 28. 6) De quo v. e. 39. 7) a. 1372 — e. 1316. — 8) Qui sedit a. 1312—1332. 9) a. 1317—1347. 10) Nicolaus. 11) Qui sedit a. 1309—1327. 12) Nomen sane corruptum; neque qui sub ipso lateat archiepiscopus, subsannare possum. 13) Qui sedit a. 1344—1348.

17. Mortuo autem Sigewardo episcopo (et^a abbate) predicto, conventus communi consilio fratrum Donatianum quendam monachum ecclesie beati Godehardi in Hildensem, virum utique religiosum et devotum, in abbatem concorditer elegerunt. Hic reliquias beati Godehardi antistitis de ecclesia sua reverentissima apportavit; propter quas capellam in honorem ipsius construxit, quam et procuravit postea devotissime consecrari. Fabricavit etiam cellarium et domum suprapositam, que domus abbatis cenaculum nuncupatur. Hic anno Domini 1159. Romam adiens, ab Adriano quarto tunc apostolico privilegium confirmationis honorum huius monasterii et monachice institutionis impetravit¹.

18. Huius Donatiani abbatis temporibus ceperunt Stedingi ultra^b Huntam suis dominis rebellare². Erant enim duo castra in terra eorum, videlicet in Legtenberge^c et in Lyne, in quibus militares habitabant, quorum advocati per insolentiam plurima mala per oppressionem puellarum et mulierum agere nitebantur. Unde incolae terre illius, cum viderent mala sibi inmergere, consilium invenerunt in loco quo convenerant, qui Brodich dicitur^d, nocturno tempore, ubi tunc silva magna fuerat, ut occidentalis pars partem orientalem spoliaré deberet et e converso, sicque quisvis eorum utraque castra ascenderet pro quere^emoniis offerendis. Et cum secundum hoc consilium castra ascendissent³, multiplicati sigillatim in numero, quosdam de suis dominis occiderunt, quosdam vero male tractantes, utraque castra incendio vastaverunt. Quod cum illi trans Huntam^e audierant, gaudentes cum istis conspirantes, factoque federe, ceperunt suis dominis pariter rebellare. Unde pro suis propugnaculis fossatum magnum Stengrave dictum, ab Oghtmunde^f euntem usque^g Lintow^h, fodientes ad instar magne domus in altitudine, latus eius intrinsecus posuerunt. Feceruntque pontem super Oghtmundam valde fortem; unde terram circumiacentem Bremam libertati sue totaliter subdiderunt. Omnes quoque militares de terra expulerunt; quosdam tamen de Keyhusenⁱ pro auxilio receperunt. Qui tamen ab eis ante prodicionis terre tempora recesserunt. Per portam etiam lapideam unum tantum de sua terra exitum^j habuerunt.

19. Istis etiam temporibus quidam nobilis de Anvorden^k, vir strenuus, multum morabatur in Elmédorpe, cui Egelmarus comes morans in Twischena filiam suam nomine^l Beatricem matrimonialiter copulaverat in uxorem. Hec femina multum nobilis et devota cum aliquanto tempore vixisset cum viro suo, moritur, et in hoc monasterio ante altare^m beati Martini sepulta in Domino requiescit. Maritus autem ipsius, nobilis comes de Anvorden nomine Fredericus antescrptusⁿ, viduatus hac uxore sua, quia in torneamentis et in aliis ludis militaribus diebus suis multa exercuerat, penitentia ductus, vitam in peregrinatione finivit. — Donatianus autem abbas prescriptus dorsalia et alia clenodia comparavit; qui, postquam longo tempore huic monasterio bene prefuisset, mortuus est, et in medio^o monasterio traditur sepultus^p.

20. Cum autem monasterium de pastore indigeret, conventus quendam de proprio gremio monachum Meynricum nomine, natum ex genere antiquorum Stedingorum, virum providum et discretum, elegit concorditer in abbatem. Hic abbas tam carus et gratus Frisonibus extitit, ut ipse primus cedem Rustringorum ab Astringis factam in Schuckel^q demiri ad concordiam reformaret. Que discordia fere per triginta annos duraverat; unde Rustringi, terra eorum — videlicet quadrans^r qui dicitur Bant^s — ab Astringis devastata, resurgere minime potuerunt. Pro huius discordie reformatione idem abbas magnas grates et servitia est ab utroque populo consecutus.

21. Huius abbatis temporibus Stedingi de sua libertate ditati, quia nec decimas nec^t tributa claustris vel aliquibus dominis spiritualibus aut secularibus persolverunt, omnes

a) et abbas crass c. b) ascendissent c. c) Oghtmunde Wolt. d) Lintow Wolt.

1) Legitur in codice p. 95; Datum 19. Kal. Marcii, indict. 7) Oochle. 8) De Lintow rivulo v. Schumacher 3. (lege: 6); Incarnationis dominice anno 1158, pontificatus vero Adriani pape quarti anno 3. 2) l. e. e septentrione Huntas. 3) Haec cum chron. Saxon; universall c. 341 (Deutsche Chroniken II, p. 230) in a. 1201. vel cum Alberio Stad., SS. XVI, p. 304, in a. 1204. collocanda esse videntur; cf. Schumacher, 'Die Stedingi' p. 213. 4) Lichtenberg, ubi fluvii Hunte et Olle conflunt, et Linen; Schumacher p. 53. 160. 5) Brokdich. 6) e meridie Huntas.

namque ville eorum prope paludem nunc posite apud aggerem tunc in modum oppidorum constructe fuerant, in quibus tantus populus ex alienis partibus propter suam libertatem confluerat, ut omnes urbes vicinarum partium subvertere conarentur.

22. Huius abbatis temporibus¹ suscepit regimen ecclesie Bremensis archiepiscopus Gerhardus secundus, vir nobilis, natus de Lippia, omni honestate peditus; amicis amicus et inimicis severus persecutor extitit, qui gladio seculari plus quam spirituali suam ecclesiam defendebat. Hic cum iniuriam et violentiam ecclesie Bremensis et secularium personarum, videlicet vasallorum et ministerialium suorum, monachorum etiam et monialium seu clericorum sibi subditorum, a Stedingis pro detentione decime et tributi debiti solvendi ipsis personis egre ferret, exercitum magnum et validum contra eosdem Stedingos applicuit, cui Hermannum nobilem de Lippia, filium fratris sui, virum strenuum et fortem, primicerium constituit, qui viriliter bellum duxit; sed bello hinc indeque ducto, isdem strenuus occubuit gladio Stedingorum.

23. Ipso quoque tempore quatuor comites fuerunt in Oldenborg, videlicet Borchardus et Hinricus, duo fratres, Mauricius et Cristianus, alii bini fratres, ad quos omnia bona que nunc ad Brochusen² et ad Delmenhorst pertinent iure hereditario pertinebant. Hic Borchardus in alia expeditione contra Stedingos in loco qui Hemelscampe dicitur³ occiditur. Cristianus vero habens castrum prope Hatthen in loco qui Borgh dicitur, de peregrinatione sacri sepulchri Domini rediens, de consensu fratris sui Mauricii, ut dicitur, in Bergtorpe nocturno tempore ad mortem perinjitur⁴. Hic Borchardus in hoc monasterio ante altare sancti Martini, Cristianus autem occisus in medio ecclesie ubique frater suus Mauricius postea moriens invicem sunt sepulti. Huius mortis sceleratores fuerunt militares de Hatthen et de Dolen ac de Sandum⁵; ex quibus aliqui profugi de terra recesserunt, aliquos autem, quos capere poterant, igni conburentes diversisque tormentorum generibus consumpserunt. Hic Cristianus multas cruces aureas et argenteas de peregrinatione sacri sepulchri Domini, plenas sanctorum reliquiis, portavit, que adhuc in isto loco pro sacro sunt recondite sacramento. Mauricius autem, frater suus, uxorem habuit nobilem nomine Salome, que nata de Wickenrode⁶ multa clenodia huic ecclesie contulit. Hec moritur et marito suo mortua in sepultura est coniuncta. Hec Salome duos peperit filios, Ottonem et Cristianum⁷ comites de Oldenborgh.

24. Archiepiscopus autem antescriptus duos cognatos habuit clericos, Thidericum videlicet et Conradum, quos in hac ecclesia religioni tradidit; quorum Thidericum monachis extra muros Stadenses prefecit in abbatem⁸, monasterio iam pene lapsa, cuius subventionem meliori quam pristino statui reformatur. Hic etiam postea in Luneborgh abbas⁹ efficitur, post hec autem abbas in Palborne prepositusque in Tzevena¹⁰ statuitur, quas omnes prelaturas uno eodemque tempore collegiatis tenuit pariterque commendatas. Abbas autem Meynricus, cuius temporibus hec omnia gesta sunt, curiam Romanam adiit privilegiumque honorum monasterii et monachice institutionis a domino Clemente papa (III.) impetravit anno Domini 1191¹¹; qui postquam sanctuarium, scilicet superiorem partem ecclesie, de lapidibus laterum et dormitorium edificasset, Westfaliam pro negociis ecclesie visitaverat, infirmitate raptus moritur et in claustro quod Vrekenhorst dicitur honorifice est sepultus.

25. Postquam vero archiepiscopus memoratus abbatem Meynricum intelligeret obiisse, missis sollempnibus nunciis predictum Conradum, cognatum suum, in abbatem eligi postulavit. Quem cum conventus motus hac petitione in abbatem concorditer elegissent, isdem archiepiscopus ipsum confirmatione simulque benedictione ad hanc electionem expediente rite ac debite decoravit. Huius abbatis temporibus monachi ordinis Cisterciensis in Bergthorpe, ubi comes Cristianus occisus fuerat, claustrum edificare nitentur; sed loco ipso existente nimis arido, alium locum, in quo nunc claustrum eorum situm est¹¹, a Mauritio

a) post add. e. b) Thidericus scr. sed del. e. c) rec. manu in loco vacuo relicto e. d) bus a corr. e. e) expediente e.

80 1) a. 1219. 2) Bruchhausen. 3) Himmelskamp, h. a. p. 398. 9) Zeven. 10) Exstat in cod. Rasted. ad Ochtm fluvium. 4) Cf. Albert. Stad. p. 352. p. 83. Datum . . . 9. Kal. April. indictione 7, incarnationis dominice 1195, pontificatus vero domini Clementis pape III. anno 3. 11) Hudo; cf. Inad-schick, Orr. Cisterc. I, p. 234; Schumacher p. 200.
5) Johannes de Sanden a. 1218. occurrit; Lappenberg pr. 431, p. 375. 6) Wickerad in Westfalia. 7) Christianus maior natus fuisse videtur; v. Bippen, Bremer Jahrb. IX, p. 139. 8) a. 1240; v. Albert. Stad.

comite petiverunt. A quo tamen loco ipsos monachos Stedingi amoventes, mansiunculas suas parvas, quas adhuc ut pauperes inhabitabant, penitus confregerunt. Quendam etiam fratrem ordinis sancti Dominici, ipsos Stedingos pro eo quod decimas suas et tributa non solverunt arguentem, capitali decollatione tamquam martirem punierunt. Conradus autem abbas, cuius temporibus hec omnia gesta sunt, mores et providentiam domini Thiderici abbatis, sui consanguinei, non imitans, familia magna et honorosa ecclesiam aggravavit, unde in magnum dampnum, cum huiusmodi sufferre expensas non valeret, ecclesia est elapsa.

26. Cuius etiam temporibus Stedingi castrum in Sluttherberge¹ situm prope Delmenhorst, constructum ab archiepiscopo Gerardo, expugnantes funditus vastaverunt. Oppidum quoque in Oldenborgh sine dubio subvertissent, si non Wige ductor Stedingorum Oltoni tunc temporis comiti secreta per nuntios demandasset. Stedingi tamen hoc secretum nuntium nescientes, oppidum invaserunt; sed milites, videlicet Willelmus de Everse, Nicholaus de Mansinge², Iohannes³, Gyselbertus, Gerhardus⁴ milites de Apen, Ecbertus et Willelmus⁵ de Westerholte milites, Oltmannus et Liborius⁶ de Brema, Thidericus, Brunsten⁷ dicti Mufen⁸, item militares de Nethene, item militares de Fikensholte, item militares dicti Vresinge⁹ et alii quam plures robusti milites et famuli viriliter rebellantes, ipsos Stedingos in magna potentia sue fortitudinis amoverunt. Castrum quoque dictum Hoya invaserunt, ubi plurimi eorum capti, quidam autem occisi, quidam vero fugitivis pedibus recursum ad Stedingiam turpiter receperunt.

27. Gerhardus autem archiepiscopus Bremensis, non solum dolens de morte nobilis domini Hermannii de Lippia, filii fratris sui, ac de occisione Borchardi comitis de Oldenborgh aliorum multorumque nobilium, militum etiam et famulorum, sed et de retentione decimarum et tributorum ac de destructione monachorum ordinis Cysterciensis et de occisione monachi ordinis sancti Dominici, ut prescriptum est, habito consilio cum nobilibus et prelatis, sacrosanctae sedis apostolice summi pontificis consilium et auxilium inploravit. Dominus autem apostolicus, auditis hiis que adversus Stedingos contra fidem catholicam proponebantur, persecutionem per crucis predicationem contra eos fieri constituit¹⁰, ad quam multi principes Teutonie, precipue vero dux Barbantie, comes de Gelre, comes de Cleve, comes Hollandie, navigio, ceterique nobiles equitando convenerunt. Anno igitur dominice incarnationis 1234^a, 6. Kalendas Iunii devicerunt occidentalem Stedingiam ab utraque parte Hunte, ita quod omnes Stedingi gladio occisi sunt, et eadem terra destructa est incendiis et rapinis. Ipso quoque tempore occubuerunt Hinricus comes de Aldenborch, qui duos reliquit filios, Ludolphum et Hinricum; Borchardus, huius Hinrici frater, a Stedingis occisus, reliquit filium unum, videlicet Hinricum cognomine Bogenere, qui comitias Aldenborch et Thekenborch, Wildeshusen, Vlothou tenuit et possedit¹¹. Iati duo fratres Hinricus et Borchardus habuerunt duas sorores de Schodis¹², ex quibus istos¹³ prenomatos comites genuerunt. Occubuerunt etiam eodem die Gerhardus de Mulswerth¹⁴ ac alter quidam nobilis Gerhardus de Dest cum quibusdam aliis peregrinis, qui in Versvlete¹⁵ sunt sepulti. Locus huius pugne fuit inter Ogthundam et Oldenesche¹⁶, ubi a Stedingis ipso die ceciderunt promiscui sexus fere quatuor milia. — Hic est ille Gerhardus archiepiscopus, qui numquam exactionem in clerum fecit; qui etiam aliquos legatos missos pro exactione facienda a sede apostolica in Yremolen molendinariis ad custodiendum tradidit, ubi saccos vice asinorum longo tempore portaverunt. Servi autem eiusdem archiepiscopi applicuerunt manus ipsorum legatorum ignibus tenentes litteras bullatas, quas ipsi per se, cum ignem sustinere non poterant, combusserunt.

a) M.DD. quadragesimo quarto s. b) duos add. sed del. c.

1) Schlüterberg; cf. Schumacher p. 182. 2) Iohannes de Mansinge chartae Gerardi archiep. a. 1233. consentit; Brem. UB. I, nr. 172, p. 207. 3) Ibidem nominantur. 4) Sifridus et Gerardus de Brema ib. p. 208. 207. 5) Fortasse Gerardus et Henricus Erlso, qui ibidem occurrunt. 6) Brem. UB. I, nr. 166. 170. 7) p. 92. manu s. XIV. in margine inferiore legitur: *Isud privilegium datum est a comite Henrico dicto Myldebohener, qui possedit Oldenborch oppidum, Wylderhusen, Oyke, Essen, Tecneborch et contraxit castrum Vlotus.* 8) Stulle emendavit Lappenberg; sed aliter de Henrici et Burchardi uxoriibus statuit Hodenberg. Hoy. UB. II, p. 8. VII, 50 p. 2 (cf. Calenb. UB. V, p. 21. VI, p. 19); quem sequitur Bippen I. I. p. 147, de hoc loco tacens. — Schiphoverus, Meib. II, p. 148, miro errore scripsit: *Itas regis Scotiae.* 9) Malswarden; cf. Schumacher p. 182. 192. 10) Warfeth ad Wiseram. 11) Altenech.

28. Anno Domini 1242. post destructionem terre Stedingorum Otto comes de Aldenborgh, castro in Berna edificato¹, hoc privilegium monasterio contulit suoque sigillo confirmavit:

Otto comes dictus de Aldenborgh universis Christi fidelibus salutem. Humanarum rerum varietas errabit, et non permittent eas mortalium actiones in statu solido consistere, nisi prudentium virorum industria simulque circumspicua providentia litteris eas perhennasset et testimoniis. Nos igitur ex doctrina discretorum animadvertentes, quod premiorum merentur esse participes, qui se bonorum operum constituunt adiutores, vigiliis et orationibus, quin etiam elemosinarum largitionibus, que in Rastedensi cenobio, prout speramus, continue sunt, participare volentes, eidem ecclesie bonorum omnium a progenitoribus nostris seu a nobis collatorum proprietatem, iure hereditario sive successiva procreatione ad nos devolutam, liberam ab omni exactione perpetuo contulimus possidendam. Sunt autem hec bona collata a nobis: duo mansus Rastede, una domus Edewogte², una plaustrata tritici in Beytwerden³ et decima in Lanthamelwerden. Et ne collata⁴ proprietates oblivio diuturni temporis processu valeat subripere, sigilli nostri munimine presentem paginam duximus roborandam. Huius rei testes sunt: comes Gerbertus de Stofle; milites et ministeriales nostri: Thidericus Mulo, Alexander de Bardenvlethe, Oltmannus, Gerhardus et Liborius fratres, Nicolaus de Mansinge, Iohannes et Gerhardus de Apen; cum plebano de Aldenborgh⁵ et sacerdote Sancti Nicholai Lodovico ac aliis quam plurimis. Datum in Novo castro.

29. Iste comes Otto uxorem habuit de Woldenberge; qui mortuus est sine heredibus, et in Hudha est sepultus. Hic comes piscaturam in Linebroka et agros qui Eghwerden⁶ dicuntur libenter in extremis suis restituisset ecclesie, si abbas tunc tempore Lambertus ipsam piscaturam suam suo obtinuisset sacramento. Sed cum idem abbas ageret negligenter, eadem piscatura apud comites de Delmenhorst remansit, licet in ea nichil iuris sibi valeant vindicare. Iste comes Otto fratrem habuit nomine Cristianum; uxorem duxit⁷ de Ysenbergen nomine Agnetem, de qua genuit Iohannem comitem de Oldenborgh.⁸

30. Hiis omnibus gestis Conradi abbatis temporibus, idem abbas cum de bonis ecclesie non multum bene disponeret, duo monachi contra eum de conventu, viri litterati, curiam Romanam visitarunt. Quos dum abbas reversos et bene egisse intelligeret, monachus in Brema Predicator efficitur; ubi mortuus est.

31. Postquam autem abbas Conradus ordinem mutasset et locum, conventus consensu⁹ unanimi domnum Lambertum, monachum sui gremii, natum de Westfalia, inbutum litteris competenter, sibi prefecerat in abbatem. Huius abbatis temporibus Frisones Rustringie consilio quorundam Stedingorum, qui expulsi tempore subversionis terre Stedingie fuerunt, ipsam terram ab ista parte Hunte ditioni sue attrahece nitebantur. Sed cum hoc comiti Iohanni de Oldenborgh fuisset acrete nuntiatum, Frisonibus iam ad subiugandam terram expeditionem suam ducentibus, comes cum universis suis militaribus et ducatu obviam ipsis dedit inter pontem qui Huntebruce dicitur et Elassele; ubi plures ex ipsis Frisonibus prostrati occubuerunt gladio Stedingorum¹⁰ comitis triumphantis. Hoc itaque bello commisso, Frisones de occisione suorum dolentes, litus Wisere prope Hamelwerden¹¹ ad submergendam totam terram fossoriis effoderunt. Militares vero et precipue Nicholas dictus Vleckschilt¹², tunc tempore dapifer comitis, qui ad custodiam ipsius terre fuerant deputati, multum strenuus egerunt; non enim aquam iam effossam verebantur; aggredientes ipsos Frisones iterato, eos amoverunt pluresque ex eis occiderunt. De occisione istorum Frisonum commota est universalis conventio Rustringorum; collectis viribus in grandi fortitudine, omnes aqueductus, qui proprie eile dicuntur, confringentes, terram incendiis et rapinis vastantes, ita quod ipsa terra inculta absque habitatione hominum per septennium permaneret. Lupi etenim et alia animalia in ecclesia Elassele fetum suum sicut in desertis locis nutriverunt.

⁹ In inferiori margine add.: Hic etiam Conradus abbas fecit fieri plenarium nostrum de argento cum gemmis micantibus, quod adhuc habemus. Idem fecit construi estuarium abbatis de lapidibus, quos Myricus predecessor suus ad refectorium fratrum fecerat preparari.

a) sic c. b) Iohannes pont add. sed dot. c.

1) De quo v. Schumacher p. 203. 2) Edewacht 3) scilicet Christianus) v. c. 31. 4) l. o. de Stedingie in praef. Zwischenahn. 5) Holtwarden in praef. 6) Hammelwarden. 7) De quo cf. Schumacher 8) Holtwarden. 9) Eckwarden in Butiadingerland. p. 205.

Militares igitur, quia dampnum non modicum de submersione terre Stedingie receperunt, ultionem in Frisones facere decreverunt; ad ducendam rapinam in Boytwerden¹ se armis preparantes, quasi omnes ipsi militares in pallude que Boytwerdermor dicitur a Frisonibus sunt occisi². Frisones autem, quia huiusmodi dampnum in reconpensationem dampni sui fecerant, placati placitis domini Hillebaldi sancte Bremensis ecclesie archiepiscopi cum Aldenburgensibus, persoluta ipsis pro suis occisis modica pecunia — pro unoquoque videlicet Frisone quinque fertonibus solutis — compositionem amicabilem admiserunt³. Pro huiusmodi desolatione terre Stedingorum istud monasterium in tantam inopiam est redactum, ut conventui alimentorum stipendia non darentur. Et cum proinde monachi cum abbate multum discordarent, ad ultimum, paupertate cogente, per diversa claustra divisi sunt seu dispersi. 10

31. Conventus itaque, cum per diversa loca dispersus per annum unum ab hoc monasterio defuisset, reversus recipitur, sicque quilibet ex ipso conventu monachus est ad suum statum pristinum restitutus. Sed cum adhuc monachi cum abbate concordare minime potuissent, ipse abbas, fatigatus laboribus, abbatiam, confectus senio, resignavit. — Hoc tempore comes Iohannes, filius Christiani comitis de Oldenborgh et Agnetis comitisse de Ysenberge, duxit uxorem nomine Rikecen, filiam Hinrici comitis de Hoya⁴, de qua quatuor filios, videlicet Cristianum et Ottonem, Hinricum et Mauritium, procreavit.

32. Post resignationem ipsius abbatis monachi sibi de abbate, videlicet de domino Willekino, monacho monasterii Sancti Pauli in Brema, dicto de Mercele, concorditer providerunt. Tempore vero ante valde modico monachi monasterii Beati Pauli iam dicti monachum huius monasterii nomine Ottonem, natum de comitibus in Oldenborgh, sibi elegerant in abbatem. Et cum abbas Willekinus vocatus de monasterio Sancti Pauli hic abbas existeret, et dominus Otto vocatus de hoc monasterio abbas apud Sanctum Paulum in Brema existeret, placuit eis, ut quivis eorum ad suum rediret monasterium, et sic permutacionem fecerunt cum prelaturis, ratificante id domino Hilleboldo sancte Bremensis ecclesie archiepiscopo antistite reverendo. Hic abbas Otto adeo gratus tam laicis quam clericis fuit, ut eum omnes in magna haberent reverentia propter suam largitatem et etiam multiplicem quam semper exercuit honestatem. Nam cum episcopus Mindensis tunc temporis obiisset, quidam canonici Mindenses virtutes ipsius abbatis in electione sua recitaverunt⁵; propter quas fere ibidem electus fuisset in episcopum, si non pauci nobiles, pro eodem episcopatu laborantes, 30 magnis viribus resistissent. — Hic etiam abbas causa sue honestatis prepositos Frisie, canonicos videlicet ecclesie Bremensis, cum ad villam Rastede venirent pro servandis synodalibus suis in Frisia, ipsos primo collegit et largissime procuravit; quam procuracionem quidam abbates sui successores postea fecerunt, quidam autem, quia antea consuetudinis non fuerat, illud facere noluerunt. — Predictus enim abbas, cum esset consanguineus comitum de Oldenborgh, plurima bona Frisie, videlicet in Herlingia, Ostringia et Rustringia, vendidit et sine consensu conventus alienavit.

¹) In dimidia pagina vacua tabula add. Ex his fratribus Hinricus mortuus est juvenis, et Mauricius effectus est canonicus ecclesie Bremensis et prepositus in Wildeshusen. Alii duo fratres, Christianus et Otto, diviserunt dominium inter se. Mansit itaque comes Christianus in Oldenborch, et comes Otto in Delmenhorst, et fuerunt amici omnium religiosorum et precipue monasteriorum in Rastede et in Hude. Unde comes Christianus, habens 30 annos in orate, mortuus est. Post cuius mortem tanta inundantia aquarum per turbines facta est ventorum, ut omnes aggeres Frisie et Stedingie fluvii salis maris transirent. Et hoc factum est circa festum Lucia. Dicitur etiam, ut in occidentali parte Frisie et precipue in Grubberlande submersi fuerint ex hac aqua mille milia hominum prostrati sexus. Temporibus comitis Ottonis istius quidam de Stedingia rureses voluissent per traditiones subvertisse ipsam terram et comites cum militaribus occidisse; sed hoc proditum fuit per quendam rusticum qui vocabatur Iacobus, scriptor ex hac prodicione dictus; qui rureses ad examen ferri igniti ducti; ex quibus rei suspensi sunt in Hantlebruce, et innocentes dimissi sunt. Duo incendarii Ciricus et Meyricus primo occurrentes primitus suspensi sunt. 40

1283
Dec. 13.

1) V. p. 507 n. 3. 2) Cf. chartam comitis Iohannis Br. de pecuniis solvenda egressa videtur. 4) Cf. de Hodenberg, 'Hoy. UB.' stemma geneal. n. 155; Bippen I. L. UB. I, nr. 287, p. 327. 3) Cf. pactum terrae Rustringie cum archiepiscopo d. 1260, Febr. 24, 'Schl. Holst. US.' II, p. 191, et pactum a. 1260, Mart. 12, p. 140, qui de Heinrico I. comite Hoyensi cogitat. 5) Anno ut videtur 1275 L. 6) Cf. infra e. 37; pfe 30 ann, legendum esse 70, Lappenberg censuit, 55 7) 14. die Decembris; Menkonis cont. 88, XXIII, p. 565. 8) a. 1272—1301.

33. Temporibus etiam istius abbatis quidam milites de Oldenborgh et precipue Robertus miles de Westerholte^a cum sua cognatione ceperunt comitibus de Oldenborgh se opponere et eis atrociter rebellare. Que rebellio seu oppositio ad tantam invidiam se extendit, ut Robertus miles iam dictus castrum in Swippenbergen, quod nunc Wardenborgh dicitur, cum auxilio comitum de Welpia^b et de Brochusen et aliorum amicorum suorum, militum et famulorum, et precipue cum adiutorio Hinrici de Brema et Luderii de Hudha militum, edificaret in terminis comitum. Expugnauitque oppidum in Oldenborgh. Sed predictus comes, usus consilio discretorum, eos de predicto oppido per incendium effugavit. Cum autem milites ad castrum suum redirent, comiti plurima dampna intulerunt. Tandem in loco qui dicitur Tuncleremersgh^c comes et milites ex utraque parte cum magno exercitu in conflictum conuenerunt; ubi et comes triumphauit ac plures milites et famulos captiuit, quos in turri Oldenborgh cathenauit. Huius belli vexillum, uidelicet equitum, duxit uir strenuus et robustus Iohannes miles de Mansinge, vexillum uero peditotum tulit Oltmannus miles de Beverboke; qui ambo tam strenue egerunt, quod adhuc fama eorum ab istis terminis non recessit.

34. Redeamus igitur ad abbatem. Hic etenim abbas in recompensationem bonorum venditorum^d quedam bona alia comparauit, uidelicet decimam de Oldenbroke, quam emit a militibus de Luneberge, cuius etiam proprietatem pertinentem ad ecclesiam Bremensem ab archiepiscopo Hildeboldo eiusdem ecclesie et a capitulo multis seruitiis et petitionum instantiis inpetrauit^e. Item decimam in Northbroke a Ludolpho et Hinrico comitibus de Oldenborgh et Brochusen emit^f, cuius proprietatem ad monasterium Rastedense fundatorum largitione pertinebat^g. Que tamen decima progenitoribus ipsorum comitum ab abbatibus nostris in pheidum data fuerat, ut ipsi et eorum heredes monasterium defenderent, nec tamen ad aliquod malum, per quod gravari posset ecclesia, se extenderet; prout in privilegiis libertatis monasterii expressius continetur.

35. Horum comitum parentes, cum eis talis uia defensionis^h pateretⁱ, in tantum bona monasterii inuaserunt, ut quasi omnes coloni se cum suis bonis trans Albiam transferrent; et cum nichil rapere possent ab ecclesia, casulas et calices et alia ornamenta varia abstulerunt. Istorum comitum insolentia dum uenerabili uiro Hartwicho Hammenburgensis ecclesie episcopo^j recitata fuisset, contra eos iure spirituali procedens, brachio etiam eos seculari depellebat. Cum etiam peregrini de Frisia plures quolibet festo assumptionis beate uirginis devotionis causa aduenirent, isti comites uero eos captiuerunt tempore, et exactione pecuniaria in eos facta, dimiserunt, facientes plurima incommoda; propter que euidenter Dei uindicta patuit, ut ipsi postmodum de suo proiecti dominio^k, in magna paupertate laborum suorum premia sortirentur.

36. Hic etiam abbas comparauit ista bona de suis laboribus, uidelicet domum Hanehorst cum suis agris et pascuis. Item molendinum situm^l prope claustrum cum domo uillici, que ibi simul adiacet. Item domum Wildelo^m cum agricultura sua. Item allodium et capellam in Veldeⁿ. Item domum prope Nuthlo^o dictam Sancte-Marien-Velde. Item domum Plusenberg cum agricultura sua. Item tres magnas campanas, que continent centum et duo pondera metalli, que sintenere dicuntur; et alia multa bona, que in privilegiis reci-

a) alio parit amento et fortasse alia manu e. b) domino corr. domulo e. c) scilicet e.

1) Qui occurrit in charta a. 1262. 'Br. UB.' nr. 311, p. 351. 2) Wölpe et Bruchhausen. 3) Tungsln ad Hunnam inter Oldenburg et Wardenburg. l. 4) e. 31. 5) Charta Hildeboldi legitur in eod. p. 95, qua confirmat decimam in Lynebroke que uulgariter Oldenbroke nuncupatur. Datum Brema mensis Maii a. Domini a. natiuitate 1273. 6) Charta Ludolphi legitur in eod. p. 94: resignauimus ecclesie . . . omne ius quod habuimus in decima in Lynebroke sua que uulgariter Northbroke dicitur, quam decimam hactenus ab eadem iure tenuimus pheidam, nunc autem eandem decimam . . . a domino Ludero milite dicto Mundel emptionis titulo comparauimus sibi. Dat. Brema . . . a. dom. Inc. 1272. 7) Charta Hildeboldi existat in codice p. 96, qua hanc confirmat. Datum Brema 8. Idus Aprilis a. Domini 1273. 8) l. o. cum advocat essent. 9) De Hartwigo l. agi Lappenberg concepti; cuius tempore a. 1167. comes Christianus ciuitatem Bremensem occupauit; cf. Albert. Stad. h. a. p. 346. 10) Nescio an de Henrico Leonis tempore cogitauerit auctor, de quo Albertus l. l.: Postea Aldenburgenses bello se solum intestino, ita ut, tacebulo missam celebrante, Frisones castrum Domini effunderent et deserrent. Unde eadem urbs in manus Henrici dacia data est, eamque obtinuit, usque dum ab imperatore humiliaretur. 11) In pract. Oldenburg. l. 12) Velde in pract. Apia. l. 13) Nittel inter Rastede et Wifelstedo, l.

tantur. — Abbas iste rexit hoc monasterium fere 14 annis; eius temporibus comes Christianus de Oldenborgh, filius Iohannis comitis et Rixedis comitisse de Hoya, exiit, qui nunquam monasterium offendit nec in aliquo condempnavit. Unde villici in pace et plena tranquillitate vixerunt. Ultimo autem anno vite sue¹ Bremensis civitas combusta fuerat, et post hec subito circa festum natalis Domini obiit ac in tumba comitum de Oldenborgh in medio monasterii² est sepultus.³

1285. 1286. 1287. 1285-87. 1291/2. 37. Post hec conventus dominum Albertum, natum de Westfalia, monachum, conspiratione trium personarum, quarum ipse fuit tercius, in abbatem elegit. Hic ab archiepiscopo Gyselberto confirmationem suam cum benedictione recepit; qui eidem archiepiscopo unum equum valentem 10 marcas et quatuor veltres pro clenodiis offerebat. Primo anno istius abbatis quidam miles nomine Laderus Mundel⁴ natus de Linebroke rebellare comiti de Oldenborgh per eversiones terre Stedingorum intendebat. Propter quod, cum comes hoc perciperet, ipsum cum sua tota cognatione eiciens de dominio, rebus et omnibus bonis suis ablatis, profugum satis turpiter expellebat⁵. Et cum hic miles bona multorum in vadio possideret, sex etiam agros monasterii censualiter tenuit, quos, sicut 15 plures fecerunt, recepit⁶, putantes, quod tali traditori nulla esset iuris ratio observanda. Ob quod quendam comitem de Brochhusen nomine Hilleboldum, virum sceleratum, adiit⁷; qui eius instigante consilio abstulit monasterio curias Papenhusen, Engelen, Reninchusen⁸, Brunen, Inschusen, Magelschusen cum omnibus iuribus, que ad ipsas curias pertinebant. Contigit etiam hiis temporibus (anno⁹ Domini), ut diluvio facto per redundationes 20 aquarum in Frisia, ita ut multe ville et homines etiam cum pecoribus mergerentur. Huius etiam temporibus comes Christianus terram Frisie que Lengene dicitur propter malitiam furum et incendiariorum in ea habitantium incendiis et rapinis devastavit. Postea idem comes mortuus est in Brema¹⁰, et in Huda iuxta quosdam patres suos est sepultus. Huic successit in dominio comes Iohannes, filius suus, qui multis equis et canibus et familia in 25 utili terram in paupertatem nimiam substernavit. Cuius etiam temporibus¹⁰ Stedingi, volentes evertere terram de potestate comitum, quia¹¹ eis iniurie et multa incommoda inferebantur. Hic abbas Albertus large hospites recepit et procuravit. Et conventui mensuram potus, butiri et panis primo ministravit. Accidit etiam, ut quidam de conventu contra eum conspirarent ac ei plurimas infestationes inferrent. Predictus etiam comes 30 Iohannes cepit hic in villa morari cum una concubina, quam plus quam suam legitimam dilexit. Unde abbas, cum undecim annis presulisset, abbatiam resignavit et in Westfalia in loco qui dicitur Betinchusen, ubi habuit monasterium 11 marcarum redditus, de gratia conventus sese recepit¹⁰.

38. Conventus itaque in electionem novi abbatis concordare non valens, Gyselbertus 35 archiepiscopus Bremensis cuidam monacho nomine Goschalco abbatiam tradidit eumque in abbatem confirmavit. Hic in introitu suo frumentum de Osenbrucge cum curribus devexit, et solvit unum moltium 18 solidos graves. Hic etiam nobiles reliquias fundatorum

¹⁾ 3 in margine inferiore add. Hic etiam sedes fratrum in choro fecit preparari. Insuper curiam villici in Haleborst apud ecclesiam sancti Udelrici sitam destruxit et agros de allodio monasterii 40 excoli fecit. Hic etiam fundamentum posuit, proponens refectorium fratrum edificare; sed morte preventus non perfecit; lateres vero ad dictam edificationem preparatos successor suus vendidit et distraxit. [Hic² etiam vendidit bona in Hardenstrome].

a) Renlachs, Inschu, Magelchs e. b) a. D. M. loco vacuo relicto scriptum erat sed delatum c) quaedam decuss videntur. d) alia pergit manu in novo folio e. e) deleta videntur. 45

1) sc. abbas; ut recte hunc locum interpretatus est Lappenberg. 2) Nominatur a. 1285. in charta Hildeboldi de Oldenborg, 'Br. UB.' nr. 428, p. 457. 3) Iohannes, filius Albertonis militis filii de Mundel, in charta comitis Iohannis a. 1290. famulus vocatur, Ehrentraut 66 p. 92. 4) sc. abbas. 5) sc. Laderus. 6) Virus nominatur a. 1285, Nov. 25; 'Br. UB.' nr. 426; filius Iohannes comes 1287, Febr. 3; v. Bissen p. 141 s. 29. 7) De eadem re agi videtur, quae alius scriptor supra p. 608 n. * retulit. 8) Anno 1299, 63 Jul. 11. in Bettinchusen abbas Arnoldus chartam dedidit, 'Westf. UB.' III, 1647, p. 659, praesente Alberto quondam abbate ecclesie nostrae.

9) De Huda cogitandum esse, collato e. 36, censuit Lappenberg. 10) Anno 1299, 63 Jul. 11. in Bettinchusen abbas Arnoldus chartam dedidit, 'Westf. UB.' III, 1647, p. 659, praesente Alberto quondam abbate ecclesie nostrae.

nostrorum Hunonis, Frederisci et Wille positas ante altare beati Iohannis baptiste sustulit, presente domino Thiderico dicto de Louenborch decano Bremensi ac comite Iohanne de Oldenborch et multis militibus et honestis, ipsasque reliquias in choro ante summum altare cum maximo honore divinatorum laudabiliter collocavit. Hulus abbas temporibus comes Iohannes de Oldenborch et comes Otto de Delmenhorst invitaverunt exercitum ducis de Lüneborch ad exterminandum archiepiscopum Bremensem et ecclesiam suam de Stedingia; sed dominus archiepiscopus Giselbertus, qui tunc preerat ecclesie Bremensi, in loco qui dicitur Sluteresile¹ cum ipsis comitibus et cum exercitu dicti ducis pugnavit et cum vexillo sancti Petri gloriose triumphavit. Captivavitque exercitum ducis et comitum dictorum et exactionavit ipsum exercitum ad tria milia marcarum². Post hec idem abbas Gotschalvus mortuus est et ante altare beati Iohannis baptiste sepultus. Prefuit idem huic monasterio duobus annis cum dimidio.³

89. Post⁴ mortem domini Gotscalci abbatis quendam monachum Hinricum nomine de Niepborch conventus concorditer elegit in abbatem. Hic abbas conventui necessaria bene ministravit et se ipsum cum familia sua et hospitibus advenientibus bene procuravit, quia villici monasterii agros suos in pace colebant; sed dyabolus quorundam capellanorum suorum corda excitabat et eum cum aliis monachis apud archiepiscopum Gyselbertum pro multis criminibus accusabant. Innumerabiles vexationes a comite Iohanne et suis sustinebat.⁵ Hic comes in loco nostro quasi unus rusticus morabatur; unde idem abbas mendaciis et vexationibus fatigatus, dum abbacie prefuisset quinque annis, Regem celi timens, abbatiam resignavit. Conventus vero providit ipsi de dimidia terra in Dalsche⁶ ad usum vite sue, unde se habuit commode et honeste. Post hec dominus Giselbertus, idem archiepiscopus, intelligens monasterium multis debitis occupatum et iniuriis eiusdem Iohannis comitis nimium⁷ esse gravatum, suavit⁸ conventui bona fide, ut quendam monachum Arnoldum nomine, prepositum monialium in Wolde, eligeret in abbatem⁹, quem idem archiepiscopus absque aliquibus clenodiis confirmavit. Hic de Stadio veniens, inordinata queque que potuit reformavit. Hic etiam latus monasterii, quod versum est ad meridiem, construi fecit cum quinque fenestris vitreis et testudinibus¹⁰ desuper valde pulchris. Milites et famuli de Mansinghe et de Line et de Apen, quorum hic parentes sunt sepulti, ad hanc structuram multa promiserunt, sed minime persolverunt.¹¹

¹) *3 post add.*: Hic etiam abbas de consensu conventus et ratificatione archiepiscopi et capituli Bremensis bona in Westphalia, videlicet duas rures in Bethlochusen Colonienensis dyocesis et aliam in Hunnychove Monasteriensis dyocesis cum suis allimentis, ac omnia bona pfeodalia et domilia pfeodorum una cum vasallis ac ministerialibus cuiuscumque status seu conditionis hominibus a loco Vechte, ubicumque in partibus totius Westphalie nostro monasterio pertinebant, considerata utilitate monasterii, pro centum et sexaginta marcis denariorum Osnaburgensium vendidit et alienavit anno Domini 1202.

²) *alia manu post add.*: Hic etiam comes Iohannes in recompensam molestie nobis facte legavit huic monasterio tres dextrarios et decem equos.

³) *3 add.*: Hic etiam tres domos in Garnhois fundavit et coli fecit.

a) *alia manu pergit e.* b) *fort. Dalsche legendum.* c) *nimis e.* d) *testitud. e.*

1) Inter Berno et Hantebrücke. L. 2) Haec ante fuit; v. chartam supra p. 310 n. 10. citatam. 4) Chartam de eadem re ab abbate Arnolde a. 1203. datam edidit Wilmans, 'Z. f. Westf. G.' XXV, p. 243; quare acta fuisse, crediderim. 3) iam 1209, Jul. 11, abbas hulus notas auctorem erroris arguit; ib. p. 300.

APPENDIX.

I. NOTAE DE FUNDATORIBUS MONASTERII.

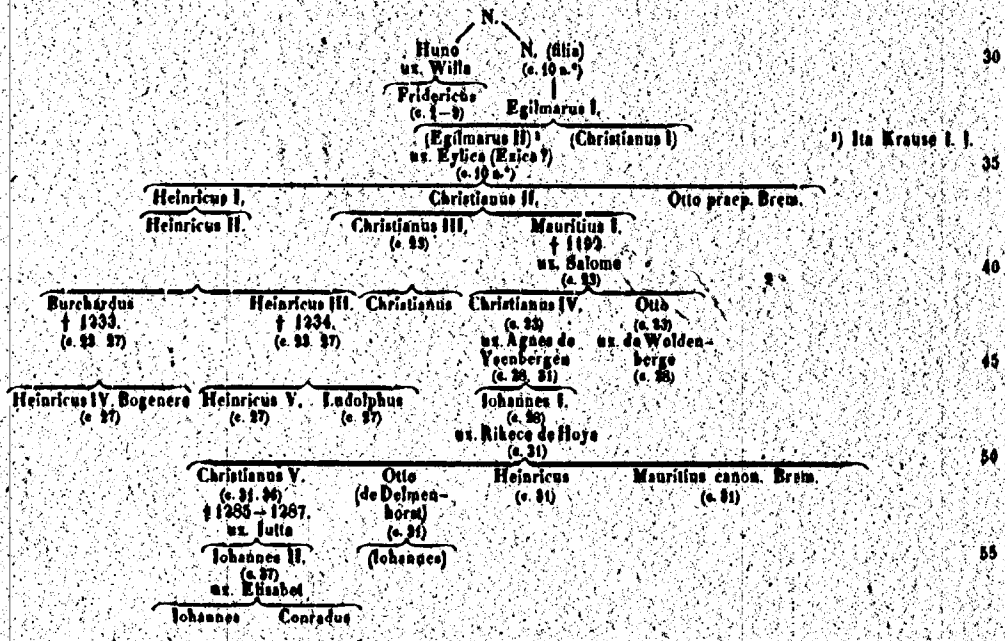
Hic scribuntur fundatores huius ecclesiae et eorum succedens cognatio.

- Huno^a comes.
- Willa cometissa.
- Fridericus, filius eius.
- Ezika^a com. Iutta^a.
- Egelmarus. Heinricus comes.
- Heinricus iunior mortuus^b in expeditione Iher. Otto prepositus. Christianus et filius eius Christianus a suis innocenter occisus^c.
- Mauricius comes. Christianus comes.
- Heynricus^d et Burchardus fratres et comites in expeditione Stedingorum interempti^e.
- Salome^f comitissa^g.
- Agnès comitissa^g.
- Iohannes comes.
- Cristianus^h comes, de quo fratres habent consolationemⁱ.
- Iutta^h comitissa, uxor Christiani, hic sepulta, de qua fratres habent consolationem bonam.
- Iohannes comes. Conradus comes, quiⁱ fuit persecutor ecclesiae istius.
- Elizabet cometissa de Aldenburg^h.
- Mette cometissa^h.

a) haec manu s. XII. ex scripta videntur, reliqua decursu temporis adiecta diversis s. XIII. et XIV. manibus, quas hinc interpositis distinct. b) mort. c) haec eadem manu. d) haec eadem manu. e) consolati e. f) qui — istius orasa e. g) Aldenburg. h) duo verba orasa (Deont. tom?) e. i) qui — istius orasa e.

1) Cf. Hist. c. 23. 2) Hist. c. 23. 27. 3) Fortasse eadem quae c. 10 n. et alibi Eilica dicitur. 4) Culus uxor fuerit, non constat. 5) Hist. c. 23. 6) Hist. c. 28. 7) Ita etiam Hist. archiepp. Brem. ed. Lapenberg 'GQ.' p. 19. 8) Uxor Iohannis II. 9) Mech-

tildis uxor Iohannis III. intelligi videtur. — Stemma genealogicum addere placet, culus numeros a V. 25 Cl. Bippen mutuavi. Qui neque hoc loco neque in historia nominantur unci inclusi.

II. MIRACULA IN MONASTERIO RASTEDENSI ACTA.

1. De miraculis quibusdam que Dominus operari dignatus est prosequamur. Que sic manifestata sunt. Quidam maxima infirmitate laborantes cum illorum patrocinio intimo corde implorassent et vota sua ad sepulchra illorum vorassent, repente convalescerunt et ipsorum miraculorum testes existentes per plures annos postea supervixerunt. Notum autem sit omnibus patrocinio illorum implorantibus, velociter eos a Domino in suis exaudiri petitionibus, si tamen preces suas intimis effuderint gemitibus. Beata quoque Dei genitrix virgo Maria in nullo loco huius patrie tantorum miraculorum virtutibus effulsit sicut in hoc loco. Quod multis experimentis sepius declaratum est. Nam omnes spoliatores huius ecclesie honorum et advocatos et oppressores tanta animadversione percussit et miserabili morte facti interire, ut etiam in presenti vita se cognoscant propter angustias et adversitates, quas patiuntur, contra hanc ecclesiam deliquisse. Sed plurimi illorum exemplo perterriti in nullo personas nostras conturbant, sed magis promovere student quantum possunt. Et ut quedam de his que diximus pateant, exempla de comitibus ac famulis et advocatis seu dampnatis in medium proferamus. Qui omnes propter iniurias huius loco irrogatas morte miserabili ex vite huius medio sunt sublati. Na aliquis legentium seu audientium hoc falsa ac frivola esse putet, Deum testem inducimus, cuius oculis omnia sunt aperta, et conscientiam nostram, quod hec que dicturi sumus quedam ipsi oculis nostris vidimus et quedam a veridicis viris audivimus, quia cum aliquibus eorum ipsorum aliquando postea sumus conversati, quibus hec pericula advenerunt.

2. Quidam fuit comes in Oldenborch¹, qui per advocatos suos villicis huius ecclesie tam in Stygia quam in Amerlandia dampna plurima irrogavit, seminans nichilominus inter abbatem et fratres istos discordie inclamentum, procurans eorum fratres, qui pro utilitate et honore ecclesie laborabant, captivari; firmam eorum habebat propositum a villicis pecuniam extorquere. Et licet ab amicis suis secretis et fidelibus sepius commonitus ut cessaret, tamen obstinata mente ab incepto proposito non quievit. Beata igitur Dei genitrix Maria compassa huius loci ministeria, que est et in cunctis periculis fidelissima consolatrix, tali remedio compescuit violentiam comitis memorati. Accidit ergo, ut quidam sacerdos religiosus — sed non erat de hoc loco — plus solito maturius surgens, devotionis causa ecclesiam intraret sibi que ante ortum diei matutinis suas diceret, et post 'Te Deum laudamus' et laudes fecit intervallum. Sedens in sede sua ante altare cepit cogitare. Qui dum sic cogitando de diversis resideret, vidit tres patres huius monasterii venientes in cappis suis, qui die fuerant defuncti, et stantes ante eundem, proprio nomine salutabant. Qui cum solus esset in ecclesia, cognoscens eorundem die mortuos fuisse, in stuporem non modicum est conversus. Vidit autem ab alia parte eundem comitem sedentem in sedili apud altare, indutum vestibus preciosis, et erat precipuus cingulo precioso, et in summitate ante pectus, ubi cingulus conlungebatur, habebat lapidem preciosissimum, ita quod de splendore lapidis tota ecclesia illuminabatur. Proccidentes autem hi fratres ante altare humiliter et devote, unus ex eis ymaginem beate virginis, que stetit in altari, est taliter allocutus: 'O Maria, que es mater misericordie et in omni adversitate constantissima coadiutrix, tibi ac filio tuo cum amaritudine cordis et dolore conqueror, quod iste comes monasterium nostrum in omnibus impedit et perturbat. Secundus autem frater sic ait: 'O Maria, regina celi et super omnes choros angelorum mirabiliter exaltata, omnium miserorum consolatrix fidelissima, tibi conqueror, quod comes iste nostrum monasterium in pluribus condempnavit. Tercius autem frater sic inquit: 'O Maria, que de tuo utero protulisti, quem omnes creature formidant, qui celum et terram et omnia in eis posita creavit, tibi conqueror, quod iste comes monasterium nostrum, tuo servitio et honori deputatum, adeo impedit et condempnat, quod, nisi manus tue misericordie subveniat, in brevi ad nichilum redigetur'. Et respondens ymago sic inquit: 'Ego de huius comitis malitia vindicabo'. Et descendens de altari, cum vehementia assumpsit illum preciosum lapidem et nobillem de pectore comitis et projecit eundem super pavimentum ecclesie, et comminutus est in partes minutissimas. Propter quod idem comes surgens, nigerrimo statim vultu et horribili apparuit, cum clamore valido et elata miserabili ecclesiam est egressus. Ymago vero revertens stetit in altari. Quo facto, hi tres fratres obalibus inclinantes et devote gratias agentes, ecclesiam sunt egressi, et per egressionem ipsorum fores ecclesie sunt concusse. Hec autem omnia ille religiosus sacerdos audiens et corporalibus oculis videns, in timorem maximum conversus. Statim autem ille comes cepit infirmari et infra quatuordecim dies furibundus de loco migravit. De salute autem anime eius nichil penitus disponebat. Iuravit nobis idem sacerdos per corpus Ihesu Christi, quod eius manus sepe tractaverat, quod ista sicut conscripta sunt vidit et audivit. Hi autem tres monachi, qui quereioniam de comite deferebant, fuerant viri religiosi et timentes Deum et beate virginis in magna devotione in hoc monasterio servierant, cum essent in hac vita, et Deo teste nos omnes vitam ipsorum cognovimus, quia erant in omni opere bono ferventes et Deo fideliter servientes.

3. Fuit etiam quidam miles in hac terra primo pauper, sed postea de bonis ecclesie ditatus. Hic villicus ecclesie in pluribus molestabat. Inter abbatem et fratres sepius discordias suscitabat. Et de pluribus factis huius monasterii se intromisit que ad ipsum nullatenus pertinebant. Et licet esset huius

60 a) et v. sic scriptum erat, sed secundo loco deletum e. b) decet e.

1) Conradus intelligi videtur, quem persecutorem ecclesie dicti nota supra p. 512. edita.

ecclesie in pluribus importunus, in temporalibus tamen et potestate fuit de die in diem mirabiliter ampliatum. Fuit autem hoc verbum commune apud homines patrie sic dicentes: Quamquam beata virgo in Rastede de malefactoribus quos videlicet, tamen de hoc milite nullatenus vindicavit: Et cum esset in maiori potestate sua, inter dominos terre et eundem dissensionis materia generatur. Unde tandem crimen lese maiestatis imponitur eidem, quod debuisset dominos terre et terram tradidisse. Quod etiam quantum in ipso fuerat attemptavit. Propter quod omnibus bonis spoliatus cum amicis est a patria expulsus, bullatenus reversus. Et usque in hodiernum diem tota illius militis generatio crimen et nomen traditionis non evadit.

4. Fuit et alius quidam famulus, qui in parrochia ista villicos plurimum aggratabat et suis consiliis et expensis ecclesiam condempnavit. Unde accidit divina procurante clementia, ut idem quidam die stans inter alios homines ad terram caderet, et sic non loquens et de salute anime sue nichil disponens, viam universe carnis ambitu est ingressus.

5. Item quidam malignus advocatus huius ecclesie cum quondam hominem captivasset, et togam qua indutus erat exutere deberet, ab ipso captivo proprio cultello, quem in vagina habuit, interfectus est.

6. Item duo fuerunt advocati huius monasterii pater et filius, qui etiam hic in curia nostra et in cum villicis huius ville insolentias plurimas faciebant, integras pernas per violentiam sumentes ad assendum ignibus apponebant. Beata ergo virgo nos ab huiusmodi malefactoribus misericorditer liberavit, quia in quadam palude fuerunt miserabiliter occisi. Et manserunt ipsorum corpora intumescata bestis terre et avibus celi devoranda.

7. Hec et huiusmodi miracula Dominus omnipotens per intercessionem beate virginis est in hoc loco plurima operatus. Quae si singula vellemus enarrare, legenti et audienti utique fastidium generarent. Et non solum ultio divina advocatos et turbatores huius monasterii percussit, verum etiam abbates et monachos ipsos se in suo officio male habentes confundit, ut de perpetratis sceleribus divinam in hac vita sentiant ultionem.

BALDUINI NINOVENSIS CHRONICON.

ED. O. HOLDER-EGGER.

Ninove abbatia ordinis Praemonstratensis, in confinio Flandriae et Brabantiae super Teneram fluvium sita, a Gerardo domino de Ninove anno 1137. fundata est, adductis illuc canonicis Parchensibus coenobii prope Lovanium paucis annis ante instituti. Quae mox bona capiens incrementa laetique efflorescens, litterarum ac praesertim historiae studium non neglexit. Cuius praecipuum documentum, omnia fere quae antea praestita erant comprehendens, praebet codex huius abbatiae, post a. 1838. in bibliothecam V. Cl. Vergauwen Gandavensis translatus, mbr. 4°, saec. XIII. ex. vel XIV. In maximam partem una manu nitide exaratus. Haec enim scripsit chronicon usque ad a. 1294, quod inscriptione Balduino auctori tribuitur, et post quaedam aliarum manuum additamenta infra enumeranda catalogum abbatum Ninovensium inter a. 1274—1304. desinentem, quem aliae multae manus usque ad recentem aetatem continuaverunt. Etsi manum ipsius auctoris in codice non deprehendis, hoc tamen exemplar esse mundum atque autenticum autographi eius, ipso forsasse vivente et curante confectum, statuere potes.

De Balduino auctore nihil omnino constat praeter id quod titulo docetur, eum fuisse canonicum et diaconum Ninovensem et, quod ipse profitetur, in hoc monasterio educatum. Flamingum vero eum fuisse, ex formis nominum locorum certissime intelligi potest. Scribit enim Teclenborg, Ysenbergh, Saelberghem pro Salisbury, Boenen pro Boulogne, similia. Sed etiam de tempore eius dubitari potest. Nam sub a. 1191, ubi de solis eclipsi refert, addit haec: Hanc et ego ipse, cum puerulus essem, me vidisse memini, praecipue quia eam adultorum exemplo in aqua tunc didici perspicacius contemplari. Quod si verum est, auctorem usque ad a. 1294. vixisse haud credes. At se ipsum quasi viventem et loquentem inducit aliis quoque locis, quos integros ex fontibus suis descripsit. Sub a. 1149. verba quidem Relatum est nobis miraculum etc. unde sumta sint, nescimus, sub a. vero 1153: Qui praesens fuit nobis retulit et a. 1154: qui modo regnat ex Sigeberti auctario Affligemensi, sub a. 1168: Ipsum et nos . . . vidimus, teste Hugone, Sacr. Antiq. II, p. 174 sq. n., ex libro miraculorum S. Corneli Ninovensis excerptis. Etiamst vero notae illi a. 1191, utpote forte aliunde excerptae, maxima vis tribui non potest, sunt tamen alia

1) Cf. de eo praesertim copiosam dissertationem in Hist. littéraire de la France t. XX, p. 210—227, ubi de ingenio eius bene actum est, quae vero de eius fontibus afferuntur, phili sunt. 2) His verbis: quoniam et haec causa plures habet, etiam in eadem domo una mecum educatus. — In chartulario Ninov. ed. De Smot, Chron. Flandr. II, p. 947 or. 256, oc-

currit a. 1262, tantum Balduinus conprensus, magister de Score (Ter Schoor, antequam sermo de abbaya de Ninove a Odegem interpretatur De Smot). 3) Licet hoc De Smot et Hist. Fl. I. I. p. 211. admiserint. In editione Hugonis haec nota — vix laudabiliter — omisa est.

quae, ut chronicon iam medio saec. XIII. compositum esse putes, suadeant. Licet enim idem scriba totum chronicon exaraverit, videtur tamen in mente habuisse, ut iam post a. 1254. catalogum abbatum poneret¹, postea demum mutato consilio annos 1255—1294. chronico adiecisset. Si vero auctor librum usque ad a. 1254. tantum deduxit, bene fieri potuit, ut rei a. 1191. gestas puer interesset. Accedunt alia. Quae sub a. 1255—1294. leguntur minime praecedentibus sunt uberiora, ut auctoris sui tandem temporis gesta describentis, immo nonnullas tantum res annalistarum more referunt. Pauca nihilo inveniuntur ad patriam coenobiumque auctoris spectantia, praesertim iam non episcoporum Cameracensium, successio annotatur, quorum in dioecesi Ninove sita erat, haecenus accurate enumeratorum, ita ut, cum episcoporum qui a medio saec. XII. usque ad a. 1200. sederunt certos annos fontibus destitutus auctor indicare non posset, e memoria, ut videtur, eorum seriem sub a. 1180, dehinc vero singulorum ordinationem sub certis annis, postremo sub a. 1247. attulerit². Denique quidam Balduinus Bech (vel Beth?) canonicus Ninovensium occurrit in duabus chartis a. 1248 (apud De Smet nr. 209. 212). Haec referre volumus, ut quaestio proposita intelligatur; multum tamen abest, ut Balduinum iam medio saec. XIII. scripsisse, chronicon usque ad a. 1254. tantum duxisse, pro certo statuere possimus. Obstant alia. Etiam haec pars chronici, praesertim inde ab a. 1233. circiter, prodit rationem annalium brevium, ubi postrema res ad abbatiam Ninovensem spectans iam sub a. 1242. relata est. Forte chronista de coenobio suo hic plura referre ideo noluit, cum abbatum catalogum annectere sibi proposuerit, in quo, ut supra dictum est, prima manus demum sub Iohanne abbate (1274—1304) subsistit. Porro post a. 1254. nihil de calamo ab auctore deposito notatum est. Sub a. 1245. Wilhelmus rex dicitur regnasse 8 annis vel circiter, quae post obitum eius a. 1256. scripta esse apparet³. Deinde qui chronicon usque ad a. 1254. composuit ducibus Brabantiae, quorum res gestas in primis refert, fuisse videtur⁴; idemque de auctore annorum 1255—1294. dicendum est⁵. Denique in toto chronico multa cum Annalibus Blandiniensibus conveniunt, et extrema pars inde ab a. 1273. nihil fere est nisi uberior eorundem recensio. Quare, licet annos 1255—1294. a continuatore quodam chronico post additos esse haud denegemus, hoc tamen certius probare nequimus.

Balduinus id egit, ut chronicam domesticam, ut ita dicam, conderet, non magnum historiarum thesaurum, sed potius compendium componere sibi proponens, imperatorum et paparum seriem et praecipuas gestas res aliaque quae ipsi memorabilia videbantur, maxime sanctorum memorias referret et his patriae, praesertim vero monasterii sui historiam intermisceret. A nativitate Christi, ut chronistarum saec. XIII. mos est, incipiens, libri fundamentum posuit Sigeberti chronicon, continuationibus Anselmi ceterisque Gemblacensibus atque Affligemensi auctum. Huius exemplar ex Affligemensi coenobio, haud procul a Ninove sito, nactus esse videtur, cum compluries recte quidem Sigebertum laudet, aliis vero locis eius verba (a. 598. et 602) sic citet: Hic dicit Affligemensis, et postea

1) V. quae sub a. 1254. et ante catalogum infra annotata sunt. 2) Addendum praeterea, Wilhelmum regem usque ad a. 1254. ter falso imperatorem, sub a. 1255. vero recte Romanum regem appellari. 3) Verba a. 1251: *succedit in comitatu Flandrensi Gualdo . . . post mortem nichilominus matris sua sibi adiudicato, quae a. 1279. obiit, non tempus sed con-*

ditionem indicantia explicari possunt, eandem vim habentia ac si diceretur: 'cum mater obiorit'. 4) V. praesertim a. 1214. 5) Cf. praecipue relationem belli Worringensis a. 1288. At in priori parte ducum Brabantiae successiones in margine notantur, numero ordinis addito, quod post a. 1255. non factum est.

scribit: Hassligensis monachus cronicam suam perduxit usque ad a. D. 1143. etc., quod sane mirandum et vis rationabiliter explicandum est; nam, ut Bethmann, SS. VI, p. 398 n., notat, post hunc annum etiam usque ad a. 1162. multa ex continuationibus Gemblacensi et Assigemensi mutuatus est. Sigeberti chronicon, minime fere integrum, ut alii huius aevi scriptores, excepit, sed multa quidem excerptis, haec vero saepe abbreviat et mutatis verbis reddit. Quibus excerptis usque ad Caroli M. aetatem plura, deinde vero usque ad saec. XI. ex pauca ex aliis fontibus mox enumerandis inseruit. Multo vero aliter priorum quatuor saeculorum a nativitate Domini historiam contexit. Certe quidem codici Sigeberti quo usus est inerat Hieronymi chronicon cum chronico quod dicitur imperiali subiecto, sed ex his pauca sumsit, cetera ex multis aliis libris compilata sunt, — caveo enim, ne dicam, ipsum omnes quos enumerabo legisse, cum facile fieri potuerit, ut quorundam excerpta ex compilatione quadam a me non indagata hauserit —, videlicet ex Eusebii historia ecclesiastica ex versione et cum continuatione Ruffini, historia tripartita, Orosii historia, Iosephi Antiquitatibus, Landulfi historia miscella, Petri Comestoris historia scholastica, Iohannis Beletii Rationali divinorum temporum, Gratiani Decreto, Galfredi Monumetensis historia Britonum, Martyrologio quod dicitur Bedano patriae ipsius additamenti aucto, ex quo multorum sanctorum dies emortuales enotavit, Hieronymi et Sigeberti libris de scriptoribus ecclesiasticis, nonnullis scriptis theologicis, ut libello quodam de haeresibus, deinde ex permultis Legendis Vitisque sanctorum, ut SS. Gervasii et Prothasii, Nicetae et Aquileae, Sebastiani, Hippolyti, Thebatorum, Silvestri papae, Agathae, Luclae et Geminiani, aliis, et ut iam ad posteriora saecula transeamus: ex historia exaltationis sanctae crucis, Vitae SS. Germani Paris., Servatii, Lupi Trecensis, Gregorii papae, Briccii, Gengulfi, Bavonis Gandav. auctore Theoderico, Livini, Berlandis virginis, Landelini Lobtensis, (Gisleni), Amandi auct. Philippo Harvengio, Auberti auctore Fulberto, Ekgii, Gertrudis, (Filiberti), Aicadri, Landradae, Reineldis, Amalbergae, Aegidii abbatis, Salvii, Leonis IX. papae auctore Wiberto, Norberti ordinis Praemonstratensis fundatoris altera, ex qua non pauca contracta et omnino alio sermone reddita excerptis, Vita S. Mariae de Oegntes auctore Iacobo de Vitriaco. Praeterea vero auctor his saeculis adhibuit Annales Parchenses, quod mirum non est, cum Parchensis abbatia mater fuerit Ninoensis, et Blandinienses. Sed horum non nostrum, SS. V, p. 21 sqq., editum, sed aliud atque id uberius exemplar habuisse videtur. Quod ut demonstrarem, hanc tantum affero notam ex Ann. Bland. a. 1142. sumtam: Puer nascitur in Gemlaus duorum capitum, cui Balduinus addit: et trium manuum. Compluries refert de rebus in monasterio S. Bavonis Gandavensi gestis, quare cum forte Annales huius monasterii Blandiniensibus (i. e.

40) Vel codice B 3 Bethmanni deperdito, vel huius simillimo. 2) Ut Iordanis Gettorum, Gregorii Turon. libri de gloria confessorum et Miraculorum S. Martini, Fredegarii, quorum omnium unus tantum locus apud nostram legitur. — Ex antiquorum carminibus laudat tantum Ausonii epigr. 119. obscenissimum, quod falso Martiali tribuit. Versum quendam Vergilianum ex Orosio VII, 4. sumat. 3) Ut aliquibus scriptis Gregorii I. papae, epistola Ignatio falso ascripta, alia. 4) Quod Augustini libro ntitur. 5) Apud Surlam, Vitae prob. ed. 2. V, p. 479 sqq. 6) Apud Mabillon, Acta SS. II, p. 450 sqq. 7) Ibid.

III, I, p. 17 sqq. 8) Ibid. II, p. 375. 9) Ibid. II, p. 790 sqq. 10) Acta SS. Febr. I, p. 372. 11) Ap. Surlam ed. 2. VI, p. 901. 12) Ibid. VI, p. 650. 13) Mabillon II, p. 487 sq. 14) Ibid. II, p. 324. 15) Ibid. II, p. 953 sqq. 16) Acta SS. Jul. II, p. 627. 17) Ibid. Jul. IV, p. 116 sq. 18) Ibid. Ian. V, p. 202. 19) Ibid. Jul. III, p. 91. 20) Ibid. Jun. I, p. 819 sqq. 21) Ibid. Jun. IV, p. 656 sqq. 22) Sic etiam Iohannes de Thirada c. 22, quocum et pauca alia conveniunt; cf. infra praef. — Complures Annalium Bland. locos ex Auct. Assig., in quo excerpti sunt, sumere potuit.

S. Petri Gandavensis) superstructos habuisse suspicari possis. Neque vero quidquam obstat, ne auctorem et Annalibus S. Petri et S. Bavonis usum esse putes. Iam supra diximus, finem chronici ab a. 1273—1291. cum Blandinensibus maxime convenire, fere semper vero plura praebere. Cum igitur his annalibus iam ad a. 1285. productis alia manus iterum annos 1270—1291. chronico congruentes addiderit, dubitari possit, utrum utrum exscripserit. Mihi vero persuasum est, hanc etiam partem annalium chronistae Ninovensis usui fuisse, hunc vero supplevisse et mutasse quas ipsi ut coaeva comperta erant. Utitur deinde Balduinus Turpino, quem nomine Ernaldi, ex Sigeberto forte corrupte sumpto, laudat, Descriptione rerum orientalium iussu Innocentii III. papae composita (apud Bongarsium, Gesta Dei p. 1125 sqq.), Guillelmi Malmesburiensis Gestis regum Anglorum, quem semel his verbis citat: In Anglorum hystoria legisse me memini, et alios duos locos ex hac exscriptos sic offert: memini me legisse, sed compluries, licet paucissima ab hoc mutuatus sit, ipsa verba Guillelmi reddit. Foundationem monasterii Affligemensis breviter sic narrat, ut in plurimis cum Chronico Affligemensi (SS. IX, p. 407 sqq.) concordet; non vero hoc sed aliam brevem narrationem secutus esse videtur. Deinde vero — quod mirandum est — duos tresve locos nostri ex Mariani chronico, quod ipse laudat, unum ex Roberti Altisiodorensis chronici continuatione ad verbum exscriptos invenis. Illud quidem cum prae oculis habuisse, non omnino denegarim, cum ex aliis quoque fontibus pauca tantum Sigeberti excerptis intermiserit, Roberti vero chronicon certe non legit; quocum praeter illum locum nihil artius concordat. Miraculum in Hispania in sacramento missae gestum, quod ibi narratur, forte separatim descriptum invenit. Praeterea, ut suspicari possumus, quodam chronico pontificum et imperatorum nobis ignoto usus est, in quo illorum constitutiones praesertim, horum certe gesta quaedam relata erant. Saepissime enim laudat 'chronica' hoc tantum nomine usus, quorum series pontificum et anni his attributi multis locis a Sigeberto aliisque fontibus differebant. Eius rei mentionem fecisse ipsi sufficit, lectori quid probandum sit decernere relinquens. Quamvis his locis de vero temporum ordine stabilendo multum laborare videatur, alibi tamen chronologiam parum curat, excerpta Sigeberti vel nulla temporum ratione habita inter se miscens vel falsis annis subscribens.

1) Monco, complures notas nostri neque in Ann. S. Bavonis SS. II, p. 185 sqq. editis, neque in chronico S. Bavonis apud De Smel, Corp. chron. Flandr. I, p. 455 sqq., neque apud Iohannem de Thilrode infra editum legi. 2) SS. V, p. 33. 3) Nota, cum nostro etiam ad verbum convenire quae sub a. 1273. in parte I parte annalium leguntur. Cf. etiam quae ad a. 1288. infra notavimus. 4) Quae cum Gestis episc. Camerac. conveniunt aut ex Sigeberto, qui eis usus est, aut ex Vita sanctorum ibi quoque exscriptis, praesertim Vita Auberti exscriptis. 5) Qui minime conspiciant cum eiusmodi chronico a nobis lectis. 6) Huc chronico forsitan attribuendi sunt quidam loci ex fontibus supra enumeratis sumti. — Quaedam alio modo conveniunt cum Chronico Minore; e. gr. Chron. Minor: Tunc et ipse Nero a senatu occideretur: condemnatus se ipsum interfecit. Sed alibi legitur, quod fugiens Romae Nero fame et siti in silva obrigit et a lupis decoratus est. Balduinus: Nero sententia senatus adiudicatus, timore coactus, fuga lapsus est et in palude oberrans, fame

et miseria constrictus, a lupis decoratus est, vel secundum alios semel ipsum interfecit. (Cf. etiam Ekkeb. 25 p. 101). Restant denique apud nostrum quaedam fabulosa de imperatoribus, quae unde sumserit incertum, quae tamen alibi aut eodem aut simili modo narrata sint; ut de duabus illis Iuliano apostata a muliere ad pervadendum traditis. Quae in necesse eundem Iulianum alibi sancto Mercurio tribuuntur, apud nostrum de e. Quirico milite narrantur. 7) Neque tamen omnino ingenio critico eum destitutum fuisse, quibusdam locis ostenditur. Ut cum Romanam historiam (scil. Lantulfi) et Passionem Loctae et Geminali inter se differre staterit, addit: quod determinandum exercitatio lectori relinquo, cum tamen magis apocrypha eadem Passio mihi videatur. Alio loco modeste sic: Sed quia non corrigere sed praesertim tantum diversarum inconuenientiarum historiarum idoneus sum, et hanc inconuenientiam praecidere, duideo hoc tantum, plane intelligens, quod non modicam confusionem circa pontificum ordinem et imperatorum Decii tempora generarent.

Denique libros in suo monasterio conditos hos exscripsit: Historiam foundationis Ninovensis coenobii, de qua infra dicetur, librum 'Collectionis miraculorum SS. Cornelii et Cypriani' (quibus Ninovensis ecclesia dicata erat), iam supra memoratum, quem etiam tunc, i. e. circa a. 1730, 'apud Ninovienses nostros asservatum' vidit Hugo abbas Stivagiensis vel Blanpinus, socius eius. Quo codex nunc pervenerit, ignoramus. Balduinus eum laudat nomine 'Ninoviensium hystoriae'. Etiam annales in hoc monasterio scriptos eum excepisse, recte statuere mihi videor, adductus cum iis quas de rebus ibidem gestis nusquam alibi relata narrat, tum notis quibusdam ad gentem dominorum Ninoviensium et Grimbergensium, quos ut fundatores et advocatos monasterii canonici coluerunt, spectantibus. Quanta his annalibus debeantur, in dubio relinquimus, suspicantes tamen, quas de rebus saec. XIII. in. in Brabantia Flandriaque gestis haud contemnenda leguntur his esse attribuenda¹. Nec denique auctor nonnullas chartas archivi Ninovensis in auxilium sibi vocare neglexit.

Chronicon primus a. 1731. edidit Hugo, Sacrae antiquitatis monumenta II, p. 59—190. ex apographo codicis nostri tunc Ninovensis, sibi a Ferd. van der Haeghen abbate Ninovensi transmissio. Blanpinus ibidem notas chronicon illustrandas, nobis iam nullius fere pretii, addidit. Tum a. 1841. emendatius et cum omnibus additamentis codicis mox enumerandis repetivit chronicon I. I. de Smet, Corpus chron. Flandriae II, p. 587—746. Qui quidem ut chronicon illustraret suo more non egit, chartularium vero Ninovense ibid. p. 751—983. subiunxit, quod nobis optimo usui fuit. Paucissima excerpta Brial, SS. rerum Franc. XIII, p. 732 sqq., dedit. — Iam a. 1867. V. Cl. W. Arndt Gandavi exscripsit codicem, cuius apographum saec. XVII. exstat in codice Bruzelliensi nr. 7652. Nos ex priore parte chronici paucissima tantum vel singularia vel memorabilia repetivimus, cetera omnia ex fontibus notis exscripta omisimus, inde ab a. circiter 1130. demum continuam libri seriem exhibemus.

Balduini chronico in codice Gandavensi alia manu subiuncti Versus magistri Gilleberti de Outre de guerra habita (a. 1297) inter Philippum regem Francie et Guilonem comitem Flandrie compositi sunt vel iam ipso anno 1297. exeunte vel paulo post, ut contecerim per indutias a mense Octobri a. 1297. usque ad Februarium a. 1298. initas. Auctor carminis 'magister Gislebertus presbyter curatus de Outre' (Oultre prope Ninove) occurrit in duabus chartis a. 1285 (apud De Smet, Chron. Flandr. II, p. 952, nr. 282, 263), quibus venditio inter hunc et monasterium Ninovense facta confirmatur. In margine carminis alia coaeva manus res in eodem relatas soluta oratione iterum descripsit.

Deinde sequitur alia manu exaratum aliud carmen certe a quodam canonico Ninovensi compositum, postquam a. 1300, mense Maio Guido comes et filius eius Robertus capti sunt; quo ex rebus nuper in Flandria gestis poeta adhortationis sibi sumit occasionem exemplumque. Licet versus eiusdem sint formae ac praecedentes, hos tamen Gilleberto non attribuerim, cum hic — etiamsi eum canonicum Ninovensem, quod nescimus, factum esse statuere volueris — magis quam auctor alterius carminis comiti Flandrensi fuisse videatur.

Post nonnullas notas saec. XIII. ex. et XIV. subiunctas sequitur postremo catalogus abbatum iam supra memoratus.

Subiicimus denique tres libellos ad historiam Ninovensem pertinentes.

I. Narratio foundationis ecclesiae Ninivensis brevis exstat nullo titulo praeposito in codice olim Parchensi, nunc Musaei Britannici.

60 1) Ut de pugna Steppenak, Bovincens, alle.

nr. 14790, ultimo folio circa a. 1900. inscripta. Hic codex tertium est volumen biblicorum iussu Philippi abbatis Parchensis a. 1148. conscriptorum, cuius alteri volumini (nr. 14789) *Annales Parchenses SS. XVI, p. 598 sqq. editi insunt*¹. Exscripsit narrationem V. Cl. F. Liebermann. Quando haec composita sit, non certe decerni potest; nullius rei post primum abbatem a. 1138. electum gestae mentio fit. Eam non in Ninovensi, sed in ipso Parchensi coenobio compositam esse, credere maluerim².

II. Historiam foundationis ecclesiae Ninivensis alteram edidit Miraeus, *Opera diplomatica* I, p. 528 sq., in annotationibus ad chartam quandam Ninovensem, his praemissis: *Libet hic subnectere originem coenobii S. Cornelii Ninivensis ex ms. illius loci chronico*; qua finita addit: *Hactenus ex ms. chronico Ninivensi*. Cum, quo codex devenerit, indagare haud potuerimus, Miraeum sequimur, verba tantum secundum morem saec. XII. scribentes. Narratur fundatio monasterii multo copiosius quam in brevi illa Narratione, additis praesertim quibusdam de gente dominorum Ninovensium; necnon quaedam de bonis ecclesiae post foundationem acquisitis traduntur. Conscripta est haec historia Ninovae, sedente, ut videtur, Algoto abbate inter a. 1195—1199, cum in fine abbates usque ad hunc enumerati sint. Sequitur quidem nota quaedam non ante a. 1252. scripta, sed haec quin postea subiecta sit, nemo, ut opinor, in dubium vocabit.

III. Repetimus Narrationem persecutionis ecclesiae Ninivensis, quam idem Miraeus l. l. I, p. 542. aequè ex veteri ms. chronico Ninivensi imprimi fecit. In qua molestiae, quas Gerardus de Grimberghen, gener et haeres Gerardi fundatoris Ninovensis, monasterio intulerit earumque bonus exitus memoriae traduntur. Conscripta est dominante Gerardo, filio dicti Gerardi persecutoris, l. e. circa a. 1185—1200. Haec quoque narratio ab initiis monasterii incipit. Si igitur Miraeus dicit se in ms. chronico utramque invenisse, hoc non ita intelligendum est, ut maius chronicon Ninovense existit, ex qua has partes ille excerpisset, sed utraque narratio integer et plenus est libellus, neque altera ab altera pendet, quin etiam non habemus cur eidem auctori utramque tribuamus, sed Miraeus eas in eodem modo codice invenisse videtur³. Sed et hoc iam num pro certo habere possimus, dubitamus, cum apud Balduinum ex Narratione persecutionis nihil inventatur, multo vero aliter de Historia foundationis statuendum sit.

Primo enim patet aspectu, utramque historiam foundationis et Balduinum maxime inter se convenire. Quas vero inter eos ratio intercedat, difficilius est diiudicatu. Copiosorem quidem narrationem certe Balduinus excerpit, cum omnia fere quae ibi traduntur, etiam nota post addita de qua supra diximus, apud eum inventantur, omissis tantum iis quae de dominorum Ninovensium ante foundationem monasterii gestis narrantur. Nonnullis vero locutionibus Balduinus propius ad brevioram narrationem accedit, et haec cum ampliore ita concordat, ut casu hoc factum esse putare non liceat. Brevior narratio ex ampliore excerpta esse non potest; unde enim verba cum Balduino communia et sententia illa supra (n. 2) tacta? Eandem ex Balduino esse excerptam, etiam minus est probabile. Itaque facere non possumus, quin brevioram narrationem auctori amplioris iam notam, utramque vero a Balduino lectam esse statuamus.

O. Holder-Egger.

1) Cf. Catal. of the additions to the MSS. in the British Museum' s. 1844, p. 6. 2) Cf. verba finalia: *presente domino Symone abbate de Parcho antedicto et electo*

dem confirmante, quae in Historia II, aliter narrantur, apud Balduinum desunt. 3) Nam plura ad historiam Ninovensem spectantia in eodem fuerint, nec minus, ut

INCIPIUNT CRONICE FRATRIS BALDUINI DYACONI, CANONICI NINIVENSIS,
AB INCARNATIONE DOMINI INCHOANTES.

Seculi etas certa incertis, parata ab origine mundi secundum Hebræos annis 5952, secundam 70 vero interpretes 5109 et secundam Grecos 5596.

Secundo Neronis anno Fautus a Festo preside Romam vincitus mittitur. Eodem anno Tornacus civitas edificatur¹.

Tralant, a Nerva adoptatus in filium, et successit et imperavit annis 19 cum similito, apud insignem Gallie urbem imperii insignia suscepit, quam urbem, deductis in eam Romanorum civium colonis, Coloniam nominavit. Nam tres fratres olim fuerunt, Agrippa, Granus² et Nero, principes Romani, quorum primus Agrippa Agrippinam fecit, Granus² vero Aquisgranum³, sive dicitur, quia calidos fontes ibi elaboravit, de quibus post 400 fere annos Karolus balnea fecit valde utilia. Ita Agrippa peperit Augusti. Iulius vero Caius Gandavum edificavit⁴.

Anno 596. sanctus Gaugericus Cameracensis episcopus obiit 8. Idus Augusti.

Anno 644. apud Escam⁵ vicum in comitatu Alostensi Cameracensis diocesis beatus Livinus archiepiscopus pro Christo martyrium duxit. Parisius Aurea virgo obiit 4. Nonis Octobris⁶.

Pippinus Neustriam sibi subiugit, tandemque sub Theodorico toti regno principatus, statum rerum meliorat et sancto Lamberto Traiectensem episcopatum reformavit. Hic paulo post episcopalem sedem transtulit in Legiam, que, ipso in p^a martyrizato, Leodium a posteris dicta est, quasi tenens leonem divum.

Anno 788. Karolus Saxones victor sub iugum Christi mittit, et precavens in futurum, ut rebellionis omnes occasiones tolleret, omnes dignitates regni Christi ecclesie tradidit, pro ducibus episcopos, pro regibus archiepiscopos constituens; ideo illius regionis episcopi omnes excellunt, quia iura regalia ecclesie cesserunt.

Conspiratio valida facta est ab Austrasibus contra Karolum regem, auctore Harderico. Quo detecta, exillatis multis, multi quoque membra detruantur. Hoc ipse Karolus per seprehendit, angelica voce de nocte commonitus, quatenus ilico ad furandum egrederetur⁷.

Anno 793. Constantinus matrem suam Hyrenem imperio privat, et solus imperat annis 6. Hic duxit in uxorem filiam Karoli regis Francorum. Karolus⁸ plane cum Constantino Constantinopolitano imperatore Hierusalem christianis restitit; sed cuius apostolici tempore hoc fuerit, quoniam ad presens ipsius historiam non discussi, indiffinitum relinquo; hoc tamen ausus subnectere, quod eum Constantino Sanctam Civitatem de gente non sancta liberavit; atque ab eodem Constantino acceptas detulit in Franciam venerandas reliquias, videlicet unam clavum et sudarium Domini, frustum crucis, interlucum beate Marie et cinctorum euanthi et brachium Symeonis et de corona Christi 8 epulas cum robore suo, que in sua presentis floruerunt, floresque post in cyrotheca sua in aere mirabiliter pendente in manna protinus miraculose conversi sunt, insulitque in ipso reditu exhibitis miraculis, cum gloria severus est.

Adrianus papa inventuras ecclesiarum Carolo Magno, cuius saltem adroverus avaritiam fuit invidiosus, laudabiliter concecit, ut nullas electas consecraretur ab episcopo, nisi prius a rege insigniretur et anulo et baculo.

Anno 795. Karolus rex extruxit Aquisgranum basilicam mirande pulchritudinis. Sancta Aneberga virgo, cuius amito fuerunt sancta Gertrudis et sancta Begga sorores, obiit 8. Idus Iulii. Hanc ipse Karolus, v. s. Ann. cum adhuc iunior esset, nimis adamaverat, atque in uxorem plane duxisset, et non virginitatis pudicitiam obtulisset eiudem. Quo regis tempore, sed cuius apostolici indiscussum mihi est, beatus Egidius abbas in Proventia Martyrum migravit ad Dominum Kal. Septembri; cum et infra mirarum postemptu angelus super altare detulisset cartam continentem ipsius Karoli loculum peccatum, quod ante anquam ausus fuerat conteri.

Anno Domini 792. Lidricus primus comes Flandrie Harlebecensem in Flandria primus comitatum adeptus regnavit⁹. Leo papa presidet annis 20.

Sanctus Salvius episcopus pro Reo Valentinas ab Aquitania veniens, a Winegrado, illic Genardi procuratoris in sacri, clam perimitur, 8. Kal. Iulii, vel certe Kal. Iulii; sed Karolus rex, ut ipsum quereret, per angelum ter comitatus montis, sorte occisorem eius questum invenit, et tam patrem quam filium, ab oculis virginitatis privavit oculis. Anno

a) Gratianus add. b) vox deleta sive. manu c. c) deest c.?

1) Cf. historiam Tornacensem s. XII. scriptam, alio volumine edendam. 2) Hæc fluxerunt ex Caroli M. diplomate suppositivo Friderici I. diplomati inserto apud Quix, 'Aschen' I. p. 113. Cf. Gotifr. VII. cod. A. SS. XXII, p. 155 sq. 3) Cf. Ann. S. Bavonæ, SS. II, p. 185; Johannem de Thirode c. 8. infra. 4) Escho-St-Livini prope Solteghem. Locis martyrii in Vra S. Livini non commemoratur. 5) Hæc certo ex Martyrologio. 6) Similiter Albericus, SS. XXIII, p. 717: Et, ut in comitena dicitur, ad istam conspersionem cognoscendam Karolus Magnus monitus angelum tota de nocte furari. Cf. de hac fabella G. Paris, 'Hist. postiques de Charlemagne' p. 316 sqq. 7) Hæc ex historia expeditionis Car. I. M. in Terram Sanctam nondum impressa (cf. G. Paris p. 87 sq. 339 sq.), quam excerpsero Hellandus, alt. 8) Cf. Sigeb. Ancl. Ursicamp. p. 470, et Ann. S. Bavonæ, SS. II, p. 187.

Fig. Domini 806. Leonem papam, celebritatem letante maioris egentem, Romam exiit et linguam et oculos crevit. Cui roces et viam dicitur reddite, hereti oculos crevit et linguam radicitus excidit. Qui de suadentibus horum qui tenebatur elapsus, confugit ad Karolum. At Karolo cum nuntiaretur de casu Leonis pape, in balneo sedens sub manu tonsoris nuntium audivit. Qui mox de balneo exiliens, iuravit tonsuram sibi non perficiendam, donec vindicta facta papam aedi suae restitueret¹; quod ita factum est.

Leo papa Aquensem capellam dedicavit in honore beate virginis Marie, presentibus 365 episcopis, ubi regalem sedem et caput Gallie Karolus citra Alpes constituit².

Anno 815. Karolus imperator gloriosus, regno et imperio suo ampliato, statu quoque sanctae ecclesiae religiose ordinato, moritur et Aquasgrani sepelitur; cuius vitam cognoscere est ex scriptis Ernaldi³. Sed quoniam eorum scriptorum non omnibus datur copia, hic pauca de pluribus eiusdem Caroli subiungam miracula. Itaque coram Karolo, sicut olim coram Iosue, muri duarum civitatum, cum eas obsideret, corruerunt, Pamplonie scilicet et Lucerne, quo auras deserta est cum ceteris quatuor, quia eis Karolus maledixit. Hanc quorundam de suo excrete, qui pro Christo in crastino bello morituri erant, eortibus et froedibus quadam nocte decorabantur; quod utique miraculum simili modo repetita vice patratum legitur; iterumque ad penitenciam suam in humeris 15 moriturorum in bello crux et rubes semel apparuit, quos pro metu in capella reclusos sancto bello asilominus mortuos invenit. Aigolando rege pagano propter 13 Karoli pauperes eadem respiciens, tubam Holandi spatio 8 leugarum audivit; ipse Karolo hostes persequente, dies sole immobiliter stante tripliciter prolongatur. Qui cum vidisset ecclesiam Anianensem, quam operose edificaverat, cum abbate eiusdem loci et episcopo quodam instar Moysiaci rubi ardere de nocte nec comburi⁴, statim suo anno 73, regni autem eius 47, subacto itaque 43, 20 imperii vero 14, incarnationis Domini 813, 5. Kal. Februarii obdormivit in Domino, atque eadem hora Tulpinus Remensis archiepiscopus apud Viennam in oratione diutina obdormiens, eius animam per trutinam Galiciani sine capite in celestibus collocari angelo⁵ nuntiante cognovit⁶.

Gregorius papa in Galliam veniens, contra imperatorem cum illis agebat, arguens eum pro moniali, cuius amore deperibat⁷; Imperator autem uxorem suam Iudith quam causam malorum abiecit; qui desertus a suis et in potestatem illorum redactus, quia, relicta legitima, adherebat moniali⁸, iudicio episcoporum et Gregorii pape arma deposuit, et agere penitentiam reclusus et sequestratus compellitur. Sed humili satisfactione et plena emendationis promissione absolvitur et relaxatur; arma imperium et uxorem recipit de filium Lotharium in Italiam redire coegit. Ebdonem⁹ Remorum archiepiscopum deponit et 30 in adversarios ultimum exeret, culpe, sed non ira moderatur.

Anno Domini 851. Dani Frisiam et Batavos populates, apud Gandavum monasterium Sancti Bavonis incendunt; monachi reliquias eius Lauduno conservandas transtulerunt.

Anno 880. Normanni Tornacum et omnia supra Scaldum monasteria devastantes, denuo monasterium Sancti Bavonis incendunt.

(882). His diebus multis in locis pluvia sanguine infecta stillasse dicitur.

Anno Domini 889. beatus Aubertus Cameracensis episcopus transfertur in ecclesia beate Marie virginis per Dodilonem quartum decimum episcopum post ipsum.

Fig. Sigebertus, qui et Sylvester vel XV^{us} Iohannes¹⁰, Romano ecclesie presides 10 mensibus, qui et ipse inter scientias litterarum clarus emicuit. Quidam, isto pretermisso, Agapitum ponunt, qui in primo monachus, deinde 40 apostata, nigromanticus demum, a diabolo ad mortem percussus, non per osium intrasse dicitur. De quo tamen memini me legisse, quod idem in responsis accepti a demone se non mortuum, priusquam in Iherusalem missam celebraret. Qui decimo papatus sui mense missam ignarus Rome celebrans ad ecclesiam hominis Iherusalem, quo olim asylum dicta est, quia tam Romulus reorum fecit refugium, membrum se discerpi fecit vero penitentem, diabolice prophetis deo cognita. Unde me non minime movet, quod quidam hunc 45 tribus annis ponunt.

Guill. Malm. II, 173. Sanctus Macharius archiepiscopus Antiochenus, laboriosa pro Christo peregrinatione suscepta, Gandavum venit, et in monasterio Sancti Bavonis sepultus, beato fine quievit anno Domini 1014, quarto Idus Aprilis¹¹.

Gerardus 24. Cameracensis episcopus, ab Auberto vero 22, claret.

a) verba a. n. deleta in c. . b) Eib. c?

1) Hanc fabellam nusquam alibi legi, nec V. Cl. G. Paris eius mentionem fecit. 2) Cl. G. episc. Leop. abbr., supra p. 130, et quae ibi adnotata sunt. 3) Cl. Sigeb. Cuius vitam Ernaldus scripsit. 4) Nescio, unde haec audiverit, quas ego nunquam legi. 5) Haec sic apud Gotfr. Viterb., Helinandum, alios. 6) Haec apud Turpinum longe aliter referuntur. 7) Auctor

singulari modo Lotharii II. factus Ludovicus L. gestis immiscet, adductus est quae ad a. 832. Sigebertus scribit: Imperator uxorem suam Iudith... abdicavit. 8) Iohannem et Sylvestrum confundit Guill. Malm. II, 55 167, qui ex vetusto voluit hunc 10 mensibus sedisse referit. 9) Cl. Ioh. de Thillode c. 15.

In Frisonia anno 1018 Theodoricus comes Flandrum, filius Arnulphi Gandavensis, debellans Frisones in vindicta Sigeb. patris sui ab eis occisus, Godefridus dux Lotharingie ad eum debellandum ab Imperatore mittitur et Frisones a Perch. Moraatenos, qui ei consentierunt.

1043. In Gandava presente populi multitudine, cum post processionem sancti Guduali et A. Bland. referretur scrinium, ymago crucis inclinato vultu eum venerata immobilis mansit neque se reflexit.

Bruno, sanctissimus consobrinus Conradi imperatoris, civitate Lincensem, que tunc nomine Tallos Sigeb. chr. dicitur, episcopus, Romano ecclesie preddet annis 6. Bruno dicitur esse Leo, secundum quosdam nomen huius Sigeb. occ. papa novus, qui tamen perspicue decimus invenitur.

10 Leo papa migravit ad Dominum anno 1055, Lincorum episcopatus 24, apostolatus 5, impleta vel im- V. Leon. plectenda visione, quam vidit sibi dari per beatum Petrum, quinque videlicet calices, Victori successori suo tres et Frederico successori Victoris unum, annuum apostolatus calice mysticanti. Culus est epythaphum:

*Victor Roma dolet nono viduata Leone,
Es multis talen non habere paret.*

1057. Henricus puer annorum 9 patri suo succedit in regno, et imperavit 59 annis. Hoc tem- Sigeb. pore sanctus Eduardus rex Anglie sedens ad mensam coronatus in die pasche, vidit 7 dormientes in Celyo monte iuxta Guik. Matm. Ephesum a dextero latere, super quod 200 annis iacebant, in sinistram latus hauri, predicens, eos super idem latus II, 326. adhuc 74 annis pausaturos, et tunc turbationes et regnorum futuras mutationes. Ita in Anglorum hystoria me

legisse memini, unde Deum in omnibus sanctis et precipue in istis ammiror mirabilem. Qui postquam in Christo quieverunt et una stola decorati sunt, a quiete non ad inquietudinem vel laborem, sed ad honorem eius qui mundum pugillo continet, causis occultis sed iustis, inscrutabilibus sed irreprehensibilibus, totiens excitantur. Nam sub Decis pro Christo tor- Sigeb. 417. mentati, in spelunca se occultantes obdormierunt, et post annos circiter 192 spelunca patefacta, a sompno surgunt anno 25 Domini circiter 448, et aperta sibi resurrectionis coram Theodoro minore, de qua se tempore multum dubitabatur, kerum dormierunt. Qui modo se de latere vertentes in latus, iam prophetico spiritu predicuntur per annos 74 pausaturi, immo eodem spiritu immoti a tempore tantum Lotharii imperatoris, nepotis Karoli Magni, quiescere asserunt. Qui quomodo se tunc vel ad quid mobiles vel quibus videntibus prebuerunt, solus immotus novit movens omnia vel quibus revelavit.

Gerardus Florentis episcopus, qui et Nicholas, Romano ecclesie presidet 2 annis. Inter hunc et Ste- Sigeb. phanum papam secundum alios presedisse legitur Benedictus papa 10 mensibus. Henrico Francorum regi antecessit Philippus, filius eius, annis 49. Nicholaus papa constituit cardinales et devotos clericos et laicos catholicos summi pontificis facere electionem. Idem Nicholas et Alexander II^{us} prohibuerunt, ut nullus missam audiat presbiteri quem scit concubinam indubitanter habere vel subintroductam mulierem: non ut sacramenta per tales exhibita nulla sint vel indigna, sed ut peccandi licentiam ceteris auferrent et tales ad digne penitentiae lamenta revocarent. Scismaticorum vero et hereticorum sacramenta, quoniam extra ecclesiam sunt, secundum Pelagium, Gregorium, Cyprianum, Augustinum et Iheronimum formam quidem sacramentorum, non autem virtutis effectum habent, excepto baptismo, quod etiam ab heretico pro necessitate acceptum plenarium habet virtutis effectum. Marius Scotus Sigeb. cronographus, in terris Maguntiansi Fuldensis monachum, clarus habetur. Anno archiepiscopus — — amonk. At ipsa imperatrix limba apostolorum Petri et Pauli petebat, usque ad finem vite cunctis. Remo exemplo et miraculo fuit. Anselmus Lucensis episcopus, qui et Alexander, Romano ecclesie presidet annis 6. Contra quem 45 Cadele Parmensis episcopus papatum ambiens, magno scandalo ecclesie fuit, qui longa luter eos concertatio etiam usque ad homicidia prorupit. Prevaleuit tamen ex consensu maiorum Alexander, quia se iurando de symonia expurgavit. Dominus Hermannus — — philosophus perfectus apparuit.

1064. Robertus Flandrensis Friesiam subintrat et partem provincie occupatam subiugat. et A. Bland. Conradus Coloniensis — — miraculis a Deo glorificatur. Sigeb.

1066. Willelmus Normannorum cum Francis Angliam intrat, et Anglos obsidens in Exonia munitissima, cum quidam ex obsessis contra exercitum suum discoopertis genitalibus per murum mingere presumpsisset, genua flexa in oratione, auxilium Dei contra eos petiit et impetravit. Nempe pars muri ilico per se collapsa est, et consilio cum Anglis prelo, Haraldum Sigeb. regem cum multis millibus portinent, Londonie coronatus in regem ungitur, et regnavit super Anglos et Nor- A. Bland. mannos annis 24.

a) add. coram eod. hinc rubra del. c. b) episcopus c. c) ubi s. d) et l. c. voc. manu del. c.

1) Ita Sigeb. et Ann. Bland. in alio quo citatur V. Leonis p. 170. 4) Haec ad verbum ex Poer. catalogo Leo II, et in ploribus, male insertus erat. Gratiani I, dist. 39, c. 6. Praeter hoc. 5) Similis

2) Haec fluxerunt ex Vita Leonis auct. Wiberto apud. narrat Will. Malm., Hist. Angl. III, 248, ed. Hardy II, 60 Walterich I, 148. 168. 170. 3) 28, apostolatus 6. p. 151.

et. A. Bland

1067. In Gandavo sanctus Macharius in dedicatione ecclesie elevatur, ubi dum sacruduli miraculum exigentes contendunt, yris in modum coronae totum atrium circumdat et in medio crux aurea resplendet, tanta miraculorum evidentia subsequente, quantam nullus enarrare poterit. Theodericus Treverorum comes pro peregrino Conrado existitur ab imperatore, et suscepta peregrinatione Iherosolimam eundi, quis de eo et sociis eius actum sit, hucusque nescitur.

sig. b.

Anno Domini 1068

(A. Bland)

Baldunus Flandrie comes et marchio, potentissimus, victoribus et iusticia magnificus, obiit; cuius sepultura Risela, quam Inquam dicunt, honoratur.

sig. b.

1069. Frederico qui succedit dudum Godofrido; post quem modo Godofridus Gibboque, filius eius, quamvis stultore deditore minoratus, animi tamen virtute eximius.

1071. Robertus, frater Balduni Flandrensis comitis iam defuncti, consensu Flandrentium contra Arnulfum, fratrem suum, Flandriam occupat. Arnulfus cum Philippo Francorum rege occurrit patri suo Roberto, et pugna conferta apud Capsellam¹, Arnulfus perimitur, Philippus vero rex fuga liberatur. Molds vero occisus, hinc Richildis comitissa, illinc Robertus captivatur. Placuit tamen tandem conventionibus tantos motus finire, ut, uno pro altero relaxato, illa cederet et Robertus comes fieret. Apud civitatem Treverim, quam condidit

sig. b.

Treber, filius Nini, cum fugeret Semiramidem, novercam suam², in ecclesia sancti Paulini confessoris in cripta subterranea invenitur corpus ipsius Paulini cum corporibus multorum martyrum passorum sub Rictovaro, Sigefridus³ episcopus Maguntinus quasi orationis causa in Galacham ad Sanctum Iacobum portavit; cum autem Cluniacum intrasset, seculum relinquens, ibi persistere proposuit. Sed cum mercenarii comparare vellent eius episcopatum, ipse, precipiente sibi abbate, per obedientiam, quam sibi et sancto Benedicto dederat et debebat, ad suam sedem rediit; quam catholice regens, in monachi proposito usque in finem laudabiliter vixit. Conveniunt contra Henricum imperatorem Saxones, Suevi, Westfalici, Bavarii, Turingii cum 7 principibus suis⁴ ipsi⁵, ipsum eiciendum aliumque constituendum uno animo decernentes; quos imperator gravissimo bello ad deditorem compellens perdomuit.

sig. b.

et. Mar.

Anno Domini 1073, teste Mariano, duobus magnis annis a 15. anno Tyberii Cesaris revolutis, omnia secundum cursum solis et lune concordant illi anno, quo baptizatus est Iesus Christus, octavo Idus Ianuarii, die dominico epyphantia, initium Iesu Christi in proxima secunda feria.

Gregorius VII. papa.

sig. b. et. Mar.

sig. b.

sig. b.

Hildebrandus Romane ecclesie archidiaconus, dictus Gregorius papa, presidet annis 17. Iste symoniacos, uxores vel fornicatores presbiteros et eis communicantes denunciat, missas eorum audiri prohibet, benedictionem eorum maledictionem indicans et orationem peccatum. Ipse quoque totus fertur in Henricum imperatorem, verbis et scriptis quos potest avertens ab eo. At Henricus, coacto Vormicis consilio 24 episcoporum, omnia secreta et facta Gregorii³⁰ in irritum deduct. Episcopi ibi Gregorium abiurant et papam abdicandum iudicant. Sed contra Gregorius adversantes imperatori absolvi a perituro, et perituro perituro corrigent⁴, summe cumulare est, abiurantes imperatorem et secum iurantes. Hec tota contentio inter ipsos habita est propter investituras ecclesiarum, quas sibi Henricus usurpavit iniuste. Hoc enim tempore imperatores iuste privantur ecclesiastica auctoritate, quia plurimi per eos intrant aliunde, non per ostium. Que tamen prius ab Adriano papa Magno Karolo laudabiliter concessa fuit, qui minime ad avariciam animum inclinavit.

Guil. Mabo.

II, 302.

A. Parch.

1075. In Antwerpia⁶ alarius ducem Godofridum in recessum ad purgandum atrium ingressum per secreta nature cultro foris interfecit.

et. A. Parch.

1078.

Apr. 25.

Anno Domini 1078. hyems asperissima invaluit atque durissima a Kal. Novembris usque in Ietaniam maiorem. Cuius tanta vis erat, ut diebus natalis vel quadragesime divina in ecclesiis non fierent, nisi plurimo igne accenso carbonibusque congestis, et quem calor ignis hinc coquendo exurebat, illinc frigus tollerare non poterat. Perieruntque bestie, volucres et gramina; et in pascha qui sereno celo in sole estuabat, umbram intrans, frigore constringebatur.

Mart. 24.

sig. b.

Saxones Iustinctu Gregorii papa rebellant et regem constituunt Rodulfum ducem Burgundie; cui papa coronam misit, cui inscriptum erat:

Petra dedit Petro, Petrus dyadema Rodulfo.

Henricus gravi bello congreditur, cum multis principibus etiam Rodulfum perimit. In pentecoste Maguntie conveniens habito, Gregorius abdicatur. Wichbertus Raveunates archiepiscopus papa designatur.

Dec. 25.

1081.

Febr. 22.

Anno Domini 1080, in natali Domini ventus validus silvas conterit, muros deicit, urbes everit, non minatur casum, sed omnia ruina prosternit. In cathedra sancti Petri sereno so celo in vespera mane tanta nix cuncta operuerat, ut ostia aperiri non possent, culmina tetorum excederet et etiam silvas absconderet.

De edificatione monasterii Haffligensis et eius fundatoribus.

Das clastro sancti Petri Gandensis Wathericus monachus solo divinis religionis ad predicandum

a) Sigefridus ed. b) om. Mabo. c) retenti manu deletum e.

55

1) apud Castelum A. Parch. a. 1074; ex quibus hoc ut videtur. 2) Cf. G. Trev. I, 2, SS. VIII, p. 130. 3) Nescio nam haec orta sint ex loco Mariani a. 1100 (1078), p. 681: *Convententes autem Suevo et Saxones et Walp dux Bavariorum, episcopi septem de Saxonibus etc.* 4) Sigberti sententiam male interpretatus mutat. b) Ant-

werpias hoc factum esse scribit etiam Lamb. Heras, SS. V, p. 243, quod falsum esse iudicat v. Giesebrecht, D. Kaiserzeit II, p. 1097. 6) Haec ex Chron. Afflig. SS. IX, p. 407 sqq., et sic quae monachus Affligemensis Sigeberto (p. 399) addidit constata videntur, eorum modo ad illud, modo ad haec propius accedant.

et nequissimi secundum decretum summi pontificis etque auctoritate multas, vicarios presbyteros et eorum vitam docens respiciens. Cuius predicatione quibusdam milites, inter quos excelleret Gerardus cognomine Niger, conversi seculo renouant. Qui moniti ab eo, ut in locis suorum scelera Deo offerant sua pensante sacrificia, fastidientis eorum principis dedicaverunt anno Domini 1083. Idem enim locus latrocinantium et praedae gentium tantum conventiculis aptus erat. Tertio vero anno postquam castrum extruere ceperunt, basilicam eorum dedicavit Gerardus Cameracensis episcopus, de sexto anno primus abbas Falgentius ibi constituitur, non tam bonis comparandus quam etiam optimis eo tempore preferendus. Claruit plane hoc tempore sancta Wivina de Bigardia, eidem abbati tam pro religione quam pro castimonia familiaris et nota. Henricus imperator Iulium Ingressus, obsessam Romam sigeb. et desolatam cepit: Gregorius fugiens ad Normannos se contulit. Wikbertus per Henricum in sede apostolica intronizatus, Clemens nominatur, a quo etiam imperator coronatus, imperialem suscepit benedictionem. At Robertus Wis- Clemens III. chari Normannorum dux Henricum imperatorem a Roma fugans, Gregorium papam in papa. cathedra relocavit. Qui denuo eiectus, apud Salernum exulans obiit in vera gentilitate, absque tam sigeb. Henricum quam complices eius omnes, quos dante egerat. Cassinensium abbas Desiderius, Victor nominatur, Victor III. contra Clementem suum papam, qui tribus annis prefuit ecclesie Romanae; sed disenteria solutus, non multo post papa. moritur. Plane quidam cronografi Clementem et Victorem non annumerant. Marianus Scotus cronicae suae perduxit usque ad hoc tempus, id est annum Domini 1086^a.

1090^a. Veneciani anno sancti Nicolai a Mirra Licio civitate in Barum transferunt anno 745. a depositione ipius. Anno Domini 1190: Cnut rex Danorum a Danis in templo peremptus, miraculis claret, et per- A. Parcb.

30 secutores eius mox divinitus puniuntur. Odo ex monacho Cluniacense episcopus Hostiensis contra impe- sigeb. ratorem et Clementem suum papam, et Urbanus nominatur, qui 10^a annis prefuit. Willelmus Notus rex Anglorum, Urbanus II. vir in censura iusticia singularis, moritur. Succedit eiusdem nominis, sed non eiusdem animi, filius eius, hostis reli- papa. gionis et bonis omnibus contrarius et gravis. Metis corpus sancti Clementis ab apostolis filio ordinati inventum levatur. A. Parcb. Godefridus Gibbo et Vda sorore uxoris Godefrido [de Bullion] tandem datus ducatus Lotharingia. Hermannus Godefridus de Bullion ducatum Lotharingie adipiscitur anno 1093.

35 Mettensis episcopus amicos ad prandium convocavit. Qui postquam liberaliter et iocundissime cum eis bene cibatus et exhilaratus se in lecto quieturus reclinavit, ubi quid viderit nescitur, quod sompnum morte sociaverit, scitur^a.
1094. Robertus, primus huius nominis Flandrie marchisus, cognomento Iherosolimitanus, obiit; succedit Auct. Arn. et filius Robertus. Conradus, filius imperatoris, ad patriam adversarios se contulit, et multis ad eum vententibus, priores sigeb. patri prosperitates obfuscat et vires eius attenuavit. Pater tamen iram potius frenare quam exercere voluit, et malis pressus, tamen consilio non excidit. Henricus comes Lovaniensis, vir in militari- Auct. Arn. bus artibus ultra omnes sui temporis nominatus, apud Tornacum perimitur anno Domini 1098. Cui succedit frater eius Godefridus.

De initio Cysterciensis ordinis.

35 Anno Domini 1098. ordo Cysterciensis initium habuit^a ab abbate Roberto. Claruit eo tempore Bernardus, Castelloni oppido Burgundie oriundus, qui cum triginta sociis et amicis Cystercii et conversionem veniens anno Domini 1113, postea missus est abbas Clarevallis cum quibusdam fratribus, ibique monasterium construxit, et per 40 annos ordinem Cystercionsem per universum orbem multipliciter dilatavit. Aliorum amplius quam 160 monasteriorum pater. Sanctam quoque ecclesiam, tanquam lucerna^a 40 super candelabrum posita, verbo doctrine, scriptis, miraculis et exemplis illuminavit. Pro pace etiam sanctae Romanae ecclesiae plurimum et efficaciter laboravit.

Urbanus papa in Galliam veniens, Philippum regem Francorum excommunicat, qui uxori suae eliam superdiderat. sigeb. Urbanus papa, habitis consiliis in Gallia Gregorii decreta revocat et confirmat. Milites Iherosolimam per- gere, quae a Saracenis conculebatur, hortatur et incitat. Reges, duces, principes et barones 45 ad hoc inducit aut signat, signatos transmittit promptos et alacres. In quo Dei hostes emicent in dux Lotharingie Godefridus et fratres eius Eustachius et Balduinus, Balduinus comes Montensis, Robertus comes Flan- drum, Stephanus comes Blesensis, Hugo, frater regis Francorum, Robertus comes Normannie, Edmundus comes Sancti Egidii, Edmundus dux Apuliae.

1099. Exercitus Dei terminos paganorum aggressus, vixit egunt, primo bello Niceam capiunt, ubi Baldu- 50 nus comes Montensis sagitta percussus occubuit^a. Inde Antiochiam obsident et 9. obsidionis mense capiunt. Sed in 9^a nocte vice christianis a paganis obsessis, fame urgente, ultima desperatione coacti, manifesta Dei virtute ferro salutem querunt et inventunt. Interim Fredericus in archiepiscopatu Colonensi succedit Hermannus. Dehinc post multos labores et pericula Iherosolimam veniunt, eam diebus 40 obsidione cingunt, ibi omnium necessarium penuria summo discrimine, 55 omni spe destituti, ad rogandum Deum se convertunt, urbem 7 diebus cum letaniis circu-

a) quidem a. b) qui X. abba mansit in loco temp. a. c) quia superior. a. d) iud. in sig. hucus a.

1) Sic Auct. Arn. Chron. c. 1. ubi enumerat. 2) Ab a. 1090, tantum relatione ampliando fecerit. 3) Cf. Annos Colonensium ad hoc moniti dicuntur Chron. c. 2. 88. XVII, p. 722. 4) Immo post captam Antiochiam. 5) quarto Chron. c. 7. 6) 1082, recte Sigeb. in Juggallone ad Alexum imp. suscepta in Turcorum in- 60 b) 1087. Sigeb. 6) Neacio nam haec auctor ex Sigeberti sidia lapsus perit; cf. Albert. Aquensem V, 3, alios

eunt in ieiunio, sacco et cinere, clamantes celum pulsant, fletibus ad aures Dei irrumpunt, et die octavo, 6. feria, id est Idus Iulii.

Annò milleno centeno sed minus uno
Iherusalem leti capiunt virtute potenti¹.

Capta est huiusmodi post annos circiter 466², ex quo post Eracleum secunda vice est possessa a Sarracenis. Remanentibus ad muniendum sanctum locum dux Godefridus rex constituitur, ceteri repatriant. Urbanus et Clemens de papatu contentiones, moriendo finem faciunt. Succedit Reinertus, qui et Paschalis papa, 17 annis presidens.

1101. Rex Sarracenorum cum innumero exercitu venit contra sanctos qui Iherusalem remanserant. Cui rex Godefridus cum tam paucò numero occurrit, ut nec centum milibus mille, hoc est unum centenis opponere sufficeret. Sed Deo pro suis pugnante, omnes projectis armis fugerunt, et precipitata fuga se invicem collidentes, maxima ex parte in portis Aschalonis in sua strage compressi³ suffocati laeuerunt.

1102. Godefridus dux Lotharingie et rex Iherosolymorum primo anno regni felici fine consummatur; cui Balduinus, frater suus, succedit in regno annis 18. Qui multa gloria regens imperium, magnas et regales civitates adiecit imperio, Tholomaidem videlicet, Tyrum et Sydonem. Willelmus rex Anglorum peripitur, a suo milite sagittam in incertum dirigente percussus in venatione. Cui successit frater eius Henricus.

1102. Robertus comes Flandrie, acquisita multa laude seculari⁴ milicie, revertitur de Iherusalem. Conradus, filius Henrici Imperatoris, adhuc patri rebellis, in Italia moritur. Henricus Imperator ducatum Lotharingie dat Henrico Lemburgensi. Anselmus Laudunensis doctor clarus habetur.

Fulgentius primus abbas Hassligensis sanctas et devotas virgines congregavit in loco qui Merchten⁵ dicitur. Sed quia idem locus congrua oportunitate carebat, procedente tempore eas transposuit in loco qui Forestum⁶ dicitur, tradito sibi a Francone castellano Bruxellensi. Qui⁷ inibi priorissam constituit domnam Bertildam, que 30 et eo amplius annis in illa sanctimonialium congregatione et omnibus gratam et sine reprehensione se gessit.

Henricus, filius Imperatoris, a patre aversus multos ab eo svertit, et sub obtentu statum ecclesie meliorandi in eum insurgit. Paschalis papa ad Gallias transiens, exercet synodales causas, et non apparentis nota symonis iniuste sibi a Romanis infecta, honoratur apostolica dignitate. At Maginolfus, qui⁸ et Sylvester IV, Iherosolymensis rex, non multo post reprobat⁹ a Romanis, et fama nominis eius evanuit.

De Norberto qui ordinem Premonstratensem inchoavit.

Adolescebat hoc tempore primo in curia Frederici archiepiscopi Coloniensis, deinde in curia Henrici Imperatoris quidam nomine Norbertus, natione Teutonicus, municipio de Sanctis, quod olim Trola dicebatur, genere de illustri prosapia ortus, opibus agaculus, forma decorus, scientia eruditus, eloquio exultus, officio clericus, ordine subdiaconus; de quo ad matrem suam, cum adhuc eum gestaret in utero, per somnium facta est vox huiusmodi: 'Equo animo esto, quoniam archiepiscopus futurus est quem gestas in ventre'. Hic eum levitati secularis pompae salis superque indulisisset, repente mutatus in vitam alteram, accelerando religionis causam, a Frederico archiepiscopo petit et impetravit duos simul supremos ordines, id est diaconatum et sacerdotium.

1107. Henricus, filius Henrici Imperatoris, imperium invadens, patrem suum cepit et custodie mancipavit. At pater qualiter dolo filii sui deceptus sit, si quis epistolas eius legit, cum lacrimis agnoscit¹⁰, in quibus inter cetera ait: *Si pro peccatis meis flagellandus sum, de me, fili, nullam maculam conquire nomen et honorem tuum. Et item: Ille mihi omnia in corde et corde est locutus, et ex omnibus meis quartus ego sum inclusus. Cum in die natalis illo puer gaudium omnium est natus, mihi soli non est natus. Ipse Deus negatus, et cibus illo mihi deus non est datus.* Cui cum in eadem custodia huiusmodi, quod, si vel una hora moraretur, qui in mortem aut in perpetuam captivitatem inde taperetur, fuga elapsus, primo Coloniis, inde Leodium venit; ubi langore correptus, magis autem tedio et angore confectus, in dolore consummatur.

1110. Henricus iunior, qui patris tempora invadere nisus, dolores seminavit et mensuit in regno, succedit 20 annis, sed tamen ei ingratus existit. Omnes enim qui ei fideles fuerant odio persequabatur¹¹. Nam Henricus dux primo filii, dehinc parti patris favens, patre Leodii mortuo, a filio captus, ducatu Lemburgensi¹² privatur et custodie mancipatur, eiusque ducatus datur Godefrido comiti Lovaniensi. Sed tamen idem Godefridus non multo post cum infinito exercitu contra eundem Henricum Imperatorem¹³ veniens, ipsum fugat et Aquis victor ingreditur¹⁴. Postea vero idem Henricus Imperator contra Robertum comitem Flandrie Ducem veniens, ab

¹) In margine minus scriptum est: Hic unitur ducatus Lemburgensis et Lotharingie terre Brabantie, et abhinc principes Brabantie duces appellantur, qui prius comites Lovanie dicebantur.

a) sic Hugo; compressis e. ? b) seculari rec. m. corr. secularis e. c) post hanc vocem ducatus hinc erroris sunt e.

1) V. 'Forschungen' XVIII, p. 25. apud quos auctores 6) Similiter Herim, Tornac, c. 84. 7) Eadem verba 55 bl versus legantur; ubi addo Chron. univ. Mell., v. infra apud Joh. de Thilrode c. 22. 8) Lotharingie SS, XXIV, p. 514. 2) 460, Sigeb. 3) Merchten, 9) Immo ducem Lumburgensem modo tem, arr. Brussel. 4) Foresti eiusdem praefecturae; dictum. 10) Haec tam p. 1107 ex, gesta sunt. Cf. cf. Auct. Aff. a. 1105. 5) g. et S. A. Parch. A. Parch. a. 1115.

oppidanis tanto ludibrio habitus est, ut non lapidibus aut sagittis eum vulnerarent, sed ovis prolectis exercitum eius fedarent, atque hoc modo inde ravinu laesicau. Robertus comes Normannia Sig. 1108. a fratre suo Henrico rege Anglorum captus. A. 1112.

1113. Philippo regi Francorum succedit filius eius Ludovicus Anno 27. Henricus Imperator quintus huius Sig. 1113. nomine Mechulidem sortitur in matrimonium, regis Anglorum filiam. Robertus comes Flandrie moritur, qui in exercitu Hierosolymorum insigni laude claruit. Succedit ei Balduinus, filius eius. Waldericus episcopus Laudunensis a civibus perimitur. A. 1113. A. 1113. A. 1113.

1114. Henricus Imperator Romam vadit propter sedandam discordiam inter regnum et sacerdotium, quo ab ultimo Gregorio papa incepta valde conturbabat ecclesiam. Rex ut volebat privilegiis imperatoribus a tempore Conradii Magni concessis, ut eorum more recte daret episcopatus et abbas per annum et virgam pastoralem. Papa vero contra consuetudinem et maiorem auctoritatem decreti, nec debere nec posse dari vel accipi aliquam ecclesiasticam investituram a manu laicali. Pro qua controversia Imperator papam in templo sancti Petri cepit ipsum interrogare, quomodo regnum stare, si papa sibi omnia regalia tolleret, papa respondit, milliciam et castra et omnia quo regni erant ab episcopis tollenda, solas eis decimas et oblationes relinquendas. Quo audito, Imperator mox ab eo promissum impleri exiibat. Sed omnibus in faciem et resistentibus et inimicis ecclesie Dei illum iudicantibus, compulsus est papa confirmare, ut post electionem episcopus ab Imperatore investiret. Quo confirmato, Imperator benedictione percipit coronatur. Sed quia hoc modo privilegium investiturarum a papa, quem captivaverat, extorsit, rursus a cardinalibus et episcopis quam plurimis excommunicatur. A. 1114.

Obiit Sigebertus Gemblacensis cronografus, qui cronicam suam perduxit usque ad annum Domini 1111. A. 1111. Leodii pulsantibus vespere sabbato, quedam femina caput cum levat puero, manus rubens sanguine Guldo. Iohannes Gaianus, Gelasius dictus, Romane ecclesie presides anno uno. Cuius electioni quia Imperator non consentiret, et Bardinum superordinari fecit. Qui postea a Kalisto papa captus, ultime abiectiois confusionem per tulit, ut scilicet nudus impositus per plateas Romae traheretur, luto conspargeretur et cederetur. Gelasius papa versus presentem Henricum tendens Romam, recessit Capuam, indeque transiens ad partes Sancti Egidii, ibidem causas agit synodales. Ubi et Norbertus, de quo prefati sumus, fortuito tunc peregrinatione pro Christo suscepta veniens, veniam a summo pontifice specialiter petit et impetravit de eo, quod duos supremos ordines simul contra canonum statuta susceperat. Papa vero considerans et magnipendens prudentiam viri et videns spiritum Dei habitantem in eo, voluit eum secum retinere. At Norbertus validissimis rationibus, quoniam stitioris propositi arduum conceperat, allegans id sibi non expedire, dimissus est, potestate ubique terrarum predicti litteris apostolicis auctoritatis sibi confirmata. Burchardus Cameracensi ecclesie presidet. Cum Gelasius primo anno apostolatus Cluniac obisset, ibidem a cardinalibus et clero Wido Viennensis episcopus in papam eligitur et Kalistus nominatur, 7 annis presidens. Qui bonum dans adveniens principium, Remis mos consilium convocavit, in eo quo sinistra sunt corrigenda et que bene gesta confirmanda. Ubi cum vir Dei Norbertus litteras a Gelasio sibi datas bulla Kalisti renovari fecisset, ab eodem venerabili papa commendatus est Bartholomeo episcopo Laudunensi. Qui consilio papae tunc etiam Laudunum veniens ambians eum in sua parochia retinere, obtulit ei in suburbio ecclesiam beati Martini. Canonici vero eiusdem ecclesie Norbertum videntes inaccessibilem severitatem et arduum propositum, cum eum omnimodis renuissent, dicentes: Castigare quidem vult Deus, non mortificare, desertum quoddam elegit nomine Premonstratum; ubi ordo Premonstratensis ab ipso Norberto tunc initium habuit, videlicet anno Domini 1120; unde quidam: A. 1120. Kalistus II. papa. V. 1120. Initium Premonstratensis ordinis.

30 Anno milleno centeno bis quoque deno
Sub patre Norberto Premonstrati viget ordo.

1119. Balduinus comes Flandrie, Roberti junioris et Clementis filius, 26. etatis sue anno monachus apud Sanctum Bertinum effectus, absque herede moritur; cui succedit consobrinus eius Karolus, filius scilicet amite sue, quem genuit Caulto rex Dagorani, qui sanctus dicitur. A. 1119.

45 Balduinus secundus rex Hierusalem obit, quem cum fratribus suis genuit Eustachius Polonie comes et Ida, sorore Godefridi Gibboni ducis Lotharingie. Post istos regum in Hierusalem Balduinus, filius Hugonis de Mettra, Kalistus papa Romae ab omni clero et populo gloriose susceptus, Henricum Imperatorem cum factoribus excommunicat. In Dania defunctus clericus, cum ad tumulum portaretur, resedit in feretro. Qui primo suda occultos actus presbitero confessus, indulgentiam petiit et accepit. Deinde omnium qui presentes erant occulta, et quid in toto mundo ageretur sibi notum linguisque omnium se posse loqui ostendit, moxque finitis ammonitionibus suis, ut ante mortuus tumulo mandatur. A. 1119.

1121. Henricus rex Anglorum duxit in uxorem Athelam, filiam Godefridi ducis Lotharingie. Qui ex magna A. 1121. prudentia totum imperium suum et large manu Dei ditavit ecclesias. Sed libidinis impatiens, dum cum multis volutatur, magnum bonum magna feditate maculavit. Controversia, que hactenus fuerat inter Imperatorem et dominum apostolicum de investituris ecclesiarum, tandem finitur, Henrico voluntarie abrenuntiante omnimoda investendi potestate. Quam tamen sibi concedere papa voluit in regno Germanorum, si vitaret omnimodis symoniam. Sicque Imperatori ecclesiastica communio et pax integra reformatur. A. 1121.

60 a) rec. manu fol. c. b) et m. succ. del. rec. m. c. c) Robertus e. d) rex Auct. Gembl.

1) g. A. n. ex Sigeb. 2) a Karolo M. Sigeb. 3) Cf. 'Forschungen' XVIII, p. 25. Etiam apud Robert. A. 1121. leguntur.

Item de Norberto.

v. Norb. c. 7. Norbertus, in loco Premonstrati constructis iam officio et potestate, egreditur sum ad predicandum, tum
 a. 8. ad congregandum socios, qui secum communem et apostolicam vitam profiterentur. Qui sermonem con-
 firmans, sequentibus signis, multo etiam virtutum tubara, inter discordantes principes, ut ex libro vite suo patet,
 a. 8. his miraculose pacem reformavit; demoniacos frequenter curavit, inter quos puellam a demone apud Nivellam liberavit, a
 ubi quiddam insuditum venit et plene aegritis temporibus admirandum. Nam cum demon inter exor-
 cizandum sacerdoti sepelito seplus exprobrasset, volens, ut vere superbus esset, eam scientiam ostentare, cantica
 canticorum a principio usque ad finem per se puella edidit, et horum verbum ex verbo atque revertere in duabus linguis,
 primo in Romanam, deinde in Teutonicam, usque in finem interpretatus est, cum illa puella adhuc sane nichil nisi
 psalterium didicisset. Venerabilis vero Norbertus, iam collectis sociis tam hinc quam deorsum sermo 30, volens eccle-
 siam suam sanctorum reliquiis committere, Coloniam petiit ibique miraculose invenit prius corpus anili
 virginis, deinde ipsum etiam sanctum Gereonem, pretor crancam capitis integraliter totum, qui per voluntatem Dei
 a. 10. hactenus omnes latuerant. At Norbertus de his vel aliis sanctorum reliquiis implens que vascula, hylaris et letus
 a. 11. regressus est. Atque in ipso reditu a comitissa Namurensi Florestiam suscepit regendam. Cum vero non multo
 a. 11. post ecclesia Premonstratensis dedicata fuisset, ille serpens antiquus, volens callide subvertere havelium plan-
 tellensem, quendam ex discipulis idiotam plane et inruditum ita false et subita inlavit scientia, ut se prophetiam
 Danielis scire lactitaret. Qui in tantam prorupit auctariam, ut etiam in captulo sermonem facere presumeret super hanc
 sententiam: *Estote fortes in bello*; sed mox deprehensus confunditur, quia, cum melite et congruis sententiis
 sermonem proferret, hinc clausulam *et accipietis regnum eternum* aullo eosamine proferre potuit. Godofridus
 a. 12. comes Capenbergensis et dominus Westfalie exhortatione Norberti in canonicum attonens, castrum autem Capen-
 berga commutat in cenobium.

Aut 1123. Balduinus rex Iherosolimorum a Sarraenis captus, Christiani ad tris milia, resumpta aducta, de 60 milibus
 paganos triumphans, occisis septem milibus et submersis quinque milibus; et Tyrus iterum Christi Imperio subiugatur.

Honorius II. Lambertus Hostiensis episcopus, qui et Honorius, Romane ecclesie presidet annis 4. Ad hunc Norbertus Romam
 venit pro stabilitate ordinis sui et pro confirmandis rebus sibi a Deo collatis; a quo honorifice susceptus est, et quicquid
 v. Norb. c. 12. 13. iuste petiit ab eo gratanter accepit. Atque inde rediens, mox suscepit ecclesiam sancti Michaelis in Antwerpia, emporio
 videlicet multarum terrarum, quod per Tanchelmum hereticum, stipatum tribus milibus pugnatorum, heretica

a. 11. et ab hominabili pravitate iam dudum sorduerat. Hoc tempore in Gemlacensi parrochia, dum quidam
 dominica die segetes pro penuria famis moleret, subito arsit farina cum putoris nigredine ad exemplum posteriori, ne quid
 presumant simili. Henricus imperator, cum venisset Ultrajectum pentecostes ibi celebraturus, morbo dragunculi interit; cuius 30
 corpus, electis intestinis, sale conditum Spiro relictum est. Rex Iherusalem Balduinus de manu redimitur Sarraenorum.

1127. Lotharius, qui et Ludericus, dux Saxonum, vir sapiens et industrius, omnium assensu electus, a Frederico

Abbatia de Parcofundator. v. Norb. c. 14. Colonensi archiepiscopo in regem ungitur anno Domini 1128, et 10 annis imperavit. Eodem anno
 fundata est abbatia Parchensis¹. Norbertus itas pro sponsa Theobaldi Hestensis comitis et nobilissimi prin-
 ciple Francie, quem ex consilio ipsius Norberti ducere debebat in uxorem, venit Spiram, ibique in presentia Lotharii 35
 imperatoris et unius cardinalis a Parthenopolitania, qui tunc forte pro eligendo antistite convenerat, electus est in
 a. 10. archiepiscopum Parthenopolis civitatis. In qua dignitate cum biennium egisset et ordinis sui in eadem urbe iuramen-
 ta locisset, ex discipulis, qui penes se erant, tres comites in Galliam; quorum unum Premonstrati sibi subditum,
 alterum Antwerpia, tertium Florestie patrem posuit. Sed et duo iam sibi consecrati erant, scilicet Laudunensis et Viva-
 riensis. Premonstratensis autem abbas mox sextum exposuit ad locum qui dicitur Bona-Spes. Itaque hinc ex mutuo 40
 condicito ad similitudinem Cysterclensium ad corrigendum sinistra annuatum contententes, scilicet in primo anno 6, in
 secundo fuerunt 9, in tertio 12, in quarto 18, et oratio multiplicata, palmiteque euss a mari usque ad mare,
 immo ultra mare² extenderunt, sicut voces et actus eorum testantur usque in hodiernum diem. Anno Domini

a. 1127, secunda hebdomada quadragesime feria 3, Kal. Martii, tam Flandria quam Burgundia proditoris Iude conjurat in
 apostasia. Nam quidam Flandrensiu proceres domitium suum Karolum comitem Morinorum Brugie in templo sancti 45
 Donatiani psalmos canentem lugulant. In Burgundia eodem die instincta unius eiusdemque Sathane dampnati quidam
 et 1000 maiestate damnus suum Willelmum comitem Sedunensium gladiis confodiunt in ecclesia ante altare orantem.
 Nec impune cessit homicidii nefas huiusmodi. Nam diversis futuris et dignis sibi casis hinc perierunt
 Comitatus Morinorum sive Flandrensiu a Lodovico rege Francorum datur Willelmo, filio Roberti comitis Nor-
 mannie, quem Robertum redeuntem ab Iherosolimis Willelmus, frater suus, rex Anglie, in custodia libera redegerat, de 50
 quod presertim sibi pecuniam reddere nequibat. Balduinus Gandensis, primus inter primos Flandrie et Brabantie, apud
 Hassigem in monachum atropditur.

Grimbergensis abbatia fundatur. v. Norb. c. 15. Anno Domini 1128, facta est abbatia Grimbergensis³. In vicinia Lovanis, villa Gorpluss
 paupercola mulier in nocte sancti Michaelis ortum moluit, de quo illico faciens animo exiit, quem dum transeret,
 a. 11. sanguinem et aquam sicut.

1128. Willelmus comes Flandrie cum Godofrido duce Lotharingie obsidione premeus
 in castro Alost Theodericum de Alsatia, qui contra se comitatum Flandrie temptabat iuva-
 dere — erat enim consanguineus Karoli comitis — levissimo sagitte ictu in manu accepto,
 male, ut putatur, a medico potionatus, repente moritur. Cuius corpus, electis intestinis,
 apud Sanctum Audomarum⁴ translatum est et sepultum. At vero exercitus eius cum 60
 maxima confusione fugiens, partim captus, partim in Tenera⁵ submersus est. Quos Theo-

a) Cancellarium e. b) et c.; om. Hugb. c) homicidii e.

1) Annum 1129. indicant Ann. Parchenses. 2) Cf. Berlin; cf. Simonia Chart. Sib. II, 108; Herim. Tor-
 Herim. Torn. c. 88. 3) Grimberghon, praef. Brussel. nac. c. 36; Lambertii Geneal. com. Flandr. Cont.,
 4) In pago Lomacensi Ans. 5) In monasterio Sancti SS. IX, p. 313. 6) Dender 2.

dericus cum suis egressus cum alacritate persequens, cum preda infinita etiam comitatum
 optinuit. Hos tempore in Flandria multi surti sanguines facti sunt et fossata similes. Burchardo Came-
 racensi episcopo mortuo succedit Lietaudus, Traiectensis prepositus. In Gallia plaga ignis divini
 deservi in homines cupitibus statim, conditionis et seque, qui extinguitur in multis per Galliam beato Marti-
 5 brestorlii, sed precipue Succislopi. Quo tempore cuidam juveni hae infirmitate detento, in ecclesia sua Parisius
 pernoctans, sanctus Martinus apparet dicit: 'Sclis', inquit, 'ex decreto superis iudicis per Gallias hanc combustionis
 plagam deservis, et matrem misericordie obtinulus omnium pro hac clade te invocantium misereri, ideoque in templo
 eius te facies portari, quia ibi habes sanari'. Cui ille: 'Quia ab omnibus miraculorum factor diceris, ad te veni'. Et
 sanctus Martinus: 'Sine permissione virginis extingui non poteris'. Discedi sanctus Martinus. Qui herum rediens,
 10 hunc illum redire ad matrem misericordie. Et ille: 'Aut per te', inquit, 'sanabor aut hic moriar'. Et mortuus Martinus:
 'Sanctus dominus ihesus christus precibus tuis matris, et hoc tibi dignum: Tu primus, post te de omnibus tantum set
 sanabuntur'. Dixit et discessit, factumque est ut prophetavit. Balduinus rex iherusalem moritur; succedit
 Felco comes Andegavensis. Honorio papa mortuo, ecclesie pax interpolatur, altercantibus de papatu Gregorio legitime
 15 electo, qui Innocentius est dictus, et Petro Leodii monacho Clunacensi, sed natione Romano. Gregorius, qui et Inno-
 centius II. Innocentius II.
 20 centius, verius potentiam Petri de multitudinis gentis presumptis, Gallias petit atque ab imperatore,
 a rege Francie, episcopis et comitibus honeste suscipitur. Remis, Leodii concilia convocat.
 Tandem ex communi omnium assensu cum imperatore et maximo exercitu Romam vadit.
 In cuius comitatu sub Norbertus archiepiscopus tam pape quam imperatori notus et familiaris. Ubi Inno-
 centius papa sedi restitutus. Lotharium in imperatorem benedixit. Sed idem imperator, cum ad
 25 debellandum Petrum, qui et Anacletus dictus est, pseudopapam venisset, illi parum
 obfuit. Itaque inter duos papas per 7 annos et eo amplius contentio protrahitur. Nam
 dum Anacletus sedem tenet, Innocentius ecclesias. Iste prevalet in Urbe, iste optinet orbem.
 Norbertus, cum mortis periculum pro episcopo suo sibi a civibus intentatum, protectus sub umbra altarium Dei,
 30 tercio miraculose evasisset, quarto mense egressus suis a Roma obiit, feria 4. pentecosten, 6. Idus iunij,
 25 anno Domini 1134, episcopus sui 8, Innocentii pape 8, Lotharii imperatoris 8. Argumentum salute eius non solum
 virtutum sigis quas fecit ad huc vivens, sed etiam tribus post discessum suum apparitionibus declaratum
 est. Que cum ceteris mirabilibus ab ipso patris, que hic causa brevitate omittimus, in
 libro vite sue declarantur.

Magister Hugo de Sancto Victore, qui diversa opuscula conscripsit, simplicitate et morum honestate precipue
 30 habetur. Frederico Colonienis archiepiscopo succedit Bruno. Henricus rex Anglorum obiit, vir pauperibus et ecclesie
 Dei multe benignitatis; cui, quia liberos non habuit, succedit Stephanus, consobrinus eius. Lodenicus rex Francorum
 obiit; filius eius equivoce secundus vultu succedit. Nam primus antea Remis ab Innocentio papa coronatus, cum venisset
 35 Parisius, ut fertur, a demonis in specie poret iudicatus, dum hae vel ille equum girat, subito cecidit exanimis. Quo
 mortuo, etiam hae tumor presens Remis ab eodem papa, petens pax, in regem unctus est. Puella in pro-
 vincia Hasbanle haristas de aure germinantes grana secundas protulit, quod nemo credere
 potuit nisi qui vidit. Sed ille de quo hec excerptimus et grana ipsa manu tenuit et eos qui
 presentes de aure illius nasci et germinare multociens viderunt contestantes audivit.
 — Loderius, qui imperator factus Lotharius est dictus, ad debellandum Anacletum pseudo-
 papam, ut dixi, profectus, in redeundo moritur. Ipse quoque Petrus papa non multo post
 40 moritur. Lietaudus Cameracensis episcopus abicitur, et Nicholaus substituitur.

1137. Conradus imperium adipiscitur, vir regum nematis. Erat enim ex sorore nepos Henrici quinti imperatoris
 huius nominis.

De fundatione abbatis Ninivensis.

Anno Domini 1137, in festo sancti Martini tres canonici in oppido Ninivensi commo-
 45 nantes, vestem veterem, vestem Babilonicam, vestem fervore intemperati caloris in plateis
 Ethyopie denigratam, vestem, inquam, cultus et pompe secularis in vestem novam, in
 vestem Hebraicam, tinctura candoris dealbatam, in vestem plane mutarunt religionis et
 regularitatis. Qui tunc tres figuram sancte Trinitatis quodammodo in ternario represe-
 50 nantes, per gratiam ipsius, qui trinus est, hodie in decuplum et supra multiplicati sunt,
 decimas omnium que possident in spiritu et veritate Deo offerentes. Nullum enim opus
 perfectionis et impletionis decalogi sibi, sed totum Deo tribuunt. Qua autem occasione
 mutatio dextere Excelsi, que cuncta movens immota manet, sic mutaverit, latius aperiam
 per ea que secuntur.

Prologus auctoris.

55 Post longam peregrinationem, qua nimium attriti sunt pedes mei, tandem dulci solo
 natalis patrie et monasterio meo redditus, iam sudorem vultus abstergero et lasso corpori
 vel sero quietem incipio diu desideratam indulgere. Qui enim hactenus scribendo mare
 circui et aridam, qui insulas maris et exterarum nationes, qui regum castra et religiosorum

1) de r.

60 1) catholice electus V. Norb. 2) in sede positus V. Norb.

clanstra, abrupta montium et alta convallium calamo vagabundus peragravi, simul et plagas terre quatuor,

Iam portum teneo, dulci statione reposita.

Plane qui post excursus multiplices quasi ad examen apum fructum laboris mei contuli, collectum videlicet de multarum nationum specialibus gestis quasi de diversis floribus s favum brevis hystorie; immo qui etates et regna percurrrens, in deserto quodammodo per annos plene 1137 vagua et instabilis ambulavi, inventa iam semita ac ostiis reseratis, ingredior in domum meam, non de qua exivi, sed quam quesivi, quesivi enim eam et nunc inveni. Nec me fefellit qui nec falli nec fallere novit, qui dixit: *Querite et invenietis*. Et quia iam prospere reversus sum in domum patris mei, a quo et qua occasione eadem domus 10 fundata sit, paucis aperiam, quoniam et hec causa plures latet, etiam in eadem domo una mecum educatos.

Causa foundationis abbatis supradictae.

Erat itaque hoc tempore oppidi Ninivensis advocatus Gerardus, vir nobilis, cognomen-
 to Constabularius, Amelrici Flandrensis constabularii filius. Qui similem sibi in gene-
 rositate sortitus uxorem nomine Gislam, de ea duas genuit filias, Machtildem de Ninive et
 Ermegardem de Woma. At eadem Gislam, susceptis heredibus, mortifera correpta infirmitate,
 morti appropinquabat. Quam visitans abbatissa de Ghileghem², cognata sua, ut ibi post
 mortem sepelienda deferet, obnixè postulabat. Gislam vero iam mortua, abbatissae postu-
 latio penitus cassatur. Nam domino Gerardo potissimum placuit ecclesiam suam et uxoris 20
 suae honorare tumulo et liberalitatis suae sublevare beneficio. Quo intuitu, cum in eadem
 ecclesia tres essent canonici, quartum addere disposuit, eius ilico prebende ob eternam suae
 uxoris habendam memoriam decimam (ecclesie³) de Herlinchove⁴ assignans et ecclesie
 Ninivensi in perpetuam elemosinam condonans⁵. Sed Dei disponente providentia, quia eo
 tempore tertius canonicus⁶ morte fortuito subtractus erat, et eius prebenda cum quarta 25
 nuper instaurata adhuc vacabat, cepit unus canonicus nomine Balduinus cognomento Wala —
 nam alter Otolus dicebatur — sepe dicto Gerardo persuadere, quatinus fundande intenderet
 abbatis, maxime cum duabus vacantibus suam paratus esset prebendam adicere. Quibus in
 hoc sancto proposito devote concordantibus, placuit fratres Premonstratensis ordinis esse
 advocandos, quorum suavissima conversationis opinio grata Deo et plurimum commendabilis 30
 mundo videbatur. Missa itaque legatione Parcensis ecclesie abbatem nomine Symonem
 advocarunt. Qui omnia parata inveniens et locum videns canonicis regularibus aptum, in
 spiritu exultationis domum reversus, seminarium sacre congregationis septiformi gratia
 sancti Spiritus confovendum in septenario fratrum numero transmisit, anno Domini, ut dixi,
 1137, in festo sancti Martini. Quibus ex unanimi omnium consensu dominus Gillebertus 35
 Laudunensis canonicus, religione, scientia et moribus adornatus, in conversione sancti
 Pauli primus abbas constituitur. Huius abbatis tempore fundata est curia nostra Rubroec,
 ubi sepe dictus Gerardus dominus de Ninive, qui iam fratribus relaxaverat sextam⁷ garbam
 de omni terra, quam in parrochia de Herlinchove quoquo pacto possent acquirere, etiam 7
 bonaria terre adiecit. Cum autem eo tempore dominus Wolstelmus Iettensis⁸ ecclesie⁹, quo 40
 anno Domini 1140. fundata erat, et Lidekerkensis ecclesie abbas, vir opinatissimus, de-
 functus esset, dominus Yvanus de Alost, apud Lidekerkam¹⁰ tunc temporis dominium tenens,
 accersito domino Gilleberto abbate nostro, Lidekerkensem ecclesiam et decimam de Meins
 cum ceteris appendiciis suis, videlicet Lombeke et Stritem¹¹, nobis in elemosinam tradidit
 et episcopali auctoritate confirmari optinuit¹². Nempe tam Lidekerkensi quam Iettensi 45
 ecclesia existente libera, neutra alteri subiecta erat.

Anno Domini 1138. Malachias archiepiscopus Hybernie, qui mortuum suscitavit, diem
 obiit et Clarevalli sepelitur¹³.

a) initio deletum e. b) quintam Hist. fund. II.

1) Sequens narratio maxime quidem cum altera
 Historia foundationis infra edita convenit, in quibus-
 dam vero ad priorem propius accedit. Cf. praef.
 p. 520. 2) Ghilenghen prope Lessines, dioc. Camerac.
 3) Villa communitalis Oultre, pagus Ninove. 4) Cf. chartam confirmationis Theode-
 rici com. Flandriae, Chron. Flandr. II, 755 nr. 4.

5) Aloudus, ut Hist. fund. II. refert. 6) Iette, prov. 50
 Brabant, praef. Brussel. 7) Lidekerke, praef. Brussel.
 8) Meysse, Lombeek, Strythem, omnes praef. Brussel.
 9) V. chartam Nicolai episc. Camerac. a. 1146, Chron.
 Flandr. II, 756 nr. 6; ex qua Balduinus quaedam in
 Historia fund. non occurrentia addidisse videtur. 55
 10) Cf. Roberti Ahla. chron. a. 1148, f. 81'.

1139. Nicholaus¹ Cameracensis episcopus anno episcopatus sui secundo abbati nostro omnino remisit et successoribus suis quicquid obsequii ad honorem sue dignitatis attinebat, excepto quod semel in anno, si tamen premonitus fuerit, ad synodum venire curabit. Talem quoque libertatem ecclesie nostre concessit, quatinus abbas electus ad consecrandum iturus, baculum pastorem super altari propria manu accipiat. Quatuor vero piscatorias tendiculas, quas vulgo gheveren² nominamus, et allodium de Roeslaer sua nobis auctoritate confirmavit cum ceteris eque elemosinis a predicto Gerardo nobis traditis. Eodem anno dux God-
 10 apud Hasslighem monachus efficitur. A. Wand. tridus moritur et apud Hasslighem sepelitur. Cui succedit eiusdem nominis filius, qui et Conradus imperator. Cont. Ger. M. ano eosque sororem dederat uxorem. Huius Godefridi frater Henricus, milicia cingulo deposito, non multo post Auct. Arn.

Anno Domini 1141. apud Niniven ad conversionem venit celebris memorie domnus Arnoldus, septem liberalibus artibus adprime imbutus, immo in omni scientia tam seculari quam divina plane melioribus preferendus. De quo verissime dicitur:

Plus quam laudatur est quod laudetur in ipso³.

15 Qui in sancta religione fere cunctis mortalibus preferendus, primo conversionis anno prioratum adipiscitur; quem probabiliter per 45 annos rexit et ad meliorem statum provexit, donec vocem sibi dicentem audiret: 'Amice, ascende superius⁴'. Hunc cum pluribus amicis ad conversionem secuti sunt una soror et duo fratres, quorum alter Damianus nomine adeo in litteratura et precipue in musica clarus effulsit, ut sanctorum cantus ab ipso compositi
 20 raptim a vicinis ecclesiis peterentur et pre suavitate melodie usque in presens ab ipsis inexplebili aviditate frequententur. Sanctorum quoque patronorum nostrorum Cornelii et Cypriani proprium cantum composuit, quem usque in hodiernum diem in conventu recolentes, eius suavitatem omni laude amplectendam et admiratione dignam iudicamus.

Anno Domini 1142. in vicinis Lovaniensium verum mel de celo missum in modum roris. Eodem anno
 25 domnus Gillebertus primus abbas noster quinto anno regiminis sui in generali capitulo Premonstrati de communi patrum consilio a pastoralis cura absolvitur. Nempe fratres nostri contra eum venientes ad capitulum, nuditatis et paupertatis sue lacrimabiliter opposcentes incommoda, ipsum multimode indiscretionis accusarunt. Et revera religione pollens, minus prudenter tamen se agebat, quia non computans que sibi forent necessaria, populum utriusque
 30 sexus plurimum et quem sustentare non suffecit inconsiderate attraxerat. Post quem fratres alium mox Gillebertum, canonicum Parcensem, prudentia et religione clarum, in abbatem elegerunt. Qui cum, per duos menses vel eo amplius cum eis conversatus, nimie paupertatis et huius officii pondere terretur, ab eis clandestina fuga elapsus est. Post hos in abbatem eligitur domnus Gerardus, Laudunensis canonicus, in conversatione maturus, forma plane
 35 speciosus, simplicitate et morum honestate precipuus. Iste Gerardus primus ecclesie nostre abbas scribitur, et merito; primus enim eam a paupertate relevavit, divitiis et possessionibus ampliavit et ad maximam dignitatem provexit.

Godefrido quarto anno ducatus sui mortuo, succedit filius eius Godefridus, primum adhuc agens etatis annum, cui imperator concessit quicquid beneficii antecessores eius acceperant.

40 1141. In octavis apostolorum Petri et Pauli hora sexta usque in vesperam tempestas gravissima grandinis invaluit talis, ut glandibus comparata aut similis aut maior esset. In qua, mirabile dictu, humane facies, oculos⁵, nares et os diligenter expressa apparuerunt. Nubes triplici colore distincte apparuerunt, igneo, ceruleo et obscuro, atque horribili atque contrario motu vise sunt concurrere. Tanta denique fuit immutatio et turbatio aeris, ut
 45 mundi machina in occasu pendere et ruinam minitare videretur. Aves quales in hac regione nemo ante vidit, quas nos herodios⁶ putamus, ab alto decedentes, capte ac detente pro monstro visuntur; quarum alarum extensio 20 pedum spacio mensuratur. Tota hyeme nec glacies nec nix nec etiam aliquando tenuis pruina visa est. Quo temperies etiam usque in solsticium perduravit, ut tota estas frigida cogeret nos sicut in hyeme vestiri et calefieri.
 50 Quam annone sterilitas subsequuta est et omnium victualium indigentia. Hasslighensis

a) vicia chartas. b) sic c.

1) Haec ex charta n. 1139, Chron. Flandr. II, 753 nr. 3; cf. etiam n. 1138, Miraeus, Op. dipl. I, 527, cap. 41.

2) Hinc verum iam supra apud nostrum legimus.

3) ubi de S. Hieronymo sic dicit: de quo quidam in visione nocturna inter alios multos versus quendam quasi in codice legentem istos audiebat:

Grecia miratrix nullo plus gaudet alumpno,

Si numerach acos repctens ab origine prima.

Plus quam laudatur est quod laudetur in ipso.

4) Abbas nempe electus est; v. p. 536. 5) In Sacra Scriptura saepius commemorantur (ignibus, arden).

monachus cropicam suam perduxit usque ad annum Domini 1143¹; Innocentii papa 12, Conradus quintum. Qui plane hiis qui ante eum scripserunt non tam conferendus quam etiam preferendus, si non scriptorum vicio depravatus fuisset. Eodem anno puer antichur de Gemblacorum scripturam quorum septem et trium manuum². Sequenti anno Innocentius papa mortuus, qui precepit, ut nullus 1143. missas presbiterorum audiret, quos uxores vel concubinas habere cognosceret. Monachos et canonicos artem medicine pro pecunia exercere prohibuit, prelatos talia negligentes et non corrigentes propriis honoribus spoliari iussit. Succedit Willa cardinalis, Celsinus appellatus. Qui uno anno presuit. Hoc anno incipiente frigus acerbissimum multum prevaluit, ut non solum aves et feras extingueret, sed etiam multas arbores radicitus exsiccaret. Nix etiam gravissima ab ante adventum Domini usque in purificationem cuncta operuit. Quo 1143, Nov. 29. in maximos cumulos erecta postquam liquecere cepit, tanta inundatio aquarum facta est, quanta hactenus nonquam apparuit. Pontes regali opere factos dissolvit, domos magnificas dissipavit, turre etiam, urbes et basilicas plurimas evertit³. Gandavi in monasterio Sancti Bavonis per totum claustrum in tantum aqua prevaluit, ut ultra solitum alyei sui terminum plus viginti pedum spacio excreveret. Tum flumine per omnes officinas monasterii stagnante, claustrum navigabile factum est, ut fratribus ad dormitorium vel refectionarium navigio esset eundem. Hec miserabilis clades sicut gravissima, sic etiam diuturna fuit. Inundatio maris maxima terrarum spacia occupavit, multis gravissime calamitatis causa fuit⁴.

Celestino papa post unum annum mortuo, succedit Gerardus, et ipse cardinalis, Lucius appellatus, anno Domini 1146⁵; qui tamen eodem anno moritur. Isto anno Nicolaus episcopus Cameracensis, 20 episcopatus sui decimo, ecclesiam Lidkerkensem ab omni exactione, tam sua quam ministrorum suorum, perpetuo absolvit, et ipsam cum appendiciis Lombeke et Strilem, decimam quoque de Meinz et cotidianum usum lignorum in silva Lidkerkensi ad opus curie et duas carratas lignorum singulis septimanis datas ad usus Ninivensium a prefato Yvano auctoritatis sue scripto nobis roboravit, et ad arcendas a possessionibus nostris quorumlibet 25 importunitates, data conservatoribus benedictione, in prevaricatores excommunicationis sententiam promulgavit. Fulconi regi Hierosolymorum succedit Baldunus, filius eius. Bernardus Eugenius III. monachus Clarevallensis, abbas monasterii Sancti Anastasii, Romano ecclesie presidet 6 annis et dimidio, et Eugenius appellatur. Normanni subtrahentes de Stephano regi Anglorum, 30 subdunt Andegavensium comiti. Hoc tempore moritur Yvanus de Alot. Heresis Eunitarum in Britannia pululata auctore Eanno. Qui cum esset ydiota, non promotus miras celebrabat et episcopus ordinabat.

1147. Conradus Imperator, Henrico filio suo Aquilegrani in regem uncto, et Lodewicus rex Francorum, Theodericus quoque comes Flandrie religiosorum virorum horatus et precipue Bernardi Clarevallensis abbatis ad debellandum paganos, qui christianos transmarinos inquietabant, cum maxima multitudine proficiscantur. Qui nichil agentes prosperi, multis infortuniis suis attriti sunt, et de tanta multitudine vix pauci repatriarent. Eodem anno Eugenius papa in Gallias venit. Cui fratres nostri Catalauni occurrentes, bulle que auctoritatem et munimentum totius possessionis nostre in scripto ipsius expresse nominatenus ab ipso impetraverunt, anno pontificatus sui tercio⁶. Qui mox Remis consilium convocat, in quo Eannum prefatum hereticum, presentibus 1100 episcopis vel abbatibus, convictum carceri mancipat; in quo et mortuus est. Circa idem tempus canonici Iethenses nos calumpniabantur sepius et tanquam sui iuris invasores frequenter impetebant pro ecclesia de Lidkerke et appendiciis suis, que nobis tam secularis quam episcopalis iam vel apostolica dignitas tradidit et confirmavit. Sed post longas inter nos et varias contentiones consilio et auctoritate Bernardi Clarevallensis abbatis, hoc tempore apostolice sedis legati, facta inter nos compositione⁷, omnis hec decisa est querela. Et auctoritate Cameracensis episcopi et totius ordinis nostri utriusque ecclesie indictum est silentium⁸.

1149. Conradus Imperator et Lodewicus rex Francorum cum Theoderico comite Flandrie secundo anno professionis sue a Hierosolymis sine ulla effectu revertuntur, nunquam audita tanta felicitate tant exercitia. Relatum est nobis miraculum omnibus retro seculis inauditum. Nam anno Domini circiter 1150. quedam mulier, mulieris in habitu nichil habens, in Anglia apparuit; lineum aut 30

a) Infelicitate Auct. AN.

1) Cf. de hoc loco praef. p. 517. 2) Sic Ioh. de Thilrode c. 22. 3) Cf. Cont. Gembl. a. 1144; Cont. Burg. a. 1142. 1143, p. 457. 4) a. 1144. 5) Sequentia ad verbum ex charta, Chron. Flandr. II, 756 nr. 6. 6) Ex bulla lapdata, luffe nr. 6679; annus et locus, qui in editis desunt, ex hac nota suppleri possunt.

7) V. chartam Bernardi, Chron. Flandr. II, 759 nr. 9. 8) V. chartas Nicolai episcopi et Hugonis abbatis Praemonstratensis I. I. nr. 7, 10, 11. 9) Ex Ann. Bland. et Parch. dicitur auctor, Theodericum cum illis iter 35 transmarinum suscepisse.

lanæum in eius vestibus nichil fuit, sed virides ille concretiones, que in palustribus aquis velut spume quedam apparent, ei quasi vestis erant. Quibus induta tota viridis apparebat. Hec referebat sub terra esse quasi regionem quandam, in qua homines consistentes nostro more viverent, nuptias, agriculturas, etiam ecclesias sicut nos habentes et sub legibus et rectoribus suis viventes, solia lucem, lunæ et stellarum ibi non esse, cum tamen ibi terra arbores et fructus germinet et ad maturitatem perducatur. Educta est autem cum fratre suo, qui scolaris erat, per quandam cavernam terre a seniore quodam, primo nostre lingue penitus ignara, sed postquam nostra lingua loqui didicit — nam 7 annis in Anglia conversata est —, hec et alia innumera plus stupenda enarravit.

10 Anno Domini 1151, die nundinarum maxima frequentia turbarum ad forum collecta in oppido Lovanie, due lune in celo ab omni populo ibi constituto vise sunt, una in oriente, altera in occidente, et quasi pari luce rutilantes apparuerunt. Alter alteri contra intento digito indicabat miraculum; quod cum ab omnibus videretur, non erat quem posset latere, et tamen omnes sic erant stupore hebetati, ut vix sibi credi posse crederent, cum evidens 15 esset quod idem omnes viderent. Sequenti anno Conradus imperator occubuit, ut quid monstro monstratum sit premissis pateret indicio.

1152. Fredericus, consobrinus Conradi, imperat annis 37. Qui concordi principum electus sententia: *Auct. An.* 'Gratias, inquit, vobis, quod in electione concordastis, tamen si alium elegerissetis, me socium haberet, si duos, tertius essem, si sex, septimus'. Quod licet arroganter dixisse videatur, 20 tamen modeste et civiliter tractavit imperium.

Anno Domini 1153. Eugenius papa obiit; de quo diversorum diversa est sententia, aliis eius *Auct. An.* sanctitatem extollentibus, aliis quedam eius sinistra interpretatione detorquere et oblimare nitentibus, eo quod nocentibus accepto munere nimis esset facilis, innocentibus, cum munera deessent, rigidus et difficilis; de quo nostram sententiam subtrahimus, ne aut bonum malum

25 aut malum bonum lapsu lingue dixisse videamur. Succedit Eugenius¹, qui et Conradus Sancti Sabino episcopus, vicarius Eugenii, Anastasius appellatus, uno anno presidens. Qui inter precipuos precipuos hoc meruit, ut in longeva etate emeritorum laborum stipendiis fruens, strenuitate et probitate omnibus preponatur. Nam octogeneriam etatem excessisse dicitur. *Auct. An.* *Anastasius III. papa.*

30 *Huius temporis Bernardus abbas Chrovalensis*, qui quasi iustus exorrens monasticum ordinem illustrabat, migravit ad Domi-*

nium. Cuius vita et doctrina in tantum excellit, ut mirum sit quicquid in eius laude dictum fuerit. *Auct. An.* *1153.* *Et eo tempore* in loco qui Frakendale dicitur congregatio sanctimonialium et aliquorum conversorum usque ad millenarium creverit numerum, quos plaga divinitus irruens exterminavit hoc modo. Nam cum pro multitudine penuria victus angustiarentur plurimum, sexcente de illis uno die collecto agmine pariter egressæ sunt, diversas sedes petentes, ubicumque incertas 35 necessitas devenire compulisset; post quarum discessum tempestas gravissima incubuit et quadringentas que remanserant et fratrum innumeram multitudinem, alia effugavit, alios consumpsit et totum locum exterminavit. Ubi exemplum omnibus datum est, ne quis congregationem aut ordinem se posse constituere putet, ubi prelatorum incauta presumptione et improvida duricia fratres in penuria deficiunt, sub oppressione gemunt et in odio, dissentione, tristitia, conturbatione et murmuratione affliguntur, perturbantur, colliduntur, dissipantur et pereunt. Hoc istis contigit multitudine collecta adunatis, sed caritate divisis. Hoc omnibus quoque metuendum est, ubi, odio et murmuratione in fratrum corde regnante, frustra a prelati paries dealbatur et testa teste conglutinatur.

Christiani Ascalonem a purificatione usque ad assumptionem beate virginis obsessam cepissent, eorum tamen 45 ante paratam viam maximam. Nam cum desperati iam presertim solverent, patriarcha crucem Domini ferens ad murum processit. Qui presens fuit nobis retulit. Mox omnes hostes sua coactis percussit, ut molares lapides per bastiam scutatos nec viderent nec loco cedentes declinarent. Quapropter pagani illico civitatem in manu regis nostri tradiderunt. *Auct. An.*

Nicholaus Albanensis episcopus, Adrianus² appellatus, presidet annis quinque. Hic vir strenuus fuit et in omni vita conversationis optime, Anglicus natione, et in curia pape ita con- 50 versatus, ut inter precipuos precipuos iudicaretur. *Auct. An.* *1154.* *Adrianus III. papa.*

Rex Anglie constitutus est Henricus, cuius avus fuit ille magnus et famosus Anglie rex Henricus. Filii namque eius, imperatoris videlicet consensu, comiti Andegavensi in coniugio post imperatoris mortem copulati, hunc, qui modo regnat, de eo suscepti et fratres eius. Stephanus namque non satis nota morte preventus est, qui huius Henrici, cum adhuc puer esset, procurator, immo supplantator, factus fuerat.

55 *) In marg. add. ead. manu: Bernardi abbatis 13. Kal. Septembris.

a) retulit e. b) Adrianus e.

1) Omni sensu caret locus. Eugenio successit Anastasius.

Auct. AN. 1155. Fredericus imperator armata manu Romam ingressus, ab Adriano papa benedictus; cum quo Romani bello **Dux III.** congressi, caesura vixit turpiter. Godefridus junior dux Lotharingie filiam Henrici comitis Lemburgensis duxit in uxorem. Fredericus imperator ab Italia regressus, iudicio et consilio episcoporum reflecta uxore sua, hanc filiam comitis Burgundionum, quam pater huius Wilhelmus in turri sua clausam tenerat, ut eam perderet et hereditatem eius acciperet. Sed miserante Deo liberata imperatori copulatur.

1156. Rex Babylonie, qui sibi dolose regnum usurpaverat^a, fuga clandestina, universo palatii thesauro compilato, cum Damascum proficisci vellet, a conviantibus proditus, a militibus Templi Domini captus est et cum infinita pecunia Iherosolimam perductus. Qui per reginam et principes Babylonie^b a captivitate redemptus, in ultionem regis predecessoris sui, quem ipse clam peremerat, membratim discerpitur. Post quem Babylonii undecies centena milia aureorum nummismatum christianis Iherosolimitis offerentes, mutuam pacem firmaverunt.

Auct. AN. Anno Domini 1157. apud Niniven templi monasterii primum fundamentum ponitur. Oritur longa contentio inter Henricum regem Anglie et Lodovicum regem Francie, quia Lodovicus patrimonium relicto sue^c, quam repudiaverat, ratiore contendebat. Reliquerat enim eam Lodovicus propter fornicationis petulantiam, de qua plane admodum lubrica Henricus suscepit hos quatuor filios: Henricum, Geoffroidum, Richardum et Iohannem.

Auct. AN. 1158. Theodericus de Alstacia comes Flandrie iterata Iherosolimam petiit cum uxore sua Sibilla zelo pie devotionis accensa. Quo cum illo venisset, Bethanis suscepit religionis habitum. Theodericus vero et rex Iherosolymorum regem paganorum Noradin superante, multas civitates et castella ceperunt. Habuit autem Theodericus tres filios et duas filias, Matheum comitem Bolonie et Petrum ex episcopo Cameracensi comitem Narvensem^d et Philippum^e patri in comitatu succedentem, quem iusticia, fortitudo et liberalitas omnibus bonis laudabilem fecit et amabilem. Fuerunt vero filie Sibilla^f et Margareta. Sibilla ex comitissa Merianensi fit abbatissa Mecenensis^g. Margareta vero, uxor Balduini comitis Montensis et Flandrie post Philippum, (ex^h) eo genuit duasⁱ filias, quarum una^j nupsit Philippo, filio Lodewici regis Francie, et tres filios, Balduinum, Henricum et Philippum.

Auct. AN. 1159. Adriano papa mortuo, Rolandus cancellarius et Octavianus presbyter cardinalis de papatu contendunt. **Victor II° papa** sedis annis 15. **Alexander III° papa**, et **Octavianus**. Que contentio protracta est per annos^k circiter 17, donec tandem Alexander prevaleret. Ab exordio vero huius contentionis usque ad diem quo obiit Urbanus papa preterierunt anni circiter 28. Quod me in quodam exemplari aliquando collegisse commemorans, hic insequendum dignum duxi, maxime quia nec Alexandri nec Urbani annos distinctos usquam potui reperire.

Auct. AN. Bellum gravissimum ortum ante annos fere 20 inter ducem Lotharingie Godefridum juniores et Walterum Beriont de Grimbergis^l tandem finitur hoc anno Domini 1159. Nam quarto bello

Ann. II. 369. Urbs antiqua ruit multos dominata per annos, castrumque Grimberge magnum et famosum, quod humana virtute vix poterat, iusto Dei iudicio in nocte sancti **Oct. 1.** Bavonis^m combustam et ad solum lique dirutam est. Fredericus imperator Criminum cepit et captum destruxit.

1160. Henricus rex Anglorum filiam Stephani, heptem suam, sanctimonialem et abbatissam Cantuarie consecratam, contra fas legum Matheo, filio Theoderici comitis Flandrie, Boloniensi comiti, dedit uxorem, ut per eam comitatum retinere Boloniensem posset. Cumque Matheus ex ea suscepisset duas filias, scilicet Machtildem ducissam Brabantie et comitissam Bolonieⁿ, mater denuo velata ad claustrum rediit.

Auct. AN. Fredericus imperator exercitum totius regni sui convocavit contra Mediosanenses. Quos obsidione premens ferme per triennium, et potestatem vendendi et emendi eis preceptis, fama tandem et inopia coartatos per deditionem cepit anno Domini 1163. eosque per regiones dispersit. Balduino quinto regi Iherosolymorum succedit Amalricus, frater eius. Desponsata filia^o Lodewici regis Francorum Henrico, filio Henrici regis Anglorum, pace reddita, contentio inter eos quiescit. Qui Henricus, Henrico patre adhuc vivente et iubente, coronatus et rex appellatus, ante patrem, proli dolor! mortuus est. Qui velut alter Titus, totius insule, immo totius tunc fuit orbis amor^p, amabilis, forma speciosissimus, pietate precipuus, spes insulanorum, iusticie cultor et omnibus gratus. Quo mortuo, Pannoniorum regi^q data est uxor eius.

^r) alia coepta manu in marg. add. Id est Tornacensem.

a) Babylonica e. b) Motes. c) deest e. d) angelos corr. annos e. e) s corr. e.

1) Nasreddin, filius Abbas praefecti (veziri) Aegypti, Mater eius vocata fuit Sibilla. 6) Messines. — qui caliphum occiderat, praedicto filio caliphatum traditurus. Cf. Will. Tyr. XVII, 9; Wilken, Gesch. 7) Potius tres. 8) Isabella. 9) IV. huius nominis, idem ac Octavianus. 55 d. Kreuzzüge III, p. 39 sq. 2) Alienordis. 3) Niver-nensem. 4) Qui malor natu fuit celeris. Omissus est Balduinus ante patrem defunctus. Cf. Flandr. gen. cont. Claromar. SS. IX, p. 326. 5) Gertrudiy. 14) Bclae.

Corpora solum magorum a Rainaldo Colonienſi electo de ecclesia quadam civitatis Mediolanensis contigua Coloniae Aust. An. translata sunt. Quomodo autem de partibus suis translata sint Constantinopolim et inde Mediolanum, in ecclesia sancti Pauli Colonienſis traditum invenitur.

Anno Domini 1166. conventus noster a veteri clauſtro deſcendit in templum novum et in novum clauſtrum, et ſicut a veteri materiali transierunt ad novum, ita et vetera ab ore suo proicientes et in novitate ſpiritus ambulantes, quaſi nova fecerunt omnia, quia ſine murmure, odio vel detractioſe invidiam amore et honore prevenientes, hospitales, caritate ferventes, euntes de virtute in virtutem, renovabantur cotidie ſpiritu mentis ſue. Quod, glorioſa fama ſancti opinionis longe lateque reſperſa tunc temporis attestante, clariuſ innotuit clariſ miraculis. De quibus omnibus, que Ninivenſium commendat hystoria, hic ſaltem duo ponemus. Cum eiusem novi templi nova ſtructura ad perfectum excreviſſet, et poſt diutinam cemenſi conglutinationem ligneum ſuſtentamentum forniciſ vel oblique teſtudinis, preſbiterium diſcernentiſ a choro, quidam fratrum per fruſta de ſubtus auferret, mox cum toto lignamento lapidum pondus corruit univerſum. Cum quibus frater ſubito prolapsus in pavimento, cum undique vallaretur mille, immo centenis milibus trabibus vel lapidibus, a periculo tamen mortis remanſit immunis, immo ſibi nec membrifragium reliquit precipitium. Nec multo poſt quidam nobiliſ, ſuperbia tumidus et invidie zelo succenſus, ad curſem noſtram Roelaer prauſurus acceſſit, qui menſam ſibi caritative propoſitam, non referſtam laucioribus escis et ſue gulositati calumpniana reſpuendam, furibundus abſceſſit, et ingreſſus campum extraxit gladium ineptoque ferro et more inſolito ſegetes meſſuit, ſed meſſor importunus meſſuit ante tempus. Nam tunc forte poſt flores, immo ſpaſim adhuc florentes granis iam ceperant paulatim teneris onuſtari. Sed non ſibi nefarium tempus meſſis anticipato vel ad horam ceſſit impune. Nam qui agiliſ et ſacundus alterius laborem metierat, loquela privatuſ ilico, perpetua paralisi percutitur et inſanabili, inſanabili plane, quoniam adhuc ſuperſtes membris invaliduſ et velut alter Cayn vaguſ et tremebundus, per longum tempus balbutientis, immo anniculi infantis more, rara verba edidit. Iſum et noſ apud Woutbrechtegem vidimus, ſpectabile monſtrum reſervatum vicinie.

Anno Domini 1174, Nonas Julii conſecrata eſt eccleſia noſtra a domno Eſkillo archiepiſcopo Lundeneſe, Datis et Suethie primato et apoſtolice ſedis legato. Abhinc ſecundo anno ſciſma de papatu terminatuſ eſt; Alexander enim prevaluit.

1180. Factuſ eſt terre motuſ in Francia et Lotharingia et per totam fere Europam, quod rariffime contingere ſolet. Ante hoc tempuſ orta in Anglia inter regnum et ſacerdotium quadam ſimultate, adimpletur Merlini prophetia, predicentiſ, quod filiuſ patrem occideret in utero matris ſue. Henricuſ rex, utique ſpirituſaliſ filiuſ epicoſporum ſuorum, Thomam archiepiſcopum Cantuarienſem, ſane patrem ſpiritualem, occidi fecit in matris ſue utero, hoc eſt in templo. Qui mox miraculiſ claruſ cecis viſum, ſurdis reſtituit auditum, claudis greſſum, et ſimilia nova et larga benedictione operatuſ eſt. Interfectoreſ vero eiſ omneſ digna et plenaria ſatiſfactione Deo et ſancto matri eccleſie reconciliati ſunt.

Anno Domini circiter 1180. obiit Nicholauſ Cameraceniſ epicoſpuſ, qui preſulatuſ tenuiſſe dicitur annis circiter 44. Poſt iſum preſuit domnuſ Alarduſ, archydiaconuſ eiusem eccleſie. Poſt hunc eligitur Petruſ, filiuſ Theoderici comitiſ Flandrie. Qui huic mundo quam Deo magiſ eligens militare, Narvenſem adipiſcitur comitalium, epicoſpali benedictione contempſa. Huic domnuſ Robertuſ ſubſtituitur de Aria. Quem domnuſ Jacob de Avenniſ, vir nobiliſ, epicoſpalem benedictionem necdum conſecutuſ, apud Condatum interſici fecit. Poſt hunc domnuſ Rogeruſ ex prepoſito Cameraceniſ fit epicoſpuſ. Cui ſuccedit domnuſ Iohanneſ Attrebateniſ. Poſt quem domnuſ Hugo de Duaco eligitur, quem poſtea papa depoſuit, quia promoveri in ſacerdotem contempſit. Poſt quem ſubſti-

a) ſic Hugo; honore d. ? b) ſic amend. ed.; diſcordeſtes c. c) ſupple artiſta. d) ſic e.; meſſuerat Hugo. e) Condatum e. f) Cam. e.

1) Haec miracula de verbo ad verbum excerpta ſunt ex libro Collectionis miraculorum SS. Cornelli et Cypriani, Balduini aevum praecedente. Aſſervatur iſto collectioniſ liber nux. apud noſtroſ Ninoviſenſeſ, referi Hugo. 2) Woutbrechtegem, praef. Alost, pagi Herzelo. 3) Haec quoque ex libro Miraculorum quanta eſſe, notat Hugo. 4) a. 1177. demum. 5) Haec verba in Merlini prophetiſ apud Caſtr.

Monumet. I. VII, haud reperi. 6) Anno 1187. ordinatuſ, obiit a. 1167. Et aliſ mendis haec ſerieſ ex memoria reſata ſcetet. 7) Sed poſt Robertum Arleſem mox memoratam. 8) Nivernenſem cum uxore herede; v. ſupra p. 534. 9) ſcil. praepoſituſ Arleſiſ (Aire) et Audomareniſ. 10) Condatuſ ſuper Scaldim fl. 11) Omiſſuſ Nicholauſ, qui a. 1197. pauciſ menſibus ſedit.

tuitur magister Petrus de Corboil. Quo ad archiepiscopatum Senonensem vocato, substituitur dominus Iohannes de Betunia¹. Hos hic quomodo tantum sibi invicem successerunt ordinare curavi, quoniam, sub quibus precise apostolicis vel sublimati vel depositi sunt, adhuc michi est indiscussum.

Anno Domini circiter 1182², Lodewico Francorum rege mortuo, succedit Philippus, filius eius. Qui ducens in uxorem filiam³ Margarete et Balduini comitis Flandrie et Hanonie, ex ea suscepit Lodewicum filium. Qua mortua, secundam legitime duxit in uxorem filiam⁴ videlicet regis Danomarchie⁵. Qua post 8 dies repudiata et custodie mancipata, terciam illegitime superduxit filiam⁶ Bertoldi ducis de Durenbon⁷. Que cum ei unam filiam⁸ et unum filium⁹ peperisset, periit in partu tercii. Rex vero, ut ad legitimam suam rediret, non regum, non ducum vel quorumlibet amicorum hortatu nec etiam ecclesiastica censura induci potuit, sed concubinas, quoad¹⁰ vixit, ad thorum suum non veretur evocare.

Anno Domini 1185, 4. Kal. Octobris obiit pie memorie dominus Gerardus abbas noster, qui 44 annis irreprehensibiliter rexit et provexit ecclesiam Ninivensem. Post hunc dominus Arnoldus, prior noster, in abbatem eligitur; cuius vita et doctrina in tantum effulsit, ut minus sit quicquid in eius laude dictum fuerit. Philippus comes Flandrie iam dudum duxerat in uxorem filiam¹¹ Rodulfi comitis de Perona¹². Qua mortua sine prole, sortitur in coniugio filiam¹³ regis Portegalensis¹⁴.

Urbanus III. Anno Domini 1187. Urbanus papa obiit; cui succedit Gregorius anno uno¹⁵. Cuius tempore Saladinus rex paganorum christianis transmarinis nimis infestus, Iherusalem cepit 20 et totam terram promissionis, excepta Tyro. Pro qua recuperanda cum Gregorius papa regnis occidens lacrimabiliter scriberet, mox Fredericus imperator, Henricus rex Anglorum et Philippus rex Francorum crucis signum acceperunt, illorsum quantotius profecturi.

De Saladino Saladinus¹⁶ itaque et Saphadinus, reges pagani, fratres fuerunt. Saladinus habuit 9 filios, quos Saphadinus occidit preter unum nomine Noradin, qui tenet terram Alapio et ducenta castella sive civitates. Saphadinus autem habuit 15 25 filios. Primus Melchalius, qui tenet terram Alexandria, Lekayro, Damietam, Babylonem et terram Egypti. Secundus filius Coradin tenet Damascum et Iherusalem. Sextus frater Melchihohel tenet regnum de Baudas¹⁷, ubi est papa Saracenorum qui vocatur Calistres¹⁸, et ibi est¹⁹ corpus Mahumedi. Hec civitas Baudas est caput loci paganissimi, vicul Roma christiana²⁰. Duo de his fratribus observant sepulcrum Domini et dividunt inter se obventiones eius seu oblationes. Saladini causa hec ad presens a materia deviendo dixisse sufficiat, ad propositum 30

Clemens III. nostrum redeamus. Gregorio pape primo pontificatus sui anno mortuo, succedit Clemens 4 annis. Cuius primo anno Henricus rex Anglorum cruce signatus mortuus est; cui succedit filius eius Richardus. Iste Gregorius VIII, qui prius dictus est Albertus cancellarius, canonicus fuit Sancti Martini Laudunensis.

1189. Fredericus imperator terreno itinere iturus Iherosolimam, profectus est per 35 Greciam, in qua et mortuus est.

1190. Henricus post patrem imperium adipiscitur et 8 annis imperat. Philippus rex Francie et Richardus rex Anglie et Philippus comes Flandrie Iherosolimam profecti sunt. Godefridus dux Lotharingie obit²¹; cui succedit filius eius Henricus. Qui duxit in uxorem Mathildem, filiam abbatisse Cantuariensis²² et Mathei comitis Bolonie.

Eodem anno 8. Idus Octobris obiit venerabilis Arnoldus abbas noster. Qui, ut vir summe religionis, cum 45 annis prioratum tenuisset, post in cura pastoralis ut fidelis servus 5 annis ministravit. Iste tempora sua Christi ornans bono odore usque ad consummationem vite, armaria nostra utilibus et variis et chorum replevit libris necessariis, thecam quoque ecclesiasticam capillis sericis et textis adornavit deauratis, frimo loci ecclesie possessionem 45 omnimodis ampliavit et terre nostre terminos dilatavit. Cui successit venerande memorie dominus Matheus, Montis Sancti Martini²³ canonicus, in omni seculari scientia clarus et precipue

a) quo adr. c.

1) s. 1200. 2) Potius a. 1180. 3) Isabellam. Oliveri hsi. Dainlatinae preposita; de qua v. Zarocke
4) Ingeburgem. 5) Waldemari I. 6) Mariam In Ber. d. phil.-hist. Cl. d. Lelpz. Ges. d. W. 50
(alii dictam Agnetem). 7) Meran. Nescio quid 1875, p. 145. 16) Bagdad. 17) Kabatus sive
hoc nomen velit. 8) Marlam. A Rigordo Iohanna kalphas. Descr. 18) Male intellexit sententiam.
vocalur. 9) Philippum. 10) Isabellam. 11) l. e. 19) iam a. 1186; sed ad hunc annum etiam Ann. Bland.
Vivomandiae; cf. Ann. Bland. a. 1157. 12) Mathildem. 20) Marlae, filias Stephani regis Angliae; cf. supra
13) Alfonsi I. 14) Vix quibus mensibus. 15) Haec a. 1100. 21) Mont. St. Martin prope fontes Scal-
et Descriptione rerum orientalium iussu Innocentii III. 55
pape composita, apud Bongars., Gesta Dei p. 1125 sqq., dis n.

in theologia melioribus preferendus; qui diversos sermones dictans, inter cetera etiam Ysaïam exposuit ad litteram.

Anno Domini 1191. eod eclipsim passus est in vigilia Iohannis baptiste¹. Hanc et ego ^{luc. 23} ipse, cum puerulus essem, me vidiſſe memini, precipue quia eam aduſtorum exemplo in aqua tunc didici perspicacius contemplari.

Eodem anno Clementi papa² mortuo succedit Celestinus 7 annis; a quo Henricus rex ^{Celestinus III} in imperatorem consecratur. Rurſus ipſo eodem anno magni nominis Philippus comes ^{papa} Flandrie moritur in obsidione Tholomaide, et alii principes plurimi de diversis mundi partibus congregati. Cui successit in comitatu sororis sue³ maritus, Balduinus scilicet comes Montensis, annis circiter 6. Tholomaida, que vulgariter Akers dicitur, a nostris capta est, et pagani in ea inventi omnes deleti. Eodem tempore dominus Conradus de Monferrat, ¹¹⁹² egregius marchio Tyri, qui in bellis Domini semper invictus fuit et ex quo Terra Sancta capta est pondus diei et estus tulerat, in regem electus, a cuiusdam secte hominibus, qui in rebus etiam pessimis dominis suis obedire religioſum putant, interficitur. Richardus vero rex ¹¹⁹⁴ Anglie bellicosissimus infamatus, quod eundem Conradum factiosos interfecit fecerit, paco per triennium cum paganis facta ea conditione, ut Aschalon urbs munitissima destrueretur⁴, cum christiano exercitu reditum parat, et reliquis christianismi Henrico comiti Hispanie committuntur. In redeundo vero dictus Richardus sub specie muni nisus insidiantes preterire, ab amicis et propinquis Conradi⁵ fortuito capitur, sed multis marcarum milibus redemptus, ¹¹⁹⁴ ad propria repedavit. Qui postea circiter per triennium regnans, in obsidione cuiusdam castelli in pago Lemovicensi ictu sagitte interiit; cui frater suus Iohannes successit in regno. ¹¹⁹⁵

Anno Domini 1192. dominus Albertus, frater Henrici ducis Lotharingie, contra voluntatem Henrici imperatoris canonice Leodiensium electus episcopus⁶, imperatore canonicam investituram ei conferre recusante, qui quemdam Lotharium⁷, Bonne prepositum, fratrem ²⁵ comitis de Hostadio⁸, episcopum sibi nominaverat, post appellationem factam Romam petiit, et a Celestino papa dyaconus ordinatus et in episcopatu confirmatus, ad metropolitanos Galliarum remissus est, apostolico illis dante in mandatis, quatinus eum episcopum consecrarent et eius adversarios anathematis vinculo alligarent. Quod indignè ferens imperator, ab universis illum Leodii abiurari fecit, plurimis Sancti Lamberti⁹ hominibus suo symoniacò manus ³⁰ deditibus. Porro dictus Albertus Remis ab archiepiscopo Willelmo est consecratus; ubi dum honestè conversaretur, advenerunt quidam Teutonici, dolose dicentes se propter offensam imperatoris ab ipso esse proscriptos, querere se dominum, a quo detinerentur, donec imperatori reconciliari mererentur. Quos ipse secum in suo assumens contubernio, in mensa, intus et exterius sodales et quasi consimiles consilii admisit socios, sibi tamen ³⁵ callide insidiantes. Qui tandem se velle discedere fecte dicentes, pro exhibitis beneficiis gratias referebant, egressosque civitate, paucis suorum comitantibus, ipse deducebat. Qui, nacta oportunitate patrandi facinoris in campis late patentibus — erat enim dies nebulosa — ipsam aggressi cultris confoderunt, peractoque facinore, equum quo sederat abducentes, ad imperatorem aufugerunt. Cuius mortem coram Deo esse preciosam gloria miraculorum ⁴⁰ attestatur¹⁰. Eodem anno ignis in aere visus est per totam Galliam nocte, ita ut singuli proxima sibi loca ardere putarent¹¹. Subsecuta vero est fames fere septennis.

Anno Domini 1195. dominus Matheus quintus Abbas noster, vir singularis religionis et abstinentie, impatiens curarum et occupationum, eligens potissimum vacare quam ministrare, contemplari quam negociis occupari, quinto regiminis sui anno sponte pastoralis ⁴⁵ cure deponit onus. Post quem dominus Algotus eligitur, vir iustus et timoratus etusque, in senectam et senium permanens in innocentia sua, plane in omnibus viis suis laudabilis si non fuisset nimis simplicitatis. Huius tempore Balduinus comes Haynonie et Flandrie, mortua Margareta uxore sua, rediit ad Montensem comitatum, ex paterna sibi successione relictum, et reliquit Balduino, maiori filio suo — tres enim, ut in precedentibus dixi¹¹,

50 a) pp e. b) Lottharium e.

1) Cf. Ann. Foss., SS. IV, p. 31. 2) Margarithae. 3) Haec in omnibus
3) Similibus verbis haec narrat Sigeb. Conf. Aquic. fere cum Vita Alberti supra p. 139 sqq. conveniunt,
p. 430. 4) Potius Campaniae, ut recte scribitur nonnullaque verba eius hic occurrunt, quae tamen
infra a. 1197. 5) Minimo. 6) Electus lom p. 1191, ex illa excerpta videntur. 10) Cf. Conf. Aquic.
53 Sept. 6. 7) Theoderici. 8) l. e. Leodiensis eccle- p. 428. 11) Supra p. 534.

generat filios et duas filias — Flandrie comitatum, in morte matris sibi adjudicatum. Qui, non multo post patre etiam mortuo, tam istum quam illum, immo etiam et Namurensium adipiscitur comitatum, sed ipsum mox concessit Philippo fratri suo, qui secundus natus erat, datis tantum quibusdam villis Henrico minimo, sed plane probissimo. Ideo Balduinus comes duxit in uxorem Mariam, filiam comitis Campanie¹, de qua duas suscepit filias, s. Johannam et Margaretam, postmodum Flandrie et Haynonie comitissas.

Fames prioribus annis paulatim cepta totum mundum conterruit anno Domini 1196. Pauci tamen perierunt, quia a fidelibus sustentati^a sunt.

Quartus dus.

1197. Henricus dux Lotharingie cum multis episcopis, principibus Germanie proficiscitur ad expugnandam^b terram promissionis. In cuius adventu Henricus comes Campanie, 10 cui terra commissa fuerat, ad columpnam cuiusdam fenestre se appodians, columpna ruente, pariter precipitatus et mortuus est^c. Exercitus vero mox Henricum ducem Lotharingie in dominum et principem elegerunt; qui non multo post repatriavit, magis eligens natale solum et regnum paternum strenue regere, quam in peregrinis partibus alienis parum professe. Eodem anno Henricus imperator, de uxore sua, filia regis Apulie, suscepto filio nomine Frederico, veneno interiit in Apulia.

1197. Henrico imperatore mortuo, de substituendo successore orta contentio et per annos circiter decem protracta est, aliis eligentibus Philippum ducem Suevie, fratrem Henrici imperatoris, aliis ducem Zaringie², aliis Ottonem comitem Pictavensem, nonnullisque fidem servantibus Frederico, filio Henrici imperatoris, agente infante annos in Apulia, cui 20 etiam principes regni vivente patre iuraverant. Sed ceteris etiam spe imperandi destitutis, dictus Otto cum Philippo Suevorum duce diu pro imperio et instantissime contendebat. Nam Otto thesauro et auxilio maxime Anglorum regis, avunculi sui, subsidio quoque^d fretus Balduini Flandrensis comitis, in Aquisgrani ingreditur. Philippus vero divitiis et maiore potentia ipsum supergressus, castella et redditus imperii et regnum undique occupavit. 25 Sicque inter ipsos vario belli eventu diu certatum est, donec tandem cessit Otto, viribus pene totis attenuatus. Itaque Philippus, tam contentione durante quam etiam finito, imperavit annis circiter 11.

Inicium ordinis
sancto Trinitatis.
Innocentius III.
papa.

Anno Domini 1197. incepit ordo Trinitatis. Celestinus papa moritur; succedit Innocentius tercius annis 19. Fames, que 6 fere annis debachata est, ita omnia consumpsit, 30 ut sextarius siliginis, quem 7 denariis apud Ninven constare vidimus, 19 solidis Valenchenensis monete venderetur^e.

Anno Domini 1199. dominus Algothus abbas noster resignat, etate iam fatiscente gravis et ab equo quo sedebat fortuito cadendo perpetua infirmitate correptus. Succedit dominus Steppo³, de magnis viris et nobilioribus Haynonie oriundus, in monasterio nostro 35 ab annis puerilibus laudabiliter conversatus, etate quidem iuvenis, sed discretus et ingenio clarus, plane morum magis civilitate quam evo longiore maturus⁴.

Circa idem tempus⁵ Lodewicus iuvenis, Philippi regis Francie filius, duxit in uxorem filiam⁶ regis Hispanie cognomento Pitit.

1201. Parisius orta seditione inter scolares et burgenses, duo clerici et tres clericorum 40 famuli perimuntur. Qua iniuria scolares irritati, omnes ex communi consilio civitatem in perpetuum relinquere disponebant. Sed per regem multo conamine sufficienti satisfactione facta deliniti, omnium unanimi consensu urbis bitalassum egressi cum cathedris docentium, magnum pontem transibant atque in occidua urbis parte deinceps habitabant⁷.

^a) in marg. add. 5 annis.

^b) *alio coeva manu in marg. suppl.* Cui⁸ succedit dominus Henricus, Montis Sancti Martini canonicus, 45 predicator egregius, qui post biennium curam suam sponte resignavit. Hunc substitutus dominus Iohannes De Spinis, post 4 menses obiit. Succedit Rodulfus etc.

a) sustulit c. b) expugnā c. c) que *alio manu add. e.*

1) Henrici I. Culus filius est mox dictus Henricus II, 2) Cf. Cont. Aquic. p. 434. 3) Bertholdum V, de quo eligendo tantum tractatum est. 4) Cf. Relneri Ann., SS. XVI, p. 652; Ann. Parcb. p. 606, alios. 5) a. 1200, Jan. 18, occurrit Radulfus abbas Ninov., Chart. Ninov. nr. 91, qui tamen brevi tantum tempore rexit, cum iam

a. 1202. Steppo sederit, ibid. nr. 95. 6) 1200, Mar. 30 7) Blancam, filiam Alfonsi VIII. Petit regis Castellae. 8) Haec gesta sunt a. 1200. Cf. Roger. de Hoveden, SS. rer. Gall. XVII, p. 605 sqq., et diploma ibidem impressum. 9) Haec ex catalogo abbatum infra sequente p. 350. post suppleta sunt. 55

1202. Balduinus comes Flandrie et Haynonie Iherosolimam profecturus, per Constantinopolim vadit, ibique Imperator est factus. Biennio ante hunc annum oblit dominus 1200. Gerardus ecclesie Grimbergensis advocatus et dominus de Ninve¹; ante cuius mortem 1197. triennio terra Grimbergis dividitur; et magister Fulco² predicavit.

Anno Domini 1207, pridie Kal. Martii eclipsis solis fuit³. Wido archiepiscopus Remensis in monasterio Sancti Bavonis Gandensis oblit; ante cuius mortem quinquennio etiam Willelmus archiepiscopus, antecessor suus, oblit.

Philippus rex Alemannie insidiosè peremptus est. Otto, cuius supra mentionem fecimus, imperium adipiscitur. Qui Rome ab Innocentio papa in imperatorem consecratus, 9 annis imperat.

Eodem anno circa paschalem festivitatem electus est ad regimen ecclesie nostre dominus Rodulfus; ad cuius introitum nobis Dominus benedixit. Quia, cum ecclesia nostra multis esset debitis et usurarum exactionibus aggravata, ipse ea paulatim sine dispersione conventus sui acquitavit et eam pluribus edificiis, rebus et possessionibus ampliavit.

Sequenti anno oblit Machtildis ducissa de Lovanio. In Hypatia quidam presbyter nocte dominice navitatis cum muliere carnaliter peccavit, cum prima missa nec contritus nec confessus celebrare presumpisset et, paratis sacramenta, orationem dominicam decantasset, subito columba cum impetu adveniens, rostro missa in calicem totum sanguinem absorbat, et hostiam de manu presbyteri rapens, evolavit. Simile et in secundo missa contigit. Tunc quidam presbyter ad eor eorum reverens, quendam discretum adit sacerdotem, cui crimen quod commiserat devoto confessus, accepta poenitentia, reverens est. In tertia igitur missa post orationem dominicam tertia columba rediit et, rostro missa in calicem, quicquid inde iulerat, totum refudit, et duas hostias ad pedem altaris deponens, evolavit. Hinc apertis colligitur, quod mariti est apud Deum devoto confessio.

Eodem anno dominus Arnoldus de Grimbergis oblit, et domina Allicia de Grimbergis. In inventione sancte crucis et in ascensione Domini Henricus dux Lotharingie Leodium cum exercitu intravit, ecclesias et civitatem spoliavit.

Eodem anno Ferrandus, filius regis Portegalensis, duxit in uxorem Iohannam, primogenitam filiam Balduini comitis Flandrie, et factus est comes Flandrie et Haynonie. Henricus dux Lotharingie duxit in uxorem Mariam, filiam Philippi regis Francie. Tunc etiam Tungrim et villas circumiacentes plurimas spoliando et concremando vastavit. Qui tamen in suo reditu inter Montenake⁴ et Landen⁵ ab episcopo Leodiensi⁶ et comite Hasbanie⁷ cum suo exercitu cesus est, ubi pene duo milia hominum corruerunt, plures capti sunt, ipse vero Henricus dux cum paucis evasit. Tunc etiam Ferrandus comes Flandrie cum Willelmo comite de Saelbergem⁸, cum comite de Boenen⁹ et cum comite Hollandie¹⁰ Bruxellam obsedit, nec tamen cepit. Sed dextris a duce Henrico acceptis, duos filios ducis Henricum et Godefridum secum transduxit in Flandriam obsides, ne iuvaret regem Francie, cum quo iam graviter verraverat; quia ante hoc in ipso anno Philippus rex Francie cum predicto Henrico duce Lotharingie omnes confines Flandrie intraverat in manu valida. Sed predictus Philippus rex, cum esset Gandavi, 400 naves¹¹ onustas armis, balistis et diversis opibus, quas sequi adduxerat in portum de Damme, omnino perdidit. Adduxerat enim eas, ut post subiectam sibi Flandriam in eis Angliam debellando intraret et sibi subiugaret. Sed hoc regi Anglie innotuit, et misso fratre suo Willelmo de Salberge in multitudine navium, naves regis Francie omnes fortiter diripuit et cum omni ope in Angliam transvexit. Adjuvabat quippe Ferrandum comitem Flandrie contra regem Francie. In hoc etiam anno cesti sunt Sarraceni in Hispania.

15 a) sic scr. e. b) 1112 e.

1) Jam a. 1200, Jan. 18. chartam dedit Gerardus IV, Chart. Ninov. nr. 88 (Corp. chron. Flandr. II, p. 817), cum inter testes legatur: *Signum Willelmi de Grimbergis, fratris mei*; v. ibid. nr. 113, p. 833. Hic vero Gerardus III. donationem quandam confirmat a. 1199, inter pascha et pentecosten; ibid. nr. 86, p. 816. 2) De quo cf. Sigeb. Cont. Aquic. a. 1198, p. 434, Robert. Akks. ed. Camusat f. 95, Chron. Laudun., 83, rer. Gall. XVIII, p. 711, alios. 3) Rocte nos ter ad a. 1207; A. Bland. falsò a. 1208. 4) Cf. de hoc loco præf. p. 518. 5) Uxor Gerardi III; v. Chart. Ninov. nr. 71, p. 808. 6) Quas videlicet in eandem diem (Mai 3) incidit a. 1212. 7) Haec

ad verbum fere concordant cum Ann. Ross. a. 1212, l. l. 8) Sanchonis. 9) Montenaken, prov. Limburg, pagi St. Trond. 10) Sic hodieque (praef. Hay), a Tongera versus occidentem; quas et Chron. Reg. Copt., 88, XXIV, p. 17, commemoratur. Proclum commissum est apud villam Steppen; de quo cf. præsertim Reluori Ann., 69, XVI, p. 677 sqq., et Triumphum S. Lambert supra p. 178 sqq. 11) Hugone. 12) Ludowice de Los (Loos). 13) I. o. Salisbury. Sic nomen audit in aliis quoque libris huius regionis et Ann. Elm. mal., 88, V, p. 17. 14) I. o. Boulogne; dicit Reluordo de Dommarin. 15) Willelmo I. 16) Sic numerus etiam in Chr. Reg. Colon. cont., 88, XXIV, p. 17.

Tempore Innocentii pape III. floruit religione et sanctitate ancilla Christi Maria de Oegnia, quae orionda de Nivella, exemplar et speculum totius patrie, in adolescentia sua iuncta est in matrimonio cuidam juveni Iohanni; sed non multo post divinitus inspirata, a carnalibus amplexibus pro Domino abstinentes et caste viventes, omnia pauperibus erogabant. Leprosis quibusdam iuxta Nivellam in loco qui dicitur Owillonbroese pro Dominis aliquantulum tempore servierunt. Ipsa vero Maria in eodem loco iuxta ecclesiam cessantem habens et postea apud Oegnias, ubi quiescit, septiformi spiritu repleta, presentiam Iesu Christi et sanctorum frequentationem sanctorumque angelorum solatium et auxilium semper habebat, devotissime lacrimarum, castigationi corporis, orationibus, ieiuniis et vigiliis ac aliis sanctis operibus ultra humanam modum insistens. A deo quod tribus annis continue a festo sanctae crucis usque in pascha ieiunavit in pane et aqua, nullum tamen invaliditatis corporis vel operis manuum sustulit detrimentum. Nulla etiam beneficentia, devotionem, compunctionem et rorem superius gratie, animarum quoque in purgatorio allevationem et liberationem suis a Domino precibus impetravit. Tandem vero infirmitate correpta, ante mortem per triduum de sancta Trinitate, de beata virgine, de angelis et de omnibus sanctis tantis et fubilans, in pace emisit spiritum, anno Domini 1213, in vigilia beati Iohannis Baptistae. Cuius vitam virtutibus plenam scripsit ad Fulconem Tholosanum episcopum vir venerabilis magister Iacobus de Vitri episcopus Acclionensis, postmodum Romane ecclesiae episcopus cardinalis, qui consecravit ecclesiam nostram de Lidekerke anno Domini 1227.

De ordine fratrum Predicatorum et fratrum Minorum.

Temporibus Innocentii et Honorii pape claruerunt viri sancti Dominicus presbyter, qui ordinem fratrum Predicatorum instituit, qui Iacobite vulgariter appellantur, anno Domini 1216, et Franciscus diaconus, qui instituit ordinem fratrum Minorum anno Domini 1210. Qui tanquam duo magna luminaria sanctam ecclesiam in diebus suis doctrinis, virtutibus, exemplis et miraculis illustrarunt. E quibus beatus Dominicus obiit anno Domini 1221. Beatus vero Franciscus obiit anno Domini 1226 et, gloriosis miraculis prodentibus, post biennium elevatus est et auctorizatus.

1214. Imperator Otto Traiectum descendens, filiam Henrici ducis Lotharingie Mariam duxit in uxorem. Qui Otto cum socero suo Henrico predicto ob favorem regis Anglie, avunculi sui, tractus a comitibus Flandrie, Bononie, Hollandie, contra regem Francie in prelium properabat. Qui omnes cessi sunt a Philippo Francorum rege iuxta pontem de Bovinea ultra Tornacum, et pedibus fugatis, cepit ibi quatuor comites, Ferrandum comitem Flandrie, Willelmum comitem de Saelberge, fratrem regis Anglie, comitem Bononie, comitem de Teclenberg, cum omnibus nobilioribus Flandrie. Otto quippe ibidem fortiter faciens, cum Henrico duce evasit, rediensque Coloniam, modicum repausavit. Tunc superveniens rex Apulie Fredericus, filius Henrici imperatoris, cui etiam principes imperii vivente patre iuraverant, cum maximo exercitu contra Ottonem descendit et Traiectum pervenit. Ibi episcopum Leodii et comitem Hasbanie habens in comitatu, Henricum ducem Lotharingie per vim disiunxit ab auxilio Ottonis, et abstulit Traiectum a dicto duce Henrico et tradidit comiti Hasbanie, et accepit a duce filium suum Henricum in obsidem. Quem tamen brevis tenens, cito coactus est reddere patri. Sed nusquam commisit cum Ottone, quia inclusus erat in Colonia et obviam ei non exivit. Et moratus parva in Ardena, extra munitiones totam terram vastavit, et universa terra vastata, non habens unde exercitus eius viveret, perditis quatuor milibus de hominibus suis tam gladio quam fame, reversus est tandem ignominiose ad terram unde descenderat.

1214. Hoc tempore incepit predicare Egidius plebanus de Lewe iuxta Bruxellam, qui signavit signo crucis multa milia hominum. Eodem anno Gerardus dominus de Grimbergis et de Ninive duxit in uxorem Agnetem, filiam Thome de Beverne. Sequenti anno concilium maximum Rome fuit sub Innocentio papa. Barones Anglie contra Iohannem regem suum bellaverunt.

Honorius III. Anno Domini 1216. Innocentius papa moritur; succedit Honorius 10 annis. Iohannes rex Anglie moritur; filius Iohannis regis in Anglia coronatur.

o) ff r.

1) Sequentia ex Iacobi de Vitri. Vita S. Mariae de Oegnias, Acta SS. Ian. IV, p. 636 sqq. excerpta sunt, verbis eius raro referentis. 2) Tusculanus. 3) Super Mosam (Mastricht). 4) Ottonem. 5) Quam civitatem vero paulo post Henrico duce in feodum tradidit; v. Huillard-Bréholles, Hist. dipl. I, p. 311-313.

6) V. de hac relatione Winkelmann, Kaiser Otto IV, p. 381. 7) V. ibid. p. 382. Auctor haec amore ducis Brabantini inductus scripsisse videtur. 8) An Leeuw - St. Pierre (pagi Hal)? V. de eo infra p. 542. 9) Beveren ab Antwerpen versus occidentem. 10) Henricus III.

1217. Lodewicus, Philippi regis Francie filius, cum exercitu maximo intravit in Angliam, ut eam debellaret; ex qua post modicum post plurima dampna turpiter fugatur.

1218. Erucarum inaudita multitudo operuit terram. Eodem anno Otto imperator obiit apud Brungewile.

Fredericus rex Apulie, filius Henrici imperatoris, Ottoni succedens in imperio, 23 annis imperat.

1219. Iohannes episcopus Cameracensis obiit. Succedit Godefridus de Condato^a, vir probus et nobilis. Qui in diebus suis temerariam audaciam et potentiam civium Cameracensium, qui tanquam filii Belial contra sanctam ecclesiam se hactenus opponebant, episcopum Cameracensem^b et clerum de civitate frequenter expellendo, multiplices iniurias et contumelias irrogando, per consilium et auxilium Romani imperatoris, cuius camera dicitur Cameracus, et a quo etiam electus Cameracensis^c regalia sua recipit et requirit, ita viriliter subiugavit et attenuavit, ut eorum turrim altam que belesfroit vulgariter appellatur et ingentem in ea campanam pendentem, per quam convocationes suas faciebant, ad terram deiceret et confringeret, ut de cetero non auderent contra dominum suum Cameracensem episcopum ausu temerario rebellare.

Anno Domini 1220. sanctus Thomas Cantuariensis episcopus elevatur et auctorizatur. Anno sequenti frater Arnoldus de Sualma canonicus Ninivensis, vir religiosus, obiit. Qui

ferè per 33 annos presbiter parochialis ecclesie Ninivensis, cum in cimeterio monasterii sepultus esset, miraculis prodentibus, ad ecclesiam parochialem deferri et ibidem meruit sepeliri. Damietta, urbs Egypti nobilissima, a christianis diu^d possessa, reddita est soltano Babylonie.

1222. Henricus, filius Frederici imperatoris, Aquisgrani rex coronatus est. Fredericus vero imperator Sarracenos in Syrcilia penitus exterminavit et delevit. Sequenti anno^e 1223 ecclesia parochialis de Ninive de novo cepit nova edificari, et mense Iunio collocatus est lapis primarius in fundamento a fratre Andrea plebano eiusdem ecclesie et domina Agnete^f domina de Grimbergis et de Ninive^g.

1223. Philippus^h rex Francorum obiit; succedit ei Lodewicus, filius eius, in regnum. Sequenti anno obiit Maria, uxor Henrici ducis Lotharingie et filia Philippi regis Francie, 1224 que apud Hassligem insigni sepultura honoratur.

1225, circa paschalem festivitatem quidam Bertrammus nomine, ut dicitur, exiens a Valenchenis et fingens se esse comitem Balduinum, qui iam dudum post adeptum imperium Constantinopolitanum mortuus fuerat, ut dicitur, fretus consilio et auxilio burgensium Valencenensium et quorundam nobilium Haynonie, cum exercitu et armis perambulavit Haynoniam et Flandriam et pervenit Gandavum, ubi honorifice receptus, et per totam Flandriam, letantibus omnibus et quasi festum agentibus, circuibat, existimantibus universis se verum dominum et patrem patrie recepisse. Iohanna vero comitissa Flandrie et Haynonie, filia prefati comitis Balduini et uxor Ferrandi comitis, qui adhuc detinebatur Parisius in custodia regis Francie, et Arnoldus dominus de Audenarde, balivus eius, ac reliqui nobiles barones Flandrie a presentia dicti invasoris se subtrahebant, nec audebant coram eo comparere. Tandem vero vocatus ad colloquium a Lodewico rege Francie apud Peronam, et ad interrogata, ut dicitur, male respondens, ab eodem rege reprobatus est, et paulatim a suis derelictus, fugam inlit, ac demum repertus, Iohanne comitisse presentatur; a qua per aliquot tempus detentus in vinculis, et coram omnibus comitem Balduinum se non esse confessus, apud Riseleⁱ quam Insulam vocant est suspensus. Eodem anno 2. Idus Novembris obiit vir nobilis et potens Gerardus dominus de Grimbergis et de Ninive et in ecclesia Ninivensi honorifice sepelitur; iuxta quem Agnes, uxor eius, postea tumulata est. Circa idem tempus vir venerabilis Engelbertus Coloniensis archiepiscopus, ecclesie murus, pupillorum et viduarum defensor, a Frederico comite de Ysenbergh, consanguineo suo, pro libertate et defensione ecclesie insidiosè occisus est; cuius mortem in conspectu Domini preciosam testata sunt miracula subsecuta. Prefatus vero comes iniquus fugiens et per modicum tempus latitans, tandem a quodam nobili viro^j inventus et captus, Coloniæ est

a) Condaco c. b) Camr e.

1) Vix duobus annis. 2) Hist. lund. II, haec notat. 3) Cf. Ann. Foss. l. I. 6) Ryssel l. o. Lillo. 7) Bal-
53 ad s. 1222. 8) Uxor Gerard; v. supra a. 1214. duno de Gennop.

4) Cf. chartam a. 1223, Dec. Chart. Ninov. nr. 136.

adductus; ibique ob vindictam sanguinis innocentiŒ et sceleris perpetrati, fractis membris in rota positus, indignam vitam digna morte finivit.

1226. Lodewicus rex Francie obiit. Succedit Lodewicus, filius eius iuvenis, cum matre sua Blanca^a. Eodem anno ad natale Domini^b redemptus est Ferrandus comes Flandrie de captione regis Francie. Honorius papa moritur^c; succedit Gregorius nonus.

Anno Domini 1227, mense Augusto Ferrandus comes Flandrie cum ingenti exercitu et manu forti intravit Brabantiam et pervenit usque ad villam Asche^d, patriam circuinquaue depopulando. Quem timens dux Henricus, datis obsidibus, pacem cum eo statim fecit.

Eodem anno magister Egidius de Lewes^e, postea^f abbas Viconiensis, cum fratre Andrea plebano Ninivensi et Iohanne de Outre, socio eorum, circa festum beati Iohannis baptiste^g et innumerabilis turba cruceŒignatorum proficiŒuntur ad expugnandam Terram Sanctam ultra mare. Fredericus autem imperator, cum iam pluribus annis retroactis^h crucem sponte assumpsisset, domino apostolico ignorante, et vovisset sollempniter et pluries iurasset, se in Terre Sancte subsidium profecturum, et cum ad eius frequentem instantiam multa cruceŒignatorum milia in termino destinato ad portum Brandisii properassent, ipse iniquusⁱ imperator, omnium promissorum immemor, que apostolice sedi et cruceŒignatis per Predicatores et litteras suas desponsione passagii sol intelligere fecerat et promisit, tam diu in estivi fervoris incendio et in regione mortis et aeris corruptela detinuit exercitum christianum, quod non solum magna pars plebis, verum etiam non modica multitudo virorum nobilium et magnatum pestilentia, sitis ariditate ac multis incommoditatibus expiravit. Inter quos defecerunt langravius Thuringie^j et episcopus Augustensis^k. Frater vero Andreas canonicus Ninivensis, qui vehementi et pio desiderio cupiebat videre Terram Sanctam, quam calcaverunt vestigia Christi, Brandisii in quodam monasterio ordinis Premonstratensis infirmitate correptus, diem clausit extremum. Sane reliqui cruceŒignati impii imperatoris^l vanis promissionibus defraudati, in nativitate beate virginis sulcato maria inchoantes, se pro nomine Ihesu Christi discrimini commiserunt. Gregorius autem papa Imperatorem Fredericum, eo quod non transfretavit in termino destinato, nec in passagiis promissam pecuniam destinavit, nec duxit milites quos in subsidium Terre Sancte per biennium de suo tenendos promiserat et ducendos, sed in hiis tribus articulis manifeste deficientem et mendacem, excommunicationis vinculo innodavit, Remensi archiepiscopo et eius suffraganeis^m et aliis ecclesiarum rectoribus per litteras suas precipiens excommunicationem publice nuntiariⁿ.

Anno Domini 1233. obiit Ferrandus comes Flandrie et Haynonie. Ante hunc annum triennio sol passus est eclipsim.

1233. Henricus, filius Henrici ducis Lotharingie, cum innumerabili multitudine cruceŒignatorum, quorum princeps et ductor fuerat, auctoritate Romani pontificis Stadingos Kataros, qui in regno Alemannie christianos nimis infestantes a fide catholica discedebant, bello congressus est, et dictis Kataris omnibus interfectis, videlicet undecim milibus armatorum^o vel ea circiter, exceptis mulieribus et parvulis, quorum infinitus erat numerus, terram eorum rededit in solitudinem; factumque est quasi per miraculum, quod de prefatis christianis, quorum multa fuerunt milia, nullus cecidit de nominatis viris, exceptis duobus militibus et aliis paucissimis.

1235. Henricus dux Lotharingie senior et Maria, uxor Henrici, filii eius, obierunt. Sequenti anno sancta Elyzabet de Thuringia elevatur.

1237. Iohanna comitissa Flandrie et Haynonie secundum duxit maritum Thomam, fratrem comitis de Savoy^p. Eodem anno, defuncto Godefrido Cameracensi episcopo, eligitur magister Gulardus, cancellarius Parisiensis, vir in litterarum scientia et honestate vite non tam bonis comparandus quam melioribus preferendus. Qui mores sacerdotum et etiam

a) Blanca e. b) sic s. c) legendum videtur 1234, quo anno haec gesta sunt.

1) a. 1226, Nov. 14. 2) circa epiphaniam Domini (a. 1227, Ian. 8) Vinc. Bellov., Spec. hist. XXX, c. 129. 3) Demum a. 1227, Mart. 18. 4) Asche, praef. Brüssel. 5) V. de eo supra p. 540. et Hist. Vicon. cont. c. 10, SS. XXIV, p. 307; qui ibid. de 13. Damiatinae obsidione interfulas fertur. 6) a. 1229. 7) a. 1215. 8) Lodowicus IV. 9) Sigefridus III. 10) Haec certe ex

litteris laudatis sumta, quae quidem Remensi archiepiscopo datae nondum exstant, sed conveniunt quae hic referuntur forme ad verbum cum epistola episcopis quibusdam Italiae mediae directae, Potthast, Reg. nr. 8044. 11) Hic numerus occisorum nimis videtur; cf. Schumacher, 'Die Stedinger' p. 244. 55 12) Amadel.

laicorum dyocesis sine plurimum correxit et ad meliora provexit, unumquemque sacerdotem examinans et curam animarum sibi commissae parochiae committens, quod prius fieri non solebat. Gregorius papa moritur¹; succedit Celestinus.

1240. Henricus dux Lotharingie junior duxit in uxorem Sophiam, (filiam*) sancte Elizabeth. Sequenti anno quidam Sarraceni, qui vulgariter Tartari appellantur, ab Orientia partibus egressi, terram Bohemae, regnum Hungariae et Pollaniae et multas alias terras vastaverunt et habitatores earum occiderunt; timorque eorum cecidit super totam Alemanniam et pervenit usque ad fines Brabantiae et Flandriae. Eclipsis solis 2. Nonas Octobris.

1242. Thomas comes Flandriae et Haynoniae volens intrare Brabantiam, iuxta abbatiam Ninivensem cum suo consedit exercitu circa festum beati Remigii. Cuius ecclesiae bona dictus exercitus et annonam per grangias ipsius per triduum multiformiter diripuit, et eam in rebus aliis graviter dampnificavit, villam Pamellam² incendit; tandem via qua venerat est reversus. Celestinus papa moritur³; succedit Innocentius III⁴.

Anno Domini 1245. Innocentius papa consilium apud Lugdunum civitatem Galliae convocavit, in quo hostem et persecutorem sanctae ecclesiae Fredericum imperatorem, diu excommunicatum, tanquam apostatam et infidelem deposuit et dampnavit. Postea eligitur Henricus langravium Thuringiae, socer⁵ sanctae Elizabeth; quod non multo tempore post defuncto, eligitur Willelmus comes Hollandiae, et 8 annis vel ea circiter imperavit. Eodem anno⁶ obiit Iohanna comitissa Flandriae et Haynoniae; cui in comitatu succedit Margareta, soror eius, relicta viro nobili Willelmo de Domprio, cum Willelmo iuvene filio suo.

1247. Obiit Henricus dux Lotharingie⁷ et in Villariensi monasterio⁸ sepelitur. Willelmus imperator electus, Frederico adhuc superstite, sed, ut dictum est, deposito ac dampnato, ad expugnandum Aquisgranum cum magna crucesignatorum multitudine profectus est⁹, quia eiusdem loci incole ipsius ditioni, Frederico vivente, submittere volebant. Igitur dictus electus idem oppidum expugnare aggressus, et per dimidium annum obsessum, licet admodum difficulter, tandem cepit, et cum optimatibus regni ingressus, in solio regni intronizatus et regalibus insigniis est honoratus. Eodem anno Gualdus Cameracensis episcopus, columna ingens sanctae ecclesiae, morum honestate et iusticia clarus et verbi Dei predicator egregius, moritur apud Hasslighium in senectute bona plenus dierum et sepelitur¹⁰ ibidem. Succedit vir nobilis Nicolaus dominus de Fontanis, archidiaconus Cameracensis in Valenchenis.

1249. Lodewicus rex Francorum in extasi raptus per duarum ferme horarum spacium, in terra re-promissionis se vidit transpositum, dictumque est ei, quod per eum esset ab hostibus christiane fidei expurganda. Qui ad se reversus se statim crucesignari fecit¹¹, et in brevi postea cum Roberto Attrebatensi comite, fratre suo, Willelmo comite Flandrensi ac innumerabili multitudine nobilium et crucesignatorum eandem terram, prout ei revelatum fuerat, ab immundo Sarracenorum ritu emundaturus intravit¹². Qui in brevi postea Damietam, nobilissimam Egypti orbem, tam situ loci quam murosum et immensarum turrium ambitu fortissimam, Dei nutu et adiutorio cepit et, electis Sarracenis, Francis inhabitandam tradidit. Verum idem rex postea in brevi a Sarracenis insidiosus captus, non prius ab eis relaxatus est, quam totam terram, quam in ditione eorum adquisierat, eis restitueret et nichilominus immensam pecunie summam pro dicta relaxatione eis traderet.

Anno Domini 1251. Willelmus imperator¹³ obsedit Bopardium¹⁴ et quaedam alia castra cum crucesignatis. Eodem anno Willelmus comes Flandriae reversus a Terra Sancta de partibus transmarinis, ubi inter precipuos nobiles militari probitate claruerat, in torneamento apud Traseghies¹⁵ cum armis viriliter se exercens, ita fatigatus et debilitatus est, ut altera die obiret. Cuius mortem planxit et doluit vehementer tota Flandria et Brabantia. Nam ante quadriennium Beatricem, filiam Henrici ducis Lotharingie et Sophie uxoris eius¹⁶, filie sanctae Elyzabeth [duxerat¹⁷]. Cui succedit in comitatu Flandrensi Guido, frater suus

50 a) deest c. b) sepelitus c. c) Kop. c. d) deest c. suppl. ed.

1) Demum a. 1241, Aug. 21. 2) Pamele. 3) iam a. 1241, sed auctor res complurium annorum comprehendit. Oct. 4) Demum a. 1243, Jun. 5) Levir, frater Ludovici IV. 6) iam a. 1244, Dec. 5. 7) a. 1248, Jan., ut Ann. 8, Pantel. referunt; ad a. 1247. etiam 13) Sic hodieque vocatur, in Hannovera, praef. Charle-roy situm. 14) Beatrix non fuit filia Sophie sed Mariae, filiae Philippi regis. 15) Hoc iam a. 1244, Dec. factum est.

germanus, post mortem nichilominus matris sue sibi adjudicato, et relicto Iohanni de Avenis, fratri suo seniori, quem mater eorum Margareta a domino Bocharo de Avenis susceperat, Haynonie comitatu.

1251. Eodem anno pastores profecti sunt Iherusalem de diversis mundi partibus congregati, cuius rei causa hec fuit. Quidam apostata et maleficus, qui christiano fidei renuntians, ad paganismum se transtulerat, regi Sarracenorum promisit infinitam christiani populi multitudinem ad se perduciturum sub hoc pacto, ut de quolibet christiano quinque bisantos ab eo reciperet. Qui mox in Gallias transiens, tam per se quam per suos complices tantam multitudinem opilionum ex diversis provinciis collegit, quod vix numerari posset. Quos in unum redactos per totam Franciam, usque dum Bituricas cum eis perveniret, se sequi fecit; ubi a quodam civis detecta nequicia sua, cum aliquibus de collegio suo vinculis mancipatus et ab archiepiscopo dicte urbis dampnatus, suspendio interijt. De reliquis autem multitudine quidam defendere se volentes interierunt, alii fuga evaserunt; sicque maximus ille pastorum exercitus penitus dissolutus est.

1252. Vir Deo devotus frater Petrus, prior de ordine fratrum Predicatorum, zelo fidei us succensus et auctoritate apostolica fretus, predicabat in Longobardia contra hereticos et inimicos fidei christiane, sed ab eis iuxta Mediolanum gladio percussus, occubuit 3. Kal. Maii. Cuius diem passionis Innocentius papa decrevit eodem die sollempniter celebrari.

1253. Margareta comitissa Flandrie et Haynonie, collecta exercitus multitudine maxima, proficiscitur in Walacriam contra Florentium comitem Hollandie ad bellum; cui occurrens comes cum paucis, omnem illam multitudinem ita delovit, ut, aliis occisis, aliis submersis, vix pauci evaderent, qui fortasse et ipsi idem discrimen experti fuissent, nisi superveniens Willelmus imperator, frater dicti comitis, pugnantem a cede prohibuisset. Nobiliores tamen omnes fere aut interfecti sunt aut capti; inter quos capti fuerunt Guido et Iohannes, filii eiusdem comitisse, comes Barrensis, comes Gisenensis et alii quam plures. Sequenti anno 1254. Innocentius papa moritur; succedit Reinaldus Hostiensis episcopus cardinalis et Alexander nominatur.

De morte Willelmi Romanorum regis.

Anno Domini 1255. Willelmus Romanorum rex, dum Frisones sibi subigere nititur, quos olim Karolus Magnus perpetua libertate donaverat, ipse ab exercitu suo modicum abstractus, in quorundam rusticorum manus incidens, cum se Willelmum regem profiteretur, ab eisdem occisus est sine imperiali benedictione.

1260. Richardus, frater regis Anglie, apicem Romani regni ab optimatibus regni, quorum erat regem eligere, infinita summa pecunie sibi comparavit. Qui Aquisgrani perveniens, ab eis in solium regni est intronisatus, et 18° annis imperavit. Pridie Nonas Martii obiit Henricus huius nominis tercius, dux Brabantie et Lotharingie sextus, negdum habens triginta annos, relinquens uxorem Alaisam, filiam ducis Burgundie, cum quatuor liberis necdum adultis; cuius filius Iohannes in ducatu ei succedit, ducens uxorem filiam Lodovici regis Francorum.

1261. Mortuo Alexandro papa III, qui navem ecclesie 6 annis strenuus rexerat, 40 succedit Urbanus III, prius Iacobus dictus, natione Burgundus; in cuius promotione divine pietatis indicia manifeste claruerunt, quia primo canonicus et postea archidiaconus in ecclesia Laudunensi, inde archidiaconus Leodiensis et exinde episcopus Viridunensis, eandem ecclesiam rexit strenuus aliquot annis; postea ascitus ad patriarchatum ecclesie Iherosolimitane, eam similiter rexit aliquot annis. Tandem pro quibusdam ecclesie sue negociis ad Romam veniens, vacante sede papali, papa est effectus. Circa idem tempus Manfredus, filius Frederici imperatoris iam dudum condemnati, vir bellicosus et potens, regnum Sicilie

a) haec — nominatus, hoc loco recentis a. XVII. manu suppleta sunt, folio hic desinente (?), sed manu scriptoria exarata leguntur post aliquot folia in summa pagina (?), quare sequentia folia post illigata videntur, in quibus vero eadem manus pergit. b) sic e.

1) Quae a. 1270. obiit. 2) V. bullam canonizationis Jan. 26. Ad a. 1255. etiam Ann. Parch. 6) Iam apud Ripoll et Bremond, Bull. ord. Praed. I, a. 1257, Mai 17. 7) 15 tantum. 8) Hugonis. p. 228, ex qua auctor certe haec didicit. 9) Non 11) Successit Henricus minor filius sub tutela matris, qui a. 1267. Iohanni ducatum tradidit. 12) Mar- 55
3) Nota cum pluribus dignitatem falso attributam. garetham.
4) Theobaldus. 5) Arnoldus III. 7) a. 1256.

et Apulie sibi vendicans¹, heres paterna nequicie, etiam ab obedientia domini papa et ecclesie Romane se retraxit. Contra quem Karolus comes Andegavensis, frater Lodewici regis Francie, a domino papa et Romanis accersitus et patricius Romanorum factus, cui etiam dictum regnum Sicilia et Apulie apostolica benedictione et confirmatione ac suis successoribus datum est, cum Roberto comite Atrebatensi, Roberto Bethuniensi, filio Guidonis comitis Flandrie ac innumerabili cruce signatorum exercitu properans, tam istum Manfredum quam Conradinum etiam, fratrem Manfredi et dicti Frederici filium legitimum, unum post alterum in diversis preliis interfecit, civitates et castella cepit et ab inimicis purgavit, et tandem toto² potitur et rex appellatur.

1270. Lodewicus rex Francorum, Karolus rex Sicilia et Eduardus rex³ Anglorum cum immenso exercitu cruce signatorum terram repromissionis circa paschalem festivitatem expugnare aggredientes, civitatem de Thunis obsederunt, nec tamen ceperunt, quia, exercitu christiano moram ibidem faciente, Lodewicus piissimus rex Francorum cognomento Iustus obiit. Succedit ei in regno Philippus, filius eius. Prefati ergo Karolus et Eduardus reges, de morte Lodewici regis plurimum destituti, accepto a rege de Thunis maximo tributo, quod postea omnino in mari perdidit, cum inenarrabili dampno exercitus revertuntur.

1273. Richardo Romanorum rege sine imperiali benedictione defuncto, comes Rodulfus Havecaburgensis in regem eligitur, et nemine resistente⁴ vel contradicente, Aquisgrani in regni solio collocatur, et regnavit annis 19.

1274. Gregorius papa presidet anno uno. Hic, Lugduni consilio convocato, universis ecclesiis occidentalibus decimam partem omnium reddituum, fructuum et proventuum suorum per sex annos solvendam in subsidium Terre Sancte indicit. Bigamos omni clericali privilegio nudatos esse decrevit. Henricum Leodiensem episcopum de incontinentia et aliis excessibus graviter diffamatum deponit. Iohannem, episcopum Tornacensem, substituit, et multa alia statuit. Eodem anno Maria, soror Iohannis ducis Lotharingie, Philippo Francorum regi matrimonio copulatur.

1276. Gregorius papa obiit; Innocentius papa V^{us} succedit. Philippus rex Francie cum exercitu valido proficiscitur ad regem Hispanie debellandum. Qui adhuc infra limites proprios constitutus, cogente ciborum penuria, via qua venerat est reversus. In vigilia beate Gertrudis⁵ comes Iuliacensis⁶ cum Wilhelmo, filio suo primogenito, et aliis multis civitati Aquisgrani insidiosè irruens, multitudine ad arma concurrente, cum suis omnibus est occisus, facta in eum divinitus, ut creditur, ultione. Ipsa vero civitas occisorum tam hominum quam equorum cruore adeo habundabat, quod usque ad gradientium genua ascendebat.

1279. Petrus dictus de Broche ex paupere ad tantam gloriam proventus est in curia Philipp⁷ regis Francie, ut nulli post regem in regno Francie secundus videretur. Hic cum reginam Mariam, sororem Iohannis ducis Brabantie, apud regem occultè accusasset, quod filium eius primogenitum⁸, quod falsum erat, veneno interfecisset, tandem comperta eius nequicia et regine innocentia, capitur et tenetur et ad ultimum suspendio condemnatur.

1281. Virum venerabilem Iohannem ex Tornacensi episcopo ecclesie Leodiensi auctoritate apostolica subrogatum, Henrico de Ghelre, ut supra dictum est⁹, in concilio Lugdunensi depositum, idem Henricus capere aggressus, in villa de Hugardis cepit, et cum vellet eum abducere, durius quam eius valetudini conveniret tractans, ad extrema perductum in villa prope Helleschem¹⁰ dimisit, commendans eum tribus mulieribus, inter quarum manus exspiravit.

1282. Florentius comes Hollandie, collecto robore exercitus, Frisones bello aggressus est; qui adeptus victoriam, plurimos interfecit et aliquam partem terre eorum sibi sublegavit in ultionem patris sui Wilhelmi Romanorum regis ab eis interfecti. Cuius etiam ossa inveniens inde transtulit et in terra sua honorifice sepelivit.

1283. Quidam¹¹ imperatorem Fredericum se esse mentiens, et nondum mortuum, ut putabatur, sed se in ignotis regionibus agendo penitentiam latuisse et universo adhuc orbi

a) forte regno excludi. b) resisto e. c) Helleschē ē; Hellesghem A. Bland.

1) iam a. 1258. rex coronatus est. 2) Tunc nondum rex. 3) 15. Kal. Apr. Ann. Bland., l. e. die castano S. Gertrudis, ubi haec recte a. 1277. ascripta; sed cum nostro conveniunt Ann. Parch., Florent., Agripp. (die S. Herberti), SS. XVI, 608. 628. 736. alii; quidam etiam Mart. 17. indicant. 4) Wilhelmus IV. 5) Ludovicum. Cf. Guill. de Nang. V. Philippi III, SS. rer. Gall. XX, p. 511 sq. 6) a. 1274. 7) Hongaerde, praef. Louvain. 8) Heylissem, pag. Hoongaerde? 9) Tilo Kolup.

divina voluntate imperare debere, audacter affirmans, signis verisimilibus multos in admirationem et dubitationem traxit. Qui tandem, quod veraciter fuerat, se Fredericum non esse coactus confitens, iussu Radulphi Romanorum regis incendio concrematur.

1284. Margareta ducissa Brabantie, filia comitis¹ Flandrie, obiit et Bruxelles sepelitur, quatuor liberos nondum adultos post se relinquens.

1285. Philippus rex Francorum ex domni pape mandato ad expugnandum Petrum Arragonie regem, eiusdem domini pape auctoritate dampnatum, accersito secum Iohanne duce Brabantie et aliis principibus multis, proficiscitur cum exercitu copioso; de quo ex aeris forte et ciborum inconsuetudine pluribus mortuis quam facile credi posset, etiam rex ipse in redeundo mortuus est, obtentis nichilominus dicti Petri aliquibus civitatibus et castellis. Succedit Philippus, filius eius.

1286. Bone indolis adolescens Wernerus nomine a Iudeis in opprobrium nominis christiani Wesalie². in regno Alemannie inauditis tormentis miserabiliter cruciatus, in valle Windesbach repertus, in Bacheracense oppidum deportatur, ubi plurimis claris miraculis venerabiliter honoratur³.

1287. Mare ventis validissimis agitatum procellosis fluctibus solito multo altius intumescit, ruptisque ripis et obicibus, violenter egressum, in Hollandia, Zelandia, Frisia, Dacia et Anglia et aliis multis locis virorum, mulierum et infantum ac diversi generis bestiarum multitudinem infinitam in se miserabiliter rapuit et involvit.

Anno Domini 1288, Nonas Iunii⁴ Iohannes dux Brabantie et Lotharingie cum militibus et nobilioribus terre sue hominibus profectus versus Coloniam, castellum Woeronic⁵ situm super Rhenum fluvium, in quo raptores ab archiepiscopo Coloniensi⁶ positi graves theloni exactiones a navigantibus exigebant eosque nimium spoliabant, obsedit, cepit ac solotenus defecit, patriamque raptores interficiendo mundavit. Cui tandem in eodem loco dictus archiepiscopus, comes Ghelrie⁷, comes de Lussenborg⁸, comes de Assen⁹ cum suis exercitibus horribili bello congressi, a dicto duce sunt superati et cesi, et in dicto prelio plus quam mille viris interemptis ceterisque in fugam coactis, archiepiscopus Coloniae, comites Ghelrie et de Assen cum multis aliis mancipantur vinculis a se ipsis allatis. Cecidit in hoc prelio comes de Lussenborg et tres eius fratres. Valkenburg¹⁰ oppugnatur. Ducatus Lemburgie Brabantie iungitur. Dux Iohannes in torneamentis utriusque ducatus insignis decoratur.

1290. Iohannes, primogenitus prefati Iohannis ducis Brabantie, Lemburgie et Lotharingie filius, Margarete, Eduardi Anglorum regis filie, matrimonio copulatur¹¹.

1291. Mortuo Radulfo Romanorum rege, qui regnum Alemannie admodum strenue gubernavit, succedit Adulfus comes de Assen, ab optimatibus regni electus¹² et in solum regni sublimatus. Eodem anno soltanus Babylonie, collecto innumerabilium Sarraceno- rum exercitu, civitatem Acconensem obsidet, quam variis et exquisitis machinis ac suorum continuis assultibus die noctu aliquamdiu incessanter oppugnans, christianis omnibus in ea existentibus vigiliis nimis et laboribus diutinis fatigatis, licet cum maxima et incredibili Sarraceno- rum strage, eandem expugnat, ac omnibus in ea repertis christianis, heu lamentabile dictu! occisis vel captivis abductis, inclitam illam civitatem, orientalis ecclesie caput et refugium singulare, penitus destruit et subvertit, toti ecclesie dignam lamentandi materiam ministrans.

Anno Domini 1294¹³, Nonas Maii¹⁴, in inventione videlicet sancte crucis, Iohannes huius nominis primus dux Lotharingie, Brabantie et Lemburgie in hastiludio habito in nuptiis Barrensis comitis¹⁵, filiam¹⁶ regis Anglie accipientis in uxorem, occisus est, hasta militis contra se equitantis transfossus. Succedit Iohannes, filius eius.

a) sic recte e., non 1293, ut habet Hugo.

1) Guldons, ut Ann. Bland. addunt. 2) Oberwesel Nassau; Adulfus, postea rex. 10) Valkenburg super Rhenum. 3) Cf. de hoc praesertim G. Trev. super A. Geule, castrum Walerami domini. 11) Cf. cont., SS. XXIV, p. 470; Herm. Altah., SS. XVII, Ann. Bland. a. 1284. 12) a. 1292, Mai 6. 13) Hic 50 p. 413. 4) Nota hic magis genuinam narrationem Ann. Blandiniensium. Nam Iun. 5. commissum est proelium Worringense, ut ibi recte scribitur, quod ex hoc loco cognosci nequit. 5) Worringen. 6) Sigefrido. 7) Reinaldus. 8) Henricus IV. 9) l. 6. 14) Henrici. 15) Eleonora, filiam Eduardi I.

APPENDIX.

VERSUS MAGISTRI GILBERTI DE OUTRE DE GUERRA HABITA
INTER PHILIPPUM REGEM FRANCORUM ET GUIDONEM COMITEM FLANDRIE.

Si tu vis scire, quo tempore Francia dire,
Non parcens ire, Flandrenses cepit intrare,
Hic potes audire, versuque sequente require.
Mille trecentenis annis, tribus inde retractis,
6 In Iuvenum^a mense pars utraque cingitur ense,
Et memor offense parat ad certamina gens se.
Rex intrat comitis terras, ad bella peritis
Pluribus accitis. Sic incipit alea litis.^b
Insula^c firmatur, obsessa fit, ut capiatur,
10 Ipsa reluctatur, tandemque fame superatur;
Curtracumque datur inimicis et spoliatur;
Comens^d turbatur, gladiatur et incineratur;
Furnis^e flammatur, ubi sexus uterque necatur;
Hic miles dictus I. de Gavera^f fuit ictus,
15 Qui prius invictus Rolandi gessit amictus.
Flandria vastatur et pars sua magna crematur.
Brugis vallatur^g et rex in ea dominatur;
Dam^h restauratur comitique suo revocatur;
Pars ibiⁱ mactatur, pars autem fune ligatur.
20 Undique pugnatur, passim Bellona^j vagatur;
Francia letatur, de fine tamen dubitatur;
Sors cito mutatur, qui risit heri lacrimatur,
Quique premebatur in vespere, mane levatur.
Si rex Anglorum^k sese non opposuisset
25 Regi Francorum, modo Flandria succubuisset,
Et Gandense forum nisi primitus obtinuisset,
Vis inimicorum comitem terra pepulisset.
Rex, qui cuncta regis et supra sydera degis,
Vires exlegis Francorum comprimo regis,
30 Flandrensisque gregis comitem tua protegat egis,
Qui de collegis^l nil querit ius nisi legis.
Hoc in conflictu pia virgo suo sub amictu
Nos a districtu regis tueatur et ictu.
Flandria, quam temo fati tulit axe supremo,
35 Iacta sub extremo, natat ut navis sine remo;
Flandria, que primis effulsit rebus optimis
Temporibus, limis modo diruta dormit^m in imis;
Flandria, que domina fuit hactenus, ecce supina
Est incentina, nimis est gravis ista ruina.
40 Spes est firma tamen, quod ei veniet relevamen
Et consolamen. Dicat modo quilibet amen!

Discantⁿ subiecti maioribus esse minores,
Sint licet evecti per divitias et honores.

⁷ in marg. ead. m. hic versus suppletus est: Duceatū preteritū, quia inexpugnabile vidit.

a) alia manus precedenti æquali hæc scripsit. b) dormit h. c) alia manus scripsit hoc carmen.

1) Lille. 2) Comines super fl. Lys. 3) Farnes portas Brugensis. 7) scilicet Francorum, qui villam
50 hæc præcui a mari. 4) Iohannes de Gavere (super antea ceperant. 8) Eduardus I. mense Aug. ex
fl. Scaldin); cf. Ann. Gand., SS. XVI, p. 561. applicuit Brugis. 9) i. e. partibus Franciæ. 10) Versus
b) Brugenses ultro regi se tradiderunt, obviam ei sunt canonici Ninovensium de captione comitum Flan-
dræ a. 1300.

- Si stent erecti iuvenes contra seniores,
Denique confecti patiuntur sepe dolores.
- 5 Hoc duo testantur, ut in exemplis habeantur,
Qui captivantur multisque bonis spoliantur.
Scilicet unius Guido, Robertus alius
Principis est nomen¹, dirum quibus accidit omen.
Hii quia se temere regi simul opposuere,
10 Propterea vere dispendia multa tulere
Ac amiserant comitatum quem tulerunt,
Et fore vix poterunt comites velut ante fuerunt.
Si previdissent mala que ventura fuissent,
Regi desissent et adhuc in honore stetissent.
- 15 Perfidus Anglorum rex, quem Rector superiorum
Destruat, istorum fuit ingens causa malorum.
Regi Francorum nexu sociatus amorum,
Contra verborum veniens promissa priorum².
Clades amborum comitum documenta minorum
20 Sunt, ut malorum teneant precepta suorum
Et reminiscantur, male quando boves operantur
Cumque reluctantur, quod bis stimulo stimulantur.
Non tantum laici, sed religionis amici
Hec metra canonici monachique sciant sibi dici,
25 Ut castigentur et prelatos venerentur,
Nec dedignentur dimittere que prohibentur,
Et licet arcentur exireque claustra vetentur,
Non irritentur animoque volente morentur.
Cur appellentur monachi? Quia scire tenentur.
30 Sepe recordentur, soli sint et lacrimantur,
Moribus ornentur, sic vivant, sic operentur,
Quando resolventur, ut eis bona premia dentur.
Mundi primatum nemo putet esse beatum,
Qui videt ablatum nostro comiti comitatum.
- 35 Non magis esse ratum quicquid cito fit variatum
Censeo quam flatum venti volucrisve volatum.
Quando fit iratum, quicquid dat mobile satum,
Aufert omne datum, nec vult audire precatum
Votaque magnatum, decus, imperium, dominatum
40 Magnificumque statum statim trahit in famulatum.

NOTAE NINOVENSES.

1287. Rex^a pontem de Rase^b iuxta Duacum preterijt, fregit et incendit, suorum tamen strage^c maxima. Deinde villa de Orchies^d in deditionem accepta, totam Pabulam^e usque Insulam pervagando incendit et terre coequavit et spoliavit, perdita nichilominus suorum hominum innumerabili et incredibili multitudine, quos incolae terre illius in silvis latitantes paulatim occidebant. Et sic tandem Insula obsessa est ab ipso rege, in qua erat dominus Robertus^f cum mille ducentis equitibus electis viris, ab ipso rege per tres menses inclusus. A qua^g tamen cum suis tandem egrediens, Ypram, Gandavum, Dam, Erdenberg^h, Aldenarde cum paucis terris adiacentibus vix obtinuit, reliqua parte Flandrie potentie regis subiugata. Interim rege Anglorum in Gandavo existente in auxilium comitis, per biennium treuge inter

a) haec à latere carminis Gulberti inde a p. 9. alia vere manu scripta sunt.

1) a. 1300, Malo Guido et filius eius tradiderunt se nem quam ceperat terram reddisset; quod postea 50
Carolo comiti, fratri Philippi regis, qui eos turpiter infregit. 3) Pont à Rache super d. Scarpe. 4) Inter
captivos retinuit. 2) Iuravit comiti Flandriae se Douai et Tournai. 5) Terra dicta Favele. 6) Filius
non pacem cum rege Franciae facturum, nisi is om- Guidonis comitis. 7) Aardenburg.

omnes partes confirmantur. Quo transacto biennio, iterum ipse Francorum rex, iterum per 1299. dominum Karolum, fratrem suum, Flandriam expugnat et igne ac rade devastat. Et tandem dominum Guldo pater, Robertus, filius comitis, et Willelmus, filius predicti (Guldons), voluntarie se et terram suam potentis domini Karoli tradunt, et dominus Karolus eos regi fratri suo concordare promittit vel saltem legem fieri de forefactis spondit. Interim predictis comitibus in prisione ipsius regis existentibus, rex cum regina et suis baronibus Flandriam intrat, villas et castella ubique visitat; cuius divitiis et pulchritudine delectatus, promissi fratris sui immemor, prefatis comitibus legem fieri negavit, Flandriam occupavit, villas et castra munit et eis dominum Iacobum de Sancto Paulo gubernatorem praefecit; qui tot mala in populo Flandriae exercuit, quod homines ville Brugensis tandem eius insolentiam ferre non valentes, ipsum villam Brugensem armis intrantem turpiter effugerunt, mille sexcentis viris ex suis interfectis. Qui mox in Franciam rediens, collecto flore milicie totius Francie, iterum cum comite Attrebatensi et novem aliis comitibus et innumerabili Francorum multitudine Flandriam hostiliter intrant. Quibus homines Brugensis ville, accersitis dominis Guidone, domini Guidonis comitis filio iunioris, et Willelmo de Iuliaco, cognato suo, viris probissimis, in Curtraco occurrentibus, maximam et incredibilem illam Francorum virtutem in toto prelio prostraverunt et totam regis potentiam a Flandria viriliter effugerunt. Anno Domini 1302. iterum ipsa Flandria potentie comitis subiugata.

Anno Domini 1299, mense Ianuarii iuxta Niniven, in parrochia que vocatur Eiche^m quedam pauper muliercula fetum peperit monstruosum sexus feminei, a pectore et supra duplicatum ac divisum, duo capita et in cuiuslibet ore sex dentes, quatuor brachia cum manibus quatuor et totidem auribus ad invicem se amplectendo habentem, unam spinam in dorsis, unum ventrem integrum, ab ipso pectore inferius usque ad umbilicum concretum. Ab umbilico vero et infra similiter duplicatum et separatum, scilicet quatuor crura cum totidem pedibus, duo pudenda muliebria habentem, et iste fetus ab obstetrice baptizatus mox defunctus est. Mater tamen supervixit et de ipso partu convalevit.

Anno Domini 1363, in crastino Gertrudis dominus Sygerus dominus de Eedinghen⁶, Mart. 18. princeps illustris, vir formosus, armis strenuus, captus est ab Alberto duce, fratre Guillelmi comitis Hanoniae et Hollandiae, qui comes fuit et iacuit in villa de Aet⁷ tanquam furebundus. Tunc dictus dominus Sygerus in Keinoet⁸ castrum ductus, post triduum gladio capitali truncatione dampnabiliter suffocatus est.

RECAPITULATIO⁴ OMNIUM ABBATUM ECCLESIE NINIVENSIS.

Anno Domini 1137. primus ecclesie Ninivensis eligitur abbas dominus Gilbertus, ecclesie Laudunensis canonicus, in conversione sancti Pauli. Qui postmodum, ut predictum est¹¹, a fratribus nostris in generali capitulo Premonstrati nimie indiscretionis accusatus, ibidem deponitur anno regiminis sui quinto.

2. Post quem eligitur Gillebertus, canonicus Parcensis, prudentia et religione clarus. Qui post duos menses, huius officii et nimie paupertatis pondere territus, clandestina fuga elapsus est.

3. 1142. Post hos eligitur dominus Gerardus, Laudunensis canonicus. Qui 44 annis ecclesiam nostram irreprehensibiliter rexit et ad meliora provexit.

4. 1185. Huic in administratione cure pastoralis successit celebris memorie dominus Arnoldus. Qui primo conversionis sue anno prioratum promeruit, quem per 45 annos probabiliter gubernans¹², in abbatem eligitur. Qui cum quinque annis ecclesie nostre laudabiliter praefuisset, expleto quinquennio, apud¹³ Reinirsart¹⁴ gravi infirmitate correptus, in redeundo versus ecclesiam suam cum apud Hacrois¹⁵ venisset, expiravit.

a) etc. s. pra. occurrentes. b) haec est manus post carmina add. c. c) haec est manus add. d. d) eorum incipit manus quae hunc chronicon asseruit, praecedentibus in summa paginae verba supra p. 614 n. a. notata.

1) 1302, Mai 19. pugna Brugensis facta est. 2) Roberto. Quemol. 10) Haec usque ad Stepponem ad verbum fere cum Chronico conveniunt. 11) Supra p. 631. 12) Praeposito Tralectensi, qui fuit filius filiae Guldons comitis. 13) 1302, Jul. 11. 14) Eychem communitati Appelterre unitum, pagi Ninove. 15) Englien. 7) De Bavaria-Straubing. 8) Ath super fl. Dender. 9) Le fere cum Chronico conveniunt. 11) Supra p. 631. 12) V. supra p. 631. et 636. 13) Haec supra non inventum. 14) Villa olim ecclesiae Ninov. prope Senefle (Honnegan). 15) Haute-Croix prope Nivelles (Brabant).

5. 1190. Cui successit in regimine pastorali venerande memoria dominus Mathew, Montis Sancti Martini canonicus, de Scornay¹ oriondus², vir summa religionis et in omni scientia subtilissimus et predicator precipuus; qui quinto regimato sui anno curarum et occupationum impatiens, onus pastoralis cura sponte deposuit et ad locum unde exerat reversus, ibidem beato sine quievit.

6. Post quem pio memorie dominus Algotus in abbatem eligitur; qui post quinquennalem amministrationem ab equo suo cadens, perpetua langoris infirmitate correptus, curam deposuit pastorem anno Domini 1199³.

7. Post hunc eligitur dominus Steppo, ex insigni prosapia Hanonie oriondus, vir urbanus et discretus et in officio suo providus; qui ecclesiam nostram per quinquennum laudabiliter gubernavit.

8. Cui in regimine pastorali successit dominus Henricus, Montis Sancti Martini canonicus, vir utique in litterali scientia adprime eruditus et verbi Dei predicator egregius. Qui post biennium laboris et curarum nimietate fatigatus sponte curam suam resignavit et ad claustrum unde venerat regressus, beato sine quievit.

9. Post hunc eligitur dominus Iohannes de Spinis, vir admodum religiosus; qui per quatuor menses ecclesie nostre tantummodo presidens, gravi correptus infirmitate, diem clausit extremum.

Apr. 19. 10. 1226.⁴ Post quem evocatus est ad hanc pastoralis cure dignitatem vir venerabilis memorie dominus Rodulfus circa paschalem festivitatem. Qui cum ecclesie nostre 37⁵ annis 20 laudabiliter presuisset et ipsam gravibus debitis et usurarum exactionibus aggravatam de paupertate ad divicias et summos honores tranquillitatis ac pacis provexisset, grangias animalibus replevisset et ecclesiam nostram pluribus edificiis, terris, possessionibus et rebus aliis mirabiliter ampliasset, appositus est ad patres suos, anno videlicet 1246, 14. Kal. Maii, eo anni tempore, quo iam dudum electus fuerat ad regimen pastorale.

11. 1246. Successit vir memoria dignus, corde, verbo et opere benignus, misericors, mansuetus et ad omnia pietatis studia consuetus, dominus Sigerus. Qui in officio pastoralis per septem circiter annos et 8 menses ecclesie nostre presuit et profuit; animarum lucra plus quam temporalium incrementa honorum querens, ex verbo sancti Gregorii solamen recipiens, qui dicit: 'Prosperitas temporalis indicium est eterne reprobationis'. Qui quidem 30 per prioratum, quem ut pius et mitis multo tempore rexerat, aliasque prudens, dulcis alloquio et affabilis et per omnia idoneus probatus, sicque tandem ad pastorale regimen vocatus, illud gubernavit et tenuit usque ad tempus supradictum⁷.

12. 1253. Cui successit vir venerandus, moribus et vita laudandus, dominus Daniel. Qui quidem primo ad ecclesiam Getthensem, deinde ad Grimbergensem abbas electus et 35 confirmatus, utranque suis temporibus provide gubernans, ad nostram et suam matrem ecclesiam, vita et scientia sua exigentibus, postremo est electus. Hic ergo vir habitu, incessu et omni corporis motu atque gestu compositus et maturus, non modica litteratura et trium ydiomatum, Latini, Theutonici et Gallici, eloquentia ita edoctus et eorum proprietates sic enuntians, ut ex singulis eorum locis sive terris ortus estimaretur. Verbis igitur 40 profusus, ingenii acuminis preditus et in divina pagina admodum eruditus, ubique divini sparsit semina verbi, presidens officio pastoralis tribus annis totidemque septimanis⁸.

13. 1258. Huic substitutus est in eodem officio dominus Willelmus, de Haeltert⁹ oriondus, vir hylaris, vultu mitis et alloquio suavis; cuius tempore conventus noster fuerat dispersus. Hic tandem post aliquantum temporis quietem desiderans, oneri simul cessit et honori¹⁰.

14. Post hunc electus est dominus Egidius, canonicus Viconiensis, qui prioratum Viconiensem septemdecim fere annis laudabiliter rexerat. Postea in abbatem nostrum

a) MCCXCIX. c., sed in marg. legitur MCCXCIX, et etc supra p. 438; rectius in. add. in marg. 11. Oct.

1) Scornay, praef. Andenarde. 2) Haece supra non inveniuntur. 3) De Radulfo abbate huius sacerdotis, v. supra p. 439 n. 5. 4) Hic et sequens numerus 1226. margini ascripti aperte falsi sunt; forte propter numerum 1219. supra falso scriptum esse corrupti. — Henricus et Iohannes in chartulario, cum brevi tantum tempore sederint, non nominantur. Inter a. 1208—1209. eos sedisse, statuendum est. 5) Secundum hunc numerum Rodulfus a. 1206. electus

est. In chartulario occurrit saepissime inter a. 1214 —1230 (nr. 109—150). Sigerus, eius successor, a. 1247 39 (nr. 208) primo nominatur. 6) Cf. Greg. Epist. VII, 97; Moral. in Iob IV, 13. 7) a. 1241, Ian. 1. cum obitus, scribunt Ann. Praem. II, 274; a. 1253, Nov. ex nostri temporum notis computatur. 8) Diem obitus a. 1253, Ian. 19. indicant Ann. Praem. l. l. 9) Villa 44 prope Alost. 10) l. c. a. 1257, et ex tempore abbatis sequentis elucet.

assumptus, officium pastorale tredecim ferme annis quam religiose, quam fideliter quamque viriliter administraverit et gessit:

Omnibus haut dubium quibus est contraria notum,
Quanta sit hic passus pro nostris iusto tuendis
Iuribus, adversis aliquanto tempore tritus.
Dilexit doctos pro doctrinaque studentes,
Doctus et ipse satis, quem summa sophia beatis
Associet; dicat nunc plus omnis: Amen!
Mille ducentis annis et septuaginta
A Christo nato tunc nascitur hic paradysus¹.

1276

15. 1270^a. Isti successit dominus Peregrinus, vir simplex et modestus, moribus maturus, sobrius omnique corporis motu et gestu satis compositus. Qui secundum nomen sibi congrue inditum se peregrinum agnoscens in hoc mundo, cum nemo iustus manentem hic civitatem habeat, sed futuram peregrinando inquirat; hic, inquam, fastum et fastigium huius seculi contempnens, grandem quidem pastoralis cure honorem, sed grave pondus istius considerans honoris, et illi pariter cessit et isti; sicque a pondere pastorali non coactus, sed spontaneus absolutus, speculativis sicut ante liberius incubuit, et erga pauperes beneficus, in regimine ecclesie nostre parochialis diem clausit extremum².

16. Post quem constitutus est in officio pastorali dominus Henricus de Alost. Cui non fortuna successit sine secunda.

17. 1274. Huic consilio prelatorum nostrorum deposito successit in regimine cure pastorali dominus Iohannes,

prepositus³ noster, de Hartbeke⁴ oriundus, vir prudens et dignus memoria, qui ecclesiam nostram ex mediis maris fluctibus, gravibus debitorum et usurarum procellis agitatum et tantquam sub pedibus conculcatam, de penuria ad divitiarum habundantiam et honores, in portum honestatis et pacis sapientissime collocavit. Hic ergo pauperum amator piissimus, hospitem recreator precipuus et edificiorum nostrorum reparator eximius, cum grangias nostras et ecclesiam nostram animalibus, edificiis, terris, possessionibus et rebus aliis mirabiliter ditasset⁵, et pondus diei et estus 30 annis et decem mensibus, quibus ecclesiam nostram laudabiliter gubernavit, sustinisset, tandem senio fatigatus, quietem desiderans, curam suam resignavit⁶.

Cui successit dominus Iohannes dictus Milliis, de Ninive oriundus, vir memoria dignus, corde, verbo et opere benignus, misericors, mansuetus et ad omnia pietatis ac honoris studiis consuetus⁷. Hic etiam non modica litteratura et eloquentia edoctus, ingenii acumine preditus et in divina pagina admodum eruditus, ubique virtutum ac honoris semina sparsit⁸. Qui cum ecclesie nostre ferme 10 annis laudabiliter prefuisset, quadam infirmitate in facie detentus, quam aliqui phisicorum dixerunt esse 'noli me tangere', diem clausit extremum anno Domini 1314, sub festo Symonis et Iude apostolorum.

1314
Oct. 28.

Post quem electus est dominus Iohannes Scamp, de Leniaco⁹ oriundus, vir bonus et simplex, qui tribus annis rexit ecclesiam nostram, cui non fortuna secunda. Et ideo aliqui fratrum monasterii nostri eum negligentie arguebant, appellantes contra ipsum in curia Romana, fecerunt deponi per dominum Premonstratensem⁴ et ordinem.

Post hunc eligitur dominus Egidius de Cellario, de Ninive natus, vir admodum religiosus et bone reverentie. Gubernavit ecclesiam nostram circiter per 7 annos. Qui tunc per insultationem et accusationem conventus coram domino Premonstratensi⁴ invito resignavit⁵.

Cui successit vir prudens et magne reverentie dominus Iohannes de Hympe. Hic pastoralis cure honorem duobus annis tenuit. Quem fratres sui in multis accusantes et molestantes, coram ordine resignare fecerunt per dominum Premonstratensem⁴.

Isti successit in regimine cure pastorali vir pie memorie et bone religionis dominus Simon [de Costero], de villa Ninivensi natus; qui per duos annos atetit in onere regiminis,

50 a) MCCLIX e. (pro MCCLXX). b) obline esse manus pergit e. c) iterum manus mutatur e. d) pro ob e. e) haec refert manus in variis scriptis.

1) Diem Febr. 5. notant Ann. Praem. l. l. 2) Hic brevi tantum tempore sedit, cum successor eius iam a. 1271, Mart. et Sept., Chart. Ninov. nr. 242. 244. 3) Haec verba iam supra de Sigero abbate 11. leguntur. 4) Lennick-St.-Quentin vel Lennick-St.-Martin, praef. Praem. II, 375. 5) Vicus prope Nivelles (Brabant). 6) Haec supra de Rodolfo abbate 16. dicta sunt. 7) a. 1305, Oct. 20. occubuisse dicitur Ann. Praem. l. l. 8) Haec verba iam supra de Sigero abbate 11. leguntur. 9) Lennick-St.-Quentin vel Lennick-St.-Martin, praef. Brüssel. 6) a. 1324, Mai 8. scribunt Ann. Praem. l. l.

et tunc statim ecclesie resignavit in ecclesia sancti Foylani per dominum Premonstratensem, licet satis invitus.

1328 Post hunc fuit electus et in curia pastorali proventus dominus Willelmus Busere, ex insigni prosapia progenitus, vir urbanus, discretus, religiosus, vite venerabilis et in turibus ecclesie sue tuendis audax et strenuus; qui presuit ecclesie nostre antedicto 8 annis et 20 septimanis, et tunc viam univ[er]se carnis ingressus, vitam finivit¹.

Anno 1336. huic substitutus et electus est in eodem officio dominus Iohannes de Tene-ramunda², vir calente religionis, vultu mitis et alloquio suavis, pauperum in elemosinis recreator, pro posse suo bonus hospitalarius; qui officii pastoralis anchoram tenens, regens et gubernans 22 annis, tribus mensibus adiunctis, religiosè, fideliter, bona ecclesie nostre ampliando de curte in Okeghem³, tandem senio fatigatus, quietem desiderans, oneri similiter cessit et honori, per dominum Parcensem⁴ patrem abbatem nostrum et ordinem curam suam libere resignando⁵.

1358 Cui successit dominus Cornelius de Hamme, Ninive oriundus, vir memorie dignus, corde, verbo et opere benignus, misericors, mansuetus et ad omnia pietatis ac honoris studia con-suetus et hospitem recreator precipuus. Hic etiam non modica literatura et eloquentia edoctus ingenique acumine, preditus, ubique virtutum ac honoris semina sparsit⁶. Qui cum ecclesie nostre ferme triginta duobus annis, novem mensibus et octo diebus digne et laudabiliter presuisset, interim cameram suam de novo et alia edificia quam plura cum acquisitione hospicii nostri Gandavi dicti Molleron fundaliter reformans⁷, diem clausit extremum 20 anno Domini 1391, die prima mensis Iunii⁸.

FUNDATIO ECCLESIAE NINIVENSIS.

Anno Domini 1137. erat eo tempore in oppido Ninivensi vir quidam nobilis Gerardus nomine Constabularius, filius Amelrici constabularii Flandrensis, habens uxorem nomine Gislam, mulierem nobilem; qui genuit de ea duas filias. Domina Gisla post generationem 23 filiarum eius gravi infirmitate¹ correpta, mortua est. Unde dominus Gerardus, vir eius, fecit eam sepeliri in ecclesia de Ninive, volens ipsam ecclesiam honorare et sepultura uxoris sue et additamento sui beneficii. Quo intuitu, cum in eadem ecclesia essent tres canonici², quartum superaddidit, assignans ei prebendam ad memoriam predictæ uxoris sue habendam, decimam scilicet de Herlinhove. De dictis vero tribus canonicis tertius obiit; ita quod³ due 30 prebende in dicta ecclesia de Ninive vacantes erant. Unus igitur canonicus Balduinus nomine predicto domino Gerardo persuasit, ut intenderet abbatis Premonstratensis ordinis fundande, quia cum duabus prebendis vacantibus⁴ suam dare paratus esset. Domino igitur Gerardo et predicto canonico Balduino in sancto proposito concordantibus, statuerunt advocare fratres Premonstratensis ordinis, tunc de novo laudabiliter viventibus⁵, quorum suavis 35 et redolens conversatio commendabilis toti mundo existebat. Missa itaque legatione, abbatem Parcensem⁶ nomine Symonem advocaverunt. Qui Simon abbas locum videns aptum canonicis regularibus et omnia parata inveniens, prout⁷ sibi erant ostensa, gaudenti animo in septenario numero fratres misit in seminarium sacre congregationis conservandos septiformi gratia Spiritus sancti⁸. Anno Domini, ut dictum est supra, 1137, in festo beati Martini duo 40 ergo canonici seculares predicti cum septem fratribus de Parco venientibus, assumpto habitu ordinis Premonstratensis, ex unanimi consensu et electione canonica elegerunt dominum Giselbertum canonicum Laudensem, virum scientia, moribus adornatum, presente domino Symone abbate de Parco antedicto et electionem confirmante.⁹

¹) in marg. infer. annus e. XIV. hunc versum etiam in Ann. Paroch. invenimus:

Morsque fames fit in M. C. tria sexque decem.

a) pœn. e. b) reformam. e. c) quæ sequuntur recentibus manibus scripta videntur. d) infirmo e. e) can. s. f) de oratione e. g) vacantibus e. h) sic e. i) qui e. k) gratia iterum add. sed oratione e.

1) 1336, Sept. 12. Ann. Praem. I. l. 2) Dendermonde. 3) Okegem prope Ninove. 4) Dies obitus 1358, Febr. 19. Indicatur Ann. Praem. II, 376, ubi eius Vita laudatur. 5) Verba iterum repetita sunt supra 66 de Sigero 11. et Iohanne abbatibus dicta.

HISTORIA FUNDATIONIS ECCLESIAE NINIVENSIS.

Erst vir quidam nomine Gerardus cognomento Constabularius, filius domini Amelrici Flandrensis constabularii, vir, inquam, armis strenuus, genere preclarus et in rerum secularium administratione prudentissimus, in Ninivensi oppido advocatus. Huiusque fuit uxor nomine Gisla, eius generositati per omnia condigna, filia scilicet domini Ingelberti¹ de Petenghem², de qua et duas filias genuit, scilicet Machtildem de Ninivo et Ermengardem de Wome.

Cum autem eo tempore Ninivenses multiplices in giro paterentur hostium incursus, prefatus vir ita prudenter se in omnibus agebat, ut, quicumque adversus eum se erigerent, humiliatos redderet et confusos. Ut enim cetera quae gloriose gessit, taceamus, cum illi de Bouleir³, nobilitatis et gloriae secularis nomen tunc temporis obtinentes singulari, Ninivensium finibus invasis, predam abegissent, mox nostrates ad faciendam de hac iniuria vindictam arma capientes, eorum terminis irruerunt et predam multo maiorem reduxerunt.

Ut vero de patre quoque ipse domino Amelrico, viro utique gloriosissimo, aliquid per excessum loquamur cum dominus Balduinus de Alost cum exercitu suo Ninivensium terminos invasisset et predam de villa Okengem⁴ abigere cepisset, mox dominus Amelricus ad arma convolans, cum suis obviam hostibus confidenter exivit; ubi vero ad locum certaminis ventum est, statim eos valido conterens impetu, omnes in fugam convertit et dominum Balduinum principem eorum cum ingenti gloria captivum reduxit.

Illudque non pretereundum, quod in patrocinii sanctorum Cornelii et Cypriani tam principes quam populi Ninivensium tantam habebant fiduciam et devotionem, ut, quotiens eos hostibus obviam ire contingeret, ecclesiam intrantes et sanctorum se orationibus committentes, in signum et securitatem futurae victoriae vexilla ecclesiae secum devota consuetudine deferrent.

Cum autem placuisset ei qui omnia ordinat quando vult et quomodo vult, ut odore notitiae suae et divini cultus studium in Ninivensi oppido ampliaret, supradicta Gisla, domini Gerardi Constabularii uxor, gravi infirmitate correpta, diem claudere festinabat extremum; unde quaedam abbatissa de Gilenghem, cognata scilicet sua, eam visitans, ut ibi post mortem sepelienda deferretur, obnixè postulabat. Sed Domino aliter disponente, hoc a militibus et amicis domini Gerardi penitus est dissuasum, asserentibus, quod ecclesiam suam uxoris tumulto potius deberet honorare et liberalitatis suae sublevare beneficiis.

Erant autem hic duo canonici celeberrimae memoriae viri, Balduinus Wala scilicet et Oiotus; nam tertio eorum collega defuncto Alondo nomine, eius adhuc prebenda vacabat. Hisque saepedictus dominus Gerardus ob aeternam suae uxoris habendam memoriam quartum superaddere canonicum disponebat, decimam videlicet de Herlichove eius prebendae assignans et ecclesiae Ninivensi in perpetuam elemosynam condonans. Horum autem canonicorum prefatus Balduinus Wala cum dominis Ninivensibus a iuventute in castro conversatus, capellam procurabat; ad cuius prebendae instaurationem olim ecclesiae 21 bonaria terrae apud Ehikem⁵ fuerant contradita. Vir igitur iste Deo acceptus et hominibus et domini Gerardi consiliarius fidelissimus, Spiritus sancti afflatus instinctu, ad aures ipsius cepit pulsare, verbum sacri eructans consilii, quatenus ob aeternam sui suorumque salutem fundandas intenderet abbatiae, proponens, quod suam huic fundationi paratus esset adhibere prebendam, maxime cum tertia, ut supra dictum est, vacaret, quarta nihilominus prebenda in morte uxoris eius instaurata nulli adhuc esset assignata. Cuius verbis saepedictus Gerardus obtemperanter auscultans, de ipsius et aliorum prudentium virorum consilio fratres Premonstratensis ordinis censuit advocandos, quia suavissima conversationis eorum opinio grata Deo et plurimum commendabilis videbatur mundo. Missa itaque legatione pro fratribus advocandis ad ecclesiam Parcensem, advenit eiusdem ecclesiae abbas, vir eximiae religionis, Simon nomine, et in festo omnium sanctorum sermonem faciens in 1137. Nov. 1. populo, omnibus in eius adventu congratulantibus, cum summa susceptus est reverentia.

1) Idem, ut videtur, qui occurrat apud Lapd. Ard. Goersbergen (Grammont). 4) Okengem, pag. Ninove, e. 122, ss. XXIV, p. 620. 2) Petenghem super 3) Eychem, pag. Ninove, Scaldin 8., praef. Audenardo. 5) Boulaere prope

1137. Qui, audito huius devotissimae intentionis proposito, in spiritu exultationis dominum reverens, seminarium sacrae congregationis septiformi Spiritus sancti gratia confortatum in septenario fratrum numerum transmisit¹.

Nov. 11.

Anno igitur Verbi incarnati 1137. predicti fratres in festo sancti Martini advententes, benignissime sunt recepti, et omnibus quae erant ecclesiae in eorum usus assignatae, totiens dictus Gerardus septem bonaria terrae apud Rubro eis adiecit et insuper quendam² partem de omni terra, quam in parrochia de Herlinhove quoque pacto possent acquirere. Interim vero domino Gerardo et Balduino sacerdote, de quo supra diximus, pro pastore dominici gregis clamitantibus, advenerunt viri venerabiles Laudunensis³ et Parcensis abbates, et dominum Gillebertum, Laudunensem canonicum, virum utique admodum religiosum, de omnium consensu in conversione sancti Pauli abbatem constituerunt; qui scientia et moribus plurimum adornatus, adeo divinis studebat operibus, ut dominicis vel festis diebus ad circumiacentes exiret parrochias semen verbi seminare; unde et nomen eius tamquam oleum effusum coram populis et principibus terrae longe lateque flagrabat. In hoc itaque tempore tamquam primo mane plures a Deo missi sunt dominicae vineae cultores; qui usque in senectam et senium in hac vinea laborantes et in sudore vultus sui panem manducantes, per quadraginta aut quinquaginta annos vel eo circiter pondus diei et aestus unanimiter pertulerunt.

1139.

Jan. 25.

et. 6. 3. 18.

Cum autem circa idem tempus dominus Wolteimus, vir opinatissimus, esset defunctus, qui Iethensis et Lidekerensis ecclesiae abbas fuerat — nam et haec, sicut illa, libera, nonnumquam Iethensi ecclesiae fuerat subiecta —, dominus Iwanus de Alost, qui apud Lidekeram tunc temporis dominium obtinebat, accersito domino Gilleberto abbate nostro, Lidekerensem ecclesiam cum omnibus suis appertinentiis nobis in elemosynam contulit et episcopali auctoritate donum suum confirmari obtinuit⁴. Sed illis de Ieth postmodum reclamantibus et nos tamquam sui iuris invasores constanter impetentibus, tandem post longas et varias inter nos concertationes, consilio et auctoritate domini Bernardi Clavaevallensis abbatis⁵, apostolicae sedis legati, facta inter nos compositione, omnis haec decisa est querela, et auctoritate Cameracensis episcopi et totius ordinis nostri utrique ecclesiae indictum est silentium. Obiit autem Gillebertus⁶ abbas Ninivensis anno 1186; cui successit Arnoldus, Arnoldo Mathaeus, et post hunc Algotus⁷.

30

Anno Domini 1222. vetus ecclesia parochialis de Ninive de novo cepit a fundamentis nova construi, et collocatus est lapis primarius in fundamento mense Iunio a fratre Andrea plebano eiusdem ecclesiae et domina Agnete de Grimbergis. Cuius ecclesiae fabricam, memorato fratre Andrea post quinquennium cum magistro Egidio et cruce signatis versus Ierosolimam profecto et ibidem defuncto, frater Sigerus de Alost, successor ipsius fratris Andreae, venusto opere et sumptuoso de elemosynis fidelium infra triginta annos plenarie et laudabiliter consummavit.

DE PERSECUTIONE ECCLESIAE NINIVENSIS.

Principes Ninivenses Amelricus et filius eius Amelricus, viri generosi et dignitate famosi, ecclesiam primitus Ninivensem exaltare ceperunt, et eam summo studio sanctorum pignoribus decorantes, tres canonicos sacerdotes, qui inibi deservirent, statuerunt. Quibus etiam ob spem aeternae retributionis ex suis abundantibus necessaria delegaverunt. Sic Deo devoti, armis strenui, mites subditis, feroces in hostes, gloriam populi sui dilatabant.

a) sextam Bald. b) haec post addita videntur; v. praef. p. 526.

1) Eadem verba in Narrat. p. 553. 2) Walterus Gerardus, Gilleberto iam a. 1142, cessante; v. supra 45 abbas S. Martini. 3) V. quae supra p. 530. p. 536, ubi a. 1185 indicatur. 4) Sed a. 1195—1199. annotata sunt. 4) V. eiusdem chartam, Chron. 7) V. supra p. 541. Flandr. II, 758 nr. 9, et ibid. nr. 7. 10. 11. 5) Immo

Coram rege et principibus terras Ninivensium dominorum nomine celebre factum est. Terra etiam Iherosolymorum in opibus eorum aliquando laetata est.

Postea dominus Gerardus, filius Amelrici Flandrensis constabularii, ecclesiam Ninivensem in monasterium sanctae congregationis promovere decrevit. Mox fratres religiosos 1137. ordinis Premonstratensis adduxit aptos pie plantationi. Qui rigali caelesti rore, in brevi multiplicati sunt Dei benedictione. Quibus etiam vir illustis ob aeternam retributionem temporalia providens, ex uno predio quasdam possessiones donavit. Ad ultimum vero in eadem congregationis comam capitis deponens convertitur, et ibidem moriens, in ecclesia iuxta uxorem suam Gislam honorifice sepelitur.

Defuncto domino nostro Gerardo, heredes ei dissimiles surrexerunt¹, qui ab ecclesia abstrahere satagebant quas a patre collata fuerant. Extorta imprimis varia suppellectile, quam praefatus vir ecclesiae contulerat, etiam agris inhiabant. Plaustra nostra segetibus onerata tempore messis violenter abstulerunt et ad castra duci fecerunt.

Sedato modicum turbine adversitatis et multiplicato numero fratrum, templum, in quo 15 primum collocati fuerant, eos pariter cum parrochia capere non poterat; quapropter aliud maius seorsum cum ceteris aedificiis claustralibus construere ceperunt². Monasterii nostri 1157. nondum medietate constructa, adversarius noster diabolus graviter excitatus, dominos nostros, Gerardum videlicet de Grimberges et uxorem eius Mathildem, iniquorum consilio rursus adversus ecclesiam commovit. Ex qua commotione multa dampna pertulimus. 20 Multi ecclesiasticarum et secularium etiam nobilium personarum super nos misericordia moti sunt et quantum prece poterant furorom dominorum nostrorum mitigare conati sunt. Episcopus quoque pie memoriae dominus Nicolaus Cameracensis³ et abbates quam pluri- 25 mi, dominus etiam Theodericus de Alost⁴ cum multis aliis nobilibus personis pro nobis oraverunt; sed nulla prece flectebantur. Postremo venerabilis abbas noster dominus Gerardus, assumptis secum conventus sui senioribus, religiosis quidem viris, castrum adiit, ante dominum et dominam cum hominibus suis et sacerdotibus pro ecclesia ad pedes pro- 30 cidit, sed frustra. Itaque ad monasterium rediit et causam suam Christo et eius genitrici sanctoque Cornelio commendavit.

Contigit autem in brevi, in die scilicet anniversario, quo possessiones ecclesiae cum 35 parrochianis nostris in nos etiam furentibus perambulaverant, ut venirent tres fratres, domini scilicet de Sottengem⁵, cum suis sequacibus ad pugnandum contra Ninivenses. Qui quas- dam casas a villa satis remotas incenderunt, sed flante vento vehementi, tota fere villa consumpta est, utpote cui Dominus solitam defensionem iusto iudicio suo subtraxerat. 40 Dominus quidem iuxta claustrum ardentibus, nos etiam de incendio aedificiorum claustra- lium timuimus; sed multis votantibus⁶, verso vento, flamma a nobis repulsa in domos civium grassabatur. Hac autem victoria adversarii preter spem potiti, iterum atque iterum securiores redierunt, et Ninivenses, olim insuperabiles, intra munitionem suam retrudentes, 45 quae ante incombusta remanserant combusserunt.

Paucis annis transactis, falsus rumor totam provinciam nostram replevit, quod vide- 50 licet Philippus comes Flandrensis⁷ interfectus vita decessisset. Qua fama domini nostri iterum excitati, qui eo tempore in terra Grimbergensi habitabant, aptum tempus tyrannidis suae exercendae se invenisse arbitrantes, Gerardus scilicet et filius eius Gerardus cum ministris suis ad nos properabant, pecora nostra de claustris et de curiis et quidquid inve- 55 nire poterant diripiebant. Sed dum animo suspensi essemus, ad horam diei nonam, quod comes viveret, nuntlabatur. Exultavimus et delectati sumus, et operuit confusio faciem inimicorum nostrorum, et omnia quae abstulerant, ubicumque inveniri poterant, nobis restituta sunt.

1) not. 24.

1) Gerardus de Grimberges, qui duxit in matri- 50 monium Mathildem, filiam Gerardi de Ninove, cum ea dominatum Ninovensem suscipiens. V. supra Bald. p. 530, Hist. fund. H. p. 553. et chartam, Miraepus, Op. dipl. I, 542. 2) Quod a. 1157, incep- tum, a. 1166, perfectum est; v. supra p. 534 sq. 3) Cf. chartam eius a. 1165, datam, qua praevari- catoribus ecclesiae Ninov. acommunicationem mina-

tur, Chart. Ninov. nr. 22. 4) Qui primus testis nominatur in charta, qua Philippus comes Flandriae se advocatum ecclesiae Ninov. prohitatur; ibid. nr. 24 (= Miraeus I, 541, cap. 53). 5) Sottengem, praef. Audenarde. — Duo fratres Walterus et Gerardus nominantur inter testes chartae a. 1166, Chart. Ninov. nr. 23. 6) a. 1168—1191.

Ceterum Gerardus dominus Grimbergensis visitatus et longa infirmitate ante mortem suam a Domino correptus, de omnibus malis patratis poenituit, et per ecclesias plurimas elemosinis dispartitis, quas commiserat conciliavit¹. Amicos et filios suos, ne unquam ecclesiae Ninivensi vel Grimbergensi aliquid mali facere presumant, admonendo rogavit, sed in omni necessitate adiutores et defensores earum semper existant. Hac quidem bona voluntate in ecclesia Grimbergensi conversus, religionis habitum suscepit, comam deposuit et in bona confessione tandem vitam finivit². Nos vero de filiorum eius³ amicitia modo gaudemus.

1) Jam a. 1167. Gerardus abbatiae Ninov. omnes tamen, post a. 1184 (Chart. Ninov. ar. 45) et ante possessiones confirmat; Miraeus I, p. 541, cap. 54, a. 1190 (ibid. ar. 65). 3) Gerardi III († 1200) et is quam chartam Philippus comes approbat, ibid. cap. 55. Arnoldi († 1211).

2) Quo anno obierit, non satis constat, ut videtur

IOHANNIS DE THILRODE CHRONICON. EDIDIT IOH. HELLER.

Iohannes de Thilrode¹ monachus monasterii Sancti Bavonis Gandavensis compilavit circa annum 1294. et initio proxime sequentis Chronicon ad originem mundi ad sua usque tempora hoc modo deductum. In capitulis 1. et 2. actales mundi secundum Isidorum enumerat. Cap. 3—7. et 24. fere integra ex Aurea Legenda et praecipue ex Martino Oppavensi hausit, quem ab initio usque ad finem sibi adaptavit. Narrationi Martini c. 3. pauca de origine civitatis Gandavensis inseruit, quae partim e Chronico Normannorum² e Lamberti Libro Florido sibi noto sumisit, partim ipse secundum fabulas a monachis circumlatas conscripsit. Maioris vero pretii sunt, quae c. 8. de initiis castelli Gandavensis ex fontibus ut videtur domesticis iamiam deperditis tradidit; sed etiam hic quae enarrat populi rumorem redolere, facile apparet. Fusior est in monasterii historia enarranda, quam secundum chartas publicas in archivo ecclesiae asservatas³ et Librum traditionum in coenobio Blandiniensi initio saeculi XIII. scriptum⁴ contexit, id praecipue agens, ut maiorem Sancti Bavonis antiquitatem a monachis Blandiniensibus impugnatam⁵ evincat, qua in re ne id quidem veritus est, ne narrationem libri illius Blandiniensis in sui monasterii utilitatem audacius mutaret⁶. De abbatibus vero, quos c. 11. sine ullo ordine enumerat, fortasse necrologia adhibuit, sed plurimorum nomina non nisi ex privilegiis ab imperatoribus et comitibus Flandriae vel ab episcopis Noviomagensibus et Tornacensibus eis indultis cognoscit. Etiam horum episcoporum nomina, quae c. 17. et 18. proponit, ex instrumentis publicis deprompsit.

Multo uberiorem messem (c. 9. 12—16) fecit noster ex vitis sanctorum, quorum corpora in ecclesia sancti Bavonis sepulta erant. Excerpsit duas vitas Bavonis⁷ eiusdemque translationes⁸ et miracula⁹, vitas et translationes Lavini¹⁰ et Landoaldi¹¹, vitas Amandi¹², Macharii¹³, Landradae¹⁴, Lamberti¹⁵, quarum

1) Ita ipsa propria manu nomen scripsit c. 7: *nicht*, scilicet *frater Io. de Thilrode, huius libri compositor, retulerunt*. Eodem modo semel amanuensis c. 7: *Ego frater Iohannes de Thilrode, monachus Sancti Bavonis Gandensis, compilavit*; sed idem aliter aliis locis, in praefatione: *ego Iohannes de Thilrode, minus monachus Sancti Bavonis Gandensis*; c. 26: *Ego Iohannes de Thilrode monachus Sancti Bavonis*; et in versibus c. 23: *Res constructio Iohannis | De Thilroeden erat*. Thilrode villa, hodie Thielrode, sita est ad fl. Scaldim a Gandavo inter septentrionem et orientem (in terra Waria). 2) SS. I, p. 537 sqq. Cf. Arch. VII, p. 542 sq. 3) Indicem chartarum dedit Van Lokeren, *Histoire de l'abbaye de Saint-Bavon*

(Gand. 1835) t. II; impressas sunt (— a. 1255) ap. Serrure, *Cartulaire de St-Bavon* (p. 1—280). 4) Ed. Vande Putte, *Annales abbatias Sancti Petri Blandiniensis* (Gand. 1842) p. 65—152. 5) Cf. c. 10. 6) c. 8. 9. 7) Auctore anonymo ap. Mabillon, AA. 83, II, p. 395 sqq.; auctore Theoderico ap. Ghesquiers, AA. 83, Belg. II, p. 513 sqq. 8) ap. Ghesquiers II, p. 563 et 570. 9) ap. Mabillon II, p. 406 sqq. 10) ap. Mabillon II, p. 450 sqq. et Ghesquiers III, p. 230 sqq. 11) Auctore Herigeo ap. Ghesquiers III, p. 351. 12) Auctore Bandemundo ap. Mabillon II, p. 713. 13) AA. 83, April. I, p. 875 sqq. 14) Auctore Theoderico ap. Ghesquiers V, p. 214 sqq. 15) Auctore Bigeberto, AA. 83, Sept. V, p. 598 sqq.

plures legebat in codice tam universitatis Gandavensis nr. 210. Parco de comitibus Flandriae (c. 19) secutus est Genealogiam Lambertii, cui brevem addidit continuationem. De ducibus Brabantiae (c. 22) adhibuit Genealogiam Ampliatam supra p. 391 sqq. vulgatam, sed praeterea nonnulla de sepulturis et genere eorum tradidit, quae illic non inventiuntur. Hic et duobus aliis locis, scilicet de discordia inter comitem Iuliacensem et ducem Brabantiae a. 1217. orta (c. 20) et de morte Iohannis de Hadinghem Leodiensis episcopi (a. 1219)¹, ad similitudinem annalium Blandiniensium prope accedit, sed uberiorem praebet narrationem. Quare recte conieci mihi videor, auctorem Annalium et nostrum a communi fonte, Gandavi fortasse scripto, hausisse². — De regibus Francorum (c. 27) eorum et Brabantinorum genealogias excerptis. Denique operi inseruit (c. 25) litteras de miraculo, quod a. 1290. Parisiis evenit, et acta concilii, quod a. 1292. de recuperanda Terra Sancta Compendii habitum est (c. 26); quae acta aliunde, quod sciam, non nota sunt. — Pauca quae restant, scilicet de bellis apud Westcappel (c. 21) et Worringen (c. 23) gestis et de discordia inter regem Franciae et comitem Flandriae a. 1294. orta (c. 28), de suis narravisse videtur. Sermone usus est contorto et obscuro. Eadem saepius repetivit³, totumque opus iure collectaneam et inordinatam molem dixeris. — De sua vita nil compertum habemus praeter ea quae ipse c. 26. proficitur: se a. 1292. concilio Compendiensi supra laudato affuisse⁴.

Chronicon hoc modo absolutum⁵ auctor ad amanuensi in unum volumen transscribendum curavit, qui codex membranaceus in 4° min., olim Sancti Bavonis, deinde viri docti Lammens, iam servatur in bibliotheca universitatis Gandavensis, nr. 439. signatus (foll. 151); ex qua eum V. Cl. Vanderhaeghen, summus bibliothecae praefectus, ea qua excellit liberalitate nobis Berolinum⁶ transmisit. Librum postquam scriba finivit, Iohannes de Thilrode ipse insperit, menda corrigens inque paginis vacuis relictis opus continuans (cf. tabulam adiectam). Ita quae inde a medio anno 1295. evenerunt⁷ quaeque ipse vidit vel a fide dignis⁸ audivit, usque ad mensem Novembrem anni 1298. litteris dedit. Haud contemnenda prodidit de rebus Flandrensibus et Hollandicis et de coronatione Elisabethae, uxoris Alberti regis Romanorum, Norimbergae facta, de qua nuntii Guidonis comitis Flandriae ei certiora retulerunt.

Diu post Iohannem, medio circiter saeculo XIV, alius quidam librum denuo evoluit. Multa erasit vel mutavit; seriem comitum Flandriae et abbatum Sancti Bavonis usque ad sua tempora deduxit et summam temporibus⁹ accuratius definiendis operam navavit. Itaque quod Iohannes non potuit, scilicet abbatum et episcoporum vel ducum Brabantiae et regum Francorum annos statuere, ipse haud difficiliter sibi esse opinabatur. Concordat quidem in ordine et annis abbatum indicandis plerumque cum Annalibus Gandensibus medio saeculo XIV. compositis, ambosque ex eodem fonte hausisse¹⁰, veri

1) De hoc cf. Arch. VIII, p. 351. 2) Quae ex Libro Florido nostri involuit. Hoc capitulum Bethmann, SS. IX, p. 334 sq. vulgavit. 3) c. 7. 4) Ex eodem fonte iam ignoto Baldulphum Ninovensem hausisse, supra p. 517 sq. monitum est. 5) Cf. c. 9, 10, 18 et saepius. 6) Van Lokeren, Chronique de St.-Bavon à Gand par Jean de Thilrode, Avant-Propos p. III, testatur, nomen eius in charta anni 1293. occurrere, ubi cum abbate S. Bavonis arbiter decimarum constitutus fuerit. Chartam aq. in historia quidem monasterii (II, p. 48) a V. Cl. Lokeren publicè iuris factam esse, dolemus. 7) Index praebet viginti

sex capitula; c. 27. (Reges Francorum de genere Trojanorum) cum a scriba exaratum sit, inter scribendum ab auctore adiectam esse, patet. 8) c. 28, 29, 9) a. 7; Nuntii et milites fide digni domini Guidonis... retulerunt. 10) SS. II, p. 183 sqq. Coniecturam hoc loco permittas velim. Ipsum interpolatorem illos Annales compilatas, haud alio iure quis dicat; in pagina enim quaedam codici nostro praedictae eadem manus fugitivo calamo nonnulla adnotavit quae recte cum Annalibus cohaerent quaeque collegatas videtur illos composuit.

simillimum est. Post hunc saec. XV, XVI, XVIII. rursus alii nonnulla adnotaverunt. Quare in editione nostra instituenda id praesertim egimus, ut diversas manus cum auctoris scribaeque tum interpolatorum quam accuratissime distingueremus. Quae Iohannes propria manu adiecit, indicabimus; quae posteriores intruserunt, si arte cum narratione cohaerebant, auctis inclusimus; si vero narrationem continuarent vel longiora adiunxerunt, ea infra posuimus.

Adhibitus fuit liber saec. XIV. ab auctore annalium Sancti Bavonis (SS. II.); saec. XV. exeunte ab anonymo, qui hortante Iacobo van den Driessche condidit chronicam S. Petri Blandiniensis¹, et ab auctore ignoto chronici Sancti Bavonis, quod edidit De Smet in corpore chronicorum Flandriae²; saec. XVI. denique per compilatorem codicis Bruzellenensis nr. 16531, ex quo in appendice quaedam ad historiam Gandavensem spectantia addidi. — Fragmenta ex codice Gandavensi a. 1835. vulgavit Warnkönig, 'Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte I, Appendix p. 63 sqq., et eodem anno totum opus, exceptis primis septem capitulis, publici iuris fecit Van Lokeren, 'Chronique de St.-Bavon à Gand par Jean de Thielrode.'³

Berolini, mense Martio 1880.

Ioh. Heller.

Quoniam servare nunc in memoria cuncta que pretereunt non sunt ab homine ista provenientia, sed flamine divino humanitatem rationibus lucidis decorando, secundum quod dicitur: 'Omnia in memoria habere potius est divinitatis quam humanitatis'. Igitur cum humana natura prorsus sit labilis necnon permutanda, oblivioni per tempora diversa se conferens facta praecedentia minime recordando: hinc vox litteralis inventa est, modo debito inscripto protrahendo, ut ad id se prepararet, animum hominis labilem cognitione previa perlustrans, amnacia⁴ venturis hominibus lucide notificando; et quia Deus que fecerat cuncta videns quod essent valde bona, hominem inter illa sensualiter ad sui respectum illuminans, sensui suo utilia per ipsum conferendo, hecque ignorantibus spergere⁴ volentem eos imperfectam noticiam adducendo: nullus eidem invidere tenetur, factis et verbis nocumenta prebendo, sed eidem magis⁴ acquiescendo. Ergo cum a nobis nichil habemus, sed ab eo quod studemus proficimus, gratia Dei interveniente fructus scientie studio medio humane nature colligendo, et sic quod per studium manet nunc descriptum aliis placide seminando: quemlibet benivolum ignorantia seductum reddere tenetur, hec eadem diligenter perspicendo, a tali facto satiram depellendo. Hinc est, quod ego Iohannes de Thielrode, minimus monachus Sancti Bavonis Gandensis⁴, id⁴ idem monasterium de chronicis totaliter pene vacare, de hiis, que in presenti compendio sunt nunc copulata, in nostris codicibus parum inventendo, meum cum hoc ingenium pauper ac in scientia debile ad hoc apposui, istud perficiendo, ut nostris successoribus presentibus et futuris pateant subsequencia in opusculo contenta, utpote facta preterita diversorum a diversis acta super eisdem cognitionem sumentibus sencialiter delectando, secundum quod in capitulis subsequentibus continebitur per ordinem concurrente.

1. Primo dicendum est de etatibus mundi.
2. De principio ydolorum.
3. De quatuor regnis principalibus maioribus, de quibus Roma instituta fuit; de tempore quo incepit, a quibus incepit, et de modo quo incepit.
4. De duplici regimine spirituali et temporali.
5. De etate Christi et beate virginis.

¹) Ne pro spergere a. ²) a de ras. e. ³) Gandis e. ⁴) fortasse videns corrigendum vel inveniens ex sequentibus supplementum.

1) Edidit Vande Putte, Annales S. Petri Blandiniensis p. 33—64. 2) 'Recueil des chroniques de Flandre' I, p. 453 sqq. 3) De Iohanne egerunt 'Hist. Littér. de la France' XXI, p. 80—86; Warnkönig I, p. 48 sqq.; Peris in 'Arch.' VII, p. 684 sqq. Prorsus falsus prodit Lorenz, 'GQ.' II, p. 16. 4) Amasocum herbam contra vertigines utilem laudat Plinius, 'Hist. Nat.' I, XXI, c. 30.

6. De tribus generibus cardinalium institutis, ad quod sunt, et qui sunt, et quot anni.
 7. De summis pontificibus et imperatoribus, incipiendo a summo pontifice Iesu Christo et ab Octaviano imperatore, et de mirabilibus que contingebant temporibus sporum.
 8. De origina castri Gandensis et oppidi, quod situm est infra Scaldam et Legiam fluvios.
 9. De situ monasterii Sancti Bavonis, et a quibus originem duxit.
 10. De Florberto primo pastore monasteriorum Sancti Petri in Blandinio et Sancti Petri Sanctique Bavonis in Gandavo.
 11. De abbatibus monasterii Sancti Bavonis.
 12. De sancto Bavone pio confessore.
 13. De sancto Livino glorioso martire.
 14. De sancto Amando episcopo et Landoaldo archipresbitero.
 15. De sancto Machario Antiochie, metropolis Sirie, archiepiscopo.
 16. De sancta Landrada virgine, abatissa Belisiensis cenobii.
 17. De episcopis qui rexerunt insimul Noviomagensem et Tornacensem dyocesi.
 18. De^o episcopis Tornacensis dyocesis post divisionem a Noviomagensi ecclesia.
 19. De comitibus Flandrie.
 20. De comite Iuliacensi.
 21. De conflictu in Zelandia.
 22. De ducibus Brabantie.
 23. De bello apud Woronc. De morte Iohannis ducis.
 24. De morte Ludovici regis Francie, qui obiit ante Thunicum.
 25. De miraculo eucharistie, quod accidit Parisius.
 26. De^o litteris destructionis civitatis Aconensis missis a Nicholao papa ad dominum Petrum Remensem archiepiscopum et de responsione missa summo pontifici a prelatibus Remensis et Senonensis provincie.
- [27. Reges Francorum.]

1. Prima etas est ab Adam usque ad Noe et habet hominum generationes decem, habet annos secundum Ebreos mille sexcentos quinquaginta sex -- De numero annorum ab orbe usque ad Christum sunt diversae opinionones.

2. Cum homines non coluerunt nisi unum Deum ab initio -- ydolatria prohibetur incipit.

3. Nunc dicendum est de 4 regibus principalibus maioribus, de quibus Romae instituta sunt. Secundo dicendum est -- Venit in Germaniam, facte ponte super Renum, transit.

De castro Gandensi, quod Gaius Iulius construxit.

Iste^o Gaius Iulius construxit nobile castrum et famosum supra Scaldam et Legiam¹ propter decentiam et oportunitatem loci in hyeme quiescendum et in estate contra regem² Cassibellannum³ Britannie bellandum⁴, quod nunc Anglia nuncupatur; quem regem et regnum devicit totaliter. Gaius imposuit nomen castro suo⁵ a nomine suo Gayo Ganda, quod primo appellabatur Odnea. Quod nunc est monasterium Sancti Bavonis a sancto Amando episcopo constructum; ubi prius colebatur Mercurius. Post^o vero constructionem monasterii ab Amando circa annos natiuitatis Domini 650. Normanni, qui primo venerunt de Norwegia, monasterium Sancti Bavonis incendunt. Item circa annos Domini 680. Normanni incendunt et devastationibus inhiantes, singulorum humanum vitantes, ad interitum et perditionem regni in Gandavo monasterio sedem sibi ad hyemandum statuunt; deinde Tornacem civitatem et omnia monasteria supra Scaldam fluvium ferro et igne devastant; deinde sedem sibi mutant et Cortiacum⁶ castrum construunt. Francorum principes, in hoc consilio, imponerunt regi et Francis 12 milia pondora argenti⁷ datu⁸ Normannie assuetam in tributum, ut de regno abirent. Postea facto pace per matrimonium, rex Normannorum cum Karolo baptizatus est et per imperatorem de sacra fonte susceptus; et tandem, cum Normannos de Francia expellere non posset, concessit eis Karolus regionem que ultra Secanam erant; que pars usque hodie dicitur Normannia. Roricus fuit rex Normannorum, et Godefridus⁹ postea rex Normannorum duxit in uxorem Ghislam, filiam Lotharii regis. Iste Gaius Iulius, quando devicerat Britanni-
niam et versus Romam pergebat, reliquit quosdam nobiles barones suos ad custodiendum castrum suum Ganda; unde postmodum cives Gandenses originem acceperunt¹⁰. Sed non

a) De -- post in ras. c. b) III in ras. c. c) in ras. c. d) D. I. d. in ras. c. e) add. manus saep. XII.

f) Renum corr. Renum c. g) rubrum add. minus I. d. Th. in marg. h) Iste -- famosum in ras. p.

i) Cassibellannum corr. superscribendo Cassibellannum I. d. Th. k) Tornacem corr. Cortiacum c. l) in ras. I. d. Th.

1) Ly. 2) Cf. Oros. VI, 9. 3) Ex eodem fonte SS. II, p. 165, et Chronicon S. Petri Blandinensis 55 eadem excerpit auctor Miraculorum s. Bavonis, ap. e. a. 1497, conscriptum (ed. Vande Putte, Annales Mabillon, AA. SS. II, p. 409. 4) Cf. Ann. Gand., abbas S. Petri Blandinensis p. 83 sqq.)

fuit tunc Ganda; quod nunc Ganda dicitur nuncupabatur Herhem; unde dicitur^a vulgari-
 ter: 'Qui nunquam fuit apud Sanctum Bavonem, nunquam fuit in Ganda', sicut postea
 dicitur, ubi tractabitur de castello Gandensi. Post victoriam Gallorum Cesar Romam revertitur — — Mar.
 Nam tres legiones Romanorum ibi delatae fuerunt.

4. *Supra actum est tantum de uno regimine Urbis — — in sequenti pagina.*

5. De etate Christi et beate virginis.

Quinque fuerunt Annae, prima mater Samuelis — — Attamen de etate gloriose virginis invenitur in
 libris multis epistolarum diversarum.

Quantum ad tempora sanctorum pontificum ac imperatorum necnon et aliorum patrum, episcoporum^b, cleri-
 corum et lateorum quam plurimum inter alios theologos ac iuris peritis expedit: ego frater Iohannes de
 Thilrode, monachus Sancti Bavonis Gandensis, compilavi hoc opusculum ex libris fratris Martini
 ordinis Predicatorum et ex cronica Damiani papa de gestis pontificum; item ex cronica Oroni de gestis imper-
 atorum; item ex cronica Pauli Romani dyaconi cardinalis ex gestis utrorumque; item ex passionibus sancto-
 rum; item ex Libro nostro Florido; item ex libris diversis sapientum et discretorum virorum,
 quos omnes tedium^c esset audire.

6. Factum est autem hoc compendiosum hoc opusculum, ut scholasticis historicis a theologis et a iuris peritis decreto
 vel decretalibus convenienter poni allegari. Et quia primo summo pontifici, id est Christo, in triumphanti ecclesia — —
 incipiendo a summo pontifice Iesu Christo.

7. Pontificum.

Anno 42 Octaviani Augusti natus est Iesus Christus

Anno Domini 1138^d fundata est abbatia de Dunes^e Cisterciensis ordinis iuxta mare
 in Flandria.

Gregorius in consilio deposuit Henricum episcopum Leodiensem, tunc fratrem comitis
 de Gelria, et ordinavit in sede Iohannem dictum de Hadinghem, tunc episcopum Torna-
 censem. Henricus depositus petiit Iohanni episcopo, ut debita sua solveret, que expen-
 derat in episcopatu. Iohannes recusavit. Henricus abscondit et nocte captus Iohannem
 episcopum in quadam domo sui ballivi, ubi hospitatus fuit, imposuit Iohannem super
 equum, et fuit homo pinguis. Ibidem in campo suffocatus oblit. Unde postmodum nulla
 vindicta evenit, quod scandalum fuit ecclesie christianitatis.

Nicholaus III. natione Romanus sedit annis 5.

^a Manus saec. XIV. addit in episto. voc. fol. 108: Hic de regula^a fratrum Minorum fecit decretalem.
 Isto tempore sive anno Domini 1281, facta est commotio communitatum in tota Flandria fore
 et in proximo contra comitem suum et adversus rectores et majores civitatum.

Martinus III. papa sedit annis 2. Qui dedit privilegium fratribus Minoribus de plenaria po-
 testate confessionum audiendo.

Honorius III. papa sedit annis 2. Huius tempore hic magna prelatorum contra privilegium
 datum fratribus Minoribus exortitur.

Nicholaus III. papa sedit annis 5. Huius tempore civitas Tripolis capitur et destruitur a
 Saracenis.

Celestinus V. papa sedit mensibus 5. Cui successit

Bonifacius VIII. Qui sedit annis 9. Cuius anno 6, sive anno Domini 1300, fuerunt magnae in-
 dulgentie in urbe Roma.

Benedictus XI.

Clemens V.

Iohannes XXII.

Benedictus XII.

Clemens VI.

Innocentius VI.

^b Manus saec. XIV:

Urbanus V.

Gregorius XI.

Urbanus VI.

Bonifacius IX.

a) d. v. in res. man. l. d. Th. b) ipsorum contemporaneorum Mart. c) viris s. d) de corr. manus l. d. Th.
 e) in res. t. h) abbas scripsit in marg. infer. fol. 111, cum spatium vacuum deesset.

1) Ed. Gracise p. 585. 2) Potius a. 1128; cf. Sigeb. cont. Valcell. 83. VI, p. 459. 3) Ter Dayn.
 4) Othonis II. De afflictate cum Ann. Blandin. (SS. V, p. 32 sq.) cf. praefat. p. 560. 5) a. 1352-1362.

Imperatores.

f. 23.
Mar. 443

Post nativitatem Domini nostri Iesu Christi Octavianus

f. 101

Iste Otto¹ fuit cum Ferrando, qui Ferrandus per matrimonium comitisse Iane nuncupatur comes Flandrie. Apud Boyines contra regem Philippum² Frantis bellavit, et Ferrandus ibidem captus est anno Domini 1214.

f. 104.
Mar. 473

Post mortem vero predicti Frederici electores eo in duo dividentes, quidam regem Castellae, quidam vero comitem Cornubie, fratrem regis Angliae, ad Imperium elegerunt. Quod scelus multa annis usque ad tempus Rodolphi regis Alemannie perduravit.

f. 106

Rodolphus³ regnavit in Alimannia circiter decem et octo annis et bellavit contra regem Boemie, quem in secundo bello occidit; et Rodolphus tradidit filiam⁴ suam in uxorem primogenito⁵ regis occisi.

Rodolpho mortuo, electus est circa annos Domini 1201. in regem Alimannie Adulphus⁶ comes de Assau, probus miles in armis.

Mar. 473

Et quia plurima notabilia in diversis partibus mundi tempore huius vacationis evenerunt, sub tali vacationis titulo ea per ordinem, prout breviter potero, explicabo. Anno Domini 1250. in Dacia Ericus — — veneno mixto intulit sibi mortem.

f. 104.

Vacante imperio.

Mar. 473

Anno Domini 1249. Constantinopoli, que olim per Gallicos — — et a Karale cum multis nobilibus decollatur.

f. 111.

Adulphus⁶ rex Alimannie interfectus est in bello et cum eo magna multitudo militum et nobilium a duce Alberto Austrasiorum, qui fuit filius Rodulphi regis, sui predecessoris, anno Domini 1208, mense Julio.

1298.

Nov. 16.

Anno eodem predicto idem⁷ Albertus dux Austrasiorum, filius Rodulphi regis, electus est in regem Alimannie, et anno eodem dominica post festum sancti Martini hyemalis coronata est uxor⁸ regis Alberti, tunc soror ditissimi ducis⁹ de Karentia. Coronatio hec facta est apud Nurenberghe, et erant ibi omnes regis electores insimul congregati, quod antea parum visum est. Nuntii et milites fide digni domini Widonis comitis Flandrie ad regem missi michi, scilicet fratri Io. de Thilrode, huius libri compositor, retulerunt, quod ibi fuerunt congregati circiter sexaginta centum milites, et ad prandium serviebat rex Boemie de cypho, coronam in capite habens et sceptrum in manu, ornato regali, et ita 30 quilibet de aliis officialibus, sicuti decebat.

f. 111.

Anno dominice incarnationis sexcentesimo octavo fundata¹⁰ est ecclesia Gandae in castro Gandavo a sancto Amando episcopo, qui anno Domini 810. eandem ecclesiam¹¹ dedicavit Ydibus Novembris in honore sancti Petri apostoli.¹²

941.

Anno dominice incarnationis nongentesimo quadragesimo primo, 17. Kal. Maii facta¹³ est prima dedicatio capellule in oppido Gandensi in honore sancti Iohannis baptiste, sancti Bavonis sanctique Vedasti a Transmaro Noviomagensi episcopo¹⁴, et ille locus capellule¹⁵ inter Scaldam et Legiam fluvios nuncupabatur Herehem. Nam homines Sancti Bavonis de

¹⁰) *Notus saec. XIV. add. in marg. infer. f. 99:* 1211. apud Flandriam in villa que dicitur Brugis fuit in quadam foris secunda tam multorum occiso hominum per seditionem, quod illa dies usque hodie vocatur Rubra dies Lane.

Et in marg. super. f. 101: Anno Domini 1208. obiit Guido Remensis archiepiscopus in Gandavo et ibidem in monasterio Sancti Bavonis ante maius altare in choro sepelitur. De quo refertur, quod odiosus fuerat Remensibus; unde audita eius morte vehementer letati sunt et hoc versus inde dixisse memorantur:

Grandis Gandavo debetur honor, quia Bavo
Sanctas prostravit illum, quem nullus amavit.

¹¹) *Notus saec. XIV. add. in marg. superiore:* Nota:

Sexcentis annis¹ post Christum bisque² quaterque
Ecclesiam Gandae fundasti, presul Amando,
Castro Gandavo, requiescit nunc ubi Bavo.

a) Ph. c. b) superior paginas pars vacua relicta est. c) superior. Th., postquam antea in margine locum asterisco signavit et quia adnotavit. d) sequentis scripsit Th. in pagina vacua relicta. e) sequentis usque decebat add. Th. alio agramente et alio litterarum ductu. f) superior. Th. g) fundata — apostoli in ras. a. h) in ras. a. i) S. n. in ras. e. k) quo 4 in ras. e.

1) IV, Imperator. 2) Iuttam. 3) Wencenzao. iam Transmaro a. 941. Blandink monasterio datam.
4) Elisabetha. 5) Ottonis. 6) Cf. Ann. Gand. Edidit Van Lokeren, *Chartes de l'abbaye de St.-SS. II, p. 185.* 7) Scripsit haec secundum char- Pierre au mont Blandin à Gand (1869) I, p. 31.

villa Gaudens in Herehem transmigrantes, portum^a ibidem statuerunt, quia abbatia Sancti Bavonis et villa Gaudens fuit desolata suo defensoribus, scilicet castello Gaudensi, quod constructum fuit ab Imperatoribus Romanorum: in fisco Sancti Bavonis ad defendendum monasterium et villam Gaudensem: et in divisione imperii et regni Francorum, quod castellum cepit quidam miles nomine Lambertus, qui propter hoc a comite Arnulpho hereditario factus est primus castellanus. Arnulphus comes in Herehem portum statuit locumque ecclesie sancti Petri in Blandino assignavit cum censu et nullo et omni decima^b. Computata incarnatione Domini, predicta ecclesia sancti Bavonis antiquior est prima capelle sancti Iohannis baptiste in oppido Gaudensi in trecentis et triginta^c tribus^d annis, et in hoc nullus legentium ambiget, qui potest hodierna die monstrari per bona privilegia^e summorum pontificum^f et comitum Flandrie. Prima fundatio ecclesie sancti Bavonis antiquior est Ladrice primo comiti Flandrie in centum et octoginta quatuor annis.

8. De origine castri Gaudensis et oppidi, quod situm est infra Scaldam^g et Legiam fluvios, et de iniuria monasterio Sancti Bavonis illata.

15 Otto Imperator de Scaldi fossatum^h ante pontem Sancti Iacobi usque in mare extensum a nomine suo Ostingam vocavit, quo regni Francorum et imperii orientalium fines determinavit. Ante Ostingam castellum, quod ad ripas Lese situm est, non reges Francie, non comites Flandrie, sed Imperatores in libera Sancti Bavonis possessione propter divisionem regni et imperii statuerunt, de quo censum s solidorum Sancto Bavoni longo tempore comites solverunt et nunc solvant. Huic castello non castellani, sed comites presuerunt, quibus quatuor ville cum appendiciis suis, scilicet Hasnebe, Bochoit, Axla, Hulstaⁱ, cum tota Wasia^j subiecte fuerunt. Quidam horum comitum Wicmannus^k nomine uxorem suam Lietgardem mox vicinam^l ad oraculum sancti Petri sanctique Bavonis deduxit, eamque statim satis urgentibus moris abstulit. Pro cuius anima non sane sollicitus villam Thesselam,
20 [que nunc dicitur Desselbergho], Sancto Bavoni abstulit et Sancto Petro tradidit. Non tamen
castellum ad spoliationem ecclesie, sed ad defensionem structum fuit. Quo modo idem castellum de potestate imperiali in manus comitum redactum est, eminens dirute munitionis cumulus secus villam Bochoit indicat memoriamque huius rei posteris representat. Hanc munitionem comes Flandrie ad vastanda imperialia et capiendum castellum militum custodie commiserat, qui crebra per densissimam silvam irruptione castellum casso labore sati-
30 gabant, cumque impensus periret labor, comes, coacto in unum exercitu in loco quem Herehem novimus, ubi pectum habitatio erat hominum, erectis lodis fixisque tentoriis, longo tempore obsedit castellum. In sancto sabbato pasche petente exercitu discessum et ad sua reditum, monuit comes, ut prius contra oppidanos non segnem facerent impetum.
35 Quo facto, oppidani, consilio in particulas dimidio bacone, quem solum nec quicquam amplius in cibo habebant, sedabant scuta pugnantium. Que res exanimavit comitem, eo quod eos habundare cibariis nec capi posse nisi per famem estimaret. Itaque, incensiq; lodis, discessum est. Quidam Lambertus aliis festinantibus se subtrahens deplusque respiciens, vidit de suburbio castelli mulierulam cum vase hauritorio ad Leliam descendere.
40 Concitato equo reverti volentem preripuit, diligenter quid ageret in oppido sciavit. Cumque perterrita diu hereret, promisso ei tandem pretio, confessa est, nec unius diei cibum eis superfluum. Munerata mox muliere, comitem subsequitur, adiunctisque suis factoribus, postulat comitem, quod nec habuit nec forte habiturus erat. Conclamantibus aliis, id facile et sine dampno posse dari quod nec haberetur nec posset haberi, assensum
45 comes prebuit. Igitur Lambertus castellum nondum captum sibi et posteris hereditario iure sub hac conditione postulavit, quatinus castelli suo labore adquisiti comes esset et

a) p. l. et. superior. Th. b) ore in ras. e. c) tri in ras. e. d) in ras. e. e) orum in ras. e. f) um in ras. e. g) et octo in ras. e. h) scaldifossati corr. scaldi fossati (a rubro colore) e. i) in m. v. de marg. supplet scribo. j) Wicmannus corr. Wicmannus e. k) vicinis corr. vicinam e. l) addit in marg. man. saec. XIV. m) Hystoria de corr. p. d. Hystoria e. n) scitatus corr. scitatus Th. p) p. d. in ras. e. q) u in ras. e.

1) Cf. chartam Arnulphi d. S. Iulii a. 943. datam, ap. Van Lokeren, l. I. p. 28. 2) Vetusissimum privilegium S. Bavonis, quod Van Lokeren (Hist. de l'abbaye de St.-Bavon II, p. 1) offert, est scriptum a Ledorid imperatoris a. 919, April. 13; edid. Barrure, 'Carl. de St.-Bavon' p. 2. Cf. Sichel, Regesta Karol. Imperatorum II, p. 123 et 318. 3) De sequentibus fustis disputaverant Dierckx, 'Mémoires de la ville de Gand' p. 14; Hirsch, 'Historisch W. I, p. 307' sqq. ('Reichs-Gandern und die deutsche Burg von Gand'). 4) Assende, Bochoit, Axla, Hulst. 5) Wasia terra. 6) Chartam huius narrationi habet infra p. 564.

dominus, ipse vero procurator et castellanus. Ordinata itaque lege et quo deinceps inter eos tenenda esset iusticia, castellum necdum habitum comes Tribuit Lambertus suscepit. Hec castellania per totam Flandriam sola tunc fuit hereditaria. Lambertus, peditibus et acceptis quibusdam militibus, tubisque quasi ad pugnam interitus robore clarentibus, revertitur. Lodias instaurat, armat in pugnam milites, insultationes in gaudia, ubique gestibus comitem redisse et adesse insinuat. Oppidani capti tunc nec ullum operabile subsidium, maxime timore comitis quem reversum arbitrabantur perierunt, accepta pace et libertate egrediendi, castellum reddiderunt. Comes castella peditibus, abbatem Sancti Bavonis plurimum attenuavit. Nam homines Sancti Bavonis de villa Gandensi in Herehem transmigrant, et comes Arnulphus portum ibi statuit locumque ecclesie sancti Petri in Blandinio assignavit. Taceo de silva Mereholt, quam sibi porcarum fecit, taceo de Loe, de Luete, de Tesselduno, de Torensele, de Sprinchedunc, quas villas castello adiecit hominesque vectigales fecit. Capta urbe, et abbatia Sancti Bavonis sola tutoribus desolata, abbates tam ex suis quam ab extraneis hominibus tribulationes et angustias id genus miseriarum sepe dique perpassi sunt.

962. *Wicmannus comes universis salutem et cetera. Trado monasterio Sancti Petri in Blandinio villam Thessela, quae nunc dicitur Desselbergine, cum silva, aqua et omnibus appendiciis pro remedio animae coniugis meae Lietgardis. Signo meo signavi cum signo Arnulphi marchisi Flandrie, patris Lietgardis comitis supra dicto. Actum anno Domini 962, Lotarii regis anno 13, anno Womari abbatis in Blandinio 9.*

964. Lotharius rex confirmavit Wicmanni donationem, quam Wicmannus abstulit monasterio Sancti Bavonis.

942. *Arnulphus marchio Flandrie monasterio Sancti Petri in castro Gandavo, quod Blandinium vocatum est, sito in pago Curtracinae vel Listrigaugense, salutem et cetera. Quod monasterium sanctus Amandus reliquit beati Petri multorumque sanctorum, quae a Roma secundo rediens secum detulit, sollempniter nobilitavit et monasterium Sancti Petri Sanctique Bavonis reliquit et privilegiis honoravit, quo privilegio et reliquias Martinus papa concessit monasteriis antedictis precibus sancti Amandi tempore Dagoberti regis Francorum, tunc sancto Eligio episcopo Norwimacum et Tornacum presidente. Sanctus Amandus obiit anno ab incarnatione Domini 661, anno etatis suae 90. Arnulphus marchio contulit monachi Sancti Petri in Blandinio censum, qui accipitur de mansionibus quae site sunt in porta Gandavo a summo Scaldi usque ad decursum Legie summi, et decimam, quam pro remedio animarum suarum Deo solvere debent in ipso commanente porta. Naulum quoque, quod a pretereuntibus exigitur, supra dicto monasterio concessit et foralia praeit, quae adiacent ipsi portui, illorum reddi potestati. Cetera omnia, quae in carta Alnardi abbatis scripta habentur, reddidit. Item [ut] abbatem preposant sibi, cuius hortatu signo regimini saluti, terrana postposita, celestia mudeant mediari, et cetera quae secuntur in privilegio. Actum Blandiniensi cenobio anno incarnati verbi nongentesimo trigesimo nono, octavo Ydum Iuliarum, regnante Ludovico anno sexto, filio regis Karoli reclusi monachi.*

941. *Transmarus Noviomagensis antistes salutem et cetera. Precibus Arnulphi marchisi et Gerardi abbatis corroboravi monasterio Sancti Petri in Blandinio mansioniles omnes in porta Gandensi cum censu earum et cum omni decima, naulum etiam quod a pretereuntibus exigitur, Capellam insuper, quae in eodem portu constructa nuper populo fuerat, prefati cenobii abbate Gerardo rogante, dedicavi 17. Kal. Maii in honore sancti Iohannis baptiste et sanctorum confessorum Vedasti et Bavonis, remota ab altario eiusdem capelle omni redemptione et respectu tam nostro quam successorum nostrorum, ut perpetua libertate ad Blandinum respiceret sine ulla successorum nostrorum usurpatione. Omnem etiam terram a portu Gandensi, quae adiacet inter decursus duorum fluminum Legie et Scaldi, usque ad Seuringham et Langarata et exinde in directum usque Legiam, et multa alia quae continentur in privilegio. Actum dominice incarnationis nongentesimo quadragesimo primo.*

a) a in ras. c. b) supplet in marg. 7h. c) ant in ras. c. d) e. s. A. superior. e) l. B. superior. e. f) Hesselune corr. Tesselduno e. g) Horasele corr. Torensele e. h) machisi corr. marchisi b. i) via in ras. e. 50 k) s. a. l. D. in ras. e. l) de in marg. ad finem hinc manu scribit; in titulo sequenti hinc in ras. m) superior. m. s. XIV. n) Nomo. corr. Novio. e. o) Sevinghem Charla, cui et Lang. casum. Sed of. confirmationem Henrici p. 84.

1) Haec iam supra p. 563 lin. 1. et 6. leguntur. 2) Chartam integram d. 18. Oct. datam praebet Van Lokeren, 'Chartes de l'abbaye de St.-Pierre' I, p. 35 sq. 3) d. 27. Febr. 964, ap. Van Lokeren p. 36 sq. 4) Haec ex diplomate Ottonis II. d. 28. Febr. 977. dato (Van Lokeren p. 47.) addita sunt. 5) Nota, quod poster narrationi ex Libro traditionum S. Petri Blandiniensis sumtae, ubi de hoc monasterio tantum agitur, nomen cenobii S. Bavonis adiecit. 6) Ita etiam Lib. trad.; sed secundum Van Lokeren p. 24. in originali reclus a. 942. legitur. 7) Ap. Van Lokeren p. 24 sq.

Henricus rex et cetera. Notum sit universis, quod praebuit Baldus Ingulani^o marchis 1039. Flandria et adde contigit, videlicet mea sorore extante, confirmavit et corroboravit donationem Arnulphi marchis et Frankmaris episcopi de oppido Gandensi antedicti. Datum anno verbi incarnati 1038, anno septimo regni regis Henrici.

Hic scripta superius diligenter perlectis, peroptetis originem oppidi Gandensis, quod situm est infra Scaldam et Legium.

9. De situ monasterii Sancti Bavonis, et a quibus originem duxit; item qui monasterium et bona ipsius privilegiaverunt et confirmaverunt; Item de abbatibus loci predicti.

Est locus in occidentali ab Auctore mundi constitutus partibus, quem egregii^o praecurrunt amnes gemini^o, squamigeri^o reserti^o, agmine semper, et constat nobiliter antiquitas Gandavum castrum vocitatus. Et hinc quidem a climate orientali fluvius Scaldis nomine, illinc vero ab occidentali alium Legia dictam flexuosus Meandro nobilem manationis suae dirigunt cursum. In quo loco construxit Gayus Iulius castrum ante nativitatem Domini anno 47, ibidem ad hyemandum et in estate contra Cassibellanum regem Britanniae bellandum^o, quem nunc Anglia nuncupatur, et cepit nobile castrum a Gayo nobili nomine Ganda nuncupatum. De Gayo Iulio lege superius de constructione urbis Romae. Hunc ergo locum dilectus Deo et hominibus presul^o cum esset Amandus tempore, quo aeternus rex Dagobertus honeste regibus in sceptis, cenobium inibi edificavit Legia valle, ubi retulitatum suum fuit; in quo ex antiquorum more gentium et ab stulto rusticorum populo Metensis vocabatur. Contra^o ergo idolam, subvertit aram, evellit sacra, ut praebavimus, ubi sanam^o reventur; ubi verobitum constravit, quod secundum loci vocabulum Gandavum appellavit; ubi etiam subteritibus montis sacrae populi animam superavit. Ceptum est autem hoc opus ab anno dominicae incarnationis sexcentesimo octavo, indictionis undecima, Foce imperatoris Romanorum anno quinto, et presul^o regis Dagoberti anno duodecimo, pontificante sedem Romane ecclesiae papa Martino, Aichard^o episcopi Norwomensis anno quinto. Quod perfectum dedicavit in honore sancti Petri apostolorum principis Ydibus^o mensis Novembris, iuxta eidem reliquiis eiusdem principis apostolorum doctorisque gentium Pauli sanctorumque apostolorum Philippi et Iacobi altorumque sanctorum plurimum, qui a Martino papa imperaverat. In quo primum clericorum, deinde post aliquantum temporis, Deo favente, monachorum aggregavit caeterum, quibus praefecit abbatem Florbertum, visitatum ornamento floridum, tum locum sanctae honestatis praefecit. Nam ipsius pape apostolica auctoritate non solum episcopis et comitibus, verum etiam cunctis totius regni inhibitum erat primatibus, ut non quasi libera utentes potestate ullam ab externis illius loci caeterve personam presumant subrogare, nisi quem inibi Deo servientes et in unum concordantes de propriis fratribus secundum Deum spontanea elegerint voluntate. Hic aetate, indolis Christi confessor Bavo, qui tunc sub laicali habitu gestebat totis visibus famulari Domino, cupiens respectu animatus, perrexit ad monasterium intrepidus, quod tunc agere Christi presul^o post dicitur Hanorum habitationem sedaturus Amandus. Cuius cor certans almus Domini pontifex Agastonus Domini visitatum, sacra eam benedictionis insignium totandi gratiaque monachorum consecravit. Idem vero sanctus Bavo seclit^o pio inflammatus desideris, sanctum possit Amandum, ut ei concederet loca habitare sanctorum, quo in Christi obsequio religiosorum et roboratus virorum exemplo, ardentius atque attentius famularetur Domino. Lustratis saltem multorum cenobis sanctorum, ubi repedit^o Christo dices Gandavam, scilicet ad monasterium, in quo venerandus pontifex Amandus abbatem constituerat, ut praebavimus, Florbertum virum strenuissimum. Qui denique ipse proca, videlicet sancti Bavonis Christi confessoris, adhibitis secum quos rogebat fratribus, cellam inibi, que usque in hodiernum diem cernere cupientibus, licet post plurimas everisiones innovata, enucleata patet, iuxta chorum Deo servientium reverenter constructa. In qua sacer Christi tyrannulus trimum sanctum spatio praeter quadragesimam contra hostem erantem viriliter pugnavit mansit, pro Christi amore retrinuit. Nam certissimum tenemus, hoc esse primum et capitale omnium cenobiorum ab eodem sancto patre nostro Amando ubicumque fundatorum. Sed ne quis forte spiritu erroris seductus sermonem nostrum a

a) imperator. Th. b) b. o. c) egregio corr. egregii o. d) gemina corr. gemini a. e) reforte corr. reforti o. f) o corr. e. g) o e. h) Contritum corr. Contriva o. i) Hlandinum Lib. trad. k) octavo — quinto et in res. Th. 50 619 Lib. trad. l) prima Lib. trad. m) a. d. in res. Th. n) 14 Lib. trad. o) A-rit in res. Th. p) a. q. in res. Th. r) septimo Lib. trad. s) Y. in N. in res. Th.; deo. Lib. trad. t) veru corr. varu e. u) in res. Th. v) superior. e.; exterior in res. Th. w) voluntas corr. voluntate o. x) concederetur o. y) in res. Th. z) o corr. a. a) in res. Th.

1) Ap. Van Lokeren p. 83 sqq. Cf. quae de anno adnotavit p. 85 n. 1. 2) Haec desumpsit auctor ex carmine quod legebat in codice saec. XI, iam universalitatis Gandavensis nr. 210, de quo et Arch. VIII, p. 551. Incipit: Est locus occidentis qui Ganda vocatur in Aorlo. 3) Haec iam supra e. 6, p. 560. 4) Haec fortasse ex privilegio spurio, cuius fragmentum infra p. 566, servatum est, sumpta sunt. b) Exscripsit noster Vitam Bavonis auctore anonymo, quam edidit Mabillon, AA. SS. II, p. 395 sqq; Narrationem breviorum reddens, verba paullulum mutat, sed sensum pressa pede sequitur.

vero existimet deviare, sciat, nos orthodoxorum atque in celis cum Christo regnantium inniti testimonii patrum, quibus nulli derogare fas est christianorum; que etiam nunc oportune et competenter possent inseri, nisi sermo ab ordine suo vitaret deduci. Respondent quoque hic magna auctoritate roborata et prisca et moderna Romanorum testamenta pontificum et christianorum decreta augustorum. Fixa ergo tam idoneo tantarum personarum testi-

monio sententia de loco prefato, et omni mundo penè in id ipsum consentiente, que adhuc restant explicentur^a. Beatus igitur Amandus, omnibus rite ordinatis sibi divino flagrans amore migraturus, famulum Dei, virum strenuissimum Florbertum, ut superius dictum est, monachorum regi pastorem prefecit atque abbatem. Qui strenuus sancti propositi normam incedens, quod subditos verbo docuit, ipse prior exemplo monstravit. Qui sexcentesimo quadagesimo secundo anno dominice incarnationis, octavo Ydus^b 16 Octobris, humanis rebus exemptus, ad superiores, ut credimus, est^c evectus atque in monasterio eodem ante altare sancti Petri apostolorum principis, quod adhuc scire desiderantibus prout monstrari poterit a fratribus, testante sculpti marmoris titulo, tumulatus.^d. Facta est^e autem firma huius carte traditio^f 8. Kal. Martii, anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi 648; regnante Sigeberto rege Francorum, qui successerat in regno glorioso regi^g Dago- 15 berto, et Romani culminis sedem licet inmerito me^h Eugenio papaⁱ primo gradu post beatum papam Martinum pontificante^j, qui hanc traditionem apostolica auctoritate confirmavi, rogatus ab abbate Adalberto^k, successore domini et sepe prefati viri abbatis Florberti, ceterisque fra- 20 tribus de monasterio Sancti Petri Sanctique Bavonis, quod est situm in castro famoso nomine Gandavum nuncupato. Sed ut hec auctoritas inconvulsa permaneat et plenorem in Dei nomine 25 vigorem optineat, simulque a sancte Dei ecclesie fidelibus tam presentibus quamque futuris^l et verius credatur et diligentius observetur, donec seculi huius meta terminetur, universo Romane sedis clero pari devotione optante et consentiente, manu propria corroboravi eamque sepe pre- 30 fato loco confirmandum transmissi. Signum mei^m Eugenii pape, qui eandem assertionem feci. Signum Sigeberti regis Francorum. 35

10. De sepultura Florberti primi pastoris monasteriorum Sancti Petri in monte Blandinio et Sancti Petri Sanctique Bavonis in Gandavo.

Dicunt viri religiosi monachi Sancti Petri in monte Blandinioⁿ, quod Florbertum primum pastorem Gandensis cenobii a sancto Amando constitutum habent secum in feretro canonizatum, et celebrant de eo, sicut decet de confessore. Viri religiosi monachi Sancti Bavonis 30 Gandensis dicunt et affirmant tali intersigno quod sequetur, quod Florbertum primum pastorem Gandensis cenobii habent fossatum, et celebrant officium pro Florberto, sicuti fit pro fidelibus defunctis. Contigit^o circa annos incarnationis Domini mille ducentos quinquaginta et octo, quod abbas Theodricus Sancti Bavonis, vir religiosus, bene litteratus et honestus, compatiens, quod Florbertus sepe dictus iacens sub pedibus omnium transeuntium 35 ante locum, ubi solet aqua benedicta recipi, qui locus primitus fuit ante magnum altare sancti Petri, matutinis dictis fecit aperiri sepulcrum Florberti et sub capite eius invenit album lapidem marmoreum, habens insculptum hec verba: *Hic requiescit Florbertus abbas Gandensis cenobii. Obiit 8. Ydus Octobris*. Qui lapis^p est^q positus in muro, ubi ossa Florberti subtus sunt condita. Presentes fuerunt conventus Sancti Bavonis et Hugo 40 de Hoestborch, prior tunc Sancti Petri in monte Blandinio, cum suis sociis tribus; qui^r Hugo cum suis sociis tunc moram et habitationem habuit in monasterio Sancti Bavonis causa^s dispersionis.

11. Florberto primo pastore mortuo, successit abbas Adalbertus^t.

Mortuo Adalberto^u, successit Fulco^v abbas.

Heinardus^w abbas [15.] rexit ecclesiam sancti Bavonis, qui fuit tempore Karoli Magni et tempore Lidrici, qui fuit primus forestarius et regnavit primitus in Flandria nomine anno ab incarnatione Domini 792. Tempore Karoli Calvi imperatoris comitatus Flandrie exordium habuit. Fuerunt ante forestarii sub rege Francie. Legi superius in capitulo^x Karoli imperatoris. Heinardus 45

a) s corr. e. b) Ydus e. c) ante est rasura solum sibi vocabulorum. d) carol adnotavit in marg. man. s. XIV, 50 hic quaedam ecclesie apparet. e) cartaditio corr. ut editum Th. f) de e. g) papa e. h) in ras. Th. i) de e. h) superior. Th. j) causam corr. causa e. m) in ras. Th. n) P. e. in ras. Th. o) superior. man. s. XIV.

1) Quid hoc fragmentum privilegii nimirum spuri p. 28 sq. 2) Cf. Ann. Gand., SS, II, p. 191. 3) Cotto sibi velit, nescio; v. supra p. 585 n. 4. 4) Cf. pliers se trouve maintenant aux archives de St-Titulum Floreberti sac. XI. conscriptum, quem Bavon. Vande Putte, l. I, p. 176. 5) I. e. Einhardus, 55 edidit Vande Putte, Annales S. Petri Blandinensis 6) Est ex Martino descriptum et nil prebet novi.

abbas concessit licentiam Lidrico primo forestario Flandrie et Audacro venandi in silva Sancti Bavonis que Helmaristris nuncupatur, sub conditione, ut de omni venatione sua darent abbati decimum cervum vel bestiam. Heluardus abbas postulavit Ludovico imperatori augusto, cuius genitor fuit Karolus Magnus imperator Romanorum, pro firmitatis namque studio privilegia renovare, ut paterne auctoritatis firmitatis gratia quam superadderet firmitatem de monasterio quod dicitur Ganda, quod situm est in pago Brachbatense, constructum in honore sancti Petri; ubi sanctus Bavo corpore requiescit; quem Bavonem sanctus Eligius elevavit. Privilegia data [indictione 12.], anno imperii sexto, in palatio Aquisgrani.

Karolus [Calvus] rex contulit privilegia ecclesie sancti Bavonis [anno Domini 865] tempore, quo Keinelmus prefuit ecclesie Noviomensi et Tornacensi necnon fidelis eius Adelelmus comes, qui largitu suo rector [factus est] monasterii Sancti Petri Sanctique Bavonis [super fluvium siti], quod antiquitus vocatum extitit Ganda. Innotuerunt monachi Karolo, a suo genitore Ludovico glorioso imperatore ceterorumque suorum predecessorum confirmationis habuisse precepta, sed nimia infestatione paganorum nostrisque prepedientibus peccatis ea deperisse ignique cremata fuisse, data anno regni 25.

Lotharius rex, cuius mater Gerbergha, uxor eius Emma, contulit privilegia ecclesie sancti Bavonis et confirmationes multorum donorum suorum tempore et precibus comitis Flandrie Arnulphi Magni, qui fuit consanguineus Lotharii, data regnante Lothario anno 12, tertio Nonas Maii, [anno Domini 967]. Heo privilegia impetravit abbas Womarus. Obiit 6. Kal. Septembris.

Ottvinus abbas [24.] anno Domini [982.] rexit ecclesiam sancti Bavonis, Benedicto tercio papante, Lothario Romano imperante. Obiit Ottvinus 16. Kal. Iulii.

Anno dominice incarnationis nongentesimo quadragesimo sanctus Bavo transfertur de castro Lauduno ad Nielam et de Niela ad arcem oppidi sui Nestriopoli, quia monasterium suum in desertum redactum fuit.

Sanctus Bavo a Gherardo abbate cum paucis monachis, qui tunc erant apud Gandavum, refertur. Gherardus abbas obiit anno dominice incarnationis 959, indictione secunda, concurrente 5, epacto 10, feria secunda.

Tempore quo insurrexerunt pagani et desolata Flandria et totius patrie a Normannis, qui primitus venerunt de Norvegia, ubi Ghof, Haud et Deul commemorantur, sunt anni a nativitate Domini 833, regnante Ludovico augusto, Karoli Magni filio. Circa finem Domini 893, Karolus Simplex concilio Francorum et procerum tradidit Rolloni principi Normannorum Neustriam aqua pacis et ut de regno suo abiret; quam Neustriam Normanniam nuncupaverunt, eo quod de Norvegia egressi fuerunt.

Anno Domini 976, abbas [22.] Womarus impetravit privilegia bona et confirmationes ecclesie sancti Bavonis a primo Ottone imperatore augusto. Otto imperator precibus abbatis Womari et monachorum cambavit eis villam de Holthem et Felthem cum appendiciis pro Nortrewic et Ydenghem erga quendam militem, cuius Holthem et Felthem primo fuit. Privilegium super hoc datum a primo Ottone anno a nativitate Domini 976, vivente venerabili Arnulpho, [cuius avus fuit Arnulphus Magnus], marchiso Flandrie, anno regni Ottonis 15, imperii nono. Non sit officium pro Womaro abbate. Sepulturam eius ignoro. Obiit 6. Kal. Septembris.

Adelardus [33.] abbas Sancti Bavonis rexit ecclesiam tempore quo prefuit Rabbodus ecclesie Noviomensi et Tornacensi, qui contulit privilegia ecclesie predicto anno a nativitate Domini 994. Adelardus obiit 6. Nonas Martii. Sepultus est in anteriori choro versus conventum [anno 1099].

a) s corr. e. b) supercr. m. e. XIV. c) partim s corr. e. d) Noviomensis corr. rad. Noviomensi e. e) Tornacensis corr. rad. Tornacensi e. f) supercr. m. saec. XIV. post fluvium Bos arda ad. g) A. N. q. l. in ras. Th. h) us in ras. Th. i) Lotarii corr. Lotharii e. j) supercr. m. e. XIV. k) in ras. e. l) corr. ut videtur ad viii Th. m) Martii corr. Septembris Th. n) ultimum e in ras.; lxxxii supercr. m. e. XIV. o) O. O. xvi. K. I. in ras. Th. p) ante sanctus vos orata (primum?). q) s. N. e. d. N. suppl. scriba in marg. r) suppl. scriba in marg. s) O. vi. K. B. add. Th. in loco vacuo relicto. t) Alardus corr. Adelardus Th. u) Noviomensis corr. rad. Noviomensi e. v) Tornacensis corr. rad. Tornacensi e. w) partim s corr. m. saec. IV. x) add. manus saec. IV.

1) Intelligit diploma spurium (n. 819, April. 13.) supra p. 663 n. 2. laudatum. 2) Ap. Miraeum, Op. dipl. I, p. 21; nr. 691, 692, 698, 697 (n. 977, Jan. 18. p. 26; Serrura p. 2. 3) Ap. Miraeum I, p. 46; 19. Febr. 28. Mart. 23. 4) Secundo potius Serrura p. 6. 5) Septimo potius. 6) Error 10) Immo n. 974. 11) n. 1099. corrigendum videtur apertus. 7) Nivelle ad N. Lys. 8) Stampf nr. 617 (n. 974, p. 21). 9) Ap. Miraeum, Op. dipl. I, p. 21; nr. 691, 692, 698, 697 (n. 977, Jan. 18. p. 26; Serrura p. 2. 10) Immo n. 974. 11) n. 1099. corrigendum videtur apertus. 6) n. 939. Ann. Gand., 88, II, p. 188. v. Rabbodi chartam ap. Serrura p. 22.

Heremboldus abbas [25.º] loci sepe dicti rexit ecclesiam predictam viginti annis (et reliquias sancti Livini de Holthem secum apportavit ad Sanctam Bavonem anno 1007). Tempore suo venit apud Sanctum Bavonem beatus Macharius vivus. (Qui obiit anno 1012). Tempore Ereiboldi Henricus primus¹, qui imperavit annis [12°], contulit privilegia ecclesie predictae, data anno dominice incarnationis 1003. Aquisgranis². Ereiboldus sepultus in cripta ante altare sancti Andreæ in eminenti tumba. Obiit nono Kal. Augusti anno³ 1017.

Folbertus abbas [29.º] rexit ecclesiam sancti Bavonis anno a nativitate Domini 1039. Sepultus est ante basilicam sancti Benedicti. Obiit 7. Idus Martii anno⁴ Domini 1066.

Rumoldus abbas [28.º] rexit monasterium Sancti Bavonis. Cuius tempore Henricus, qui dicitur filius Conradi, contulit privilegia monasterio predicto anno Domini 1040⁵. Non sit officium p̄ eo, et ignoramus sepulturam, sicuti est de aliquibus abbatibus prescriptis et subsequentibus, quia credimus, quod sit causa de aliquibus propter destructionem monasterii vel propter nova edificia vel quia dimissi a regimine abbacie.

Wlfricus⁶ abbas [34.º] ecclesie sepe dicte. Cuius tempore Karolus comes Flandrie contulit⁷ bona privilegia super advocatia⁸, anno Domini 1122, anno tercio Karoli comitis, Kalisto Romæ papante. Anno a nativitate Domini 1099. Wlfricus abbas fuit⁹ ordinatus. Item Wlfricus fuit tempore, quo Symon episcopus prefuit Noviomensibus ac Tornacensibus [qui contulit privilegium de altari de Waterloo¹⁰]. Item fuit tempore Wlfrici, quo Lambertus prefuit Noviomensibus ac Tornacensibus [qui contulit privilegia octo altarium¹¹]. Item fuit tempore Wlfrici, quo Baldricus [qui contulit privilegia altarium¹²] episcopus prefuit Noviomensibus ac Tornacensibus¹³. Wlfricus sepultus sub lapide proximo Everdei abbatis. Obiit 11. Kal. Julii.¹⁴

Everdeius [35.º abbas] primus rexit ecclesiam anno dominice incarnationis 1131¹⁵, tempore Theoderici comitis Flandrie. Sepultus in cripta iuxta Wlfricum ex parte gastrie. Obiit 4. Idus Martii.

Betto [36.º] abbas monasterii sepe dicti fuit ordinatus anno Domini 1151. Cuius tempore Geraldus¹⁶ Tornacensis episcopus contulit confirmationes et privilegia ecclesie ante dicte anno Domini 1159¹⁷. Item Alexander papa tempore Bettonis confirmavit per bona privilegia 24 altaria cum decimis et appendiciis in personatu sancti Bavonis existentia et cum toto claustro predicti cenobii¹⁸. Item Philippus comes Flandrie, filius Theoderici comitis, contulit privilegia ecclesie sepe dicte tempore Bettonis anno Domini 1167¹⁹. Betto sepultus in cripta ante altare sancte Marie. Obiit tertio Nonas Novembris.

Wicmannus [32.º] abbas Sancti Bavonis anno²⁰ Domini 1076. Cuius tempore fuit Robertus senior comes Flandrie; cuius filius fuit strenuus miles Robertus in expeditione Iherusalem.

Willelmus abbas [37.º] Sancti Bavonis. Cuius tempore Philippus comes Flandrie et Wiromandie, Gallicæ Vermendois. Cuius Philippi uxor²¹ fuit Mathildis regina. Contulit privilegia ecclesie sancti Bavonis anno Domini 1170²². Item predictus Philippus renovavit bona privilegia anno Domini 1190²³ tempore Willelmi abbatis. Willelmus sepultus in cripta sancte Marie iuxta Wlfricum. Obiit 18. Kal. Decembris.²⁴

¹) Sequuntur verba: Item fuit Wlfrici tempore, quo Geraldus prefuit solummodo Tornacensibus, a quo Wlfricus predictus bonas confirmationes ab ipso (1) impetravit, quas recte post dat., cum G. demum a. 1149, episcopus electus est. Vid. n. 23.

²) Man. sac. XV. addit in marg. super: Fulgentius primus abbas Affligensis obiit anno 1122, pridie Nonas Julii.

³) Man. sac. XIV. addit in marg. infer: Nota, quod societas inter monasterium Sancti Bavonis et monasterium Eyhamense¹ confecta est per Willelmum abbatem Sancti Bavonis et Lambertum abbatem Eyhamensem. Qui Lambertus prius existens bonus prior Sancti Bavonis Gandensis, postmodum promotus fuerat in abbatem Eyhamensem.

a) superior. m. s. XIV. b) et — XVII. in marg. m. s. XIV. c) superior. in var. m. s. XIV. d) a. XVII. eod. 50 in loco vacuo relicto Th. e) a. D. MXXVI. add. in loco vac. rel. Th. f) post xx. numerus aratus. g) videlicet (vol?) Sygerus add. Th. in marg., quibus verbis quid sibi velit, ascio. h) s. corr. a. i) in var. s. h) XXXIII. corr. rad. XXXI. e. j) in var. manu sac. XV. k) in var. Th. l) a. D. MXXVI. add. Th. in marg. m) superior. Th.

1) Secundus. 2) Decem alimrum. 3) Stumpf 6) a. 1105, Serrure p. 23. 9) Serrure p. 43. nr. 1343. 4) Stumpf nr. 2183. 5) Serrure p. 27. 10) a. 1170, ibid. p. 52. 11) Ibid. p. 47. 12) Ibid. 55 6) a. 1123. Cf. Miræum IV, p. 357; Serrure p. 30. p. 53. 13) Ibid. p. 69. 14) a. 1120. secundum Auct. 7) a. 1121. Cf. Miræum IV, p. 354; Serrure p. 26. Afflig., 68, VI, p. 400. 15) Eoatham prope Audensarde.

10 **Gregorius** primus abbas (38.) fuit tempore Henrici regis. Remansit in ecclesia. Privilegiis monasterii ante confirmato, data anno Domini 1131. Tunc primus Stephanus ecclesie Tornacensis. Item tempore Wilfridi Abbatis Baldolini comes Flandrie Ricardus Abbas Robertus et Clementis filius renovavit privilegia. **Calixtus** (12.) papa obiit anno Domini 1208. Sepultus est in ecclesia (16.) ante altare quod dicitur ante tabernaculum. Obiit decimo Kal. Maii.

Obaldus (26.) abbas. Sepultus ante basilicam sancti Benedicti. Obiit Nonas Decembris.

Wido (23.) abbas sancti Bavonis. Obiit tertio Nonas Decembris.

Venerabilis (18.) abbas loci predicti. Obiit 17. Kal. Septembris.

Emoldus abbas (12.) loci supra dicti. Obiit 16. Kal. Septembris.

Columbanus abbas Hibernensis, inclusus sancti Bavonis ecclesie, vir sanctissimus, obiit 15. Kal. Martii.

Henricus primus, natus de Dacnam, abbas (16.) Sepultus ante altare sancti Andree. Obiit tertio Nonas Novembris.

Sygerus abbas (30.) fuit tempore Baldolini Insulani comitis Flandrie. Sepultus ante basilicam sancti Benedicti. Obiit 9. Kal. Decembris. Isto interfuit elevationi Macharii anno 1067. Alqua inter. Interfuit etiam translationi sancti Pharaudis anno Domini 1072.

Baldouus primus, natus de Pontaven in Wasia, abbas (39.) Sepultus in anteriori choro versus villam. Obiit tertio Idus Iulii (anno 1208).

Eustachius abbas (40.) natus de Herem, quod nunc dicitur Gandavum. Sepultus supra gradus basilice sancti Benedicti. Obiit quarto Idus Septembris. Successit Henricus 1213. Eustachio.

Henricus secundus abbas (41.) natus de Herdenborch. Qui sepultus est ante basilicam sancti Benedicti iuxta piscinam. Qui obiit anno Domini 1223. in crastino omnium Sanctorum. Successit ei Baldouus.

Baldouus secundus, natus de villa Sancti Bavonis, abbas (42.) probus, qui bona monasterii augmentavit et magna edificia construxit. Rexit ecclesiam viginti septem annis. Sepultus supra presbiterium in dextera iuxta murum. Obiit anno Domini 1231, tertio Idus Iulii. Successit Baldouo Theodericus.

Theodericus abbas (43.) natus de Maldenghem iuxta Herdenborch, vir bene litteratus et multum honestus. Rexit ecclesiam sancti Bavonis circiter undecim annis. Successit immediate Baldouo. Sepultus in basilica sancti Benedicti ante altare, quam basilicam renovavit et melioravit. Obiit anno Domini 1262, pridie Idus Augusti.

Iohannes primus abbas (44.) natus de villa Sancti Bavonis, vir mitis et modestus, pulcherrimis moribus ornatus. Edificia bona construxit, scilicet novas lapideas voutas in dextera parte ecclesie. Construxit curiam de Ghiaenxelo et Loo Iero totum et alia loca melioravit. Ordinatus abbas anno Domini 1262, infra octavas assumptionis sancte Marie. Anno dominice incarnationis 1285, in die Marie Egyptiace dominus Iohannes abbas resignavit officium suum abbatis voluntarie et libere propter debilitatem corporis et viam in manibus domini Iohannis Tornacensis episcopi coram toto conventu in media aula camere abbatis, et dominus Iohannes Tornacensis de consensu loci conventui dedit et quingentas libras Turonenses annuo pensionis et manserunt ista monasterium, quod aliquo duxerit eligendum sed electi dominus sancti Amandi. Obiit anno Domini 1295, 2. Idus Augusti. Sepultus ante altare sancti Stephani.

Anno dominice incarnationis 1295. post resignationem domini Iohannis abbatis predicti, multis habitis compromissionibus diversis temporis decem septimanarum, tandem presente et precibus domini Iohannis de Wissonia archidiaconi Gandensis compromissum

a) regner. m. c. XIV. b) m. ven. Th. c) p. corr. Th. d) scriptis manus late. XV. in dextera. e) regner. Th. f) isto -- m. ven. add. Th. in m. reg. g) aique -- m. ven. postea add. Th. abo episcopi m. regner. m. ven. d. h) m. ven. corr. xxi. a. i) add. m. ven. ecc. XV. k) pentionis corr. pensionis a. l) Obiit -- Stephanus add. postea Th. m. m. reg. b. s. m) xxi. m. ven. n) l. a.

1) Stumpf nr. 4536. 2) Recens supra p. 568 ln. 15 sqq. ad Wulficum ponenda sunt. 3) a. a. 1112-1119; Serrate p. 23. 4) Cadesand. Welpen, Rodenburg. 5) 40816, gew. 1157.

1205. est ita, quod rex flecti non sicut formidat, quique eorum in una personam, quod ille esset mox abbat. Deo adjuvante merito huiusmodi et presbiteri, quique concordaverunt et consenserunt in transitu Waltheri de Edensborch, qui fuit homo boni vite, sicut credimus, et simplex in temporalibus, et de quo mox est scriptum. Illius est feria secunda ante Iohannis Baptistae, et in vigilia sancti Iohannis Evangelistae, et in die sancti Iohannis ordinatus, et in crastino, scilicet in die Iohannis cum presbitero predicto et honorifice susceptus, tunc habens annos quatuordecim nullum.
1211. Anno Domini 1217, mensis Martii concessum fuit a domino Balduino abbate Sancti Bavonis et a conventu loci eiusdem presbitero domini Walteri Tornacensis episcopi, quod hospitale sancto Marie, quod situm fuit iuxta ecclesiam sancti Michaelis infra eandem parochiam vel infra parochiam sancti Martini de Heckerghem, translatum fuit ad locum amplius spaciosum quod modo nuncupatur Bilocay, et situs hospitalis fuit primo, ubi nunc commorantur fratres Predicatores.*

*) Manus sacra. XIV. addit in varis f. 127. hanc sortem:

Abbatas Sancti Bavonis.

Florbertus.	Lidatus.	15
Adalbertus.	Rumoldus.	
Fulco.	Folbertus.	
Wilfridus.	Sygerus.	
Relogerus.	Stephanus.	20
Albericus.	Wichmannus.	
Willradus.	Adelardus.	
Hilobertus martyr.	Wilfricus.	
Egilfridus episcopus.	Everdeyus.	
Robertus.	Botto.	25
Wericus.	Wilhelmus.	
Eynoldus.	Everdeyus.	
Wonsboldus.	Baldwinus (de ^o Pontoraven).	
Briddo.	Eustachius.	
Eyehardus.	Henricus (de ^o Rodenberg).	30
Eynkenus (de ^o Dacknam).	Baldwinus (Vooght ^o).	
Tasradus.	Theodericus (de ^o Maldeghem).	
Radulfus.	Iohannes (Vromand ^o).	
Helys.	Walterus.	
Sahctus Gerardus.	Henricus.	35
Hogo.	Walterus (de ^o Roden).	
Womarus.	Nicholaus.	
Wido Levita.	Geraldus (Borluet ^o).	
Otwinus.	Petrus.	
Eremboldus.	Iohannes (H ^o).	40
Othelboldus.		
Manus sacra. XV. pergit:		
Iohannes (III ^o de Sancto Amando, doctor in sacra theologia).	Georgius (van ^o der Sichele).	
Walterus III. (de ^o Zexelle).	Wilhelmus secundus (de ^o Rossumt).	45
Manus sacra. XVI:		
Iacobus de Bruxella.	Iohannes de Sycleer.	

Raphael de Mercatellis, primo abbas Sancti Petri Audenburghensis. Cui resignavit Iohannes de Sycleer anno 80. super 1400, anno suo secundo consecratus in episcopatum Rosensem.

Egidius Boele. Cui resignavit Raphael de Mercatellis anno 1508. Iste Egidius Boele anno suo 30 quarto etiam consecratus in episcopatum Rosensem. Honor illis profecto, qui non erant titulus. Obiit anno 1517, 14. Aprilis, tunc dies 3. pasche, mensis circa huiusmodi quartam et quintam.

Cui successit Livinus Hagenoes primus tunc dominus, canonicus Rosensis anno 1517, 13. Aprilis; qui sua contentus vocatione non curavit de episcopatu Rosensium. In illa Sancti Bavonis nativitate anno Domini 1487, 17. Septembris, in die sancti Lambertii, qui tunc fuit dominica dies, et sancto Livino 45 oblatas in curabala.

a) supplet Th. in marg. b) post haec duas lineas erasae sunt. c) similitudine f. 127. et fol. 131. vob. vel; sequentia manu scriptas in inferiore parte f. 127. d) add. manus. sacra. XVIII. e) ubi manus sacra. XV.

f) Series concordat cum Annalibus Gandensibus, qui et idem in Iohanne H. desjunt; quae illic de morte Iohannis (+ 1349) eiusque successore Balduino sequuntur, manus posterior adiecit.

12. De sanctis quiescentibus in monasterio Sancti Bavonis, primo de sancto Bavone quondam comite Hasbantiensi.

Baro comes Hasbantiensis natus est tempore quo Paganus — in illa et in medio Deus fecit multa miracula. vn. 247.
 Sanctus Eligius episcopus Noyoniensis, in cuius dyocesi erat locus Sancti Bavonis, visis miraculis et diligenter examinatis, de terra sancti Bavonis elevavit anno ab incarnatione Domini sexcentesimo octuagesimo, anno secundo Sedi pape et anno secundo temporis Iustitialis.

Anno ab incarnatione Domini octingentesimo quingentesimo primo prope ad Dami monasterium Sancti Bavonis incendit. 10. 248.
 Anno ab incarnatione Domini octingentesimo octuagesimo Normanni eadem sibi ad habitandum apud Sanctum Bavonem locaverunt. Sanctus Bavo a monachis transferat in regio montis Lauduno, si propter miracula que ibi Deus fecit, praesens sancti Bavonis Karolus rex, qui successit Ludovico Pio imperatori, tradidit Sancto Bavoni et monachis villam dictam Welchum et medietatem vicariorum ad eandem pertinentium; super duas villas Colonias et Niesam summa devotione condonavit. Nunc monachi Sancti Bavonis nichil iuris tenent in villis predictis.

Prima translatio sancti Bavonis facta est anno dominice incarnationis millesimo decimo in Kalendis Augusti, Trans. Bav. 10.
 regnante rege Roberto, Balduino marchese Flandrie procurante abbatiam Sancti Petri Sanctique Bavonis in Gandavo, comite Eremboldo eam regente, Lamberto Noyoniensibus et Tornacensibus presidente.

Secunda translatio sancti Bavonis facta est anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo octavo. 10. 249.
 causa fuit secunde translationis, quia quidam mendaces dixerunt, plium Bavonem furto sublatum fuisse cuius Lauduno nunquam reportatum. Folbertus abbas, cuius tempore haec translatio facta est, adit ad Balduinum comitem Flandrie eorumque insulam, petit ab eo auxilium et consilium. Comes, importuna circumventus malefice consilio, abbatem removit a precum effectu, non tamen removit a proposito desiderio. Abbas Folbertus sine dolore reditum sciens, episcopum Balduinum Noyoniensem mandavit et quosdam terre primates et nobiles advocat. Raingotum ecclesie sancti Bavonis advocatum, Folcardum Gandavi castellanum aliosque plures, quorum nomina proferre prohibet tedium. Coram omnibus feretrum ingente fabrica aperitur. 10. 250.
 Nobilis thesaurus, sanctus Bavo, quem invisa ablatum furto deputaverat, per episcopum predictum omnibus ostenditur. Tripudium scilicet habitum hucus que possit explicare nusquam terrarum invenitur, et ut gaudium sit manifestum, optimorum consilio atque impulsu ad montem sanctae Crucis, nunc sancti Pancratii, in quo antea deportatus fuerat, sanctus iterum deportatur, ut ad duplici testimonii veritatem eidem deus demonstraretur. Si quis planius scire desiderat, legat suam legendam: ibi infinita miracula inveniet.

13. De sancto Livino glorioso martyre et archiepiscopo.

Sanctus Livinus natus est tempore quo fuit Colomagus rex Scottorum — martyratus est [anno Domini 633, vn. 117.
 pridie Idus] Novembria.

Translatio sancti Livini de Holtum in Gandavo fuit tempore Eremboldi — fecit innumerabilia miracula, sicut Trans. Liv. 10.
 potest suspensio in libro suo et diebus hodiernis.

Anno incarnationis dominice octuagesimo tercio, sexto Nonas Octobris 10. 251.
 translatus est archiepiscopus et egregius martyr Livinus de uno scrinio in aliud a Rabbodo Noyoniensis sedis presule, Wicmanno Gandensis ecclesie abbate, Roberto Flandriensium comite.

Anno dominice incarnationis millesimo centesimo septuagesimo primo translatus est 11. 71.
 gloriosus martyr Livinus de scrinio suo in honestiori a Galtero tercio Tornacensis ecclesie venerabili episcopo, Beltone abbate, Philippo Flandrentium et Viromandorum comite.

14. De sancto Amando et Landoaldo cum sociis eorum, qui de Roma venerunt pariter.

Beatus Amandus a rege Francie Dagoberto et populo episcopus efficitur ad predicandum verbum Dei, sicuti tunc vn. 121.
 erat moria. Post predicationem suam magnam gentem in Francia ad fidem Christi convertit. Postea Gargoniam et vn. 122.
 Danubium adit — Post Normanicam repudionem, ubi corpora sanctorum reposita erant, a comite Flandrie cum iure 10. 252.
 beneficii ablata et in cenobio Sancti Bavonis reverenter collocata. Nodgerus episcopus Traiectensis vel 10. 253.
 Ecdyensis ecclesie composuit vitam sancti Landoaldi veterumque eius et multae ecclesie 10. 254.
 Bavonis anno dominice incarnationis 989, 13. Kal. Iulii, imperante Ottone post mortem patris anno 8, episcopus sui 10. 255.
 anno nono. Liber de vita sanctorum in monasterio Sancti Bavonis erat combustus.

Advatus sancti Landoaldi in Gandavo fuit tempore Womari abbatis, qui impetravit a papa Johanne privilegia sanctorum vn. 123.
 nodari — in monasterio Sancti Trudonis primam mansionem elegerunt. Anno dominice incarnationis nonagesimo octuagesimo apportata fuerunt corpora sanctorum in monasterio Sancti Bavonis, ubi nunc venerantur. Posita 10. 256.
 sunt in cripta sancte Marie, ubi plurima miracula contingebant tempore Womari abbatis. De oblationibus Trans. 10.

a) Hasbantiensis corr. Hasbantiensis e. b) post oct. ops. arisa. c) Ludovicus P. I. tra. in ras. Th. d) ecclesiam Mo.
 15 e) sibus in ras. e. f) canibus in ras. e. g) post dix. nos arisa. h) a. D. — Idus men. scilicet. LIV. in ras. et in marg.
 i) imperavit corr. impetravit e. h) apportate e. h) oblationibus e.

1) Exscripta posteriorum e. Bavonis vitam auctore Theoderico, ap. Ghesquiere, AA. SS. Belg. II, p. 513 sqq.
 2) Ap. Mabillon, AA. SS. II, p. 406 sqq. 3) Ap. Ghesquiere II, p. 563. 4) Ap. Ghesquiere II, p. 570 (ex parvo ms. Gandensi). 5) Ap. Mabillon II, p. 450 sqq. 6) Ap. Ghesquiere III, p. 130 sqq.
 7) Acta non prorsus cum nostro concordantia dedit Ghesquiere III, p. 138. 8) Auctore Baudemundo, ap. Mabillon II, p. 713. 9) Auctore Herigero, ap. Ghesquiere III, p. 351. 10) Haec scripsit secundum epistolam Nodgeri Vicae supra laudatae praesam. 11) Ap. Ghesquiere III, p. 369.

Trans. sanctis offeris decenter constraxerunt tria scrinia de auro et argenteo. Anno dominice incarnationis nongentesimo octuagesimo secundo, Ydus Iunij Ludulfus Noviomensis episcopus, cuius dyocesis tunc hinc, tunc monacha, et archidiaconi primatibus totius patrie sanctam Landaldum cum suis sociis de vilibus et antiquis viciis tradidit in scrinio super honorifice de oblationibus fidelium compositis, presentis Womari abbati et Arnulphi Iudicis marchionis Flandrie, anno quadragesimo postquam relatis factis est beati Bayonis magnifici confessoris in Lauduno.

Anno dominice incarnationis 982, in Kal. Decembris a Ludulpho episcopo predicto facta est traditio sancta Vinciane et Landrade virginis.

15. Incipit de sancto Machario Antiochie, metropoli^s Sirie, archiepiscopo.

Macharius^s puer ex nobilissimis parentibus ortus est. Generosissimi generatores eius Michael et Maria — Syere [abbate^s] regente cenobium Sancti Bavonis.

16. De sancta Landrada virgine et abbatisa Belisiensis cenobii.

Landrada^s orta est de regia stirpa. Fuit iuvenula tempore quarti Lotharii et Pipini, Karolmanni fratris ei, et Arnulphi Metensis episcopi, de quorum omni parentela fuit. Sancta Landrada, obita sexus et stetit, in quandam virilitatem accingitur, propriis manibus repes et spinas extirpare, humum carrere et ecclesiam in Belisia in honore sancte Marie fundare. Multo indefesse laboratrici manus Omnipotentis^s usque ad consummationem perfecti operis. Tunc vero sanctum Lambertum episcopum, postea Christi martyrem, evocat, et pia commodum familiaritate, qua se ad lacte sancte pulve oblataverant, novo ecclesie sue consecrationem et reliquiarum impositionem ex voto impetrat. Obiit beata Landrada octavo Ydus Iulij. Sepulta est in sua ecclesia a sancto Lamberto, monialibus et populo consentientibus, Lamberto contradicente; sciebat, eam velle sepeliri apud Wentershorum, et facillius elementa mutari quam Landradam mentiri. Coram omnibus aperta iumba, non solummodo corpus, sed neque corporis locus reperitur. O rem novam! Virgine glebam cum sarcophage

inveniunt transportatam ad ordinem, ea decenti locatam reverentia apud Wentershorum, ut nulli est dubium, angelorum id effecisse misterium. De elevatione sancte Landrade et de adventu eius apud Gandense cenobium lege de sancto Landoaldo.

Sanctus Lamberius passus est 15. Kal. Octobris, anno episcopatus sui quadragesimo, sub rege Francorum Hildeberto, Theoderici regis filio, a quo Theoderico reges Francorum solo nomine regnabant, penes maiores domus potentia regni constituta usque ad Pypinum tertium. Rustici de Haeltert^s dicunt habere sanctam Landradam. Quidam presbyter de Haeltert familiaris cuidam monacho Sancti Bavonis rogavit, ut ei mutaret^s legendam sancte Landrade. Quam fecit extrascrubere. Primitus nichil habuerunt. Contigit circa annos dominice incarnationis 1282. Item dicunt abbatisa et moniales Beliziensis^s cenobii habere sanctam Landradam; quod mendatum est, quia monasterium Sancti Bavonis habet bona privilegia et confirmationem, sicuti predictum est, quomodo comes Flandrie eam impetravit^s.

17. De episcopis qui rexerunt Noviomagensem et Tornacensem dyocesim insimul.

Aicharius^s rexit Noviomagensem et Tornacensem dyocesim tempore summi pontificis Martini anno 14. regis Dagoberti.

Sanctus Eligius rexit simul Noviomagensem et Tornacensem dyocesim et elevavit sanctum Bavonem de terra. Vixit tempore sancti Amandi et Lotharii Francorum regis.

Reinelmus^s rexit simul Noviomensem et Tornacensem dyocesim tempore quo fuit Karolus [Calyus^m] rex, qui fuit filius Ludovici gloriosi imperatoris.

Transmarcus antistes fuit ecclesiarum predictarum anno a nativitate Domini nongentesimo quadragesimo primo.

Ludulfus^s episcopus Noviomensis et Tornacensis vixit anno a nativitate Domini nongentesimo octuagesimo secundo. Transtulit corpora sancti Landoaldi sociorumque eius.

Rabodus episcopus rexit ecclesias antedictas anno dominice incarnationis nongentesimo quarto.

Baldwinus fuit ordinatus antistes ecclesiarum predictarum anno Domini 1044. Qui elevavit sanctum Macharium in monasterio Sancti Bavonis et dedicavit novam ecclesiam.

Rabodus^s episcopus Noviomensis et Tornacensis anno dominice incarnationis 1083. translulit sanctum Livinum gloriosum martirem de uno scrinio in aliud, tempore Wicmanni abbatis Gandensis, Philippi^s regis Francie, Roberti comitis Flandrie.

Baldricus episcopus ecclesiarum predictarum anno Domini 1114. obiit.

Lambertus presul ecclesiarum predictarum anno Domini 1122. obiit.

Symon antistes ecclesiarum predictarum anno Domini 1129. Symon episcopus in ecclesiis predictis anno Domini 1140.

a) l. e. b) metropoli e., a ut videtur oratio; correct. c) superscr. man. saec. XIV. d) in pag. m. s. XIV. e) in pag. e. 53 f) omip. e. g) concenclione e. h) a mutaret in in pag. Th. h) similia para fol. 128. et folium 129. i) viciis relictis sunt. j) arias in pag. e. k) superscr. m. s. XIV. l) Ludulfus corr. Ludulfus Th. m) post quarto una linea erata, ut tam legi non possit. n) Ph. s. o) obiit add. Th. p) xiiii e. pag. e.

1) AA. 83. April. 1. p. 875 sqq. (ex codice Gandensi nr. 210). 2) Auctore Theoderico, ap. Chesquiere V. p. 214 sqq. 3) Auctore Sigeberto, AA. 83. Sept. V. p. 598. 4) Aeltre. Cf. Chesquiere V. p. 221. qui re accuratius excussa affirmat, Landradam quam illic translata esse. h) Münsterbilzen.

Isti episcopi considerunt privilegia temporibus prescriptis monasteria Sancti Petri in Blandino et Sancti Bavonis in Gandavo.

Anno Domini 1178, quarto Idus Decembris, dominus Symon Noviomensis atque Tornacensis episcopus fundavit abbatiam Ursicampi, Cisterciensis ordinis, iuxta Noviomum. Obiit Symon anno 1148, quarto Idus Februarii.

Episcopi predicti unam ecclesiam habuerunt intitulatam et aliam commendatam.

18. De episcopis ecclesiam Tornacensem regentibus post divisionem a dyocesi Noviomagensi.

10 Anselmus^a [primus^b specialis] Tornacensis episcopus contulit privilegia ecclesiis in sua dyocesi, [et^b] anno Domini millesimo centesimo quadragesimo^c [sexto^d factus est episcopus].

Gheraldus episcopus [secundus^e] Tornacensis ecclesie contulit privilegia monasteriis in dyocesi existenti^f anno a nativitate Domini millesimo centesimo quinquagesimo.

Galterus episcopus tertius Tornacensis ecclesie transtulit^g vico secunda egregium 15 martyrem Livinum et archiepiscopum de bono^h in melioriⁱ scrinio anno dominice incarnationis 1171, Beatonis abbate ecclesie sancti Bavonis.

Everardus episcopus quartus Tornacensis contulit privilegia monasterio Sancti Bavonis tempore Willelmi abbatis loci predicti.

Stephanus^j quintus Tornacensis episcopus contulit privilegia monasteriis in dyocesi 20 Tornacensi anno a nativitate Domini millesimo ducentesimo^k.

Gosvinus [sextus^l] episcopus Tornacensis contulit privilegia ecclesiis in sua dyocesi 100 anno ab incarnatione Domini millesimo ducentesimo quarto decimo.

Dominus Walterus de Marvii^m [annoⁿ Domini 1219. fit] episcopus Tornacensis. Fuit [autem^o] probus [et^o] iustus, [et^o] multa bona in sua dyocesi operatus est. [Hic^o obiit anno 25 Domini 1251, 14. Kalendas Martii^p. Qui in choro ecclesie Tornacensis sub metallina tumba requiescit].

Post Walterum de Marvii^q immediate ordinatus episcopus Walterus de Cruce sive de Mandela.

Post Walterum de Cruce [qui^r obiit anno Domini 1261] ordinatus est Iohannes dictus 20 Butziel^s immediate^t.

Post Iohannem Butziel [qui^u obiit anno Domini 1267] fuit Iohannes de Hadenghem ordinatus in episcopum. Pulchra persona, de nobili progentis genitus, et in^v Lugdunensi consilio a papa Gregorio deno in episcopum Leodyensem ordinatus est, et^v ab Henrico predecessore suo deposito [idem^v] Iohannes suffocatus est; unde nulla vindicta postmodum 25 contigit; quod scandalum fuit ecclesie christianitatis^w, nisi quod dicitur, quod quidam, qui cum Henrico interfuerunt in morte Iohannis episcopi, in civitate Aquisgrani interfecti sunt a civibus quasi miraculose.

Post Iohannem de Hadenghem immediate ordinatus est in episcopum Philippus, cognomine dictus Muus [circa^x annum Domini 1275], natus de Gandavo, magister in artibus, 40 dominus legum, magister in decretis, homo mitis et suavis. Iste contulit magistro Henrico de Gandavo archidiaconatum in ecclesia [Tornacensi^y], qui fuit Parisius flos in theologia. Magister Henricus obiit anno a nativitate Domini 1293.

Post Philippum^z successit immediate episcopus Michael de Warenghem, qui fuit in theologia lector canonicorum, vir humilis et modestus et pro iure ecclesie sue audax.

45 Certum annum ordinationis et obitus episcoporum predictorum ignoro, sed vixerunt temporibus prescriptis.

^q Manus mss. XIV. addit in marg.: Hic obiit anno Domini 1293.

a) litteris scriptis sequentia hec ordine: Gheraldus . . Balduinus (Stephanus) . . Gherardus . . Anselmus . . ; postea addidit Th. Everardus — predicti in margine et mutavit ordinem, litteras a, b, c, d, e anteponens, ut editum est. b) superscr. m. s. XIV. 50 c) quinquagesimo corr. quadragesimo m. s. XIV. d) haec add. m. s. XIV. sexto in verso, cetera in margine. e) Haec a. e) a corr. e. f) meliori scrinio corr. melius scriptum m. s. XIV. g) Balduinus recte corr. Stephanus V. m. s. XIV; sequentia usque ad millesimo ducentesimo quinquagesimo nono (No. 20.) punctis suppositis et hinc transducta deleta sunt, sed postea rursus puncti et hinc oratio et nonnulla verba quinquagesimo nono deleta. h) Marvii corr. redondo Marvii e. i) Hic — requiescit add. in marg. m. s. XIV. k) Marti corr. Martii e. l) in marg. quoddam additio, sed tam oratio 55 legi non potuit. m) in L. in ras. Th. n) corr. sed et rursus del. m. s. XIV.

1) Outscamp. 2) Vid. c. 13, p. 571. 3) Obiit a. 1203. 4) Haec tam supra a. 7, p. 561.

1292. Post Michaelē^o successit in cathedram ecclesie Tornacensis Iohannes de Yassonia iuxta Laudunum, tunc in eadem ecclesia archidiaconus^o, Brugensis et Morinensis, et in pluribus ecclesiis cathedralibus prebendatus, magister in decretis, vir sapientissimus et summus consiliarius et sigillifer^o illustris^o Philippi regis Francie. Anno a natiuitate Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo in episcopum Tornacensem a reverendo patre domino Petro archiepiscopo Remis ordinatus est; canonici (vero) Remenses cum magna instantia decretum electionis pecierunt, [sed] consilio magistri Henrici de Gandavo archidiaconi et magistri Jacobi archidiaconi et magistri Stephani canonici et aliorum proborum non obtinuerunt decretum^o.

19. De comitibus Flandrie.

132. Anno ab incarnatione Domini septingentesimo nonagesimo secundo Lidricus Haribaccensis comes, videns Flandriam vacuam et incolam se memorosam, occupavit eam. Ille genuit Ingelramnum. Ingelramnus genuit Audacum. Audacer genuit Balduinum Ferrum. Balduinus Ferrus nupsit Iudith^o uxore [arboris] Silvanctenarum, filiam Karoli Calvi regis Francorum, filii Ludovici p[ro]p[ri]i augusti, filii Karoli Magni, viduam^o regis Anglorum. Tempore Balduini Flandria fit comitatus et Balduinus primus comes. Antecessores sui fuerunt forestarii Flandrie sub rege Francie, sicuti legimus in cronicis Francorum. Lidricus et Audacer impetrauerunt ab abbate Heinardo monasterii Sancti Bavonis licentiam venandi^o in silva que Heinarstriit nuncupatur — modo Loe dicitur — sub tali conditione, quod de decima bestia unam darent abbati et suis successoribus. Balduinus Ferrus genuit ex Iudith Balduinum Calvum. Balduinus Calvus duxit Elstrudem^o, filiam Edgeri regis Anglorum, genuitque ex ea Arnulfum Magnam, restauratorem 29 Blandini^o. Arnulfus duxit Adelam, filiam Heriberti^o Virmandorum comitis, genuitque ex ea Balduinum iuvenem. Balduinus iuuenis duxit Mathildem, filiam Hermannii ducis Saxonum, genuitque ex ea Arnulfum iuniorum. Balduinus defuncto, Mathildis nupsit Godefrido duci de Henam^o et contulit privilegia ecclesiis sub nomine comitis Flandrie. Arnulfus duxit Suisannam, filiam Berengeri regis Longobardie et Vasse, genuitque ex ea Balduinum cognomento Pulcra-barba. Balduinus duxit Olgivam^o, filiam Ghilsiheri comitis de Luxelburg^o, genuitque 25 ex ea Balduinum Insulanum. Balduinus duxit Adelam, filiam Roberti regis Francorum, ex qua genuit Balduinum Montensem et Robertum Frisonem et filiam Mathildem nomine. Hec nupsit Willelmo comiti Normannie, que peperit et Robertum comitem Normannorum, qui genuit Willelmum postea comitem Flandrie. Balduinus Montensis duxit Richeldem comitissam Hayontensem genuitque ex ea duos filios Arnulfum et Balduinum. Hunc Arnulfum primogenitum et comitem post mortem patris occidit Robertus Friso^o, patruus eius, et Balduinum a regno expulsi et sic comitatum optinuit. Robertus Friso^o probus et strenuus miles fuit cum Godefrido de^o Balgoen^o et Hugone, fratre regis Francie, et Roberto comite Normannie. Godefridus rex in Iherusalem obiit anno secundo regni sui, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo, quinto decimo Kal. Augusti. Balduinus, frater eius, successit ei in regnum. Robertus Friso^o duxit Gertrudem, filiam Bernardi ducis Frisonum; que peperit ei duos filios, Robertum et Philippum, et tres filias. Harum 25 una Christo nupta; altera Kanuto regi Dacie nupta, peperit et filium nomine Karolum; tertiam duxit Theodericus dux Ellesathensis, et ex qua genuit Theodericum postea comitem Flandrie. Robertus, primogenitus eius, duxit Clementiam, filiam Willelmi comitis Burgundionum, ex qua genuit Balduinum militem inclitum. Quo sine herede defuncto, Karolus, filius Kanuti^o regis Dacie, ei successit; qui Karolus Brugis a sede interfectus fuit [in] ecclesia beati Donatiani] anno 1127, sexto Nonas Martii. Regnavit circiter octo annis. Cui successit Willelmus, filius 40 Roberti comitis Normannorum; quem Willelmum Theodericus, filius Theoderici ducis Ellesathensis, occidit [apud] Alout^o et sic optinuit comitatum. Theodericus duxit Sibillam, filiam regis Ierosolymorum, ex qua genuit Philippum et Margharetam, que nupsit Balduino comiti Hainonie. Theodericus incepit regnare anno a natiuitate Domini 1127, et regnavit circiter triginta octo annis. Philippus comes Flandrie et Viromandie duxit Mathildem, filiam regis^o Portigalie. Quo sine herede 45 defuncto, predictus Balduinus comes Hainonie ei successit, qui genuit ex Margharetam tres filios, Balduinum et Henricum et Philippum^o, et filiam Elizabeth^o nomine, que nupsit Philippo regi Francorum. Balduinus primogenitus duxit Mariam, filiam comitis^o Campanie, ex qua genuit duas filias, Iohannam^o et Margharetham. Iohanna nupsit Ferrando, filio^o regis^o de 50 Portigalia; quo defuncto nupsit Thome de Savoyen. Qua mortua sine herede, successit ei Margharetam, soror eius. Margharetam nupsit Willelmo de Danpetra; peperit tres filios, Willelmum, Guidonem et Iohannem, et duas filias, quarum una^o nupsit Christo, altera^o comiti de Baeren^o. Willelmus primogenitus duxit Beatricem, filiam Henrichi^o ducis Bra-

^o Manus sacre, XIV. addit in marg.: Hic obiit anno Domini 1291.

a) s. corr. c. b) unum^o corr. unum^o c.; postea correcti sigilliter man. recens. c) add. m. a. XIV. d) dimidia 58 pars f. 131. et solum 131, cetera relicta sunt. e) Elstrudem corr. Elstrudem m. a. XIV. f) Heribert corr. Heriberti m. a. XIV. g) Enham Gen. h) Luxelburg corr. Luxelburg Th. i) Friso corr. Friso a. h) add. in marg. Th. l) superocr. Th. m) due corr. duos Th. n) add. man. a. XIV, sed alio atramento ac supra not. a. o) duos corr. tres Th. p) Maria corr. Elizabeth Th. q) Iohannem corr. Iohannam c.

1) Haec iam c. 11, p. 567, leguntur (Lo ed B. Lya propo Courtray). 2) Alfonsi I. 3) Henrici 60 4) Sanctii I. 5) Maria abbatissa Felinensis (Fines). 6) Iohanna. 7) Theobaldo I. de Bar. 8) Secundi.

179. Familie et vidua comitis Arnulphi. Quo anno Karolus de Gales, pater eius et Guido, frater eius, Guido, genitrius Mathilde, filii Roberti Tremontani, quique filii, Robertum, Willelmum, Iohannem, episcopum Leodiensem, Baldarium, et Philippum, et Mar. filii, quorum una uxor Iohannis dux Brabantie, altera Florentie, comiti Hollandie, Ieremias, Willelmo comiti de Gloucestria, quo occiso, nuptus dominus de Castello Villies. Mathilde de Gales, duxi Poyab, filium Henrici comiti de Luxemborch, et cum ea optinuit comitatum Namur, quibus de vii rebus liberor, utique rex.

180. Robertus, primogenitus (Guidonis) et Mathilde, duxi Blanchina, filiam Karoli regis Sicilie, qui defuncta, duxit Yolendam, filiam Odonis comitis Nivernensis, et vidua Iohannis, filii Ladouiel pater memoris regis Francie, et cum ea optinuit comitatum Nivernensem, ex qua genuit.

20. De comite Iuliacensi.

1277. Anno Domini 1277, 17 Kal. Aprilis Willelmus comes Iuliacensis captus capere regiam civitatem Aquisgran, circa horam diei novam intrans civitatem cum multitudine armatorum, aliter evenit quam optabat. Nam hic comes cum duobus filiis suis ac aliis milibus et clientibus circa 300 simul a communi populo intercepti sunt. Sequenti anno Iuliacum et terra circumpadens comburitur ab Aquensibus et Colonensibus et penitus devastatur. Anno Domini 1280, in die beati Mathel apostoli et evangeliste Iohannes dux Brabantie redavit inter Aquensem et Iuliacensem pacem bonam pecunia mediante.

21. De conflictu in Zelanda.

1253. Anno Domini 1253, regnante Willelmo comite Hollandie per Alimantiam, orta est dissensio inter ipsum regem et comitissam Margaretam Flandrie pro quadam terra que Zelanda vocatur. Quam cum maxima multitudine exercitus Guido, filius Margarethe, eodem anno potenter invasit in die beati Martini estivalis in loco qui vulgariter dicitur Westcapella, et ibidem sine bello captus est. Raso de Gavera, Arnolphus de Materno et Scofensis et dominus de Erpe milites et plures alii occisi sunt, quia noluerunt se reddere captivos.

Annus millesimus ac ducentus ab ortu Salvatoris erat, quinquegenus quoque trinus, Quando per Ollandos Flandria succubuit.

22. De ducebus Brabantie.

Karlomanus primus dux Pipplius, filius eius. (Obiit anno Domini 647.) Begga, filia Pipplii. (Obiit anno Domini 695.) Pipplius, filius Begga. Rex illius quippe Pipplius et Aydis concubitus natus est Karolus Martellus. (Pipplius obiit 714.) Karolus Martellus genuit Pipplium Parvum, (Obiit 741.) Pipplius Parvus, qui ex principe in regem Francorum promotus est (anno Domini 750) genuit Karolum Magnum. (Pipplius rex Francorum obiit 767.) Karolus Magnus, nemo ante eum vel post eum inter Francorum reges fuit maior, de quo dubitari potest, sortior an felicior esset. Genuit Ludovicum Plum. (Karolus Magnus obiit 814.) Ludovicus Plum genuit Lotharium, a quo Lotharinga dicitur, et Lotarius Lotarium. (Obiit 840.) Ludovicus Plum praelatus genuit (scilicet) Karolum Calvum, Karolus Calvus genuit Ludovicum Baldum. (Obiit 876.) Ludovicus Baldus genuit Karolum Simplex. (Obiit 886.) Qui dux in uxorem filiam regis Anglie, filia regis et Henrici comitis captus in custodia Parvone traditur. Karolus Simplex genuit Ludovicum. (Obiit 926.) Ludovicus (Obiit 931) genuit Karolum, qui fuit dux septimus et ultimus rex a Karolo Magno, qui apud Landanum captus fuit ab Hugone Capa episcopi Landunensis, et Hugo Capa fuit unctus rex in regem. Karolus dux genuit Godefridum comitem Bruselensem, Godefrida genuit Henricum, Henricus genuit Lambertum. (Obiit anno Domini 1011.) Lambertus genuit Henricum comitem Lavanensium, Henricus (Obiit anno 1093) genuit Godefridum Com-barba ducem septimum. (Henricus Godefridus obiit Lavanensium datus est ducatus Lavanensium ab Henrico Imperatore III. anno Domini 1084.) Godefridus (L.) Com-barba, septimus dux a Karolo, genuit Godefridum (II.), Godefridus (II.) genuit Godefridum (III.), Godefridus (III.) genuit Henricum (L.), Henricus (L.) genuit Henricum (II.), Henricus (II.) genuit Henricum (III.) urdum, Henricus (III.) Iohannem, Iohannes dux septimus a Godefrido Com-barba.

a) Inu hanc secus ratiocinatio sunt; namque veritas potius addit. Anno Domini . . . quare in suo lib. b) superior. c) e. XII. d) superior pars f. 138. et folium 134. hanc ratiocinatio sunt. e) e corr. a. f) eodam corr. eodam f. g) in 101. h) superior pars. i) inferior pars f. 134. versus ratiocinatio est. j) eodam eodam f. in inferiori parte f. 138. versus ratiocinatio, quae hanc ratiocinatio hanc. k) superior pars add. in marg. ann. e. XII. l) eodam corr. eodam f. m) nemo corr. nemo f. n) Qui — traditur add. in marg. f. o) xviii corr. xvii e. p) n. e. q) Brabantia e. r) Henricus corr. Henricus f. s) post hanc una hanc dicitur, ut tam legi non possit. t) eodam quatuor ducum ratiocinatio est.

1) Henricus Raspa. 2) a. 1279—1306. 3) Mar- tis eadem verbis, sed breviter, sequitur in Ann. garetia. 4) Beatrix. 5) Maria. 6) Iulch. Blaudia. 7) p. 22. 8) Ann. Flor. a. 1278, 9) Simoni. 10) a. 1265. 11) a. 1265. 12) p. 628. 13) Non est quod moniam, 14) Quae sequuntur usque ad: intercepti sunt par- Karolum nunquam regem fuisse.

De ducibus Brabantie.

Anno Domini 1106.^a Henricus quartus imperator (Romanorum) loco patris successit in regnum. Ab eo [partum^a] obtinere gaudens, sed ei ingratus existens, omnes qui ei fideles fuerant odio persequabatur. Henricum Lemburgensem, qui pro eo abrenno pugnavit, honore privavit et ducatum eius comiti Lovaniensi Godefrido tradidit. Is contra Godefridum contra Henricum ducem [Lemburgensem] manu valida contendit. Cuius Godefridi exercitus tantus fuit, ut aves desuper volantes statu equorum et hominum exceptis in terra suffocate ab alto cadere. Itaque Henricum fugat (et^b) Aquisgranum viciorum ingreditur. Obiit Godefridus primus dux Loteringie ac Brabantie anno Domini 1139. (et^c apud Atilgem sepelitur).

Anno Domini 1142.^a obiit Godefridus, filius primi Godefridi, qui post patrem tantum 4 annos regnavit. Inmatura^d morte precepit, epatica passione consumptus, et^e Lovanii sepelitur. Et anno eodem ortum monstrum in Gemblaus duorum capitum et trium manuum. Qui viderunt nobis retulerunt.

Anno Domini 1152. obiit Godefridus tercius^f dux Loteringie ac Brabantie, filius Godefridi secundi ducis Loteringie et Brabantie.

Anno Domini 1235. obiit Henricus primus et quartus dux Loteringie ac Brabantie, filius Godefridi tercii. Colonia^g moritur et Lovanie apud Sanctum Petrum sepelitur. Ab isto vastatur Leodium anno Domini 1212.

Anno Domini 1247, in vigilia purificationis obiit Henricus secundus, filius primi Henrici, dux quintus Loteringie ac Brabantie, qui habuit in uxorem dominam^h de Snavia, de qua genuit Henricum tercium. Defuncta illa, duxit Iantgraviamⁱ Thuringie in uxorem, de qua genuit Henricum Iantgravum Hessie, sed non Thuringie, quam privatus erat fraude cuiusdam avunculi sui de Thuringia. Qui dux Henricus II. sepultus est apud Vilarium.^j

Anno Domini 1260, pridie Kal. Martii obiit Henricus III, sextus dux Loteringie et Brabantie, qui Lovanie moritur et in ecclesia Predicatorum cum uxore sua ibidem sepelitur. Hic Henricus filiam^k ducis Burgundie duxit Lenghers de prosapia rusticorum in uxorem; de qua genuit tres filios, scilicet Henricum, Iohannem, Godefridum, et unam filiam nomine Mariam, quam Philippus illustris rex Francie, qui obiit in Arragonia, duxit in uxorem.

Henricus III. tam propter defectum membrorum et quia naturali sensu carere videbatur per Nicholaum episcopum Cameracensem et per matrem duxissam Brabantie et de communi consilio parentum ac baronum, nobilium religiosorumque omnium prelatorum predictae Brabantie a ducatu et a dominio Loteringie et Brabantie absolvitur et in Burgundia in claustrum canonicorum regularium includitur quod dicitur Dyioen^l. Ibidem moritur et sepelitur. Pro quo Iohannes primus dominus et dux constituitur [anno Domini 1268].

Iohannes primus duxit filiam^m regis Frantie Ludovici primitus in uxorem, que cito moritur et apud Sanctum Dyonisium cum filio suo quasi abortivo tumulatur. Illa mortua, Iohannes primus nomine et septimus dux Loteringie et Brabantie postea duxit Margaretam, filiam Widonisⁿ comitis Flandrie, de qua genuit Iohannem secundum; qui Iohannes desponsatus est filie^o regis^p Anglie. Genuit etiam Godefridum, Margaretam et Mariam, de qua Maria duxissa moritur et in Bruxella apud fratres Minores sepelitur. Hic Iohannes secundus natus est anno Domini 1275, 6. Kal. Septembris; soror eius Marghareta sequenti anno, quarto Nonas Octobris^q.

23. Iohannes primus dux Brabantie et Lotharingie bellavit contra comitem^r Ghelrie pro ducatu Lamburgensi apud Woronc, ubi occidit comitem^s de Lusendorch cum tribus fratribus et plures hobiles. Archiepiscopum^t Coloniensem^u, comitem de Ghelria, comitem

^v Manus s. XIV. addit in marg. infer.: Anno Domini 1246. Willolmus, heres Flandrie et dominus de Dampetra, duxit in uxorem Mariam, filiam Henrici ducis Brabantie, tunc relictam comitis Thuringie.

a) evi in ras. m. s. XIV. b) addit m. s. XIV. c) a corr. ab e. d) in ras. m. s. XIV. e) exiens corr. existens Th. f) a corr. m. s. XIV. g) XIII corr. ut editum e. h) mat. corr. inmat. Th. i) et — eodem addit Th. j) Ism^a e. 58 h) i. u. in ras. Th. m) supplet scriba in marg. n) inferior pars f. 136. vacua relicta est. o) ante a. add. m. s. XIV. in margine bellicet, quod cum sensum verborum prorsus mutat, omit.

1) Haec eisdem fere verbis in Auct. Gembl., SS. VI, summissis mihi videtur. 2) Mariam. 3) Sophiam. p. 392; Ann. Blandin., SS. V, p. 29; Bald. Ninov. supra p. 532. 4) Alcem. 5) Dijon. 6) Margaretam. 7) Margaretam. 8) Margaretas. 9) Eduardi I. 10) Rinaldum I. 11) Henricum IV. 12) Sigfridum.

de Asgau, qui postmodum electus est in regem Alemannis, et plures alios nobiles Iohannes cepit et tenuit captivos, perdidit paucis de suis. Unde versus!

Anno milleno ter centeno, duodeno
Ablato, quantus fulgebant agone Brabantus
Lusburgenses, sic Gheirra, Colonienses
Dedeus hauserunt, Iuno quia querebuerunt,
Luce Bonofecit martiris egregii.
O vos locundi spernatis gaudia mundi!
Nam esto labantur et tristia sine secuntur.
Eccle Brabantorum dux, milite leo dictus
Et deus armorum, Veneris dilexerat fetus.
Iostator¹ bellis fuit optimus, ac domicellia
Miles erat tantus, quod nescio dicere quantus
Multigamus fuit. Hinc pueros plures generavit,
Ecclesiis, claustra² populumque suum spoliavit
Ac onus imposuit hiis, quasi predo fuit.
Ut leo magnus, mitis ut agnus sepe micavit,
Se dominis, famulis, goliardis equiparavit,
Marchio, garcio, mimus et histrio noverat esse
Et loculator, pacificator, quando necesse

Iun. 5.

Vidit. Famosus, mundanus, deliciosus
Fulsit³ in hac vita, fama cucurrit ita.
Ad festum comitis de Baran venerat ista:
Centum militibus ac denis, wach bone Christo!
Illic cum vasta perfossus militis hasta
Occubuit breviter. Quisque peritus iter
Hoc formidabit. Gloria tristis abit
Mundi par canis: ducis hoc mors dira Iohannis
Indicat. Hic Gayo clarior in Mayo
Inventaque cruce sublatus, perpete luce
Gaudet in celis. Ferat amen quisque fidelis!
Consulo tam cuique, quod non dominetur inique;
Undis tam vadit urna, quod inde cadit.
Anno milleno bis C novies quoque deno
Quarto decessit; cui sempiterna quies sit!

L. 137.

1294.

Amen.

A teneris annis hec consuetudo Iohannis
De Thielroeden erat, describere gesta proborum.
Hec metra composuit, cui dentur regna polorum!⁴

Mai. 3.

24. De Ludovico rege Francorum (qui⁵ dicitur sanctus).

Anno Domini 1274. Ludovicus rex Francie christianissimus — in Syoniam veniens est defunctus. Ludovicus bonus, qui obiit ante Thunicium, et Karolus, frater suus, rex Cileie, et Eduardus⁶ rex Anglie et Richardus electus in regem Alimannie habuerunt quatuor sorores in uxores, filias comitis de Proventia.

Anno Domini 1296, circa festum sancti Iohannis baptiste Florenclus comes Hollandie et Zelandie equitabat inter Traiectum Inferius et Mudam⁷ ludendo cum falconibus. Ghisbertus⁸ de Hamstello et Hermannus de Worden milites armata manu ceperunt comitem et duxerunt in castellum de Muda. Hollandi et Frisones hec audientes circumdederunt castellum. Illi deintus pro defectu victualium ex castello fugerunt et comitem secum adducere conaverunt, sed pro multitudine crescente Hollandiorum et Frisonum non potuerunt. Tunc ipsum

L. 138.

1296.

Iun. 24.

^{a)} in po. in ras. e. ^{b)} fuisse e. ^{c)} ap. riste e. ^{d)} in inferiore parte f. 137. vacua relicta adnotavit m. s. XIV. eisdem versus, qui tam f. 111. leguntur (supra p. 562, l. 50 sqq.). ^{e)} add. m. s. XIV. ^{f)} quas sequuntur usque ad vulnere suffocatus (p. 578, l. 6.) scripsit Th. in f. 138. vacua relicta. ^{g)} Ghisbertus corr. Gherardus m. s. XIV.

1) I. q. Gallis 'joiteur', nobis 'lanzenbrecher'. ad orientem. 5) Cf. Ioh. Bekam (ed. Farmerius 1611) p. 87 sqq., qui praeter supra laudatos Gherardum mundi Berengarii IV. 4) Mulden, ab Amsterdam de Velsen avert.

1296. subtus dicum aqua lutosa gladio occiderunt. Reliquit Iohannem videlicet filium, cuius nomen erat Wido tunc comes Flandrie, et ipse puer maritalus erat cum filio regis Anglie.

Anno Domini 1298. quinto Kal. Aprilis Iohannes videlicet Hollandie et Zelandie dominus, habens annos circiter 15, commisit bellum contra Frizones, quos omnes occidit vel expulso secum duxit numero quatuor milia, et non plus quam octo viros perdidit, quorum dominus de Erkele fuit unus, sed sine vulnere suffocatus.

1299. 25. Officialis curie Parisiensis universis presentia viuris ac auditoris. Optime non latere, quod quidam Iudeus commorans Parisius christianam habebat ancillam, erga quam hostiam emit pro 10 libras consecratam. Ipsa vero hostiam consecratam suo domino presentavit, quo facto, predictam hostiam posuit in mensam ac alios Iudeos fecit convocari, dicens: *Namquid non sunt stulti christiani in hanc hostiam credentes? Accipientes cullellos et stilos ac instrumenta alia hostiam delere volebant; quod facere non potuerunt. Tandem quidam ex ipsis magnum arripiens cullellum, hostiam percussit, et in tres partes hostia se divisit, et continuo sanguis exiit; quo miraculo facto, multi sunt conversi. Insuper hostia ponebatur in caldario pleno aqua, ut bulliretur et destrueretur. Hostia vero ex divina gratia in carnem et sanguinem se mutavit. Hiis miraculis visis, Iohannes exhibitor presentium cum omni familia sua ad fidem catholicam est conversus. Heo acta sunt anno Domini 1290, ipso die resurrectionis Domini.*

1299. 26. Datum per Copiam. Petrus misericordie divina Remensis archiepiscopus venerabili fratri nostro G. eadem gratia Atrebatensi episcopo salutem et sinceram in Domino caritatem. Litteras sanctissimi patris ac domini Nicholai divina providentia pape quarti anno Domini 1291. die Lune post festum beati Nicholai hyemale recepit, formam que sequitur continentes:

Nicholaus episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus, archiepiscopo Remensi et eius suffraganeis, ac dilectis filiis, electis et abbatibus, prioribus, decanis, prepositis, archidiaconis et aliis ecclesiarum prelatiis, capitulis et conventibus universis cuiuscunque ordinis Remensis provincie salutem et apostolicam benedictionem. *Diris amaritudinis calicem nuper nobis de Syrie partibus propinatum non sine lacrimarum profusio degustantes, in amara nimis et tristitia valde prorumpere cogimur vocesque deprimere lugubres ac vehementem, quem sentinus intrinsecus, quo durius perturbamur, in intimis revelare ac insinuare dolorem, quamvis forsitan presentis pagine cursum gressus celebrior precurrentis fame preveniret. Nam rumoris preloquentis offatibus ad noticiam vestram preveniret, quod nostrarum lingua proloquitur litterarum. Sepe quidem illa orientalis plaga profundas ecclesie plagas imposuit, sepe illam protulit amaritudinem absintii, sepe felleo cibo pavit, sauciavit vulneribus et turbationis valide acerrima punctura confodit, ac nunc et amarissime potionis haustus uberrimos intulit, nunc illam meroris immensi ferculo copioso replevit eamque furoris ferilibus gladiis crudelissime pupugit, quin potius ad eius usque interiora pervenit. Superfundimus itaque illato calici acrem fetum et iam amaro potui tam acerbo inundantem lacrimarum pluviam immiscemus. Audivimus etenim, mestisque ratibus aperitur, quod diebus proximo iam transactis aucta quam plurimum Babilonici persecutoris immanitas, christianum sanguinem facientis et in christianitatis exterminium aspirantis extremum, sue nefande potentie viribus, innumera videlicet multitudine armatorum, machinis plurimis et aliis instrumentis bellicis congregatis, contra civitatem Acconensem — pro cuius tuitione continua, sicut vestram non credimus tolerare notitiam, predicta ecclesia labores plurimos, curas innumeras et gravia onera pertulit, expensarum scilicet, ut expectare sufficeret passagii generalis adventum in galeis aliisque vasis maritimis copia bellatorum, ut etiam pecuniarum summis subveniendo sollicito, prout suggessit exinde nunciata necessitas et series super hoc oblate pluries petitionis exegit — in ira spiritusque furoris procedens hostiliter, civitatem ipsam, multo revera populo preclaram, multis nobilitatis titulis insignitam et honorum affluentiam opulentam, que universis christicolis transitum ad partes illas habentibus potissimum et principale refugium existerat, obsedit, ipsam angustans artius, ac eam et non modicam fidelium tunc inibi moram trahentium sic infestis et validis impugnationibus machinarum scilicetque missilium modisque aliis bellicis per non modicum temporis spatium die noctuque insultibus violentis impeccit cunctisque conatibus indestiner oppressit,*

a) xxvii corr. ut editum e. b) ita e. c) Atreb. corr. Attreb. e. d) hic scripsi e. e) ista e. f) insulare e. g) 4 e. h) amaritavit e. i) potius e. k) yhorimes e. l) superfundimus e. m) rem in ras. Th. n) ex nunt e. o) instrumentis corr. instrumentis e. p) mittens e. q) nostram e. r) sibi e. s) martialis e. t) res in ras. Th.

1) Elisabetha. 2) Eduardi I. 3) Guillelmo. 4) Eandem litteras ad archiepiscopum Taronensem missas in Gesta episc. Andegavensium recepit Guillelmus, ap. Dachery II, p. 179. Cf. Potthast, Regesta II, p. 1903.

quod iam tandem, incolarum ipsius et celerorum tunc ibidem praesentium viribus superavit in 1301.
 arces et castra, Antilibus gladio comprehendit. In cuius tam singulari tam libillia tamque
 dolorum eventus articulo, cum religionum Christo militantium fratres, aliique omnia adhaerenti
 quam plurimi, vici quippe strenui, robusti, athletae Domini et providiores electi, pro defen-
 sione episcopalis eiusdem interitus vigilantes, tolerare diutius irruentium undique ac insidientium
 Agarenorum terribilem impetum, aggressiones nefarias non valentes demum post nefandum
 fidei multorum exitum, post captivam miserabilem plurimorum, et celeros, quos in terra
 marisque sepius trucidabat gladius, furor devorabat hostile manusque insidiosa necabat, quos-
 que pro magnitudine honoris exanimet et in desperationis angustia constitutos in certis et
 10 ambigua passibus, ut a necis eruerentur exiit, fugientes, fucus obdormit equoreis, silentio
 relinquimus — civitatem predictam, quod non abique amaritudine copiosa reserimus et pro-
 fundis sedulitas suspiriis recensimus, ausu dampnabili occuparunt, illam famis voracibus
 exponentes. Cum igitur ad recuperationem celerem, prout eius urgentissimo necessitas exigit,
 ferventibus studiis intendamus, vias et modos diversos et varios per nos et alios sollicitius ex-
 15 quirentes, ut iuxta desiderii nostri fervorem terra ipsa recuperari valeat et recuperata im-
 posterum conservari universalitatem vestram monemus, rogamus et hortamur assente, vobis per
 apostolica scripta in vobis obedientis districto precipiendo mandantes, quatinus, convocatis
 per te, frater archiepiscopo, ac per eos quibus id commiseris, et si opus fuerit, ecclesiastica
 censura coactis ad provinciale concilium provincie tue prelati tam regularibus quam secu-
 20 laribus, tam exemplis — quibus ex convocacione tua nullum volumus quoad libertates et
 immunitates eorum in posterum prejudicium generari, nullumque tuis contra convocacionem
 et coactionem huiusmodi, quantum ad hunc spectat articulum, ex privilegiis vel ammitticulis
 libertatum exemptionum suarum excusationis seu exceptionis proventu presidium — quam
 etiam non exempta, celeriter convenientes in unum et diligenter considerantes et solertius
 25 attendentes, quod, etsi huiusmodi negotium universis fidelibus debeat propensius esse cordi,
 prelati tamen ecclesie Dei tenentur et debent arctius et ad intimis affecti circa illud, opem et
 operam impendendo sollicitam, ut optatum exitum sortiatur, deliberando sollicito, provide et
 attente super toto negotio supradicto, et precipue, qualiter et quomodo circa recuperationem
 eandem celeriter auctore Domino proventuram et continuationem subsidii dictae terre ac im-
 30 pugnacionem eorum hostium faciendam et etiam circa alia negotium ipsum, tangentia possit
 quantocius et utiliter, sicut expedit, provideri, et quod super praemissis deliberatum fuerit in
 concilio memorato, nobis per viros idoneos, providos et discretos ac sufficienter instructos et
 a vobis plenum mandatum habentes super praemissis etiam faciendi quae vos presentes facere
 35 valeretis, ad sedem apostolicam usque ad festum purificationis beatae virginis primo ven-
 turum studeatis quantocius insinare, per quos nobis super omnibus supradictis vestre cir-
 conspectionis voluntas et consilium innolescant, quorum communicatio consilio sedes ipsa
 provida deliberatione statuat, discutiat, disponat et ordinet, quod in tam arduo christianitatis
 negotio publice salutis utilitas postulabit. Nostra praeterea voluntatis existit, ut vos iuxta
 datam vobis ex alto prudentiam vestros subditos ad pacem et concordiam sollicito reducetes,
 40 ipsos ad devotionem ac reverentiam Salvatoris nostri continuam et ad eius iniuriam ulcis-
 cendam ac etiam ad ipsius subventionem negotii in tanto necessitatis articulo excitare, indu-
 cere ac exhortari sollicito procuretis, illam in his diligentiam et efficaciam impensuri, ut
 a Domino, cuius negotium agitur, eterne beatitudinis consequi premia non immerito valeatis,
 nosque proinde vestrae devotionis promptitudinem condignis laudibus attollamus. Si vero te,
 45 frater archiepiscopo, abesse vel, quod absit, deesse contingat, vos, fili, Remense capitulum,
 auctoritate frecti apostolica haec omnia exsequi procuretis. Datum apud Urbem Veterem 15. Kal.
 Septembris, pontificatus nostri anno quarto.

Item alias dicti domini pape litteras recepimus anno et die predictis, quarum tenor
 talis est:

50 Nicholaus episcopus servus servorum Dei venerabili fratri archiepiscopo Remensi salutem
 et apostolicam benedictionem. Dura nimis et amara valde discrimina Terra Sancte, quae sibi,
 prout dolentes referimus, nuper intulit via hostilis, praesentium tibi non duximus exprimentia
 relatis, cum illa teus prudentie per alias nostras litteras testostus referamus. Sane ad recu-
 perandam de manibus impij terram ipsam ferventibus studiis, prout eius urgentissima neces-

55 a) haerentibus a. b) libelles c. a) accentes c. d) sedula no c. e) articulo a. f) exemptionum no c. g) vobis a.
 h) provide c. h) pont a. h) reserctus c.

1290. *sitas erigit, intendentes et cupentes, ut illa recuperata stabiliter conservetur ad laudem divini
nominis et honorem, vias et modos varios et diversos exquisimus, per quos nobiscum in hac
parte desiderium valeat adimpleri. Unde cum fide dignorum panderi diceret, quia postea
communis vox habeat, quod dilectos filios fratres Hospitalis sancti Iohannis et milites Templi Ihe-
rosolimitani^a ad unitatem ordinis seu religionis unionem quietaritate apostolica redu-
camus, ut sincerus et uniformis^b in vinculo caritatis et pacis tendentes ad unum, effectus
possint prosequi negotium memoratum; super quorum unione hactenus etiam tempore Lugdu-
nensis concilii specialis^c mentio et collatio facta fuit: volumus et per apostolica tibi scripta
mandamus, quatinus cum^d suffraganeis tuis in provinciali concilio, quod a te fieri volumus,
prout tibi per alias litteras nostras intungimus, habito super hoc consilio diligenti et exacta
cum illis deliberatione secuta, nobis quod per te ac eosdem suffraganeos deliberatum fuerit
in hac parte, plene, fideliter, seriatim et expresse per tuas litteras harum seriem continentes
tuoque^e sigillo munitas procures quantocius intinere. Datum apud Urbem Veterem 15. Kal.
Septembris, pontificatus nostri anno quarto.*

1292. *Nos itaque plenus cupentes affectibus, quod negotium ipsum auctore Domino felicem exitum
sortiatur, ac agentes^f in desideris, ut tenemur, mandatum apostolicum in premissis executioni
debite demandare, nostrum propter hoc concilium apud Compendium die dominica in quindena
epiphantie Domini, que erit in festo beatorum Fabiani et Sebastiani proximo venturo^g, ordinamus
et prefigimus celebrandum. Fraternitati vestre auctoritate domini pape nobis in hac parte com-
missa districte precepto mandamus, quatinus nobiscum eisdem die et loco personaliter con-
venire curetis et iuxta litterarum continentiam preceptorum electos, abbates, priores, decanos,
tam cathedralis quam collegiarum ecclesiarum prepositos^h, archidiaconos, magistros Hospitalis
sancti Iohannis et preceptoresⁱ militiae Templi Iherosolimitani ac alios ecclesiarum prelatos, necnon
capitula tam cathedralis quam collegiarum et conventus universos, tam regulares quam secu-
lares, tam exemptos quam non exemptos, cuiuscumque ordinis, vestrarum civitatis et dyocesis,
ad idem concilium convocetis, videlicet ut electi, abbates, priores, decani, prepositi, archidiaconi,
magistri et preceptores et alii ecclesiarum prelati personaliter per se, capitula vero et conventus
per procuratores idoneos et peritos habentes potestatem et speciale mandatum inter cetera
faciendi omnia et singula que ipsi facerent si personaliter interessent, una nobiscum in virtute
sancte obedientie et sub pena suspensionis et excommunicationis eisdem die et loco nostro se con-
spectui representent, tractaturi et deliberaturi nobiscum super negotiis antedictis et super
premissa tangentibus, prout in suprascriptis litteris plenius continetur, nobis quid super hoc
factum fuerit et citatorum nomina per vestras^j patentes litteras fideliter rescribentes^k. Datum
anno Domini 1291, primo die Veneris post festum beate Lucie virginis.*

1291. *De prioribus ventendis ad illam congregationem intelligo de illis, quorum abbates non in
provincia vel de provincia Remensi. Super hoc habeatis consilium, et voluntatem vestram
michi rescribatis, si contingat, vos usque ad diem in littera prefatum Parisius commorari.*

Consillum Remensis provincie prelatorum et omnium religiosorum
de Terra Sancta.

1292. *Cum super duobus articulis debeamus summo pontifici respondere, videlicet qualiter Terra
Sancta a Sarracenis hiis diebus occupata possit citius, liberalius et melius in posterum con-
servari; item quod per viros idoneos, providos et discretos nostrum^l consilium remittamus ad
curiam, qui habeant potestatem plenariam faciendi omnia que faceremus et facere possemus,
si presentes essemus: super quo articulo, prout nostra parva circumspectio nos sinit, salvo
meliore iudicio, nulli responsioni alteri derogando, taliter diximus respondendum, videlicet
quod primum, more Moysi, qui, cum fideliter ad Dominum preces effunderet populus Israeli-
ticus, suos adversarios devinebat, cum vero cessabat orare populus Israeliticus, vincebatur,
sicut orationes per universalem ecclesiam apud Deum, qui ponit humiles in sublimi et merentes
erigit sospitanti, ut ipse per suam ineffabilem misericordiam christianorum patrimonium ad
suis naturales heredes quam totius revocare dignetur. Item cum secundum evangelium^m veri-
tatem omne regnum in se ipsum divisum non valeat prosperari, nobis videtur necesse expedire
ad hoc quod Terra Sancta iterum capiatur, quod illi, qui seasserunt christianos et in dis-
cordia sunt ad presens, quod ad unitatem et concordiam revocentur, et potissima Siculi, Ar-
ragones atque Greci, cum durante eorum discordia non videatur esse securitas in mundo, cum*

a) Iherosolimitanus e. b) de Cons. And.; miserimus e. c) epalis e. d) tuque e. e) gentes e. f) venturum e. g) h) prepositi e. i) preceptorum e. j) nostras e. k) rescribant e. l) vestrum e. m) evangelium e.

nihil sit effectivus ad nocendum quam familiaris inimicus, et valde esset et dampnum marti-
 rum christianis et sempiternum obprobrium ecclesie sancte Dei, ponere tot expensa, procura-
 tiones^a et labores, et fructus aliquis non sequeretur. Preterea cum rex Romanorum in ecclesia
 sancta Dei magnam obtineat potestatem, ad cuius nutum et indignationem omnes debent
 tremere barbari nationes, qui^b etiam ex naturali creatione sua fidem inter ceteros reges
 tenetur defendere christianam: nobis videtur necessarium, expediens et honestum, quod talis
 ac tanti principis electio acceleretur et talis promoveatur, qui sit catholicus et fidelis et qui
 effectuosius zelum habeat erga ecclesiam sanctam Dei et qui velit totam Germaniam ac alios
 populos sibi committas ad illud sanctum negotium incitare. Preterea expedire videtur, quod
 serenissimus rex Francorum inducatur vel ab eo requiratur, utrum ipse per se ipsum vel per
 alium, qui de stirpe regia trahit ortum, velit assumere iter istud more predecessorum suorum,
 qui semper sancte matris ecclesie fuerunt precipui zelatores et strenui defensores. Nam per
 hoc ad motum capituli Gallicorum tam Gallia quam cetera nationes cum maiori fiducia insur-
 gerent contra inimicos fidei christiane. Preterea cum predicatio crucis multum possit valere
 ad negotium istud, nobis videtur, quod per universalem ecclesiam crucis predicatio debeat
 innovari, ut principum^c et baronum, clericorum et secularium corda ad istud negotium
 peragendum magis valeant inflammari. Insuper cum subsidium ecclesie Gallicane non
 possit sufficere ad totum negotium peragendum, maxime cum a temporibus retroactis fuerit
 aggravata in tantum, quod ecclesie suos ministros viz valeant sustentare: nobis videtur, quod
 ad negotium istud compellendi sunt omnes, qui insigniti sunt caractere christiano, in quocum-
 que regno degentes, cuiuscumque status et conditionis existant; quod, si ab omnibus fiat con-
 tributio generalis, licet fuerimus plurimum aggravati, tamen parati erimus secundum ecclesie
 facultates indicto negotio ferre consilium^d, auxilium et iuvamen, tanquam christiani fideles
 et christiani fidei zelatores. Ad conservationem Terre Sancte nobis videtur quam plurimum
 expedire, quod Templarii et Hospitalarii, si bono modo et sine scandalo possit fieri, in uno
 ordine uniantur, cum eorum divisio multum nocuerit hactenus, prout refert fama publica,
 Terre Sancte. Videtur etiam nobis expedire, quod inibi non modica post Terre Sancte recupe-
 rationem continuis teneretur fortium bellatorum ac militum multitudo, qui virtute proprio
 possent resistere, cum opus existeret, Sarracenis et inimicis nominis christiani, hoc tamen pro-
 viso, quod de bonis Templariorum^e et Hospitaliorum^f provideatur eisdem, si idem Templarii
 et Hospitalii non velint tot milites tenere, cum bona Templariorum et Hospitaliorum a prima-
 ria fundationis ordinis sint ad hoc specialiter ordinata; quod si bona ipsorum non sufficerent,
 tota christianitas debet in hoc commune consilium et adiutorium conferre, et in hoc consistit
 tota deliberatio religiosorum. Ista, karissimi patres, nobis videntur necessaria, utilia et
 honesta ad recuperationem Terre Sancte et conservationem eiusdem^g, quare, cum non habui-
 mus deliberationem respondendi nisi parvam, et quia omnino non novimus armorum exercitium
 cum non simus homines multum experti in armis, vobis humiliter supplicamus, quatinus
 ignorantiam nostram apud vos velitis habere excusatam et per vestram scientiam et experien-
 tiam defectui nostre ignorantie suppleatis.

Hec sunt que intendimus per procuratores summo pontifici intimare.

Ordinatio sive deliberatio prelatorum provincie Senonensis super
 negotio Terre Sancte.

Primo quod fiat pax generalis in universa terra^h vel, si esset guerra que sedari non
 possit, quod saltem impetraretur longaⁱ treuga^j, qua pendente possit prosperari negotium
 Terre Sancte. Item quod fiat pax inter regem Francie et regem Cecilie ex una parte et regem
 Arragonie ex altera interminabilis^k ministrari. Item quod reducantur ad concordiam Pysani,
 Lucani, Veneti^l et Iarci^m. Item quod inspicatur diligenter, quomodo et quantum ex intimis
 provinciis transfretantium ultra mare poterit subsidium. Item curetur diligenter, quod nulla
 inimicis fidei victualia ministrentur. Item quod predicetur verbum crucis. Item quod eligatur
 rex Francie vel alter de genere Gallicorum, qui presit exercitui transfretanti. Item, si fieri
 oporteat, subventio levetur per illos de genere Gallicorum. Item rescribatur deliberatio habita
 in consilio ista summo pontifici per procuratoresⁿ electos^o ad hoc, qui habeant potestatem

a) p. 102 e. b) que e. c) e corr. s. d) ante pr. legitur negotium, quod errore scribas ex sequentibus huc trans-
 latum esse videtur. e) concilium e. f) in e. g) T. et H. pr. in ras. e.; eiusdem in marg. quod correct.
 h) hospitallio e. i) hospitii e. j) quia e. k) in ras. m. e. XII. l) a longa corr. radendo longa e. m) treuga
 corr. superscribendo treuga m. e. XII. n) Manassis e. o) V. et L. supplat scriba in marg. p) procur. e. q) electo e.
 1) Zara.

1292. consensendi et tractandi solum super deliberata et si compellatur procurator ad hoc
 1292. missi per summum pontificem, ut ad maiora se extendant, quod non possunt per suum arbitrium
 suum consentire ad exactionem aliquam, que excedat decimum, et hoc non concedatur ultra
 triennium vel quinquennium, et quod non possit exigi vel levari durante decimo qui hinc currit
 1292. Item quod unio ordinum gladio materiali utentium fiat, et si fieri possit ibi scandala. Item
 quod fiat ressecatio superfluum tam in equitatibus, redditibus, familia, cibariis, vestibus, et
 aliis superfluis omnibus clericis et laicis christianis, cuiusque status vel conditionis. Item
 quod ad subventionem Terre Sancte reducantur omnes gentes cuiusque conditionis, clerici,
 laici et etiam Iudei. Item quod, nisi fiat subventio a tota christianitate, non consentiant pro-
 curatores, istam provinciam ad aliquod subsidium obligari.

Item per aliam litteram subplicatoriam subplicatur domino pape a prelatiis, quod, cum
 ecclesia Gallicana longo tempore fuerit lesa subreptione, collationis beneficiorum suorum
 et maxime eorum que vacant in curia, intendunt rogare, ut collatio beneficiorum sic vacan-
 tium ad episcopos et patronos libere revertantur. Item intendunt facere subplicationem
 contra abusores litterarum papalium, super quibus multi multipliciter diffamantur.

Ego Iohannes de Thilrode monachus Sancti Bavonis ad istud consilium apud Compen-
 dium cum reverendo patre nostro domino Petro archiepiscopo Remensi interfui et propria
 manu hec predicta scripsi.

27. Reges Francorum de genere Troianorum.

1292. Priamus [incepto regnare anno 381]. Marcomelus [incepto 385. Nota, quod isti duo in cronica dicuntur 20
 duces]. Pharamundus [sic primus rex Francorum; incepto anno 419]. Clodius [Crispius, secundus rex, incepto anno
 430]. Merovius [atilius nimis, tertius rex, incepto 448]. Hildericus [quartus rex incepto 458]. Isti fuerunt gentiles.
 Clodoveus [qui est Ludovicus, quintus rex, incepto 484. A beato Remigio baptizatus et obiit 514]. Clotharius [obiit
 564]. Clipricus [obiit 597]. Lotharius [Magnus obiit anno Domini 631]. Dagobertus [Magnus obiit anno Domini 645].
 Clodoveus [obiit 662]. Lotharius [obiit anno Domini 666]. Hildericus [obiit anno Domini 679]. Theodericus [obiit 25
 anno Domini 693]. Clodoveus [obiit anno Domini 697]. Hildebertus [obiit 718]. Clodoveus [obiit 719]. Lotharius
 obiit 721. Chybericus [obiit 726]. Theodericus [obiit 740]. Hildericus [rex Francorum in monachum tonsoratur
 756]. Pippinus [Parvus ex maiore domo et rex Francorum, qui obiit 768]. Karolus [Magnus]. Ludovicus [Pius].
 Karolus [Calvus]. Ludovicus [Babus]. Karolus [Simplex]. Ludovicus. Lotharius. Ludovicus [Iunior].]

Parisjenses regnaverunt.

1292. Hugo Capet [comes Parisiensis]. Robertus. Ludovicus. Philippus. Ludovicus. Philippus. Ludovicus. Ludovicus.
 Gen. reg. Franc. Philippus. Philippus.
 Karolomanus. Pippinus [obiit 646]. Begga. [filia Pippini, obiit 698]. Pippinus. [filius Begga, obiit 714]. Karolus
 1292. Martellus [obiit 741]. Pippinus Parvus [rex Francorum obiit 768]. Karolus Magnus [obiit 814]. Ludovicus Pius [obiit
 840]. Karolus Calvus [obiit 878]. Ludovicus Babus [obiit 880]. Karolus Simplex [obiit 926]. Ludovicus [obiit 959].
 Gen. d. Br. Lotharius [obiit 954]. Ludovicus rex filius obiit anno sequenti, et Hugo Capet per vim adeptus est regnum Francorum
 anno 987. Karolus, [frater Lotharii, dux et non rex]. Gherbergha [comitissa Bruxellensis]. Henricus comes [Lova-
 niensis] obiit anno 1039. Lambertus [qui est Baldricus]. Henricus [comes Lovaniensis obiit Toronci interfectus
 anno Domini 1095]. Henricus. Godefridus [I. Cam-barbus, primus dux Lotaringie et Brabantie, incepto anno 1106].
 Godefridus [II. Godefridus III.] Henricus [I.]. Henricus II. Henricus III. Johannes [I. Johannes II. Johannes III.].

Duces Ardinenses.

1292. Godefridus. Goscelus. Godefridus. Godefridus Gibbas [anno Domini 1076. regnare incepti]. Godefridus [de
 Bulliam dux Lothariensis anno 1089. incepti]. Henricus de Lemborch [dux Lothariensis incepto anno Domini 1150].

Comites Flandrie.

1292. Lidricus primus comes Flandrie [anno Domini 792]. Inghelrammus, filius eius. Audacer, filius eius. Balduinus
 Ferreus, filius eius, [duxit in uxorem Judith, filiam regis Francorum]. Balduinus Calvus, filius eius, [duxit in uxorem
 filiam regis Anglorum]. Arnulphus Magnus, filius eius. Baldeuinus Iuvenis, filius eius. Arnulphus [Barbatus] Iuvenis,
 filius eius. Baldeuinus Barbatus, filius eius. Baldeuinus Insulanus, filius eius. Baldeuinus Montebani, filius eius. Arnulphus,
 filius eius, occisus a patre. Robertus [Barbatus], Friso, frater Balduini Montebani. Robertus Friso Iunior, filius eius. 50
 Baldeuinus Haplyn, filius eius. Karolus, filius Adele, sororis Roberti minoris. Willelmus Normannus, filius Roberti
 Normanni. Theodericus, filius Ghertrudis. Philippus, filius eius. Balduinus [maritus Margarete,
 sororis predicti Philippi]. Balduinus Constantinopolitanus, filius eius. Farrandus, maritus

a) le in ras. b) inferior pars f. 143. vacua relicta est. c) uncta inclusa add. m. s. XIV. inter lineas et in marg.
 d) e corr. e. o) Clodio corr. Clodius m. s. XIV. f) Merovius corr. Merovacus m. s. XIV. g) q. a. l. add. m. s. 95
 XIV. in ras. glio atramento de sequenti, quas postea addidit. h) Cloth in ras. m. s. XIV. i) Clipricus corr. Clipricus
 m. s. XIV. k) Hildericus . . . Lotharius corr. ut editum Th. l) nomina scripta inter lineas vel in ras. m. p. XIV; cetero
 postea edidit. m) Karolus — Iunior in ras. quatuor nominum m. s. XIV. n) m. s. XIV. add. rursus in marg.
 inferiori excerpta ex Gen. ducum Brabantie ampl. quas hic repetere nolimus. o) add. m. s. XIV. p) post haec
 rursus Philippus, sed postea erasum; locus quinquies fore nominum ead. vel. q) dol. m. s. XIV. r) gibbus e. s) Normm d. 60
 t) in ras. postea add. m. s. XIV.

Iohanne captus in bello Baynæ. Thomas de Sabudis (militum Iohannes) Willemus, filius Margarete (sororis Iohannis) Gheldæ, filius Margarete (sororis Iohannis)

28. Anno dominice incarnationis 1284. guerra magna erat inter regem Francie et regem Anglie propter terram Gasconie, unde Wido comes proloquendo matrimonio et per fidem firmato inter primogenitum Regis Anglie et filium suum, quibus genuit de Elizabeth. Rex Francie hoc audito, mandavit Widonem et filium suum in Franciam. Aliquantulum captivos tenuit. Considerat deliberavit, quia non invenit in comite nisi infidelitatem in sua inquisitione; sed filia in Franciam invito comite remansit, et rex Francie noluit matrimonium sustinere, quamdiu esset guerra inter ipsos reges predictos.

10 Anno dominice incarnationis 1295. extitit guerra magna per mare et per terram inter regem Philippum Francie et Edwardum regem Anglie propter terram Gasconie. Anno eodem Philippus rex misit dominum de Arcoart et dominum de Monte Morencino milites strenuos capitaneos exercitus cum octoginta milibus armatorum in septingentia navibus ad pacificandum mare mercatoribus contra Anglos. Flamengi non licenciatu a militibus applicuerunt apud Douvram in Anglia et incenderunt Douvram et monasterium ordinis Cuniacensis et monachos occiderunt et rapuerunt omnia bona. Actum anno predicto quarto Nonas Augusti. Rex Philippus exiit tunc apud Wiscamp et suscepit Flamengos cum magno gaudio.

15 Anno dominice incarnationis 1296. pridie Kal. Aprilis, littera dominicalis G, littera tabularis E, epacta 14, institutum fuit primum collegium canonicorum et vicariorum in ecclesia beate Marie in Hardenborch a domno Iohanne de Wassonia episcopo Tornacensi et domno Waltero abbate monasterii Sancti Bavonis, domino Bonifacio octavo Romanis pontificante, domno Petro Remensibus presulante, in Alimannia Adulpho regnante et non imperante, Philippo regnante in Francia, Widone comite in Flandria. Dominus Iohannes episcopus et abbas predicti conferebant prebendas predictas alternatim, salvo abbatis iure patronatus in omnibus prius obtento.

*) Manus 1200. XIV. addit: Robertus, primogenitus Guydonis, Ludovicus, filius Ludovici comitis Nivernensis, primogeniti Roberti predicti comitis. Ludovicus iunior.

Adiecta postea in a. XVI: Item istus filius fuit Ludovicus dictus de Male, eo quod ibidem natus fuerat et ibidem in fonte novo baptizatus iuxta Brugas.

20 Hic inscriunt duces nostri Bourgondie. Item iste Philippus, filius regis Francie, duxit in uxorem filiam comitis nostri Ludovici de Male unicam Margaretam, et ex ea habuit etiam Philippus Margaretam. Ex qua habuit tres filios, primum scilicet Iohannem ducem Borgondie et Flandrie, secundum Anthonium ducem Brabantie, tertium filium Philippum ducem de Navers et Reuers. Ex primo filio, scilicet duce Iohanne, descendit dux Philippus, pater ducis Caroli; de duce Carolo ductissa nostra Maria; ex Maximiliano imperatore dux et rex noster Philippus; ex Philippo noster modernus imperator, quem Dominus noster conservet in eternum.

*) Manus 1200. XIV. addit:

De bello Curtracensi versus.

M. C. ter atque bis 2, transfertur dum Benedictus, Francie Curtrac Flandrorum perdidit ictus. Francorum fortes Curtrac sic perlerunt, Israel ut fortes in Gelboe monte fuerunt.

1302. Jul. 11. et 1. Reg. 21. 2.

De Vitri versus.

Fugit de Vitria rex anno turpe sequenti, Et de Samaria per Syro sic fugenti, Qui nunquam fugere novit, fugitivus habetur. Tacta meta facere curius unus agru docetur.

1303.

De bello apud Montem in Pabula versus.

Ad Montes rursum rex Pabula filia duxit; Eius in occurru leo uiger cum grege suxit. Verbera mox dira longo certamine dantur.

1304.

a) a. l. b. B. add. Th. b) Sabaudia c. c) superior, et. d. XIV. e) de e. f) in d. cas. e. g) Anno — gaudio add. Th. h) Eodem anno Ph. rex cor. propter a. h) octog. corn. octog. a. i) talibus pars f. 147. vacua relicta est. k) Anno — obtento manu Th. l) roman. 1296. octavo e. m) in cas. d. n) conferant e. o) post iunio 55 was. filius Ludovici e. p) sequentia in infir. parte f. 147.

1) Eduardum. 2) Philippum. 3) Fécamp. 4) Aardenburg, a Brugge ad septentrionem. Hæc scripsisse videtur secundum chartam, quam Van Lokeren II, p. 48. offert. 5) a. 1305—1322. 6) a. 1322—1346. 7) Hic et sequens (de Male) unus idemque est (1346—1383). 8) II, filius Iohannis II. 9) Philip-

pus II. nimirum ex priore Margareta. 10) Karolus V. 11) iam d. 9. Iulii pugnatu fuisse, constat. 12) Vitriacum distantem a Duaco duobus miliaribus Ann. Gand., SS. XVI, p. 573. 13) Philippus IV. 14) Mons-en-Puelle.

29.

Anno Domini 1291. civitas Oeconenſis multo nobilitatis titulis insignita et bonorum affluentia opulenta a Sarracenis capitur. —

2. 160.
1298.

Tanquam pacificus Anglorum rex et amicus
Mansit Gandavi. Sua gens in hunc anſu vi
Incendit tecta, perimit, rapit, ut mala tecta,
Et stimulo cauda pungit nunquam sine fraude.
Convenit irata plebs Gandehis stimolata:
'Misit', ait, 'falsum nobis populum mare salsum.
Nunc, quicumque vis es, bona spes duplex tibi viret!
Nobis velle Dei debetur palma dei.'
Hostes invadunt, animas de corpore radunt,
Quos occiderunt Scalde Liseque dederunt.
Sunt ad aquas lati septingenti numerati
A regis gente sua premia distribuite.
Flumina suscipiunt hos tinctaque sanguine sunt.
Tredices anno centeno ter minus uno
Lux Blasii pestis fuit huius et altera testis
Horum raptorum combustorumque domorum
Ac caudatorum lugulatorumque virorum.
Rex redit inde die terna post festa Matthis.
Ganda Deum lauda, si subdita sit tibi cauda;
Amodo sine cave, dum tibi dicat ave!

Febr. 2.

Febr. 26.

Res nova, res mira, partes utroque fugantur;
Antra leo subit, rex lilia sparsa relegit.
Quique Solas adit, rugit leo, vincula fregit;
Ad regem rediit regemque pacare minatur.
Rex pacem siliit. Fit pax. Leo laude beatur.

*) Manus saec. XV. addit in marg. fol. 157.

1415.
Oct. 25.

Anglica gens stravit Francorum nobilliores
Crispini festo semel M. C. quater, ter V scripto.
Lilia perdentis ubi nunc laus bellica Galli,
Anglorum rabies cito quem resistere coegit!
Rara fides magna: ideo cecidere potentes
Mutuo discordes, heu, quos ille munitus vicit.
Hos puto non vincti leviter, quos ante vixit.
Exemplum docet hoc. Leo percipis, nunc vigil esto,
Neve malignantium catulos traditio turbet.
Gallia non feret, si traditione careret.
Flandria, te salvet a traditione malorum
Et reprobos reprimat qui regnat in arce polorum!
Amen.

NOTAE GANDAVENSES.

Codex Bruxellensis nr. 16531—16540, olim bibliothecae viri b. m. Hulthem, membranaceus in 4°, in monasterio Sancti Petri Gandavenſi ex aliis illius ecclesiae codicibus medio saec. XVI. conscriptus est. Folia 161—267. continent Sigeberti continuationes Aquicinctinam et Bergensem ex hoc codice a Bethmanno, SS. VI, p. 438 sqq., editam; deinde historiam annorum 1222—1288, ut idem tam Bethmann notavit, totam fere ex Annalibus Blandinensibus, Balduini Ninovensis et Martini Oppavensis chronice concinnatam. Paucissima restant peculiaria, quae infra exhibemus. — Sequuntur fol. 275—300. excerpta ex opere eo

a) haec manu Th. usarata sunt.

1) Omnia excerpta ex Martino hinc inde collecta, quae nullius prorsus pretii sunt. 2) Discordiam et pugnam, quae inter Anglicos et Flandrenses in civitate Gandavenſi a. 1298. evenit, fusius enarrant Ann. Gandenses,

SS. XVI, p. 562. 3) Circa principium mensis Martii Ann. Gand. 4) p. 441, l. 5. lege Gilbertus pro Shwartus. 5) Codicem rec. C exscripsit compiler.

Iohannis de Thuroda membra, quibus nonnulla aliunde haerent de monasterio Tronchintensi et de civitate Gandensibus intermixta sunt. Etiam haec infra lectorem proponitur, simul versus adiecturus, qui fol. 26. de discordia a. 1346. inter comitem Flandriam et rectores azorta leguntur.

Anno Domini 1241. obiit papa Gregorius IX. Innocentius III. successit. Eisdem anno a ceteris patris Nonas Octobris hora 9.

Anno Domini 1250. Obiit bone memorie dominus Guido Cameracensis episcopus; Affligem sepelitur.

Anno 1259. datus est terre motus in Flandria. Anno Domini 1249. obiit Henricus dux Brabantie et Lotharingie VI. Bald. a. d. eam habens legitur quod in regnum Alaman. illam dux Burgundie cum e libere nondum adultis. Eodem anno obiit dominus Bonifacius quondam Lausanensis episcopus.

Anno Domini 1270. obiit venerabilis abbas Iohannes a. d. eadem anno Petrus Gregorius successit et dominus Egidius a. d. datus de Spargemalle. Obiit Ludovicus rex Francie in Thuro; nactus aut in regem Philippus, illius filius, Romae ab episcopo Sacerdotum, sede Romanam vacante. Versus:

Regnes pacifica cum Christo, rex Ludovico!
Sol tu luna tuus parvula stella^a suis.

Anno Domini 1283. obiit Philippus Tornacensis episcopus; cui Michael de Insula successit. Anno Domini 1238.

Bis quater undenus bis sex centesimus annus
In Iunij quinto palmam dedit ens Brabant.
Destructis opidis prope Renum, dux inimicos
Tentonicos ense modica cum gente voravit.
Non hie, imo Deus, sua nec vis, sed dolus horum.

Iohannes dux Brabantie de mandato regis Alemannie, ut munitiones quasdam iuxta Renum aitas, ubi predones mercatores et peregrinos spoliantes morabantur, destrueret, cum manu quingentorum equitum terram archiepiscopi Coloniensis ingreditur. Quibus auditis, archiepiscopus, comes Ghelrensis, comes de Lucemborch et alii multi in ducem irruunt. Dux autem et sui, comparatione^c aliorum numero pauci, viriliter resistentes et acriter pugnantes, victoriam obtinuerunt. Et ibi archiepiscopus Coloniensis, comes Ghelrensis et comes Alsatia^d cum multis aliis capiuntur, comes de Lucemburch et frater eius comes de Ropi cum duobus aliis fratribus et fratre archiepiscopi interficiuntur. Sicque dux, munitionibus illis destructis ducatuque Lemburgensi acquisito, cum gloria rediit.

Anno 606. Sabinius papa sedt. Tunc^e Altum monasterium beate Marie virginis in Tronchintio edificatur a sancto Amando episcopo, et ibidem 43 canonicos ad Dei servitium parandum instituit.

Et anno 683. Altum monasterium Tronchintense reedificatur precepto Baldulmi Calvi.

Anno 914. elevatio sancti Gerulphi martiris facta est apud Merendum¹⁰ 8. Idus Octobris ab Eynardo Noviomagensi episcopo et comite Balduino Calvo, et deferabatur in Tronchintio.

Anno Domini 1379. 5. die Septembris fuit magna dissensio¹¹ inter communitatem Gandensem, eo quod rectores Alborum-capitiorum non fuerunt soluti, et quod unus eorum ultra concordiam factam captus fuit, verberatus et vulneratus. Ob quam causam cucurrerunt in armis et circa primam horam post nonam interfecerunt Rogerum de Hautfriede ballivum Gandensem, et altero die exierunt extra villam et remanserunt inter Wondelghem et Gandavum usque 7. die Septembris, ita quod aliqui equestres ex parte comitum¹² tunc irruerunt in ipsos et interfecerunt tres pedissequos, qui nominantur Witte-caproenen. Ex quo eorum consortes indiscrete vastaverunt, spoliaverunt et incenderunt castellum de Wondelghem. Quo facto, intraverunt villam. Qui 8. die exierunt Cartaci et fecerunt ambitum

a) loc. tempor. a. b) eius et corr. et a. c. c) de o., quid sibi velit nascio. d) temperatione a. e) MLXXIX. a. f) et f.

1) Codicem accuratius descripsit Bethmann, 'Arch.' ratio expeditionis Tunensis a. 1270. ex Martino ex-VIII, p. 542 sq. 2) Hoc ex alio fonte auctor supplementa. 3) Cf. Chron. S. Bavonis ed. De Smet I, p. 458, 497, 506. 4) Nonas Bald. 5) Sedt a. 1231--1239. 6) Male legitur 83. V, p. 82, l. 15: In ceteris unicus est. 7) Corruptum videtur ex Assow (Nassau). 8) Sequitur nar- 9) Ludowid II.

1379. Ypris, et possiderunt 6 villas cum Curtracibus, et interfecerunt multitudinem nobilium et aliorum resistentium, et exierunt cum Yprensibus versus Furnis et, aliis de Curtraco ipsis adherentibus, postmodum Brugis. Item in festo Remigii fuerunt capti apud Lede et interfecti in foro Veneris 6 fullones. Et antequam Gandenses exierunt, fecerunt 5 ductores, Iohannem Yoens, Nicolaum de Lippenhovē, Iohannem de Winter^a, Iohannem Perneef et Egidium de Houwe. Qui Iohannes Yoens Brugis infirmitate captus brevi tempore mortuus est et adductus armata manu Gandavum sepultusque apud fratres Minores in festo Dionisii, et elegerunt pro eo Iohannem Boellein. Et eodem tempore intraverunt Gandenses cum Brugensibus, Yprensibus et quam plurimis aliis et fregerunt hospicia exeuntium per totam villam. Item 14. die Octobris exierunt versus Gherberghe unus numerus ad succurrendum eos in Gherberghe. Et 16. Octobris exierunt ante Aldenardum cum Brugensibus, Yprensibus et aliis. In festo Luce fuit captus Egidius de le Hauve capitaneus de sobiis suis ob intemperantiam ipsius et prisonarius in Peteghem ductus, et alius electus pro eo. Item in festo Oct. 28. Simonis et Iude fuerunt equestres Theutonici ante Gandavum; Gandenses vero persequentes usque Melle, interfecerunt dominum Henricum de Burne et duos probos de Chelre usque ad numerum 9, et ibi remanserunt de Gandensibus quam plures necati et submersi.

Quoddam civile bellum Gandavi gestum inter comitem Flandrie et textores.

1349.
Jan. 13.

Anno millesimo C ter octo quater quoque deno,
Quando dies plenus Iani fueratque tridenus,
Gande gens comitis venit, si scire velitis,
Castrum fullonum gens fecit more baronum,
Et piscatores et gentes nobiliores,
Carnificum gentes ibi valde fuere potentes.
Sic intraverunt fora, cernerē dum voluerunt;
Gens fuit armata texens et guerre parata.
Hii convenerunt ac in certamen ierunt;
Textores iacere ceperunt nec valere,
Nam comitis gentes fuerant ibi valde potentes
Et superaverunt, aliique fugam rapuerunt.
Sic exaltatus Gande comes est et amatus,
Et comiti vere textores arma dedere.

20

25

30

a) Wint e.

IOHANNIS CAPITIS HISTORIA MONASTERII ILFELDENSIS.

Brevem monasterii Ilfeldensis historiam, praemissis notis de genere comitum de Honstein fundatorum eius, conscripsit, ut ipse profitetur, Iohannes Caput post a. 1296, necrologio et chartis monasterii adiutus; quam nonnisi sine destitutam ad nos venisse, dolendum est. Exstat vero

1) in chartulario Ilfeldensi, nunc in archivo comitis de Stolberg-Stolberg servato et nr. 2. indicato, ubi post chartas vetustiores fol. 41'—42' legitur, uno saltem folio amisso. Hae pagulae manu saec. XV. ex. scriptae esse videntur; sequuntur aliae recentioris aetatis.

1^a) Chartularium nr. 3. eiusdem archivi fol. 9—10. apographum exhibet saec. XVII. exaratum, quod iam antea desinit. Ex eodem vel simili exemplari, 'ab amico sibi subministrato', sed valde depravato, primus edidit E. G. Förstemann, Monumenta Ilfeldensia 1843. p. 1; et primo capitulo subiecit
15 variam lectionem

2) apographi Reinhardi parochi Nordhusani († 1714), quae nonnullis locis praestare videtur.

Nunc codicem 1, a V. Cl. Beyer, archivi Stolbergensis praefecto, cum aliis duobus chartulariis Ilfeldensibus benevole Berolinum transmissum, exprimendum
20 curavi. G. IV.

1. Origo vera dominorum de Honstein, fundatorum huius Ilfeldensis ecclesie, qui primitus duxerunt originem ex castro Bilstein.

Volens scire originem et processum dominorum de Honstein et nostre ecclesie Ilvelt in sequentibus poterit invenire. Quidam Elgerus^a natus de Bilstein, ubi et pater eius
25 residens mortuus est et sepultus, edificavit castrum in monte ante claustrum cui^b nomen Iliborgk, sicut adhuc patet; unde et comes vocabatur^c, non tamen adhuc in Honstein. Qui obiit 12. Kal. Martii, ut patet in libro mortuorum. Cuius uxor vocabatur Bertrada^d; quae obiit 4. Idus Octobris. Cui successit filius eius Elgerus secundus^e, et hic fuit primus comes in Honstein^f. Quod castrum optinuit a comitissa vidua Remvice^g nomine, quae obiit
30 4. Nonas Martii et hic sepelitur, quia maritus eius nomine Heseke comes in Honstein, qui obiit^h sine herede 4. Kal. Octobris. Iste secundus Elgerus cum impetrasset hoc castrum

a) Elgerus 2 Constantor. b) c. n. Y. des. 2. c) p. scriptum in regula nostra inter defunctos 3. d) R. nomine 2. e) s. qui legitur 14us 14. et fuisse comes 2. f) Ita ut videtur 1; Remvice 2. g) dolendum videtur. h) c. et legitur 4. Kal. Oct. et obiit sine herede 2.

35 1) Breve tantum fragmentum publici iuris fecit Lucas, Nusquam eum comitem de Ilburg nominari, hic ad-
'Des heil. R. Reichs Ubr-alter Graffensaal' (1702) notavit. 3) Edilgerus comes de Honsteyn iam a. 1162. 1164. nominatur; ubi Förstemann l. c. verba
p. 277; inde repetit Leuckfeld, Antiq. Ilfeld. p. 37. 'de Honsteyn' interpolata patet; postea a. 1170. sqq.
2) Edelgerus de Ilvelt iam a. 1110. nominatur, Ann. Pegav., SS. XVI, p. 249; Adelgerus de Ilvelt in Obilisse dicitur a. 1169.
40 chartis 6. 1147. sqq.; v. Förstemann, Addit. p. 1. —

Honstein a duce de Brünswigk illius temporis sibi dari, qui hoc habebat de imperio, nostrum cenobium, quod pater eius iniciaverat tantum, fundavit, inponens ei nomen castrum Yvelt^a et dans ei predium Espe^b cum 22^c mansis sibi adiacentibus et villam O^d. Item 1190. secundus Elgerus optinuit ab imperatore Heinrico anno Domini millesimo ducentesimo decem retractis^e proprietatem fundi ecclesie nostre, scilicet quicquid est inter aquam Bera^f et rivum qui ante Espe egreditur de silva et usque in Frigidam vallem et inde per rivum piscium, ut patet in privilegio^g. Iste secundus Elgerus obiit Idus Ianuarii^h et est hic sepultus. Eius uxor Luttradisⁱ etiam fundatrix huius ecclesie, filia comitis Heseke supra dicti, unde et comiti Elgero illud^j castrum venit, ut quidam dicunt nata de Orlamunde. Que comitissa^k obtulit ecclesie postre villam Appenrode cum parrochia, item ecclesiam in Bellingen^l, et obiit Idus Novembris, et hic sepelitur. Ecclesiam autem in Bellingen accepit comes Sifridus^m in Reinstein, reddens pro ea ecclesias in Veltengelⁿ et Besenrode^o et capellam in Ebra^p, et dicitur. Mortuo Elgero [Aldaporo^q secundo] successit ei tercius Elgerus, filius eius, etiam comes in Honstein, secundus fundator, qui obiit 16. Kalend. Octobris et hic sepelitur, dans 7 mansos, scilicet 4 in Veltengel et 3 in Ebra. Iste destruxit^r castrum ante claustrum.

2. Origo huius monasterii Ilfeldensis, unde fundata sit cum habitu et ritu necnon ceremoniis, ut patet in sequentibus.

Origo huius ecclesie Ilfeldensis sic se habet. Nam a primo Elgero iniciata est, a secundo fundata et a tercio. Descendit ab ecclesia Paludensi¹⁰, cuius et ritum et habitum, scilicet in superpellicis et in cantu et in prepositis, tunc sequebatur. Nam primus prepositus hic fuit Rudigerus, qui legitur obisse 17. Kalend. Augusti. Secundus Bertoldus, qui legitur obisse 12. Kalend. Augustas. Tercius Helmbertus, qui obiit 9. Non. Februarii. Huius tempore consecrata est hec basilica anno Domini 1223. Quartus Wedekyndus¹¹, qui obiit 12. Kalend. Iulii. Quintus Vramoldus, qui videns ordinem Premonstratensem esse magis autenticum et religiosiorem et plus augeri quam Magdeburgensem, a qua Paludensis ecclesia descenderat, cum consensu seniorum et iussu comitis Theoderici¹² de Honstein ivit Premonstratum et obtulit eis istam ecclesiam. Et tunc factus abbas primus¹³, attulit eorum regulam et habitum et cantum. Ad quem comparavit novos libros, qui adhuc sunt hic; et vendidit priores libros ecclesie sancte Crucis Northusen, qui adhuc sunt ibi. Et tunc ivit Romam pro confirmatione, et optinuit ibi magnum privilegium isti ecclesie, quod sic incipit: *Innocencius episcopus, servus servorum*¹⁴ etc. Et sic transmutatio ordinis facta est anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo sexto. Sub isto abbate ad hunc ordinem venit ego Iohannes dictus Caput, qui ista conscribo; unde quicquid¹⁵ adhuc ego oculis meis vidi per annos quinquaginta.

Iste fuit multum simplex et humilis, contentus uno servo; cum calcis corrigiatis semper equitavit, etiam Romam; diligens in regulari observantia; carnibus, balneis non utebatur; rigidus contra rebelles, mansuetus ad obediētes. Conventum suum semper sequebatur, sive in refectorio, nisi esset infirmus, vel cum hospitibus — quibus tunc non ministrabantur hic carnes, nec etiam comiti Theoderico — sive in lectione, que tunc servabatur in ambitu ante monasterium — ubi et liberaria fuit, iuxta monasterium, in camera adhuc vicina — sive in choro etiam ad matutinas, ubi habebat ante se suum anthiphonarium et absconsum¹⁵, sive ad laborem, scilicet ad silvam ad ligna cedenda vel intra claustrum edificia erigenda. Qui et obiit pridie Nonas Septembris anno Domini 1258. Istius etiam

a) ad 2. b) deest 2. c) 21 2. d) sig 1; deest 2. e) 1190. 2. f) et hic sepelitur 2. g) Luberdis 45 (sua Lutradis) 2. h) obiit 2. i) Bellingen 2. j) obiit 5. Id. 2. k) Sigfridus 2. l) Getenrode 2. m) ra non satis patet 1. n) sig 1; deest 2. o) Iste creditur destruxisse castrum Ilfeld scilicet ante Ilfeld claustrum 2. p) quicquid 1. q) verbum deest videtur: adnotavi vel simile.

1) Verba sunt diplomatis Heinrici VI; v. n. 5. 2) Nunc Elro. 10) l. o. Pölde. 11) Memoratur in chartis destructum; v. Zeitschr. d. Harzvereins IV, p. 288. Walkenriedensibus a. 1217. 'canonicus de Ilfeld', 50 a. 1231. 'praepositus de Ilvel'; Walkenr. UB. I, p. 85. 133; vixit etiam a. 1243, Förstemann, Mon. p. 17. 12) Fili Elgeri III. 13) Ita nominatur in charta a. 1251; v. Förstemann, Addit. p. 22. 14) Förstemann, Mon. p. 11 (desiderator ap. Potthast Reg.). 15) De candela (interna) absconsa cogitavit Förstemann. 7) Feldengel. 8) Böenrode. 9) Fortasse: Elra?

tempore consecrata est ecclesia ante portam et unum altare in honore sancti Georgii, ne contingeret ultra, illos de villa cum suis mulieribus intrare claustum et per illud discurrere. Postea fuit ibi consecratum altare in honore sancte Katherine anno Domini 1284. Qui permittente Deo ex quodam infortunio magno quadam vice stans super quedam edificia erecta, inde cecidit et expiravit, et sepelitur in armario.

Cui successit secundus abbas Geroldus nomine, qui prefuit annis 4. Qui obiit Idus 1262, 63. Februarii. Cui successit tertius abbas natus de Northusen Iohannes, vere Dei gracia et nomine et re¹. Nam litteratus homo fuit, omnes enim litteras ecclesie suo tempore scribendas et privilegia ipse dictavit. In cena Domini et in magnis festis pro se vel in capitulo conventui vel in monasterio predicavit vel predicari fecit. Et missas etiam in minoribus festis pro se celebravit et ceteras horas officia². Disciplinatus valde fuit, in vultu graciosus, in loquendo mansuetus, tardus et brevis. Verba turpia, mendacia, detractoris iactantia, adulteria nunquam protulit nec audire voluit. In mensa sua nec immoderatos tachinnos, risus, iocos clamoresque admisit, et si oriebantur, elevata sua seriosa facie, per quod 15 patuit sua intencio, mox repressit. Elevato capite, non in potum suspense, bibit. Post potacionem vero aliquandiu a comedendo expectavit. Unde hospites eum valde ammirabantur et commodebant³. Ordinis statuta diligenter per se servabat, transgredientes in capitulo correxit. Iniurias sibi illatas non punivit, illatas vero aliis vindicavit. In dormitorio, in lectione, scilicet in cella sua, in refectorio, nisi esset infirmus vel minutus vel 20 cum hospitibus, quasi frequenter fuit. Unde comites et comitisse eum valde venerabantur et commendabant et ei constabant. Moderatus fuit in victu, nam ieiunium regulare intus et foris tenuit. Omni sabbato ieiunavit, et cum ieiunaret, tunc in vespere non nisi ter bibit, quod unus de ordine Minorum de eo considerans, dixit michi, se de hoc aliis predicasse. Speciales cocos, coquinam, expensas, familias nunquam habuit. Sed quod parabatur ei 25 de coquina conventus hoc commedit. Magne humilitatis fuit, nam unum servum secum equitantem habuit et unum capellanum, quod tamen non utebatur, nisi cum equitare deberet vel cum hospitibus esse. Reliquo tempore fuit sicut alius in conventu, horas suas solus in cella sua dixit. Cum servus ei infra bibendum vel comedendum genua sua sibi flecteret, surgere eum fecit. In litteris suis *frater Iohannes] Dei pacencia scribi iussit. In* 30 *dominica die vigilias cum 9 lectionibus, sicut et de nocte ad matutinam, legi iussit. Horas beate virginis, que usque ad tempus suum cantabantur antea sed confuse, legi morose constituit et expresse. Post recentem obitum unius conventualis clerici professi 30 missas continue secundum exemplum beati Gregorii legi iussit et per septem dies proximos in vigiliis compulsari. Usum lacticie⁴ in sextis feriis in conventis prohibuit et ipse vitavit, ne* 35 *seculares advententes inde scandalizentur et eo sepius huc ventrent. Officium bitencie⁵ pro consolacione fratrum in refectorio primus instituit et ei allodium in Berckemore⁶, quod ipse comparaverat et edificaverat, et alios speciales redditus assignavit, multas possessiones comparavit. Allodium etiam in Hasselvelde⁶ et in Ebra edificavit. Sed allodium in Veltengel destruxit, quia non habebat pascua pecoribus. Preterea de istis mansis modo plus de frumento dant laici quam antea conversi. Multa edificavit, scilicet campanile cum omnibus 40 suis campanis, quarum maiorem ad missam beate Marie virginis pulsari constituit. Item sedes in choro et sedes ante summum altare. Item organa⁷.*

a) uco octave 1. b) commendabant 3 c) hic desinit 2. d) superscr. 1. e) augm delot. 1. f) reliqua in cod. 1. folio et fasciculo depleto, deperdita sunt.

45 1) Vixit etiam quum a. 1206; Förstemann, Mon. p. 25. 2) Caro iunior, tenerior agnorum, vitalorum etc.
3) s. e. pñanciae, pietantiae; cf. Durango V, p. 240. 4) Birkemoor. 5) Hasselfelde.

GESTA EPISCOPORUM EICHSTETENSIIUM CONTINUATA.

EDIDERUNT L. BETHMANN ET G. WAITZ.

Eichstetensium episcoporum catalogum primus condidit Gundechar, cuius opusculum edidimus Scriptorum tomo VII, p. 239 sqq. Post eum Otto, post hunc duo alii illud usque ad Hildebrandum (a. 1279) deduxerunt stilo brevissimo, uti Gundechar inceperat; quos ibidem p. 250 sqq. habes. Inde a Reimbotone episcopo autem in Libro pontificali¹ sequuntur vitae ampliores, a tot fere auctoribus conscriptae, quot fuerunt episcopi, gestis igitur aequales et quamvis ieiunae saepe neque historiagarum nomine dignae, fide tamen dignissimae. Auctores Eichstetenses fuerunt canonici et notarii episcoporum; nomina ignoramus fere omnium. Reimbotonis vitam anonymus paulo post a. 1297. scripsit; Chunradi post a. 1305. Thomas eiusdem notarius, qui et Iohannis vitam paulo post adiecit; Marquardi sextus continuator Thomam imitatus, ni ipse Thomas fuit, quod tamen litterarum forma vetari videtur. Septimus Philippi, Gebhardi, Friderici, Heinrici, Alberti vitas uno calamo exaravit a. 1355. vel perbreui post². Octavus Bertholdi a. 1365; et sic sequentium etiam sex episcoporum unusquisque post mortem suam habuit vitae scriptorem. Gabrielis vero, cui ultimo imago data est, et Christophori gesta idem retulit quintus decimus ordine continuatorum, Mauricii episcopi iussu scribens; Mauricii, Eberhardi, Martini, Caspari, Iohannis decimus sextus post a. 1612. Christophori septimus decimus a. 1637, Marquardi II. decimus octavus a. 1687, decimus nonus Ioh. Eucharit a. 1697; de reliquis nil omnino annotatum est. Ex his omnibus Iohannis III. tantum, Gabrielis et Christophori vitae integrae editae fuerunt a Gresero in catalogo episcoporum Eichstetensium p. 504. 521. 525; omnes usque ad Wilhelmum ante aliquot annos typis mandatae sunt in libro, qui extra fines Eichstetenses in paucorum manus devenit³; eas usque ad Albertum († 1445) ex ipso autographo Libro pontificali, per virum summe reverendum Popp praepositum Eichstetensem benignissime mecum communicato, a. 1844. accurate descriptas relegi; recentiores, quae nec multum continent nec multa, omisi.⁴ L. B.

1) Cf. 'Arch.' IX, p. 571 sqq., ubi codex accurate describitur. 2) Tabula Leonrodiana Eystettensis explicata et illustrata. Accedunt vitae pontificum Eystettensium ad saeculum usque XVI. (1867). 4. Cf. de hac editione a viro rev. canonico Suttner parato et ipso libro Schulte, 'Die sogenannte Chronik des

Heinrich von Rebdorf (1879) p. 64 sqq., qui in altera huius chronici parte quaedam ex vitis Heinrici et Alberti descripta esse monuit. G. W. 3) Annotationes quasdam breves addidi, libris usus de historia Eichstetensi scriptis qui praesto fuerunt; alias a Suttnero mutatas littera S. indicavi. G. W.

1. RIMBOTO EPISCOPUS.

Reymboto flos cleri, decus orbis, regula veri.

Sedit ann. 18; 1297, 6. Kal. Sept. obiit.

Reimboto de Milenhart episcopus Eystetensis staturam utique sollempnem, personam 1279.
 s vero sic elegantem habuit et decentem, ut in oculis omnium existeret graciosus. Mores etiam
 ac gestus sui ornati a deo et ordinati fuerunt, ut intuentibus in admirationem cederent et
 quandam moralitatis regulam exhiberent. Qui cum esset scientie competentis, sed maioris
 industrie naturalis, iustus quidem fuit in opere, verax in sermone, constans in mente,
 devotus in oratione, modestus in verbis, morosus in factis, castus in corpore, sincerus in
 10 corde. Fuit etiam reverendus ille pater in dispensatione providus, in conversatione maturus,
 liberalis, hilaris, hospitalis, affabilis, tractabilis, tutor pudicitie et incontinentie persecutor,
 humilitatem servans in prosperis et pacientiam in adversis. Per has igitur et alias quas
 habuit virtutes, dum a Deo diligeretur et hominibus, per ecclesiam et dyocesium suam eccle-
 15 stasticum ampliavit honorem ac vitam et conversationem subditorum in melius reformavit.
 Preterea gloriosus ille pontifex non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus commis-
 sionem sibi ecclesiam salubriter gubernavit. Nam pro tempore regiminis sui, quo preluit,
 officium cantoris in ecclesia cathedrali de novo instituit, competentes eidem possessiones
 et redditus annectendo. Officium vero decanie, ad quod propter paucitatem reddituum
 persona de gremio ecclesie difficulter haberi poterat, quoad facultates et proventus annuos
 20 competenti subsidio relevavit. Ac nichilominus castrum Abenberch,¹ castrum Werdenvels²
 et oppidum in Spalt³ cum suis attinentiis aliisque possessionibus et prediis multis in locis
 hinc inde diversis de novo pro ecclesia acquisivit et nonnullas a predecessoribus suis
 possessiones sub diversis titulis alienatas ad ius et dominium ipsius ecclesie revocavit.
 Castra etiam priora, que apud ipsam invenit ecclesiam, muris aliisque sollempnibus edificiis
 25 restauravit. Qui anno sui pontificatus 18. devotus ad Dominum ab hac luce migravit 6. 1297.
 Kal. Sept.⁴ Cuius anima et memoria veneranda in pace perpetua feliciter requiescat!

2. CHUNRADUS EPISCOPUS. GEBEARDUS COMES.

Chunradus vitat scelus, ecclesiam quoque dilat.

Cuius et adiutor comes est, fortis quoque tutor.

Iste Chunradus episcopus Eystetensis natus fuit de Bessenhusen⁵, et multa bona sui 1297.
 regiminis tempore fecit pro ecclesia, prout in sequentibus apparebit. Primo in sue creationis
 exordio solvit de debitis in castri Abenberch emptione contractis 600 libras Hallensium.
 Item eodem anno absolvit villam Hadwarstorf a burgravio pro 160 libris⁶. Item idem
 oppidum in Abenberch novo muro vallavit. Item acquisivit castrum Kypfenberch de novo
 35 cum redditibus 60 librarum pro 500 libr.⁷ Item emit ab H. de Oberndorf 15 librarum redditus
 pro 160 libr. Item fecit novum vivarium ibidem. Item comparavit castrum Gundoltsheim⁸
 pro 2300 libr.; quod postea venditum et in solutionem debitorum istius comitis maloria
 fuit utilitatis causa conversum. Item castrum Sandeser⁹ similiter comparavit de novo;
 quod quidem castrum cum possessionibus postmodum ad ipsum spectantibus absolutis
 40 constitit 3300 libras. Item precarium quod habuit in Ratispona pro 600 libr. Hall. vendidit
 et in emptionem eiusdem castri convertit. Item apud castrum Arberch¹⁰ muravit suburbium,
 et emit villulam Gostendorff¹¹ pro 160 libr. Item emit ibidem prata pro 100 libr. Hall.

a) Haec vero scripti pictor saeculi XIII. est, qui maiore atque alio plano charactero quam praecedentes Reimbotoem in
 media pagina, quae integra huc vni dicata est, representat sub archiepiscopi in ecclesia stantem. Circa effigiem
 45 manus a. XIII. est, viliam scripti; Thomas notarius post paginas superacripit Reymboto f. a. d. o. r. vari; supra
 caput episcopi: Sedit a. 18 et sub eius pedes 1297. 6. Kal. Sept. obiit; quibus verbis subiuncta arma episcopi, videlicet
 scutum rubrum atque album. b) pictor a. XIV. in media pagina versus Chunradum, in folio sequenti ex adverso Gebehardum
 comitem harrim episcopo offerentem representavit uno modo pictos; quibus Thomas notarius, auctor huius vitae, continuo
 calamo lectum circumscripti, armisque subiecti, Chunrado scutum galeatum, rubrum, album, nigrum, Gebehardo certum nigrum
 50 cornibus rubris, in scuto fuso. c) Arberch id.

1) Ludos episcopales a. 1282. abrogavit, Falckenstein, Cod. dipl. Antiq. Nordg. p. 75. 8. 2) a. 1296; Mon. Zoll. II, nr. 411, p. 241 (Lefflad, Reg. nr. 778). 3) Wern-
 fels; a. 1284; Mon. Zoll. II, nr. 291, p. 158 (Lefflad
 35 nr. 663). 4) a. 1295; Mon. Zoll. II, nr. 403, p. 232
 (Lefflad nr. 763). 5) Cf. notam SS. IX, p. 252. Sepultus
 ad latus antecessoris sui (Hildebrandi), qui sepultus
 in medio chori s. Willibaldi. Cod. Plankstett. 8.
 6) Pfaffenhausen. 7) a. 1302; Falckenstein nr. 131,
 p. 113. 8) a. 1301; v. Falckenstein nr. 127, p. 111.
 9) Gandelshelm. 10) Sandeser, a. 1302; Falckenstein
 nr. 134, p. 115. 11) Chartam comitis Conradi de
 Oettingen a. 1304. offert Suttner. 12) Ahrberg.

et ultra. Item in Moerensheim muravit oppidum. Item in Nazzenvels construxit turrim et novam domum adiacentem eidem et murum castrum per circuitum exaltavit plus quam in altitudine 10 pedum. Item multas domos et fossata fecit ibidem. Item emit aream quondam castelli dicti Wasen¹⁾, per quod ecclesie multa irrogabantur dispendia, una cum prato dicto Pruol ac aliis pratis adiacentibus pro 200 libr. Item dominus Gebhardus comes de Hirzperch, advocatus ecclesie, quem hic vides ex adverso depictum, dum adhuc viveret, eidem reverendo pontifici resignavit castrum et dominium suum in Hirzperch una cum castello quondam dicto Rauhenwerde²⁾; que cum eorum pertinentiis et debitis pro eodem comite persolutis ac redimendis vexationibus a diversis invasoribus ecclesie hinc et inde constabant plus quam 3000 librarum. Item comparavit plures alias villas, possessiones et bona pro ecclesia, quorum omnium specialis expressio legenti ledium generaret. Quorum omnium summa, his tamen que expressa iam et posita sunt inclusis, ad 11583 libr. Hall, et amplius se extendunt; exceptis tamen multorum sollempnium edificiorum et gravium hospitalitatum expensis.

Notandum quoque, quod iste venerabilis pontifex applicavit mense episcopali ecclesiam in Alrsperch³⁾. Item dedit capitulo redditus 20 librarum. Item dedit ad sacrarium eiusdem capituli baculum et infulam per eum de argento factos, saliter reservandos, quod eis, cum sit opus, utatur episcopus, nec per aliquem quantumcunque urgente necessitate vendantur. Item instituit in cena Domini dari 3 libras Hall. presentibus pro celebratione mandati, quas oblaicus de ecclesia in Megersheim⁴⁾ ministrare tenetur.

Sciendum insuper, quod iste gloriosus et ab omnibus commendandus antistes anno Domini 1297⁵⁾, 3. Non. Sept. electus, in commemoratione omnium animarum confirmatus et in vigilia beati Martini, que illo anno evenit in dominica, sollempniter extitit in Moguntia consecratus. Sedit autem tantummodo 7 ann. et 8 mens. minus 2 diebus, et obiit apud monasterium Halsprunnense anno Domini 1305, 16. Kal. Iunii, quod est in die Potentiane virginis⁶⁾, et sepultus est in medio ecclesie cathedralis⁷⁾. Cuius anima in pace per omnia secula seculorum requiescat, amen!

Scriptum per manum Thomae eiusdem episcopi iurati notarii, qui quasi his omnibus personaliter interfuit eaque ut plurima vidit, percepit et audivit.

3. Montem Cervorum clarum castrumque decorum

Et res Chunrado Gebhardus ego tibi trado,

Que Willibaldi vice suscipias patris almi,

Eternam requiem michi quod petat atque salutem.

Iste comes Gebhardus nomine natus fuit de castro et comitatu in Hirzperch, quod quidem castrum cum rebus, possessionibus et hominibus, militaris conditionis videlicet et vulgaris, hic vivens tradit et assignat per manus istius gloriosi presulis beatissimo confessori Willibaldo et ecclesie Eystetensi. Item advocatus fuit ipsius ecclesie, et ipsam advocatiam super omnes possessiones episcopi et capituli post mortem similiter absolutam dimisit⁸⁾, et super oppidum in Peirchingen⁹⁾. Item dedit capitulo iura patronatus 4 ecclesiarum parochialium, videlicet Tutingen¹⁰⁾, Wetzsteten, Lentingen et Haunstat. Item fuit filius sororis illustrium dominorum Ludowici et Heinrici fratrum, ducum Bavarie. Obiit autem in eodem castro Hirzperch anno Domini 1305, 4. Non. Martii, et sepultus est in ecclesia Rebdorffensi. Cuius anima requiescat in pace!

4. Hoc digno laude spoliat nos papa Iohanne.

Iste Iohannes episcopus, quondam prepositus Thuricensis et prepotens domini Alberti Rom. regis cancellarius, magnus clericus in canonico iure fuit. Qui post obitum domini

a) Walea ed. b) in rasura. c) hoc cap. om. ed. d) 4. Non. in rasura; antea fuit xvii. e) haec idem Thomas composuit ad margines picturas episcopum representantis.

1) a. 1304; Falckenstein nr. 146, p. 124. 2) a. 1248; Falckenstein nr. 120, p. 107. 3) Quam a. 1301. capitulo dedit, a. 1304. incorporavit. S. 4) Hoc festum alibi Mal 19. celebratur. 5) Sepultus in ecclesia cathedrali post baptisterium sub marmore rubeo, cuius sepulcrum olim exaltatum fuit cum alto lapide in se staturam episcopi sculpti continente, qui translatus est in murum ecclesie circa altare sanctorum Mathie et Mathet app. Cod. Planksteit. S. 6) Iam a. 1291; Falckenstein nr. 101, p. 91 (Lofflad, Reg. 50 nr. 732). 7) Berching. 8) Titing, Wettstetten, Lenting, Haunstadt. 9) Chunradus obiit d. 17. Mail 1305, at Iohannes iam d. 28. Aprilis regalis accepit; unde sequi videtur, Chunradum in ultimis vitae diebus resignasse; d. 8. Aprilis etiam chartam dedit. 55

Chunradi episcopi et Gebhardi comitis iam dictorum, tum propter ipsius potentiam, tum ob eius scientiam, in episcopum istius ecclesie, licet prius hic canonicus non fuerit, pro defensione ipsius ecclesie assumptus concorditer extitit et electus. Qui contra duces Bawarie de rebus comitis ex morte vacantibus obtinuit pro ecclesia plus quam ad 4000 marcarum¹. Quem etiam papa Clemens V. transtulit in Argentinam. Sedit autem in episcopatu isto 1305 tantum per dimidium annum et unum mensem.

5. Hic^a Philippus de genere nobilium de Rotzenhausen^b in Elsatia oriundus, magister in theologia et professor ordinis Cystertiensium et egregius predicator ad populum, provisus in episcopum Eystetensem per dominum Clementem papam quintum, vacante tunc ecclesia predicta per translationem domini Iohannis episcopi supradicti^c ad ecclesiam Argentinam, anno Domini 1306. in episcopatu 39us episcopus Eystetensis rexit ecclesiam 16 annis et 2 mensibus vel circa. Huius tempore ecclesia Eystetensis magnam persecutionem a diversis tyrannis patitur. Hic opidum Herridense et castrum Wartperg ecclesie obtinuit de manu Chunradi comitis de Oetingen, magni tyranni, raptorum socii et fautoris, qui ob hoc per imperatorem Heinricum fuit proscriptus et a suo dominio expulsus^d; post mortem Chunradi prescripti predictum opidum Herridense per insidias captum est per dominum Chraftonem de Hohenloch, qui uxorem habuit filiam predicti comitis, et denuo de manibus eiusdem recuperatum per obsidionem cum effusione sanguinis et magnis laboribus et expensis^e, quasi funditus destructum ex incendio, set tempore Heinrici infra scripti muratum. Huius tempore castrum Erlieshoven est destructum^f. Hic consiliarius Heinrici imperatoris prescripti et secutus ipsum in Italiam, ecclesie obtinuit forum Gredingen^g ab ipso; et filio suo Iohanni regi Bohemie preceptor deputatus, in Bohemiam est secutus eundem. Hic etiam episcopum Gundikarum huius nominis secundum episcopum Eystetensem miraculis chorruscantem transtulit anno Domini 1309. Sancti^h Iohannis euangeliste ad tabulam lapideam, ac miracula quam pluraⁱ, que per ipsum fiebant, populo predicavit^j hominesque ad devocionem predicti sancti provocavit; qui adhuc a multis ut sanctus adoratur ex devocione, licet adhuc in sanctorum chathalogo non sit descriptus nec canonizatus. Predictus itaque episcopus lucris animarum intendens, officio episcopali insistens, largarum elemosinarum existens^k, ac administrationi in temporalibus et spiritualibus ecclesie Eystetensis senio gravatus cedens, anno Domini 1322, crastino beati Mathie apostoli viam est universe carnis ingressus^l. Et nota de professione et statu suo versus:

Regula Bernhardi, divini sparsio verbi,
Dogma theologicum, sic et pie pavit egenum:
Hec te Philippus fecerunt scandere thronum
Hic presularem, post hoc celeste beamen.

6. Hic Marquardus de Hagel^m vivente predicto Philippo multisⁿ annis in spiritualibus et temporalibus ecclesie existit procurator, et post ipsum concorditer in episcopum est electus; et ecclesiam laudabiliter rexit 2 annis vel circa. Debita ecclesie tempore antecessoris sui contracta persolvit et bona ecclesie acquisivit, prout plenius infra describitur. Fuit autem in numero 40us episcopus Eystetensis.

7. Presul^o Marquardus, meritis redolens quasi nardus Et virtutum dos, speculum, rosa, pontificum flos.

a) Effigies Iohannis alius pictor in eadem pagina proxima adiunxit imaginem Philippi, benedicentis populum in inferiori pagina parte depictum. Et adverso, in pagina opposita sedit continuator s. XIV, qui et infra Gebhardi, Priderici, Heinrici, Alberti vitas exaravit, eodem calamo sequentis Hic Philippus — fuit autem in numero 40us ep. Eystetensis posuit. b) supra scripti ed. c) supple ad capellam. S. d) plurima ed. e) lasintens s. f) Eystetensi (?) e. g) hanc Marquardi vitam septimus continuator s. XIV. continuo calamo scripsit et adverso effigies pontificis, quae explet totam paginam oppositam.

1) Cf. charlam a. 1305. Mon. Witelab. I, nr. 222, p. 134. 2) Rathsamshausen sub monte S. Odiliae. 3) a. 1313; v. Falckenstein nr. 179, p. 153. 4) a. 1316; Böhm. Reg. Ludovici nr. 210. (Cf. Löchner, K. Ludwig d. B. Zug gegen Herrnsien. 1836. S.). 5) Erlingshofen a. 1302. S. 6) Greding; a. 1311; Falckenstein nr. 170, p. 148. 7) Cf. Miraculorum narrationem, quam Philippo tribuunt, Acta SS. Ang. I, p. 184. De translatione ita narratur: Die dominica subsequenti elevatus est lapis sepulchri praedicti pontificis Gundehart et propter graviam pressuram repositus est. . . . Feria secunda sequenti exhumata fuerunt ossa eiusdem pontificis in loco in quo minus decenter sepulta fuerunt, et pro exequiis ipsius pontificis celebrato defunctorum officio, ossa ipsa cum vino reverenter et decenter loca ad aliud fuerunt honorabiliter sepulchrum transposita. 8) Sepultus est in fine ecclesie kathedrae drasis penes chorum sancti Willibaldi infra amboheim lapideum. Cod. Plankstett. S. 9) Hageln. 10) Sex scilicet. B. Inde ab a. 1317. S.

1324.
Febr. 8.

Anno dominice incarnationis 1324, in crastino beati Richardi confessoris¹ obiit reverendus ille pater et dominus Marquardus Eystetensis episcopus, qui pro honore et utilitate ecclesie tam primo sue procurationis seu gubernationis quam postea sui episcopatus tempore bona fecit plurima ac fructuosa satis et commendabilia opera exercuit, sicut in subscriptis per ordinem plenius apparebit. — Primo itaque iste felicissime recordationis episcopus ex a Deo sibi data sapientia et naturali quam habebat industria non solum in absolvendis obligatis et distractis ecclesie prediis, verum etiam ipsius ecclesie debitis, que ipsa multo tempore contraxerat, persolvendis ac in alios evidentes et necessarios usus ipsius de certa capituli scientia distribuit et expendit 18478 libras. — Item postea circa sollempnem confirmationem et consecrationem necnon celebrationem prime misse sue, 10 que omnia gloriose et laudabiliter consummata fuerunt, expendit 1000 libras Hall. et ultra. — Item controversiam et litem quandam, quam habebat vir nobilis Krafft de Hohenloch ratione oppidi Herridensis contra ecclesiam, absolvit ab eo pro 2100 libr. Hall.² — Item a venerabili patre domino Nicolao episcopo Ratisponensi quedam obligata sibi predia pro 1300 libr. Hall. — Item comparavit clastrum et totam mansionem domus in Müsprunne³ cum universis suis pertinentiis iure proprietatis et dominii pro⁴ 1300 libr. Hall. — Item castrum Kypfenberch absolvit a domino Adelone milite Zartone pro 600 libr. Hall. Item castrum Moersheim a domino Sifrido castellano ibidem pro 600 libr. Hall. — Item circa redimendam vexationem quandam a . . . Kamerawerio, ducum inferiorum vicedomino, expendit 430 libr. Hall. — Item absolvit diversa hinc inde minuta predia obligata et alienata 20 ab ecclesia pro 217 libr. Hall. et ultra. — Summa omnium premissorum 26323 libre; salvis aliis multis et variis sumptibus et expensis, que tam in hospitalitate continua quam circa honesta edificia consumpta laudabiliter et expensa fuerunt.

Inter alia quoque famosa sue pietatis opera idem episcopus ob laudabilem et perennem recordationis sue memoriam ac suam suorumque progenitorum remedium et salutem in 25 parrochiali ecclesia sancte Marie civitatis Eystetensis honestum collegium canonicorum instituit ipsumque largis dotavit prediis et honoribus exaltavit. Memoratus namque Marquardus episcopus, sicut fuit clarus in actibus, ita fuit etiam pro multis filiis hominum in corpore speciosus, statura procerus, ex libera conditione ab utroque parente progenitus, de Hageln iuxta sui conditionem generis nominatus, litterarum scientia eruditus, sermone 30 facundus, in spiritualibus providus et in temporalibus circumspectus, visu⁵ et vita, conversatione placidus et in moribus ordinatus. Qui tam procurationis quam episcopatus tempore non vixit nisi usque in annum octavum; et tunc, antequam annum totius etatis sue 60ma attigisset, in civitate sua Eystetensi, celestis regni ut speramus bravium accepturus, diem clausit extremum, in choro supradicte parrochialis ecclesie, sue foundationis plantule, traditus 35 ecclesiasticę sepulture, anno et die predictis. Cuius anima per magnam Dei misericordiam requiescat in pace. Amen!

Extulit ecclesiam Marquardus honoribus istam
Rebus et innumeris, paucis vixit quibus annis.
Laus, insigne genus, species, sapientia, virtus;
Hic presul meritis alios precellit in istis.

40

1327.
Sept. 14.

8. Hic⁶ Gebhardus de genere nobilium comitum de Grayspach⁷ oriundus, antea prepositus Eystetensis, post obitum predicti Marquardi concorditer in episcopum est electus, et in numero 41° episcopus Eystetensis. Hic pius et mansuetus, dominum Ludovicum imperatorem se scribentem in Italia est secutus, per consiliarios suos inductus, et in obsi- 45 dione Pisane civitatis, quam predictus Ludovicus cum Castrucio domino Lucane civitatis fecit, in pestilentia magna, que tunc ibidem viguit, anno Domini 1327, in festo exaltationis sancte crucis obiit et in civitate Lucana in monasterio Sancti Fridiani apud sanctum Richardum, patrem sancti Willibaldi, est sepultus.

a) d. B. b) v. et v. om. B. c) sequentes quatuor viles florum vestes continuatur eodem quo tam supra vilam 50 Philippi telamo continuo adscripsit ad quatuor imagines una manu pictas, inter se non multum dissimiles, quarum quælibet representat episcopum cum duobus vassallis, turamenta capituli sui recipientem.

1) G. Id. Febr. ; SS. IX, p. 252; cf. Sax. Geschichte des 1324. S. 3) Moritzbrunn, Moosbrunn; a. 1322; Hochstiftes und der Stadt Eichstädt p. 488. 2) Krafft v. Sax p. 109. 4) a. 1316. S. Cf. chartam a. 1318. tonis ebarta post obitum Marquardi data d. 13. Oct. Falckenstein nr. 193, p. 163. 5) Grelsbach. 55

Hic excommunicatus fuit denunciatus per papam Iohannem XXII.¹ ex eo, quia adhaesit Ludovico imperatori prescripto et ipsum in Ytaliam, ut supra scribitur, est secutus. — Hic etiam episcopus ecclesie conquisivit et dedit castrum Gundoltzheim² ratione hereditatis sue ad ipsum spectans; et libenter applicuisset castrum Grayspach similiter spectans ad ipsum, quia tota sua progenies absque liberis heredibus decesserat, ipso excepto. Sed Ludovicus imperator predictus impedivit et dedit comiti de Nyeven, suo consiliario. Hic etiam altare in honorem sancti Richardi dedicavit in ecclesia Eystetensi et redditibus copiosis dotavit³. Unde de ipso nota versus hos:

Gebhardus genere comitis Grayspach regit hic, re
Vera mansuetus presul, Luccaque sepultus.

9. Hic Fridericus, origine frater domini lantgravii de Liuchenberch⁴ ante nemus Bohemorum, abbas Eboracensis⁵ Herbipolensis dyocesis, Cystersiensis ordinis, per papam Iohannem XXII. in odium Ludovici, contra quem diversos processus fecit et suos fautores et adherentes, ex quibus magnum cisma et quam plura scandala in Ytalia et Alamania in clero et in populo exorta fuerunt, anno Domini 1328. providetur in episcopum Eystetensem. Hic papa Iohannes reservavit sibi et sedi apostolice provisionem omnium ecclesiarum cathedralium; et hunc modum reservacionis secuti sunt successores sui Romani pontifices usque ad hec tempora; provisionem omnium ecclesiarum cathedralium, et aliqui ex eis aliquarum aliarum dignitatum reservaverunt, ita quod raro fiunt electiones per capitula ad eas, set sedes apostolica de omnibus providet; quod ante predictum papam Iohannem ita communiter in ecclesia non erat consuetum. Prescriptus vero Fridericus episcopus de curia veniens, nec a clero nec a populo est receptus, set per capitulum dominus Fridericus burgravius, tunc canonicus Eystetensis, nunc vero episcopus Ratisponensis⁶, deputatus est in spiritualibus et temporalibus procurator⁷. Et sic vixit ad annum, obiit in castro Holnstein⁸, et sepultus est in monasterio Eboracensi, unde venit. Unde de ipso nota hos versus:

Presul per papam Fridericus non tenet istam
Ecclesiam, set Ebrach professus sic obit abbas.

Fridericus vero predictus fuit in numero 42us episcopus ecclesie Eystetensis.

10. Hic Heinricus natione nobilium dictorum pincerne de Reicheneck Eystetensis dyocesis, canonicus Ratisponensis et prepositus Sancti Iohannis ibidem, industrius valde et missus in negotio promocionis patruelis sui domini Werntonis electi Babenbergensis, qui concorditer fuit per capitulum ad ecclesiam Babenbergensem electus⁹. Contra quem de eadem ecclesia papa Iohannes suprascriptus providerat domino Iohanni comiti de Nassawe, et ob hoc ad curiam Romanam est directus. Unde quia predictus Iohannes provisus a sede¹⁰ modico tempore lapsa postea in quodam bello est occisus, idem patrueli suo per papam Iohannem de eadem ecclesia, licet cum magna difficultate, obtinuit provideri. Et ex premissis familiaritatem domini papae prescripti et cardinalium contrahens, de ecclesia Eystetensi, postea vacante, anno Domini 1329. similiter optinuit per sedem apostolicam sibi provideri. Qui in numero 43us episcopus Eystetensis per annum et 3 menses vel circa Avinione existens causa suscipiende consecrationis episcopalis post provisionem suam, demum anno Domini ut supra et 31. de mense Martii venit ad partes; et intervenientibus tractatibus cum Ludwico, qui tunc venerat de Ytalia coronatus in imperatorem in urbe Romana per prefectum ibidem contra papam Iohannem XXII; qui etiam Ludwicus condixerat cum capitulo Eystetensi, ut sine consensu suo ad episcopatum neminem recipere deberent, nisi ipso consentiente, et cautione rigida sibi facta, ne contra ipsum aut heredes suos faceret, in quadragesima a clero et populo in episcopum Eystetensis ecclesie gaudenter est receptus¹⁰.

Qui eandem ecclesiam ex debitis a tempore domini Marquardi episcopi suprascripti per antecessores suos episcopos et procuratores ecclesie diversos contractis inventens desolatam, laudabiliter prout potuit et strenue rexit eandem, ac diversis tyrannis ecclesiam impugnantibus ex conniventia domini Ludwici predicti, cuius gratiam non habebat, viriliter resistebat. Tandem occasione debitorum predictorum discordia inter ipsum et capitulum

a) supple: apostolica.

1) 1327, Apr. 9; Martene, Thea, II, p. 692. S. 2) De 8) a. 1329, Mart. 27. 9) a. 1328. 10) Cf. Henricus
35 quo v. supra c. 2. 3) 1327, Mai 26. S. 4) Leuchten- Rebdorf. Ann. h. a., Böhmer, Fontes IV, p. 519.
borg. 5) Ebrach. 6) a. 1341—1348. 7) a. 1328. S.

suum est suborta, in qua Ludwicus ipsum condemnavit ad solutionem omnium debitorum. Item quia ceperat quendam civem Eystetensem, civitas Eystetensis indignabatur eidem. Et sic ex indignatione Ludwici predicti et aliis diversis concurrentibus coactus est administrationem in temporalibus ecclesie dimittere. Et constitutus est primo procurator ecclesie dominus Rabno dapifer, canonicus Eystetensis; postea Albertus de Hohenfels, prepositus Eystetensis infrascriptus¹. Et sic administratione temporalium destitutus per quadriennium vel circa ante obitum suum in multis adversitatibus, anno Domini 1344, in die beate Scholastice virginis de mense Februarii in Nürnberg obiit; et in monasterio monialium Vallisangelorum² sub regula ordinis fratrum Predicatorum degencium, dyocesis Eystetensis, est sepultus. Hic in numero 43° episcopus Eystetensis missam nunquam celebravit nec officium suum pontificale exercuit propter sententias excommunicationis, suspensionis et interdicti et alias diversas fulminatas per Iohannem papam prescriptum in Ludwicum predictum, suos fautores et terras sibi adherentes, quibus quasi tota Alamania fuit laqueata. Hic acquisivit ecclesie castrum Reychennawe³ et oppidum Herridense procuravit muro muniri; unde de ipso hos nota versus:

De Reycheneck natus, adversaque plurima passus,
Strenuus Heinricus presul regit hostibus intus.

11. Hic Albertus dyaconus, ex genere nobilium de Hohenfels ministerialium ecclesie Ratisponensis, canonicus et prepositus Eystetensis, procurator in temporalibus, post obitum Heinrici concorditer per capitulum eligitur in episcopum ecclesie Eystetensis anno Domini 1344, de mense Martii, et confirmatus ab Heinrico archiepiscopo Maguntino, postea deposito per Clementem papam VI. et privato eadem ecclesia Maguntina⁴. Hic Albertus etiam canonicus et custos Ratisponensis et alias⁵ pluralis in multis ecclesiasticis beneficiis, bonus temporalis, sapiens et industrius, ex beneficiis et contractibus, quos consuevit exercere diversos, magnam pecuniam collegit et antecessori suo Heinrico prescripto multas molestias apud dominum Ludwicum prescriptum et alios inferebat per se et per alios. Post confirmationem suam ad nullos alios superiores promotus ordines nec consecratus, sic regit ecclesiam per septem annos vel circa laudabiliter, pacifice et quiete, exsolvens maxima debita ecclesie et revocans ad ecclesiam castra et bona quam⁶ plura ab ecclesia alienata; a tyrannis et circumsedentibus, quia pecuniosus et parcus erat, multas persecutiones est passus.

Anno Domini 1351. Clemens papa VI. suprascriptus asserens ecclesiam Eystetensem, sicut et alias cathedrales, sue et provisioni apostolice sedis longe ante electionem et confirmationem de ipso Alberto factas reservasse, de ipsa, tanquam vacante per obitum Heinrici episcopi ultimi suprascripti, venerabili patri domino Bertholdo burgravio de Nürnberg, professo ordinis milicie fratrum domus Theutunice, providit, qui adhuc ad ordines minores non promotus, de mandato eiusdem pape infra mensem extra quatuor tempora ad omnes minores et sacros ordines et ad sacerdotium est promotus et etiam in episcopum consecratus. Demum eodem anno ad partes veniens, tractante et procurante spectabili et prudenti viro domino Iohanne burgravio, fratre eiusdem domini Bertholdi, admisit eundem Bertholdum ad ecclesiam Eystetensem in spiritualibus, et ipse in temporalibus procurator remansit generalis⁷. Et sic dominus Bertholdus de mense Octobris receptus est a clero et populo pro episcopo. Predictus Albertus sub certis condicionibus et pactis spiritualia et temporalia usque ad annum 53. regit ecclesie suprascripte⁸. Eodem anno, cum iam senio deficeret, renunciavit officio procuratoris, reservatis sibi certis⁹ castris cum eorum redditibus. Anno Domini 1355, proximo die¹⁰ ante octavas epiphantie Domini bono fine quievit, sepultus in ecclesia Eystetensi¹¹. Hic multum fidelis et in numero 44° tanquam episcopus ecclesie rector existens, omnia beneficia sua post electionem et confirmationem suam aliquot annis retinens, postea successive ipsa reliquit, et aliqua etiam ipso nolente aliis sunt collata; et sic exutus beneficiis obiit, in divitiis satis habundans. Unde de ipso hos nota versus:

Ecclesiam rex electus, debita solvit
Albertus Hohenfels, titulo fit postea cedens.

a) al. e. — b) ita ed.; quo apographum Bethmanni. c) ita ed.; subscripta ap. d) om. ap.

1) Cf. chartam n. 1343, Falckensteln nr. 213, p. 175. Henricus Rebd. n. 1344, p. 524. 5) Henricus Rebd. 2) Engulthal. 3) Reichenau prope Herriden. — l. l. p. 525. 6) tribus castris melioribus Henricus Charta datae n. 1332, Febr. 3. et 1341, Sept. 12. Rebd. l. l. 7) sepultus pene baptisterium in 53 in archivo regni Bavarici. S. 4) Haec exscripsit ecclesia cathedrali sub albo lapide. Cod. Plankstett. 8.

12. Hic^a venerabilis dominus Berchtoldus iam prescriptus et per sedem apostolicam provisus, natione burgravius de Nürnberg, 13. etatis sue anno seculo renuncians, ordini et militiae fratrum Theutonicorum ordinis sancte Marie Iherosolimitorum mancipatus, usque ad 30. etatis sue annum in Bruscia et in Franconia commendator provincialis eciam aliquibus annis existens, in iuventute florida, corpore spectabilis, industria laudabilis, regulari militia militavit, ac deinde 31. etatis sue anno vel circiter per dominum papam Clementem, ut in proximo prescribitur, anno incarnationis dominice 1351, feria 2, diebus rogationum, que fuit 8.^a Kal. Iunii, in ordine clericali dumtaxat existens, in episcopum huius Eystetensis ecclesie est promotus seu provisus. Qui etiam ex speciali gratia et dispensacione predicti domini pape quarta die post provisionem, videlicet in die ascensionis Domini, recepit simul accollitatus et subdyaconatus et in vigilia penthecostes dyaconatus ordines a domino cardinali Boloniensi, ac deinde sabbato quattuor temporum subsequencium, quo cantatur *Caritas Dei*, per predictum cardinalem in presbiterum est ordinatus. Demum dominica proxima in octava penthecosten per manus domini Penestrini cardinalis cum aliis episcopis et abbatibus pluribus in episcopum exstitit consecratus. Et sic infra mensem omnes ordines cum consecrationis munere ipsum constat attingisse. Qui postea, cedente et decedente domino Alberto de Hohenfels predicto, ipse veniens in possessionem ecclesie^b, repperit ecclesiam bladis et aliis necessariis sufficienter procuratam et provisam, attamen cum hoc indebitam in 8000 librarum Hall. vel ultra.

20 Sic igitur iuvenis nobilis et parentatus, largas expensas et honestas habens et ecclesiam viriliter regens, defendens et gubernans, tyrannidem plurium potentum et nobilium ecclesiam invadencium compescuit et domavit, mediantibus tamen sumptibus, dampnis et expensis, ecclesiam suam taliter tranquillitati et paci, suffultus amicorum suorum presidio, mancipavit, quod usque ad tempora vite sue clerus et populus ab omni infestatione liberi gaudere poterant incunctanter. Ipse etiam pater venerandus pre cunctis vicinis seu vicinarum seu forte remotarum ecclesiarum episcopis in executione sui officii, videlicet clericorum ordinatione, crismatis et aliorum sacramentorum et ecclesiarum et altarium consecratione ac omnium et singulorum, que ad executionem pontificalis officii pertinere poterant, erat assiduus, attentus, sollicitus et humillimus, ita ut hec continuaret pro posse usque in finem vite; quamvis tamen ex inductu amicorum ac levitate animi, dono Dei forsitan non contentus, ampliosem semper honorem ambiens, ad alias ecclesias maiores et quam plures, sub expensis eciam ecclesie gravibus, promoveri anhelaret.

Preterea sepedictus pater reverendus et memorie venerandus tempore sui regiminis comparavit et acquisivit ecclesie sue bona infra scripta. Primo castrum montis Sancti Willibaldii iuxta et supra civitatem Eystetensem de novo construxit funditus et erexit, muris, fossatis, domo magna lapidea, capella, turri et aliis edificiis notabilibus muniendo, et pro huiusmodi edificiis ultra 6000 florenorum auri impendit. — Item domum et habitationem quorundam nobilium in Winigen-Abenberg^c cum piscinis et aliis pertinentiis comparavit pro 2400 libr. Hall. — Item burchhutam perpetuam in castro Warppberg^d cum bonis in Weynperg et aliis pertinentiis pro 800 libris Hall. ab Erchingero Dapifero milite comparavit. — Item curiam habitacionis in Nürnberg sollempnem, sitam iuxta platzam Sancti Egdii, cum orto et area, ab omni impeticione iuris civilis ibidem absolutam et liberam, a domino Alberto de Leonrod milite pro 600 florenis auri pro ecclesia comparavit, et ibidem pro structura nove domus et aliorum necessariorum curie impendit 200 florenos et ultra. — Item iudicium ville Lentfridshoven^e cum aliquibus redditibus ibidem et unam curiam in Egweil; item aliam curiam in Inchencelle et unum bonum in Weichrams Dorf similiter ecclesie acquisivit. — Item curiam villicalem cum dote in Mitteln-Eschenbach iuxta Werdenvels ab ecclesia dudum alienatam pro 80 libr. Hall. preter alias expensas et labores ecclesie reformavit. — Item decimam maiorem et minorem ville in Hergersbach iuxta Werdenvels et Abenberg cum aliquibus bonis ibidem pro 800 libr. Hall. comparavit a Gotfrido de Weytersdorf et fratre suo iuniore^f. — De aliis partim comparatis et notabilibus edificiis castrorum diversorum brevitatis causa taceo de presenti. Quorum quidem omnium, scilicet

a) Bertholdi vitam prope eius imaginem octavus continuator coarctus continuo estimo scripsit a. 1365, ut ipse in fine ait.

1) Declmo, 2) Cf. chartam eius d. 24. Febr. 1355. Weinberg prope Herrieden; Falkenstein nr. 235, 55 Reg. Boica VIII, p. 314. 3) Kleinabenberg; p. 197; Reg. Boica VIII, p. 356. 5) Landershofen. v. Mon. Zoll, III, nr. 308, p. 309. 4) Wahrberg, 6) a. 1365, Mart. 6; charta in archivo regni Bav. S.

gwerrarum, expensarum, emptorum et edificiorum pretextu ipse sciens ecclesiam debitorum oneribus non modicis pregravatam, dominum Carolum IV. Romanorum imperatorem et Bohemie regem secutus, tandem ipsius cancellarius effectus, ultimo regiminis sui anno ipsam suam ecclesiam in 15000 lib. Hall. exoneravit et persolvit, et sic cum dicto domino imperatore ad curiam sedis apostolicę in villam Avinionensem, ubi tunc dominus Urbanus papa V. sedem tenuit, accedens, ibidem officium cancellarie realiter regens et gubernans, et de curia cum dicto domino imperatore rediens, in fluvio Rheni et civitate Spyrensi gravi depressus infirmitate, aliquamdiu ibidem pausans, demum se satis debilem, ut rei exitus, proch dolor effectualiter ostendit, ducl fecit ad ecclesiam suam in castrum predictum, per ipsum funditus erectum et constructum. Ibidem aliquibus diebus decumbens, consciencia laudabili, contricione et cognicione validissimis, ecclesiasticis decenter et sollempniter procuratus sacramentis, anno Domini 1365, 16. Kal. Octobris, hora diei 5. devotum Deo reddidit spiritum, ecclesiam cum grege sibi commisso gubernacioni Altissimi humillime committendo. Sic igitur corporis exequiis diligenter peractis ut decuit, in monasterio Halsbrunnense huius dyocesis in sepulchro et sepultura suorum progenitorum, que ibidem sollempnis habetur, honorifice reconditus et sepultus extitit; ibidem enim elegerat suam ecclesiasticam sepulturam.

Porro ipso sic decedente, omnem ornatum suum pontificalem, quem de novo procuravit, cum tapetis novis et antiquis pluribus, anulum pontificalem magnum et cum hiis infulam cum margaritis et perlis finis et lapidibus preciosis, cum uno baculo pontificali, quem in curia Romana, nunc ultimo cum ibi esset cum domino imperatore predicto, pro 400 florenis auri comparaverat et redemerat, ecclesie et sacristie dominorum de capitulo tenenda et custodienda, cum una cruce pulchra argentea et deaurata, carpento ligni sancte crucis crucis sub forma imposito, cum pede argenteo similiter et deaurato tradidit et donavit. Ceterum reliquit ecclesie et suis successoribus in vasis argenteis: primo 35 scutellas magnas et 4 parvas de argento; item 13 tassias seu phyalas et 2 magnas pelves de argento; item 4 canulas magnas et mediocres totaliter deauratas; item 1 parvum cantarum cum 6 picariis abintra de argento; item 2 magnos cyphos deauratos et 1 argenteum cum coopertorio; item 7 pycaria; item 1 vas trizee cum 1 pala et 7 coclearia, et hec omnia de argento; item 5 cyphos deauratis cum coopertorio; item 1 cyphum in pede alto sine coopertorio; item cantarum magnum argenteum; item 1 magnam stotenzungen^a et duas parvas similiter cum argento; item 1 gallum pulchrum vocatum 'ein perelmüter', cum pede et coopertorio deauratis; item 3 cornua cum argento; item 1 canulam parvam crystallinam cum argento; item 1 cyphum de alabastro et 1 erusulam, ambo cum argento; item nucem magnam^b et ovum struceuse^c sine coopertorio, et aliam nucem parvam cum coopertorio, omnia cum argento; item 1 parvum cyphum deauratum cum coopertorio, sculptum cum litteris ab extra; item 3 cyphos altos argenteos cum pedibus sine coopertorio; item 2 furculas cum crystallo et argento. Et hec vasa omnia iusta estimacione ponderata habent in pondere 200 marcas argenti puri et ultra. Et de hiis clenodiis omnibus cum consensu capituli Eystetensis adhuc in vita existens taliter ordinavit, quod ipso decedente per executores suos et procuratores ecclesie omnia et singula a suis camerariis et familiaribus recipi et ad sacristiam capituli presentari deberent et ibidem pro necessitate et utilitate futurorum episcoporum fideliter conservari, ita quod de cetero quilibet episcopus successor suus in primo sui ingressu iurare debeat ad sancta Dei euvangelia, quod predicta clenodia nec in parte nec in toto distrahat, minuat, nec alienet vendendo nec obligando, nec extra provinciam deferat, sine capituli sui licencia et voluntate, sed ea fideliter conservet pro honore et utilitate sua et ecclesie, ac eciam fracta seu consumpta refici faciat et restaurari, taliter, quod summa 200 marcarum in pondere nullatenus minuat. Et hec perpetuis temporibus voluit inviolabiliter observari et vacante ecclesia per capitulum exigi et ut prescribitur conservari.

Sedit igitur annis 14, mensibus 4 et diebus 2. Reliquit etiam ecclesiam ultra debita prius hoc anno persoluta notabilibus debitis oneratam. Duces vero Babarie econtra remanserunt ecclesie in 12000 florenorum auri cum litteris et citacionibus^d competentibus. Qui quidem floreni si ab ipsis debite solverentur, de residuis debitis per ipsum relictis non multum superesset, preter tamen ea debita, que ratione exequiarum, testamenti et expensarum

a) Ita vel stotenzungen E. legisse videtur; vortenzungen ed.; quid sit nescio. b) Ita B.; evictionibus ed.

1) Cf. R. G. Stillfried, 'Kloster Heilsbronn' p. 117. 2) 'Schale aus Kokosnuss', 3) 'Strausseneß', 55

electi et futuri episcopi accrescunt seu extraordinarie accreverunt. Scripta sunt hec anno, die, loco, quibus supra.

18. Versus^a: De Wilburgateten Rabno Dapifer hic depictus,
Rexit Eysteten presul quadragesimus quintus.

Hic venerabilis pater dominus Rabno 45^m episcopus Eystetensis ex utroque pa- 1365.
rente erat progeniei militaris, ex patre Dapifer de Wilburgateten, ex matre vero de
Pfalheim de dyocesi Augustensi, quondam tempore duorum episcoporum generalis pro-
curator ecclesie Eystetensis et postea eciam procurator generalis ecclesie Ratispo-
nensis². Multa laudabilia tempore procurationis ambarum ecclesiarum exercebat; ac
10 tyrannides inimicorum plurium compescuit seque ac ecclesiam Eystetensem pro illatis
iniuriis viriliter vindicavit eamque defendendo laudabiliter gubernavit. Custodiam ecclesie
Eystetensis ac demum preposituram³ ibidem per tempora possidebat. Vir itaque prudens,
affabilis, providus et hospitalis, in armis strenuus, in consilio maturus, in amicorum auxilio
virtuosus, in ulciscendo inimicorum iniurias animosus, animo industrius ac universo
15 clero pius et generosus, stature denique elegantis. Propter has itaque et alias quas habuit
virtutum ac meritorum prerogativas a cunctis amabatur mirifice ab hostibusque nimium
verebatur. Magnas et largas ante et tempore prepositure sumptus habuit et expensas, ita
quod ipsius domus bene hospitale pauperum nobilium dicebatur. Pecunias itaque aliquas ex
beneficiis et precariis ac industria que⁴ habuit colligebat. Tandem venerabili patre domino
20 Berchtoldo burkgravio de Nuremberg, 44° episcopo Eystetensi, de anno Domini 1365,
16. Kal. Oct. universe carnis debitum exsolvente, prefatus dominus Rabno propter virtutes
suas, per quas, ut rectus ordo postulat, fit transitus ad honores, per capitulum ecclesie
Eystetensis de procurationis officio ecclesie Ratisponensis vocatus, concorditer, nullo dis-
crepante, et celeriter in episcopum ecclesie Eystetensis extitit postulatus, ipso septua-
25 genario vel quasi in ordine dyaconali existente. Demum ad curiam Romanam, que tunc
in Avinione habebatur, presidente sancte Romane ecclesie domino Urbano papa V, qui nunc
pro sancto veneratur, pro petenda et recipienda confirmatione seu provisione ecclesie
antedicte cum certis et honestis instructoribus, videlicet domino Ulrico de Leonrod et
magistro Conrado de Bopping, canonicis ecclesie Eystetensis, sibi per capitulum deputatis,
30 ac alia decenti familia et honesta, prima die Octobr. in die sancti Remigii iter quantocius in-
choavit, et 17. die eiusdem mensis in crastino beati Galli illic prospere veniebat. Ubi adver-
sarios plures generosos et fortes cum magnis et multis promotoribus et promocionibus,
videlicet domini Karoli IV, Romanorum imperatoris et Boemie regis aliorumque principum
et magnatorum, pro dicta reperit ecclesia contra ipsum vigilanter et viriliter laborante.
35 Tandem dominus papa de ipsius postulatione unanimi et testimonio laudabili necnon aliis
multis suffragantibus sibi meritis sufficienter et legitime informatus, anno videlicet Domini
1365, 15. Kal. Januarii, in die sancti Wunnebaldi confessoris egregii, que erat feria 5. infra Dec. 18.
tempus quatuor temporum mensis Decembr., sibi providit de dicta ecclesia Eystetensi.
Deinde 3. die, videlicet die sabbati proxime subsequenti, in presbiterum extitit ordinatus, Dec. 20.
40 ac demum proxima sequenti die dominica de speciali indulto ac licencia domini pape in
capella domini Petri, Marie-nove dyaconi cardinalis, Bellifortis appellati, a quodam episcopo,
cooperantibus et assistentibus illi aliis episcopis, in episcopum laudabiliter fuerat conse-
cratus; mansitque a die provisionis in curia per undecim dies usque ad diem sancti Sil- Dec. 31.
vestri pape. Porro a domino papa exeundi et ad partes redeundi petita licencia et obtenta,
45 valefaciens quibus debebat, cum sua familia in die sancti Silvestri iter celerius reas-
sumpsit, et ad partes veniens, 15. Kal. Febr., in die beate Prisce virginis Eysteti pro episcopo
venerabiliter, prout moris est, intronizatus extitit et susceptus. 1366.
Jan. 18.

Qui presul et pastor sicut fulgebat prelacione eminencie et dignitatis celsioris, sic claruit
perfectione sanctimonie vite melioris. Fuit enim forma^b iusticie, exemplar pietatis, assertor
50 veritatis, defensor fidel, ordinator clemens cleri, pastor pius plebis, refugium oppressorum,
spes miserorum, tutor pupillorum, iudex viduarum, ultor scelerum, metus malorum, gloria

a) nonus continuator hoc versus supponit imaginem episcopi inter vassallos et capitulum sedentis et addit: Veris solum
et decorum invenies vite sue; in folio sequenti eodem calamo istam scripsit. b) forum ed.

1) Ita, Alberto electo non numerato. 2) a. 1364, Jul. 18; Reg. Boica IX, p. 104, S. 3) Inde ab a. 1353, S.

bonorum, irreprehensibilis, sobrius, pudicus, ornatus, hospitalis et in mensa seu refectionis tempore semper hylaris et locundus, modestus, non litigiosus, domui sue bene dispositus. Hic multa laudabilia tempore sui regiminis exercuit et ecclesiam ipsam in spiritualibus et temporalibus strenue et laudabiliter rexit ac eandem, prout infra claret, a diversis et magnis debitorum oneribus relevavit et plura bona ipsi ecclesie Eystetensi, prout inferius describitur, de novo acquisivit.

Primo enim intrando curiam pro sua confirmatione seu provisione et ibi manendo et redeundo consumpsit 1400 florenos. Item solvit camere apostolice et collegio cardinalium pro servicio communi 925 flor. Item persolvit camere apostolice pro fructibus tempore vacationis ecclesie 700 flor. Expedivit eadem debita subscripta, per antecessorem suum derelicta. 10
Primo expedivit testamentum domini Berchtoldi episcopi predecessoris sui, cuius summa erant 2250 lib. Hall., qui fecerunt 2250 flor., pro quibus castrum Sandser extitit obligatum. Item Seyfrido de Hawsen militi exsolvit 550 libras denariorum Herbipolensium, qui fecerunt 1100 flor. Item eidem 40 libras Hall., qui fecerunt 40 flor. Item Heinricho Pincerne de Geyrn¹ militi 300 libras Hall., qui fecerunt 300 flor. Item Ulrico de Putendorf militi 70 libras Hall., 15
qui fecerunt tot florenos, videlicet 70.² Item Iohanni de Lydwach militi 60 lib. Hall., qui fecerunt tot flor. Item Rugero de Morsbach militi 70 lib. Hall., qui fecerunt tot flor. Item Rawbschen de Weytersdorf 60 lib. Hall., qui fecerunt tot flor. Item duobus Weytersdorferiis³ 150 lib. Hall., qui fecerunt tot flor. Item Arnolde de Zeim⁴ et filio suo 98 lib. Hall., qui fecerunt tot flor. Item Paulsdorfferio 150 flor. Item Haymanno 20
pincerne 80 flor. Item Engelhardo de Wirsperg militi 100 flor.⁴ Item Iohanni de Parsperg 200 flor. Item Pincerne de Reichenek 150 flor. Item Staufferio de Erenvels 50 flor. Item Veltprecherio 38 flor. Item illi de Ottingen 150 flor. Item eidem 48 flor. Item Arnolde de Sparneck 40 flor. Item Conrado Nolt militi 50 flor. Item eidem pro pueris Hohenheimerii 2600 lib. Hall., que fecerunt 2600 flor. Item Erenvelserio 150 flor. Item 25
Hohenfelserio 50 flor. Item Pincernis de Geyren 400 flor., quod prepositus Herridensis diffinivit. Item domino Iohanni de Laugingen⁵ 400 lib. Hall., que fecerunt tot flor. Item Wolfsteinerio 80 flor. Item Engelhardo de Vestenberg pro villa Oenningen⁶ redimenda 1100 lib. Hall., que fecerunt 1100 flor. Item eidem pro Stauffeneckerin 100 libras denariorum Herbipolensium, que fecerunt 200 flor. Item Georio de Awe militi pro castro 30
Kippenberg redimendo 4500 flor.⁶ Item Heinricho de Reichenaw militi 600 flor.⁷ Item illi de Seckendorf in Abenberg 750 flor. Item Burkhardo de Seckendorf 600 flor.⁸ Item Heinricho de Wildenstain ratione unius antique littere 150 flor. Item Iudeis in Nuremberg 340 flor. Item iterum Iudeis in Nuremberg et Bappenhelm 200 flor. Item iterum Iudeis pro domino Iantgravio 240 flor. Item Mechtildi Pruggerin in Nuremberg 200 flor. Item apothecario in Nuremberg 20 flor. Item pro uno mulo in Nuremberg 32 flor. Item Hohenbergerio 600 flor. Item preposito Ratisbonensi 120 flor. Item Prischsnerio 950 lib. Hall., que fecerunt tot flor. Item Heinricho Walch pro equo⁴ Item Godanck pro equo⁴
Item Seyfrido de Wembdingen militi 2000 lib. Hall., que fecerunt tot flor. Item Hiltpoldo de Reichershofen militi tantum ut prescripto de Wembdingen. Item Erckingero 40
Fricken 1200 lib. Hall., que fecerunt tot flor. Item Heinricho de Putendorf militi 800 lib. Hall., que fecerunt tot flor. Item dominis Hadmaro et Ulrico de Laber 2000 flor. Item redemit a Marquardo Loter quedam bona in officio Werdenvels pro 300 lib. Hall., que fecerunt tot flor. Item emit pratum unum in officio Werdenvels et decimas in Hergersbach cum dote pro 1000 lib. Hall., que fecerunt tot flor. Item comparavit 45
a Ramungo de Mayingen quoddam bonum situm prope Aurach quod dicitur Swaygaw pro 250 lib. Hall., que fecerunt tot flor. Item comparavit a Iohanne Pincerna de Leutershawsen ligna et alia bona in Newstat iuxta Herriden pro 1100 lib. Hall., que fecerunt 1100 flor. Item emit a Burkhardo de Seckendorf milite curiam in civitate Eystetensi iuxta pontem pro 600 lib. Hall., que fecerunt 350 flor. Item comparavit ab illo de Mur redditus et iura 50
multa, que habebat de curia magna villicali in Stainberg, pro 600 lib. Hall., que fecerunt

a) Zenn ed. b) Laugingen ed. c) spatium prolii vacuum relictum e.

1) Cf. Mon. Zoll. V, nr. 94, p. 104. 2) a. 1369; 5) Oenning. 6) a. 1367; Reg. Bolca I. I. p. 171. charta arch. regni Bav. S. 3) Götz et Iohannes; 7) a. 1375; ibid. p. 334. 8) a. 1373; charta charta a. 1365. S. 4) a. 1368; Reg. Bolca IX, p. 207. arch. regni Bav. S.

400 flor.¹ Item comparavit in Hirsperg a Pincernis de Geyren multa bona, primo videlicet habitationem valde honestam cum magna domo in inferiori castro Hirsperg in novissimo angulo et alia edificia inter duas portas et octo areas ante portam et tria pomeria et vineam unam et aliqua ligna dicta 'die Reckenhofen Leitt' et agros ante castrum quantum per 5 estatem cum uno aratro valent coli et 34 dietaria pratorum sub castro pro 5800 flor.² Item comparavit domum magnam in medio inferioris castri Hirsperg sitam a Conrado de Hirsperg, per eundem de novo constructam, pro 400 flor.³ Item comparavit molendinum prope Orenbawr⁴ a dicto Wilhalmadorfer pro 400 lib. Hall., que fecerunt tot flor. Item conquisivit aliud molendinum prope Orenbawr a fratribus dictis Volkmar pro . . .⁵ Item comparavit unam parvam decimam in Hirsperg pro . . .⁶ Item comparavit a Ludwico Pincerna de Gredingen castrum iuxta Gredingen cum suis attinenciis pro 1450 lib. Hall.⁷, quarum exsolvit 500 lib. Hall., que fecerunt circa 400 flor.

Item racione exactionum dedit dominis ducibus Bawarie circa 5000 flor.

Item monasterium ecclesie cathedralis Eystetensis vetus et ruinosum inter duos choros, 15 videlicet inter chorum maiorem⁸ beate virginis et chorum sancti Willibaldi, deponi funditus ordinavit et partem ipsius mediam cum magno desiderio, expensis et laboribus propriis reerexit, quod constabat circa 3000 flor., et pro reparacione partis alterius ac pro perpetuo usu fabricae eiusdem Eystetensis ecclesie ipso in vita existente, de consensu ac confirmacione capituli sui, oves suas omnes ac prata aliqua ordinavit⁹, que oves post mortem ipsius vendite sunt, 20 et pro ipsarum pretio est stipendium canonicale pro 45 annis pro fabrica conquisitum; prata vero annis singulis venduntur, quorum valor circa 50 flor. auri annis singulis se extendit; que prata perpetuo fabricae remanebunt. Et super eo est statutum apud capitulum dicte ecclesie Eystetensis, quod quilibet episcopus seu canonicus recipiendus iurabit, se ratum habere et pro viribus defendere et manutenere dicti domini Rabnonis testamentum.

25 — Summa omnium prescriptorum 48715 flor.

Item recuperavit ecclesie curiam unam villicalem in Kreglingen in officio Hirsperg¹, que multis annis ab ecclesia fuerat alienata. Item procuravit ecclesie Eystetensi de novo in Gredingen singulis annis 100 lib. Hall. de lignis ibidem dandis, quas prius non habebat. Item vasa aurea et argentea per dominum Berchtoldum predecessorem suum pro ecclesia 30 Eystetensi de novo comparata et ordinata ac relicta studiose et utiliter reformavit et ea in vero pondere conservavit. Item reliquit ecclesie vasa sua propria argentea ad 24 marcas in pondere. Item preter nobiles estructuras, quas fecit in castris et oppidis ecclesie, videlicet Orenbawr, Arberg, Herriden, Gredingen, Hirsperg, Kipphenberg, Eystet et Nazzensels, et burkhutas multas, quas nobilibus annis singulis dedit, et expensas magnas et graves, quas 35 occasione litium, quas quasi continuo habuit, ac etiam racione iudiciorum provincialium necnon serviciorum gravium, que fecit dominis ducibus Bawarie et aliis principibus et dominis et communi seu generali paci terre ac ligis², reliquit ecclesiam Eystetensem absque notabili onere debitorum et in granariis sufficienter provisam cum aliquibus promptis pecuniis, scilicet 1000 flor., necnon omnes municiones ecclesie liberas et solutas, excepto 40 castro Kipphenberg, quod fuit obligatum Heinricho de Morspach pro duobus milibus lib. Hall., qui faciebant 1264 flor.

Tandem in senectute bona in oppido Nurenberg gravi cepit infirmitate detineri, et ibidem ecclesiasticis sacramentis laudabiliter procuratus, ipso quasi nonagenario existente, sub anno Domini 1383, 15. Kal. Nov., in die beati Luce evangeliste, ante noctis mediam, anno 18. provi- 1383
Oct 18.
sionis sue, ecclesiam suam cum grege gubernationi Altissimi humillime recommendans, sine laudabili in Domino requievit. Cuius anima regule beatorum feliciter perfruatur! Ductus vero ad civitatem Eystet, in choro sancti Willibaldi, ubi unam de prebendis cum cappellano de novo sumptibus propriis instauravit³, in quo vivens suam preelegerat sepulturam, honorifice a clero et populo extitit tumulatus ad latus duorum episcoporum Eystetensium, dominorum 50 videlicet Hildebrandi de Meren et Reymbotonis de Meilnhart, quorum quilibet duas prebendas cum cappellanis in eodem choro instituit, et quilibet eorum sedendo in episcopatu annum 18. adimplevit. De quo domino Rabnone episcopo audi hos verus qui subsequuntur:

a) spallium pretio vacuum roboratum. b) om. ap.

1) Falckenstein nr. 266, p. 208. 2) a. 1379; Reg. (Reg. B. IX, p. 334). 6) a. 1377; Reg. B. I. I. 55 Bolé. X, p. 28. 3) Similem venditionem v. ib. p. 46. p. 384. 7) a. 1377; charta arch. regni Bav. S. 4) Orenbawr. 5) a. 1375; Falckenstein nr. 267, p. 209. 8) Cf. Reg. B. IX, p. 279. X, p. 101. S. 9) a. 1374. S.

Anno milleno ter C L X quoque quinto
 In festo sancti confirmatur Wunibaldi
 De Wilburgsteten Rabno Dapifer nominatus.
 Rexit Eysteten in officio presulatus,
 Presedit digne annis decem et octo benigno.
 C tria post mille cum tribus octuaginta
 In festo Luce presul migravit a luce.
 Clerum dilexit ac ecclesiam bene rexit.

13. FRIDRICUS COMES DE OETINGEN.

1383. Notum^a sit presentium inspectoribus universis, quod anno a nativitate Domini 1383. hic reverendus pater et dominus, dominus Fridricus in proximo folio depictus, de gente^b nobilem et spectabilem comitum de Oetingen progenitus, tunc canonicus ecclesie Eystetensis, post obitum reverendi patris et domini Rabnonis pie memorie episcopi Eystetensis, qui in die sancti Luce evangeliste diem suum clausit extremum, per capitulum ipsius Eystetensis ecclesie in ipsorum pastorem et pontificem est concorditer electus etatis sue anno 13 23, in ordine accolitatus existente^c. Qui venerabilis dominus electus statim post electionem factam pro confirmatione obtinenda ad sanctissimum in Christo patrem et dominum, dominum Urbanum papam VI. ad curiam Romanam sollempnem direxit ambasiatam ac nuntios speciales, videlicet dominum Rabnonem Kachner et dominum Gerungum de Swayning, iuris peritos et canonicos Eystetenses, cum aliis comitibus fide dignis. Cum vero 20 papa Urbanus de ipsius venerabilis domini Fridrici electione et testimonio sufficienti necnon de litteratura et genealogia atque aliis sibi meritis suffragantibus sufficienter et legaliter^d esset informatus, ipsi venerabili domino Fridrico de eadem ecclesia Eystetensi sic vacante providit et in pastorem et episcopum ipsius ecclesie canonicè confirmavit et super minorennitate^e annorum gratiose ac benivole dispensavit. Pro quorum quidem negociorum 25 sumptibus et expensis ac pro concordia camere apostolice atque aliis necessariis obtinendis ipse venerabilis pater exposuit summam non modicam florenorum.

Ipse vero reverendus pater fuit in numero episcoporum Eystetensium 46us et sedit in episcopatu annis 32 minus uno mense, ipsamque ecclesiam Eystetensem debilis exoneratam invenit, liberam et solutam, exceptis 1264 florenis Renania, pro quibus castrum Kyppenberg impignoratam fuit cuidam militi Heinricho de Morspach. Quos quidem florenos ipse 30 maturo termino exsolvit.

Item notandum est, quod prenominate reverendus pater princeps fuit magne eloquentie ac literature, qui per plures annos studuit ius canonicum in studio Paduensi; strenuus ac multum providens et sagacissimus, in consilio maturus, in conversatione liberalis, in 35 omnibus providus et circumspectus, ut in infrascriptis clarius apparebit. Et in executione sui pontificalis officii, videlicet missarum celebratione, in diocesis^f ordinatione, crismatis et aliorum sacramentorum ac ecclesiarum et altarium consecratione ac omnium et singulorum, que ad executionem sui pontificalis officii pertinebant, fuit bene dispositus, expeditivus et bene deliberatus. Ipse vero gloriosus pontifex sacramentum ewkaristie valde 40 venerabatur, et in maiori choro sancte Marie Eystetensis ecclesie tabernaculum in pretiosa structura, ipsum sacramentum corporis Christi perpetuis temporibus inibi conservandum et venerandum, circa summum altare cum perpetuo ardenti lumine instituit de novo, et monstranciam deauratam valde pretiosam in pondere 15 habentem marcas argenti et velum de panno deaurato contexto similiter de novo comparavit, ut in festo corporis Christi in 45 ipsa monstrancia et sub ipso velo cum magna reverencia perpetuis temporibus portetur similiter et conservetur. Quod et ipse in ipso festo in processione per circuitum civitatis cum magna devotione et reverencia singulis annis dum viveret portavit. Ac etiam ipse gloriosus pontifex octavam prebendam in choro sancti Willibaldi in altari novo per eum de novo fundato circa hostium sacristie eiusdem chori fundavit de novo, quam satis abundanter 50 dotavit et eidem de libris horarum canonicarum ac missalium et ornatibus providit^g.

^a) decimus continuator post imaginem episcopi cum vassalis suis et clero in fundo rubra aureis floribus ornato satis pulchre depicti sequentem titulum scripsit calamo continuo, a. igitur 1415. vel paulo post. ^b) genere ed. ^c) ita e. ^d) legitimo ed. ^e) minorennitate ed. ^f) clericorum ed. ^g) cum effecty add. ed.

Insuper etiam notandum est, quod ipse venerabilis pater procuravit et ordinavit pro se et suis successoribus episcopis Eystetensibus duos libros missales valde bonos, videlicet librum missalem cum plenario, in aula cuiuslibet episcopi perpetuis temporibus conservandos. Item ipse venerabilis pater procuravit etiam libros matutinales et horarum canonicarum in omnibus castris et locis sui episcopatus necnon et in aliquibus locis et castris libros missales, ubi sibi necessarium videbatur, ut ulterius in ipsis locis et castris ipsi libri debeant permanere et pro suis successoribus episcopis Eystetensibus perpetuis temporibus conservari. Clenodia vero argentea spectantia ad ecclesiam Eystetensem in debito pondere conservavit et in aliquibus marcis augmentavit.

10 Fuit etiam ipse gloriosus pontifex in dispensatione providus et in hospitalitate multum largus, ac sumptus magnos fecit, et optimus domesticus in provisione curæ domesticæ fuit. Magnam curiam nobilium ac familiam habuit satis copiosam; quos delicate pavit, tenuit et nutrit. Similiter etiam reverendus pater multos pauperes laboratores, qui nimis senio gravati seu aliis defectibus et infirmitatibus impediti ulterius laborare et se non poterant
15 nutrire, ipsos pauperes in curia sua studiose cum magna diligentia tempore vite sue tanquam pater cottidie paterne pavit sollicite et nutrit. Ipse vero pater tempore regiminis sui clerum pro sua civitate et dyocesi optime rexit et ad ecclesiasticam vitam, in quantum valuit, induxit similiter et reformavit, subditosque suos per totum suum episcopatum sub magna obedientia et timore strenue tenuit et gubernavit.

20 Insuper considerandum est, quod ipse reverendus pater ultra omnia bona supra memorata per ipsum gesta ipsam suam ecclesiam sibi commissam adhuc ampliori honore et commodo anhelans relevare similiter et reformare, non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus sibi commissam salubriter gubernavit et benefecit eidem in multis. Omnia castra diversis edificiis et structuris reformavit, edificavit et conservavit et diversas domos
25 ex antiquitate ruinosas ammovit et loco illarum sollempnes domos de novo funditus in diversis castris undique construxit. Necnon et ipsam ecclesiam suam amplioribus possessionibus largitus donavit, multos redditus et bona notabilia de rebus per ipsum in episcopatu residuatis ipsi Eystetensi ecclesie acquisivit, ut omnia et singula infra clarius secundum ordinem patebant; videlicet primo castrum Eystetense circumdedit muro 'genant ein
30 zwinger', et turrem ligneam super cappellam, similiter et estuarium magnum estivale de novo fundavit. Item in castro Nassenfels sollempnem domum fecit ac ipsum castrum novo muro 'genant ein zwinger' circulariter circumdedit et plures turres per circuitum ibidem edificari procuravit et immunita eiusdem castri constituit communiti. Item castrum Mernsheim
35 circumquaque utiliter reservavit et valde delicatam domum inferius in foro Moernsheim pro successoribus suis inhabitandis de novo fundavit et construxit. Item castrum Arberg in bono statu tenuit et ibidem duas domos sollempnes cum celari et coquina totaliter lapideis de novo funditus edificavit, similiter et turrem ligneam mirabili edificio constructam edificari magnis sumptibus procuravit. Item in civitate Herridensi castrum valde sollempne
40 pro se et successoribus suis inhabitandis de novo funditus construxit. Item in Spalt novam domum satis delicatam pro episcopis inhabitandis de novo edificavit. Item in Nürenberg curiam episcopalem quasi totam reformavit et preciosis edificiis consumnavit. Item in Berching pretorium de novo funditus construxit, in quo ecclesie Eystetensi plures annuales redditus acquisivit. Item in castro Hirsperg valde sollempnem et delicatam domum cum
45 nova turri de novo fundavit ipsumque castrum Hirsperg in pluribus locis novo muro, videlicet zwinger, communiti. Item castrum Kyppfenberg ab intra quasi totaliter diversis structuris et edificiis innovavit. Item prope civitatem Eystet versus Lantershofen in piscina, videlicet in dem weyer, valde delicatam domum estivalem pro se et successoribus suis edificavit
50 similiter et construxit. Cetera vero castra sue Eystetensis ecclesie in bono statu reservavit et reparari undique procuravit. Similiter et omnes civitates ac oppida totius episcopatus restaurari et in bono statu voluit conservari et immunita ipsarum reparari constituit et precepit. Et civitatem Greding novo muro per circuitum per oppidanos eiusdem civitatis, mediante tamen iuvamine et auxilio suo, instituit circumdari.

a) per suam civitatem et dyocesi ad. b) notata ed. c) p. e. om. ap. d) sic.

55 1) Mörnsheim. 2) Cf. chartam s. 1306; Falckenstein nr. 293, p. 229.

Notandum etiam et futuris temporibus bene considerandum, quod ipse reverendus pater et gloriosus pontifex de rebus per ipsum in episcopatu residuatis ultra supradictos sumptus et expensas pro prenotatis edificiis et structuris ac aliis, prout supra patet, expositis ipse plura bona notabilia ac redditus ecclesie Eystetensi emit similiter et acquisivit, ut infra secundum ordinem patebit; videlicet primo emit castrum Fridbertzhofen¹ prope Berching a Sweyggero de Gundolfing juniore cum diversis villis, iuribus, advocaciis et attineniis suis auf dem Oesterperg zwischen Berching und Greding pro 2700 flor. Ren. Quod tamen castrum Fridbertzhofen corruiit et pro nunc in nichilum est redactum. Sed tamen villa Fridbertzhofen et cetera bona ac iura apud ecclesiam Eystetensem permanebant. Item emit castrum Tanhausen² cum villa sibi adiacente a dicto Sweyggero de Gundolfing³ juniore pro 1800 flor. Ren. Et ipsum castrum Tanhausen undique muris et edificiis reformavit et inibi sollempnem domum de novo funditus construxit. Item castrum Pruneeck⁴ emit a domino Johanne warone de Haydegg juniore pro 2200 flor. Ren. ac ipsum castrum de novo in muris, edificiis et structuris quasi totaliter reformavit. Item emit a Dapiferis de Wylburgstetten proprietates et purckhutas ceteraque bona que habebant in castro Warperg⁵ pro 1650 flor. Ren.⁶ Item emit a Marquardo Lydwather unam purckhutam in castro Sandseer pro 200 flor. Ren. et sibi, Marquardo, tempore vite sue pro precaria dedit 40 flor. Ren. Item a Friderico Hofer de Dyncelspübel emit unam domum sive castellum in Lellenfelt⁷ cum suis attineniis pro 700 flor. Ren. Item emit ab Alberto Goeldlein unum castellum seu domum lapideam in Pleynfelt pro 30 flor. Ren. Item emit a Predicatoribus in civitate Eyste-²⁰ tensi quatuor libras Hallensium perpetui census ex domo dicti 'Hewtlein an der hintern gass' pro 80 lib. Hall. Item emit unam vineam parvam ante portam civitatis Eystetensis ad occidentem retro muros suburbii pro 18 flor. Ren., que vinea pro nunc spectat ad capitulum Eystetense. Item emit ab Heinrico Glaser in Ochsenfelt duo feuda pro 20 flor. Ren. Item emit in Nydern Meckenloch ab heredibus Iacobi Gager unam curiam pro 195 flor. Ren.²⁵ Item in Langenaltheim emit a Georio Steyrer unum bonum seu aream pro 80 flor. Ren. Item emit a Georio de Lentersheim tabernam in Lellenfelt pro 95 flor. Ren. Item emit ab Heinrico Wysentawer stubam balnearem in Lellenfelt pro 34 flor. Ren.⁶ Item emit unam curiam et alia bona in Lellenfelt ab Heinrico Hausbort⁸ pro 200 flor. Ren.⁷ Item emit ab Heinrico Wysentawer ein fischwasser⁸ an der Wysent pro 41 flor. Ren. Item emit ab Hen-³⁰ rico Schencken de Lewtershausen milite aliqua bona in Newenstat et in Tumenpach⁹ sita pro 600 flor. Ren. Item emit a Kraftone de Lentersheim milite unam curiam in Mülpruck pro 560 flor. Ren.⁹ Item emit a Sygismundo de Seckendorf plura bona in Mülpruck pro 1400 libr. Hall., faciunt 300 flor. Item emit a Johanne de Leonrod unam hubam in Laitenpuch pro 100 flor. Ren.¹⁰ Item emit unam decimam in Kawrnhofen pro 195 flor. 35 Ren. Item emit a nobilibus⁴ Waldenselser¹⁰ unam decimam in Mospach¹¹ prope Wynspach¹¹ pro 375 flor. Ren. Item emit in Pleynfelt ein gütlein das der Hünen¹¹ gewest ist pro 100 libr. Hall. Item emit dy Hueckelmül¹² bey Spalt pro una summa que non est expressa in littera empcionis. Item emit a Marquardo Lydwacher einen weyer genant 'der alt weyer' im Egelsee pro 40 flor. Ren.¹² Item emit a Stephano de Apsperg milite in Weingärten ein 40 gatergelt pro 56 flor. Ren.¹² Item quinque dietaria pratorum zu den geren gelegen genant 'dy Pruckpergerlinn' emit pro 100 flor. Ren. Item ab Heinrico Vischer in Teyning emit unam dimidiam curiam gelegen zu Ahawsen genant 'des Sygershofers hof' pro 40 flor. Ren. Item a Margaretha Güttingerinn vidua emit unam libram Ratisponensium aus einem gut zu Kefenhül pro 60 flor. Ren. Item emit ein gut zu Oberndorff pro 170 flor. Ren. Item emit 45 in Peyngries¹⁴ a Walthasar Muracher certa bona, videlicet dy saets, alia iura et bona que habebat in ipso oppido Peyngries, pro 831 flor. Ren.¹⁴ Et plures parvas empciones hinc inde fecit, que causa brevitatis sunt obmisse.

Etiam notandum est, quod ipse providus princeps magnam copiam omnium utensilium, videlicet lectisterniorum et aliorum spectancium ad usus domesticos et coquinarum, procu- 50

a) Pruneeck ed. b) Hausbort ed. c) fischwasser ed. d) nobil. dicto W. ed. e) Faldent. B. f) Vespach B. g) Huanin ed. h) Hütlemül ed.

1) Fridbertzhofen; Reg. Boic. XI, p. 119. 2) a. 1398; Dumbach; a. 1317; Falckenstein nr. 296, p. 232. Falckenstein nr. 298, p. 236. 3) Bruneeck prope Aldorf; a. 1413; Reg. B. XII, p. 134. 4) a. 1398; arch. regni Bav. S. 11) Windobach; a. 1413; 65 Falckenstein nr. 297, p. 234. 5) (Gross) Lellenfeld; Reg. B. XII, p. 133. 12) a. 1413; ibid. p. 135. a. 1392; Reg. B. X, p. 313. 6) a. 1403; charta arch. 13) a. 1402; Falckenstein nr. 299, p. 238. 14) Beiln- regni Bav. S. 7) a. 1405; ib. 8) Neuonstatt et gries. 15) a. 1414; Reg. B. XII, p. 172.

15 ravit in omnibus castris, oppidis et locis sui episcopatus; que utensilia post mortem ipsius reverendi principis per capitulum Eystetense in omnibus castris et locis particulariter sunt taxata et postmodum in unam summam sunt redacta, videlicet ad 8273 flor. Ren. Et per ipsum capitulum decretum fuit et determinatum, quod ulterius quilibet episcopus Eystetensis in primo introitu suo iuraret, quod ipsa utensilia in esse conservare deberet et omnino reformare et perpetuis temporibus conservare.

Et sic notandum est, quod summa pro empcionibus supra notatis ac pro debitis supra in principio expressis et solutis ac etiam pro ipsis iam supradictis utensilibus exposita extendit se ad 17973 flor. Ren., exceptis tamen expensis et sumptibus pro confirmatione ad Romanam curiam factis. Et verisimile, immo plene credendum est, quod ipse venerabilis pater pro structuris et edificiis etiam supra notatis et pro expensis et sumptibus licium infrascriptarum defendendis^a equalem seu maiorem exposuit summam florenorum.

Etiam notandum est, quod ipse reverendus princeps multas guerras et lites sustinuit ab adversariis, pro quibus se opponendis^a similiter magnos sumptus habuit et expensas. Primo a ducibus Wavarie sustinuit multas tribulationes ac molestaciones, quibus, in quantum potuit, viriliter resistebat, nunquam tamen volens cum ipsis concordiam pecuniariam inire neque modo aliquo exactionari.

Etiam notandum est, quod tempore ipsius domini episcopi, videlicet anno Domini 1388. et 89, magne guerre et lites exorte fuerunt inter omnes principes totius Alimanie ex una et inter omnes civitates imperiales parte ex altera; que guerra et lites duraverunt et ultra biennium, in quas guerras et lites ipse venerabilis pater pervenit ac etiam subintravit. In quibus quidem guerris et litibus suis episcopatus in omnibus finibus suis magnas tribulationes, rapinas et incendia paciebatur, in tantum, quod quasi omnia bona totius episcopatus erant desolata et omnimode devastata^b.

25 Etiam ipse reverendus princeps similiter multas molestaciones a nobilistis Franconie paciebatur, quos ipse audacter et imperterritus persequabatur. Quapropter notandum est, quod quadam die, videlicet anno Domini 1408, ipsi nobiliste Franconici cum magno exercitu hostiliter invaserunt ecclesiam Eystetensem et prope Herriden omnes pauperes cum incendiis et rapinis immaniter dampnificaverunt vaccasque et bona eorum abstulerunt. Ipse vero laudabilis pater^c et dominus insequabatur eos animose per suum magistrum curie ceterosque suos familiares; et de sero eiusdem diei in villa Lautenpach^d, que villa distat duo miliaria a civitate Rotenburg versus Franconiam, irruerunt in eos audacter et animose prostraverunt et bona pauperum eis abstulerunt et 23 de inimicis ceperunt; ceteri vero inimici ad castrum in eadem villa et huc atque illuc fugerunt. Et sic secum captivos et bona pauperum ac etiam vaccas in civitatem Herriden cum gaudio reducerunt. Quorum quidem captivorum nobiles et ignobiles 22 ipse laudabilis dominus postmodum permisit iudicialiter decollari; unus vero ex eis juvenis scutifer per preces pro eo factas mortem vix evasit. Et sic sue ecclesie Eystetensi obtinuit tranquillitatem et pacem, quia ipsi nobiliste Franconici tempore vite ipsius venerabilis episcopi ipsam^e ecclesiam Eystetensem ita hostiliter ulterius non invaserunt. Ceteris vero adversariis suis austerus fuit et persequabatur eos animose et multos permisit ad mortem sententialiter ac alias condemnari.

Item etiam notandum est, quod ipse gloriosus pontifex perfidos hereticos Waldenses valde persequabatur et infestus fuit eis et per suam dyocesim cum magna diligentia fecit undique perquiri, plurimosque fecit cruce signari, et multos perversos, nequam et hereticos permisit igne cremari.

Et sic omnibus bene dispositis et rite ordinatis, ultra omnes sumptus et expensas diversimode expositas, ut supra notatum est, ipse laudabilis pater et dominus ipsam suam ecclesiam sibi creditam in optimo statu reservavit et omnibus debitis exoneratam totaliter reliquit liberam et solutam, ac etiam in prompta pecunia 3000 florenorum Ungaricorum et 2000 florenorum Renensium et citra 400 solidos in grossis Bohemicalibus reliquit; que summa pro magna parte pro exequiis suis peragendis et pro executione sui testamenti est exposita similiter et distributa. Etiam ipse laudabilis dominus magnum bladum et granaria onusta atque plena frumentis et granis in omni suo episcopatu similiter reliquit.

Et finaliter notandum est, quod ipse reverendus pater et gloriosus pontifex, postquam 32 annos minus uno mense episcopaverat et sibi commissam ecclesiam bene rexerat, ut

a) ita e. b) omnino devastata e. c) princeps ed. d) om. ap.

1) Lauterbach. Minus recto haec alibi narrantur; v. Sax p. 129.

sepe notatum est, anniversariis suis in cathedrali ecclesia sua Eystetensi ac in quam pluribus collegiis et locis tempore vite sue institutis similiter et ordinatis, etatis sue anno 55. 1415.
 Sept. 14. viribus corporis cepit destitui et gravi infirmitate detineri. Et in die exaltationis sancte crucis, convocato omni clero civitatis sue Eystetensis et ipsis omnibus presentibus, communionem sacramenti corporis Christi et sacre unccionis fuit cum magna devotione et contritione procuratus humiliter et devote. Ipse vero gloriosus presul de die in diem decrescens, cepit graviori infirmitate detineri; et viribus corporis totaliter consumptis, et transactis aliquantulis diebus, videlicet 13. Kal. Octobris, circa angelicam salutationem iterum fecit sibi sacramentum ewkaristie afferri, et ipso sacramento affectabat magno desiderio communicari, et sicut ipse pius pater tempore vite sue venerabatur ipsum sacramentum ewkaristie, sic ipso sacramento pro ultima cena et extrema est usus refectione. Qui post eandem dominicam cenam temporali cibo non utebatur ulterius neque potu. Et sic anno Domini 1415, 13. Kal. Octob., primo anno concilii Constanciensis, sede apostolica vacante per privationem domini pape Iohannis XXIII, in civitate Eystetensi in aula habitationis sue circa angelicam salutationem gregem sibi commissum domino Deo recommendans, felici fine 15
 Sept. 20. cum magna devotione et contritione diem suum clausit extremum; et in vigilia sancti Mathei apostoli et euvangeliste, prius tamen habitis vigiliis et missa defunctorum pro anime sue salute, circa altare suum novum apud ostium sacristie chori sancti Willibaldi ad latus domini episcopi Rabnonis, sui immediati antecessoris, cum magna sollempnitate et reverentia est sepultus. Et infra quindenam superveniente huc Eystet duce Ludwico de Wavaria iuniore ac fratribus suis Ludwico et Fridrico ac etiam Ludwico iuniore, patruo suo, comitibus de Öting et domino Fridrico warone de Haydegg similiter huc supervenientibus, necnon multis presbiteris et nobilitis ceterisque fide dignis confluentibus, in cathedrali ecclesia Eystetensi ceterisque collegiis et claustris ipsius civitatis, exequie ipsius sollempniter cum magna devocione et reverentia sunt peracte similiter et complete. Cuius anima 25
 requiescat in sancta pace in Domino feliciter. Amen!

14. IOHANNES EPISCOPUS EYSTETTENSIS DOMINUS DE HAIDECK.

Hic reverendus pater Iohannes, de genere nobilium baronum baronie Heydeck oriundus, antea prepositus ecclesie Bambergensis, post obitum retro depicti Frederici comitis de Ötingen, sub anno videlicet a nativitate Domini 1415, ipso die sancti Leodegarii, qui fuit 6. Non Oct., sede apostolica tunc vacante ac concilio generali Constanciensi durante, concorditer in episcopum Eystetensis ecclesie est electus et a Iohanne archiepiscopo Magunlinensi, cum, ut prefertur, sedes apostolica vacaret, confirmatus¹, ac consequenter, omnibus sacris ordinibus receptis, in civitate Bambergensi in episcopum servatis servandis laudabiliter consecratur. Hic itaque reverendus pater affabilis, pius, 35
 mitis, iustus et mansuetus, ecclesiam per se et suos, quos presertim in temporalibus secum habuit notabiles, laudabiliter regens, defendens et gubernans, seque erga principes, comites, barones, nobiles, milites, militares et alias erga communem populum in civitatibus, opidis et ferris talem et taliter prebens et ostendens, favorem illorum obtinuit; ac illi sibi et ecclesie affabiles fuisse et favorabiles reperti sunt et fuerunt. Tyrannidem quoque plurimum 40
 ecclesias, presertim de partibus Franconie, invadentium cum hoc compescuit et domavit, subditosque suos tam ecclesiasticos quam seculares cum oneribus incongruis et aliis illicitis in nullo aggravavit, set illis pius et generosus existens, laudem et honorem a clero et populo digne reportavit. Bonos et dignos dilexit, et maxime suos ecclesiasticos ad sanctam et laudabilem et clericalem vitam pro posse induxit. Ipseque etiam reverendus pater, quamvis ingenio minus esset industrius, istius tamen erat virtutis, quod ea que non saperet seu 45
 intelligeret iuxta suorum sapientum, circumsectorum et ecclesie fidelium consilium et auxilium tractaret, prout et tractavit et fideliter expedit. Per quod etiam ecclesia debite et laudabiliter exstitit recta et expedita, et in bono esse ad tempora vite sue remansit. Item in vasis et clenodiis argenteis ad ecclesiam et usum suorum successorum pertinentibus 50
 per ipsum temporibus suis reformatis et augmentatis reliquit iusta estimatione ponderata 240 marcas argenti. Etiam granaria ecclesie cum blado in tantum et plus repleta reliquit, quam retroactis temporibus unquam auditum exstitit. Et cum hoc nichilominus omnia

a) scripsit continuator ut declinat continuo calamo a. 1429. vel paulo post.

1) Reg. B. XII, p. 269.

utensilia singulorum castrorum ecclesie satis decenter in esse remanserunt. Reliquit quoque ecclesiam in bono statu et absque omnibus, saltem que dici merentur, debitis; neque aliqua castra seu alia bona ecclesie occasione debitorum sunt in pignora vel occupata.

Insuper idem reverendus pater pompas et superbiam minime curans, sumptuositates vestium et equorum ac aliorum penitus evitans, solum studuit, quomodo bona ecclesie in esse conservare posset pariter et augmentare et nequaquam dilapidare. Preterea non est in memoria hominum neque unquam auditum, aliquem suorum predecessorum per graves lites, controversias et guerras tantas inquietaciones, molestaciones et impedimenta atque persecuciones sustinuisse, quemadmodum ipse noscitur habuisse. Presertim enim idem reverendus pater ex parte ecclesie cum Friderico marchione Brandeburgensi, Hainrico et Iohanne ac illis de Monaco Bavarie ducibus necnon comitibus de Ötingen in gravibus litibus ac guerris quasi in spacio triu[m] annorum durantibus, contra Ludvicum de Ingolstat eciam duce[m] Bavarie in liga existens¹, per eadem tempora huiusmodi guerrarum secum sub expensis, dampnis et periculis ecclesie circa 300 equos tenuit soldarios armigerorum; et se in guerris et litibus huiusmodi — preter ecclesie saltim notabilia dampna — ita potenter et viriliter certandi, prout experientia rei docuit, cum effectu ostendit, quod hec ecclesie futuris temporibus bene² poterunt prodesse in finem, quod ammodo quivis principum, dominorum, seu quicumque fuerit, ecclesiam ipsam non pro nichilo aut modico estimare habeat seu reputare. In illis quoque ac aliis litibus et controversiis contra suos et ecclesie sue adversarios et inimicos habitis sibi ut frequenter³ satis prospere successit, absque eo, quod respectu litium talismodi magna exinde sustinisset dampna. Eciam hominibus et subditis suis in lite huiusmodi per incendia et alia pericula dampnificatis in edificiis et bonis suis reparandis et construendis ac alias paterne et generose subvenit.

Item in negotio perversorum hereticorum regni Bohemie contra illos laborando semper paratus, gentes suos⁴ armorum inibi transmittendo multa impendit. — Porro memoratus reverendus pater ultra omnia premissa sibi incumbentia onera ecclesiam absque debitorum contraccione, ut prefertur, et castrorum atque honorum omnium impignoracione seu occupatione relinquens, tempore sui regiminis comparavit et ecclesie sue inter alia acquisivit 10 areas in opido Ormbawr a Contado de Swayningen et Martino de Eyb armigeris. Festum quoque conceptionis gloriose virginis Marie tam in choro quam in foro per civitatem et totam dyocesim ac eciam festum sancte Kunegundis in ecclesia cathedrali Eystetensi perpetuis futuris temporibus sollempniter celebrandum, perpetuos notabiles redditus capitulo ipsius ecclesie pro presenciis distribuendis ad hec comparando⁵, anniversarium quoque suum pro se et suis progenitoribus in pluribus locis nichilominus instituit et ordinavit. Inter alia etiam aulam episcopalem civitatis Eystetensis in parte reformavit et ex opposito illius unam novam habitationem muro civitatis penes pontem coniunctam construxit.

Sedit igitur a tempore electionis sue annis 14 minus 5 mensibus et diebus 8; et tandem senio et egritudine pregravatus, ac sacramentis ecclesiasticis provisus, obiit in castro montis civitatis Eystetensis sub anno a nativitate Domini 1429, ipso⁶ die sancti Erasmi episcopi et martiris, que fuit 3. Non. Iunii, et sepultus est in choro sancti Willibaldi in ecclesia Eystetensi. Cuius anima requiescat in pace. Amen!

15. ALBERTUS EPISCOPUS EYSTETTENSIS NATUS DE HOHENRECHBERG.

Hic¹ reverendus pater Albertus in proximo folio depictus, ecclesiarum Constanciensis et Eystetensis canonicus et prepositus ecclesie collegiate Herridensis Eystetensis dyocesis, de genere nobilium militarium, ex patre domino Hainrico de Hohenrechperg milite, de matre spectabili et generosa domina, domina Sophia de Helfenstein comitissa, vacante ecclesia Eystetensi per obitum reverendi patris et domini, domini Iohannis de Haydeck pie memorie, sui antecessoris immediati, per capitulum prefate ecclesie Eystetensis in ipsorum pastorem et pontificem est concorditer electus feria 2. ante festum nativitatis sancti Iohannis baptiste anno Domini 1429. Qui venerabilis dominus electus statim post electionem factam pro

a) bone c. b) t. e. ut plurimum. c) Ita c. d) continuator duodecimus uno calamo hinc vitam scripsit a. 1445. et paulo post.

1) Cf. chartas a. 1419. et 1421; Reg. B. XII, p. 315. regni Bav. S. 3) Iuxta latus aliud Hildbrandi de 373. Pax a. 1422, mediante Sigismundo rege, facta Hern. Cod. Playkst. S. 4) est; ibid. p. 397. 401. 5) a. 1428; charta arch.

confirmatione obtinenda ad sanctissimum in Christo patrem et dominum, dominum Martinum papam V, qui tunc temporis in patrimonio suo Ananie^a castello propter fugam epydimie in Roma vigente^a sedens, solempnes misit ambasias ac nuncios speciales, videlicet dominum Conradum Kunhofer doctorem omnium facultatum, dominum Iohannem de Eyb^b licenciatum in decretis, dominum Wilhelmum de Sunthin^c, dominum Sygismundum de Leonrod^d, canonicos ecclesie Eystetensis. Qui quidem papa Martinus de ipsius venerabilis domini Alberti electione et testimonio sufficienti atque aliis suis meritis suffragantibus legitime informatus, ipsi venerabili domino Alberto de eadem ecclesia Eystetensi sic vacante providit et in pastorem et episcopum ipsius ecclesie canonice confirmavit. Pro quorum quidem negotiorum expedicione, sumptibus et expensis ac concordia camere apostolice atque aliis¹⁵ necessariis ad hec obtinendis ipse venerabilis pater exposuit summam 5000 florenorum seu ducatorum. Confirmatione itaque predicta gratanter et devote percepta, consequenter omnibus sacris ordinibus receptis, in ecclesia Eystetensi in episcopum servatis servandis laudabiliter consecratur.

Hic itaque reverendus pater affabilis, mitis, humilis, hospitalis, compatiens adversita-¹⁵ tibus proximorum suorum, totus amator pacis fuit, pluries et plus condolens de adversitatibus principum et ceterorum vicinorum suorum quam de adversitatibus aut dampnis sibi illatis, ita ut quandoque propriam substantiam exponeret pro concordia vicinorum. Expensas magnas fecit in dietis, lites ut extingweret et discordias sedaret. Quare ardentem ab omnibus principibus, comitibus, baronibus, militibus, communi vulgo et toto clero suo amabatur,²⁰ vocantes eum ad consilia et tractatus eorum ut amicum et patrem fidelem. Nam licet esset mediocris literature, fuit tamen vir mire prudentie tam ex naturali industria quam prudentia acquisita. Que omnia conscribere, longum processum requirerent.

Circa initium vero sui regiminis, videlicet annis Domini 1429. et 30, fecit magnas expensas, stipendiarios equites et armatos 40 aut plures mittendo, qui steterunt in opidis Cham²⁵ et Weyden pauperes Christi defendentes, ne a perversis hereticis regni Bohemie lederentur, et occiderentur. Quod et per plura tempora continuavit cum aliis spiritualibus et secularibus principibus. Item memoratus reverendus pater anno Domini 1431. misit in regnum Bohemie contra perversos et dampnatos hereticos ibidem 150 armigeros equestres et 150 armatos pedestres, cum 32 curribus, ferramentis et cathenis ferreis optime fabricatis, valentibus pro³⁰ castro curruum et defensione in necessitate, cum expensis copiosis, victualibus et utensilibus, tentoriis, armis bellicis, bombardis, pulveribus, balistis miro modo oneratis. Sed quia dampnatorum hereticorum multitudo prevaluit nimis, totus exercitus principum Teutonorum ac armigeri prescripti tam equestres quam pedestres fugam inierunt, relinquentes expensas, utensilia, tentoria, arma, equos aliquos cum curribus et aliis necessariis in campo³⁵ Bohemie, et miserabiliter evaserunt. In quibus iam dictis dampnis et stipendiis adiunctis memoratus dominus fuit in tribus milibus florenorum et ultra dampnificatus.

Idem reverendus pater multas adversitates et dampna ab adversariis suis sustinuit. Nam Iohannes comes de Oettingen invasit marscalcos de Papenheim^e, qui et pro tunc phasalli et familiares ecclesie sue erant, et consequenter bona ecclesie sue dampnis et rapinis et⁴⁰ combustionibus rerum et domorum lesit. In qua lite cogebatur pro defensione sui et suorum habere per annum et dimidium 200 stipendiarios equites continuos suos commensales.

Cogebatur denique prefatus pater metu Bohemorum seu Hussitarum et aliorum adversariorum suorum magnas structuras, municiones seu fortalicia circumquaque in castris^f et⁴⁵ opidis ecclesie sue construere. Fecit enim excidere fossatum in durissima^g petra circum castrum Eystetense versus septentrionalem et occidentalem plagas, ubi frequenter sex aut septem, quandoque plures, foderunt per 9 annos. Item iuxta fossatum fecit antemurale cum quattuor propugnaculis parvis in predictis duobus lateribus. Item in predicto castro fecit excidere in petra^h tria cellaria parva, protensa a coquina usque ad magnam domum⁵⁰ eiusdem castri. Item in civitate Eystet in curia episcopali nova iuxta portam pontis construxit novam domum cum magna et parva stabis etc. Item edificavitⁱ turrim iuxta balneum dictum 'in arena'. In eadem curia construxit ambitum magnum tabulatum et pretiose

a) Ita c. b) Eybe ed. c) Sunthem ed. d) Leonrod e. e) Papenheim ed. f) castellis ed. g) durissimam petram ed. h) petram ed. i) edificare c.

1) Anagni.

consummatum, cum aliis diversis structuris nove et antique curiarum. Item edificavit novum et magnum granarium ex opposito granarii dominorum canonicorum ecclesie Eystetensis. Item castrum in Hirsperg communit in introitu castri cum splisso et magno muro, quod dicitur fortalicium seu pallium castri. Et per circuitum castri construxit murum de novo, multis turribus seu propugnaculis adiunctis. Item circum castrum Moershin^a procuravit fieri fossatum versus silvam ibidem, et per circuitum castri edificavit murum cum turribus et propugnaculis in meliori forma, qua fieri potuit. Item in curia episcopali Nurnbergensi renovavit domum, in qua cellarium habetur, eam altius construendo, edificando novam stabam et cameram; lectisternia ordinavit in ea pro se et successoribus. Pro quibus omnibus impendit 500 flor. In singulis opidis et castris ecclesie sue restauravit edificia plura, restaurata conservavit, in quibus magnos sumptus et expensas fecit.

Notandum etiam, quod idem gloriosus pater tempore sui regiminis plura bona immobilia ac redditus perpetuos ecclesie Eystettensi comparavit et emit, ut infra patebit secundum ordinem. Primo emit castrum et opidum in Tollnstein¹ cum sibi annexis a Iohanne de Haydeck barone pro 13000 flor. Ren. Item ab eodem emit certa bona, redditus et iura que habuit in Sappenfelt pro 750 flor. Item emit a Schechsen in Pleynfelt possessionem suam cum suis attinenciis pro 1100 flor. Item emit a Cunrado Attenfelder ius hereditarium, quod in curia villicali in Ahusen (habuit^b), pro 1183 flor. Item emit curiam in Eytenshin^c a Wilhelmo Fewrer pro 83 flor. sibi annuatim pro precaria ad vitam suam solvendis. Item emit das hofnairlehen in Arberg et unum piscarium in Ornbawr a dicto Wunner cum certis aliis bonis ibidem pro 312 flor. Item emit a Iohanne de Bütendorff unum piscarium in Alemonia^d iuxta Altendorff pro 150 flor. Item emit a Wolmershuser certa bona et iura que habuit in Weynberg pro 200 flor. Item emit a Daniele Tanner unum feodum in Arberg, cuius summa reperietur in litera empconis. Item emit domum^e preconiis in Eystet pro 100 flor. Item vasa argentea et deaurata per antecessores suos pro decoro ecclesie Eystetensis comparata ac relicta studiose et utiliter reformavit et ea in pondere conservavit et augmentavit. Anniversaria quoque post obitum celebranda in cathedrali ecclesia tam in choro beate virginis Marie quam in choro sancti Willibaldi ac aliis in loca pro se et genitore suo tempore vite sue instituit et ordinavit. Vestes denique suas sericas preciosas, quibus antea usus fuit, mutavit in casulas et ornamenta ecclesiarum et distribuit tempore vite sue in diversas ecclesias cultui divino deservendas. Item Nam multa blada reliquerat in granariis suis, videlicet 1500 modios seu muttas^f puri siliginis et tritici et 900 modios seu muttas avene. Item 3000 flor. Ren. in debitis certis post obitum successoris suo reddendos. Reliquit etiam magnam provisionem vini, quod potuit pro successore suo et familia consueta ad annum sufficere, demptis diversis aliis provisionibus et empconibus non scriptis. Comparando igitur debita ad relicta et empta in certo tempore possent modicum aut nichil differre.

Sedit preterea in episcopatu a tempore electionis sue annis 16, mensibus 3 minus 2 diebus. Circa igitur annum etatis sue 55. cepit visu ac aliis consequenter viribus corporis destitui et gravi infirmitate per aliquot dies deteneri. Provisus igitur sacramentis ecclesiasticis, commendans Deo spiritum, obiit in curia episcopali nova iuxta portam pontis in die sancti Gorgonii martiris, sepultus in choro sancti Willibaldi ecclesie Eystetensis ante altare sancte Barbare virginis et martiris anno Domini 1445, die et loco ut supra. Cuius anima requiescat in sancta pace. Amen!

45 a) Moersheim ed. b) deest ep.; habebat ed. c) Eytensheim ed. d) domus ep. e) dimidia hinc deleta.

1) Dollnstein (a. 1440, Oct. 8.) 2) Altmühl. 3) l. e. metzen.

HISTORIAE PATAVIENSES ET CREMIFANENSES.

Saeculo XIII, cum fabulae de origine vetusta ecclesiae Laureacensis, post Patavium translatae, quam maxime vigerent¹, composita est brevis historia tam episcoporum quam ducum Bavaricorum, qua illae exponerentur et defenderentur. Uterque catalogus non ultra medium saeculum illud progreditur, tempora Berchtoldi episcopi (a. 1251—1255) et Ottonis ducis, qui inde ab a. 1231. per annos 22 ducatum rexisse dicitur. Neque est cur dubitemus², quin auctor revera tunc scripserit. Multis annis per diversos historicos et infinita privilegia ecclesiarum laboratum esse, ut opus melius procederet, contendit. Minime tamen quae suscepit feliciter executus est. Sane brevem et satis ieiunum episcoporum exhibet catalogum, initio fabulosum, inde a Vivilonis tempore vero ex antiquiore, ut videtur, descriptum, cuius varia habemus exemplaria, Scriptorum tomo XIII. edita. Sed ne priorem quidem partem ipse confecisse videtur; certe Quirinus, quem ipse Laureacensem episcopum habet, illic desideratur. Catalogum vero ducum Bavariae maximam partem ex annalibus composuit qui Mellicensibus nituntur et tam in Garstensi quam Salzburgensi (SS. XIII) exemplari exstant. Quibus destitutus, ne saeculo XI. quidem veram ducum seriem conficere potuit, sed erroribus gravissimis scatentem exhibet.

Nihilominus haec compilatio se aliis commendavit, saepius descripta³, necnon additionibus et continuationibus aucta. Quae cum maiorem quodammodo auctoritatem hactae sint et huic etiam collectioni inserendae, ad primam formam regrediendum erat.

Hanc invenimus in

A) codice monasterii Neuburgi claustralis nr. 722 (cf. 'Arch.' VI, 25 p. 186), chart. et membr., s. XV, nitide exarato, ubi post Roberti historiam expeditionis sacrae aliaque scripta Minora in fine hi catalogi leguntur, nulla continuatione aucti⁴. Codicem humanissime Berolinum transmissum diligenter excussi.

A*) Cod. monasterii Matsee, membr. saec. XIV, de quo v. 'Arch.' X, p. 619; 30 SS. IX, p. 823. Continuationi Chronicae Minoris hi inserti sunt catalogi, ad

1) Quo tempore natae vel factae sint, non nostrum est investigare. Cf. Dümmler, 'Pilgrim von Passau', qui hunc auctorem habuit; Blumberger, 'Die Lorcher Fälschungen, Arch. f. Oest. G.' XLVI, p. 237 sqq., qui de s. XII. cogitavit. 2) Sine causa plerique hos catalogos in monasterio Cremifanensi confectos putant; v. Loserth, 'Geschichtsquellen von Kremsmünster' p. 8; Lorenz, GÖ. I, p. 179 n. Rectius de his iudicavit Dümmler p. 132. 3) Prima pars etiam Vitae Maximiliani c. 21—24. subiecta est,

Pez, SS. Austr. I, p. 32. 4) Simili codice usus est Hund, Metrop. Salzburg. ed. Gewoldus Ratisp. 1719, I, p. 191: 'Pataviae exstat vetustus liber in membranis scriptus continens annales Patavienses deductos usque ad a. 1255, una quoque catalogum succinctum Laureac. ac Pataviens. archiepiscoporum et episcoporum cum coplis diplomatum'. Hic codex deperditus lugetur. Annales illos nullius pretii fuisse, Ratzinger mihi non satis probavit, 'Hist. pol. Blätter' LX, p. 924 sqq. 40

finem usque saec. XIV. continuati. Vir summe reverendus praepositus I. Dump humanissime nobis flagitantibus apographum transmisit.

B) Cod. archivi regis Bavarici Monacensis, olim Pataviensis, Lonsdorfensis vulgò appellatus, saec. XV, f. 210—212^a. historiam continet Pataviensem, uno loco interpolatam et continuatione auctam, quas ex hoc libro edita est Mon. Boic. XXVIII, 2, p. 442 sqq. Codicem in usus nostros contulit b. m. Martinus Mayr.

C) Cod. Vindobonensis nr. 610, olim Cremifanensis, quam plurimis additionibus et glosis post refertus, de quo infra accuratius agetur. Ordo singularum partium est mutatus. Etiam scribendi ratio a ceteris recedit (semper fere y habet pro i: Philippus, Neapolym, alia; nonnumquam o pro u: popolo, discipolorum; b pro w: Lodbicus; w pro b: Wawaria).

D) Cod. Monacensis nr. 14894, chart. saec. XV, in 4, ubi f. 129. 'Katalogus episcoporum Pataviensium' excerptus potius quam exscriptus legitur, f. 159. quaedam ex serie ducum Bavariae sumta, sed cum aliis coniuncta et ad a. usque 1347. continuata.

In codice olim Cremifanensi, ut videtur, additae sunt notae de episcopis saec. VIII—XI, quae id praecipue agunt, ut de pallii usu accuratius referant. Quae ubi vel à quo conscriptae sint, nunc vix dicere possis. Monendum tamen, Hermericum et Winchingum episcopos saec. IX. Ostrogotos natione dici, quo vocabulo in historiis Cremifanensibus Austriae incolae intelliguntur.

Sequitur catalogus abbatum eiusdem monasterii.

Huic componendo ansam dedit, ut in praefatione narratur, quod Fridericus abbas monasterii possessiones et redditus recenseri et privilegia conscribi iussit, opera usus Sigmari, cellerarii summi. 'Liber possessionum', ut prior voluminis pars inscripta est, a. 1299. inceptus, liber privilegiorum a. 1302. conditus est. Eodem tempore, a. 1301. catalogo ducum Bavaricorum brevissima adiecta est appendix; ante a. vero 1304. abbatum catalogum confectum esse, eo concluditur, quod alia manu de reddituum computatione hoc anno instituta refertur. Illum a Sigmario 'ex privilegiis et ex chronicis ac ex defunctorum kalendaris' esse collectum, praefatio testatur, quam quominus ipsi tribuamus, eo potissimum impedimur, quod 'tunc cellerarius summus' dicitur, ideo cum haec scribebantur vel mortuus vel ad maiorem dignitatem promotus censendus est. De hac vero nihil compertum habemus, sed Sigmariam iam a. 1292, a. vero 1318. Heinricum illo munere functum esse, ex diplomatibus constat; immo iam a. 1298. Ernestus id tenuisse dicitur. Quare qui Sigmario etiam alios libros vel notas historicas tribuerunt, longe a vero recessisse videntur. Neque catalogum illum qualis ex manibus eius evasit nunc habemus. Nam in codice Vindobonensi nr. 610 (olim Hist. prof. nr. 990), in quo f. 82 sqq. compilatio Pataviensis, f. 91. catalogus Cremifanensis leguntur, quae scripta erant rasuris, interpolationibus et additionibus ita sunt obruta, ut quam plurimis locis primitivam lectionem agnoscere nequeamus. Nonnulla post a. 1304. scripta esse, supra monui; nota quaedam marginalis post a. 1308; unus locus demum Frider-

1) Hagn, 'Des Wirken der BA. Kremmünster' p. 24. Idem haec secundae partis verba publici iuris fecit, Kr. UB. p. VI: Incipiunt capitula huius libri. Anno Domini millesimo trecentesimo secundo collecta sunt et registrata ecclesie nostrae privilegia uniceversa, que tunc in nostra bibliotheca poterant inveniri tempore domini Friderici abbatis. 2) Kr. UB. nr. 132. 180, p. 151. 180. Volendum sane est, tam paucas huius

temporis chartas esse servatas. 3) Pachmayr, Series abb. Cremifan, p. 171. 4) Wattenbach, SS. IX, p. 491, qui minus recte Rauch eius sententiae auctorem laudat; nam quam Hagn, Pachmayr proposuerunt hic refutare constat, SS. II, p. 336; postea Loserth, 'Die Geschichtsquellen von Kremmünster', p. XVI. Cf. quae accuratius exposui 'Forschungen' XX.

rico abbate mortuo (a. 1325) in margine est adiectus. Nonnulla tamen ab ipso auctore, quisquis fuerit, mutata vel addita esse, haud negarim. Neque enim uno tempore neque eadem manu haec esse exarata, primo patet aspectu (videsit tabulam IV). Non pauca vero minime ad Cremifanense monasterium spectant, sed narrationes praebent varii argumenti, historiae sacrae et profanae, eaque saepe ex aliis libris repetita. Similes vero notae vel glosae etiam Pataviensi additae sunt compilationi, modo inter lineas, modo in margine exaratae, quibus series ducum Bavaricorum emendatur, praeterea de monasterii fatis aliisque rebus refertur. Ne haec quidem eidem tempori vel auctori tribuenda esse censeo.

Quae ita hoc volumine congesta erant historiam monasterii, episcopatus Pataviensis, circumiacentium regionum, ducatus Bavarici illustrantia Cremifanensium votis haud satisfacisse, non est quod miremur. Nam indigesta fere erat moles; notae aridae et inter se non raro pugnantes.

Qua re procul dubio eiusdem monasterii sodalis commotus est, ut uberiores eiusdem argumenti historias, praeterea de origine et ruina ecclesiae suae libros duos componeret, quibus tam floridum prisci temporis statum quam calamitates et infortunium recentioris aetatis vividis coloribus depingeret. Primum his manum admovit, sed eo consilio ductus, ut mox etiam aliud opus susciperet, ad quod aliquoties disertis verbis provocat¹. Scripsit post a. 1321, Friderico abbate sedente, id est ante a. 1325. Iam a. 1290. se diaconum ordinatum esse dicit, nullibi vero nomen indicat. Neque qui in ipsius libro post quaedam de eius scriptis adnotavit de hoc monuit; sed: quidam, inquit, de suis (abbatis Friderici) professis monachus formavit quendam librum de feodotariis, ministerialibus, censualibus, fiscalibus, quem Ortum ecclesie appellavit. Item de origine foundationis et fundatoris dignitate etiam quedam scripsit. Hunc librum super-²⁵ stitem habemus; ille vero deperditus esse videtur. Quas praeterea varii argumenti congressit historias cum libro de origine coniunctas tamquam eius partem hic praetermissas puto. Continent vero similiter ut codex Vindobonensis catalogum episcoporum Pataviensium, ducum Bavariae, abbatum Cremifanensium, quibus inserta est series ducum Austriae. Ita in codice etiamnum Cremifanensi³⁰ membr. saec. XIV. leguntur, quem recte autographon dicas, quippe qui a librario quidem exaratus, sed multis notis et additionibus sit refertus, quae auctoris manum aperte indicant. Eum Bernardum Noricum monachum in Chrembsmunster dixit Aventinus³, qui his libris in Annalibus Boiorum usus est. Idem nomen etiam in codice Monacensi nr. 1273, saec. XVI. legitur: De origine³⁵ Bavarorum Bernardus monachus in Chrembsmuuster sub Friderico³. Neque video, cur haec reiciamus testimonia, cum eo tempore Bernardus quidam in

1) I, 3: De quo plenius in ordine ducum scribam; II, 1: de quo sicut de aliis abbatibus que memoranda fuerint quere infra; II, 2: ut patet in ordine episcoporum. Minus diserte alius locus dicit I, 13: Qui certo studiosior scire desiderat katalogum ducum Wavarie, alias poterit invenire, sicut et katalogum archiepiscoporum Laureacensium et ducum Austriae. Etiam verba I, 13. fin. i ut alias est ostensum huc pertinere videntur. — Sed etiam in altero libro, illum praecessisse, diserte dicit: videndum esset de origine et causa fundacionis nostre ac fundatoris dignitate, nisi haec alias pro posse meo aliquo noisse diffusius ezegetsem. Verba vero in eiusdem prologo obvia: ut alias plenius declararet alio spectare videntur; cf. infra. Sed ubi dicit II, 2: ut partim supra die-

sum est, katalogum abbatum intelligere videtur; cf. ibidem: ut patet in ordine episcoporum. 2) Inter 'auctores' quos sequitur laudatur Bernardus Noricus monachus in Chrembsmunster de rebus Boiorum. Noricus genere etiam Hieronymus dicitur, neque Boruardi agnomen habendum est. In versione Germanica prorsus omittitur: Berahard von Chrembsmuuster, ein Benedictler, hat von den Beyrischen Fursten geschrieben bei keyser Friederichs dess ersten Zeiten. Tempus perperam indicatum esse, vix est quod moneam, fortasse ex cod. Monacensi sumtum, nisi hunc Aventino recentiorem habeam. 3) Sequitur fragmentum: Noricos a Norico Anno Hericus dictos legimus — polluit ossa solum.

Cremifanensi monasterio vixisse dicatur, c. a. 1327. mortuus¹. Certe Sigmarus ille Bernardo palmam eripere nequit.

In eodem vero codice etiam Vita sancti Agapiti legitur, librario in calamum data et ab ipso auctore quam plurimis locis emendata². Etiam hunc Bernardum habuerunt qui antea de libro retulerunt, Pachmayr³, Pez⁴, alii. Neque ego aliter statuerim. Auctor a. 1300, primo sacerdotii⁵, studii sui primitias hanc vitam conscribendo dedisse videtur, ut prologo praemisso modestis quidem, sed nimis amplis verbis indicat. Cuius potiore partem hic exhibendam duxi:

Incipit prologus.

David Yesse filius
 Hec idcirco praemisi, ne me mei emuli reprehendant, quod ego vilis^a plebecule pars exilis, tardus ingenio, modicus intellectu, abiectio sapientum, ante me intemptata ausus fuerim usurpare^b, scribendo que videbantur tam de domo quam de patrono, sancto scilicet Agapito Prenestino. Nam cum olim magister meus, materia novi passionalis cognita, nullam in eo videret eiusdem martiris fieri mentionem, et sciret antiquas de ipso legendas sermone minus esse cultas, humilitati^c mee precepit, ut ex eisdem^d unam ad modum stili novi passionalis scriberem lectionem. Porro ego annuo tempore festum tanti martiris, cuius nos tales debitores esse constat, quia ipsius sacro corpore nobilitamur, audiens communi et per consequens tepide cantu unius martiris celebrari, indolui, fateor, et erubui toto corde, desiderans et orans, ut Deus, pro cuius amore idem sanctus sanguinem suum fudit, dignaretur inspirare alicui suorum devotorum, ut cantum faceret ad^e suam gloriam ipsi proprie martiri^f assignatum^g. Sed cum hoc desiderium cernerem non impleri, tandem primo anno mei sacerdotii, qui^h tunc fuit Domini 1300, quia tepidius audissem predicti martirisⁱ sollempnia celebrari, fui super eo solito plus turbatus, et nescio qua animi mei audacia impulsus, eo ipso die, arrepto suo volumine passionis, ac divino auxilio adtentius invocato, propositum armantibus quibusdam quas videram^k, ut^l reor, supernis visionibus, scripturus quod Deus ipse michi dedisset, stilum tabulis adaptavi. Et ecce, in 14 diebus subiunctum dictamen cum notulis consummatum summo examini presentavi — sic divina gratia bene affuit voluntati —, sed in^m eodem emendando deinde diligentius laboravi, fragmentaⁿ dominica^o colligens ne perirent. Sicque factum est, ut obedientiam preceptoris, quam de scribenda legenda susceperam, sed aggredi propter temporum ignorantiam nondum audebam, in dictamen hystorie commutarem ac meum desiderium consummarem. Tandem vero cum aliquam noticiam cronicarum concepissem, eiusdem memor obedientie, ad^p quam exequendam monitis predicti magistri et quorundam aliorum cottidie provocabar, collegi ex tribus que apud nos habentur legendis^q, quas pro sancto temporibus diversis trium Romanorum pontificum diversi^r notarii conscripserunt, unam ad instar legendarum que in opere fratris Iacobi continentur. Processi preterea in scribendo et ex ore cuiusdam valde senis et litteratissimi viri de fratribus nostri^s loci et ad predicti magistri et domini mei iussum reportavi que idem sive lectu sive auditu didicerat de origine hulus loci, additis nonnullis que ego ipse ex cronicis inveniens addenda non superfluum estimabam. Verum quia stilus dictaminis pro hystoria rarior et nimium est coactus, non tam^t metro sed et litteris atque signis, quo ipsum obscurum redditur intellectum, ne erres, audi, quomodo sive quare Scito^u tamen^v, quod hec ipsa manus transferunt^w archydiaconi Paduani^x et aliorum litteratorum virorum, quibus ea idem archydiaconus commiserat corrigenda.

45 a) pl. v. corr. v. pl. c. b) superscr. adtemptare c. c) humiliter me corr. ut editum c. d) idem corr. eisdem c. e) a c. f) m. q. post superscr. hilla l. e. f) assignat post corr. assignat c. g) post add. c. h) (ta d corr. c. i) (ta c. l) a corr. h. e. l) diversa corr. diversal c. m) nostris corr. nostri c. n) tamen corr. tam c. o) post add. c. p) unt a corr. c.

1) Hagn l. e. p. 24. Quod hic a. 1290, subdiaconus ordinatus dicitur, cum auctor hystoriae eodem anno ad diaconi munus suscepisse referat, facile ex erroris natum esse potest. Quod vero a. 1318, prioris munere functus esse narratur (Pachmayr p. 172), certo testimonio approbatum haud video. 2) Ita semel longiores locum transposuit, in margine

sol. 91^a, nota adiecta: Hoc supra legatur. 3) Sericea abb. Cremifan. p. 167. 4) SS. Austr. I, p. 690. 5) Certe qui a. 1290, diaconus ordinatus est, a. 1300, presbyteri dignitatem suscipere potuit. 6) Cf. de his Acta SS. Aug. III, p. 525. 7) Fortasse Patavensem intellexit.

Quod dicitur se processisse in scribendo et ex ore literalissimi viri reportasse quae ipse de origine monasterii didicerat necnon ex cronicis quaedam addidisse, minime ad ipsam Agapiti vitam spectare potest, quippe quae eiusmodi nihil contineat; sed tunc iam in Cremifanensi historia enucleanda et conscribenda eum occupatum fuisse, innuere videtur.

Neque semel opera absolvit; sed spatio vacuo in codice, ut ipse dicit, reservato, et ipse supplementorum nactus est occasionem et fortasse aliis praebuit; id quod iam antea in codice Vindobonensi factum videmus.

Hunc quasi fundamentum historiarum habuit, et saepe etiam cum additamentis ibi in margine scriptis convenit. Quorum partem ipsi deberi, alia ex eius libris illic translata esse, verisimile est. At quominus omnia eidem tribuamus, eo impedimur, quod nec una manu exarata sunt, neque res eodem modo narrant, immo nonnumquam quae ibi adnotata erant in historiis post scriptis male intellecta et perperam reddita videmus.

Historias vero, partim ex iisdem libris, qui additamenta praebuerunt, partim etiam ex aliis, auctor valde ampliavit. Hi enim ipsi ad manus fuerunt: Orosius, Jordanis Getica, Pauli, quem miro vocabulo historiographum laudat Bobincensem, historia Langobardorum, Isidori Etymologiae, Liber pontificalis, Gesta Karoli Magni, id est Einhardi vita, annales qui eius nomine feruntur et liber monachi Sangallensis, ut in codice supra allato nunc Vindobonensi coniuncta sunt, Annales Mellicenses in ipso monasterio Cremifanensi continuati, quibus etiam ipse non pauca additamenta inseruisse videtur, Hermannii Altahensis annales, Martini Oppaviensis chronica, Gregorii Magni registrum et liber dialogorum, Vitae Severini, Floriani, fortasse Quirini, Aegidii, Othmari, Gregorii Magni auctore Iohanne, Bonifacii, Udalrici Augustani, Heinrici II. imperatoris, Altmanni episcopi Pataviensis, Bertoldi Garstensis; etiam opus Germanica lingua scriptum quod dicimus 'Kaiserchronik' insperit. Certe ex fontibus illis non solum veram historiam, sed

^{*)} Pauca quae istius tempora tangunt hic exhibeo: f. 91: Nam et nostris temporibus Stephanus dux W[aravie] fuit electus Salzpurgensis et Albertus dux Austriae Pataviensis et Dyemadis begina de Polheim fuit abbatissa in Erlaco

et nostris temporibus Syghardus et alii solum clerici dicuntur abbates fuisse.

f. 96: Constat quoque, quia miracula adhuc operatur, Spiritualia quidem quando cuilibet se invocanti impetrat ista pericula evadere posse, corporalia vero saepius operatur in cutacionibus infirmorum, ut habemus in his exemplis quae in nostro monasterio declaravit. Nam dum anno Domini 1232, 33 pontificatus domini Gregorii pape anno 7, regnante imperatore Friderico, venerabilis Henricus abbas novam structuram erigere cogitaret, veteri ruinam minante, omnia ossa gloriosorum martiris bulus et patroni nostri Agapiti de maiori altari sumpta sub altari beate Dei genitricis Mariae in capella cum aliis collocavit. A quo tempore usque adhuc innumera et miranda operatur miracula, ex quibus quaedam partim scripto partim relato cognita, pauca scribo

Item cum quidam monachus huius loci nomine Leutoldus nostris temporibus vice quadam scripta et carmina venerat continentem tabulam super aram sancti Agapiti positam reliquisset et sic lecturus epistolam descendisset, subito est cecatus, quousque reminiscens commissam scriptam eadem abstulit de altari.

1) Provocat quidem ad cronica, sed ut tempus sancti martyris desinat, f. 90; Nam nullus rex vel imperator huius nominis circa haec tempora regnasse, ex cronicis Orozii, Ysidori, Eusebii, Honorii vel Martini invenitur. Praeterea saepius vitas vel legendas sanctorum affert, sive in Iacobi passionali eas legerit sive genuinas adhiberit. 2) Cf. quae exposui 'Forschungen' I, 1. 3) Lib. II, prol. 4) Hist. III. 5) Ibid. 6) Hist. prol., Lib. I, 2. et alibi passim. 7) Lib. I, 13. 8) Lib. II, 1. 9) Cf. SS. I, p. 132. II, p. 727.

10) Hist. IV, ubi 'cronica' dicitur. Lib. I, 3. vero hoc nomine Pauli historia Langobardorum intelligitur. 11) Cf. quae de Auctario Cremifanensi dixi 'Forschungen' I, 1. 12) Hist. III. et alibi passim. 13) Lib. prol. 14) Hist. R. Inh. 15) Lib. I, 3. 16) Hist. I, 50. 17) Hist. IV. 18) Lib. II, 1; Hist. II. 19) Hist. III. 20) Lib. I, 2; Hist. II, III, IV. 21) Lib. I, 3; Hist. II. 22) Postrema pars et alia miracula edita sunt Rettenbacher, Ann. Cremif. I, c. 16, p. 49. et Acta SS. Aug. III, p. 528.

100
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.

101
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.

102
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.

103
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.

104
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.

Col. Cronfianensis no. 401

105
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.

106
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.
Anno d. n. m. c. lxxviii.

etiam fabulas confidenter recepit et erroribus quos commisit falsaque narrationum compositione res non parum turbavit. Attamen etiam meliora subsidia non neglexit, chartas monasterii, quotquot nancisci potuit, diligenter adhibuit, — libro possessionum et privilegiorum tunc temporis composito usus, cui fortasse etiam notas marginales adiecit¹, — monumenta antiqua consuluit², epistolas, synodorum acta, partim in eodem codice collecta³, suo loco retulit, aliquoties ad seniorum⁴ vel fratrum eius temporis⁵ relationes provocavit, praeterea in libro de origine et ruina monasterii Gratiani decreto studiose usus est, ut iura ecclesiae defenderet et malas consuetudines impugnet. Vir sane non mediocri doctrinae — etiam Ciceronis locum affert⁶ —, qui etiam linguam Latinam bene calluit, sed criticae artis cognitione plane destitutus, quamvis nonnumquam se certiora assequi haud potuisse lugeat, nimia levitate tempora et res confundens, eadem nonnumquam bis terve modo sic modo aliter referens.

Quare apud recentiores Bernardus mala fama notatus est, tamquam auctor 15 historiarum fabulosarum de initiis praesertim Bavaricae gentis et Pataviensis ecclesiae. Attamen eas non tam commentus esse quam propagasse dicendus est⁷, cuius libri a saec. XIV—XVI, scriptoribus saepe sunt excerpti, Andrea Ratisbonensi, Vito Arenpeckh, Aventino aliisque quam plurimis, quos hic recensere longum est⁸. Nunc vero, fontibus, quantum fieri potuit, ubique accurate indicatis et 20 errorum causis detectis, nonnulla restant memoria digna. Et librum de origine et ruina monasterii certe non aegre legas. Cum hic praesertim de rebus ante saeculum XIV. gestis referat et historiae etiam in antiquioribus temporibus versentur, praeterea cum opusculis codicis Vindobonensis arcta necessitudine omnia conjuncta sint, non potui, quin ea huic scriptorum volumini insererem. Recepti 25 etiam continuationem historiae abbatum a compluribus additam et usque ad a. 1488. breviter deductam.

His edendis praesto fuerunt subsidia:

A) Codex Vindobonensis nr. 610, membr. saec. XIII. ex. in 4. minori, ubi post Gesta Karoli M. f. 82 sqq. catalogi supra p. 610. indicati leguntur⁹. 30 Librum benivole Berolinum missum quam diligentissime excussi. Manus quas etiam in codice B deprehendere mihi videor β (fortasse Bernardi) et γ (minutissimam illam supra in tab. IV) indicavi.

Nullum quod sciam huius exemplum exstat. Bernardi vero, ut opinamur, codex autographus est

B) Cremifanensis nr. 401, membr. saec. XIV. in., quo continentur f. 1— 35, in 4 fasciculis non signatis, historiae Cremifanenses, f. 36—44. post insertis et vacuis relictis, f. 45—60, in duobus fasciculis post V. et VI. signatis, liber de origine et ruina monasterii¹⁰. Sequitur f. 61. Epistola (Cassinensium)

1) Quamvis Hagn, Kr. UB. p. vi, eas antiquiores habeat. Alia nota idem c. a. 1330. scriptas dicit. Liber vitae sive annalium, qui saepius laudatur, iam deperditus lugelar; cf. ibid. p. V. 2) Cf. de inscriptione a. 1300. reperta Hist. prol. 3) V. infra. In eodem Cassinensium epistolam legit. Hist. I. 45 etiam decretalem Gregorii II; Lib. I, 5. constitutiones Tassilonis Nihing factas laudat. 4) Lib. II, 2 in fine. 3; Hist. IV: a senioribus invenitur. 5) Lib. II, 2: de fratre loci nostri, qui a. 1308. Pataviam venit. 6) Lib. prol. 7) Recte de operum eius indole 50 indicavit Dümmler, 'Pilgrim' p. 137. 8) Cf. Massmann, 'Kaiserchronik' III, p. 789. 9) De quo cf. Wattenbach, 'Arch.' X, p. 482. 10) Pez, SS. I,

p. 690, singula capita tamquam alia Bernardi opera recenset. Eidem praeter vitam Agapiti librum quoque 'De Institutionibus et observantiis coenobitarum Cremifanensium' tribuit, qui in hoc codice legitur. Et quamvis hoc monasterium nusquam disertis verbis laudetur, spector tamen de eo cogitasse videtur. Sunt etiam verba in margine et in ipso libro quae propriam eius laborem innere videntur; c. gr. f. 105^r: Sic in libro Glun.; f. 109^r: Hoc proponitur principio scilicet 'Audito' vel aliter inchoatur; f. 112^r: De modo offerendi quem nos etiam habemus; f. 128^r: De abbate require in ordine Glun.; f. 139^r: Quod hic decet (de) ordine Affigen. (est) in quaterno ultimo libri . . . precepto et dispen . . . in quaternulis

de consuetudine regulari; f. 63. *Epistolae Urbani III. et Manegoldi episcopi*; f. 65. praemisso titulo: De dignitate ecclesie Laureacensis, chartae Symmachi, Agapiti, Eugenii, Leonis (V), Benedicti pontificum Romanorum, pontificum Bavariae, Pilgrimi (petitoria pallii), Hattonis archiepiscopi etc. (Gratio imploratio), quibus inserta est (f. 75) Professio fidei sancte; f. 79—84. vacua sunt, tres vero quaterniones (f. 61—84) VII. VIII. VIII. signati; f. 85—104. exstant legenda sancti Agapiti et sermo de sancto Agapito martyre, qui tamquam patronus monasterii cultus est. Fol. 105. alter incipit codex, cuius secundus fasciculus f. 120. numero II. indicatur; continet regulam monasticam¹ et f. 141. varias constitutiones Gregorii IX, Guidonis legati, archiepiscoporum Salzburgerisium Friderici (1274) et Chunradi (1300), episcopi Gotfridi Pataviensis (1284) et capituli abbatum a. 1275—1288; quibus alia manu post f. 151. constitutio Clementis V. addita est. In eodem volumine post assuta sunt Vita sancti Cholomanni f. 157—181. manu saec. XII. exarata, et fragmenta quaedam saec. XIII. XIV. de sancta Elisabeth et sancto Udalrico. Folia 185—189. vacant, pretiosissimum hoc historiae Cremifanensis monumentum, humanissime concedente summe venerabili abbate, Berolinum transmissum quam accuratissime exprimendum curari, opera Dr. Br. Krusch adiutus.

Quae exstant huius libri apographa vel excerpta nullius fere pretii sunt ideoque nunc seposita. Sunt vero Vindobonensis nr. 3999, olim, ut videtur, 20 Waldhusanus, ubi Historiae sunt descriptae; Monacensis nr. 1433. (olim Sancti Emmeranmi), ubi f. 63 sqq. Historiae tantum episcoporum Pataviensium, ducum Bavariae et Austriae exstant. Breviora etiam fragmenta leguntur in codd. 14894. saec. XV. f. 134. 157; 14053. saec. XVI. 1273. saec. XVI, quos Monaci inspexi. Nudum excerptum, initio paucis ex notis marginalibus codicis 25 A auctum, praebet 'Breve chronicon Laureacensium et Pataviensium archiepiscoporum et episcoporum', quod e codice Zwetlensi edidit Pez, SS. Austr. I, p. 5.

Quae codice A continentur edidit Rauch, SS. rer. Austr. II, p. 399 sqq., Bernardi nomine falso inscripta; quam huic vindicamus historiam episcoporum Pataviensium Pez, SS. Austr. I, p. 1296. ex cod. Waldhusano (Vindob. 3999'), 30 historiam ducum Bavariae idem II, p. 51 sqq. ex cod. Cremifanensi, abbatum vero Cremifanensium ibid. p. 63. ex cod. Waldhusano, illam Firnauer, 'Bibliothek zum Gebrauch der Bairischen Staats-Kirchen- und Gelehrten-Geschichte' I, p. 171 sqq. ex Pezii editione et codice saec. XIV. Wirzburgi ab ipso emto; historiam ducum Austriae Pez I, p. 690 sqq. ex cod. Cremifanensi; has tres 35 historias et prologum necnon capita 1—6. 13. libri de ortu monasterii Rauch I. I. p. 381 sqq. ex cod. Vindob. 3999; eiusdem libri c. 1—5. interpolata prodierunt Mon. B. VIII, p. 493 sqq. ex cod. Weltenburgensi. Omnia in libro supra laudato coniunxit Loserth, sed codices quos adhibuit parum feliciter exprimi fecit.

G. Waitz. 40

pres(b)atis. In fine libri legitur: Cetera que ad Pez monasterio Cremifanensi vindicavit. 2) Sine eum pertinent preter ea que omnibus communia sunt, causa de alio eiusdem monasterii codice cogitavit quia in aliis que premissa sunt satis expressa sunt, Lorenz p. 178 n. ideo hic ea dimittenda putavi. 1) Haec est quam

HISTORIA EPISCOPORUM PATAVIENSIVM
ET DUCVM BAVARIAE.

Cum sacrosancta Laureacensis ecclesia sit tempore beati Petri apostoli per ipsius discipulos catholica fide accensa, cum aliis ecclesiis, utpote Aquilegiense, Ravennate, Beneventana, Emiliense, Mediolanense, et in Gallis Treverense, Agrippina, Moguntina, Bisuntina, Lugdunense, Remense, Senonense, Rotomagense, Turonense, Bituricense, Burdegalense, Arelatense, Viennense et Bracarense, quae simul et semel per discipulos a beato Petro missos illuminate fide catholica extiterunt, sicut in historiis beati Armachore et sancti Fortunati, discipulorum beati Marci euangeliste, plenius continetur¹; posset opponi ab aliquo sapiente, quare sic pauci sint archiepiscopi in catalogo ecclesiae Laureacensis; secundo, ubi sit katalogus suffraganeorum ipsius; tercio, ubi sit katalogus ducum Austriae, Stiriae, Karinthiae; quarto, quare sic brevis sit katalogus regum Bavariae sive ducum. Ad primum et secundum taliter respondetur, quod katalogus archiepiscoporum Laureacensium et ecclesiarum suffraganeorum ipsius tempore Odoacri regis Rugorum et Theoderici regis Ostrogotorum tota ecclesia Laureacensis cum omnibus suis suffraganeis et populo utriusque sexus, parvis et magnis, vitam retinere cupientibus, eorundem regum formidine, cum unus esset barbarus et alter pessimus Arrianus, cum omnibus suis substanciis et clerici libris, privilegiis, sanctorum reliquiis et corporibus eorundem Neapolim et universam Samnitarum Italiam transmigrarunt, nil Pannoniae et Mesiae memoriae relinquentes. De hac transmigracione beatus Severinus monachus Noricensis in sua vita, ubi postulabat a suis compatriotis, ut et ossa sua Italiam secum deferant, facit plenariam mentionem. Et sic duabus primis questionibus respondetur. Ad tertiam et quartam questionem sic respondetur, quod Austria, Stiria, Karinthia, sed neque Pannonia seu Mesia duces vel reges habuerunt, quia omnes sub tributo Romanorum

^{*)} C add. in marg. manu 2: Ad quam sanctus Marcus a Petro apostolo est directus, qui ibidem Ermachoram episcopum ordinavit. Inde idem Ermachoras sanctum Syrum et Euegium ad Papiam sive Tyrium direxit; ubi etiam vicinis civitatibus, scilicet Veronensi, Brixinensi, quae sita est in Karinthia, et Laudensi, quae est Laureacensis, sita in Norico Ripensi, euangelium predicabat.

^{**) C in marg. manu 2: Nam beatus Philippus apostolus per Scythiam 20 annis verbum Domini predicavit. Scythia autem secundum Ysidorum libro 14. est prima regio Europae et habet Alaniam, Daciam et Gociam. Cui iungitur Germania, quae continet Alemanniam vel Sueviam, Noricum vel Wariam, orientalem Franciam et Saxoniam. Item sanctus Petrus apostolus beatum Marcum euangelistam in Aquilegiam Italiae provinciae civitatem direxit, qui ibidem predicans, sanctum Ermachoram episcopum ordinavit.}

^{***)} C supercor. Istria. ^{*)} C in marg.: quae nunc noscuntur habere principatus et provincias speciales.

^{**) C in marg.: per longeva valde tempora; et alia manu (1): Ideo tam modicus est et quasi nullus, quia, obstantibus paganis aut etiam Romanis opprimentibus, metropolis Laureacensis cum suis suffraganeis quasi ad 200 annos sine dignitate sacerdotalis benedictionis fuit. Nam christiani, qui eo tempore ibi habitabant, pauci erant et occulte per latebras divinum cultum exercebant. Nam si qui deprehendebantur, aut affliciebantur verberibus acerbis et tormentis aut exilio pellebantur aut etiam gladio truncabantur, ut de sancto Maximiliano legitur et de 40 martiribus in legenda sancti Floriani et sancti Severini. Unde factum est ut}

^{**) C in marg.: Qui etiam eis suavit ad exteras regiones transire.}

^{*) C in marg. manu 2: Legitur quoque, quod Iohannes III. papa multos fideles per Istriam et Dalmatiam captivos a servitute liberavit et multa corpora sanctorum, quae de Istria et Dalmacia deduci fecerat, iuxta fontem Latoranensem in oratorio sancti Iohannis euangelistae condidit.}

^{**) C in marg.: [ab antiqua] principatus [seu] principes provinciales non habebant [quia Austria de terris Pannoniae erat, Styria et Karinthia vero de Sclavonia sive Germaniae regione. Sed].}

^{***)} C post corr.: Pannonia seu Mesia plerumque per se a. v. r. h. maxime tamen o.

^{**) Wawaria. V. Mas.}

^{**) C in marg. add. sed post del.: aut in ditione ducum Wawaria.}

a) C haec post seriem ducum Bavarias ponit; in D proreus omittuntur. b) b. P. a. t. A. c) et C. d) Agrippina A. e) Lugdun. C. f) Remensis corr. Remensi C. g) Bituricense B. h) Arelatensi C. i) Viennensi C. l) missi A. B. j) Erm. C. m) sunt A. n) h. Laureacensi B. o) Bavaria C plerumque, nonnumquam vero Wawaria. p) Odoacri A. q) Odoacri corr. Odoacri C. r) Rugorum C. s) quaedam deesse patet, quae C postea supplere conatus est. t) de A. B. C. u) Pannonia B. v) de A. B. corr. Noricensis manu 2 C. w) in B. x) facta A. y) q. p. C. z) baptista corr. ew. e. a) haec post add. manu 2 ut videtur.

1) Acta SS. Jul. III, p. 251. 2) c. 40, Auct. ant. I, nardi leguntur; sed hoc loco accuratius exponuntur, p. 28. 3) Ita auctor male interpretatus est Vitam 5) Cf. Lib. de origine Cremif. I, 13, Ermachorae. 4) Similia infra in prologo Ber-

fuerunt, sicut tota Germania et omnes Gallie⁴ proprios principes non habentes, solummodo Romanos et provinciales consules, tributum solventes eisdem, pro regibus habuerunt; et sic secunda solutione solvuntur duae reliquae quaestiones.⁵⁵ Possent etiam⁶ opponi, quod patrimonium sanctorum principum duorum Philipporum augustorum et sancti Quirini, quod sancte⁷ Laureacensi ecclesie donaverunt, fuerit etiam sub tributo. Respondetur, quod non; quia statim illi patrimonio sive patrie beatus Quirinus, consors augustorum eorundem, fuit in defensorem seu patricium deputatus, donec Diocleciano⁸ suspectus, ex eo quod fuit frater et filius augustorum⁹, occasione catholice¹⁰ fidei, et quod fuit episcopus, ut creditur, Laureacensis¹¹, ab eodem Diocleciano martirio coronatur. Post passionem vero beati Quirini qui successerint¹² eidem in patriarchatus officio, ignoratur, cum persecuciones christianorum¹³ et subversiones ecclesiarum veracissime¹⁴ fuerint et diversa excidia barbarorum, primum Gotorum¹⁵ et Gepidarum, deinde Hunorum et Alanorum, postmodum Wandalorum et Herulorum, ac post illos Marcomanorum, Quadorum et Sarmatum, et post illos Avarorum¹⁶, Rugorum ac etiam Vinolorum¹⁷, in fine pessimorum Hungarorum, quibus misera patria, immo tota Europa diversis temporibus miserabiliter est concussa, sicut hec omnia historiis¹⁸ ipsarum gentium declarantur.

Et scire debet omnis homo, quod catalogus ecclesie Laureacensis et regum sive ducum Bavarie correctius et melius non potest ab aliquo annotari. Multis enim annis per diversos historicos et infinita privilegia ecclesiarum est laboratum, ut melius possit¹⁹ haberi, minui vel augeri, sed, veritate suadente, non potuit immutari. Sed si aliquo tempore²⁰ aliud in contrarium apparuerit, possumus dicere ore pleno, quod sit apocrifum vel mendax scriptura.

Et ne veniat in dubium patrimonium Philipporum augustorum, qui primi inter²¹ imperatores christiani facti, videlicet pater et filius, et secundus filius beatus Quirinus patrimonium suum totum sancte Laureacensi ecclesie donaverunt, ac deinde²² Romam venientes, omnes thesauros proprios ac thesauros rei publice beato Sixto pape et beato Laurencio²³ eius archidiacono donaverunt, ut ecclesias publice construerent et possessiones sibi et clericis compararent ad honorem domini nostri Iesu Christi; sed nequam Decio cesare sic laudabile propositum suasu diaboli prepediente, de consilio senatorum et consulum urbis Rome, cupientibus²⁴ thesauros ecclesiis sparsos ad rem publicam revocare, Philippum seniore[m] Verone, filium²⁵ eius alterum Philippum Rome una die et una hora interficiunt²⁶ fraudulenter, ac subsequenter beatum Sixtum papam et eius cardinales Felicissimum et Agapitum ac in fine beatum Laurencium archidiaconum urbis Rome capientes, diversis penis afflictos, eisdem diversas martyrii dant coronas²⁷.

Nunc restat videre, quantum fuerit de patrimonio beatorum principum Philipporum imperatorum Romanorum, qui primi fidem catholicam receperunt. Patrimonium siquidem²⁸ ipsorum habet valvas sive fossatum Syllanum²⁹, quod a mari Mediterraneo³⁰ per Liburniam et Pannoniam, dividens ipsas Pannonias et Mesias, usque ad mare oceanum per lacum Pelschidis³¹ currit, notat³² patrimonium Philipporum. Ab occidente vero flumen Lycoas, quem Germani Lycum³³ sive Lech appellant, et per Mesias occidentales Napam, Ekaram et Odricam³⁴ flumina, quas vulgares insidentes eisdem Nab, Eger³⁵ et Odram appellavere. Ab meridie vero Liburniam, quam Drava flumen percurrit a fonte Lycoas usque valvas³⁶. Ab aquilone autem Wandalus³⁷, Pelsa lacus et Tyza³⁸ flumen. Infra hanc patriam Liburniam excolentes³⁹, per has civitates flamines et tempore Iesu Christi episcopi⁴⁰ successerunt; qui omnes prothostamini ac deinde⁴¹ Laureacensi archiepiscopo subfuerunt⁴²: ab inferius sursum

¹) C post add. regiones.

²) C in marg. manu y: Qui vero studiosior scire cupit, catalogum ducum Austriae alias poterit invenire.

a) et B. b) deest A, ubi: e. L. c) Dyoclic. C. et ita mos. d) f. h. B. e) successerunt B. f) Ita A. B. g) Gothorum A; Gotorum B. h) antes scr. sed det. Avarum C. i) Unul. A. B. k) possit C. l) tempora B. m) deest C. n) dentum Romae B. o) cupientes B. p) et f. A. q) in B. r) una et dimidia fere columnae vacanti C. Sequentia — vacavit infra post sequitur — adnotare leguntur A. s) Sili. A.; Syllanum corr. 30 Syllanum C. t) medi post add. A. u) Polhidis B. v) N. p. Ph. ab o. B. A. w) Licum A. x) Odram ut videtur C. y) Egr C. z) Tiza A. a) excolentes C. b) deest B.

1) Ita Metellus in carmine Quirinalis, et qui post eum Acta Quirini scripserunt, Henricus alii. Cf. Wallenbach, GQ. II, p. 289. 2) In catalogo sequente nondum nominatur. 3) In Libro pont. haec sub Valeriano ponuntur. 4) Quid sit, nescio. 5) Lacus Pelsa sive Pelsa, Plattensee. 6) Nescio an Vistulam intelligat. 7) Unde auctor haec nomina congresserit, difficile est dicta. 8) Intelligit procul dubio cata- 35 logum codicis Cremifanensis.

Bethovia²¹, Celeia²², Gradus, Solium²³, Liburnia²⁴, Sabonia²⁵; per Pannonias Raba²⁶, Putina²⁷, Asturia²⁸, Faviána²⁹, Laureacum, Valentima³⁰, Patavia, Frixinia³¹, Ymbriopolis³²; per Mesias autem Tyrana³³, Nytraba, Seclavia³⁴, Vetrava³⁵, Curinia³⁶, Wissegrada³⁷ et Heribipolis³⁸ fuere. Has³⁹ 22 civitates cum se ipsa urbs Laureacensis ut suffraganeas sibi subiectas in spiritualibus et temporalibus per suos patricios Romanorum tempore antiquitus possidebat. Quod dominium postmodum diversorum barbarorum sevicia Baloariorum⁴⁰ et Noricorum malicia vacuavit⁴¹.

Sequitur videre in catalogo archiepiscoporum et episcoporum Pataviensium, qui sint eorum nota digni et benedictione perpetua, et pro quibus ab ecclesia sit orandum, qui etiam cum Tathan⁴² et Abyron propter mala sua opera descenderunt in abyssum. Sed obstat plurimum, quod omnes maiores nostri, qui nos per transcursum temporis precesserunt, gesta ipsorum tacerunt, nec scriptis aliqua prodiderunt nisi de quibusdam paucis, de quibus promiserunt aliqua quasi nulla. Et tamen que in quibusdam monasteriis sunt reperta studelimus annotare⁴³.

Anno Domini 250. Philippus cum Philippo, filio suo, regnat. Is Philippus cesar Pannonie superioris ac etiam Mesiarum fuit, qui archiepiscopatum Laureacensem, qui usque ad sua tempora pauper⁴⁴ fuit, divitiis et opibus exaltavit⁴⁵.

Anno Domini 268. Eutherius Laureacensis archiepiscopus sedit. Hic concilio interfuit Sardicensi⁴⁶.

²¹ C superior: Vienna. ²² C superior: Ratispona. ²³ C superior: Wirzburch.

¹ B add: premitentes alios archiepiscopos Laureacenses, de quorum gestis historie non habentur. Nec eorum aliqui per subscriptiones conciliorum exprimentur, ut sanctus Eucherius Pannoniorum episcopus, qui concilio interfuit Sardicensi; nec est mirandum, si episcopus appellatur, qui obmissum est circa ipsum sicut circa alios scriptorum desidia infelici. Secuntur et alii archiepiscopi usque ad Theodorum, de quo nichil habemus nisi unicam epistolam, in qua sanctus Symachus papa pallium sibi transmisit tempore Theodorici regis, dominice incarnationis anno sexcentesimo nonagesimo nono⁴⁷.

Sequitur de Ursione archiepiscopo, quem proficiscer beatus Gregorius secundus, et ad Bonifacium Moguntinum scribens, ipsi munus consecrationis impendisse ac pallium metropoliticum contulisse iuxta suorum predecessorum privilegia, ut in epistolis Bonifacii continetur⁴⁸. Hic Ursio tempore excidit barbarorum, in quo Laureacensis ecclesia extincta describitur, congregatis clericis, monachis et monialibus ecclesie sue, pro caucione personarum suarum ad munitam urbem Pataviam declinantes, que tamen de suo districta et iurisdictione fuit, nec Tassilones et Utilones reges Patavorum legantur in hac parte sibi favorem quum dedisse. Nam iuxta privilegium Philipporum Patavia colligitur eorundem regum particulas feodi fuisse. De hac transmigracione in quodam privilegio Arnolphi imperatoris⁴⁹ per Winchingum archiepiscopum impetrato⁵⁰ declarabitur magis plene. Nunc ad calamum archiepiscoporum catalogi redeamus.

¹¹ C in marg: Omissio⁵¹ autem, quo tempore provincia Wawaria vel territorium Laureacense sit conversis, vel a quo vel quando Laureacum constructum sit, sufficere diximus, quod primo sanctus Philippus apostolus in Scythia predicavit etc.

¹¹¹ C add: Ubi⁵² nunc honoratur sanctus Laurentius, qui passus est sub Decio anno Domini 266. — B add: His temporibus sanctus Gerhardus Laureacensis archiepiscopus creditur ecclesie Laureacensi prefuisse.

a) Bethonia A; Betonla C. b) Celeia A. c) Sabonia A; Sabona C. d) Putina A, sic est Putyna B. e) Valentia C.
⁴⁵ f) Frixina C. g) Soelama B; Sedavia C. h) Vetrana A. i) Curina A; Curina C. j) Wissegrada B.
 k) Per has B. l) suffraganeas C. m) Bayorat. B. n) magna pars paginae vacat C. o) Ita B. C; Dathan A.
 p) descenderint B. q) promia, B. r) Nomina episcoporum rubram praemisit A. Incipit B rubra praemissa: Catalogus episcoporum Pataviensium et nomina archiepiscoporum Laureacensium. — A. D. 250. hoc loco desunt, sed post exaltavit additur; et hoc anno Domini 256. d; 261. C e corr., ubi in hac pagina quam plurima sunt deleta, partim recentiore
⁴⁶ tempore, sed vacat porrorem suppleta. s) Idem C. t) parte iam C e corr. u) Anno D. semper desunt B. C. D.
 v) Eucherius B. C. w) a. L. C. x) Sardicensi C. y) Ita s.; quod? z) impetratur e. ? a) post add. e.

1) Petau, Cilli, Grado. 2) Id est Sol. V. Max. 3) Illyrici provincia, Sed fortasse de Tiburnia (V. Beve-
 riol c. 17. 21) cogitavit. 4) Seben. 5) Raab. 6) Piten? 7) Astura Noricorum urbs laudatur. 8) Id est Wels V. Max. 9) Freising? 10) Id est Tirna (Tyrana) ib. 11) Id est Ygla ib. Nisi de Sockau cogitare malis, addita videntur.
 12) Id est Westra ib. 13) Id est Prag ib. 14) Mansi III, p. 39. 15) Iaffé, Reg. spuria nr. CCV. 16) Eplst. 38, ed. Iaffé p. 103, ubi tamen de pallio nihil legitur. 17) Mon. B. XXVIII, 1, p. 219. 18) Haec ex Bernardi libro sumta vel ab ipso hic addita videntur.

Anno Domini 284. Beatus Maximilianus Laureacensis archiepiscopus predicans per suam provinciam verbum Dei, aput Celeiani urbem a Numeriano^a Augusto martirio coronatur.

Anno Domini 503. Hoc tempore gens^b Noricorum et Baluariorum prius expulsa revertitur ad proprias sedes. Hic^c Patavia reficitur destructa.

Anno Domini 598. Erchenfridus episcopus Pataviae sedit 28 annis. Huius^d tempore beatus Rupertus^e Wormaciensis^f episcopus predicando^g in^h Bavariam etⁱ Austriam venit.

Anno Domini 611. Vilo Romanus Laureaci archiepiscopus sedit 45^k annis. Ante ipsum et sub ipso sedit Pataviae episcopus Erchenfridus. Huius tempore beato^l Ruperto^m a principibus Francorum et Baluariorum Iuvaviaⁿ conceditur habitare.

Anno Domini 619.º Erchenfridus episcopus obiit^o; cui succedit Otacarus^p in episcopatum^q Pataviensem.

Anno Domini 660. Bruno archiepiscopus Laureacensis et Pataviensis^r sedit 39^s annis.

Anno Domini 699. Theodorus Laureacensis et Pataviensis archiepiscopus sedit 24^t annis.

Anno Domini 722.^v Uvilo^w archiepiscopus^x Laureaci et Pataviae sedit 23^y ann.

Anno Domini 745. Sedonius archiepiscopus Laureaci et Pataviae sedit 13 ann. [Hic^z magnus philosophus et contemporaneus fuit sancti Virgilio Salzbουργensis episcopi].

Anno Domini 756.^{aa} Antelmus^{ab} archiepiscopus Laureaci et Pataviae sedit ann. 10^{ac}.

Anno Domini 765.^{ad} Wiscarius archiepiscopus Laureaci et Pataviae sedit 9^{ae} ann.

Anno Domini 775.^{af} Waldericus archiepiscopus Laureaci et Pataviae sedit 31^{ag} ann.^{ah}

Anno Domini 805. Urofuls archiepiscopus Laureaci et Pataviae sedit 1 annum et mens. 3. Post hunc Urofulm archiepiscopum Arn Iuvavensis^{ai} episcopus per trifas et bufas a Leone papa cecato pallium Pataviensibus subripuit.

Anno Domini 807. Hatto^{aj} episcopus Pataviensis^{ak} sedit sine^{al} pallio ann. 11.

Anno Domini 818. Reinharius^{am} episcopus Pataviae^{an} sedit ut electus contendens pro pallio ann. 10; contra quem a^{ao} Salczpurgensibus^{ap} Baturicus^{aq} in Pataviensem^{ar} episcopum ordinatur.

Anno Domini 822. Reinharius^{as} iam dictus cum pallio in archiepiscopum ordinatur^{at} Rome per Pascalem papam^{au} pontificatus sui anno 6, et sedit Pataviae ut archiepiscopus ann. 10.

Anno Domini 838. Reinharius^{av} archiepiscopus Laureacensis et Pataviensis^{aw} obiit, et vacat Pataviensis^{ax} ecclesia propter discordiam [pallii^{ay}] per annum^{az} et ultra.

Anno Domini 840. Hartwicus^{ba} archiepiscopus Laureaci et Pataviae sedit ann. 16^{bb}.

Anno Domini 866. Hermericus episcopus Pataviae sedit sine^{bc} pallio ann. 9.

^a) per Austriam et Pannoniam superiorem D.

^b) C in marg.; Deinde cepit diversio (?), ut unta esset Patav., alter Laureac. eccl., et regn. aliquando (quod legi nequeunt).

^{aa}) Iuvavia sancto Rudberto conceditur a principibus Francie et Wavarie in faucibus montium ad Sanctum Petrum, D.

^{aj}) C add.; ubi ante excludium eiusdem urbis et Laureacensis metropolis ecclesia fuerat cathedralis. 40

^{am}) C in marg.; Hiis temporibus Adrianus papa contulit investituras ecclesiarum Karolo imperatori et successoribus suis sub Mychabele imperatore Constantinopolitano et Leone.

^{an}) C in marg.; successorem Stephani III. ^{aq}) B add.; apostolus Maravorum.

a) in C dimidia fere linea vacat; Mio B; a. m. in C male superflua sunt; urbem Celeiam sub Erygastio 265. D ex Vita Maximiani. b) N. gens C. c) priorem sedem D. d) Et hic B. e) Cuius C. f) Rubertus C. g) Wormaciensis B; Pataviensis manu rec. C; deest D. h) predicans C. i) Bavari, v. et Austr. B; Waluariam C. k) xv. A. l) sanctus Rudbertus C rec. m. et Ancl. Cr. m) Iuvavia B. n) E. ep. ob. des. D, ubi plerique alia verbis referuntur. o) post add. B. C. p) Otlocarus B; Otharius D. q) episcopum A et m. p. C. r) Patavia B. s) dem episcopus C m. r. t) annis 23 D; 23 C m. r.; 33 B. u) des. C; deest D. v) Vivilo C m. r.; Vilo D. w) sedis add. C. x) 13 C m. r. y) haec des. C; contemporaneus sancti Virgilio Salzbουργensis octavi episcopi D. 50. z) 761. C. a) Antelinus A; Anclinus B; Atelinus D. b) 9 C; 10 a. B. c) 775. C. d) ann. 9 C. e) 765. C. f) annis triginta unum h^o A; 21 B. g) Iuvaviensis A. h) Hato A. i) Patavia C. k) a. p. (ita) C saepius; vero? B. l) Rinh. C semper; Rinh. D semper. m) Pataviensis A. n) deest C. D (ubi Bat. — ord. des.). o) Salp. C. p) Patavia C; ep. P. B. q) Rinh. A. D. r) ordinatus A. s) a. P. C. t) ita A. D; deest B. C. u) p. amplius et ultra B; per annum et amplius C; ann. 10 D. v) Hertw. D; Herw. C. w) 17 D; 29 superact. B. x) a. p. des. B; 55 sine p. sed. 9 a. A.

1) Hoc loco incipiunt genuini catalogi Patavienses, ler p. 5 aqq. 2) Episcopus Ratisbonensis; v. Dümmler, SS. XIII, sed ne Sedonium quidem agnoscunt. De ler p. 77. vero eorum ordine et tempore cf. praesertim Dümmler-

- Anno Domini 876. Winchingus archiepiscopus Patavie sedit ann. 1, mens. 8.^a
 Anno Domini 878. Engelmarus^{**} archiepiscopus Patavie sedit ann. 22.
 Anno Domini 889. Richarius episcopus Patavie sedit sine pallio ann. 12 et tribus
 cum pallio archiepiscopus^{*,**}
 Anno Domini 904. Purchardus episcopus Patavie ann. 12 sedit sine pallio.
 Anno Domini 915. Gumpoldus episcopus sedit Patavie sine pallio ann. 17.
 Anno Domini 931. Gerhardus^{**} archiepiscopus⁴ sedit Patavie^{**} ann. 14.
 Anno Domini 945. Adalbertus^{*} archiepiscopus Patavie¹ sedit ann. 25.
 Anno Domini 971.^{***} Pilgrimus^{*} archiepiscopus sedit Patavie ann. 22.º
 Anno Domini 992.^b Christianus¹ episcopus sedit Patavie sine pallio ann. 22.^{h,***}
 Anno Domini 1013. Pergerus¹ episcopus Patavie^o sedit sine pallio ann. 33.º
 Anno Domini 1046.^c Engelbertus^o episcopus sedit Patavie sine pallio ann. 19.^{****}
 Anno Domini 1065. Altmannus, Pataviensis^o ecclesie destructor, sedit Patavie sine
 pallio ann. 27.^{1o}
 Anno Domini 1092. Udalricus^o episcopus sedit Patavie sine pallio ann. 32.^{11o}
 Anno Domini 1124. Regmarus^o episcopus sedit Patavie sine pallio et cum pallio
 ann. 17.^{111o}
 Anno Domini 1140. Chunradus episcopus Patavie^o sedit sine pallio ann. 18. Postea
 Salcburgensis¹.
 Anno Domini 1159. Rubertus^o episcopus scismaticus Patavie^o sedit ann. 1, mens. 4, d. 3.
 Anno Domini 1161. Albo electus sedit Patavie ann. 3.
 Anno Domini 1164. Heinrichus electus sedit Patavie ann. 1, et cessit, ne Romane ecclesie
 obediret.
 Anno Domini 1165. Theobaldus episcopus sedit Patavie ann. 20. Tamen eidem fuerunt
 superpositi^o Rubertus, Albo et Heinrichus scismatici.^o
 Anno Domini 1180.^e Wolfgerus episcopus sedit^o Patavie sine^o pallio ann. 14. Post-
 modum Aquilegie^{1,6o}.

^{*)} B, qui Winchingum post Engelmarum ponit, add.: Hec in annalibus regum Francorum: Engelmaro episcopo Winchingus quidam Alamannus contra instituta patrum, prius Maravensis ad apostolicum destinatus episcopus, rege concedenti successit; sed non multo post a Diltmari archiepiscopo ceterisque suffraganeis suis contra voluntatem regis canonicali iudicio abiectus est, ac Reinhardus ad eandem sedem in eius locum ordinatus est; postea vero: Iste Reinhardus, secundus successor Winthingi (?), tantum 3 annis Patavie sedit, quia Pataviensibus propter Salcburgenses odio fuit.

^{***)} cura pallio add. D.

^{****)} C in marg.: Exhinc videtur nostra ecclesia yacuisse propter infestationem Ungarorum.

¹⁾ C superscr.: a Leone VI. pallio donatus. ¹¹⁾ C superscr.: Laureaci, alia manu (?); sub Ottone Imperatore I.

¹¹¹⁾ C in marg.: Hinc temporibus apostolici (G. et C.) resumpserunt investituras ecclesiarum de manibus laicorum, quas Adrianus papa Karolo contulerat; sed rebellantibus imperatoribus, tandem Kalixtus II. obtinuit ab Heinrico IV. sub Ulrico I. episcopo.

^{o)} C superscr. l. 19.

^{o)} C in marg.: Hic etiam dicit: Chremmunster tunc legitur sacra Pataviensis ecclesie sedi pertinentem; et: Sub Christiano episcopo sanctus Cholomannus est martyrisatus anno Domini 1012. Et sanctus Heinrichus imperator Badenberch constructum per Benedictum papam VIII. consecravit.

^{o)} C superscr.: et sanctus Albero in Wirzburch.

¹¹⁾ C in marg.: In eius defectione profuerunt Hermannus et Tiemo; sed postea revocatur; alia loco: Prius, Tiemo electus 1075. — D add.: in Chodwic sepultus.

¹¹¹⁾ C in marg.: Leopoldus marchio Medicum construxit, et Cystercium est constructum sub Urbano pope II.

¹¹¹¹⁾ C in marg.: Hic etiam fuit destructor ecclesiarum, fracturas post insertas: Regindorlus episcopus sedit annis 9; et aliorum in marg.: Iste anno Domini 1140, dedicavit Montem Sancti Martini. — D habet: 1130, R. sine pallio ann. 10 episc. Pat.

^{o)} C in marg.: forte propter violentiam, quam intulerat Chremmunster; et alia manu (?): Hic dedit nobis Chirchperch.

^{o)} C in marg.: Hic dedicavit cappellam sancti Mychaelis in Chirchperch; et alia manu (?): Hic cum duce Austrie Friderico, filio [Leopoldi] Ierusalem ivit.

55 a) ut arch. B; archiepiscopi C; arch. deest D. b) s. p. d. 12 C. c) Gebhardus A. d) deest C, D. e) Adalb. B. D. f) s. p. 25 a. A. g) Pilgerinus B. h) 912, superscr. 996, B. i) Christianus B. k) 32 post corr. 23 C. l) Pergerus C. m) s. p. A. n) 23 B; 22 D. o) 1066, superscr. 46, B. p) Egilb. A; tota linea deest D. q) P. o. A. des. A; episcopus P. D. r) I. superscr. C. s) Reginarus B. t) Salp. C; archiepiscopus add. A. Idem translatus est in Salcburgam D. u) Rupertus A, qui superscr. ch. v) suppositi B. C; suppositi D. w) 1191. C. 60 x) P. s. C. y) s. p. des. B. z) patriarcha add. A. a) dedit clavem (terminavit?) C.

- Anno Domini 1200. Poppo episcopus sedit^a Patavie ann. 1 et mens. 6 sine pallio.
 Anno Domini 1201. Mangoldus^a episcopus Patavie^b sedit sine pallio ann. 9, mens. 3.
 Anno Domini 1213. Ulricus^a episcopus sedit^c Patavie ann. 8, mens. 7, d. 10.^{***}
 Anno Domini 1222. Gebhardus^c episcopus sedit^e Patavie ann. 10 et mens. 10, et
 cessavit per annum.
 Anno Domini 1233. Rugerus^d episcopus Patavie sedit^f ann. 18 et mens. 6.
 Anno Domini 1250. Chunradus dux Polonie^g electus sedit Patavie ann. 1, mens. 3, et
 postmodum duxit uxorem.^{†††}
 Anno Domini 1251. Berchtoldus^a episcopus sedit Patavie ann. 3, mens. 4.^h

^{*)} Corr. 1206. C. ^{**)} corr. 1216. C.

^{***)} C in marg.: Hic remisit stauram in Mantua et dicit in privilegio [de Pachel]: monasterio Chremmunster, quod speciali iure nobis adinat.

^{†)} D pergit: Thymis (?) sedit annis 18, post depositionem 4.

^{††)} C in marg.: Hic commutavit Weisch[urchea] et dicit in privilegio: Recognoscentes, quod eidem ecclesie eo quod de corpore Pataviensis ecclesie creata esset etc.

^{†††)} A add.: Notandum est. Nunquam venit Pat. dicit glossa.

CONTINUATIONES HISTORIAE PATAVIENSIS.

C.	A.	B.	D.
1255. Otto ann. 9, mens. 4.	1254. Otto episcopus Patav. sedit ann. 11, mens. 1 et dies 28.	1254. Otto episcopus Patavie sedit ann. 11, mens. 1 et diebus 28.	Otto 1254. sedit undecim menses et diebus 28.
	1266. Wlodizlaus, dux Polonie, eligitur, sed antequam veniat Pataviam, postulatur in archiepiscopum Salzburgensem. Magister vero Petrus, vir prudens et litteratus, pedagogus ipsius ducis, a papa datur in episcopum Pataviensem, qui sedit ann. 14, mens. 3. Passus multa mala et fecit ecclesie multa bona. [Qui etiam primo fecit pontem Danubii in Patavia. — Tempore istius castrum Matze donatum est ad Pataviam].	1266. Petrus episcopus sedit Patavie ann. 14, mens. 3. Fecit multa bona, ecclesie multum bene, passus est a civibus mala.	Wlodizlaus 1260, dux Polonie, eligitur; sed antequam veniat Pataviam, eligitur in Salzburgensem.
1264. Petrus ann. 14, mens.			Petrus Stirlensis 1260, sedit ann. 14, multa passus.
	1279. Wichardus ann. 2, mens. 10.	1280. Wichardus episcopus Pat. sedit ann. 2, mens. 10.	1280. Wichardus episc. Patav. sedit ann. 2.
	1281. Gotfridus ann. 2, mens. 4.	1283. Gotfridus Westfalus, prothonotarius regis Romanorum, sedit ann. 2, mens. 3.	1280. Wichardus liquid ecclesiam in bono statu.
			Wernhardus 1292. de Prampach sedit ann. 3. Vacavit sedes 7 annis.

^{a)} P. s. C. ^{b)} Mangoldus D. ^{c)} s. P. A. ^{d)} et m. A. ^{e)} H. superacr. C. ^{f)} P. s. A. ^{g)} vocat C; octo et m. A. ^{h)} Gerh. A.; Gebh. D.; Gerh. B. ⁱ⁾ P. s. A. A. ^{j)} deest A. ^{k)} Rugerus A.; Rüg. C.; Rudigerus D. primus (?). ^{l)} sedit 18 ann. C. ^{m)} s. 18, m. 6 A. ⁿ⁾ Polononie C. ^{o)} Berchtoldus A.; Bertoldus B. C.; Berchtoldus D. ^{p)} et m. A. ^{q)} desinit A. ^{r)} post add. e. ^{s)} haec alia manu post add. d. ^{t)} manu s. XV. add. e. 55 ^{u)} alia manu post add. e.

	C.	A.	B.	D.
5	1284. Wernhardus sedit ^a usque ad annum Domini 1313. et cen- tenarius obiit, et vacavit sedes ^b .	1285. Wernhardus episcopus Pat. sedit ann. 30. Postea vacat sedes ann. 7. Benefecit ecclesie.	1285. Wernhardus de Prampach sedit ann. 30; postea vacat sedes 7 annos. Benefecit ecclesie.	Gottfridus Westfalus 1299. sedit annos 2.
10		1342 ^c . Albertus episcopus Pat., dux Saxonie, sedit ann. 22. [Qui ^d fecit ecclesie nostre Mat. multa bona, ut apparet supra in litteris].	1322. Albertus, dux Saxonie, sedit 22 ann. Reliquit ecclesiam in multis debitis.	Albertus, dux Saxonie, 1302. sedit annis 22; non bene rexit.
15		13[60 ^d]. Gotfridus Weizzenekker episcopus Pat. sedit ann.	13.. Gotfridus de Weissenekhepiscopus sedit ann. 22, mens. 4, diebus 10.	Gottfridus de Weizzenek 13.. 20 annis sedit; bene rexit.
20		Albertus de Winchel concorditer electus, ab Urbano papa V. confirmatus.	Albertus episcopus Patavie ann. 18.	Albertus de Wickel 13.. sedit; Patavie ann. 20.
25			Johannes de Schefftenberg episcopus Patavie sedit ann. 6.	Johannes 13.. de Scheffenberch sedit ann. 6.
30			1420. Georgius de Hohenlohepiscopus Pataviensis, alme Strigoniensis ecclesie administrator ac Romanorum regis domini Sigismundi, necnon Hungarie, Boemie, Dalmacie, Croacie etc. regis, cancellarius, sedit ann. 23, mens. 6; mortuus Strigonii; qui etiam interfuit concilio Constanciensi, quod duraverat per ann. 3 cum dimidio, multaque bona fecit ecclesie Pataviensi; sed post mortem ipsius maxime impedita et dampnificata erat per Albertum ducem Austrie et marchionem Moravie.	Georius 14.. de Hohenloch sedit ann. 24. Leonhardus de Laynungen 1451. sedit annos 28. Ulricus 14.. de Nustorff.
35				

NOTAE DE EPISCOPIS PATAVIENSIBUS

codicis C.

Uroffus^a archiepiscopus¹, cum gesta priorum ignorentur^e et utinam diu vixisset, cum fuerit probitate et virtutibus plenus. Sed post ipsum statim sequitur de pallio questio dura, quam quidam Arn Saxo episcopus Iuvavensis Pataviensi ecclesie suscitavit, de qua nimis prolixum esset dicere in presenti.

Hatto episcopus. Hic nichil fecit, nisi panem comedit, parum curans de pallii dignitate. Rincharius inclytus atque clarus. Hic pro pallio fortissime dimicavit et strenuus rehavens, cum pallio triumphavit Rome sollempniter ordinatus.

45 Anno Domini 831. Regenharius episcopus Matavorum^b baptizat omnes Moravos. Post hunc vacat Pataviensis ecclesia propter discordiam pallii per annum et amplius.

Herwicus archiepiscopus, potens in opere et sermone, Iuvavensem ecclesiam opprimens, Pataviensem ecclesiam sublimavit. Capitulum Pataviense opibus auxit et libertatibus exaltavit, cuius memoria ad laudem Iesu Christi maneat in eternum! Is creditur esse sanctus.

50 Hermenricus episcopus, natione Ostrogotus, vir delicatus, nichil clari fecit, pallio caruit.

a) alia manu post add. e. b) minor paginae pars vacat e. c) post add. e. d) 60 post add. e. e) haec in solo cod. C. f. 89. leguntur, praemisso loco supra p. 619 edito: Sequitur videre — studebimus annotare. f) episcopus corr. archiep. e. g) spatium unius et dimidias fere lineae vocat e. h) post corr. Moravorum e.

1) l. s. annus quo obiit.

Winchingus archiepiscopus, natione Ostrogotus¹. Hic Laureacensem ecclesiam pressit, volens provinciam dividere et auxilio Zwentenwaldi regis Moravorum² in Sedavia³ metropolim suscitare. Hic Pataviam transfertur, quam fortissime rexit per annum tantum et menses tres, et feliciter conquievit.

Engelmarus archiepiscopus, vir magnificus et spectabilis, qui multa bona et predia opulenta⁴ Pataviensi ecclesie acquisivit, capitulum suum redditibus exaltavit.

Richarius ob sui bonitatem memoria dignus. Hic contendens pro pallio per 12 annos et triumphans, eo utitur tribus annis et postmodum in Domino conquievit.

Purchardus, sua querens, non que Pataviensis ecclesie, deliciis insudans, moritur sine pallii dignitate.

Gumboldus sequitur decessorem, et eius vestigia sequens, pallium non curavit.

Gerhardus archiepiscopus, omni laude dignus, vas virtutum omnisque sanctitatis. Hic pallium repetens, potenter rexit ecclesiam et eam bonis omnibus simul et capitulum exaltavit.

Adalbertus archiepiscopus, vir competenter bonus, nichil tamen gessit nota dignum. Hunc et Laureacensem ecclesiam more solito barbari crudeliter vastaverunt.

Pilgrimus archiepiscopus⁵, vir magnificus atque sanctus, ecclesiam strenue rexit et que barbari occupaverant et destruxerant ingenio magno et auxilio imperatorum revocavit. Capitulum, quod sevicia barbarorum opibus exhaustum fuerat, viriliter reformavit.⁶

Christianus episcopus nichil gessit quod debeat luce gaudere; sine pallio vita decessit.⁷

Perngerus episcopus ecclesiam competenter rexit, possessiones quam plures ecclesie denariis comparavit, pallium non curavit.

Engelbertus episcopus ecclesiam bene rexit et eam fecit possessionibus habundare, capitulum eiam exaltavit, sine pallio tamen decessit.⁸

Altmannus⁹ episcopus, [auctoritate¹⁰] magnus, Pataviensis ecclesie et eius capituli sepe destructor. Hic de possessionibus ecclesie Pataviensis et sui capituli plurimas conventuales ecclesias fundavit, restauravit et ditavit, suam autem usque ad interitum dimembravit et suos canonicos ad ultimam paupertatem deducens, castra ecclesie et comitatus et aquarum alluvia¹¹, ut canonicis posset resistere, nobilibus contulit, quibusdam eiam infeudavit. Hic a canonicis ad Romanam curiam citatus, de dilapidatione impetitur, et plurima revocantur, sed ad effectum non perducuntur, quia canonici quasi omnes Rome moriuntur, alii in via in reditu. Episcopus autem apud villam Cornudarum in Tuscia¹² vita decedens, coctus ibi permanet, et eius ossa in Austriam¹³ deferuntur.¹⁴

¹) In marg. m. 2: obiit 12. Kal. Iunii.

²) In marg.: Hic contulit beneficia circa Trunam et Hausrukk Otachero marchioni; post add.: et ecclesiam Tudich.

³) Eadem, ut videtur, manu in marg. add.: Hic abstulit ecclesie Ch[remsmunster] Petinapach; post alia manu: 33 obiit 11. Kal. Octobris.

⁴) In marg.: sedit circa annum Domini 1050. sub Heinrico rege; antea alio atram.: Hic nostrum monasterium consecravit et domum sancti Floriani a monachis habitam post destructionem Ungarorum iterum clericis mancipavit, ut habetur in legenda sancti Altmanni¹⁵; eadem qua supra manu: Obiit 16. Kal. Iunii.

⁵) In marg. m. 1: Hic nostrum monasterium in disciplina monastica reformavit et eiam consecravit anno 40 Domini 1082, episcopatus sui 10, quia fuerat per incendium exsecratum, et, ut creditur, nobis dedit declinas ecclesiarum; post [m. 2]: et forte dignitatem pristinam restitisset, si indigena fulisset, ut eam scilicet, aut violentia principum non obtulisset; alia manu (3): Iste posuit curias ecclesie Tudich, quam fundator nobis dederat, et quam Pilgrimus sibi dedicans usurpaverat, commutans eam vice prediorum in Hausrukk, Otachero marchioni, que habuerat a Pilgrimo circa annum Domini 1000, 45 pontificatus 24. Sed eadem ecclesia Tudich in marchionatu Stiria cessit duci L[eo]poldo Austriae, qui eam tradidit monasterio Glunicensi. Monasterium Glunicense est fundatum circa annum Domini 1123. sub Loth[ar]o rege.

¹²) Superscr.: in Zalzermaur. ¹³) Superscr.: scilicet in Gothwicum.

A 541 Anno Domini 508. Hoc tempore gens Noricorum et Bavariorum duce Theodone, Romanis effectis, ad propria sedes revertitur.

Anno Domini 520. Romanus exercitus apud Otinge a Theodone prostratur.

Anno Domini 537. Theodorus primus Bavariorum obiit anno 30. post introitum [?] [?]; [?] Alius successit.

a) Meiorum e. b) opulencia e. c) r[ati]o. erasum e. d) allumi scr. sed del.; e) [?] [?] [?] alluvia e. f) pars paginas et f. 91, varon C. g) H. e. des. C. g) revertuntur A. h) Anno D. des. semper C. D. i) Otinge A. k) No A. 53 Auct. Crem.; 532. C. l) obiit C. m) Bavar. C semper [?] n) cal Cdo C. succedit C.

1) Potius Alemannus; de quo et, Dümmler, Ostfr. e. 31; SS. XII, p. 230, in villa quas Zelzenmure dicitur Reich II, p. 195. 2) De episcopatu Neitrensi sermo in Austria obiit. 4) e. D. SS. XII, p. 231. 5) Cf. esse videtur. 3) Haec prorsus falsa sunt; Vita teste infra Cat. Cremif., sed hic res accuratius exponuntur.

- Anno Domini 569. Cdo secundus dux Baiuvariorum obiit anno 29. sui heres.
 Anno Domini 569. Theodobaldus dux Bavariae Ystalam intraans, omnes Gothos ab Ystala expulsi.
 Anno Domini 567. Gerbaldus cum suo filio ducatum Bavariae occupat.
 Anno Domini 580. Hic Hildibertus Tassilonem Bavariae prefecit, Gerbaldus quodam et filio eius effectus.
 Anno Domini 588. Iterum Gerbaldus regnum Bavariae accepit.
 Anno Domini 600. Otarius rex Lombardorum Gerbaldus regis suam Theodehendam accepit uxorem.
 Anno Domini 614. Tassilo secundo regnat in Bavaria.
 Anno Domini 650. Tassilo (I.) rex Baiuvariorum iam centenarius etate obiit.
 Anno Domini 651. Grimoaldus dux Baiuvariorum constituitur a regibus Francorum.
 Anno Domini 696. Theodo (II.) dux Bavariae per reges Francorum proficetur.
 Anno Domini 716. Theodo dux Bavariae Romam peccit. Iste Theodo secundus fuit.
 Anno Domini 718. Theodo dux obiit, pro quo Theobaldus et Grimoaldus, filii eius.
 Anno Domini 729. Grimoaldus dux Bavariae obiit: eum Hugbertus in ducatum successit.
 Anno Domini 733. Hugbertus dux Bavariae obiit: eum Odilo successit.
 Anno Domini 741. Pippinus (II.), filius Karoli (I.), cum fratre Karolomanno reges cum Odilone pugnauerunt et vincunt.
 Anno Domini 742. Natus est Tassilo (II.) dux.
 Anno Domini 743. Karolomannus et Pippinus pugnauerunt iterum cum Odilone ad Lech.
 Anno Domini 748. Pippinus fratrem suum Grifonem expulsi de Bavaria, quam occupaverat, et Tassiloni, proprio sororis, ducatum restituit.
 Anno Domini 758. Tassilo hominum Pippino (II.) regi fecit.
 Anno Domini 765. Odilo dux Bavariae, pater Tassilonis similiter ducis Bavariae, obiit.
 Anno Domini 766. Pippinus Tassilonem Bavariae prefecit, et ipse eodem anno obiit.
 Anno Domini 772. Tassilo Karolus subiecit, et Rome filius eius Theodo baptizatus est ab Adriano papa.
 Anno Domini 782. Tassilo dux Bavariae fecit hominum Karolo; quem ipse rex postea detonsum et caecum destruxit in monasterium cum filio Dionoso. Et nota, quod, detonso et caeco Tassilone, regnum Bavariae reges Francorum per se ipsos longo tempore tenuerunt, scilicet 24 annos.
 Anno Domini 811. Bernhardus rex Bavariae a Karolo effectus.
 Anno Domini 815. Hlotarius rex in Bavariam venit et ibi regnat.
 Anno Domini 817. Bernhardus rex Ludwico imperatori rebellet.
 Anno Domini 818. Bernhardus rex Bavariae excoatus interit.

*) C post add.: vel Sigbertus; et in marg.: rex Francorum, filius Clodovei; et in fine manu s: Verlus est, quod dicitur Sigbertus. **) C. superer.: Wawarie.
 ***) C. add. in marg.: ad hanc scripsit sanctus Gregorius; et post uxorem: Hec habuit fratrem Gundwaldum, cuius nepos Chuniberte regi Longobardorum contigit res miranda de pupa.
 *) C. superer.: Id est Herato.
 **) C. in marg.: Dagoberto scilicet et Heriberto; et alia manu: Sub hoc duce Dagoberto Wawariae leges dedit, quibus tunc imperavit, sub Martino papa et Constantino, nepote Archadii.
 ***) C. in marg. (manu 2): Hic locavit sanctum Corbinianum in Frisingam.
 *) C. in marg. (m. 2): Hic sepelivit sanctum Corbinianum apud Magense castrum; unde etiam Longobardi transferunt in Tridentum sanctum Valentinum.
 ***) C. post add.: palerinnis.
 ***) C. in marg.: Hic corpus sancti Wyttonis episcopi Laurencensis de Anaso transtulit in Pataviam.
 **) C. in marg. rubre add.: Anno 777. monasterium Chremsmuhster edificavit.
 **) C. in marg.: Hic corpus sancti Valentini episcopi transtulit in Pataviam de Tridenta et eandem civitatem capitibus et honoribus exaltavit; post alia m.: et sanctum Corbinianum de Magense transtulit in Frisingam; deinde et abhinc Adrianus papa investiturae ecclesiarum contulit Karolo.
 **) C. post add.: avo suo; et alio atramento: Iste fuit filius Pippini, filii Karoli.
 *) C. in marg.: scilicet patruo suo.
 **) C. post add.: cum multis aliis; post: ob conjurationem contra Ludvicum, patruum suum.

a) 545. C.; 565. Auct. Crem. b) 586. C. c) Theobaldus A. d) expulsi C. e) duxit A. f) occupavit C.
 g) Hildeb. A. h) Gerwaldus C. i) Longobald. C. k) dedit A. l) superer. C. m) constituitur A. n) tolle. C.
 efficitur Auct. Cr. o) in C. p) Theobaldus C. q) Hugbertus C. r) Hub. A. s) Od. C. t) Carol. A.
 85 u) Brif. C. v) Thas. A. w) rubre del. C. ubi s. 199. x) hominum A. y) 776. C. z) 777. C. a) id est C.
 b) Berh. C. c) ubi A. d) Berh. post corr. Bernh. C. e) Ludwico imperatore corr. imperatori C.

1) Ita perperam, cum de rege Francorum sermo sit. 8) De Bernharde rege Italiae agunt
 2) Cf. Paul. D. III, 30, IV, 7. 3) Haec ex errore nata esse videntur; cf. Hahn, Jahrb. Pippins' p. 45. 9) Cf. Ann. Einh. s. 614. 10) Intel-
 4) Ita Ann. Iuv. mal., 88, l. p. 67. b) Ita Ann. 11) De hoc auctoris errore, cum
 Alaric., Mett. 6) Ita Ann. Iuv. min. et s. Emmer., 88, l. p. 68, 69. 7) Haec perperam ad h. a. re-
 SS. T. XXV.

Anno Domini 823. Ludwicus^a imperator^b in Bavariam veniens ibi regnavit.

Anno Domini 834. Ludwicus^a imperator et rex Bavarorum^b iudicio episcoporum deponitur et recluditur, et eodem anno relaxatus^c ab inclusorio, arma resumpsit et regnavit^d.

Anno Domini 839. Ludwicus imperator et rex Bavariae^e obiit; cui quatuor filii succedunt⁶⁶. Iterum cessat regnum Bavarorum per 67 annos et subicitur^f imperio Francorum⁶⁷.

Anno Domini 905. Ludwicus^g propter insultum Hungarorum^h dux Bavariae efficitur et 7ⁱ annis ducatum Bavariae tenens, obiitⁱ; et eodem anno dux Puchardus Bavarorum^j succedens, occiditur, anno videlicet Domini 911.

Anno Domini 912. Chunradus rex Bavarorum, filius Chunradi principis Bavariae, regnavit annis 7; contra quem eodem anno surgit maledicus Arnoldus^k dux Bavariae.

Anno Domini 914. Arnoldus^k Bavarorum dux regi Chunrado rebellans, in Hungariam^l pessitur.

Anno Domini 916. Arnoldus dux Bavariae per Iuvaviam^m egressus, Ratispona a Chunrado rege Bavarorumⁿ obsessus est.

Anno Domini 917. Puchardus dux Bavarorum et Alamannorum constituitur.

Anno Domini 918. Chunradus rex Bavariae obiit ultimus Bavarorum^o. Exhinc deficit regnum Bavarorum et surgit Theotunicorum^p. Henricus^q comes Saxo, filius Ottonis ducis, rex efficitur^r.

Anno Domini 921. Henricus^q rex et Arnoldus dux Bavariae, inaximus ecclesiarum persecutor, pacificatur. Eodem anno dux Arnoldus Bavarorum in Bohemiam cum exercitu vadit.

Anno Domini 928. Henricus^q rex et Arnoldus dux Bavariae Bohemos^s vincunt.

Anno Domini 936. Henricus^q rex obiit. Otto Magnus, filius eius, succedit.

Anno Domini 937. Arnoldus dux [Bavariae] subito obiit, percussus a Deo ob denudationem ecclesiarum^t. Bertoldus, frater eius, in ducatum Bavariae succedit.

Anno Domini 945. Bertoldus dux Bavariae obiit, et Henricus, frater regis Ottonis, in Bavaria^u ducatum succedit.

Anno Domini 951. Otto rex Italiam per Bavariae subicit; et Henricus dux Bavariae Ungaros aggreditur.

Anno Domini 954. Leuloldus dux^v Ottoni regi, patri suo, rebellat; Henricum ducem^w, patrum^x suum, de Bavaria expellit.

Anno Domini 955. Hungari Bavariam vastant, ducente eos, Ottone^y Scirensi^z comite; sed iuxta Augustam ab Ottone rege la die sancti Laurentii victi, usque ad 7 omnes occiduntur.

Anno Domini 956. Heroldus archiepiscopus a duce Henrico Bavariae, qui expulsus erat^{aa}, apud Muldorf excucatur, et ipse dux eo anno obiit; [cui^{ab} Henrico duci alter Henricus, eius filius, in ducatum Bavariae succedit].

[Anno Domini 991. Pilgrimo episcopo decedente, Altachensis ecclesia ex canonicis secularibus fit monastica, et sanctus Godehardus, eius primicerius, fit ibidem monachus sub abbate Erchenberto, postea abbas, illo decedente^{ac}].

Anno Domini 961. Otto rex imperator Romae consecratur.

Anno Domini 963. Otto imperator collectis sinodo Iohannem papam deposuit, Leonem VIII, papam^{ad} substituit.

Anno Domini 985. Henricus dux Bavariae, qui et Hezelo, filius Henrici ducis qui Heroldum^{ae} archiepiscopum cecavit, obiit; cui^{af} alter Henricus, filius eius, succedit et 3. anno moritur.

Anno Domini 997. Henricus dux Bavariae obiit; quintus Henricus^{ag}, alius filius Hezelonis, in ducatum Bavariae succedit; qui ecclesiam Babenbergensem^{ah} fundavit.

Anno Domini 1003. Otto imperator in Italia obiit, Henricus dux Bavariae succedit, patre Hezelone natum.

Anno Domini 1003. Henricus^{ai}, frater sanctae Chunigunde^{aj} imperatricis, fit dux Bavariae.

^a) C superscr.: Pius.

^{aa}) C post add. in marg. infer.: Hiis temporibus Huni christianos persecutus^{ak}. Sanctus Martinus et sanctus Remigius transferuntur. Et sanctus Otmarus abbas.

^{ab}) C in marg. super.: Hiis temporibus gens Ungarorum de Schitia agressa in Pannoniam se recepit, expulsis^{al} Avaris.

^{ac}) C post add.: pronepos Ludwici Pil.

^{ad}) C in marg. add.: Et exhinc in Austria efficitur marchionatus, ubi tempore Henrici^{ae} sancti imperatoris invenitur quidam nomine Henricus, qui forte idem erat qui et dux Wawariae.

^{ae}) C in marg.: Hic episcopatus et abbatia in sua provincia ab Henrico I. rege accepti et usum possessiones baronibus contulit.

^{af}) C post add.: Alamannic. ^{ag}) C superscr.: Wawaria.

^{ah}) C rubro add.: sanctus. ^{ai}) C rubro add.: imperator.

a) deest C. b) Bavaria C. c) relaxatur A. d) regnavit C. e) Wawaria C. f) subiciuntur A. g) Hungar. C. h) 6 C. 65
i) C. B. A. l) corr. Arnulfus mon. y C. l) Ung. C. m) Iuvaviam A. n) Bavaria C. o) Teutun. C. p) Henr. A
emper. q) H. S. e. C. r) hucus annis nota deest C, ubi quae sequuntur in a. 921. ponuntur s) Bohemos C. t) deest C.
u) d. B. C. v) postivum C; patrium A. w) Scir. post corr. Schir. C. x) haec des. C. y) hinc deest A. z) deest A.
a) Herboldum C. b) Baberg. C. c) Chuneg A. d) expulsio e. e) H. et infra Te. pro Friderico scriptus C.

1) De filio sermo est. 2) De rege Ludovico p. 363, quem ex Ann. S. Radberti hausisse vix putarim. 60
infante loquitur. 3) De Burchardo Thuringico 6) Cf. V. Godehardi II, 5. et Herm. Akab. I. I. p. 363.
dicunt Ann. Mell. 4) quodam Ann. Sal. b) Haec 7) Ann. Mell.; christianitatis nomen agressi sunt
perperam addita sunt; sed cf. Herm. Alt., SS. XVII, 6) Ann. Mell. s. 1016. 9) Singulari errore additum.

Anno Domini 1026. Henricus dux Bavariae, frater sanctae Chunigundis, obiit. Henricus, filius eius, successit. A d.
 Anno Domini 1046. Henricus dux Bavariae, filius fratris sanctae Chunigundis, anno 23. sui ducatus a suis consiliariis strangulatur. Otto dux Bavariae sibi succedit.
 Anno Domini 1049. Chunradus, qui et Chuno, dux fuit Bavariae; quem Otto dux Bavariae interfecit. a
 Anno Domini 1054. *
 Anno Domini 1070. Otto dux Bavariae regi Henrico⁶⁶ rebellat. ***
 Anno Domini 1071. Welfo dux et Bavariae, Otone⁶⁷ duce expulso.
 Anno Domini 1073. Welfo dux Bavariae, Rudolphus Sueviae, Bertoldus Carinthiae duces coniurant adversus regem Henricum.
 Anno Domini 1110. Welfo dux Bavariae 30. anno sui ducatus obiit. Henricus eius⁶⁸ frater successit.
 Anno Domini 1127. Henricus dux Bavariae obiit. Henricus filius⁶⁹ ei succedit.
 Anno Domini 1130. Henricus dux Bavariae obiit. Fridericus⁷⁰ dux ei succedit. **
 Anno Domini 1147. Fridericus⁷¹ dux Bavariae obiit; cui Henricus dux⁷² Saxonie succedit. **
 Anno Domini 1186. Henricus dux Bavariae⁷³ 34. anno sui ducatus ab imperatore Friderico [II.] electus⁷⁴, a
 13 a Otto palatino Syrensis⁷⁵ ei substituitur. ***
 Anno Domini 1183. Otto dux Bavariae obiit. *** Ludwicus filius⁷⁶ ei succedit. *
 Anno Domini 1231. Ludwicus dux Bavariae 39. anno sui ducatus presente familia sua a quodam ignoto cultro percussus apud Chelheim⁷⁷ obiit; cui successit filius eius dux Otto, qui iam ducatum Bavariae rexit 22 annis, et utinam bene!⁷⁸

CONTINUATIO

cod. C.

Otto.
 Henricus.
 Otto et Stephanus] iam, scilicet anno 1301.

*) C in marg. (manu 2): 1056. Adalbertus marchio orientalis (id est Austria) obiit; cui Ernestus filius successit; post eum: et Chunradus dux Wawariae in Pannonia pulsus exilio obiit.
 1056. Agnes imperatrix suscepit ducatum [Wawariae] sub Nicolao II. papa et Engelberto episcopo Pataviano.
 1060. Agnes obiit, mater Henrici IV. imperatoris. Huius [Henrici] soror (sive Agnes, quam duxit Leopoldus marchio Austriae) cognomine I. regis, filius Leopoldi. Alio loco: Abbas Laurentius ecclesiarum, quas Adrianus papa Karolo contulerat, apostolice reuincit, scilicet Gregorius, Pascalis et Clemens; sed imperatoribus rebellantibus, tandem Kalixtus II. ab Henrico III. obtinuit.
 **) C post add. (manu 2): IV, imperatori III, qui eius⁶⁸ filiam duxit.
 ***) C post add.: Hic abbatiam Altabensem ab eodem accepit.
 *) C post add.: Welfonis.
 **) C corr.: regno pellitur, et Leopoldus successit marchio Austriae. 1140. Henricus in Saxonia obiit.
 ***) C corr.: Leopoldus. ***) C corr.: frater eius marchio Austriae.
 **) C post add.: sub Innocencio papa, 1152. Chunradus rex obiit, et Fridericus I. patruus eius, eligitur sub Eugenio papa et Chunrado Patavio episcopo; et infra: Iste Fridericus I. revocavit Henricum ducem Wawariae de Saxonia, [scilicet] filium Henrici qui in Saxonia obiit defunctus, et Henricum, consanguineum suum, [scilicet] sororium avie suae, cui Wawariam contulerat cum marchionata Austriae, fecit ducem in Austria, faciens ducatum. Item Otakorum marchionem Styriae facti ducem; sed idem cito mortuus, et marchionatum [Leopoldo] duci Austriae delegavit, sub Lucto III. papa et Manegoldo abbate.
 **) C post add.: filius Henrici in Saxonia defuncti, quem Fridericus I. restituit in Wawaria.
 **) C post add.: de ducatibus Wawariae et Saxoniae.
 **) C post add.: in Wawaria; et Bernhardus comes in Saxonia.
 **) C post add.: pater Ladbich, qui in Chelheim cultello iugulatus a quodam pagano est.
 *) C in marg.: Item Richardus Anglie rex a [Leopoldo] apud Viennam captus et Henrico, filio Friderici, traditur.
 **) C in marg. super add.: Nota. Privilegium ducis Henrici⁶⁸ habet, quod Welfo dux dedit habens Hall, huius filius Henricus dedit mansum, qui commutatus est pro alio manso in monte vicino. Item huius Henrici filius Henricus dux confirmavit hoc et renovavit donationem honorum ab Horenbach seorsum in Chremsmunster. Item Fridericus I. imperator, consanguineus huius Henrici et nepos Henrici, filii Welfonis, pronepos autem eiusdem Welfonis, confirmavit omnia prenotata et sub Ulrico III. abbate.

a) regis Sal. b) Otto corr. rubro Otone C. c) Bello A. d) eius C; dedit A. e) l. eius A. f) Frider. A.
 g) superior C. h) de A. C; Brixensis A. i) eius filius A. k) Chelheim A. C. l) haec rubro addit C. m) scilicet defunctus perperam post consanguineum suum post add. C. n) superior. s.
 1) Haec fabulosa unde sumta vel orta sint, nescio. Mell., ubi de Bertha, filia comitis Ottonis (de Moriciana)
 2) Haec quoque falsa. 3) Haec et quae sequuntur sermo est. 4) Haga UB, nr. 36. 5) lb. nr. 40; longe a vero recedunt. 6) Error natus ex Ann.

CONTINUATIO

cod. A.

1253. Otto¹ dux Bawarie obiit, relinquens duos filios, Ludwicum comitem palatinum Rheni et Henricum ducem Bawarie.
1290. Henricus dux Bawarie obiit², relinquens tres filios, Ottonem, Stephanum, Ludwicum, postmodum cesar.
- Eodem anno rex Ungarie obiit absque heredibus.
1309. Stephanus dux Bawarie obiit; cui successit Otto, frater suus. Qui Stephanus reliquit duos filios, Henricum et Ottonem.
1312. Otto dux Bawarie obiit, qui fuerat coronatus in regem Ungarie, relinquens unum filium Henricum.
1334. Henricus, dux Bawarie, filius Ottonis regis Ungarie et ducis Bawarie, obiit, nullum relinquens heredem.
1336. Otto dux Bawarie, filius supradicti Stephani ducis Bawarie, obiit, nullum relinquens heredem; in Lantsluet sepelitur.
1339. Henricus dux Bawarie, frater iam dicti Ottonis, obiit Lantsluet ibique sepelitur, relinquens unum filium, scilicet Iohannem.

Per¹ illum exhereditata est terra Wabararia.

Eodem² anno elegerunt omnes nobiles et omnes civitates inferioris Wabarie unanimi consensu absque omni contradictione victoriosissimum Ludwicum imperatorem et regem Romanorum, et qui terram suscepit lure hereditario cum omnibus suis liberis.

1347. Ludwicus imperator nescio qua morte obiit; cui successerunt Stephanus et Albertus, filii eius.

1375. Stephanus dux predictus obiit. Cui successerunt frater suus Otto, quondam marchio Branburgensis, et tres filii predicti Stephani, scilicet Stephanus, Fridericus, Iohannes.

Anno Domini 1393. mortuus est dux Fridericus Wavarie in die sancti Barbare in civitate Pudweis regionis Bohemie; qui fuit dux multum sapiens, construens et faciens pacem in tota terra Bawarie ac alibi locorum.

Anno 1395. obiit dux Albertus Austrie, et successit eum dux Wilhelmus, filius Leupoldi fratris ducis predicti, in terra sua Wienne et in ceteris territoriis.

Anno 1396. Pilgrinus archiepiscopus Saltzburgensis ecclesie obiit tertia die post diem Marie Egyptiace et in bona fama.

¹) *Alia eodicta loco p. 290. legitur: 1290. Magnificus princeps dominus Henricus comes palatinus Rheni, dux Bawarie obiit in die beati Blasii in Burchauss, in Lantsluet honorifice sepelitur in clauistro dominarum.*

²) *Cod. add. in marg.: Secundus Otto abbas Sancti Petri Saltzburgensis eligitur.*

HISTORIA CREMIFANENSIS.

Cum¹ antiqua ecclesie Chremsmunstrensis dignitas et ipsius presens dissipatio tam in spiritalibus quam in temporalibus² se nobili incolarum memorie sepe ac sepius ingessisset, presertim cum nec certitudinem possessionum nec privilegiorum tenorem in scriptis ordine³ debito haberemus, circa annum Domini millesimum tricentesimum tempore domini Friderici I. abbatis, ordinationis sue anno 26, ex consilio conventus et precipue Hertwici prioris ac imperio eiusdem abbatis Sygmarus, tunc cellerarius summus, una cum villicis et officialibus ad hoc necessariis omnes nostre ecclesie possessiones perambulans et diligen-

¹) *In super. marg. add: Igitur. Cum² ecclesia Chremsmunster] a Tassilone principe Wavarie sit fundata et a³ successoribus honorifice sublimata necnon et a Laureacensibus pontificibus gubernata, opere preclum estimo, de eisdem⁴ episcopis seu ducibus, quod⁵ memorabile iudicatur, litteris commendare et deinde gesta sive ordinem abbatum nostre ecclesie, prout valeo, annotare, precipue de his que ecclesiam nostram languit. Anno Domini 250. Philippus imperator etc.*

a) *alia pergit manu e* b) *1347. falso praemittitur e.* c) *hinc duabus et dimidia paginis vacuis reliquis leguntur. 50*
d) *tempor e corr. e.* e) *ordinem corr. ordine e.* f) *superior. eadem manu e.* g) *in marg. eadem manu suppl. e.*
h) *aff. e.* h) *manuient, supercr. gubern. e.* i) *eorundem corr. ut videtur eisdem e.* j) *aliquid corr. quod e.*

1) Praemittuntur Excerpta ex Herimanno Alt. et Ann. Claustron. necnon eunt. Sanctue. 2) Cf. Hist. prof. p. 651.

tius investigans, scriptam nobis adtulit nostrorum reddituum totam summam, immo potius reliquias rerum, que raptorum manus effugere contingebat; qui deinde in voluminibus sunt melius ordinati¹. Preterea et privilegia, que transcripta olim fuerunt de ipsis instrumentis, antequam vetustate corrumperebuntur vel certe priusquam per rapinas dissipantium auferrentur, et que in nostra ecclesia poterant aut alibi reperiri . . . "similiter scribi fecit. Qui dum ordinem datorum privilegiorum, et quorum abbatum tempore essent data, vel numerum eorundem quereret² [abbatum], nequaquam perfecte poterat invenire³. Verumtamen, sicut potuit ex privilegiis et ex chronicis ac ex defunctorum kalendaris colligere, annotavit, incipiens a primo abbate huius loci et perducens usque ad illum abbatem cuius tempore ista scripsit.⁴

Anno Domini 777. Tassilo dux magnificus monasterium nostrum in honore sancti Salvatoris construxit et ibidem religiosas personas congregavit, quibus abbatem prefecit nomine Fater, assumptum de Alth⁵ inferiori, virum ob sanctitatem sue vite Deo et hominibus predilectum.⁶

Huius tempore datum est nobis primum privilegium ab eodem⁷ principe fundatore⁸, cum quindecim distinctionibus⁹ de omnibus rebus cultis et incultis inter duas ipsas et aliis possessionibus alibi sitis, quas ipse una cum domino Arn, tunc prespitero, deinde archiepiscopo Iuvavensi, et Hleodoro comite sub terminis posuerunt tempore sancti Virgiliti episcopi Salzburgensis et Pataviensis Waldarici.

Item duo¹⁰ privilegia a Karolo Magno¹¹, cuius amite¹² filius idem princeps fuit, de confirmatione earundem possessionum sub domino Arn archiepiscopo Iuvavensi et Pataviensi episcopo Waldarico.

¹) Post add.: precipue a Suclperone usque ad Ditrkum.

²) Post add.: His etiam addidit diem obitus abbatum vel locum sepulture, sicut a senioribus didicit annotare.

³) In marg. inf.: Cuius patroni principalis festivitas in dominica palmaram hactenus agebatur, et propterea adhuc festivus celebratur quam festum apostolorum, sed a tempore D[itricti] festum sancti Agapiti gloriosius honoratur. — Tassilo dicitur ego Christo meo p[re]dia lego. — Sed quia noster fundator ecclesiam Pataviensem subleavit, nostra ecclesia pro omnibus sibi subiectis ecclesiis post eam habet in dignitate primam locum. Unde Pataviensis de postea ecclesia scribere ita solet. Requiro privilegia. — Item quia primus huius loci abbas fuit de Alth, cum (7) eadem ecclesia nostra noscitur esse iuncta fraternitate speciali, cuius indicia plures sunt inventa, sed quia oblivione sepefacta, tempore B. et H. est renovata, et iterum tempore Fr. et Popponis plenius corroborata. Habemus etiam cum quibusdam aliis monasteriis fraternitatem diversis temporibus et abbatibus contractam (ut supra dicitur), scilicet cum Sancti Petri Salpurge, cum Lambacensi, cum Admontensi, cum Hirsaugensi tempore Ditricti abbatis nostri. Item cum Tegernis et Enstorf tempore Ber[oldi]. Item cum Prueninges, Superiori Alth. Item cum Sancti Pauli in Karinthia tempore Ber[oldi]. Item cum Ambergensi, Lambacensi (renovata¹³), Glunickensi tempore Friderici.

⁴) In marg. sup.: Fundator monasterium cum filio ingreditur, scilicet Lorisheim, et Wawris Geroldo prefecto a Karolo committitur, et eius terminis ab Anaso usque Raben Sumca Ungaris vel Pab[er]gite per Karolum dilatatur. — Item imperium transferitur a Constantino V. imperatore Constantinopolitano ad Francos in Karolum. — Antea scr.: Huius tempore cantus Gregorianus fuit authenticatus pro cantu Ambrosiano in concilio generali Adriani papa I. 793. et tempore Karoli imperatoris sub Fater abbate. Et cantus Gregorianus doctus fuit a Leone papa duos clericos de Francia a Karolo sibi missos. [Nomi 12 clericis a Stephano papa directi ipsam confuderunt potius quam docuerunt. Unde ab ipsis precipue ortum est quicquid erroris in cantu ecclesiastico invenitur, ab istis autem quicquid regularis et secundum ordinem potest esse]. Unde non habetur officium divinum quod eisdem temporibus agebatur, nisi forte a Cassinensibus didicerint quemdam modum [secundum Ambrosium]. — In marg. inf.: Item circa annum 740. sanctus Benedictus est transitus, et Karolomanus res eius conversus, et voluit reportari. Item circa annum 780. sanctus Leodegarius occiditur. — Ibidem antea scr.: Primus abbas huius loci nomine Fater presuit ab anno Domini 777. usque 789. Sigwardus anno 828. Shelpero ab anno 888. usque 893.

⁵) Post add.: in quibus dedit ecclesias et Sulzbach, Norfils, Albenburch.

⁶) una fore linea oratio e. ⁷) Quo corr. Qui e. ⁸) q. in loco vocis vel rasura, abbd post add. e. ⁹) Alth corr. Alth e. ¹⁰) duo in loco rasio, (primum?) privilegium corr. privilegia e. ¹¹) ama ante amite del. e. ¹²) hic versus alio tempore scriptus. ¹³) u. l. d. post add. e. ¹⁴) superscr. e. ¹⁵) haec post add. e. ¹⁶) circa annum D. 789. post corr. ab anno D. 777, et sequenti post add. e.

1) Similia in praefatione libri possessionum leguntur, libris inquirendis diligentius requirentes ad suam deferrent notitiam unicuique. 2) Hagk UB. nr. 1. 3) Ibid. nr. 2. 3; ubi etiam alia hic rebus leguntur. 4) Cf. Ann. Sal. a. 791. 5) Cf. Act. Cremif. a. 796. 6) Mirò sane errore hoc tempore narratur.

Ab isto autem abbate Fater usque ad illum, qui primus hii reperitur^a successisse, qui Sighardus dicebatur, hoc est ab anno Domini 777^b usque ad annum 828^c, plures anni computantur, quos si idem Fater rexerit solus, an si ipse partim rexerit et Sighardus partim rexerit, aut si aliquis aliorum abbatum medius fuerit, non poterat inveniri. Sunt enim plures abbates, quorum regiminis tempus nescitur, scilicet Hoholdus^d^e, Sigmarus^f^g, Bertoldus^h, [Wolframusⁱ], quorum si aliqui dicto Fater successerint, nequit aciri.

Annoⁱⁱ (828. Sighardus^j) prefuit. Huius tempore [datum^k est nobis privilegium a Ludwico Pioⁱⁱⁱ et Lothario, filio eius, de^{iv} Grunawit].ⁱⁱⁱ

Anno 885. Purchardusⁱⁱⁱⁱ. Huius tempore datum est nobis privilegium a domino Arnulfo rege de Papalndorf sub imperatore Carolo iuniore, sed nec instrumentum nec rescriptum, 10 proch dolor invenimus.ⁱⁱ

Anno 889. Snelpero. Huius tempore data sunt nobis tria^v privilegia de rebus unius comitatus et aliis pluribus possessionibus ab eodem rege piissimo Arnulfo.^o

Et sciendum, quod etiam a domino Karolomanno, huius Arnulfi patre^{vi}, data sunt tria privilegia de pluribus rebus a se ipso et a suis capellanis nostre ecclesie delegatis; sed^{vi} quod abbates tunc pre fuerunt huic loco nullatenus invenitur.

Sed^{vii} sciendum, quod ab anno Domini 800. Huni Wawariam sepius^{viii} preliis invaserunt, ecclesias destruentes et homines occidentes, inter que etiam nostrum monasterium destruxerunt et plus quam 200 homines propter fidem Domini peremerunt cum monachis 50, sicut adiuratus demon quidam publicavit per os femine obsessæ circa annum Domini 1303.^{ix} [Unde^x factum est, quod, inhabitatoribus^{xi} huius loci tam Hunorum incursibus quam igne vastatis, post Snelperonem nec quis abbas esset aut quibus preesset usque ad Gerardum, non possit facile inveniri, vel potius usque ad Ditricum, a quo et deinceps usque ad Fridericum exronicis et privilegiis cognoscuntur].^{xii}

^a) In marg.: obiit 8. Idus Iulii.

^b) In marg.: Huius tempore computate sunt res ecclesie, ut^o est in minori plenario.

^c) In marg.: obiit 2. Non. Sept.

^d) In super. marg.: Inveniuntur quoque bone memorie atque sancte quidam monachi huius loci, scilicet Rainpoto, qui est sepultus in capella sancte Marie ante altare sancti Michaelis, et Wisinto, qui fuerat humulatus in abside monasterii in loco qui a capite [superior.: ab oriente] altaris unne sancti Blasii et ab occidente altaris nune sancti Thome; sed quo tempore floruerint, ignoratur.

^e) Post add., sed que pertinet incertum: Hildemarum [regulam] est (?).

^f) Superior.: sub Iohanne papa VIII.

^g) Post corr.: territorio inter Sumerberch et Dralsmam^o sub Rynchario episcopo et Pascali papa vel Eugenio. Item de territorio inter Sprazas (?) et inter Smidha et Wachraia^o.

^h) In marg.: Huius tempore habitum est concilium sub Pascali primo papa et dicto Ludwico imperatore Pio post nat. Domini 7, in quo de statu et officio monachorum plurima sunt tractata, et inter cetera, ut ante pasce tribus noctibus 9 lectiones habeantur. [Facta est dissensio inter episcopos et abbates pro Gravitate officii ex eo, quod officium Gregorianum] nos plene concordabat officio quod instituit sanctus Benedictus, quod ab ecclesia Romana super fuerat approbatum sub Karolo patre suo. Huic^o concilio idem ipse probatur interfuisse vel postea advenisse. Cum enim adtulisset nobis privilegium ex parte Ludwici, quod datum esse constat anno Domini 828, 11. Kal. Aprilis, ipsum vero Ludwicum nullum conventum alium hoc constat tempore habuisse Aquilegrani, non est dubium, quin idem privilegium tempore eiusdem concilii impetravit. Hoc quoque ex annorum eorundem numero affirmatur, scilicet 15. Ludwici et Lotharii 6. — Item Theodolus episcopus Clavia^o hinc in edicere composuit. Item festum omnium 48 sanctorum est institutum in Francia et Germania celebrari sub Gregorio VIII.

ⁱ) P. — temp. del. et sic: Eiusdem tempore.

^j) In marg.: Item ecclesiam Wels.

^k) Corr.: 887. ^l) Corr.: quinque.

^m) Post add.: sub Adriano papa secundo et Engelmaro episcopo Pataviensi.

ⁿ) Superior.: quia abbas vel.

^o) In marg.: scil. septies, ut exronicis invenitur.

^p) Superior.: licet talibus testibus non credatur. ^q) Superior.: vel incola.

^r) P. 97. In marg.: Nota. Circa hec tempora post Arnulfum imperatorem imperium a Francia transferret ad Italiam in Boranarium]. Item circa huius tempora Cluniacum construitur sub Iohanne papa X. Item 85

a) a corr. e. b) 779. corr. 777. c) 28 a corr. s. d) rasuras. e) post in loco ras. f) 95 a corr. s. g) in loco ras. h) tempora del. et patre cor. e. i) duas fore lineas dralas. j) S. ut. q. ab a. D. in rasura. k) manu q. in loco ras. l) Requie corr. ut est e. m) in est e. f. infra p. 658. n) regulam expulsiat dicitur. o) Dralsmam legi videtur. p) superior. s. q) hanc post add. e.

1) Cf. Auct. Crem. a. 828. 2) Cf. UB, nr. 4. 3) Ibid, nr. 5. 4) Hanc infra p. 668, aliter narrantur. 69

1040. Gerhardus. * Huius tempore computate sunt omnes res ecclesie mobiles ** tam in libris quam vestibus consecratis. *** Hic auxit bybliotecam. †

1050. Erchenbertus. † Huius tempore *** datum est nobis privilegium Heinrici III. † imperatoris de Schutzing et Diethalm[ing]. ***

1060. Pezelinus. Hic redemit locum ecclesie in Talhæim cum dote sua a quodam servo Sancti Agapiti **** sub Albino advocato. †

10[82.]. Dietricus. † Huius tempore domino † Altmanno episcopo confirmante ****, tradita est nobis ecclesia in Warperch et mansus in Bachæim †, et apud nos reformata est, que decreverat, monastica disciplina. ***

10 sanctus Wenzeslaus martyrizatur † sub Heinrico imperatore, sub Iohanne XI, item sanctus Udalricus episcopus Norici circa annum Domini 960. [Item papa dicitur Benedictus X, qui in pontificali. Item imperium ab Italicis ad Teutonicos transfertur in Ottodem I. Item apostata papa Silvester. Et post: Item 991, sub Pilgrimo episcopo sanctus Godehardus †, monachus ex canonico in Ahab. Item † sub Benedicto IX, scilicet in ecclesia anno 980.

15 *Alia manu:* Horum trium, scilicet Fater, Sighardi, Snelpéronis, nec dies obitum nec sepulture locus propterea inventur. Et abhinc usque ad Heinricum imperatorem, filium Chunradi, qui imperavit circa annum Domini 1040, videtur nostra ecclesia abbate caruisse, ut patet in [registro] de possessionibus, quas Arnoldus dux I. † (?) vendicavit.

20 *) *In marg.:* Huius anniversarius est 6. Kal. Feb.; sanctus esse creditur. *Post:* Sepulchrum nascitur. *Item ante scr.:* Nota quod annorum numerus a Gerharde usque ad Her[mannum] non est certus, quia quilibet eorum cepit abbatizare aut parum ante vel parum post.

†) *Superscr.:* Requiri in maiore plenario.

***) *In marg.:* Et datum est Chrochdorf per Walch[unum] nobilem, qui dedit Aterse.

†) *In marg.:* quum emi in Roia, cum a Roma rediret, sub Heinrico, filio Chunradi.

25 *In marg. sup.:* A Gerharde et deinceps huius ecclesie investitura a ducibus Wawarie vel episcopis Pataviensibus accipiebatur, et officium ecclesiasticum secundum Gregorium est assumptum. Unde ipse refert se invenisse libros tam ecclesiasticos, scilicet missalia Gregoriana et antiphonaria et alios diversos et etiam scolasticos. Item circa annum 930, Fridericus episcopus Maguntinus persecuitur monachos. Item circa annum 950, Arnoldus dux Wawarie sequebat ecclesiasticis exactuaria (?).

30 **) *In marg.:* Huius anniversarius est 8. Kal. Iulii, et sanctus esse creditur. *Post:* Sepulchrum nascitur. *Alia vero manu:* Hic in lapide altaris sacro (?) sculptus est infulatus sicut ex alio latere episcopus Eigelbertus, unde constat eum pium infule habuisse. Circa huius tempora Norici sanctus Udilo Cluniacensis et hic sanctus Wislato et Ralmpolo presbiteri et monachi, et sanctus Cholomannus mortu sub Heinrico sancto 1012. † Et marchio primus est in Austria, scilicet Heinricus, pater Ernesti. Et Fulbertus episcopus qui fecit [responsoria] *Stirps Iesse et Solem Iustitie et ymnus Chorus nove*, id est sub Arnulfo imperatore. *Alia loco:* Ab Engelberto monasterium consecratur.

††) *In marg. que pertinet incertum:* modus professionis Helle.

*) *Post add.:* rogo et post imp. II.

40 **) *Post add.:* Sigmarus abbas; et alibi signo huc relata: Hic ponendos reor duos abbates, scilicet — verio infra — Sigmarum † et Pezelinum, qui videntur presulisse inter [Gerhardum] et Dietricum. De Sigmaro patet ex computatione ecclesiasticarum rerum, quia eadem eum invenisse legitur que inveniat et auxerat [Gerhardus]. De Pezelino patet, quia idem fuit advocatus noster anno tempore qui fuerat Erchenberti. *Post add.:* . . . duos pono. *Alia loco, sed post deleta:* Hic [scilicet Sigmarus abbas] computavit res ecclesie quas invenit. Requiri in minori plenario, ex quibus patet, eum post [Gerhardum] presulisse. Huius etiam tempore ignis nostrum monasterium devastavit. Eius nec obitus scitur nec sepulchrum. Sanctus Tiemo martyrizatur sub [Gregorio] VII, cum scisma fuit inter papam et imperatorem Heinricum. *Ante 1069:* Festum omnium sanctorum circa hec tempora instituitur. Item hyatoris sancti Nycolai approbatur 1057.

****) *Superscr.:* pro Charpach.

45 **) *Post add.:* Et abhinc ecclesia fuit subdita advocati sive palatinaris sive violentie.

50 **) *In marg.:* Huius anniversarius est 5. Idus Decemb., et sanctus creditur; *Alia manu:* ante altare sancto Cruchi sepultus, Abbas advocatus, monachus de Corné. *In marg. sup.:* Item consecratum est nostrum monasterium anno Domini 1069, ab eodem Altmanno. Item contracta est fraternitas inter nostram et Hyrauglensem ecclesiam. *Ante scr.:* In huius Dietrici sigillo oburneo et rotundo abbas huius nominis residet non mitratus, licet ante eum Erchembertus sculptus sit in lapide altaris sacro cum infula, et post eum H[er]nicus in sigillo oblongo de † ere sculptus cum infula adhuc videatur.

†††) *Superscr.:* sub Gregorio VII.

*) *Corr.:* tradita sunt nobis predia et loca pro construendo ecclesia in W. per Arnoldum comitem.

**) *Superscr.:* per Hoholdum prepositum.

60 ***) *In marg. add.:* duettis consuetudinibus de Irangia secundum doctrinam sancti Udilonis.

a) 89 e copy. e. b) dom. — disciplina manu 3. c) dol. e. d) Sigmarus et Pezelinus videntur corr. ut editum, verba His etc. premissa. e) sigillum oblongum corr. in sigillo oblongo e. f) etigno vel del.

1) Cf. Mart. 2) Cf. Act. Crem. n. 990. 3) Cf. Ann. Sal.

* 1003. Alramus I. Huius tempore est scriptus matutinalis liber chori antiquus, et datum est nobis privilegium domini Heinrici III. imperatoris de Petenbach. Hic resignat abbaciam. Hic nostrum monasterium in rebus, edificiis et personis plurimum sublimavit. Huius etiam tempore dux Welfo tradidit nobis Steinpors pro Mochendorf. Item silva in Prampach.

1120. Hermannus tribus annis prefuit. Huius tempore . . .

1126. Ulricus I. sex annis.

1131. Ulricus II. 15 annis. Huius tempore datum est nobis predium in Slagestheim. Item domina Alhaidis de Wiltperg, relicta comitis Ernstonis de Hohenburch, dedit nobis silvam Prumste et locum Pehstal, et locus in monte sancti Martini. Item predia in Viehtwanch dedit nobis comes Albertus de Rebgeu circa annum Domini 1155. Item predium in Gaizlarn dedit Pillungus de Pernstein. Item Reginbertus episcopus Pataviensis consecravit ecclesiam in monte sancti Martini. Item . . .

1146. Albertus (13) annis. Huius abbatis anno 6. completus est liber matutinalis ad Sanctam Mariam. Huius tempore datum est nobis privilegium de superiori Ror et de Viehtwanch. Item unum predium in Lewenpach. Item 1 predium in Puchkirchen. Item 1 predium in Chazpach cum hominibus ad censum 12 denariorum, quod ante eum Pezelinus pro Talhaim dedit. Item Reginbertus episcopus confirmavit

^{a)} Post add.: M. . . Wolframus abbas; et in marg.: Obiit 2. Kal. Octobris; sed Wolframus post det. et scr. Hoholdus abbas. Supra require in margine, signo posito huc ducuntur quae scripta erant post fuitat Erchenberti p. 631. n. 1. Item Hoholdus et Wolframus videntur post Ditricum prefuisse et Alramum, qui Hoholdus Ditrici tempore fuit prepositus, alter monachus; sed quando quilibet rexerit, ignoratur. Obiit 19. Kal. Febr. Invenitur etiam quidam Bertoldus abbas in kalendario scriptus et in libro vite pro testimonio censuorum; sed quando prefuit ignoratur.

^{b)} Post add.: anno 1104. ^{c)} Post add.: et constructa capella sanctae Margarete in Perca olim.

^{d)} Superer.: III. regis anno 1099. ^{e)} Superer.: anno 1120.

^{f)} Post add.: sub Urbano II. papa et Ulrico episcopo.

^{g)} Post add.: Item Inchoatus est liber matutinalis, qui nunc est in capella sanctae Marie. Item repetit Petenbach ab Ulrico episcopo. Huius tempore floruit sanctus Anselmus sub Urbano II. papa. Item idem papa horas de sancta Maria cotidie et missam in sabbato instituit celebrari. *Alia manu*: Circa columpnam mediam in dextro choro in capella quiescit. *Alia manu*: Obiit 5. Idus Martii. — Leopoldus I. marchio Mediolani construxit et Cystercium est fundatum. — Inter hunc et Ditricum videtur resumpta esse decima in Chirichdorf et abbate ecclesiae curata, anno scilicet 1093. Abhinc abbatum ordo in cronica invenitur usque ad Rudolfum.

^{h)} In marg.: Obiit 2. Kal. Jan.

ⁱ⁾ In marg. sup. f. 93: Ordo Premonstratensis cepit anno 1119. Fundatum est Cystercium anno 1100; *Alia manu*: sub Urbano II. papa. Et resumpta est investitura ecclesiarum per Kalistum papam ab Heinrico sub Ulrico I. episcopo, successore sancti Altmanni.

^{j)} Superer.: ecclesie.

^{k)} Superer.: ecclesie constructa. Post add.: Hec confirmavit Reginbertus episcopus et marchio Leopoldus.

^{l)} Superer.: 6.

^{m)} In marg. inf. compluribus eras: Unus eorum qui dicuntur Ulrici obiit 6. Idus Maii, *Alia manu*: alter 6. Kal. Sept., et eorum unus est sepultus ante candelabrum in capella. Circa haec tempora Heldolfus fuit camerarius, qui tot bona comparavit. Huius tempore Leopoldus illustris construxit Neunburch et Sanctae Crucis sub Innocentio II. papa et Regmaro episcopo. In marg. sup. manu 1: Hiis temporibus pons in Wels redempta est ab episcopo Heribolenst per Fridericum de Rot anno Domini 1138. Require in libro annalium.

ⁿ⁾ In marg.: Obiit 4. Kal. April.; *Alia manu*: Huius etiam tempore ignis nostrum monasterium devastavit. Item homines de Eichenperg sunt cens. 12 den. Item annalis cronica est scripta que apud nos habetur.

^{o)} In marg.: qui fuit Inchoatus Alrami tempore, cuius exemplar adhuc superest.

^{p)} In marg.: ubi forte ecclesiam construxit.

a) 93 del 94 e corr. e. b) post add. e. c) sequentia m. 2. d) e corr. e. e) Huius — Prampach harum *Alia manu* (4). f) cor. erat. g) spatium 10 linearum vacuum restitutum; quaedam infra eras videntur. h) 6 ann. fort. e corr. — 14 lineas vacuas restitue e. i) 15 ann. e corr. e. k) quae sequuntur *Alia manu* (4). l) *Alia manu*. m) iterum *Alia manu* (5). n) eras. o) 13 e. e corr. p) manu 41. q) quod — dedit *Alia m.* r) manu 5.

1) UB. nr. 25. 2) de Hohenburch, Auct. Cremif. p. 554. Ulricus II. abbas sagaciter adimplevit, construxit ecclesiam atque cellam, quam Reginbertus episcopus in honore sancti Martini consecravit et hiis terminis designavit etc. Breviter ibidem de Pehstal. 3) UB. nr. 29. 4) Ib. nr. 28. Liber de consuetudine ecclesiae, UB. p. 377. Ita: Predia in monte Sancti Martini tradidit nobis Alhaidis, relicta Ernsti de Hohenburch, que fuit Alia Friderici Ratisponensis advocati, Alia Bercholdi marchionis de Istria, hac condicione ut ibidem ecclesia et fratrum cella edificaretur. Quod

predia et ecclesiam in Viehtwanch, quam Chunradus episcopus consecravit. Item ecclesiam in Wartperch. (Huius etiam tempore ignis nostrum monasterium devastavit. Item homines de Ekheperg sunt cens. 12. den.)

1160. Martinus 5. annis; postea resignavit. Huius tempore datum est nobis privilegium de Wäigantstorf (a Chunrado episcopo). Item huba circa Lohchirchen.

1164. Alramus II. de Gersten (9. annis). Hic construxit basilicam sancti Egidii, et sub altari quiescit. Hic deponitur a Diepoldo episcopo Pataviensi. Huius tempore data sunt nobis predia in Heitenhaim et in Perchwinden sub Otachero marchione. Item sub eodem date sunt nobis 2 vinee in Erlach.

1173. Ulrichus III. de Gersten, fraterueli sancti Ber(toldi), 9 annis. Huius tempore Fridericus I. imperator restituit et confirmavit nobis predia in Halle. Is cum duce Liupoldo mare transfretavit et apud Akkaron mortuus sepelitur, remittens nobis calicem aureum et crucem cum magnis reliquiis. Item data sunt nobis predia in Viehtwanch. Huius etiam tempore dominus Alexander papa III. confirmavit ecclesie nostre bona. Item Diepoldus episcopus dedit nobis Chyrichperch.

1183. Manegoldus 23 annis, postea factus episcopus Pataviensis. Huius tempore confirmata et aucta sunt predia nostra in Viehtwanch, et data curtis quedam apud Sienrikk, et privilegium de ponte in Wels. Item ecclesia in Vorihdorf data est nobis. Item idem factus episcopus Pataviensis dedit nobis vineam in Plikersperg. Item datum

20 *) In inf. marg.: Hiis temporibus, scilicet abbatibus Alberti, sic ordo tepuerat monasticus a Ditrico deductus, ut prior huius loci Henricus ad Leatum Ber(toldum) tunc abbatem Gerstensem veniret ad confessionem in habitu laicali. *Alia manu*: Hoc ex pictura vitri (?) quod fecit colligitur. Item marchionatus Austria in ducatum erectatur per Fridericum I. imperatorem, et Henricus, filius Leupoldi Laryi, post fratrem Leupoldum de marchione ibidem dux creatur.

25 **) *Post add.*: Hiis temporibus cepit ordo Cartusienis, et sanctus Bernardus floruit. Item sanctus Thomas apud Cantuariam est socius; *post*: sub Alexandro papa III. *In sup. add. sed del.*: Hiis temporibus cepit exordium ducatus Austriae de marchionatu per Fridericum I. imperatorem sub Innocencio II. papa. *corr.* Non[orio] III.

*) *In marg.*: ante turrim est sepultus; sanctus creditur.

30 *) *In marg.*: propter scisma inter Alexandrum papam et Fridericum I. imperatorem sive inter Patavienses episcopos.

*) *In marg.*: Hiis temporibus floruit Gratianus, qui decretum composuit, et Petrus, qui Sententias et Scolasticam hystoriam, et Rychardus de Sancto Victore. *Add. sed del.*: et sanctus Thomas episcopus et martir sub Alexandro papa III.

*) *In marg.*: Huius anniversarius est 3. Nonas Julii. *Post add. sed del.*: alter Alr. (?) 5. Ydus Mar.

*) *In marg.*: quam consecravit Albertus archiepiscopus Salzpurgensis anno Domini 1170.

*) *In marg.*: ubi forte ecclesiam construxit.

*) *In marg.*: fundatore vel filio vel nepote fundatoris Gerstensis; sed potius videtur nepos esse, ille scilicet, qui in Ungaria est defunctus, et leprosus factus, Leupoldo duci Austriae suum marchionatum in Styria delegavit.

40 *) *In marg.*: obiit 5. Ydus Iunii. *Add. sed del.*: sepultus ante candelabrum in cappella. *Alia manu*: Huius etiam tempore Henricus dux Wawarie dedit nobis predia inter Horenbach et Chremsam, quo Welfo dederat. *Iterum alia m.*: Hiis temporibus Otacherus marchio Styrensis distinxit et alleviavit honora, que nobis imposuerunt subadvocati sui, forte Pihungus de Pernstein. *Add. sed del.*: Item marchionatus Austriae creavit in ducatum per Fr. imperatorem. *Etiam de ord. Cart. et s. Bernardo horum referitur, sed del.*

45 *) *In inf. marg.*: Iste est Ulrichus, qui monachus Gerstensis existens a beato Ber(toldo), suo patre, dolore pedum subito est curatus. Ad hunc scripta est vita sancti Ber(toldi). Item hiis temporibus fuit maximum scisma in ecclesia Romana sub Alexandro papa III. et Friderico I. imperatore. fore per 18 annos, quia quatuor erant pape.

50 *) *Superscr.*: aucta.

*) *Superscr.*: a duce Leupoldo per commutationem vel alias; *post in marg. sup.*: vel vice pecunie quam eidem abbas idem mutuaverat.

*) *In marg.*: Idem sciam papa constituit, ut prelati ecclesiarum cathedralium nichil ardui sine consensu capituli sui agant.

55 *) *Superscr.*: frater Diepoldi episcopi, monachus Sancti Georii.

*) *In marg.*: resignat abbatiam, quam tenuit cum episcopatu.

*) *Superscr.* manu 1: vel redempto. *) *Superscr.*: per Wolfherum episcopum.

a) haec post del. e. b) in marg. c. c) s corr. c. d) manu 4. e) alia m. s. f) superscr. c., et ita constanter. g) 9 a. s corr. c. h) manu 4? i) alia m. s. h) linea et dimidia crasa e. i) l. s. s corr. c.

60 m) superscr. sed del. marchione s. n) alia m. in loco raso e. o) Adriano scr. sed del. e.

1) UB, nr. 34. 2) Lohkirchen. 3) UB, nr. 40. 4) lb, nr. 38. 5) lb, nr. 35. a. 1170. 6) lb, nr. 46. 7) lb, nr. 47. 8) lb, nr. 48.

est nobis unum predium prope Rör. (Huius abbatis tempore magna fuit in ecclesia dissensio, quia intruans per Diepoldum episcopum, fratrem suum, fratres monasterii ad Lucium papam appellantes, cum breviter esset defunctus, per successorem eius Urbanum III. finem discordie acceperunt. Cuius litis scripta require in libro de exceptionibus ecclesiasticis ante k. Ieronimi).

1206. Chunradus de Sitensteten 3 annis, postea deponitur.*

1209. Gerhardus electus.***

1210. Rudolfus 10 annis. Hic construxit cappellam beate Marie. Huius tempore datum est nobis privilegium de ecclesia in Puchkirchen². (Et remissum perchreit de Plikersperg³. Et absoluta est ecclesia nostra ab oppressione advocatorum per Leopoldum II. ducem⁴). Item absoluta est decima in Achlieten⁵. Item absoluta est steura in Mautarn⁶. Hic rediens a Roma Tervisii mortuus⁷ sepelitur.

1221. Heinricus 17 annis. Huius tempore cepit renovari nostrum monasterium. Item dominus Innocencius papa III. primo privilegio confirmavit ecclesie nostre bona. Item Rugerus episcopus dedit nobis Wæizch[irchen]⁸. Item Fridericus II. imperator confirmavit libertatem ecclesie de advocacia a duce Leopoldo factam⁹. Item Ekhebertus episcopus Babenbergensis dedit nobis in Gärstental hubam Saizhaw¹⁰ [quam Otto dederat]. Item Otto de Rör dedit nobis curtem Leupoldi que dicitur curia in Wäingarten¹¹ vel Selgrat¹².

* In marg. inf.: Horum duorum, scilicet Manegoldi et Ch[unradi] negligencia vel malicia alienata sunt 20 nostro ecclesie predia et ecclesie que minus continentur in privilegio Innocentii III. respectu privilegii Alexandri III; vel forte quia requisivit que Manegoldus in abbacia vel episcopatu alienaverat, est amota. Hic Ch[unradus] quosdam homines de fisco transtulit ad censum 3 denariorum, ut habetur in annal vel Libro vite. Hic habuit usum Infule. Item ecclesia nostra incendio penitus concrematur. 25

** Corr. sed del. 1216. In marg. sup. add.: Hulus electi tempore H. civis Anesi de familia ecclesie nostre volens peregrinari, delegavit nobis domum suam, que collata est ad censum pro talento luro hereditario, que dicitur auf dem cheler; post: et habet nunc Albero de Aschperch. Ad. sed del.: Item Ulricus episcopus Pataviensis dedit nobis ecclesiam in Püchch[irchen] ipsius labore, sub abbate Ch[unrado] videlicet, forte cum adhuc esset camerarius, non electus. Præterea: Hic etiam 30 designavit redditus pro piscibus in quadragesima.

*** Superscr.: cognacione de Achlieten. *) Corr. sed del. 1224 (?); in marg.: 5. Non. Marcell.

†) Inter lineas add.: quam consecravit Eberhardus archiepiscopus Salzpurgensis anno Domini 1220.

††) Superscr.: ab Ulrico II. episcopo.

†††) Superscr.: sub Honorio papa III.

††††) In marg. inf.: Hulus tempore Innocencius papa III. habuit concilium Lateran. et fecit constitutionem: In singulis provincis etc. [post add.: et hoc ideo, quia tunc hori ordines surrexerunt, in quibus plures viri et femine virtutum miraculis claruerunt, sancti Augustini et Benedicti professoribus graviter errantibus a patrum suorum preclarissimis institutis]. Item cepit ordo Predicatorum, qui per Honorium papam confirmatur 1216. Item ordo Minorum fratrum 12. 35

†††††) In marg.: Abhinc abbatum ordo cognoscitur ex relatu.

††††††) Corr. sed del. 1238; et ista etiam sequentes anni correcti et post restituti sunt, quas nunc vix legi possunt.

†††††††) In marg.: de stirpe comitum de Pleyn, monachus in Tegernae.

††††††††) In marg.: anno 1232, sub Friderico II. imperatore.

†††††††††) In marg.: Item huius tempore Gregorius papa IX. habuit concilium et fecit constitutionem: In prima ordinamus. 45

††††††††††) In marg.: Item locus iste miraculis claret usque ad canonizationem sancti Ch. Alia manu: Hunc Heinricum usum habuisse Infule, in eius sigillo circa annum Domini 1300. vidimus manifeste. Ad eius evidenciam in ecclesio nostro armarlo reservatur. Hic Heinricus videtur predia in Halle contulisse ducl Wawario vel (?) eius antecessor 1237. Requirere in antiquo registro. De monasterio construxit presbyterium. Alia manu: Oblit 3. Nonas April. Et post: In cappella sancte 50 Marie sub lapide in medio est sepultus. Huius temporibus floruit Raimundus, qui decretales composuit iussu Gregorii pape IX.

†††††††††††) Superscr.: hulus abbatis consanguineus. *) Superscr.: vel redditu. †) Superscr.: vel forte Chasaw¹⁰.

††††††††††††) Post add.: Sancta Elizabeth canonizatur. Item sanctus Dominicus canonizatur anno 1233.

a) manu ?? b) t. e. kalendario? c) Sitenst. corr. Sitenst.; post voc. eratum e. d) q corr. e. e) alia m. e. 55
f) Achlieten, superscr. a. e. g) Ekhebertus e. h) post add. e.

1) UB. nr. 41-45. 2) Ib. nr. 58. 3) Ib. nr. 53: tal regio circa Windischgarsten. 12) Ib. nr. 62. ut eadem cinca libera debeat esse ab eo sure quod 13) L. e. seelgerath, sed hoc loco curtho nomen dicitur perchreit. 4) Ib. nr. 54. 5) Ib. nr. 52. 14) Cf. Herm. Altah. 15) Ita legi videtur, quod 6) Ibid. nr. 59. 7) Omittitur Beruhardus, qui sedit fortasse: Chalomant intelligi potest; sed apud Bern. 60 a. 1222-1230. 8) UB. nr. 74. 9) Ib. nr. 72. sermo est de canonizatione sanctae Elisabeth. 10) Ibid. nr. 63. 11) Nysserae, ib. nr. 67. Gacaten- 16) Chaserau Bern.; cf. n. 11.

1247. Ortolfus 9^a annis; deinde deponitur². Huius³ tempore⁴ dominus Innocencius papa III. confirmavit omnes ecclesias et res nostras altero privilegio⁵. Item Ulrichus de Truchsen dedit nobis dimidii talenti redditus circa Perndorf et Pergarn⁶.

1256. Berchtoldus⁷ 10^a annis. Hic restauravit multa que fuerant in ecclesie rebus⁸ dissipata, possessiones eius obligatas sive in decimis sive pascuis sive in curiis redemit. Vexationes ecclesiarum in Chirichperch et in Wäizkirchen⁹ redemit. Utensilia ecclesiastica et ornamenta diversa redemit et nova fieri procuravit, multa edificia renovavit, libros scribi fecit. Domum infirmorum¹⁰ in 15 talentorum redditibus dotavit¹¹. Summa omnium debitorum solutorum et expensarum extenditur ad 600 talenta.¹² Huius¹³ tempore collati sunt nobis redditus in Karinthia¹⁴.

1270. Fridericus [30.¹⁵]¹⁶. Huius tempore renovatus est rigor monastice discipline¹⁷, et introductus usus artis musicæ, et recensiti omnes redditus ecclesie, et auctus census possessionum et ornatus ecclesie in libris, calicibus et aliis ornamentis, et omnes fenestre monasterii . . . vitris pulchris decorate. Hic etiam pater abbas vexationem piscature in Albensê¹⁸ redemit. Ecclesiam in Caminata¹⁹ in usum prebende fratrum conquistavit. Ecclesiam in Puchchirichen per monachos inofficiari procuravit vice ecclesie in Viehtwanch²⁰, que tamen ambe pristinis temporibus per fratres monachos procurabantur, ut nostra privilegia attestantur. Redditus custodie auxit. Duo paria antiphonariorum et unum minus in

¹) *In marg.*: et privatam bonam vitam duxit usque ad tempore Friderici abbatis; quo presidente anno¹ plus aut minus 12, est defunctus.

²) *In marg.*: Fuit capitulum Salzpurge, ubi declarato et confirmato sunt constitutiones predictorum pontificum Romanorum et addit: *Abbate etc.*

³) *In marg.*: Obiit 5. Kal. Iun., sepultus in cappella sancti Egidii ante altare. — Item octava sancto Mario natalitatis est instituta. — Huius Ortolfi tempore creditur privilegium de insula abbatum nostrorum, quam habuit ipse, esse venditum [Ottoni¹] episcopo Pataviensi a custode [Holinporgensi²], quia in sigillo antecessoris eius Heinrici vidimus ipsum [sedere³ insulatum; ad cuius evidenciam] idem sigillum in armario huiusmodi reservari [corr. ecclesie reservatur]. Huius etiam negligentia alienata sunt predia nostra, que minus continentur in secundo privilegio respectu primi privilegii Innocentii III. De monasterio constructum parietem dextrum in abside. Item concursus fuit ad reliquias sancti Agapiti in cappella sancti Marie; [sed cessare cepit]. Item tota provincia dissensionibus plena fuit multis annis, Friderico duce interfecto anno Domini 1246. *Fol. 94^a in marg. sup.*: Hiis temporibus alienate sunt ecclesie [Viechtwanch et] Chirichdorf et Wörperch, quia qui Stainchirchen⁴ a Ber[oldo] habuerat factus episcopus Seckovianus suo cappollano locavit nomine Martino, et Chirichdorf et Wörperch tenuit frater domini Wernheri de Storbach etiam ab eodem; sed tamen et plebani de Stainchirchen pro Viechtwanch contenderunt et abbates pro Chirichdorf. *Alia manu.* Item sedes apostolica vacat plus quam tribus annis post Clementem IV.

⁴) *Superscr.*: nationis de Achilien, monachus Gerstensis.

⁵) *Superscr.*: Inchoavit et. ¹¹) *Superscr.*: anno Domini 1272.

⁶) *In marg.*: Huius tempore fuit concilium in Vienna, scilicet: *Frater Guido etc.* tempore Clementis IV. pape. Item concilium Salzpurge, scilicet: *Ad honorem et gloriam etc.* Item huius tempore Alexander papa IV. confirmavit ecclesie nostre bona, et singulariter Vorihdorf, Sancti Martini et Wäizkirchen. Hic¹¹ quia fuit Inscius nostre ecclesie dignitatum, alienacionem privilegii de usu insule parvipendit, quod in eius consecratione ostendi fuerat requisitam. *Delata*: Fuit autem antea monachus Gerstensis et hospitalarius in Pirao.

⁷) *Superscr.*: natione de Aich. *In marg.*: Huius¹¹ tempore fuit capitulum Salzpurge etc. *Cum instantia etc.* Item: *In primis etc.* Item Patavie: *Quantum sedes etc.* Item alia 2 capitula: *Singulis annis idem episcopus.* Item: *Nos Wernherus etc.* Item Salzpurge: *Nos Chunradus.* — *Post add. manu q sed del.*: Hiis¹¹ temporibus dissensiones multe erant, Otachero rege Bohemis interfecto anno Domini 1279, Item Alberto interfecto 1309. *Alia manu, sed etiam post del.*: Hic abbas usum insule non habuit nec habere studuit, eius tamen tempore ipsam privilegium in sacratio Pataviensi ecclesie cum 16 et eo amplius aliarum rerum privilegii cognita [vere¹²] fuit¹³. Insuper et corpora sancti Tyburcii et Valerii et caput sancti Cecilio martyris nostre ecclesie esse rapta. . . . Huius tempore obierunt magister Chunradus et Otto plebanus de Wels, a quibus habuimus multos libros, maximo iuris, quos omnes fere vendidit. *In altora columna*: Ecclesiam Ryz, que hactenus dabat abbacie unam carratam vini, infirmario deputavit. *Manu q add. sed del.*: Item et testudinem fecit et 6 altaria in monasterio.

¹¹) *Superscr.*: licet non permansit sic in finem.

¹) *a* corr. c. ²) *manu pp* Ante domini post al. m. add: Item. ³) *In marg.* eadem ut videtur manu e. ⁴) *34* erod. ⁵) *del. e.* ⁶) *una linea erasa; per fratrem Herculicum Bern.* ⁷) *ita e.* ⁸) *post add. e.* ⁹) *est corr. St. e.* ¹⁰) *et postea corr. Ch. et Wörp. e.* ¹¹) *linea erasa e.*

60 1) UB. nr. 76. 2) Ib. nr. 83. 3) Ib. nr. 93. 10) Ap. Bern. ipse Pelladorfer dicitur. 11) Haec 4) Ib. nr. 111. 5) Ib. nr. 106. 108. 109. 6) Sedit minus accurate a Bern. narrantur. 12) Haec etiam usque ad a. 1325. 7) Almsp; UB. nr. 125. 126. prius quam Bern. historia scripta esse, patet 8) Kemiten; UB. nr. 149; a. 1304. 9) Ib. nr. 130. 13) a. 1308; v. Infra Librum de orig. et ruina II, 7.

6 voluminibus, tria gradualia in tribus, totam bibliam in 4, librum matutinalem in duobus, librum Scolasticæ hystorie, Sententiarum Petri, duos missales, omnes sollempnes libros in singulis voluminibus et duos de computationibus reddituum scribi fecit.

Huius tempore anno Domini 1304. computatis redditibus sunt inventa^a in nativitate sancte Marie 58 talenta denariorum et in aliis diversis temporibus 49 et 2 talenta werchart^b et stainpf.^c, preter minorem numerum quam talentum. ¹⁰ 100 carrate cervisie, et constituit pro urna cervisie et pro reschhorn^d 10 denarios. ¹¹ Caseorum 1917 caseos, preter woehendinst^e et Gerstental, de Oblarn. De caseis pro woehendinst 262^f. Agni 300 preter 12. In epyphania porci 52 preter alia servicia. ¹² Redditus camere computati sunt ad 45 talenta denariorum ¹³ preter alia servicia. Redditus hospitalis 6 talenta denariorum. ¹⁴ Redditus infirmarie 10 talenta ¹⁵ preter ecclesiam et decimas, que computantur ad 20 talenta. Redditus pletancie 8 talenta. Redditus custodie ad 12 talenta preter decimas et alia servicia. Huius etiam tempore aucti sunt redditus caseorum in Gerstental [et^g predia ibidem]. ¹⁶ Hic etiam abbas venerabilis fecit ¹⁷ 4 altaria in monasterio et ipsa consecrari fecit anno Domini 1298, in dominica Iudica, cuius precedenti sabbato dominus episcopus, ¹⁸ qui altaria consecravit, ordines in nostro monasterio celebravit 120 diversi ordinis clericorum. ¹⁹ Item huius tempore H. (?) custos renovavit crucem et caput sancti Agapiti. Item numerus monachorum tunc vivencium huiusmodi est inventus: 28 sacerdotes, inferioris ordinis professi [15^h cum 2 sacerdotibus et tribus subdiaconis, qui . . . adhuc . . . eisdem . . . 6 p. . . non professis, quos omnes predictus dominus episcopus suscepit ad ²⁰ ordinem preter 8].²¹

^a) *Supercr.* de 18 officiis.

^b) *Alia manu (?) add.*: Item de ecclesiis. In sup. marg. currus pro vino ad Anasum 24, pro lignis 247, currus pro lignis ad camoram 3.

^c) In marg.: Item domorum decimalium [de 15 curiis] de quibus habemus decimas, curie . . . hube . . . 25 mansi . . .

^d) *Supercr.*: de 19 curiis 9 [talenta] et 60 cas., quod sunt 2000 (?).

^e) In marg.: 900 cas. Item Gersten. Item ibidem swalge³. Item decima 270 [manu y. domus]. Super Agni 300 ser.: de 18 officiis.

^f) In marg. sup. manu y: Hec habentur de . . . officiis et . . . curiis.

^g) *Supercr.*: Item curiam Sypp[ach]⁴. Item decimam domorum.

^h) *Supercr.*: Item decima domorum. ⁱ) *Supercr.*: Item ecclesie [15 [talenta]. Item decima domus.

^j) In marg. sup. sub signo hic posito: Item contracta fraternitas cum ordine Cysterclensi, cum ecclesia Lambacensi, [Glunicensi], Scotorum Wiennæ, domo Sancti Floriani et cum Neunburg]. Item renovata cum Manno et Altah inferiore et superiore.

^k) *Supercr.* manu y: unam testudinem primo anno et postea. ^l) In marg. manu y: Item postea duo altaria.

^m) In marg. sup. manu y: Iste abbas mortuus anno etatis sue . . . et ordinationis . . . inventi sunt fractes monachi: sacerdotis . . . diaconi . . . subdiaconi . . . conversi . . . Item de genatu ecclesiastico: calices casule . . . albe . . . stole . . . dalmaticæ . . . subtilia . . . cappe . . . omnium altarium duplicia ornamenta. Item libri theologici et musici omnes predicti, et insuper etc. . . Item iuris canonici. Item logici. Item 40 grammatici [grammatici, metrici]. Item astrologici. Item arithmetici. Item geometrici. Item phisici. Item cronici. Curie decimales 113, hube 148, mansi 1431 preter Sypp[ach]-celle⁵ et infirmarie et custodie et hospitalis].

Anacletus³ 3. Iord sedit Romæ post beatum Petrum, qui constituit, ut clericus non nutriat comam nec barbam, et ut presbiteri honorentur et ut missam celebrantes testes habeant.

Evaristus constituit 7 diaconos in Roma, et ut conlugium a parentibus publice sponsetur et a sacerdote benedicatur. Alexander I. constituit, aquam aspersionis cum sale benedicti, et in canone addidit: *Qui pridie usque hoc est corpus meum*, et ut vino aqua in calice misceatur.

Sixtus I. constituit, Sanctus cantari in missa, et ut corporale non ferret de serico, sed de lino candido.

Telaphorus constituit, 7 ebdomadas ante pascha a clericis lejanari et Gloria in excelsis cantari et tres missas in 50 die natalitatis Domini celebrari.

Ignatius constituit, ut unus patrinus et patrina suscipiat puerum a fonte etc., et clerum composuit et gradus Romæ distribuit.

Pius⁶ constituit, pascha nonnal in die dominica celebrari. Huius tempore fuit sanctus Agapitus.

^a) alia m. vel certe alio tempore pergit o. ^b) werch. e. ^c) et [corr. de] O. in marg. e. ^d) p. q. s. del. e. ^e) p. — ad 20 tal. 55 in marg. e. ^f) R. p. 81. del. ^g) p. d. et s. s. del.; Item decima supercr. e. ^h) et p. ib. alia manu. e. ⁱ) H. custos oras; Item — Agapiti post del. e. ^k) hæc oras e. ^l) post add. e. ^m) numeri deleti videntur. ⁿ) vacat e. ^o) hæc in marg. eadem manu suppl. e.

1) Cf. infra p. 674; ubi similia leguntur. De hoc vocabulo v. Schmeller, Bayer. WB. II, p. 985; Lexer III, p. 173. 2) stelpspaning ex Actis Pal. III, 265. affertur a Brinckmeyer, Gloss. II, p. 577. 3) Schmeller II, p. 136. 4) Cf. UB. nr. 114; iure excepta quod apud nos vulgariter nuncupatur woehendinst. 5) schwalch, 'yichhof; Schmeller II, p. 626. 6) Sippachzell. 7) Quos in codice sequuntur hic minutis litteris ex- 60 primenda duximus.

- Anacletus constituit, ut clericus non nutriat comam, et ut episcopus non consecratur nisi presentibus aliis tribus episcopis.
- Botho constituit, ut nulla monacha sacras pallas tangeret, nec incensum, sed velum in capite portet, et ut non habeatur uxor, nisi a sacerdote fuerit benedicta.
- Eleutherius constituit, ut nullus a suo gradu sicretur, nisi accusatus esset, et prohibuit, ut contra absentem sententia proferatur.
- Victor constituit, sanctum pascha in die dominico celebrari etc.
- Zepherinus constituit, ut omnes christiani duodecimo in die pasche eucharistiam acciperent, et ut omnia vasa altaris essent vitrea vel argentea vel stagnea.
- Kallistus I. constituit ieiunia 4 temporum.
- Urbanus I. constituit, vasa altaris esse argentea vel aurea vel stagnea.
- Poncius etc. Post hunc Cyriacus, qui undecim milia virginum baptizavit, et quia papatum invito populo dereliquit, de episcoporum catalogo est deletus.
- Antheros constituit, ut episcopi de loco ad locum transferri possint, et ut gesta sanctorum martirum scriberentur.
- Fabianus constituit 7 notarios qui gesta martirum scriberent, et ut omni anno in cena Domini crisma consecraretur.
- Cornelius constituit, ut sacerdotes pro certa causa iurare possent.
- Lucius I. constituit, ut duo presbiteri et 2 diaconi semper sint cum episcopo.
- Stephanus constituit, ut sacerdotes et levite sacris vestibus in usum cottidianum non utantur.
- Sixtus II. constituit, ut missa super altare celebraretur, quod antea non fiebat.
- Felix constituit, missas super memorias martirum celebrari.
- Euticianus constituit, ut fruges et faba primo benedicerentur etc.
- Gelus constituit, ut ordines in ecclesiis sic accenderent, ut quis primo ferret exorcista etc., et qui gesta martirum scriberent.
- Marcellinus et ipsum deposuit. Huius tempore passus est sanctus Vincencius.
- Marcellus constituit 15 cardinales.
- Melchides constituit, ut nulla ratione in die dominico ieiunetur etc.
- Silvester baptizavit Constantinum imperatorem et constituit, ut nullus laicus crimine clericis inferret, et ut diaconi utantur dalmatica, et corporale sint lincum.
- Marcus constituit, ut episcopus Hostiensis, qui papam consecrat, pallio utatur.
- Damasus constituit, cantari *Gloria Patri*, quod Ieronimus composuit, et ut psalmi die noctuque in ecclesia cantarentur.
- Ambrosianum ritum instituit et antiphonas instituit.
- Anastasius constituit, ut qui caret aliquo membro non ferret sacerdos, et ne sederet sub euangelio in ecclesia, sed steteret etc.
- Innocencius constituit, sabbato ieiunari et oleo sacro uti ad infirmos. Sanctus Alexius.
- Lorius constituit, ne servus fiat sacerdos, et ut cereus in sancto sabbato consecraretur etc.
- Bonifacius constituit, ut nulla mulier altaris pallas sacram tangeret etc.
- Celestinus constituit, ut psalmus *Iudica me ante missam* dicatur, et sancta Maria theologos appelletur.
- Leo I. doctor addidit in canone *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*.
- Hilarius constituit, ut nullus episcopus sibi substituat successorem.
- Simplicius constituit, ut nullus clericus investituram a laico accipiat.
- Felix III. constituit, ecclesias ab episcopis consecrari.
- Pelagius prefacionem composuit: *Vere dignum*.
- Simachus composuit: *Gloria in excelsis*. Sanctus Paschasius, Remigius episcopus et Boecius.
- Felix IIII. constituit, ut infirmi morturi oleo iungantur.
- Bonifacius II. constituit, ut clerici sint diviti a laico in missa. Sanctus Maurus.
- Agapitus I. constituit processionem die dominica.
- Vigilius constituit, missam versus orientem dici.
- Gregorius I. doctor terrestris angelus est vocatus et Anglorum apostolus; in canone addidit: *Diciteque nostris* etc.
- Savinarus constituit, horas diei in ecclesia pulsari.
- Bonifacius III. constituit, ut candidus pannus super altare ponatur.
- Bonifacius IIII. constituit festum omnium sanctorum.
- Theodorus constituit, cereum in sancto sabbato consecrari, et librum penitentialem edidit.
- Leo II. constituit, pacem dari in ecclesia post *Agnus Dei*. Hic fuit eloquentissimus.
- Sergius I. constituit, ut *Agnus Dei* ter cantetur in missa. Sanctus Kylianus martir.
- Adrianus sedis Romae 88. loco post Petrum apostolum, tunc tempore Tassilo dux construxit nostrum monasterium anno Domini 777, et suum filium ab ipso papa baptizari procuravit, et corpus sancti Agapiti martiris ab eodem sibi dari petiit et nobis adtulit. (Hic Karolo iuventuras ecclesiarum consuli, quae Simplicius papa Bert prohibuit ante ipsum).

ANNALES BAVARICI

ex cod. Monacens.

Item anno Domini 1080 (?)^a, tanta irrupit aquarum inundacio, ut omnia semina in latere Danubii posita penitus deleterentur. Eodem anno tam larga nivium exuberavit super faciem terre copia, ut in montosis locis edificia transcenderet et obrueret^b.

^a) Ita c. ^b) in marg. suppl. d. ^c) Ita manu add. e. ^d) Ita c., cuius anni partim aperte falsi sunt. ^e) obruere etc. c.

Anno Domini 1084 (?). Eciam universa plaga famis caristie maxima per totam Almoniam prevaluit, ut multi homines pre horribili^a fame mortui sunt in campis, in plateis; hoc erat post obitum regis Otachri.

Anno Domini 1084 (?). Tanta ariditas^b et siccitas erat, ut circa festum Iohannis baptiste univeree segethes miterentur. Eodem anno circa assumptionem beate Marie virginis vindemie sunt quasi universaliter inchoate. Inundatio magna hyemali glacie recedente facta est, ita ut aqua fluere super muros aliquos in castro Crema.

Anno Domini 1231. Magna pestilencia fuit inaudita, que pene universum mundum vastavit.

Anno Domini [1]230. Tota hyeme illa tanta asperitas inhorruit, ut inulti fluvii, qui ante large fluebant, a fundo usque ad summum ita indurescerent pre frigore, ut fluere desinerent, circa tempus vero vernale cum solveretur glacies, Danubius ex multitudine glaciei et abundantia aquarum excessit terminos suos; turres, muros^c, domos, pomeria, arborea subvertit horreaque multa extinxit et agros a se remotos vastavit, replensque omnia glacie immensi ponderis, quod glacies per magnum tempus ipsius anni duravit.

Anno Domini 1252. Fames prevaluit in terra, et in tota Austria frumentum valde carum fuit.

Anno Domini 1309. Stephanus dux Wawarie obiit; cui successit Otto, frater suus; qui Steffanus reliquit duos filios, Henricum et Ottonem.

Anno Domini 1347. Ludwicus dux Wawarie supradictus eligitur in regem Romanorum. Cui in ducatu Wawarie successerunt filii eius Stephanus et Adalbertus^d.

a) horribil e. b) arid. c. c) mures e. d) etc. Finit foeliciter in fine voluminis add. e.

BERNARDI, UT VIDETUR, LIBER DE ORIGINE ET RUINA MONASTERII CREMIFANENSIS.

INCIPIT PROLOGUS.

Devotissimi obsequium desiderii et affectus plenitudinem, quam erga locum nostrum, qui Chremunster appellatur, religio fundatorum exhibuit, necnon implissimi maleficium negotii ac defectus amaritudinem, quem corruptio destructorum exercuit, recolentes, trahimur in diversa, omnesque fideles ecclesie sancte Dei nostris affectibus suis animis sociari, obnixius deprecamur. Narramus atquidem cum tripudio viris senioribus nostris accepimus et a nobilibus ecclesie didicimus, preambula veritate, qualiter scilicet ecclesie sancti Salvatoris mundi sit primo nobiliter inchoata per illustres principes Wawarie atque reges, et postea miserabiliter dissipata per diversos adversorum eventus scibiles et lacturas. Dignum namque fore arbitramur, ut ea, que de nostris primordiis olim in archivis nostre ecclesie habebantur, postquam per predonum violencias sunt direpta, prout a maioribus nostris intelleximus, post futuris fidelibus intimemus, quanta scilicet et qualia audivimus et cognovimus ea et patres nostri narraverunt nobis, ut cognoscat generacio altera, filii qui nascentur enarrabunt filiis suis, ut ponant in Deo spem suam et non obliviscantur operum eius, ne sicut patres eorum generacio prava et exasperans, certitudinem referendorum scripturis vetustissimis declarantibus et picturis. Nec inmerito hinc fidem adhibemus, cum multa solo relato beati Gregorii, que solum sunt cognita ex relatibus seniorum. Dicitur enim Eccli. 9: *Ne despicias narrationem presbyterorum etc.* Et iterum: *Non te pretereat narracio seniorum, et ipsi a senioribus suis didicerunt.* Item dicit beatus Gregorius in Registro¹ ad Serenum episcopum in hec verba: *Idcirco pictura in ecclesia adhibetur, ut illi qui litteras nesciunt in partibus videndo legant, que in codicibus legere non valent.* Et subinfert: *Qualenus litterarum nescii habeant, unde scientiam hystorie colligant.* Hystoria² quidem est lectis temporum, lux veritatis, magistra vite, vita memorie, nancia vetustatis.

Hanc vero narrationem in duas partes distinximus, in prima dicentes que occurrunt circa ecclesie constructionem, in secunda que faciunt ad eius destructionem. Et sic earum capitula ordinamus, scilicet de genealogia fundatoris, de provincia eius principatus, de origine Wawarorum, de terminis Wawarie, de religione fundatoris in monasteriis construendis, de origine nostre fundacionis, de amenitate loci litteraliter, de situs pulchritudine spiritaliter, de patroni sublimitate, de institutis monachicis, de donationibus

1) IX, 105. 2) Cicero de orat. II, 9, 36.

munificis, de principatu episcopi, de principatu territorii vel provincie, de loci nostri dignitate et incolarum seu regendum potestate. Et hec erunt 14 capitula prime partis. Porro in secunda parte dicitur generaliter primo de ruina ecclesie, deinde de irruptione Ungarorum, de violencia episcoporum, de dilapidatione prefatorum, de flagellis Dei, de lamentatione predictorum; et addetur ad ultimum conclusio premissorum.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIT NARRATIO DE ECCLESIA CHREMSMUNSTER.
PARS PRIMA DE CONSTRUCTIONE ECCLESIE.

1. De fundatoris genealogia.

10 Igitur cum preciosus illibate virginis uteris rore divini numinis irrigatus lylum celi de rosaceo Genitoris in se incorporandum sacra visceribus suscepisset et ad humanos obtutus suum scroem purpureum carneo lectum volamine produxisset, ipse nos matris, sapientia Dei patris, dominus ihesus Christus mensam posuit, videlicet aram crucis, in qua ipse granum frumenti mortuum uberem consurgens in segetem fidelium populorum, quam multiplicatam in ecclesia tandem reconderet in horrea celestium mansionum.

15 Hinc surrexerunt viri virtutum de eadem segete populorum in corpora suo, quod est ecclesia, qui tamquam brachia religionis et alumpni fidei christiane amicos sibi fecerunt de mammona iniquitatis, de rebus sibi temporaliter commendatis ecclesias fabricantes, monasteria construens ibique multitudinem personarum die ac nocte Domino famulancium adunantes. Inter quos clarus emicuit splendidum celi sydus, rutilans mundi lampas, nostre fundacionis mirificus architectus, dominus princeps terre Tassilo,

20 dux illustris, patris nobilitatis ac devocionis strenuus emulor, quem apice insignis prosapie naturalis gratia gloriosus investiv. Nam a clarissimis ac beatissimis Francorum ac Wawarorum principibus extitit oriundus. Docet enim nos scriptura divina, in his qui predicabiles sunt non solum mores, sed etiam parentes oportere laudari, ut velut transmissa hereditas puritatis in his quos volumus laudare precellat. Non solum igitur a parentibus, sed etiam a maioribus Tassilonis, huius nostri fundatoris,

25 nobilitas propagatur, non tantum seculari potestate sublimis, sed et religionis successione venerabilis. Pater nempe eius fuit dominus Utilo, munificus dux Wawaria, qui fuit sextus a Theodone tercio huius nominis, quem sanctus Rudbertus baptizavit circa annum Domini 617. sub Deusdedit papa et Heracio imperatore. Mater vero ipsius fuit filia Karoli primi cognomento Fortis, qui alio nomine dicitur est Tutildes, soror scilicet Pippini secundi. Qui Pippinus cum esset maior domus Francorum, factus est rex

30 post Hildericum regem per Zachariam papam, qui Hildericus fuit socius a Clodoveo, quem sanctus Remigius baptizavit cum gente sua circa annum Domini 487, tempore Symachi pape. Hinc manifestum est, quod ex utriusque parentis linea de regali prosapia et virtuali sanctimonia est exortus. Nam si lineam Utilonis retro percurramus, invenimus, quia eius antecessores Garibaldus et Tassilo reges erant, et quia ipse sanctum Wivilonem transtulit Pataviam de Laureaco ac construxit cenobium Altahense.

35 Proavus quoque eius Theodo III. sanctum Corbinianum episcopum transtulit in Friaingam. Porro ex linea matris eius Karolus Fortis, ipsius avus, primus regnum Francie est adeptus, genitus de Pippino, cui per Zachariam regnum Francie est donatum. Qui Karolus fuit nepos sororis sancte Gertrudis, scilicet de Angiso, maiore domus regis Francie post Ebroinum, qui sanctum Leodegarium episcopum interfecit tempore Lotharii, filii Dagoberti I. Angisus autem fuit filius Arnulfi, cuius festum recolitur 17. Kal. Sept. Dagobertus quoque iste est, qui Wawaria imperans leges dedit. Fundator itaque noster dux fuit et ductus filius, ne rex dicam.

2. De provincia principatus eius.

Wawaria, que et Noricus dicitur, non tantum provincia, sed et regio olim fuit, quia comprehendit alios principatus. Ipsam nempe Wawaria inhabitantes, cum essent coniuncti diversorum provinciarum populorum, quorum gentes non minores quam illi feritate invicem crassabantur, pacis impatientes et semper

45 nullo dissidentes, nunt victi, nunt vincentes secundum varios casus belli, suos terminos dilataverunt, mutaverunt aut etiam diviserunt, idem de suis vocabulis facientes. Hanc quoque Isler fluvius, qui et dicitur Danubius, perlabitur, ut videmus, qui secundum Ysidorum 12. Ethimologiarum a Germanicis lugis et occidentalibus Wawaria partibus oritur, et inde pergit contra orientem. Qui dum per innumeras

50 gentes vadit, et suum et genium nomen mutat. Sunt autem aut Germani large aut Alemanni in proprio aut Warbari proprie et duro nomine vel Woaril apiciori vel Wawari meliori et communi vocabulo nuncupati. Terra vero quam incolunt Noricus est vocata, secundum Ysidorum ab agro frigido, quasi nocens cultoribus, dum steriles offert fruges. Scilendum quoque, quod secundum hystoriarum eadem provincia Wawaria vocatur a populi feritate, qui olim ab Armentia venientes, expulsi incolis ibi sederunt et

55 sibi nomen dederunt a Wawaro suo duce. Sed postea Norix, filius Herculis, hanc expugnans tempore Gedeonis, et civitatem edificans, Noricum appellavit tam urbem quam regionem. Hec vero civitas postea a Tyberio reparata Tyburina est vocata, que nunc Latine Ymbriopolis vel vulgariter Regenspurch

1) Pippinus pater Karoli Martelli et Pippinus rex SS. XII, p. 237, summa sunt. Cf. Acta S. Quirini, confunduntur. 2) XII, 21. 3) XIV, 4. 4) Nescio, Pez, Thes. III, 3, p. 492. 6) Ibidem.
60 quem intelligat. 5) Hæc ex V. Altmann e. 23.

a flumine Regen, qui ibi Danubium influit, vel Ratispona a ponendo et Regendo rates cum moribus venientes, generaliter appellatur. Item Noricus¹⁾ Ripensis ipsa regio vocatur, quia subductis montibus ripa Danubii undique arvis et vineis fecundatur. Hoc et Orientalis dicitur, quia versus orientem respicit. Item eadem Ostrogochia a genchum nomine appellatur. Wawaria autem tunc proprie dicebatur provincia que est ab Anaso flumine et civitate usque ad Licum fluvium, qui eam ab Alemanniis dividit. Verum provincia que est inter Saxoniam et Danubium et Salam fluvios, que nunc Saltza dicitur, Germania est vocata, et hec a Francis orientalibus habitatur. Hoc ipsa Sala vel Saltza preterfuit civitatem Inavivita, que nunc ab eodem flumine Saltzpurge dicitur, ubi quondam sedes initum est inter Karolum Magnum et Nicephorum Imperatorem Constantinopolitanum²⁾; ubi Rem Karolus fecit palacium imperiale.

3. De bellicis viribus Wawarorum.

Invenitur autem in hystoria et ante incarnationem Salvatoris mundi et postea pluries nomen Wawarie et ducatus, et quod a Romanis inter alias provincias sit subacta, et quod eisdem nonnumquam cum nobili victoria rebellavit. Legitur nempe³⁾, quod Iulius Cesar, qui fuit tertius ante Octavianum, multa prelia cum Gallis et Germanis commisit, et sepe vincens sepiusque victus, totam Galliam et Sueviam omnemque Germaniam cum duce Wawarie Boemundo subdidit dominio Romanorum. Deinde sub Augusto, sub Tyberio, sub Iuliano et sub Constantino Imperatoribus aut ipsa per se aut cum aliis provinciis est subacta, preddibus ibi datis. Quorum Licinius sanctum Maximilianum archiepiscopum Laureacensem sub Numeriano⁴⁾, Aquilinus sanctum Florianum tribunum sub Dyocleciano Christi martires cum multis aliis occiderunt⁵⁾. Gerolus quoque preses post Tassilonem, nostrum fundatorem, ibi a Karolo ordinatus. Interea contigit, quod Wawari cedentes tyrannidi Romanorum, vel terre sterilitatem vel seviciam Ostrogothorum fugientes, in exilium recesserunt. Tandem cum Huni ac alie nationes Romanos infestarent, vires et animum resumpserunt et sub quodam duce suo nomine Theodone I, partim exclusis, partim sponte Italiani repetentibus Romanis, ad sedes proprias redierunt⁶⁾. Quos rursus impugnantes Romani, apud Quingam sunt fugati⁷⁾. Iterum Severus Imperator cum suis ab Algero duce Wawarie in campo Brixinensi viriliter est prostratus⁸⁾. Exhinc ergo tam viribus quam dignitatibus profecerunt, adeo ut eorum ducatus ad regiam surgeret potestatem, et essent federati Longobardis pariter atque Francis. De quo plenius in ordine ducum scribam. Siquidem habetur in cronicis⁹⁾, quod Antarith rex Longobardorum duxit uxorem Theodelindam, filiam regis Wawarie Garibaldi, et quod eidem Tassilo rex succedens per Hildebertum, fratrualem Guntrammi, filii Clodovei, Sclavorum provinciam subiugavit. Hec est Theodelinda christianissima, ad quam beatus Gregorius papa scribit¹⁰⁾.

4. De terminis Wawarie.

Cum autem per successiones temporum sepius fieret divisio regionum inter filios seniorum, terminos quo suos quilibet intenderet dilatare, et Romana sedes a gentibus maxime Longobardorum, Gothorum et Hunorum nimium preméretur, Karolus Fortis, maior domus Francie, a papa accersitur in auxilium contra ipsos, cui etiam exigenti dedit in subsidium decimas ecclesiarum conferre militibus et spem regni, quod in suo filio adimplevit. Sed cum principes Wawarorum Longobardis amicitia essent juncti, Karlomannus, qui post patrem Alemanniam est sortitus, Utilonem ducem Wawarie preliis occupavit. Cui iterum federatus Pippino fratri totum regni negotium dereliquit, et ipse sancte conversationis habitum assumpsit in cenobio Cassinensi. Iste Pippinus Tassilonem, filium eiusdem Utilonis et sororium suum, nostre ecclesie fundatorem, Wawarie ducem fecit, ab ipso accipiens fidel sacramentum. Quod tamen non digno, prohi dolor! conservavit, nec sibi nec suo filio Karolo Imperatori, instigatus per Leuplrgem uxorem suam¹¹⁾, que patris sui Desiderii regis Longobardorum exilium, quo eum Karolus pepulerat apostolicam sedem tuens, voluit vindicare. Propter quod in iudicio Karoli in die pasche per Adriani pape sententiam condemnatus¹²⁾, monasterium, quod ipse construxerat, Laurishalm ingressus, cum Theodone suo filio, quem ideam Adrianus baptizaverat, consuevit. Ubi tam religiose vixit quam spontanee introivit. Ex hiis manifestum est, quod Wawaria regio quondam fuit, cui Tassilo imperabat. Porro cum distincte eius tunc terminos ignoramus, certum tamen est, quod Ratiavam, Wawariam et Sclaviniam, Karinthiam quoque, quam ipse edomuerat¹³⁾ nobiliter, obtinebat, in quibus sunt episcopatus Augustensis, Alstetensis, Frisingensis, Ratisponensis, Pataviensis, Saltzpurgenensis et abbatia plurime, quas construxit. Dominabatur etiam trans Renum, ubi Utilo pater eius monasteria fundavit circa civitatem Gengbach in dyocesi Argentina, iuxta se monasterium Hiersauglensis et Swartzwald Saboti Blasii¹⁴⁾.

5. De religione eius in monasteriis construendis.

Hic est Tassilo, qui, ut dicit hystorolografus¹⁵⁾, in divino servicio ampliando devotissimus existens, celebra monasteria construxit, scilicet Chramsmonster, Laurishalm, Wetztenprunn. Item construxit Mannse, Enstorf, Matsch et cenobium montium Patavie in honore sancti Pantaleonis, propter quod et se

1) V. Altmann I. I. 2) Cf. Ann. Einh., alios, qui 'Kaiserchronik'; cf. 'Sachs. Weltchronik' c. 56, p. 107. de Salz Franconias villa dicunt. 3) Librum 'Kaiserchronik' intelligere videtur. 4) Cf. Anct. Cremif. a. 253, SS. IX, p. 350, et supra p. 620. 5) V. Vit. S. Floriani, Pez, SS. I, p. 36. 6) V. Hist. ducum a. 508. supra p. 624. 7) Ibid. a. 520. 8) Ita 'Kaiserchronik'; cf. 'Sachs. Weltchronik' c. 56, p. 107. 9) Cf. Paul. H. Lang. III, 30; IV, 7. 10) Ib. IV, 5. 9. 11) Ann. Einh. a. 788. 12) Haec minus recte tradita; cf. infra p. 660. Hist. ducum. 13) Cf. Ann. Sal. a. 772. 14) Haec mire confusa. 15) Fortasse eo idem quem c. 2. laudavit.

nos de ipso historiam propriam decantamus. Item dicitur construxisse Patavensem quoque civitatem restaurans, episcopalem sedem, que apud Laureacum antea erat, inibi exaltavit et sanctum Valentium illo¹⁾ transtulit de Tridento²⁾. Sanctum quoque Corbinianum retulit in Frisingam³⁾. Et quia sedem episcopalem et Patavensem civitatem divicis et gloria sublimavit, nostra ecclesia inter omnes sibi subditas abbacias hactenus habuit primum locum. Unde Uricus episcopus, successor Manegoldi, in privilegio ita scribit: *Quantum suscepti regiminis etc.* Et infra addit: *Hinc est, quod devotionem et servitium, que habemus a monasterio Chremsmunster, quod et specialis iure nobis adinet etc.* Et Ragerus similia verba scribit, dicens: *Cum ad regnum etc.* Et infra: *Reverentes, quod eidem ecclesie, scilicet in Chremsmunster, eo quod de corpore Patavensis ecclesie sit creata, in suis necessitatibus adesse tenemur, specialiter cum effectu etc.* Licet hec verba sint potius usurpative potestatis quam devote veritatis. Verius enim primus diceret: *quod specialis iure astringimur*, et alter: *eo quod de corpore sue Patavensis ecclesie sit ditata*, quod ita esse inferius apparebit. ⁴⁾ Hic est inquam Tassilo, in cuius epitaphio veraciter positi sunt hi versus:

Tassilo dux primum, post res, monachus sed ad inum.

Ydibus in terale discesserat iste Decembris.

Hec dicta sunt, ut clarescat huius nostri auctoritas fundatoris, cui addimus et alia in preconio loci nostri per ordinem disserenda, que sunt situs amenitas, patroni sublimitas, rerum pluralitas et incolarum dignitas.

6. De origine et causa fundacionis monasterii Chremsmunstreusis.

Sane monasterium istud nostrum fundator cepit construere hac ex causa. Nam cum excellens Tassilo idem dux quodam tempore hyemali apud Laureacum, ubi Anesus fluvius Wawariam a Pannonia tunc temporis separabat, moraretur, cui illis diebus vicina silva et vasta heremus adhebat, diversis habundans bestis atque feris, strenuus agilitatis juvenis Guntharius, eius natalis, considerans oportunitatem temporis atque loci, de assensu patris illo venatum ivit, comitibus negotio commodis secum sumptis. Qui dum per vastitatem silve feras aliquanto remocius insectatur, silvestrem avem reperit et in loco, ubi fons qui nunc Gundræch dicitur, fors ab eventu nocti et a nomine principis sic vocatus, limpidas fundit aquas, ipsum colas aggreditur, raris famulis absentibus, et cuspidem hunc transfodit. Bestia vero ex ferientis vulnera feritata, ferociter aculos retorquet dentes et in sura pedis percussam juvenem letaliter, pro dolori sancitavit, sicque homo ac fera pariter corruperunt. Catulo autem quodam, qui sequi dominum consueverat in venata, Laureacum redeunte, cum hoc innata canibus sit natura, ut amisso domino domum redeant non redacti, ex gestu sui corporis ac sono gutturis quiddam triste suo domino indicat evenisse, quo facile in horrore omnium animi verterentur, presertim cum abesse incertum cernerent domicellum. Misit ergo pater anxius satellites suos ad querendum filium circumquaque. Qui sequentes vestigia capuli precedentis, venerunt ubi exanimis corpus juvenis cum occisore suo pariter et occiso terro humero adhebat. Quo viso, cunctorum in celum voces cum lacrimis elevantur. Huius rei triste omnia cum pater ac proceres cognovissent illuc venientes, deliberare ceperunt, ubinam tam carum funus concedenti traderent sepulture. Porro sapientia Dei Deus, qui ex tristibus quorundam eventibus eternam salutem pluribus operatur, cum in hoc Wawarie province territorio incolis huius loci animarum commoda providisset, in tempeste noctis silencio pater cum suis circa funus excubans cari uati, vidit cervum quandam a vastitate silve venientem et in erectis cornibus candelas igneas ostendentem ac in loco ipso cominus subsistentem, quem dominus Deus nostre structure atque defuncti corporis preordinaverat sepulture. A quo loco divelli non potuit a quoquam, donec pressu secreti ad veritatis intellectum coniecturam publice deferrentur. Hinc mans facta corpus juvenis cum debitis exequiarum sollempniis terre gremio commendatur, ibique ignea basilica primitus fabricatur, que deinde surrigitur in culmen monasterii sumptuosum. Deinde fragiles homines, sed celesti conversatione sublimes, congregantur in unum, prodeunt in altam habitacula monachorum, monasterii fastigia exaltantur, altaria sacra consurgunt, angelus devotio, et multiplicatur numerus devotorum. ⁵⁾ Ecce ex hac causa plantatio ecclesie Chremsmunstreusis est incepta et nobiliter cum sollempni scemate consummata a predicto et septies dicendo principe Tassilone anno ducatus sui 30, indictione prima et anno primo ducatus sui filii Theodoni.

7. De amenitate situs loci litteraliter.

Hic situs loci videtur narrationi congrue inserendus, qui tripliciter sumi potest, scilicet aut generaliter aut specialiter aut singulariter. Generalis locus nostri monasterii est Wawaria, specialis Treunges, singularis mons asper Chremsam. Itaque nostrum monasterium situm est in territorio cuiusdam alia pagi

¹⁾ Lancia s. vocata raticia, esse manu post suppl. Nunnanward²⁾ et aliud monasterium monialium circa Aich, Bpnedictopacaru, Pernried, Polling, Rot et aliud Rot, Tierhaup, Nerzhalm, S. eblichward.

²⁾ In marg. superioris add.: sicut pater eius Utilo sanctum Wivilonem archiepiscopum Laureacensem inibi deportavit.

³⁾ In marg. add.: Hic est Tassilo, de quo scribitur in libro synodaliu statutorum in hec: Anno 27, regni gloriosissimi ducis Wawarie Tassilonis, pridie Ydus Oct. habitum concilium in Niuna . . . , 18 scilicet capitulorum.

a) superior. suo c. b) Nunnanwert corr. in. eadem Nunnanwert c. c) quaedam s. bithopego abicita; lego Nunnan.

1) Cf. infra Hist. ducum. 2) UB, nr. 59. 3) Ib. nr. 72. 4) Cf. infra p. 680. Hist. ducum. 5) Cf. infra.

6) LL. III, p. 464.

Traungew dicti, Wawario provincie, Germanie regionis. Wawaria autem est provincia Germanie superioris, ab oriente habens Austriam, a meridie Karinthiam, ab occidente Alemanniam, ab aquilone Turingiam. Traungew est pagus Wawarie, ab oriente habens Austriam, a meridie Styriam, ab occidente Wawariam, a septentrione Bohemiam. Quarum provinciarum populi inter se dissident ut frequenter. Mons ipse, in quo situm est monasterium, habet ab oriente camporum planiciem, a meridie convallium usiginem, ab occidente collium et Alpium vertices, ab aquilone montes et fontium radices. Tanta quoque horum locorum est amenitas, ut hystorice considerata omnium intuentium animos in sui exilitate ammiracionibus, corpora recreancia fatigata, et moraliter intellecta incolarum animas celesti imbuant conversatione, mentes erigencia ad superas. Corporeos namque sensus omnes delectare habent, dum visum lotificent prata et nemora virencia, auditum avium modulamina, odoratum herbarum salubrium fragancia, gustum fructuum in dukedo et piscium et diversorum animalium serina, tactum et incessum indifferenter omnia. Preterea loca tam continencia quam contenta recentium aquarum dulcedine ac salubriori aere plenius infunduntur. Germaniam quidem Reno, Albia et Rodano fluviis ambitur, Wawaria Danubio, Eno, Vilsa, Isara et Regana munitur, Traungew Truna, Albina, Lantach^a perlabitur, mons ipse Chromsa, Soltapach, Sippach, Aitterpach, Pselpach et Pseutenpach rivulis^b irrigatur. Quae flumina nichilominus abundant in piscibus saporosis. Nec mirum, quin eadem ipsa pars mundi tertia principalis Europa, id est bona ripa, a veteribus congrue est vocata. Denique tanta erat primitus elegancia huius loci, ut ei conveniret, quod de possessionibus Loth dicitur Gen. 13: *Elegit sibi Loth regionem circa Iordanem, que universa irrigabatur, antequam Dominus subverteret Sodomam et Gomorram, sicut paradysus Domini.* Bene sicut paradysus Dei erat, id est ortus deliciarum, quia nobili inhabitantium multitudine pollebat, erat salubris aere, locundus flumine, fecundus terris, vineis uber et arboribus nemorosus.

8. De amenitate loci spiritaliter.

Qualiter autem animas nostras haec instruunt conversacione celsa, ita patet. Nationes provinciarum vicinarum, que semper inter se discordant, signant vicia, que cotidie nos impugnant. Contra quos orat Psal. dicens: *Iudica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me.* Item de eis conqueritur dicens: *Inimici mei animam meam circumdederunt* etc. Sicut autem quilibet homo ex naturali conspersione magis appropinquat singule qualitati et ex illa vicio consequenti, sic et congregacio populorum. Propter quod, ut salva pace eorum dixerim, quidam sunt ex hiis, quibus inest aut ex natura aut ex causa, ut sint senaces, per hos signatur avaricia, iuxta illud Proverb. 15: *Qui seclatur avariciam, conturbat domum suam;* quidam, ut sint contenciosi et rebelles, et per hos signatur ira, iuxta illud in eodem: *Vir iracundus provocat rixas;* quidam, ut sint astuti, ne dicam dolosi, et per istos invidia designatur iuxta illud Proverb. 14: *Putredo ossium invidia;* quidam, ut sint rebus copiosi, per quos gula exprimitur iuxta illud Sapientie 2: *Venite, fruamur bonis, inebremur vino.* Item alii sunt indiscreti, qui significant accidiam secundum illud Proverb. 20: *Figur abscondit manum sub ascella* etc. Alii sunt lascivi, qui designant luxuriam secundum illud Sapientie 2: *Coronemus nos rosis; nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra.* Alii quoque se esse nobiles gloriantur, ceteros opprimentes, qui significant superbiam secundum illud Proverb. 13: *Inter superbos semper sunt iurgia.* Hos viciorum hostes non minus debemus quam gentium gladiis precavere et contra haec virtutibus nos armare secundum illud apostoli ad Eph. 6: *Induite vos armaturam Dei* etc. Et iterum: *Stare succincti lumbos vestros in veritate* etc. Et iterum ad Col. 4: *Deponentes omnem iram* etc. Fluvii vero, qui provinciam circumfluunt et influunt, mystice nos hortantur ad amorem sapientie, que vincit maliciam secundum illud Ecclesi. 24: *Ego sapientia effudi flumina.* De qua dicit Salomon: *Hanc amari et queisci a iuventute mea et amator factus sum forme illius.* Debemus etiam habere prata et nemora virencia, id est pulchritudinem diversarum virtutum per fidem ad contemplacionem celestium perdacentem, cantus avium, id est castimonie suavitate per temperanciam, que sola cantat canticum, quod nemo alius canere valet. Item debemus habere odorem herbarum, id est exempla bonorum operum proxime demonstrare, per que ad iusticiam informemur. Item fructuum et ferinae dulcedinem, id est asserre fructum pacencie in adversis et tenere perseveranciam in bonis per exercitium caritatis quoad proximum et ad Deum, que in terris rara sunt et cara, sicuti est ferina. Item debemus habere camporum planiciem, id est pacem animi et quietem per fortitudinem, ac convallis humilitatis, colles sancte spei; montem et in eius radice fontes, id est fidem domini Iesu Christi, qui est preparatus in vertice montium, per prudentiam procul aspicientes Dei potentiam vententem, a quo fuit fons aquae salientis in vitam eternam. Unde dicitur Ecclesi. 24: *Ego quasi focius Doris* etc.

Item locus ipse singularis situs est supra montem et infra montem, quem in convallibus fluvius affluit, ad signandum, quod illi qui in eo habitant meminerint, se Deo subesse debere et eius vestigiis adherere, cum Psal. dicens: *Michi autem adherere Deo bonum est et ponere in eo spem meam,* quod scilicet ab ipso fluunt flumina omnium claritatum. Item monentur, se calcare voluptates preterfluacionum rerum mundi, ne corruant in flumen eterne misericordie, qui circa eius declivum, scilicet corporis mortem, fluit. Hunc mysticum huius loci situm in se plures antecessorum nostrorum laudabiliter ostenderunt, quod patet, quia ex eis plurimi sunt salvati, miraculis, que per eos fiunt, adstantibus, quod sint ante Dominum sublimati gloria et honore. De quorum numero sunt sanctus Wisinto, Echembertus, Rainoto, Gerhardus, Dietricus, Alramus et alii quam plures. Sic igitur patet amenitas huius loci.

a) spatium. 12 hll. cacul c. b) d corr. c. e) r. v. in hura c. d) e. o. in marg. add. e. e) a. f. signo transpositionis corr. f. a. e. f) ita (anglia) e; fort. simul (ad)?

1) Traun, Alben.

9. De patroni sublimitate.

Cum autem in tam ameno loco ac mystico sito magnificus dux Tassilo monasterium fundasset, ipsum seculi consecrari a sanctissimis pontificibus, qui suis temporibus floruerunt, videlicet a sancto Waldarico archiepiscopo Laureacensi necnon beatissimo Virgilio episcopo Saltzpurgeni, aliis religiosis presensibus episcopis et prelatis, in honore sancti Salvatoris mundi, ut etiam in hoc ipsum locum magnificaret, quod cum patrono excellentissimo commendaret. Cuius quidem patroni sublimitas apparet ex quatuor sublimioribus operibus circa mundum, scilicet creationis, gubernationis, redemptionis et salvationis. Quo in una auctoritate Ysido 43, comprehenduntur, ubi dicitur: *Ego feci*, quoad primum; *ego seravi*, quoad secundam; *ego portabo*, quoad tertium; et *ego salvabo*, quoad quartam. Habemus et secundum patronum inter 10 famulos celli^a dicitur sollempnium meritorum sanctissimum Agapitum Prenestinum, martyrem gloriosum, cuius precibus suffragantibus largiretur dominus et Salvator benedicta pectora, ad augens gratiam et gloriam tam in virtutibus quam in rebus. Huius enim sanctissimi corporis gleba, Dei gratia concedente et gloriosorum fundatorum industria procurante, in hoc ipso nostro monasterio corporaliter requiescit. Cuius translationis hystoriarum quamquam, proli dolori^b ignoremus, quo una nec minima doloris est et gemitis nostri causa, tamen certitudinem eius presencie nobis prestant scriptura veterum et miracula modernorum. Arnulphus nempe, princeps Karoli Magni, qui imperavit circa annum Domini 890, cum equaret nobis duorum comitum possessiones, in privilegio de hac donacione confecto notabiliter ita dicit: *Quasdam res turis nostri, id est quidquid Wilhelmus et Engelschalkus, germani fratres, comites quondam habuerunt, tam ad Eporespurch, ad Chamb sive ad Perinikh, [sed^c Sanctum Dei martyrem Agapitum] tradimus ad monasterium Sancti 20 Salvatoris, quod Chremis nuncupatur, ubi idem electus Dei martyr corporaliter requiescit.* Item testantur hoc et alie scripturae, que circa eadem sacrosancta ossa a veteribus sunt locata, necnon et infirmitatum curaciones, que per ea sunt collidie, id declarant. Veruntamen verisimile est, quod Adrianus papa primus ipsum corpus venerabile huic transmisit monasterio ob amorem fundatoris et Karoli Magni, quorum cultibus unum filium baptizavit ac de sacro fonte levavit; et coram, ut ipsum fundatorem huiusmodi 25 muneribus in incepto proposito confirmaret atque ad similia pie devocionis opera provocaret, ac etiam ut totam provinciam, nondum perfecte ad Dominum conversam, per hec efficacius ad fidei gratiam invitaret. Vel cum nunciis ad Tassilonem et e converso nunciis Tassilonis ad papam legaciones pacis ferentes irent et redirent, poterant apportari. Si qui vero velint affirmare, quod munere Leonis pape eiusdem sancti martyris reliquias habeamus, nos sacras arbitramur, alieno intellectui cedere quam concencionibus deservire. Nam estimari potest, quod has Karolus ab ipso impetraverit pro satisfactione Tassilonis, quem in monasterio relegavit, et quod eum idem Leo exaudierit ipsas dando, quia eundem de Romanis, qui se cecaverant, vindicavit. Aut ipse Tassilo iam conversus has impetravit, quando idem papa Leo conducto Karoli Romam per Wawariam remeavit^d. Huius simile postea contigit, cum . . . 30 episcopus Saltzpurgenis corpus sancti Hermetti martyris a . . . papa impetravit, vel cum Otto Imperator primus corpus sancti Martini a Turonis asportavit^e, quod nunc Saltzpurge voraciter requiescit, vel cum corpus sancti Dionisii Parisius sublatum per Arnulfum^f imperatorem Ratispone est translatum.

10. De monachicis institutis.

Cum igitur talis fundator in tali loco sub honore talium patronorum monasterium construxisset, a cenobio paterne fundacionis, scilicet Altah inferiori, quendam religiosum valde virum nomine Falter cum 40 aliis monachis, quibus esset abbas, advocavit, quorum seges in pluralem dehinc fratrum numerum propagatur. Horum namque alimonie tam pro victu quam vestitu largas prebuit facultates, que ipsis et eorum successoribus in eodem monasterio Deo servientibus pro remedio sus anime ac sui filii Guntharii, inibi mortui et sepulti, cuius ossa adhuc usque apud nos conservantur, perpetuis temporibus deservirent. Consuetudines quoque regularis observancie et prebendas victus et vestitus instituit, ut videtur, secundum quod 45 Cassinenses Karolum in quadam epistola docuerunt; nondum enim constructum fuit Cluniacum, unde postea omnis religio est assumpta. Epistola hec in antiquis exemplaribus nostris scripta sic incipit: *Propagatori ac defensori christiane religionis domino Karolo per potenciam Christi regum fortissimo ac sapientissimo Theothmarus^g exiguis et univocis beati Benedicti patris, grex vestro dominatui perpetuam in Domino salutem. Tam per epistole seriem quam et per sanctum virum Adalgardum^h episcopum vestra 50 familia suscipientes, magna cum exultacione gaudet et cetera, que infra. Vas quoque cupreum scelaturis insigne ex auro et argento ad modum vasis Karolo missi cum epistola prenotata, eminam, et credimus, capientem in ventre pariter et in pede, nobis preparari fecit, in quo mensuram poculi mane et vespere designavit. Quod usque in presentem diem in sacrario conservatur.*

11. De donacionibus muniticis.

Tradidit autem ad idem monasterium, quod construxit, in primis quicquid in ipso territorio situm erat cultum pariter et incultum. Item territoria Saltzpack, Syppach, Leubenspach, Petenspach cum iactu et silva Albenae, Tädich, Siernackⁱ. Item ecclesias Albenpurch, Nortfils et Saltzpack. Item Eporesta et silvam ibidem et Sclavoa. Item quicquid comprehenditur inter duas ipsas. Hec omnia et multo plura,

a) s. e. in marg. suppl. m. 1. b) hanc m. eadem in superiora marg. suppl.; des. ed. Pes. c) sacral e. d) rubro scriptum e. e) Theomarus cod. l. l. f) Adalgardum l. l. g) Sifalch e.

1) UB, nr. 14. 2) Ann. Einh. p. 804. 3) Cf. Auct. Crem. p. 939. 4) In cod. l. 61. De qua cf. SS. Lang. p. 22.

que in privilegio sunt notata, cum hominibus, edificiis, decimis, pratis, terris cultis et incultis, aquis, piscationibus et venationibus, et quicquid ad hæc pertinere videbatur, liberaliter condonavit. Cuius fundacionis seu donacionis privilegium est in hæc verba:

12. Privilegium nostre fundacionis.

Regnante¹ in perpetuum domino nostro Iesu Christo, qui ab arce poli descendere dignatus est in alcum virginis ac deinde in presepium, de presepio in crucem, de cruce in sepulchrum, de sepulchro ad tartara, de tartaris rediit ad ethera, binis viris albis indutis testantibus, ad postremum reversurus ad iudicium etc.

Hec quoque omnia serenissimus imperator Karolus in duobus privilegiis confirmavit. Et horum secundi privilegii, quod utilius affirmatur, tenor est per omnia in hæc verba:

Karolus² Dei gratia rex Francorum et Longobardorum et patricius Romanorum. Si petitionibus sacerdotum vel clericorum Dei, in quo nostris auribus fuerint prolata, libenter obaudimus, regiam consuetudinem exercemus et cetera.

Hunc ergo plura nostri fundatoris affectum sanctamque devotionem suorum successorum plurimi imitati, ob honorem Salvatoris mundi et salutis auctoris causa de suis facultatibus ipsa predia adauxerunt. Quorum primi fuerant Ludwicus Pius, filius predicti Karoli, cum Lothario filio suo, imperatores augusti, qui donaverunt nobis territorium Granzwilten iuxta montem Sumerberch, secundum quod in privilegio terminis est distinctum. Cuius tenor talis est:

In nomine domini Dei et salvatoris nostri Iesu Christi. Ludwicus et Lotharius divina ordinante providencia imperatores augusti. Si erga loca divino cultui mancipata et cetera.

Sed nota, quod istud territorium nunc detinent episcopi et canonici Patavienensis ecclesie et Sancti Nycolai regulares positi extra muros.

Item³ post hos Karolomannus, filius Ludwici, rex Wawarie et Italie dedit nobis territorium inter Sprazas et territorium a Smidha usque in Wachrain et plura alia cum terris, agris cultis et incultis, pratis, silvis, pascuis et aliis adiacentibus universis. Hec omnia in tribus privilegiis donata liberaliter confirmavit, que in suo ordine requirantur. Item successor horum Arnulphus imperator, filius Karolomanni predicti ac nepos Ludwici Pii, pronepos scilicet Karoli, precedentium donaciones munifico augmentavit. Nam donavit et donata distinxit predia in Neanhofen in duobus privilegiis. Item in tercio donavit Wels. Item in quarto duorum comitum territoria, que sunt sita inter Eporespurch et Champ⁴, et Perinlich, cum omnibus terris, agris cultis et incultis, aquis, pascuis, silvis, edificiis, mancipiis, decimis, vineis et appendiciis universis. Hec et alia plura in exordio fundacionis et postea infra ducentos annos, quibus reges Francorum Romanum Imperium gubernabant, donata quieto possedimus; que si adhuc nostris usibus deservirent, de possessionum pluralitate merito gauderemus.

13. De ortu Austrie principatus.

Verum quia supra dictum est, quod dominus Tassilo apud Laureacum sive Anesum resideret, ex quo videtur in eius ditione et aliorum ducum Wawarie exstitisse, que nunc est de terminis Austrie, inserendum videtur narrationi de ortu ducatus Austrie, sed premittendum est aliquid de eiusdem civitatis Anesi dignitate. Siquidem hec ipsa civitas Laureacensis, immo ecclesia sacrosancta temporibus apostolorum ad fidem catholicam est conversa. Nam sanctus Petrus beatum Marcum euangelistam in Aquilegiam destinavit, qui ibidem sanctum Ermachoram et Fortunatum cum aliis convertit ad Dominum et Ermachoram in episcopum ordinavit. Iste autem Ermachoras aliis predicans fidem Christi, inter ceteros Syrum et Evencium convertit, quos Papiam sive Ticinum direxit. Qui ibidem verbum Domini seminantes, etiam vicinis civitatibus, scilicet Veronensi, Brixinensi et Laudanensi, que Laureacum dicitur, predicabant. Itaque plurimis civitatibus ad vitam veritatis conversis, temporibus successivis factus est Aquilegia patriarchatus, Laureaci vero archiepiscopatus. Sed posset opponi, si Laureaci fuerit archiepiscopatus, ubi sit cathedra eorumdem archiepiscoporum et ubi suorum suffraganeorum cathedra, et ubi cathedra ducum Austrie, Styrie, Istrie ac Carinthie, que nunc noscuntur esse principatus et habere provincias speciales. Ad primum et secundum dicendum, quod cathedra archiepiscoporum Laureacensis ecclesie et suffraganeorum eius per longa valde tempora ideo tam modicus est et ut nullus, quia tempore Odoacri regis Ragorum et Theoderici Ostrogothorum, obstantibus paganis, vel aciem opprimentibus Romanis, metropolis Laureacensis cum suis suffraganeis ad 200 et eo amplius annos sine sacerdotale dignitate benedictionis erat. Sed christiani, qui eo tempore ibi habitabant, pauci adhuc erant et oculi per latebras divinum cultum exercebant. Nam et qui deprehendebantur, aut acerbis verberibus torquebantur aut exilio pellebantur aut gladio necabantur. Unde factum est, quod sanctus Maximilianus et sanctus Florianus cum aliis 40 martyribus necarentur et sanctus Severinus exilio pelleretur et plures alii torquerentur, ut legitur in Vita sancti Severini confessoris, qui eos horlabatur, transire ad exteras nationes vel procul positas regiones. Legitur quoque, quod Iohannes papa III, multos fideles per Istriam et Dalmaciam captivos a servitute liberavit et multa corpora sanctorum, que de his provinciis deduci fecit, iuxta fontem Lateranensem in oratorio sancti Iohannis bap-

¹) *Anna m. add. in marg.* quod ante pater eius dederat, sed non confirmaverat.

a) Chimp e.

1) UB. nr. 1. 2) Ib. nr. 2. 3) Ib. nr. 4. 4) Cf. quae supra p. 630. allata sunt. 5) Supra p. 617. 6) c. 40. 7) Liber pont. ed. Muratori p. 137.

tate condidit. Item ad alia dici potest, quod Austria, Stiria, Istria et Carinthia ab antiquo principatu non erant, quia Austria de finibus Pannonie erat, Istria, Styria et Carinthia de Sclavonia sive Germanice regione. Sed Pannonia seu Mesia plerumque per se ducem vel reges habuerunt, sepius tamen sub tributo Romanorum fuerunt, sicut et tota Germania et omnes Gallie regiones proprios principes non habebant. Qui vero studiosior scriba desiderat catalogum ducum Wawarie, alias poterit inveniri^a, sicut et catalogum archiepiscoporum Laureacensium et ducum Austrie. Qualiter autem in principatum surrexerit, sic videtur. Nam Karolus, Tassilone in monasterium transeunte, terminos Wawarie dilatavit ab Aneo usque ad Rabem fluvium et Geroldo comiti commendavit. Quo mortuo, alii post alios eidem presides a principibus Wawarie ordinantur usque ad tempora Ottonis imperatoris. Extunc enim ceperunt Ungari opprimi, et ideo facilius poterat elevari eadem pars Pannonie seu Wawarie ad principis dignitatem. Sed quis primus illic princeps fuerit, nondum constat usque ad tempora Henrici imperatoris. Tunc enim primo dicitur, quod ille subjugavit Henricum Ostrogocie marchionem^b; post quem alii et alii, sicut scilicet post parentes, facti sunt inibi marchiones usque ad tempora Friderici I. imperatoris, qui de marchionatu fecit ducatum, ut alias est ostensum^c. Et hoc incidentaliter nec inutiliter sunt inserta; ceterum ad narrationis nostre^d ordinem redeamus.

14. De dignitate cenobii.

Talis ac tanta dignitas incolis huius loci ab eisdem principibus est collata, ut omni iure ac potestate, quod principatus habere debuit, potirentur cum advocacia et qualibet libertate, ut sola Romani pontificis atque regis celsitudo ipsum locum defenderet et consetret cunctaque iura eius specialiter tractetur, nec ad aliquem inferiorum principum spiritalem seu secularem respectum subiectionis haberet, excepta Romane excellentie dignitate. Nam quod donatio spiritalium respiciat solum papam, probatur ex eo, quod dominus Urbanus papa III, ad quem a fratribus in electione abbatis fuerat appellatum, ius eligendi dedit et electum pariter confirmavit, ut apparet in decretalibus litteris de hoc datis^e. Item idem probatur ex hoc, quod nullus huius loci abbas neglexit, quin se sedi apostolice ac Romanorum principum curie presentaret, ut ex chronicis ac privilegiis demonstratur. Quod vero donatio temporalium respiciat imperatorem, primo probatur ex hoc, quod tempore nostre fundacionis investitura ecclesiarum fiebat per principes seculares. Adrianus namque papa primus in concilio generali id indulsit Karolo imperatori, ut scilicet ecclesiarum prelatos investiret et ut decimas possideret, cuius causa plene in chronicis invenitur^f, licet hoc prohibuerit ante eum Simplicius papa^g et episcopi contradicerent cum prelati. Item idem probatur ex eo quod predictum, quod rarus vel nullus abbas pretermisit, qui non institutionis sue tempore se offerret curie principis Romanorum. Item ex eo quod homines nostre ecclesie hodie affirmant, se in creacione abbatis atque dandi dare debere, pro eo utique, quod ultra montes, sicut dicunt, id est per longa et laboriosa terrarum spacia, ipsum procedere sit necesse, a quo etiam nemo est illatenus excusatus. Item dignitas huius loci ex nobilitate cognoscitur fundatorum et ex copia donationum et ex numero ac merito^h ministrorum, immo potius ostenditur ex gloria patronorum ac ex presencis sanctorum corporum plurimorum. Nam et corpora eximiorum martyrum Tyburchi et Valeriani, caput sancte Cecilie et brachium sancti Blasii totum cum multis reliquiis aliorum sanctorum in nostro monasterio hactenus servabantur, ut taceamus de corpore gloriosi martyris Agapiti et plurimorum, qui hic sunt ob meritum perfecte vite beatificati vel ob constantiam fidei ad incredulis, maxime Ungaris, martyrio coronati.

15. De dignitate familiarium.

Dignitas quoque incolarum huius loci patet ex multis. Primo ex hoc, quod nullusⁱ ministerialium seu familiarium ecclesie feudum habebat ab aliquo quam ab abbate seu imperatore. Item quod nec uxorem quisquam ducere ausus fuit preterquam de familia ecclesie vel imperii; alioquin sequebatur ad emendam, quod per multa tempora servabatur. Unde 12, q. 2, habetur^j, quod liberti ecclesiarum ecclesias desiderantes debent redigi in servitatem, capitulo: *Octava discussio ex concilio Spalensi*. Item ibidem ex concilio Tolosano, dicitur^k: *Liberti ecclesie, quia nunquam eorum imbratur patrono, a patrocinio ecclesie nunquam discedant, nec posterius quidem eorum, sicut priores canones decreverunt*. Infra: *Sed iuxta virtutem tuam obsequium et obedientiam et presentem*. Item dignitas incolarum huius loci patet etiam ex hoc, quod nullus iudicium secularem in prediis ecclesie audebat habere placitum nec homines eius ad standum suo iudicio compellere nec de negociacionibus sive protectionibus eorum aliquid exigere, sed solus abbas et sui officiales huiusmodi exercere debent et ut placuerit diffinire. Que dignitas neglecta prelatorum vel usurpacione tyrannorum detecta, per illustrem ducem Austrie Leup[oldum] est nobiliter recuperata^l. Non enim sufficit, semel vel bis a malivolis hominibus esse prostratam, ac dicam tyrannice subactam nostre ecclesie dignitatem, sed quociens ipsa caput generosum voluit elevare et originalem resumere dignitatem, lociens, culpis inhabitandis exigentibus et malignis spiritibus impugnantibus, sternebatur, ut in sequentibus apparebit. Verum cum postea donatio ecclesie nostre transisset in dominium episcoporum, sive per violentiam sive per iusticiam, revocatis et resumptis privilegiis clericorum de investituris per ponti-

a) Ita e., quod Lasserli p. 120. falsis hyporum errores relect. b) Ita e. c) premio corr. merito e. d) derel. e.

1) V. infra. 2) De Henrico II. cogitavit, a quo UB. nr. 45. 3) Martinum Oppav. intelligere videtur, Henricum marchionem esse debellatum, ex Ann. quatuor de decimis ibi nihil legatur; cf. supra Mellie. a. 1003. didicit; cf. eolam Hist. episc. Patav. p. 620 n. 66. 4) Cf. supra p. 637. 5) Gratiani Decr. II, adiectam a. 618. 6) Cf. præf. p. 612 n. 1. 7) Cf. 12, 2, c. 62. 8) c. 65. 9) a. 1117; UB. nr. 85.

ices Romanorum, scilicet Paschalem et Kallistam, circa annum Domini 1100, et pro huiusmodi contentio esset orta, taliter est sedata, quod, si homines ecclesie Chremismunstrensis vel Pataviensis aut imperii inter se quocumque federe iungerentur, ad satisfactionem nullatenus tenerentur. Sic ergo nostra ecclesia per ducentos et eo amplius annos in huiusmodi commodis et honoribus replevit, nec ullus presulicium est perpessa, sed in rebus, iuribus et dignitatibus advocacie et principatu, et ipsi principes donaverunt atque reges, pollebant, ita ut ei posset dici illud Ysaie 31: *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis et in tabernaculis confidentis et in requie opulenta.*

PARS SECUNDA DE RUINA ECCLESIE.

Hucusque, fratres, quasi prosperis navigavimus ventis, et tamquam crispantia maris equora labens carina blande sulcavit; nunc velut scopulos incurrit oratio et iam uti tumescentibus fluctuum montibus utriusque hominis naufragium predicatur, dum ex his, que in nobis gesta sunt, scribimus luctuosam turbatione corporum et pariter animarum. Hucusque recitavimus, quantum priscis temporibus floruit locus iste, scilicet ex fundatoris auctoritate, loci amenitate, possessionum pluralitate, patroni sublimitate et inhabitantium dignitate; nunc gemimus, quod defecerit ab his cunctis. Hucusque narravimus leta et cantavimus cantica leticie; nunc sedentes super flumina Babilonis, dessemus tristitia, que patimur in presenti. Et quid moramur? Quousque distulamur, et ignis, quem intra nos gerimus, triste pectus adurit? Quid tardamus eloqui in palam calamitatem quam patimur, que sic nota est omnibus, ut muta elementa nobis tacentibus accusare videantur superbiam eorum, qui de rebus ecclesie gloriantur, et nostram deslere humilitatem, quam despiciere mente tardida non verentur? Num putamus, nos posse consolari super multitudine dolorum, que venit super nos, si tacuerimus, presertim cum sedeat in multa tristitia ecclesia, mater nostra? Exeat, exeat foras, prodeat in publicum dolor, qui clauso tenetur in pectore, quoniam vulnus absconditum lacus serpit, sed familiaribus patefactum, quantumlibet levat dolorem, cum afflictio compacientis sit consolatio patientis!

Hec accidit nobis, quod dicitur Ys. 9: *Primo tempore alleciata est terra Zabulon et terra Neptalim, et nocissime aggrarata est via maris trans Jordanem Galylee.* Zabulon interpretatur habitaculum, Neptalim conversio, Jordanis descensus, Galylea rota. Monasterium enim, in quo conversi propter Dominum habitabant, in principio floruit opibus et honoribus elevatum, nunc fiet et gemit descendens a rota mandialis fortune miseris aggravatam. Hec accidit nobis, quod scribitur de arbore, quam vidit Nabuchodonosor, Dan. 4: *Eccc arbor, id est monasterium, in medio terre, id est in confinio provinciarum, cuius proceritas perlingebat usque ad celum, scilicet aereum per altitudinem edificiorum, et aspectus eius usque ad terminos terre, quia eius fama laudabilis undique radiabat. Eccc unioerorum tam corporalis quam spiritalis erat in ea, et subter eam habitabant animalia et bestie, id est servi et familiares, et in ramis eius volucres, id est viri religiosi. Et ecce subito exigit de celo descendens, ait: 'Surcide arborem et ramos et fructus eius, et fugiant ex ea bestie et volucres'. Verumtamen germen radicem eius in terra sinis.* Hec omnia in hac ecclesia mystice sunt completa. Unde dicere potuit cum propheta: *Dum adhuc ordiret, succidi me.* Accidit nobis, quod dicitur in Trevis: *Quomodo obaturatum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarum.* Item in Psalmo: *Delectisti eos, dum alleqarentur.* Et subditur verbum obprobrii et contemptus: *Quomodo facti sunt in desolationem, subita defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.* Deducant ergo oculi nostri lacrimas die ac nocte, quas solum in calamitatibus habere licet, quoniam contritione magna contriti sumus, plaga pessima vehementer. Aperiantur katharactis miseri capitis, et erumpant fontes aquarum, si forte sufficiant sordes diluere culparum, quibus fram meruimus! Sed quid dicimus? Religio peperit divicias, sed suffocaverunt filie matrem suam more vipereo, et plentudo ac habundancia temporalium oblivionem fecerat eternorum. Hoc autem constat ex causa dupli accidisse. Aut enim antecessores nostri, dum pace et rebus habundarent, Deum non sicut oportet glorificaverunt hoc gratias egerunt, aut quia, dum comple rerum eorum animos in voluptatibus dissolverunt, ad carnis sunt illecebras devoluti. Sicut enim universe regioni Sodomitica, ut Orosius adtestatur, *dona male usenti habundancia rerum malorum causa fuit. Ex habundancia enim luxuria, ex luxuria feda libidines adoleverunt*, quam Deus eterna dampnavit perdicione. Unde circa annum Domini 936, sub Iohanne papa et Henrico I, rege Fridericus episcopus Maguntinus persequitur monachos irreligiose viventes, dicens, eos debere aut ad observanciam regule cogi aut de monasteriis expelli. Cui omnes episcopi ac principes seculares cum clero ac populo consenserant, ducentes, melius esse paucos claros vita haberi quam multos perversos. Et accidit, quod nonnulli de suis monasteriis pellerentur. Nam in Lorshalm, in quo noster fundator statuerat observanciam sancti Benedicti ut in nostro, expulsis monachis et aliis introductis cum observanciam Cartusiana, ordo cum personis plenarie est mutatus. Ad hoc faciendum Spirensem episcopum cum premissa causa generali specialiter inclavit, quod in nocte natalis Domini tam diu potacionibus servierunt, quod negligerent tantum festi officium nocturnale. Et propterea, quia homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est lumentis insipientibus, quia precipitur Ecclesi. 11:

a) aduibe e.

1) Cf. Hieron., De nom. Hebr., et Isid., Etym. VII, 7. haec sumserit auctor comperium habeo. De Hieron. 12. 13. 2) Orosius I, 3. 3) Haec minime temporibus sauglensis Gebhardo episcopo Spirense, qui Henrici IV, 60 Henrici I regis et Friderici archiepiscopi Moguntinensis temporibus monasterium Laureshamense ductus est tunc venire, vix est quod moneam. Neque unde (Chron. Lauresh., SS. XXI, p. 430), sermo esse videtur.

In die bonorum ne immemor sis malorum. Item quia dicitur conservate in malum domini sui infirmitas ^{Eccl. 11, 17} est pessima, ut dicitur Ecclesiastes 5. Nam, ut habetur in eodem, non satis recordabuntur dierum esse ^{Eccl. 1, 13} tua, eo quod occupet Deus defectus cor eorum. In rebus namque possessis observandum est, ne licite acquisitis illicito perfruarur. Quid igitur? Per diversa ducimur, dum quod pati nolumus scribere prote-
lamus. Tanta est nostra turbatio, ut de nobis dictum esse videatur quod scribitur in Apoc. 14: *Vo, Apr. 4, 13*
eo, eo habitantibus in terra! Et congrue ter vo dicit, quia tribus plagis e terra sumus oppido castigati. Et non tantum per homines e terra, sed etiam sursum e celo penas nostrorum lumen peccatorum, ut
hinc vo addantur misere lamentationes, quas Ezechiel in libro sibi ad comedendum prestito vidit scriptas. *Eccl. 1, 13*
Prestet omnipotens Deus, ut tandem post lamentum et vo mereamur essequi carmen laudis!

1. De irruptione Ungarorum.

10 Igitur circa annum Domini 900, tempore Ludwici, filii Arnulphi, sub Snelperone abbate huius loci Ungarorum gens perfida et crudelis de suis sedibus egrediens, Wawarorum provinciam ingreditur, cuncta vastans igne, gladio et rapinis, non ob aliam causam, nisi quia barbarice immanitatis est gratis nocere, ^{1, 13}
presertim cum predictus Ludwicus iunior esset et ideo non facile posset contra hostes exercitum pro-
15 movere. Immo cum in armis seperet, celeriter vita functus et imperium ab eo ad Italicos est translatum. Quamquam in Gestis Karoli¹ alla ponatur ratio, scilicet quod post decessum Tassilonis Karolus cum Hunis de provinciarum confinis disceptabat. Hec enim altercatio belli quod postea sequebatur et irrup-
tionis² fuit seminarium et origo. Item alia ratio ibidem assignatur, quia videlicet, cum predictus Tassilo Francorum dominio premeretur tam in socero quam se ipso, ut eorum posset resistere potestati, Hunos
20 in auxilium advocavit. Et cum essent per Francos una cum Barbaris superati, verecundia ducti vel rerum copia provocati, nitentur sue avaricie satisfacere pro rebus pariter et honore. Sed licet eorum presumptio nonnumquam a Wawaris vinceretur, tamen, quia semel presumpta iniquitas, si non severius in principio refrenetur, anhelat in ausum et temeritas iteratur, deinde sepe ipsam cum aliis Germanie provinciis vastaverunt, civitates, villas et oppida depopulantes, ecclesias destruentes et monasteria sub-
25 vertentes, scilicet anno Domini 907. et 917. et [9]27. et 947.³ sub Alberto episcopo Pataviensi et anno [9]41, quando apud Wela⁴ circa Vorhdorf a Bernhardo⁵ duce sunt prostrati, quod adhuc indicant tumuli ibi visi et relatio seniorum. Item 954. et [9]55, quando totam Wawariam populates, iuxta Augustam ab Ottone I. rege vici immensa cede necantur sub Agapito papa, ut legitur in Vita sancti Udalrici episcopi.
Hinc ecclesie destruantur, altaria subvertantur, predia distrahantur, edificia diruantur, incolae disperguntur,
30 ornamenta ecclesie in vestibus, vasis, libris et reliquiis auferuntur. Inter que etiam monasterium nostrum est destructum, et incolarum tam religiosorum quam secularium plurimi interfecti, quia successores pre-
dicti Arnulphi pro imperio hinc et inde disceptantes, ecclesias sub suo sitas dominio non solum ab hostibus non defendebant, sed per se etiam distrahebant, ut haberent per quod sue partis milites mune-
35 rari al. Propter quod dicitur in cronica, quod Heinricus I. abbatiam Alahensem contulit Ottoni⁶ duci Wawarie, et Arnouldus dux Wawarie omnes ecclesias ab eodem Heinrico in feodo accepit, quas etiam destruxit, adeo ut hoc sancti earundem ecclesiarum patroni in iudicio Domini proponerent, ut legitur in Vita sancti Udalrici⁷, et quod propterea vitam perderet et periret. Sic ergo factus est desolatus quon-
dam rebus et personis habundans intus et foris et plenus populo locus noster usque ad annum Domini 1040⁸, quando iam eadem gens effera ad Dominum est conversa, tempore sancti Heiarici imperatoris. Quo
40 interstitio temporis videtur etiam nostra abbatia vacasse capite et rectore vel in⁹ laica manu fuisse, sicut Alah et cetera, de quibus dictum est, et Lorch, quam quidam tyrannus ab Ottone, Heinrici filio, usurpavit, usque quo devotione eiusdem religiosi principis et consilio ac auxilio beatorum episcoporum eiusdem temporis, scilicet Udalrici, Wolfgangi, Godehardi et Pilgrimi¹⁰, viduatibus ecclesiis de pastoribus est provisum. Inter que etiam nostrum monasterio in abbate Gerharde, viro mirifico, est provisum¹¹. Hunc
45 enim primum post priores et tantam desolationem invenimus prefuisse; de quo sicut de aliis abbatibus, que memoranda fuerint quere infra. Interea ablata estimantur donationes plurime fundatorum, quas sibi circumcedentes nobles adtraxerant vel imperiali tyrannide tenerunt, dum nemo esset qui loca Dei defenderet sive gentes. Inter hoc quoque ablata sunt territoria in Wawarie inter Sumorberch et Flinspach, item in Anstria territoria inter Smidha et Wachrain et inter Porankh et Champ et alia territoria sive
50 predia nostre dotis. Quorum territorium inter Smidha et Wachrain protenditur in longum ad 3 leucas et per latum ad tres, continens civitates, monasteria, ecclesias et castella, Sancti Ypolli scilicet civitatem¹² cum monasteriis duobus, cenobia Chotwickense, Hertzogenburch et Sancti Andree. Item castra Chreuzpach, Yihovea, Wazzerburch, Reichlainsperg, Willhalmspurch, Osterberch, Goldeck, Hohenberch¹³, Sessedorf, Habenstala, Wazzenberch, Schonnpobel, Hanzel et Totzenbach circa Lengpach. Item territorium inter
55 Persntch et Champ. f. 10. ¹⁴ Ecce vo unum abite effective in opere perversorum; adhuc restant duo vo. ¹⁵

a) verb. corr. barb. c. b) quod add. sed del. c. c) superser. c. d) in l. 6 corr. e. e) Hohenberch corr. m. abo Hohenberch e. f) 6 leucas vacant e.

1) Cf. Ann. Einh. a. 788. 2) Cf. Ann. Mell. a. 907. 3) Ita Ann. Alah. alii a. 843; 4) Cf. Ann. Einh. a. 917. 5) Cf. Ann. Einh. a. 927. 6) Cf. Ann. Einh. a. 947. 7) Cf. Ann. Einh. a. 1000. 8) Cf. Ann. Einh. a. 1040. 9) Cf. Ann. Einh. a. 1040. 10) Cf. Ann. Einh. a. 1040. 11) Cf. Ann. Einh. a. 1040. 12) Cf. Ann. Einh. a. 1040. 13) Cf. Ann. Einh. a. 1040. 14) Cf. Ann. Einh. a. 1040. 15) Cf. Ann. Einh. a. 1040.

2. De violencia episcoporum.

Conquiescentibus publicis hostibus, insurrexerunt domestici predones, scilicet episcopi Patavienſes, qui sibi eiusdem nostre ecclesie dignitates et possessiones, cum iam renasci inciperet, violenti famina¹⁾, adirerunt, quia nichil facilius in altum transit quam amor pecunie et honoris. Isti ergo predia sanctorum reliquias cum sollempnioribus privilegiis et aliis ornamentis pro suo libito potestate tyrannica abstraxerunt, ut patet in ordine episcoporum.²⁾ Contra quod dicitur 10, q. 7. ex concilio Toletano³⁾: *Irrita sit ordinatio episcopi preter eorum fundatoris facta.* Item ex decreto Sylvestri pape⁴⁾: *Nemini regum aut cuiquam principum vel hominum in ius propriam liceat monasterium convertere.* Item 25, q. 2.⁵⁾ Leo papa: *Nec necitate mutari nec improbitate concelli ecclesiarum privilegia debent.* Et Gregorius⁶⁾: *Quod rationabiliter diffinitum est, non debet ullo modo violari etc.* Inter hec ablata sunt possessiones circa Pataviam et privilegia de dignitate originalis principatus et corpora sancti Tybureii et Valeriani.⁷⁾ Hec ab ecclesia nostra rapta⁸⁾ esse, probatum⁹⁾ est circa annum Domini 1290, sub Wernhardo episcopo Patavienſi, tempore Adolphi regis. Cum enim idem episcopus cum clero et populo civitatis de quorundam sanctorum suorum reliquiis quiddam honorabilius facere cogitarent, insperato¹⁰⁾ eorumdem sanctorum martyrum corpora invenerunt cum cartulis indicantibus, quod a Chremsmunſtrenſi ecclesia essent ducta. Quod quia 15 in festo pentecostes sabbato 4 temporum, quo idem episcopus ordines celebrabat, factum erat, ego cum pluribus aliis clericis in dyaconum ordinatus presens fui, et mei socii cum multitudine clericorum viderunt ipsas reliquias et legi litteras audiverunt. Quomodo¹¹⁾ autem ad nos a Roma vel quando fuerint apportata, prob dolor! ignoramus, quia utique raptores rerum pariter abstulerunt testimonia scripturarum, ne ali- quod nobis iudicium evidens remaneret, cum naturalis sit providencia male agentium, auferre de medio testimonium pravitate, ut ostenditur ex premissis. Verisimile tamen constat, tempore Ludwici Pii esse allata, quia tunc temporis Paschalis papa eorum exuvias voluit gloriosius honorare. Vel sub Gregorio papa III, quando Roma a Saracenis fuit capta.¹²⁾ Quod autem incunctanter predia cum privilegiis Chremsmunſtrenſi ecclesie a Patavienſibus teneantur¹³⁾, vivum et verum testimonium sic habemus. Nam circa annum Domini 1308, quidam de fratribus nostri loci in ecclesia negotiis veniens Pataviam, inter cetera tantam custodiam eiusdem ecclesie meruit gratiam et favorem, ut cum in sacrarium introducens ipsa privilegia legere concederet et videret. Inter que privilegium quoque de usu infule vidit et legit, et quod sit occulte ipsis venditum, intellexit.¹⁴⁾ Quod potest¹⁵⁾ esse factum per Ottonem episcopum et nostrum custodem fratrem Chonradum Pellendorfarium tempore Ortolphi abbatis.¹⁶⁾ Superioribus quoque temporibus Christianus episcopus diripuit ecclesie dotem in Petenpach et quedam alia predia et hec contulit Leupoldo¹⁷⁾ marchioni Austrie, que restituit Heinricus III, rex.¹⁸⁾ Item Ulrichus episcopus eadem usurpavit, et aliquanto tempore tenens, iterum redonavit.¹⁹⁾ Item quidam episcopus subripuit ecclesie ad duo milia hubarum et 13 fratres loci cum aliis personis captivavit, quorum 9 in vinculis obierunt. Predictas vero hubas talibus personis contulit, a quibus non poterunt revocari. Item Pilgrimus episcopus predia in Hausrukk circa Trunam contulit²⁰⁾ Otachero marchioni Styrie, pro quibus postea dedit ei ecclesiam Thidich.²¹⁾ Sed 35 cum idem marchionatus Styrie devolutus esset in manus Leupoldi ducis Austrie, dedit eam cenobio Glunicensi. Contra quod dicitur 10, q. 2. ex concilio Martini pape²²⁾: *Si quis episcopus nulla ecclesiastica rationis necessitate compulsus de rebus ecclesiasticis presumpserit aliquid vendere, restaurare cogetur, et convictus tanquam latrocinii reus honore prietur.* Item quidam alter abstulit ecclesie ad 500 hubas, inter que duo exstra, Stairekk et Ebelsperch, sibi specialiter cum quibusdam aliis vendicavit, licet nunc 40 quedam ex hiis ad manus transierint aliorum. Item multe alia predia tam in Wawaria quam in Austria sunt ablata, et cenobii que in nostris fundis sunt fundata, ut partim supra dictum est, devocione temeraria sunt donata. Contra quod dicit Dominus in Ps.²³⁾ *Ego Dominus diligens iudicium et odio habens rapinam in holocaustum.* Et iterum: *Qui offert sacrificium de rapina pauperum, quasi qui immolet Allium in conspectu patris sui.* Videant ergo tales ecclesiarum edificatores, ne non solum pro huiusmodi dona- 45 tibus merito non careant, sed ne etiam perpetuas penas luant, quoniam ipsis dicitur in Ps.²⁴⁾ *Iniqui*

¹⁾ In sup. marg. add. manu s. quos partim abscisa: ab hostibus depopulationem et spolialem ignis in nostro monasterio devastationem infideliter continuerunt.

²⁾ Alio manu add. et caput sancto Cecilio. Sed sive ablata sive commendata, eos huiusmodi tenere veraciter; et porg. et ab o.

³⁾ Manu coarct. in marg. add. sive sint nobis violententer ablata, sive a nobis illo pro tutela contra perveriores et ignis voraginem frequentem transportata.

⁴⁾ In marg. manu s. add., quas tam a bibliotege mutilate sunt: Vorhdorf et Watzch[irchen] tempore etiam Ortolphi abbatis decano Patavienſi contulit, que tamen sunt postea restitute.

⁵⁾ In marg. manu s. add. signis quoque positio huc relata; Subsequenter etiam ecclesie nostre Chirchdorf et Wart- perg et Vischenhalm et Gröna et Gersten sunt similiter ablata, quas Fridericus abbas debuit, sed piguit revocare.

a) famulo e. b) superer. m. alia alienata e. c) tum post add. e. d) ex insperato a ministro corr. insperato e. e) in hura e. f) e. p. corr. p. d. e. g) e. Te. e. mox suppl. e. h) necessitates r. corr. r. necessitate e. i) donata e. h) superer. m. ead. e.

1) Grat. Decr. II, 16, 7, c. 32, cuius verba brevius cum episcopum usurpantur et tercio sub Abramo I. reddita sunt. 2) c. 40. 3) c. 2. 4) Ib. c. 9. abbate restituntur. 5) Cf. supra p. 624 n. 22 et 6) Martinus, 83, XXII, p. 427. 7) V. supra p. 635 n. 22. p. 656 s. 2. 8) Grat. Decr. II, 10, 2, c. 8. 9) Heinricus IV; UB. nr. 26. 10) Ib. nr. 27; cf. Lib. 11) Bertolfus episcopus; v. infra p. 658. de censu eccl. c. 6, p. 376: Tercio quoque per Urb-

sunt ceteri vestri. Huiusmodi namque donationes non debent retineri, sed potius dantes et accipientes
 sunt canonice puniendi, ut habetur 12, q. 2^a, ubi Stephanus papa ait: *Qui Christi pecunias et ecclesie
 auferit, fraudat et rapit, ut homicida in conspectu iudicis deputatur.* Item Pelagius papa dicit: *Notario
 nostro sedis etc.* Et infra: *Qua de re presentibus mandamus assatibus, ut competentis ecclesiastica instancia,
 5 quidquid de sacralis castis vel ministeriis a quolibet clericorum usurpatum vel distractum conpererit, sine
 cuiusquam more interuentu extirpare non dimittas et ecclesiasticis usibus reformare.* Et Symachus papa: *Non
 liceat pape, predia ecclesie alienare aliquo modo pro aliqua necessitate, nec in usufructu rura tradere,
 nisi tantummodo domos, que in quibusdam urbibus non modica impensa sustentantur. Qua lege omnes
 custodes astringantur, ut donator, assentator, venditor honorem perdat, et qui subscriperit, anathema sit
 10 cum eo qui dederit vel qui receperit, nisi restituatur.* [Item de decimis cap. *Dudum* dicit Innocentius
 papa III: *Donatores conferre aliis non possunt, que ipsi de iure non poterant possidere.* Item ex concilio Gabli:
Ecclesie antiquitus constituta nec decimis nec ulla possessione priuentur, ut quod noctis ecclesiis tribuantur. Si
 vero laici se voluerint, prescriptione audiant verba Innocentii papa 16, q. 8. s. *Inter memoratos* etc. Et infra:
 Ob hoc placuit inter alteras partes inspectores viros mittendos, ut ut dyocesis possidentis, et tamen
 15 basilicam eorum signis limas monstrauerit, ecclesie, cuius est ius retentionis, sit aeternum dominum etc.
 Item Gelasius papa dicit: *Spacia, que distincta sunt, prescribi tempore non possunt.* Item idem 16, q. 2:
*Dilecto tua studeat, quousa omnium rerum fidei veritate, et de ipacis, de quibus memoratur oria con-
 tentio, diffinitio dudum precesserit, intemerata seruetur.* Item Gelasius: *Status ecclesiarum nec aliqua
 presumptione nec temporis prescriptione mutari potest.* Item ex concilio Agath: *Quo quis tua auc-
 20 toritate usurpat, quia nullo iusto titulo possidere incipit, prescribere non potest. Lex enim facit his
 solum, que bona fide et iusto titulo possidentur.* Unde Gregorius et habetur 25, q. 2^a: *Si nec con-
 suetudine generali nec privilegio vendicas, restat, te usurpasse quod fecisti.* Ad hoc facit quod dicit
 Anacletus: *Priuelegia ecclesiarum et sacerdotum intemerata et inuolata cunctis deerrimus manere*
 temporibus. Ex his omnibus canonum sacerdotum auctoritatibus declaratur, quod Inuadores ac donatores
 25 vel etiam possessores ecclesie nostre rerum et privilegiorum sunt puniendi, et quod antiquioribus privi-
 legiis nostris non possunt posteriora, si qua data sunt aliquibus ecclesiis vel personis aliis, derogare,
 etiam si pro necessitate corrigendorum viciorum personaliter auferantur vel generaliter immotentur, immo
 exigi a delinquentibus iure debent, ut patet ex premissa auctoritate Pelagii 16, q. 2. esp. *Notario*. Et
 infra: Symachus papa cap.: *Non liceat*. Et infra: *Liceat etiam quibuslibet ecclesiasticis personis con-
 30 tradicere et cum fructibus alienata reposcere.* [Item 16, q. 3, cap. *Si sacerdotes* etc. Et extra. de
 procuris c. 2^a. Porro presentes debere repetere alienaciones precedentium, habemus litteras papales indultas
 nobis a Iohanne papa XXII, quas require in prologo Libri vite]. Pena quoque alienantium et alienata detinen-
 dum¹ terribiliter in sequentibus intentatur, ubi idem dicit capitulo *Indigne* etc.: *Propterea qui hoc non pre-
 35 ceperit et aliter quam scriptum est predia ecclesie tradita peccerit vel acceperit aut possederit, nisi cito se cor-
 rezerit, quo iratus Deus animas percussit anathematis feriat. Sitque accipienti et donanti et possidenti
 anathema et instituta pena contubernium asiduum etc.* Item Nicolaus in sequenti cap. ita dicit: *De
 rebus, que semel Deo contributa atque dicata sunt et postea sub occasione concessionis principum a qui-
 busdam inuaduntur atque diripiuntur etc.* Et infra: *Si autem inuadentis declaratur presumpcio, usque ad
 emendacionem excommunicationis sit vindicta coercendus.* [Proter hoc quoque in Patavienses episcopus et
 40 canonicos divina uelco corporaliter exercetur. Nam nemo eorum sic de corpore migrat, qui in morte
 memoret sit Deo aut salubriter evocetur, ut nostra etas et seniofum relato recognoscat, exemplo Achab
 alienam vineam possidentis et Elyodori deposita auferentis]. Sic itaque per violentos Inuadores, cupidos
 detentores, scienter vel ignoranter, diuicia et honores nostre ecclesie cum privilegiorum tenore, prob
 doluit sunt ablati, et donacio, que ad Romanos principes hactenus spectabat, transiit in dominium Pat-
 45 uienstum sacerdotum. Quamquam et aliter hoc sit factum. Quia videlicet post fundacionis nostre primis
 tempora Kalixtus papa II. resignauit Heinrico Imperatori III. regalia, que suis antecessoribus Constantinus
 dederat, et Heinricus resignauit investituras ecclesiarum, quas Adrianus I. papa Karolo Magno dedit contra
 sententiam Simplicii pape, et quas eiusdem Heinrici pater Heinricus tercius usurpauit contra sententiam
 50 Pascalis II. pape, et quas Gregorius papa VII. revocauerat post Adrianum, sed iterum Leo papa Ottoni
 primo contulerat iterato². Huiusmodi tamen nostre ecclesie violenta humiliacio alve pia potest et esti-
 mari exaltacio honorata, et consideratur originalis intencio³ virtuosa. Cum enim constet, Pataviensem
 55 ecclesiam a nostro fundatore honoribus et diuiciis ampliatam, in culus dyocesi hoc nostra est ecclesia

¹ *Alia manu post in marg.*: Nota. Iustus titulus dicitur [qui?] ratione donationis emptionis mutacionis (?)
 apprehenditur.

² *Manu coeca in marg. add.*: et sic nostra dignitas est delecta et translata.

³ *Manu coeca add.*: vel processio.

a) fuerit a ministro deletum e. b) in coeca add. in inf. marg. e. c) n. p. t. corr. t. n. p. e. d) Item ex con-
 cilio Agath. . . Item Gelasius . . . Item idem . . . Lex animi . . . prior ordo sententiarum oral, quae litteris a, b,
 e, d superscriptis mutatas ut editas. e) ita e. f) intemerata et in. in littera e. g) orum e corr. e. h) in. coeca
 60 (?) in marg. add. e. i) e p corr. e. h) haec in marg. add. in coeca (?) e.

1) Grat. Decr. II, 12, 2, c. 1. 2) Ib. c. 2. 3) Ib. 11, 25, 2, c. 1. 12) II, 12, 2, c. 1. 13) Ib.
 e. 20. 4) Greg. Decretal. III, 30, 31. 5) Grat. c. 20. 14) e. 10. 15) Greg. Decret. III, 14, 2.
 Decr. II, 16, 1, c. 43. 6) c. 6. 7) Ib. c. 7. 16) Grat. I. I. c. 21. 17) e. 24.
 8) Ib. 9) c. 5. 10) Ubi haec frustra quaeras.

constituta, a qua debet accipere tam spiritualia quam temporalia sua iura, primum hoc est et beneficium, quod per id et pariter in laboribus et expensis. Item aliud, quod ipsi episcoporum et chori crescit familiaritas atque honor additur per hoc quod inter omnes sibi subditas ecclesias obtinet primum locum, adeo ut absente episcopo Patavienso abbas hulus loci in omnibus supplere debeat suas vices, precipue in spiritualibus, ut memoria indicat seniorum. Cui consentire videntur quidam episcopi, verba favoris ponentes in privilegio nobis dato, ut prenotatum est.

3. De dilapidacione abbatum.

Vo secundum nondum ablit, et ecce vo tertium dachabatur, quoniam intestinum malum domesticum est adiunctum, cum non solum per dyocesanis episcopos, sed etiam per abbates proprios ecclesia turbabatur. Erat causa, ut referunt seniores, pro qua illius temporis abbas coram imperatore debuit comparere, negocia tractaturus communia vel privata, aut objectionibus responsurus, quia contigerat, ut, cum episcopus Patavienso seu circa res ecclesie seu personas quiddam extra debitum moliretur, ut ex prehabitis patet sepius contigisse, a fratribus cum ignominia de monasterio pelleretur, tamen quia rennuit per negligentiam vel contemptum principi se offerre, nec pro se legatos idoneos destinare, perdidit suo insignia dignitatis. Imperator namque in consistorio cum ceteris principibus eius causam tractante et episcopo Patavienso, qui in dignitates et res ecclesie aspirabat, impetrante, de consilio principum pristinis honoribus est privatus, et collatio principatus eius cum feodis regalibus, que ad imperatores spectabat, in manus episcopi et successorum eius in perpetuum est translata. Verum ministeriales ecclesie sua iura coram imperatore postmodum canonice obtinuerunt, quamvis non fuerint finaliter diffinita,asserentes, quod sententia nisi in convictum deberet cadere vel confessum. Quoniam certe scens species est, non iudicii disciplina, condemnare absentem, addicere sine teste. Et iterum dicit beatus Gregorius et habetur 16, q. 6: *quia delictum persone in dampnum ecclesie non est convertendum. Et ex concilio Magone: Episcopus non licet possessionem monasterii tollere, quamvis abbas peccaverit, sed subiciat eum potestati abbatis, alterius monasterii.* Sed nec hoc licet prescriptione, que introducta est odio sua persequi negligentis, ut habetur 16, q. 3. Immo nec ea pena licet, qua religiose viventibus collata irreligiose viventibus auferuntur, ut habetur 25. in fine. Non enim iudicii auctoritate nec privilegiorum subsequenter legitime concessorum longa consuetudine sive usu ceperunt huiusmodi possidere, ut habetur 16, q. 3. Que privilegia dignitatum sive rerum sunt pro culpa vel negligentia usurpata. Insuper abbas Manegoldus, postquam fratres ipsum auctoritate sedis apostolice deiecissent, et ut de suis eligerent, et quem vellent, licentiam adepti essent, quia Swevigena erat natio, frater Diopoldi episcopi, cum rursus imprudenti consilio elegerunt. Cuius rei scripta ex parte Urbani pape tertii et Lucii pape III. sunt nobiscum. Iste ergo in resumpta abbacia confortatus, in res ecclesie manum misit, et primo quidem violenter ingressus sacrarium, calicem aureum et crucem cum reliquis abstulit et alia ornamenta, que antecessor suus Ulrichus abbas a Roma transmisserat, iam ministerialibus provincie, et precipue seniori de Storbendorch contulit predia a Tanpach usque in Ebelasporch per latum pariter et per longum. Hic etiam discordans cum Rapolone Wawario palatino, sive in abbacia sive in episcopatu multis ecclesie destructionis fuit causa. Item cum episcopus factus esset, simul tenuit abbaciam plus vel minus tribus annis, ideoque liberius res ecclesie distrahebat. Item alter abbas bona trans flumen Chremsam, quorum partem post primam ecclesie destructionem primo reddidit dux Welfo et Henricus, eius filius, et Henricus, hulus Henrici filius, duces Wawarie et Saxonie hiis diebus, et que Welfonis pronepos imperator Fredericus I. postea confirmavit, contulit cuidam duci Wawarie et eius filio, quem de sacro fonte levaverat, ut apud seculum potencior haberetur. Hoc et multa plura sicut et predia in Ahleiten nostri abbates distraxerunt, alienaverunt vel etiam vendiderunt et nobilibus provincie contulerunt. Contra quod habetur 12, q. 2. ex concilio Aurelianensi: *Abbatibus, presbyteris aliisque ministris de rebus ecclesiasticis vel sacro ministerio deditis alienare vel obligare absque permisso episcopi nichil licet. Quod si presumpserit, degradetur, et quod alienatum est temere, recocetur.* Item et nobiles conprovinciales res ecclesie sibi vicinas et placitas abbatibus torpentibus adtraxerunt. (Nam Arnoldus comes et Wilhelmus de Wels et de Lambach predia nostra tam iuxta Leubenspach quam Potenspach usurpaverunt. Et similiter Henricus et Gebhardus de Schawendorch). Unde et libertas advocacie propter defensionem petitoris vel propter usurpacionem violenter ad manus devenerat laicorum. Primo quidem prece ad manus nobilium de Pernstain, postea ad manus Styrie marchionum. Quorum Otacherus subadvocatis suis posuit leges questus, ut in privilegio suo patet. (Item ad manus tum advocati Ratisponensis, a quo nobiles de Volchenstorf et de Ort eam in feodo habebant, est rationabiliter devoluta). Item postea iura advocatorum penitus liberavit et libertatem pristinam a nobilibus, qui eam usurpaverant, comparatam prece et prelo redonavit.

4. De flagellis divinis.

Triplici vo de terra consumptis de celo additum est lamentum. Nam inter Ungarorum irruptionem, episcoporum spoliacionem et abbatum dilapidacionem, ignis domesticus divina permissio crebro pervasit et vastavit ecclesiam memoratam, sicut invenimus tempore Perelini, (Alberti, Ulrichi), Manegoldi, 60

a) superer. c. b) in marg. suppl. c. c) suppl. non. d) in c. e) quo superer. m. aha c. f) superer. m. aha c. g) 211. corr. 211, eruo ut videtur. h) Adec m. cyacca (β) add. in sup. marg. c. i) Adec m. coavea (β) add. in inf. marg. c. g) A. U. add. miniator in marg.

1) Grat. II, 12, 2, c. 3. 2) Ib. c. 7. 3) V. supra p. 634. 4) Grat. I, I, c. 41. 5) a. 1179; UB. nr. 99. 6) a. 1217; Ib. nr. 85.

Chunradi et aliorum abbatum temporibus absque numero et mensura. Hic ergo Igals adeo molestus et infestus nobis fuit, ut nullam incolis requiem indulgeret. [Propter quod, ut asserunt seniores, sanctorum reliquias cum potioribus privilegiis in Pataviense sacrarium commendantur]. Et forte Idcirco finem non habuerunt flagella celestis vindicta, quia nos inter flagella correcte sunt actionis culpe secundum Gregorium super Ez. omnia 18. Verum circa annum Domini 1200. quidam peregrinus adveniens et nostre tribulationis causam audiens, divino numine inspiratus, consuluit et instruit, ut singulis annis festum sancti Floriani confessoris in 12 lectionibus ageremus et securi ab omni ignis voragine redderemur. Hinc est, quod festum eiusdem sancti recolimus adhuc usque.

Sic igitur factum est, ut, dum primo Ungari, deinde episcopi, postremo vobles et abbates manus violentas in res ecclesie extendissent, et inter hec ignis vorago residua consumpsisset, adeo ut nec ea que prodonam tyrannidem effugerant ad posteros devenirent, ipsa ecclesia suis rebus et honoribus penitus nudaretur, immo exenteraretur more plaris libris, privilegiis, sanctorum reliquiis ac aliis ornamentis. Hec sunt doloris nostri causa, hec nostre materia sunt luctus, hec sunt, que nobis preceptunt, et plangamus et ut ad plantum omnes compassivos nostris gemitibus et lacibus pertrahamus.

5. Lamentatio de predictis.

Si quis ergo in vobis est pietatis affectus, qui hec legitis et auditis, plangite, quatenus, una nobiscum super regione deciderabili, quia visuit, super lactura huius ecclesie, quia invasit, super nostris necessitatibus, quia crescunt! Plangite eos qui de suis rebus suam memoriam in hoc loco perpetuaverant, quia perit, de terra atque, non de celo; plangite per consequens defectum ordinis sancteque conversationis! Plangite eos qui de rebus monasterii debita sibi stipendia expectabant, quia sed ab ipsa religionis observancia seu a religiosorum, immo a sanctorum servicio discesserunt! Plangite eos qui ultro ducti sunt ad mortem, qui nostram ecclesiam spoliantes, ipsi inanes et vacui de hoc seculo migraverunt, nichil secum preter peccata et penas perpetuas, ut scriptum est superius, asportantes! Plangite eos qui in male acquisitis vel possessis successerunt, quia ad eundem locum miserie perrexerunt! Unus vero eorum non erat consciens malicie precessorum, qui, ut credimus, fuit Altmannus, de quo legitur, quod reformaverit nostrum locum, ut dictum est in ordine episcoporum et abbatum. Hic, inquam, in vicem ablatarum rerum tradidit nobis decimas a Schorten usque in Pirum. Unde in epythapho eius dicitur:

*Quod tulerant praeci, partim decimis reparavi,
A Schario monte donec Pirum prope fontem.*

6. Conclusio premissorum.

Iam sermo claudendus et liber plucandus, sed plangit nendum est terminandus, quia forte in longius, quam debuit, est porrectus. Nos enim putabamus, modum in his nequaquam excessum firi, sed propter eos qui astruunt, hanc domum a primis annis, sicut hodie cernitur, gloria caruisse et in paupertatis pulvere sorduisse, et propter eos qui res nostras possident et volunt nos necare, propter eos quoque qui quaslibet verborum sententias invidiosis rictibus sunt soliti oblatrare, sermo in longius, quam speravimus, est extensus, quamquam non tam ornatus quam prolixus, quia miseria a misero peccatore non nisi misero sermone narrari debuit et describi. Ceterum nostrum erit gemere et lugere, quousque Dominus aspiciens lectum nostrum suscipiat lamentabiles preces nostras, ob interventum sue genitricis virginis Marie et sanctissimi Agapiti martyris necnon beatissimi Benedicti confessoris, quos orantes pro nobis exaudire dignetur, cui laus, gloria et potestas est nunc et semper in secula seculorum!

^{*)} *Manu coarva (B) add. in marg.:* sed potius estimatur esse Pilgrimus archiepiscopus Laureacensis, qui, cognito iure nostro, cum quedam predia trans Trunam in Haustuk et Aschi contulisset Otachero marchioni, penituit de commisso.

^{**)} *Eadem manu in sup. marg. add.:* scilicet duas partes in omnibus ecclesiis nostri iuris, exceptis Vorhdorf et Weizchirchen, que post constructe plenarie sunt donate.

BERNARDI CREMIFANENSIS HISTORIAE.

INCIPIT PROLOGUS.

Cum ecclesia Chremsmuntrensis a domino Tassilone illustri principe Wavarie sit fundata et a suis successoribus magnifice sublimata necnon et a venerabilibus sancte Laureacensis ecclesie pontificibus gubernata, opere precium reor, de eorundem locorum episcopis et ducibus ac nostre ecclesie abbatibus, quod memoria dignum geaserunt, vel que suis temporibus a Romanis pontificibus et regibus sunt patrata, prout nostram provinciam aut ecclesiam respiciunt, litteris commendare, ipso ordine, ut plenius valeo, observato; quod me

⁸⁵ ^{a)} *m. coarva (B) add. in sup. marg. s.* ^{b)} *post haec quedam oratio e.* ^{c)} *Epylogus alia, ut videtur, manu in marg. e.*

1) *Cf. supra p. 624 n. 11.* 2) *Scharien circuli Hausruck; Pyhra.*

In prioribus memini promisisse¹. Verum quia nichil in humanis adinventionibus perfectum esse potest, si quid minus fecero aut ultra quam debeo vel forsitan erravero, quod non spero diligentem adhibita cautione, venia non negetur, cum a vetustissimis exemplaribus et diversis collegerim que scribere cogitavi, licet ad omnia que volui exemplaria non potuerim pervenire. Unde et spacia vacua reservavi circa tempora singulorum. Omissis autem, quo tempore provincia Wawario vel ecclesia Laureacensis sit exorta, aut per quem ad fidem specialiter sit conversa, dixisse sufficiat, quod primo sanctus Phylippus apostolus directus ab apostolis in Scythia predicavit. Scythia vero est provincia vel potius regio Europe secundum Ysidorum, cui coniungitur Germania, que continet Noricum, ut alias plenius declaravi². Item sanctus Petrus beatum Marcum euangelistam in Aquilegiam destinavit³ 10 gracia predicandi, qui ibidem sanctos Ermachoram et Fortunatum cum aliis plerisque convertit, Ermachora in episcopum ordinato. Per hos ergo primos verbi Dei seminatores poterat dicta ecclesia⁴ Laureacensis, si tamen fundata erat, recipere verbum Dei. Porro circa annum Domini 1300, tempore Rudolphi regis et domini Wernhardi episcopi Pataviensis, cum cives eius⁵ ecclesiam reformarent propter vetustatem ruiniosam, invente sunt quedam ymagines 15 cum litteris sculptis in lapidibus a parte ecclesie orientis, que videntur fundatores vel causam fundacionis cum tempore intimare, licet non ipsarum litterarum intellectus legentibus pateat manifeste. Has tamen non ab re hic volui exarare, sicuti ibi vidi:

Seccius Secundinus vel leg t alpf eiula severia cona eius si bi te Seccio Secundino fille maris Maximo te secundo nepotibus suis pivi fecerunt te. [Et infra: Obiit anno 25]. 20

I.

DE ORDINE EPISCOPORUM LAUREACENSIVM.

Igitur, ut in quibusdam scriptis authenticis repperi⁶ manifeste, anno ab incarnatione Domini 250. Phylippus imperator, qui primus imperatorum fidem catholicam suscepit, cum Phylippe filio suo regnat. Iste cesar superioris et inferioris Pannonie et Mesie fuit. Et⁷ quia iam predecessor suus Gordianus Germanos devicerat, Laureacensem civitatem vel ecclesiam, ante sua tempora humilem, opibus et honoribus exaltavit, suum illi patrimonium delegandus. Qui postmodum cum Phylippo filio suo Romam rediens, Quirinum alterum filium ibi, ut creditur, episcopum⁸ dereliquit. Omnes autem thesauros suos beato Sixto II. pape ambo⁹ committentes, ab infidelibus per Decium sunt occisi. Primo quidem seniores Phylippum Verone, iuniores vero Rome, 30 una tamen die interfici, idem¹⁰ iussit, deinde Sixtum cum sociis suis et ad ultimum Laurentium ac Ypolitum Christi martyres consecravit, quia didicit eos thesauros augustorum accepisse ad construendas ecclesias et fideles pauperes alendos, in quos summo conamine anhelabat. Horum autem patrimonium taliter in¹¹ scripturis authenticis designatur¹². Primo ab oriente habet valvas vel fossatum Sillarium a mari Mediterraneo per Liburniam et Pannoniam, dividens ipsam Panno- 35 niam et Mesiam usque ad mare Oceanum, quod per lacum Pelschidis currit. Ab occidente vero flumen Licoas, quem Germani Licum, id est Lech, vocant, et per Mesias occidentales, Napam, Ekaram et Odritam flumina, que vulgariter Nab, Eger et Oder appellantur. A meridie autem Liburniam, quam Drava flumen percurret, a fonte Licoas usque valvas. Ab aquilone quoque Mandalus, Pelsa et Tyra flumina concludunt. Infra hanc patriam Liburniam excellentes has civitates flumines primitus dicti, post episcopi nuncupati, omnes prothollamini, hoc est archiepiscopo Laureacensi subfuerunt, 40 hecque¹³ omnis regio dicitur fuisse patrimonium augustorum. Sane ipsa metropolis Laureacus post sui sublimacionem per multa tempora subiectas sibi habuit plurimas civitates. Ab inferioribus partibus sursum habuit Betoniam, Celsiam, Gradus, Solium, Liburniam, Sabonam; per Pannoniam vero Rabam, Petimam, Asturiam, Pavlaniam [Witranam]; per Noricum autem Laureacum, scilicet se ipsam, Valenciam, Palaviam, Priximam, Imbripolim [Ratisponam]; per Mesias quoque Tyranam, Nytrabam, Seclaviam, Vetravam, Curimam, Wissegradam et Herby- 45 polim. Has, inquam, 72 civitates Laureacensis metropolis antiquitas in sua habuit diocesis; cui beatissimus Laurentius levita patronus est ab eisdem temporibus deputatus, qui fuit martyrio coronatus¹⁴ brevi tempore post augustos. Verum ante eius martyrium post archiepiscopos aliquantos sedit ibidem, scilicet apud Laureacum, sanctus Euthorius archiepiscopus, qui concilio interfuit Sardiensi

a) civitas supercr. e. b) d' add. sed del. e. c) haec post add. e. d) post add. e. e) ando a corr. e. f) aha 50 ut videtur manu supercr. e. g) d. in a, a. corr. ut editum, et haec scriptura verborum vel sententiarum ordo mutatus; quod non indicat. h) que post add. e. i) supercr. e. j) co | natu e.

1) V. Lib. de orig. I, 3, 13. 2) V. Lib. I, 2, et fusius beneficiario praefecti stipendiorum 6. obitu annorum supra p. 617. h. 22. 3) Seccius Secundinus veteranus 25. Mommsen, Corp. Inscr. Lat. III, nr. 5671. legione II. Italicae piae fidei et Julia Severo LOS. 4) Supra p. 619. 5) Cf. Acta Quirini, 55 contra eius sibi et Secciae Secundinae filiae et 'Arch. f. Oest. Gesch.' III, p. 281 sqq. 6) Supra Muris Maximo et Secundo nepotibus suis sibi fecerunt et Julio Apricio filio militi legione supra scriptae p. 618.

- sub Stephano papa anno Domini 268. Hic Stephanus successit Laelio, qui post Cornelium doctum una cum Cypriano Kartaginensi episcopo Valeriani et Gallieni temporibus est occisus.
- Post hoc enim, anno scilicet Domini 273. Sixtus papa et Laurentius diaconus cum aliis a Docto, quem Valerianus cesarem sibi fecerat, sunt martyrio coronati.
- 5 Anno Domini 284. sedit ibi Maximilianus archiepiscopus, qui apud Celestiam, unde fuerat oriundus, est occisus, sub Numeriano imperatore. Iste sanctus martyr sub Rudolfo rege et Wern[hardo] episcopo Pataviensi [scilicet anno Domini 1900] cuidam vidue est ostensus et in domo fratrum Minorum translatus, ubi nunc^b miraculis multis claret.
- Anno Domini 287. sanctus Florianus tribunus militum per Aquilinum prefectum apud Laureacum cum multis aliis martyrio coronatur sub Dyocleciano imperatore^c. Item sanctus Mauricius cum sociis suis apud Rodanum est occisus sub collega imperii Maximiano. Item sanctus Vincencius creditur tunc occisus sub Marcelino papa, qui primo territus pena mortis diis immolaverat, sed penitens a predicto Dyocleciano est martyrizatus.
- Anno Domini 303. sancta Katharina regina apud Alexandriam est occisa sub Maximo Herculo vel
- 15 Maxencio.
- Ante hoc tempora, scilicet anno 312, Tertullianus doctor floruit. Item 250. Origenes floruit sub Phylippo. A. M. H.
- Anno 308. sanctus Quirinus, filius Phylippi imperatoris, passus est.
- Anno 322. celebratum est concilium in Nicea sub Iulio papa.
- Anno 323. Helena, mater Constantini, lignum sancte crucis invenit sub Sylvestro papa.
- 20 Anno 330. Alexandria Athanasius et Antonius floruerunt.
- Anno Domini 356. Iulianus apostata apud Remum Germanos vicit sub Liberio papa. I. S.
- Hiis temporibus Liberius papa a fide erravit. Et Victorinus orator et Donatus grammaticus floruerunt. Item ossa sancti Andreæ apostoli et Lucae et Tymothei transferuntur.
- Anno 360. sepulchrum sancti Iohannis baptiste violatur sub Iuliano. Et Iulianus divinitus perimitur. Et
- 25 Hylarius Pictaviensis episcopus floruit. Item Gothi Arriani efficiuntur. Et Athanaricus rex Gothorum persequitur christianos.
- Hiis temporibus, scilicet ab anno Domini 308. usque ad annum 400, non invenitur certus princeps Wavarie vel archiepiscopus Laureaci, et populus cum rebus omnibus transiit in Ravennam^d.
- Inter hoc anno 381. celebrata est synodus [secunda] Constantinopolim 150 patrum sub Damaso papa et
- 30 Gratiano imperatore.
- Hiis temporibus multi sancti patres in diversis mundi partibus floruerunt: sanctus Ambrosius, Augustinus, Martinus, Gregorius Nazarenus, Basilus, Ieronimus, Didimus, Nycolanus, Epyphanus, Pafnucius, Moyses, Efreim, Pastor et alii. Mart. et A. M. H.
- Circa annum Domini 400. parum plus vel minus sedit apud Laureacum sanctus Constantius archiepiscopus.
- Et sanctus Valentinus episcopus. Et sanctus Severinus confessor. De hoc legitur, quod ante missam psalterium peroravit, ut Celestinus I. papa instituit.
- Hiis temporibus sanctus Martinus et Ambrosius obierunt sub Archadio. Et sanctus Alexius sub Innocentio I. papa. A. M.
- Item sanctus Iohannes Crisostomus, Origenes et Rufinus doctores floruerunt. Mart.
- 40 Item Gothi Italiam invadunt. A. M.
- Circa annum Domini 380. celebrata est synodus apud Constantinopolim sub Siricio papa 350 patrum. Mart.
- Item Wandalum per Regem Gallias intrant. A. M.
- Anno 410. Gothi Romam irrumpunt sub Honorio imperatore.
- Circa hoc tempora Patavia est destructa.
- 45 Revelatio sancti Mychaelis facta est sub Gelasio I. papa et Archadio. Mart.
- Anno 418. synodus apud Kartaginem celebratur 317 patrum sub Zosimo papa. A. M.
430. Sanctus Augustinus moritur, et Wandalum Africa invaserunt. Sequenti anno synodus in Epheso celebratur [sub Celestino 200 episcoporum].
450. Attila cum Hunis Aquilegiam cepit sub Leone I. papa.
- 50 452. celebrata est synodus in Calcedona 630 episcoporum sub Leone I. papa. I. S.
454. Glicerius rex Wandalorum Romam vastavit sub Hylario papa.
- Hiis temporibus floruit sanctissimus Benedictus.
470. Sanctus Remigius Romis episcopus ordinatur sub Symacho papa. [qui Theodorum archiepiscopum Laureacensem confirmavit].
- 55 Hiis temporibus Clodoveus, qui et Ludovicus, rex Francorum ad fidem Christi convertitur cum tribus milibus virorum, exceptis parvulis et mulieribus.
475. Odoacer rex Rugorum et Turcilingorum Romam obtinuit sub Simplicio papa et Zenone imperatore. A. M.
- Iste Simplicius constituit, ut quis investituram accipiat a laicis. Hiis temporibus clerici a laicis premebantur. Mart.
490. Zenon imperator Theodericum regem Ostrogothorum contra Odoacrum destinavit, quem etiam quater
- 60 vicit. Et ipse Romam sedit et Boetium consulem Romanum in exilium misit, qui multa preclara teripit. Mart.
484. Hunericus rex Wandalorum Arrianus persequitur episcopos. A. M.

^a) Post eam: Neapolim.

a) in marg. add. c. b) superscr. c. c) in marg. add. c. d) dimidia linea extra c. e) Gelsoricus rex post superscr. c. f) post add. c.

65 1) V. Vit. Floriani, Pex 1, p. 36. 2) Vit. S. Severini c. 46. 3) Cf. Hist. Patav. a. 508, supra p. 620.

	Annō Domini 500. Sanctus Fulgencius episcopus floruit.	
H. ep.	Annō Domini 508. gens postea, scilicet Noricorum et Wawarorum, quae iam fere per 250 annos exul- verat, resumptis viribus, quae Romam a diversis nationibus sapuguebantur, strenuenterque sibi ducem nominas Theodonem, ad sedes proprias redierunt.	
	Et primo nobiles quondam civitates suas reformant, scilicet Laureacum et Pataviam et in duas dyoceses provinciam dividerunt, sed tamen Pataviensis subfuit Laureacensi.	
	Annō 519. Sanctissimus Benedictus migravit ad Domnum sub Iustino seniore et Hormida papa.	
H. ep.	520. Romani iterum Wawariam invaserunt, sed a Theodone victi apud Oeting prostrantur pariter et fugantur sub Iohanne I. papa.	
A. M.	523. Clodoveus rex Francorum moritur et Parisius sepelitur.	10
M. r.	Item Theodericus rex Ostrogothorum subita morte perit et in olla Vulcani proicitur, ut sanctus Gregorius scribit.	
A. M.	523. Hildericus rex Wandalarum episcopos ab exilio revocavit.	
H. ep.	Annō Domini 529. Dionisius abbas Romanus composuit magnum cyclum incipiens ab hoc anno sub Vigilio papa et Iustiniano imperatore. Hiis temporibus libera est Roma a Gothis.	15
A. M.	Item 5. synodus Constantinopoli celebratur anno 544.	
	Item sanctus Remigius moritur. Item Arator librum apud Vigilio representat, quem actam approbat.	
	Item Theophilus in Sycilia Deum et beatam Mariam abnegat	
M. r.	Item sanctus Maurus in Galliam venit.	
	Item sanctus Rudbertus in Wormacia predicat.	20
C. S. H. G.	Annō 532. Theodo I. moritur, eol successit Udo dux.	
A. M.	547. Totila rex Gothorum in Italia tyrannidem exeret.	
	564. Sanctus Columbanus predicat.	
H. ep.	565. Udo dux moritur, et Theodosius succedit.	
A. M.	566. Narses patricius Totilam occidit auxilio Theodosii.	25
	568. Narses offensus a regina Longobardos vocavit sub Pelagio I. papa.	
	569. Sanctus Vedastus moritur sub Iohanne papa III.	
	Annō 586. Richaredus, frater Ermingildi, cum Gothis convertitur sub Gregorio I. papa et Mauricio Im- peratore.	
	591. Sanctus Gregorius I. papa eligitur.	
	594. Gregorius synodum celebravit.	30
H. ep.	598. Erchenfridus episcopus sedit Patavie sub Gregorio papa, forte ab eo missus. Et ex hinc, iam Wawaris confortatis et nationibus exteris debilitatis, cepit episcopatus dividi.	
	Hiis temporibus sanctus Rudbertus a Theodone I. in Wawariam accersitur,	
A. M.	604. Sanctus Gregorius moritur.	35
Cal. p. H.	608. Bonifacius III. papa festum omnium sanctorum instituit.	
H. ep.	615. Vilo Romanus Laureaci sedit in archiepiscopatu. Huius tempore sanctus Rudbertus construxit ecclesiam Iuvatensem, id est Salzburgensem, et ibi sedit.	
A. M.	624. Erchenfridus episcopus Pataviensis moritur. Et Otacherus praeficitur sub Honorio J. papa. Item sancta crux exaltatur.	40
	660. Vilo archiepiscopus Laureacensis moritur 45. anno pontificatus sui, et Bruno pre- ficitur sub Theodoro papa, qui penitentialem edidit.	
M. r.	Hiis temporibus sanctus Oswaldus rex moritur.	
A. M.	Item Theodorus Cantuariensis episcopus penitentialem edidit Iussu Vitaliani pape.	
A. M.	Item synodus Constantinopoli celebratur sub Agathone.	45
et. H. ep.	Item Bruno Laureacensis archiepiscopus post Otacherum Pataviensem ecclesiam simul rexit.	
et. A. Garst.	Item sancta Gerdtrudis virgo floruit, filia Pippini I, neptis Angli maioris domus.	
A. M.	Hiis temporibus sanctus Willibrodus floruit. Item sanctus Gallus floruit.	
H. ep.	Item Machmet heresiarcha oritur sub Sergio I. papa.	
	698. Theodorus archiepiscopus Laureacensis et Pataviensis sedit 23 annis. (Huius Symachus papa pallium destinavit. Require infra ¹).	50
A. M.	Hiis temporibus synodus apud Aquilegiam celebratur sub Sergio papa.	
et. A. Garst.	Item facta est altera apparicio sancti Michaelis. Item sanctus Kylianus cum sociis suis occiditur.	
M. r.	Item sanctus Lambertus occiditur sub Leone III. papa. Item sanctus Otmarus floruit. Item sanctus Beda presbyter floruit. Et sanctus Pirminius episcopus.	55
A. M.		
H. ep.	722. Wivilo vel Vilo archiepiscopus sedit Laureaci et Patavie 23 annis, quem ibi instituit papa Gre- gorius II, ut in decretali sua ad Utilonem ducem Wawarie fatetur ² . Iste Vilo sedit sub Gregorio II. et Gregorio III. et Zacharia. Sub istis temporibus sanctus Bonifacius (Maguntin ³) divisit provinclam Wawarie et Laureacensem archiepiscopatum in quatuor dyoceses vel 60 parochias auctoritate Gregorii pape et assensu Utilonis ducts, scilicet Salzburgensem, Frisingensem, Alai- tensem	
	a) linea crasa. b) in marg. inf. eodem manu post add. c. c) in marg. post add. manu β. d) alia manu supercr. e. e) linea fere brusa.	
	1) Legitur in cod. f. 65. l. 66. Reg. spur. nr. ccv. 2) Gregorii III. epist. inter Bonif. nr. 38 (l. 66, 65 Bibl. III, p. 104) intelligit. 3) V. Vit. Bonif. c. 8, 28, 88, II, p. 346.	

Item idem fundavit episcopatum Herbipolensem, ubi antea fuerat finis archiepiscopatus Laureacensis a Putima sursum¹. Item Fuldense monasterium. Item idem penitentiale et leges christianas per Gregorium papam Wawarie statuit.²

5 Anno Domini 741. Utilo dux Wawarie construxit monasterium Anahense sub Zacharia papa. 178 An
 Item natus est Tassilo. Item idem Utile pugnat cum regibus Francie. Item sanctus Benedictus Floriacum M d.
 transfertur. Item sanctus Burchardus in Herbypolli primus episcopus ordinatur. Item sanctus Willibaldus in Aich- M d.
 sieten primus episcopus ordinatur. Item sanctus Corbinianus in Frising. A M d.
 Item synodus Rome celebratur sub Gregorio III. contra Leonem imperatorem fere mille episcoporum. M d.
 745, Sedonius archiepiscopus Laureacensis et Pataviensis sedit annis 13. M d.

10 Hiis temporibus Pippinus II. Tassilonem post patrem eum Utilonem ducem Wawarie fecit, qui M d.
 notorius suus fuit, sub Leone imperatore.
 Item Cassinenses per Zachariam papam corpus sancti Benedicti cepelunt a Pippino, quem regem Francie M d.
 esse iuxta, cum fuisset antea maior domus, regni hereditibus electis.

Item sanctus Bonifacius Maguntinensis episcopus a Frisonibus martyrizatur. A M
 15 755. Antelmus archiepiscopus Laureacensis et Pataviensis sedit annis 10 sub Stephano II. papa. M d.
 Anno Domini 765. Wiscarius archiepiscopus Laureacensis et Pataviensis sedit annis 9 sub Stephano papa. M d.
 Huius tempore Utlo dux Wawarie obiit. M d.

Item translatum est imperium a Romanis ad Francoa in Karolum II. Item decimas habere laltia M d.
 est concessum.

20 Item synodus celebratur.
 775. Waldaricus archiepiscopus Laureacensis et Pataviensis sedit 31 annos. Huius tempore Adrianus I. A M
 papa investiturus ecclesiarum et doctmas Karolo indulsit et suis principibus. M d.
 Item idem papa Tassilona II³ filium baptizavit, scilicet Theodonem. M d.

Item idem Tassilo II.⁴ dux Wawarie fundavit monasterium Chremsmunstreense anno M d.
 25 Domini 777, anno ducatus sui 30. Item idem papa eiusdem ecclesie fundacionem con-
 firmavit.

Item predictus Karolus, cum iam esset imperator augustus, nostra predia confirmavit.

Item idem episcopus Waldaricus eandem ecclesiam consecravit, iuncto sibi episcopo M d.
 Iuvavense Virgilio et aliis prelati, sub Fater abbate.

30 805. Uroffus archiepiscopus Laureacensis et Pataviensis sedit annum unum. [Hic⁵ Eugenius papa pal- M d.
 lium confirmavit]. Cum isto Uroffo et successoribus suis ceperunt episcopi Iuvavenses con- M d.
 tendere pro pallio. p. 653

Item episcopalis sedes⁶, que antea apud Laureacum potior fuerat, cepit in Pataviam M d.
 transire, postquam eam Tassilo opibus et honoribus exaltavit.

35 Item hiis temporibus Karolus Imperator post Tassilonem ducem prefecto cuidam nomine Geroldo M d.
 Wawarie provinciam commendavit, per quem eius terminos in Pannoniam usque Nabam⁷ fluvium dilatavit M d.
 sub Leone III. papa cecato.

807. Hatto episcopus sedit Patavia annis 11. Pallium non curavit. M d.

Item Karolus petivit sibi cantores mitti a Stephano papa III.⁸ Item assumptus est cantus Grego- M d.
 40 rianus, Ambrosiano in Mediolanensi tantum dyocesi reservato. Item Leoni suos clericos, ut cantum M d.
 Gregorii discerent, destinavit Romam⁹.

Item idem Leo letanias instituit. M d.

Anno 818. Rincharius archiepiscopus Pataviensis sedit ut electus annis 10. Iste cum contendere pro pallio, M d.
 Salzburgenses substituunt sibi Baturicum. Sed ipsa non cedens nec sedi nec contentioni, tum pallio tandem M d.
 45 triumphavit. Rome per Pascalem papam sollempniter archiepiscopus ordinatus, sedit postea ut archiepiscopus 16 M d.
 annis tempore Ludwici imperatoris.

Hoc tempore profuit in Chremsmunster abbas Sighardus,

Circa hoc tempora vel parum ante festum sanctorum peti totam Germaniam et Franciam ad in- M d.
 stitutum per Gregorium VIII. papam sub Ludwico Pio et abbate Sighardo.

50 Item synodus celebratur de officio monachorum.
 Item Renharius episcopus baptizat omnes Moravos. M d.

838. Ryncharius obiit, et vacat sedes plus quam annum propter contentionem pro pallio. M d.

840. Harwicus archiepiscopus sedit Patavia et Laureaci 16 annis. Iste potens in opere et sermone Iuvavensem M d.
 ecclesiam humiliavit et Patavienem ecclesiam et capitulum rebus et honoribus exaltavit sub Lothario M d.
 55 imperatore.

Hiis temporibus electus est in Romanum pontificem quidam qui dicebatur On pordi, sed mutatum est sibi M d.
 nomen et dicitur est Sergius II¹⁰; et abbate sicutum est, ut suis successoribus nomina permittentur.

Hoc tempore sanctus Remigius transfertur ab Hinchemo episcopo, qui eius legendam compilavit. A M

Item corpus sancti Martini honoratur. M d.

60 *) *Alia manu in inf. marg. add: Sanctus Emmer[amus] sub Dietone.*

a) annam e. b) post superer. c. c) post add. e. d) Ha e. e) h hese orate. f) IIII. corr. III. e. g) haec infra M d.
 Engelmarl tempore (post p. 656, l. 6) scripta signo positio huc trahuntur.

1) V. supra p. 652. 2) Y. Ann. Sal. s. 791. et infra p. 600. 887, ubi de Naba fluvio dicitur. 3) V. Mop. M d.
 Sang. I, 10. et infra Hist. abb. p. 667.

866. Ermricus episcopus sedit Patavia 9 annis. Hic fuit natione Ostrogothus et delicatus, nichil clari operis gessit et pallio caruit.
- Hiis temporibus Huni christianos persecuntur. Item sanctus Othmarus transfertur.
876. Winchingus archiepiscopus sedit Patavia unum annum. Abhinc sedes Laureacensis cepit humillari.
- Ostrogothus fuit. Hic voluit in Seclavia metropolim facere.
878. Engelmarus archiepiscopus sedit Patavia annis 32. Item Romana sedes multa adversa patitur.
- Item post hoc Leo V. papa fecit collectas: *Deus celsus dextera et Deus qui beato Petro* etc. Item Snelpero abbas fuit. Iste Engelmarus ecclesiam et capitulum redditibus augmentavit.
- Anno 889. Richarius episcopus sedit Patavia 12 annis. Hic per hos annos pro pallio contendit et tandem 10 obtinuit et postea in nomine archiepiscopi et pallii dignitate sedit tribus annis sub Benedicto papa VIII. et Arnulfo ac suo filio Ludwico.
- Hiis temporibus instabilis et mala fuit sedes, quia apostolici aut breviter vixerunt aut male, quidam etiam male intraverunt.
- Item Ungari sive alie Pannonie nationes Wawariam et Italiam et etiam ipsam Romam diversis vicibus 15 populantur, et propterea post Snelperonem abbatem videtur ecclesia nostra rectore caruisse, scilicet ab anno 900. usque ad annum 1040.
- Item Cloniacum constructum est.
904. Purchardus episcopus sedit Patavia 12 annis. Iste deliciis vacans non curavit pallii dignitatem. Ungari Wawariam vastaverunt, quia specialem principem eadem provincia non habebat, sed sub- 20 et n. a fuit regibus Francie, unde coactus Ludwicus rex constituit ducem Purchardum.
- Abhinc Imperium transit in Italiam.
915. Gumpoldus sedit Patavia annis 16. Iste etiam regis fuit et pallium non curavit.
931. Gerhardus archiepiscopus sedit Laureaci et Patavia 14 annis. Iste vas virtutum erat et pallium repetens, per Leonem papam V. pallio est donatus (quod eidem Agapitus papa . . . confirmavit) 25 et ecclesiam ac capitulum bonis omnibus exaltans, in pace quiescit. [Et notandum, quod cum due sint provincie Norice regionis, Heroldo occidentalis, id est Pannonia, Gerharo orientalis, id est Wawaria, est commissa].
- Hiis temporibus accepit ducatum Wawarie dux Arnoldus, ecclesiarum iuvator, per Heinricum regem.
- Item sanctus Udalricus Augustus floruit.
- Item Fridericus episcopus Maguntinus persequitur monachos sub Heinrico I. et 30 Iohanne papa.
945. Adalbertus archiepiscopus sedit Patavia annis 25. Iste nil magnificentum egit, quia Ungari provinciam vastaverunt.
- Hiis temporibus hic celebratur synodus sub Quone Magno.
- Item sanctus Wolfgangus floruit.
- Item Imperium transfertur in Teutonicos.
971. Pilgrinus archiepiscopus sedit Patavia annis 19. Iste fuit vir magnificus et ecclesiam suam strenue 40 rexit. Que barbari occupaverant et destruxerant, ingenio magno et auxilio Imperatorum revocavit. Capitulum quoque viriliter reformavit. [Huic Benedictus papa pallium dedit]. Iste contulit ecclesie nostre predia circa Trunam et Hausrukk et Ascha Otachero marchioni Styrie (filio Otacheri). Huius tempore spoliati resumserunt investitura ecclesiarum, quas Adrianus I. papa Karolo Magno contulerat; sed resistentibus Imperatoribus, dissensio propterea in ecclesia est exorta.
- Item in Altob et clerici monachi fuerunt.
992. Christianus episcopus sedit Patavia 22 annis. Iste nil clari gessit et sine pallio decessit. Hic usurpavit 45 [cum Leupoldo marchione et comitibus Peringero et Engelberto] predia ecclesie nostre in Petenbach, sed tandem restituit (que de manu Arnoldi comitis ante eripuit). Hic etiam specialem sibi iurisdictionem in nostra ecclesia vendicavit. Unde dicit in privilegio: *Chremsmunstrensem ecclesiam sacre Pataviensi sedi iure legitimo pertinentem* (ideo scilicet,

^{*)} In sup. marg. post. add. quae huc pertinere videntur: quo ad eum devoluta fuerunt per comites de Welsa et de Lambach, scilicet Arnoldum et Wilhelmum. ^{**)} Post add. predicti.

- a) numerus mutatus, sed restitutus. b) in marg. suppl. e. c) caravit corr. curavit e. d) palli corr. pallii e. e) in marg. sup. suppleta; quaedam post papa superscripta abacta sunt e. f) in marg. sup. suppleta e. g) superer. e. h) post in marg. add. e. i) vocabulum eratum e. k) post add. e. l) petiverunt post superer. e. m) post add. e. n) 911. corr. 992. e. o) alia manu superer. e. p) in marg. sup. add. manu β. q) post superer. e.

1) Haec unde sumta sint, nescio; v. supra p. 646 n. ad Otacherum marchionem. Cum hoc igitur Otachero 2) Huc spectat nota rodici de censu ecclesiarum: Erant quidam comites Arnoldus et Wilhelmus de Welsa et Lambach, qui quaedam nostra predia in Ascha et Hausrukk et Petinpach sibi vendicaverant, sive dolenter sive ignoranter, surgentes in discordia Ungarorum circa annum Domini 900; per quos ipsa transferunt in manus Pilgrini archiepiscopi Laureacensis et Leupoldi marchionis, a quibus detenerunt Almannus episcopus ecclesiam Thidich a se et suis antecessoribus usurpatam commutavit, accipiens predium in Hausrukk, et ipsam ecclesiam dante, quam idem Otacherus et eius successor Leupoldus 60 dus Austria dedit ecclesie Chuniensis pro prediis ibi collocatis, ut habetur in privilegio dicti loci (UB. p. 377 b.). Cf. UB. nr. 18. et notas chartae Arnoldi comitis adiectas p. 20.

quia antecessor eius declinas nobis dedit, ut pie creditur ab antiquis). Hoc tempore sanctus Gode-
hardus abbas floruit, (et^a sanctus Chobmannus martyrizatur). Hera. A
A. M. A.

1012. Perargurus episcopus sedis Patavie annis 33. Hic ecclesiam competentor rexit, possessiones per R. & M.
populiam ecclesie comparavit, sed pallium non curavit, sub Gerharde abbate. Sanctus Cholemannus A. M.
occiditur. [Ab hoc episcopo dedicata est ecclesia in Hag anno Domini 1037].

1046. Engelbertus episcopus sedis Patavie annis 19. Hic sciam et antecessor eius ecclesiam et capitulum
rebus et honoribus sublimavit et alio pallio decessit. Iste nostrum monasterium consecravit.
Item domum sancti Floriani a monachis habitatam clericis mancipavit sub Heinrico (sancto)
rege. Item Babenberch constructur. Sanctus Adalbero episcopus floruit, qui Lambacensem A. M.
ecclesiam fundavit. Item Notherus doctor floruit.

1065. Almannus episcopus Patavie sedis 26^a annis. Iste vir bonus et religiosus fuit, et dum ca-
nonicis et aliis clericis male viventibus resisteret, de episcopatu delectus, pluribus annis
Rome cum papa Gregorio VII. fuit. In huius delectione clerici prefeceerunt sibi quen-
dam Hermannum, et post hunc Tiemonem, sed neuter eorum fuit confirmatus. Sub hoc
electo Heinricus III. imperator restituit ecclesie nostre predia in Petenbach, que Christianus
episcopus contulerat duobus coinitibus sub Alrammo I. abbate. Altmannus vero episcopatus
divinitus restitutus, multa bona in dyocesi ordinavit. Monasteria quedam construxit, que-
dam reformavit. Inter que Gôthwich et Sancti Nycolai construxit, Chremsmunstreuse,
scilicet nostrum, et domum sancti Floriani reformavit in monastica disciplina (anno Domini
1082). Item nostrum monasterium consecravit et abbatem Ditricum instituit. Iste eccle-
siam Tudich commutavit Otachero marchioni pro prediis in Hausrukk, que (eidem) con-
tulerat Pilgrimus episcopus. Iste pallium non curavit, sed sedit in Laureacensi cathedra
et infra, quia Pataviensem sedem Tiemo occupavit (canonicus Wirtzburgensis).

Huius tempore floruit in Alah Tiemo abbas, postea episcopus Salzburgensis, (ad ulti-
mum trans mare factus martir). [Obiit anno Domini 1091].

1092. Udalricus episcopus sedis Patavie et Laureaci 22 (vel^a forte non tot) annis. Abhinc cessavit
contencio pro pallio cum Salzburgensibus. Iste usurpavit predia in Petenbach, et cum ali-
quanto tempore tenuisset, restituit ea nobis sub Alramo I. abbate. [Item consecravit eccle-
siam Chirchdorf anno Domini 1119, ordinationis que 27, quam Alramus construxerat. Item
ecclesiam Chirperg, quam idem Alramus construxit anno Domini 10...].

His temporibus cepit ordo Cisterciensium sub Victore II. papa. Item ordo Cisterciensis sub Urbano II. Item
floruit sanctus Anselmus episcopus. Item Medicum monasterium est constructum a Leupoldo marchione. et a
Item Kalistus II. papa perfecti contencionem pro privilegio laicorum de investitura. Nam Heinricum IV. et
regem ad hoc flexit, ut sibi idem privilegium resignaret. Item ordo Præmonstratensis ortus est sub Pascale II.
papa et Henrico III. imperatore. Item Gerstensa monasterium est constructum.

1124. Regmarus episcopus sedis Patavie cum pallio 17 annis. Hic dicitur fuisse destructor ecclesie.
Berchtoldus abbas Gerstensis profuit.

1140. Regibertus episcopus Patavie sedis annis 9. Iste cepit reformare ecclesiam nostram,
scilicet in Chremsmunster, quia confirmavit predia et ecclesiam in Monte sancti Martini
et terminis distinxit et consecravit sub Udalrico I. Huius tempore synodus Laterana sub Innocentio
celebratur 500 episcoporum.

1149. Charnradus episcopus sedis Patavie 18 annis, postea efficitur episcopus Salzburgensis (sub
rege, Leupoldo II. ducis). Huius tempore facta est dissensio inter Fridericum I. imperatorem et Adria-
num papam. Item concilium celebratur. [Hic consecravit ecclesiam Viechtwangensem anno 9].

1159. Rubertus episcopus Patavie sedis annum unum et tres menses. Iste scismaticus dicitur fuisse.

^a) Superscr. : rex. ^b) In marg. post add. : quam nunc habet monasterium Glunickense.

^c) Manu y add. : 21, ordinationis scilicet 7.

^d) Cod. Mon. : videlicet recuperatum, post elapsam voluntate. ^e) Corr. : 1133.

^f) Post add. : Huius tempore anno Domini 1123. cepit construi monasterium in Glunich a Prunone
nobili de Glunich. Qui eandem fundacionem dedit Ottoni episcopo Babenbergensi (sub Lothario
rege). — Cod. Wald. add. : Hic temporibus fundatum est hoc monasterium, scilicet Walthausen, ab
illustri comite Ottone in Maschländt in honore sancti Iohannis apostoli et evangeliste.

^g) Corr. : 1139. ^h) Corr. : 1150.

a) post add. e. b) post add. in marg. inf. e. c) quaedam erasa e. d) una linea erasa e. e) 27 corr. 28. e. f) superscr. e.
35 g) e corr. e. h) in marg. post add. e. i) e superscr. eidem e. j) Ita post in rariis e. k) post add. e.
m) in marg. post add. e. n) alia m. e.

1) V. Vit. S. Almanni e. 9. et supra p. 624 n. 1. 2) UB. nr. 26. 3) Cf. supra p. 624 n. 1.

1160. Albo electus sedit Patavie annos tres, sed incriminatus amovetur. Huius tempore Fridericus Imperator Salzburgensem episcopum Albertum pepulit in exilium sub Alexandro (III.) papa.
1164. Henricus electus sedit Patavie annum unum et postea cessit propter scisma tam inter papam et imperatorem quam inter suos clericos.
1165. Diepoldus, frater predicti Henrici, episcopus sedit Patavie annis 20. Huius substituitur⁵ predicti tres, scilicet Robertus, Albo et Henricus, sed ipse prevaluit. Iste dedit nobis ecclesiam in Chirchperch, sed intulit nobis postea multa mala per violentam intrusionem ad abbaciam fratris sui Manegoldi. Unde magna et diu perseverans discordia inter fratres monasterii et episcopum est exorta et ad sedem apostolicam devoluta sub Lucio et Urbano III. (Iste⁶ etiam consecravit ecclesiam Wartperg anno Domini 1185⁷).
- 1175.⁸ Wolfkerus episcopus Patavie sedit annis 14. Postea transferitur in Aquilegiam. Iste fuit in divino eloquio eruditus. Hic dedit⁹ nobis ecclesiam in Vorhdorf (sub¹⁰ Leupoldo duce II). Item consecravit cappellam sancti Mychahelis in Chirchperch.
1200. Poppo episcopus Patavie sedit annum unum et 6 menses.
1206. Manegoldus episcopus Patavie sedit annis 9. Iste de Chremsmunster, ubi abbas erat, est assumptus. Multa mala intulit ecclesie nostre tam in abbacia quam in episcopatu, quia abbaciam cum episcopatu tenuit (ut¹¹ dicitur) fere tribus annis et multas sanctorum reliquias ac privilegia plurima asportavit, predia etiam plurima alienavit. (Item¹² Chirhperg reconsecravit anno Domini . . .). Huius tempore synodus celebratur Rome sub Innocencio III.¹³ papa.
- Anno 1216. Ulrichus II. episcopus sedit Patavie annis 6 [et¹⁴ forte plus]. Hic dedit nobis ecclesiam 20 Puchchirchen et remisit steuram in Mauttarn¹⁵. Item dicit in privilegio nobis dato¹⁶: *Hinc est, quod devocionem ac servicia, que a monasterio Chremsmunster, quod etiam speciali iure nobis adinet etc.*
- Hoc tempore sedit Honorius III. papa [post¹⁷ Alexandrum III]. Item cepit ordo Predicatorum, quem Idem papa constituit. Item fratrum Minorum.
1222. Gebhardus episcopus sedit Patavie annis 10, mensibus 10. Hoc tempore Horum sancta Elyzabet. Item frater Reimundus composuit decretales sub Gregorio IX. papa.
1233. Rugerus episcopus sedit Patavie 18 annis et 6 mensibus. Hic commutavit nobis ecclesiam in Wæizchirchen pro Albenburch¹⁸. Item dicit in privilegio¹⁹: *Recognoscetes, quod eidem ecclesie, scilicet Chremsmunstrensi, eo quod de corpore Patavienſis ecclesie creata esset, 30 adesse teneremur in suis necessitatibus favorabiliter et specialiter cum effectu etc.*²⁰
- Huius tempore synodus apud Lugdunum celebratur per Innocencium papam III. Item octava natiuitatis sancte Marie instituitur sub Friderico II. Imperatore.
1236. Conradus II. dux Polonie, electus sedit Patavie annum unum, postmodum duxit uxorem.
1237. Berchtoldus episcopus sedit Patavie annis tribus et 4 mensibus. Iste fuit depositus per apostolicum, quia, cum esset reprehensibilis vita eius, offensus erat clericis, contra quos ita deseivit, ut unum eorum faceret, oculis erutis, nasu et auribus mutilare. Unde canonici caput eiusdem Romam deferentes, cantabant lamentabiliter responsorium: *Videns Jacob etc.* Et subiungentes versum: *Vide, si tunica*, apostolico ostenderunt pro indicio violencie ipsum caput, et sic depositus est. (Hic²¹ contulit suo decano ecclesias nostras 40 Vorhdorf et Wæizchirchen).
- Item canonizatur sanctus Edmundus confessor. Item sanctus Petrus martir ordinis Predicatorum per Innocencium III.
1235. Otto episcopus sedit Patavie annis 9 et mensibus 4. Iste fuit zelator cleri et religionis et plures prelatos negligenter viventis deposuit. Inter quos etiam cessit abbacie abbas Ortolfus.
- Huius tempore canonizatur sanctus Clara ordinis sancti Damiani sub Alexandro papa III.
1264. Petrus episcopus sedit Patavie annis 14. Iste fuit doctus in divinis et humanis scripturis et bene rexit. Item apud nos tria altaria consecravit.
1279. Wichardus episcopus sedit Patavie annis 2, mensibus 10.
1282. Gotfridus episcopus sedit Patavie annis 2, mensibus 4. Iste fuit multe sapientie 50 et scientie et bene rexit. Item apud nos principale altare et chorum consecravit. Item conspiratores in Altah in perpetuum exterminavit de ecclesia, quorum amici abbatem Volchmarum occiderunt.

⁵) *Superscr.*: [11]91. ⁶) *Superscr.*: commutavit.

⁷) *Post in marg. add.*: Huiusmodi verba sunt superflua, nisi excusentur per hoc, quod antecessores sui dederunt nobis decimas sibi debitas in nostris ecclesiis et invicem.

a) *post superscr. e* \ b) *ita e.* c) *post add. e.* d) *numerus ut videtur oratus.* e) *post in marg. add. e.*

1) CB. nr. 58, 59. 2) Cf. Lib. de or. I, 5, p. 641. 3) UB. nr. 72.

1284. Wernhardus episcopus sedit Patavie usque ad annum Domini 1313. Quo mortuo anno^o pontificatus sui 30], vacavit sedes fere 7 annis. Iste mitis sibi, remissus suis fuit, multa tamen clara gessit. Inter que monasterium Cysterciensis ordinis fundavit, scilicet Cellam angelorum¹. Item chorum ecclesie Pataviensis et criptam decentissime renovavit. Iste² quoque ecclesiam Puhchirchen fratrum³ usibus plenarie contulit iterato.

1320. Dux Saxonie, nepos⁴ Alberti regis, Albertus per dominum Iohannem papam XXII. ex laico factus est episcopus Pataviensis, et eodem anno per singulos gradus ecclesiasticos ascendens, in⁵ sabbato Sicentes presbyter et sequenti dominica Iudica [anno^o Domini 1321. Saltzpurge episcopus consecratus, in festo sancte Trinitatis primam⁶ missam presentibus omnibus prelati sue dyocesis sollempniter celebravit [Wienne⁷.] Apr. 4. s. Jun. 14.

II.

DE ORDINE DUCUM WAWARIE SIVE REGUM.

Descripto ordine archiepiscoporum sancte Laureacensis seu episcoporum Pataviensis ecclesie et de hiis que magis notanda suis temporibus emerunt, de ducum Wawarie ordine est dicendum. Sed primo breviter est tangendum de origine populi Wawarorum. Quidam itaque populi feroces animo post diluvium et confusionem linguarum ab Armenia venientes, ipsam provinciam intraverunt, et incolis exclusi vel subacti, ibi conederunt, a nomine sui principis Babari provinciam nuncupantes. Deinde tercia mundi etate sub Gedeone Iudice Iudeorum Norix, filius Herculis, easdem gentes devicit et civitatem edificans Noricum appellavit⁸. Exhinc ergo eadem regio Noricus est vocata. Istius autem provincie ac populi principatus post constructam Romam iuxta vigorem Romanorum principum mutabatur. Nam quando Romani duces minus valuerunt, tunc prevaluit Wawaria; si quando vero Romani prevalerent, tunc quoque Wawari vilicerant. Verumtamen semper existit principatus sub regis nomine sive ducti, licet non semper sine honore servitutis. Porro qui post dictum Noricum vel quot duces ibi regnaverint usque ad tempora Iulii Cesaris, nondum legi. Ab illo nempe Iulio Bo- mundus dux Wawarie cum quibusdam aliis Germanis principatibus legitur esse victus⁹. Item post Iulium resumptis viribus rebellans Idem populus Wawarorum, ab Augusto, a Tyberio, a Iuliano et a Constantino Romanorum regibus est herum subjugatus. Post hec non solum a Romanis, sed etiam a diversis nationibus est afflictus. Primum¹⁰ a conjunctis sibi Gothis et Gepidis, post ab Hunis et Alanis, deinde a Wandalis et Herulis, postmodum a Marcomannis et Sarmatis, et demum ab Avaris, Winulis atque Rugis, ad postremum vero a pessimis Ungaris; quibus misera provincia diversis temporibus est contrita, usque quo ad ultimum ab Ostrogothis seu Romanis ipse populus de patris laribus in exilium est propulsus. Nam, ut legitur in Vita sancti Severini confessoris¹¹, sollempnes civitates Wawarie, scilicet Laureacus, Patavia, Noricus, que nunc dicitur Ratispona, et Aquilegia cum aliis plurimis dissipate, incolae earum in Neapolim transferunt, assumptis secum omnibus rebus suis, tam in privilegiis quam sanctorum suorum reliquiis sive aliis viaticis corporalibus, que abducere prevalebant, ibique multo tempore habitabant. Tandem anno Domini 568. sub Anastasio Imperatore, cum iam extere nationes, scilicet Ostrogothorum et Longobardorum, Italiam intrantes Romanos infestarent, eadem gens Wawarorum ad sedes patrias sub duce suo nomine Theodone; nec amplius facta est in eis transmigratio generalis, quin potius, cum eas Romanus exercitus sub Iustino Imperatore bello impeteret, apud Oting se Wawari defenderunt, prostratis hostibus et fugatis anno Domini 520.

Poestes anno Domini 532. predictus Theodo dux Wawarie post reditum gentis sue anno 30. est defunctus; cui successit filius eius Udo. Quo mortuo anno ductus sui 29, successit Theodoaldus. Circa hoc tempora Totila rex Gothorum regnavit in Italia.

Anno Domini 556. Theodoaldus dux Wawarie expulsi de Italia omnes Gothos sub Iustiniano Imperatore. Anno Domini 567. quidam Germalus ducatum Wawarie occupavit, quem Hildebertus rex Francorum bello petens, cum filio eiecit et Tassilonem prefect. Et extunc duces Wawarie cum regibus Francorum contententes, plus vel minus valuerunt circa annum Domini 580. [Circa hoc tempore Narves patricius ab imperatrice offensus, Longobardos in Italiam introducit sub Iohanne papa. Item sanctus Medardus episcopus moritur, Mart. et sanctus Erminigildus rex a patre occiditur, et frater eius Richaredus cum Gothis convertitur. Item sanctus Gregorius a Rome papa creatur 591, et anno 594. ab eo concilium celebratur. Item sanctus Rudbertus in Wawaria accersitur, et Erchenfridus Laureaci preficitur.

Anno 598. Germalus herum Wawariam occupavit. Huius filiam Theodelindam, ad quam sanctus Gregorius papa scribit¹², duxit uxorem anno Domini 600. Otarius vel Autarith¹³ rex Longobardorum. Hoc Theodelinda habuit fratrem Gundwaldum, cuius nepoti Chuniberto regi Longobardorum de musca contigit res 55 miranda, ut in cronicis¹⁴ invenitur.

¹⁰) Corr.: nostris. ¹¹) Superact.: sororius.

a) In marg. post add. e. b) post eadem manu add. e. c) reliqua alio atramento scr. e. d) f. 8°. recal. e) dissipatis corr. dissipato e. f) In sup. marg. post add. e. g) pergit in inf. marg. e.

1) Engelszell; cf. Iahauschek, Orr. Cisterc. p. 266. 4) e. 40, p. 26. 5) V. supra Lib. de or. I, 3, 2) Haec ex Vita Altmanni e. 28. fluxerunt. 3) Ita p. 640. 6) Cf. Pauli H. Lang IV, 8. 9. 7) Cf. Lib. Kaiserchronik¹, v. quae Massmann III, p. 472. collegit. de or. I, 3, p. 640. 8) Pauli H. Lang. VI, 6.

- Anno 614. Tassilo iterum in Wawaria regnum tenet, qui 650. iam centenarius est defunctus. [Et Machmet
 christiano seducit. Item Heraclius rediit Ierusalem sanctam crucem].
 651. Grimoaldus constituitur dux Wawarie a regibus Francorum Dagoberto et Heriberto. Huius tem-
 pore idem Dagobertus Wawaria leges dedit sub Martino papa et Archadio imperatore.
 696. Theodo II. dux Wawarie efficitur per reges Francie. Ille Romam peccit 716. anno Domini. Iste
 constituit sanctum Corbinianum episcopum in Frisinga. Hiis temporibus floruit in Sueria sanctus Gallus.
 [Item sanctus Emmeramus martirizatur et Ratispone sepelitur].
 718. Theodo dux obiit; pro quo Theodobaldus et Grimoaldus, filii eius, surgunt. [Iste Grimoaldus, defuncto
 fratre suo Theodoaldo, uxorem eius duxit, pro quo ipsum sanctus Corbinianus episcopus increpavit].
 729. Grimoaldus obiit, et ei Hugbertus succedit. [Karolus [Marcello] rex decimas ecclesiarum usurpat].
 739. Hugbertus obiit, et ei Odilo vel Utilo succedit. Hic sanctum Corbinianum apud Magense castrum
 sepelivit. Circa hec tempora Longobardi sanctum Valentinum episcopum transtulerunt in Tridentum de
 Magense. Item sanctum Wivilonem archiepiscopum transtulit de Laureaco in Pataviam.
 Pippinus II. rex Francorum, filius Karoli I. cum fratre Karolomanno pugnant cum Utione dux Wawarie,
 et Utione et vincunt. Item Utilo cepit construere monasterium Ahahense hortatu sancti Pirminii episcopi sub Zacharia papa. 15
 Item idem Utilo duxit uxorem sororem eiusdem Pippini.
 742. Tassilo II. natus est.
 743. Pippinus iterum pugnat cum Utione circa Lech. Hiis temporibus construitur monasterium Fulda a sancto
 Bonifacio episcopo Maguntino. Item sanctus Burchardus in Wirzburch et sanctus Willibaldus in Aichteten primi epi-
 scopi ab eodem ordinantur de consensu Utionis et auctoritate Zacharie pape. 20
 748. Grifo, frater Pippini, Wawariam occupavit contra Utionem; sed eum Pippinus expulit et Tassilonem,
 Utionis filium de sorore sua, prefecit.
 751. Karolomannus rex coram Zacharia papa seculum dereliquit.
 752. Pippinus a Stephano papa rex Francorum coronatur; regni hereditibus abiectis. Et Grifo occiditur.
 753. Sanctus Bonifacius martyrizatur, et sanctus Quirinus transfertur in Tegernse. Item Desi-
 derius rex Longobardorum creatur.
 756. Tassilo II. dux Wawarie, hominum Pippino, avunculo suo, fecit.
 759. Sanctus Othmarus abbas a Warino in insulam relegatus, migravit ad Dominum.
 765. Utilo dux Wawarie moritur, et filius eius a Pippino confirmatur, et ipse sequenti anno moritur.
 Huius pater Karolus [Marcello] primus ecclesiarum decimas usurpavit, et ideo sanctus Eutherus eius animam in
 Inferno vidit, et in eius tumulo nichil nisi serpens maximus invenitur.
 766. Pippinus rex moritur, et Karolus cum fratre substituitur.
 771. Karolus synodum congregavit.
 772. Tassilo Karinthiam subiugavit. Item Theodonem genuit de Leupirge, filia Desiderii regis Lon-
 gobardorum, quem Adrianus papa Rome baptizavit.
 773. Karolus Desiderium cum Longobardia vicit, et patricius Romanorum efficitur; Desiderius vero ab eo
 in exilium religatur. Item Adrianus papa iuventuras ecclesiarum Karolo dedit et decimas eius militibus conferri
 indulsit, quod ante eum Simplicius papa fieri inebuit.
 777. Tassilo dux Wawarie monasterium Chremsmunstrense construxit sub Adriano
 papa et Karolo imperatore, qui idem confirmaverunt, et Waldarico archiepiscopo Lau-
 reacense et Virgilio episcopo Salzpurgense, qui ipsum dedicaverunt, et Fater abbas ibi
 preficitur, tempore Constantini imperatoris, filii Leonis. Hic corpus sancti Valentini episcopi
 transtulit in Pataviam de Tridento, et eam opibus et honoribus ampliavit et sanctum Corbinianum
 reportavit in Frisingam. Iste quoque dux multa alia monasteria construxit, scilicet Lorishalm,
 Wezenprunn, Enstorf, Mænnse, Rot, Benedictenpæurn, Aetel, monialium in Patavia, 45
 Swebischwerd; item Rot, Nectshalm, Polling, Nunnenwerd, Pernried, Tiethaupt.
 782. Tassilo dux Karolo fecit hominum.
 785. Tassilo misit legatos suos ad Adrianum papam, ut se componeret cum Karolo.
 787. Tassilo ducatum et seculum dereliquit et cum filio Theodone in Lorishalm se
 recepit, ubi religiosissime vitam finivit. 60
 789. Karolus Wawaria iam subacta, cum Hunis de finibus Wawarie et Pannonie contendit,
 que causa irruptionis Hungorum origo fuit.
 790. Karolus Pannoniam vastat et Wawarie terminos usque ad Raben fluvium dilatat et Geroldo
 comiti Wawariam commendat regendam. Hiis temporibus Franci et Germani cantum Gregorii sunt edocti
 sub Leone papa, qui Istanias instituit, in quibus cum cetero procedens ab emulis sui cecatus, et lingua etiam
 amputata.
 800. Karolus a Leone coronatur et augustus ac cesar appellatur. Et Geroldus prefectus Wawarie
 occiditur.

a) post add. (eodem manu?) c. b) glia manu (B) in sup. marg. add. c. c) post superscr. c. d) H. p. K. in ras. c.

1) Nota singularem auctoris errorem; cf. supra missae narratur. 3) Cf. supra p. 625 n. 2221, 60 p. 625 n. 11. 2) De hac re in Vita, Act. SS. Ian. I, 4) Haec partim dubiae fidei sunt; cf. Riezler, Hist. p. 1093, nihil; sed Grimoaldus rex, precibus Thaq-Bavar. I, p. 137. 5) Ita primus Otto Fris., Chron. V, sillonis commotus, de Mainse Pataviam reliquas 20, p. 427. 6) Cf. Lib. de or. I, 13, p. 645.

810. Karolus testamentum fecit et Bernhardum, nepotem suum per Pippinum Gnanum, Wawarie profectum regem. A. M.
812. Karolus Magnus moritur. Et Ludwicus Pius, eius filius, succedit. A. M.
813. Ludwicus Lotharium, filium suum, in Italia regem fecit. Abhinc tribus continuis annis quodam virgo leu- Mart.
 814. arii in territorio Tulleus. Et Leo papa moritur, et Ludwicus a Stephano coronatur. Et Lotharius, eius filius, in 4 N
 Wawaria regnat. Et Bernhardus rex ipsi rebellans excecatur et sic moritur. H. d.
825. Ludwicus in Wawariam ueniens, regnat ibi. A. M.
828. Ludwicus concillium celebravit, ubi de officio monachorum specialiter est tractatum, ut ipsi
 scilicet ante pascha tribus diebus consuetudinem Romano ecclesie imitentur, sub Eugenio I. papa¹, et
 10 Sighardo abbate nostro presente. Hinc temporibus Weti monachus miranda vidit. A. M.
834. Arnulfus imperator deponitur et recluditur, sed post breviter restituitur regno suo. H. d.
839. Ludwicus moritur, et Wawaria Francis subicitur gubernanda. Hinc temporibus Huni christianos per- A. M.
 ceuntur. Item sanctus Martinus et sanctus Remigius episcopi et sanctus Othmarus abbas transferuntur. Rem gens
 Ungarorum de Scythia egressa, expulsis Avaris, in Pannonia se recepit. Circa annum Domini 840. festinus
 15 omnium sanctorum in Francia et Germania instituitur per Gregorium III. papam. Item Lotharius a Sergio coronatur, Mar.
 qui Os-pord antes vocabatur.
888. Arnulfus imperator regnare cepit. Hic monasterium Sancti Emmerammi construxit in f. 11.
 civitate Ratisponensi², et predia ecclesie nostre auxit sub Snelperone. A. M.
 et H. abb.
900. Arnulfus moritur, et Ludwicus, eius filius, succedit, et Ungari Wawariam populantur. A. M.
909. Puchardus dux Wawarie efficitur, sed eodem anno occiditur. H. d.
912. Chunradus rex Wawarie, filius Chunradi principis, succedit. Contro quem quidam Arnoldus surgit et
 Wawariam occupat, sed tamen a Chunrado in Ungariam pellitur. Et postea per Iuvaviam regressus, Ratispone est
 obcessus. Abhinc nostra abbacia videtur abbate proprio caruisse. et H. abb.
917. Burchardus dux Wawarie et Alamannie constituitur. Et sequenti anno Chunradus moritur, et regnum H. d.
 25 Wawarie extans deficit, et Teutonicorum regnum oritur. Nam Heinrichus Saxo comes rex efficitur, qui fuit
 filius Ottonis ducis Saxonie.
- [927. Puchardus occiditur, et Helmianus succedit.] A. M.
931. Heinrichus rex et Arnoldus dux Wawarie Bohemos vincunt. Iste Heinrichus illi Arnoldo episco- n. d.
 patu et abbas in sua provincia sitas contulit, quarum possessiones nefarie dissipavit, ut de eo
 30 conqueruntur sancti in legenda sancti Udalrici³. Sed rex post in brevi obiit; cui Otto, filius eius, succedit.
 Arnoldus quoque statim miserabiliter interit, et Borcholdus, frater eius, in ducatum succedit. Interim in Austria
 marchionatus surgit, de quo dicitur subsequenter [quia⁴ quidam Leupoldus post Rugerum de
 Preclara ibidem per Arnoldum marchio est effectus⁵].
948. Borcholdus dux obiit, et Heinrichus, frater regis [Ottonis], succedit. H. d.
951. Otto rex cum Heinricho fratre ducis Wawarie Ungaros subicit. A. M.
954. Leutoldus⁶ [qui successerat Hermann] dux Alamannie Ottoni regi, patri suo, et Heinricho duci,
 patru suo, rebellat et Wawariam occupat. Sequenti anno Ungari Wawariam devastant, sed iuxta Augustam
 usque ad 7 omnes occidunt. Item sequenti anno Heroldus archiepiscopus [Saltsburgensis] ab Heinricho exulato⁷
 excecatur [tempore⁸ Leonis V. pape et Gerhardi Laureacensis], sed ipse eodem anno moritur, et Hein-
 40 ricus, filius eius, succedit, qui Heroldus dicitur est.
961. Otto imperator coronatur a Iohanne papa, qui dicitur fuerat Octavianus⁹. Hunc tamen papam per-
 versum postea deponit in synodo generali et Leonem papam VIII. substituit. Qui eidem Ottoni eandem dignita- et Mart.
 tem confirmavit, quam Karolo contulerat Adrianus.
976. Dissensio inter Imperatorem et ducem Wawarie suscitatur. A. M.
978. Heinrichus dux Wawarie ab Ottonis imperatore, patru suo, cum quibusdam alijs in exilium mittitur, et Henr. Alt.
 Ottoni duci Sverie Wawaria committitur sub sancto Wolfango. Post hec Otto moritur, et eius filius Otto a
 papa Gregorio V. coronatur.
- Huius tempore 7 electores imperatoris statuunt, qui officiales imperii opposuntur, scilicet tres Mart.
 cancellarii, episcopus Maguntinus Germanie, Traverensis Gallie, Coloniensis Italie. Item 4 principes seculares, rex
 50 Bohemie pincerus, palatinus Rheni dapifer, dux Saxonie armiger, marchio Brandeburgensis camerarius.
995. Heinrichus dux in Wawariam reversus moritur; cui alter Heinrichus, filius eius, succedit, qui etiam 3. n. d.
 anno moritur.
997. Heinrichus, frater Heinrichi, filii Heselonia, dux efficitur.
1001. Otto III. moritur, et Heinrichus dux Wawarie rex effigitur, ipse Heinrichus Chunegundem duxit, sed Mart.
 55 cum ipse habuit conjugium virginale. Item episcopatum Babenbergensem construxit et multas ecclesias
 reformavit.
1002. Heinrichus, frater Chunegundis, in Wawaria dux efficitur. H. d.
1003. Heinrichus rex Heinrichum marchionem Austrie et alios rebelles bello petit, et sic Italiam, Bohemiam et A. M.
 Boliabum ducem Sclavorum cum sua gente subjugavit. Hec tempore sanctus Cholomannus in Stokheraw martiri-
 60 zatur sub Christiano episcopo Patavensi et in Medlicha sepelitur.
1014. Heinrichus rex a papa Bonifacio coronatur, et 1020. Benedictum papam Babenberch excecavit, et 1024. f. 12. n.
 obiit, et Chunradus succedit.

¹) Corr.: 911. ²) Corr.: Leutolfus. ³) Corr.: duco Wawarie.

a) superser. e. b) post add. e. c) Arnulfus — Interim des. Mon. d) post add. e. e) Octav. e. f) post.
 63 corr. VI. alia mans. e.

1) Eugentium II, (a. 824—827) indicare videtur; sed Oudale, c. 3. 4) Cf. Auct. Vind. I, 1, et quae notavi,
 infra in hist. abbatum Pascali papae tribuitur. 'Jahrb. Heinrich I.' p. 237.

2) Ita Auct. Vindob., SS. IX, p. 723. 3) V. S.

1026. Henricus dux Wawarie, frater regine, obiit, et Henricus filius succedit. Ille a suis consiliaris strangulatur anno 23. ducatus sui. Et Otto succedit.
1039. Chunradus imperator obiit, et Henricus, filius eius, succedit.
1047. Henricus cum uxore sua Agnete a papa Gregorio VI, qui Swikonus dictus fuerat episcopus Babenbergensis, coronatur.
1049. Chunradus, qui et Chuno, dux Wawarie efficitur, sed a predicto Ottono occiditur, et ipse principatur. His temporibus marchionatus Austriae nominatur.
1054. Adalbertus marchio orientalis, id est Austriae, mortuus, et ad Ernestus, filius eius, succedit.
1058. Agnes imperatrix ducatum Wawarie suscepit sub Nicolao II, papa et Engelberto episcopo Pataviensi. [Circa haec tempora apparuit visio penarum sub Agapito papa et sancto Udilone].
1066. Agnes imperatrix et ducessa Wawarie obiit, scilicet mater Henrici.
1070. Quo dux Wawarie Henrico regi rebellat, genere suo, et eidem postea federatus, abbatiam Althensensem ab eo in feudo accipiens usurpat. Sed sequenti anno expellitur, et Welfo in ducatum succedit sub Gregorio VII, papa, qui antea fuit prior Gloniacensis.
1073. Welfo dux Wawarie et alii tres duces coniurant adversus regem. Et Ernestus marchio Austriae moritur, et Leopoldus [Pius], filius eius, succedit, qui sororem regis [Henrici] Agnetem duxit; cui tamen cum aliis principibus rebellans, sanctum Almannum episcopum contra regem et Tiemonem sibi substitutum in sede episcopali defendit. Iste Leopoldus Medelicum construxit, [qui multos liberos habuit].
1119. Welfo dux Wawarie, qui nobis dedit predia in Hall, moritur, et Henricus, frater eius, succedit.
1127. Henricus dux Wawarie [frater Welfonis] obiit, et Henricus, filius eius, succedit. Iste Henricus per 20 Chunradum regem de ducatu pellit in Saxoniam, et Leopoldus [Pius] marchio ei substituitur.
1140. Henricus dux Wawarie in Saxonia obiit [relinquens ibi filium Henricum], et ducatus marchionum remansit.
1142. Leopoldus marchio Austriae et dux Wawarie obiit; cui Henricus, frater eius, succedit sub Innocentio II, papa. [Iste monasterium Scolorum construxit].
1152. Chunradus rex moritur, et Fridericus, fratruellus eius, eligitur sub Eugenio papa et Chunrado episcopo. Iste Fridericus I, imperator Henricum, filium Henrici ducis Wawarie in Saxonia defuncti, in ducatum Wawarie restituit, et Henricus, filius Leopoldi [Pii], in solo marchionatu Austriae reuertit. Sed predictus Henricus in Wawaria restitutus, cum opposuisset se Friderico imperatori quasi dux Saxonie et Wawarie et dominus marchionum Austriae et Styrie et Istrie ac de Yohburch, anno ducatus sui 34. de 30 eidem principibus eicitur a Friderico, et Otto palatinus Schyrensis et in Wawaria substituitur, et Bernhardus in Saxonia anno Domini 1180. Post haec Fridericus imperator rogatus principum regum restituit Henricum predictum in Wawaria hoc pacto, ut eorum assensu de marchionatu Austriae ob amorem consanguinei sui Henrici faceret ducatum, auferens de ducatu Wawarie partem provincie a silva Pataviensi usque ad Anesum et addens Austriae. Et sic factus est in Austria ducatus. Sed cum idem Henricus dux Wawarie nos sic quiesceret, penitus est siccus, et Otto ei substituitur.
- Iste Otto brevi tempore vivens, moritur, et ad Ludwicus filius succedit.
- His temporibus de marchionatu Styrie ducatus etiam suscitatur per eundem Fridericum imperatorem in persona Otacheri, filii vel nepotis Otacheri, qui Gersten construxit. Hic Otacherus iam dux factus, sepra peresus cito moritur, et ducatum Leopoldo [Largo], filio Henrici ducis Austriae, delegavit. Qui, scilicet Leopoldus, Richardum regem Anglie apud Viennam captiens, Henrico, filio Friderici, tradidit sub Lado papa et Theobaldo episcopo circa annum Domini 1190.
1231. Ludwicus dux Wawarie a quodam ignoto homine apud Chelhelm cultro perimitur, et Otto ei succedit, filius eius.
- Iste Ludwicus I. plura castra construxit et civitates munivit in Wawaria. Item concessit duci Austriae Leopoldo, ut castrum Scharding construeret.
1240. Otto dux Wawarie genuit Ludwicum II. et Henricum. Qui dividentes Wawariam in duos principatus, cunctis diebus inter se dissenserunt, mortuo patre suo. Horum primus Ludwicus sortitus est partes Wawarie circa Renum cum nomine palatini, et uxorem suam criminatus fallaciter, interfecit, que nunc miraculis multis claret. Postea duxit filiam Rudolphi 50 regis et ex ea genuit inter ceteros Rudolphum scilicet et Ludwicum III, qui nunc regnat.
1294. Rudolphus duxit filiam regis Adolphi, de qua . . . Ludwicus vero . . .

⁷⁾ Cod. Mon. No. 1009, in die sancti Benedicti monachi in Medico instituuntur, amotis clericis secularibus, quia antea ibi exstitit ecclesia collegiata secularium clericorum.

⁸⁾ *Manu s. XIV. in marg. sup. add. c.* Anno Domini 1220. exactio in Bohemia intolerabilis; iudeus unum 55 denarium, clericus de corona capitis 30 denarios persolvebant.

⁹⁾ *In marg. post add.* Anno Domini 1282. fames magna fuit in terra Bohemia, ita quod aliqui rustici suos pueros occiderunt et comederunt.

a) *In ras. eadem f. manu, quae Huius — nominatur add. c.* b) *post add. eadem manu c.* c) *add. c.* d) *post supercr. s.* e) *post add. c.* f) *post add. eadem fort. manu c.* g) *vocat c.*

1) Ita perperam poster. 2) Cf. Act. Cremif. successit a. 1096. 3) Cf. V. ARM. c. 25, SS. XII, p. 236, s. 1047. 4) Ita errorem supra p. 627 n. 4. notatum 5) V. UB. nr. 36. et supra p. 627 n. 4. 6) Cf. Act. propagavit. 7) Minimo, sed Liutpoldus III, qui patri Cremif. s. 1202. 8) Usque ad a. 1347.

Alter, scilicet Henricus, possedit inferiores partes Wawarie circa Enum cum nomine ducis, et de uxore, filia^a, genuit inter ceteros Ottonem et Stephanum. Quorum Otto duxit uxorem filiam^b. Postea defuncto Stephano rege Ungarie, genero Alberti ducis 1305. Austrie, eligitur ibi in regem. Sed brevi tempore regnans, revertitur in Wawariam cedens 1308. s. perfidis Ungarorum. Defuncta quoque coniuge, duxit filiam ducis^c; de qua genuit filium, qui adhuc puer est^d.

Stephanus vero electus in episcopum Salzpurgensem; sed a papa^e reprobatus, duxit uxorem filiam^f, de qua genuit Henricum et Ottonem, qui adolescentes adhuc sunt^g.

10 Hiis temporibus imperii electores post Henricum^h V. inter se discordantes elegerunt duos reges, quidam predictum Ludwicum, filium Ludwici, ducem Reni, quidam Fridericum, filium Alberti, ducem Austrie, circa annum Domini 1313. Inter quos discordia adhuc duratⁱ. 1314.

III.

DE ORIGINE ET ORDINE DUCUM AUSTRIE.

64 15

15 Quia tempore ducum Wawarie ortus est Austrie principatus, congrue post prehabita katalogus ducum Austrie ordinatur. Sed prius de gentis eius origine breviter est tangendum. Igitur sciendum, quod, ut refert hystorografus Bobincensis¹, septentrionalis plaga quanto longius distat ab ardore solis et frigida de nivibus, tanto saniores habet homines et eo aprior est ad multiplicandas gentes. In hac plaga est quedam insula Scapdanavia dicta, circa flumen Pistule², quod Germaniam et Scythiam determinat, a qua multe gentes propter superhabundantiam hominum exeuntes, Germaniam et Scythiam intraverunt, diverse vocabulis atque locis. Inter ceteras inde exierunt due nationes, scilicet Ostrogothe et Wisigothe; prima resedit in Scythia seu Pannonia, altera secus Meotides paludes, scilicet iuxta mare Ponticum. Dicebantur autem Ostrogothe sive a plaga mundi, que sita est versus orientem, sive a nomine sui regis. Eorum quoque provincia cepit a Laureaco et a flumine Ancaj versus orientem. Verum, qui et quot fuerint sibi reges, non satis patet, usque ad Theodericum, qui missus a Zenone imperatore sub Simplicio papa circa annum Domini 450. Odoacarum regem Hunorum apud Aquilegiam occupavit et in Italia resedit. Hunc Theodericum quidam sanctus vidit in ollam Vulcani proci, ut scribit sanctus Gregorius³. Item legitur, quod Ecius patricius tempore Valentiniani eandem gentes Romanis subdidit; in quo conflictu inter ceteras Pannonie et Wawarie civitates destructe sunt Laureacus, Aquilegia et Venecia, quas sibi Attila rex subdiderat. Item Narses patricius a Iustino contra Totilam missus regem eorum, vicit et dispersit eosdem Gothos⁴ auxilio Longobardorum⁵, qui iam sicut et Gothi ab exteri mundi insulis venientes, etiam in Pannonia habitabant. Hic est Narses, qui fallaciter accusatus, cum a Sophia imperatrice turpiter tractaretur, eosdem Longobardos in Italiam introduxit⁶. Quibus Wawari federati, Italiam et Romam postea irruerunt, usque quo Karolus Marcello et Pippinus, 25 filius eius, quibus papa dedit regnum Francorum, ipsos penitus subegerunt. Preterea Karolus Magnus, 30 filius dicti Pippini, non solum in regno Francorum, verum etiam a papa in Romanorum imperio confirmatus, post Tassilonia ducis Wawarie cessionem, partem Pannonie ab Anaso usque ad flumen Raba cum eisdem Ostrogothis, qui illic habitabant, subjugavit et eam addidit Wawarie regioni, committens eas Geroldo comiti gubernandas⁷. Quo postea in bello Ungarorum perempto, et regnante Ludwico, filio suo, et constituto in Wawaria rege nepote suo Bernharde, in eadem parte Pannonie, quam tunc evicerat Karolus, sunt presides collocati, qui subiecti erant principi Wawarie usque ad tempora Ottonis I. imperatoris. Extunc enim ceperunt inquieti Ungari opprimere, et presides Ostrogothorum in principes suscitari, sed a ditione ducum Wawarie nichilominus poterant liberari. Invenitur nempe in hystoriis⁸, quod dux Wawarie non solum principes Ostrogothe⁹, sed etiam Istrie, Styrie et Chamble [scilicet de Vohburch] 45 subditos possidebat. Ad cuius autem vocati veniebant et ut dominum honorabant. Igitur hec provincia ab incolis Ostrogocia est vocata, id est Ostergau vel orientalis, quia verus orientem sita est; nunc pulchro ydiomate Austria, id est Osterrich, appellatur. Harum autem nationum vestigium adhuc remansit in monte qui Götwich dicitur, ubi eius nominis monasterium iam est situm. Dicitur autem Götwich per compositionem duarum ditionum, scilicet Gothorum wich, id est Deus¹⁰. Sua namque lingua Martem vel gladium 50 Martis wich dicebant, pro eo quod proliis multos populos sublugassent. Veruntamen, per quem vel in quem primo surrexit huius provincie principatus, non satis in cronicis declaratur [licet legatur¹¹, quod anno Domini 920. Leopoldus primus sibi marchio fuerit post Rugerum de Preclara; sed qui vel quot

a) vacat c. b) in rasura eadem manu, quae V. superca. i. c) fol. 14. vacat, f. 14. post notas a. 1606. et 1608. scriptas.

d) Gostlos c. e) in marg. post add. c.; des. cod. W. f) in rasura e. g) post in sup. marg. add. r., ubi verba:

55 usque ad L. H. I. imperatoris forlasse del.

1) De his et sequentibus cf. Lib. de or. I, 13, p. 645. 2) Ap. Hermannum Altah., SS. XVII, p. 382.

3) Bolkonis ducis de Schweidnitz. 4) Nati e. 5) Austria I. I. 6) Ex vita Alimanni c. 26, a. 1304. et 1308. 7) Paulus I, f. 8) Cf. Iord. SS. XII, p. 237. 9) Cf. supra p. 661.

60 Got. c. 3. 9) V. supra p. 654. 10) Paulus II, 6.

ante hos vel post fuerint imperatoris] usque ad tempora Henrici I. imperatoris. Iste namque Henricus, primo dux Wawario, postmodum imperator, quia^a erat pius, humilis et mansuetus, et in legenda sua^b et ex fine vite sancto patet, resistenter tamen imperio Henricum marchionem II.^c Ostrogothie vel orientalis, ut ex sequentibus sanuitur, subjugavit circa annum Domini 1003.^d Huius Henrici sive regis sive marchionis tempore martirizatus est sanctus Cholomanus in Stocheraw, anno scilicet Domini 1011, sub Bonifacio papa et episcopo Patavensi Christiano.

Hiis temporibus videtur nostra abbatia vacasse. Item magister Notherus floruit.

Hoc Henrico mortuo, successit ei Albertus sub Agapito papa.

1042. Albertus marchio (IIIe) orientalis maximam partem [exercitus] Oronis regis Ungarie una cum suo filio Liupoldo sub Henrico rege Romanorum prostravit.

1043. Liupoldus, filius Alberti, moritur.

1050. Andreas rex Ungarie post Petrum et Albertus marchio federantur. Hiis temporibus Sviherus episcopus Babenbergonis papa efficitur et Leo appellatur.^e Item Engelbertus episcopus sedit Patavie, qui nostrum monasterium dedicasse et per consequens intelligitur abbatem Gerhardum inibi posuisse vel electum confirmasse.

1056. Albertus marchio moritur, et Ernestus (IVe), filius eius, succedit.

Hiis temporibus Chunus vel Chuarodus dux Wawario in exilium ab Henrico rege pulsus, in Pannonia est defunctus. Et Agnes Imperatrix ducatum Wawario usurpavit.

1075. Ernestus marchio in Saxonia est occisus, et Leupoldus (IIe)^g filius succedit sub Gregorio papa VII. et Altmanno episcopo.

1082. Altmannus nostrum monasterium consecravit, quod per incendium fuerat excreatum tempore Pezelini abbatis. Iste Altmannus etiam apud nos reformavit monasticam disciplinam et prefecit abbatem Ditricum I.

1096. Leupoldus^h marchio obiit, et Leupoldus (VIe) filius succedit. Iste dictus est Largus^{***} et restituit nobis predia in Petenbach, que ad manus eius transierant forte per Pataviensem episcopum Christianum, sub Henrico imperatore.

Item constructum est Cysterium sub Urbano II. papa et Alramo I. abbate.

1106. Henricus IIIe imperator obiit, et Leupoldusⁱ marchio filiam eius duxit Agnetem, sororem scilicet Henrici V.^e regis, [per] quin plures filios generavit.

1110. Henricus rex Pascalem papam cepit, sed ei postea reconciliatus et ab eo coronatus fuit.

1112. Leupoldus^j marchio regem Ungarorum insecutus, quasdam eius civitates diruit et incendit. Item sanctus Bernardus Cysterium est ingressus sub Pascale papa et Ulrico episcopo Patavensi. [Iste] Leupoldus regem Anglie captivavit, Medelicum construxit.

1136. Illustris marchio orientalis Leupoldus Largus^{***} moritur, cui successit filius eius Leupoldus.^k

1139. Leupoldus marchio orientalis dux Wawario constituitur, Henrico duce, filio Henrici, in exilium pulso a Chunrado rege. Iste Leupoldus monasteria Neunburch et Sancte Crucis construxit.

1142. Leupoldus dux Wawario et marchio orientalis cum Chunrado in Saxoniam profectus, moritur, cui Henricus^l, frater eius, succedit.^m

1152. Chunradus rex moritur sub Eugenio papa, et Fridericus eligitur, qui tertio anno ab Adriano consecratur, cum quo tamen postea discordavit.

Item Adriano papa mortuo 1159, duo eliguntur, scilicet Ruland et Octavianus.

Hiis temporibus Henricus dux Wawario et marchio orientalis amovetur a ducatu Wawario, restituito Henrico vero heredo principum interventu; sed eidem marchionatus idem per Fridericum imperatorem erigitur in ducatum, ablata parte Wawario provincia ab Anaso sursum usque ad silvam Patavionsem et addita provincia orientali sive Austria. Iste ergo Henricus, frater Leupoldi et filius Leupoldiⁿ illustris marchio, fuit primus dux orientalis. Hic construxit monasterium Scotorum Wiene. Item duxi Theodoram, fratruem regis Grece. Et notandum, quod quilibet ducatus habet legitime 12 comitatus.

1177. Henricus dux orientalis, id est Austria, de equo corruit et postea obiit, cui Leupoldus filius successit. Iste dictus est pater patrie. Hic cum multis aliis et abbate nostro Udalrico III. Jerusalem est profectus sub Clemente papa et Diepoldo episcopo et Manegoldo. Item Otto Babenbergonis episcopus canonizatur.

1190. Leupoldus dux iterum Jerusalem tendit cum Friderico imperatore.

^a) Post corr.: licet esset. ^b) Post in marg. add.: vel Leutoldus. ^c) Post corr.: Pius.

^d) Post add.: Pius. ^e) Post add.: Largus VII. ^f) Post add.: VIII. marchio.

^g) In inf. marg. add.: Circa hec tempora monasterium Glunich^o est constructum anno Domini 1123, a Prurone nobili, et Otacherus marchio dedit eidem predium Chæseraw, quod a Babenberch habuit, ubi Chremsmunster dederat aliud antea episcopus Babenbergonis Otto II, quod confirmavit Ekbertus anno Domini 1237. ^h) Post add.: Largi.

ⁱ) Ita e.: fort. pro Ignoratur. ^j) superscr. e. ^k) quaedam erasa. ^l) post superscr. e. ^m) Ita Mall.; decet e. 60
ⁿ) post add. e. ^o) in marg. post add. e. ^p) numerus vel agnomen superscr. sed eras. e. ^q) hæc post add.; sed isto — capite, del. e. ^r) quod corr. ubi e.

1) V. Henricus. 2) De his v. lib. de or. I, 13, p. 645. et p. 661. 3) Iterum errat auctor. 4) Hæc fortasse ex loco Ann. Einhardi concludit; cf. D. VG. I, p. 506 n. 5) Gleink.

Item iste Leopoldus Richardum regem Anglię Wienam in imperatorem venientem cepit et Friderico imperatori tradidit. *Cost. Crem.*
 His temporibus inundaverunt aque supra modum nivibus et imbribus, quod tam velle quam domus et agri
 sunt penitus demoliti.

Item Leopoldicus episcopus a regis Henrici familiaribus est peremptus pro iusticia domus Dei.

5 Hic Leopoldo Otacherus (III.) marchio Styrie, eius consanguineus, marchionatum eundem, in lepra *H. Au.*
 moriens, delegavit. Qui ante lepre morbum eandem marchionatum per Fridericum imperatorem
 etiam crederet in ductum. (Et comites de Rebgaw Viehtwang etc. legaverunt).^a

1195. Leopoldus I. dux Austriae et Styrie infra ebdomadam navitatis super glacem cursitans de equo corruit, *Cost. Crem.*
 sicut pater, et postmodum obiit.

10 Huius filii principatum patrie parciuntur. Nam ducatus Austriae Friderico, filio eius, cedit, et ducatus
 Styrie fratri suo Leopoldo. Sed Friderico morte immatura decedente, utriusque provincie principatus Leo- *H. Au.*
 poldo cecidit. Iste ergo Leopoldus, secundus dux Austriae, filius Leopoldi primi ducis (II.), qui dicebatur
 pater patrie, duxit uxorem Theodoram, filiam regis Graecie. Item Lieraveld construxit et castrum Scharding de *H. 1230.*
 contentu Ludwici, filii Ottonis, ducis Wavarie. Iste dicitur esse etiam pater clerici, quia multa bona cenobii et *H. 1195.*

15 ecclesie Dei fecit. Inter quę nostrum monasterium ab advocatorum oppressione liberavit^b, sub
 Rudolfo abbate, anno Domini 1217, anno primo domini Honorii pape, qui successit domino
 Innocencio pape, qui etiam ordinem confirmavit Predicatorum et Minorum, tempore Ulrici
 episcopi Pataviensis.

Hic Leopoldus dux Austriae et Styrie, pater clerici, moriens, in Lieraveld sepelitur, et Fridericus, filius eius, succedit. *H. 1230.*

20 Iste Fridericus dux Austriae et Styrie iura nostre ecclesie ampliavit et redditus ac homi- *H. 17.*
 nes in Gravenberg dedit et pensum advocacie 50 talentorum in perpetuum relaxavit, ut ex
 hoc in quadragesima esoces fratribus ministrentur. Insuper alia xenia ecclesie nostre dedit.
 Qui in proelio Ungarorum occisus anno Domini 1246, sepultus est. . . .^c

Hic cum absque liberis decessisset, Otacherus Premizel rex Bohemorum, qui Mar-
 25 garetam, sororem eius, uxorem habuit, quasi heres terre ducatum Austriae et Styrie vendicavit,
 quia post Fridericum II. imperium tunc vacavit. (Iste Otacherus occiditur anno Domini 1278).

126. . . . Rudolfus comes de Habsburch eligitur in regem Romanorum. Qui pugnans
 cum Otachero, vicit et Austriam cum Styria suo filio Alberto contulit. Iste igitur
 Albertus post Fridericum II. ducem obtinuit Austriae principatum et fuit bellicosus ac pluri-
 30 mum animosus. Unde et Adolpum regem, successorem patris sui, bello peciit, licet, ut
 dicitur, non iusto, regnum quoque post eum fortiter usurpavit.

12. . . . Rudolfus, filius Alberti, dux Austriae factus est a patre. Iste vir virtutis
 et pacis amator extitit et sororiam regine Francie duxit. Qua mortua et Wenezlao rege
 Bohemie, filio Otacheri, defuncto, eiusdemque filio Bolizlao magne indolis interfecto, in
 35 regem Bohemie sublimatur, dispositioni patris Austria derelicta.

12. . . . Albertus rex alterum suum filium, scilicet Fridericum III, constituit ducem et
 Austriae post Rudolfum.

1308. Albertus rex occiditur in die sanctorum Phylippi et Jacobi.^d

Mat. I.

40 ^e In inf. marg. post add. m. 3: Circa haec tempora, scilicet anno Domini 1190, Otto II. episcopus Baben-
 bergensis construxit hospitale in Pirno monte, cuius presbyterum instituere debent abbates Ad-
 montensis, Glunicensis, Gerstensis et prepositus Sancti Floriani, ut dicitur in privilegio.

Item Otacherus marchio dedit monasterio in Glunich villam Tadjich, quam ab episcopo Pata-
 viensi in feodo habuit, sed pro ea postea Leopoldus dux, avus Friderici ducis, dedit eis ecclesiam
 Tadjich, scilicet 1201, sub Steveno abbate, successore Marquardi post Ulricum, abbates in Glunich.

45 ^f *Mann s. XIV. add.*: Anno Domini 1388, die nona mensis Iulii, que fuit feria secunda post Udalrici,
 illustrissimus princeps et dominus Leopoldus dux Austriae inivit bellum contra Swidnicenses
 prope oppidum Sempach, et ibidem interemptus est idem dominus Leopoldus et cum eo plures
 nobiles, videlicet Otto margravius de Hohenberg, miles Waltrufus comes in Tirnstain, miles
 50 Johannes de Ochsenstain, capitaneus totius exercitus, prepositus Argentinensis, Alacae et Smig-
 golve advocatus provincialis dicti domini ducis, Johannes de Hasenburch miles, Fridericus de
 Greiffenstain miles de Athesi, Wilhelmus de Cued miles, Petrus dictus Orberger de Athesi miles
 vexillifer Austriae, qui ea die tenuit vexillum Australe, Hainricus Kel de Athesi, qui tenuit vexillum
 Tirol, Lewoldus et Weralinus de Werenfels, Petrus Slandersperger, Otto dapifer, Ruodulfus de
 Schonaw dictus Hirus, Johannes de Rabdech capitaneus exercitus de Schaffhausen canonicus
 55 Constanzensis, Golfridus Muller de Rechperg, Hainricus de Schollenberg, Pruni dictus Gutz miles,
 Hermanus Gdza, et quam plures alii discreti et honesti viri, quorum nomina haec nimis pro-
 lixum inacribit.

a) post superscr. c. b) superscr. e. c) post in marg. add. e. d) vocal. c. e) in marg. add. e. f) ea post corr. suo. e.
 g) T. q. s corr. c. h) Ha t. i) Primi e.

60 1) UB. nr. 55. 2) Cf. Meitler, Reg. Babend. p. 71. 3) Tiedach; iam s. 1192; v. Mon. B. XXIX,
 2, p. 47. 4) Cf. catal. ubersorem 'Klingenberg Chronik' p. 122.

IV.
DE KATHALOGO ABBATUM.

Explanato in prioribus perpauca ordine ducum Wawarie et Austrie ac episcoporum Laureacensis seu Pataviensis ecclesiarum, nunc veniendum est ad ordinem abbatum ecclesie Chremsmunstrensis, qui fuit origo et causa motiva precedencia scribendorum. Sed ante hec videndum esset de origine et causa fundacionis nostre ac fundatoris dignitate, nisi hec alias pro posse meo atque nosce^a diffusius exegissem. Quapropter ista omittentes, de abbatum ordine ac eorum tempore memorandis, quod Dominus dederit, est scribendum. Igitur primo sciendum, quod quique monachi et abbates ordinis sancti Benedicti multis retro temporibus non fuerunt in habitu et officio divino, sicut nunc sunt, alicui qualitati vel ordini alligati, sed utebantur habitu et officio qualicumque a secularibus differente, in quantum poterant statutis regule concordare. Nusquam enim legimus in regula colorem nostri habitus vel melodiam cantus ecclesiastici declarari. Verum de habitu dicit pater noster sanctus Benedictus capitulo regule 68. de vestimentis: *De quarum rerum omnino colore aut grossitudine non causentur monachi, sed quales inveniri possunt in regione qua habitant, aut quod vilius comparari potest.* De officio vero nichil distinguit, sed tantum, quot lectiones et quot responsoria et antiphone sint cantanda; in qua melodia, non docet, nisi velimus intelligere sancti Ambrosii melodiam. Nondum enim in usum venerat cantus sancti Gregorii, quia necdum natus fuerat idem doctor, quin immo idem ipse tenuit observancias habitus et officii qualiscumque traditi in monasterio conversatus. Abbatum quoque condicio nondum fuerat declarata, sed quivis religiosam ducens vitam, que aliis esse poterat in exemplum, abbas dicebatur, eciamsi presbyter non fuisset. Unde legitur¹, quod sanctus Egidius de heremo eductus a rege Gothorum Flavio est rogatus, ut regimen haberet monasterii atque fratrum. Et item a fratribus est coactus, ut assumeret sacerdotii dignitatem. De sancto quoque Othmaro legitur², quod Baltramius, heres solitudinis sancti Galli, quendam religiosum presbyterum Othmarum nomine a Victore comite impetravit, quem auctoritate Karoli eidem loco prefecit. Qui modus dubius et incertus tam in habitu quam officio monachorum sive statu abbatum adhuc fundacionis nostre tempore permanebat. Unde constat ex privilegiis authenticis, quod Purchardus et Snelpero cappellani regum existentes³ abbates cenobii nostri erant in seculari habitu constituti. Quamquam adhuc nonnulli ordinis nostri prelati sint principum cappellani, immo plerique sint sedis apostolice cardinales, ut est Cluniacensis, Cassinensis et Sancti Pauli Rome abbates. Sed quod nunc adtribuitur dignitati, hoc tunc erat subditum servituti. Porro de officio patet, quod iam nostris temporibus est probatum, ut scilicet officium sancti Gregorii caneretur, ut dicitur infra. De qualitate vero habitus et coloris penitus nichil constat, quia nec Cassinenses scribentes⁴ consuetudines suas primas Karolo imperatori declarant colorem habitus, sed tantummodo ita dicunt: *Cucullam nos dicimus esse, quam alio nomine casulam vocamus, quod genus indumenti villis inter solet.* Et infra de diversitate eius addunt: *Galliarum monachi hoc laxius et prolixius induuntur* — sicut nostri temporis Clemens V, papa et Iohannes XXII. declaraverunt circa annum 1315 — *Italici vero brevius et strictius habent* [ut modo Admontenses], *Græci vero modicum quiddam ante et retro dependens* [ut nunc scapulare], *sed transmarini pellicium illud habent* etc. Verum nec postea sanctus Hugo Cluniacensis, cuius consuetudines in nostro armario conservantur, et non dubium est, quin ad earum observanciam corporalem eciam teneamur, presertim cum eas dominus Bernardus abbas Massiliensis, sedis apostolice legatus, Wilhelmum Hirsaugtensem abbatem assumere monuerit et servare⁵. Quas eciam nostros seniores assumpsisse patet et hactenus observasse. Unde nichil certi de colore vestium monachicarum per multa tempora est discretum, nisi forte tunc primum, cum ordo Cisterciensium a nobis extens specialem sibi ordinem et habitum separavit. Tunc enim potuit, quia necesse fuit, fieri talis discretio in colore, ut nos qui vocamur Cluniacenses propter eiusdem monasterii dignitatem nigri coloris habitum teneremus, ipsi vero, scilicet Cistercienses dicti, propter originem proprii coloris, id est grisei, habitum retinerent. Unde habetur in eorundem constitutionibus. . . .

Hiis itaque necessario prelibatis, ad exequendum abbatum nostrorum kathalogum⁶ pro-

a) Ita e. b) hic post corr. nunc e. c) scribeses e. d) in marg. add. e. e) proprii. f) reliqua pars columnae vacat e.
1) V. Aegidii, Acta SS. Sept. I, p. 301. 2) V. Othmari eodem codice legitur f. 61, eulvs verba temen minus 55 e. I, SS. II, p. 42. 3) Hoc in diplomatibus Arnulfi accurate reddidit auctor. 4) Cf. Mabillon, Ann. ord. S. haud legitur. 5) Theotmari Cassinensis epistola in Bened. V, p. 113, qui Trithemium sequitur.

cedamus. Circa quod primo notandum, quod multorum abbatum tempora non possunt veraciter inveniri, quos tamen abbates Chremsmunstrensis ecclesie extitisse ex kalendariis mortuorum et Libro vite discitur manifeste, sicut Wolfram, Sigmari et aliorum. Equidem nec eorum omnium, quorum tempus regiminis invenitur, finis aut principium valuit perscrutari, sicut Sighardi, Snelperonia et aliorum. Cuius causa potest esse, quia temporis antiquitate ac scripture vetustate et corrupcione seu ablacione a noticia ceciderunt. Nichilominus tamen singulorum nomina notabuntur in ordine veriori et dies obitus ac sepulture locus. Similiter et fratrum, qui secundum tempus fuerint commendandi pro merito, adiungentur.

Igitur cum monasterium Chremsmunster dictum in honore Salvatoris specialiter consecratum ab inclito principe Tassilone in Traungæu super flumen Chremsam esset constructum anno Domini 777^a, indictione prima, sub Adriano I. papa et Karolo Imperatore, monachum pium ac religiosum cum quibusdam aliis fratribus, quibus esset abbas, nomine suo Fater dictum de Altahensi cenobio, quod Utilo, pater eius, ante tricennium construxerat, advocavit et ipsi idem monasterium ad regendum monachos commendavit.

Itaque huius abbatis tempore ipse fundator magnificus eidem monasterio ista dedit: Inprimis ipsum territorium Traungæu dictum¹ et illic homines habitantes. Item territoria Sippach, Sultzpach, Leubenspach, Petenspach cum lacu et silva. Item territoria inter ripas Ipf et Sirkh et Tädich sita [ad 40 casetas, id est swaigas, faciendas]. Item Allenhoven et Eporestal. Item ecclesias Albenpurch, Nordfils et Sultzpach. Item duas vineas in Ascha, tres in Rotula, cultores apum 5, fabros 6, piscatores duos, cum omnibus pertinentibus ad predicta. Item in maiori salina unum hominem sal coquentem. Item in minori, scilicet Sultzpach, tres homines. Unde merito in ipsius epytaphio dicitur:

Tassilo dictus ego, Christo mea predia lego.

Et quia ipsum monasterium in honore Salvatoris est constructum, eius principalis festivitas in dominica palmarum hactenus agebatur, et propterea adhuc sollempniter celebratur. Item, quia idem princeps Pataviensem ecclesiam sublimavit, ecclesia Chremsmunstrensis pre omnibus post eam in dignitatibus optinuit primum locum. Unde dicunt nostri seniores, quod abbates Chremsmunstrenses in episcopi absentia per capitulum vocati suppleverunt in spiritualibus vices eius, et affirmant, huius memoriam se habere. Quod utrum a tempore fundacionis ceperit, non est certum, sed a tempore Altmanni episcopi et Ditrici abbatis potuit ita esse. Item, quia idem fundavit ibidem cenobium seminarum in honore sancti Pantaleonis, cum ipso fraternitatem habemus et propriam hystoriam decantamus. Item, quia primus abbas de Altah, quod pater Tassilonis Utilo construxerat, est assumptus, hinc duobus causis mutuo² fraternitas est contracta. Tunc quidem inchoata, sed postea sepius renovata. Item huius abbatis tempore cantus sancti Gregorii est approbatus pro cantu sancti Ambrosii in concilio generali per Adrianum I. papam, presentem Karolo Imperatore, anno Domini 793. Item Leo papa duos clericos a Karolo de Francia sibi missos tantum Gregorianum fecit doceri. Nam 12 clericis a Stephano papa pridem directi ipsam confuderunt potius quam docerent. Unde quicquid erroris hodie est in cantu ecclesiastico, ab eisdem precipue pot exortum, ab illis vero quicquid regularis et congruum invenitur. Unde non habetur nunc officium divinum, quod primis temporibus agebatur.

Item imperium transfertur a Constantino V. Imperatore Constantinopolitano ad Franciam in personam Karoli.

Item Tassilo monasterium Lörtschaim cum filio, quem Adrianus papa baptizaverat, ingreditur et ibidem sine optimo requiescit. Item Karolus fundacionem et donacionem Chremsmunstrensem in duobus privilegiis confirmavit. Item idem provinciam Wawarie Geroldo committens, terminos eius ab Anaso usque ad Raben fluvium, per eum debellans Ungaros, dilatavit.

Iste abbas quamdiu rexerit vel vixerit vel ubi sit sepultus, ignoratur. Prefuit autem incunctanter ab anno Domini 777. usque 789, ut ex privilegiis informamur; sed utrum ante vel post hunc numerum regendo vel vivendo auxerit, ignoramus. Hoc tempore celebrata est apud

Constantinopolim 7. sancta synodus 300 episcoporum. Item alia Romæ per Adrianum I. in qua dedit Karolo ius eligendi papam et episcopos investituram ab eo accipere contra statuta Simplicii pape et rebelles episcopos excommunicavit.

Anno Domini 828. Sighardus abbas profuit; sed quando ceperit vel desierit, non habetur. Huius tempore datum est nobis privilegium a Ludwico dicto Pio, filio dicto Karoli, et Lothario, filio eius, sub Iohanne papa et Rincharlo episcopo Laureacensi, de territorio inter Sumnerberch et Draismam, [ubi nostri

53 a) Monie DCCCLXXVII. etiam e. b) de e. c) in marg. add. e. d) motus post supersec. u e. e) post add. e. f) p. d. corr. d. p. e. g) in marg. add. manu 3?

1) Quod in charta, UB. nr. 1, non indicatur. 2) Iohannes V. Gregorii M. II, 9. 3) Mon. Sang. I, 10, SS. II, p. 735.

fecerunt ecclesiam, ut dicitur in privilegio). Item territoria inter Sprazas et inter Smidha et Wachrain a Karolomanno¹ (Ludwici² filio). Item ab³ eodem quinque hube in Alburch cum terris et pascuis⁴. Item due hube in Linhart ab eodem⁵ et pluribus aliis pascuis atque terris in tribus privilegiis.

Item huius tempore habitum concilium Aquisgran per Pascalem papam⁶ post natiuitatem Domini, in quo de statu et officio monachorum plurima sunt tractata, et inter cetera constitutum, ut ante pascha tribus noctibus, scilicet cene Domini et parasceue ac sabbato, 9 lectiones perpetuo celebrentur. Facta enim dissensione inter episcopos et abbates pro diversitate officii Gregoriani, quod nuper per Adrianum papam sub Karolo ab ecclesia fuerat approbatum, quod a constitutione sancti Benedicti videbatur discordare, preuauerunt episcopi in hoc, ut ipsis noctibus more Romano uigillis agerentur. Item preuauerunt abbates in hoc, ut nocte resurrectionis dominice 12 lectiones secundum regulam haberentur.

Huic consilio idem abbas interfuisse probatur ex eo quod tunc datum privilegium impetravit. Nam idem Ludwicus hoc tempore sive anno nullum alium conuentum noscitur celebrasse, quod bene colligitur ex gestis eius et ex regule expositione, quam Hildemar⁷ abbas Sancti Dionysii circa ipsa tempora exposuit, et hec tradit.

¹⁵ Item Theodolfus episcopus a Ludwico predicto in carcere religatus *Gloria laus* composuit, et ipso in processione cum clericis transeunte, hilariter decantauit, et ob hoc ipsum absoluit. Item Wetti Augiensis monachus raptus in spiritu multa uidit anno Domini 823.

¹⁶ Iste abbas quamdiu rexerit vel vixerit vel ubi sepultus fuerit, ignoratur.

¹⁷ Anno Domini 888, Snelpero prefuit; sed quando ceperit vel desierit, non habetur.

¹⁸ Huius tempore data sunt nobis quinque privilegia ab Arnulfo, filio Karolomanni, qui fuit filius Ludwici et frater Lotharii⁸. In horum primo⁹ (et¹⁰ secundo) dedit nobis territorium Nezzilpach, exceptis hiis que¹¹ Purchardo et Snelperoni contulerat. [In¹² secundo¹³ dedit Neunhoven]. Item in tercio¹⁴ dedit ecclesiam Wels cum omnibus ad eam pertinentibus. Item in quarto¹⁵ dedit ea que Snelpero in beneficium habuit in territorio Nezzilpach. Item in quinto¹⁶ quicquid duo comites habuerant [ad¹⁷ Eborespurch] inter Champ et Persnich fluvios, quia offenderant regiam maiestatem. Ex hiis patet, quod curam monasteriorum habebant religiose et honeste persone, que in curiis principum habitabant. Unde et predictus Purchardus in uno privilegio¹⁸ appellatur *venerabilis abbas*, in alio¹⁹ *fidelis noster* etc. Et idem Snelpero possessiones monasterio conferri peccit²⁰ dum adhuc viveret, que in beneficium detinebat; quod facere Zazco noluit, qui Wels in beneficium habens, post suam mortem peccit nobis dari²¹. Hec facta sunt sub Adriano II. papa et Engelmaro episcopo Laureacensi.

²² Post hec Arnulfo miserabiliter mortuo [scilicet a pediculis interfecto], et Ludwico, filio eius, succedente, imperium transfertur ad Italicos in personam Bernardi²² vel potius Heinrici²³. Item hiis temporibus floruit Fulbertus episcopus, qui ymnium *Chorus adie Jerusalem* et responsoria *Solem iusticie* et *Syrps Tessa* composuit.

Hactenus abbatum et principum vel donacionum nomina ex privilegiis sunt inventa.

²³ Hoc tempore Cluniacum est constructum a Wilhelmo principe Burgundie circa annum Domini 900, sub Iohanne X. papa.

Isto abbate decedente, probatur abbacia Chremsmunstrensia vacasse plus quam centum annos, quia, regno ad Italicos translato, et regibus inter se discordantibus, et Hunis ac Ungaris Wariam populantibus homines necando et²⁴ ecclesias destruendo, penitus est deserta. Nam Waria²⁵ pluries ab Ungaris est vastata; inter que Laureacus, Patavia et Basilea²⁶ ac alie civitates ab eis penitus sunt destructe, ut ex chronicis invenitur. Et dicunt nostri seniores, se a suis accepisse, quod 50 persone huius loci ab eisdem Ungaris illo tempore fuerint interfecte²⁷.

²⁸ Inter hec anno Domini 912, Arnoldus dux Warie ab Heinrico rege episcopatus et abbacias, ut sibi esset auxilio, impetravit, quas etiam miserabiliter dissipavit, ut de eo sancti conqueruntur, sicut dicitur in legenda sancti Ulrichi²⁸; qui occiditur anno Domini 940, sub Gerharo episcopo, quem Leo papa pallio donatum d'exit Laureacum, tempore Ottonis Imperatoris. Hic Otto duo concilia celebravit²⁹.

²⁹ Item imperium ab Italico ad Teutonico est translatum in personam huius Ottonis. Per³⁰ hunc Ottonem 50

³¹ *Superscr.*: [Bern]garii. ³² *Superscr.*: Ch[unrad]i.

a) post add. e. b) e corr., sub fuisse videtur e. c) dimidia fere col. vacat e. d) et a. add. sed del. e. e) superscr. e., ubi Purch. deletum videtur. f) in marg. eadem ut videtur manu add. e. g) post add. e. h) Wari e.

1) UB, nr. 5. 2) Ib, nr. 6. 3) Ib, nr. 7. 4) Nota ductoris errorem. 5) Amalarius et Hildulnuin a. 917. 6) Minima. 7) UB, nr. 8. 8) Ib, nr. 9. 9) Ib, nr. 12. 10) Ib, nr. 10. 11) Ib, nr. 14. 12) Ib, nr. 8. 13) Ib, nr. 9. 14) Ib, nr. 10. 15) Ib, nr. 12. 16) Ann. Mell. a. 917. 17) Cf. supra p. 630. 18) e. 3; cf. 55 Lib. de or. I, 1, p. 647. 19) A. Mell. a. 952. 972. 20) Cf. Auct. Cremon. a. 939.

corpus sancti Martini episcopi a Turonis sublatum transfertur in Saltzburgam per episcopum, cui rex commiserat idem corpus.

Item circa annum Domini 930. Fridericus episcopus Maguntinus persequitur monachos male vite¹. Item sanctus Wolfstangus cleruit. (Item² 979. sanctus Ulricus moritur).

Item 983. Quo III. a Gregorio V. papa coronatur.

Hiis temporibus septem principes eliguntur, qui officiales imperii habeantur et eligere debeant imperatorem, scilicet tres cancellarii: episcopus Maguntinus Germanie, Traverensis Gallie, Coloniensis Italiae. Item rex Bohemie pincerna, palatinus Rensi dapifer, dux Saxonie armiger, marchio Brandenburgensis camerarius.

Hiis temporibus Petenbach est ablatum per Christianum episcopum³.

Item ecclesia Ahabensis resumit habitum et monasticam disciplinam, et sanctus Godehardus monachus efficitur.

Inter hec cum ecclesia Chremsmunstrensis abbate tamdiu caruisset et imperium quiesceret ac monasteria a pondere persecucionum quoquomodo respirarent, estimatur Sigmarus abbas esse prelatus. De quo nil aliud invenitur, nisi quod res ecclesiasticas, quas repperit, computavit et in scripta redegit⁴, que forte manus diripiencium ac ignis periculum evaserunt. Et hec sunt ornamenta, scilicet 4 calices argentei et unus aureus, 4 casule; 10 cappe coccinee, 26 talares, id est albe, 16 stole, 4 cruces deaurate et 1 de argento, 2 candelabra de auro et argento, unum thuribulum eneum deauratum, alterum aureum. Item de libris duo plenaria, 4 missalia, 2 euangelaria, 2 epistolaria, 3 gradualia, tria antiphonalia, novum et vetus testamentum in 11 voluminibus, tria psalteria, tres regulas, 4 libros omeliarum, 2 sermonum, Dyalogum, Curam pastorem, expositionem Genesis, Smaragdum, librum visionum Wettini monachi, Exameron, Vitam sancti Martini, 2 benedictionalia, 2 ymnaria, 2 Aratores, Donatum et expositionem eius, Terencium, Boecium de sancta Trinitate, 2 martyrologia. Istum abbatem in hoc ordine collocavi ex eo solum, quod tam modicum in thesauro ecclesie est inventum. Nam Gerhardi tempore fere dupliciter est repertus⁵, quia forsitan per eum est auctus, et horum quedam adhuc apud nos Deo propicio conservantur. Iste quandiu rexerit⁶ et ubi sepultus fuerit, ignoratur; obiit 2. Non. Septembr.

Circa hec tempora, scilicet anno Domini 1012. sanctus Cholomannus martyrizatur.

Anno Domini 1040. prefuit Gerhardus tempore Heinrici regis, filii Chunradi, ut habetur ex Libro vite. Iste computans res ecclesiasticas, tam libris quam ornamentis, litteris commendavit. Et primo de ornamentis 2 plenaria, 1 auro gemmisque ornatum, alterum de argento, 4 missalia, tria euangelaria, 2 epistolaria, 1 lectionarium, 4 gradualia, 2 psalteria, tria antiphonalia, 2 ymnaria, 1 officiale, novum et vetus testamentum ut supra, tria passionalia, Angelomum super Pentateucum, expositionem epistolarum, Augustinus super epistolam Iohannis; Prosperum, Catonem, Aratorem, Albinum in uno volumine; Gesta et certamina apostolorum, Vitas patrum; Vitas sancti Severi, Nikolai, Martini, Gregorii, Galli; Exameron, Dyalogum, Curam pastorem, Donatum et expositionem eius, Terencium; Avianum, Catonem, Aratorem in 1 volumine; 2 versarios, 1 sequencionarium et 1 benedictionalem. Hiis addidit 2 gradualia, 1 missale, 1 breviarium, 1 ymnarium, 1 officiale, 1 psalterium, 1 communem librum ad missam, Boecium, Psicomachiam, 2 passionalia, librum Machabeorum et 1 Donatum. Item bibliam, quam in Recia comparavit, dum rediret a Roma. Huius tempore Walchunus nobilis dedit nobis Chirichdorf et Aterse. Obiit 6. Kalendas Febr.

1050. Erchenbertus prefuit tempore Heinrici Imperatoris II. Huius tempore monasterium ab Engelberto episcopo consecratur, quod forte per raptorem et incendium fuerat violatum. Item datum est predium in Schutzing et Diethalming et 20 homines promiscui sexus per manum Pilgrimi advocati. Exhinc cepit ecclesia habere advocatos, non quidem hereditarios, sed petitionarios vel intrusos. (Nam regibus cum papa propter ecclesiasticas investituras dissidentibus, clerici gravabantur. Unde necessario creatus fuit quidam princeps, qui dicebatur tum advocatus Ratisponensis, qui eos ab opprimentibus defenderet. Hic autem sub se alios habuit, qui singuli singulos defendebant. Et sic nobiles de Pernstain [et de Volchenstorf et de Ort], quasi bellicosi, successive fuerunt nostre ecclesie advocati, aut immediate aut a marchione Styrie deputati, qui etiam eorundem subadvocati

¹) Antea scripta sed deleta sunt: Et hoc tempore sanctus Cholomannus in Austria martyrizatur et in Medelicum transferitur sub Heinrico Imperatore anno Domini 1012.

²) haec post dol. e. ³) 10 corr. 11 e. ⁴) a corr. c. ⁵) in inf. marg. add. e. ⁶) superacr. e. ⁷) in marg. eadem ut videtur manu s.

1) Cf. supra p. 646 n.

2) Cf. UB. ur. 26.

3) Cf. supra p. 631 n.², ubi Sigmarus in posteriora tempore ponitur et haec aliter narratur.

catorum suorum exactiones illicitas limitavit. Verum hec abusus ad eodem tum advocato Leopoldo duci Austrie est penitus resignata anno Domini 1217¹⁾.

Item huius tempore festum omnium animarum instituitur per Udilonem abbatem Cluniacensem. Item hystoria sancti Nykolai approbatur.

Iste obiit 8. Kal. Iulii; sed eius tumulus ignoratur, et sanctus sculptus a senioribus s invenitur sicut et episcopus Engelbertus in lapide altaris, qui in sarcophago conservatur.

Item sanctus Wentzeslaus dux Bohemie martyrizatur²⁾.

Huius temporibus surgit in Austria marchionatus³⁾.

Post hunc Wolframius creditur prefuisse; sed quo tempore vel quamdiu vel quid gesserit et ubi sepultus fuerit, ignoratur. Huius tempore Rudolfus nobilis vineam in Hartperg 10 dedit ecclesie Chremsmunstrensi sub Pilgrimo advocato⁴⁾. Obiit 2. Kal. Octobr.

Post hunc Pezelinus creditur prefuisse. Hic redemit locum ecclesie in Talhain cum dote sua pro 11 abb. Chatzpach a quodam servo Sancti Agapiti sub Albinis advocato. Huius tempore ignis monasterium devastavit⁵⁾. Item sanctus Udilo abbas Cluniacensis floruit. Item apud nos sanctus Wisinto presbyter et monachus, qui obiit 4. Non. Decembris; et sepulchrum eius est ante altare sancti Thome, 15 ossa sunt cum fundatore⁶⁾

1082. Ditricus prefuit, qui fuit monachus in Gözz, et per Altmannum episcopum advocatus huius loco preficitur, et arde monasticus, qui sepe erat, per eum sollempniter reformatur, et 20 ruina monasterii liberaliter restauratur, assumptis consuetudinibus Cluniacensibus, quas sanctus Udilo tradiderat et miserat Wilhelmo abbati Hirsaugiensi, cum quo etiam contraximus fraternitatem. Huius tempore idem Altmannus episcopus nostrum monasterium iam tercio consecravit anno Domini prenotato, precipue in honore Salvatoris et sancti Agapiti martyris necnon sancti Blasii. Et deinde festum sancti Agapiti cepit sollempnitus celebrari et festum Salvatoris mediocriter agi cepit.

Huius tempore Arnoldus⁷⁾, comes forte de Welsa [qui prius Petenpach et Leubepach 25 usurpaverat⁸⁾], tradidit nobis predia in Wartperch, ut ibi ecclesia fundaretur. Quod et factum est, ut hodie cernitur. Item Hoholdus emit predium Bahheim.

Iste quando habuerit principium et finem regiminis, ignoratur. Obiit 5. Ydus Decembr. Huius sigillum eburneum nostris temporibus est inventum, in quo cum infula non est 30 sculptus, licet Erchenbertus ante eum sit sculptus in lapide infulata. Huius tempore liber matutinalis vetustissimus est conscriptus. Item psalterium glosatum et ymnis et pluribus oracionibus et psalmorum exposicionibus, secundum quorum ordinem nos tenemur officium celebrare.

Hoholdus post istum creditur prefuisse. De quo nil aliud invenitur, nisi quod in kalendaris dicitur abbas esse. Obiit 5. Kal. Iulii.

Post hunc Berchtoldus creditur prefuisse. De quo etiam nichil constat, nisi quod in 35 libro annalium in testimonium censualium est adductus et quod in kalendaris mortuorum abbas dicitur. Obiit 10. Kal. Febr.

Horum omnium abbatum noticia tantum ex privilegiis et annalibus est inventa. Ordo vero ex annis Domini vel temporibus principum estimatus. Ceterum quando regere ceperint vel desierint aut ubi sepulti fuerint, ignoratur. 40

1090. Cepit ordo Cartusienisus per Prunhem p[ro]f[er]em⁹⁾ sub Victore II. papa. Iste Victor fuerat prius abbas Cassinensis et dicitur fuisse Stephanus¹⁰⁾; successit Gregorio VII. qui fuerat prior Cluniacensis et dicebatur Hilprandus.

1098. Cistercium est constructum in Burgundia in die sancti Benedicti a Roberto abbate Molismensi, qui cum 20 fratribus a domo propria est egressus, ut novum ordinem faceret de antiquo. Sed ab Urbano II. 45 papa regredi est coactus, fratribus aliis suo arbitrio derelictis. Qui fecerunt sibi abbatem Stephanum et post multas difficultates tandem per Kalixtum II. papam sunt in cenobio et ordine confirmati. Et abhinc videtur, quod color monachici habitus sit distinctus.

1099. Alramus I. prefuit. Huius tempore datum est nobis privilegium¹¹⁾ ab Heinrico imperatore de restitutione Petenpach, quod Ulricus episcopus Pataviensis abstulerat, anno Domini 1099. sub 50

⁹⁾ Add. sed erat: Sanctus Tlemo abbas Alahensis et episcopus Saltaburgensis martyrizatur.

a) hinc et usque. b) alia manu post in marg. e. c) superscr. e. d) p. p. p. (erasa) eadem manu superscr. e. e) vacat e.

1) UB. nr. 57. 2) Perperam hoc tempore ponitur, vel 993. ponitur. In chart. nomini Arnoldi additur: scilicet de Welsa vel Lambach, per quem predia in nr. 23, n. 1053, cui in chartul. post similia nota addita est: forte comes de Welsa, qui occupaverat dictum fuerant devoluta, que abstulerat Otacheri marchioni, filio Otacheri. 7) Desiderius. 8) UB. 6) Charta quae haec continet, UB. nr. 18, in n. 992. nr. 26.

Urbano II. papa. Item scriptus est liber matutinalis chori huiusmodi in duobus voluminibus. Item inchoatus est liber matutinalis in cappella. Iste monasterium in rebus mobilibus et immobilibus, obsequiis et personis plurimum exaltavit, licet non invenerimus earum pondus, numerum et mensuram. Inter hunc et Ditricum estimatur resumpta esse decima in Chirichdorf et ecclesia nostra abbate caruisse aliquamdiu, vel eum qui presuit auctoritate debita caruisse. Eo nempe tempore Altmannus episcopus a canonicis Pataviensibus, quos pro suis demeritis increpavit, et a favoribus regis Henrici, qui cum papa discordavit, fuit a sede sua expulsus, et quidam Tyemo canonicus Wirtzburgensis intrusus, et haec dissensio annis pluribus perduravit. Item dux Welfo dedit nobis Salzporth. Item siva in Franpach [datur nobis] anno 1093. Item Urbanus II. papa constituit, ut hora de sancta Maria cotidie dicerentur et ut missa de ea omni abbate ageretur.

Abbatiam resignavit 1120.

Item abhinc abbatum ordo ex cronica invenitur usque ad Rudolfum. Iste altera vice repedit Petenpach ab Ulrico episcopo [et ecclesiam Chirichdorf construxit, et forte etiam Gersten, quam idem Ulricus consecravit]. [Hic contemporanei fuerunt Kalixtus II. papa, Henricus III. imperator, Ulricus episcopus, Leopoldus marchio]. Item secundo anno cessationis suae obiit 5. Idus Marcii et sepultus creditur circa columnam mediam in dextro latere in cappella. Hiis temporibus resumpta est investitura ecclesiarum per Kalixtum II. papam ab Henrico III. rege post multas rixas.

1122. Hermannus presul tribus annis. Huius tempore

Obiit 2. Kal. Ianuarii; tumulus ignoratur.

1124. Ulricus 1. 6 annis, sub Honorio papa et Regmaro episcopo.

Leopoldus marchio construxit Neunburch et Sancte Crucis.

1132. Ulricus II. 16 annis sub Innocentio papa et Lothario rege. Huius tempore Althaidis de Wiltperch, relicta Ernesti comitis de Hohenburch, dedit nobis locum ecclesie Pehatal et silvam Praumet. Item locum in monte sancti Martini [1140], ubi ecclesias fabricavit, quas Reginbertus episcopus confirmavit et consecravit et terminis designavit. Item Albertus comes de Redgen dedit nobis predia in Viehtwanch, ut ibi ecclesia fundaretur, anno Domini 1155. Item Piliuogus de Perastala predium in Galslara. Item predium in Stagsheim.

1147. Albertus 19 annis. Huius tempore datum est nobis privilegium de superiori Ror. Item Reginbertus confirmavit nobis predia et ecclesiam in Viehtwanch, quam Chunradus postea consecravit. Item predium unum in Lewebach. Item 1 in Fuchrichen. Item 1 in Chalspach cum hominibus ad censum 12 denariorum. Item homines in Ekheporg ad censum 12 denariorum. Huius tempore anno 6. perfectus est liber matutinalis, qui nunc est in capella. Item ignis monasterium devastavit. Item marchionatus Austriae in ducatum erigitur per Fridericum imperatorem I. et Henricum, filium Leopoldi, primus dux efficitur. Obiit 4. Kal. Aprilis. Sanctus Thomas episcopus martirizatur.

Hiis temporibus contigit, ut Henricus prior veniret in Gersten ad confessionem sancti Berchtoldi in habitu laicali.

1160. Martinus 5 annis, postea resignavit, forte propter scisma, quod suo tempore fuit inter Alexandrum papam et Fridericum imperatorem I. et inter episcopos. Huius tempore datum est Walstantord a Chunrado episcopo. Item huda circa Lohkrichen. Item Noruh Gracianus monachus, qui decretum Mart. composuit. Item Petrus Comesor, qui Scolasticam hystoriam et Sententias compilavit. Item Richardus de Sancto Victora. Obiit . . . Ante turrin est sepultus.

1165. Atramus II. 9 annis; postea deponitur a Diepoldo episcopo. Ille capellam sancti Egidii construxit, quam consecravit Albertus archiepiscopus Saltspurgensis anno Domini 1170. Huius tempore data sunt nobis predia in Porchwand, ubi forte ecclesiam fabricavit. Item in Hattenhalm sub Otachoro. Item duo vineae in Ertach. Obiit 3. Non. Iulii et sub archi est sepultus, quod super columnam est situm. [Huius tempore Heldolfus camerarius emit 11 mansos in Leubenpach. Iste Atramus emit vineam in Plikersperg].

1173. Ulricus III. 9 annis. Iste fratruellus fuit sancti Berchtoldi et prior in Gersten. Huius tempore Fridericus imperator I. restituit et confirmavit predia in Hall. Item Diepoldus episcopus [abbatis anno primo] Chirichperch nobis dedit. Item ecclesia nostra penitus concrematur, et Wartperch iterum consecratur. Item Henricus dux Wawarie dedit nobis predia inter Huerenbach et Chremsam, que ante dederat Welfo dux. Item Otakerus marchio de Styria [qui dedit vineam in Wirthliching]

^{a)} in marg. manu 1 add. monachus de Gersten.

^{a)} mortis corr. deinceps. ^{b)} in marg. add. e. ^{c)} haec in marg. add. manu 1. ^{d)} vicem eadem manu iam antea cor. e. ^{e)} rubro superser. e. ^{f)} 7 lineas vacuas relictas e. ^{g)} Nonus eadem manu corr. Kal. e. ^{h)} 1131. ⁱ⁾ corr. 1132. e. ^{j)} 13 lineas vacuas e. ^{k)} qd e. ^{l)} columnam e. ^{m)} post add. e. ⁿ⁾ duas (sive) lineas vacuas e. ^{o)} Item = consecr. eadem manu in marg. e. ^{p)} et W. l. e. alia manu, forsitan post del. e. ^{q)} Horend. corr. Huereub. e. ^{r)} in marg. eadem manu e.

1) Cont. Cremif., SS. IX, p. 545 sqq. 2) Petrum Comesorem et Lombardum confundit. 3) Cf. UB, nr. 37; Auct. Crem., a. 1140.

deputavit certa iura subadvocatis suis anno Domini 1179.¹ His temporibus maxima ¹ maxima
fuit in ecclesia inter principes apostolicos et Romanos et alios inferiores, et duravit 18 annis. Item
Alexander III. papa confirmavit omnia bona, quae (sane ecclesie) possidebat, et statuit, ut prelati nichil
sibi sine consensu capituli sui agant. [Et forte extunc conventus propria sigilla habere
ceperunt]. [Iste redemit vexacionem 1^a mansorum in Leubenspach ab Heleincico et
Gebhardo de Schaunberch². Iste etiam antiqua plenaria renovavit]. Iste abbas auxit
redditus in Viehtwanch per Leupoldum I. ducem Austrie, et cum eodem mare transfretaria, sed
rediens apud Akharon est mortuus et sepultus. Qui remisit calicem aureum et cibicem miltificam cum reliquis
maximis sancte cruce. Sed nec crux nec calix remansit nobis, quia crux furtim ablata est, por-
tata, ut creditur, Sancte Crucis, calicem vero idem dux servavit (dans³ invicem plura predia
in Viehtwanch). Item iste abbas in dolore pedum a suo patruo est curatus⁴. Item ad eum
Vita sancti Ber[tholdi] est scripta.⁵

1183. Manegoldus 23 annis. Iste frater Diepoldi episcopi et monachus Sancti Georgii
et natione Suevus fuit. Huius tempore redempto et confirmato et aucta sunt predia in Viehtwanch⁶. Item
data curia apud Strikh. Item privilegium de ponte in Wels. [Item⁷ de castro Albek⁸]. Item ecclesia Vorhdorf
per Wolfkerum episcopum [1196⁹]. Item predium prope Ror. [Item¹⁰ ecclesia nostra tota incendio devastata].
Item factus episcopus dedit vineam in Plikersperg¹¹. Huius abbatie tempore facta fuit magna discussio inter fratres, quia
intrusus per Diepoldum episcopum fratrem suum, ipsum ad sedem apostolicam citaverunt. Sed Lucio papa breviter mortuo, per
Urbanum III. sancta querimonia eum adepti. Cuius litis scripta require [infra¹²]. Iste quamvis
quidam boni impenderit ecclesie, sed multo plura intulit nobis dampna, ut alias invenitur¹³,
tam in abbacia confirmatus, quam in episcopum sublevatus. Moritur anno Domini 1215.

1206. Chonradus tribus annis. Iste fuit de Sitansteten. De hoc nichil aliud constat, nisi quod per
privilegium suum cuidam imposuit finem liti. Postea deponitur. Item ecclesia nostra tota
incendio concrematur.

1208. Rudolfus 1. annis. Iste construxit cappellam sancte Marie virginis et dormitorium et duo latera
ambitus. Quam cappellam Eberhardus archiepiscopus consecravit. Huius tempore data est nobis
ecclesia Puhchirchen ad usum fratrum ab Ulrico episcopo [1218¹⁴] sub Honorio III. papa. Item remissum
perchreht in Plikersperg [1213¹⁵]. Item absoluta est ecclesia a iuribus advocatorum per Leupoldum II. ducem Austriae.
Item absoluta est decima in Ahliten. Item steura in Mauttars [1220¹⁶]. Item cepit ordo Predicatorum anno Domini 1216. ¹⁷
Item ordo Minorum terciis post hoc anno. Item Innocentius III. papa Lateranis concilium celebravit, ubi edidit
in singulis provinciis etc. Et hoc ideo, quia tunc novi ordines surrexerunt, in quibus plures utriusque sexus
miraculis claruerunt, professoribus regularum sancti Augustini et beati Benedicti graviter errantibus & au-
orum patrum preclarissimis institutis. Obiit 5. Non. Martii, sepultus in civitate Lombardie,
cum ducē predicto rediens a Roma.

1217. Bernhardus est electus. Iste designavit redditus pro esocibus in quadragesima,
[quia¹⁸ emit curtes Sybenbach, Grüb, Laup, Tampach et Gravenperg pro 120 tal.]. Item
fuit genere de Ahliten. Huius tempore data est nobis domus quedam in Aneso ab Heinricho
cive, qui fuit de familia censualium Sancti Agapiti, que collata fuit postea ad censum
dimidii talenti¹⁹. — Item ecclesiam Puhchirchen se asserit impetrasse.

1220. Heinrichus 17 annis. Iste fuit de stirpe comitum de Plæyn et monachus in Tegernse. 40
Hic cepit monasterium renovare anno Domini 1232. sub Friderico II. imperatore. Huius tempore
Gregorius IX. papa habuit concilium et fecit *Inprimis ordinatus*. Item Rugarus episcopus dedit Wajschirchen
[1247²⁰]. Item Ekbertus episcopus Babenbergensis dedit Cherseraw. Item Otto de Ror dedit [curiam²¹] Belgrat.
Item Innocentius III. papa confirmavit res nostras. Item Fridericus II. imperator confirmavit advocatiam. Item
fiorit Raimundus, qui composuit decretales iussu Gregorii IX. pape, Item sanctus Dominicus et sancta Elizabeth
canonizantur.

1247. Ortolfus 9 annis. Huius tempore Innocentius III. papa confirmavit nostre ecclesie bona. Item Ulrichus
de Truchsen dedit nobis redditus dimidii talenti in Perndorf et in Pergara. Item Saltzpurge capitulum celebra-
tum est, ubi confirmate²², immo renovate sunt constitutiones apostolice prenotate et addite:

²³ In marg. sup. add. Item hospitale in Pirno construitur ab Ottone Babenbergensi episcopo. Et lis
terminatur inter abbatem Marquardum de Glunfeh et plebanum de Syralch pro decima. Item
Amelbertus Ulrichus et Albero de Lhshnikh.

²⁴ Corr. perchreht. ²⁵ Manu q. add. sub Honorio.

a) In marg. manu 57 e. b) In marg. e. c) duae lineae erasae. d) superact. e. e) manu 1 post add., una et
dimidia linea vacuis relicta. f) X. spalia vacante e. g) quaedam erasae. h) vacat e. i) In marg. aha 55
manu add. e. k) duae lineae erasae. l) confirmato corr. confirmato e.

1) UB. nr. 39. 2) UB. nr. 37. 3) V. Vitam Bertholdi 6) Lib. II, 2. 7) Anni neque cum Martino neque
Garat. 4) De charta perdita v. UB. p. 60 n. cum Hermanno Allah. conveniunt.
5) Fol. 63 codicis; edita UB. 41—44. ex hoc libro.

Abbatibus etc. Item instituta est octava sancte Marie nativitate. Item concursus sollemnis fuit ad reliquias sancti Agapiti martiris, que destructio sub altari sub ara beate Marie fuerant collocatae; qui cessare cepit post canonizationem sancte Elizabeth. Item tota provincia dissensionibus plena fuit duce Friderico interfecto anno Domini 1246. Item privilegium de infula abbatum, cuius usum ipse sub regiminis tempore habuit, est venditum a custode ecclesie, forte [Pellndorfer^a], Ottoni episcopo Pataviensi. Huius negligencia et temporis malicia alienata sunt predia, que minus continent secundum privilegium Innocentii respectu primi. [Item^b ecclesie nostre, scilicet Vorhdorf et Wæizkirchen, per Berhtoldum episcopum decano Pataviensi conferuntur propter moram collacionis, sed postea redonantur].
 10 Hic tamen construxit de monasterio renovando dextram absidem. Item deponitur et postea privatam et quietam vitam duxit usque ad tempora Friderici. Obiit 5. Kal. Iunii, sepultus in cappella sancti Egidii.

1256. Berhtoldus H. 19 annis. Iste fuit de Ahliten et monachus in Gersten et hospitalarius in Firno, cuius presbiteri institutio est in arbitrio abbatum Admontensis, Glunicensis, Gerstensis et prepositi domus Sancti Floriani. Huius tempore collati sunt redditus in Karinthia (et^c resumpte ecclesie Vorhdorf et Wæizkirchen). Item legatus sedis apostolice in Vienna capitulum habuit, ubi constituit: *Frater Gwido*, tempore Clementis III. pape^d. Item aliud capitulum Saltzpurge, ubi est editum: *Ad honorem*^e. Item Alexander papa III. confirmavit ecclesie nostre bona, et singulariter ecclesias sancti Martini, Vorhdorf et Wæizkirchen^f. Item sedes apostolica, plus tribus annis vacavit. Hic, quia fuit inscius dignitatis ecclesie, usum infule parvipendit nec privilegium requisivit, quod in sacrario Pataviensis ecclesie est nostris temporibus publicatum. Item alienate sunt ecclesie, scilicet Vischenhaim, Chirchdorf et Wartperg, quia qui Stainkirchen habuit a Berhtoldo predicto cappellam in Vischenhaim suo socio locavit, ut ibi divina populo ministraret etc. Item Chirchdorf et
 25 Wartperch habuit frater domini Wernheri de Slierbach, qui factus episcopus Sekoviensis suo sacerdoti ecclesias locavit. Hic redempta multa in rebus ecclesiasticis et possessionibus decime obligata ad summam 600 talentorum. Domum infirmorum construi fecit et redditus 15 talentorum deputavit (anno^g Domini 12..). Item suum anniversarium agi instituit cum pietancia competentem. Item opus monasterii quod superest erigi fecit, excepto presbiterio et dextro pariete.
 30 Nam Rugerus de Ripa tres altas testudines, ipse vero reliquas testudines cum columpnis et parietibus elevavit. Item matutinalem in duobus voluminibus, euvangeliarium, Summas viciorum et virtutum in duobus voluminibus et plura alia scribi fecit. Obiit 13. Kal. Decembris et sepultus est ante altare sancte Crucis sub marmore. Item huius tempore est renovata fraternitas inter nostram et ecclesiam Altahensem. Item de novo contracta inter
 35 nostram et Tegernse. Item de Sancto Paulo Saltzpurge. Item de Pruvening. Item de Enstorf.

1278. Fridericus [54^h] annis, qui fuit genere de Aich.

Huius tempore dissensiones in provincia multe erant, rege Bohemie Otachero Interfecto anno Domini 1278. Item rege Romanorum Adolfo ab Alberto duce Austrie supplantato.
 40 Item eodem Alberto a fratruere suo, cuius hereditatem sicut regnum violenter usurpaverat, interfecto anno Domini 1308. in Kalendis Maii. [.....] toⁱ anno Domini 1314]. Item Friderico, filio Alberti predicti, et Ludwico, filio Ludwici ducis Reni, in reges Romanorum cum maximo scismate consecratis. Item Bonifacius papa VIII. edidit decretalium 6. librum. Item Clemens V. papa
 45 Yienne concilium celebravit, ubi deletus est ordo Templariorum et de delendis quorundam aliorum Mendicantium ordinibus cogitatum. Item Saltzpurge et Patavie capitula celebrata, ubi edite sunt constitutiones, quarum^j principia sunt: *Cum instancia*^k etc.; *Inprimis* etc.; *Quoniam sedes* etc.^l; *Nos Wernh[ardus]* etc.; et: *Nos Chunradus*^m etc.

a) post add. in spatia vacua relicta. b) post add. in marg. e. c) ulla manu in marg. e. d) post add. e. e) post
 50 in loco vacuo add. e. f) duas lineas erasas; quas scripta erant et nunc sztant fortasse post add. e. g) quorum e.
 h) una linea vacua e.

1) Cod. f. 147.

2) Ibid. f. 148.

3) UB. nr. 89, 88, 91.

4) Leguntur in cod. f. 148°, 149, 149°.

5) Ibid. f. 150°.

1. abb.
f. 27.

(Item^o per eum renovatus est ordo monasticus, licet postea infirmatus).

Item introductus usus musicę artis. Item recensiti sunt omnes redditus ecclesie. Item auctus est census possessionum. Item oratus ecclesie in libris, calicibus, preparamentis et aliis ornamentis. Item omnes fenestre monasterii per fratrem Hertvicum custodem vitis pulchrius decorate. Item idem^o frater pius caput sancti Agapiti et ambo plenaria renovavit. Item brachium sancti Blasii.

Iste abbas [anno^o Domini 1283, sue vero institutionis 10. consecrari fecit altare sancti Agapiti atque chororum per dominum Gotfridum episcopum anno primo ordinationis eius. Item] ecclesiam Ried, de qua antea dabatur carata vini, infirmis fratribus deputavit. Item aucti ad . . .^o talenta redditus custodie. Item redemit violentam vexacionem piscature in Albense. Item competentem porcionem decime in Cembata coquisivit. Item ecclesiam Puhchirchen per fratres monachos regi plenarie procuravit, et tunc simili, quod in Viebtwanck habuit, renuocavit, licet eam antea habuissemus. Item multos et sollempnes libros scribi fecit de musica atque textu, scilicet tria missalia, integrum vero quartum, 1 evangeliarium, 1 epistolarium, matutinalem de tempore unum, alterum de sanctis, 2 officialia, tria antiphonaria in 6 voluminibus, tria gradualia, totam bibliam in 4 voluminibus, Sentencias Petri et Scolasticam historiam, Registrum Gregorii, Sentencias Ysidori et de doctrina cordis in uno volumine, Gregorium super Cantica et Ysidorum super Eptaticum in uno, unum librum de possessionibus et privilegiis ecclesie, alterum item de possessionibus, de ecclesiis ac decimis, regulam sancti Benedicti cum martyrologio, Iosephum in duobus voluminibus, 2 paria ymnorum ac plures alios scribi fecit.

Item redemit vineas in Mauttarn. Item emit vineas in Chremsa . . .^o iugerum. Item in Neunburga . . .^o iugerum^o. Item ibidem domum emptam in melius reparavit et torcular eciam collocavit.

f. 29.

Item^o anno Domini 1304, ordinationis sue anno . . .^o, computatis redditibus ecclesie hactenus neglectis et in scripta redactis, inventa sunt de 18 officiis in nativitate sancte Marie 58 talenta denariorum. Item in aliis diversis temporibus anni 49 talenta. Item 2 talenta werthart et stainpfenning preter minorem numerum quam talentum.

Item de ecclesiis 58 talenta preter Chirhperch, de qua habemus ad 50 talenta. Item advocacia estimatur ad 100 talenta. Item 100 carrate cerevisie, que estimantur ad 100 talenta denariorum, pro quibus statuit dari pro qualibet urna et pro reschhorn 10 denarios, quod estimantur pro 30 urnis, quod dicitur carata.

Item domorum decimalium, que ad 15 curias ducuntur, curie 113, hube 148, mansi 1431, preter decimam . . .^o infirmarie, camere, custodie.

Item casei pro servicio et wochendinst de 19 curiis 9 talenta et 60 casei, quod sunt duo milia 400. Item de Oblarn 900 casei. Item de Gerstental . . .^o Ibidem swagie . . .^o

Item ibidem domus decimales 270.

[Hiis^o additis domibus, que ad nostram curiam ducuntur, scilicet de curiis 23, hubis 13, mansis 133, item de Aw curiis 9 et mansis 27, erit summa domorum 2857, summa domorum in officiis . . .^o].

Item agni 300 preter 12. Item in epyphania porci 52.

Redditus camere computati sunt ad 45 talenta. Item curia et officium in Syppahcell ad . . .^o Item domus decimalis curie 7, hube 5, mansi 89.

Redditus hospitalis . . .^o Domus decimalis.

Redditus infirmarie de prediis ad . . .^o De ecclesia ad 15 talenta. Domus decimalis.

Redditus custodie . . .^o Domus decimalis . . .^o

^o) Haec post del. et in inf. marg. manu^o add. Pluribus ex causis. Primo quia non habuit celum secundum scienciam. Nam contemptis consuetudinibus antiquis, quibus observandis obligamur, tum quia sunt a sanctis patribus institute, tum etiam quia a nostris senioribus assumptę nec ab ullo malorum (?) reprobate, immo et spretis constitutionibus papalibus et episcopalibus, quas nemini (?) licet^o contempnere, sed nec ignorare potest sine crimine, imposuit suis quasdam ad libitum consuetudines griseorum^o. Item^o quia minus fuit in ministerii. Item quia, ut dictum est, unicus tantum (?) Item quia . . .^o alia.

a) l. f. p. post superer. c. b) in marg. add. (manu^o ?) c. c) vacat c. d) erasa c. e) sequentia post addita manu fortasse B. novo fasciculo incipiente. f) spatium non vacat. g) duas fere lineas erasae. h) in inf. marg. add. e. h) cel. nemo non dico (?) e. i) sequentia tunc legi possunt.

1) UB. nr. 159 sqq. 2) Similia v. supra p. 636, partim ex hoc loco suppleta. 3) Idem quod supra p. 636. sicatige. 4) l. e. Cisterciensium.

Iste quoque abbas in primis annis institutionis sue fecit 1 testudinem et postea 4 altaria ^{1298.} in monasterio et ipsa consecrari fecit anno Domini 1298^a, in dominica Iudica, cuius prece- ^{Mart. 23.} denti sabbato Wernh[ardus] episcopus, qui altaria consecravit, ordines celebravit 120 diversi ordinis clericorum. Item postea alia duo fecit. ^{f. 28.}

⁵ Iste abbat mortuo anno sue etatis . . .^a, ordinacionis . . .^a, anno Domini 132. . . inventi sunt monachi sacerdotes numero . . .^a, inferioris ordinis: diaconi . . . subdiaconi . . . professi . . . conversi familiares. . .

Item de ornatu ecclesiastico calices . . . cum sollempni, casule . . . talaris vel albe . . . stole . . . dalmatice . . . tunice . . . cappe coccinee . . . samite . . . simplices . . . omnium altarium duplicia ornamenta, cottidie tribus pallis.

Item de libris: theologici et musice scripti omnes prenotati.

Insuper de libris Augustini^a. Item de libris Gregorii. Item de libris Ambrosii.

Item de libris Ieronimi. Item de libris Origenis. ^{f. 29.}

Item de libris Cypriani. Item de libris Bernardi.

¹⁵ Item de libris ecclesiasticis bibliam, in uno volumine Eptaticum. Item Regum et Paralippomenon in uno. Item omnes prophetas. Item epistolas Pauli et canonicas et Apokalypsin et Actus apostolorum in uno.

Item libros omeliarum. Item sermonum originalium. Item postillarum diversorum.

Item liber passionum et legendarum sanctorum, scilicet sanctorum apostolorum et ^{f. 30.} sancte Katherine et de invencione sancti Stephani et . . .^a in uno. Item Vita sancti Martini et . . .^a

Item sancti Gregorii.

Item diversorum doctorum, scilicet Heimonem super epistolas Pauli in uno.

²⁵ Item biblie . . .^a libros in uno parvo, quam legavit ecclesie nostre Otto quondam plebanus in Welsa. Item ecclesiasticam hystoriam.

Item de libris divini officii: missales cum evangeliiis et epistolis ad singula altaria, aut in uno volumine aut in singulis; chorales 2, scilicet psalterium, ymn[arium], Gregorium cum sequenciis et antiph[onarum] cum hystoriis in uno. Matutinalem unum magnum, qui est in cappella, alium minorem propter egrotantes, ambos integros et perfectos.

³⁰ Item de libris iuris canonici: decretum Gratiani. Item decretales Reimundi cum glosa, ^{f. 30.} quas legavit nobis Otto plebanus in Welsa.

Item de libris grammatice, prosaice: Priscianum maiorem et minorem in uno.

Item de metricis.

*Item de libris logicis, quos legavit magister Chunradus. ^{f. 30.}

³⁵ Item quos alii fratres ecclesie mortui reliquerunt, quorum frater Wernherus physicus reliquit, scilicet . . .

Item frater Berhtoldus de Tzwella, scilicet . . .

Item frater Ditricus de Tzwella, scilicet . . .

Item de libris astrologicis. ^{f. 31.}

⁴⁰ Item de libris arismetis.

Item de libris geometricis.

Item de libris musicis: regulas Gwidonis.

Item de libris rethoricis.

Item de libris physicis.

⁴⁵ Item de libris medicinalibus, quos frater Wernherus medicus dereliquit, scilicet . . .

Item de libris cronicis: Cronicam^a Martini, cui conscripta sunt Gesta Karoli Magni.

Iste prelati usus infule non habuit nec habere studuit; ipsius tamen tempore privilegii ^{f. 31.} dignitatis cum aliis 16 aliarum rerum privilegiis in Pataviensi sacrario est inventum. Hic^a instituit octavas ascensionis Domini et Iohannis baptiste et festum corporis ^{f. 31.} Christi et divisionem apostolorum.

⁵⁰ Item hulus tempore renovata est fraternitas cum inferiori et superiori Altah bis^a. Item contracta cum Lambacensi ecclesia^b, Glunicensi^c, Scotorum Wienn^d, domo^e Sancti

a) 1289. corr. 1298. e. b) paco e. c) ubique sex vel septem lineas vacant e. d) Cron. — Magni post a. d. e.

e) Hic — apost. post add. e. f) dom^a e.

55 1) UB. nr. 121. 124. 2) Ib. nr. 214, a. demum 1344; sed haec antea scripta videntur. 3) Ib. nr. 171, e. 1313. 4) Ib. nr. 178, a. 1317.

Floriani, et cum ecclesia Neunburgensi et Medlicensi hoc pacto, ut apud nos festum sancti Cholomanni et apud eos festum sancti Agapiti sollempniter celebretur.

Item dominus Hyltwinus plebanus de Talheim procuravit agi festum sancti Achacii.

Item quidam ex suis professis monachus formavit quendam librum de feodotariis, ministerialibus, censualibus, fiscalibus, quem Ortum ecclesie appellavit.

Item de origine fundacionis et fundatoris dignitate eciam quedam scripsit.

Item idem vadens Avinionem, ubi tunc sedebat dominus Iohannes papa XXII, adtulit multarum litteras gratiarum. Quarum unius forma dicitur: *Ea que de bonis*, alterius forma dicitur: *Nonnulli iniquitatis*; forma vero tertia est: *Gracie specialis*, scilicet de repetitione hereditarie porcionis cuiuslibet monachorum, quas require in prologo Libri vite.

r. 32.
1325
Feb. 24

Anno Domini 1325, intrante dominica Invocavit abbatiam per sigillum fratribus in manus Alberti episcopi resignavit, et sollempnem provisionem accipiens, privatam deinceps vitam duxit per ann. . . .

Mar. 10

Huic^a successit Fridericus, juvenis quidem etate, sed moribus et ingenio cum facultate bene nitens; fuit enim genere civilis Welse nomine Pitzendorfarius de familia ecclesie oriundus. Iste confirmatus consecratur a domino Alberto venerabili episcopo predicto dominica Oculi, et idem se intromittendo de omnibus negociis^d monasterii invenit, quod sui precessores, videlicet Fridericus abbas senior et sui concomites, reliquerunt. Fuit enim ecclesia eo adveniente obligata in duabus milibus libr. et 23 libris. Nam una curia in Halle cum decima fuit obligata, quam redemit pro 180 libr. Item aliam curiam in Aw pro 67 lib. redemit. Item decimam in Gusterperch pro 36 lib. redemit. Item per Hermannum Tzartoneum satisfecit iudeis, quibus fuerunt obligate curie cum decima in Puchchirchen et Eberstacella cum curia et decima pro 300^e libr., et idem Tzarto supradictus solam habet curiam in Vronhofen cum decima. Item prenotatus abbas Fridericus satisfecit preposito Neunburgensi in 26 libr. Item Gebhardo Neunburgensi satisfecit in octo lib. Item Tzeibeteroni Wiennensi satisfecit in 36 libr. Item Gerstlaris in Anaso satisfecit in 200 et triginta libr. Item Ortilino Meuslino satisfecit in 80 libr. Item Ferdino (?) Slagoni in 14 libr. Item Schiekkoni satisfecit in 80 libr., de quibus annuatim pro usura cedebant 5 modii boni frumenti. Item Albero militi de Asperch satisfecit in 100 lib. Item uni Iudeo satisfecit 5 libr. Item Ortolfo de Stiria satisfecit de 80 libr., de qua pecunia annuatim pro usura hec 4 ceciderant, videlicet ternarius vini optimi, duo modii frumenti, 3 porci bene inpingwati, duo scaphia leguminis quod est quid atenticum. Item Thome de Gersten Stirie satisfecit in 24 libr. et super eosdem^e 9 lib. pro usura dedit. Item Muchlaris Stirie satisfecit de 4 marcis puri argenti. Item Rudlino Platzinsgüt satisfecit 85 libr. Item Percholdo Losenstainario satisfecit in 30 libr.

1349
Nov. 19

Huic^a successit abbas Christianus dictus Ottstorfer. Hic edificavit turrim siye domum illam supra portam, per quam transitur ad villam, et quoniam vir liberalis, mundanus atque pomposus fuit, ideoque propter superfluos sumptus domum in aliquibus gravibus debitis post decessum dimisit. Prefuit autem abbacie tribus tantum annis vel paulo plus. (Obiit^b vero anno Domini 1349, in die sancte Elizabeth).

r. 33

Huic successit abbas Ernestus, Ottstorfer eciam dictus, quia et ipse fuit de genere nobilium eorundem. Hic fuit vir simplex in spiritualium doctrina, sed bene eruditus in cura famelica. Fuit enim bonus paterfamilias et domum rexit in temporalibus maxime cum omni diligencia. Nam domum per comparacionem plurimorum honorum in redditibus ampliavit^c et debita, que ab antecessore suo fuerunt contracta, exsolvit. Item testudinem ecclesie et frontem eiusdem construendo consummavit. Item turres ambas ecclesie retro in monasterio pene portam maiorem ecclesie ipse in magna parte in construendo elevavit et basilicam supra predictam portam cum altare ibidem ipse disposuit et ordinavit. Item comodum illud, quod est inter domum abbatis et grande edificium muratum, quod stat in curia; in quo cellarium, vlnarium et granarium continetur, ipse edificavit. Cenaculum grande, quod est inter ecclesiam et domum abbatis, et alias reformationes et particulares

^a) Hæc ante brevius narrata erant manu præcedenti, nunc crasa; Huic successit — a domino episcopo predicto dominica Oculi.

^b) alia ut videtur manu pergit vel certe alio tempore scr. e. ^c) facit e. ^d) manu plano diversa pergit e. ^e) negociis e. ^f) ecc e., sed de 300000 cogitari nequit. ^g) ita e. ^h) alia manu pergit e. ⁱ) post add. e.

structuras plurimas ipse fecit, exceptis clenodiis ad Dei cultum pertinentes et perpetuo lumine, quod ardet ante capsulam, in qua corpus Domini conservatur, quod etiam ipse cum cunctis redditibus predisponens ordinavit. Obiit autem anno ab incarnatione Domini 1380.

Huic successit quidam Chunradus nomine, natione Suevus. (Hic multa antiqua privilegia legia coram domino Rudolfo duce Austrie renovavit¹. Hic etiam a prenominate duce multa incommoda cum suis fratribus sustinuit. Rexit per duos annos cum dimidio).

Huic successit dominus Hainricus de Grüb, qui fuit de parentela domini abbatis, videlicet Friderici Bitzendorfarii. Hic fuit vir satis ecclesiasticus et monastice vite in moribus, sed in regimine tam temporalium quam spiritualium nimis remissus. Illius etiam tempore monasterium plurima adversa sustinuit. Nam propter guerras ducum Wavarie et ducis Rudolphi Austrie graviter exactionata, gravia etiam contraxit debita et per hospites et latrones medio tempore guerra non mediocriter fuit spoliata. Postremo per incendium fuit devastata, ita quod ambo dormitoria cum capella beate virginis et ambitu fuerunt concremata.

Huic successit Hainricus natione Sultzpech dictus. Hic cappellam sancti Iohannis in villa perfecit, quam antecessor suus Hainricus inceperat renovare.

Obiit² autem anno Domini 1376, in die sancti Alexii.

1376.
Iul. 17.

Huic successit Martinus de genere baronum dictus Polhaymer, qui et cappellam rotundam sancti Sigismundi in lapide construxit. Idem etiam abbas Romanam curiam intravit et usum infule cum novo privilegio iterato impetravit. Ipse etiam monasterium in certis debitis dereliquit. Obiit autem in octava apostolorum Petri et Pauli anno 1399. etc.

1399.
Iul. 6.

Huic successit Stephanus de Austria natus. Suis et temporibus karistia generalis extitit. Quapropter monasterium multa debita incurrit. Obiit et idem ultima die mensis Ianuarii, anno Domini millesimo quadringentesimo quinto.

1405.
Ian. 31.

Huic successit Hermannus, olim in Meten professus. Qui fuit vir senex et simplex. Et quia monasterium in magnis debitis³ invenit, suis etiam temporibus in majora pericula et debita, videlicet in sex milia talentorum et ultra, collapsum extitit. Unde accidit, quod dux Austrie, Albertus videlicet, qui postmodum in Romanorum, Ungarie, Boemie etc. regem est electus, ipsum monasterium in suam specialem gratiam et proteccionem suscepit et cuidam fideli suo militi Andree Hedleinsperger committens, qui ibidem officiales et procuratores speciales instituit. Qui abbati et fratribus monasterii fere quinque annis prefuerunt. Novissime vero idem dux Austrie etc. in concilio Constanciensi tempore Martini pape quinti generalium visitacionem per totum suum dominium Pataviensis diocesis impetravit. In qua visitacione predictus pater Hermannus in die cinerum anno 1419. abbaciam in manus

1419.
Mart. 1.

visitatorum resignavit, provisione obtenta non modica etc. Obiit vero anno 1430. Anno Domini 1419, die vero quarta mensis Martii in predicta visitacione ac regularis vite reformacione visitator quidam juvenis de genere militarium Iacobus Trewlkofer dictus in abbatem est assumptus, et eodem die⁴ auctoritate apostolica confirmatus etc.

Hic redemit monasterium a debitis 6 milium talentorum vel ultra, in quibus invenit monasterium per antecessorem suum collapsum. Hic construxit domum abbatis, capellam et cellare subtus. Item granarium ab intra cum tecto. Item erexit a fundo stubam inferiorem et carceres circa portam et stabula equorum cum granario avene desuper. Idem superiorem partem turris maioris cum tecto. Item librariam. Idem decoravit sacristiam in libris, calicibus, monstranciis et aliis ornamentis ecclesiasticis plus quam pro 300 libris denariorum. Idem emit plura feoda. Regule in libro privilegiorum. Idem alienavit domum iudicis in villa. Huius tempore aggravatum est monasterium in magnis et multis steris in auxilium principi terre contra Hussitas et Bohemos. Huius etiam tempore combusta est domus plebani in Puech(irchen) et villa Hausleiten. Hic rexit 35 annis⁵, 2 mensibus, 20 diebus; obiit 23. mensis May, anno 1434. Sepultusque est in abside dextra monasterii ante altare sancti Benedicti sub lapide elevato, quem ipse sic fieri disposuit, Cuius anima feliciter requiescat in pace Amen. [Fuit et honestatis amator].

1434.
Mai. 23.

Successit illi Udalricus quidam cognomento Schoppnzaun, artium et iuris canonici bacc(alaureus), vir quidem moribus grossus, sed honestate probitatis conspicuus. Vicesima

a) post add. c. b) Obiit — Alexii post add. c. c) alia pergit manu c. d) audis — May in rasura e.

1) UB. nr. 244. 247.

quinta May canonicè electus, per capitulum Pataviense confirmatus undecimaque Junii in abbatem consecratus est. Hic monasterii redditus in notabili summa feoda decimasque comparando auxit. Sacrastiam ornatus, calicibus, pectoralibus, clenodiis et pastorali baculo, bibliothecam etiam magnis et electis libris impressis decoravit. Antiphonarium magnum temporis hyemalis, tria missalia, speciale beate virginis, duo psalteria magna exscribi, tabulam sancte crucis depingi, urbarium innovari, tectum turris minoris, columpna nova turrim maiorem subduci fecit. Edificium ante portam, balneum, murum et turrim ibidem construxit. Puteum ante coquinam fratrum fodit, plura quoque preclara gessit. Hic multas magnasque habuit tribulationes. Nam anno sui regiminis secundo, feria quarta penthecostes capella beate virginis cum ambitu per quosdam familiares nequam militarium, Sigismundi videlicet Sinczdorffer et Casparis Mülbanger, polluta est; sed quia ipsi actores culpe detenti sunt, domini eorum procuratorem nostrum Iohannem Oder plerisque nostris captivos in Seysbürg deduxerunt in reciprocam ultionem. Dicitur quoque Sinczdorffer villicos nostros in Krembszell et Nuspach rebus spoliavit. Item post obitum serenissimi regis Ladislai principis Austrie Noricus devenit ad ducem Albertum, fratrem Friderici imperatoris III, post cuius repentinum decessum Steir opidum cum castro remansit in manibus cancellarii sui Georgii de Stain, qui manu armata atque hostili terram nostram super Onasum devastans, inter cetera monasterium nostrum et nostros subditos spoliis, rapinis, detencionibus, incendiis, taxationibus huldisque ultra 10 milia libr. dampnificavit, anno 1467. Elapsis demum 10 annis, simili modo domini de Liechtstain Henricus et Christoforus patriam ipsam ex Steyréck depopulati sunt. Propter illas ac Mathie regis Hunorum lites, alias quoque inultas exactionaciones cum magnis steuris tallisque 'als aufsleg' monasterium nostrum valde gravatum fuit per plures annos: causa potior dissensio principum. Temporibus illis curie in Krembs et Mautarn bis destructe, in Neunburga vero curia nostra igne consumpta sunt. Villa hic sub monte vice altera maiori ex parte incendio periit neglegencia famulorum nostrorum. Nam ultimo ex pistrino ignis consurgens, ipsam pistrinum et domum novam annexam, demum villam consumpsit in vigilia sancti Iacobi hora 9. de nocte 1483. Quidam etiam Udalricus Mayerecker antea villicus et officialis in Petnpach cum suis complicitibus horreum in prato, curias in Viechtwang, Petnpach, Tewrwang et plura feoda nostra combusserunt, alios rebus spoliaverunt, ceperunt, taxaverunt et alias oppreserunt iniuste, sed Deo iudice quasi omnes mortibus diversis, igne, laqueo et aliis in maturis, penas solverunt. Ipse etiam quorundam swasu deceptus, Leonardo Haydn in Viechtwang prope ecclesiam unam tabernam, ac Udalrico Hasendorffer in Petnpach castrum super fundos monasterii edificare assensit. Utinam non propter timorem futurorum Cappellam sancti Sigismundi, quam antecessor eius inceperat, perfecit simulque cum capella sancti Iacobi in Welgantsdorff consecrari fecit anno 1476, 20. et 21. Augusti. Tempore isto chorus ecclesie sancti Nicolai in Ried a fundo, in quo et ipse primum lapidem posuit, procurante fratre Iohanne Urkauff plebano, erectus est. Similiter et capella sancti Petri in Ror protunc edificata est. Tandem cum 30 annis, mense uno, 16 diebus ecclesie nostre presuisset, in senectute bona, sacramentis munitus, feliciter obiit, sepultus ante aram sancti Nicolay sub lapide elevato, quem sibi exculpi fecerat, anno Christi 1484, nona die Iulii. Vivat Deo!

Post hunc electus est Benedictus Prawn, vir honeste vite. Iste etiam tempora gravia sustinuit propter lites Mathie regis Hungarie et dissensiones dominorum, et quia parum presuit, parum gessit. Confirmatus est per cardinalem de Ursinis propter discordiam capituli et principis Friderici imperatoris etc. Hic dictu mirum, vini ternarium amari 1 libr. den. comparavit, necessitate compulsus, fornacem laterum et laborem eorum disposuit, fornacem pistrini, tectum ibidem ac nove domus reformavit fundosque emit. Oblit, sepultus sub marmore ante altare sancti Benedicti, anno Domini 1488, vicesima nona mensis Iulii, cuius memoria sit in benedictione! Amen. Fecit etiam scribi antiphonarium estivalem caudatum.

1455.
Mai 28.

1453.
Iul. 24.

1454.
Iul. 9.

1458.
Iul. 29.

a) que post add. e. b) recoll. c. c) itq. c.

SIFRIDI PRESBYTERI DE BALNHUSIN HISTORIA UNIVERSALIS ET COMPENDIUM HISTORIARUM. ED. O. HOLDER-EGGER.

5 *Cum ceterorum qui in Thuringia medio aepo res gestas memoriae tradi-
derunt libri aut omnino non aut nullis saeculis post demum descripti vel
etiam deformati ad nos pervenerint, utriusque libri quem Sifridus presbyter
conscripsit codices autographos mutabilis fortuna nobis servavit. Nam omnibus
codicibus perlustratis iam nobis constat, duos libros hunc edidisse, videlicet
10 primo Historiam universalem, cuius autographon bibliotheca Universitatis Er-
langensis possidet, tum Compendium historiarum iam typis utcumque vulgatum.
Ex illo codice etiam docemur, quis fuerit auctor et ubi vixerit¹, nam ipsius
manu, ut opinor, viridi colore fol. 8'. (cf. Tab. V) scripta sunt verba: Incipit
hystoria universalis Sifridi presbyteri indigni de Balnhusin villa Thuringie etc.*

15 1) De patria eius diu falsa sententia valuit. G. Fabricius, qui primus Compendium edidit, scribit, Rerum
Mian. libri VII (Lipsiae 1569. 4°) p. 141, eum pres-
byterum Mianae fuisse, haud dubie nullo certo testi-
monio nixus. Indeque presbyter Mianensis noster
20 vocabatur. Sed librum eius accuratius perlegenti
apparere debuit, auctorem non in marchionatu
Mianensi, sed in landgraviatu Thuringiae vixisse.
Plura enim de Thuringia per Francos subiectis, de
ortu landgraviatus et familia landgraviorum referi;
25 marchionum (Heinrici Illustris et filiorum) demum
mentionem facit, cum hi Thuringias haeredes facti
sint. Quae peculiaria narrat, ut de pugna prope
Tennstedt a. 1275. commissa, de facinore a mili-
tibus Adolphi a. 1294. in villa Bümringin perpetrato,
30 alia, in regione civitatum Weissenae et Erfurt gesta
sunt. Nullum commemorat episcopum Mianensem,
accurate vero praesulum Moguntinorum successio-
nes notat. Ideo neque in episcopatu Mianensi
anquam vixit, neque cum monasterio Veterocellensi
35 ullam necessitudinem habuit, ut Lorenz, 'Geschichts-
quellen' II, p. 116. ex eo conlicere voluit, quod
noster in prologo sanctis Mariae et Iohanni euan-
gelistae, quibus Cellensis ecclesia dicata erat, spe-
cialiter deditam se ostendit. Contra quem Wenck,
40 'Entstehung der Reinhardtsbrunner Geschichtsbücher'
p. 63. bene monet, ecclesiam Reinhardtsbrunnensem
hisdem sanctis dicatam fuisse. Et haec ecclesia
forte habuit possessiones in agro Balnhusini, et
villa Balnhusin, Ann. Reinh. ed. Wegele p. 252, dicta

nostrum est Ballhausen, ut putat von Hagke, 'Urkund-
liche Nachrichten etc. des Kreises Weissenae' p. 306.
Sed et alia monasteria, S. Petri Erfurtense, Iechä-
burg, Reifenstein, praesertim Volkenrode, bona in
hac villa alta possidebant, cuius vero ecclesiam
parochialem ulli horum subiectam fuisse, non memo-
riae traditam nec verisimile est. Quare aut hanc
ipsam ecclesiam tunc, quod inquirere haud potuimus,
dictis sanctis dicatam fuisse conlicemus (nunc eccle-
sia Ballhausen maioris est S. Viti, minoris S. Aegidii),
aut quadam causa nobis ignota inductam erga illos
sanctos specialiter devotam mentem habuisse. Porro
cum Lorenz l. l. statuat, a Sifrido librum Cellensem,
nunc Lipsiensis Univ. codicem nr. 1314, esse retract-
atum et continuatum, alibi exposui ('N. Arch.' VI),
cum nostri operibus illam nihil habere commune.
— Alias falsas opiniones de Sifridi statu, eum fuisse
monachum (Fabricius, Bibl. med. et inf. Lat. ed.
Mansi VI, 179) vel fratrem ordinis Praedicatorum
et usque ad saec. XIV, ex. vixisse (Quétif et Echard,
SS. ord. Praed. I, 743 sq.), iam reprobavit Ebert,
'Arch.' I, p. 116. Sed idem, 'Gesch. d. kgl. Bibl. zu
Dresden' p. 8. et p. 201, n. 17, suspicatus est, cum
codices Lipsienses omnes ex Pegavichensi cenobio
orti sint, auctorem fuisse monachum Pegavichensem
et eundem Sifridum presb. et mon., qui in Necrol.
Pegav. 3. Non. Jul. (sp. Mencke II, col. 137) commemo-
ratur. Quod nunc codice Erlangensi, qui fuit
olim S. Petri Erfordiensis, refutatum est.

Quae villa nunc Gross-Ballhausen¹ dicta sita est in districtu Erfurtensi, praefectura Weissensee, haud procul ab hoc oppido super rivulum vocatum Oedenbach, qui Unstrut fluvio influit. Huius ergo villae parochus fuit² Sifridus noster. Cum presbyteratus profectionis aetatis virum poscat, eum ante a. 1275. natum esse, conicere possumus. Ceterum de eius vita nihil nobis notum est, cum in chartis illius regionis, quarum haud paucae servatae sunt, non occurrat. Anno 1258. Wideroldus 'rector ecclesie de Ballenhusen' testis subscripsit chartae eodem loco datae³, qui nostri praedecessor putandus est.

Sifridus igitur saeculo XIV. ineunte composuit chronicon ab origine mundi usque ad a. 1304⁴, paucorum vulgatissimorum librorum excerpta simplici modo congerendo, quod Historiam universalem inscripsit. Hoc continetur in

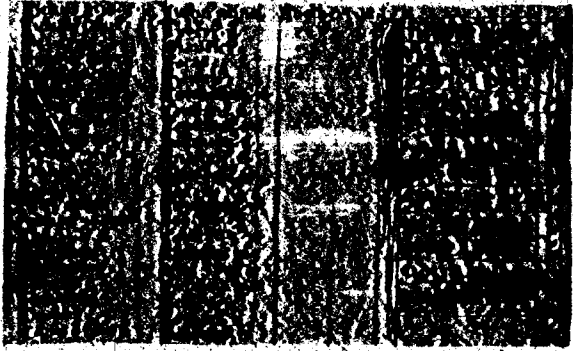
A) codice Universitatis Erlangensis nr. 576, mbr. in 8.º min., compaginato antiquis tegumentis ligneis, corio tectis, ferratis et ferreis fibulis contractis. Saeculo XV. fuit 'Liber Sancti Petri in Erfordia', ut manus eius aetatis bis primo et secundo folio inscripsit. Constat foliis 364, quorum f. 2—362⁵. lineis metallicis stylo ductis perspicue distincta continent opus una manu accurate ac nitide exaratum; literis quas dicunt initialibus viridi et rubro vel caeruleo et rubro coloribus eleganter depictis. In margine postea duae manus, vel certe duo calami, alter (2) viridi colore, alter (3) subfusco atramento plura addiderunt ex eisdem fontibus, ex quibus reliqua hausta sunt, praesertim ex Iacobi Legenda Aurea sumta. Aliquoties quae primo scripta erant deleta et viridi colore in margine aliter descripta vel disposita, plerumque ampliata sunt; in quibus omnibus manum auctoris agnoscas. Quae his tribus calamis diversis temporibus exarata sunt num eidem manui tribuenda sint, dubitari potest, cum solae formae litterarum respiciantur, ratio vero verborum scribendorum et compendiorum adhibitorum⁶ omnibus eadem est, ut equidem totum librum a Sifrido exaratum esse crediderim, certe vero quae viridi, quo et titulus supra allatus depictus est, et subfusco colore scripta sunt ipsius manui tribuerim⁷.

Cum primo composita Historia universalis auctori iam ita non sufficeret, ut plura addenda vel mutanda sibi visa sint, neque etiam hac forma operis contentus, novum ampliorem librum a. 1307. condendum suscepit. Usque ad hunc annum se opus deducturum ipse dicit in prologo, tamen iam a. 1306. substitit, quare a. 1307. laborem ipsum resumisse, probabilis est coniectura. Novi libri quem Compendium historiarum inscripsit autographon praebet

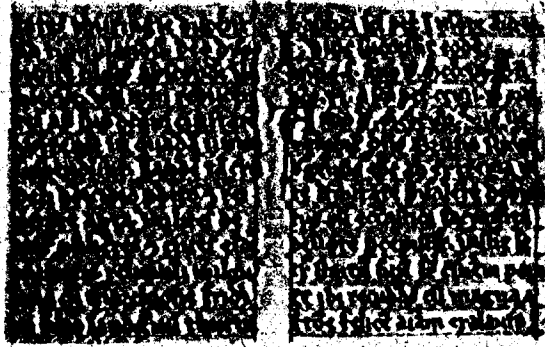
1) De qua v. von Hagke l. I. p. 303 sqq. Haud procul ab hac villa situm est super eodem rivulum Klein-Ballhausen, ubi tunc nonnulli castrum Ballhusin situm fuisse videtur; v. Hagke l. I. p. 387 sqq. 2) Wenck, qui codicem Erlangensem inspexit et illam notam p. 64. inde exscripsit, male opinatus est, Sifridum natum esse ex genere dominorum de Balnhusin, cum verba relata aperte indicant eum fuisse praebiterum parochialem (plebanum) dictae villae. Ideoque Sifridus de Ballenhusen, qui a. 1246. occurrit, Wolf, 'Eichst. UB.' p. 7, non minus a nostro alienus est quam ille Sifridus praepositus Misnensis, quem Lorenz l. I. II, p. 117 n. asserit, vel Sifridus sacerdos Prutenus seu de Prussia, de quo cogitat Ursinus secundum Adelung, Direct. p. 145. 3) UB. der Reichstadt Mühlhausen nr. 1034 (GQ. d. Prov. Sachsen' III,

p. 526). 4) Postrema res commemorata est obitus Brunonis episcopi Naumburgensis a. 1304, Febr. 1. defuncti, et in prologo dicit auctor, se historiam usque ad a. 1304. deducturum. Sed numerus mccciiii, est tunc in loco raso scriptus. Ideo quo anno scripserit, non satis constat, cum fortasse antea MCCCIV. exaratum fuerit, ut alter Sifridi liber a. 1307. conscriptus iam a. 1306. desinit. Si mccciii. vel mcccii. primo scriptum fuisset, numerus non redendo sed una duabusve hastis additis mutatus esset. b) Saec. XIV. signata sunt folia inde a Novo testamento, unde hoc solum 241. 6) Velut omnes syllabum quo solo; exprimunt, ut manum; pro manumq; = manumque. 7) Si dubitationem moveres, num quae post addita vel mutata sunt ipsi auctori debeantur, hanc perfectio altero opere Sifridi non desinat, cum omnia haec ibi inveniantur.

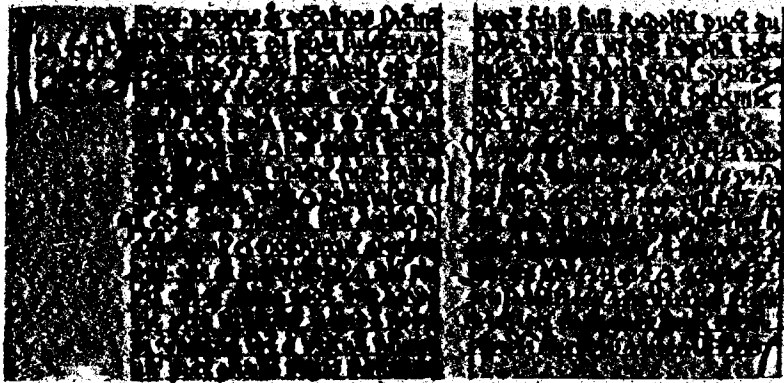
1. a. Codex Orlandensis fol. 81

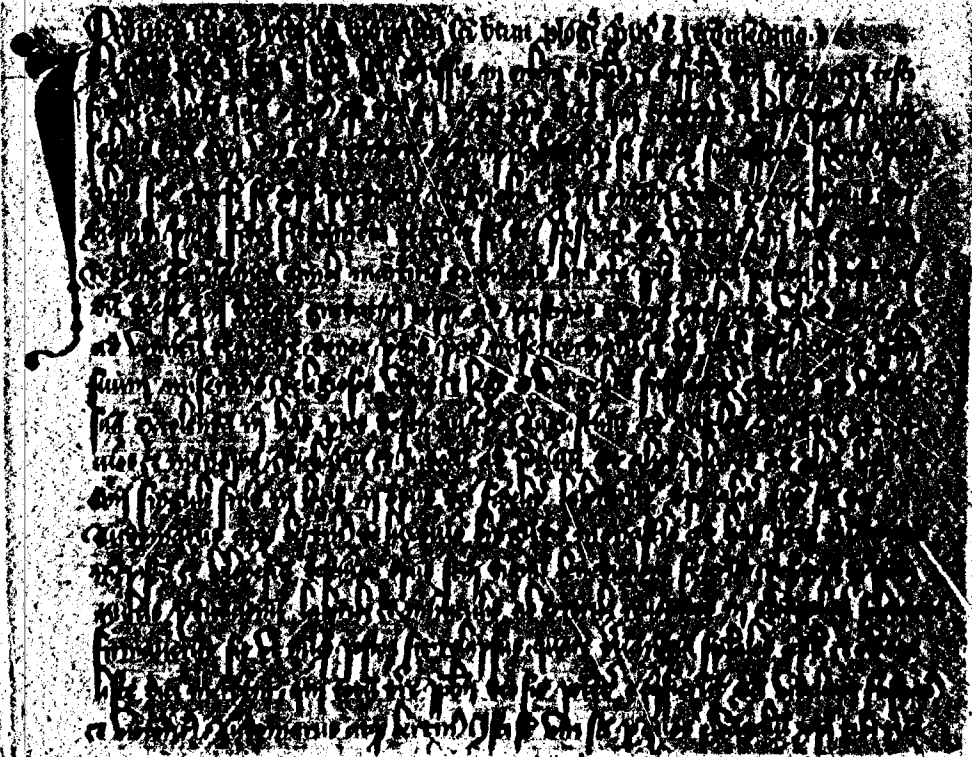
1. b. Codex Orlandensis fol. 241

Codex Lipsiensis fol. 304

Johannes de Ypera Chron. S. Bertrici
Codex Andemurcensis No. 439 fol. 1

B) *Codex Universitatis Lipsiensis nr. 1315, mbr. in 8° mai., 323 lineis distincta folia continens, cuius primo et extremo manus s. XV. inscripserunt: Liber Sancti Iacobi apostoli in Pygavia (Pegau). Fol. 2. depicta est tabula ad hebdomadas et dies inter nativitatem Domini et Invocavit inveniendas; fol. 2'. tabula ad inveniendam lunae aetatem¹. Fol. 3'—307'. continent Compendium duabus columnis una manu accuratissime exaratum. Forma literarum aliquatenus maior est illis codicis Erlangensis; sed cum eadem prorsus compendia² et verborum scribendorum ratio atque in illo hic inveniatur, utrumque codicem ab eodem scriptore exaratum esse, paene putaverim. Certe literae initiales utriusque ab eodem pictore delineatae sunt, cum eiusdem omnino sint formae, praeterquam quod in hoc rubeus tantum et caeruleus colores adhibiti sunt. Alter calamus (2) subfusco atramento aliquoties in margine quaedam supplevit et quae rarissime falso scripta erant emendavit, quae haud dubie eidem manui — i. e. ipsius Sifridi — tribuenda sunt, quam in codice Erlangensi numero 3. signavimus. Postea alia manus (3) cuiusdam monachi Pegaviensis paucas notulas ex Annalibus Pegaviensibus sumtas s. XIV. nigro atramento margini fol. 294. 295. inscripsit. Denique in fine libri manus (4) s. XIV. ex. vel XV. in. (cf. Tab. V.) quaedam de bello a. 1307. in Thuringia gesto subiecit. — Postremo sequitur in codice manu s. XIV. ex. fol. 308. 309. adiectum Sollempne miraculum de sancto Thoma, reliquis foliis vacuis remanentibus.*

Huius codicis apographa sunt:

B 1) *Codex Lipsiensis Universitatis nr. 826, chart. fol., s. XV. ex., 395 folia continens. Post Sifridi Compendium, quod fol. 306'. desinit, sequuntur legendae sanctarum virginum, 'Auctoritates de virtutibus', 'Auctoritates de diversis vicis'. Sifridi liber iam subsistit a. 1306, itaque non ex ipso codice autographo exscriptus est, sed ex exemplari quodam inde facto, cum nota illa a. 1307. nondum adiecta esset. Notarum Pegaviensium (manus 3 autographi) una quidem in margine legitur, ceterae fortasse a bibliopega rescissae sunt, cum in extremo margine eiusdem folii literarum vestigia adhuc appareant.*

B 2) *Codex Lipsiensis Universitatis nr. 825, chart. fol., 291 foliorum, cui manus s. XV. praenotavit: pertinet monasterio Sancti Iacobi Pegaviensis. Praebet omnes notas monachi Pegaviensis et additamentum a. 1307. Post haec f. 279'. manu scribae notatum est: Finitus est liber ille nuncupatus Compendium historiarum per me Petrum Comit[em] clericum Herbipolensis diocesis pro nunc officialem abbat[is] Pegaviensis et cet. licet inmeritum sub anno Domini 1434, in vigilia Margarete virginis et martyris almè. Reliqua folia varia continent, inter quae memoria dignas Notas Pegavienses a. 1379—1395.*

B 3) *Codex Dresdensis regiae bibl. nr. 97, chart. 4° mai., s. XV, 457 foliorum, qui non ex ipso codice autographo, sed ex exemplari praecedente B 2 descriptus videtur³.*

Codices omnes huc benevole transmissos ipse evolvi.

Historiam universalem Sifridus in tres partes divisit, videlicet Historias Veteris testamenti, Novi testamenti, de passionibus sanctorum. Primam et alteram partes totas fere ex Sacra Scriptura et Petri Comestoris Historia scholastica composuit⁴. Illius quoque exemplum sequens, eas secundum Sacrae Scripturae

1) Numerorum arabicorum forma insignis est. plura retulit. 4) In prologo auctor quidem haud contemnendam seriem fontium enumerat; sed videri invenitur diversis locis rarum compendium praesente quae sibi notavimus.
— praesente. 3) De hoc Ebert, 'Arch.' I, p. 118 sqq.

biblia disposuit, a libro Genesis usque ad Historiam actuum apostolorum, quorum nomina in quaque pagina minio suprascripta sunt. Noster vero etiam excerpta ex libris prophetis, Esaiae, Ieremiae etc., a Petro omissa, excepit. Etiam quae 'Incidentia', i. e. a Sacra Scriptura aliena, his partibus inserta sunt, omnia fere ex Historia scholastica, ubi et hunc titulum prae se ferunt, sumpta sunt, vix paucis ex aliis fontibus mox afferendis intermixtis¹. Tertia pars compilata est ex Chronica Minore Continuatione I. aucta, cuius maximam partem vix verbo mutato excepit, ex Vitae patrum, Iacobi Aurea Legenda, ex qua plurima capitula, aliquoties tantum abbreviata, ad verbum transscripsit, chronici vero eidem cap. 181 (De sancto Pelagio) inserti (SS. XXIV, p. 167 sqq.)² 10 narratiunculas cum Chronicae Minoris excerptis coniunxit. Historia sacra et sanctorum multo maximam partem libri complent, profana longe brevius exponitur. Ideoque minime narratio per recentiora saecula in latius crescit, immo potius diminuitur. Quamvis igitur Gotifredi Viterbiensis Pantheon Sifridus adhibuerit, cuius narratio ipsius brevitati copiosior latiorque fuit, multo liberius quam ceterorum excerpta eam in usum suum vertit, ex multis pauca sibi mutuas, longa in brevius contrahens. Maxime quae Gotifredus carminibus narravit neglexit, sed quae hinc (per fratris domus Theutonicae chronicon) in Aureae Legendae chronicon transierunt, ex hac integra descripsit, raro paucissima verba ex Gotifredi narratione supplens³. Pro rebus saeculi 20 XII. iam vix bis Pantheon consuluit. Exscripsit praeterea Vitam S. Bonifacii auctore Willebaldo, quam vero abbreviatam et retractatam in legendario quodam legisse videtur, quandam Vitam S. Elisabeth Langraviae ex Dictis quatuor ancillarum praesertim excerptam, sed etiam additamentis aliunde petitis auctam⁴. Tum complura nostri cum Chronico S. Petri Erphordiensi conveniunt, ut Annales 25 in hoc monasterio scriptos ipsum adhibuisse, statuendum sit⁵. Quo anno hi desierint, difficilius est diiudicandum, certe post a. 1259. nullum vestigium eorum apud nostrum invenitur. Compluribus locis vero Sifridus ad Annales Erphordienses a. 1220—1254. a fratribus Praedicatoribus compositos, quos et in Chronico S. Petri exscriptos videmus, propius accedit, aliquoties exhibet 30 eorum locos in Chronico S. Petri penitus omissos. Quare ipsorum quoque

1) Confiteor quidem, me harum partium molem non ita perquisivisse, ut omnia verbum ad fontem suum redirem, sed tantum legendo percurrisse, ab a. 700. circiter demum omnia accurate perscrutatum esse; neque tamen vereor, ne quis me de hac re oblerget. 2) Pantheon a nostro lectum esse, iam Struve recto statuit. Plurima vero quae ex hoc exscripta putavit, ex Aurea Legenda sumpta sunt. 3) Wenck, 'Reinhardtbr. Geschichtsb.' p. 63 n. 1, dicit, nostrum Theoderici de Apolda Vitam S. Elisabeth exscriptisse, sed hoc caput Historiae univ. ad illum in nullo propius accedit, etiam praebet complura illi ignota. Duos quidem locos in Compendio hist. Sifridus addidit, qui cum Theoderico (VI, 5. et VIII, 1) ad verbum conveniunt, hos vero etiam non ex illius libro, sed ex communi fonte petitos esse, contendo, cum in Compendio alia quoque addita apud Theodericum non inventiantur. Unde hic dictos locos sumserit, nescio, cum neque in Dictis neque in Conradi de Marburg epistola, quae ipsi maximam materiam libri suppeditaverunt, legantur, fortasse ex altero Sermonum in prologo laudatorum. Noster neque etiam Conradi epistolam, neque Caesarii,

culi fragmenta Städtler, 'Leben der heil. Elisabeth' passim dedit, neque Aureae Legendae cap. 168. ex Dictis compositam Vitam exscripsit, sed certe eam reddidit, quae in sua ecclesia in officio huius sanctae 35 legebatur, ut ex titulo 'lectionum' paragraphis praescripto intelligitur. Tales 'lectiones' aliarum ecclesiarum edidit Montalembert, 'Vie de St. Elisabeth'. Quod Posas, 'Reinhardtbr. Geschichtsb.' p. 32. statuit, nostrum Vitam Ludovici Langravii ex- 40 scripsisse, quo modo probari possit, nescio, etiam talem Vitam ante nostri aetatem iam existisse contra Wenck contendere velis. 4) Artiore necessitudine cum Chronico Sampetrino (ed. Stübel, 'Gesch. der Provinz Sachsen' I) quam cum Annalibus S. Petri, 45 SS. XVI, p. 16 sqq. editis, coniungitur. 5) Posas p. 33. statuit, Chronicon S. Petri a nostro neque ad a. 1291. exscriptum esse. Sed quae cum eodem sub a. 1220—1271. conveniunt, ex Chron. Minore eiusque Cont. I. in Chronico S. Petri quoque ex- 50 scriptis, sumpta sunt. Postea quidem aliquoties noster narrat eadem ac Chronista S. Petri, non ita tamen, ut alterum ab altero pendere credi possit.

exemplar nostro ad manus fuisse, an plura ex ipsis in Chronico S. Petri antiquiore forma exscripta fuisse, num statuas vide¹. Quibusdam locis indicari videtur, alios etiam annales breves saeculi XIII, nobis iam non servatos, Sifrido usui fuisse. Denique quandam historiolum Thuringiae, in qua de ortu et gente langravorum praesertim relatum erat, legisse videtur.

Cum Sifridus alterum librum, Compendium historiarum, componeret, primam et alteram partem minus auxit vel mutavit, tertiam vero Historiae universalis nunc in duas partes melius divisit, videlicet historias de persecutionibus ecclesiae, quae Constantini M. tempore desinunt, et Regnum Christi, quod inde omnia sequentia saecula complectitur. Et has duas partes multo ex omnibus iam supra enumeratis fontibus, maxime vero plurimis capitibus ex Aurea Legenda descriptis ampliavit². Praeterea addidit nonnulla capita ex aliis Vitis sanctorum exscripta, ut Afrae, Kiliani, Oswaldi regis³, Willebaldi episcopi, Wilhelmi Aquitani⁴, Iuliae virginis⁵, Udalrici episcopi auctore Bernone, Godehardi episcopi auctore Wolfherio altera, Heinrich II. imperatoris, Cunegundis imperatricis, quas omnes abbreviatas et retractatas in legendario reperisse videtur⁶. Loco post Sifridi manu addito Revelationes S. Elisabeth de Schonaugia de 11 milibus virginibus exscriptae sunt. Denique plura suo tempore gesta supplevit, praesertim quasdam aniles narratiunculas auditu certe perceptas⁷.

Qualem ex his libris cognoscimus auctorem, fuit vir simplicissimus, omnibus superstitionibus obnoxius, nec valde literatus et omni ingenio critices plane destitutus, sed etiam probus, modestus, mediocritatis suae bene sibi conscius. Verbis sane miserabilibus in fine prologi Historiae univ. mortem luget cuiusdam Iohannis adolescentis nescio qua affinitate amicitiae sibi coniuncti. De rebus publicis satis libere iudicat, de compluribus sui temporis papis minime laudabilia refert⁸, regiae potestatis⁹, sed magis Thuringiae patriae amans, Alberto regi plane addictus est, Adolpum vero invasorem patriae acerbis verbis persequitur. Certe inter rerum scriptores haud magni faciendus est, et non multum bonae frugis ex libris eius carpi potest; sed cum Thuringia illius temporis rerum scriptoribus minime abundet, haec pauca etiam grato animo accipies.

Medio aevo nostri libro solus, quantum scimus, Iohannes Rothe in Chronico Thuringico (v. ed. Liliencron p. xiii.) usus est, sed fortasse iam in Historia de landgraviis Thuringiae (ed. Eccard., Hist. geneal. principum Saxoniae super. p. 351 sqq.), quam Liliencron eidem auctori tribuit, quaedam ex hoc exscripta sunt¹⁰.

1) Vestigia locorum in Chron. S. Petri additorum apud nostrum invenis sub a. 1231. 1236. Cum Chronicon S. Petri, quale Sifridus legit, nobis non servatum sit, locus ex eodem vel Ann. Erphordiensibus exscriptos magnis litteris exprimi fecimus. 2) Quanto Compendium auctum sit, ex eo intelliges, quod Novi testamenti hist. in Historiae codice 240 folia (longa 17 cm., lata 12 cm.) comprehendat, illic vero 224 folia, quamvis multo maioris sint formae (longa 21 1/2 cm., lata 14 cm.). 3) Hoc convenit cum Vita quas in Aureae Legendae Appendice esp. 207, ed. Grasse p. 904, continetur, sed noster quaedam addit quas in Vita Acta SS. S. Aug. II, p. 55 sqq. edita inveniantur. 4) Mabillon, Acta SS. IV, 1, p. 72 sq. 5) Acta SS. Boll. 22. Mail V, p. 169 sq. 6) De Vita S. Elisabeth v. supra p. 682 n. 3. 7) Quia una res hic addita in civitate Freiberg marchiae Misnensis gesta est, Wenck p. 64 sq.

opinatus est, Historiam universalem Misnae esse auctam et continuatam. Quod vero certo minime contendisset, si codicem Lipsiensem inspexisset. Ac sane illa fabella minime probatur, auctorem in marchia vixisse, immo potius eum longius aulasso a loco quo res gesta dicitur, et hanc ipsi narratam esse per quendam forte mendaciloquum. 8) Quaedam mihi suggerere videntur, eum Romam urbem, forte a. 1300, vidisse. 9) In Compendio omisit quae in Hist. univ. verba in Fridericum II. Invehentia ex Aurea Legenda exscripserat, alia in favorem eiusdem imperatoris addidit. Quae Chron. Minor de eodem acria refert, omnia fere in utroque libro neglexit. 10) Liliencron l. I. p. xiv. sqq. complures locos eiusdem ad nostrum reducit, sed solum locum p. 128. de Innocentii IV. electione et octava S. Mariae noster suppeditasse videtur, ceteri alii fontibus debentur; cf. Wenck p. 63 n. 3.

Integra adhuc nulla pars operum Sifridi in lucem prodit. Epitomen quandam in duos libros male divisam Compendii historiarum, in qua auctoris dicta saepe mutata vel corrupta erant, edidit G. Fabricius¹ in libro inscripto Regum Misnicarum libri VII. (Lipsiae 1569. 4°) p. 273—340, iterum impresso cum eiusdem Originibus stirpis Saxonicae Ienae 1597, fol., p. 141—181². Eam repetiit Pistorius, SS. rerum Germ. I, p. 682—704. Denique Struve in horum nova editione I, p. 1020—1055. illam epitomen denuo exprimi fecit, sed multa addidit ex collatione trium codicum Lipsiensium ab E. Benzelio, W. E. Tentzelio³, I. B. Menckenio instituta et plurimis locis autenticam lectionem restituit. Nec sic vero ulla libri pars integritatem nacta est, multis ubique etiamnunc 10 omissis. In editione nostra, parte Indicis capitum, qui in A tolus libro praescriptus, in B singulis partibus praepositus est, praemissa, ex priorie parte librorum pauca tantum capita sive quia peculiariora quaedam praebent, sive ut eorum compositionem demonstrarem, selegimus, integra opera demum inde a saeculo XII. ex. praebuimus, hanc rationem secuti, ut Compendii codicem auto- 15 graphum (B) quam accuratissime potuimus exprimeremus, quae in A nondum exstabant, uncis includeremus, huius codicis variam lectionem in notis collocarem, ubi vero A et B magis inter se differebant, binas columnas institueremus.

O. Holder-Egger.

A

B.

20

Incipit prologus in Compendium historiarum.

Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Ne itaque de nostra virtute presumamus vel ex nostra providentia aliquid nos habere gloriemur, apostolus Iacobus in premissis verbis omne datum optimum 25 et omne perfectum nobis a Patre luminum insinuat elargiri. Ipse enim enim pater misericordiarum et Deus totius consolationis dat bona et larga dona omnibus habundanter et non inproperat. Dat utique dona nature, quibus ipso conservante subsistimus; dat dona gratie, quibus ipso gubernante proficimus; dabit dona glorie, cum ipsum in presentia^b, ipso prestante, facie ad faciem vide- 30 bimus. Quod autem diversis diversa dona in presenti vita largiatur, testatur apostolus Paulus scribens ad Romanos et dicens: Habentes donationes secundum gratiam, quae data est nobis, differentes, sive prophetiam, secundum rationem fidei; sive ministerium, in ministrando; sive qui docet, in doctrina; qui exhortatur, in exhortando; qui tribuit, in simplicitate; qui preest, in sollicitudine; qui miseretur, in hilaritate; dilectio sine simulatione. Odientes malum, adherentes bono. Karitate^c fraternitatis invicem diligentes, honore invicem prevenientes. Sollicitudine non pigri. Spiritu ferventes, Domino servientes. Spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, necessitati sanctorum communicantes. Hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus vos; benedicite et nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus; flere cum flentibus. Id ipsum invicem sentientes. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Ecce, quantis donis omnipotens^d Dominus largiter ecclesiam suam ditavit! Sed quia ista dona sunt diversa diversis^e, non omnia omnibus, beatus Bern-

a) supercr. B. b) pra B, ubi scriptus hoc compendium pro presentia scribitur. c) Karitas B. d) omne B. 45 e) diversi tradendo corr. diversi B.

1) Codex Dresdensis (B3) usus secundum Ebert, 1598. et Lipsiae 1609. non denuo typis expressus, Arch. I, p. 119. Sed nescio, unde in fine notam, sed novo tantum titulo praefixo, V. Ebert, Arch. I, de Dicemanno marchione occiso sumserit, quo in p. 120. 3) Qui et locum Sifridi in Vita Friderici Admoral, apud Mencken SS. II, col. 934, emendatus 50 idem liber postea bis in publicum emissus est Ienae expressit.

A.

hardus quedam generalia dona ipsius et omnibus credentibus communia declarat, dicens; *Convincor rationibus, Deum super omnia debere diligere¹⁾, a quo me video omnia in pignus dilectionis accepisse. Dedit enim esse, pulchrum esse, corpus cum sensibus, animam cum viribus, virtutes cum incrementis, dona cum sacramentis, mundum cum contentis, Filium cum tormentis.*

Ad gloriam et honorem amantissimi domini mei Ihesu Christi conditoris et salvatoris et gubernatoris omnium, ad extollentiam magestatis eius²⁾, ad magnificentiam melliflui nominis eius, ad laudem quoque gloriosissime genitricis eius semper virginis Marie et beati Iohannis apostoli et euangeliste precordialissimi mei³⁾, ego pauper⁴⁾ ingenio breve quidem opusculum, sed quoad intelligentie mee tarditatem et inopiam valde laboriosum, arripui compilandum.

Non solum autem mihi laboravi, sed et omnibus participibus mee exiguitatis⁵⁾, qui vel propter rerum inopiam plures libros habere vel propter intellectus inertiam multos legere nequeunt, ut ipsi una mecum, si eis placuerit, modicis sint contenti. Rogo autem te, lector, ut ortulum rusticationis mee lento gradu percurias, non more bestiarum genimina plantularum mearum dente livido discernendo, sed modo bidentium, si quid dulce repereris, plis faucibus ruminando. Non autem suspiceris me aliqua nova cudere aut telas recenter filatas contexere, sed dudum a sanctis patribus contextas ad operiendam nuditatis mee verecundiam coaptare. Sic enim stilo insufficientie mee imperavi, ut a dictis sanctorum patrum et veteris instrumenti et novi testamenti non recederem, nec aliquibus incertis aut dubiis inserendis in hoc opusculo locum darem.

A.

In fine tamen quedam addidi, que nostris temporibus gesta vel vidi vel veridicis relationibus didici et cognovi.

Exordium autem textus huius ab ipso primordio creationis mundi inchoans et hystorias per temporum successiones percurrrens, descendendi usque ad annum dominice incarnationis 1304⁶⁾, qui est annus primus pontificatus domini pape Benedicti XI, annus vero 6. regni regis Romanorum Adelberti semper augusti⁷⁾, ea que utiliora et magis proficua seu edificatoria videbantur excerpens, non solum de bybliothecca Ieronimi⁸⁾, sed et de Hystoria Scolastica, de hystoria ecclesiastica⁹⁾, de hystoriis Latinorum, ethnicorum, Romanorum, Germanorum et aliarum nationum¹⁰⁾, de libris passionibus sanctorum¹¹⁾, deronicis Eusebii et Ieronimi¹²⁾, de Vitas¹³⁾ patrum, de Dyalogo Gregorii¹⁴⁾, de iure canonico¹⁵⁾, de diversis cronicis patrum et aliis libris, sicut

1) primum l e corr. B. 2) ex^o corr. ei^o A. 3) l e corr. A. 4) l a ino. sed dot. A. 5) B e corr. B. 6) e. m. A. 7) in loco raso A. 8) que erasum A. 9) sic A. B.

1) l e. Sacra Scriptura. 2) Haec ex Chronicaco Minoris prologo repetivisse videtur. 3) Gotifredi Pantheon intelligere videtur. 4) l. e. Jacobi Aurea

B.

Ego igitur pauper ingenio, ebes sensu, exiguus ratione, donorum tamen Dei miserantis non inmemor, in me et ex me, quod tante magestati sue offeram non inventiens, sed sua sibi dona retribuens, ad gloriam et honorem divine magestatis eius, ad extollentiam melliflui nominis filii eius unigeniti domini nostri Ihesu Christi in Spiritu sancto, confisus suffragiis et meritis gloriosissime genitricis eiusdem Filii Dei semper virginis Marie et beati Iohannis apostoli et euangeliste, breve quidem opusculum, sed quoad intelligentie mee tarditatem et inopiam laboriosum valde, arripui compilandum.

B.

In fine tamen quedam addidi, que temporibus meis gesta didici et cognovi.

Exordium autem textus huius ab ipso primordio creationis mundi inchoans et hystorias per temporum successiones percurrrens, descendendi usque ad annum dominice incarnationis 1307, qui est annus secundus pontificatus domini pape Clementis quinti, annus vero 9. regni regis Romanorum Adelberti semper augusti, ea que utiliora et magis proficua seu edificatoria videbantur excerpens, non solum de bybliothecca Ieronimi, sed et de Hystoriis Scolasticis, de hystoriis ecclesiasticis, de hystoriis Latinorum, ethnicorum, Romanorum, Germanorum et aliarum nationum, de libris passionibus sanctorum, de cronicis Eusebii et Ieronimi, de Vitas¹⁶⁾ patrum, de Dyalogo Gregorii, de iure canonico, de diversis cronicis patrum et aliis libris, sicut

16) Cuius saepissime in Aurea Legenda mentio fit.

A. textus plenius edocebit. Libellum istum compendium hystoriarum appellavi propter possumus ego et mei sequaces ea superad- dere que per temporum successiones nova evenerint usque in finem mundi. Mercedem laboris a Deo expecto, et a te, lector, exposco, ut ores pro abiecto Sifrido presbitero indigno. Oro te, dulcissime et aman- tissime cordis mei domine Ihesu Christe, per magna opera tua et divina eloquia tua, que in hoc libro continentur, quatenus misertus mei, pie memo- reris anime Iohannis fidelis adolescentis, quem cum mors impia ab oculis meis priperet, sagitta meroris et compassionis cor meum crudelissime sau- ciavit. Cuius anima cum karis et recommendatis requiescat in luce eter- nitatis! Amen.

[De raris dictionibus byblie.

Quasdam dictiones byblie raras hic prelibare curavi, ad quas dubitans poterit habere recursum.]

Hystoria Genesis continet hec capitula.

- De creatione mundi [1^a].
- De firmamento [2^a].

[Incipit hystoria universalis Sifridi presbyteri indigni de Balnhusin villa Thuringie, quam ipse compilavit de diversis libris, sicut in pro- logo eiusdem hystorie prelibatum est].

INCIPIT HYSTORIA GENESIS, Capitulum 1.

In principio creavit Deus celum et terram, id est continens et contentum

Post Iulium Cesarem regnavit Octavianus primus Imperator et Cesar Augustus, ab augenda republica sic dictus. Quo regnante Deus est homo factus, [de quibus loco suo dicitur].

[EXPLICIUNT HYSTORIE VETERIS TESTAMENTI].

[Cathalogus Imperatorum et regum.

Romani imperii originem scire cupientibus, per quorum scilicet regum successiones ipsum regnum ad principes nostri temporis devolutum sit, declarare studui, cathalogum eorundem regum a principio usque ad nostra tempora, secundum quod in pluribus hystoriis in id ipsum concordantibus reperi, sollicite compilando. Notandum ergo, quod in Italia regna- verunt successiva Ianus, Saturnus, -- Amilius Silvius. Deinde Romus et Romulus Roman condiderunt.

* Romulus itaque primus rex Romanorum -- Tarquinius Superbus.

Isti quidam sunt reges Romanorum. Deinde fuerunt consules usque ad Iulium Cesarem. Post Iulium Cesarum reges Romanorum dicti sunt cesares Romanorum, immo Imperatores Romanorum et semper augusti ab ipso Octo- viano Augusto.

Octavianus ergo primus fuit Romanorum imperator et semper augustus, cui successerunt]:

Tyberius I. 2^a

Fridericus II.

Heinricus VII.

Wilhelmus^m.

Rudolfus.

Adolfusⁿ.

Adelbertus.

Fridericus I.

Heinricus VI.

Philippus II.

Odo III.

[Hic est cathalogus Romanorum pontificum].

a) haec des. A. b) numerus des. A. c) sic A. f. S. viridi colore certe manu ipsa auctoris scripta et rubris lineis inter-
posita et circumscripta; cf. Tab. V; des. B. d) sic B; Genesis tantum A, ubi alia manus post superscr. Assit principio
sancta Maria modo. e) des. A. f) haec des. A, ubi catalogus hic tam ante hystorias veteris testamenti f. S. super-
scripto Imperatores, exaratus sic incipit: Iulius primus cesar. Octavianus primus cesar et augustus. g) eorunde B.
h) superscr. B. i) augu. des. B. k) III. cesar A. l) Fid. corr. Frid. A. m) Wilhelmus A. n) Adfus corr.
Adolfus A, ubi corr. add.

Catalogus.

Sanctus Petrus primus papa. Successores eius sunt:

- Linus.
- Innocentius III.
- Honorius III.
- Gregorius IX.
- Celestinus III.
- Innocentius III.
- Alexander III.
- Urbanus III.
- Clemens III.
- Gregorius X.
- Innocentius V.

- Adrianus V.
- Iohannes XVIII.
- Nicolaus III.
- Martinus III.
- Honorius III.
- Nicolaus III.
- Celestinus V.
- Bonifatius VIII.
- Benedictus XI.
- Clemens V.
- (Iohannes XIX.
- Benedictus XII).

A.

Hystorie novi testamenti.

- De Octaviano Augusto.
- De filiis Herodis.
- Hystoria euangelica.
- De conceptione precursoris.
- De sententia iudicis extrema.
- De passione Christi.
- De traditore et cena Christi.
- Quotiens apparuit.
- Hystoria Actuum.
- De ascensione Domini.
- Quod venit Romam.
- Expliciunt capitula hystoriarum novi testamenti.

B.

Hec sunt capitula hystoriarum novi testamenti.

- Hystoria euangelica continet hec capitula:
- De Octoviano Augusto 1.
- De 13 signis 172.
- Capitula hystorie euangelice de passione et glorificatione Salvatoris.
- De cena Domini et traditione iudo et ablutione pedum 1.
- De apparitionibus Domini diversis post resurrectionem 18.
- Capitula hystorie Actuum apostolorum.
- De ascensione Domini 1.
- Quod venit Romam.

Hystorie de passionibus sanctorum.

- De Iacobo, fratre Domini.
- De Philippo dyacono.
- De sancto Petro apostolo et Petronilla, filia eius.
- De Barnaba apostolo.
- De Iohanne euangelista.

Secuntur capitula hystorie de prima persecutione ecclesie.

- De cronica 1.
- De Philippo apostolo 13.
- Capitula prime persecutionis generalis quam movit Nero.
- De Petro apostolo 1.
- De Iudeis exustis 14.
- Secunda persecutio sub Domitiano.
- De Iohanne euangelista 1.
- De Prisca virgine et martyre 23.

a) Summi pontifices minio A. b) Post eum L. A. c) deest B. d) sic B, antecedunt tantum 17 Iohannes; e) post alia manu add. B.

f) scil. Paulus apost.

		Decima persecutio sub Dyocletiano et Maximiano.	
De Dyocletiano ^a et Maximiano ^b .		De Diocletiano et Maximiano imperatoribus 1.	
De sancta Agnate virgine et martyre.		De Agnate virgine 53.	5
De Constantino imperatore.		Hystoria regni Christi continet hec capitula: De Constantino Magno christianissimo im- peratore 1.	10
De 11 milibus virginibus.		De 11 milibus virginibus 60.	
De Erifrido duce Thuringie et rege Francorum.		De Thuringis et Saxonibus 72.	15
De Theoderico Veronensi.		De cronica 73.	
De Justiniano imperatore.		De Iustino imperatore 74.	
De sancto Benedicto.		De cronica 75.	
De cronica pluribus.		De Justiniano imperatore 76.	
De Longobardis.		De sancto Benedicto 77.	20
De II. Tyberio imperatore.		De Mauro abbate 78.	
De Pelagio papa.		De Gallo abbate 79.	
De Mauricio imperatore.		De cronica pluribus 80.	
De sancto Gregorio papa.		De Longobardis 81.	
De Foca imperatore.		De cronica 82.	25
De Bonifacio papa et Pantheon.		De secundo Tyberio imperatore 83.	
De Heraclio imperatore.		De peste ingularia 84.	
De coco illuminato.		De Mauricio imperatore 85.	
De sancta cruce et Heracio.		De sancto Gregorio 86.	30
Sequuntur multe cronice.		De divino officio 87.	
De sancto Bonifacio episcopo.		De cronica 88.	
De Leone et Constantino, filio eius, imperatoribus.		De festo omnium sanctorum et templo Pan- theon 89.	
De progenie Karoli Magni.		De beata virgine 90.	
De cronica pluribus.		Item de beata virgine 91.	35
De VI. Constantino imperatore.		De animabus 92.	
De Karolo Magno et filiis suis.		Item de animabus 93.	
De cronica pluribus.		De exaltatione sancte crucis 94.	
		De cronica pluribus 95.	
		De Kyliano episcopo 96.	40
		De cronica pluribus 97.	
		De Oswaldo martyre 98.	
		De cronica pluribus 99.	
		De Bonifacio episcopo martyre 100.	
		De Willebaldo episcopo 101.	45
		De Leone et Constantino 102.	
		De Francis et Francigenis 103.	
		De Gerdrude virgine 104.	
		De cronica 105.	
		De Pipino rege 106.	50
		De cronica 107.	
		De translatione imperii 108.	
		De officio Gregoriano 109.	
		De Leone papa 110.	
		De Karolo Magno imperatore 111.	55
		De milite defuncto 112.	
		De sancto Egydio 113.	
		De sancto Willehelmo 114.	
		De sancta Iulia virgine 115.	
		De obitu Karoli Imperatoris 116.	60
		De Ludewico imperatore 117.	
		De cronica pluribus 118.	

^a) Dyoclet. ^b) Maximiano A.

1) Descriptum ex Jacobi Leg. Aur., c. 163, ed. Grisse p. 739.

- De Lothario imperatore.
- De II. Ludewico imperatore.
- De II. Karolo imperatore.
De Arnolfo imperatore.
- De papa qui fuit mulier.
De Ludewico III. imperatore.
De I. Conrado imperatore.
- De I. Heinricho imperatore.
- De I. Ottone imperatore.
- De II. Ottone imperatore.
De sancto Udalrico episcopo.
De III. Ottone imperatore.
De Gerberto papa.
- De sancto Heinricho imperatore.
- De archiepiscopo Moguntino Willegis nomine.
- De chorizantibus per annum.
De II. Conrado imperatore.
De comite Lupoldo.
- De III. Heinricho imperatore.
- De papa Leone X.
De concilio Moguntino.
De papa Victore II.
De rege Heinricho et morte imperatoris.
- De papa Benedicto X.
- De cronica sequentibus.
- De imperatore Heinricho V.
- De Lothario imperatore 119.
De mutatione nominis pape et cronica pluribus 120.
De Ludewico secundo et insultu demonum et cronica 121.
De II. Karolo et cronica 122.
De Arnolfo imperatore 123.
De Formoso et Sergio papa 124.
De muliere papa 125.^a
De III. Ludewico imperatore 126.
De I. Conrado imperatore 127.
De Haltono episcopo 128.
De sancto Udalrico episcopo 129.
De rege Heinricho 130.
De apostolicis pluribus 131.
De I. Ottone imperatore 132.
De cathena sancti Petri 133.
De II. Ottone imperatore 134.
De apostolicis pluribus 135.
De tercio Ottone imperatore et cronica 136.
De Gerberto papa 137.
De ossibus Karoli Magni et obitu Ottonis imperatoris 138.
De sancto Heinricho imperatore 139.
De sancta Kunegunde virgine 140.
De Willegiso episcopo 141.
De sancto Gotehardo episcopo 142.
De apostolicis pluribus 143.
De chorizantibus per annum 144.
De II. Conrado imperatore 145.
De comite Lupoldo 146.
De apostolicis 147.
De miraculis beate virginis 148.^b
De quodam Theophilo 149.
De monachis garrulis 150.
De monacho lubrico 151.
De clerico devoto 152.
De altero clerico 153.
De clerico lubrico 154.
De milite potente 155.
De nobili milite 156.
De strenuo milite 157.
De puero Iudei 158.
De filio vidue 159.
De discessu Grece 160.
De tercio Heinricho imperatore et tribus apostolicis electis 161.
De X. Leone papa 162.
De concilio Moguntino 163.
De toxico pape dato 164.
De conflictu regis Heinrichi et morte imperatoris 165.
De III. Heinricho imperatore et IX. Stephano papa 166.
De duobus apostolicis 167.
De alleluia dimittendo et clerico nonbaptizato 168.
De papa captivato 169.
De sancto Iacobo 170.
De incendio Erfordie 171.
De prefatione beate virginis et cronica 172.
De V. Heinricho imperatore 173.
De conflictu in Welfsholz 174.

a) in marg. ead. manu suppl. A, ubi l. *superior*. b) cronica B. c) De III. Ludewico imp. *add. sed det. B.* d) impat. B.

1) Capitula 148-159. indicis, 158. vero textus — nam numeri utriusque hie unitate discrepant — continent Miracula S. Marias ex Iacobi Leg. Aur. c. 119. 131. 51. ad verbum descripta.

De sancto Iacobo miraculum.	De sancto Iacobo 175.	
De imperatore Lotario II.	Item de sancto Iacobo 176.	
De duobus apostolicis electis.	De II. Lothario imperatore 177.	
De imperatore Conrado III.	De duobus apostolicis 178.	
De magistro Hugone.	De III. Conrado imperatore 179.	5
De papa Eugenio III.	De magistro Hugone et de apostolicis 180.	
De landgraviis Thuringorum.	De principibus Thuringie 181.	
De imperatore Friderico primo.	De I. Friderico imperatore 182.	
De tribus Iuniis visis.	De libro sententiarum et decreto 183.	10
De Mediolano capta.	De tribus apostolicis electis 184.	
De sancto Thoma Cantuariensi.	De Mediolano capta et corporibus trium ma- gorum 185.	
De Theophilo converso.	De Thoma episcopo et martyre 186.	
De beata virgine miraculum.	De missa peccantis audienda et nuptiis au- spensis 187.	15
De nobilibus submersis in Erfordia.	De nobilibus submersis 188.	
De morte Friderici primi.	De obitu Friderici imperatoris et VI. Heinrico imperatore 189.	
De imperatore Heinrico VI.	De tempestate magna 190.	20
De tempestate horrenda.	De rege Philippo et cronis pluribus 191.	
De imperatore Philippo et cronis pluribus.	De II. Friderico imperatore 192.	
De imperatore Friderico II.	De landgravio Hermanno 193.	
De landgraviis Thuringie.	De cronis pluribus 194.	25
De cronis pluribus.	De sancta Elysabeth 195.	
De Friderico imperatore.	De cronis pluribus 196.	
De sancta Elysabeth.	De filiis sancte Elysabet 197.	
De cronis pluribus.	De marchione Heinrico 198.	
De filiis beate Elysabet.	De cronis multis 199.	30
De marchione Heinrico Mynensi et filiis eius.	De nativitate et octava beate Marie virginis celebranda 200.	
De cronis multis.	De rege Heinrico 201.	
De beata virgine miracula.	De conflictu regum 202.	
De rege Romanorum Heinrico VII. et marchione Mynensi Heinrico.	De rege Wilhelmo 203.	35
De rege Romanorum Wilhelmo.	De rege Francie 204.	
De multis cronis.	De legato Hugone 205.	
De rege Romanorum Heinrico VII. et marchione Mynensi Heinrico.	De morte Friderici imperatoris 206.	
De rege Romanorum Wilhelmo.	De papa Alexandro et Ezelino 207.	
De multis cronis.	De morte Wilhelmi regis et Tartaris 208.	40
De rege Romanorum Heinrico VII. et marchione Mynensi Heinrico.	De archiepiscopi Moguntinis et ducissa Bra- bantie 209.	
De rege Romanorum Wilhelmo.	De hygromantico Vribergensi 210.	
De multis cronis.	De soldano et archiepiscopi et flagella- toribus 211.	45
De rege Romanorum Heinrico VII. et marchione Mynensi Heinrico.	De conciliis et Friderico 212.	
De rege Romanorum Wilhelmo.	De conflictu principum 213.	
De multis cronis.	De papa Clemente III. et Meinfrido et sol- dano 214.	
De rege Romanorum Heinrico VII. et marchione Mynensi Heinrico.	De conflictu regum et conflictu in Kitatigen ^a 50 et excidio Terre Sancte 215.	50
De rege Romanorum Wilhelmo.	De cruce signatis 216.	
De multis cronis.	De conflictu regum Karoli et Conradi et Antyochia 217.	
De rege Romanorum Heinrico VII. et marchione Mynensi Heinrico.	De filia imperatoris 218.	55
De rege Romanorum Wilhelmo.	De Gregorio X. et fame valida 219.	
De multis cronis.	De rege Rudolfo 220.	
De rege Romanorum Heinrico VII. et marchione Mynensi Heinrico.	De landgravio et marchione 221.	
De rege Romanorum Wilhelmo.	De papa obruta et preliis regis Rudolfi 221. ^b 60	60
De multis cronis.	De apostolicis.	
De rege Romanorum Heinrico VII. et marchione Mynensi Heinrico.	De visionibus diversis 222. ^c	
De rege Romanorum Wilhelmo.	De rege Odakaro occiso in prelio 223.	
De multis cronis.		

a) *haec eadem manu in marg. suppl. A.* b) *haec eadem manu in marg. superiore suppl. B.* c) *in B.* d) *in superscr. B.*
e) *in B. in textu 222.* f) *in B. in textu abhinc numeri capitulum non ponuntur.* 65

- De Friderico simulato.
De morte principum.
- De convocacione in Wurzeburg et cronici pluribus.
- De excidio Terre Sancte.
- De papa Celestino V. et papa Bonifacio VIII. et rege Romanorum Adolfo.
- De coronacione regis Bohemie Wenzelae.
- De conflictu regum Romanorum Adelberti et Adolphi.
De terremoto horribili.
De eucharistia vendita et strage Iudeorum.
- De anno gratie et tribus archiepiscopis rebellibus imperio.
De comete et strage secula.
- De curia regis prepedita.
- De Conrado martyre.
De morte pape Bonifacii.
De papa Benedicto XI.
- De rege Wenzelao et filia regis Rudolphi 224.
De anima Guntheri 225.
De anima sanctimonialis 226.
De episcopo Wernhero et Friderico simulato 227.
De apostolicis et principibus et nobilibus defunctis et Friderico cremato 228.
De episcopo Heinricho 229.
De convocacione in Wurzeburg et sancto Wernhero 230.
De archiepiscopis et marchione Heinricho defunctis 231.
De duce Heinricho 232.
De rege Rudolfo 233.
De Accaron capta et morte regis Rudolphi 234.
De papa Nicolao et rege Adolfo 235.
De papa Celestino V. et Bonifacio VIII. 236.
De rege Adolfo 237.
De papa Celestino et cardinalibus de Columpa 238.
De obitu Celestini 239.
De rege Adolfo 240.
De prelio pape et cardinalium 241.
De coronacione regis Bohemie et morte regine et destitutione regis Adolphi 242.
De morte Adolphi et coronacione regis Adelberti 243.
De terremoto 244.
De corpore Christi 245.
De miraculo 246.
De anno gratie 247.
De archiepiscopis rebellantibus regi Augusto 248.
De comete et rege Francie et civitatibus Flandrie 249.
De curia regis Romanorum Indicta et prepedita 250.
De Conrado martyre 251.
De morte Bonifacii 252.
De papa Benedicto XI. 253.
De episcopo Brunone 254.
De prelio regis Romanorum et regis Bohemie 255.
De papa Clemente V. 256.
De morte regis Wenzelae et archiepiscoporum et de duce Bawarie 257.
De translatione regni Bohemie ad Germanos 258.

PROLOGUS (IN NOVUM TESTAMENTUM).

Iam terminatis hystoriis veteris testamenti, quibus insudando, quasi per asperas et spinosas vias deserti^a transiens, portavi pondus diel et estus, nunc per prata florida novi testamenti^a in odore ungentorum Christi letus curram, obsecrans misericordiam Dei, ut cum currentibus in stadio bravium eterne retributionis apprehendam. Quia autem series novi testamenti ab incarnatione salvatoris nostri Ihesu Christi, que regnante Octoviano [primo Augusto] facta est, orditur et textitur, primo ad ipsius Octoviani Augusti hystoriam stilum vertam et consequenter de genealogia^a Redemptoris secundum traditionem evangelistarum et aliorum sanctorum veridicam textum scribam^a.

[Primum^a capitulum]. De Octoviano Augusto.

Anno igitur ab urbe Roma condita 710. Cesar Octavianus post Iulium Cesarem regnare cepit.

[Terminatis^a actibus apostolorum, in quibus origo ecclesie descripta est, dicendum est, est consequenter de passionibus et vita necnon et felici transitu sanctorum, per quos eisdem ecclesie status cottidie proficit, alluminatur et perficitur, de cronici quoque concurrentibus usque in finem].

a) De visione quadam 257, add. sed. del. B. b) del. A. c) descript. A. d) letu fin., statim del. A. e) gene | logie A. f) ponam A. g) O. C. A. h) sic B; A tantum: hic terminantur actus apostolorum, et pergit: De Iacobo fratre Domini. Videntes igitur Iudei etc.

[PERSECUTIO ECCLESIE].

[De^o cronicis. 1. Cap.]

Anno Domini 33, anno 19. Imperii Tyberii cesaris.

(Incipit^o hystoria regni Christi, qui, subjugato sibi Constantino Magno Augusto, ipsum fidelem principem ac ducem christiani exercitus delegavit).

Chr. M. Anno Domini 311. Constantinus, Constantini filius ex Helena natus, imperator factus.

De^o 11 milibus virginibus [60°].At 206.
Iac. c. 158.
B. f. 262.

Fuit^o in Britannia rex quidam christianissimus nomine Notus, qui et Maurus — eius quoque sollempnitas recordatur. [Passus^o sunt autem eo tempore quo Huni et Goli acriebant, regnante Martino Imperatore].
[Beatus^o Aquilinus Coloniensis episcopus per spiritum hec omnia previdit et sepulture necessaria preparaverat eisque in sanguine suo iacentibus cum magna diligentia et honore sepeliendi officium impendit. Ipsi autem et 15 hiis qui cum eo laborant affuit magestas Domini, et ministrabant eis angeli Dei; et beatus Aquilinus in brevi ex hac luce substracta mercedem sanctorum accepit. Non post multos autem dies venit Clematius vir venerabilis et invenit quoddam corpora ex hiis inhumata et sepelivit ea cum honore. Deinde aliter Clematius condidit ibidem ecclesiam in honore sanctarum virginum. Porro in diebus Friderici principis aperta sunt sepulchra earum, et inventi sunt tyuli, et multa que latuerant usque ad hoc tempus revelavit Deus per Elyzabeth virginem Deo dicatam in Schonaugia].

Abbas^o quidam ordinis Cysterclensis, in monasterio quod Volcolderode^o dicitur situm in terra Thuringia, cum haberet specialem devotionem ad reliquias sanctorum, perrexit in Coloniam Agrippinam, cupiens aliquas reliquias sanctarum virginum inpetrare. Cum ergo in civitatem predictam pervenisset et de nocte se sopori dedisset, apparuerunt ei tres virgines in habitu et ornatu virginali de legione sanctarum undecim milium virginum, quarum una dixit: 'Si nos habere desideras, fode in tali loco extra septa cimiterii sanctarum virginum iuxta murum, et illic nos pariter reperiēs'. Sciscitanti de nominibus earum illa respondit: 'Ego vocor Theumata, ista Eleumata, illa Sentia^o'. Et hiis dictis disparuerunt. Expergestus abbas, mane surgens venit ad abbatissam ad Sacras virgines, 30 petens, ut in predicto loco sibi reliquias querere indulgeret. Qua annuente, abbas quendam famulum Tymonem^o nomine mercede conduxit, qui corpora effoderet virginum predictarum. Quod cum fieret, contigit, ut quedam canonica ecclesie sacrarum virginum nomine Vrideruna pecten quoddam apud sancta corpora inventum et de sepulchro cum terra eiectum ex devotione substraheret secumque deportaret. Igitur cum abbas tria corpora predictarum 35 virginum reperta in uno loculo collegisset, secum ad hospitium in crastino profecturus deportasset, iterum apparuerunt virgines in visu noctis eidem dicentes: 'Ire tecum non possumus'. Quo interrogante quare, una earum respondit: 'Nisi mihi pecten quod Vrideruna abstulit reddatur, non ibimus'. Abbas ergo die subsequente diligenter investigando omnia sic esse in veritate comperiens, a dicta Vrideruna pecten illud repetiit, et sic assumptis sacris virginum reliquiis, ad propria cum gaudio remeavit. Collocans autem iam dictas reliquias super maius altare, in magna veneratione habuit quousque advixit. Ipso autem defuncto, cum prefate reliquie^o in veneratione solita non haberentur, contigit in quodam festo undecim milium virginum^o, cum monachi matutinas canerent, ut tres virgines de altari maiori procedentes et ante ipsum altare inclinantes ab humanis aspectibus 45 sunt substracte. Monachi igitur loculum, in quo condite fuerant, aperientes, nichil penitus invenerunt].

^o A sic: Rex Britanie Notus, qui et Maurus — — et sic illa martyrium consummavit.

a) haec des. A. b) haec des. A, ubi f. 168. tantum: De Constantino Magno. c) rubra in sup. marg. suppl. A, 50 ubi vi. pro xi. scriptum. d) haec alia coeera (2) manu in marg. suppl. B; in textu B 1-3; des. A. e) bis scr., alterum del. B. f) ead. manu in marg. suppl. B.

1) Haec sunt a Revelacionibus S. Elisabeth a Mühlhausen inter septentrionem et orientem, in de Schonaugia, Acta SS. 21. Oct. IX, p. 172. ducatus Gothani parte situm. 4) Haec nomina 2) Sequens miraculum narrat Caesarius Heisterbac. in nonnullis codicibus Caesarii leguntur, ipsi non- 55 Dial. Mirac. VIII, 75, ed. Stange II, p. 151 sqq., dum nota. 5) Utricus apud Caesarium. in pluribus vero a nostro fecedit. 3) Volkenrode

De Thuringis¹ [et² Saxonibus 72].

In³ diebus Anastasii imperatoris et Theoderici⁴ regis Veronensis dux Thuringorum fuit Erinfrius, qui in uxorem acceperat sororem regis Francorum Theoderici. Facta autem discordia⁵ inter eos, rex Francorum⁶ Theodericus bellum intulit duci Thuringie Erinfrius, sororio suo, ipsumque omnino humiliare⁷ cupiens, auxilium Saxonum postulavit et stipendia tribuit 15 principibus eorundem. [Saxones⁸ autem nondum possederant illam provinciam que nunc Saxonia dicitur, quia⁹ terra Thuringia tunc ad fluvium Albeam] terminabatur in metis, quibus nunc Magdeburg metropolis est constructa, que nondum erat civitas; et Saxones necdum fidem Christi receperant nec baptismum. Eratque tunc Thuringia terra
 10 spaciota, que a nemore Francorum protendebatur usque ad mare Oceanum contra septentrionem. In hoc¹⁰ prelio rex Dithericus [qui¹¹ et Theodericus] ubique prevaluit in tantum, quod, captis munitionibus ducis, ipsum tandem multis exercitibus tam Francorum quam Saxonum vallavit¹² in civitate que Schidingen¹³ dicitur¹⁴, sita ad littus¹⁵ fluminis quod dicitur Ungestrute. Cum ergo dux Erinfrius manus obsidentis effugere non valeret, ducissa,
 15 germana scilicet regis, misit ad regem, flebiliter supplicans, ne sororem suam viduam fieri et filios eius orphanos pateretur. Rex igitur misertus sororis et filiorum, ipsius adquevit¹⁶ precibus supplicantis, factaque pace et portis civitatis apertis, ipse rex ingressus civitatem, cum duce et populo cepit amabiliter convivari. Saxones autem in campis desoris remanserunt. Quidam vero miles ducis Iringus nomine tale consilium dedit regi et duci, ut, quia
 20 Saxones Thuringis non promerentibus super ipsos stipendia belli recepissent, ipsi pro eo merito reciperent talionem¹⁷. Hoc autem consilio aput regem et ducem approbato, quidam venandi gratia civitatem exiit, qui dictum consilium Saxonibus detexit. Saxones igitur irruentes in civitatem, regem et ducem cum universo populo, qui in civitate repertus fuerat, occiderunt. Deinde in reliquum vulgus Thuringorum crudeliter sevientes, quicquid¹⁸ masculini sexus inter fluvios Albeam et Ungestrute¹⁹ remanserat, prostraverunt, et sic illas partes Thuringie usque in hodiernum²⁰ diem Saxones possederunt.

De Longobardis [81²¹].

Anno Domini 548. Narses patricius Longobardos in Ytaliam duxit. Longobardi, quondam Winuli dicti,
 30 de quadam insula Theotoniae transmigrantes, terram sibi ad habitandum²² querebant. Transcuntes autem Thuringiam, cum et ipsi essent Theotonicis²³, quendam sibi Thuringum in regem elegerunt²⁴. Inde vero castra moventes, ad Gallias profecti sunt, et ibidem quandam terram incolentes, per multos annos demorati sunt, et inde tandem recedentes, per Narsem patricium in Ytaliam deducti sunt [ut²⁵ iam dictum est]. Pugnare ergo cum Ytalice, cessante
 35 rtem mulieribus suis circa mentum egabant, ut viri eroderentur, quia tunc temporis viri barbam nutriebant. Quia ergo in illo congressu cum longis barbis viri sunt, Langbardi sunt appellati a longis barba, quis
 in lingua eorum longum dicitur lang, barba barth. Isti quondam Mercurium coluerunt, quem Gotham vocabant, unde adhuc in Theotonicis²⁶ deus dicitur goth. Winuli ergo, qui et Longobardi, magnam stragem facientes, Ytaliam expugnabant, quam extunc possederunt usque in hodiernum diem²⁷, et
 40 Theotonicis ydiomatis obliti, Latini facti sunt. De hac autem strage Ytalie beatus Gregorius mentionem facit in omelia²⁸ quadam²⁹.

De Karolo Magno [imperatore³⁰ 111].

Anno Domini³¹ igitur 801, ab urbe Roma condita 1552, Karolus — — — monasteria et ecclesias. Equus fuit
 45 iudex diviti³² et pauperi, ad³³ elemosinas largus, divinis intentus³⁴. [Cum³⁵ igitur esset

¹) Dithericus seu add. A.

²) Pro unci inclusis habet A. Saxones autem tunc temporis habitabant ultra Albeam fluvium ad plagam orientalem, et terra Thuringia ad dictum fluvium.

³) A add. corpore magnus, ut ab humero et sursum superemineret ceteris.

50 a) Thuringis B. b) des. A. c) Theod. A. d) peditione A. e) delecto A. f) in marg. suppl. alia voce erasit B.
 g) igitur add. A. h) in marg. suppl. A. i) Schillingia A. j) litus A. k) etq. A. l) quid (q) post corr. 44 A.
 m) Ungestrute hoc loco A. n) hodiernam A. o) numeri capitulum semper des. A. p) inhab. A. q) Theton A.
 r) des. A. s) barth. A. t) Theotonicis A. u) deest B. v) q. s. A. w) t. D. A. x) tam d. quam p. A.
 y) div. int. ad al. l. A. z) haec des. A.

55 1) Sequens narratio in aliquibus convenit cum Wido- 3) Neacio, an haec inde orta sint, quod Agilulfus
 kindo I, Q 244, in plurimis vero longe ab eo et his dux Thuringus in Orig. gentis Langob. dicitur.
 qui hunc excerpserunt recedit. 2) Burg-Scheidungun. 4) Super Ezech. II, hom. 22.

christianissimus et circa divinum cultum sollicitus, rogavit magistrum suum Alboinum, ut historiam et officium componeret de sancta Trinitate, ut per hoc errores et dubia discederent et devotio et securitas fidei augetur. Quibus peractis, cepit festum Trinitatis a multis carius amplecti et peragi, maxime a Germanis et Gallis, quorum principum auctoritate fuerat ordinatum]. Hic Karolus expugnavit Slavos et repulit paganos, vicit Saxones, subegit Ungaros.

Chr. Min. fac. c. 151. Longitudo eius octo. — ut scribit Turpinus archiepiscopus. [In diebus dominicis et festis utebatur regalibus vestimentis, ornatus sedebat, gladium super genus per transversum ponebat].

(De muliere papa 126).

AT 219.

Chr. Min. Erat et alius pseudopapa, cuius nomen et anni ignorantur. Nam mulier erat, ut faterentur Romani, et elegantis forme, 10 magne scientie, sed hypocrita, latens sub virili habitu, quousque in papam eligitur. Hoc in papatu concepit. Et cum esset gravis, deum in consistorio coram omnibus prodidit factum, clamans ad papam etc.

Papa, pater patrum, papissae pandito partum.

[Adhuc ostenditur Rome in quadam platea civitatis simulachrum ipsius sculptum cum pontificalibus indumentis in pariete de marmore et infantis ymago similiter].

15

De sancto Odalrico [episcopo 130].

B. C. 256.

AT 219.

Bern.

V. Udalr.

et Chr. V.

Udalr. c. 11.

[Lectio 1.º Odalricus eo tempore claruit ex nobili Alemanorum genere ortus, patre Hubaldo et Dithurga matre. Qui lactens macie afflictebatur, unde quodam clerico de puero multa predicante, ablactatur et crescit in cenobio S. Galli commendatur, ubi dum assumere vellet habitum, ab inclusa quadam nomine Wiborid prohibetur, 20 dicente sibi revelatum a Deo, eum Auguste civitatis episcopum futurum. Commendatur igitur Adelbero dicta urbis episcopo. Deinde Romam venit et a Martino papa recipitur, qui ei episcopi sui mortem eadem die factam denunciat. Cumque Odalricum episcopatum ordinare vellet, renuit. Cui papa predixit, quod periculoso tempore episcopatum effugere non posset. Occultis ergo rediit, et Hildewinus episcopatum suscepit, cui tamen sanctus Odalricus successit.

2. Quodam die sanctus Odalricus cum sancto Conrado Constantiensis episcopo apud Sanctam Afram ad mensam 25 conedit, a qua surgens missam celebravit. Quod dum Conrado innotuit, dixit: Nemo illo satioris hodie ad altare accessit. Putabat enim eum comedisse. Predecessor eius Adelbero apparuit Reinberto clerico sancti Odalrici et episcopo gratias egit, quod multas orationes et elemosinas pro eius animis fecisset, fratres vero arguit, quod in hinc negligentes fuerunt, et perficere monuit, de Deo contingeret eos reddere rationem. Predixit quoque, se ipsum cum Fortunato sancto Odalrico in confectione crismatis velle assistere et criptam ecclesie vulturam.

30

3. Alia etiam vice idem episcopus eidem apparuit in die cenae, et in die pasche dextera Dei super eum visa est, et duo sibi predecessores in confectione crismatis, videlicet Fortunatus et Adelbertus assistent, et celitus intellexit opera sua Deo placere. Sancta quoque Afra ei apparet, ut eam sequeretur, precepit, et in Lechfeld perduxit, ubi sanctum Petrum cum multis vidit sanctis, qui Arnolfum ducem Noricorum, id est Bavarorum, pro suis peccatis dampnabant. Ostenduntur etiam duo eses, unus sine capitulo, qui Helaricum [nec] regem unctum, alter 35 cum capitulo, qui filium eius Ottonem primum significabat. Etiam monstratur ei, qualiter Beringerus Longobardorum rex cum multis aliis Ottoni factis cesari ad obsequendum presentaretur, et qualiter gens Ungarorum eius precibus esset superanda. Quae omnia postmodum impleta sunt. Vindictas in invasores sancte

Marie virginis, que est patrona ecclesie Augustensis, factas a Deo in Arnolfum palatinum et Lutholphum, Ottonis filium, et multos alios ipse presenserat]. Quodam tempore sanctus 40 Odalricus proficiscens ad concilium Moguntinum, cum venisset in curru suo ad littus Rheni fluminis, nullam invenit navim, quia iam onuste omnes transierant. Dixit ergo aurige sue, ut in nomine Domini procederet. At ille obediens sancto viro cum curru et equis ibat super aquas quasi super aridam, transvectis omnibus integris et illesis. Rote autem huius currus adhuc servantur in Augusta in ecclesia

45

A.

B.

in qua idem sanctus Odalricus quiescit, quas fateor me vidisse. In eadem ecclesia tumulata est sancta Afra martyr, que in dicta civitate cum matre sua et pedisequis suis martyrium consummavit.

sancte Afre. Multa veneranda loca ipse fecit, multas reliquias sanctorum sue civitati obtinuit et multis miraculis claruit. Iussus divinitus in die sancti Iohannis baptiste bis missam celebravit 50 et postea undecimo die in Domino obdormivit et a sancto Wolfgango Ratisponensi episcopo in ecclesia sancte Afre sepultus fuit.

*) Hæc omnia des. A (ubi hoc cap. nullo insertum est, cf. Indicem p. 689), pro quibus habet: Eo tempore sanctus 55 Odalricus Augustensis episcopus migravit ad Christum. Iste sanctus Odalricus fecit prandium cum Conrado — sed haec des. B. — des. Chr. Minore.

a) Ipse exp. A. b) Long. — archieps. in marg. suppl. manu 3 (Sifr.) A post ceteris in nota 44b, p. 693. c) Hæc A. d) des. A. e) suppl. manu 3 in marg. A. f) Udalr. A. g) bis in marg. suppl. B. h) Adelber. B. i) in usum videtur B. j) in ins. ved. del. B. k) litus A. l) in marg. suppl. B. m) pr. in n. Dom. A. n) statim 60 add. A. o) obiens m'nto superer. ed. A. p) h'it B. q) f' superer. B.

1) Cf. Mart. Opp., SS. XXI, p. 428 n.

De sancto Heinrico imperatore* (140*).

- [L. 1*]. Anno Domini 1002, dux Bawarie Heinricus imperium adeptus, a Cesare Augusto Octoviano 88. imp-
rator, regnavit annis 24. (Huius, antequam esset ad imperium sublimatus, visio talis apparuit. Videbatur enim sibi,
quod ad sepulchrum sancti Wolfgangi in Regensburg oraret et in pariete videret scriptum: *Post eum. Cogitavit igitur*
5 *vir Dei, se post sex dies moriturum. Quibus transactis, computat sex hebdomadas, deinde sex menses, tandem sex*
annos. Sexto autem anno, dum se mori ostendat, eligitur Imperator. Huius desponsata fuit Kunegundis [virgo
nobilis], cum qua celibem vitam ducens, cum virgine virgo permansit. Chr. Min.
et Inc. c. 181.
- [L. 2*]. Diabolus hoc graviter ferens visus est aliquoties in forma militis procedere de thalamo ipsius
imperatoris. Comque de hoc infamata esset apud Imperatorem, super candentes vomeres 15 pedum spacio nudis
10 pedibus eam incedere iussit. Que ascendens desuper dixit: 'Sicut ab Heinrico et omnibus viris
intactam me novisti, ita me, Christe, adiuva'. Cui vox divina dixit: 'Virgo Maria te virginem
liberabit'. Totam igitur candentem massam illa percussit.
- [L. 3. Imperator sic Heinricus et semper augustus totum ad divino cultui tradidit, ecclesias repa-
rens, novas edificans et dotans. Ipse fundavit Babinbergensem ecclesiam, (quam et cathedralem insti-
15 tuit, et civitatem eandem ecclesie, clero et populo decoravit). Ipse etiam restauravit ecclesiam, Magde-
burgensem — et ecclesiam et universum regnum ditavit. (Idem augustus tradidit sororem suam regi Ungarie Ste-
phano, qui eum toto regno suo fidem Christi recepit, et dilectione Dei feridus et sanctis operibus et vir-
tutibus clarus, pro transitu regno elegit eternum).
- [L. 4*]. Denique Imperator Heinricus in Quitelingeberg curiam suam celebravit. Ibidem principibus con-
20 vocatis ipsisque singulis et universis — Burgundiam sibi subegit.
- [L. 5*]. Cumque rediret de Apulia — locum illum multis ditavit donis.
- [L. 6*]. Anno autem etatis sue 52, imperii vero 24, ipse sanctus Heinricus Romanorum Imperator et semper
augustus temporale imperium eterno Regi resignans, celeste regnum feliciter introivit. Denique
pluribus splendens virtutibus et miraculis, regali honore sepultus est in Babinberg in ecclesia cathedrali. In
25 transitu autem eius moris — a quodam sancto recluso, ante cuius cellam ipse cum multis aliis transi-
ibat. Nam calicem — qui adhuc servatur in huius rei testimonium. (Transactis autem a transitu
eius 113 et eo amplius annis, dominus papa Eugenius III. ad petitionem imperatoris Conradi tertii tunc re-
gantis ipsum sanctum Heinricum — conferendum vigam recepit).

[De sancta Kunegunde virgine 141:

- 30 L. 1. Post discessum sancti Heinrici gloriosi imperatoris felix sponsa quae Kunegundis Imperatrix,
perpetua virginitatis observatrix, orationibus, ieiuniis, vigiliis, elemosinis et aliis sanctis operibus humil-
liter insistens, multis claruit virtutibus. Nam cum quadam die orationis gratia ecclesiam Ingressi ad
locum ubi orare consueverat pervenisset, videns radios solis per fenestram intrare, super eos cyrothecas
suas ex improviso appondit, que super ipsos quasi supra vectem miraculose herebat. Nec mirum, quod
35 huc virginis celeste lumen deservivit, cuius mens super celesti lumine fulta fuit.
2. Quadam die dominica sancta ista regina Kunegundis cum puellis et pedisequis suis Ingressa
est monasterium apud Babinberg, in qua cognata sua abbatissa erat, ut ibi sacris missarum sollempniis
interesset. Cumque sanctimonialis more solito processionem facerent, nec abbatissa interesset, interrogat
regina, ubi cognata sua sit vel quid operetur. Que cum sibi prodita fuisset, invenit eam in loco seque-
40 strato cum quibusdam monialibus commensationibus et ebrietatibus epulantem. Imperatrix ergo zelo
domus Dei ducta et furoris iusticie stimulata, abbatissam in maxillam percussit, increpans, cur aliis malum
exemplum preberet, ut, illis psallentibus et orantibus, ipsa delictis inhereret. Et ecce, mirum in modum
post alapam datam vestigia digitorum regine in maxilla abbatisse multo postmodum tempore apparebant.
Et merito huius regine et virginis castis manibus tanta virtus inerat, que in testimonium Innocentie et
45 virginittatis sue, ut supra diximus, super ignitos vomeres ambulaverat. Post multas autem virtutes dicta
Kunegundis Romanorum Imperatrix et semper augusta a Rege angelorum evocata, feliciter transitit ex hoc
mundo, honorifice apud sponsam suam in Babinberg est sepulta, cuius anime ipsius anima in regione vivo-
rum procul dubio est coniuncta. Post transitum eius inter alia miracula hoc quoque noscitur accidisse,
quod, dum lupus infantem cuiusdam mulieris rapiens deportasset, ipsa auxilium sancto Kunegundis
50 importunis clamoribus et lacrimis invocabat. Mox ergo lupus subsistens et quasi homo residens, puerum
illesum in gremio detinebat, donec accurrentibus rusticis ipsum puerum fugiens dereliquit. Interrogata
ergo puerulus, quomodo sibi fuisset, respondit: 'Ille qui me deportabat in sine suo fovebat'. Quo audito,
omnes gratias Deo et sancto Kunegundi reddiderunt].

55 *) A add. de pari consensu et voto. **) A sic: Ista Imperator fundavit episcopatum in Babinberg.
***) A sic: Ipse eorum, pr. in Quitelingeberg curiam celebravit, ibique universis.
*) A f. 221, post alia inserta sic: Ea tempore Imperator Heinricus II, sponsus sancte Kunegundis, feliciter obiit
a. et. s. 52, l. v. 24, et splendens miraculis, sepultus est in Babinberg in ecclesia cathedrali.
1) Totum caput deest A, ubi post cap. 146. haec tantum: Eo tempore sancta Kunegundis Imperatrix in
60 Domino obdormivit multis clara virtutibus et miraculis et sepulta est in Babinberg apud sponsam
suam sanctum Heinricum imperatorem* in ecclesia cathedrali.

a) II. add. A. b) deest A. c) Huius sponsa f. sancta Kun. A. d) eadem add. A. e) regine A.
f) in marg. suppl. A. g) in marg. suppl. B.

1) Cf. V. Heine, add., SS. IV, p. 820. 2) Cf. Vit. Heine, c. 33. 3) Cf. Chr. Min. p. 188.

[De^o sancto Gotheharo episcopo 148.]V. Godeh.
post c. 1. 6.

Gothehardus in Althelmen^o monasterio scribitur et dux Bawario Helarico, qui postmodum imperator factus est, operam dante, abbas factus, in omnibus bonis monasterium emendavit. Post haec dux Helarico in regem electo, de ipsius mandato per Wilegislum archiepiscopum Moguntinum Herwaldensis monasterii regimam suscepit, et secundu- dum sui nominis interpretationem lascivior fratres durius increpabat. Nam Gothehard 'Dei s durus' Germanice sonat.

10. 11

2. Garense¹ et Cremense² monasteria in curia habuit, et inde Althelm rediit, ubi sompnicus tale vidit: vidit nam- que olyram pulchram ortam in claustro, sub qua sedebat legens, iussu regis auferri. Sed cum solum radicata effodi non posset, praeciditur, et exinde multa virgulta oriuntur. Hinc visis se vocari de hac vita credidit, sed aliter divina providentia disposuit. Nam a sancto Heinrico imperatore, qui fuerat dux Bawario, et iam supra dictum est, ad 10 Hildensheimensium episcopatum provinciae Saxonie vocatur.

B. f. 290.
c. 14. 15.

3. Diu tamen restitit, sed quendam dominum cum pulchra caterva puellarum et in visione apparuit et cum in eccle- siam perduxit, dextera eadem innuens, ut veniam peteret eorum Crucifixi. Quod dum fecisset, eura voce cum aliis can- tavit: 'Infunde unctionem tuam clemens nostris sensibus'. Ex hac igitur visione episcopatum recipere coepit. Hic miraculis clarus etiam mortem suam praedixit. Quendam dominam Sophiam nomine secum ante festum sancti Marci 15 virginis disceptaturam coram Deo praenunciavit. Procuratorem suum multos offendentem et false iurantem Dei iudicio 20 commisit, qui morte subitanea illico perit. Juvenem quendam, quem auferat, suis vestibus indol procepit et eum secum 30 iturum praedixit. Quod et factum est; nam in ascensione Domini, dum in matutinis cantaretur *Ascendo ad Patrem meum*, anima eius celos ascendit, et dictus juvenis contum sequitur, et Sophia ante purificationem beatae virginis eodem anno oblit, cum ipso coram summo iudice disceptatura]. 20

[De (H.) Conrado imperatore (146.)]

A. f. 222.

Chr. Min.

Godefr.

B. f. 290.

Chr. Min.

Iac. c. 181.

Anno Domini 1025. Conradus¹ dux Francorum imperium adeptus, regnavit an. 15. Hic descendit de^o stirpe Clodovei, et duxit Gyselam de Guebingingen², septem sancti Heinrichi imperatoris, uxorem, que Arnolfo duci Suevorum³ pepererat Ernestum et Hermannum, et huic peperit Heinrichum, qui Aquiligrant unctus est in regem per Peregrinum Colo- 25 niensem archiepiscopum. Tempore⁴ huius Conradi imperatoris visa est in celo — Ambrosium imperatori comminantem.

[De comite Lupoldo^o (146.)]

A. f. 222.

Godefr.

P. 243.

Iac.

Godefr.

P. 244.

Iac.

Iste⁵ imperator Conradus (H.) nulli violatori pacis pepercit. Quam ob rem comes Lutgoldus⁶ cum uxore solus in silva in quodam tugurio habitabat. In hac silva dum cesar venaretur, dispersis suis post seras, nocte cogente in dicto tugurio se recepit. Cui hospita benigna ministravit. Ipsa autem⁷ cum esset gravis, eadem⁸ nocte filium peperit, 30 et vox ad cesarem torco facta est: 'Hic puer gener tuus erit'. Mane igitur dum suos reperit, precepit duobus armigeris, ut puerum de manibus matris violenter raperent, et per medium scindentes, eos eius sibi offerrent. At illi iussa com- plentes, puerum de gremio matris rapiunt. Quem videntes elegantissime forme, misericordis moti, ipsum super quan- dam arborem, ne a fera devoraretur, posuerunt, et scindentes⁹ leporem, cor eius cessari detulerunt. Eodem die, dum quidam dux inde transiret et puerum vagientem audiret, eum ad se adduci fecit, et dum alium non haberet, ipsum uxori 35 attulit, et a se et uxore genitum esse fluxit, et Heinrichum vocavit. Cum igitur¹⁰ crevisset, erat corpore pulcherrimus, ore facundus et omnibus graciosus. Quaedam autem tempore cesar cum duce convlvarat, vidensque¹¹ Hei- nricum adolescentem decrum et prudentem, ipsum curis adsumpsit. Sed videns eum omnibus graciosum et ab omnibus 40 commendari, cepit dubitare, ne post se regnaret, et ne iste sit, quem decidi mandavit. Volens igitur esse securus, litteras manibus suis scriptas per eum uxori dirigit in hunc modum: 'In quantum est via tua, mox ut litteras receperis, puerum 40 accipis'. Dum igitur pergens in quadam ecclesia hospitatus fuisset, et fessus super hancum quiesceret, et duras, in qua erant littere, deperderet, sacerdos curiositate ductus, hunc aperuit et litteras sigillo imperatoris videns munias, ipsum 45 ad se sigillo aperuit, et legens, aelus abhorruit, et radens subtiliter quod dicebatur: 'Istem vocabis, scripsit: 'Isti filium dabis'. Regina, lectis litteris, principes convocavit, et tradens ei filium suum, nuptias celebravit. Quo audito, cesar¹² ira fremuit. Tandem videns ordinationem Dei non obstantum, a duce, a duobus armigeris, a sacerdote et a matre pueri 45 veritate comperita, letanter eum generum suum et heredem constituit.

B. f. 294.

A. f. 224.

[De^o conflictu regis Heinrichi et morte imperatoris 1064.]

Anno Domini 1058, rex Heinrichus, filius imperatoris Heinrichi tercii, confligit in Thuringia cum Saxonibus Inter Hoenburg¹ et Neilstete², et victi sunt Saxones. Quos cum secundo 50 impeteret, dederunt se gratie. Rupto autem federe, abduxit captivos episcopos Magdebur-

¹ Totum caput deest A, ubi haec tantum: Hoc etiam tempore sanctus Gothehardus migravit ad Christum. Hic successerat in episcopatu Hildensheimensi sancto Berwardo. Ex Chr. Minore p. 189.

a) sic B pro Althelmen. b) deest A. c) H. add. A. d) a Clodoveo A. e) Swer. A. f) H. Conr. (in marg. suppl.) temp. A. g) Lutpoldo, (ead. manu superscr. A. h) sic B, deest A. i) Lup. A. k) quoque A. l) gra 55 erat. A. m) sind. mirto corr. scind. A. n) iam add. A. o) quo in marg. suppl. A. p) Vol ord. A. q) des. A. r) Homburg A.

1) Hoc corruptum pro Tegarense, ut Vita c. 7 habet.

2) Hoc in paucis tantum codicibus legitur sic: *com- mendata sunt et et alia duo monasteria Tegarense et Chremense.* 3) c. 140. ex Chron. Minore. 4) Con- radum ex villa Guebingua ortum dicit Godefr. p. 242.

5) Hoc caput maxime convenit cum Chron. Cellensi, de quo v. N. Arch. VI, ut noster librum in illo exscrip- tum et Iacobum, initio tantum capitia Godefridum

compilasse videatur, quem tamen postea etiam in margine notavimus, quia omnes hi tres ad illum recedunt. 6) Homburg et Nügelstätt super fl. Un- 60 strut. Proelium commissum est a. 1075. — Haec verba leguntur etiam in Hist. de landge, Thut. c. 16, apud Pistorium ed. Struve I, p. 1309, ubi quae sequuntur ex Chron. S. Petri sumta sunt.

gensem¹ et Halberstadensem^{2,3} et⁴ Ottonem quondam Bavarum⁵ ducem, Magnum ducem Saxonie et 9 comites.

Eodem anno imperator Henricus III, pater istius regis Henrici, defunctus est Leodii⁶ et sepultus est in Spirâ cum patre suo Conrado (imperatore⁷). Cuius exequiis interfuit papa⁸ Victor et patriarcha Aquile-
5 gienis⁹ et plures episcopi et nobiles.

[De incendio Erfordie. 170].

Anno Domini 1079. civitas Erphordia incensa est a militibus imperatoris Henrici, et monasteria Sancti Petri et Sancti Severi cum multis qui ibi confugerant. Chr. S. Petri.
a 1090.

[De prefatione beate virginis. 171].

Anno Domini 1080. Urbanus — casibus exceptis¹⁰. Chr. Min. p. 191.

Anno Domini 1093. eclipsis solis facta est tertia hora diei, et draco visus est. Chr. S. Petri.
Chr. Min.

Paschalis II. a sancto Petro 170.8 papa ordinatus, sedit an. 9¹¹.

Anno Domini 1097. cepit ordo Cysterdensium tempore Paschalis pape.¹²
15 Eo tempore obiit Henricus III. et sepultus est in Spira.

[De V. Henrico imperatore. 172].

Anno Domini 1107.¹³ Henricus V, quartus Henrici filius, imperium adeptus, regnavit annis 14. Iste cum 40 milibus militum venit Romam et in gradibus Sancti Petri a papa Paschali, clero et populo processionaliter suscipitur.¹⁴ Ipse multa magnifica fecit. Spira obiit et ibidem quiescit cum patribus suis. Super 4 tumbas predic-
20 torum 4 imperatorum, videlicet Conradi, Henrici III, Henrici IIII, Henrici V, in Spira unius versus divinis scriptis est, qui complectitur omnes tumbas in hunc modum:

Filius hic, pater hic, avus hic, proavus facit latit.

[De conflictu in Welfsholz. 173].

Anno Domini 1115. imperator Henricus V, de quo iam dictum est, confligit cum
25 Saxonibus in Welfsholz, ubi multi ceciderunt, et imperator victus est; (et post hoc obiit et sepultus est in Spira, ut dictum est).¹⁵ Chr. S. Petri.
of Chr. Min.

[De III. Conrado imperatore. 179].

Anno Domini 1138. Conradus III, nepos Henrici cesaris, frater Friderici ducis Sverie, electus est in regem Romanorum, adhuc vivente Lothario superius memorato. Tandem pace inter eos facta, Lotharius apud
30 Veronam moritur et apud Brunswicâ in monasterio Luthera sepelitur. Conradus autem Aquilgrani a Theodewino Portuensi episcopo, apostolice sedis legato, coronatus, regnavit annis 15. Ipse mortuus est et sepultus in Spira. Chr. Min.
Gotifr.
Chr. Min.
Gotifr.
Chr. Min.

[De principibus Thuringie. 181].¹⁶

Anno Domini 1140. landgravius¹⁷ Thuringorum Ludewicus obiit. Cuius filius Ludewicus ab imperatore Conrado III. principatum suscepit. Chr. S. Petri.
Chr. Min.

Eodem anno fundata est basilica in Valle sancti Georii.

[Nota¹⁸]. Nota quod primus Ludewicus, de quo landgravius Thuringie nati sunt, vocabatur Ludewicus Dodus Barbatas, et ipse descenderat de genealogia Karoli Magni imperatoris¹⁹; et cum esset unus de ducibus Swevie, preliis adnichilatus cessit inde.

¹⁰ In cod. B. add. manus 3 v. XIV. in marg. (B 1 in marg. eod. manu, B 2, 3 in textu): Anno Domini 1091. fundatio ecclesie Pygaviensis incubata est a Wicperio marchione, presentibus domino Hertwigo Magdeburgensi, Walravano Cyrensi et Albalno Meresburgensi episcopis.

¹¹ Hoc loco add. A: Gelasius II. a sancto Petro 172. papa ordinatus, sedit anno uno. Ex Chr. Min.

¹² Manus 3 add. in marg. cod. B: (B 2, 3 in textu): Hoc anno dedicatum est monasterium Pygav. 7. Kal. Augusti.

¹³ Manus 3 add. in marg. B (B 2, 3 in textu): Anno Domini 1110. monasterium Reinsdorf a Wicperio marchione consilio Ottonis episcopi Babinbergensis fundatur.

¹⁴ Manus 3 add. in marg. B (B 2, 3 in textu): Anno Domini 1116. fundatum est cenobium Hallense, videlicet Novi operis [extra murum situm add. B 2], a venerabili archiepiscopo Magdeburgensi Adolgo.

¹⁵ In superiore marg. f. 294. cod. B add. manus 3 (B 2, 3 in textu): Anno Domini 1134. Wicperius, fundator huius ecclesie, monachus factus quiescit in pace.

¹⁶ Ad cap. præcedens: De Hugone etc. 180. et lac. e. 181. et Chr. Min. excerptum, ubi de Caelestino papa sermo est, sed non ad certum annum add. manus 3 in marg. cod. B (B 2, 3 in textu): Hoc anno obiit sanctus Otto Babinbergensis episcopus. Ex Ann. Pegav. a. 1139.

¹⁷ a) hic A; Halberst. corr. Halberst. B. b) deest A. c) baur A; bauri B. d) V. p. A. e) Aquileiensis A. f) des. A. g) 171. A. h) 10. Chr. Minor. i) 1098. Chr. Minor. k) f. H. IIII. A. l) conflictum habuit A. m) superer. A. n) Brunswicâ A. o) landgr. A. p) post in marg. suppl. B. q) f. monasterii Pygaviensis m. f. in eodem q. in p. B 2.

1) Wezelonem. 2) Burchardum. 3) Hoc male noster non legit, ut Wenck, 'Reinhardsbr. GB.' inserit Sifridus. Henricus IV. Leodii obiit. 4) Hi p. 83 n. opinatur, cum prorsus ab eo recedat. 5) Cf. libellum 'De oria principum', SS. XXIV, p. 820, sed certe hunc SS. XVI, p. 244 sqq. 6) Haec et sequentes notas sumtas sunt ex Ann. Pegav., ad a. 1096. 7) Ann. Pegav. ad a. 1096.

A.

Cum autem iam dudum duces Thuringorum defecissent, idem Ludewicus Barbatus suscepit principatum dicte terre Thuringie, que tunc per plures divisa et distracta iam ducatus esse non valuit; sed extunc princeps eius non duces, sed lantravii, quod Latine sonat 'provinciales comites', appellati sunt. Dicitur ergo^a Ludewicus¹ primum edificavit castrum Wartberg in excelso montis super civitatem Ysinachum; et ipse et filii sui et filii filiorum suorum super dictam terram Thuringiam principabantur usque in sextam generationem per annos 200 et ultra.

B.

Cum autem dudum duces Thuringorum defecissent, idem Ludewicus Barbatus suscepit principatum dicte terre, que tunc per plures distracta et usurpata, cessavit dici ducatus; sed usque hodie princeps prefate terre non dux, sed landgravius, quod Latine sonat 'provincialis comes', appellatur. Dicitur ergo Ludewicus primum edificavit castrum Wartberg in vertice montis excelsi super civitatem Ysinachum. Et ipse et filii sui et filii filiorum suorum super sepedictam terram Thuringiam^b a tempore sancti Heinrici imperatoris usque ad tempora imperatoris Friderici secundi per sex generationes principabantur^c.

Chr. Min. Anastasius IIII. a sancto Petro 179. papa ordinatur.

[De¹ I. Friderico imperatore. 182].

Chr. Min. Anno Domini 1154. Fridericus dux^a Suevorum, nepos^b Conrad¹ imperatoris, imperium adeptus, regnavit annis 39. Eodem anno beatus^c Bernhardus migravit ad Christum, clarus multis^d virtutibus et miraculis. 20

[De¹ libro Sententiarum et Decreto. 183].

Chr. Min. Eo tempore floruit magister Petrus Longobardus Parisiensis episcopus, qui quatuor libros Sententiarum et glossas psalterii et epistolarum Pauli utiliter compilavit, et magister Gratianus Decretum.

Chr. Min. Adrianus IIII. a sancto Petro 180. papa ordinatus, sedit annis 4, mens. 10. Alexander III. a sancto Petro 181. papa ordinatus, sedit annis 12. 25

De tribus apostolicis electis. 184.

Chr. Min. Eo tempore tres lune in celo visæ sunt et in media signum crucis; nec multo post visæ sunt tres soles. Tunc contra Alexandrum papam, qui canonicus electus fuit, duo alii eliguntur et favoribus Imperatoris Friderici primi fultuntur. Duravit hoc scisma aliquot annis. Infra^b quod tempus Theotonici, qui apud Tuscolanum pro Imperatore morabantur, Rome ab hora nonæ usque ad vesperam tot occiderunt, quod nunquam ex Romanis tot milia occisa sunt. Licet 30 tempore — Kartaginem^c destinavit.

Tandem Alexander papatum obtinuit. Iste constituit — — Sittientes: Chr. Minor. p. 193.

[De¹ Mediolano capto et corporibus trium magorum. 185].

Chr. Min. Anno Domini 1162. Imperator Fridericus primus Mediolanum cepit et expugnavit. Tunc Reinoldus^b archiepiscopus Coloniensis, qui cum eo erat ibi, impetravit ab Imperatore^c corpora trium magorum, qui Christo infanti munera obtulerunt, que Mediolani extra muros ante portam Romanam in ecclesia sancti Eusebii serrabantur pariter in uno sarcophago^d marmoreo. Quibus habitis, in Coloniã gaudens secum tulit et in ecclesia maiori honorifice collocavit.

[De¹ Thoma episcopo et martyre. 186].

Chr. Min. Anno Domini 1173. sanctus Thomas Cantuariensis archiepiscopus occisus est tempore Alexandri pape et Imperatoris Friderici primi. 40

Sequitur V. S. Thomæ ex Jacobi Legenda Aurea c. 11. in sola rec. B, in A omissa.

[De¹ missa peccantis audienda et nuptiis suspensis. 187].

Chr. Min. Anno Domini 1181. defuncto papa Alexandro, Lucius II. a sancto Petro 182. papa ordinatus, sedit an. 3. Hic constituit, quod missa presbiteri^b concubinari^c licite possit audiri, quamdiu non est excommunicatus, et postquam ab eo recipi ecclesiastica sacramenta. Urbanus III. a sancto Petro 183. papa ordinatus, sedit menses 2. Gregorius VIII. 184. papa ordinatus, sedit mens. 4. Clemens III. 185. papa ordinatus, sedit an. 4. Hic constituit, ut non fiat traductio sponsarum vel sollempnitas a dominica adventus usque ad octavam epiphaniæ et a septuagesima usque ad octavam pasche et a dominica ante ascensionem usque post octavam pentecostes. Celestinus III. a 186. papa ordinatus, sedit an. 7.

[De¹ nobilibus submersis. 188].

Chr. Min. Anno Domini 1184. rex Heinricus, filius imperatoris Friderici primi, venit Erphordiam^a, 50 volens concordare Conradum archiepiscopum Moguntinum et landgravium^b Thuringie Ludewicum discordantes. Cumque in cenaculo residerent cum nobilibus terre, repente pavi-

a) littera erasa ante h. b) sere expunctum add. B. c) in marg. suppl. B. d) des. A. e) in marg. suppl. A. f) frater minor post in loco raso scriptum B. g) fult. B. ubi e corr. h) in A. B. i) Karthag. A. k) Reinoldus A. l) ipso imp. A. m) sarcophago A. n) mclxxxiii. A. Chr. Minor. o) II. B. p) pbe minor corr. pbe A. q) in post 55 corr. III. A. r) Erfordiam A. s) lantr. A.

1) scil. Barbatus. Dicitur libellus c. 6. hoc Ludewico Salico, Barbati filio, tribuit.

mento disrupto, multi in latrinam subitus existentem ceciderunt, scilicet comes Fridericus de Abenberg, comes Henricus de Swartzburg, comes Hassie Gozmarus, comes Fridericus de Kyrchberg, Burghardus de Wartberg.

[De obitu Friderici imperatoris. 189].

Anno Domini 1190 imperator Fridericus primus, vir catholicus, peregre profectus ultra mare cum multa turba cruce signatorum militum (cum per desertum Romanie, postquam gloriose triumphavit de inimico Christi, in modico flumine, in quem balneandi gratis post meridiem descenderat, apud Armeniam in die Barnabe apostoli, multis presentibus, casu submersus est. Huic successit filius eius [recte] Henricus eodem anno, et regnavit annis 7.

[De tempestate magna. 190].

Eo tempore tante pluvie — et domos incendere. Henricus [itaque] VI. [imperium adeptus, regnavit annis 7, etc. a 187. ut iam dictum est, et] contra Romanam ecclesiam semper tyrannidem exercuit. Ipse veneno interit et sepultus est in Spira.

Anno Domini 1191. eclipsis solis facta est in vigilia Iohannis baptiste. Innocentius III. a sancto Petro 187. papa ordinatus, sedit annis 19. Hic composuit librum de sacramento altaris et librum de miseria humana, fecit etiam plures decretales.

[De Philippo et Ottone. 191].

Anno Domini 1198. Philippus dux Saxonum, frater imperatoris Henrici VI. in regem [Romanorum] electus est. Cui se papa Innocentius III. opposuit, quia frater suus imperator Henricus contrarius fuerat ecclesie Romano. Ordinauitque papa, ut Otto, filius ducis Saxonie, Aquigrani coronaretur.

Anno Domini 1200. Conradus archiepiscopus Moguntinus obiit; pro quo duo eliguntur, Lutpoldus Wormaciensis episcopus et Sifridus Byrnensis prepositus.

Anno Domini 1201. sancta Kunegundis Imperatrix et virgo canonizata est ab isto papa Innocentio III. Eodem anno urbs Constantinopolis capta est et spoliata a christianis plurimis rebus.

Anno Domini 1202. rex Philippus a papa Innocentio excommunicatur, et rex Otto ab eodem papa Rome in imperatorem ungitur, et Sifridus archiepiscopus Moguntinus confirmatur.

[Cronice]. Anno Domini 1203. dux Bohemie Thuringiam vastavit, et iterum veniens in Thuringiam, voluit cum rege Philippo conficere, sed territus revertitur.

Anno Domini 1204. rex Philippus Wizinse obsedit, et ducem Bohemie in regem primum coronavit [illi] regno.

Anno Domini 1208. rex Philippus in Babinberg occisus est a palatino comite de Witelingsbach et in Spira sepultus.

De II. Friderico [Imperatore]. 192].

Anno Domini 1209. papa Innocentius III. Fridericum II. filium imperatoris Henrici VI. ad acceptum regni subleavit, a dhuo vivente Ottone imperatore, quem pridem (dem papa excommunicaverat; et sic excommunicatus fuit usque ad obitum suum; sed in articulo mortis a prelatibus absolutus est. [Fridericus II. imperium adeptus, regnavit annis 30. Hic erat ingeniosus, studiosus et litterarum scientia magnus. Leges optimas propter

libertatem ecclesie et contra hereticos edidit. Ipse super omnes divitiis et gloria habundavit. Tandem filios suos reges constituit super diversa regna, videlicet Conradum, Meinfridum et alios. In diebus ipsius tam Latinorum quam Thetonicorum et aliarum nationum provincie multa pace et tranquillitate et habundantia rerum gaudebant].

De landgravio Hermanno. [193].

Eo tempore landgravius Thuringie Hermannus, filius landgravii Ludewici, mortuus est et sepultus [est] in Ysinacho in ecclesia sancte Katherine [virginis] monialium ordinis Cysteriensis, relinquens 4 filios, Ludewicum, Henricum Rasponem, Conradum, Hermannum. Ludewicus duxit sanctam Elysabet, filiam regis Ungarie, in uxorem. Henricus Raspo postmodum unctus est in regem Romanorum. Conradus vero ordinem fratrum

*) et divitiis add. A.

a) Burhardus A. b) dec. A. c) kath. A. d) milita e. q. per A. Chr. Min. e) sic (q) A. B. f) in marg. suppl. A. g) decet A. h) VI. add. A. i) iste imperator Henr. A. k) dec. A. l) decet numerus B. et Indica suppl. m) decet A. n) in marg. suppl. A. o) Lup. A. p) sic A. B; t. e. Bunoensis. q) III. add. A. r) decet A. s) e d corr. A. t) Visento, n a corr. A. u) dec. A. v) hanc in marg. suppl. et a corr. A. w) Fr. II. A. x) hanc in fine cap. 194. ampliat leguntur in A, ubi Fr. igitur. y) De landgravio rubro A, ubi numerus decet. z) langr. A. a) sic A. C. A; langr. post superior. A. B. b) decet A. c) Elysabeth A.

55 1) Haec propius quam ad Chr. S. Petri accedunt p. 822. Quod cum Wenck p. 63 n. haec ex fonte ad Ann. Herbipol. SS. XXIV, p. 828. 2) Cf. Chr. Reinhardbrunnensium sumta putes, nulla existat causa. Minor. p. 196, Chr. S. Petri a. 1201. 3) Haec 5) Qui fuit maior natu fratrum; v. Hülle in Zeitschr. falso ex Chr. S. Petri a. 1201. et Chr. Minoris p. 196. f. Thür. Gesch. V, p. 131. composuisse videtur, 4) Cf. 'De orta princ.', c. 12,

domus Theotonice^a ingressus, factus est magister ordinis eiusdem generalis¹. Hermannus autem mortuus est, cum esset annorum^a 15^a, et sepultus est apud patrem suum in Ysinacho.

[De^a cronicis pluribus. 194].

Anno Domini 1212. in Accaron cepit ordo fratrum^a domus Theotonice^a. Eodem anno imperator Otto Wizinse^a obsedit.

Anno Domini 1214. [papa^a] Innocentius III. in Lateranensi palatio concilium celebravit, in quo multas constitutiones edidit.

Anno Domini 1215. obiit papa Innocentius^a Perusio et sepultus est ibidem.

Hic successit eodem anno Honorius III. a sancto Petro 183. papa ordinatus, et sedit annis 11. Hic primo anno pontificatus sui confirmavit ordinem fratrum Predicatorum, cuius institutor¹ et rector extitit¹ sanctus Dominicus. Idem papa Fridericum secundum, filium imperatoris Heinrichi VI. Rome in imperatorem consecravit.

[De^a Friderico II. Fridericus igitur II. — gloria habundavit ut supra e. 192. Tandem tyrannidem contra ecclesiam exercuit, ducis cardinales vincula vit, prelatos, quos Gregorius IX. ad concilium convocaverat, capti fecit et deo ab ipso postmodum excommunicatur. In diebus istius imperatoris¹ Friderici tam Latinorum quam Theonicorum et^a aliarum nationum provincie multa pace et tranquillitate et habundantia rerum gaudebant. Ipse plures filios habuit, quos reges constituit super diversa regna, videlicet Conradum, Meinfridum et alios, et filiam nomine Margaretam, de quibus dicitur infra].

De sancta Elyzabeth [195].

Lectio^a 1. Regnante^a itaque imperatore Friderico secundo claruit illa benedicta inter mulieres beata Elyzabeth, regis Ungarie^a inclita filia, [soror^a Bele ex matre^a filia ducis Meranie]. Hanc pater suus in annis infantie, utpote existentem trium annorum, desponsavit illustri principi Ludewico, qui post patrem suum Hermannum terre Thuringorum tenuit principatum, cuius prosapia de nobilissima stirpe Karoli Magni imperatoris originem traxit. Sancta igitur Elyzabeth ab infantia Spiritu^a sancto edocta, cum ad annos nobiles pervenisset, sponso^a lege et federe coniugali sic coniuncta^a est, ut tamen spiritum quo filii Dei aguntur non extingueret.

Lectio^a 2. Quamvis enim idem^a sponsus eius genere esset nobilissimus, potentia et divitiis inclitus, moribus et virtutibus preclarus, totius corporis habitudine elegans et speciosus, ipsa quoque eum decentissimo amore diligeret, amorem tamen celestis sponsi hinc omnibus preferabat. Denique tantis divitiis, tanta pompa et fastu mundi huius fulta, tanta militum et famulorum pedissequarumque nobilium^a sibi ministrantium catervis^a vallata, tam preciosarum vestium serico, auro gemmisque radiantium circumfluentia adornata, ista regis filia non extollitur, sed semper semet ipsa fortior, per humilitatem excellentissimam se sibi subegit.

3. Erat utique humilitatis observatrix, continentie coniugalis in quantum sibi licuisset semper amatrici, viduarum, pupillorum et aliorum desolatorum et pauperum pia mater et consolatrix, quibus se non tanquam dominam preferabat, sed tanquam amicam familiarissimam exhibebat. Istorum namque miserie^a compatiens, esurientes alebat, nudos vestiebat, et ad reliqua opera misericordie cum magno karitatis affectu manum largissimam extendebat^a. Sic autem in semet ipsa concupiscentias et vicia^a crucifixit, ut etiam potestates terreas in formidinem verteret, nec inimicus humani generis et filius iniquitatis sibi nocere aliquatenus prevaleret.

4. Cum autem beata Elyzabet suo predilecto coniugi landgravi Ludewico unum filium Hermannum nomine et duas filias peperisset, contigit, ut idem princeps Ludewicus una cum imperatore Friderico et multa militia^a cruce signatorum ad Terram Sanctam properaret, ut transfretantes terram quam Salvator noster sui sanguinis effusione sacraverat ipse de Sarracenorum manibus liberarent. Cum autem fines Apulie attigissent et in civitate que Ydronia^a dicitur morarentur, dictus landgravius Ludewicus, Deo dilectus et homini-

a) Theotonicothum A. b) 15 a. A. c) des. A. d) d. l. corr. f. d. B. e) Wizinse A. f) des. A. g) generale add. A. h) III. add. A. i) instit. post corr. B. k) ante A. l. add. A. quas breviora in B tam supra e. 192. leguntur. l) imperatores corr. imperatoris A. m) minio post suppl. A. n) L. 1. des. A. o) des. A. p) sancto Sp. A. q) suo add. A. r) coniungitur ut A. s) eadem manu in marg. suppl. B. t) ceteri ins., statim del. B. u) numerositate A. v) numero des. B. w) semper add. A. x) exte. | leadebat A. y) iurba A.

1) p. 1239-1241. 2) Natus 1199, vel 1200, mortuus 1216, Dec. 31; v. Häutle [l. 1. 3] Hoc Chr. Minor sub a. 1200. refert. 4) 1217. Chr. Minor. 5) Cf. praef. p. 682 n. 3. 6) Andreas. 7) Gertrude. 8) Otranto.

bus, carnis debita solvens, feliciter in Domino obdormivit. Comites igitur et milites ossa⁶ domini sui utique militis Christi inde tollentes, non sine magno planctu et lacrimis ad terram Thuringiam revexerunt et in monasterio quod Reinherisburnin⁶ dicitur sepelierunt anno⁶ Domini 1227¹.

5 6. Beata igitur Elysabet⁶ sponso suo fidissimo sic orbat, cum tribus infantulis suis omni solatio destituta relinquitur. Quam etiam quidam vasalli mariti sui crudeli infamia denigrantes, de castro (quod⁶ Wartberg dicitur) eiecerunt. Ipsa autem⁶ in solo Christo spem ponens manumque mittens ad fortia, omnia que de dotaliis suis habere poterat et que de regia aula palris⁶ in auro et argento et ornamentis secum attulerat in usus pauperum 10 convertebat, apud civitatem Hassie que Martburg dicitur hospitalis iaciens⁶ fundamenta⁶. Et que quondam sericis et auratis vestibus tegebatur, nunc in vili habitu et pannoso⁶ cum pedissequis suis sibi adherentibus 'in eodem hospitali ipsa pauperula pauperibus humi- 15 liter serviebat, ac ibidem vagos quosque et exules⁶ atque infirmos colligens, unicuique secundum facultatem domus necessaria ministrabat. Pauperes quoque sordidos, quos etiam infirmi famuli domus abhorrebant, ipsa manibus suis humiliter abluibat, feminas debiles ad necessaria deportabat, infantes egentium quasi nutrix alebat⁶.

(Lectio⁶ 6. Interea pater suus sollempnes legatos ad ipsam destinavit. Qui dum eam sic humilem respexissent, suspirantes dixerunt: 'Non est hic habitus filie regis' l Illius autem vultus non est in diversa mutatus, quam nullus amor transitorius ab amore Christi potuit 20 separare⁶. Neminem abhorrebat, in tantum ut etiam leprosos aleret et eorum aliorumque⁶ pedes lavaret. Multa abiando Dominus per eam in vita sua miracula operatus est, sed ipsa studuit eadem attentius 25 occultare. Mater eius, que ab Ungaris miserabiliter perempta iam dudum fuerat, eidem in sompnis apparuit genibusque curvatis dixit: 'Mea dilecta filia, ora pro doloribus meis, quos adhuc patior, quia negligenter vial. Potes etenim'. Evi- gilans autem sancta Elysabet surrexit, et cum fetu orans, iterum obdormiv. Adest mater, et gratias agens, se assertit liberatam et cunctis eam invocantibus eius orationes profuturas).

7¹ Accidit⁶, ut quadam die pauper valde gravi morbo⁶ infectus ad hospitalis hostium 30 procidens sterneretur. Quo comperto, beata Elysabet statim accurrens, miseratione plena interrogat, si quid cibi sumere affectaret. Ille autem respondens dicebat, se recentes pisci- culos appetere⁶ supra modum. Tunc illa conversa ad famulos domus dixit: 'Eya⁶, quis 35 miserebitur mei⁶ et pauperis huius, ut pisces recentes habeat?' Igitur famuli ad forum cur- rentes, nichil piscium penitus invenerunt. Cumque vacui⁶ redissent, beata Elysabet (utpote⁶ pia materfamilias) ilico pelvim arripuit⁶, et ad fluvium qui ante hospitale defluit properans, tantam copiam piscium cum pelvi uno haustu preñdidit⁶, ut pelvis ex aqua ab aliis accur- rentibus vix elevari posset. Quibus decoctis, statim ut infirmus de ipsis gustavit, continuo 35 sanitatem recepit.

8.¹ Dum quadam die quadragesime beata Elysabet fetuans et orationibus fessa de capella ad domum- 40 eulam suam redisset, extra se⁶ quodammodo rapt, in sinum unius pedissequarum suarum que Yaintrudis voca- batur corruit, (versaque⁶ contra quandam fenestram), his quoque⁶ oculis in celum, nichil de foris sentiens, pñe in fetum, nunc in risum resoluta⁶, (in⁶ hec verba prorupit: 'Ite, Domine, si vis esse mecum, volo esse tecum, 45 nunquam a te volo separari'). Cum igitur ad eandem redisset, dicta Yaintrudis nobilis femina, exelusa omni- bus excepit eam puella, cepit dominam suam sollicite interrogare, quomodo sibi fuisset vel quid videret. Illa autem valde difficulte⁶ acquiescens precibus supplicantis, tandem respondens ait: 'Vidi dominum Ihesum Christum vultum suum speciosissimum⁶ modo a⁶ me avertentem, modo mihi exhibentem atque dicentem: 'Si vis esse 50 tecum, et ego ero tecum'. Cui ego respondi: 'Ite⁶, Domine, volo esse tecum, si vis esse mecum, nunquam a te volo separari'.

Lectio⁶ 9.¹ Adpropinquante autem die salutis et iocunditatis, quo eam sponsus celestis ad eternum dignatus est vocare convivium, cepit beata Elysabet gravi totius corporis infir- mitate languescere. (Cui⁶ Dominus in visu apparuit dicens: 'Veni, electa mea, in prepa-

⁶ Pro unctis factis habet A: et aliis possessionibus⁶.

50 a) corpus A. b) Reinherisbornia A. c) D. 1227. eadem manus minoribus litteris post suppl. A. c) Elysabet hoc loco A. d) in marg. suppl. prima manu A. e) sui add. A. f) iaciens pñe supposito l det. B. g) Panoso A. h) q. pau- peres et inf. A. i) haec lectio deest A. k) que superact. manus 2. B. l) G. A. m) autem add. A. n) s. m. s. A. o) Eia A. p) in marg. suppl. B. q) in marg. prima manu suppl. A. r) des. A. s) arripens A. t) sic A. B. u) 7. A. v) superact. A. w) huiusque A. x) resolvitur A. y) des. A. z) diff. A. a) specio- 55 simum B. b) m. mihi vñ. modo avert. et d. A. c) deest A. d) B. A.

1) Cf. Chr. Min. p. 198; Ann. Reinh. p. 200 sqq. 2) Cf. Dicta III, col. 2022. 3) Cf. Dicta IV, col. 2027; Conradi ep. apud Kuchenbecker, Ansl. Hass. IX, p. 112. 4) Multo aliter de hac legatione 60 refertur in Dictis p. 2028, et a Theoderico VI, 6, qui haec sequitur. 5) Hanc fabellam a nostro ali-

quatenus recedens narrat Ioh. Rothe, Vita S. Elisabeth §. 14, apud Mencken, SS. II, col. 2087, et 'Düringische Chronik' §. 435, ed. Liliencron p. 353. 6) Haec tabernacula habent etiam Theodericus VIII, 1, et Iac. c. 168, p. 764. 7) Sic Dicta III, col. 2019.

rata tibi intra^a tabernacula^b). Hinc^c ad extremam horam deveniens, exitum^d suum sacramentorum ecclesiasticorum^e perceptione munivit. Cumque iam spiritus tenderet ad Dominum, qui dedit^f illum, audita est in gutture agonizantis melodia responsorii: *Regnum mundi et omnem ornatum* et cetera^g. Et sic felix illa anima cum iubilo evolavit ad Christum anno^h Domini 1231. [Statimqueⁱ odor nimius omnes perfudit].

A.

9. Honorifice autem sepulta est in capella hospitalis in Mariburg, ubi inter innumera que ibi divina largitate sunt miracula 16 mortui suscitati sunt et, quod raro auditum est, cecus quidam a nativitate, cui etiam nec sedes oculorum erant, sed¹ super locum oculis naturaliter deputatum integram pellem habebat sicut in genis et fronte. Ille ergo, beato Elyzabet suffragantibus meritis, per temporum momenta et oculorum recepit instrumenta et lucida visus officia; ipso prestante qui

187. 209. vivit] et cetera².

sic cecus natus est, ut etiam nec sedes oculorum haberet, sed super locum oculis naturaliter deputatum integram pellem sicut in genis et fronte; qui, ut multi religiosi testes hoc videntes affirmant, meritis huius sancte Elyzabet per temporum momenta et oculorum recepit instrumenta et lucida visus officia. Hiis aliisque innumeris virtutibus et miraculis coram domino papa Gregorio IX. et senatu venerabilium cardinalium examinatis et approbatis, ipse summus pontifex consensu omnium et applausu hanc gloriosam et benedictam Elyzabet sanctorum cathalogo annotavit anno Domini 1235³. Sequenti igitur anno, dum sancta ossa ipsius transferri deberent, multitudo cleri et populi innumerabilis ad tumbam eius apud civitatem Mariburg conflavit. Sed et imperator Fridericus cum episcopis et prelatibus atque principibus ibidem affuit et coronam auream obtulit multaque privilegia et donaria largiter tribuit⁴. Translatione ergo sollempniter peracta, singuli ad propria cum gaudio redierunt. Demum de sanctis ossibus huius famule Christi sacrum oleum resudans multis proficit in salutem, prestante Iesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto⁵ vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

[De⁶ eronicis. 196].

1218.

Anno Domini 1217. imperator Otto obiit in Brunswic⁷.

Anno Domini 1221. beatus Dominicus migravit ad Christum et sepultus est in civitate Bononia. Eodem anno Iudei in Erphordia occisi sunt.

Chr. S. Petri

Chr. Min.

[Cronice]. Anno Domini 1222⁸. Engelbertus Coloniensis archiepiscopus occisus est a comite Friderico de Ymburg, qui et ipse la ultionem sui sanguinis crucifragio interit. Eodem anno Damiat⁹ a Sarracenis

resumpta est.

Anno Domini 1223. ordo fratrum Minorum confirmatus est ab Honorio papa.

Anno Domini 1224. Tartari magnam multitudinem Ruthenorum prostraverunt.

Chr. Min.

Anno Domini 1226. beatus Franciscus institutor ordinis fratrum¹⁰ Minorum ple¹¹ obiit.

1212.

[Cronice]. Anno Domini 1227. Gregorius IX. a sancto Petro 189. papa ordinatur. Eodem anno, ut

Chr. S. Petri

Chr. Min.

supra dictum est¹², imperator Fridericus¹³ cum multa turba cruce signatorum ad Sanctam Terram properavit; sed illud passagium impeditum fuit.

Anno Domini 1228. Iherusalem christianis restituitur. Gens Scotorum tunc temporis fere duobus annis discurrendo terras pertransiit.

¹⁴) id est Damascus add. A.

a) b) ins. sed del. B. b) Tandem A. c) perceptis ecclesiasticis sacramentis cum iam sp. A. d) in marg. suppl. prima manu B. e) initio alia manu in loco raso B. f) Regu B. g) a. D. 1231. eadem manu minoribus literis in inferiore marg. suppl. A. h) des. A. i) prima manu in marg. suppl. A. l) manu 1. in loco raso B. m) numerus decet B. n) suppl. manu 1. in marg. B. o) des. A; numerus decet etiam B. p) Brunswic A. q) ordinis Herum ins., sed del. B. r) migravit ad Christum A. s) decet A. t) H. add. A.

1) Haec nusquam sibi legi. 2) Cf. Jac., Leg. Aur. p. 588 sqq. 3) Chr. Minor haec recto sub d. 1225. c. 168, § 12, p. 769. 4) Cf. Dicta col. 2010; refert. 5) C. 195, l. 4. 6) Chron., S. Petri et Theod. VIII, 8, 9; Ann. Erpbord. p. 31. 7) Cf. Chron. Min. componendo utriusque pervenit sententiam Sifridus. Heisterbac. apud Städtler, 'Leben der h. Elisabeth'

Anno Domini 1230. archiepiscopus Moguntinus Sifridus II. obiit in Erphordia; cui Sifridus tercius successit¹.

[De filiis beate Elysabet. 197].

Anno Domini 1231. beata Elysabet transiit, relinquens unum filium nomine Hermannum et duas filias, quarum unam dux Brabantie accepit uxorem, altera vero Gerdrudis nomine monasterium ingressa, celibem vitam duxit. Hermannus autem landgravius, filius landgravi Ludewici et sancte Elysabeth, ducens uxorem, post celebratas nuptias veneno percipit a quadam malefica nomine Berchta de Seberg, que fuit uxor cuiusdam nobilis de curia dicti principis. Iste ergo (landgravius) Hermannus mortuus est, non relinquens heredem. Eodem tempore dux Bawarie Ludewicus occisus est ab assisinis (ut dicebatur) missis ab imperatore Friderico.

[De marchione Henrico. 198].

Hoc tempore marchio Misnensis Henricus, [cognatus landgravi Thuringorum Ludewici et fratrum suorum], cum haberet duos filios Adelbertum et Dythericum, quos genuerat ei nobilis et inclita princeps [Constantia], filia ducis Austrje, cum magna pompa et fastu venit ad curiam imperatoris Friderici, petens filiam ipsius cesaris Margaretam dari filio suo in uxorem. Iste princeps marchio Henricus divitiis et gloria omnes principes Germanie excellebat; [eratque largus valde et munificus, multa militum et famulorum caterva munitus, semper hilaris, semper vivens in magnis deliciis et honore. Hic non solum baronibus et militibus, capellanis et famulis suis, immo etiam aliis principibus et nobilibus victum et preciosum vestitum habundanter et largiter tribuebat]. In tanta autem gloria et prodigalitate in curia cesaris apparuit, ut non solum principes et nobiles, sed et ipse imperator et augustus in stuporem verteretur. Tandem adepta filia imperatoris, tradidit eam Adelberto, filio suo, in uxorem, quem procedente tempore landgravium constituit Thuringorum. Hec genuit dicto Adelberto tres filios, Henricum, Fridericum, Diethericum.

[De cronicis multis. 199].

Anno Domini 1232. in Theotonia multi heretici cremati et tonsorati sunt a magistro Conrado de Marburg ex commissione domini pape Gregorii IX.

Anno Domini 1233. idem magister Conradus de Marburg, predicator verbi Dei, confessor beate Elysabet, occisus est et sepultus apud Marburg in ecclesia sancte Elysabet.

[Cronice]. Anno Domini 1235. canonizata est beata Elysabet landgravia Thuringorum a papa Gregorio IX.

Anno Domini 1236. presente imperatore Friderico et innumerabili populi multitudine, beata Elysabet translata est.

Anno Domini 1238. Tartari in Ungaria et in Polonia milia multa christianorum occiderunt. Contra ipsos Gregorius papa fecit crucem predicari. Similiter contra Sietingos, de quibus quipque milia hominum a cruce signati sunt. Eodem anno landgravius Conradus, frater Ludewici, Fritschelarensibus humiliter satisfacit, et intrans ordinem fratrum domus Theotonice, vitam in bonis operibus consummavit. Et hic sepultus est apud Marburg in ecclesia beate Elysabeth, [ubi fratres domus Theotonice magnum habent conventum militum et clericorum et aliorum fratrum ordinis; ibique pauperibus et advenis karitative victus necessaria ministrantur].

*) in Marburg quiescens add. A. **) et plures add. A.

a) pro his Agab. Nota rubro A. b) H. n. A. c) Brabantie A. d) beate Elysabet A. e) malit. corr. malef. A. e) Berchta A. f) deest A. g) filio A. h) des. A. i) Theodericum A. k) in marg. suppl. B; deest A. l) Austric. corr. oratio A. m) suam M. A. n) namque add. A. o) princeps in del. B. p) totius add. A. q) et in t. g. A. r) f. s. Ad. A. s) consti alio alium. in loco raso A. t) Ipsa autem peperit A. u) et Theodericum A. v) die scr. A. ubi cr. s. et t. s. m. w) oratum B. x) in A. y) Ha. A. l. B; Marburg A. z) Fr. imp. A. a) multa milia A. b) Fritschel. post corr. Fritschel. B. et Ha. A. c) deest A. d) sancto A.

1) Haec in Chr. S. Petri ex Ann. Erphord. exscripta sunt. 2) Sophiam. 3) Henricus II. 4) Altenberg prope Weimar. 5) Helenam, filiam Ottonis ducis de Brunswic. Cf. Alb. Stad. a. 1239. p. 369. 6) Cf. Ann. Reinhardubr. p. 223. 7) Cf. Chr. Minor. p. 200. 8) scil. nepos, cum mater eius soror fuerit Ludewici. 9) Leopoldi VII.

10) Cf. de hoc loco Tittmann, 'Heinrich der Erlauchte II', p. 184. Adelbertus a. 1240. demum natus est. 11) Cf. Ann. Erphord. p. 32. Obiit est noster narrare iniuriam Fritschelarensibus a. 1232. factam, ibid. p. 27 sq. 12) Quod iam a. 1234. Nov. fecit; Ann. Erphord. p. 30.

[Cronice^a]. Anno Domini 1239. spinea Domini corona a rege Francie recepta est¹.

Chr. Min. Eodem anno papa Gregorius excommunicavit imperatorem Fridericum, obiciens ei multos graves articulos.

[Cronice^a]. Anno Domini 1241. Gregorio IX. defuncto, Celestinus III. a sancto Petro 190. papa ordinatus, dedit 300 diebus 16. Quo defuncto^a, vacabat sedes fere duobus annis. Eodem anno gens Tartarorum ducem Polonorum cum centum milibus occidit, et multi profugi in Thuringiam et Misnam venerunt. 5

Oct. 6. Hoc^a anno fuit generalis eclipsis^a solis in octava sancti Mychaelis.

Anno Domini 1242. Tartari in Ungaria multa milia hominum occiderunt.

[De^a octava beate virginis. 200].

Chr. Min. Anno Domini 1243. Innocentius III. a sancto Petro 191. papa^a ordinatus, Lugduno mansit per octo annos^a.

At 233. Anno Domini 1243. Innocentius papa concilium Lugdun^a celebravit, in quo constituit, ut octava natiuitatis 10
Iac. c. 131. beate virginis ab omnibus clericis et religiosis antiquum sollempniter celebratur. Cuius causa hoc fuit: Gregorio IX. defuncto, Romani omnes cardinales in quodam conclavi conclusurunt^b, ut eius ecclesie in electione pape provideretur. Sed cum per plures dies concordare non possent, et ipsi a Romanis multas molestias sustinerent, tulerunt regine celi, quod, si eius meritis concordarent et abire possent, octavas sue natiuitatis diu neglectas de cetero statuerent celebrandas. Sicque in dominum Celestinum contemnerunt; et liberati, per dominum Innocentium impleverunt. Celestinus enim tantum 15
Chr. Min. 16 diebus supervisit, et ideo per eum implere^c non potuerunt.

Iac. Dies vero natiuitatis beate virginis aliquanto — — universaliter statuerunt. Sed hoc factum est multo tempore ante institutionem octave.

Eppiscopus quidam bealam virginem — — ceteris autem respondentibus: Iac. c. 131, § 3.

Chr. Min. Dilectus papa Innocentius in tam dicto concilio imperatorem Fridericum^a sententialiter imperiali dignitate privavit. 20

[De^a rege Heinrico. 201].

At 300. Anno Domini 1246. landgravius Thuringie Henricus cognomine Raspe in regem Romanorum electus est, annuente papa Innocentio, qui eidem regi Henrico infinitam pecuniam misit^a, ut imperatori Friderico prevalere posset. Eodem anno dux Auetrie^a, cum uno die bis triumphasset, in ipso conflictu a propriis hominibus occisus est. 25

[De^a conflictu regum. 202^a].

Aug. 5. Anno Domini 1247. rex Romanorum Henricus^a Conradum, filium imperatoris Friderici, apud Franconvord in die sancti Oswaldi regis prelio vicit^a. Eodem anno idem rex Henricus VII. mortuus est et sepultus apud patrem suum^a landgravium Hermannum in Ysnacho^a, in ecclesia sanctimonialium ordinis Cysterciensis^a. Et in isto defecerunt illi nobiles 30 principes Thuringie qui de prosapia Karoli Magni imperatoris originem traxerant.

A.

Tunc marchio Misnensis Henricus, qui provisor orphanorum sancte Elysabet esse debuerat, terras eorum sibi usurpavit et Albertum, filium suum maiorem, landgravium Thuringorum constituit.

B.

Tunc marchio Misnensis Henricus Thuringiam et Saxonie palatiam sibi usurpavit. 35

Quam ob rem grande bellum inter ipsum et ducissam Brabantie^a postmodum est exortum.

[De^a rege Wilhelmo. 203^a].

At 234. Anno Domini 1248. comes^a Hollandie Wilhelmus in regem^a Romanorum electus est^a et civitatem Aquisgran^a expugnavit, ac ibidem a duobus cardinalibus coronatus, regalem accepit benedictionem. Eodem anno obiit dux Brabantie^a.

[De^a rege Francie. 204^a].

Chr. Min. Anno Domini 1249. rex Francie Ludewicus Damiatam expugnavit et in possessione pacifica habuit. Postea in 45
A. Erphord. bregi a soldano captus est, et centum milia marcorum dedit et Damiatam restituit. Eodem anno obiit archiepiscopus Moguntinus Sifridus. Cui successit Christianus.

*) propter crimina sua add. A. **) filiam scilicet sancte Elysabet add. A.

a) deest A. b) eclipsis A. c) De o. b. in loco raso B; haec des. A. d) deest A. e) et ... (erasum) add. B.
f) Lugd. A. B. g) De beate virgine misit ms. A. h) incl. A. i) impleri n. potuit A. Iac.; item misit ms. A. 50
k) post in marg. suppl. ut supra in Indico B; des. A. l) des. A. m) numerus post in marg. suppl. B. n) regem add. A.
o) post in marg. suppl. B. p) Ysnach^a A. q) W. e. H. A. r) Reges illorum ms., del. B.

1) Cf. Vinc. Memor., SS. XXIV, p. 161. 2) Hoc 5) Cf. Chr. Minor., ubi in die s. Dominici, et Ann. male ad a. 1242. quidam codices Chr. Minoris referunt. 3) Cf. Ann. Erphord. p. 35. 4) Fridericus II. 6) Sophiam. 7) Henricus II. 55

Anno Domini 1250. rex Dacie¹, procurante fratre suo Abel, per traditionem et fraudem miserabiliter est occisus. cf. Ann. Erphord.

[De legato Hugone. 205^b].

Anno Domini 1251. dominus Hugo cardinalis, in Theotoniam² legatus missus, Wilhelmum³ regem confirmavit, Christianum archiepiscopum Moguntinum destituit, Gerhardum eidem⁴ subrogavit. Ann. Erphord.

[De morte Friderici Imperatoris. 206].

Anno Domini 1252. Imperator Fridericus [II. ad extrema vite deveniens, perceptis ecclesiasticis sacramentis] mortuus est et sepultus apud Fogiam. Chr. Min.

10 Anno Domini 1253. rex Wilhelmus contra comitissam Flandrie⁵ pugnavit et victoriam habuit. Eodem anno obiit rex Bohemie⁶. Ann. Erphord.

[De papa Alexandro. 207].

Anno Domini 1254. defuncto [papa] Innocentio IIII, Alexander IIII, a sancto Petro [92. papa] ordinatur. [Hic⁷ sequenti anno] Ezelinum de Trevis, tortorem christianorum, interfectorem 60 fratrum Minorum et aliorum plurimorum fidelium, pro heretico cum omnibus fautoribus suis condempnavit. Chr. Min.

[De morte Wilhelmi. 208].

Anno Domini 1256. rex Wilhelmus in Frisia occisus est a Frisonibus. Chr. Min. et Chr. S. Petri.

Anno Domini 1258. Tartari⁸ expugnaverunt partes orientales, videlicet regnum Indie, regnum Armenie, regnum Nysive, regnum de Beldach⁹, regnum etiam Iherosolimitanum, Antiochiam et partes christianorum ultra mare. Chr. Min.

[De ducissa Brabantie. 209^b].

20 Anno Domini 1259. Gerhardus archiepiscopus Moguntinus mortuus est in Erphordia¹⁰ et sepultus ibidem. Cui successit Wernherus. Eodem anno ducissa Brabantie¹¹, filia beate Elysaabeth, cum magno exercitu et armis bellicis intravit Thuringiam, ducens secum filium suum landgravium Hassie¹², qui tunc erat annorum 12, dictamque terram spoliis et incendiis devastavit, quia marchio Misnensis Heinricus predictam sibi terram usurpaverat, cum tamen¹³ filius iam dicte ducisse, landgravius scilicet Hassie, propinquior esset heres. Chr. S. Petri. 21. 201. A. f. 135.

[De nygromantico in Vriberg. 210^b].

In diebus istius marchionis Heinrici accidit quiddam valde miserabile et horrendum in Vriberg¹⁴, civitate dicti principis. Quidam enim scolaris in iam dicta civitate amore cuiusdam puelle nimium stimulatus, consilium et suffragium a quodam nygromantico promissa sibi pecunia requisivit, ut sibi puellam impetret memoratam. Ille ergo in quoddam cellarium scolarem eundem secum ducens, et speras ac figuras, ut assolent, circum se super pavementum describens, cepit legere dyabolicas coniurationes. Postquam autem multa fantasmata dyaboli se utriusque oculis ingessissent, tandem dyabolus in forma illius puelle supradicte ibidem apparuit seque¹⁵ illi in eius amore ardenti eminens exhibebat. Ille ergo ceco amore ductus, cum manum extra speram extenderet, volens amasiam suam apprehendere, statim a demonio arreptus et ab eo parietibus cellarii allisus et conquassatus, super nygromanticum illum mortuus est proiectus. Tunc ille fere exanimis factus, inde se movere non potuit, sed toto residuo illius noctis mortuum super se prostratum sustinens, voces miserabiles clamitabat. Mane autem facto multi de civitate, auditis huiusmodi clamoribus, conturbati et territi convenerunt et ipsum inde seminecem eduxerunt).

[De archiepiscopis et flagellatoribus. 211].

Anno Domini 1260. soldanus Babylonie, rex Egypti, resumptis viribus, cum exercitu barbarorum clam irruit in castra Tertiarorum et multa ex eis milia interfecit. Hoc anno 4 metropolitani, scilicet Moguntinus, Treverensis, Breimensis¹⁶, Magdeburgensis¹⁷, a papa Alexandro IIII. Rome consecrati sunt. Eodem anno multa milia flagellatorum prodierunt in mundum, dicentes, hominem ab omnibus peccatis absolvi, si in tali secta per unum mensem iret.

^a) Pro unico inclusis habet A: Anno Domini 1255. Alexander papa.

a) des. A. b) numerus post in marg. suppl. B. c) Theot. post cory, Theot. B. d) Wilhelmum A. e) et A. f) decet A. g) et int. A. h) post in marg. suppl. B; des. A. i) potentissime add. A. h) potentissimum add. A. i) post i. oratio corr. uocata. B. m) Erfordis A. n) Brabantie, e s corr. A. o) decet A. p) hoc caput decet A. q) in marg. eadem manu suppl. B. r) que in marg. suppl. B. s) milis ex eis A. t) Magd. Br. A.

1) Eriens. 2) Margaretham. 3) Wenzeslaus I. 4) Heinricum, tum iam 15 annos natum. 5) Freiberg. 6) Wernerus, Heinricus II, Hildeboldus, Rupertus.

[De^o conciliis et Friderico. 212].

Chr. Min. Anno Domini 1261, celebrata sunt concilia in Moguntia ab archiepiscopo Werhero et aliis ab aliis archiepi-
scopis, iubente papa Alexandro, contra Tartaros et alia pericula, ut per^b verbum crucis et orationes fidelium inimicis eccle-
siae resisteretur. Eodem anno obiit papa Alexander III. Cui successit Urbanus III, a sancto Petro 193. papa ordinatus.
Anno Domini 1262, venit quidam cum exercitu magno, dicens se esse imperatorem Fridericum, qui ante decem 5
annos mortuus fuerat.

[De^o conflictu principum. 213].

10. Anno Domini 1263, in vigilia apostolorum Symonis et Iude illustres principes Adelbertus Thuringie landgravius
et germanus suus marchio^c Dythoricus de Landisberg conflictum habuerunt cum duce Saxonie Adelberto, et^a glo-
riose triumphantes, ceperunt ipsam ducem et comitem Henricum de Anhalt et alios plures comites et nobiles. 10
Anno Domini 1264, stella que dicitur cometas visa est.

[De^o Clémente papa et Meinfrido. 214].

17. 301. Anno Domini 1265, Clemens III, a sancto Petro 194. papa ordinatur. Hic cum Meinfrido rege Apulie,
filio imperatoris Friderici, grave prelium habuit. Eodem anno soldanus Babylonie impugnavit christianos in Terra
A. 1. 235. Sancta, cepit Arotum castrum domus Hospitalis et castrum et civitatem Cesaream et civitatem Caypham. 15

[De^o conflictu regum. 215].

Chr. Min. Anno Domini 1265, Clemens papa precepit crucem cum magna indulgentia predicari in subsidium Terre
Cont. I. Sancte. Eodem anno^a comes Karolus, frater regis Francie Ludewic, conflixit cum Meinfrido^b rege, filio imperatoris^c
Friderici, et vicit et occidit eum. Quo facto, papa fecit Karolum regem Sicilie. Eodem anno^d comes de
Hoenlo et civis Wurceburgenses conflixerunt cum comite Hermann^e de Henninberg apud 20
civitatem Kytzingen, iuxta Mogum fluvium, pro episcopatu, quia duobus per dissensionem electi
fuerant^f. Sed comes de Hoenlo^g, omnibus^h suis cruce signatis, victoriam habuit. Hoc etiam
anno soldanus Babylonie subjugavit sibi Iherusalem, Bethleemⁱ, Nazareth, Galyleam totam et alias multas^j muni-
tiones. Cepit etiam et sufficiens expugnavit castrum munitissimum quod dicitur Iaphet^k, in quo fratres domus Theo-
tonice et alios christianos inventos duris vinculis constrinxit ad duo milia et plures^l. Hos^m omnes in fide examinari 25
fecit. Ipsi vero omnes preter octo in confessione Christi occisi sunt.

[De^o cruce signatis. 216].

16. Anno Domini 1267, cruce signati sunt in subsidium Terre Sancte rex Francie Ludewicus, rex Anglie, rex Arra-
gonie, rex Navarre, archiepiscopus Rotomagensis et alii plures. Eodem anno beata Hedewigis, quoddam ducissa Polonie,
canonizata est a papa Clemente. 30

[De^o Conrado et Karolo. 217].

18. Anno Domini 1268, Clemens papa crucem predicari fecit contra regemⁿ Conradum, filium imperatoris Friderici,
et contra^o civitates Tuscie et Longobardie sibi adherentes. Inito autem conflictu inter Conradum et Ka-
rolum, victoriam habuit Conradus^p. Sed a quodam potente Longobardo^q in munitionem
receptus, traditus est fraudulentem cum marchione de Baden^r et comite Pisano^s. Qui post 35
paucos dies a Karolo capitalem sententiam acceperunt, prius tamen confessione^t facta et missa^u
audita. Post hoc protinus papa Clemens III, in Biterrio defunctus est. Post quem vacabat sedes 4 annis^v.
Anno Domini 1269, soldanus expugnavit Antiochiam et occidit in ea multis milibus hominum.

[De^o filia imperatoris. 218].

19. Anno Domini 1270, obiit rex Ungarie Bela. Eodem anno inclita et nobilissima princeps Mar- 40
gareta, filia imperatoris Friderici, Thuringie landgravia^w, cum multas contumelias et etiam
comminationes mortis a marito suo landgravio Adelberto indigne pertulisset, tandem
existens in castro Wartberg, suffragio cuiusdam militis per murum in sporta de altissima
rupe eiusdem montis castri dimissa, cum duobus tantum pedissequis et duobus camerariis^x
fugam iniit. Ipsa namque inter ceteras pedissequas suas unam habuit que Kunegundis de 45
Ysinberg vocabatur, quam ipse landgravius^y amans et cum ea frequenter adulterans^z,
filiam cesaris exosam habuit et despectam. Abbas autem Fuldensis^{aa} dictam filiam impe-

^a) Quo devicto, ceperunt eum et com. A.

a) des. A. b) superscr. A. c) Theodericus m. A. d) in marg. suppl. A. e) r. M. A. f) F. I. A. g) in marg.
suppl. B. h) cum inu. tratum A. i) o a corr. A. j) N. Beihl. A. k) mun. multas A. l) in marg. A. m) Iaphoth A. 50
Saphet Chr. Minor. n) a corr. B. o) a minio post corr. B. p) mcccxxviii. corr. mcccxxviii. B. q) decal. A.
r) f. c. A. s) s. m. A. t) langr. A. u) cubicularis A. v) adulterando A. w) Fulden | densis radendo corr. B.

1) scilicet Conradus de Trimberg et Bertholdus de Henneberg. Haec in Chr. Min. Cont. et Chr. S. Petri aliter narrata sunt. 2) Victus aufugit. 3) Iohannes Frangipani domino de Astura. 4) Friderico. 5) Gerardo. 6) fere tribus annis Chr. Min. Cont. 7) Haec verba sapiunt Chron. Min. Cont., ubi vero hoc anno Margaretham tantum obliisse narratur. Cetera bene cum Ann. Reinhardobr. a. 1269, 85 p. 239 sq. concordant. 8) Bertholdus.

ratoris fugientem usque Franconeord deduci fecit; ubi a civibus honorifice suscepta et pertractata, ibidem defuncta est eodem anno et honore regio tumulata per archiepiscopum Moguntinum.

[De papa Gregorio decimo et fame valida. 219].

Anno Domini 1271. in Biturris electus est dominus^b Theobaldus archidiaconus ecclesie Leodicensis ip-
sum pontificem et Gregorius X. nomen sortitus. Eodem anno in Theotonia fames valida fuit
et tribus annis duravit, ita quod multi homines fame perierunt.

Anno Domini 1272. Gregorius X. a sancto Petro 195. papa ordinatus, cum sollemni comitatu intravit urbem Romanam.
Nam ante ipsum nullus papa infra 11 annos intraverat propter rebellionem Romanorum. Eodem anno rex Ungarie
Stephanus post plura prelia^a inter ipsum et regem Bohemie Odakarum habitus^c mor-
tuus est.

[De rege Rudolfo. 220].

Anno Domini 1273, in festo Mychaelis^d in Franconeord^e electus est in regem Roma-
norum comes Rudolfus de Habichsburg (provincia^f Alsatie) et statim Aquisgrani coronatus.

Anno Domini 1274. Lugduni celebratum est concilium magnum, presidente papa Gre-
gorio X. Hic electionem regis Rudolfi confirmavit, reprobatis nunciis regis Hispanie et
regis Bohemie. [Ipse^g namque rex Bohemie Odakarus sollemnes nuncios et multam
pecuniam et munera ad curiam domini pape Gregorii transmisserat, eo quod ipse ad impe-
rium aspiraret. Papa autem munera non attendens, circumsedentibus sic dicebat: 'Cum
in Alemannia plures principes et comites habeamus', quare vellemus Sclavum ad imperium
sublimare?']

Rudolfus itaque imperium adeptus, regnavit annis 18. Iste in diebus suis^h tranquillam
pacem procuravit, equus iudex diviti et pauperi exstititⁱ, ecclesias et pauperes defendit et
protexit.

A.

raptores et iniquos extirpavit. Cum videret,
quod milites non permitterent pauperem vel
humilem personam ad ipsum accedere, dixit
eis: 'Pro Deo date hominibus accessum; non
enim propter hoc ad regnum sublimatus sum,
ut pauperibus in archa precludar^j.'

Ubicumque processit, si conspexit aliquem sibi^k loqui cupientem^l, statim se illi exhibuit
ad confabulandum. Ipse^m deniqueⁿ omnibus se exposuit et neminem contempsit. Strenuus
erat in armis, in religione christiana fidelis. Et cum esset mire prudentie et iam provec-
tatis, hilaris tamen et iocundus semper exstitit^o, et cum magna [modestia^p et] mansue-
tudine Imperium gubernavit.

A.

Anno Domini 1275. archiepiscopus Mag-
deburgensis et marchio Dythericus de Landis-
berg cum magno exercitu armis hostilibus
Thuringiam invaserunt. Quos landgravius
Thuringie Adelbertus, collecto exercitu mille
equitum, in fugam convertit et de terra sua
potenter eiecit.

B.

Cum videret milites pauperibus vel humili-
bus^q personis sibi loqui cupientibus acces-
sum prohibere, dixit eis: 'Pro Deo date homi-
nibus accedendi locum; non enim^r propter
hoc ad imperium sum electus, ut hominibus
in archa precludar^s.'

B.

De landgravio et marchione. 221.

Anno Domini 1275. orta discordia inter
nobiles principes Adelbertum Thuringorum
landgravium et fratrem suum Dythericum
marchionem de Landisberg, Idem marchio
Dythericus^t et archiepiscopus Magdebur-
gensis Conradus Thuringiam cum magno
exercitu armis hostilibus invadentes, castra
metati sunt in civitate que Tennestete^u dici-

tur, et tantum una nocte inibi permanserunt. Nam predictus^v landgravius
Adelbertus^w eadem nocte exercitum mille equitum armatorum et ultra et
peditum vulgus innumerabile convocans, fratrem suum iam prefatum una
cum archiepiscopo potenter et viriliter de terra Thuringia effugavit.

a) deo. A. b) e corr. B. c) in marg. suppl. B. d) habita O. hab., primum del. B. e) Franconeord post corr.
Franconeord B. f) heb hab. B. sed primum del. g) De Rudolfo initio in A. h) in marg. suppl. A. i) int. A.
k) humilibus, comp. oratio B. l) in marg. suppl. B. m) volentem sibi I. A. n) Ipse corr. Ipse B; Ipe A. o) namque A.
p) deo. A. q) Dythericus B. r) Adelb. corr. Adelb. B.

55 l) Tennstätt, praef. Wellesensoo.

[De^a papa obruto et preliis regum. 222]

Anno Domini 1276. venerabilis papa Gregorius X. feliciter in Domino obdormivit. Cui successit Innocentius V, a sancto Petro 196. papa ordinatus. Iste fuerat^a in ordine Predicatorum et vocabatur Petrus^b et ante papatum factus fuerat^c archiepiscopus cardinalis Ostiensis. Obiit autem primo anno pontificatus sui. Hinc successit eodem anno Adrianus V, a sancto Petro 197. papa ordinatus, et obiit etiam eodem anno. Eodem anno Iohannes XVIII^d, a sancto Petro 198. papa ordinatur. Hic dum quendam librum, ut dicebatur, hereticum et peruersum dictaret, subito domus^e in qua sedebat super eum corruit in tantumque concussit, ut infra spacium 5 dierum miserabiliter moreretur, replicans sepius hec verba vel similia: 'Quid fiet de libello meo? Quis complebit libellum meum?' Obiit et iste primo anno^f pontificatus sui.

A.

Isti ergo 4 omnes uno et eodem anno, videlicet Gregorius, Innocentius, Adrianus, Iohannes, Romani pontifices fuerunt. Eodem anno rex Romanorum Rudolfus movit exercitum ad terras quas sibi rex Bohemie usurpaverat, optinuitque Austriam, Stiriam et Carinthiam.

B.

Eodem anno rex Romanorum Rudolfus, multa militia et pugnatorum turma collecta, aciem direxit ad orientem, subiciens^g sibi terras quas rex Bohemorum Odakarus occupaverat et sibi illicite usurpaverat, videlicet Austriam, Styriam et Carinthiam et alia plura loca.

[De^a apostolicis].

Anno Domini 1277. papa Iohannes ruina cuiusdam domus obrutus et concussus, miserabiliter obiit, ut supra dictum est, successitque^h ei Nycolaus III, a sancto Petro 198. papa ordinatus. Hic dum esset in quodam castroⁱ quod cuidam nobili abstulerat, stans ad fenestram, leni vento (tactus^j et) infectus, subito mortuus est.

Martinus^k III, a sancto Petro 199. papa ordinatur. Hic in tanto odio habebat^l Theotonicos, quod obtabat totam Alemanniam piscinam esse^m.

[De^a visionibus diversisⁿ].

In illis diebus, dum gwerre et prelia inter regem Romanorum Rudolfum et regem Bohemorum Odakarum crescerent, et utrobique malum discordie augetur, diverse visiones et sompna veridica de casu regis Odacari sunt diversis diversimode revelata. Ipse namque rex Bohemie Odakarus vidit in visu noctis, quod plura cornua haberet in capite, que omnia preter unum sibi radicitus sunt evulsa. Quidam etiam clericus in Alemannia vidit in sompno, quod fluvius magnus et turbidus glacie mixtus raptim curreret ab occidente^o contra Bohemiam, vocemque audivit lamentabilem clamitantem hec verba: 'Dies tribulationis, dies miserie^p et plura alia sic clamabat. Quidam quoque miles^q nomine Reinboto, similiter Theotonicus, vidit per sompnum 15 lunas in celo pugnare, quarum due ceteris erant maiores, et una ex hiis duabus habebat foramina multa, in quam ceterae lune impegerunt et penitus consumpserunt. Cumque iam dictus miles hec miraretur, vidit regem Bohemie prope stantem et multum vomitum emittentem].

A.

De interitu regis Odacari.

Anno Domini 1278. rex Romanorum Rudolfus et rex Bohemie Odakarus multis milibus pugnatorum iuxta fluvium Maram^r ad dimicandum hostiliter sunt congressi. In hoc autem conflictu, utrisque exercitibus crudeliter dimicantibus, rex Bohemie a propriis hominibus ad mortem vulneratus occubuit.

B.

De^a rege Odakaro occiso. [223^s].

Anno Domini 1278. rex Romanorum Rudolfus et rex Bohemie Odakarus multis milibus pugnatorum in campo Austrie quod Marchveld dicitur ad dimicandum hostiliter sunt congressi. In hoc autem conflictu, utrisque exercitibus crudeliter dimicantibus, rex Bohemie a suis traditus et ad mortem^s vul-

a) des. A. b) voc. frater Pet. et f. in o. Pred. A. c) est A. d) sic B.; XIX. A. e) hic cor., all. del. B. f) ano post corr. Ino B. g) subiciens sub., primum del. B. h) Hinc successit Nya. A. i) sic A. B., post corr. cxcix. B., 50 quia sam supra idem numerus. j) Hinc successit Mart. A., et post ord. l) post corr. cc. B. m) habuit A. n) totum cap. desit A. o) numerus desit B.; in indice capitum bis idem numerus 222. p) in ins. sed del. B. q) f. ins., sed oratum B. r) M. o. corr. A. s) desit B., et indice supplent. t) motem post corr. mortem B.

1) Sorano. 2) Cf. Nicolaum de Bihera v. 1001, ed. Fischer p. 72; quem forte noster legit.

Cuius mortem rex^a Romanorum supra modum doluit, quia commiserat suis, quod ipsum sibi incolomem observarent. Mortuo itaque rege Bohemiæ, statim maxima clades totius regni sui secuta est, ita quod per triennium cottidie gens Bohemorum turmatim de terra sua, relictis habitaculis, transmigrarent, venientesque^b in Thuringiam et Misnam et alias partes Theotonie, miserabili inedia^c per plateas civitatum mortui corruerunt.

neratus occubuit. De cuius morte rex Romanorum supra modum turbatus est, quia cominiserat suis, quod ipsum incolomem observarent. Mortuo itaque rege Odakaro, statim maxima clades totius regni sui secuta est, ita^d quod per triennium cottidie gens Bohemorum de terra sua, fame compellente et inopia, relictis habitaculis, transmigrarent, venientesque in Thuringiam et Mysnam et alias partes Theotonie, miserabili inedia per plateas civitatum mortui corruerunt. Corpus quoque regis Odakari servabatur multo tempore insepultum, quia ipse fuerat a domino papa excommunicationis sententia innodatus.

(De rege Wenzelao. 224^e).

Filius^e autem regis Odakari unigenitus Wenzelao secundus regnavit pro patre suo; cui rex Romanorum Rudolfus filiam suam (Gutham^f nomine) tradidit in uxorem; [alteram^g filiam^h dedit Karolo, filio regis Sicilie, tertiamⁱ duci Bawarie^j, quartam^k duci Saxonie^l]. Sororem autem^m Wenzelaiⁿ coniunxit^o (Rudolfo^p), filio suo iuniori, quem constituit ducem Austrie. Hic defunctus est Prage et sepultus in ecclesia cathedrali^q, relinquens filium^r nomine Iohannem^s. Adelbertus autem, senior filius regis^t Rudolphi, successit fratri suo in ducatu Austrie.

A.

B.

et Iohannes^u, adhuc parvulus existens, in curia regis Bohemie enutritur.

et Iohannes mansit apud avunculum suum regem Bohemie Wenzelao. Dux autem Adelbertus, filius regis Rudolphi, iam duxerat in uxorem Machthildem^v, sororem duces Carinthie et comitis Tyrolensis, que genuit ei multos filios et filias. Primogenitus eius Rudolfus duxit filiam regis Francie^w, que in primo puerperio^x defuncta; sepulta est in Vienna Austrie.

(De anima Guntheri de Salza. 225^e.)

In diebus regis Rudolphi Romanorum augusti accidit in Thuringia res miranda et memorie commendanda. Aput civitatem Arnstete^y in monasterio quod Mons sancte Waldburgis dicitur erat sanctimonialis, filia nobilis cuiusdam, simplex valde et devota. Hec dum quadam nocte ante fenestram dormitorii pro salute defunctorum orans devotius psalterium ruminaret, vidit de balneo caloris contra se in declivo montis posito ignem et vaporem fumi erumpere, cum quo etiam homines utriusque sexus procedere videbantur, inter quos nobilis miles dominus Guntherus de Salza, vestitus habitu militari rubeo, cui intexte erant nigre virgule, progrediens, cum ipse noviter esset defunctus, ad fenestram cui dicta sanctimonialis assistebat accessit^z ipsamque lamentabiliter alloquitur, dicens: 'Domina, rogo propter passionem domini nostri Ihesu Christi, ut misereamini mei'. Cui illa: 'Quis estis vel quid vultis ut faciam vobis?' At ille respondit: 'Ego sum Guntherus de Salza, qui nuper de hoc seculo migrans, eternaliter fuisset dampnatus, si non mater misericordie obstitisset'. Cumque iterum^{aa} eam rogaret, ut propter passionem Ihesu Christi pro se oraret, quia in tormentis maximis esset, illa, ut erat tota simplex, respondit: 'Et quare pro vobis orare deberem, cum nunquam aliquid boni mihi feceritis?' At ille magis ac magis instabat, ut propter passionem Ihesu Christi pro se oraret. Tandem interrogatus ab ea, in quo

a) in marg. suppl. A. b) que initio post suppl. A. c) in a corr. A. d) e corr. B. e) des. A. f) numerus decet B. g) A nulla distinctione interposita etc: Wenz. vulgus, Bl. dicti r. O., v. p. p. s. g) his scr., alterum del. A. h) desponsata A. i) decet A. j) kath. A. k) Leopoldum eratum, et in marg. m. 3. (Sifr.) corr. in marg. Iohanna A. l) Romanorum add. A. m) Leopoldus eratum, et in marg. m. 3. (Sifr.) corr. Iohannes A. n) puerp. corr. puorp. B. o) sequentia duo capita des. A. p) decet B. q) in marg. suppl. B. r) ach ind., sed del. B.

1) Clementiam. 2) Mathildem. 3) Ladovico II. 4) Agnetem. 5) Alberto II. 6) Immo Elisabeth. 7) Blancam, filiam Philippi III; defuncta a. 1305. 8) Arnstadt super fl. Gera in Schwarzburg-Sonderhausen.

sibi suffragari posset, respondit: 'Si domine nostre in hoc claustro pro me legerent psalterium, quod vos aureum, nos vero in purgatorio lucidum dicimus, eo quod multe anime per hoc illuminentur, sperarem subito liberari'. Solet autem psalterium illud taliter legi, quod post quemlibet versum fit prostratio cum *Pater noster* et *Ave Maria*, et offertur nummus cum candela. Item ille adiunxit: 'Rogo etiam, ut psalmus ille *Deus, Deus meus, respice in me*, devotius dicatur, et tres versiculi qui in eo continentur sepius et devotius repetantur. Primus est: *Ego autem sum vermis et non homo* et cet., quatenus ipse qui propter nos tantum se humiliavit, ut etiam vermi se comparet, ignoscat mihi, quod in magna pompa et arrogantia vixi. Secundus est: *Arui tamquam testa virtus mea* et cet., ut qui propter nos in cruce sic exaruit, indulgeat mihi, quod in mundo existens valde lubricus et carnaliter et voluptuose vixi. Tercius versiculus est: *Foderunt manus meas et pedes meos* et cet., quatenus ipse cuius manus et pedes in cruce transfixi sunt ignoscat mihi, quod manus meas ad multa illicita exhibui et pedibus superbe et arroganter incesi. Rogo insuper, ut omnia ista uxori mee significetis, et etiam, ut ipsa mihi tantum numerum missarum procuret et tantum elemosinarum pro salute mea pauperibus largiatur'. Hiis dictis, ab oculis eius evanuit. Dicta autem sanctimonialis omnia que ei anima iam dicti militis commiserat diligentius adimplevit].

[De anima sanctimonialis. 226.]

Accidit circa idem tempus in confinio Thuringie in monasterio quod Petri-mons dicitur prope civitatem Ysinberg, quod quedam sanctimonialis eiusdem claustrum nomine Sophia de Salecke, supra modum simplex, humilis et devota, post matutinas quadam die intraret pomerium coniunctum monasterio, in quo erat cimiterium monialium, ut pro sepultis ibidem orationem faceret. Et ecce, quedam sanctimonialis noviter defuncta supra proprium tumulum stare videbatur, que contra orientem assidue se usque ad genua inclinabat. Ad quamlibet autem inclinationem quidam terga ipsius cum pugno validis ictibus verberabat. Cuius pugnum iam dicta Sophia conspexit, ipsum autem percutientem videre non potuit. Sicque ex huiusmodi visione nimium perterrita, ad monasterium velocius remeavit, cepitque secum cogitare, quod memorata defuncta, dum adhuc viveret, inclinationes in choro, quas religiosi facere assolent, tepide observat et pro tanto huiusmodi purgatorium sustineret].

[De Friderico simulato. 227.]

Anno Domini 1284. archiepiscopus Moguntinus Wernherus defunctus est. Eodem anno vir quidam senex venit in Coloniam Agrippinam, asserens se esse imperatorem Fridericum, qui ante 32 annos mortuus fuerat. Hic electus a Colonia, receptus est a civibus Nussie.

[De episcopis et nobilibus defunctis. 228.]

Anno Domini 1285. obiit papa Martinus III. Cui successit Honorius VIII, a sancto Petro 200. papa ordinatus. Hoc anno obiit rex Sicilie Karolus, et filius eius in bello occisus. Defuncti sunt eodem anno episcopi Babinbergensis et Nuwenburgensis Lutherus. Cui successit Bruno episcopus. Mortui etiam sunt marchio Dythericus de Landisberg, filius marchionis Heinrici Misnensis, comes de Orlamunde Hermannus et Otto, comes Heinricus de Swarzburg. Eodem anno vir ille qui finxerat se imperatorem Fridericum, in Wipfelaria crematus est.

[229]. Anno Domini 1286. Basiliensis episcopus Henricus ab Honorio papa Moguntine sedis archiepiscopus est ordinatus.

a) in marg. suppl. B. b) e corr. B. c) e superscr. B. d) bis scr., primum (illud corr. illicita) del. B. e) in marg. suppl. B. f) hoc caput deest A. g) deest B. h) cul. ins. del. B. i) superscr. B. k) e corr. B. l) deest A. m) numerus deest B. n) dicens se imp. Fr. A. o) recep. in loco raro A. p) sic A. B. post corr. cci. B. q) Nuenb. A. r) s. e. A. s) Orlamunde A. t) Swarzburg A. u) ant. A. v) deest B; in Indico cod. B hic supplenda est rubra: De episcopo Henrico 229.

1) Eisenberg in ducatu Sachsen-Altenburg. 2) Tile Kolup. Cf. Chr. Samps. p. 119. 3) Sic computat Sifridus, quia Fridericum a. 1252. mortuum esse ex Chr. Min. falso didicerat. 4) Hulus etiam mentionem facit Girardus de Arverna in brevi chronico quod a. 1287. composuit et Ivoni Cluniacensi inscripsit (N. Arch. VI); cod. Parisiens. nr. 4910, f. 27: Hinc temporibus venit quidam Alemanniam, qui agebat se esse Fridericum, qui fuit imperator Alemannie, qui condemnatus fuit per Innocentium quartum. Rex Rodolphus Alemannie, audita fama illius, accessit ad locum, precepit eum comburi. G. W. 55 5) Immo captus est Carolus Claudus. 6) Bortholdus.

[De convocazione in Wurzburg. 230¹].

Anno Domini 1287. dominus Pocomatius episcopus cardinalis a papa Honorio missus legatus [Alemanniam^a], in civitate^b Francorum que dicitur Wurzburg^c convocatis archiepiscopis, episcopis^d aliisque prelati^e Germanie^f, exegit quintam. Sed ipsi omnes appella-^{at 230} verunt contra eum ad sedem apostolicam. [Rex^g Romanorum Rudolfus tunc ibidem colloquium habuit cum principibus et nobilibus Theotonie]. Eodem anno obiit papa Honorius ante pascha. Cui successit Nycolaus III, a sancto Petro 201.^h papa ordinatus. Iste fuerat de ordine fratrum Minorumⁱ. Hoc anno felix adolescens Wernherus passus est a Iudeis et occisus in die parascheus^j ad^k littus Reni fluminis in civitate Wisela^l et in Apr. 4. 10 oppido^m Bacherachⁿ sepultus; cuius sanctitatem iniracula ibidem facta protestantur. ^o

A.

Anno Domini 1288. obiit archiepiscopus Moguntinus Henricus et marchio Misnensis Henricus, qui sepultus est in Cella^q, in monasterio ordinis Cisterciensis.

20 Eodem anno^r archiepiscopus Coloniensis^s captus est in prelio^t, et occisi sunt viri circiter mille in ipso conflictu.

[232^u]. Anno Domini 1289. dux Waratizlaviensis Henricus subiugavit sibi regnum Cracovie, et veneno interiit sequenti anno.

A.

25 Anno Domini 1290. rex Romanorum Rudolfus intravit Thuringiam, reformans pacem terre et convocans principes ad curiam suam in Erfordiam.

30 Fueruntque secum ibidem filii sui Adelbertus et Rudolfus dux Austrie (qui adhuc vixit, licet de morte sua anticipando dictum sit^v), filie quoque eius, Gutha regina Bohemie, ducissa Bavarie et ducissa Saxonie, et alie multe nobiles.

[De excidio Terre Sancte. 234^w].

35 Anno Domini 1291. civitas Accaron capta est a Sarracenis, et multa milia^x hominum ex utraque parte ceciderunt; et tunc christiani omnino de Terra Sancta extirpati sunt, quorum multi confugerunt^y in Cyprum insulam. Eodem anno obiit [gloriosus^z] rex Romanorum Rudolfus et sepultus est in Spira [anno^{aa} regni sui 18].

[De rege Adolfo. 235^{ab}].

40 Anno Domini 1292. obiit papa Nycolaus III. et sepultus est Lateranis in ecclesia sancte Marie Majoris. Eodem anno in^{ac} Franconevord electus est comes Adolfus de Nasowe in regem Romanorum [archiepiscopo^{ad} Moguntino Gerhardo alios^{ae} principes ad^{af} eiusmodi electionis consensum attrahente].

45 a) des. A. b) deest B. c) Alim. corr. Alem. B; deest A. d) In W. civ. Franconie A. e) Wurzeb. corr. Wurzeb. A. B. f) et e. A. g) Theotonia A. h) post corr. c. c. B. i) parasceus A. j) s corr. B. k) opido A. m) Bacheracho A. n) deest A. o) deest B; ex indice capitum cod. B hic supplenda est inscriptio: De duce Henrico 232. p) deest B; ex indice capitum cod. B hic supplenda est inscriptio: De rege Rudolfo 233. q) et e corr. B. r) hanc in marg. oha (2) manu (Sifridi) suppl. B. s) numerus deest B. t) in marg. suppl. B. u) fugerunt A. v) et. e. c. A. w) de N. in v. R. in Frankivord A. x) s corr. B.

50 1) Girardus de Arvernia (v. p. 710 n. 4) his verbis operi finem dedit: Anno sequenti in cena Domini obiit Honorius III. Anno huius Yconis 12 (i. e. 1288) in cathedra beati Petri (Febr. 22.) assumptus fuit in summum pontificem Iheronimus, qui fuit de ordine fratrum Minorum, qui alterato nomine Nicolaus V. (ita) est coactus. 2) Oberwesel. Cf. Chr. Sempelr. p. 120. 3) Alt-Zelle. 4) Sifridus. 5) Worringend. 6) c. 224. Mortuus est hoc anno, mense Maio.

De Celestino (papa^a et Bonifatio papa. 236^b).

Anno Domini 1204. vir magne sanctitatis, abstinentie et virtutis frater Petrus heremita ordinis sancti Benedicti in summum pontificem est electus et sortitus^a nomen Celestinus quintus, a sancto Petro 202.^a papa ordinatus. Hic auxit numerum cardinalium, addens 12 cardinales^a illis 12 quos reperit. Dominus autem Benedictus cardinalis ad papatum aspirans^c, Celestinum papam non solum persuasionibus, immo quibusdam terroribus stimulavit, ut papatum cederet. Cessit ergo in die sancte Lucie, pontificatus sui anno primo. Igitur eodem anno in vigilia^d nativitatis Domini cardinalibus ad electionem congregatis, electus est in^e primo scrutinio dominus Matheus Rubeus archidiaconus cardinalis. Quo rennue[n]te papatum, [secundo^f ad scrutinium accesserunt, nec aliquid actum est. In tercio vero scrutinio] electus est [dominus^g] Benedictus, de quo supra dictum est, et Bonifatus^h VIII. appellatus, a sancto Petro 203.ⁱ papa ordinatus, et sedit annis 8, mens. 9 et paulo plus. Iste edidit sextum^j librum decretalium et instituit 6 festa celebriter peragenda, videlicet Marci et Lucę evangelistarum, Gregorii pape, Ambrosii et Augustini episcoporum et Ieronimi presbiteri. Ipse edificavit altare in basilica sancti Petri super sepulchrum sancti Bonifatii^k pape, qui templum Pantheon a Foca cesare quondam impetraverat^l, et super altare illud sibi met tumbam eminentem et preciosam de candidissimo^m marmore sculptam et auroⁿ [desuper^o] ornatam fieri statuit, et ciborium desuper quatuor columpnis suffultum, similiter de marmore auroque^p preciosum, et iuxta tumbam in pariete simulachrum^q suum de marmore sculptum atque^r auro ornatum.

[De^a rege Adolfo. 237^b].

Eodem anno rex Romanorum Adolfus forti manu intravit Thuringiam in mense Septembri, multa mala ibidem exercens, stuprans virgines^c, ecclesias vastans, innocentes et iustos spolians, opprimens et occidens, et alia plura^d perpetrans contra normam iusticie^e. Contigit^f autem, cum idem rex Adolfus in Thuringia quandam villam pertransiret que Sumeringin^g dicitur, iuxta quam constructa est ecclesia sancti Gangolfi militis et martyris, ut due vetuste^h mulieres ad dictam ecclesiam cum rebus suis confugerent. Multa enimⁱ miracula Dominus in eadem ecclesia per sanctum Gangolfum martyrem operatur, nec aliquando ecclesia eadem seratur nec seram sibi affigi patitur. Predictę igitur femine cum ad iam dictam confugerent ecclesiam, quidam pedites^j de exercitu ipsas rebus et vestibus 30 spoliantes, nudas perunxerunt^k [plce^l cum sepo mixta], deinde in plumis volutantes, discurrere permiserunt. Tunc ille^m cum fletuⁿ et clamore usque ad regem pervenerunt. Quas videns comes Dythericus^o de Hohenstein^p, lacrimatus est, et adpropinquans regi, dixit: 'Domine, videte et miseremini'. Cui rex: 'Et quis modo invenire poterit reos^q'? Et sic pauperes^r ille mulieres ad sua cum merore^s sunt reverse [nullam^t gratiam consecute].

[De^a Celestino captivato. 238^b].

Anno Domini 1205. papa Bonifatus^a dominum Celestinum papam ad urbem Romam in die palmarum captivum adduci fecit, timens, quod ad papatum resumeretur. Eodem anno post pascha vobiles viri dominus Iacobus et dominus Petrus de Columpna cardinales opposuerunt se pape Bonifatio, non tamen adhuc cum effectu.

[De^a obitu Celestini pape. 239^b].

Anno Domini 1206. dominus papa Celestinus V, in curia Bonifatii^a pape sub custodia constitutus civitate Anangia^b, plenus sanctitate et virtutibus, feliciter in Domino obdormivit.

^a) violans sanctimoniales add. A.

^b) ungento quo rota currum ungi solent^c A.

^a) des. A. ^b) numerus decet B. ^c) n. G. V. s. A. ^d) 202 post corr. 203. B. ^e) deest A. ^f) assp. A. ^g) dom. M. R. a. e. in p. a. A. ^h) Bonifac. A. ⁱ) 203. post corr. 204. B. ^j) VIII^m corr. VI^m A. ^k) impetrat A. ^l) se ins. sed del. B. ^m) auro corr. auro B. ⁿ) et auro A. ^o) simulacrum A. ^p) et A. ^q) multa A. ^r) Nota minio add. A. ^s) mul. antiqua A. ^t) superser. A. ^u) curatores A. ^v) perbu. A. ^w) in marg. suppl. B. ^x) cl. et B. A. ^y) Dith. A. ^z) Hoenstein A. ^{aa}) reis corr. reos A. ^{ab}) pauperculo A. ^{ac}) luctu A. ^{ad}) Nota minio scr. A. 50 ^{ae}) Bonifac. A constanter. ^{af}) sic B; Anangio A.

1) Cf. Chr. Sampetr. p. 132 sq. 2) Gangloff-Sömmern, praef. Weissensee. Cf. v. Hagke, 'Urkundl. Nachr. des Kreises Weissensee' p. 253. 3) Haec verba etiam in Chr. Sampetr. p. 132.

[De rege Adolfo. 240^b].

Eodem anno rex Adolfus, tyrannide sua in Thuringia crudeliter expleta, ut superius est narratum, ad Terram quoque Orientalem castra movit et arma¹. In qua quibusdam munitionibus occupatis, quibusdam funditus destructis, direxit aciem contra Misnam, et tradita est ei civitas Vriberg, in qua firmissimum castrum suffodiens, cepit² et multos strenuos viros in eo repositos capitali sententia condemnavit. Tradita est ei et Misna castrum et civitas et alie munitiones [terre³]. [Et tunc marchio Fridericus et Th[eodericus], germanus suus, filii landgravi Thuringorum Adelberti, nepotes imperatoris Friderici et filia sua Margareta, de iam dictis terris progenitorum suorum eliminati sunt. Quasdam tamen munitiones in Misna et Thuringia et Orientali Terra resumpserunt].

[De prelio pape et cardinalium. 241^b].

Anno Domini 1297. dominus Iacobus et dominus Petrus de Columpna cardinales manifeste [a papa Bonifacio recesserunt], et facto prelio, multi ex utraque parte vulnerati et mortui ceciderunt. Sed papa prevalens et in prefatos cardinales crudeliter desevens⁴, munitiones⁵ eorum circiter 12 cepit et funditus evertit, vineas eorum et oliveta⁶ et ficeta et aliarum arborum plantationes tamquam bestia cruentissima⁷ extirpavit radicitus et eyulsit.

A.

B.

De coronatione regis Bohemie. [242^b].

Eodem¹ anno in festo penthecostes rex Bohemie Wenzeslaus a domino archiepiscopo Moguntino coronatus est et unctus super regnum suum. Et hec sollempnitas, convocatis multis episcopis et principibus, Prage peracta est² regali sumptu et pompa gloriosa. Sed gaudium in merorem, prochi dolor³ est conversum. Nam inclita regina, regis Romanorum Rudolphi filia, dicti regis Bohemie uxor, cum noviter peperisset, sic in ipso puerperio coronata, invalescente dolore post partum, defuncta est.

Eodem anno in festo penthecostes rex Bohemie Wenzeslaus II. ab archiepiscopo Moguntino Gerhardo coronatus est et unctus super regnum suum. Et hec sollempnitas Prage peracta est regali sumptu et pompa gloriosa. Affuit ibidem dux Austrie Adelbertus, filius regis Romanorum Rudolphi, et alii principes Germanie et Polonie et episcopi multi. Sed gaudium in merorem, prochi dolor³ est conversum. Nam inclita regina Gutha, regis Romanorum Rudolphi filia, dicti regis Bohemie coniunx, cum noviter peperisset, sic in ipso puerperio coronata, invalescente dolore, defuncta est, relinquens

filium nomine Wenzeslaum et filiam⁴, quam postmodum iunior dux Carinthie⁵ accepit uxorem. In eadem sollempnitate principes electores una cum archiepiscopo Moguntino et rege Bohemie decreverunt destituere regem Romanorum Adolphum, plures articulos contra ipsum producentes, quorum unus fuit, quia ecclesias vastasset; secundus, quia virgines stuprasset; tertius, quia accepisset stipendia belli ab inferiore re⁶, scilicet rege Anglie, quod augustus non licet nec decet; quartus, quia rem publicam non auxisset, sed magis dissipasset, et ob hoc augustus vocari de cetero non deberet. Hiis aliisque de causis eodem anno eidem Adolfo imperium abiudicantes, ducem Austrie Adelbertum elegerunt, ipsum regem Romanorum et augustum⁷ rei publice nuncupantes. [Eo tempore grossi Pragenses denarii incipio sumpserunt sub rege Wenzeslao secundo].

Post aliquot annos Wenzeslaus, merore abiecto de morte regine, duxit filiam regis de Calis⁸ sibi que regnum Kalis et regnum Cracovie subiugavit.

¹) se pape Bonifacio opposuerunt A.

²) castrum quod hylolabilis Columpna dicebatur et alias add. A.

a) des. A. b) numerus decet B. c) expugnavit A. d) decet A. e) des. A. f) ni supersey. B. g) olyv. A.

h) crudelissima A. i) Nota in marg. minio A. k) minio suppl. A. l) C e corr. B. m) in marg. suppl. B.

n) resplice du., sed del. B. o) hanc manu 2. in marg. suppl. B.

1) Cf. Chr. Sampetr, p. 134 sq. Terra Orientalis = Oxerland. 2) Annam. Reliqui vero Iutta duas filias, 3) Henricus. 4) Elisabeth, filiam Primalat regis Poloniae (de Kalisch).

De conflictu regum.

Anno Domini 1298, cum principes Theotonie regi Adolfo imperium abiudicassent et ducem Austrie Adelbertum, filium regis Romanorum Rudolphi, in Romanum regem elegerint, grave prelium inter eosdem reges ilico est exortum. Tandem dictis regibus cum multis milibus militum et pugnatorum iuxta Renum fluvium tempore messis ad confligendum congressis, multi ceciderunt. Denique ex utraque parte hostiliter dimicantibus, totum pondus prelii versum est in Adolfum; et sic, Deo permittente, rex Adolfus cecidit, non solum gladiis vulneratus, sed et unguis equorum conculcatus, et in proprio sanguine volutatus, miserabiliter animam exalavit. Et sic, Deo annuente, victoriam gloriosam obtinuit novus rex Adelbertus. Per omnia benedictus Deus! Amen.

De interitu regis Adolphi. [243*].

Anno Domini 1298, inter regem Adolfum iam abiectum et regem Adelbertum noviter electum grave prelium est exortum. Tandem dictis regibus cum multis milibus militum et pugnatorum iuxta Renum fluvium tempore messis ad confligendum congressis, multi ceciderunt. Denique ex utraque parte hostiliter dimicantibus, totum pondus prelii versum est in Adolfum, ceciditque non solum gladiis vulneratus, sed et unguis equorum conculcatus, et in proprio sanguine volutatus, miserabiliter animam exalavit. Et sic, Deo annuente, victoriam gloriosam obtinuit novus rex Adelbertus. [Adelbertus^b itaque Aquisgrani coronatus, regalem accepit benedictionem].

De terremotu. [244*].

Eodem anno ante nativitatem Domini magnus terremotus et inauditus cepit fieri in Tuscia, qui protendebatur tempore et loco^d. Tempore quidem, quia continuavit (octo^e ebdomadas) et factus fuit singulis diebus pluries, loco vero, quia cepit in civitate que dicitur Forlytium^a et protendebatur per tres dietas usque Reatum^c civitatem, in qua tunc morabatur papa Bonifacius cum cardinalibus, et de Reatu per tres dietas^f usque ad muros^g urbis Rome. Fuit autem tam vehemens ille terremotus, ut in diversis castris et civitatibus^h multas turres et domos subrueret, quarum ruina quot homines utriusque sexus obruti et perempti fuerint, quis enarrare sufficiat? Ipse denique papa Bonifaciusⁱ, dum altari divina celebraturus astaret^j, subito terra horribili motu et stridore concutitur, parietes basilice quatuntur, lapides collisi ad invicem dissecantur. Quid plura? Papa ex huiusmodi strepitu^k terribili defecit viribus, et licet vallatus esset turba cardinalium et militum, inter manus ministrorum corruit, vixque eductus de ecclesia, fugam cum ceteris iniit. Hoc anno visa fuerat stella que dicitur cometes.

De eucharistia vendita. [245*].

Anno Domini 1299, perfidissimi Iudei sacrum corpus Christi in nocte sancta pasche^l emptum a custode^m ecclesie in civitateⁿ Franconie que Rotingin^o dicitur per diversas civitates et castella aliis Iudeis distribuérunt. Quedam autem religiose mulieres, que sacras vigilias ad tumulum Crucifixi observabant, sicuti moris est in Theotonia, cum, hora matutinarum de ecclesia prodeuntes, irent ad excitandum presbyterum ecclesie, ut Crucifixum de monumento ante matutinas secundum consuetudinem sublevaret, viderunt super domum^p Iudei, qui dictum sacramentum emerat, duo luminaria rutilare. Cumque attonite starent et secum quererent, superveniens presbyter interrogat, quid conferant; vidensque cum ipsis luminaria, compertoque, quod Iudeus^q cum custode^m in ecclesia fuisset et iuxta altare, caute vocat Iudicem^r civitatis et quosdam de civibus. Qui irruentes in domum Iudei, ipsum et custodem ecclesie ceperunt. Qui statim coacti confessi sunt facinus perpetratum. Iam vero, ut dictum est, idem corpus Christi per diversas Iudeorum dispersum fuerat mansiones. Qui sepe dictum corpus Christi sacratissimum acubus et subulis pungentes^s et in mortariolis tundentes et per illas puncturas et lunationes sanguinem elici conspicientes,

^a) duos menses A.

^a) numerus decet B. ^b) hæc in marg. suppl. manu 2 (Sifr.) B. ^c) numerus decet eodd. ^d) e minio corr. A. 50
^e) ita B; Forlytium A. ^f) a ins. del. A. ^g) l e corr. B. ^h) bus e corr. B. ⁱ) Bonifacius A. ^j) euladom
add. A. ^k) in Franconia in ciuitate Rothingen p. A, ubi in c. R. post minio in marg. suppl. ^l) custo in extrema
linea, post add. de B. ^m) advocatum A. ⁿ) perforantes A.

1) Forli. 2) Rieti. 3) Cf. Mart. Cont. Angl., Rpt., SS. XVII, p. 419; Ann. Malcsbr., SS. XXIV, SS. XXIV, p. 254 sq. 4) Roettingen super B. p. 46; Chr. Sampetr., p. 139, omnes ad a. 1298. 55
Tauber. Cf. de sequenti narratione Heem. Alt. Cont.

tandem in diversis locis in terra suffoderunt. Sed Deus omnipotens sacramentum salutis multis miraculis prodeuntibus suis fidelibus propalavit. Quapropter christiani insurgentes contra Iudeos, eos per diversas civitates et loca turmatim occiderunt.

De miraculo. [246^b].

Contigit autem, ut multi Iudei ad quoddam castrum confugerent, ut se ibidem^b defensarent. Cumque christiani ad expugnandum dictum castrum forti manu convenissent^c et illud iam vallasset, quedam virgo Iudea de eodem castro inportunis clamoribus rogabat christianos, ut ipsam inde eriperent et baptizarent. Iudeis autem ipsam deorsum trahentibus et increpantibus, illa de manibus eorum elapsa, de altitudine castri se precipitem dedit. Sed ecce, mirum in modum ipsa, quasi angelicis manibus portaretur, ad terram illesa descendit et mox ad fidem Christi et baptismum confugit. [Deo^d gratias].

De anno gratie. [247^b].

Anno Domini 1300. papa Bonifatius talem gratiam indixit et per totam ecclesiam divulgari mandavit, ut, quicumque eodem^e anno vero contriti et confessi Romam peterent ac ibidem per 15 dies devote sanctorum limina visitarent, omnium peccatorum suorum indulgentiam ab eodem summo pontifice^f percipere mererentur. Unde factum est, ut innumerabiles populi utriusque sexus de diversis provinciis Romam petentes^g, querebant^h promissamⁱ gratie largitatem.

[De^j archiepiscopis rebellantibus. 248^b].

Eodem anno tres archiepiscopi, [Gerhardus^k] Moguntinus, Treverensis^l, [frater^m scilicet regis Adolphi, et] Coloniensisⁿ, se contumaciter contra regem Romanorum Adelbertum erexerunt, et orto gravi bello, inter eosdem hostiliter preliatum est usque ad sequentem annum.

[De^o rege Francie et cet. 249^b].

Anno Domini 1301. stella cometes visa est ante nativitatem Domini. Post occasum solis apparuit et ante mediam noctem occidit. Comam fudit ad orientem, et visa est per quindecim^o noctes. Eodem anno rex Francie cum magno exercitu pugnatorum contra civitates Flandrie, quibus bellum indixerat, properavit. Sed ipsis rebellantibus, multa milia nobilium et militum aliorumque^p pugnatorum de dicti regis exercitu ceciderunt.

[De^q curia regis Romanorum indicta et cet. 250^b].

Anno Domini 1302. facta^r pace inter regem Romanorum Adelbertum et archiepiscopos supradictos, quos idem rex multum humiliaverat, statim ipse rex et semper^s augustus dato edicto omnibus principibus precepit, ut ad curiam suam in festo Sebastiani martyris^t in^u Merseburg celebrandam convolarent^v. Sed quia sepedictus archiepiscopus Moguntinus [Gerhardus^w], quibusdam litteris regis Bohemie Wenzelai mutatus^x, contra magestatem augusti se temerario erigens, pacem et fidem datam violavit^y, fuit dicte curie celebritas^z prepedita. [Idem^{aa} archiepiscopus Gerhardus sepius arroganter^{ab} et iactanter dicere solebat, se habere adhuc tres reges in pera sua, quasi ipse solus posset reges Romanorum destituere et creare. Sed mentita est iniquitas sibi. Ipse namque longe ante regem Adelbertum mortuus est^{ac}. Itaque tres memorati archiepiscopi, scilicet Moguntinus, Treverensis, Coloniensis, una cum rege Bohemie contra regem Romanorum Adelbertum conspirabant].

De Conrado martyre. [251^b].

Anno Domini 1303. perfidi Iudei^{ad}, christiani^{ae} sanguinis effusionem^{af} sitiientes^{ag}, quendam puerum scolarem Conradum nomine, filium cuiusdam^{ah} militis^{ai} in Witzense^{aj}, civitate Thuringie, multis cruciatibus affligentes et, sectis omnibus nervis et venis, totum sanguinem eius elicientes, ante festum pasche crudeliter occiderunt. Sed Deus omnipotens, qui gloriosus est in sanctis suis, innocentis pueri necem occultari non sustinens, et homicidas prodidit et martyrimum innocentis multis miraculis decoravit. Cum enim dicti Iudei puerum occisum

^a) eiusdem nominis add. A.

^b) Miraculum infans A. ^c) numerus decem cod. ^d) ibi A. ^e) venissent A. ^f) dec. A. ^g) fecit A. ^h) pontifex in extrema hinc A. ⁱ) tendentes A. ^j) quodam B. ^k) videlicet A. ^l) De comete infans A. ^m) quindenam. Eod. A. ⁿ) et quo A. ^o) p. l. A. ^p) decem A. ^q) col. in M. convenirent A. ^r) animatus A. ^s) vox crassa A. ^t) scelobr. corr. col. B. ^u) numerus decem B. ^v) est. e. s. A.; effusione B. ^w) bis sic, aliorum del. B. ^x) dum in marg. suppl. B. ^y) Witzense A.

1) Dietherus. 2) Wieboldus. 3) a. 1305; v. cap. 257. 4) Cf. Chr. Sampetr. p. 142 sq.

occulte per plura^a loca Thuringie ducerent ad tumulandam, Deo disponente, nusquam abscondere valuerunt; unde ipsum reducentes, aput predictam^b civitatem Wizenso^c in quadam vinea suspenderunt. Tandem tam crudeli homicidio prodito et rei veritate comperta, milites de castro prosilientes et cives eiusdem civitatis reliquumque vulgus una cum marchione Friderico, filio landgravii Thuringie Adelberti, Iudeos repugnantes^d turmatim occiderunt; virtute autem Dei ad tumbam hulus novi martyris multipliciter choruschante^e, ceperunt populi accurrere catervatim, cupientes cernere que per ipsum fiunt miracula copiosa.

[De morte Bonifatii pape. 252].

Hoc anno nobiles domini de Columpna ceperunt dominum papam Bonifatium et observabant in custodia, quousque composuit cum eis pro voluntate eorum. [Quo^f facto, ipse nullum cibum amplius sumere voluit, sed cum^g ab suis amicissimis rogaretur, ut cibum caperet, cum indignatione respondit: 'Nolo comedere, nolo amplius vivere']. Sicque^h mortuus est anno pontificatus sui nono, et positusⁱ in tumba preciosa, quam sibi exstruxerat in basilica sancti Petri in monte Aureo.

[De papa Benedicto XI. 253].

Huic successit eodem anno, scilicet anno Domini 1303, Benedictus XI, a sancto Petro 204.^b papa ordinatus. (Hic^c cum esset magister fratrum ordinis Predicatorum, Bonifacius papa iam prefatus ipsum Romane ecclesie constituit cardinalem).

A.

Anno Domini 1304. vir venerabilis dominus Bruno Nuwenburgensis episcopus ad extrema vite infirmitate prevalente deductus, cum^d ecclesiastica sacramenta devote percepisset^e, iussit se extra stratum suum super cinerem poni, et ibi recubans, cum magna contritione felicem animam exalavit^f.

B.

De obitu episcopi Brunonis. [254].

Anno Domini 1304. Bruno Nuwenburgensis episcopus, strenuus^g propugnator et defensor ecclesie sue, largus valde et misericors, cum ad extrema vite infirmitate prevalente deductus, ecclesiastica sacramenta devote percepisset, iussit se extra stratum suum super cinerem poni, et ibidem humiliter recubans, cum magna contritione spiritum exalavit.

De preliis regis Romanorum et regis Bohemie. [255].

Anno eodem facta concordia inter regem Romanorum Adelbertum et archiepiscopos sepedictos, rex Bohemie Wenzelzus adhuc augusto se opponens, pluribus principibus, baronibus et militibus multis larga stipendia tribuit, quibus ad rebellandum dicto regi Adelberto augusto se muniret. Inter hos^h precipui erant marchiones de Brandenburg, scilicet 35 Otto Cum-telo et Hermanus Longus, gener augusti, filius quoque regis Adolphi Rubertusⁱ, Rex igitur Romanorum Adelbertus augustus, vocatis ad se archiepiscopo Moguntino Gerardo et duce Bawarie Ottone aliisque episcopis et principibus atque baronibus quam plurimis, collegit sibi prelectam militiam, sicque ad preliandum regali comitatu processit. Descendensque per Bawariam, assumpto filio suo Rudolfo duce Austrie, strenuo valde in 40 armis, qui gener fuit regis Francie, aciem direxit contra confinia Moravie et Bohemorum. Tunc occurrerunt ei in auxilium ab eodem augusto vocati Ungari et pagani^j. Sed cum eodem gentes Moraviam et confinia eius inaudita vesania devastarent, ita ut, virorum ac mulierum manibus perforatis et funibus innexis, ipsos sic deducerent infantesque ad sellas equorum connecterent, virgines quoque in aspectu omnium constuprarent, rex augustus 45 expavit ipsosque a se abegit et ad sua redire coegit. Quo comperto, dicti Ungari et pagani^k populum turmatim de terra tamquam gregem minabant, dicentes, se nequaquam

^l) Mortuus est autem in brevi post hec a. p. s. A.

p. 1. in loco raso B; diversas civitates Thur. A. b) supradictam A. c) Wizenso A. d) rebellantes A. e) choruschante A. f) des. A; numerus decal atiam B. g) des. A. h) in marg. eadem manu suppl. B. i) est add. A. 50 h) corr. B, ubi v. post corr. in loco raso. j) dum corr. cum A. k) percepissit corr. percepisset A. l) hic desinit A; minutor vero post hanc unum rubrum paragraphi depinxit, sed plura adiungi debuissent. Cf. Tab. V. m) numerus decal B. n) strenuus B. o) in marg. suppl. 2. manu B. p) pag post corr. in loco raso B.

1) Depositus Kal. Febr., Kalend. Pegav. ap. Mencken, SS. II, col. 120.

debita stipendia percepisse. Quo audito, augustus fortissimum exercitum post eos destinavit, qui ipsos insequentes et ultra mille ex eisdem prosternentes, captivitatem, quam^a abduxerant, reduxerunt. Multi tamen deducti sunt, quorum quidam per se postmodum redierunt^b. Denique rex Romanorum Adelbertus movit exercitum, veniensque in Bohemiam, castra metatus est in medio terre, e regione montis argentifodiarum qui vulgariter Cuttina^c dicitur, indixitque conflictum pugne sororio suo, regi scilicet Bohemie Wenzelao. Rex autem Wenzelao, cum multo maiorem exercitum pugnatorum secum haberet quam rex^d Adelbertus, veritus tamen ipsum augustum, cum eodem conflagere non presumpsit. Transactis itaque pluribus diebus, quibus iam dictus rex Romanorum in regno Bohemie demoratus fuerat, alimentis in exercitu deficientibus, nimia fame compulsus, castra inde movit atque in Austriam reversus est.

[256^e]. Anno Domini 1305. archiepiscopus Portugallie^e in summum pontificem electus est, defuncto papa Benedicto XI, et sortitus est nomen Clemens V, a sancto Petro 205.º papa ordinatus. Iste multis supplicationibus invitatus et rogatus a cardinalibus, ut ad urbem Romam venire dignaretur, omnino renuit mansitque in provincia sua, trahens ad se cardinales atque totam curiam.

[257^f]. Hoc anno quidam presbyter existens^f in Dresden, civitate terre Misnensis, vidit sompnum in festo nativitatis Domini, presagium futurorum. Vidit namque super regnum Bohemie lunam prelucidam in celo choruscare, cuius claritatem cum ipse et plures alii, ut sibi videbatur, mirarentur, subito luna eadem in formam piscis transformata, cecidit super terram atatimque disparuit. Et ecce alia luna venit ab occidente et corpore maior et splendore clarior, stansque in celo super regiones Bohemie et Misne in^g tantum crevit in splendore, ut homines ad agriculturam et ad alia opera sicut in die egrederentur, ita ut campi pleni operariis viderentur. Revelatum est autem videnti hanc visionem, quod sub rege significato per latam secundam lunam tanta erit pacis habundantia, quod homines in nocte sicut in die secure ambulabunt. Itaque eodem anno ante pascha cepit rex Bohemie Wenzelao II. graviter infirmari, vidensque sibi periculum mortis imminere, per litteras et sollempnes mediatores et nuncios regi Romanorum Adelberto reconciliatus est, et formam concordie huius scriptam reliquit unico filio suo Wenzelao III, cui et regnum suum tradidit adhuc vivens. Tandem, dispositis largissimis et regalibus testamentis, perceptis quoque ecclesiasticis sacramentis, dormivit cum patribus suis [circa^h festum penthecostesⁱ], anno regni sui 27, sepultusque est in monasterio monachorum ordinis Cisterciensis dicto Aula-regis^j, quod ipse de novo fundaverat et supra modum ditaverat. Ipse namque magnus fuerat fautor et benefactor cleri et religiosorum^k.

Eodem anno mortui sunt archiepiscopi Coloniensis et Moguntinus Gerhardus, episcopus quoque Argentinensis^l et alii plures episcopi.

Anno eodem dux Bavarie Otto, invitatus a quibusdam nobilibus Ungarie, idem sibi regnum usurpavit preter consensum regis Romanorum, cum tamen iam regnaret super dictum regnum filius regis Sicilie^m, quem ei genuerat filia regis Romanorum Rudolphi, qui a papa Bonifacio VIII. rex Ungarie fuerat declaratus. Et sic scisma ortum estⁿ in iam dicto regno, ita ut quidam sequerentur filium regis Sicilie, quidam^o ducem Bavarie.

De rege Bohemie occiso. [258^g].

Anno Domini 1306. rex Bohemie Wenzelao III, nondum coronatus, occisus est fraudulenter a quodam milite^p, procurantibus quibusdam baronibus regni sui. Hic cum esset adolescens vix 16 annorum et noviter duxisset filiam cuiusdam ducis Polonie^q in uxorem, eodem anno nuptiarum sic miserabiliter peremptus est, non relinquens heredem regni. Tunc barones dicti regni elegerunt sibi regem ducem Carinthie^r, sororium scilicet iam prefati regis occisi^s, inconsulto tamen rege Romanorum, cuius interest conferre iam dictum

a) in marg. suppl. B. b) redierit (del.) p. red. B. c) x a corr. B. d) deest e.; hic inserenda est vs indico Inscriptio; De papa Clemente V. 256. e) corr. post corr. ccvi. B. f) deest e.; hic inserenda est Inscriptio ex indico; De morte regis Wenzelao et archiepiscoporum et de duce Bavarie 257. g) duo verba (et . . .) erasa B. h) ta? corr. in B. i) in marg. suppl. manu 2 (Sifr.) B. j) hic scilicet, alterum del. B. k) numerus deest B. l) p. erasum B.

1) Kuttenberg. 2) i. e. Burdegalensis, dictus p. 146. 3) Fridericus I. 4) Carolus Robertus, Bertrandus. 5) Obiit Inn. 21. 6) Königsaal 8) Iohanne de Botelstein. 9) Violam, filiam Casl- 10) Heinrichum.

regnum. Igitur rex Romanorum Adelbertus forti manu intravit Bohemiam et constituit ibi regem filium suum Rudolfum ducem Austriæ, dans ei uxorem reginam Bohemie, videlicet relictam regis Wenzeslai secundi¹. Sic ergo regnum Bohemie ad Theotonicos translatum est.

ADDITAMENTUM.

Anno^a Domini 1307. Swevi in manu forti Thuringiam et alias provincias circumiacentes ingressi sunt, multa castra et alias munitiones hostiliter devastantes; et tandem per gentes Thuringie et Misnen. miserabiliter^b interempti sunt, et relictæ in fugam versi circa oppidum Luckow^c Nuemburgensis dyocesis.

a) hæc manu saec. XIV. es. vel XV. addita sunt B (cf. Tab. V); manu librarium scripta B 2. 3. b) miscab. B. 10

1) Elisabeth. 2) Lucka in confinio regni Saxonici et ducatus Altenburgici.

GESTA PRAEPOSITORUM STEDERBURGENSIUM CONTINUATA.

Anno 1316.¹ vel paullo post conditum est magnum monumentorum historiarum Stederburgensium volumen, quo tam monasterii chartae quam rerum gestarum narrationes ibi scriptae colligerentur, impensis ad hoc necessariis partim per pias donationes solutis.² Qui id composuit registrum nonnullis annis ante a Iohanne praeposito compilatum secutus esse videtur³; et quae is de administratione sua memoriae tradidit ad verbum recepit, eodem modo quo antea Gerhardi librum compilationi huic insertum videmus. Qui cum iam Scriptorum tomo XVI. una cum Annalibus Stederburgensibus vetustioribus ibidem servatis editus sit, nunc restat, ut acta praepositorum, qui Gerharδο successerunt, hucusque maximam partem inedita⁴, proponamus.

Ea initio breviter spatio inter diplomata vacuo relicto illata sunt, ut filum narrationis inter Gerhardum et Iohannem abruptum quodammodo reficeretur; hic vero copiosa et diligenti relatione praesertim expensarum a se factarum rationem dedit, lites et alias monasterii molestias exposuit, et ita non pauca memoriae tradidit quae ad res eius temporis accuratius cognoscendas faciunt. Eodem modo, quamvis breviter, de eius successoribus ad a. usque 1309. refertur. Nonnulla post in margine ab aliis, ut videtur, addita sunt. Qui vero chartarum collectionem continuaverunt neque praepositorum ordinem neque quidquam aliud historico ritu adiecerunt.

Codicem in tabulario Guelferbytano asservatum, quem ante multos annos Hannoverae manibus triveram, nunc permittentibus summis ducatus Brunsvicensis ministris humanissime Berolinum transmissum, ope V. Cl. Krusch adiutus, plenius exscripsi. Librarius non semper a mendis satis cavil; in verbis distinguendis nonnumquam perperam erravit, aliquoties etiam vocabulo omissio sententiam deformasse videtur, scriptura vero usus est perspicua et satis eleganti, cuius specimen habes t. XVI, tab. 1.

Locorum, maximam partem prope monasterium et urbem Wolfenbüttel sitorum, explicationes, quas b. m. Hettling, tunc summus tabularii Guelferbytani

1) Ultima primi scriptoris manu exarata charta data est a. 1316. ipso die S. Urbani, p. 288; alia manu adiectae pertinent ad a. 1318. sqq., nonnullae vero etiam ex saec. XIII. suppletas sunt. 2) v. e. n. 1277. 1290. 3) p. 84. codicis haec leguntur: Ego Iohannes Dei gratia praepositus in Stederburch perspicuus privilegia eiusdem ecclesie, et ad quaedam negligencias precacendas hec in uno volumine conscribi volui, que per ordinem intentes in littera subsequenti. Cf. 'Arch.' VII, p. 610, ubi codicem accuratius descripsi. Iohannes praepositorum iam a. 1290. cessit, neque tunc codex superstes scriptus esse potest. 4) Nam parva tantum fragmenta Leibnitius, SS. I, p. 867 sqq., Gerhardi libro subiecit.

praefectus, cum G. H. Pertzio communicaverat et hic in indicem reiecerat¹, non ibi, sed in versione Germanica a V. Cl. Winkelmann instituta² invenies. Praeterea notis usus sum quas V. Cl. Zimmermann, eidem tabulario ab epistolis, mihi benivole suppeditavit. G. Waitz.

p. 109. [1211—1219]. Ubi Bertoldus prepositus post dominum Gerhardum preposituram suscepit.

Bertoldus pie memorie preposituram ecclesie Stederborch post obitum domini Gerhardi suscepit, qui per multos labores et expensas largissimas ecclesiam nostram ab advocatis, per quos multum gravata fuit, exoneravit³; dedit etiam ad prebendam nostram⁴ 2 mansos et dimidium situs in Stidere⁵, de quibus in ipsius anniversario dominabus in refectorio statuit ministrari; dedit etiam 5 mansos in ipso Stidere ad emendacionem vestium nostrarum⁶. Hic etiam omnia edificia nostra vetustate dilapsa reparavit.

p. 110. De obitu prepositi Bertoldi.

Postquam pie memorie dominus Bertoldus prepositus in Stederborch vitam suam laudabilem, plenam laboribus, consumaverat, iubente Domino de hoc seculo migravit, et pro terrenis beneficiis pius Dominus perpetue mansionis gaudia conferat sempiterna!

p. 113. [1223—1230]. Titulus altaris ad septentrionalem plagam monasterii prope altare sancte Crucis.

Anno gracie 1234, indictione 13, Kal. 10, die sabbati consecratum est hoc altare a venerabili antistite sancte Hilden[semensis] ecclesie domino Conrado sub Bernardo huius loci preposito, in honore domini nostri Ihesu Christi et gloriose Dei genitricis Marie, ad singulare patrocinium sancti Christofori gloriosissimi martiris et aliorum sanctorum quorum hic patrocinia fideliter habentur⁷. Continetur autem hic de ligno Domini, de sepulchro Domini, de oleo sancte Marie et de capillis eius, de casula sancti Iohannis baptiste, sancti Petri apostoli, sancti Andreae apostoli, sancti Iacobi maioris, sancti Iacobi minoris, Stephani martiris, Urbani martiris, Vincenti martiris, Laurencii martiris, Oswaldi regis et martiris, Pancracii martiris, Wenescali martiris, Viti martiris,

a) rubro in marg. c. b) nostra c.

1) SS. XVI, p. 201 n. 9. 2) Geschichtschreiber der Deutschen Vorzeit, saec. XII, vol. XI. 3) Chartae Sifridi et Conradi episcoporum Hild. hac de re datae a. 1120. et 1122. Cod. p. 109, 114, 117. 4) Olim prope Stederburg situm, nunc desertum. 5) Charta data a. 1220, ib. p. 111. 6) Quae in priore chronici parte, ubi altarium dedicationes referuntur, de reliquis ibi servatis notantur in editione SS. XVI, p. 212 sqq. ommissa sunt, et sano taedium movent. Nam ita abundant, ut peno integrum martyrologium exscriptum credere posses. Quare exempli causa unum saltem locum hic addere placet: Continetur autem hic de cunabulis Domini. De teste Domini, de scutella Domini, de ligno dominice crucis, de sepulchro Domini, de crine, unguibus, camisia, cestibus, lecto ac sepulchro beato Dei genitricis Marie, Reliquis sancti Iohannis baptiste, Abrahae patriarche, de virga Moysi, Ioseph ab Arimathia, Petri, Pauli, Andree, Iacobi maioris. De manna sepulchri sancti Iohannis evangeliste, Iacobi fratris Domini, Bartholomei, Mathae, Mathie apostolorum; septem Machabeorum, Stephani prothomartiris, Clementis pape et martiris, Ciriaci pape et martiris, Ignacii, Dionysii, Cypriani, Blasii, Bonifacii, Kiliani, Lamberti, Donati, Florencii, Minatis, Iacobi, Aquilini, Simplicii, Pantani, Eusebii, Gregorii, Wingerti episcoporum et martirum; Alexandri pueri et martiris, filii sancte Felicitatis, Christofori, Viti, Georgii, Pancracii, Felicitis et Adae, Eustachii, 30 Sebastiani, Vincencii, Valentini, Pelagii, Floriani, Simplicii, Faustini, Crispini, Crispiniani, Iohannis, Pauli, Cosme, Damiani, Thiburtii, Valeriani, Cancelli, Cancliani, Iusti, Arthemii, Oswaldi, Nothi, Etherii, Marcharii, Wenescali, Mauricii, Secundi, Gerontii, 35 Eruperii, Valerii, Lucenalis, Thebeorum militum, Maurorum martirum, Eucharii, Valerii, Nicolai, Basilii, Benedicti abbatis, Martini, Auctoris, Burchardi, Willehardi, Epyphanii, Bernwardi, Godehardi episcoporum; Marie Salome, Marie Cleophae, Marie Magdalene, Marie solitarie, Anastasiae martiris, Felicitatis plus quam martiris, septem filiarum matris, Agnetis, Cecillie, Agathe, Lucie, Margarete, Eufemie, Beatricis, Honestae, Canclanille, Scolastice, Gertrudis, Speciose virginum; Helene regine, 45 Sophie viduae, Ursule regine ac sodalium eius, id est Demetrius regine, Margarite, Clemencie, Gerbenctis, Alexandrine, Quirille, Panafrete, Bargarie, Bobbille, Fenagarie, Eufrosine, Kariste, Pante, Berrenctis, Colencie, Sannie, Claradomis et aliarum virginum 50 undecimi militum, necnon aliorum sanctorum plurimorum, quorum nomina in libro eius scripta sunt. Circiter 127 porciones.

Pantaleonis martiris, Mauricii martiris et sociorum eius, Quirilli martiris, Georgii martiris, sancti Martini confessoris, sancti Benedicti confessoris, sancti Servacii confessoris, Annæ, Mariæ Magdalene, Eulalie virginum^a, sanctarum virginum undecim millium et aliorum sanctorum quorum nomina ignoramus.

(1231). Eodem^a tempore Everhardus prepositus eligitur.

[1232—1238]. De fratre Ottone.

Quidam conversus frater noster Otto de substancia quam laicus habuerat ad specialia bona dominarum in Beddinghè et in Vimmelsen¹ adiuvit fideliter preposito Everhardo.

Temporibus^a Everhardi prepositi triginta virgines Deo dicatae et coronatae sunt in die apostolorum Philippi et Iacobi.

[1254—1257]. Pie memorie Everhardus prepositus ex hac vita migravit, qui ecclesiam nostram pene destitutam prediis sollicitè recuperavit et officinos^b atque allodia edificata et multis utilitatibus ubique sublevavit. Cuius anniversarius in vigilia sancti Nicholai.

[1259. 1260]. Cum ecclesia nostra Stederborch vacaret, a quodam converso nostro dicto Iohanne de Mandere superior pars monasterii cum tribus altaribus, que dilapsa fuerant, reedificata est cum largis expensis.

[1262—1266]. De consecratione ecclesie in Stederborch in die sancti Iacobi et velacione virginum.

Edificato monasterio, et convocato venerabili domino Iohanne episcopo, tria altaria cum toto monasterio in die sancti Iacobi de novo consecrata sunt, et triginta tres virgines Deo dicatae et coronatae sunt. Et ad quodlibet altare dominus episcopus quadraginta dies indulgentie et annum unum ad antiquiorem indulgentiam addidit. — Hec^a est secunda consecratio trium altarium et locius monasterii. Iohannes conversus promovit.

De discessu Henrici prepositi de Alvelde.

Temporibus eiusdem domini Henrici prepositi dicti de Alvelde chorus dominarum edificabatur laior et ornabatur cum pictura. Insuper etiam edificabatur chorus dominarum in Meinolverode²; et cum novem annis laudabiliter rexisset ecclesiam Stederburgensem, infirmitate cogente recessit. Cuius anniversarius in festo beate Agnetis virginis peragetur.

1268.

De primo adventu prepositi Iohannis de Valersleve.

Dei^a gracia Iohannes Stederburgensis ecclesie prepositus suo conventui, suis successoribus huius vite prosperitatem et post cursum presentis vite ad eternam beatitudinem feliciter pervenire. Cum ex suscepto nostre amministrationis officio ea que in ecclesia nostra Deo auctore nostris temporibus raconabiliter geruntur, predecessorum nostrorum sequentes vestigia, scripture, que posteris facti memoriam representet, propter diversos ecclesiarum invasores utile credimus commendandum, ut tenore presencium ad noticiam perveniant futurorum:

Anno igitur post partum virginis 1269, pridie Nonas Maii, die videlicet sancti Iohannis evangeliste, quando agitur festum ante portam Latinam, onus locius regiminis per communem electionem nostre congregacionis, sicuti nobis postmodum ab ydoneis personis est relatum, necnon per domini nostri Hildensem^b electi debitam confirmationem duximus acceptandum, postea vero cum primo de facto nostro poteramus ordinare, uno tantum mense transacto, pridie Nonas Iunii ab honorabilibus viris prelati, monachis, secularibus, clericis, militibus, burgensibus multis et non invitatis ducti fuimus in possessionem, quibus omnibus eodem die simul et dominabus nostris per Dei gratiam competens servitium ex parte nostra fuit procuratum. Nos vero, dominarum debita recepta obediencia, ecclesiam Deo devotam ac honore dignam invenimus, sed fere ad centum marcas, ut scripta computationis honorabilis viri predecessoris nostri adhuc protestantur, obligatam. Emimus^c et statim carnes pro undecim talentis, brazium pro quatuor talentis, quindecim modios^d siliginis pro undecim talentis et quinque solidis. Secundo anno dedimus Henrico Gruben quindecim marcas examinati argenti pro carnibus. Eodem anno defectum habuimus in annona; dedimus ergo dominabus duodecim talenta pro triginta modis siliginis, domino Bertoldo vicario duodecim talenta pro viginti octo modis tritici. Ipso anno teximus dormitorium dominarum,

^a) vir. post add. c. ^b) rubra in marg. scripta c. ^c) ita c. ^d) manu qua maiorem chartularii partem exaravit. ^e) Eminus c.

1) Beddingen, Fümmele. Cf. chartam Conradi episcopi Hildesh. a, 1240, 10. Kal. Nov. p. 123. 2) Melverode.

cuius expense in lapidibus, in tegulis, in asseribus et aliis lignis ad hoc necessariis, in claviculariis, in precio tectorum, in procuracione ipsorum, in vectura lapidum, de quibus plus quam centum plaustratas oportebat nos habere, in vectura lignorum et in precio carpentariorum et tegularum plus quam ad quadraginta marcas sunt computate.

Fecimus eciam servicia domino episcopo in Luttere¹ ad structuram castri nobis in-
conveniencia et nimis sumptuosa; nam currum cum quatuor equis et duobus servis per duas
estates nostris expensis oportebat nos ibidem procurare. Sustinuimus eciam magnas
expensas et iniurias de quodam avvocato de Asseburch Annone nomine, que ad enarran-
dum per omnia nimis essent tediosa.

Sedavimus eciam diversas querimonias multis laboribus et expensis. Venit quidam
Almarus cognomine Vulpis, qui dicebat, patrem suum apud conventum nostrum sexaginta
marcas examinati argenti reservasse, et post obitum patris sui nec ipse nec aliquis here-
dum aliquam consolacionem inde recepisse, et cum eadem fallacia avvocato de Luttere se
adiunxit, qui per multas minas ad restituendam iam dictam pecuniam nos nimis infestavit.
Nos igitur reminiscentes quod dicitur, quia: *maior reverencia iniquis exhibetur timoris quam*
benignis amoris, advocatum ante² dictum per munera nostra, licet occulta, tamen satis
larga, compecuimus, et sic eundem Almarum in presencia nostri conventus omnem queri-
moniam et impeticionem iuramento in reliquiis sancti Iacobi apposito fecit abnegare, ita
plane quod numquam aliquis heredum suorum pro hac causa ecclesiam nostram debet
infestare.

Dedimus eodem anno unum talentum filiis cuiusdam litoris nostre ecclesie, qui Har-
denacke in cognomine dicebatur, pro dampno quod dicebant patrem ipsorum de nostra
ecclesia sustinuisse; qui eciam in presencia nostri conventus, presente domino Iohanne de
Thide milite et Bertoldo de Mandere et Herbordo de Thide et aliis quam pluribus, in reli-
quiis sancti Iacobi iuraverunt, preposito et ecclesie deinceps debitam servare fidelitatem.

Venit eciam Thitmarus nomine cum litteris comitis de Wilipia³, qui prebendam de
nostra ecclesia requirebat, et quia idem Thitmarus, postquam apostaverat, uxorem duxerat
et pueros genuerat, grave videbatur nobis, quod eum cum uxore sua et pueris reciperemus.
Unde eciam amabili compositione, donis nostris mediantibus, ab ipso fuimus absoluti.

Venerunt eciam filii cuiusdam Iordanis, qui frater fuerat Bertrammi de Adersem⁴, qui
ministeriales nostre ecclesie se esse dicunt, et de magno dampno, scilicet de sex mansis
in Mandere⁵ sibi ablatis et tribus talentis nostram ecclesiam incusaverunt; nos vero post
diversa colloquia, considerantes eos esse vagos et secundum opinionem nostram maliciosos,
malum ecclesie precavescentes, dedimus eisdem duo talenta, filiis patris ipsorum presentibus
et compromittentibus, quod numquam ecclesie querimonia aliqua ab eis omnibus deberet
renovari. Iuraverunt eciam omnes, ecclesie nostre perpetuo debitam servare fidelitatem.

Venit eciam quidam Ricbertus nomine, frater Hildebrandi eoci, qui quosdam sibi ablatis
agros requirebat; cui eciam post multa et diversa colloquia, presente Hildebrando iam
dicto et Florino de Alvedessem, dimidiam marcam examinati argenti dedimus, et sic ab
omni impeticione, fratre suo H[ildebrando] et F[lorino] nepoti⁶ suo compromittentibus,
liberaliter cessavit.

Fuit eciam quidam nostre ecclesie lito Iordanis nomine dictus de Beddinge, qui per mul-
tos annos debitum censum de quatuor mansis, quos in potestate sua tenuit, non persolvit;
cuius detencionis summa ad decem talenta et amplius fuit computata. Hanc summam cum
nec per excommunicacionem nec per minas nec per blandimenta ab eo possemus extor-
quere, post multas vexaciones cum eo habitas superaddidimus ei unum chorum siliginis
et duo talenta Brunswicensium denariorum pro quodam manso in Northeim⁷ sito, quem
quondam litonico iure ante edificacionem illius curie possederat; et sic coram nostro con-
ventu, multis eciam aliis tam clericis quam militibus et rusticis, quos secum duxerat, pre-
sentibus, in reliquiis sancti Iacobi iuramento confirmavit, quod numquam de cetero
ecclesiam sive procuratores ecclesie verbo vel facto vel consilio pro aliqua impeticione nec
pro mansis nec edificiis nec rebus mobilibus deberet molestare. Dedit eciam pro legitimis
heredibus suis fideiussores Bertramnum de Vimmelsen, Hermannum de Geitede, Sifridi

a) autem e. b) Ader in litura e. c) ita e.

1) Königslutter. 2) Wölpe. 3) Grossen-Mahner propo Salzgitter. 4) Ubi nunc Nortenhof inter 55
Stederburg et Cöfingen.

filium, Hermannum de Stedere, duos sororis sue filios, quod talem ordinationem inviolabiliter deberent observare.

Incusavit nos eodem tempore quidam molendinarius, nostre ecclesie lito nomine Iohannes pro quodam manso in Lindern¹ sito, quem dixit sibi litonico iure pertinere; quam impetitionem quamvis iniustam esse sciremus, tamen pro bono pacis et pro vexacione redimenda eidem Iohanni annoniam unum talentum valens et unum talentum promptorum denariorum dedimus, et sic etiam in reliquiis iuramento coram dominabus et aliis quam pluribus confirmavit, quod nec ipse nec aliquis heredum suorum hanc impetitionem deberet renovare, et ad maiorem cautelam adhibendam tres molendinarios, carnales fratres, ecclesie nostre litones, in tribus molendinis apud Lindem commorantes, hiis nominibus Bernardum, Willekinum et Ludegerum, dedit fideiussores, ut hec ordinacio firmiter observetur.

Supra mencionem de quodam Bertrammo de Adersem fecimus, cuius filii Ludolfus et Achilles post mortem patris bona ecclesie nostre in ipsa villa Adersem² loco villicacionis coluerunt, qui debitum censum raro persolverunt; cuius detencionis summa de utroque plus quam decem talenta fuit computata. Unde Achilles paupertate cogente suam curiam resignavit; cui de debitis sibi computatis in tribus talentis propter bonum pacis pepercinus persolvendis; tria vero talenta octo solidis minus fide data promisit persolvenda; que tamen secundum nostram opinionem nostris successoribus relinquemus requirenda. Ludolfo, quia in alia curia remansit, inducias de debitis suis, hoc est de quatuor talentis et duobus solidis et octo modiolis tritici et uno porco et pullis et ovis, inducias dedimus; que omnia forte numquam recipiemus. Hec propterea notavimus, ut, si forte in posterum de hiis mencio facta fuerit, successores nostri maliciis ipsorum sic possint obviare. Habebant etiam idem servi quendam consobrinum nomine Ludolfum dictum de Levede, qui nos de duabus aris in Levede³ a predecessoribus nostris sibi alienatis incusavit; cuius querimonia cum iniusta esset, in iudicio villicorum sex talenta nobis duabus vicibus vadiavit, que ei ex toto fuerunt relaxata. Unde quendam sartorem, sororis sue filium, et iam dictum Ludolfum fideiussores dedit et in et coram conventu et aliis quam pluribus clericis, militibus et rusticis iuramento confirmavit, quod numquam de cetero ecclesiam per aliquam querimoniam deberet molestare.

Venit etiam quidam qui de progenie illorum de Vimmelsen Bertrammi et fratris sui se esse fatebatur. Hic, comparante sibi domino Annone advocato, magnam pecuniam requisivit; qui tandem post multa colloquia, recepto a nobis uno talento, iuravit nobis et ecclesie debitam litonicam servare fidelitatem. Quidam etiam Iohannes nomine dictus de Lindem, lito ecclesie nostre, movit querimoniam de duobus mansis et dimidio in Lindem sitis, cooperante sibi Hermanno Papa seniore; eius querimonia quia iniusta a multis militibus et burgensibus de Brunswich est probata, vadiavit etiam duabus vicibus, qualibet vice tria talenta; que simili modo successoribus nostris relinquemus requirenda. Fuerunt etiam quidam servi in Lindem, litones nostre ecclesie, filii cuiusdam qui Thidericus Bruningi vocabatur, qui simili modo pro quibusdam agris in Lindem sitis nos incusaverunt; quorum querimonia quia iniusta erat, etiam in iudicio nostrorum villicorum sexaginta solidos vadiaverunt; quos et posteris relinquemus. Multa adhuc incommoda et pericula eodem tempore passi sumus, que, magnis laboribus et bonis nostris mediantibus, quandoque quieverunt.

Accidit autem eodem tempore, ut magnum horreum in curia nostra Mandere plenum frumento et domus pecorum in eadem curia a quibusdam servis dictis de Werre clam incenderetur, et per hoc ecclesia nostra plus quam ad centum marcas periculum passa fuit. Dedimus etiam eisdem incendiariis postmodum pro redimenda vexacione, licet indebita, Burchardo de Asseburch hoc agente et pacem nobis pro eis promittente, Halberstadensis argenti octo marcas.

Eodem tempore inter dominum ducem⁴ de Brunswich et dominum Ottonem de Hadersleve magna discordia fuit orta, et quociens dominus noster Hildensem electus⁵ fratri suo, hoc est duci, homines in adiutorium misit, semper in bonis nostris vel apud claustrum vel in curiis nostris fuerunt hospitati. Insuper curribus nostris domino duci per vecturam servicia faciendo guerra perdurante paratos frequenter [nos] esse oportebat. Tales expensas et servicia et incommoda triginta marcis puri argenti libenter potuissemus redimisse.

a) deest e. b) Ha e.

55 1) Linden, a meridie Wolfenbüttel. 2) Adersheim. 3) Lewe, ex oriente Salzgitter, praef. Liebenburg.
4) Albertus senior. 5) Otto.

Accidit nobis malum eciam inopinatum, ut quidam servus Otricus nomine, qui nobis eques serviebat, cuiusdam burgensis de Goslaria terram nobis nescientibus vulneraret; quod malum licet nobis invitis factum fuerit, tamen a burgensibus de Goslaria et quibusdam burgensibus de Brunswich multas incusaciones sustinimus ac vexaciones, tamquam nobis volentibus fuisset perpetratum. Tandem post multa colloquia, proborum virorum consilio mediante, sic fuit ordinatum, ut eidem vulnerato quamdiu viveret duo modii siliginis Goslariensis mensurae in Goslaria singulis annis a nobis deberent^a presentari. Insuper tria talenta Brunswicensium denariorum iam dicto vulnerato in prompto fuerunt persoluta, et sic pax firmata est fidelussoria cautione. Quadam eciam vice, cum annonam, que dominabus ad vestituram est deputata, Brunswich, quo vendita erat, cum curribus nostris duceretur, accidit, ut quidam puer, prevignus^b Reineri, quem burgenses Rosere nominant, sub rotam unius currus faceret lapsum, ita ut lederetur parum, nostris servis nescientibus; pro qua lesione per multas querimonias compulit nos duo talenta et quinque solidos ei dare. Hiis malis ante notatis et aliis quam pluribus nobis frequenter imminentibus, manum nostram non retraximus, ut a^b forcia non mitteremus.

Dormitorium dominarum, sicuti dictum est, a nobis sumptuose et utiliter est reformatum. Domus fratrum et domus sororum ex promotione nostra lapidibus sunt tecta. Marstabilum eciam et domus illa tota^c, que straminibus fuerat tecta, et^d stillicidium circumquaque pateretur, ita ut muri ruinam minarentur, muri reformati et domus tota lapideo tegmine a nobis est reformata. Laqueare de lignis abienis in nostro granario^e a nobis ex novo est constructum. Domus nova et bona in Lindem a fratre Hardewico nostris temporibus est edificata, cuius expensas in precio carpentariorum licet per omnia non portarem^f, tamen per vecturam et alias necessitates eidem H[ardewico] a nobis est subventum. Horreum eciam novum, quod frater Iohannes in Mandere ex novo fecit, non sine nostris expensis consumavit; nam ligna fere omnia de Bernebroke^g per nostram vecturam sunt adducta. Candelabrum de elemosinis quarundam dominarum factum, nostro eciam consilio et auxilio mediante fusum et in honore domini nostri Ihesu, simul ob reverenciam passionis eiusdem Ihesu Christi ac in honore sanctissime Dei genitricis virginis Marie et sancti Iacobi sanctique Christophori et omnium sanctorum, quorum reliquie apud nos requiescunt, bona^h quinta feria in monasterio est erectum.

[1270. 1271]. De coronacione virginum.

Anno Domini 1272.ⁱ procuravimus, quod viginti quatuor domine nostri conventus una die coronateⁱ, velate et Deo sollempniter consecrate fuerunt. Laqueare in medio monasterio et^j laqueare super altare domine nostre et ipsa pictura et laqueare super altare sancti Iohannis nostris temporibus est constructum. Fontem saline in Getere^k ex novo sumptuose reparavimus, cuius expense ad triginta^l marcas fuerunt computate. Speramus enim, quod ecclesia nostra multo tempore de utilitate illius salis debeat gaudere.

Eodem anno fundamenta ad pirale et ad cameras pirali contiguas iecimus, et per Dei gratiam ipso anno omnibus placita subtus^m et supra ac tegmine lapideo eademⁿ edificia^o fere sunt consumata. Horum edificiorum expensas cui placuerit poterit computare.

Eodem eciam tempore quedam predia nostre ecclesie incepimus comparare. Duos mansos cum omni utilitate quidam Bertoldus nomine dictus de Lochtene in Capelstockem^p ab ecclesia nostra tenuit iure feudali; post mortem iam dicti B[ertoldi] vidua ipsius, receptis a nobis decem et octo marcis examinati argenti, duobus filiis suis et una filia, qui legitimi heredes ipsorum extiterunt, volentibus et compromittentibus, coram omnibus consulibus in Brunswich, quibusdam eciam presentibus qui nobis omnino sunt astricti, libere resignavit. Quidam eciam burgensis in Brunswich Henricus nomine dictus de Barem ab ecclesia nostra unum mansum in Thide^q situm iure tenuit feudali; eo mortuo, filius eius Henricus, qui legitimus heres ipsius fuit, acceptis a nobis sex marcis examinati argenti, coram nostris ac suis familiaribus in Brunswich^r in domo consulum libere resignavit. Quedam eciam mulier, conlunx cuiusdam Institoris in Brunswich, unum mansum in Thide situm ab ecclesia

a) ita d. b) ad legendum videtur; cf. p. 729 l. 42. c) post tota add., sed ita. ut in c. d) quaedam decisa videntur, vel cum legendum. e) initura c. f) initura p. g) et — pic initura c. In marg. crux rubra. h) wick in d. initura c.

1) De culus situ non constat. 2) l. a. coena Domini. 3) Salzgitter. 4) Kleina-Stöckheim inter Wolfenbüttel et Braunschweig. 5) Thiede.

nostra tenuit iure ministeriali; quo, suis amicis et heredibus volentibus et compromittentibus, 1273. receptis a nobis octo marcis et dimidia, eundem mansum in Brunswich coram consulibus civitatis libere resignavit. Hec prenotata^a et alia, de quibus mencionem non fecimus, infra terminum quatuor annorum sunt ordinata.

5 Hiis ita actis, accidit, ut fidelem cooperatorem nostrum fratrem Iohannem de Mandere, nostre ecclesie conversum et illius curie in Mandere procuratorem, inopinata morte in die sancte Anne, heu! preventum, perderemus; cuius memoria aput conventum nostrum merito Jul. 26. semper erit in benedictione; cuius eciam animam propter fidelitatem, quam nobis exhibuit, speramus esse coronatam.

10

De Iohanne preposito.

p. 159.

Anno^b Domini 1273. mortuo fratre Iohanne predicto, fratrem Hardewicum nostre curie 1273. in Lindem procuratorem in locum eiusdem Iohannis recepimus, ut, sicuti nichil sine consensu suo fuerat ordinatum, sic et sine consensu istius Hardewici nichil ratione dignum ordinaretur. Post mortem iam dicti Iohannis laqueare super altare^c sancti Iohannis, de 15 quo eciam mencionem ante fecimus, est constructum, et organa ipso tempore sunt parata; t^d 157. turris ecclesiastica laqueariis est emendata.

De bonis in Vimmelsen. Iohannes prepositus promovit.

Quidam miles Orlicus nomine dictus de Barem quedam predia, hoc est sexdecim iugera in Vimmelsen sita, de nostra ecclesia tenuit iure feudali; qui, receptis a nobis novem talentis 20 Brunswicensium denariorum, iam dicta sexdecim iugera cum omnibus attinenciis, filio suo Orlico et aliis heredibus suis compromittentibus, libere nobis resignavit. Decima super quatuor iugera in novali de eisdem bonis debet nobis pertinere.

Fuit eciam quidam sacerdos in Brunswich Hermannus nomine dictus de Vimmelsen^e, cuius mater et fratres quatuor iugera in ipso novali cum decima et omni iure de ecclesia 25 nostra in feodo tenuerunt; qui, receptis a nobis tribus talentis, iam dicta iugera nobis libere cum omni iure resignaverunt.

Eodem anno comparavimus^f ex novo unam curiam in Beddinge a nobilibus viris domino Hogero et domino Orlico dictis de Alta-fago^g pro septuaginta quatuor marcis examinati argenti; qui et in donacione predictorum prediorum, que coram domino duce Alberto est 30 facta, patronatum ecclesie in ipsa villa Beddinge nobis propter Deum contulerunt; ipsorum et adiutorio iam dicta bona per cautelam, que adhiberi poterat, et privilegia, ut speramus, satis bona ecclesie nostre sunt confirmata.

Eodem anno duas curias cum duobus mansis et aliis attinenciis in Dusnem^h emimusⁱ contra dominum Iohannem Nigrum dictum de Saldere, qui hec predicta bona proprietatis 35 iure possidebat; qui, receptis viginti tribus marcis puri argenti, suis legitimis heredibus volentibus et compromittentibus, et fideiussoria cautione adhibita, presente domino Iohanne duce, nobis contulit, a quo nobis pacifice perpetuo possidenda sunt per sententias confir- 40 mata. Tenuit et idem dominus Iohannes de Saldere tres partes decime in feodo in ipsa villa Dusnem a comite Ludolfo de Waldenberch, ipse^j vero comes tenuit de episcopo Hildensemensi; ipse vero dominus Iohannes, receptis a nobis pro redemptione trium partium huius decime sexaginta quatuor marcis examinati argenti, promovit, quod dominus episcopus cum consensu capituli post resignationem comitis eandem decimam nobis integra- 45 liter contulit perpetuo possidendam. Quartem partem Burchardus, frater domini Iohannis de Saldere in Lechtenberche commorantis, licet nostra sit proprietas, tamen in sua adhuc tenet possessione. Emimus^k et eodem anno tres mansos in eadem villa Dusnem cum duabus areis contra filios domini Lodewici de Lindede, quos a nobilibus de Meinersem 50 tenerant iure feudali; quos cum publice resignassent, idem nobiles tres mansos iam nominatos cum omnibus attinenciis et omni iure in presencis domini Iohannis ducis de Brunswich, in cuius iurisdictione sunt siti, nobis liberaliter contulerunt perpetuo possidendos, et

50 a) In et alia de in hura e.
o) in hura e.

b) Anno — altare sa in hura e.
g) us et in hura e.

c) Vimmil. corr. Vimmel. e.

d) com e corr. e.

1) Hohenbüchen; cf. chartam Alberti ducis Brunswicensis hac de re datam 1274; prid. Idus Decembr., ap. Scheidt, Mantissa p. 270.

erat villa Dusem prope Salder, ex occidente Wolfenbüttel, nunc deserta; v. Hänseimann, Braunsch. Chron. I, p. 96 n. 4.

1273 hanc donationem privilegii suis nobis firmauerunt. Comes Ludolfus de Waldenberch et comes Ludolfus de Dasle fideiussertunt pro bonis in Beddinge, fide data, quod collatio ac empicio illorum bonorum ecclesie nostre stabilis debet permanere. Et hanc fideiussionem ex parte ecclesie nostre nobiscum receperunt dominus Fridericus et dominus Walterus de Dorstat, dominus Baldwinus et Henricus dicti de Campe, dominus^b et Ludolfus de Wenden, dominus Gevehardus senior et iunior de Bortvelde, Iohannes Marscalcus de Saldere, Thidericus de Walmode; burgenses Ludolfus Mathi, Iohannes Helye, Wedekindus de Gandersem, H. et T. Holtzicker, C. et H. de Gustede, Henricus dictus Clericus cum filio suo Henrico. Comparavimus iam dicta bona pro septuaginta quatuor marcis pro bonis, que contra dominum Iohannem Nigrum emimus, duobus videlicet mansis et decima in Dusnem. Dominus Iohannes de Saldere et fratres sui Bodo et Burchardus, dominus Bertoldus de Godenstede et frater suus Iohannes, dominus Conradus Marscalcus de Hildensem et frater suus Ludolfus, Ludolfus de Drismenstede, Conradus, filius domini Iohannis Nigri, fide data promiserunt, quod predicta bona sine inpeticione heredum domini Iohannis ecclesia nostra quiete debet possidere; et hoc promissum nobiscum ex parte nostre ecclesie receperunt dominus Iohannes Marscalcus dictus de Saldere et filius suus Burchardus, dominus Willekinus de Olbere, dominus Anno de Gowisch; burgenses Ludolfus Mathie, Herbordus Clericus, Conradus et Hermannus de Gustede, Henricus qui vocatur Vorlorene. Dedimus itaque pro decima sexaginta quatuor marcas, pro duobus mansis viginti tres marcas. Pro tribus mansis, quos emimus a filii domini Lodewici, promiserunt fide data, quod nullus heredum ipsorum debet inquietare, dominus Brant de Lindede, dominus Iohannes Marscalcus et filius Burchardus, et idem servi qui vendiderunt, Conradus et Brant; et hoc promissum ex parte ecclesie nostre receperunt dominus Baldwinus et filius suus dominus Iordanis et dominus Henricus dicti de Campe, dominus Thidericus de Walmode, Fridericus de Stedere; burgenses Ludolfus Mathie, Iohannes Helye, Widekindus de Gandersem, Conradus de Gustede. Emimus eosdem mansos pro triginta tribus marcis. Et est summa, quam illo anno in comparandis bonis expendimus, exceptis aliis expensis et clenodiis et denariis, quos pro privilegiis dedimus, ducente marce, sex marcis minus.

Supra cuiusdam Iohannis de Lindem nostri litonis mencionem fecimus, qui pro iniusta querimonia sua sex talenta nobis vadiavit. Idem postmodum, cooperantibus sibi quibusdam burgensibus de Brunswick, per minas incendii coegit nos sibi dare sex talenta, et sic in duodecim talentis ecclesie nostre est astrictus.

De damnone. Iohannes^c prepositus promovit.

Anno Domini 1274. viam in damnone^d cum lapidibus et arena incepimus edificare. Construximus eodem anno ex novo duos puteos, unum in claustro et alium ante alodium, et unam domum novam in Dusnem cum omnibus attinenciis et ipsam curiam quasi totam. Sartagine ad braxatorium comparavimus pro octo marcis puri argenti.

Quidam Hermannus de Meynem cognomine Goseke incusavit nos pro quibusdam agris in Gillede^e sitis, quos dixit sibi proprietatis titulo pertinere, et post multa placita, in quibus ad diversa loca, hoc est Hillegendorpe², in Kissenbrücke⁴, in Horneburgh⁵ et sepius in Brunswick, eum secuti fuimus, et nichil iuris consequi posset, tamen ab inpeticione sua non cessavit. Tandem venit quedam domina vidua domini Iohannis de Arebeke, que fuerat mater domini Iohannis de Stockem, qui cum consensu sue uxoris domine Gerlindis et aliorum legitimorum heredum suorum hec prenotata bona ecclesie nostre vendiderat, et coram multis nobilibus, scilicet coram domino Bernardo de Indagine, domino Hermannus de Werberch, domino Friderico et domino Waltero de Dorstat, domino Burchardo de Meynersem, comite Hermannus de Waldenberch, in curia domini Werberch apud turrin Sancti Blasii et de bonis ante nominatis, iam dictis nobilibus in vice domini ducis audientibus, ecclesie nostre debitam warrantiam exhibebat, post hec in domo burgensium coram consulibus civitatis Henrico Engelhardi, Conrado Holtzicker, Henrico Resen, Ludolfo Mathie, Iohanne Helye, Iohanne et Conrado et Henrico et Bertrammo fratribus dictis de Velstede, Bernardo

a) H. d. de C. in litura c. b) Ita e. c) expeditus e. d) I. pr. p. post add. c. e) in litura c.

1) Nostrum 'damn' esse videtur. 2) Gillede. 'Braunsch. Chron.' I, p. 293. Horneburg, e meridie

3) Heiligendorf in praef. Falloraleben. 4) Kissenbrück. Bötsum.

5) 'in dem richte so Horneborch',

de Peina, Bernardo avvocato, Widekindo de Gandersem, Bertoldo Bulsing, Denecone de 1274.
Pattensen, Herbordo Clerico, Meynecone et Thiderico de Blekenstede et aliis quam pluribus
eandem warandiam renovavit.

Quidam Bertoldus nomine dictus de Mandere tenuit duas areas in ipsa villa Mandere a 5
nobilibus de Meynersem iure feudali. Idem Bertoldus, receptis a nobis quatuor talentis et 6
sex solidis, areas iam dictas dominis suis de Meynersem resignavit, quarum proprietatem
nobis pro dimidia marca puri argenti liberaliter contulerunt. Incusavit etiam nos dictus
Bertoldus multis vicibus pro quadam supellectile, quam dixit sibi temporibus domini H.
decani predecessoris nostri sibi fuisse alienatam, et hoc dampnum ad multa talenta com- 10
putavit; nos vero nec a decano nec ab aliquo aliquid verisimile poteramus experiri acta¹;
inde pro vexatione redimenda² et ad instantem petitionem suorum amicorum commisimus³ 15
eidem quandam aream in Thide, quinque solidos et quinque pullos singulis annis solventem,
ea condicione, ut, quamdiu vixerit et personalem in dicta area residenciam facere voluerit,
tres tantum solidos singulis annis nobis presentabit, post suum vero recessum vel discessum
15 nostra ecclesia suis heredibus in bonis prenotatis nichil iuris recognoscit.

Supra mencionem fecimus de bonis in Dusnem a nobis noviter conquisitis, hoc est de
quinque mansis et tribus partibus decime eiusdem ville. Quartam vero partem dominus Bodo
de Saldere post mortem fratris sui Burchardi cum alia hereditate sua sibi usurpavit.

De bonis in Dusnem. Iohannes prepositus promovit. 216

20 Anno igitur post partum virginis 1275. quartam partem predictae decime et sedecim
iugera in ipsa villa Dusnem pro viginti octo marcis cum una area et aliis attinentiis et
omni iure a domino Bodone de Saldere curavimus comparare⁴, que etiam ecclesie nostre
privilegiis sunt confirmata ac fideiussoria cautione. Fidelussit enim dominus Iohannes
Marscalcus⁵ et filius suus Burchardus, dominus Iohannes Niger et dominus Iohannes Lenkener⁶.
25 Habet itaque ecclesia nostra in iam dicta villa quinque mansos et dimidium ex novo com-
paratos et decimam cum omni iure; in primis duobus mansis, quos a domino Iohanne Nigro
emimus, continentur iugera quadraginta duo, in tribus aliis domini Brant septuaginta, in
dimidio sedecim.

Et hec est summa pecunie que nostris temporibus usque ad presens in comparandis 175
30 bonis absque edificiis est expensa: pro decem et octo marcis redemimus duos mansos in
Capelstockem, pro novem marcis unum mansum in Thide ab institore, pro sex marcis unum
mansum ibidem a Henrico de Barum⁷, pro novem talentis sedecim iugera in Vimmielsen,
pro tribus talentis quatuor iugera ibidem, pro quinque talentis aream in Mandere, ad struc-
turam salis in Getre triginta marcas, pro bonis in Beddinge septuaginta quatuor marcas, pro
35 decima in Dusnem octoginta quatuor⁸ marcas, pro duobus mansis viginti tres marcas, pro
tribus mansis triginta tres marcas, pro sedecim iugeribus ibidem octo marcas. Dedimus
etiam decem marcas ante non notatas, nostris amicis mediantibus, pro redimenda magna
vexatione. Et est tota summa trescente⁹ marce sex marcis minus et decem et septem
talenta. Denarios incendiariis datos hoc loco non computavimus, nec denarios singulis
40 annis pro carnibus, pro butiro, pro caseis, pro allecis, pro cepo datos; que omnia singulis
annis quinquaginta talentis vix possunt comparari. Precium utriusque curie, sacerdotum,
scolarum, cocorum, pistorum, braxatorum, meorum servorum, clavigeri, ortulanorum, con-
versorum indumenta et sororum, agriculorum¹⁰, ancillarum, messorum, pastorum, opili-
onum, subulcorum; hec etiam omnia quinquaginta talentis singulis annis non solvuntur.
45 Superest precium fabri, quod octo talentis quolibet anno non persolvitur; precium sectoris
lignorum quatuor talenta; comparacio curruum et aratrorum¹¹ plus quam quinque talenta.
Hec omnia a predecessoribus nostris sunt probata et ad nos ita perducta. Quicumque ergo
querit, quo pecunia a nobis recepta devenerit, in prescriptis investigari¹² poterit. Sunt 176
enim adhuc multa computabilia, que ad presens non scribimus, ne propter inanem gloriam
50 scripsisse videamur, que tamen in specialibus litteris continentur. Dedimus etiam ipso
anno quatuor marcas et dimidium puri argenti procuratori ratione visitacionis Maguntini.

a) codex saepe aliter, sed parvorum distinguit. b) in hura c. c) Ita e. d) aratorum e.

1) Charta a. 1275, 4. Non. januar. p. 176. 2) 'milites dicti de Saldere', ibid. p. 177.

1275. Anno prenotato refectorium dominarum, quod per stillicidium et vetustatem omnimodis perierat, ita ut nichil preter muros remaneret, magnis expensis et laboribus incepimus reformare et ad commodum dominarum doritorium desuper decrevimus construendum.

Eodem anno orta est terra inter ducenti et marchiones, et servivimus domino duci cum tribus curribus sumptuose.

Eodem anno comparavit dominus episcopus Hildensemensis¹ castrum Woldenberch; ad cuius solutionem in omnia claustra nostre dyocesis fecit exactionem, nobis vero ex precepto ducts cum aliis quibusdam cenobiis non licebat ad hanc empcionem eidem in aliquo subvenire; unde post multas adversitates et minas per sententiam a domino episcopo contra nos latam oportebat per decem septimanas excommunicationi subiacere; cuius indignationem non sine sumptu et dispendio poteramus pertransire. Dedimus etiam pro decima ad curiam Romanam eodem anno duodecim talenta. Dedimus etiam eodem anno episcopo quatuor marcas puri argenti pro gracia sua acquirenda et postea quatuor quando comeciam comparavit.

181. Hec domina Margareta² quondam priorissa dicta Holticker et custrix ad decorem 15 domus Dei, quam dilexit, scrinium sancti Christofori argento ornari fecit pro novem marcis, tapetum magnum de domina Friderunda operari fecit, duas tabulas in vitrea fenestra parari fecit, magnam crucem super altare sancte Crucis poni fecit, et candelabrum magnum ante altare sancte Crucis parari fecit, et omnes vitreas fenestras in choro dominarum parari fecit, inferius laqueare supra refectorium dominarum parari fecit. Insuper quantis expensis et 20 studio preparamenta ornaverit, domino Deo committimus numeranda. Anniversarius³ domine

183. [Margarete] est in die sancte Crucis post pascha.

182. De coronacione virginum in Melverode. Iohannes prepositus promovit.

1276. Anno Domini 1276. venerabilis pater noster dominus Iohannes prepositus duo altaria sumptuose in ecclesia sancti Nicholai Meinolverode edificaverat, et hec sunt consecrata a 25 venerabili domino Ludolfo Halberstadensi episcopo, unum⁴ in septentrionali plaga in honore domini nostri Ihesu Christi et gloriosissime virginis Marie et omnium sanctorum, et aliud in australi plaga in honore domini nostri Ihesu Christi et sancti Iacobi apostoli et omnium sanctorum; quorum altarium dedicacio peragetur⁵ in die sanctorum martirum Felicis et 30 Adauti, si dominica est, sin autem, prima sequenti dominica post Felicis et Adauti hec

193. dedicacio peragetur. Insuper etiam viginti virgines nostre una die coronate, velate et Aug. 30. Deo sollempniter fuerunt consecrate ab eodem episcopo. Hec omnia prepositus Iohannes sollempniter studuit promovere. Idem episcopus ad quodlibet altare contulit quadraginta dies indulgencie et karenam.

De bonis in Stildeum. Iohannes prepositus promovit. 35

Eodem anno emimus duos mansos in Stedium⁶ a domino Iohanne Marscalco cum consensu et compromissione omnium heredum suorum pro viginti septem marcis puri argenti, qui nobis etiam per privilegia et fideiussores ydoneos coram duce sunt confirmati.

Eodem anno circa messent invaluerunt mures, et demoliti sunt segetes in tantum, ut vix mediam partem frugum reciperemus. Qua necessitate compulsi plus quam triginta 40 marcas puri argenti expendimus annonam comparando.

Anno sequenti pestilencia pecorum est exorta, ita ut nobis secundum veram computationem mille et ducente oves et plus quam centum vacce morerentur; unde in comparandis lacticiis multa expendere oportebat.

Insuper eodem⁷ anno comparavimus ecclesie nostre a domino Ekberto de Asseburch 45 quedam predia, partem in molendino Lessorde⁸ solventem quolibet anno quatuordecim modios siliginis Brunswicensis mensure et inplinguacionem unius porci alternis⁹ annis per duodecim septimanas et singulis annis quinque solidos pro parte porci et piscaturam et aviium capturam in superiori parte eiusdem molendini pro septuaginta quatuor marcis puri argenti, compromittentibus legitimis heredibus suis et domino Burchardo, fratre suo; que 50 etiam nobis primo per sua propria privilegia et postmodum donacio proprietatis coram duce Henrico facta et ipsius ducis privilegio sunt confirmata. Eodem tempore redemimus unum mansum in Vimmelsen continentem in se viginti iugera pro decem talentis a duobus

a) hanc post addita sunt c. b) in marg. codicis crux rubra delineata. c) s. s. com in hys c. d) alterius c.

1) Otto; cf. Orr. Gaolf. IV, praef. p. 18. 2) Cuius charta praescedit. 3) Stiddien praef. Wolfenbützel. 55

4) Leiferde inter Braunschweig et Wolfenbützel.

fratribus Ludolfo et Hermanno, qui eum de ecclesia nostra iure tenuerunt feudali, quem 1276. cum voluntate heredum suorum coram hominibus nostre ecclesie nobis publice resignaverunt. Nec hoc pretermittendum, quod de eisdem decem iugeribus octo, et quatuor, hoc sunt duodecim, ibidem cum decima nostra, de quibus ante fecimus mencionem, et omni iure nobis actenus pertinere debent, et iacent insimul in campo Adersem, Hermannus colit.

[Domina^a Elizabet priorissa dicta de Helmenstat in officio custodie comparavit duos^{p. 188} choros tritici pro marcis 10, et fecit parari argenteam crucem pro sex marcis et nova vexilla pro^b 10 marcis, et cetera que sunt Deo cognita sibi committimus. Dedit etiam dimidiam marcam ad presentem librum. Dominus Frederundis et Hadewigis pro remedio anime sue¹⁰ et parentum suorum pro quatuor stolis 6 marcas].

Iohannes prepositus dicit.

Anno Domini 1278. fere generalis et miserabilis plaga nostre provincie, peccatis hominum exigentibus, est exorta; nam tota siligo, cum iam esset in flore, per gelu perit, similiter alie segetes per ariditatem temporis minus valuerunt; et sic in comparando annona^a 15 eodem anno plus quam quinquaginta marcas expendere oportebat; vix semina in omnibus curiis nostris colligere poteramus. Eodem anno fere tota civitas Brunswich est exusta, unde non modicum detrimentum passi sumus.

Iohannes prepositus dicit.

Anno Domini 1279.^a accessit nobis inopinabile malum; nam terra maxima oriri cepit^{p. 189} in terra. Multi enim principes, dominus Magedeburgensis electus et Bremensis archiepiscopus, Hildensemensis episcopus, quidam ex marchionibus de Brandeburch, cum multis nobilibus et comitibus, baronibus et ministerialibus et potestatibus terre contra ducem Albertum de Brunswich conspiraverunt et ad malum terre et destructionem ducis iuramento confederati sunt; unde multa mala per rapinas et incendia et exactiones diversas 25 nimis fuimus angariati. Bona et redditus ecclesie nostre fere omnia in dominio ducis sunt sita, unde coacti ad servicia ducis oportebat nos esse paratos; pro qua causa dominus episcopus nos pro inimicis reputabat. Unde post multas minas ab ipso episcopo et suis advocatis nobis illatas, et cum videremus, mala que fiebant in terra nimis esse indurata, consilio super hoc habito, pro vexatione redimenda, ut sperabamus, viginti sex marcas dedimus 30 puri argenti domino episcopo; de qua spe tamen multociens fuimus viduati, nam bona nostra postea fuerunt exusta in Brotzede¹, in Alvedessem, in Beddinge; homines ecclesie nostre fuerunt captivati, spoliati, et nos cum eis; quandoque nostra nobis fuerunt reddita, quandoque non.

Eodem anno ambo nobiles et illustres principes, videlicet dominus Otto Hildensemensis 35 episcopus et dominus Albertus dux de Brunswich, mortui sunt. Nam dominus episcopus in^a die sancti Odelrici viam universe carnis est ingressus; transactis inde sex septimanis,^{p. 191} hoc est in die assumptionis beate Marie, dux debitum omnis carnis non sine magno gemitu^{Jul. 4.} et dolore suorum, heul persolvit; cuius corpus quinta die cum magno honore in Brunswich est sepultum. Eodem die advocatus de Peina cum suis cooperatoribus magnam rapinam 40 de omnibus villis nobis adiacentibus attulit, cum qua omnia pecora nostra et duodecim equi fuerunt deducta; que omnia rehavimus, exceptis undecim vaccis, de quibus nullam gratiam poteramus invenire.

Hiis malis adhuc perdurantibus, in Domino confisi, manus nostras misimus ad forcias,^{p. 191} Nam tres inanos situs in Minori Mandere, quos dominus Henricus dictus de Gowisch a nobilibus de Meinersem tenuerat in pheodo, ecclesie nostre comparavimus pro quinquaginta tribus marcis examinati argenti; quorum proprietatis donacio ac fideiussoria cautio coram duce et ipsius ducis privilegio ecclesie nostre est confirmata².

De decima Stidere. Iohannes prepositus promovit.

Anno Domini 1280. comparavimus decimam, quam solebamus dare domino Sifrido 50 Scadewalt de agris nostris sitis in Stedere, quos coluimus propriis aratris; de qua decima ecclesia nostra singulis annis nimium paciebatur impedimentum, quia, cum nos partem decime haberemus et ipse partem, et certos agros, de quibus ipse decimam colligere debet, nesciremus, sic fuit ordinatum, ut ipse de omnibus agris nostris mediam partem decime

^a) loco vacuo relicto alia manu add. e. ^b) p. n. m. superior. e. ^c) Ita e. ^d) It. ee. in litura e.

55 1) Broitzzen, Alvesse. 2) Sequitur charta huc spectans, data Brunswich a. 1279, nono Kal. Ian.

1280. reciperet et nos mediam partem optineremus; cum vero singulis annis annona ad inducendum esset parata, quandoque per tres septimanas, quandoque etiam per quatuor, quod unam garbam tangere non poteramus ratione decime, fuimus impediti, et per hoc coacti fuimus, ut singulis annis totam annonam suam, non solum decimam, sed etiam alias fruges induceremus, et non solum induceremus, sed etiam decimatorem suum muneribus nostris placatum haberemus. Et haec ratio est, quare iam dictam decimam nimis preciose oportebat nos comparare. Constitit enim nobis centum et viginti quatuor marcas. Et sic nostra ecclesia de tali angustia per Dei misericordiam est liberata.

Domino Ottoni episcopo successit dominus Sifridus episcopus, qui de nobili prosapia dominorum de Quernvorde fuit oriundus, qui ecclesiam Hildensem debitis nimis invenit obligatam; unde necessitate compulsus decimam, que ad mandatum domini pape per totam dyocesium ad subsidium Terre Sancte collecta et in Hildensem deposita fuerat, accomodavit; ad quam decimam de nostra ecclesia viginti et una marca examinati argenti et una marca nigri argenti et unus calix et alia pignora argentea in pondere quinque marcas habentia sunt presentata. Nec in hoc adiutus est. Unde generalem primo petitionem, que postea in duram exactionem mutata est, in totam dyocesium fecit. Petivit enim decimam omnium reddituum et centesimam omnium rerum mobilium tam a spiritualibus personis quam a laycalibus sibi dari; ad quam exactionem tredecim talenta a nobis fuerunt persoluta, que summa constitit nobis novem marcas et dimidiam marcam examinati argenti.

De bonis Scadewolt. Iohannes promovit.

Anno Domini 1282. reformavimus cellarium et totam domum super cellarium, cuius muri de vetustate corruerunt, et haec edificia de cetero reformatione non egebunt. Eodem anno fecimus ex novo cameram farine apud pistrinum. Que structura, sicuti apparet, satis fuit sumptuosa, et prima et secunda. Eodem anno curiam domini Sifridi cum omnibus adjacentiis, quatuor videlicet mansis simul facientibus et silva et pratis, et partem ville et quicquid iuris in villa Stederborch habuit pro trecentis marcis puri argenti ab eodem comparavimus. Sed quia iam dictus Sifridus bona prenotata a duce in pheodo tenuit, oportebat, ut ipsum duce et suos consiliarios, immo scriptorem pro privilegio muneribus et diversis clenodiis nobis placatos faceremus, et sic eadem haec bona per legitimam donationem et per debitas sententias a duce Henrico et fratribus suis Alberto et Willehelmo et Ludero ecclesie nostre sunt confirmata. Testes et fideiussores huius donationis in privilegio domini ducis satis sunt expresse notati.

1283. Anno futuro dux circa messem incepit edificare castrum Wlfrebutle, et ad hoc factum exercitum collegerat, et quia nobis in vicino fuit, oportebat, ut cum magno dispendio cibarium multis inportunis serviciis ei subveniremus. Dedimus enim ei prima vice viginti choros siliginis et per vices quatuor plaustra cervisie, panem pistavimus, cervisiam bravavimus, frequenter cum curribus nostris servivimus, et pro omni defectu ad nos recursum habuerunt.

1284. Anno sequenti Theodericus de Kramme spoliavit nos equis nostris, quos redemimus cum tredecim marcis puri argenti. Dedimus etiam eodem tempore tria talenta domino duci, novem marcas Lippoldo de Vressen, viginti sex marcas pro curia Mandere [comiti de] Werningerod. Cum idem comes de Werningerode et comes Henricus de Stanstede cum duce gwerram habuerunt, ab eodem exercitu conjunctum molendinum Lessorde et alodium nostrum ibidem, duo allodia in Thide, unum in Aderseim et una domus, una domus in Dructede totaliter fuerunt exusta, et pars unius allodii in Vimmelsen exusta, et quicquid inimici ducis nobis reliquerunt, de exercitibus domini ducis et de castris Aseburch et Harlingeberch, heu! sine misericordia nobis sunt ablata, pro curia Lindem novem fertones. Quot et quantas exactiones et incommoda eodem tempore sustinuimus, longum esset enumerare; homines ecclesie spoliati, exactiones diversas passi et in tantum adnichilati, quod agri nostri quasi inculti permansissent, si propriis expensis et multis laboribus eis non

a) *ita e.* b) *exactiones e.* c) *in litura e.* d) *ita supplendum videtur.* e) *v. d. fortasse perperam dia scr. e.*

1) Cf. Bode, Münzwesen Niedersächens p. 43. bitem interunt a. 1287, feria 4. post dom. invocavit;
2) Confadus, Albertus et Fridericus comites de p. 217. 3) Drütte ex occidente Wolfenbüttel.
Werningerode super quadam lesione . . . per nostros 4) Herlingeburg, a. 1291. destructum; ubi postea illata tempora terre quam habuimus cum domino Liebenburg aedificatum est.
duce de Brunswick' modum compositionis amica-

subvenissemus. Reedificavimus eodem anno Lefforde satis sumptuose et duas domos Thide, 1284
unam domum Aderzeim et in curia nostra tria hórrea; et quod eodem tempore infra clau-
strum sit edificatum, ista vice non facimus mencionem.

Eodem anno dominus episcopus cooperante sibi duce de Luneborch castrum Luttere
obsedit, et novam petitionem¹, inno exactionem in totam dyocesim fecit; quæ peticio nobis
sex marcas et dimidiam constitit.

Eodem anno villico de Watenstede² pro laboribus suis et edificiis et aliis expensis,
quas circa eandem curiam fecerat, quinque³ talenta⁴ fuerunt persoluta. Ipso tempore dedi-
mus quinque talenta dominabus⁵ Lammespringe pro avena, preposito⁶ Iohanni de Reppin
10 tria talenta, vidue Iacobi pro area in Tymberla⁷ et tribus iugeribus, que solvunt singulis
annis sex solidos et sex pullos, duo talenta, Henrico, filio Wicelini, quinque marcas puri
argenti, Iohanni de Ymmendorp⁸ pro annonâ tres marcas et dimidiam, domino Friderico,
in Heninge⁹ quondam preposito, pro annonâ, quia in curiis nostris Mandere et Lindem fere
per raptores fuit devastata¹⁰. Eodem anno octo marcas pro sedecim pernīs, et pro lacti-
15 ciniis multum, quia præterito anno oves nostre mortue fuerunt. Iohanni de Luckenem
triginta solidos et sex denarios dedimus. Eodem anno octo marcas puri argenti pro
allicis. Licet sumptus istius anni specialiter computemus, sciendum tamen, quod sin-
gulis annis, sicuti ante notatum est, tales expensas et quandoque maiores nos oportet
sustinere; de precio servorum et de aliis, que pertinent ad agriculturam, eciam ante est
20 notatum. Computacio viginti trium talentorum debito loco non est posita, que dedimus
domino Alberto de Winnigenstede in nostra magna tribulacione. Computacio precedens
usque ad visitacionem Maguntini continet in se trecentas marcas sex marcis minus et
decem et septem talenta, sequens usque modo octingentas⁴ marcas et quadraginta octo
talenta et octo marcas.

25 Olricus de Warmenstorpe dedit Iudeo viginti marcas. Iohannes Stapel dedit Iohanni, filio
Herbordi, ex parte Pentigut viginti marcas. Bertrammus de Velstede dedit viginti marcas:
ex hiis dedimus quindecim Iohanni Elye pro piscatura, reliquas quinque dedimus¹⁰ pro
allicis. Hermannus Wulverammi dedit viginti marcas; quinque dedimus ad exactionem
Horneborch, quinque Lulene⁶ pro bobus, sex Brunswich viro apud Sanctam Katerinam pro
30 carnibus, duas ibidem Iohanni de Watenstede pro carnibus, duas marcas legato, unam
marcam pro caseis. Tymberla dedimus duo talenta pro area et tribus iugeribus. Bungen-
stede⁷ viginti tres marcas pro duobus mansis dedimus.

Dampnum, quod recepimus in guerra dominorum de Harto⁸ et ducis, computavimus
ad centum et viginti quinque marcas et ad septuaginta talenta. Post dedimus advocato de
35 Peina sex plaustra annonæ, que constiterunt sex marcas; domino episcopo octo marcas;
Horneborch decem massas allicium, que constiterunt sex marcas absque vectura; duci
Willehelmo quatuor marcas et duci Alberto⁹ quatuor marcas et dimidiam pro equis. Licht-
berche¹⁰ Nudipes advocatus abstulit nobis duo plaustra siliginis, que constiterunt tres
marcas; domino Wolthero de Dorstat viginti choros siliginis; tenetur¹¹ solvere dominus
40 Fridericus; pro domino Willelmo de Olbere duodecim choros farine, cum advocatus fuit
Asseborch; eciam solvere promisit; Iordani de Barkevelde omnes porcos in curia Lindem
abstulit et duos equos in nostra claustrali curia valentes quinque marcas, exceptis equis,
quos Lindem abstulit; eciam solvere promisit fallaciter.

De ymagine sancte Marie.

45 Eadem¹⁰ Sophia Tymmo spiritalis fecit parari organa atque ymaginem sancte Marie
virginis, fornacem in refectorio et in kaminata fenestras apud gradus et¹ inferius laqueare.

a) in litura e. b) prepositi. Ioh. e. c) summa pecuniarum solvitur deest; neque aliter distingui potest. d) octo in litura e.
e) pro a. H. in litura e. f) Alberto e. g) nescio an recte ista distinxerim. h) l. s. d. F. in litura e. i) Eadem
gradus et in litura e.

50 1) l. e. bede. 2) Watenstedt propè Wolfen-
büttel. 3) l. e. sanctimonialibus. 4) Timmerlah
ex occidente Braunschweig. 5) Heinlingen, mona-
sterium dioec. Hildesheimensis. 6) Lühdde
e septentrione Hildesheim, præf. Ruthe. 7) Bun-
65 genstedt. 8) Comitatus de Wernigeroode. 9) Ex
occidente Wolfenbüttel. 10) Præcedit charta de
donatione Sophie sanctimonialis ad luminaria noc-
turno tempore ministranda ante ymaginem b. . .
virginis Marie, que eciam de promotione iam dicta
Sophie facta, et ante columnam que est inter altare
sancte Crucis et altare sancti Christophori locata est,
que eciam ab episcopo consecrata et multorum
(ita e.) reliquiarum in ea reconditarum est insignita.

Nov. 3. Hec omnia parati fecit. Cuius domine Sophie anniversarius in die quatuor coronatorum peragetur.

Domina Sophia Tymmo promovit.

[Hec^a sunt reliquæ, quæ condite sunt in hac ymagine: Oleum sancte Marie, sancti Pauli, Thomæ, Mathie, Mathel, Symonis et Iude, Iacobi maioris, Martini, Iacobi minoris, Gregorii, Bricii, Laurentii, et Cyriaci, Marie Magdalene et aliorum plurimorum sanctorum, quorum licet nomina ignorantur, eorum tamen reliquæ in hac sacra ymagine sunt recondite et^b cum magna devocione ad honorem Dei et sue pie matris recoluntur].

p. 215. Anno Domini 1285. magnum detrimentum in ecclesia nostra nobis accidit, quia in die Jul. 25. sancti Iacobi intra congregacionem^c nostram Sifridus Scadewalt miles quandam virum apud altare sancte Crucis occidit; unde congregacio maximo terrore concussa, ut impleretur dictum^d propheticum: *Dies festi vestri vertentur in lamentum et dies sollempnitatis in luctum;* et ita factum est, ut cyttera^e et organa nostra verterentur in ploracionem, ita ut sollempnis missa *Terribilis* totaliter obmitteretur et, divinis suspensis, solummodo super capellam missa sancti Iacobi celebraretur; unde usque ad festum Michaelis in eadem perturbacione 15 permanentes, divina totaliter suspendebantur. Post hec igitur prepositus dolore mitigato ecclesiam renovare proposuerat; adepta licencia domini Sifridi episcopi Hildensemensis, dominum Ludolfum de Sladem, quondam^f Halberstadensem episcopum, advocare fecit et summa devocione et leticia cordis sui de novo monasterium consecrare ordinavit, et viginti quatuor virgines velamine et coronis devotissimè consecrando, per uberrimam lacrimarum 20 effusionem intimi cordis affectum et devocionem patefecit.

1286. Postquam venerabilis prepositus Iohannes bona domini Sifridi Scadewalt militis multis laboribus et studio ecclesie Stederburgensi acquisierat, pre ingenti cordis leticia, conventu in curiam dicti Sifridi Scadewalt convocato, magna exultacionis devocione convivium exhibuit. Quo facto, burgensibus de Brunswich convocatis, presentis conventus disciplinam 25 et silentii gratitudinem favorabiliter exponendo commendavit.

Idem dominus Iohannes prepositus suis temporibus bibliam magnam et antiphonarium super capellam scribi fecit. Quedam eciam priorissa dicta domini Margareta de Baren argenteam pixidem, de qua corpus Domini sumitur, et crucem in choro dominarum et librum qui vocatur Flos virginum cum promociione domini Iohannis prepositi eiusdem 30 comparavit^g.

Idem eciam dominus Iohannes magnas vexaciones^h sustinuit a quibusdam, qui prebendas rogabant, in tantum ut aliquando sedecim litteras pro prebendis haberet, quas tamen petitiones, licet graviter sibi minarentur, totaliter recusavit. Contigit eciam aliqua vice, ut exercitus infinite multitudinis sepius claustralem curiam intrarent et ecclesiam in tantum 35 dampnificarent, ut ulterius supportare non valens preposituram lacrimis et doloribus multis resignaret. Unde ecclesia Stederborch multiplici lesione desolata est. Amicis vero ecclesie eandem desolacionem principibus, scilicet ducibus Henrico et Alberto, intimantibus, mox illi litteris suis et probis viris mediantibus, ut preposituram reciperet, impetrabant. Quod dum conventus perciperet, communis alacritatis tripudio altera vice in spiritualem patrem 40 in nomine Ihesu Christi eligere et debita obediencia honorare studuit.

p. 120. Margareta, sanctimonialis nostra, filia predictorumⁱ, officium infirmarie et capellam ab inicio inchoata tam edificii quam aliis utensilibus cum Ludolfo, filio Martini, utiliter promoverat. Dedit eciam conventui duos libros, unum plenarium et alium in quo continetur Paulus et Actus apostolorum. Hec et cetera plura que nobis exhibuit domino Deo 45 committimus.

[Margareta^k et Gertrudis de Peyna contulerunt dimidiam marcam ad istum librum].

De obitu prepositi Iohannis de Valersleve.

Hic dominus Iohannes, huius loci quondam venerabilis prepositus atque custos Sancte Crucis in Hildensein, in prepositura nostre ecclesie ut fidelis servus et prudens laboriose 50 viginti uno anno pervigilavit; quia in hiis annis edificia nostra vetustate dilapsa infra et

a) Hæc post alia manu in spatio vacuo add. c. b) et -- recoluntur ead. manu in marg. scr. e. c) congregacionem e. d) eius rubra in marg. e. e) terra in litura e. f) Hæc in marg. nuntio scripta e. g) numerus in litura e. h) cum in litura e. i) v. s. in litura e. k) in marg. rubro add. e.

1) tam a. 1257. amotum, 2) de Adenstede; ipsa de Peyne dicta.

extra sollicitè reparavit. Dormitorium super refectorium positum ab ymo usque ad summum edificavit. Prediola a prefecto de Werningerode concremata reformavit. Post modicum tempus dimidiam decimam in ²²⁵ Stidere et quatuor mansos in nostra villa et dimidium opidum cum adiacente silva a domino Sifrido milite dicto Scadewalt et a filiis et filiabus suis maxima necessitate coactus multis expensis acquisivit. Alia quoque multa bona, que nostre ecclesie promovit, inveniuntur in suis privilegiis scripta. In die sancti Luce a nobis recessit et apud Sanctam Crucem in ^{1290.} Hildensem duodecim annis supervivens, magno desiderio ultimum requiei sue locum in ecclesia nostra gratis lacrimis sepiissime ad nos accedens flagitavit. Cumque sentiret diem vocacionis sue imminere, presente preposito nostro aliisque confratribus suis, decem et octo marcas ad usum nostre ecclesie contulit et tres mansos in usum dominarum pro remedio anime sue comparavit, et unum bonum graduale nobis in obitu suo misit. Hiis omnibus rite dispositis, feliciter ex hac vita ad celestia, ut speramus, sequenti die Katerine migravit. Mox prepositus noster dominus Iohannes de Lochtene summo studio corpus cum quibusdam confratribus suis ad ecclesiam nostram honorifice transtulit; quem tota congregacio ut venerabilem patrem nostrum devotis suspiriis et studiosis exequiis ante altare sancti Iohannis sepulture tradidit. Culus anniversarius quinto Kalendas Decembris a nobis digne peragetur.

De adventu prepositi Henrici de Isenebuthle.

Huius dominus Henricus de Isenebuthle successit; qui duobus annis utiliter ecclesie nostre prefuit et a debitis ita exoneravit, ut nichil nisi triginta marcas relinqueret posteris suis persolvendas.

[Eadem domina Elizabeth fecit parari magnam campanam pro . . . marcis. Eadem domina Elizabeth fecit parari scrinium sancti Iacobi pro tribus marcis et ymagines domine Frederundis et Hadewigis pro una marca].

Hec domina Sophia Holticker quondam priorissa et cuatrix fecit renovari capitulum trabibus et fenestris, et fenestras in kaminata et calicem magnum parari fecit, et comparavit velum ante altare sancti Iacobi pro quatuor marcis. Hec et multa alia, que numerare non possumus, domino Deo committimus.

[Dominus Henricus de Saldere eodem tempore preposituram suscepit ecclesie Stederborch].

Anno Domini 1292. Henricus Dei gracia Stederburgensis ecclesie prepositus et plebanus in Saldere huius loci prelatore, honoratis viris agentibus, a domino episcopo preficiebatur regulariter et honeste. Qui cum susceptum regimen divina favente clemencia provide et honeste gubernaret, inter reliqua laborum suorum exercicia instauracioni dilapsorum edificiorum nostrorum pie intencionis sollicitudinem, ut in eisdem edificiis evidenter apparet, humiliter adhibuit et devote. Edificatis summo studio per largas expensas a fundamentis necessario et appendente domo cum duobus dormitoriis, quandam domum cum contigua capella ab inferiori dormitorio novis trabibus et duplicibus laquearibus sumptuose instauratam cum adiacente orto pia deliberacione infirmantium commodis deputavit. Qui,

⁴⁰ *) In inf. marg. p. 224. minio scripta: In anniversario domini Iohannis prepositi, qui est sequenti die Katerine, accipientur duo solidi, unus ad lumen per diem et noctem et alius ad elemosinam.

⁴¹ *) In marg. manu alia add.: Decimam in agris nostris, molendinum Leyferde, 2 mansos Thide, 2 mansos Vimmelsen, 3 mansos Mandore, salinam Cetero, decimam Dusenem et sex mansos, 3 mansos Beddige, 2 mansos Stedion, 2 mansos Capelstocchem, 2 mansos Bunginstede.

⁴² *) Eadem manus quas antea in marg. add.: In Alvedessem.

a) formavit in litura e. b) in litura e. c) ut videret in litura e. d) digno per in litura e. e) haec rubra scripta sunt in marg. inf. p. 227, super, p. 228. f) numerus decet e. g) minio post add. e. h) prius l e corr. e.

1) sacerista dicta de Brunewich sanctimonialis et soror nostri conventus dicitur in charta de quadam eius donatione data a. 1291. 2) Praecedit charta eiusdem data 1292, Kal. Novembris, Indictione quinta. 3) Ex charta, qua Ludolfus de Brotzem confrater noster, quem poctus benignus Dominus nobis providit in fidelissimum patrem, cum quodam bona ad infirmariam comparasset, dignum duxit scriptis commendari, qualiter officium infirmarie incium habuerit . . . qualiter etiam ex ipsis bonis predicta infirmaria sit procuranda etc, etc. 4) Salder, ex occidente Wolfenbittel.

tanto labore vix consumato, non sine gravissimo ecclesie nostre dampno de huius seculi erumpnis absolutus^a, pro hijs manufactis edificijs aput nos perpetue benedictionis memoria clareat et lucidissimas beatorum mansiones in perhenni requie per assiduas supplicationes nostras, piissimi Salvatoris annuente clemencia, misericordissime consequi mereatur! Et licet adhuc idem bone memorie Henricus incolumi vita vivens omnia que in frumento et iumentis habebat ad communem utilitatem conventui nostro contulisset, tamen post obitum suum per quandam clericorum et laycorum presumptionem ecclesia nostra in eisdem bonis detrimentum non modicum est perpessa, attamen specialiter quasdam oviculas numero sexaginta quinque, quas postea in quinto anno conventus ad edificacionem dormitorii^b contulit. Idem eadem bone memorie Henricus quatuor lectos prefate infirmarie pro anime sue remedio delegavit. Quoniam^c vero pie memorie dominus Henricus, heu! immatura morte preventus, ordinacionem suam de iam dicta infirmaria minime desinierat, statim post obitum conventui nostro (placuit^d) cum consensu bone memorie Ludolfi, quatenus officium infirmarie, quod hoc loco minime usitatum, set noviter inchoatum exstiterat, cuidam discrete domine assignaretur, que sibi etiam possit eligere socias competentes, quarum 15 concilio^e et auxilio iniunctum sibi officium cum timore Domini possit provide et utiliter procurare, ita ut in die iudicii remunerabilem Domini vocem audire mereatur: *Infirmus fui, et visitastis me.* Ne autem tam pie devocionis liberalitas totaliter adnichilaretur, set^f potius plurimorum^g proventibus augetur, superna providente clemencia, quidam confrater noster bone memorie Ludolfus nomine, filius domini Martini militis, ut credimus 20 divinitus inspiratus, non solum fraterno, set et paterno animo promovendis^h dicte infirmarie negocijs se fideliter intromisit. Idem vero bone memorie Ludolfus et Hildebrandus coquinarius, adhuc vivente domino Henrico preposito, quatuor mansos in Beddinghe sitos ad usum infirmarie pariter comparabant et mansum unum in Lindum, qui solvit marcam unam. Post obitum vero domini Henrici prepositi et Hildebrandi coquinarii predictus bone 25 memorie Ludolfus, sollerti usus industria, ex proprijs et Hildebrandi facultatibus, que ex hereditate ipsius Hildebrandi colligere poterat, emit sex mansos in Getledhe ad dictam infirmariam perpetuo possidendosⁱ.

p. 242. **Ista dominus Ludolfus dedit capelle infirmarie in Stederborch.**

Missale librum. Preparamenta. Calicem. Mancipium. Pelvim. Ampullas et campanam. Altare cum omnibus attinencijs, et cistam, in qua omnia ista continentur. Candelas. Candelabrum. Manutorium pendens apud altare.

p. 250. **De obitu domini Henrici de Saldere.**

1299. Defuncto pie memorie domino Henrico de Saldere, loco suo dominus Iohannes de Goslaria successit; qui uno anno ecclesie nostre prefuit, et anno completo aput nos defunctus 35 est; cui dominus Iohannes de Lochtene pie memorie successit; qui etiam uno anno ecclesie nostre prefuit utiliter et honeste, et infirmitate cogente decessit.

p. 254. **De electione Henrici de Warthenstede.**

Jul. 13. Anno Domini 1301. dominus Henricus de Warthenstede in die sancti Henrici¹, recepta a domino episcopo² ecclesie nostre prelatura, a preposito de Riechenberche³ et 40 alijs honestis personis ecclesie nostre inducitur, et accepta a conventu debita obediencia, spiritalis ecclesie nostre pater prelatus est; qui divina gracia largiente tam spiritali religionem quam temporali utilitate intendens, in primo dimidio anno velacionem triginta quinque virginum in die nativitatis sancte Marie virginis et consecracionem altaris sancti Augustini et sancte Marie Magdalene summa devocione procuravit, quod altare ad reverenciam domini nostri Ihesu Christi et gloriose virginis Marie et sancti Augustini et sancte Marie Magdalene pro remedio anime domini Henrici prepositi de Saldere et domine Godhelindis, uxoris domini Aschwini de Saldere, qui ibi sepulti sunt, constructum est. Insuper etiam veneranda crux domini nostri Ihesu Christi eodem die consecrata et multis reliquijs sanctorum in ea repositis super altare posita est. Deinde dominus Henricus prepositus 50 fecit parari tectum monasterii trabibus et laquearijs et magnum⁴ dormitorium trabibus et

a) absolutus e. b) dormito in hura e. c) Quomodo e. d) eiusmodi vocabulum supplendum est. e) ita c. f) adia d. l. in hura e. g) post H. in ecclesia nostra erat. e. h) in dor in hura e.

1) Sequitur ratio reddituum dividendorum. 2) Sigfrido. 3) Riechenberg prope Goslarlam.

laqueariis reformavit et coquinam eciam de novo muris et tecto edificavit. Insuper eciam cellarium infra claustrum adiutorio Ludolfi edificavit. Temporibus eciam domini Henrici prepositi de Warthekenstede liber qui vocatur Breviarium scriptus est.

Anno^a Domini millesimo trecentesimo nono dominus Henricus de Warthekenstede pro-^{p. 281}
⁵ movit, quod in civitate Peyna viginti octo virgines per venerabilem dominum Sifridum
 episcopum Hildensemensem Domino consecrabantur, velabantur et coronabantur in domi-
 nica Misericordia. Post^b duos annos fecit consecrari capellam infirmarum a venerabili^{Apr. 13.}
 episcopo Hen[rico] Hildensemensi¹, qui ad eandem contulit 40 dies^c et karemam et^d unum¹³¹¹
 annum et contulit quatuor mansos in Blekenstede³ ad communem prebendam.

10 a) alia fortasse manu post add. e. b) in liturg. c) et usque ad finem postea addita sunt.

1) Successit a. 1310. 2) scil. indulgentiae. 3) Bleckenstedt inter Braunschweig et Hildeshelm.

**CHRONICA
MONASTERII SANCTI BERTINI
AUCTORE IOHANNE LONGO DE IPRA.
ED. O. HOLDER-EGGER.**

Iohannes Longus¹, natus ineunte saeculo XIV. in civitate Flandrensi Ipra²,³ ab Heinrico de Coudescure abbate S. Bertini, qui sedit a. 1311—1334, habitum monachalem accepit³. Ab eius successore Allelmo Bristel abbate litteris imbuendus Parisius missus est⁴ ante a. 1345. Nam, ut ipse cap. 44, parte 3. testatur, interfuit ibi a. 1345, Ian. 18. torneamento in nuptiis Philippi ducis Aurelianensis facto. Ubi studiis incubuit philosophiae et theologiae, maxime vero iuris canonici, de quo Wilhelmum de Grisac, postea a. 1362. papam electum et Urbanum V. vocatum, praeceptorem audivit. Et iuris scientiam multis locis libri sui probat, modo lites abbatae exponens, modo decretorum capitula laudans, modo causas sententiae iudicariae a curia emissae explicans. Ceterum ex opere eius cognoscimus, etiam physicis⁵ et arti alchimicae⁵ discendis ipsum operam dedisse. Hanc vero prudenti animo haud magni facit, lectores dehortatur, ne eius studio se implicant (cap. 49, parte 10), cum 'pulchra promittat et pauca donet, et plurimi decipiantur in ea'. Laudat libellum Alberti Magni quo de hac arte agitur; cuius celeberrimi tunc magistri et alia scripta lectitasse videtur, cum cap. 12, parte 2. eius librum 'de natura²⁰ locorum' citet. Aliquot annis Parisiis versatus, ab Allelmo abbate domum revocatus, eique ut iuris perito cura causarum forensium abbatae commissa est. Deinde iterum Parisios reversus, 'iuris canonici gradu honoratus', i. e. baccalaureus decretorum promotus est. Ubi cum degeret Allelmo abbate a. 1365, Mart. 17. defuncto, ipse a capitulo revocatus et d. Mart. 24. eiusdem anni²⁵ unanimi suffragio abbas huius nominis quintus — cum et duo Iohannes de

1) Laplane, 'Abbés de St.-Bertin' I, p. 329, scribit, hoc cognomen ei propter staturae proceritatem esse inditum; sed nullum laudat testem. Mihi quidem videtur hoc esse nomen familiae 'Lang' usitatissimum; 2) Inde Martene et Durand eum Iperium vocaverunt. Quod nomen, quamvis iam nunc notissimum, retinendum esse duximus, ut minus bene derivatum a nomine Flamingo urbis 'Yperen', cum a nomine Latino Ipra Iprensis deducendum esset adiectivum. Sed scriptores Bortlinenses eum Iohannem Longum (ut Alardus Tasaart in Chartulario S. Bertini ed. Guérard p. 372) vel

Joh. L. de Ipra vocitant. Et infra p. 747. n. 'Jehan lo Long' dicitur. 3) Chron. S. Bert. cont., apud Martene et Durand, Coll. VI, p. 617; cf. ibid. p. 616. — Gallia christ. III, p. 303. a. 1334. monachus effectus esse dicitur; neque vero huius opinionis testimonium invenit. Certe ante a. 1320. natus est Iohannes, cum demum annorum 14 religionem suscipere licuerit. 4) Chron. S. Bert. cont. I, l. 1, ex qua omnia fere de Iohannis vita allata sumimus. 5) Vide, quam prudenter cap. 48, parte 1, eclipsae solis et lunae causas exponat.

Ipra, I. a. 1081—1095, III. a. 1186—1230, ante eum sedissent — electus, mense Aprili¹ ineunte ad curiam Romanam Avinionem profectus est, ut confirmationem papalem obtineret. Quam, litteris commendatitias regis Franciae, comitis Flandriae et doctorum Parisiensium necnon favore Urbani papae, quondam magistri sui, adiutus, d. 16. Apr. a. 1366², ut videtur, adeptus, die 19. eiusdem mensis a Guidone cardinali Bononiensi consecratus est. Mense Junio ineunte reversus, abbatiam suam intravit. De regimine eius nihil dici potest nisi quae continuator Chronicae S. Bertini tradit, priusquam 188 chartae³, quae in chartulario magno S. Bertini conscriptae ad eius tempora spectant, typis mandatae sint. Maximam operam dedit, ut abbatiam, quam debitis onustam et bonis diminutam invenit, in meliorem statum rerum temporalium promoveret, possessiones ablatas reacquireret. Quare registrum omnium bonorum, quale in Folcuini chartulario legerat, conscribi fecit. Hoc studium fortasse et causa fuit, ut libros de abbatiae historia perquireret, et sic forte adductus est, ut chronicam componendam suscipere. Nam haec cura rerum temporalium multis chronicae locis probatur, cum accurate quo modo possessiones acquisitae sint notaverit, perditas aliquoties doluerit, nonnumquam diserte addiderit, se nescire, quomodo quoddam bonum Sancto Bertino ablatum sit. Bellis vero suo tempore maxime in Flandria exardescens, abbatiam, ut ait continuator, 'pro voto in perditis restaurare minime potuit. Apud quem plura de eius regimine videas. Postquam plus annis 17 ecclesiam rexit, anno 1383⁴, Ian. 2. obiit. Certe sermone Francogallico utebatur Iohannes, sed etiam linguam Flandricam ut *Iprae* natus haud dubie scivit; quod et apparet ex compluribus locis, ubi nomina locorum vel rerum ex hac lingua interpretatur⁵. In omnibus se ut Franco-gallicum gerit; regibus Francorum satis deditum animum ostendit; Anglicis, qui suo tempore regiones Sancto Bertino vicinas occupaverant et pace a. 1360. facta comitatus Ghisnensem et Pontivensem relinuerant, infestum se probat. Ut omnes Flamingi vero patriae Flandrensium amans, maxime comitibus Flandriae fauisse videtur, cum bella regum Franciae et comitum Flandriae describens, horum partes teneat, praeterquam si invenit, horum aliquem contra monasterium S. Bertini minus clementer egisse. Sed his iam ad librum eius tractandum ducimur.

Toto medio aevo monasterium S. Bertini studio historiarum prae ceteris excelluit, praesertim res ab abbatibus et in abbatia gestae a compluribus auctoribus sibi succedentibus descriptae sunt. Sed saeculo XIII. disciplina monastica decrecente, dehinc bellis et tumultibus Flandricis exortis, paucissima vel nulla huius studii documenta prodierunt usque ad tempora Iohannis. Qui omni litterarum scientia saeculi illius imbutus et altiore loco conditionis humanae promotus, ideoque ad res gestas scribendas maxime idoneus, chronicam domesticam ab origine monasterii sui usque ad ipsius regimen, vitas ergo 58 abbatum complectentem, componendam suscepit, ut ipse in praefatione testatur. Sed

1) post pascha Chron. S. Bert. Cont. I. I., quod illo anno d. Apr. 2. fuit. 2) Dies electionis et consecrationis avert Gallia christ. I. I., nescio unde; ubi de anno dubitatur. Secundum Chron. S. Bert. Cont. videtur ipso anno electionis ab itinere Avinionensi rediisse. Sed spatium temporis dierum 10 vel 12 brevius videtur tam longo itinere et rebus in curia Romana ante probationem gerendis. 3) Tot existare, refert Laplane I, p. 346. 4) Hunc annum indicant Chron. Cont. I. I., p. 618. et Epitaphium

eius, Gall. christ. I. I.; Haec locet piæ memoriae Iohannes oriundus de *Ipra*, quondam abbas huius monasterii, qui rexit 17 annis et obiit anno Domini 1383, secunda die mensis Ianuarii, feria 6. Orale pro eo! Requiescat in pace! Amen. Et in hoc anno Ian. 2. in feriam 6. incidit. Videntur igitur tunc Bertinenses annum non Gallico more a paschate, sed a natali Domini secundum styli Anglicum incepisse. 5) Ut Santinvelt, Zondenvelt, Hondsdam, Brugghe, colyckorlia.

librum usque ad Eustachii 54. abbatis initium, i. e. ad a. 1294. tantum perfecit. Capite quo huius gesta continerentur incepto, narratio inopinata abrupta est. Compluribus locis auctor lectores ad partes ab ipso non compositas relegat et hoc tali modo, ut appareat, eum iam materiam illorum capitulum collectam habuisse et disposuisse. Velut cap. 46, parte 6: Ex huius igitur donacionis titulo rex Anglie super regem Cypro prerogativa petit, ut patet infra capitulo AHelmi abbatis, parte . . . Ad huius sui praedecessoris et Heinrichi de Coudescure capita compluries provocat. Ex his et iis quae infra de codicibus referemus patet, Iohannem morte praeventum librum imperfectum reliquisse¹. Extremis igitur vitae annis eum huic labori incubuisse, statuere licet². In praefatione sibi proposuerat annum quo opus perfecit indicare ideoque illum locum in autographo suo vacuum reliquit, quem in uno codice saec. XV. manus posterior numero 1380. explevit. Quod si non multum a vero abest, nullius tamen auctoritatis.

Totum librum secundum 58 abbates S. Bertini auctor dividit in 58 capitula, cuique singulorum abbatum nomen inscribens. Sed non solum res abbatae suae, sed etiam historiam universalem, regni Francici, praesertim vero Flandriae patriae enarrare voluit. Capita igitur in partes et has in particulas subdividens, unaquaque diversas res tractavit, primam et extremam cuiusque capituli particulas praeter alias abbatum rebus gestis reservans. Ac sic modo de emptionibus et venditionibus bonorum abbatae, modo de regum et pontificum gestis agitur. Habemus libros simili modo complures praesertim in Flandriae monasteriis compositos, ut chronicon Andrense, Ninovense, S. Bavonis; huius generis vero amplissimum et perfectissimum exemplum est hic Iohannis Longi liber.

Cum auctor ea parte quam absolvit res sui temporis nondum attigerit, paucissima ex auditu referre potuit, cetera omnia ex libris maximam partem adhuc exstantibus composuit, quos in ditissima libraria Bertiniana invenit; sed haec non contentus, etiam ex abbatibus vicinis, ut in praefatione testatur, sibi libros comparavit. Ac primo pro historia universali ad manus habuit Martini Oppaviensis chronicon ultimae editionis cum continuatione Romana, ex quo omnia fere quae de pontificibus apud eum leguntur exscripsit, Sigeberti Gemblacensis chronicon cum continuationibus Gemblacensibus, Aquicinctina, Bergensi³ necnon etiam Burburgensi et Valcellensi. Quamvis haud mirum esset, ipsum compluria exemplaria Sigeberti habuisse, fortasse tamen quae ex Burburgensi et Valcellensi continuationibus affert aliunde ad eum pervenerunt. Ex hac sumpta sunt pauca; notis ex illa mutuatis ipse compluries quaedam addit, quae ex alio eiusdem exemplari aliquanto uberiore, eoque aut Bertiniano aut Audo-

1) De Wind, Bibl. der Nederlandsche geschiedschrijvers I, p. 59, male quae Martens et Durand editioni praefati sunt interpretatus, contendit, Iohannem ipsum ad a. usque 1229. tantum chronicon composuisse, dehinc alios scriptores Bertinenses id continuasse. Cum illi editores tantum moneant, Iohannem saepe verba auctorum rebus aequalium repetisse. Locorum vero, quos in hac re laudant, unus tantum valet, cum Iohannes saepissime nunc pro tunc, et Hoc anno pro Eo anno scribat.

2) Eum abbatae regimine suscepto demum librum composuisse, indicant diserta verba eius Imagini in codice nostro B 1 subscripta; v. infra p. 745. Et hoc etiam ex ipso libro conlici potest, cum multis

locis appareat, eum dignitatem abbatis quam plurimi aestimare, numquam abbatem S. Bertini nisi titulo 'domini' praemisso nominat, contra monachos 40 adversus abbatem rebellantes vehementissime invehat; etiam in praefatione se ipsum abbatem dicit.

3) Haec praeter Willelmum Andrensem et usul fuisse, probatur ex duobus locis qui apud hunc non leguntur. Videtur igitur habuisse codicem similem 45 Bethmanni B 5' (S. Petri Gandensis), in quo Cont. Aquicinctina et Bergensis, ut minus recte dicitur, coniunctae sunt. Et noster etiam praebet locum 46 [119]. a Bethmanno prorsus omissum, quem vero SS. rer. Gall. XVIII, p. 542. ex codice B 5'' (Parisiensis s. XVII), apographo cod. B 5', afferunt.

niarensi, exscripta esse, credere possis. Porro habuit Andreae Marchianensis¹ et Willelmi Andrensis chronica, in uno codice coniuncta ut videtur, cum hic illius librum integrum suo chronico inseruerit. Iohannes in praefatione scribit, sibi etiam Vincentii Bellocacensis Speculum historiale usui fuisse, sed pro illa magna mole paucissima ex eo hausit, quantum iudicare possumus, cum et multi illius fontes ipsi ad manus fuerint. Praeterea vero Adami Cladromontensis Flores historiarum ex Speculo historiali excerptos habuit, ut certissime probatur ex huius propria continuatione in SS. rerum Gall. t. XXI, p. 75 sqq. edita, quam fere totam noster excepit. Pauci loci cum Floribus historiarum Bernardi Guidonis conveniunt, sed hos eum legisse negarim, potius, cum de papis saeculi XIII. quaedam singularia, quantum scio, tradat, historiam pontificalem aliquam Bernardi Guidonis libro innotam exscripsisse videtur. Ex qua nescio numi epitaphium Urbani II. papae quod Heriberto Cenomannensi auctori tribuunt sumserit. Tum magnas plagas ex Einhardi Vita Karoli M. excerptis, cum alias de imperatoribus et rebus in imperio gestis perpauca referat. Omnia fere de rebus Terrae Sanctae et bellis Latinorum contra Sarracenos gestis, quae multa sunt, ex Marini Sanuti Secretis, pauciora ex Iacobi de Vitriaco historia Hierosolymitana², quos auctores ipse in praefatione laudat, praeterea vero quandam Descriptionem Terrae Sanctae, ut videtur, exscripsit, in qua epitaphium Godefridi de Bulkons invenit³. Nonnulla de Tartaris ex libro Marci Pauli Francogallica lingua composito enotavit, alia ex fratris Haithoni 'Libro historiarum partium orientis sive Passagio Terrae Sanctae', ex quo et Marinus Sanutus permulta hausit. Hunc librum primo Francogallica lingua compositum⁴, postea in Latinam versum⁵, ipse quondam iterum in Francogallicum transtulerat cum aliis rerum orientatum libellis⁶, ex quibus singulos locos in chronicam transsumsisse videtur. Cognovit etiam Gervasii Tilleburiensis Otia imperialia, quae cap. 46, parte 13. citat, sed nullum locum ex his exscriptum repert.

De historia regum Franciae libros laudatos et multa praebuisse, vix est quod moneam; praeterea usus est libello Guillelmi de Nangiaco dicto 'Chronique abrégée', lingua Francogallica conscripto, cuius ultima pars edita est SS. rerum Gall. XX, p. 649 sqq. Sed etiam alium huiusmodi librum, quales saec. XIV. innumeri fere compositi sunt, habuisse videtur, quem equidem indagare nequivi.

Res gestas comitum Flandriae non paucas conscriptas invenit in Andreae et Willelmi chronicis et continuationibus Sigeberti, libros vero specialiter haec tractantes legit Flandriae generosae recensionem ex Herimanno Tornacensi, Tomello Hasnomiensi aliisque ampliatam, quam Bethmann in editione sua (SS. IX.) B vocavit, deinde Chronicam Flandrensem lingua Francogallica conscriptam in oppido S. Audomari usque ad a. 1342, nuper editam⁷, cuius prior pars nihil nisi versio Flandriae generosae est, saec. XIII. vero plura de regibus Franciae et rebus Terrae Sanctae quam de comitibus Flandriae refert. Etiam genealogiam comitum Flandriae Bertinianam vel Lamberti Audomarensis, qui illam exscripsit, noster habuisse videtur; quod tamen uno tantum loco probari

1) Hunc citavi ex editione R. de Beauchamps. editus. 7) Cf. infra p. 747. 8) Istos et chroniques de Flandres par M. le baron Kervyn de Duaci 1623. 4°. 2) Walterich, Vitas pont. I, p. 620. 3) Ex huius libro secundo (ed. Duaci 1597. 8°) praesertim nonnulla de origine ordinum religiosorum excepit. 4) Recueil des historiens des croisades III, p. 542. Idem quod Anhalista Saxo SS. VI, p. 733. exhibet. 5) Apud Bergeron, Voyages faits principalement en Asie dans les XII. et XV. siècles. 6) Haganoae 1529. 4°, et saepius editus. 7) Cf. infra p. 747. 8) Istos et chroniques de Flandres par M. le baron Kervyn de Lettenhove. T. I. Bruxelles 1879. 4°. Editor p. iv. monet, hanc chronicam a nostro esse lectam. Eiusdem chronicae recensio parum diversa, sed continuatione usque ad a. 1383. aucta, iam edita erat per D. Sauvage. Lyon 1862. fol. Eiusdem excerpta ampla invenis in SS. rer. Gall. t. XXII. p. 329 sqq.

potest. Praeterea vero nonnulli loci nusquam alibi quam in Chronico rhythmico Flandrensi ('Rymkronyk van Vlaenderen') inveniuntur. Quos quidem Ed. Kausler, qui illud primus edidit, ex nostri libro a poeta Flandrensi mutuatos iudicat; at certe nescivit, Iohannem demum circa a. 1380. scripsisse, nam huic opinioni obstat quod ipse demonstrare conatur, Chronicon rhythmicum non demum saec. XV. in., quo tempore finitur, sed priorem partem iam multo antea — saec. XIII. exeunte ipse statuere videtur — compositam esse. Quodsi adhuc in dubium vocari potuisset, abhinc certius constabit, cum facile probari possit, Iohannem non exiguas plagas ex illa vertisse. Carminis Flandrici enim prior pars usque v. 4715. versio est chronici illius Francogallica lingua con-

scripti, dicti 'Ancienne chronique de Flandre', quod De Smet, Corp. chron. Flandriae II, p. 31 sqq., edidit, insertis quibusdam ex aliis libris, ut Flandria generosa ampliata¹, Vincentii Speculo historiali, sumtis et nonnullis peculiaribus, quae alibi non occurrunt, praesertim ad civitates Brugensem et Gandavensem pertinentibus. Sed et ipsum chronicon Gallice scriptum est versio¹⁵ Flandriae generosae ampliatae, aucta multis capitibus ex Walteri Vita Caroli comitis et Herimanni Tornacensis historia S. Martini sumtis. Si ergo librum Latinum, ex quo ceteri omnes fluxerunt, et versiones Gallicam et Flamingam cum Iohanne contuleris, intelliges, hunc, quamvis Flandriam generosam ipsam in manibus habuerit, multas tamen particulas non ex hac vel versione Gallica, sed ex chronico rhythmico sumsisse. Ideoque factum est, ut saepissime sententias, non vero verba librorum Latinorum dictorum repeteret. Poetam Flandrensem nostri opus legisse, nullo modo statui potest. Chronicon rhythmicum a Iohanne visum in v. 5013. desisse videtur, a quo in codice unico Stutt-

gartensi alia manus incipit et alium poetam filium suscepisse Kausler existimat. Nonnulla quidem etiam postea cum nostro conveniunt, sed non sunt eiusmodi, ut alterum ab altero pendere statuere ausim. Itaque res Flandricas usque ad saec. XII. med. fere omnes Iohannem ex his tribus fontibus sumsisse apparet: Flandria generosa, Walteri Vita Caroli, Herimanno Tornacensi; sed Vitam Caroli ab ipso lectam esse, minus probabile est; Herimanni librum²⁰ certe non habuit. Alia de rebus Flandricis etiam ex Willelmi Malmesburiensis historia Anglorum et Lamberti Ardensis historia comitum Ghisnensium excepit. Inde a saec. XII. medio vero praesertim Contin. Aquicinctinam et Willelmum Andrensem, deinde 'Cronique de Flandres' sequitur. Sed iam inde a primis comitum Flandrensiu originibus singularia quaedam praebet, sed partim fabulosa, partim et maxime de rebus saec. XIII. non contemnenda. Quare librum de gestis comitum adhuc ignotum habuisse videtur. Alia, velut quae de sanguine Domini a Theoderico comite Brugias translato refert, ex descriptionibus peculiaribus sumsisse videtur. In praefatione testatur, ipsi quoddam chronicon 'ducum Austrasiorum et Brabantinorum' usui fuisse. Sed qui fuerit hic libellus, ²⁵

1) Tubingen 1840. 8°. Recusum est apud De Smet, Corpus Chron. Flandriae IV, p. 591 sqq.

2) Cf. v. 2005; Van den ersten Vriese vand te van hem ghecrecen in Latijn etc., sequente loco Flandriae gen. B. SS. IX, p. 323 n. 4, quem versio Gallica omisit. Haec, cum Kausler editionem suam paravit, nondum typis mandata erat, quare quae ille de fontibus disserit non omnia constare possunt. Sed et ipse iam p. LV. LVII. acri ingenio perspexerat, plurima quae tradit in versione quadam Gallica poetam Flandricum legisse. 3) Quod pluribus

probare nolo, affero tantum formas nominum apud nostrum, Botsardum pro Burchardo (Boutsaert Flandrice), Winricum pro Vnlrico (Wynri in Chron. rhythmic.), quae ad hoc demonstrandum faciunt.

4) Quae poeta de saec. XIII. refert magnam partem sumta sunt ex Flandriae generosae Continuatione Bernardi de Ipra, quam Martens et Durand, Thes. III, p. 402 sqq. ediderunt, deinde Warnkönig in Corp. chron. Flandr. I. cum aliis continuationibus confudit. ³⁰

indicare nequeo, cum auctor nihil de rebus Brabantinis referat. Titulo genealogia, quales supra hoc tomo p. 385 sqq. editae sunt, indicari videtur.

Quam plurima quae de suae abbatis rebus gestis tradit ex Folcuini et Simonis Gestis abbatum Sithiensium et historia ab altero continuatore huic subiuncta¹ hausit. Quorum narrationem non modo totam transsumpsit, sed etiam omnium chartarum ab illis exhibitarum quasi regesta excepit et ipsam historiam ex eis ampliavit et supplevit. In fine cuiusque capituli annotat, quot chartae cuiusque abbatis tempore datae exstent, et tot in chartulario Folcuini et Simonis inveniuntur. Non pauca ei praebuerunt Vitae SS. Bertini² auctore Folcardo interpolata et Audomari³, et Miraculorum S. Bertini libri duo⁴; singulis locis exscripsit Vitae SS. Silvini⁵ et Folcuini⁶ episcoporum Morinensium, Winnoci⁷, Walberti⁸, Gerardi abbatis Broniensis⁹, Bernardi Poententis monachi¹⁰, Historiam relationis corporis S. Walarici abbatis in monast. Leuconense¹¹. Laudat etiam Vitae Fulconis archiepiscopi Remensis et abbatis S. Bertini, Hunfridi¹² abbatis et Grimaldi monachi Sithiensis¹³ adhuc nondum typis impressas, et ex hac nonnulla sunt exscripta. Praeterea Vitae Mommolini¹⁴ et Erkenbodoni¹⁵ abbatum Sithiensium et Iohannis episcopi Morinensis citat, sed vix quidquam ex eis sumsit. Vitam Lamberti abbatis Bertiniani, quae in duobus exemplaribus mss. adhuc exstat¹⁶, non legisse videtur. Etiam catalogum¹⁷ abbatum, qualem Lambertus Audomarensis Libro florido inseruit, SS. XIII. editum, habuisse videtur, cum quidem abbatum saec. VIII. annos successionis et tempora regiminis accuratius quam Folquinus annotaverit, quae vero certe nullius auctoritatis sunt. Pro spatio temporis saec. X, quod inter librorum Folcuini finem et Simonis initium interest, nihil nisi nomina abbatum et ne¹⁸ annos quidem eorum invenit. Bis terve etiam Annales Bertinianos inspezisse videtur, nisi pauca verba, quae ex his fluxerunt, iam in Catalogo abbatum eum legisse statuas. Ubi Simonis continuator desinit, iam pauca de abbatis suae historia comperta habet. Praeter nonnulla quae Willelmus Andrensis ei praebuit — qui et ipse 'ex chronicis Sancti Bertini'¹⁹ inde ab a. 1195, quaedam se exscripsisse c. 108, SS. XXIV, p. 722, profitetur —, historiolum translationis S. Bertini a. 1234, quam habuisse videtur, et epitaphia abbatum, nulla subsidia nisi chartae ei ad manus fuerunt. Harum vero multarum, praesertim privilegiorum papalium²⁰, regesta excepit, narrationes litium cum aliis coenobiis actarum vel rerum in ipsa abbatis gestarum confecit. Semel computos pecuniarum in aedificiis exstruendis persolutarum ipsi visos commemorat. Pro quo tempore chartularium ei usui fuit, archivum abbatis rarius adiit, cum tunc paucissimas chartas quae in eo non leguntur afferat, et inter has privilegium civibus Audomarensibus datum. Nonnulla etiam de archiepiscopis Cantuarien-

1) 'Appendice au cartulaire de l'abbaye de St.-Bertin' ed. F. Morand. Paris 1887, p. 91 sqq. Continuatio quae continetur in 'Cartulaire de l'abbaye de St.-Bertin' ed. Guérard. Paris 1841, p. 322 sqq. ab Alardo Tassart monacho Bertiniano saec. XVI. in ex continuatione praedicta, Iohannis nostri libro, nonnullis aliis libellis et chartis composita est.
2) Acta SS. Sept. II, p. 604 sqq. 3) Mabillon, Acta II, p. 1. 4) Ib. III, 1, p. 117. 5) Ib. III, 1, p. 294. 6) Ib. IV, 1, p. 624. 7) Ib. III, 1, p. 301. 8) Ib. III, 2, p. 452. 9) Ib. V, p. 248. 10) Acta SS. Boll. Apr. II, p. 675. 11) Mabillon IV, 1, p. 536. 12) Cf. ib. IV, 2, p. 223. 13) De qua v. ib. V, p. 3. 14) Acta SS. Boll. Oct. VII, 2,

p. 980. 15) Ib. Apr. II, p. 92. 16) Oxfordiensi Laud. F 15. et Audomarensi nr. 788. Cf. 'Arch.' VII, p. 266. VIII, p. 426. 17) Num et Iohannes haec legerit, nescio. De abbatibus monasterii sui plura quam Willelmus tradit certo non in illis reperit. Praebet vero illa aetate nonnulla alia peculiaris, quae ex Annalibus S. Bertini vel S. Audomari exscripta videntur. 18) Quorum pleraque adhuc inedita sunt. Nonnullas temporum notas ex nova editione regestorum papalium, quae nunc praeparatur, annotavimus, descriptis litteris V. Cl. Löwenfeld, qui eas nobiscum communicavit.

sibus, qui apud Sanctum Bertinum versati sunt, affert, et quas de sancto Dunstano trahit, partim ex Florentii Wigorniensis chronico, partim ex Willelmo Malmesburiensis Gestis regum ad eum pervenerunt. De Thoma Becket singulos locos affert ex Vita eius a Iohanne Salesburiensi, Alano, Herberto conscriptis, quare Petri Rogerii Quadrilogum ex horum trium et Willelmi, filii Stephani, Vita concinnatum legisse videtur.

Iohannes etiam id egit, ut origines et res gestas, praesertim vero restorationes et reformationes ecclesiarum Sancto Bertino vicinarum, ut Alchiacensis, Claromaricensis, Watinensis, S. Winnoc Bergensis, Liskensis, Ghisnensis, aliarum multarum enarraret. Ad quod propositum ei Simon, Lambertus Ardensis, 10 Willelmus Andrensis non pauca praebuerunt, alia ex Vita sanctorum sumunt, videlicet praeter iam supra laudatas ex iis quas ipse in praefatione enumerat. Uno loco Annales S. Bavonis Gandensis exscripsit. Abbatiarum vero Alchiacensis, quae filia fuit Sancti Bertini et ex eius conventu abbates eligere debuit, S. Winnoc Bergensis, Aquicinctinae, scripta quaedam hucusque ignota habuit. Quae de fundatione Fiscannensis monasterii Normannici tradit sumta videntur ex 'Relatione historica veri sanguinis Christi apud Fiscannum', cuius hucusque tantum versio Gallica saec. XVII. demum scripta nota est¹, sed Latina lingua conscripta exstabat olim in codice Fiscannensi, cuius initium A. du Monstier, Neustria pia p. 256, affert. Idem p. 193 sqq. 'Libellum de revelatione et 20 autoritate Fiscannensis monasterii' Guillelmo abbati² dedicatum imprimi fecit, ubi eadem fere de fundatione abbatis leguntur, sed noster propius ad illam relationem accedit. Quaedam quae saec. XII. usque XIII. med. praebet, indicare videntur, ipsi Annales breves Audomarenses vel Bertinianos iam deperditos usui fuisse.

Tot tamque variis subsidiis omnino diversis modis usus est, alia fere integra transsumpsit, ex aliis amplis voluminibus paucissima exderpsit. Aliorum, quorum sermo et stilus narrationis ipsi conveniebat, ut Martini Oppaviensis, Marini Sanuti, Simonis et eius continuatoris, Andreae March. et Willelmi Andr., verba retinere solet, aliorum, ut Lambertus Ardensis, cuius narratio ipsi nimis 30 ampla et stilus nimis tumidus videbatur, non modo verba sed etiam sententias mutavit. Narrationes ex Francica lingua, velut ex chronico Flandrensi, in Latinam versas liberius reddidit. Modo longarum et uberum narrationum quasi summam tantum excipit, ut ex capitibus Vitae Caroli comitis in chron. rhythm. Flandr. versis et Vita Gerardi Broniensis, modo quae ipsi brevius narrata 35 videbantur, ut quae Folcuinus de prioribus saeculis abbatiae Bertinianae tradit, sive ex conjectura sive de rebus tractis commentatus ampliare conatur. Ubi fieri potuit alterius narrationem ex altero augere et complere solet, aliquoties, et hoc praesertim res Flandricas narrans, ex tribus quatuorve libris suas relationes composuit. Cum saepe nudas res gestas traditas inveniret, causas earum 40 excogitatis, eas inter se coniungere et continuam historiam componere conatus est. Tali vero ratione — quod nemo in chronista medi aevi mirabitur vel non excusabit — in multos ac graves errores incidit³. Sermo minus politus, saepe durus, verborum compositio non raro manca et mendosa est, quae quidem

1) Edita a Pottier, 'Documents inédits pour servir à l'histoire de Rouen et de la Normandie' (Révue rétrospective Normande) nr. 5. 2) Ultimus huius nominis abbas Guillelmus VI. obiit a. 1339-1343. 3) Quapropter apud nonnullos iustas reprehensiones incurrit. Sed nimis dure in eum et eius editores, qui eum magnis laudibus extulerint, invehitur Acta 45 SS. Sept. II, p. 553, quod in Vita S. Bertini in temporum notis erraverit. Melius de eo iudicant SS. rerum Gall. editores compluribus locis, ubi eius fragmenta recudi fecerunt.

menda ipse forte sustulisset, si operi confecto emendatricem manum adducere potuisset. Nimis saepe res iam narratas repetit, lectores ad locos superiores vel infra sequentes relegat, ut res de quibus agit cum illic narratis connectat, sicque non raro nimis longae et molestae relationes eius existunt. Atamen inter meliores mediæ aevi rerum scriptores non infimum locum obtinebit Iohannes, cum summa diligentia multos libros excusserit, quae ex eis collegerit bene disposita semper aequali stilo tractaverit, vero historicum et bene criticum se probaverit, qui chartas et rerum scriptores in annis regum saepe inter se differre inveniens, ter¹ diserte iudicaverit, chartas maioris auctoritatis esse scriptoribus, sigillum enim regum, inquires, neq; fallit nec fallitur. Si ergo meritam laudem auctori non denegamus, profiteamur tamen oportet, librum eius nobis minoris esse pretii, cum pauca scripta adhuc ignota, neque haec magnae amplitudinis nec magnae auctoritatis habuerit. Etiam qui ex iis quae peculiariter praebet fructum capere velit, magna cautione agat, ne auctoris additamenta, coniecturas vel fictiones pro vera historia habeat.

Ex quo liber limina Sancti Bertini transit semper magni aestimatus, ab omnibus qui inde a saec. XV. de rebus Flandrensibus egerunt diligenter exscriptus est et etiam hoc saeculo magnae auctoritatis apud plerosque fuit, et merito quidem optimoque iure, antequam Folquini et continuatorum chartularium in publicum prodierit; quo edito, permultum pretii perdidit. Quam magni liber habitus et quam crebro lectus sit, cognoscitur ex eo, quod permulti codices eius exstant.

Iam supra demonstrare conati sumus, Iohannem morte praevente impeditum esse, quominus ipse librum confectum ederet. Hac re forte factum est, ut duae recensione codicum discernendae sint. In prima et praesertim in codice A¹ saepissime vestigia libri imperfecti inveniuntur; multis enim locis, ubi auctor ad partes superiores lectores relegat, numeri partium desunt spatium vacuis relictis, qui omnes in recensione B suppleti sunt praeter paucos, ubi auctor falsum capitulum citaverat. Nonnumquam laudata capitula et partium numeri in duabus recensionebus inter se differunt, ut a diversis librariis haec in utraque suppleta videantur. Aliquoties verba initialia chartarum, quae Iohannes afferre solet, in A omissa, in B suppleta sunt. Inscriptiones capitulum et partium saepe in A et B variant. Paucis locis recensione longius ab invicem recedunt, in quibus omnibus fere manum emendatricem in recensione B deprehendes, ut cap. 45, p. 1, ubi de rebus a. 1176. agitur, repetit A Simonis continuatoris verba: Aliquos enim de quibus erat ista suspicio, frequenter auctori conqueri, quae in B, cum Iohannes illius temporis homines videre non potuisset, sic mutata sunt: Aliqui enim, de quibus ista erat suspicio, solebant conqueri. Hoc quidem loco et paucis aliis auctoris ipsius emendationem suspicari possis, sed talia etiam ab alio attento viro, cui forte Iohannes mandarat, ut opus relictum recenseret, mutari potuerunt. Si igitur statuere non vis, Iohannem libro nondum perfecto iam secundam recensione confecisse, codices A ex schedis a Iohanne relictis, codices B ex autentico a quodam sodali Sancti Bertini recensito fluxisse dicendi sunt.

Codices quos legi hi sunt:

A¹) Codex Audomarensis bibl. civitatis nr. 811, olim S. Bertini nr. 625, mbr., fol., saec. XV. med. vel ex. magnis characteribus, lincis per totam paginam continuis a librario minus litterato scriptus, qui sexcenties verba et

1) In praef. et cap. I. 10. 15.

praesertim nomina, quae in descripto exemplari legere non poterat, omisit spaliis vacuis relictis, quae altera manus c. saec. XV. ex. plerumque recte, non raro, vero, ut apparet, ex coniectura perperam supplevit; qui emendator exemplum a librario descriptum prae oculis habuisse, sed et ipse multa verba legere non potuisse videtur. Hoc exemplum Iohannis fuisse autenticum, minime mihi probabile est. Certe innumeris mendis hic codex maculatus, nonnumquam tamen in eo solo vera lectio servata est. Index capitum¹ et series abbatum desunt, forte excisa, antequam codex a biblioepa recentiore compactus esset; prima pagina humiditate corrupta maximam partem legi nequit. Tituli capitum et partium, sicut in omnibus sequentibus codicibus, minio scripti sunt. Confinet 205 folia, quorum postremum vacuum est². Huius apographum est

A1a) Codex Bruzellensis nr. 3366, chart. fol. saec. XVII, 168 folia continens. Rubricae capitum plerumque mutatae, partium et particularum omnes fere omissae sunt.

A2) Codex Boloniensis bibl. civitatis nr. 147, olim S. Bertini nr. 629³, mbr. fol., nitide saec. XV. scriptus a Bertino Dampman monacho Bertiniano, qui, teste Laplane I, p. 385. ex Catal. rel. Bert., cod. Audomar. nr. 815, ab Iohanne VII. abbate (a. 1425—1447) habitum monachalem recepit et diu caecus fuit. Idem enim f. 111⁴. minio notavit: Hunc librum scripsit frater⁵ Bertinus Dampman religiosus huius monasterii sacerdos et professor. Orate pro eo. Index capitum in fine libri f. 112 sqq. scriptus est, ex quo nonnullis foliis, sicut et ex ipso libro antecedente, excisis, quae desunt suppleta sunt foliis chartaceis illigatis manu saec. XVII. ex codice nullius auctoritatis. Series abbatum deest. Olim codex 118 foliis constituisse videtur. Frater Bertinus nonnumquam sermonem, maxime verborum ordinem mutavit. Numeri plerique locorum citatorum, qui in A1 desunt, hic suppleti sunt. Lectiones, etiam falsae, nonnumquam cum B conveniunt. Codex non multum facit ad veram orationem restituendam⁶.

B1) Codex Audomarensis nr. 739, olim S. Bertini nr. 630⁷, mbr. fol., omnium est vetustissimus, nam a. 1405. a monacho Bertiniano Petro Bourgois, qui sub Iacobo III, successore Iohannis Longi, (a. 1383—1407) religionem suscepit⁸, postea⁹ abbas Alchlacensis effectus est, nitidissime lineis per totam paginam continuis scriptus est. Fol. 1—9. exstat index capitum; f. 9—11¹⁰. vacuis relictis, f. 12. Series abbatum; f. 13. minio manu librarii notata sunt: Hunc librum scripsit frater Petrus Bourgois monachus Sancti Bertini anno Domini 1405. Fol. 13¹¹—15¹². imagines totas paginas explentes pictae sunt, videlicet 13¹³. sancta Virgo cum Salvatore infante sedens, ab utroque latere eius S. Petrus et S. Paulus apostoli; f. 14. abbas et monachi Sancti Bertini genibus nisi, versus S. Mariam spectantes et eam adorantes; f. 14¹⁴. SS. Bertinus et Audomarus, a quorum dextro latere monachus codicis scriptor Frater Petrus Bourgois genibus nisus sanctos adorat; f. 15. SS. Falguinus et Silvinius, a quorum sinistro latere monachus eos adorans, cuius nomen erasum est; f. 15¹⁵. auctor libri Iohannes Longus mitratus in sella scriptoria, cui tabula mensae

1) Hunc iam in apographo fuisse testatur Iohannes Allardus Mezemaere est nomen eius. — Iste liber 45 in praef. et quid . . . sine tabula desideras incipere.
2) Cf. Catal. des départ. III, p. 369.
3) Manus a. XVII—XVIII. notavit f. 1: Bibliotheca Bertiniana.
4) Cf. Catal. des départ. I, p. 665.
5) In ultimo folio legitur manu s. XV—XVI: Mezemaere. —

6) Laplane I, p. 357.
7) a. 1403. vel 1404, sed 'electus continuo cessit' (Gallia christ. X, p. 1601), quare librum post abbatiam abdicatam scripsisse videtur.

praefixa est, sedens et scribens. Imagini subscripta sunt haec: Hic est Iohannes abbas Sancti Bertini huius nominis V^{us}, oriundus de Ypra, qui ad studium missus gradum in scientia decretorum est adeptus, deinde abbas effectus compilavit subsequens opus. Abhinc novo ordine foliorum incepto, quorum numeri in margine superiore manu librarii notati sunt, sequitur ipse liber 192 folia comprehendens, quatuor postremis foliis vacuis relictis. In indice cuique capiti et parti ascripti sunt numeri foliorum, in quibus incipiunt, quod et in codicibus A2 et B2 factum est. In margine saepissime — rarius in A2 — anni, quibus narrata gesta sunt, annotantur, quod in autographo sup. se fecisse Iohannes ipse in praefatione testatur. Et omnino codex sic, ut ibi auctor autographum describit, institutus est, praeterquam quod rubrae particularum, quas Iohannes 'remissiones' vocare videtur, his superscriptae sunt, cum in autographo eas in margine scriptas fuisse ex isto nomine concluderim. Codex accuratissime exaratus est, paucissimis mendis et his levioribus aspersus, quae a vera lectione longius recedunt, iam in exemplari priore, i. e. fortasse, ut contecti, ab amico auctoris autentico recensito, fuisse videntur. Compactus est antiquis tegumentis ligneis¹⁾. Ex hoc teste b. m. L. Bethmann, 'Arch.' VIII, p. 420, descriptus est

B1a) Codex Audomarenensis nr. 740, olim S. Bertini, mbr. fol., in quo notatum est: Hunc librum scripsit frater Iacobus Anedart monachus Sancti Bertini anno Domini 1437²⁾, qui sub Iohanne VI. abbate (a. 1407—1420) monachus effectus³⁾, a. 1438 abbas Alchiacensis electus est⁴⁾. Etiam imagines in B1 pictae in hoc codice elegantius repetitae sunt.

B2) Codex Bruzellensis nr. 8381, chart. 4°, solum nostri librum continet. Fol. 1. inscripta sunt⁵⁾: Hic est liber cronlicarum abbatum Sancti Bertini, quem Iohannes abbas eiusdem loci huius nominis quintus, oriundus de Ypra, ad studium missus, gradum in scientia decretorum adeptus, deinde abbas effectus, compilavit, excopiato⁶⁾ ex scriptis domini Albini Banel⁷⁾, tunc temporis venerabilissimo viro ac domino domino Ladovico Dongnies priori de Méntenay⁸⁾, suo domino ac magistro, famulantis et secum residentis in predicto loco Sancti Bertini anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto. Liber omnino eodem modo institutus est ac B1, multo tamen negligentius exaratus, et cum eo in tantum convenit, ut huius apographum cum haberem, nisi per paucis locis ac levioris momenti lectionibus ad codices A accederet et nota praescripta obstaret. Tamen exemplaris ex B1 facti apographum cum esse, putaverim. Certe vix ullo loco ad veram lectionem constituendam facit. Ex hoc descriptus est

B2a) Codex Bruzellensis nr. 8037—8050, chart. 4°, varia saec. XV. et XVI. continens, primo loco nostri librum manu saec. XV. ex., ut videtur, exaratum, quae et notam scribae codicis B2 descripsit et numeros foliorum in indice capitum, qui cum illius quidem, non vero huius codicis foliis concordant⁹⁾.

1) Vido de eo 'Catal. des départ.' III, p. 529. 2) lb. SS. in domo professa societatis Iesu Antwerpiae p. 330, ubi falso Aesart impressus est. 3) Laplane I. (N. No. 12. B 190). In fol. 1: Hunc librum anno 1658. mense Ianuario donavit P. Godefrido Hen-
4) Gallia christ. X, p. 1601. 5) Quorum pridem fuerit, indicant notas fol. 1, saec. XVII—XVIII; Iohannis Cereje can. Sancti Donatiani Brug. ex auc-
6) excopiatus supra p. 403. chron. ducum Brabantiae editum vol. 1. 7) vel Baluff. 8) Postea a. 1440. Cf. 'Arch.' VIII, p. 508.
9) In fol. praefixio; Musci

His accedunt:

B3) *Codex Musei Britannici nr. 30033, chart. s. XV, olim S. Bertini, quem huc recensio attribendum esse, locis a V. I. Waitz exscriptis probatur.*

B4) *Codex Parisiensis Lal. nr. 5438, chart. saec. XVII, qui solum Iohannis librum cum continuatione usque ad a. 1471. continet, etiam huc referendus videtur secundum lectiones SS. rer. Gall. t. XVIII, p. 593 sqq.¹ annotatas.*

Praeterea afferuntur:

Codex Brugensis, olim S. Bertini, chart. saec. XV, quem scripsit Franciscus de Walmcappeln religiosus Sancti Bertini.² Cf. 'Arch.' VII, p. 672.

Codex comitis de Ashburnham, Barrois nr. 48, mbr. saec. XV.

Codex Gandavensis V. Cl. de Alstein, chart. fol., saec. XV. Cf. 'Arch.' VII, p. 671. VIII, p. 555.

Codex Audomarensis nr. 741, chart. fol., saec. XVI. Cf. 'Catal. des départ.' III, p. 331.

Codex Atrebatensis bibl. civitatis nr. 306, olim S. Vedasti G, 50, chart. saec. XVI. Cf. 'Catal. des départ.' IV, p. 127.

Codex Audomarensis nr. 745, chart., a. 1590. a Francisco Lane Coloniensi, canonico S. Martini Yprensis scriptus, cum continuatione usque ad a. 1522. auctore Marco Vassoris, presbytero capellano ecclesiae Morinensis, 'qui propter bella apud Sanctum Audomarum deverterat sexagenarius.' Ibid. III, p. 332.

Codex Audomarensis nr. 818, chart. saec. XVII. Ibid. p. 371.

Codex Parisiensis nr. 9929, chart. saec. XVII.

Codex Parisiensis nr. 11732, chart. saec. XVII, continet tantum libri fragmenta.

Codex Parisiensis nr. 11844, chart. saec. XVII.

Codex Atrebatensis nr. 158, olim S. Vedasti G 28, chart., a. 1680, scriptus. Cf. 'Catal. des départ.' IV, p. 75.

Codex Cheltenhamensis nr. 3210, chart., cum cont. usque ad a. 1641.³

Codex Musei Britannici, Egerton mss. nr. 1841, saec. XVII—XVIII. 'Catal. of add. mss.' a. 1854—1877. II, p. 893; 'N. Arch.' IV, p. 377.

Codex Parisiensis S. Germani pag. 13. nr. 6, saec. XVII—XVIII.

Libri editionem iam Dacherius paraverat ex 'duobus codicibus optimis, quos describi curaverat et notis illustraverat, sed morte praeventus propositum erigere non potuit. Eius liber manu scriptus pervenit ad Mabillonium, eo mortuo ad Ren. Massuet et ab hoc Martenio et Durando ad edendum traditus est, qui eum in 'Thesaurō anecdotorum' III, p. 442 sqq. imprimi fecerunt. Duorum codicum Dacherii alter, quem ab haeredibus Andreae professoris Duacensis acceperat, olim monasterii Guillelmitarum Brugensis, fuit recensio A, alter rec. B, cum lectiones eius modo cum hac modo cum illa conveniant. Rec. B aut ipsum codicem nostrum B2, aut, quod minus probabile est, exemplum ex eo descriptum B2a habuit, cum alterum codicem a. 1434. a famulo Ludovici Dongnies exaratum fuisse, annotaverit. Codex rec. A praestantior fuit, modo cum nostro A1, modo cum A2 facit, semel vero codicis A1a corruptam lectionem apud eum reperimus.⁴ Editio his subsidiis parata, diversis partibus omnino diversi pretii est. Quamvis ubique graviore errores inveniuntur, semper

1) Ubi errore typographico nr. 4385. impressus est. 1642, ut videtur, continet se codex Audomarensis V. Catal. cod. bibl. regiae IV, p. 118. 2) Receptus nr. 744. 3) rec. B, quae vera lectio videtur, religione sub Iohanne VIII. abbate (a. 1425—1447); rec. A1, quod in A1^a eglise correctum est, et Laplane I, p. 386. 4) Easdem duas continuationes, sic edito, in A2 locus deest.

primam — 1450 [editam apud Martène, Coll. VI] et —

fere verba, quibus auctor alios locos libri laudat, omissa sint, partes tamen quibus de rebus exteris agitur non multum a vera auctoris oratione recedunt. Ubi vero de rebus Bertinianis agitur nomina miserum in modum corrupta sunt, in posterioribus partibus saepissime oratio omnino mutata, innumera verba et sententiae, praesertim data chartarum ab ipso allatarum omissa sunt. Et nonnullas fabellas ex Martini chronico sumtas, ut de ficta expeditione Carodi M. in Terram Sanctam, de papa Gerberto et ceteris editores relexerunt; quippe qui nonnulla quae ad historiae veritatem nihil conducebant se omisisse, in praefatione profiteantur. — Excerpta ex hac editione recusa sunt SS. rerum Gall. VII, p. 266. IX, p. 70. X, p. 297. XI, p. 380. XIII, p. 455. XVIII, p. 593, in hoc tantum volumine codice B4, qui nullius virtutis est, adhibito.

Librum integrum iterum typis mandare non nostrum fuit. Quaecumque Iohannes ex libris adhuc notis exscripsit, etiamsi verba auctorum liberius reddiderat, praesertim ea quae in historia universali versabantur, omisimus, Quae vero ad historiam comitum Flandrensium spectant omnia exhibuimus.

Maxime codicem B1, ut antiquissimum et accuratissime exaratum, praesertim in ratione verborum scribendorum, secuti sumus, sed cum non raro ex A1 emendavimus. Quae in una tantum recensione legebantur uncis inclusimus, nisi librarium errore omissa videbantur. Cum Iohannes verba multorum auctorum liberius reddiderit, ea tantum mutata litteris latius positae exprimi fecimus, quae a sententiis auctorum aliquatenus recedere videbantur.

De continuationibus libri iam in indice codicum dictum est.

Iam a. 1351. Iohannes noster, cum adhuc monachus existeret, quatuor libellos de rebus Asiaticis ex Latina lingua in Francogallicam vertit¹, videlicet librum Haithoni², quem in Chronica exscripsit, Oderici de Foro Iulii fratris ordinis Minorum Iter transmarinum³, Tractatum de Terra Sancta⁴ et Tractatum de gubernatione magni chaan Tartarorum. Falso vero Vitam Erkenbodoni auctore Iohanne quodam a nostro conscriptam esse, suspicatur Henschen, Acta SS. Apr. II, 92, cum ille Iohannes iam circa a. 1120 vixerit⁵.

Berolini mense Junio 1880.

O. Holder-Egger.

ANNOTATIO CAPITULORUM OPERIS SUBSEQUENTIS.

Prologus primus est recommendatio sanctorum Audomari atque Bertini^a.

Prologus secundus est divisio seu declaratio operis subsequenti.

Capitulum primum est beati patris nostri Bertini et dividitur in partes¹⁵.

35 Pars prima est de⁴ nativitate beati patris (nostri) Bertini, (et¹ quod⁶ in Luxovio monachus est effectus).

Pars secunda de Gregorio (papa¹ et eius successoribus usque ad adventum sancti Bertini in Flandria).

Pars tertia de imperio^b et morte Mauricii Imperatoris. Item de imperio Heraclii¹ (et¹ eius victoria

46 a) Index capitulum decem A1, in fine operis fol. 113. existit A2. b) In codd. ascripti sunt numeri foliorum, in quibus capitula incipiunt. c) 15 p. A2. d) ortu sive edd. A2. e) decem A2. f) deo. A2. g) superacr. B1. h) Mauricio imperatore A2. i) Heraclii A2.

1) Existit haec versio in cod. bibl. Paris., Franc. N. 8. 1351. 3) Qui libellus Latine scriptus existit in codice S. Bertini, hunc Audomarensi nr. 739. 45 Inscr. XVIII, p. 148 sqq. 2) Lebeuf l. l. titulo 4) Traicté de la Terre Sainte par Guillaume de Bouldeselle en l'an de grâce 1336, et fut traduit par frère Jehan le Long 1351. 5) Videlicet 400 annis post mortem Erkenbodoni, ut ipse protestetur. St. Bertin en St. Omer . . . en l'an de l'incarnation

contra Costros et desolacione sancte crucis ad Iherusalem). Item de inicio Machometi [et de morte Heraclei imperatoris].

Par 4. de regnacione Clotharii regis Francorum. Item de adventu beati Columbani [de Ybernia et de fundacione monasterii Luxoviensis]. Item de malicia et fine Brunochildis.

Par 5. de quo genere sancti Audomarus atque Bertinus prodierunt. Item de regno Dagoberti 5 in Austrasia. Item de adventu beati Bertini in has Flandrie partes [et de morte beati Columbani].

Par 6. de fundacione ecclesie sancti Bertini in loco qui nunc dicitur Vetus monasterium. Item de obitu regis Francorum Clotharii et successione Dagoberti. Item de fundacione ecclesie sancti Bertini in loco ubi nunc est.

Par 7. de fundacione ecclesie sancti Dionysii [in Francia]. Item de sancto Amando et sancto Rictrudo [et plurimum ecclesiarum fundacione, et de morte Dagoberti regis].

Par 8. de successione filiorum Dagoberti, scilicet Sigeberti in Austrasia et Clodovei in Francia. Item de fundacione monasterii Fiscaneensis et [de sanguine Domini], qui est in eodem monasterio, et de fundacione monasterii Floriacensis.

Par 9. de obitu Clodovei et successione Lotharii [filii eius, et de morte sancti Amandi], et 15 quod sanctus Winnocus est hic monachus effectus. Item de secunda fundacione monasterii Fiscaneensis. Item de miseria regum Francie et potencia maioris domus eius.

Par 10. de concepulo quarundam terrarum inter sanctos Bertinum et Mommolinum. Item de fundacione ecclesie sancte Marie [virginis], que nunc est canonicorum Sancti Andomari. Item de sancto Walberto comite et donacione comitatus de Arkes. 20

Par 11. de malo regimine regis Theoderici et eius expulsionem. Item de revocacione Theoderici regis et martirio sancti Leodegarii [et de morte Ebroini].

Par 12. de captione Theoderici regis, et quod Pupinus maior domus eius efficitur. Item de donacione Amalfridi de Hinfiscurte. Item de fundacione ecclesie [et translacione] sancti Vedasti 25 Atrebatensis et [de] morte Theoderici regis.

Par 13. de regno Clodovei III. et successione Hildeberti et martirio sancti Lamberti. Item de donacione Heremari de Wormout, et quod sanctus Bertinus sanctum Winnocum ibidem misit [et de morte interfectoris sancti Lamberti].

Par 14. quod sanctus Bertinus Rigobertum sibi substituit abbatem et [quod] mulieribus interdixit ingressum monasterii sui. Item de fundacione ecclesie sancti Michaelis in Periculo-maria. 30 Item de transitu beati Audomari episcopi.

Par 15. de substitutione Elefridi. Item de transitu beati patris nostri Bertini.

Capitulum secundum est de Rigoberto [huius loci] abbate [secundo]. De Rigoberto abbate.

Capitulum tertium est de Erlefrido [huius loci] abbate [tercio]. 35

Par 1. prima de Erlefrido abbate nostro.

Par 2. secunda de morte Pupini principis. Item de regno Dagoberti secundi et de morte sanctorum Silvini atque Winnoci. Item de regno Lotharii quarti et morte Erlefridi abbatis nostri.

Capitulum 4. est de sancto Erkenbodone [huius loci] abbate [4].

Par 1. prima de sancto Erkenbodone abbate nostro. Item de regno Chilperici. Item de bellis 40 Karoli Tuditis contra Sarracenos. Item de Liedrico primo stipite comitum Flandrie. Item de pluribus bellis et victoriis Karoli Tuditis.

Par 2. secunda de morte Chilperici regis et successione Theoderici. Item de promotione sancti Erkenbodoni ad episcopatum Morinensem. Item de obitu sancti Erkenbodoni regisque Theoderici.

Capitulum 5. de Waymaro [huius loci] abbate [5].

De Waymaro abbate nostro, et de morte Karoli Tuditis. 45

Capitulum 6. de Nanthario [huius loci] abbate [6].

Par 1. prima de Nanthario abbate nostro huius nominis primo. Item de conversione Karolomanni ad monachatum.

Par 2. secunda de translacione regni Francorum de persona Hilderici regis in personam Pupini, 50 et de morte Nantharii abbatis [nostri].

a) des. A2. b) regis Fr. Clotharii A2. c) regine add. A2. d) patris nostri A2. e) occidua add. A2. f) p. Fl. B1. g) in l. des. B2. h) que B2. i) huius eccl. Sythii A2. k) deest B2. l) Viet. B2. m) pro unice inclusit habet A2; ac illis et aliabus eius. n) regno Clodovei filii Dagoberti A2. o) monasteriorum A2. p) regno A2. q) Wyna. A2. r) deest B2; F. m. A2. s) villarum A2. t) Momol. hoc loco B1. u) deest A2. 55 v) Arkes A2. w) regine B1. x) des. A2. y) us eodd. z) Hinfiscurte B2. a) Vedastis B1. b) instituit B2. c) congressum mon. Int. A2. d) sic hoc loco eodd. e) deest B2. f) nostro add. A2. g) dividitur in duas partes A2. h) Fr. part. B1. i) de m. A2. k) Pars nostra del. B2; des. B2. l) Item Para 2. de morte Pupini principis. Item de regno Dagoberti secundi Int. sed del. minto B2. m) A2 sic: Item quomodo Karolus Tuditis diocesi Sarracenos de regno Francia. n) et v. del. B2. o) B1 add. sed del.; Item de victoria Karoli Tuditis contra Sarracenos. 60 p) morte A2. q) des. A2. r) Item de A2. s) Item de obitu K. Tudice Waymarique abbatis nostri A2. t) dividitur in duas partes A2. u) fratris Pupini add. A2. v) deest A2. w) persona A2. x) regis add. B2. y) deest A2.

Capitulum 7. de Dadberto [huius loci] abbate [7].

Pars prima de Dadberto abbate nostro [et de Gendulfo martire].

Pars secunda de factis Pupini regis ac de bellis eius, et de fine Dadberti abbatis.

Capitulum 8. de Hardrado [huius loci] abbate [8].

Pars prima de Hardrado abbate nostro [et morte Pupini regis].

Pars secunda de regno Karoli Magni, de eius forma et fortitudine. Item de bellis Karoli Magni.

Pars tertia de huius magnifici regis actibus pacis et pietatis. Item de pia intentione eius circa Deum et viros ecclesiasticos. Item de huius regis generatione ac eius pietate circa propinquos.

Pars 4. quod Karolus factus est patricius Romanorum. Item de origine comitum Flandrie et fine domini Hardradi abbatis nostri.

Capitulum 9. de Odlando [huius loci] abbate [9].

Pars prima de Odlando abbate nostro.

Pars secunda, quod Karolus Magnus effectus est imperator Romanorum. Item de profectio[n]e Karoli Magni ad Terram Sanctam et reportatione sanctorum reliquiarum.

Pars 3. de industria et fine domini Odlandi abbatis nostri.

Capitulum 10. de Nanthario [huius nominis secundo, huius vero loci abbate 10].

Pars prima de Nanthario abbate nostro huius nominis secundo.

Pars secunda de morte magnifici regis ac imperatoris Karoli Magni. Item de sepultura predicti imperatoris.

Pars 3. de sigis et presagiis mortis predicti imperatoris. Item de visione Wetini post obitum predicti imperatoris. Item de successione in regno et imperio Ludovici, filii Karoli, et sublimacione beati Folchini ad episcopatum Morinensem et sub Nantharii abbatis [nostri].

Capitulum 11. de Fridogiso [huius loci] abbate [11].

Pars prima de Fridogiso abbate nostro et quod in ecclesia sancti Audomari canonicos instituit.

Pars 2. quod Ludovicus imperator regnum suum divisit, et de quibusdam eventibus illius temporis.

Pars 3. de Gomberto monacho nostro et donis que huic ecclesie dedit.

Pars 4. de regno et restitutione imperatoris Ludovici, et de fine Fridogisi abbatis nostri.

Capitulum 12. de Hugone huius loci abbate 12.

Pars prima de Hugone abbate nostro huius nominis primo. Item quod sanctus Grimbaldus est hic monachus effectus, et quod ecclesia sancti Audomari fuit huic ecclesie sancti Bertini subiecta.

Pars 2. quod Dani seu Normanni venerunt in Franciam. Item de morte Ludovici imperatoris. Item de pugna filiorum Ludovici imperatoris et divisione regni.

Pars 3. de furto et restitutione corporis sancti Audomari, et de morte Hugonis abbatis nostri.

Capitulum 13. est de Adalardo huius loci abbate 13.

Pars prima de Adalardo abbate nostro. Item de translatione beati Bertini.

Pars secunda de morte Lotharii imperatoris et imperio Ludovici, filii eius.

Pars 3. quod comes Honocus est hic monachus effectus et de eius obitu. Item de transitu sancti Folchini Morinensis episcopi et quibusdam miraculis eius.

Pars 4. de sublimacione beati Humfridi ad episcopatum Morinensem et quibusdam eventibus illius temporis. Item de quibusdam factis domini Adalardi, et quod hec ecclesia fuit ab eo ablata.

Capitulum 14. est de Hugone huius nominis secundo, huius vero loci abbate 14.

De Hugone abbate nostro huius nominis secundo. Item de destructione huius monasterii per Normannos et martirio 4 fratrum nostrorum.

Capitulum 15. est de Adalardo huic loco reassumpto 15.

Pars prima de Adalardo abbate nostro huic loco reassumpto. Item de matrimonio Balduni primi comitis Flandrie et Judith, filie regis Francie.

Pars 2. de Nicholao papa huius nominis primo et quibusdam eius factis. Item de quodam miraculo beati Bertini, et de morte Adalardi abbatis nostri.

Capitulum 16. est de sancto Humfrido huius loci abbate 16.

De sancto Humfrido abbate nostro, et de stipite unde Hugo Capet duxit originem.

Capitulum 17. est de Hilduino huius loci abbate 17.

Pars prima de Hilduino abbate.

Pars secunda de quibusdam eventibus illius temporis.

a) dec. A2. b) dividitur in duas partes A2. c) nostri add. B2. d) nostro, dividitur in quatuor partes A2.
 55 e) gestis K. M. et prima de bellis per quem gestis A2. f) r. m. A2. g) se A2. h) et A2. i) a. n. dec. B1.
 k) nostro, dividitur in tres partes A2. l) quomodo A2. m) perf. (9) B2. n) decet B2. o) N. abbate, dividitur
 in tres partes A2. p) sine r. et imp. A2. q) regis A2. r) hanc rubram post sequentem ponit B2. s) regis A2.
 t) dec. A2. u) dividitur in quatuor partes A2. v) monachos quos add. A2. w) l. c. B2. x) duo folia excisa
 sunt B2, sed deficientia recens manus ex codice quodam rpo. B in 6 folio charlacois illigatis supplevit. y) de imp. L.
 60 regno ront. B2. z) decet B1. a) folia add. saepe B2, numero foliorum hic tam omissa. b) decet B2. c) concilii B2.
 d) reassumpto A. l. B1.

1) Hanc particulam ex Martini Oppav. chron. exscriptam omisit Martinius.

Pars 3. de promotione Karoli Calvi in imperatorem, et quod plures ecclesias edificavit.
 Pars 4. de morte domini Hildulni abbatis nostri.

Capitulum 18. est de sancto Fulcone huius loci abbate 18.

Pars prima de sancto Fulcone abbate nostro et morte Karoli Calvi imperatoris. Item de successione Karoli regis Swavorum in imperio et Ludovici Balbi in regno.

Pars 2. de regno filiorum Ludovici Balbi ex concubina. Item de morte Flandrie comitis Baldulni Ferrel et successione filiorum eius. Item de principio fortalicij huius ville, quod sanctus Fulco abbas noster incepit.

Pars 3. de morte Ludovici et Karolomanni regum Francie. Item de promotione Karoli imperatoris in regem Francorum et electione sancti Fulconis abbatis nostri in archiepiscopum Remensem.

Capitulum 19. est de Rodulpho huius loci abbate 19.

Pars prima de Rodulpho abbate nostro. Item de regnacione Karoli imperatoris in regno Francie.

Pars 2. de fine Karoli imperatoris et regno Endonis.

Pars 3. de adventu Danorum et Normannorum ad hoc monasterium. Item de coronacione Karoli filii Ludovici Balbi, in regem Francie. Item de obitu domini Rodulphi abbatis nostri.

Capitulum 20. est de sancto Fulcone huius loco reassumpto 20.

Pars prima de sancto Fulcone abbate nostro huius loco reassumpto. Item de fundacione monasterii Cluniacensis.

Pars secunda de morte et sepultura Endonis regis. Item de secunda coronacione Karoli Simplicis et eius matrimonio.

Pars 3. de martirio sancti Fulconis archiepiscopi et abbatis nostri et fuga sancti Grimaldi in Angliam.

Capitulum 21. est de Balduino huius loci abbate 21.

Pars prima de Balduino abbate nostro huius nominis primo.

Pars secunda de coronacione Arnulphi regis in imperatorem et eius morte.

Pars 3. de morte Formosi pape et confusione que ex hoc provenit in ecclesia Dei.

Pars 4. de fine domini abbatis nostri Baldulni Flandrie comitis et successione filiorum eius.

Capitulum 22. est de Adalolpho huius loci abbate 22.

Pars prima de Adalolpho abbate nostro. Item quomodo Ghyasa nobis ablata fuit.

Pars 2. de regno Roberti, fratris Endonis regis, et morte eiusdem Roberti. Item de morte regis Karoli et fuga filii eius Ludovici in Angliam. Item quod Rodulphus dux Burgundie factus est rex Francie, et de elevatione beati Folquini.

Pars 3. de reductione Ludovici, filii Karoli Simplicis, et eius coronacione et morte Heriberti nequissimi.

Pars 4. de rege Anglie submerso et in hoc monasterio sepulto. Item de morte domini abbatis nostri Adalolphi.

Capitulum 23. est de Arnulpho huius loci abbate 23.

Pars prima de Arnulpho abbate nostro.

Pars 2. de primo ingressu feminarum in hoc monasterium. Item de quodam miraculo beati patris nostri Bertini.

Pars 3. de huius comitis devocione ad ecclesiam. Item quomodo predictus comes hanc ecclesiam reformavit et resignavit.

Capitulum 24. est de sancto Gerardo huius loci abbate 24.

De sancto Gerardo abbate nostro. Item de huius monasterii reformatione ad regularis vite normam. Item quod sanctus Gerardus hoc ordinato monasterio ad Blandinium rediit.

Capitulum 25. est de Widone huius loci abbate 25.

De Widone abbate nostro. Item de captione et liberatione Ludovici regis.

Capitulum 26. est de Hildebrando huius loci abbate 26.

Pars prima de Hildebrando abbate nostro et morte Ludovici regis. Item de translatione sanctorum Walarici et Richarii ad hoc monasterium Sancti Bertini. Item de translatione sancti Silvini ad hoc monasterium Sancti Bertini.

Pars secunda, quod dominus Hildebrandus factus est abbas Sancti Vedasti.

Capitulum 27. est de Regenoldo huius loci abbate 27.

Pars prima de Regenoldo abbate nostro.

Pars secunda de malis incisiis pravisque successibus comitum Ghisnensium. Item de delacione corporum sanctorum Andomari atque Bertini ultra Rhenum et miraculis ibidem per eos patratis. Item de signo crucis apparente in vestibus hominum. Item de peste lepro et fine domini Regenoldi abbatis nostri.

a) de dñ Hild. B 1; dom. decal B 2. b) de m. B 2. c) Francorum B 2. d) B. Fer. Fl. com. B 2. e) Francie B 2.
 f) regem B 2. g) Danorum B 2. h) s. n. des. B 2. i) decal B 2. k) reassumpto A. I. B 1. l) decal B 2.
 m) Flandr. B 1. 2. n) Adalophe A. I. B 2. o) Adalolfo A. I. B 2. p) Burgond. B 2. q) regularum B 2. 60
 r) Waller. B 2. s) decal B 2. t) post corr. B 1. u) Regum B 2.

Capitulum 28. est de Adalolpho huius nominis secundo, huius vero loci abbate 28.

De Adalolpho abbate nostro huius nominis secundo. Item de morte Balduini, filii Arnulphi, Flandrie comitis, et sine regimine domini Adalolphi.

Capitulum 29. est de Hildebrando huic loco reassumpto 29.

Pars prima de Hildebrando abbate nostro huic loco reassumpto. Item de adventu beati Dunstani ad hoc monasterium Sancti Bertini et exterminacione luporum in Anglia.

Pars secunda de Flandrie comite Arnulpho secundo. Item de bello Lotharii regis contra Othonem Imperatorem. Item quomodo Merk et Petresse a nobis sunt delente.

Pars 3. quomodo comitatus Ghisnensis quoad nos perditus mansit, et de comitum successione.

Pars 4. de mutacione regni Francorum de genere Karleuicqum ad Hugonem Capeti. Item quomodo corpora sanctorum Walarici et Richarii sunt locis suis restituta, et de morte Arnulphi, secundi Flandrie comitis et successione filii eius Balduini Barbatii.

Capitulum 30. est de Balduino huius nominis secundo, huius vero loci abbate 30.

De Balduino abbate nostro huius nominis secundo.

Capitulum 31. est de Arnulfo huius nominis secundo, huius vero loci abbate 31.

De Arnulfo abbate nostro huius nominis secundo.

Capitulum 32. est de Waltero huius nominis primo, huius vero loci abbate 32.

De Waltero abbate nostro huius nominis primo.

Capitulum 33. est de Trudgaudo huius loci abbate 33.

De Trudgaudo abbate nostro, et de rege Roberto, et quod abbas Cluniacensis instituit commemoracionem fieri omnium fidelium defunctorum in crastino omnium sanctorum.

Capitulum 34. est de Odberto huius loci abbate 34.

De Odberto abbate nostro, de liberatione huius loci ab incendio per sanctos Vincencium, Audomarum atque Bertinum, et de duello facto in Calmont. Item de Gerberto nicromantico facto papa. Item de sancto Henrico Imperatore, et de electoribus et modo eligendi imperatorem Romanum.

Capitulum 35. est de Hemfrido huius loci abbate 35.

De Hemfrido abbate nostro.

Capitulum 36. est de Roderico huius loci abbate 36.

Pars prima de Roderico abbate nostro.

Pars secunda de fundacione monasterii Sancti Winnoci in Bergis. Item de expulsione montanum et institutione monachorum in monasterio Marchiabensi.

Pars 3. de quibusdam eventibus illius temporis. Item de morte Francorum regis Roberti et successione filii eius Henrici pueri. Item de morte Flandrie comitis Balduini Barbatii et successione filii eius Balduini Insulani. Item de morte domini Roderici abbatis nostri.

Capitulum 37. est de Bovone huius loci abbate 37.

Pars prima de Bovone abbate nostro. Item de elevacione corporis beati Bertini.

Pars secunda de bello comitis Flandrie Balduini Insulani contra imperatorem et de novo fossato quo ipse ab occidente clausit Flandriam. Item de sine domini Bovonis abbatis nostri.

Capitulum 38. est de Heriberto huius loci abbate 38.

Pars prima de Heriberto abbate nostro. Item de Guallelmo conquistore Anglie.

Pars secunda de morte Balduini Insulani et fundacione monasterii Messinensis. Item de fundacione ordinis et domus Cartasie. Item de Flandrie comite Balduino Pio et morte eius.

Pars 3. de bello Roberti Frisonis contra regem Francie et nepotes suos Arnulphum et Balduinum. Item de fundacione ecclesie sancti Petri Casletensis et monasterii Watinesis. Item quoddam valde mirandum.

Pars 4. quomodo ecclesia Bergensis fuit a nobis alienata. Item de reditu domini Heriberti ab Antiodoro ad hoc suum monasterium et principio abbacie Alchfacensis.

Pars 5. de fundacione ordinis Grandimontensis et monasterii Aquicinti. Item de sine domini Heriberti abbatis nostri.

Capitulum 39. est de domino Iohanne huius nominis primo, huius vero loci abbate 39.

Pars prima de domino Iohanne abbate nostro huius nominis primo. Item de Hucherto episcopo et discordia Morinensium.

Pars secunda de huius loci incendio fortuito et eius reparacione. Item de fundacione monasteriorum Hamensis et Andrensis et translatione sancte Ricrudis. Item de peregrinacione Roberti Frisonis

Flandrie comitis ad Iherusalem et Terram Sanctam. Item de delacione corporis sancti Bertini in Ostresela. Item de fundacione monasterii de Capella.

a) sic A. L. B1; Arnulph. B2. b) Adalolf A. L. B1. c) abbate nostro add. B2. d) reassumpto B1. e) et B2. f) in B2. g) sancti B2. h) fecit B2. i) Messinensi B1. j) H. d. B2. k) Flandry B1, 2, acceptus.

l) Haec quoque particula omissa est in editione Martenii.

Pars 3. de austeritate Roberti Frisonis contra ecclesias terræ Flandrensis et eius correptione^a.

Pars 4. de morte Roberti Frisonis et successione Roberti, filii eius. Item de obitu domini Iohannis abbatis nostri.

Capitulum 40. est de domino Lamberto huius loci abbate 40.

Pars prima de domino Lamberto abbate nostro. Item de renovacione^b episcopatus Atrebatensis.

Pars secunda de cruce signacione^c et peregrinacione Francorum ad Iherusalem et Terram Sanctam et eius conquesta. Item de gestis eorum post Iherusalem conquistam et morte Godefridi regis.

Pars 3. de successione in regno Iherusalem et plurium religionum fundacione. Item de fundacione ordinis Cisterciensis.

Pars 4. de reparacione ecclesie Morinensis et electione domini Iohannis episcopi. Item de reditu 10 Roberti Flandrie comitis a conquistam Iherusalem.

Pars 5. de huius ecclesie reformacione quoad ordinem, et de morte Urbani pape secundi. Item quod Henricus Imperator Pascalem papam incarceravit.

Pars 6. de ordinis reparacione apud Alchiacum. Item de reparacione ordinis in monasterio Bergensi.

Pars 7. de fundacione ecclesie beate Marie de Dunis. Item de reparacione ordinis in monasterio 15 Sancti Vedasti^d Atrebatensis.

Pars 8. de obitu sancti Anselmi Cantuariensis episcopi. Item de obitu Hugonis Cluniacensis abbatis. Item de obitu regis Francie Philippi et successione filii sui^e Ludovici et quibusdam eventibus.

Pars 9. de morte Willelmi, filii Roberti Flandrie comitis, et martirio sancti Canuti regis et reparacione ordinis in monasterio Aquicinti. Item de obitu Roberti Flandrie comitis et successione filii eius 20 Balduini Hapkin.

Pars 10. quomodo^f Cluniacenses dominium super nos habere^g voluerunt. Item de Poncii abbatis Cluniacensis ad tempus pacificacione cum domino Lamberto abbate nostro.

Pars 11. de quodam miraculo sancti Audomari. Item de fundacione monasteriorum Clarevallis et Pontinensis^h. Item de reformacione ordinis in monasterio Sancti Petri Gandensis. Item de refor- 25 macione ordinis in monasterio Sancti Remigii Remensis.

Pars 12. de guerra filiorum Willelmi conquistoris Anglie ad invicem. Item de guerra Balduini Hapkin Flandrie comitis contra Henricum regem Anglie, et de morte predicti comitis.

Pars 13. de obitu Gelasii pape et electione Kalixti secundi et antipape Burdino. Item de funda- cione ordinis Premonstracensisⁱ. Item de secunda reformacione ordinis in ecclesia Sancti Winnoci Bergensis. 30

Pars^l 14. que est recapitulacio factorum domini Lamberti abbatis nostri. Item de fine domini Lamberti abbatis nostri.

Capitulum 41. [est^m] de domino Iohanne [huiusⁿ nominis secundo, huius vero loci] abbate [41°].

Pars prima de domino Iohanne abbate [nostro^o] huius nominis secundo, et de morte Poncii Clunia- 35 censis abbatis. Item de renovacione litis Cluniacensium contra nos.

Pars 2. de Flandrie comite Karolo, regis^p Kanuti filio. [Item^q] de Karoli comitis pietate. Item de Karoli comitis devocione. [Item^r] de conspiracione facta in mortem^s Karoli comitis. Item de occisione ipsius Karoli comitis. Item de punitione^t ipsorum proditorum sive malefactorum.

Pars 3. de adventu regis^u in Flandriam et sepultura Karoli comitis. Item de discordia inter 40 Theodericum de Helsata^v et Willelmum Normannum [pro^w comitatu Flandrensi].

Pars 4. de principio ordinum militarium, et primo de ordine Hospitalariorum. [Item^x] de inicio ordinis Theutonicorum seu Alemannorum. Item de inicio ordinis [militum^y Templi seu] Templariorum. Item de inicio ordinis de Castravia^z. Item de inicio ordinis sancti Iacobi de Spata.

Pars 5. de gravi scismate in ecclesia Dei per Petrum Leonis^{aa}. [Item^{ab}] de fundacione monasterii 45 monialium de Ghisnys. Item de Iohannis^{ac} abbatis nostri adhesionem cum Petro Leone in^{ad} hoc scismate. Item de turpi exitu Iohannis abbatis nostri.

Capitulum 42. de domino Symone [huius^{ae} nominis primo, huius vero loci] abbate [42°].

Pars prima de [domino^{af}] Symone abbate huius^{ag} nominis primo. Item de obitu Balduini de Burgo regis Iherusalem et successione Fulconis. Item de fundacione monasterii de Lisques. Item de co[m]ple- 50 cione fundacionis monasterii de Ghisnys. Item de fundacione monasterii de Bello-loco. Item de fundacione domus de Santivelt^{ah}.

Pars secunda de Theoderici comitis pacifica^{ai} adopcione Flandrie. [Item^{aj}] de quibusdam even- tibus illius temporis. Item de quibusdam miraculis sancti Folquali in Ghimmeke^{ak}. Item de morte regis Francorum Ludovici Grossi et successione filii eius Ludovici. 55

a) correptione B 1. b) retroracione B 2. c) crucis signa. B 2. d) Vedasti Atreb. B 2. e) eius B 2. f) de q. B 1. g) habuerit B 2. h) sic B 1. 2. i) pergit A 2. k) deest A 2. B 2. l) des. A 2. m) dividitur in quinque partes A 2. n) deest A 2. o) Dacia sancti ins. A 2. p) deest A 2. q) eius dev. A 2. r) morte A 2. s) Flandria add. A 2. t) punitione istorum predictorum A 2; provisione B 2. u) Francie add. B 2. v) Holstia B 1; Holsaga B 2. w) des. A 2. x) De principio A 2. y) Castravia A 2. z) plus quam 9 annos agitato add. A 2. 60 aa) de stolta adh. a. l. n. A 2. ab) a hoc gravi sc. A 2. ac) des. A 2. ad) dividitur in tres partes A 2. ae) nostro solum A 2. af) Santivelt A 2. ag) pacificacione corr. pacifica A 2. ah) Ghimmeque A 2.

Pars 2. de deiectione domini Symonis abbatis nostri (de^o prelatura). Item de sine scismatis et reductione^o pape Innocenti^o [secundi^o]. Item de conversione ecclesie de Dunis ad ordinem Cisterciencium^o.

Capitulum 43. [est^o] de domino Leone abbate [nostro^o 43].

Pars prima de [domino^o] Leone abbate nostro. Item de finali victoria domini Leonii^o abbatis
5 [nostri^o] contra Cluniacenses.

Pars 2. de fundacione monasterii de Claromarisco. Item de transitu domini Wilhelmi^o de Yppra ad Angliam et eiusdem^o militia et probitate. Item de morte^o Innocenti^o pape et impetracione quorundam privilegiorum nostrorum^o.

10 Pars 3. de cruceignacione imperatoris et regis Francie, et epistola Abagari^o ad [Ihesum^o] Christum, et rescriptio Ihesu^o ad Abagarum^o. Item de expeditione atque progressu regis et imperatoris in^o obsequium crucis.

Pars 4. de reditu comitis Flandrie, et de sanguine Domini qui est in Brugis. Item de reditu Leonii abbatis a Iherusalem et aliis eventibus post reditum. Item quod rex Francie reginam^o Aanordem repudiavit et aliam superduxit.

15 Pars 5. de hulus monasterii combustione et reparacione. [Item^o de domino Wilhelmo de Yppra], de bonis per eum^o nobis collatis (tam^o in hac reparacione quam alias), et de eius obitu. Item de ablacione^o et restitutione earum rerum, que^o nobis in Anglia Wilhelmus de Yppra^o donaverat.

Pars 6. de transitu^o beati Bernardi et obitu Engelli^o pape. [Item^o] copia^o literarum Adriani pape ad Federicum imperatorem^o. [Item^o] rescriptio^o imperatoris ad papam.

20 Pars 7. de translatione trium magorum et quibusdam eventibus illius temporis. Item de locione^o monacho nostro cum rosia. Item de morte^o Baldvini regis Iherusalem et transfretacione^o Theoderici Flandrie comitis.

Pars 8. de ultima actibus domini abbatis^o nostri Leonii. Item de berquaria in parochia sancti Willebrordi^o, et de morte [domini^o] Leonii^o abbatis nostri.

25 Capitulum 44. [est^o] de domino Godescalco abbate [nostro^o 44].

Pars prima de [domino^o] Godescalco abbate nostro^o. Item de rebellione monachorum [nostrorum^o] contra [dominum^o] Godescalcum abbatem^o, et de berquaria.

Pars secunda de exilio sancti Thome Cantuariensis archiepiscopi^o. [Item^o] miraculum sancti Thome^o in Sancto Bertino. Item de obitu Theoderici Flandrie comitis et Sibille, eius uxoris. Item
30 de reditu beati Thome ad Angliam et eius martirio. Item quod Alchfacenses elegerunt^o de collegio suo proprio.

Pars 3. de Roberto Arjensi preposito et aliis qui hanc ecclesiam molestarunt.

Pars 4. de canonizacione beati Bernardi, et de^o morte Amalrici^o regis Iherusalem et de [aliquibus^o] eius^o successoribus in eodem regno. Item de quibusdam factis domini Godescalci abbatis nostri, et
35 de eius^o morte.

Capitulum 45. [est^o] de domino Symone [huius^o nominis secundo, hulus vero loci] abbate [45°].

Pars prima de domino Symone abbate [nostro^o] hulus nominis secundo.

Pars 2. de sine scismatis et reconciliacione Federici imperatoris. Item de reditu pape Alexandri
40 ad sedem suam et privilegii ab eo nobis datia^o.

Pars 3. de reditu domini Symonis abbatis [nostri^o] a Roma^o et quibusdam hulus ecclesie negociis.

Pars 4. de tribus translationibus beati Folquini et quibusdam eius^o miraculis. Item de cyrotheca beate Marie^o virginis atque capillis^o et quibusdam miraculis. Item de obitu domini pape Alexandri et quibusdam privilegiis^o nostris. Item de domino sancto Bernardo Penitente et eius obitu.

45 Pars 5. de guerra Philippi Flandrie comitis contra regem Francie^o. Item de discordia in regno Iherusalem et nunciis missis ad regem Francie, et de patriarcha^o Heracleo.

Pars 6. de quibusdam actibus domini Symonis abbatis nostri. Item quomodo dominus Symon abbas [nostro^o] prelaturam dimisit et [de^o eius obitu].

Capitulum 46. [est^o] de domino Iohanne [huius^o nominis tercio, huius vero loci] abbate [46°].

50 Pars prima de domino abbate nostro^o. Iohanne hulus nominis tercio. Item de pluribus factis domini Iohannis [abbatis^o nostri] circa suum principium.

Pars secunda de captione regis Iherusalem. Item de factis Salhadini post hoc bellum et liberatione regis Iherusalem a captivitate.

a) De sine sive expulsionem d. A2. b) des. A2. c) reductionem A2. d) deest A2. e) Premonstracensem magis A2.
55 f) dividitur in 6 partes A2. g) sic in ipso capite saepius add.; Leonii B1; Leonis B2. h) Will. de Yppra B2.
i) eius pr. et mil. A2. l) sine p. l. A2. j) ab Eugenio papa add. A2. m) Abagari A2. n) Christi A2.
o) Abagarium B2. p) regina A2. q) dominum Willelmum de Yppra A2. r) obi. B2. s) sic add. t) Yppra
A. l. B1. u) transitu B1. v) Eugeni B1. w) Copiam A2. x) et econtra add. B2. y) de rescriptioe B2.
z) Iosone A2. a) translatione c. Fl. Th. A2. b) l. s. n. A2. c) Willebrordi A2. B1. d) deest A2. e) Leonii B2.
60 f) dividitur in quatuor partes A2. g) 44. add. B2. h) deest B1; nostrum add. B2. i) episcopi B2. l) archiepiscopi
add. A2. j) et mart. sancti Th. Cantuariensis archiepiscopi A2. m) abbatem add. B2. n) Almarici B2.
o) l. h. A2. p) m. c. A2. q) deest A2. B2. r) des. A2. s) dividitur in 6 partes A2. t) donatio A2.
u) s. supradicto concilio A2. v) m. o. A2. w) deest B1. x) eius add. A2. y) prev. B2 saepius. z) Philippum
add. A2. a) patriarcha A2; H. p. B2. b) sic A2; dimisit iterum B1; resignavit B2. c) dividitur in 23 partes A2.
65 d) dom. Ioh. s. h. A2. e) de Yppra A2.

Pars 3. de predicacione et cruce signacione pro subsidio Terre Sancte. Item de morte Elizabeth regine Francorum et quibusdam privilegiis nostris.

Pars 4. de transfretacione regum Francie et Anglie.

Pars 5. quomodo rex Francie invasit partem Flandrie.

Pars 6. de statu et factis christianorum qui in Terra Sancta remanserant. Item de facto quod dicitur passus Salahadin. Item de principio regni et regum Cypri.

Pars 7. de reditu regis Anglie a Terra Sancta, de eius captione et liberacione et quibusdam eventibus illius temporis. Item de morte Salahadin. Item de morte Henrici Campanie comitis et regno Amalrici et renovacione Ireugarum.

Pars 8. de quibusdam factis domini Innocentii pape tercii.

Pars 9. de confederacione comitis Bolonie cum comite Ghisnarum, et quod ambo fecerunt homagium comiti Flandrie. Item quomodo comitatus Artesii inceptus et separatus fuit a Flandria. Item de guerra Blavotinorum et Ingrekinorum. Item de origine Tartarorum.

Pars 10. de uxoratione Ludovici comitis Artesii et quibusdam privilegiis nostris. Item de principio ordinis fratrum Predicatorum. Item quod multi cruce signantur et ad Terram Sanctam proficiscuntur. Item de cruce signacione Baldvini Flandrie comitis et aliorum plurium.

Pars 11. de progressu cruce signatorum, et de imperio et morte Alexii pueri. Item de electione Baldvini Flandrie comitis in Imperatorem Constantinopolitanum. Item de fine ipsius imperatoris et coronacione Henrici, fratris eius, in Imperatorem.

Pars 12. de heresi Albigensium et interfectione Petri cardinalis et legati. Item de crudelitate Johannis regis Anglorum in monachos Cantuarienses, et quod predicti monachi fuerunt in hoc monasterio recepti. Item de sententia lata contra regem Anglie propter excessus predictos.

Pars 13. de hie nostra et victoria contra Alchiacenses. Item de imperio Othonis III. et eius expulsione ab imperio.

Pars 14. de tribulacione huius patrie et huius ecclesie per Reginaldum de Dompno-Martino et Arnoldum comitem Ghisnarum. Item de quadam pace inter nos et filios de Claromarisco. Item de expulsione Reginaldi comitis Bolonie et cruce signacione contra Albigenses et Sarrazenos.

Pars 15. de matrimonio Ferrandi et Iohanne heredis Flandrie. Item de revocacione exilii monachorum Cantuariensium. Item de commocione regis Francie contra regem Anglie, et quod sua arma convertit contra Ferrandum comitem Flandrie, et quomodo monachi Cantuarienses fuerunt ab exilio revocati.

Pars 16. de guerra regis Francorum contra Ferrandum et Flamingos. Item de victoria regis in Pictavia. Item de bello regis Francorum contra Ferrandum et Flamingos. Item de victoria dicti regis. Item de quodam miraculo beati patris nostri Bertini.

Pars 17. de consilio per Innocentium papam tercium Rome celebrato. Item quomodo Ludovicus filius regis Francie, regnum Anglie sibi acquirere voluit.

Pars 18. de obitu Innocentii pape tercii et quibusdam eventibus illius temporis. Item duo miracula beati patris nostri Bertini.

Pars 19. de obsidione et captione Damieto. Item de translacione sancti Thome Cantuariensis. Item quomodo Damietta fuit a christianis amissa.

Pars 20. de obitu Philippi Francorum regis, et de regno filii eius Ludovici. Item de quodam qui se finxit esse comitem Flandrie. Item de adventu Romani cardinalis in Franciam et exclusione montanum ex hoc monasterio.

Pars 21. de cruce signacione et profecione contra Albigenses et obitu regis Ludovici.

Pars 22. de principio regni sancti Ludovici Francorum regis. Item de domino Adam Morinorum episcopo effecto monacho et electione successoris eius.

Pars 23. de transfretacione Federici imperatoris ad Terram Sanctam. Item de morte domini Iohannis abbatis nostri.

Capitulum 47. est de domino Iacobo huius nominis primo, huius vero loci abbate 47.

Pars prima de domino Iacobo abbate nostro huius nominis primo. Item de guerra sancti Ludovici contra suos rebelles et regem Anglie eorum confederatum.

Pars secunda de conspiracione illorum de Arkes contra dominum suum abbatem Sancti Bertini.

Pars 3. de quibusdam victoriis contra Stactingos infideles. Item quomodo Tartari Hungariam aggressi per ducem Austrie fugati et debellati fuerunt. Item de translacione corporis sancti Bertini. Item de fine sive recessu domini Iacobi abbatis nostri.

Capitulum 48. de domino Symone huius nominis tercio, huius vero loci abbate 48.

Pars prima de domino Symone abbate nostro huius nominis tercio.

Pars 2. de transfretacione plurium magnatum ad Terram Sanctam. Item de transfretacione comitis Cornubie. Item quomodo corona Domini ipse per sanctum Ludovicum Parisius est allata.

Pars 3. de condempnacione et deposicione Federici imperatoris ab imperio.

a) remanserunt A 2. b) et de B 2. c) reliqua indicio des. A 2, folio exciso. d) prov. B 2. e) decet B 2.
 f) Flandry B 1. 2. g) coronacione B 1. h) Albigencium B 2. i) decet B 1. l) excessus B 2. m) XIII B 2.
 m) ab l. des. B 2. n) item de B 2. o) Reginaldum B 2. p) sic B 1. 2. q) herede B 2. r) Flandry B 1. 2.
 h) Fl. item de des. B 1. v) Anac des. B 2. u) decet B 2. v) Stat. B 2. w) condempn. B 2.

Par. 4. de crucisignacione sancti Ludovici Francorum regis. Item de successione Margarete ad comitatum Flandrensem.

Par. 5. de transfretacione sancti Ludovici regis et Damieto regisque predicti captione. Item de morte domini Symonis abbatis nostri.

Capitulum 49. est de domino Gilleberto abbate nostro 49.

Par. prima de domino Gilleberto abbate nostro. Item de redemptione et liberatione sancti Ludovici a captivitate et factis eius post liberationem.

Par. 2. de progressu regis Armenie ad Tartaros et eius confederacione cum eis, et de septem petitionibus eius. Item responsio magni Chanis ad septem petitiones predictas.

Par. 3. de guerra Margarete Flandrie comitisse contra comitem Hollandie.

Par. 4. de obitu domini Innocencii pape quarti, et de successione Alexandri quarti et impetratione pontificalium et plurimum privilegiorum nostrorum.

Par. 5. de perturbacione Terre Sancte per guerras Iannensium, Venetorum et Pisanorum in Ptholomaida.

Par. 6. de perturbacione Terre Sancte pro defectu succursus Tartarorum, et de facto ipsorum Tartarorum contra caliphum et civitatem Bladacensem et eorum conquestione Syrie et Damasci.

Par. 7. de Guidone Flandrie comite et utroque eius matrimonio et filiis eius ex utroque matrimonio susceptis.

Par. 8. de quadam pace inter reges Francie et Anglie et discordia baronum Anglie cum rege suo. Item de quodam bello maximo inter reges Hungarie et Boemie.

Par. 9. de morte Alexandri VIII, et de quibusdam successoribus eius. Item de bello Karoli, fratris regis Francie, contra Manfredum.

Par. 10. de factis domini Gilleberti abbatis nostri. Item de presumptione cuiusdam curati Sancte Margarete contra Gillebertam abbatem. Item de Godescalco priore, et de recessu domini Gilleberti ad Claromaristum.

Capitulum 50. est de domino Iacobo huius nominis secundo, huius vero loci abbate 50.

De Iacobo abbate nostro huius nominis secundo.

Capitulum 51. est de domino Willelmo huius loci abbate 51.

Par. prima de domino Willelmo abbate nostro. Item de pugna Karoli regis Sicilie contra Conradinum.

Par. secunda de legatis Tartarorum ad papam missis. Item de iterata guerra Guidonis Flandrie comitis contra Hollandiam.

Par. 3. de transfretacione sancti Ludovici ad regnum Thunici, et de sine sanctissimo. Item de sepultura sancti Ludovici et coronacione Philippi, filii eius.

Par. 4. de transfretacione Edouardi, filii regis Anglie. Item de morte domini Willelmi abbatis nostri.

Capitulum 52. est de domino Iohanne huius nominis quarto, huius vero loci abbate 52.

Par. prima de domino Iohanne abbate nostro, huius nominis quarto. Item de consilio generali celebrato Lugduni pro subsidio Terre Sancte.

Par. 2. de turbacione regni Iherusalem post obitum Gregorii decimi. Item quomodo rex Sicilie sibi regnum Iherusalem acquisivit.

Par. 3. de possessionis acceptione regni Iherusalem et relevacione perturbacionis eiusdem regni. Item de morte Bendepchar et quibusdam victoriis christianorum.

Par. 4. de reformacione huius ecclesie tali qual. Item de sine sua resignacione domini Iohannis abbatis nostri.

Capitulum 53. est de domino Waltero abbate nostro huius nominis secundo, huius vero loci abbate 53.

Par. prima de domino Waltero abbate nostro, huius nominis secundo. Item quomodo Guido de comitatu dudum investitus, nunc est vere comes effectus.

Par. secunda de duce Brachancie, quomodo sibi acquisivit ducatum de Lembourgh et arma sua mutavit. Item de Nicholao papa III, et quibusdam eventibus illius temporis.

Par. 3. de inicio guerre contra Petrum de Aragonia. Item epistola Petri de Aragonia ad Karolum regem Sicilie missa. Item rescriptio Karoli regis Iherusalem et Sicilie Petro de Aragonia missa.

Par. 4. de morte Karoli regis Iherusalem et Sicilie. Item de morte Martini pape et de quibusdam successoribus eius. Item de progressu regis Francorum in Aragonia, de bellis ibidem gestis, de reditu et morte dicti regis.

Par. 5. de inicio guerre inter regem Philippum Pulcrum et Guidonem comitem Flandrie. Item causa seu principium guerre inter reges Francie et Anglie. Item de desponsacione filie comitis Flandrie et captione patrie et filie. Item de guerra aperta inter reges Francie et Anglie.

Par. 6. de finali amissione Terre Sancte promissionis. Item de amissione Lacie, Tripolis et aliorum locorum. Item de amissione Ptholomaidis civitatis. Item de amissione reliquarum partium Terre

60 a) decem B 2. b) ad T. dec. B 2. c) responsio B 2. d) Item corr. in marg. Par. 3. B 2. e) Flandrie B 1. 2.
 f) decem B 2. g) et pl. pr. dec. B 2. h) Prol. B 2. i) sic rodd. h) papa add. B 2. l) Manfredum B 2.
 m) nostrum add. B 2. n) decem B 2. o) sic B 1 semper (sere, Brab. B 2. p) P. — Sicilie dec. B 2. q) guerra B 1.
 r) captione B 1. s) Prol. B 2. t) reliquarum B 2.

Sancto. Item de consolacione pape christianis de ultra mare in Cypro degentibus transmissa. Item de vindicta Dei in soldanum et suos Sarracenos.

Pars 7. de divisione parrochiarum de Poperinghes. Item de morte Philippe, filii Flandrie comitis, unde est orta guerra inter ipsum comitem et regem Francie. Item de papato Celestini V. et Bonifacii VIII, et morte domini Walteri abbatis nostri.

Capitulum 54. est de domino Eustacio huius loci abbate 54.

Pars prima de domino Eustacio abbate nostro.

Hec sunt nomina abbatum Sithiensis cenobii, quod fuit fundatum a sanctis Mommolino, Bertino et Ebertranno in loco qui usque hodie Vetus vocatur monasterium anno Domini 628, et a beato patre nostro Bertino in loco ubi nunc est anno Domini 640.

Primus abbas	Sanctus Bertinus. Anno	Baldwinus huius nominis II.	
2.	Rigobertus.	Arnulphus huius nominis II.	
3.	Erlefridus.	Walterus huius nominis I.	
	Sanctus Erkenbodo.	Trudgaudus.	15
	Waymarus.	Odbertus.	
	Nantarius huius nominis I.	Hemfridus.	
	Dadbertus.	Rodericus.	
	Hardradus.	Bovo.	
	Odlandus.	Heribertus.	20
	Nantarius huius nominis II.	Iohannes huius nominis I.	
	Fridogisus.	Lambertus.	
	Hugo huius nominis I.	Iohannes huius nominis II.	
	Adalardus.	Symon huius nominis I.	
	Hugo huius nominis II.	Leo.	25
	Adalardus huic loco reassumptus.	Godescalcus.	
	Sanctus Hamfridus.	Symon huius nominis II.	
	Hilduinus.	Iohannes huius nominis III.	
	Sanctus Fulco.	Iacobus huius nominis I.	
	Rodulphus.	Symon huius nominis III.	30
	Sanctus Fulco huic loco reassumptus.	Gillebertus.	
	Baldwinus huius nominis I.	Iacobus huius nominis II.	
	Adalolphus huius nominis I.	Willelmus.	
	Arnulphus.	Iohannes huius nominis III.	
	Sanctus Gerardus.	Walterus huius nominis II.	35
	Wydo.	Eustacius.	
	Hildebrandus.	Egidius.	
	Regenoldus.	Henricus.	
	Adalolphus huius nominis II.	Allelmus.	
	Hildebrandus huic loco reassumptus.	Iohannes huius nominis V.*	40

* Codd. B1. 2. continuerunt seriem: Iacobus huius nominis III; (B1 alia manu) Iohannes huius nominis VI, Allardus. Iohannes huius nominis VII; B1 alia manu pergit: Guillelmus II. Iohannes VIII. Antonius. Engelbertus. Gerardus II. Vedastus; alia manu: Nicolaus. Guillelmus [III?]. Philippus. Antonius; alia manu: Franciscus [I?]; alia manu: Franciscus II. Benedictus. 45

a) Poperinghes A. I. B1, alibi ut editum. b) Flandry B1. 2. c) o. s. B2. d) bis dec. B1. e) decal B2. f) reliquum spatium huius paginae f. 11. et f. 11. 12. 13. cuncta relicta sunt B1 indici continuando. g) Abbe series decal A1. 2. in A2 forte cum ultimis foliis excisis; litteris latius positis expressis minio scripta sunt B1. 2. h) dec. B2. i) Decretus B2. l) Wido B2. m) hic decem B2. n) quinta manus add.

CRONICA SIVE HYSTORIA MONASTERII SANCTI BERTINI.
PROLOGUS PRIMUS EST RECOMMENDATIO SANCTORUM AUDOMARI
ATQUE BERTINI.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Missis in orbem apostolis et discipulis
 5 Domini predicare et testificari salutem^a, quam operatus est Dominus in medio terre, quam
 'qui crediderit et baptisatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur', per
 se suosque successores, signis preeuntibus, sic adorsi sunt Christi^b predicare magnalia, quod
 in omnem terram exiit sonus eorum. Siquidem prima fidei fundamenta fecerunt^c sancti
 Dei Fuscianus et Victoricus in hac occidua regione Teruannica^d; quibus martirio coronatis,
 10 huius terre populus tantis pastoribus destitutus^e, dum deest qui doceat, gradatim cepit ad
 pristinos errores ydolatrie velud canis ad vomitum remeare, donec pius Pater misericor-
 diarum et Deus totius consolacionis populum suum miserans, religiosos viros et lege
 euangelica sufficienter edoctos ad vineam suam excolendam^f in has partes destinavit,
 Augustinum ad Anglos, Amandum ad Nervios et Menapos, Richarium et Iudocum ad Poi-
 15 tivum et alios plures ad alia loca. Qui singuli suis in locis in opus Dei fideliter laborarunt.
 Specialiter autem sancti Dei Audomarus atque Bertinus de Luxovio Burgundie monasterio
 ad has partes Teruannicas, Mempiscum et Bolonesium^g, destinati, opus sanctum dignum
 benedictione fecerunt, residuumque populum multis predicacionum laboribus et miraculis
 ab erroribus revocantes, in euangelica soliditate firmaverunt, sic ut nunquam postea sit
 20 relapsus; quare Teruanencium speciales^h apostoli et euangeliste diciⁱmerentur^j, qui
 totum^k terre populum Deo sic potenter acquisierunt. Sancti videlicet Fuscianus et Victo-
 ricus, Audomarus atque Bertinus isti sunt viri^l sancti, per quos euangelium Christi tibi,
 Teruanna^m, resplendit, qui te regnis celestibus condiderunt, ut beata gens merito dicaris,
 populus electusⁿ in hereditate Dei. Ergo laudes sanctis Dei Fusciano et Victorico nobis-
 25 cum pagus Ambianensis, nobiscum pagus Corbeyensis^o exsolvant, quorum martirio sunt
 consecrati, et apud quos eorum sacra busta inveniunt. Sed laudum preconia beatorum Christi
 confessorum Audomari atque Bertini Sytiensium ora non taceant in eternum, qui eorum
 salutari doctrina se gratulantur eruditos, et eorum dulcia pignora presencialiter venerantes,
 eorum cotidie miraculis iocundantur et patrocinii^p adiuvantur. Gratulare specialiter, plebs
 30 urbana Sytiu^q, urbis egregie, tam sancti presulis aucta virtutibus tituloque sui nominis
 insignita et quo ante^r sancti presulis obitum Sytiu quasi prophetice vocabaris, nunc eius
 in aula Regis eternali subfulta^s suffragiis, villa Sancti Audomari, quasi sui nominis heres,
 appellaris, utens in negociis sue ymaginis impresso sigillo, ac pro signo bellico nomen eius
 Saint Omer vocaliter intonans, exaudiri^t mereris, cum procul dubio voces vestre ad aures
 35 Domini Sabaoth eius sanctis precibus inferuntur. Letabunda nichilominus et laudans exulta
 satis, filia Syon, specula sancte contemplacionis, Sytiu^u plebs humilis, monastica, fidelis, tam
 sancti patris nostri Bertini miraculosa fundata^v sollertia, regularibus quoque monitis insti-
 tuta! Quem^w tantus prosequitur^x exercitus^y monachorum, ut eo duce perveniat ad regna
 celorum; quos in hoc sacratissimum^z beato Petro dicatum ovile congregavit tot, tales atque
 40 tantos, ut de vnginti^{aa} et duobus sanctis huius ecclesie monachis iam sollempnisset^{ab} ecclesia
 Dei; sic de sanctorum reliquiis, privilegiis^{ac}, et possessionibus instauravit, ut, regalibus equi-
 parata^{ad} monasteriis, cresceres in montem magnum, de quo sunt quatuordecim honesta
 monasteria derivata, patrie quoque sedem primam obtineas post^{ae} cathedralem; et sicut
 euangelicam^{af} beati Petri naviculam^{ag} Christus, ne mergeretur, erexit, ita beatus pater
 45 noster^{ah} Bertinus suam hanc beati Petri ecclesiam mundi turbinibus agitatum, nunquam

a) s. — Bertini des. B1 (uno verbo erase). 2. b) test. Sol. dist. B. c) post expreocr. A2. d) pr. Chr. A2.
 e) gesserunt B2. f) destitutus B1; destitutus post corr. destitutus B2. g) ceteros add. B2. h) hie scr. B1.
 i) deest vocis erase A2. j) excolendam corr. excolendam A2. k) Bolonesium A2. l) sic A1; aptales A2. B1;
 spulles B2. m) mererentur A2. n) preses add. B2. o) sancti v. A2. p) Teruannic B2. q) ecclesiasticus B2.
 50 r) Corbeyensis A2; Corbeyensis corr. Corbeyensis B1. s) patrocinis B1. t) Sytiu hoc loco B. u) in alia manu in
 retera B1. v) suff. A2; subf. post corr. suff. B2. w) Exaud. disting. B. x) Sythio hoc loco B2. y) sol. B2.
 z) Quam B2. aa) prosequitur B2. ab) sic semper B1, plerumque A2. ac) sacratissimo B2. ad) vig. A1, ubi
 prima pagina abrasa tam legi sequit. ae) sollempnisset A2. af) deest B2. ag) equipor. A1. ah) deest A1.
 h) euangelicum... naviculum A2. i) nos B2.

rs. 131, 14. tamen reliquit desolatam, sed iuxta propheticum suum in huius ecclesie sue fundacione promissum: *Hec requies mea in seculum seculi* et cet. semper et eoditino confortatam restitit, regit, erigit et erexit, provexit, provehit, protegit et protexit, ut non solum equipolleet, sed religionis exemplum dici mereatur omnibus per circuitum monasteriis. Quare non inmerito locus iste creditur a sua primeva institutione dictus propheticè Sythiu^o, qui tanto vigore iam diu extitit, id est fere octingentis annis. Oremus igitur, ut in posterum Domino miserante sit diu! Datum

PROLOGUS SECUNDUS, QUI EST DIVISIO SEU DECLARATIO OPERIS SUBSEQUENTIS.

Opusculi presentis intencio sive subjectum est cronica texere et declarare statum huius ecclesie sancti Bertini ac prelatorum eius a suo primo fundatore beato Bertino consequenter usque ad datam presentium, eiusque augmentum atque progressum, oppressiones et dampna plurima, reparaciones et relevamina magna, quo diversimode diversisque temporibus in spiritualibus et temporalibus, privilegiis et libertatibus est perpessa, quatenus legentibus cedat in solacium et presentibus sit memoria futurorum, huiusque ecclesie filii prudencius intendere valeant circa negocia ecclesie, predecessorum exemplis uberius informati; facta namque preterita cautum reddunt hominem de futuris, iuxta illud:

Rumor de veteri faciet futura caveri,

Cras poterunt fieri turpia sicut heri.

Et ut hec per singula clarius illucecant, hiis nostre ecclesie historiis inseremus historias nos et hanc patriam concernentes, maxime paparum, regum Francie et comitum Flandrie, per quos presens ecclesia defensatur, inseremus etiam fundaciones novarum religionum, episcopatum, monasteriorum et locorum notabilium, et a quibus fundata sunt, ut videatur, quis quem precedat ordine, tempore seu dignitate; maioritas enim et senioritas quandoque prestant in causis, sicut patet in lite nostra contra Cluniacenses, ubi per nostra privilegia suis antiquiora papa nobis causam adiudicavit.

Dividitur autem presens opusculum in capitula 58 iuxta numerum 58 abbatum, qui hanc ecclesiam hucusque rexerunt, cuilibet abbati successive capitulum suum attribuendo, cuilibet etiam capitulo nomen abbatis sui cum sue successione numero preponendo. Capitula vero dividuntur in partes intitulatas de rubro iuxta contenta in eisdem, partes vero per particulas, que capitalibus litteris inciantur, ut remissionibus sit locus et inutilis repeticiones evitemus, quo frequenter et supervacue membranas occuparent. Si quid autem preter remissiones et sine tabula desideras invenire, considera, que tempora petis; nam hoc invenies per numeros annorum Domini extra textum in marginis titulos. Et sicut ex multis floribus mel apes colligunt, ex multis granis panis conficitur, ex multis racemis vinum confluit, multeque virtutes in sola caritate solidantur; sic presens opusculum ex multis voluminibus scriptisque autentis grato labore collegimus, sumendo de quolibet quod ad propositum spectare visum est, nichil inserendo quod non autentis scriptis approbetur.

Collegimus enim ex legendis sanctorum Bertini, Audomari, Folchini, Silvini, Remigii, Vedasti, Audoeni, Eligii, Amandi, Mommolini, Erkenbodoni, Hunfridi, Fulconis, Gerardi, Grimaldi, Walberti, Pharonis, Winnoci, Thome Cantuariensis, Bernardi quoque Penitentis et plurimum aliorum; collegimus etiam ex cronis paparum, imperatorum, regum Francie, ducum Austrasiorum et Brabantinorum, comitum Flandrie et Ghisnarum; itemque ex antiquitatibus huius ecclesie, ex annalibus, historiis et cronis, archivis quoque publicis

*) 1380. post aBa manu suppl. A1, p. sic A1; in rutiligis codd. apatum carum.

a) continet A. b) et pr. A2. c) et B2. d) secundum A2; B1. e) sic A2, B, Sythia A1. f) die B2. g) incipit pr. A2. h) et A2. i) fundante B2. ed. h) consequentis A2, B2. q) et dampna plurima horum in A2, B1, 2, quas delctis sunt A2, B2. m) multa et m. B2. n) pessa B1; prepressa B2. o) illuciscant B1. p) sic A1. ed.; continentes A2, B. q) de R. A2. r) ordines A2. s) et corr. B1. t) quinquas . . . et octo eadem manu in loco raro B1. u) con A1. v) docet apollo batus col. B2. w) non B2. x) eiusdem corr. q. d. B2. y) louis. B1. 50 z) et B2. a) Siquidem B1. b) p. e. des. B2. c) supersch. B1; et A2. d) Brabant. B2. e) iterque B2. f) Ichivis A1. B. post corr. arch. B2; achivis A2.

1) Sic lo Folcardi Vna S. Bertini c. 15, quas noster ut tres abbates qui his sederunt his numeret, ipse cap. 1, parte 6. exscripsit. 2) V. Simons charal, III, enim fuit seriet 55. 3) Martini Oppaviensis. cap. 4-8, quas exscripsit noster c. 143, a nobis B) Lamberti Ardenals. 56 omisa. 3) Hunc numerum ita efficit Iohannes.

ecclesiarum Sancti Dionisii Ariopagite, Bergensis, Watinensis, Marclanensis, Blangiacensis, Andernensis, librisque historicis Vincencii^a Belvacensis, Jacobi de Vitriaco, Marini Sanuto^b et aliorum; itemque ex textibus^c mille privilegiorum et cartarum autentiarum^d tam istius quam aliarum ecclesiarum, ex eorum sigillis auctoritati credenciam, ex die et consule tempora temporibus et ex causis in eis contentis negocia negociis concordando^e.

Benignum igitur^f lectorem querimus, eum^g quesumus et rogamus, maxime pro cuius utilitate presens opusculum compilatur, ut, si quid minus sibi gratum occurrat, illud ruminet, antequam iudicet, et pie ad melius interpretetur. Nam in omnibus perfectum attingere et in nullo^h deficere, divinum est, non humanum. Si quando vero placidumⁱ aut utile quid^j occurrat, opificem piis apud Deum precibus adiuvet, qui se quinquaginta et octo abbatum ultimum tempore^k, meritis, ordine et dignitate cognoscens, se Sythientium^l oracionibus humillime^m recommendat. Datum anno Domini 19ⁿ

INCIPIUNT CRONICE HUIUS ECCLESIE SANCTI BERTINI SYTHIENSIS^o.

Capitulum primum est ipsius beati patris nostri Bertini.

15 Pars prima^p est de ortu sive nativitate eiusdem beati patris.

Anno Verbi incarnati quingentesimo nonagesimo vel circiter^q, sancte sedi apostolice 590. presidente beatissimo^r papa Gregorio, imperatoria sceptrata gerente Mauricio et in Francia regnante Clothario^s secundo adhuc puero, ab oriente solis iubar emicans, qui nostras occidentales tenebras illustraret, ortus est beatus pater Bertinus in Constantensi regione, nec longe^t a Constancia civitate Alemannie^u, in loco sue hereditatis nuncupato Vasima^v provincie Magontine, subter cuius urbis Constantie muros Renua fluvius in Apothamo^w lacu tribus ferme stagnatur^x milibus, que hinc Baloariam, hinc^y Burgondiam^z, ab Austro vero^{aa} Alpiam suscipit^{ab} iuga. In eadem etiam regione parte et^{ac} specialiter in loco qui Aurea-vallis dicitur, vulgariter autem Guldindal^{ad}, natus est beatus Andomarus, eadem ambo stirpe progeniti, de genere scilicet regum et ducum Austrasiorum, Lotharingorum et^{ae} Brabantinorum, Magni videlicet Arnulphi^{af} sanctique Arnulphi^{ag}, Ansegisi^{ah}, Pupini maioris et minoris, Karoli Tuditis^{ai} et Karoli Magni, ut testatur isdem^{aj} Karolus Magnus in quodam privilegio^{ak}, in quo sanctum ipsum nominans, dicit: *Et quoniam idem sanctus de genere nostro fuisse dinoscitur^{al}* et cet.

Abiactatus igitur infans lacte eximio Bertinus, scolis datur liberalibus imbuedus; dein^{am} V. Bert. 30 gloriose corporeque robustior, relicta patria cum^{an} parentibus, in Luxovio Burgondie monasterio cum patre Eustacio monachus afficitur, et a sanctis ibi^{ao} patribus regularibus institutis informatur, hauriens ibi sacre fidelis rudimento, quo nostris auribus postmodum excellenter infudit.

Pars 2.

De beato Gregorio papa et eius successoribus usque ad^{ap} adyentum beati Bertini in Flandria.

A beato Gregorio principium hystorie nostre sumpsimus, quia sub eius tempore natus fuit beatus pater noster Bertinus.

Successit ei Severinus, homo sanctus et benignus, amator eorum et pauperum. Cuius tempore beatus pater^{aq} noster Bertinus in has occiduas Flandrie partes advenit predicare regnum Dei.

Pars 4.

De malicia et fine Brunehildis.

45 Ille Anle Brunehildis, que hec lasoleas esset et periculosa, ecclesias tamen honorabat, ecclesiam sancti Vincencii Laudunensis fundavit, multas etiam opera miranda construxit, inter que stratam publi-

a) Vincencii A2; Vincensii B. b) de S. A1; Sancto post add. cum B2. c) test. B2. d) autentiarum A1; evd. A2. e) ante distinctio A2; Cond. ben. disting. B2. f) deest B2. g) enquesimus A2; cum? post corr. tom B2. h) nullum A2. i) placitum B3. ed. k) quod A2. l) ipse B2. m) Sythientium A1; Sythientium A2. n) humillime A2. B3. o) sic, hoc vacuo relicto, A1. 2; nocellix. A10; neco deest B1; a. et cat. B2. p) Sth. A1. q) unde p. A1. r) deest B2. s) beato B2. t) Clotar. A2. B2. u) Alam. A1; Alim. A2. v) Vasima A1. w) Apothamo B2. x) stanga B2. y) ille A2. z) Burgund. A. aa) non B2. ab) suscepit A2. ac) Guldendal B2. ad) Arnulph. A1. ae) Ansegisi A2. af) Tudis A2. ag) idem A2. ah) previt temp. B2. ai) dignosa. A1. aj) que B2. ak) ibidem A2. al) deest B2.

55 1) Cf. Folcard. V. Bert. ubi a. 698. annorum 113 episcopo portionem suam de villa nuncupante Vay-obliata dicitur. 2) Hoc certe sibi Ania Johannes, sine te papa Constantino; cf. chartam ibid. l. 6. quia Fole. l. 4. dicit: Bertinus dedit Mummo 3) Diplomata, in quo haec verba legantur, non existat.

eam de Cameraco ad Atebatum, hinc ad Morinum et usque ad mare Witsandum fecit, hinc
calceris Brunehildis nominatur usque in hodiernum diem. ^{Andr. March.} Sicut Clotaire rex locus Gamie
serehlem solus optineat, sicut optinuerat ante eius Clotharius primus.

Pars 8.

De fundatione monasterii Fiscanensis, et de fundatione monasterii
Floriacensis

Vir inclitus hic nobilis Ansegisus per Neustriam venacioni libenter intendere solitus erat, unde
semel in valle Caletensi, in loco qui Campus-Tronei dicebatur occurrit ei cervus candidus grandis et
ingens, qui die canibus agtatis, dum ad locum Tronei venit, inclinato capite stetit immobilis; venatores
et canes impotentes ad cervum accedere non poterant. Viso miraculo, Ansegisus pronus ad terram
oravit ad Dominum, ut sibi ostenderet, quid portenderet stacio cervi. Statim cervus humiliter incedens,
locum stacionis circumvit, et facto passibus circulo, cervus evanuit; venatores et canes vitas recuperant,
Ansegisus autem in loco, quem cervi stacio signaverat, defixa ramis arborum, capellam signavit et ibi
ibidem construxit in honorem sancte et individue Trinitatis, Deo rogens, quod vita comite ecclesiam ibi
fundaret; sed morte preventus non complevit. Hec ramulosa strues seu prima figura capelle prima fuit
ordinatio ecclesie Fiscanensis.

^{Sign. v. Andoent.} Eodem tempore Iudocus, filius Iudicis regis Britonum, apertis regno et mundo, venit in pagum Pontum, et
ibidem vitam heremiticam sub pedibus longe tempore duxit; ubi ad eum sepe veniebant sancti 20
Dei Bertinus atque Richarius, ut invicem consolarentur in verbo Dei.

Pars 9.

De secunda fundatione monasterii Fiscanensis.

Eodem quoque tempore quidam regis Lotharii consiliarius nomine Vaningus, vir iustus, a rege 25
factus est prepositus provincie Caletensis; qui circa Fici-campum, de quo supra, parte proxima, venari
consuevit, de facto Ansegisi et loci illius sanctitate vel sanctitatis eius causa penitus ignarus, in validam
febrim incidit et in eodem loco languens decubuit. Ingravescente morbo raptus in extasi, vidit inferni multa
supplicia; sibi autem Andoentis super eum orans, sanum reddidit, precipiens, ut locum in quo saebat Dominus con-
secraret. Postea vero monitus a beata Eulalia, monasterium Fiscanense in honore sancte et individue Trin- 30
tatis in eodem loco fundavit, ibi moniales ordinans, quibus iussu beate Eulalie prescit Childemarcam
abbatissam, Doravii sic monasterium istud, donec Normanni gentiles Neustriam conculcentes subverterunt,
monialibus trucidatis. In huius monasterii fundatione eodistat valde fuit sanctus Wandregisilus, qui et Wand-
regisus fuit, filius Walchis, fratris Ansegisi supra memorati; hic de milite monachus effectus, multorum miraculorum
patrator existit. Monasterium etiam Fontinellam sanctimonialium Domino fundavit. 35

Pars 10.

De fundatione ecclesie sancte Marie virginis que nunc est canonicorum
Sancti Audomari.

Beatus pater noster Bertinus ecclesiam suam de Veteri-monasterio transferens, in hoc Sythii loco fundaverat 40
supra parte 6; sed quia locus ille tunc sic paludosus erat, ut in eo cimiterium habere non posset, a beato Audomaro
episcopo suo consilium et opem querit; qui sibi cimiterium in collis vertice et basilicam consecravit in honore beate
Fole. 1. 6. 7. Dei genitricis Marie, et domino Bertino dedit in sepulturam fratrum huius loci, rogans eum et obtestans, ut, ubi
natura sors humani eam rebus eximeret, corpus suum ad hanc basilicam deferatur et ibidem cum monachis subterretur.
Tunc beatus Bertinus ordinavit de suis monachis, qui Deo servirent ibidem, et ut de mona- 45
sterio suo principali ad capellam et contra vicissim per menses et ebdomadas sibi succe-
dant. Unde sibi sanctus presul Audomarus privilegium dedit, quod sic incipit: Dominus sanctis et venerabilibus in
Fole. 1. 6. 7. Christo mihi adherentibus fratribus et. Actum in basilica ipia sub die 18. Martii, anno 6. domini nostri Lotharii regis.
In Christi nomine, quagris peccator, ego Audomarus nomine abique merito episcopus hanc epistolam voluntarius dicitur et
faciensens audiri et qui subterius scribere deberent rogari. Hoc abocellis facti, et alius manum meam tenens scripsit et sub- 50
scripsit. Et quia utriusque horum privilegiorum data est anno Lotharii 6, et aliique cronice
dicunt, hunc Lotharium solum regnasse annis 4, hoc intelligo de quatuor annis in se com-

a) beate virg. A2. b) q. et e. A2. c) dompno A2. d) t. 4. h. L. B2.

1) Hæc sumta videntur ex Relatione hist. veri vel Vinc. XXIII, 13, sumta in dicta Relatione et
sanguinis Christi apud Fiscannum; de qua v. praef. in Libello de revelatione Fiscann. monast. apud 55
p. 142. 2) I. e. Normanniam, quam mediæ aevi Monastier, Neustria pla p. 198, aliter narrantur.
scriptores Neustriam esse putabant. 3) Hæc 5) Videlicet huius et in præcedente particula
sumta, ut videtur, ex Relatione modo laudata, memorati Chlotharii regis apud Fole. 1. 5. 6) Sigeb.
4) Hæc ex V. Andoent, Acta SS. Aug. IV, p. 805, ad a. 669. et ex eo Andr. March.

pletis, ut sanctis eis parte anni precedentis et parte sequentis, veniatur ad annum eius sextum, in quo data fuerunt hec duo privilegia. Sigillum enim regum nec fallit nec fallitur.

De sancto Walberto comite et donatione comitatus de Arkes.

3 Hangericus, vir illustris, maior domus Theoderici regis Burgundorum, filii Hildeberti, filii Sigoberti ex
 3 Brunehilde, uxorem habuit Leodegundam, de qua genuit Pharonem, Walbertum, Canoldum et sanctam Pharam. Sanctus
 Pharo primo miles, inde clericus, deinde monachus in Resbaco sub beato Agilo abbate, cogente suo,
 filio Agnoldi, fratris Hangerici predicti, deinde episcopus Meldensis est effectus. Sanctus Canoldus, frater eius, a
 patre monachus in Luxovio sub patre Columbano, postea fit episcopus in Lugduno Clavato. Sancta Phara ab
 infancia virginitatem Deo vovit in manu sancti Eustacii Luxoviensis abbatis. Hec in Som-
 16 bris prope Wissantum monasteriolum edificaverat, ubi aliquantisper Domino serviens mora-
 batur; sed inde ad Calam monasterium transiit, ubi sub habitu regulari Domino sine tenus
 inservivit. Sanctus autem Walbertus successione paterna Pontivensis, Ternacensis et Arkenensis comes, uxorem
 habuit Regentradem, de qua filium genuit, quem beatus pater Bertinus de sacro fonte levans, Bertinum nominavit, et
 ablatum pater confessionum verbum vite septies proponebat. Quare Walbertus ad sanctum Bertinum sepe veniebat
 15 audire verbum Dei et benedictionem de manu eius accipere. Quidam vero filio Walbertus ad basilicam sancti Dei
 genitricis oraturus accessit, sed insultatus beato Bertino recedens, de equo lapsus, fracto crure membrisque collatis, a
 beato Bertino aliquo die manu benedictum per celerem nuntium expositus. Sanctus autem Bertinus ex ignare vini
 dolio direxit et signatum sua manu vinum, quo gustato sopor, gratiam referens, magnam hereditatis sue partem Deo et
 beato optulit Bertino, Arhensem scilicet villam et comitatum cum omnibus appendiciis eius, et seculo renunciavit, hic
 20 primum sub beato Bertino, deinde in Luxovio monachus est effectus sub beato patre Eustacio. Post quem ipse
 Walbertus immediatus est in abbatem assumptus, et demum, ut aliqui referunt, post beatum Pharonem, fratrem
 suum, est Meldensis episcopus sublimatus. Filius vero eius sanctus Bertinus hic in Sythii monasterio sub beato patre
 Bertino professus, religiosam vitam sancto sine concludens, ad Dominum gloriose migravit.
 Cuius corpus cum corpore beati Erkenbodonis et aliorum sanctorum supra maius altare in
 25 ecclesia canonicorum Sancti Audomari repositum veneratur.

And. H.
V. Pharae
et Pharae.

V. Bert.
et Lamb.
Ar. c. 3.

Lamb. Ar.
c. 3. § 6.
et V. Phar.

Para 12.

De donatione Amalfridi de Hinilficurte.

30 Quidam vir nobilis Amalfridus nomine monasterium in sua proprietate construxerat in pago Cameracensi super
 fluvium Scaldim, in loco vocato Hinilficurte, in quo monasterio filiam suam Aurianam fecerat abbatissam.

Fols. 1.
10-13

Deinde Amalfrido Aurianaque defunctis, moniales ibi succedere sancti Bertini succes-
 sores inhibuerunt et monachos ibi statuerunt. Ecclesia illa subiecta fuit abbati Sancti
 35 Bertini; quomodo vero sit abalienata et ab hac obedientia nostra recesserit, scripta nostra
 non continent.

Para 13.

**De donatione Heremari de Wormoult, et quod sanctus Bertinus sanctum
 40 Winnocum ibidem misit, [et de morte interfectoris sancti Lamberti].**

Hoc tempore Heremarus vir nobilis villam suam Wormoult dictam in Flandria super fluvium Pens beato tra-
 didit Bertino. Sanctus vero Bertinus considerans virum Dei Winnocum et tres fratres eius in Dei servicio plus
 ceteris proficere, eos illo loco monasteriolum construxit, contentum congregare Christianos pauperibus
 hospicia preparare. Quibus Heremarus iam dictus villam suam Wormoult cum appendiciis eius
 45 privilegii sui assertionem firnavit, quod sic incipit: *Omnibus presentibus et futuris qui christi-
 ana fide censentur et cet. Actum Sythii monasterio Kal. Novembris, anno primo Hildeberti 895.*
regis. Illi conventiculi beatus pater Bertinus sanctum concessit procepio Winnocum, ubi, multis miraculis con-
comitantibus, Domino sine tenus inservivit. Pupulus illum suum Grimoaldum constituit maiorem domus
Francie et et filiam Rabboti Frisonum ducis uxorem dedit.

Fols. 1. 14.
et V. Winn.
Fols. 3. 4.

Fols. 1. 15.
V. Winn.
And. H.

50 a) Arkes A 2. b) Leodegundam A 2. c) propus. A 2. d) sic scriptus A 2. B 1. e) demos A 2. f) Donacio A 2.
 g) cum suis pertinentiis hic male add. A 2. h) Wormoult A. 1. B 1. i) des. A 2. k) proficisse A 2. l) hospiti-
 cium A 2. m) illo A 2. n) ibi A 2.

1) In Vita S. Pharae legitur: *Hangericus ex gente Burgundionum duxit prosepam, atque in aula regia Theoderici inter prelores et proceres non mediocriter fuit.* Nomen regis noster forte mutavit, quia apud Andr. March, p. 608, legit: *Theodericus adeptus est Austravorum regnum, . . . Theodericus Burgundiam.* 2) De hac re nihil in Vita S. Pharae invenitur. 3) Duo Walberti Pontivensis et Luxoviensis hic confunduntur, quod iam Lambertus Ard. fecerat. 4) Est coniectura auctoris ex eo quod Honnecourt postea coenobium monachorum fuit. 5) Wormoult, praef. Dünkirchen. 6) Charta nondum impressa est; Miraens, Ann. Belg. p. 227, quem laudat Wauters, Table chronol. I, p. 56, nostri tantum verba asert.

897. **Et** etiam tempore Dodo, interfector beati Lamberti, pessimo lapore cruciatus, a vermibus consumitur et ob intolerantiam fetoris in Mosam demergitur; omnes sceleris eius complices infra annum divinitus puniuntur. Hildebertus Folc. 1, 15 regis anno tercio^a beatus Bertinus ab eo privilegium impetravit confirmationis omnium bonorum nostrorum, et quod nulla iudiciaria potestas ingrediatur in nos, quod sic incipit: *Hildebertus rex 697. Francorum. Si illa beneficia que parentes nostri et cet. Actum sub die Kal. Iunias anno 3. regni nostri*^b. Hoc tempore Beda presbiter et monachus in Anglia claret tricesimum etatis agens annum, reliquum vero vite sue tempus in sacris scripturis exponendis utiliter exegit. Ipse est de quo dicimus: *Omelia Venerabilis Bede presbiteri*.

Pars 14.

De transitu beati Audomari episcopi.

Anno post hoc dominus sanctus Audomarus episcopus post multos diutiusque labores lecto decubans Folc. 1, 7 in villa Waurantie, que a Sythiu tribus fere distat milibus, accessit beato^c sodali suo Bertino cum monachis suis dilectis in Christo siliis, valedicens et fratribus, cepto spiritum reddidit. Cuius corpus beatus Bertinus devote recolligens, de Waurantie ad Sythiu, concomitante toto suo collegio populique ac cleri frequentia 15 attulit etc in capella^d beate virginis, quam ipse beato Bertino dedicaverat, inter monachorum corpora sepelivit anno Domini 695^e.

Pars 15.

De transitu beati patris nostri Bertini.

V. Bert. *Condigna sancti viri Bertini laboribus rependere Christus premia volens, vocatum ad se transire fecit* plenum dierum perfectorumque meritorum. Quem Erlefridus et monachi cum honore, ut tantum decobat patrem, conditum sepelierunt hic in monasterio suo proprio Sythiu, quod ipse fundaverat, in quo ipse fuit primus sepultus. Ex quo Folc. 1, 7 clare conicitur, ipsum beatum patrem Bertinum in hac sui monasterii fundacione multum ac diligenter insudasse seu laborasse; nam locum, quem a principio sic paludosum invenit, ut sepulture non esset idoneus, et ideo atrium in arce ville a beato Audomaro consecrari impetravit, supra parte 10, ipse^b tempore sui regiminis, id est 73^c vel circiter annorum, materialiter elevavit, edificiorum, lapidum terreque ceterarum rerum congestionibus inaltavit fossatisque et aquarum com meatibus exsiccavit, ut sufficeret^d sibi ad sepulturam. Transiit autem idem athleta^e Domini Nonis Septembris anno Domini 698, anno ex quo monasterium suum fundavit in Veteri-monasterio 73^f, anno vero a sui monasterii fundacione in hoc loco 30 59, etatis vero sue 112.

Discrepat hic^g hystoria nostra^h in annorum assignacionibusⁱ ab illis qui dicunt^k Hildebertum regnasse ab anno Domini 698. usque ad annum 715. Hoc forte fit, quia quidam^l historici^m quandoque numerant annos completos et quandoque numerant excrecencias seu non completos annos pro plene completis; quare, si in tempore regnacionis 9 vel 10 succes- 35 siveⁿ regum^o scriptores differant, non est mirandum, licet^p non sit bene tutum. Nos vero non tantum in hoc opere^q sequimur fidem hystoriarum, sed magis sequimur fidem privilegiorum nostrorum et sigillorum autenticorum^r regum vel aliorum. Sigillum enim regum^s nec fallit nec fallitur.

Carte seu privilegia per beatum Bertinum acquisita seu impetrata sunt numero undecim^t, ut superius suis locis apparet.

Capitulum 2.

est^u de Rigoberto huius loci abbate secundo.

V. Bert. Rigobertus huius loci abbas secundus, non tamen proprie, sed substitutus beati Bertini, pauco tempore, sed eleganter resit, et propter etatem et corporis gravadinam, utque liberius sanctis contemplacioni vacare 45

a) IIII. h. l. A 2. b) eod. suo b. A 2. c) deest A 2. d) cappella A 2 tempore fere. e) in loco raso B 1. f) hoc B 1. g) impetravit B 1. h) Ipso magna initia A 2. i) anno 73. vel e. mat. A 2. k) sibi euff. A 2. l) adletha A 2. m) hec B 1. n) assignacionibus A 2. o) quidem A 2. p) hyst. A 2. q) in loco raso B 1. r) sc. r. A 2. s) tamen add. A 2. t) tempore A 2. u) sic in loco raso B 1; antiquorum A 2. v) regum B 1. w) A 2 sic: Rigobertus abbas secundus.

1) Hoc diploma non exstat neque ab Iohanna visum est, ut opinor, sed ex Folc. 1, 15. cognovit, Childebertum a. 3. regni diploma cum eo Chlodovei, apud Folc. 1, 14, in omnibus congruens s. Bertino dedisse. Ideo initium et finem illius privilegii iam supra parte 13. memorati repetiit, neque etiam diem illius mutavit. 2) Sic scripsit ex V. Bertini e. 6, 9, ubi S. Audomarus a. 35. post donationem supra memoratam obisse dicitur, quae secundum Folc. 1, 4. a. 660 (verius 662) facta est. 3) Hunc numerum

computavit ex eo, quod V. Bert. e. 4. dicitur sanctus 14 annis in Veteri-monasterio resedisse, tunc e. 12 post novum monasterium exstructum 59 annis vixisse. 4) V. Bert. e. 12, ubi traditur, Bertinum obisse Childeberti regis a. 15. 5) Intelligit Sigobertum, qui 55 vero iam a. 697, Hildebertum successisse scribit. 6) Octo chartas praebet Folc., antus mentionem facit, v. supra parte 13. Hunc numerum efficit Iohannes addendo singulas chartas Rigoberti et Erlefridi.

posset, a predicto beato patre Bertino indulgentiam et requiem temporibus suis impetravit. Cetera vero eius^a facta scribuntur supra parte penultima cum cartis et privilegiis suo tempore impetratis; et quia sub beato Bertino ac de eius mandato fuerunt impetrata, ipsi beato Bertino ascribimus.

Capitulum 3.

est^b de Erlefrido huius loci abbate 3.

Pars 1.

Erlefridus huius loci abbas tertius, a beato Bertino nutritus eique post Rigobertum substitutus, emit villas Sarò- v. B. d. alclusam et alias supra memoratas in capitulo capiti Bertini, parte finali; quam acquisitionem Fol. 1. 10 sive cartam ascribimus beato Bertino, quia de suo tempore ac de eius mandato fuerunt 10 impetrata. Post obitum vero beati patris Erlefridus basilicam beati Martini supra beati viri tumulum ampliori opere v. B. d. quam ante fuerat edificavit, constructa venerationis ars ad caput tumuli. Unde notandum, quod ecclesia ista diversis successive temporibus diversimode nominata fuit. Primo enim dicta fuit Sythiu a nomine ville vel loci qui Sythiu dicebatur. Quam ecclesiam beatus Bertinus fundavit in honore beati Petri apostoli, qui noster adhuc est pater et patronus. Deinde beato patre 15 nostro Bertino numero sanctorum adaucto, quia ipse primus fundator noster existerat, ab eo denominatus est locus monasterium Sancti Bertini Sythiensis; et ut nominis recompensatio fieret, constructa fuit ecclesia beato Petro ad occidentalem partem templi, ad plagam septentrionalem, a qua adhuc nominatur porta Sancti Petri ibidem^c. Beato vero Martino facta fuit ecclesia iuxta illam que nunc est parochialis ecclesia sancti Martini in Insula; 20 et inter duas has ecclesias sanctorum Petri et Martini factum est hospitale pauperum seu domus elemosine, via quoque patens, per quam de una ecclesia ad aliam ac de hospitali ad utramque^d patebat ingressus. Demum igne fortuito consumptis ecclesiis beatorum Petri apostoli et Bertini, tempore domini Roderici abbatis ordinatum fuit, quod adhuc hodie servatur, quod templi nostri maius altare, immo ipsummet templum semper consecratur in honorem beate Marie virginis, beatorum apostolorum Petri et Pauli atque Bertini confessoris 25 Christi; secundum vero altare, in quo solet dici missa matutinalis, semper appropriatur et consecratur in honore beati Martini Turonensis episcopi.

Pars 2.

De regno Lotharii III. et morte Erlefridi abbatis nostri.

Dagobertus II. regnavit annis quatuor; post quem Karolus Tuditis regem instituit Lotharium III., qui fuit filius And. M. Theoderici, filii sancte Balthildis, contra Chilpericum^e predictum et suum Regenfridum; et regnavit isis Lotharius annis totum duobus. Cuius anno secundo dominus abbas noster Erlefridus, postquam a depositione beati patris nostri Bertini duodecim vel circiter annis eleganter rexisset, obiit, 30 et sibi successorem reliquit sanctum Erkenbodonem anno Domini 710. Fol. 1. 11

Carle seu privilegia per Erlefridum impetrata sunt unum et unicum^f, quod sancto Bertino ascribimus supra capitulo eiusdem.

Capitulum 4.

est^g de sancto Erkenbodone huius loci abbate 4.

Pars 1.

Sanctus Erkenbodo huius loci abbas 4, vir id omni bonitate conspicuus, incepit anno Domini 710. Fol. 1. 12

De bellis Karoli Tuditis contra Sarracenos.

Inter Karolum et Eudonem Aquitano ducem bellum reditivum insurgit. Karolus, transito And. M. Ligere, Eudonem victum fugat. Eudo se per omnia videret inferiorem Karolo, Sarracenos ab Hispania sibi in 45 adiutorium invitat. Sarraceni cum innumerabili multitudine atque familiis suis quasi in Gallia habitaturi p. d. viarias occupant, villas et castella et faciem terre replent^h et locuste, et Garonamⁱ transeuntes, innotita mala perpetrant. Quibus Karolus, Dei fretus auxilio, cum Gerardo de Rossilione Burgundorum duce^j viriliter occurrens, tricenis et octoginta milibus Sarracenorum cum rege suo Abdramo^k interiecit, de suis autem solum mille quingentos amisit. Post hoc Eudo dux Aquitanie Karolo reconciliatur. Karolus autem Eudonem et alios multos terre civitatibus castrisque captis, etiam Burgundiam sibi subiugavit.

a) hulus A 2. b) A 2 sic: Erlefridus abbas tertius. c) deest A 2. d) Ibidem beate distinguit A 2. e) utrumque A 2. f) Cyp. A 2. g) deest A. h) h. l. des. A. i) v. p. s. A 1. l) Hyp. A 2. B 2 i. c. p. s. j) Gallias inhabitatur A 1. m) replent B 2. n) Garoniam A 1. o) Abdramo A 1; Abdrona B 2. p) bellum edd. A 1.

1) Apud Folc. I, 20. 2) In Vita S. Erkenbodoni Johannes primus mentionem facit. Fabula de pro- 55 e. 3. Acta SS. Apr. II, p. 93, quam se legisse testatur Iohannes in praef. hic s. 717. In abbatem promotus esse dicitur. 3) Hulus, quantum 1. 10. plinquitate comitum Flandriae cum dominis de Rossilione postea multo amplata est, ut legitur apud De Smet, Chron. Flandr. I, p. 19 sqq.

De Liedrico primo stipite comitum Flandrie.

Dum Sarraceni sic ab Hispania venirent ad Eudonis mandatum, miles quidam iuvenis christianus de partibus Ulixibone^a seu Portugallie^b, regia stirpe progenitus, Liedricus nomine, despectis parentibus, qui cum illis de patria ad legem perfidi transierant Machometi, ad Karolum Tuditem^c et Gerardum de Rossilione^d se contulit, ut sacri baptismatis christianaeque fidei Deo pacta servaret, et sub Karolo militans, multa probitatis opera gessit. Et Karolo predicto carus effectus est, sibi toto vite sue tempore servivit et filio suo Pupino post eum regi. Cui postea Karolus Magnus terram Flandrie dedit. Ipse est a quo Flandrie comites descenderunt. Ipse uxorem habuit filiam Gerardi de Rossilione^e predicti, de qua genuit filium Ingelramnum^f, militem probum et prudentem, suum Flandrie successorem. (o

De obitu sancti Erkenbodonis regisque Theoderici.

Fol. 1. 30. Interea decedente rege Theoderico, dum adhuc laboraret in extremis, sanctus Erkenbodo migravit a seculo et in monasterio Sancti Audomari cum multa reverentia sepelitur anno Domini 742, cui in episcopatu successit Adalgerus; abbatiam vero regendam suscepit Waymarus, postquam regnasset sanctus Erkenbodo annis 31¹ abbas in hoc loco ac in episcopatu Morinensi annis 15¹.

Carte seu privilegia quas sanctus Erkenbodo acquisivit sunt numero 4¹.

Capitulum 5.

De Waymario huius loci abbate 5, et de morte Karoli Tuditis.

Abbas etiam noster Waymarus, postquam rexerat solum duobus annis, obiit. Carte eius seu privilegia solum unicum¹. 20

Capitulum 6.

De Nanthario huius loci abbate 6.

Pars 1.

Fol. 1. 32. Nantharius huius loci abbas 6, institutus anno secundo Hilderici regis 25

Pars 2.

De translacione regni Francorum de persona Hilderici regis in personam Pupini, et de morte Nantharii abbatis nostri.

And. n. Franci regem Hildericum sitonsum in monachum in monasterium istud Sancti Bertini in Sythia detulerunt. Quem abbas noster Nantharius in monachum suscepit et ut melius potuit eius curam egit. 30

sig. 1. 754. Eodem anno Karolomannus monachus Montis Cassini, frater Pupini regis, Vienne obiit. Nec multo post hoc Nantharius abbas noster migravit ad Dominum. Carte seu privilegia per dominum Nantharium huic ecclesie acquisita sunt unum solum¹.

Capitulum 7.

De Dadberto huius loci abbate 7.

Pars 1.

Fol. 1. 35. Dadbertus huius loci abbas 7, rexit hoc monasterium a tempore secunde coronacionis regis Pupini ad fere usque ad obitum ipsius. De eius regimine seu factis per eum, de acquisitione privilegiorum seu possessionum, aut aliqua sui cenobii utilitate per ipsum proveniente nichil in huius monasterii narratur gestis.

Pars 2.

De factis Pupini regis ac de bellis eius, et de fine Dadberti abbatis.

Abbas denique noster Dadbertus, postquam hoc monasterium rexerat annis circiter 12, diem clausit extremum. Carte seu privilegia sui temporis nulla reperiuntur¹. 45

a) De Lieder, Fl. pr. forestario de quo comites Flandrie sumpserunt originem A 1. b) Cum A 1. c) in B 2, d) Ulixib. A 2. e) Portugallie A 1. f) Tudidem A 1. g) Rossil. A 2. h) r. p. o. B. i) c. Fl. A 2. k) Ingelramnum B 2. l) W. ab. nostro 5. A 2. m) deest A 2. n) N. ab. nostro 6. A 2. o) a Meroveis ad genus Karolensium in. A 2, ubi postea in p. P. deest. p) deest A 2. q) monasterio A 2. r) a. s. A 2. s) De Dagoberto ab. nostro septimo A 2. t) Dadbertus, mala littera A a mitalore plecta, quoniam a praescriptum fuerit A 2. u) reperimus A 2.

1) a. 720-742. secundum Fol. 1, 28. 30. 2) Fol. 1, 23. 25. 27. 29. 3) Ib. 1, 31. 4) Ib. 1, 35.

Capitulum 8.
De Hardrado huius loci abbate 8.

Pars 1.

Hardradus huius loci abbas 8, vir insignis in extollenda monasterii sui dignitate; cuius labor et industria tantum Vale 1. 20
5 in cartis que hactenus sub eius memoria penes nos conservantur, quasi biennio ante mortem Pupini regis
est abbas noster effectus.

Pars 2.

De bellis Karoli Magni.

19

Hic contra Saracenos bellum insurgit Hispanicum^a — ac ab Hispania Saracenis eliminatis, sano et Bith. 8.
incolumi revertitur exercitu, nisi quod in Pyrenæi iugo et in Rossidavalle dolo Guenelonis Vasconumque per-
fidiam sunt perperati. cf. Hist. 24.
18.

In hoc prelio Sigwardus regie mensæ prepositus, Anselmus comes palatii et Rolandus^d Britannicæ limitis prefectus Bith. 9.
15 cum pluribus aliis interierunt. Hic finis Hispanicæ bell. Hic est Rolandus^d, quem Karolus testem
nominat in quodam privilegio, quod huic ecclesie concessit, quod de verbo ad verbum se-
quitur in Gallico sic: *Ens ou palais a Carisy donna Karles a Saint Bertin Caumont et ses
appartenances, present Rolant^e et Olivier.* Hoc privilegium litteris exaratum est in mar-
more in palacio Narbonensi, cuius originale sive sigillatum est penes episcopum Novio-
20 mensem; idem in scriptura, non numero^f, sed duplatum^g, servatur in^h Carisiaco palacio.

Pars 3.

De huius regis generatione ac eius pietate circa propinquos.

Rex letis patriæ sui gloriam non minuit, sed eius regnum pene duplata adauxit. Mater eius Bertha seu Bertrada Bith.
25 apud eum in magno honore conuenit — soror nomine Gisla — in monasterio cuius erat monacha sepultaⁱ.
facet. Matrem quoque suam iuxta patrem in ecclesia sancti Dyonisii cum magno sepelivit honore; cuius ac etiam
mariti sui Pupini regis ossa nunc Arie canonici cum multa reverentia servant et ostendunt. 15. 16.

Pars 4.

30 De origine comitum Flandriæ et sine domini Hardradi abbatis nostri.

Circa principium imperii Constantinii VI, filii Leonis III. ex matre Hyrene, id est anno Domini 792, Pl. p. 1.
regni vero Karoli Magni 23, annis scilicet decem antequam electus esset in imperatorem, porro domini 792.
abbatis nostri Hardradi anno 25. Liedricus miles egregius, de quo supra capitulo sancti
Erkenbodonis^k, parte secunda, postquam sub Karolo Tudite^l, deinde^m sub Pupino, Tuditis
35 filio, ac demum sub hoc rege magnifico Karolo Magno plus quam 60 militaverat annis, iam
antiquusⁿ et emeritus miles ab hoc rege Karolo [Magno] pro sue merito probitatis hono-
ratur; non Flandriæ patriam rex sibi dedit^o hereditariis possidendam, cum illius terre dominum con-
stitueret anno Domini prenotato; qui super Lisam fluvium in Arlebeka sibi mansionem eligens^p
et reliquum vite sue peragens, ibidem sepultus faceret. Hic arma detulit auri et lazuri^q distincta
40 pyramidibus in umbonis^r centro scuto rubeo iunctis. Ipse est stipes et radix, a quo Flan-
driæ comites processerunt, qui omnes hec armorum insignia detulerunt usque ad Philippum^s,
qui aurum cum nigro leone sua probitate acquisivit. Liedrico mortuo, filius Ingelramus successit in
Flandriæ dominatu. Cui defuncto in Arlebeka iuxta patrem suum sepulto successit Odacer, filius eius, qui etiam
in Arlebeka facit sepultus. Qui tres, licet Flandriæ domini fuerunt^t, non tamen proprie ut comites; et prop-
45 ter hoc, ac etiam quia Liedricus Flandriam nemorosam reperit et incultam quasi forestam, eum^u aliqui
Flandriæ forestarium^v appellabant. Inde et ignarum vulgus eum credit exitisso^w plebeum, domi-
norum nemora custodientem; cuius contrarium patet per iam dicta. Miles^x fuit strenuus
et regia stirpe progenitus.

Hic nota, monachæ, senioritatem huius ecclesie nostre Sancti Bertini, que fundata fuit
50 anno Domini 626^y, hæc vero donatio Flandriæ facta fuit anno Domini 792. Liqueat^z igitur,
quod nostra fundacio precessit tempore donacionem ante predictam^z 166 annis.

a) H. ab. nostro 6. A 2. b) De gestis K. M. et primo de bellis per eum gestis A 2. c) Hysp. A 2. d) Rolandus A 2.
e) Roudant A 2. f) sic B; minime A 2; locus corruptus. g) duplicatum A 2. h) In C. p. distinguit A 2. i) deest B 2.
k) Tutia, A 1 tempor. l) deia A 1. m) sic saepissime A 2. B 1; antiquis B 2. n) deest A. o) lazuri B 2.
55 p) p. involutis A 1. q) eius add. A 2. r) deest A 2. — Harleb. B 2. s) fuerint A 2. t) tum B 2. u) foresta-
num B 2. ed. v) esse A 1. w) Fuit enim m. B 2. x) vii. cxxv, craso ii. corr. v. cxxvi. A 2; 626 — a. Domini
ded. B 2. ed. y) Licet A 2. z) a. optediam B.

1) Karolus Magnus. 2) Cf. Chroniques de Flandres p. 2. 3) Harlebecensis nominatur in fontibus
Iohannis. 4) Cf. Ann. Blandin, n. 836, 88. V, p. 23. 5) n. 1168—1191.

Circa idem tempus, dum Constantinus imperator predictus quasi imperii sui anno primo sepulcrum cuiusdam amici sui fodi faceret in ecclesia sancte Sophie, sub illo sepulcro aliud sepulcrum invenit antiquissimum¹ et in eo corpus hominis defuncti cum lamina aurea cum hac scriptura: *Christus nascetur de virgine Maria, et credo in eum; sub Constantino et Hyrene imperatoribus sol iterum me videbit.* Hec lamina cum predicta scriptura adhuc servatur in eadem ecclesia sancte Sophie, et dicunt, hoc fuisse sepulcrum Hermetis philosophi Trismegisti.

Eodem quasi tempore dominus abbas noster Hardradus, postquam eleganter hanc ecclesiam refoverat annis 29, oppositus est ad patres, et sibi successorem reliquit Odlandum anno Domini 795, Constantini et Hyrenes² anno scilicet³ quarto, Karoli quoque regis anno 26. Carte seu privilegia per dominum Hardradum⁴ acquisita sunt numero 4⁵.

Capitulum 9.

De Odlando abbate huius⁶ loci 9.

Pars 3.

De Industria et sine domini Odlandi abbatis nostri⁷.

Huius domini abbatis nostri Odlandi labor et industria maxima patent in villa nostra Archa, que⁸ unum erat de principalioribus huius⁹ abbatis membris, in quo Odlandus sedem statuit et eam omni nobilitate nobilitavit. Ibi que ut plurimum negocia tractans, ab inquisitis frequentabatur populo¹⁰; basilicam sciam ibi construxit in honore beati Martini episcopi, ut ibi singulis hebdomadis monachi 5 ex beati Bertini et totidem ex beati Audomari monasteriis ad sanctum servitium deputarentur. Mirabile sciam et in his partibus satenus inauditum, fecit ibidem 20 molere molendinum aquis contra montem currentibus. Constituit etiam, ut nullus hominum intra iam dictum locum molendinum construere presumeret. Quo omnia ad honorem seu utilitatem huius monasterii aequo tempore fuerunt observata. Sed iam a longe retroacto tempore sunt omnia subversa¹¹. Ordinatio autem monachorum, qui vicissim ibi Deo servirent, deleta fuit per Fridogisum, huius abbatis secundum¹² successorem¹³, et edificia materialia subversa per guerras Danorum et Normannorum¹⁴ ac alias multas. Hic dominus abbas noster 25 Odlandus vir fuit industrius et¹⁵ naturaliter valde sagax. Cuius tale fuit ingenium, quod aquarum decursus¹⁶ subterraneos, quos defluerent per lascios orulosque terre meatus, auditu percipere sciret. Fuerunt et alia ludum eius preconiia plura, que propter cronice brevitetem seutores nostri solum inscribere dimiserunt. Rexit elegantissime annis circiter octo, et obiit anno Domini 801¹⁷, regis vero Karoli Magni 35, imperii vero sui circiter 4. Carte eius sunt due¹⁸.

Capitulum 10.

De Nanthario abbate 10, huius nominis secundo.

Pars 3.

De successione in¹⁹ regno et imperio Ludovici, filii Karoli, et sublimatione beati Folquini ad episcopatum Morinensem et sine Nantharii abbatis nostri.

Huius Ludovici regis ac Imperatoris anno 3, magnam lampas esortium super candelabrum ecclesie collocatur, beatus 40 Folquinus per eundem regem ac Imperatorem ecclesie sanctis sublimatur de Morinorum episcopus, intronizatur anno Domini 817. Cuius sanctitatis ac laudum preconiia apud nos iure manebunt in secula, quippe qui huius ecclesie amator et promotor semper in omnibus extitit, sicut eius testantur gesta martirologio nostro legendisque conscripta.

Predicti regis anno 7²⁰, episcopi vero beati presulis Folquini 4, dominus abbas noster Nantharius migravit ad Dominum, postquam hanc ecclesiam refoverat annis 14. Carte seu privilegia sui temporis sunt tres²¹.

Capitulum 11.

De Fridogiso huius²² loci abbate 11²³.

Pars 1.

Fridogisus huius loci abbas 11, nationis Anglicus, de genere Karoli Magni, avari²⁴ palatii imperialis humilis cancellarius, canonicus secularis et abbas Sancti Martini Tironensis, regia donatione suscepit hanc abbatiam a Ludovico imperatore anno suo 7, et simul hanc abbatiam tenuit una cum Turonensi²⁵ predicta.

a) Hyrenis A1; Hyrenis A2. b) circiter B2, ed. c) Haldr. A. l. B2. e) nostri A2. d) deest A2. e) qui A2. f) m. h. a. A2. g) subversa A2. h) deest A2. i) aquarum add. A2. h) decursus A2. l) in r. dea. A2. 55 m) h. l. det. A2. n) et quod in ecclesia sancti Audomari canonicos instituit add. A2. o) Turonensy A2, et in scope. 1) Quae sequuntur ex Hist. misc. orta sunt, neque cessasse, dicit Folc. l. 49. 7) Folc. l. 45. 47. 8) A. L. vero ibi neque alibi quae praemittit noster ita leguntur. 4ovici 7, inc. 820. Fridogisum huic successisse refert 2) Folc. l. 37. 39. 41. 43. 3) Sic Folc. II, 78. de Folc. l. 56. 4) Folc. l. 50. 52. 54. 10) adori omnibus abbatibus. 4) Folc. l. 56. 5) lb. II, 36. 6) cano. ex charta apud Folc. l. 58. 6) a. 803, Karoli a. 39. Nantharium Odlando suc-

Capitulum 12.

De Hugone huius nominis primo, huius vero loci abbate 12.

Pars 1.

Hugo huius loci abbas 12, filius imperatoris et Francorum regis Karoli Magni, frater imperatoris Ludovici Pii Fole. II, 4
et A Bert.
914. 836.
tunc regnantis, Lotharii quoque ac Karoli Calvi imperatorum patris, abbas de monasterio Sancti Quintini VIRO-
mandensis, secularis canonicus hanc ecclesiam regia donatione suscepit et tenuit una cum
ecclesia Sancti Quintini predicta anno Ludovici fratris sui 21.

[Quod sanctus Grimbaldus est hic monachus effectus, et quod ecclesia
Sancti Audomari fuit huic ecclesie Sancti Bertini subiecta].

Hic abbas regiminis sui anno primo iuvenem elegantissimum beatum Grimbaldum
recepit et induit huius monasterii monachum; qui qualiter et quantum profecerit, testatur
eius legenda, quam de ipso canimus in ecclesia Dei; de quo etiam aliqua mentio in sub-
sequentibus erit.

Post hoc Hugo abbas noster condolens huius ecclesie divisionem per Fridogisum factam, supra capitulo Frido- Fole. II, 4.
gisi, parte prima, fratris sui imperatoris siquidem beati Folquini antistitis auctoritate ecclesiam Sancti Audomari,
etiam non ad plenum ad religionis obedientiam, tamen ad huius monasterii Sancti Bertini ad eius abbatis
subiectionem reduxit, sic ut ab abbate Sancti Bertini monachus ibidem instituitur canonicorum editus et
custos illius ecclesie, qui quater in anno, id est in feria tertia rogationum in festis beati Iohannis baptiste, sancti
Audomari et omnium sanctorum, ibi maiorem missam decantet, oblationes et emolumenta percipiat, sicut
in privilegio super hoc a beato presule Folquino concessum Ludovici imperatoris confecto plano continetur, quod sic
incipit: *Ego Folquinus Dei gratia Morinorum episcopus omnibus fidelibus tam futuris quam presentibus. Quidquid ob amorem
Dei et eorum. Actum est anno incarnationis dominice 839, indictione 2, imperii autem Ludovici regis anno 26.*

Hugo etiam noster abbas, cui ordinatio Fridogisi sui predecessoris preiudicare non potuit, eum b. II, 35.
per se parum non habere imperium, de dicta ordinatione privilegium suum concessit consensu imperatoris ante-
dicti, quod sic incipit: *Quidquid ob amorem Dei exigente rei veritate et cet. Actum anno Domini 839, indictione 2,
imperii autem Ludovici regis anno 26, presulatus quoque eius presulis Folquini anno 23, et nostri regiminis anno 6. Ego
Hugo abbas consensu domini Ludovici imperatoris hec solutaria firmavit ipsumque ut subscriberet rogavit. Haec etiam
ordinata subiectione auctoritate regis et imperiali benedictione Folquini episcopi privilegio robo-
rata et utriusque collegii capitulari sententia concordata ac in plena synodo confirmata et publicata.*

Hugo noster abbas editum ibidem constituit huius loci monachum nomine Morum, ordinationem exe-
quens antedictam. Qui Morus postea corpus sancti Audomari furatus est, et in privilegio beati Folquini
inter testes ascribitur. Hoc officium sive dignitas editui hodie est et dicitur prepositura
Sancti Audomari; quod satis intelligitur ex vi verbi seu vocabuli; dicitur enim editus quasi
edictori, id est eminentiori, loco positus, et nunc nomini prepositi consonat. Dicitur enim
prepositus quasi ante alios positus, qui prepositus custodiam sibi vendicat et canonicorum
et clericorum illius ecclesie subiectionem. Multa etiam huius ecclesie bona sive negocia
per hanc divisionem a Fridogiso factam, monachorum etiam et canonicorum incuria deprava-
ta, ut ad melius deducerentur, ab imperatore fratre suo expecit, que, imperatore morte
prevento, manserunt inacta.

Capitulum 13.

est de Adalardo huius loci abbate 13.

Pars 1.

Adalardus huius loci abbas 13, filius Honroci comitis de milicia Karoli Magni.

Pars 3.

De transitu Folquini Morinensis episcopi et quibusdam miraculis eius.

Folquinus presul beatissimus, cum iam longo senio pressus non posset commode missarum sollempnia publice b. II, 13
11
celebrare, — animam celo reddidit anno Domini 855, regis Karoli 15, Adalardi abbatis 12, episcopi vero sui 46.

Siquis in monasterium Sythja delatus, ad dexteram beati patris nostri Bertini tumulatur. Habet hic Fole. 10.
sanctus episcopus equum, — et ides cum fratre humano more subterraverunt. Multa etiam huius sancti
miracula non solum legimus, sed etiam ad oculum experimur. Et adhuc sub antiquo decore

a) Hugo primus 12; et de subiectione ecclesie sancti Audomari A 2. b) rubra decet A, v. a. precedentem. c) n. a. A 2.
d) in monachis A 2. e) hoc A 2. f) clericorum A 2. g) Adalardus abbas 13. A. h) de q. A 2.

1) Cf. Fole. II, 8. 2) Quae iam non existat vel presente universali synodo, et Hugonis: Actum . . .
saltem non impressa est. 3) Haec ex charta Fol- post synodum . . . celebratam. 6) Haec ex verbis
quini episcopi apud Fole. II, 4, quam infra laudat. privilegii Hugonis abbatis: et monachum ad custo-
4) Nescio num haec effecerit ex verbis male intel- diam ibi statuit, cum Fole. II, 8. Morus custos
lectis privilegiorum: per descriptionem capitularem nominatur. 7) Fole. II, 8. 8) Graviter errare
coram quibusdam primatibus regalis palatii et huius auctorem, vis est quod moneam. 9) Haec ex diplo-
60 patriae eos huic loco subegit. 5) Haec coniecta mate Karoli Calvi apud Fole. II, 56. ecclesiae videtur,
ex verbis subscriptionis privilegii Folq. Actum . . .

conservamus cappam eius unam processionalem, mitram, cyrothecas atque sandalia, stolas quoque tres, de quibus experimur cotidie, quod quelibet preguans mulier, quantumque periclitetur, quecumque istarum trium stolarum et supposita fuerit, sine sui aut partus periculo faciliter expeditur¹.

Capitulum 15.

De Adalardo huic loco reassumpto.

Par. 1.

Fol. 11, 38. Adalardus huius loci abbas, 15. loco reassumptus anno regni Karoli 21, inter cetera donaria dedit huic ecclesie casulam purpuream auro et margaritis mirifice ornatam et decoratam, quam adhuc sub antiqua sui pulcritudine conservamus.

De matrimonio Balduini primi comitis Flandrie et Iudith², filie regis Francie.

Andr. M. Circa hec tempora in Flandria principabatur Balduinus Ferreus, filius Odacri, filii Ingelramni³, filii
Fi. gen. 8. Liedrici, qui dono Karoli Magni Flandriam primus obtinuit, supra capitulo Hardradi, parte [4]⁴, vultus et 15
corpore multe pellens⁵ robore, viduam duorum virorum⁶, filiam Francorum regis Karoli Calvi nomine
Will. Malm. Iudith⁷ in conjugium ascivit hoc ordine: Anglorum rex Edelvulf de Roma per Galliam rediens, predictam regis filiam
11, 108, 117. Iudith⁸ consensu patris sibi matrimonio copulavit et eam in Angliam duxit; qua postea aliquo tem-
pore, obiit; Aliusque eius Adalboldus⁹ hanc patris viduam duxit¹⁰, quod, licet esset nimis incestuo-
sum, amanti tamen non videbatur onerosum, nec regis facinus videbatur Anglicis esse 20
grave, quibus Dei cultus multum erat incognitus. Tandem Iudith, Adalboldo mortuo, omnia sua ven-
dens, in Franciam ad patrem suum rediit quam in Silvanecto manere precepit, sibi promittens, ut, si con-
tinentem vitam ducere vellet, sufficienter sibi necessario provideret. Merabatur tunc in Silva-
necto Flandrensium Balduinus Ferreus iam dictus, qui, agente Ludovico, fratre eiusdem vidue, rege vero patre eius
rem penitus ignorante, hanc regis filiam ad seavit, abduxit et sibi matrimonio copulavit. Unde rex valde turba- 25
tus, cum per episcopos excommunicari fecit iuxta Gregorii pape decretum: *Si quis viduam et col. Balduinus igitur Romam*
pergit ad papam Nicholaum I, qui tunc ecclesie Dei presidebat, dicens, hoc matrimonium fore legitimum
utriusque consensu consummatum, nec aliquid interesse canonicum impedimentum. Item,
nec sibi debere vidue raptum imputari, cum ipsa libera sua sponte fuerit eum ultro secuta¹¹,
n. supplicans, ut papa regis indignationem mitigare dignaretur. Papa Nicholaus misericordia motus, 30
pro eorum pace facienda cum rege, litteras suas per duos legatos Rodoldum Portuensem et Johannem Fico-
denensem episcopos ad regem Suevionis misit; quos aliquandiu secum retinuit; et concessa Balduino venia, pro qua vene-
rapt, cum epistolis ad papam predictam redire muneratos absolvit. Rex vero matrimonium Iudith et Balduini in Anti-
802. siodoro coram Francie proceribus collampallari fecit anno Domini 863; in qua collampallate rex
Andr. M. predictus ob amorem et honorem filie sue Iudith¹² Balduinum comitem Flandrie auctoritate legitime instituit 35
cumque, heredes et successores eius perpetuo comites nominari mandavit. Nam ante eum pater suus, avus
ei siturus, licet dominus, non tamen comites Flandrie se nominaverunt. Etiam rex in huius nuptiis¹³ eidem
Nymh. v. 133. ensemavit¹⁴ corpus sancti Donaciani Remorum episcopi, quod ipse secum Brugis attulit et in capella, que
ibidem beate virgini dedicata fuerat, collocavit; quam villam Brugensem ipse Balduinus incepit, et contra Danorum
ac pyratarum incuriones municipalium burgum, id est castellum, erexit; in qua¹⁵ cinctura sive muro 40
vel fortalicio ecclesiam beate Marie predictam, que nunc dicitur sancti Donaciani, capellam
sancti Basilii, in qua sanguis est domini Ihesu Christi¹⁶, domum scabinatus, domum petre,
que carceres ville habet, domumque et turrem que burgus dicitur ac domos omnium cano-
nicorum Sancti Donaciani inclusit. Post hoc ad¹⁷ opus¹⁸ seu necessitates illorum de castello
ceperunt ante portam ad pontem castelli confluere mercemanni, id est cariorum¹⁹ ferum 45
mercatores, deinde tabernarii, deinde hospitarii pro victu et hospicio eorum, qui negocia
coram principe, qui ibidem sepe erat, prosequabantur, domus construere et hospicia pre-
parare, ubi se recipiebant illi qui non poterant intra castellum hospitari; et erat verbum
eorum: *Vadamus ad pontem*; ubi tantum accreverunt habitaciones, ut statim fieret villa
inagna, que adhuc in vulgari suo nomen pontis habet; nempe Brugghe in eorum vulgari 50
pontem sonat.

a) quousque A 2. b) Iudith B 2 semper. c) Ingelrami B 2. d) deest apud vacuo relicto A 1. e) potens B 2.
f) deest B 2. g) quo deest B 2. h) Adalboldus B 2. i) est B 2. k) Adalboldo B 2. l) precipit A 1.
m) aliquid A 1. n) sic scriptum est. o) archiepiscopi A 1. p) pyratarum B 2. q) deest B 2. r) a B 2.
s) eius A 1. t) mercenarium suppl. ad. manu A 1.

1) Cf. V. Folquin apud Mabillon, Acta IV, 1, p. 629. 6) Verbum deductum a voce 'venia, euxenia', pro
2) p. 765. 3) Ex Will. Malm.; v. infra. 4) Cf. Fl. gen. c. 2. qua noster semper scribit 'ensesis'. 7) Cf. infra
5) *Deven Boudin was ghesent*. cap. 43, parte 4.

Van Riemen ten groot present. Chron. rhythm.

Baldunus interitus de iudich uxore sua siliam procreavit nomine Baldunum, quem rex de sacro fonte levavit, unde postea se Baldunum Calvum nominari fecit, ut avi nomen suscitans, suum nomen proprium exaltaret. Villam autem Brugis, quam, ut dictum est, pater suus Baldunus Ferreus imperat, pro castello, quod ibi armaverat, late Baldunus Calvus postea muro cinxit et armavit.

Carte seu privilegia istius sui secundi temporis nulla reperiuntur.

Capitulum 18.

Pars 2.

10 De morte Flandrie comitis Balduni Ferrei et successione filiorum eius.

Baldunus cognomente Ferreus, filius Odorti, filii Ingermanni, filii Liedrich, primus comes Flandrie auctoritate huius constitutus, postquam Flandriam strenuus regerat annis 17, circa haec tempora carne solutus, mortis debitum solvit anno Domini 879: cuius corpus sive bustum in hoc monasterio fuit depositum, tot autem et interitus delata sunt et sepulta in Blendinio. Successit illi filius eius ex iudich, filia Karoli Calvi, nomine Baldunus, qui se Calvum cognominari fecit, non quod calvus actu fuerit, sed ut nomen avi sui suscitans, sui ipsius nomen ac generis nobilitatem exaltaret. Habuit et siliam filium nomine Rodulfum ex eadem regina, qui fuit comes Cameracensis.

Capitulum 19.

De Rodulfo huius loci abbate 19.

Pars 1.

Rodulfus huius loci abbas 19, monachus noster de senioribus huius ecclesie, modice litteratus, ab abbate Sancti Amandi Gauslino monachum eius Huchaldum, virum litteratum, impetravit hic ad se mitti, ut ab eo se noster abbas instrueretur; cui aurem benigne Rodulfus accommodans, etate non obstante bene profecit.

Capitulum 20.

De sancto Fulcone huic loco reassumpto abbate 20.

Pars 3.

De martirio sancti Fulconis archiepiscopi et abbatis nostri et fuga sancti Grimbaldi in Angliam.

Karolus rex tunc tempore super Oxyliam cum exercitu sedit tractaturus, quid ageret de inimicis. Baldunus Flandrie comes illo pergit, ut regem reblandiret, quatinus sibi Atrebatum redderet; et cum sibi hoc contradicerent Heribertus Viromandensis comes et Fulco archiepiscopus et noster abbas, comes Flandrie sciens Heribertum publice sibi inimicum, de eo non multum admirabatur, sed indignans contra Fulconem accessit, et recordatus dierum antiquorum et veteris odii, quod contra Fulconem iam diu ante conceperat, quando ei hoc abbacia fuerat denegata, supra eodem, parte prima, vocavit ad se quendam militem suum nomine Winemarum, et cum ad regem Karolum misit pro hoc monasterio, quod diu concupiverat, si posset, adipiscendo, et ut archiepiscopi animum pararet et ad consensum, si quomodo posset, induceret, quatinus ipse comes hoc monasterium obtineret, allegans se per eum utraque abbacia, scilicet et Sancti Vedasti Atrebatensis, fuisse privatam. Cumque Winemarum sentiret, ut scilicet locus religiosus sub laicali redigeretur potestate, cum ira recessit; et quia haec in Compendio palatii acta sive dicta fuerunt, Winemarum insidias episcopo telendit Remis revertenti, harum insidiarum penitus ignaro. Sancto igitur archiepiscopo cum solo domestico familia porgente, Winemarum de insidiis gallicis, nec Deum veritus nec hominem, in episcopum iruit et lancea sum perdidit. Sicque pro ecclesie fidelitate venerabilis archiepiscopus et abbas lanceis delatum est et in ecclesia beati Remigii positum. Post hoc ordinato hinc archiepiscopo Hyreneo, factis synodo, damnarunt omnes interfactores archiepiscopi et a hinc sanctae matris ecclesie reddiderunt extorrea. Quod nefas inauditum Romanam sedem orbis dominam letare non potuit; unde papa predictum Winemarum et suos huius placuli complices auctoritate apostolica anathematis sententia ligavit, mandans omnium provinciarum episcopis, ut eodem modo dampnarent tanti facinoris reum. Winemarum autem in iudicio suo persistens, se nihil reum esse dicebat; excusabat enim se hoc pro senioris sui fidelitate perpetrasse.

Beatus itaque Grimbaldu, de quo supra capitulo 1, parte prima, et supra eodem, parte prima, memor euangelici consilii: *Si vos persecuntur in civitate ista, fugite in aliam*,...

a) ante B 2. b) docet B 2. c) et ut B 2. d) tam a. illius quam suum n. suppl. v. m. in hoc vacuo rot. A 1. 55 e) Villa sciam B 2. f) Incepit B 2. g) docet lxx. A 1. h) iudich B 2. i) nominari B 2. k) l. ex c. r. n. B. A 1. l) post add. B 1. m) autem, B 1.

1) Hoc auctor sibi fluxisse videtur. 2) Similiter B Andr. March. p. 748. Rodulfum fratrem dicit Balde chartis Humfridi c. 18, Hilduini c. 17, Fulconis c. 18, Rodulfi c. 19. retulit ex Fulcalno, quae omisit. 3) a. 875. Folc. add.; annus forte ex Ann. Bland. Folc. II, 68. sumta. 4) Eadem verba iam supra cap. 16.

timore comitis inductus, et quia sciebat res ecclesie per suam presentiam in melius deduci non posse, sed potius et verisimiliter timens propter eum in deterius ire, transfretavit in Angliam et ibidem usque in finem vite sue permansit¹. Carte seu privilegia huius domini abbatis nulla sunt.

Capitulum 21.

est² de Balduino huius nominis primo, huius vero loci abbate 21.

Pars 1.

^{Fol. II, 64.} ^{F. 67.} Balduinus cognomento Calvus, huius loci abbas 21, Flandriarum³ comes 8, filius Balduini Ferrer⁴ et Judith, filia regis⁵ imperatoris Karoli Calvi, natus domino sancto Fulcone archiepiscopo et abbate postea ad patres apposito, a iuvene⁶ rege Karolo Simplice, cui ipse consanguinitate propinquus erat, hanc⁷ 10
^{Fol. II, 65.} 901. abbaciam impetravit et regia donatione suscepit; miles et laicus optulit anno Domini 901. et simul tenuit comitatus Flandrensem, Bolontensem et Ternensem et cum hoc presentem abbaciam cum omnibus appendiciis eius. Incium⁸ dolorum hec et huius monasterii triste, durum et magnum exidium⁹. Ab hoc enim tempore hic intus¹⁰ regularis ordo et monastice vite disciplina sub laicali manu redacta tota deperit; neque mirum, cum¹¹ in magistrum assumi non debeat, qui for- 15
mam discipuli non assumpsit. Comes enim laicus nunc abbas noster effectus, in monachali regula non fuerat imbutus. Extra nichilominus¹² res, possessiones, libertates et privilegia huius monasterii ut plurimum per factum eius occultata, infeodata, alienata et in deterius commutata. Nondum¹³ enim exiderat¹⁴ odium a corde suo contra sanctos Fulconem et Grimaldum et conventum huius loci, qui sibi in presentis abbacie assecutione preste- 20
rant impedimentum, supra capitulo proximo, parte prima. Unde res et negocia monasterii, que ut abbas tractare debebat, pretermissa abbatis nomine, sub nomine comitis omnia disponebat et multa suis usibus ut comes reservabat; quorum plura comitibus applicata manserunt. Ipse villam Bergas, antequam esset abbas noster, presidio munierat in illius patrie tutionem; et nunc abbas noster effectus, ecclesiam in inferioribus illius ville in honore¹⁵ Christi confessorum¹⁶ Martini 25
etque Winnoci¹⁷ construxit, et canonicos¹⁸ instituens, corpus beati Winnoci¹⁹, quod hic reconditum fuerat, supra capitulo Adalardi primi, parte finali, ab hoc ecclesia, monachis in quantum poterant reclamantibus, vi abstulit et Bergis in predicta canonicorum ecclesia collocavit, regiminis sui in hoc monasterio anno
^{Rymkr. v. 161.} 903. secundo²⁰. Villam Brugis, cuius castrum, quod Balduinus Ferrer, pater eius, firmaverat, hic abbas noster muro clavit²¹, sumptis ad hoc lapidibus ruine de Aldenbourch²², quam Heccula²³ rex Hunorum [septem] destruxerat; 30
sic et villam Yppram²⁴ munivit et fortalicio firmavit ac etiam quadam alias propter sue patrie Flandrensis assecurationem. Fortalicio eadem istius ville, quod dominus sanctus Fulco tunc abbas noster dudum inceperat et per ministeria distribuerat, supra²⁵ capitulo Fulconis primi, parte 2, sed civium in curia imperfectum remanserat, quodque beatus Audomarus iam pridem Herico monacho apparens fieri iusserat, supra capitulo Rodulphi, parte 3, hic abbas noster Balduinus comes effectus monasterio et complevit²⁶ 35
intra murorum ambitum hanc abbaciam suam includens. De hac materia vide infra eodem, parte finali.

Sanctus²⁷ Grimaldus monachus noster et condam prepositus, qui timore huius comitis in Angliam confugerat, supra proximo, parte finali, etsi non plane martirium, insidias²⁸ tamen et pericula tandemque exilium pro defensione²⁹ religionis et libertatis ecclesiastice
903. perpressus, in Anglia civitate Vintonia³⁰ migravit ad Dominum anno Domini 903³¹. 40

Pars 4.

De fine domini³² abbatis nostri Balduini³³ Flandrie³⁴ comitis et successionem filiorum eius.

^{Sig. b.} ^{Fol. II, 70.} Anno Domini 915, mortuo imperatore Ludovico, rex Francorum Karolus Simplex regnum Lothoringie recepit. 45
Anno post hoc secundo Balduinus Calvus Flandrie comes et abbas noster, postquam ambitum fortalicii sui atque castelli circa hoc suum monasterium nobiliter construxerat ac per ministeria disposerat, peregrinans obiit. Cumque corpus eius pars aliqua missum hic in Sythli monasterio iuxta patrem vellet sepellire, Elstradis comitissa, eius uxor, cupiens cum illo in eodem loco inchoari, eum ad Blandinium transferri et ibidem tumulari fecit anno Domini 917, postquam Flandriam rexisset annis 39 et hoc monasterium annis 17. Nondum enim erat natus mulieri- 50

a) A hanc tantum: Balduinus I. abbas 21. b) Flandrie A1; Flandriarum B1. c) equivoce ad. d) Incium B1. e) exidium A1. f) rectus B. g) Cum epim B. h) nicil. A1. i) Nund. A1. k) excid. A1. l) deest B. m) honoris A1. n) et conf. A1. o) Winnoc A1. p) canonicis A1. B1. q) cinch B1. r) Aldenbourch A1; Aldenbourch B1. s) deest B. t) Yppram A1. u) supra - parte 2. ponti A1 post remanerat. v) post in loco rosa suppl. B1. w) suppl. soc. manu A1. x) deest. A1. y) s. u. d. A1. z) Calvi add. A1. a) c. Fl. A1. 55

1) Haec ex Vita Grimaldi non servata vel saltem scribitur. 2) Iam supra c. 15. haec retulit, non impressa sumta sunt; cf. Mabillon Acta V, p. 3. 3) Die contig. Hettel. Rymkr. 4) Cf. supra n. 1. 5) In V. Winnoc c. 16. hoc a. 900. factum esse

huc hoc intrare monasterium. Marchiam autem illi eius inter se dividerunt, et quidem Arnulfus, qui maior erat aetate, Fols. 11, 73. Flandriam, Adalolfus Boloniam et regionem Tarannicam^a atque hanc Sancti Bertini abbatiam susceperunt. Et hic nota verbum, quod statim dictum est eadem parte et particula: Comes fortalicium huius ville per ministeria disposuit, quia per hoc patet, quod custodia huius ville spectat^b non ad cives, sed ad principem; nam ad eius custodiam ordinavit suos certos feodatos, cuilibet suamtribuendo custodiam: verbi gratia dominis de Haveskerka^c tradita fuit custodia porte . . .^d, castellanis de Bourbourg^e custodia porte de Arbostade, et sic de aliis; prout satis notatur in carta, quam Guillelmus^f Normannus huic ville concessit, per quam se dicant Audomarenses valde potenter et nobiliter privilegiatos, ubi^g cavetur, quod feodati principis villam istam custodiebant et propter hoc a villatensibus certum aliquid recipiebant^h. Carta seu privilegia per hunc abbatem huic ecclesie acquisita vel donata nulla sunt omnino; unde per hoc et alia patet, eum huic collegio non multum affectatumⁱ et ideo privilegia regum^j potius occultasse quam impetrasse nova; nam hanc ecclesiam hereditarie tenere volebat.

Capitulum 22.

est de Adalolpho huius loci abbate 22.

Pars prima.

Adalolphus^k huius loci abbas 22, filius Balduini Calvi Flandrie comitis, de quo supra proximum est capi- Fols. 11, 73. culum, frater quoque Flandrie comitis Arnulphi^l a quo rogatus, quasi in partitionem et successorem posterius hereditatis suscepit comitatus Boloniensem et Ternensem abbatiamque preteritam anno Domini 918; miles et laicus toto tempore vite suo tenuit; plus dominus, qui hunc locum multum dilexit.

Circa principium huius Comiti Adalolphi ira Dei contra Francos in misericordiam versa est. Nam Dani Andr. et Normanni, qui Franciam plus quam 60 annis vexaverant, hunc per Richardum Burgundis ducem et Robertum Parisiensem comitem, fratrem Eudonis condami regis, in pago Cameracensi duobus proximis bellis de suis devicti, ut Normanni Christi misericordiam implorantes efficerentur christiani. Eo tempore erant duo cognati duces eorum, quorum unus Rollo, alter Gerlo vocabatur. Karolus igitur rex Francorum de consilio optimatum suorum dedit Rollo^m, qui maior erat inter eos, Giffam, filiam suam, in uxorem, eo tamen pacto ut baptizaretur, deditque sibi totam Neustriam, quam sic per Normannos edomuit, quia iam diu contra eum rebellaveruntⁿ. Gerloni vero secundo Normannorum duci dedit et sub eadem conditione uxorem nobilem et montem Blesensem. Quos ambos cum eorum gente Rothomagensis archiepiscopus baptizavit. Rollo^o Robertus, frater regis Eudonis, de sacro fonte lavavit et de suo nomine Robertum nominavit. Ipse vero patriam sibi datam a sue gentis vocabulo, id est a Normannis, Normanniam appellavit, que prius Neustria dicebatur; ipseque primus dux Normannie fuit; qui genuit Guillelmum^p, qui Richardum, et iste Richardum secundum, et ille Richardum tertium et Robertum, fratrem eius, patrem Willelmi^q Nothi, qui Angliam conquistavit; Araldo Anglorum rege in bello perempto; qui rex Guillelmus^r Anglie conquistator genuit Willelmum^s et Henricum reges Anglorum, ex quibus processerunt Anglorum reges et eorum successores usque in hodiernum diem. Et sic reges Anglie ex huius Rollo^t Normanni genere prodierunt.

Gerlo in monte Blesensi castrum edificans habitavit ibidem; qui de uxore sua genuit Theobaldum Vetusum, Theobaldus Odonem Campanensem, sic dictum quia natus fuit in campo; Odo genuit eum Odonem, qui genuit Theobaldum et Stephanum; Stephanus vero genuit comitem Theobaldum. Hec est generatio comitum Blesensium^u qui de genere prodierunt Geronis Normanni. Taceant igitur, quoniam errant, qui dicunt, a Guenelone comites descendisse Blesenses, cum nec eiusdem generis nec patrie nec lingue seu nationis aut nominis extiterint Genelo^v proditor et Gerlo Normannus, nec eiam eiusdem temporis^w; nam Genelo^x tempore Karoli Magni fratres suos christianos prodidit; hic vero Gerlo^y, qui prius fuerat christianorum persecutor, nunc tempore Karoli Simplicis est christianus effectus.

Quomodo Ghisna nobis ablata fuit.

Post hoc bellum cruentissimum et Normannorum conversionem miles quidam de Danorum reliquiis, qui hoc monasterium et patriam cum Danorum exercitibus frequenter affligendo destruxerat^z, nomine Sifridus Dacus cum sua turba huc rediit, et Ghisnas villam et patriam decep- Lamb. Ard. 74. piam, a nobis abstulit, abbas usurpavit, sedem suam in ea posuit, ditionem^{aa} et castrum construxit, et se Ghis-

a) Tarannicam A 1. b) spectant A 1. c) ordinari A 1. d) locus vacuus in codd. e) Bourbourch A 1. f) suppl. sec. manu A 1. g) quem B 1. h) ut canitur A 1. i) effect. A 1. j) regum B 1. k) A hanc tantum: Adalolphus abbas 22. l) Adalolfus A. l. B 1. et carpius A 1. B 1. m) Roboni A 1. n) debellaverant A 1. o) Guillelmum A 1. p) Guillelmum B 1. q) Willelmi A 1. r) et ead. A 1. s) Guillelmus A 1; Gillelmus B 1. t) Willelmum A 1. u) Blesensium A 1. v) sic hoc loco A 1. B 1. w) ipsi A 1. x) Ghelone A. l. A 1. y) Gherlo A. l. A 1. z) divisionem A 1. B 1.

1) Haveskerque, praef. Hazebrouck. 2) Corte intelligit chartam postremo apud Giry, Hist. de la ville de St. Omer p. 371 sqq. impressam, et in hac locum: Custodes qui singulis noctibus per annum vigilantes . . . et qui preter foodum suum etc., quo vero minime probatur quod noister demonstrare vult. 3) Mera auctoris conjectura.

Ambianensi super Somonam fluvium; contra quem Willelmus dux Normannie cum exercitu venit. Ambobus exercitibus utrimque locatis soloque flumine interlabente divisus, Willelmus et Arnulfus ad mutuam colloquium seu tractatum diem sibi statuunt in insula Pikiniaco predicta, se treugis invicem assecurantes, sed solum quamdiu in insula simul essent; die statuta simul in insula veniunt, quiete tractant et colloquuntur; tandem sine concordia Willelmus recedens ab insula, navem intrat, et treugis per sic finitis, Willelmus incaute, non confestim renovatis induciis, in insula rediens Costin, a Blasone³ cognomento Curto, comitis camerario, interficitur⁴; sicque Willelmum ipsum sua fefellit incauta simplicitas, qui defectis treugis ad hostem rediit non assecuratus. Ad eius cinerum inventa est clavis familiaris scottali, in quo fuerunt inventa indumenta monachalia, que semper inter bella meditator et gestatorum apud lumegium, quem locum a tempore Astingis desertum ipse fructuosis herbis purgaverat et ad hunc statum quem nunc exorat. Post eum fuit dux Normannorum Richardus, filius eius.

Wilm. Malm. II, 145.

Pars 3.

De huius comitis devotione ad ecclesiam.

Hic comes et abbas Arnulfus, ecclesiarum maximus reformator, eas omnimodis honorabat, decorabat et difabat. Ipse Brugis in ecclesia beati Donsciani duodecim canonicos instituit et probrat ecclesiam et canonicos et Toralto fundavit. Ipse etiam ecclesiam Blandiniensem, quam dudum sanctus Amondus Elmonensis in monte Blandino construxerat, que nunc dicitur sancti Petri Gandensis, valde lapsam per beatum Gerardum tunc Primiensem abbatem, qui quasi solus in his occiduis partibus religionis erat exemplum, reparavit et ad regularis vite normam restauravit; quam etiam ipse comes possessionibus augens, apud plures reparavit Blandini nominatur.

Fl. gen. B.

Gerard. B. 29.

Fl. gen.

Quomodo predictus comes hanc ecclesiam reformavit et resignavit.

Tunc vero specialiter Arnulfus comes et abbas noster, viato miraculis preparatus, quo Deus ipse presente per meritum beati patris nostri Bertini dignatus est operari, compunctus corde intrinsecus atque dolens hic religionem monasticam dudum a beato Bertino constructam et fortiter observatam et nunc a 40 annis et ultra patere esse et fratribus atque ad inanis prorsus abolitam, ut primitivam religionem extrueret et locum istum antiqua sanctitate nobilitaret, beatum Gerardum hunc, de quo sermo nunc habitus est, qui quasi solus religionis destructionem in his partibus observabat, ad se vocavit et, ut hunc ordinem reduceret, rogans, hanc abbatiam et monachorum regimen ei concessit anno Domini 944; sed ne secularia negotia monachorum corda a principali, id est sancto, proposito diverteret, in temporalium gubernatione beato Gerardo suisque successoribus adiutor semper extitit, et inde est quod rex Lotharius in privilegio suo nobis a se concessio est iam superius alegato Arnulfum semper abbatem nominat; quod tamen privilegium longe post hanc huius ecclesie mutationem datum fuit, id est tempore Regenoldi abbatis. Nam et hunc beatum Gerardum, Widonem, Hildebrandum primum, Regenoldum, Adalolfum (II.) et Hildebrandum II. successive abbates nostros ipse Arnulfus pro suis gratis instituit et amovit. Ipse comes et abbas Arnulfus ante hec tempora beati Gerardi solus et in solidum rexit hoc monasterium annis undecim, et post hoc longo tempore vixit, et tandem plenus dierum obiit. Unde et in cathalogis comitum Flandrie nullis agnoscitur vocabulis; dicitur enim Arnulfus primus, que ante eum nullus Arnulfus comes fuit, dicitur etiam reformator Blandini propter causam iam dictam, dicitur Arnulfus Senex et Arnulfus Vetus propter sui longevitatem, nempe comitatum Flandrie rexit plus quam 46 annis. Carte sui temporis nulle.

Fole. II, 77.

28 monasterium dudum a beato Bertino constructam et fortiter observatam et nunc a 40 annis et ultra patere esse et fratribus atque ad inanis prorsus abolitam, ut primitivam religionem extrueret et locum istum antiqua sanctitate nobilitaret, beatum Gerardum hunc, de quo sermo nunc habitus est, qui quasi solus religionis destructionem in his partibus observabat, ad se vocavit et, ut hunc ordinem reduceret, rogans, hanc abbatiam et monachorum regimen ei concessit anno Domini 944; sed ne secularia negotia monachorum corda a principali, id est sancto, proposito diverteret, in temporalium gubernatione beato Gerardo suisque successoribus adiutor semper extitit, et inde est quod rex Lotharius in privilegio suo nobis a se concessio est iam superius alegato Arnulfum semper abbatem nominat; quod tamen privilegium longe post hanc huius ecclesie mutationem datum fuit, id est tempore Regenoldi abbatis. Nam et hunc beatum Gerardum, Widonem, Hildebrandum primum, Regenoldum, Adalolfum (II.) et Hildebrandum II. successive abbates nostros ipse Arnulfus pro suis gratis instituit et amovit.

Fl. gen.

Fl. gen.

Fl. gen.

Capitulum 24.

est de sancto Gerardo huius loci abbate 24.

Sanctus Gerardus huius loci abbas 24, natione Namurcensis, vir genere nobilis, in juventute sue flore milicie singulum adeptus, deinde consiliarius ac gubernator comitis Namurcensis effectus, domino suo gratis et cunctis amabilis extitit. Hic, seculo derelicto cum pompe eius, primo monachus in monasterio Primienensi, deinde sub abbate Sancti Dionisii Artopagite, a quo corpus beati Eugeni martiris obtinuerat, professus, ipsam sanctissimum thesaurum in monasterium Primienense detulit, ubi postea abbas effectus ac profecit in regulari professione, ut in his occiduis partibus singulare religionis exemplum diceretur et vocis esset. Cuius fame virtutum undequaque diffusa ad aures Flandrie comitis Arnulfi Magni tunc abbatem nostri pervenit. Qui comes factus, refo miraculo, quod eo presente in uxore sua proprio Deus per meritum beati Bertini dignatus est operari, supra capitulo proximo, parte secunda, nempe miraculo de filio preloris huius ville, eodem capitulo et parte, consideransque hunc locum, in quo semper religio ab eodem patre con-

Fl. gen. B.

Fl. II, 77.

a) Asting. B. I. b) Blandino. A. I. c) Primiensem. A. I. B. I. (per Broniensem) semper. d) Blandini. A. I. e) pr. e. des. A. I. f) etc. B. I. g) nam sup. A. I. h) sp. A. I. i) dicitum priv. A. I. k) des. B. I. l) Arnoldus. A. I. m) des. A. I. n) cathalogo. B. I. o) anom. A. I. p) ipsum. A. I. q) Arnulfus suppl. sec. manu. A. I.

1) Non ad pugnam cum exercitibus, sed ad colloquium convenerunt principes. 2) I. e. Balzo. didicit Johannes. 3) Cf. Andr. March. p. 761; Wilm. Malm. II, 145. p. 2: appellez le Vieulx pour son grand sage. 4) Parte 2. ex Fole. II, 78. et Mirac. Bert. II, 12. 5) scil. ab a. 918-964, ut ex Fole. et Fl. gen. B. 6) Apud Fole. II, 79. 7) a. 933-944, ut ex Fole. II, 75, 77. 8) Ut Fole. singulis locis didicit.

Fol. II, 77. structa vigerat, iam patri sui fratrisque sui, utpote laicorum, in curia totaliter a sancta religione destitutum, compunctus corde vehementer doluit, et accessit domino sancto Gerardo, ipsum rogat et deprecatur, ut religionem hic aboleam reparare velit. Quod dum beatus Gerardus annueret, comes abbatiam in manibus eius resignavit et eum a Wicfrido Morinorum episcopo consecrari fecit in abbatem. 944. tem^o anno Domini 944.

De huius monasterii reformatione ad regularis vite normam.

Fol. II, 77. Hoc facto, comes Arnulfus et abbas Gerardus super ordinis reformatione cum monachis tractare ceperunt, ut eos ad consensum boni consilii possint inclinare, et aliquos quidem sed paucos promptos invenerunt bonis montis acquiescere, quosdam etiam pusillanimes, quos abbas dulciter attrahens, eis religiosissimos viros a diversis mundi partibus huc advocatos adiunxit, qui eos instruerent in via Dei; plures autem induratos a benevolis segregans, seorsum per cameras distinxit, ne bonos suis maliloquiis a sancto proposito retraherent, nec cessavit eis viam ostendere salutis, si forte audiant et acquiescant; sed eum induratos animos eorum sectere non valeret nique proficeret, abbas Gerardus^a secundum beati Benedicti regulam, utens ferro abscisionis^b, invocato brachio seculari, eos sic induratos nec converti volentes per vim comitis de monasterio expulit, ne morbida ovium^c pium gregem contaminet. Concurrit populus quasi ad spectaculum, et alique videre dolorem in exitu monachorum, qui, multitudine populi concomitanti, ad Longonesium villam huius monasterii^d, et ibidem aliquantisper eum eos immorari fecit. Tunc comes plures eos rogavit et induci fecit, ut ad bonum revertantur propositam, promittens eis omnia laute necessaria, solum ut religionem teneant quam Deo voverant; sed eum nichil omnino proficeret, eos de terra sua eiciens, mare in Angliam transire coegit; qui in Angliam venientes, ab Adelstano rege benigne suscepti sunt, et monasterium eis concessit ad Balneos dictum, vulgari^e vero Bade, eo specialiter, 20 quia rex Edwinus, frater eiusdem regis, in mari pridem meruis hoc in monasterio fuerat relictus et honorifice susceptus, supra capitulo Adalolfi^f, parte finali.

Quod sanctus Gerardus, hoc ordinato monasterio, ad Blandinium transiit.

Gerardus abbas noster, vir sanctissimus, hac abbatia quoad religionem bene disposita, ad Blandiniensem, in qua reformanda multum laboraverat, et adhuc sua personali presentia multum indigebat, redire deliberans, videns se personaliter utrobique non posse vacare, in hoc monasterio regularis vite regimen loco sui commisit venerabili viro Agilone, monacho condam Sancti Apri Tholetani, iuncto sibi Womaro Blandiniensi monacho, non tamen sub nomine abbatis; nam et beatus Agilo inter abbates nostros non nominatur; et sic dompnus sanctus Gerardus ad Blandinium rediit, postquam hoc monasterium rexerat annis 30 tribus^g.

917. Dominus sanctus Gerardus, hoc monasterio et Blandiniensi reformato, sanctoque Agilone defuncto, nepotem suum Widonem hic abbatem instituit anno Domini 947. Ipse pennis Arnulfum comitem mansit; quem etiam comitem ipse beatus Gerardus Dei gratia de morbo calcoli miraculose curavit, ut in eius legenda continetur. Comes vero Deo et ecclesie devotus sancteque religioni multum affectus, huic viro sanctissimo Gerardo omnes 35 terre sue abbatias huius ordinis reformandas commisit, numero decem et octo; quas, abbatibus et eorum regulari superintendens, gloriosissime reformavit et ad regularis discipline normam instauravit. Carte seu privilegia sui temporis nulla sunt.

Capitulum 25.

est de Widone huius loci abbate 25.

Fol. II, 77. Wido huius loci abbas 25, nepos dompni beati Gerardi iuvenis ab eo regulariter educatus, defuncto beato Agilone huius monasterii sub beato Gerardo gubernatore seu rectore, fuit hic a beato Gerardo abbas institutus promotione Flandrensis comitis Arnulfi anno Domini 947; qui promotus in abbatem, a beato Gerardo aliquantisper elongatus, iuventutis sue gaudia nimium sectabatur; quam ob rem fuit hinc a beato Gerardo depositus; visque comes a beato Gerardo optinere potuit, ut eum permitteret ad alium locum promoveri, sed finaliter insistente comite, translatus est ad abbatiam Sancti Bavonis Gandensis, Womaro vero Blandiniensi monacho, de quo meacse sit supra capitulo proximo, fuit huius loci regimen ad tempus a beato Gerardo commissum anno Domini 950^h. Rexit autem Wido monasterium annis vix tribus. Carte Widonis nulle.

Capitulum 26.

est de Hildebrando huius loci abbate 26.

De translatione sancti Silvini ad hoc monasterium Sancti Bertini.

Fol. II, 78. Eodem tempore idem comes Arnulfus reator corpus beati Silvini de Alchiacoⁱ per modum vadii

a) annueret *B I*. b) religiosissimos *B I*. c) quoddam verbum deest.

1) Paene crediderim, hoc sibi ductorem singlisse, narrat. 3) Verba sunt regulae S. Benedicti cap. 28, cum ex Fol. II, 74, 80, sciret, tunc sedisse Wicfridum. 4) a. 944-947, ut ex Fol. conlecit. 5) Annus non enim probabile neque alibi traditum est, Gerardum consecratum esse abbatem Bertinensem. Immo huius monasterii regimen et tantum ad tempus a comite commissum est, ut ex Fol. et V. Gerardi elucet. 2) Gerardo tribuit quae Fol. de comite les-Molnes. 3) Verba sunt regulae S. Benedicti cap. 28, cum ex Fol. II, 74, 80, sciret, tunc sedisse Wicfridum. 4) a. 944-947, ut ex Fol. conlecit. 5) Annus non enim probabile neque alibi traditum est, Gerardum consecratum esse abbatem Bertinensem. Immo huius monasterii regimen et tantum ad tempus a comite commissum est, ut ex Fol. et V. Gerardi elucet. 2) Gerardo tribuit quae Fol. de comite les-Molnes.

receptum hanc summa, ea tamen condicione, ut, si statuta die et ante pulsacionem prime in hoc monasterio non redimeretur, idem sancti corpus nobis perpetuo remaneret. Die statuta venerunt Alchiacenses cum precio, ut vadum redimerent, et Morini manserunt illo sero; mane segnius surgentes et ad Sithiu propinquantes, audierunt sonum campanarum in Sancto Bertino. Subdentes igitur calcaribus equos, ad monasterium Sancti Bertini celeriter pervenerunt, oblato precio, sancti corpus repetunt, allegantes, fraudulentem a nobis sic tempeste pulsari primam; quibus abbas respondit, horam esse tardam nullamque fraudem intervenisse, et petivit, quisnam primam pulsasset; et cum ad campanulas ventum est, viderunt eas sine humano ministerio Dei nutu ventilari, quasi gaudium nunciantes, sanctumque Silvium locum sibi perpetue requietionis hic elegisse; quo viso miraculo, tristes Alchiacenses ad propria redierunt inacti.

Pars 2.

Quod dominus Hildebrandus factus est abbas Sancti Vedasti.

15 Postquam dominus Hildebrandus hanc ecclesiam reserat annis quatuor, ab avunculo suo comite Arnulfo predicto destinatus est reparare Sancti Vedasti monasterium, dolentibus et reclamantibus fratribus nostris, ne tam plus pater ab eis auferretur. Quo perveniens, iunctum sibi officium excellentem implevit; et quia utrobique simul et commode non potuit intendere, consilio comitis per beatum Gerardum hic subrogatus fuit abbas dominus Regenoldus huius loci monachus anno Domini 954. 954.

20 Carte huius abbatis seu privilegia nulla sunt.

Capitulum 27.

est de Regenoldo huius loci abbate 27.

Pars 1.

Regenoldus abbas huius loci 27, precibus domini Hildebrandi iam pridem abbatis nostri atque consilio Flandrie comitis Arnulfi est hic in abbatem per beatum Gerardum subrogatus et per Wickfridum Morinorum episcopum consecratus anno Domini 954; qui, quia circa gregem sibi commissam satis erat sollicitus, brevi tempore factus est amabilis omnibus. Hoc eodem anno rex Francorum Ludovicus, filius eandem Karoli Simplicis, postquam regnaverat annis . . . 4, obiit; cui successit in regno Lotharius, filius eius ex Gerberga, sorore Othonis Imperatoris, adhuc in state puerili captivus. Ipse dominus abbas Regenoldus, statim ut confirmatus fuit, eius consilio comitis antedicti a quodam Hugone viro illustrissimo, ecclesiam sancti Michaelis in Wasconiliari in pago Boloniensi, denariorum libra quinque; quam ecclesiam, que antea fuerat huius ecclesie, comes abbas effectus infeodaverat eidem Hugoni, et quia dictum feodum empicionis titulo retractum fuerat comitis consilio, dicitur comes huic ecclesie tradidisse, qui tamen modus agendi potius dici debet empicio vel redemptio, quam traditio vel donatio; hec est qui nunc dicitur prioratus de Wasto, qui post in ius Cluniacencium cessit. Tradidit etiam et villam de Arkes, quam sanctus Walbertus beatus Bertini in corpore viventi dederat, supra capitulo sancti Bertini, parte 10^a, que erat unum de principalioribus membris huius ecclesie et abbatu deputata; in qua ab inquirenti frequentatur populo, supra capitulo Ostendi, parte 3^a. Hanc comes Arnulfus sicut pater suus et frater suus quibus mansuetis consuevit; quam nunc vicul fratrum applicavit, utens vocabulo doni; quod factum magis restitutio, immo potius destitutio, quam donum vocari debuit; nam abbatis statim destituens, conventui dedit, a quo etiam magnam partem, id est nemus et castellum de Ruhout cum iuribus suis et pertinentiis, que pars de Arkes erant, sibi et successoribus Flandrie comitibus retinuit. Similiter tradidit villam Petrease, que Calesium dicitur, que tempore beati Bertini et longe post hoc de terris, tenementis et apendiciis erat nostri comitatus Arkensis ex dono sancti Walberti predicti, ut patet capitulo sancti Bertini, parte . . . 4^a. Tradiderat quoque ante hec tempora sancti Merki, quando uxor eius Athefa prima feminarum hoc monasterium fuit ingressa, supra capitulo Arnulfi, parte 2^a, ubi de hoc plenius habetur; que etiam terra Merki fuerat de tenementis comitatus Arkensis ex donacione Walberti.

De his omnibus simul comes a rege Francorum Lothario privilegium confirmacionis impetravit, in quo hec iam dicta et quedam alia continentur, quod sic incipit: *In nomine sancte et individue Trinitatis. Lotharius divina ordinante providencia et ceteris. Manu propria tam signavimus et anuli nostri impressione assignari iussimus. Signum Lotharii gloriosissimi regis.* Hoc privilegium Lotharii regis nota bene, monacho Sithiensi, quia plura sunt ibi bene notanda. Conferat enim nobis quinque. Primo confirmat hec et quedam alia; secundo amortizat nobis omnia; tercio exemplet nos a culscumque alterius laicali iusticia; quarto concedit nobis iusticiam in loca

55 a) hic B 1. b) humani B 1. c) requietionis B 1. d) spatium eorum eodd. e) sorore B 1. f) Wastov. ut videtur B 1. g) lapsione B 1. h) quedam B 1.

1) Sequentia ex Vita S. Silvii exemplari Bertiniano summissa videtur auctor, quae in editis non occurrunt. 2) In charta scilicet Lotharii regis apud Folc. II, 79. 3) Le Waast a Boulogne versus orientem. 4) Ubi haec ex V. Bert. c. 7, ed.

Mabill. sumta. 5) p. 766, ex Folc. I, 48. 6) Cf. chartam Lotharii Folc. II, 79. 7) Pars urbis Calais dicitur Petrease. 8) Intelligit partem 10, p. 762, sed quia ibidem Calesii non mentio fit, librarii lacunam explere non ausi sunt. 9) Ex Folc. II, 76.

nostra; et quinto accepit posse in salva sua gardia. Igitur ex quo scriptum semel in salva gardia regis per
 annum regnum, tempore ad eam redire poteris; et bene nota, quia comes Flandrie hanc salvam gardiam
 impetravit, ergo nec ignorare nec contradicere debet. Item nec impetravit ut comes, sed ut abbas huius
 loci; quod bene patet per textum privilegii, quia rex in eo semper nominat Arnulfum abbatem et non
 comitem. Hoc enim habet stilus regis, quod communiter salvam gardiam non concedit militibus aut
 laicis, sed solum ecclesiis, viduis, orphanis et personis miserabilibus. Memoratis igitur, cum opus haberet,
 quia ad requestam comitis Flandrie et Artesii comitis usque summa salva gardia regia. Item nota, per hunc
 Arnulfum et duos predecessores eius laicos abbates nostros Balduinum et Adalolfum hanc abbaciam
 valde fore Jesam, qui quasi hereditario possidere volentes ecclesiam Dei, omnia facta huius ecclesie non
 sub nomine abbatis, sed sub nomine comitis agebant, intellectus hominum involventes, ut res eccle-
 sie viderentur res comitatus; unde et villa Sancti Andomari, que nostra erat, Flandrie comitem Balduinum
 Calvum, eo quod huius ville fortalidum perfecti, quod sanctus Fulco inceperat, supra capitulo Balduini
 parte prima, inter suos nominat fundatores ut comitem.

Adalolfus terram Ghisnans a nobis violenter ablatam tepide et vix repetit a fratre suo comite
 Arnulfo Flandrie, supra capitulo Adalolfi, parte prima, timens forte, ne, si questio coram rege veniret,
 hec abbacia ab eo tamquam iniusto possessore tolleretur. Arnulfus etiam iste quasi hereditaria suc-
 cessione iam noster abbas effectus, nobis Ghisnans nec reddidit nec reddi fecit; sed viso miraculo, quod in
 eius uxore Dominus est operatus, supra capitulo Arnulfi, parte 2^a, quasi corde compunctus esset, hanc
 abbaciam iniuste possessam resignavit et in ea beatum Gerardum abbatem canonice confirmari et con-
 secrari fecit, deinde Widonem, post Hildebrandum, et nunc Regenoldum; nichilominus in hoc privilegio
 abbatem se nominari facit; et sic, quod absurdum est, in eodem corpore videbantur duo capita quasi
 monstrum. Sed hoc ideo fecit, ne fieret alienum a nostrorum perceptione temporalium, et quidquid ipsius
 vel eius predecessores Balduinus et Adalolfus nobis dedisse dicuntur, totum erat de nostro, ut iam supe-
 rius expressum est, licet plura sibi retinuerunt vel sic alienaverunt, quod numquam ad nos postea redierint.

Item nota, quod fiscum Merki et cetera que nobis dedisse dicitur et a nobis in prestantiam recepisse
 pro censu centum solidorum, supra capitulo Arnulfi, parte 2^a, et nunc isto privilegio regali confirmatum
 est, ipse, uxor eius et filius eorum locutus Balduinus, quamdiu vixerunt, tenuerunt sub predicto censu;
 sed eis defunctis, Arnulfus, eorum successor, et ecclesie restituere et censum solvere recusavit, et infra
 patet, capitulo Hildebrandi, parte 2^a.

Part 2.

De malis incitiis pravisque successibus comitum Ghisnensium.

Quia de Ghisnensi terra seu comitatu statim est habita mencio, ideo de comitum Ghis-
 nensium pravis incitiis malisque successibus hic dicendum. Supra capitulo Adalolfi, parte 2^a,
 Sifridus Dux Ghisnans nobis abtulit, se Ghisnarum dominum appellavit et sub Flandrensis comitis Arnulfi protec-
 tione possedit, et licet abbas noster Adalolfus, eiusdem comitis frater, Ghisnam ablatam repe-
 cierit, nichil tamen profecit. Arnulfus enim sciens Sifridum militibus acibus idoneum, ipsum non solum
 ad Ghisnarum homagium suscepit, sed etiam eum secum hospicio retinuit, ut sicut assoluit, peccata peccatis
 accumulantes malo sine concludi, sic Sifridus iste Ghisnarum predo huius sacrilegio plura facta
 superaddens, domino suo predicto comiti Arnulfo sic infidelia existit, quod illam eius pulcherrimam Elstrudem
 nomine circumveniens, clanculo inpregnavit; qua re scitis, comes contra Sifridum fremens inardescit
 Sifridus vero comitis indignacionem fugiens, in Ghisnas rediit, ubi laqueo se suspendit. Sic et frequen-
 tissime visum est, qui hanc ecclesiam sponte leserunt, a Deo fuisse punitos. Elstrudis autem,
 comitis filia, ventente partu sui tempore, filium peperit, qui vocatus est Ardulfus. Sic Elstrudis cum
 nota verecondie canos patris doloribus afficiens, reliquam vite sue peregit. Hoc est incitium
 Ghisnarum comitum, quorum primus fuit iste bastardus Ardulfus.

Capitulum 28.

est de Adalolpho huius nominis II, huius vero loci abbate 22.

De morte Balduini, filii Arnulfi Flandrie comitis, et fine regiminis domini Adalolphi.

Post hoc circa natale Domini prefatus Balduinus, filius Arnulfi Flandrie comitis, morbo, quem medici variolam
 nominant sive peccas, corripitur et in die circonefessionis Domini immediate sequenti cursum presentis huius vite.
 Erat inde toti populo luctus et placetus multus; gratissimus enim juvenis in omnibus actibus suis diligebatur
 a civitate; et in hoc monasterio sepultus fuit anno Domini 961, regis Lotharii anno 8. Balduinus iste, licet
 ante patrem obierit, in numero tamen Flandrie comitum nominatur, quia Flandriam tribus
 annis rexit loco patris sui iam quasi decrepiti. Post cuius obitum Adalolfo ab Anglia reverso, Arnulfus
 comes Hildebrandum, nepotem suum, de Atrebatu huc ad se vocavit, sicque fecit, quod dominus Adalolfus huius loci
 regimini esset et Hildebrandus steruim reassumptus est hic in abbatem anno Domini 962. Quod satis facile

a) H. o. h. ead. manu in loco raro B. l. b) que ed. c) redierunt ed. d) ead. B. l. e) suppl. ead. manu A. l. 60
 f) ldon. A. l. temp. g) h. Gh. A. l. h) Sifridus A. l. i) ext. A. l. h) inpregnavit B. l. i) adeo A. l. m) sic B. l. adeo.
 1) Supra p. 770. 2) p. 772. 3) Omissa a nobis; cf. part. 3, p. 773. 4) p. 777. 5) Hoc sabellam Bertinianam
 sapit. Tamen iam Lamb. c. 12. dixit, Sifridum miserabili morte defunctum. 6) Annam recte coniecit ex Folc.

erit fieri, nam a fratribus et plurimum erat dilectus, eisque iuvitis et reclamantibus hinc ad Atr-
batum porrexit, supra capitulo Hildebrandi, parte secunda. Rexit vero Adalolfus anno vix
unico. Carte eius seu privilegia nulla sunt.

Capitulum 29.
est de Hildebrando huic loco reassumpto 29.

Pars 1.

Hildebrandus 29. loco hic abbas reassumptus est factione Flandrie comite Arnulfo, avunculi sui, modo iam ser-
vato supra capitulo proximo circa finem. Rexit autem vir venerabilis et in omni bonitate
conspicuus dominus Hildebrandus elegantissime toto suo tempore. Huius secundi regimie n. gen. n.
sui anno tercie magnus comes Arnulfus a longevitate dictus Senex et Valulus, eandem hic abbas, terminum
quem preterita non poterat sublevis, diem clausit extremum et sepultus est in Blandino Sancti Petri Gandensis
monasterio anno Domini 964, Lotharii vero regis undecimo, postquam Flandriis imperaverat
annis 44.

De adventu beati Dunstani ad hoc monasterium Sancti Bertini
et exterminatione luporum in Anglia.

Deinde beatus Dunstanus Cantuariensis prime metropolis Anglorum primas et Flor. Wig.
archiepiscopus instituitur; sicque veniens ab Anglia, ut Romam pergeret, ad hoc monasterium
Sythiu declinavit; quem dominus abbas Hildebrandus gratifice ac cum honore magno recepit,
et hic aliquanto tempore mansit anno Domini 964. Postea, preparatis in itinere necessariis, 964.
hinc Romam proficiscitur, et a papa Johanne huius nomine XIII. pallium cum plenitudine potestatis accepit, n.
se negotiis suis peractis, per pacis litteras ad Angliam est reversus.

Pars 2.

De Flandrie comite Arnulfo secundo.

Flandrie comiti Arnulfo successit filius illi sui Balduini Arnulfus secundus, quem, cum pater esset et ad P. gen.
regendum inhabilis, sex Francorum Lotharius graviter infestavit. Atrabatim et Duacum pridem per Arnulfum
Flandrie comitem regi Ludovico, patri suo, ablatas recuperavit; terras etiam ecclesiis ablatas restituit et patriam usque
ad Lisam fluvium sibi subiecit.

Quomodo Merk et Petresse a nobis sunt detente.

Flandrie comes Arnulfus II, bello contra regem Lotharium facto, Flandriam pacata, cum iam
ad etatem legitimam pervenisset, uxorem duxit Susannam, filiam Berengarii imperatoris et regis Longobor-
dorum; de qua genuit iaculum Flandrie marchionem Balduinum Barbatum. Hildebrandus autem abbas
noster videns eum ad etatem legitimam pervenisse, ad eum accessit, ostendens, quomodo
avus eiusdem comitis comes Arnulfus senior huic ecclesie restituerat Merk et Petresse et
in prelatiam receperat ea condicione, ut ipse, uxor eius et filius eorum Balduinus eas tene-
rent dum viverent, quibus defunctis, ad nos remearent, supra capitulo Regenoldi, parte 1.
ostendens privilegium regis Lotharii ibidem alegatum. Comes ei respondit, parentes suos
in earum rerum quieta possessione fuisse et obisse seque verum heredem et bone fidei
possessorem; et de condicionibus non curans, abbatem remisit inactum. Sicque ecclesia
ista villas illas cum suis territoriis amisit, quas nunquam postea recuperare potuit. Rexit
autem vir venerabilis Hildebrandus eleganter toto suo tempore, sed de eius fine vel sepul-
tura scriptum nil penitus invenitur. Post eius nempe decessum cepit hic ordo tepescere
passimque dissolvi usque ad tempora Roderici abbatis nostri 36. Quare de gestis huius
abbatis et aliorum sex post eum immediate sequencium pauca reperiuntur memorie com-
mendata. Monachi enim nostri per guerras et alias insolentes ac propriis voluntatibus agi-
tati, scribere non curaverunt. Carte seu privilegia sui temporis nulla sunt.

Pars 3.

Quomodo comitatus Ghisnensis quo ad nos perditus mansit,
et de comitatu successione.

Dicitur est supra capitulo Adalolphi primi, parte prima, quomodo Sifridus Dacus nobis Ghinas Lamb. Ard.
abstulit, ibi unionem instituit, se Ghisnarum dominum nominavit. Item quomodo Sifridus domino suo Arnulfo
comiti sic infidelis fuit, quod filiam eius Elstrudem impregnavit, cuius frater timens, in quo se suspendit, supra
capitulo Regenoldi, parte prima. Nunc autem comes Flandrie Arnulfus iste secundus, eiusdem Elstrudis nepos, n. 12.
eidem et filio suo Arnulfo compaciens, eorum curam egit, ipsum bastardum Arnulfum militem et Ghisnarum comitem

a) Arnulpho h. t. 31. b) Barbatum A1. c) suppl. sec. manu A1. d) in loco caso 31. e) hic scr. A1.
55 f) deest A1. g) unionem A1. 31; donionem ed. h) e. t. A1. i) eius A1.

1) p. 775. 2) Sic ex Folc. II, 80. recte coniecit. Burburg. a. 1163. — Sed iam a. 960. Dunstanus Romam
3) Nono secundum Sigeb. 4) Supra p. 773. rectius profectus est. 6) Immo XII. 7) A quo Simon
scripserat, Arnulfum rexisse a. 46. b) Cf. Sigeb. Cont. incipit; cf. eius prol. et l. 1. 8) Immo parte 2, p. 776.

ordinavit contra sus et electionem; bastardus enim huiusmodi in hereditate paterna non succedit, quidquid sit de materna⁴. Comes etiam de re ecclesie disponere remque non suam dare non poterat, maxime quam sciebat ab ecclesia violenter et iniuste substractam⁵. Igitur ini- que possederunt quodquod ab illo tempore Ghisnarum comites extiterunt, ut patet⁶ per omnipotentem manum Dei, que quasi omnes infortunatos reddidit, quorum etiam multi⁷ male perierunt¹. Bastardus iste (Arnulfus), a quo Ghisnenses comites descendunt, uxorem duxit Mathildem, filiam Erniculi⁸ Boloni comitis, de qua genuit Arnulfum Rodulfum, hominem superbum, ferum et in suis prodentem, qui in terra sua servitutem induxit, que colvokeria vocabatur, per quam populares attrixit⁹, ut arma cultus nisi clerici deferret, in loco colvokerii dicti sunt, quasi rustici cum clava; nam eorum vulgare 'colve' clavam et 'kerel' rusticum sonat. Item servitutem aliam induxit, ut quilibet vir, mulier, equus, puer aut 10 infans et denarium quum solveret in anno, in supiciis quatuor et in morte quatuor, et quisquis advena per annum ibidem moraretur, eidem servituti subdebatur. Iste Rodulfus uxorem duxit Rosellam, filiam comitis Sancti Pauli. Ipse in torneamento Parisius equo defectus, a canibus laceratus est; cuius corpus in Secana projectum nunquam postea potuit inveniri; et sibi successit filius eius¹⁰ Eustacius Ghisnarum comes quartus.

Paro 4.

15

Quomodo corpora sanctorum Walarici et Richarii sunt locis suis resti- tuta; et de morte Arnulfi secundi Flandrie comitis et successione filii eius Balduini Barbatii.

In legende beati Walarici legimus, quod sanctus Walaricus cum sancto Richario apparuerunt in 20 sompnis Hugoni Capet dicentes: 'Vade ad Arnulfum Flandrie comitem, et dic ei, ut corpora nostra, que sunt apud Sanctum Bertinum, remittat ad ecclesias nostras.' Respondit Hugo: 'Quis es, domine? et quis est socius tuus?' Et sanctus Walaricus ait: 'Ego sum Walaricus, et socius meus est Pontivensis Richarius. Age que precepit Deus, ne disti- mules.' Adit Hugo Arnulfum et sancti mandatum indicat. Arnulfus renuit. Cui Hugo: 'Tali die in Monasterio cor- 25 pora sanctorum honeste mihi deferat; quod si sponte non feceris, postea facies iavitus.' Tunc Arnulfus, sumptis de hoc loco sanctorum predictorum corporibus in susibus iechis auro et argento preparatis, illa Hugoni reddidit, qui ea suis locis restituit. Nocte sequentis sanctus Walaricus iterum Hugoni in sompnis apparet, dixit: 'Quia, quod tibi preceptum est, diligenter corpora nostra locis nostris restitulist, tu in regno Francorum et successores tui regnabitis usque in sempter- 30 nam generationem'. Quod post in brevi accidit, ut iam dictum est parte proxima. O vero iudicia Dei abissibus multa; qui dixit: 'Meum est regnum hominum, et cui volo do illud'. Hic Hugo malam causam 30 habuisse videtur, qui sicut predecessores sui contra dominos suos continuo rebellavit, ut patet de Endone contra Karolum Simplicem, supra capitulo Rodulfi, parte secunda¹. Sic et² Robertus, avus huius Hugo- nis, in bello Sueacionico peremptus, supra capitulo Adalofi primi, parte secunda. Hugo etiam iste Karo- lum dominum suum incarceravit, supra parte proxima. Item hec omnia facta sunt contra prohibitionem ecclesie et anathema latum in eos qui genus Pupini in regni possessione turbarent, supra capitulo Nan- 35 tharii primi, parte 2^a. Quibus non obstantibus, sanctus Walaricus Hugoni pollicitus est regnum, quod cito post obtinuit, nec tamen honeste; sed proditorie, ut patet ex dictis. Res miranda tanta mutatio regni, quod bene sensit propheta David, qui de oyibus vocatus ad solium regni dixit, quod: *Dominus est terra et plenitudo eius*. Comes autem Flandrie Arnulfus secundus molliter et debiliter rexit 40 annis 24³; satisque cito postquam corpora sanctorum Walarici et Richarii, ut iam dictum est, locis suis restituit, peracto mortalis vite cursum, migravit ad Dominum anno Domini 988. Cui successit Balduinus, filius eius, vir sagellus, prudens et strenuus, sedas atque pulcherrimus; a proceritate barbe dictus Barbatius. Eodem 45 anno corpora sanctorum Landoldi, Adriani, Amanii⁴ et aliorum de Westeshore Hasbanis vice ad Gandavum trans- lata sunt cum multa miraculorum gloria. Eodem quoque anno Hugo Capet coronatus est in regem Francorum, et Robertus, filius eius, cum eo.

Capitulum 30.

est¹ de Balduino huius nominis secundo, huius vero loci abbate 30.

Balduinus huius loci abbas 30; de cuius regimine, principio sive fine, de eius gestis seu notabilibus actibus seu privilegiis suo tempore acquisitis nichil nobis reliquit antiquitas nisi nomen eius, et quod in hoc loco statim post Hildebrandum noster abbas existit et inter 50 abbates nostros intitulatur. Propter guerras enim et temporum varietates monachi nostri vagi et insolentes scribere non curaverunt, sicut dicitur supra proximo, parte secunda.

Capitulum 31.

est¹ de Arnulfo huius nominis secundo, huius vero loci abbate 31.

Arnulfus huius loci abbas 31; de cuius principio, fine, actibus, gestis, cartis, privi- 55 legiis nichil aliud habemus, quam ut dictum est supra proximo de abbate Balduino.

a) materia B 1. b) subtr. corr. subtr. A 1. c) p̄ A 1. d) plures A 1. e) decet B 1. f) Ernicul B 1. g) suppl. sec. m B 1. h) sic A 1, B 1. i) kerli A 1. k) Itemque A 1. l) juus A 1. m) doral B. n) xxxiv. A 1. o) postea quam A 1. p) p̄. incl. A 1. q) pulcorr. A 1. r) Arnul A 1. s) A hede-tantum; Balduinus huius loci abbas 30. t) decet A 1. u) et — secunda ead. manu in loco raso B 1. v) hanc det. A 1. w) actis A 1. 60

1) Ut Iohannes supra cap. 44, parte 3, longius ex- Andr. March. p. 771. 4) l. e. s. 964—988, ut ponit. 2) Quae hic repetuntur locis citatis sumta didicit ex Fl. gen. B. et Rymkr. v. 235, sed haec sunt ex Andr. March. et Folc. 3) Ibi ex Folc. l. 34; v. 239, falso a. 21.

Capitulum 32.

est de Waltero huius nominis primo, huius vero loci abbate 32.

Walterus huius loci abbas 32. natus tempore Hugonis regis. suo tempore Milo quidam monachus noster, archidiaconus Mortapanis, villam nostram Herbertina in pago Belvacensi super Suriam Tara, cuius dispensatio sibi fuerat ab abbate commissa, ipse abbas et conventu inconsulta, alienari et eundem militem Rainardum de Landoni de vitam tradidit pro ducentis solidis Belvacensium, angulis annis solvendis in depositione sancti Bertini. Rainardus autem eundem hominem suo filio ducentos solidos solvendas imposuit, et alio mutato volente, velutis mansit contractus primus; post mortem vero Rainardi heredes eius villam sibi usurpaverunt et quasi suam propriam hereditatem tenuerunt. Censum etiam 200 solidorum solvi pretermisimus est, et per nos negotium male prosequutum, tam villa quam redditus manserunt alienata, qui nunquam postea recuperari potuerunt. De gestis, fine seu principio huius abbatis nichil aliud reperimus.

Capitulum 33.

est de Trudgaudo huius loci abbate 33.

Trudgaudus huius loci abbas 33; de quo nichil habemus nisi nomen, et quod in hoc loco fuit abbas noster.

Capitulum 34.

est de Odberto huius loci abbate 34.

Odbertus huius loci abbas 34. incepit anno Domini millesimo.

De sancto Henrico imperatore, et de electoribus et modo eligendi imperatorem Romanum.

Defuncto imperatore Othone tercio, filio Othonis secundi, qui etiam patris sui Othoni primo successerat in imperio, videbantur imperatores quasi ex genere successisse, et exinde constitutum est imperatores eligi per officiales imperii. Sunt vero electores 7, scilicet tres archiepiscopi, id est: Maguntinensis cancellarius imperii per Germaniam, Coloniensis per Italiam et Trevirensis per Galliam; tres quoque principes secularis, id est: marchio Brandenburgensis camerarius imperii, dux Saxonie heredes imperatoris portat enses, comes palatinus de Rhenis dapifer imperii. Hiis deus eligunt imperatorem, et si discordent, cum eis accedit rex Boemie, qui est pincernus imperii.

De fine huius domini abbatis et aliis factis eius nichil habemus.

Capitulum 35.

est de Hemfrido huius loci abbate 35.

Hemfridus huius loci abbas 35. incepit sedere temporibus regis Roberti Francorum ac imperatoris Henrici primi.

Obit Hemfridus anno Domini 1021, nec plus de eo aut factis eius reperimus.

Capitulum 36.

est de Roderico huius loci abbate 36.

Part 1.

Rodericus huius loci abbas 36, monachus Sancti Vedasti Atrabatenis, quoniam a tempore Hildebrandi religionis hic ordo sepeverat, est a Balduino Flandrie comite hic ad ductum ordinem reformatum et a Baldamo Morinorum episcopo hic abbas consecratus anno Domini 1021, licet monachis contumacibus, quibusdam etiam recedentibus de monasterio. Suscepit curam, id pro quo veritas exequi parat, sed litas arsi; nam a longa consuetudine sua monachi non facile poterant evelli; unde et, ut qui pl. patrie monita contempnebant, sunt ad viam veritatis Deo iudice redire coacti. Ignis namque de quadam domuncula surgens et plus quam decem milia domatum transgressus, ventorum, ymmo peccatorum flamma in hoc monasterium impulsus, primo ad claustrum, inde ad dormitorium, totum denique monasterium unica die tota flamma consumpsit, nichil omnino relinquens intactum. Et hec est quarta huius loci destructio, que accidit in anno 10. huius domini Roderici abbatis.

a) haec deo. A. l. b) quid A. l. c) Lohndi post in loco rase suppl. A. l.; Balclia (?) Charl. d) est add. A. l. e) alienati A. l. f) recuperati B. l. g) Trudgaud. ed. h) A. l. sic: Odbertus abbas 34. i) rubra deest A. l. k) Fr. Rob. A. l. l) a. D. deo. A. l. m) reperit (tur) A. l. n) huius deest A. l. o) totus A. l. p) de in. loc. A. l. q) reliquens B. l. r) destructio B. l.

1) Eadem tamen villa monasterio S. Bertini comparibus dactis passim confirmatur; Simon I. S. II, 40. 48. 2) Haec Henricus de Segusio, alii v. Forschungen XIII, p. 203 sqq. 3) Quod egoque v. ex Henrici H. diplomate a. 1018, Nov. 28, St. 1658; easus summa exceptit. 4) Sic scripsit secundum Simogem I, 1, qui hoc anno Rodericum abbatem constitutum esse narrat. 5) Fortasse ex Lamberti Audom. chronico, 63. V, p. 66, didicit tunc Baldulnum ecclesiam Mortuorum rexisse, et suo more coniectura probabilis haec adiecit. 6) nonnulla domata Simon, et sic etiam in eius fonte, in-ventione S. Bertini n. 1, apud Mabillon, Acta III, 1, p. 158. 7) Immo a. 12, l. a. 1033; cf. Lamb. Aud. l. 1.

1021. Huius abbatis anno primo¹ Fiscannense monasterium dudum inceptum per Anseghisum², supra capitulo sancti Bertini³, parte 8^a, ac deinde per Vaningum⁴, supra capitulo beati Bertini, parte (9^a), nunc est emelloratum et possessionibus valde adantatum per Richardum secundum Normanniæ ducem, patrem Richardi⁵ tertii filiumque Richardi primi, filii Wilhelmi in insula⁶ Pikiñaco occisi, supra capitulo Arnulfi⁷, parte prima, filii Rollonis⁸ primi ducis Normannorum, et Argenteacum⁹ villa eidem monasterio collata¹⁰.

Par. 2.

De (secunda) fundatione monasterii Sancti Winnoci in Bergis.

Sanctorum¹¹ corpora Bertini, Audomari atque Winnoci¹² a beato Folquino sub terra recondita¹³ fuerant, propter metum Danorum, supra capitulo Adalardi, parte (prima)¹⁴, 10
 Post hoc comes Flandrie Balduinus Calvus a nobis corpus beati Winnoci¹⁵ vi ablatum, Bergis¹⁶ in ecclesia canonicorum, quam ipse in honore sanctorum Martini et Winnoci¹⁷ fondaverat, collocavit, supra capitulo Baldvini primi¹⁸, parte prima¹⁹. Nunc vero huius domini Roderici abbatia anno secundo Flandrie²⁰ comes Balduinus Barbatus apud Bergas in arce castellum edificare inceperat²¹, sed mutata consilio, monasterium ibi prope edificavit in honore beati Winnoci; cuius causa fuit hec. Canonici Sancti Martini Bergensis iam dicti de sua religione minus solliciti²², divina officia parvi pendebant. Quod comes experiri volens, quadam nocte, dum custos ad pulsandum matutinos ecclesiam aperiret, habitu mutato, quasi oraturus intravit. Custos, pulsatis matutinis, nulloque veniente, claudere voluit ecclesiam et comitem, quem plebeum estimavit²³, compulit exire. Quo dicente se velle audire matutinos, respondit, totum esse completum, nec canonicos ad matutinos surgere solitos. Sicque comes certificatus de illorum irreligiositate, canonicos omnes expulit, et pretermisso castro quod inceperat, monasterium sancto Winnoco edificavit, corpus sancti Winnoci ab inferiori ecclesia, id est canonicorum, ad (hoc)²⁴ novum suum monasterium transtulit et monachos sumptos de monasterio Sancti Bertini in illo collocavit, dans eis bona canonicorum predictorum cum bonis de Wormoult, addens etiam eis²⁵ de suo; et istud monasterium novum domino Roderico et ecclesie Sancti Bertini dedit perpetuo possidendum. Hoc est quod nunc dicitur monasterium Sancti Winnoci Bergensis, quod ipse Rodericus septem annis per se rexit, et tandem eis abbatem prefecit Germanum, nostrum Sythiensem²⁶ monachum, qui vix quadriennio rexit. Post quem abbatem ibidem ordinavit Rumoldum monachum suum Bertinensem²⁷. 30

Par. 3.

De quibusdam eventibus illius temporis.

Sancto Henrico imperatore huius nominis primo ad patres apposito, supra capitulo Henrici, successit ei Sigeb. Conradus primus — — sicut Burgundia iterum redacta est in provinciam. Et hinc nota, quod circa Burgundiam principes sunt qui dalphini vocantur, ut dalphinus Viennes, comes dalphinus Alvernie, sic dicti, quia eorum predecessores fuerunt reges; dalphinus enim est rex depositus, et dalphini sunt reges depositi.

De morte Flandrie comitis Balduini Barbatii et successione filii eius Balduini Insulani.

Brevi post hoc tempore nobilitate ille marchio de comes Flandrie Balduinus Barbatus, postquam Flandrie monarchiam potenter rexerat ante viam ingressus est universa carnis et sepultus in Blandinio anno Domini et successit ei filius suus Balduinus, vir magnificus atque probus; qui habuit uxorem Athelam, filiam Francorum regis Roberti aperi defuncti, sororem Henrici pueri¹ heredis regni; de qua genuit filios duos, Balduinum Primum et Robertum Friedonem primum, filiam quoque Mathildem, postea uxorem Willelmi Nothi² 45 conquistoris Anglorum. Iste Balduinus prole sua uxoris sue iam dicto, consensu et electione ornatus baronum Francie tutor juvenis regis Henrici³ et totius regni balivus est effectus. Qui sibi omnes homagium

a) Anseghisum A1. b) x. de monasterio Fiscamp A1. c) Vaningum suppl. oca. manu A1; Vaningum B1. d) deest A1. e) Richardi A1. f) Insuali A1. g) Rolons A1. h) Argenteacum A1. i) deest B. l) Sant. B1. m) Winnoci A1. n) secund. B1. o) deest spatio vacuo vel. A1; post suppl. B1. p) Bergis A1. q) eisdem A1, 50 r) Flandrie A1. s) cepert A1. t) sollic. A1. u) estimabat A1. v) beati A1. w) deest B. x) deest A1. y) Rothiensis A1. z) deest A1. a) pocal. codd.; 47 ed. b) n. codd.; 1032. ed.

1) iam circa a. 1101. coenobium Fiscannense renovatum est. 2) Cf. chartam Richardi apud Monstier, Neustria pia p. 209. 3) Ibi de solo corpore S. Bertini relatum est ex Mirac. S. Bertini l. 11 (Folic. II, 9). 4) Omissa sumta sunt ex Mart. Opp. p. 466. et Sigeb. a. 1035. 5) iam supra loco ex Andrea March, sumto ideoque omissio falsissima scripsit Iohannes, Roberto defuncto: successit illi Henricus puer parvulus, malo ad eius actatem, ut videtur, referens Andree anno 6. l. s. 55 Conradi imp. 6) Immo Philippus, filii Henrici, ut Fl. gen. et Andr. March, recte scribunt. Sic forte scripsit propter errorem modo castigatum.

fecerunt, ependentes, quod, si tunc regem mori contingeret infra tale tempus, ipsum Baldinum in regem Francie sublimarent. Iste comes Baldinus dicitur esse Insulanus, quia villam Insulam condidit et ecclesiam canonorum edificavit in ea beato Petro magnificeque dotavit. In cuius ecclesie dedicatione comes hoc notabile fecit. Prelatos patrie sue cum sanctorum reliquiis advocavit huic dedicationis interesse sollempnitati; qua peracta, vice gratiarum actionis loca in quibus singuli prelati fuerant hospitati eorum ecclesiis contulit, sicut ipse tenebat, libere perpetuo possidenda. Per hanc viam donationis eius nobis provenit ea terra quam in illius ville suburbii habemus, quia ibidem locatus seu hospitatus fuerat dominus Rodericus¹⁾ abbas noster cum corpore beati Bertini et aliis sanctorum nostrorum reliquiis.

Andr. II Fl. gen.

De morte domini Roderici abbatis nostri.

Dominus abbas noster Rodericus, postquam excellenter rexit annis 22, obiit. Carte seu privilegia huius domini abbatis sunt duo.

Capitulum 37.

est de domino Boyone huius loci abbate 37.

Pars 2.

De bello comitis Flandrie Balduini Insulani contra imperatorem, et de novo fossato, quo ipse ab occidente clausit Flandriam.

Anno post elevationem corporis beati Bertini, supra parte proxima, imperator Henricus secun-
20 dus contra Baldinum Insulanum Flandrie comitem bellum movit, quia Hermannus Monteni comite defuncto, viduam eius Balduinus Pius²⁾, filius Balduini Insulani iam dicti, duxit uxorem, imperatore non consulto, et Hannonie³⁾ comitatum in-
vasit. Baldinus Insulanus Tardisium, Balduinus, filius eius, Holium vastarunt et incendunt. Imperator indignus contra
Balduinum venit usque ad Rivium Scaldam, et Balduinus ex altera fluvii parte cecidit. Imperator transire non valens,
25 cavens, Lham Rivium transiens se intulit; usque imperator terra partem vastavit, per Tornacum rediit anno Domini 1054.

Andr. II

1054.

Anno post hoc tertio, defuncto imperatore Henrico secundo, successit filius eius Henricus tertius, qui cum
30 cum patre expertus orientalem partem Flandrie fortificavit, gentibus et fluvii sic munitam et partes occidentales minus validas, exercitum per Tornacum ducens, huc accessit, ut per
has partes Flandriam intraret. Balduinus comes hoc presenscens, populum suum undique
collegit et fossato Flandriam claudi fecit ab illa parte, quod fossatum per novem leucas
in longum ducens, id est a castro de Ruhoult usque ad Basseiam, in solis tribus diebus
et noctibus consummavit et ibidem imperatori restitit; admirans imperator (novum)
fortalicium et multitudinem armatorum, via qua venerat recessit. Comes vero cum suis ipsum
per Flandriam insequens usque Neomegam, castrum imperatoris combussit et sic in Flandriam rediit. Postmodum
35 in Tornaco per Henricum Francorum regem pax facta est inter eos sic, quod comiti Flandrie
remanerent perpetuis et hereditariis pars illa Brabantia, quam ipse Balduinus comes conquiritur ultra
Tenorem Sarum, et comitatus Alostensis cum terra Quatuor officiorum; insuper in Zelandia
quinque insulas imperator ei superaddidit cum conditione, quod eas ab imperatore teneret.

Andr. II et Mart.

Fl. gen.

De fine domini Boyonis abbatis nostri.

Dominus itaque abbas noster Boyo, peracto fidelis administrationis anno 24, appositus est ad patres, et sepul-
40 tus in regione sepulcri domini Roderici predecessoris sui anno Domini 1065. Carte seu privilegia per eum 1065
acquisita sunt duo.

Capitulum 38.

est de Heriberto huius loci abbate 38.

a) possidenda B. l. b) Roder. B. l. c) l. ab o. dex. A. l. d) Hannonie B. l. e) ca. A. l. f) munitus A. l. g) decem A. l.
h) consumm. A. l. i) deat B. l.

1) Cum Rodericus iam a. 1043. obiit, ecclesia Insulensis vero demum a. 1065. fundata est (Fl. gen. B. p. 319), aut Boyo, qui a. 1065, Dec. 10. obiit, aut Heribertus, eius successor, illi consecrationi interesse potuit. Sed fabulam redolent quae hic narrantur.
2) Hoc agnomen Balduino Insulano in Flandria gener. ubique tribuitur; hic Hannoniensis appellatur.
3) Falsissime noster, praecedente nota Andreas March. seductus, Henrico IV. (quem cum Martino tertium appellat) hanc expeditionem, quae

eadem ac modo narrata a. 1054. esse videtur, tribuit. Vix movendum est, in hac narratione mirum modo res gestas esse turbatas, relatione Andree cum Flandria generosa et quadam fabulosa coniunctis. 4) Cf. Flandr. gen. c. 10. 5) Cf. ib. Andr. March. p. 794. 6) Frope Arques. 7) Nescio, quoniam modo haec sibi fingere potuerit. 8) Foram nescio sit in Rymkr. v. 376. 942; comitatus Alostensis ib. v. 683. 9) Walcheren solum memoratur in Fl. gen. B. loco ex Sigob. Illic male addito.

Pars 2.

De morte Balduini Insulani et fundatione monasterii Messinensis.

Flandrie comes Insulensis Balduinus illustris duos habuit filios, scilicet Balduinum, qui vir mitis et lenis erat, atque Robertum, qui fortis erat et rigidus. Pater ergo timens, ne iunior, scilicet Robertus, seniori vel heredibus eius aliquam molestiam inferret, ipsum Robertum in Aldenarda^d coram sanctis suo terre proceribus sollempniter abiuravit fecit, quod fratri [suo] Balduino nec eius heredibus ullam unquam molestiam inferret de Flandrie comitatu, data^e propter hoc eidem Roberto magna pecunie summa, et nobilissimum sibi conjugem matrimonio copulavit Gortrudam, viduam Florencii Friso et Hollandie comitis, Aliam Saxonie ducis; cum qua aliquantulum tempore in Frisia in dote sua mansit, unde postea Robertus Friso dicitur est. Hec domina de primo marito suos predictos filios habuit nomine Bertam, reginam Francie, uxorem Francorum regis 10 Philippi primi; de qua rex genuit Ludovicum Groissum, qui sibi successit in regno, et Aliam Constanciam, uxorem Boimundi^h ducis Apulie, qui cum Godefrido conquestoribus Antiochiam et obtinuit. Hoc iuramento firmato ob pacis securitatem, matrimonioque Roberti, ut dictum est, sollempnitate, Balduinus Insulans in inclitus Flandrie marchio et comes, postquam 32 annis potenter in Flandria regnaverat, plenus honore et gloria, obiit et sepultus est in ecclesia sancti Petri Insulensis anno Domini 1067. Post cuius obitum regalia illa domina vidua eius Athala tanto viro, sed non divitiis orbata, in Messineaⁱ sanctimonialium construxit cenobium, et devote limina apostolorum visitans, a papa Alexandro secundo vidualem suscepit habitum; sicque reversa, in monasterio suo Messinensi humillime vixit, et plene pietatis operibus obiit, ibique sepulta est.

De Flandrie comite Balduino Pio et morte eius.

Balduino Insulano Flandrie comiti successit filius suus Balduinus, a puero nutritus in aula imperatoris Henrici ac in eius palatio pro omnibus honoratus. Hic in suis adolescentie temporibus decidit in tantam infirmitatem, ut et pater in manu candelam teneret extremum spiritum expectans. Et ecce, subito resumptis viribus, patri suo dixit: Pater, ab hac evadere infirmitate, et tibi dare volueris locum de Anon^a, et ibi monasterium edificare possim; hec vero sunt, que statim hoc mihi sancti Marcellini et Petri promiserunt. Pater annuit, et filius annus effectus est. Subterit igitur Anon castro, raptorum latibulo, edificavit ibidem monasterium Anonense in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli et sanctorum martirum Marcellini et Petri; et propter hoc vocatus est Balduinus Anonensis; dicitur est etiam Balduinus Pius, quia totus erat deditus operibus pietatis, viduarum, orphanorum, ecclesiarum, pauperum et oppressorum amator et defensor precipuus. In ecclesia summe intendebat ad ea que dicebantur, nec inter psallendum alicui loquebatur nisi Deo. In missis pauperes, quibus elemosinam tribuit, luxu se semper habere volebat, ut pro se secum orarent. Tempore caritatis monasteria compellebat ad elemosinas adhibere faciendas, et ipse de ipso largissimo tribuebat, totus deditus pietati. Etiam dicebatur Balduinus Cum-niso, et pingi solet a pluribus nisum aviculam supra pignum tenent in signum pacis, quia toto suo tempore Flandria pacifica mansit; huius arma portabat, non inferebantur molestie, non reducebantur ab agris aratra, et vis de nocte clauderentur hostia. Hic, adhuc vivente patre, duxit uxorem Richildem, viduam Hermani comitis Montensis; de qua duos habuit filios, Arnulduum scilicet et Balduinum. Regnavit autem solus tribus annis, et obiit anno Domini 1070, et sepultus fuit in Anon, quod ipse fundaverat monasterium. Eodem anno dominus abbas Heribertus privilegium manumissionis statuum de Dordburgh et Loon a Drogonis Morinorum episcopo sequatur, quod sic incipit: *In nomine sancte etque deusce Trinitatis. Drogo eiusdem gratia et cet. Actum anno Verbi incarnati 1070, indictione 8, et episcopi mei anno 46.*

Pars 3.

De bello Roberti Frisonis contra regem Francie et nepotes suos Arnulfum et Balduinum.

Post decessum Balduini Pii Flandrie comitis eius vidua Richildis fuit populo et terre gravis, eos servitutibus oppriment; filius nichilominus eius Arnulfus fuit populo datus, quare Flandres ad Robertum in Frisiam miserunt, sibi terre dominium pollicentes, et Richildis resisteret. Qui contra iurandum, quod in Aldenarda iecerat, supra e[odem], pars 2, venit et terre dominium contempsit. Richildis igitur et filii sui regem Francie contra Frisonem cum exercitu magno Casletum usque duxerunt; quem Friso pugna educta fugare contempit. Fertur, quod ante bellum Richildis in curia prope Casletum obviam Frisoni facta, pulvorem portilegem contra Frisonem sparavit talem, ut eo tactus bello succumberet, sed sese vento pulvis in ipsam Richildem cecidit; nec multo post bellum commisitum est, in quo Richildis capta est et incarcerata, Arnulfus, filius eius, interemptus; Balduinus in Hannoniā fugiens, ibi se tutavit; qui postea in Flandria non comparuit. Rex

a) A. I. sic: De Flandrie comite Balduino Insulano, eius obitu et successione filiorum eius Bald. et Roberti. b) Messinensi B. I. c) erat et l. A. I. d) Aldenardia A. I. e) deest B. I. f) summa A. I. A. I. g) deest A. I. h) Boam. A. I. i) deest B. I. k) Messinea A. I. B. I. l) Frisia B. I.

1) Haec refert Genial. com. Flandriae Bertin. cod. Atrebat. (i), SS. IX, p. 306, et ex eo Lambertus Audom., ib. p. 310. Quorum utrum nosset exscripsit nescio, cum cetera fere omnia quae huius praebent in Fland. gener. transierint. 2) Robertum in Frisia degisse, referant complures nostri fontes, ut Andr. March. p. 797; Fl. gen. c. 17; Rymk. v. 1441. 3) Haec ex Sigeb. vel Andr. March. 4) l. e. Hashon. 5) Bonus dicitur Fl. gen. c. 12, 'Pius' eius patris est agnomen, ib. c. 7. 6) Cf. Chron. Flandr., apud De Smet, Corp. chron. Flandr., l. p. 53: *Semper per Flandriam egit cum falcone vel niso super manum suam, quod vero additamentum est recentioris codicis.* 7) 1075, ind. 13. Simon. Nostri numeri huius anno episcopatus 46. non concordant. 8) Haec verba, ut videtur, de Fl. gen. c. 15: *per . . . filii eius . . . Arnulfi imprudentiam male facta.* 9) Multo post pagnam. 10) Ita Lamb. c. 23. de Richilde.

Francie victus recessit Monsterolum. Friso Robertus fugientes insequens, prope Sanctum Audomarum captus est ^{Bymb.} et in villa aductus, sed statim pro Richilde commutatus. Unde rex indignans, quod tantus vir pro muliere ^{And. M.} commutatus esset, presumens Audomarenses Frisoni favere, de Monsterolo rediit et nocte villam Audomarensis intravit, quam cedibus, incendiis et rapina graviter devastavit, non parcens sexui vel etati¹. Et hec est plaga peior quam Audomarenses sunt perpassi ex quo villa fortaliciata fuit. Friso condolens Audomarensibus, Eustacium Bolonie comitem et fratrem eius ^{Cron. de Pl. et Andr. M.} Goffridum Parisiensem episcopum, Francis cancellarium², sibi confederavit, eis dato nemore de Biaulo, ut regem abire facerent. Tunc predictus episcopus³ regi secreto scripsit, quod, nisi cito recederet, Frisonem cum comite Bolonie super se improviso videret. Quo audito, rex nocte recessit, de suo plurimum relinquens. Pace reformata, Friso mestos Audomarenses consolans, privilegiis eos et pascuis, que⁴ a nobis abstulit, honoravit⁵; nempe pascua et totam circa villam Sancti Audomari terram palustrem cum aquis et piscariis nobis confirmaverat pater eiusdem Balduinus Insulanus, supra capitulo proximo, parte secunda⁶, que antea nostra fuerant ex dono Adroaldi, supra capitulo sancti Bertini, parte 6⁷, absente namque domino abbate nostro Heriberto⁸, dum non esset qui con- ¹⁵tradicere auderet. Friso illa de paludibus et pascuis nostris abstulit et Audomarensibus in communes pasturas dedit.

De fundatione ecclesie sancti Petri Casletensis et monasterii Watinensis.

Et quoniam predicta victoria iuxta Casletum in die cathedre sancti Petri contigit, in memoriam triumphi Casleti in ^{Lamb. Ard. 25.} castello suo ecclesiam canonicorum fundavit in honore beati Petri apostoli anno Domini 1071; in qua sepulta ^{Cron. de Pl.} iacet. Anno vero sequenti⁹ Robertus Friso fundavit monasterium Watinense¹⁰ canonicorum regularium in honore ^{Lamb. Ard.} beate Marie virginis, ubi prius fuerat¹¹ ecclesiola beati Richarii confessoris.

Quoddam valde mirandum.

His ita gestis, Friso pro confederacione nuncios ad imperatorem Henricum misit, quibus elegans domina ^{Bymb. 1703.} prope Coloniam obvians, que tenderent peciit, et cum dicere nolent, ait: 'Scio, quod nunc Frisonis estis ad imperatorem pro confederacione, quam libenter suscipiet; sed Friso periturus est, et ideo filius filii sui herede cariturus est, et iuvenis de Dacia terram habebit. Quo sciam sine herede mortuo, duo, unus orientalis et alter occidentalis, pro comitatu disceptabunt, sed orientalis optinebit, cuius posteri usque ad antichristum in terra dominio durabunt'. Hec dixit et disparuit, que nunquam ante vel postea visa fuit ibidem; et sicut ignoratur que fuit ipsa, de eius tamen ³⁰ dictis quedam visa sunt, et de futuris novit Altissima.

Par. 4.

Quomodo ecclesia Bergensis fuit a nobis alienata.

Hac tota Frisonis tempestate domino nostro Heriberto abbate absente et apud Autiodorensis monasterium suum moram trahente¹², regiminis sui¹³ anno 5. Rumoldus abbas ^{1070.} Sancti Winnoci¹⁴ Bergensis, noster quoque monachus, obiit. Quo defuncto, sicut assolet ablato capite membra dissolvi, monachi Bergenses, sprete obediencia abbatis nostri Sancti Bertini, elegerunt non de colegio¹⁵ Sancti Bertini, ut tenebantur, sed de suo Bergensi colegio Ermengerum¹⁶, virum probum et religionis amatorem, qui fuit eorum primus abbas de Bergensi colegio sumplus; quod tamen eidem in partem cessit contrariam. Nam propter ⁴⁰ viciosum¹⁷ hunc ingressum¹⁸, quem forte Deus in eo punivit, dum monachos suos ad religionem compelleret, invidie murmurabant, plus etiam dedignabantur eidem obedire, quem dudum habuerant socium, quam extraneo, unde sedicionibus et conspiracionibus eum turbare non cessaverunt. Etiam tota¹⁹ Flandria bellis et inquietudinibus agebatur, quare monachos suos coercere non poterat, cum pacis auctor nisi cum pace bene colatur. Igitur ⁴⁵ Bergenses monachi, de quodam iuvene nobili Ingelberto, filio filie comitis Flandrie Balduini Barbatii spe concepta, ut illum sibi preficerent, si Ermengerum deponere possent, — putabant enim iuvenem eorum voluntatibus faciliter indulgere. Multis igitur et falsis Ermengerum inculpantes, eum per Hugonem Dyensem pape legatum deponi fecerunt²⁰. Cum ergo innotuit Roberto Frisoni²¹, qui tunc Flandris preerat, Ermengerum sic depositum, Ingelberto non ⁵⁰ consensit, sed quendam cognatum²² suum nomine Manassen²³ de monasterio Yrdunensi, eis noventibus et reclamantibus, quibusdam etiam de monasterio recedentibus, eis prefecit anno

a) post superer. B I. b) quae B I. c) Fundacio A I. d) Vat. B I. e) se. f. A I. f) Winnoc A I. g) sic B I. const.; coll. A I. h) Erm. — colegio des. A I. i) preter B. k) h. v. A I. l) deest A I. m) Pl. t. A I. n) Frisonis A I. o) conatum A I. p) Manassen B I.

55 1) Cf. Fl. gen. c. 22. 2) Hoc verbum ex Andr. Bert. c. 3. 3) Cf. Simon, I, 17. 4) Cf. Chron. March. 5) Auctor chartam iam non existentem a Roberto Audomarensibus datam legisse videtur. 6) Ubi haec ex charta apud Simonem I, 14, sumpta sunt. 7) Sumpta ibidem ex Folc. I, 2, 3. et V. S. Watin. c. 29, p. 612; Simon II, 70, et infra p. 789.

Domini 1078. Qui prudenter res ecclesie sue disponens, a papa Gregorio VII.º anulum, mitram et sandalia impetravit, sed ab invidis accusatus et a comite de dilapidacione in causam tractus, respondit, non comitem, sed se esse abbatem, et de suo non comitem, sed se disponere posse et debere. Quo responso comes indignans, et ecclesiam Bergensem prohibuit. Manasses^b igitur, assumptis sibi que poterat cum privilegiis et insigniis suis dignitatis, accessit^c; et sic usque hodie Bergensis ecclesia pontificalibus caret. Ab hac die Ingelbertus prefatus communi consilio abbas in Bergia constituitur, et sic tumultuantibus Flandrensibus, duobus etiam tante nobilitatis viris successive ibidem abbatibus institutis, Bergenses ab obediencia abbatis Sancti Bertini sunt abalienati, abbate nostro Heriberto absente^d impellenteque potenti manu principis, nemineque contradicere presumente seu audente. 10

De reditu domini Heriberti ab Autisiodoro ad hoc suum monasterium et principio abbacie Alchiacensis.

Orta Frisonia hac tempestate, dominus abbas noster Heribertus hinc absens fuit intendens suo monasterio Autisiodorensi; et videns res huius ecclesie male dispositas, Autisiodorensi monasterio resignavit et ad hanc suam ecclesiam sedem anno Domini 1072. Eodem anno dominus abbas Heribertus Suelgerum 15 huius loci monachum insit ad Alchiacum locum nostrum et eum ibidem primum abbatem instituit. Sed vix duobus annis abbasavit; quo defuncto, Heribertus successorem ibi statuit Gervinum, huius loci monachum; quo deposito, Heribertus instituit ibi abbatem Norbertum 1077. monachum nostrum anno Domini 1077.

PARS 5.

De fundatione ordinis Grandimontensis et monasterii Aquicinti.

Circa idem tempus sub patre Stephano incepit ordo Grandimontensis in loco nuncupato^e Muretum, in dyocesi Limovicensi, non longe a civitate Limovica. Sed patre Stephano defuncto, fratres iussione dirina moniti, transtulerunt monasterium ad alium locum propinquum qui Grandimons dicitur, unde ordo Grandimontensis appellatur. Hiis fratres per omnia fere Cisterciensium ordinis instituta secuntur, hoc tamen addito, quod nunquam carnes pro quacumque causa comedunt; habitum gerunt brunum sive griseum, tunicam scilicet et scapulare, desuperque non cucullam aut frocum, sed cappam ante fissam^f, et sunt quasi reclusi.

De fine domini Heriberti abbatis nostri.

Carte seu privilegia sui temporis sunt duo, unum Drogonis et aliud 30 ipsius Heriberti^g de anniversariis antedictis.

Capitulum 39.

est de domino Iohanne huius nominis primo, huius vero loci abbate 39.

PARS 2.

De fundatione monasteriorum Hamensis et Andrensis et translatione sancte Rictrudis^h.

Huius abbatis anno 3. Balduinus Ghisnarum comes et Ingelramus Liabensis dominus de peregrinatione Sancti Jacobi redeuntes per Pictaviam, hospitali sunt in monasterio Carofensi. Videntes ibi religionem bene vigorem, de 40 monachis Carofensibus secum ad has partes adduxerunt. Et quidem Balduinus Andrensis, Ingelramus vero Hamense monasteria in honore sancti Salvatoris fundaverunt anno Domini 1084. Nota igitur Andrense monasterium ab hoc nostro monasterio Sythiensi derivatum atque decium, quia de Ghisnensi comitatu in baroniaⁱ Ghisnarum fundatum; nam Ghisnas nostra fuerat, ut in precedentibus est clarissime declaratum. Eodem quoque anno corpus beate Rictrudis de Marchianensi monasterio ad Andrense translatum est. 45

De peregrinatione Roberti Frisonis Flandrie comitis ad Iherusalem et Terram Sanctam.

Anno Domini 1085. Robertus Friso Flandrie comes filio suo Roberto Flandrie comitatum regendum commisit^j. Ipse vero ad Terram Sanctam et Iherusalem visitandam porrexit, ubi crebris et magnis victoriis fuit; per eum tamen non fuit recuperata Terra Sancta, sed per alium eius predictum, ut post patet 50 Ferturque una diebus, dum Friso sancte civitati Iherusalem propinquaret, porta civitatis semet ipsam clausit et ei ingressum prohibuit; unde stupefactus, quendam religiosum solitarii adit et eidem sus peccata confessus est; qui sibi penitentiam inuavit, specialiter autem de comitis Arnoldi, nepotis sui, morte et de periurio in Aldenarde iurato, insinuans ei, ut heredibus fratris sui terram Flandrie redderet, si Dei misericordiam consequi vellet; quod et facere promisit, et Iherusalem ingrediens, portam patentem invenit et intrauit. Postquam vero per aliquot^k tempus in Terra^l 55

a) decet A. l. Manasses A. l. A. l. c) abbate B. l. d) nocup. A. l. e) dyocesis B. l. f) nec A. l. g) propinquum A. l. h) Cisterc. B. l. i) baronia A. l. ed. j) post corr. Rois. B. l. k) Carofens B. l. l) baronia B. l. m) sic B. l. o) Terram Sanctam B. l.

1) Circa a. 1083; Gall. chrest. V, p. 394. 2) Cf. Simon, l. 17. 3) lb. l. 19, 20. 4) Cf. Ann. Bland. a. 1086.

Sancta stetit, in Flandriam rediit, sed promissa non tenuit, nam fratris hereditibus antedictis nihil pen-
tus nisi solam villam Duacensem reddidit.

Pars 3.

De austeritate Roberti Frisonis contra ecclesias terre Flandrensis et eius correctione.

Postquam Friso Robertus Flandrie comes de Terra Sancta rediit, graviter manum apposuit ad ecclesias
et clericorum bono, quare clerus universaliter est conatus Urbano papa II. Papa vero litteras suas commina-
torias comiti destinavit; sed cum emendare nollit, contra eum congregatum est Remis concilium^a, quo certi nunci
10 ordinati sunt et missi ex parte concilii ad comitem, qui eum monerent, ut desisteret, et si opus esset, contra eum pro-
cessus inciperent, producerent et finaliter sententias fulminerent. Nunci fuerunt Iohannes Sancti Bertini, Gerardus de Ham
abbate, Bernardus Westpalsis et Arnoldus Sancti Audomari prepositi. Qui venerunt ad comitem Robertum Frisogem
predictum, qui tunc erat in hoc monasterio Sancti Bertini in quadragesima, et eum monerunt, ut ante ramos palmarum
ecclesiis et clericis satisfaceret, sin alias, ex tunc eum excommunicarent^c et terram eius interdicto subicerent^d. Quo
15 audito, se comes humiliavit et clericis ac ecclesiis satisfacit anno Domini 1093.

Anno sequente dominus abbas noster Iohannes a predicto imperatrix comitis privilegium confirmationis de liber-
tate Ardas et pascuis porcorum et cet., quod sic incipit: *Prudenter scitis antiquorum excogitavit sollicitudo et cet.* Actum
anno Domini 1093. Hic Friso Robertus videtur penitencia ductus ad cor rediisse, confirmans
1093 nobis paludes nostras per omnia, sicut pater suus Balduinus antea confirmaverat, supra

capitulo Bovonis, parte finali¹, nominans eosdem terminos et limites, quos pater suus pre-
dictus nominat, quarum tamen partem burgensibus Sancti Audomari in communes pasturas
Robertus ipse concesserat, supra capitulo proximo, parte 3². Quomodo pars illa paludum
civibus Audomarensibus mansit nec ad nos rediit, neque recompensacio nobis inde facta
fuit, mirandum, nisi, quia comes Robertus, qui hoc litteraliter nobis restituit, cito post obiit³,
25 similiter et dominus abbas noster; quare Robertus comes quod mente conceperat, morte
preventus, facto complere non poterat, nec abbas prosequi; et sicut docet experientia, uni-
versitates villarum et civitatum non faciliter sibi data dimittunt, et sepe filii de patrum
testamentis parum curant.

Pars 4.

De morte Roberti Frisonis et successione Roberti, filii eius.

Friso Robertus Flandrensis comes viro terminum sciens, apud Casletum subito et sine viatico obiit, et ibidem
in ecclesia canonicorum, quam ipse sancto Petro fundaverat, in cripta sepelitur anno Domini 1093. Qui in comitatu
1093 successit Robertus Friso⁴ iunior, filius eius. Hic fratrem habebat Philippum, qui de solario corruens aliis
obiit et Bergis in monasterio Sancti Winnoci sepultus iacet⁵, de quo infra capitulo Lam-
35 berti, parte 6. Iste Philippus pater fuit Willelmi de Yppra⁶, qui huic ecclesie multa bona
fecit, et eius mencionem facimus in omnibus tricenariis nostris. Habuit etiam Robertus iste
sorores quatuor, primam eorum ex parte matris nomine Bertam, que fuit regina Francorum, uxor Philippi primi
40 et matris Ludovici Grossi Francorum regum. Secundam sororem ex patre et matre germanam, que fuit uxor sancti
Keroli regis Dacie et mater Karoli postea Flandrie comitis. Terciam sororem etiam germanam fuit uxor ducis Helaric
et mater Theoderici postea Flandrie comitis. Quartam etiam germanam nomine Ogieva⁷, que fuit abbatissa
Messinensis. Dixit autem idem Robertus Friso iunior uxorem Clemenciam, filiam Willelmi Haydi⁸ Burgundie comitis,
cujus Clemencie frater fuit Calixtus postea papa huius nominis secundus; de qua tres filios habuit, primum Balduinum
50 cognomento Hapkin, qui patri successit in Flandrie comitatu; secundum Willelmum, qui juvenis ante patrem obiit
et in hoc monasterio sepultus est circa medium chori⁹; tertium vero¹⁰, cuius mihi nomen nunc non occur-
rit¹¹. De hac domina Clemencia scribitur in cronice pluribus, quod postquam predictos tres filios genuerat, qui
sibi sufficere videbantur ad Flandrensem successione, timens, ne, si plures haberet filios, contra se invicem
pro terra contenderent, quod bella et discrimina multa ventrent, inhabilitatem uhrs concipiendi sibi procuravit, quod
licet sic intentione, in diosrota tamen factum sibi Deus in magnam convertit misericordiam; nam tribus filii
suis predictis ante se mortuis, extraneos a suo sanguine comites in Flandria regnantes oculis suis vidit; hoc propter
55 hoc guerre seu tribulationes per patriam cessaverunt, sed potius invaluerunt, ut in sequen-
tibus apparebit.

De obitu domini Iohannis abbatis nostri.

Dominus Iohannes abbas noster

bb a) correctioe B 1. a) sic plerumque eod. pro equit. b) Vatis. B 1. c) excommunicaverunt B 1. d) subiecerunt
e corr. eiusd. manus B 1. e) sic Fl. gen. 1091. Rymkr. f) Nob. B. g) Theoderici B 1.

1) c. 37. Ibidem sumis sunt ex Simone I, 14. 2) p. 784. Smet, Corp. I, p. 64. 3) Corruptum pro Testahardith,
3) V. part. 4. 4) Hoc cognomen et dat Chron. ut habet Fl. gen. c. 24; Testahardie Rymkr. 5) Cf. infra
rhythm. v. 2220, et saepius. 5) Sic Lanib. Aud. 40, 9. 10) Hi wan an hare ceern song, . . . hie
60 gen. c. 8. 6) Cf. Simob. II, 105. 7) Nomen apud Boudin Apta ende lices antre kindre daer loe-
nullum priorem scriptorem inventi. Maria nominatur Rymkr. et Fl. gen. interpolata ex Herim. Torn. c. 18.
in posteriore recensione Chronicae Fland., apud De 11) Etiam nobis ignotum est.

Simon I, 33 sic pacem relinquens fratribus. Auctori pacis animam devoto reddidit anno Domini 1098. et sepultus fuit in
1098. septentrionali cono claustrum iuxta introitum capituli, postquam rexerat annis 14¹

Carte seu privilegia sui temporis fuerunt numero 4.

Capitulum 40.

est de domino Lamberto huius nominis abbate 40.

Nunc iam notabilibus factis, que vere silenda non erant, breviter transcursum, ad principium domini Lamberti abbatis nostri revertamur.

Pars 4.

De reparatione ecclesie Morinensis et electione domini Iohannis episcopi.

Lambertus igitur hic, abbas effectus, statum ecclesiasticum et religionis valde lapsum emendare cupiens, ut
Pa. 132, 2. bonitatis exemplum a superioribus influat, sicut unguentum in capite quod descendit in barbam
Simon II, et neque in oram vestimenti, ad matricem ecclesiam primo processit per hunc modum. Ecclesia
51-58. Morinensi discordiis a se male dispositis, ut exemplum reprobum esset universis, cum duobus episcopis suis
1099. Iluherbo et Alberto consensuiter electis — dominum Iohannem in suum episcopum receperunt anno Domini 1099; qui 30
annis episcopatum sanctissimi regens — et alia bona plura huic ecclesie fecit, de quibus suis
in locis inferius est mencio facienda; et quamdiu vixit, benefacere huic ecclesie non
cessavit vir iustus et sanctus. Et quamquam non sit per Romanam ecclesiam canonisatus,
eum tamen in libro vite numero sanctorum pie credimus esse ascriptum; cuius vitam et
legendam penes nos habemus conscriptam².

De reditu Roberti Flandrie comitis a conquisita Iherusalem.

Huius domini Iohannis episcopi anno 2. Lamberti abbatis nostri 3, id est anno Domini 1101, inclitus Flan-
dris comes Robertus secundus de Iherusalem et Terra Sancta per multos labores, victorias et triumphos ex-
peritus magnalia Dei, completoque sue peregrinationis voto, cum multa militari laude et gloria reversus, 25
a rege principibusque Francorum honorifice tractatur, et in Flandriam tendens, cum iam tanto gaudio-
rum subito receptatur. In qua sancta expeditione sic incomparabiliter strenuus se gessit, quod non solum utilis,
verum potius ut fulgur infidelibus esset terrori, sicque victoriosus et invincibilis, ut cum sancti Georgii filium Turcho-
rum et Arabum appellaret exercitum. Ipse brachium sancti Georgii secum attulit et ecclesie Aquicincensi dedit. Ipse
etiam comiti ordinavit et perpetuo constituit prepositum Sancti Donaciani Brugensis suum archiepiscopatum et Flandrie 30
cancellarium. Anno quo de Terra Sancta reversus est contra Torracum³ movit exercitum; eo ibidem hye-
mante, Henricus imperator contra eum vadit, sed inactus rediit, hyemis asperitate ad coactum exercitum
Comes etiam a Balduino Hannoniense, consobriuo suo, filio Balduini comitis, in expeditione Iherosolimitana defuncti,
Duacum castrum quibusdam pactioibus et conventionibus obtinuit. Unde Henricus imperator ad auxilium Balduini
contra Robertum exercitum ducens, Duacum vadit, sed ultimique pacto simuleto magis quam composito, inefficax rediit. 35
Duacum vero Roberto Flandrie comiti remansit.

Pars 6.

De ordinis reparatione apud Alchiacum.

Pater itaque Lambertus, duabus primoribus ecclesiis huius dyocesis, scilicet Morinensi et Sythensi^a, qualiter-
cumque reformatis, solum se Cluniacensibus indulgens, ad vicinam ecclesiam reformandam mentem intendit,
opportunitatem nanciscens^b. hanc ex ecclesiarum vacacionibus, hunc ex monachorum dissenso-
nibus. Et eodem anno, scilicet anno 1101, ecclesie Alchiacensis, eadem lege, consuetudine ac privilegio
competit et debet ex isto monasterio abbas provideri. — Norberto illius loci abbate defuncto, Odonem Cluniacensem
monachum, virum exemplarem, ad ordinem hic reformandum pridem missum diligentia Hugonis 45
tunc Cluniacensis abbatis⁴, Alchiacensibus abbatem profecit, qui multa ibidem per religionis adversarios adverse
perpetuus, illis fugientibus, ipse cum viris timoratis sibi adherentibus idem cenobium fere viginti annis secundum regu-
lam et exteriorem habundantiam honorifice regit.

De reparatione ordinis in monasterio Bergensi.

Itemque eodem anno Ingelbertus abbas Sancti Winnoci Bergensis, si tamen per ostium intrasset, postquam 50
31 annis⁵ illam ecclesiam rexisset, positus in mortis articulo, palam confessus est dominum Ermengerum
abbatem suum a se regardi cupiditate minus iusto depulsum. Igitur eo defuncto anno Domini 1101, Bergenses
Ermengerum resumpserunt abbatem, qui per papam et episcopum approbatus, vix triennio⁶ supervixit. Tunc Ber-
genses de suis electionem fecerunt. Tunc episcopus videns illam ecclesiam indigere correctione, comiti Flandrie notifi-
cavit, illum ecclesiam per virum religiosum corrigi fore necesse. Comes hortato sue consuevit Clemencie per Lambertum 55
abbatem nostrum inducto consensit. Igitur insueti abbas nostri Hermetem priorem nostrum, hic a puero nutritum,

a) Sythensi A. L. B. I. b) nanciste. B. I.

1) l. e. 1081-1095. ex Simone. 2) Impressa sequente anno obitus 1101; iam s. demum 1078.
Acta SS. Ian. II p. 794 sqq. 3) Ita perperam pro Ermengerus positus est; v. supra cap. 38, parte 4.
Cameracum. 4) anno fere . . . numero vacante b) Coniectura auctoris ex Simon. II, 65. 6) infra 60
Simonis codex. Hic numerus non concordat cum biduum obitu Simon.

tunc Clunisi commorantem, abbatem in Bergis ordinavit. Die^a prefato comes et proceres, Bruno apostolice sedis legatus, Iohannes episcopus Morinensis cum clero, abbas quoque noster cum abbate novo et monachis nostris, quos illuc ad ordinem introducendum aduserat, in Bergis assunt. Bergensibus quatuordecim^b dispersis, abbas Hermes intro-
 5 sic, ut in brevi quo ad spiritualia sibi multo confuerent ad conversionem, et quoad temporalia in edificiis et possessionibus per eum retractis et acquisitis ecclesia sua magnam sentiret emelioracionem. 1104.

Sic pater Lambertus in hac mutacione Bergensi duo magna fecit; primo nos ad nostram ecclesiam et que nostra fuerat, supra capitulo Roderici, parte 3^a, restituit; secundo quod locum quasi ex toto lapsum in toto reparavit. Huius mutacionis^c presagium tale precessit. Comes Flandrie Robertus secundus fratrem habuerat nomine Philippum, qui casu colisus in Bergis obierat et ibi sepultus erat, supra capitulo Iohannis, parte 4^a. Circa finem regiminis Ermengeri abbatis iam dicti editus loci predicti surgenti pro matutinis Philippus iste super locum sepulture sue visibiliter apparuit, et ei^d se manifestans, eum monuit, ut signum pro matutinis pulsaret, asserens fidelium oraciones defunctorum animabus valde
 15 profuturas. Editus hec visa retulit, et vix 8 dierum spacio supervixit. Iste Philippus alium habuit^e ex concubina nomine Willelmum de Lo, quia ibidem^f monasterium Sancti Petri fundavit^g, in quo et sepultus postea fuit^h; dicebatur et Willelmus de Yppra, quia cum Ypprensibus confederatus ad terre dominium aspiravitⁱ. Ipse est Willelmus de Yppra, de quo mencionem facimus in omnibus tricenis nostris, quia multa bona nobis^j fecit, ut infra patet capitulo Leonis^k,
 20 parte 5. Similiter et predictae ecclesie de Lo multa bona faciens^l, et specialiter crucem auream unam nobisque consimilem dedit.

Pars 7.

De fundatione ecclesie beate Marie de Dunis.

Anno post hoc 5, id est 1107, fundari inceptum est monasterium de Dunis per hunc
 25 modum^m. Dominus Ligerius, vir sanctitate famosus, monachus de ordine sancti Benedicti nigrorum monachorum, exemplo priscorum sanctorum patrum relinquens patriam, ut terrenis curis exutus, liberius Deo Filio virginis inserviret, peregre profectus in Flandriam venit, et in Furnensi territorio nec longe a Furnensi villa, locum desertum peciit, ubi inter
 30 montosa et arenosa maris littora, que vulgariter ibi 'dunes' appellantur, resedit ibique de bonis a Deo sibi tam largicione Flandrie principis quam aliorum Christi fidelium collatis capellam in honore beate Marie virginis edificavit et conventiculum sui ordinis nigrorum monachorum ibi congregavit. Quem locum et conventum ipse ibi primus abbas 21 annis sic rexit et erexit, ut postea cresceret in monasterium solemmnissimum, quod hodie dicitur
 35 beate Marie de Dunis. Post Ligerium dominus Fulco eiusdem ordinis niger monachus, de monasterio Saviniacensiⁿ secundus ibidem abbas effectus, locum ipsum et numero monachorum et possessionibus augens, decem annis gubernavit, semper in habitu atque statu ordinis nigrorum monachorum. Sed florente tunc novo Cisterciencium ordine advenienteque illo magno luminari ecclesie beato Bernardo, ad arcioris vite frugem aspirans, in manus ipsius beati Bernardi se, monasterium et conventum sponte subiciens, habitu nigrorum
 40 monachorum derelicto, ordinem et habitum Cisterciencium assumpserunt^o. Quibus beatus Bernardus abbatem prefecit dominum sanctum Robertum, de Brugis oriundum^p, qui fuit illius loci a sua fundacione tercius abbas, sed primus de ordine Cisterciensi.

Pars 8.

De obitu sancti Anselmi Cantuariensis episcopi.

Vir apostolicus dominus sanctus Anselmus Cantuariensis archiepiscopus et venerabilis Hugo Cluniacensis abbas, 11 1109.
 45 dus magna ecclesie luminaria, hoc eodem anno, anno scilicet Domini 1109, de hoc seculo huiusmodi tellice migraverunt ad eodem; quorum obitus ante monstratus est Fulgencio Assigensi abbati sic: Vidi in sompno duos locellos seu stragulos pro mortuis ab angelis in celum deferri; ex hoc, ex-4 origines, coniecturas illorum obitum, qui cito

50 a) dia pref. Comes distiguit B I. b) quatuordecim B I. c) mutacioni B I. d) fuerit manif. B I.

1) Immo 2, p. 780. 2) p. 785. 3) scilicet in Loo, c. 48, 49. 7) Haec verba iam supra cap. 39, parte 4, praef. Furnes. 4) Minime ipse fundavit ecclesiam, que iam longo tempore ante eum existit; cf. Gall. leguntur. 8) c. 43. 9) Lambertus prepositus Loensis in charta a. 1158, data, apud De Smet l. l., p. 47, enarrat beneficia ecclesie a Willelmo collata, crucis vero ibi mentio non fit. 10) Cf. Chron. de Dunis ed. Brug. infra cap. 43, parte 5. Ossa eius a. 1770, ibi inventa sunt; cf. De Smet l. l. 6) Cf. Wakeri V. Caroli com. Valcell. a. 1137. 11) Cf. ib. a. 1138.

post hoc mundo miracula innotuit, que multa et magna in eorum legenda reperiuntur. Iste dominus Anselmus, natione Italicus, scientiis liberalibus et maxime theologia preexcellenter imbutus, multa pulcherrima conscripsit, monachusque Cluniacensis¹ religiosissime conversatus est. Hic post Angliam a Willelmo Normanno conquistam, supra capitulo Heriberti, parte prima, sublimatur Cantuarie in archiepiscopum²; sed predicto Willelmo Conquistatore defuncto, persecucione filii eius Willelmi regis Anglorum pulsus est ab Anglia, qui ad hoc nostrum monasterium divertens, a domino abbate nostro Iohanne et fratribus cum multa reverencia receptus fuit et aliquanto tempore se hic recreavit. Hinc ad Cluniacum et inde Romam ad papam Urbanum II. se transtulit, ubi cum Lambertus abbas monasterii invenit, ac per eius adiutorium ipse abbas monasterii confirmacionem electionis domini Iohannis Morinorum episcopi, pro quo venerat, facilius impetravit, ut patet supra e[od]em, parte 4; recordatus enim archipresul beatusimus caritatis et amicitie hic sibi dudum exhibite, hoc subsidium abbati nostro Lamberto exhibuit. Ipse est secundus Cantuariensis archiepiscopus, qui de Anglia transfretans, in hoc loco solacium invenit, et primus fuit sanctus Dunstanus³, supra capitulo secundo Hildebrandi⁴; parte prima. Migravit hic vir sanctissimus ad Dominum anno Domini 1109, Idus Iulii⁵, cuius sepulture titulus fuit iste:

*Hic iacet Anselmus nunc in cinerem resolutus,
Cuius doctrina per climata cuncta Latina
Exponendo sacras scripturas atque docendo
Et Domini nomen pretusum fudit odorem.
Hic cum fulgeret diffuso lumine, sidus
Abstulit ille dies, quo Iulius exiit Idus.*

De obitu regis Francie Philippi et successione filii sui Ludovici et quibusdam eventibus.

Hoc etiam eodem anno dominus Lambertus Atrebatensis⁶ episcopus obiit⁷, cui Robertus eiusdem ecclesie archidiaconus successit. Cuius Lamberti tempore fertur, quod beata virgo duobus ioculatoribus apparens candidis amicta, candellam⁸ ceream eis tradidit in sui memoriam⁹, quam dominus Lambertus episcopus approbavit et populis venerandam exposuit. Et hec est que dicitur candela Atrebatensis, quam ioculatores cum solempni processione deferunt in die sancti sacramenti, multique languentes, et specialiter igne sacro, ad illam peregre veniunt et sanantur; de qua iam multe filie seu candelae alie sunt derivate, sicut candela Bergensis¹⁰, Falcobergensis, Duniensis¹¹, de Neles, de Sinnighem¹², de Arkes, de Blendeca et alie multe. Sepultus fuit episcopus iste in ecclesia sua Atrebatensi ante altare, quod a septentrionali parte chori pro eadem candela dedicatum est beate virgini; memoriale quoque episcopi predicti candellam tenentis in manibus ante Idem altare marmori est insculptum in pariete et super tumbam eius epitaphium istud:

*Vedastus proprie fuit huius episcopus urbis;
Post cuius obitum proprio sine prece languens,
Hec sedes flevit subiecta diu Cameraco,
Donec Lambertum, tumulo qui clauditur isto,
Moribus egregium, sapientem, religiosum,
Rome sacravit Urbanus papa secundus
Et proprium sedi pastorem reddidit isti.
Mundo decessit cum Mayus ab¹³ Idibus exit¹⁴.
Prestet ei regem Dominus sine fine manentem!*

Pars 9.

De morte Willelmi, filii Roberti Flandrie comitis, et martirio sancti Canuti regis et reparacione ordinis in monasterio Aquicinti.

Item eodem anno, id est anno Domini 1109, Willelmus, junior filius comitis Flandrie¹⁵ Roberti, apud Ariam moritur, et inde ad hoc monasterium delatus et sepultus est ante

a) Atreb. B 2 semper. b) candell. B 2 semper. c) Brugensis A 1. d) Dda. B 1; Duinn. B 2; Polouencia suppl. ecc. manu in loco vacuo vel. A 1. e) Soinghem A 1. f) ad Idus A 1; Yd. B 2. g) exit B 2, h) s. D. des. A 1.

1) Fuit monachus Becensis. 2) Anno domini 1093. Anselm. 5) a. 1115, Mel. 17; Gallia christ. III, 55 post mortem Wilhelmi I. factus est archiepiscopus. p. 323. 6) Cf. epitaphium, Gall. christ. I. L. 1. 3) Cf. Cont. Burburg. a. 1163. 4) Anselmus obiit Hule episcopo et duobus ioculatoribus Iheria et d. Apr. 22, secundum Simonem II, 80. etiam mense Normanno b. Maria in hac ecclesia apparuit, dans Aprilis; quare nescio num epitaphium sit huius eis candellam, per quam sanantur ardentes igne malo.

locum¹ ubi tunc erat malus altare²; cuius sepultura artificiose³ composita ex lapillis minutissimis diversorum colorum opere musiaco, quasi depicta foret, armato milite fuit decorata⁴. Circa idem tempus fuit, quod imperator Henricus Pascalem papam et suos cardinales cepit et in carcere⁵ tenuit, donec ab eo privilegium⁶ exorisset, quod postea privilegium⁷ est dictum, de quo narratum est in gestis paparum, supra e[od]em, parte B. Waldricus⁸ Laudunensis episcopus a sediclore illius ville populo, qui eos a male iurata communione revocare volebat, occiditur, domus episcopi incenditur, et cum ea ecclesia beate virginis, sancti Iohannis, cum aliis vicinis concremantur. Quam seditionem rex his erudite vinctavit, ut posteris eadere debent in exemplum. Dani regem suum sanctum Canutum in quadam ecclesia martirisaverunt sabbato Idus Julii⁹; cuius sanctitatem et martirium multa miracula testata sunt. Hic sanctus Canutus pater¹⁰ fuit Karoli postea Flandrie comitis, qui Brugis eodem modo martirisatus fuit in ecclesia sancti Donatiani.

Anno Domini 1110¹ monasterium² Aquicinti ad religionem reparatum est et reductum 1110 per dominum Lambertum abbatem nostrum, sic ex monachorum discencionibus nanciscens³ opportunitatem: monachis Aquicinti inter se tumultuantibus in tantum, ut suum abbatem deponentes expellerent.

Hoc dominus noster Lambertus considerans, per secretos internuncios illos induxit, ut virum⁴ venerabilem, moribus egregium ac prudencia facundiaque decoratum sibi sumant in abbatem, quo lapsa eorum ecclesia releveretur; et eis nominari fecit dominum Alvisum monachum nostrum, tunc reformationi ecclesie Sancti Vedasti intendentem et prioris ibidem officium exercentem. Igitur Aquicingenses monachi dictum [dominum] Alvisum instinctu, ut preferretur, domini Lamberti abbatis nostri in suum abbatem elegerunt⁵; qui consilio et auxilio eiusdem Lamberti eandem ecclesiam reformavit⁶ in spiritualibus ac⁷ etiam in temporalibus sic exaltavit, ut eius nomen celebre fieret ubique et inde ipse dominus Alvisus eligeretur in episcopum Atrebatensem⁸, ut in posteris apparebit.

De obitu Roberti comitis Flandrie et successione filii eius Balduini Haplin.

Sequenti anno, id est anno Domini 1111, contigit, regem Francia Ludovicum contra Dammartin exercitum ducere, vocato secum Flandrie comite Roberto, avunculo suo, qui in eodem exercitu strenuissime laboravit. Tandem negotio pro quo venerant ad ratum peracto, una dierum cum predicto comite Flandrie per pontem Meldensem cum militum multitudine equitaret, equus fortuito super eum cadens totum conquassavit; inde deportatus ad lectum, tercia post hoc die vita decessit, postquam Flandrensibus imperasset annis 18.

Calus corpus cum multa precarum coloris transiit Atrebatum et in ecclesia beati Vedasti cum honore maximo sepelitur; cui successit in Flandrie comitate Balduinus, filius eius, qui gestas dictus est Haplin, vir puericio etate excelsus. Qui statim ut comitatum est adeptus, a rege Francorum suscepit balteum et ordinem militarem; statimque se tanto probitate exposuit atque iusticie, quod malis effectus sui terribilibus, bonis vero atque patrie ellens et tutela.

Inter cetera festa quatuordecim militem, qui pauperulam de duabus facis predaverat, [captum] ducti facti Brugis; et rogantibus amicis, ne suspendaretur aut excecetur¹, comes autem annuit, sed cacabum cum aqua ferventem parari fecit mittentibus, ut erat ventum et gladio accinctum², in se proci et bulliri fecit ad raptorum terrorem. Item alios decem milites, qui in quindam Terathenibus mercatorem predaverant, captos recludi fecit in quadam domo. Cogentibus eorum rogantibus pro eis respondit, se velle loqui cum eis; sicque domum cum aliquibus de suis intravit et, ut illos suspenderent, iussit; responditibus eis pro timore amicorum³, dixit raptoribus: 'Si quis vestrum socios suos suspendere, videri poterit; quod minus illorum cito contempserit. Tunc illum comes cum corde ad collum eius et ad trabem ligata super scamnum stare compulsi, ipseque comes scamnum cum pede propulsi, et sic ille suspensus mansit. Comes vero quies et equum descendens, amicis eorum dixit: 'Intrate et eis consulto, ut amodo se caveant a rapinis'. Qui cum vidissent eos suspensos, confusi recesserunt. Talibus factis pavorem sic omnibus intulit, ut eorum thesauros inventos in via nullus attentare⁴ presumeret. Pauperula quedam apud ecclesiam sancti Petri Gandensis et ad vespertas properantem conquesta est de suis thesoro furto; comes eam rogavit, ut spatium audire vespertas sibi concederet; illa inquit: 'Domine, tunc impediret violencia militum; tunc ipse in stallum suum deponens, pauperula tradidit, dicens: 'Hoc signo scias me ad te post vespertas rediturum; quod et facti et pauperente satisfecit. In quo eius devotio, pietas et iusticie promptitudo monstratur. Ipse Karolum, cognatum suum, sancti Canuti regis Ducis filium, de Terra Sancta redentem secum retinuit et eum plurimum honoravit, eiusque consilio, quoniam prudens erat et iustus, se et terram suam sic regeret, et non solum populus, sed etiam ipse rex eum ut plurimum formidaret.

1) Cf. Fl. gen. c. 24. Nec locum neque annum 2) Cf. Cont. Sim. I, 13. 3) tam a. 1068, quo 4) Cf. Simon. II. 76, 78; Auc. Aquic. a. 1111, 88, VI, p. 395; Anb. Auc. 88, XVI, p. 504. 5) Cf. Auc. a. 1131, et Ann. Aquic. a. 1133, l. 1; Simon. II, 1.

a) artificioso B 1; artifico B 2. b) decorato B 2. c) privileg. B 2 tempor. d) privileg. A 1; privileg. B 2. e) Waldor. B 2. f) vollebatur B 2. g) Donatiani B 1. h) cor. B 1 in textu et in marg.; cor. post corr. uen. B 2. i) a. D. 1109. 55 Monast. distinguunt B 2, et sic ad. h) nascens B 1, 2. i) dicit B. m) venormis A 1. n) ad o. in t. dec. B 2; et temp. A 1. o) a. D. 1109, A 1. p) contigit a corr. B 1. q) sic A 1. Simon; translata B. r) sic A 1. Simon (scil. rex); sepultum est B. s) dicit B. t) excec. B 2. u) accinctum B 2. v) inimicorum A 1. w) a. de A 1. x) struclare B 2. y) ut ad. A 1.

1) Cf. Fl. gen. c. 24. Nec locum neque annum 2) Cf. Cont. Sim. I, 13. 3) tam a. 1068, quo 4) Cf. Simon. II. 76, 78; Auc. Aquic. a. 1111, 88, VI, p. 395; Anb. Auc. 88, XVI, p. 504. 5) Cf. Auc. a. 1131, et Ann. Aquic. a. 1133, l. 1; Simon. II, 1.

Pars 10.

Quomodo Cluniacenses dominium super nos habere voluerunt.

Simon II.
81. 83

1112.

Circa annum Domini 1112. Poncius Cluniacensis abbas, ^{Opera e[odem].} parte 6. monasterii sui per Franciam et Hispaniam peregrans, veniens Abbatis-villam cum centum mulis et pompa magna, monasterii nostri Lambertus, ^{et in Sythia celebraturum pascha et curiam suam hic tenere quasi in propria.} Monachi vero Cluniacenses tunc in hoc monasterio quasi principes, eius adventu exhilarati, dicebant, quod noster abbas in presencia Cluniacensis solite sibi dudum, reverentia et potestate privaretur, Cluniacensis abbas institerat et deponeret quos vellet, et in prima sede staret ut abbas abbatum. Lambertus et monachi turbati, intenter egerunt, quod Clemens Flandrie comes et filius eius comes Baldouus Poncio abbati Cluniacensi mandarent, opportunum sibi non esse venire ad Sanctum Bertinum. Poncius coniciens hoc esse factum consilio Sythiensium, Lambertum abbatem flectere nititur. Lambertus vero iustis cum fornicibus inire confictum, dimens erontra, ne per eum hanc ecclesiam a fundamentis liberam servituti subiciens perpetuum incurreret vituperium, ne perplexus effugeret, ut miles de hoc re mutaret saluum, sed coherens a suis libertatis defensione secum nunquam potuit. Turbatur ex hoc Flandrensia curia, et ad Sythiam descendendum comes et eius mater animantur. Poncius matrem, priorem Abbatis-villae ad abbatem nostrum mittit, ut eum ad vadit ad Flandrensem comitiam, rogatur, ut dei obsequium Poncio abbati Cluniacensi venienti ad Sanctum Bertinum ecclesiam quasi in propria. Comes cum matre et suis proceribus agere ferentes hoc verbum in propria, responderunt contempserunt; sicque qui missi fuerant redierunt inani; quorum famuli in Sythia valde turbantur; nam statim castellum Sancti Audomari nostris in adiutorium venit, sed totum pondus abbat Lambertus Poncius imposuit. Mandat igitur Lambertus Poncius, ut sibi monachos Cluniacenses, qui in Sythia morabantur, ad Rumiaticum adducat; quod et fecit. Inde Poncius usque Lyoni transiens, duos monachos nostros dudum in Cluniaco profectos, sed tum Atrabat 20 commorantes, missis epistolis, ad se vocavit; quod et Lambertus abbas audiverat, Atrabatam pergit, et Gelduinum dudum abbatem Aquicincensem, tunc vero apud nos inclusum, cum edito Morinensi ad Poncium premittens, monet, ut suos reddat, sine autem, appelleret eum Romam coram papa; appellacione facta, quamvis sciret esse difficile Cluniacensibus posse resistere, difficultis tamen iudicans Flandrorum superbiam Burgundiorum dominacioni subicere, Romam vadit et in curia causam suam exponit; tunc Deo gratias fortuna leta sic arripit, ut quicquid a papa peteret, iudicio locius 25 curio impetraret. Invenit enim eos adversus Cluniacenses valde commotos, et causa fuit: Imperator Henricus Romae coronatus, supra e[odem], parte 5 et 9, papam et cardinales in carcere arando compulsi, ut sibi privilegium daret, nullum episcopum sine consensu regio consecraret. Hoc privilegium Cluniacenses privilegium dominantis et superbo detestantes, Romanis scripserunt verba iniuriosa; quibus irritati, dominus abbas nostro privilegium indulserunt, ut omnia facta per Lambertum abbatem nostrum in Cluniaco, licet per comitem et per episcopum approbata, quia tamen contra libertatem ecclesie 30 facta, irrita ferent omnia; maxime quia quod per episcopum factum fuerat sine sui capituli et quod per abbatem sine sui conventus consensu et in preiudicium utriusque ecclesie facta fuerant. Privilegium sic incipit: *Pascalis*

11. 41.

1113.

11. 39.

1115.

11. 47. 14.

11. 42.

11. 83.

episcopus servus servorum Dei et cet. Ad hoc nos disponente Domino et cet. Datum anno Domini 1113. Quod quidem privilegium ipse dominus abbas Lambertus per eundem Pascalem confirmari fecit. Cuius confirmationis bulla sic incipit: *Pascalis episcopus et cet. Quo religionis prospectu statuta sunt et cet.* 35 *Datum anno Domini 1115.* Item confirmationem eiusdem papae de hergaria in parrochia Vulpes, quam Baldouus Hapkin Flandrie comes pro commutatione ville de Ostresela nobis dedit in territorio Furnacum 29 librarum, quas inde Erenboldus Musolf solvit. Privilegium sic incipit: *Pascalis et cet. Offici nostri et cet. Datum anno Domini 1115.* Item eodem anno confirmationem eiusdem ab eodem, cuius principium et finis ut precedentis. 40 Item aliud ab eodem Pascale, per quod nos ad ecclesiam nostram libertatis gentium, quod temporibus Victoris et Urbani predecessorum suorum habuit, restituit; et quod per dominum Lambertum abbatem nostrum in Cluniaco factum est, supra e[odem], parte 5, nullum huic ecclesie preiudicium generet. Privilegium incipit: *Pascalis et cet. Tam ex fraternitatis vestre honoris et cet. Datum anno Domini 1115.* His literis dominus Lambertus abbas noster munitus a Roma rediens, cum gaudio multo receptus est a suis Sythiensibus, de herando labore nil ultra suspirantibus, frustra tamen; nam adhuc viridi latuit anguis in herba. Gelduinus autem Aquicincensis, de quo supra 45 e[adem] parte, cum efficere non posset, ut abbas Poncius ad Sanctum Bertinum veniret, de reclusionis sua egrediens, transfretavit in Angliam, ubi non multo post obiit. De Poncii abbatis Cluniacensis ad tempus pacificatione cum domino Lamberto abbate nostro.

11. 96. 87.

Post hoc Lambertus pater in die bonorum non immemor malorum, considerans temporum varietatem, hominum 50 instabilitatem, Romanorum cupiditatem, Cluniacensium potentiam et eorum in re perficienda constantiam, per plures intervenciones cum eis pacem querit; quam recusantes, cum suo Poncio Romam vadunt, non nostri eorum, sed pro recuperanda gratia apostolica; qua vix obtenta, dum nil ad votum essent consecuti, ne penitus inacti redierant, literis impetrarunt, ut Lambertus abbas de professione facta Cluniaci responderet aut prefixa die coram papa se presentaret. Pater vero Lambertus per dominum Cononem cardinalem, tunc in Francia legatum et nobis amicum, illas literas debilitavit; 55 dumque semel in papa palatio Poncius de nobis tractans cum Iohanne Gaytani in quodam consilio non viderat cum suis, subito consilium corruit cum eis qui saluti erant; ubi Iohannes Gaytani statim mortuus est, Poncius cruce suam fregit, et ceteri via evaserunt; quod plerique beato Bertino pro miraculo ascribunt. Videntes tunc Cluniacenses se in tanta causa per omnia populi impares et multis ob hanc causam vituperari, tacite potius amicitia quam vera Poncius Lamberto abbati nostro se tantum in diebus eius reconciliavit; et per hanc conventionem monachi nostri de Atrabato per Poncium abducti ad nos redierunt; futuram sorte, ut quo pacata videbantur in chaos pristinum redirent, abbate Lamberto defuncto.

a) decet B. b) superser. B. c) Pasch. A. J. B. d) Aquicincensis B. L. e) decet B.

1) Haec — propria falsis a quibusdam Pontio Irrogata num noster aliam viderit. 4) Cf. Ann. Aquic. 63 esse, dicit Simon. 2) Callide abbreviat auctor g. 1123; 83. XVI, p. 504. 5) Simon hunc non relata Simonis. 3) hisdem fere verbis incipit bulla nominat. 6) et unum morte contritum, differenda a. 1112, lun. 19, apud Simon, II, 39; dubito, que coram ea contracta etc. Simon.

Par. 12.

De guerra filiorum Willelmi conquistoris Anglie ad invicem.

Supra capitula Hariberti, parte 9. Gouillelmus Normannus Angliam conquistavit. Matildem, sicut Baldvini
 insulam Flandrie comitis, uxorem duxit; de qua tres filios genuit, Gouillelmum, qui patri successit in regno, Robertum,
 5 qui ex consuetudine patri sui Normannie, et Henricum, qui decedente patre mansit sine assignacione terre, unde
 dictus fuit Henricus Sine-terra; Robertus, secundus filius predictus, in conquestione Iherusalem fuit cum Ro-
 berto Flandrie comite, Godofrido et alio. Quo itidem cum alio militante, Gouillelmus rex, frater suus, in vendi-
 cione casu egressus percussus interit. Statim Henricus Sine-terra videns regem fratrem suum mortuum, Robertum
 fratrem suum absentem, Angliam occupavit et sibi regnum usurpavit, expulsis Willelmo nepote suo, filio Roberti
 10 Normannie duci predicti. Robertus vero de Terra Sancta revertens in Angliam, obviam pergit fratri suo Hen-
 rico predicti regis occupatoris; ad Henricum victoriam positus, Robertum in bello cepit et incarcerationem usque ad
 hanc vitam sustulit; puer vero Willelmus, filius Roberti predicti, etiam ab eodem avunculo suo Henrico
 Anglie et Normannie pulsus, pater regem mansit; de quo postea dicitur.

De guerra Baldvini Hapkin Flandrie comitis contra Henricum regem Anglie, et de morte predicti comitis.

Hac de causa Flandrie comes Baldvinus Hapkin iratus, Henrico regi Anglie valde fuit infestus; unde, cum
 semel Henricus ei mandaret, quod super eum usque Brugis veniret, comes Baldvinus et magnanimitere respondit,
 non esse necesse eum sic festari; nam ipsemet Baldvinus et Rothomagus civitatem suam, ubi tunc erat, obviam
 veniret; quod et fecit. Baldvinus se usque ad portas Rothomagi cum quingentis militibus transtulit, et hasta sua portam
 20 quam clancula rapaverat, ferens, regem ad exitum sive congressum provocavit. Rex autem exire nolens
 vel [suis] eundem, respondit, se contra fatum vel scribendum juvenem exire nolle. Videns igitur Baldvinus,
 quod sibi nihil proficeret ibi faciendo, in conspectum regis memora, cervos et bestias suas dissipavit; et
 in Flandriam rediens, Enkers castrum cepit, Hugone Campdavanis, qui illud occupaverat, vi armorum expulso.
 Castrum illud Karolo, consobriuo suo, filio regis Dacie, tradidit.

35 Huius gestis, cum semel Baldvinus comes predictus torneamenta frequentaret, contigit,
 eum a quodam milite eorum in fronte vulnerari, de quo nunquam curari potuit. Dicebatur enim, quod Henrico Anglo-
 rum rege agente per quendam falsum chirurgicum vulnus fuit intoxicatum. Quo vulnere continue per
 oculum suum stillante, inhabilis ad arma, languens quasi per annum, videns quod mortem inde non posset
 evadere, contra matris sue atque baronum voluntatem Karolum, consobrinum suum predictum, filium sancti Canuti regis
 30 Dacie sepe dicti, sibi successorem et Flandrie comitem assignavit. Et nota, quod Willelmus Normannus
 pro ista vice in comitatu Flandrie nullum ius [sibi] vindicavit, sed Karolum, quia natu propin-
 quior erat, succedere permisit. Hoc facto, Baldvinus Flandrie comitatum dimittens, monachus est

effectus in hoc monasterio Sancti Bertini, in quo fere decem mensibus in habitu monachali vivens, tandem dies
 suos devotissime clausit. Hicque, Karolo Flandrie comite, eius successore, antea, quocumque fore Flandrensi presente ac

35 procerum multitudinis, depulit anno Domini 1119, postquam Flandria imperaverat annis 8. Memoriale vero eius
 sive tumbam sollempnem statuerunt et altam ex ere fabricatam et auratam cum cruce
 desuper posita et affixa, que adhuc hodie sollempnis et honesta durat. Anniversarium autem
 eius sub duplici sollempnitate singulis annis hic apud nos celebratur. Ante mortem vero
 40 suam inclitus iste princeps iam in extremis laborans et quasi legato seu testamento ultimam
 voluntatem suam ac animam Domino recomendans, huic ecclesie privilegium dedit, per
 quod nobis confirmat et quasi amortisavit omnia bona nostra tunc presencis, et que iusto
 titulo in posterum iusto possemus acquirere sive de allodis seu feodis suis aut hominum
 suorum. Quod privilegium sic incipit: *In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Bal-*
dvinus Dei gratia et cet. Actum anno Domini 1119. Dederat etiam antea huic ecclesie herquariam in
 45 territorio Furnensi tam pro concambio de Ostresella quam pro anima sua; de quo monacho facta est supra
 eodam, parte 10.

Par. 13.

De fundatione ordinis Premonstratensis.

50 Anno Domini 1126, incepit ordo Premonstratensis per dominum Norbertum, magno pontifice et abbasencia
 virum; unde versus:

a) magnanitor B 1. b) rōpōrk B 2. c) exultor B 1. d) decet B. e) decet A 1. f) Caharvonna suppl. sec.
 manu A 1. g) Ha codd. h) amortisat A 1. i) h, a, a. A 1. k) cambio B 2; altari A 1. l) Ostresella A 1.
 m) decet A 1.

55 1) Non in Angliam, sed in Normanniam venit. 8 dies ante mortem monachum effectum esse;
 2) Hoc scripsisse videtur auctor, quia post mortem Caroli comitis cum Ludavico rege Flandriam intra-
 vit et ab eo comes constitutus est. 3) Tribus
 annis antequam in Normanniam profectus sit.
 40 4) Scriptores omnes referunt, eum in reditu ex Nor-
 mannia vulneratum esse; de torneamento nemo
 quidquam tradit. Noster sic forte refert adductus
 his quae Rymkr. v. 2599 sqq. ex V. Car. e. 6. nar-
 rantur. 5) Herim. Tornac. e. 26. scribit, Baldvinum
 8 dies ante mortem monachum effectum esse;
 Simon de tempore nihil. Poeta Flandrensis, ex
 V. Caroli e. 6. tantum dicit, Baldvinum 10 mensibus
 post vulnus acceptum vixisse. 6) Apud Simonem II,
 45 legitur charta a. 1119. data, quae verbis hic
 laudata incipit, quae vero alius est argumētū.
 7) Sic versus leguntur apud Robert. Ak. et Bald.
 Ninov. supra p. 587; plerique alii scriptores prae-
 bent lectionem *dis duo deno*, l. 6. 1124; cf. 'For-
 schungen' XVIII, p. 25.

*Anno milleno centeno bis quoque deno
Sub patre Norberto Premonstrati cepit ordo.*

Mar. Vinc. Hic natione Thibutonicus, Coloniensis oriundus, ad verbum *q*te gentibus predicandum a papa Calisto com-
mendatus domino Bartholomeo Laudunensi episcopo, pluribus peregratis locis sancte religioni congrua, tandem in
fac. de Vitt. II, 22 loco Premonstrati a Deo sibi ostenso solitariam vitam ducere incepit, tempore nudis pedibus faciens. Postea ibidem
discipulos et collegium congregavit, quibus beati Augustini regulam principaliter observandam instituit cum aliquibus
additionibus regule beati Benedicti. Nam secundum beati Augustini regulam horas cum novem lectio-
nibus observant, tunicis albis induuntur et superpellicis in officiis ecclesie, alibi vero cappas albas
et scapulare pro regulari habitu deferunt; et curas animarum suscipiunt, seque non mona-
chos, sed Premonstratenses canonicos appellant. Secundum vero regulam sancti Benedicti
10 carnes in refectorio nunquam nec alibi nisi in infirmitate comedunt; duobus pulmentariis in refectorio conten-
tantur; vestiti dormiunt et caligati, carnis non utuntur nec pellibus preterquam ovinis; ad labores manuales certis
horis exeunt; et a festo exaltationis sancte crucis usque ad pascha omni die ieiunare solebant a prima sui
ordinis institutione, sed successu temporis devotione tepescente, monachis illa ieiunia
male servantibus, statutum est per prelatos et magistros ordinis eorum, ut hoc ieiunium
15 in aliud commutaretur, scilicet ut per totum annum omni feria sexta ieiunent. Sicque omnes
clerici, conversi et moniales illius ordinis in omnibus monasteriis suis observant, que licet multa sint, omnes tamen
abbates uni, id est Premonstratensi, obediunt velut suo patri atque superiori, et ibi tanquam ad locum suum capitalem
Vinc. 20, 43 ad ordinis capitula conveniunt. Iste dominus Norbertus per Honorium II, Calisti successorem, promotus fuit in
archiepiscopum Partenopolis, que vulgariter Magdenbourg dicitur; cuius vite sanctitatem miracula multa
testantur.

Pars 14.

Que est recapitulacio factorum domini Lamberti abbatis nostri.

Recolentes egregia facta huius domini abbatis Lamberti, eius vitam quasi quoddam martirium recom-
mendare debemus, pravorum filiorum insolentiam improbare. Videns dominus Lambertus novus abbas
effectus, mundo Dei gratiam adaperiri, statim laicalem hortatu pape crucem sumere et Christum sequi,
statim ecclesie per orbem ad arcloris vite normam devotius informari, ecclesias et monasteria nova
construi et vetera reparari, novos ordines oriri et devotionis fervorem in amplius accendi, supra
eodem, parte 2 et 3; videns etiam statum ecclesie in his partibus egre dispositum, et in eius refor-
20 macionem totus accensus; primo Morinensem ecclesiam, que caput et exemplum fuisse debuit, plus
ceteris insolentem, per novum episcopum eis missam relevavit, supra eodem, parte 4; deinde hanc
suam ecclesiam per Cluniacenses ad ordinem reduxit, parte 5, Althiacensem et Bergensem ecclesias, eis
abbates ex hoc loco monachos instituens, reparavit, parte 6; ecclesiam Sancti Vedasti Atrebatensem per
nostros monachos ibi missos, parte 7, Aquilungensem, Blandinensem, Sancti Bavonis itemque Bergensem
35 successivo reparavit, supra suis locis; et si quidem professionem quandoque fecerat in Cluniac, hoc solum
fuit causa ecclesie sue reducende; sed quam cito vidit Cluniacenses hanc suam ecclesiam in servitutem
velle reducere, Cluniacensibus se primus opposuit, parte 10, nec eis in faciem resistere non cessavit usque
in finem vite sue. In temporalibus hanc ecclesiam magnifice provexit. Molendina intra monasterium fieri
fecit, rotam, que fistulis plumbeis aquam de fluvio ministraret, subtili artificio complexit
40 et aqueductum subterraneum in officinis induxit; et ut nullus nisi hoc molendina facere posset inter Arks et Bourbourg,
privilegium et prohibitionem a comite impetravit.

De fine domini Lamberti abbatis nostri.

Simons II, 84-96 Anno Domini 1124, dominus abbas noster subito et ex improviso paralyticus percussus
animam Deo restitit anno Domini 1125.

Carte seu privilegia sui temporis atque per eum acquisita sunt numero . . .

Capitulum 41.

est de domino Iohanne huius nominis II, huius vero loci abbate 41.

Pars 2.

De Flandrie comite Karolo, regis Canuti filio.

Fl. G. b. A. d. 20. Karolus, regis Dacho sancti Canuti filius ex filia Roberti Frisonis primis sororeque Roberti Frisonis soruntis,
Balthino Haplin Flandrie comite sine herede defuncto, comes Flandrie est effectus, supra proximo, parte 123.
vir strenuus, honestus, prudens, in bello ferox, in pace pius et iustus, ecclesiarum et reli-
gionis amator. Huic invidit Clemencia comitissa propter Willelmum Ypprensem, suo cognato marito, quem
53 terra preficere voluit, sed non potuit; et ideo cum Karolo pacem fecit, et tradens Ariam, Sanctum Venancium et

a) devotus B. 1. b) alie. afram. superscr. B. 1. c) Blandinens. B. 1. d) p. e. superscr. B. 1. e) vacat cod. f) Karoli B. 1.
g) Kar. A. 1. B. 1. h) primi -- Frisonis des. B. 2. ed. i) sec. Fr. A. 1. k) des. A. 1. l) et pr. A. 1.
m) cogn. A. 1. B. 2.

4) Repetit hic Breviter quae iam supra ex Simons II, 50 sqq. longius enarravit.

Diximus. Karolus iste Hugonem comitem Sancti Pauli vici^a et castrum Sancti Pauli cum aliis municionibus ad terram Rymbr. usque prostravit. Walterum Hesdinensem comitem sibi subdidit, et ea de terra fugato, comitatum alteri tradidit, sibi tamen necessaria assignavit. Subdidit etiam et potentior comitem Montensem et Thomam de Couchi. Castellum etiam, quod Eustacius advocatus Morinensis in atrio beate Marie Taruane construxerat, diruit et ecclesiam Marinensem a preiudicio liberavit¹.

De Karoli comitis pietate.

In elemosinis largus sepe sua preciosa vestimenta deposuit et pauperibus tradidit, ut alios ad elemosinam provocaret. Tempore caritatis viva famis, que tunc valida fuit in patria, largissimas elemosinas fecit, sic quod, preter id quod per suas gentes dispensabatur, ipse ad exemplum tribuendum una die plus quam 6000 et 800 10 panes sua propria manu pauperibus tradidit, nec pati potuit, quod sua elemosina negaretur alicui; qua famie et inedia durante a Kalendis Novembris usque ad novas fruges, ipse cogebat ecclesias et viros ecclesiasticos de suo solito plus elargiri².

De Karoli comitis devotione.

Erga Deum et viros ecclesiasticos ac religiosos sic fuit humilis et devotus, ut sepe rogaret eos, quatenus eum Rymbr. 15 tempore et loco de suis defectibus reprehenderent et pro eo Dominum exorarent; in curia sua religiosorum et ecclesiarum causas primo semper expediri fecit, dicens, quod illi qui servitio Dei invigilant non debere in curiis principum detineri. Unde comit contigit hunc Iohannem abbatem ingredi curiam comitis in die sancte epiphaniae. Cui³ comes: 'Domine abba, quis pro vobis hodie tantam magnam missam hac sancta sollempnitate in ecclesia vestra?' Abbas inquit: 'Domine, sunt in monasterio centum monachi, bonis poterit ab aliquo probo viro 20 celebrari'. Et comes: 'Debeatis in tanto festo in collegio vestro cum patientibus passere et cum prudentibus epulari et monachos vestros recreare, qui in Dei servicio laboraverunt. Nam ad hoc patres nostri vobis redditus assignaverunt. Domine, an abbas, necessitas me cogit, nam miles quidam nos opprimit'. Respondit comes: 'Sufficere hoc michi per cartam vel nuncium intimari. Nam meum est defendere et vestrum pro me Dominum exorare'. Et vocatis milite, dixit ei: 'Per eadem qua tenet Balduin predecessoris mei animo, si plus de hoc audiero, sciam te 25 bulliri, sicut ille fecit militem viduam depreedantem'. Sic miles desistit, et abbas rediit consolatus. Pro huiusmodi factis fuit bonis amabilis odibilisque malignis⁴, sic ut⁵ plures ob hoc in eius necem conspirantes machinarentur.

De conspiratione facta in mortem Karoli comitis.

Fuit quidam Berinphus prepositus Sancti Donatiani Brugensis, cuiusdam cognationis superbis, quibus quidam Rymbr. 30 miles coram comite servitutem imponebat; quam servitutem comes tolli parentele videbatur imponere; unde prepositus invidit domino suo comiti. Habuit etiam ipse prepositus fratrem nomine Botsardum, qui quandam vicinum suum nomine Thamar⁶ oppressit inanis; quibus comes treugas imposuit; unde prepositi erat odium. Comite igitur ad Franciam pergente, Botsardus, infractis treugis, multos contra ipsum Thamar⁷ excessus perpetravit. Comes vero rediens et hoc sciens, et maiorem terre iudicio de malefactoribus plenius ordinaret, Brugis accessit. 35 Crasino prepositus Guidonem de Steenfort misit ad comitem intercedere pro fratre suo Botsardo; sed scopra Guido, precibus obmissis, comiti superbe imposuit iniurias Botsardo illatas. Cui⁸ comes respondit: 'Botsardus illata dampna restituit et sua parentele libertatem probat, et sic poterit venis postulare'. Prepositus propter parentele libertatem indignans, sequenti nocte cum septem de suis, id est Botsardo et Winrico⁹, fratribus suis, conatusque Roberto et Wiarico¹⁰, fratre eius, Willelmo de Werhake, Ingelramno¹¹ de Essines et 40 Ysaac, in mortem comitis secreta conspirantes, iuraverunt, ut hoc omnes lateret, donec perpetratum esset; prodicio tamen comitem omnino non latuit, sed vis hoc credere potuit.

De occisione ipsius Karoli comitis.

Crasino surgens comes, ut solitus erat, se ad opera sua Deo commendans, pauperibus dans elemosinam, ad ecclesiam sancti Donatiani cum paucis missam auditurus intravit et ante altare beate virginis se in oratione prostravit; et 45 cum septem psalmos penitenciales et quindecim graduales alta voce, ut ei moris erat, perlegisset, unum de tredecim denariis, quos ante se habebat pro elemosina, paupercule tradidit. Ecce Botsardus proditor cum suis conspiratis predictis nudis gladiis comitem impetit et sibi anteriorem partem capitis a vertice usque ad frontem cum dextero¹² brachio amputavit, et cerebro pavimentum aspergens, cum multis et horrendis vulseribus confoderupt. Sicque patri suo sancto Canuto per suos in ecclesia trucidato conformatus martyr, pro iusticie spiritum Deo

50 a) et v. A1. b) quod cum t. B2. c) curia B2. ed. d) fecit B2. e) Comes vlt B2. f) abbas B2. g) nobis B1. 2. h) unde B2. ed. i) cantari A1. k) officio A1. l) H. a. A1. m) et B2. n) Thomas B2. o) Thomam B2. p) pelnius B1. q) Qui B2. r) probet — libertatem des. B2. s) v. pot. A1; ventum B1. t) cogn. A1. B2. u) Ingelramno de Ousines B2. v) o. c. A1. w) impetit A1. x) dextro A1.

1) Haec etiam in Chron. S. Bavonis, De Smet, Corp. 55 chron. Flandr. I, p. 577, leguntur ideoque sumta sunt ex Sigeb. Cont. Valcell.; cf. SS. VI, p. 280. 458. 2) Similiter supra p. 782. de Balduino Hannon. 3) Similiter p. 789. de Balduino Napkin. 4) Haec brevia excerpta sunt ex longa narratione Chron. 60 rhythm. v. 3108—3525 (= Walteri V. Car. c. 14—24). 5) Immo nepotem, ut Walterus, V. Car. c. 18, scribit. Fuit filius Lambertii de Straeten, fratris Bertulfi. Nescio nam in hunc errorem incidit male interpretatus Chron. rhythm. v. 3185 sqq. Lambertii 65 hiet Boutsart. 6) Burchardus in libris Latinis nominatur; Boutsart audit nomen in Rymbr. 7) Cf. n. 5. 8) *Avit bachelors* Cron. de Fl., eil, cum Bertulfo. 9) Vulfricus verum nomen est (Walter, c. 24; Vulfricus). Sed sic etiam Wynri Rymbr., Winlers Cron. de Flandr. 10) Haec male et nescio unde inserta sunt. Sed similiter Rymbr. *ende Woeris* corruptum ex *Woriacensis* vitas c. 24, quod noster corruptum in *de Weracke* (pro Werwyk). 11) *s. D.* ex Cron. de Fl. 12) Haec vox docet in Chron. rhythm.; sed legitur in Walteri V. Car. c. 25. et 'Ancienne Chronique' apud De Smet II, p. 63. 13) unum docet in Chron. rhythm.; sic veru Herlm. Torn. c. 26. et ex eo 'Apc. Chron.' I, I.

1127. reddidit anno Domini 1127, secunda die Martii, feria 3. Plures^a etiam de fidelibus eius, scilicet Tannardum^b castellanum de Bourbourg^c intra ipsam ecclesiam, duos eius filios in villa, Walterum disponenterem^d comitis ab altari aruleum trucidarunt. Illius comitis martirium prodigia processerunt et miracula sunt subsequuta^e. Nam in Flandria multi fluxu sanguinis facti sunt, et eadem fossata; dis quo sic manentes fetorem magnum quasi sanguine prodigium huius mundi protulerunt, miraculaque sequuta sunt. Nam quidam contractus eius recentis sanguinis huius, subito sanus effectus est, corporisque eius capillorum et sanguinis affectus multi sunt infirmi sanati. Simile quoque nefas eodem die in Burgundia presumptum est, quod^f quidam^g rei maiestatis dominum suum Willelmum Burgundie comitem gladio confoderunt in ecclesia ante altare orantem. Corpus vero comitis Karoli fuit translatum de ecclesia violata ad ecclesiam sancti Christophori et (ibi^h) reconditum feria 6, sequenteⁱ; et ab illa die iudicium Dei contra proditores pestiferos iuchavit etc.

De punitione ipsorum proditorum sive malefactorum.

Karolo comite sic trucidato, proditores ad castellum quod in Brugia est se contulerunt. Vigesima vero die post mortem comitis venit Gervasius^a dominus de Praet^b cum 30 equibus, et licet esset proditorum illorum cognatus^c, ipse tamen cum ville burgensibus primus aggreditur et eos vi asquius ad superiora fugere compulsi. Duos ex eis cepit, quos post multa tormenta, sociis eorum ab alto prospicientibus, frustatim^d incidit^e et in cloacas proiecit. Isaac, unus de septem conspiratoribus predictis, in monasterio Sancti Iohannis iuxta Morinum habitum religionis induit, quem Willelmus de Ippra^f cum Morinensibus, habitu monachi deposito et tonsuræ capite, usque Morinum trahi fecit et inde usque Ariam duxit, ubi eum Willelmus in patibulo suspendi fecit. Bertulfus prepositus de Brugia fugit usque Warneston, quem Willelmus de Ippra^g cum Ipprensibus cepit, et de Warneston nudis pedibus peditantem usque Ippram^h duxit et psalmos legentem; ibiⁱ horrendis contumeliis affectus et tormentis saturatus obiit. Guido de Steenfort a quodam Hermanno pro hac prodicione provocatus ad duellum, victus et ad satendum^j deductus, ad eandem equoriam tractus de Rumighem^k usque Ippram^l, ibidem iuxta prepositum est suspensus. Cito post hoc eorum corpora fuerunt sepulta in monasterio de Formizele^m. Bolsardus, qui comiti mortis lectum intulit, fugiens ad Lizamⁿ fluvium^o, navim intravit, quem nullus unquam a terra movere potuit; quod multi pro miraculo recitant. Sicque captus et insulam deductus et multis affectus molestiis, patientissimè ferens^p et crimen palam confitens, peccit, ut ipsemet sibi manum, qua scelus perpetraverat, amputaret, sed non optavit; tandem ipse membra sua patienter ad tormenta componens, in rotâ fracta et flexa interit.

Pars 3.

De adventu regis in Flandriam et sepultura Karoli comitis.

His gestis, Willelmus Ipprensus^a, postquam sic proditores corripserat^b, manum misit ad terram Flandrie, predones valde compescuit, Ippram^c, Furnis, Casletum, Bergis, Balliolium^d et Ariam cum illorum confinibus sibi alligavit. Arnulfus Dacas ab Audomarensibus susceptus, in hoc monasterio sibi munitionis castrum fecit. Rex Francie Ludovicus dolens de morte Karoli, ut de malefactoribus iusticie vindictam sumat, in Flandriam venit; et licet diversam Flandriam calumpniarentur, ipse tamen Willelmum Normannum^e, nutricium suum, filium Roberti Normanno ducti a Henrico Anglorum rege, fratre suo, detenti, filii Willelmi Anglie conquistoris ex Mathilde, filia Baldvini Insulani, uxore prima Frisonie Roberti, quæ genealogia habetur supra capitulo proximo, parte (12), in Flandriam secum adduxit; qui Willelmus sicut alii prelibati Flandriam sibi quantum potuit confederavit et usurpavit. Rex igitur, vocatis Norwicensi et Tornacensi episcopos et omnibus terre prelati, ecclesiam sancti Donaciani reconstruere fecit et defuncti comitis corpus in ea sepeliri. Miram dicti! Corpus eius, quando delectum fuit, recens et rosidum cum suis huius^f mira odoris fragrantia^g recreavit omnes astantes, cum tamen illa dies quinquagesima sue depositionis esset. Post hoc rex proditores qui in turri remanserant, videlicet Winricum, fratrem prepositi predicti, cum suis de turri violenter per^h cancellos precipitari fecit; et sic breviter omnis cognatio prepositi residualis quaquaversum dispergebatur et fugit.

De discordia inter Theodericum de Helsele et Willelmum Normannum pro comitatu Flandrie.

Brugia his ita peractis, rex cum Willelmo Normanno Yppram^a adiit; cui Willelmus Ipprensus^b predictus in pugnam obstitit, sed a quibusdam Ypprensibus proditus, captus est, et villa graviter a Gallis spoliata; sed cito

- a) Cum quo e. pl. A1. b) Temardum A1. c) Borborech A1; Bourborgh B2. d) subsecuta B2. e) secuta B2. f) sanguis B2. g) affecti B1; actarti B2. h) nam A1. i) quidem B2. k) deest B. l) punitione B1. m) sine B1. n) Serr. B2. o) Praet A1. p) cogn. B2. q) agred. B2. r) etc. ed.; frustratio omnes codd. B0. s) sic B1. 2. pro incidit. t) Yppra B2. u) Yppr. B2. v) et l. A1. w) faciendum B2. x) h. l. A1. y) Formizele A1; Formizele B2. z) Lizam A1; Lizah B2. a) Sicque captus q. m. p. m. v. et l. A1. b) obi. B2. c) Balliolium A1; Balliolium B2. d) Normannum B2 saepius. e) deest spatio vac. rel. A1. f) deest spatio vac. rel. A1; Morinensi ed. g) episcopis B1. 2. h) lincto A1. i) fragrantia A1. B2. k) pr. per e. A1. l) Helsele saepius B1. 2.

1) feria 3. ex Andr. March. 2) Hic in Chron. rhythmicæ codice magna lacuna est, quare fontes Chron. Flandr. antiqui p. 63 sqq., quod poeta Flandrensium in suam linguam vertit, in margine ascripsimus. 3) *dapiferum* Walter; *porteur de grandes* 'Ancienne Chronique'. 4) Male hi loci Herlihan et Walteri coniuncti sunt. Primo enim feria 6. corpus in ecclesia S. Donatiani sepultum est, postea in ecclesia S. Christophori translatum. 5) *Océano die* V. Car., et sic 'Cron. de Fl.' Fortasse Iohannes legit 'vingt' pour 'huit'; *le vintisme* (8.) *Jour* 'Ancienne Chron.' p. 72. 6) *vicinus* eorum Walter; *voisins d'ichiaus* 'Anc. Chron.'

7) Arnulfus, filius Eustachii advocati Morinensis, cum ex monasterio extrahi, Willelmus Ariam deductum suspendi fecit, ut narrat Walterus; illum brevitate causa noster silentio obmississe videtur. 8) *Rinningas* V. Car. e. 39, quod *Renlingels* in territorio Yprensi situm habet *Bothmann*. Noster de *Ruminghem*, praef. St. Omer, pagi *Audruicq* cogitare videtur. 9) *Voormizele* prope Ypern. 10) *ad aquam quandam* V. Car. e. 40. Quia *Lys* fl. inter *Brügge* et *Lille* fuit, hoc sibi finisse videtur 65 auctor. 11) Haec male inseruit auctor.

post hoc Willelmus liberatus est et reconciliatus. Sicque rex in Franciam rediit. Post hoc Willelmus Normannus ad Arduum in hoc monasterio sibi castrum struxit, huc accessit, Arnoldum obsedit, cumque vellet eum adducere, Willelmus ipse prohibuit, unde nullum penitus dampnum incurritur, sed usquam infamiae, quia Iohannis abbas apertè de quo processu est capitulum, hoc factum dicebatur esse consilio. Arnoldum tamen Willelmus Normannus egeat exire et totius Flandrie ius abstrare; et ab hac die inantea Audomarense cum hoc Willelmo confederati manserunt contra quemcumque usque ad finem vite illius, etiam contra Theodericum de Helata, verum et proximum heredem, de quo statim dicetur, de qua confederatione idem Willelmus Normannus claram mentionem facit in quadam carta, quam eis postea concessit, ut postea suo loco patebit.

10 Willelmus iste Normannus sic taliter qualiter Flandrie possessione pro magna parte conquesta, condidit Normannorum suorum, qui sibi semper adhaerant, se et patriam regens, sicut terre et populi gravis; enare plures de Flandria sedio; aliqui laudis, alii, ut aiunt, Henrici regis Anglorum pecunia ducti, ad Theodericum de Helata, qui cognatus erat germanus Karoli de eadem Balduini Hapkin super defunctorum, ut patet in eorum genealogia, supra capitulo [primi] Iohannis, parte 47, miserunt rogantes, ut ipse, qui totus heres erat et consanguinitate propinquior, in Flandriam veniret et Flandrie dominium assumeret; quod et fecit. Willelmo in insulam primo restitit, ubique Flandrenses, qui cum recuperant, adhaerent. Sicque Flandria in se divisit, multiplicata sunt mala in terra. Tandem Guillelmus et Theodericus ad prelium in campo de Aspoelle conveniunt, ubi Willelmo victoria provenit; Theodericus vero in castris Alon se recepit, quem Guillelmus potenter obsedit; et cum iam quasi inlueret castri dedido, Guillelmus levis vulnere sagittae sub pollice vulneratur; quo mortis contigit, via quatuor diebus supervivens, monasticum habitum huius monasterii petiit, et in eo sepulturam sibi eligens, obiit; et hic delatus, ad caput cognati sui Balduini Hapkin in habitis monachi sepellitur anno Domini 1127. Regnavitque in Flandria Theodericus de Helata pro eo, quem verum Flandrie heredem et comitem rex declarans, cum ad Flandrie homagium recepit et approbavit; a quo Theoderico omnes postea Flandrie comites usque hodie sunt derivati.

25 Patet igitur ex premissis, quod Guillelmus iste Normannus vere comes Flandrie non fuit, nec unquam Flandriam totam, immo nec partem pacifice possedit; nam eo propinquior et verus heres ei semper restitit et contra eum bellans comitatum optinuit. Vide igitur, si quid aut quantum valere debeant cartae vel privilegia collata per eum, maxime illud in quo ipse Willelmus prestitit Audomarensis, dicens, iudicium scabinorum erga unumquemque hominem eis se concessurum, et cetera similia. Specialiter hoc eis fuit promissum, quia cum eodem alligati contra dominum suum et verum heredem bellaverunt. In quo facto Willelmus fecit quod potuit, id est promittere, sed verbum donationis in eiusdem cartae textu non habetur.

Pars 4

35 De principio ordinum militarium, et primo de ordine Hospitalariorum.

Militares ordines omnes ab ordine nigrorum monachorum beati Benedicti sumpserunt exordium.

Terra Sancta et Iherusalem conquesta per Godofridum, quidam Gerydus, qui in dicto hospitali Sancti Iohannis diu pauperibus servierat, habitum religionis nigrum ab abbate dicti sacri petiit, et eius exemplo plures alii eum eo; abbas autem omnes ad religionis habitum et professionem atque suam obedientiam suscepit, et sub eius obedientia nigrum habitum nigrumque mantellum deferentes, fratres laici pauperibus ministrabant. Successu vero temporis latrunculis per patriam discurrentibus et christianis a patrie defensione torpentibus, de mandato sui abbatis arma sumpserunt ad agros suos et bona tuenda contra latrunculos huiusmodi sic discurrentes, pluresque fratres devote confluentes in idem officium ceperunt. Tandem crescente malicia predonum, invalescentibus etiam incursibus Sarracenorum, dominisque delicatis ac oculo torpentibus, necesse habuerunt non solum ad defensionem terrarum et prediorum suorum, immo potius in patrie defensionem extendere manus. Tum abbas consilio fratrum eis armorum insignia dedit, cruces albas nigris suis mantellis superassuendo, idemque signum in vexillis dedit in patrie defensionem contra inimicos crucis Christi anno Domini 1127; ab hospitali dicti Hospitalarii et a beato Iohanne Elemos fratres Sancti Iohannis

a) l. c. v. 41. b) deest 41. c) occur. 41. d) Helata B1; Hospitala A. L. B2. e) post 41. f) A. v. 41. g) Helata B1, 2. h) cogn. A. L. B2. i) g. p. 41. l) supra — 4 in loco suo B1. m) de insula 41. n) sic A. L. B1, 2. o) deest 41, B2. p) caput B2. q) deest 41. r) Hols. B1, 2. s) impo 41 semper fere. t) obi. B2. u) deest spatia vacuo ref. A1. v) sic c. deo. spatia vacuo ref. A1. w) deest 41. x) Guill. A. L. B2. y) postea B2. ed. z) Hospitaliorum B2.

1) V. chartam compluribus, postremo apud Giry, honestus et fidelis ceteris Flandrensis erga me fuit, de la ville de St. Omer p. 371 sqq.; impressam; Ego Guillelmus Dei gratia Flandrensis comes, semper se habuerunt. 2) Cap. 80, p. 785. 3) lectissimam; Ego Guillelmus Dei gratia Flandrensis comes, sine vulnere nonnulli codices Anselmi Gembl.; et petitioni burgensium Sancti Audomari contrae Rymkr. v. 4495. 4) Immo a. 1129. 5) Errat eo nolens, pro eo maxime quia vicem de consensu Flandriae petitionem libenti animo receperunt et quia auctor. 6) Verba sunt chartae modo laudatae.

1. c. de Vit. in Iherusalem; qui quando pauperes fuerunt, abbat de Lavinis et fratres isti sub eo professi devota obediunt; sed postea ditati in immensum, abbate suo postposito, soli capitaneo militari sui ordinis obediunt tam in bellis quam in pace. Postea vero, cum Deo placuit christianos per infideles expellere de Terra Sancta, fratres isti in insula Rhodes infidelibus se opposcentes, capud et principale domicilium sui ordinis statuerunt.

De initio ordinis Teuthonicorum seu Alemannorum.

1. c. de Vit. Multis christianorum ad Terre Sancte defensionem confluentibus ex inter ceteros multis Alemannorum, patri Enguam ignorantibus atque Latinam, exemplo Hospitalariorum ad pauperes et infirmos Teuthonicos recipiendos quidam Teuthonicus cum uxore sua hospitale construxit et cepellam in honore beate Marie virginis gloriosae. Vir iste cum viris Alemannis sibi adiunctis caritatis officia sicut Hospitalarii viris Alemannis pauperibus et infirmis devota exhibuerunt, de suo atque fidelium elemosinis necessaria ministranda. Uxor quoque eius in aliud hospitale seorsum et iuxta illud mulieribus Alemannis pietatis officia ministrabat. Crescente devotione crevit et numerus fratrum ibi Domino serviendum, et se ad ordinem seu regulam sancti Augustini disposuerunt, mantellos albos deferentes. Successu temporis sicut Hospitalarii quasi coacti arma sumpserunt, et in defensionem terrarum suarum et patrie Deo et regule beati Augustini votis se astringentes, cruces nigras albis vestibus superaddentes atque vexillis, anno Domini 1127. Ordo iste est ordo Alemannorum et ordo beate Marie Teuthonicorum, quia vix aliquem in fratrem recipiunt nisi de lingua Teuthonica, et vocant se Dei milites, sed a populo vocantur hodie et vere sunt domini Crucie et domini Livonie. Nam cum Domino placuit christicolos expelli de Terra Sancta, quidam istorum in Prucia, quidam vero in Livonia devenerunt et dictas patrias acquirerunt, et earum domini sunt effecti. Ibi quoque se Lectovinis, Carellis, Zamedis aliisque paganis et infidelibus opposcentes, capud ordinis sui principaleque domicilium, sicut in Rhodes Hospitalarii, statuerunt.

De initio ordinis militum Templi seu Templariorum.

1. c. de Vit. Exemplo istidem Hospitalariorum quidam devoti milites in manu patriarche voto se sollempniter contraxerunt ad vias patrie asscurandas; fuerunt autem numero 9, quorum precipui fuerunt Gaufridus de Sancto Audomaro, miles quidam de genere castellanorum Sancti Audomari, et alius nomine Hugo de Paganis. Hii novem milites in habitu seculari, qualis eis dabatur a fidelibus, novem annis duravit hoc voti sui officium exercebant; quibus elapsis, rex Iherusalem eis habitaculum concessit iuxta porticum templi, unde milites Templi seu Templarii sunt vocati, non quod templum eorum fuerit, nec eis commissum, immo nec in eo manserunt nec eius ministri seu eius custodes, sed quia ante ingressum templi mansionem habuerunt. Postea de mandato Honorii pape patriarcha Stephanus statuit eis regulam beati Augustini canonicorum regularium tenendam et habitum album sine cruce. Postea vero tempore Eugenii pape III. cruces rubeas albis mantellis et vexillis suis superinduxerunt. Et successu temporis multiplicati sunt numero, personis, possessionibus atque divitiis in immensum; duravitque hic ordo 180 annis, donec per papam Clementem V, regem Francorum et principes ex toto deletus est ordo ille et ad nichilum redactus anno Domini 1307, et eorum bona data Hospitalariis. Fratres Hospitalares in illis commorantes adhuc apud vulgus Templarii nominantur, sicut Yppris domus Hospitalis domus Templi nominatur, que fuerat hereditas Gaufridi de Sancto Audomaro primi Templariorum, qui eam et se ipsum optulit ordini Templi; et sic in multis aliis locis que domus Templi vocantur.

De initio ordinis de Caletravia.

1. c. de Vit. In partibus Hispanie quidam devoti huiusmodi ordinem Cisterciensium, regulam et observantiam sibi assumentes et in manus abbatis Cisterciensis vel eius commissi professionem facientes, auctoritate pape et locis ordinis se sollempni voto strinxerunt ad defensionem christianitatis contra Sarracenos et praves homines, et adhuc abbati Cisterciensi tamquam patri et superiori suo obediunt eumque in visitatione suscipiunt. Ipsi dicuntur fratres de Caletravia, quod forte nomen est eorum principalis domicilii. Ipsi, ut magis ad pugnam sint expediti, de licentia superiorum suorum de pape privilegio femoralibus utuntur; et quoniam in desertis et nemorosis locis habitant, de sua venacione comedendo, suam eis licentiam ac indigentiam relevare.

De initio ordinis Sancti Iacobi de Spata.

1. c. de Vit. Sunt et alii in Hispania milites regulares voto sollempni ad conservandam ecclesiam contra Sarracenos stricti, professi regulam sancti Augustini, pariter in communi viventes, proprium non habentes, semel in ebdomada simul in refectorio et sero in ebdomada carnes manducant; omnes horas canonicas singulis diebus audiunt; licita matrimonie tam contractis utuntur; eorum uxores eorum in eodem ordine sub habitu regulari commorantur; eorum filii, postquam annos discretionis attigerint, si maluerint in seculo remanere, libere recedere possunt; si vero maluerint in ordine manere, statim voto obligantur nec ultra recedere possunt. Fratres isti mantellis albis, vexillis suis et armis spatas rubeas superassunt in martirii signum, cui cottidie se exponunt, et in medio

a) etiam B 2. ed.

1) Demum a. 1190. auctore Friderico duce Sueviae Theutonice, Livoniam a fratribus de Gladio ex-Aconem obsidente ordo initium sumit. 2) Satis pugnatam, qui ordines a. 1237. eviti sunt. 3) I. c. de notum est, iam multo antea Prussiam a fratribus Samaitis.

crucis dicte spate conchas sive cochleas argenteas superaddunt in honore sancti Iacobi apostoli; unde et fratres Sancti Iacobi de Spata vocantur.

Isti sunt ordines militares principales et magis autentici, sed post istos pullularunt quidam alii, de quibus non est tantus sermo, sicut sunt milites Sancti Sepulcri, qui cruces vestibus suis lascalibus apponunt, et fratres de Teuthonica domo, quorum domus est in dyochesi Treverensi, et non sunt de ordine illorum de Prucia, de quibus dictum est, quod ferunt mantellos albos cum cruce nigra et vocantur beate Marie Teuthonicorum; isti vero fratres dicuntur de Teuthonica domo et deferunt mantellos nigros cum alba cruce plana, et non in extremitatibus suis diffusa, sicut Hospitalariorum et alii plures. Hi omnes ordines militares tunc habuerunt incho, humiles erant in obsequio pauperum, ceteri et audaces in bellis, terribiles Sarracenis, quorum gesta velud Machabeorum lingua scelerum personabat. Postea vero divitiis amplati et deliciis affluentes, in quibus etiam ipse Salomon periclitatus est plures alii perierunt, positi sunt quasi in superbiam seculorum; de quibus et pluribus aliis religionis dici potest illud dictum Moysaicum: *Incrassatus est dilectus et recalcitavit et cet.*

Part 5.

De gravi scismate in ecclesia Dei per Petrum Leonis.

Anno quo defunctus est Karolus Flandrie comes, Odo abbas Alchiacensis, de quo supra capitulo proximo, parte 6, postquam illud monasterium rexisset fere 27 annis, obiit; cui successit dominus Simon monachus huius loci, ille scilicet cui cura temporalium huius ecclesie fuerat commissa, dominus Lambertus abbas nostro languente, supra capitulo Lamberti, parte finali; et post hunc Iohannem, de quo presens est capitulum, effectus est abbas noster, infra capitulo proximo.

De fundatione monasterii monialium de Ghisnis.

Hoc tempore Ghisnensis comes Robertus, alias dictus Manasses, cum uxore sua Emma comitissa prope castrum de Ghisnis ecclesiam in honore sancti Leonardi et monasterium construere proponentes, dominum Iohannem Morinorum episcopum, loci dyochesanum, Iohannem abbatem Sancti Bertini, illius loci patronum atque personam, ymmo verius dominum, si sibi fuisset sua iusticia conservata [supra capitulo Adalolphi primi, parte prima], super hoc negotio consuluerunt. Qui, vocatis secum Matheo apostolice sedis legato et duobus archidiaconibus Morinensibus, consensu utriusque capituli, Morinensis scilicet et Sancti Bertini, hanc conventionis formam concordaverunt; et sic statuerunt hanc abbaciam fieri, ut in ea perpetuo sint moniales secundum ordinem et consuetudines monialium de Marchiliaco viventes, et prout bona eis multiplicabuntur exterius, moniales etiam multiplicabuntur numero personarum. Et quod ecclesia Sancti Bertini providebit eis monachos maturos et religiosos, qui provideant monialibus omnia necessaria corporum et animarum; qui monachi ultra senarium numerum nullatenus extendantur, quia tantum ad tutelam et custodiam tam monialium quam rerum suarum deputantur. Quam ordinationem atque conventionem comes et comitissa predicti privilegio suo firmaverunt, quod sic incipit: *Ego Manasses Ghisnensis comes et Emma comitissa ecclesiam sancti Leonardi et cet. Actum anno Verbi incarnati 1129.* Episcopus vero, presentibus omnibus prenomatis, excommunicavit huius conventionis infractores et eis consilium et auxilium prestantes, et suo privilegio confirmavit, quod sic incipit: *In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Ego Iohannes Dei gracia Morinorum episcopus tam futuris quam presentibus sancte matris ecclesie filius et cet. Actum anno Verbi incarnati 1129.* Comes vero morte preventus hoc ad presens non conplevit, sed cito post hoc Emma comitissa perfecit, infra capitulo proximo, parte prima.

De Iohannis abbatis nostri adhesionem cum Petro Leonis in hoc scismate.

Innocentius papa in Franciam veniens, a rege Francorum fuit honorifice receptus. Ipse rege presente ecclesiam Cluniacensem dedicavit, postea in Claromonte Alvernie consilio convocato, eo delude tota sibi Latinitate favente, Remis consilium trecentorum episcoporum et abbatum celebravit, cui consilio Iohannes abbas interesse seu mittere

a) Machabeorum B. l. b) deest A. l. c) Emlis A. l. d) de. A. l. e) et a. A. l. f) consuluerunt A. l. g) Morinensi B. l. h) concordaverunt A. l. i) huius A. l. j) a. Domini A. l.

1) Cf. Lamb. Ard. c. 37, quem noster hic etiam iam annorum 1117. et 1120. ad hanc fundationem spectantes publici iuris fecit. Noster ex his quas laudat Duchéne, Hist. généalogique des maisons de châtis corle exceptit quas tradit Guizot etc., Preuves p. 38, 39, alias duas chartas

ad. a. recusavit, unde Karum eius indignacionem incurrit. Rex vero Karum suum Philippum per papam Innocencium coronari fecit.

De turpi exitu Iohannis abbatis nostri

Simon II. 114-116. Rediens de Roma Iohannes noster abbas, dominum pie memorie Iohannem Morinensem episcopum defunctum reperit, qui postquam 31 annis episcopatum strenuissime rexisset, suis omnibus perfectis dispositis, non tam oblitus quam ad Deum abiit; quem plures pie credunt ad ductum numero sanctorum confessorum; cuius legendam penes nos habemus.

D II, 117. Iohannes vero abbas noster Baldricus prior electo inhorens obstinate gloriatur et Petro Leonis, dum arundine baculo lenititur, perforata manu, eum cadentibus cecidit — et huius ecclesie redditus vultus ante sibi usurpans, Romam ad Petrum Leonis vadit; nec de eo postea apud nos aliqua nova venerunt. Et quidem iuste, ut qui dominum suum Lambertum abbatem subplantans indecenter expulerat, a tam digno statu sic nequiter usurpato digne quidem et ignominiose depellitur. Carte seu privilegia sui temporis sunt numero, . . .

Capitulum 42.

est de domino Symone huius nominis primo, huius vero loci abbate 42. is

Part 1.

D II, 118. Symon huius loci abbas 42. Gandensis oriundus, vir religiosus et litteratus, sed inpectoris lingue, a puero monachus hic effectus et regulariter educatus, ita profecit, ut iussu domini Lambertus abbatis iussus suis ad aliquo monasteria per Flandriam reformanda; quod sufficienter explevit. Domino quoque Lamberto abbate iam dicto circa finem sui regiminis infirmante, vicarius est substitutus; supra capitulum Lambertus, parte finali. Postea 20 Alchiacensis abbas effectus est, supra capitulum proximo, parte 3. Qui postquam dictam ecclesiam quatuor ferme annis egregie gubernasset, electo per papam Iohannem dudum abbate nostro, omnium huius loci monachorum voto concordi est hic abbas assumptus et per Milonem episcopum consecratus anno Domini 1131. In Alchiaco vero

1131. subrogatus est abbas dominus Godescalcus, patruus domini Godescalci postmodum abbatis nostri. Huius Symonis anno primo dominus Avitus huius loci monachus, qui ad ordinem refer- 25 mandum prior in monasterio Sancti Vedasti fuerat effectus, supra capitulum Lambertus, parte 7, ac deinde abbas Aquicincensis electus, supra capitulum Lambertus, parte 9, nunc est in episcopum Atrebatensem sublimatus, vir probus et prudens et industrius valde, ut predictum est.

De complecióne fundationis monasterii de Ghisnis.

30

Supra, capitulo proximo, parte finali, particula secunda, dictum est, quomodo Robertus, qui et Manasses, comes de Ghisnis et Emma, eius uxor, ecclesiam sancti Leonardi et monasterium monialium iuxta castrum Ghispense disposuerant edificare, et ordinationem suam super hoc consensu episcopi et patroni amborumque capitulorum roboraverant, suisque litteris vallaverant; sed comite predicto defuncto, Emma, eius vidua, iuxta tenorem pre- 35 fate ordinationis et conventionis omnia devote et prompte nunc hoc anno ad completum esse deduxit et moniales introduxit, addens et donans dicto monasterio magnam hereditatis sue partem, quam in Anglia obtinebat; Anglica enim erat natio. Monasterium istud cum suis ordinationibus ad completum esse deductum est et monachis Sancti Bertini 1132. ad regendum commissum anno Domini 1132. Sed successu temporis sunt quasi omnia 40 immutata: moniales autem clausuram et mores earum de Marchiliaco reiecerunt, malentes evagari; quare monachi earum curam plus gerere noluerunt; et sic episcopi sibi curam assumpserunt.

De fundatione domus de Santinvelt.

45

Lamb. Ard. 41. Illo etiam tempore quidam devotus miles Oylardus de Wimilio, regis quendam locum memoratum inter Ghispens et Wissant istrionibus et siccariis occupatum et ideo Zondenvelt a peccatis appellatum, — nam in eorum vulgari 'zonden' peccata, et 'velt' campum sonat, — illum locum purgare et asscurare deo dorans et in eo pauperibus deservire, ipsam campum emit et, predonibus atque siccariis inde pulsis, capellam in eo et hospitale edificavit; et fratribus laicis secum assumptis, cum eis in eodem loco Deo, pauperibus et peregrinis so devote serviendo atque de suo proprio ministrando, relicum vite sue tempus humiliter et devote peregit. Ipse est quem in eodem loco inter sanctos venerantur et sanctum Oylardum vocant. Videntes vero indigens, quomodo Deo sedulum exhibebat officium, de sua possessionibus eidem loco

a) sacal A. I. B. I.; quatuor ed. b) rubra deest A. I. c) Simon saepius A. I. d) deest A. I. e) mit. falso A. I. f) et d. A. I. g) Huius loci — sancti Vedasti tam hic scripta, post de, A. I. h) deest A. I. i) om. add. A. I. h) de G. 59 deest A. I. j) Emina A. I. m) roboraverunt B. I. n) vid. sua A. I. o) hoc A. I. p) suppl. eod. manu A. I. q) Illarum A. I. r) March. h. l. B. I. s) Santinvelt A. I. t) Wissant A. I. u) de A. I. B. I. v) Oyl. A. I. w) obsequium ed. Lamb. 1) Non Philippum, sed secundum filium Ludovicum c. 51, quem noster hucusque sequitur. Reliqua certe 2) Morinensi; de Petro Leonis dicit Simon. 3) Ibi ex ex charta sumit. 4) Cf. chartam apud Ducheano Sim. II, 26. 78. 4) p. 789. 5) Cf. Lamb. Ard. l. I. p. 39. 7) Lamb. Ard. c. 35. 8) St. Ingelvert, 60

liberalis elemosinas contulerunt. Sic locus ille, qui prius a sordibus et sanguine fuso nomen habuerat, nunc propter Lamb. Ard. Dei sacrificium et pietatis officium, mutato nomine Zanthevel, id est Sanctorum campus, ab incolis nominatur. Locus huiusmodi postea fuit canonicis Arosio commendatus; sed prevaletentibus fratribus laicis, canonici regressi sunt Arosiam, et domus in pristinum hospitalitatis statum est restituta. Fratres isti laici in Santinvelt hospitalitati inser- vientes, proprie nullam regulam vel habitum habent; sed solum in eo loco pauperibus servire professi, propter aliqua que se a sede apostolica dicuntur habere privilegia, in memoriam beati Petri apostoli ac apostolice sedis suis simplicibus et non partitis vestibus aut radiatis, secularibus tamen, clavem rubeam in pectore exteriori vesti superassutam de- ferunt pro signo domus illius.

Para 2.

De Theoderici comitis pacifica adeptione Flandrie.

Theodericus de Helias Flandrie comitatum adeptus et inde ad homagium a rege receptus, supra capi- tale proximo, parte 3, Flandriam bellis et seditionibus valde tribulatam invenit, ipsorum duris moti- bus non assuetus; nam proter malis, que a diversis hostibus imminabant, Willelmus de Ippra comitis Theoderico infestus, 15 et sibi de castro Schusa resistens, homicidia, incendia et rapina contra eum debachabatur. Spanilda, uxor Theode- ricus comitis, defuncta anno Domini 1133, pro qua idem Willelmus Ipprensis causa consanguinitatis erat occiso, Theodericus, castro de Schusa capto, ipsum Willelmum Ipprensem inde expulit; qui Flandria pulsus, in Angliam transitit anno Domini 1133; quod magnum pacis incrementum comiti dedit et patrie. Accessit et alius Theodericus [comitis] bonus ventus; nam comitissa Clemencia, vidua Roberti secundi, mater Baldvini Hapkin, 20 quo tertiam partem Flandrie totis loco teneret, et duas sanctimonialium ecclesias, Borborough scilicet et Arenis, juxta Bpapalmis, edificaverat, in illo tempore obiit. Sic quoque Flandria pacifica possessione adepti, Theodericus comes secundam uxorem duxit Sibillam, filiam Fulconis quarti regis Iherusalem Anno Domini 1134, de qua genuit Philippum, suum Flandrie successorem, Matheum comitem Bolonie et Margaretam comitissam Handonie.

De quibusdam eventibus illius temporis.

Eodem anno 14. Kal. Iulii facta sunt per Flandriam et Angliam tonitrus, fulgura et tempestates lenia, et quidam credent mundi consummacionem adesse. Quorum impulsu murus huius ville Sancti Audomari a fundamentis evulsus, 60 pedum longitudine evolavit. Prope Furnis illa nocte tres equitabant, quorum medius fulminis ictu periit, aliis intactis. In Anglia puella in altum ele- vata, ut oculis videri non posset, ibique per horam immorata, tandem nuda cecidit et 30 expiravit.

Anno sequente Leo Lobensis abbas in terra [nostra] Sancti Bertini Furnensis territorii sine auctore con- senu ecclesiam edificavit; quam ventus vehemens sic a terra excussit, ut nec iunctura lignorum alteri remaneret. Excessus maris magnam partem Flandrensium maritime vastavit. Eodem anno Henricus rex Anglie obiit, cui successit Stephanus, nepos eius. Multa quoque mirabilia evenerunt.

De quibusdam miraculis beati Folquini in Ghimmeka.

Accidit in Arkas miraculum de reliquiis beati Folquini, quas in philacterio noster decanus de Arkas habebat in capella sancti Folquini in Ghimmeka; qua penitus combusta, dum decanus reliquias inter prunas ardeutes querebat, argentum quidem et lignum et cetera philacterii combustibilia vastata repperit, reliquias autem et pannum sericum, quo fuerant involute, repperit ab igne penitus intacta. Multa etiam in eadem capella diversis tem- poribus evenere miracula. Nam per merita beati Folquini diversis ibidem infirmis sub- venit. Ibi due mulieres furiose sanate sunt. Ibi homo infernali igne succensus in refri- gerio fuit. Lites etiam et discordias provincialium, que nusquam alibi pacificari poterant, ibi semper pacificatas non sine miraculo sapientium admiratur opinio.

De morte regis Francorum Ludovici Grossi et successione filii eius Ludovici.

Rex France Ludovicus Grossus quinque filios habuit et filiam uxorem; primus Philippus, quem pater coronari fecit papa Innocencio, supra capitulo secundi Iohannis, parte 5; hunc in Parisius equitatem in medio vico Sancti Iacobi porcus anticipavit; per quem equus eius cespitans cecidit, ipse

50 a) hospitalitatis B. b) usiam A. c) Helias B. d) a. D. des. A. e) uxor B. f) deest A. g) deest B. h) Bpapalmis A. i) Bpapalmis B. j) d. a. A. k) R. a. A. l) deest A. m) tanto A. n) consumm. A. o) ada A. p) deest B. q) subdavia A. r) rem. an. A. s) Flandria A. t) reliquiis A. u) beati A. v) Ghiméca A. l. A. w) superacr. B. x) exopt. sec. manis A.

1) Nomen ex Fl. gen. c. 32. 2) Haec omnia ex facti non indicant, sed tantum dicunt eum in quadam platea suburbii Parisiensis collisum; quaedam Chronique de France s. XIII. ex. 88. rer. Franc. XII. p. 228. hoc factum refert in Saire St. Gerçais (in atria St. Omer. 5) Guemy prope Tournehem. 6) Supra p. 798, et ibi s. 1. 7) Coaevi scriptores locum

vero sub equo collisus expiravit. Secundus filius Robertus fuit¹ purus ydiota et regno totus inhabilis, et ideo per regem et proceres a regni solio refutatus et rursus, et sibi datus est comitatus Drocarum², ac pro armorum insigniis scutum auro et lasuro distinctum, non cum liliis, sed per modum scacarii ambitum zona rubea quasi ligatura in signum fatuitatis. Genuit iste Robertus filios et filias, qui cum suis sequacibus postea regi graves extiterunt et regno, a Roberto dicti Robertenses, sicut nostris temporibus quidam contra regem Francie aligati cum rege Navaria dicti sunt Navareses. Ab hoc Roberto Drocarum comites descenderunt, semper sensu molles, arma predicta deferentes. Duces etiam Britannie ab eo descendentes per medium cuiusdam Petri Malclere eadem arma cum quadra Britannie longo tempore detulerunt; domini quoque de Couchiaco; unde unus illorum³, ille scilicet⁴ qui castellum de Couchi⁵ construxit, se regem coronari voluit, allegans se de antiquiori filio descendisse. Tercius filius fuit Ludovicus, vir satis sensatus, pius tamen et mollis, unde Ludovicus Iuvenis et Pius⁶ nominatus est, quem rex assensu procerum in regem coronari fecit. Quartus fuit Henricus archiepiscopus Remensis. Quintus Petrus de Cortana. Filla Constantia nupta fuit

Raimundo comiti Tholos. Rex vero Ludovicus Grossus 27. anno regni sui obiit et in ecclesia Sancti Dionisii sepelitur 15 anno Domini 1136; cui successit filius eius Ludovicus, qui duxit uxorem Anordem, filiam Willelmi Aquitanie duci.

Pars 3.

De deiectione domini Symonis abbatis nostri de prelatura.

Cam iam pridem Iohannem abbatem nostrum papa Innocencius a prelatura deiecit, supra proximo, parte finali⁷, fratres nostri minus consulte et contra Cluniacenses lite pendente, non consulta 20 curia, ad electionem⁸ procedentes, dominum Symonem abbatem nostrum elegerunt, supra eodem, parte prima. Quod videntes Cluniacenses, papam Innocencium, qui de Roma fugiens apud eos fuerat hospitalis⁹ et eorum ecclesiam dedicaverat, supra capitulo secundi Iohannis, parte [5]¹⁰, contra nos animaverunt; eoque amplius, quia Iohannes abbas noster predictus consilio suo, quod Remis celebraverat, nec interfuerat cum aliis, nec etiam pro se miserat, supra capitulo [secundi Iohannis], parte [5]¹¹; quare Innocencius papa ad Cluniacensium supplicationem facillius acclivus¹², litteras conventui nostro direxit, quibus electionem¹³ domini Symonis abbatis nostri non ob defectum persone, quia bonus et sufficiens erat, sed ob defectum electionis, que lite pendente fuerat attemptata, cassavit, precipiens, ut domino Symone deposito, aliam sibi abbatem esserent Cluniacensium¹⁴ consilio. Quibus litteris dominus Symon reverenter obtemperans, oneri cum dignitate cessit anno Domini 1136, et in Gandavum¹⁵; locum sibi 30 nativum¹⁶ recessit, ubi fere duodecim annis religiosissime vixit.

De conversione ecclesie de Dunis ad ordinem Cisterciencium.

Temporibus istis dominus sanctus Bernardus quasi stella matutina vitam monasticam illustrans, nova monasteria construens et vetera reformans, venit in has Flandrie partes, ubi ecclesiam beate Marie de Dunis, de qua supra capitulo Lamberti, parte [7]¹⁷, ad arcioris vite normam instauravit, de ordine Nigrorum monachorum ad Cisterciensem immutans. Dominus enim Fulco tunc abbas illius loci se, conventum suum et monasterium in manus beati Bernardi resignavit et ei obedienciam fecit anno Domini 1138.¹⁸ Ordinavit beatus Bernardus illi¹⁹ ecclesie abbatem sanctum Robertum, de Brugis oriundum, virum devotissimum²⁰, qui fuit Dunencium primus abbas de Cisterciensi professione. Hic dominus sanctus Robertus, postquam 40 ecclesiam Dunensem rexerat annis 15, assensu et electione beati Bernardi subrogatus est abbas in Claravalle, domino sancto Bernardo ad patres apposito²¹.

Carte seu privilegia domini Simonis nulla.

Capitulum 43.

est de domino Leone huius loci abbate 43.

Pars 1.

Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occurram.

a) p[er] B. b) Viti B. c) electionem B. d) in p. A. e) decem A. f) supra eodem cap. p. finali A. g) p. I. A. h) acclivus A. i) electionem B. j) Cluniacensium A. k) Gandavo loci A. l) nativo suppl. sec. manu A. m) Cisterciensium A. n) suppl. sec. manu A. o) illi a cotr. post. manu A. 50 q) beato A. r) A. hanc tantum: Leo abbas 43.

1) Sequentia nusquam alibi leguntur nisi in 'Abrégé de l'hist. des rois de France' b. XIV. med., l. I. p. 429, ubi sic legitur Robertus estis aine [sic] du dit Loys; mais pour ce que yeclut Robert estoit roi, il fut fait conte de Dreuz et eut armes de eschaquier de or et de azur en lieu de fleurs de lis, ubi carte liber a nostro lectus excerptus est. 2) Dreuz. 3) Ingerammus III, qui contra Blancam, matrem Ludovici IX, rebellavit; cf. infra cap. 46, parte 22;

'Cron. de Fl.' p. 138: quid dolent ordens fabre monseigneur Enguerran de Couchi roi de France. 4) Concy-le-Château, pref. Laon. 5) p. 798. ex Simone II, 117. 6) ib. ex eod. II, 118. 7) Ex eod. II, 113. 8) Supra p. 797 eq. 9) Haec omnia conlect ex Sim. III, prol. et Additam. apud Morand p. 72. 10) p. 797. 11) Cf. Sigeb. Cont. Valcell. a. 1137, p. 450. 12) Cf. ib. a. 1138. 13) Cf. ib. a. 1153, 1156.

Leo sive Leonus huius loci abbas 43, natione Flandrensis de nobilioribus terre Farnensia, in curia Flan-
 driæ comitis urbanis moribus instructum, patris sui ex patris officio fugebatur elemosinarumque comitis ministrabat.
 Delata vicedum secundum etatis annum excedens, curialium officia seculoque relicta, in monasterio Aquiciaci
 monachus est effectus sub demino Alviso tunc eidem abbate, dudum hic monacho nostro.

De finali victoria domini Leonis abbatis nostri contra Cluniacenses.

Leo vero noster indulum sibi privilegium a papa super hac sententia¹ specum afferens, prosperè gaudensque repa-
 travit. Quod privilegium sic incipit: Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Leonis abbati Sancti Bertini
 cuiusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Que ad perpetuam ecclesiarum et cet. Datum Laterani anno
 10 Domini 1139. Item titulus Hibernæ quibus papa mandat Theoderico comiti Flandriæ, Sibilla eius comitisse et baronibus
 per Flandriam constitutis iudicium predictum, mandans, ut hoc monasterium et abbatem eius in hac sua tutela manentere
 defendereque curent. Itemque consimiles Willelmo castellano et tam maioribus quam minori-
 bus ville Sancti Audomari; similes quoque Miloni² episcopo, Philippo et Miloni archidia-
 chonis et toti capitulo Morinorum. Et hec tria sunt eiusdem date cum originali sententia
 15 predicta. Datum Laterani anno Domini 1139. 1139.

Eodem anno ecclesia de Ardea, que nunc dicitur prioratus de Ardea³, data est Theoderico abbat
 de Capella. Et eodem anno obiit Iohannes de Temporibus, qui fuerat armiger regis et imperatoris Karoli Magni, et ab
 eiusdem Karoli Magni tempore vixerat usque nunc, id est annis 361, hoc anno defunctus est, id est anno Domini 1139,
 imperante Constante secundo usque ad coronatam.

Part 2.

De fundatione monasterii de Claromarisco.

Anno sequente Theodericus comes Flandriæ et Sibilla⁴, eius uxor, in hereditate sua pro-
 pria iuxta villam Sancti Audomari inter paludes et nemora monasterium edificaverunt in
 honore beate virginis Marie et beato Bernardo tradiderunt; qui locum in marisco situm
 monachis Cisterciensibus instituit, et propter religionis puritatem Claromariscum⁵ nomi-
 navit, abbatem eis præficiens dompnum⁶ Gosfridum⁷ monachum Clarevallis anno Domini
 1140. Postquam vero rexerat annis fere 8, subrogatus est abbas Guillelmus, qui 20 annis
 prefuit. Istè Guillelmus ecclesiam, claustrum et ceteras religionis officinas transtulit de
 loco illo, qui adhuc propter hoc vocatur Vetus-curia, ad locum ubi nunc est⁸. Beatus Ber-
 nardus tunc patriam Flandriæ et Brabantie⁹ peragrans, hanc et alias plures abbacias con-
 struxit. Que omnes, quia per eum qui abbas erat Clarevallis fundate sunt, filie sunt Clare-
 vallis. Circa hoc tempore defunctus est ille venerabilis Hugo de Sancto Victore.

De morte Innocentii pape et impetratione quorundam privilegiorum
 nostrorum.

Domini autem Leo noster abbas hystem, quem iam vixerat, non timescens sciensque, quod supplex
 triples diffidit sumptis, ne qua spe recuperandi Cluniacensibus aspiraret, tercio Romam tendit et ab Eugenio papa
 indulum eo privilegio¹⁰ predicta iterum confirmari et renovari impetravit; in quo nobis nominatum multa confirmat, sicut de
 40 electione nostra et de electione Alchiacensi¹¹, de sacerdotibus in parochialibus ecclesiis nostris instituendis, et de episcopus
 in hoc monasterio stationem faciat et cet. Quod sic incipit: Eugenius et cet. Justitice et rationis et cet. Datum anno
 Domini 1145. Item aliud privilegium confirmans concambium inter nos et comitem Flandriæ
 Theodericum de Heuchin¹² ad berquariam, quod sic incipit: Eugenius et cet. Apostolicæ
 45 sedis et cet. Datum¹³ ut supra. Item aliud de electione Alchiacensi¹⁴, quod incipit: Eugenius
 et cet. Apostolicæ sedis et cet. Datum ut supra. Huius domini Eugenii, cum eate papatum
 simplex fuerit, Deus mirabilis gratia profudit et eloquentia. Ipse est cui beatus Bernardus scripsit epistolam De con-
 sideratione ad Eugenium papam¹⁵. Elus tempore floruit in Alemannia Hildegardis monacha formosæ magisque pro-
 phetisa, cuius corpus in Pigna¹⁶ super Rhenum requiescit; cuius virginis prophetias¹⁷ in hoc monasterio
 penes nos habemus.

10 a) officio B. l. b) manentem B. c) deff. A. l. d) tam hic ponit rubram partem B. A. l. e) Sibilla A. l. f) Jura A. l.
 g) Goufr. B. l. h) sic B. l. tempore fore; Brab. A. l. i) p. l. An. A. l. j) ab Eugenio papa add. A. l. k) decet A. l.
 l) spem B. l. m) aspiraret A. l. n) legia B. l. o) Alciac. A. l. tempore. p) a. D. des. A. l. q) et cet. des. A. l.
 r) sic A. l. B. l. s) prophetias A. l.

1) Videlicet qua monasterium S. Bertini a subiec- a. 1137, p. 459. Sed iam anno 1128. a Fulcone
 24 tione Cluniacensium liberatur. 2) Epistola Theode- inchoatum dicitur; cf. Gallia christ. III, p. 525;
 rico comiti data etiam hic directa est, Simon III, 8; Laplane in Mém. de la société des antiquaires de
 la Nôr. 5719. 3) Ardea. 4) Clairmaris a St. Omer la Morinie t. XI, p. 4 sqq. et p. 303. 5) Cf. Cont.
 inter septentrionem et orientem. Cf. Hugonis Cont. Claromarisa, a. 1166. 6) Heuchin, præf. St. Pol.
 Clairmaris, SS XXIV, p. 100; Sigeb. Cont. Valcell. 7) Signia a. 1150-1152, Sept. 25. LOEW.

Pars 3.

De expeditione atque progressu regis et imperatoris in obsequium crucis.

1140.

Andr. M.
Mar. See
III, c. 19
Mar.
Cont. Sim.
1, 7
Mar. See

Anno Domini 1143, Conradus Imperator, aedem tamen Imperiali diademate consecratus, cum innumerabili multitudine transmarinum iter aggressus, transitu Brachio sancti Georgii, Yconium et Pamphiliam transiens, pravitate viarum, periculis, victualium penuria constrictus, Yconium rediit. Rex vero Francie cum multa milicia, inter quos erant comes Flandrie Theodericus cum uxore sua Sibilla², et cum eis et in eorum obsequio Alvisus episcopus Atrabatensis noster monachus et Leo noster abbas Sythiensis, per Hungariam, Constantinopolim et Brachium sancti Georgii venit Yconium.

Pars 4.

De reditu comitis Flandrie, et^a de sanguine Domini qui est in Brugis.

Cron. de Fl.

Rediit et comes Flandrie Theodericus, sed [comitissa^b] Sibilla, eius uxor, ibi Deo perpetuo servitura permansit³. Erat enim filia Falconis regis Iherusalem super defuncti sororque Balduini regis Iherusalem tunc regnantis. Que postquam cum marito Iherusalem venerat, infirmis et pauperibus in ecclesia monialium sancti Lasari^c hospitalis sancti Iohannis Elemon^d ministrare cepit^e cum humilitate tanta, quod scabiosos^f et ulcerosos^g propriis manibus abluebat, et si quando sibi subreperet abhominatio, ponebat de aqua balnei ipsorum ad os suum, semet ipsam reprehendens et cordi suo dicens: 'In hiis Deo servi, quia, si scindi deberes, amodo in talibus occupaberis'. Ipsaque regis fratris sui et amicorum suorum instancia permaxima, licet cum difficultate, obtinuit tamen a marito, quod in tali opere posset ibidem usque ad vite terminum permanere.

1148.

[Unde^h] pro tam sancto pioque divorcioⁱ rex gratias agens comiti^k, cum repatriare vellet, ipsum comitem multis et magnis enseniis honorans, inter cetera cara localia data fuit ipsi Theoderico comiti a rege predicto consensu prelatorum et principum magna pars sanguinis domini nostri Ihesu Christi, quam comes per manus domini Leonis abbatis nostri predicti in Flandriam defulit et Brugis in ecclesia sancti Basilii collocavit anno Domini 1148.^l Hec pars est illius preciosi sanguinis, qui collectus et servatus fuit, quando Ioseph ab Arimathia et Nichodemus dominum nostrum Ihesum Christum sanguinolentum de cruce depositum super vas mundum abluerunt et sanguinem^m circa vulnera congelatum abraserunt et abluerunt; aquaⁿ igitur supernatante, sanguis in fundo^o resedit et, aqua deposita, servatus fuit. De hoc sanguine longo^p tempore miraculum visum est in Brugis, quod positus in phiala crystallina^q per totam ebdomadam durus quasi massa sanguinis congelati permansit preterquam in feria sexta, et semper in feria sexta usque ad horam nonam, scilicet passionis et mortis dominice, a fine usque ad finem eiusdem^r phiale liquidissime fluxit. In huius preciosi sanguinis honorem in Brugis tertia die Maii, que est dies invencionis sancte crucis, processio sollempnis agitur, ad quam confluentibus pluribus, quoque certis diebus in anno a papa magne sunt indulgentie concessae. Huius preciosi sanguinis portio consimilis habetur et monstratur in Ficicampo^s Normannie monasterio, sed ante hec tempora per alium modum translata, quem modum vide supra primo [huius^t] libri capitulo sancti Bertini abbatis, parte 8, particula *Vir inclitus*^u; reliqua pars mansit in Iherusalem, nec alibi legitur observari sanguinem de Christi vulneribus in cruce morientis effugum. Sicubi autem^v alibi preterquam in sacramento altaris adoratur sanguis Christi, sicut in Berutho, in Parisius, in Lilario^w et alibi, res est miraculose proveniens, et non de Christi corpore fluxa. Hoc vero dico sine preiudicio illius partis que in Iherusalem hac vice remansit, quia

a) deest A1. b) deest B. c) Lasari A1. d) elemosinas A1. e) scabiosos A1. f) ulcer. A1. g) devocio post superscr. r A1. h) sanguinem B1. i) squary superscr. A1, ubi igitur deest. k) fonda A1. l) longuo A1. m) cristallina A1. n) dicte A1. o) aut A1.

1) Ex Martini narratione, qui scribit, Leonii duos apud De Smet I, p. 99. 2) Falsa sunt, si verum reges convenisse, hoc falsum finxit. 2) Iam in hac est, quod infra narratur, Leonium abbatem a. 1148. 60 expeditione Sibillam cum marito transfretasse, nusquam legitur. Ex chartis apparet, Sibillam a. 1149. sanguinem reportasse. Chron. Flandr. I, I. quidem absentis comitis vicem egisse. 3) Domum a. 1157. tradit, sanguinem ex Terra Sancta a Sibilla demum Sibilla maritum in itinere transmarino comitata est transmissum. Sed nostro magis assentitur Fl. gen. Cont. Gisleh., SS. IX, p. 326. 6) A. 1150, demum et, illo a. 1150. redeunte, remansit; cf. Auct. Aquic. reversus est Theodericus; Cont. Aquic. p. 406, 53 a. 1157. 1165, p. 397 sq. 4) Cf. Chron. Flandr. 7) Fécamp. 8) p. 760. 9) Lillers super B. Lys.

possibile est, quod, sancta civitate per Sarracenos conquesta, pars illa preciosissima fuit ad aliquem alium locum translata, qui ad nostram noticiam nondum venit.

De reditu domini Leonis abbatis ab Iherusalem et aliis eventibus post reditum.

Rediit ab hoc hostico Leo noster abbas in comitiva Flandrie comitis, de eius precepto hanc preciosam sanguinis sarcinam ad pectus suum deferens a collo pendentem cum cotidianis missarum sollempniis usque Brugis, in capella beati Basilii ibidem thesaurum [sibi creditum] ipsi comiti resignavit. Inde hic ad monasterium rediens, secum attulit pallia et pannos sericos, quorum magna pars adhuc hodie durat, et aliis ornamenta ecclesie non minoris precii quam fuerat pecunia, quam pergens Iherusalem secum detulerat. Sed cum iam in iter predictum profectus esset, facta est hic inter fratres magna discordia pro solutione pecunie, quam secum detulerat. Et primo verbis, dein pugnis et fustibus congregiendi facti sunt in derisum omni populo. Ad hoc cedendum concurrunt burgenses cum feodatis ecclesie. Prior et fratrum pars sanior vi sediciosos expellunt, aliquos non reverturos, aliquos vero, etiam redierunt, non tamen sine nota manserunt. Sedata quodammodo seditione, ecclesie thesauri distrahuntur, ciboria, feretra ceteraque localia auro et argento decrustantur, sed parum profecti; nam absente capite, quisque sibi placita faciebat. Sed postquam Leo abbas rediit, omnem odii fomitem extinxit, et ei quid de temporalibus exterius aut de spiritualibus interiori ordinisque rigore perierat, toto conamine pie pater emendavit. Hoc anno, id est anno Domini 1148, dominus Symon condam abbas hulus loci, supra capitule proximo, et qui cronica huius ecclesie a tempore Roderici huc usque descripsit, hic de Gandavo regressus obiit, et sepultus fuit in cimiterio iuxta capellam beate Marie; sed nunc tumba eius est intra capellam predictam a domino Leone abbate reparatam; talis superscriptio est hec.

Abbas sacralis, virtute rigens monachatus,
Celo translatus, Symon sacol hic humulatus,
Quarta dies Febru quem pace fovet requiet.

Pars 5.

De domino Wilhelmo de Yppra, de bonis per eum nobis collatis tam in hac reparatione quam alias, et de eius obitu.

Wilhelmus de Ippra, de quo supra pluries est habita mentio, domino abbati Leonio in huius sui monasterii reparatione iam dicta precipuus adiutor et quasi cooperator extitit in magnis muneribus, auro, argento et plumbo, quibus fere totum edificatum est monasterium istud. Insuper nobis duas ecclesias in Anglia, Trulegam et Chillam cum suis appendiciis nobis contulit ad hospitium susceptionem, ex hoc maxime inspiratus, quia in hoc incendio domus nostra hospitum mansit illaesa, allegans exinde Deum ostendisse sibi, per hospitium susceptionem in eadem domo sibi gratum exhibitum obsequium. Huius donationis carta seu privilegia quedam servantur apud nos, quedam vero causa custodie sunt in monasterio Cantuariensi.

Anno Domini 1154. Stephanus rex Anglie moritur; cui successit Henricus, junior filius filie matris Henrici, qui Flemingos odio persequens, Wilhelmum de Ippra cum eis expulit ab Anglia. Wilhelmus vero in Flandriam rediens, apud Lo castrum suum territorii Furnensis monasterium canonicorum regularium fundavit in honore sancti Petri, ubi septem annis vixit. Sicque datus regalem temporibus suis, plenus dierum hominem exiens, in eodem Sancti Petri monasterio sepelitur.

Pars 6.

De transitu beati Bernardi et obitu Eugenii pape.

Anno Domini 1154. Deo et specialiter beate virgini devotissimus dominus sanctus Bernardus abbas Clarevallis ab hac valle miserie superas migravit ad sedes. Eugenius etiam papa tertius cito post obiit, et sepultus est in ecclesia sancti Petri iuxta maius altare. Sedit Eugenius annis 8, mens. 4, di. 26; cui successit Anastacius IV, a quo dominus Leo noster abbas duo privilegia impetravit, scilicet confirmationem ecclesiarum de Chillam et Trulega cum appendiciis, quas Theobaldus Cantuariensis archiepiscopus, Wilhelmo de Ippra illarum villarum domino postulante, nobis concessit, quod sic incipit: Anastacius et cet. Ea que venerabilibus et cet. Datum anno Domini 1154. Itemque aliud, per quod increpat episcopum Tornacensem pro eo, quod contra tenorem privilegiorum nostrorum de nostris ecclesiis dispo- nere volebat, precipiens, ne hoc amodo presumat; quod sic incipit: Anastacius et cet.

a) deest A1. b) a A1. c) etiam in A1. d) sollempnia A1. e) ibi th. sp. com. rez. in cap. sancti Bas. A1. f) deis (deinde) A1. g) sed, sed a alia manu in loco raso A1. h) sic codd. i) ediciones B1. k) suppl. sec. manu A1. l) pax B1. m) coronica B1. n) servatur A1. o) Flammigos B1. p) Vitm. A1. q) sp. et B1. r) beatus Bern. A1. s) supras B1. t) sic B1 constant; Anastas. A1 semper.

1) Cf. quas p. 781. notavimus. 2) Sic Chron. rhythm. (Aug. 20). 3) In Anglia, dioc. Cantuar. sitarum, decem annos Fl. gen. 4) Uterque iam a. 1153. 5) Supra parte 5. 6) Laterani, Nov. 17. LOEW. 7) obiit, Eugenius papa (Jul. 8.) ante Bernhardum 7) Geraldum.

Cont. Sim. 113. *Dilecti filii et cet. Datum anno Domini 1154. Sedu Anastasio anno uno, men. 4, d. 24, et vacavit di. 24. Successit ei Adrianus III. natione Anglicus. Hic primum episcopus Albanensis, legatus in Germaniam missus, gentem illam in lege divina diligenter instruit, et post reditum suum, defuncto Anastasio, in papam electus. Hic propter vulneracionem unius cardinalis totam Urbem usque ad dignam satisfacionem interdicto supponit, et primus papa in Urbe-Veteri cum curia sua moram traxit.*

Ab hoc papa dominus Leo abbas noster privilegium impetravit exempcionis nostre a Cluniacensibus et confirmacionis plurium bonorum nostrorum et libertatum; quod sic incipit: *Adrianus et cet. Iusticie et rationis ordo et cet. Datum anno Domini 1155.* Item confirmacionis de Chillam et Trelega, quod sic incipit: *Adrianus et cet. Ea que venerabilibus et cet. Datum ut supra.* Item aliud, ut, quicumque sanus aut infirmus et etiam in mortis articulo constitutus, sue tamen mentis compos, religionis hic velit assumere [habitum], eum recipere possimus, si velimus, et si sit uxoratus, eius uxor continentiam voveat; quod sic incipit: *Adrianus et cet. Ad apostolica et cet. Datum ut supra.* Item aliud, in quo nobis confirmat institucionem seu presentacionem presbiterorum in dyocesi Tornacensi, et quas nominatim in eo exprimit; confirmat etiam, ut, qui voluerint hic habitum religionis assumere et vulnerati, illos possimus, si volumus, recipere; quod sic incipit: *Adrianus et cet. Ecclesiarum utilitatibus et cet. Datum ut supra, 3. Nonas Augusti.*

Pars 7.

De translatione trium magorum et quibusdam eventibus illius temporis.

1158. Anno Domini 1158, dominus Milo Morinensis episcopus, de quo supra capitulo Symonis, parte prima, vixit venerabilis et religionis amator, postquam sedem Morinensem reserat annis 27, migravit ad Dominum. Cui successit Milo, eius archidiaconus, monachus beate Marie de Bosco. Anno Domini 1162, Federicus imperator civitatem Mediolanensem quinque annis obsessam vicis per assultum et armorum potentiam; muri siquidem eius altissimi funditus suffossi sunt, cetera in cinerem redacta. Corpora trium magorum, qui in Bethleem Christo nato munera obtulerunt, aurum, thur et mirram, olim de Perside Constantinopolim per imperatorem, qui tunc erat, translata, ac deinde a sancto Georgio Mediolanum miraculose translata, nunc de Mediolano per hunc Federicum imperatorem destructio sunt per Radulfum seu Rainaldum, tunc Coloniensem archiepiscopum, ad urbem Coloniam Agrippinam translata et in maiori illius civitatis ecclesia sancti Petri cathedrali venerabiliter collocata; ubi adhuc hodie visuntur a fidelibus, et adhuc et propter hoc apud Ignarum vulgus nominantur Tres Reges Colonie, non quod inde reges extiterint aut domini vel inde fuerint oriundi, sed fuerunt de regno Tarse vel Tarsis, quod est ultra Persidem et sub dominio Tartarorum, quod regnum semper habuit et adhuc habet reges tres. Illorum trium regum seu magorum, qui domino Iesu Christo munera, sicut dictum est, obtulerunt, adhuc ibi genus durat, et sunt christiani, reliquis illius terre populus ydolatre sunt et subiecte Tartaris.

Floruit etiam ille excellens magister Petrus Lombardus, qui composuit librum Sententiarum, quem in scolis legunt Parisius theologi.

De locione monacho nostro cum rosis.

Floruit itidem hoc tempore venerabilis locio monachus huius monasterii Sancti Bertini, beate virginis Marie devotissimus, de quo accidit in hoc monasterio grande miraculum, quod inter miracula beate virginis sollempne per orbem habetur. Narrat etiam hoc Vincencius Belvacensis in suo Speculo historiali. Miraculum fuit hoc: Quidam Cantuariensis archiepiscopus de Roma rediens, in hoc monasterio fuit hospitalis. Crastino sermonem conventui fecit in capitulo et inter cetera dixit, quod in partibus Iherosolimitanis multi psallere consueverunt quinque psalmos incipientes a singulis litteris nominis beate virginis Marie et in beate virginis memoriam frequentare, scilicet *Magnificat, Ad Dominum cum tribularer, Retribue sermo tuo, In convertendo, Ad te levavi oculos meos*, et singulis psalmis premittere *Ave Maria*. Erat ibi presens hic frater locio monachus noster, qui hoc pro cordi commendans, cotidie post matutinos hos quinque

a) Dilecti filii A1. b) s. D. des. A1. c) sic B1 constant; Anastas. A1 semper. d) sic eod. e) Wormaciam A1; Norvegiam Mart. f) desit A1. g) redditum A1. h) elegerunt A1. i) confirmacionem A1. k) Chilla 50 A. l) desit A1. m) desit B1. n) aut ed. o) cetera A1. p) desit eod.; sic ed. q) possimus B1. r) q. v. des. A1. s) suppl. sec. manu A1. t) diocesi A1. u) explevit A1. v) visentur B1. w) sic B1, quasi gentes pro populo scriptum esset. x) ante hoc caput in B1 f. 117, depicta est imago, representans b. Mariam cum infante ledentem, quam monachus S. Benedicti in genibus postus adoravit; tenens factam eam inscriptam: Ave Maria. Psalmus: Magnificat. Ave. Psalmus: Ad Dominum. Ave. Psalmus: Retribue. Ave. Psalmus: 55 In convertendo. Ave Maria. Psalmus: Ad te levavi. In sequenti f. 118, depictus est monachus mortuus, ex cuius cultu rosae creverunt, quem circumstant tres episcopi et abbas cum monachis. y) locione monacho A1. z) Vincencius A1. a) mon. B1. b) frequenter A1. c) des. B. d) pretermittere B1. e) Et B1. f) desit B1.

1) 1156, Jan. 27. Huius privilegii regestum longius p. 158. 3) Simon II, 116, dicit, eum a. 1131. electum dat Tassart, Chart. III, 10, p. 331; 1266 nr. 6919. esse, ex quo haec noster. 4) Falso pro Eustorgio; 60 2) 1156, Jan. 27; Archbol. or miscell. tractus XXV, Storgio Mart. 5) Sic Martinus, 6) Vine, VII, 116

psalmos decantare cepit et continuavit. Quadam tandem nocte circa festum sancti Andree, dum superior nocte choram circumferret, locis cum aliis non interfuit, sed ad lectum eius in dormitorium superior veniens, eum defunctum reperit. Vocati fratres accurrunt, et de eius vultu discoperit quinque flores rosarum, unum ex ore et lingua, duos ab oculis et duos ex auribus exeuntes aspiciunt. Letantes eum detulerunt in choram, et mane diligencius intuentes, in rosa que de ore exibat invenerunt scriptum *Maria*. Tenuerunt igitur eum per dies septem, donec tres episcopi convenissent, quorum unus fuit dominus Andreas Atrebatensis episcopus iam statim hie memoratus, qui fuerat abbas Cisterciensis, et alii quatuor plurimi laudantes Deum.

De morte Baldulni regis Iherusalem et transfretatione Theoderici Flandrie comitis.

10 Baldulus rex Iherusalem, filius Falconis regis, circa idem tempus sine liberis obiit; cui successit frater eius Almaricus comes de Ioppen. Theodericus igitur comes Flandrie, qui sororem eiusdem regis uxorem habuerat, supra eodem, parte [44], ad Iherusalem et Terram Sanctam iam quarta vice transfretavit, Philippum filium suum ad custodiam terre sue Flandrensium dimittens, omnipotentem ei tribuens plenam et liberam facultatem de omnibus. Qui Philippus, probus et prudens, omnia prudenter et 15 excellenter est exsecutus.

Pars 8.

De ultimis actibus domini abbatis nostri Leonii.

Leo dominus noster abbas legem Poperingensibus dedit, conscripsit et sigillavit; et quia Furnensis erat natione, et Poperinges intra Furnense territorium est inclavatum, 20 leges quodammodo Furnensium consimiles eis dedit, precipiens, ut, quia de omnibus eventibus inscribi non poterat, si quod dubium emergeret, ad sapientes chore Furnensis esset recurrendum, consilio tamen et licencia abbatis vel eius prepositi. Hanc legem postea renovavit dominus abbas Iohannes de Ippra, infra capitulo tercii Iohannis, parte [22], ac deinde eam renovavit dominus abbas Iacobus, qui etiam fuit natione Furnensis, infra 25 capitulo primi Iacobi, parte [secunda].

In Iherusalem existente Theoderico Flandrie comite, Philippo quoque, filio eius, Flandriam dispo- 30 nente, Leo noster abbas a Philippo predicto recuperat in elemosinam quandam terram 33 mensurarum in territorio Furnensi, que de feodo comitis existerat, Lamberium, cuius erat illa terra, monachum faciens. Sed ingresso Theoderico de Iherusalem, abbas noster in causam tractus est ab amicis dicti Lamberti, et eidem abbati nostro dicta terra abjudicata, eo quod filius patrum viventem exheredatorem non poterat; et sic dicebant, quod hoc feodum 35 Philippus vivens patre suo Theoderico non poterat alienare. Postea vero defuncto comite Theoderico, haec terra recuperata fuit, iudicantis curia Philippi comitis, quod, quia privilegium eius inde habebamus, comes suum privilegium sigillatum cassare non poterat, et sicut pater factum filii quondam vixit potuit infringere, sic filius iam comes effectus id quod per se factum fuerat conservare debebat. [Littere super hoc confecte 35 sic incipiunt. . .]. Terram istam aliquanto tempore tegimus, nunquam tamen sine querela, sed multis inde tribulationibus perpessi sumus. Sepes curiae nostro sunt inde violenter aucte, horrea furtive combusta et alia dampna quam plurima nobis illata et in tantum, quod, nisi remedium fuisset adhibi- tum, plus illa nobis abjudicatio nocuisset. Quomodo res postea fuit ad pacem deducta, infra capitulo [Symonis secundi], parte [6].

De berquaria in parochia Sancti Willebrordi, et de morte domini Leonii abbatis nostri.

40 Dominus Leo noster abbas iam senio confectus, secundo ante obitum suum anno corporalium lumen oculorum amisit, quod infra annum medicinis aditus recuperavit, licet non ita clare; et quia ob defectum corporalem nec intus nec extra, sicut consueverat, intendere potuit, cepit hic more solito intus tepescere rigor discipline et exterius posses- 45 sionum gubernacio periclitari. Theodericus tunc Flandrie comes de Iherusalem iam quarto reversus, cum filio suo Philippo in parochia Sancti Willebrordi villam novam et portum novum fecerunt, quem nominaverunt Neoportum, et nunc dicitur Gravingas, et ad hoc faciendum magnam partem berquarie, quam Robertus Flan- drie comes pro anima Willelmi filii sui huius ecclesie donaverat, sibi usurpaverunt. At contra senex Leonius tempore

a) dormitorio A1. b) a naribus A1. c) Fl. e. Th. A1. d) suppl. sec. manu A1. e) exsecutus A1. f) Leonis A1. 50 g) Popering. A1. h) Poperinghe A1. i) inter A1. k) Furnensium A1. l) poterit A1. m) suppl. sec. manu A1. n) deest spatia vacua rel. A1. o) Flandr. A1. p) exheredare A1. q) Leo noster abbas hanc terram recuperavit A1. r) quassare A1. s) superer. B1. t) des. B. u) spatium vacuum A1. v) curiae A1. w) egesta A1. x) etc. fodd. y) quare A1. z) deest A1. aa) Godescalc A1. ab) Willebrordi B1. ac) Leonis A1. b) a, des. A1. c) medicamentis ed. d) Willebrordi B1.

55 1) Ex Andr. March. p. 853. 2) V. supra parte 1. 3) Haec donatio iam a. 1157—1159, Theoderico comite in tertia expeditione absente, acta esse debet, cum, illo a. 1164, de quarto itinere transmarino revertente, Leo abbas iam a. 1163, mortuus esset. 4) Impressas (Keure de Poperinghe) apud Warakönig, 'Flandr. Staats- und Rechtsgeschichte' II, 2, 'Urk.' p. 111. 5) L. e. 'cyr', 'keure' Vlamingica. 6) A. 1168. 7) Immo tertio, cum charta infra 60 nostrum 'kür'. 8) Verba sunt logis laudatae, laudata iam a. 1159, data sit.

Cont. Sim
143. foris et constant, non laboribus, non senio nec infirmitati parcens, comitem adit, cum constantior arguens et sua sequi-
pens: quem comes tam pro etatis reverentia quam pro antiquae familiaritatis amicitia benigna suscipiens, cum ipse bona
domini reverti iussit, sibi reddita berquaria, et litteras sibi tradidit suo et filii sui sigillo sigil-
latis, quae sic incipiunt: [*Ego Theodericus Dei gratia et cet. Datas anno Incarnati Verbi*
1159]¹. Sed parum hodie proficiunt, quia dicta berquaria ad manus comitis rediit, infra
capitulo proximo, parte (prima)². Dum itaque Leo de comite revertitur, in itinere gravi corripitur infirmitate,
et in lectica ad monasterium est delatus, ubi per aliquod tempus elanguit. Tandem cum tempus advenit optandi morta-
litate debitum, ecclesiasticis munitus sacramentis, in fide firma sanctae matris ecclesiae migravit ad Dominum anno
1163. Cuius memoriam Sythicensis habere debent in secula, sibi reddentes orationum plura suffragia. Nam multa
in libertatibus et possessionibus acquirendis, ampliandis et defendendis, libris, ornamentis et aliis modis pluribus eis
multa tribuit beneficia. Sepultus autem est ante altare capelle beate Marie virginis, quam ipse post incendium amplians,
de novo fundaverat. Cuius epigramma fuit hoc:

*Virtus Samsonis mel sumpsit in ore leonis,
Quod non misterio⁴ posse carere scio.
Sic quoque, dum moritur noster Leo, mel reperitur
Eius in ore lacens atque sapore placens.
Nam si perpendas mores patris atque sequendas
Eius virtutes verbaque, mella putes.
O clarum stemma, de quo te⁵, splendida gemma
Et decus abbatum, contigit esse satum.
Qui dum templa, domos regales, horrea, promos⁶
Multaque mira struis, proch⁷ dolor! ecce ruis⁸.
Ante diem Februarii sexta suprema tui.*

Jan. 26.

Carte seu privilegia sui temporis sunt

Capitulum 44.

est de domino Godescalco abbate nostro 44.

Pars 1.

Cont. Sim
11. 1. 2. Godescalcus huius loci abbas 44. patruum habuit Godescalcum Alchiacensem¹ abbatem,
de quo supra capitulo Simonis, parte prima². Cuius precibus hic monachus effectus, deinde, iuvenili-
bus licet in annis, senilibus tamen moribus, apud Alchiacem³ prior est effectus sub patre suo Godescalco; 30
Iude ad nos reversus et officium hospitalis administrans, abbas Hamensis electus fuit, ubique⁴ caste et humiliter con-
versatus. Postmodum domino abbate nostro Leonio defuncto, Arnoldus Affigenus abbas⁵ hic concorditer eligitur, sed
ab episcopo Cameracensi⁶ ad quod electus fuerat pertinere non permittitur. Reditur ergo⁷ ad electionem, et vota
nostrorum in diversa sparguntur, sed senior⁸ pars in dominum Godescalcum Hamensem abbatem consensit. Fuitque
1163. consecratus per dominum Milonem Morinorum episcopum anno Domini 1163.⁹

1163.
ib. c. 4.
Hier. III, 20.
Papatum
Cont. Sim
11. 4.

Hic primo sui regiminis anno interfuit consilio¹ Turonensi a domino Alexandro papa celebrato. Cui etiam con-
silio² beatus Thomas Cantuariensis interfuit, a papa et ab omnibus ibidem³ existentibus loco maxime venerationis
est habitus. Abbas vero Godescalcus toto tempore illius consilii⁴ honeste et religiosissime conversatus et
circa ea quae agere intendebat valde sollicitus, impetravit a papa privilegium confirmationis sententiae
nostre contra Cluniacenses et omnium bonorum ac privilegiorum nostrorum; quod sic inci-
pit⁵: *Alexander et cet. Iusticie et rationis ordo et cet. Datum anno Domini 1163, pontifi-*
catus nostri anno 4. Item aliud, in quo papa abbatibus et monialibus de Borbourgh⁶ man-
dat, ne amodo presument parrochianos nostros sine nostra licentia recipere ad sepulturam.
Quod sic incipit: *Alexander et cet. Ex relatione et cet. Datum Turonis.* Item aliud, in
quo nobis concedit, ut ecclesie de Liswegat⁷, Snelghemkerke⁸, Hettelinghem⁹, West-
kerke¹⁰, Heringhem¹¹, Cokelare, Rustete, Rombeke¹² et Roxhem¹³ ad collationem nostram
presentationem¹⁴ pertineant¹⁵, clericum quem episcopus ad eas promoverat amovens¹⁶; con-
firmat etiam relevamina 5 solidorum in villa Sancti Audomari, et ut quosque vulneratos et

a) des. A1. b) des. A1. c) v. M. A1. d) mistis A1. e) de quo A1; de quo s. d. f) promotos A1.
g) proc. B1. h) tuis A1. i) vacat cod. l) des. A1; A2 sic: Godescalcus huius loci abbas 44. m) Achias. A1. 50
n) Alchiac. A1. o) ubi A2. p) Cameracense B1. q) igitur B. r) maior B. s) eone. A2.
t) ubi A2. u) a. D. des. A1. v) sui A2. w) Borborch A1; Borbourch A2; Borgh B1. x) Datum ex A2.
y) Liswegha A2. z) Snelghemkerke A1; Snelghemquorque A2. a) Hettelingem B1. b) Westkerke A2.
c) Heringhem A2; Heringem B1. d) Rombeke A1; Rombeke A2. e) Roxem A2. f) de cod. g) per-
tinet A1. h) amovens A1.

f) Charta impressa est apud Malbrancq. De Mort- III, 12, p. 333; Jaffé nr. 7263. 5) Liswegha,
nlz III, p. 252. 2) p. 708. 3) Hoc sibi conlocet. Westkerke, Heringhem, Cokelare, Rombeke,
4) Huius privilegii excerptum dedit Tessart, Chart. Roxem. — Datum a. 1163, Mai 26. LOEW.

infirmos recipere valeamus et cet. Datum Turonis. Et cum hinc iteris est reversus. Et ut sepe contigit, quod amici Dei non placeant mundo, dominus abbas noster Godescalcus, licet vir vere honestus, religiosus et prudens esset, non tamen erat in oculis hominum bene gratus; erat enim aliquantulum rigidus et ad favorem hominum sibi consiliandos recti nescius; propter quod comiti Theoderico et secularibus displicebat; fratrum etiam murmur contra eum in amplius crescebat; et licet comiti Theoderico parum gratus esset, tamen Philippo filio suo adhuc minus. Ipsum Philippum instigante Roberto Ardensi et Sancti Audomari preposito, Flandrensi cancellario, qui eum singulari odio persequabatur, ipsum Philippum in odium viri simplicis exasperabat.

De rebellione monachorum nostrorum contra dominum Godescalcum, et de berquaria.

10 Nondum adversus patrum fermentum expurgatum erat — quibusdam eorum per monasteria relegatis. Hoc exemplo discite, Bertiniensis monache, quicumque sis; nam

Alterius penis fit castigatio lenis.

Hoc tempore in huius ville Sancti Audomari parochia Sancta Margareta natus est infans habens duo capita, brachia cum 4 manibus, geminam naturam maris et femine, posteriori unicum egestionem; unde plures plura auspicantur, quid hoc portendere posset; nam ubi signa et prodigia veniunt, frequenter nova mirabilia solent evenire.

Pars 2.

De exilio sancti Thome Cantuariensis archiepiscopi.

Rex Anglorum Henricus efforatus in superbiam, assensu Rogeri Eboracensis archiepiscopi, Gisleberti Londoniensis, Hilarii Cisterciensis et quorundam aliorum episcoporum omniumque baronum suorum, impellente Richardo Pictavensi archidiacono, consiliario suo, contra ius fasque pro suis gratibus omnem dignitatem et ecclesiasticam disciplinam sibi violenter usurpavit anno Domini 1164. Quam ob rem beatum Thomam Cantuariensem archiepiscopum, virum gloria et honore dignum, hunc apostaticum se constanter opponentem, ab Anglia eliminavit anno Domini 1165. Qui latenter ad Galliam transfretans, applicuit Gravalinas, sed timens prodi apud regis Anglia nuncios ad papam et ad regem Francie misos, et qui eadem quasi die in propinquo portu applicuerunt, ut melius occultaretur, peditando venit Claromarchum; sed quis iam divulgatum sensit, quod archiepiscopus Cantuariensis ibidem venire debebat, statim de nocte scapham ascendit et per stagnum Mera dictum venit ad Veteri-monasterium, heremitorium eandem gloriosi confessoris Bertini, ubi per tres dies laetit; die autem quarto ad petitionem domini Godescalci abbatis nostri in hanc abbatiam venit, ubi eum gaudis susceptus est.

Miraculum sancti Thome in Sancto Bertino.

13 Erat archiepiscopus ad Sanctum Bertinum veniens de Veteri-monasterio iter per fluvium. Sicque veniens dixit ei quidam de suis: 'Domine, venturi sumus hoste ad magnos caritatis viros, qui tibi congratulantur, quia istenus exasisti; fac igitur eis pietatem, ut in adventu tuo comedant pinguis'. Sanctus archiepiscopus respondit: 'Quarta feria est, oportet a talibus abstinere. Subiit illi: 'Domine, forsitan non habundant piscibus'. 'Domine', inquit, 'est hoc providere'. Vix pater verbum emiserat, et ecce aqua Dei exillens de aqua piscis grandis, quem brevam vocant, cum impetu se protulit in gremium viri Dei. Quem cum laude Omnipotentis hic eadem die convenit propheta vii; mansit [hic] sanctus archiepiscopus cum abbate nostro expectans quorundam familiares suos. Die crastina nuncios suos ad regem Francie in Compendio et inde Senonis ad papam Alexandrum misit, ut gratiam utriusque captarent et contra regis Anglia nuncios providerent; et ubique grato recepti sunt, regis Anglia nunciis minime exauditis. Archiepiscopus cum in hoc monasterio paucis staret diebus, in equis et comitatu multo recessit; Milo quidem Morineus episcopus et abbas noster Godescalcus pro viro sancti reverentia vique securitate eum usque Successionem perduxerunt. Ad quam crastino rex Ludovicus adventit et elacri vultu sanctum archiepiscopum recepit, pacem ei et securitatem per regnum suum et sumptus de sacro suo quantum exulare concessit, locum et mansionem assignavit in Pontificio Burgundie monasterio. Inde cum gratiarum actionibus a rege licentatus, Alexandrum ad papam Senonis addit, et benigne receptus, in manus papae resignavit archiepiscopatum. Sed in eodem consistorio papa de novo predictam contulit archiepiscopatum, et sic ad Pontificium rediens, ibi monachus efficitur, archiepiscopatu non obstante. Rex Anglia, cum a nunciis suis audisset requestam suam a rege et a papa repulsam, ultra modum exardescens in iram, omnes res archiepiscopi et suorum confiscari precepit totamque cognationem eius et omnes qui sibi servitio vel titulo quorvis attinebant proscriptos addidit exilio, non parcens ordini, conditioni, 50 terri vel etati. Ordo, sexus, etas, condicio nullo gaudet hic privilegio. Tota simul exit cognatio, et

a) abbas add. A2. b) amici A1. c) decet A2. d) conciliandos vacanti manu in spatio vacuo suppl. A2. e) hoc manu suppl. A2. f) abbatem add. A2. g) decet A2. h) Bertinensis A2. i) quicumque A2. j) lenis B1. k) et A2. l) fort. A1. m) auspicabantur B1. n) plendens A2. B1. o) efforatus B1. p) H. C. dec. A2. B. q) q. A1. r) nol. xv. A2; in textu iiii. in loco raso B1. s) apostaticus A1. t) valentes A1. u) non add. A1. v) decet A2. w) proximo A2. x) locus vacuus, post in marg. suppl. A2. y) proventu A1. z) non add. A1. aa) manum A1; stagnum A2. b) decet B1. c) rubra decet A1. d) archiepiscopi add. A2. e) archiept A1. f) ven. ad S. Bert. A2. g) magnos A2. ed. h) quod A2. i) ergo A1. ed. j) comed. A1. k) est inq. A2. l) decet A2. B. m) supersect. A1. n) nono. A1. o) captaret A2. p) provideret A2; mitterent A1. q) utrobique A1. r) equitatu A2. ed. s) his scri. A2. t) decet A2. u) et l. A2. v) sua A2. w) p. scriptos adduxit A2.

1) Cont. Burburg. ad a. 1163. 2) Cont. Burburg. ad a. 1163; Cont. Aquie, recte ad a. 1164. 3) Nomen noster ex propria cognitione supplevit. Mero lacus est per Agilonam (Aa) fluvium factus, super quem Clairmaris et Veteri-monasterium (St. Mommelin) sita sunt. 4) Herbortus a. 7. scribit, nuncios regis Angliae sequente die a S. Audomaro profectos, sed legatos archiepiscopi eos a vestigio secutos esse. 5) Vitae scriptores dicunt, Pontificiense monasterium a Thoma ipso electum vel a papa et destinatum esse. 6) A civitate Senonis primo Pontificum profectos est.

navigio^a in Franciam transierunt. Quibus rex Ludovicus cum suis Francis valde compaciens eosque recipiens, per diversa loca distribuit; et quidem ab archiepiscopo, episcopis, abbatibus, comitibus^b, baronibus et castellanis, a singulis aliqui recipiuntur; mulieres vero et parvulos cum cupabulis monasteria monialium susceperunt^c. In hoc autem monasterio Sancti^d Bertini recepti fuerunt plures monachi Cantuarienses cum priora et famulis eorum. Illud enim Cantuariense cathedrale monasterium a longis retro temporibus fuit semper et est de specialibus societatibus nostris. Exitum huius beati viri et suorum duravit annis 6^e. Eo vero cum papa Senonis, ut predictum est, existente, procurator noster, qui cum eodem abbatis nostri mandato a Suessione usque ad Senonis perrexit, auxilio beati Thomae privilegium a papa impetravit, quod abbas Sancti Bertini pro causa ecclesiarum suarum in diversis diocesisibus^e constitutarum non teneatur^f ad illorum episcoporum sinodos, quamvis etiam vocatus^g, accedere; quod sic incipit: *Alexander et cet. Suggestum nobis est et cet.*

1163. Datum Senonis^h Idus Martii.

De obitu Theoderici Flandrie comitis et Sibille, eius uxoris.

Cont. Aquic. Sequenti anno, id est 1163ⁱ, Sibilla^j comitissa^k Flandrie, uxor Theoderici comitis, postquam decem^l annis Deo servierat in hospitali sancti Lazari, supra proximo, parte (4.)^m, obdormivit in Domino. Et tercio post hoc anno, id est 1169ⁿ, obiit maritus eius et Theodericus Flandrie comes, postquam Flandriam rexerat annis 32. Cui successit Philippus, filius eius, vir prudens et strenuus^o, qui filiam Radulphi Viromandie comitis uxorem habuit^p. Quo Radulpho defuncto, Philippus Viromandie comitatum ratione uxoris (sue)^q obtinuit. Eodem anno Balduinus, filius Balduini comitis Montensis, uxorem duxit Margaretam, sororem Philippi Flandrie comitis, de qua genuit Balduinum inelutum, postea Flandrie comitem et Constantinopolitanum imperatorem. Et nota, quod per hanc viam successio Flandrie rediit ad verum heredem et rectam lineam; nam, ut in precedentibus patet, Friso Robertus fuit iniustus possessor, nam Arnulfum, nepotem suum, in bello iuxta Casletum occidit et fratrem ac heredem eius Balduinum de terra fugavit, supra capitulo Herberti, parte (3.)^r, solum et Ducum restituens, supra capitulo primi Iohannis, parte 2.^s A quo Balduinus iste, qui Margaretam, Philippi 25 sororem, uxorem duxit, directa natiuitatis linea descendit^t; unde filii ex hoc matrimonio nati ex utraque linea Flandrensi sunt exorti, ex parte scilicet patris de linea directa, ex parte vero matris de linea usurpantis. Eodem etiam anno Milo huius nominis secundus episcopus Morinensis obiit; cui successit Desiderius archidiaconus Tornacensis.

De reditu beati^u Thome ad Angliam et eius martyrio.

Cont. Aquic. Ludovici Francorum regis anno 35. atque Philippi Flandrie comitis anno secundo Henricus rex Anglie Henricum filium suum in regem coronari fecit per Rogerum Eboracensem archiepiscopum in praesidium Cantuariensis ecclesie; nam iuxta consuetudinem et privilegia Cantuariensis ecclesie coronatio regum Anglie spectat ad archiepiscopum Cantuariensem. Eodemque anno Ludovicus rex Francorum et Henricus senior rex Anglorum ad mutuam convenere colloquium, ubi per Francorum regem, presente beato Thoma Cantuariense, par ipius beati Thome fuit concordata, sed ex parte regis Anglorum magis facta quam facta. Nam anno sequente, qui fuit septimus annus exilii sui, in adventu suarum ante natalem Domini beatus Thomas ad sedem suam Cantuariensem revertitur, Philippo Flandrie comite per Flandriam usque in Angliam conducente et comitante; in quo transitu ipse beatus archipresul capellam in Male^v hospicio Flandrie comitis consecravit. Et cito post, id est quinta die natalis Domini, ipse beatus Thomas Cantuarie archiepiscopus et totius Anglie primas a militibus regis 40 Anglie, qui eum simulata pace revocaverat, circa horam vespertinam in sua cathedrali ecclesia ante altare sancti Benedicti, capite mutilato, excusso^w sparquo cerebro, in congregatione preciosorum martirum coronatur a Domino. Nomina autem illorum, qui hoc murtro^x facinus perpetrarunt, continentur in hiis versibus:

Richardus¹⁰ Britto necnon Morellius Hugo,

Willelmus Trachi¹¹, Renaldus, filius Ursi,

[Anno¹² milleno centeno septuageno]

Thomam martirium subire fecere beatum. —

Anho¹³ milleno centeno septuageno

Anglorum primas corruit ense Thomas.

1170.

a) navigacio A 2. b) peloribus B. ed. c) receperunt A 2. d) S. B. r. l. in loco raso quod manu A 2. e) suppl. 50 etc. manu A 1. f) dyoces. A 1. g) lenesius corr. lenatus B 1. h) vocati A 1. B 1, quod mendum videtur auctoritate pulsantis supra de scriptis abbatibus. i) Senonis A 2. k) inclxvii. B 1; in marg. recte uclxv. A 2. l) Sibilla A 1. m) Fl. c. A 1. n) 12. A 2. o) deest A 1. p) strenuus A. l. B 1. q) Rodulpho A 2; Rodulfo B 1. r) deest A. s) supercor. A 1. t) ob A 1. u) A etc. et martyrio sancti Th. Cantuariensis archiepiscopi. v) excussus B 1. w) Tract A 1. x) verius hic deest A 1.

1) A. 1163, ut habet - Cont. Aquic. 2) p. 802. 10) Hos duos priores versus inverso ordine exhibet Iohannes Bromton, Hist. Angl. SS. decem I, p. 1064. 3) A. 1169, recte Cont. Aquic. 4) Cf. Rymkr. 5) 4733: Die grave Philips was . . . wys ende croef. 11) Hos duos versus inventis apud plures auctores. 6) V. Cont. Aquic. s. 1156. 7) p. 762. 8) p. 765. cf. Forsch. XVIII, p. 25; paulo diversos ib. p. 29. 9) Villa prope Brügge.

Quod Alchiacenses elegerunt de collegio suo proprio.

Circa hoc idem tempus dominus Godescalcus abbas Alchiacensis, avunculus domini Godescalci abbatis nostri, diem clausit extremum, et Alchiacenses monachi abbatem sibi elegerunt de collegio suo proprio dominum Warinum; sed nobis reclamantibus, noluit eum episcopus confirmare, donec ipse Warinus hic monachus esset effectus et sollempniter hic professionem fecit in manibus domini abbatis nostri. Quo facto, Alchiacenses eum elegerunt iam monachum nostrum Bertinensem; sed eodem anno depositus fuit, et eius loco electus dominus Wilhelmus hospitalarius noster huius ecclesie.

Pars 3.

10 De Roberto Ariensi preposito et alijs qui hanc ecclesiam molestarunt.

Dicitur est supra eod. parte prima, quomodo Robertus Ariensis et Sancti Audomari prepositus dominum Godescalcum abbatem nostrum oppide molestabat.

15 possessiones et libertates nostras auferendo et eis quantum poterat derogando, falsis commentans, quod, quia in aliquibus locis ecclesia nostra et ecclesia sancti Audomari redditus communes habeat, conque in a tempore Fridolphi canonice nobiscum nostras antiquas possessiones debere dividere. Sicque de terris nostris plura inveniit.

Accepta enim idem Robertus occasione, quod, quia in multis locis ecclesia nostra et ecclesia sancti Audomari redditus communes habeat, dicebat iustum et ex antiqua consuetudine a tempore Fridolphi abbas institutum esse, canonicos nobiscum antiquas nostras possessiones debere dividere. Hec et huiusmodi falsa et pestifera machinatione Robertus commentans, graves et iuges abbas inforabat molestias, nunc possessiones et libertates ecclesie auferendo et eis quam poterat derogando.

Cont. Sim. II, II, 12.

15 Inde fuit, quod quandam terram in Wiserna, partim iura elemosine, partim iura venditionis a nobis longo tempore possessionem, calumpniari fecit per quendam militem Nicholaum nomine, qui illam suam dederat uxorem, et per viam comitis auferri, datus eidem militi 60 marcis, quibus dictam terram ab antecessoribus suis non venditam sed inuaditatis diceret. Et licet abbas noster pro posse resisteret, coactus tamen est urgente preposito pecuniam illam recipere, mensuram iudicans de re penitus perdenda aliquid retinere quam totum emittere.

20 De hac terra finaliter ordinatum est infra capitulo secundi Symonis, parte 64.

Pro hac terra recuperanda predictus Nicholaus miles in causam tractus est a domino Symone abbate huius nominis secundo, infra capitulo proximo, parte 6, et finaliter iude ordinatum infra capitulo tercii Iohannis, parte prima.

Cont. II, 13.

25 Item anno Domini 1171, David, pater eiusdem Nicholai militis, tunc nuper in Claramarisco abbas effectus, dicto preposito instigante, conatus est per mediam terram nostram de Arhas aqueductus et fossata facere; abbate nostro fratribusque contradicentibus, arroganter est comminatus, ab incepto opere se non desistere, donec illud pro suo velle completeret. Sed virga celestis ira de superbo vindictam sumpsit. Crastino salua in predictum opus aggressus, in medio eorum operariorum cum cyclo calcitrante cecidit, et fracto crure domum in lectica reportatur, iuxta illud:

Destine grande loquit Frangit Deus omnia imperium.

Cont. II, 14.

40 Idem supradictus prepositus infra parrochiam nostram de Bourbourg quandam paludem reduxit ad terram arabilem et in nostri preiudicium edificavit sibi basilicam et colonias mandones distribuit, decimis nostris sibi violenter retentis. Sed benedixit Deus nos post eius mortem ad iura nostram plene restituit; nam in eadem parrochia ius parrochiale cum decimis et personarum pacifice possidemus. Idem tandem prepositus finivit ille.

45 Anno Domini 1173, obiit dominus Andreas episcopus Arelatensis, et locus eius electus Robertus iste prepositus Ariensis, sed non consecratus. Annoque sequenti Robertus iste Atrabatenis electus industria Philippi Flandrie comitis in Cameracensem episcopum electus, nec ad dignitatem consecrationis cum venire permittit Deus. Nam esse potest hoc ipse, qui ecclesiam totam et plures alias per Flandriam et Viromandiam tam ecclesias quam nobiles tantis oppressionibus fatigaverat, iussu nobilis viri Jacobi de Arpense in Condate a lenoculis et villibus garlemibus ignominiose perimuntur anno Domini 1174. Et vere credimus, hoc iusto Dei iudicio sanctique Bertini meritis accidisse, cum ab antiquo semper visi fuerint a Deo puniti, qui hanc ecclesiam ex intento ledere sponte presumpserunt, ut hic consequenter apparet.

Cont. Aquil. 1173.

Andr. II

Cont. Aquil. et Wilm. Andr. 6. 66.

1174

a) supra decet A1. b) elegerunt A1. c) esset A2. d) decet A2. e) Bertinensem A4. f) decet A1. g) Vitis B1. h) monachus add. A2. i) duo A1. j) a. tamen ab eodem sed. ut in loco raro, et nullus corr. 55 militis B1. k) non A. l) Sed A1. m) resisteret A1. n) t. t. A2. o) indicans A2. p) decet A1. q) in loco raro ead. m. B1. r) decet A2. s) Claram. A2. t) cogn. A1. u) Arhas A1. v) et fratribus A2. x) Item A1. y) Bourbourg A; Bourbourg B1. z) Barab. A2. aa) et iam A1. ab) et p. A1. ac) per hunc modum A1. ad) spe. m. corr. A1. ae) suppl. ead. m. A1. af) decet A1. ag) puniti A2.

1) Wilhelmus, successor Warini, iam a. 1155. occurrat, qui a. 1153. electus videtur; Gallia christ. X, p. 1399. 2) Cal. alii 4 annos regimini tribuunt p. 1600. 3) p. 807. 4) Hoc etiam narratur in Mirac. S. Bert. II, 28. 5) Sequentia fere omnia iam supra narrata auctor ex diversis fontibus sumta, quos singulis locis indicamus. Hic ea breviter et plerumque aliis verbis repetit.

Sic abbas noster Hago primus hanc ecclesiam spoliare volens corpore sancti Audomari episcopi in obsidione Tholose^a deo Pupini^b iunioris fuit interfectus, supra capitulo Hugonis primi^c, parte [snali]^d. Morus, caconleorum Sancti Audomari edivus, huius furti^e minister, a Deo punitur, ibidem.

Sic abbas noster Hugo secundus ambitione huius ecclesie dominum nostrum abbatem Adalardum^f expellens, eam obfuit^g, sed nota Dei infra biennium expellitur, et Adalardo redditur, supra [primo^h] a capitulo Adalardi, [parte snali] et [capituloⁱ secundi] Hugonis.

Karolus^j Calvus rex Francorum^k hanc abbaciam a beato Hunfrido cum dedecore abstulit, supra capitulo Hunfridi, parte snali, sed^l a Sodechia Iudeo pocationatus^m inter Alpes interitⁿ, supra capitulo [primo^o] Fulconis, parte [prima^p].

Dani^q bis assultum dederunt, ut hunc locum predarentur, sed plures a paucis segati sunt; quod id factum a Deo patet per eorum excacacionem^r et vexillorum suorum decoloracionem^s, supra capitulo Rodulphi^t, parte [3°].

Karolus^u Simplex rex Francorum hunc locum religiosum sub laicali potestate redegit, supra capitulo Balduini primi, parte [prima^v], sed^w postea ab Herberto Viromandiae comite captus in Parous et incarcerationis interit, supra capitulo Adalolphi, parte secunda.

Monachi^x nostri^y huius ecclesie, sub tribus laicis^z abbatibus religione neglecta, locum istum suis pravis moribus infamantes^{aa}, cum beato Gerardo eos reducere volente nolent optemperare, quotquot^{ab} rebelles inventi sunt, in Angliam exilio perpetuo sunt electi, supra capitulo Gerardi, [parte^{ac} ...].

Wido^{ad} abbas noster religionem^{ae} hic nuper a beato Gerardo redactam^{af} ans iuvenilibus^{ag} actibus depravans, a beato Gerardo hinc est electus, alio subrogato, supra capitulo Widonis^{ah}.

Sifridus^{ai} Dacus vi^{aj} armorum nobis Ghisnarum abstulit, ibi castellum edificans, supra^{ak} capitulo Adalolphi primi, parte [prima^{al}], sed postea in eodem castello laqueo se suspendens, misera morte perit, supra^{am} capitulo Regenoldi, parte 2).

Arnulfus^{an} Senex Flandrie comes dictam Sifridum^{ao} in rapina sua comitatus Ghisnarum sustinens, ab eodem Sifrido^{ap} filie sue^{aq} stupro turpatur, supra capitulo [primo^{ar}] Hildebrandi^{as}, parte 2.

Ardulphus^{at}, ex eodem comitis filie stupro huius^{au} et primus Ghisnarum comes, a quo omnes Ghisnarum comites descenderunt, sine honore perit, nec scitur quo devenit^{av}.

Rodulfus^{aw} secundus^{ax} Ghisnarum comes, licet iniustus possessor, homo perversus, Parisius in torneamento a gladiatoribus interceptus et equo deiectus, a caecibus laceratus est et in Secanam projectus, nunquam postea potuit inveniri^{ay}. Supra capitulo primo^{az} Hildebrandi, parte [3°].

De successoribus Ghisnarum comitibus quotquot^{ba} fuerunt iniusti possessores extiterunt, quod bene patet per omnipotentem Dei manum, que quasi omnes tetigit et miseros et infortunatos reddidit; et plures eorum male perierunt. Quod ego qui scribo oculata fide sum expertus. Vidi enim pro quorundam ipsorum forefactis castra Montorie^{bb}, Tournehem^{bc} et Mongardin confiscata^{bd}, item domum eorum iuxta Sanctum Audomarum confiscatam, in^{be} qua comitissa Artesii edificavit monasterium fratrum Predicatorum. Vidi et presens fui ubi Rodulfus^{bf} Ghisnarum comes [et de ...]^{bg} et Francie conestabulus^{bh} in hastiludio lancea percussus interiit^{bi}. Filius^{bj} eius post hoc comes Ghisnarum, etiam conestabulus^{bj}, pluribus a rege sibi inpositis, decollatus^{bk} fuit^{bl}, et comitatus Ghisnarum regi confiscatus. Rex Francie Johannes, qui hanc terram confiscatam tenebat, primo per Anglicos idem^{bm} castrum perdidit, et ab hac die infortunatus usque ad obitum^{bn}, captus in^{bo} bello fuit^{bp} iuxta

a) Pupini B1. b) prima A2. c) decet A1. d) fuit A1. e) Adal. A. L. B1. f) opt. A1. g) dec. A. h) Francie A1. i) patronatus A1. j) Infrantijs A1. k) decet A1; pr. exp. P. B1, ubi exp. supercor.; primi A2. m) N1 A1. n) exec. A2. o) decolor. B1. p) Rodulphi A. q) Viromandis A2. r) dec. A1. s) EP A2. t) laicis A1. u) infamantes B1. v) quodquod B1. w) decet B1; s. add. A2, sed unam tantum partem habet unid cap. 45. x) religione — — reducta B1. y) iuvenibus A2. z) Guid. A1. aa) vir A1; sex (ex vi) A2. ab) haec post morte perit A1. ac) decet A1. ad) dec. A1; s. n. b. ae) Arnulphus A2. af) Sifrid. A1. ag) huc A2. ah) decet A. ai) Ardulf. A1. aj) est add. A. ak) Rodulphus A2. al) Invari B1. am) l (primi) A1; decet A2. an) quodquod B1. ao) Montoire A1. ap) Tornehem A2. aq) conit. A1. ar) spatium vacuum A2; quicq. incl. dec. A1, B. as) comest. A1. at) conest. A1. au) l. dec. A1. av) habitum A1. aw) f. in 3. A1.

1) Ex Folc. II, 8; cf. Mir. S. Bert. I, 8. 2) In de morte Ardulphi Lambertus quidquam tradit; ideo forte haec noster sibi huxit. 15) Ex Lamb. Ard. c. 14, 16—18. 16) Immo secundo; supra p. 778. 4) Ex eodem II, 41. 5) Ex Andrea March. p. 734. 6) Ex Mir. S. Bert. II, 6. 8—11; Folc. II, 60. 7) Ex Folc. II, 68; v. supra p. 770. 8) Ex Folc. II, 71, 72. et Andrea March. 9) Ex Folc. II, 77; supra p. 774. 10) Ex eodem I, 1; supra p. 774. 11) Cf. Lamb. Ard. c. 7—10; supra p. 771, 770. 12) Lamb. Ard. c. 10—12. 13) Potius Regenoldi, parte 2, p. 776, vel secundo Hildebrandi, parte 3, p. 777 sq. 14) Haec supra non scripsit, nec de de morte Ardulphi Lambertus quidquam tradit; ideo forte haec noster sibi huxit. 15) Ex Lamb. Ard. c. 14, 16—18. 16) Immo secundo; supra p. 778. 17) La Montoire, Tournehem, Mongardin. 18) Supplendum est 'Augo' (d'Eu). 19) In crastino nuptiarum Philippi ductis Aurelianensis a. 1345, Jan. 18, Parisiis celebratarum. Vide Duchesne, Hist. genealogique de la maison de Guines p. 181; Chron. de St. Denis V, p. 437. 20) Item Radulfus dicitur ed. Girard II, p. 223; Duchesne I, L. 22) A. 1350.

Pictavum^a, et finaliter in captivitate illa^a mortuus est. Et ab h^o regis Iohannis captione 1364 nunquam Angli Ghisnā possiderunt^a nec adhuc possident quiete sive pacifice.

Hulus^a loci conventus a tempore Hildebrandi (abbatis^a) usque ad Rodericum sub sex abbatibus sic irreligiose se^a gessit, quod extra possessiones et infra ordo perierat; et cum nec verbis nec monitis se converti vellent, eos Dominus prius huius loci incendio, dein peste mortalitatis castigans, eos reduxit, capitulo^a Roderici, (partes prima).

In^a villa nostra Calmont^a vir quidam, Bodera nomine homines^a (subditos^a nostros) et animalia^a servitutibus opprimens et corruptis emendare volens, a Deo percussus, misera morte desipuit, capitulo^a Heriberti, parte prima.

Comes Flandrie Robertus Friso primus terras nostras et paludes auferens, huius ville burgensibus in communes pasturas dedit^a, postmodum de hoc et aliis in Iherusalem divino miraculo castigatus est; sed non plane emendatus, sine viatico mortuus est, supra capitulo primi Iohannis, parte [secunda et quarta].

Pondus Claufensis abbas ad hunc locum sibi publicandum cum 100 malis et pompa magna veniens, laboribus nos et multis expensis die affligens, Romē contra nos agens et cum cenaculo cadens, crux fragit^a, [supra] capitulo Lamberti, parte [10^a], et post in carcere papa dies clausit^a, capitulo Iohannis^a secundi, parte [prima].

Lambertus^a abbas noster Claufensis contra ius huius ecclesie se subiecit, et licet zelo bono, tamen indiscrete; sed sibi, quos ipse nutrierat, eum ab honore suo deiecerunt, capitulo Lamberti, parte 20^a Snah.

Iohannes^a secundus noster abbas cum suis complicibus adversus dominum suum Lambertum abbatem nostrum, qui ipsum nutrierat, magnificavit supplantacionem, sed postea per papam hec abbas ab eo cum dedecore est ablata, supra capitulo eiusdem Iohannis [II^a], parte [Snah].

Leo^a Lobliensis abbas, qui postea^a fuit abbas noster, in terra nostra Furgensis territorii ecclesiam 25 eius nostro consensu fundavit, sed eam ventus a fundamentis excussit, supra capitulo Simons^a, parte [2^a].

Sic^a David abbas de Claromarisco fracto crure, supra [eodem] capitulo atque parte.

Sic^a David abbas de Claromarisco conatus est per mediam terram nostram de Arkas aqueductus et fossatus facere, abbate nostro fratribusque contradicentibus, sed virga ire celestis de superbo vindictam sumpsit, supra [eodem] capitulo atque parte.

Sic^a Robertus prepositus Arjensis^a et Cameracensis ecclesie a lenonibus et villibus garcionibus interfectus, Dei vindictam et sancti Bertini offensam super se senclit^a, supra [eodem] capitulo et parte.

Caveant^a igitur^a, videant et intelligant huiusmodi presumptores alique eorum^a exemplo et huius specialiter ecclesie ac ceterarum^a spontanei invasores, quicumque sint^a illi, quam sit horrendum incidere in manus Dei viventis^a manusque sacrilegas immittere in lesionem ecclesie; ve servitorum eius, cum^a et reges et principes, religiosi vel seculares hic sint^a puniti, nec sit qui se abscondat a calore eius] n. 1031

Pars 4.

De quibusdam factis domini Godescalci abbatis^a nostri^a et de^a eius morte.

Questio mota fuerat, Roberto Arjensi preposito adhuc vivente, inter dominum Godescalcum abbatem nostrum et abbatem de Bourbourg^a — Post tot labores et iurias continuas lecto decubans, sacramentis ut docuit rite perceptis, oppositus est ad patres anno Domini 1176, regiminis sui 13°, et sepultus^a in medio capiti. Cuius epigramma fuit hoc^a: Cont. Sim. II, 10-24. n. 94. 1176.

*Hic recubat cui^a gloria nominis est Godescalcus,
Cuius vitta aperit tituli quod littera claudit.
Mundus obit iuveni, iuvenileque quodque senescit;
Mox seculi studio transcurso flamine sancto,*

a) Pictavum A 2. b) illo A 1. c) sic eod. d) docuit A. e) docuit A 1. f) supra cap. A 2. g) doc. A 1. h) Calmont A 1. i) hominis B 1 in loco rasp. l) doc. A; in loco rasp B 1. m) nolens B 1. n) deulgat A 1. o) docuit B 1. p) ana. Ioh. B 1. q) docuit A 2. r) e. a. p. m. in loco rasp B 1. s) Caveant rubra littera initial magna B 1. t) ergo A 1. u) illorum A 1. v) ceterorum A. w) fuit A 1. x) suppl. 55 sac. m. A 1. y) et cum A 2. z) sunt A 2. a) docuit A 1. b) Bourborch A 1; Bourborch A 2; Bourbourch A 1. B 1. c) est eod. A 1. d) em A 1; (omn) A 4; domibus 44.

1) Ex Simons I, 1-5. 2) Ex Mirac. S. Bert. II, Simons II, 93, 117. 3) Ex Mirac. S. Bert. II, 27; 17; cf. Simons I, 18. 4) Cf. supra p. 783. 5) Ex supra p. 799. 6) Ex Simons Cont. II, 14, 15; v. Andr. March. i. cf. supra p. 784 sq. 7) Ex Simons II, supra p. 609. 8) Ex Cont. Aquil. et Will. Andr. 60 81-87; cf. supra p. 790. 9) Ex Cont. Burburg. a. 65; supra p. 609. 10) 14. Cont. Sim. i. sic a. 1175. 11) Ex Simons II, 62-66, 95. 12) Ex vero infra sphærium.

*Hic Sythiu^s votum tenet^s et^s monachus fit, et inde
Migrat in officium patris, huncque locum tenet^s, Idus
Quarte Septembris, tribus atque decem pater annis,
Spe sancta comite decedit virgo senexque,*

Carta seu privilegia sui temporis sunt . . .⁴

Capitulum^o 45.

est de domino Symone huius nominis secundo, huius vero loci abbate 45.

Cont. Sim. III, 1. 2. Symon secundus huius loci abbas 45. In diebus adolescentie sue a domino Leonio abbate monachus est hic effectus, sed semper in ordine remissius conversatus; cum ad electionem ventum est, quoddecim personis provectoribus de collegio potestatem unanimiter concesserunt abbatem hic eligendi. Elegerunt igitur dominum Simonem, virum venerabilem vultu et elegantia stature, anno Domini 1176. Qui statim mutatus est in virum alterum; preterita cepit corrigere et ad melioris vite frugem se preparare. Dicebatur tamen eius electionem¹ calide¹ fuisse procuratam, quia sperabant eum suis negligentis fore consentaneum. Aliquos enim, de quibus erat ista suspicio, frequenter audiri conque-
1176. reri, quod² a domino abbate non diligebantur sicut ante electionem; nam ab eo elongati, a suis erant³ beneficia alieni. Priorem quoque, qui pro ceteris hanc procuraverat electionem, quia vir carnalis erat, in inicio sue promotionis amovit⁴ et alium yta et sciencia meliorem instituit; pluresque alios spes suas sefellit, se eis in contrarium versa. Itaque ultra quam⁵ sperabatur ordinem se honestati domus⁶ Dei providens, eam in edificiis et ornamentis decorare, possessiones
ib. 3. ampliare, lites dirimere et omnia in melius deducere toto consatu festinavit. Statim enim ut abbas effectus est, ante portam monasterii super fluviū pontem a fundamentis erexit et quasi perpetuo opere consummavit, veteri iam ruinoso detecto. Lavatorium enī, quod Godescalcus [abbas⁷] fecerat, supra proximo, parte
ib. 4. finali⁸, [hic⁹ Simon] erexit ante ingressum refectorii. Cameram abbatis ad australem partem templi penitus destructam reedificavit et in latere eius ad meridiem cenaculum de lignis, quod locius curie speculum plus con-
ib. 10. tinet pulchritudinis quam utilitatis. Fecit et piscinam seu vivarium in australi parte monasterii iuxta viam molendini nobis bene conveniens. Et cum¹⁰ iuxta consuetudinem antiquam semel in anno nuncius noster Coloniam iret pro redditibus nostris nichilque secum nisi pecuniam afferret, abbas 25 noster Symon, sanctarum reliquiarum avidus¹¹, missis nunciis diversis temporibus, quatuor corpora¹² de collegio 11000 virginum cum multis aliorum sanctorum reliquiis hic afferri et feretrum, in quo ea recondidit, fieri fecit. Retulit eciam hic de Veteri¹³-monasterio ossa sanctorum Nerei et Achillei cum capillis et duobus ossibus beate Marie Magdalene et in
ib. 4. 6. feretro eburneo supra maius altare ad dextram cum minoribus feretris collocavit¹⁴. Frontale 30 feretri beati Bertini de auro et argento lapidibusque preciosis honeste fieri fecit. Crucem quoque ligneam pulcherrimam fieri fecit cum ymagine Salvatoris, beate Marie, beati Iohannis et Cherubin aliisque ad representationem dominice passionis arte sculptoria et pictoria mire splendidibus ad decorem domus Dei; et de reliquiis, quas dominus Bovo abbas noster de monasterio Sancti Dionisii [secum¹⁵] attulerat et cum corpore beati Bertini collocaverat, supra capitulo Bovonis, parte [secunda¹⁶]¹⁷, dominus Symon nunc de 35 feretro sancti Bertini reparato tulit [inde¹⁸] punctam unius clavorum Domini, quo cruce fuerat affixus, et in corona huius ymaginis Crucifixi sub cruce cristalina collocavit cum porcione notabili ligni¹⁹ dominici.

Pars 2.

De reditu pape Alexandri ad sedem suam et privilegiis ab^o eo nobis datis.

Papatum. 1176. Interea dum hæc sic aguntur, Alexander papa per Franciam quandoque de loco¹ ad locum se transferens, in Monte-pessulano nobis privilegium dedit, ut terram nostram quam G. de Bouchens² invaserat, in ea castrum extruens³, nobis restituat. Datum apud Montem-pessulanum 7. Kal. Iulii⁴. Tandem pace, ut premittitur, reformata, ad sedem suam Alexandro per Venecias⁵ redeunte⁶ et ibidem aliquantisper immorante, procurator noster contra

¹) B sic: Aliqui enim, de q. l. e. o., volebant conquiri.

a) Sythiu A1. b) tes A2. c) deest A2. d) vacat codd. e) A1 sic: Simon abb. II, ab. 45, ca. 45. f) ergo A1. g) deest A1. h) electionem B1. i) sic codd. pro calido. k) quot A1. l) superscr. B1. m) deest A1. n) domul B. 50. o) in B. A1. p) des. B. q) p A1. r) post suppl. A1. s) Veteri B1. t) deest B. u) deest A1. v) ligni B1. w) ab — datis des. A1. x) locum B1. y) alia manu post suppl. A1. z) extr. A1, ubi struens in loco raso alia m. a) Iulias A2. b) Venes. A1.

1) Ubi hæc ex Cont. Sim. II, 23. excerpta sunt. Sim. II, 7; Alard. Tassart c. 23. 4) Ubi illa ibi legitur; (Godescalcus) moriens tamen reliquit ex Simone I, 15, sumta sunt. 5) Hoc privilegium 65 sumptus ad hoc perficiendum sufficienter necessarios; a. 1102. datum videtur, quo mense Iunio Alexander Monte-pessulano degit; cf. Jaffé, Reg. p. 686. 6) Jam a. 1165. papa 6 Francia Romam reversus est; 7) Tassart Cont. c. 22, qui hoc loco non nostrum vel praterea eius fontem, sequi videtur. 3) Cf. Cont.

abbatissam de Bourborgh^a causam de decima nove paludis ab abbate Godescalco motam, supra capitulo Godescalci, parte finali¹, sed ab abbatissa neglectam, prosequens², litteras ad iudices impetravit datas Venecie in Rivo-alto 4. Kal. Iunii³. Item alias confirmatorias⁴ ordinationis inter nos et episcopum super id quod sibi debemus in Bourborgh^a. Datum Venecie⁵ in Rivo-alto 3. Idus Augusti. Item alias de palude Salprewic⁶. Datum Venecie in Rivo-alto 7. Kal. Septembris. [Item⁷ alias, quibus confirmat compositionem inter nos et ministras nostros factam⁸, supra capitulo Lamberti, parte (6^a)⁹. Datum Venecie in Rivo-alto 3. Idus Maii]. Quibus litteris apostolicis hic delatis, dominus abbas noster Symon, requirente abbatissa de Bourborgh^a, que negligens in causa sua fuerat, litem predictam per arbitros¹⁰ terminari consensit¹¹. Terminaverunt autem sic: Parochiam autem¹² nostram ab adjacentibus dividerunt et decimam communiter partem sunt, ita tamen, quod pro salvandis privilegiis nostris, que abbatissa privilegiis antiquiora¹³ erant, abbatissa partem sibi assignatam sub censu¹⁴ duorum¹⁵ solidorum¹⁶ a nobis teneret. Carta super hoc facta: *[In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Frequenter compertum est et cet.]* Data¹⁷ anno Domini 1178¹⁸. Causa movens abbatem nostrum ad compromittendum fuit, quia causam¹⁹ 1179. vidit intricatam tam contra prepositum Watinensem quam etiam contra abbatissam predictam fortiter adiutam comitis favore et sui sanguinis nobilitate, et ideo ut melius potuit litem unius contra duos uno favore terminavit²⁰. Post hoc²¹ Alexander papa Romam petiit et anno²² Domini 1179. Romam ingressus, ab omni clero et populo cum ingenti gaudio recipitur et in sede sua collocatur²³; et residens in Laterano generale concilium de cunctis mundi partibus convocavit. Cui concilio²⁴ donique noster abbas 20 Symon honorabiliter²⁵ interfuit et a papa plura privilegia impetravit. Primum, ut terram, quam Nicholaus²⁶ miles, instigante Roberto Ariensi preposito, nobis abstulerat, supra capitulo Godescalci, parte (3^a)²⁷, Nicholaus restituat et dampna refundat²⁸. Datum Laterani 11. Kal. Marcii. Item aliud²⁹ ad Philippum Flandrie comitem, ut paludem, quam³⁰ Audomarenses nobis abstulerant et domus³¹ nostras in³² ea infregerant, nobis reddant et de dampnis et domorum infractione satisfaciant. Datum Laterani 11. Kal. Marcii. Item aliud, ut paludem et piscariam, quam Audomarenses occupaverant et detinebant, nobis indilate restituant, sin alias, excommunicentur. Datum Laterani Nonas Aprilis. Item aliud confirmans duas partes decime de Lulinghem³³ et paludem a G. de Watenis³⁴ datam³⁵. Datum Laterani 11. Kal. Marcii³⁶. Item aliud confirmans nobis decimas de Waranciis³⁷. Datum Laterani 3. Kal. Marcii³⁸. Item aliud episcopo Morinensi super decimis³⁹ allecum in parochiis nostris. Datum Laterani 2. Kal. Marcii. Item aliud, ut prebendam⁴⁰ in monasterio nostro laicis⁴¹ non conferamus. Datum Laterani 5. Nonas Marcii⁴². Item aliud de decima nobis a curatis de Bourborgh^a persolvenda⁴³. Datum Laterani Nonas Aprilis. Item aliud confirmans compromissum inter nos et abbatissam de Bourborgh^a super⁴⁴ decima nove paludis et limitatione 35 parrochie nostre. Datum Laterani 8. Idus Aprilis. Item aliud ad idem, datum Laterani Nonas Iunii. [Item⁴⁵ idem abbas impetravit a comite Philippo confirmationem conventionis inter nos et Lambertum, filium Odonis ministras de Poperinghis, facte per dominum Lambertum abbatem⁴⁶, supra capitulo Lamberti, parte 6^a]. Hoc eodem anno defunctus est dominus 40 Willemus, huius loci monachus et abbas Alchiacensis, de quo supra capitulo Godescalci, parte (2^a)⁴⁷. Cui successit Walterus, huius loci monachus. Anno Domini 1180. papa⁴⁸ Alexander residens Anagnin⁴⁹ dedit nobis privilegia plura, et primo nobis confirmat molituram in

a) Borborch A1; Borborgh A2. b) persequeus A2. c) confir|torias B1. d) Borborch A1; Brouborg A2; Borborgh B1. e) Venecie A1. f) Salperwic A2; Salprewic B1. g) dec. B. h) facta A2. i) post suppl. A1. j) Borborch A1; Borborgh A2. k) deest A1. l) s. v. A1. m) assu. A1. n) censu A2. o) v. B1. testari. p) solid. A2. q) dec. A. r) et data A1. s) A1 tam hic ponit rubram; Pars III. De reatu Simons abbatis a concilio huius ecclesie; sed etiam infra repetita est. t) hoc A2. u) a. D. dec. A1. v) colloquatur A2. w) conc. A2. x) honorabilis B1; honorabilis A2. y) nobis N. m. abst. inst. R. A. pr. A1; nobis N. m. I. R. A. pr. abst. A2. z) ut. post suppl. A1. a) refundat A2. b) deest A1. c) quem A2. d) domos A1. e) in ea dec. A2. f) s. B1. g) Lullinghem A2. h) Watenis A1; Vatinis B1. i) deest B1. j) decimas allecum A2. k) Laterani B1. l) nostram add. A1. m) huius A2; huius A1. n) Borborch A1. o) persolvendam B1. p) de A1. q) dec. A. r) deest A1. s) Al. p. An. jct. A2. t) Anagnin A1.

1) Ibi ex Cont. Sim. II, 16. 2) Charta Venetis. 3) Charta Venetis. 4) Ibi ex charta apud Sim. II, 37. 5) Haec ex charta mox laudata. 6) Haec chartam Alardus Tassart continuationi Chartularii c. 26, p. 347, inseruit. Cont. Sim. dicit haec tantum: *carta... penes nos habetur.* 7) Haec etiam pure effinxit, quia a. 1179. papam Romam resedissee ex chartis et Cont. Sim. didicit. 8) p. 802. 9) Leulinghem, praef. St. Omor. 10) Watten, praef. Dunkerque. 11) Haec et nonnullas sequentium chartarum Alardus Tassart continuationi Simons inseruit, Chart. Sith. p. 353, nr. 32; Iaffé nr. 8667. 12) Warrans, praef. St. Omor, suppletur Guérard in Index Chart. Sith. 13) Chart. Sith. p. 351, nr. 29; Iaffé nr. 8670. 14) Ib. p. 351, nr. 28; Iaffé nr. 8672. 15) Ib. p. 366, nr. 51.

basso ministerio. Datum Anagnis 8. Idus Martii. Item aliud, in quo commendat ecclesias nostras episcopis pro nobis protegendas. Datum 5. Idus Decembris. Item aliud, in quo confirmat nobis capellam in Livelando. Datum Anagnis 5. Kal. Augusti. Item alias litteras amicales, quibus rogat hic monachum indui. Datum Anagnis 11. Kal. Iulii.

Pars 3.

De reditu domini Symonis abbatis nostri a Roma et quibusdam huius ecclesie negotiis.

Reverius de Roma dominus abbas noster Symon, litteris apostolicis presentavit tunc comiti Flandrie Philippo quam episcopo Morinensi. Quibus visis, comes illos de Borborgha, Gravesingha, Petrus et omnes maritimos convocavit, precipiens, ut mandato pape parerent. Audiens hec turba, cum turbacione respondit, nunquam auditum, quod alicui decimas solverent, et plus velle quam hinc servituti subici, priusquam trucidando monachos decimarent quam eis alicui decimas solverent. Sicque abbas illa die nichil egit; propter hos tamen non destitit, sed per Gerardum de Messinis comitis consiliarium litteras obtinuit ad Mos de Calesio, qui pernaciores erant in hoc facto, ut cum ecclesia Sancti Bertini pacem faceret; quas cum duo monachi Calesium attulissent, populus non expectans mandatum domini sui, precepit in arma rursus, ut monachos occiderent. Qui fugientes ad templum, unus ante altare prosternitur, 15 alter super altare ascendens, ymaginem sancti Nicholai inter brachia tenens, ad alium quam mortem prestolabatur. Deo tamen nutu eos nobili viro protegente Balduino domino de Ermelingham, Boloniensi comestabulo, pertransierunt. Comes vero pro tam gravi excessu turbatus, in eos omnia culpa deflectit, et pena mille librarum eos puniens, pacem inter eos et illos fecit in hunc modum. Unam partem unde eis erat, aliam reparacioni ecclesie, tertiam vero pauperibus erogandam assignavit. In cuius rei firmitatem comes ipse ad eius neptis Yda Bolonie comitissa, cuius 20 ipse tutor erat, videtur utrimque staterunt, decernentes, quod, sicut tractata portio decime perciperentur, ita et marinariorum de tertia parte in solucione dictarum mille librarum iurarentur. Carte super hoc confectae ipsius comitis Philippi neptisque sue Bolonie comitisse itemque Willelmi Remensis archiepiscopi; data prime (anno Domini 1180), data secunde (anno Domini 1192), data tertiæ (anno Domini 1185).

Eodem tempore comes Philippus — Comes vero nobis in perpetuum dedit pro concambio 20 libras in territorio Furnensi de brevi Leonii notarii, quas et privilegio suo confirmavit (datum anno Domini 1180).

Hoc tempore maxima maris inundacio villam Brughe lavolvit; quam ob rem comes stancam contra mare fecit et super illa villam nomine Dam, que in sui principio vocata fuit Hondsdam propter caniculum in stanca defossum. Unde (et adhuc) pro signo suo bellico deferunt vexillum rubeum cum alba 30 fassia, in qua depinctus seu formatus est caniculus rubeus quasi per stancam decurrens. Hinc villo privilegium dedit, ut liberi sint per Flandriam ab omni exactione; datum anno Domini 1180. Iste comes quasi omnes Flandrie leges dedit.

Anno Domini 1180. Ludovicus rex Francorum, sumpto secum Philippo Flandrie comite, peregrinus Cantuariam pergit ad sanctum Thomam, et quem viventem dilexerat, iam in caelis sublimatum divinis numeribus et oblationibus venerat. Henricus quoque senex rex Anglorum eum honorifice suscepit. Eodem anno Ludovicus rex Philippum, suum equum, in regem France sublimavit et Remis per Willelmum Rothorum archiepiscopum coronari fecit. Qui Philippus uxorem duxit Elizabeth, Aliam Balduini comitis Montensis ex Margareta, sorore Philippi Flandrie comitis, progenie patris assensiente, sed matris (progenie) pro totis viribus contradicente.

Pars 4.

De tribus translacionibus beati Folquini et quibusdam miraculis eius.

Folquini gloriosi Christi confessoris corpus, quod multis cotidie miraculis fulgens hic requiescit, per dominos Desiderium Morinorum ac Petrum Tholonensem episcopos transfertur et de veteri scrinio in novum feretrum honorifice devoteque locatur. Fecerat enim hoc dominus (noster) abbas Symon huius nominis, supra eodem, parte prima. Et hec est beati Folquini 45 tertia translacio. Nam prima facta fuit a cognatis eiusdem, supra capitulo Adalphi primi, parte 2, et huius prime translacionis festum fit Idus Novembris. Secunda facta fuit a domino abbate Lamberto, supra capitulo eius, parte 3, et hec translacio festum non habet.

a) Ananie A1. b) sic A2. B1. charta; Kal. A1. c) Item — Decembris post Kal. Augusti post A1. d) protegendis B1. e) capp. A2. f) Livelando A1; Livelando A2. g) decem A2. h) vi. A1. i) decem B1. 50 k) xiii. A2. l) decem A1. m) a supradicto consilio h. e. ceteris omittis A1. n) etiam add. A1. o) Broomborgh A2. p) Gravesingha A2. q) hos A1. r) continuat A1. s) Calesio A2. t) fuit A1. u) occideret A2. v) Ermelingham A1. w) ergo A1. ed. x) omnes A2. y) eos A2. ed. z) alteram A2. a) Armilato A2. b) in soll. d. m. alio aliam. in loco raso B1. c) neptique A2. d) Yda add. A1. e) des. spatio vacuo rel. A1. f) des. B1. g) a. D. des. A1. h) mclxx. A1; mclxxx. ed. i) q. A2. j) stancam B1. 55 k) et a. des. B1. l) sancta A1. m) sic eodd. n) libri B1. o) quam A1. p) Elizabeth A1. q) decem A1. r) assensiente A1. s) decem B1. t) s. m. B1. u) Mosy A1; Morinensem A2. v) Adalphi A2. w) l. a. A2. x) eiusdem B1. y) vacat eodd.

1) Chart. Sith. p. 355, nr. 39; Jaffé nr. 8381. 2) V. chartam tam ibid. c. 40, p. 356. 3) Fabularum hic factam longius narrat Chron. Flandr. apud De Smet I, p. 105, ubi et de signo Damensibus tradito refertur. 4) Sequentia etiam narrat Tassart, Cont. Sim. c. 24, p. 345, nostri fontem, ut videtur, exscribens. 5) Toulon; a. 1183—1201. 6) Ibid. p. 312. hæc omnia subit. 7) Ibidem descripta est ex Fole. II, 74. 8) Nihil de hac re in capitulo Lamberti legitur; sed Tassart l. l. eius mentionem facit.

Tercia translacio est ista per dominum Symonem abbatem promotā, facta anno Domini 1181, 7. Idus Iunii, anno a transitu eiusdem sancti 491, anno vero huius Symonis abbatis nostri 5, astantibus reverendis viris duobus episcopis prenomiatis, domino Symone abbate nostro cum priore Philippo et toto huius loci conventu, duobus Morinensibus archidiaconis⁴, abbatibus quoque Bergensi⁵, Alchiacensi⁶, Sancti Iohannis Morinensis⁷, Andrensi⁸, Hamensi⁹, Aldenburgensi¹⁰, de Claromarisco¹¹ et de Capella¹² et aliis tam clericis quam laicis innumeris. In hac translacione Dominus multa dignatus est ostendere miracula. Quidam enim frater omnino surdus ad tactum aque ablucionis eius officium¹³ audiendi recepit¹⁴. Frater alius illius aque potu de febre sanatus est. Puer gibbo, fere privatus oculo, ibidem sanatus est. Dum sancti novum feretrum ad Ekelsbeke¹⁵ per Broxelle transiret, reclusus quidam penitens a vinculis ferreis solvitur. In Ekelsbeke¹⁶ quadriennes demoniaci sanantur. Puer quartana¹⁷ febre plus quam biennio vexatus confestim ibi sanatus est. Et ut de corpore vel reliquiis predicti sancti sileamus, stola eiusdem sancti cotidie parturientibus subvenit¹⁸. Miracula in eius capella de Ghimmeke¹⁹ perpetrata vide supra capitulo Symonis primi, parte [2]²⁰.

De cyrotheca beate virginis atque capillis (eius) et quibusdam miraculis.

Eodem tempore dominus abbas noster Symon gloriosas reliquias, cyrothecam²¹ beate Marie virginis cum capillis eiusdem, reliquias²² sanctorum apostolorum Petri et Pauli cum multis aliis dudum repositas et nunc inventas, miraculis atstantibus, toti populo venerandas exposuit²³. Puella submersa super altare sancte Crucis coram predictis reliquiis posita, astante toto populo, revixit. Quidam civis Audomarensis mortifera inflacione turgidus cyrotheca²⁴ beate Marie prefatisque reliquiis signatus, mox sanus effectus est.

De obitu domini pape Alexandri et quibusdam privilegiis nostris.

Dominus Alexander, postquam superato scismate Rome generale consilium celebra-
 25 vit²⁵, vixit circiter tribus annis, quibus Emanuelem²⁶ Constantinopolitanum imperatorem, Guilielmum²⁷ Cileis²⁸ regem et Lombardos ad concordiam convocavit. Ecclesie pacis reddita, migravit ad Dominum, postquam in papatu sederat annis 21, mens. 11, di. 16. Quorum trium annorum ultimo residens Tusculane, nobis privilegia plura dedit parum ante suum²⁹ obitum, ut patet ex datis eorum. Et primo confirmat nobis omnia bona et privilegia nostra precedencia. Datum³⁰ Tusculane anno Domini 1181, Idus Iunii, pontificatus sui anno 22. Item aliud, in quo curatum nostri patronatus 1181. aliud beneficium asseutum et exire nolentem expellit. Datum Tusculane 11. Kal. Iunii. Item aliud, in quo restitui mandatum numerum monachorum in cura³¹ de Neoportu, id est Gravalinas. Datum Tusculane 5. Kal. Iunii. Item aliud, quo punit decanum de Borborgh³² de iniuriis nobis illatis, et punit etiam presbiterum eiusdem loci, quia dominum abbatem nostrum irreverenter et per violentiam removit. Datum³³ Tusculane 11. Kal. Iunii. Item aliud, quo precipit, in ecclesia de Borborgh³⁴ duos esse curatos. Datum Tusculane 2. Idus Januarii. Item aliud, quo precipit, ut ecclesiam, quam abbas in Nova-palude³⁵ construxerat, in curam episcopus consecret. Datum Tusculane³⁶ 11. Kal. Iunii. Item aliud, in quo terminari mandat questionem de quadam aqua inter nos et illos de Claromarisco. Datum 40 Tusculane Nonas Januarii. Item aliud, ut episcopi et archiepiscopi sine rationabili et manifesta causa in nos interdicti sententiam non promulgent. Datum Signe 14. Kal. Marcii³⁷.

De domino sancto Bernardo Penitente et eius obitu.

Alexander papa defuncto, successit Lucius³⁸ III; cuius anno secundo, imperante Federico II, Fran-
 45 corum rege Philippo II, comite Flandrie Philippo, Morinensi episcopo Desiderio, domini quoque Symonis abbatis nostri anno 7, 14 est anno Domini 1183, cancellatus speculum et exemplar domus

a) s. D. des. A1. b) annos A1. c) Sim. B1. d) Andross A2. e) Aldemb. A1. f) Cappella A2.
 g) solus additum A2. h) Ekelsbeke, mox Eikelbeque A1; Ekelsbeque A2. i) quartana B1. l) Ghimmeke A1;
 Gimmeke A2. m) pr. S. B1. n) des. A1. o) adque A2. p) des. B. q) m. q. m. des. A1. r) cyrothec.
 A. L. B1. s) v. M. A1. t) et rel. A2. u) des. A2. v) cyrotheca A. L. A1; cyrotheci A2. w) celebraverat A1.
 50 x) Emmanuel A2. y) sic A1, B1; Guilielmum A2. z) revocavit A1. aa) des. A2. ab) Et pr. des. A1. ac) Datu A2.
 c) s. D. des. A1. ad) curia A2. ae) q. Gr. A1. af) des. A1. ag) Borborch A1; Bourborch A2. ah) hanc
 curatos des. A1. ai) in quo A1. aj) palu A2. ak) s. u. pr. post suppl. A1. am) papa add. A1.

1) Lamberto et Waltero Tassari. 2) Alexi idem. versus meridiem. 12) Cf. p. 768. 13) p. 799.
 3) Waltero idem. 4) Nicolao idem. 5) Petra. 14) Cf. Al. Tassari c. 43, p. 359 sqq., qui inscriptionem
 55 idem. 6) Willelmo idem. 7) Hermanno idem. 8) Euerardo idem. 9) Albero idem. 10) Mira-
 cula in diversis voluminibus cenobii Sithlensis scripta esse, monet idem. 11) Villa super s. Yser, a Bergues.

v. Bernardus vero penitent, de castro Mentis-pessulant civis Megaloniensis arundin, post digno hinc pen-
 tenti, quam tam publice quam private fecerat, post peregrinationes et itinera, que sancterum
 patrocini quorundam exegerat, finaliter in hoc monasterio dñi canonicatus, tanquam hic quod domine
 Symonis abbatis in monachum assumptus, de hoc seculo nequam ereptus, ecclesiam migravit ad sedem, et in hoc
 monasterio a latere sinistro ecclesie iuxta altare sancti Laurentii, ubi ipse corpore vi-
 vens oracionibus incombere solitus erat, cum multa reverentia sepelitur; quem propter multa
 que tam in vita quam ad tumulum eius evenerunt miracula collegio sanctorum aggregatum pietas credit ecclesie.
 Cuius penitentiæ, actus et miracula in libello, qui de his conscriptus ponens nos [cont.], per ordinem continentur.
 Huius papa Lucii tempore Norik in Francia Petrus Comestor, magnus theologus, qui Scolasticam historiam
 compilavit. Ab hoc papa Lucio dominus noster Symon abbas privilegium impetravit confirma-
 tionis omnium bonorum nostrorum. Datum anno Domini 1184, pontificatus sui anno 4.
 Item aliud, ut curati nostri in parochiis resideant. Item aliud, ut ecclesiis nostris et
 capellis collata permaneant. Item aliud amovens curatum de Olfortum, qui contra volun-
 tatem nostram intraverat. Item aliud de institutione scolarum in ecclesiis nostris. Item
 aliud, quo defensores decimarum nostrarum compelli precepit ad nobis restituendum. 15
 Item aliud super decimis alecum. Item aliud ad idem. Item ad idem. Item aliud de
 terra Nicholai militis in Wiserna, ut eam nobis reddat. Item aliud ad idem. Item aliud,
 quo omnino prohibet, ne laici a nobis decimas extorquere presumant, cum laicis non sit
 proprie licitum decimas hereditarie possidere. Item aliud declarans altare de Poperinghis
 cum suis pertinentiis ad ius ecclesie nostre pertinere, expellens Lambertum, licet clericum, 20
 tamen uxoratum, qui minutas decimas et oblaciones ipsius altaris sibi iure hereditario
 vendicare volebat. Sedis autem Lucii annis tribus et mensibus totidem; cui successit Urbanus tertius, de
 quo infra capitula proxima, parte [2].

Para 5.

De guerra Philippi Flandrie comitis contra regem Francie [Philippum]. 25

Stans quinquenal discordia inter regem Francie Philippum et Philippum Flandrie ac Viromandie comitem,
 instigantibus ad hoc regem comite Claromontensi et Radulpho de Chouchiac, qui prosperitati [predicti] Flandrie
 comitis invidabant, quique regem juvenem ad autum suum valde arundinem agitabant, Elizabeth Flandrie comitissa
 sine liberis obijt; sed Philippus comes Flandrie comitatum Viromandie, quem ex parte uxoris sue possiderat, dimittere
 noluit; unde tantum discordia crevit, ut in odium predicti comitis suaderent regi suam repudiare reginam, 30
 que nuptia erat ipsius Philippi comitis, licet bonam et religiosam et cui nulli canonico obstat; sed
 propicia Dei genitrix Maria, qui se totam regina dederat in eius ecclesie Silvaneti, elemosinis, lejanis et oracionibus
 insistendo, rex non consensit divorcio, sed reginam valde dilexit; de qua genuit filium et heredem Ludovicum.
 Inque rex Philippus anno Domini 1185, Viromandiam hostiliter ingreditur; cui Philippus comes cum potenti exercitu
 usque Ambianis occurrit, sed comes non minus regie maiestati quam honori proprio deferens et hominum eodem a 35
 Deo sibi impulari formidans, comitatu Ambianensi cum quibusdam villis et Viromandie regi concessis, reliquis
 sibi pace media concordatis, a Francie et Anglie regibus multum honoratus abscessit. Post
 hoc Flandrie comes Philippus nuncios ad Hispanias misit, et Mathildem, filiam regis Portugaliæ, — sic enim apud
 nos, sed apud suos Portugallenses; Terasia vocabatur — sibi matrimonio copulavit anno Domini 1186. 40

Para 6.

De quibusdam actibus domini Symonis abbatis nostri.

Theodericus Flandrie comite in Jerusalem existente, Philippus, filius eius, qui iura comitatus exercebat, quandam
 terram 20 mensurarum terre in Furnensi territorio, que de feodo suo existerat, nobis in elemosinam dederat, supra
 capitulo Leonis, parte [8] 10, et quoniam exinde nobis multa sunt incommoda subsequuta et graviora subsequenda, 45
 nisi remedium apponeretur, dominus Symon abbas noster, ne malum in deterius est, fratrum et hominum ecclesie
 consilio fecit pacem cum propinquo Lamberti monachi predicti, accepto ab eis quantum potuit pecunie; quibus, ut
 per firmior esset, tandem terram in feodum dedit; terram etiam, quam in Wiserna Nicholau, filius David abbas

a) Magalen A2. b) exigerat A1. c) nostra add. A1. d) huius monasterii A1. ed. e) decet A2. altare a. B1.
 f) Sebastiani ed. g) vita A2. h) congr. A1. i) penitentiæ A1. k) decet A2. B. l) continentur A1. 50
 m) edificatorium A1. n) a. D. des. A1. o) res. in p. nostris A1. p) remaneant A1. ed. q) Alfortum post
 suppl. A1. r) decet A2. s) precipit A1. t) desuper A2. u) l. ad l. des. A1. ed. v) pr. o. A1.
 w) post suppl. A1. x) Poperinghis A1. y) hereditarie A2. z) 3 Mart. a) decet A1. b) decet B.
 c) et Ph. des. B1. d) decet A1. e) Radulpho de Chouchiac A1. f) invidabant, quibus r. A1. g) spatium vacuum B1.
 in quo post suppl. tanquam. h) Elizabeth A1. i) possed. A1. k) post suppl. A1. l) decet, spatium vacuum rel. A1. 55
 rec. m. suppl. lra. m) viriliter B1. n) honor A1. o) eodem B1. p) abscessit A1. q) Ph. Fl. a. A1.
 r) Portugallenses A1. s) exit. A1. t) decet A1. u) in loco vacuo suppl. sec. m. A1. v) concilio B1.

1) Cf. Will. Andr. c. 84. 2) Intelligere videtur a. 1182, ubi nomen legitur. 8) Cf. Cont. Aquic.
 id quod dat Tassart c. 50, p. 365; laffé nr. 9650. a. 1180. 9) a. 1184. Will. Andr. 10) p. 305.
 3) Audensur, praef. St. Omer. 4) Hoc, ut vide- 11) Verba D. a. de Cl. in codice Cont. Sim. excede-
 tur, praebet Tassart c. 35, p. 354; laffé nr. 9692. runt; sic vero legitur ibidem c. 14, p. 100, ubi falso
 5) Datum est Verulis 1184, Apr. 22. LOEW. abbas pro abbas in codice scriptum est.
 6) Wiserna, praef. St. Omer. 7) Cf. Cont. Aquic.

de Cleromariaco, per violentiam Roberti (predicti) propositi Arienensis nobis abduxerat, supra capitulo Gedescenci, Cont. Sim. III. 12.
 parte 24.^a, hinc dominus abbas recuperare volens, eundem Nicholaum per litteras apertissimas, datas supra eisdem, D. 7.
 parte 24.^a, in causam traxit, quam tamen causam successori suo solendam reliquit. Cyborium, quod supra capitulo
 Leonis, parte . . . memoravimus, deestratam dum esset in prociectu Iherusalem, dominus Symon abbas noster
 nunc cupreus et auratis ymaginibus, parum tamen minoris pulchritudinis, sicut minoris prelii quam antea, reparavit;
 partem tamen sumptuum infirmitate preventus successori (suo) solvendam reliquit. Ante portam monasterii in terra,
 quam a Luca burgensis centum marci emerat, fundamenta magne domus lapideis lecti; quam etiam sicut cyborium in-
 firmitate gravatus successori suo perficiendam dimisit, computato pro sumptibus plus quam ducentis et sexaginta
 marci. Casulam rubeam aurifiglo optime circumligatam et illam sibi coloris casti bonam et tres vel amplius
 10 cappas sericas et pallium bonum in ornatum ecclesie dedit. Ut autem de gestis huius abbatis breviter concludam, 2. 14
 semper, quamdiu compos sui existit, studium eius in edificando, fabricando vel acquirendo fuit.

Quomodo dominus Symon abbas prelaturam dimisit, et de eius obitu.

Quatuor vel parum plus ante suum obitum annis in quartanam febrem incidit, et licet in omnibus diebus suis
 in religione esset (satis) remissus, tamen ex quartana sumens occasionem, potibus et epulis deliciosis, medicinalis quoque
 15 et electuariis sumptuosius uti indulgit; et cotidie cum medicis deliciose vivendo multa expendebat. Prior aciem fre-
 quenter infirmabatur et eadem faciebat, exemplo quoque prelatorum omnes potacionibus et commessacionibus iusto plus
 intendebat; unde officia monasterii, maxime cellararii et vinitarii, in profundum debitorum sunt demersa. Insuper ergo
 mors solite murmur et tumultus in collegio et in tantum crevit, ut iam in curiis Remensi et Flandrensi
 sepe tractaretur de novo abbate mittendo. Nam per mediatores et munerum promissiones quidam de nostris a comite
 20 et archiepiscopo ac eorum gentibus hanc abbatiam irreligiose petebant. Hoc dum conspicerent quidam de senio-
 ribus et qui iniquas machinationes abhorrebant, tractaverunt cum domino abbate Symone, ut attentis
 longae sue infirmitatis fatigatione ac egro statu ecclesie, cui pro sui corporis debilitate succur-
 rere non poterat, consideratis etiam conspiracionibus que iam contra eum fiebant in dominorum
 25 curiis, indicantes honestius esse, eum quoque rogaverunt, ut cura pastoralis resignet, quam quod ei auferretur iavite,
 sibi que de successore provideret, per quem conspiratores et machinatores antedicti a suis
 iniquis desideriis arcerentur; ipse vero dominus abbas cum decenti porcione in bona quiete
 et iuxta negociorum tumultum reliquum vite sue peragere posset. Dominus abbas hoc
 audiens, eis eligendum proposuit virum venerabilem dominum Iohannem de Yppra mon-
 nachum Lobiensem; consenserunt monachi, consensit et abbas, et sic, accessit domino Desiderio
 30 Morinorum episcopo, pastoralis cure resignavit anno Domini 1187. In translatione sancti Benedicti, assignatis eidem
 quomodo viveret in Popringhia sexaginta marci et domo de Oxlare cum omnibus appendiciis suis. Vixit autem dominus
 Symon post hoc usque ad octavas sancti Vincencii, et obiit apud Oxlare, inde est huc delatus et sepultus ad aquilo-
 nari parte altaris, ubi collocata fuerat illa decora crux, quam ipse opere sumptuoso fieri fecerat, supra
 eisdem, parte prima. Cuius anima per Dei misericordiam requiescat in pace! Amen. Rexit autem solis
 35 10 annis. Carte seu privilegia sui temporis sunt (multa).

Capitulum 46.

est de domino Iohanne huius nominis tercio, huius vero loci abbate 46.

Par. 1.

Iohannes huius nominis III, cognomento de Yppra secundus, in numero vero abbatum
 40 huius loci 46, natione Flandrensis de villa Yppra satis prope portam principalem ecclesie
 sancti Martini, vir venerabilis, intellectu vigens, mente devotus, vultu placidus, statura pro-
 cerus, quem Deus perfuderat gracia, diligebatur a cunctis. Hic ab adolescentia Deo donatus,
 in monasterio Lobienso monasticis disciplinis sufficienter inbutus, ad studia litterarum
 mittitur et hinc ad sacerdotium promovetur. Deinde corpore ac etate robustior, mentis
 45 puritate de virtute in virtutem accrescens, coaluit in virum perfectum, in tantum, ut boni-
 tatis sue merito fieret aliis doctrina pariter et exemplum. Que omnia sonant versus tituli
 sui in eius tumba descripti, ubi sic habetur:

*Omnibus annis vita Iohannis laude nitescit
 Et meritorum mole suorum nocte diescit.
 Iam tener evo fit sine nevo flor Lobienis,
 Quem prope portum duxit ad ortum burgus Ypprensis.
 Ut foret heres, utque foveres pignus herile,
 Primo scolaris fit, daturque artis, hinc ad ovile.*

a) deest B. b) abtulit B. c) deest A1. d) sint. falsu A1. e) reliquit A2. f) p. 12. eod. g) cupio B1.
 55 h) burgence B1. i) lapido A1. k) trecentis Cont. Sim. l) sic eod. m) circumligata B1. n) p. 9. A1.
 o) aut p. amplius an. ante s. ob. B. ed. p) esset satis in rel. rem. A1. q) nactus in loco vacuo suppl. sec. m. A1.
 r) deest A1. s) longus A1. t) consideratum A1. u) ea A1. v) sequo A1. w) relicum A1. x) Yppra A1.
 y) Popringh A1. z) curaverat B. ed. a) A haec tantum: Iohannes III. abbas 46. b) Yppra A1. c) monasticis-
 que A1. ed. d) promovitur A1. e) accrescens B1. f) suppl. sec. m. A1. g) versus deest A2. h) Yppra A1.
 60 i) sic hoc loco A2. B1; infra B2.

1) p. 800. 2) p. 813. 3) Minimo. 4) a. 1186. Cont. Sim. 5) p. 812. 6) Cf. Will. Andr.
 c. 97, p. 718, et epitaphium infra insertum. 7) Est pars epitaphii infra parte 23. Inlegri inserit.

Culus fame flagrans odor multos ad sui amorem attraxit. Specialiter autem dominus abbas noster Symon familiariter eum secum frequenter assumpsit^a, sciens eum virum iustum, industrium atque constantem, eiusque consilio sepius utebatur. Cum¹ autem Deo complacuit dominum nostrum Symonem abbatem longa^b infirmitate lacessi, videns ipse dominus Symon res ecclesie sue per suos, utpote hominis iam consumpti, labores in melius non posse deduci, sed more solito monachorum suorum murmur contra^c eum inforciari, ut eorum cervicem^d frangat, consilio^e seniorum et saniorum de collegio dominum istum Iohannem de Yppra^f de Lobis huc advocavit^g, et ut eum abbatem assumerent, modis omnibus consuluit et rogavit. Consencientibus eis, mandatur Desiderius^h Morinorum episcopus, et in eius manibus dominus Symon abbas nosterⁱ prelaturam sub penciónis^j resignavit. Quo facto, Iohannes hic abbas noster eligitur et per dominum Desiderium episcopum confirmatur et consecratur anno Domini 1187, sicut hæc clare sonant versus tituli sui qui sunt hii^k:

*Tu Symon isti, non nisi Christi motus amore,
Das tua gratis, dum probitatis fulges honore.*

De pluribus factis domini Iohannis abbatis^l nostri circa solum principium.

Abbas noster novus intronizatus^m ea que per predecessores sunt incompleta relicta perficere et complere curavit. Et primo terram inⁿ Wiserna, quam Nicholaus miles per vim Ariensis prepositi nobis abstulerat, supra capitulo Godescalci, parte 3°, ad quam recuperandam dominus Symon abbas predictum Nicholaum per litteras apostolicas in causam traxerat, supra capitulo^o proximo, parte finali^o, hic dominus Iohannes noster abbas in eodem statu coram iudicibus relevavit^o et viriliter in finem usque deduxit, eadem terra libere perpetuo nobis adiudicata; quam sententiam per litteras apostolicas confirmari fecit, datas anno Domini 1187. Ciborium quoque^p, quod supra capitulo Leonii, decrustatum [fuerat], dominus Symon^q reparavit, supra proximo, parte finali^o, sed sumptuos^r, quos custiterat^s, hic dominus Iohannes abbas persolvit. Item quoque ante portam monasterii exeuntibus a parte sinistra pontis domum magnam lapideam, quam abbas Symon inceperat et imperfectam reliquerat^t, dominus iste Iohannes abbas perfecit et domum potentem^u opere sumptuoso consummavit^v.

Par. 2.

De captione regis Iherusalem.

Huius abbatis anno primo Salahadinus Turchus, sed de matre Gallica Pontiva, postquam dominum^w Egypti, calipha trucidato, ceperat, Turchie regnum, mortuo Norandino^x, occupaverat, ab eiusdem Norandini filio Saleph regnum Damascenum abstulerat, Cahebullinum ab Atapia et Musule dominio pulerat et terram totam usque in Mesopotamiam usurpaverat, vir astutus et in re militari multum expertus^y, videns discordiam in regno Iherusalem^z, de qua supra proximo, parte [57]^o, ad ipsum acquirendum totis anisibus^{aa} aspirabat; et quia sciebat nuncios ad partes occiduas pro succursu iam missos, ideo, antequam succursus adventaret^{ab}, tractis undique copiis, cum ingenti exercitu venit a Damasco Tyberiadem obsidere, que prima regni Iherusalem civitas erat ab illa parte. Videntes christiani tam principes quam prelati Salahadinum cum suis Sarracenis irruere super se in multitudine gravi bellum^{ac} que cruentissimum imminere, eam partem sancte crucis dominice, que erat in Iherusalem, secari fecerunt in duas partes^{ad}, quarum unam in bellis pro vexillis ferentes, aliam in tuta custodia reposuerunt. Itaque contra Salahadinum Guido rex Iherusalem totis viribus occurrens iuxta Nazareth^{ae}, ad fontem Sephoritanum venit, et cum eo comes Tripolitanus, eius emulus. Qui cum tam publico regis ac regni proditor vulgaretur, ad hoc palliandum hinc ruptis quas cum Sarracenis iniorat treugis, consilium regi dedit, ut in 45 montanis tutaretur, lateadens ad malum regis et suorum, relicta illa loca arida et iniquosa. Quod sciens Salahadinus, antequam ad aquas venire possent christiani, preclusit eis aditum; et sic siti ardentibus christianis, cum tamen ferveret dies secunda Iulii, anno Domini 1187, prolium commissum est utrimque dirissimum, in quo comes Tri-

a) assumpsit B 1. b) longa A 1. c) e. e. des. A 2. d) serv. A 2. e) conc. A 2. f) Yppra A 1. g) M. ep. Des. A 1. h) deest A 1. i) pensione A 2; penciónis A 1. j) Ioh. de Ypra abb. c. A 1; dom. abb. n. domini Ioh. 50 de Yppra c. A 2. k) introniz. A 2. l) de A 1; deest A 2. m) deest A 1. n) revelavit A 1. o) deest B 1. p) deest A. q) sumpt. tuo A 2. r) s. d. A 1. s) consumm. A 1. t) dnm A 1; dñi B 1. u) Egypti A 1. v) Norand. A. l. B 1. w) expertus A 1. x) deest loco vacuo rel. A 1. y) annisibus A 1. z) adveniret A 1. b) deest A 1. c) Naz. A 1.

l) Sequentia ex Cont. Sim. III, c. 14. sumta sunt, infra partem 23. Integri inserti. 4) p. 809. 5) p. 817; 55 que vero auctor ad arbitrium, adhibitis quibus- et p. 813. 6) p. 817. 7) l. e. constiterat, eodem dam ex epitaphio, ampliavit. 2) Falsum videtur, modo ad 'custare' (Gull. coditer) a 'constare' effectum. cum Will. Andr. l. l. de eo dicat: primo Lobienis, 8) ibi ex Mar. San. III, 6, 24. 9) Hæc fluxerunt deinde Sithienis monachus. 3) Est pars epitaphii ex Oliveri hbt. Damiat. c. 1.

politana, proditor exercitus Christi, fugi armis depositis et in castro Saphet se recepit. Presul Aconensis, qui crucem Domini ferbat, letissimè vulneratus, crucem sanctam Domini regi tradidit; et sic christiana terga dantibus, fore omnes trepidantur aut captiuntur. Princeps Montis-regalis propria manu Salahadini capite truncatur; rex vero Iherusalem Guido cum cruce Domini et insignis Templi pro triumpho militantur in captivitate; et verificatum est verbum, quod sub Heracles erus Domini perderetur, sicut dudum sub Heracles fuerat recuperata. Comes vero Tripolitanus, pacto perperam inito cum Salahadino de reddenda civitate sua Tripoli iuramentoque firmato, recessit et in Tripolim perrexit.

Hoc èndò vix sunt tres lune in celo tresque solcs. Sol eciam eclipsatus est eclipsi permaxima 10 9. Kal. Iulii, hora tertia usque ad horam nonam; vix quoque fuit luna 4. Idus Februarii serenissima nocte usque ad terram in momento descendere et post morulam paulatim, quasi resumptis viribus, remcendere.

Pars 3.

De morte Elizabeth regine Francorum et quibusdam privilegiis nostris.

15 Anno Domini 1189, dum rex Francorum ad transmarinam iter se parat, Elizabeth eius regina, Philippus comitis Flandrie septis, obiit et in ecclesia beate Marie virginis Parisius sepelitur. Dominus abbas noster Iohannes a papa Clemente III. privilegia plura impetravit. Primum confirmationis omnium bonorum, datum anno Domini 1188. Item aliud, quod nullus nos aut clericos nostros sine manifesta causa excommunicare presumat. Item aliud, quod nos possumus excommunicare publicos malefactores nostros in casu ubi hoc episcopi facere nolint. Item aliud, quo confirmat nobis nemus de Vulverdinghe, et quedam alia data pontificatus sui anno quarto. Sedit autem Clemens annis tribus, di. 16. Cui successit Celestinus III; qui in vigilia pasche sacerdos ordinatus, in die pasche in papam consecratur; crastino Henricum sextum, filium Federici imperatoris, in imperatorem coronavit. Ille fecit palacium apud Sanctum Petrum. Sedit annis 7, (mca. 7), di. 11. Cuius anno sexto dominus abbas noster privilegium impetravit confirmationis omnium privilegiorum nostrorum et bonorum. Datum anno Domini 1196. Quo eciam anno Idem papa obiit, Cui successit Innocentius papa III, antea dictus Lotharius, de quo infra eodem, parte 8.

Pars 4.

De transfretatione regum Francie et Anglie.

30 In hac obsidione mortui sunt comites Charomontensis et Perticensis, comes eciam Flandrie Philippus ibidem ian- guens obiit, postquam Flandriam imperaverat annis 21, et in ecclesia beati Nicholai foris murum castri custodiae subterratur; inde postea fuit translatus et in Charavalle Burgundie monasterio sepultus anno Domini 1192.

Pars 5.

Quomodo rex Francie invasit partem Flandrie.

Quidam asserunt, quod rex Francie de Terra Sancta rediit non solum pro conspiratione in mortem eius facta, sed etiam cupidine ductus Flandriarum; neque mirum, si ius in Flandria rex petebat. Flandrie namque comite Philippo defuncto, successit soror sua Margareta Hannonie comitissa, ratione cuius maritus eius Balduinus Hannonie Flandrie comitatus est adeptus; qui de Margareta, conjugis sua predicta, tres habuit filios, Balduinum, qui sibi successit in Flandria et Hannonie comitatu et post imperator Constantinopolis est electus, Philippum comitem Namurconem et Henricum Andegrensem; tres quoque filias, Elizabeth reginam Francie, uxorem regis Philippi, de qua nunc nobis dicendum, Yolensam comitissam de Sansora, et Sibillam, que nupsit Gerardo de Lingua. Rex Francorum de hac sua regina Elizabeth filium et heredem habuit Ludovicum, pro qua ratione matris successionis rex Flandriam petiit; et primo Atrebatum cepit et Lensensem, deinde ad Ariam et Sanctum Audomarum venit, qui se confestim regi tradiderunt. Regina Mathildis, vidua Philippi Flandrie comitis, dotem suam, id est villam Insulensem, Furnensem, Dunkerkam et Borbourch cum appendice terra, petiit et in ea se collocavit. Rebus sic stantibus, obiit Margareta Flandrie et Hannonie comitissa, ac eciam Balduinus, maritus eius predictus; quibus successit filius eorum Balduinus, qui terras quas rex

50 a) Elis. A1. b) Fl. e. A1. c) deest B1. d) a. D. des. A1. e) possumus A1. f) episcopus A2. g) noluit post suppl. A1; noluit A2. h) quod A2. i) suppl. sec. m. A1. k) decal. A2. l) Vulverdinghem A2. m) pasce A1. n) consecravit A1. o) des. A2, B1; a. 8, m. 8. Mart. p) Eius A2. q) siquo B1. r) xlviii. A1; x. . . loca vac. rel. B1. s) et add. A1. t) Constantinopoli A1. u) comitissam A1. v) Lingy A1. w) Elis. h. l. B1. x) que B1. y) tradidit B1. z) Dunkerkam A2. — Diximus ad add. ed. a) Borbourch A1. 55 b) e. ap. suppl. sec. m. A1; appendicis A2.

1) Cf. supra cap. 45, part. 5. 2) Dec. 20. LOEW. Antiodorensis. Noster Sancerre in mente habuisse videtur. 9) Cf. Fl. gen. Cont. Claromarsic. c. 9. 3) a. 1191, Jan. 5. LOEW. 4) Apr. 16. LOEW. 5) scil. Aconis urbis. 6) Cf. etiam Will. Andr. SS. IX, p. 329. 10) Cf. Copt. Claromarsic. l. 1, c. 205. et 'Cron. de Fl.' p. 54. 7) a. 1191. Cont. ubi pro Dünkirchen et Furnes alia oppida enuntiat. 6) Aquic. 8) Hoc corruptum est ex d'Assolre, l. e. ratur.

Cron. de Fl. e. 10. Lamb. Ard. e. 103. Will. Andr. e. 121. et Cron. de Fl. e. 10. occupaverat recuperare intendens, villam Sancti Audomari per aliquod tempus obsedit et quoddam eius suburbium seu fortalicium quod Colof dicitur cepit. Balduinus etiam Ghisnarium comes, qui portam Bolognensem obsederat, in adiutorium Balduini Flandriae comitis de hospitiis suis, ubi nunc est domus fratrum Predicatorum, facta turri parvissima, potenter dedit assiduum. Audomarensem videntes se non posse resistere, regi mandant, quod, nisi celerius succurrat, se diutius tenere non possunt. Rex se tantis occupatum succurrere non posse respondit, et ut sibi prout melius possiat consulant. Sicque Audomarensem se Flandriae comiti Balduino reddiderunt. Tandem intervenientibus sapientibus atque probis, tractatu huius finem habuit, infra eodem, parte 9^a. Inter ea rex Philippus secundam uxorem duxit Ingeborgem, filiam regis Dacie, et sollempniter coronari fecit, sed inter eos consanguinitate false iurata, divorcium per Willelmum Remensem archiepiscopum celebratum est. Cui rex aliam superduxit, (filiam ducis Mirane), de qua genuit Philippum et Mariam; et de hoc divorcio dicitur infra eodem, parte 8. Rex autem Francorum non immemor iniuriarum sibi a Richardo rege Illatarum, terras eius per Franciam potenter invasit.

Pars 6.

De facto quod dicitur passus Salahadini.

Cron. de Fl. e. 10. Cont. Aquil. Cron. de Fl. e. 9. Cont. Aquil. et Cron. de Fl. e. 8. Estante sequente Salahadinus cum maximo exercitu Ioppen obsedit; rex vero Angliae, cuius erat Ioppa, videns ducem Burgundie mortuum, a principibus milicie Christi peti auxilium et obtinet. Exercitus igitur per terram illo pergit, Anglorum vero rex, ut Ioppenibus celerius succurrat, sine equis galeam intrat, secum assumens viros probatissimos Guahtherum Blesensem, Guidonem Montis-fortis comitem, Andream de Savigny, Drogonem de Mello, Guillelmum de Barris et Hugonem de Florinis, Franciscos, ducem Limburgensem, comitem de 20 Hoste et de Cleve, Teuthonicos, Guillelmum de Longa spata et baronem de Stanguot-fort, Anglicos; et quo ciclus potuit Ioppen adveniens, invenit iam Saracenos intrasse et ligandis atque captivandis christianis intentos. Confestim rex Angliae cum suis predictis in Saracenos irruunt et eos a civitate depellunt, cedendoque sequentes usque in collem qui imminabat exercitui Salahadini, ibique sistunt aciemque coadjuvant. Salahadinus, qui credebat civitatem sibi acquisitam, videns suos sic vulneratos affugere, peccit, quid hoc esset, et audito, quod rex Angliae et viri probatissimi praenominati contra eum pedites exissent et in predicto colle stabant eum bello prestolantes, obstupuit, insolitoque usus consilio equum paccerrimum ad hoc edoctum quasi per modum honorificentie regi Angliae misit, indecorum case dicens, tantum regem in bello peditem incedere. Rex se Saracenos consilio non credens, scutiferum ascendens iubet, qui subdens calcariibus equum, nulla vi eum girare potuit, quin inno equus, et erat edoctus, scutiferum curam velox detulit in exercitum Salahadini. Salahadinus a eadem cione personam regis se defecisse quasi verocondugis, acsi maliciose non factum fuisset, acutiferum dimisit liberum, et aliam equum meliorem regi misit, quem rex resutavit. Considerans igitur Salahadinus magnam christianorum exercitum per terram sibi appropinquare, obsidione soluta, recessit inactus anno Domini 1192.

De principio regni et regum Cyprum.

Mar. San. III, 10, 7. Dum sic in Terra Sancta variis fortuna vicis, Graeci Cyprenses contra Anglicos et illos qui insulam pro rege Anglorum observabant conspirantes, animantur, sed auxiliante Deo Latinis victoria cessit. Quo facto, magister Templi resignat in manus regis Angliae custodiam Cyprensis insule, quam sibi commiserat, supra eodem, parte 4^a; ipsiusque magistri consilio Guido de Lusitania, condam rex Iherusalem — terram nullam habebat — Cypri insulam a rege Angliae sibi donari poposuit, et rex eam sibi dedit ipsiusque in ea regem instituit anno Domini 1192. Tunc rex Guido omnes Terre Sancte milites suos exheredatos secum trahens in Cyprum, eis terram divisit possidendam. Ex huius igitur donacionis titulo rex Angliae super regem Cyprum prerogativa petit, ut patet infra capitulo Allelmi abbatis, parte . . .

Pars 7.

De reditu regis Angliae a Terra Sancta, de eius captione et liberatione et quibusdam eventibus illius temporis.

Mar. San. Circa idem tempus Conradus marchio Montis-ferrati et dominus Tyri ab assasidiis perimitur, et rex Angliae nepotem suum Henricum Campanie comitem relicto marchionis matrimonio copularit et et Terra Sancta regimen commisit; unde rex ipse valde notatus est et a pluribus de morte marchionis predicti. Tunc etiam alati sunt rumores in Francia, quod Vetulus de Montibus consilio regis Angliae 4 assasinos, qui in antiquis hi-

a) aliquot A. b) s) (sed) fortalicium A. c) celerius A. d) poterunt A. e) debet, spatio vacuo ref. A. 50 f) Francie add. A. g) superscr. B. h) des. B. i) his ber. A. k) Ioppen B. l) Gallorum A. Guahtherum B. m) Savigni A. n) comitesque A. o) Teuton. A. p) Longus A. q) Stagno A. r) predicto B. s) d'est. A. t) sic A. B. u) ymo A. v) librum B. w) s corr. B. x) ha redd.

1) Non ipse Balduinus comes, sed filius eius Arnoldus secundum Lambertum. 2) Locum in Bethmanni editione omissum v. SS. rer. Gall. XVIII, p. 542. Cf. praef. p. 138, n. 3. Eadem fera nomina avert. Cron. de Fl. p. 72. 3) de Chastillon. Cron. de Fl. 4) Pro hoc nominatur Walleranus de Luxembourg ib. 5) Salahadinum dolose egisse,

Chron. Flandr. non narrat. Nescio, num praeter hanc noster aliam narrationem secutus sit, vel de 55 suo narrationem auxerit. Primus narrat haec Guafrius de Vino-Salvo VI, 21 sqq., apud Gale, SS. rerum Angl. II, p. 419. 6) Ibi ex Mar. San. III, 10, 4. 7) Fuit praedecessor auctoris, ad cuius tempora opus non perductum est.

storiis Assidei vocantur, in Galliam misisset ad regem Francie perimendum. Unde rex Francie prodiciosam mortem sibi timens, servientibus cum clavis ferratis se per aliquod tempus custodiri fecit, nec nisi clavam ferratam in manu tenens et clavatis satellitibus stipatus exivit in publicum. Et inde ortum habuerunt servientes armorum. Rex autem Anglorum Richardus totus in virum aherum mutatus, repetiariis disponens, Henricum, nepotem suum predictum, ad Terre Sancte confectionem informans, cum in tuto statu dimittens, thesaurum quoque et auxilium sibi promittens, treugas a Salhadino peti et optinet. Tandem rex Anglie regnam suam atque viros suos ascendere et recedere iubet, ipse vero secrete cum aliquibus fratribus Templi in eorum habitu quasi unus ex eis cum galea in Aquileam transit. Inde relicto mutatoque habitu, ne cognosceretur, per Austriam her assumpsit, sibi que recognoscitur et captus fuit. Causa vero captivitas eius fuit: tam propter 10 assassidas in Franciam missos, quam propter mortem marchionis domini Tyri, ac propter injurias multas regi Francie per eum illatas regi Francorum et amicis ac alligatis suis seu confederatis erat suspectus, et ideo ab imperatore Henrico per annum et dimidium est detentus. Quo tempore et causa rex Francie terras regis Anglie depopulatur et vastat, per Normanniam et Turoniam plures villas et castella sibi subdens. Tandem rex Anglorum multo auri et argenti prelio ab imperatore solutus, in Angliam 15 transrexit, et dispositis rebus suis et regno, cum forti manu venit in Franciam, regi Philippo quantum potuit rependere vices, et facta est inter eos utrimque guerra durissima.

De morte Salahadini.

Anno Domini 1198. Salahadinus ad mortem languens in Damasco tria fecit digna relatu. Primo de melioribus militibus christianis, quos habebat captos, ante se duce fecit; inter quos domino de Anglura Francigene de comitatu Campanie, magne probitatis viro, suorum armorum insignia signumque suum vocale 'Damas' presentavit, quatinus ipse et posteri sui domini de Anglura ea perpetuo deferant eiusque signum vocale proclamant; quod si sibi promittere velit, ipsum et hos omnes captivos libertati donabit. Dominus de Anglura 25 videns, quod hoc fidei christiane non preiudicat nec etiam honori militari, pro sui et valencium virorum liberatione consensit; sicque Salahadinus eos omnes a captivitate liberos absolvit; et ab hinc domini de Anglura insignia Salahadini deferunt eiusque signum 'Damas' in bello vociferant usque in hodiernum diem. Hoc facto, vocat primipilarij suum et ait: 'Arma que vivens detuli iam resignavi, et quoniam mors mihi instat, fer mortis mee vexillum, et inposito linte super lancea, per omnes Damasci vicos incede sollempniter inclamans: "Ecce rex orientis moritur et nichil nisi pannum hunc secum defert de omni gloria sua". Deinde pelvim cum aqua iussit afferri et aquam manu super caput suum sparsit, deinde super pectus, super pedes et ad utrumque latus quasi per modum crucis. Quid in hoc sibi voluerit et utrum baptismi flammis eum Deus susceperit, novit ipse qui 35 corda scrutatur. Postremo 12 filiis suis terram suam divisit, fratri vero Salphandino, qui consore bellorum eius semper extiterat, nichil omnino reliquens; et sic obiit anno Domini 1198. Post eius mortem inter filios eius invicem ac etiam Salphandinum contra filios orto sunt discordie multe et magne, que christianis in Terra Sancta multum commodum attulerant.

Pars 8.

De quibusdam factis domini Innocencii pape tertii.

Eodem anno dominus Iohannes abbas noster videns se a nobilibus et vicinis oppressum, qui pro suis servitoribus et familiaribus prebendas monachales inportune petebant, ab hoc domino papa Innocencio privilegium inpetravit, ut illas et consimiles possit auctoritate 45 apostolica revocare et fratrum usibus applicare. Itemque privilegium confirmationis omnium bonorum et privilegiorum nostrorum. Utrumque datum anno Domini 1198. Hic est Innocencius papa III, qui Celestino III. successit, supra eodem, parte 3, vir gloriosus et iurista permaximus; multas decretales sollempnissimas ipse composuit, que quasi per omnes titulos postea collocatae sunt in antiquis, specialiter autem illas que in capite eiusdem libri scribuntur *De somma Trinitate et fide catholica: Firmiter*, capitulumque *Dampna-*

a) dimittere B 1. b) Aquileam B 1. c) Austriam B 1. d) non Damasc vel Damasc in codd. scriptum est, discerni non potest. e) captivo A 1. f) ad hinc A 1. g) mihi mors A 1. h) fecit B. i) deest A 1. h) h. p. A 1. l) ut I A 1. m) eius A 1. n) q. privilegii nostri hoc loco A. o) deest A 2. p) in codd. A hic incipit nova particula: De quibusdam factis pape Innocencii.

85 1) Cf. Rigord., SS. rerum Gall. XVII, p. 37. 2) Cf. apud Mayorij, SS. VII, p. 815, et inter eos quos Cont. Aquic. a. 1193. 3) Cf. ibid. a. 1194. 4) De noster legit Mar. San. III, 10, 8; sed verba ab alia fabula de domino de Anglura et Salahadino v. omnibus differunt. 5) Posterius a. 1199, Apr. 9; Marin, Hist. de Saladin II, p. 332. 6) Haec narrant multi doctores, ut Bernard. Theaur. c. 160, Potthast nr. 682. 7) Decr. Greg. I, I, c. 1.

mus¹, in quo condempnat aliquos articulos quos scripserat abbas Iohannis, de quo fit mencio supra eodem, parte [4°], non tamen condempnavit personam nec alia facta eius.

Cont. Aquic. 18
Will. Andr. 4 120
Cron. de Fl. c. 9

Condempnat etiam Almaricum Carnotensem cum doctrina sua perversa, qui postea fuit condusio Parisius. Scripsit etiam librum de misarum miserie atque de utilitate conditionis humane et illa multa² fulcissima³. Dedit etiam singulis ecclesiis in Roma libram unam argenti ad singulos calices, sic tamen ut eos vendere vel alienare non possint. Coronavit etiam Imperatorem Othobonem quartum, Philippo Savorum⁴ duce reprobato; unde mentionem facit in illa decretali: *Venerabilem⁵, De electione*, in antiquis. Et postea deposuit Othobonem, qui seditionem ecclesie iuriam non sordavit. Supra etiam tempore fratres Almonial ordinis beate Marie Tenthentium sexaginta⁶ vixerunt Livoniam, cuius hodie sunt domini, et eam ad eodem Christi converterunt. Anno Domini 1199, Innocentius papa Petrum filium beate Marie de Viala Gyschonum cardinalem misit in Galliam ad regem Francie cum litteris monitionis, ut ipse rex Ingeburgem reginam falso consanguinitatis iuramento distinctam, supra eodem, parte [5°], legitime resumeret; sic autem, et rex et regnum anathematis vinculo subiaceret. Qui cardinalis negocium sibi instantem decem mensibus tepide nimis exsequens, apud Divionem Burgundie castrum cum vicis ecclesiasticis consilio celebrato, transalpina⁷ pinavit, et sententiam, quam in Francia dare debuerat, sibi dedit et regem et regnum eum magna peraritate interdidit. Deinde dominus Octovianus Hostiensis episcopus cardinalis ab Innocentio papa legatus in Francia⁸ mittitur, quem rex 15 honorifice suscepit; et dum Suesioni⁹ in presencia dicit¹⁰ domini Octoviani et college sui domini Iohannis cardinalium rex Francie, multitudinis supatus advocatorum, causam suam pro divorce ad suum libitum perorasset, regina vero sola nullum preter Deum advocatum haberet, quidam clericus a medio surgens, licentia regis et cardinalium regis causam sic dilucide peroravit, ut rex et cardinalibus ac omnibus qui aderant seret admiracioni. Rex igitur ipse papa obediens et ecclesie, Ingeburgem reginam sibi resociavit, superinductam abjuravit, et sic ipsum et regnum Francie ab interdicto cardinalis¹¹ absolvit et Romam rediit. Superinducte vero filium Philippum et filiam Mariam papa legitimavit, sicut ipsemet testificavit¹² in decretali: *Per venerabilem¹³*, quam ipse composuit. Extra: *Qui filii sunt legitimi*. Hic dominus Octovianus cardinalis est ille iurista magnus, qui summam copiosam edidit que¹⁴ dicitur Hostiensis.

Pars 9.

25

De confederacione comitis Bolonie cum comite Ghisnarum, et quod ambo fecerunt homagium comiti Flandrie.

is e. 10
Will. Andr. 4 120
Cron. de Fl. et Cont. Aquic. 1199

Regina Francie Elizabeth¹⁵, dum vivebat, nepotem habuerat Reginaldum comitem de Dompno-Martino, quem rex amore regine multum honoraverat et ei comitatum Bolonie potentissimum dederat uxorem¹⁶. Uns diem orta dissensionis verborum in regis presencia, comes Sancti Pauli predictum Reginaldum in facie percussit ad sanguine 30 effusionem¹⁷. Qui percussus exivit ira plenus, regique rem pacificare volenti non acquievit; et inde regis indignacionem¹⁸ timens, comitem Ghisnarum Baldulnum sibi confederavit; qui simul ad Baldulnum Flandrie comitem, qui guerram epatra regem habebat, se transferunt, uterque de suo comitatu, iste scilicet de Ghisnensi, aliter de Bolonensi, sibi facientes homagium. Quo rex audito, cum vicerele veni in Flandriam et usque Balliolium¹⁹, ubi quedam pax confecta fuit, que parum duravit. [Et] eodem anno, id est 1199, post guerram 35 diuinam reges Francie et Anglie treugas interunt²⁰; quibus Armatus, rex Anglie Richardus a quodam milite suo subdito Limonicensi²¹ pectus thesaurum in suo castello reperiit; milite repugnante, rex Anglie castellum obsedit; unaque dierum rex Anglie castellum circuebat, et locum eligere aptum assueti, sagitta percussus oblit, et iuxta patrem suum apud Fontem-Ebraldi sepultus est; cui successit frater suus Iohannes.

Quomodo comitatus Artesii incepit et separatus fuit a Flandria.

40

Cont. Aquic.

Baldulnus Flandrie comes terras regis herum infestat. Maria vero, uxor eius, neptis regis Francie, filia Theobaldi²² comitis Campanie, Parisius ad regem pro pace inter regem et comitem Flandrie, matrimonium, facienda pergit²³. Quia rex honorifice suscipiens, de pace securam ad Flandriam remisit. Intervenientibus vero prudentibus atque probis, ut dicitur supra eodem, parte [5°], lis tractatu²⁴ finem sumpsit anno Domini 1199. Sicque comes et heredes sui perpetuo totam Flandriam ultra novum 45 fossatum ad oriens, rex²⁵ vero totam terram citra fossatum cum suis heredibus perpetuo possiderent. Sic rex Atrebatum, Lensensum²⁶, Bpapasmas²⁷, Aridam-Gamanciam atque villas Audomarensem, Ariensem et Hesdinensem²⁸ cum tota terra appendice conflagavit in comitatum unum et inde filium suum Ludovicum comitem fecit Artesiensem. Et ita comitatus

a) deest, spatio vacuo rel. A1. b) condempnat A1. c) plura A1. d) deest A1. e) suppl. nec. mans. A1, 50
f) 1198. B1, ubi haec ad praecedentia tracta sunt. g) deest, spatio vacuo rel. A1. h) Franciam A1. i) successioni A1. k) deest A1. l) perorasset B1. m) quoque A1. n) cardinali A1. o) testificatur B1.
p) 4 A1. q) Elis. B1. r) in ux. A1. s) effusionem B1. t) indignacionem B1. u) Balliolium A1.
v) Baldulnum B1. w) deest B. x) intererunt B1. y) filium A2. z) Campanie A1.
a) deest A2. b) deest, spatio vacuo rel. A1. c) tractatus A1. d) s. D. des. A1. e) deest A2. f) circa A1. 55
g) possideret B. h) sic B1 comparat; Lipsa, suppl. nec. m. palmas A1; Lipsa palmas A2.

1) Decr. Greg. I, 1, c. 2. 2) Ib. I, 6, c. 34. Isabellae, uxoris Philippi regis, pertinentia. Cf. etiam
3) Ib. IV, 17, c. 13. 4) Sic Will. Andr., c. 132. Cron. de Fl. p. 78, ubi vero p. 139, rectius narratur
5) Immo Henricus, ut recte scribit Cont. Aquic. a Ludowico IX. comitatum Artesiensem constitutum;
6) 1195. 6) Lens; Bapaume, Aroaise. 7) Aire, quod a. 1237. factum est, et primus comes Robertus, 69
Hesdin. — Cf. Cont. Aquic. a. 1192, ubi pleraque filius Ludovici VIII regis, institutus.
horum oppidorum enumerata sunt ut ad hereditatem

Artesii separatus a Flandria mansit. Pax ista toti patrie presentis magnum attulit sollacium post tantarum guerrarum molestias et pressuras, dampna quoque innumera, et specialiter per terram huius ecclesie iam per 8 annos continuos agitata.

De guerra Blavotinorum et Ingrekinorum.

Insupererat octava guerra Blavotinorum et Ingrekinorum, que pluribus annis terras Furnensem, Bergensem et Borburgensem, in quibus bona huius ecclesie pro magna parte consistunt, quam plurimum afflixit. Ad quos congregandos Mathildis comitissa, ad quam dotis nomine predicta territoria pertinebant, exercitum movit, contra quam Blavotus cum suo ductore quodam milite Heriberto insurgente, eam in fugam propulerunt, pluribus interfectis; domina cum paucis fugit in castrum Fursi, esse ibi confecta, ad Dunkerham recessit. Blavotus sequentes castrum princeps in Fursi incendit, Balduinus autem Ghisonarum comes et castellanus Borburgensis comitissam suam predictam de Dunkerham in quam securitatem reducerunt. Ob huius conspiracionis audaciam Heribertus miles ille predictus cum suis per litteras comitis de patria sunt decem, eorumque bonis confiscata. Quibus omnibus tribulacionibus dominus Iohannes (noster) abbas licet pertensus et multipliciter angustatus, patienter tamen atque viriliter fratrum animos confortans, constans et fortis sicut tetragonus sine vituperio stetit; sicut sonant versus tituli:

*Sepe rapinas, crebro ruinas vimque rogorum
Passus ovabat, spe reparabat cor timidorum.*

Para 10.

De uxoratione Ludovici comitis Artesii et quibusdam privilegiis nostris.

Anno Domini 1201, rex Francorum Philippus, rex Anglie Iohannes, comes Flandrie Balduinus et alii plures utriusque regni processus ad mutuum convenere colloquium, ubi Ludovicus, regis Francie primogenitus et comes Artesiensis, uxorem duxit Blancam, filiam regis Hispanie ex sorore regis Anglie iam dicti. Ibi fuit inter reges predictos firmata pax, et rex Anglie quaevis eidem castella Vilassini, Ghordum et alia, que fuerunt causa guerre sic diutius inter reges antedictos.

Circa idem tempus dominus Iohannes abbas noster a papa Innocencio impetravit, ut, cum terre ecclesie nostre, que a laicis detinentur, nobis fuerint in pignus obligate, fructus inde perceptos non teneantur in sortem computare. Itemque conservatoriam privilegiorum nostrorum. Utrumque privilegium datum Innocencii pape anno 5. Item anno post hoc secundo idem dominus abbas Iohannes a papa Innocencio privilegium impetravit benedicendi pallas altaris et sacerdotalia indumenta. Item confirmationem aliquarum terrarum in Wiserna, de qua supra (eodem), parte prima, et aliarum in predicto privilegio allegatarum. Utrumque datum Innocencii pape tercii anno 7. (Item aliud in quo prohibet . . .)

De cruce signatione Balduini Flandrie comitis et aliorum plurium.

Balduinus Flandrie et Hannonie comes cum rege pacificatus, ut supra dictum est, torneamentum convocavit, ad quod dum plures convenirent, multi, omissis torseamentis et seculi vanitate, erucem Domini assumpserunt, comites scilicet Theobaldus Campaniensis, Ludovicus Blesensis, Stephanus Porticensis, Hugo Sancti Pauli, Reginaldus Boloniensis, Symon Montis-fortis et Guido, frater eius, Iohannes de Neelo castellanus Brugensis, Ingelramus de Boves et tres fratres eius, alii quoque nobiles plurimi ultra numerum mille militum. Dum sic comes Flandrie Balduinus crucem assumpserat, fratres de Claromarisco ab eo litteras impetrarunt, ut molendina quedam facere possent aquatica; quod cernens dominus Iohannes abbas noster, comitem adiit, privilegia sua ostendit, quod inter Arkas et Borburgh et Loodic nullus molendina nisi nos construere poterat. Qui comes, litteris de Claromarisco cassatis, eis ius nobis adjudicavit, inde litteras suas nobis concessit datas anno Domini 1202.

Para 11.

De progressu cruce signatorum, et de imperio et morte Alexii pueri.

Estate sequenti, anno Domini 1203, mense Aprili Balduinus comes Flandrie, iam supra cruce signatus, peram et baculum Brugis assumpsit in Terre Sancte subsidium. Habuerat

50 a) tantas mol. B, ubi ga. decet. b) Inter Blavotinos (Blavot. A 1) et Ingrequinos A. c) Insurrexerat B 1; i. legitur A 1; l. enim A 2. d) Blanca A 1. e) decet A 2. f) Bourbourgensem A 2. g) afflixit A 1. h) d. u. sed suo supercr. B 1. i) quondam A 2. k) Dunkerham A 1; Dumkerquam A 2. l) succedunt A 2. m) Bourburg. A 2. n) Dumkerqua A 2. o) roduxit A. p) suppl. sec. m. A 1. q) decet A; a. lob. A 2. r) omicos A 1. s) thetrag. suppl. sec. m. A 1. t) acti A 1. u) decet A 1. v) convenire A 2. w) Biancham A 1; Blanquam A 2. x) Wils. A 2. y) a. l. a. A 1. z) decet A 2; loh. a. A 1. aa) benedicti A 2. ab) decet A 2; tercio A 1. ac) hanc solum habet A 1. ad) spatium vacuum A 1. ae) quam pl. A; plurimum A 2. af) torcem. B 1. ag) convenirent A 1. ah) omissis A 1. ai) toraliam. A. aj) Burgensis A 2, B 1. ak) Boves A 2. al) m. militum A 2. am) impetrarunt A 1. an) construere A 1. ao) a. l. a. A 1. ap) et ad. A 2. aq) Bourburgh A 2. ar) quassata A 1. as) decet A 1. at) a. D. dec. A 1.

1) Cf. Cont. Aquile. a. 1200. 2) Cf. Cont. Berg. haast nr. 2293. 3298. 3) Cf. Simon, II, 11. 69. 80. a. 1204. 4) Cf. supra p. 619, part. 5. 5) V. infra 6) V. chartam apud Baluze, Epist. Innoc. III. II, p. 103. partem 23, v. 27. 28. 7) a. 1204, Oct. 5. 10; Pott. 8) a. 1202.

de uxore sua Maria filiam Iohannam, et nunc post peram assumptam nata est ei de eadem uxore secunda filia Margareta¹. Quas et terram suam regendas commisit cuidam cognato suo Bochardo de Avesnis² in dyachonatus ordine constituto³. Sicque licentis omnibus, accessit. Illi de predicatione Fulconis⁴ cum comitibus Perticensi⁵ et de⁶ Dompno-Petra⁷

per Massillam iter assumunt; Iohannes de Nele castellanus Brugenis cum trecentis militibus Mariam Flandrie comitissam post maritum suum per oceanum et strictum Marochii usque Massillam et inde in Terram Sanctam ad Pitholomaidam deduxit⁸; ubi expectato marito, quem credebatur ibidem adventurum,

1203. die Iugheas, obiit anno Domini 1203⁹. Balduinus et qui cum eo erant exilium sibi statuerunt Theobaldum Campanie comitem, et eo mortuo, Bonifacium marchionem Montis-ferrati; et sic Venetas applicuerunt, ubi cum Henrico Dandulo tunc duce Venetarum conveniunt, ut ipsi cum Venetis ad Venetorum expensis Iadram Sclavorum civitatem Venetis inimicam capiant et Venetis restituant, ac delata, sicut placet, in iter inceptum procedant. Iadria capta, dum ibidem hibernare coguntur, puer Alexius Imperator Constantinopolis de carceribus avunculi sui elapsus, ad eos venit, petens eorum auxilio imperio suo restitui, promittens expensis et munera atque subjectionem sacrosanctae Romanae ecclesiae. Accesserunt et preces Philippi regis Alemanni, qui sororem eius habebat uxorem, precesque regis Hungariae. Pergratam cum Venetis inveniunt, eorumque virtute Constantinopolis capitur, et puer Alexius in

1203. imperatorem coronatur; quam civitatem eius incolae per hominem posse capti non credebant propter eius fortitudinem, et quia prophetiam se habere dicebant, quod per angelum caperetur. Latiatis Naquis intrantibus per locum ubi pictus erat angelus, se deceptos per equivocacionem angeli cognoverunt. Post coronacionem pueri Alexii, Latini adhuc ibidem in patria orientantibus, Graeci in eorum exitum machinantur. Tutor etiam pueri Alexii cum nocte suffocavit, quare Latini herato contra civitatem venerunt et eam ceperunt, omnibus fere maioribus eorum 20 et conspiracionis auctoribus interfectis¹⁰. Hoc facto, Imperium diviserunt, media pars obvenerit Francia

mediaque parti Venetis.

De electione Balduini Flandrie comitis in imperatorem Constantinopolitanum.

1204. Deinde a totis exercitibus Balduinus Flandrie comes in imperatorem Constantinopolis eligitur et coronatur anno 25 Domini 1204, et communi consensu Francie partis suae mediae, id est quartam totius imperii, imperatori novo dederunt. Similiter et Venetis partis suae mediae imperatori resignarunt. Marchioni Montis-ferrati, qui capitaneus fuerat exercitus, regnum obvenerit Tessale; superioritas vero totius Graeciae imperatori cessit; et aliquanto tempore pacifice simul has terras sic possederunt.

De fine ipsius imperatoris et coronatione Henrici, fratris eius, in imperatorem.

1205. Post haec civitas Andronopolis cum adiacente patria, que in sortem obvenerat Venetorum, contra eam rebellavit et a Iohanne domino Blectorum auxilium querunt. Venetis vero ad imperatorem querimoniam deponunt. Imperator ad requestam Venetorum, exercitum congregato, pergit Haec; Andronopolim obsidione vallant et continuis assidibus urgent; dumque hinc diebus suffocatis muris ignem apponere usque post prandium differunt, ecce inter prandendum 35 Iohannes prefatus cum Blectis suis et Comanis adventit in multitudine gravi. Quibus imperator in moderate nimis occurrens, involvitur, et inter inimicorum multitudinem perditus, ac de suis militibus plus quam trecentis interemptis, simpliciter ignoratur quo devenit. Reliqui autem exercitus confusus ab obsidione

1205. recedens, Constantinopolim rediit anno Domini 1205. Tandem imperator diligenter perquisita res inventa, Henricum, fratrem eius, in imperatorem Constantinopolis coronaverunt anno Domini 1206. In Flandria vero comitatu et 40 aliis eius terris istarum parcium successit Iohanna, filia eius primogenita, de qua hunc supra dictum est.

Pars 12.

De heresi Albigenisium et interfectione Petri cardinalis et legati.

1207. Anno Domini 1207, in partibus Aquitanis detectus est error Albigenisium, ad quos convertendos et eorum 45 errores confutandos missi sunt ab Innocentio papa 13 abbatibus ordinis Cisterciensis, quibus adiunctus est Dydacus Oxoniensis episcopus ex Hispania, secum habens fratrem Dominicum, qui ordinem Predicatorum inceperat, supra eodem parte [107], necdum confirmatum. Huius erroris auctores et professores erant Rogerus viscomes Biterrensis dominusque de Carcasona et Albigenisium, Raymondus quoque comes Tholosanus. Dumque Albigenes a suis erroribus converti nolent, virum venerabilem et in omni sanitate ac religione approbatum 60 dominum Petrum cardinalem, apostolice sedis legatum, ad hoc missum a papa, qui crucis signacionem

a) coga. Al. b) Avesnis Al. Bl. c) disch. Al. d) piden Al. Portocensis Al. e) deest Bl. f) de Al. g) Sclavonem Bl. h) supercr. Bl. i) inlunt Bl. j) prophetiam Al. k) deest Al. m) conspiracionibus Al. n) interfecerunt Al. o) supercr. Bl. p) provincia Al. q) rebellat Bl. r) Venetis Al. s) subf. Al. t) relicus Al. u) Constantinopolis Al. v) deest Bl. w) confund. Al. x) did. Al. y) deest Al. 55 z) Carcasona Al. a) missus Al. Bl.

1) Sic refert Geoffroi de Villehardouin c. 169, indeque in Syriam transiisse, sicut et Iohannes de SS. rex, Gall. XVIII, p. 479; Chron. Hanon. c. 203, Nele fecit. 2) Sic Will. Andr. c. 132. 3) In supra p. 448. 4) Cf. Cron. de Fl. p. 133. 5) De Cron. de Fl. p. 84. 6) Accipiunt milites cum imperatore quo supra loco omisso ex Mar. San. III, 11, 1. in pugnam missi et omnes fere interempti esse eo retulerat. 7) Gaufrido. 8) Reinaldo. 9) A Iohanne de Nele comitissam conductam esse, nusquam legit. 10) Ille locus ex Mart. Opp. p. 439. notus est. Sed Geoffroi l. 1 et alii referunt, eam Massillam

contra eos predicato mortis, ne eorum errores ad vicinas regiones, sicut iam inceperant, creperent, specialiter facitante Tholosano comite, ipsius erroris professore, nequam inter-

manus ipso lancea in iugulo transosso propter confessionem domini abati Ihesu Christi. De exposita Johannis Anglorum regis in monachos Cantuarienses, est quod predicti monachi in hoc monasterio recepti fuerunt.

Eodem etiam tempore, mortuo archiepiscopo Cantuariense, rex Anglia Iohannes contra ius et libertatem ecclesie voluit ad suum libitum in archiepiscopatum intrudere quendam Symonem de Grege Norwicensem episcopum; et quia monachi Cantuarienses, quibus electio de iure competeat, iam in alium sua vota direxerant, rex ipse maiestatis sue tyrannidem oblato carere videns effectu, acrior intumuit et horridum sue mentis conceptum inaudita complevit executione, et Christi monachos Cantuarienses de suis sibi spoliis, Flandriam adire coegit, cunctis eorum possessionibus confisacatis. Quis de causa tota Anglia ecclesiastica supposita est interdictio, nullis ibi divinis celebrandis preter solos Cantuarienses. Statinque ut hos sanctos exules dominus noster Iohannes abbas apud Wissantum applicasse cognovit, statim litteras suas consolatorias per duos de monachis nostris ad illos misit, in eorum refrigerium offerens se et sua. Illi vero pro caritatis officio sic oblato consolaciores effecti, Deo omnipotenti, qui non derelinquit sperantes in se, gratias dominoque abbati nostroque collegio gratias innumeras referentes, huc venire disponunt. Quibus adventantibus, dominus noster abbas et conventus in obviam eis cum cruce, candelis et thymiamateriis processionaliter incesserunt usque ad ecclesiam sancti Dionysii et eos hic in monasterium aduxerunt. Erant enim monachi numero 70, familiares autem eorum usque centum. Qui omnes insimul per dies 12 hic apud nos manserunt, donec per abbatias circumquaque bini vel terni a suo priore missi sunt, ipso priore cum 16 monachis plus quam per annum nobiscum remanentibus. Quem numerum magister Stephanus de Langhetonne Sancti Grisogoni cardinalis, ab Innocencio papa in archiepiscopum Cantuarie concessus, diminuit et ad alias abbatias per Galliam destinavit. Propter hanc humanitatis exhibicionem rex Anglie indignatus, omnia bona nostra huius ecclesie per Angliam constituta confisacavit, sed ad preces domini Philippi comitis Namurcensis nobis omnia restitui fecit. Propter hanc nichilominus caritatis exhibicionem monachis Cantuariensibus a nobis factam papa Innocencius domino abbati et conventui nostro litteras suas misit, regracians et collaudans huiusmodi caritatis officium. Item eodem tempore confirmavit nobis divisionem cantuariatus a personatu in Calais et Petresse factas per iudicem delegatum, supra capitulo Item confirmavit privilegia nostra et maxime Balduini Flandrie et Hannonie comitis, quod nullus possit molen-

W.H. Andr. 1. 100

W.H. Andr. 1. 161. 167

1207.

De sententia lata contra regem Anglie propter excessus predictos. Anno Domini 1209, sententia excommunicationis in Iohannem regem Anglie et interdicti in eius regnum diu suspensa, nunc autem ab episcopo Atrebatense et abbate Sancti Vedasti, iudicibus a papa delegatis, ulterius eam differre non valentibus, Atrebatensis data est, presentibus Willelmo Londoniensi, Eustacio Helyensi episcopis, astante cleri et populi multitudine.

1209.

Pars 13.

De lite nostra et victoria contra Alchiacenses.

Abbate Sancti Silvii Alchiacensis domino Symone, monacho nostro Sancti Bertini, in abbatem de Marchienis assumpto, subrogatus fuit in Alchiaco dominus Iohannes de Bethu-

1) moni A. 1. 2) suppl. ecc. m. A. 1. 3) professoris A. 1. 4) iugulo suppl. ecc. m. A. 1. 5) acriter A. 1. 6) M. a. B. 1. 7) et — recepti ecc. A. 1. 8) libertate A. 2. 9) pdam A. 1. 10) deest B. 1. 11) deest A. 2. 12) mag. A. 1. 13) opt. B. 1. 14) suppl. ecc. m. A. 1. 15) inlicita A. 1. 16) excommunicatione A. 1. 17) Wissantum A. 1. 18) relig. B. 1. 19) hinc B. 1. 20) consolatoris A. 2. 21) Deo horum add. A. 1. 22) delinquit A. 1; dereliquit B. 1. 23) gratiasque dominus A. 1. 24) abstractus A. 1. 25) thymiamateris A. 1. 26) deest A. 2. 27) deest A. 1. 28) trial A. 2. 29) xii A. 2. 30) hic add. A. 2. 31) deest A. 2. 32) sic A. 1, B. 1; factum A. 2. 33) delegatos A. 1. 34) a. a. deo. B. 35) deest add.; parte . . . add. A. 1. 36) deest B; B. A. 1. 37) et B. deo. B. 38) Borborch A. 1. 39) deest A. 1. 40) deest B. 1. 41) Londoniensis et A. 1. 42) Hollenai A. 1. 43) cleri A. 1. 44) Alciaco, hoc loco et scriptus A. 1. 45) Marchianis h. l. A. 2.

1) Immo Iohannem. 2) Cf. W.H. Andr. s. 164, ubi riora duo data Nov. 20; Potthast nr. 3223, 3227, cum octo fratribus. 3) A. 1207, Sept. 15; Potthast 6) Radolpho. 7) Odon. 8) Cf. Ann. March. nr. 3177. 9) Nusquam de eo dictum est. 10) Post- 33, XVI, p. 615.

nia^a monachus noster, vir honestus et sancte vite, supra capitulo Symonis secundi parte 4^a. Quo renunciante, Symon predictus de Marchienis ad Alchiacum iterum reassumitur. Hoc quoque Symone abbate^b vitam universam carnis ingresso, monachi Alchiacenses de quo collegio abbatem sibi elegerunt. Quibus per dominum Iohannem abbatem nostrum in causam tractis et ab episcopo Morinensi excommunicatis et publice denunciatis, causa ad sedem apostolicam est delata et domino G. Sancto Marie in Postibus archiepiscopo cardinali commissa. Ad veritatem inquirendam in partibus delegati sunt abbates Sancti Iohannis in Monte Morinorum, de Blangiac^c et de Longo-villari^d; ubi per^e non probatum extitit, quod a 60 annis semper abbates Alchiacenses de gremio collegii Sancti Bertini et specialiter infra idem tempus septem abbates Alchiacenses successive sunt assumpti. Item probatum, id quod hec consuetudo medio tempore fuit quasi contradictorio iudicio^f obtenta in persona^g cuiusdam Warini, supra capitulo Godescalci, parte 2^a. Item etiam exhibita^h privilegia Pascalis pape, in quoⁱ dicitur: *Subrogacionem abbatis apud Alchiacum iuxta preteriti temporis [morem]^j in vestra concedimus semper dispositione^k persistere*; iuxta privilegium etiam Calixti pape, ubi sic habetur: *Iuxta predecessoris nostri Pascalis^l pape decretum is abbatis subrogacionem penes Alchiacum non aliunde^m quam de vestro monasterio fieri auctoritate apostolica prohibemus*.

Hac inquisitione ad curiam transmissa, dominus abbas noster Romam adijt, causam ecclesie pro viribus defensurus. Inquisitione et attestacionibus publicatis, propositum fuit pro parte Alchiacensium, predicta non valere. Primo, quia, licet plures abbates in Alchiaco fuerint electi de gremio Sancti Bertini, hoc liberaⁿ voluntate et non ex necessitate factum fuit; secundo, quod, licet consuetudinis ususque longevi non sit vixit^o auctoritas, non tamen est adeo valitura, ut rationem vincat aut legem; lex vero, id est ius, vult, ut de proprio et non de alieno collegio abbas eligatur, si tamen idoneus^p invenjatur in eo, sicut ista vice fecerunt Alchiacenses. Tercio, quod dici non potest ista consuetudo in contrario iudicio^q obtenta^r; nam quod de^s Warini predicti electione^t factum fuit, pro bono pacis et extra iudicium factum fuit. Quarto, quod non obstat eis privilegium Pascalis^u pape, scilicet ut abbas in Alchiaco sumatur de gremio Sancti Bertini secundum preteriti temporis morem, quia mos preteriti^v temporis probandus fuisset, quem tamen Bertinienses non propaverunt. Quibus pro parte nostra responsum est: primo ad primum, quod abbates Alchiacenses de gremio Sancti Bertini electi ex necessitate electi fuerint, patet per electionem Warini iam allegati, qui de Alchiacensi collegio electus promoveri^w non potuit, sed postea monachus Sancti Bertini professus iterum electus est et profecit; quod igitur primo^x noluerunt, postea fecerunt inviti. Ad secundum, quod ecclesia Sancti Bertini est mater Alchiacensis ecclesie, in qua abbas Sancti Bertini visitat quasi in speciali filia, fratres Alchiacenses non presumunt extraneum elegisse, cum elegerint^y de gremio sue matris. Ad tertium, quod^z ex predictis clare colligitur, quod in electione predicti Warini non pro bono pacis, sed ex debito fuerit processum, quia plures alios postea de gremio Sancti Bertini monachi Alchiacenses elegerunt. Ad quartum, quod privilegium^{aa} Pascalis pape scilicet *iuxta preteriti temporis morem^{ab}*, interpretari debet non condicionaliter, id est, *si mos preteriti temporis ita fuit*,^{ac} sed causaliter, id est *quia mos preteriti temporis ita fuit*. Et hoc patet, quia privilegium est lex privata^{ad}, lex autem non debet esse obscura neque capciosa, sed certa et manifesta, nec esset lex privata, nisi aliquid indulgeret^{ae}. Cum igitur res interpretari debeat, ut valeat,

^a A1 hic addit perierat: qui fuit annus Domini 1206. Innovavit legem... concesserat eis dominus Loquus abbas supra capitulo... 45

a) Bertina A 1. b) deest A 2. c) a dom. B 1. d) Blangiac. B 1. e) Longav. A 2. f) p. h. de. A 2. g) deest A 2. B 1. h) person. A 1. i) exhib. A 2. h) sic A 2. B 1. j) post corr. q. d. l. k) deest A. l. c. q. d. sic ed. charta et infra l. 40. m) dispocone B 1. n) p. p. B 1. o) privilegii A 2. p) Pascalis A 1. q) suppl. ead. m. A 1. r) attest. A 1. s) libra B 1. t) deest A 2; post superer. B 1. u) deest A 2. v) id. A 1. exceptus. w) obtinere A 2. x) in A 1. y) elezione B 1. z) p. p. A 1. aa) pr. l. m. B 1. ab) promov. A 1. b) prius A 2. ac) vol. A 1. ad) elegerit A 1. 50 e) ob. q. A 1. f) W. p. A 1. g) privilegia A 1. ubi a e corr. h) morem A 1. i) (qm. h. a. sent. add. A 1. quae infra repetuntur; nisi aliquid — porat) privilegium. k) indulgerit A 2. l) spatium unius versu vacat.

1) Intelligere videtur auctorem Vkae S. Bernardi, 2) Walterus. 3) p. 806. 4) Apud Simonem II, 2, quem l. l. p. 816. non nominavit. 5) Abhinc quae traduntur de hys Alchiacensibus plerumque ad verbum exscripta sunt ex bulla Innocentii III, quam Iohannes Roma praesentis in epist. papali non mentio fit. Infra laudet, apud Baluze, Epist. Inn. II, p. 317. sqq. Ex epitaphio infra edito v. 35. hoc coniectura videtur (Potthast, Reg. nr. 3717). 6) Gualae. 7) Richardus? auctor.

quam ut pereat, privilegium Pascalis predictum intelligi debet causaliter et clare; et hoc etiam patet per privilegium Calixti preallegatum, quod plene declarat pro ecclesia Sancti Bertini; cum dicit, non aliunde quam de monasterio Sancti Bertini electionem in Alchaco faciendam. Quibus auditis, papa iudicavit pro ecclesia Sancti Bertini, sic quod, quociens in Alchaco abbatia electio imminet facienda, Alchacenses monachi de cenobio Sancti Bertini personam ydoneam sibi eligant in abbatem; ita videlicet, ut tandem monasterium Sancti Bertini debeat hac honoris prerogativa gaudere, donec in eo vigerit observantia regularis et ydoneo persone inventantur in eo qui possint in abbates assumi. De hac sententia bullas nobis papa concessit, que postea per Gregorium papam nonum redacta sunt in libro decretalium, titulo *De verborum significacionibus*, capitulo *Abbate Sancti Silvini et cetera*. Datum anno Domini 1209. Item dominus abbas noster tunc privilegium impetravit, quo papa prohibet prebendas monachales et beneficia non vacancia conferre [neque pensiones pro eisdem alicui assignare]. Datum anno Domini 1209. Item privilegium, ne pro benedictione abbatis nostri episcopo, archidiacono seu capitulo cappam sericam, palefridum, pastum et huius similia seu aliam consuetudinem persolvere teneamur, alias possimus ad alium quemcumque catholicum antistitem nos transferre. Item aliud, in quo confirmat nobis terragium de Flechnele et terras quas ab R. de Alneto et G. de Clusa habemus, que 4 privilegia sunt eiusdem date pontificatus domini Innocentii pape anno 13, qui fuit annus Domini 1209. Que privilegia dominus abbas noster de Roma rediens executioni demandavit. Hoc facto, Alchacenses elegerunt de gremio huius ecclesie virum prudentem dominum Iohannem Allardi, qui eos strenue rexit annis 44, et pre senectute visum amissit et resignavit. Post quem elegerunt dominum Willelmum de Niles, monachum nostrum, virum valde religiosum.

De imperio Otthonis quarti et eius expulsionione ab imperio.

Mortuo imperatore Henrico VI, principes elegerunt vas pater Otthonem, filium Henrici ducis Batonum, nepotem regis Anglie, alii pater Philippum Swavorum ducem. Cui Philippo Innocentius papa fortiter adversabatur propter fratrem eius Henricum imperatorem predictum, quem papa excommunicaverat, quis contra ecclesiam multam exercuerat tyrannidem, et Otthoni fortiter adhesit. De hac adhesionem et Philippi Swavorum ducis reprobationem mentionem facit illa decretalis: *Venerabilium*; Extra. *De electione in antiquis*, ibi vide, si vis. Tandem pater reformata inter Philippum et Otthonem, Philippus predictus a Ludgavio Thuringie dolo peritur, et sic optavit Ottho, ut Aquigrani in regem Alemannie apud postea Rome in imperatorem per Innocentium papam coronatur anno Domini 1209. Qui statim accepta corona contra ecclesiam rebellavit; propter quod illum papa excommunicavit. Quarto anno sui imperii principes elegerunt Federicum regem Apulie in imperatorem, qui in Alemanniam transiens, contra Otthonem milites Anglicos nomine Germanus Tholesberiensis marescallus eius fuit in regno Arelatensi, qui ad ipsum Otthonem libellam satis gratam composuit de mirabilibus mundi. Iste est Ottho III, qui postea cum Ferrando Flandrie comite contra regem Francie Philippum in Bovinis pugnavit, infra eodem, parte [18].

Para 14.

De tribulacione huius patrie et huius ecclesie per Reginaldum de Dompno Martino et Arnoldum comitem Ghisnarum.

Reginaldus de Dompno Martino comes Boloniensis post regis contra eum indignacionem reconciliatus, Ghisnarum comiti invidens propter aliqua castra seu fortalicia, que ipse Ghisnensis comes edificare ceperat, regem Francie contra eum iacitavit. Rex vero dum exerce-

45 a) Calixti A1. — presleg. A1. b) coctens A1. c) imm. abb. et. B1. d) hoc B1. e) abbatem A2. f) postea B1. g) novum A1 (post suppl.). 2. h) et c. dea. B1. i) dea. B1. j) suppl. ecc. m. A1. k) s. D. dea. A1. m) palefridum B1; palefridum A1. n) gramum B1. o) potius B1. p) quemlibet A2. q) Flechnele A1. r) h. aratum B1. s) deest A2. B1. t) deest A1. u) saxonico. A1. v) Alardi A1. w) eam A1. x) Niles A1. y) relligiosum A1. z) Swavorum suppl. ecc. m. A1. a) etia. m. de hoc pater B1. b) de. A1. 50 a) Swavorum suppl. ecc. m. A1. b) prima d. suppl. ecc. m. A1. c) ubi A1. d) sub p. A1. e) langravis suppl. ecc. m. A1. f) Alemannia B1. g) suppl. ecc. m. A1. h) Tholesch A1. i) marescallus A1. m) Otthonis A1. n) sup. deest. p) Ferrando h. l. B1. o) Bonis suppl. ecc. m. A1. q) deest A1. r) sup. magis eod. runden errorem s. tam supra in indice cap. p. 754. s) tribulacione A2. t) per — Ghisn. dea. A1. u) deest A1. v) Rein. A1. w) Bol. c. A2. x) reconciliatus B1. y) Gira. suppl. ecc. m. A1; Ghysn. eccp. A2. z) et A2.

55 1) Potthast, Reg. nr. 3717. 3718. 2) Flechnele, Mart. 3) Libor etiam Otia imperialis vel Bolatium p. nos. St. Omer. 4) Posteriora tria n. 1881 (non imperatoris inscribitur; editus h. Lebuldo, 88. ror. 1209), In. 51; Potthast nr. 4175—4177. 5) Hoc Bransv. l. p. 881 sqq. II, p. 751. sqq. Quae de nomen male inseruit auctor seductus falso titulo apud Gottardo tradit ex praefacione ubi sumit.

Will. Andr. c. 181.
 1209. *Willelmus Andree ecclesie potentissimo ad partes Ghibinarum accessit, castellum apud Bombam, quod idem comes pecuniis regis Anglie construxerat, funditus everit. In alio castro Sangate, Colveride et . . . At eundem talem possit, et sic in Franciam rediit anno Domini 1209. Tunc illi, qui in diebus castelli a regis portu fuerant, patriam graviter infestant, predae egentem et multa mala patentes, dicentes eorum publica, quod non ad bonum, sed ad nocendum sibi positi fuerant. Quod hanc ecclesiam nostram in terra illa bene dotatam dampnificavit in immensum. Eo tempore Arnoldus comes Ghibinarum in qua Ghibinensi terra sic molestatus, ad bona nostra territorii de Bourborgh, cuius ipse tunc castellanus erat, voluit apponere manus, et domino abbate nostro Iohanne pro posse resistente, Baldinus, eiusdem comitis patruus, preconum vocibus palam per castellaniam proclamari fecit, ut, si quis sibi vellet amicitiam lungi, nullatenus presumeret colligere decimas Sancti Bertini; unde contigit, ut conversi nostri et eorum familiares per curtes nostras et nichilominus claustrales monachi nostri plures cum necessariis ad decimam colligendam de precepto domini abbatis illuc irent. Ipse quoque abbas per 12 dies apud magnam grangiam moram faciens, continue aurigare et fructus ad grangiam deducere non cessavit, quia patriotes prohibiti hoc facere non audebant.*

De quadam pace inter nos et illos de Claromarisco.

Altercacio gravis inter nos et illos de Claromarisco pro quarundam terrarum decimis, quas ipsi excollebant apud Enna et Heuchin, et alijs rebus pluribus post multos labores et expensas nunc Deo propicio ad bonum pacis et concordie est reducta, prout plenius habetur in litteris super hoc confectis, quas hic ab eis sigillatas penes nos habemus, que sic incipiunt: *Ego Lamberfus dictus abbas et cet. Datum anno Domini 1210.*

De expulsiōe Reginaldi comitis Bologne et crucis signatione contra Albigenses et Sarracenos.

Will. Andr. c. 181.
 1211. *Reginaldus de Dompno-Martino comes Bologne per regem iterum de terra fugatur pro multiplici prodicione sibi imposita, unde nec se purgavit, nec forte purgare potuit, et quinque comitatibus privatur. Qui ad Othonem imperatorem et deinde ad regem Anglie transiens, cum eis contra regem Francie sedes solit et utrumque contra regem Francie aduxit anno Domini 1211. In festo pentecostes Philippus rex Francie, curia Compendio congregata, filium suum Ludovicum militari batheo decoravit; qui miles ordinatus, Robertum et Petrum comites Brocarum filios milites fecit. Quo festo peracto, plures nobilium contra Albigenses perrexerunt. Anno sequenti ad Christi nomen, ut fieri passat, extinguendum Miramol de Africa, id est eorum summus princeps, cum innumerabili Saracenorum multitudine per mare quod Strictum Marchii vocatur in Hispaniam transiit; quod mare trium leugarum latitudinis propter sui exercitus multitudinem vix transire potuerunt in 15 diebus. Et statim lussu regis sui omnes naves suas destruxerunt, tam securo de sua victoria sperantes. Eo tempore crux Domini predicatur, et magus multitudo de Francia, Flandria et Alemannia cruce signantur. Quorum aliqui ad Terram Sanctam transfretaverunt, alii contra Albigenses cruce ferentes in pectore perrexerunt, civitatem Biteris vi armorum, civibus omnibus interfectis, et Carcasiam per deditionem acciperunt. Alii vero ad Hispanias profecti et Hispanis iuncti contra Sarracenos mirabilia sunt operati; nam eorum Miramol cum paucis, qui sibi de tanta multitudine remanserant, in patriam suam confusus est recedere coactus. Et dum ad Dei gratiam impetrandam contra infideles tunc processiones per Franciam fierent, quidam pastorello in dyochesi Carnotensi venit in mentem, ut iret ad processionem, et ivit. Rediens invenit oves suas segetes prope depascantes, que sibi eas abigere volenti genus flexerunt quasi veniam petentes. Quod cum in vulgus delatum esset, nimio eum affectu venerati sunt. Ad quem in brevi tempore de omni parte regni in balia milia confluxerunt parvulorum, nullo penitus die tante vel impellente. Qui requisiti, quo vellet ire, quasi uno spiritu omnes edocu responderunt: Ad Deum.*

Will. Andr. c. 182.
 1212. *Eodem anno ad laudem et gloriam Ihesu Christi et sue gloriosissime matris in Bolognia supra mare plurima sunt miracula, magnusque populi confluxus ex omni parte regni. Et inde ortum habuit peregrinatio ad beatam Mariam in Bolognia, que adhuc est.*

a) Bologniam suppl. sec. m. A1. b) castris A2. c) Santhacis A2. d) ducal A; et docet B1. e) ad gentes A1. f) mala multa A1. g) et add. A1. h) Borborch A1. i) decal A2. k) in marg. post suppl. B1. l) decal A1. 50 m) amicitia A1; amicia B1. n) contigat A2. o) nichilomin. A2. p) grandiam A1. q) suppl. sec. m. A1. r) decal A2. s) excep. A1. t) Enna A1. u) Heuchin A1. v) decal A1. w) s. D. dex. A1. x) expula A1. y) Regis A1. z) p. A1. a) adduxit. Anno distinguit A1. b) Abbis B1. c) suppl. sec. m. A1. d) summus A1. e) levigarum A1. f) latitudo B1. g) Alam. A1. h) transfretantur B1. i) Carcas. A1. k) s. detecta A1. l) recedere A1. m) depascantes A1; devastantes A2; depascantes B1. n) ductant A2. o) impellet A1. p) apud A2. 55

1) Rolinhoce addit Will. Andr., quod Iohanni ut Claromarisco; et cf. ib. chartam nr. 41. 2) Cron. et nobis ignotum fuisse videtur; v. SS. XXIV, de Flandria recte in d. 1209. haec collocat. 3) et p. 745, n. 8. 4) V. quae de hac re Laplane in *Mémoires de la société des ant. de la Morinie* XI, p. 365, nr. 43. effert ex Bertini de Wisery hist. 60

Par. 16.

De matrimonio Ferrandi et Iohanne heredis Flandrie.

1212.

Anno Domini 1212. Mathildis regina, Philippi Flandrie comitis vidua, Ferrando, regis Portugalis filio, nepoti suo, Iohannem heredem Flandrie, Balduini Flandrie et Hannonis comitis et Constantinopolitani Imperatoris dudum filium, matris monachi regulari precoravit. Qui statim Flandriam nactus, propter villas Audomarensem et Arlesensem contra Francorum regem guerram movit permaximam.

Anno sequenti, id est 1213, controversia diu agitata inter hanc ecclesiam et cives Audomarenses super quibusdam paludibus per inclusionem Mere sopita est et ad bonum pacis reducta, ito ut annis singulis nobis a villa Sancti Audomari solventur 10 libre; unde litteras ville sigillatas penes nos habemus datas anno Domini 1213. Quae postea correcte sunt per alias tempore Roberti comitis Arlesiensis, infra capitulo Eustacii, parte.

De revocatione exilii monachorum Cantuariensium.

Eodem itidem tempore monachi Cantuarienses anno fere sexto sui exilii completo, propiciante Domino, per dominum cardinalem Pandulphum apostolicae sedis legatum pacificati sunt, et concordia inter regem Anglie et eos firmata est, et rex Anglie eos ad pacem et concordiam recepit et in sua restituit; causa vero, forma sive modus, quare et quomodo restituti fuerunt, hic statim subsequitur.

De commotione regis Francie contra regem Anglie, et quod sua arma convertit contra Ferrandum comitem Flandrie, et quomodo monachi Cantuarienses fuerunt ab exilio revocati.

Iohanne Anglorum rege in sua duricia perseverante, rex Francorum Philippus Innocentii pape connivencia nactus occasionem pro multis iniuriis sibi per hunc regem Anglie et predecessores eius Richardum et Iohannem illatis, coram regali sui precibus declaravit suum esse propositum Angliam conquiescenti, precipiens, ut omnes in armis secum essent, ipse Ferrando Flandrie comite dicente, quod non fecit, nisi sibi reddantur ville Ardensis et Andoverensis, quas Ludovicus, regis filius, abstulerat ab ea. Rex respondit, quod filius suus villas istas hereditario iure de parte matris sue provenientes tenebat; sed quia Balduino comiti eius obsequio deservienti reddere fuerant, rex sibi obtulit recompensationem per concambium fieri iudicio proborum; et quia Ferrandus recompensari noluit, rei indignus Ferrandum odio magno collegit et dietam super hoc eidem assignavit in Arkas villa nostra prope Sanctum Audomarum. Rex igitur potentem exercitum per terram Ghisnaram, navigium quoque permaximum in hanc nostram maritimam deducit, ipseque in Arkas venit, ubi die statuta Ferrandus coram rege comparuit; sed rex dietam prorogavit, eum in Gravelingas reposuit, addens, ut in armis omnia paratus ibidem adesset cum eo in Angliam transiret; quod si non fecerit, ipsum ab illa die instantes discedere. Dum sic res aguntur, timens rex Anglie, cardinalem Pandulphum tunc apostolice sedis in Anglia legatum ad se vocans, consilium ab eo requirit. Qui regem ipsum fortiter arguens, dixit, eum hec iuste pati, regem scilicet arrogantem, contra ius et rationem ordinem, voluntatis sue passionibus agitatum, omnia pro libito quasi licite perpetrantes; ostendens etiam, quomodo ecclesias iuribus suis et possessionibus exheredabat, Cantuariense collegium, archiepiscopum, suffraganeos et plures de clero pulsos exilio per Franciam mendicare cogebat; et propter hoc iam fere sex annis excommunicationis et interdicti sententia involutus, nec Deum verebatur nec hominem; quin etiam, quod amplius et a malo est, dominum suum papam, sedem apostolicam eiusque mandata atque sententias contempnens, nichil pendebat, cui tamen rex ipse et Anglia sua tota nedum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus subest et subesse tenetur ex dono Constantinii, qui omnes insulas domino pape subiecit, qui nichilominus dominus erat Britannie et rex ex parte matris, qui se et regnum suum subicere poterat, etiamsi Imperator non fuisset; tum ex submissione Alredi regis Anglorum, qui se et regnum suum pape censualem dedit, supra capitulo Adalardi, parte 2^a; quare non mirum esse dicebat, si totus in eum mundus insurgat; sed convertatur et se corrigat, Cantuarienses exules revocans in sua reponat, curie Romane debitum recongnoscat et arringia solvat, ut mereatur absolvi; quod si fecerit, cardinalis ipse regem Francorum adibit et ei Angliam intrare prohibebit.

Igitur Iohannes rex Anglie non tam devocione motus quam timore Francorum, Cantuarienses exules, Stephanum scilicet archiepiscopum cum suis suffraganeis et venerabili

a) decet A1. b) a. a. A2. c) sic A2. B1; solventur A1. d) a. D. des. A1. e) correcte A1. f) Arthes. A1. g) Pandulphum B1. h) convocacione A1. i) et — revocati des. A1. k) perseverante A1. l) occasione B1. m) A. r. A1. n) superior. B1. o) proveniente A1. p) Gravelingas A1. q) discedere A1. r) decet A1. s) a. p. des. spatio octavo rot. A1. t) aram A1. u) mundus A1. v) recongn. A1. w) adhibet A1. x) suffraganeis A1.

1) l. c. 56. abbas, in eufus initio hic liber desinit. 2) De hoc sermo est. 3) Sic editio a. 1581. p. 28: *ho respondit qu'il le tenoit comme son héritage, que Loys, son fils, et postea: que son fils les tien-* 4) V. supra, p. 819. 5) Ibi ex Mart. p. 428. *et dicit comme son héritage; aliter editio Kervyni: que*

conventu, honorifice revocavit et ecclesie Romane cuncta, prout superius enarrata sunt, repromittit. Tunc cardinalis ad regem Francie transiit, auctoritate domini pape prohibuit, ne regnum Anglie ecclesie subiectum invaderet. Rex autem Francorum, qui ad Angliam lavandam auctoritate curie Romane fuerat animalus, audita curie prohibitione, mutatoque consilio, in Ferrandum et Flamingos suos arma convertit. Redegit cardinalis, Iohannes rex Anglorum et regnum suum cum regno Ybernie domino pape perpetuo tributarium obligavit, et inde a se et suis heredibus annuatim ecclesie Romane parvum censuum mille marcas argenti; quod multis Anglorum displicuit, quia regnum suum, quod liberum intraherit, ancillavit.

Erat illo tempore in Anglia homo quidam simplex et stultus, qui prophetaverat, hunc regem Iohannem ultra annum minime regiturum; quod propter hoc rex per vias et semitas equis indomitis trahi fecit et postea suspensus; quod multo videbatur iniustum, cum rex varachas et proprio regnare non censeatur, qui servit alicui sub tributo.

Eodem sciam anno Adam Parisiensis archidiaconus in episcopum Morinensem electus et consecratus; ducemque Brachanie in occisione 4000 hominum vel eo amplius episcopus Leodiensis confecit.

Pars 16.

De guerra regis Francorum contra Ferrandum et Flamingos.

Francorum rex ab Ingressu Anglie prohibitus, contra Ferrandum Flandrie comitem, qui ad eius mandatum venire contempserat et ad eius terram Flandriam totam pondus belli convertens, navigium suum misit ad villam Dam, ipse vero per terram accessit Yppram, ubi Ferrandus comitis adventu, ut regis equum miltaret; sed rex indigens, cum a se recessit et Flandriam exire precepit. Ferrandus recedens, ad regem Anglie pro confederatione misit, quam libenter suscepit. Statimque villa Ypprensis se regi reddidit. Inde rex Brugis adit et per dedicationem accepit, similiter et Gandavum, et obsides utroque recepit. Ibi Henricus dux Lovanii, qui suam regi habebat uxorem, ad eum venit et a rege honorifice recipitur. Iuxta Ferrandus comes Flandrie et Reginaldus comes Bolonie cum gente regis Anglorum navigium regis, quod fuit apud Dam, combusserunt, et magnis thesauris spoliatis, et inde ad Walkarum Zelandie insulam cum preda se receperunt; sicque rex filio suo Ludovico cum multo comitatu in insula dimisso, rediit in Franciam. Ludovicus autem post patrie abcessionem de Insula Curtracum petiit, contra quem Curtracenses ad pugnam exierunt; sed Ludovicus victoria potitus, vi 25 armis Curtracum intravit, et eam totam incendens, festinantior ad insulam rediit; quia Ferrandus, qui iam po. i. regis abcessus, Brugis et Gandavum exceperat, super eum cum magna potestate venit; sed non invento Ludovico, Yppram adit, quo sibi statim reddita fuit. Ludovicus autem post patrem in Franciam rediit. Post hoc paucis diebus Ferrandus comes Tornacum cepit, muris eius in parte diruit, et concessit insula sibi reddita fuit; sed statim cum post regis Francorum propter hoc in Flandriam redeunt, inulam totam combussit; filius tamen eius ultra procedens Balloium incendit; ubi ignis sic acriter invaluit, quod ipsemet regis filius et eius optimates, gentibus, curribus et ignibus intercepti, vix evaserunt; incensa tandem Siesford, Hazebrouc et valle Castel, in Franciam redierunt. Deinde Ferrandus, iuncto sibi Reginaldo comite Bolonie, terram Ghisonensem rapuit, et ibi incendio graviter lesent. Castellum de Sangate et Collewide protulerunt; Beatricem comitissam Ghisonensem in castro Ghisonarum inclusam cogunt; et Flandriases secum abduxerunt in Flandriam; et Anglie illius exercitus castellum Ghisonense combusserunt in picibus, quia ibidem longo tempore pedagium optere cogebatur. Vltimo vero de Arden abbatem Andreas et Capellensium ne comburentur prelo ducentarum quinquaginta librarum redimere procuraverunt.

De victoria regis in Pictavia.

Anno Domini 1214. Iohannes rex Anglie cum magno exercitu Pictaviam intravit, et ad civitatem Nannetensem contra Robertum, filium comitis Droctarum, bello congressus, eum cepit; inde castrum quod Rup. mon. hi ponuntur edificavit; contra quem rex Francie filium suum primogenitum Ludovicum misit cum marescallo et milicia multa. Qui in regem Anglie potenter et subito, nec cum paucioribus, hunc et regem Anglie cum suis omnibus in fugam agens, spolia eius diripuit.

De bello regis Francorum contra Ferrandum Flandrie comitem et victoria filii regis.

Interim Ferrandus Flandrie comes et Reginaldus comes Bolonie Othobonem imperatorem contra regem Francie in Flandriam attrahunt. Iste est Othobon quartus, quem Innocentius papa promovet, supra eodem, parte [13], sed nunc, quis fidelitatem ecclesie non servaverat, ab eodem papa excommunicatus et reprobatas fuit, et in sine Ioh. Federicus rex Apulie subrogatus. Erant cum Othobon et exercitu suo Henricus Lovanii et Galarranus de Lembourgh duces comitesque Ferrandus Flandrie, Reginaldus Bolonie, palatinus de Rheno, comes Regemburgensis, cuius com. postea imperatoris, Bernardus de Costiale et Conradus Cremoneensis, Guillelmus Longe-spina locum lehen regis

- a) enarrat A1. b) eius A1. c) librum B1. d) deest, spatio vacuo relicto A1. e) post superior, A1.
- f) deest A1. g) xv. B1. h) Flandrie comitem add. A1. i) rogavit A1. k) deest A1. l) quem A1.
- m) sp. h. l. A1. n) deest, spatio vacuo relicto A1. o) Reia. A1. p) spoliaverunt A1. q) Walcherus A1.
- r) sua A1. s) incendit A1. t) abcessum h. l. B1. u) deest B. v) Francia post h. A1. w) et e. h. s. scr. 55
- alt. del. B1. x) Siesford A1. y) Hassburg A1. z) Iuncto A1. aa) Collewide A1. ab) cogn. A1. ac) logo B1.
- ad) comburentur B1. ae) Francie add. A1. af) intravit A1. ag) deest, spatio vacuo relicto A1. ah) in A1.
- ai) Othobon. cepit A1. aj) strabant A1. ak) deest A1. al) Galarranus A1. am) Lemborch A1; Lobdgh B1.
- an) Rehas B1; deest spatio vac. rel. A1. ao) Costiale A1.

1) Henricum I. 2) Hugo. — In proelio Steppens, le contes Pels du Rin 'Cron. de Fl.' p. 116. 3) de 60
 3) Cf. 'Cron. de Fl.' p. 109. 4) Mais il y trouva Regembore 'Cron. de Fl.' corrupte pro Teklenburg. encontre ib. 5) in Fl. red. ex 'Cron. de Fl.' p. 109: 6) d'Ostemale 'Cron. de Fl.' 7) de Cremoinegas puis s'en retint en Flandre et vint à Lille. 8) Ex 'Cron. de Fl.' corrupte pro Tremonia (Dortmund). eadem. 9) vna contes d'Alemaigne que en apeloit

Anglia, fratris sui, Iohannes, filius Hugonis, Hugoque de Bovis et alii plures, Flamingi quoque cum comitatibus suis, et tanta castrum quod dicitur Mortaigne cum locavit exercitum. Rex Francorum, audito de hac eorum conspuratione, filio suo Ludovico, ut [tam] premititur, in Picardia contra regem Anglie. Inter agente, sumptus exercitus de Francia, Picardia, Campania atque Burgundia, quasi extra regni sui terminos venit ad pontem de Bovinis, subruuntque cum eo Eduy Burgundie et Henricus Barrensis dux, comitesque de Sancto Paulo, de Grand-prato, de Baslo-monte, Pontivensis, Ghisnensis, Successionensis, Guillelmus de Meleduno, Ingolramnus de Carchi et duo fratres eius, Guillelmus de Barria, Matheus de Monte-morencio et alii plures. Rex igitur videns prope imperatorem et numerositate exercitus impari, caute vel verus insulam recessit; iam pars exercitus sui rivum transierat Bovini pontis, et tentoria figere coperant, et ecce imperator ex hac retractione spe vana concepta, regem festinans sed male caute insequitur, duceam Burgundie, qui postremo custodiam observabat, fortiter argens. Quod cum dux regi mandasset et inimicos [dissolutos et] male cautos recedere, rex, ordinato exercitu, densatis turris strictisque lanceis et ensibus in imperatorem acer invehitur, et aciebus interscalantibus, utrimque dirissima pugna, sed non longa conseritur; nam statim imperator terga dedit, et laevitissimo regi victoria cessit. Capti fuerunt in hoc prelio comes Flandrie Ferrandus et postus in turri de Lepard Parisius, comes Bologne Reginaldus de Dompas-Martino et postus in turri de Parona; de gente imperatoris capti comes palatinus de Rheno, Bernardus de Costigale et Conradus Cremonensis; de Anglie Guillelmus de Longa-spata, frater regis Anglie et comes Salisberiensis; de gente vero Ferrandi senescallus eius Herkinus de Warrino eadem die miles effectus et tres filii sui, Arnoldus de Aldenaja, Willielmus de Bethunia, Gualterus de Gistella, Philippus et Petrus de Moldinghem et alii quasi innumerabiles de minori militia cuiusque nationis. Hugo autem de Avesnia fuga lapsus, dum eum regis Anglie thesaurus ad Angliam tendit, extra portum Sandwici submersus fuit; unde rex Anglie graviter indoluit, quia idem Hugo amorem regis Anglie de Francia habuit. Post hoc data treugia inter reges France et Anglie, datum est nobis in hac patria spacium respirandi post tot dampna, molestias et labores; unde non inmerito scribitur in titulo huius domini Iohannis abbatis nostri:

*Flandria bellis, regna procellis huic nocuerunt.
Bella, procelle cedere stelle non timuerunt.*

Par. 17.

De consilio per Innocencium papam te. cium Rome celebrato.

Anno Domini 1215. Federicus rex Apulie Aquigrani coronatur et cruce signatur. Multi clam de Francia, Flandria, Saxonia, Frisia, visis quibusdam, cruce signantur. In Frisia namque predicante quodam magistro Olivero, cum ibidem fuissent utriusque sexus innumeri, vise sunt tres cruces in celo, una ad oriens, alia ad occidentem, quas quidem omnes clare viderunt; tertia vero ad meridiem cum imagine Crucifixi, quam pauci viderunt.

Hoc anno Roma in ecclesia Lateranensi generale consilium celebratum fuit ab Innocencio papa III, ubi pro subsidio Terrae Sancte atque statu universali ecclesie multa equa utilia constituta. In hoc consilio fuerunt patriarche duo, Constantinopolitanus et Ierosolimitanus; Antiochenus infirmus pro se misit episcopum Anteradenensem, Alexandrinus sub iugo Saracenorum oppressus fecit quod potuit et misit archiepiscopum gerusalemense, primatem et archiepiscopum 70, episcopos 412, aliorum prelatorum, abbatum et priorum ultra 730; summa prelatorum in hoc consilio presentium 1215. Nonnullorum imperatorum Romanorum et Constantinopolitani, regum quoque [et] aliorum principum, civitatum et locorum ingens affuit multitudo, de procuratoribus capitalium et collegiorum non fuit certus numerus episcoporum. In hoc consilio lecte fuerunt epistole Otthonis imperatoris quarti, sed excommunicati, ad sanctum consilium destinate, quibus humiliter petebat absolvi; sed multis ibi rationibus ostensum est tam a domino papa quam a marchione Montis-ferrati, quod absolvi non deberet. In hoc etiam consilio dampnati sunt libri abbatis loachim, sed non persona, de quo habetur supra eodem, parte [17]. Primo die huius consilii in ingressu ecclesie Lateranensis con-

a) Pontis B1; deest h[ic] p[er] r[ati]o[n]em. b) comitatibus A1. c) Mortage B1. d) deest B. e) sompto A1. f) deest spatio ratiō relicto A1. g) que deest A1. h) Barrensis A1. i) c. quoque A1. k) Gist. hoc loco B1. l) a. reversas A1. m) rindus A1. n) coperat A1. o) Otho A1. p) d. et des. B. q) sic. tota. r) lodius A1. s) Rein. A1. t) de A1. u) heno A1. v) senescalus A1. w) Warrino A1. x) Gah. A1. y) Ghistela A1. z) deest A1. a) bannitus A1. b) huc B1 h. l. c) xvi. B1; A1 hic pont rubram: De coronatione Federici regis Apulie; alia inscriptione infra posita. d) eod. h. l. A1. e) res A1. f) et al. A1. g) ante haec pont A1 rubram superscriptam. h) est A1. i) Antioch. A1. k) deest B. l) des. B. m) procuracionibus B1. n) Lateranensi A1.

1) scil. de Bovis, ut addit Cron. de Flandria, drensens eum ponit, quia illa addit, qui Flamenus est, quem statim ex Willielmo Andr. supplevit auctor. 2) multo plures erant numero dicit Will. Andr. c. 195. Pierre de Matsnil Cron. de Fl. 3) de Boca Will. 4) Sie Willielmus Britto p. 94, 95. Iohannes hic. 5) V. infra epitaphium v. 30, 31. 6) Ommissa summa Guillelmi de Nang. Chron. abr. et Cron. de Fl. ex Mirae. S. Bert. II, 29. 7) Cf. Oliveri Hist. Damiat. concinnasse videtur. 8) Haec dicit Cron. de Fl. c. 6, quem exscripsit Mar. San. III, 11, 6. 9) de exercitu imperatoris. 10) Hunc tribuit Cron. de Fl. c. 6, quem exscripsit Mar. San. III, 11, 6. 11) Cf. Rycard, a. 8. Germ., SS. XIX, p. 338. 12) Mellus parte 8, p. 522.

culcatus fuit pedibus episcopus Amalitanus, secunda die archiepiscopus unus, tertia die lecte fuerunt constitutiones ibidem editae; et sic apostolica benedictione percepta, solum est sanctum consilium.

Quomodo Ludovicus, filius regis Francie, regnum Anglie sibi acquirere voluit.

Post hoc duo bella permaxima per regem in Bevalis et per Ludovicum filium eius in Flandria, supra eodem, parte proxima, rex Anglie Johannes in Angliam rediit, et barones suos tollere voluit. Hbertales eis a predecessoribus suis concessas; unde magna est orta discordia inter ipsos. Et primo quidem baronibus prevalentibus, rex ad tempus est eedere coactus. Vocati igitur rex quidam de Flandria et Brachapens, barones suos subegit et multa pro suo iure super eos sterco anno Domini 1215. Quare barones eis officii et duos comites Ithfordensem et Vintoniensem ad regem Francie miserunt, rogantes, ut in Angliam veniat et illis sibi regnum assumat, promittentes illud se sibi tradituros. Quibus rex Francie respondit, se regnum habere deum et terram satie, nec plus acquirere velle. Quod audiens, filius eius Ludovicus equum Antiochi obtulit se Kurum. Cui pater ait, se de hoc nunquam venturum ad suum optatum, nec Anglica promissa servatura. Nil obstanto, Ludovicus cum Anglicis sedus inii, prius tamen nobilibus Anglicorum filis in obsides sibi datis. Quo facto, Ludovicus strenuissimos cum 160 militibus et sex milibus pugnatorum, qui Londoniam ab Anglie sunt honestissima suscepit.

1216. Anno sequente Ysa Bolonie comitissa, uxor Reginaldi de Dompno-Martino, qui Bevalis captus in carcere Parone suum vite postquam expectabat quam liberationem, in Flandria oblit et in Polonia sepulta fuit. Hanc unquam et heredem, quam ex Reginaldo predicto suscepit, post se relinquens, nomine Mathildem, quam rex Francie dedit uxorem filio suo Philippo per papam legitimatam, supra eodem, parte 84. Qui comes effectus Boloniensis, castrum Calenti fieri fecit. Hunc Bolonienses vocant Philippum Hirsutum, vulgari lo Hyrechiet.

Henricus imperator Constantinopollitanus, qui fratri suo Baldulao Flandria comiti successit in eodem imperio, supra eodem, parte 114, ab uxore propria Itozicalus oblit, qui successit tota sua et maritus eius Petrus Antiodorensis comes.

Eademque estate dominus Ludovicus, Francorum regis filius nepediectus, Caesarem venit cum manu valida, et in Tanathos insulam applicuit crastino ascensionis Domini anno 1216. Rex Anglie Johannes tunc in Zanwico cum suo residet exercitu, et videns tantam sibi superuenisse potentiam, girasto castello de Dovera, recessit. Ludovicus vero Zanwicum et regio Anglie navigium cepit et spoliavit. Inde remittens navigium suum ad Franciam, accessit ad Cantuariam, que statim sibi reddita fuit. Ibi barones Anglie sibi fecerunt homagium et fidelitatem iuraverunt et sic eum Londoniam deduxerunt. Et cum processibus et bellompitate receptus, ibidem inmorari noluit, sed equum suum regem Anglie insequi est usque Vintoniam et inde Linconiam. Legatum papa miserat in regis Anglie incurrum Galliam cardinalem, qui ad dominum Ludovicum accessit et eum ac principes suos monuit, ut ab incepto desisterent a terra ecclesie recedant, sin alias, eos omnes excommunicationi et eorum terras interdicto supponit. Hac de causis Willelmus comes Hollandie, qui cum Ludovico ibidem advenerat, cum suo gente repatriavit. Sic etiam comes de Roussi, vicecomes Taronensis et plures alii in Franciam redierunt. Ludovicus autem in suo perseverans intento, ad regem Francie, patrem suum, pro pecunia misit, quia multas expenderit; quod pater renovit, dicens se non futurum excommunicato; uxor tamen ipsius Ludovicus domina Blanca sibi de pecunia, prout potuit, destinavit. Rex Anglie videns se in tanto discrimine, tractare cepit de pace cum baronibus suis, promittens errata corrigere. Per hunc tractatum barones cum suo rege pacificati, domino Ludovico, filio regis Francie, cui fidelitatem supra promiserant, mandant se cum suo rege pacificatos, quare sibi consulunt, quod ab Anglie recedat, quis sibi dia stare non esset et bene tutum. Quibus dominus Ludovicus respondit: 'Nemo non obediens salvus fuit unquam; bene predixerat mihi pater meus, vobiscum me nunquam finem bonum habiturum nec vos pacta servaturos. Vos estis proditores et per iuri, et in talium consortium non plus veniat anima mea'. Sicque recessit et repatriavit, et deas eos per eorum obsides constringere, sed absolutionem a papa nunquam habere potuit, donec Anglica suos omnes restituit obsides.

Pars 18.

De obitu Innocentii pape tertii et quibusdam eventibus illius temporis

Innocentius papa tercius post hoc generale consilium, cum propter Terre Sancte subsidium pacem facere intendet inter Pisanos, Januenses et Lombardos, constitutus in itinere propter hoc, Perusii oblit et in ecclesia sancti Laurentii tumulatus est. Sedit autem Innocentius annis 21, men. 7, di. 16; et vacavit sedes die antea, Perusina causa electionis strictissimo artantibus cardinalibus et conelarum. Successit Innocentio Honorius III, antea dictus Sicilius, annu Domini 1217. Hic primo anno sui pontificatus confirmavit ordinem fratrum Predicatorum, procurante beato Dominico eiusdem ordinis inventore. Nam Innocentius eius precessor ritione habita confirmare voluit, sed morte

a) cost. B. l. b) benedictione B. l. c) des. B. d) sic B. l. constanter; Brab. A. l. plerumque. e) decet B. l. f) opt. A. l. g) Anglie A. l. h) suppl. sec. m. A. l. i) quo decet B. l. k) et u. m. des. B. l. l) honeste A. l. m) in A. l. n) potus A. l. o) decet A. l. p) legitimatam B. l. q) decet, spatio vacuo relicto A. l. r) nominant A. l. s) vulgar. A. l. 60 q) Hirschthet A. l. u) Antiod. A. l.; Antioch. B. l. v) E. quoque A. l. w) spediectus B. l.; expeditus A. l. x) applicavit A. l. y) Zandw. A. l. z) Cantuarja A. l. a) Willelmus A. l. b) Hollandie A. l. c) futurum A. l. d) ipse B. l. e) Blanca A. l. f) r. u. A. l. g) pacificatos A. l. B. l. in A. l. vero des. dom. — pacificata. h) consilium A. l. i) d. l. A. l. k) et b. des. A. l. l) me v. A. l. m) plu. B. l. n) decet A. l. o) obs. u. omnes rest. A. l. p) Innocentius A. l.

1) Mathiacus. 2) Annum ex Will. Andr. sumit. 3) Hyrechiet audit cognomen in 'Cron. ed Fl.' p. 136. 69 et alibi. 4) Haec ex his quas in 'Cron. de Fl.' p. 125. traduntur effectasse videtur.

prevaricatus non fuerit. Hic etiam Honorius et alii deus...
Sancie m. d. c. lxxv. in vob. sedem...
Constantinopolitani...
profectionem caput...
uor...
Oulou...
propter quod...

Ab hoc Honorio papa dominus Iohannes abbas noster privilegium impetravit confir-
macionis omnium bonorum nostrorum. Datum anno Domini 1217, pontificatus sui anno 1217.
primo. Item aliud salvegardie plurium et singularium bonorum nostrorum. Datum pontifi-
catus sui anno 2. De hoc papa Honorio vide infra eodem parte 21. Hoc etiam
anno, scilicet 1217, canonici Sancti Martini Ypprensia propter ecclesie sue tuendam liber-
tatem, grassante in eor crudelitate burgenclum eiusdem ville, compulsi sunt exire de mona-
stio et diversa loca ad refocillandum querere.

Anno sequenti Otho, qui brevi tempore Romanorum extiterat imperator, apud Brunis obiit, qui
Hoc foris excommunicatus, tamen ante mortem absolvi meruit, data cautione, quod mandatis staret
ecclesie.

Eodem anno pte memoris domina Mathildis regina, relicta comitis Flandrie Philippi, in Furnis obiit, et apud
Charin-vallum delata, iuxta maritum suum sepelitur, pro cuius anima magnis pecunie summa a domino Adam Moriorum
episcopo, eius testamenti executoris, per ecclesiam, per egenos et pauperes est liberaliter distributa.

Apud Abingense Simon comes Montis-fortis, magnus athleta Christi, obiit, post quem filius eius Albericus,
vir catholicus, Dei populum contra Albigenes infideles et incredulos gubernavit.

Eodem anno 15. Kal. Februarii inter coruseos et tonitrua subito factum est tantum
tonitruum, ut universi mortem sibi imminere timerent. In villa Sancti Audomari turris
lignea ecclesie sancti Iohannis in ipso fragore tonitruum elevata est a structura lapidea,
et cum astantes crederent ipsius ruinam, resedit ut prius. In Frisia 15 parrochie cum uni-
versis inhabitantibus per maris ebullicionem sunt submerse.

Pars 19.

De translatione sancti Thome Cantuariensis.

Gloriosus martiris Christi beati Thome Cantuariensis facta est elevacio a venerabilibus patribus Stephano de Lange-
tonno Cantuariensi et Wilhelmo Remensi archiepiscopis, assistant domino Henrico Anglorum rege adhuc puero, in pre-
sencia 23 episcoporum et abbatum quorundam plurimorum, quos ex omni nacione christianitatis, quos preclaris martiris
plus amor attraxit, anno Domini 1220.

Hoc anno Federicus in imperatorem Romanorum coronatur. Et eodem anno Arnouldus comes Ghisnensis obiit.

Pars 20.

De obitu Philippi Francorum regis, et de regno filii eius Ludovici.

Anno Domini 1223, circa festum Magdalene Philippus Francorum rex magnanimitas apud Mantos castrum infra-
matus, consilium convocans, testamentum conficiens, thesaurum suum in tres partes divisit, primam in subsidium Terre
Sancie, secundam in pauperes regni sui, tertiam vero ad sui regni defensionem delegavit. Sicque depositus ad patrem,
delatus est ad Sancti Dionisii monasterium ibique sepultus. Cui successit Ludovicus, filius eius, et Remis consecratus

et cum regis sui Blanca in octavis assumptionis beate virginis per dominum Willelmum Remorum archiepi-
scopum, presentis Iohannis regis Iherusalem. Habuit ita rex filios Philippum, qui obiit ante patrem, Ludovicum, qui
patri successit in regno, Robertum comitem Artoisi, Alfonsum, cui dedit comitatum Pictavensem, et Karolum,
cui dedit comitatum Andegavensem, utrumque comitatum conquestum super regem Anglie Iohannem.

Eodem tempore terra sanguinea mors plura a comite ad terram delectus videntibus et audientibus stupori fuit
et admiracioni. Anno sequenti dominus Beatrix comitissa Ghisnensis et castellana de Bourbourg, annuente filio suo
Baldulno, monasterium edificavit albarum dominarum in Bonhem, in quo sibi nunc obiens sepulturam elegit.
Sed ea defuncta, filius eius noluit eam ibidem, sed in Bourbourg eam sepeliri fecit.

De quodam qui se finxit esse comitem Flandrie.

Anno Domini 1225, quidam nove fraudis inventor in Hannonia de Baldulno Flandrie et Hannonie comitem
se imperatorem Constantinopolitanum de Thessalonice regem quibusdam signis simulatis amorem, multos de plebe, quosdam

- a) Ant. A1. b) supercor. B1. c) Cecilio B1 h. l. d) imperium B1. e) n. a. A2. f) deest B1; n. h. A2.
- g) a. D. de. A1. h) salvegardia A2. i) singularium A1. k) deest A2. l) deest A1. m) suppl. sec. m. A1.
- n) B. M. supercor. B1. o) Ypprensia B1. p) cautione A1. q) Morinet A1. r) sacature A1. s) Haca A1.
- t) a. l. eod. A1. u) baptisio eod. A2. v) et l. A1. w) oballicionem A. x) deest B1. y) post corr. 24 B1.
- z) ab h. A1. a) Fro. B1. b) sui A1. c) magnam A1. d) instrumatur A1. e) instrumatur Roman add. A1. f) r. a. A1.
- g) de. B1. h) et qu. et. l. et ad. vid. B. i) deest A2. k) Bourbourg A1; Bourbourg A2; Bourbourg A. l. B1.
- l) monialium B. m) Bourbourg A1. n) sep. cum A2. o) a. Fl. l. A1, nM sua deest.

1) Sic fore Chron. reg. Colon. cont. p. 246. 2) Omnes sumta ex Mir. S. Bert. II, 80. 3) as octaves
de la st - aousi' Cron. de Fl. Assumptio b. virginis nempo incidit in d. Aug. 15.

Wm. Andr. eadem de nobilibus et aliquos de religiosis ad hoc credendum fuerunt, in cuiusmodi processu, in quo non Flandria et
Hannonia eum dominum hanc credentes, suo se ditioni subiecerunt, qui etiam in HANONIA FRANCHIPLOSEM datus est,
et, vestibus prestantibus, in ista dominatione predicta dominum manserunt. Quod cum in quodam iohanne
comitissa Flandrie didicisset, cum ad se vocavit, volens quid hoc esset error sciret. Qui cum perterritus et super
quibusdam questionibus satis facillibus et bene notis regi, stipite quibus suis militibus fecit et in quo loco uxorem
Cron. de Fl. desponsaverat, obstitisset, per regem et totum consilium a tota terra, quam impudenter invaserat, abieciendus
condempnatur, abscedere tamen est permittus. Sic per Valenciennam in Burgundiam exiit, in quodam milite
Wm. Andr. captus, in Flandriam comitissa Iohanne est missus. Qui questionatus et interrogatus quibus causis, hanc ad se venisse
Cron. de Fl. Gallienam de civitate Campana vocatamque Bertrandam de Reub. Quem comitissa seminudum et
ferris onustum per villas Flandrie et Hannonie circumduci fecit, et postquam frequenter et
et patenter dolum suum confessus est, apud villam famulensem, in qua coronam imperii porta-
verat, iudicio baronum Flandrie et Hannonie in patibulo suspensus, signum sui malignitatis premium conse-
qui fecit.

De adventu Romani cardinalis in Franciam et exclusione monialium ex hoc monasterio.

1226. Dominus Romanus Sancti Angeli dyaconus cardinalis, apostolice sedis legatus, in Gallias venit, et inter
cetera que in partibus istis egit, in dyocesi Morinensi quam plures sacerdotes ob incontinentie vicium gravi
punitione corripuit.

Erant tunc in hoc monasterio moniales, que dicebantur converse, sub habitu religio-
nis, non tamen sub professione regulari, inter duas portas monasterii iuxta ecclesiam sancti 20
Martini commorantes, de elemosina monasterii viventes, in hospitali pauperibus servientes;
vestes sacras et ornamenta ecclesie, cum opus esset, consuebant et abluere. Et quia non
licebat mulieribus ingressus intra monachorum monasterium, matres, sorores et propinquas
nostras, cum ad nos veniebant, receptabant et eis hospitalitatis officium exhibebant. Exper-
tus dominus abbas noster multas per easdem moniales ecclesie molestias et religioni non 25
conveniencia provenire, consilio et auxilio huius domini (Romani Sancti Angeli diaconi)
cardinalis legati eas de monasterio eiciens, ad nichilum reduxit. Quod factum postea
confirmari fecit per papam Gregorium IX, infra parte (proxima). Et loco earum sunt
tredecim institute prebende, que per elemosinarium pauperibus mulieribus dantur in anno,
de tribus raseriis bladi et 30 solidis, et etiam mulier una antiqua et honesta, que de ele- 30
mosina vivens, in hospitali ecclesie cotidie pauperibus inserviret. Hoc anno dominus abbas
noster a papa impetravit confirmationem omnium bonorum nostrorum et privilegiorum.
1226. Datum anno Domini 1226, pontificatus Honorii pape tertii anno 11. Item aliud, quod
possit absolvere monachos suos qui in aliquo casu excommunicati ordines susceperunt.
Datum ut supra. Item aliud, quo prohibet, ne recipiamus in monachos pueros vel tales 35
per quos regularis disciplina possit dissolvi. Datum ut supra. Item confirmat capellania
in ecclesiis nostris de Heuchin et Haveskerke. Datum ut supra. Item aliud, ut ad
causarum cognitionem non cogamur inviti. Datum ut supra.

Wm. Andr. Ferdinandus comes Flandrie et Hannonie, qui in bello de Bovinis captus existerat, supra (eodem),
parte 16, et iam 13 annis in vinculis domini regis de contumacia punitus, prosequente uxore sua comitissa 40
Cron. de Fl. Iohanna, eam adiuvante domina Blanca regina, eiusdem Ferrandi compatriota, dato sue redemptionis pre-
cio, de captivitate predicta (liber) absolvitur.

Part 21.

De cruce signatione et profectione contra Albigenses et obitu regis Ludovici.

1226. Romanus cardinalis, apostolice sedis legatus, (hoc eodem) anno Domini 1226, grande consilium tam baronum quam
prelatorum convocavit in civitate Bituricensi, in quo de Albigensium heresi confutanda fuit ordinatum. In hoc consilio
rex Francie et multi nobiles cum ipsomet legato cruce signati sunt, et anno sequente cum manu valida ad Albigenses
proficiscuntur et Avinionem civitatem per tres menses obsident et impugnant, et licet insultando nil proficerent, insistendo
tamen, mediante legati consilio, qui ad civem liberum habebat ingressum et egressum, recepti sunt in regis gratiam, eis 50
tamen, ut muros et turres a fundamentis delcerent, fossato plerent et delicta eius regis licentia non repararent armisque
suis regi traderent. Sicque recipitur civitas, et non solum ipsa, sed et omnes ville illius sine congressu se regi
traderunt.

a) subiciant A1. b) suppl. sec. m. A1. c) tunc B1. d) r. b. o. A1. e) fecerit A1. f) t. e. abscedere.
g) Valenciennas A1. h) questian. A1. i) se e. dec. A1. h) patienter B. i) Iacobus A1. m) dioces. A1. 55
n) gratiam promittere corr. A1. o) fecit B1. p) decem A2. q) exhib. B1. r) monachales A1. a) dec. B.
q) deduxit B1. u) desit spatio voc. rot. A1; 21. A2. v) sorum A2. w) 1227. ad. w) decem A1. x) xii. A2.
y) que B1. z) possit A1. a) alius A1. b) discipl. A1. c) confirmans A1; confirmans A2. d) Heuchin A1.
e) de H. A1; Haveskerque A2. f) suppl. sec. m. A1. g) Blanca A2. h) decem B. i) dec. B. j) liberam B1.

1) Cf. Cron. de Fl., ubi vero tantum: et (le fist) mener par toute la ville de Lille. 2) Haveskerque, eo
praef. Hazebrouck. 3) Haec ex Will. Andr., p. 248.

14 *Ulla ha genti, sui ad sua reverti desiderans, in Alvernia in loco vocato Montpensier^a local^e corruptus^d in com- modo, tempore mortis opprimitur^e et ad ecclesiam sancti Dionysii delatus, regis sepultus, sicut decessus erat, traditur. Hic quidam dicitur esse completus Martini propheta, qui dicit, quod in Monte-vateris^f mortuus leo probus^g, — probus^g enim erat et audax, tenent merito comparanda. Romanus apostolicae sedis legatus supra in Bituri- censi^h consilio in auxilioⁱ regis Francie bona ecclesiarum ad 4 annos decerni preceperat, licite et ioculamentibus, immo eorum appellacionibus^j sers emittit Galliarum prelati et specialiter 4 provinciarum Remensis, Senonensis, Bituricensis et Turonensis; sed Senonensis ab appellacione sua cito recessit; et mortuo rege, rediens ad curiam, secum ducens Senonensem^k archiepiscopum, qui ab appellacione sua recesserat, ac abbates Cisterciensem et Clavallensem^l, quos ipse creaverat, et quosdam alios, omnibus Gallicane ecclesie sibi contrariis minus 16 sortes inferens; sed illi ex hoc desistant^m illi. Sequi sunt itaque cum e vestigio ad curiam sancti trium pro- vinciarum cum appellacione sua; qui multas perpessi iniurias et expensas, nichil omnino profecerunt, nisi quod dicta decimo quadriennis ad summam centum milium librarum Turonencium taxari impetrarunt; et eque redierunt.*

15 *Reginaldus de Dompno-Martino comes Bolonie captus in bello de Bavaria, supra [eodem] parte 16, et a rege per 13 annos in captivitate Parone detentus, ab ipsis viaculis pariter et ad vitam absoluitur.*

18 *Honorius papa III, de quo supra [eodem], parte 18, Romae moritur et in ecclesia sancti Marie Majoris sepelitur. Sed et Honorius annis 10, men. 7, di. 23. Cui successit Gregorius papa IX, antea dicitur Hugelinus florentinus episcopus. Hic sanctam Elisabeth, filiam regis Hungarie, relictam langraviiⁿ Turingie canonisavit et beatum Dominicum inventorem ordinis fratrum Predicatorum. Gregorius iste per fratrem Raimundum ordinis fratrum Predicatorum ex pluribus decretalium voluminibus unum volumen compilavit, mandans eo uti ubique in iudiciis et in scolis. Ipse etiam papa Gregorius sententiam, quam Honorius predecessor eius contra Federicum imperatorem ecclesie Romano relictam fulminaverat, roboravit; et quia exco signacionem et unum passagium contra eum promissum et obligationem factam, supra [eodem], parte 19, prorogabat in enormem Terre Sancte lesionem, excommunicavit et excommunicatum denuntiavit. De hoc papa Gregorio vide infra^o capitulo Symonis tertii, parte 34.*

20 *Ab hoc papa Gregorio dominus abbas noster privilegium impetravit generalis confir- macionis omnium bonorum et privilegiorum nostrorum. Datum anno Domini 1227, ponti- ficatus sui anno primo. Item aliud, ut, cum feoda vel census nostri nobis pingiori^p obligantur, non teneamur fructus illorum perceptos in sortem computare. Datum ut supra. Item aliud, quo^q papa nos recipit in sua salvagardia, personas, monasterium et omnia nostra presenciam et futura. Datum ut supra [anno primo]. Item aliud, in quo nobis dat^r licenciam, ut, cum parrochie nostre sic^r fuerint diffuse, ut propter defectum sacerdotum non possint populo competenter administrari divina, nos possimus^s duos vel plures sacerdotes ad eas episcopo presentare. Datum [ut supra] anno 4. Item aliud^t, quo confirmat factum Romani cardinalis, qui conversas moniales de hoc monasterio eiecit, prohibens, ne amodo recipiantur. Datum ut supra. Item^u aliud, ne pueros infra annos pubertatis recipere teneamur, aut per quos regularis disciplina dissolvi possit. Datum ut supra. Item aliud, in quo nobis confirmat ecclesias et cellas de Egfridi-capella, Oxlare^v et Baswarneston. Datum [ut supra] anno 5. Item aliud, in quo confirmat sententiam^w delegatorum suorum super scabinis instituendis in Wiserna. Datum [ut supra] anno sexto. Item^x aliud, per quod prohibet conventui nostro cessum^y imponere et organa suspendere divine laudi^z sine abbatis licencia. Datum [ut supra] anno 7. Item aliud, ut non compellamur clericis secularibus dare pensiones sine pape licencia speciali. Datum [ut supra] anno 11.*

Para 22.

De principio regni sancti Ludovici Francorum regis.

43 *Ludovicus Francorum rege mortuo, successit filius eius Ludovicus anno Domini 1227, vis tunc decimum^a annum etatis habens, Suesionis promotus in militem et Remis a domino Iacobo Suesionensi episcopo consecratus in regem. Wilhelmo enim Remensi archiepiscopo in exilio ab Albigenensibus defuncto, Remensis sedes vacavit; ad quam^b promo- tus est Henricus thesaurarius Belvacensis. Gubernabatur rex hie juvenis consilio prudentissimae regine matris sue Blanche, que balulatum regis illi sui tenebat. Hec videns re Hispaniam et e suorum propinquorum^c auxilio e se a regem et regem invalidum^d, sibi de Francorum proceribus quos poterat attraheret. Nulli enim contra regem 50 machinabantur, maxime Robertenses, id est qui de Roberto descenderant Drocarum comite pro sensus inopia de regno deposito, supra capitulo Symonis primi, parte 2^e, Petrus scilicet Malclere^e,*

a) de verberans A1. b) Montpausier A1; Montpensier B1. c) localis A1. d) corruptus B1. e) opprimitur B1. f) probus B1. A1, ubi alterum pr. deest. g) deest B1. h) Bituriensis A1; Bituricensis B1. i) auxilium A1. j) appell. A1. k) Senonensem B1. l) Clavallens. A1. m) B distinguit; desistant. All. n) o. p. 18, des. A1. o) deest A1. p) deest apollo vacuo tel. A1. q) langravii B1. r) l. A1. s) pign. A1. B2. t) et u. B2. v) quod A2. w) deo. B. x) datus ecclie A2. y) et B2. z) possumus B1. a) ut a. recte deo. B. b) in add. A2. c) haec — ut supra ponuntur infra post anno sexto A1. d) Oxlare A. e) sententias suppl. sec. m. A1. f) haec — anno 7 iam superius post ammodo recipiantur. Dat. ut supra postis A1. g) laudis A1. h) quem A1. i) aux. prop. A1. j) suppl. sec. m. A1. k) enacia. A1.

60 1) gentis Guill. de Nang. 2) pacificus Guill. de v. Ducango II, p. 298. 3) Sic scripsit coniungens Nang. 4) Helas et sequentium annorum privilegia Will. (duodennis) et Cron. de Fl. (qui n'avoit que Gregorii IX, iam non ab Iohanne impetrata sunt, tres ans). 5) p. 600. qui o. 1230. defunctus est. 6) l. o. censum;

Cron. de Fl. comes Britannia ex parte uxoris, together with de Chonct, comes de Marchia, cum quodam alio, et Philippum, regis avunculum, Bolonia comitem ad se traxerunt, promittentes sibi regnum Francorum. Qui turbis eorum frivolis minus prudens assensit, et simul in comitem Campanie Theobaldum insurrexit. Imaginabiliter eum, illo devicto, se regnum potius facilliter optinere, quia ipse potentior erat socius regis, qui non consueverat eis, et imponentes ei mortem Ludovici regis super defuncti, in eum et in terram illis irruunt, terre et igne annata 5 vastantes; de oppello vero ditatus Philippus Bolonia comes predictus Castellum burgum maritimum forte castrum munivit et muro fortissimo clauit. Interim comes Flandria Ferrandus, conuivente regina Blanca, cuius erat cognatus et compatriota, qui ipsa iuxta comes Bolonia comitem Campanie guerrabat, in comitatum Bolonia impetit, castrum, villam et patriam de Mero et Hoye, que tunc ad Bolonia spectabant comitatum, predia et igne devastans; castrum eorum de Calais cum recenti munitione destruxisset, nihil sibi redemptum prece mille quin- 10 gentarum librarum et viginti denariorum vini. Abbatia etiam de Capella graviter lesa fuit; deinde transiit anno de Ripwong, terram comitis Ghisnaram intrare et demoliri disposuit, sed mutato consilio reparavit, accepto prius a burgo de Wisanti 400 libris, ne combureretur, domine (quoque) Iohanne abbate nostro de hoc fideliter; unde postea suorum et dampna multas sustinuit. Tandem Theobaldus Campanie comes contra tantam inimicorum suorum potentiam resistere non valens, ad regem et eius matrem confugit, sicut vassallus ad dominum, 15 petens eorum auxilio defensari. Confestim in civitate Trecenti cum rege regina mater advenit, mandans omnibus et singulis, qui contra comitem Campanie guerrabant, ut a guerra desisterent, et si quis eorum contra Theobaldum Campanie comitem vellet deponere querelam, ipsum Theobaldum paratum per omnia stare iudicium. Rex quoque se paratum offerbat facere de suo vassallo iusticio complementum. Philippus Bolonia comes videns, quod, si contra regis iusticiam et mandatum plus guerram duceret, non esset ei 20 bene futurum, nec esset ei bene honestum contra dominum suum regem, cuius eorum erat avunculus, calcitrare, videns eorum terram suam iam per Ferrandum Flandria comitem valde lesam, percipiensque se a Robertensibus circumventum atque deceptum, passivus, et a rege veniam petens, in gratiam est receptus; reliqui vero Robertenses dispersi quilibet in sua redierunt.

De domino Adam Morinorum episcopo effecto monacho et electione successoris eius.

1229. Anno Domini 1229, dominus Adam Morinensis episcopus, vir probus, pius et iustus, elemosinis totus deditus, nulli unquam onerosus, iam senile confectus, rebus ecclesie sue ampliatas et bene dispositis, in crastino pasce 15 cetero suo et populo valedicens, episcopatus resignavit et in Claravalle monachus est effectus.

Hoc etiam anno dominus abbas [noster] Iohannes statuit et ordinavit gentibus suis de 30 Poperinghes scabinis et chorariis communem semel [in anno] tenere veritatem, ad abbatis tamen arbitrium et ordinationem, et hoc de certis casibus in suis litteris expressatis, id est de latrociniis, rapinis, nocturnis incendiis et falsis nominis. Itemque concessit eis etiam in anno tacitam seu secretam tenere veritatem; sed illam communem veritatem, quam illi de Poperinghes francam veritatem nominant, non debet dici proprie franca veritas, quia 35 franca veritas per francos homines teneri deberet, sicut tenetur hic et in omnibus iusticiis circumvicinis; item quia ista communis veritas solum iudicat de casibus in predictis litteris expressatis, non vero de illis quatuor maioribus, qui solum spectant ad homines francos. Et de hac veritate communi dominus abbas concessit litteras, que sic incipiunt: *Ego Iohannes Dei paciencia abbas Sancti Bertini et cet. Datum anno Domini 1229, 40 mense Maii.*

Par. 23.

De transfretatione Federici imperatoris ad Terram Sanctam.

Post Damiam a christianis captam et perditam Federicus imperator coram Honorio papa filium Iohannis regis Iherusalem et heredem regni responsavit, et infra certos annos Terra Sancta succurrere sub excommunicationis poena 45 promisit, supra eodem, parte [19]; et licet dictam filiam uxorem duxerit, — nam ex ea filium habuit Conradum, patrem Conradini, de quo postea dicitur capitulo [Gilleberti], parte [prima et quarta], et Terram Sanctam regnumque Iherusalem sibi assumpsit, inde regem Iohannem infidelis expellens, — infra tamen statutam tempus Terram Sanctam, ut promiserat, non visitavit, nec eidem succursum prebuit; unde propter hoc et alia causa excommunicatus est et denunciatus, supra eodem, parte 21. Nunc autem hoc 50 anno, licet excommunicatus, transfretare tamen parat, medice tamen nequandum decipulam et status et regem, id est cum potis 20 galeis et centum militibus solum.

- a) Couchi A1. b) consensu A1. c) autem A1. d) cinxit A1. e) Blanca A1. f) cogn. A1. g) Mewena B. h) superact. B1. i) B1. B1. h) q. l. des. B. i) suppl. sec. m. A1. m) eorum sibi foret hon. A1. n) ipius A. o) deest B. p) Poperinghis A1; Poperinghis A2. q) des. B. v) nocturnis B1. a) et loc. B2. t) eorum 55 suppl. sec. m. A1. u) Popri. A1; Poperinghis A2; Poperinghis B1. v) pr. de A1. w) Itemque B2. ed. x) non s. B2. y) Mayo A1; Mal B1. x) deest A1. a) usque add. A1. b) desunt spatia vacua vel. A1. c) pp. A1. d) propter uerum add. A1. e) deest B1.

1) Petrum ducem et Hugonem comitem Marchie ex classe videtur. 4) Haec ex Will. Andr. c. 248. Guill. Chron. abr. inserit. 2) Cf. Will. Arm. 83. loco modo supra excerpto. 5) I. e. iudicium, 60 rer. Gall. XVII, p. 81. 3) Haec auctor ex Cron. assisiam. de Fl. p. 138. libere verba et sententias mutans effe-

De morte domini Iohannis abbatis nostri.

Anno Domini 1230, circa finem quadragesimo¹ religiosissimus² et pius dominus noster Iohannes³ abbas, postquam fere 44⁴ annis⁵ hanc ecclesiam suam⁶ rexisset et excellentissimè terque Romam laborasset⁷ 1230. pro defensione ecclesie, pressuras multiples, persecutiones et dampna sustinens et semper se melius proficiens, ecclesiam suam⁸ in bono statu et omnia tranquillitate dimittens, antiquis⁹ dierum¹⁰, senio et infirmitate gravatus, divinis sacramentis devòte munitus, dilectis in Christo filiis valedicens, efflatum¹¹, ut¹² pie credimus, Deo transmisit spiritum. Quem fratres ut patrem dilectissimum cum lamentis et luctu sepelierunt in australi parte templi, in capella quam ipse beato Dionisio edificaverat, cui eciam summo devotus extiterat¹³, super eo construens sepulture memoriam sollempnissimam, quam ipsi vidimus¹⁴. Cuius epigrama¹⁵ sollempni metro compositum fuit istud¹⁶:

Omnibus annis¹⁷ vita Iohannis laude nitescit
Et meritorum mole suorum nocte dlescit.
Pastor herilis, corde senilis, ore pudicus,
Ore¹⁸ benignus, culmine dignus, pacis amicus,
5 Iuris amator, fit mediator sediciosi,
Iurgia calcans, scismata falcans¹⁹ ex animosi.
Iam tener eva fit sine nevo²⁰ flos Lobiensis;
Quem prope portum duxit ad ortum burgus Ypprensis²¹.
20 In grege claustris, filius austri, non aquilonis,
Fit bene parens et vice clarens²² Hylarionis²³.
Gramata discit, dogmata²⁴ gliscit, et ipse futurus
Pastor honestus, non ita festus, sed Palinurus²⁵.
Inde parentis sponte ruentis famina lingit,
25 Ordinis ensi se Sythiensi fumine²⁶ tingit.
Tu, Symon, isti, non nisi Christi motus²⁷ amore,
Das tua gratis, dum probitalis vivis honore,
Ut foret heres, utque foveres²⁸ pignus²⁹ herile.
Primo seculis fit³⁰, datur arts, hinc ad ovile,
30 Linguit onus Symon pronus, id subit iste pusillus
Spe³¹ studioque patenter, utroque parente pupillus.
Culmen³² adeptus, dogmate ceptus³³, vera docebat,
Que tamen imo pectora primo promptus agebat.
35 Iurgia pellit, noxia vellit³⁴, plantat honesta.
Ita³⁵ recedit, cetera obedit mente modesta.
23 Prosperitatis vel gravitatis tempore fortis,
Non titubavit³⁶, sed solidavit corda cohortis.
Sepe rapinas crebro ruinas vimque rogorum,
Passus ovabat³⁷, spe reparabat cor timidorum³⁸.
40 Nec vaga tangunt, nec probra frangunt mentis acumen.
30 Sic stabilitur sicque potitur numine³⁹ lumen.
Flandria bellis, regna procellis huic⁴⁰ nocuerunt,
Bella, procelle cedere stelle⁴¹ non timuerunt.
Stella Iohannea liltus et amnes irradiavit.
45 Bos, ovls, ugnus sub patre magnus se sibi stravit.

a) hinc A. b) deest B2. c) annos A1. d) deest A2. e) dapna A2. f) superer. B1. g) tranquillitate A2. B1. 2.
h) dierum — divinis des. B2. i) efflatum A; effatum B2. h) et A1. j) videmus A2. m) epyg. A2; epigrama B1. n) laude rec. m. superer. annis A1. o) cerius deest B2. p) falcans W. q) nevo A1. r) Leub. W.
s) Ippr. A1. t) parens W. u) dogmate B2. v) Palinurus A1. B1. w) fulmine A2. x) motus W.
50 y) favores W. z) pignus B1. a) sic A. l. B2, supra p. 817. A2. B1. b) Ipsi A1; Opo A2. W. ed. c) Culmine A2.
d) ceptus W. ed. e) bellis A1. f) sic codd.; Ira? g) titularit A1. h) ovabat A1. i) timid. A2. j) minime A2. ed.; nomine W. k) hic A2. l) et m. W.

1) In initio quadragesimo Will. Andr. c. 249. 2) Quod unicuique C. de Witte, cuius varias lectiones, licet convenit cum epitaphio y. 43. 46. 3) Ex epitaphio infra v. 33. 36. 4) Ex eodem v. 43. 5) Hanc inscriptionem affert Laplane, Les abbés de St. Bertin 1. p. 260, ex chartulario magno bibliothecarii Ber- gubernator cautus; Virg. Aen. V.

35 *Mentis Remi, nil sibi demum posse cupiscens,
Fortis adivit tergo rediit vincere gliscens¹.
Calle sub isto victima Christo cotidiana
Rite sacratur, nec reputatur spes sua vana.
Hac duce fortes arma cohortes² vicit et hostes* 5

40 *Spebus³ ineptos, undique ceptos⁴ limite⁵ postes.
O probe victor, mors quasi⁶ lictor te sibi tandem
Victa⁷ subegit, primus id egit passus eandem.
O Dyonisi, flos paradisi, pro tibi prono
Esto precator et auxiliator ubique⁸ colono!* 10

45 *Annorum numerum, quis terit vir gravitatis,
Si vis nosce⁹, scias¹⁰ ex versibus annumeratis¹¹.
Inumeris annis fuit inclita vita Iohannis.
Grande per hoc nomen Deus illi prebuit¹² omen.
Floruit in Christo domus hec abbate sub isto,* 15

50 *Floruit ipsa bonis et fructu religionis,
Floruit et floret; sic ergo iugiter oret:
Floreat, o Christe, cum sanctis omnibus iste¹³!*
[Amen¹⁴. Amen. Amen.]

Carte seu privilegia tempore huius domini abbatis fuerunt paparum numero . . .¹⁵ et¹⁶ 20 aliorum¹⁷ . . .¹⁸.

Capitulum 47¹⁹.

est²⁰ de domino Iacobo huius nominis primo, huius vero loci abbate 47²¹.

Par. I.

Iacobus²² huius nominis primus, huius autem loci abbas 47, natione Furnensis, vir reli- 25 giosus, prudens et industrius, consilio²³ domini abbatis sui domini Iohannis, predecessoris sui, fuit, eo defuncto, per conventum concorditer electus et a domino Petro tunc Morinorum²⁴ episcopo consecratus anno Domini 1230. Pridem enim episcopo²⁵ Morinorum Adam effecto monacho, canonici Morinenses²⁶ hunc dominum Petrum in episcopum elegerunt²⁷. Cuius confirmatio dilata fuit per sanum noviciatus domini Ade 30 predicti²⁸. Sed eo professo, dominus Petrus confirmatus (fuit²⁹) et consecratus, et hunc dominum Iacobum 30 electum nostrum in abbatem confirmavit, et dominica in ramis palmarum dominus Petrus episcopus est in sede sua Morinensi cum magna gloria clerici et populi receptus³⁰, et die sequente dominus Iacobus effectus noster ab eo benedicitur et consecratur. Cuius benedictione³¹ peracta, episcopus et omnes³² prelati qui honorant invitati, eundem abbatem ad suam deducunt ecclesiam, ubi per bidduum continuatum³³ festivatum³⁴ est, sed per presbiterum Apolonem pontificalis familie secunda die³⁵ sollempnitatis³⁶ in nihilum vertitur; et in sequenti synodo per dominum Petrum de Colle-medio Sancti Andoniani pre- 35 positum et per alios discretos viros discordia pacificatur.

De guerra sancti Ludovici contra suos rebelles³⁷ et regem Anglie, eorum³⁸ confederatum.

Eodem tempore Philippo Hirsuto, regis avunculo, Bolonio comite cum rege pacificato, supra capitulo proximo, parte 22, rex misit ad partes Abigencium quosdam principes et prelatos cum exercitu, qui civitatem Thobasanam et³⁹ adjacentem patriam receperunt in manus regia. Ipse vero rex contra Petrum Malclerc⁴⁰ Britannie comitem pergens, castrum de Belesme⁴¹ accepit, quod idem (Petrus⁴²) a rege Ludovico, huius regis patre, custodiendum acceperat et regi reddere volebat, sed potius contra regem munitur gentibus, victualibus⁴³ et armis. Inde rex exercitum duxit contra Hugonem comitem de la Marche⁴⁴, qui comiti Pictaveni, regis fratri, domino suo, de terra, quas ab eo tenebat, homagium facere recusabat, et dicit Hugonis auxiliorumque suorum terras et fortificia cepit usque San- 45 tonas⁴⁵; ubi idem comes Marchie cum magno exercitu aduxit Henricum regem Anglie, cuius matrem ipse comes uxorem⁴⁶ habebat⁴⁷; ibique coram Santonis⁴⁸ bellum durum commissum est, sed auxiliante Deo Francorum regi victoria cessit, et rex Anglie cum paucissimis qui sibi remanserunt in fugam versus, in Vasconiam recessit⁴⁹. Civitas autem Santonas Francorum regi se statim reddidit. Ipse etiam⁵⁰ (Hugo⁵¹) comes Marchie cum uxore et filiis se regi

a) Medio A2. b) gliscens A2. c) anctores B2. d) Spe... spatium vacuo ref. A1. e) ceptos W. f) Hinc B. W. ed. 50
g) q. A2. h) Vitis A1. i) utique A1. j) sic eod. pra. noeta. k) scias A1. l) ponit A1. m) ipse A2. ed. W.
n) des. A. tenet tantum B2. o) spatium vacuum in codd. p) deest A2. q) vero add. A. r) xviii. B2.
s) A sic: Iacobus primus abbas 47. t) vero add. B2. u) tunc. A2. v) Morinensi B2. w) Mor. ep. A2.
x) Morinorum A2. y) plegierunt B2. z) deest B. a) est rec. B2. b) benedictione B1. c) deest A1.
d) deest, spatium vacuo relicto A1. e) festivatum A1. ed. f) sollempnitatis A2. B2. g) deest A2. h) rebelles B1. 35
i) o. e. des. A. k) sic scr. B1. l) Maleberc A2. m) Belesmo A1; Volesmo A2; Belesmo B1. n) deest A.
o) Marco A1. p) Saconas A2. q) h. ut. A1. r) Santonis A2. s) recessit A2. t) deest B.

1) Praecedunt videlicet 44 versus. 2) Hoc certe S. Ludovici, SS. rer. Gall. XX, p. 312 (et victualibus ex coniectura addidit auctor. 3) Hoc verbum deest (et victualibus munitur); cf. ibid. p. 316. 4) cuius — habebat le- in 'Chron. abrégée', sed legitur in Guillelmi Vita guntur in V. Ladov. l. l. p. 334, desunt in 'Chron. abr.' 60

supplex^a sub^bdit^c. Aliquis potenter hostibus devictis, non sult post hoc qui videret hunc regi resistere, videntes qualem Deus tunc regeret in similibus casibus suis.

Et tempore Iohannis Brancardi dudum in regem Iherosolim coronatus et militem multipliciter in^b armis exercitatus et commentatus, et qui in hoc exercitu regi Francorum vixit et fideliter pro cunctis Franci adhererat, ad imperium Constantinopoli est socius et a domino Gregorio papa IX. consecratus, et Graecis et Latinis desiderabilis existit.

Eodem quoque anno 5. Kal. Februarii, conventu Watinensi matutinas decantante, de turri super chorum posita lapis impulsu^d venti validi cecidit in choro. Quare conventus in quandam capellam prope chorum recessit; vixque recesserat, cum tota turris in medio chori ad irruentiam^e venti funditus concussa cecidit, nec alicui, Deo protegente, ullam intulit lesionem.

Para 2.

De conspiratione illorum de Arkes^f contra [dominum^g suum] abbatem Sancti Bertini.

15 Vir venerabilis dominus Iacobus noster abbas homines suos de Arkes^h in causam traxit super quodam marisco, quem sibi appropriaverantⁱ abbate non^j consulto, volentes inde sibi facere pasturam communem^k. Diserte^l statuta, qua ad locum convenirent, ut ostendit^m seretⁿ super loco factoque^o contencioso, istu subdit^p dominus abbas deductus est cum priore et paucis eum concomitantibus, immo^q pocius esuctus, ad paludem Elogosam anno Domini 1231. Quo cum pervenissent, scabini qui pociores videbantur, ne de predicione notarentur, ab abbate se paululum subtrahentes cumque plebe^r multitudini sexus utriusque relinquentes exposuerunt. Et vix de rastro, 20 sagellis, furcis^s, collis et baculis effugientes, non tamen sine contumelia, tandem per Dei gratiam evaserunt. Isidura sic facta, licet civibus Sancti Audomari eos in quantum poterant defensionibus^t, in receptione proditorum et conspiratorum; in corruptione^u ballivorum^v et alijs modis, tamen per nobiles ad sedum^w Sancti Bertini pertinentes et per curiam abbatis, per omnia iuris ordine serrato, vindicta de eis sumpta est, et lex Arkensis eorum- 25 que communitas est confiscata. Ad deinde per dominum regem Ludovicum, tunc cum domina matre sua et optimatibus suis in hoc monasterio moram trahentem, sententia curie nostre fuit approbata, et hoc cum tanta severitate, ut ecclesie nostre subditis prophanum perpetuo videri debeat dominis suis nolite parere et contra stimulum calcitrare. Successu temporis dominus abbas noster, ne ob defectum iusticie valeat reprehendi, visitata lege scripta de Arkes, plura capitula^x in eo^y reprehensibilia refecit^z, quedam nova, 30 prout^{aa} sibi et suo^{ab} consilio videbatur, adiecit^{ac}, quedam eciam in melius commutavit; specialiter autem, ne Arkenses in posterum aliquid contra ecclesiam machinentur legemque ad suum retorquentes^{ad} libitum interpretentur, statuit in eadem, ut, quotiens abbati placuerit legem eorum scriptam videre, illam sibi ostendere teneantur^{ae}. Sicque legem eis reddidit innovatam. Arkenses super innovata lege sua murmurantes, eam recipere recusaverunt.

35 Unde quidam eorum dedignerant eam in arbore concava posuerunt, ubi stetis plus quam per mensem, credentes per hoc animum abbatis^{af} aliquantulum alterare. Sed finaliter videntes immobilem timentesque sicut alias reprehendi, eam assumpserunt, et ea^{ag} postmodum usi sunt et utuntur usque in hodiernum^{ah} diem. Carta inde confecta sic incipit; Datum Correxit eciam eo^{ai} tunc legem de^{aj} Poperinghes^{ak}, culus carta sic incl- 40 pit: *In nomine Patris et Filii^{al} et Spiritus sancti*. Datum anno Domini 1232. Hoc eciam eodem anno ipse terminari fecit questionem diu^{am} ventilatam inter dominos episcopum et archidiaconum ex una parte et dominum Iohannem abbatem^{an}, predecessorem suum, ex altera super procuracionibus et pastu habendo in^{ao} domibus nostris ubique^{ap} consuetudinibus. Questio vero seu altercacio terminata fuit per compromissum factum in dominum Petrum 45 de Colle-medio prepositum Sancti Audomari. Littere super hoc confecte incipiunt: *Omnibus Christi fidelibus* et cet. Datum anno^{aq} Domini 1232.

Circa idem tempus dominus papa Gregorius IX. multas constitutiones edidit super ordine^{ar} nostro^{as} sancti Benedicti nigrorum monachorum ac eciam super alijs ordinibus multum gravibus, ordinemque nostrum per multiplices visitatores infestando, incipiens a Cluniacensibus, graves observandas impo- 50 neat cum multis et magno peale edictis, ordinem nostrum et ordinem Premonstratensium multum privilegiatos

a) sup. regi A2. b) reddidit A1; subdit A2. c) deest A1. d) Eodemque A2. e) impulsu A1; impulsu A2. f) irruentia A2. g) Arkes A. h) d. a. dec. A. i) Arkes A2. j) appropriav. A1. k) nostro A2. B2. l) cumque B1. m) igitur A1. n) ostencio A. o) deest A1. p) supersect. B1. q) comh. A1. r) ymo A1. s) plebes B2. t) furdis B2. u) de. A1. v) corrup. A2. w) ballivorum A1; ballivorum A2; ballivorum B2. x) sedum A1. y) trahente A1. B1.2. z) esph. . . spatio vacuo rot. A1. aa) eis codd. b) egoch A1. c) ut A2. d) e. s. A1. e) Ek. rot. A1. f) deest A1. g) supersect. B1. h) od. A1. i) spatium vacuum in codd. k) deest A2. l) Poperingh A1; Poperinghes B2. m) cet. (Filii — Sancti omittis) A1. n) dyu A1. o) in dom. — — Collemedio in inf. marg. ead. m. in ppt. B1. p) ubiqueque B2. q) a. D. dec. A1. r) a. regulam a. Ben. A2.

1) Lex Arkensis a Iacobo abbate data impressa est volumus . . . ut, quoties a nobis requisiti fuerint apud D'Achery, Spicil. XII, p. 169 sqq. Data a. 1231, infra triduum eam proferant et ostendant. mense Febr. 2) Haec ex verbis chartae: Unde

W. Andr. per abbates Cistercienses visitari fecit. Qui capitulis generalibus et provincialibus considerari et multos offenderunt. Abbates ordinis Arosani Parisius coram fratribus Predicatorum super ordinis transgressionibus in causam tracti, multos et magnas expensas facere sunt coacti. Regalia et exempta monasteria per totam Galliam et Angliam visitata per Cistercienses et per Predicadores, remedio appellacionis sibi providentes et Romam multam pecuniam transmittentes, evaserunt.

1232. Eodem anno comes Flandrie Ferrandus apud Noviomum morbo calculi ebit, et in Flandriam delatus, in Merketia⁴ monasterium⁵ monasterio, super ab uxore sua comissa Iehanā fundato prope Insulam, presentibus Flandrie proceribus⁶, 4 episcopis multisque religiosis, clericis atque populo, cum honore sepelitur⁷.

1231. Eodem etiam anno ecclesia sancti Iudoci cum dormitorio et aliis⁸ officialibus adherentibus ab igne de villa surgente combusta tota fuit.

Pars 3.

De quibusdam victoriis contra Statingos infideles.

1233. Circa annum Domini 1233. in archiepiscopatu Bremensi Statingi, gens quedam a sua patria Stactin¹ sic dicti, non recte de fide catholica² senciebant; super quo archiepiscopus Bremensis papam consuluit. Qui missis³ Predicatoribus precepit cruce signari. Ad eos itaque debellandos multi crucem assumentes, contra Statingos⁴ processerunt, ductores suos habentes Henricum, filium ducis Brabantie cum Brabantinis, Florencium comitem Hollandie⁵ cum navibus trecentis, de Flandria Willelmum de Bethunia, Arnoldum dominum de Aldenarda cum aliis innumeris. Venientes ad locum quadam feria 6. ante pentecosten⁶, predicacione facta, omnes ad prelium preparantur. Quod videntes Statingi, pedites suos numero⁷ quasi 7000 iunctim et seriatim premiserunt, et equites sequebantur. In eorum exercitu quidam erat album equum insidens, quem canis niger sequebatur quocumque ibat. Congressus igitur utrobique audacter incipitur, sed pro⁸ parte ecclesie comes de Wiltuse⁹ in fronte prelii occiditur; quare Statingi audacius insisterunt. Sed finaliter eis stulte separatis, Willelmus dominus Bethunie eos victos proclamans et disconfitos¹⁰, in eos irruit et cum eo omnes cruce signati in impetu tanto, quod¹¹ Statingorum ibi maxima pars interiit, reliquis ad mariscos aufugientibus. Mirabile dictum nullus Statingorum qui ibidem interfecti fuerunt emisit sanguinem, nec ab eis clamor factus neque vox audita. Comes autem Hollandie¹² cum aliis a Statingis¹³ rediens, Frisiam aggressus, bellando viriliter Frisones acquisivit.

Quomodo Tartari Hungariam aggressi per ducem Austrie fugati et debellati fuerunt.

W. Andr. Anno sequenti hyemps¹ asperissima tam sanis miseris quam frigore angustis plurimos affectu², multique potentes in Francis mortui sunt, specialiter autem Philippus Hirsutus Bolonie comes, sancti Ludovici regis synucus, 35 obiit, Mathildi³, uxori suo, filiam relinquens unicam. Ipse edificavit castrum Bolonie, Calesii⁴, Ardrelo⁵ et alia quedam; sepultus autem fuit in Sancto Dionisio iuxta patrem suum.

De translatione corporis sancti Bertini.

1234. Gloriosa translacio beatissimi patris nostri Bertini abbatis a domino Petro episcopo Morinensi ad requestam domini abbatis¹ nostri Iacobi facta est² sollempniter, astantibus³ episcopo Atrebatensi⁴, dominis⁵ Iacobo Sancti Bertini, Willelmo Sancti Winnoci⁶, Johanne Alchiacensi⁷ abbatibus, Ghisnarum⁸ quoque comite⁹ aliisque [quam¹⁰] plurimis anno Domini 1234¹¹. Hoc etiam anno¹², rex Francie sanctus Ludovicus Johannam Flandrie¹³ et Hannonię comitissam, Ferrandi comitis relictam, uxorem dedit egregio militi Thome¹⁴, filio comitis Sabaudie¹⁵.

De fine sive recessu domini Iacobi abbatis nostri.

Dominus abbas noster Iacobus post diutinos active vite labores ad arcioris religionis statum ac melioris vite frugem sancteque contemplacionis requiem anelare desiderans,

a) sic inserit A1 rubram: De morte Ferrandi comitis. b) Ferr. Fl. c. A1; Fl. c. Ferr. A2. c) Novionum A2. d) Merketia A2; Marketa B2. e) monasterium A1. f) principibus A1. g) sepultus A1. h) deest A2. 50 i) Stactin A1. k) cathol. A1. l) missus A1. m) Stating. B2. n) Holand. A2. o) q. 7000 num. B2. p) ex A2. q) descend. A1. r) q. A2. s) Hollandie A1. 2. t) hyems B1. u) effectus A1. v) Mathildi A2. w) Ardrelo B1. x) beati patris nostri Bert. A. y) Iac. ab. p. A2. z) et A1. a) domino A. b) Winnoc A. c) Alciae A1. d) Gisa. A. L. B. e) deest B. f) Flandriam A1. g) Tomo A1. h) Salandie A1. i) et cetera add. B2.

1) Nomen legitur apud Bernard. Ypr. c. 27, Martene, Thes. III. p. 402, et in Rymkr. v. 5739. 2) Procellium commissum est d. 27. Mai; cf. Schumacher, 'Stedingen' p. 241. 3) I. e. Henricus comes de Oldenburg et Wildesbusen. 4) Will. Andr. c. 243; supra p. 636. 5) Hardelo, a Boulogne versus meridiem. 6) Assone. 7) Balduino III. 8) Cf. chartam Petri et Assonis episcoporum apud Mabillon, Acta III, 1, p. 152, qui testantur, se corpus S. Bertini a. 1237, Jul. 16. in aliud scriptorium transulisse. Falsus est igitur hic annus. 9) A. 1237. 10) Thome. — Cf. 'Cron. de Fl.' p. 140. 50

recessit ad Claromariscum in die purificationis beate virginis anno Domini 1234¹, et ab-
 bacie sue moderamine derelicto, monachus ibidem effectus est, conventu suo penitus igno-
 rante. Ibiq[ue] reliquum vite sue peregit. Carte seu privilegia sui temporis sunt numero²...

Capitulum 48.

5 est de domino Symone huius nominis III, huius vero loci abbate 48.

Pars I.

Symon huius nominis tercius, huius vero loci abbas 48, natione de Gandavo, iuvenis
 bene religiosus, ab abbate Iacobo, predecessore [suo³], regulariter educatus, eodem domino
 Iacobo factitante est hic in abbatem promotus per hunc modum: Domino Iacobo abbate
 10 nostro apud Claromariscum effecto monacho, fratres Sancti Bertini super eligendo pastore
 solliciti⁴, de communi consilio⁵ dominum Bartholomeum Wasselin, religiosum satis virum
 et benignum, in abbatem nostrum concorditer elegerunt; quem, quia monoculus erat, domi-
 nus Petrus episcopus Morinensis⁶, habito saniori consilio⁷, recusavit, et dominum Symonem
 de Gandavo, bone conversationis iuvenem religiosissimum⁸, eiusdem monasterii sacer-
 15 dotem et monachum, instinctu domini Iacobi abbatis nostri predicti hic abbatem pro alio
 consecravit. Quare conventus Sancti Bertini Romanam curiam appellavit. Dissensione
 huiusmodi coram summo pontifice ventilata, papa quidquid⁹ ex utraque parte factum fuerat,
 episcopi videlicet et conventus nostri, totum in irritum revocavit, et auditis hinc inde par-
 tibus, electionem domini Symonis ab episcopo factam confirmavit, alio recusato. Sententia
 20 igitur pape ad nos delata, dominus Symon reverenter est a conventu in abbatem receptus
 et cum gaudio intronizatus anno Domini 1238.

1238.

Eodem etiam anno facta est contencio inter Leodiensem episcopum¹⁰ et Waleramnum¹¹,
 fratrem ducis de Lembourc¹². In adiutorium episcopi Thomas Flandrie comes cum tanta
 supervenit¹³ multitudine, ut adversarii timentes dicerent, quod, si omnis exercitus cõnitis
 25 manibus et pedibus ligatus esset, ipse Waleramnus¹⁴ cum omnibus sequacibus¹⁵ suis non
 occideret¹⁶ eos infra 15 dies.

Hoc tempore fundatum¹⁷ est monasterium de Foresta¹⁸ monialium ordinis sancti Bene-
 dicti iuxta Brucsellam¹⁹. Et anno sequente consecrata est eius prima abbatissa²⁰, soror
 castellani Gandensis²¹, anno Domini 1239, 3. Kal. Octobris²².

1239.

30 Circa idem tempus sic²³ est orta discencio²⁴ inter comitem Artesii²⁵, fratrem regis, et
 abbatem Sancti Vedasti Atrebatensis²⁶, ut dictus comes muros domus de Monflames²⁷ ad
 ecclesiam sancti Vedasti pertinentis destruxit. Tandem discordia cedata est propter medie-
 tatem theloni eidem comiti ab abbate concessam, licet contra voluntatem loci sui con-
 ventus.

35 Eodem anno 3. Nonas Iunii circa meridiem passus est sol eclipsẽm permaximam, et
 maxime in partibus regni Navarie et circa Pampelunam²⁸, et in tantum, ut dies, qui prius
 clare luxerat, in ipsa hora²⁹ eclipsis ita sit redditus tenebrosus, ut nox obscura videretur.
 Aliudque mirandum ibi tunc accidit, nam fluvius ibi lambens³⁰, qui ante solis eclipsẽm
 propter habundanciam aquarum vix a peregrinis precedentibus poterat³¹ pertransiri, in ipsa
 40 hora eclipsis, aquis eius contra rerum ordinem versus montes recedentibus, ita factus est
 aridus, ut peregrini subsequentes siccis pedibus pertransirent. Propter illas eclipsis magnas
 tenebrositates ac etiam terremotus, qui tunc accidebant per universam christianitatem,
 omnes timore maximo³² sunt concussi. Miraretur aliquis, quod in illa parte mundi³³ plus
 eclipsaretur³⁴ sol quam in alia; non tamen³⁵ est mirandum. Eclipsis enim solis, que nichil

45 a) die deest A 1. b) Marcio B 2. c) Marcio add. A 1. d) s. D. 1234, des. A 2. e) relicum A 1. f) deest B.
 g) apud hunc in cod. h) A haec tantum: Symon tercius abbas 48. i) deest A. k) a. n. des. A 2. l) solis. B 1.
 m) concil. A 2. n) Morinensi A 2. o) religiosum B 2. p) pro horum add. B 2. q) Discens. A 1. r) quidquid A 2.
 s) Was. A 1, B 2. t) Lenbourch A 2. u) s. Pl. A 2. v) m. s. A. w) sequentibus B 2. x) occiderent A 2.
 y) Foresta B 2. z) Brucellam A 1; Brucellam A 2. a) deest B 2. b) discensio A 1. c) Monflames A 1. d) Pam-
 50 pelunam A 2; Pampelunam B 2. e) deest A 1. f) redderet B 2. ed. g) labens A 1. h) poterat A 1. i) magno A 2.
 k) mundi A 1. l) eclipsaretur A. m) deest B 2.

1) Demum a. 1238. Iacobus abbatiam abdicavit, ut Affligemensis liberalum est et abbatissa eidem præ-
 electus dicitur. 2) Wilhelmum electum, fratrem testatur, se electam esse a. 1238, Aug. 13, consecratam
 55 Thomae comitis. 3) Henrici IV. 4) Fundatum a Guidone episc. Camerac. d. Oct. 2 (non 3), in charta
 est iam saec. XI. ex a Fulgentio abbate Affligemensi; cf. Bald. Ninov. supra p. 526; chartam apud Miracum, ap. Miracum l. l. p. 757. 6) Robertum. 7) Petronilla
 Op. dipl. l. p. 675; sed tunc ab obedientis abbatia
 titulum II.

aliud est quam interposicio corporis lune inter nos et solem, nunquam est ubique consimilis. Nam corpus lune, quod minus est corpore solis et longo spatii intersticio distat a corpore ipsius solis, solem ipsum non tegit equaliter ad omnes regiones. Secus autem est de eclipsi lune, que lumen non habet nisi a sole; fit autem eclipsis eius per interposicionem terre inter solem et lunam. Et quia terra maior est corpore lunari, ideo possibile est quandoque terram sic interponi, ut totam cooperiat lunam, et luna nullum omnino lumen a sole accipiat. Et ideo eclipsis lune, quando nullum omnino lumen a sole recipere potest, oportet, ut sit universalis; non autem sic de eclipsi solis, que nunquam universalis esse potest.

Par. 2.

De transfretatione plurium magnatum ad Terram Sanctam.

10

1240.

Mar. Jan.
III, 11, 16.

De transfretatione comitis Cornubie.

Anno sequente, id est 1240, Richardus comes Cornubie, frater Henrici regis Anglorum, cum magna milicia magnisque divitiis transfretavit, et per Franciam iter faciens, a rege fuit honorifice receptus. Quomodo corona Domini spinea per sanctum Ludovicum Parisius est allata.

Witt. Andr.

Iohannes Brencensis dudum rex Iherusalem per Federicum imperatorem nequiter expulsus, postea in imperatorem Constantinopolis per papam promotus, supra capitulo proximo, parte 1. in possessionem imperii sui veniens, pauca inde recepit emolumenta. Habuit autem de uxore sua, filia regis Castellae, 20 filios duos, Iohannem et Ludovicum; et cum parum aut nichil haberet unde milites suos stipendarios sustentare posset, magna compulsus egestate, duos filios suos predictos pro 10000 librarum Pisanis pignori obligavit, et post hoc spineam coronam, quam dominus noster Ihesus Christus a Iudeis in passione sua fuerat coronatus, similiter Pisanis obligavit. Quam coronam sanctus Ludovicus rex Francie consilio matris sue 20000 librarum redemit a Pisanis et in Franciam afferri fecit. Cumque Parisius appropinquarent qui coronam afferrent, episcopus Parisiensis cum toto clero, cappis sericis induti, processionaliter illi obviam exierunt; nobiles etiam et omne vulgus cum gaudio simul omnes occurrunt; rex etiam ipse et frater eius Robertus comes Artesii nudis pedibus et laneis tunicis ad carnem induti, in eodem loco extra villam susceperunt sanctam Domini coronam predictam et in suis humeris usque in ecclesiam beate Marie virginis portaverunt; et inde oratione completa, ad regis palacium in nova capella, quam rex propter hoc mirro opere construl fecerat, reposuerunt die sancti Laurentii, mense Augusti; et prebendas canonicales eis qui ibidem perpetuo servirent assignavit. Miracula in hac sancta delacione corone tot evenerunt, quod non esset leve narrari. Brevi post hoc tempore allata est regi Francie Parisius magna pars crucis dominice in die exaltacionis eiusdem anno Domini 1241.

1239.
Aug. 10.1241.
Sept. 14.

Par. 3.

De condempnacione et deposicione Federici imperatoris ab imperio.

Witt. Andr.
a. 247.

Supra capitulo Iohannis tercii, parte finali, pax ecclesie cum imperatore Federico facta fuerat, sed facta potius quam facta. Nam Federicus ipse non cessavit Romanam ecclesiam inquietare; quare papa Gregorius iterum in ipsum invehitur. Hinc Federicus cardinalibus litteras querimoniales super facto pape misit, per quas videbatur eos a papa velle divertere vel potius contra ipsum papam pervertere et contra papam et ecclesiam sedicionem in Urbe facere, et alia multa mala fieri procuravit et terras ecclesie invasit contra pacem ab eo iuratam. Quare et propter negocium Terre Sancte et etiam contra Albigenses laco-

a) nomg. A1. b) et — solis des. B2. ed. c) sic A1. d) impos(s)ibile A2. B1. 2 (corr. possibile). e) cooperant A2. f) accipiat a sole A; acc. — a sole in loco ratio B1. g) sic A1. B1. h) sequente corr. sequenti B2. i) Constantinopolis A1. k) emolumenta B1; emolumento B2, ubi nulla hic dist. l) stipendiar. A1. m) quam A1; qui B2. n) Huius A1. o) narra A1. p) decet A1. q) P. r. Fr. B2. r) v. D. des. A1. s) ad i. des. A2. t) decet B2. u) cum B. v) decet A2. w) et — legatus des. B2.

80

1) Berengaria, filia Alfonsi IX. regis Legionensis, solvissa, tradit Albericus, SS. XXIII, p. 947. 2) Nescio, unde haec sibi congresserit auctor. Nusquam alibi, quantum scio, traduntur. 3) Venetis obligata fuit corone spineae pro ingenti summa pecuniae; cf. Galteri Cornubi libellum de susceptione coronae spineae, SS. rerum Gall. XXII, p. 29 sq. 4) 10000 libr. regem Balduino imperatori pro hac solvissa, tradit Albericus, SS. XXIII, p. 947. 5) Quae sequuntur bene conveniunt cum his quae Guill. de Nang. v. Ludov. IX, SS. rer. Gall. XX, p. 326, ex Ann. S. Dionysii, SS. XXIII, p. 143, narrat. 6) Gislelmna. 7) Aug. 17. demum Parisios intraverunt; v. locos laudatos, Festum coronae crastino S. Laurentii celebrandum constitutum est.

bis Penestrinus episcopus cardinalis apostolice sedis legatus in Galliam mittitur, et congregato consilio apud Silvanectum, ab omnibus prelati et ecclesie provincie Remensis vicesimam partem omnium reddituum ad auxilium summi pontificis obtinuit; similiter et per alias Gallie provincias.

Circa idem tempus dominus papa Gregorius consilium Romae celebrare nititur. Ad quod dum cardinalis Penestrinus, peracto in Gallia negotio, properaret, et cum eo cardinalis Otho, episcopi et abbates plures, a galeotto imperatoris, qui vias artari fecerat, capti sunt et rebus omnibus spoliati anno Domini 1241. et in castro Sancti Miniani iuxta Pisam, quod castrum camera dicitur imperatoris, in vinculis sunt detenti, et quidam eorum in carceri mancipati.

Huius adum imperatoris illius Henricus rex Alemannie legato papa in Dacia missis transitum per suos districtus inhibuit. Quem illam Federicus pater postea de rebellionis accusatum cepit et ductum in Apuliam a Leterano ad Sanctum Petrum sedens, Romanorum animos de revocavit, ut pens omnes contra imperatorem cruce dignarentur. Hoc audiens imperator, qui iam se credebat Urbem imperatorem, suens longe recessit ab Urbe. Deinde papa Gregorius IX. tanta tribulationibus concussus, Romae anno pontificatus sui 14. mense Augusti migravit ad Dominum. Sedis autem ante 14. Post quem electus fuit Celestinus III, natione Mediolanensis; sedis eodem diebus 18. et vacavit sedes mens. 12. et 14. Ille episcopus Sabinensis vite et scientie laudabilis, senex et infirmus electus, cito moritur et in ecclesia sancti Petri sepellitur.

Cui successit Innocentius III, natione lanuensis, anno Domini 1243, qui tempore cardinalatus sui spectator amicus existeret, quem in cardinalium collegio Federicus imperator habebat, et eius causas, quantum cum Deo et honore suo poterat, in melius promovebat. Nunc autem effectus papa, veteris amicicie non oblitus, cum imperatore magnum tractatum habuit de pace. Sed cum omnino sensitur animum eius contumacem et contra ecclesiam humiliter obduratum, cum auxilio lanuensium venit in Gallias et consilium celebravit in Lugduno. In quo consilio ipsum imperatorem tanquam hostem ecclesie condemnavit et eum imperio privavit; et ut firmior et stabilior hoc privatis permaneret, procuravit in imperatorem eligi langravium Thuringie, et eo defuncto, comitem Hollandie, Willelmum, filium Florentii. In hoc consilio inter ceteros prelatos dominus abbas noster Symon interfuit et multum religiose [et honeste] se gessit. Attendens igitur, statuta Gregorii IX, supra capitulo proximo, parte 2, super ordine nostro cum penis adiectis esse valde gravia, impetravit a papa Innocencio privilegium, per quod papa committit abbati Sancti Vulmari in Nemore, ut abbatem Sancti Bertini possit absolvere, quociens contra dicta statuta peccaverit vel in penas eis adiectas inciderit, et generaliter a statutis papalibus et penis in eis contentis et eas in alias commutare. Privilegium datum Lugduni 19. Kal. Aprilis, pontificatus domini Innocencii papa quarti anno primo. Itemque aliud privilegium, ut per litteras apostolicas non cogamur aliquos recipere in monachos, nisi de hoc privilegio faciat mencionem. Datum anno tercio. Item aliud, quod in monasterio nostro possimus habere clericum, qui pro monachis nostris scolas teneat et eos doceat, et quod ad hoc possimus cum monachis nostris adicere certum numerum aliorum monachorum seu clericorum. Datum ut supra. Ita dominus Innocencius papa III. canonice sancti Edmundi confessorum Cantuariensem archiepiscopum sanctumque Stanislavum Cracoviensem episcopum et Martinum, qui ab inique principe fuerat interfectus, sanctum quoque Petrum ordinis fratrum Predicatorum, quem hereticis propter suam predicationem contra eos factam et eorum heresim inter Cumanos et Mediolanos interfecerunt. De his Innocencius papa vide infra capitulo Gilleberti, parte 3.

a) Silvanectum A1. b) Henricus A1. c) vico B. d) comiti A1. e) post imperator A1. f) Penestr. B1. g) Dacia B2. h) Amp. A2. i) que dicit A1. j) convictus A1. k) fulminas A2. m) ipsum A2. n) opp. — protestans ad des. B2. o) com. A1. p) inter. A1. q) imperator. B1. r) peccunia B2. s) papatus A. t) occurrunt. A2. u) deest A1. v) ur. m. A1. w) senex. B2. x) remaneret B2. y) langravium B. z) Hollandie A1. 55 a) post imperator. B1. b) Innocentius male A. c) et h. des. B. d) plus B2. e) aliquos A1. f) postumus h. s. in m. n. B. g) postumus B. h) adicere A1. i) centum B2. j) sanctum quoque B2. ed. k) deest apud vancu rst. A1; Stanislavum B2. m) Cracoviensem A1; Cantuariensem A2; Tracomensem B2. n) sanctumque B. o) heresim B2. p) de pro Cuman A2. B; deest apud vancu collecto A1; Cuman Mart. q) p. l. A2.

1) Nomen corruptum est pro castro Sancti Miniani. Cf. Ann. Placent. Gb., SS. XVIII, p. 490. 2) Cf. 60 Potthast, Reg. 1, p. 908. 3) Annus et dies falsi sunt.

Para 4.

De cruce signatione sancti Ludovici Francorum regis.

De successione Margarete ad comitatum Flandrensem.

1244. Post hoc anno Domini 1244. domina Johanna Flandrie et Hannonie comitissa mortis
 Wm. Andr. quod debuit exsolvit et in Marketa¹ monialium monasterio, cui² sibi³ ipsam⁴ fundaverat, iuxta Ferrandum primum maritum suum⁵ sepelitur⁶, postquam Flandrensis
 C. 202 imperaverat annis 89. Successit illi Margareta, soror⁷ eius⁸ germana, que⁹ dudum a patre
 C. de Pt. Balduino Flandrie et Hannonie comite, dum se in iter Iherosolimitanum preparat et in
 tradita fuit cuidam militi cognato¹⁰ suo, sed dyachono, nomine Johanne¹¹, alias Botsardo¹² de Arasnis, qui
 minus in commisso fidelis, dictam juvenulam tunc simplicem impregnavit et de ea duos filios genuit
 Baldinum et Johannem, quos pater postmodum a papa legitimari fecit. Satis cito post hoc, adhuc
 vivente Johanna, sorore¹³ sua, que¹⁴ Flandrie gubernacula tenebat, cum pauca vel nulla spes
 esset de successione Margarete ad Flandriam, ipsa Margareta nupsit cuidam nobili viro
 Willelmo de Dompno-Petra, de quo duos¹⁵ filios habuit, Willelmum videlicet¹⁶ et Guidonem,
 filiamque Mariam, in Flinis postea monialem humilem et devotam¹⁷.

Nunc vero hac domina Margareta Flandrie comitatum adeptis, postquam terram ali-
 quamdiu per se rexerat, filio suo Willelmo ius primogenitura¹⁸ declaravit et eum de Flandrie
 comitatu et armis investivit¹⁹; ipsa tamen in vita sua per se Flandriam possedit. Ex hac in-
 vestitura Flandria²⁰ indignati filii priores a Botsardo²¹ suscepti, causam eorum regis venti-
 larunt, et multis hinc inde rationibus allegatis, finaliter per regem et praeeres terminatum
 fuit et²² concordatum²³, quod investitura Willelmi de Flandrie comitatu et armis firma per-
 maneret et stabilis, filiique vere legitimi et de legitimo²⁴ matrimonio nati Flandriam per-
 petuo possiderent, et eorum heredes post eos; filii autem de Botsardo²⁵ suscepti haberent²⁶
 Hannoniam et successores eorum perpetuo; nec alter eorum in alterum aliter²⁷ quereretur
 vel haberetur, matre²⁸ semper utramque terram in vita sua pacifice²⁹ possidente. Willelmus
 igitur, primus filiorum de matrimonio, arma Flandrie plena³⁰ sibi assumpsit, aurea³¹ scilicet
 cum leone³² nigro. Ipse cum rege Francorum Ludovico³³ crucem ultramarinam assumpsit,
 cum eo transfretavit³⁴ et cum eo captus et redemptus fuit. Antiquior autem filius a Botsardo³⁵
 susceptus³⁶ nominatus Johannes de Avenis sororem³⁷ Willelmi comitis Hollandie³⁸ accepit uxorem,
 et ratione tam nobilis uxoris arma Flandrie predicta quadravit cum armis Hollandie,
 que sunt auri cum leone rubeo; que³⁹ armorum insignia sic exquadrata⁴⁰ Johannes, filius
 eius, et⁴¹ comites Hannonie, qui ab eis descenderunt, deferunt usque in hodiernum diem.

Para 5.

De transfretatione sancti Ludovici regis et Damiete¹ regisque
 predjeti captione.

1248. Rex Francorum sanctus Ludovicus post crucem assumptam, in quadrisanis dispositis pro se et pro regno negotiis,
 Mar. Jan. promisit in Cyprum qui victualia prepararent et cetera oportuna². Ipse³ vero anno Domini 1248, circa
 1248. finem Augusti in iter se transmarinum preparans⁴, venit ad Aquas-mortuas, et circa festum
 beati Mathie⁵ navigium intrans, in Cyprum⁶ applicuit, et cum eo fratres eius Robertus, Karolus et Alfonsus⁷,
 comes quoque Flandrie Willelmus, nuperrime de Flandria investitus, multi quoque principes et
 prelati, matre sua regina Blanca⁸ dimissa ad regni custodiam. Erat enim dominus prudentissimus. Rex illam
 1249. hys mem in Cypro peregit. Anno Domini 1249, mense Mayo rex Francorum cum toto navigio et exercitu de Limasol
 a) Marketa B 2. ed. b) ipse B 2. c) fond. A 1. d) post superior. B 2. e) deest spatia vacua vel. A 1 45
 f) ogu. A 1; coga. A 2. g) Johanni A 2. h) Botsardo B 2. i) sorore A 2. j) q. A 2. k) scilicet A 2.
 m) genitura A 1. n) infest. A 2. o) Flandria A 1. p) Lotsardi A. 1. A 1. q) s. A 1. r) legit. semper B 2.
 s) Botsardo B 2. t) deest spatia vacua vel. A 1; superior. B 1. u) aliqui A 1. v) mater A 2. w) deest B 2;
 pace A 1. x) sibi pl. A 1. y) aureas A 1. B 1. 2. ubi scilicet deest. z) leu. A. a) deest A 2. b) transf. A 2.
 c) Lotsardo A. 1. A 1. d) receptus A 2. e) Hollandie A. 1. A; et da mps A 1. f) q. A 2. g) squadr. A 1. h) deest B 2, 50
 i) pr. regis Dam. A 1. k) deest spatia vacua vel. A 1. l) preparans A 1. m) Cyprum A 1. n) Alfonsus A 1.
 o) Blanca A.

1) Marquette. 2) Sic Bernard. Ypr. c. 30. et Chron. rhythm. v. 5781 sqq; cf. 'Cron. de Fl.' p. 160. 3) p. 823 sq. 4) Hoc (Burchardus) est verum nomen. 5) Tres; omisit Iohannem et postea filiam Iohannam. Nosler omnino hic recedit a 'Cron. de Fl.' p. 134. 6) Cf. Bernard. Ypr. p. 32. 7) Cf. ib. p. 30. 8) Adelheidam. 9) Haec ex Vinc. Spec. hist. XXXI, 89.

per alium fontem iam corrupta ad nostrum pervenisse videntur. Vinc. dict. regem in crastino S. Bartholomaei (Aug. 23) navium intrasse. 10) Vinc. l. l. scribit, 55 classem die Iovis ante festum S. Mathaei (Sept. 16) in Cypro applicuisse. Festum S. Mathaei d. 24. Febr. celebratur.

De huiusmodi rebus et de illis que Damiani...
 10 talem omnibus bonis et divitiis plenam reppererunt. Audiens et videns rex tantum mira-
 culum, in quadam mansueti sic enim templa vocantur Sarracenorum, que erat ceteris
 excellensior, illustrata Sarracenorum spurcicia, celebrari fecit missam de beata virgine,
 in hac diebus in memoriam sui per totam statem exercitacionem. Nisi et 21. de Novembria extra mura,
 ut procederet illis contra Sarracenos qui erant in Lamisora. Et in via audierunt defunctum eius soldanum,
 15 cuius filius expectabatur, qui in partibus Idem orientis. In hoc itinere comes Argen, frater regis, et Templari, qui
 faciebant ad locum sanctum in regnum Syria, et est prima custodia Sarracenorum, et in hoc itinere, strave-
 runt ex Sarracenis 15, et in via de Sarracenis, qui Roman transierunt illos Sarraceni tam occisi quam capti. Christiani
 vero non valentes properare habere, in Sarracenos transierunt pontem super flumen edificare temptant.
 Quod Sarraceni videntes in nichilo impediant. Tandem invento per quendam Rodolpnum iudeo hec difficult, nostri asten-
 20 dunt equis in maximo numero, non tamen sine periculo transiit flumine, extra viderit Sarracenorum, pluribus eorum
 adstratis occidit, et in Sarraceni Lamisoram christianis dimiserunt. Dumque more solito christianis locis intenti
 huc illucque decurrunt, Sarraceni in illos irruerunt, et duram impetum a mane usque in horam notam, christianis
 tamen auxilia obtulerunt, illis cum eorum dampno permaxima. Nam ibi mortui sunt Robertus comes
 25 Arden, frater regis, et illi comes sua. Et post hoc christianis pontem quem inceperant perfecerunt, et ad se
 christianis eam pertransire potest. Pontem de Sarraceni in maximo numero congregati, in christianos undique plus
 quam nunquam fecerunt insidias. Sed christianis, oronibus exercitu, multos Sarracenorum interfecerunt et multos repellant.
 Post aliquos dies venit ad locum horum, et pertransit terra instrumentis et novis clamoribus, et est tunc venerunt
 30 christiani omnia contra viderit, tanta et pestilencia, insomitas in hominibus et in iumentis; nam pens quilibet fugebat
 mortuum et suum ut insomitas. Sarraceni eorum prohibebant transiitum victualium; proinde 3. die Aprilis sex et
 30 sui, victualium inopia congesti, versus Damiatam redierunt, et cum venissent ad casale dictum Sarmasach, tanta de Sarrac-
 enorum multitudo circa christianos infudit, ut eorum impetum plus sustinere non possent. Aliquis captus est rex
 Francie sanctus Ludovicus cum duobus fratribus suis et Willelmus comes Flandrie, qui in illo conflictu
 et aliis precedentibus tanta probitatis opera gessit, ut non solum regis, sed etiam omnium
 qui aderant gratiam obtineret. Totus preterea exercitus Christi tam per terram quam per fluvium captus,
 35 occiditur et Sarraceni subicitur.

De morte domini Symonis abbatis nostri.

Eodem anno dominus abbas noster Symon, postquam hanc suam ecclesiam rexisset
 annis ferme 12, diem clausit extremum, et sepultus fuit in claustrum cornu sinistro inter
 capitulum et ecclesiam anno Domini 1250. Carte seu privilegia sui temporis sunt . . . 1250.

Capitulum 49.

est de domino Gilleberto abbate 49. nostro.

(Pars 1.)

Gillebertus huius loci abbas 49, nacione de villa Sancti Audomari, parentibus pauperi-
 bus Scotis natus, ab infancia in hoc monasterio educatus, puer docilis, gratissimus et ob
 45 hoc domino abbati Iohanni tercio et fratribus valde carus, propter sui subtilitatem ingenii
 scolis ab abbate predicto datus et hic inter pauperes clericulos enutritus, plusque ceteris
 proficiens, plus aliis est dilectus; quare per dominum Iohannem abbatem nostrum predictum
 est hic in monachum receptus. Inde ad litterarum studia inissus sic profecit, quod tandem,
 domino Symone abbate nostro defuncto, fuit hic in abbatem nostrum electus anno Domini
 50 1250. et a domino Petro tunc Marignorum episcopo confirmatus et consecratus. Qui etiam 1250.
 dominus Petrus episcopus eodem anno obiit; cui successit in episcopatu dominus Radulphus.

a) Damiatam B2. ed. b) angurie A2. c) deest apud vacuo rel. A1. d) inuenerunt B2. e) gravissima
 Quo A2. f) secretissimum A2; cor. B1. g) fugerunt B2. h) extinguentes A2. i) civ. hie A2. k) exercem. A2. B2.
 h) procedent B2. m) usque B1. n) huius A2. o) supra B2. p) iudicium A2. q) christianis l. intentis B2.
 55 r) irruunt A2, corr. irruerunt B2. s) ad B2. ed. t) cor. chr. A2. B2. u) terram A2. v) illud A2.
 w) a. m. A2. x) autem A. y) contra A2. ed. z) deest B1 (loco raro). 2. a) deest A1. b) suo A1.
 c) deest B2. d) terra B1; foro B2. e) vacat codd. f) hie deo. A1; A2 hie; Gillebertus abbas 49. g) huius loci
 ab. 49. B2, ubi nostro deest. h) deo. codd. i) Scotis A1. k) gratia corr. carus B2. l) clericos A. ed. m) deest A2.
 n) nec. apud vacuo rel. A1. o) Mortuus A1. p) deest apud vacuo rel. A1, rec. m. suppl. Radolphus.

46 1) Cf. Vind. XXXI, 97. 2) In magno chartulario s. 1247, Mart. occurrit apud Giry, Hist. de St. Omer
 S. Bertini iam a. 1245. Gillebertus Simoni successisse p. 418 sqq.; nr. 48. 49.
 dicitur, teste Laplane I, p. 277. Et iam in chartis

episcopus. Obiit etiam Remensis archiepiscopus Iohannes, cui successit dominus Thomas de Bello-mansé.

Mar. Sar. Eodem etiam anno mortuus est Federicus imperator... Mar. Sar. Eodem etiam anno mortuus est Federicus imperator...

De redemptione et liberatione sancti Ludovici regis a captivitate et factis eius post liberationem.

Francorum rex beatus Ludovicus a Saracenis captus... Mar. Sar. Francorum rex beatus Ludovicus a Saracenis captus...

Item dicunt alii aliam conditionem appositam... Mar. Sar. Item dicunt alii aliam conditionem appositam...

Hae conventiones factae... Mar. Sar. Hae conventiones factae...

Hoc etiam anno... Mar. Sar. Hoc etiam anno...

Pars 2.

De progressu regis Armenie ad Tartaros et eius confederatione cum eis, de septem petitionibus eius.

a) mense A1. b) Et cod. a. A2. c) Conradus A. d) Cod. B2 idem. e) d. l. B2. f) m. a. B2. g) deest B; et add. sed del. B2. h) librum B1. i) in A2. k) per add. B2. l) ut A2. m) hinciorum A1. n) Itemque A2, 55. o) in de del. B2. p) deest A1. q) signa et memoria A2. r) sic ed.; hinciorum A1. s) B1; folia B2. t) vel m. pr. A2. u) Postea v. quam A1; Postea v. quod A2. v) deest B2. w) deest A. x) fabr. soc. A. y) superior. B1. z) Turonia B2. aa) conuincencia A1; conuincencia B2. ab) cuncta A2. ac) covari B1. ad) causa A2. ae) deest A1. af) Fl. e. A1. ag) in Tr. deo. B. ah) deest B. ai) est add. B2. aj) Lugduno B2. ak) r. d. A1. al) Belliquardum A2. am) vero add. A1. an) nocent. A2. ao) de a. p. e. deo. A1.

1) Cf. Bald. Ninov. supra p. 543; Ann. Bland. p. 31; 'Rymkr.' t. 5344. 2) Non turrem, sed templum Turonense Ludovici grossi Turonenses praeferebant; cetera omnia fabulosa. 3) Beaucaire, praef. Nimes.

Pars 8.

De guerra Margareta Flandrie comitisse contra comitem Hollandie.

Hoc etiam anno Domini 1253. domina Margareta Flandrie et Hannonie comitissa 1253. guerram movit contra comitem Hollandie Guillelmum, contra eum in Zelandiam mittens filium suum Guidonem, nuperrime de Flandrie comitatu investitum, comitesque Barensem et Ghisnensem cum navibus et exercitu copioso. Quibus Guillelmus comes iam in imperatorem electus potenter occurrit, et versa contra Flandrenses victoria, perditis eorum navibus, armis et ceteris que habebant, comes ipse Guido ad claudicionem vulneratus et captus [est], Barensis comes, amisso uno oculo, captus est, comes etiam Ghisnensis captus, pluribusque aliis baronibus atque nobilibus captis, totus exercitus positus est in direptionem, captivitate et mortem, paucis et cum difficultate fuga liberatis. Hiis ita gestis, timens Margareta Flandrie comitissa, ne Guillelmus comes Hollandie in terram suam insilliret, deliberavit ad dominum suum mittere pro succursu. Rege igitur adhuc absente, ad fratrem eius dominum Carolum comitem Andegavensem et consilium, per quod curia in regis absentia tunc regebatur, accessit. Qui dominus Karolus, oblata sibi prius et concessa tota terra Hannonie predicta ab ipsa comitissa Margareta, cum maximo exercitu venit et burgum de Valenchenis et omnia fortalicia circumvicina, que prius comes Hollandie invaserat, cepit, et positis baillivis suis, acceptis etiam homagiis et obsidibus, in Franciam rediit.

Anno sequente Johannes de Avenis, qui sororem Wilhelmi comitis Hollandie et regis Alemannorum habuit uxorem, supra capitula Symonis tereit, parte 4^a, ad ipsum Guillelmum accessit, ostendens, quem modo in sui exheredacionem et filio eius comitatum Hannonie, in quem ipse iam fuerat investitus, comes Andegavie invaserat et occupaverat in preiudicium ipsius imperatoris electi, cum Hannonia sit de feudis imperii, et inde fidelitatem facere recusabat; eumque sic animavit, quod ad Hannoniam venit ipse comes Hollandie Guillelmus cum armorum potencia maxima et obaedit burgum de Valenchenis. Sed audito, quod Karolus antedictus et Margareta Flandrie comitissa cum sui utriusque potencia proponeret infra bellum contra ipsum, recessit ab obediendo, et cum exercitu suo contra Frisionem, qui dominus tunc erat, processit; ubi fuit a Frisionibus interfectus. Eodem anno, scilicet 1253, rex sanctus Ludovicus de Terra Sancta redierat, et audito, quod frater eius Karolus comes Andegavensis Hannoniam tenebat occupatam, nec tamen fidelitatem presterat domino a quo tenebatur, mandavit ei, et ad se venire; quod, licet laetus, fecit tamen, quia regis mandatum pretergredi non audebat. Sequenti anno Johannes de Avenis, filius Margarete Flandrie comitisse, videns se a suo proposito defecisse omneque adiutorium suum, regem scilicet Alemannum, cuius filiam habebat [uxorem], iam defunctum, corde defecto, in langorem magnum decidit, filique suis in bonis gardis commendatis, obiit. Tunc frater eius Baldulfus penitens, quod contra matrem male gesserat una cum fratre suo iam defuncto, ad eum rediit, obtulitque a matre veniam positam et emendacionem per omnia reprobatum. Quem miles incerpans pro tardacione nimis, materna tamen inducta pietate sibi veniam indulget. Ad pacem componendam inter dominum Karolum Andegavensem, fratrem regis, et dominam Margaretam Flandrie comitissam filiosque suos de domino Botsardo susceptos et filios eorum et captivos nichilominus ex Hollandia redimendos rex venit Gandavum, ubi de hoc habito tractatu, liberati sunt a captivitate dominus Guido comes, filius Margarete comitisse predictae, comitesque Barensis et Ghisnensis et alii barones et nobiles plures. Hannonia quoque restituta fuit comitisse Margarete, et assignate fuerunt magne pecuniarum somme tam pro redempcione captivorum predictorum, quam etiam pro missis et expensis, quas fecerat dominus Karolus, frater regis, in succurrendo et adjuvando comitissam

45 a) MOLLER 42. b) d. M. P. in loco rase in. sec. B. 1. c) a. d. H. in. sec. in loco rase B. 1. d) Holland. A. 1 ten-
clantor. e) deest B. 2. f) Barensem A. 1. g) Ghysen A. 2 constant. h) exercitus B. 2. i) deest A. h) Barensem A.
i) deest A. 1. m) ut A. 1. n) concil. B. 1. o) in r. ab. t. curia A. 1. p) Hannonie B. 2. q) positus A. 1.
r) deest apud sacro. fol. A. 1: baillivus A. 2. s) sequente corr. sequenti B. 2. t) sororem A. 2. u) a. H. W. A. 1.
v) Alemannus A. 1; Alemannum A. 2. w) Willimam A. 1. x) exheredacionem A. 2. B. 2. y) iam ipse A. 1.
50 a) fondis A. 1; feodis A. 2. b) deest A. 2. c) mirra B. 2. d) t. d. B. 2; domus A. 1. e) carebat A. 1; carebant B. 2.
f) deest B. 2; Dominus add. A. 2; s. anno 1253. post redierat positus A. 1. g) d. p. A. 2. h) t. l. A. 2. i) deest A.
j) langorem A. 2. k) male B. 2. l) obitus A. 1. m) induta A. 1. n) deest B. 2. ed. o) Barr. A. 1. p) Ghysen A. 2;
Gisa. A. 1. B. 1. q) sic h. l. A. 1; alibi etiam eod. A. 2. B. 1. r) deest A. 1.

1) Theobaldum. 2) Arnoldum III. 3) Tacet de a. 1254. collocat. 7) Johannes de Avenis demum
55 filius Margarethas Iohanne et Burchardo de Avenis, a. 1257. obiit. 8) Sequentia gesta sunt a. 1256.
quibus Wilhelms rex foderatus erat. 4) p. 844. 9) De pace tractatum et pactum est Peronas mense
5) Immo sororis, ut ipse modo et supra recte Sept.; v. chartas quinque, quas sub die Sept. 26. assert
scripserat. 6) Immo a. 1254, ut Iohannes recte Wauters, 'Table chronol. des chartes' V, p. 132. 686.
supra parte 1. scripsit. Et quas precedunt ipse in

Margaretam in hac guerra contra Willelmum Hollandie comitem antedictum¹; quo² periculum
 Croa. de P. nomine interimitur fuerat et quinquaginta; unde populus terre murmurans conquerebatur, se posse
 per hoc³ in perpetuum redigi servitute. Quam ob rem rex aequaliter confusus a Gandavo
 recessit ceterique prohi qui cum⁴ eo venerant.

Pars 4^a.De obitu domini Innocentii pape III, et de successione Alexandri⁵ quarti
 et impetracione pontificalium et plurium privilegiorum nostrorum.

Temporibus istis floruit magister Hugo ordinis fratrum Predicatorum, doctor eximius, qui totam Bibham postillavit⁶
 et concordanciam Bible primus auctor, qui propter vitam⁷ honestam et scientie famam suam per papam Innocentium
 Paparum. institutus cardinalis tituli Sancti Sabine. Ipse etiam Innocentius papa sedes cardinalium a multis temporibus vacans de 10
 valentibus personis ex diversis mundi partibus ad suam beneplacitum electis restauravit. Et mortuo Federico imperatore
 nequissimo, contra Conradum⁸, filium eius, qui in preiudicium ecclesie violenter Apuliam intra-
 verat, supra eodem, parte primo, Apuliam ipsemet papa cum maximo exercitu potenter ingreditur. Sed non diu
 post hoc in Neapoli languens, moritur. Sedis autem annis 11, mensis 6, die 12. Cui successit Alexander papa III.
 Hic erat vir placidus, sanguineus⁹, carnosus, humilis, locundus, risibilis, affabilis¹⁰ et beni-
 gnus. Cuius specialis capellanus et commensalis¹¹ valde dilectus fuit dominus abbas¹² noster
 Gillebertus¹³, vir utique multum industrius, quem in curia Romana propter suam liberalitatem
 et munificenciam communiter¹⁴ vocabant abbatem aureum.

Hic abbas noster ab Alexandro¹⁵ papa multa¹⁶ pulcra et honorifica impetravit. Obtinuit¹⁷
 enim ab eo mitram et cetera¹⁸ pontificalia cuncta¹⁹; sed successive. Primo quidem obtinuit 20
 mitram tantum et anulum solum. Unde privilegium confectum est, datum pontificatus
 Alexandri quarti anno primo. Item statim post hoc impetravit omnia pontificalia simul, et
 ea in privilegio nominantur. Datum²⁰ ut supra. In quorum insigniorum²¹ concessione papa
 dedit abbati nostro anulum cum rubino pulcherrimo balacio²², qui adhuc penes abbatem
 nostrum cum magna reverencia et diligencia conservatur. Itemque aliud privilegium de 25
 consecrando corporalia et cetera ornamenta sacerdotalia conferendique generaliter primam
 tonsuram. Datum 8. Idus Februarii. Item aliud, ut abbas noster, si sit sacerdos et ab epi-
 scopo benedictionem²³ acceperit, possit conferre minores ordines. Datum 6. Kal. Martii.
 Item aliud super visitacionibus et procuracionibus archiepiscoporum, episcoporum²⁴, archi-
 diaconorum et cet. Datum 6. Idus Februarii. Hoc privilegium postea moderatum est per 30
 papam Benedictum XII, infra capitulo Alelmi²⁵, parte . . . Item aliud, ut non cogamur ad
 causarum cognicionem inviti²⁶. Datum 5. Kal. Martii. Item aliud, in quo dat potestatem
 abbati Sancti Bertini suisque successoribus absolvendi monachos suos super transgressio-
 nibus²⁷ statutorum editorum a papa Gregorio IX, supra capitulo Iacobi, parte 2. Et eandem
 potestatem papa concedit superiori²⁸ huius loci, ut de eisdem possit absolvere abbatem 35
 [nostrum]. Datum 6. Kal. Ianuarii. Similem quoque et ampliozem potestatem dedit papa
 Innocentius III. abbati²⁹ Sancti Vulmari in Nemore³⁰; ut possit absolvere abbatem Sancti
 Bertini a transgressione statutorum pape et statuta in alios pios usus commutare, si et
 quomodo opus sibi videbitur, in hiis solum que non sunt de substantia regule, vel dispen-
 sacio non sit³¹ in regula beati Benedicti prohibita.

Hic papa Alexander III. canonizavit sanctam Chram, quod fuit de ordine sancti Damiani et beati Francisci.
 Huius tempore Manfredus, filius naturalis, id est bastardus, eundem Federici imperatoris, pro pedagogo se gerens
 Conradini³², filii Conrardi, filii Federici imperatoris predicti, ipso Conrardino³³ tradidit publico mortuo, sibi et coro-
 nam accepit. Quod factum quia³⁴ in preiudicium domini pape fuit, primo Manfredus a domino papa excommunicatur,
 deinde contra ipsum magnus exercitus mittitur, sed parum profecit. Huius etiam tempore, mortuo Willelmo
 Hollandie comite in imperatorem electo et nunc nuper a Frisonibus interfecto, supra parte proxima, principes
 Alemani electores³⁵ in duo divis, quidam illorum Alfonso regem Castellae, alii vero Richardum comitem Cornubie ad
 imperium elegerunt. Quod scilicet imperatorum die duravit. Sed in absentia regis Alfonso Richardus in
 Aquigrano³⁶ se coronari fecit in Alemania regem.

a) q. 12. b) sic A1. c) eom A1. d) in A2 sic prout postea est rubra parte 9 sic: P. IX. De 50
 morte Alexandri pape IV. et de quibusdam successoribus eius; quod, eodem errore commisso, in A1 sic correctum
 est: P. IX. De morte Innocentii p. IV. et q. 9. e) pape add. B2. f) postillavit B2. g) actor B. h) v. h. et
 in loco raro ead. m. A2. i) reformavit A1. k) Conradum A. l) sanguineus A1. m) et h. b. A1. n) com-
 mensalis B1; comment. corr. commens. B2. o) s. a. A2. p) Gileb. B2. q) suppl. ecc. m. A1. r) Alex.
 sarpus A2. s) bona add. A2. t) Obiit in sua hinc A1. u) cetera B1. v) multa A1. w) Data A2. 55
 x) insigniorum A2. y) balasio A2. z) benedictio. B1. a) superior. B1. b) Alelmi A2. c) inuit A2; inuiti B2.
 d) transgressione A1; transgressionem A2. e) superiori A2. f) decet A; superior. B1. g) sic eod. pro III.
 h) abbatem A1. i) et A2. k) q. 12. l) sancti A. m) Conrad. A. n) Conrad. B2. o) decet B2. p) et (del.) et B2.
 q) Aquigrano B2.

1) Cf. chartam in Bulletins de l'Acad. de Belgique ser. 2, t. XXXIX, p. 172, qua Margaretha 160000 eo
 libe. solvere se obligat. 2) Gallice hodie 'balais'. 3) Sancer-au-Bois prope Boulogne; cf. supra p. 843.

Pars 5.

De^o perturbatione Terre Sancte per guerras Ianuensium, Venetorum et
Pisanorum in^o Ptholomaida^o.

Hiis temporibus Balduinus miles dominus^o de Comines^o post plures altercaciones inter
ipsum et nos habitas super iuribus nostris in domo, terris et aquis seu etiam pratis domus
nostrae de Baswarnaston^o finaliter nobis ius nostrum recognoscens, et quasi per modum
testamenti pro remedio anime suae, presente et consentiente Balduino, filio suo primogenito
et herede proximiore, recognovit^o, quod in domo nostra predicta ac eius toto ambitu sive
10 clausura omnimoda iusticia, alta, media sive bassa, ac eius exsequio, forefacta et emende
nobis et ecclesiae nostre solis et in solidum competebant; sed extra clausuram predictam,
licet omnimoda iusticia nobis competat in omnibus terris nostris, pratis et aquis, non tamen
exsequio aut^o ad plenum, quia ipsaemet dominus Cominensis per suos officarios debet esse
15 forefactis et confiscacione; et inde suas litteras patentes nobis concessit cum pluribus
articulis^o aliis de piscaria et cet. Littere date anno Domini 1257.

1257.

Circa idem tempus quidam magister Balduinus, rector ecclesiae beate Marie de Calesio,
dominum abbatem nostrum coram episcopo traxit in causam super medietate fructuum,
decimarum, oblationum dictae parochiae, quae nobis competit contra curatum, dicens, inte-
20 graliter et de iure communi tanquam curato competere terciamque partem decime piscariae
maris; domino abbate nostro se defendente titulo primeve fundacionis parochiae predictae
ac etiam per divisionem iuris parochialis dudum factam per iudices apostolicos super hoc
datos, supra capitulum . . .^o, parte . . .^o, ac etiam per longam, quietam et pacificam pos-
sessionem. Tandem post multas altercaciones tam in curia Remensi quam etiam Mori-
25 nensi compromissum est in magistrum Iohannem de Laudunio canonicum Morinensem sub
pena centum marcharum sterlingorum^o. Qui magister Iohannes, causa bene discussa, pre-
dicto magistro Balduino silentium imposuit et in 41 libris Parisiensibus, quas de oblatio-
nibus levaverat, nobis solvendis condemnavit. Quam etiam sententiam suis litteris paten-
tibus sigillatam, litteris etiam curiae Morinensis confirmari fecit. Quarum litterarum date
30 sunt eodem anno Domini 1258.

Pars 6.

De perturbatione Terre Sancte pro defectu succursus Tartarorum, et
de facto ipsorum Tartarorum contra calipham et civitatem Baldacen-
sem^o et eorum conquistaione Syrie et Damasci^o.

Baptiste Mangone^o chazan cum omni domo sua multisque proceribus eius, Alahonem^o fratrem suum miliciam
assignavit, ut Sarracenos destruat et Terram Sanctam restituat christianis, supra [eodem], parte 2. Alahon igitur cum
rege Armenie, Physon^o et aliis transitu, infra 6 menses totam subiciens Persiam, venit in terram Assassidarum et apocri-
35 stice ad quoddam castrum fortissimum nomine Sydas^o. Quod cum inexpugnabile videret, ad eius obedienciam dimisit
captivaneum unum cum 10000 Tartarorum, precipiens, ne ab obediencia discederent, (quousque^o habuerunt). Quibus post
40 17 annos obediencia non propter ciborum, sed propter vestimentorum penuriam castrum redditum est ab Assassidis.
Interim rex Armenie ab Alahone licenciam impetravit repatriandi, ut gentem suam et regnum, a quo iam 4 annis
separatus abesset, rediret in auxilium Tartarorum, ad ipsum Alahonem rediturus, cum pro se mitteret^o.
gratias rececit. Alahon^o, disposito regno Persiarum vocatisque 30000 Tartarorum de regno Turchie, ad Baldach civitatem
potentissimam processit et eam obediencia vallavit anno Domini 1258. Et quia gens illa Balacensis cum suo calipha omnium
45 Sarracenorum dominus tanquam papa^o gens mollis erat et debilitata nec armis idonea, Tartari civitatem facillime con-
quiverunt. Post civitatem conquistam, immensos quoque thesauros inventos in ea, Alahon, adductos coram eo calipha,
petiit ab eo, quare, cum tantis afflueret thesauris, eos pro salute sua et sua gentis non expendit, gentes armi-
geras advocando^o in defensionem suo civitatis. 'Credebam', inquit, 'volas mulieres habere posse defendere civi-
tatem^o'. Cui Alahon: 'Tibi domino non competit cibus communis qualis illis, gemmis igitur, auro^o et argento, in quibus
50 alius illi detur. Sic inter divicias suas calipha fame perit. Alii dicunt, quod gutturi^o equo summi infundit equatum
suum; alii dicunt, quod fecit caput abscindi; sed quidquid sit, calipha male perit.

Mar. San.
III, 13, 7
et Huth.
c. 24.

Huth. c. 24.

Mar. San.
III, 13, 7
et Huth. c. 24.

a) hanc des. A1, folia excisa. o) deest B. b) Thol. A2; Ptol. B2. c) superior. B1. d) Cominis A2.
e) Baswarnaston A2. f) recoga. B2. g) de B1. h) et art. B, sed art. superior. B1. i) apertum vacuum eodd.
55 h) sterlingorum A2. j) scilicet B1. m) Baldee. A2; Bjadje. B1. n) Damasci A2. o) magno A2. p) Allah. A2.
Allahoni Batri suo ed. q) Physon A2. r) cantellum A2. s) insipua. B1. t) deest A2. u) q. h. des. B.
v) mandata A2. w) Alahon A2. x) hanc eodd., ed. y) adductos A2. z) expedit A2. a) pro adv. A2.
b) arg. et auro B. c) gutturi A2.

1) Cf. c. 48, part. 12, p. 825. 2) Tigado Huth; Marcus Paulus c. 24. dicit, calipham confusum
60 nomen omisit Mar. San. 3) Quo una natio sufficit tacuisse. Auctor hanc responsonem in alio tractatu
pour la (puissance des Tartares) repousser. Huth; de Tartaris forte legit; v. supra p. 747.

Mar. 22.
111, 12, 6.

1260.

Jerem. 17, 6.

p.

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

10

Sequenti anno in Reges civitate, que est in consilio Armenis, Medis et Mesopotamis, occurrit Alahon rex Armenis cum magna comitiva gentium, armorum; poterat enim tuos regnum Armenis facere 12000 equitum et 60000 peditum in armis, et simul in eam cepit Cesarem magnum, Ychonsum et totam Turciam usque ad mare; inde Anthiochiam, ubi Alahon a christianis cum reverentia susceptus est. Quos amabiliter videns, pertransit usque Alepsam, quam in 40 diebus obtinuit; deinde Calamelam, Hamam et Damascum obtinuit anno Domini 1260. Hinc christianis in Terra Sancta nova lux oriri visa est, cum viderent inimicos crucis Christi Sarracenos sic undique destruere tantumque Tartarorum succursum sibi in adiutorium adventare; sed vana spes, que non confidit in Domino et ponit carnem brachium suum. Nempe dum, hinc paratim, Alahon cum rege Armenis vellet ad regnum Iherusalem liberandum procedere, venerunt ei nova, quod Mango eahan, frater eius et summus imperator Tartarorum, oblerat, et quod Tartari ipsum Alahonem expectabant, et ipsum in eum dominum coronarent. Tunc Alahon, dimisso quodam captivum nomine Guiloga, cum 10000 Tartarorum pro custodia regni Syrie, recessit ad partes suas orientales, et dominum oblatum suscepit. Sed in itinere audito, quod principes Tartarorum iam fratrem suum Cobilam in imperio staterant, reversus est in Taurisium, multisque intersecantibus bellis atque negociis, Alahon in adiutorium Terre Sancte reverti non potuit; et sic extrema gaudii christianorum in Terra Sancta per regem Armenis procurati luctus occupavit per absentiam Alahonis; nam licet Guiloga substitutus eius predictus in adiutorium christianorum fecerit quod potuit, parum tamen profecit, nec diu duravit. Terra quoque Sancta sicut prius in direptionem mansit et amplius. Nam Tartaris contra Sarracenos et contra multis et magnis preliis preliantibus, christianis quoque Terre Sancte modicum et quasi nichil agentibus, magna pars Tartarorum, ritu christianitatis derelicto, legem Sarracenorum 20 sunt sequi.

PART 7.

De Guidone Flandrie comite et utroque eius matrimonio et filiis eius ex utroque matrimonio susceptis.

A. 11.

1260.

Cron. de Fl.

5. 12.

30

35

40

45

50

55

60

65

70

75

80

85

90

95

100

105

110

115

120

125

130

135

140

145

150

155

160

165

170

175

180

185

190

195

200

205

210

215

220

225

230

Constantinopolitana civitas et eius imperium dudum per Gallicos et Venetos obtenta, supra capitale Iohannis III, parte III, et ab eis eorumque successoribus fere per sexaginta annos et hucusque defensa, nunc circa annum Domini 1260, per Paleologum Grecorum imperatorem recuperatur, fugatis inde dominis Gallicis. Specialiter autem imperatrix Gallica comitissa Namurgi in has partes suas a Constantinopoli revertitur, et veniens Namurgum, civis eius calumpniatur omnia fore fecisse, quia ballivum suum interfecerant. Et cum civis se vellent excusare super calumpniam antedictam, non solum eos a se reiecit, verum etiam exercitum congregavit, et ut sibi succurrat, adiutorium petiit a cognata sua domina Margareta Flandrie et Hannonie comitissa; que sibi libenter assensit et ei exercitum potentem misit. Timentes civis iudicium sine misericordia haberi, Lucemburgensem comitem rogant, ut eos in suos recipiat eosque defendat. Ipse vero Namurgum habere desiderans, statim et cum potentia qua poterat in Namurgum confestim advenit, et in manu forti fecit observari introitus et exitus castelli, ne gentes imperatricis, que erant intro, sibi in aliquo possint obesse. Cito post hoc venit imperatrix obsidere Namurgum. In hac obsidione sequitur, quod remisso se habuerunt Hannonenses eam suo ductore Balduino de Avesnis, filio Margarete Flandrie comitisse, qui favet Henrico Lucemburgensi, qui etiam treugas 15 dierum impetravit. Quod videntes Campanenses, qui erant cum imperatrice, treugas concordatis, recesserant. Quos eiusdem exercitus Teuthonicus insequentes, prodati sunt. Imperatrix videns sic gentes suas a se delictas, soluta obsidione, recessit. Tunc Henricus castellum assulibus urgens, tandem tractatu ipsum castellum in dedicationem accepit, castellum et obsessorum vitio salva. Et sic dominus Namurgi mansit per aliquod tempus. Sed finaliter habito tractatu inter ipsum et imperatricem de Flandrie comitissa, sic concordatum est, quod Guido Flandrie comes, filius Margarete predictae, filiam predicti Henrici Lucemburgensis uxorem habeat et comitatum Namurcensem; et sic omnium communi consensu Guido comes Namurcensis est effectus.

Guido iste dudum, vivente fratre suo Willelmo Flandrie comite, habuerat uxorem aliam filiam domini Bethuniensis et advocati Atrebatensis, unde sibi provenit terra Bethuniensis; et ex ista genuit filios quinque pluribus gratiis predictos et famosos. Primus filius fuit Robertus, suus Flandrensium heres et successor, qui, matre sua predicta defuncta, est effectus dominus Bethuniensis, et ideo communiter, patre suo vivente, et donec ipse Robertus est comes effectus, vocabant eum Robertum de Bethunia.

a) Anthiochiam A. 2. b) honorifice suscepit. A. 2. c) orribi A. 2. d) magno A. 2. e) obierit A. 2. f) Guiloga A. 1. B. 1. g) dnm A. 1. qui hinc iterum pergit. h) Intorsequantibus A. 1. i) Guiloga A. 1; Guiloga B. 1. k) Guyl. B. 2. deceptus l) de A. m) ex — suscepit. des. A. n) que deest B. o) Namurgium A. 2. p) ballivum A. 2. q) ant. cal. A. 1. r) reiecit B. 1. s) obsca A. 1. ubi ecc. m. suppl. exercitum. t) petiit A. 1. u) et H. des. A. 1. v) l. s. B. 2. w) pot. ex. A. 1. 35 x) Lucemb. A. 2; Lucinb. B. 2. y) deff. A. 1. z) deest B. 2. a) suppl. ecc. m. A. 1. b) disparat. B. 1. c) ne post disparat. B. 1. d) Namurgium A. 2. e) Hannonenses A. 1. f) Lucemburgensi B. 2. g) imp. 15 d. B. 2. h) Teuton. A. 1. B. 2; Theuton. A. 2. i) aliquot A. 1. j) deest B. 2. m) dñ. B. 2. n) Betun. A. 1. et de mos; Bethuniensis A. 1. B. 2. o) et (A. 1. p) s — quis in marg. ead. m. suppl. B. 2. q) successor A. 1. r) Betun. A. 1. B. 1. 60

- 1) Nomen corruptum est pro Guiboga. 2) p. 824. nominat Bern. Ypr. et ex eo Chron. rhyth. v. 3612; 3) Sic Bern. Ypr. c. 32. apud Martene, Thez. III, p. 403. quatre Als. Cron. de Fl. p. 175. 4) Mathildem. 5) Roberti. 6) Quinque filios

Iste Robertus uxorem duxit filiam Karoli comitis Andegavensis, fratris regis Francie; qui Karolus Cro. de Vi. postea fuit rex Sicilia; de qua filium habuit Karolum¹ et filias duas. Eaque uxore defuncta, duxit uxorem secundam sororem ducis Burgundie²; unde sibi et suis successoribus provenerunt comitatus Nivernensis et Retestensis³; de qua habuit filios quos, primum Ludovicum Nivernensem et secundum Robertum Castellensem, de quibus postea dicatur; filias quoque quatuor, quarum prima nupta fuit comiti Bloisensi, secunda domino de Couchiaco, tertia domino de Ainghem⁴ et quarta Mathes de Lothoringia. Fuit iste Robertus de Bethunia vir mire probitatis, bellicosus et audax.

Guido predictus secundum habuit filium ex uxore prima Iohannem, qui fuit Brugensis⁵ prepositus et post episcopus⁶ Leodiensis; tertium filium Guillelmum, qui nupsit domino de Neele in Viromandesio⁷; a quo descenderunt illi de Neele, de Alfei-monte⁸ comitesque⁹ Bolonienses¹⁰ et Gebenenses; quartum filium Philippum, qui uxorem habuit comitissam de Tyeta¹¹; quintum filium habuit¹² Balduinum¹³. Habuit etiam¹⁴ ex eadem tres filias, ducissam Brabantie, comitissam Hollandie et comitissam Iuliacensem¹⁵. Hii sunt octo liberi¹⁶ quos habuit Guido de uxore sua prima; de hac autem uxore sua filia comitis Lucemburgensis, unde sibi provenit comitatus Namurcensis, filios habuit: Iohannem, suum in comitatu¹⁷ Namurcensi successorem, et¹⁸ a quo processerunt comites Namurcenses, secundum filium Guidonem et tertium Henricum¹⁹; filias quoque tres, scilicet comitissam Guelrie²⁰, comitissam Blesensem²¹ et dominam de Fienles²².

Pars 8.

De quadam pace inter reges Francie et Anglie et discordia baronum Anglie cum rege suo.

Anno Domini 1260. rex Francie Ludovicus ad cor rediens et penitens, quod rex Anglie pro sola contumacia¹ totum suum perdidisset Aquitanie ducatum, convocato consilio², sibi recompensavit comitatus Caturcensem³, Petragoricensem et Agencensem⁴; sic tamen, quod bis in anno venire⁵ teneretur ad regie curiam deservire homagium suum. Sicque fuit inter eos pax et concordia facta. Mansit igitur rex Anglie penes regem Francie usque post mediam quadragesimam, et inde rex Francie cum eo venit ad Sanctum Audomarum, ubi simul celebraverunt pascha. Post pascha vero rex Francie in Franciam, rex autem Anglie in Angliam⁶ rediit. Cumque rex Anglie venisset in Angliam⁷, barones regni sui contra eum rebellantes, sibi obedienciam debitam exhibere denegarunt, dicentes, se nolle parere servo, qualis ipse erat, qui se talis servituti obligaverat, et in regie Francie curia bis in anno serviret. Tunc Anglie barones miserunt in Franciam ad comitem Montis-fortis, ut ipse veniat et regnum Anglie sibi accipiat et teneat. Venit ergo cum potencia qua potuit, et iunctis sibi baronibus patrie, qui sibi parerent regi, non tamen coronato, prelie plura fecit, regem Anglie in Walliam⁸ fugavit, Richardum comitem Cornubie, fratrem regis et Almannie⁹ regem, Edoardum, regie Anglie primogenitum, Eadmon-Adam Clar. de m quippe, secundum¹⁰ filium regis, et plures alios cepit. Edoardus vero captus a captivitate liberari, sudacti vel temerario sic usus est ingenio. Uns dierum in quodam prato iuxta Tamisiam¹¹ fluvium magnum, validum, latum et profundum, grege salicilii conveniunt milites ad hastidium seu torneamentum; inter quos etiam rex Edoardus predictus affuit, sedens in equo valido et potenti, quem quasi contempnendo, girandos et regit¹² et plures¹³ eduxit ad fluvium, et cum sensisset equum bene affrenum et securum, vicentibus custodibus suis cunctisque qui aderant stupentibus, humen intrans, super equo¹⁴ saltante humen transit et se salvavit, nec fuit aliquis qui eum¹⁵ esset ausus insequi¹⁶; et inventa nave quam pro se parari fecerat, Bordogalam transvolavit; ibi¹⁷ que congregato exercitu, in Angliam rediens¹⁸, inimicos suos superavit, patrem suum, avunculum, fratres et alios amicos suos captivos liberans. Comitem Lecestrie Symonem de Monte-forti cum filio, cognato et multis aliis interfecit. Pro hac discordia cedanda et pacificanda Urbanus papa IIII. dominum Guidonem Sabinensem¹⁹ episcopum Bern Guid.

1) deest B 2. 2) Rostensis B. 3) Bloccan A 2. 4) Ainghem A 1. 5) Burg. A 2. B. 6) L. e. B 2. 7) Viromandioso A 1. 8) Alcimonte B 2. ed. 9) comites quoque A. 10) Boloniensis et Gebenensis A 2; et Gibenensis 45 suppl. sec. m. A 1. 11) Ticta A 2; Tyeta A 1. m) supercor. B 1. n) Qui a. h. B 2. o) ex a. des. B 2, ubi l. t. ead. m. in marg. suppl. p) Holand. A 1. q) Viliac. B 2. r) libri B 1. 2. s) N. e. A 1. t) Biocensem A 2. u) Ficules B 2. v) e. t. a. des. A 1. w) Francorum A 1. x) post hanc vocem spatium vacuum unius verbi A 1. y) contumalis A 1. z) sona. A 2. a) Cantuariensem A 2. b) Agon. B 2. c) l. v. B 2. d) p. concordata et A 2. e) deest A 1. f) Anglam B 1. g) exib. A 1. h) talm B 2. i) h. A. B. k) ut v. des. A 2. l) Valliam A 2; 50 Walliam B 2. m) Altem. A. l. B 1. n) captus A 2; captus ed. o) Tamisiam A 1. p) et deest A 1. q) gyr. et rager. A 2. r) plures A 1. s) adherant A 1. t) post corr. equum saltantem A 2. u) ex. aus. eum A 1. v) sequi A 1. w) inimicos B. ed. x) coga. B 1. y) g. m. A 2; alii supercor. B 1. z) Sabinensem A 1.

1) Filium Karolum nominat Bern. Ypr. c. 32, l. 1, et ex eo 'Rymkr.' v. 5945 sqq. 'Cron. de Fl.' haec solum: et ex ot deus filles. 2) Isabellam. — Sic Bern. Ypr. l. 1. 3) Comitatum Retestensem accepit Ludovicus Nivernensis, filius Roberti, cum uxore herede filia Jacobi de Rothel, ut 'Rymkr.' v. 5965, recte narrat. 4) g. f. pr. Br. Bern. Ypr. l. 1. et ex eo 'Rymkr.' v. 6017. 5) Balduinum omittit 'Cron. de Fl.'; nominat Bern. Ypr. et 'Rymkr.' v. 5997. Nosior, ut et 'Cron. de Fl.' et Bern., omittit Guidonem sextum filium. 6) Haec ad Bern. prope accedunt; sequentia vero protinus ab eo recedunt. 7) Margaretham, quae nupsit primo Alexandro, filio regis Scotiae, tunc Reina de comiti Geldriae. 8) Beatricem. 9) Isabellam. — Omissae sunt Philippa, de qua infra agitur, et Iohanna monialis. 10) Haec ex 'Cron. de Fl.' (Li rois... kisse... Edouard et Aymon ses enfans... Simons de Montfort prinxi Edouard, faient filz du roy) et Adamo (Edouardus ecclesieque filii regis Anglie captivus) composuit auctor. 11) Haec sibi sumpsit auctor coniungens quas in 'Cron. de Fl.' p. 191. et apud Adamam Clarom. p. 79, legit.

cardinalem, suum in papatu immediatum^a successorem, quater^b in Angliam missi; in hac etiam pacificanda multum laboravit et profuit dominus Otthobonus dyachonus cardinalis.

Paro 9.

De morte Alexandri^c IIII, et de^d quibusdam successoribus eius.

Temporibus istis viam universo carnis ingressus est dominus Alexander papa IIII, de^e quo supra capitulo^f (eodem) parte 4. Qui sedit precisè annis 7. Cui successit Urbanus IIII, antea dictus Iacobus patriarcha Hierosolimitanus, natione^g Gallicus de civitate Troben^h, vir excellencieⁱ magne, largissimus in dandis, in ira pacificus, inter iniurias mansuetus, in prosperis timidus, securissimus in adversis, prepollens ingenio naturali. Tredecim^j fecit cardinales, inter quos primum dominum Guidonem archiepiscopum Narbonensem, suum in papatu^k immediatum^l successorem. Huius Urbani pape anno primo Philippus, filius Ludovici Francorum regis, duxit uxorem Ysabelam^m, filiam regis Aragonumⁿ, que ex beata Elizabeth^o Teuthonica traxit^p originem, et celebrata sunt nuptie in Clare-monte civitate Alverale. Hic papa, licet parum duraverit in papatu, id est solum tribus annis, preter^q hos cardinales duo tamem magnifica fecit. Nam exercitum Saracenorum, quem Manfredus miserat in patrimonium ecclesie, per cruce^r signatos^s effugavit. Secundum, quod comiti Provincie et Andegavensi domino Karolo, fratri regis Francie, regnum Sicilia, ut illud a Manfredi detentore recuperaret^t, contulit anno Domini 1264.

1264.

Eodemque anno cometes clarissima, qualem nullus tunc vivens^u antea viderat, apparuit; ab oriente enim cum maximo fulgore surgens, usque ad medium emisporii versus occidentem totam perlucidam traxit; sed quidquid signaverit, hoc tamen compertum est, quod, cum per tres menses duraverit, ipsa primùm apparente papa Urbanus cepit infirmari^v, et 20 eadem nocte qua papa spiravit, cometes disparuit. Obiit autem circa finem Septembris^w in Perusia ibique sepultus est. Hunc Urbanum papam Trecentenses sanctum Urbanum nominant, et in eius honore^x ecclesiam edificaverunt^y in medio civitatis illius, in eodem scilicet^z loco, ut asserunt, ubi fuerat domicilium suum seu locus sue nativitatis. Sedit Urbanus annis 3, men. 1, d. 4, et cessavit a fine Septembris usque ad quintam^{aa} diem Februarii^{ab}. Successitque illi Clemens papa IIII, natione Provincialis de villa Sancti Egidii. Hic ante papatum vocabatur^{ac} Guido, advocatus [suir] famosus et regis Francie consiliarius; qui, mortua uxore sua, propter bonam vitam et scienciam laudabilem primo Podiensis episcopus, deinde Narbonensis archiepiscopus, tandem Sabinensis episcopus cardinalis efficitur. Sed cum postea in Angliam pro pacis reformatione a papa Urbano quater^{ad} legatus missus fuisset, ipso Urbano defuncto Perusii, a cardinalibus absens in papam eligitur. Electus autem vigiliis, oracionibus [et] jejuniis et aliis bonis operibus intentus, multas ecclesias sustinebat. Erat enim vir devotissimus, in iudiciis rectus, in consiliis^{ae} circospectus^{af}, in cibo parcus, in elemosinis totus effusus. Cuius conversacio scola erat honestatis, morum edificacio, structura salutis.

De bello Karoli, regis Francie^{ag} fratris, contra Manfredum.

Karolus, frater regis Francie, pro recuperacione regni Sicilia^{ah} pridem vocatus ab Urbano papa super defuncto, consilio regis Francie fratris sui et baronum regni Francie hoc onus assumpsit. Itaque vocatus ab hoc^{ai} nostro papa Clemente, ut grossum acceleret et festinet, per mare Romam veniens, cum gaudie magno receptus est; assensu quoque pape, cleri et populi Romani in senatorem Urbis electus est et cruce signatus contra Manfredum. Karolus ipse Roberto de Bethunia, filio Guidonis comitis Flandrie^{aj}, qui filiam suam habebat uxorem, mandaverat, ut cum toto posse suo sequeretur eum; quod et fecit, et cum apparatu maximo venit ad Alpes^{ak}. Cumque transisset montem Sancti Bernardi, insonantibus undique tubis ereclisque vexillis, cum omni apparatu et gesta^{al} bellico Lombardiam intravit et pertransivit atque Tusciam, et sic pervenit Romam, ubi a papa et rege Karolo receptus est cum magna locunditate. Inde Karolus, apparata suo disposito, de Roma movens exercitum, dimisso ad Romam custodiam Henrico de Hispania, cognato suo germano, Apuliam intravit et obsedit castrum Sancti Germani. Contra quem Manfredus cum innumerabili venit exercitu, et conserto prelio, veritus est Manfredus a facie Karoli et fugit. Quem duo scutiferi de comitatu Boloniensi, qui erant de gona Roberti de Bethunia^{am}, insequi usque ad 45 quendam passum, equo delectum interfecerunt et equum suum armis coopertum in exercitum aduxerunt anno Domini 1266^{an}. Tunc Karolus, missis duobus fratribus Minoribus, fecit ad se afferri^{ao} corpus Manfredi, quod illius de castello ostendit, precipiens, ut se reddant, cum eorum dominus sit devictus et mortuus^{ap}. Cumque tenuerent^{aq}, dato assultu fortissimo, captoque castello, omnes quodquod^{ar} intro sunt inventi interfecti in ore gladii. Indeque secussit Beneventanam expugnare civitatem et provinciam.

1266.

a) immediatum A1. n) pape add. A. b) de q. des. A1. c) de — p. 4. des. B2. d) decet A1. e) natione A2. f) excell. A1. g) Tredecim A2. h) papatum B. i) immedie A2. k) Ysabelam B2. l) post eorr. Arog. B1. m) Elia Teuton. A1. n) proces A1. o) cruce A2. p) recuperaverat B2. ed. q) Eodem B; que post eorr. quoque A1. r) videns B2. s) conf. B2. t) honorem A. u) laudaverunt A1. v) decet A2. w) quintum A2. x) G. v. A. y) decet A. z) conc. A2. aa) circumsp. B2. b) r. P. l. des. A; frat. Franc. B2. c) Coc. B2. egra. d) nota A1. 55 e) Flandrie A1. f) suppl. sec. m. A1. g) usque ed. h) conga. A1. i) vocatus B2. k) mcccxxv. in textu et marg. A2, in marg. solum B1. l) afferre A1. m) illos B2. n) quotquot A1.

1) Sic falso scripsit ex Mart. Opp. p. 441: a papa Urbano IV. legatus missus, legens quater pro quarto; v. infra n. 7. 2) Sequens particula ex Mart. Opp., Imp. p. 473. descripta est. 3) neplem beate Helizabeth Adam p. 19. 4) in festo b. Hieronymi (Sept. 30.) Adam p. 78. 5) Immo in honorem S. Urbani pape et martyris non a Trecentibus, sed ab ipso Urbano IV. fundata est; v. huius et Clem. mentis bullas Martene, Thes. II, 3. 28. 204. MART. 6) Haec Iohannes ex Adamo effecisse videtur, qui dicit, Clementem electum esse in festo b. Agathae, 60 l. 6. Febr. 5; cf. n. 4. 7) Cf. supra parte 8, n. 1. 8) Cf. part. 7, p. 851. 9) Coniectura auctoris. 10) Ad a. 1263. Mart. 11) Hoc certe auctor sibi finxit, cum 'Cron. de Flandre' addat: 'Après ce brent traitier chü du châtel au conte Charlo,' 54

Pars 10.

De factis domini Gilleberti abbatis nostri^a.

Facta gesta quoque domini nostri Gilleberti abbatis satis honesta magnificaque fuerunt, et quidquid^b dicatur de eius origine sive^c fine, fuit tamen in omni morum honestate generosus, s^d largus quoque et munificus^d. Unde et propter suam munificentiam vocatus est abbas aureus non solum in curia Romana^e, verum etiam in terra ista. Tria enim magnifica suo tempore fecit. Ipse namque pape familiaris hoc monasterium pontificalibus insigniuit. Quibus tamen in persona sua^f nunquam usus est nec unquam mitram detulit. Magnusque edificator, hoc nobile rectorium nostrum, quo pulchrius non habetur^g in toto regno, incepit, fundavit, fecit et complevit. Incepit etiam ecclesiam novam, et quoad chorum^h in capellis, columpnis et parietibus usque ad testudines sive voltasⁱ inaltavit, sed ultra quam nos deceat^j magnam, et que sufficere debuisset maiori metropoli; quam propter sui amplitudinem et sumptuositatem successores non fuerunt ausi perficere.

Vidi, qui scribo, de capellis illis, parietibus et columpnis adhuc stantes, sed postea fuerunt deiecte, et de lapidibus eius incepta fuit alia nova ecclesia^k per dominum Henricum abbatem^l, infra capitulo eiusdem, continuata per dominum Alelmum^m abbatem et per me, queⁿ adhuc durat et adhuc est in fieri. Et quidem bene potuit hic abbas edificare; nam applaudebant et arridebant ei tunc omnia; suo enim tempore pax erat in patria, et si domini guerrebant^o, hoc erat in terris alienis. Pace^p igitur existente in patria, durante in^q suo vigore iusticia, minores obediebant maioribus, servi cum omni promptitudine serviebant et modico contenti fuerunt. Repperimus enim in compotis huius domini abbatis, quod in edificatione rectorii iam dicti latomus^r unus uno pane, una scutella fabarum et uno sterlingo pro salario diurno contentabatur, et quamquam essent tunc expense minores et nichilominus affluerent omnia, dicitur tamen cum hoc, ipsum magnum fuisse^s alkimicum^t. Quod quantum vim habeat, relinquo scienti. Vidi tamen qui^u scribo in repositoriis nostris vasa quedam illius artis, que dicebantur de^v vasis Gilleberti abbatis fuisse, — posuitque idem abbas in ecclesia nostra candelabra 4, duo (scilicet^w) maiora et duo minora, bene pulcra et honesta, sollempni opere triphonico fabrefacta, duoque^x folia textus euangeliorum, qui textus hic defertur^y osculandus^z in duplicibus, — certissimum et me presente compertum, quod sunt ex argento alkimico^{aa}. Nam tempore domini Alelmi^{ab} abbatis primi unus 4 angelorum, qui sunt in cornu textus predicti, pesque unius minorum candelabrorum fracti traditi sunt aurifabro reparandi; sed^{ac} me presente in igne positi non duraverunt, sed instantissime et citius stango^{ad} vel plumbo^{ae} liquati sunt, liquati formam argenti non retinuerunt^{af}; sed fere totaliter in cineres evanuerunt. Quare oportuit fieri novos^{ag}, et facti sunt de argenti vero et in suis locis repositi, omnibus aliis ymaginibus eiusdem textus candelabrisque et candelabrorum partibus in qua pristina forma manentibus, quod adhuc hodie posset experiri qui vellet.

Et quoniam de alkimia^{ah} sermo versatur, rogo cunctos et singulos, ne in hanc artem mentem suam insigant. Hec enim ars pulcra^{ai} promittit et pauca donat, fortiter attrahit et allicit homines, et plurimi decipiuntur in ea. Experto credet nam et ego qui scribo in ea deceptus fui et plurimos^{aj} vidi eodem^{ak} modo deceptos, nec unquam vidi qui attigerit ad opus verum; quod satis est probabile; nam huius artis principia non proprie concordant cum^{al} principiis naturalibus, etiam eius^{am} finis est plane defectuosus, nec per eam^{an} fit metallum verum^{ao}, teste Alberto in libro suo qui intitulatur 'Semita recta', quem ipse de^{ap} hac arte composuit, ubi dicit sic^{aq}: *Et fit^{ar} per hunc modum^{as} aurum melius omni eo quod extrahitur a terre mina in pondere, in colore, in^{at} fusibilitate, ductibilitate et malleatione, excepto^{au} quod*

a) deest A. b) quicquid A2; quidquam B2. c) sine B. — fuit hoc B2 ed. d) magnif. B2. e) deest B2. f) habent B2. g) eorum A1. h) doceat B2. i) Alelmum A2. j) deest A2; q (qui) A1. l) guerrebant A1. m) Pax B1. n) s A1. o) latonius A1. p) esse A2. q) alkimicum A2. r) q A2. s) fuisse de v. G. s. A1. t) alkimico B2. u) duo quoque A1. v) defertur B2. w) in d. ora. A2; dupl. B2. x) alkimico suppl. sec. m. A1; alkimico B2. y) Alelmi A. l. A2. B1. z) deest A2. aa) sine A1; etaque A2. ab) plumbo A1; plubo A2. ac) deest B2. ad) deest B2. ae) alkimia B. af) pulchr. saepe A2. ag) plurimis A2. ah) d. o. m. B2. ai) e. pr. post. m. in loco raro A2. aj) huius B2 ed. ak) es A2. al) bonum A2 ed. am) deest A1. an) sic A2. ao) domum A2. ap) deest A2. — susip. A2. ar) excepto A1. B2.

55 1) Cf. part. 4, p. 848. 2) Gallice hodie 'voûte'. p. 4, ubi vero quaedam verba non plane cum hoc 3) Sedit a. 1311—1334. 4) A. 1334—1365. 5) Alberti loco concordant. Magni opera t. XXI (Lugdani 1651. fol.), De alchimia

ferrum alkimicum non trahitur ab adamante, et aurum alkimicum non curat lepram nec per se lesificat car hominis, et vulnus ex eo factum tumescit, quod non fit ex auro Dei. Hec sunt verba Alberti ibidem. Ubi bene notandum, quod multa est differentia inter aurum alkimicum et aurum Dei, cum opus alkimicum deficiat a vero esse naturali et principio radicali. Quare papa Iohannes XXII. in quadam extravaganti excommunicat omnes monetam ex auro alkimico eudentes seu fabricantes.

De presumptione cuiusdam curati Sancte Margarete contra Gillebertum abbatem.

Et sicut assolet in deliciis periclitari castitas ac in negociis pietas, sic etiam et in divitiis pietas; ideoque dominus Gillebertus a suis emulis arrogans esse dicebatur, quia in defendendis suis et ecclesie negociis constans erat, fortis et pertinax, et maxime contra rebelles et induratos. Nam preter causas in precedentibus enarratas erat quidam presbiter rector parochialis ecclesie sancte Margarete in Sancto Audomaro, homo presumptuosus valde, et cui dominus abbas ipse Gillebertus curam illam donaverat. Hic dominum predictum minus iusto veneratus, in multis molestabat ubique. Unde semel contra dominum suum atque patronum duris verbis altercando, etiam in contumelias iniuriasque prorupit; quem dominus abbas Gillebertus pro vicio ingratitude arguens, in causam traxit eumque convicit, curam predictam ab eo abstulit et alteri concessit.

De Godescalco priore, et de recessu domini Gilleberti ad Claromariscum.

Habebat etiam priorem in monasterio nomine Godescalcum, virum utique superbum et arrogantem, extollentem cornua et simbrias dilatantem. Quem abbas pro sua insolentia sepius reprehendit, et tandem videns incorrigibilem, eum a prioratu deposuit. Ille recalcitrans, in faciem restitit nec statum prioris aut nomen dimittere voluit, dicens, prioratum Sancti Bertini dignitatem esse seu beneficium tenendum ad vitam, nec ab abbate posse vel debere deponi; et plures secum de conventu attraxit, qui sibi in hoc proposito fortiter adhererunt. Sed cum causa ad audienciam pape fuisset deducta, partibus diligenter auditis, papa iudicavit, prioratum Sancti Bertini non esse beneficium seu dignitatem nec in vita concedendum, sed solam et puram obedienciam, ad abbatis arbitrium ponendum vel deponendum. Ipsum vero Godescalcum, quia contra dominum suum et obediencie votum publice rebellarat et, quod amplius et a malo est, quos reprehendere debuerat, ipse corruerat et attraxerat ad peiora, a prioratu defectum, eum ad omne beneficium seu officium ecclesie Sancti Bertini pertinens inhabilem perpetuo iudicavit. Monachos vero qui sibi adhererant gravi et longa penitencia correxerunt, et super hac sententia litteras suas bullatas abbati Gilleberto concessit [datas]. Hinc Godescalcus sulque sequaces contra dominum suum abbatem Gillebertum continuo malignantes, nunquam cessaverunt eum verbis mordacibus acuere et nunc ad episcopum nunc ad archiepiscopum accusando molestare, vocantes eum alkimistam, monetarium seu falsarium, et si que peiora poterant excogitare. Tandem adversariis superatis, dominus Gillebertus, senio confectus et tedio, relicto hoc monasterio, recessit ad Claromariscum, et ibi monachus est effectus anno Domini 1265. De peculio autem suo domum ibidem pulcherrimam edificavit, que adhuc durat et dicitur domus domini Gilleberti abbatis Sancti Bertini. Carte eius seu privilegia sunt numero . . .

Capitulum 50.

erat de domino Iacobo huius nominis secundo, huius vero loci abbate 50.

Iacobus huius nominis II, huius vero loci abbas 50, quis aut qualis fuerit, et que aut qualia fuerint facta eius, de eius principio, progressu sive fine vel etiam quantum rexit hanc ecclesiam, nichil nobis refert antiquitas; nisi quod hoc loco noster abbas extitit primus

a) alkimic. B2. b) de per A. c) quidem A1. d) etiam add. A2. e) dominum add. A2. f) nostrum add. B2. g) sic - pietas des. B2. h) et desit B1. i) des. sacpe A1. k) guldem A2. l) Gilleb. a. l. A1. m) suum add. A1. n) ibique A1. o) ipsum sui. A1. p) desit A2. q) convinctus B. r) curiam A2. s) pr. God. A. t) et - 50 Clarom. des. A1. u) dilatante A1. v) a pr. eum A1. w) attraxit A1. x) d. l. A. y) appam ob. A1. z) rebellavit A2. a) eum d. eum A2. b) cum B2. c) in abbat A2. d) sic B2. ed. e) desit B. f) spatium vocum A1. 2; sec. m. suppl. A1; a) Agnel (lege Anagnio) et in marg. XVI. h. No. g) G. a. A. h) Ghill. a. l. A1. i) peculo B2. k) ed. pulc. A1. l) desit A1. m) bacal eodd. n) A sic: Iacobus II. abbas 50. o) vel A1; et A2. p) quoque add. A1. q) reserat B2.

1) Extravag. Commun. l. V, tit. VI. De crimine falsi. Spondent. Excommunicat vero non alchimistas, sed falsarios; Extravag. Ioh. XXII. tit. X. De crimine falsi. Prodiens. 2) De qua v. Laplane l. p. 283 n. 3.

post Gillebertum et quod pauco tempore rexit et nunquam in vita sua mitram detulit. Dicunt tamen aliqui, ipsum cito post suam promotionem ad Claramariscum abbas et ibi in monachum receptum fuisse; sed hoc non assero, quia nec scriptum invenio. Carte seu privilegia sui temporis nulla sunt.

Capitulum 51.

est de domino Willelmo huius loci abbate 51.

Pars 1.

Willelmus huius loci abbas 51, natione Merkenensis de Oya prope Gravelingas, a iuventute monachus huius loci, processu temporis de gradu in gradum ascendens, prepositus seu receptor noster in Rochasemo est effectus et inde in abbatem hic est assumptus. Sed de eius principio, duracione seu factis eius nullam nobis mentionem priscorum nostrorum scripta rememorant; de fine autem eius postea suo loco dicetur.

Anno Domini 1266. plurimi milites Saracenorum ex Africa per Strictum Marschii transitu, intendens, quam omnia perdidit, Hispaniam recuperare, et magnam pagem in christianos exercebant; sed illam partem 15 christianis cum sibi tunc ex diversis mundi partibus erant signati. Nec multo christianorum sanguine fuso, de Saracenis omnes triumpharunt. Antiochiam etiam regiam civitatem Bendochar soldani Bablonie cepit, et omnibus iam vicis quam multibus imperio, quasi in solitudinem cecidit.

De pugna Karoli regis Sicilie contra Conradinum.

Karolus, frater regis Francie, devoto Manfredi, Neapolitanam aggressus est expugnare provinciam, supra capitulum Gilleberti, parte 9. Quod consensu Conradinum, filii Conradii, filii Federici imperatoris pridem condemnati, supra capitulum Symonis III, parte 3, de papa sententia et excommunicationibus parum curans, contra predictum Karolum, quem ecclesia regem Sicilie fecerat, in Apuliam venit, ut regnum, quod avus suus possederat, obtineret. Veniens igitur imperialis more cum infinite multitudinis Alemanorum Lombardorum, Turocorum et Saracenorum, videlicet cum Henrico de Hispania, quem Karolus ad Romam custodiam dimiserat, supra capitulum Gilleberti, parte 17. Qui Conradinum consensit, cum Romanis plurimis se transfudit ad Conradinum. Causam multo factam Karoli pro desperato haberet, tum propter exercitus Conradini multitudinem, tum propter locum regni Sicilie rebelliosem, tum etiam propter spem Henrici Hispani cum suis Romanis et Karolo Hispano, papa Clemens in publico sermone predicti factum Conradini tanquam summum transitarum, et ipsum Conradinum ad viciniam Apuliam intraturum, ut rei postea probavit eventus. Intra igitur, et cum appropinquasset Beneventum, se disponens ad prelium, tres acies ordinavit. Primam duxit Henricus Hispanus, cum quo erant Italici de parte Ghibelini; secundam, que maxima erat, ducebat ipse Conradinus, cum quo erant ducis Austria et Brunsvici cum Alemanorum infinita multitudo; tertiam vero ducebat soldanus Nocherie cum suis Saracenis. Karolus contra tres facti acies, primam duxit marchialis de Milepols cum suis Auxiliariis et gentibus ecclesie, secundam ipse Karolus et comes Vindeciensis cum Provincialis et Gallis, et tertiam Robertus de Bathanis, filius comitis Flandrie, cum gentibus quas secum adduxerat. Marchialis igitur in Henricum Hispanum, Karolus in Conradinum, Robertus quoque Bathanensis in Saracenos impigerunt. Saracenis statim et vigore prostratis, totus in fugam vertitur exercitus Conradini; fugentem Conradinum Karolus insequitur, et captum cum duce Austria, avunculo suo, ducis Brunsvici et aliis principibus Alemanorum in vicinis Henricumque Hispanis de monasterio Montis-Cassini extractum omnes ad se facti adduci et ibidem omnes primumque amicum Conradinum secolari fecit, exceptis Henrico Hispano, quem tunc occidere voluit, et Conradino Antiocheno, cui peperit propter fratrem Iohannem Gaytan cardinalem, quos idem Conradinus captos deducit. Hoc gloriose victoria patrata fuit anno Domini 1268. Qua peracta omnibusque dispositis, Karolus Romam rediens, a papa, clero et populo cum ingenti gaudio et triumphis gloria receptus fuit et a domino papa Clemente in regem Sicilie coronatus.

Pars 2.

De legatis Tartarorum ad papam missis.

De iterata guerra Guidonis Flandrie comitis contra Hollandiam.

Guido comes Flandrie magnas quasdam recedentes in terra Hollandie petens, ad illas conquirendas cum exercitu in Hollandiam pergit. Quem Florentinus comes bene ultra transire permittit, sed postmodum sibi regressum pro-

- a) nunquam A1. b) abbas B1. c) a. n. A. d) hanc deo. A1; A2 hanc tantum: Willelmus abbas 51. e) huius iterum add. B2. f) Gravelingas A1. g) Vocashino B2. h) decet A1. i) decet B2. k) nulla A2. l) Matochii A1; Methochi A2. m) intens A1; tendens A2. n) q. A1; q. A2. o) Hyp. A2 semper. p) hanc in loco raro A2. q) r. B2. r) Conrad. A1 semper, A2 saepe. s) eodem A. t) Conrad. h. l. A1. B1. u) superer. B1. v) Videns B2. w) Alam. A1. x) Turocorum A2. ed. y) apulum pacem A. z) Conrad. A. l. etiam B1. a) p. B2. b) Conrad. A. l. etiam B1. c) regi A1. d) rebellacionem A2. e) accessioem A2; dissenclonem B. f) locum B. g) Alemanorum A. l. B; Alam. A1. h) Nocherie A2. i) l. v. A1. k) decet apulo vacue rot. B; Milepols suppl. sec. m. A1 in apulo vacuo rot.; Dylepoy A2. l) Vindeciensis A1. m) decet A1. B2. n) Boman. A1. o) Conrad. h. l. B1. p) decet A1. q) hanc habet solus ed. A1. r) iussit B2. ed. s) exceptis A1; excepto A2; excepto B2. t) Hispanis B2. u) Antiocheno B2. v) necviri. B1, sed in marg. recte. w) decet A2. x) a. Pl. A1. y) Holland. A1, semel A2. z) Hollandie add. A1. a) regressum A2.

1) A. 1265-1268, ut dicitur; v. Laplane I, p. 288. ex descriptione sequente mentionem fecit auctor. 2) 15 chartas eiusdem in chartulario magno Ber- 3) Iohannes aliter distribuit aciel ordines ac Cron. 4) Rotem, praef. Brügg. 5) Hoc nomen ex Mar. 6) h. marchis de Brunsvic Cron. de Fl. 7) Saracenorum 8) h. marchis de Brunsvic Cron. de Fl.

Cron. de Fl. clausa, in eam cum potentia hanc cumque devict et cepit. Hollandenses autem volentes parere Flamingis, eos quodam expulsi, paucissimis proterquam in hoc aggressus insurrexerunt. Sed satis cito per inter eos concordata fuit, et soluta magis peculiarum communi pro sua redemptione, Guido illam suam Florantia comiti Hollandie dedit uxorem; et sic sine guerra.

Pars 3.

De transfretatione sancti Ludovici ad regnum Thunicie, et de fine sanctissimo.

De sepultura sancti Ludovici regis et coronatione Philippi, filii eius.

Mar. Post decessum igitur gloriosi regis adriensis frater eius rex Cilellis, magnam Sarracenis inuasisit timorem — *10*
Cron. de Fl. exercitus in Franciam per terram rediit. Philippus etiam, regis Francie primogenitus, in Franciam corpus defuncti patris secum deferens, Parisius [regis] exequas, ut moris est, celebravit. Indeque cum sollempnitate regie, processionibus et conhibis permaxime corpus regis ad Sanctum Dionysium est deportatum ibique sepultum. Inde Philippus cum baronibus et milicia multa Roma vadit, ubi in regem Francie coronatus fuit anno *1271.* *15*
 Dominus 1271. cum sua consorte regina, sorore regis Aragonum; de qua duos filios habuit, Philippum Pulcrum, qui sibi successit in regno, et Karolum comitem de Valois. Cui post hoc obiit [et] regina, rexque viduatus ad secundas nuptias transiit, dominam Mariam, sororem Iohannis ducis Brabantie, uxorem accepit; de qua filium unum tulit Ludovicum comitem Etholensem et illam uxorem, que postea nupta fuit Edoardo Anglorum regi. In principio regnationis huius regis comes Faux rebellare cepit contra regem et officiales eius; et cum per regem sepe monitus desistere nollet, contra eum potentem novit exercitum. Comes vero Faux videns regem in persona propria cum apparatu tanto iam terram suam intrasse, timens se et terram suam supplex regi reddidit. Rex autem ipsum cum uxore sua misit in Franciam, ubi eos aliquandiu ut prisionarios detinuit; et exinde rex ipse toti regno suo timari et terrori fuit.

Pars 4.

De transfretatione Edoardi, filii regis Anglie.

Mar. San. Ante Thunicum ad sanctam regem Ludovicum accesserat Edoardus, regis Anglie primogenitus, cum multitudine Prisonum et aliorum peregrinorum. *10*
III, 12, 10. Edoardus iste valens et probus multos habuit emulos, quod clare patuit per assatum. Habebat enim quendam Sarracenum sibi de familiarem, ut ad ipsum ingredi posset quando vellet. Et cum semel Edoardus a somno surrexisset meridiano, Sarracenus ille videns se solum cum eo in camera, in eum irruens, *20*
Mar. San. gladio venenato plures eum percussit. Sed Edoardus imperterritus Sarracenum apprehendens, eum potentes ad terram effudit, caltrumque venenatum ei abiecit. Ad hunc strepitum accurrentes familiares et milites assatum gladiaverunt. Edoardus autem de vulneribus cum difficultate curatus fuit. *30*
III, 12, 12.

Et audivi qui scribo, narrantibus [michi] quibusdam Sabaudinis viris honestis et fide dignis, sed narrata non visa narrantibus; dicebant enim, quod in Sabaudia dudum erat quidam dominus de Gransone, cui natus est filius. Vocati astronomi ad pueri nativitatem inspiciendam, calculandam seu iudicandam; qui dixerunt, puer natus, si viveret, magnus esset, potens et victoriosus. Interfuit unus superstitiosus seu forte divinus, qui, sumpta ex igne facula, dixit, quod hic puer tantum durabit quantum facula presens. Pater assumptam faculam clausit in pariete, ut diucius duraret. Vixit iste puer, crevit et ad etatem senectam *40*
 et senium duravit, semper in honore accrescens, donec nimio senio et vivendi tedio per-tesus, faculam predictam parieti inclusam extrahi fecit et in igne proiecit; qua penitus in igne consumpta, miles cito post expiravit. Dixerunt ultra narrantes, quod iste fatalis dominus de Gransone tunc cum aliis ultra mare existens, cum audiret filium regis Anglie, tam valentem virum, sic invenenatum, solus ausus fuit suggerere vulnera eius sic invenenata, *45*
 et forte confidens in fato suo predicto de facula; suxit igitur, et sic Edoardus sanatus est. Et exhinc dominus iste de Gransone et sui penes reges Anglie elevati sunt et honorati, et adhuc hodie per Angliam magni reputantur et potentes. Hec non assero nisi, ut dictum est, ex relato. Cum igitur multi de baronibus a Terra Sancta recederent et iam plures recessissent, Edoardus post illos repatriandi iter assumpsit [de] mense Septembri. *50*
Mar. San.

a) percluso B1. b) Holand. A2. c) in h. p. B2. d) soluta A2; soluta B2. e) Hollandie com. A1. f) regis add. A2.
 g) Thunicis A2. h) et — sancti dec. A1. i) rubra decet A1. k) sui add. A2. l) decet B. m) suppl. sec. m. A1.
 n) sollemp. B1. o) Arag. B1. p) decet A. q) transiens B1. r) detulit A2. s) Faux A1. t) in A2.
 u) tradidit A2. v) III. A1. w) assatum A2. x) aureo. merid. B1. y) ex r. A2. z) iruit A2. a) effudit B1.
 b) assatum A2. c) decet B. d) solus A2. e) astronomis A2. f) qui add. A2. g) suppl. etc. m. A1. 55
 h) h. viv. A2. i) B (contra pro q) A1; quam — consumptam corr. qua — consumpta A2; qui — consumpti B1.
 k) hoc add. A1. l) sic A1. 2; suggero B1. m) factio A. n) Anglorum A. o) expirare. B1. p) hanc
 solus habet A1; 22. Septembris Mar. San.

1) Omissa ex Mart. Opp. p. 474 sq. et Mar. San. 4) Otto de Gransone remansit praefectus praesidi-
 III, 12, 10. 11. 2) Annus ex Guill. de Nang. 'Chro-
 diorum Aecone ab Edoardo refictorum, cum hic in 50
 nique abregée. 3) Hoc verbum ex 'Cron. de Fl.' patriam reverteletur.

De morte domini Wilhelmi abbatis nostri.

Eodem anno et mense dominus abbas noster Willelmus, vir honestus et qui competenter rexerat, nature debitum solvens, obiit, primus omnium abbatum nostrorum mitratus; et sepultus fuit^b intra principalem ingressum templi a parte meridionali intrantibus a claustris. Carte seu privilegia sui temporis . . .

Capitulum 52.

est de domino Iohanne abbate nostro huius nominis quarto.

Pars 1.

Iohannes huius nominis quartus, huius vero monasterii abbas 52, natione Audomariensis, cognomento de Bosco, a iuventute in hoc monasterio monachus effectus^c, vir bonus et honestus religionisque zelator^d, nunc abbas effectus circa festum omnium sanctorum, 1271, multas ab emulis religionis perpressus molestias, duravit ut potuit. Nov. 1.

De consilio generali celebrato Lugduni pro subsidio Terre Sancte.

Gregorius papa X. existens in Terra Sancta legatus^e, fuerat in papam electus, supra capitulo proximo, 15 parte secunda, et cum de Terra Sancta recederet et pro papatu adipiscendo^f Romam pergeret, promisit Terre Sancte praebere succursum, sepe dicens: Si obitus fuero tui Iherusalem et cet. Nunc vero papatu presidens^g, papatus^h qui anno 4. pro subsidio Terre Sancte, monstrans, quod eam oblitus non fuerat, magnum et generale concilium congregavit in Lugdunoⁱ, quia ibi plus quam in Roma prelatorum et baronum maximo copiam habere poterat. Congregati fuerant ad hoc consilium^j episcopi quingenti sexaginta, abbates vero et alii prelati circa mille. Interfuit et inter 20 ceteros dominus abbas noster Iohannes semper honestissime conversatus.

Prevanh^k hoc consilium^l Philippus rex Francorum et dominus papa reddidit comitatum Veneti, quem ab ecclesia sui tenuerant predecessores, et crucem Domini devotus assumpsit. In hoc consilio fuerunt sollempnes nunci de Alemania, nunciantes super terra statum pessimum et maxime ecclesiarum pro defectu regis et imperatoris. Rege enim^m et imperatore credebant, duobus in discordia in imperatorem electis, Richardo scilicet et Alfonsⁿ, supra 25 capitulo Gilleberti, parte 4^a. Nunci isti fuerunt celeriter expediti. Itaque redeuntes in terram suam, elegerunt in imperatorem^o Adolphum^p comitem de Anbourgh; quam electionem papa confirmavit in favorem Terre Sancte promissionis. Illi etiam venit Alfonsus rex Castellae pro corona Alemannie^q; fuerat enim simul electus cum Richardo Cornubie, allegans, quod pro obtinendo imperio multas expensas fecerat, et nunc sciam promittebat magis pro Terre Sancte subsidio, sed tandem^r ad preces papae cessit Adolfo^s, renunciata iuri quod in imperio videretur habere. Sic Adolfo^t pacifice adeptus imperium, crucem ultramarinam devotus assumpsit. Mar. San. 11, 12, 13.

Pars 4.

De reformatione huius ecclesie tali quali.

Dominus abbas noster Iohannes de Bosco, vir honorabilis religionisque zelator, homo 35 mitis et simpliciter ambulans, a contrariis sancte religionis adversa multa perpressus est; nam sicut ab antiquo fuerunt hic aliqui de monachis, qui sua insolencia turbabant gregem Domini suosque prelatos, — necdum enim in hoc abbatis incio sex exinanita fuerat^u a Godescalco priore dudum exitata^v, supra capitulo Gilleberti, parte finali^w, temporibusque Iacobi et Willelmi abbatum in deterius adaucta —; timens abbas hoc malum per se non 40 posse cedari, Lugduni in consilio generali, ubi cum aliis interfuit, supra eodem, parte prima, impetravit a papa Gregorio, reformatores hic mitti, qui ecclesiam religionemque intus et extra reformarent. Missi sunt igitur archidiaconus de Bria in ecclesia Parisiensi priorque domus fratrum Predicatorum de Pulno cum tercio collega, cuius nomen ad presens non occurrit. Qui venientes ad Sanctum Bertinum, omnia male disposita reppererunt 45 et maxime que ad religionem et obedienciam^x pertinebant; omnibus tandem^y consideratis, auctoritate apostolica omnes officarios deposuerunt ab officiis suis. Tunc omnia bona monasterii in 5 partes dividentes, primam partem, scilicet Poperinghes^z cum omnibus appendiciis suis, abbati pro sua cella deputaverunt recipiendam, levandam et distribuendam per ipsum abbatem, reliqua bona per quatuor officia^{aa} diviserunt. Primum officium fuit officium custodis, cui addiderunt officium procuratoris ad causas ecclesie defendendas, prosequendas^{ab} cum

a) Sino A. b) superser. B1. c) vacat eodd. d) A sic: Iohannes quartus abbas 52. e) P. I. des. codd. f) est add. A1. g) vir — effectus des. B2. ed. h) sol. A1. i) concil. A. l. A1. 2. j) addip. B2. k) aliq. m. in loco raro B1. l) s. p. a. A. m) celebravit B2. ed. n) Lugduno B2. o) concil. A. l. A1. 2. p) 660 B2; et sexag. A1. q) concilio A2. r) t. a. B2. s) vel A. t) autem sic A. v) Alfond. A1. w) imperatore A2. x) Adolpho B1; Adolfo B2. y) initium huius capituli et quas procedunt des. A1, uno folio exsciso, A2, duobus foliis pectis, ubi manus s. XVII. in foliis charactis quinque illegibis deficientia supplevit. Aperte a quodam monacho S. Bertini in utroque codice hanc sunt exsecata, quia minus laudabilia de hoc monasterio referebantur. f) fuerit B1. 2. g) sic B1. h) obedienciam B2. i) tamen B2. j) Poperinghes B1. k) distribuunt et ins. B2. l) et pros. ed.

60 1) A. 1271, Sept. 26. 2) Sic Marcus Pauli c. 9. 3) p. 648. 4) Mar. San. recte Rodolphum nominat. 5) p. 854.

bonis custodie ab antiquo deputatis; et pro causis ecclesie addiderunt ei Rusletum, Cokelare¹, Baswarnaston² et aliqua in partibus Mero et³ Calesii. Secundum officium fuit granitarii: omnia monasterii edificia sustentare, vestes et salaria seruicium monasterio ac nunciorum, panem, cerviciam, ligna, turbones⁴, minora luminaria⁵ per hospicium et camereas, ollas, patellas, potos, scutellas⁶ ac omnia utensilia per omne monasterium providere debebat; et ad hoc faciendum deputaverunt ei territorium de Bourbourgh, Kelmes⁴, Acquin et cetera plura. Tercium officium fuit cellararii, qui providere debebat de coquina; et ad hoc deputata sunt ei Arkes cum omnibus appendiciis suis. Quartum officium fuit vinitarii et hospitarii simul, qui provideat de vinis, fenis, lectis, lectisterniis et omnia necessaria hospitum. Statueruntque predicti reformatores, ut hec ordinacio solis sex annis duraret, quibus finitis, ecclesia redeat ad statum debitum; ordinacionem quoque et mandatum abbatis. Correxerunt nihilominus illos, per quos inordinacio tanta processerat, penas seu penitentiam aliquibus ad annum, aliis ad biennium vel triennium, quibusdam⁴ etiam ad sex annos auctoritate pape et secundum uniuscuiusque delicti quantitatem imposuerunt. Quibus peractis, domini reformatores in sua redierunt.

De fine⁷ seu resignacione domini Iohannis abbatis nostri.

Incidit in Cillam cupiens⁸ evitare Caribdim⁹. Cum enim dominus papa per hos dominos reformatores cuperet ruginem⁸ eradere, ruptum est vas, et sequa sunt peiora prioribus. Ex hac enim ordinacione crevit hic inobediencia religionis inimica, contemptus et obduracio contra prelatum, arogancia atque⁹ despectus suspicioque officiariorum contra se invicem, murmur et impacientia fratrum et subditorum et alia mala quam plurima. Officiarii predicti dominum abbatem parvi pendebant, dicentes, se ad obedienciam eius in suis officiis non teneri, cum ab eodem a quo et ipse abbas fuerint in suis officiis instituti, id est a papa. In quo dominus abbas noster videbatur esse nimis remissus, nam eos de lure punire et corrigere poterat et debebat, cum ipsi ab obediencia sua non fuerint absoluti, et maxime in deordinacionibus suis. Nam per papam promoti, etiam ad vitam in beneficiis instituti, sicut alii debent esse subiecti; sed forte vir simplex et luris ignarus abbas hoc non advertibat nec eorum rihotis fuerat assuetus. Idem¹⁰ etiam quatuor officarii invicem mordebant, invicem invidiebant, quia sibi invicem subalternati non fuerant, et neuter¹¹ alteri prepositus erat; ideo nec alter alterum appreciabat, nec alter ab altero doceri volebat aut reprehendi; sed propriis voluntatibus, ymmo¹² potius voluptatibus, utentes, vix aliquid secundum Deum et rationem agebant, sed quod pro suis gratibus plus elegissent. Unus enim illorum, id est cellararius, contra votum, contra beati patris Bertini prohibicionem, supra capitulo sancti Bertini, parte [14¹³], et contra consuetudinem laudabilem hactenus¹⁴ hic observatam, ut mulier hoc monasterium non subintret, pelicem¹⁵ suam clausam tenebat in porta australi, que respicit ad viam molendini; alter uxorem pistoris nostri ad se deferri faciebat in canistro magno, quo panis hic afferri solebat a pistrino, collo duorum famulorum a fuste pendente¹⁶; unde notabiliter semel accidit quasi miraculum in media curia monasterii, astantibus et videntibus multis. Dum enim sic deferretur, rupto canistri fundo¹⁷, mulier ad terram cecidit, et membris collisis, cum derisionibus et cachinis¹⁸ a terra levatur et manibus famulorum cum multa verecondia domum defertur¹⁹, et adhuc hodiernis temporibus hec hystoria vertitur in proverbium apud multos. Et sic isti substantiam²⁰ ecclesie non dispensantes, sed potius dissipantes, pascebant semet ipsos in obstantibus²¹ suis totis [istis] 6 annis huius²² ordinacionis antedictae. Finitis vero sex annis predictis, dominus abbas, [ecclesie] collato consilio, voluit res et statum ecclesie ad pristinum et²³ debitum statum reducere. Vocato igitur coram se collegio, alloquutus²⁴ est fratres, ostendens, ordinacionem pape iam esse finitam, et quod esset necesse reducere²⁵ cuncta ad statum bonum et pristinum. Sed illi obdurati noluerunt intelligere, ut bene agerent, sed in deterius commutati, etiam in contumelias et iniurias proruperunt; mala enim iam quatuor abbatum temporibus assidue frequentata et quasi irradicata non poterant sic faciliter

a) deest B2. b) Ignaria B2. c) scutellas B2. d) quibus diebus B2. e) fratre se r. B2. f) bis nec. B2. g) condinem B2. h) et B2. i) iterum pergit A1. j) sic codd. k) suppl. sec. m. A1. l) ymo A1. m) act. A1. n) pelicem A1. o) pendanii A1. p) fondo A1. q) cachinis A1; cachinis B1. r) differtur B2. s) suppl. sec. m. A1. t) sic codd. pro obtusa. u) deest B. v) deest B2. w) et d. des. B2. x) alloq. A1. y) c. r. B2.

1) Couckelaere, praef. Frügge. 2) Warneton, praef. Ypern. 3) l. c. Germ. 'orf'. 4) Quelmes, 55 Acquin, praef. St. Omer. 5) Walteri Alexandr. V, 301. 6) Locus ibi ex Vita Bert. c. 10. sumtus.

avelli. Quod videns dominus abbas, tedio affectus, episcopum⁴ adiit et in manibus eius resignavit prelature cum onere et honore anno Domini 1278, ordinata sibi pro pencione 1278.^a domo nostra de Monekebure² cum pertinentiis suis; ubi post hoc cum pencione³ sua⁵ vixit circiter tribus annis.

5 Carte sui⁶ temporis seu privilegia⁶

Capitulum 53

est¹ de domino Waltero abbate nostro huius nominis secundo⁶.

Pars 1.

Walterus huius nominis secundus, huius loci abbas 53, cognomento Bloc, nacione de 10 villa Gandensi, vir subtilis, calidus⁷ et astutus, a iuventute hic monachus effectus et inter tumultuosos educatus, fororum mores et actus ad plenum edoctus, domino Iohanne abbate resignante, est hic ab eis abbas assumptus anno Domini 1278. Sperabant enim et super- vacue hunc dominum Walterum abbatem factis eorum bene velle favere, sed e contra dominus abbas Walterus, vir industrius, [nolens⁸ ab eis subpeditari, sicut tribulaverant⁹ dominum predecessorem suum, paulatim et subtiliter] eos sibi subegit sic. Ipse in hoc suo principio se quiete et patienter habuit, et bene triennio vel quadriennio dissimulavit, et donec in solio suo bene firmatus esset et de misis¹⁰ et adiutoriis sibi benivolis sufficienter provisus. Conquerebantur officarii, receptam esse modicam, expensas magnas dandaque deficere. Ipse¹¹ tamen sciens bona ecclesie bene sufficere, si bene dispensarentur, simulavit 20 se pro eorum gratibus aliqua velle vendere, ut ecclesie debita persolvantur, et de eorum¹² consensu vendidit in Poperinghes¹³ ius et emolumenta¹⁴ calcerie¹⁵, vendidit et vivarios duos, vendidit et bastardum, sic quod, si bastardus moreretur chore frater¹⁶ in Poperinghes¹⁷, abbas illi non succederet, nec¹⁸ eius bona confiscarentur, sicut succederet bastardo extraneo, qui non esset chore frater. Et pro hiis tribus vendicionibus recepit de villa de Poperinghes¹⁹ magnam pecunie summam, quam sibi reservavit. Item et adduxit²⁰ pueros de Gandavo de melioribus electis tam de sua cognacione quam aliis, et eos hic²¹ vestivit [in²²] monachos, et post hoc adhuc²³ alios successivo, donec hic haberet fere viginti monachos, omnes²⁴ de Gandavo natos. Qui omnes simul iuncti cum aliquibus abbati benivolis, bene constituere possent maiorem seu sanioem partem conventus. Hoc facto, vocavit officarios²⁵ et con- ventum ad computandum²⁶, et cum sufficienter examinatis compotis comperisset, eos egre rexisse²⁷ et computasse, omnes officarios deposuit ab officiis suis et sibi met receptas omnes assumpsit et per se rexit et multum ecclesie profecit. Illi vero ab officiis suis amoti, cum nil amplius recipere, vacuis bursis minus posse habebant, et sic abbatem suum in pace dimittentes, promptius ei obediebant²⁸.

35 Quomodo Gujdo de²⁹ comitatu dudum investitus³⁰, nunc est vere comes effectus³¹.

Sequenti anno, id est 1279, domina Margareta Flandrie et Hannonie comitissa, post- 1279. quam a transitu domine sororis sue Iohanne Flandrie³² comitisse, supra capitulo Simonis III, parte 4³³, iam Flandriam per se rexisset annis 33, nobilis domina, iam senio confecta, filio suo Guidoni, qui ab obitu fratris sui Willelmi, supra capitulo Gilleberti, parte prima³⁴, investitaram Flandrie tenuerat annis 28, nunc de consilio et assensu regis et baronum patrie comitatum suum Flandrie pure et libere resignavit, et sic effectus est³⁵ Flandrie comes, et coram terge proceribus in comitem receptus est apud villam Dam cum gaudio et sollempnitate magna³⁶ anno Domini 1279³⁷. Erat illo tempore tunc verbum commune in Flandria, 1279.

45 quod post domine comitisse Margarete, matris huius comitis, mortem multa bella et tedia deberent Flandrensibus evenire, quod bene rei probavit eventus. Nec aulem nobilis domina Mar- 46 gareta Flandrie et Hannonie comitissa specialiter in se quatuor excellencias habuit. primo, quia ipsa erat generosior genereque nobilior domina totius regni; secundo, quod³⁸ sapientior et prudentior ea nec melius regens domine non inveniebatur in toto tempore suo; tercio, quia dilissima erat non solum hereditatibus, sed etiam mobilibus

50 a) vocavit. A. l. B1. b) pencione A1; pens. A. l. B1. c) decet A1. d) seu pr. sul t. A1. e) vacat cod. f. A1 hanc tantum: Walterus II. 53. abbas. g) huius vero loci abbas 53. add. B2. h) sic codd. pro callidus. i) nolens — subtiliter des. A1. ed. k) tribulaverunt B2. l) miseris suppl. sec. m. A1; m. et des. A1a. m) Item A1; Idem A1a. n) illorum A1. ed. o) Poperinghes A1. p) emolim. A1. q) calceio A1. r) firm. A1. s) nec extraneo in loco raso eadem manu, sed minoribus caracteribus B1. t) aduult A1. u) decet B2. v) decet B. 55 w) et o. B2. x) compoti. A1. y) exisse A1; eglise A1a. ed. z) obedientiam A1. 1a. qui exhibebant addit. a) duc. de c. Flandrie B2. b) institutus B2. c) et de obitu comitisse, matris eius add. A1. d) decet B2. e) multis B2. f) uccitxxx. A1. g) in loco raso B1; odia B2. ed. h) quod — tercio male exciderunt B. ed.

1) Morinensem Henricum. 2) Mennequebeure prope Bourbourg. 3) p. 844. 4) p. 846.

et localibus et pecuniis; quarto, quod proprie multorum non est, largissima erat et assuetissima tam la domo quam in adultate se omni honestate et statum plus regine quam comitisse tenebat. Et postquam cum tanto honore diu vixisset, in habundanciori tamen honore consenuit et dies suos consummavit. Sepultaque est in monasterio mentalium nomine Philis, quod ipsa superius fundaverat. Citoque post eam obiit Balduinus, filius eius, et sepultus est in Valenchiens.

PARS 2.

De duce Brabantie, quomodo sibi acquisivit ducatum de Lembourgh et arma qua mutavit.

Henricus comes Luxemburgensis, qui contra imperatricem Constantinopolis Namurgum acquisivit, supra capitulo Gilloberii, parte 7^a, mortuus tres filios post se reliquit, quorum primus patri successit. Ipse de uxore sua, filia Iohannis de Avenis, genuit illum inclitum Henricum Luxemburgensem, qui postea fuit Imperatorem coronatus et Pisis intoxicatus, habuitque filias duas, comitissam Flandrensem et comitissam Hannoniensem. Duo fratres maiores consilio suorum sororum suarum predictarum comitem Gueldrie, avunculum suum, instanter requisierunt, ut eis esset auxilio contra Iohannem ducem Brabantie, qui ab eis tollere volebat ducatum Luxemburgensem, ut dicebant. Comes Gueldrie nepotum suorum precibus gratanter annuens, cum eis magno congregato exercitu contra ducem Brabantie venit. Cui dux [Brabantie] potenter occurrit prope Lemburgum in loco vocato Ouronnie. Guido comes Flandrie, ut hoc discrimen imminenti belli cedere posset, loquutus est cum duabus sororibus antedictis, comitissa videlicet Flandrie, uxora sua, et comitissa Hannonie, que toto posse fratribus suis assistebant, et quarum consilio fratres earum supradicti cuncta faciebant, offerens se, si vellent tractatum de pace; accores omnino tenuerunt, et sic Guido cessavit. Itaque pugna dura committitur, ad daci Brabantie victoria cessit. In hoc prelio mortui sunt tres fratres Luxemburgenses, capti archiepiscopus Coloniensis et comes Gueldrie cum aliis magnatibus multis. Commissum fuit hoc prelium anno Domini 1280. Dux Brabantie sic victoria positus, mutato signo suo bellico vocali, proclamavit, 'Lembourgh' a cheit qui se conquit, qui ante proclamare solebat: 'Louvain au riche duc'. Arma quoque de Lembourgh, que sunt argentea cum leone rubeo, cauda bifida cruciata nodata, quadravit cum armis suis, que prius inus deferebat nigra cum aureo leone, que suis predecessoribus dominis Lowani provenerant de directa linea a regibus Lotharingorum et Austrasiorum, de quorum genere et armis dudum processerunt beati patres nostri Audomarum atque Bertinus.

Guido comes Flandrie, auditis hiis novis, accessit ad comitissam uxorem suam, et ei cuncta narravit, et quomodo omnes tres fratres eius in illo bello perierant, et quod melius fuisset acquisisse a principio illa dolens et tristis roget, ut nepos provideretur. Igitur interventibus amicis pax concordata fuit per sic, quod ille nobilis iuvenis Henricus Luxemburgensis, qui postea fuit Imperator electus, ut supradictum est, accipiat uxorem filiam ducis Brabantie antedicti, de qua filium habuit nobilissimum nomine, qui reginam Bohemie habuit uxorem, unde rex Bohemie nominatus est. Archiepiscopus vero Colonie, comes quoque Gueldrie et alii pecunia sunt redempti. Iste Iohannes dux Brabantie cito post hoc in quodam hastiludio quod comes Barrensis proclamaverat, apud Barrum per quendam militem nomine Petrum de Baufremes brachium musculum lancea transfusus, ruptis renis et pervis, domum delatus, solis septem diebus supervixit.

De Nicholao papa III. et quibusdam eventibus illius temporis.

Nicholaus papa III, de quo supra (capitulo) proximo, parte 3^a, ordinationem Gregorii X. de 5 cardinalibus episcopis continuavit, palatium Sancti Petri in edificio multum amplavit et decoravit. Ipse etiam Karolum regem Sicilie, nobilem ecclesie pugilem, a vicaria Tuscie amovit et se ipsam in senatorem Urbis ad vitam suam eligi procuravit; et (plures) constitutiones fecit tam de electione prelatorum quam de electione senatoris Urbis. Ipse etiam senatum Urbis per duos annos regi faciens, celeri successu mortis hora preventus, mortuus est anno Domini 1280; sedit autem annis 2, men. 8, diebus 28, et cessavit men. 5, d. 22. Huius vacationis tempore Hanibaldenses, convocata parte sua capitolii et sua parte Urbis assistentium sub custodia vicariorum, quos Nicholaus papa constituerat, partem domini 7, in vici Ursinis, habuerunt. Tandem pacto habito inter eos, unus pro parte Ursinorum et unus pro parte Hanibaldensium constituit in capitolio, senatoris officium exerceverunt; sub quorum domino seu regimine multe dissecciones, homicidia et alia mala provenerunt tam in Urbe quam in eius districtu. Et in hoc turbine parabat Petrus de Aragonia navigium, ut infra dicitur. Successit Nicholao papa Martinus papa III, natione Gallicus, vir sapiens atque probus, electus anno Domini 1281, in die cathedre sancti Petri. Hic ante papatum vocabatur Symon tituli Sancte Cecilie presbiter cardinalis, qui volens in Viterbio, in Urbe veteri coronatus est. Ipse in senatorem Urbis ad

a) deest A1. b) notabilibus A1; notabilibus A2. c) tercio B; v. p. 859 n. h. d) in B2. e) Cito p. hoc sciam ob. B2. f) sui A1. g) sic B1 semper fers; Brab. ceteri codd. plerumque. h) Lembouch A1. i) sic a corr. (sicem in loco raso) A1; imperatorum ceteri codd. j) Hannoncn. A1. k) minorca A1. l) constanter B. m) Luxemburgensem B2. n) constanter pr. et B2. ed. o) deest B. p) deest B2. q) deest spatio vacuo rel. A1. s. 55 r) loc. A1. t) e. v. A1. u) superser. B1. v) uclixxxx. A1. w) proclamavit B2. x) Lembourgh A1. y) sic B1; celi A1; cely A1; celluy B2. z) rict A1. a) bifida A1. b) differ. A1. c) Louvain A1. d) deest A1. e) processerant A1. f) deest B2. ed. g) accepti in ut. A1. h) post superser. A1. i) locus vacuus in codd. k) Boemie A1. l) e. et dux G. A1. m) deest B. n) Barium B2. o) Baufremes A1; Baufmes B1; Baufmes B2. p) Ursini A1. q) sic codd. r) reptis A1. s) de. A1. t) deest spatio vacuo rel. A1. u) sic codd. v) Cuius A1. 60 w) iterum incipit A2. x) tpe A2; pte B2; contra p. Ursinorum guerram habuerunt. Tandem A1. y) d. l. U. des. spatio vacuo rel. A1. z) Hgn. et u. pro p. Urs. A1. a) capitulo B1; capitulo A2. B2. b) dissens. A1. c) deest A2. d) in V. des. spatio vacuo rel. A1.

1) p. 850. 2) Sic etiam Cron. Flandr. corrupte pro tantum; *l'issa son cry de Louvain*. 3) Jehans Warringen. 4) Sic etiam falso Cron. Flandr. recte habet Cron. Flandr. 5) Jehans Proelium a. 1288. commissum est. 6) Baufremont Cron. 65 Flandr.

vitam suam electus, loco cui insitit Karolus regem Sicilie in senatorem, et Gallicis ubique per patrimonium ecclesie Mart. cont. ponebat, qui illud contra Iulianos defendere, quia tunc multi sunt Iaventi rebelles. Anno papatus sui revoluto, captus fuit in illa plaga Maritima piscis marinus in effigie leonis, pelle pilosa, pedibus brevibus, caudam, caput, aures, os, dentes et linguam habens quasi leo, et in sui captione plangens horribiles emissa, et papa delatus fuit in Urbe-vetori, ubi multi convenientes ad videndum, pronostica futurorum exerebant. Et ecce parum post hoc in regno Sicilie Pannormitani succensa rabie Gallicos omnes, mares et feminas, senes et iuvenes, in despectum Karoli regi occiderunt, et quod horribilius est, feminarum Latinarum, que a Gallicis conceptas dicebantur, latera aperientes, partus occidebant, antequam nascerentur. Deinde tota Sicilia rebellans predictum Petrum Aragonis regem tanquam dominum suum ad se vocaverunt. Hoc initium belli Aragonici.

10 Ab hoc papa dominus Walterus abbas noster privilegium impetravit, ut privilegiis nostris nobis ab apostolica sede concessis, quibus nos aut predecessores nostri per simplicitatem vel iuris ignoranciam usi non fuerimus, illis amodo possimus uti libere, dum tamen eis per prescriptionem vel alias legitime non fuerit derogatum. Datum pontificatus sui anno primo. Item dominus abbas, cum frequenter lis moveretur inter nos et curatos patronatus nostri in Sancto Audomaro pro sepulturis, oblationibus et iuribus nostris atque suis, cum frater aut soror de caritate Sancti Bertini obirent, cum curatis compositionem iniit, ut continetur in litteris super hoc confectis, sigillatis sigillis abbatis et conventus et 4 curatorum predictorum, datis anno Domini 1282.

1282.

Pars 3.

20 De initio guerre contra Petrum de Aragonia.

Mortuo Conradino, filio Conradi, filii Federici, supra capitulo Willelmi, parte prima, Petrus Aragonie rex ratione uxoris sue et filiorum suorum totis viribus hanelabat ad regnum Sicilie sibi acquirendum, mandatam ecclesie et processum pape parvipendens, nunc commociones, nunc sediciones exitans, nunc amicos sibi secreta consilians, semper in

25 quantum poterat laborans ad finem intentum; per suam eam astuciam barbaros de regno Thunicii Mart. cont. commovit in christianos ibidem existentes deservire, et occiderunt ex christianis plus quam tria milia, et hoc contra pactum et conventiones per Karolum regem Sicilie dudum factas, ut in sanctis civitatibus et Mart. urbibus regni Thunicii predicaretur fides Christi, et ecclesie edificarentur in eis, supra capitulo Willelmi, parte 3a. Per suam etiam astuciam commocionem exitavit in regno Sicilie, de qua iam

30 statim supra e[odem], parte proxima. Mandatus tandem ab eis, in Siciliam venit, dominum sibi usurpavit et se in regem Sicilie coronari fecit. Quare papa contra eum processus formavit, sententias fulminavit ipsumque et omnes fautores suos excommunicavit et eum omni honore et dignitate regia etiam et nomine regio privans. Petrus igitur sic in regem Sicilie a Siculis receptus, regi Karolo litteras scripsit in hunc modum:

35 Epistola Petri de Aragonia ad Karolum regem Sicilie missa. 1282.

Magnifico principi domino Karolo regi Iherusalem illustri Petrus Dei gracia Aragonum et Sicilie rex. Cum venissemus ad partes Barbarie ad impugnandum Sarracenos, missimus nuncios nostros ad Romanam curiam cum quibusdam nostris petitionibus; quarum nullam potuimus obtinere. Et postea [cum] venissemus in Siciliam, audientes gentes querelantes, quod vos eas gravatis et hostiliter impugnatis, unde nostrum auxilium imploraverunt. Et quia nolimus eis deficere nec possumus propter uxorem et filios, ad quos regnum ipsum iure hereditario noscitur pertinere, vos rogamus, quatinus ab iniuriis et molestiis huiusmodi desistatis et talibus latoribus presencium credatis in hiis que vobis dicentur ex parte nostra.

Rescriptio Karoli regis Iherusalem et Sicilie Petro de Aragonia missa. 1282.

45 Petro solo nomine regi Aragonum atque Sicilie, ut dicit, Karolus Dei gracia Iherusalem et Sicilie rex, ducatus Apulie, principatus Capue, Andagavie, Provincie, Folcalcorie, Antemodanti comes, alme Urbis tenator. Si nomen tibi acquisitum conservare volueris, de

a) qm, sed q adrazo fere im legitur B1; In B2. b) ecclesie add. B2. c) s. l. des. A2. d) deest B. e) plangens
50 e corr. B1. f) Pannormita A1; Pannormita A2. g) Deia A1; Deindo B2. h) Cec. A. l. B2. i) Arrag. A. l. A1. B1.
k) d. s. des. A1. l) et dsi. et superscr. vel B2. m) dominus abbas noster Walterus sic add. A1. n) deest B2.
o) atque A1. p) belli alio add. A. q) guerra A1. r) Conrad. B2. s) filio A2. t) imperatoris add. B2.
u) rex Aragonum A. v) rationis B2. w) sola add. B1. x) hanelabat A2. y) deservire A2. z) Tun. A1;
Thunici B2. a) ut B2. b) eas A1. c) exciit. A; exitant B2. d) Sic. A. l. A1. e) deest A. f) sententias B1.
55 g) factores A2. h) in A2. i) deest A2. k) Arrag. A1; Aragonum A2. l) ecclesiam A. m) deest B2.
n) ultimam A1. o) deest A1. p) q B1. q) gentesque rebellantes A1. r) eas A2. s) q B2. t) d. A. p. C. des. B2.
60 pro quibus iterum ut dicit. u) deest epistola vacua vel. A1. v) Andeg. A1. w) Folcalcorie A2. x) Antemodanti A2;
ante modum B2. y) obstruere A2.

1) p. 855. 2) Constantia, filiae Manfredi. 3) Inepte et ampliores epistolae eiusdem argumenti v. In Chron. interpretatus est Iohannes sententiam Cont. Rom. Siciliae, Muratori, SS. X; p. 834.

4) Ibi locus ex Mart. p. 474. 5) Multo differentes

spelunca, quam nunc inhabitas, capud te deceret emittere. Igitur tua iuventus sumat audaciam, quanta strenuitas in nostris solet milibus inveniri; qui licet avidissime te ducerint expetendum, ne tamen mora virum tuarum, quod absit, impediat experienciam, cito locum quem nunc inhabitas auctore Domino etsiabunt.

Mart. cont.

Ultra predictas litteras Karolus cum nuncio Petri de Aragonia predictis pactum belli taliter tenuit, 5 ut certis die nominata, id est prima die Junii lune proximo ventura anno Domini 1283, ipsi duo dominus Karolus et Petrus, quilibet eorum cum centum militibus, quos et quales quilibet pro se elegerit, inter quos tamen ipsimet Karolus et Petrus computari debebant, convenirent ad pugnandum contra se invicem, centum contra centum, in planis Burdegale, et qui ibi victus esset, perpetuo infamis, omni honore et nomine regio privatus esset et de cetero unco terris contentis incederet et remaneret, et non veniens ad illam diem penas easdem et cum hoc per- 10 turium incurrat. Cum hoc tractatu nuncio Petri de Aragonia ad dominum suum redierunt.

Hac de causa papa Martinus Karolum regem per suas litteras gratiter increpavit, eo quod ipse rex tam honoratus se contra virum infamem et omni honore privatum se equali fortune et consimili iudicio submiserit, et specialiter, quia honorem ecclesie, cuius erat specialis pugil et defensor honoratus et iuramentatus, nimis oppresserat, inconsulto papa 15 se tam vili fortune obligaverat, ut, si victus esset, omni perpetuo honore privaretur, et sic, quantum in se erat, ecclesia sine sui culpa tanto defensore careret. Tunc papa legatum misit in Franciam cardinalem Choletum, qui cruce signacionem contra Petrum de Aragonia predicaret, denunciando ipsum Petrum excommunicatum, degradatum et omni honore ac 20 regno, immo etiam et regio nomine depositum et exutum, prohibens sub excommunicatione, ut nullus eum regem, sed solum Petrum de Aragonia nominare presumat.

Cron. de Fl.

Rex vero Francie ad hanc predicacionem legati crucem assumpsit, et exercitum in Tholosa convocans, se in iter Aragonie parat.

Mart. cont.

Interea Karolus rex Sicilie cum apparatu, ut cum decebat, venit Tholosam et inde processit ad planis Burdegale ad dietam sibi prefixam, prima die Junii tehendam et persistendam iuxta conditum statim supra eodem capitulo et partes, sed Petrus de Aragonia dietam non tenuit nec 25 venit neque comparuit. Quibus tamen eum excusare nituntur, dicentes, ipsum Petrum de Aragonia cum solis duobus sociis in loco privato et remoto fuisse locutum cum senescallo Burdegale nocte precedente statim dietam et disisse, quod propter timorem regis Francie ibi presentis partem servare non audebat. Quo excusatio, etiam si vera fuisset, non erat sufficiens in tam arduo negotio. Karolus itaque rex Sicilie, dieta sua pro se sollempniter observata, accepta a regi Francorum licentia, ad Italiam per 30 mare revertitur anno Domini 1283, et rex Francie, rebus suis omnibus preparatis, in Aragoniam eum stolo maximo progreditur.

1283.

Pars 4.

De morte Karoli regis Iherusalem et Sicilie.

Mart. cont.

Cron. de Fl.

Mart. cont.

Parum antequam rex Karolus de Francia in Italiam reverteretur, filius eius primogenitus Karolus 35 Claudus, sic dictus quoniam uno pede claudicabat, qui principatum Salerni uxorem habebat et ideo princeps Salernitanus vocabatur, de Francia venerat in Apuliam cum magna comitiva armorum, in qua erat ille nobilis et strenuus Artesii comes Robertus, filius illius qui mortuus fuit in Larrassora, supra capitulo (tercii Symonis), parte (5), cum aliis principibus et nobilibus multis, qui ibidem pro ecclesia Dei magnas probitates exercebant. Siculi vero et Hispani, qui in partibus Massanenibus tunc for- 40 clam maris habebant, salentes Karolum regem de Francia partibus venire ad Apuliam, cum 22 galeis armatis venerunt prope Neapolim, ut, si possent, aliquos offenderent ante regis adventum, et multis clamoribus excitatis Gallicos ad pugnandum. Parum ante hoc venerat ibi princeps Salerni predictus, Roberto comite Artesii dimisso in Calabria; qui eorum promotus et moribus, eos viriliter aggressus est, cum paucis tamen galeis, que sibi remanserant; nam 45 de galeis suis, in quibus erant strenui bellatores, navitum fraude Neapolim redierunt. Itaque multos inimicorum interfecit, ipse captus fuit et adductus Massanam. Quarta post hoc die rex Karolus Neapolim veniens, cum iam juvenisset post principis filii sui espacionem Neapolitanos spiritum assumpsisset rebellionis, spoliatis Gallicos et fugatis, vindictam sumens, eos castigavit et a suis sequacibus cruciari permisit. Deinde rex, preparato exercitu, se trans- 50 tulit versus Regiam in Calabria, ubi se comes Artesii viriliter exercebat, cupiens obsideri Massanam, ubi princeps filius suus captus detinebatur. Quod cum complere non posset, plures de suis navibus in portu Brondisii, ne per flatus hyemales vastarentur, aut ab inimicis caperentur, inclusit, reliquos ad custodiam maris et passagiorum ordinavit. Iste hyemus lamodissimus iste Iherusalem et Sicilie rex gravi infirmitate concussus, licet quantum poterat palliaret, in crastino epyphante Domini sacramenta ecclesiasticis, ut rerum decebat christi- 55 nam, devote munus, debitum humane conditionis exiens obiit.

a) remitt. B2. b) expectandum A1. c) domino A1. d) et cet. ad. B2. e) dies A2. f) centis A2. B5.
 g) ipsemet A. h) conpugnari A1. i) pugnandum A1. k) nuncio A2. l) Aragonia A2. m) dimis. A1
 n) nimis B2. o) disten. B1. p) Choletus A1; Tholetus ut videtur ceteri codi. q) iuno A1; iunio A2. r) apparte A1.
 s) Tholosani B2. t) dietam A2. u) Arrag. A. L. A1; Aragonia A2; Aragonia B2. v) ex. cum A1. w) senescalo A1.
 x) diem A1. Mart. y) post superer. A2. z) esset A2. a) paratis A1. b) Arrag. A. L. B1. c) stollo A2. B2.
 d) f. et dev. A. e) it A1. f) sic omnes codi. g) h. v. B2. h) Arthesie A2. i) Sym. III. B2; spatum
 castrum A. k) spatium castrum A. l) galleis A2. m) Salleri B1. n) Arth. A1; d. est B2. o) permolus B1;
 et p. A2. p) sic codi. q) assumpsisse B1. r) regiam A2. s) Brondissime B2. t) hyemalis A2. B. u) mar. B1;
 marum B2. v) passag. B1. w) deest B2. x) lis B2; hoc ad. A1. y) ephania B1.

1) V. Polthast nr. 21955, 21951. 2) Cf. Guill. de Nang. G. Phil. III, p. 522, 526. 3) Cf. Mart. Cont. Rom. p. 479. 4) Cf. Cron. de Fl. p. 194. 5) p. 845. Cf. Cron. de Fl. p. 160.

De morte Martini pape, et de quibusdam successoribus eius.

Martinus papa cum cardinalibus, subito de morte prefati regis sic dampnosa ecclesie, lugubres exequias agens, Paparum... et celebravit succentum principis Salernitanis... Nunc dicit necnon Anclatenis comiti, strenuus ecclesie pugilis, centum milia librarum Turonensium destinavit. Nec multo post in die annunciationis dominice, que tunc fuit dies sancti 5 pasche, post missarum sollempnia a se celebrata corporis que refectionem arripuit cum infirmitas, et dies Mercurii proxime sequenti sanctam, ut ple credimus, animam Deo dedit. Ad cuius secretum postea ad eius iunctam multa Deo propele miracula progenerunt. Sedit Martinus circiter annis tribus, et vacavit sedes solis diebus 4. Cui successit papa Honorius III, ante papatum vocatus Iacobus de Sabellis, a cardinalibus in Perusio prima die qua congreperunt in concilio concorsiter electus anno Domini 1254, et prima die mensis Aprilis, licet impotens ad hoc crederetur, est in sacerdotem promotus et die crastina coronatus in papam, nisi e tamen officio per eum primitus celebrato. Hic stitit ut electus et coronatus est, comiti Arlesii ceterisque stipendiis ecclesie stipendia sufficienter misit, ipse animose confortando et confortando ad ecclesie negocia viriliter peragenda. Sedit annis parum plus quam duobus, et obiit pasce die Domini; et vacavit sedes abhinc usque ad cathedram sancti Petri. Successit Nicholaus papa III, antea vocatus Ieronimus generalis magister [ordinis] fratrum Minorum, electus anno Domini 1287. [De hoc infra eodem] 1287. capitulo, parte 7].

De progressu regis Francorum in Aragonia, de bellis ibidem gestis, de reditu et morte dicti regis.

Rex Francorum Philippus, ut dictum est supra parte proxima in fine, rebus omnibus suis preparatis, cum legato sedis apostolice prenotato, cum duobus filiis suis Philippo Pulcro, suo herede et regni successore, et Karolo de Valesio, cui iam papa Martinus dederat regnum Aragonie, quod ab ecclesia tenebatur in feudum, cum multa milibus et stolo permixto de Tholosam movens exercitum, venit Caracasonam, indeque intravit terram de Rossillione, que a rege Aragonum tenebatur, que se statim aliquos omnes Cathalonicos regi reddiderunt. Inde accessit ad Petram latam, in qua tunc erat ipse Petrus de Aragonia, qui non audebat expectare, ignem in villa posuit, villam incendit et nocte recessit. Inde rex venit ad quendam castellum que vocabatur Linge, quam rex de proprio regni destruxit, trucidans omnes qui ibi erant, viros, senes, clericos, mulieres et parvulos. Inde, transito passu Seluso et montibus Aragonie, venit ad castrum fortissimum nomen Gyronde. Ibi Petrus de Aragonia venit cum potentia quam potuit, ut ville succurrat. Et habito prelio forti, regi Francorum victoris cessit, Petrus, sicut aliqui dicunt, interfectus, alii dicunt et verius, quod graviter vulneratus erat cum filiis suis. In hac obsidione fuit Francorum exercitus graviter molestus fame, inedia, calore, pestilencia, mortalitate et maxime muscis magnis, que tot erant in illo exercitu, quod multi tam homines quam equi eorum venenatis moribus perierunt.

Venit ibi tunc ad regem Francie archiepiscopus Cesauraugustanus, offerens pro parte Petri de Aragonia, Petrum predictum dediturum se, gentem suam et civitatem in manu regis, tantum ut eum lege deducat. Rex peccit a legato; quid esset super hoc agendum, qui respondit, quod nulla fiat eis misericordia. Indignans Philippus Pulcer, regis Francie primogenitus et Petri de Aragonia ex sorore nepos, peccit a legato, quid fieret de duobus pueris et puellis. Respondit legatus, quod omnes trucidentur. Periant igitur, ait Philippus, nisi se defendant. Honestius est enim mori pugnando quam veniam deprecando. Tunc Philippus, secreta ad partem tracto archiepiscopo predicto, dixit ei: Dic a vinculo meo, ut se bene teneat, quia non possumus hic diuctus immorari. Sic archiepiscopus a rege licenciatum cum hiis novis letus abcessit. Inde submurmurant aliqui, Philippum Pulcrum prodidisse patrem suum in Aragonia. Interim regi Francorum supervenit infirmitas, propter quam, stolo solato, ad Franciam redire paravit. Sed in itinere Perpignanum veniens, finem vite fecit. Corpusque eius delatum est in Franciam et sepultum in monasterio Sancti Dionisii iuxta pacem suam, postquam Francis imperaverat annis 14. Et successit ei filius suus Philippus Pulcer, Remis coronatus anno Domini 1286, in die [sancto] epiphanie Domini. 1280.

Pars 5.

De initio guerre inter regem Philippum Pulcrum et Guidonem comitem Flandrie.

Circa hec tempora principii regnacionis Philippi Pulci Francorum regis accidit in Brugis ignis infortunum, quo quedam turris lignea, que stabat in foro illius ville quasi

a) et eius dex. A1. b) exseq. A. c) scelere. A1. 2. d) Salles. A2. e) a corp. B1; strabus A2. B2. f) pugil. A2. g) in d. A2. h) Scab. A1. i) Par. B2. k) in d. A2. B2. l) in l. a. r. a. B1. m) ceterisque B1. n) et. o. p. D. post suppl. in apollo eadem vel. A1. o) in p. A2. p) decit B2. q) illi add. A2. 55 r) hoc in solo cod. A1. s) dec. A1. t) dicitur reliquis omnia A2. u) eius A. v) in f. post suppl. A1; in Angli A2. w) s. o. A. x) Balesio B2. y) Thel. A1. z) post suppl. A1. a) qui A2. b) a A1. c) non A2. d) erat A1. e) decit B2. f) qui A2. g) superior. B1; vulneratus et male add. B2 ed. ex linea procedente. h) i. l. B2. h) sic cod. i) decit A. k) n. ex s. A1. l) s. l. dex. A2. m) duabus A1; duobus A2. n) Petreant A1. B2. o) decit A2. p) prolisse B2; pat. s. prod. A2. q) ecclesia A1. r) Flandrensia add. A1.

60 l) senes et parvulos Guill. de Nang. G. Philippi III. gent. le roy Perres, l. c. occiderunt gentem regis p. 630. 2) Johannes male interpretatus est sen. Petri, cum Johannes intellexisse videatur occiderunt tantam Chronol. abrev. 1. 2. occiderunt ea bataille la gentes Petram regem. 3) Jam a. 1280, Aug.

capitolium, in qua iudicia exercebant et ville privilegia custodiebantur, fuit combusta. Guido Flandrie^o comes suspiciens privilegia ville fore cum turre combusta^b, calumpniatus est illa quasi penitus annullata, et voluit Brugenses^o in pristinam servitutem redigere. Unde populus terre turbatus, in gratiam est^c seditionem commotus contra comitem, et hanc commotionem vocabant 'moerlemay'^d, cuius exemplo multe postea commotiones populares evenerunt in Flandria; sed omnium hec^e prima fuit. Tandem intercedentibus multis bonis et probis, tantum factum est, quod populus Brugensis in dicto comitis se ligaverunt. Qui comes, magna sibi adjudicata pecunie somma loco turre, multos obsides de Brugensibus^f accepit; quorum quinque, viros magne reverencie, ut^g dicebatur, occidi fecit, qui sepulti fuerunt in monasterio Sancti Andree iuxta Brugis; nomina vero illorum fuerunt Iohannes^h Coopman, Balduinus Priem, Lambertus Lam, Iohannes Danwilt et Lambertus Danwiltⁱ. Quod factum fuit a multis comiti reprobatum; nam ex hoc avertit^k a se corda Brugecium, et ex hoc multa mala evenere per Flandriam, sicut satis dictum fuit proverbitum, supra eodem, parte prima, quod matre eius defuncta plura inconvenientia in^l Flandria^l provenirent. Statim etiam maiores Gandenses^m contra comitem maximum placitum coram rege moverunt, et per hoc etⁿ per multa donaria regem et regales ad Flandriam sibi [immediate^o] subdendam commoverunt. Quorum suggestionibus ac propter intercessionum et omnium honorum habundanciam rex^o Flandriam sibi acquirere concepivit.

De^o causa seu principio^o guerre inter reges Francie et Anglie.

Accidit tunc^o controversia inter regem Francie et regem Anglie, que inchoata fuit in Britannia apud Sanctum Matheum^o a^o duobus garcionibus in mari rivantibus invicem in navibus, ubi multi Hyspani^o, Normanni, Anglici et^o Flamingi fuerunt. De quibus plures in hac turbacione fuerunt occisi; unde^o inter ipsos mortalis guerra fere tribus annis duravit. Cuius tante duracionis occasionem rex Francie imposuit Edgardo Anglorum regi. Quare guerra plena^o pro hac et pluribus aliis occasionibus inter ipsos reges est commota. In qua guerra^o rex Anglie videns, quod factum suum contra regem Francie sustinere non posset sine auxilio aliquorum dementiorum, baronum vel principum de circa^o mare, quorum consilia^o et auxilia dum quesivisset, invenire non potuit; preoccupaverat^o enim eos rex Francorum tam in Alemannia quam citra.

De desponsatione filie comitis Flandrie^o et captione^o patris^o et filie^o.

Habuit illo^o tunc Guido comes Flandrie filiam nubilem, iuvenem atque pulcherrimam, nomine Philippam, quam Edoardus rex Anglie in uxorem pro se vel filio suo petiit, forte volens allegam inire cum eo. Comes, antequam responderi vellet, regem Francie super hoc consuluit. Qui respondit, quod tanquam liber homo faceret de filia sua quod placeret, et super hoc litteras suas patentes dedit; et interim sponciones^o aliquas inivit cum rege Anglie pro matrimonio futuro. Forte Guido comes nondum^o plane perpendebat, qualis lateret anguis in herba, vel quomodo male invicem contentabantur ambo reges. Tandem Guido perpendens regem non bene contentari de matrimonio predicto, habito super hoc consilio^o, ut regem pacaret^o, cum filia sua et apparatu venit ad regem Francie; filiam suam coram eo adducens, dixit: Domine, ecce cognata vestra, que Edoardum de Anglia desponsavit, hec sibi de regno vestro recedere non licentia^o a vobis. Cui rex Francie respondit: Comes Flandrie, res non^o ita ibunt; iam vos fecistis allegam cum inimico nostro. Et fecit eum duce in Europa captum^o et filiam suam cum eo. Comes se sepius ad purgacionem obtulit eorum que sibi imponebantur; sed rex eum recipere noluit, et de captivitate laxari non potuit sine magnis obligationibus sub penis excommunicacionis et^o interdicti in patriam [suam^o], ut contra regem non esset, et de hoc filiam suam prenominatam Philippam in obsidem^o recepit. Que cum [magna^o] displicencia remansit, et pre dolore in infirmitatem^o incidens, ibi post annos aliquot^o mortua est.

De guerra aperta inter reges^o Francie et Anglie.

Rex Anglie pro detencione sponse sue turbatus, navigia sua parari iussit, et precepit, ut contra regem et regem facerent^o de pelori quo possent. Similiter etiam mandavit baronibus suis in Gasconia, et specialiter dominis

a) e. Fl. B2. b) eund. A2. c) Burg. B2. d) sed. e. e. B2. e) moerlemay A1; moerlemay B2. ed. f) hec — f. est des. B2. 50. g) Burg. B2. ed. h) ut d. des. B2. i) Coopman A2. k) a se av. A1. l) per Flandriam A1; Flandria A2. m) Gandensis A2. n) deest A2. o) deest A2. B. p) deest A2; Francie add. B2. q) deest B. r) principum B. s) nunc A2. t) et B2. u) Hysp. A1; Hyspani A2. v) deest A1. w) plana A1. x) circa A1. y) concilia A2. z) preoccup. A2. a) Guidonis add. A. b) comitis add. B2. c) cap. antorum A. d) eius add. B2. e) illa A2; deest B2. f) spons. A2; sponse, post corr. spons. B1. g) nondum A2. h) concilio A2. i) pacaret A2. k) f. n. A. 55. l) deest A2. ed. m) deest A1. n) deest A. o) sic A1; obsidione B2. B. p) deest A2. B. q) infirmitate B2. r) aliquid B1; aliquot A2. B2. s) regem B2; ap. regem A1. t) facere A1. u) domino A.

1) I. e. commotiones mense Maio factae; cf. Kervyn de Lettenhove, Hist. de Flandre II, p. 311 n. 1. 2) Cf. de his rebus Gheldolf, Hist. de Bruges p. 107 sqq. 3) St. Mahé. — Cf. Flor. Wigorn. Cont. ad a. 1232. ed. Thorpe II, p. 342.

Iohanni de Labreto et Iohanni de Sancto Iohanne, qui maiores erant ibi in partibus illis. Tunc rex Francie
 iudicio parium Francie misit dux ex paribus, episcopus Belvacensem et Noxiensem, qui regem Anglie tanquam patrem
 Francie ratione Aquitanie citaverunt sub pena perditionis Aquitanie et Pontivi, ut in conspectu
 regis et parium Parisius compareret infra 40 dies. Sed rex Anglie superbe respondit, quod in Franciam ipse
 5 veniret citius quam regi placeret; et in Gasconiam pro maiori defensione misit dominum Emundum, fratrem suum,
 Lancastrie ducem, comitemque Lincolnensem et dominum de Mortuo-mari, ut cum dominis Iohanne de Labreto
 et Iohanne de Sancto Iohanne predictis facerent facta sua. Contra quos rex Francie misit dominum
 Robertum comitem Arlesensem cum manu potentis; qui multis contra eos preliis conflixit, omnes do-
 10 mit, dominos Iohannem de Sancto Iohanne, Willelmum de Mortuo-mari suorum et plures Anglicos et Vascones cepit
 et regi captos misit. Emundus autem ante bellum ad Angliam recesserat. Sicque tota Vasconia de comiti Arlesii
 reddidit sub nomine regis, Burdegalam etiam per deditionem accepit. Inter hec tempora tempestuosa christiani
 de ultra mare non minus inter se turbati, totam Terram Sanctam finaliter auferunt et inde penitus sunt expulsi.

Pars 6.

De finali amissione Terre Sancte promissionis.

15 Legimus Deum peccatis nostris semper offensum penitentiaque pacatum. Si coleritis, inquit, et
 auferitis me, bona terre commedetis; sin autem, gladius meus decorabit eos. Quo exemplo prohi
 Christi milites Godofridus et ceteri per fidem vicerunt regna, operando iusticiam adepti sunt promissionis
 Terram Sanctam, quam Domino cooperante suis laboribus acquiserunt, nec solum illam, verum ad
 20 alia regna remota christiane fidei funiculos extenderunt, supra capitulo Lamberti, parte 2. et 3. cum
 quibusdam sequentibus. Sed post hoc longo tempore defunctis patribus, successit prava iuventus; populus
 enim christianus quasi radicatus et fundatus in Terra Sancta, lacte et inello manante, delictis affluens,
 cepit a fidel ardore tepescere, et successu temporis incrassatus, hypinguatus, dilatatus, dereliquit Deum
 factorem suum, ideoque venerunt super eos mala in extremo tempore, et successive fugaverunt eos
 25 inimici crucis Christi a civitatibus et possessionibus suis, Saladinus a Iherusalem et a Palestina, supra
 capitulo Iohannis III, parte 2, 6. et 7, ac deinde Bendochar a Phenicea, supra capitulo Iohannis III,
 parte 3. Sed miserator, qui Antiochos inde expellere noluit, nisi complete forent iniquitates eorum, patienter sustinuit,
 si forte populus suus audiat et quiescat. Sed cum carnalia ceteraque peccata, emulaciones, ire, rixe, conten-
 30 cio nes et discordie non cessarent, sed capitibus exacercent inruptores federis baptismalis, hunc finitior a Terra Sancta
 penitus eliminavit populum christianum, qui inde dudum exspectat Iebuseum.

Pars 7.

De divisione parrochiarum de Poperinghes.

Hoc tempore ad requestam domini Walterii abbatis nostri et conventus, scabinorum
 quoque, chorariorum et communitatis de Poperinghes, curam seu parrochiam Sancti
 35 Bertini, que sola et unica erat in Poperinghes, quia in tantum ibi populus excreverat et
 multiplicatus erat, quod illa ecclesia unica nec totum populum recipere, nec solus sacerdos
 regere sufficeret, dominus Iacobus tunc Morinorum episcopus in tres parrochias divisit,
 abbate Sancti Bertini cum suo monasterio in omnibus suis iuribus, ut antea conservato.
 Loco vero, in quibus ille due nove ecclesie situarentur, cum suis cimiteriis abbas ut dominus
 40 secularis sequestravit, ut de prophanis fierent consecrata. Sed de hoc legifer et populus
 Poperingensis abbati satisfacit. Acta sunt hec anno Domini 1290, ecclesie sancte presidente 1290.
 papa Nicholao III. Sedit autem ipse Nicholao III. annis 4, et obiit anno Domini 1291; 1291.
 et vacavit sedes annis 2 et mensibus tribus.

De morte Philippe, filie Flandrie comitis, unde est orta guerra inter
 ipsum comitem et regem Francie.

Tempore istius vacationis, id est anno Domini 1292, illa nobilis et excellens regalisque iuven-
 45 cula domicella Philippa, Guilonis comitis Flandrie filia et Edoardi regis Anglie desponsata, in regis Francorum
 Philippi captivitate detenta, Innocens virgo et mariter, obiit et in choro ecclesie fratrum Minorum Parisius hono-
 rifice sepulta fuit. Quod pater eius Guido audiens pristinaque commemorans et corde tabe-
 50 scens, quia filiam suam sic perdidit, et quod sibi iusticiam petenti iudicium parium suorum
 ex ore regis fuerat denegatum, supra eodem, parte (5^a), dignitates, consuetudines, pri-
 vilegia, promissa, scripta, iuramenta, sigilla seu sponciones quaslibet non valere, immo
 potius rex ipse volebat eum et successionem suam exheredare et patriam Flandrie

a) Acquit B2. b) Lencastris A2. c) Emundus A. I. A1. d) in A1. e) atque totali add. A. f) peccatum A2.
 55 g) ut B2. h) comit. A2, B2. i) illum B2. l) etiam add. B2. m) lacte B2.
 n) derelinq. B. o) fig. A2. p) peccata A2. q) u. expellere des. A2. r) deest B2. s) in B.
 t) Walterii B2. u) cor. A1. — et legiferi add. ed. v) Poperinghs A1; Poperinghs A. (B1); Poperinghs B2.
 w) Poperinghs B1. x) in B2. y) abbas B. z) iuris B2. a) ut a. des. A2. b) Loco A2; deest B.
 c) ed. A2. d) deest A2. e) Nych. A. I. B1. f) deest A1. g) Guilonis com. Fl. A. h) o. e. A1. B2.
 60 h) extel. A1. i) que deest B. l) domicella A2. m) Fl. e. B2. n) Flandris comes add. A1. o) suppl. sec. m. A1.
 p) spons. sed h. o. corr. B1. q) quoslibet A2. r) successorem suum A2. s) Fl. p. B2.

1) p. 813. 820 sq. Reliqua hic tacta ex Mar. San. maximam partem exscripta omisimus.

sibi met ipsi tam subditorum rebellionibus quam pravorum suggestionibus vindicare, omni^a iuris ordine pretermissa, magno super hoc habito consilio^a, cum Anglorum rege Edoardo fecit, iuravit et firmavit^b allegans, et per sollempnes nuncios duos abbas^c regi^d Francie homagium contredixit, ut infra patebit.

De papatu Celestini V. et Bonifacii VIII. et morte^e domini Walteri^f abbatis nostri.

Papatum. Mortuo Nichola^o III. papa, successit illi Celestinus V, antea dictus Petrus de Morona, vir simplex et heremiticam vitam ducens^g. Cum enim in tam longa vacatione, utpote duorum annorum et trium mensium, cardinales concordare non possent, ut unum de se ipsis eligerent, finaliter compromiserunt in duos, id est dominum Petrum de Columpa et dominum Benedictum Guaytani cardinales, sic tamen, ut nullum de cardinalibus, ymmo nec de se ipsis eligerent. Elegerunt igitur hunc fratrem Petrum de Morona heremitam, qui in nemore prope Romam degebat, homo simplex et detotus; et imponentes eum alba mule, duxerunt in Romam; et vocatus fuit Celestinus V, coronatus anno Domini 1294. Qui statim electus, hunc dominum cardinalem Benedictum Guaytani, virum subtilem et industrium et unum de maioribus clericis iuristis totius orbis, secum retinuit^h, ut ab eo in suis factis papalibus, in quibus ipseⁱ parum instructus erat, informaretur^j. Celestinus iste pluribus noctibus vocem audivit sibi dicentem: Celestine, resigna papatum! Qui credebatur angelum sibi locutum fuisse. Et dicunt aliqui, forte tardus, hunc Benedictum Guaytani per tubam ad caput Celestini per foramen parietis introductam hec verba sonasse; sed quidquid^k sit, Celestinus finaliter resignavit, et sedit solum anno dimidio; et vacavit sedes di. 11. Cui successit Bonifacius VIII, 20 antea dictus Benedictus Guaytani, electus anno Domini 1294, vivente predecessore Celestino. Hic papa factus, plenam omnium peccatorum indulgentiam concessit omnibus apostolorum Petri et Pauli limina visitantibus in anno centesimo, sicut patet in privilegio suo^l. Bonifacius^m isto iurista permixtus fertur aliquando dixisse, quod duo sibi erant super omnia cordi, scilicetⁿ reformare iura et reprimere superbiam Gallicorum. Quoad primum, 25 composuit sextum decretalium, quo scolares utuntur in iudiciis et scolis. Quoad secundum contra se fortiter animavit regem Francie Philippum Pulcrum et Robertum comitem Artesii; et incepit regia indignitas pro excommunicatione sancti Ludovici, quem rex a papa petiit, allegans eum quibusdam cardinalibus multa miracula et bonitatis eius opera. E contra papa allegavit, non esse sanctitatis opera, quod idem rex Ludovicus multos exheredaverat, ballivas^o suas, preposituras et officia in regno tradendo ad firmam, 30 Unde rex indignatus est, quod tantam in eo difficultatem invenit. Papa, ut regem mitiget, negotium commisit conscientijs cardinalium; quibus iudicantibus pro excommunicatione, papa consensus, et sic canonizatus est. Nec propter hoc regis indignatio cessavit, sed plures cardinales et specialiter Colonienenses^p sibi consiliant, eum eis causas suas contra Bonifacium^q egit. Circa principium papatus huius Bonifacii, dominus Walterus abbas noster^r obiit anno Domini 1294, postquam rexerat annis 35 Carta seu privilegia sui temporis sunt

Capitulum 54.

est^s de domino Eustacio huius loci abbate 54.

Eustacius huius loci abbas 54, cognomento Commer^t, natione Flandrensium de villa Insulensi, a iuventute hic monachus, domino Waltero^u abbate sublato^v de medio, est hic 40 electus in abbatem et per dominum Iacobum Morinorum episcopum confirmatus^w et consecratus^x.

a) omnia A2; vi B2. a) conc. A2. b) post suppl. A1. c) allegam B1. d) hom. t. Fr. A2. e) Bonif. semper B2. f) hunc A. g) p. III. A. h) p. l. A. i) informaret A2. j) ille B2. k) quidquid A2. l) Bonif. A. l. etiam B1. m) ut. A2. n) ballivas B. o) conc. A2. p) Columb. sed u. in loc. eius B1. q) Bonif. A. l. B2. r) deest A1. 45 s) vocat A1. B; vero 16 A2. t) vocal eodd. u) A hanc tantum; Eustacius abbas 54. v) Commer A1. B; Commer A2. w) h. W. A. x) e. et des. 12, sed locus raris duorum verborum.

1) de Gemblous . . . et de Senefles 'Cron. de Fl.' p. 208 sq. — Haec demum s. 1295. 1296. gesta sunt. 2) Cf. 'Cron. de Fl.' p. 189. 3) Potthast nr. 24917. 4) A. 1294 ex.; obiit a. 1297, Mart. 7.

SUPPLEMENTUM.

EX CHRONICO EBERSPERGENSI POSTERIORE.

Ne quidquam desit huic chronicorum saec. XIII. monasticorum collectioni, ex chronico Eberspergensi, quod Oesele perperam antiquius dixit, b. m. S. Hirsch¹ vero recte post pugnam ad Leitham a. 1246. commissam scriptum esse docuit, saltim excerpta exhibere debuimus, quae aptius quidem chronico antiquiori tomo XX. edito subiecta essent. Nam auctor id ampliavit, saepe non nisi uberiore oratione ibi relata reddidit, quae repetere noluimus. Sed etiam non pauca adiecit, partim ex necrologio vel codice traditionum monasterii hausta, partim quidem ex fama incerta recepta; quo pertinent quae de loco pugnae Ungaricae prope Augustam ab Ottone I. commissae tradit.

Haec selegimus, codicem nacli, cuius apographa tantum Oeselio in editione sua curanda (Rer. Boic. SS. II, p. 4) ad manus fuerunt. Illic olim monasterii Eberspergensi, post collegii societatis Iesu Monacensis, nunc inter codices societatis historicae Bavariae superioris nr. 104. inscriptus asservatur, a V. D. de Hofstetten dono datus². In membranis saec. XV. ex. satis nitide exaratus, duabus constat partibus, quarum altera indulgentiae monasterio concessae recensentur et reliquiarum delineationes exhibentur. Altera post tabulam genealogicam familiarum a fundatore Sighardo descendentium³ fol. 1—10. hoc chronicon continetur, ita quidem dispositum, ut singulis capitibus picturae praemittantur, versio vero Germanica mox subdatur⁴. Ipsum chronicon ex antiquiore libro esse descriptum, tam calami errores quam glosae in orationem perperam intrusae ostendunt. Translatio vero non ante saec. XV. facta esse videtur. Sequitur f. 41—46. catalogus abbatum Germanica lingua exaratus, eisdem picturis illustratus, usque ad Eckhardum abbatem, qui obiit a. 1473, f. 47. brevi continuatione a. 1500. et septem abbatum imaginibus post additis; f. 49—61. monasterii privilegia Germanice versa vel scripta leguntur. — Codicis apographum Iohannis Baptistae Fickler, quo etiam Oesele usus est, nunc exstat in bibliotheca publica Monacensi, cod. Bayer. Germ. nr. 3085. p. 74—90.

Adieci notam Eberspergensem ex codice Monacensi Lat. 5969 (Ebersb. 169), chart. s. XV, quae f. 61. legitur; aliae ad novam monasterii et altarium consecrationem a. 1450. pertinent.

G. W.

1) Jahrb. Helmh. II. p. 152 n. Quocumq. facit V. Cl. Aradi, SS. XX, p. 9. 2) V. Dritter Jahresbericht p. 64. 3) Cui hi subdantur versus: —

Hi fundatores de terra nobiliores
Cesaris Huinild Karoli quoque regis amici.

Incepit prohemium gestorum, quomodo cepit hulus loci institutio, et a quibus fundatoribus primitus hec ecclesia sit fundata.

Scire enim desiderantibus scribere studeo de longe retroactis temporibus et sub breviteloquio enarrare, quemadmodum hulus preparate mansionis habitaculum a principio incepit a suis conditoribus exerceri; qualiter etiam postmodum divina dispensante gratia ad divini cultus gloriam et honorem castrum primitus inchoatum in monasteriale edificium sit mutatum; voluntati, inquam, legentium placere volens, ut ad eorundem conditorum imitationem et exemplum vos instituere valeatis, quorum recta fuit intentio et qui post se beatitudinis exemplaria sequacibus fideliter reliquerunt. Profectus siquidem est ad virtutum gratiam, qui noscere querunt, de quibus referre cupio, quod tam de generoso claroque sanguine sue stirpis et propaginis processerunt. Eorum enim qui fecere virtutes, ut dicit philosophus, tanta habetur laus, quantum ipsos preclara doctorum ingenia verbis et preconio decenter extollere potuerunt ad eorum gesta salubriter imitanda. Licet quam plurimi non solum in ornatu verborum delectentur, sed etiam rei scire appetant veritatem; unde veritati potius cupiens insistere quam palliare falsitati.

1. Temporibus Karolomanni regis, filii Ludolci regis, fuit in Norica regione, que nunc Bavaria dicitur, quidam comes prepotentissimus, genere spectabilis morumque honestate preclaros et nomine nulli in actu militari secundus; in rebus bellicis, prout eventum qualitas se optulit, vir valde strenuus et famosus, nomen habens Sighardus. Hic secus fluvium naturalem qui vulgari voce dicitur Sempta quoddam forum sacale habuit, negotiorum mercimoniis utpote spiritissimum; per aliquot annos temporis spatium ibi manere cepit.

2. Qui comes Sighardus de genere regum supradictorum tempore quodam atumpnati silvam sibi contiguam arborum densitate nemorosa repletam causa tenendi quadam vice petiit, ubi nunc mutacione destere Excelsi, radicibus explantata totaliter eadem silva, hoc monasterium est constructum. Cum vero eiusdem memorie orta peteres — — spatium ibi manere cepit.

3. Qui comes Sighardus de genere regum supradictorum — — pro miraculo narrarent.

4. Annos religionis et admirande sanctitatis — — mentis alacritate succipientem.

5. Quidam alii de Argentina, que Straspurch dicitur, urbe venientes — — et profundam.

6. Illis auditis comes Sighardus — — ex silva movitur.

7. Arnolfus igitur cesar — — testamento regale sigillum habente.

8. Anno itaque dominice incarnationis 906, Sighardus comes, miles sanctus, moritur et Frisingis cum honore debito sepelitur; Gottina etiam sua uxor paucis diebus postea evolutis obiit et cum suo marito tumulatur. Ratoldus igitur, Sighardi filius, de patris sui voluntate, dum adhuc viveret, Eberspergensis castri locum possedit; qui in divinis secularibusque rebus nimis erat strenuus, acer ingenio, in bello veritissimus; propter quod cesar Arnolfus Karentinis et terminos sibi hostium inultu defensandos recon-

Oct. 10. misit. Obiit Sighardus comes sequenti die post Dionysii martyris, hoc est 9. die mensis Dec. 20. Octobris. Gottinna, eius uxor, obiit in vigilia sancti Thome apostoli.

9. Hic Ratoldus prophete Chunredi de Henach, viri hunc concretationis et vite merito commendati, non inmemor, de ecclesia Gebhardi in castro de urbe Argentina, gratia sanctitatis plenius, castri Eberspergensis suburbana ampliare disponit omnibusque sumptibus locum mirabiliter dilatavit. Uxor autem eius nomine Engelmut genuit sibi duos filios Eberhardum et Adalperonem et unam filiam Willibirgam.

10. Cum igitur Ratoldus comes sub habitu vite militaris velut agonia fortis tempore sui carnis transiret abbas melo, cum iam ad obitum propinquaret, filio suo seniori Eberhardo tradidit castro in Ebersperg. et ipse suavis in urbe, que nunc dicta est Saltspurga, honorifice cum uxore sepelitur in ecclesia sancti Amandi episcopi et confessoris ad occidentem anguli, qui crebro madescit ex sacris corporibus sanctorum, qui sibi bene requiescant. Obiit autem anno dominice incarnationis 919.

11. In illis diebus effera gens Hunorum, quorum sedes Ungari modo tenent — Huni sunt qui Ungari —, a propellente solo sedibus castro metatibus, potenter flammis et terminos orientales transiunt, terris et nationibus intermedie crudeliter devastatis. De quorum ferocitate hoc solum referre cupio. Aput poetas quidam serpens latuisse describitur in palude, cuius uno preciso capite pascuntur triginta pro uno; de cuius origine Ungaros dico processisse, utpote qui sunt venenati per intimam maliciam, callidi per dolosam astuciam et de manibus captentium velud angulis lubricis elabuntur, quique cum a nobis semel contriti fuerint, post contricionem in maiori denique numero reviviscunt. Nam de locis quasi palustribus ebulliant tanquam ranæ.

12. Eberhardus vero hulus gentis factorem intelligens, alieno consilio potius, castrum suum Eberspergensis mure circumdare, promuralia cum propugnaculis erigere valliumque fossas iussit ampliare. Interes dum quadam nocte — — triginta.

13. Sollicitabatur auxilio, ne somnium — — ad servitium eius dabo.

14. Et sequenti die ipse primus — — ydolotrie conceptum.

15. Quibus secundum dicta eius ablatis, fundamentum ponitur, et ecclesia in crucis modum edificatur ANNO 60 Domini 928. Ad munitam itaque solombis cotidie peregranda tabula quadrangala, id est qua-

a) repletum e. b) pleno e. c) alieno e.

drata, et lapidea de marmore ac consecrata super altare ponitur, quod nondum ab antistite fuit dedicatum. Hec tabula ex titulis S. Basilianae reliquias venerandas continens. In cuius nomine dedit ad divinum servitium vicem Ratisponae in loco qui vulgariter dicitur Lederpanck¹, quo est sita in platea sive foro reium ventalium, ad thur ecclesiam in Ebersperg perpetuo comparandum et unam vicem quatuor Ingerorum in Aachach, Wincek, Chapsa, curiam et locum qui dicitur ad Sempha et Clethaim, ecclesias duas dotatas cum decimis ad Tegeronpach et Othering² et declinationem vespationum et cedensarum arborum in nemore. Insuper quoque Abazim dare voluit, sed consensus Adalperonis sui fratris ad hoc minime habere potuit. Clericisque regularibus de ordine sancti Augustini iuxta coadunatis, Hnufridum, virum prudentem multaque elegancie, in prepositum ipsis prefecit. Item iste ordo sancti Augustini duravit in hoc loco usque ad annum incarnationis Ihesu Christi 990³.
10 Ab illo tempore comes Udalricus introduxit ordinem sancti Benedicti, videlicet anno dominice incarnationis 990.

16. Nunc ad ordinem redeamus. Eodem tempore Huni, qui et Ungari, in multitudinis sui exercitus nimium confidentes, per Noricam regionem, id est per omnes terminos orientales Alemanniae et Bavarie, transeuntes, dire vastant incenditis et rapinis per octo annos. Nono vero anno numerum excedentes, gloriantur in fortitudine sua et per Noricum disperguntur, id est per Alemanniam. Trans flumen illum Licli fluxit, qui dicitur Lech, et Danubii intrare praesumunt, civitates cum munitionibus in confinibus eorum expugnatè conantur et omnia castra demoliri⁴. Quorum legio adunata⁵ ad orientem castris Eberspergensis prepeti⁶ eorum in equis accurrens suasque sagittas pro omnes contra castrum emittens, et id nimis esse solum per omne senescens, indignanter cum fremitu ac gemitu abcedere compellitur. Ex qua re comitem Eberhardum experientia certa docuit, quantum vigilanti custodia necessaria sibi sibi fuit, quodam per visionem sompni canente gallo exceperat, sicut paulo ante est prescriptum. Res igitur mira et novitate plena.

Licet enim regnum Ungarie extensione sue latitudinis alia regna transcendens raro credatur posse conteri, quamvis forte valeat in extremitate aliqua superari. Eiusdem enim gentis ferocitatem⁷ nostri quondam principes infortunatos sensere successus⁸, illos ad prelia provocantes. Bela enim rex Ungarorum ante quedam pauca tempora victoriam belli obtinuit adversus ducem Austrie, quem interfecit. Constat enim, maximam partem Austrensi-
25 sium simul et Stirensium gladio corruisse. Unde quidam ait:

Bela triumphalis belli victricibus alis

Enecat Austrenses, strato duce, vel Stirenses.

30 Res modo talis priori fato dissimilis mutatur in contrarium, divino suffragio suffragante.

17. Serventibus itaque Hungaris, nullis quodammodo parcentibus, serenissimus Hel-
17 ricus rex Alemannie et Francorum, mentis et animi constancia semper inpavidus, robore fortis ut leo frendensque dentibus sicut aper, qui Arnolfo cesari, Karolomanni regis filio, successit in regno, una cum filio suo Otthone, multis magnisque principibus ducum ac comitum nobilium iussum coadunatis, omnes simul quasi unus ad conflictum belli procedere non differunt et patrie⁹ terminos presumunt viriliter defensare. Exercitu autem Hunorum inestimabili in ipso itinere prope fluxum Lech, ubi condita est civitas Augustensis, congregato, Heinrichus cesar invictus cum suis acie bellatorum instaurata, contra hostes tanquam leo rugiens vehementer insiliit; ibique clipeus clipeo in prelio opponitur, umbo per umbonem refunditur; fit fragor¹⁰ armorum a fortibus, spicula¹¹ ceu fulmina in hostes severissime faciuntur; fit ludus ibi militaris, non in alca, sed in hasta¹² et gladio; ferox¹³ mucro gentis aliene nimis ayide devoravit carnes; fortis dextra cesaris Ungaros terre prostravit; campus vernans fit cruentus, et rore sanguineo tellus ubique madescit; cedunt hostes et
45 vincuntur, victores trophæo accinguntur; omnes Huni sicut unus mortis exitum perferunt, nec fuit qui evaderet. Glorioso enim gens Alemannica de suis hostibus eo tempore victoriosissime triumphavit anno Domini 937¹⁴. Locus autem certaminis usque in hodiernum diem super fluxum Licum, id est Lech, Latino eloquio nominatur Concio-legis, vulgares vero vocant Gunzenlen; ibique regalis magnificentia iure perpetuo thronum iudicalem habere
50 debet cum aliis terrarum principibus ad faciendum iudicium et iusticiam sive ad reipublico negotia, prout iura sunt condita, provide gubernanda.

18. Exercitu vero Hunorum crudeli strage damnato, milites Eberhardi sororisque eius Williburgis, que tunc in tempore dicto castris morabatur, super regem et sibi ducem cum aliis quam plurimis Ungaris ad Ebersperg

a) Ongoltingua Chron. vel. b) octing. post corr. non e. c) dispergunt e. d) id est destruxit add. e. e) id est collecta add. e. f) id est celerit add. e. g) id est fortuna add. e. h) fort. ferocitate? b) id est eventus add. e. i) alia regionis add. e. l) id est conitus add. e. m) id est tela add. e. n) bario e. o) id est durus add. e.

1) Cf. Libell. concamb. Ebersperg. c. 32, Oefele, fluxum perperam ab Heinricho commissam dicit. SS. II, p. 47; area quedam Ratisponae sita quae de loco Gunzenlen est. quae annotantur Dümmler, homine vulgari Lederlain dicitur; cf. Hirsch U. I. Jahrb. Otto I. p. 258 n., et Riezler, Gesch. Bavarie I, p. 353 n.
2) Haec ex chron. vel. infra exponuntur. 3) iam chron. antiquus pugnam ad Lech

castrum captos detulerunt. Sed regem et ducem Ratisponam regibus et cesari, omni auro et argento ablato, remittens occidendos, reliquos Ungaros in ulas dire eruelant et in fossam profundissimam precipitant et defrudant terraque cooperiunt ac suffossant. Cesar autem septem reges Ungarorum crucis patibulo iussit appendi ceterosque vivos fossatis subhumari. Quo viso, Williburgis ait: --

argentum ad ecclesiastica ornamenta dedit. 5

19. Post hec comes Eberhardus, genere clarus et nomine, decidit in lectum, passionum multas molestias graviter sustinens, se moriturum esse presensit, fratrem suum Adalperonem ad se vocari fecit; uxorem non habuit et gratia caruit filiorum. Qui Adalpero moras faciens aliquamdiu, tempus ventandi ad ipsum protractum et prolixè differret; tenens tamen tarde, dixit: 'Frater meus, liberis carens, cum sua predia clericis vult dare, peti me ad se festinare, non cogitans, esse melius prodis, quò michi hereditario iure contingunt, filios meos ditare, quam eos iniuste prederi'. Et Eberhardus sponte dicit: 'Deus, miserere michi et erga locum solum voluntatem tuam operare'. Et frater suo tarde volente, mortuus est et in ecclesia Frisingensi honore debito sepelitur anno Domini 949.

20. Mortuo Eberhardo, frater eius Adalpero succedit. Adalpero autem Eberspergenis castri menta consummavit. Qui septem filios habuit elegantes ex uxore sua dicta Leuckart et insuper octavum, quem sanctus Udalricus Augustensis episcopus de sacro baptismatis fonte levavit, equitum sibi fecit -- invulnerabilis semper extitit.

21. Post hec, fratribus suis omnibus successivis decedentibus, solus ipse Udalricus superstes Nov. 16. remansit, Williburga, amita sua, iam defuncta in die Othuari abbatis. Petens paucis diebus evolatis, patrem Adalperonem ac matrem Leuckardem mortuos Frisinge sepelit ac pro animarum eorum requie Sept. 11. compitensis sancto Sebastiano predium nomine Kisen^b dedit. Adalpero obiit, pater Udalrici, in die Prothi Oct. 29. et facincti martyrum; Leuckardis autem, mater Udalrici, obiit sequenti die post Symonis et Iude apostolorum^c.

22. Nunc de comite Udalrico dicendum est. Igitur comes Udalricus post hec duxit uxorem Richardem -- in dotem ecclesie Eberspergeni donatur. 25

23. Post hec Udalricus genuit Adalperonem et Eberhardum et Williburgam et alias tres filias, qui fuerunt de regis comitis Hainrici cesaris et Karoli Magni regis imperatissimi. Adalpero duxit uxorem Richindem, filiam Rudolfi Sueti, uxorem Welthardi comitis, qui rebellavit Heinricho regi secundo. Hec sterilis fuit et infecunda. Eberhardus vero duxit Ailthaidem de Saxonia, que tres genuit filios.

24. In eodem biennio, viz anno post basilice Eberspergenis consecrationem, dominice incarnationis 30 973. Hunfridus primus prepositus, qui 29 annis presuerat, moritur, et Dietgerus eidem ecclesie in prepositum subrogatur; 21 annos^d rexit, et post in Domino requievit. Eidem Meginboldus in prepositura successit et 14 annis presuit. Quo tempore Guntherus prepositus eligitur, Grecis ac Latina littera eruditus, qui post consociatus Gerberti pape^e, presuitque annos 11.

25. Deinde Udalricus, virtute preclarus, sollicita mente ad hoc omnia qua consilia convertebat necnon 35 cogitationes et opera dirigebat, videns ecclesiam suam rebus dotari ac etiam honoribus, quomodo ad laudem sui Creatoris ad tam venerabilem et securum statum pertingere posset et qualiter monasticam vitam sanctamque conversationem pertingere posset, monachos^f ordinis sancti Benedicti in sua basilica instituire cogitaret, eorundem religiositas Deo placita delectatus et odorifera suavitate illectus et attractus, de magorum consilio sui que pontificis regularium ordinem transmutavit ibidem, Eberspergenis claustrum 40 monachis virgibus de aliis monasteriis adunatis dotavit, qui per vite contemplative dulcedinem et munditiam inpollutam religiosi quibuslibet prelucere solent universis.

26. De abbate. Anno igitur dominice incarnationis 990. Reginoldus Augustensis abbas -- Udalricus animum suum revocavit.

27. Qui cum sequenti tempore in Inchoven^g castro suo moraretur, coniux eius Richardis -- indicavit. 45

28. Quo statim infirmata et die obiit nonas Kalendas Maii et in eodem castro sepulta est anno dominice incarnationis 1013, a filio suo. Nullis ergo dubium in animo residere debet, quin eam credere debeamus ex puritate conscientie, quam semper illesam habuit, et beatitudine sue vite quorundam sanctorum meritis, qui ante nos fuerunt et in Christo beate requiescunt, non esse inquam. Hoc enim ex duplici casu cognovit et preduxit dissolutionem sui corporis imminere: tum quia, quasi precocata futurorum, suum 50 maritum secum ad Inchoven^g ad monasterium venire rogavit et huius rei causam sibi potius factam quam verbis monstraturam, tum quia per visionem pulcherrime virginis, que mox eam ea disparuit, prenum-clava familiaribus se in proximo esse morituram; quod realiter multis presentibus est monstratum.

29. Pater ergo post hec vocatis filiis, ait eis: -- disperdere.

30. De iustis Udalrici. Igitur a tempore pasce postquam Richardis defuncta est, Udalricus -- que dicitur 55 affirmabat.

31. Idem venerabilis comes oculum -- et digno cum honore sepultus est iuxta conjugem suam in Ebersperg.

32. De salubri proposito amborum fratrum. Anno iterum Domini 1037. Adalbero cum Eberhardo fratre suo, accepto suorum familiarium consilio, sicut etiam a patre eorum adhuc vivente premoniti fuerant et instructi, ambo sibi vicissim consentire 60 videntur et conveniunt in eodem, ut ad promerendam vitam eternam vigilantia industria efficerent, quomodo sibi in terra Christum lucrifacerent et heredem eorum que post se

a) Leuckart e. b) Kisen e. c) anno e. d) prepositi e. e) monachorum e. f) Timothei Chron. qui. g) Inchoven e. h) Richardi e.

1) Cf. locos necrologii SS. XX, p. 12 n. allatos.

relinquerent constituerent; diligenter advertentes, quod hec vita brevis brevitatis est semper amica et perpetuitatis inimica, indeficientis devotionis ad ecclesias construendas animum gerentes, commoda et honores earum desiderant salubriter dilatare.

33. De destructione castri et ampliacione claustr. Anno eodem Adalpero, diviso cum fratre suo Eberhardo equali sorte patrimonio, Eberspergensis castri edificia queque destruens, ipsum monasterium, quod ad idem castrum spūs patris Eberhardus cum fratre eius Adalperone et post pater eius Cadricus bone in Christo memoria extruxerant, ampliare disposuit; solummodo ibi claustrum novum edificans ad austrum basilice, tempore Altmanni abbatis.

34. De edificacione claustr. in Geysseveldt. Eodem tempore et anno Eberhardus, frater Adalperonis, de bona voluntate sue coniugis Alhaydis ad laudem et gloriam nominis Dei et sancte Dei genitricis Marie et aliorum sanctorum incepit de novo fundare monasterium sanctimonialium super Ilmam¹ fluvium dictum Geysseveldt ordinis sancti Benedicti in dyocesi Ratisponensi et laudabiliter, Domino concedente, consumavit, ditans illud claustrum multis divitiis et honore².

35. De libertate ecclesiarum in Ebersperg et in Geysseveldt. Tunc temporis gloriosissimus imperator Henricus tertius rex Francorum et Alemannie benignissimus amborum fratrum Adalperonis et Eberhardi petitione, quia multum sibi familiares erant et cari, utrumque claustrum tantum in Ebersperg quam in Geysseveldt privilegio libertatis libero sublimavit. Insuper electionem liberissimam abbatia in Ebersperg fecit in perpetuum ibidem carita sua et auxilio confirmatam contradidit et concessit. Similiter et sanctimonialia in Geysseveldt libere sue electionis auctoritatem, dum abbatissas eligere necesse est, ab eodem Henrico cesare sunt liberaliter consecute; quam etiam imperiali sigillo eisdem confirmavit iure perpetuo conservandam. In eadem coherencia unionis et fidei permanentes, unum velle et unum nolle tenebant utrobique supradicti fratres.

36. De conversacione Willibirgis, sororis Adalperonis et Eberhardi. In eodem etiam monasterio sanctimonialium Willibirgis, soror eorum, pro eterna vita terrena despicens, monastice religioni sancteque conversacioni se ibidem in amore Christi subdidit, ac beatissimam vitam ducens, usque quo de laborioso certamine presentis seculi ad emerite remuneracionis mercedem a Domino fuisset evocata.

37. De concordia amborum fratrum. Quamquam vero uterque fratrum sui claustr. structure perseveranter instaret, tamen ipsi Adalpero et frater eius Eberhardus nimio dilectionis affectu sic se mutuo diligendo consentiebant, ut neutrum ab altero crederes in cunctis actibus, votis et voluntatibus aliquantulum dissentire. Nam alter eorum vicaria reddicione alterius claustrum, quod extruxit, prediorum suorum largicione dotavit; et sic in coherencia unionis et fidei permanentes, unum velle, unum nolle tenebant utrobique. Et licet ex utrisque partibus in Ebersperg et in Geysseveldt ordinis sancti Benedicti fuerit una professio et ex libera donacione regio maiestatis utraque structura gaudere iure perpetuo debeat honore sui principatus, tamen ob reverenciam sexus, ut ita dicam, debilioris arbitrati sunt pium esse arbo fratres, et concordie caritate, immo papali auctoritate de magnorum consilio statuerunt firmiter observandum, ut eisdem sanctimonialibus non liceat aliquando in Geysseveldt eligere abbatissam, nisi primum super hiis abbas monasterii Eberspergensis sit consulendus. Quod si temporis oportunitas exostulat, nisi causa racionabilis et legitima obsistat, abbas earum electioni canonice debet interesse; et hoc ideo, quia maior perspicacitas intellectus predominari cognoscitur magis aput fortes quam aput inbecilles.

38. Aliud impedimentum. Si ardua negocia ipsis aliquando, vel spiritualia sive temporalia, fortuito emerierint, propter que finaliter decidenda necesse sit sublimium personarum consilia invocare, abbas, nisi legitime impeditus, ipsis sua consilia communicet, prout viderit expedire. Exequalibus etiam officiis abbatissarum ob reverenciam fraterne caritatis, si vocatus fuerit et potuerit, abbas debet interesse. Si rei necessitas exostulat, discretum confessorum pro confessionibus earum audiendis vel aliis sacramentalibus ipsis porrigendis requirere habent ab abbate; quem si pelierint, ipsum abbas procuret transmittendum.

39. De contrahendo matrimonio. De hoc etiam liberaliter habere videntur tam abbas in Ebersperg quam et claustrum sanctimonialium in Geysseveldt licencie facultatem, quatenus, salvis utriusque monasterii dumtaxat militibus et personis militaribus, quas

¹ Ita h. l. e.; auctorem Geysseveldt accepisse putant. ² legitime e.

1) Ilm. 2) Cf. Cod. Grad. Götting. nr. 2, Mon. Boica XIV, p. 180.

habent, ceterisque hominibus suis, hoc est civibus, rusticis et colonis, licenter liceat cum familia alterius claustrum unius ad alterum contractum matrimonium et etiam legitima conjugia celebrare; eiusdem pacti condicio quibuslibet eorum hominibus alterutrum debet inviolabiliter observari, ita quod nullus penam offense vel evactionis proinde incidant, ut diximus, contrahentes; proviso tamen, quod proles ex huiusmodi matrimoniorum contractibus proveniens dividatur equaliter inter ipsa monasteria, et quod neutra partium studiose contumelia huiusmodi satagat in prejudicium partis alterius procurare.

40. De testamento Adalperonis. Anno igitur incarnationis dominice 1045 obiit Adalpero in castro Porsenpengu, opus committens Richlindi suo coniugi recte tractanda, et quod omnia sua predia post eiusdem sue uxoris obitum, que in terminis haberet circa Inchoven sita, pro sue remedio anime Deo et sancto Sebastiano donaret, ut eius interventu Christum haberet propiciabilem et placatum. Que omnia, sicut dixit, adimplevit.

41. Insuper comitiam in Porsenpengu cum omnibus suis adherentibus, quam Adalpero adhuc vivens de consilio sui fratris Eberhardi sancto Sebastiano legaverat, Richlind sua coniugi liberaliter et absolute ecclesie Eberspergensis resignavit. Abbas autem Altmannus, ut hanc comitiam suscipere, iit cum Richlinda. Que, spreto consilio quondam Udalrici, iuravit cesarem in castrum Porsenpengu, ut beneficia cum comitia Adalperonis committeret abbas Altmannus presentis cesare Welthardo duci, filio fratris sui. Quod ad esplendum, consentiente cesare, in eodem castro, dum abbas sculam, quam in manu gestabat et pro signo conferendi beneficia tunc tenebat, duci Welthardo eandem comitiam cum omnibus attentionis conferendo porrexisset, confestim iam abbas Altmannus quam Richlindis, nutu quasi divino flagellati, de loco in quo pariter consederant, quatenus columna calente in eodem ligno ceneculo, ceciderunt desulter in locum hominum balnearum, ubi vulgares soliti fuerant balneari. Il ipsum balneum aqua ibidem effluens complexit pro necessitate hominum tempora sibi congrua et opportuna, quam etiam lamentis et populo quantum suppetebat super montem deducebant ad potandum. Ex qua ruina Richlindis deinceps et Altmannus graviter egrotantes, in brevi tempore ambo moriuntur.

a) Porsenpengu e. A. l.; Porsenpengu Chron. ant. b) Porsenpengu e. c) conferret *all. e.* d) Il est virgam *all. e.*

NOTA EBERSPERGENSIS.

In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Quia peccatis exigentibus permittente Deo hoc presens monasterium in Ebersperg in honore sancti Sebastiani martyris constructum anno Domini millesimo tricentesimo quinto in secundis vigiliis beati Florianii martyris, hoc est quarto Nonas May, noscitur flammatum incendio fuitus forsque miserabiliter in omnibus generibus quorumcumque edificiorum pariter et cunctarum officinarum consumptum, tandem Deo propicio per venerabilem patrem et dominum Ottonem abbatem ipsius loci in brevi competenter instauratum et ipsa ecclesia altari-
bus constructis decenter est ornata et per reverentissimum dominum Gotfridum Frisingensis ecclesie episcopum consecrata in dominica qua cantatur Misericordia Domini anno Domini
1312.
Apr 2. millesimo tricentesimo 12.

ADDENDA ET EMENDANDA.

p. 5, l. 42, n. 7. *lege*: 'Neus Archiv VII. et SS. IV. — p. 16, l. 3, pro epistola *lege*: persecutio; *ibid.* pro Atheniensium *lege*: Corinthiorum. — p. 273, n. 1, ad p. 279, l. 11, Adelbero *festinat*. — p. 319. Chronicon hoc rhythmicum editurum latuit, quod B. Pez, *Thés. Anecd. tome VI. partie 2, p. 29*, initium eius usque ad c. 111. edidit a folio membranaceo saec. XIII. ep. Claustroneob. nr. 79 (*Arch. III, 521. 31, 186*), quod olim Perizius descripsit. In c. 10. et 11. cod. cum reliquis *conspirat*; c. (25) Abel Clarevallensi, (29) in fine anomodo tal; c. 27. supra verbum discrepante scribitur est titubante; c. 28. palancium ut 1 et 2; c. 31. queritas bene; c. 34. Quid; c. 50. credatis bene; c. 54. et 66. Bonarie; c. 62. Nurenber; c. 63. Si cum reliquis; c. 94. vel recte omittit. — p. 370, p. 21 *sqq. lege*:

sententia spreto, relicta
Eius erat, solum per solum flectere ceterum
Alicuius malorum potuit.

r. 25: facis hoc discrimine mite. — p. 372, v. 13 *sqq.*:

Vix tanta poterant glutire gulosi,
Ventre Deo sancta sedabant luxuriosi,
Vertice cum planta vix sunt sani viciosi.

p. 377, v. 37 *sq.*

Nec modus aut finis erit hanc predam rapiendi.
Velle prius dominis, nisi desit res cupiendi.

p. 378, v. 15 *sq.*

Mandat papa volens, magnos setat atque pusillos
Veotigale, dolens magis excommunicat illos.

p. 384, n. 3. *lege*: Godefridi Barbat. — p. 415, l. 36. *dele notam 1, cuius loco recte ponas*: Haussit noster continuationem Hierachi ex codice familiae C. D. G. et addidit excerpta ex Vincentio Bellor.; cf. 'Neues Archiv' VI, p. 134. — p. 422, l. 18: *tot est Gossuins procul dubio legendum est*. — *Ibid.* l. 33. *ad vocem Si adde notam*: scilicet Ronters, ut ex sequentibus patet. *Notam e corrigis totum*: sed nomen noticiis et alia omissa esse, patet. — p. 431, l. 49. n. a. *able*: cf. supra p. 421, l. 22, ubi 'Gillon' legitur. — p. 433, l. 9. *ad vocem serour adde notam*: Haec infra p. 437, l. 51. 'Volens' dicitur. — p. 437, l. 51. *ad vocem monsignour de Haroca adde notam*: Hugoni; cf. supra p. 433, l. 9. — *Ibid.* l. 52. *ad vocem Hues adde notam*: Supra p. 433, l. 9. 'Jehans' dicitur. — p. 445, l. 55. *verba*: et avoit — pour sans garder *hleris* minoribus exprimenta erant; in margine *adde*: it. 545, l. 52. — p. 451, l. 57. n. 7; Theoderic IV. *corripit* Theobaldi IV. — p. 528, l. 56. 57. *verba*: 1128. Willelmus — Alast, et l. 58. 59. *verba*: bestissimo... In manu — repoude mortuq., et p. 532, l. 33. *verba*: et prope Bernardi Clarevallensis abbatis *minuta hleris exprimit debuerunt ut ex Continuationum Gemblacensis codicis Affligensis (B 3. 3) sumta*; cf. SS. II, p. 381. n. 1, p. 389. n. d. — p. 622, l. 13. *lege*: Chymensis; etiam Chymensis episcopus erat Rugerus. — p. 632, l. 48; 49. *dele*: Hulus etiam tempore — cens. 12 den., quae p. 633, l. 1. 2. *recepimus*. — p. 735, l. 33. *dele verba*: Quamvis haud — p. 739, l. 1. *credere pos-is*. *Ido quibus adde*: Et hanc plenorem legit, quam SS. VI, p. 458 *sqq.* ex Miraei excerptis codicis B 2 deperdit impressa est, eodem codice B 2 vel eius simillimo usus. Nam compluria communia habet cum Chronico S. Bayonis, apud De Smet, Corp. chron. Flandriae t. I, edito, in quo permulta ex eadem continuatione excerpta sunt. — p. 744, l. 46, n. 2. *lege*: Mabillon, Acta ord. S. Bened. III, l. p. 104. *Nam Johannes non ipsa Vita S. Bertini auctore Folcardo, sed quasi ab anonymo quodam retractata, quae l. l. edita est, usus est. Et hanc in nota citamus*. — p. 742, l. 13. *dele verba*: Uno loco — excerpta. — De reditu Patisiensis Johannis Longi p. 746. *enumeratis retulit nobis benevole et quosdam locos excerptit V. Ch. S. Lhuersfeld. Qui statuit, eodem Paris. nr. 9929. esse apographum codicis nr. 5343 (B 4), quae B 4 signatus est. Eius cod. 11844. recensenti B ascribendus ideoque B 5 nominatus est*. — p. 778, l. 43. *in marg. pro Ann. S. Bay. lege*: Sigeb.

INDEX.

SCRIPSIT BR. KRUSCI.

Maiores numerus paginarum, minores lineas guttas indicat.

- A.**
 Aalis, Aalais p. Adelheldis.
 Aagnordis r. Alienordis.
 Aaron 67, 30.
 Abagarius 753; Abagari epistola 753, 1.
 Abalain 6. Balon.
 Abbatis-villa, *Abbeville* 790; prior 790, 40.
 Abdirama rex Sarraceno. 763, 45.
 Abel rex Dan. et dux Slesvie. 473, 476, 48, 479, 48, 705, 1; uxor: Mechthildis; liberi: Sophia, Erikus, Abel
 Abel, fil. Abel regis Dan., 473, 45.
 Abenberg. Abenberch, castellum 591, 597, 50, 600, 30; comes: Fridericus, — *Cf.* Winigen-Abenberg.
 S. Abbebertus episc. Camerac. 392, 35, 393, 43.
 Abundus de Hogo mon. Villar. 269, 40, 210, 30, 220, 32.
 Accaron, Akkaron, Acharon, Akers, Aere, Aconensis, Oeconensis, Pithomais, Pitholomida civ.; *St. Jean d'Aeres* 425, 30, 428, 35, 448, 30, 449, 1, 457, 458, 464, 30, 537, 540, 560, 20, 578, 579, 584, 1, 633, 10, 672, 5, 691, 10, 700, 1, 711, 35, 735, 824, 6, 846, 849, 1; eccl. S. Nicolai; Aconensis episc. 819, 1; episc. Iacobus. — rex: Jehan rex Hierosol.; dom. Jehan, fil. Iohanna regis; buticularius: Honr. — portus 305.
 Ach & Aquisgranum
 Achericum, Acherich, Cella-Acheri castellum et monst. (antea Bellusmans), *E. Acheri* 254, 13, 274; presb.: Willhelmus, Achericus.
 Achericus presb. Acherici 274.
 Achilles 371, 35.
 Achilles villicus de Adersem 723.
 Achiton, Achlioten, Ahliten, Ahrliten, villa, *dioc. Fulde*. 634, 10, 650, 40, 672, 45, 673, 10; de A.: Gerhardus II. abbas Cremifan., Berchtoldus II. abbas Cremifan.
 Acquin, *Aquin* 853, 9.
 Adalolfus, Adalolphus.
 Adalolphus comes Bolon. et Yarusna, 1. abbas S. Bertini, fil. Balduini II. com. Flandr., 750, 756, 30, 771, 772, 774, 775, 35 — 777, 45, 778, 30, 797, 25, 810, 814, 45.
 Adalolphus II. abbas S. Bertini 751, 1, 756, 40, 773, 30, 776, 777, 1.
 S. Adalsens 393, 10.
 Adal- p. Adel-
 Adau episc. Morin; archidia. Paris. 754, 45, 800, 10, 833, 20, 836, 25, 838, 35.
 Ade, fil. Michaelis de Wasters, uxor Agnildis de Bellamont, 432, 5.
 Ade, fil. Radulph de Couche, uxor Theodorici de Beate, 433, 1.
 Ade, fil. Eustacii de Rués, uxor 1. Nicholai de Boulers, 2. Walteri de Boulers, 3. Gossulni de Wavrin, 447, 35.
 Adela, Atheta, Athala; cf. Adelheldis.
 Adela, uxor Kanuti III. regis Dan., 574, 35, 582, 50, 753, 35, 792, 50.
 Adela, uxor Lodowici VII. regis Franc., 853 n. 9.
 Adela, fil. Theoderici I. ducis Lothar, uxor Walrami I. com. Arlon, 382, 40, 383, 1.
 Adela comit. Blesensis, fil. Wilhelmi I. regis Anglie, 382, 40.
 Adela, uxor Arnulfi I. com. Flandr., 574, 20, 775, 45 — 777, 30.
 Adela, Adeldis fil. Roberti II. regis Franc., uxor Balduini V. Isclani com. Flandr., 80, 1, 382, 35, 384, 8, 565, 1, 574, 25, 750, 752, 15.
 Adela, fil. Henrici I. com. Lotan., 383, 25.
 Adela, uxor Henrici II. com. Lotan. 408, 20.
 Adela & Oda, uxor Lambertii II. eccl. Lotan.
 Adalb., Adalb., Alb., Aub.
 S. Adalbaldu 398, 40.
 Adalbaldu, fil. Edelvulfi regis Angl. 768; uxor: Iudith.
 Adalbero, Adalbertus, episc. August. 694.
 Adero I. episc. Leod., palatarius Molt. 16, 35, 95, 131, 40.
 Adero, Albertus, II. episc. Leod. 76, 35, 100 — 108, 25; soror 100, 20.
 S. Adalbero episc. Wirceburg. 621, 40, 657, 5.
 Adalbero, Agenaldu, prior Coir. 279.
 Adalbero cancell. 54, 10.
 Adalpero I. comes Bavar., fil. Rotholdi com. 868, 40 — 570; uxor: Leukardis; fil. C. Udalricus; filii septem 670, 15.
 Adalpero II. comes Bavar., fil. Udalrici com., 570 — 577; uxor: Richildis.
 Adero miles de Achperch 631, 25, 676, 25.
 Adero de Ibsnikh 622, 50.
 S. Adalberti eccl. Aquisgran. 69, 45.
 Aderti-vallis, *Westerthal* 344.
 Adertus cancell.; canon. S. Martini Laudun., Gregorius VIII. papa.
 Adalbertus I. archiep. Hammaburg. 498.
 Adalbertus (frater Adalbero) archiep. Hammaburg. 501, 502, 1.
 Adalbertus I. archiep. Magdeburg. 478, 30, 480, 481, 40, 485, 35, 486, 10.
 Adalbertus II. archiep. Salisburg. 611, 35, 658, 1, 671, 40.
 Adalbertus de Hohenfels I. episc. Eichstet., canon. Ratispon. 596, 597, 15.
 Adalbertus de Hohenrecheff II. episc. Eichstet., canon. Constant., praepos. Herid. 607 — 609.
 Albertus I. episc. Leod., comes Lotan. 77, 114, 117, 10, 130, 25, 139 — 168, 390, 5, 396, 20, 399, 5, 403, 409, 45, 426, 35, 537.
 Albertus de Cack II. episc. Leod. 77, 35, 114 — 117, 119, 20, 132, 35, 133, 1.
 Albertus de Reistel archidia., electus episc. Leod. 114, 139, 141, 143.
 Albertus (pater Lambertus) episc. Morin. 786, 15.
 Albertus I. episc. Patav., dux Austrie. 614, 30.
 Albertus II. episc. Patav., dux Saxon. 621, 5, 623, 624, 10, 656, 30, 659, 5, 676.
 Albertus de Winchel III. episc. Patav. 623, 15, 647, 25.
 S. Albertus episc. Perg. 61, 20, 69.
 Albertus Magnus 853, 40, 854, 1.
 Albertus abbas S. Bavonis Gand. 566, 570, 15.
 Albertus abbas Cremifan. 639, 10, 633, 30, 650, 60, 671, 25.
 Adalbertus abbas S. Deodati et Mediantimonsasterii, mon. Coir. 274, 5, 275.
 Albertus abbas S. Jacobi Leod. 82, 30.
 Albertus abbas de Oliva 211, 30.
 Albertus abbas Rasted. 510.
 Albertus collegiaris et canon. Colon. 222.
 Adalbertus canon. Tornae. 131, 25.
 Albertus fr. Minor, fil. Henrici I. com. de Anahst, 476, 35.
 Adalbertus I. rex Rom., dux Austr. 341, 40, 562, 592, 45, 633, 45, 659, 5, 663, 665, 673, 685, 40, 696, 50, 694, 709, 711, 30, 713 — 715, 1; uxor: (Elisabeth); fil.: Radulphus III., Fridericus.
 Albertus II. rex Rom., V. dux Austr. marchio Morav. 623, 30, 677.
 Albertus III. dux Austr. 628, 30.
 Albertus VI. dux Austr. 678, 15.
 Albertus I. dux de Bavaria Straubing, comes Holland. 549, 25, 623, 20, 638, 20.
 Albertus I. dux Brunsvic. 366 n. 30 n. 24, 474, 10, 475, 35, 476, 479, 15, 482, 5, 724 n. 4, 725, 25, 729; uxor: 1. Elisabeth, 2. Alcidis; fil.: 2. Henricus I., Albertus II., Wilhelmus, Luderus.
 Albertus II. (Pinguis) dux Brunsvic. (Gottipg.) 730, 30, 731, 35, 732, 35.
 Albertus dux Lothar. 402, 45, 410, 45.
 Albertus I. dux Saxon. 471, 1, 475, 5, 476, 479, 25; uxores: 1. Agnes, 2. Agnes, 3. Helena; liberi: 1. Iutta, 2. Iutta, Elizabeth, 3. Albertus, Iohannes.
 Albertus II. dux Saxon. 476, 10, 706, 5, 709 n. 3; uxor: Agnes.
 Albertus, fr. Bertholdi IV. ducis Zaringie, 108, 30.
 Albertus marchio Austr. 627, 45, 662, 5, 664; fil.: Utopoldus, Ernestus.

**) Nomina Chronici Hanoniensis Gallie compositi et scripsit I. Heller.*

Albertus I. comes marchio Brandenburg
maritimus Beer 430, 50, 476, 20, 477,
480, 485; uxor: Sophia; liberi:
Otto I., Bernardus, Sifridus, Hadewigis.
Albertus II. marchio Brandenburg
475, 50, 477, 478, 481; uxor: Mech-
thilla; liberi: Mechthilla, Johannes,
Otto, filia 477, 49.
Albertus III. marchio Brandenburg
479, 38, 482, 18.
Albertus, fil. Johannis I. march. Bran-
denburg. 149, 25.
Albertus langr. Thuring 703, 704, 35,
706, 707, 713, 6, 716, 8; uxor: Mar-
gareta; filii: Henricus, Fridericus,
Diethericus.
Albertus comes de Pasport 435, 15,
298, 20, 312; filii: Gertrudis; frater
312, 20.
Albertus comes de Mobs et de Walese
118, 119, 35, 172, 174; filii: Ger-
trudis.
Albertus I. comes Namur 64, 45, 383
n. 21, 408, 50, 426, 10; uxor: Er-
menegundis; liberi: Albertus II., Ha-
deuilla, Emma.
Albertus II. comes Namur 78, 131,
383, 420, 426, 15; uxor: Regelinilla;
filii: Albertus III., Henricus.
Albertus III. comes Namur 80, 35, 90, 9,
91, 50, 92, 15, 131, 30, 383, 15, 394, 8,
420; filii: Godefridus, Fridericus,
Henricus, Albertus.
Albertus, fil. Alberti III. com. Namur,
383, 13, 384, 5.
Albertus comes de Rebgau 632, 10,
671, 25.
Albertus comes Weingera. 730 n. 2.
Albert dom. de Hangier, fil. Johannis,
436.
Albertus dom. de Leonrod 597, 40.
Albertus miles de Otone v. lra 338, 50.
Albertus miles de Parcia 284, 35.
Albertus dom. de Winnigonsle 131, 20.
Kobus de Beveclare 441, 45.
Albertus Godefridus 604, 15.
Adalboldus episc. Traiect. fr. 61, 20.
Adelmannus, Adelmannus, Adelmannus, Althames.
Adelmannus abbas S. Bavonis Gandar.
597, 10.
Adelmannus abbas S. Bertini 756, 35,
820, 40, 818, 30, 853.
Althames de Brimeu 435, 30.
Adalg., Adalg., Alg-
Adalgerus episc. Mosin. 761, 15.
Adalgarius episc. 643, 45.
Algerus abbas de Capella 815 n. 8.
Algerus dux Navar. 610, 20.
Adelgotus archiep. Magdeberg 697, 45.
Algotus abbas Nimor. 537, 45, 538, 30,
550, 5, 554, 30.
Adelhardus, Adelardus, Adalardus, Al-
lardus, Alardus; Alart, Alars.
Alardus episc. Camerac. 535, 40.
Adelhardus abbas S. Bavonis Gandar.
567, 40, 570, 20.
Adelardus abbas S. Bertini 749, 756,
767, 768, 5, 770, 35, 780, 10, 810,
829, 45.
S. Adelhardus abbas Cothoi. 399, 15.
Adelhardus abbas Senoniensis 254, 25,
272, 10, 278.
Adelardus II. abbas S. Trudonis 68, 30,
89.
Adelardus comes 398, 69; filii: S. Ber-
trudis.
Alart dom. de Antolog 433, 1, 434, 5;
uxor: Ade; liberi: Hocus, Marie,
Marguerite.

Alars, fil. Johannis de Burchenbo, 437, 35.
Alars dom. de Biscuel, fil. Hugonis
de Antolog, 433, 40; uxor: Marie.
Alart dom. de Cysmal, dictus Poliere,
421, 40; filii: Gilles.
Alart dom. de Cynal 436; filii: Maria.
Alart dom. de Estrepl 416, 10; filia.
Alart dom. de Ville 433, 15; uxor:
Ysabina.
Alars de Wancston 441, 45.
Adelheidis, Adelaida, Adalheidis, Ade-
laidis, Adaleidis, Adleidis, Adheidis, Al-
baldis, Alcidis, Alcydis, Alaldis, Alalde,
Alheidis, Aladis, Alaisa, Alaisa, Alieida,
Alais, Alaisa, Alaisa, Alaisa, Alais,
Alais, Alaisa.
Adelheidis, uxor I. Friderici I. imp.
534, 1.
Adaida, Adela, uxor Henrici I. regis
Angl. 390, 1, 403, 1, 408, 50, 426, 50,
527, 50.
Aelis regina Cypri, fil. Henrici regis
Hierosol., uxor Radulphi ballivi regni
Hierosol., 438, 437, 40, 451, 50, 452.
Aelidis, uxor Henrici III. ducis Bra-
bant., 229, 391, 1, 397, 401, 410, 50,
411, 5, 413, 15, 425, 45, 427, 10, 544, 35,
576 n. 5, 585, 10.
Aelidis, Alessina, fil. Bonifacii III. march.
Montis-ferrati, uxor I. Alberti, ducis
Brunsvic., 2, Gerardi I. com. Hol-
st., 474, 10, 475, 40, 476, 1.
Aelheidis, fil. Ottonis ducis Brunsvic.,
uxor Henrici I. langr., Hissiae,
476, 10.
Aelidis, uxor Wilhelmi X. com. Arvein
et Polon., 390 n. 10, 396, 25, 403, 25,
409, 35, 426, 45, 452, 25.
Aelis comit. Britanni; fil. Guindonis
com. Andegav., uxor Petri Mauleorc
com., 425, 15, 427, 20.
Aelis, fil. Johannis I. com. Britanni,
uxor Johannis I. com. de Chartrei et
de Blois, dom. de Avesnes, 427, 35,
428, 10.
Aelis (reclia Marie), fil. Radulphi com.
de Eu, 425, 30.
Adelata, uxor Balduini V. com. Flan-
dricie, r. Adela.
Aelis, fil. Engelrandi I. de Couchi,
uxor Ernoldi III. com. de Ghines,
439, 30.
Aelis, fil. Godefridi com. Namur, uxor
Balduini IV. com. Hannon., 420, 25,
424, 45, 425.
Aelidis, uxor Johannis I. com. Hannon.,
390, 15, 844 n. 6, 847.
Adelaida, fil. Henrici I. com. Iovan.,
583, 25.
Adelheidis, fil. Wilhelmi IV. com. Lu-
sac., uxor Wilhelmi com. de Salinis,
430, 25.
Aelis, fil. Johannis II. com. de Solignos,
uxor Johanna de Agnarde, 437, 10.
Adalheidis de Saxonis, uxor Eberhardi II.
com. Barie., 870, 25, 871, 10.
Aelis, fil. Rogeri de Rosoy, uxor Ar-
noldi de Adenarde, 429, 35.
Aelis, fil. Arnoldi III. com. de Ghines,
uxor Walteri Bertaut III. abbe. de
Malines, 431, 20.
Aelis, fil. Philippus de Sebeurch, uxor
Walteri de Bourcien, 416, 20.
Aelis, fil. Gerardi II. de Mons, uxor
Rogeri de Condet, 423, 1.
Aelis, fil. Roberti I. com. de Dreues,
uxor Radulphi de Couchi, 439, 15.
Aelis, minor fil. Gerardi I. de Enghien
et Solenghien, uxor Thome III.
de Coucy dom. de Vresin, 430, 45,
439, 25.
Aelis, fil. Wilhelmi IV. castellan S.

Audomar, uxor I. Balduini de Creki,
2, Anselmi de Louvillers, 434, 20.
Aelis, fil. Johannis de Ruone, uxor Jo-
hannis de Fre, 433, 35.
Alicia, uxor Gerardi III. dom. de Grim-
bergis, 533, 40.
Alis, fil. Ernesti II. de La Floringberie,
uxor Ernoldi de La Hamalhe, 432, 8.
Alhaidis, uxor Ernestonis de Hehen-
burc, domina de Wiltperg 632, 5,
671, 20.
Alais, minor fil. Gerardi I. de Enghien
et Solenghien, uxor Johannis de Couc,
430, 45, 433, 15.
Aelis, fil. Roberti, filii Roberti III. com.
de Dreues, uxor Radulphi de Nece,
427, 45.
Aelis, fil. Balduini I. de Creki, uxor
Balduini de Pesnes, 434, 40.
Aelis, fil. Jacobi de Avesnes, uxor Ro-
geri de Rosoy, 428, 25, 429, 25, 430.
Aelis, fil. Balduini II. com. Hannon.,
uxor Hugonis de Romegni, 421, 15.
Aelis, fil. Hugonis de Romegni, uxor
dom. de Tour, 423, 15.
Aelis (Marie?), fil. Thome II. de Yre-
vin, uxor Walteri de Touoite, 419, 40.
Alledis, fil. Michael episc. Tull., uxor
Ballistarii de Gilleberti-ville, 254, 30,
286, 287, 5, 288.
Adelo miles Zarto 594, 15.
Adelredus 48, 1; filii: Walterus.
Adelstanus r. Adelstanus.
Adelye, fil. Balduini III. com. de Ghines,
uxor Wilhelmi VII. castellan
S. Audomari, 435, 50, 439.
Adelvie, fil. Burchardi de Guise, uxor
Jacobi de Avesnes, 428, 20.
Adelvie, fil. Engelberti de Enghien,
uxor Walteri Bertaut I., 431, 20.
Adelvie, fil. Jacobi de Avesnes, uxor
Engelberti de Enghien, 424, 20, 430, 20.
Ademarus episc. Polignis 251, 25.
Adodatus papa 41, 25.
Adersheim, Adersheim, Adersheim 729, 10,
729, 5, 730, 10, 731, 15; de A. Willif-
fordanes, Bertramus, Ludolfus,
Achilles.
Admontense incast. 629, 35. r. Admon-
tenses 666, 40; abbas 665, 40, 673, 10.
Adolfus, Adolphus, Adulfus, Adolphus.
Adolphus (r. Adolfus) I. archiep.
Colou. 115, 5, 116, 10.
Adolphus rex Rom., comes de Nas-
zow 413, 30, 516, 562, 570, 45, 577, 1,
583, 20, 585, 30, 643, 10, 667, 50, 665, 30,
673, 35, 696, 45, 691, 711, 20, 716, 35;
filii: Robertus.
Adulfus I. de Scowenburch comes Hol-
stat. 473; filii: Hartungus, Adul-
fus II.
Adulfus II. comes Holstat. 473, 40.
Adulfus IV. Johanna comes Holstat.
473, 40, 474, 1; uxor: Heilwig;
liberi: Mechthilla, Johanna, Ger-
ardus I.
Adulfus V. comes Holstat. 474, 5.
Adulfus VI. comes Montensis 411, 20.
Adolfus VII. comes Montensis r. Hen-
ricus.
Adolphus r. Rudolphus rex Rom.
Adrianus I. papa 47, 272, 521, 35, 523, 35,
620, 40, 621, 35, 625, 25, 627, 30,
629, 40, 637, 35, 640, 641, 645, 25,
649, 45, 655, 20, 656, 40, 660, 661, 40,
667, 668, 5.
Adrianus II. papa 50, 30, 630, 50, 669, 30.
Adrianus III. (fals. IV) papa 50, 30;
r. Agapitus II.
Adrianus IV. papa, Nicolaus I. card.

- episc. Alban. 104, 40. 105, 40. 132, 15. 304, 4. 333, 40. 334, 637, 40. 664. 693, 30. 783, 10. 801 (ubi III. appellatur).
- Adrianus V. papa 637, 1. 708.
- Adrianus imp. Rom. 18, 35.
- Adroaldus Sth. 783, 10.
- Adyrnus, Petrus.
- (Aegidius), Egidius, Egidius, Gillo, Gillo; Gillian, Gillon, Gilles.
- S. Egidii villa, *St. Gilles* 852, 35; partes 827, 30; comess: Helmundus.
- S. Egidii basilica Cremona 633. 635, 30. 671, 40. 673, 10.
- S. Egidii in Publica Monte monast. Leop. 92, 32, 33. 104, 30. 108, 30. 112, 30. 115, 30. 123, 10. 132, 2. 176, 40. 178, 30; abbas: Azb; prior: Petrus.
- S. Egidii forum Nuremberg. 597, 40.
- S. Egidius abbas 521, 40. 668, 30. 693, 40.
- Egidius Boels episc. Rosensis, abbas S. Bavensis Gandav. 574, 40.
- Gilo episc. Tull. 356, 40. 327, 30. 335. — 339.
- Egidius abbas S. Bertini 756, 30.
- Egidius de Spargemalle abbas Blandin. 333, 10.
- Egidius I. abbas Ninov., prior Vicon. 550, 45. 551.
- Egidius de Cellario II. abbas Ninov. 551, 40.
- Egidius abbas Vicon., pleban. de Lewe 540, 40. 542, 0.
- Egidius de Lovanio abbas Villat. 217.
- Egidius prior de Oegules 418.
- Egidius cano. maior. eccl. Leod., St. castellan. Bruteu., 177, 10.
- Gilles cano. S. Mariani Torac., St. Iohannis de Berberchou, 437, 30.
- Egidius mda. Anreavilla 78, 30.
- Egidius mon. de Oegules 118, 30.
- Egidius Dion coenarius Vllar. 235, 10.
- Egidius msq. Ninov. 554, 30.
- Gilles dom. de Aisevaling, St. Hugonis de Antoin; 433, 45; prior: St. Willelmi de Francon.
- Gillon I. dom. de Bessalmont 432, 1; uxori: Jays; liberi: Gilles, Jehan.
- Gilles II. dom. de Bessalmont 432, 1; uxori: I. St. Iohannis de Annon, 2. Ade; filii: Gilles, 3. liberi.
- Gilles, St. Aegidii II. de Bessalmont, 432, 1.
- Gillon I. dom. de Biauemes, castellanus de Bapaumes 440, 15; uxori: Agnes; liberi: Gilles, Raoul, Thomas, Robert.
- Gilles II. dom. de Biauemes, castellanus de Bapaumes, St. Aegidii I. 440, 15; uxori: soror Iacobi de Bailluel.
- Gilles dom. de Cysmal 421, 40.
- Egidius de Houwe dux Gandavensium 384.
- Gilles dom. de Kouz 421, 40.
- Gilles dictus Rigaut, dom. de Rues, St. Eustachii IV. 421; uxori: St. Pastred. de Ligna.
- Gillon dom. de Trasigules 421, 30; filia.
- Gillon dom. de Tris 421, 10; filia.
- Gilles de Brune consabularius Franc. 424, 30. 439, 40.
- (Aegyptus), Egyptus, Egiptus, Egypte 18, 30. 262, 10. 301, 30. 303, 4. 305, 10. 337, 10. 458. 459. 536, 30. 541, 30. 543, 40. 646. — Egypti, Egipti 34, 30. 190, 40. 262, 10. 368, 30. 618, 30; rex 705, 40; solitanus 121, 0. — Egiptica S. Maria.
- Aelia v. Adelheidis.
- (Aemiliensis), Emilianensis civ. 617, 0.
- (Aenras), Ennas 104, 0.
- Aenor v. Alenordis.
- Aerius mons prope Hoyum 18, 40.
- Ael villa, *Ail* 849, 40.
- Aetel monast. monial., *Etal* 641, 30. 660, 40.
- Ethiopiae plateae 529, 40.
- Ethna 85, 10. 280, 30.
- (Aetius), Etius, Ecius, patricius 24. 663, 31.
- Afer v. Africa.
- Affligem, Affligueum, Affligemense, Afflicio, Affixio, Haffligem, Haffligemum, Haffligemou, Haffligemou, Haffligemou, Haffligemou monast., *Affligem* 195, 30. 196, 30. 234, 15. 389, 30. 390, 30. 396. 398, 1. 399, 10. 403. 408. 409, 1. 410, 30. 476, 30. 524, 30. 525. 528, 30. 531. 541, 30. 543, 35. 576, 0. 585, 0. 629, 35. — Haffligemou 195, 30; — eccl.: S. Petri et Pauli; abb.: Fulgentius, Arnoldus; Haffligemou monachus 531, 40. 532, 1; mon.: Henricus.
- S. Afras eccl. August. 694, 35; abbas: Reginboldus.
- S. Afra 694.
- Africa, Africa 18, 30. 653, 45. 828, 30. 855, 10. — *Afer* 302, 10.
- S. Agapiti shate Cremona. 674, 6.
- S. Agapiti Cremona, coenacletae 672, 35; servus 631, 0. 670, 10.
- S. Agapitus card. Praeest. 613, 10. 614. 618, 30. 634, 30. 637, 45. 643. 645, 35. 651, 40. 670, 30. 673, 1; caput 634, 10. 674, 1.
- Agapitus I. papa 637, 45.
- Agapitus II. papa, Benedictus 53. 647, 25. 654, 34.
- Agapitus papa *perperam* 50, 30. 523, 40. 662, 10. 664, 0.
- Agareni 579, 0.
- S. Agathae monast. prope Hochum 194, 30; abbas: Guido.
- S. Agathae monast. monial. 197, 45.
- S. Agatae eccl. Fozz. 34, 15.
- S. Agathae capella Leod. 42.
- Agatha, uxor Hugonis de Wannadio, v. Clementia.
- Agathense concil. 649, 15.
- Agatho papa 41, 35. 654, 40.
- Agauldus v. Adelbero prior Gora.
- Agathensis comitatus (*Agan*) 651, 30.
- S. Aggerici monast. Yirdum 89, 15.
- Aggericus abbas Senoniensis 269, 35.
- Agerranhus v. Ingelramus.
- Agilfridus episc. Leod. 35, 45. 47.
- S. Agilo mon. S. Bertini et S. Apri Tull. 774.
- S. Agitus abbas Resbac. 761, 0.
- S. Agnes mart. 668, 0.
- Agnes abbat. Messin., St. Willelmi IV. castellan. S. Audomari, 434, 30.
- Agnes, uxor Henrici III. imp., 384. 523, 40. 627, 35. 662. 664, 15.
- (Agnes), uxor Henrici imp. Constantinop., 832, 25.
- Agnes, St. Iohannis I. march. Brandenburg., uxor Erici VII. regis Daniae, 479, 30.
- (Agnes), Maria, St. Bertholdi ducis Metan., uxor Philippo II. regis Franc., 179, 45. 449, 10. 538, 0. 820, 10. 822, 30.
- Agnes, uxor Willelmi M. ducis Aquitan., 384, 10.
- Agnes, uxor Rudolphi II. ducis Austr., 709, 0. 4.
- (Agnes), uxor 2. Ottonis III. ducis Bavar., 663, 0.
- Agnes, St. Leopoldi VI. ducis Austr., uxor I. Alberti I. ducis Saxon., 476, 35.
- Agnes, St. Hermannii I. langr. Thuringiae, uxor 2. Alberti I. ducis Saxon., 476, 35.
- Agnes, St. Rudolphi regis Rom., uxor Alberti II. ducis Saxon., 476, 0. 23. 709, 0. 4. 711, 30.
- Agnes, St. (non soror) Henrici IV. imp., uxor Leopoldi III. march. Austr., 627, 35. 662, 15. 664, 35.
- Agnes comit. de Droues et Braine 439, 10.
- Agnes comit. de Loos 196, 35.
- Agnes, uxor Theobaldi com. de Montecous, 383, 0. 7.
- Agnes comit. de Nevers, St. Guidonis com., uxor Petri II. de Cortena, 440, 30. 441, 1.
- Agnes (comit. de Ysenbergen), uxor Christiani IV. com. Oldenburg., 507, 25. 508, 15. 512, 10.
- Agnes, uxor Wislavi II. dom. Rugorum, 476, 0. 7.
- Agnes, St. Thomae I. de Courcy dom. de Vreux, uxor Goberti II. de Aspremont, 430, 15. 440, 1.
- Agnes, St. Willelmi de Valence, uxor Iohannis, filii Baldulphi de Avesnes, 439, 40.
- Agnes, St. Radulphi de Courci, uxor Aegidii de Biauemes, 440, 15.
- Agnes, St. Baldulphi IV. com. Hannon., uxor Radulphi de Courci, 423. 430.
- Agnes, St. Herveli de Gyent, uxor Guidonis II. de Chastellon (*Walo* Walteri), 440, 35.
- Agnes, St. Gossuini de Mons, uxor Hugonis de Espinoit et de Antoin, 423, 0.
- Agnes, St. Gerardi de La Flamengherie, 432, 10.
- Agnes, uxor Gerardi IV. dom. de Grimbergis, 540, 45. 541. 554, 30.
- Agnes, St. Anselmi com. de Rubeumont, uxor Gossuini dom. de Oyat, 427, 45.
- Agnes, St. dom. de La Planché, uxor Gilleberti de Penes, 434, 25.
- Agualdus, fr. Hangerici nobilis Franci, 761, 0; filii: S. Agilus.
- Agus v. Iohannes episc. Traiect.
- S. Agricolaus, Agricolanus, episc. Tunge. et Traiect. 14, 40. 19, 30. 25.
- Agrippa princeps Rom. 621.
- Agrippina, Agrippinensis v. Colonia.
- Ahazm villa Bavar., *Aham* 669, 0.
- Ahonen, Ahusen, villa *dioc. Eichstet.* 604, 40. 609, 15.
- S. Aicdrus 399, 1.
- de Aich: Fridericus abbas Cremona.
- Aichartus, Archartus, episc. Norfom., 31, 40. 563, 35. 572, 30.
- Aichonus rex Armeniae 755, 0. 846, 45. 849. 850.
- Aicuria 399, 1.
- Aigemorte, Aiguemorte, Aquae - mortuae.
- Aigolandus rex paganus 523, 15.
- Aigulphus v. Adolfus I. archiep. Coloni.
- Aimmericus, Haimericus 423, 10; eccl.: Nostre-Dame.
- Ainghem v. Enghien.
- de Aisne: Engerrans.
- de Aisne dom. 430, 15; filii: scilicet, Ianior Joffruis.
- Aistet v. Eichstet.
- Aitre villa, *Aires* 447, 30.
- Aitterpach rivus 642, 15.
- Alahon, fr. Mangonis chan. Tartar, 849. 850.
- Alaia, Alesia v. Adelheidis.

Aloudus canos. Ninov. 553, 30.
 Aloud Brugenis 442, 16.
 Alrod Flandrensis, fil. Sculkes, 442, 34.
 Alpaia, Alpays, Alpa, uxor Pippli
 matoris domus, 40, 47, s. 229, 382, 15,
 393, 15, 375, 34.
 Alpaia, uxor Godefridi (I) nobilis de
 Rumlaco, 63, 40.
 Alpes 17, 16, 23, 30, 23, 10, 66, 141, 20,
 142, 40, 144, s. 272, 15, 280, 10, 301, 20,
 322, s. 442, s. 759, 20, 810, s. 852, 25;
 A. Hancobalis 146, 25.
 Alramex, Alrammus, Alramus I. abbas
 Cremifan. 632, 642, 66, 457, 664, 20,
 670, 15, 671.
 Alramus de Girslen II. abbas Cremi-
 fan. 633, 471.
 Alredus (s. Alfredus) scriptor 231, 40.
 Alskerch eccl. 592, 15.
 Alstia, Alacta, Elstata, Elystia, Hol-
 stia, Alstata, Auzay 23, 10, 252, 40,
 255, 20, 256, 20, 258, 20, 260, 261, 45,
 263, 20, 266, 40, 273, 20, 274, 45, 276, 20,
 280, 15, 295, 1, 299, 10, 302, 20, 303, 20,
 305, 1, 313, 10, 315, 15, 324, s. 328,
 329, 20, 330, 20, 332, 40, 340, 341, 25,
 342, 20, 393, s. 797, 10. — Ellastius
 pagus 15, 45; Ellastensis, Ellastensis
 dux; Theodericus; in agraviis:
 Sigibertus; comes: Gerardus (dux
 Lothar.), cf. Nassov; edvca. 665, 45;
 advca: Hermannus; de A.: Theode-
 ricus comes Flandr.
 de Alra-fago, *Holendücken*: Hogerus,
 Olicrus nobilis.
 Alsh. Alshense, Alshense, Alshem,
 Alshemense monast. 626, 20, 627, 20,
 639, 20, 647, 655, 1, 656, 40, 657, 20,
 658, 20, 660, 10, 662, 10, 667, 669, 10,
 672, 20, 696; inf. et super. 636, 20,
 678, 10; superior 629, 20; inferior
 629, 631, 10, 643, 20; abbi: Erchen-
 bertus, s. Godehardus, Tlemo, Her-
 mannus, Volchmarus, Poppo II.
 Alta-petra, *Haute-pierre* 254, 25, 259, 1,
 263, s. 264, 10, 294, 20, 312, 20.
 Alta-silva, *Haute-Selle* 317; abbas
 283, 45, 286, 1; abbas: Henricus.
 Altdorf villa *dioc. Eichst.* 609, 20.
 Althelacense monast. *Aulrey* 286, 45.
 Althmannus episc. Palav. 621, 10, 624,
 631, 632, 20, 651, 20, 657, 662, 15,
 664, 20, 667, 20, 670, 671, 1.
 Althmannus abbas Ebersperg. 671, s. 672.
 Althorf monast., *Althorf in Alstia* 276, 20,
 312, 10.
 s. Altrudis v. Altedrudis.
 Altum monast. s. Mariæ in Tronchinio,
Dranghem 485, 45.
 Alvedesem (s. *Altey*) 729, 20, 723, 45;
 de A.: Florinus.
 de Alvalde; Henricus praepos. Stoder-
 burg.
 Alvanlers v. Almesleva.
 de Alverisgortis; Stephanus.
 Alvernia v. Arvernia.
 Alvisus episc. Atrabat., abb. Aquirinet.,
 prior s. Vedasti 789, 794, 20, 801, 1,
 802, 1.
 Alvedus v. Alfredus.
 Amadeus IV. comes Sabaud. 456, 1,
 542, s. 12.
 (Amadeus V) comes Sabaud. 397, 40;
 uxor: Marie.
 Amalberga, Amelberga, Amotherga, Ma-
 laberga, Malceberga.
 s. Amalberga abbas. Sustrensis 80, 40.
 s. Amalberga, fil. Karlomani, soror
 Pippli (de Landen), 392, 20, 396,
 397, 40.
 Malaberga, uxor Erinfredi ducis Thur-
 ring., 382, 1, 693.

Amelbertus Ultricus 672, 30.
 Amalfridus de Hincilcurie 745, 20, 761, 20;
 fil.: Aurlana.
 Amalricus, Amelricus, Amelricus, Alma-
 ricus, Almericus; Amaurri, Amauri,
 Amourri.
 Amalrici-villars, *Ammerweier* 260, 40.
 Almericus abbas Villar. v. Trilum-fon-
 tum et Ringii, mon. Funic. 209, 40,
 214, 1.
 Amaurri clericus, fil. Symonis V. de
 Moulfort, 457, 20, 458, 466, 20.
 Almericus Carnot. 622, 1.
 Amalricus I. rex Hierosolym., comes
 de Ioppes 445, 25, 536, 20, 752, 30,
 754, s. 806, 10.
 (Amalricus), Almericus, fil. Simonis IV.
 com. de Monte-forti, 833, 20.
 Ampurri dom. de Auleville 432, 15; uxor:
 fil. Nicholai de La Flamengherie; filiae.
 Amelricus I. dom. de Ninove 554, 20;
 fil.: Amelricus II.
 Amelricus II. dom. de Ninove, constabularius
 Flandr. 530, 15, 652, 20 —
 655, 1; fil.: Gerardus.
 Amalricianus episc. (Matheus).
 s. Amandi monast. Elmonens, *St. Amand*
 22, 669, 40, 772, 10; abbas: Gualtinus;
 archicustos: Lotharius; mon:
 Hucbaldus; de s. Amando: Iohannes
 III. abbas s. Bavonis Gandav.
 s. Amandi eccl. *Schiburg*. 668, 1.
 Amandus episc. Argent. 21.
 s. Amandus episc. Traiect. 14, 20, 15,
 31 — 33, 37, 16, 39, 25, 560, 562,
 564 — 566, 571, 40, 572, 25, 585, 20,
 748, 757, 10, 758, 40, 773, 15.
 s. Amandus episc. Wymat. 23, 10.
 Amanium, Almanium, Amang, monast.
Amay 40, 20, 48, 20, 104, 25, 108, 20,
 398, 45; eccl.: s. Mariæ et s. Geor-
 gil et s. Odai; abbas: Henricus.
 Amantia castrum, *Amance* 255, 15, 299, 10.
 Amantia, uxor Sereul. 31, 1.
 s. Amancius 178, 40.
 Amantius consul Rom. 21, 1.
 Ambianis, *Amiens* 93, 20, 816, 35; —
 episc.: Eulogius. — Ambianensis
 pagus 737, 20, 773, 1; comitatus 816, 25.
 Ambria, Amerlandia, *Ammerland* 498,
 513, 20.
 Ambrosius episc. Mediolan. 19, 33, 73, 20,
 107, 25, 629, 45, 653; libri 875, 10;
 Ambrosianus citus 637, 20; melodia,
 cantus 629, 20, 653, 20, 666, 15, 667, 25.
 Amerias curia 64, 10.
 Amerlandia v. Ambria.
 Amorel 665, 25.
 Anacletus papa 18, s. 636, 40, 649, 20.
 Anacletus II. antipapa, Petrus Leonis
 card. presb. mon. Cluniae. 59, 40,
 501, 629, 752, 45, 797, 798.
 Ansbredus regis Gothorum 389, 1.
 Anagnis, Anagnis, Anania, civ. *Anagni*
 808, 1, 712, 40, 813, 40, 814, 1.
 de Anabali, Anahald, Anehald, Anhali,
 com.: Henricus I. Bernardus I. Sifri-
 dus I. Otto I. cf. Ascharia.
 s. Anastasii Rom. abbas: Bernardus
 (papa Eugenius III).
 Anastasius I. papa 637, 30.
 Anastasius III. papa 52, 25.
 Anastasius, Anastasius, IV. papa, Con-
 stantius card. episc. Sabinae 533, 25,
 598, 15, 803, 804, 1.
 Anastasius I. imp. 659, 35, 693, 1.
 Anastasius II. imp. 45, 30.
 Anasum, Anesum, opp. *Enns* 625, 40,
 636, 20, 640, s. 644, 25, 672, 25, 676, 25;
 civis: Henricus.

Anasus, Anesius, Onasus, s. *Enns* 629, 40,
 640, s. 644, 20, 645, s. 662, 20 —
 664, 40, 667, 45, 678, 10.
 Andaginum, Andagium, Andaginense
 monast. s. Huberti, *St. Hubert* 35, 45,
 45, 105, 20; eccl.: s. Petri; prior:
 Berengerus.
 Andans, Andans, Andenna, Andeleana,
 Andanense monast.; *Andennes* 34, s.
 43, 20, 76, 45, 106, 224, 1, 393, 15,
 398, 20; eccl.: s. Petri, s. Stephanus;
 abbat.: s. Begga, s. Ituberus.
 Andegavis, Angiers, *Angers* 45, 20,
 451, 45; episc.: s. Albinus.
 Andegavensis comitatus 633, 45. — An-
 dagavine, de Anio, Anjo, *Anjou*, comes
 661, 45; com.: Joistrot Maric, Fulco
 IV, Fulco V, Guido, Karolus I; Ande-
 gavensis Henricus imp. Constantinop.
 Andelal, *Andlau* 302, 20.
 de Andernaro, *Andernach*: Guibertus,
 s. Andoleus 178, 25.
 s. Andree monast., *St. Andree* 647, 30.
 s. Andree monast. iuxta Brugis 864, 10.
 s. Andree crypta monast. s. Iacobi
 Leod. 65, 20.
 s. Andreas altare monast. s. Bavonis
 Gandav. 568, s. 569, 10.
 s. Andreas altare eccl. s. Lamberti
 Leod. 75, 10.
 s. Andreas altare Lingun. 128, 10.
 Andreat episc. Atrabat., abbas Cisterci-
 ensis 805, s. 809, 40.
 Andreat pleban. Ninov. 541, 25, 542,
 554.
 Andreas I. rex Ungar. 664, 10.
 Andreat II. rex Ungar. 354, 45, 355,
 396, s. 13, 441, s. 699, 45, 700, 20,
 701, 835, 15; uxor: f. Gertrudis,
 2. Yolens; liberi: Bela IV, Colo-
 man, Andreat, Elizabeth, (Jolantia).
 Andreat, fil. Andree II. regis Ungar.,
 355, 15.
 Andreas Hedleinsperger miles 677, 25.
 Andreas de Sarigny 820, 15.
 Andreatse, Andrenense monast., *Andrea*
 751, 20, 759, 1, 754; abbat.: (Petrus),
 (Willelmus).
 Andronopolis civ. 824, 30.
 Andropomorphitarum haeresis 53, 20.
 Anesari, Iacobus mon. s. Bertini.
 Anenilre castrum, *Anweiler* 224, 25.
 Angelberti march. uxor 384, 20.
 s. Angeli tit. Rom. card. diaconus
 Romanus.
 Angelomus super Pentateucum 669, 30.
 Angelramnus v. Ingelramnus.
 Angensis 403, 25.
 Anglia, Engleterre, Engleterre 34, 10,
 50, 40, 179, 35, 187, 40, 290, 25, 408, 30,
 427, 20, 450, 40, 453, 457, 462, 40,
 464, 45, 502, 20, 523, 50, 532, 50, 533, 5,
 535, 20, 539, 40 — 541, 1, 548, 15, 560, 25,
 565, 15, 583, 15, 750 — 753, 762, 5,
 768, 15, 769, 20 — 771, 774, 15, 776, 65,
 777, 788, 790, 45, 791, 798, 35, 799,
 803, 807, 20, 808, 810, 15, 821, 10, 825,
 829 — 831, 20, 832, 840, 1, 851,
 852, 45, 856, 45, 865, 10. — Angli,
 Anglici 17, 30, 168, 1, 179, 30, 383, 5,
 523, 20, 533, 45, 583, 10, 584, 20,
 757, 10, 768, 50, 768, 20, 777, 15, 780, 45,
 804, 1, 810, 40, 811, 1, 820, 830, 632,
 864, 20, 865, 5; barones 450, 457,
 755, 15, 832, 20, 851, 20; nobiles
 832, 15; regnum 754, 35, 851, 30;
 reges 116, 10, 396, 25, 403, 25,
 706, 25, 713, 40, 755, 771, 35, 808, 30,
 856, 45; regina 99, 1; reges: Edel-
 vull, Alredus, Eduardus I, Edel-
 stanus, (Eduardus II), s. Eduardus III,
 Haroldus, Willelmus I. Notus, Willel-
 mus II, Henricus I, Stephanus, Hen-

ricus II, Richardus I, Johannes, Henricus III, Eduardus I. — Anglorum historia 523, 14.
 Anglinus mon. Stabul. 37, 5, 46, 48.
 de Angura domini 621.
 de Anga v. Andegavensis com.
 de Angre; Honri.
 Anienensis eccl. 323, 16.
 Anianus episc. Aurelian. 19, 35, 865, 10.
 Anicetus papa 18, 35, 637, 1.
 de Anio comes v. Andegavensis.
 Anna, mater S. Mariae, 19, 36.
 Anna, fil. Wenzel II. regis Bohem., uxor Heinrici ducis Karinth. 713 n. 2.
 S. Anno II. archiep. Colon. 14, 1, 15, 20, 30, 1, 76, 25, 81, 1, 89, 408, 10.
 Anno adve. de Assemburch 722, 4, 723, 30.
 Anno dom. de Gowirch 728, 14.
 Anna monast. v. Hannon.
 Anshertus, Ansvartus 29, 26, 383, 10, 387, 40, 393, 30; uxor: Blithildis; liber: Arnaldus, S. Ferrucius, S. Modericus, S. Yarsicia.
 Anshelmus, Anselmus, Anshinus, Anshinus, Anshinus, Anshinus 29, 40, 39, 40, 383, 10, 387, 388, 1, 392, 393, 6, 398, 30, 400, 401, 413, 40, 693, 35, 654, 43, 759, 25, 760, 786, 1; uxor: Begga; fil.: Pippinus.
 Anselmi-villare, Ansvrille 336, 30; de Anpsalmi-villare praepos.: Petrus.
 Anselmus, Anshelmus, Anselmus; Anselm, Ansel, Anslaus, Anslaus.
 Anselmus episc. Lucensis, papa Alexander II.
 S. Anselmus archiep. Cantuar. 632, 28, 657, 30, 732, 15, 757, 45, 758.
 Anselmus episc. Havelberg. 481, 6, 484, 1.
 Anselmus episc. Laudun. 395, 10, 406, 45, 456, 6.
 Anselmus episc. Tornac. 573, 10.
 Anselmus decanus S. Lamberti Leod. 14, 1, 29, 45, 74, 25, 75, 35, 82.
 Anselmus doctor Laudun. 526, 15.
 Anselmus sedituus Malog. monast. 52, 10.
 Anselmus comes palatii 765, 10.
 Anslau comes de Rubeumont 427, 45; fil.: Agnes.
 Anselius de Gramines 442, 35.
 Anslaus, fil. Engerrandi de Li-bes, 434, 40; uxor: dom. de La Mot.
 Ansel de Lomvilliers dom. de Kaben 434, 30; uxor: Alais; liber: Ernoul, 4 de, altera filia.
 Ansel dom. de Ordy 434, 40; uxor: fil. minor Ernoldi de Lomvilliers.
 Anslaus de Rihderorde, homo Karoli com. Flandr. 442, 10.
 Anselmus de Sandus burgensis Nivell. 214, 40; soror 214, 45.
 Ansfredus, Ansfidus, Ansfredus.
 Ansfredus episc. Ultraject. comes Lozan. et Hoyensis 48, 45, 51, 45, 60, 61; uxor: S. Hilduindis; fil.: S. Benedicta.
 Ansfidus comes Bratuspant. 399, 6; fil.: S. Ragenolph.
 Anslaus, Anslau v. Anselmus.
 Anslum (i. e. Anslum) 398, 45; episc.: S. Modericus.
 S. Anstrudis 308, 15.
 Antelmus episc. Pavar. 620, 15, 655, 15.
 Antemodan comes Carolus rex Sicil. 861, 43.
 Antenor 25, 1.
 Anteradensis (Anteridensis) (i. e. 300, 25) episc.: Petrus.

Atheros papa 637, 16.
 Anthelmus v. Eduardus.
 Anthochia, Antychia, Anthochia, Anthochia, Antychochia, Anthochia 113, 10, 281, 283, 40, 445, 30, 458, 525, 30, 560, 10, 572, 8, 690, 6, 705, 16, 708, 36, 782, 10, 850, 1, 855, 16; pona: Ferrucius. — Antiocheni cives 281, 25; Anthiochenus Conrardinus; patr.: S. Macharius, (Petrus II); — princeps: Bochnundus. — Anthochias expeditio 254, 30, 280, 40.
 Antoninus Pius imp. 18.
 de Antioing dom.: Huon, Alart, Hues, Bauduin thesaurarius.
 S. Antonius 653, 30.
 Antonius I. abbas S. Bertini 756, 40.
 Antonius II. abbas S. Bertini 756, 40.
 Antonius abbas Senonensis, praepos. Jaci 254, 30, 259, 283, 317, 30, 345, 348.
 Anthonius dux Brabant. 583, 30.
 Antwerpia, Anwiera 219, 30, 407, 30, 524, 30, 526, hospitium Vitor. 210, 40; monast.: Minorum de observantia; eccl.: S. Mychaelis; — archidiaconus: Jehana; — de Antwerpia: Henricus prior Brandenburg. de Anvorden (prope Zutichena): Fredericus.
 Ans villa 130, 40.
 de Aps: Johannes episc. Leod. de Apen miles 511, 25; milites: Johannes, Gyselbertus, Gerhardus.
 S. Aper episc. Tull. 276, 30.
 S. Apri monast. Tull. (St. Erre) 313, 315, 774, 25; abbas: Wadericus; mon.: S. Agilo.
 Aperc comes 38, 40, 39, 1, 41, 25; uxor: Heripalende; fil.: S. Lambertus.
 Apercus villa Westfaeae 499, 25.
 Apkin, Balduinus VII. comes Flandr.
 Appolinaris episc. Ravennas 15, 35.
 SS. Apostolorum eccl. in Monte Cornelii prope Leod. 115, 20, 128.
 Apothamus laeas, Bodenec 759, 30.
 Appenrode villa 588, 10.
 de Apsperg: Stephanus miles Weingart.
 Apulia, Apules, Puisse 116, 1, 139, 30, 142, 10, 247, 30, 255, 10, 281, 1, 141, 40, 283, 40, 291, 50, 293, 8, 297, 298, 300, 15, 302, 1, 303, 305, 45, 306, 1, 365, 10, 366, 30, 408, 30, 424, 30, 458, 460, 474, 538, 20, 700, 45, 827, 30, 813, 10, 846, 1, 848, 10, 852, 40, 855, 802; de Apulia puer dictus Fredericus II. imp. 358, 45, 357, 1; regnum 845, 1; reges: Fredericus, Meinfridus; ducatus 133, 45, 861, 45; ducis: Bochnundus I, Rogerus (sanior). — Apuli, Apulenses 116, 9, 301, 45, 303, 30, 305, 45, 351, 35, 356, 40, 364, 45, 365, 25, 366. — Apula Constantia, uxor Henrici VI. imp. 356, 34.
 Aquae-mortuae, Aighehorie, Aigue-morte, Aigue-mortes 454, 25, 463, 15, 844, 40, 846, 45.
 In Aqualia prioratus S. Petri.
 Aquicinti, Aquicingense monast. Anchin 151, 45, 752, 20, 784, 30, 786, 25, 788, 45, 789, 792, 35, 801, 1; abb.: Alifaus, Geklinus. — Aquicingense mon. 789, 15.
 Aquigranum, Aquae, Ach, Ayt, Aquense opp. 36, 60, 47, 25, 49, 20, 57, 50, 61, 45, 65, 35, 68, 45, 72, 45, 81, 45, 92, 35, 104, 30, 108, 25, 114, 15, 118, 15, 118, 50, 119, 171, 10, 126, 10, 130, 30, 132, 133, 1, 135, 1, 272, 30, 273, 8, 298, 15, 302, 30, 304, 45, 304, 10, 366, 15, 388, 30, 390, 25, 391, 8, 394, 397, 399, 1, 404, 30, 405, 409, 10, 445, 40, 458, 40, 462, 30, 463, 1, 480, 40,

821, 524, 40, 526, 30, 532, 30, 538, 30, 541, 30, 543, 544, 30, 545, 567, 8, 568, 8, 573, 25, 575, 10, 576, 8, 630, 10, 668, 8, 686, 25, 697, 30, 699, 15, 704, 40, 707, 10, 714, 25, 827, 30, 831, 30, 848, 45. — Aquenses 61, 30, 116, 10, 575, 16. — Aquensis eccl. 60, 10, 61, 45, 130; eccl.: S. Adalberti, S. Mariae, S. Salvatore in monte Aquens. — Aquensis praetes 124, 1.
 Aquilegia, Aquileia, Aquiles, Aquilegensis eccl. 15, 30, 617, 621, 25, 644, 652, 10, 683, 45, 654, 30, 658, 10, 659, 30, 663, 621, 6; patriarcha 697, 1; patr.: Ermachoras, Udalricus, Wolfgerus.
 S. Aquilinus episc. Colon. 692.
 Aquilinus praef. 640, 15, 653, 8.
 Aquitanis 15, 8, 29, 40, 31, 1, 34, 10, 45, 45, 46, 30, 394, 30, 399, 8, 408, 30, 521, 40, 805, 1. — Aquitanus, Aquitanicus 40, 16, 46, 30; ducatus 851, 30; ducis: Bohagis, Eudo, Willelmus X.
 Arabes 786, 25.
 Araldus v. Haraldus.
 Arator poeta, subdiac. Rom. 20, 45, 503, 10, 654, 45, 669.
 Arberg castrum, Arberg 591, 40.
 Arberg castrum, Arberg dioc. Eichelol. 601, 30, 603, 25, 609, 30.
 Arbogastus episc. Argent. 260, 35.
 de Arbotode porta S. Audomari 771, 8.
 Arcebaui v. Erchebaldus.
 Archadius imp. 653. (pro Heracho 625, 35, 660, 1).
 Archarius v. Aicharius.
 Archede, Eremboud.
 Arches, Archem, Arkes, Arkas, villa, Arques 766, 45, 775, 785, 16, 78, 30, 792, 40, 799, 35, 823, 40, 825, 35, 829, 839, 25, 858, 8. — de Arkas terra 809, 35, 811, 25. — de Arkes, Arkenis comitalis 748, 30, 761, 775; domini 754, 50; dominus 839; comes: S. Walbertus; de A.: Lambikinus. — Arkenis 839. — Arkenis lex 839, 30.
 Archus, Arc-sur-Neurthe 311, 40.
 Ardes villa, Ardre 830, 35; prioratus 801, 15.
 de Ardek, Hardeck, com.: (Otto), (Chunradus).
 Ardenna, Ardennes, Ardennis, Ardeas, Ardenis, Ardanns 46, 30, 48, 20, 35, 126, 15, 318, 20, 428, 15, 430, 45, 432, 25, 1140, 40. — Ardenneses 389, 15; Ardenneses ducis 582, 40; Ardenneses comes 806, 60, 408, 45; com.: Godofridus; ducis: Godofridus (i. dux Lothar), (Henricus II), (Henricus III); cf. Limburg.
 Ardrelo villa Artesil, Hardelo 840, 30.
 Arduphus, Ardufus, comes Ghisn. 776, 777, 60, 778, 810, 35; uxor: Mathildis; fil.: Radulfus.
 de Areche: Johannes.
 Arrelensis civ. 617, 8; episc.: Valentinus. — Arrelensis regnum 827, 35.
 Argentacum villa Normanniae 789, 8.
 Argentina, Argentinensis civ., Straspurch 38, 35, 277, 30, 308, 10, 326, 15, 331, 340, 343, 583, 868, 45. — Argentinenses 267, 1, 340, 343; claustrum maiora eccl. 343, 30; eccl.: S. Thoma. — Argentina, Argentinensis dioc. 15, 45, 640, 30; episcopus 329, 20, 331, 341, 8; episc.: Amandus, Arbogastus, Florentius, Bertholdus, Henricus III, Walterus, Fredericus I, Johannes I; Argentinensis praepos. 665, 45; praepos.: Fredericus, Havelto; canonici 331, 45; canon.: Uidericus de Thalmosigen, Johannes de Alba

de Athesi; Fridericus de Griseustain, Petrus Orbergus, Hainricus Kel.
 Atingonensis v. Arragonia.
 Atrebatum, Aras 760, 1. 769, 30. 776, 56. 777. 789, 30. 790. 819, 45. 822, 45. 823, 40. — Atrebatensis ecel. 788, 30; monast. S. Vedasti; episcopus 752, 1; episc. 788, 20; episc. S. Vedasti; Lambertus, Robertus, Alvisus, Andreas, Radulphus, (Asso), Guillelmus; — ad voc. Robertus de Bethune; castellanus 832, 16; burgensis 444, 30. — A. candela 788, 30.
 Atrebat, Atrebatensis, Artesium, de Artois comitatus 754, 10, 822, 823, 1. 832, 10; comes 776, 4; com. Ludovicus (VIII. rex Franc.), Robertus I, Robertus II; comitatus 810, 35.
 Auenfelder, Conradus
 Auita lingua 25, 5.
 Auita, Auita, Hecula, rex Hunorum 24. 653, 45. 663, 30. 770, 30.
 Aubegola v. Albigenses.
 Aubors v. Adelbertus.
 Aubertus episc. Camerat. 34, 10. 522, 35.
 Auchier clericus, H. Iohannis III. com. de Soissons, 437, 5.
 Auchoire v. Autisiodorum.
 S. Auctor episc. Mett. 22, 23, 15.
 Audacer, Odacer, comes Flandr. 567, 1. 574. 583, 45. 765, 40. 768, 10. 769, 10; filii: Baldunus I.
 Audenburg v. Aldenburg.
 S. Audocnus episc. Rotomag. 32, 10. 758, 40. 760, 25.
 S. Audolecus, nepos S. Lamberti, 41, 1. 46, 20.
 S. Audomari, Audomarense, Saint-Omer, opp. olim Sythiu villa. *St. Omer* 60, 15. 420, 25. 448, 20. 528, 60. 749, 757, 30. 760, 35. 761, 25. 764, 10. 766, 15. 767. 776, 10. 783. 799, 25. 801. 806, 45. 807, 10. 809, 15. 810, 35. 819, 45. 820, 1. 822, 45. 829. 833, 25. 845, 40. 851, 25. 854, 10. 861, 15. — Audomarense civitas, burgensis 771, 5. 783. 785, 20. 794, 30. 795. 813, 25. 815, 20. 820. 829, 5. 839, 20. 857, 10; ecel. maior 432, 35; ecel. et monast. S. Audomari, S. Bertini, S. Iohannis, S. Margaretae, S. Mariae, Praedicatorum fr.; praepositorum: Arnoldus, Robertus, Walterus, Petrus de Colle-medio; redditus: Morus; castellanus 435, 40. 436, 10. 790, 45. 796, 25; castellanus: Guotfridus, Wilhelmus IV, Wilhelmus V, Wilhelmus VI, Wilhelmus VII, Wilhelmus VIII; oppidi praepositi: Cyteri; suburbium: Colof; portus: de Arbostade. — *Cf. Sibiu.*
 S. Audomarus episc. 747, 30. 748. 749, 30. 750, 65. 751, 20. 752, 20. 757. 758, 35. — 760. 762. 767. 770, 30. 780, 5. 810, 1. 860, 20.
 Aufrida corpus 250, 35.
 Aufous v. Aldefonsus.
 Augiensis mon. Wettii.
 de (Augo), de En, *de En*, comes 453, 45; comites: (Rudolfus III), Rudolfus II, comes Chien).
 Augustana, *Augsburg* 628, 45. 847, 35. 656, 30. 661, 35. 694. 869, 35; ecel. 694, 35; ecel. S. Aular; Augustanensis dioec. 599, 5; episcopus 640, 45; episc. Adalbero, Hildeuinus, S. Udalricus, (Sigifridus III).
 S. Augustinus, Augustinus 233, 20. 353, 50. 523, 35. 653. 669, 30; S. Augustini libri 775, 10; ordo 125, 15. 134, 45. 262, 25. 264, 20. 284, 10. 634, 35. 674, 30. 869, 1; regula 61, 30. 90, 35. 93, 1. 106, 20. 118, 20. 131, 25. 133, 20. 306, 25. 792, 5. 796.

Augustinus apost. Anglorum 757, 10.
 Augustudunensis, Augustudunentium (Autun) episc. Simplicius, S. Leodegarius.
 Augustus, Augustus, Octavianus imp. 16, 35. 52, 30. 58, 13. 521, 10. 560, 1. 561, 20. 562, 1. 640. 659, 25. 686. 687, 20. 691. 695, 1.
 de Augmont, *Lyoni*, domina 429, 15.
 Aula - regia monast. ord. Cisterc. *Königstaal (Zbraslau)* 717, 30.
 de Auanoit, *Aulnoy*: Jehan.
 Aurach 600, 45.
 Aureleourt villa prope Vicum 277, 30.
 Aurea-vallis, *Ortal* 75, 30. 139, 15.
 Aurea-vallis, Guldiadal 759, 20.
 Aurea virgo 521, 15.
 Aurelianis, Aurelianis, *Orléans* 395, 10. 406; concilia 14, 45. 25, 15. 26. 650, 40; episc. Diapetus, Anianus, S. Eucherius; Aurelianensis rex: S. Guntramus.
 Aureus mons Rom. 716, 15.
 Auriana abbat. Hiniiscurtis 761, 30.
 de Aurois: Podo.
 Auraj v. Alatia.
 Austrasia 129, 40. 394, 15. 743, 1. Austrasii 33, 15. 37, 45. 39, 30. 401. 521, 25; Austrasorum reges 860, 25; duces 758, 40. 759, 20.
 Austria, Austrasia, Österreich, Osteriche 39, 40. 385. 388. 362. 364, 15. 366, 45. 387. 388. 392, 30. 393, 5. 394. 399, 10. 401, 5. 475, 10. 617. 620. 624, 30. 626, 45. 627, 40. 631, 30. 638, 15. 642, 1. 644. 645. 647, 45. 648, 40. 661, 30. 665. 669, 50. 677, 20. 708. 709, 30. 717, 10. 821, 5. — Austro-sax 869, 25; Austrachus 362, 45; — ducatus, principatus 463, 1. 633, 25. 665. 709, 20; duces 617, 10. 618, 45. 644, 45. 645, 5. 663. 666, 1. 754, 50. 840, 30. 855; marchionatus 627, 40. 633. 670, 5. 671, 30; marchiones: Leopoldus I, Heinrich I, Adalbertus, Ernestus, Leopoldus II, Leopoldus III, Leopoldus IV; duces: Heinrich II, Leopoldus V, Fridericus I, Leopoldus VI, Fridericus II, Albertus, Rudolfus II, Rudolfus III, Fridericus II, Rudolfus IV, Albertus III, Leopoldus III, Wilhelmus, Albertus V. (II. imp.); Ladislaus, Albertus VI. — Australe vexillum 665, 50.
 S. Austrigisilus episc. Bituric. 25, 40. 31, 10.
 Autainnes v. Athenae.
 Autarith, Otarius, rex Langob. 625, 5. 640, 25. 639, 50; uxor: Theodolinda, de Auteville, *Hautville*: Amourri.
 Autisiodorum, Auchoire, Autisiodorensis opp. et monast. *Auxerre* 49, 30. 54, 15. 55, 15. 420, 30. 440. 751, 45. 768, 30. 783, 30. 784, 10; episc. Valerianus, Guido de Merlo; eques: Petrus.
 Auvérge v. Arvernia.
 Auxlange partes (Auck) 624, 45. — Auxtant 635, 35.
 Avā abbat. Hecensis 50, 15.
 Avari 618, 10. 626, 45. 659, 25. 661, 10.
 Avinion Flandr. 442, 35.
 Avellinus dapifer episc. Leod. 100, 10.
 Avens, Avines, Avionis monast. monial. et villa, *Arennes* 428. 440, 40. 799, 20; turris 427; Avensensium familia 440, 1; domini: Weris a la Barbe, Hieris, Wautier Plukiel, Nicholes Plukiel, Iacobus, Gautier, Hugo, Burchardus, Iohannes I, Iohannes II. *Cf. Biamont.*
 Avianus scriptor 669, 35.
 Avinto, Avenio, Avinionense opp. 383, 5. 595, 40. 598, 5. 599, 25. 676, 5. 634; capella: S. Petri.

Aw villa dioec. *Palat.* 674, 35. 676, 20.
 de Awe: Georius.
 Asla villa, *Arsl* 563, 20.
 Aupoels campus 795, 15.
 Ayo, mater Reginulphae, 33, 1.
 Ayi, pater Reginulphae, 33, 1.
 Ayoncuria v. S. Petri ecel.
 Ayre v. Aris.
 Arotum v. Arsur.
 Aso episc. Atrebat. 840 n. 6.
 Azo, Azo, Azo, abbas S. Egidii in Publico Monte 98, 30. 99, 45. 100, 5. 101, 10.

B. cf. P.

Baal 150, 35.
 Babarus, Wavarus, dux Bavar. 639, 45. 659, 15.
 Babel turris 306, 5.
 Babenberg, Babinberg, Bavenbergensis, Babergensis, Bambergensis civ. 69, 35. 247, 25. 357, 20. 606, 30. 621, 40. 637, 5. 661, 60. 664, 65. 695. 699, 30; ecel. 61, 25. 69, 1. 595, 30. 606, 25. 626, 40. 695; ecel. S. Petri, monast. 695, 35; episcopus 661, 55; episc. S. Otto I, Suidgerus, Hermannus I, Otto II; Ekbertus, (Bertholdus), Werrato.
 Babylon, Babilonia, Babyloine 28, 25. 281, 45. 307. 456. 538, 25; Babilonia flumina 646, 15; Babilonii 534, 10. — Babiloniae rex, soldanus 255, 45. 272, 45. 305. 335, 15. 353, 40. 456. 541, 20. 546. 705, 40. 706; Babilonicus persecutor 578, 35; rex Nabugodonozor; apudant: Saladinus, Saphadinus, Noratin, Coradin, Melchalis, Melchinoset, Bendochlar, Sibars, Melch Said; regina et principes 534, 1; amiraldus 281. 303, 10. — Babilonica testis 529, 45. — Babilonitas 360, 45.
 Bacharach, Bacharacense opp. 546, 10. 714, 10.
 Bachheim, Bahheim, villa *dioec. Palat.* 631, 5. 670, 25.
 Bach porta Rem. 164, 15.
 Bade v. ad Balneus monast.
 de Baden, Badin march: Hermannus VI. (Fridericus I).
 Bainei, Albinus.
 Baiuaria, Bavaria, Bawaria, Babaria, Baugaria, Wawaria, Wawaria, Warwaria, Wataria, Bawiere, Bawiere 35, 20. 42, 5. 78, 25. 130, 10. 245, 20. 351, 30. 394, 15. 427, 5. 617. 619, 35. 620, 5. 624—630. 638, 45. 639—645. 647. 648, 40. 652. 654. 655, 35. 658. 659—660. 667, 45. 668, 40. 716, 40. 759, 20; — Norica regio 868, 5. 869, 10; Bawarorum territorium, terra 262, 30. 628, 25; *cf. Noricum.* — Baiuarii, Bawari, Bahari, Wawari, Warwari, Warbari, Wawarii 53, 20. 245, 30. 524, 20. 619, 5. 620, 1. 624, 50. 625, 35. 626. 639—640. 647. 654. 655. 658. 660. 663. — Bawarorum regnum 628. 661, 20; ducatus 351, 30. 474, 40. 475, 10. 625—627. 638, 20. 658, 25. 659, 45. 662. 664; — duces 351, 20. 593, 1. 598, 50. 601. 605, 15. 617. 618, 15. 631, 25. 634, 45. 644, 26. 645, 5. 650. 663. 664. 666, 1. 671, 10. 691, 40; principes 620. 638, 30. 639, 30. 640, 35. 645, 5. 653, 25. 663, 40; duces: Theodo I, Udo, (Theodobaldus *perperam* 625, 1), Gerbaldus I, Tassilo I, Grimoldus (rectus) Garibaldus II, Theodo II, Theobaldus, Grimoldus, Hugbertus, Odilo, Tassilo II, Arnoldus I, Bertholdus, Arnoldus (comes palat.), Henricus I, Henricus II, Henricus III, Henricus IV, Henricus V, Henricus VI.

- Helaricus VII. Chunradus II. Otto II. Welfo I. Welfo II. Heinricus IV. Heinricus V. Leopoldus. Heinricus XI. Heinricus XII. Cito I. Ludovicus I. Otto II. Ludovicus II. Heinricus XIII. (I). Otto III. Stephanus. Ludovicus III. Heinricus XIV. (II). Otto IV. Heinricus XV. (III). Johannes. Ludovicus IV. Stephanus I. Albertus I. Otto (V). Stephanus II. Albertus. Johannes (II). Ludovicus VII. Heinricus XVI. (III). -- Babarus dux fabulosus; comes palati; Rapoto.
- (Balium). Abatum, *Bayn* 271, 40. de Balium (*idem quod praecehit*). Heinricus miles.
- Balium, Basiu, *Buis* 389, 25, 393, 40.
- Balbach e. Baudas.
- Baldericus, Baldecus; Baudr.
- Balducus I. episc. Leod. 36, 5, 53.
- Balducus II. episc. Leod. 36, 15, 61, 33, 63-64, 71, 3, 393, 35, 416, 15; frater 66.
- Balducus episc. Noviom. 568, 29, 572, 50.
- Baldericus e. Lambertus II. com. Lozan.
- Baudri dom. de Roysin 423, 5; uxor: Beatrix.
- Balduinus, Baldeinus, Baldeinus, Balduinus; Baudulus, Baudula.
- Balduinus episc. Morin. 779, 35.
- Balduinus electus episc. Morin. 798, 8.
- Balduinus episc. Norvini. 571, 572, 45.
- Balduinus de Pontaven I. abbas S. Bavonis Gandav. 569, 15, 570, 25.
- Balduinus Vooght II. abbas S. Bavonis Gandav. 569, 570.
- Balduinus II. abbas S. Bertini 751, 10, 756, 10, 778.
- Balduinus de Asor abbas Grandis-prati 212, 15.
- Balduinus abbas Senoniensis, prior de Weringi-villa 256, 10, 313, 318, 334, 339.
- Balduinus diae. Ninov. 521, 1, 537, 1.
- Balduinus cogn. Olotus canon. Ninov. 530, 25, 553, 30.
- Balduinus cogn. Wala canon. Ninov. 530, 25, 552, 30-551, 5.
- Balduinus mag. rector eccl. S. Mariae de Calesio 849.
- Balduinus Gandav. mon. Amghem. 528, 50.
- Balduinus I. imp. Constantinop. comes VI. Hannon. IX. Flandr. 117, 132, 35, 133, 420, 25, 432, 40, 441, 5, 446, 55, 448, 410, 434, 50, 534, 45, 537, 45, 539, 541, 574, 45, 582, 50, 754, 808, 29, 819, 820, 822, 825, 829, 833, 50, 844; uxor: Maria; filii: Johanna, Margareta.
- Balduinus II. imp. Constantinop. fil. Petri imp. 454, 8, 455, 40.
- Balduinus I. rex Hierosolym. 383, 30, 389, 395, 40, 399, 10, 403, 35, 420, 35, 525, 45, 526, 10, 527, 45, 574, 30.
- Balduinus de Burgo II. rex Hierosolym. 527, 45-529, 10, 752, 45.
- Balduinus III. rex Hierosolym. 415, 5, 532, 35, 534, 753, 20, 802, 805.
- Bauduin, fil. Petri II. com. Antioch. 411, 8.
- Balduinus I. Ferricus comes Flandr. 574, 582, 45, 719, 45, 750, 5, 768-770; uxor: Judith; filii: Balduinus II. Rodulfus.
- Balduinus II. Calvus comes Flandr. I. abbas S. Bertini 574, 582, 45, 585, 750, 756, 30, 769-772, 774, 1, 775, 35, 776, 778, 10, 810, 10; uxor: Ekstundis; filii: Arnulfus, Atalulfus.
- Balduinus III. comes Flandr. 574, 20, 582, 45, 551, 1, 759, 25, 776, 777; uxor: Mathildis; filii: Arnulfus II.
- Balduinus IV. Palata-barba (*vel* Par-batus) comes Flandr. 60, 384, 1, 574, 15, 574, 45, 582, 45, 751, 777, 30-779, 35, 780, 783, 45; uxor: Otgiva; filii: Balduinus V.
- Balduinus V. Insulanus comes Flandr. 80, 1, 82, 8, 384, 407, 565, 1, 569, 45, 571, 574, 25, 582, 45, 751, 780-783, 10, 785, 791, 1, 794, 35; uxor: Adelaidis; liberi: Balduinus VI. Robertus I. Mathildis.
- Balduinus VI. (Bonus, Pius, Anonensis, Cum-niso) comes Flandr. 80, 382, 384, 8, 574, 25, 582, 751, 40, 780, 45, 781, 20, 782, 786, 30; uxor: Richildis; filii: Arnulfus III, Balduinus II.
- Balduinus VII. Hapkin comes Flandr. 382, 40, 577, 574, 35, 582, 50, 752, 785, 40, 789-793, 20, 795, 799, 45.
- Balduinus, fil. Guifonis com. Flayde, 575, 1, 801, 10.
- Balduinus, fil. sicuti Arnulphi III. com. Flandr. 382, 40.
- Balduinus fabus comes Flandr. et Hannon., Berthandus de Remis 134, 25, 454, 455, 541, 833, 50, 834.
- Balduinus I. comes Ghisn. 754.
- Balduinus II. comes Ghisn. 820, 1, 822, 823, 10.
- Balduinus III. comes Ghisn. 434, 10, 435, 50, 833, 50, 849 n. 7; filii: Yde, Adelye.
- Balduinus, palvus Arnoldi II. com. Ghisn. 828, 8.
- Balduinus II. comes Hannon. (Monsensis) 80, 51, 10, 382, 40, 493, 35, 490, 30, 421, 1, 428, 1, 525, 574, 751, 40, 782, 786, 30, 808, 30.
- Bauduin III. comes Hannon. 421, 1, 424; uxor: Yolent; filii: Balduinus, Gerardus.
- Balduinus IV. comes Hannon., fil. Balduini III. 420, 424, 426, 40, 436, 438, 448, 808, 29; uxor: Aclis; liberi: Bauduin, Godefrois, Bauduin, Henricus, Yolens, Agnes, Leurenche.
- Bauduin, fil. Balduini IV. com. Hannon. 425, 1.
- Balduinus V. comes Hannon. VIII. Flandr. Normie. 77, 10, 114, 115, 50, 116, 10, 132, 35, 139, 141, 143, 35, 147, 148, 10, 150, 151, 154, 10, 167, 420, 425, 426, 40, 438, 441, 5, 446-448, 534, 536, 5-538, 1, 574, 582, 50, 808, 814, 25, 819; uxor: Margareta; liberi: Elizabeth, Balduinus, Philippus, Henricus, Yolens, Sibilla.
- Balduinus de Alost 412, 1, 553, 15.
- Balduinus de Avesni dom. de Biemont 439, 45, 844, 40, 847, 850, 35, 860, 8; uxor: Felicitas; liberi: Johannes, Beatrix.
- Bauduin dom. de Ayre 435, 25.
- Bauduin dom. de Belle-Fontaine, thesaurarius de Antioing, fil. Iohannis de Ypre dom. de Renenghez, 436, 5.
- Bauduin, fil. Walteri dom. de Doules, 416, 20.
- Baldeuinus dictus de Canpe 726; filii: Iohannes.
- Balduinus I. dom. de Condues 849; filii: Balduinus.
- Balduinus (II) dom. de Comines 849, 5.
- Bauduin I. dom. de Creki 434, 29; uxor: 2. Aclis; liberi: 1. Bauduin, 2. filius, Aclis.
- Bauduin II. dom. de Creki, fil. Balduini I. 434, 29, 435; uxor: Marguerite; liberi: Philippus, Bauduin, Marguerite, tres filiae filiae 435, 15, 599.
- Bauduin, fil. Philippus de Creki, 434, 45, 435; uxor: filia dom. de Helli.
- Balduinus de Ermelingham, constabularius Bolon. 814, 15.
- Balduinus de Genep 541 n. 7.
- Bauduin dom. de Hennin 429, 40, 431, 5, 446, 15; uxor: Ysobia; liberi: Bauduin, Basile.
- Bauduin, fil. Balduini de Hennin, 446, 15.
- Bauduin, fil. Nicolai de la Flamengherie, 432, 10; uxor: mater Agolii I. de Bellainmont; filii: Gerardus.
- Bauduin, fil. Gerardi de la Flamengherie, 432, 15.
- Bauduin dom. de Machicouri 434, 5; uxor: fil. Wicols de Montgou.
- Balduinus de Melcotin 214, 5.
- Bauduin dom. de Mortaigne, castellanus Tornac, fil. Evardi Radulfi I. 424, 10, 424, 15; uxor: Edyaris; filii: Evras Radou II.
- Bauduin, fil. Ernolli dom. de Morgaigne, 424, 30.
- Bauduin dom. de Peruwes 421, 15.
- Bauduin I. dom. de Pesnes 434, 25; uxor: Aclis; liberi: Guillaumes, Bauduin, Gillepois, Jehans, Gauthiers, duae filiae.
- Bauduin II. de Pesnes, fil. Balduini I. 434, 25.
- Bauduin dom. de Rume, fil. Iohannis, 433, 30; uxor: Schile; filii: Ysobia, duae filiae.
- Bauduin dom. de Schourch, fil. Philippus, 416, 10.
- Bauduin, fil. Henrici de Schourch 416, 10.
- Bauduin de Stenghien 450, 45.
- Bauduin de Toegni 424, 8.
- Bauduin dom. de Torchy, fil. Balduini II. de Creki, 435, 10; liberi: Guillaumes, Philippus, Bauduin, duae filiae.
- Bauduin, fil. Balduini de Torchy, 435, 10.
- Bauduin dom. de Waulincourt 446, 55.
- Bauduin Buridan (*vel* Buridan) dom. de Walecourt (Waulincourt) 431, 40, 440, 20, 450; uxor: dom. de Baudour.
- Bauduin Craie Flandr. 412, 15.
- Bauduin Culin Flandr. 412, 25.
- Bauduin Galicson Flandr. 412, 30.
- Bauduin le Kwon 422, 423, 10.
- Balduinus Pliem Brug 864, 10.
- de Balcham dom. 423, 15.
- Balduin, Bailuel, Bailoul, villa Flandr. 421, 30, 794, 30, 822, 35, 830, 30; dom. Jakkemon, Nicholes.
- ad Balneus, Bade, monast. Angl. 774, 20.
- de Balhusin, *Crdes-Balthusen*, Sifridus presb.
- S. Balduis, Bathildis, uxor Clodovei II. regis Franche, 33, 35, 39, 30, 398, 15, 764, 30.
- de Bane domus, *la Bank* 139, 25.
- Banca, uxor Barch. 355.
- Bancus vir nobilis (*Benedictus Barban Croalide et Dubaldae*) 355, 25; uxor: Banta vocatur.
- Bant terra ad Fidon A. 364, 40.
- Bapumes e. Bripalmas.
- Barbara insula Iuglun. 30, 45.
- S. Barbara altere chori S. Wiffibaldi Eichtel. 609.

Barbarice partes 861, 35.
 Barlay villa 274, 35.
 Barlesius villa 274, 35.
 Barcinensis, *Barcelona*, episc. 83.
 de Bardelethe: Alexander.
 Bardewik, *Bardouick* 475, 25, 477, 30.
 de Barom, Barum dicti: Henricus I.,
 Henricus II. cives Brunswic; milites
 Olficus (I), Olficus (II), Margareta
 priorissa Stederburg.
 de Barkevelde: Jordanis.
 Barnabas apost. 687, 30.
 Barnim, Barnim, Bornen, I. dux
 Pommeran. 479, 30, 480, 1, 482, 20;
 uxor: Mechthildis; filii: Polizlaus IV.
 Barno, Barnouen, Baran) terra, *Barnim*
 478, 20, 481, 35; Barnem, Bornen
 (abbas Barstain) dom. 478, 20, 481, 35.
 Barra villa, *Barra Astriae* 330.
 de Barris, Bares: Guillelmus, Guillelmus.
 Barium, Baren, Bar, *Bar-le-Duc* 397,
 860, 35; comitatus 425, 25; Barrensis,
 de Baran, Baren, Barcomens 434, 3,
 316, 21, 336, 20, 340, 5, 343, 45, 344,
 377, 20, 860, 35; com.: Sofia, Theo-
 doricus II, Theodericus III, Rainaldus
 I., Rainaldus II, Henricus I,
 Theobaldus I, Henricus II, Theo-
 baldus II, Henricus III; cf. Mon-
 acens.
 de Bar-sour-Sainne, *Bar-sur-Seine*,
 comes: Milo.
 de Barbenson, Barben-hon, *Barbencón*;
 Yssach, Nicholes, Jehan, Nicholon.
 Barstein r. Barno.
 S. Bartholomei ecd. Leod. 63, 30, 64, 1,
 68, 30, 74, 20, 75, 15, 97, 30, 112, 20.
 S. Bartholomei capella Longimaris
 280, 40.
 S. Bartholomei ecd. Mersa 47, 1.
 S. Bartholomei (spolia S. Servati) ecd.
 Traiect. 63, 35.
 S. Bartholomeus 81, 65, 81, 115, 40.
 Bartholomeus episc. Lau-lan. 827, 35,
 792, 1.
 Bartholomeus Wasselin electus abbas
 S. Bertini 841, 10.
 Bartholomeus miles de Roconert 115, 40.
 Batun, *Bati* 254, 35, 283, 284, 1, 525, 15.
 Batut, *Beirut* 409, 45.
 Baschin miles 134, 35.
 Basilea, Basilia, *Basel* 22, 30, 273, 45,
 298, 1, 668, 40; Basiliensis episcop-
 atus 302, 40, 312, 15, 331, 40, 331, 35,
 342, 1; episc. 273, 30; episc.: Lu-
 tholdus I, Henricus IV.
 Basile, fil. Basilius de Henin, uxor
 Walteri de Brinnas, 411, 5, 416, 15.
 S. Basilius ecd. Brug. 768, 40, 802, 25,
 803, 5.
 S. Basilius 653, 30.
 Basilius papa male insectus 50, 20.
 Basiles Beccal Flaide, 442, 30.
 Basina, uxor Hildrici I. regis Franc.,
 regina Thuringorum 387, 302, 15.
 Bassia villa, *Bassée* 781, 30.
 Bastianus puer 135, 10.
 Baskarnaston villa, *Warrick* 835, 35,
 840, 5, 858, 10.
 Batai 522, 30.
 Bata r. Uten.
 Baturus episc. Ratispon. 620, 25, 655, 40.
 Baulas, Balbach, Baluceas, Hata-
 censis civ., *Baylas* 536, 25, 755, 15,
 840. — Bakenensis gens 849, 45; de B.
 regnum 536, 25, 705, 15; rex: Mel-
 chinohet; calpha 849.
 de Baudour dominus 440, 15.
 Baulouther villa 337, 45.
 Paul, r. Bahl-

de Baulfemes, *Baufepont*, miles: Petrus.
 Baumer r. Bisunus.
 Batechin villa 200, 20.
 Bavenchin villa (castrum quae praecedat?)
 105, 25; de B. sacerdos 116, 25.
 S. Bayonis et S. Petri monast. Gandar.
 62, 35, 398, 45, 522, 532, 10, 530, 5, 560
 — 574, 792, 35; conventus 566, 40; ab-
 bates 570, 15; abb.: Florbertus, Adal-
 bertus, Fulco, Willibrodus, Reingerus,
 Albericus, Willadus, Hildebertus,
 Egilfridus, Rothericus, Wericus, Emol-
 dus, Wonoboldus, Bridlo, Eynbaldus,
 Henricus I. (Adelelmus), Tasiadus,
 Radolfus, Helya, S. Gerardus, Hugo,
 Womarus, Wido, Otwinus, Erenboldus,
 Otoboldus, Hildwinus, Rumoldus,
 Folbertus, Sygicus, Stephanus, Wich-
 mannus, Adalarus, Wifricus, Ever-
 deus I., Bello, Wilhelms I., Ever-
 deus II., Balduinus I., Fustachius,
 Henricus II., Balduinus II., Theode-
 ricus, Johannes I., Walterus I., Hein-
 ricus III, Walterus II, Nicholaus,
 Gerolmus Borlout, Petrus, Johannes II,
 Johannes III, Walterus III, Georgius,
 Wilhelms II, Lucius, Johannes IV,
 Raphael, Egidius, Ivinus; prior:
 Lambertus; mon.: Johannes de Thil-
 rode; inclusus: Columbanus; ady.:
 Rainoldus. — S. Bayonis homines
 562, 35, 564, 5.
 S. Bayonis quercus prope Chammant
 92, 1.
 S. Bayo 15, 1, 32, 1, 120, 35, 398, 40,
 560, 562, 865, 567, 571, 572.
 Beati (S. Abundus) mon. vita 233, 25.
 Beatrix, Beatrix.
 Beatrix de Hufalia abbat. Roberti-montis.
 128, 30.
 Beatrix, uxor Friderici I. imp., 154, 35,
 390, 1, 396, 1, 402, 30, 426, 25, 534, 1.
 Beatrix, uxor I. Henrici Raspe regis
 2. Willm II. com. Flandr., 390, 30,
 396, 40, 404, 1, 410, 25, 427, 5, 543, 45,
 574, 50, 575, 1, (Marta dicta 576, 45).
 Beatrix, fil. Walerandi de Faukemont,
 uxor Richardi regis Rom., 462, 45.
 Beatrix, uxor Ferdinandi III. regis
 Castiliae, 255, 1, 292, 306 n. 7, 427, 1.
 Beatrix, uxor Friderici I. ducis Lothar.
 254, 20, 276, 45, 277, 382.
 Beatrix, fil. Wenczelai I. regis Bohem.,
 uxor Ottonis III. march. Branden-
 burg., 478, 15, 479, 30, 480, 5, 482.
 Beatrix, uxor Bonifacii march. Tusciae,
 352, 45.
 Beatrix, fil. Guidonis com. Flandr.,
 uxor Hugonis com. Bles., 851 n. 8.
 Beatrix, fil. Henrici III. regis Angl.,
 uxor Johannis II. com. Britann., 457, 15.
 Beatrix, fil. Guidonis com. Flandr., uxor
 Florentii V. com. Holland., 476 n. 6,
 575 n. 4, 856, 1.
 Beatrix comit. de Montfort, uxor Ro-
 bertus IV. com. de Deuces, 427, 45.
 Beatrix, uxor Arnoldi II. com. Ghisq.,
 830, 30, 833, 50.
 Beatrix, fil. Balduini (falso Johannis)
 de Arcens, uxor Henrici IV. com.
 Luceluburg., 439, 45, 860, 10.
 Beatrix, fil. Willm IV. castellan
 S. Audomari, uxor Philippi de Aire,
 433, 25.
 Beatrix, fil. Egohardi com., uxor Fri-
 derici de Anforden, 504.
 Beatrix, fil. Johannis de Yppre dom. de
 Renenghez, uxor dom. de Bial-
 Manoir, 436, 10.
 Beatrix, fil. dom. de Walecourt, uxor
 Minaut dom. de Hufalise, 420, 20.
 Beatrix, fil. Hugonis de Rumegnt, uxor
 Goswin II. de Mons, 421, 50 — 423.

Beatrix, fil. Goswin II. de Mons, uxor
 Baltrici de Roussin, 423, 5.
 Beatrix, fil. Hugonis de Antolog, uxor
 Johannis de Rume, 433, 30.
 Beatrix, fil. Roberti de Vire, uxor
 I. Godefridi de Winti, 2. Iobanals,
 fil. Hugonis de Antolog, 433, 25.
 Beccal, Basiles.
 Bebechis villa 92, 5.
 Bela 17, 30, 19, 45, 654, 53, 762, 5;
 Beclae liber regum Francorum 258, 10.
 Beddinghe, Beddinge, Beddige, *Bedlin-
 gen* 721, 5, 725, 726, 1, 727, 30, 729, 20,
 733, 40, 734, 20; de B.: Jordanes.
 Bedouus quidam 845, 45.
 Beer r. Albertus Ursus.
 Bessenlu-en villa, *Pfefferkanten* 591, 30.
 S. Beggia, Beggia, fil. Pippini maioris
 domus, uxor Ansigi, 29, 40, 34, 5,
 39, 40, 41, 382, 40, 387, 388, 1, 392,
 393, 398, 400, 40, 401, 1, 521, 10,
 575, 30, 582, 30.
 Begonis cella 253, 40, 263; cf. S. Blasius.
 Beggio vir nobilis 293, 40.
 Beginae, Beginae, Beguinae 110, 45,
 308, 25, 310, 20, 329, 358, 1; Beginae
 Nivellenses 200, 30, 227, 20, 231, 10;
 Beguina Sibilla. — Beguinagia (con-
 ventus *Beguinarum*) 255, 25.
 Bein, Theodericus civ. Colou.
 Bela III. rex Ungar. 354, 531 n. 14,
 uxor: Margaretha; filii: Henricus,
 Andreas.
 Bela IV. rex Ungar. 310, 355, 396, 45,
 397, 1, 479, 45, 482, 20, 700, 30, 706, 40,
 869, 25; filii: (Stephanus V), Bela.
 Bela, fil. Belce IV. regis Ungar., 479, 40,
 480, 1, 482, 20; uxor: Congonadis.
 Bylant, Bylas, fil. Nicholai, filii Willm
 IV. castellani S. Audomari, 422, 45;
 uxor: dom. de Estives; filii: Nicho-
 les, Othes, Jehans.
 Belosme castrum, *Belleme* 451, 45, 833, 40.
 Belfay r. Fleppe.
 Belgica Gallia r. Gallia.
 Belial 154, 30; Belial filii 151, 10, 541, 5.
 Bellia, Bellia, Bellis, Bellisense,
 Bellisense monast. S. Mariae, *Belle*
 40, 109, 5, 393, 35, 560, 10, 572, 10,
 572, 25; abbat.: S. Landrada.
 de Bellingham: Jehans.
 de Bellinmont, *Berlinmont*: Gillion,
 Gillis.
 Bella-vallis cella, *Belle-valle* 254, 35, 284.
 de Bellecôte: Henric.
 de Belle-Fontaine: Bauloins.
 de Belleville dom. 436, 20; uxor: fil.
 Hugonis XI. com. de la Marche.
 Bellifacii prior: Renerus.
 Bignfort villa, *Beaufort* 416, 30.
 Bellifacii appellatus Petrus diac. card.
 Mariae-noxae 899, 40.
 de Bignfort-sur-Moes: *Beaufort-sur-
 Meuse*, domina 431, 45.
 de Biauju, *Beaufeu*: Guichardus, U-
 bers I, Ubers II.
 Biaujsire r. Belliquadrain.
 de Bial-Manoir, *Beauvaup*, dom.
 436, 10; uxor: Beatrix; filii:
 de Bisumarkis, *Beaumarckis*: Wista-se,
 de Biaupes, Baumes, *Beaumonts-les-
 Laives*: Gillion, Gilles; castellanus
 436, 1, 832, 15.
 Bollingen ecd. 588, 10.
 Belliquadrain, Biaujsire, *Beucaire*
 463, 40, 810, 45.
 de Bello, mauset Thomas archiep. Rem.
 Bellona dom. 547, 20.
 de Bianting, *Beauring*, dom. 435, 30;
 uxor: Vraliaus; liberi.

de Biausart: Roberts.
 de Biaussal: Haes.
 Bellum - pratium, *Beau-pré* 311, 30, 314, 20.
 Bellus-lucus monast., *Beaulieu* 152, 50.
 Bellus - mons villa *dioc. Mell.* 288, 15.
 Bellus - mons, Belmont, Beaumont, castrum, *Beaumont* 79, 30, 81, 104, 15, 105, 15, 422, 1, 446, 50; eccl.: S. Venantii; domi Baldwinus et Johannes de Arènes.
 de Bello-monte comes 831, 6.
 Belli-montis cella v. Achericum.
 de Biauquont: Guillaumes, Pieres.
 de Beloune: Gauchier.
 Belluacum, *Beaulieu* 32, 35. -- Biauvoisis 440, 40; Belvacensis pagus 779, 1. -- Belvacenses 779, 5; -- episc. 865, 5; episc.: Robiers, (Theobaldus); de Biauvois tonnier 440, 15; thesaurarius: Henricus; Belvacensis Vincencius.
 Belus, vus Trebetas, 29, 40.
 Bendochlar, Bendolac, soldanus Babyl. 458, 755, 40, 855, 10, 865, 25.
 Benedicta abbat. Sustrensis, fil. Zenderboldi regis, 50, 50.
 S. Benedicta abbat. Turn. 60, 50.
 Benedictenpacum monast. 641 85, 660, 45.
 S. Benedicti capella Dyonensis 131, 10.
 S. Benedicti basilica Gandav. 568, 5, 569.
 S. Benedicti altare eccl. cathedr. Cantuar. 109, 15, 809, 40.
 S. Benedicti altare Cremona. 677, 45, 678, 45.
 S. Benedicti mansus v. Sales.
 S. Benedictus 92, 30, 210, 5, 231, 524, 15, 629, 45, 630, 45, 643, 45, 646, 50, 651, 40, 653, 50, 654, 5, 655, 666, 10, 658, 20. -- S. Benedicti ordo 259, 15, 274, 5, 276, 35, 315, 20, 477, 45, 500, 5, 501, 1, 634, 35, 666, 5, 672, 30, 712, 1, 787, 25, 795, 35, 839, 45, 869, 5, 870, 31, 871; regula 60, 50, 106, 15, 227, 1, 230, 231, 20, 259, 30, 261, 10, 263, 5, 274, 5, 285, 25, 290, 50, 312, 15, 503, 10, 674, 15, 774, 10, 792, 848, 40; norma 262, 35; constitutio 668, 5.
 Benedictus I, papa 31, 30.
 Benedictus II, papa 41, 35.
 Benedictus III, papa 49.
 Benedictus IV, papa 53, 25, 656, 10.
 Benedictus V, (*perperam* X) papa 631, 40.
 Benedictus VII, papa 631, 10 (*ubi* IX), 656, 40.
 Benedictus VIII, papa 66, 10, 68, 15, 69, 30, 621, 40, 661, 60, 664, 5 (*ubi etiam* Bonifacius appellatur).
 Benedictus IX, papa 70, 40.
 Benedictus X, papa, Iohannes 88, 5, 823, 30, 699, 30.
 Benedictus XI, papa, mag. fr. 613. Praedic. 561, 45, 655, 40, 657, 10, 691, 35, 716, 15, 717, 10.
 Benedictus XII, papa 565, 45, 657, 15, 848, 30.
 Benedictus v. Agapitus II, papa.
 Benedictus Guystant card., papa Bonifacius VIII.
 Benedictus abbas S. Bertini 156, 40.
 Benedictus Praun abbas Cremona. 678.
 Benedictus abbas Florin. 63, 45.
 Benefacta civ. v. Hojum.
 Beneventum, Beneventana civ., Benevent, Beneventi 460, 617, 5, 852, 50, 855, 30. -- Beneventanus ducatus 972, 45; provincia 855, 20.
 Benjamin, Benjamin 199, 20, 365, 15.
 S. Benignus Divlon. monast. 426, 55.
 S. Benignus, discipuli S. Hilarii, corpus 275.

Benkenhüsen villa, *Benninghausen* 499, 35.
 Bennia, Benno, caux Mogunt. 108, 30, 240, 35, 244, 35.
 Benno pincerna Friderici I. 108.
 Bense, Benz 491, 5.
 Berd aqua, *Bir* 588, 5.
 Berlatilicus (Herbatilicus?) pagus Aquitaniae 31, 1.
 Berchem, Berchem, villa Alsat. *Bergheim* 273, 35, 331; eccl.: S. Mariae.
 Bercherus abbas Senoniensis 282.
 Berching, Peirchingen, opp. *dioc. Eichstet.* 592, 35, 603, 40, 604, 5; praetorium 603, 40.
 Berckmore allod., *Buckingham* 589, 35.
 Berder villa *Hesfaliae* 499, 35.
 de Berem domi: Henricus.
 Berengaria, uxor Iohannis imp. Constantinop. 842 n. 1.
 Berengarius, Berengarius, Berengerus, Berrengerus, Berlingerus, Perlingerus, Perengerus, Perengerus.
 Berengerus episc. Patav. 621, 10, 624, 20, 657, 1.
 Berengerus abbas S. Laurentii Leod., prior S. Huberti 89, 25.
 Berengarius, Bernhardus, I. rex Ital. 630, 85, 668, 30.
 Berengarius II, rex Ital. 574, 20, 694, 35, 777, 30; filii: Susanna.
 Berengarius dux de Saltzbach 390 n. 4; filii: Longobardi.
 Berengerus comes 656, 45.
 Beretrudis, uxor Lotharii II. regis Fr. no. 392, 40.
 Berewoud v. Bernoud.
 Bergae, Bergis, villa, *Bergis* 720, 720, 10, 785, 30, 787, 794, 30. -- Bergenses 784, 786, 50, 757; -- eccl. 739, 1; eccl.: SS. Martinus et Winnoc v. S. Winnoc. -- Bergensis terra 823, 5; cantata 788, 30.
 Berghornis villa, *Enckhausen* 498, 20.
 Bergtorpe, Berghorpe, villa 505.
 Berguncia villula, *Burgunco* 256, 45.
 S. Berleant 398, 50.
 Berlin civ. 478, 25, 481, 35.
 Berlin villa in parochia *Schlancsdorf* 494, 1.
 Berna castrum *Oldenburg* 507, 1.
 Berna v. e. Bernou opp. v. Daruo.
 Bernebecke v. Camera.
 Bernebroke villa *Stederburg* 724, 25.
 Bernhardus, Bernardus, Berhardus, Weinhardus, Metoberus, Bernars, Bernard, Bernart.
 S. Bernardi, Ioyis mons 22, 35, 852, 35.
 S. Bernardi a. bola Paris. 215, 35, 218, 25.
 Bernardus mon. Clarevall. abbas S. Anastasi, papa Eugenius III.
 Wernhardus de Prampach episc. Patav. 624, 45, 633, 635, 45, 648, 10, 652, 10, 653, 5, 659, 1, 673, 45, 675, 1.
 S. Bernhardus abbas Clarevall. 76, 40, 98, 45, 99, 35, 103, 50, 106, 128, 50, 195, 196, 199, 15, 201, 30, 206, 45, 208, 10, 211, 35, 350, 30, 428, 10, 525, 35, 532, 533, 554, 20, 633, 25, 664, 30, 684, 40, 685, 1, 698, 20, 753, 15, 757, 800, 801, 803; S. Bernardi regula 593, 30; antiphonarium 128, 25; libri 675, 10.
 Bernhardus abbas electus Cremona. v. Gerhardus II.
 Bernhardus abbas Massil. 666, 45.
 Bernhardus abbas Senoniensis 284, 40, 285, 1.
 Bernardus de Monte-sancti-Wilberti abbas Villar. et Grandis-prati 209, 212, 30.
 Bernhardus praepos. *Stederburg* 720, 30.

Bernardus praepos. Watin. 785, 10.
 Bernardus nonnus Villar. 220, 30.
 S. Bernardus Penitens mon. S. Bertini 753, 40, 755, 40, 815, 40, 816.
 Bernhardus rex Italiae 32, 45, 382, 15, 625 (*ubi* Batarorum rex dicitur), 661, 663, 40; filii: Pippinus.
 Bernhardus, nepos Bernardi regis Italiae, 382, 15.
 Bernardus, Benno, I. dux Saxon. 473; filii: Bernaidus II.
 Bernardus II. dux Saxon. 80, 384, 15, 473, 574, 35, 782, 5; liberti: Otholofus, Heimannus, Gertrudis, abas *Achiae* 384, 15.
 Bernardus dux Saxon, comes de Anahalt 475, 25, 476, 20, 477, 10, 627, 45, 662, 30; uxor: Iutta; filii: Albertus, Henricus, Magonus.
 Bernardus I, comes de Anahalt 473, 45, 476, 25; uxor: (Sophia).
 Bernardus dom. de Ingolme 726, 45.
 Bernardus II. de Lipia 473, 40; filia (*supra* filii): Hedwigis.
 Bernart dom. de Maruel 435, 15; uxor: Marguerite; filii: Estevenus.
 Bernard dom. de Maruel 437, 25; uxor: fil. Radulf balliv. Hierosolymitan.
 Bernara dom. de Orbais 421, 40; uxor: Yda; filii: Engerans.
 Bernardus de Ostemale (*falso* Costinale) 450, 830, 50, 831, 15.
 Bernardus de Peina 726, 50, 727, 1.
 Bernardus advoc. Brunsvic. 727, 1.
 Bernardus m. k. d. n. ar. Lindem. 723, 10.
 Bernsteln, Veinsteln, castrum in Alsatia 286, 15, 312, 25.
 de Peinstain, Peinstain, Peinstain nobiles 650, 50, 669, 59; Pillingus.
 S. Bernardus episc. Hildesheim. 696, 50.
 Bertalt, Wakeri, Iohannes dom. de Gramfnes.
 Bertaven Flandr. 412, 30.
 Bertba, Beiebia, Berta, Bertrada, Bertradi, Berle, Berte.
 S. Berta 399, 10.
 Bertrada, uxor Pippini regis, 130, 388, 35, 393, 765.
 Berta, uxor Henrici IV. imp. 81, 1, 354, 40.
 Berta, uxor Philippi I. regis Franc. 80, 10, 782, 10, 785, 35.
 Bertba, uxor I. Othonis I. com. Campan. 383, 35, 384, 1.
 Berte, fil. Gouberti de Bruel, uxor Gerardi II. de Gauche, 422, 35.
 Bertradi, uxor Elgeri de Vlucht, 557, 25.
 Berte, fil. Racons de Gavre, uxor Eustachii II. de Roouls, 421, 5.
 Bertha de S. Lörz 703, 5.
 de Berthocarts, Berthecour, ad Quercus villa 277, 30, 278.
 Bertheim, Berthehen, Bertheheim, villa 104, 30, 105, 25, 120, 40.
 Bertilla priorissa Forest. 526, 15.
 S. Bertini, St. Bertin, Sithiense, Sythiense monast. 527, 40, 745, 749-795, 797-828, 839; eccl.: S. Dionysii, S. Martini, S. Martini, S. Martini in Insula, S. Petri, altaria: S. Crucis, S. Laurentii; abbas 745, 25, 784, 5, 849, 35, 848; abbas t. p. 756; prior: Phippius, Godardus; superior 805, 1, 848, 35; capitulum 797, 30; collegium 783, 35; conventus 841; Berthinensis, Sithiensis, Sythiensis mon. 775, 50, 780, 25, 807, 10, 841, 10; mon.: Germanus, Runoldus, Symon, Iohannes de Berthunia, Iohannes Alfardi, Willet-

mus de Niles, Petrus Bourgois, Iacobus Anesari, Franciscus de Walucapellu, Bertinus Dampman; hospitallarius: Wilhelmus; -- porta 818, 25; porta: S. Petri. -- Bertinenses 826, 23.

S. Bertini eccl. Popering 865, 35.

S. Bertinus 747-751, 754, 756-763, 767, 45, 773, 775, 779, 8-781, 783, 10, 790, 85, 802, 40, 807, 25, 809, 50, 811, 30, 812, 816, 858, 3c, 860, 25.

S. Bertinus mon. S. Bertini, fil. Walberti com. Ardensis, 761, 20.

Bertinus Dampman mon. S. Bertini 744, 20.

Bertoldus, Bertholdus, Berchtoldus, Berchtoldus, Berthodus, Berthulfus, Bertulphus, Peroldus, Perchtoldus, Perchtoldus; Berthol, Berctous.

Bertulfus archiep. Trever. 50, 30.

Bertoldus I. episc. Argentin. 312, 25.

Bertholdus episc. Babenberg. 710 n. 6.

Berchtoldus episc. Coloniensis 355.

Bertholdus episc. Eborac., provice. ord. milit. fr. domus Theuton., burgavus de Nörenberg 590-601.

Berchtoldus episc. Patav. 622, b, 658, 35, 673.

Bertoldus episc. Tull. 254, 20, 262, 25, 277.

Bertoldus I. abbas Cremisan. 630, 6, 632, 20, 670, 35.

Bertholdus de Ahliten II. abbas Cremisan., mon. Gerst. 629, 635, 673.

Bertholdus abbas Fuld. 706 n. 8.

S. Bertoldus abbas Gerst. 633, 20, 635, 35, 657, 35, 671; vite 672, 10.

Bertulfus praepos. S. Donaciani Brug. 793, 794.

Bertoldus praepos. Ilfeld. 588, 20.

Bertoldus praepos. Stederburg. 720.

Bertoldus vicarius Stederburg. 721, 60.

Bertholdus mon. de Tancila 675, 35.

Bertoldus dux Bavar. 628, 20, 661, 30, (Bernhardus vocatur 647, 25).

Bertoldus dux Karinth. 627, 6.

Bertoldus V. dux Meran. 119, 45, 355 n. 3, 536, 6, 700, 20, 820, 10; fil. Agnes, Gertrudis.

Bertoldus IV. dux Zaringia 108, 30, 214, 20.

Bertoldus V. dux Zaringia 116, 6, 357, 10, 839 n. 3.

Bertoldus dom. de Colenstede 726, 10.

Bertoldus de Lochene 724, 40; uxor et liberi 724, 40.

Bertoldus de Mauders 722, 20, 727.

Bertous, frater Walteri de Sarren. 441, 45.

Bertulfus praepos. opp. Brug. 441, 40.

Bertoldus Bulding civis 727, 1.

Perchtoldus Losenstainarius 676, 35.

Bertol Walen Flandr. 441, 40.

Bertala v. Berla.

Bertramnus, Bertramnus, Bertrannus, Bertraudus, Bertramus, Bertrams, Bertran, Bertran.

(Bertrandus) archiep. Burdigal., papa Clemens V.

Bertramnus episc. Mett. 116, 45.

Bertramnus mon. Senoniensis 336, 45, 339, 20.

Bertramnus de Reins (Rayn) pseudo-comes Flandriae 454, 455, 511, 533, 834.

Bertricus comes Manfridi 459, 45, 460.

Bertramnus de Adersem 722, 30, 723, 10; fil. Ludolfus, A. billes.

SS. T. XXV.

Bertramnus de Velstede 726, 50, 731, 25.

Bertramnus de Vimmelsen 722, 50, 724, 25.

S. Bertini eccl. v. S. Mariae eccl. Malon.

Bertricus fundator monast. Malon. 34, 10.

Berthus civ. 802, 40.

Berewoud homo Karoli com. Flandr. 442, 10; fil. Watiens.

Berwoud Flandr. 442, 25; fil. Odvert. Pesa v. Bysa.

Besenode villa, *Bösenrode* 588, 10.

Bethania, Bethanie 445, 35, 534, 15; monast. S. Lazar.

Bethleem 706, 20, 804, 25.

Bethova, Betonia, civ. *Telou* 619, 1, 652, 40.

Bethuniensis terra 850, 45; de Bethunia, Bethune, Betune dom. (Robertus II), Robertus III, Wilhelmus; advoc. 444, 20; cf. Robert; -- de Betunia: Johannes III. episc. Camerac., Johannes abbas Althie.

Bethinhusen, Bethinhusen, villa, *Bethinghausen* 499, 45, 510, 30, 511, 30.

Betonia v. Bethovia.

Betto abbas S. Baronis Gandav. 568, 570, 25, 571, 40, 573, 15.

de Bevesels miles; Othmannus.

de Beverne, Bevre, *Everen*; Thierij (Thomas); Thieris; Frait

de Bevestare; Aubert.

Bejwerden v. Boywerden.

de Biand nemus 783, 5.

Biau-, Biau-, v. Bell-

Bibars solanus Balyf. 468, 30; fil. Malik-Said.

Bier- v. Ber-

de Bigardis: S. Wixina.

Bigendebili villa, *Beckhausen* 498, 20.

Bilstein; Biliste in Alburia, castrum, *Bilstein in Abotia* 254, 10, 257.

Biltein castrum in *Herynia sive* 587, 20.

Bilingus, Bilingus, Bilingus, Bilonus, Pillungus.

Bilingi villa, *Billingshausen* (?) 472, 25.

Billingus comes 472-474, 25; fil. Hermannus.

Pillungus de Peractain 632, 10, 633, 40, 671, 25.

Bilouus servus Gerardi ducis Lothar. 280, 40.

Biloeae (Gandav.) hospitale S. Mariae.

Bilitis v. Blithidia.

Binch castrum, *Binche* 425, 1, 446, 45.

Bindoria monast., *Binderen* 219, 1.

Binga, Pigna, *Bingen* 243, 20, 801, 45.

Bilacum; Bilacis, *Bierbeck* 219; de B. e. Walterus; Henricus nonnus Villar.

Birgerus rex Sueciae 478 n. 17; fil. Rixa.

Bisuntina civ. *Bisogna* 617, 5; Bisuntinensis dioc. 285, 1; Visocentium episc. Poperating.

Bitoris, *Beters* 828, 35; Bitorensis vicecomes: Rogerus.

de Billes, Vites, *Bilsch*, comes: Friedericus (I. dux Lothar).

Bituricae, Biturici, Bituricensis civ., *Burgis, Bourges* 14, 53, 31, 10, 361, 45, 544, 10, 617, 6, 834, 45; archiep. 544, 10; archiep. S. Austregisilus, S. Sulpitius, S. Wilhelmus. -- Bituricensis provincia 835, 6. -- Bituricae concilium 835, 6.

Bitzenhofarius v. Pizenhofarius.

Bivali saltus prope *Spitam* 37, 45.

Blaci 824, 35; dom. Iohannis.

Bladacensis civ. v. Baudas.

Blammont v. Albat-mont.

Blanca, Blanche, Blansqua; Blanche.

Blancha, fil. Ludovic IV. regis Franciae, uxor Alphonsi X. regis Castellae, 465, 10.

Blancha, uxor Ludovic VIII. regis Franciae, 304, 30, 398, 1, 451, 45, 454, 30, 455, 35, 456, 65, 457, 1, 838, 25, 542, 1, 823, 30, 832, 35, 833, 45, 834, 40, 835, 45, 836, 839, 25, 844, 40, 846.

Blanca, fil. Roberti I. com. de Artois, uxor Henrici I. regis Navarrae, 465, 25.

(Blanca), fil. Philipp III. regis Franciae, uxor Rudolphi III. ducis Austr., 665, 30, 709 n. 7.

Blanca, fil. Theobaldi I. regis Navarrae, uxor Iohannis I. com. Britanni, 455, 35.

Blancha comit. Campan. 299 n. 5.

Blanca, fil. Karoli I. regis Siciliae, uxor I. Roberti III. com. Flandr., 459, 40, 575, 6, 851, 1, 852, 35.

Blandinium, Blandiniense monast. S. Petri Gandav., *Blandin* 32, 1, 308, 45, 408, 6, 524, 50, 560, 6, 562, 30, 564, 566, 573, 1, 574, 20, 750, 45, 752, 25, 769, 10, 770, 45, 773, 774, 777, 10, 780, 40, 789, 45, 792, 35; abb. Florbertus, Gerardus, Iohannes, Egidius; prior: Hugo; mon. Womarus, Wedelicus. -- Blandinium monast. 773, 15.

Blangiacum monast., Blangiacensis eccl., *Blangy* 759, 1, 826, 5; abb. Richardus.

S. Blasii monast. (antea Peggonis-cella), *St. Blasien* 763, 10, 640, 50.

S. Blasii stare Cremisan. 630, 30.

S. Blasii turris apud *Herberca* 726, 45.

S. Blasius 670, 20; S. Blasii brachium 674, 6.

Blaso (s. e. Balzo) Curto camerarius Flandr. 773, 6.

Blavotini 754, 10, 823.

Bleda, fr. Attilae, 24, 20.

Blakenstede, *Beckenstedt* 735, 5; de B. Meyneco, Thidericus.

Blennerey villa 278, 35.

de Blendeca, *Blendecques*, candelis 788, 30.

Blesensis, Blesiensis, de Blois monast. 771; -- comites 771, 40, 851, 6; com. Gerlo, Theobaldus I., Odo I., Odo II., Theobaldus III., Stephanus, Theobaldus IV., Gualtherus, Ludovicus, Hugo V., Jobans, Hugo VI; comit. Marguerite, (Beatrice).

Blidolfus, Blidulfus, primicerius Mett. 254, 15, 274.

Blithidia, Blithia, Blithidia, Blithia, uxor Ansberti, 29, 35, 382, 397, 399, 20, 400, 25, 413.

Blot cognom. Walterus II. abbas S. Bertini.

Blois v. Blesensis.

de Blokeri (*Boquery*): Robertus abbas Villar.

Boamundus v. Boemundus.

Bobincensis historiographus (scil. Paulus) 663, 15.

Bocholle, Bogholt, villa prope *Euhin* 488, 20; de B. Iohannes (II. episc. Sleswic.), Henricus (episc. Lubic).

Bocholt, Bochold, villa, *Bouchout* 563.

de Bodelloo, *Bodelo*, abbas 215, 30.

Bodegisilus v. Arnaldus.

Bodera villicus Calmont. 811, 6.

Bodo episc. Tull. 253, 35, 262, 277, 25.

Bodo de Salders 728, 10, 727.

113

- Bodonis-monasterium, Bonmortier, S. Salvatoris monast. in Vosage. Bonmortier 235, 24, 254, 26, 262, 263, 1, 275, 20, 277, 278, 283, 286, 317.
- Bodsart v. Burchardus.
- Bosta, Egidius abbas S. Barnabae Gandav. Hoefles, Johannes Gandav.
- Boemandus, Boemundus, Bolamundus.
- Boemundus I. princeps Tarent. et Antioch., dux Apollon 281, 406, 2, 525, 43, 782, 19; uxor: Constanca.
- Boemundus dux Bavar. 649, 14, 659, 24.
- Boetius, Boetius 503, 10, 637, 40, 653, 20.
- Bohgis dux Aquitan. 40, 12; uxor: Oda. — Cf. Arnaldus.
- Bohemia, Boemia, Behemia, Behaigna, Bohemica terra 21, 77, 29, 364, 14, 427, 4, 473, 40, 543, 4, 593, 20, 607, 20, 608, 623, 22, 628, 10, 625, 20, 642, 1, 651, 10, 652, 10, 708, 20, 717, 718, 1. — Bohem. Boem. 221, 20, 255, 20, 282, 20, 371, 1, 608, 40, 628, 14, 651, 10, 677, 43, 709, 4, 718, 20; regnum 151, 20; rex 262, 20, 477, 20, 735, 20, 770, 20, 869, 20; regina 860, 20; dux 128, 10; dux et regis: S. Wenzlaus I. (Ottocharus I. Wenzlaus III), Ottocharus II. Primirel, Wenzlaus (IV) II, Wenzlaus (V) III; Hebricus, Radolfus III, dux Austr., Johannes, Carolus (IV), 109, 1. — Bohemlar rix placatus (Sper) 681, 20, 669, 4, 779, 20. — Bohemorum nomen 293, 10. — Bohemici proceres 303, 20.
- Bolislauus regis Wencertus III) rex Bohem. 668, 10.
- Bolislauus I. dux Polon. 661, 10.
- Bolislauus II. dux Pommeran. (princeps Sclav.) 478, 1.
- Bolislauus IV. dux Pommeran. 478, 20; uxor: Mechthildis.
- Bolislauus dux Slesiae 478, 20; uxor: Hedewigis; filii: Henricus.
- Bolonia supra mare, Bononia, Boulogne, Boulogne, Boulogna, Boenen 290, 20, 771, 1; ead. S. Mariae; monast.: Praedicatorum fr.: porta 820, 1. — Bolongium, Boulenois 420, 20, 757, 13; Boloniensis pagus 775, 20; comitatus 534, 40, 770, 10, 771, 20, 772, 824, 20, 825, 832, 20, 836, 4, 840, 20, 859, 40; comites 293, 40, 296, 10, 403, 20, 851, 10; e. o. m.: Adalolfus, Henricus, Eustachius I, Eustachius II, Eustachius III, Mathildis, Eustachius IV, Wilhelmus, Mathaeus; id. et Reginaldus, Mathildis et Philippus Hraunus, Wilhelmus XII. com. Avaranus, Robertus V. — episcopi: Balduinus de Ermelngem.
- de Bonafis: Isobus abbas Villar.
- Bona-Spes monast. 523, 40.
- Bondolus abbas Bononiensis 263, 20.
- de Bonen: Isobus abbas Sollres.
- Bonham castrum Galsn. 826, 1.
- Bonhem monast. 833, 20.
- de Bonhenem dom.: Franco.
- Bonifacius, Bonifacius, Bonifacius, Bonifacius.
- Bonifacius I. papa 637, 20.
- Bonifacius II. papa 637, 40.
- Bonifacius III. papa 81, 20, 437, 40.
- Bonifacius IV. papa 81, 20, 437, 40, 654, 20, 719, 10.
- Bonifacius V. papa 81, 20 (ut perperam III), 658, 20.
- Bonifacius VI. papa 50, 20.
- Bonifacius VIII. papa, Benedictus Guarani card. 213, 20, 561, 40, 583, 20, 673, 40, 687, 10, 691, 719—717, 40, 758, 1, 806.
- Bonifacius IX. papa 561, 20.
- Bonifacius papa v. Benedictus VIII. papa.
- Bonifacius archiep. Mogunt. 129, 283, 293, 20, 619, 654, 655, 660, 683, 40.
- Bonifacius episcopus Lausana. 123, 40, 583, 10.
- Bonifacius prior monast. Villar., mon. Claravall. 196, 20, 216, 20.
- Bonifacius II. marchio Montis-ferrati 824, 631 n. 13.
- (Bonifacius III) marchio Montis-ferrati 474, 10, 475 n. 16; filii: Aleidia.
- Bonifacius marchio Tusciae 382, 40; uxor: Beatrice; filii: Methilda.
- Bonivani v. Benaventum.
- Bonmortier v. Bodonis-monasterium.
- Bogna, Verona 49, 10, 63, 40, 373, 10, 412, 1; Bonensis, Byrcentis praepos. 113, 40; praepos.: Baldricus (episc. Leod.) Lotharius (episc. Leod.) Sifridus (II. archiep. Mogunt.); decani 272, 20; cano. n.: Hermannus (abbas Hemmerod. et Valls-saucti-Petri). — Bonensis dom. 10, 10, 72, 10.
- Bononia, Bologna 128, 20, 303, 250, 10, 381, 20, 363, 40, 702, 20. — Bononienses 1203, 20. — Bononiensis papa Lucius II. 100, 40; Bononiensis card. 697, 10; de mus.: fr. Praedicatorum.
- Bopardium civ. Boppard 543, 40.
- de Bopping: Conradus canon. Eichstet.
- Borburgh, Borborgh, Bourbourg, Bourbourg, Bourbourg, Bourbourch, villa et monast. monial. 792, 40, 799, 20, 806, 40, 809, 40, 813, 1, 814, 4, 815, 20, 819, 40, 823, 40, 825, 20, 828, 4, 833, 40, 853, 4; de B. altare 762, 20; abbatissa 811, 40, 813; decanus 815, 20; praep. 815, 20; curati 813, 40, 815, 20.
- Borburgensis terra 823, 1; castellum 771, 4, 823, 10; castellan.: Tugardus, Beatrice et Arnoldus (II. com. Galsn.).
- Borcetum (Brotto?) abbas: Weiericum.
- Borch civ. Burg 478, 1.
- Borgh castrum prope Mattica 509, 10.
- Borgrave Flandr., Al. Ghiselinus, 441, 40.
- Borsant, Gerelmus abbas S. Bavonis Gandav.
- Borna, Burna, castrum 104, 20, 105, 10; de B. Henricus.
- Bornes v. Barais I. dux Pommer.
- de Bortvelde dom.: Gevehardus senior et Junior.
- de Bosco monast. S. Mariae, Auisseville.
- de Bosco: Johannes IV. abbas S. Bertini.
- Boso abbas S. Mariae Hoyensis 17, 40, 78, 20.
- Boso archidia. Leod. 131, 20.
- Bosowo insula, Bosas 488.
- Bosorlis, Bousieres, monast. 254, 15, 275, 20.
- de Bossuut: Wilhelmus II. abbas S. Bavonis Gandav.
- Bosardus v. Burchardus.
- Bouchaing opp., Bouchain 446, 10.
- Bouchart, B. Achard v. Burchardus.
- de Bouchens: G. 812, 20.
- de Bouleir, Boulers, nobiles 553, 10.
- de Boulers: Nicholus; dominus 431, 10.
- de Boumy: Guillaume.
- de Bourdon: Erchembaut IX, Archembaut X.
- de Boure: Walon.
- de Bouyca: Wautier.
- Boissart v. Burchardus.
- Boutery, Guillaume.
- Bovaria villa 211, 1.
- Bova, Boves, opp. Boves 428, 45; de Bova: Hugo, Johannes, Ingelramus.
- Bovina, Bouvina, villa 449, 450, 454, 45, 540, 20, 562, 4, 589, 1, 627, 20, 631, 1, 632, 4, 634, 20, 635, 10. — Bovinus, de Bovienci pons 294, 10, 631, 1.
- Bovo abbas S. Bertini 751, 20, 756, 10, 781, 785, 20, 812.
- Bovo dom. de Nivella 213, 30.
- Bova de Wakar castellanus de Miravaut 94, 20.
- Boytwarden, Boytwarden, Boytwarden (a praef. Coltwarden 507, 10, 508, 1).
- Boytwardermer palus 608, 1.
- Bova v. Bova.
- Brapalmis, Brapalmis, Bapume 799, 20, 824, 40; de Bapume castellan.: Gilhon, Gilles.
- Brabantia, Brabantia, Brabantia, Brabant, Brabantia terra 116, 119, 5, 184, 20, 185, 40, 188, 20, 189, 40, 195, 199, 1, 201, 40, 204, 1, 205, 234, 20, 387—389, 392—403, 447, 15, 450, 526, 40, 528, 20, 542, 4, 543, 546, 20, 574, 20, 781, 20, 801, 20, 830, 10, 832, 4. — Brabantini, Brabantii 176, 1, 177, 20, 182—185, 188, 229, 20, 407, 10, 477, 1, 488, 20, 640, 10; duces 407, 10; ducatus 294, 1, 397, 10, 413, 20; principes 395, 20, 396, 4, 401, 15, 426, 20; duces 32, 20, 387, 388, 20, 390, 20, 392, 397, 33, 398, 400, 20, 401, 405, 20, 406, 20, 410, 411, 1, 506, 20, 620, 675, 20, 576, 1, 758, 40, 759, 20; d. u. c. s.: Godefridus I, Godefridus II, Godefridus III, Henricus I, Henricus II, Henricus III, Johannes I, Johannes II, Johannes III. Regibus duces vide v. Burgundia; ducatus 690, 40, 831, 10; comes 60, 45; — archidia. de B. (in ecclesia Cameracensi) Gerara. — Brachbatensis pagus 567, 6.
- Bracrensis civ., Braga 617, 5.
- Braccata Gallia v. Gallia.
- Brachsum S. Georgii 802, 5.
- de Braune comites: Walters, Robert; ead. filii: Agnes. Cf. Dreues.
- Bramstedo villa 501, 20.
- Brandenburg, Brandenbur, Brandeburg, Brandebure, Brandeburch, Brandeborgh, Brandeborch, Brandenburgensis civ. 477—486, 10; ead. 481, 485, 1; ead. S. Godehardi, S. Petri; capella 454, 20, 485, 10; episcopus 450, 483, 486; episcopi: Titmarus, Wiggerus, Wilmarus, Sifridus I, Aldwinus, Sifridus II, Ruthgerus, Ieronymus (Schula); praepos.: Gerardus, Henricus, Aldwinus, Gunzelinus, Sifridus, Altricus, Jacobus; priores: Henricus; — archiepiscopi: 130, 20, 501, 4, 728, 20, 779, 20; march.: Albertus I, Ursus, Otto I, Otto II, Albertus II, Johannes I, Otto III, Johannes II, Otto IV, Conradus, Johannes III, Otto V, Albertus III, Otto VI, Hermannus, Frikoricus I (VI), Joachim I, B. marchio camerarius imperii 661, 20, 662, 5. — Brandenburgensis cronica 454, 20.
- Brandenburg, Brandenburch, Brandeburch Norum, Neubrandenburg 487, 20, 479, 10, 481, 20.
- Brandenburg, Brandeburch (norum); castrum in Frussia orient. 480, 1, 482, 15.
- Brandistum, Brandisium, Brindis 356, 20, 357, 10, 400, 10; Praemonstrat. ord. — Brundisii portus 802, 50.
- Brant dom. de Lindede 726, 20, 727, 20.
- Brant certus Duonem, 726, 20.
- Bratubantiae, Bratuspantium comes: Anstridus.
- Bray soub. Soinne castellum, Bray v. Soins 455, 20.
- Bray salsu pra. Bray 446, 40.
- de Breda, Breda, dominus 430, 4.
- de Brekin dom. cf. Bruco.

574, 10. 575, 25. 582. 689. 749. 43
750, 1. 767, 6—770, 6. 810. 8. lib. et i:
Ludovicus (Babus), iudib.
Karolus Crassus imp. 382, 25. 750.
Karolus IV. imp. rex Bohem. 598.
599, 30.
(Karolus V) imp. 883, 26.
Karolus III. Simplex rex Franc. 50, 35.
52, 53, 10. 382, 30. 383, 394. 397, 18.
401. 406, 30. 413, 40. 428, 15. 560, 45.
584, 36. 567, 30. 575, 40. 582, 630, 10.
750. 770. 771. 773, 25. 778, 30.
810, 10; uxor: Ogiva; lib. et i:
Ghiela, Ludovicus.
Karolus (de Valens), fil. Philippi III.
regis Franc., 426, 48. 549. 556, 15. 583.
Karolus IV. rex Franc. 397, 45; uxor:
Maria.
Karolus rex Provinciae, fil. Lotharii I,
49, 6. 382, 26.
Karolus I. rex Siciliae et Hierosolym.,
comes Andeg. 329. 383—367.
454, 10. 458, 50. 457. 459. 460. 463.
464. 543. 576, 6. 577, 40. 690, 40.
708. 710, 26. 755. 833, 18. 844, 40.
847. 851, 1. 852. 856. 856, 16. 860, 40.
—863, 1; lib. et i: Carolus II, Blanca.
Karolus II. Claudus rex Siciliae, princeps
Salern., fil. Caroli I, 709, 16. 710, 35.
862. 863, 1; uxor: principis Salerni;
fil.: Karolus (Mariellus).
Karolus (Mariellus) rex Ungar. 701, 15.
718, 35; uxor: (Clementia); fil.:
(Karolus Robertus).
Karolus Robertus rex Ungar. 717 u. 7.
Karolus dux Burgund. 583, 30; fil.:
Maria.
Karolus dux Lothar., fil. Ludovici IV.
regis Franc., 382, 29 (ubi Lotharius
vocatur). 383. 384, 10. 385. 394. 395.
398, 30. 401. 402. 404, 35. 406—408, 30.
413, 45. 426, 10. 575 (ubi rex
perpetuum appellatur). 582, 30. 778, 30;
uxor 406, 45; lib. et i: Otto, Gerberga,
Ermengardis.
Karolus (Bonus) comes Flandr. 441.
527, 40. 528. 568, 15. 574. 582, 50.
752. 785, 35. 789. 791—795, 10. 797, 15.
Karolus, fil. Roberti III. com. Flandr.,
851, 1.
Karolus p. Henricus V. imp.
Karolus 390, 25.
Caron dom. de Rome 431, 45.
Carthago, Kartago, Cortage, Cartage 16.
463, 15. 633, 45; episc. i: Cyprianus.
Carthagine, Carthaginiensis, Carthaginiensis
ordo 633, 25. 657, 30. 670, 10. 751, 40;
—Carthaginiensis observantia 648, 60.
Casimirus dux Polon. (de Teachen)
717 u. 9; fil.: (Viola).
Casimerus II. princeps Sclav. (Pom-
meran.) 478, 1.
Castellum, Caspella, castrum, Castell in
Flandria 524, 10. 782, 42. 783, 15.
785, 30. 794, 30. 803, 20. 830, 30;
eccl.: S. Petri; Castellensis Robertus
(comes Flandr.).
Caspar Miltanger miles 578, 10.
Caspil montes 310, 30.
Cassanda villa, Cadesand 560, 5.
Cassella villa Hannop. 103, 25.
Cassibellannus, Cassibellannus, rex Bri-
tann. 560, 35. 565, 15.
Cassinensis monast., Mons Cassinus,
Monasterium 460, 35. 640, 25. 855, 40. —
Cassinensis 629, 45. 666, 35. 643, 45.
653, 10; abbas 460, 35. 666, 40; abb.:
Theothmarus, Desiderius; mon.:
Karlsonopus.
Castiodorus Senator 26, 45.
Castellan rexes: Aldersonus VIII, (Al-
fonsus IX), Ferdinandus (II), Alfonsus
X. (rex Rom.)

de Chastillon, Chastillon, Chastillon s.
Marne: Guido II, Gauchiers.
Castello opp., Chastillon s. Seine 325, 26.
Chastiel-Pelerin in Palaeztina 428, 36.
de Chasteleraut, Chasteleraut, vicecomes
436; uxor: Ysabella.
de Castello-Yillico, Chasteleraut dom.
(Simon).
Castinensis comes: Ingelgerius.
Castrense territorium, Chastel-sur-
Moselle 284, 15.
de Castriloco, S. Waldetrudis.
de Castra, Bhascaul: comes Regnal-
dus, Henricus episc. Viridus.
Castris mons iuxta Traiectum 98, 26;
eccl.: S. Mariae Magdaleneae.
Castrucius dom. Lucanae civ. 394, 45.
Catacumba monast. 127, 8.
Catalaunum, Catalauni, Chalons, Ca-
thalanensis, Chathalaensis civ. (Ca-
lons s. Marne 15, 35. 158, 166, 8.
290, 25. 532, 35; episc. 38, 40; episc.:
Memmius, Gebutius, Gaufridus, Rot-
coltus.
Cathalonici 863, 20.
Cathedrinus soldanus 818, 30.
S. Katherinae eccl. Brunsvic. 731, 25.
S. Katherinae capella Danubr. 327, 26.
S. Katherinae monast. monial. Vainach
ord. Cistere. 699, 40. 704, 30.
S. Katherinae eccl. Leod. 128, 40.
S. Katherinae stare lifeld. 589, 1.
S. Katherinae altare Yillar. 210, 1.
S. Katherinae 653, 10; S. Katherinae
legenda 675, 20.
(Katharina), uxor I. Ottonis III. ducis
Bavar. 663, 6.
Katherina, fil. regis Sueciae, uxor Sifridi I.
com. de Ansbach, 476, 25.
Katherine, uxor Walteri de Belonne,
433, 20.
Cato, Cato 503, 15. 669.
Caturcensis (Cator) comitatus 851, 40.
Caumont p. Calmont.
Caunifus civis Colon. 370, 40.
de Katenim: W. maior decan. Leod.
Casimerus p. Casimirus.
Chastpach, Chastpach, villa dioc. fatar.
631, 45. 632, 15. 670, 10. 671, 30.
S. Ceciliae eccl. Colon. 16, 36, 6.
S. Ceciliae in Rom. card. presb. Sym-
on (papa Martinus IV).
S. Cecilia 77, 30. 119, 25.
Cecilia abbat. Sustri, fil. Cendeboldi
regis, 50, 30.
Cennacum, Cennacensis abbatia S. Ma-
riae, Cincy 105, 30.
Ceinderboldus p. Cendeboldus.
Celoia civ., Celi 619, 1. 620, 1. 652, 10.
653, 6.
Celestinus I. papa 637, 34. 653.
Celestinus II. papa, Wido card. 100, 40.
532.
Celestinus III. papa 77, 15. 114, 45.
115, 1. 116, 1. 144—147, 25. 149, 15.
537. 538, 25. 698, 45. 819, 44. 821, 45.
Celestinus, Celestinus, IV. papa, Gode-
fredus card. episc. Sabina, 128, 40.
129, 1. 303, 35. 453, 15. 543. 687, 6.
704. 843.
Celestinus V. papa, Petrus de Morona,
eremita ord. S. Benedicti 561, 40.
697, 6. 691. 717. 756, 1. 866.
Celheim, Chelheim p. Kelheim.
Celyus diocis 523, 15.
Cella monast. ord. Cistere., Ah-Zelle
711, 15.
Cella villa Abat. 259, 5.
Cella-Acherl p. Achericum.

Cella-angelorum monast. ord. Cistere.,
Engelzell 659, 1.
Cellense monast. p. S. Glisenti monast.
Cendeboldus, Ceinderboldus, Gondebal-
dus, Kindiboldus, Zenderboldus, Zan-
deboldus, Zandebaldus, Xenderboldus,
Xaindeboldus, rex Lothar., fil. Arnulf
imp., 50. 254, 10. 261, 10. 273. 274, 1.
382, 20; uxor: Oda; fil.: Benedicta,
Cecilia, S. Helendis (?).
Cenna p. Zeinna.
Cennac p. Cennacum.
Cenomanniae, Le Mans, comes: Holye.
Centumcellas 31, 46.
Cercio, Iohannes ranon. S. Donatiani
Brug.
Ceretello vicus supra Notam 130, 1.
Ceraria porta Rem. p. Carceris porta.
Cesarea magna 850, 1.
Cesarra civ. Palaeztinae 305, 40. 706, 15.
Cezariensis episc.: Eusebius.
Cesarinus abbas Prumensis prior Vilar. et
Heisterbac, 197, 6. 206, 6. 222. 223, 26.
Cessart, Kessart, villa, Cessart 196, 26.
211, 6. 231, 10.
Ch- of C-
Chalons p. Catalaunum
Chaan magnus Tartar, 753, 6.
de Chacenay, Chacensis, Cachenay, Cha-
cenay: Erara.
Calcedo civ. 653, 50.
Caldeorum regna 229, 40. — Chaldea
formae 111, 20.
Champaigne p. Campania.
Chanesseres 315, 45.
Chapfa villa Bavariae 869, 6.
Caribdis 858, 15.
Heribertus I. rex Franc. 382, 1.
Charibertus, Heribertus, II. rex Franc.
(Aquit.) 382, 6. 625, 35. 660, 1.
Karibertus comes Lothar. 130, 6; fil.:
Bertrada.
Chartres p. Carnotensis.
Chart- p. Cast-
de Chauceit: Walterus archidiacon. Leod.
Chenoi, Quarcelum, Chenois 211, 6. 217.
230, 15. 234, 5; magister 231, 1; ma-
gister: Iohannes de Wintresen.
Chymensis, Chymensis, episc.: Rugerus.
Childebertus, Hildebertus, Hildibertus.
Hildebertus abbas S. Baronis Gandav.
570, 20.
Childebertus I. rex Franc. 28. 382, 1.
Childebertus II. rex Franc. 382, 6. 625, 1.
640, 20. 659, 45. 761, 1; fil.: Theodo-
bertus II, Theodericus II.
Childebertus, fil. Theoderici II. regis
Franc., 382, 10.
Hildebertus (Hildericus 387, 35) III. rex
Franc. 41, 6. 382, 6. 387. 406, 15. 572, 20.
682, 25. 748, 25. 761, 45. 762; fil.:
Dagobertus III.
Childemarcus abbat. Fiscan. 760, 20.
Childericus, Childericus, Hildericus, Hil-
dericus, Hildricus.
Hildericus I. rex Franc. 357. 392, 15.
400, 20. 406, 1. 413, 35. 582, 20; uxor:
Basina; fil.: Clodoveus I.
Childericus, fil. Clotharii I. regis Franc.
382 (ubi fil. Calpurnici I. filii tribu-
untur).
Childericus II. rex Franc. 31, 25. 32, 20.
37. 39, 20. 253. 259, 1. 269, 1. 392, 6.
397, 24. 582, 25.
Hildericus III. rex Franc. 130, 1. 327, 25.
388, 10. 393, 20. 406, 20. 582, 25.
639, 20. 744, 20. 764.
Hildericus p. Hildebertus III. rex Franc.

- Childericus rex Wandal. 654, 16.
 Childo, Chillum, eccl. *dioc. Cantuar.*
 803, 604, 2.
 Childericus, Childericus, Childerics,
 Childricus, Childericus, Childericus.
 Childericus rex Burgund. 387, 392, 15,
 398, 19; fil. Carolus.
 Childericus I. rex Franc. 31, 24, 382, 1,
 387, 392, 20, 400, 20, 408, 10, 582, 20;
 fil. Lotharius II.
 Childericus (Danel) II. rex Franc. 387,
 406, 20, 582, 20, 743, 20, 763, 20.
 Chiacria, Ching 393, 19; eccl. S. Petri.
 — Chialacensis comes 80, 24; de Chyal
 com. Ludovicus IV. Ludovicus V.
 de Chytra, Cytra, Chytra; Doumison.
 Chisechis vna 92, 2.
 de Chisoling, Chysoing, Cysotig; Johan,
 Hellin I. Hellin II. Ernoul.
 Chiod., Chid.
 Chiodo rex Franc. 387, 1, 392, 15, 400, 20,
 406, 2, 413, 20, 582, 20; uxos: Me-
 roreus.
 Chiodaldus, St. Chiodomeri regis Franc.
 382, 1.
 Chiodomerus rex Franc. 382; fil. Chio-
 daldus.
 Chiodomerus, St. Gunteranni regis Franc.
 382, 2.
 Chiodoreus, Ludovicus, Ludovicus, Lo-
 dowicus, I. rex Franc. 25, 387, 392,
 398, 10, 400, 20, 406, 2, 412, 20, 582, 20,
 623, 20, 638, 20, 640, 20 (*ubi perperam*).
 653, 20, 654, 10, 698, 20; uxos: Chro-
 dilda; liberi: Theodericus I., Clo-
 domerus, Childobertus I., Clotharius I.,
 Malaberge.
 Chiodoreus II. rex Franc. 31, 24, 37, 25,
 39, 382, 2, 387, 408, 10, 582, 20, 743;
 uxos: Bathilda; fil. Lotharius III,
 Childericus II., Theodericus III.
 Chiodoreus III. rex Franc. 382, 2, 387, 20,
 406, 10, 582, 20, 743, 20.
 Chiodoreus Dagobertus III., Gundobadus.
 Chiodulphus, Chiodulphus, Chiodulphus,
 episc. Meit. 29, 20, 33, 392, 10, 392, 20,
 398, 20, 400, 20.
 Clotharius, Clotarius, Lotharius.
 Clotharius I. rex Franc. 382, 387, 392, 20,
 398, 10, 400, 20, 406, 2, 413, 20, 582, 20,
 743, 1, 760, 1; uxos: A. Radegundis;
 liberi: Grano, Guntharius, Chil-
 dericus, Heribertus, Gunterannus,
 Childericus I., Sigibertus I., Blitilda,
 Chotilda.
 Lotharius, St. Gunteranni regis Franc.
 382, 2.
 Clotharius II. Magnus rex Franc. 29, 20,
 30, 20, 31, 20, 382, 2, 387, 392, 20,
 393, 20, 400, 20, 406, 10, 582, 20, 743, 2,
 759, 10, 760, 1; uxos: Beretruda;
 liberi: Dagobertus I., Charibertus II.,
 Blitilda.
 Clotarius III. rex Franc. 31, 20, 39,
 382, 2, 387, 20, 406, 10, 572, 20, 582, 20,
 743, 10, 760.
 Lotharius IV. rex Franc. 406, 10, 572, 10,
 743, 20, 763, 20; *false* 572, 10.
 Lotharius, St. Dagoberti III. regis Franc.
 387, 20, 582, 20.
 Chotilda, St. Clotharii regis Franc., 382, 1.
 Chodwie p. Gothwien.
 Cholet card. 862, 10.
 Choria, Chorinensis, Corinensis abbatia
 ord. Cister., *Choria* 478, 20, 482.
 Chouchiacum, Chouchi a. Cocclium.
 (Chramnus), Crannus, St. Clotharii I.
 regis Franc., 382, 1.
 Christianus, Crispianus, Crestien.
 Christianus I. archiep. Mogunt. 243, 248.
 Christianus II. archiep. Mogunt. 238, 25,
 243, 704, 25, 705, 1.
 Christianus episc. Patav. 621, 624, 15,
 648, 20, 651, 20, 656, 25, 657, 15,
 661, 20, 664, 20, 669, 2.
 Christianus Otistorfer abbas Cremitan.
 676, 20.
 Christianus decan. Bonn. 222, 20.
 Christianus II. comes Oldenburg. 512, 10.
 Christianus III. comes Oldenburg. 503,
 512, 10.
 Christianus IV. comes Oldenburg. 503, 20,
 507, 20, 508, 15; uxos: Agnes; fil.
 Johanna I.
 Christianus V. comes Oldenburg. 508, 210,
 512, 15; uxos: Iulita; fil. Johannes II.
 Crestien de Ghistels 443, 10; uxos:
 soror Bodardi Flandr.
 S. Christoforicus *prope Leodium* 112, 20.
 S. Christophori eccl. Brug. 794, 5.
 S. Christofori de Vico cella, St. *Christo-*
phus en Vic 283, 25, 285, 15, 315, 25.
 S. Christofori ahare Siederburg. 731 a. 10.
 S. Christofori scrinium Siederburg. 728, 15.
 S. Christoforus 110, 25, 119, 25.
 Christoforus papa 82, 20.
 Christoforus dom. de Liechtenstein 678, 20.
 S. Croydegandus episc. Meit. 399, 20.
 Crothilda, Crothilda, Crothilda, uxor
 Clodovei I. regis Franc., 387, 392, 15,
 398, 400, 20.
 Chruo dux Sclavorum 473, 20.
 S. Grisogoni tit. Rom. 825, 25; eccl. S.
 Stephanus de Lenghetonne.
 S. Grisogonus 77, 20.
 Grisotomus, S. Johannes.
 Chunibertus v. Cunib.
 Chusi 208, 2.
 Chy- o. Chl-
 Cyensis, Zeits, episc. Walranus.
 Cil- o. Chl-
 Cilicia 310, 20; Cilicis (*rectius Cilicis*)
 partes 291, 40.
 Cilinis annus 39, 2.
 (Cinthius), Chicjus card., Honorius III.
 papa.
 Chireh- o. Kirch-
 Cliecus rusticus Steding 508, 50.
 Cliaucensis, *Chicster*, episc. Hilarius.
 de Cymal, Cymel, *Chimoy*: Alart, Gilles.
 Cistercium, Cystercium, monast. *Citeaux*
 197, 20, 212, 20, 223, 20, 235, 20,
 225, 20, 621, 20, 632, 664, 670, 40;
 Cisterciensis abbas, dominus 199, 20,
 215, 10, 223, 20, 796, 835, 2; Cister-
 cienses abbates 840, 1; abb.: Stepha-
 nus, Robertus, Guido (card. episc.
 Praenest.), Conradus (episc. Portu-
 ensis). — Cistercienses, Cystercenses,
 Cisterciensis, Cystercii, de Cillaus
 ordo 73, 20, 112, 117, 20, 122, 125,
 127, 128, 134, 25, 195, 20, 198, 20,
 223, 20, 227, 228, 1, 230, 2, 232, 25,
 233, 20, 234, 285, 25, 300, 15, 390, 25,
 396, 20, 397, 2, 431, 20, 477, 20, 478, 20,
 485, 20, 505, 20, 506, 20, 525, 528, 20,
 561, 20, 573, 1, 595, 10, 636, 20, 657, 20,
 659, 2, 668, 692, 20, 697, 10, 699, 20,
 711, 25, 717, 20, 752, 2, 753, 1, 784, 25,
 787, 796, 20, 800, 801, 20, 824, 25,
 825, 11, 840, 1; cf. *grisei in Glossario*
 — Cisterciensis ord. claustrum 242, 2,
 243, 10; monast.: Ceaus, Choria,
 Lehny; — generale capitulum 127, 20;
 — professus: Philippus (episc.
 Eichstet.); contra: Ionatas; —
 Cisterciensis moniales 134, 20; — pro-
 fessio 803, 40; habitus 230, 10.
 Cistermpde p. Sistormpde.
 S. Clara ord. S. Domiani 658, 25, 848, 10.
 Clara-vallis, Clarevallis, Clarevallum,
 monast., *Clareaux* 69, 25, 128, 5,
 195-197, 20, 201, 1, 202, 212, 20,
 213, 10, 223, 235, 20, 530, 25, 752, 20,
 800, 20, 801, 819, 20, 833, 20, 836, 20;
 — Clarevallenses 201, 20, 208, 20;
 Clarevallensis abbas, dominus 197,
 206, 208, 209, 20, 212, 2, 214, 10,
 215, 20, 223, 20, 225, 835, 5; abb.:
 Bernardus, S. Robertus, Fastredus,
 Conradus (episc. Portuensis), Wilhel-
 mus, Stephanus; mon. Bernardus
 (papa Eugenius III.). — Clarevallensis
 praefectus 250, 20.
 Clarissa, Clariase, Clariacia, Clarica,
 virgo, St. Godefridi V. ducis Lothar.
 396, 1, 396, 10, 408, 20, 426, 20.
 Clariss, St. Michaelis II. de Harnaes,
 uxor Eustacii de Lens, 433, 10.
 Claramariscum, Clameres, *Claramaris*,
 monast. S. Mariae 753, 2, 754, 25,
 755, 25, 801, 807, 25, 809, 20, 815, 25,
 823, 20, 828, 10, 841, 854, 855, 1;
 abb.: Goufridus, Guillelmus, David,
 (Everardus), Lambertus; prior:
 Nicolaus; fratres 823, 20. — Velu-
 curia 801, 25.
 Clarus-mons, *Clarmont* 286, 288; eccl. S.
 Mariae Magdalenae.
 Clarus-mons, Affernenais urbs, *Clermont*
Ferrand 26, 25, 797, 50, 852, 10;
 synodus 28, 25.
 Claromontensis comes 816, 25, 819, 20.
 Clarus-mons castellum, *Clermont prope*
Leodium 94, 20, 103, 25.
 Claudius imp. Rom. 15, 20, 19, 25.
 Clausulae portae 407, 50.
 Clameres v. Claramariscum.
 Clematius Colon. 692, 15.
 Clematius alius Colon. 692, 15.
 SS. Clementis et Trudonis eccl. parroch.
 Leod. III, 25.
 S. Clementis monast. Meit. 271, 15.
 Clemens I. papa 17, 25, 88, 15, 270.
 Clemens II. papa, Suidgerus episc.
 Babenberg. 73, 2, 662, 1 (*ubi perpe-*
ram Gregorius V. dicitur). 664, 10
 (*ubi Leo dicitur*).
 Clemens (III) antipapa, Wicbertus ar-
 chiep. Ravenn. 91, 1, 94, 20 (*ubi cum*
Desiderio abb. Cassin. confunditur).
 524, 25-526, 2.
 Clemens III. papa 503, 25, 517, 536, 20,
 537, 2, 621, 20, 627, 20, 664, 20, 698, 25,
 819.
 Clemens IV. papa, Francus, Guido card.
 episc. Sabin, archiep. Narbon., episc.
 Podiensis 13, 20, 365, 10, 366, (*facto*
Urbanus 459, 20), 625, 25, 673, 15,
 687, 10, 690, 20, 706, 851, 40-853.
 Clemens V. papa, Bertrandus archiep.
 Burdigal. 561, 25, 593, 2, 568, 25,
 673, 40, 685, 40, 687, 10, 691, 20, 717,
 796, 20.
 Clemens VI. papa 561, 20, 596, 597.
 S. Clemens episc. Meit. 15, 20, 254, 2,
 270, 271, 335, 25, 523, 20.
 Clemens clericus Dionandi 29, 15.
 Clemencia, Clemencia; Clemencia, Cli-
 mencho.
 Clementia, St. Rudolphi regis Rom., uxor
 Caroli Martelli regis Ungar. 709 n. 1,
 717, 25.
 Clementia, St. Willelmi com. Burgund.,
 uxor Roberti III. com. Flandr., 382, 40,
 527, 20, 569, 1, 574, 25, 785, 786, 55,
 790, 791, 20, 792, 20, 799, 15.
 Clemencia, St. Rogeri I. de Rosoy, uxor
 Henrici IV. com. de Salinis, 430, 25.
 Clemencia, uxor Jacobi, filii Willelmi IV.
 castellani S. Audomari, 432, 10.
 Climenche, St. Nicholai I. de Ramegul,
 uxor Gerardi de Halut, 423, 20.

Clementia de Malevia 213, 18.
 Clementia de Ricasari 233, 1.
 Clementia vel Agatha, uxor Hugonis de Wessadio, (17, 6).
 Clementia, uxor Arnoldi de Wessmale, 214, 16.
 Clethaim villa, Kletheim 869, 1.
 de Cleve, Cleves, Clevenca com. 409, 40, 411, 40, 506, 25, 820, 20; com: Theodericus III, (Theodericus V), Theodericus VI.
 Climenca e. Clementia.
 Clobelouch, Clibelouch v. Rudolfus archiep. Mogunt.
 Clericus: Henricus, Herbordus.
 de Clocestre, Gloucester, comes 436, 20, 450, 30, 457, 45, 458; uxor: St. Hugonis XII. com. Marh.
 Cluniacum, Cluniacum, Cluniacum, Cluniacense monast. Chmy 524, 15, 527, 30, 630, 66, 643, 15, 656, 15, 668, 35, 750, 16, 787, 1, 788, 1, 790, 792, 25, 797, 40. — Cluniacenses 60, 25, 666, 20, 782, 753, 1, 758, 20, 775, 35, 786, 40, 790, 792, 800, 801, 804, 1, 806, 40, 811, 15, 839, 45; abbas 666, 30, 751, 20; abb.: Odilo, S. Hugo, Paschasius; prior: Hildebrandus (papa Gregorius VII); monachus 788, 1; mon.: Odo (papa Urbanus II), Petrus Leonis (antipapa Anacletus II), Odo (abbas Albiac). — Cluniacense consuetudines 670, 15. — Cluniacensis ord. monast. Douv.
 de Clusa, G. 827, 15.
 Clusentenes villa 324, 35.
 Clutino, Reynerus de Roosbeke.
 Cnulo v. Canulus.
 Cobblout, Hejô.
 Cobla magnus chasn Tartarorum 850, 10.
 Couchi castellum, Couchy-le-Château 800, 10; de Couch, Couchaco, Chouchiacô, Chouel dom. 810, 10, 851, 1; dom: Thomas, Robertus, Radulphus I, Ingelramus III, Radulphus II, Ingelramus IV. Cf. Yrevin.
 Coche vicus Leod. 115, 15.
 Coghina villa 218, 10.
 de Coine amiraldus 255, 45, 305.
 Colclare eccl.; Colclare 866, 45, 858, 1.
 Coliamont, Coqueamont 217, 35.
 Coldine, Poules.
 de Colle-medio: Petrus praepos. S. Audomari.
 Collewido cast. Gbijn, 828, 1, 830, 30.
 Colocia, Colocza 355. — Colocenses 365, 40 (ubi cum Colocensibus confunditur); — cathedra 365, 45; archiep.: Perchtoldus, Smaragdus; — domina 366, 5.
 Colof suburbium S. Audomari 820, 1, S. Cholomannus 621, 20, 631, 30, 634, 45, 7), 657, 1, 661, 45, 664, 5, 669.
 Coloman, St. Andreas II. regis Ungar., 285, 15.
 Colonia (Agrippina, Agripina, Agrippina, Agrippinensium), Couloingne, Coloniense civ. 14, 16, 15, 17, 25, 18, 10, 21, 23, 20, 30, 8, 47, 35, 49, 15, 50, 30, 53, 40, 67, 71, 80, 76, 45, 89, 25, 95, 45, 103, 35, 108, 1, 116, 15, 117, 131, 25, 135, 15, 140, 168, 15, 186, 20, 190, 1, 213, 30, 221, 224, 30, 227, 1, 229, 1, 234, 15, 247, 35, 253, 253, 344, 30, 357, 20, 370, 371, 372, 40, 375, 377, 379, 390, 20, 393, 40, 394, 20, 399, 5, 402, 40, 410, 15, 521, 528, 40, 528, 10, 535, 1, 546, 541, 40, 546, 40, 578, 18, 617, 5, 692, 698, 35, 710, 30, 763, 20, 804, 812, 20. — Coloniacense, Coloni, Coloni, Agrippinense, Agrippinense, Agrippini 14, 25, 17, 25, 18, 21, 10, 72, 25, 73, 10, 92, 10, 220, 30,

233, 20, 265, 1, 370, 40, 371, 40, 378, 35, 412, 575, 16, 577, 5, 792, 1; — dioec. 16, 20, 30, 1, 222, 30, 511, 30; eccl. 50, 25, 115, 5, 116, 20, 149, 30, 222; eccl. qd monast: S. Coelicia, S. Crucis, S. Gereonis, S. Marise, S. Pantaleonia, S. Petri (S. Victoria), SS. Virginum. — Coloniensis archiep., Agrippinensis metropolitanus 130, 20, 132, 133, 1, 134, 34, 373, 10, 377, 40, 401, 50, 475, 661, 48, 669, 1, 779, 34, 860; archiep.: Estrata, S. Severinus, S. Aquilinus, S. Evergistus, S. Cunibertus, Hildebodus, Gontharius, Wicfridus, Bruno I, S. Gereon, S. Heribertus, Pilgrinus, Hermannus II, S. Anno II, Fridericus I, Bruno II, Arnulphus I, Arnoldus II, Regoldus, Philippus, Bruno III, Aigulphus I, Engelbertus I, Henricus I, Conradus I, Sifridus, (Wicboldus); — Agrippinense clerici 21, 45; canon: Gevardus, Ericus. — Agrippinense concilium 21, 22, 10; congregationes 223, 1. — Coloniae dux 382, 20; Colonienses Iudaei; virgines 502; — capitulum 16, 6; — marcae 133, 45; solidus 222, 23.
 Colonia villa Flandr. 571, 10.
 S. Columbanus abbas Hibern., inclusus S. Bayonis Gandar. 280, 1, 569, 10, 654, 20, 748, 761, 5.
 Columbaria opp., Colmar 298, 1, 302, 40, 341, 342, 10. — Columbarienses 341. — de Columbario eccl. 315, 25; — porta 341, 40.
 de Columnna: Iacobus, Petrus cardinales; Colompenenses 866, 30.
 Comani v. Cumani.
 Comata Gallia v. Gallia.
 de Comblen: Rodulphus archidiaconus Leod.
 Comene civ., Comines 547, 15; Cominensis, de Comines dom: Baldwinus II, Baldwinus III.
 de Commarcy, Commarcy: Jehans.
 Compendium, Compendium, Comptegne 394, 30, 580, 15, 582, 15, 769, 40, 807, 35, 828, 25; eccl.: S. Cornelii.
 Compostellae vicus, San Jago de Compostella 83, 25; episc.: Cresconius; cf. S. Iacobus.
 Cousins IV, (de Gros) comes Britann. 427, 20; fil.: Constanche.
 Counata comes Suesston. 424, 15.
 Conciologis = Conzeulen 869, 45.
 Condatum, Condel, civ., Condatense monast., Conde super Scaldum 81, 10, 421, 20, 428, 15, 535, 45, 809, 45; praebendas 447, 20; dom: Regiers; de C.: Godefridus episc. Camerac.
 de Conflans, Scouffans: Wislaec.
 Confluentia 168, 20; abbas: Petrus.
 Cono papa 41, 35.
 Cono v. Cuno.
 Conradus, Conradus, Canradus, Churadus, Churadus, Chluradus, Churadus, Conradinus, Conradinus; Conradus, Conradus; cf. Cuno.
 Conradus card. episc. ut. S. Sabinae, papa Anastasius IV.
 Conradus card. episc. Portuensis, abbas Vilar, Clerevall, Clerec. 121, 5, 134, 197, 20, 199, 213, 30, 214, 15, 243.
 Conradus, Cono, I. archiep. Coloni. 108, 40, 126, 25, 248, 372, 374, 376, 378, 462, 20.
 Conradus II. archiep. Magdeburg. 480, 10, 482, 25, 707.
 Conradus I. archiep. Mogunt. et III. Salisburg. 168, 20, 245, 247, 1, 409, 45, 698, 20, 699, 20.
 Churadus II. archiep. Salisburg. I. episcop. Patav. 621, 15, 627, 35, 633, 657, 40, 662, 25, 671.

Chunradus IV. archiep. Salisburg. 635, 46, 673, 45.
 Conradus (Cuno) archiep. Trever. 524, 1, S. Conradus episc. Constant. 694.
 Chunradus II. episc. Eichstet. 591, 593, 1.
 Conradus II. episc. Hildesheim. 720, 20.
 Chunradus II. episc. Patav., dux Polon. 622, 658, 20.
 Conradus III. episc. Spirensis, I. Mett. 292, 303, 30.
 Conradus episc. Verdensis 476, 1.
 Conradus mag. generalis ord. Theuton., St. Hermann I. langr. Thuring., 699, 45, 700, 1, 703, 22.
 Chunradus de Sitensteten I. abbas Cremsifan. 634, 651, 1, 672, 20.
 Chunradus II. abbas Cremsifan. 677.
 Conradus abbas Rasted, mon. Praedic. Brem. 505, 507.
 Conradus decanus Lubic. 488, 35.
 Conradus de Bopping canon. Eichstet., mag. 599, 25.
 Conradus Kunhofer doctor omnium facultatum 608, 1.
 Conradus de Marburg mag. fr. Praedicator. 319, 321, 703, 25.
 Chundredus mag. Cremsifan. 635, 50, 675, 20.
 Chunradus Pellendorarius custos Cremsifan. 648, 25, 673, 5.
 Conradus scholaris, mart. 691, 36, 715, 716.
 Conradus Magnus v. Karolus.
 Conradus I. rex German. 52, 20, 382, 20, 481, 10 (falso), 628, 661, 20, 669, 50, 689, 10.
 Conradus II. imp. 36, 40, 70, 45, 68, 15, 384, 523, 5, 563, 10, 631, 661, 20, 662, 1, 668, 25, 689, 30, 696, 697, 760, 35; uxor: Gisela; fil.: Henricus III, Lulphus (?).
 Conradus rex Rom., St. Heinrich IV. imp. 91, 45, 94, 35, 384, 10, 525, 25, 528, 15.
 Conradus III. rex Rom. 98, 40, 100, 40, 101, 5, 132, 10, 403, 15, 409, 474, 475, 10, 477, 15, 529, 40, 531, 533, 15, 627, 35, 657, 40, 662, 664, 35, 690, 5, 695, 25, 697, 698, 15, 753, 501, 15 (ubi II); 802; uxor: (Gertrudis); fil.: Henricus.
 Conradus IV. rex Rom. 126, 35, 255, 303, 1, 304, 40, 306, 1, 364, 363, 1, 366, 25, 372, 35, 373, 374, 459, 1, 460, 699, 35, 700, 15, 704, 25, 846, 1, 848, 855, 20, 861, 20; Otto dictus 364, 45; uxor: Elisabeth; fil.: Conradinus.
 Conradus, Conradinus, Conradinus, rex Siciliae, St. Conrad IV. 366, 367, 459, 460, 545, 5, 690, 50, 706, 20, 755, 25, 836, 45, 848, 40, 855, 861, 20.
 Conradus rex Burgund. 383 n. 42; uxor: Mathilda; liberi: Rodulphus III, Bertha, Guepa, Mathilda (falso).
 Conradinus Antiochenus 855, 40.
 Churadus comes, dux 626, 5, 661, 20 (ubi princeps Bavariae appellatur); fil.: Churadus (rex German.).
 Churadus, Chuno, II. dux Bavar. 927, 662, 1, 664, 15.
 Conradus dux Lothar. 53, 5, 384 n. 8; uxor: Hadaea (rectius Duda) = Liutgardis; fil.: Otho.
 Churadus dux Sueriae, St. Friderici I. imp. 356, 40.
 Conradus, fr. Bertholdi IV. ducis Zaringiae, 108, 20.
 Conradus marchio Brandenburg., St. Iohannis I. 479, 482, 10; uxor: Constanca.
 Conradus marchio de Landesberch 477, 45, 651, 25; fil.: Mechthildis.

Conradus marchio Montis ferati, dom.
 Yri 537, 820, 45, 821, 40.
 Conradus comes Silvester 248, 35; fil.
 Gribardus (f. archiep. Mogunt.).
 Chynradus comes de Ardek 362 n. 8.
 Conradus comes de Everstein 366, 10
 (ubi falso de Ebersperch), 475, 35.
 Conradus comes Luceburg, 90, 8.
 Chouardus comes de Oeligen 593;
 filia 593, 15.
 Conradus comes Oldenburg 503, 35, 512, 15.
 Conradus comes de Werningerode 730 n. 2.
 Conradus de Henach 863, 35.
 Conradus Marscalcus de Hildesheim
 726, 10.
 Conradus de Hirsperg 601, 8.
 Conradus Nolt miles 609, 25.
 Conradus de Saldera, fil. Iohannis Nigri,
 716, 10.
 Conradus de Swayningen 697, 25.
 Conradus Cremonensis (pro de Tre-
 monia) 830, 50, 831, 15.
 Conradus de Velsted 726, 69.
 Conradus miles 460, 46.
 Conradus Holtmacker consul Brunstie,
 726, 50.
 Conradus Attenfelder 609, 15.
 Conradus Flandr. 441, 49.
 Conradus civis de Gustedo 726.
 Conradus tertius Duxenii, 726, 20.
 Constans I. imp. Rom. 19, 25.
 Constans II. (Constantinus) imp. Rom.
 32, 45, 34, 1, 37.
 Constantia, Constantia, Constantia.
 Constantia (Apula), uxor Henrici VI.
 imp., 116, 8, 132, 40, 141, 8, 356, 45,
 474, 35, 538, 15.
 (Constantia), uxor Frederici II. imp.,
 300, 15, 301, 45, 302.
 Constantia, fil. Conant IV. com. Bri-
 tanniae, uxor Godefridi, filii Hen-
 ricus II. regis Angl., 427, 20.
 Constantia, fil. Philippi I. regis Franc.,
 uxor Bolamundi I. ducis Apuliae,
 783, 10.
 Constantia, fil. Palmyrali ducis Polon.,
 uxor Conradi march. Brandenburg,
 479, 20, 482, 10.
 Constantia, fil. Leopoldi VI. ducis Austr.,
 uxor I. Henrici (Illustri) march.
 Misn., 703, 15.
 Constantia, fil. Ludovici VI. regis Franc.,
 uxor Raimundi V. com. Tolos., 809.
 Constantia, Constanz 759, 20, — Constanz-
 censis regio 759, 15; episc. S. Con-
 radus; Constantiensis canon. 665, 65;
 canon. Albertus (episc. Eichstet);
 — concilium 606, 623, 25, 677, 30.
 Constantiana basilica Lateran. v. S. Sal-
 vatoris ecel.
 Constantinopolis, Constantinoble, Con-
 stantinopolitana civ. 73, 45, 107,
 113, 10, 133, 35, 281, 1, 420, 25, 432, 10,
 441, 10, 535, 1, 539, 1, 653, 654, 667, 50,
 699, 20, 802, 8, 804, 25, 824, 833, 1,
 842, 15, 850. — Constantinopolitanum
 genus 404, 10; Constantinopolitanus
 107, 25; — ecel. S. Sophiae; patr. I.
 (Maurocenus); — imperium 134, 25,
 341, 30, 839, 8; imperatores 134, 25,
 754, 15, 824; imp. Heraclius, Con-
 stantinus III, Leo III, Constantinus V,
 Leo IV, Constantinus VI, Irene,
 Nicephorus I, Michael I, Leo V,
 Emanuel, Isaac), Alexius IV, Bal-
 duinus I, Henricus, Petrus, Baldui-
 nus II, Johannes Brachensis, (Mi-
 chael VIII) Paleologus.
 Constantinus papa 45, 30.
 Constantinus (II) antipapa 47, 30.
 Constantinus I Magnus imp. 19, 25, 20, 10,

21, 8, 107, 20, 133, 8, 167, 40, 637, 45,
 640, 15, 649, 45, 653, 15, 659, 25, 688, 5,
 692, 8, 829, 40 (rex Britanniae); fil.
 Constans, Constantius.
 Constantinus, Constantianus, III. imp.
 31, 35, 37, 45, 625, 35; fil. Constans.
 Constantinus V. imp. 46, 10, 47, 629, 40,
 660, 40, 667, 40, 688, 45.
 Constantinus VI. imp. 521, 688, 30,
 765, 30, 766.
 Constantinus v. Constans II. imp., Con-
 stantius I. imp.
 S. Constantius archiep. Laureac, 653, 35.
 Constantius I. (Constantinus) imp. 692, 5;
 uxor: Helena; fil. Constantinus.
 Constantius II. imp. 19, 25, 21, 5.
 Constellati, fratres cum duplici stella
 358, 10.
 Coopmann, Iohannes Brug.
 Coradin soldanus 536, 25.
 Corbarum princeps militiae Sarrae, 281.
 Corbela monast.; Corbie 39, 30, 398, 15,
 399, 15; abbas: S. Adalhardus —
 Corbeyensis pagus 757, 25.
 (Corbeia), Corveyense monast., Corvey
 399, 15.
 Corberus (f. e. Corvus), fil. Theoderici II.
 regis Franc., 384, 10.
 Corbeth, Corbeck ad Dyle p. 92, 1.
 S. Corbinianus 625, 639, 35, 641, 1,
 655, 8, 660.
 de Corboil, Corbeit: Petrus II. episc.
 Camerac, archiep. Senon.
 Cordelitas 357, 45.
 Corduba civ. 255, 1, 292.
 Corintum villa 342, 30.
 Corintensis abbatia v. Chorin.
 Cornebout; Arnulphus convers. Buxell.
 Cornelia lex 367, 30.
 Cornelli Mons prope Leod. 113, 20;
 ecel.: SS. Apostolorum.
 de Cornellio: Iuliana.
 S. Cornelli ecel. Compend. 394, 50.
 S. Cornelius 531, 20, 553, 20, 555, 25.
 Corgehus papa 637, 15, 653, 1.
 Cornelius de Hammé abbas Ninor. 552.
 Cornelius gentilis 95, 1.
 Cornubiæ, de Cornuaille, Cornualis,
 comes 754, 65; comes: Richardus
 (rex Rom.).
 Cosuardum villa Tusc. 624, 30.
 S. Corona 107, 45.
 Corroil 104, 20.
 Corlen, v. Cuden.
 de Cortheke: Godefridus bonus Villar.
 Cosdroes rex Pers. 29, 30, 749, 1.
 SS. Cosmae et Damiani ecel. Leod.
 27, 35, 58.
 SS. Cosmae et Damiani ecel. Hoiensis
 19, 40, 30.
 SS. Cosmas et Damiani altare ecel.
 S. Lambertii Leod. 94, 8, 102, 10, 122, 20.
 de Costere: Simon abbas Ninor.
 Costa insula 713, 8.
 de Costinale (pro Ostemale): Bernardus.
 de Cotthera: Iohannes.
 Cou- v. Cu- vel Co-
 Couchiacum, Couchi v. Coedum.
 Couloingne v. Colonia.
 Coveron, Coveroc, villa 104, 30, 105, 25.
 Coumum, de Couvin castrum, Couvin
 104, 20, 105, 20.
 Crach Wilhelmus Lubic.
 Crach 466, 35.
 Cracoviae regnum 711, 20, 713, 45. —
 Cracovensis episc. S. Stanislaus.
 Crasto, Krasno, dom. de Hohenloch
 593, 15, 594, 10; uxor 593, 15.

Kraso de Lentsheim 604, 30.
 Craie, Bauduin.
 de Kramme: Theodericus.
 de Craon dom. 427, 15. Cf. Meurisse.
 Ad Craticulam ecel. Rom. 87, 15.
 Craton philos. 95, 1.
 Kreglingen curia villicalis in officio
 Hirsperg dioc. Eichstet. 601, 25.
 de Crebi, Creby, Crequy: Bauduin,
 Bauduin, Philippe.
 de Crescles: Robert.
 Crestien v. Christianus.
 (Crema), Crimitum civ. 534, 35.
 Cremona 303, 20. — Cremonenses 60, 8.
 Cremonensis (pro de Tremonia): Con-
 radus.
 Chremsa, Crands, Krenbs, castum,
 Krens 638, 8, 678, 20.
 Chremsa II., Krens 633, 40, 641, 50,
 642, 10, 650, 35, 667, 10.
 Chremsmunster, Chremsmunstreuse, Cre-
 mense monast. S. Salvatoris 614, 621,
 622, 10, 624, 625, 45, 627, 50, 651,
 655, 658, 660, 35, 661, 664, 664—678,
 696, 5; ecel.: S. Fgidii, S. Iohannis,
 S. Mariae, S. Sigismundi; altaria:
 S. Agapiti, S. Benedicti, S. Blasii,
 S. Crucis, S. Mariae, S. Michaelis, S.
 Nicolai, S. Thomae; — abbas 667, 25;
 abbt.: Falor, Hahobulus, Sigmarus,
 Bertoldus I, Wolfannus, Sigwardus,
 Puchardus, Snelpero, Gerhardus I,
 Erchenbertus, Pzelinus, Dietricus,
 Alramus I, Hermannus I, Ulrich I,
 Ulrich II, Althaus, Martinus I, Al-
 ramus II, Ulrich III, Manegobulus,
 Chynradus I, Gerhardus II, Rudolfus,
 Henricus I, Ortolfus, Bertholdus II,
 Fridericus I, Fridericus II, Christianus
 Oststoker, Ernestus Oststoker, Chyn-
 radus II, Hainricus II, Hainricus III,
 Martinus II, Stephanus, Hermannus II,
 Iacobus Treuttkofer, Udalricus IV, Be-
 nedictus Præno; — custos: Chyn-
 radus Pellenborfarius, Hertwicus.
 Krenbszell villa Cremisan. 678, 10.
 Cresconius episc. Compostell. 83, 50,
 84, 1.
 Chreupach castrum dioc. Falar. 647, 50.
 Crinum v. Crema.
 Chriminowe 313, 5.
 Crispinum, Crispin 398, 15.
 Croacia 623, 25.
 Cronberch castrum imp., Kronberg ad
 Tunnum (?) 288, 35.
 Cronberch castrum, Kronenberg prope
 Marlen 302, 35.
 Cronberch castrum, Kronenburg 305, 1.
 de Sainte-Crois: Gillebers.
 de Sainte-Crois: Rotolf.
 de Crucé (sive de Mandela): Walte-
 rus III. episc. Tornac.
 Crüewieg prope mare, Zwickelhauser
 Meer 604, 40.
 S. Crucis monast., Heiligenkreuz 632, 45,
 664, 35, 671, 20, 672, 10.
 S. Crucis mons Gandav. v. S. Pantra-
 lii mons.
 S. Crucis ecel. Colon. 323, 15.
 S. Crucis ecel. Hildesheim. 732, 50,
 733, 5; custos: Iohannes.
 S. Crucis ecel. Leod. 36, 10, 59, 63, 10,
 74, 20, 75, 15, 91, 8.
 S. Crucis ecel. Northusen 588, 30.
 S. Crucis altare S. Petri 815, 20.
 S. Crucis altare Cremisan. 631, 50, 671, 30.
 S. Crucis altare ecel. S. Decidii 275, 1.
 S. Crucis altare ecel. S. Petri Lotan.
 390, 35, 396, 10.

S. Crucis altare et SS. Petri et Pauli Senoniensis 283, 30, 312, 34, 39.
 S. Crucis altare Stedeburg. 720, 15, 728, 15, 731 n. 10, 732, 15.
 Crumbcke villa, *Krumbeke* 494, 1.
 de Cuch, Cuch, *Auyct*: Albertus II. episc. Leod.
 de Coudun dom. 435, 20; uxori fil. Jacobi de Oisy; filiae.
 de Cued: Wilhelmus miles.
 Cukel, Godebert.
 Colin, Bauduins.
 Culmensis episc. Henricus.
 Cuniac (*falso Cunae*) civ. 843, 45.
 Cuman, Comani, Cumanus 360, 10, 362, 824, 35.
 Cumberch mons 261, 5; oratorium: S. Martini.
 Kunhofer, Cunradus doctor omnium facultatum.
 S. Cunibertus archiep. Colon. 37, 15, 39, 20.
 Cunibertus rex Langob. 625, 35, 659, 30.
 Cunegundis, Cuntgunda, Conegundis, Conigundis, Chunigunda, Chuntgunda, Kunegundis, Kuneigunda, Kuntgunda.
 S. Cunigunda, uxor Henrici II. imp., 69, 35, 626, 40, 627, 1, 661, 662, 1, 680, 25, 695, 699, 20.
 Kunigunda, uxor Wenzeslai I. regis Bohemiae, 396 n. 8, 427, 5.
 Chunigunda, uxor 2. Otachari II. regis Bohemiae, 363 n. 1.
 Conegundis, fil. Ottonis III. march. Brandenburg, uxor 1. Belae, filii Belae IV. regis Ungar, 2. Walerandi IV. ducis Limburg, 479, 480, 482.
 Chunegundis, fil. Henrici I. com. Lotvan, 383, 25.
 Kunegundis de Ysinberg 706, 45.
 Conegundis matrona 283, 40.
 Cuno, Cono, Chono, cf. Conradus.
 Cono card., legatus apostol. 790, 55.
 Cono abbas Senoniensis 285, 290.
 Cono de canus vallis S. Deodati 287.
 Chono Conradus dux Karinthiae, fil. Ottonis ducis, 384, 15.
 Cono comes de Horri (*Mentis-acuti*) 90, 5.
 Cono nobilis 104, 15, 105, 45.
 de Kiren: Wil miles.
 Curia cella 347, 30.
 Curinia, Curina, civ. 619, 1, 652, 45.
 de la Court: Hugo civis Spinal.
 Curia castrum 105, 35.
 de Cortoual, *Couchnat*: Piers I, Piers II, Robiers; comes: Robertus I.
 Curtracum, Curtracum, civ. *Kortrijk* 547, 10, 549, 15, 580, 10, 583, 40, 585, 50, 586, 1, 830, 15. — Curtracca 586, 1; Curtraccensis 830, 25. — Curtracensis vel Istrigaugensis pagus 564, 20. — de Courtray castellanus: Theobaldus (non. Villar). — Curtraccensis bellum 583, 35.
 Cuthua mons, *Kullenberg* 717, 5.
 Cy- e. Ci-.
 Cyprianus episc. Cartheg. 523, 35, 531, 20, 553, 20, 653, 1; Cyprian libri 635, 10.
 Cyprian mons, *Ceperan* 459, 45.
 Cyprius, Cypre, Cyprensis Insula 305, 5, 454, 30, 711, 35, 754, 5, 756, 1, 820, 841. — Cyprensis 820, 35; rex 300, 30; reges: Hugo I, Guido; regina: Alia.
 S. Cytacus, Crtacus 280, 5, 637, 10.

SS. AA.

D.

Dacia p. Danis.
 de Dacnam, Da Anam: Henricus I. abbas S. Bavonis Gandav.
 Gallbertus abbas S. Bertini 749, 1, 756, 45, 764.
 Dagobertus I. rex Franc. 15, 1, 29, 35, 30, 50, 31, 35, 32, 34, 1, 37, 45, 39, 35, 382, 5, 387, 392, 20, 398, 35, 400, 25, 406, 10, 554, 25 — 566, 15, 571, 40, 572, 35, 582, 20 (*ubi Magnus dicitur*), 625, 35, 660, 1, 748; uxor: Ragnetrude; fil.: Clodoveus II, Sigibertus III.
 Dagobertus II. rex Franc. 352, 10, 639 (*ubi I.*), 763, 30.
 Dagobertus III. junior rex Franc. 382, 5, 387, 582, 25 (*ubi Clodoveus dicitur*), 748, 35; fil.: Lotharius, Theodegicus IV.
 Dalnacia 617, 623, 25, 644, 55.
 Dalsche villa *Oldenburg*, 511, 20.
 Dam, Damme, villa et portus Brug. (antea: Hondsclam) 539, 35, 547, 20, 548, 45, 814, 45, 830, 859, 40.
 Damascus, Damassus, Damas, civ. 456, 30, 458, 308, 35, 534, 5, 536, 25, 702, 30, 755, 15, 818, 35, 821, 849, 30, 850, 5. — Damascorum regnum 818, 30. — Damasc signum vocale Salaha-fini 821.
 Dammasus basilica Rom. 87.
 Damascus, Damascus, I. papa 57, 15, 637, 30, 653, 45. Damascus papae cronica de gestis pontif. 561, 10.
 Damascus II. papa, Popo episc. Britin. 73, 50.
 S. Damiani ordo 658, 45, 848, 40.
 Damianus mon. Ninor, 531, 15.
 Damista, Danieta, Damieta, Thania 255, 393, 305, 353, 35, 456, 536, 45, 541, 20, 543, 35, 702, 40, 704, 45, 754, 755, 1, 836, 40, 844, 35 — 846, 10.
 Dammartin r. Dompnus, Martinus.
 Dammie r. Dam.
 Dampierre r. Dompno-Petra.
 Dampman, Bertinus mon. S. Bertini.
 Dantai 154, 25.
 Danaises haches r. *Gloss*, haches.
 Danulus, Henricus dux Venet.
 Dania, Dacia, Datta, Danomarchia 24, 20, 479, 25, 498, 20, 527, 45, 535, 30, 546, 15, 617, 30, 712, 40, 783, 25, 843, 10. — Dani 50, 30, 522, 30, 525, 15, 567, 30, 571, 5, 719, 30, 750, 10, 766, 25, 771, 780, 10, 789, 5, 810, 10; regnum 473, 10; reges: S. Canutus III, (Woldemarus I), Woldemarus II, Ericus IV, Abel, (Ericus VII); Nacorun regina 384, 20; Danorum regis filia (Uthilla). — Dacl: Sifridus (comes Ghien), Arnoldus.
 Daniel 57, 5, 199, 20, 257, 25, 646, 15; Danielis prophetia 528, 15; iudicium 289, 45.
 Daniel abbas Ninor, Gethensis, Grimborg 350.
 Danel cellerarius maior Villar. 220, 30, 233.
 Daniel mon. Sconhawiao 222, 30.
 Daniel r. Chilpericus II. rex Franc.
 Daniel Tanner villicus 609, 20.
 Dampetra r. Dompno-Petra.
 Dantmartin r. Dompnus-Martinus.
 Danubius, Ister. R. 31, 10, 310, 40, 394, 15, 571, 45, 617, 60, 638, 10, 639, 45, 640, 642, 10, 869, 15; Danubii pons Patav. 622, 35.
 Danubii, Danubienense castrum et cella S. Stephan. *Danubur* 283, 285, 20, 316, 40, 318, 30, 347, 30; capellae: S. Katherine, S. Nicholai; prioratus

327, 35; priores: Richerus, Hugo. — de Donubrio: Henricus II. comes de Salmis.
 Danwill, Johannes, Lambertus.
 Dapifer, Erchingerus miles.
 Dapifer de Wilburgsteten: Rakoo episc. Fichtel.
 Dappuckeste castellum, *Da Astein* 342, 40.
 de Daste conica: Ludolfus.
 Dasporch, Daspore, castrum, *Dachsburg* 312, 20; de Daspote, Tasporech, Tasporech comitatus 256, 5, 298, 312; comes: Albertus 279, 45, 312, 20; comes: Albertus David 25, 30, 102, 40, 144, 25, 206, 5, 333, 15, 359, 1, 778, 35. — Davitica cantica 45, 5. — David turcia 19, 30.
 David abbas Claramarisci 809, 811, 25, 816, 45, 817, 1; fil.: Nicholaus.
 Decius imp. 523, 20, 618, 25, 619, 40, 652, 30, 653, 1.
 Delmenhorst villa 505, 15, 506, 15, 508, 10; de D. comes 507, 20; comes: Otto.
 S. Demetrius 281, 40.
 Demplere r. Dompno-Petra.
 de Denning: Estivenon.
 Deneco de Pattensen 727, 1.
 Dengeton villa *ducc Euhel*. 604, 40, 873.
 Deuts, Denys r. Dionysius.
 S. Deolati, Deodolense monast., antea Iuncifrae. *St. Diey*. 254, 15, 260, 20 — 263, 1, 273, 45 — 277, 286, 5 — 288, 323, 25. — Deodolenses 262, 45; eeccl.: S. Mariae; praepos.: Maherus, Adelbertus, Philippus; canon.: Scherus, Simon. — S. Deolati vallis 267, 10, 285, 4, 286, 20, 287, 35; turris 286, 10; — de S. Deolati Iuleus.
 S. Deodatus episc. Nivern. 253, 254, 20, 259, 45 — 261, 264, 25, 276, 277, 290, 5.
 Deonantum r. Dionantium.
 Desiderata campana Leod. 188, 35, 189, 5.
 Desiderius abbas Cassin., papa Victor III. (*falso Clemens* 94, 30).
 Desiderius episc. Lingon. 21, 10.
 Desiderius episc. Morin, archidiacon. Tornac. 808, 25, 809, 5, 814, 40, 815, 817, 30, 818.
 Desiderius de Burgundis abbas Villar. et Grandis-prati 215.
 Desiderius rex Langobard. 47, 254, 10, 272, 640, 40, 660; fil.: Leuprigis.
 S. Designatus episc. Tralect. 25, 35.
 Desselberghe, Desselbergine, Thessela, villa *prope Gandav*. 563, 564, 15.
 de Pest: Gerhardus nobilis.
 Deusdedit papa 31, 30, 830, 45.
 Diapetus episc. Aurelian. 21, 10, 22, 5.
 Dydacus episc. Oxon. 824, 45.
 Didelinstorp dioc. Lubie. 491, 5.
 S. Dithinus 653, 30.
 Diedela mont. Nivell. 205, 206.
 Dymundis abbat. Eclae, regina de Polhain 614, 30.
 Dyensle, *Dia*, episc.: Hugo I. (legatus apostol.).
 Dippenbeke, Dippenbeke, Dippenbeche, Empebe, he. villa 104, 15, 105, 15, 199, 25, 213, 25.
 Diet, Die, p. Theod., Theo.
 Diehalming villa *ducc Patav*. 631, 1, 669, 45.
 Dikebeke (*Diepenbeke*?) curia 215, 35.
 Dikeme r. Drumuia.
 Dinantium r. Dionantium.
 de Dinkelstebel: Fridericus Hofer.
 de Dingelstede: Rodolfus archiep. Magdeburg.
 Diocletianus, Diocletianus, Diocletianus imp. 618, 5, 610, 15, 653, 10, 658, 1.

115

Dion, Egidius convers. Villar.
 Dionantium, Dynantium, Dinantium, Dynantium, Dynantium, Dynant, Dydenense castrum, *Dinant* 27, 29, 105, 20, 120, 15, 125, 126, 10, 128, 45, 131, 10, 187, 30, 398, 55; eccl.: S. Benedicti, S. Mariae, S. Memmi, S. Vincentii. — Dionensis 181, 50, 192, 20.
 Dionysius, Dionisius, Dyonsius; Denis, Denis.
 S. Dionysii monast. et opp. *St. Denis* 129, 272, 30, 274, 40, 296, 394, 30, 395, 45, 397, 45, 434, 20, 465, 1, 466, 15, 576, 35, 743, 10, 759, 1, 765, 25, 800, 15, 812, 30, 833, 40, 835, 1, 840, 35, 856, 10, 863, 45; abbas 129, 45, 773, 45; abbas: Hildemar (7).
 S. Dionysii eccl. prope S. Audomarum 825, 20, 837, 5.
 Saint-Denis-en-Brokerie 420, 50.
 S. Dionysii oratorium Capremont, 54, 1.
 S. Dionysii cella in valle Lebrah, *Lebrahan* 274, 35.
 S. Dionysii eccl. Leod. 36, 10, 59, 70, 5, 101, 10; eccl.: Lambertus.
 S. Dionysii eccl. Rem. 163, 1; abbas 162, 5.
 SS. Dionysii et Lambertii altare eccl. S. Egidii in Publico Monte 98, 30.
 S. Dionysius Areopagita 15, 35, 16, 1, 39, 45, 51, 116, 30, 188, 15, 294—297, 329, 10, 643, 30, 838, 5.
 Dyonsius (Exiguus) abbas Rom 654, 10.
 Denis, Willaume.
 Diacolus episc. Rem. 21, 10, 22, 5.
 Diastro villa, *Diest* 129, 10; de Diastro, *Diest*: Ernoul, Arnoldus.
 de Diast: Johannes II. episc. Lubie.
 Dilevus miles de Weasin 493, 45.
 Divio, Dyora, Divionense monast., *Divion* 411, 5, 426, 35, 572, 30, 824, 10; monast.: S. Benigni.
 Dixmuda villa, *Dixmuda* 793, 1; de Dilemuc castellani: Thierri, Thierri.
 S. Doda, uxor S. Arnulphi episc. Mett., 29, 10, 392, 25, 393, 50, 460, 30.
 Dodo episc. Camerac., 522, 35.
 Dodo episc. Mett. p. Drogo.
 Dodo de Aurois, fr. Alpaydi, 40, 45, 41, 10, 43, 5, 129 n. 190, 15, 382, 15, 393, 45, 762, 1.
 Doedina de labbeke 442, 35.
 Doedin Flandr., 443, 1.
 de Dolen miles 503, 20.
 Dolgheo, Dolghe, molendinum prope *Oldenburg* 490, 30.
 Dolhensis, *Dolhes* 403, 35.
 S. Dominicus 306, 546, 634, 30, 672, 45, 700, 10, 702, 35, 823, 45, 832, 65, 835, 15; S. Dominici villa 198, 10; ordo r. Prædicatorum.
 S. Domitianus episc. Treiect. 14, 45, 26, 27, 77, 78, 109, 110, 112.
 Domitianus imp. 687, 30.
 Domnus I. papa 41, 30.
 de Dompno-Apro villa 277, 278, 30.
 Dompnus-Martinus, Dampmartin 759, 25; de Dampmartin comes 427, 15, 435, 30; com.: Reginaldus I., Wilhelmus (?).
 de Dompno-Petra, Damprie, Dampetra, Dampierre, Dampierre, Dampierre: Johannes, Guido, (Reinboldus), Wilhelmus.
 Domus-Mare p. Mare.
 Dommison de Chyris, uxor I. Ransouis de Cayre, 2. Nicholai de Rumegni, 421, 5, 423, 20.
 S. Donatian eccl. Brug. 528, 45, 574, 10, 786, 30, 789, 10, 793, 10, 794; pæp. d.:

Bertulphus; cano. : Johannes Cerio. Cf. S. Mariae eccl. Brug.
 Donatianus episc. Cabillon. 21.
 S. Donatianus episc. Rem. 763, 35.
 Donatianus abbas Rasted. 504.
 Donatus gramm. 653, 20, 669.
 de Donglebert, Donghebert, *Dongelbecht*: Guilhelmus donnus Villar.
 Dongnies, Ludovicus prior de Montenay.
 Donnous fons 259, 1.
 Donubrium p. Danubri.
 Dordrecht, Durdrecht, *Dortrecht* 197, 30, 224, 25.
 Doris 5, 642, 50.
 de Dorstat dom.: Fridericus, Walterus.
 Douera, Douira, Douvrie, Douvres eccl., *Dover* 451, 457, 50, 583, 15, 832, 25; monast.: Clunia. ord. — castel.: Ian. i Ubers.
 Draisma villa dioc. *Palat.* 630, 30, 667, 50.
 Drava 5, 615, 40, 652, 35.
 Dresden opp. 711, 15, 717, 15.
 Dreues r. Droac.
 Drexels r. Tr. de Driemenstede: Ludolfus.
 Driues de Merlo, fr. Wilhelm, 454, 15.
 Drocarum comitatus, Druse, Drienes, *Dreux* 425, 800, 1; comites 800, 5; com.: Robertus I., Robertus II., Robertus III., Johannes I., Robertus IV.
 Drogo (falso Dodo) episc. Mett. fil. Karoli M.; 3-2, 15.
 Drogo episc. Morin. 782, 35, 784, 30.
 Drogo, princeps Campan., fil. Pipini, 352, 10, 393, 10.
 Drogo de Mello 820, 20.
 Dructedo villa, *Druet* 730, 45.
 Drugencorencis villa dioc. *Lubic.* 488, 10.
 Druon dom. de Mili 435, 35; filia.
 Druse r. Droac.
 Duacum, Duacensis villa, *Duay* 526, 50, 547, 45, 548, 40, 777, 25, 785, 1, 786, 808, 20; de Duay pæpos. 433, 1, 434, 1; de Duaco: S. Maurontus, Hugo episc. Camerac.
 de Dudselo: Ernous, Thierri.
 Duis, Duys, curia 197, 5; eccl.: S. Remigii.
 de Duuls, *Tor Duyn*, monast. S. Mariae.
 Dunewarch monast., *Dunewald* 224, 30.
 Dunlorka villa, *Dunlorken* 819, 45, 823.
 S. Dunstanus archiep. Cantuar. 751, 5, 777, 788, 10.
 Durachium, Duracium, Duraz, Duraz 78, 35, 95, 45, 104, 15, 105, 15, 132, 5, 409, 40; Duraci comitatus 132, 1; com.: Godehilus, Giselbertus.
 Durandus, Durannus, episc. Leod. 36, 30, 61, 25, 68, 69.
 de Durbul, *Durbuy*, comes: Henri; dom.: Gerard.
 Durdrecht p. Dordrecht.
 de Durendon dux p. Merap.
 During's, Duringhes r. Thuringia.
 Durneth villa prope *Solder* 725—727, 133, 10.
 Dy- r. Di-.
 Dyloga r. Dixio.

E cf. Ae.

Ead- r. Ed-.
 Ebbio archiep. Rem. 522, 30.
 Ebel-perch castrum, *Ebelberg* 643, 10, 650, 35.
 Eberbach monast. ord. Cisterc. 243, 45.

Eberhardus, Everhardus, Everardus, Everardus, Erardus, Erara.
 Eberhardus II. archiep. Sali-burg 634, 30, 672, 25.
 Everhardus episc. Lubie. 491, 40.
 Everardus episc. Tognac. 573, 15.
 Everardus abbas Cluonariscl 815 n. 8.
 Everhardus pæpos. Steterburg. 721.
 Everardus prior S. Augustini 90, 35.
 Erardus canon. S. Gereonis Colon. 222.
 Everardus presb. S. Jacobi 221.
 Everardus convers. Villar. 220, 50, 230, 15, 231, 1.
 Eberhardus I. comes Bavar., fil. Raimoldi com. 863—870.
 Eberhardus II. comes Bavar., fil. Raimoldi com. 870—872, 10; pæpos. Adalhardis; filii tres 870, 35.
 Erars castellan. Tornac. 424, 5; uxor: Richildis; filii: Erars Radous.
 Erars Radous I. dom. de Mortaigne, castellan. Tornac, fil. Erardi, 424, 5; liberi: Ribans, Bauhulus.
 Erars Radous II. dom. de Mortaigne, castellan. Tornac, fil. Balduini, 424, 15, 431, 45; filii: Erardus, Radous (Alcheus?), Rogiers.
 Erars de Camb. fil. Doedini, 442, 1.
 de Everse: Wilhelmus.
 Abrescuster monast., *Eberspansler* 260, 30.
 Eber-perg, Eberspergense castrum 865—872, 20; monast.: S. Sebastiani.
 Ebersperch r. Eberstein.
 Eborespurch, Eborespurch, villa dioc. *Palat.* 643, 15, 644, 25, 668, 25.
 Eberstacella dioc. *Palat.* 676, 20.
 Eporesta villa dioc. *Palat.* 643, 55, 667, 15.
 de Eversstein (Ebersperch falso 306, 10) comes: Conradus.
 S. Eberthannus 756, 1.
 Eboracensis, York, archiep.: Rogerus.
 Ebores- r. Ebers-.
 Ebra villa et capella, *Ebe* (?) 588, 589, 35.
 Ebrach, Eboracense monast., *Ebrach* 583, 25; abbas: Fridericus (episc. Eich-tel).
 Ebredunensis, *Embrun*, archiep.: Helmericus.
 S. Ebrogius episc. Treiect. 14, 50, 29, 30.
 Ebrolois, Ebrinus, maior domus 35, 20, 39, 269, 639, 35, 743, 20.
 Ce-, Ek-, Eg-, Ekke-, Egge-.
 Ecbertus episc. Balenens. 634, 15, 648, 30, 664, 55, 672, 40.
 Ecbertus de Asschurb 728, 45.
 Ecbertus de Westerholte 506, 10.
 Eggebert, fil. Haisini Flandr., 411, 45.
 Ekel-beke villa, *Ekelbeke* 815, 10.
 de Ekenperg homines 632, 45, 633, 1, 671, 30.
 Ekenst, *Waverly*, eccl. S. Mariae et S. Reinilae et S. Helundis; Hekens abbas: Ara.
 Eggenwerre, Hilde.
 Egfridi capella villa Artes. 835, 35.
 Egardus de Visone 488, 35.
 Eghardisborpe villa, *Eggershof* 491, 5.
 Eghes villa dioc. *Echtel* 597, 45.
 Egherden, *Eckwarden* 507, 20.
 Edchulf rex Angl. 574, 10, 763, 15; uxor: Iudith; filii: Adalbaldu.
 Edowagte, *Eduecht* in pæf. *Zwischen-aha* 507, 10.
 Edgus (pæpos. Alfredus) rex Angl. 574, 20, 582, 45; filii: Elstrudis.
 S. Edmundus, Emundus, archiep. Cantuar. 658, 40, 843, 45.

- Edmundus, Emundus, dux Lancasteriae. fil. Henrici III. regis Angl., 851, 30. 865.
- Edwardus, Edvardus, Eadwardus, Edo-ardus) Edouars.
- Eadwardus I. rex Angliae 383, 45. 426, 10 (*ubi Anthiasime vocatur*) 772; liberti: Adelstanus, Eadwinus, Ogiva.
- S. Eduardus III. rex Angliae 523, 15.
- Eduardus I. rex Angliae, fil. Henrici III, 217 n. 397. 412, 45. 413, 25. 457. 458. 462, 45. 464. 466, 45. 545, 10 — 547, 25. 548. 576 n. 9. 578 n. 2. 583. 584. 735, 30. 851. 856. 864 — 868, 1; uxor 856, 15; filii: (Eleonora), Margaretha, (Elisabetha).
- Eduardus II. rex Angliae 583 n. 1.
- Eduardus (fratris Henricus III.) rex Angliae 577, 10.
- Edyze, fil. Hellini senescalci Flandr., uxor Baldulini de Mortaigne, 424, 15.
- Eadwicus, fil. Eadwardi I. regis Angliae, 250, 35. 772. 774, 20.
- Fedlinghon r. Enghien.
- Efrata, Efratha; archiep. Colon. 20, 50 — 22.
- S. Efreu 653, 30.
- Eg-, Egge-, Eggen- r. Ee.
- Egbece laus 604, 40.
- Eger, Ekara, n. 618. 652, 35.
- Egihus r. Aegidius.
- Egislidus episc. abbas S. Baronia Gandav. 570, 30.
- Egmarus, Egmarus (I. et II. *con- fudantur*?) comes Oldenburg. 500, 504, 25. 512, 5; uxor: Elyca; filii: Reatrix.
- Ehikem r. Eichen.
- de Eyb: Martinus, Johannes.
- Ehikem, Ehikem, villa, *Eychem pagt Anior*, 549, 15. 853, 35.
- Ejsted, Ejsteti, Ejsteten, Aisteten, Eystetensis civ. 594, 30. 596, 1. 597, 35. 599 — 609. 655, 6. 660, 15; ecd. 592, 35 — 597. 599 — 509; ecd. S. Mariae; monast. 601; chorus: S. Willibaldi; dioec. 595, 30. 596, 5. 607, 40. 654, 60; Aistetensis episcopus 649, 45; episc. 602, 25. 603. 605, 1; episc.: S. Willibaldus, Gundikarus II., Hiltebrandus, Rimbot, Chantus II., Johannes I., Philippus, Marquardus, Gerhardus III., Fredericus IV., Henricus V., Albertus I., Bertholdus, Rabno, Fredericus IV., Johannes II. de Haldeck, Albertus II. de Hohentechberg; capitulum 595. 598. 604, 20. 605, 1; praepos.: Al- bertus de Hohentela; canon.: Fri- dericus, Rabno, Ulrichus de Leonrod, Conradus de Hoppfing, Rabno Kach- ner, Gerungus de Swayng, Wilhelmus de Sonthis, Sigismundus de Leonrod; — civis 596, 1; — via: hinc- tere gassa r. Hovstlein; aulagor 603, 30; porta 604, 20; porta pontis 608, 30. 609, 45; balneum in arena.
- Eigelbertus r. Fagelbertus.
- Ejhamense, Ejhamense monast., *Eenhaym prope Aulencarde* 605, 15; abbas: Lambertus.
- Eilecha, Ejlicha, Elyca, Eliche.
- Ejlicha, fil. Magoni ducis Saxon., uxor Ottonia com. Ascharlas (Ballenstedt), 473, 30. 476, 20. 477, 1.
- Eilecha, fil. Iohannis I. com. Holsat., uxor Ottonis IV. march. Brandenburg., r. Heilwigis.
- Ejlica (cf. Frika), uxor Fegimard com. Oldenburg., 600, 15.
- Ejvardus, Ejuardus, liardus, Hel- vardus.
- Ejvardus episc. Norwim. 585, 40.
- Ejnhardus (Ernaldus 522, 10) abbas S. Baronia Gandav. 564, 30. 566, 45. 567, 1. 570, 30. 574, 15.
- Ejnerikus r. Henricus.
- Ejoldus, Emoldus, abbas S. Baronia Gandav. 569, 10. 570, 25.
- Ejtenshin villa dioec. Eichstet. 609, 15.
- Ek- r. Ee-.
- Ekara r. Eger.
- Elegia castellum dioec. Argentorat. 15, 45.
- Eleonora r. Alienoridis.
- S. Eleonata virgo Colon. 692, 25.
- S. Eleuterius 297, 15.
- Eleutherius papa 637, 6.
- Elgerus de Vhelt 587, 20. 588; uxor: Bertradis; filii: Elgerus.
- Elgerus I. comes de Honstein 587. 588; uxor: Lutradis; filii: Elgerus II.
- Elgerus II. comes de Honstein, fil. Elgeri I. 588.
- S. Eligius episc. Norwim. 15, 10. 32, 10. 564, 25. 567, 6. 571. 572, 35. 758, 40.
- Elisabetha, Elisabeth, Elisabet, Eliza- beth, Elysabet, Elisabeth, Elisabet, Elisabeth, Isabella, Isabela, Elj- seng, Isabens, Isabel, Isabel, Isab- laus, Izabel, Izabel, Izabias.
- S. Elisabeth eccl. Marburg. 256, 20. 321. 703.
- Elisabeth, mater S. Iohannis bapt., 19, 60.
- S. Elisabeth de Schonauia 692, 20.
- Elyssens abbat. de Pais-Notre-Dame, fil. Thomae I. de Vrelin, 440, 1.
- Isabens de Bonen abbat. Solires 125, 15.
- Elizet de Helmenstat priorissa Steder- burg. 729, 6.
- Elizabet monial. Stederburg. 133, 20. (Elisabeth), fil. Iohannis regis Angl., uxor Frederici II. imp., 134, 45.
- (Elisabeth), uxor Conradi IV. regis Rom. 459, 5.
- Elisabeth, uxor Alberti I. regis Rom. 563 n. 4. 709, 25 *ubi Machthildis dicitur*.
- Isabella, uxor I. Iohannis regis Angl., 2. Hugonis N. com. Marchiae, 453, 30.
- Elisabeth, fil. Primistal regis Polon. 1. uxor 2. Wenzelai (IV) II. regis Bo- hem.; 2. Rudolphi regis Bohem.; III. ducis Auste; 313 n. 4. 718 n. 1.
- Elisabeth, fil. Baldulni V. com. Hannon., uxor I. Philippi II. regis Franc., 132, 40. 420, 30. 534 n. 8. 536, 6. 574, 45. 754, 1. 814, 35. 816, 30. 819. 822, 25.
- Isabella, fil. Jacobi I. regis Arragon., uxor Philippi III. regis Franc., 397 n. 1. 464. 465, 1. 467. 852, 10. 856, 15.
- Ysabel, fil. Ludolphi V. regis Franc., uxor Theobaldi II. regis Navarrae, 454, 15. 465, 1.
- Elisabeth, uxor Henrici VIII. (I) ducis Bavar., 663, 1.
- Elisabeth, fil. Henrici II. ducis Brabant., uxor I. Alberti I. ducis Brupsnic, 390, 40. 397, 1. 404, 1. 410, 25. 475 n. 13.
- Isabella ducissa Burgundiae 219, 30.
- S. Elisabeth, fil. Andrea II. regis Ungar. uxor Ludolphi IV. leutgra- vil Thuring., 134, 60. 256, 30. 319. 322, 1. 355, 20. 390, 40. 396, 45. 397, 1. 404, 1. 410, 25. 427, 5. 476, 10. 479, 40. 482, 20. 543, 40. 543. 634, 60. 658, 15. 672, 45. 673, 1. 690, 25. 699, 45 — 703, 20. 833, 15. 852, 10.
- Isabella de Burgundia, uxor Roberti de Bethunia com. Flandr., 851 n. 2.
- Isababeth equit. Carnot. 428, 40.
- Elisabetha, uxor Theoderici, filii Theo- derici V. com. Cler., 390 n. 14. 396, 30. 409, 35. 426, 50.
- Elizabeth Schile (44, 1), fil. Radulphi com. Viromand., uxor I. Philippi com. Flandr., 443, 15 — 445. 536 n. 10. 508, 15. 816, 30.
- Elizabeth, fil. Henrici III. com. Lucem- burg., uxor 2. Guidonis com. Flandr., 875, 6. 583, 6. 850, 40. 651, 10.
- Elizabeth, uxor Iohannis I. com. Holland., 578 n. 1.
- Elizabeth, fil. Alberti I. ducis Saxon., uxor Iohannis I. com. Holsat. 474 n. 1. 476, 35.
- Elizabet, uxor Iohannis II. rom. Olden- burg., 512, 15.
- Ysabias, fil. Iohannis II. com. de Boi- sons, uxor vicecom. de Chastela- rant (?) 438, 35.
- Elizabeth ducissa Muretae, uxor I. Jacobi, filii Wilhelmi IV. castellan. S. Ando- mari, 2. Nicholai de Estives, 432, 40.
- Elizabeth, fil. Petri II. com. Autisiod., uxor Walteri de Bar-pour-Sainus, Odonis de Montaga, 441, 10.
- Ysabias, fil. Radulphi III. com. de Sai- sons, uxor Nicholai de Barbenchon, 436, 15. 437, 25.
- Ysabel, fil. Baldulni de Ayro, uxor dom. de Birauring, 435, 30.
- Ysabias, fil. Alphonsi com. de Bricane, uxor Iohannis de Dampierre, 425, 35.
- Ysabias, fil. Ernoldi de Mortaigne, uxor Ernoldi de Diectre, 424, 30.
- Isabella, fil. Guidonis com. Flandr., uxor Iohannis dom. de Fienles, 591 n. 9.
- Ysabias dom. de Sebourt, uxor I. Bal- dulni de Hehain, 2. Ernoldi de Aulencarde, 429, 40. 446, 20.
- Ysabel, fil. Theoderici de Berre, uxor Henrici de Louvain, 430, 1.
- Elizabeth, uxor Wilhelmi de Opprenbals, 278, 20.
- Elizabeth, uxor Iohannis de Sonerel, 313, 45.
- Ysabias, fil. Eustacii de Lens, uxor Alardi de Ville, 433, 15.
- Ysabel, fil. Ernoldi com. de Los, uxor Thomae II. de Vrelin, 439, 35.
- Ysabias, fil. Baldulni de Rume, uxor Iohannis de Warenes, 433, 30.
- Elyodorus r. Hel.
- Elyseus 34, 35.
- Eliud, fil. Emmeriae, 19, 60; filii: Emio Elmendorpe villa, *Etmendorf* 502. 504, 20.
- Elmonense p. S. Amandi monast. Elmo- nensis S. Amandus.
- Eloquius fundator monast. Walthiodor. 34, 10.
- Eloho eccl., *Eloho* 507.
- de Elshoute grangia, *Helicoute* 218, 25.
- Elstrudis, fil. Albrecht regis Angl., uxor Baldulni II. Cal. com. Flandr., 574, 20. 582, 15. 770, 45. 772, 20.
- Elstrudis, fil. Arnulfi I. com. Flandr., 776. 777, 50. 810, 45; filii: Adulfus.
- Emmanuel episc. 503, 30.
- Emmanuel imp. Constantinop. r. Manuel.
- Emelemont, Emeloymont, Emielemont, Hemelemont, villa, *Mellemont* 196, 25. 211, 6. 214, 30. 217, 10.
- Emines, Emine, eccl. S. Lambertii.
- Emiu, fil. Eliud, 19, 60; uxor: S. Mem- elia; filii: S. Servatius.
- Emma, uxor Lotharii regis Franc., 567, 15.
- Emma, uxor Roberti Manassis com. Ghisn., 797. 798.
- Emma, uxor Cistherii com. de Los, 343, 15.
- S. Emmerami monast. Ratispon. 661, 15.
- S. Emmeramus 653, 60. 660, 5.
- Empebeche r. Diepenbeche.
- Emundus r. Edmundus.
- Encherbertus, Enchebertus, non. Medi- ant- monast. 775.

- Engelbertus, Englebertus, Engoberius, Engelhartus, (Engelhartus), Englebert, Englebers.
- Engelbartus I. archiep. Colon. 119, 22, 134, 20, 341, 707, 84.
- Engelbartus episc. Patav. 521, 10, 624, 627, 22, 631, 657, 6, 663, 2, 664, 10, 669, 40, 670, 5.
- Engelbertus abbas S. Bertini 756, 40.
- Engelbertus abbas S. Winnoci Berg. 783, 45, 784, 3, 786, 50.
- Engelbertus comes 656, 22.
- Engelbert dom. de Englien 424, 12, 430, 20; uxor: Adeltra; liberi: Sohiers, Adolvis, alia illa 431, 25.
- Engelbers, St. Sohieri de Englien, 431, 5; uxor: castellana Mont.
- Engelbertus de Petenghem 533, 2; fil.: Gisel.
- Engelbertus quidam 110, 10.
- Engelen villa Oldenburg. 510, 16.
- Engelhardus de Vestenberg 600, 22.
- Engelhardus miles de Wirspurg 600, 20.
- Engelhardt, Hencricus consul Brunsvic.
- Engelmarus episc. Patav. 621, 624, 2, 630, 60, 656, 2, 663, 20.
- Engelmut, uxor Ratholdi com. 868, 40.
- Engelschalvus comes 643, 25.
- Engerrans, Engourrans v. Ingobramnus.
- Engletorra, Engletiere v. Anglia.
- de Englich, Engien, Eedinghen, Ainghem, Hadenghem, dom. 851, 5; dom.: Englebert, Sohiers, Wautiers, Gauthiers, Iohannes II. episc. Tornac., Sygarus.
- Enkers castrum 791, 20.
- Enmeleymont v. Emelmont.
- Enna villa Arceii 828, 15.
- Enatorf monast., Lansdorf 629, 35, 640, 55, 660, 45, 673, 35.
- Enymeloth monial. Nivell. 227, 25.
- Enzius v. Henricus.
- Ephesus 523, 15, 653, 45.
- S. Epyphanus 653, 30.
- de Eppe: Jehan.
- Eppros familia, *Hebe majoris, minoris* 427, 40.
- Eraclius episc. Leod. v. Euracius.
- Eraclius imp. v. Heraclius.
- Erardus v. Erhardus.
- S. Erasmus episc. et mart. 607, 35.
- Erbipolis v. Wirzburg.
- Erchem., Erchem., Erchan., Erchlin., Erchem., Erken., Erchtin., Erchem.
- Erchembaut IX. dom. de Bourbon 454, 10; fil.: Margareta.
- Erchembans X. dom. de Bourbon 427, 15, 454, 10; uxor: Iolantha; filiae.
- Erchembertus abbas Altah. 626, 30.
- Erchembertus abbas Cremifan. 631, 642, 60, 669, 670.
- S. Erchembodo episc. Morin., abbas S. Bertini 748, 756, 12, 758, 40, 761, 20, 763 — 765, 30.
- Erchemfridus episc. Laureac. 620, 654, 659, 60.
- Erchingerus Dapifer miles 597, 40.
- Erchingerus Fricken civis Fichtel. 600, 40.
- Erchengoldus, fr. Walraudi episc. 49, 30.
- Erchenus v. Arkenus.
- Erchanoaldus maior domus 39, 25.
- Erdenborch v. Herdenborch.
- de Ere: Jehan.
- Erenboldus, Erenboldus; Erenbold, Erenbols.
- Erenboldus abbas S. Bavaria Gandav. 568, 570, 40, 571, 45.
- Erenbold Archieps homo Karoli com. Flandr. 442, 20.
- Erenbols, St. Herraed, homo Karoli com. Flandr. 442, 10.
- Erenboldus Munolf 790, 25.
- Erenburga, St. Elyas com. Cenomann., uxor Falconia v. egi. Andegar., 443, 20.
- de Erenvela: Staufferius.
- Erenvelerius 600, 25 (*casus idem qui praecedat?*).
- Erfordia, Erphordia 689, 45, 690, 12, 697, 2, 698, 20, 702, 25, 703, 1, 705, 20, 711; monast.: S. Petri, S. Severi.
- (Erhardus), Erardus; Erart, Erara, S. Erardus episc. Ratisbon. 253, 40, 262, 264.
- Erart de Berry dom. de Waslers 444, 20; uxor: St. Iertia Roberti III. de Wavrin.
- Erart dom. de Chacenay 455, 20, 461.
- Erart de Valeri miles 460, 25, 461, 464, 20.
- Ericus archiep. Magdeburg., St. Iohannis I. march. Brandenburg., 479, 20.
- Ericus IV. rex Danorum 473, 40, 476, 25, 479, 705 a. 1; uxor: Iutta; filiae 476, 25.
- Ericus, St. Abel regis Danorum, 473, 45; uxor: Margaretha.
- Ericus VII. rex Danorum 479 n. 10; uxor: Agnes.
- Ericus dux de Smaland 476 n. 22; fil.: (Ingeburgis).
- de Erkele dom. 578, 5.
- Erlach villa dioc. Patav. 633, 5, 671, 40.
- Erlach monast. 614, 20; abbas: Dymudis.
- Erlefridus, Elefridus, abbas S. Bertini 748, 756, 10, 762, 20, 763.
- Erlichovencastrum, *Erlichoven* 593, 20.
- Erluinus v. Herl.
- Ermachoras episc. Aquileg. 617, 644, 40, 652, 10; S. Ermachoras historia 617, 2.
- S. Ermelendis 392, 35, 398.
- de Ermelinghem: Balduinus constabularius Bolon.
- Ermendrada v. Erment.
- Ermenfridus episc. Segun. 81, 1.
- Ermengardis, Ermenegarda, Ermenegardis, Ermingarda; Ermengart.
- Ermenegardis, uxor Ludovici II. imp. 358.
- Ermingarda, St. Ludovici II. imp. uxor Bosonis regis Burgund., 352, 25.
- Ermenegarda, uxor Reinaldi I. com. Geln., 411 n. 6.
- Ermenegardis, fil. Karoli ducis Lothar., uxor Alberti I. com. Namuc., 393, 15, 406, 50, 420, 426, 10.
- Ermenegardis comit. 103, 30.
- Ermenegard, fil. Reneri de Chaumont, uxor Cosuini I. de Mons. 422.
- Ermenegardis de Woma, fil. Gerardi advoc. Ninor., 530, 15, 552, 25, 553, 5.
- Ermenegerus abbas S. Winnoci Berg. 783, 786, 50, 787, 10.
- Ermenis cf. Armenia.
- Ermentent, fil. Henrici I. com. Namuc. et Luxemburg. 423, 30.
- Ermentrada, uxor Odonis com. Burgund., 384, 10.
- Ermentrus, uxor Reneri de Chaumont, 422.
- Ermingildus v. Herm.
- S. Erminus abbas Lob. 46, 5.
- Ermentus v. Hermenticus.
- Ernaldus v. Einhardus.
- de Ernenghen: H.-bourg.
- Ernestus Oststorf abbas Cremifan. 676, 677, 1.
- Ernestus I. (*perperam* Arnolfus) dux Suev. 696, 20; uxor: Gysela; fil.: Ernestus II., Herquanus IV.
- Ernestus II. dux Suev. 631, 30, 696, 25.
- Ernestus marchio Auste. 627, 25, 662, 664, 13; fil.: Leupoldus II.
- Ernestus, Ernesto, de Hohenburck 632, 5, 671, 20; uxor: Alhaidis.
- Erniculus comes Bolon. 778, 5; fil.: Mathildis.
- Ernoul, Ernouls v. Arnulfus.
- de Erpo dom. 575, 45.
- Erpols Calvebia Flandr. 442, 20.
- Esca vicus, *Esche-St.-Lievins* 521, 15.
- Eschmannehaist villa 498, 20.
- de Eskerdes dom. 434, 40; uxor: St. maior Ernoldi de Louvilliers.
- Eschillus archiep. Lund. 535, 25.
- Escoche v. Scotia.
- de Escornai, Escornay: Jehans, Ernouls.
- Esmeria, uxor Annae, matris S. Mariae, 19; liberi: Elisabeth, Eliud.
- Esmerville castrum 104, 15, 105, 15.
- Espaigne v. Hispania.
- Espe praedium prope Hfeld 568.
- de Espiers dom. 431, 30; uxor: St. Balduini de Peenes; filia.
- de Espinoit: Hues.
- Essen, Eseda, civ. 400, 10, 566 n. 7.
- de Essines: Irgebramnus.
- Esteyens, Esteyenon, Estienca v. Stephanus.
- Ethives v. Thebes.
- de Estrees dom. 436, 10. Cf. Raoul.
- de Estrepi: Alart.
- Ethan suvii 326, 5.
- Ethico I. dux 264; uxor 264, 5; liberi: S. Odilia, filius 264.
- Erika (*eodem quoque Elyca?*) comit. Oldenburg. 512, 5.
- Eu v. Augum.
- Euaristus, Euarista, papa 18, 15, 636, 45.
- Eucharis, Eucharis, Eutherius, Eucherus.
- S. Eucherius archiep. Laureac. 619, 652, 45.
- S. Eucharis episc. Trever. 14 — 19, 129, 30.
- S. Eucherius episc. Aurelian. 47, 129, 45, 660, 20.
- S. Eucharis episc. Traiect. 25, 45, 26, 1.
- Eudo v. Odo rex Franc.
- Eudo dux Aquitan. 763, 764, 1.
- Eudo III. dux Burgundiae 831.
- Eudoxius haeresiarcha Arrianus 19, 40.
- S. Eugenius 167, 45.
- Eugenius I. papa 31, 30, 35, 1, 566.
- Eugenius II. (*l. vocatur* 49, f. 681, 5.) papa, archiep. sh. tit. S. Sabinae 49, 35, 630, 35, 655, 30.
- Eugenius III. papa, Bernardus mon. Clarevall abbas S. Anastasii, 100, 55, 101, 1, 104, 1, 195, 40, 196, 1, 241, 242, 1, 532, 533, 627, 35, 662, 25, 664, 35, 690, 5, 695, 25, 753, 15, 796, 30, 801, 803.
- S. Eugenius episc. Tolos. (?) 35, 55, 51, 53.
- S. Eulalia 760, 20.
- Eulogius, Elogius, episc. Ambian. 21.
- Eunus haereticus 532. — Euniarum haeresis 532, 30.
- Euraclius, Eraclius, episc. Leod. 36, 5, 53 — 54, 40, 67, 55, 81, 20.
- Europa 16, 30, 535, 30, 617, 30, 618, 15, 644, 15, 652, 5.
- Furchingus presb. 52, 1.
- S. Eusebia 393, 40.
- Eusebius episc. Caesar. 257, 10; chronica 685, 45.
- Eusebius episc. Rothomag. 21, 10.
- Eusebius episc. Vercell. 19, 35.
- Eustachius, Eustacius, Eustatius; Eustasse, Eustassen, Ustasse, Wistasse, Wistasset, Wistasse.
- S. Eustachius 55, 45.

Eustacius episc. Helyensis 825, 40.
 Eustacius de Herem abbas S. Baronis Gandav. 569, 26, 570, 26.
 Eustacius Gommer abbas S. Bortini 758, 829, 10, 866, 26.
 Eustacius abbas Luxor. 759, 30, 761.
 Eustacius I. comes Bolon. 383, 39, 420, 20; uxor: Mathildis; liberi: Eustacius II. Gerberga.
 Eustacius II. comes Bolon. 383, 30, 395, 25, 399, 10, 402, 10, 407, 30, 408, 20, 420, 20, 527, 45, 783, 5; uxor: Ida; filii: Eustacius III. Balduinus I. Godofridus.
 Eustacius III. comes Bolon. 389, 395, 25, 399, 10, 408, 25, 420, 25, 525, 45.
 Eustacius IV. comes Bolon., filii: Stephanus regis Angl. 445, 55.
 Eustacius comes Ghin. 178, 10.
 Eustacius adv. Morin. 793, 1.
 Wistasse dom. de Biaßmarkais 465, 20.
 Wistasses dom. de Brimeu 435, 20.
 Wistace dom. de Conflans (Scouffans) 424, 25, 433, 10; filii: Marie.
 Wistasse dom. de Lens 430, 45, 433, 10; uxor: Clarisse; liberi: Jehana, Ysabaïus.
 Wistasse I. li Viel dom. de Rues 421, 446, 55, 447; filii: Ade.
 Wistasse II. li Valles dom. de Rues 421.
 Wistasses III. Kanives dom. de Rues 421, 20; uxor: filii: Balduin de Mortaigne.
 Wistasses IV. dom. de Rues 421, 10; uxor: filii: Aegidii de Trit; filii: Wistasses V. (Kanives), Gilles, Rigaut, Thieris, Erhous.
 Wistasses V. Kanives dom. de Rues 421, 431, 10, 433, 15; uxor: 1. filii: Aegidii de Trasignis, 2. Pheippe.
 Wistasses, filii: Fulconis ostarii, 442, 25.
 Wistassé le Moine 451, 20.
 S. Eustorgii eccl. Mediol. 698, 35.
 Eustorgius episc. Mediolan. 107, 804, 25 (ubi S. Georgius peperam nuncupatur).
 Eusticianus papa 637, 20.
 S. Evencius 617, 25, 644, 40.
 Evert-, Evt- v. Eber-.
 Everbode, Ewrebode, abbatia. Acredon 105, 20, 119, 10.
 Everdeus, Everdojus, I. abbas S. Baronis Gandav. 568, 20, 570, 20.
 Everdeus II. abbas S. Baronis Gandav. 569, 570, 25.
 S. Evergillus, Evergillus, episc. Colon. 30.
 S. Evermari eccl. Rulis 78, 15, 81.
 S. Evermarus mart. 56, 81.
 li Evlden homo Karoli com. Handr. 442, 10.
 Exonia civ., Exeter 523, 20.
 Ex- v. Ei-.
 Exchias rex Julian 20, 8.
 Exchiel 647, 8.
 Exlinus de Romano (de Teris) 690, 35, 705, 10.
 Ezika v. Et-.

F. Cf. Ph. V.

S. Fabianus 59, 20.
 Fabianus papa 637, 15.
 de Fals, Faas, (Faux sans Foh): Henricus abbas Grandis-prati.
 S. Falco episc. Traiect. 25, 45.
 Falces ostarius Bertulfi praepos. Brug. 442, 20; filii: Fustasses.
 Falces custos 442, 25.

de Fakenbörke, Faukenberghs, Fauquembergus, comites: Guillaumes VII, Guillaumes VIII; comitatus: (Ymagina).
 - Falcobergensis caudela 788, 20.
 Valkenborg, Valkenborech, Walkenborech, castrum, Fauquemont vel Valkenburg 411, 35, 546, 25; de Falconis-Monte, Fauquemont dom. 429, 10; domi: Otto archidiaconus, Leod., Gossuinus, Walerannus I, Walerant, Walerannus II.
 de Valersleve: Johannes praepos. Siederburg.
 de Falcul: Jehan.
 Fara-, Phara-.
 S. Phara, filii: Hangerici nobilis, 761.
 Farabertus episc. Leod. 36, 1, 53.
 S. Pharaïdis 392, 25, 393, 20, 569, 15.
 Faramundus usurpator eccl. Traiect. 30, 160, 25, 129.
 Pharamundus rex Franc. 387, 392, 15, 400, 15, 406, 1, 413, 25, 582, 20; filii: Chlodio.
 Faradins admiraldus soldani Babyl. 456.
 Farrandus v. Ferdinandus.
 S. Pharo episc. Meld. 758, 40, 761; filii: S. Bertinus.
 S. Vastradis, mater S. Gregorii, 51, 8.
 Fastradus, Fastradus; Fastris, Fastris, Fastris.
 Fastradus abbas Clerevall. 196, 25.
 Fastradus abbas Villar. 196, 15.
 Fastris I. advoc. de La Flamengherie, filii: Nicholai Mukiel de Avesnes, 428, 15, 431, 40; uxor: 431, 40; liberi: Nicolaus, Jakeme, filii.
 Fastris II. advoc. de La Flamengherie, filii: Nicholai, 431, 45, 432; uxor: soror Caronis de Rume; filiae: Joye, Alis.
 Fastra dom. de Ligné 421, 20.
 Fater abbas Crémisan. 629-631, 15, 643, 655, 25, 667.
 Fauh- v. Falc-.
 de Faumar castellanus 447, 20.
 Faviana civ. 619, 1, 652, 40.
 Fay-sor-Eppre villa, Fayt-le-Grand (Pelt?) ad fl. Helpe minere 427, 40.
 de Fayt: Henrli.
 Fecenninus praeses 51, 20.
 Fichte locus Westfal. 511, 25.
 Federicus, Fedrie v. Fridericus.
 Felde villa, Felde in praef. Apra 509, 35.
 Felicitinus card. 618, 20.
 S. Felicitas 123, 15.
 Felicitas, filii: Thomas I. de Vresin, uxor: Balduin de Avesnes, 439, 45.
 S. Felix mart. 107, 45, 108, 1.
 Felix I. papa 637, 20.
 Felix III. (reclus II) papa 637, 40.
 Felix IIII. (reclus III) papa 637, 40.
 de Velstede: Johannes, Conradus, Henricus, Bertramundus.
 Veltengel eccl., Veldengel 558, 559, 35.
 Felthud villa Gaddor. 567, 35.
 Vellsprecherias 600, 40.
 Verdensis dioc. 408, 20; episc.: Hartvicus, Coniadius, Nicolaus.
 Ferdinandus, Ferrinandus, Ferrandus, Ferandus, Fafrandus, Ferrans, Ferrant.
 Ferdinandus III. rex Castiliae 255, 1, 292, 396, 7; uxor: (Beatrix); filii: (Alphonus X).
 Ferrant, filii: Alphonus X, regis Castiliae, 465, 45.
 Ferrandus comes Flandr. et Hannon., filii: Sanchonis I. regis Portugal. 121, 119, 151, 155, 188, 20, 293-296, 10, 357, 419, 450, 454, 539-542, 562,

574, 45, 582, 40, 583, 1, 754, 627, 26, 829-831, 15, 834, 836, 840, 844, 8; uxor: Johanna.
 Ferdianus Slago 676, 25.
 Ferica multilo 104, 20.
 S. Ferreolus episc. Urtil. 392, 20, 398, 45, 400, 20.
 Ferreus pont. Antioch. 281, 25.
 Ferricus, Ferris, Ferri v. Fridericus.
 de Vesteuberg: Engelhardus.
 Festus praef. Rom. 521, 4.
 Fewer, Wilhelmus.
 Ficciampus, Wiscamp, Fiscannense, Fiscanense monast. S. Trinitatis, Fécamp 583, 15, 748, 760, 780, 802, 25; abbat.: Childemarca.
 Ficodensis (rectius Ficoclenis) episc.: Johannes.
 Viechtwang, Vichtwang, Vichtwanck, villa dioc. Palat. 632, 633, 635, 15, 667, 8, 671, 25, 672, 674, 10, 678; Viechtwangensis eccl. 657, 40.
 Fiegnies, Feignies 424, 10.
 de Fieules dom. (Isabella).
 Fihoven castrum, Viehofen 647, 20.
 de Fikensholte militares 506, 15.
 Fillastres: Fromons, Livod.
 Fimay villa 197, 6.
 Fimmelsca, Fannetas 721, 8, 725, 727, 20, 728, 20, 730, 45, 733, 40; de V.: Bertramundus, I. godolfus, Hermanus (presb. Brunavie).
 Vischenbain eccl. dioc. Palat. 635, 20, 649, 25, 673, 20.
 Vischer, Heinricus civis Teyning.
 Vissow, Fissow 491, 8; de V.: Egardus.
 Flagellantium ordo 363.
 de La Flamengherie advoc.: Fastris, Nicholus, Fastris II, Joye.
 Flamingi; Flamens 455, 10, 461, 20, 523, 754, 20, 803, 25, 830, 831, 1, 856, 1, 864, 20.
 Flament dom. de Kant 429, 40; soror: Flament, Raul.
 Flandria, Flandres, Flandrensis terra 68, 25, 68, 25, 80, 134, 30, 140, 187, 188, 20, 356, 20, 434, 20, 436, 441, 20, 444, 20, 445, 447, 449-451, 455, 8, 461, 45, 40, 524, 10, 528, 529, 1, 539, 540, 30, 541, 543, 547, 548, 45, 548, 561, 562, 25, 564, 1, 566, 45, 574, 575, 30, 584, 40, 585, 10, 715, 25, 747, 25, 748, 8, 751, 25, 752, 754, 759, 761, 40, 764, 765, 768, 769, 10-111, 1, 776, 55, 777, 25, 780, 40-787, 25, 791, 20, 30, 794, 795, 798, 15-803, 25, 805, 808, 809, 45, 814, 20, 819, 822, 823, 1, 825, 10, 828, 20-832, 834, 837, 40, 840, 844, 846, 859, 864, 865, 50; Flandrensis maritima 799, 20; civitates 691, 20, - Flandrenses, Flandri 60, 25, 80, 20, 125, 20, 134, 25, 140, 25, 185, 25, 824, 10, 828, 15, 874, 8, 889, 40, 777, 16, 782, 45, 783, 45, 784, 789, 25, 790, 20, 791, 25, 795, 15, 801, 1, 817, 40, 820, 25, 844, 8, 847, 8, 859, 45. - Flandrensis comitatus, principatus 132, 25, 140, 141, 20, 293, 45, 528, 529, 1, 538, 1, 543, 45, 752, 40, 755, 1, 770, 10, 773, 40, 782, 5, 785, 40, 799, 20, 791, 20, 794, 44, 799, 10, 819, 40, 824, 40, 847, 8; comites 132, 8, 403, 25, 560, 563, 571, 45, 574, 582, 45, 748, 40, 749, 8, 750, 25, 753, 10, 754, 40, 758, 764, 765, 773, 25, 775, 40, 776, 25, 791, 20, 792, 50, 795, 20, 801, 1; comitatus: Lidricus, Ingelramnus, Audacer, Balduinus I, Balduinus II, Arnulfus I, Balduinus III, Arnulfus II, Balduinus IV, Balduinus V, Balduinus VI, Robertus I, Arnulfus III, Robertus II, Theodericus, Balduinus VII, Karolus.

henens 220, 20, 229, 230, 245, 4;
 filii gemini 230, 20.
 Franco decanus Hoyensis 100, 10.
 Franco scholasticus Leod. 72, 10.
 Franco mon. Leod. 93.
 Franco de Lachen conversus Villar.
 235, 10.
 Franco castellanus Bruzel. 526, 20.
 Franconia v. Francia orientalis.
 Francorum nomen, *Frankenwald* 693, 10.
 de Franca, *Franso*: Iohannes V. abbas
 Villar.
 Frankensurt, Frankeovord, Frankenc-
 vort, Franckesfort, Franconord,
 Franconevord, Vadum Francorum,
 Vadum-Franconis, *Frankfurt ad M.*
 119, 40, 130, 15, 174, 42, 364, 10,
 461, 8, 475, 10, 704, 20, 707, 711, 40.
 Frankeovord, Franckfurt, *Frankfurt*
ad O. 478, 25, 481, 25.
 de Franoni: Guillauma.
 Fredegandus abbas Turnini 31, 20.
 Freckenhorst monast. 505, 40.
 Fremaus, fil. Ruthardi, 441, 40.
 Freyas villa Hannon. 103, 25.
 Fresnege dicti militares Oldenburg.
 500, 10.
 de Fresen: Lippoldus.
 Friberg, *Freiberg* 705, 25, 719, 1; nigro-
 manticus Fribergensis 699, 40, 705.
 Fricken, Erchingerus civis Eichstet.
 Fridbertshofen castrum, *Fridbertshofen*
 604, 8.
 Fridericus, *Friedrich, Fredericus, Fede-
 ricus, Ferricus, Fedric, Fedric, Fedri,
 Ferris, Ferrt.*
 Fridericus archidiaconus. Leod., papa Ste-
 phanus IX.
 Fridericus I. archiep. Colob. 95, 40,
 525, 40, 526, 528, 30, 529, 30.
 Fridericus I. archiep. Magdeburg. 481, 8,
 485, 4.
 Fridericus archiep. Magunt. 631, 25,
 646, 45, 656, 30, 669, 1.
 Fridericus I. episc. Argentina, 717 n. 6.
 Fridericus III. episc. Eichstet., abbas
 Eborac., lanigr. de Lichenburch 595.
 Fridericus IV. episc. Eichstet., comes
 de Oetingen 602—606.
 Fridericus episc. Leod. 76, 20, 95—98,
 131, 40, 383, 15, 384, 8.
 Fridericus episc. Ratispon., canon.
 Eichstet., burgivivus 595, 20.
 Fridericus de Aich I. abbas Cremifan.
 628, 40, 629 (ubi Fr.), 630, 20, 635,
 639, 643, 45, 673—676.
 Fridericus Fitzendorfarinus II. abbas
 Cremifan. 676, 677, 5.
 Fridericus archidiaconus. Tull. 285, 35.
 Fridericus praepos. Argentina, 331, 50.
 Fridericus praepos. Hening. 731, 10.
 Fridericus prior de Xuret 258, 30,
 314, 40, 327.
 Fridericus I. imp. (Magnus dictus 113, 5),
 104, 105, 45, 107—109, 38, 112, 1,
 113, 132, 133, 8, 141, 10, 143, 3, 196, 20,
 220, 8, 221, 30, 242, 244, 25—248,
 254, 291, 292, 1, 350, 351, 353, 354,
 356, 40, 383, 20, 390, 1, 396, 402, 30,
 426, 25, 445, 26, 474, 30, 475, 533, 14,
 534, 536, 543, 45, 546, 1, 627, 633,
 645, 10, 650, 40, 658, 1, 662, 664, 665,
 671, 686, 45, 690, 692, 18, 698, 699,
 753, 804, 815, 40 (ubi II.); uxores:
 1. (Adeleidis), 2. Beatrix; filii: Hen-
 ricus VI., Chunradus, Philippus.
 Fridericus II. imp., rex Siciliae et Hiero-
 solym. (dictus infans Apulianus 298, 1;
 de Apulia puer 358, 45, 357, 1; de
 Stoupha 304, 20) 78, 8, 116, 3, 119,

121, 123, 60, 124—126, 128, 132,
 134, 179, 20, 180, 20, 185—190,
 202, 226, 24, 247, 248, 1, 255, 291, 20,
 293, 8, 297—306, 1, 310, 40, 320,
 324, 354, 357, 359—362, 15, 372,
 374, 375, 427, 1, 453, 454, 455,
 459, 474, 24, 475, 1, 479, 20, 538,
 540, 30—545, 2, 562, 8, 614, 20, 634,
 658, 20, 672, 40, 688, 45, 690, 693, 10
 —700, 702—706, 713, 8, 754, 827, 20,
 830, 45, 831, 20, 833, 835, 20, 838,
 842, 843, 846, 1, 848, 855, 20, 861, 20;
 uxores: 1. (Constantia), 2. Iolantha,
 3. Elisabeth; concubina 203, 20;
 liberi: 1. Henricus (VII), 2. Con-
 radus IV., 3. Margareta, 4. (Eustasius),
 Meinfridus. — Fridericus (sehus
 691, 8, 706, 710.
 Fridericus (Pulcher) rex Rom., II. dux
 Austr. 663, 10, 665, 20, 673, 40, 678.
 Fridericus imp. falso pro Henrico III.
 250, 5; pro Henrico IV. 426, 15.
 Fridericus I. dux Austr. 621, 20, 665, 10.
 Fridericus II. dux Austr. 359, 360,
 362, 635, 20, 665, 673, 1, 704, 20,
 869, 25.
 Fridericus (pro Leopoldo VI) dux Austr.
 476, 20; filii: Agnes.
 Fridericus, filius Stephani, dux Bavar.
 628, 25.
 Fridericus I. dux Lothar. sup. 254, 16,
 274—276, 45, 282, 20; uxores: Bea-
 trix; filii: Theodericus I.
 Fridericus II. dux Lothar. sup. (Mosch-
 lan.) 382, 15, 383, 1, 407, 25, 416, 40;
 filii: Beatrix, Boda.
 Fridericus dux Lothar. inf. 393, 20, 407,
 410, 25, 524, 5; uxores: Gerberga;
 filii: Iutta.
 Fridericus I. dux Lothar., comes de
 Bitus 296, 25, 383, 20; filii: Frideri-
 cus II., Maherus.
 Fridericus II. dux Lothar. 173, 255,
 285, 286, 298, 316, 25, 383; uxores:
 Thomasceta (Agnes); filii: Theobal-
 dus I., Matheus II., Reginaldus, Ia-
 cobus.
 Fridericus III. dux Lothar. 256, 40,
 278, 10, 334, 335, 5, 336, 20, 338, 40,
 340, 344, 345, 10.
 Fridericus I. dux Sueviae 474; filii:
 Henricus (falso), Fredericus II., Con-
 radus.
 Fridericus II. dux Sueviae 133, 10, 474,
 475, 15, 627, 10, 697, 25; uxores: Iutta;
 filii: Fridericus.
 Fridericus I. marchio Baden., dux Austr.,
 fil. Hermannii ducis Austr., 362 n. 1,
 460, 706 n. 4.
 Fridericus VI. marchio Brandenburg.
 607, 10.
 Fridericus (Hilaris) marchio Misn., lanigr.
 Thuring. 703, 20, 713, 3, 716, 8.
 Fridericus comes de Abenberg 699, 1.
 Fridericus comes de Yainberg 541,
 542, 1, 702, 25.
 Fridericus comes de Kyrcberg 699, 1.
 (Fridericus) comes de Lignige 312, 1;
 uxores: (Gertrudis).
 Fridericus, fil. Theoderici II. com. de
 Moncocha, 382, 45, 383, 1; filii: Lodo-
 wicus.
 Fridericus comes de Oting 606, 20.
 Fridericus comes Rustingiae (Olden-
 burg.) 498—502, 5, 511, 1, 512, 8.
 Fridericus de Albo-monte, fil. Hen-
 ricus I. com. de Salmis, 256, 15, 316, 25
 —318.
 Fridericus comes Tull. 88, 40, 94, 25;
 filii: Henricus.
 Fridericus comes Werningerod. 730 n. 2.
 Fridericus de Aavorden 504; uxores:
 Beatrix.
 Fridericus dom. de Dorstat 726, 731, 40.

Fridericus Hohen de Dyachelphthal
 604, 10.
 Fridericus de Greiffenstala miles de
 Athel 665, 20.
 Fridericus baro de Haydeg 606, 20.
 Fridericus de Iudenburch 366, 40, 367.
 Fridericus, fil. Ludovici de Monte-
 Belligard, 382, 45; filii: Petrus.
 Fridericus de Rot 632, 15.
 Fridericus de Steders 728, 20.
 Frideriana canonica SS. Virginum Colon.
 692.
 Friderunda, Friderundia, monast. Steder-
 burg. 723, 15, 729, 8, 733, 20.
 Fridericus monast. Lucense 594, 45.
 Frigidus abbas S. Bertini et S. Mar-
 tini Turon. 749, 758, 20, 766, 767,
 809, 10.
 Frigia v. Phrygia.
 Frigidus vallis prope Ufeld 588, 8.
 Frisia, Fresia, Fresonia, Frise 66, 25,
 73, 20, 80, 129, 60, 407, 20, 408, 1,
 461, 462, 502, 40, 503, 509, 20, 510, 20,
 522, 20, 523, 546, 15, 705, 15, 782,
 831, 20, 833, 15, 840, 25. — Frisones,
 Frizonas, Fraones; Frisons 66, 20,
 73, 40, 356, 20, 364, 407, 25, 409, 40,
 461, 462, 475, 1, 504, 40, 507, 609,
 523, 1, 544, 25, 545, 45, 577, 578, 15,
 655, 10, 705, 15, 840, 25, 847, 20,
 848, 15, 858, 25; duxes: Rabodius,
 Theodericus, Florentius I. — Friso-
 num mare 394, 20; mox 409, 1.
 Frisingia, Frisinga, Frising, Frising. 389, 40,
 625, 639, 20, 641, 1, 655, 8, 666, 6,
 666, 40, 668, 20, 870, 20. — Frisingen-
 sis eccl. 670, 10, 872, 20; dioec.
 654, 60; episcopus 640, 45; episcopi:
 S. Corbinianus, Gotfridus.
 Frischelarensis, *Frislar* 703, 25.
 Frisingia, Frisingum, civ. *Frising?* 619, 1,
 652, 40.
 Fromand, Iohannes I. abbas S. Bavonis
 Gandav.
 Fromons Filiastres Flandr. 442, 10.
 Fromont Ruffia Flandr. 442, 20; filii:
 Lambina.
 Fromons, fil. Odulfi clerici, 442, 10.
 Fromons, fil. Oliveri Flandr. 442, 20.
 Fromons homo Karoli com. Flandr.
 442, 20.
 Fronhofen villa dioec. Palap. 676, 20.
 Frontis episc. Petragorie. 15, 20.
 Fronville 105, 20.
 Frose, Vrose, *Froass super Altim* 479, 10.
 Fuchorus, fil. Theoderici burgensis, 28, 10.
 Ful- v. Fol-
 Fulco; Fouchus, Fouchus, Foukes.
 S. Fulco archiep. Rem., abbas S. Ber-
 tini 750, 758, 759, 40, 769, 770,
 776, 10, 810, 8.
 Fulco episc. Tolos. 546, 10.
 Fulco abbas S. Bavonis Gandav. 566, 45,
 570, 15.
 Fulco abbas Dynensis 787, 20, 808, 20.
 Fulco (de Nalliac) mag. 539, 1, 624, 1.
 Fulco rex Hierosolym. V. comes Ande-
 gav. 443, 15, 529, 10, 532, 25, 574, 40,
 582, 20, 795, 20, 802, 10, 805, 10;
 uxores: 1. Erenberga, 2. Melisende;
 liberi: 1. Mehanus, Sibilla, Joistruis,
 Helyca, 2. Balduinus, Almaricus.
 Fouchon IV. com. Andegav. 443, 16;
 filii: Fulco V. (falso Joistru Martel).
 Fulco, fil. Walramis com. Arlon. 383, 1.
 Foukes Goldine Flandr. 442, 20.
 Fulconis-rupis monast. 655, 1, 666, 15;
 abbas: (Bertholdus); monast. Mari-
 anus Scotus.

- S. Fulgentius episc. 654, 1.
 Fulgentius abbas Aftig. 723, 3. 726, 20.
 783, 44. 787, 44.
 Funticensis monast., *Poigny* 193, 26;
 mon. Almericus.
 Furnal, Farnensis civ., *Furnes* 847, 14.
 880, 1. 787, 25. 794, 20. 799, 24.
 819, 44. 822, 833, 14. — Furnense territorium
 (est terra) 787, 25. 790, 24.
 791, 25. 793, 20. 801, 1. 803, 20. 805,
 611, 20. 814, 25. 814, 40. — Furnenses
 805. — de F. castellanus 434, 20; Fur-
 gentis Iacobus I. abbas S. Bertini
 638, 14.
 S. Fulcianus 787.
 Furi, *Fote*, comes 856; uxor 856, 10;
 de Fols com. Rogerus, Bernhardus III.

G.
 G. de Boucheas 812, 40.
 G. de Clusa 827, 18.
 G. de Waterh 813, 25.
 Gabl. (Cabil.) concil. 649, 10.
 S. Gahrielle eccl. a. S. Marise eccl.
 Rodensis.
 Gabriel archangelus 102, 10.
 Gachler a. Wahrena.
 Gathertus v. Gethericus.
 Gerarda v. Gersten.
 Gager, Iacobus civis Meckenloch.
 Gaitani, Gaiyani, Guaytani; Iohannes
 (papa Gelasius II), Benedictus card.,
 Iohannes card.
 Galus papa 837, 20.
 Galus, Gayus, Iulius imp. 660. 665.
 677, 25.
 Galbara villa *Aides. Paten.* 632, 10. 671, 25.
 Gala v. Wala.
 Galacia, Galecia, Galecia, Gallicia 76, 15.
 81, 40—54, 42. 272, 42. 374, 15; rex;
 Carreas; Gallicanus; Galeclanus
 (S. Iacobus apost.) 273, 42. 374, 20.
 Galliciana, Bauduina.
 Galylea 646, 25. 706, 20; Galylea vallis
 253, 25. 262.
 Galimorum mons *prope Rogum* 18, 45.
 S. Gall monast. 694, 20; abbas 364, 45.
 — S. Gall solitudo 668, 25.
 Gallia, Gallias 14—17, 20. 18—22, 24.
 —26, 29. 31, 20. 32, 34, 5. 50. 117, 25.
 130. 257, 45. 270, 40. 280, 10. 321, 5.
 422. 523, 44. 524, 25. 528, 25. 529,
 532, 25. 537. 543, 10. 544, 5. 581, 10.
 584, 20. 617, 4. 618, 1. 640, 10. 643, 1.
 653, 40. 654, 14. 661, 45. 665, 25. 669, 5.
 693, 20. 763, 45. 763, 14. 770, 25. 807, 20.
 821, 1. 822, 10. 823, 25. 834, 15. 835, 5.
 840, 1. 843; G. Braccata 15, 20; G.
 Comata = Belgica 15. 15, 25. 29, 40. —
 Gall, Gallid 15, 20. 20, 45. 51, 15.
 367, 20. 581. 584, 20. 640, 14. 694, 1.
 794, 45. 850, 25. 852, 1. 853, 25. 860, 45.
 861. 862. 868, 20. — Galliana eccl.
 681, 15. 592, 10. 835, 5. — Gallia
 imperatrix Maria (uxor Baldvini II.
 imp. Constantinop.); Gallia Pontiva
 (mater Saladinus soldani). — Gallia-
 cani domini 856, 25. — Gallicum idio-
 ma, Gallice 116, 15. 112, 15. 199, 45.
 550, 25. 568, 25. 763, 14. 816, 20; Gal-
 lica = Germanice 93, 1. — Gallianus
 ephuranus 15, 20.
 Gallienus imp. 653, 1.
 S. Gallus 654, 45. 660, 1. 688, 20; vita
 669, 20.
 S. Gamallid 311, 10.
 Gandavum, Gandavia, Ganda, Gandis;
 Gant; Gandavense, Gandense castrum
 et opp. 31, 40. 60, 20. 62, 25. 80, 15.
 398, 45. 424, 20. 521, 10—333, 1. 524, 1.
 532, 10. 539, 20. 541, 25. 548, 45. 552, 20.
 560—567. 569, 20. 571. 573. 584—
 588. 778, 40. 800, 20. 803, 15. 830.
 841. 847, 25. 848, 1. 859. — Gandenses,
 Gandavi 15, 1. 140. 560, 50. 584, 5.
 586. 793, 15; eccl. 563, 20; monast.
 et eccl.: S. Bavonis, S. Benedicti,
 S. Iohannis bapt., S. Michaelis, Mino-
 rum fr., S. Petri, Praedicatorum fr.;
 hospitium Mollona; — forum 547, 26;
 portus 564; — archidiaconus Iohan-
 nes; — com. Theodericus II, Arnul-
 phus, Theodericus III, Baldulnus; —
 castellanus 421, 18. 430, 40; castel-
 lani; Lambertus, Folcardus, Sigerus;
 ballivus; Rogerus de Hautfriede;
 — communitas 438, 40; milites
 664, 19; — de G.: Henricus (archi-
 diaconus Tornac), Evrars, Ivon. Cf.
 Odnea.
 de Gandersheim, *Gandersheim*: Widekin-
 dus civis.
 Gangolfus, Gengulfus.
 S. Gangolf eccl. in Sumeringia, *Gan-
 golt-Sömmern* 712.
 S. Gengulf eccl. Florin 63, 40.
 S. Gengulf eccl. Tuff. 276, 20.
 S. Gangolfus, Gendulfus 712, 45. 749, 1.
 Garense monast. v. Tegerense.
 Garibaldus, Geribaldus.
 Geribaldus episc. Leod. 35, 45. 47. 48, 40.
 130, 5.
 Garibaldus I. dux Bavar. 625. 639, 20.
 640, 20. 659; fil.: Theodelinda; filius
 625, 1.
 Garinus, Garin, Gervinus, Gerinus.
 Garinus, fr. S. Leodegarii, 39, 40. 269, 15.
 Gervinus abbas Althier, mon. S. Ber-
 tini 764, 15.
 Garin monach. 450.
 Garnemine insula 450, 45.
 Garnholte villa *Oldenburg.* 511, 20.
 Garons A. 763, 40.
 Garscan rex Gallicae 82—84.
 Garyes Moraves baro Navarr. 465, 40.
 Gaston de Byas miles 464, 45. 465, 40.
 466.
 Gaucho v. lacia.
 Gaudridus, Goffridus; Gaultrois, Joffrois.
 Gaudridus episc. Cathalaun., fil. Hen-
 ricus I. com. de Grautpre, 127, 15.
 431, 25.
 Gaudridus episc. Paris. 793, 5.
 Gaudridus comes Asperi-montis 226, 10;
 fil.: Iohannes, Gobertus.
 Gaudridus III, comes Pertie, 824 n. 4.
 Gaudridus castellan. S. Audomari 796.
 Gaultrois de Toegni 424, 5.
 S. Gaugerici eccl. Brussell. 389, 20. 393, 40.
 407, 20.
 S. Gaugericus episc. Camerac, 521, 10.
 Gauthier v. Walterus.
 Gaudlinus v. Gosclinus.
 Gavains comes Manfredi 459, 45. 460.
 de Gaveta, Gavre, Gravio, dom.: Razo I,
 Razo II, Razo III, Iohannes, Maria.
 Gebenenses com. 851, 10.
 Gebhardus, Gebhardus, Gevhardus,
 Geirardus, Gihardus.
 Gevhardus, papa Victor II.
 Gebhardus (*rectus* Gebhardus), papa
 Nicholaus II. 88, 1.
 Gebhardus episc. Fiechtel, comes de
 Graypach 594, 595.
 Gebhardus episc. Petar. 622, 1. 654, 25.
 Gibardus abbas Luxor. 273, 45.
 Gerardus canon. Colon. 223, 1.
 Gebhardus inclusus Argentin. 668, 25.
 Gebhardus comes de Hirsperch 591.
 — 593, 1.
 Gevhardus senior dom. de Bortvelde
 726, 5.
 Gevhardus junior dom. de Bortvelde
 726, 5.
 Gebhardus de Schaunberch 673, 5.
 Gebhardus de Schwanberch 650, 45.
 Gebhardus civis Neunburg. 676, 24.
 Gebuinus episc. Catalaun. 254, 25. 290.
 Gedeon iudex Iudaeorum 639, 25. 659, 10.
 Gedeon princeps Turcorum 113, 10.
 Gedincorp villa, *Hentrop* 499, 25.
 Gella, uxor I. Gullechal, 2. Mangoldi
 com. Hoyensium, 51, 40.
 de Geiron, Geirn, Pincernas 600, 25.
 601, 1; Helricus Pincernas.
 Geysenfeldt, Geysenfeldt, monast.,
Geisfeld 674.
 Geiricus rex Wendal. 653, 50.
 Gellede v. Gellede.
 Gelasius I. (papa) 649, 15. 653.
 Gelasius II, papa, Iohannes Gaitanus
 cancellarius apistol. 94, 25. 527,
 697, 40. 752, 20. 790, 25.
 Gelboe mons 583, 40.
 Geldonia, *Idoagne* 393, 20; de G.: Wal-
 terius abbas Villar.
 Gerdulnus abbas Aquicinct. 790.
 Gelria, Gekre, Guebia, Gueltera, Guel-
 dria, Ghelria, Gheire, Ghellere 577, 1.
 586, 15. — Ghelrenses 412, 25; — con-
 ites 409, 40. 506, 25; com.: Gerhardus
 III, Otto II, Huncrus III, ephr.
 Leod., Reinaldus I; comit.: (Mar-
 garet).
 Gemblacum, Gymbiaus, Gemblues, Gem-
 laus, Gemblacense, Gemblacense mo-
 nast. S. Petri, *Gemblyx* 32, 20. 60, 1.
 63, 25. 105, 20. 111, 25. 193, 20. 228,
 234, 15. 332, 1. 370, 10. — Gemblacensis
 parochia 528, 25; abbas 228, 20; abb.:
 Herluinus, Othbertus; conventus
 278, 20; mon. Siebertus.
 Gemyoncourt, Gemioitrahum, *Gemion-
 court* 195, 25. 217, 25.
 Genapia, Genappia, castrum, *Genappo*
 216, 25. 217, 20. 369, 20. 393, 40. 399, 10;
 de G.: Albericus abbas Villar.
 Genardus procurator sacri 521; fil.:
 Winegradus.
 S. Gendulfus r. Gangolfus.
 Genclo, Guenelo, proditor 269, 5. 273, 1.
 765, 10. 771, 40.
 Geneste villa in comit. *Lousens* 92, 20.
 Gengebach civ., *Gengenbach* 640, 20;
 monast. 640, 20.
 S. Gengolena 589, 5.
 Gengulfus v. Gangulfus.
 S. Gendevaeo canon. Paris. 61, 20.
 de Gentines: Iohannes abbas Grandis-
 prati.
 Georgius, Geortus.
 S. Georgit ad v. lum aureum diae. caid.
 Petrus Capulus.
 S. Georii mon. Manegoldus (episc.
 Petar.).
 S. Georgius v. S. Mariae eccl. Ama-
 nensis.
 S. Georgit altare Hsfeh. 589, 1.
 Sanctus Georgius, *St. George* 100, 5.
 S. Georgius 281, 40. 786, 25.
 S. Georgius P. S. Eustorgius.
 Georgius de Hohenloh episc. Petar. 623.
 Georgius van der Sichele abbas S. Ba-
 ronis Gandar. 579, 40.
 Georgius de Stein cancell. 678, 15.
 Georgius de Ayn 606, 20.
 Georgius de Letersheim 604, 45.
 Georius Steyer civis Langenthalheim.
 604, 25.
 Gepidae 618, 10. 659, 25.
 Geraldus v. Geroldus.
 Gerbaldus r. Garibaldus.

- Gerberga, Gerbergha, Gherbergha, Gerberga, Gberga, Guepa, Gerberga, Gerlberge.
- Gerberga, fil. Henrici I. regis German., uxor Ludovici IV. regis Franc., 382, 30, 383, 10, 388, 48, 394, 401, 48, 567, 18, 775, 88.
- Gerberga, uxor Frederici ducis Lothar. inf., 383, 30.
- Guepa, uxor Hermannii II. ducis Sueviae, 383, 38, 384, 1.
- Gerberga, uxor Lamberti I. com. Lotan., comit. Braxon. 383, 388, 389, 395, 402, 406, 407, 413, 48, 420, 426, 10, 575, 30, 582, 38.
- Geborgis, uxor militis cuiusdam, 230, 1.
- Gerbertus, papa Sylvester II.
- Gerbertus decanus Thengs. 180, 48.
- Gerbertus comes de Stolla 507, 18.
- Geretrode monast. Gerardo 476, 28; abbat. Mechtildis.
- S. Geronis Colon. praepos. 222, 38; canon. Erardus.
- S. Geronis altare soci. S. Laurentii Leod. 56, 40.
- S. Gerco archiep. Colon. 57, 10; corpus 528, 10.
- Gerhardus, Gerardus, Gherardus; Gerard, Gerart, Gerars, Girars.
- Gerardus episc. Florent. papa Nicholaus II.
- Gerhardus card. papa Lucius II.
- Gerhardus de Lippia II. archiep. Brem. 489, 30, 499, 20, 505, 506, 840, 10.
- S. Gerhardus archiep. Laureac. 619, 40.
- Gerhardus I. archiep. Mogunt. 248, 366 n. 462 n. 475 n. 9, 705.
- Gerhardus II. archiep. Mogunt. 711, 713, 715, 716, 35, 717, 38.
- Gerardus de Rumiaco I. episc. Camerac. 63, 522, 50.
- Gerardus II. episc. Camerac. 408, 15, 525, 8.
- Gerardus episc. Patav. 621, 8, 624, 10, 656, 661, 38, 668, 45.
- S. Gerardus I. episc. Tull. 254, 20, 276, 280, 18.
- S. Gerardus abbas S. Petri Broniensis, S. Bayonis, S. Bertini, Blandin. 51, 53, 40, 564, 567, 25, 570, 35, 750, 758, 35, 758, 40, 773-775, 19, 810.
- Gerardus II. abbas S. Bertini 756, 40.
- Gerardus I. abbas Cremifan. 630, 20, 631, 642, 60, 647, 40, 657, 1, 664, 10, 669.
- Gerardus de Architen II. abbas electus Cremifan. 634. (Bernardus 672, 35 dicitur).
- Gerardus abbas Ham. 785, 10.
- Gerardus abbas Ninov., canon. Laudun. 631, 536, 10, 549, 40, 555, 25.
- Gerardus abbas Sepon. 285.
- Gerardus abbas Vallis S. Lamberti, mon. Sintac. 117, 48.
- Gerardus I. abbas Villar. 197, 1.
- Gerardus de Mosters II. abbas Villar. 215.
- Gerardus de Lotanio III. abbas Villar. 217, 60, 218.
- Gerardus archidiacon. Brabant. fil. Iohannis de Yppre dom. de Renenghes, 430, 8.
- Gerardus praepos. Brandenburg. 485, 45.
- Gerhardus II. praepos. Stierburg. 720, 8.
- Gerardus de Harimut prior Villar. 209, 20.
- Gerardus mag. canon. Leod. et Jacco. S. Iohannis in Insula Leod. 77, 20, 154, 160, 161.
- Gerardus cantor Lubic. 498, 40.
- Gerardus canon. Brandenburg. 483, 8.
- Gerardus mon. Heisterbac. 222, 20.
- Gerardus Wascardus mon. Hammesrod. 221.
- Gerardus mon. Villar. 202, 18.
- Gerardus de Greis mon. Villar. 235, 8.
- Gerardus de Rosillone dux Burgund. 763, 48, 764, 8.
- Gerardus dux Lothar. comes Abat. 280, 40, 383 n. 24, 407, 48, 416, 48; uxor: Hadewidis; fil.: Theodericus, Gerardus.
- Gerhardus praef. Bavar. 656, 28.
- Gerhardus II. com. Gelr. 424, 8; fil.: Yolent.
- Gerhardus III. comes Gelr. 133 n. 11, 176, 48, 177, 1, 478, 15, 180, 1, 390 n. 8; uxor: (Margareta); liberi: Otto II, Henricus, (Margareta).
- Gerars, fil. Balduini III. com. Hannoni., 424, 8.
- Gerardus I. comes Holstat. 473, 40, 474, 476, 1, 488-490; uxor: 1. Liutgardis, 2. Aleidis; fil.: (Liutgardis).
- Gherardus III. comes Holstat. 493, 494, 1.
- Gerardus comes Loss. 109, 1, 469, 48.
- Gerars, fil. Araulphi V. com. Loss., 429, 10.
- Gerhardus comes Pisan. 706 n. 5.
- Gerardus I. comes Yadant-montis, fil. Gerardi ducis Lothar., (frater Maberi *perperam dicitur* 284, 18), 383; liberi: Liupela, Hugo I.
- Gerhardus de Apen 506, 10, 507, 18.
- Gerhardus de Brema 507, 18.
- Gerhardus nobilis de Deut 508, 38.
- Gerart de Lucembourg, dom. de Durbuiss. 428, 50; uxor: Mahaus.
- Gerars dom. de La Flamenghorie, fil. Balduini, 432, 10; uxor: 1. Melisent, 2. Yde; liberi: 1. Heluis, 2. Baudulus, Gerars, Jehans, Nicholes, Yde, Agnela, Philippe.
- Gerars, fil. Gerardi de La Flamenghorie, 432, 15.
- Gerars I. de Gauche 420, 421, 38, 423, 10; fil.: Reniers, Gerars.
- Gerars, fil. Gerardi I. de Gauche, 422, 30.
- Gerars II. de Gauche, fil. Reneri II, 421, 38, 422, 30; uxor: Bierte; fil.: Gerart III, Guillelme, Jehan.
- Gerars III. de Gauche 422, 35; uxor: fil. Iohannis de Aunon; fil.: Gerart.
- Gerars, fil. Gerardi III. de Gauche, 422, 45; uxor: fil. Nicholai de Baileul.
- Gerart dom. de Halut 423, 25; uxor: Climence.
- Gerardus de Lingt 819, 40; uxor: Sibilla.
- Gerardus de Messinis 814, 10.
- Gerars, fil. Wionis de Montigni, 434, 8.
- Gerhardus de Mulsweith 506, 38.
- Gerardus I. eoga. Constabularius de Ninove 530, 531, 8, 552-555; uxor: Gisa; fil.: Mahtildis, Egmeardis.
- Gerardus II. de Ninove, adroc. Grimberg. 555, 556, 1; uxor: Mathildis; fil.: Gerardus III.
- Gerardus III. de Ninove, adroc. Grimberg. 559, 1, 555, 40, 556, 8; uxor: Aliecia.
- Gerardus IV. de Ninove, adroc. Grimberg. 540, 45, 541, 45; uxor: Agnes.
- Gerars de Saint-Obert 446, 55.
- Gerard vicedom. de Pinkegal 434, 45.
- Gerars dom. de Prouy, fil. Philippi, 434, 10; uxor: Yde.
- Gerars, fil. Reneri de Saignies, 423, 38.
- Gerard dom. de Surcl 435, 39; uxor: fil. Radulf Flamant.
- Gerars I. dom. de Soteghien, fil. Soheri de Rughien, 430, 40, 433, 18, 439, 28; uxor: fil. Gerardi de Viane; liberi: Girars, Aelia, Alays.
- Girars II. dom. de Soteghien, fil. Gerardi, 430, 46; uxor: Maria.
- Girart dom. de Tyana 431, 8.
- Gerart dom. de Viane 430, 40.
- Gerardus eoga. Niger miles 525, 1.
- Gerardus Hircelinus civis Colon. 379.
- Gerardus Hospitalarius 795, 38.
- Gerelmus Borluut abbas S. Bavonis Gandav. 570, 38.
- Gerinus & Garinus.
- Gerinda, uxor Iohannis de Stockem, 728, 40.
- Gerlo dux Normann., comes Blas. 771; fil.: Theobaldus I.
- S. Germani castrum, Saint-Germain-Aguillier, San Germano 459, 48, 460, 852, 40.
- Germania 16, 38, 21, 8, 50, 30, 72, 56, 357, 1, 374, 38, 408, 30, 412, 15, 581, 8, 617, 618, 1, 630, 48, 640, 18, 643, 645, 1, 647, 20, 652, 3, 655, 48, 659, 28, 661, 663, 20, 669, 8, 703, 18, 719, 1, 713, 25, 719, 20; G. secunda 21, 10. — Germani 15, 10, 352, 1, 372, 30, 618, 38, 639, 50, 640, 10, 652, 653, 20, 660, 50, 685, 48, 691, 40, 694, 1; — regnum 827, 48; principes 538, 8. — Germanica iuga 639, 48. — Germanice 696, 8.
- Germanus abbas S. Winnoc Berg. mon. S. Bertini 780, 28.
- Geroldus, Geraldus, Gheraldus, Giraldus, Gherol.
- Geroldus episc. Tornac. 568, 573, 10, 803, 40.
- Geroldus abbas Hfeld. 589, 8.
- Giraldus abbas Villar. 196.
- Geroldus praef. Bavar. 629, 38, 640, 15, 645, 8, 655, 38, 660, 663, 36, 667, 48.
- Gherol Flandr. 441, 40; fil.: Waiiers.
- Geroliteche dom. terra 343, 38; de Geroliteche dom. 341.
- Geron-villeer, Gerovilleer, Geronvillers 199, 28, 217, 30.
- Gerpinas, Gerpines, villa prope Loxen 398, 38, 528, 30.
- Gersten, Geruten, Geratense monast. Carlen 836, 28, 648, 48, 657, 30, 662, 38, 671, 673, 10; abbas 685, 40, 673, 18; abbas: Berchtoldus; prior: Ulrichus (III. abbas Cremifan.); moni: Alramus (II. abbas Cremifan.); Berchtoldus (II. abbas Cremifan.); de G. I. Thomas.
- Gerstenkampe hinc. Lubic. 491, 8.
- Gorsental, Geratental, regio circa Windischgarsten 634, 18, 636, 674, 30.
- Gerstarius civis Anst. 676, 28.
- Ghorbergha prope Gandarum 598, 10.
- Gertrudis, Gerihradis, Ghertrudis, Gerardis.
- S. Gertrudis monest. Lozan. 234, 18.
- S. Gertrudis hinc Leod. 59, 10, 95, 38, 97, 20.
- S. Gertrudis abbat. Nivel. 29, 30, 34, 37, 10, 382, 10, 387, 392, 40, 393, 1, 396, 8, 398, 399, 8, 400, 40, 401, 40, 821, 40, 639, 38, 654, 45, 688, 48.
- Gertrudis monial. Altenberg, fil. Ludewici IV. lanigr. Thuring. 700, 40, 703, 8.
- Gertrudis, uxor Conradii III. imp. 396 n. 2, 403 n. 3, 403, 5.
- Gertrudis, fil. ducis Meran., uxor Andree II. regis Unger., 355, 700 n. 7, 701, 20.

- Gertrudis, fil. Lothari III. imp., uxor
1. Henrici (Superbi) ducis Bavar.,
2. Henrici ducis Austriae, 474.
- Gertrudis, uxor Theoderici ducis Lothar.,
com. Alsat., 574, 36. 582, 30. 785, 36;
fil.: Theodericus.
- (Gertrudis), uxor 1. Theobaldi I. ducis
Lothar., 2. Theobaldi com. Campan.,
3. Friderici com. de Lignige, 173.
255, 15. 286, 15. 298, 312.
- Gertrudis, uxor 1. Alberti de Moha,
2. Theobaldi II. ducis Lothar., 119, 35.
172, 30.
- Gertrudis, uxor Hermann VI. march.
de Baden, 362 n. 2.
- Gertrudis, fil. Berthardi II. ducis Saxon.,
uxor 1. Florentii I. com. Holland.,
2. Roberti I. com. Flandriae, 80.
382, 40. 384, 20. 574, 35. 782, 8.
- (Gertrudis), uxor Henrici III. com. Lo-
van., 426, 25.
- Gertrudis, fil. Theoderici com. Flandriae,
uxor Humberti III. com. Morlan.,
Hugonis de Oyst, abbat. Mecen, 444, 45.
534, 30 (ubi Sibilla dicitur).
- Gertrudis de Morisarth 213, 15.
- Gertrudis de Pezua 172, 45.
- Gertrudis, uxor Iohannis Papeybe Ra-
sted., 503, 45.
- S. Gerulphus mart. 585, 40.
- Gerungus de Swayning canon. Eich-
stet. 602, 20.
- Gervasius Tholesheriensis marescalcus
in regno Arelatensi 827, 35.
- Gervasius dom. de Praet 794.
- Gervais, fil. Ysaaci Flandr., 442, 30.
- Gervinus p. Garinus.
- de Gest, Geest; Nicolaus abbas Villar.,
Henricus mon.
- de Gestele; Arnulphus II. abbas Villar.
724, 35. 727, 30. 733, 40.
- Gethae r. Gothi.
- Getlede, Getlethe, villa, *Getlede* 726, 35.
734, 35; de Getlede; Hermannus,
Sifridus.
- Gettensis eccl. v. Ieltensis eccl.
- Geyhardus, Gerardus v. Gebhardus.
- Gerena Ripelin Flandr. 442, 40.
- Gez-, Ghe-, v. Gel-, Ge-.
- Ghillenghen, *Ghilenghen* 431, 45; de
Gillenghem, *Ghilenghem* - abbaissa
530, 45. 533, 25.
- Ghisenzelo villa Gandav. 569, 35.
- Ghisna, Ghyona, Ghisnae, Ghyones, Ghy-
nes, Ghignes, Guenes, Ghisnense ca-
strum et terra, *Ghisna* 185, 25. 750, 35.
771, 772, 8. 776, 777. 784, 40. 797, 25.
798, 810, 20. 811, 1. 827, 40. 830;
mohast.; S. Leonardi; - comitatus
751, 8. 777, 45. 784, 40. 810. 829, 30;
comites 750, 35. 751, 8. 754, 10. 758, 40.
776, 778. 810; com: Sifridus, Ar-
dulfus, Radulfus I. Eustacius, Bal-
dulfus I., Robertus Manasses, Bal-
dulfus II., Arnoldus II., Balduinus
III., Arnoldus III., Radulfus II., (Ra-
dulfus III).
- de Ghistele, Gistella, Ghistelle, *Gis-
telles*, dom.; Cristianus, Gualterus.
- Ghimmeke, Chimmcke, villa, *Guemy*
752, 30. 799, 815, 10; rapella: S.
Folquini.
- Ghuleke v. Iuliacum.
- Gibardus v. Gebhardus.
- Gibelina pars 855, 30. Cf. Gwebinlingen.
- Gyeni, Gien 440, 35; de m.; Hervius.
- Giosi, Alberius II. episc. Leod. 117, 1.
- Gills, Gillanus v. Gisela, Gissenus.
- Gilo, Gillion, Gillon, Gilles v. Aegidius.
657, 664, 44. 665, 40. 675, 50; abbas
665, 40. 673, 10; abb.: Ulricus, Mar-
quardus, Stevenus; de G. nobilis:
Prupo.
- Gly- v. Gli-.
- Gods domina de Pynon, fil. domini de
Praeus, uxor Roberti, filii Radulfi
de Couchi, 440, 10.
- Goddiaich fons 195, 35.
- Godebert, Guberius; Gobers, Goberi,
Gobliert, Gombert.
- Gobertus archidiaconus. Tungr. 81, 20.
- Gobertus de Aspero-monte, nonnus
Villar. 213, 35. 226, 20. 226-229.
235.
- Gobert I. dom. de Aspremont 436, 10;
uxor: Juliane; liberi: Joffrois,
Gobiers, Jehans, Guis, duae filiae
430, 30.
- Gobiers II. dom. de Aspremont, fil.
Goberti I., 429, 15. 430, 15. 440, 1;
uxor: Agnes; liberi: Joffrois,
Thomas, Jeharke, Mahaut.
- Gombert dom. de Bruel 422, 35; fil.:
Bierte.
- Gobert (I) dom. de Monchablon 433, 10;
uxor: fil. Theoderici de Bevre; fil.:
Gobert.
- Gobert (II) dom. de Monchablon, fil.
Goberti (I), 433, 10.
- Gobertus de Vioul (Argenton) 214, 1.
- Godebert Cukel Flandr. 442, 30.
- Goldanck civis Eichstet. 600, 35.
- Godefridus, Gotfridus, Götfridus, Got-
fridus, Gelfridus, Isfridus; Godefrois,
Godefroit, Joffrois, Jelfrois, Jelfrot.
Cf. Gaufridus.
- Isfridus card. episc. Ostiensis, papa
Celestinus IV.
- Godefridus de Condato episc. Camerac.
456, 1. 541, 542, 45.
- Gotfridus episc. Frising. 872, 30.
- Gotfridus Westfalus I. episc. Patar.
622, 45. 633, 1. 658, 50. 674, 5.
- Gotfridus de Weissenek II. episc.
Patar. 623, 10.
- Godefridus praepos. S. Petri Leod.
86, 20. 87.
- Godefridus Pachomius nonnus Villar.,
mon. S. Gertrudis Lovan. 220, 25.
232. 234, 15; frater: Reynerus.
- Godefridus de Coribeko nonnus Villar.,
mon. Haffigem. 220, 40. 233, 45.
234, 15. 235, 1.
- Godefridus sacrista Villar., mon. S. Pantal.
Colon. 197, 5. 210, 30. 220, 20. 227, 1.
230, 10. 234, 15.
- Godefridus de Bullion rex Hierosol.
IV. dux Lothar. 91. 92, 15. 93.
280, 45-282. 383, 30. 389, 395, 35.
399, 10. 407, 30. 408, 410, 50. 420, 35.
525. 526. 574, 30. 582, 40. 752, 2.
782, 10. 791, 4. 795, 35. 865, 15; fra-
tres 91, 30.
- Godefridus rex (dux) Normann. 49, 15.
560, 45; uxor: Ghisla.
- Godefridus II. dux Brabant. (Lothar.)
comes Lovan. 100, 20. 390, 396, 403.
408, 50. 409, 413, 50. 420, 30. 426
(dux Lovan.). 531. 573, 45. 576.
582, 40; uxor: Ludgardis; fil.:
Godefridus III.
- Godefridus III. dux Brabant. (Lothar.)
141, 15. 154, 40. 156, 45. 157, 1. 198.
390, 4. 396, 399, 15. 403, 409, 413, 50.
426, 35. 445-447. 531, 35. 534.
536, 35. 575, 45. 576, 15. 582, 40;
uxores: 1. Margareta, 2. Ymagina;
fil.: 1. Henricus I., Albertus, 2. Wil-
helmus.
- Godefridus, fil. Iohannis I. ducis Bra-
bant., 397, 40. 411, 15. 578, 40.
- Guirebade castrum, *Girbaden* 312, 25.
- Gyronde castrum, *Girona* 863, 25.
- Gisela, Gysela, Gista, Ghisla, Gilla.
- Gisela monial., fil. Pippini regis Franc.,
765, 25.
- Gilla monial. Bruxell. 230.
- Gisela, uxor Conradi II. regis, 383, 36.
384, 1; de Gwebinlingen dicta 696, 30.
- Gisela, uxor Stephani I. regis Ungar.,
69, 40. 384, 10. 695, 45.
- Ghisla, fil. Lotharii regis, uxor Gode-
fridi regis Normann., 560, 45.
- Ghisla, fil. Karoli III. Simplicis, uxor
Roberti I. ducis Normann., 50, 35.
771, 25.
- Gisela, fil. Gerardi com. Vadamontis,
383, 35.
- Gisla, fil. Ingelberti de Peteghem, uxor
Gerardi Constabularii ad oc. Niogr.,
530. 552, 25. 553. 555, 5.
- Gislenus, Gillaus; Ghsellu.
- S. Gillani abbatia, Cellense monast.
St. Ghislain 34, 10. 51, 5.
- S. Gissenus fundator monast. Cellensis
34, 10.
- Ghiselin Flandr. 441, 40; fil.: Borgrave.
- Giselbertus, Gyselbertus, Ghiselbertus,
Gislebertus, Ghislebertus, Gilleber-
tus, Gilibertus, Giltbertus; Gilleber-
t, Gillebert.
- de Giliberti - villa balistarius 288, 30;
uxor: A. Media.
- de Giliberti-villare dom.: Philippus.
- Giselbertus archiep. Brem. 503, 30. 510.
511. 729, 20.
- Gillebertus II. episc. London. 807, 15.
- Gillebertus abbas S. Bertini, dictus
Aureus 755. 756, 30. 836, 45. 843, 50.
845. 848. 853-855. 857. 859, 40.
860, 10.
- Giselbertus I. abbas Niogr., canon.
Laudun. 530. 531. 549, 30. 552, 40. 554.
- Gislebertus II. abbas Niogr., canon.
Parcensis 531, 30. 549, 35.
- Gillebers canon. Arelensis, dom. de Pes-
nes 434, 25; uxor: Agnes.
- Gillebertus mag. de Outro 547.
- Gillebertus dux Bullon. (f. s. Lothar.)
52, 40.
- Gislebertus comes Duracii 132.
- Ghislbertus (rectus Fridericus) comes
de Luzeleburg 574, 25; fil.: Olgiva,
Gyselbertus de Apen 506, 10.
- Gillebert de Audenarde 424, 10.
- Gillebers de Sainte-Croix 442, 25.
- Ghislbertus de Hamatelle 577, 45.
- Gillebers de Houtawa 442, 25.
- Gilbertus de Isca 213, 35.
- Gislebertus liber homo Hoyensis 100, 10.
- Gillebert, fil. Ysaaci Flandr., 442, 30.
- Gisorcum cast., *Gisors* 823, 20.
- Gistella v. Ghistelo.
- Gyvelth castrum, *Givet* 103, 20; de Gyvel
domina 429, 15.
- Glabeeche villa, *Glabeech* 92, 5.
- Glabebach monast., *München-Glabebach*
98, 35.
- Glabiat fr. de Spata 358, 10.
- de Glanchon silva in Hannonia 454, 45.
- Glanum silva prope Leod. 118, 15.
- Glaser, Heinrichus civis Ocheusrech.
de Glymptis; Iacobus convers. Villar.
- Glodolphus v. Chlodulfus.
- Glonz, Glauz, villa 131, 15. 182, 35.
- Gloniac v. Cluniacum.
- Glonich, Glunicensis monast., *Gleink*
624, 45. 629, 35. 636, 30. 648, 35.

- Codefridus, *fl.* Helarici III. ducis Burgundiae, 426, 1; uxor: Johanna.
- Codefridus I. dux Lothar., comes Ardenn. 66, 384, 389, 15, 407, 523, 1, 389, 15, 407, 410, 524, 5; liberi: Codefridus III. (Henricus potius sororis *fl.*), Ida.
- Codefridus III. Gibbus (Gipposus, Gibbus) dux Lothar., 80, 35, 81, 1, 86, 25, 88, 89, 1, 384, 8, 389, 30, 395, 40, 407, 40, 408, 410, 50, 524, 525, 20, 527, 45, 582, 40; soror 91, 10.
- Codefridus V. Cum-barba (Barbatus) dux Lothar., I. comes Lovan., 91, 50, — 93, 45, 95, 96, 98—100, 30, 131, 40, 132, 383, 25, 389, 390, 1, 395, 30, 396, 402, 403, 407, 1, 410, 50, 413, 426, 15, 525, 30, 526, 45, 527, 50, 528, 55, 531, 5, 575, 576, 582; liberi: Codefridus II, Henricus, Aleida, Ida, Clarissa.
- Codefridus IV. marchio Antwerp. 90 n. 4.
- Joffroi II Martiel com. Andegav., *fl.* Fulconis III. (*utro* Fulconis V), 443, 15.
- Codefridus V. comes Andegav. 443, 20.
- Codefridus V. comes Ardenn. (de Henam) 487, 4, 574, 20; uxor: Machtildis; fil.: Codefridus (I. dux Lothar.).
- Codefridus comes Britann., *fl.* Henrici II. regis Angl., 427, 30, 534, 15; uxor: Constance; liberi: Artus, Elyenor.
- Codefridus comes Capenberg. 528, 20.
- Codefridus comes Durac. 106, 55.
- Codefridus (I) nobilis de Rumisco, comes Florin. 63, 40; uxor: Alpais; fil.: Arnulfus.
- Codefridus (II) nobilis de Rumisco, comes Florin. 63.
- Codefridus comes prov. Hammaburg. 473, 35.
- Codefrois, *fl.* Balduini IV. com. Hannon., 425; uxor: Anna.
- Codefridus comes Lovan., *fl.* Henrici I. ducis Brabant., 390, 10, 396, 25, 403, 25, 409, 35, 426, 45, 430, 1, 452, 15, 539, 35; uxor: Marie; liberi: Henricus, Ernout, duo clerici, filii.
- Codefridus comes Lovan. (Bruxell.), *fl.* Henrici III. ducis Brabant., 391, 1, 397, 10, 404, 410, 30, 576, 25.
- Codefridus comes Namuc. 96, 383, 15, 384, 8, 420, 424, 45, 428, 15; fil.: Henricus.
- Codefrois comes de Vienne 430, 1; uxor: *fl.* Johannis de Audenarde.
- Codefridus comes 341, 35.
- Codefridus praepos. ducis Lothar. 337, 35.
- Joffroi dom. de Aspremont, *fl.* Goberti I. 430, 10; uxor: comit. de Salebruges.
- Joffroi, *fl.* Goberti II. de Aspremont, 430, 15; uxor: *fl.* Nicholai de Kieyren.
- Joffroi dom. de Aysse 430, 30; fil.: Robers.
- Codefridus de Calvo - Monte 175, 25.
- Codefridus de Eppenstein, fr. Sifridi II. archiep. Mogunt., 247 A, fil.: Sifridus (III. archiep. Mogunt.).
- Joffroi de Laignon 453, 40.
- Codefrois dom. de Perween 429, 35, 437, 10, 438, 5; uxor: I. (Alicia) dom. de Grinberghes, 2. Marie de Audenarde.
- Joffroi de Rankon 453, 45.
- Joffroi de Surgines 457, 10.
- Codefridus de Weyersdorf 597, 50, 600 n. 3; frater 597, 50.
- Codefrois dom. de Windt 433, 45; uxor: Beatrix.
- Iofridus miles, fr. Widerici abb. Senonensis, 313.
- Codefridus Muller de Rechberg 665, 15.
- Codefrois Flandr. 442, 40.
- Codefrois, *fl.* Codefridi Flandr., 442, 30.
- S. Codehardi eccl. in suburbio Brandenburg. 483, 10, 484, 15, 485, 10; praepos.: Walterus.
- S. Codehardi eccl. Hildesheim. 504, 1.
- S. Codehardus, Codehardus, Gottehardus, episc. Hildesh., abbas Ahab. 504, 1, 626, 631, 10, 647, 40, 657, 1, 669, 10, 689, 25, 696.
- Godhelindia, uxor Aschwini dom. de Saldere, 734, 45.
- Godselina, *fl.* Littelman de Oostkerke, 442, 40.
- de Godenstede dom.: Bertoldus.
- Goderanus fundator eccl. S. Egidii in Publico - Monte 28, 30.
- Godescalcus, Godescalcus, Godescalcus, Godeschalcus, Godeschalcus; Godescaus.
- Godescakus abbas Alchiae. 798, 20, 806, 809, 1, 826, 10.
- Godescalcus abbas S. Bertini et Hamensis, prior. Alchiae. 753, 756, 25, 798, 20, 806—809, 811—813, 817, 1, 818, 20.
- Godescalcus abbas Rasted. 510, 35, 511.
- Godescalcus praepos. maior. eccl. Leod. 63, 30, 68.
- Godescalcus prior S. Bertini 755, 20, 854, 857, 25.
- Godescalcus de Volmonteyn canonicus S. Petri Colon. 222.
- Godescalcus clericus Leod. 47, 20.
- Godescalcus, fr. Nithardi episc. Leod., 59, 10.
- Godereaus Tabyrus homo Karoli com. Flandr. 442, 10.
- de Godowe: Henricus miles.
- Godin, *fl.* Reingoti Flandr., 441, 40.
- Goduinus abbas Malmandar. 35, 5.
- Godinus magister 93, 35.
- Goelstein, Albertus.
- S. Goerici eccl. Spinal. 324, 50, 325, 1.
- S. Goericus episc. Meti. 399, 5.
- de Goss, Gorae, Gollésus, mon.: Ditracus abbas Cremsan.
- Goifridus s. Gaurfridus.
- Goldack castrum, Goldegg 647, 50.
- Gomignies, Gomneignies 422, 40.
- Gommer, Eustacius abbas S. Bertini.
- Gomorra 642, 15.
- Gondebaldus s. Cendeboldus.
- de Gouwe (*praef. Pontoise*): Philippus II. rex Franc.
- Gonfridus abbas Claromariens., mon. Clarevall. 801, 35.
- Gontharius s. Gundicarius.
- Gonzelinus s. Gozelinus.
- Gordianus hap. 652, 25.
- Gorno villa, Gorno 484, 20.
- Gorno s. Goss.
- Gornelitz villa, Gornitz 484, 20.
- Gorzia, Gortias, Gorgya, Gorgiense monast., Gorze 51, 35—270, 40, 279, 399, 20; prior: Adelbero; monachi, fratres 266, 40, 279; mon. Adelbertus.
- Gozelinus s. Gozelinus.
- Goschalcus s. Godescalcus.
- Goscke cognom. Hermanicus de Meynem.
- Gostaris 502, 1, 724, 5; burgensis 724, 1. — Gostariensis mensura 724, 5. — de G. Iohannes praepos. Siederburg.
- Gosmarus comes Hassiae 699, 1.
- Gosmaer li Roux Flandr. 442, 5.
- Gostendorf villa 591, 40.
- Gossinus; Gossulus, Gossulus.
- Gosvius episc. Tornac. 573, 20.
- Gossuin II. dom. de Fauquemont 446, 36; fil.: Philippus.
- Gossuins I. dom. de Mont 422; uxor: Ermengars; fil.: Ysaac.
- Gossuins II. dom. de Mons, *fl.* Isaac, 422, 423, 444; uxor: Beatrix; liberi: Gossuins, Yde, Mebaus, Aelys, Ruosse, Beatrix, Agnes.
- Gossuins III. dom. de Mons, *fl.* Gosvini II, 422, 423, 5.
- Gossuins dom. de Oysi et Avesnes, castellan. Camerac., par. Montensis 427, 45, 428; uxor: Agnes; soror 428, 5.
- Gossuin dom. de Warrin, frater Hellini I. senescalci Flablr., 447, 20; uxor: Ada.
- Gossuins, *fl.* Renert de Gauche, 422, 25.
- Godanch s. God.
- Gotha — Mercurius 693, 35.
- Gothi, Ghoti, Gofi, Gethao 14, 35, 19, 30, 22, 30, 24, 25, 310, 38, 367, 30, 618, 10, 625, 1, 640, 30, 653, 654, 659, 663, 692, 10; reges: Athalaricus, Theodericus, Athanaricus, Totila, Erminigildus, Richaredus, C. Ostrog, Wisig; — regina: Anafledes. — Gotia 394, 20, 617, 30.
- Gottina, uxor Sigwardi com., 868.
- Gothwicum, Gôtwich, Gôtwich, Chodwie, Chotwicense monast., Gôtwicy 621, 45, 624, 45, 647, 50, 657, 15, 663, 45.
- Gotscalcus s. Godescalcus.
- God- s. God-.
- de Gowiac dom.: Anno, Henricus.
- Gozellinus, Gozellinus, Gocellinus, Gausellinus; Gosselin.
- Gozelipus episc. Tull. 275, 276, 1.
- Gausalinus abbas S. Anandi 769, 20.
- Gozellinus scholast. Hoyensis 100, 10.
- Gosselin Flandr. 442, 40.
- Gozelo, Gozello, Gocelo, Gotoelo, Gozelcus, I. dux Lothar. 70, 1, 354, 389, 15, 407, 410, 582, 40; liberi: Codefridus, Stephanus (IX. papa), Oda (Adela), Regelfida.
- Gradia curia 213, 40.
- Gradius civ. Grado 619, 1, 652, 40.
- Graecia, Grecia; Gressé, Gresse 113, 10, 134, 25, 261, 5, 283, 40, 449, 1, 463, 40, 531 n. 2, 536, 35, 689, 45, 824, 25, — Greci 56, 107, 25, 354, 25, 365, 45, 374, 20, 521, 1, 590, 40, 666, 40, 820, 35, 824, 15, 839, 5. — Greorum imperium 133, 10; reges imperialis 133, 10; rex 665, 10. — Grecus ignis; seu Grigois 282, 1, 456, 35. — Greca littera 240, 1.
- Grayspach castrum, Greibach 595, 1; de G. comites 594, 40, 595, 5; comes: Gebehardus episc. Eickstel.
- de Gramines (*Gramene*?) dom.: Jehan Bertaut; ex G.: Anselmus.
- Gramont, Grammont 430, 40, 431, 45.
- Grantpint allodium 224, 15.
- Grande-pratum monast., Grandpré 125, 10, 200, 202, 10, 211, 25, 235, 30; abb.: Iohannes, Bernardus, Iohannes de Gentines, Balduinus de Asor, Nicolaus de Gest, Henricus de Fais, Desiderius de Burgundis.
- de Grandi-prato, Grantpre, comes 531, 5; com.: Henricus, Henricus.
- Grandimons monast. dioc. Lemoye. 754, 20. — Grandimontensis ordo 751, 45, 784, 20.

- Grandis-fontana villa 259, s. 319, 10, 334, 35.
 Grannus v. Chrafinus.
 de Gransone dom. 556.
 Granus princeps Rom. 521.
 Gracianus, Gracianus, mag. 633, 30, 671, 35, 698, 20; decretum 105, 45, 675, 30.
 Gracianus imp. 653, 30.
 de Graumes: Guillaume.
 Grävalingae, Gravelingae, Grävellinghe, Grävaringae (ante Neoportus) 806, 1, 807, 20, 814, s. 815, 30, 829, 30, 830, 1, 855, 6.
 Gravenperch villa dioc. Patav. 665, 20, 672, 35.
 Graveria monast. *Grègnée* 126, t. eccl. s. Mariae.
 de Gravo s. Savera.
 Gray - e. Gral-.
 Gredingen, Greding, castrum 601, 603, 50, 604, 5; de G. Ludwicus Pincerna: — forum 593, 20.
 Grégorius: Gregoire, Grigolres.
 S. Gregorii oratorium Mediant-mona-sterii 263, 264, 30.
 S. Gregorius I. papa 31, 30, 71, 55, 280, s. 550, 25, 625, 35, 631, 25, 637, 45, 638, 40, 640, 30, 648, s. 649, 20, 650, 20, 651, s. 654, 659, 663, 25, 688, 25, 693, 40, 747, 35, 759, 768, 25; vita 669, 35, 675, 20; — libri 675; re-gistrum 674, 15; dialogus 685, 50; super cantica 674, 15; Gregoriana missalia 631, 25; exemplum 589, 30; officium 630, 35, 666, 30, 668, s. 688, 50; cantus 629, 40, 655, 40, 660, 10, 666, 18, 667, 35.
 Gregorius II. papa 45, 30, 619, 25, 654, 655, 1.
 Gregorius III. papa 46, 10, 654, 55, 655, s.
 Gregorius IV. papa 49, 1, 522, 25, 630, 45, 648, 20, 655, 45, 661, s.
 Gregorius V. papa 661, 45, 669, s; cf. Clemens II.
 Gregorius VII. papa, Hildebrandus archidiaconus, prior Cluniae, 68, s. 91, 1, 824, 525, 527, s. 621, 35, 627, 30, 631, 649, 45, 657, 10, 662, 10, 664, 15, 670, 40, 784, 1.
 Gregorius (VIII) antipapa, Burdinus archiep. 527, 30, 752, 25.
 Gregorius VIII. papa, Albertus cancell. capon. s. Martini Laudun. 536, 628, 45.
 Gregorius IX. papa, Hugelinus card. episc. Ostiensis 18, 40, 123, 15—129, 1, 194, 50, 203, s. 247, 248, 1, 255, 30, 303, 306, 25, 307, 10, 357, 45, 378, 453, 455, 30, 542, 543, 1, 585, s. 614, 35, 634, 658, 25, 672, 687, s. 700, 10, 702—704, 827, 10, 834, 25, 835, 639—643, 648, 30; frater 255, 30, 303.
 Gregorius X. papa, Theobaldus archidiaconus, Leod. 431, 1, 485, 10, 475, 10, 545, 561, 25, 573, 30, 687, 10, 690, 55, 707, 708, 755, 35, 857, 858, 860, 35.
 Gregorius XI. papa 561, 50.
 Gregorius card. diaconus, papa Innocentius II.
 S. Gregorius Nacionrensis 523, 35, 653, 30.
 Gregorius episc. Lingon. 26, 60.
 S. Gregorius episc. Traiect. 51.
 S. Gregorius episc. Turon. 26, 15.
 Gregorius episc. Verceil. 81, 1.
 Gregorius prior Villar. 220, 15, 231, 232, de Greiffenstein: Fridricus miles de Athesi.
 de Greis: Hermannus consul, Gerardus mon. Villar.
 de Creys: Symon (*falso pro Johanne*) episc. Notwic.
 Grifo, Grifo, fil. Karoli Martelli, 46, 10, 129, 40, 625, 20, 660, 30.
 de Grilli: Jehans.
 S. Grimbaldus mon. S. Bertini 749, 26, 750, 20, 758, 40, 767, 769, 770.
 Grimberge, Grymbergis, Grimberghe, castrum, *Grimberghen* 403, 10, 409, 11, 534, 26. — Grimbergensis terra 539, 1, 555, 40; eccl. 550, 35, 556; abbatia 528, 60; abbas: Daniel; — de Grimberghes dom. 438, s; dom.: Gerardus II, Gerardus III, Arnoldus, Gerardus IV; de Gr.: Walterus Bertout.
 Grimeas transitus 92, 5.
 Grimoaldus maior domus, fil. Pippini (de Landen), 34, s. 392, 40, 401, 40.
 Grimoaldus maior domus, fil. Pippini (de Heristall), 382, 10, 393, 10, 761, 45; uxor 761, 45.
 Grimoaldus dux Bavar. 625, 10, 660; fil. Hugbertus.
 Grimoaldus rex (*rectius* Garibaldus II. dux) Bavar. 625, 10, 660, 1.
 Grip de Hildenghen 442, 25.
 Grisogonus s. Chrysogonus.
 Grub villa dioc. Patav. 672, 35; de Grub: Hainricus II. abbas Cremsian.
 Grubberlande pars *Frisiae* 508, 45.
 Gruben, Henricus.
 Gruna villa dioc. Patav. 648, 55.
 Grunzwilen, Grunzwil, territorium prope *Kremsmünster* 630, s. 644.
 Guala, Gualt. v. Wal.
 S. Gudulac (olim S. Michaelis) eccl. Bruxell. 407, 35, 426, 20.
 S. Gudula, Gudila; Guilde 388, 389, 20, 392, 35, 394, 45, 395, 40, 397, 35, 398, 30, 402, 1, 407, 35.
 S. Gudualus 523, 1.
 Guetria, Cuenele, Guene s. Celria, Genelo, Ghisna.
 Guipa v. Gerberga.
 Guido v. Wido.
 Guilde v. Gudula.
 Guillelmus, Guillaume, Guya, Guichardus, Guyars, Wilhelmus, Wido, Wichardus.
 Guirebade v. Gir.
 de Guise, Guisse, dom.: Bouchart, Jaikes, Wautier, Walter, Hues, Jehan.
 Guidoga (*pro* Guiboga) capitaneus Tartar. 850.
 Guldindal v. Aurca-vallis.
 Gummale villa prope *Enin* 498, 20, 406, 25.
 Gundobadus, fil. Gunteranni regis Franc. 382, s (ubi Clodoveus nuncupatur).
 Gondebaldus rex Burgund. 398, 15; fil.: S. Sigismundus.
 Gundoboldus, Gumpoldus, episc. Patav. 621, s. 624, 10, 656, 20.
 Gundelbertus, Gundelbertus, Gunde-bertus, Guntbertus, Gumbertus.
 Gundelbertus archiep. Senon. 253, 30, 254, s. 257—259, 268, 65, 269, 20, 271, 20.
 Guntbertus mon. S. Bertini 749, 25.
 Gumbertus de Wesenborch 478, 1.
 Gundicarius, Gundiharus, Guntharius, Gunstherus, Guntharius, Gunstherus.
 Guntharius archiep. Colon. 49, 35, 50. (Gunterus) archiep. electus Magdeburg. 729, 20.
 Guntherus archiep. Salisburg. 61, 25.
 Gundiharus II. episc. Eichstet. 593, 20.
 Guntherus praepos. Eberperg. 670, 30.
 Guntharius, fil. Clotharii I. regis Franc. 382, 1.
 Gundicarius rex Burgund. 24, 45.
 Guntharius, fil. Tassilonis II. ducis Bavar. 641, 643, 40.
 Guntherus I. comes de Repin 476, 30; fil.: (Sophia).
 Guntherus miles de Salza 691, 1, 709, 710.
 Gundoldus dux de Asti 625, 35, 650, 50.
 de Gundolfing: Sweyggorus.
 Gundoltshaim, Gundoltshaim, castrum, *Gundelheim* 591, 26, 595, 1.
 Gundræch fons prope *Kremsmünster* 641, 26.
 S. Gundulphus, Gundulphus, Gondulfus, episc. Traiect. 14, 48, 28, 29, 1.
 Guntherus v. Gundicarius.
 Guntramnus, Guntrammus, Guntrannus, Gunterannus, rex Franc. (Aurelian.) 382, 387, 20, 398, 15, 640, 25; fil.: Clodoveus (*pro* Gundobado), Clodomirus, Lotharius.
 Gunzelinus praepos. Brandenburg. 485, 25.
 Gunzenlea locus 869, 45.
 de Gustede cives: Conradus, Hermannus.
 Gustekowe villa in parroch. *Dreveskirchen* 494, 10.
 Gusterperch villa dioc. Patav. 676, 20.
 Gutha v. Judith.
 Güttingerinn, Margaretha.
 Gûza: Prunf, Hermannus, milites.
 de Gwëbilingen: Glisla, uxor Conradi II.
 H.
 H. Holnicker civis 726, 5.
 H. de Oberndorf 591, 35.
 de Hababurch, Habespore, Habichsburg, Havelkesburch, Abourgh, Havelburgenses com.: Albertus IV, Rudolfus (s. rex).
 Hochewadat vallis 92, 1.
 Hecrois villa, *Haute-Croix* 549, 45.
 Haddighusen villa, *Hankhausen* 498, 20.
 S. Hadelin v. S. Mariae eccl. Cessensis.
 S. Hadelinus abbas Cellae S. Gisteni 34, 10, 37, s. 46, 35.
 Hadmarus de Laber 600, 40.
 de Hademerslevé: Otto.
 Hadenghem v. Engbien.
 Hadewidis, Hadewindis, uxor Hugonis M. ducis Franc. 382, 383, 10.
 Hadewidis, fil. Alberti I. com. Namur, uxor Gerardi ducis Lothar. 383, 15.
 Hadeydis, fil. Hugonis de la Court, uxor Stephani civis Spinal. 324, 325.
 Hadewigle, Bedewigle.
 Hadewigis monial. Siederburg. 729, s. 733, 20.
 S. Hedewigis durissa Polon, fil. Bertholdi V. ducis Merun. 706, 25.
 Hedewigis, fil. Heinrici I. com. de Anhalt, uxor Bolizal ducis Silesiae. 476, 30.
 Hedewigis, fil. Nicolai de Werle, uxor Iohannis II. march. Brandenburg. 479, 15.
 Hadewigis, fil. Alberti Urti march. Brandenburg. uxor Ottonis march. Missi. 477, 15.
 Hadwarstorf 591, 30.
 Hebrei 521, 1. — Hebraea terra 20, 1. — Hebraica Vestis 529, 45.
 de Haecht: Walterus, Iohannes abbas Vallis-Dei.
 Heu - e. Heu -.
 Hoffigem, Hoffenghen v. Affigem.
 Hag eccl. dioc. Patav. *Haag* 657, 5.
 de Hagel, Hagela: Marquardus episc. Eichstet.
 Hagenowia, Hagenowia, Hagenowa, Haganowia, Haganonia, Haganonia, Haganowia, Haganonia, Haganowia, Hagenau 255, 20, 256, 20, 260, 20.

298, 10, 302, 303, 324; scultetus: Wolfelmus.
 de Haideck, Haydeck, Haydegg, Heydeck, barones: Johannes, Fridricus, Johannes episc. Eichtel.
 Haydn, Leonardus villicus Viechtwang.
 Haymannus pincerna 600, 30.
 Haymericus cancellarius 190, 30.
 Haimo, Haymo, episc. Viridus, 61, 36, 64, 1.
 Heimo super epistolam S. Pauli 675, 30.
 Hainau v. Hannonia.
 Hainssus Flandr. 441, 46; fil.: Eggebert.
 Hainulphus rex Langob. 130, 1.
 Haintenheim, Haintenheim, villa dioc. Palav. 633, 6, 671, 40.
 Haket castellan. Brug. 441, 50—443; liberi: Robert, filii.
 Halape v. Alapia.
 Halberstadensis, Halberstadiensis episc. 477, 35, 481, 20; episc. (Burchardus II), Ludolfus I, Meynardus, Ludolfus II, (Volradus); praepos.: Hermannus; canoni.: Ericus. — Halberstadense argentum 723, 45.
 Haldeleve castrum et civ. Neuhaldensleben 486, 25.
 Haleborst villa Oldenburg. 510, 40.
 Hall, Halle, villa, Hall Austriae super. 627, 45, 633, 10, 634, 45, 662, 15, 671, 40, 676, 15.
 Hallensium (Schwabtsch-Hall) librae 591, 592, 594, 597, 598, 1, 630, 601, 604.
 Hallense (Halle) monast. Nori operis 697, 45.
 Hallu villa in comitatu Loss. 82, 20; cf. Hañuf.
 de Halut dom.: Gerart.
 Halos, Holoos iuxta Mosam 27, 10, 49, 15.
 Halsbrunnense, Halsprunnense monast., Heilbronn 592, 25, 598, 10.
 Ham vicus Brabant. 388, 25, 392, 35.
 Ham, Hamense monast., Ham-lez-Lillers 751, 60, 784; abb.: Gerardus, Godescalcus, (Willelmus).
 Hama opp. Syrias 856, 6.
 de La Hamaido dom.: Ernoul.
 Hambru villa 130, 40.
 Hamelnwerden, Hamelnwerden 507, 40.
 de Hamme: Cornelius abbas Ninov.
 Hammenborch civ. 473, 35; Hammam-burgensis, Ham-burgensis eccl. 493, 20, 601, 15; archiep. v. sub Brema.
 de Hamstelle: Ghiselbertus.
 Hano villa, Haha 498, 30.
 Hanchorst domus dioc. Brem. 509, 35.
 Hangericus nobilis Francus 761; uxor: Leodegunda; liberi: Pharo, Walbertus, Canoldus, Phara.
 Hangiensis fundus 100, 1.
 de Hangies, Hangeat, dom.: Jehan, Aubert.
 Hanibaldenses 860, 45.
 Hannibalis Alpes = Montes Senis.
 Hannonia, Hannonia, Haonia, Haynonia, Hayuonium, Hainacum: Hainau, Haynau 76, 19, 80, 111, 35, 131, 15, 179, 35, 187, 30, 188, 20, 420, 421, 50, 426, 427, 40, 428, 10, 436, 30, 438, 15, 440, 15, 446, 455, 538, 35, 541, 35, 5, 782, 50, 825, 30, 833, 50, 834, 844, 25, 847. — Hannonienses, Haynoneases, Haynenses 80, 20, 134, 25, 850, 35. — Hannoniensis comitatus 79, 30, 80, 133, 35, 544, 1, 761, 30, 847, 20; comites 103, 25, 409, 40, 844, 30; com.: Rainerus II, Rainerus III, Rainerus IV, Richildis, Balduinus II, Balduinus III, Balduinus IV, Balduinus V, Balduinus VI, Ferrandus, Johannes I, Johannes II; comitissa 860; barones 455, 4.

de Hany dom.: Jaikes.
 Hantiores v. Hastorius.
 Hantonne opp. Angl. 451, 1.
 Hant, Hantui (18, 1 pro Hantui) 185, 10.
 Haonia v. Hannonia.
 Haraldus, Araldus, Heroldus.
 Heroldus archiep. Salisburg. 626, 661, 55.
 Heraldus II, rex Angliae 523, 50, 771, 30.
 Heroldus praef. Pannon. 656, 25.
 de Harchicourt dom.: Jaikemon.
 Hardenacke lito Stederburg. 722, 20.
 Herdenborch v. Herdenborch.
 Hardenstroms villa Oldenburg. 510, 40.
 Hardericus, Hardradus, Hardewicus, Hardewinus v. Hart.
 Harfordensis (Hereford) comes 832, 10.
 de Arlcort dom. 583, 10.
 Hariger v. Heriger.
 Harincktorp villa Westfaliae 499, 25.
 Haristallium, Haristallium, Haristallium, Herstelle 47, 35, 130, 2, 388, 34, 392, 40, 393; eccl.: S. Mariae; de Haristallio dom. 409, 40.
 Harckenrode monast. monial., Herkenrode ad Demer 218; capellanus 218, 45.
 Arlebeke 765. — Harlebercensis comitatus 521, 45; comes: Lidricus.
 Harlindis v. Herlindis.
 Harlingeborch castrum 730, 45.
 de Harmat: Nicolaus II, abbas Villar., Gerardus prior Villar.
 de Harnes dom. 437, 50; dom.: Michiel, Michiel, Hues, Jehans, Michies.
 Harlebeke villa prope Nivelles 551, 20.
 Hartberg villa dioc. Palav. 670, 40.
 Harto, Hart 478, 25; de Harto domini 731, 30.
 Hardericus comes 521, 45.
 Hartit de Ukerke 442, 40.
 Hardradus abbas S. Bertini 749, 756, 15, 765, 766, 768, 16.
 Hartungus, fil. Adulfi I. com. Holst., 473, 40.
 Harulcus, Harulchus, Bartalgus, Har-dencus, Hertulcus, Herculcus, Herculcus.
 Hartwichus archiep. Brem. 509, 25.
 Hertwigus archiep. Magdeburg. 697, 40.
 Hartwicus episc. Patav. 620, 30, 623, 45, 655, 50.
 Hartwicus episc. Verd. 502.
 Hertwicus prior Cremifan. 628, 40.
 Herwicus custos Cremifan. 636, 15, 674, 1. Forle idem qui praecedit.
 Hardewicus procurator Mander, et Lindem. 724, 20, 725, 10.
 Hardwinus rex Italiae 277, 10.
 Hasasia v. Assdel.
 Hasbania, Ashania, Hasbanus; Hasbaing 24, 1, 33, 1, 42, 45, 47, 10, 60, 15, 89, 30, 124, 40, 129, 45, 175, 20, 181, 10, 389, 4, 396, 1, 398, 10, 426, 30, 429, 35, 529, 35, 778, 40; Hasbaniensis S. Trudo 92, 30; Hasbanorum progenies 183, 50; com.: S. Bavo, (Ludovicus); advocatus 175, 4, 423, 25.
 Hasela, Haselack 260, 35.
 de Hasenburch: Johannes miles.
 Hasendorffer, Udalricus villicus Petenburch.
 Hasneho villa, Assenede 563, 30.
 (Hanson): Anon, Anonense monast. et castrum 782; Anonensis Balduinus VI. comes Flandr.
 Haspre prioratus 399, 1.
 Hasselbruce v. Hasebruce.

Hasselvelde, Hasselvelde 589, 35.
 Hassendorp dioc. Lubic. 491, 5.
 Hassia 701, 10; lahtgr.: Hermannus II, Henricus I; comes: Gormarus.
 Hasteris, Hasteries, Hasteriense monast., Hasteria 34, 10, 120, 40; eccl. S. Mariab.
 Hastings, Atingus, dux Normann. 49, 30, 773, 10.
 Hasuna comes 273, 35, 274, 1.
 Hatthen villa et castrum, Hatten 498, 10, 505, 15; de H. miles 505, 20.
 Hatto I, archiep. Magunt. 689, 10.
 Hatto episc. Patav. 620, 30, 623, 45, 655, 35.
 Hagenoia v. Hagenowia.
 Haunstat eccl., Haunstadt 592, 40.
 Hausbort, Heinricus.
 de Hausen: Seyfridus miles.
 Hausleiten villa dioc. Palav. 677, 45.
 Hausrukk mons 624, 648, 30, 651, 40, 656, 40, 657, 20.
 Hausi castrum, Hauriy 446, 45.
 de Hautfride: Rogerus ballivus Gandav.
 de la Hauve, de Houwe: Egilius.
 Havelo praepos. Argentina. 331, 50.
 Haveloburch v. Hahoburch.
 Havelango villa 104, 30, 105, 25.
 Havelbergensis episc.: Anshelmus, Hermannus.
 Haveskerke eccl., Haveskerque 834, 35; de H. dom. 771, 5.
 Haynonia v. Hannonia.
 Hazebruce, Hazebrouch 830, 30; de Hasebruce dom. 435, 35.
 Heccula v. Atille.
 Heckenis abbat. v. Elensis.
 Heckerghem eccl. S. Martini.
 Hedewig v. Hadewigis.
 Heileinsperger, Andreas miles.
 Heidenricus episc. Culm., fr. ord. Praedicator. 478, 45.
 Heilwigis, Helwigis; Heluis.
 Heilwigis, Eilecht, fil. Johannis I. com. Holst., uxor Ottonis IV. march. Brandenburg. 474 n. 2, 478, 20, 482, 10.
 Heilwigis, fil. Hermann (falso Bernardi) de Lippia, uxor Adulfi IV. Johannis com. Holst., 473, 40, 474, 1.
 Heluis, fil. Gerardi de La Flamengherie, 432, 10.
 Helwigis 210, 35.
 Heimarstrist, Heinarstrist, silva S. Bawonis Gandav., postea Loc. nuncupata 567, 1, 574, 15.
 Heimo v. Haimo.
 Heinardus v. Einhardus.
 Hezo Cobblout homo Karoli com. Flandr. 442, 10.
 Heiste villa 105, 30.
 Heisterbach, Vallis sancti-Petri monast. 197, 5, 222, 30; abbas: Hermannus; priores: Cesarus; cf. Siroeberg.
 Heilolfus v. Hildulfus.
 S. Helouas altare eccl. S. Crucis Leod. 59, 5.
 S. Helena, uxor Constantii Chlori Imp. 107, 30, 653, 15, 693, 5, 829, 10.
 Helena (fratru Elyabeth), fil. Ottonis ducis Brunswic., uxor Wilhelmi de Hollandia regis German. 478, 10.
 Helena, fil. Wollomad I. regis Dan., uxor Wilhelmi, filii Henrici Leonis, 475, 30.
 Helona, fil. Ottonis ducis Brunswic., uxor I. Hermann II. lahtgr. Hassiae, 2. Alberti I. ducis Saxon. 476.

- Helena, fil. Johannis I. march. Brandenburg, uxor Thiderici march. Misn., 479, 35.
- de Helfenstein Sophia, uxor Hairicli de Hohenreuperg.
- Helicines abbatia, *Helicem* 105, 20.
- Hellas, Heljas, Helya, Ellas; Helyes, Helye, Ellas.
- Hellae professio 631, 26.
- Helya abbas S. Bavonis Gandav. 570, 30.
- Helyas de Bullo canon. S. Lambert 164.
- Helyas mon. ord. S. Francisci 128, 40.
- Helyes, fil. Fulconis V. com. Andegav., 443, 20.
- Helys com. Cenomann. 443, 20; fil.: Erenburga.
- Ylias Flandr. 423, 30.
- Helyas, Elyas; Iohannes civis.
- Helensis (*Ely*) episc.: Eustacius.
- Helygerost, Sancta Silra, *prop. Hagenua* 260, 30.
- Elyodorus 649, 40.
- Helyschem villa, *Heytissen pagl Hougoerde?* 545, 40.
- de Helli dom. 435, 1.
- Helmbertus praepos. Hfeld. 568, 20.
- de Helmenstat: Elizabet priorissa Stederburg.
- Helmont abbatia, *Binderen* 207, 25, 208, 20. Cf. Bindoris.
- Helsacia, Helse, Helaat p. Alsatia.
- Haeltert villa, *Aeltra* 550, 40, 572, 25.
- Heluis, Helwigia v. Heilwigia.
- Hely- v. Heli-.
- Hemelemon v. Emel.
- Hemelscampe, *Himmelskamp* 505, 15.
- Hemfridus abbas S. Bertini 751, 25, 756, 15, 779, 30, 780, 30.
- de Hemmericourt: Thomas archidiacon. Leod.
- Hemerode, Hemerode, monast. 197, 221, 222, 225, 35; abbas: Hermannos.
- de Henam, Enham: Godefridus dux Lothar.
- Henbencort villa Bertiniana 772, 10.
- de Henin, Hennin, dom.: Bauduin.
- Heninge monast., *Heiningen*, praepos.: Fridericus.
- de Henningberg, Hinneberga, *Henneberg*, com.: (Hermannus I.), Hermannus.
- Henricus, Henricus, Helaricus, Henricus, Balnicus, Haricus, Hamricus, Eynkerikus; Henris, Henri.
- Henricus card. episc. Albanensis 112, 45, 113, 1.
- Henricus I. archiep. Coloa. 121, 15.
- Henricus archiep. Ebrudun. 218, 35.
- Henricus I. archiep. Magunt. 108, 30, 241-243, 10, 245, 30, 246, 20.
- Henricus II. archiep. Magunt., IV. episc. Basil. 691, 6, 710, 45, 711, 15.
- Henricus III. archiep. Magunt. 596, 30.
- Henricus I. archiep. Rem., fil. Ludovici IV. regis Franc. 440, 25, 800, 10.
- Henricus II. archiep. Rom.; thesaurarius Belvac., fil. Roberti II. com. de Dreues, 123, 15, 425, 20, 835, 45.
- (Henricus II.) archiep. Trever. 337, 15, 338, 340, 20, 341, 705 n. 6.
- Henricus de Strahelch III. episc. Argentin. 256, 35, 305, 329-332.
- Henricus Pincerna de Reicheneck episc. Eichstet., canon. Ratispon., praepos. S. Iohannis 593, 15, 595, 596.
- Henricus II. episc. Hildesheim. 735, 5.
- Henricus I. episc. Leod., fil. Friderici com. Tull. (Pius 89, 46; Pacificus 91, 35) 76, 88-91, 105, 131, 30.
- Henricus (de Lais dictus) 106, 25) II. episc. Leod. 76, 103-108, 195, 40, 196, 20.
- Henricus III. episc. Leod., comes Gelr. 76, 1, 78, 20, 129, 130, 30, 213, 30 (7), 390, 15, 545, 561, 25, 573.
- Henricus de Bocholo II. episc. Lubl., mag. 492-494.
- Henricus episc. Moriv. 859 n. 1.
- Henricus I. episc. Patav. 621, 658.
- Henricus de Castris episc. Virdun. 111, 40.
- Henricus abbas Altae-Silvae 173.
- Henricus abbas Aman. 100, 6.
- Henricus, Eynkerikus, de Daenam I. abbas S. Bavonis Gandav. 569, 10, 570, 30.
- Henricus de Herdenborch II. abbas S. Bavonis Gandav. 569, 30, 570, 30.
- Henricus III. abbas S. Bavonis Gandav. 570, 35.
- Henricus abbas S. Bertini 756, 15, 853, 45.
- Henricus I. abbas Cremifan, comes de Playa 614, 35, 631, 65, 634, 635, 25, 672, 40.
- Henricus de Grub II. abbas Cremifan. 677.
- Henricus III. abbas Cremifan. 677, 10.
- Henricus de Melbroec abbas Locii-Sancti-Bernardi, prior Villar. 211, 25, 212, 219, 40, 233, 45.
- Henricus I. abbas Ninov., canon. Montis S. Martini 538, 45, 550.
- Henricus de Alost II. abbas Ninov. 551.
- Henricus de Nienborch abbas Rasted. 503, 30, 511.
- Henricus abbas Senon. 254, 45, 256, 5, 271, 30, 290, 291, 1, 300, 1, 311-313, 20.
- Henricus de Fais abbas Villar. et Grandis-prati 213, 5, 215, 10.
- Henricus de Iacia archidiacon. eccl. mal. Leod., fil. Reneri de Iacia (Jauche), 117, 175, 422, 20.
- Henricus de Gandavo archidiacon. Tornac. 573, 40, 574, 5.
- Henricus praepos. Brandenburg. 485, 20.
- Henricus de Alreke praepos. Stederburg. 721, 727.
- Henricus de Isenebuthe praepos. Stederburg. 733.
- Henricus praepos. Stederburg., pleban. Salder. 133, 734.
- Henricus de Wartkenstedo praepos. Stederburg. 734, 735.
- Henricus de Antwerpe prior Brandenburg. 482.
- Henricus prior Cremif. 633, 20, 671, 30.
- Henricus prior Trouthenbouze, mag. ad S. Thomam Argentin. 326.
- Henricus de Marilis prior Villar. 220, 25, 232, 10.
- Henricus de Birbacti nonnus Villar. 235, 1.
- Henricus decanus Monast. 223, 30.
- Henricus cellerarius Villar. 224, 230, 1.
- Henricus clericus, fr. Ludovici II. com. de Los, 184, 10.
- Henricus clericus, fil. Arnulphi V. com. de Los, 429, 10.
- Henricus mon. Afflighem., fil. Godefridi I. com. Lovan., 389, 40, 396, 403, 10, 403, 30, 426, 30, 531, 5.
- Henricus mon. Divion., fil. Henrici III. ducis Brabant., 391, 397, 404, 15, 410, 30, 411, 5, 412, 425, 45, 428, 576.
- Henricus mon. Coest. 210, 40.
- Henricus mon. Oegnes 118, 30.
- Henricus de Wels mon. Villar., dom. de Berem 235, 5.
- Henricus convers. Hommerod. 721.
- Henricus de Bruxella convers. Villar. 220, 235, 24.
- Henricus I. rex German. 53, 30, 53, 5, 388, 45, 394, 35, 477, 10, 490, 30, 496, 35, 626, 631, 10, 646, 45, 647, 656, 661, 668, 689, 10, 694, 35, 869, 870, 1; liberi: Otto I., Henricus, Bruno, Gerberga, Hadewidis.
- S. Henricus II. (I) imp., IV. dux Bavar. 60, 63, 15-69, 104, 60, 105, 15, 384, 15, 407, 473, 568, 1, 621, 40, 626, 631, 30, 645, 10, 647, 25, 657, 5, 661, 664, 669, 30, 689, 30, 695, 696, 698, 10, 751, 25, 779, 780, 30, 869, 30; uxor: Cunigunda.
- Henricus III. (II) imp., VI. dux Bavar. 70, 45-74, 76, 15, 78, 30, 83, 88, 15, 384, 407, 523, 15, 565, 1, 568, 10, 624, 35, 627, 1, 631, 662, 664, 669, 689, 696, 697, 781, 782, 30, 871, 15; uxor: Agnes; fil.: Henricus IV.
- Henricus IV. (III) imp. 78, 30-81, 83, 84, 10, 88, 45-92, 94, 114, 1, 131, 35, 384, 389, 30, 408, 35, 473, 523, 15-526, 575, 45, 576, 1, 627, 631, 45, 632, 1, 648, 30, 649, 45, 657, 15, 662, 664, 25, 670, 45, 671, 5, 689, 10, 696, 697, 781, 783, 30, 786, 30; soror 63, 5; uxor: I. Berta; liberi: Conradus, Henricus V., Agnes.
- Henricus V. (IV) imp. 91, 45-95, 98, (Henricorum priorum ultimus 114, 1), 131, 35, 384, 10, 403, 5, 408, 473, 30, 474, 526-529, 40, 533, 30, 576, 1, 621, 35, 627, 30, 632, 35, 649, 45, 657, 664, 671, 15, 689, 30, 697, 752, 10, 789, 1, 790, 25; Henria VI. *perperam* 426, 25; uxor: Mechthildis.
- Henricus rex Rom., fil. Conradi III. imp., 532, 30.
- Henricus VI. imp. 114-116, 1, 132, 139, 30-146, 11, 148-153, 156, 50, 157, 159, 25, 164, 5, 167, 168, 179, 35, 221, 246, 247, 254, 50, 255, 10, 291, 45-293, 5, 297, 302, 1, 356, 357, 427, 1, 474, 536, 45, 537, 538, 540, 30, 541, 5, 569, 1, 588, 1, 627, 45, 662, 40, 665, 1, 686, 45, 690, 15, 698, 30, 699, 700, 10, 819, 20, 821, 10, 827, 25; uxor: Constantia; fil.: Fridericus II.
- Henricus (VII) rex Rom., fil. Friderici II., 119, 121, 125, 25, 300, 15, 302, 303, 15, 362, 541, 30, 686, 45, 843, 10; uxor: Margareta; filii 302, 25.
- Henricus Raspe (vel Raspo) rex Rom., langr. Thuring. 248, 255, 40, 304, 390, 30, 427, 5, 458, 40, 475, 1, 476, 35, 543, 15, 575, 1, 576, 45, 690, 30, 699, 45, 704, 843, 30; uxor: Beatrix.
- Henricus VII. imp., comes Luxemburg. 397, 411, 15, 412, 40, 593, 663, 10 (uV V), 860; uxor: Margareta; liberi: Iohannes, Maria.
- Henricus imp. Constantinop. 132, 35, 133, 300, 30, 420, 30, 441, 10, 446, 45, 534, 25, 538, 1, 574, 45, 754, 15, 819, 40, 824, 831, 35, 832, 20; uxor: (Agnes).
- Henricus I. Sine-terra rex Angl. 50, 40, 382, 40, 390 n. 2, 408, 30, 443, 30, 474, 10, 526, 15, 527, 529, 30, 533, 50, 752, 25, 771, 25, 791, 794, 35, 795, 10, 799, 30; uxor: Alaida (vel Athela); liberi: Wilhelmus Adelinus, Mechthildis, filia 803, 35.
- Henricus II. rex Angl. 109, 10, 167, 40, 533, 50-536, 803, 35, 807, 808, 814, 35, 816, 35; uxor: Alienoridis; filii: Henricus, Goffridus, Richardus, Iohannes.
- Henricus rex Angl., fil. Henrici II. regis, 534, 808, 30; uxor: (Margareta).
- Henricus III. rex Angl., fil. Iohannis, 427, 30, 451, 453, 455, 45, 457, 462, 475, 5, 540 n. 10, 544, 30, 562, 5, 754.

- 755, 833, 90, 836, 842, 10, 881, 856; fil.: Edoardus I., Edmundus.
- Henricus rex Bohem., dux Karinth. 713 n. 4, 717, 46; uxor: (Anna).
- Henricus senator Rom., fr. Alfonsi X. regis Castil., 367 n. 460, 852, 40, 856.
- Henricus I. rex Cypri 454, 30.
- Henricus I. rex France. 72, 73, 382, 25, 397, 30, 523, 30, 751, 30, 780, 781; fil.: Philippus I., Hugo.
- Henricus rex Hierosolym., II. comes Campan., 437, 30, 452, 1, 538, 10, 754, 5, 820, 43, 821, 5; fil.: Aelia.
- Henricus I. rex Navarrae, III. comes Campan., 398, 8, 465, 25; uxor: Blanca; fil.: Iohanna.
- Henricus (*Enstus*) rex Sardin., fil. Fridrici II. imp., 303, 361, 35.
- Henricus, Slav. dictus Pribeklaus, princ. Slav. 477, 480, 35, 482-485, 5; uxor: Petrisa.
- Henricus (*factus* Emmericus) rex Ungar. 354, 49, 355, 5.
- Henricus dux Austriae p. Henricus marchio.
- Henricus I. dux Bavar., fil. Henrici I. regis, 382, 30, 384, 450, 30, 592, 40, 628, 661; fil.: Henricus II.
- Henricus II. dux Bavar., fil. Henrici I. ducis, 384, 15, 628, 661; liberi: Henricus (II. imp.), Gisela.
- Henricus III. (junior) dux Bavar. 626, 661, 50.
- Henricus V. dux Bavar. 625, 40 (*h. 50 imperator perperam appellatur*), 627, 1, 661, 55, 662, 1; fil.: Henricus.
- Henricus, fil. Henrici V. ducis Bavar., 662, 1.
- Henricus VII. dux Bavar. 627, 1.
- Henricus (Niger) IX. dux Bavar. 473, 30, 474, 627, 662; uxor: Willhidis; fil.: Henricus.
- Henricus (Superbus) X. dux Bavar. et Saxon. 474, 627, 650, 662, 664, 35; uxor: Gertrudis; fil.: Henricus, (Welf VI. iuxta *facto*).
- Henricus Leo XII. dux Bavar. et Saxon. (Brunvic.) 116, 10, 174, 5, 351, 30, 353, 30, 474-478, 30, 496, 25, 627, 633, 40, 650, 40, 662, 664, 671, 40, 699, 15, 827, 35; uxor: Mathildis; liberi: Henricus, Otto, Ludorus, Ricca, Wilhelmus.
- Henricus XIII. (I) dux Bavar. 627, 30, 628, 662, 45, 663, 1; uxor: (Elisabeth); fil.: Otto III., Stephanus, Ludovicus III.
- Henricus XIV. (II) dux Bavar. 628, 638, 15, 663, 10; fil.: Iohannes.
- Henricus XV. (III) dux Bavar. 607, 40, 628, 10, 663, 1.
- Henricus I. Barbarus dux Brabant. et Lothar. 77, 78, 9, 111, 35, 113, 114, 116, 15, 118, 119, 40, 121, 15, 134, 30, 139-143, 40, 145, 10, 147, 45-151, 155-158, 166-168, 15, 174-191, 30, 201, 202, 15, 225, 231, 10, 390, 391, 396, 399, 15, 403, 409, 410, 413, 40, 426, 35, 446, 449, 450, 538, 35, 537, 30-542, 575, 45, 576, 582, 40, 830; uxor: 1. Mechthildis, 2. Maria; liberi: 1. Henricus II., Godefridus, Maria, Margareta, Alheidis, Mechthildis, 2. (Elisabeth); filius 174, 20, 175, 15.
- Henricus II. dux Brabant. et Lothar. 188, 25, 189, 45, 207, 208, 213, 20, 390, 396, 397, 403, 35, 404, 409, 35, 410, 413, 40, 426, 45-428, 45, 430, 1, 453, 15, 456, 1, 462, 30, 475, 40, 539, 30, 540, 35, 543, 543, 574, 50, 575, 45, 576, 582, 40, 703 n. 2, 704, 40, 840, 15; uxor: 1. Maria, 2. Sophia; liberi: 1. Henricus III., Philippus, Mechthildis, Beatrice, Maria, Margareta, 2. Henricus, Elizabeth.
- Henricus III. dux Brabant. et Lothar. 228, 390, 30, 391, 1, 396, 397, 404, 410, 411, 15, 413, 30, 425, 45-427, 465, 15, 544, 35, 575, 45, 576, 582, 40, 585, 10, 840, 15; uxor: Alheidis; liberi: Henricus, Iohannes I., Godefridus, Maria.
- Henricus I. dux Brunvic. (Grubenhag.) 728, 730, 731, 30, 732, 35.
- Henricus III. dux de Clogas 563 n. 3.
- Henricus dux de Jawers 476, 30.
- Henricus I. comes Limburg., dux Lothar. 90, 5, 92, 25, 93, 45, 131, 25, 383, 389, 35, 408, 410, 50, 526, 576, 582, 40; uxor 408, 45; fil.: Walramus III. (Paganus).
- Henricus II. dux Limburg. (Ardenn.) 106, 45, 390, 5, 409, 534, 1; fil.: Margareta.
- Henricus III. dux Limburg. (Ardenn.) 113-116, 10, 118, 5, 134, 1, 140, 1, 142, 25, 148, 45-150, 155, 10, 157, 30, 158, 5, 162, 35, 166, 5, 163, 15, 182, 25, 184, 15, 187, 25, 371, 426, 35, 449, 450, 820, 30; fil.: Symon.
- Henricus IV. dux Limburg. (Ardenn.) 124, 15, 841, 20.
- Henricus (*potius* Walramus IV) dux Limburg. 411.
- Henricus, (*facto*) fil. Frederici I. ducis Sueviae, (*inteligitur* H. dux Austriae) 474, 15.
- Henricus Dandalus dux Venet. 824, 10.
- Henricus V. dux Waratilar. 691, 10, 711, 30.
- Henricus I. marchio Austr. 625, 55, 631, 30, 645, 10, 661, 55, 664.
- Henricus II. dux Austr., XI. Bavar. 474, 30, 475, 10, 627, 633, 30, 662, 664, 671, 30; uxor: 1. Gertrudis, 2. Theodora; fil.: Leopoldus V.
- Henricus dux Austr., fr. Fridrici II. ducis, 362, 10; fil.: (Gertrudis).
- Henricus marchio Landsberg., fil. Iohannis I. march. Brandenburg., 479, 30.
- Henricus (Mistric) march. Misc., langr. Thuring. 478, 481, 30, 482, 1, 591, 10, 703, 705, 705, 45, 710, 40, 711, 15; uxor: 1. Constantia; fil.: Adelbertus, Dietrich, etc.
- Henricus de Lecho II. comes palat. Rheni 90, 5.
- Henricus comes palat. Rheni, fil. Henrici Leonis, 475, 25, 830, 45, 831, 15.
- Henricus I. langr. Hassias 390, 40, 397, 1, 404, 1, 410, 25, 478, 10, 579, 30, 705 n. 4; uxor: Alheidis.
- Henricus (Sine-terra), fil. Adelberti langr. Thuring., 703, 25.
- Henricus comes Albi-montis 290, 50.
- Henricus I. comes de Anshalt 473, 45, 476, 30, 478, 30, 481, 35; uxor: Sophia (*factus* Irmengardis); liberi: Henricus II., Bernardus I., Sifridus I., Albertus, Hermannus, Magonus, Otto, Iutta, Sophia, Hedewigis.
- Henricus II. Pinguis comes de Anshalt. (Agharias) 475, 40, 476, 25, 706, 10; uxor: Mechthildis; fil.: Otto.
- Henricus I. comes Bar. 383, 5.
- Henricus II. comes Bar. 299 n. 4, 425, 25, 439, 45, 831, 5; uxor: Philippa; liberi: Thiebans, Henri, Renaus, Margareta.
- Henri, fil. Henrici II. com. Bar., 425, 25.
- Henricus III. comes Bar. 413 n. 6, 540 n. 14; uxor: (Eleonora).
- Henricus I. comes Campan. 574 n. 3; fil.: Maria.
- Henricus II. comes Campan. 441, 5, 537, 15, 538, 10; sponsa: Yolcut.
- Henricus comes de Durbul, fil. Alberti II. com. Namur., 90, 5, 420, 30.
- Henricus, fil. Guidonis com. Flandr., 851, 15.
- Henricus comes Francon. 384, 15; fil.: Conradus (II. imp.).
- Henri I. comes de Grantpre 431, 30, 436, 438, 1; uxor: 1. fil. minor Radulph de Courci, 2. Marie; liberi: 1. Henricus, filia, 2. Jaikes, Joffrois, duxs filiae 431, 30.
- Henricus II. comes de Grantpre, fil. Henrici I., 431, 35, 436, 438, 15; uxor: fil. domini de Ramers; fil.: Henricus.
- Henricus III. comes de Grantpre, fil. Henrici II., 438, 65.
- Henricus comes de Hoyz 508, 15; fil.: Rikoco.
- Henri, fil. Simonis de Monfort com. Leicestriae, 457, 458.
- Henricus I. Senior comes Lovan. et Bruzib. 383, 25, 389, 395, 396, 402, 407, 413, 45, 420, 30, 426, 15, 575, 40, 582, 35; liberi: Otto, Adeleids, Chunegundis, Adela; *uix perperam tribuntur* hberti Lambert I. 395, 402, fil. Lambert II. 389, 396, 575, 40.
- Henricus II. comes Lovan. (*facto* dictus fil. Henrici I. com. Lovan. 420, 30), 383, 25, 384, 5, 389, 4, 396, 402, 407, 426, 575, 45, 582, 35; uxor: Adela; fil.: Henricus III., Godefridus I.
- Henricus III. comes Lovan. 80, 35, 90, 5, 383, 25, 389, 5, 390, 1, 396, 402, 408, 413, 45, 426, 25, 525, 30, 582, 35; filiae 390, 1, 396, 402, 30.
- Henricus, fil. Godefridi com. Lotan, 430, 5; uxor: Ysabel.
- Henricus I. Coerus comes Lucemburg. et Namur. 78, 45, 101, 5, 106, 108, 111, 139, 20, 141, 10, 420, 424, 45, 425, 428, 15; fil.: Ermenent.
- Henricus III. comes Lucemburg. 425, 25, 439, 45, 575, 5, 850, 851, 10, 860, 5; uxor: Margareta; liberi: Henri, Elyzabet.
- Henricus IV. comes Lucemburg., dogn. de la Roche, fil. Henrici III., 411, 412, 439, 45, 546 n. 8, 576 n. 11, 585, 860, 10; uxor: Beatrice; liberi: Henricus, filiae 860, 10.
- Henricus (*factus* Adolfus VII) comes Mont. 412, 5.
- Henricus I. comes Oldenburg. 512, 5.
- Henricus II. comes Oldenburg. 512, 5; fil.: Burchardus, Henricus III.
- Henricus III. comes Oldenburg. et Wilthys. 505, 15, 506, 512, 10, 840 n. 3; uxor: de Schodia nobilis; fil.: Ludolphus, Henricus.
- Henricus IV. Eogenero. (*vel* Mjldobogenero) comes Oldenburg., fil. Borchardi, 508.
- Henricus V. comes Oldenburg., fil. Hinrici III., 506, 30, 509.
- Henricus, fil. Iohannis I. com. Oldenburg., 508.
- Henricus comes de la Roche, fil. Alberti III. com. Namur., 383, 15, 384, 5, 426, 428, 15; fil.: Mahau.
- Henricus I. comes de Salmis et Albo-montis 256, 311, 313, 316-318, 1, 334, 5; uxor: Iuditha; fil.: Henricus II., Fridencus.
- Henricus II. comes de Salmis, dictus de Danubria 256, 280, 1, 316-318, 334, 10, 429; uxor: dom. de Blamont; fil.: Henricus III.
- Henricus III. comes de Salmis 256, 318, 319, 334-339; uxor 336, 60; filiae 336, 10.
- Henricus IV. (*vel* III?) comes de Sal-

- mis 430, 25. 434, 10; uxor: Ch-
 mence; liberi: Guillelmes, filii.
 Henricus comes de Stanstede 730, 40.
 Henricus III. comes de Swarburg
 699, 1.
 Henricus VII. comes de Swarburg
 710, 40.
 Henricus comes de Tangermunde et
 Stendal, fil. Ottonis I. march. Bran-
 denburg, 477, 481.
 Henricus I. comes de Vaudemont
 461.
 Henricus, fil. Hugonis M. com. Viro-
 mand., 382, 35.
 Henricus comes de Viane, marchio
 Namur. 455, 46; uxor: Margareta.
 Henricus Kel de Atheal 685, 60.
 Henricus de Baion miles 317, 20; uxor
 317, 20.
 Henri dom. de Bellecote 432, 25;
 uxor: fil. Theodorici de Hufalise.
 Henric, fil. Walteri Berhaut I., 431, 25;
 uxor: fil. castellani Mont.
 Henricus de Brema 509, 5.
 Henricus de Burna 586, 15.
 Henricus de Campe 726.
 Henricus Pincerna de Geyra miles
 600, 10.
 Henricus de Godowe miles 488, 25.
 Henricus de Gowisch 729, 40.
 Henric, fil. Jacobi de Hans, 431, 25.
 Henricus dom. de Haratallio 409, 40.
 Henric de Hiege, advoc. Hasbania
 423, 25; uxor: Volens.
 Henricus de Hohenrochberg 607, 45.
 609, 25; uxor: Sophia; fil.: Albertus.
 Henri dom. de Hondescote 434, 4;
 uxor: Yde; liberi: Lihleus,
 Yde.
 Henri dom. de Hufalise 432, 20; uxor:
 maior fil. Anatrii de Austerle;
 liberi: Thierri, alii.
 Henricus Schenck de Lentershausen
 604, 20.
 Henricus dom. de Liechtstein 678, 20.
 Henri dom. de Miryaut 432, 25;
 uxor: fil. Theodorici de Hufalise.
 Henricus de Morspach 601, 46. 602, 30.
 Henricus de Putendorf 600, 40.
 Henricus de Reichenaw 600, 30.
 Henricus de Schaubersch 672, 5.
 Henricus de Schollenberg 665, 35.
 Henricus de Schwabenberch 650, 45.
 Henric I. dom. de Sebourch, Angre et
 Fayt, fil. Balduini IV. com. Hannon.
 425, 5. 446; uxor: soror Iohannis
 de Cyoing; fil.: Pheppes, Bau-
 duins.
 Henric II. dom. de Sebourch, fil. Phi-
 lippi, 446, 10.
 Henric de Thiel 442, 30.
 Henricus de Yelstede 726, 50.
 Henricus I. dom. de Werle 478, 30;
 uxor: Riva.
 Henricus de Wildenstein 600, 30.
 Henricus civis Ansal 634, 25. 672, 35.
 Henricus (I) de Barem civis Brunavie,
 724, 45; fil.: Henricus (II).
 Henricus (II) de Barem civis Brunavie,
 724, 45. 727, 30.
 Henricus Clericus civis 726, 5; fil.:
 Henricus.
 Henricus, fil. Henrici Cleric, 726, 5.
 Henricus Engelhardi consul Brunavie,
 726, 50.
 Henricus Glaser civis Ocksenfeld 604, 20.
 Henricus Gruben 721, 45.
 Henricus Hainfort 604, 25.
 Henricus Resca consul Brunavie, 726, 20.
 Henricus (Sapiens?) 376, 1.
 Henricus Vischer civis Treuing, 604, 40.
 Henricus Vorlorens civis 726.
 Henricus Walch civis Eichstet 600, 35.
 Henricus, fil. Wicelini, 731, 10.
 Henricus Wysentayor 604.
 de Hensebergh, *Heinsberg*, dom. 429, 30;
 dom.: Thierri II.
 Heraclius patr. Hierosol. 753, 45. 819, 5.
 Heraclius, Horacius, Eracius, Imp.
 29, 30. 31, 25. 37, 45. 526, 5. 639, 25.
 660, 1. 688, 747, 36. 748, 1; fil.:
 Constantinus.
 Herbiler villa 231, 5.
 Herbipolis v. Wiraburch.
 Herboey villa 278, 35.
 Herbordus de Thide miles 722, 20.
 Herbordus Clericus civis 726, 15. 727, 1.
 Herbordus (*idem qui precedit?*) 731, 25;
 fil.: Iohannes.
 Hercines villa 91, 10.
 S. Herculani sepulchrum Perusii 301, 40.
 Hercules 639, 55. 659, 15.
 Herdenborch, Hardenborch, Erdenborch,
 Erdenborg, *Aardenburg* 548, 45. 569, 30;
 eccl.: S. Mariae; de H. (de Roden-
 borg 570, 30): Henricus (II. abbas
 S. Baronis), Walterus (abbas S. Ba-
 vonie).
 Herchem, Herhem, Horem, locus Gagdav,
 561, 1. 562, 35—564, 5. 569, 20.
 Herenarus de Wormoult 748, 23. 761.
 Heremboldus v. Eremboldus.
 Herewardus villa 105, 30.
 Hergersbach villa *propo Werdenele*
 597, 45. 600, 45.
 Heribertus, Herbertus, Herbertus.
 S. Heribertus archiep. Colon. 63. 67.
 112, 40. 500, 35.
 Heribertus abbas S. Bertini 751. 756, 20.
 781, 45—784, 791, 1. 808, 20. 811, 5.
 Heribertus rex Frang. v. Charibertus.
 Herbertus I. comes Viromand., nepos
 Bernardi regis Italiae, 382, 15. 769, 30.
 Herbertus II. comes Viromand. 394, 35.
 574, 20. 575, 40. 750, 30. 810, 10; fil.:
 Adela.
 Heribertus miles, dux Blavotinorum 823.
 Hariger abbas Leod. (*immo Lobienis*)
 75, 35.
 Heringhem eccl., *Heuringhem* 806, 45.
 Herispfende, Hypsfinde, uxor Apri, 38.
 39, 1.
 S. Harlensis Ekensis 50, 15.
 S. Herlensis v. S. Mariae eccl. Ekensis,
 Herlichore, Herlinhore, Herlichore,
 villa *pagi Nimov* 530. 552, 30. 553, 36.
 554, 5.
 Herlingia 508, 35.
 Herlinus v. Hillinus.
 Erluinus episc. Camerac. 61, 25.
 Herluinus abbas Gemblac. 52, 30.
 Hermannus, Hermannus, Hesele, Hesele,
 Hesele.
 Hermannus II. archiep. Colon. 71. 79, 15.
 Hermannus III. archiep. Colon. 525, 50.
 Hermannus I. episc. Badenber. 81, 1.
 Hermannus episc. Havelberg, fil. Iohan-
 nis I. march. Brandenburg., 479, 25.
 Herimannus episc. Meit. 346. 525.
 Hermannus episc. Tull. 61, 25. 279, 45.
 Hermannus abbas Aldenburg. 815 n. 7.
 Hermannus abbas Alth. inf. 629, 30.
 Hermannus I. abbas Cremifan. 631, 20.
 632, 5. 671, 15.
 Hermannus II. abbas Cremifan. 677.
 Hermannus abbas Hemmerod. et Val-
 lis-sancti-Petri, canoa. Bonn. 221.
 222.
 Hermannus abbas Novi-monasterii 83, 25.
 Hermannus archidia. Leod., comes de
 Los 131, 25.
 Hermannus praepos. Halberstad., fil.
 Henrici I. com. de Anahak, 476, 25.
 Hermannus praepos. Leod. 86, 20.
 Hermannus de Morus subdia. Lubic.
 491, 30.
 Hermannus canoa. Tracon. 213, 20.
 Hermannus de Yimmelsest presb.
 Brunavie, 725, 20. 729.
 Hermannus clericus 621, 45. 657, 10.
 Hermannus conversus Villar. 720, 45.
 234, 40.
 Hermannus dux Saxoa., fil. Bilingi,
 472, 20. 473. 574, 20; liberi: Ber-
 nardus I., Mathildis.
 Hermannus, fil.: Bernardi II. ducis
 Saxon., 473, 20.
 Hermannus I. dux Sueviae 661.
 Hermannus II. dux Sueviae 277. 383 n. 44;
 uxor: Guepa; fil.: Gisela.
 Hermannus IV. dux Sueviae 696, 25.
 Hermannus VI. marchio Baden., dux
 Austr. 362, 10. 460; uxor: (Gertra-
 dia); fil.: Fredericus.
 Hermannus Longus marchio Branden-
 burg. 716, 35.
 (Hermannus II. comes palat. Rheni
 90, 5.
 Hermannus II. langr. Hassiae 476, 10;
 uxor: Helena.
 Hermannus I. langr. Thuring. 255, 40
 (*sibi magravius nuncupatur*). 304, 35.
 690, 20. 699, 40. 700. 704, 25; fil.:
 Hermannus, Ludewicus IV., Hein-
 ricus Raspe, Conradus.
 Hermannus, fil. Hermanot I. langr.
 Thuring., 699, 45. 700, 1.
 Hermannus II. langr. Thuring. 700, 45.
 703.
 Hermannus I. comes de Hinneberga
 390 n. 13; uxor: Margareta.
 Hermannus comes de Honningberg
 706, 20.
 Hermannus comes Mont. 781, 20. 782, 35;
 uxor: Richilia.
 Hermannus comes de Orlamunde 710, 40.
 Hermannus comes Viridun. (Dachsburg),
 fr. Goscelonis I. ducis Lothar., 36, 30.
 70. 407, 15.
 Hermannus comes de Waldenberch
 726, 45.
 Hermannus de Geitledo 722, 50; fil.:
 Sifridus.
 Hermannus de Geroltsecho advoc. Al-
 satiae, fr. Walteri episc. Argentin.,
 342 n. 343.
 Hermannus II. nobilis de Lippa 505, 10.
 506, 20.
 Hermannus Gosche de Meynem 726.
 Hermannus de Sieders 733, 1.
 Hermannus dux, de Werberch 726, 45.
 Hermannus de Worden 577, 45.
 Hermannus nobilis 389, 5. 396, 1. 407, 30.
 Hermannus Flandr. 794, 20.
 Hermannus consul de Greis 82. 83.
 84, 25. (comes 84, 30).
 Hermannus civis de Custede 726.
 Hermannus Güm 685, 35.
 Hermannus Papa senior 723, 30.
 Hermannus Sapiens 376. 377; fil.:
 (Henricus, Ludewicus?).
 Hermannus Traria 676, 20.
 Hermannus Wulorammi 731, 25.
 (Hermenfridus), Erifridus, dux Thuring.
 688, 15. 693; uxor: Malberga.

- Hermenfridus Francus 29, 45.
 Hermetia v. Armenia.
 Hermericus, Ermricus, episc. Patav. 620, 80, 623, 40, 654, 1.
 S. Hermes 69, 45, 645, 30.
 Hermes abbas S. Winnocci Berg, prior S. Bertini 796, 44, 797.
 Hermes Trismegistus philos. 766, 1.
 Erminigildus rex Visigoth. 654, 30, 659, 45.
 Herriaet homo Karoli com. Flandr. 442, 40; fil.: Erebola.
 Herrius mon. S. Bertini 770, 30.
 de Hertaing dom.: Wautier.
 Hortogenburch monast., *Klosterneuburg* 647, 40. Cf. Neuburg.
 Hyrenus (f. e. Hervicus) archiep. Rem. 769, 45.
 Hervius dom. de Gyent 446, 30, 445, 1; uxor: Mehaut; fil.: Agnes.
 Hericem, Hericost, castrum, *Herrenslein* 312, 30, 339, 40.
 Herodes 180, 30, 189, 30, 375, 1, 687, 30.
 Heroldus v. Haraldus.
 Heriden, Heridense opp., *Harieden* 593, 594, 10, 596, 10, 600, 45, 601, 30, 603, 30, 605; praepos. 606, 25; praepos.: Albertus (episc. Eichstet).
 Heriveldense monast. 696, 1.
 Hertwicus v. Hartwicus.
 Heruli 618, 10, 659, 30.
 Herudiensis villa, *Herudin* 822, 45; comes: Walterus.
 Heicks comes de Honsteia 587, 30, 588, 1; uxor: Remvices; fil.: Luttradius.
 Hescio v. Hermannus.
 Hesperae partes 352, 10, 366, 30.
 Heze monast. prope Sareborch, *Heze* 276, 30.
 Hesselin Flandr. 441, 40; fil.: Hesselius, Hesselius, 61, Hesselini, 441, 40.
 Hesso mon. Belli-montis 274, 30.
 Hestelo v. Hermannus.
 Hettelinghem eccl. Flandr. 806, 45.
 Heuchin villa praef. St. Pol. 801, 40, 828, 15, 834, 35.
 Hæusel castrum dioc. Palov. 647, 50.
 Hewleia 'an der hintern gass' domus Eichstet. 604, 30.
 de Hewach: Conradus.
 Hex vel Scottis curia, *Hex* 186, 30, 201, 40.
 Heydeck v. Haidock.
 Hezelo v. Hermannus vel Henricus.
 Hibernia, Hybernia, Ybernia 24, 10, 502, 30, 745, 1, 830, 1; archiep.: Malachias.
 Hidde Eggenwarva homo Karoli com. Flandr. 442, 30.
 Hidwin Flandr. 441, 40.
 Hierges castrum 105, 30; de Hierge dom.: Henricus.
 (Hieronymus), Ieronimus, Ieronimus, Iheronimus.
 S. Ieronimus 15, 40, 523, 30, 634, 1, 637, 30, 653, 30; libri 675, 10; bibliotheca 685, 40; chronica 685, 45.
 Ieronimus mag. generalis ord. fr. Minorum, papa Nicholus IV.
 Ieronimus episc. Brandenburg. 481, 60.
 Ieronimus (aut Iaromirus) princeps Rugianorum 473, 45; fil.: Margaretha.
 (Ierosolyma), Ierosolima, Iherosolima, Ierostolima, Iherosolima, Iherosolimorum civ. Ierusalem, Iherusalem, Iherusalem, Sancta civ.; Hierosolymitana terra, Terra Sancta 20, 1, 28, 30, 29, 30, 37, 1, 40, 30, 75, 1, 85, 30, 91, 92, 30, 93, 1, 121, 30, 131, 1, 135, 1, 226, 346, 40, 254, 30, 268, 1, 272, 45, 273, 30, 280, 40, 281, 1, 283, 301, 304, 60, 311, 335, 15, 350, 30, 354, 30, 356, 356, 30, 360, 30, 361, 40, 395, 40, 408, 30, 409, 456, 30, 475, 30, 477, 30, 481, 15, 521, 30, 522, 40, 524, 1, 525 — 528, 60, 532, 45, 534, 538, 637, 30, 539, 1, 542, 543, 40, 544, 1, 545, 30, 554, 30, 555, 1, 574, 30, 579 — 582, 1, 621, 40, 660, 1, 664, 30, 696, 30, 691, 10, 700, 45, 702, 45, 706, 711, 30, 730, 10, 749, 1, 749, 10, 751, 35 — 754, 1, 764 — 766, 789, 30, 791, 795, 30, 796, 802, 803, 805, 811, 10, 816, 40 — 821, 823, 45, 824, 828, 30, 831, 30, 832, 30, 833, 40, 838, 30, 850, 842, 846, 847, 30, 849, 850, 856, 45, 857, 865, 30; hospitales S. Iohannis Elemon.; patriarcha 128, 45, 300, 30, 831, 35; patr.: Fortunatus, Arnulphus, Horesdes, Iacobus (papa Urbanus IV.) — Iherosolimitana partes 113, 1, 246, 40, 804, 45 — Iherosolimitorum fr. Theulonicorum ordo S. Mariae — Iherosolimitas christianus 534, 10; — regnum 437, 30, 705, 15, 753, 45, 755, 818, 30, 836, 45, 846, 10; rex 402, 15, 796, 35; reges: Godofridus, Balduinus I., Balduinus II., Falco, Balduinus III., Amalricus I., Henricus, Iohannes, Fredericus (II. imp.), Karolus; ballivi: Raous; barones 445, 1 — Iherosolimitana expeditio 512, 1, 568, 30, 786, 30; iter 844, 1; via 408, 25; — historia 93, 10.
 Iherusalem eccl. Rom. 522, 40.
 S. Hilarii Mell. eccl. ad pontem Remensis 311, 40.
 S. Hylarii oratorium eccl. S. Iohannis Leod. 62, 50, 63, 15.
 S. Hylarion 837, 30.
 Hilarius, Hylarius, papa 637, 30, 653, 30.
 Hilarius episc. Cister. 807, 30.
 Hylarius episc. Pictav. 19, 30, 653, 25.
 Hildebertus v. Childbertus.
 Hildeboldus, Hildebaldus, Hiltboldus, Hildeboldus, Hiltboldus.
 Hildeboldus archiep. Brem. 508, 509, 15, 705, 1, 6.
 Hildeboldus archiep. Colon. 48, 30.
 Hildeboldus comes de Brochusen 509, 1, 510, 15.
 Hiltboldus de Reichersbosen miles 600, 40.
 Hildebrandus, Hildebrandus, Hiltbrandus.
 Hildebrandus archidiaconus, prior Cluniae, papa Gregorius VII.
 Hildebrandus de Merca episc. Eichstet. 601, 50.
 Hildebrandus abbas S. Bertini et S. Vedasti 750, 751, 1, 756, 773, 30, 774, 30 — 776, 40, 779, 30, 810, 811, 1, 734.
 S. Hildegardis, Hiltgardis, Hydegardis, Hiltgarda, monial. 243, 15, 255, 30, 306, 327, 60, 601, 45.
 Hildegardis, uxor Karoli M., 294, 10.
 Hildemarus abbas S. Dionysii 630, 30, 668, 16.
 Hildemar Hukebart Flandr. 442, 25.
 Hildemarus, Iohannes civis Lubie. de Hildenghen: Grip.
 Hildensem 504, 1, 730, 10; Hildensemense eccl. 720, 30, 730, 10; eccl.: S. Crucis, S. Godchardi; Hildensemense, Hildensemense episcopatus 694; episcopi S. Bernardus, S. Godchardus, Conradus II., Iohannes, Otto I., Sifridus II., Henricus II.; de H.: Conradus Marscalcus.
 Hildersad canon. Brandenburg. 483, 1.
 Hildericus, Hildicus v. Childericus.
 S. Hiltrudis de Liries 398, 40.
 (Hiltrudis), uxor Tassilonis II. ducis Bavar., 639, 30.
 (Hiltrudis), uxor Odilonis ducis Bavar., 660, 15.
 Hildgwinus, Hiltwinus, Hildwinus.
 Hildewinus episc. August. 694, 30.
 Hildulnus episc. Leod. 52, 30, 53, 15.
 Hildulnus abbas S. Bertini 749, 10, 750, 1, 756, 30.
 Hylkwinus pleban. de Talheim 676, 1.
 S. Hildulphus, Hildulfus, archiep. Trever. 253, 254, 259, 10, 261, 45 — 264, 268 — 268, 275, 280, 1.
 Hildolfus camerarius Cremisan. 632, 40, 671, 45.
 Hiltgendorpe, *Heitgendorf* 720, 40.
 Hiltius, Hiltius, Hiltius; Hiltius, Hiltius.
 Hiltius abbas S. Mariae Leod. 76, 30, 95.
 Heltius I. dom. de Chysoing 444, 40; uxor: Hiltius I. de Wavrin; fil.: Heltius, Iohannes.
 Heltius II. dom. de Chysoing, Hiltius I., 444, 40; uxor: soror Rasonis I. de Gavre; fil.: Ernoulus, Heltius.
 Heltius, Hiltius, Hiltius II. de Chysoing, 444, 45.
 Heltius I. dom. de Wavrin senescalus Flandr. 424, 15, 444, 447, 30; uxor: soror Iohannis de Monmiral; liberi: Robertus, Heltius, Hiltius 444, 40.
 Heltius de Wavrin, Hiltius I. senescalus, 433, 45, 444, 40; uxor: Hiltius Roberti de Bethune; fil.: Sebille, Hiltius.
 Heltius II. dom. de Wavrin senescalus Flandr., Hiltius Roberti II., 444, 30, 831, 15; uxor: dom. de Malanod.
 Heltius constabularius Flandr., frater Roberti II. senescali Flandr., 461, 30.
 Hiltpericus v. Chilpericus.
 S. Hiltuinis, uxor Aulfredi com., 60, 60.
 de Hympe: Iohannes V. abbas Niort.
 Hinchmarus archiep. Rem. 655, 35.
 Hiltiscurtis monast., *Honnecourt* 761, 30; abbas: Auriana; de H.: Amalfridus.
 Hiltneberga v. Henningberg.
 S. (Hippolyti), Ypolitii civ., *St. Polten* 647, 50.
 S. Ypolitus 87, 652, 30.
 Hircelinus, Gerardus.
 Hircarius, Hircarius, Hyrcarius, episc. Leod. 35, 30, 49, 130, 30.
 Hyrene v. Irene.
 Hirsugiense, Hyrsugiense monast., *Hirsach* 629, 35, 631, 640, 50; abbas: Wilhelmus.
 Hirsperg, Hirsperch, Mons Cervorum, castrum, *Marschberg* dioc. Eichstet. 592, 801, 603, 609, 1, offitium 601, 95; zwinger 603, 45; comes: Gebhardus; de H.: Conradus.
 Hispania, Hyspania, Ispania, Yspania; Espalga 119, 40, 140, 10, 149, 30, 272, 45, 408, 30, 427, 1, 539, 763, 40, 764, 1, 765, 10, 796, 1, 798, 814, 30, 824, 45, 828, 835, 15 — Hispani, Hyspani; Espalga 480, 25, 862, 40, 864, 20; regnum 292, 30; rex 545, 25, 767, 15; reges: f. e. Castilia; de H.: Hispanus (Castil.); Henricus, Yspanicus rex (Alfonso X) 365, 1 — Hispanicum bellum 765; — Hyspania (tractus Campaniae) comes: Henricus I.
 Hleodorus comes 629, 13.
 Hocel monast. monial., *Hochlum* 134, 30.
 Hochelm villa 245, 30.
 de Hostaden, Hostadio, Hostenat, Hostal, Hostal, *Hochstaden*, comes: (Theodericus).

- de Hoestborch: Hugo prior S. Petri Blandin.
 Hofer, Fridericus de Dyncelspöhel.
 Hogardis v. Hogardis.
 Hogerus de Alta-lago nobilis 725, 25.
 Hohenberch castrum dioc. Palav. 647, 20; de H. marchio: Otto.
 Hohenbergerius 600, 24.
 Hoembore, Hombore, monast. et castrum, Hohenburg (St. Odilienberg) 264, 20, 344, 15; domus hospitalis (Niedermünster) 264, 20.
 Hoenburg, Homburg Thuringias 696, 20, de Hohenbruch: Ernestus.
 de Hohenfels: Albertus episc. Eichstet.
 Hohenfelsensis 600, 25.
 Hohenheimerit pueri 600, 25.
 de Hohenloch, Hoenlo, Hoenloha, comes 700, 20; dom.: Chrasno; de Hohenloch: Georgius episc. Palav.
 de Hohenrechberg, Hohenrechberg; Hainricus, Albertus episc. Eichstet.
 Hohenstein, Honstein, castrum 587, 588; de H. dom. 587, 20; com.: Heache, Elgerus I, Elgerus II, Theodericus, Dythericus.
 Hohlodus abbas Cremifas. 630, 5, 631, 5, 632, 670.
 Hoiolus A. 17, 20, 18, 20.
 Holom, Hoyum, Hoya, Hul, Hoiense, Hoyense castrum, Huj 17—19, 40, 30, 36, 10, 60, 40, 61, 1, 77, 20—79, 84, 20, 86, 25, 88, 15, 90, 30, 93, 5, 96, 99, 40, 100, 104, 25, 105, 20, 112, 25, 114, 116, 20, 121, 40, 122, 126, 15, 134, 35, 167, 175, 178, 15, 181, 20, 182, 5, 184, 25, 197, 20, 200, 1, 209, 40, 217, 5, 232, 40, 398, 45, 410, 5, 431, 15, 781, 20, 836, 5; Benefacta nuncupatur 18, — Hoyenses 106, 20, 112, 117, 40, (82, 20; Hoyensis; Abundus) puella 97, 20; — eccl. 26, 40, 48, 40, 51, 40, 73, 25, 79, 100, 10; eccl. et monast.: SS. Mariae, Cosmae et Damiani, Norum-monasterium S. Victoris; abbas: Boro; canonici 109, 40; clerici et populus 93, 10. — Hoyensis comitatus 51, 61, 5, 96, 25; com.: Guillelmus, Maingoldus, Liethardus, Ansfredus.
 Hoiz castrum 105, 25.
 de Holer: Johannes VI. abbas Villar.
 Holinpergensis custos 635, 25; cf. Pellindorfer.
 Hollandia, Hollandia, Ollandia; Hollande, Holande, Hoalonde 133, 45, 209, 25, 215, 25, 445, 446, 1, 461, 546, 15, 577, 755, 20, 847, 25, 855, 45. — Hollandii, Hollandenses, Olandi 775, 20, 577, 856, 1; comites 409, 40, 506, 20, 755, 10; com.: Arnulfus, Theodericus III, Florentius I, Theodericus V, (Theodericus VII), Willelmus I, Florentius IV, Willelmus II, Florentius, Florentius V, Johannes I, Albertus I, Guillelmus V; comit. 851, 10. — Hollandias arma 844, 20.
 Hollon, Hollogne 131, 20.
 Holnstein castrum dioc. Eichstet. 595, 25.
 Holoz v. Helos.
 Holzacia, Holzacia 475, 25; com.: Adolfus I, Adolfus II, Adolfus IV, Johannes, Gerardus I, Adolfus V, Geyardus III.
 Holthem villa Gandav. 567, 25, 568, 1.
 Hollincker, H., T. civis, Conradus consul Bruneric, Margareta priorissa Stederburg, Sophia priorissa Stederburg.
 Hombare v. Hohenb.
 de Hondescote, Hondchoold, dom.: Henri, Willelme, Pierre.
 Houdedan v. Dam.
 Hongheria v. Ungaria.
 Honoris, soror Valentianii imp. 24, 25.
 Honorius I. papa 29, 26, 31, 20, 654, 26, (Honorius II) antipapa, Cadelo episc. Parmensis 523, 45.
 Honorius II. papa, Lambertus card. episc. Ostiensis 28, 20, 528, 20, 529, 10, 671, 20, 792, 15, 796, 20.
 Honorius III. papa, Chielus card. 119, 25, 120, 26, 198, 26, 223, 247, 20, 255, 25, 296, 20, 297, 301, 302, 1, 303, 20, 540, 542, 5, 633, 26, 634, 26, 658, 20, 665, 15, 672, 687, 5, 700, 5, 702, 40, 832, 45—836, 40.
 Honorius IV. papa, Iacobus de Sabellis 561, 25, 687, 5, 710, 711, 663.
 Honorius imp. 653, 40.
 Honrentium s'nod. Arnulphi com. de Jos 65, 65.
 Honrocas comes, mon. S. Bertini 749, 24, 707, 40.
 de Houtawe: Gillebert.
 Oratus 503, 15.
 Horbacum, Urbache 263, 1.
 de Horborch, Horburg, dop. 287, 50.
 Horenbach villa prope Kremmünster 627, 40, 633, 40.
 Horestat v. Hochstaden.
 Horestes patr. Hierosolym. 131, 5.
 Horion villa 175, 5.
 Hormida papa 654, 5.
 Hornburch, Hornborch, Hornburg 726, 40, 731.
 Horostus v. Oros.
 de Horri comes: Cono.
 Hospitalarii v. S. Iohannis frater.
 Hospitalis domus Ypprensis v. sup. Templarii.
 Hostal v. Hochstaden.
 de Hoste comes 820, 20.
 Hostersfranka v. Osterfr.
 Hostiensis card. v. Ost.
 Hoya castrum, Hoyer 506, 15; comes: Hinricus.
 Hoya castrum dioc. Leod. 105, 25.
 Hoyum v. Holium.
 Hub, Huch, Huch.
 Huboltus canon. S. Genovefae Paris. 61.
 Hubaldus mon. S. Amandi 769, 20, 772, 10.
 Hubaldus comes Dilling. 694, 15.
 S. Huberti abbatia v. Andaginum.
 Hubertina nuncupatur Leodium 44, 15.
 Hubertina villa Bertiniana 779, 1.
 (Hubertus) archiep. Cantuar. 825, 5.
 Hubertus episc. Moria. 751, 20, 786, 15, S. Hubertus episc. Traiect. et Leod. 14, 35, 30, 37, 5, 40, 15—46, 48, 49, 20, 58, 25, 111, 25, 500, 25; fil.: S. Florentius.
 Hubertus abbas, custos eccl. S. Laurentii Rom. 97.
 Hugbertus dux Bavar. 625, 660, 10.
 Ubers de Bourch castellan. Dover. 451, 1.
 Hubertus scabinus 100, 15.
 Hubertus liber homo Hoyensis 100, 10.
 Hubert, fil. Albourai, 442, 25.
 Huda, Hude, Hudha, monast. 505 n. 11, 507, 20, 508, 40, 510, 20; de H.: Luderus.
 Hudica (vachus Dudo) l. e. Liutgardis, uxor Conradi ducis Lothar. 384.
 Hueckelmul prope Spalt 604, 26.
 der Hünen galein in Pleysfch 604, 25.
 Huerenbach dioc. Palav. 671, 50.
 Hurus, Ruedulfus de Schonaw.
 de Hufalia: Beatrix abbat. Robertimontis.
 Hufallius, Hufalio, Honsalio 126, 15, 430, 25; dom.: Winant, Thieri, Henri, Guillaume.
 Hugardis, Hugundis, Hugoardis, Hougardis, Huwardes, Houwardes, villa, Hougardo 36, 26, 64, 105, 25, 395, 25, 426, 15, 545, 40.
 Hugheobis, Liviinus abbas S. Bavonis Gandav.
 Hugo, Ego; Hugon, Huon, Hughes, Huza, Ughes.
 Hugo card. tit. fl. Sabinae, mag. ord. fr. Praedical. 248, 25, 377, 20, 378, 690, 25, 705, 1, 848, 5.
 Hugo de Duaco episc. Camorac. 535, 45.
 Hugo I. episc. Diensis, legatus apostol. 783, 45.
 Hugo I. episc. Leod. 36, 1, 53.
 Hugo de Petra-Ponte II. episc. Leod. 57, 5, 75, 15, 77, 76, 114, 15, 117—123, 133, 134, 172, 25—176, 24, 178—191, 410, 539, 20, 830 n. 2.
 Hugo abbas S. Bavonis Gandav. 570, 25.
 Hugo I. abbas S. Bertini et S. Quintini Viromand. 382, 15, 393, 1 (ubi episc. nuncupatur). 749, 754, 20, 767, 610, 1.
 Hugo II. abbas S. Bertini 749, 40, 756, 25, 810.
 Hugo abbas Cluniae. 666, 40, 752, 15, 786, 45, 787, 45, 788, 1.
 Hugo de Hoestborch prior S. Petri Blandin. 566, 40.
 Hugo prior de Danubrio 256, 20, 327.
 Hugo de Merlure presb. 212, 25, 213, 40.
 Hugo de S. Victore mag. 529, 25, 690, 5, 697, 50, 501, 20.
 Ugo mon. Senoniensis 339, 25.
 Hugo I. rex Cypri 437, 20; uxor: Alia.
 Hugo Capet (Chapel, Capis) rex Franc. comes Paris. 382, 388, 394, 395, 397, 20, 402, 40, 404, 25, 406, 575, 40, 532, 749, 20, 751, 10, 778, 779, 1; fil.: Robertus.
 Hugo (Magnus) rex Italiae 53.
 Hugo I. dux Burgund. 55, 15, 391 n. 1, 397, 5, 404, 15, 410, 20; uxor: Aleidia.
 Hugo IV. dux Burgundiae 425, 40, 427, 10, 441, 1, 544 n. 10, 578, 25, 585, 10; uxor: Yolena; liberi: Oedea, Jehans, Robiers, Aleis.
 Hugo, fil. Reinaldi I. com. Bar. 382, 50.
 Hugo VI. comes Bles. fil. Guionis III. com. S. Pauli, 428, 45.
 Hugo I. comes Campan. fil. Theobaldi com. 383, 20.
 Huon X. comes Marchiae 451, 40, 453, 20, 836, 1, 838; uxor 838, 45.
 Hugon XI. comes Marchiae 436, 15, 453, 40; uxor: Iohanna; liberi: Hughes, dux Ainae 436, 20.
 Hughes XII. comes Marchiae, fil. Hugonis XI, 436, 20, 463, 40.
 Hugo comes Paris. 394, 40, 397, 20; fil.: Hugó Capet.
 Hugo Campdavanis II. comes S. Pauli 791, 20, 793, 1.
 Hugo IV. comes S. Pauli 425, 10, 823, 20, 823, 25; uxor: Yolent; fil.: Ysabiau, Wintasse.
 Huon V. comes S. Pauli, Blesensis, dom. de Avesnet et Leuse, de Guise et Leskieres 428, 444, 20; uxor: Marie; fil.: Jehans, Guis, Gauchiers.
 Hugo I. comes de Relesta 527, 45; fil.: Balduinus II.
 Huon III. comes de Relesta 429, 26.
 Hugo I. com. Vedani-montis 383, 26.
 Hugo Magnus comes Viromand. fil. Henrici I. regis Franc. 382, 25, 408, 20, 525, 45, 574, 20; liberi: Rodolphus, Henricus, Alise tres.

Hugo de Wormatia praefectus Lotharing.
151.
Hughes, fil. vicecom. de Touars, 437, 15.
Huon dom. de Antoing et Espinoit
423, 6; uxor: Agnes.
Hués dom. de Antoing et Espinoit,
fil. Alardi, 433, 434, 436, 437, 30;
uxores: 1. Philippa, 2. Maria;
liberi: 1. Michiel, Hués, Jehaus,
Beatris, altera filia, 2. Alars, Gau-
chiers, Jehaus, Ernoul, Gilles, Marie,
Yda.
Hués, fil. Hugonis de Antoing, 433, 30;
uxores: 1. fil. Roberti senesc. Flandr.,
2. fil. Roberti de Bethune.
Huey, fil. Iohannis de Barbenchon,
437, 30.
Hués dom. de Bisussal 464, 1.
Hugo de Boris 449, 450, 831, 1; *salvo*
de Avenis 831, 30; fil. Iohanna.
Hués, fil. Philippi de Creki, 435, 1;
uxor: dom. de Selles.
Hués dom. de Florines, fil. Nicholai I.
de Rumequi, 423, 25.
Hugo de Florinis (*idem qui praecedit?*)
620, 30.
Hués, fil. Wilhelmi de Graumes, 434, 15.
Hués dom. de Harpa, fil. Michaelis II,
433, 10, 437, 60; uxor: Volens; fil.
Jehans, Michies.
Ughes de Luxi 448, 15; uxor: fil.
Humberti II. de Biaju.
Huon de Seonhans dom. de Maruel
437, 5; uxor: Marie.
Hugo Morellius miles 808, 40.
Huon dom. de Oysi 444, 40; uxor:
Gertrudis.
Hugo de Pagans 786, 25.
Huon dom. de Rumequi 421, 45, 423;
uxor: Aelis; liberi: Nicholon,
Richans, Beatris, Aelya, alias.
Hués, fil. Nicholai II. de Rumequi, 423, 25.
Huon dom. de Rumigni (*idem oc supe-*
rior?) 437, 10; uxor: Yolens.
Hugo Tachon miles 832, 15.
Hugo de Wasnadio 117, 5; uxor:
Clementia; fil.: Hugo, Robertus,
Walterus.
Hugo nobilis Francus 775.
Hugo de la Court civis Spinal 324,
325; fil.: Hadeydis.
Hués, fil. Iohannis (Joca) Barbatu Flandr.,
442, 30.
Hués Snaggart homo Karoli com. Flandr.
442, 10.
Hués Topins Flandr. 442, 40.
Hugonides reges (*Hugonū Capet stirps*)
395, 15.
Hugolini-curia 399, 10.
Hugelinus, Huglinus, card. episc.
Ostiensis, papa Gregorius IX.
Hugonis-villa, *Hunowen* 260, 50.
Hui s. Hoiūm.
Huirua, Robertus praepos. civ. Rem.
Hukebart, Bildecar.
Hulsta villa; *Hulst* 563, 30.
Humbertus; Uahers, Ymbert.
Humbertus card. archiep. Sicilias, abbas
(rectus mon.) Mediani-monast. 254, 30,
280.
Humbertus abbas Senonensis 264, 40.
Humbertus III. comes Morian. 444, 45,
534, 30; uxor: Gertrudis.
Uahers I. dom. de Biaju 448; uxor:
Sebile; fil.: Uahers, Guichars.
Uahers II. dom. de Biaju, fil. Hum-
berti I, 448, 15; liberi.
Uahers constabularius Franc., fil. Gui-
chardi de Biaju, 448, 45, 463 (?).
S. Hunfridus, Hunfridus, episc. Morin.,

abba S. Bertini 749, 756, 25, 758, 20,
810, 5.
Hunfridus praepos. monast. Ebarrp.
869, 5, 876, 30.
Humiliati fratres 358, 1.
Huna, uxor Hunonis villiel, 260.
Huneldensborch, Huneldensborch, ca-
strum, *Hundiburg* 470, 30, 482, 1.
Hunericus rex Wandal. 653, 60.
Hungaria s. Ungaria.
Huni 14, 16, 25, 17, 40, 19, 23—25, 254, 10,
273, 365, 45, 565, 35, 567, 30, 618, 10,
626, 45, 630, 640, 647, 653, 45, 656, 1,
659, 35, 660, 50, 661, 10, 663, 35, 668, 20,
692, 10, 695, 869; Hunorum regnum
394, 15.
Hunichore, Hunynchore, villa *West-*
fabas 499, 25, 511, 30.
Huno comes Rustringias 498—501,
511, 1, 512, 5; uxor: Willa; fil.
Fredericus.
Huno villicus 253, 35, 260, 261; uxor:
Huna.
Hunta, Hunte, s. 504, 506, 30, 507, 35.
Huntebrurge 507, 35, 508, 45.
Hurle villa 105, 25.
Husitas 608, 60, 677, 45.
Huwardes s. Hugardis.
Hy- s. Hi-.
Ydrous civ., *Otranjo* 700, 60.
(Hyginus), Yginus, Igwinus, papa 18, 1,
536, 50.
Hypsilde s. Herisplende,
Hyrencus s. Herracūs.

I.

de Isbbeke; Dopsins, Liegarde.
de Iacia, Jauche, Gauche; Henricus
archidiacon. Leod.; dom.: Gerart I,
Reniers, Gerart II, Gerart III.
Iacko, Iacie, Iaxo, Iacko, princeps
Polon. 477, 1, 483, 484, 30.
Iacobitarum pair. 135, 1; Iacobinus episc.
135, 1.
Iacobites s. Praedicatores fr.
Iacobus, Iacob; Jakemas, Jakemon,
Jakemo, Jakemes, Jakemes, Jakes,
Jako, Jakes.
S. Iacobi de Spata ordo 752, 20, 796;
fratres 797, 1.
S. Iacobi eccl. Campan. 393, 10.
S. Iacobi monast. Leod. 36, 25, 65, 66,
74, 60, 82, 1, 83, 36—85, 30, 86, 35,
91, 1, 92, 30, 115, 30, 122, 10, 131, 15;
abb.: Obertus, Anselmus, Robertus,
Stephanus, Theodoricus.
S. Iacobi monast. Mogunt. 243.
S. Iacobi eccl. Trevese 126, 1.
S. Iacobi capella Weigantodorf 678, 25.
S. Iacobi Colon. praeb. Ewardus.
S. Iacobi altare Stedorburg. 733, 25;
scrinium 733, 30.
S. Iacobi altare majus Suris 327, 40.
S. Iacobi platea Paris. 709, 45.
S. Iacobi pons prope Gandarum 563, 15.
S. Iacobus 65, 76, 15, 81, 60—85, 35,
92, 33, 93, 115, 30, 119, 684, 25, 797, 1;
S. Iacobi reliquiae 742; lancea 188, 30,
290.
S. Iacobus minor 66, 30.
Sanctus Iacobus, *San Iago de Compostella*
134, 20, 149, 35, 179, 60, 227, 5, 524, 15,
689, 45, 690, 1. — S. Iacobi peregrin-
atio 784, 30.
Iacobus patr. Hierosolym., I. episc. Vir-
dun., papa Urbanus IV.
Iacobus de Sabellis, papa Honorius IV.
Iacobus card. episc. Praenest., abbas
Trium-fontium 127, 453, 842, 45, 843.

Iacobus de Yriard card. episc. Tuscan.,
episc. Arcon. 93, 20, 118, 25, 122,
540, 15, 759, 1.
Iacobus de Columpha card. 691, 15,
712, 25, 713, 10, 716, 10.
Iacobus episc. Mett. 256, 308, 310,
319, 15, 334—336, 239, 30, 383.
Iacobus episc. Morin. 663, 35, 666, 35.
Iacobus episc. Succisom. 638, 45.
Jakemo episc. Tornac., fil. Petri I.
de La Flamengherie, 432, 25.
Iacob episc. Tuil. 262, 45.
Iacobus de Brunella abbas S. Baronis
Gandav. 570, 45.
Iacobus I. abbas S. Bertini 754, 756, 20,
805, 838—841, 845, 30.
Iacobus II. abbas S. Bertini 755, 20,
756, 30, 854, 45, 855, 1, 857, 35.
Iacobus III. abbas S. Bertini 756, 40.
Iacobus Trewitkofter abbas Cremsifan.,
miles 677.
Iacobus de Bormalia I. abbas Villar.
211, 60, 212.
Iacobus de Placentia II. abbas Villar.
212, 40—214.
Iacobus praepos. Brandenburg. 486, 1.
Iacobus archidiacon. Tornac. 574, 1.
Iacobus Anesart mon. S. Bertini 745, 30.
Iacobus conversus Villar., dictus pro-
pheta 206.
Iacobus de Glymptis conversus Villar.
235, 10.
Iacobus (de Voragine) 613, 35.
Iacobus I. rex Arragon. 396 n. 15,
426, 1, 464, 60, 465, 10, 467; uxor:
Isolantha; fil.: Isabella.
Jakemes, fil. Wilhelmi IV. castellan.
S. Audomari, 432, 40; uxores:
1. Clementia, 2. Elisabeth.
Iacobus dom. de Avenis et Leuse, de
Guise et Leukeres, fil. Nicholai Piu-
niel, 420, 25, 423, 25, 424, 20, 428, 20,
432, 20, 446, 40, 447, 10, 535, 45,
808, 45; uxor: Adelvie; liberi:
Gautiers, Bouchars, Jakes, Guis,
Mahaus, Aelis, Adelvie, Marie.
Jakes, fil. Iacobi de Avenis, 428, 25.
Jakemon de Bailuel 421, 30, 440, 15;
uxor: fil. Ethelici III. de Ruos.
Jakemon dom. de Enghien, fil. Schert,
431, 1, 446, 15; uxor: fil. Walteri de
Brainne; fil.: Walterus.
Jakes dom. de Hans, fil. Henrici I.
com. de Grantpre, 431, 30; uxor:
fil. Nicholai de Barbenchon; fil.: Hen-
ria, Jakemes.
Jakemes, fil. Iacobi de Hans, 431, 30.
Jakemon de Harhicourt 435, 5; uxor:
Marguerita.
Iacobus dom. de Leuse, fil. Guidonis II.
com. S. Pauli, 428, 50.
Jakemon dom. de Nyeppes, fil. Iohannis
de Ypre dom. de Renenghes, 436, 5.
Jakemo dom. de Oisy 435, 30; uxor:
fil. Balduini II. de Creki.
Iacobus de S. Paulo 549, 5.
Jakes, fil. Nicholai II. de Rumequi, 423, 25.
Iacobus Gajer civis Meckenloch. 604, 25.
Iacobus Scriptor rusticus Steding. 608, 45.
Iacobi villiel Tymber. vidus 731, 10.
Yadelo, *Jeddolo* (?), eccl. S. Viti.
Iadria civ., *Zara* 355, 1, 824, 10. — Jarei
581, 45.
Iaffa, Iaffe, Iopps, civ. 303, 10, 457, 10,
620, 646. — Ioppenses 820, 5; de Iop-
pen comes: Amalricus (I. rex Hiero-
solum.).
Iaira s. v. Iecors.
Jakemon, Jakemes, Jakemo, Jakes, Jaks
s. Iacobus.

Iamne villa 105, 25.
 Iana v. Iohanna.
 Iandri villa, *Jandrain*? 215, 25.
 Ianne civ. Arragon. 863, 25.
 Ionus, *Iannensis* civ. *Genora* 301, 25.
 303, 40. 352, 15. — *Iannenses* 352, 15.
 374, 45. 755, 10. 832, 50. 843. 849, 1.
 — *Iannesium* fines 144, 8.
 Iaphet (*rectius* Saphet) castrum Palaest.
 706, 40.
 Iarci v. Iadria.
 Jauche v. Iacia.
 de *Isveré, Isuer, dux*: *Hearius*.
 Yconium, *Ychoium*, civ. 872, 8. 850, 1.
 Ida, Iita, Yda; Yde, Idala, Ydala.
 S. Iita, Iduberga, Huberga, Yduberga,
 uxor Pippini (de Landen), 31, 20.
 34, 8. 37, 10. 43, 40. 387. 392, 40.
 393, 1. 396, 8. 398. 400, 40.
 Ita virgo 43.
 Ida, uxor Eustachii II. com. Bolon.,
 383, 30. 389, 395, 38. 399, 10. 408, 20.
 410, 50. 420, 30. 525, 20. 527, 45.
 Yda comit. Bolon., uxor 1. Matthei II,
 2. Gerardi III. com. Gelrensis,
 3. Bertholdi IV. ducis Zaring.,
 4. Reginaldi com. de Dompno-Mag-
 tino, 834 n. 12. 814, 20. 822, 25.
 832, 15.
 Ida, uxor Theodorici III. com. Clev.,
 390, 1. 396, 10. 408, 50. 426, 30.
 Yde, uxor Balduini II. com. Hannon.
 420, 50. 421, 1.
 Ida, uxor Alberti II. com. Namuc. v.
 Regclindis.
 Yde, fil. praepos. Duac., uxor Alardi
 de Antoing, 433, 1.
 Yde, fil. Nicholai Plukiel de Avesnes,
 uxor Willelmi IV. castellani S. Audo-
 mari, 428, 45. 432, 30. — 435.
 Yde, fil. Hugonis de Antoing, uxor
 Nicholai de Barbenchon, 433, 50. 437.
 Yde, fil. Thomae de Marle, uxor
 1. Alardi de Cysmal, 2. Bernardi de
 Orbais, 421, 40.
 Yde, fil. Willelmi IV. castellani S. Audo-
 mari, uxor 1. praepos. Duac., 2. Hen-
 ricl de Hondescote, 433, 1. 434, 1.
 Yde, fil. Gossuini II. de Mons, uxor
 1. Soheri de Enghien, 2. Reneri de
 Gauche, 3. Balduini le Baron, 420, 20.
 422. 423, 10.
 Yde, fil. dom. de Lamprencse, uxor
 Gerardi de La Flamengherie, 432, 15.
 Yde, fil. Gerardi de La Flamengherie,
 432, 15.
 Yde, fil. Anselmi de Lomvillers, uxor
 Engerrandi de Li-lex, 434, 35.
 Yde, fil. Balduini II. com. Hannon,
 uxor Thomae de Marle, 421, 40.
 Yde, fil. Henricl de Hondescote, uxor
 Wionis de Montignil, 434, 1.
 Yde, fil. Balduini com. Chien, uxor
 Gerardi de Prouy, 434, 10.
 Ydenghem villa Gandav. 567, 35.
 Yldourd de Ermenghen 442, 1.
 Iduberga v. Ida.
 Idusei 865, 25.
 Idcora, Iaira, s. Ger 131, 15. 180, 35.
 Jehans, Jehan v. Iohannes.
 Ieremias 301. 360, 35.
 Iesu Christi de poenitencia ordo 846, 40.
 Iesu Nava 257, 10.
 Iessius episc. Nemet. (Spirensis) 21.
 Ieth, Iettensis, Iethensis, Gethensis
 eccl., *Jeth* 530, 45. 550, 35. 554, 20.
 abb.: Wollelinus, Daniel; Iethenses
 canonici 532, 40.
 Ierabel dicta ducissa Lorani 116, 30.
 Igvinus v. Hyginus.

Ilfeldense, Ylvelt, Ylveldense monast. et
 castrum, *Ilfeld* 587, 30—589; dictum
 Ylborck 587, 25; praepos.: Rudi-
 gerus, Bertoldus, Helmbartus, Wede-
 lyndus, Yramoldus; abb.: Yramol-
 dus, Geroldus, Iohannes; mon.:
 Iohannes Caput; de Y.: Elgerus.
 Ilias v. Elias.
 Ilma s., *Ilm* quod *Danubia* *Insuit* 871, 10.
 Ylremolen molendinarii 506, 40.
 Ymagna, Ymains, de Los, uxor 2. Gode-
 fridi III. duci Brabant., 398, 30. 409, 30.
 426, 35.
 Ymainne comit. de Faukenbergh, soror
 Ludovici III. de Los, uxor Willelmi V.
 castellani S. Audomari, 432, 30. 435, 45.
 Imis, uxor Ysaaci Flandr., 442, 8.
 de Ymmendorpe: Iohannes.
 Inchentelle villa dioc. *Eicstet*, 597, 45.
 Yuchi castellum Flandr., 445, 10.
 Inchoron villa Bavar. 570. 872, 10.
 Inda monast., *Indo* 49, 20.
 de Indagine, *Hagen*, dom.: Bernardus.
 India 705, 15.
 Ingelbertus v. Engelbertus.
 Ingelburgis, Ingelburga, uxor 2. Phi-
 lippi II. regis Franc., 179 n. 11.
 536, 8. 820, 8. 822.
 Ingelburgis, uxor Iohannis I. ducis
 Saxon., 476 n. 22.
 Ingelgerius comes Castin. 55, 15.
 Ingelramnus, Ingelrammus, Angelram-
 nus, Igerrannus, Engelramnus; Enger-
 rans, Engourrans, Engourraut.
 Engourrans episc. Camerac., fil. Phi-
 lippi de Creki, 435, 1.
 Angelramnus episc. Mett., abbas Seno-
 niensis 269—271.
 Ingelramnus comes Flandr., 574, 10.
 582, 45. 764, 10. 765, 40. 768, 10.
 769, 10; fil.: Audacrus.
 Engerrans de Aisne 441, 35.
 Ingelramnus de Boyes 823, 40.
 Ingelramnus III. dom. de Couchi 295, 45.
 439, 20. 800 n. 3. 831, 5. 836, 1; duo
 fratres 831, 5; uxor: soror Iohannis
 de Monmiral; liberi: Raous, Jehans,
 Engerrans, Marie, Aelis.
 Engerrans IV. dom. de Couchi, fil.
 Engelrami III, 439, 25; uxor: Mar-
 gherite.
 Ingelramnus de Esines 793, 35.
 Ingelramnus dom. Lilar. 784.
 Engourrant dom. de Lises 434, 35;
 uxor: Yde; liberi: Engourrans,
 Ansius, Guillaumes, filia.
 Engourrans, fil. Engerrandi de Lises,
 434, 35; uxor: soror dom. de Lie-
 douchiel.
 Engerrans dom. de Orhais 421, 40.
 Enjourrant dom. de Peruwes 430, 35;
 filia.
 Engelranni nobilis allodia 104, 15.
 de Ingilstat dux: Ludvicus VII.
 Ingrekini 754, 10. 823, 1.
 Innocentius, Innocencius; Innocens.
 Innocentius I. papa 637, 30. 653, 35.
 Innocentius II. papa, Gregorius card.
 diae. 76, 35. 98, 10. 99, 132. 529. 532.
 627, 35. 632, 45. 657, 40. 662, 45.
 671, 20. 753. 797, 45. 798, 1. 799, 45.
 — 801.
 Innocentius III. papa, Iohannes 116, 5.
 117, 25. 119, 1. 133. 134. (v. *Isibelar*
 174, 10. 179). 247. 255. 285. 287, 40.
 293. 297. 298. 300. 301. 306, 20.
 357. 450, 40. 538. 539, 8. 640. 633, 25
 (ubi II). 634, 35. 649, 10. 658, 15.
 665, 15. 672, 30. 687, 8. 699. 700, 8.
 754. 819, 25. 821—825. 827. 829, 20.
 830, 45—832. 848, 35.

Innocentius IV. papa, Beacaldus card.
 109, 128. 248. 255. 303—305, 40.
 306, 1. 320, 8. 324, 8. 361. 364, 8.
 374. 375. 453. 454. 458. 460, 50.
 461, 40. 487, 30. 543. 544. 585, 8.
 588, 30. 634. 635. 658. 672. 673, 5.
 687, 10. 704. 705, 10. 758, 10. 843.
 844, 10. 846, 40. 848.
 Innocentius V. papa, Petrus episc. card.
 Ostiensis, fr. Praedic. 545, 25. 687, 10.
 708.
 Innocentius VI. papa 561, 50.
 Inschusen villa *Oldenburg*. 510, 15.
 Insula civ. v. Risela.
 Insula S. Mariae v. S. Mariae monast.
 Gravoriae.
 Iochim abbas (Florentis) 822, 1. 831, 45.
 Iochim I. marchio Brandenburg. 481, 45.
 S. Iob 67, 40.
 Iocio mon. S. Bertini 753, 20. 804. 805.
 Iofridus v. Godefridus.
 Iohanna, Iana; Jehanna, Jehane.
 Jehane monialis, fil. Philippi de Sebourg,
 446, 20.
 Iohanna, uxor Philippi IV. regis Franc.,
 398, 8. 549, 5.
 Iohanna, fil. Henrici I. regis Navarrae,
 465, 25.
 Iohanna ducissa Brabant., fil. Iohan-
 nis III. ducis, 397, 50.
 Jehane, fil. Iohannis I. com. de Chartres
 et Blois, uxor Petri com. de Alençon,
 427, 35.
 Iohanna, uxor Theobaldi I. com. de
 Bar, 574 n. 6.
 Iohanna, fil. Balduini IX. com. Flandr.,
 uxor 1. Ferrandi com. Flandr., 2.
 Thomae com. Sabaud., 293. 448, 40.
 449. 455. 456, 1. 438, 5. 539, 45. 541.
 542, 45. 543, 15. 562, 1. 874. 583, 1.
 754, 45. 824. 829, 1. 834. 840. 844.
 859, 35.
 Jehanne, fil. Goberti II. de Aspremont,
 uxor com. de Lignenges, 450, 15.
 Jehanne, fil. com. de Chyni, uxor Ar-
 nulf V. com. de Los, 429, 5.
 Iohanna, uxor Godefridi com. Lovanii,
 fil. Henrici III. ducis Brabant., 426, 1.
 Iohanna, fil. Petri Mauclerc com. Britanni,
 uxor Hugonis XI. com. de La Marche,
 436, 15.
 Jehane, fil. Raimundi VII. com. Tolos.,
 uxor Alfonsi com. Pictar. et Tolos.,
 453. 465, 1.
 Iohanna, fil. Philippi com. Bolon., uxor
 Walteri de Chastillonis, 440, 40. 452, 10.
 840, 35.
 Joye dom. de La Flamengherie, fil.
 Fastredi II. uxor Aegidii de Bellain-
 mont, 432, 1.
 Iohannes; Jehans, Jehan, Joes.
 de Sancto Iohanne: Iohannes.
 Sanctus Iohannes, *St. Jean d'Ormont*?
 263, 8.
 S. Iohannis eccl. Aydomar. 833, 25.
 S. Iohannis eccl. Capremont. 58, 1.
 S. Iohannis capella Cremsen. 677, 10.
 S. Iohannis monast. Florinens 63;
 abb.: Benedictus, Wentz, Wasse-
 linus.
 SS. Iohannis bapt. et Vedasti et Bavo-
 nis capellula Gandav. 562, 35. 563, 8.
 564, 40.
 S. Iohannis monast. Laudun. 398, 15.
 789, 8.
 S. Iohannis eccl. in insula Leod. 36, 10.
 59, 61, 20—63, 10. 75, 15. 117, 30. 154, 15.
 S. Iohannis bapt. capella ad portam
 Mediani-monasterii 267. 280, 10.
 S. Iohannis monast. in Montq Morl-

norum 794, 48; abbas 828, 8; abbas:
 (Nicolaus).
 S. Iohannis de Planis eccl. 271, 50.
 S. Iohannis Ratispon. praepos.: Hein-
 ricus (episc. Ratispon).
 S. Iohannis eccl. Lateran. Rom. 114, 45.
 617, 45. 644, 45.
 S. Iohannis eccl. Valencenis 208, 20.
 S. Iohannis monast. Walthausen 657, 50.
 S. Iohannis praepositura dioc. Leod.
 81, 10.
 S. Iohannis Elemon hospitale Hiero-
 solym. Hospitalis domus 706, 15.
 795, 35. 802, 15. 808, 15; S. Iohannis
 Hospitalis fratres Hospitalarii Hospi-
 tiales fr., Hospitaliorum ordo 580,
 581. 752, 40. 795. 796. 797, 8; magister
 464, 40.
 S. Iohannis altare eccl. S. Mariae
 Hofensis 90, 30.
 S. Iohannis altare Rasted, 511.
 S. Iohannis altare Stederburg. 724, 35.
 725, 10. 733, 15.
 S. Iohannes baptista 19, 60. 34, 30. 38, 55.
 95, 1. 267; sepulchrum 653, 20.
 S. Iohannes euang. 28, 50. 81, 60. 92, 35.
 203, 30. 883, 30. 685. 687, 65; epistola
 669, 30.
 S. Iohannes Elemon 759, 50.
 S. Iohannes Chrysostomus 653, 35.
 S. Iohannis, discipuli S. Hildulfi, cor-
 pus 275.
 Iohannes I. papa 654, 6.
 Iohannes III. papa 31. 654, 25. 659, 45.
 Iohannes IV. papa 29, 30 (ubi III).
 31, 30. 617, 40. 644, 35.
 Iohannes IV. (reclusus V) papa 41, 35.
 Iohannes V. (reclusus VI) papa 45, 30.
 Iohannes VI. (reclusus VII) papa 45, 30.
 Iohannes VIII. papa 50, 30. 630, 30.
 Iohannes IX. papa 51, 10. 52, 25.
 Iohannes X. papa 52. 636, 55. 668, 35.
 Iohannes XI. papa 52, 45. 631, 10. 646, 45.
 656, 30. 774, 35.
 Iohannes XII. papa, Octavianus 53, 40.
 628, 35. 661, 40. 777, 20 (ubi XIII).
 Iohannes XIII. papa 57, 8. 571, 50.
 Iohannes XV. papa dicitur Gerbertus
 (Sylvester II) 522, 35.
 Iohannes XX. papa 69, 30.
 Iohannes XXI. (perperam XVIII) papa
 687, 1. 708.
 Iohannes XXII. papa 493. 561, 45. 585.
 596, 10. 649, 30. 659, 8. 666, 40. 676, 8.
 687, 10 (ubi XIX). 634, 1.
 Iohannes XXIII. papa 606, 10.
 Iohannes papa falso 667, 50.
 Iohannes, papa Benedictus X.
 Iohannes Gaitanus cancell. apostol. papa
 Gelasius II.
 Iohannes Gayanus card. 655, 40.
 Iohannes card. 622, 15.
 Iohannes I. archiep. Brem. 492, 45. 493.
 503.
 Iohannes archiep. Magunt 606, 30.
 Iohannes Atebat. II. episc. Camerae.
 149, 35. 196, 40. 231, 10. 535, 45.
 Iohannes de Betunia III. episc. Camerae.
 536, 1. 541, 8.
 Iohannes episc. Argentin. et F. Eichstet.
 praepos. Thure. 592, 593.
 Iohannes baro de Haideck II. episc.
 Eichstet. 606. 607.
 Iohannes episc. Fieocl. 768, 30.
 Iohannes episc. Hildesheim. 721, 45.
 Iohannes episc. Ital. 36, 30. 63.
 Iohannes de Apé II. episc. Leod. 30.
 78. 123-126. 134, 45. 456, 8.

Iohannes de Hadinghem III. episc.
 Leod. et Tornac. 431, 1. 545. 561.
 573.
 Iohannes IV. episc. Leod., II. Meu.,
 praepos. Brug. 575, 1. 851, 8.
 Iohannes de Dist II. episc. Lubic. et
 Sambiensis, fr. ord. Minorum 487-
 490.
 Iohannes de Tralowe III. episc. Lubic.
 487, 30. 490.
 Iohannes de Aspero-Monte I. episc. Meit.
 et Virdun.; 120, 40. 226. 312-314.
 Iohannes I. episc. Morin. 752, 10. 786.
 787, 1. 788, 10. 797. 798.
 Iohannes II. episc. Morin., archidia.
 825, 1. 826, 8.
 Iohannes de Scheffenberg episc. Palav.
 623, 15.
 Iohannes de Sycleer episc. Rosensis,
 IV. abbas S. Bavonis Gandav. 570, 45.
 Iohannes de Rocholte II. episc. Sleswic.
 decan. Lubic., pleban. S. Mariae
 Lubic. 492.
 Iohannes Butziel I. episc. Tornac.
 573, 30.
 Iohannes de Wassonia III. episc. Tor-
 nac. 569, 40. 574. 583, 20.
 S. Iohannes (Agnus) episc. Traiect.
 14, 60. 30. 32, 15. 33, 5.
 Iohannes de Bethunia I. abbas Alchiac.
 825, 45.
 Iohannes Allardi II. abbas Alchiac.
 mon. S. Bertini 827, 20. 840, 40.
 Iohannes Vromand I. abbas S. Batonis
 Gandav. 569. 570, 30.
 Iohannes II. abbas S. Bavonis Gandav.
 570, 40.
 Iohannes de S. Amando III. abbas
 S. Bavonis Gandav. 570, 40.
 Iohannes I. abbas S. Bertini 751, 50.
 753, 1. 756, 20. 784-786, 1. 787, 10.
 788, 8. 795, 10. 808, 25. 811, 10.
 Iohannes II. abbas S. Bertini 752.
 756, 20. 792, 45. 793. 795. 797-
 799, 45. 800. 811.
 Iohannes de Yppra III. abbas S. Ber-
 tini, mon. Lobensis 753. 754, 45.
 756, 25. 803, 20. 809, 30. 817-819.
 821, 40. 823. 825-828. 831, 20. 833, 6
 -835, 20. 836-838. 839, 40. 842, 35.
 844, 10. 845, 45. 846, 8. 850, 25.
 865, 25.
 Iohannes de Bosco IV. abbas S. Ber-
 tini 755. 756, 30. 857-859. 865, 25.
 Iohannes Longus de Yppra V. abbas
 S. Bertini 745. 756, 40. 837, 10. 853.
 856.
 Iohannes VI. abbas S. Bertini 756, 40.
 Iohannes VII. abbas S. Bertini 756, 40.
 Iohannes VIII. abbas S. Bertini 756, 40.
 Iohannes abbas Rlandin. 555, 10.
 Iohannes abbas Grandis-prati 125.
 Iohannes de Gentines abbas Grandis-
 prati 211, 25.
 Iohannes abbas Hfeld, 589.
 Iohannes de Spinis I. abbas Ninor.
 533, 45. 550, 15.
 Iohannes II. abbas Ninor. 551.
 Iohannes Milis III. abbas Ninor. 551.
 Iohannes Scamp IV. abbas Ninor.
 551, 35.
 Iohannes de Hynpe V. abbas Ninor.
 551, 45.
 Iohannes de Teneramunda VI. abbas
 Ninor. 552.
 Iohannes abbas Rasted. 503, 35.
 Iohannes abbas Vacell. 231, 10.
 Iohannes de Haecht abbas Vallis-Dei
 213, 1.
 Iohannes de Sane-gory I. abbas Villar.
 209, 25.

Iohannes de Malro II. abbas Villar.
 et Loci-sancti-Bernardi 213. 214, 35.
 Iohannes de Bruzella III. abbas Villar.
 215. 216. 219, 40.
 Iohannes IV. abbas Villar. 216, 40.
 Iohannes de Franca V. abbas Villar.
 216.
 Iohannes de Holer VI. abbas Villar.
 217.
 Iohannes abbatulus, fl. S. Odiliae,
 119, 45. 120-122. 172, 30. 174. 177.
 178. 180-183. 185-187, 45. 188-
 191.
 Iohannes praepos. Leod. 36, 45. 71.
 Jehans praepos. de Monfacon, fl.
 Goberti I. de Asprenont, 430, 30.
 Iohannes praepos. de Reppin 731, 8.
 Iohannes de Valerslevo praepos. Ste-
 derburg, custos S. Crucis Hildesheim.
 721-733.
 Iohannes de Lochteno praepos. Steder-
 burg. 733. 734, 35.
 Iohannes de Gouaria praepos. Steder-
 burg. 734, 30.
 Jehans canon. Camerae, archidia.
 Antwerp., fl. Hugonis de Antolng.
 433, 45.
 Iohannes de Wassonia archidia.
 Gandav. 569, 45.
 Iohannes diacon. vocatur Botsardus de
 Avenis 844, 10.
 Iohannes decan. eccl. S. Lambertii Leod.
 124. 127, 30.
 Iohannes Livo decan. Lubic., cantor et
 pleban. S. Petri Lubic. 491.
 Iohannes de Alba canon. Argentin.
 331, 50.
 Iohannes canon. Brandenburg. 453, 8.
 Iohannes Cerelo canon. S. Donatiani
 Brug. 745 n. 8.
 Iohannes de Laudunio mag. canon.
 Morin. 649, 45.
 Iohannes Oder procurator Cremifan.
 678, 10.
 Iohannes praecursor de Mandere, con-
 vers. Stederburg. 721. 724, 20. 725.
 Iohannes Urkauff pleban. Ried. 678, 35.
 Iohannes de Monte-Sancti-Wiberti
 cantor Villar. 214, 1.
 Iohannes dictus Praecursor sacrista
 Villar. 220. 233.
 Iohannes de Thielrolo mon. S. Bavo-
 nis Gandav. 559, 30. 561, 10. 562, 25.
 577, 35. 578, 15. 582, 15.
 Iohannes Caput mon. Hfeld. 588, 30.
 Iohannes mon. Magunt. 238, 30.
 Iohannes monachus Seoniensis 314, 35.
 Iohannes mon. Cogneis 118, 20.
 Iohannes de Salinech mon. Villar. 235, 8.
 Iohannes de Wistretées, dictus Miles,
 magister Chenoit, conversus Villar.
 220, 45. 234.
 Iohannes de Roist conversus Villar.
 202, 15. 235, 8.
 Iohannes de Eyb licentiatu in decretis
 608, 8.
 Iohannes de Brene rex Hierosolym.,
 imp. Constantinop. 255, 30. 300, 30.
 303. (rex de Acre nuncupatur 425, 30.
 459, 8). 833, 41. 836. 839, 1. 842;
 uxor: Berengaria; liber: Aulouy.
 Iohannes, Ludovicus, Iohannis.
 Iohannes de Acre, fl. Iohannis imp.
 Constantinop. buticularius. Fran-
 439, 35. 465, 20. 542, 20; uxor: Marie.
 Iohannes rex Angl. 131, 43. 180, 30.
 187, 40. 292-294. 296, 25. 300, 30.
 427, 25. 449-451, 8. 534, 15. 537, 20.
 538, 20. 539, 40. 540. 754. 822, 35.
 823, 20. 825. 827, 25. 828-832.

- 835, 45; liberi: Henrichs, Richardus, (Elisabeth).
 Iohannes rex Bohem. 397, 45. 593, 20.
 Iohannes II. rex Franc. 583, 30. 510, 45. 811, 1; fil.: Philippus.
 Iohannes (Parricida), fil. Rudolf II. duci Austri. 673, 40. 709.
 Iohannes dux Bavar. fil. Henrici II. 628, 15.
 Iohannes dux Bavar. (Moñac). fil. Stephani I. 607, 10. 628, 35.
 Iohannes I. dux Brabant. (Lothar.) et Limburg. 212. 391. 395, 15. 397. 398, 5. 404. 410, 30. 413. 426, 1. 427, 10. 544, 35. 546. 560, 20. 573. 577. 582, 46. 585. 735, 45. 856, 15. 860; uxores: 1. Margareta, 2. Margareta; liberi: 1. filius 397, 40. 2. Iohannes II. Godefridus, Margareta, Maria.
 Iohannes II. dux Brabant. (Lothar.) et Limburg. 212 n. 397. 411, 15. 413. 546. 576. 582, 40; uxores: Margareta; fil.: Iohannes III.
 Iohannes III. dux Brabant. 212 n. 397. 582, 40; uxores: Maria; fil.: Iohanna.
 Iohannes dux Brunsvic. (Luneburg). 474, 5. 476. 725. 726, 45; uxores: (Hilgardis).
 Jehans, fil. Hugonis IV. ducis Burgund. 425, 45.
 Iohannes dux Burgund. et Flandr. 583, 30; fil.: Philippus III.
 Iohannes I. dux Saxon. fil. Alberti I. ducis, 476, 40; uxores: (Ingeburgis).
 Iohannes I. marchio Brandeburg. 462, 25. 474, 5. 476, 35. 478. 479. 481. 482. 486; uxores: 1. Sophia, 2. Iulia; liberi: 1. Iohannes II. Otto IV. Conradus, Ericus, Helena, 2. Albertus, Hermannus, Henricus, Mechthildis, Agnes.
 Iohannes II. marchio Brandenburg. 479, 15. 482, 5; uxores: Hedewigis.
 Iohannes de Praga III. marchio Brandenburg. 479, 30. 480. 482.
 Iohannes I. marchio Namur. 551, 10.
 Iohannes II. burgravius de Nuremberg. 596, 35.
 Jehans comes de Blois et de Chartres, dom. de Avesnes et de Guise, fil. Hugonis V. com. S. Pauli, 427, 35. 428, 35. 436, 15; uxores: Aelis; fil.: Jehane.
 Jehans I. comes de Brienne 425, 35; uxores: fil. Guidonis com. S. Pauli.
 Jehans I. comes Britanni. fil. Petri Maulore, 427, 30. 455, 30. 463; uxores: Blanca; liberi: Jehans, Pieres, Aelis.
 Jehans II. comes Britanni. fil. Iohannis I. 427, 30. 457, 15; uxores: Beatrix.
 Jehans I. comes de Dreucs, fil. Roberti III. 425, 10. 427, 15; uxores: fil. Archibaldi de Bourbon; liberi: Roberti, filia 427, 15.
 Iohannes comes de Maseon, fil. Roberti II. com. de Dreucs, 425, 15.
 Iohannes de Avesnis I. comes Hannon. 390 n. 12. 344. 574, 50. 644. 647; uxores: Aleydis; fil.: Iohanna.
 Iohannes de Avesnis II. comes Hannon. fil. Iohannis I. 644, 30.
 Iohannes I. comes Holland. 578, 1; uxores: (Elisabeth).
 Iohannes I. comes Holst. 473, 40. 474. 476, 35. 479, 30. 482, 10. 488. 490; uxores: Elisabeth; liberi: Adulfus V. Eilera.
 Iohannes Adulfus IV. comes Holst. & Adulfus IV.
 Jehans comes de Loz, fil. Arnulfi V. 429, 5; uxores: fil. Wilhelmi IV. com. Juliac; fil.: Ernou.
 Iohannes comes de Monfort 454, 15.
 Iohannes comes de Nassau 595.
 Iohannes Tristrich comes Niverna. fil. Ludovici IX. regi. Franc. 463. 464, 1. 575, 5; uxores: Iolantha.
 Iohannes comes de Oettingen 608, 35.
 Iohannes I. comes Oldenburg. fil. Christiani IV. com. 507. 508, 15. 510, 1. 512, 15; uxores: Rikete; fil.: Christianus (III), Otto, Henricus, Mauritius.
 Iohannes II. comes Oldenburg. 503, 35. 510. 512, 15; uxores: Elizabeth; fil.: Conradus.
 Iohannes comes de Rouci 425, 35; uxores: fil. Roberti de Dreucs.
 Jehans comes de Sallebruges, dom. de Commarcy 430, 20; uxores: Mahaut.
 Jehans II. comes de Soissons, fil. Radulph. 429, 35. 436. 437; uxores: Maria; liberi: Jehans, Raous, Aelis, Yolens, Alienor.
 Jehans III. comes de Soissons, fil. Iohannis II. 436. 459, 45; uxores: Marguerite; liberi: Jehans, Raoul, Anchiers, Maria.
 Jehans IV. comes de Soissons, fil. Iohannis III. 437. 459, 45; uxores: fil. Hugonis de Rumigni; filia.
 Iohannes princeps Bactorum 624.
 Iohannes baro de Haydeg 604, 10.
 Iohannes baro de Haydeck 609, 15 (*idem ac anterior?*).
 Jehans, fil. Hugonis de Antoin, 433, 25; uxores: Beatrix.
 Iohannes de Apen 506, 10. 507, 15.
 Iohannes de Arebec 726, 40; fil.: Iohannes de Stockem.
 Jehans dom. de Audenarde, fil. Arnoldi, 429, 35. 430. 437, 10. 446, 20; uxores: 1. Aelis, 2. soror Roberti de Cresleas; liberi: 1. Maria, 2. Ernouus, Jehans, Robers, duae filiae 430, 1.
 Jehan, fil. Iohannis de Audenarde, 429, 40.
 Jehan dom. de Aonoit 422, 45. 432, 1; filia.
 Jehans, fil. Balduini de Avesnes dom. de Braumont, 439, 45. 860, 10; uxores: Agnes.
 Jehans dom. de Barbanchon, fil. Nicholai, 430, 35. 433, 50. 436. 437, 30; uxores: Marie; liberi: Jehans, Hues, Gilbert, Nicholes, Raous, Alars, Michies, Jehans, aliae filiae.
 Jehans, fil. Iohannis de Barbanchon, 437, 40.
 Jehans de Bellainghien 461, 30.
 Iohannes, fil. Hugonis de Bovis, 831, 1.
 Iohannes de Bitendorf 609, 20.
 Jehan dom. de Chysoing 433, 30. 446, 10; fil.: Maria.
 Jehans, fil. Hellini I. de Chysoing, 444, 40.
 Iohannes de Cotthera 217, 35.
 Jehans, fil. Engerrandi I. de Couchi, 439, 20.
 Jehan dom. de Effe 435, 25; uxores: fil. Radulph Flament.
 Jehan dom. de Ere 433, 35; uxores: Aelis.
 Jehans dom. de Escornal 444, 25; uxores: fil. minor Roberti II. de Wavrin.
 Jehans de Estives, fil. Bylat, 432, 45.
 Jehans de Dampierre, fr. Guidonis com. Flandr., 425, 35. 461; uxores: Yrabiatus (?).
 Jehan dom. de Falleui 437, 10; uxores: Marie.
 Jehans, fil. Gerardi de La Flamengherie, 432, 15.
 Jehans, fil. Gerardi II. de Gauche, 422, 40.
 Jehans de Gavre, fr. Rasonis dom. de Gavre, 444, 30; uxores: fil. quarta Roberti II. de Wavrin.
 (Iohannes) de Gavera miles 547, 15 (*forte idem qui praecedu*).
 Iohannes, fr. Bertoldi dom. de Godenstede, 746, 10.
 Jehan Bertaut dom. de Gramines 424, 35.
 Jehans de Grilli 464, 30.
 Jehans, fil. Ernoldi de La Hamaide, 432, 5.
 Jehan dom. de Hangies 436. 437, 20; filia.
 Jehans dom. de Harnes, fil. Hugonis, 433, 10; uxores: Marie.
 Iohannes de Hasendurch miles 665, 50.
 Iohannes de Ymmendorpe 731, 10.
 Jehans I. castellanus Insul. 424, 30; fil.: Jehans.
 Jehans II. castellanus Insul. fil. Iohannis I. 424, 30.
 Iohannes de Sancto Iohanne 865.
 Iohannes de Labreto 865.
 Iohannes de Laogingen 600, 25.
 Jehans dom. de Lens, fil. Eustacii, 430, 45. 433, 15; uxores: Alais.
 Iohannes de Lecrod 604, 30.
 Iohannes Pincerna de Leutersbawen 600, 45.
 Iohannes de Lygwach 600, 15.
 Iohannes de Luckenem 731, 15.
 Iohannes de Mansinget miles 509, 10.
 Jehan dom. de Monmiral 439, 20. 444; soror.
 Jehans dom. de Mortaigne, fil. Ernoldi, 424, 25. 433, 10; uxores: Marie.
 Jehans, fil. Rogeri, filii Erardi Radulph II. de Mortaigne, 424, 40.
 Iohannes de Nece castellan. Brug. fr. Cononis com. Suesion., 424, 15. 823, 35. 824, 5.
 Iohannes de Ochsenstain miles 665, 45.
 Iohannes, maritus S. Mariae de Oegnic, 540, 1.
 Iohannes de Ozis 82.
 Iohannes de Outre 542, 10.
 Iohannes de Parpeig 600, 20.
 Jehans dom. de Pynon, fil. Roberti, 440, 10; uxores: fil. dom. de Biauvais; fil.: Robers.
 Iohannes de Randeckh 665, 50.
 Jehans dom. de Renenghez, fil. Iohannis, 436, 5.
 Jehan de Retest, fr. Hugonis II. com., 429, 20; uxores: fil. com. de Chynl.
 Jehan dom. de Rume 433, 30; uxores: Beatrix; liberi: Bauduina, Philippe, Aelis.
 Iohannes Niger de Salders 725. 726, 10. 727; fil.: Conradus.
 Iohannes Marscalcus de Salders 726. 727, 20. 728, 35; fil.: Burchardus.
 Iohannes Lenkener de Salders 727, 20.
 Iohannes de Souerel 213, 45; uxores: Elisabeth.
 Iohannes de Stockem 726, 40; uxores: Gerlindis.
 Iohannes de Temporibus 601, 15.
 Iohannes de Thio miles 722, 20.
 Iohannes de Torota ballivus Campaniae 127, 20.
 Jehan dom. de Vannes 421, 25.
 Iohannes de Velstedo 726, 50.
 Jehans, fil. Thomae II. de Yresin, 439, 35; uxores: fil. Renaldi de Saint Leu.
 Jehan dom. de Warenes 433, 30; uxores: Yaubiau.
 Iohannes de Walenstede 731, 30.
 Iohannes de Westerdorf 600 n. 3.
 Iohannes I. dom. de Werle 476, 30; uxores: (Sophia).

Iohannes de Winter dux Gandavensium 586, 8.
 Jehan de Ypre, dom. de Renenghes 435, 436; uxor: Mahaus; liberi: Guillaumes, Jehans, Gerars, Jakhemes, Bauduins, Gautiers, Boussars, Beatrix, alia monialis 436, 10.
 Iohannes miles, fr. Widerici abb. Seponiensis, 313.
 Iohannes, fr. Nithardi episc. Leod., 59, 10.
 Joet Barbatius Flandr. 442, 30; fil.: Hues.
 Iohannes Boelles dux Gandavensium 586, 8.
 Iohannes Coopman Brug. 864, 10.
 Iohannes Danwilt Brug. 864, 10.
 Iohannes Helyas civis Brunovic. 726, 731, 25.
 Iohannes, fil. Herbordi, 731, 25.
 Iohannes Hildemarus civis Lubic. 493, 45; uxor: Oda.
 Iohannes Papeybe Rasted. 503, 45; uxor: Gertrudis.
 Iohannes Pernef dux Gandavensium 586, 8.
 Jehan Rode homo Karoli com. Flandr. 442, 30.
 Iohannes Stapel 731, 25.
 Iohannes Yoens dux Gandavensium 586, 8.
 Iohannes adolescens 686, 10.
 Iohannes Lindem lito Siederburg. 723, 726.
 Iohannes servus filias Maheri praepos. S. Deodati 287.
 Iohel propheta 177, 1.
 Iohelus archiep. Rem. 845, 30.
 Iolantha, Yolendes, Yolensia Tolent, Tolens.
 Iolantha, fil. Iohannis regis Hierosolym. uxor Frederici II. imp., 255, 30, 303, 459, 1, 838.
 Iolantha, fil. Balduini V. com. Hannoni, uxor Petri imp. Constantinop., com. Antistod., 420, 30, 441, 5, 447, 65, 448, 819, 40, 832, 35, 833.
 Iolantha, uxor Iacobi I. regis Arragon., 306 n. 15.
 Yolendes comit. Nivern., I. uxor Iohannis, filii Ludovici IX. regis Franc., 2, Roberti III. com. Flandr., 463, 10, 575, 851, 1.
 Yolens, fil. Petri II. com. Antistod., uxor Andreae II. regis Ungar., 441, 8.
 Yolens, fil. Roberti III. com. de Dreues, uxor Hugonis IV. ducis Burgund., 425, 40, 427.
 Yolens, fil. Roberti II. com. de Dreues, uxor Rudolphi com. Augustis, 425, 20.
 Yolens, fil. Radulphi de Couchi, uxor Roberti II. com. de Dreues et Brainne, 425, 15, 439, 15.
 Yolent, fil. Gerhardi II. com. Gelr., 424, 8.
 Yolens, fil. Balduini IV. com. Hannoni, uxor I. Yronis com. Suesion., 2, Hugonis IV. com. S. Pauli, 425.
 Iolantha, fil. Guidonis II. de Castellon, uxor Archembaldi de Bourbon, 441, 1.
 Yolens, fil. Nicholai de Barbenchon, uxor Hugonis dom. de Harnee, 433, 3, 437, 50.
 Yolens, fil. Nicholai I. de Rumegni, uxor Henrici de Hiere, 423, 25.
 Yolens, fil. Thomae I. de Couci dom. de Yrevin, uxor Ernoldi de Mortaigne, 424, 29, 439, 40.
 Yolens, fil. Iohannis II. com. de Soissons, uxor Hugonis de Rumpign., 437, 10.
 Ionas episc. (Aurelian.) 13, 20.
 Ionatas contraeus ord. Clere. 185, 1.

Iopilia, Ioppilia, Iupli 64, 1, 130, 8, 392, 40, 393.
 Ioppe v. Iaffa.
 Iordaneus n. 642, 15, 646, 25.
 Iordaneus, Iordanus; Jourdainus.
 Iordanis episc. 19, 50.
 Iordanus mag. ord. Praedic. 135, 10.
 Jourdainus comes Manfredi 459, 45, 460.
 Iordanes de Adersem 722, 30.
 Iordanis de Barkevelde 731, 40.
 Iordanes de Beddings 722, 40.
 Iordanis de Campe 726, 30.
 Jourdain, fil. Lammin Flandr., 442, 35.
 Ioseph 199, 30.
 S. Ioseph ab Arimathia 802, 25; corpus 273, 274, 5.
 Iosephus, Iosephus, scriptor 323, 30, 674, 15.
 Iorus 522, 10.
 Iotharius dictus Lotharius praepos. Bonn. 151, 40.
 Jourdain v. Iordanes.
 Iovis mons v. S. Bernhadi mons.
 Ipf, Ipfae duae, n. 629, 15, 643, 55, 667, 15.
 Ippra, Yppra, Ypprae, Ypra, Ypris, Ypprensia burgus et villa, Yppren 441, 25, 442, 30, 545, 45, 586, 1, 770, 30, 794, 796, 35, 817, 830, 837, 15. — Ypprensia, Ypprensia, Ypprensia 140, 586, 767, 15, 794; eccl. S. Martini; domus: Templi; de I.: Iohannes III. abbas S. Bertini, Iohannes V. abbas S. Bertini; Jehan, Jehans, Wilhelmus, Irene, uxor Philipp regis Rom., v. Maria, Hyrene imp. Constantinop., uxor Leonis IV., 521, 25, 765, 30, 766; fil.: Constantinus VI.
 Iringus miles Thuring. 693, 15.
 Irsangia v. Hirsangia.
 Isaac, Isaach, Isaas, Isaach, Isaac, Isaac imp. Constantinop. 306 n. 6, 427, 1; fil.: Irene.
 Isaach dom. de Barbenchon 423, 15; fil.: Nicholes.
 Isaas dom. de Mont 422, 10; fil.: Gossuins II, Nicholes.
 Isaac de Post-Sainte-Marie 441, 40.
 Isaac Flandr. 442, 793, 40, 794, 15; uxor: Immie.
 Isabella, Isabeau v. Elisabeth.
 Isangrins de Metrenea miles 432, 35.
 Isara n., Iar 642, 10.
 Ischa, Yscha, Ysche 220, 30, 233, 1; de Ica: Gilbertus.
 Ysachum urbs, Eysnach 698, 10, 699, 40, 700, 1, 704, 25; monast.: S. Katharinae.
 Ysenberg opp. Eisenberg 710, 20; de Y.: Kungundis.
 de Ysenberg, Ysenbergh, Ysenbergen, Ysenbergh, Ysenburg, com.: Fridericus; comit.: Agnes uxor Christiani IV. com. Oldenburg; de Ysenbrut comes 134.
 de Isenebuttle, Isenebuttle: Henricus praepos. Stedeburg.
 Ysentrudis nobilis femina 701.
 Yserlo villa, Yserlohn 499, 25.
 Ysidorus episc. Hispal. 617, 30, 639, 652, 5; Sententiae 674, 15; Super Episcopatum 674, 15; De summo bono 503, 10.
 Israel, Ysrahel 20, 1, 66, 45, 124, 25, 126, 30, 190, 40, 301, 30, 583, 40; Israeliticus populus 580, 45; Israelitae 20, 30, 357, 45.
 Istr n. c. Danubius.
 Istris 617, 644, 45, 645, 1; duces 617, 35, 644, 45; marchiones 662, 30; principes 663, 40.

Italia, Ytalia 15, 30, 21, 8, 22, 35, 23, 10, 24, 45, 36, 30, 43, 1, 49, 8, 53, 60, 10, 61, 45, 65, 73, 35, 78, 45, 77, 10, 91, 107, 130, 10, 141, 144, 8, 272, 15, 277, 10, 301, 35, 303, 351, 40, 353, 15, 358, 8, 365, 35, 374, 25, 388, 16, 394, 30, 473, 1, 474, 25, 522, 525, 5, 526, 15, 534, 1, 593, 30, 594, 45, 595, 617, 625, 1, 626, 640, 20, 653, 40, 654, 30, 658, 659, 661, 663, 669, 8, 693, 779, 28, 862. — Ytalia provincia 50, 8. — Ytali 351, 45, 360, 1, 630, 35, 631, 10, 647, 18, 666, 40, 668, 693, 30, 788, 1, 855; reges: Pipinus, Bernhardus, Ludovicus II, Hugo (Magnus), Berengarius I, Berengerus II, Hardwinus. — Italia expeditio 69, 20, 104, 107, 1; Ytalicum lotus 360, 10; miles 365, 15.
 Ita, Ituberga v. Ita.
 Iudael 19, 23, 1, 36, 45, 71, 15, 72, 50, 108, 132, 10, 148, 50, 165, 5, 150, 30, 256, 25, 310, 30, 311, 10, 322—324, 327, 1, 546, 10, 578, 582, 5, 600, 30, 662, 55, 676, 687, 50, 689, 10, 691, 25, 702, 35, 711, 5, 714—716, 5, 731, 25, 842, 30; Colonienens 256, 20, 322; foeneratores Mogunt. 245, 5; Iudeus de S. Deodato 256, 35, 323; Selechia; Iudaea mulieres 322, 45; virgo 715, 8. — Iudaea gens 71, 15; perfidia 96, 45.
 Iudas traditor 73, 45, 160, 1, 331, 15, 367, 15, 528, 40, 687, 30.
 de Iudenburch, Iudenburg: Friderich.
 Iudicail rex Britonum 760, 15; fil.: Iudocus.
 Iudith, Iudit, Iutta, Gatha.
 Iudit reclusa in Publico Monte 69, 35.
 Iudith, uxor 2. Ludovici Pil imp., 388, 40, 522, 25.
 Iudith, fil. Caroli Calvi imp., uxor 1. Edelyuli regis Anglorum, 2. Adelbaldi, filii Edolvulfi, 3. Balduini I. com. Flandr., 574, 582, 45, 749, 45, 768—770, 5.
 Iutta, fil. Rudolphi regis Rom., uxor Westcali II. regis Bohem., 562 n. 2, 709, 15, 711, 30, 713.
 Iutta, fil. Alberti I. ducis Saxon., uxor Erici IV. regis Dan., 476, 35.
 (Iutta), uxor Stephani ducis Bavar., 663, 5.
 Iudith (Bertha), uxor Mathel I. ducis Lothar., 383 n. 26.
 Iutta, fil. Mesechonis ducis Polon., uxor Bernardi ducis Saxon., 476, 20.
 Iutta, fil. Heinrici (Nigri) ducis Bavar., uxor Friderici II. ducis Suer., 474.
 Iutta, fil. Alberti I. ducis Saxon., uxor Iohannis I. march. Brandenburg., 476, 35, 479, 25.
 Iutta, uxor Walrami II. com. Limburg., 383, 30.
 Iutta comit. Oldenburg. 512, 5.
 Iutta, uxor Christiani V. com. Oldenburg., 512, 15.
 Iuditha, uxor Henrici I. com. de Salmis, 311, 316 n. 3, 317, 1.
 Iutta, fil. Heinrici I. com. de Apahall, uxor Nycolai I. dom. de Werle, 478, 30.
 S. Iudocl (de Nemore) eccl., Dommartin 840, 8.
 S. Iudocus, fil. Iudicail regis Britonum, 757, 10, 760, 15.
 Iuete villa pagi Gandar. 564, 10.
 S. Iulia 688, 35.
 Iulia Severlo, uxor Sereci Secundini, 632, 15.
 Iuliacum, Iulica, Chulic, Juloes, villa, Iulica, 575, 15; monast. montal. 62, 1. — Iuliacenses 403, 35, 575, 15; comes 372, 40—374, 1; com.: Wilhelmus IV,

Wilhelmus (fil. Wilhelmi IV): comiti-
tissa 851, 40; de L: Waleranus
præpos. Aquensis, Willelmus præpos.
Traiect.
Julianne, fil. Rogeri de Rosoy, uxore
Goberli de Aspremont, 430, 10.
Juliana de Cornelijs 210, 35.
Juliane, fil. Arnulphi V. com. de Loos,
uxor Nicholai de Kiereng, 429, 15.
Juliane, fil. Nicholai I. de Rumegni,
uxor Renaldi de Roussol, 423, 25.
Juliane, fil. Philippi de Sebourch, 446, 20.
Julianus imp. 302, 640, 15, 653, 20, 659, 25.
Julius I. papa 21, 8, 653, 15.
C. Julius Cæsar 16, 35, 17, 30, 163,
521, 10, 640, 10, 659, 688, 691, 60.
Iumegium monast., *Jumiges* 773, 10.
de Iumville, *Joinville*: Simon miles.
de Iuncis eccl. S. Mariæ.
Iuncturæ monast. v. S. Deodati monast.
Iungworchhorde villa *propa Eulin*
458, 20.
Iusana villa 91, 50.
Iustinianus episc. Raratorum 21.
Iustinianus I. imp. 26, 45, 31, 1, 654, 15,
659, 40, 688, 15.
Iustinianus II. imp. 45, 30, 571, 5;
fil.: Tiberius.
Iustinus martyr 87.
Iustinus I. imp. 654, 8, 659, 35, 688, 15.
Iustinus II. junior imp. 31, 663, 30;
uxor: Sophia.
Iuterbock civ. 481, 10.
Iuxavia p. Salzburg.
Iuvenis 503, 40.
S. Iuvenia 399, 6.
Iwanus, Yvanus, de Alot 530, 40, 532,
534, 20.
Yvon de Cant 438, 15; uxor: Lorete.
Yvon dom. de Neelo 425, 10.

K cf. C.

Kachner, Rabno, canon. Eickstet.
Kakedis *propa Oldenburg* 490, 30.
de Kani: Flament.
Kantiva, Wistassa.
Kasal de le Massore v. Lamassora.
de Kayhem: Estiennes, Estievenon.
de Kassenebourch, *Kassenebouchen*,
comes: Othes.
Kawruhofen villa *dioc. Eickstet.* 604, 35.
Kefenhil villa *dioc. Eickstet.* 604, 45.
Keyhusen, *Kuthusen* 504, 20.
Keinoet, Kainsot, Kainsot, villa, *Le*
Quenoy 446, 45, 549, 30; abbatia
448, 20. Cf. Quercetum.
Kel, Hainricus de Athesi.
Chelheim, Chelheim, opp., *Kelheim* 627,
662, 40.
Kelmæ, *Quelmes* 858, 5.
Kencorde castrum, *Kenhworth* 457, 50,
458.
de Kerceville, Kercevelt, *Kuercvelt*:
Rembaldus miles.
Keschperch opp., *Kuifersberg* 302, 40.
Kieringal villa Hannon. 447, 25.
de Kiereng, Kiereng, *Quietrain*,
dom.: Nicholon.
S. Kylianus 637, 50, 654, 60, 688, 40.
Kieboldus v. Ceneboldus.
Kippenberg, Kypfenberch, Kypfen-
berg, castrum, *Kyffenberg* 831, 30,
894, 15, 600, 30, 601, 602, 30, 603, 45.
Chirchdorf, Chirchdorf, Chrechdorf,
villa, *Kirchdorf* 631, 30, 632, 30, 633, 30,
645, 35, 657, 25, 669, 40, 671, 673, 30.

Chirchperg, Chirchperch, Chirchporch,
Chyrichperch, villa *propa Krensminster*
621, 50, 633, 15, 635, 5, 657, 30, 658,
671, 43, 674, 45; capella: S. Mycha-
helis.
de Kyrrchberg (Thuringie) comes: Fri-
dericus.
Kisen villa Bavar. 870, 20.
Kissenbrucke, *Kissenbrück* 726, 40.
Kitsingen, Kytzingen, *Kitsingeh* 690, 50,
706, 20.
de Koms dom.: Gilles.
Kozwik monast., *Kozwig* 476, 25.
Krems v. Chremsa,
Kungshora vicus, *Königshofen* 341.
Kulis v. Andane.

L.

de Laber: Hadmarus, Clricus.
Laberne villa 342, 30.
de Labreto: Iohannes.
de Lache, *Laach*: Henricus II. comes
palat.
de Lachen: Francho conversus Villar.
Lacu cella, *Lay* 345, 45, præpos.:
Antonius.
Ladislav v. Wladislav.
Saint-Ladre v. S. Lazari monast.
de Laynungen: Leonardus episc. Patav.
de Lais: Henricus II. episc. Leod.
Laitenpuch villa *dioc. Eickstet.* 604, 35.
Lalsing villa 446, 50.
Lam, Lambertus Brug.
Lamassora, Massore, Kasal de le Mas-
sore, civ. *Aegypti* 429, 30, 439, 20,
440, 40, 456, 845, 862, 35.
Lambacense monast., *Lambach* 629, 35,
636, 30, 657, 8, 675, 50.
de Lambach: Wilhelmus.
Lambertus; Lambert, Lambers, Lamblert,
S. Lamberti eccl. Emies 131, 20.
SS. Lamberti et Mariæ eccl. Leod.
38, 10, 42, 46, 48, 49, 45, 53, 59,
61, 8, 62, 25, 63, 65, 45, 70, 45, 74, 20
— 76, 30, 77, 8, 79, 20, 80, 81, 8, 86,
88, 1, 91, 82, 94, 95, 3, 96, 25, 97, 10,
98, 35, 99, 100, 1, 102, 5, 104, 40,
105, 50, 106, 15, 110, 45, 111, 112,
114, 116, 20—119, 20, 120, 40, 121, 5,
122, 15, 127, 20—129, 25, 130, 45,
142, 30, 143, 30, 144, 45, 164, 5, 173,
176—178, 180, 185, 5, 186, 1, 190, 35,
191, 193, 1, 398, 40, 537, 45.—S. Lam-
berti capitulum 196, 35; S. Mariæ
abbates: Hillinus, Scitridus, Ro-
bertus; decanus: Anselmus.
S. Lamberti altare Leod. 134, 1, 410, 1.
Lambertus card. episc. Ost., papa Ho-
norius II.
Lambertus episc. Atrabat. 788.
Lambertus I. (falso Alberus) episc.
Morin. 786, 15.
Lambertus II. episc. Morin. 825, 1.
Lambertus episc. Noriom. et Tornac.
568, 20, 571, 15, 572, 30.
S. Lambertus episc. Traiect. et Leod.
27, 40, 29, 40, 33, 35, 35, 37—44, 46,
47, 40, 49, 51, 15, 52, 56, 50, 61, 8,
62, 35, 64, 15, 65, 30, 75, 25—76, 78, 3,
79, 35, 90, 20, 91, 40, 96, 40, 98, 45,
100, 25, 101, 35, 103, 15, 106, 40, 111,
112, 115, 116, 20, 118, 65, 120, 30,
122, 20, 127, 133, 1, 172, 30, 174,
175, 10, 176—178, 180—191, 211, 35,
382, 15, 521, 15, 572, 654, 55, 748, 25,
761, 40, 762, 1.
Lambertus abbas S. Bertini 752, 756, 30,
785, 35—790, 792, 797, 20, 798, 800, 35,
811, 813, 814, 45, 865, 15.
Lambertus abbas Claromariaci 828, 20.

Lambertus abbas Ephemensis, prior
S. Bavonis Gandav. 568, 45.
Lambertus abbas Rasted. 507, 508.
Lambertus præpos. Leod. 71, 20.
Lambertus præpos. S. Mariæ Liesekæ
434, 10.
Lambertus canos. Leod. et custos S.
Dionysii 128, 45.
Lambertus cantor Hoyensis 100, 10.
Lambertus li Beges prob. Leod. 77, 1,
110, 112.
Lambertus clericus, fil. Odonis mini-
stralis de Poperinghis, 813, 35, 816.
Lambertus mon. S. Augustini 90, 35.
Lambertus mon., dom. Furnensis 805.
Lambert, fil. Eustacii I. com. Bolon.,
420, 30.
Lambertus I. barbatus (vel Cum-barba)
comes Loran. et Bruxell. 36, 20, 64,
65, 30, 131, 5, 389, 395, 396, 1, 402, 45,
407; uxor: Gerberga; filii: Hen-
ricus I, Lambertus II, Mathildis.
Lambertus (dictus Baldericus, Baldricus)
II. comes Loran. et Bruxell. 131, 20,
383, 25, 389, 395, 396, 402, 20, 407,
408, 20, 413, 45, 420, 30, 426, 573, 45,
582, 35; uxor: Oda; fil.: Hen-
ricus II, Reinerus.
Lambertus comes *perperam pro Gode-
frido I. Loran.* 16, 25, 96.
Lambertus castellan. Gandav. 563, 564.
Lambertus de Hcyo miles 184, 25.
Lambertus Dauwilt Brug. 864, 10.
Lambertus liber como Hoyensis 100, 10.
Lambertus ministerialis Hoyensis 100, 10.
Lambertus Lam Brug. 864, 10.
Lambertus Pancel Flandr. 442, 35.
Lambikinus; Lambius, Lambin, Lam-
bins.
Lambikinus de Arches 298, 299.
Lambinus de Wervi Flandr. 442, 5.
Lambin Archei homo Karoli com. Flandr.
442, 20.
Lambins Nypa Flandr. 441, 40.
Lambins, fil. Fromoldi Rassin, 442, 30.
Lambins, fil. Rollandi Flandr., 441, 35.
Lambins de Slipes Flandr. 442, 1.
Lambinus Flandr. 442, 35.
Lambrecht, Matheus episc. Brug.
Lammespringe monast. monial. 731, 5.
Lambinus v. Lambikinus.
de Lamprenesse, *Lamprenisse*, dom.
432, 15; fil.: Yde.
Lanc, Franciscus canon. S. Martini
Yprensis.
Lancastris 865, 5; dux: Emundus.
de Landas: Ernou.
S. Landelini monast. 81, 10.
S. Landelinus conf. 34, 10.
Landenen, Landines, Landen, villa 115, 5,
393, 1, 410, 1, 593, 30.
de Landesberg, Landisberg, Landes-
berch marchicæ: Conradus, Dy-
thericus.
Landeshoite castrum *Athias* 302, 35.
Lant-buet opp., *Landakul* 628; monast.
monial. 628, 35.
Lando papa 82, 25.
S. Landoaldus archiepisc. Wentreshore
33, 10, 39, 40, 34, 60, 35, 560, 10, 571,
572, 778, 40.
Landrada abbat. Belis. 35, 20, 40, 62, 35,
388, 20, 393, 393, 40, 399, 20, 560, 10,
572.
Landrechies castellum, *Landrechies* 428, 15,
448, 40.
Langaraca villa *pagi Gandav.* 564, 45.

- Langenalthem villa dioc. Eickstet. 604, 25.
de Langhetonne: Stephanus card. et archiep. Cantuar.
Langobardia s. Longobardia.
Lanke villa dioc. Lubie. 488, 20.
de Lanlonji: Rainardus.
Lauterhofen, Lentfridshoven, villa, *Lauterhofen* 597, 45. 603, 45.
Lanthamelwerden villa 507, 10.
Lanzo abbas S. Vincentii Meit. et S. Trudonis 89, 35.
de Lapide: Meyricus praebendarius Lubie.
Lapis, Volradus advoc. Uthin.
Lasaci, *la Salee* 342, 30.
Lateranus, Lateranense palatium Rom. 87, 114, 45. 145, 45. 700, 5. 711, 40. 801, 813, 843, 40; Lateranense eccl. 831; eccl. S. Iohannis, S. Mariae Maioris; S. Salvatoris; synodus, concilium 255, 20. 300, 20. 634, 35. 657, 40. Lateranensis fons 617, 45. 644, 35.
Latini 620, 1. 693, 40. 699, 40. 700, 15. 796, 1. 820, 35. 824, 839, 4. — Latinarum historiae 685, 45. — Latinae feminae 861, 5. — Latina lingua 306, 5. 473, 40. 796, 5; sermo 62, 5; idioma 550, 35; Latialis eloquentia 89, 1; Latine, Latinum 112, 10. 199, 45. 260, 30. 639, 55. 698, 5. — Latina climata 788, 15. — Latinitas 797, 50.
Laudanensis, Laudensis civ. v. Laureacum.
Laudunum, Ludunum-Clavatum, Laudinium; Loon, *Loon* 399, 398, 15. 406, 522, 30. 527, 35. 567, 20. 571, 572, 5. 574, 1. 575, 40. 761, 5; eccl. 544, 40. 549, 30; eccl. et monast. S. Iohannis, S. Mariae, S. Martini, S. Vincentii; episc. 575, 40; episc. S. Canoldus, Waldericus, Bartholomeus, Anselmus; c. n. n. Gilbertus, Gerardus; Laudunensis abbas 528, 35. — Laudunensis pagus 166, 25; comes: Kariberlus, —
de Laudunio: Iohannes canon. Moris, de Lauringen Iohannes.
Laup villa dioc. Palat. 672, 35.
Laureacum, Laureacis, Laureacensis, Laudanensis, Laudensis civ.; *Lorch* 617, 25. 619, 1. 621, 35. 639, 30. 641, 644. 652. 655. 657. 659. 660, 10. 663. 668; eccl. 617. 620. 624. 644, 45. 651, 50. 652, 659, 10; dioc. 654, 5; sedes, cathedra 656, 1. 657, 20; archiepiscopus 619, 15. 654, 40; archiepiscopi, episcopi, pontifices 617, 10. 618, 40. 619, 20. 628, 45. 645, 5. 652. 653, 13. 666, 1; archiep. S. Quirinus, S. Eucherius, S. Maximilianus, S. Constantius, Theodorus I, Erchenfridus, Vilo Romanus, Otacarus, Bruno, Theodorus II; — territorium 619, 35.
Laurentia, Laurence, St. Balduin IV, com. Hannov. uxor I. Theodorici de Alost, 2. Burchardi de Montmorenci, 425, 5. 438, 15.
Saint-Lorent monast. dioc. Autisiodor. 440, 30.
S. Laurentii eccl. Lateran. s. Sancta sanctorum.
S. Laurentii monast. Leod. 36, 35. 56. 67, 50. 70. 85, 20. 87. 89, 30. 97, 40; abb. Stephanus, Guolbodo, Berengerus, Wascelanus, Otto.
S. Laurentii eccl. Perusia 837, 50.
S. Laurentii eccl. Rom. 87; abbas: Rainerus (papa Pascalii II); custos: Hubertus.
S. Laurentii altaris S. Bertini 816, 5.
S. Laurentii archidiaec. Rom. 48, 10. 56, 45. 67, 45. 68, 78, 20. 77, 35. 87. 115, 1. 267. 618. 619, 40. 652. 653, 1.
Laurentius abbas Villar. 195, 40. 196, 1.
Laurichaim, Lorichaim, Lorischaim, Lorich, monast., *Lorch* 629, 35. 640. 646, 50. 647, 40. 660, 45. 667, 40.
Lausanensis (*Lausanne*) episc.: Bonifacius.
Lautach 8. 642, 10.
Lautenbach villa, *Lauterbach* 605, 30.
Lay villa, *Loy* 498, 30.
S. Lazari, St. Ladre en Bethanie, monast. Hierosol. 445, 35. 802, 15.
Lazarus 81.
Lepbra cella, *Leberau* 296, 30.
Lebrah vallis, *Leberackthal* 274.
Lech 8. v. Licus 8.
Lechveld 694, 30.
Lectorini 796, 20.
Leda villa prope Gandavum 586, 1; forum: Veneris.
Lederpach area Ratispon. 869, 1.
Leforde, Leyferde, villa, *Leiferde* 728, 45. 730, 40. 731, 1. 733, 40.
Legia civ. v. Leodium.
Legia, rivus 58, 5. 130, 40.
Legia, Leia 8. *Lys* v. Lisa.
Legtenbergo v. Lichtenberg.
Leicestriae, de Leceestre comes: Symon de Monte-Torti.
Lekayre civ. *Cairo* 536, 25.
Leli dux Ungarorum 869, 50.
Lellenfeld castellum, *Cross-Lellenfeld* 604.
Lembeca civ., *Lembeg* 141, 15.
Lemovica, Limovica, civ., *Limoges* 15, 35. 784, 20; Limovicensis dioc. 784, 20; episc.: Martialis. — Lemovicensis pagus 537, 20; miles 822, 35.
Lengens terra Frisiae 510, 20.
Lenghera villa *Brabantia* 578, 25.
Lengpach dioc. *Palat.* 647, 50.
Leniacum villa, *Lennick-St.-Quentin* (vel *St.-Martin*) 551, 35.
Lenin, Leyn, Lebyn, Leninensis eccl., Lemineuse monast. ord. Cisterc. *Lehnin* 477, 20. 478. 480, 15. 481. 482, 30. 485, 30.
Lenker, Iohannes de Soldere.
Lensesium civ., *Leus* 816, 45. 822, 45; de Leus: Wistasse, Jehans.
de Lentersheim: Georius, Kraflo.
Lentfridshoven s. Lauterhofen.
Lentingen eccl., *Lenting* 592, 40.
Lentrebowa villa 105, 25.
Leo I. papa 24, 50. 122, 10. 637, 35. 643, 5. 653.
Leo II. papa 41, 35 (ubi III). 637, 50.
Leo, Ilo, III. papa 47, 40 (ubi IV). 48. 130. 388, 15. 394, 5. 521, 45. 522. 620, 20. 629, 40. 643. 654, 55. 655. 660. 667, 25. 668, 50.
Leo IV. papa 49, 8.
Leo V. papa 52, 25. 656, 8.
Leo VI. papa 52, 45.
Leo VII. papa 52, 45. 621, 35 (ubi VI). 668, 45. 656, 20. 661, 35. V. *compulatur*.
Leo VIII. papa 471, 1. 626, 45. 649, 45. 661, 40.
Leo IX. papa, Bruno episc. Tull., comes de Dasporch 88, 1. 254. 276. 279, 45. 280, 312, 10. 523. 689, 45 (ubi X).
Leo papa s. Clemens II.
Leo episc. Graec. 38, 5. 56, 35.
Leo, Leonius, abbas S. Bertini et Lobicensis 733. 756, 25. 787, 20. 799, 30. 800, 45. 806. 811, 20. 812, 5. 816, 45. 817, 1. 818, 45. 826, 45.
Leo III. imp. 45, 30. 46, 10. 660, 40. 688, 45; filii: Constantinus V.
Leo IV. imp. 47, 20. 765, 30; uxor: Hyrene; filii: Constantinus VI.
Leo V. imp. 626, 40.
Leo (*rectus* Leontius) imp. 41, 5. 45, 30.
Leod- v. Liut-.
Leodium, Leodyum, Leodicum, Leodienis, Legia; Liege, civ. 14, 45. 27, 25. 35, 35. 39, 35. 41, 30. 42. 65, 1. 46, 30. 48, 45. 49. 50, 5. 52, 10. 55. 56, 45. 59. 62, 1. 63, 30. 67. 69, 10. 71, 60. 72, 10. 74, 20. 79, 30. 81, 15. 83. 85. 87. 89, 30. 91, 1. 104, 40. 105. 107. 108. 110. 111, 45. 112. 114. 118. 120. 123, 30. 124. 126, 35. 128. 129, 35. 133. 135, 10. 139. 141. 142, 40. 143, 35. 150. 151. 161, 45. 165, 50. 167. 172. 174. 191, 40. 221, 30. 225, 15. 393, 10. 398, 25. 409, 30. 410, 10. 521, 30. 526. 527, 20. 529, 15. 537, 25. 539, 20. 578, 15. 697, 1; cf. Hubertina civ. — Leodiensis 57, 25. 68, 20. 71, 50. 73, 10. 88. 92. 95, 45. 103, 15. 106. 114. 115. 116, 30. 119, 30. 120, 30. 125, 20. 133, 35. 143, 25. 144, 45. 149, 10. 174, 10. 177, 20. 184. 191, 10. 219, 15; — dioc. 47, 1. 50, 50. 69, 45. 94, 35. 120. 121, 10. 131, 30. 177, 50. 179, 30. 181, 5. 199, 35. 222, 30; parrochia 26, 55. 40, 10. 51, 25. 60, 40. 130, 30; eccl. 38, 30. 46, 8. 48, 30. 49, 1. 50, 15. 52. 53. 55, 15. 57, 15. 58, 20. 60. 61, 1. 63, 25. 66, 10. 68, 40. 69, 30. 71, 45. 72, 5. 75. 78, 1. 78, 20. 80. 87, 1. 88, 1. 92, 15. 98, 15. 102, 45. 103, 10. 104, 40. 105, 5. 106, 50. 107, 15. 108, 25. 109, 35. 110, 15. 114. 116. 117. 120, 35. 123, 15. 127. 129. 130, 35. 139, 25. 143, 1. 148, 25. 155, 15. 157, 10. 172, 35. 173, 25. 176, 30. 178, 50. 182, 1. 190. 198, 10. 545, 35. 707, 5; eccl. maior 422, 20; eccl. S. Egidii, S. Agathae, S. Albani, S. Bartholomaei, SS. Clementis et Trudonis, SS. Coemae et Damiani, S. Crucis, S. Dionysii, S. Iacobi, S. Iohannis, S. Katherinae, S. Laurentii, S. Leonardi, SS. Mariae et Lamberti, S. Martini, S. Matthaee, S. Nicolai, S. Pauli, S. Petri, S. Remachi, S. Servatii; chorus 67, 25. 85, 45; synodus 89, 25. 98, 20. 101, 10; episcopus, episcopium, pontificatus 35, 55. 45, 50. 46, 1. 51, 20. 52, 40. 53, 15. 55, 50. 63, 40. 66, 20. 68, 45. 80, 30. 81, 1. 90. 92, 30. 95, 25. 98, 40. 114. 115, 45. 117. 126. 129, 3. 132, 5. 141, 35. 143. 146, 15. 149, 30. 150, 10. 167, 35. 540, 30; episcopi, pontifices, praesuli 14, 1. 15, 30. 35, 10. 51, 5. 52, 20. 75. 78, 5. 161, 15. 126, 15. 129, 25. 130, 20. 144, 25. 225, 5. 663, 1; episc. S. Hubertus, S. Mosbertus, Fulcarius, Agilfridus, Gerbaldus, Walcaudus, Pirardus, Hirscharius, Franco, Stephanus, Richarius, (Hilduinus), Hugo I, Farabertus, Ratherus, Baldricus I, Euarachus, Notgerus, Baldricus II, S. Wolbodo, Durandus, Regnardus, Nithardus, Wazo, Theoduinus, Henricus I, Obertus, S. Fredericus, Albero I, Alexander I, Albero II, Henricus II, Alexander II, Radulphus, Albertus I, Lotharius, Symon; Albertus II, Otto (electus), Hugo II, Iohannes II, Willermus II, Robertus I, Henricus III, Iohannes III, Iohannes IV; cathedra, sedes 53, 30. 68, 60. 100, 15. 124, 5. 127, 5. 198, 5; electio 113, 40. 141, 25. 145, 45. 151, 5; Leodiense baculum 119, 45. 120, 25; clericus 85, 30. 143; archidiaec. Iacobus (papa Urbanus IV); scho-lasticus: Franco; clericus 77, 5; Leodienses fratres Praedicatorum; populus 96, 30. 103, 45; cives 54, 5; scabini 94, 40; — fines 50, 10; provincia, terra 71, 40. 116, 30; civitates 94, 40; suburbium 112, 20; forum rerum venalium 58, 25. 113, 20; Leodicus vicus 41, 5; vicus: Coche;

- pratum Episcopi 105, 30. 106, 6; insula 59, 16. 82, 1. 154, 16; palatium 176, 45. 177, 15; hospitale 134; porticus 83, 35; porta: Paganii; pons 83, 35. — Leodiensis historia 119, 8.
- S. Leopardimonast. Ghisn. 752, 797, 788.
- S. Leonardi eccl. Leod. 128.
- Leonhardus de Laynongen episc. Patav. 643, 25.
- Leonardus Hayda villicus Viechtwang. 678, 30.
- Leoniana Roma 108, 20.
- Leonis Petrus card. presb., antipapa Anacletus (II).
- Leonis-montis cella, Mona-Leonis *Leonmont* 283, 20. 285, 10. 313. 314, 30. 315, 20. 347, 30.
- Leonius abbas S. Bertini & Leo.
- Leonius notarius Flandr. 814, 25.
- de Leonrod dom.: Alberus, Utricus canon. Elchotel, Sygismundus canon. Eichtetel, Johannes.
- Lepra v. Lebra.
- Lernuth castrum 104, 20.
- de Lesigno: Joifrois.
- Leskiers 428, 20.
- Leslines villa, *Estinnes-au-Val* 446, 45.
- Leuvinchusen villa, *Leifringhausen* 499, 25.
- de Saint-Leu: Renault.
- Leubepach, Lewenpach, Lewenbach, villa *dioc. Palae.* 632, 15. 643, 35. 650, 45. 667, 15. 671, 672, 15.
- Leucorum civ., *Toul* 523, 6; episcopus 523, 10. Cf. Tullus.
- Laurence p. Laurentia.
- Leuse, Lodousa, villa, *Leuze* 427, 40. 428, 50. 446, 40; monast.: S. Petri; dom.: Werris li Sors, Werris a la Barbe, *ceteri sicut ac Arsenenses*; Jacobus.
- de Leutershausen Piacenza (Schenck): Johannes, Henricus.
- Leuth-, Leut-, Leut-, Leu-, Lew- e. Liut-.
- Leval-le-Duc v. Vallis-ducis monast.
- Lewe de villa, *Lewy* 723, 20; de L.: Ludolfus.
- Lewis, Lwés, Lywes, villa, *Leuw prop. St. Trond* 126, 15. 185, 15. 414, 10.
- de Lewe, Lewes (*Leuw-St.-Pierre?*), plebanus; Egidius.
- Li- v. Liut-.
- Lia, Lya 205, 25. 208, 25. 210, 25.
- Lyanes monast., *Lewes* 457, 35.
- Lyban cedrus 70, 20.
- Liberius papa 653, 20.
- Libleus, fil. Henrici de Hondescote, 434, 1.
- Libleus, fil. Wionis de Montign, 434, 5.
- Liberius de Brema 506, 15. 507, 15.
- Liburnia 618, 652, 35.
- Liburnia *forte Thurnia* civ. 619, 1. 652, 40.
- de Listemborch, Liestemborch, Liestemborch, Liestember, *Lichtenberg Albatinae*, dom. 257, 1. 339. 340.
- Legtenberge castrum, *Lichtenberg Oldenburg* 504, 10.
- Lichtenberche, Lechtenberche, villa *prop. Wolfendützel* 725, 40. 731, 35.
- de Liechtstala dom.: Henricus, Christoforus.
- Licia v. Lycia.
- S. Licia 399, 10.
- Licies v. Licies.
- Licinys praef. 640, 15.
- Licus, Lyaut, Licoss, Lycoss, Lycos, Lech, R. 618, 625, 15. 640, 5. 652, 35. 660, 15. 869.
- Lid- v. Liut-.
- Lidkerca, Lidkerka, Lidkerka, Lidkerke, Lidkerke, Lidkerke, Lidkerken, Lidkerken, Lidkerken, Lidkerke monast., *Lidkerke* 530, 532, 540, 15. 554, 20; abbas: Wolteimus; Lidkerkenensis silva 552, 20; de L.: Rasso.
- Lidricus, Liedricus, comes Flandr. et Harlebec, 521, 45. 563, 10. 566, 45. 567, 1. 574. 582, 45. 748, 40. 760. 765. 768, 15. 769, 10; fil.: Ingelramnus, de Lydwach: Johannes.
- Lydwacher, Lydwather, Marquardus.
- de Liedouchiel dom. 434, 35.
- de Liere: Riffart.
- Liernveld v. Liliveld.
- Liers eccl. *intra Leodium* 63, 25.
- Liesies monast. dioc. Camerac. 427, 40. 428, 5; de Licies: S. Hihrudis.
- Liet- v. Liut-.
- Lielvelde 814.
- Liereke v. Litzke.
- Ligemar archiep. Hammaburg. 502.
- Ligeris R., *Loire* 763, 40.
- Ligerius abbas Dunensis 787.
- Lilarium, *Litha* 502, 40; *Lilariensis* dom.: Ingelramnus.
- Liliveld, Liernveld, monast., *Litienfeld* 358, 40.
- Lemburc, Lemburgum; Lembourgh, castellum 149, 10. 860, 15; *Lemburgia*, *Lemburgensis*, *Lemburgensis*, *Lamburgensis* ducatus 411. 412, 10. 413. 526. 546, 25. 573, 45. 576, 45. 585, 30. 755, 45. 860; de Liembore, Lemborgh, Lembore, Lembor, Lemburch, Lembourch, *Lemboure ducis*: Henricus I, Walranus III, Henricus II, Henricus III, Walleranus IV, Henricus IV, Galleranus II, Johannes I. Cf. Ardeona. — *Lemburgensis* com. 407, 1. 408, 45; arma 860, 20.
- Limissus, Limechon, opp. Cyp. 454, 30. 844, 40.
- Limovia v. Lemovia.
- Limuda villa, *Leinden* 498, 20.
- Lina,ATRIX S. Lambertii, 39.
- Linconia, Nicole, *Lincoln* 451. 832, 30; *Lincomiensis* comes 863, 5.
- de Lindede: Lodewicus, Brant.
- Lindem, Lindum, villa, *Linden* 723. 724, 20. 725, 10. 730, 45. 731. 734, 20; de L.: Johannes lito.
- Lyne castrum, *Linen* 504, 10; de Lino miles 511, 25.
- Linebroke, Lynebroke, villa *Oldenburg* 507, 20. 509; de L.: Luderus Mundel miles.
- de Ligne dom.: Pastre, Watier.
- de Lingni: Gerardus.
- de Lignenges, *Leiningen*, comes 430, 15; de *Lignis* comes: (Fridericus).
- Lingonensis, Linguonensis sedes, *Langres* 127, 15. 128, 10; episc.: Desiderius, Gregorius, Robertus.
- Linhart villa *dioc. Palae.* 668, 1.
- Lintor rivulus 504, 20.
- Linos papa 16, 5. 687, 1.
- Lip- v. Liut-.
- de Lippenhove: Nicolaus dux Gandavenantium.
- de Lippia: Hermannus II, Gerhardus II. archiep. Brem., Bernardus II.
- Lipturio 129, 50.
- Lisa, Liza, Leia, Legia, R., *Lys* 560. 562, 35. 563. 584, 10. 765, 35. 777, 25. 781, 25. 794, 20.
- Lisle v. Risela.
- de Lislers: Pierret.
- Lisques monast., *Lisques* 752, 50; de Liske, Liske: Fagourant.
- Listemborch v. Lichtenberg.
- Listrigaugensis pagus v. Cartracensis p. Liswega, *Lisweyke* 806, 45; de Lissewega: Watier.
- Littelmans de Oestkerke 442, 20; fil.: Goudelina.
- Litka, Lizeka, Lizeke, *Leitken* 481, 5. 482, 40. 485, 5; eccl.: S. Mariae, S. Petri.
- de Liuchenberch, *Leuchtenberg*, tantgr. 595, 10.
- Liut-, Liud-, Lujah-, Liet-, Lid-, Liu-, Lie-, Lye, Li-, Lip-, Leode-, Leodi-, Leo-, Leuth-, Leut-, Leut-, Leu-, Leu-, Lude-, Luth-, Lut-, Lu-.
- (Liutbaldus), Lutpoldus archiep. Magunt., episc. Wormat. 699, 30.
- Leupoldus I. marchio Austr. 648, 30. 656, 45. 661, 20. 663, 50.
- Liupoldus, fil. Alberti march. Austr. 664, 10.
- Leupoldus II. marchio Austr. 627, 45. 662, 664, 15; fil.: Leupoldus III.
- Leupoldus III. marchio Austr. 621, 45. 624, 45. 627, 45. 632, 30 (ubi l.): 633, 20. 657, 30. 662, 664. 671; uxor: Agnes; fil.: Leupoldus IV, Henricus II.
- Leupoldus dux Bavar., IV. marchio Austr. 627, 35. 632, 40. 633, 20. 662, 20. 664.
- Leupoldus V. dux Austr. 358. 621, 50. 627. 633. 648, 35. 657, 40. 658, 10. 662. 664. 665. 672; fil.: Fridericus.
- Leupoldus VI. dux Austr. et Stiriae 121, 15. 302, 25. 358 a. 3. 363, 5. 634. 645, 50. 650, 50. 665. 670, 1. 672. 703 n. 9; uxor: Theodora; liberi: Margareta, Fridericus II, Constantia.
- Leupoldus III. dux Sueviae et Stiriae 628, 30. 665; fil.: Wilhelmus.
- Lutpoldus comes 639, 30. 696; fil.: Henricus.
- Lippoldus de Vresen 730, 40.
- Leupirgia, uxor Tassilonis II. ducis Bavar., 640, 40. 660, 30.
- Liutpertus archiep. Magont. 50, 30.
- Luythbertus episc. Camerac. 78, 30. 79. 81, 1.
- Lutgardis, fil. Berengarii ducis de Saltzbach, uxor Godefridi II. ducis Brabant., 390, 5. 396, 15. 403, 15. 409, 5. 426, 30. 531, 5.
- Liutgardis, fil. Gerardi I. com. Holsat., uxor Iohannis ducis de Luneburch, 474 n. 4. 476 n. 1.
- Lietgardis, uxor Wicmanni com. (de Hamaland), 563, 20. 564, 15.
- Liutgardis, fil. Nicolai de Schavia, uxor Gerardi I. com. Holsat., 474 n. 3.
- Leugardis, Leuthargis, uxor Arouphi com. de Lou, 63, 25. 65. 66, 1.
- Leuchardis, Leuckart, uxor Adalperonis com., 870.
- Liegarde de Jabbeke 442, 30; fil.: Rolins.
- S. Leodegarius episc. Angustud. 39, 40. 51, 20. 269. 629, 50. 639, 35. 748, 20; S. Leodegarii dalmatica 267, 35.
- Leutherus scabinus 100, 15.
- Ludegerus molpadinarius Lindem. 723, 10.
- Leodegunda, uxor Hangerici nobilis Franci, 761, 5.
- Lietardus episc. Camerac., praepos. Traiect. 529.
- Liehardus comes Hoyoensis 51, 45.
- Lyuhici 477, 10.
- Lutoldus I. episc. Basil. 298, 1.
- Ludolfus I. episc. Halberstad. 728.
- Ludolfus de Sladem II. episc. Halberstad. 732, 15.

Liutolfus episc. Noviom. et Tornac. 573, 40.

Ludolfus presb. Siederburg, fl. Martini militis, 732, 40. 734. 735, 1.

Leutoldus mon. Cremifan. 614, 40.

Lutholphus, Leutoldus, dux Sueviae, fl. Ottonis I. imp., 628, 25. 661, 30. 694, 40.

Lidolphus, fl. Conradi II. imp. (rectus minoris eius), 364, 15.

Ludolfus comes de Dasse 726, 1.

Ludolphus comes Oldenburg. 508, 30. 509.

Ludolfus comes de Waldenberch 725. 726, 1.

Ludolfus de Drismenstede 726, 10.

Ludolfus de Levede 723.

Ludolfus de Vimmelsen 729, 1.

Ludolfus dom. de Wenden 726, 5.

Lewtoldus de Werentels 565, 30.

Ludolfus villicus de Adernem 723.

Ludolfus, fr. Conradi Mariscalci de Hildeheim, 726, 10.

Ludolfus Mathias civis Brunsvic. 726.

Leodericus v. Ludovicus IV. rex Franc. Lutradus, uxor Elgeri I. com. de Hounstein, 588.

Liuvella principa Wallia 466, 35; uxor: fl. Simonis de Monfort.

S. Livinus 486, 5. 521, 15. 560, 10. 570.

— 572, 45. 573, 15; reliquias 568, 1.

Lidwinus abbas S. Baronis Gandav. 570, 15.

Livinus Hughenois abbas S. Bavonis Gandav. 570, 30.

Livenwalde civ., *Liebenwalde* 478, 25.

Livo, Johannes decan. Lubic.

Livod Filistrea Flandr. 441, 40.

Livonia, Liffandia 796. 822, 5; episc., Theodericus.

Lives v. Lewis.

Lo castrum Flandr., *Lo* 787, 20. 803, 35; monast. S. Petri; de Lo: Willemus (de Yppre).

Lobes, Lobis, Lobias, Lobienae monast., *Lobes* 34, 10. 45, 5. 50, 15. 59, 35. 104, 40. 105, 20. 131, 1. 146, 35. 148, 25. 166, 50. 392, 35. 398, 25. 817, 40. 818, 5; Lobienae abbas 77, 25; abb.: S. Ursinus, S. Erminus, Harigerus, Leo (Bertin.), Werrius; caequa: Nicholes; fratres 147; monast. Iohannes (III. abbas S. Bertini).

de Lochtens; Bertoldus, Iohannes praepos. Stederburg.

Locus sancti Bernardi, S. *Bernardus* op. Schen 200, 45. 201, 1. 210, 5. 211, 25. 213, 1. 235, 30; abb.: Arnulphus, Henricus de Melbroec, Raduardus de Mechlinia, Iohannes de Male.

Lodovus v. Leuse.

Loe villa, *Lo ad Lys* fl. 564, 10. 569, 35. 674, 15. Cf. Heimerstrüt.

de Loemberech dom. 298.

Loey v. Ladoricus.

Lohchirchen villa, *Laktirchen* 633, 5. 671, 35.

Lohelonne v. Lotharingia.

Lohiers v. Lotharius.

Lombardi v. Longobardi.

Lombeke villa, *Lombeek* 530, 40. 532, 20.

Londonia, Londres, civ. 450. 451. 523, 30. 832; episc.: Gillebertus II. Wilhelmus.

de Longa Spata; Guillelmus comes Saluber.

Longa villa dioc. Leod. 93, 1.

Longobardi, Langbardi, Lombardi, Lombardi 244, 40. 272, 15. 351, 40. 354, 35. 356, 30. 368. 367, 15. 625, 40. 640. 654, 35. 659. 660. 663, 30. 688, 20.

693. 706, 30. 815, 25. 832, 40. 855, 25;

Longobardus, Lombardus; Petrus episc. Paris, mag. — Langobardorum regnum 47, 25; reges: Autarich, Chumberius, Haistulphus, Desiderius, Karolus M., Berengarius II. — Langobardia, Longobardia, Longardia, Lombardia, Lombardia 202, 5. 272. 282, 45. 301, 25. 304, 1. 326, 45. 358, 5. 394, 20. 408, 30. 459. 544, 15. 672, 30. 706, 30. 852, 40.

Longonessum villa, *Longuessa* 774, 15.

Longum-mare in Vosago 254, 25. 280, 40; cella: S. Bartholomei.

Longum-villare monast., *Longvillers* 826, 5; abbas: Walterus; de Longvillers, Lonvillers; Ansel, Ernoul.

Loodic villa Flandr. 823, 40. 825, 35.

Loon villa, *Loon* 782, 35.

Lorching cella, *Lorching (Lorquin)* 263, 25.

Lorengus villa 315, 45.

Lorent v. Laurentius.

Loreta, fl. Ludovici I. com. de Los, uxor Theobaldi I. com. Bar., 383, 10.

Lorete, uxor Yvonis de Cant., 438, 15.

Loringia cella 347, 35.

Lorius v. Zozimus papa.

Los castrum, *Loz* 109, 5; Lossensis eccl. 196, 30; eccl.: SS. Petri et Pauli et Odulphi; Lossensis, Lossensis comitatus 235, 5; com.: Arnulfus I., Hermannus (archidiacon. Leod.), Arnulfus II., Gerardus, Ludovicus II., Ludovicus III., Arnulfus V., Iohannes; comit.: Agnes; de Los: Emma, uxor Gisilberti com., Ymagus, (uxor 2. Godefridi III. ducis Brabant).

Losenstinarium, Perichtoldus.

Loso presb. Leod. 93, 20.

Loth 642, 15.

Lotharingia, Lotaringia, Lothoringia, Loringia, Lothoringia; Loherainne 28, 10. 50. 52, 30. 60, 30. 69, 50. 72, 5. 84, 25. 92, 25. 99, 30. 133, 40. 151, 5. 226, 10. 255, 15. 258, 30. 263, 50. 264. 274, 45. 281, 1. 299. 310, 15. 340, 10. 382, 20. 388. 389, 1. 397—395. 397. — 399, 10. 400. 402. 407, 30. 408, 30. 410, 40. 420, 30. 426, 10. 535, 30. 575, 35. 576, 30. — Lotharingi, Lotharici, Lotharienses, Lotarienses 50, 45. 83, 1. 91, 15. 99, 30. 394, 35. 401, 404. 407, 55. — Lotharicase imperium 49, 30; Lothoringiae, Lotharingense, Lotharicase, Lotharium regnum 83. 258, 15. 338, 40. 401, 5. 770, 45; reges 73, 1. 869, 25; reges: Lotharius II., Cendeboldus; ducatus 113, 30. 276, 45. 298, 30. 389. 389. 390, 25. 394, 1. 395, 25. 396, 5. 397, 10. 403, 5. 405, 45. — 408. 410. 411. 413, 25. 525. 526; duces 318, 45. 337, 35. 392. 398. 400, 25. 402. 405, 30. 407, 45. 410, 35. 413. 759, 20; duces: Otto, Fridericus I., Theodericus I., Karolus, Godefridus I., Gocelo I., Fridericus II., Fridericus, Godefridus II., Albertus, Godefridus III., Conradus, Godefridus IV., Henricus (Limburg), Godefridus V., Gerardus, Theodericus, Symon I., Matheus I., Symon II., Fridericus I., Theobaldus I., Matheus II., Fridericus III.; cf. duces Brabant; Lothoringiae ducis praepos.: Philippus; de Lothoringia (*Plemince*): Matheus.

Lotharius, Lotarius, Hlotharius, Lotharus, Lutharus, Lutharus, Ludarus; Loter, Lohiers; cf. Chlotharius.

Lotharius, papa Innocentius III.

Lotharius episc. electus Leod., praepos. Bonn, fr. Theoderici com. de Hochsteden, 77. 113, 45. 141, 40. — 143.

145—147, 5. 148. 150. 151. 157, 5. 167. 168. 537; cf. Lotharius.

Lutherus episc. Nuremberg. 710, 30.

Luderus mag. generalis ord. Theuton., fr. Henrici ducis Brunsvic., 730, 30.

Lotarius archiepiscopus monast. Elnonensis 32, 30.

Lotharius I. imp. 49. 104, 40. 105, 15. 392. 388. 394. 401, 30. 406, 25. 372, 30. 523, 25. 575, 30. 625, 30. 630. 644, 15. 655, 30. 661. 667, 30. 689, 1. 749, 35. 767, 5; fil.: Ludovicus II., Lotharius II., Karolus.

Lotharius II. (III) imp. dux Saxon. 98. — 106, 15. 132, 15. 473, 35. 474. 477, 15. 528. 529. 624, 40. 657, 30. 671, 30. 690, 1. 697, 30; fil.: Gertruda.

Lotharius rex Franc., fl. Ludovici IV. 53, 35. 382, 30. 384, 10. 388. 394. 401, 55. 406, 35. 420. 426, 10. 564. 567, 40. 569. 781, 5. 773, 30. 775. 776, 55. 777; uxor: Emma; fil.: Ludovicus V.

Lotharius rex Franc. Actus 639, 35.

Lotharius, fr. Karolomanni regis Ital., *perperam* 668, 30.

Lotharius II. rex Lotharingiae 49. 382, 45. 394. 401, 30. 560, 25. 575, 35; uxor: 1. Theoborga, 2. Waldrada; fil.: 2. Ghisla.

Lotharius, fl. Malaborgae reginae Thuring., 382, 1.

Lotarius v. Karfomannus.

Luderus, fl. Henrici Leonis ducis Bavar., 475, 30.

Lotharius v. Karolus dux Lothar., Luderus de Hudha 509, 5.

Luderus Mundel de Linebroke miles 509 n. 6. 510.

Luderus civis Lubic, 488, 35.

Lotharius 390, 25.

Loier, Marquardus civis Eichstet. de Louenborch; Thidericus decan. Brem. Loulul 92, 1.

Louringe villa 197, 25. 224, 15.

Louvre v. Lupara.

Lovanum, Lovania, Loviniacum; Lovinot, Louvain, Louvain; Lovanienae castrum, *Louen* 35, 25. 114, 40. 126, 10. 184, 30. 201, 30. 206, 30. 207, 30. 213, 30. 218, 15. 219. 228, 15. 232, 35. 389. 390. 395, 45. — 397. 399, 15. 402. 403, 1. 404, 30. 407, 10. 409, 15. 410, 15. 420. 528, 50. 533, 15. 576. 830. 860, 30; Lovanienae vicinia 531, 20; — eccl. 395, 35; monast.: S. Gertrudis, S. Petri, Praedicatorum fr.; hospitium Villar. 219, 30; — duces 111, 35. 113, 1. 119, 40. 133, 40. 175, 30. 180, 5; duces v. sub v. Brabantia; ducatus 116; comitatus 405, 35. 407; comites 369. 395, 30. 406, 40. 413, 45. 526, 50; com.: Lambertus I., Ansfredus, Henricus I., Lambertus II., Henricus II., Henricus III., Albertus (I. episc. Leod.), Godefridus (fl. Henrici I. ducis); Godefridus (fl. Henrici III. ducis); Lovani dom. 560, 25; de L.: Arnulphus, Egidius, Gerardus IV., Franco Calabra, abbas Villar., Thomas cantuar. Villar. — Lovanienae studium 218, 25. — Lovanienae antiqui nummi 213, 1.

Loviniensis pagus, *Lommschgau* 51, 30.

Lowiervael castrum 105, 25.

Lubbratendorp, *Lubbridorf* 490, 30.

Lubeka, Lubicensis civ. 488, 45. 491, 10. 492, 10; eccl. maior 493, 40; eccl. et monast.: S. Mariae et S. Bartholomei, Minorum fr., S. Petri, Praedicatorum fr. — Lubycensis eccl. 487, 30. — 490, 15. 491, 30. — 493; dioce-

- caus 493, 40; episcopus 493, 30. —
 Lubecensis episcopus 475, 15, 487, 35,
 493, 25, 494, 1; episc. : Johannes II.
 de Diut, Johannes III. de Tralowe,
 Borchardus de Serken, Everhardus,
 Borchardus, Henricus II. de Bochohte.
 — Lubicense capitulum 489, 491, 40;
 decani : Nicolaus, Otto, Johannes,
 Livó, Olicus, Johannes de Bochohte,
 Henricus de Bochohte, Scghebandus
 de Serken; canonici 488, 40; con-
 sules 488, 40, 489, 40, 491; civis :
 Johannes Hildemar. — Lubic. ins.
 489, 1. — Lubicensis cenar. 488,
 492, 493, 45, 494.
- Lubus castrum, Lubusana terra, *Lubus*
 479, 5, 486, 30; Lubusana, Lubuce-
 sis episc. : Wilhelmus.
- Lucca, Lucca, Lucana civ. 104, 5, 594, 45,
 595, 10; monast. : S. Fridiani;
 episc. : Anselmus papa Alexander II.
 — Lucentium fines 144, 5; dom. :
 Castrucius. — Lucani 381, 45.
- Lucas burgensis Audomar. 817, 8.
- de Lucemburh, Lucemborch, Lucen-
 borh, Lusenborh; Lusebourch, Lusen-
 borg, Lussebourc, Lusebourch,
 Lusselebourch; Lusenburg, Lucem-
 burgenses, Lucelburgenses com. ;
 Ghislebertus (rectus Fredericus),
 Conradus, Henricus III, Henricus IV,
 Henricus V; dom. : Gerard; de Lusen-
 lenborc; Petrus. — Lucelburgenses,
 Lusenburgenses 412, 35, 571, 5; Lucem-
 burgenses fratres 860, 30.
- Lucerina civ. 522, 10.
- Lucina basilica Rom. 87.
- Lucina matrona Rom. 87, 30.
- Lucius I. papa. 637, 15, 653, 1.
- Lucius II. papa, Gerardus card. 100, 35,
 532, 15.
- Lucius, Lutius, III. papa 111, 40, 627, 40,
 634, 1, 650, 30, 658, 5, 662, 40, 672, 15,
 698, 40 (ubi II). 815, 40, 816.
- de Luckenem : Johanna.
- Luckow opp., *Lucka* 718, 5.
- Lude-6, Liut-.
- Luderus v. Lotharius.
- Ludovicus, Ludouicus, Ludewicus, Lu-
 dovicus, Ludicus, Ludicus, Ludicus,
 Ludovicus, Ludovicus, Ludewicus,
 Ludovicus, Ludovicus, Loey.
- Ludovicus prior Magunt. 228, 30.
- Ludovicus Dongniet prior de Mentenay
 745, 25.
- Ludovicus presb. S. Nicholai Alden-
 borg. 507, 16.
- Ludovicus plebanus de Marsal 308, 25.
- Ludovicus v. Chlodoveus I. rex Franc.
- Ludovicus I. Pius imp. 14, 5, 32, 45,
 48, 49, 5, 104, 40, 105, 15, 382, 3-8,
 394, 401, 20, 406, 25, 413, 40, 522, 25,
 567, 571, 10, 573, 35, 574, 19, 575, 35,
 582, 625, 626, 630, 644, 648, 30,
 653, 45, 661, 663, 35, 667, 30, 668,
 698, 40, 749, 766, 767; uxores :
 1. Ermengardis, 2. Judith; filii :
 Lotharius, Pipinus, Ludovicus, Karo-
 lus.
- Ludovicus II. imp. 49—51, 40, 382, 25,
 644, 30, 689, 1, 749, 35; liberi :
 Karolmannus, Ermengarda, Ludowic-
 us (rectus nepos).
- Ludovicus III. imp. fil. (rectus nepos)
 Ludovicus II. imp. 382, 30.
- Ludovicus I. (Germanus) rex German.
 382, 3-8, 394, 663, 808, 15; filii :
 Carolmannus, Ludovicus II, Karo-
 lus III.
- Ludovicus II. (junior) rex German.
 382, 35.
- Ludovicus III. Puer rex German. 382, 35,
 626, 5, 647, 656, 661, 15, 668, 30,
 689, 10, 770, 45.
- Ludovicus IV. imp. dux Bavar. 594—
 596, 628, 35, 638, 30, 662, 30, 663, 10,
 673, 40; filii : Stephanus I. Albertus I,
 Otto (V).
- Ludovicus II. Balbus rex Franc. 388,
 394, 30, 401, 30, 408, 45, 413, 46, 575,
 582, 750, 768, 30; filii : Karolus III.
- Ludovicus III. rex Franc. 382, 30,
 406, 25.
- Ludovicus IV. rex Franc. 52, 45, 53, 10,
 382, 30, 383, 19, 388, 394, 401,
 406, 30, 413, 45, 426, 5 (ubi *perperam*
 Karolus), 564, 35, 575, 40, 582, 750,
 772, 20, 775, 25, 777, 20. Leodericus
nuncupatur 382, 30; uxori : Gerberga;
 liberi : Lotharius, Karolus, Mathilda,
 Albrada.
- Ludovicus V. Junior rex Franc. 382, 30,
 383, 15, 388, 394, 402, 35, 406, 35,
 582.
- Ludovicus VI. Grossus rex Franc.
 382, 35, 397, 20, 439, 440, 25, 441,
 443, 5, 527, 1, 528, 45, 529, 582, 30,
 752, 782, 10, 785, 35, 788, 20, 789,
 791, 10, 794, 795, 1, 797, 45, 798, 1—
 800; uxori : comitissa de Moriane;
 liberi : Philippus, Ludovicus VII,
 Robertus I, Henricus, Petrus, Con-
 stancia.
- Ludovicus VII. (Iuvenis, Pius) rex Franc.
 108, 15, 383, 5, 397, 30, 398, 1, 425, 15,
 439, 10, 529, 30, 532, 534, 536, 5,
 582, 30, 752, 35, 753, 798, 1, 799, 45,
 800, 802, 5, 807, 808, 814; uxores :
 1. Alienordis, 3. Adela; liberi :
 (Margareta), Philippus II.
- Ludovicus VIII. rex Franc., comes Ar-
 teuil 132, 40, 134, 25, 187, 40, 294, 5,
 296, 25, 383, 5, 390, 30, 398, 1, 420, 30,
 449—451, 455, 536, 6, 538, 35, 541,
 543, 1, 582, 30, 754, 816, 30, 819, 40,
 823, 45, 823, 30, 828, 25, 829, 25—
 831, 1, 832—836, 5, 838, 40; uxori :
 Blanca; filii : Philippus, Ludovicus,
 Robertus; Alfonsus, Karolus.
- Ludovicus IX. rex Franc. v. 126, 25,
 255, 304, 305, 328, 329, 361, 40,
 375, 5, 383, 5, 395, 397, 40, 398,
 404, 40, 411, 10, 426, 5, 427, 5, 429, 30,
 436, 439, 30, 440, 40, 448, 30, 451,
 452, 45, 453—459, 463—466, 542—
 544, 35, 545 (cognom. Iustus 545, 10),
 560, 30, 575, 10, 576, 35, 577, 40,
 582, 30, 585, 15, 690, 35, 704, 706,
 754, 755, 833, 45, 835, 836, 838—
 840, 841, 30, 843, 844—848, 1, 851,
 852, 855, 30, 856, 866, 25; uxori :
 Margareta; liberi : Ludovicus, Phi-
 lippus, Johannes, Petrus, Margareta,
 Isabella; filii 328, 329.
- Loeys, fil. Ludovicus IX. regis Franc.
 453, 45, 457, 15.
- Ludovicus comes Ebroic. fil. Philippus III.
 regis Franc. 397, 426, 35, 467, 1,
 545, 5, 856, 15; filii : Maria.
- Ludovicus, fil. Johannis imp. Constan-
 tinop. 842, 30.
- Ludewicus I. dux Bavar. 247, 627,
 662, 665, 10, 703, 10; filii : Otto II.
- Ludovicus II. dux Bavar., comes palat.
 363, 3, 390, 20, 462, 30, 592, 40,
 628, 1, 662, 673, 40, 709, 15; uxores :
 1. Maria, 3. (Mathilda); filii : Ru-
 dolphus, Ludewicus.
- Ludwicus III. dux Bavar. 628, 5 (ubi
caus perperam appellatur).
- Ludwicus VII. dux Bavar. 606, 30,
 607, 10.
- Ludewicus I. Dodus, Barbatas, lantr.
 Thuring. 697, 35, 698; filii : Ludo-
 wicus II.
- Ludewicus II. lantr. Thuring. 697, 35,
 699, 40; filii : Ludewicus III, Her-
 manus I.
- Ludewicus III. lantr. Thuring. 698, 50.
- Ludowicus IV. lantr. Thuring. 319, 25,
 390, 25, 427, 5, 458, 40, 542, 5, 8,
 699, 45—701, 1, 703, 835, 15; uxori :
 S. Elizabeth; liberi : Hermanus II,
 Sophia, Gertrudis, filii 319, 25.
- Ludovicus comes Blesensis 823, 35.
- Ludovicus IV. comes de Chini 429, 5;
 uxori : Mehaut; filii : Jehana, Agnes,
 alii 429, 5.
- Ludovicus V. comes de Chini 429, 5;
 uxori : dom. de Blammont.
- Ludovicus Nivernensis I. comes Flandr.
 583, 45, 851, 1; filii : Ludovicus II.
- Ludovicus II. comes Flandr. 583, 35;
 filii : Ludovicus III.
- Ludovicus de Male III. comes Flandr.
 583, 585, 45, 586; filii : Margareta.
- Ludovicus I. comes de Los 383, 14;
 filii : Loreta.
- Ludovicus II. comes de Los 118, 179,
 181, 1, 182, 30—184, 186, 187, 410, 5,
 539, 12, 540, 36.
- Loeys III. comes de Los 432, 30.
- Lodowicus, fil. Friderici, nepos Theo-
 doric II. com. de Monceons, 383, 1.
- Ludwicus comes de Oting 606, 30.
- Ludwicus junior comes de Oting 606, 30.
- Lodwicus comes 277, 5.
- Loeys, fil. Guichardi de Bianju, 448, 25.
- Ludwicus Pincerna de Gredingen 601, 10.
- Lodewicus de Lindede 725, 45, 726, 30.
- Ludovicus de Monte-Belligardi 382
 v. 21; uxori : Sofia; filii : Theode-
 ricus, Fredericus.
- Ludewicus (Sapiens?) Coloa. 376, 1.
- Lodowicus 390, 25.
- Lugdunum, Ludunum, Lugdunensis civ. ;
 Lyons-tour-le-Roine, Lyon 128, 45,
 255, 35, 303, 40, 306, 1, 320, 10, 324, 5,
 361, 374, 45, 431, 1, 448, 10, 453, 20,
 454, 458, 35, 465, 10, 543, 10, 545, 20,
 617, 5, 658, 30, 704, 707, 15, 755, 35,
 763, 45, 790, 20, 843, 846, 40, 857. —
 Lugdunense concilium 248, 5, 545, 40,
 573, 30, 580, 5. — Lugdunensis insula
 Barbara.
- de Lahnstih : Albero.
- Lulena villa, *Lahn* 731, 25.
- Lulinghem, *Leulinghem* 813, 25.
- Lundensis (Lund) archiep. : Eskillus.
- de Luneberg milites 509, 15.
- Lunenburh, Lunenborch, Lüneburh,
 Lüneborch, castrum, *Lüneburg* 473,
 475, 477, 20. — Lüneborch monast.
 S. Michaelis 505, 30; abbas : Thide-
 ricus; principatus 476, 1; dux 511, 5;
 dices : Johannes, Otto.
- de Lunenburgh dux v. Waleramus IV.
 dux Limburg.
- Lupara, Louvre, turris Paris. 454, 45,
 631, 15, 864, 40.
- S. Lupus episc. Trecentis 24.
- Lupo abbas S. Trudonis 69, 35.
- Lupus civis Lubic. 488, 35.
- Lusenborch, Lussenborg, Lusselebourch
 v. Lucemburch.
- Lustrense monast., *Lura* 276, 35.
- Lut-, Lu- v. Liut-.
- Lutecia v. Parisii.
- Lutherus, Lutdarys v. Lotharius.
- Lutickenborch, Lutkenburg, *Lützenburg*
 489, 493, 15.
- Lutere, Lutere, monast., *Königsstiller*
 697, 30, 722, 5, 731, 1; de L. advoc. 722.
- Luxebourch v. Lucemburch.
- de Luxi : Ughet.
- Luxovium, Luxorienis monast., *Luxwil*
 269, 273, 747, 35, 748, 1, 757, 15,
 759, 30, 761; abb. : Eustacius, S. Wal-
 berius, Gibardus; Luxorienis fra-
 tres 273, 45.

Luzelenburg v. Lucemburch.
de Lusignano, Lusignan: Guido rex
Hierosolym.
Ly- a. Ll.
(Lyca), Licia 525, is. 755, 86.
Lyons v. Lugdunum.

M.

Machabei 231, 30. 797, 10; Machabeorum
liber 669, 46.
S. Macharius archiep. Antioch. 522, 45.
524, 568, 10. 568, 1. 569, 16. 572.
de Machicurt: Baudais.
Machlinia v. Mecklinia.
Machometus, Machomus, Machmet 325, 35.
326, 3. 634, 50. 660, 1. 743, 1. 764, 1.
Mahumeti corpus 536, 25.
S. Madalberga, Madelberta, Maldaberta,
virgo 46, 47, 1. 128, 15. 178, 25. 398, 26.
de Maderis curtis, Moidiras 120, 40.
Majandrus 2. 565, 10.
Maeanse v. Magense.
Majcotides, Meotidas paludes 25, 4.
663, 20.
Majsa abbatia, Mafa 105, 20; Meffensis
e. cl.: SS. Mariae et Severi.
Magdeburg, Magdeburch, Magdeborch,
Magdeborg, Magdenbourg, Magde-
burgensis civ. Parthenopolis, Parte-
opolis 394, 40. 479, 15. 481, 4. 482, 4.
483, 25. 484. 486, 30. 501, 5. 528, 35.
693, 4. 702, 15. — Magdeburgen-
sis, Parthenopolitani 478, 1. 479, 15.
482, 5. 528, 35; M. termini 474, 5. —
Magdeburgensis eccl. 478, 1. 478, 1.
479, 30. 482, 5. 695, 15; archiep. 478, 5;
archiep.: (Wezelo), Hertwicus,
Adelgotus, Norbertus, Wichmannus,
Albertus I, Willebrandus, (Rupertus),
Conradus II, (Gutharus electus),
Ericus; cano.: Magonus, Otto. —
Magdeburgensis ordo 588, 25.
Magelchusen villa Oldenburg. 510, 15.
Magemrammus abbas Senoniensis 269, 25.
Magense, Maenase, Maenase, castrum
et monast., Matise 625, 639, 35. 640, 35.
660.
Magnolfus, antipapa Sylvester (IV).
Maguorannus abbas Senoniensis 269, 20.
S. Magnus 107, 45.
Magolum, Magalona 352, 35; Magalonen-
sis civis: Bernardus Poecitens.
Magonus (Magos) cano., Magdeburg,
St. Henrici I. com. de Anahalt,
476, 30.
Magonus dux Saxon. 473. 474, 15.
477, 1. 697, 1; fil.: Wulfidus, Eylich.
Magonus, St. Bernardi ducis Saxon.,
476, 30.
Magra curia 216, 1.
Maguntia, Maguncia, Moguntia, Mo-
gontia, Maguntinensis civ.; Maience,
Mens 108. 116, 5. 131, 15. 133, 1.
138, 25. 221, 1. 241—245. 280, 2.
350, 35. 354, 5. 364, 45. 368, 5. 394, 30.
524, 40. 592, 30. 617, 5. 709, 1. — Ma-
guntial, Moguntini, Moguntini, Magun-
tinenes 73, 10. 108, 40. 242, 15. 243.
— Moguntina provincia 759, 30; Ma-
guntinense territorium 523, 40; eccl.
108, 35. 238. 245—248. 596, 30; mo-
nasterium 239, 1. 246, 25; monasterium
maius 242, 20; e. cl. et monast.:
S. Albani, S. Jacobi, S. Mariae ad
Gradus, S. Martini, S. Petri; con-
cilium 650, 20. 689, 45. 694, 40; sedes
710, 40; pontificatus, episcopatus 341.
245, 40; archiep. 129, 45. 130, 30.
132, 30. 174, 5. 247, 10. 377, 40. 475, 5.
480, 40. 681, 45. 689, 5. 690, 40. 727, 30.
731, 30. 779, 30; eccl. p.: Martinus,
Bonifacius, Luitpertus, Sanderoldus,
Hatto I, Fridericus, Willigans, Aribi,

Lutpoldus, Sigefridus I, Henricus I,
Arnoldus, Rudolfus, Conradus I,
Christianus I, Sifridus II, Sifridus III,
Christianus II, Gerhardus I, Wera-
herius, Henricus II, Gerhardus II,
Henricus III, Johannes; capitulum
245, 10; curia 220, 5; camerarius
241, 30; mon.: Speciosus; murus
245, 15; fossa 244, 5. 245, 15.
Mahaut v. Mathildia.
Mahorus, Mahius, Mahiens, Mahius,
Mahius v. Mattheus.
Maience v. Maguntia.
Mayeracker, Udalricus villicus Pote-
nack.
de Mayinga: Romungus.
Maikes v. Mecha.
Mainfrois v. Manfridus.
Maignoldus v. Mangoldus.
Majores (sunt Praedicatores) fr. Lubic.
491.
de Saint-Maisent dom. 435, 10; uxor:
St. Balduin de Torchy.
Malaberga v. Amalaberga.
S. Malachias archiep. Hibern. 98, 25.
530, 45.
de Malaunot, Malanoit domina 444, 30.
Malbodiensis, Malbodium; Mauburge,
opp. et monast., Maubeyge 46, 35.
167, 10. 392, 35. 398, 25. 421, 45.
424, 16. 446, 25; abbat.: S. Alde-
gundis, S. Aldeudrudis, S. Maldaberta.
Malhuison monast. dioec. Paris. 457, 1.
S. Maldaberta v. Madalberga.
de Maldinghem, Maldenghem, Malden-
ghem, Maldegem: Ernous, Philippus,
Petrus, Theodericus abbas S. Bavonis
Gandav.
Male villa prope Brugge 608, 35; de
Male dictus Ludovicus III. comes
Flandr.
Malch-Said soldanus Babylon, St.
Bibarsi, 466, 35.
de Malevia, Malica: Clementis.
Malgus villa, Malicis 488, 30. 491, 5.
Malmundarium, Malmundarium, Mal-
mundariense monast., Malmedy 13, 15.
49, 30. 79, 15; eccl.: S. Petri; abb.:
Papolenus, Sigolinus, Goduinus.
Malonia monast., Maloniensis eccl. SS.
Mariae et Petri et Bertini, Malogne
34, 10. 51. 104, 40. 105, 30. 106, 20.
130, 40; abbas: Udo.
de Malre, Malderen: Johannes II. abbas
Villar.
Mamiricensis (?) archiep.: Folcardus.
Manasses abbas S. Winnoc Berg. mon.
Virdun. 783, 50. 784.
Manasses Robertus comes Ghisa. v.
Robertus.
Manasses III. comes de Regietete 114, 30.
117, 5. 139, 25. 141, 1. 162, 35; fil.:
Clementis.
Mannesier comes de Relet 430, 40;
fil.: Marie.
de Mandels, Walthus v. de Cruce.
Mandere: Grossen-Mahner 773, 30.
723, 40. 724, 30. 725. 727. 736, 40.
731, 10. 733, 40; Mandere Minor
729, 40; de M.: Johannes covevurus
Stederburg, Bertoldus.
Manrkins de Ziezels, homo Karoli
com. Flandr. 442.
Manfredus, Manfridus, Meinfridus, Me-
nfredus, Menfridus, Mainfrois, rex
Sicil., dux Apul., princeps Capuae,
St. Frideric II. imp. 365. 459. 460.
544, 45. 545. 690, 45. 699, 45. 706, 15.
706. 755, 20. 848, 40. 852. 855, 30.
Mango magus chasa Tartar. 649, 35.
850, 1.

Mangoldus, Manegoldus, Maignoldus.
Mangoldus episc. Patav., abbas Cremifan.,
mon. S. Geardi 673, 1. 677, 60. 633, 16.
634. 641, 5. 650. 658. 664, 50. 672.
Maignoldus comes Hojensis 51, 40;
uxor: Gella.
Le Mans v. Cenomans.
de Mansinghe miles 511, 25; de Man-
singe: Nicholaus, Johannes.
S. Mansueti monast. Tullense 276;
abb.: Stephanus, Willermus.
S. Mansuetus episc. Tull. 276, 5.
Mantara v. Mantara.
Mantos castrum, Mantel 833, 40.
Mantus 24, 45.
Manuel, Emanuelis, imp. 107. 664, 45.
815, 25.
Mara 2. v. Marcha.
Marburg, Martburg, Marburch, Mar-
porch, civ. et castrum, Marburg
134, 50. 319. 701, 10—703; eccl.:
S. Elisabeth; hospitalis. 319. 701.
702, 6; de M.: Conradus mag.
S. Marcellinus 762, 25.
Marcellinus papa 637, 20. 653, 10.
Marcellus papa 637, 25.
S. Marcellus episc. Tungr. et Trever.
18. 19, 1. 23, 25.
Marcha, Mara 2., March 363, 40. 708, 40.
Marchia, la Marche 436, 15; com.:
Hugo X, Hugo XI, Hughes XII.
Marchia (Brandenburg) 477, 40. 478.
481. 482, 30. 486.
Marchiliacum monast. monial., Marcity
797, 30. 798, 40.
Marchlandt 657, 50; comes: Otto.
Marchveld 708, 45.
Marchienis, Marchianense, Marchianense
monast., Marchiennes 398, 40. 751, 30.
759, 1. 783, 40. 825, 45. 826, 1; abbas:
Symon.
Marcianus, Martianus, imp. 24, 30.
692, 10.
Marcomani 618, 10. 659, 25.
Marcomirus, Marchomerus, Marcomeius,
dux (vel rex) Franc. 387, 5. 392, 15.
400, 15. 406, 1. 413, 35. 582, 20; fil.:
Pharamundus.
S. Marcus 617. 638, 40. 644, 35. 652, 10.
Marcus papa 637, 25.
Marcus Vassor presb. Morin. 746, 15.
Mardige villa, Mardey (?) 499, 25.
Marg. Domus-maria, Eglise de la Mer
254, 30. 289; eccl.: S. Trinitatis.
Marg Jacus Alsat. 259, 5.
Margareta, Margaretha, Margareta;
Marguerite, Margherita.
S. Margaretae parochia S. Andomarj
807, 10; curatus 755, 30. 854.
S. Margaretae capella Percae 632, 25.
Marguerite abbat. Messin, St. Balduin III.
de Creki, 434, 15.
Margareta abbat. Vallis-ducia, St. Hein-
rici II. ducis Brabant., 390, 25. 396, 40.
404, 1. 410, 25. 427, 5.
Margareta Holtmecher priorissa Steder-
burg. 728.
Margareta de Barem priorissa Steder-
burg. 732, 25.
Margareta de Peyne monial. Stederburg.
732.
Margareta, uxor I. Heinr. (VII) regis
Rom., 2. Otackari II. regis Bohe-
miae, 121, 15. 302, 25. 362. 363.
665, 25.
Margareta, St. Johannis I. ducis Brabant.,
uxor Henrici VII. imp. 397, 40. 411, 15.
412, 40. 576, 40.

- Margaretha, fil. Ludovici VII. regis Franc., uxor 1. Henrici, filii Henrici II. regis Angl., 2. Belae III. regis Ungar., 534 n. 13.
- Margaretha, fil. Ieronimi princ. Rugian., uxor Erici, filii Abel regis Danorum, 473 n. 12.
- Margareta, uxor Ludovici IX. regis Franc., 305, 23. 329. 404, 40. 453. 455, 45. 462, 30.
- Margareta, fil. Erchembaldi de Bourbon, uxor Theobaldi I. regis Navarrae, 454, 15.
- Margareta, fil. Henrici II. com. Limburg., uxor Godefridi III. ducis Brabant., 390. 396, 20. 409. 426, 35. 534, 1.
- Margareta, fil. Ludovici IX. regis Franc., uxor 1. Iohannis I. ducis Brabant., 397, 40. 398. 404, 40. 410, 35. 411, 10. 426, 5. 544, 35. 576 n. 7.
- Margareta, fil. Guidonis com. Flandr., uxor 2. Iohannis I. ducis Brabant., 397, 40. 411, 15. 413, 25. 426, 5. 546, 1. 575 n. 3. 576, 35.
- Margareta, fil. Eduardi I. regis Angl., uxor Iohannis II. ducis Brabant., 397. 413, 25. 546, 30. 576 n. 8.
- Margareta, fil. Philippi II. ducis Burgund., 583, 30.
- Margareta, fil. Friderici II. imp., uxor Alberti Isogr. Turing., 620, 58. 700, 15. 703. 706. 707, 1. 713, 5.
- Margareta I. comit. Flandr., fil. Theodorici com., uxor Balduini V. com. Hannon., 140. 420, 25. 444, 45. 534. 536, 5. 538, 1. 574. 582, 50. 799, 20. 808. 814, 25. 819.
- Margareta II. comit. Flandr., et Hannon., fil. Balduini IX. com., uxor 1. Burchardi de Avenis, 2. Wilhelmi de Domprio, 448, 50. 449. 461. 538, 5. 543, 15. 544. 574, 50. 575, 20. 583, 1. 705, 10. 755. 824, 1. 844. 847. 849, 1. 850, 30. 859. 860, 1.
- Margareta III. comit. Flandr., uxor Philippi II. ducis Burgund., 583, 30.
- Margareta, fil. Henrici I. ducis Brabant., uxor Gerhardi III. com. Gelfr., 390 n. 7. 396, 25. 403, 25. 409, 35.
- Margareta, fil. Guidonis com. Flandr., uxor Rainaldi com. Gelfr., 651 n. 7.
- Margareta, uxor Hermann I. com. de Hinnberga, 390, 15.
- Margareta, uxor Wilhelmi IV. com. Juliae, 390 n. 9.
- Margareta, fil. Henrici com. de Bar, uxor Henrici III. com. Lucelburg, 439, 45.
- Marguerite, fil. com. de Montfort, uxor Iohannis III. com. de Soissons, 437, 1.
- Margareta, fil. Petri com. Aufisiodor., uxor Henrici com. de Vienna, 125, 10. 455, 45.
- Margareta regina de Salenike, uxor Nicholai, filii Wilhelmi IV. castellani S. Audomari, 432, 40.
- Marguerite comit. de Blois, uxor Walteri de Avennes, 428, 30.
- Margherite, fil. Ottonis II. com. Gelfr., uxor Engerrandi IV. de Couchi, 439, 35.
- Marguerite, fil. Wilhelmi IV. castellani S. Audomari, uxor Balduini II. de Creky, 434, 45.
- Marguerite, fil. Philippi de Creky, uxor 1. Walteri de Chystelle, 2. Iacobi de Harchicourt, 3. Walonis de Bourc, 4. Ottonis de Trasnigne, 435, 5.
- Marguerite, fil. Alardi de Antoin, uxor Wilhelmi de Craumes, 434, 15.
- Marguerite, fil. Wilhelmi Boutery, uxor 1. Bernardi de Marquet, 2. Wilhelmi de Pais, 435, 20.
- Margherite, fil. vicedom. de Pikegni, uxor Thomae II. de Vrevis, 439, 35.
- Margaretha Göttingerin 604, 40.
- S. Mariae ordo Theutonicorum s. Theutonic.
- (S. Mariae), Nostre-Dame eccl. d'Almerice 422, 10.
- SS. Mariae et Petri eccl. Almensis 130, 40.
- SS. Mariae et Georgii et Odae eccl. Aman. 130, 45.
- S. Mariae eccl. Aquisgran. 32, 45. 48. 57, 50. 61, 45. 119, 5. 135, 1. 399, 1. 522, 5.
- S. Mariae (postea S. Audomari) monast. Sithiense 748, 15. 760.
- S. Mariae monast. Belis.
- S. Mariae eccl. Berchem 273, 25.
- S. Mariae capella Bertiniana 803. 806, 10.
- S. Mariae eccl. Bolon. 628, 45.
- S. Mariae de Boseo mon. Milo II. episc. Morin.
- S. Mariae (postea S. Donatiani) capella Brug. 768. 773, 15.
- S. Mariae de Calesto eccl. rector Balduinus.
- S. Mariae eccl. Calmoslaei.
- S. Mariae eccl. Camerae. 522, 35.
- S. Mariae eccl. Capremont. 57, 50.
- SS. Mariae et Hadelini eccl. Cellensis 130, 50.
- S. Mariae eccl. Cennae. 130, 50.
- S. Mariae monast. Claramarisci.
- S. Mariae monast. monial. Colon. 393, 15. 399, 5.
- S. Mariae capella Cremifan. 630, 25. 632, 25. 634. 672, 25. 677, 10. 678, 10.
- S. Mariae eccl. Deodat. 261, 10.
- S. Mariae eccl. Dionant. 29. 130, 50.
- S. Mariae monast. Dunense, *Ter Duya* 561, 20. 752, 15. 753, 1. 757. 800. Dunencium abbas 800, 40; abbas: Ligertius; Fulco; S. Robertus. — Duniensis candelis 788, 30.
- S. Mariae eccl. Eichstet. 594. 602, 40.
- SS. Mariae et Reinilae et Herlendis eccl. Ekensis 130, 45.
- S. Mariae eccl. de Flemasia 51, 10.
- S. Mariae monast. Graveriae dictum Insula S. Mariae 126, 1.
- S. Mariae eccl. Hasteriensis 182, 45.
- S. Mariae eccl. Hardenborch 583, 20.
- S. Mariae eccl. Herstall, 130, 5.
- S. Mariae capella Hierosolym. 796, 5.
- SS. Mariae et Doniciani eccl. Hoyensis 17. 25, 25. — 27, 1. 61, 5. 76, 10. 78. 79, 1. 83, 15. 90, 30. 104, 25. 130, 45. 131, 20; abbas: Bozo.
- S. Mariae eccl. de Iuncia 119, 10. 134, 5.
- S. Mariae eccl. Laudun. 789, 5.
- SS. Mariae et Lamberti eccl. Leod. p. S. Lamberti eccl.
- S. Mariae monast. Liezekeas 482, 40. 483, 10. 484; praepos.: Lambertus, Wilmarus.
- SS. Mariae et Bartholomei capella et altare Lubic. 491; plebs a.: Iohannes de Bochole.
- S. Mariae monast. Magdeburg. ord. Praemonstrat. 481, 5. 484, 40; praepos.: Wigerus; canon.: Sifridus.
- SS. Mariae et Petri et Bertulini eccl. Malon.
- SS. Mariae et Rumoldi eccl. Mechlin. 130, 50.
- SS. Mariae et Severi eccl. Messensis 130, 50.
- S. Mariae eccl. Mervavile 327, 35.
- S. Mariae ad Gradus Mogunt. canonici 244, 10.
- S. Mariae eccl. Namur. 130, 50. 133, 40.
- SS. Mariae et Martini eccl. Orpion. 129, 30.
- S. Mariae eccl. Paris. 819, 15. 842, 30.
- S. Mariae eccl. Rasted. 502, 5.
- S. Mariae eccl. Rem. 390, 5. 399, 15. 409, 25; praepos.: Thomas.
- SS. Mariae et Gabrielis eccl. Rodensis.
- S. Mariae Maioris eccl. Rom. 711, 40. 835, 15.
- S. Mariae Novae lit. Rom. 599, 40; card. diacon.: Petrus dictus Bellifortis.
- S. Mariae in Porticu tit. Rom. 826, 5; card. diacon.: Guala.
- S. Mariae de Via-lata tit. Rom. card. diacon.: Petrus.
- S. Mariae eccl. Rovorae 63, 25.
- SS. Mariae et Feliciae eccl. Scelains 111, 40.
- S. Mariae eccl. Senoniensis 259, 25. 284, 40. 312, 45. 315, 30. 347, 35.
- S. Mariae eccl. Silvanect. 816, 30.
- S. Mariae eccl. Taruann. 793, 1.
- S. Mariae Tornae. canon.: Gilles.
- S. Mariae eccl. Traiect. 27, 25. 41, 15.
- S. Mariae Altum monast. in Tronchinto p. Altum monast.
- S. Mariae eccl. S. Trudon. 69.
- S. Mariae eccl. Tungrensia 17. 19. 20, 10. 30, 15. 151, 20. 410, 5.
- SS. Mariae et Theodardi eccl. Tudin. 130, 50.
- S. Mariae monast. monial. de Turne 60, 45; abbat.: S. Benedicta.
- S. Mariae de Vertois prioratus 60, 40.
- S. Mariae eccl. Virduq. 407, 45.
- S. Mariae monast. Watinense.
- S. Mariae hospitale Bilocae (Gandav.) 570, 10.
- S. Mariae oratoria Galliae 529, 1.
- S. Mariae oratorium Suesion. 529, 5.
- S. Mariae chorus eccl. Eichstet. 601, 15. 609, 25.
- S. Mariae chorus eccl. S. Lamberti Leod. 94, 30.
- S. Mariae altare Acherici 274, 30.
- S. Mariae altare monast. S. Bavonis Gandav. 568; crypta 571, 50.
- S. Mariae altare Cremifan. 614, 35. 673, 1.
- SS. Mariae et Lamberti altare eccl. S. Lamberti Leod. 92, 45. 105, 50. 110, 45. 111.
- S. Mariae altare eccl. S. Laurentii Leod. 70, 35.
- S. Mariae altare maius Mervavile 327, 35.
- S. Maria 25, 30. 61, 5. 76, 40. 77, 5. 78, 30. 81, 45. 103. 112, 45. 116, 50. 125, 10. 180, 50. 183. 208, 15. 226. 227, 5. 632. 637, 35. 651, 40. 654, 15. 685. 694, 35. 695, 10. 766, 1. 894. 805, 5. 815. 816, 30; S. Mariae imago 791.
- S. Mariae Egiptiacae vita 503, 10.
- S. Mariae Magdalensae eccl. in Castris monte 98, 25.
- S. Mariae Magdalensae eccl. Clari-moguntis 286, 30. 288, 25.
- S. Mariae Magdalensae monast. Virduq. 61, 25. 64, 1.
- S. Maria Magdalena 98. 220, 35.
- de S. Magdalena sorores 358, 5.
- S. Maria de Oegnica 118, 20. 640; tumulus 199, 1.
- Maria abbat. Cantuar. (*Rumsey*), fil. Stephanus regis Angl., uxor Mathei com. Bolon., 420, 35. 444. 445, 15. 534. 536, 40.
- Maria abbat. Finensis, fil. Wilhelmi de Dompno-Petra, 574 n. 5. 844, 15.
- Maria, fil. Henrici I. ducis Brabant.,

- uxor Ottonis IV. imp., 116, 15, 118, 50, 187, 20, 190, 1, 207 n. 5, 390, 10, 396, 403, 25, 409, 35, 410, 20, 426, 45, 449, 30, 452, 20, 540, 25.
- Maria, Irene, fil. Isaac imp. Constantinop., uxor Philippi regis Rom., 116, 15, 396, 35, 427, 1.
- Maria ducissa Burgund., uxor Maximiliani I. imp., 583, 35.
- Maria, uxor 1. Henrici regis Rom., 2. Willelmi com. Flandr., & Beatricis.
- Maria, uxor Balduini I. imp. Constantinop. IX. com. Flandr., 449, 40, 449, 538, s. 574, 45, 822, 40, 824.
- (Maria), uxor Balduini II. imp. Constantinop., comit. Namuc., 850, 860, s.
- Maria, uxor Philippi II. regis Franc., v. Agnes.
- Maria, fil. Henrici III. ducis Burgund., uxor 2. Philippi III. regis Franc., 391, s. 397, 404, 410, 30, 426, 1, 465, 15, 467, 545, 576, 25, 836, 15.
- Maria, uxor Karoli IV. regis Franc., 397, 45.
- Marie, fil. Engerrandi III. de Couchi, 1. uxor Alexandri II. regis Scotiae, 2. Iohannis de Acre, 439, 25.
- Maria, fil. Henrici II. ducis Brabant., uxor Ludovici II. ducis Bavar., 363 n. 3, 390, 30, 396, 35, 404, 1, 410, 25, 427, s.
- Maria, fil. Philippi II. regis Franc., uxor 1. Philippi I. com. Namuc., 2. Henrici I. ducis Brabant., 179, 390, 20, 396, 30, 398, 1, 403, 25, 409, 35, 410, 20, (falso Marguerite 426, 50), 443, 10, 539, 25, 541, 25, 820, 10, 822, 10, 830, 20.
- Maria, fil. Philippi regis Rom., uxor 1. Henrici II. ducis Brabant., 390, 396, 403, 25, 404, 1, 410, 20, 427, 1, 542, 40, 576 n. 3.
- Maria, uxor Iohannis III. ducis Brabant., 397, 45.
- Marie, fil. regis Scotiae, uxor Eustacii III. com. Bolon., 430, 35.
- Marie (Aelia?), fil. Rudolphi com. Augustis, uxor Alfonsi com. de Briceane, 425, 30.
- Maria, uxor 1. Willelmi com. Iuliac, 2. Simonis dom. de Castello-Villico, 575 n. 5.
- Marie, fil. Arnolphi de Audeharde, uxor Godefridi com. Lotan., 430, 1.
- Marie, fil. Walteri de Avennes, uxor Hugonis V. com. S. Pauli, 428, 30.
- Maria, fil. Iohannis I. ducis Brabant., uxor Amadeti V. com. Sabaudiae, sponsa com. Clevensis, 397, 40, 411, 15, 576, 40.
- Maria, fil. Alardi de Cuxal, uxor Iohannis com. de Soissons, 436.
- Marie, fil. Iohannis de Chaysoy, uxor Hugonis de Antoing, 433, 35.
- Marie, fil. Iohannis de Barbenchon, uxor Roberti de Aste, 437, 40.
- Marie, fil. Hugonis de Antoing, uxor Iohannis de Barbenchon, 433, 50, 436, 437, 30.
- Maria, fil. Willelmi XI. com. de Auvergne, uxor Walteri Bertaut II., 431, 20.
- Marie, fil. Walteri de Thorote, uxor Alardi de Briefueck, 433, 40.
- Marie, fil. Michaelis II. de Harnes, uxor Ernolphi de Chiossing, 433, 30.
- Marie, fil. Manassis com. de Reteate, uxor Walteri de Engheim, 430, 40.
- Maria, fil. Ernolphi de Marjaigne, uxor Iohannis Bertaut de Gramines, 424, 35.
- Marie, fil. Jacobus de Avennes, uxor Henrici com. de Grantprie, 429, 35, 431, 30.
- Maria de Gravio 210, 35.
- Maria, fil. Gillonis le Bruns, uxor Thomas de Mortaigne, 424, 22.
- Marie, fil. Eustacii de Scouffans, uxor 1. Iohannis de Mortaigne, 2. Iohannis de Harnes, 424, 25, 433, 10.
- Marie, fil. Iohannis de Adenarde, uxor 1. Godefridi de Peruwes, 2. Iohannis de Falleui, 437, 10.
- Marie, fil. Alardi de Antoing, uxor Philippi de Prouy, 434, 10.
- Marie, fil. Iohannis III. com. de Soissons, uxor Hugonis de Scouffans, 437, s.
- Marie, fil. castellani Gandav., uxor Gerardi II. de Solenghien, 430, 40.
- Marie (Aelia?), fil. Thomae II. de Yvevin, uxor Walteri de Tourothe, 439, 40.
- Maria, soror Iohannis de Monte-sancti-Wiberti cantoribus Villar., 214, 1.
- Marianus Scotus chronographus 523, 40, 524, 20, 525, 15.
- Marianus mercator 86, s.
- Maril, Maximus, Secundus.
- Marinus I. papa 50, 20.
- Marinus III. papa 53, 1.
- Marinus Sanuto 759, 1.
- Marketa, Merleta, monast. monial., Marquette 840, s. 844, s. 846, 35.
- Marlange villa, Marlayne 202, 10; de Marlayne silva 218, 10.
- de Marle dom. Thumas.
- Marlei villa, Marles 302, 35.
- de Marli, Marly: Werl.
- de Maris, Marilis: Henricus prior Villar.
- Marochil, Marchil strictum 824, s. 828, 30, 855, 10.
- Marquardus, Marquardus, de Hagel episc. Eichstet. 592—595, 45.
- Marquardus abbas Glunice 665, 40, 672, 50.
- Marquardus de Rennows 488, 35.
- Marquardus Loter civis Eichstet 600, 40.
- Marquardus Lydwachey (rel Lydwather) 604.
- Mars 663.
- Marsal 308, 309, 35; de M. Sibilla beguina.
- Marselle v. Massilia.
- Martha 233, 10.
- Martialis episc. Lemovic. 15, 35.
- Martis porta Rem. 164.
- S. Martini mons prope Leodium 54, s.
- Martini-villa eccl. 273, 45.
- S. Martini basilica Bertiniana 763, 834, 20.
- S. Martini in Insula eccl. Bertiniana 763.
- S. Martini eccl. Heckerghem 570, 10.
- S. Martini eccl. Laudun. 527, 35; abbas: Wakerus; canon. Albertus (papa Gregorius VIII).
- S. Martini eccl. Mogunt. 247, s.
- S. Martini in Publico monte Leod. eccl. 55, 58, 59, 23, 63, 10, 67, 65, 75, 15, 99.
- S. Martini eccl. Ruthis 56, 57, 1.
- S. Martini monast. Turon. 768, 50; abbas: Fridigisus.
- S. Martini eccl. Ultraject. 66, 40.
- S. Martini eccl. Viti 130, 25.
- S. Martini eccl. Ypre. 817, 40; canonici 833, 10.
- S. Martini oratorium iuxta Cumberch 261, s.
- S. Martini oratorium Malmundar. 35, 1.
- S. Martini altare Mogunt. 240, 15.
- S. Martini altare monast. Rasted. 505, 20.
- Martinus I. papa 30, 25, 31, 30—33, 10, 564, 25—566, 15, 572, 35, 625, 35, 648, 35, 660, 1.
- Martinus III. papa 694, 20.
- Martinus IV. papa, Symon card. presb. de S. Ceciliae 397, 25, 561, 35. (III. computatur 687, s. 708, 26, 710, 35, 755, 20), 860, 45—862.
- Martinus V. papa 608, 677, 30.
- Martinus episc. Magunt. 21.
- S. Martinus episc. Tungr. 19, 23, 36.
- S. Martinus, Martynus, episc. Turon. 19, 1, 23, 31, 10, 36, s. 49, 30, 54, 55, 126, s. 529, 626, 45, 643, 35, 653, 655, 55, 661, 10, 763, 15, 768, 15; S. Martini corpus 669, 1; vita 669, 675, 20.
- Martinus I. abbas Cremisan. 633, 1, 671, 35.
- Martinus Pothaymer II. abbas Cremisan, baro 677, 15.
- Martinus II. abbas S. Vedasti 841 n. 7.
- Martinus de Hoyo abbas Villar. 217.
- Martinus canon. Brandenburg. 483, s.
- Martinus capellanus Sekor. 635, 30, 673, 25.
- Martinus Oppav. fr. ord. Praedic. 561, 10; chronica 675, 45.
- Martinus de Eyl 607, 25.
- Martinus miles 732, 40, 734, 20; filii Ludolfus.
- de Martyribus fr. 358, 15.
- de Maruel, Moruel, dom. Bernart, Estevenes, Huon.
- de Marvili: Wakerus II. episc. Tornac. Maschina v. Mechlinia.
- Mascon, Mcon 425, 20; comes: Iohannes; comit. Alisia.
- Maslines v. Mechlinia.
- Massilia; Marseille 449, 50, 459, 35, 824, 846, 40; abbas: Bernhardus.
- Massora v. Lamassora.
- de Materne: Arnulphus.
- S. Materii altare eccl. S. Lamberti Leod. 122, 15.
- S. Maternus episc. Trever. et Tungr. 14, 15, 45, 16—19, s. 20, 35, 23, 50, 25, 79, 1, 68, 100, 25, 126, 65, 129, 30.
- Mathias de Modya, pater Machabeorum, 231, 20.
- Matheus, Matheus, Mattheus, Maherus; Mathies, Mahles, Mahle, Mathias.
- Sanctus Matheus in Britannia, St. Math 864, 20.
- S. Mathei eccl. Flores 90, 30.
- S. Mathei capella hospitalis Leod. 133, 15.
- Matheus Rubeus archidiacon. card. 712, s.
- Matheus legatus apost. 797, 25. (Matheus) episc. Amalft. 832, 1.
- Matheus Lambrecht episc. Brug. 745 n. 5.
- Maherus episc. Tull., praepos. S. Deodati 254, 40, 255—288; liber: Adledis, filii 286, 10.
- Matheus abbas Ninor., canon. Montis S. Martini 536, 45, 537, 550, 1, 554, 30.
- Matheus praepos. de Albo-monte 256, 15, 317.
- Matheus prior Senoniensis 336, 40.
- Matheus I. dux Lothar. 284 (ubi fr. Gerardi perperam appellatur). 283, 20; uxor: (Judith); filii: Symon II, Fridericus I.
- Matheus II. dux Lothar. 300, 15, 338, 40, 383; filii: Fridericus III.
- Matheus I. comes Bolon. 140, s. 390, 10, 403, 25, 409, 35, 420, 35, 426, 45, 444, 445, 534, 538, 40, 799, 20; uxor: Maria; filii: (Ida), Mathildis.
- Matheus de Blammut bellivus Henrici com. de Salmis 286.
- Matheus de Lothoringia (Fleurines) 651, s.

- Mahieu dom. de Medon 434, 30; uxor: *fil. Riffardi de Liere.*
- Matheus de Monte-Morencio, *fil. Burchardi*, 438, 15, 831, 8.
- Matheus Pictoul de Nivella 214, 8.
- S. Mathias apostolus 73, 45.
- Mathias rex Ungar. 678.
- Mathias, Mathel, Ludolfus civis Brunsvic.
- Mathildis, Mechtildis, Maghtildis, Matildis, Mechtildis; Mahaut, Mahaus, Mehaut, Mehaus.
- Mechtildis, *fil. Henrici I. regis Angl.*, uxor I. Henrici V. imp., 2. Godefridi com. Andegar., 474, 15, 527, 8, 533, 50.
- Mechtildis, uxor Adelberti I. regis Rom., *p. Elisabeth.*
- Mathildis, uxor Wilhelmi I. regis Angl., 80, 1, 382, 574, 25, 780, 45, 791, 1, 794, 35.
- Mehaus, *fil. Fulconis V. com. Andegar.*, sponsa Willelmi Adelingi, *filii Henrici I. regis Angl.*, 443, 20.
- Mehaus, *fil. Eustacii III. com. Bolon.*, uxor Stephani regis Angl., 420, 35. (*facto fil. Henrici I. com. Lovan.* 426, 20).
- Mathildis, *fil. Ludovici IV. regis Franc.*, uxor Conradi regis Burgund., 383, 384, 10.
- Mechtildis, *fil. Adulfi IV. Iohannis com. Holsat.*, uxor Abel regis Dan., 473.
- Mathildis, uxor Ludovici II. ducis Bavar., 709 n. 2, 711, 30.
- Mathildis, *fil. Mathel com. Bolon.*, uxor Henrici I. ducis Brabant., 140, 8, 390, 396, 25, 403, 25, 409, 35, 410, 20, 426, 45, 534, 40, 536, 40, 539, 15.
- Mechtildis, *fil. Conradi march. de Landesberch*, uxor Alberti II. march. Brandenburg., 477, 43, 478, 481.
- Mechtildis, *fil. Alberti II. march. Brandenburg.*, uxor Ottonis (Pueri) ducis Brunswic., 476, 30, 476, 15, 477, 45, 478, 10.
- Mechtildis, *fil. Ottonis III. march. Brandenburg.*, uxor Barnim I. ducis Pomeran., 479, 35, 480, 1, 482.
- Mechtildis, *fil. Iohannis I. march. Brandenburg.*, uxor Bolisai IV. ducis Pomeran., 479, 30.
- (Mathildis), uxor Henrici Leonis ducis Saxon. et Bavar., 116, 10.
- Mathildis marchisa Tusciae, *fil. Bonifacii*, 100, 85, 392, 45.
- Mechtildis, *fil. Ottonis ducis Brunswic.*, uxor Henrici II. Pinguis com. de Anahalt, abbat. Gernrodenensis 476.
- Mathildis, *fil. Henrici II. ducis Brabant.*, uxor I. Roberti I. com. Atrebat., 2. Guidonis II. com. S. Pauli, 390, 30, 396, 35, 404, 1, 410, 25, 427, 8, 428, 45, 452, 15, 456, 1.
- Mathildis, *fil. Lambertus I. com. Lovan.*, uxor Eustacii I. com. Polon., 383, 30, 389, 395, 35, 399, 10, 402, 10, 407, 30, 408, 20, 420, 30.
- Mathildis, *fil. Reginaldi de Dompno-Martino*, uxor I. Philippi Hirsuti com. Bolon., 2. Alfonsi, fr. Sancii II. regis Portugal., 440, 40, 459, 8, 532, 20, 540, 35.
- Mathilda comit. de Chartres 429, 40.
- Mehaus, *fil. Jacobi de Arvesnes*, uxor I. Ludovici IV. com. de Chyni, 2. Nicholai de Rumegni, 420, 25, 423, 25, 429, 45, 429.
- Mehaus dom. de Meun, uxor Roberti com. de Cortenai, 440, 30.
- Mathildis, uxor I. Baldulni III. com. Flandr., 2. Godefridi ducis de Henam, 574, 20. (*cum filia Conradi regis Burgund. confunditur* 383, 35, 384, 1).
- Mathildis, Terrasia, *fil. Alboni I. regis Portugal.*, uxor 2. Philippi com. Flandr., 140, 449, 15, 530 n. 12, 568, 25, 574, 45, 616, 35, 619, 45, 623, 629, 1, 833, 15; frater 140, 10.
- Mathildis, *fil. Roberti dom. Bethun.*, uxor I. Guidonis com. Flandr., 575, 630 n. 4, 651.
- (Mathildis) comit. de Tyeta, uxor Philippi, *filii Guidonis com. Flandr.*, 651, 10.
- Mathildis, uxor Ardufi com. Ghin., 778, 8.
- Matildis, *fil. Henrici I. ducis Brabant.*, uxor Florentii IV. com. Holland., 390, 15, 396, 25, 403, 25, 409, 35 (*ubi palatina comitissa Reul dicitur*) 426, 45.
- Mehaut comit. de Nevers, *fil. Petri II. com. Autisiodor.*, sponsa Philippi marchionis Namur., uxor I. Hervel de Gyent, 2. Petri de Saint-Venant et Lislere, 440, 444, 10, 447, 35, 443, 8.
- Mette (*Mechildis*), uxor (*Iohannis III?*) comit. Oldenburg., 512, 20.
- Mehaut, *fil. Goberti II. de Aspremont*, uxor Iohannis com. de Sallebruges, dom. de Commarcy, 430, 15.
- Mehaus, *fil. Willelmi VII. castellani S. Audomari*, uxor Balduini castellani de Biamont, 436, 1.
- Mehaus, *fil. Nicholai de Barbenchon*, uxor Walteri de Engiea, 430, 35, 437, 45.
- Mathildis, *fil. Gerardi I. de Ninove*, uxor Gerardi II. de Grimbergis et Ninove, 530, 15, 552, 25, 553, 5, 555.
- Mehaus, *fil. Ernoldi de Mortaigne*, uxor Iohannis castellani Insul., 424, 30.
- Mehaus, *fil. Goculni II. de Mons*, uxor I. Walteri de Ligne, 2. Walteri de Fontainea, 423, 1.
- Mehaus, *fil. Theodorici VI. com. de Cleves*, uxor Gerardi de Lucembourg, dom. de Durbuil, 426, 50.
- Mehaus, *fil. Guillelmi IV. castellani S. Audomari*, uxor adroc. Teruan., 432, 50, 433.
- Mehaut, *fil. com. de Reteeste*, uxor Thome I. de Vrevin, 439, 30.
- Mehaut, *fil. Henrici com. de La Roche*, uxor I. dom. de Walecourt, 2. Nicholai Plukius dom. de Arvesnes, 420, 20, 428, 15.
- Mehaus, *fil. Philippi de Ayre*, uxor Iohannis de Ypre dom. de Renenghes, 435, 438.
- Mechtildis Pruggeria Norimberg. 600, 35.
- Malse, Matze, castrum et monast., *Malsea* 622, 40, 623, 10, 640, 55.
- Maulberge v. Malhodium.
- Mauriclus, Maurittus; Meurisse.
- SS. Mauricli et sociorum eccl. *taxta Doodal*, 261, 10.
- S. Mauricli eccl. *prope Senoniense monast.*, 271, 50.
- S. Mauriclus 281, 40, 653, 10.
- Mauriclus canon. Brem., praepos. Wildehusen. 508.
- Mauritius canon. eccl. Leod. 93, 25.
- Mauriclus canon. eccl. Novi-monast. Hoyensis 75, 25, 76, 8.
- Mauriclus imp. 31, 35, 654, 25, 688, 25, 747, 35, 759, 15.
- Mauriclus I. comes Oldenburg. 505, 506, 512, 10; uxor Salome; *fil. Otto, Cristianus (II).*
- Meurisse dom. de Craon 431, 25; uxor: *fil. Walteri Bertaut II.*
- Mauritania 25, 1.
- (Maurocenus) patr. Constantinop. 300, 20, 831, 35.
- S. Maurontus de Duaco 398, 40.
- S. Mauri monast. monial. Yirdun. 61, 34, 64, 1.
- S. Maurus 637, 45, 654, 15, 688, 30.
- Maurus rex Britan. r. Notus.
- Mautara, Mautara, Mantara, villa *dioc. Patar.* 622, 10, 634, 10, 658, 30, 672, 25, 674, 20, 678, 30.
- Maxencius imp. 653, 15.
- Maximianus imp. 653, 10, 688, 1.
- S. Maximilianus archiep. Laureac. 617, 40, 620, 1, 640, 15, 644, 50, 653, 8.
- Maximilianus I. imp. 583, 35; uxor: *Maria; fil. Philippus.*
- S. Maximinus episc. Tunge. et Trever. 18, 30, 19, 21, 23, 25, 52, 45.
- Maximus Hercules imp. 653, 10.
- Maximus Marius 652, 30.
- May- v. Mal-
- Meceneses v. Messines.
- Mecha, Maiken, civ. 256, 25, 325, 326.
- Mechlinia, Mechlinia, Maschins; *Maslines*, Malianes, villa, *Mechein (Malines)* 105, 25, 126, 15, 235, 8; *Mechliniensis eccl.*; SS. Mariae et Rumoldi; de M., Maghlineasis; Radardus abbas Villar.; dom. (advoc.): *Walterus Bertaut.*
- Mechtildis v. Mathildis.
- Meckenloch r. Nydera-Meckenloch.
- S. Medardi monast. Suecion. 393, 25.
- S. Medardus episc. 659, 45.
- Medelicum v. Medicum.
- Media 850, 1.
- Medianum - monasterium, Medianense monasterium, Medium-monasterium, *Moyen-moutier* 253, 254, 259, 8, 262 - 268, 273 - 275, 280, 284, 15, 286, 40, 336, 45; oratoria: S. Gregorii, S. Iohannis; domus hospitium 267; abbas 254, 15; abb. Fortunatus, Pippinus, Adelbertus, Nicolaus, Alexander; fratres 337, 35.
- Mediolanum, Mediolanum, Mediolanensis civ.; *Melans* 76, 45, 104, 107, 108, 8, 291, 10, 303, 15, 326, 327, 354, 35, 356, 45, 459, 30, 475, 535, 1, 544, 15, 617, 8, 690, 10, 698, 804, 25, 843, 45; *Metapora dicta* 107, 30. - *Mediolanense*, *Mediolanensis* populus 107, 30, 108, 1, 475, 25, 534, 40, 843, 20; *dioc.* 655, 40; *eccl.*; S. Eustorgii, S. Petri; episc. S. Eustorgius, S. Ambrosius; *potestas* 303, 20; *Mediolanensis S. Petrus; porta Romana.*
- Mediomatricum v. Mettis.
- Mediterraneum mare 618, 35, 652, 35.
- Medius-ricus, *Meyen-Vic* 259, 35, 327, 45.
- Medlich, *Moedling* 359, 20.
- Medicum, Medelicum, Medlicha, *Medlicense monast.*, *Melk* 621, 45, 632, 30, 657, 30, 661, 60, 662, 664, 30, 669, 50, 676, 1.
- de Medon dom.: Mahieu.
- Meffiensis eccl. v. Maffia.
- Megersheim eccl. 592, 20.
- Meginpoldus praepos. Ebersperg. 670, 30.
- Mehaut v. Mathildis.
- Meinhart v. Mijenhart.
- Meyneco de Blegenstedt 727, 1.
- de Meynem: Hermannus Goscke.
- de Meinersem, Meynersem, nobiles 725, 45, 727, 8, 729, 45; de M.: Burchardus.
- Meinfridus v. Munfredus.
- Meynardus episc. Halberstad. 486, 10.
- Meynardus, Meynardus, episc. Halberstad. 478, 481.
- Meinolverode, Melverode, villa Stederburg. 721, 25, 728; *eccl.*: S. Nicholai.

Meinricus; Myricus, abbas Rasted. 504, 505, 507, 40.
 Meinricus de Lapidæ præbend. Lubic. 493, 45.
 Meinricus rusticus Steding. 508, 50.
 Meins, Meinz, villa, *Meysse* 530, 40, 532, 20.
 Melani v. Mediolanum.
 Melbodium v. Melbodium.
 de Melbroec, *Melbroeck*, abbas Henricus.
 Melchinhof rex Balduc, fil. Saphadini, 536, 25.
 Melchisedech 68, 40.
 Melchisedes papa 637, 25.
 Meldensis, *Meus*, episcopus 761, 20; episc. S. Pharo. — Meldensis pont 789, 25.
 Meldert monast. 393, 85.
 Meleun, *Melva*, monast. monial. 465, 5. — de M. vicecomes 459; de Mele- Juno: Guillelmus.
 Melchalius soldanus, fil. Saphadini, 536, 25.
 de Melencia: Balduinus.
 Melente, *Malents* 490, 20, 491, 5.
 Melissens, uxor Fulconis regis Hierosolym., V. com. Andegar., 445, 35.
 Melisent, fil. dom. de Venduel, uxor Gerardi de La Flamengherie, 432, 10.
 Melle villa Gandav. 588, 15.
 de Mello; Drogo.
 Melverode v. Meigolverode.
 S. Memelia, uxor Einja, 19, 60.
 S. Memmii eccl. Dionant. 131, 20.
 Memmii episc. Catalaun. 15, 35.
 Mempiscus pagus 757, 15.
 Menapi 757, 10; Menalpes 140, 20.
 Mendicantium ordinis 673, 45.
 Mendocius fil. 135, 10.
 Menfridus v. Manfridus.
 de Mentenay prior; Ludovicus Dongules.
 Mera lacus 897, 25, 829, 5.
 Merania, Mirania, de Meran (de Durendon 536, 5), duces: Bertholdus V. (Otto I).
 Meravile v. Mervavile.
 Merbece, *Meerbeke* 398, 50.
 Merbiensis Thomas canon. S. Lambertii Leod.
 de Mercatellis: Raphael abbas S. Petri Audentburg.
 de Mercele: Willekinus abbas Rasted. et S. Pauli Brem.
 Merchten monast., *Merchem* 526, 20.
 Mercurius 560, 35, 565, 20, 693, 35.
 S. Mercurius mart. 302, 30.
 Mercurius episc. Suesion. 21, 10.
 Merchoh silva pag. Gandav. 564, 10.
 de Merena: Hildebrandus episc. Eichstet.
 Merendum, *Meerendro* 555, 40.
 Merheln 50, 60.
 Merleta v. Marketa.
 Merk. Mere, villa, *Merk* 751, 5, 777, 636, 5; Merk terra 775, 45, 778, 23; partes 658, 1; Merkenius Willelmus abbas S. Bertini.
 Merlecia domicella Nivell. 210, 50.
 Merlemont castrum 105, 20.
 Merlini propheta 535, 30, 535, 1.
 de Merlre, *Merlyre*: Hugo presb.
 de Merlo: Guillaumes, Drinet, Foubars, Guys.
 Meroveus, Merovius, rex Franc. 367, 5, 392, 15, 400, 20, 406, 5, 413, 35, 582, 20; fil. Hildricus I.

Meroveus, fil. Childeric (fractus Chilperici I) regis Franc., 362, 5.
 Meroveus, fil. Theoderici II. regis Franc., 382, 10.
 Merovingi, Merovinga prosapia 25, 1, 367, 40, 15.
 Mersce, *Meersen*, eccl. S. Bartholomel.
 Merseburg, Merseburg 480, 10, 482, 30, 715, 30; Moresburgensis episc.: Albinus.
 Mervavile, Mervavile, villa 327, 35; eccl.: S. Mariae; prioratus 327, 30; prior: Rennerus.
 Mesecho III, dux Polon. 476, 20; fil.: Iutta.
 Mesia v. Moesia.
 Mesopotamia 818, 35, 850, 1.
 Messana 862, 45. — Massanenses 862, 40.
 Messines, Messinense monast. 751, 40, 782; Mecenenses abbat.: Ogiera, Sibilla (fractus Gertrudis), Agnes, Marguerite; de M. Gerardus.
 Metapora v. Mediolanum.
 Meten monast., *Mellen* 677, 20.
 Methin villa 105, 25.
 de Metrenes: Ysangrinus.
 Mette v. Mathildis.
 Mettis, Metis; Mettensis, Metensis, Mediomatricum, Mediomatrix, Mediomatricensis urbs 15, 21, 10 — 24, 35, 33, 15, 49, 269, 30 — 271, 276, 18, 280, 10, 282, 35, 311, 20, 312, 20, 318, 20, 339, 50, 345, 25, 394, 10, 525, 20. — Mettenses, Metenses 22, 25, 217, 45, 254, 35, 276, 283, 1, 284, 40, 340, 1, 344, 15; eccl. 51, 10, 100, 20, 120, 121; eccl. et monast.: S. Arnulfus, S. Clementis, S. Hilarii, S. Petri, S. Stephani, S. Vincentii; dioec. 52, 35, 121, 1; parochia 130, 35; sedes 282, 40, 339, 30; episcopatus, episcopium 279, 5, 308, 25, 312, 20, 339, 344, 35; episc. 118, 1, 132, 1, 269, 271, 272, 279, 282, 35, 316, 30, 318; episc.: S. Clemens, Victor, S. Simeon, S. Auctor, S. Arnulphus, S. Goericus, Clodulphus, S. Crodegangus, Angelramus; Dodo (fractus Drogo), Wallo, Robertus, Herimannus, Stephanus, Theodericus III, Bertrannus, Conradus I, Johannes I, Iacobus, Philippus, Wilhelmus, Johannes II; canonici 335, 50, 336, 15, 337, 10, 344; primicerii: Albero, Blidolfus; thesaurarius: Philippus; Metensis civis 318, 40; mulier 315, 1; — porta: Serpentina. — Mettensis monast. 121, 1; libra 334, 25.
 Metropolis episc. Tugr. et Trever. 18, 30, 19, 1, 23, 35.
 Metropolis presb. 21, 30.
 de Meun, *Meung* s. *Loire*, domina 440, 30.
 Meurisse v. Mauricius.
 Meurlinus, Ortilius.
 Mev v. Mel.
 Metzmaere, Allardinus.
 Michael, Michahel, Mychael, Mychahel; Michiel, Michles; Micheus.
 S. Mychaelis eccl. Antwerp. 528, 25.
 S. Michaelis eccl. Brussel. v. S. Gudulac eccl.
 S. Mychaelis capella Chirchperch. 621, 50, 658, 10.
 S. Michaelis eccl. Gandav. 570, 10.
 S. Michaelis monast. Lunenburg. 473, 1.
 S. Michaelis eccl. in Periculo-maris 748, 30.
 S. Michaelis eccl. Wasconvillari 773, 30.
 S. Mychaelis altare capelle S. Mariae Cremifan. 630, 25.
 S. Michaelis altare Villar. 214, 40.
 S. Michael 273, 15, 653, 45, 654, 50.

Michael de Waronghem episc. Tornac. 573, 40, 574, 1.
 Michael de Insula episc. Tornac. 588, 15.
 Mychael I. imp. Constantinop. 620, 40.
 Michael VIII. Palaeologus imp. Constantinop. 463, 60, 465, 15, 656, 25.
 Michies, fil. Iohannis de Barbenchon, 437, 40.
 Michiel dom. de Harnes 433, 5; fil.: Philippe.
 Michiel dom. de Harnes, fil. Hugonis de Antioing, 433, 5; uxor et: 1. soror Rasonis de Liedekerke, 2. fil. Renaldi de Pinbegny; liberi: 1. Hues, Clarisse, Philippe, 2. Maria.
 Michies, fil. Hugonis de Harnes, 433, 10, 437, 50.
 Michiel dom. de Wasiers 432, 5; fil.: Ade.
 Micheus, Radous.
 Middelwalle v. Mittenwalle.
 (Mieciuleu) dux Polon. 387; filia 387, 20.
 de Milenhart, Meinhart: Rimbot episc. Eichstet.
 de Mill: Druon.
 Millis, Iohannes III, abbas Nivor.
 Milo I. episc. Morin. 793, 20, 801, 10, 804, 20.
 Milo II, episc. Morin, mon. S. Mariae de Bosco 801, 10, 804, 20, 806, 35, 807, 40, 808, 25.
 Milo episc. Suesion. 465, 10.
 Milo archidiacon. Morin, mon. S. Bertini 779, 1.
 Milo comes de Bar-sour-Sainne 441, 10; fil.: Gachler.
 Milo comes 53, 15.
 Milo, Milan, de Almeslevo 501.
 Mindensis episc. 508, 25; Mindenses canonici 503, 25.
 S. Minianis (id est S. Miniat) castrum, dictum Camera Imperatoris 843, 5.
 Minorum fr., S. Francisci ordo, Minores fr. 126, 134, 10, 135, 10, 255, 50, 301, 40, 306, 207, 309, 319, 341, 1, 357, 45, 474, 1, 478, 25, 489, 35, 540, 561, 589, 20, 634, 40, 658, 25, 665, 15, 672, 30, 702, 40, 705, 10, 711, 5, 849, 40, 832, 45; Minorum fr. regula 561, 30; Minores de observantia Antwerp. 219, 20; conventus: Brussel. 397, 876, 40; Gandav. 586, 5; Lubic. 490, 20, 491; Paris. 427, 35, 865, 45; Patav. 653, 5; Ripis 479, 25; mag. generalis: Ieronimus (papa Nicolaus IV); fratres: Iohannes II. episc. Lubic., Albertus.
 Miramol soldanus Sarracen., 828.
 de Mirepolis matrecalcus 460, 855 (ubi Mylepois).
 Mirewaut castrum, *Murwaut* 94, 15, 105, 25; castellanus: Boro; de Mirewaut: Henri.
 Mirwaut villa, *Moorhausen* 498, 20.
 Mirza, Mirza, Mirensis civ. 254, 30, 263, 40, 525, 15; Miretorum archiep. S. Nicholas.
 Miana, Myana, *Meissen* 366, 15, 704, 5, 709, 5, 713, 717, 20. — Mianensis terra 717, 15. — Mianenses 718, 5; march. Otto, Helmaricus (Illustre), Fridericus, Diethericus.
 Mitteln-Eschenbeck prope Wardenis 597, 45.
 Mittenwalle, Middelwalle, civ. 478, 35, 481, 45.
 Moab ille (Henricus I. comes Namuc.) 106, 50.
 Mochendorf villa dioec. Palae. 632, 5.
 S. Modericus episc. Arijd. 392, 25, 398, 45, 400, 30.
 S. Modoaldus episc. Trever. 392, 35, 398, 25.

moerlemay = commotiones mense Maio
factae 864, 8.

Moersheim, Moerschin, Merasheim,
castrum, *Morsheim* 592, 1. 594, 15.
603, 609, 8; castellum: Sifridus;
zwinger 603, 30; forum 603, 35.

Moesia 617, 618, 35. 619. 643, 1. 652. —
Mesil 617, 20.

Mogus s., *Main* 706, 20.

Moha, Muba, Muhel, castrum 77, 119, 35.
120, 30. 172, 30. 174. 175, 1. 177, 30.
187, 25; comes: Albertus; comiti:
Gertruda.

Molembeka villa prope *Bruxell.* 394, 45.

Molismensis (*Molme*) abbas: Robertus.

Molleron hospitium Ganda, 553, 30.

S. Mommolinus 748, 13. 756, 8. 758, 40.

Montmorency s. Mons-Morencius.

de Monaco duces Bavaris 607, 10;
duces v. sub v. Bavaria.

Monast., Monst., Most-.

Monasteriensis (*Münster*) dioc. 511, 30;
decanus: Petrus.

Monasterium super Sambra, *Mouster-
sur-Sambre* 51, 20. 105, 20; eccl.:
S. Petri; abbas: Itha.

de Mosters, *Moustiers*: Gerardus abbas
Villar.

Monstruel, *Montrouil-au-Bois* 421, 20.

Monstruel-en-Tierasse abbatia 430, 30.

Monsterolum, *Monsterolm*, opp.
Montrouil-sur-Mer 772, 45. 778, 20.
783, 1.

Moncassin v. Cassinense monast.

de Monchablon: Gobert, Gobert.

Monciel, *Monceau-Saint-Vaast* 446, 50.

de Monceons e. m.: Theodericus II,
Theobaldus I; cf. Bar.

Mouckebure, *Mouckebure* 859, 1.

de Monfames domus S. Vedasti 841, 30.

Moogardin castrum, *Montgardin* 810, 35.

Mongoie v. Mons Iovis.

de Monmiral: Jehan.

Mons, Mont, castellum, *Mons* 81.
421, 40. 428; castellanus 422, 35.
431, 45; castellana 431, 1; dominus:
Gossuinus I, Ysac, Gossuinus II, Gos-
suinus III. — Montenses pares 421, 40 —
423; pars: Gossuin de Oisy. — Mon-
tensis eccl. 80, 40; eccl.: S. Wal-
trudis. — Montensis comitatus 131, v.
407, 10. 426, 10. 537, 45; comes 793, 1;
comites v. sub v. Hannonia.

de Mons vexillifer 371, 40.

Montensis, de Monte, *Berg*, e. m.: Her-
mannus, Adulfus VI, (Adulfus VII).

Mons, *La montagne sainte prope Yillers*
207, 30. 208, 40.

Mont-acuteus, *Montagu* 395, 1. 406, 40;
comes 80, 35; de Montagu: Odo.

Mons Caprinus v. Capremont.

Mons Cassinus v. Cassinense monast.

Montis Castorum comit. 36, 60.

Mons Cervorum v. Hirsperg.

Mons Corneli (*prope Leod.*) abbatia
ord. Praemonstrat. 92, 45.

de Monfaucon praepos.: Jehans,

Moufauchon 467.

de Montferriani, *Montferriand*, delphi-
nus 448, 30. Cf. Monpauhier.

Montis-ferrati, de Montferriat, *Mont-
ferriat*, marchio 459, 30.
831, 40; march.: Conradus, Boni-
facius II, (Bonifacius III).

Monfort castrum, *Monfort-l'Amarey*
457, 40. 458; comites 421, 45. 437, 1;
e. m.: Simon IV, Amelicus VI, Jo-
hannes; comit.: Beatrix; de M.:
Simoq (l. comes Leicostac), Guido.

de Monfort (in Bituria) dom.: Phe-
lippe, Guya.

Mont-Gaudii prope Hierosolim. 282, 10.

Mons-Iovis castrum, *Montjoie* 135, 1;
de Mongoie dom.: Walerans.

Mons-Leonis v. Leonis-montis cella.

Mons S. Martini, *Mont-St.-Martin*,
canon.: Matheus, Henricus.

Mons S. Martini dioc. *Palav.* 621, 45.
632, 10. 635, 40. 657, 35. 671, 35.
673, 15; eccl. 632, 10.

de Monte-Morencino, Montmorenci,
Mommorency, *Montmorency*, dom.
429, 30. 563, 10; dom.: Bouchart,
Matheus.

Mons in Pabula, *Mont-en-Puelle* 583, 45.

Mons-Pasulanus, *Montpelier* 117, 25.
144. 812, 816, 1.

Montis-regalis (in Palaestina) princeps
819, 1.

Montroial, *Montreals* 463, 35.

Montes Senis (Alpes Hannibalis), *Mont-
Cenis* 146, 45.

Mons-veteris (pro Mons-ventris) =
Montpazier 835, 1.

Mons S. Waldburgi monast. 709, 30.
710, 1.

de Monte-sancti-Wiberti, *Mont-Saint-
Guibert*: Bernardus abbas Villar,
Iohannes cantor Villar.

Montanus mon. 39, 5.

Montargis opp. 440, 30.

Montenake, Montiniacum, Monteignes,
castrum, *Montenaken* 118, 1. 182, 35.
539, 30.

de Montibus: Vetulus.

de Montigni: Wion; castellanus:
Franco.

Montmorenci v. Mons-Morencius.

Montoris castrum, *La Montois* 810, 30.

Montpazier, Montpazier, *Montpazier*
385, 8. 635, 1; de Montpazier del-
phinus 448, 20.

Montroial v. Mons regalis.

S. Monulphus Monulfus, episc. Traiect.
14, 45. 27, 28, 58.

Moravia 362, 716, 40. — Moravi 363, 25.
623, 45. 655, 50. — Maravensis episc.
621, 25; Maravorum apostolus Rein-
harius episc. *Palav.*; rex: Zwenten-
waldus; marchio: Albertus (II. imp.).

Morbachum v. Murb.

de Morbete: Gautiers.

Morcella, Morcella, Morcellensis fundus
388, 398.

Mourea (*Morea*) 432, 45; Moreae
duciata (princeps): Elisabeth.

Morchanges v. Morhanges.

Morellius, Hugo.

de Morelmez castellanus 68, 45; fil.:
Godscalcus.

de Morey: Symon.

Morhanges, Morehanges, Morehenges,
castrum 256, 40. 318. 319, 15. 334.
335, 8. 338.

Morianensis, de Moriane, *Maurienne*,
comes: Humbertus III; comit. 439, 10.

de Moriasari: Gertrudis.

Morimundi abbas 218, 20.

Morinum, *Therouanne* 760, 1. 775, 1.
794, 15. — Morinenses 751, 50. 794, 15;
eccl. 752, 10. 788. 792, 30. 793, 8.
834, 15; monast.: S. Iohannis; sedes
804, 20. 838, 30; curia 849, 45; epi-
scopus 745, 40. 749. 764, 15. 766, 35;
episc. 813. 814, 8; episc.: S. Erken-
bodo, Adalgerus, S. Silvinus, S. Fol-
quinus, S. Humfridus, Wicfridus,
Baldulvus, Drogo, Huchbertus, Albor-
tus, Balduinus electus, Iohannes I,
Milo I, Milo II, Deciderius, Lamber-

us II, Iohannes II, Adam, Petrus I,
Radulphus, Iacobus; capitulum 797, 30.
801, 10; archidiaconus: Milo; canonici
838, 35; canonicus: Iohannes de Lau-
duvio; acedivus 790, 30; presb.:
Matheus Vassor; advoc.: Eustacius.
Cf. Taruanna. — Morinorum (i. e.
Flandrensi) comitatus 528, 45; co-
mites v. sub v. Flandria.

Morlainwes, *Morlanwes*, *Morlanweh*
421, 10. 446, 58.

de Morona, *Mouron*: Petrus eremita.

Morsateni Frisones 523, 1.

de Morsbach, *Morspach*: Henricus,
Rogerus.

Morsella v. Morcella.

Morta s., *Mourthe* 259, 10. 261, 5. 311, 40.

Mortaigne castrum, *Mortagne* 424, 20.
449. 450. 831, 1; dom.: Errars Ra-
dous I, Bauduin, Errars Radous II,
Ernou.

de Mortuo-mari: Willelmus.

Moruel v. Maruel.

de Morum: Hermannus subdiaconus. Lubic.

Morus medivus S. Audomari monast.
767, 30. 810, 1.

Mosa s., *Maas* 17, 18. 27, 30. 29, 40, 10.
41. 48. 49. 53, 5. 54, 5. 58, 15. 59, 25.
86, 25. 90, 35. 92. 96, 10. 100, 1. 106.
122, 10. 125, 20. 126, 1. 130, 8. 134, 8.
174, 35. 182, 45. 186. 232, 40. 762, 1.

Mosella s., *Mosel* 16, 15. 142, 15. 168, 35.
197, 30. 224, 20. 276, 10. 344, 25.

Mosellanorum ducatus 407. 410, 45;
dux 410; duces v. Lotharingia.

Mospach villa dioc. *Eichstet.* 604, 35.

Mostera v. Monast.

de la Mote domina 434, 40.

Mourviler 315, 45.

Monsteruel en for d'Youme castellum,
Montereau-Paul-Yonne 455, 35.

Moyses 34, 30. 67, 36. 257, 10. 580, 45;
Moysacum dictum 797, 10; Moysacus
rubes 522, 20.

S. Moyses 653, 30.

Moises canon. Brandenburg. 483, 8.

Muchlarius civis Stir. 676, 30.

Muda castellum, *Muiden* 877, 45.

Mudersoth: Robelia, Walfet.

la Mus villa 450, 45.

Mülbanger, Caspar miles.

Mülpruck villa dioc. *Eichstet.* 604, 30.

Muha v. Moba.

Mukede villa dioc. *Brandenburg.* 486, 8.

Muldorf villa Bavar. 626, 30.

Mulen, Mulo: Thidericus, Brunsten
Oideburg.

Muller, Gotfridus de Rechperg.

Muln-huse, Mulnehouse, Mulnhuse,
Mulnhusa, opp. *Mulhausen in Al-
sacia* 257, b. 348.

de Mulawerth, *Malswarden*: Gerhardus.

Mumolus episc. Cind. 32, 35.

Mundel, Ledorus miles de Linbroke.
de Mur miles 600, 50.

Muracher, Walthasar civis Peyngriba.

Morbachum, *Murbach* 269, 15; Morba-
censis abbas 303, 10.

Muretum monast., *Grammont* 784, 20;
abbas: Stephanus. Cf. Grandimons.

Muri-vile eccl. 284, 20.

Mursel, Robiers.

de Muria, *Murs*, comes: Theodericus.

Muschits villa, *Mutlits* 484, 20.

Musolf, Erzenboldus.

Müsprunne villa, *Moritzbrunn*, *Mood-
brunn* 594, 15.

Mussulae (*Mosul*) domitium 818, 30.

Muus, Philippus episc. Tornac.
Mychael s. Michael.
Mylopolis s. Mirepolis.
Myricus s. Meiaricus.

N.

Nab, Napa, s., Naab 618, 653, 28.
Naba s. Raba s.
S. Nabor, Naborius, mart. 107, 46, 108, 8.
Nabuchodonosor, Nabugodonosor, rex
Babylon. 150, 40, 646, 28.
Nacorun regina s. Dacia.
Naliterus episc. Podiensis 128, 80.
Namaka prioratus S. Stephanl.
Nannetensis eiv., Nantes 830, 35.
Nanicum, Namurcum, Namurgum, Na-
murensis opp. 105, 20, 114, 30, 117, 45,
126, 15, 131, 10, 164, 50, 179, 40,
200, 50, 204, 8, 850, 866, 1; eccl.:
S. Mariae, SS. Petri et Albani; clericus
200, 50. — Namurensis terra 213, 1;
comitatus 96, 15, 132, 35, 139, 30,
141, 10, 455, 40, 538, 1, 575, 8, 850, 40,
851; comites 51, 8, 773, 46, 851, 18;
prosapia 100, 20, 117, 8; com. et
march. Albertus I., Albertus II.,
Albertus III., Godefridus, Henricus I.,
Baldouinus V., Philippus I., Philippus II.;
cf. Hannonia; comit. 528, 30; comit.
(Maria). — Namurensis 773, 40; gartio
164, 50, 165; de N.: Thomas bur-
sarius Villar.
Nanculum, Nancy 299, 14.
Nantharius, Nantarius, I. abbas S. Ber-
tini 748, 756, 15, 764, 778, 35.
Nantharius II. abbas S. Bertini 749,
756, 20, 766.
Narbonense palatium 765, 15; Narbonen-
sis archiep.: Guido (Clemens IV. papa).
Narbuzada princeps coquorum regis
Babylon. 335, 15.
Narna (l.: Narnia), Narni 101, 15.
Narses patricius 654, 659, 45, 663, 30,
693.
Naset, Arnoldus abbas Vallis-Del, prior
nonnus Villar.
(Nasifreddin) rex Babylon. 534, 8.
Nassenfels, Naxzenfels, castrum dioc.
Eichstet. 592, 1, 601, 50, 603, 30;
zwinger 603, 30.
de Nassowe, Nasowe, Nassawe, Assau,
(Alsatias perperam 585, 30), com.:
Adolphus (rex Rom.), Rubertus; lo-
bantus I.
Napa s. v. Nab.
Neuroit villa, Neureuth 130, 35.
Nauwesceren, Riquard.
Navaria, Navara 465, 30. — Navarreses
800, 8; regnum 841, 36; Navarrae
rex 240, 8, 706, 25, 800, 8; reges:
Thibaus I., Thibaus II., Henricus I.;
regina 465, 1.
S. Navitus episc. Tungr. et Trever. 19,
23, 35.
Nazanzenus, S. Gregorius.
Nazareth 796, 20, 818, 40.
Neapolis 365, 1, 617, 15, 653, 40, 659, 30,
846, 1, 848, 10, 863. — Neapolitani
863, 46.
Nee locus 38, 15.
de Neele, Neale, dom. 851, 8; dom.:
Counain, Johannes, Raous, Yvon de
Soissons, Symon, Raquis.
Neistete, Nagelstadi 696, 30.
Nemeticus plebanus de Vico 338.
Nemetentium episc. s. Spira.
In Nemore S. Vulmari monast.
Neandorp castrum, Neindorf 486, 28.
Neomagus, Nymegen 16, 30 (ubi cum
Nimantia confusivus). 407, 46, 781, 35.

Neoportus s. Gravingas.
Neptalim terra 646, 26.
Nerashaheim monast. 641, 65, 660, 46.
Nero imp. 16, 1, 521, 8, 687, 50.
Nerva imp. 521, 8.
Nervil 757, 10; Nerviorum episc.: Su-
perior.
Nestriopolis opp. 567, 20.
Nestorianus episc. 135, 8.
Netheno villa, Nethen 498, 20; de Netheno
militares 506, 15.
Neunburgs, Neunburg, Neunburch,
Neunburgense monast., Klosterneu-
burg 632, 45, 636, 30, 664, 36, 671, 20,
674, 20, 676, 1, 678, 20; praepos.
676, 25; civis: Gebhardus. Cf.
Herzogenburch.
Neunhofen, Neunhoven, villa dioc.
Palav. 644, 25, 663, 20.
Nubusen, Neuhausen prope Wormaciam
241, 45.
Newstat, Newenstat, villa, Neuenstatt
600, 45, 604, 30.
Neustria 39, 394, 15, 521, 18, 567, 30,
771; = Normannia 129, 40, 760.
Neuzilpach territorium 668.
Nicanor 181, 25.
S. Nicasii eccl. Rem. 164, 15.
S. Nicasius episc. Rem. 165, 500, 30.
Nicaea 525, 45; concilium 653, 15.
Nicephorus I. imp. Constantinop. 640, 8.
S. Nicetius, Nicetus, episc. Trever. 26.
Nichodemus 802, 25.
Nicolaus, Nycolaus, Nicholaus; Nicolas,
Nicholes, Nicoles, Nicholon.
Saint-Nicolas-el-Port insula 448, 45.
S. Nicholai eccl. Accon. 819, 30.
S. Nicholai capella Danubr. 316, 40.
S. Nicholai eccl. Meinolterode 728, 25.
S. Nicholai eccl. in Monte-Publico
Leod. 69, 50.
S. Nicholai (comit. Oldenburg) presb.:
Lodewicus.
S. Nycolai monast. regul. Palav. 644, 20,
657, 15.
S. Nicolai eccl. Ried. 678, 35.
S. Nicholai tit. Rom. in Carcere Tul-
liano card. diac.: Otto.
S. Nicolai eccl. Siendal. 477, 461, 20.
S. Nicolai cryptula Leod. 176, 40.
S. Nicolai altare Cremsan. 678, 40.
S. Nicholai altare Monasterii super
Sambrom 31, 25.
S. Nicholaus archiep. Mirreorum 69, 40,
106, 20, 254, 30, 283, 284, 316, 40,
358, 535, 15, 653, 30; histor. 631, 45,
670, 1; vita 669, 35; imago 814, 15.
Nicholaus I. papa 49, 30, 649, 36, 749, 45,
768.
Nicholaus II. papa, Gerardus II. episc.
Florent. 88, 1, 250, 25, 523, 30, 627, 25,
662, 8.
Nicholaus III. papa 561, 30, 687, 8,
708, 20, 755, 45, 860.
Nicholaus IV. papa, Ieronimus mag.
generalis ord. fr. Minorum 413, 40,
560, 561, 40, 578 — 582, 687, 8, 691, 15,
711, 863, 865, 40, 866, 8.
Nicholaus I. card. episc. Alban., papa
Adriacus IV.
Nicholaus I. episc. Camerac. 423, 444,
629, 40, 531, 1, 532, 535, 40, 555, 30.
Nicholaus III. episc. Camerac., dom. de
Fontania 543, 30, 576, 30.
Nycolaus episc. Ratispon. 594, 10.
Nicholaus episc. Verd. 593, 35.
Nicholaus abbas S. Bavonis Gandav.
570, 35.

Nicolaus abbas S. Bertini 756, 40.
Nicholaus abbas Mediani-monasterii
275, 30.
Nicholaus abbas S. Iohannis Morin.
815 n. 5.
Nicholaus I. abbas Villar., prior Clemarea
204 — 206, 18.
Nicholaus de Harmut II. abbas Villar.,
caeon. regularis Valencen. 209.
Nicholaus de Gest abbas Grandis-prati et
III. Villar. 212, 30.
Nicholaus de Brugodis IV. abbas Villar.
216, 217.
Nicholaus decan. Lubic. 491, 30.
Nicholaus nonnus Villar., mon. Gemblac.
234, 15.
Nicholes canon. Lobienis, fil. Iohannis
de Barbenchon, 437, 35.
Nicholaus conversus Villar. 220, 45, 234.
Nicholes, fil. Willelmi IV. castellan.
S. Audomari, 432, 40; uxor: Mar-
guerite; filii: Eylaus, Guillaume.
Nicholes Plukiaus dom. de Arvesnes et
Leute, fil. Walleri, 420, 25, 428, 10;
uxor: Mahaut; liberi: Jehanis,
Nicholes, Mahaus, Yolens, aliae.
Nicholes dom. de Bailluel 421, 30,
422, 45; uxor: fil. Guillelmi de Keu;
filia.
Nicholon dom. de Barbenchon, fil.
Ysaac, 423, 20, 431, 35, 436, 437, 25;
uxor: Yvabius; liberi: Jehanis,
Nicholes, Mahaus, Yolens, aliae.
Nicholon, fil. Nicholai de Barbenchon,
433, 50, 437; uxor: Yde.
Nicholon dom. de Boulers 447, 25;
uxor: Ade.
Nicholes dom. de Estives, fil. Bjal,
432, 45; uxor: Elisabeth.
Nicoles advoc. de La Flamengherie, fil.
Festrede I., 431, 40; uxor: soror Bal-
duini Buridan de Walencourt;
liberi: Festrede, Bauduin, filii
432, 15.
Nicholes, fil. Gosardi de La Flamen-
gherie, 432, 15.
Nicholon dom. de Kievreng 425, 25,
429, 15, 430, 15; uxor: Juliane;
duae filiae.
Nicholaus de Lippenhore Gandav. 586, 8.
Nicholaus de Manwinge 508, 10, 507, 15.
Nicholon I. dom. de Rumegni 421, 45,
423; uxor: Doumison; liberi:
Nicholes, Huec, Juliane, Climeche,
Yolens.
Nicholes II. dom. de Rumegni, fil.
Nicholai I., 423, 25, 429, 25; uxor:
Mehaut; filii: Nicholes, Huec, Jales.
Nicholes, fil. Nicholai II. de Rumegni,
423, 25, 429, 25.
Nicholaus de Rumigni (idem ac prac-
cedentium unus?) 166, 30.
Nicholaus de Scavia (de Werle?) 474, 8;
filii: (Liotgardis).
Nycolaus I. dom. de Werle 478, 30,
479, 19; uxor: Jutta; liberi: Hen-
ricus I., Johannes I., Hedenigis.
Nicholaus miles 809, 813, 20, 816, 817, 1,
818.
Nicholaus Vieckeschilt dapifer com.
Oldenburg. 507, 40.
Nicholes, fil. Seulmes, 442, 35.
Nycholaus 376, 30.
Nicole opp. s. Linconia.
Nick- s. Nic-
Nydera-Meckenloch villa dioc. Eich-
stet. 604, 25.
Niela monast., Nicelle ad fl. Lys 567, 30,
571, 10.
de Nienborch: Hinricus abbas Rasted.
Nieandorp, Niendorf Holat. 498, 30.

Nienkerke, *Neukirchen* 491, 5.
 de Nyeppé, *Nieppé*: Jaikemes.
 de Nyeven comes 595, 5.
 Niewena 8. 836, 10.
 Niger, Iohannes de Saldere.
 Nigehof, Nigehof, curia in Alden-
 lubeke 491, 1. 492.
 Nigra-montana in Italia 302, 1.
 Nigra porta Trev. 280, 1.
 de Niles, *Nielles-les-Ardres*: Willelmus
 abbas Alchiac; de Niles candela
 788, 30.
 Nilus 8. 845.
 Nynive 705, 15.
 Ninive, Ninivense opp. et denast, *Ninore*
 529-532, 534, 10-539, 541, 543, 10,
 549-556, 1. — Ninivenses 532, 20,
 535, 10, 553, 555; eccl. 549, 554, 30;
 abbas: Gilbertus I., Gilbertus II.,
 Gerardus, Arnoldus, Matheus, Algotus,
 Steppo, Henricus I., Iohannes I., Ro-
 dullus, Sigerus, Daniel, Willelmus,
 Egidius, Peregrinus, Henricus II. de
 Alost, Iohannes II., Iohannes III.,
 Millis, Iohannes IV., Scamp, Egi-
 dius II. de Cellario, Iohannes V. de
 Hympe, Simon de Coaters, Willel-
 mus II. Busere, Iohannes VI. de
 Teneramunde, Cocaelus de Hamme;
 canon.: Balduinus diae., Arnoldus
 de Sualms, Andreas; domini 553, 35,
 555, 1; dom.: Amelricus I., Amelri-
 cus II., Gerardus I., Gerardus II., Ge-
 rardus III., Gerardus IV.
 Ninus 524, 15; filii Treber.
 Nips, Lambius.
 Nitardus, Nitardus, episc. Leod. 36, 40,
 59, 70, 71.
 Nytraba civ. 619, 1. 652, 45.
 Niumh[ing] opp. Barar, 641, 55.
 Nivella, Nivelle, Nyvella, Nivigella, Ni-
 vellense, Nivalense, Nivellensium
 monast. S. Petri et opp. *Nicelles* 34, 5,
 105, 25, 126, 10, 129, 50, 147, 35,
 187, 20, 195, 40, 196, 20, 205, 40,
 210, 30, 212, 1, 214, 40, 227, 20, 387,
 388, 35, 389, 5, 392, 40, 393, 1, 395, 20,
 396, 5, 398, 20, 426, 25, 528, 5, 540, 1;
 abbat.: S. Ita, S. Gertrudis, Vulle-
 drudis; de N.: Pippinus, Boro, Ma-
 theus; Nivellenses Beghinac. — Ni-
 vellensis mensura 214, 35.
 Nivernensis, Nivernensis civ., *Nereis*
 259, 45; episc.: S. Deodatus. —
 Narnensis de Nereis, comitatus 440, 45,
 535, 40, 575, 40, 581, 1; com.: Guido,
 Petrus, Agnes, Mehaut, Iolantha,
 Odo, Jehan Tristan, Ludovicus.
 Nivenswilde dioc. Lubie. 491, 5.
 Nivelle opp., *Nivelle* 424, 20.
 Nochiera opp., *Lucera* 400, 25; No-
 cheria soldanus 855, 30.
 Noli, Conradus miles.
 Not- v. Nord-.
 Noradin, Norandinus, soldanus 534, 20,
 536, 25, 818, 30; filii Saleph.
 Norbertus archiep. Magdeburg. 486, 25,
 526-529, 791, 60, 792.
 Norbertus abbas Alchiac, mon. S. Ber-
 tini 784, 15, 786, 40.
 Nord-, Nort-, Nor-.
 Nordabingi 473, 477, 30.
 Nordbroke villa *Oldenburg*. 509.
 Nordfils, Norfils, Norfils, eccl. 629, 50,
 643, 55, 667, 15.
 Northelm villa, *Nortelhof* 723, 45.
 Northuën villa Flandr. 583, 5; eccl. S.
 Crucis.
 Nostrewic villa Candav. 567, 35.
 Norgaudus abbas Senoniensis 271, 15.
 Noricum, Noricus, prov. 617, 30, 639,
 652, 659; Norica tellus 78, 45; regio

654, 25, 868, 15, 869, 10; N. ripense
 617, 25, 640, 1. — Norici 619, 5,
 654, 1; Noricorum gens 620, 1, 624, 30;
 Noricus 673, 15; Noricusensis mon.
 S. Severinus 617, 30.
 Noricus, Norix, fil. Herculis, 639, 55,
 659.
 Normanni, Normandi 26, 50, 35, 50, 42, 5,
 49, 60, 53, 40, 61, 50, 130, 40, 394, 40,
 397, 15, 523, 30, 523, 50, 525, 10,
 532, 25, 566, 567, 25, 571, 5, 749,
 750, 10, 760, 30, 764, 25, 768, 30, 771,
 772, 40, 795, 10, 864, 30. — Norman-
 nis; Normendie 50, 55, 129, 40, 186, 30,
 280, 45, 408, 30, 447, 50, 560, 45, 567, 30,
 771, 30, 791, 10, 802, 35, 821, 10; ducas:
 Robertus I., Gerlo, Willermus I., Ri-
 chardus I., Richardus II., Richardus III.,
 Robertus II., Willelmus II., Rober-
 tus III., — Robertus Wischart; com-
 mes 294, 5, 295, 45; Normannus
 Willelmus (Clito) comes Flandr. —
 Normannica repulsiō 571, 45; vastatio
 50, 25.
 Norpategise villa, *Nompateize* 268, 15.
 Nort- v. Nord-.
 Norwegia, Norwagia 356, 20, 498, 15,
 560, 40, 567, 30; Wormancia *perpetam*
 804, 1.
 Norwicensis (Norwica) episc.: Simon
 (*falso pro Iohannes*) de Graya.
 Notgerus, Notgerus, Notherus, Nöt-
 kerus, Notherus, Rodgerus, Roggerus,
 Nogerus.
 Notgerus episc. Leod. 36, 10, 46, 10,
 48, 45, 51, 45, 53, 30, 57-63, 67, 55,
 71, 1, 111, 6, 131, 1, 571, 45.
 Notkerus mag. 657, 10, 664, 5.
 Notus, Maurus rex Briton. 692.
 Nora-curia 217, 30.
 In Nova-paludo eccl. S. Bertini
 815, 35.
 Nova Terra 486, 1.
 Nova-villa 317, 25.
 Nova-civitas, *Wicnerisch-Neustadt* 359, 35.
 Noville villa, *Noville-les-Bois* 131, 15.
 Noviomum, Noviomacina; Noyon 439, 5,
 564, 25, 573, 1, 840, 5; Noviomagen-
 sis dioc. 560, 15, 572, 573, 5; No-
 viomensis eccl. 560, 15, 567, 10; episc.
 765, 15, 794, 35, 865, 1; episc.:
 Aicharius, S. Eligius, Reinelmus,
 Eysardus, Transmarus, Lindulfus,
 Rabodus I., Balduinus, Rabodus II.,
 Baldricus, Lambertus, Symon, (Wido).
 Norum Angermunde, *Angermunde* 478, 25.
 Norum-castrum, *Neuf-château* 345, 1.
 Norum-castrum comit. *Oldenburg*. 507, 15.
 Norum-castrum, Nuenborch, *Newburg*
Alsai. 722, 30, 302, 40, 342, 30.
 Norum-monasterium Hoyense, *Neuf-
 mouzier* 75, 25, 76, 30, 93, 99, 10,
 123, 20; eccl.: SS. Sepulchri et Ioh-
 annis; abbas: Hermannus.
 Novum-villara opp. et monast., *Neu-
 weiler* 339, 340.
 Noyon v. Noviomum.
 Nudipes advoc. Lichtenberch. 731, 35.
 Nuenborch v. Norum-castrum.
 Nuhusen v. Neuh.
 Numantia 16, 30.
 Numerianus imp. 620, 1, 640, 15, 653, 5.
 Nunnenwerd monast. monial., *Nonnen-
 werck* 641, 50, 660, 45.
 Nurenberch, Nurenberg, Nurenberg,
 Nurenberg, Nurenberche, Nurenberg
 304, 40, 351, 25, 562, 25, 596, 5, 597, 40,
 600, 601, 40, 603, 40; de Nurenberch
 territorium 304, 25; Nurenbergensis
 curia episcopalis 609, 5; — burgra-
 vii: Iohannes II., Bertholdus (episc.
 Eichstet); — platus S. Egidii.

Nuspach villa *Cremfuz*. 678, 10.
 Nussia, Nussis, Nutia, *Neuss* 22, 10,
 291, 10, 490, 10, 710, 35.
 de Nustorff: Ulricus episc. Patav.
 Nuthlo villa, *Naitel* 509, 35.
 Nuwenburgensis, Nuemburgensis dioc.,
Nauenburg 718, 5; episc.: Lutherus,
 Bruno.
 Ny- v. Ni-.

O.

O villa, *Oh pel Ode* 538, 1.
 Oberndorff villa dioc. *Eichstet*. 604, 45;
 de Oberndorf: H.
 Oblara, Oblara, villa dioc. *Patav.* 636, 5,
 674, 30.
 Obula 8., *Navel* 478, 40, 483, 1.
 Oceanus 49, 10, 50; septentrionalis
 40, 10.
 Occidentalis civ. v. Arcon.
 Ochsenvek villa dioc. *Eichstet*. 604, 50,
 de Ochdenstain: Iohannes miles.
 Octavia, Octavianenses v. Tungris, Tun-
 greses.
 Octavian palatium Tungr. 17, 10, 28, 30.
 Octavianus, Iohannes XII. paps.
 Octavianus card. presb., Victor (IV)
 antipapa.
 Octavianus card. episc. Ostiensis 822.
 Octavianus imp. v. Augustus.
 S. Odae v. S. Mariae eccl. Aman.
 S. Oda, fil. regis Scotorum, uxor Bog-
 gis duci, 29, 40, 40, 15, 44, 25, 45, 30,
 46, 40, 91, 392, 25, 393, 45, 400, 30.
 Oda, Oede, Adela, uxor Lamberti II.
 com. Lozan. 364, 5, 389, 15, 395, 40,
 407, 426, 20.
 Oda, uxor Iohannis Hildemari civis
 Lubic. 492, 45.
 Osharus, Odocharus, Otakarus, Otacha-
 rus, Oshakerus, Odoacer, Otakarus,
 Otacherus, Otachrus.
 Otacarus episc. Laureac. 620, 10, 654.
 (Otacherus I.) rex Bohem. 699, 25.
 Otacherus II. Premizel rex Bohem.
 362, 20, 363, 1, 396 n. 1, 462, 25,
 463, 1, 475, 10, 479, 40, 482, 20, 563, 10,
 635, 45, 665, 673, 35, 690, 60, 707-709;
 uxores: 1. Margareta, 2. (Chun-
 gunda); liberi: Weazerus II.
 (Agnes).
 Odoacarus rex Rugorum 617, 10,
 644, 45, 653, 55, 663, 25.
 Otachernus I. marchio Stiriae 638, 1 (*ubi
 rex vocatur*), 656, 40, 657, 30; filii:
 Otacherus II.
 Otacherus II. marchio Stiriae 624,
 648, 35, 651, 40, 656, 40, 664, 55.
 Otacherus III. marchio Stiriae 662, 35.
 Otacherus IV. marchio et dux Stiriae
 627, 40, 633, 650, 50, 662, 35, 665,
 671, 672, 1.
 Odacer v. Audacer.
 Odbertus v. Odbertus.
 Odelricus v. Udalicus.
 Odera, Odra; Odrica, Odris, 8., *Oder*
 473, 15, 478, 5, 481, 25, 618, 652, 35.
 Oderberg, Oderborgen, civ. 478, 5, 481, 25.
 Odilia-Montis monast., *St. Odihenberg*
 130, 30; abbat.: S. Odilia; eccl.:
 S. Petri.
 S. Odilia 118, 35, 129, 35, 172, 30, 177, 40,
 183, 25, 186, 45, 188, 45, 189, 191,
 253, 40, 264, 280, 5, 398, 45 (*ubi Adil-
 lia*); filii: Iohannes.
 Odilo abbas Clunifc. 60, 631, 662, 10,
 670.
 Odilo, Utulo, Udilo, dux Bavar. 619, 30,
 625, 639-641, 55, 654, 655, 660.

687; uxor: (Hilfradio); fil.: Tassilo II.
 Odlandus s. Odlandus.
 Odnea dictum Gandavum 550, 36.
 Odo s. Otto.
 Odolonus abbas Villar. 196.
 Odoult clericus 442, 45; fil.: Fromona.
 Odra, Odrice s. Odora.
 Odvert s. Othertus.
 Odo, Johannes procurator Cremifan.
 Oedon, Oedra s. Otto.
 Oegales, Oegales, Oygais, monast. ad Sabim 118, 30. 640, 5; de O.: S. Maria.
 Oemkins Flandr. 442, 36; fil.: Wastrart.
 Oeaningen opp., Oeaning 600, 25.
 (Oenus), Enas, s., Ina 642, 10. 663, 1.
 Orborger, Petrus miles de Athiel.
 Oester- s. Ooster-.
 Oettingen, Oettingen s. Otinga.
 Ogerus s. Ogerus.
 Ogia Inula 31, 8.
 Ogiva s. Oginga.
 de Ogiviler domus 318, 40.
 Oghmunda, Oghmunda, s., Oechte 504, 30. 506, 60.
 Oya opp., Oye 855, 8.
 Oyo civ. 506 n. 7.
 Oylardus de Wimitio miles 798.
 Oiolus, Balduinus canon. Ninov.
 de Oysi, Oisy dom.: Gomulni, Huon, Simon.
 Oysis s., Oise 760, 30.
 de Oisy: Jalkema.
 Okeghem, Okeghem, curia, Okegem prope Ninove 362, 10. 553, 15.
 de Othore dom.: Wiltheinus.
 Oldenburg, Aldenburg, Holstat 488, 10. 489; episc. s. Lubie.
 Oldenburg, Oldenborch, Oldenborc, Oldenborch, Aldenborch, Aldenborch, civ. 498, 10. 505, 10. 508, 508, 509, 513, 15; secl.: S. Nicolai. — Aldenburgeries 508, 5; plebanus 507, 15; — comites 508, 30. 508—510, 8. 513; com.: Henricus I., Henricus II., Otto, Christianus II., Christianus III., Mauricius I., Christianus IV., Otto, Burcardus, Henricus III., Henricus IV., Henricus V., Johannes I., Christianus V., Johannes II., Conradus, Otto (s. archiep. Brem.); de O. militares 509.
 Oldenbrok, Oldenbrok, villa dioc. Brem. 509.
 Oldenesche, Alignedsch 506, 40.
 Olfortum, Audenfort? 818, 10.
 de Oliva (in Prussia) abbas: Albertus.
 Ollarus, Ollarus, Ollier.
 Ollarus de Sombroff monnus Villar. 235, 8.
 Ollivus, mag. (Colon.) 831, 30.
 Ollivorus miles Leod. 182, 40—164, 35.
 Ollivorus miles 229, 45. 765, 15.
 Ollivier Flandr. 442, 30; fil.: Fromona.
 Ollivier moas 85, 30.
 Ollivus s. Udalricus.
 Ollmannus de Beverbeke miles 509, 10.
 Ollmannus de Brema 506, 15. 507, 15.
 Ollmons, Alkenberg, abbas 61, 6.
 S. Omer s. S. Audomari villa.
 Omsus s. S. Ananus.
 Opphem, Oppem 217, 25.
 de Opprands, Opprands; Wilhelmus.
 Optianus, Optatus, episc. Trecentis 21.
 Ora s., Oros 478, 6. 481, 36.

SS. T. XXV.

de Orbais dom.: Bernart, Engerrann.
 Orchie villa Flandr. 545, 60.
 Orclmont villa 104, 36.
 Ordelfus, Ordelfus, Ortelius.
 Ortolus abbas Cremifan. 635. 648. 658, 45. 672, 45. 673, 10.
 Ordolfus dux Saxon. 473; uxor: (Ultilda); fil.: Magonus.
 Ortolus de Suris 476, 30.
 de Ordre dom.: Ansel.
 Ornbawr, Ornbawr, Ornbawr, Ornbawr, opp., Ornbaw 601. 607, 25. 609, 30.
 Origenes 653, 15; Origenis libri 675, 10.
 de Oringe: Guillelmus.
 Orlamunde civ. 588, 5; de O. com.: Hermannus, Otto.
 Orosius, Hotosius, Paulus 257. 561, 10. 646, 45. 653, 35.
 Orp, Orpio, monast., Orp-Is-Grand 129, 30. 393, 25.
 Orpheus 144, 30.
 de Orred, Orred, nobilis 108, 15.
 de Ort nobilis 650, 10. 669, 10.
 Ortila, Oris? 101, 15.
 Ortina opp. Ital. 101, 15.
 Ortilinus Meunius 676, 35.
 Ortolus s. Ordolfus.
 Os porci dictus papa Sergius II.
 Osnabrugge, Osnabrück 510, 35. — Osnabrugenses denarii 511, 35.
 de Osio: Johannes.
 de Ostemale: Bernard.
 Oesterperg inter Berching et Greding 604, 5.
 Osterberch castrum, Osterburg Austr. 647, 50.
 Osterburg, Osterburch, Osterborch, castrum Marchias antiquas 478, 5. 481, 25.
 Hosterfranke 300, 8.
 Ostergau 663, 45.
 Ostericha, Österreich s. Austria.
 de Oestkerke i Littelmans.
 Ostiensis, Hostiensis episc. 637, 25; card. episc. c. Odo (papa Urbanus II.), Lambertus (papa Honorius II.), Octavianus, Hugelinus (papa Gregorius IX), Reinaldus (papa Alexander IV), Petrus (papa Innocentius V). — Hostiensis summa Octaviani card. 822, 30.
 Ostion dom. de Travignes 429, 20. 435, 10; uxor: Marguerite.
 Ostrescla villa 751, 55. 790, 35. 791, 45.
 Ostringia 508, 35.
 Ostrogothi, Ostrogothas 640, 30. 639. 663; Ostrogothus, Ostrogotus 623, 50. 624, 1. 656. — Ostrogocia, Ostrogocia 640, 1. 663, 664, 1; rex: Theodoricus.
 S. Oswaldus rex Anglorum 654, 60. 688, 40.
 Otakarus s. Otakarus.
 Otarius s. Astarith.
 Othertus, Othertus, Othertus; Othert, Othert, Othra.
 Saint-Othert castellum, Saint Aubert 446, 45; de S.-O.: Gerard.
 Othertus episc. Leod. 52, 45. 76, 25. 91—95, 15.
 Othertus abbas S. Bertini 731, 20. 756, 15. 779.
 Othertus abbas Gemblae. et S. Jacobi Leod. 74. 75, 1.
 Othertus clericus Leod. 61, 30.
 Othra dapifer Haken castell. Brug. 442, 36.
 Odvert, s. Berwold; Flandr., 442, 25.

Othoboldus, Othelboldus, abbas S. Bavonis Gandav. 669, 8. 570, 40.
 S. (Ogerus), Ogerus 130, 30.
 Ogier praepos. opp. S. Audomari 443, 10.
 Oglia, Ogiva, Ogliva; Ogiva.
 Ogiva abbat. Messin., s. Roberti I. com. Flandr. 574, 30. 785, 60.
 Ogiva, s. Edwardi regis Angliae, uxor Karol III. regis Franc. 383 n. 394, 30. 426, 8. 575, 40. 772, 30.
 Ogiva, uxor Baldouin IV. com. Flandr., 384, 5 (sub Chusegundis appellatur). 574, 30.
 Othering villa Bavar. 869, 8.
 S. Othmarus, Othmarus, abbas S. Galli 626, 45. 654, 45. 656, 1. 660, 25. 661, 10. 666, 25.
 de Othneer, Othneer, dom. 212, 20; fil.: Robertus de Blokeri.
 (Odlandus), Odlandus, abbas S. Bertini 749, 10. 754, 30. 766, 775, 35.
 Otreppe (pro Reps?) villa 104, 15.
 Otinga fossatum 563, 15.
 Otingen, Otinge, Oettingen, Oetingen, Otinga, Oting, villa, Oeting 624, 50. 640, 30. 654, 1. 659, 36; comites 607, 10; com.: Chunradus, Ludwicus, Fridricus, Fridricus (episc. Eichstet.), Ludwicus junior, Johannes; de O. miles 608, 30.
 Otto, Otho, Otho, Octo, Odo, Edo, Eodo; Otho, Oedon, Oedes. Cf. Eudo.
 Odo card. episc. Ostiensis, mon. Cluniac., papa Urbanus II.
 Otto card. episc. Portuensis, card. diac. S. Nicolai in Carcere Tulliano 123, 30. 124. 453 (falso Othobonus). 843, 8.
 Oedon card. episc. Tuscul. 454, 8.
 Otto de Oldenborch f. archiep. Brem. 503, 60.
 S. Otto I. episc. Babenberg. 657, 60. 664, 30. 697.
 Otto II. episc. Babenberg. 634, 15 (?). 664, 45. 665, 30. 672, 30.
 Otto I. episc. Hildesheim. 476, 3. 721, 40. 722, 8. 723, 45. 725, 40. 729—730, 8.
 Otto de Falconis-Monte archidiaconus, electus episc. Leod. 114, 15. 115, 30.
 Otto episc. Patav. 622. 635, 25. 648, 25. 658, 40. 673, 1.
 Odo abbas Alchiae, mon. Cluniac. 786. 797, 15.
 Odo abbas S. Vedasti Atrabat. 825 n. 7.
 Otto comes de Oldenburg, abbas S. Pauli Brem. et Rasted. 503—510.
 Otto abbas Ebersperg. 672, 30.
 Otto abbas S. Laurentii Leod. 115, 8.
 Edo abbas Malon. 100, 30.
 Otto abbas S. Petri Saliburg. 628, 30.
 Otto abbas Villar. 217.
 Uodo archidiaconus, Leod. 100, 8.
 Otto comes de Oldenburg, praepos. Brem. 512, 10.
 Otto praepos. Tralect. 126.
 Odo decanus maior Colon. 224, 35.
 Otto decanus S. Pauli Leod. 134, 60.
 Otto decanus Lubie, plebanus S. Petri Lubie. 491.
 Otto canon. Lubie 488, 35. 490, 1.
 Otto canon. Magdeburg., s. Henrici I. com. de Anahalt. 476, 30.
 Ote plebanus de Welo 835, 10. 675.
 Otto conventus Stederburg. 721, 8.
 Otto I. imp. 30. 53. 54, 1. 57, 8. 104, 60. 275, 45. 382, 30. 384. 388, 45. 394, 40. 401, 30. 472. 473, 1. 480. 486. 503, 10. 621, 35. 626. 631, 10. 643, 30. 645, 6. 647. 649, 45. 656, 35. 661. 663, 40. 668. 669, 1. 680, 15. 694. 751, 8.

124

- 775, 30. 779, 30. 869, 30; liberi: Judica (*fractus* Dudica). Otto II. Leutoldus.
- Otto II. imp. 58, 60. 61, 40. 104, 40. 105, 10. 394, 10. (*primus dicitur* 567, 30). 571, 45. 661, 45. 689, 10. 779, 30; uxor: Theophania; fil.: Otto III.
- Otto III. imp. 58, 60. 61, 40. 63, 10. 104, 40. 105, 10. 244, 60. 377, 10. 473, 5. 626, 60. 661, 30. 663, 5. 689, 30. 779, 30.
- Otto IV. imp. dux Brunswic, comes Pictav. 77, 45. 78, 116. 117, 15. 118, 132, 50. 133, 170. 175, 177, 15. 179, 150. 186—190. 247, 354, 50. 255, 292—297, 45. 357, 370. 371, 1. 426, 45. 449, 450. 475, 478, 5. 538, 539, 5. — 541, 562, 1. 636, 50. 699, 700, 5. 703, 35. 754, 30. 822, 5. 827, 828, 35. 830, 45. 831, 833; uxor: Maria.
- Otto rex v. Conradus IV.
- Odo, Eudo, rex Franc. 406, 30. 750, 771, 778, 30.
- Otto rex Ungar. III. dux Bavar. 627, 30. 628, 638, 15. 663, 716, 35. 717; uxor: I. (Katharina), 2. (Agnes); fil.: Henricus (III).
- Odo dux Bavar. 624, 60. 625, 1. 654, 30. 659, 40.
- Otto (de Northheim) II. dux Bavar. 627, 647, 30 (?) 662, 697, 1.
- Otto I. dux et palat. Bavar. comes Schyrensis 627, 15. 662, 665, 10; fil.: Ludwicus I.
- Otto II. dux Bavar. 627, 628, 1. 662, 40; fil.: Ludwicus II, Henricus (I).
- Otto IV. dux Bavar. 628, 638, 15. 663, 10.
- Otto (V) dux Bavar., marchio Brandenburg. 628, 30.
- Otto dux Karinthias 384, 55. 562 n. 5; fil.: Henricus, Chono.
- Otto dux Lothar. fil. Karoli ducis, 383, 15. 402, 40. 406, 407.
- Otto (Puor) dux de Lunenburg (Brunswic) 475, 30. 476; uxor: Mechthildis; liberi: Otto, Albertus, Johannes, Conradus, Otto, Mechthildis, Helena, Alheidis, Helena (*fractus* Elysabeth), (Agnes).
- Otto, fil. Otonis (Puor) ducis de Lunenburg. 475, 35.
- (Otto Severus) dux Lunenburg. 731, 1.
- Otto I. dux Meraniae 476 n. 18; uxor: Sophia.
- Otto dux Saxoniae 32, 30. 430, 30. 626, 15. 681, 35; fil.: Henricus I.
- Otto I. dux Sueviae 661, 45.
- Odo III. marchio septentr. 477, 10.
- Otto I. marchio Brandenburg. 477, 480, 30. 481, 483, 1. 485, 15; fil.: Otto II, Henricus, Albertus II.
- Otto II. marchio Brandenburg. 477, 478, 10. 481; uxor: 481, 15.
- Otto III. marchio Brandenburg. 362, 35. 475, 5. 478—482, 486; uxor: Beatrice; liberi: Johannes III, Otto V, Albertus III, Otto VI, Conegundis, Mechthildis.
- Otto IV. Cum-telo, Telatus, marchio Brandenburg. 474, 1. 479, 482, 10. 710, 35; uxor: Eilicha.
- Otto V. Magnus marchio Brandenburg. 479, 35. 480, 5. 482.
- Otto VI. marchio Brandenburg. 479, 35.
- Otto marchio de Hohenberch 665, 45.
- Otto marchio Mian. 477, 45; uxor: Hadenwig.
- (Otto) de Witelinspach comes palat. 292, 699, 30.
- Otto (de Ballenstede) comes Anchariae 473, 30. 477, 5; uxor: Elycha; fil.: Albertus (Urus).
- Otto I. comes de Ansbach 476.
- Otto comes de Ardek 362 n. 8.
- Otto I. comes Bles. et Campan. 383 n. 43. 771, 30; uxor: Bertha; fil.: Otto II.
- Otto H. comes Bles. et Campan. 383, 30. 771, 30; fil.: Theobaldus II, Stephanus I.
- Otto, fil. Theobaldi III. com. Bles., 383, 30.
- Odo comes Burgund. 364 n. 5; uxor: Ermendruda; fil.: Agnes.
- Otto comes de Delmenhorst, fil. Iohannis I. com. Oldenburg., 508, 511, 5.
- Otto I. comes Geln. 133 n. 10. 134, 1. 409, 30; fil.: Gerhardus.
- Otto II. comes Geln. 129, 5. 390, 10. 439, 35. 561 n. 4; fil.: Margherita.
- Otho comes de Kassenelebourch 450.
- Otto, fil. Henrici I. com. Lovan., 407, 30. 413, 45.
- Otto comes in Marchlandt 657, 50.
- Odo comes Nivern. 425, 45. 575, 5; fil.: Yolendet.
- Otto comes de Oldenburg 503, 25. 506, 10. 507; uxor: de Woldenberge.
- Otto comes de Orlamunde 710, 40.
- Otto comes Scirensis 626, 35.
- Otto comes de Teclenberg 540 n. 4.
- Odo comes 50, 45; fil.: Oda.
- Otto dapifer Austr. 665, 30.
- Otho dom. de Estives, fil. Bylai, 432, 45.
- Otto de Hademersleva 723, 45.
- Odo dom. de Montagu 441, 10; uxor: Elisabeth.
- Otto de Pione 488, 35. 490, 30. 491, 5.
- Otto de Ror 624, 15. 672, 40.
- Otto de Rossem miles 298.
- Odo ministralis de Poperinghis 813, 35; fil.: Lambertus.
- Othobonus v. Otto card. episc. Port.
- Othobonus card. diac. 852, 1.
- de Otonis-villa: Albertus.
- Ottorfor, Christianus abbas Cremisan., Ernestus abbas Cremisan.
- Otwinus, Otwinus, abbas S. Bavonis Gandav. 567, 30. 570, 35.
- de Oucrois: Rodulfus.
- de Ouffel turris 134, 5.
- Ouromme v. Worrine.
- de Outre: Gillebertus mag., Johannes.
- de Outre-Seonne, Auronne, comes 425, 20.
- Ovilo v. Uvilo.
- S. Orq confessor 47, 1.
- Oro (Samuel) rex Ungar. 664, 5.
- Ovesveldo, Ovesveldo, *Ordisveldo* 479, 30. 482, 5.
- Owillonbroec villa *prope Nactes* 540, 5.
- Oxlare, Oxlare, villa Flandr., *Oxlare* 817, 30. 835, 35.
- Oxonensis (Osma) episc.: Dydacus.
- Oy- v. Oi.
- Oygnis v. Oegnicus.
- Ovindinsis (Ozimum, *Hiesmes*?) episc.: Mamofus.
- Pabuia terra, *Perbe* 548, 40.
- Pachomius v. Godefridus nonnus Villar.
- Padelluke villa *dioc. Lutic.* 488, 10.
- de Paderborn episc.: Symon I. — Paderborn monast. (*Abdinghof*) 505, 35; abbat: Thidericus.
- Paduense studium 602, 30.
- Paduanus (Patarianus) archidia. 613, 30.
- S. Pafnucius 653, 30.
- Pagan porta Leod. 118, 10.
- de Paganis: Hugo.
- Paganus, Wahnans III. comes Limburg. de la Pais-Notre-Dame abbat.: Elyscens.
- Palborno v. Padorborno.
- Paleologus, Paleologus, Palologus, Michael VIII. imp.
- Palernum v. Panorma.
- Paestina 665, 30.
- Pallinurus 637, 30.
- Paludensis eccl., *Pold* 588.
- Pamella villa, *Pamela* 543, 10.
- Pamphilia 802, 5.
- Pampilonis, Pampeluna, Pampeluna, *Pampelona* 465, 466, 523, 10. 841, 36.
- Pancel: Simon, Lambert.
- S. Pancrati, olim S. Crucis, monast. Gandav. 571, 35.
- Pancratius episc. Vesont. 21, 10.
- S. Pancratius 81, 45. 82, 1. 84, 25.
- Pandolphus card. 829, 830, 1.
- Pannardum alodium Baldrici II. episc. Leod. 63, 30.
- Pannonia 24, 25, 5. 406, 1. 617—620, 626, 45. 627, 30. 629, 40. 641, 30. 645, 652, 653, 35. 556, 660, 30. 661, 10. 663, 664, 15. — Pannonit 617, 10; Pannoniorum rex: (Bela III). Cf. Ungaria.
- Panorme, Palerum, *Palerma* 305, 45. 463, 35. 464, 50. — Panormitani 861, 5.
- S. Pantaleonis monast. Colon. 227, 1. 228, 1; monast.: Godefridus (sacrista Villar).
- S. Pantaleonis monast. monast. Patav. 640, 35. 660, 45. 667, 30.
- Pantheon templum Rom. 688, 30. 712, 15.
- Papa, Hermannus.
- Papalendorf villa *dioc. Patav.* 630, 10.
- Papenhusen villa *Oldenburg.* 510, 15.
- Papeyba, Johannes Rasted.
- Papia cf. Ticinum.
- Papoleus abbas Mahmud. 34, 45. 35, 1. 37, 5. 46, 35.
- Pappenheim civ. 600, 30; de Papenbin mariscalci 608, 26.
- Parcum, Parchon, Parcense monast., *Parc* 528, 30. 553, 40. 553, 45; abbas 552, 10; abbat: Symon; canon.: Gillebertus (II. abbas Ninov).
- Parfusius, R. (Richardus?) civ. Colon.
- Parisius, Paris, Parya, Parisiorum Lutecis, Parisiensis civ. 15, 46. 30, 30. 61, 30. 121, 15. 208, 5. 210, 5. 212, 30. 215, 35. 218, 35. 219, 10. 232, 30. 256, 30. 293, 30. 294, 5. 295, 1. 296, 20. 307, 45. 327, 45. — 329, 15. 357, 361, 45. 397, 25. 439, 10. 449, 15. 450, 457. 465, 521, 15. 529, 538, 40. 541, 35. 560, 30. 573, 40. 578, 5. 580, 30. 643, 30. 654, 10. 754, 35. 778, 10. 779, 45. 802, 40. 804, 45. 810, 30. 819, 15. 822, 831, 15. 840, 1. 842, 654, 10. 865. — Parisiensis 582, 30; vicus S. Jacobi; turris Lupara; parochia 129, 40; eccl. 857, 40; eccl.: S. Genovevas, S. Mariae, Minorum &c.; collegium: S. Bernardi; episc. 642, 30; episc.: S. Dionysius, Victorius, Gollidus, Petrus mag.; archidia.: Adam; concell.: Gouardus (episc. Camerae); magister: Robertus; — com.: Robertus, Hugo (I), Hugo (II) Capet. — Parisiensis curia 578, 1; territorii bellivus 290, 35. — Parisiensis Nivern 649, 30.

P. cf. B.

Parium charmoz 46, 46, 47, 30.
 Parmenses 375, 40; episc.: Cadelo (Honorius II) antipapa.
 Parons v. Perons.
 de Parraja: Albertus miles.
 de Parsperg: Iohannes.
 Parthenopolis v. Magdeburg.
 Parthi 354, 36.
 Paschalis, Paschalis, I. papa 18, 620, 22, 630, 649, 20, 655, 45. (Jano) 668, 6.
 Paschalis II. papa, Rainerus card., abbas S. Laurentii 92, 43, 94, 35, 526, 527, 627, 30, 646, 1, 649, 48, 657, 20, 664, 30, 697, 752, 10, 789, 1, 790, 626, 627, 1.
 Paschalis (III) antipapa, Guido card. 104, 10, 139, 25 (ubi Paschasius), 353, 26.
 S. Paschasius 837, 40.
 Patavia, Patavienis civ., Patavi 359, 40, 619, 625, 635, 45, 636, 30, 641, 648, 652, 40, 653, 40, 654, 660, 664, 10, 668, 40, 673, 45. — Patavienenses, Patavi 619, 30, 620, 30, 621, 30, 648, 30; eccl. 624, 36 — 624, 629, 635, 45, 641, 10, 644, 30, 646, 1, 649, 654, 45, 655, 50, 658, 30, 659, 667, 26, 673, 30; monast. S. Niccolai, Minorum fr., S. Pantaleonis; sacrum 651, 1, 675, 45; dioec. 654, 5, 677, 30; sedes 656, 43, 657, 30; episcopatus 620, 10, 640, 45; episc. 617, 1, 619, 5, 620, 631, 20, 633, 30, 643, 1, 649, 45, 650, 665, 40, 661, 1; episc.: Wivilo, Sedonius, Antelmus, Wiscarius, Waldericus, Uroffus, Hatto, Regenbarius, Hartwicus, Hermenricus, Engelmarus, Winchingus, Richardus, Parchardus, Gumpoldus, Gerhardus, Adalbertus, Pilgrimus, Christianus, Pergorus, Engelbertus, Altmanus, Udalricus I, Regmarus, Reginbertus, Chunradus I, Rubertus, Abo, Heinrichus I, Theobactus, Wolgerus, Poppo, Mangoldus, Ulrichus II, Gebhardus, Rugerus, Chunradus II, Berchtoldus, Otto, Wlodzilaus, Petrus, Wichardus, Gosfridus I, Worhardus, Albertus, Godfridus II, Albertus de Winchel, Iohannes de Scheffenberg, Georgius de Hohenloh, Leonardus de Layauung, Ulrichus de Nustorf; capitulum 673, 43, 624, 673, 1; decanus 648, 40, 673, 5; canonici 671, 5. — Patavienis silva 662, 30, 664, 40; pons Danubii.
 Patrisa v. Petrisa.
 de Patensens: Deneco.
 S. Pauli eccl. Trever. 524, 16.
 S. Paulina episc. Trever. 16, 30, 19, 34; corpus 524, 16.
 Paulsdorferius 600, 26.
 Sancti Pauli, Saint-Pol, castrum 793, 1; comes 776, 10, 831, 5; com.: Hugo II, Hugo IV, (Guido II), Hugo V, Guido III, Guido IV.
 de Sancto Paulo dom.: Iacobus.
 S. Pauli monast. Brem. 508; abb.: Otto, Willelmus.
 S. Pauli monast. in Karinthia 620, 36.
 S. Pauli eccl. Leod. 58, 58, 45, 59, 35, 63, 10, 67, 55, 75, 10, 65, 26; decan.: Otto; canon.: Werfridus.
 S. Pauli Rom. abbas 666, 30.
 S. Pauli monast. Salisburg. 673, 30.
 S. Pauli monast. Traiect. 60, 40.
 S. Paulus 14, 18, 22, 30, 56, 14, 87, 10, 98, 30, 112, 15, 115, 30, 143, 1, 208, 10, 228, 24, 311, 10, 347, 45, 365, 40, 366, 5, 521, 8, 634, 30, 734, 45, 782, 26; epistolae 675, 698, 30.
 Paulus I. papa 47, 15.
 Paulus (II) papa (nata mortuus) 50, 30.
 Paulus card. diacon. Rom. (Lathgobardus scripser) 561, 10.

Paulus v. Orosius.
 Pehstal eccl. dioec. Patav. 632, 10, 671, 20.
 Payngries opp. Bellingries 604, 45.
 Pelna, Payna, civ., Pelna 735, 6; advoc. 729, 25; de P.: Bernardus, Margareta, Gertrudis.
 Peirchingen v. Berching.
 Pelagius I. papa 649, 654, 22.
 Pelagius II. papa 31, 30, 523, 24, 636, 25.
 Pelagius (pottus Golsinus) papa 637, 40.
 Pellendorferius, Pellendorfer, Chunradus custos Cremifan.
 Pelli-paria domus 211, 1.
 Pelus, Peluchidus locus, Matthesee 618, 25, 652, 25.
 Pens v. Flandr. 761, 40.
 Penduch, Watfors.
 Penesla opp. Perdis 20, 1.
 Pentigt villa Stederburg. 731, 24.
 Petca villa dioec. Patav. 632, 25; cappella: S. Margaretae.
 Perchwinden, Perchwind, villa dioec. Patav. 633, 5, 671, 40.
 Peregrinus v. Pilgrimus.
 Pergara villa dioec. Patav. 635, 1, 673, 45.
 in Periculo maris eccl. S. Michaelis.
 Peringerus v. Berengarius.
 Perndorf villa dioec. Patav. 635, 1, 673, 45.
 Perneel, Iohannes Gandav.
 Peraried monast. 641, 25, 660, 45.
 Perons, Perrons, Perona, Pierouna, Perona 394, 35, 401, 35, 449, 455, 5, 541, 40, 575, 40, 610, 10, 631, 15, 632, 30, 635, 10; de Perona (Viro-mand.) comes: Rodulfus.
 S. Perpetus 123, 15.
 S. Perpelus episc. Traiect. 14, 50, 29.
 Perpingannum, Perpingan 663, 45.
 Perreumont castrum 446, 55.
 Perria, Perria, Perria 20, 29, 30, 302, 30, 804, 849, 35. — Perriae 16, 25; regnum 645, 40.
 Perulich 6, 668, 25.
 Peranik, Peranik, villa, Peruchnik 643, 15, 644, 25, 647.
 Pericensis, de Perche, Perche, comes 819, 30; com.: (Gausfridus III), Stephanus, Thomas.
 Perusium, Perugia 297, 1, 301, 40, 363, 30, 700, 8, 832, 50, 852, 663, 5; eccl.: S. Laurentii. — Perusini 852, 56.
 de Perwes, Perues, Perwels, Pierwes, Piorewes, Perwez, dom. 428, 30; com.: Bauduin, Godefroi, Eujourant, Willelmus.
 de Perwes dom.: Bauduin, Guillaumes, Bauduin, Gillebert.
 Peteghem villa Flandr. 586, 10; de Petenghem dom.: Ingelbertus.
 Petenpach, Pautenpach, rivus 642, 15, 643, 15.
 Petenbach, Petenpach, Petinpach, Petenpach, villa dioec. Patav. 624, 25, 632, 645, 30, 650, 45, 656, 45, 657, 664, 25, 667, 15, 669, 1, 670, 671, 10, 678.
 Petragoricas civ., Perigues 15, 20; episc.: Fronto. — Petragoricensis comitatus, Pieregort, Perigord 457, 15, 465, 40, 851, 30.
 Petra-lata castrum Aragon, Perolede 863, 30.
 Petra-Pontis, Pierrepont 122, 20; de P.: Hugo, Robertus.
 Petrasse suburbium Calesti 761, 5, 775, 40, 777, 614, 5, 825, 40.
 Petrisa, Petrisa, uxor Henrici (Pri-betel) regis Starorum, 477, 1, 483.

Petronilla, Al. S. Petri, 687, 60.
 Petronilla abbat. Forest. 841 n. 5.
 Petrosus rivulus 359, 6.
 Petrus; Pierre, Pieris, Pieren.
 Petri-mons monast. prope Etenberg 710.
 S. Petri eccl. Andagin. (S. Huberti) 43, 40, 48, 25.
 S. Petri in Aqualla prioratus 60, 40.
 S. Petri Audenburgenis abbas: Raphael.
 S. Petri eccl. Ayonaria (dioec. Tongr.) 33, 1.
 S. Petri eccl. Babenberg. 69, 35.
 S. Petri eccl. Brandenburg. 482, 35, 484, 20, (485, 10, ubi S. Godchari eccl. intelligitur).
 S. Petri monast. Bronlente.
 Saint-Pierre eccl. Bruzeli. 428, 15.
 S. Petri eccl. Castet. 751, 40, 783, 785, 30.
 S. Petri eccl. Chiese. 303, 10.
 S. Petri (S. Victoria) eccl. Colon. 16, 30, 50, 25, 108, 5, 117, 25, 375, 45, 535, 1, 804, 30; canon.: Godescalcus de Volmstaya.
 S. Petri monast. Erford. 697, 5.
 S. Petri monast. Gandav. v. Blandinium.
 S. Petri monast. Gemblac.
 S. Petri eccl. Insulana 781, 1, 782, 15.
 S. Petri eccl. Leod. 44, 36 — 48, 43, 55, 49, 20, 52, 29, 25, 70, 45, 77, 25, 92, 30, 98, 30, 130, 40, 410, 1; presb. ppe.: Godefridus; canon.: Richardus.
 S. Petri eccl. Liemekas 483, 484, 15.
 S. Petri monast. Lodouas 61, 10.
 S. Petri eccl. Lovan. 131, 20, 396, 40, 409, 30, 410, 30, 576, 15.
 S. Petri eccl. Lubic. pleban.: Otto, Iohannes Livo.
 S. Petri eccl. Malmund. 35, 5.
 S. Petri eccl. Mediolan. 107, 45.
 S. Petri eccl. Meit. 271, 40.
 S. Petri Mogunt. praepositura 241, 30.
 S. Petri monast. Nivell. 37, 10, 367, 66.
 S. Petri eccl. Odikae-Montis 130, 30.
 S. Petri monast. montal. Rem. 159.
 S. Petri eccl. Rom. 50, 45, 87, 1, 301, 45, 524, 30, 527, 10, 697, 15, 712, 15, 716, 15, 803, 45, 819, 30, 843; palatium 860, 40; sedes 148, 30. — S. Petri patrimonium 291, 5, 293, 1; terra 255, 25, 302; villium 611, 6.
 S. Petri capella Kor. 678, 26.
 S. Petri Monasterium ad Sabim, v. Monast.
 S. Petri monast. Salisburg. 620, 35, 629, 30; abbas: Otto.
 S. Petri monast. Sithiense v. S. Berdipi monast.
 S. Petri eccl. Traiect. v. S. Servatii eccl.
 S. Petri altare morant. S. Bavonis Gandav. 366.
 S. Petri altare Lobbiense 147, 20.
 S. Petri porta Bertiniana 763, 15.
 SS. Petri et Albani eccl. v. S. Albani eccl. Namue.
 SS. Petri et Pauli eccl. Aftigem. 408, 20.
 SS. Petri et Pauli et Odulphi monast. Lonsans 131, 24, 767, 15, 803.
 SS. Petri et Pauli apost. Niniua Rom. 823, 40.
 SS. Petri et Pauli eccl. Senoniensis 371, 20, 383, 20, 312, 45, 317, 20, 346, 25, 347, 1; S. Petri homines 317, 10.
 SS. Petri et Remachi eccl. Stabulensis 131, 10.
 Petri Bellifortis disc. card. Marito-novas capella 669, 40.
 S. Petrus, nepos S. Lamberti, 41, 1, 46, 20.

- Petrus card. episc. Ostiensis, papa Innocentius V.
- Petrus de Morona eremita ord. S. Benedicti, papa Celestinus V.
- Petrus Leonis card. presb., mon. Cluniac., antipapa Anacletus (II).
- Petrus Caputius (vel Kadoche) card. diac. S. Georgii ad velum aureum 76, 1. 129, 2. 249 n. 458, 40.
- Petrus card. diac. tit. S. Mariae de Viata 822, 10.
- Petrus de Columpna card. 691, 15. 712, 35. 713, 10. 716, 10. 866.
- Petrus card., legatus 754, 20. 824.
- (Petrus II) petr. Antioch. 360, 20. 831, 35.
- Petrus archiep. Rem. 560, 25. 574, 2. 578—580. 582, 15. 583, 20.
- Petrus de Corboil archiep. Senon., II. episc. Camerac. 536, 1.
- (Petrus) episc. Anterad. 360, 25. 831, 35.
- Petrus I. electus episc. Camerac., comes Nivern., dom. de Salmi-Venant et Lisiers, fil. Theodorici com. Flandr., 444. 534, 20. 535, 40; uxori: Mathilda; filii: Sebile.
- Petrus I. episc. Morin. 538, 840, 35. 841, 10. 845, 50.
- Petrus Lombardus episc. Paris. 698, 20. 804, 35; Sententiarum liber 636, 1. 674, 15.
- Petrus (Siriensis) episc. Patav. 622. 658, 45.
- Petrus episc. Tholonensis 814, 40. 815, 1.
- Petrus I. episc. Tull. 113, 10.
- Petrus abbas Andr. 815 n. 5.
- Petrus abbas S. Bavonis Gandav. 570, 35.
- Petrus abbas Confluent. 222, 30.
- Petrus praepos. de Anselmi-villare 315, 45.
- Petrus de Colle-medio praepos. S. Andomar. 838, 35. 839.
- Petrus prior S. Egidii in Publico-Monte 98, 30.
- S. Petrus Mediolan. prior ord. Praedicat. 256, 30. 326. 327. 544, 15. 658, 40. 843, 45.
- Petrus detanus Trever. 222, 30.
- Petrus cano. Tracon. 213, 20.
- Petrus Comestor mag. 633, 30. 671, 35. 816, 8.
- Petrus Bourgeois vill. S. Bertini 744.
- Petrus conterus Villar. 270, 45. 234, 35.
- Petrus Heremita 76, 30. 93.
- Pietas baccalaureus, fil. Iohannis I. com. Britann., 427, 35.
- Petrus comes Antisiod., imp. Constantinop. 420, 30. 440, 30. 441. 447, 65. 448. 455, 40. 632, 25. 633, 1; uxores: 1. Agnes, 2. Yolent; liberi: 1. Meuhaut, 2. Phelippes, Robiers, Bauduins, Yolens, Sibilla, Elisabeth.
- Petrus fil. rex Arragon., I. Sicil. 397, 25. 548. 755, 20. 860, 45—863.
- Petrus rex Ungar. 664, 10.
- Pietas comes de Alençon, fil. Ludovici IX, regis Franc., 427, 35. 463, 10; uxor: Jehane.
- Petrus Malcers (Maucers, Mauclers) comes Britann., fil. Roberti II. com. Droc., 428, 15. 427, 20. 436, 15. 440, 20. 450. 451. 454, 15. 455, 30. 800, 5. 828, 25. 835, 50. 836, 1. 838, 40; uxor: Aelis; liberi: Jehane, Jehane.
- Petrus comes de Vendoum 454, 15.
- Petrus Orberger miles de Athesi 665, 50.
- Petrus de Baufremes miles 860, 35.
- Pietas de Biamont 459, 40.
- Petrus de Brécho comaratus regis Franciae 466. 467. 545.
- Petrus dom. de Corteval, fil. Ludovici VI, regis Franc., 410, 35. 800, 10; filii: Petrus, Robiers.
- Pietas dom. de Hondasote, fil. Wilhelmi, 438, 8.
- Petrus de Luscolenboze 389, 45.
- Petrus de Maddinghem 831, 15.
- Pietas Sanches nobilis Navarriae 465, 40.
- Petrus Adurnus 745 n. 5.
- Petrus Slandersperger 665, 50.
- Pey- v. Pei-
- Pezelinus abbas Cremifan. 631. 632, 15. 650, 80. 664, 30. 670.
- de Pfalheim domina 599, 5.
- Phar- v. Fer-
- Pharao 337, 10. 353, 45.
- Phonices 865, 25.
- Phlippa; Phelippe.
- Philippa, fil. Guidonis com. Flandr., sponsa Eduardi II, regis Angl., 583 n. 2. 756, 1. 864. 865.
- (Philippa), fil. Roberti II. com. Drocensis, uxor Henrici com. Barenensis, 425, 25.
- Philippa, fil. Michaelis de Harnes, uxor Hugonis de Anloing, 433, 1.
- Philippa, fil. Gerardi de La Flamengherie, 432, 15.
- Philippa, fil. Iohannis de Rume, uxor Theodorici de Hufalisc, 433, 30.
- Philippa, fil. Michaelis II. de Harnes, uxor Eustacii Kanivet de Ruex, 433, 15.
- Philippicus imp. Rom. 45, 30.
- Philippus, Philippus, Philippus, Philippus, Philippus, Philippus, Philippus, Philippus, Philippus.
- S. Philippus apostolus 617, 25. 619, 35. 652, 8. 687, 45.
- Philippus I. archiep. Colon., fil. Gosuini de Fauquemont, 108, 8. 111, 35. 112, 40. 139, 30. 196, 35. 220, 1—222, 20. 446, 40. 447, 10.
- Philippus de Rotzenhausen episc. Eichstet., professus ord. Cisterc. 593.
- Philippus de Floreanges episc. Mett., praepos. S. Deodati, thesaurarius Mett. 257, 1. 336, 20—340. 343, 45. 344. 383, 25.
- Philippus Muus episc. Tornac. 573. 585, 15.
- Philippus abbas S. Bertini 756, 40.
- Philippus archidia. Morin. 801, 10.
- Philippus prior S. Bertini 815, 1.
- Philippus senior imp. 618. 619. 628, 45. 652. 653, 15; filii: Philippus.
- Philippus iunior imp. 618. 619. 652.
- Philippus rex Rom., dux Sueviae 116. 117. 133. 224, 35. 247. 254, 50. 255, 1. 292. 356, 40. 357. 370. 390, 25. 396. 404, 1. 410, 20. 538. 539. 686, 50. 690, 20. 699. 822, 8. 824, 10. 827; imperator Alemannorum 427, 1; uxor: Maria (Irene); filii: (Beatrix), Maria, filia 299.
- Philippus rex Castell., fil. Maximiliani I. imp. 583, 35; filii: (Karolus V).
- Philippus I. rex Franc. 80, 10. 92, 40. 382, 35. 397, 20. 408, 35. 439, 5. 443, 15. 523, 20. 524, 10. 525, 40. 527, 10. 572, 50. 582, 30. 752, 15. 782. 783. 785, 35. 788, 20; uxor: Bertha; liberi: Ludovicus VI, Constanca.
- Philippus rex, fil. Ludovici VI, regis Franc., 397. 398, 1. 439, 10. 798, 1. 799, 45. 800, 1.
- Philippus II. rex Franc. 130, 40. 140, 30. 179. 180, 50. 181, 1. 185—187, 40. 188. 254, 45. 255. 288—290. 293—297. 300, 30. 357, 15. 390, 20. 396, 30. 398, 1. 403, 45. 409, 35. 420, 50. 426, 50. 428, 35. 440, 30. 446—450. 453, 30. 454, 40. 534, 25. 536. 538—540, 25. 541. 562, 8. 574, 45. 582, 30. 657, 40. 754. 814, 25. 815, 40. 816. 819—823. 827—835, 40; Actus de Conense 883, 1; uxores: 1. Elizabeth, 2. Ingeburga, 3. Maria (Agnes); liberi: Ludovicus VIII, Maria, Philippus.
- Philippus III. rex Franc. 391 n. 3. 397. 398, 1. 410. 426, 1. 427, 25. 453, 45. 463—468. 545. 546, 8. 574, 25. 582, 20. 585, 15. 709, 30. 716, 40. 755. 862, 10. 856. 857, 20. 862. 863; uxores: 1. Isabella, 2. Maria; liberi: 1. Philippus IV, Karolus, 2. Ludovicus, (Blanca).
- Philippus IV. Pulcher rex Franc. 398, 8. 428, 25. 546, 10—549. 574, 1. 581. 582, 30—584. 715. 755, 60. 756, 1. 796, 35. 856, 15. 863, 20—866, 25; uxor: Iohanna.
- Philippus, fil. Ludovici VIII, regis Franc., 833, 45.
- Philippus, fil. Henrici II. ducis Brabant., 390, 35. 396.
- Philippus II. dux Burgund. 583, 30; uxor: Margareta; liberi: Margareta, Iohannes, Antonius, Philippus.
- Philippus III. dux Burgund. 583, 30; filii: Carolus.
- Philippus dux Nivern. et Retest. 583, 30.
- Philippus I. marchio Namuc, fil. Balduini V. com. Hannos, 118, 10. 132, 35. 133, 35. 134, 1. 174, 15. 175. 179. 420, 25. 426, 60. 448—449. 538, 1. 543, 25. 574, 45. 819, 40; uxor: Maria.
- Philippus II. marchio Namuc. 125, 10. 825, 25.
- Phelippes, fil. Petri II. com. Antisiod., 441, 5.
- Philippus Hiranus (vel le Hyrechiel) comes Bolon., fil. Philippus II. regis Franc., 440, 40. 451, 50. 452. 820, 10. 822, 20. 832, 20. 836. 838, 35. 840, 35; uxor: Mathildis; filii: Iohanna.
- Philippus comes Flandr., Viromand., Vales. 111, 35. 140. 141, 30. 221, 30. 420, 35. 425, 5. 443, 55—447. 534. 536. 537, 8. 553. 568. 571, 40. 574. 582, 50. 753, 45. 756, 40. 799, 20. 805. 807, 1—809. 813—817, 15. 819. 829, 1. 833; uxores: 1. Elizabeth, 2. Mathildis.
- Philippus comes de Tyets, vicem genens com. Flandr., fil. Guidonis com. 575, 1. 651, 10; uxor: (Mathildis).
- Philippus, fil. Roberti I. com. Flandr., 80, 10. 574, 35. 785. 787; filii: Wilhelmus de Yppre.
- Phelippon dom. de Ayre 435, 30; uxor: Beatrix; filii: Isabel, Mahaut.
- Phelippes dom. de Creki, fil. Baldulni II, 434, 45. 435; uxor: soror Gerardi de Pinkegat; liberi: Bauduina, Hues, Phelippes, Engourrans, Marguerite.
- Phelippes, fil. Philippi de Creki, 435, 1.
- Phylippus dom. de Gillbert-villors 300, 1.
- Philippus de Maddinghem 831, 15.
- Phelippes de Monfort 459, 30. 460.
- Phelippe dom. de Prouy 434, 10; uxor: Marie; filii: Corars.
- Phelippes dom. de Sebourch, fil. Henrici, 446, 10; uxor: fil. Alarri de Estrept; liberi: Bauduins, Henric, Ysabians, Aelis, Jehane, Juliane.
- Phelippes, fil. Balduini de Torchy, 435, 10.
- Philippus praepos. ducis Lothar. 323, 60.
- Philippus vicedom. Rom. 153, 40.
- Phelippes, fil. Bertaven, 442, 30.
- Phison II. 849, 35.
- (Phrygia), Frigia 19, 35.
- Pibo v. Poppo.
- Picardia 772, 40. 831, 1.

Pictavium, *Pottiers* 811, 1; episc.: Hilarius; archidiaconus: Richardus.
 Pictavia: Poitau, Poitou 449, 450, 453, 30, 754, 30, 784, 40, 830, 35, 831, 1, 832, 15; Pictavensis comitatus 833, 45; comes: Otto (IV. imp.), Altonus.
 Piero-, Pierre, v. Petrus, Petra-
 Piereporcie, Pireporcie, castrum 256, 45, 317, 1a, 318, 30, 334, 45, 335.
 Pierouns v. Perona.
 Picton v. Piton.
 Pictoul, Matheus de Nivelle.
 Pygat, Pygaviense monast., *Pegau* 697.
 Piga v. Binga.
 Pikiuicium, *Piquigny* 772, 45, 773, 1, 780, 8; de Pikegii, Pikegni, dom.: Renaut; vicedominus 429, 40.
 Pilanavaca vel Smaragdus, Poillevake, castrum, *Poibacke* 125, 30, 456, 8.
 Pylatus 176, 35.
 Pylatus cantor Lubic. 488, 35.
 Pilgrinus, *Pillgrinus*, *Peregrinus*.
 Pilgrinus archiep. Colon. 71, 10, 696, 25.
 Pilgrinus II. archiep. Salisburg 628, 30.
 Pilgrinus episc. Patav. 621, 8, 624, 626, 30, 631, 10, 647, 40, 648, 30, 658, 657, 30.
 Peregrinus abbas Ninov. 551.
 Pilgrinus advoc. Cremifan. 669, 45, 670, 10.
 Pillungus v. Billungus.
 Pincerna de Geys: Heinricus.
 Pincerna de Gredingen: Ludwicus.
 Pincerna, Schench, de Leutershausen: Iohannes, Heinricus.
 Pincerna de Reicheneck: Heinricus episc. Eichstet.
 de Pynon, *Praon*, dom.: Robiers, Jehanus, Robers; domina: Code.
 Pipplaus, *Piplaus*, *Puplaus*.
 Pipini vadum 92, 8.
 Pipinus abbas Mediani-monasterii 273, 35.
 Pipinus maior domus 29, 35, 37, 10, 387, 388, 1, 392, 393, 1, 396, 6, 398, 400, 35, 572, 10, 575, 30, 582, 30, 654, 45; uxor: S. Iduberga; liberi: Grimoaldus, Begga, Gertrudis.
 Pipinus Grossus maior domus et dux Franc. 29, 40, 39, 40, 47, 8, 382, 10, 387, 45, 388, 5, 393, 399, 8, 401, 413, 40, 521, 15, 575, 30, 582, 30, 748, 759, 25, 761, 45, 810, 1; uxores: Plectrudis, Alpa; filii: Grimoaldus, Drogo, S. Silvius, Karolus.
 Pipinus Parvus, Nanus, maior domus et rex Francorum 48, 10, 47, 104, 40, 105, 15, 129, 130, 272, 40, 382, 15, 387, 60, 388, 393, 395, 25, 401, 406, 413, 572, 575, 582, 625, 639, 640, 35, 655, 10, 660, 663, 688, 30, 748, 60, 749, 759, 25, 764, 765, 778, 35; uxor: Bertrada; liberi: Karolus, Karolomannus, Gisla.
 Pipinus rex Aquitan., fil. Ludovici Pil, 388.
 Pippinus rex Italiae, fil. Karoli Magni, 25, 4, 32, 45, 382, 15, 625, 45, 661, 1 (ubi Gnanus vocatur), fil.: Bernhardus.
 Pippinus, fil. Bernhardi regis Italiae, 382, 15; filii: Bernhardus, Pippinus, Herbertus.
 Pippinus, nepos Bernhardi regis Italiae, 382, 15.
 Pippinus 390, 35.
 Pirardus episc. Leod. 35, 50, 49, 1, 130, 30, S. Pirminius 654, 35, 660, 15.
 Pirunum mon. et hospitale, *Pirun* 635, 40, 651, 25, 665, 40, 672, 50, 673, 10; fons 651, 30.
 Pisa, Pisana, Pysana civ.; Pise 146, 30.

301, 25, 453, 10, 594, 45, 843, 8, 860, 10. — Pissani, Pysani 581, 45, 756, 10, 832, 10, 842, 849, 1; Pisanorum fides 144, 8; comes: (Gerhardus). — Pisanum concilium 132, 8.
 Pielpack rivus 642, 15.
 Piton n. 179, 8.
 Piton, Picton, villa, *Pitton* 185, 30, 446, 45. Saint-Piton castrum, *Saint-Python* 446, 45.
 Pitzendorarius, Bixendorarius, Fridericus II. abbas Cremifan.
 S. Piantius 259, 35.
 Pius I. papa 18, 636, 50.
 de Playa comites 672, 40; comes: Heinricus abbas Cremifan.
 Plaga v. Plawe.
 Plana n., *Plane* 478, 30, 481, 40.
 de Planis, Plannis, *Plaine*, advocatus 318, 40; eccl.: S. Iohannis.
 de Plancenoet, *Planchois*: Iacobus II. abbas Villar.
 de La Planche dom. 434, 25; filii: Agnes.
 Plato 503, 15.
 Platinsgüt, Rudlinus.
 Plawe, Plaga, civ., *Plawe* 478, 40, 482, 1, 486, 15; de P.: Richardus; Plagensis pons 482, 1, 486, 15.
 Plectelinus episc. Traiect. 130, 30.
 Pleynefelt villa dioc. *Eichstet*. 604, 609, 15.
 Plectrudis, uxor Pippini ducis, 40, 45, 393.
 Plectrudis comit. Namur, 51, 15.
 Plikersperg villa dioc. *Patav*. 633, 15, 634, 10, 671, 45, 672.
 C. Plinius Secundus (senior) 14, 25, 16, 30.
 Plus (*Pluense*) monast. 355, 35.
 Plone villa et eccl., *Plon* 475, 35, 488, 30, 489, 5, 493, 15; de P.: Otto.
 Plukius, Plukiel, Wautier, Nichola.
 Plumberius mon. 100, 8.
 Plusenber villa dioc. *Brem*. 509, 40.
 Pocomatius episc. card. 711, 1.
 Poldienus (*Puy*) episc.: (Ademar), Nainerus, Guido (Clemens IV. papa).
 Pollevois vicarius Tusciae 459, 30.
 Poillevake v. Pilanavaca.
 de Pois: Guillaume.
 Poitau, Poitou v. Pictavia.
 Poliere, Alart de Cysmal.
 de Polheim begina: Dyemudis abbat. Erlac.
 Polhaymer, Martinus baro, II. abbas Cremifan.
 Polling monast. 641, 55, 660, 45.
 Pollomortis, *Pollomortis* 91, 50, 92, 8.
 Polonia, Polania 310, 35, 483, 703, 35, 713, 25; Pollanias partes 287, 20; regnum 543, 8. — Poloni 483, 35; Polonus 360, 20. — dux 704, 1; ducis: Bolizlaus I., (Miccilans), Mesecho III., (Casimirus de Teschen), Chunradus (II. episc. Patav.), Wlodizlaus (archiep. Salisburg); ducissa: S. Hedewigis; principes: Iaxco.
 Poltenier, Thieris, Watiens.
 Pommeraniae ducis: Bolizlaus II., Casimirus II., Barnimus I., Bolizlaus IV. Cf. Schari.
 de Ponroart dom.: Willaume.
 de Pons: Renaus.
 de Pont-Sainte-Marie: Yzacc.
 Ponticum mare 663, 30.
 Pontinacum, Pontinense monast., *Pontigny* 752, 25, 807.
 Pontius papa 637, 10.

Poncius abbas Cluniac. 752, 790, 811, 10.
 Pontiva, mater Salahadinal soldani, 818, 30.
 Pontivus pagus, *Pontieu* 757, 15, 760, 15, 865, 1; Pontivensis, de Pontiu comes 439, 30, 831, 1; comes: S. Walbertus; Pontivensis S. Richarius.
 Pontoise 453, 30, 457, 1.
 de Pontaven, Pontaraven: Balduinus I. abbas S. Bavonis Gandav.
 Poperinges, Poperinghes, Poperinghis, *Poperingus* 805, 15, 817, 30, 836, 839, 35, 857, 45, 859, 30, 865; Poperingenses, Poperingensis populis 805, 15, 865, 40; parrochiae 756, 1; eccl.: S. Bertini; altare 816, 15; de Poperinghis ministralis: Odo.
 Poppe, Pape, Pibe.
 Popo episc. Britia. Damasus II. papa.
 Popo archiep. Trever. 280, 1.
 Poppo episc. Patav. 622, 1, 658, 10.
 Pibo episc. Tull. 282, 25.
 Poppo II. abbat. Alah. inf. 629, 30.
 Poppo abbas Stabul. 67, 50, 70, 1, 131, 10.
 de Porcellis: Teobaldus canon. Mett.
 Porcestre, *Portchester* 450, 55.
 Porsenpoug castrum, *Porsenpoug* 873.
 de Porsis bona 203, 10.
 Porte-Mal (*Portae Martis*) castellum Rem. 425, 20.
 Portemue, *Portsmouth* 450, 55.
 Portus pontificatus 199, 20; card. episc.: Rodoldus, Theodewinus, Conradus (abbas Villar), Otto.
 Portus, *Poussay* (?) 254, 30, 284, 8.
 Portugallia, Portugalia, *Portigalia* 764, 1, 829, 1. — Portugallenses 816, 35; reges: (Alfonso I), Sancho.
 Portugalliae (v. e. Burdigal) archiep.: Bertrandus (Clemens V. papa).
 de Praat dom.: Gervasius.
 de Preclara: Rugerus.
 Praedicatorum fr., Predicatorum ordo, S. Dominici ordo, Iacobitae 126, 134, 10, 135, 255, 30, 256, 30, 301, 40, 306-310, 313, 30, 326, 45-329, 331, 341, 1, 357, 40, 478, 25, 478-480, 8, 482, 15, 489, 35, 506, 540, 542, 15, 544, 15, 570, 10, 596, 5, 634, 35, 658, 665, 15, 672, 25, 700, 10, 708, 1, 716, 15, 754, 15, 824, 45, 832, 35, 835, 15, 840, 843, 8; cf. Maiores fr. conventus: S. Audomari; Bonon. 198, 20, 820, 1; Brem. mon. Conradus (abbas Hasted); *Eichstet*. 604, 20; Leod. 128, 35; Loran. 396, 40, 397, 30, 410, 30, 578, 25; de Poino; Struzenberch 480, 8, 482, 25; Trever. 201, 40; prior: Petrus; magi: Iordanus, mon. Martinus (Oppav.).
 Praemonstratum, *Premonstr* 527, 528, 549, 35, 568, 25, 792; eccl. 528, 15; Praemonstratus abbas, dominus 528, 40, 551, 552, 1, 792, 15; canonici 792, 10. — Praemonstratus, Praemonstratus ordo, fratres 119, 10, 259, 15, 481, 45; 483, 8, 484, 15, 485, 6, 486, 35, 526, 25, 527, 35, 528, 25, 530, 25, 552, 553, 45, 555, 8, 568, 25, 632, 35, 657, 30, 753, 30, 791, 50, 839, 30; monast.: Brundis. 542, 20; S. Mariae Magdeburg; in Monte Corneti 92, 45; capitulum generale 531, 25.
 (Praenestinus), Penestrinus (*Palestrina*) card. 597, 10; card. episc.: Guido, Iacobus; Praenestinus S. Agapitus.
 Praga 61, 363, 1, 709, 20, 713, 25; eccl. cathedr. 709, 20; episc.: S. Albertus; de P. Iohannes III. marchio Brandenburg. — Pragenses grossi denarii 713, 45.

de Praiaus dom. 440, 10; fil.: Gode.
 Prampach villa *dioc. Patav.* 632, 5.
 671, 5; de Prampach: Wernhardus
 episc. Patav.
 Praodisium v. Brandisium
 Pratum - dominarum, *Trarven - Parck?*
 219, 1.
 Praumet v. Promste.
 Prawn, Benedictus abbas Cremifan.
 Sanctus Proiectus villula 763, 5. 268.
 Premizel v. Otacherus II. rex Bohem.
 de Presigni: Renaus.
 Priamus rex Troias, 392, 50. 400, 15.
 Priamus rex Franc. 387, 1. 391, 10. 392, 10.
 395, 25. 400, 15. 406, 1. 413; fil.:
 Marchomerus.
 Pribizlaus, Pribislaus, Pribislaus v.
 Henricus rex Slav.
 Priem, Balduinus Brug.
 Primiense v. Bröntiense monast.
 Primitiaus, Primitiaus, I. dux Polon.
 479, 20. 482, 10; fil.: Constanca.
 Primitiaus II. rex Polon. (de Calis)
 713 n. 4; fil.: (Elisabeth).
 Priney castrum, *Perry* 344, 40.
 Prisca virgo 687, 55.
 Prischnerius 600, 35.
 Priscianus grammaticus 26. 60. 675, 35.
 Pritzerw castrum, *Pritzerke* 485, 25.
 Prosper 503, 15. 669, 35.
 Prounsweich v. Brunswich
 Provincia, Provinia, Proventia; Prou-
 vencho 129, 40. 144, 1. 388, 30. 394, 20.
 408, 30. 521, 40. — Provinciales 852, 25.
 855, 35; rex: Karolus; comes 861, 45;
 comes: Raimundus Borengarius IV.
 Prouvins, Provins 464, 50; monast.:
 Minorum sororum.
 Provisius velus *summus* 324, 50.
 de Prouvy dom.: Philippe, Gerars.
 dy Pruckpergerinn prata Dengeren.
 604, 40.
 Prudentius 503, 15.
 Pruggerin, Mechüldis Norimberg.
 Prumis, Prumense monast., *Prüm* 49.
 394, 25; abb.: Richarius, Farabertus,
 Cesarus.
 Prumste, Praumsté, silva *dioc. Patav.*
 632, 10. 671, 20.
 Prunck castrum, *Brunck prope All-*
dorf 604, 10.
 Prual pratum *prope Wasen* 592, 5.
 Prusias, Prucia, Bruscia, Pruceonorum,
 Prusinorum terra 480. 482, 15. 597, 1.
 708. 797, 5. — Pru-1 61, 20.
 Pruveningen, Pruvening, monast., *Prief-*
ling 629, 35. 673, 35.
 Psalmis v. Salmis.
 Ptholomais v. Accon.
 Publica Villa Leod. 58, 10.
 Publicus mons Leod., *Publmont* 41, 10.
 52, 40. 55, 5. 58, 19. 25. 69, 50. 85, 5.
 92, 20. 112, 30. 182, 20; ecci.: S. Egi-
 dii, S. Martini, S. Nicolai.
 Puchkirchen, Puechkirchen, Puchkir-
 chen, Puchkirchen, Puchkirchen,
 Puchkirchen, Puchel, villa *dioc. Patav.*
 622, 10. 633, 15. 634. 635, 15. 658, 20.
 659, 5. 671, 30. 672. 674, 10. 676, 20.
 677, 45.
 Pudweis opp., *Budweis* 628, 25.
 Puille v. Apulia.
 de Puino Praedicatorum prior 857, 40.
 Puntca bella 257, 10.
 Pupinus v. Pippinus.
 Purchardus v. Burch.
 Puris eccl. 254, 20.
 Putehendorpe villa *prope Rensfeld* 494, 5.
 de Putendorf: Ulrichus, Heiaricus, milites.

Puteus inferni vallis Leod. 58, 16.
 Putina civ., *Puten?* 619, 1. 652, 40. 655, 1.
 Py- v. Pi-
 Pyrenei iugum 765, 10.

Q.

Quadi 618, 10.
 Quactem, Watier.
 Quarcetum v. Chenoit.
 Quatuor officiorum terra 781, 35.
 Quedelingebruch, Quithelingeburg
 476, 15. 695.
 Quorretum villa, *La Quetnoy* 197, 25.
 224, 15.
 ad Quercus villa de Bertheurte.
 de Quercuords domini 730, 10.
 S. Quintin monast. Viromand. 92, 1.
 767, 5; abbas: Hugo.
 S. Quintinus martyr 33, 55.
 S. Quirillus episc. Traject. 25, 40.
 S. Quirinus 618. 652, 25. 653, 15. 660, 25.
 Quirinus subdiac. Rom. 48, 35.

R.

R. de Alneto 627, 15.
 R. (Richardus?) Parfusus civis Colon.
 370.
 Raba civ., *Raab* 619, 1. 652, 40. (Naba
 655, 35).
 Raben, Rabem, R., *Raab* 629, 40. 645, 5.
 660, 50. 663, 35. 667, 45.
 Rabenstein castrum *dioc. Patav.* 647, 60.
 Rabertus v. Robertus.
 Rabno episc. Eichstet., Dapifer de
 Wilburgsteten 596, 5. 599 — 603,
 606, 15.
 Rabno Kächner canon, Eichstet. 602, 15.
 Rabodes, Rabbedus, Rapoto.
 Rabodus I. episc. Noriom. 573, 40.
 Rabodus II. episc. Noriom. 567, 40.
 571, 35. 572, 45.
 Rabodus dux Prison. 761, 45; filia
 761, 45.
 Rapoto comes palat. Bavar. (Ortenburg)
 650, 35.
 Raceburgensis (*Ratzeburg*) episc. 475, 15.
 Rachel 197, 45. 205, 25. 208, 20. 210, 35.
 225, 35. 233, 10. 356, 25.
 Radecow villa, *Ratkau* 499, 20.
 S. Radegundis, uxor Clotharii I. regis
 Franc., regina Thuringis 387, 20.
 Radispona v. Ratispona.
 Raduardus de Machlinia abbas Villar.
 et Locci-sancti-Bernardi 212, 35.
 Radulfus, Radous v. Rudolfus.
 Reichleinsperg castrum *dioc. Patav.*
 647, 60.
 (Raetia), Recia 631, 20. 640, 45. 639, 40.
 Raffin, Fromont.
 Rages civ. Armen. 856, 1.
 Ragin-, Regin-, Rejn-, Ralm-, Rim-,
 Rainaldus, Raynaldus, Reinaldus, Rel-
 noldus, Reinaldus, Renaldus, Renol-
 dus, Reginaldus, Reginaldus, Reg-
 noldus, Regnaldus; Renaus, Renaut.
 Reinaldus card. episc. Ostiensis, papa
 Alexander IV.
 Rainaldus (*alio Radulfus*) archiep. Col-
 lon. 108. 535, 1. 698. 804, 25.
 Rainaldus episc. Carnot., fil. Rainaldi II.
 com. Barr., 383, 5.
 Rainaldus de Sanlis episc. Tull. 254, 40.
 266 — 268.

Regenoldus abbas S. Berini 750. 766, 26.
 773, 30. 775. 776, 20. 777. 810, 20.
 Reginaldus Augustensis abbas Ebers-
 perg. 870, 40.
 Rainaldus I. comes Barrensis, fil. Theo-
 doric de Montreons, 59, 30. 100. 362;
 liberi: Rainaldus II, Hugo, Theo-
 doricus, 4 filias 383, 1.
 Rainaldus II. comes Barrensis, fil. Rai-
 naldi I., 254, 35. 284, 40. 382, 50.
 383, 1; uxor: (Agnes); fil.: Hei-
 ricus, Theobaldus, Rainaldus.
 Renaus, fil. Henrici II. comitis Barrensis,
 425, 25. 461; uxor: fil. Nicholai de
 Kierrang.
 Reginaldus de Dompno-Martino comes
 Bolon. 179, 35 (ubi dux vocatur).
 183, 25. 187. 188, 20. 432, 40. 449.
 450. 452, 5. 539 n. 14. 540. 754. 822.
 827, 40. 828, 20. 830. 831, 15. 832.
 835, 10; uxor: Yda; fil.: Mathildis.
 (Rainaldus) comes Burgund. 534, 1;
 fil.: Beatrix.
 Regnaldus comes de Castres 383, 20.
 Reinaldus comes de Dompno-Petra
 824 n. 5.
 Rainaldus I. comes Gelr. 397 n. 8. 411
 — 413. 546 n. 7. 576 n. 10. 585. 860;
 uxor: (Ermengarda).
 Renaldus hallivus Henrici III. com. de
 Salmis 334, 30. 335, 40 — 339, 15.
 Renaus dom. de Roussoil 423, 25; uxor:
 Juliane; fil.: Rogiers.
 Renaut dom. de Saint-Leu 439, 35; filia.
 Renaut dom. de Pinkegny 423, 15; filia.
 Renaus de Pont 453, 45.
 Renaus dom. de Presigni 464, 5.
 Reinoldus scabius 100, 15.
 Renaldus, fil. Ursi, miles Angl. 808, 45.
 Rambaldus, Rembaldus, de Kerceville
 miles 256, 30. 326.
 Ramberti-villare, *Rambertvillers* 313.
 Regibertus episc. Patav. 621, 45. 632.
 657, 35. 671, 25.
 Rambertus abbas Senoniensis 279.
 282, 30.
 Reinbertus clericus August. 694.
 Reimboto de Milenhart episc. Eichstet.
 591. 601, 60.
 Rainboto mon. Cremifan. 630, 25. 631, 30.
 642, 40.
 Reinboto miles 768, 35.
 Raginfredus, Ragenfridus, Rangifredus,
 maior domus 47, 10. 129, 45. 763, 30.
 Reingerus abbas S. Bayonis Gandav.
 570, 20.
 Reinghier thelonarius Brug. 442, 15.
 Reingotus advoc. monast. S. Bavonis
 Gandav. 571, 20.
 Reingot Flandr. 441, 40; fil.: Goduin.
 (Raginhardus, Raginardus, Reginardus,
 Regginardus, Regenardus, episc. Leod.
 36. 69 — 71. 89, 5.
 Reinardus de Lanlonci 779, 5.
 Ralaharius, Ralnerus, Raynerus, Rela-
 harius, Ralnharius, Rucharus, Ryn-
 charius, Richarius, Reuharius, Rei-
 sterus, Reynerus, Rejuorus, Ren-
 nerus, Renerus, Regenharus, Ragi-
 nerus; Reulers, Reuler.
 Rainerus abbas S. Laurentii Rom. et
 card., papa Paschalis II.
 Reinbrius episc. Patav., apudolus Mo-
 ravorum 620. 621. 623. 624, 5. 630, 20.
 635. 656, 10. 667, 50.
 Reynerus abbas Vallis-Dei 211, 25.
 Rennerus prior Belliceti 134, 45.
 Rennerus prior de Merville 256, 30.
 327.

- Renerus presb. Leod. 182, 18.
 Reinerus mon. S. Laurentii Leod. 97, 10.
 Reniers comes de Chaumont 422; uxor: Ermentrus de Mons; fil.: Ermengars.
 Rainerus H. Longicollis comes Hannon. (Mont.) 53, 407, 10; fil.: Lambertus I.
 Rainerus III. (Longi-Collis falso appellatus) comes Hannon. (Mont.) 79, 30, 395, 30, 426, 10; fil.: Rainerus IV.
 Rainerus IV. comes Hannon. 79, 30, 131, 4, 407, 10; fil.: Richildis.
 Reinerus, fil. Lamberti II. com. Lovan. (falso fil. Henrici II) 339, 5, 396, 1, 426, 30.
 Reniers I. de Gauche (Jauché) 420, 422, 423, 5; uxor: Yda; fil.: Girars, Henricus, Gosuign.
 Reniers II. de Gauche 422, 30; fil.: Gerars, Reniers.
 Reniers, fil. Renoi II. de Gauché, dom. de Sasignies 422, 33; uxor: fil. castellani Montensis.
 Reynerus Clotine de Roosbeke 214, 10.
 Reynerus, pater Clementias de Malovia, 213, 10.
 Raynerus, fr. Godefridi Pachonii nonni Villar. 220, 22, 232.
 Reinerus civis Brunswic. 724, 10; fil.: Rosere.
 Renier le Vos Flandr. 441, 40.
 Reniers Scaneor homo Karoli com. Flandr. 442, 10.
 Regnerus quidam 282, 25.
 Reinelmus episc. Noviom. et Tornac. 567, 10, 572, 35.
 S. Reinilaus v. S. Mariae eccl. Ekensis.
 S. Reinilla Hekensis 59, 10.
 S. Reinoldis virgo 392, 35, 398.
 S. Relendis, fil. (?) Zenderboldi regis, 51, 0.
 Regelinis, uxor Alberti II. com. Namuc. 131, 20, 384.
 Regmarus episc. Patav. 621, 632, 45, 657, 36, 671, 30.
 Raimundus, Raimundus, Raymundus, Raymondus, Raimundus, Remundus.
 Raimundus archidiaconus. Barcin. 83.
 Raimundus mag. ord. Praedical., scriptor decretal. 634, 30, 658, 35, 672, 45, 835, 15; decretales 675, 30.
 Raymondus de Pennaforti Summa (poenitentiae) 208, 30.
 Raimundus comes S. Aegidii 408, 35, 825, 45.
 Raimundus Berengarius IV. comes Provinciae 453, 25, 455, 45, 577, 3, 3; fil.: Margherite, Elyenor.
 Raimundus V. comes Tolos. 800, 10; uxor: Constanca.
 Raimundus VI. comes Tolos. 824, 45, 826, 1.
 (Ragantrudis), uxor Dagoberti I. regis Franc. 32, 10.
 S. Raganulpha, Reginulpha 33, 1, 399.
 Raimmes turris, Raimmes 446, 50.
 de Raineval dom. 435, 20; uxor: fil. Aomini de Condus.
 de Raipostelm, Raipostelm (Ribeuplote), dom. 318, 25.
 Rays villa 455, 30; de R.: Bertran.
 Ramb- e. Rainb-.
 Ramellics, Ramellics, Ramellics, villa, Ramellics 213, 40, 214, 30, 217, 30.
 de Rameru dom. 435, 1; fil.:
 Ramru, Ramrupt 342, 30; eccl.: S. Vincenti.
 Ramungus de Mayingen 600, 45, de Randeckh: Iohannes.
 Ranagerus abbas Senonensis 279.
 Rangifredus v. Ragin-.
 Rani p. Ragiani.
 de Rankon: Joifroi,
 Ranso v. Renzo.
 de Ransowe, Ransow, Relyes 489, 30.
 Raoul, Raous v. Rudolfus.
 Raphael de Mercatellis abbas S. Petri Audenburg., S. Bavonis Gandav. 570.
 Rapote v. Rabodus.
 Raracorum episc.: Iustinianus.
 de Rase pons, Pont à Rache super fl. Scarpe 548, 40.
 Raso; Rason, Rasyon, Rasyon.
 Rasyon I. dom. de Gavre 421, 5, 423, 30, 444, 40 (?); uxor: Doumison; fil.: Berta.
 Rason II. dom. de Gavre 444, 25; uxor: fil. Roberti II. de Wavria.
 Raso III. dom. de Gavre et de Liedpliche 431, 10, 433, 5 (?), 461, 45 (?), 575, 25 (?); uxor: fil. Soheri de Enghien; fil.: Rasso.
 Rasses (IV), fil. Rasonis de Gavre, 413, 10; uxor: dom. de Boulers.
 Raso de Gravis (Gavre) 213, 15.
 Raso miles Brabant. 175.
 Raspe, Raspo v. Heinrichus rex Rom., langr. Thuring.
 Rastede, Rittirstedt, Rastedens, Rittirstedense monast. 499-505, 507-514; eccl.: S. Mariae, S. Odelrici; abb.: Thetmarus, Swederus, Symon, Sigewardus, Donatianus, Meyricus, Conradus, Lambertus, Willekinus de Marcele, Otto comes de Oldenburg, Albertus, Gotschalus, Henricus de Nienborch, Arnoldus, Iohannes.
 RATHERUS episc. Leod. et Veron. 36, 1, 53, 131, 1.
 Ratoldus comes Bavar., fil. Sigardi com. 868; uxor: Engelmut; liberi: Eberhardus, Adalpero, Williburga.
 Ratispona, Ratisponensis civ., Radisbona; Regenaburg, Regenspurch, Regnespurch; Ymbriopolis, Tiburtina 71, 40, 262, 30, 591, 40, 619, 626, 10, 639, 35, 640, 1, 643, 35, 652, 45, 659, 30, 660, 5, 661, 695, 1, 869, 1, 870, 1; monast.: S. Emmerammi, S. Iohannis; area: Lederpanck; forum rerum venalium 869, 1; dioec. 871, 10; eccl. 596, 15, 599; episcopus 640, 45; episc.: Erardus, Nycolaus, Fridericus; praepos. 600, 35; canoni: Henricus, Albertus; advoc. 650, 50, 669, 45. — Ratisponensium libra 604, 40.
 Raubachen de Weytersdorf 600, 10.
 Raubenwerts castellum 592, 6.
 Ravenns, Ravennas civ. 15, 35, 617, 1, 633, 25; episc.: Apollinaris, Wigerus, Wicbertus (antipapa Clemens III).
 Reatum, Rich 714.
 Rebdorfensis eccl. 592, 40.
 de Rebgaw comites 665, 5; de Rebgaw comes: Albertus.
 Rechad filii 101, 45.
 de Rechperg: Gotfridus Muller.
 Recia v. Ractia.
 die Roekenhoffer Leitt ligna prope Hirschberg 601, 1.
 Reclonville 315, 35.
 Regate opp. Angliae, Regate 450, 50.
 Regemburgensis (pro Teclenburgensis) comes 830, 45.
 Regen, Regans, R. 640, 1, 642, 10.
 Regenaburg v. Ratispona.
 de Regenstein comes: Sifridus.
 Regginardus v. Rainhardus.
 Regia civ., Reggio 862, 45.
 Regin- v. Ragin-.
 Registis v. Retesta.
 Regisvilla, Königstall (?) 313, 10.
 Regmarus v. Rag-.
 Reychennawe castrum, Reichenau prope Harrieden 590, 10; de Reichenawi Henricus.
 de Reichenack, Reychenack, Pincerna 600, 20; Henricus Pincorus, episc. Eichtet.
 de Reichershofen: Hiltboldus miles.
 Reim-, Reim- v. Ragin-.
 Reinherisburni monast., Reinhardtbrunn 701, 1.
 Reinsart villa prope Senffe 549, 45.
 Reinsdorf monast. 697, 45.
 de Reinstein comes: Sifridus.
 Reistet, Restet, Reiteste v. Retesta.
 S. Remach eccl. Leod. 70, 45.
 S. Remach eccl. v. S. Petri eccl. Stabul.
 S. Remachus episc. Traiect. 15, 33-35, 1, 37, 38, 40, 46, 76, 10, 79, 25, 500, 35.
 Rembaldus v. Rainbaldus.
 Remi en Biavovis 440, 40.
 S. Remigil eccl. Duis 131, 15.
 S. Remigil monast. Rem. 160, 161, 30, 162, 15, 394, 45, 752, 25, 769, 45.
 S. Remigil oratorium eccl. S. Iohannis Leod. 62, 40.
 S. Remigius archiep. Rem. 25, 33, 46, 39, 5, 116, 15, 161, 25, 357, 10, 392, 15, 400, 30, 500, 40, 502, 15, 582, 30, 639, 30, 626, 45, 637, 40, 653, 50, 654, 15, 655, 55, 661, 10, 758, 35.
 S. Remigius archiep. Rothomag. 393, 30, 399.
 Remis, Remus, Remensis civ.; Rains 15, 35, 47, 10, 77, 95, 50, 114, 117, 10, 147-150, 158, 159, 161-167, 10, 168, 1, 196, 15, 355, 1, 390, 5, 394, 45, 395, 396, 30, 399, 15, 406, 40, 409, 25, 426, 40, 465, 5, 527, 30, 529, 532, 35, 537, 575, 40, 585, 15, 617, 5, 769, 40, 785, 5, 797, 30, 800, 30, 814, 35, 833, 40, 835, 45, 838, 1, 856, 10, 863, 45. — Remensis, Remensis populus 77, 25, 120, 10, 149, 35, 154, 164, 562, 40; eccl. 77, 30, 121, 10, 127, 25; eccl. maior 154, 164; eccl. et monast.: S. Dionysii, S. Mariae, S. Petri, S. Remigii; provincia 560, 25, 578, 20, 580, 35, 835, 5, 843, 1; sedes 385, 15, 835, 45; concilium 580, 35; archiep. 395, 5, 406, 40, 542, 30; archiep. S. Satus, Dioscolus, S. Denacianus, S. Nicholas, Simplicus, S. Remigius, S. Rigoberius, Tulpinus, Ebbo, Fulco, Hyreneus, Hincmarus, Henricus I., Senses, Willelmus I., Wido, Willelmus II., Henricus II., Jobelus, Thomas, Petrus; capitulum 579, 45; canonici 574, 5; curia 817, 15, 849, 30. — Remensis dom. 153, 154, 30; vicus dom.: Philippus; forum 154, 10, 159, 10; vicus: S. Symphoriani; portae: Bachi, Carceris, Martis; posterna 162, 40. — Remensis summa 218, 1. — de Remis: Bertranus falsus comes Flandr.
 Remundus v. Raimundus.
 Remvica, uxor Heseke com. de Honstein, 597, 35.
 Renaus, Renaut v. Rainaldus.
 de Renenghez, Renenghes, dom.: Iohannes, Gauthers.
 Reniers, Renier v. Rainharius.
 Reinichusen villa Oldenburg. 510, 10.
 Renmonis pons v. S. Hilarii Moll. eccl.
 de Rennowe: Marguardus.
 Renzo, Ranso, decanus S. Lamberti Leod. 99, 45, 100, 5.

- Repe (*Salva Ourepe*) villa dioc. Leod. 104, 15, 108, 15.
 de Repin, *Ruppin*, comes: Guntherus I. de Reppin praepos.; Iohannes.
 Resbacum monast. *Rebais* 761, 5; abbas: S. Agilus.
 S. Resignatus episc. Traicot. 25, 36.
 Retensis comitatus, *Retelois*, *Rethel* 423, 15, 851, 1; de Reteil comes 439, 30; de Rettesta, Reginote, Reltete, Keistet, Restet, Retoers com.: Manasses III., Manasses; Hugo I., Hugo III., Iohannes; de x: Philippus.
 Rethchora villa, *Rehorn* 498, 30.
 de Reve miles 231, 8.
 Revonia, *Revoigne* v. *Rivonia*.
 Rheus, Renus, Rethnus, Retnus, 16, 15, 38, 20, 47, 35, 49, 15, 60, 10, 62, 1, 119, 30, 168, 30, 186, 187, 40, 188, 35, 189, 197, 30, 213, 30, 224, 30, 246, 30, 247, 35, 258, 293, 300, 10, 302, 40, 305, 5, 319, 40, 341, 5, 372, 45, 377, 45, 387, 394, 403, 35, 412, 1, 490, 10, 546, 30, 585, 598, 5, 640, 50, 642, 10, 653, 661, 1, 662, 45, 694, 40, 711, 5, 714, 5, 750, 35, 759, 30, 801, 45, — de Rheho, Reui comes palat. 130, 30, 779, 25; Reui palatinus dapifer imperii 661, 40, 669, 5; com. palat.: Henricus II., Hermannus II., (Henricus); Ludwicus (II. dux Bavar.), Ludwicus (IV. imp.); comitissae palat.: Machthildis, Maria.
 Renani, *Renensium* foreni 602, 30, 604, 605, 609.
 Richerius villicus 722.
 Richardis, uxor Udalrici com. Bavar. 870.
 Richardus, *Rycharus*, *Richardus*; *Richars*, *Richard*, *Riquard*. Cf. *Richardus*.
 S. Richardi altare *Ejchatot*. 595, 5.
 S. Richardus 594.
 Richardus abbas *Blangiac*. 826 n. 4.
 Richardus, *Aichardus*, abbas de *Florephis* 99, 45, 100, 5.
 Richardus abbas S. Vitoni *Virdun*. 64, 5.
 Richardus archidiaconus, *Pictar*. 807, 20.
 Richardus canon. S. Petri *Leod*. 82—84, 1.
 Rycharus de S. Victore mag. 633, 30, 671, 35.
 Richardus rex Rom., comes *Cornubiæ* 365, 15, 366, 50, 378, 10, 453, 35, 457, 458, 462, 475, 5, 490, 544, 545, 15, 562, 5, 842, 10, 848, 45, 851, 30, 857; uxores: Sanctus, Beatrix.
 Richardus I. (Britto) rex Angliæ 358, 35, 427, 20, 428, 25, 534, 15, 536, 537, 627, 45, 662, 40, 664, 30, 665, 1, 754, 808, 40, 819, 35—822, 35, 829, 20.
 Richardus rex *Visigoth*. 654, 25, 659, 45.
 Richardus dux *Burgund*. 771, 30.
 Richardus I. dux *Normann*. 771, 30, 773, 10, 780, 1; fil.: Richardus II.
 Richardus, *Richardus*, II. dux *Normann*. 60, 35, 771, 30, 780, 1; fil.: Richardus III., Robertus II.
 Richardus III. dux *Normann*. 50, 40, 771, 30, 780, 1.
 Richard, fil. *Simons* de *Monfort* com. *Leicestræ*. 457, 20, 458.
 Richardus de *Piane* 478, 1.
 Riquard *Nauesacera* scutifer *Hakedi* castellani *Brug*. 442, 30.
 Richerius, *Richero*.
 Richert fons eccl. 135, 10.
 S. Richard eccl. *Watin*. 783, 40.
 S. Richarius *Pontiv*. 759, 30, 751, 10, 757, 10, 760, 30, 773.
 Richarius, *Richardus*, episc. *Leod*. 35, 35, 36, 1, 52, 111, 25.
 Richerus *Spinalensis* praepos. (*Mett*). 313, 35.
 Richerus prior de *Danubrio*, mon. *Senoniensis* 257, 35, 283, 30, 287, 30, 300, 314, 36, 316, 317, 30, 318, 10, 326, 327, 25, 329, 336, 45, 339, 30.
 Richaut, *Richaus* v. *Richildis*.
 de *Richenberche*, *Riechenberg*, praepos. 734, 40.
 Richildis, *Richeldis*; *Richaut*, *Richaus*.
 Richildis comit. *Hannon*, fil. *Reineri* IV. com., uxor I. *Hermann* com. *Montensis*, 2. *Balduni* VI. com. *Flandr*. 79, 30—51, 10, 420, 30, 421, 424, 425, 428, 1, 436, 438, 15, 441, 5, 444, 446, 524, 10, 574, 35, 781, 20—783, 1.
 Richaus, fil. *Balduni* II. com. *Hannon*, uxor com. de *Monfort*, 421, 45.
 Richaus, fil. *Evrardi* *Radulfi* de *Mortaigne*, uxor I. *Gilleberti* de *Audenarde*, 2. *Walteri* de *Sotenghien*, 424, 10.
 Richaus, fil. *Hugonis* de *Rumegni*, uxor dom. de *Kons*, 421, 45.
 Richindis, fil. *Rudolfi* *Sueri* com., uxor *Adalperoni* II. com. *Bavar*. 870, 25, 872.
 Rictovarus 524, 15.
 S. Rictudis, *Richtrudis* 398, 40, 748, 10, 751, 50, 784.
 Rixe v. *Rixæ*, de *Riddeorde*: *Ansaus*.
 Ried, *Ryed*, eccl. dioc. *Pa'ar*. 635, 50, 674, 5; eccl.: S. *Nicola*.
 Riffart dom. de *Liere* 434, 30; uxor: fil. *Balduni* de *Peines*.
 Rigaut, *Gilles*.
 S. Rigobertus episc. *Rem*. 47, 10.
 Rigobertus abbas S. *Bertini* 748, 756, 10, 762, 40, 763.
 Rikeca v. *Rixedis*.
 de *Rikelam* (*prope Mecheln*): *Walterus* *conversus* *Villar*.
 Rimbot v. *Rainboto*.
 Rincharius v. *Rainh*.
 Ringit (*Rigny*?) abbas: *Almericus*.
 de *Ripa*: *Rugerus*.
 Ripelin, *Gerens*.
 Ripis civ., *Ripen* 479, 25; monast.: fr. *Minorum*.
 Risela, *Risele*, *Risle*, *Insula*, *Insulae*, *Sulae*, *Insulense* *Lisle*, opp. *Lille* 126, 5, 134, 30, 449, 454, 40, 455, 25, 524, 5, 541, 45, 547, 10, 548, 40, 584, 25, 781, 1, 794, 25, 795, 15, 819, 45, 830, 834, 10, 840, 5, 844, 5, 866, 35; eccl.: S. *Petri*. — *Insulanus* *castellanus* 444, 35; *castellanus*: *Jehans*; *Insulanus*, *Insulensis*: *Baldinus* (V. comes *Flandr*); de I.: *Michael* episc. *Tornac*.
 Rittstidi v. *Rastede*.
 Rytz (*Buliz*?) villa dioc. *Brandenburg*. 484, 20.
 Rivonia, *Revonis*, *Retougne*, *Rowolge*, castrum, *Rivogne* 78, 39, 104, 15, 105, 15, 112, 10.
 Rixa, *Rixe*; *Ruesse*.
 Rixe (rel. *Mathildis*), fil. *Henrici* *Leonis*, 475, 30.
 Ruesse, fil. *Cossuini* II. de *Mons*, uxor *Stephani* de *Denaing*. 423, 1.
 Rixa de *Sombrefe* 213, 15.
 Rixa, uxor *Henrici* I. dom. de *Werle*, 476, 30.
 Rixedis, *Rikeca*, uxor *Iohannis* I. com. *Oldenburg*, 508, 15, 510, 1.
 de *Rixensart*, *Clementia*.
 Robach rivulus 261, 45.
 Robelin *Muderioth* *Flandr*. 441, 40, 442, 1.
 Robertus, *Robbertus*, *Robertus*, *Robbertus*, *Roberius*, *Roberius*, *Robertus*, *Rudbertus*, *Rupertus*, *Robert*, *Robiert*, *Robers*, *Robiers*.
 Roberti-fons 263, 10.
 Roberti-montis monast. monial. 94, 1, 128, 45, 134, 40; abbat.: *Beatrix* de *Hufalia*.
 Roberti vadum 92, 1.
 Rupertus archiep. *Magdeburg*. 705 n. 6.
 Robertus episc. *Airebat*. 788, 25.
 Robiers episc. *Belvac*. 454, 15.
 Robertus episc. electus *Camerac*, et *Airebat*, praepos. *Ariensis* et S. *Adomari* 535, ed. 753, 30, 807, 8, 809, 811, 813, 30, 817, 1, 818, 30.
 Robertus I. episc. *Leod*, *Lingon*. 78, 15, 93, 25, 127—129, 135, 15.
 Robertus I. episc. *Mett*. 51, 15.
 Robertus episc. *Pa'ar*. 621, 657, 45, 658, 5.
 S. Rupertus episc. *Wormat*. 620, 5, 639, 25, 654, 659, 50.
 Robertus abbas S. *Bavonis* *Gandar*. 570, 25.
 Robertus abbas *Cisterc*. 525, 36.
 S. Robertus abbas *Claravall*, et *Dunensis* 196, 15, 797, 40, 800.
 Robertus abbas S. *Iacobi* *Leod*. 82—84.
 Robertus abbas *Molism*. 670, 40.
 Robertus abbas *Vacell*. 200, 5.
 Robertus de *Blokeri* abbas *Villar*. 212, 213, 25.
 Robertus archidiaconus, *Leod*. 69, 15.
 Robertus praepos. maioris eccl. *Leod*. 59.
 Robertus decanus eccl. S. *Martini* *Ruthis* 57, 5.
 Robertus mag. *Paris*. ord. *Praedicat*. 255, 50, 307, 308.
 Robiers fr. ord. *Praedicat*. 455, 30.
 Robertus rex *Frane*. 60, 35, 80, 1, 382, 35, 395, 15, 397, 26, 571, 15, 574, 20, 582, 30, 750, 30, 751, 778, 45, 779, 35, 780, 40; liberi: *Henricus* I., *Adeladis*.
 Robiers II. dux *Burgund*. 425, 45.
 Robertus (Tyranus) dux *Franc*, comes *Paris*. 394, 397, 771, 778, 30; fil.: *Hugo*.
 Robertus, *Rollo*, *Roll*, I. dux *Normann*. 49, 50, 567, 30, 771, 772, 40, 780, 5; uxor: *Giisela*; fil.: *Willelmus*.
 Robertus II. dux *Normann*. 50, 40, 525, 45, 527, 528, 771, 30; fil.: *Willelmus*.
 Robertus III. comes *Normann*, fil. *Willelmi* I. regis *Angl*. 408, 35, 574, 582, 50, 791, 794, 35; fil.: *Willelmus*.
 Robertus *Wischart* dux *Normann*. 525, 10.
 Robertus (Robustus) marchio 397, 15; fil.: *Robertus* (Tyranus).
 Robertus I. comes *Artesi*, fil. *Ludovici* VIII. regis *Franc*. 305, 390, 30, 427, 5, 428, 45, 452, 29, 456, 543, 36, 545, 5, 833, 45, 841 n. 6, 842, 25, 844, 40, 845; uxor: *Machthildis*; fil.: *Robertus*, filia 390, 30.
 Robertus II. comes *Artesi*, fil. *Roberti* I. 390, 30, 452, 30, 454, 10, 463, 465, 466, 829, 10, 662, 663, 665, 666, 25.
 Robertus V. comes *Arveru*, et *Bolon*. 390, 15, 452, 25; fil.: *Guillaumes*, *Robers*.
 Robers VI. comes *Arveru*, et *Bolon*; fil. *Robertus* V., 452, 30.
 Robiers, fil. *Peiri* II. com. *Austiod*, 441, 5.
 Robiers comes de *Cortena*, fil. *Petri* I. 440, 30, 451; uxor: *Mahus*.
 Robertus I. comes *Drac*, et de *Brainne*, fil. *Ludovici* VI. regis *Franc*. 397, 20, 425, 15, 439, 10, 440, 25, 800, 835, 50; uxor: *Agnes*; liberi: *Robiers*, *Adelja*. — *Robertenses* 800, 5, 835, 50, 836, 30.

Robertus II. comes Droë, et de Braines, fil. Roberti I. 425, 46, 439, 46, 528, 25, 830, 40; uxor: Yolens; liberi: Robertus, Petrus Mauciere, Henricus (Iohannes), quinque filios 425, 30.
 Robertus III. comes Droë, fil. Roberti II. 425, 427, 46, 828, 24, 836, 40; uxor: fil. domini de Saint-Walcri; liberi: Jehans, Robiers, Yolens.
 Robiers, fil. Roberti III. com. Droë, 425, 40, 427, 16; fil.: Aelia.
 Robiers IV. comes Droë, fil. Iohannis I. 427, 16; uxor: Beatrix.
 Robertus I. Friso (vel sicrosolutitanus) comes Flandr. 80, 382, 38, 384, 8, 523, 45, 524, 10, 525, 34, 568, 30, 571, 28, 572, 30, 574, 582, 30 (sub *Barbatus appellatur*). 751, 752, 1, 780, 45, 782—785, 792, 30, 794, 35, 808, 30, 811, 10; uxor: Gertrudis; liberi: Robertus II., Philippus, (Adela), (Gertrudis), Ogriva.
 Robertus II. Friso comes Flandr. 80, 10, 382, 40, 408, 38, 525—527, 568, 35, 569, 1, 574, 36, 582, 30, 752, 784—789, 791, 8, 792, 50, 799, 16, 806, 1; uxor: Clementia; fil.: Balduinus VII, Willemus.
 Robertus III. de Bethunia comes Flandr. 459, 40, 460, 545, 8, 548, 549, 578, 583, 28, 850—852, 858, 30; uxores: 1. Blanca, 2. Yolendes; liberi: 1. Karolus, 2. Ludovicus, Robertus, filios 851, 6.
 Robertus IV. Casselensis comes Flandr., fil. Roberti com. 851, 8.
 Robertus Manasses comes Ghian. 797, 798; uxor: Emma.
 Rubertus comes de Nassowe 716, 36.
 Robert dom. de Aske 437, 40; uxor: Marie.
 Robers, fil. Iohannis de Audenarde, 430, 1.
 Robers, fil. Godefredi de Aysse, 430, 30.
 Robert de Betune advoc. Atebat. 424, 10.
 Robertadvoc. de Bethune 433, 36, 444, 40; filia.
 Robertus advoc. Atebat., dom. Bethun. et Tenremontensis 575, 1, 850 a. 5; fil.: Mathildis.
 Robiers dictus de Bretagne, fil. Aegidii, de Biaumes, 440, 20.
 Robers dom. de Biaisart 434, 8; uxor: fil. Wionis de Montigni.
 Robert, fil. Hakoij castellan Brug., 442, 1.
 Robert dom. de Coucy 429, 30.
 Robert dom. de Cresches 429, 35.
 Robertus de Florenges 383, 30.
 Robers, fil. Wionis de Montigni, 434, 8.
 Robiers, fil. Rogeri filii Eyrardi Radulfi II. de Morvaque, 424, 40.
 Robertus de Petra-Ponte 117, 8.
 Robiers dom. de Pynon, fil. Radulfi de Couchi, 440, 8; uxor: Gode; fil.: Jehans.
 Robers, fil. Iohannis de Pynon, 440, 10.
 Robert dom. de Virva 433, 25; fil.: Beatrix.
 Robert I. dom. de Warrin, penescaucus Flandr. 443; uxor: Sebille; fil.: Hellins.
 Robers II. dom. de Warrin, penescaucus Flandr., fil. Hellini I. 433, 30, 442, 40, 444, 461, 30(?); uxores: 1. poror Hugonis V. com. S. Pauli, 2. fil. Wilhelmi de Betune; liberi: 1. Hellins, 2. Robers, quattuor filios.
 Robers, fil. Roberti II. de Warrin, 442, 40, 444, 25.
 Rotherius de Westerholte miles 509, 1.
 Robertus Huirus preepot. civ. Rem.

164; forte idem qui 153, 154, 30 dominus Remensis appellatur.
 Rodbertus scabius 100, 18.
 Robert l'Enfant Brug. 442, 8.
 Robiers Mursel Flandr. 442, 20.
 Robertus Flandr. 793, 36.
 Robins ostiarius Karoli com. Flandr. 442, 10.
 Rochasemum s. Roxhem. de la Roche s. de Rupe.
 Rochefort castrum 105, 28.
 de Rocneri: Bartholomeus miles.
 Rodanis civ. 398, 45.
 Rodanus, Rhone, fl., Rhone 39, 45, 448, 10, 642, 10, 653, 10.
 Rode, Jehan.
 Rode castrum, Rhode 104, 15, 105, 10, 409, 25.
 de Rodes: Walterus II. abbas S. Bavonis Gandav.
 Rodensis parochia, Klosterrad 131, 25; eccl. 91, 40; eccl.: SS. Mariæ et Gabrielis.
 Rodenborch villa, Rodenbur 569, 8.
 Rodericus abbas S. Bertini, mon. S. Vedasti Ateb. 751, 756, 15, 763, 20, 777, 40, 779—781, 787, 8, 803, 15, 811.
 Rodes insula, Rhodos 796.
 Rodianus episc. Gall. 19, 35.
 Rodoldus card. episc. Portuensis 768, 30
 Rodouffes, Rodulfus s. Rudolfus.
 Roelaer villa pagi Ninov. 531, 8, 535, 15.
 Rogerus, Rogerius, Rogerus, Ruthgerus, Rucherus, Rudigerus; Rogiers.
 Rogerus archiep. Eborac. 807, 18, 808, 30.
 Rulhgerus episc. Brandenburg. 485, 486.
 Rogerus episc. Camerac. 535, 45.
 Rogerus episc. Patav. et Chiemensis 622, 634, 15, 641, 8, 658, 25, 672, 40.
 Rogerus episc. Tull. 314.
 Rudigerus preepos. lifeld. 588, 20.
 Rogerus rex Vitis Brunonis 53, 10.
 Rogerus ant. Siciliae, Calabriae, Apuliae 474, 538, 15; fil.: Constantia.
 Rogerus Bernhardus III. comes de Foix 465, 10.
 Rogerus vicecomes Biterrenis 824, 45.
 Rogiers dom. de Condet 423, 1; uxor: Aelys.
 Rogerus de Hausfriede ballivus Gandav. 585, 45.
 Rugerus de Morsbach 600, 15.
 Rogiers, fil. Eyrardi Radulfi II. de Mortalgne, 424, 20, 461, 30; uxor 424, 40; fil.: Jehans, Robiers.
 Rugerus de Preclara 661, 30, 663, 50.
 Rogerus de Ripa 673, 30.
 Rogier I. dom. de Rosoy 429, 25; uxor: Aelis; liberi: Rogiers, Aelis, Julianus, Climentes, monialis 430, 30.
 Rogiers II. dom. de Rosoy, fil. Rogeri I. 429, 30, 430; uxores.
 Rogiers, fil. Renaldi de Rousoi, 423, 25.
 Rogiers I. de Toegni 424, 8.
 Rogiers II. de Toegni 424, 8.
 Roiaumont 457, 30.
 de Roinsoit, Rodroy, dom. 421, 36.
 de Roysia dom.: Baudri.
 Roist s. Ros.
 Roitsot villa 311, 40.
 S. Rolandis 398, 55.
 Rolandus, Rolandus, Rulandus; Rolant, Rollant, Rolant.
 Rolandus card., cancell., papa Alexander III.
 Rolandus praef. Britannici limitis 122, 15, 547, 15, 765.

Rollant Flandr. 441, 36; fil.: Lambins.
 Rollus, fil. Liegardis de Isbeke, 442, 30.
 Rollus s. Robertus I.
 Roma, Romana urbs, Urbs; Romme, Roume 14, 16, 18, 35—20, 45, 22, 24, 28, 35, 31, 35, 30, 36, 41, 30, 42, 53, 43, 50, 45, 52, 35, 60, 10, 70, 15, 72, 45, 87, 91, 8, 100, 104, 35, 114, 115, 8, 116, 50, 117, 119, 25, 126, 28, 130, 15, 132, 15, 133, 8, 143, 45, 144, 163, 30, 165, 10, 174, 35, 199, 202, 5, 245, 246, 1, 247, 30, 270, 36, 272, 274, 36, 276, 280, 281, 1, 283, 35, 287, 40, 292, 45, 293, 8, 300, 30, 301, 45, 304, 306, 1, 325, 66, 344, 1, 351, 45—353, 15, 354, 35, 355, 1, 357, 25, 361, 1, 394, 30, 453, 454, 36, 459, 474, 25, 491, 10, 501, 45, 504, 8, 521, 8, 522, 40, 523, 525, 527, 528, 30, 529, 534, 1, 536, 25, 537, 25, 539, 8, 540, 45, 544, 45, 559, 40, 560, 50, 561, 45, 564, 20, 565, 15, 568, 15, 571, 40, 579, 45, 580, 10, 588, 595, 40, 608, 1, 618, 620, 25, 623, 40, 624, 30 — 626, 35, 631, 20, 634, 10, 636, 637, 56, 643, 30, 648, 650, 30, 652—654, 15, 655, 656, 15, 657, 10—660, 663, 30, 666, 30, 667, 50, 669, 40, 672, 30, 687, 35, 691, 54, 693, 40, 694, 697, 15, 698, 30, 699, 25, 700, 10, 705, 45, 707, 8, 712, 36, 714, 25, 715, 717, 15, 753, 40, 754, 35, 768, 777, 788, 790, 798, 800, 20, 801, 35, 804, 811, 15, 813, 15, 814, 8, 815, 20, 822, 826, 15, 827, 835, 15, 837, 1, 842, 40, 843, 852, 855, 857, 15, 860—863, 15, 866, 10; Roma Leonina 108, 20; Romanus portus 146, 40; Romani, Romanus populus 17, 45, 18, 35, 19, 40, 22, 24, 30, 25, 10, 61, 45, 87, 95, 8, 114, 45, 130, 10, 132, 30, 133, 10, 145, 45, 255, 15, 272, 40, 293, 1, 351, 521, 8, 522, 1, 526, 25, 534, 1, 545, 1, 583, 20, 617, 618, 1, 619, 8, 620, 30, 640, 643, 30, 644, 50, 645, 1, 654, 655, 15, 659, 663, 25, 684, 30, 685, 45, 686, 40, 694, 10, 698, 30, 704, 10, 707, 8, 790, 840, 1, 843, 20, 852, 35, 865, 25; Romani milites Lothar. appellati 298, 30; Romanus 87, 20, 365, 15, 387, 40, 392, 30, 529, 10, 561, 30, — Romana eccl. 17, 45, 33, 43, 1, 44, 30, 47, 52, 25, 53, 76, 1, 85, 45, 112, 15, 114, 45, 116, 1, 123, 30, 127, 10, 129, 130, 1, 135, 8, 168, 10, 272, 523, 35—324, 25, 825, 827, 20, 828, 20, 832, 25, 840, 15, 545, 1, 565, 20, 599, 25, 621, 30, 630, 44, 661, 8, 699, 786, 15, 824, 10, 630, 842, 40; eccl. et monast.: S. Anastasi, S. Angeli, Constantiniana basilica, Ad Cruciculum, S. Grisogoni, Dammasus, S. Georgii ad velum aureum, Iherusalem, S. Iohannis, S. Laurentii — Sancta Sanctorum, Lucinae, S. Mariae Maioris, S. Mariae in Porticu, S. Mariae de Via-lata, S. Nicolai in Carcere Tulliano, Pantheon, S. Pauli, S. Petri, S. Sabinae; palatium: Lateranense; sedes 15, 30, 31, 30, 49, 30, 272, 15, 291, 15, 498, 20, 501, 1, 568, 640, 30, 656, 8, 769, 45; curia 76, 35, 101, 10, 113, 45—115, 1, 117, 132, 50, 145, 50, 146, 196, 45, 213, 10, 241, 35, 489, 10, 491, 493, 508, 10, 501, 35, 503, 1, 503, 40, 505, 25, 507, 25, 551, 40, 595, 35, 598, 15, 599, 25, 602, 15, 605, 10, 624, 20, 677, 15, 728, 10, 829, 45, 830, 1, 835, 20, 841, 15, 848, 16, 853, 8, 861, 35; dignitas 645, 30; mos 668, 10; Romanae ecclesiae patrimonium 459, 15; pontifex, papa, episcopus 50, 1, 73, 45, 92, 45, 115, 1, 134, 15, 241, 35, 254, 30, 276, 30, 335, 30, 487, 30, 542, 35, 563, 1, 595, 15, 613, 45, 635, 30, 645, 15, 646, 1, 651, 50, 653, 50, 686, 30, 709, 15; cardinales 130, 10, 147, 40, 754, 40; abbas: Dionysius; audientia 103, 45. — Romanus orbis 19, 22, 85, 60, 10.

89, 40, 175, 1, 355, 30, 272, 40, 303, 35; res publica 82, 5; imperium 14, 35, 18, 35, 41, 5, 72, 30, 84, 1, 107, 30, 109, 35, 123, 30, 132, 168, 35, 240, 35, 258, 264, 40, 273, 1, 304, 324, 5, 394, 35, 403, 35, 450, 25, 644, 30, 683, 35, 686, 35; imperator, caesar 33, 48, 80, 40, 83, 31, 6, 99, 45, 104, 30, 108, 1, 113, 5, 116, 1, 226, 35, 275, 45, 293, 1, 300, 30, 381, 35, 387, 40, 392, 35, 394, 10, 401, 30, 498, 35, 541, 10, 563, 1, 565, 30, 567, 1, 569, 1, 576, 1, 598, 1, 699, 30, 618, 35, 636, 40, 695, 20, 749, 10, 751, 25, 779, 20; imperatrix 154, 35, 390, 10, 396, 483, 35, 695, 45; regnum 402, 544, 30; rex 101, 5, 174, 1, 255, 40, 300, 544, 35, 545, 15, 546, 581, 1, 592, 45, 622, 48, 623, 25, 628, 20, 659, 25, 664, 10, 665, 25, 673, 30, 673, 677, 25, 695, 40, 696, 40, 696, 691, 697, 30, 899, 704, 707, 10 — 709, 711, 712, 30 — 718, 1; patricius Romanorum 545, 1, 644, 10, 660, 35, 749, 5; marchio 404, 30; principes 187, 10, 645, 649, 40, 659, 30, 672, 1; principes atque senatores 145, 40; senatoria potestas 459, 35; praeses 351, 20, 358, 15; legatus 303, 5. — Romanum iter 143, 45, 147, 45; expeditio 131, 45; exercitus 620, 50, 639, 35. — Romanum genus 404, 10. — Romana lingua 528, 3; Romane = *Gallice* 133, 30.

Romana porta Mediolan. 698, 35.

Romania 699, 5.

Romanus I. papa 50, 20.

Romanus card. diac. S. Angeli 834, 835.

Rombek eccl., *Rumbek* 806, 45.

Romont castellum 260; de R. dom. 260, 20.

Romulus 355, 1, 522, 40.

Ronnecestre, *Rocheester* 450, 55, 451, 30.

De Roosbeke, *Roosbeke*: Reynerus Clu-
tine.

Ror villa *dioc. Palat.* 634, 1, 672, 15; Ror superior 632, 15, 671, 25; eccl.: S. Petri; de R.: Otto.

Rorichus rex Normann. 560, 45.

Rosella, uxor Rodulfi com. Ghisa. 778, 10.

Rosensis episcopatus 570, 50; episc.: Raphael de Mercatellis, Egidius Boel.

Rotero, privignus Reineri civis Brun-
wic, 724, 10.

Rosne v. Rodanus.

de Rosoy, Rosoit dom.: Rogier, Rogiers.

Rossem, Rotsem, *Rosheim* 255, 15, 298, 299, 15; miles: Otto.

Rossida-vallis v. Runcea-vallis.

de Rossifione terra 863, 20; de R.: Gerardus dux Burgund.

de Rost, Roist: Johannes mon. Villar.

Rot monast. 641, 65, 660, 45; de R.: Fridericus.

Robertus v. Robertus.

Rotenburg civ., *Rothenburg a. d. Tauber* 605, 30.

Rothardus II. episc. Camerac. 61, 25.

Ruthrad Flandr. 441, 40; fil.: Fremaus.

Rotingin, *Roettingen* 714, 35.

Rothomagus, Rothomagensis civ.: Ruem, *Rouen* 50, 35, 447, 50, 448, 1, 617, 5, 731, 15; archiep.: 706, 25, 771, 30; archiep.: Eusebius, Audocenus, S. Remigius, Francus.

Rotlo v. Robertus I. dux Normann.

Rotrollus episc. electus Catalaun. 158, 5, 166.

Rotsem v. Rossem.

Rotula villa *dioc. Palat.* 667, 20.

de Rotzenhausen, *Rothamshausen*: Phi-
lippus episc. Fichtel.

del Rouche v. de Rupe.

Roums p. Roma.

de Roussi comes 632, 36; de Roussi, Rouchi, comes: Iohannes; dom.: Raoul.

de Roussi dom.: Renaus.

Roxhem, Rochasemum, *Roxem* 806, 45, 855, 10.

Roveras eccl. S. Mariae.

Rowoige v. Rivopia.

Roze locus *prope Colan.* 18, 15.

Rubea aula iuxta Cognonata 218, 10.

Rubertus v. Robertus.

de Rubemont, *Ribemont*, comes: An-
siau.

Rubeus, Matheus archidiacon. card.

Rubros, Rubros, curia *post Ninob.* 530, 35, 534, 5.

Rudigerus v. Rogerus.

Rudlinus Platinsgüt 676, 30.

Rudolfus, Ruedolfus, Rodolfus, Rodul-
fus, Rodolphus, Radulfus, Radolphus;
Ratolf, Rodoules, Radous, Raoul,
Raous.

Radulfus archiep. Colon. v. Rainaldus.

Rodolfus de Dingelstede archiep. Mag-
deburg 456, 20.

Rudolfus Clobelouch archiep. Mogunt. 244, 245.

Radulphus episc. Atrebat. 825 n. 6.

Radulphus episc. Leod. electus Mogunt. 46, 30, 76, 50, 108 — 113, 139, 15.

Radulphus episc. Morin. 845, 50.

(Rudolfus I.) episc. Suerinensis 490, 5.

Radulphus episc. Viridun. 127, 20.

Radulfus abbas S. Baronis Gandav. 570, 30.

Rodulfus abbas S. Bertini 750, 766, 30, 769, 20, 770, 35, 772, 10, 778, 30, 810, 10.

Rudolfus abbas Cremifan. 632, 30, 634, 635, 25, 663, 15, 671, 10, 672.

Rodulfus abbas Ninov. 538, 45, 539, 5, 550, 30.

Rodulfus abbas S. Trudonis 92, 20.

Rodulphus de Comblen archidiacon. Leod. 117.

Radulphus decanus Rem. 168, 1.

Raoul clericus, fil. Iohannis III. com. de Soissons, 437, 5.

Raous clericus, fil. Iohannis de Bar-
benchon, 437, 35.

Radulphus cantor Villar. 227, 35.

Radulfus mon. S. Augustini 90, 35.

Rudolfus mon. Mogunt. 238, 35.

Rudolfus I. rex Rom., comes de Habes-
burch (comes montium Alsatiae 463, 1) 257, 5, 341, 342, 463, 1, 475, 10, 476, 40, 545, 15, 546, 562, 585, 25, 622, 45, 652, 10, 653, 1, 662, 50, 665, 25, 686, 45, 690, 691, 707 — 709, 711, 713, 714, 1, 717, 35; *perperam* Adalphus 857; liberi: (Agnes), Gutha, Albertus I. (Katharina), (Clementis), (Mathildis), Rudolfus II.

Rudolfus dux Suev., electus rex 81, 1, 524, 627, 5.

Rudolfus rex Bohem., III. dux Austr. 665, 709, 30, 716, 40, 718, 1; uxores: 1. (Blanca), 2. (Elisabeth).

Rodulphus I. rex Burgund. 406, 30.

Rodulphus II. rex Burgund. 750, 30.

Rodulphus III. rex Burgund. 383, 30.

Rudolfus II. dux Austr. 709, 30, 711, 30; uxores: (Agnes); fil.: Iohannes.

Rudolfus IV. dux Austr. 677.

Rudolfus dux Bavar., 662, 50.

Rudolfus comes Camerac. 769, 15.

(Rudolfus) comes de Eq 425, 30; uxores: Yolens; fil.: Aelis (Marie).

Rodulfus I. comes Ghisa. 778, 610, 20; uxores: Rosella; fil.: Eustacius.

Rodulfus II. comes Ghisa, et de Ange, constabularius Franc. 816, 30; fil.: (Rodulfus III).

(Rodulfus III) comes Ghisa, constabu-
larius Franc. 810 n. 20.

Raoul comes de Soissons 424, 15, 429, 35, 436, 831, 5; uxor: fil. Henrici I. com. de Grantpr.; liberi: Jehans, Raous, Yaubians.

Raous pallivus regni Hierosolym., fil. Radulfi com. de Soissons, 436, 437, 30; uxores: 1. Alix, 2. fil. Iohannis de Hangia.

Raous, fil. Iohannis II. com. de Sois-
sons, 436.

Rudolfus Suenus (comes) 870, 25; liberi: Richindis, Welfhardus.

Rodulfus I. comes Viromand. (de Perona) et Valen. 362, 35, 425, 5, 443, 55, 444, 536, 15, 808, 15; fil.: Aenor, Isabella.

Raous, fil. Aegidii I. de Biaumes, 440, 15; uxor: dom. de Dapdour.

Radulphus I. dom. de Couchi 425, 15, 436, 438, 1 — 440, 816, 25; uxores: 1. Agnes, 2. Aelis; liberi: 1. Yolens, aliter fil. 436, 20, Ade, 2. Engerrans, Thomas, Robiers, Agnes.

Raous II. dom. de Couchi, fil. Enger-
randi III, 439, 20; uxor: fil. com. de Pontin.

Raoul dom. de Estrees, marescallus Franc. 433, 40.

Raul Flament dom. 435, 25; uxor: fil. Balduini II. de Creki.

Radous (Micheus?), fil. Evrardi Ra-
dulfi II. de Mortaigne, 424, 20; uxores: Jehane.

Radous, fil. Ernoldi de Mortaigne, 424, 25.

Raous dom. de Neelle 427, 15; uxores: Alisia.

Rodulfus de Oucrois 313, 20.

Raoul dom. de Rouchi 436; uxor: fil. Radulfi de Couchi.

Rudulfus de Schonaw, dictus Hirus 665, 50.

Raous dom. de Toegul 424, 5; fil.: Rogiers II.

Rudolfus nobilis 670, 10.

Rotolf de Sainte-Crois homo Karoli com. Flandr. 442, 10.

Ruem v. Rothogagus.

Rues, *Roels* 421, 446, 45; dom.: Wistasses I, Wistasses II, Wistasses III, Wistasses IV.

Rucsis v. Rixa.

Ruffinus 653, 35.

Rugi 618, 10, 659, 25; rex: Odoactus.

Rugine, Rugianorum, Ranorum, prin-
cipis: (Wistavus II), Ieronimus (*Iaromirus*).

Ruholt, Ruhout, castrum *prope Argues* 775, 40, 781, 30.

Rolandus v. Rolandus.

Rulemont 134, 1.

de Rums dom.: Caron, Jehan, Bauduin.

de Rumisco, Rumigul, Rumegul, Ru-
migny: Godefritus I, Arnulfus, Hugo, Nicholaus, Nicholaus, Nicholaus.

Rumighem villa 794, 20.

Rumiliacum, *Rombh* 790, 15.

S. Rumoldi v. S. Mariae eccl. Mechlin.

Rumoldus abbas S. Baronis Gandav. 568, 50, 570, 15.

Rumoldus abbas S. Winnoc, Bergensis, mon. Bertin. 790, 25, 793.

Runca-vallis, Rossida-vallis, *Roncey-
vallis* 273, 1, 765, 10.

de Rupe, del Rocho, *La Roche e. Ourl.* comes 131, 25; de la Roche comes:

Henric dom.; Henricus (IV, comes
Luceburg), Wallorannus.
de la Roche, La Roche s. l'Oignon,
dom.; Guillelmo.
Rupes-monachi castrum, La Roche-au-
Moine 830, 40.
Rupertus s. Robertus.
Ruscelinus presb. Ruthis 59.
Rusletum, Ruslete, villa Flandr. 806, 45,
858, 1.
S Rusticus 297, 44.
Rustringi 503, 504, 40, 507, 45. — Ru-
stringia, Rustringia 498, 2, 507, 30,
508, 35; com.: Huno; Fredericus,
Egilmarus; cf. Oldenburg.
Ruthgerus s. Rogerus.
Ruthrad s. Roth.
Rutheni 702, 40.
Ruthis, Ruthis, villa, Ruffen, 56, 81, 20;
eccl.: S. Evermari, S. Martini.
Ry- v. Ri-

S.

Sabaudia, Sabauria; Savoyes, Savoy,
Savoie 127, 8, 836, 35. — Sabaudini
viri 856, 30. — Savoias comes 303, 40;
com.: Amadeus IV, Thomas, (Ama-
deus V).
de Sabellis: Iacobus (papa Honorius IV).
S. Sabinae tit. Rom. card. presb.:
Eugenius (II, papa), Hugo (mag.).
Sabinenses card. episc.: Conradus
(papa Anastasius IV), Godefredus
(papa Celestinus IV), Guido (papa
Clemens IV).
Sabinianus papa 31, 30, 355, 35, 637, 45,
759, 35.
Savinianus episc. Senon. 15, 35.
Sabonia, Sabona, civ., Seden 619, 1,
652, 40.
Saccorum, Sacceti fr. 358, 15.
Sacchi eccl. dicta Vallis-benedicta
134, 40; prior: Vallinus.
Saebbergem s. Salisber.
Sajines s. Sanctiones.
Saizhaw v. Chæseraw.
Sala, Salza, s. Salzacl 640, 5.
Saladinus, Salahadinus, soldanus 536,
753, 30, 754, v. 819-821, 865, 20;
fil.: Noradinus.
Salberge s. Salisber.
de Saldere, Saldor, milites: Johannes
Niger, Burchardus (I), Bodo, Johannes
Mariscalcus, Conradus, Burchardus (II),
Johannes Lenkener, Henricus (ple-
ban.), Aechwinus.
Salebieres, Salembieres s. Salisber.
Salebore s. Saraboreh.
de Salebruges, Salebruges, Saarbrücken,
comes: Ichans; comitissa 430, 10.
de Salecke: Sophia monial, Petri-montis.
de Salenike, Saloniki, regina: Mar-
gareta.
Saleph, Al. Norandini soldani, 818, 30.
Salernum civ. 525, 10; Salernitanus prin-
ceps: Karolus Claudus; Salerni prin-
cissa, uxot eius, 862, 35.
Sales, S. Benedicti manus, prioratus,
Sales 285, 1, 342.
de Salinck: Johannes mon. Villar.
de Salinas dom. 425, 20.
Saliterientis, de Saebbergem, Saebberge,
Salberge, Salebieres, Salembieres,
Salisbury, comes: Guillelmo Longa-
spala.
Sallia s. Sella 271, 5.
Salmanasir rex Assyrorum 20, 1.
Salmis castrum, Oberalm 256, 45,
316, 30, 318, 30, 334, 44, 335.

Salmis, Palsmia, castrum, Niedersalm,
316, 30, 317, 15; de Salmis heredes
271, 40; comes 316, 30; com.: Hen-
ricus I, Henricus II, Henricus III,
Henricus IV (?), Guillelmo.
Salome de Wickenrode, uxor Maurici I.
com. de Oldenburg, 505, 25, 512, 10.
Salomo presb. Leod. 102.
Salomo rex Hierosolym. 23, 20, 268, 40,
323, 30, 397, 2, 642, 40, 797, 10.
Salphandinus, Salfandinus, Saphandinus.
Salprevis villa, Sapharick 813, 5.
Salzbach, Saltzebeck s. Sulzbach.
Salwedde, Solwedel, Soltwedde, Solt-
wedel 478, 15, 481, 30, 496, 10.
S. Salvatoris monast. in monte Aqueant
134, 30.
S. Salvatoris monast. Cremifan.
S. Salvatoris basilica Lateran., quae
vocalur Constantiniana, 119, 1, 280, 35,
300, 30.
S. Salvatoris eccl. in Seranio campo
45, 35.
S. Salvatoris monast. in Vossage v.
Bodonis-monast.
S. Salvi monast. 81, 10.
S. Salvus episc. 521, 45.
de Salza; Guntherus miles.
Salzburga, Salzburg, Salczburga, Salz-
burga, Saltzburg, Saltzburg, Salt-
purgo; Isavia, Isyavium 354, 2, 620,
672, 25, 626, 10, 640, 2, 643, 30, 659, 6,
661, 30, 669, 1, 672, 45, 868, 5. —
Salzburgenses, Salczburgenses, Saltz-
purgoenses 820, 35, 621, 30, 655, 10,
657, 25; eccl. 61, 25, 623, 45, 654, 35,
655, 50; eccl. et monast. S.
Amandi, S. Pauli, S. Petri; dioec.
654, 40; Saltzburgensis episcopatus
640, 45; episc. 643, 30, 655, 30, 663, 5;
archiep.: S. Virgilia, Arn., Di-
marus, Albertus II, Heroldus, Gon-
therus, Tiemo, Chunradus II, Con-
radus III, Eberhardus II, Wlodiz-
lqz, Chunradus IV, Pilgrinus II,
Stephanus (?); capitulum 635, 673;
concilium 635, 35.
Samaria 583, 45.
Sambiensis (Samlant) eccl. 487, 30;
episc.: Iohannes.
Sambra, Sambria, s. Sambre, 34, 10,
118, 20, 197, 30, 224, 20, 428, 1.
Sambucus arbor 26, 30.
de Samine: Anselmus civis Nivel.
Sannitae 617, 15.
(Samson), Sanses archiep. Rem. 445, 15.
de Sanguery, Sangery: Iohannes abbas
Villar.
Sancta sanctorum eccl. S. Laurentii
Lateran. 87, 10, 833.
Sancta Silva s. Holygenvord.
Sanctae, Sanctas, olim Troia dicta,
Xanten 368, 25, 392, 35, 398, 30, 526, 30.
Sancta-Marien-Valde domus prope
Nuffel 509, 25.
Sanctus, Al. Raimundi Berengarii IV.
com. Provinc., uxor Richardi regis
Rom., 462, 30.
Sanctus I. rex Portugal. 530 n. 6,
574 n. 4, 826, 1; fil.: Ferrandus.
Sanctus II, rex Portugal. 452, 15.
Sanctiones, Santes, civ. 453, 35, 838, 45.
de Sando, Sandtule, fratres 379, 15.
Sandeseo, Sandseer, Sandser, castrum,
Sandser 591, 25, 600, 10, 604, 15.
de Sandum, Sanden, miles 505, 30.
Sandwicum, Zauwicum, portus, Sand-
wick 831, 30, 832.
Sangale castrum, Sangallo 828, 1, 830, 30.
de Santis, Chantilly: Renaldus episc.
Tull.

Sanses s. Samson.
de Sansora (pro Auxerra) comit.: Yolens
(uxor Petri imp. Constantinop.).
Santianus episc. Artichavorum vel Virdua.
21, 10.
Santlavet, Zantevoh, antea Zonden-
veh, St. Ingelvert 752, 40, 798, 799.
Sanuto, Marinus.
Saphadinus, Salfandinus, Salfandinus,
soldanus 536, 821, 30; fil.: Mele-
hanna, Coradin, Melchinhohet.
Saphet castrum Palaestinae, Safed 819, 1.
Saphirus 370, 40.
Sapiens, (Theodericus?), Hermannus,
(Henricus, Lutewicus?); Sapiens
(domus?) 376, 35.
Sappensch villa d'Occ. Eichtel. 609, 15,
Sara 79, 5.
Sarchinius, Sarcinus, vicus Hasbanias
47, 10, 129, 45.
Sardicensis, Sardiense concilium 619,
652, 45.
Sardinia 361, 36; reges: Durazan,
Henricus.
Sarebore, Salebore, opp., Saaburg
276, 35, 312, 317, 45.
Saren, Söhren 491, 5.
Sarmasach castrum 845, 30.
Sarmates 618, 10, 659, 25.
Saroahclusa villa 763, 5.
Sarraceni, Saraceni, Sarrasini 135, 5,
230, 20, 246, 35, 255, 45, 273, 45, 281-
283, 40, 292, 35, 300, 35, 302, 5-304, 35,
305, 311, 1, 325, 45, 458, 459,
463, 464, 525, 20, 526, 5, 528, 539, 30,
541, 20, 543, 546, 35, 561, 40, 580, 40,
581, 35, 584, 1, 648, 30, 700, 45,
702, 40, 711, 35, 748, 40, 754, 25,
756, 1, 763, 764, 1, 765, 10, 795, 45
-797, 10, 803, 1, 818, 820, 828, 845,
846, 849, 850, 852, 15, 855, 856,
861, 35; Sarraceni (= Pruss) 480, 1,
482, 15; Sarracenorum papa Callistus
(I. s. Kaliphus); rex 826, 5, 844, 6;
soldanus princeps 230.
de Sarren, Watier.
Sarl-Resbarbe (vel Reisebarbe) villa,
Sarl-Risbar) vel Lampreit 196, 35,
211, 1.
Saugnies, Sauegnies 422, 35; dom.:
Renier.
Saumes s. Salmia.
Sauteteiro opp. 466, 15.
Savinlacense monast., Savigny 707, 35;
de Savigny: Andrea.
Savinianus s. Sabinianus.
Savoies, Savoy, Savote s. Sabaudia.
Saxones, Saxonic 52, 30, 53, 40, 351, 30,
353, 30, 371, 5, 394, 35, 399, 474,
477, 10, 521, 30, 524, 688, 15, 693,
694, 5, 696, 30, 697, 20; Saxe Arn
archiep. Salisburg. — Saxonia 24, 1,
130, 10, 272, 45, 273, 45, 394, 399, 15,
472, 25-474, 10, 477, 30, 498, 5,
617, 30, 627, 640, 5, 662, 664, 693, 5,
696, 10, 831, 30; — Jucatus 473-
475, 25, 477, 15, 627, 40; Juces
130, 20, 394, 36, 474, 5, 475, 15, 478, 10,
481, 30; Saxoniae dux armiger bo-
peru 661, 30, 669, 5, 779, 25; prin-
cipes 473, 25; duxes: Otto, Henricus,
Hermannus (St. Billung), Bernhar-
dus I, Bernhardus II, Ordolfus, Lu-
derus, Henricus (Suporbis), Albertus,
Henricus (Leo), Bernardus, Albarius I,
Johannes I, Albertus II, Albertus
(episc. Palav). — Saxonium genus
395, 45; palatia 704, 30.
Scadewok villa Stederburg. 730, 30;
de Scadewak dom.: Sifridus.
Scaldis, Scalda, Scaldus, s. Schilde
31, 40, 140, 15, 287, 294, 30, 407, 10.

- 522, 30. 560. 582, 30—565. 584, 16.
761, 30. 781, 30.
S. Scaliberga 398, 14.
Scamp, Iohannes IV. abbas Ninov.
Scandinavia 663, 18.
Scanz villa 104, 16. 105, 16.
Scaucaer, Reniers.
Scelestat, Scelestat, Scelestat, *Schlet-*
stadt 302, 305, 1.
Skendremale 182, 10.
Scornokova villa *prope Eufin* 438, 30.
490, 36.
Scharding castrum 662, 15. 665, 10.
Schafhausen opp. 665, 50.
Scharium, Schorten, mons, *Scharien*
651, 45.
de Schaunberch, H(einricus), Geb(har-
dus).
de Schwenpurch, Scowenborch, *Schauen-*
burg, comites 473, 36; tom. v. s. Hol-
tatis.
Schechsen civis *Playafelt* 609, 18.
de Schaffenberg, Scheffenberch: Ioh-
annes episc. Patav.
Schenck v. Pincerna.
Schidingen opp., *Burg-Scheidungen* 693.
Schitia v. Scythia.
de Schodis sorores, uxores Botchardi
et Hinrici (I) com. Oldenburg., 506, 35.
Schönpubel castrum, *Schöndühl* 647, 50.
Scolarum ordo 134, 10.
de Schollenberg: Hainricus.
Schonstogias, *Schönau*, virgo S. Elyzabeth.
Seonhavia, *Schönau*, mon. Daniel.
de Schonaw: Ruedulfus filius.
Schoppnzaun, Udalricus IV. abbas Cre-
milan.
Schuckeldemir stagnum, *Schaltthar*
Meer prope Jever 503, 30. 504, 40.
Schutting villa *dioc. Palav.* 631, 1.
669, 45.
de Schwabenberch: Hainricus, Geb-
hardus.
Scriensis comes: Otto; Schyrensis, Sy-
rensis, palatinus: Otto (I. dux Bavar.).
de Schirow nobiles 351, 30.
Scitrud villa 91, 50.
Sclains, *Sclayn*, eccl. SS. Mariae et Pe-
licie.
Sclari, Siari 473, 478, 5. 482, 35. 483, 30.
643, 35. 661, 45. 694, 1. 874, 10; duxes
v. s. Polonia; principes v. s. Pomme-
rania. — Sclavorum terra 473, 15;
prov. 640, 25; Sclavia, Sclavinia
47, 40. 473. 617, 45. 640, 45. 645, 1;
de S.: Nicolaus. — Sclavica lingua
473, 40; Sclavice, Slavice 480, 482, 40.
484, 10. 495.
Sclusa castrum, *L. Echusa* 781, 20. 799, 15.
Sclusa Pyrenei montis 663, 25.
Scou- v. Schon-.
Scornay villa, *Scornisse* 550, 1.
de Scorense: Arnulphus.
Scoti 44, 25. 845, 40; Sclorum gens
702, 45; Scotus Marianus chronogra-
phus. — Scottia Scotia, Episcopus
54, 10. 260, 35. 409, 30; rex 91, 40.
420, 35; reges: Alixandre II, Ali-
xandre III.
Sclorum monast. Vindob. 638, 30.
662, 35. 664, 45. 675, 50.
Scloten curia, *Sclooten* 198, 35.
Scottis v. Hex.
Scloufians cf. Confians.
de Scovargh milites 312, 30.
Scowenburch v. Sch.
(Scylla), Silla, Cilla 379, 1. 858, 15.
Scythia, Schythia, Schitia 50, 30. 617.
619, 40. 628, 45. 652, 3. 561, 10. 663, 30.
S. Sebastiani monast. Eberpurgense
869—872; praepositi: Hunfridus,
Dietericus, Meginpoldus, Guntherus;
abb.: Reginoldus, Arnmannus, Otto.
S. Sebastianus 59, 40. 81, 45. 84, 35.
Sebastianus Herbileer miles 231, 6.
de Seberg: Bercha.
Sebile, Schyle v. Sibilla.
de Sebourg, Sebourch, *Sebourg*, domina
429, 40; dom.: Henri, Philippe,
Bauduina, Henricus.
Secana fl., *Seine* 560, 45. 778, 10. 810, 25.
Seccia Secundina 452, 15.
Seccius Secundinus veteranus leg. II.
Ital. 652, 18; uxor: Iulia Severio;
fil.: Seccia Secundina.
de Seckendorf miles 600, 30; de S.:
Burkhardus, Sygimundus.
Seclavia civ. (*Iglau*?) 619, 1. 652, 45.
656, 3. Cf. Sedavia.
Secundas corpus 260, 35.
Secundina, Seccia.
Secundinus, Seccius.
Secundus Marius 652, 30.
Sedavia (?) civ. 619, 45. 624, 1.
Sedeclias nati 360, 35.
Sedeclias Iudeus 810, 5.
Sedonius episc. Patav. 620, 16. 655, 5.
Sedulfus 503, 10.
Sedunensis (*Sitten*) episc.: Ermenfri-
dus; Sedunensium comes: Willelmus.
Seg- v. Sig-.
Scherus canon. S. Deodati 320, 15.
Scherus nobilis 104, 30.
Schusen, *Seckhausen* 479, 40. 482, 30.
Seifridus v. Sigefridus.
Seysbürg 678, 10.
Sekoviensis (*Sacken*) episc.: Ulricus I.
Selehoren pars Moguntiae 242.
Selgrat curia *prope Weingarten* 634, 16.
672, 40.
de Sellen domp., uxor Hugonis de Creki,
435, 1.
Semiramis 524, 15.
Sempach opp. 665, 45.
Semplouir villa 103, 25.
Sempta fl., *Sempl* 668, 30. 869, 5.
de Sempy dom. 435, 15; uxor: fl. Bal-
quini de Torchy.
de Sena, Seyne, *Seyn*, comes 113, 45.
197, 10. 198, 1.
Senator, Cassiodorus.
Sensadoupe mons, *Snowdon* 450, 25.
Senebadus, Senebasus, card., Innocen-
tius IV. papa.
de Senelle domina 424, 40.
Senonis, Senonas, Senonensis civ.; Senus
13, 35. 257, 30. 258, 453, 25. 617, 5.
807, 808. — Senonensis provincia
560, 25. 581, 40. 835, 5; archiepsco-
patus 536, 1; archiep. 835, 6; ar-
chiep.: Savinianus, Severinus, S.
Gundelbertus, Petrus (II. episc. Cam-
erac).
Senonis, Senonius, Senoniense monast.,
Senone 254. 258, 40. 259. 262, 30.
269—272. 273. 279. 282—286, 35.
290, 30. 311. 313—316. 319. 326, 5.
336. 337. 339. 346. — Senoniens-
es 317, 5; eccl. 256. 257. 262, 30.
266, 30. 272, 5. 278. 284, 40. 285, 1. 290, 45.
311. 312, 30. 313, 40. 315—319. 334.
336. 337—339. 348, 30; eccl.: S.
Mariae, SS. Petri et Pauli; altare:
S. Crucis; sedes 315, 10. 316, 5; abbas
254, 10. 271. 286, 40. 318, 15. 319;
abb.: Magnerannus, Agericus, Ma-
genramnus, Bonciolus, Stephanus,
Angelramnus, Norgaudus, Adclardus,
Rangerus, Rambertus, Bercherus,
Antonius, Gaherus, Humbertus, Ber-
nardus, Gerardus, Teodericus, Cono,
Henricus, Wladericus, Baldunus;
prior: Matheus; — conventus 315, 40.
318. 319. 334, 5. 335, 12. 336, 25.
339, 30; monachi 354, 1. 268. 316, 30;
moa.: Richeus, Hugo, Bertramnus;
porta interior 315, 45. — Seno-
niensis vallis 358, 40. 311, 30. 317, 25.
318.
S. Sentia virgo Colon. 692, 35.
Sephortanus fons 618, 40.
Septem-abietes, *Le Ban de Sap* 263, 5.
S. Sepulcri milites 797, 1.
SS. Sepulchri et Iohannis eccl. Novi
Monasterii 98, 40.
Seran villa, *Serain* 105, 25; eccl.:
S. Salvatoris. — Seranus campus
48, 35.
Sereius episc. 638, 40.
Sereius 31, 1; uxor: Amantia; fil.:
Amundus.
S. Sergius I. papa 33, 55. 35, 5. 41, 5.
43. 45, 30. 571, 5. 637, 40. 654, 40.
Sergius II. papa, Or-porci 49, 5. 655, 55.
661, 16.
Sergius III. papa 52, 35. 639, 1.
de Serken: Borchardus episc. Lubic.,
Seghebendus decan. Lubic.
Serpentina porta Mett. 270.
S. Servatii (S. Petri) eccl. Traiect. 16, 25.
17, 10. 20, 35. 25, 30. 27, 30. 28, 30.
41, 25. 63, 35. 105, 25. 151, 10.
S. Servatii (postes S. Bartholomaei) eccl.
Leod. 63, 35. 130, 40. 131, 40.
S. Servatius episc. Tungr. 14, 16. 17, 10.
19—23. 30, 16. 63, 35. 65, 30. 130, 40.
Servin Flandr. 441, 40.
Seusedorf castrum *dioc. Palav.* 647, 50.
Seulmes Flandr. 442, 35; fil.: Nicholes,
Alvod.
Seuringhahem villa *pagi Gandav.* 564, 45.
S. Severa abbat. Trever. 392, 40. 398, 25.
S. Severinus 617, 30. 644, 55. 653, 35;
legenda, vita 617, 40. 644, 50. 659, 30.
Severinus papa 29, 30. 31, 30.
S. Severinus archiep. Colon. 19, 22, 10.
23, 30. 31, 10.
Severinus episc. Senon. 21.
Severinus episc. Tungr. et Trever. 18, 30.
19, 1. 23, 35.
S. Severi monast. Erford. 697, 5.
S. Severi v. S. Mariae eccl. Messensis.
S. Severi vita 669, 35.
Severus imp. 640, 30.
Seyno v. Sena.
Sexile, Seaille v. Sicilia.
Sybenbach villa *dioc. Palav.* 672, 35.
Sybergense monast., *Siegburg* 89, 30.
Sibilla civ., *Servita* 297, 25.
Sibilla beguina de Marsal 256, 1. 308—
310.
Sibilla, fl. Fulconis regis Hierosol.,
uxor 2. Theoderici Alstati com.
Flandr., 443. 445. 534, 15. 574, 40.
753, 25. 799, 30. 801. 802. 805, 10.
808.
Sibilla v. Gertrudis, uxor Humberti III.
com. Morian.
Sibilla, fl. Petri II. com. Antioch.,
uxor com. de Viane, 441, 10.
Sibilla, fl. Balduni V. com. Hannon. et
Flandr., uxor Humberti de Brauj;
426, 30. 448, 10.
Sibilla, uxor Gerardi de Lingul, 619, 40.
Sibilla, fl. Heini de Wavria, uxor
Balduni de Ruma, 433, 30.
Sibilla, fl. Petri de Saint-Yenant et
Lillers, uxor Roberti de Wavria se-
nescalci Flandr., 444.

- Sibrandsdorpe, *Sibbersdorf* 491, 6.
 Sicambri 28, 1.
 van der Sichele: Georgius abbas S. Bavonis Gandav.
 de Syclear: Johannes IV. abbas S. Bavonis Gandav.
 Sicilia, Sycilia, Ciccilia, Ceeilia; Sezile, Serilla 66, 23. 85, 16. 116, 1. 293, 6. 302, 1. 303, 15. 365, 10. 438. 464. 541, 20. 654, 15. 661; regnum 132, 45. 450, 8. 544, 45. 845, 1. 846, 1. 852. 853, 26. 861; rex 581, 45; reges: Rogerius, Guilielmus II, Fridericus (II. imp.), Meinfridus, Karolus I, Petrus I, Karolus II. — Sicilia archiep. Humbertus 280, 10. — Sicak 580, 20. 861, 20. 862, 40; Syculus, Ciculus 302, 10. 351, 25.
 Sydago (Tigado) castrum 849, 25.
 Siernikh, Siraikh, Siernich, villa, *Siering* 633, 15. 643, 25. 661, 15. 672, 15; de Siernich pleban. 672, 30.
 Sifridus v. Sigefridus.
 Seghebandus de Sorken decan. Lubic., mag. 492, 25.
 de Segeberge, *Segeberg*, praepos. 489, 25.
 Sigibertus, Sigibertas, Sigebertas, Sigobertas, Sigobertus.
 Sigebertus mon. Gemblac. 26, 45. 61, 10. 416, 40. 527, 15.
 Sigibertus I. rex Franc. 382. 625, 30 (ubi Alis Clodovei dicitur). 761, 1; uxor: Brunichildis; fil. Childobertus II.
 S. Sigibertus III. rex Franc. 15. 31, 34. 34. 39, 25. 392. 387. 398, 25. 566. 748, 10; fil.: Dagobertus II.
 Sigibertus comes, langr. Almatiae 303, 20.
 Sigefridus, Sigtridus, Sifridus, Seifridus, Seyfridus.
 Sifridus archiep. Brem., I. episc. Brandenburg., canon. S. Mariae Magdeburg., II. Alberti Ursi march. Brandenburg., 477. 485.
 Sigefridus archiep. Colon. 398 s. 7. 411. 412. 546 s. 8. 576 s. 12. 585. 711, 20. 868.
 Sigefridus I. archiep. Magunt., archicancell. 81, 15. 524, 15.
 Sifridus II. archiep. Magunt., praepos. Bonn. 247. 699. 703, 1.
 Sifridus III. archiep. Magunt. 247. 748. 372. 703, 1. 704, 44.
 Sigefridus III. episc. August. 542 s. 9.
 Sifridus II. episc. Brandenburg. 485, 25.
 Sifridus de Queruvorde II. episc. Hildesheim. 730—732, 14. 734. 735, 8.
 Seifridus abbas S. Mariae Leod. 95, 10.
 Sifridus praeb. de Balnhuzim 685. 686. 691. 694, 45.
 Sigefridus dux Normann. 49, 15.
 Sifridus comes de Aldenhues 478, 8.
 Sifridus I. comes de Anahalt 476, 25; uxor: Katerina.
 Sifridus Dacus comes Ghisa. 771, 20. 772. 776. 777. 810.
 Sifridus comes de Regenstria 476, 30; uxor: Sophia.
 Sifridus comes de Reinstein 588, 10.
 Sifridus de Geilede 722, 50.
 Seyfridus de Hawsen miles 600, 10.
 Sifridus castellanus castr. Moersheim 594, 15.
 Sifridus dom. de Scadenah 729, 20. 732. 733, 1.
 Seyfridus de Weubdingen miles 600. des Sygershofers hof Ahavsen 604, 40.
 Sigerus, Sigerus; Söhler, Söhler.
 Sygerus abbas S. Bavonis Gandav. 569, 15. 570, 15.
 Sigerus abbas Ninov. 550.
 Sigerus canon. Brandenburg. 483, 1.
 Sigerus canon. Leod. 162, 40—164, 25.
 Sigerus de Alot pleban. Ninov. 554, 25.
 Söhler dom. de Enghien 422; uxor: Yda.
 Söhlers dom. de Enghien, St. Engleberti, 430, 25. 431. 437, 40; uxor: St. Walteri de Botenghica; liberi: Wantiers, Gerars, Jehans, Jukes, Ernous, Englebert, Juas alias 431, 10.
 Sygerus dom. de Eedinghen (Enghien) 549.
 Sigerus I. castellanus Gandav. 442, 5.
 Sigerus II. castellanus Gandav. 841 s. 6.
 Sigerus miles 729, 44.
 Sighardus, Siglhardus, Sighardus.
 Sighardus abbas Cremifan. 629, 50—631, 15. 655, 45. 661, 10. 667. 668.
 Sighardus clericus 614, 20.
 Sighardus comes (in Bavaria) 860; uxor: Gottina; fil.: Ratoldus.
 Siglhardus praepos. regius Franc. 765, 10.
 Sigmarus abbas Cremifan. 630, 5. 631. 667, 5. 669.
 Sygmarus cellerarius Cremifan. 628, 40. 629.
 S. Sigismundi capella Cremifan. 677, 15. 678, 25.
 Sygismundus de Leonrod canon. Fichstet. 608, 8.
 Sigismundus rex Rom. 623, 25.
 S. Sigismundus rex Burgund. 367, 15. 398, 10.
 Sygismundus de Seckendorf 604, 20.
 Sigismundus Sincendorffer miles 678, 10.
 Sigewardus, Siwardus, episc. Upsal., abbas Rasted. 502—504, 1.
 Sigolinus abbas Malmundar. 35, 1.
 Sigoltesem, *Sigolheim* 261, 25.
 Silvanectum, Silvanectonsis urbs, *Senks* 574, 10. 768, 20. 816, 20. 843, 1; eccles. S. Mariae.
 Syllanum, Sillarum, fossatum 618, 25. 652, 25.
 Sylve aqua 96, 40.
 S. Silvini monast. Alchiae. v. Alchisacum.
 S. Silvius, St. Pippini maioris domus, 393, 10. 399, 8.
 S. Silvius episc. Morin. 748, 25. 750, 20. 758, 25. 774, 20. 775.
 de Saint-Symon dom. 435, 25; uxor: St. domini de Coudun.
 Symon card. praeb. tit. S. Ceciliae, papa Martinus IV.
 Symon card. eccl. Rom., episc. Leod. 77, 25. 113. 114. 117, 10.
 Symon card. legatus in Francia 459.
 S. Symeon episc. Mett. 254. 270. 271. 312, 15. 313. 335, 25.
 Symon (*falso pro Johannes*) de Greys episc. Norwic. 825, 8.
 Symon I. episc. Noviom. et Tornac. 568, 15. 572, 20. 573.
 Symon I. episc. Patherbrunn. 490, 10.
 Symon abbas I. S. Bertini et I. Alchiae. 752, 45. 753, 1. 756, 20. 797, 15. 798. 800. 803. 804, 20. 806, 20. 811, 25. 815, 10. 835, 20.
 Symon abbas II. Alchiae. et Marchien., mon. S. Bertini 825, 45. 826, 1.
 Symon II. abbas S. Bertini 753. 756, 25. 805, 40. 809, 20. 812—818. 826, 1. 837.
 Symon III. abbas S. Bertini 754, 25. 755, 1. 756, 20. 835, 20. 841. 843, 25. 845. 847, 20. 855, 20. 859, 25. 862, 25.
 Simon de Costers abbas Ninov. 551, 45. 552, 1.
 Simon abbas Pascentis 536, 20. 552. 553, 45. 554.
 Symon abbas Rasted. 501. 502.
 Symon decan. Leod. 114, 20.
 Simon cogn. Diabolus canon. S. Decadati 315.
 Symon mon. Alnensis 120, 20.
 Simon conversus Alnensis 223.
 Symeon de monte Sinai inclusus 280, 1.
 Symon I. dux Lothar. 383, 20; fil.: Matheus I.
 Simon II. dux Lothar. 378 (?). 286. 383, 20.
 Symon IV. comes Montis-fortis 457, 20. 823, 25. 833, 20; fil.: Albericus, Symon.
 Symon de Monte-fortis comes Leicestriae, St. Symonis IV., 453, 40. 457. 458. 462, 40. 651, 40; uxor: Eleonora; liberi: Henry, Symon, Rychart, Guyon, Amauri, Alia 466, 25.
 Symon, St. Simonis de Monte-forti com. Leicestriae, 457, 20.
 Simon dom. de Castello-Villico 575 s. 7; uxor: Maria.
 Simon de Iumvili miles 288, 15.
 Symon de Morey 278, 20.
 Symon dom. de Noole 424, 20.
 Simon dom. de Oyst 445, 10.
 Symon Pancel Flandr. 442, 20.
 Simplex — via alioq. episc. Leod. 167, 25.
 Simplicius papa 637. 645, 25. 649, 45. 653, 25. 660, 25. 663, 25. 667, 20.
 Simplicius episc. Augustud. 21.
 Synai mons 280, 1.
 Sincendorffer, Sincendorffer, Sigismundus miles.
 Siniacensis (*Signyf Abbaty*) mon. Gerardus (abbas Vallis S. Lamberti).
 Sinitius episc. Suesion. 15, 25.
 de Sinnighem, *Sen-nghem*, candela 788, 20.
 Siatrunium villa 49, 20.
 Sippach rivus, *Sypach*, 642, 15. 643, 25.
 Sippach, *Sypach*, *Sypachell*, *Sypach*-*schelle*, villa, *Sipackzell* 636. 667, 15. 674, 40.
 Syreis villa 278, 25.
 Sircius papa 653, 40.
 Sizinus papa 45, 20.
 Cistermude, Cysterimude, villa, *Sesterimude* 488, 15. 491, 1.
 Sithiu, Sythiu, Sytiu, *St. Omer* 757. 758, 25. 760, 40—762. 763, 10. 764, 20. 767, 45. 770, 45. 775, 1. 790. 812, 1. — Sythiensis terra 772, 40; Sythienses, Sythienses 757, 25. 759, 10. 790. 806, 20; monast. S. Audomari, S. Bertini. — Sythiense Numen 837, 20. Cf. S. Audomari opp.
 de Sitansteten, Sitanstetten, *Seidenstetten*: Chunradus abbas Cremifan.
 Sivrandsdorpe, *Siewersdorf* 491, 6.
 Siwardus v. Sigewardus.
 S. Syxti ahare Leod. 56.
 Sixtus I. papa 18, 15. 636, 45.
 S. Sixtus II. papa 618. 637, 15. 652. 653, 1.
 Sixtus episc. Rem. 15, 25.
 de Siadem: Ludolfus II. episc. Halberstad.
 Slagethaim, Slaguthaim, villa *doec. Patae*. 632, 5. 671, 25.
 Slage, *Perdinus*.
 Slanderasperger, Petrus.
 de Stanstede comes: Henricus.
 Slavi v. Sclavi.
 Slesiae (*Lignit*) dux: Bolislauus.

- Sleswicensis episc.: Johannes II. de Bochole.
 de Slierbach: Wernherus.
 de Slipe: Lambinus.
 Sluteresile villa inter Berne et Huntebrücke 511, 5.
 Sluttherberge castrum, Schlüterberg 506, 6.
 de (Smaland) dux: Ericus.
 Smaragdus v. Pilansvacca.
 Smaragdus archiep. Colocensis 365.
 Smerlake villa, Schmerlecke 499, 25.
 Smidha villa Austr. 630, 35. 644, 30. 647, 668, 1.
 Smiggolvas (?) advoc. prov. 665, 30.
 Snaggart, Hues.
 Snelghemkerke eccl. Flandr. 806, 45.
 Snelpero abbas Cremifan. 629—631, 45. 647, 10. 656, 661, 15. 666, 25. 667, 5. 668.
 Sodomia 642, 15; Sodomitica regio 646, 45.
 Sobiers, Sobier v. Sygerus.
 Soissons v. Suesionis.
 Solemes castrum, Solesmes 446, 45.
 Solires monast. monial. 125, 15; abbat. Isabear.
 Solium civ., Sol 619, 1. 652, 40.
 Solitwedele v. Saltwedele.
 de Sombreffe dom.: Rixa; de Sombreffe: Olivetus nonnus Villar.
 Sombria monast. 761, 10.
 Somona B., Somno 773, 1.
 de Sonerel: Johannes.
 Soniaca, Soignies 52, 20; de Soniaco, Soniacensis: Vincentius.
 Sonno dux Franc. 406, 1.
 S. Sophia eccl. Constantinop. 766.
 Sophia Holtmacker priorissa Siederburg 433, 25.
 Sophia de Salecke monial. Petri-montis 710.
 Sophia Tymno monial. Stederburg. 731. 732, 1.
 Sophia, uxor Iustini II. imp., 91, 1. 663, 30.
 Sophia, fil. Ludorici IV. langr. Thuringiae, uxor 2. Henrici II. ducis Brabant. 390, 35. 396, 45. 397, 1. 404, 1. 410, 25. 427, 6. 476 n. 4. 543, 576 n. 4. 700, 45. 703 n. 2. 704, 35. 705, 20.
 Sophia, fil. Henrici I. com. de Anhalt, uxor 1. Ottonis I. ducis Meraniae, 2. Sifridi com. de Regenstein, 476, 30.
 Sophia, uxor Alberti Ursi march. Brandenburg, 477 n. 4.
 Sophia, fil. Woldemari II. regis Daciae, uxor Iohannis I. march. Brandenburg, 479, 492, 6.
 Sophia (Irmengardis), uxor Henrici I. com. de Anhalt, 476, 20.
 Sophia, fil. Abel regis Dan., uxor Bernardi I. com. de Anhalt, 473 n. 11. 476, 25.
 Sophia de Helfenstein, uxor Heinrichi de Hohenrechberg, 607, 45.
 Sofia, fil. Frederici III. ducis Lothar, uxor Ludorici de Monte-Belligardi, 352, 45.
 (Sophia), fil. Guatheri com. de Repin, uxor Iohannis I. dom. de Werle, 476, 30.
 Sophia domina 696, 15.
 (Soracte), Scrapta mons 129, 40.
 de Sorel dom.: Gerard.
 Sorre-le-Chastiel, Sohr-le-Château 446, 50.
 Sosaciensis civ., Soest 499, 20.
 Sotelsouarge ruper 91, 50.
 Soties papa 637, 1.
 de Sottengem, Sottigem, domini 555, 30; de Sotenghica dom.: Wautier, Gerars I, Girars II.
 Soturo castrum 105, 30.
 Spalense (v. e. Hispalense) concilium 645, 45.
 Spalt opp. 591, 20. 603, 40. 604, 35.
 de Spargemaille: Egidius abbas Blandin, de Sparneck: Arnoldus.
 Speciosus mons Mogunt. 243, 20.
 Spierine, Watiers.
 Spinal, Spinalense opp., Epinal 256, 25. 324, 344, 30; eccl.: S. Goerici; Spinalensis Richerus praepos. (Metz); Spinalensis monial. 286, 10.
 de Spinis: Iohannes abbas Ninov.
 S. Spinulus 253, 40. 263.
 Spira, Spirea, Spirea, Spirensis, Spirensis, Nemetum, Nemetensis urbs 37, 92, 45. 221, 30. 247, 35. 292, 10. 528, 598, 6. 697, 699, 711, 35. — Spirensis episc. 646, 65; episc.: Iesius, Conradus III.
 Spoletanus ductus 272, 45; Spolitana vallis 255, 25. 302, 15. 306, 45.
 Sprazas villa dioc. Palav. 630, 35. 644, 20. 668, 1.
 Sprinchedunc villa pagi Gandav. 564, 10.
 Stabulus, Stabulense monast., Starclot 15, 6. 34, 35, 15. 37, 6. 48, 49, 20. 79, 15. 129, 28; eccl.: SS. Petri et Remaci; abbat.: Theodardus, Richarius, Popo.
 Stadingi v. Stedingi.
 Stadium urbs, Stado 490, 15. 511, 25; Stadenne monast. 505, 30; abbat.: Thidericus.
 Stiel v. Stiel.
 de Staina: Georgius cancell.
 Stainberg villa dioc. Eichstet. 600, 50.
 Stainchirchen villa dioc. Palav. 635, 30. 673, 20.
 Stainports, Steinports, villa dioc. Palav. 632, 1. 671, 6.
 Stalwice curia 209, 25.
 Stampmont, Stampoumont 342, 30.
 Stanfort v. Steenford.
 de Stango-forti bara 820, 20.
 S. Stanislaus episc. Cracov. 843, 45.
 Stapel, Iohannes.
 Stargarde civ. in Mecklenburg-Strelitz 478, 25.
 de Staufa, Stoupha: Fridericus I. imp. Stauffeneckerin 600, 25.
 Staufferlus de Erenvels 600, 20. Cf. Erenfelsensis.
 Stederborch, Siederborck, Stederburgense monast., Stederburg 720—735; altaria: S. Christofori, S. Crucis, S. Jacobi, S. Iohannis; praepos.: Gerhardus II, Bertoldus, Bernardus, Everhardus, Henricus de Alvelde, Iohannes de Valerslere, Henricus de Isenebuthe, Henricus de Saldere, Iohannes de Goslaris, Iohannes de Lochte, Henricus de Wartkenstede.
 Steders, Siders, propa Stederburg 720, 10. 729, 733, 1; de S.: Hermannus, Fridericus.
 Stedingi, Stedingi, Stetingi, Stadingi, Stactingi 404, 5. 410, 15. 504—508, 5. 510, 512, 10. 542, 35 (vbi Katari canonur). 703, 35. 754, 30. 840; dux: Wiggo. — Stedingia, Stedingia, Stedingia 498, 5. 506, 507, 30. 508, 511, 6. 513, 20; Stactin 840.
 Steenford, Steenwörd 830, 30; de Steenfort, Steenvorde, Stanfort: Guido, Willaumes.
 Steir v. Stiria.
 Steyrech, Steirch, castrum, Steyeregg 649, 10. 678, 20.
 Steyrer, Georius civis Langenathaina.
 Stendal, Stendalensis, Stendaliensis civ. 477, 481, 20. 456, 10; eccl.: S. Nicolai.
 Stengrave fossatum 504, 20.
 Stephanus, Stefannus, Steiennus; Estle-venon, Estevence, Estienes.
 Sanctus Stephanus vicus 259, 5.
 S. Stephani eccl. Andan. 106, 40.
 S. Stephani cella Danubrii.
 S. Stephani eccl. Metz. 22, 25. 24, 40. 33, 45. 91, 10. 98, 10. 336, 1. 338, 30.
 S. Stephani in Nameka prioratus 30, 40.
 S. Stephani eccl. Tangermund. 477, 35. 481, 20.
 S. Stephani eccl. Tull. 276, 10.
 S. Stephanus altare monast. S. Baronis Gandav. 569, 45.
 S. Stephanus altare eccl. S. Lamberti Leod. 111, 45.
 S. Stephanus protomart. 23, 1. 33, 60. 87, 25. 267, 276, 15. 327, 1; de inventione S. Stephani legenda 675, 20.
 Stephanus I. papa 130, 1. 637, 15. 649, 1. 653, 1.
 Stephanus II. papa 47, 15. 388, 393, 25. 395, 30. 406, 45. 635, 45. 660, 30.
 Stephanus III. papa 47, 30. 620, 40. 629, 45. 655, 32. 667, 35.
 Stephanus IV. papa 48, 35. 661, 6.
 Stephanus (V) papa male insertus 50, 20.
 Stephanus V. (false VI) papa 50, 20.
 Stephanus VII. papa 50, 20 (vbi VI). 52, 45.
 Stephanus VIII. papa 52, 45.
 Stephanus IX. papa, Fredericus archid. Leod. 88, 68, 1. 131, 15. 389, 15. 523, 680, 60.
 Stephanus v. Victor III. papa.
 Stephanus de Langbetonne card. S. Chrysoconi, archiep. Cantuar. 825, 25. 829, 50. 833, 30.
 Stephanus archiep. electus Salisburg., dux Bavar. 614, 25.
 Stephanus episc. Leod. 35, 60. 42, 20. 51, 52. 130, 40.
 Stephanus episc. Metz. 254, 30. 282. 283, 6. 284, 40. 382.
 Stephanus episc. Tornac. 569, 1. 573, 15.
 Stephanus episc. Tull. 275.
 Stephanus abbas S. Baronis Gandav. 570, 20.
 Stephanus abbas Cisterc. 670, 45.
 Stephanus abbas Clarevall. 128, 6.
 Stephanus abbas Cremifan. 677, 20.
 Stevenus abbas Clunio. 665, 40.
 S. Stephanus abbas S. Laurentii Leod. 68, 45. 69, 20. 70.
 Stephanus abbas S. Manicelli 287.
 Stephanus abbas Muret. 784, 20.
 Stephanus abbas Senoniensis 269.
 Stephanus canon. Tornac. 574, 6.
 Stephanus rex Anglorum, comes Ble-sensis 420, 39. 426, 30. 445, 16. 529, 30. 532, 25. 533, 60. 534, 66. 799, 30. 803, 35; uxor: Mahaus; libelli: Eustacius, Willalmus, Maris.
 Stephanus I. rex Ungar. 69, 40. 384, 15. 695, 15; uxor: Gisela.
 Stephanus V. rex Ungar. 363, 1. 397 n. 3. 663, 1. 707, 10.
 Stephanus dux Bavar. 627, 20. 628. 638, 15. 663; uxor: (Iutta); fil.: Henricus (II), Otto IV.
 Stephanus I. dux Bavar. 628, 639, 20; fil.: Stephanus II, Fridericus, Iohannes (II).
 Stephanus II. dux Bavar. 628, 25.
 Stephanus comes Blesensis 383, 35.

- 404, 45, 420, 36, 528, 45, 771, 40; fil.: Theobaldus, Stephanus (rex Angl.).
 Stephanus comes Partie, 623, 35.
 Stephanus comes (Carnolensis?) 281, 15.
 Stephanus de Alverisgorps 488, 36.
 Stephanus de Apaserg miles Weingart, 604, 40.
 Estievenon dom. de Denning 423, 1; uxor: Ruessa.
 Estievenon de Kayhen 441, 45.
 Estevenus dom. de Marud, fil. Bernardi, 435, 15; uxor: fil. Willelmi com. de Danimaria.
 Stephanus, arvensulus Symonis card. et episc. Leod., 114, 45.
 Stephanus civis Spinal. 324; uxor: Hadeydia.
 Steppen, Stepes, Steps 78, 4, 134, 30, 182, 36, 183, 10, 190, 30, 410, 5.
 Steppo abbas Ninov, 538, 550.
 Stettin, Stetin, civ. 480, 1, 482, 30; eccl. canon. 480, 1, 482, 30.
 Stevonus v. Stephanus.
 Sieder, p. Sieder.
 Sieden, Stedium, villa, *Stidien* 728, 35, 733, 40.
 Sivarigum, Sivarigense monast., *Estica* 259, 10, 262, 30, 263, 1, 273, 45, 286, 40.
 Stiria, Styria, Styr 359, 30, 362, 475, 10, 617, 633, 35, 642, 1, 645, 1, 665, 35, 708, 15. — Stirienens 868, 30; Stirienensis Petrus (episc. Patav.). — St. Ducatus 665; duces 617, 10, 644, 45; marchionatus 624, 45, 648, 30, 662, 35; marchiones 650, 30, 662, 30, 669, 50; principes 663, 40; march.: Otacherus I, Otacherus (II), Otacherus II, Otacherus III; duces: Otacherus IV, Leopoldus (V), Leopoldus (VI), Fridericus (II).
 Stiria, Steir, civ. *Steyr* 676, 30, 678, 15; de St.: Ortolfus, Muchlarius.
 de Stocken: Johannes.
 Stockeraw, Stockeraw 661, 45, 664, 5.
 Stolp opp. ad Oderam fl. 478, 35.
 de Storhenberch senior 636, 35.
 Stormaria 473, 35; comites: Adolfus I. de Stolle comes: Gerbertus.
 Stoupha v. Stauff.
 Stora villa dioc. Lubic, 494, 10.
 de Strahelerh, *Stahleek*: Henricus III; episc. Argent.
 Strantfrisonens 473, 45.
 Straspurck v. Argentina.
 Strauseberg, Struzeberch, Brutscheberg, civ., *Strauseberg* 478, 35, 479, 40, 480, 5, 481, 35, 482; monast.: Praedicat. fr.
 Strigonium, Trigonium, *Gran* 69, 40, 623, 35; Strigontensis eccl., 623, 30, eccl. S. Adalberti.
 Strijem villa, *Strythem* 530, 40, 532, 30.
 Stroberg, Stroberg, Strooberch, Stromberg, *Heisterbach* 222; abbas 222.
 Struzeberch v. Strauseberg.
 Stulteborne monast. ord. Cisterc., *Stulzelbron* 300, 15.
 Styria v. Stiria.
 Su — cf. Sw.
 de Sualmis: Arnouldus canon. Ninov.
 Suarions villa Holstat, *Schariaus* 488.
 Suecia, Suehia, Suecia 498, 15, 533, 30; reges: (Birgerus); S. regis fil. Katerina.
 Suelgerus abbas Alchiac, mon. S. Bertini 784, 15.
 Suerinensis, Zuerinensis (*Schuerin*) episc. 475, 45; episc.: Radolfus I).
 Suesionis; Soissons 15, 35, 406, 40, 447, 30, 448, 1, 529, 5, 768, 30, 807, 40.
 808, 4, 822, 15, 835, 45; monast.: S. Medardi; oratorium: S. Mariani; episc. 585, 15; episc.: Sinitius, Mercurius, Jacobus, Milo; comitatus 424, 15; com.: Yvo, Raoul III, Jehans II, Jehans III. — Suesionicum bellum 778, 30.
 Suecia, Swavia 57, 10, 133, 4, 304, 40, 305, 4, 308, 1, 351, 15, 417, 30, 440, 10, 660, 5; Swavorum rex: Karolus Crassus; duces 697, 40; duces: Purchardus I, Hermannus I, Leutoldus, Otto I, Hermannus II, Arnolfus (*raectus* Ernestus I), Ernestus II, Hermannus IV, Rudolfus, Fridericus I, Fridericus II, Fridericus III, Fridericus IV, Fridericus V, Conradus (fil. Friderici I. imp.), Philippus; Sueviae comitatus 331, 45; — de Suevia dom.: Maria, uxor I. Henrici II. ducis Brabant. — Suedi, Suedi 371, 396, 38, 524, 30, 718, 5; Suedus 672, 10, 677, 1; Suedigena 650, 30.
 Suldgerus, Sulgerus, Sweiggerus, Sulkerus.
 Suldgerus episc. Babenberg, Clemens II, papa.
 Suigerus episc. Brandenburg, a. Wiggerus.
 Sweiggerus de Gundolfing junior 604.
 Sulsus v. Insulae.
 S. Sulpicius episc. Bituric. 15, 10, 25, 40, 31, 10.
 Sultzpach rivus 642, 10, 643, 55.
 Sultzbach, Sultzach, Sultzpach, Sultzperch, eccl. 629, 50, 643, 55, 667, 677, 10 de (Sultzbach). Sultzebach, Salsbach, Salsbach, dux: (Borengarius).
 Sumerberch prop. *Grunwidan* 630, 30, 644, 15, 647, 45, 667, 50.
 Sumeringia villa, *Gangloff-Sommern* 712, 35; eccl.: S. Gangolf.
 Sanderoldus archiep. Magunt. 50, 10.
 de Sunthia: Wilhelmus canon. Eichstel.
 Superior episc. Nerviorum 21, 10.
 S. Suppligus episc. Traiect. 25, 40.
 Sur rex Ungarorum 869, 50.
 de Surgignes: Joifroi.
 de Sutes, Suices, Xuris, prioratus, *Jures* 283, 30, 327; prior: Fridericus.
 Surie v. Syria.
 Susa, Susa 146, 45.
 Sutaana, uxor Arnulfi II. com. Flandr., 574, 20, 777, 30.
 Susela villa Holsat, *Susel* 489, 15.
 Sustrensis, Suitrensis eccl., *Susteren* 50, 50, 51; abbat.: Amalberga, Benedicta, Cecilia.
 Sutrivum, *Sutri* 285, 35.
 Sw'ebischwerd monast. 641, 35, 660, 45.
 Swaygow praedium prop. *Auroch* 600, 45.
 de Swayning, Swayningen: Gerungus canon. Eichstel., Conradus.
 Swanildia, uxor Theoderici com. Flandr., 799, 15.
 de Swarboeg com.: Henricus III, Henricus VII.
 Swartwald 640, 50.
 Swecia v. Saecia.
 Suederus abbas Rasted. 500, 501.
 Swidnicenses (Helveti) 663, 45.
 Swippenbergen (postea Wardenborgh) castrum prop. *Oldenburg* 809, 1.
 Sy — v. Si-
 Sydon, Sydoinc 457, 10, 526, 15, 846, 44.
 Sylvester I. papa 19, 35, 133, 5, 637, 45, 649, 5, 653, 15.
 Sylvester II. papa, Gerbertus 522, 30, 631, 10, 680, 40, 751, 30 (ubi miramanicus dicitur). 670, 30.
 Sylvester (IV) antipapa, Maginolfus archipresb. 94, 30, 526, 30.
 Symachus, Simachus, papa 619, 35, 637, 40, 639, 30, 649, 653, 60, 654, 30.
 S. Symphoriani in Busco prioratus 60, 40.
 S. Symphoriani vicus Rem. 153, 30.
 Syrensis v. Schirrasia.
 Syria, Siria, Surie 140, 428, 55, 445, 35, 458, 466, 60, 540, 10, 572, 4, 755, 15, 846, 35, 849, 30; Syriae partes 578, 45; regnum 850, 10. — Syrus 583, 45.
 S. Syrus 310, 30, 617, 36, 644, 40.
 Szychko 676, 45.
 T.
 T. Holticker civis 726, 5.
 Techoa, Hugo.
 Tabyaus, Godeschus.
 Talheim, Talhain, eccl. dioc. Palat. 631, 4, 632, 15, 670, 10; pleban.: Hylwinus.
 Tamsis fl., *Themus* 851, 35.
 Tampach, Tanch, villa dioc. Palat. 650, 30, 672, 35.
 Thanais fl., *Don* 456, 15.
 Tanathos insula, *Tanel* 832, 45.
 Tanchelmus haereticus Antwerp. 528, 35.
 Tancredus Normannus 280, 45.
 Tanagermunde civ. *Tangermunde* 417, 44, 30; eccl.: S. Stephani; comes: Henricus.
 Tanhausen castrum dioc. Eichstel. 604, 10.
 Tankelins Flandr. 442, 35.
 Tannardus castellanus de Bourbourgh 441 n. 7, 794, 1.
 Tanner, Daniel villicus 609, 30.
 Taphis fl. Aegypti 845, 15.
 S. Tarsicia, Tarsitia, virgo 392, 25, 398, 45, 400, 30.
 Tharus urbs Ciliciae 310, 30; Tarsus, Tarsis, regnum 804, 30.
 Tartari, Tartarini, Tartarina gens; Tartaricos 256, 1, 310, 360, 458, 463, 40, 466, 30, 543, 5, 690, 40, 702, 40, 703, 35 — 706, 1, 754, 755, 804, 840, 30, 846, 45, 849, 850, 855, 45; Tartarorum rex 466, 30; magister: Mungo, Cobila.
 Tartarus lapsus 17, 40.
 Taruanna v. Torsanna.
 Tasporch, Tasporch v. Dasporch.
 Tasradus abbas S. Batonis Gandav. 574, 30.
 Tassilo I. dux Bavar. 625, 639, 30, 640, 35, 659, 45, 660, 1.
 Tassilo II. dux Bavar. 625, 628, 45, 629, 637, 45, 639—641, 643, 644, 35, 645, 4, 647, 15, 649, 50, 651, 45, 653, 669, 663, 35, 667; uxor: Leupirges; fil.: Theodo, Guntharius.
 Tassilonus duxes Bavar. 619, 30.
 Taurinus 850, 10.
 Taversi villa, *Taversi-sur-Mehain*? 214, 30.
 Taxandria v. Tenandria.
 Tecneborch, Thekeneborgh, *Teckenburg*, comitatus 806; de Tecklenborg (*Ulsio* Regemburgensis) comes: (Otto).
 Tectis villa 135, 1.
 Teerzier 214, 30.
 Tegerenpach villa Bavar. 849, 6.
 Tegerense monast. 629, 30, 634, 40, 660, 25, 672, 40, 673, 30, 698, 5 (ubi *perperam* Careaso).
 Teyning villa dioc. *Rickstel*, 604, 10.
 Telephorus, Thelosorus, papa 18, 15, 630, 30.
 Teltowe, *Tellow* 478, 30, 481, 45.

- Templarij, Templi Domini milites, Templi Hierosolymitani militiae fratres: Templi, Templariorum ordo 325, 35, 454, 534, 5, 580, 581, 673, 45, 752, 46, 796, 821, 4, 843, 46; magister 456, 619, 1, 820, 35. — Templi domus 796, 40; Templi (vel Hospitalis) domus Yprensis 796, 35.
- Tenera s., *Dender* 528, 40, 781, 35.
- de Teneramunda, *Dendermonde*: Johannes VI. abbas Ninov.; Tenremontenses: Robertus, Willelmus.
- Tennestete opp., *Tennistdt* 707, 45.
- Tera s., *Thrain* 779, 1.
- Terencius 669.
- Terre de Labour, *Terra di Lavoro* 460, 40.
- Terra Orientalis, *Ostland* 713.
- Terra Sancta s. Hierosolymae.
- Terricus r. Theodoricus.
- Tertullianus 653, 15.
- Teruanna, Taruanna, Tieruane, civ., *Therouanne* 757, 20, 793, 1; eccl. et monast.: S. Iohannis Monte Morinorum, S. Mariae. — Taruannica regio 757, 5, 771, 1; Teruannicae partes 757, 15. — Teruannenses 757, 20. — Ternensis comitatus 779, 10, 771, 20, 772; com.: S. Walbertici (Arkensis), Adoloffus; advoc. 432, 50, 433; advoc.: Eustacius. Cf. Morinum.
- Tervasia s. Mathildis, uxor 2. Philippo com. Flandr.
- Tervisium opp., *Fretus* 634, 10; de Tervis: Exelius.
- Tesquis inculta loca Galaciae 82, 35.
- Tesseldunc villa *pagi Gandav.* 564, 10.
- Teumacum 27, 10.
- Teurwang villa Cremifan. 678, 25.
- Teutates *deus Gallorum* 367, 5.
- Texandria, Thexandria, Taxandria 24, 1, 35, 20, 40, 5.
- de Thalmissigen: Uldaricus canon. Argentin.
- Thapar Flandr. 793, 30.
- Thamlat s. Damjata.
- de (Thebia), Estives domina 432, 45; dom.: Nicholes, Othes, Jehans.
- Theinardus v. Tannardus.
- Thenas, *Tarlemont* (?) 180, 45.
- Tessalae regnum 824, 25; Tessalonicae rex: Balduinus (i. imp. Constantinop.).
- Theisela s. Desselberghe.
- Theodo, Diets.
- Theodo mon. s. Thassillonis II. ducis Bavar. 625, 25, 637, 35, 643, 40, 641, 45, 655, 30, 660, 667, 40.
- Theodo I. dux Bavar. 620, 1, 624, 50, 640, 20, 654, 655, 40, 659; fil.: Udo.
- Theodo II. dux Bavar. 625, 10, 639 (*ubi tertius et IV. appellatur*). 660, 5; fil.: Theobaldus, Grimoaldus.
- Theodobaldus, Theobaldus, Teobaldus, Thebalus, Diepoldus; Thiebaus, Thiebaunt.
- Theobaldus archidisc. Leod., papa Gregorius X.
- Theobaldus archiep. Cantuar. 803, 45, (Theobaldus) episc. Belvac. 865, 1.
- Theobaldus de Porcellis electus episc., canon. Mett. 336, 20, 337, 13.
- Theobaldus episc. Patav. 621, 20, 633, 634, 1, 650, 30, 659, 5, 667, 40, 664, 50, 671, 672.
- Theobaldus mon. Villar., castellanus de Courtray 213, 35, 235, 10.
- Theodobaldus, Theodaldus, rex Franc. (*perperam* dux Bavar.) 328, 5, 625, 1, 654, 40, 659, 40.
- Theobaldus I. rex Navarr. IV. comes Campan. 312 n. 1, 427, 30, 451, 50.
- 454, 10, 455, 35, 636; uxores: 1. (Gortrudis), 2. Margaretha; fil.: Blanca.
- Thiebanus II. rex Navarrae, V. comes Campan. 463, 464. (*falso pro Theobaldo* I. 454, 10); uxor: Ysabel.
- Theodobaldus dux Bavar. 625, 10, 660, 5.
- Theobaldus I. dux Lothar. 173, 253, 286, 288, 298 — 300, 312, 383; uxor: Gortrudis.
- Theobaldus I. comes de Bar (de Monceons) 383; uxor: Loreta; fil.: Thomasceta.
- Theobaldus II. comes de Bar 425, 24, 428, 10, 461, 544 n. 5, 574 n. 7, 847 n. 1; uxor: Johanna.
- Theobaldus I. Velulus comes Bles. 771, 35; fil.: Odo I.
- Theobaldus III. comes Bles., I. comes Campan., s. Odonis II., 383, 25, 771, 35; fil.: Otho, Stephanus, Hugo.
- Theobaldus IV. comes Bles., II. comes Campan., s. Stephani, 383 n. 8, 528, 30, 771, 40; fil.: Agnès, (Adela).
- Theobaldus III. comes Campan. 823, 25, 824, 5.
- Theobaldus (*immo* Henricus) comes Campan. 822, 10; fil.: Maria.
- Theoberga, uxor Lotharii II. regis, 49, 50, 1, 401, 50.
- Theobertus, Theobertus, Thiebertus.
- Theobertus I. rex Franc. 26, 20, 382, 5; fil.: Theobaldus.
- Theobertus, s. Cilderici (*rectius* Childerici I) regis Franc. 382, 5.
- Theobertus II. rex Franc. 382, 10.
- Dihiburga, uxor Hubaldi com. Dilling. 694, 15.
- Thiecaudus archiep. Trever. 49, 35, 50, 1.
- Dietericus praepos. Ebersperg. monast. 870, 30.
- S. Theodardi v. S. Mariae eccl. Tudiensis.
- S. Theodardus episc. Traiect., abbas Stabul. 34, 20, 35, 37—39, 30, 46, 128, 178, 25, 186, 5.
- Dietherus archiep. Trever. 715 n. 1.
- Theodelinda, uxor Aularith regis Langob. 625, 640, 659, 50.
- Theodolus 503, 15.
- Theothmarus, Thelmarus, Thiltmarus, Thimarus, Diltmarus.
- Diltmarus archiep. Salisburg. 621, 30.
- Thimarus episc. Brandenburg. 480.
- Theothmarus abbas Cassin. 643, 45.
- Thetmarus abbas Rasted. 500.
- Thiltmarus quidam 722, 25.
- Theodora, uxor Heinrici II. ducis Austr. 664, 45.
- Theodora, uxor Leopoldi VI. ducis Austr. 665, 10.
- Theodericus, Theodericus, Theoderichus, Theodricus, Teodericus, Theodericus, Thidericus, Terriens, Dietericus, Diethericus, Dithericus, Dythericus, Dielricus, Dielricus; Thieris, Thieris, Thyeris, Thierri, Thierri, Thieris, Tieris.
- Terrici-castellum, *Château-Thierry* 147, 45.
- Theodericus episc. Liffand. 119, 10.
- Theodericus III. episc. Mett. 382, 5, 383, 1.
- Theodericus episc. Verdun. 81, 1.
- Theodericus de Maldenghem abbas S. Bavonis Gandav. 566, 30, 569, 30, 570, 30.
- Theodericus abbas de Capella 801, 15.
- Dietericus abbas Cremifan., mon. Gbuz. 629, 630, 20, 631—633, 20, 642, 60, 657, 20, 664, 20, 667, 20, 670, 15, 671, 1.
- Theodericus abbas Leod. 88, 45.
- Theodericus abbas S. Jacobi Leod. 123, 20.
- Theodericus abbas Magunt. 238, 20.
- Theodericus abbas Senoniensis 285.
- Thidericus abbas Stadenis, Lunenburg. Paderburn., praepos. Traven. 505, 506, 5.
- Theodericus praepos. Hoyensis 100, 10.
- Terricus praepos. Mett. 334, 15.
- Thidericus de Louenborch decanus Brem. 511, 1.
- Theodericus mag. decanus maior Leod. 184, 45.
- Terricus presb. s. Deodati 287.
- Dietericus mon. de Tawetla 675, 35.
- Theodericus I. rex Franc. 382, 693; fil.: Theodebertus I.
- Theodericus II. rex Franc. (Burgund.) 382, 761, 1; fil.: Childebertus, Corberus(?), Meroveus.
- Theodericus III. rex Franc. 31, 35, 33, 35, 39, 40, 15, 41, 5, 269, 382, 5, 387, 406, 15, 521, 15, 572, 20, 582, 25, 748, 763, 30; fil.: Clodoveus III, Hildebertus III.
- Theodericus IV. rex Franc. 387, 406, 20, 582, 25, 748, 40, 764, 10.
- Theodericus Veronensis rex Ostrogoth. 617, 10, 619, 15, 644, 50, 653, 55, 654, 10, 663, 25, 688, 15, 693.
- Theodericus I. rex Visigoth. 24, 25.
- Theodericus I. dux Lothar. sup. 382, 40; liberi: Fridericus II, Adelada.
- Theodericus dux Lothar., comes Alsat. 383, 15, 410, 45, 574, 785, 35; uxor: Ghertrudis; fil.: Symon I, Theodericus.
- Thidericus marchio orient. 473.
- Theodericus marchio de Landsberg (Misa.) 475, 40, 479, 20, 690, 50, 703, 706, 5, 707, 40, 710, 40, 713, 5; uxor: Helena.
- Theodericus II. comes de Bar (de Monceons) 382, 45; fil.: Rainaldus I, Theodericus III, Fridericus, Willelmus, Stephanus.
- Theodericus III. comes de Bar 382, 45; fil.: Theodericus.
- Theodericus, s. Theoderici III. com. de Bar, 382, 45.
- Theodericus III. comes Clevenensis 390 n. 3, 426, 20; uxor: Ida.
- Theodericus V. comes Clevenensis 390 n. 15, 409, 20, 461, 15; fil.: Theodericus.
- Theodericus (*falso* Thomas), s. Theoderic V. com. Clevenensis, 390, 20, 409, 35, 426, 50; uxor: Ysabella; fil.: Mahaus.
- Theodericus de Alstia comes Flandr. 140, 20, 420, 25, 443—445, 528, 529, 1, 532, 534, 535, 40, 568, 574, 582, 50, 752, 753, 785, 40, 794, 40, 795, 801—803, 5, 805—808, 816, 40; uxores: 1. Margareta, 2. Sibilla; liberi: 2. Philippus, Matheus, Petrus, (Gortrudis), Sibilla, Margareta, filius spurius 140, 20.
- Theodericus III. comes Holland. et Gandav. 66, 50, 407, 523, 1.
- Theodericus IV. comes Holland. 73, 60.
- Thieris V. comes Holland. 445, 446, 1, (Theodericus VII) comes Holland. 407 (*ubi perperam Florencius dicitur*).
- Theodericus comes de Hopstein 588.
- Dythericus comes de Hohenstein 712, 30. (Theodericus) comes de Hostaden 141, 40, 142, 151, 10, 167, 168, 537 n. 7.

Theodericus (Dirk) comes vas Meura 412 n. 5.
 Theodericus comes, adroc. Trever. 524, 1.
 Theodericus de Almelero 501; fil.: Milo.
 Theodericus dom. de Alon 555, 20.
 Thierris dom. de Alon et Waise, fil. Yronis de Gant, 438, 15; uxori: Laurenche.
 Thierris I. (Thomas dictus 546, 45) dom. de Bevre, castellanus de Dikemue 438, 1; uxori: Ade; liberi: Thierris, Guillaumes, Agnes, duas aliee filiee.
 Thierris II. dom. de Bevre, castellanus de Dykemue, fil. Theodorici I., 438, 5, 461, 16 (?); uxori: 421, 34 (?); fil.: Ysabel 430, 5 (?).
 Thidericus de Bickenstede 727, 1.
 Terrius Diabolus miles 315, 35; fil.: Simoa Diabolus.
 Thierris de Dudaelo 442, 25.
 Thierris, fil. Ernoldide La Hamalde, 432, 2.
 Thierris II. dom. de Henisebergh 430, 5; uxori: fil. Godefridi com. Loran.
 Thierris, fil. Henrici de Hufalio, 432, 20, 433, 36; uxori: Phelippe; filie: 432, 25.
 Theodericus de Krammo 730, 25.
 Thieris dom. de Leure et de Avesnes, fil. Werriki Barbat, 427, 40.
 Thierris, fil. Eugachi IV. de Ruc, 421; uxori: fil. Iohannis de Vanca.
 Theodericus de Walocourt 182, 20, 183, 50, 184, 1.
 Thidericus de Walmode 726.
 Thierris de Wervi 442, 5.
 Theodericus nobilis 104, 24.
 Theodericus Beis civis Celon. 379, 40.
 Thidericus Mules Oldenburg. 506, 15, 507, 15.
 Thierris Poltenier 442, 30.
 (Theodericus?) Sapiens 375.
 Theodericus civis Dionant. 29, 10; fil.: Facherus.
 Theodericus villicus Hoyensis 100, 10.
 Thidericus Bruning lito Siederburg. 723, 25; filii: 723, 25.
 Theodorus I. papa 29, 30, 30, 25, 31, 30, 637, 50, 654, 40.
 Theodorus II. papa 50, 20.
 Theodorus archiep. Cantuar. 654, 40.
 Theodorus I. archiep. Laureac. et Patav. 619, 25, 653, 50.
 Theodorus II. episc. Laureac. 620, 10, 654, 50.
 Theodosius Magnus imp. 19, 40, 73, 30.
 Theodosius II. minor imp. 523, 25.
 Theodosius III. imp. 45, 30.
 Theodulans, Theodulans, Theodulans, Theodulans, Theulans, Theulans.
 Theodwinus card. episc. Portuensis 283, 15, 697, 30.
 Theodwinus episc. Leod. 17, 48, 40, 70, 30, 75, 45, 76, 78, 83, 35, 84, 88.
 Theodolfus episc. (Aurelian.) 630, 45, 668, 15.
 Theophann, Theophania, uxori: Ottonis II. imp., 61.
 Theophilus antipapa 69, 30.
 Theophilus coarverus 690, 15.
 Theophilus baseticus Siculus 654, 15.
 Theophilus quidam 689, 30.
 Theotonia, Theotonia, Teutonia 119, 30, 374, 30, 475, 493, 35, 499, 10, 693, 30, 703, 35, 705, 1, 707, 5, 709, 711, 5, 714.
 — Teutonicas partes 236, 1. — Theotonic, Theotonic, Teutonic, Theotonic, Teutonic, Teutonic, Theotonic; Tyole 152, 45, 351, 356, 36.

366, 40, 362, 26, 367, 372, 20, 368, 25, 393, 45, 401, 45, 460, 10, 483, 526, 20, 537, 185, 20, 536, 10, 631, 10, 656, 20, 666, 40, 693, 20, 698, 25, 699, 40, 700, 13, 708, 718, 1, 772, 25, 792, 1, 796, 1, 820, 20, 856, 30; Theotonica S. Elizabeth. — Theotonicum, Theotonicorum regnum 121, 10, 141, 25, 142, 10, 143, 20, 139, 20, 168, 626, 16, 661, 25. — Teutonicus principes 423, 1, 506, 25, 608, 20. — Theotonicorum mos 145, 10, 292, 20; pudor 357, 15; furor 163, 45. — Theotonica lingua 152, 45, 473, 40, 523, 1, 796, 15; idioma 260, 30, 556, 25, 693; sermo, vocabula 393, 40; Theotonicum, Theotonicus 96, 20, 133, 30, 152, 25, 199, 45, 261, 25, 300, 1, 383, 401, 45, 480, 40.
 Theotonicorum fr. ordo S. Marie, Theotonicas domus fr. ordo, Theotonicas domus militas fratres 119, 10, 379, 35, 596, 25, 597, 1, 700, 1, 703, 706, 20, 752, 40, 796, 797, 1, 822, 1; mag. generalis: Conradus; comes dater prov.: Bertholdus.
 de Teuthonica domo fratres dioce. Trev. 797, 6.
 S. Theomata virgo Colon. 692, 45.
 Thide villa, Thiede 724, 727, 730, 40, 731, 1, 733, 40; de T.: Iohannes, Heribordus, milites.
 Thidericus v. Theodericus.
 de Thielrode, Thielrode, Thielrode: Iohannes mon. S. Baronis Gandor. de Thiel: Henricus.
 Thierris, Thierris, Thyerris v. Theodericus.
 Thihange villa 105, 25.
 Thit- v. Theod-.
 Tholesberciensis (Tisbury) Gervasius.
 Tholomais, Tholomais civ. v. Aecch.
 Thomas, Thomas.
 S. Thomas eccl. Argentin. 326, 15; magister: Henricus.
 S. Thomas altus Cremifan. 630, 30, 670, 15.
 S. Thomas archiep. Cantuar, primas Anglorum 77, 1, 109, 167, 168, 1, 356, 25, 535, 35, 541, 10, 633, 671, 30, 690, 10, 693, 35, 753, 754, 35, 758, 40, 806, 35—808, 814, 26, 833, 30.
 Thomas archiep. Rem., preepos. S. Marie Rem., fil. Argidi I. de Bellemante, 344 n. 440, 20, 845, 30, 846, 1.
 Thomas archidia. Leod. 114, 45.
 Thomas de Hemmericourt archidia. Leod. 175.
 Thomas Merbiensis canon. S. Lamberti Leod. 144, 45, 147, 157, 164, 166.
 Thomas canon. Lubic. 488, 35.
 Thomas de Loranio cantor Villar. 214, 10.
 Thomas de Namuro burvarius Villar. 214, 1.
 Thomas notarius loralus episc. Eichstet. 592, 25.
 Thomas comes Flandr., II. comes Sabaud. 126, 20, 456, 1, 542, 45, 543, 574, 20, 583, 1, 840, 40, 841, 20; uxori: Iohanna.
 Thomas comes Pertic. 451.
 Thomas I. comes Sabaud. 840, 45; fil.: Thomas.
 Thomas comes 367.
 Thomas v. Theodericus, fil. Theoderici V. com. Clevensis.
 Thomas, fil. Godefridi II. de Aspremont, 430, 15; uxori: fil. Nicholai de Kieyrenge.
 Thomas de Beverne 540, 45; fil.: Agnes. Cf. Thierris I. de Bevre.
 Thomas de Couchi 793, 1.
 Thomas de Couchi, I. dom. de Vrevis, fil. Radulfi de Couchi, 424, 23, 430, 15,

439, 440; uxori: Mehaut; liberi: Thomas, Yolens, Felicitas, Agnes, Elyssena.
 Thomas de Couchi, II. dom. de Vrevis, fil. Thomas I., 439, 20; uxori: Ysabel, Margherite; liberi: Thomas, Jehan, Aella (Marie?).
 Thomas de Couchi, III. dom. de Vrevis, fil. Thomas II., 430, 45, 439, 24, 460, 40; uxori: Aelys.
 Thomas de Flardiebo 442, 30.
 Thomas de Gerten 676, 30.
 Thomas dom. de Marie 421, 40; fil.: Yde.
 Thomas, fil. Ernoldi de Mortaigne, 424, 25; uxori: Marie.
 Thomasseta (Agata), uxori: Friderici II. ducis Lothar., 283.
 Thorenbasium, Thorembais 217, 35.
 Thorinis, Fominea(?) 195, 25.
 Thorote v. Torota.
 Th(h)racia 113, 10.
 Thunus v. Thunus.
 Thunis v. Tunis.
 Thur- v. Tur-.
 Thuringia villa, Thurt 488, 30.
 Thuringia, Turingia, Toringia, Daringia; Daringhes, Durinch 16, 25, 25, 3, 129, 40, 351, 16, 356, 20, 394, 10, 576, 20, 642, 1, 686, 25, 688, 15, 692, 20, 693, 696, 45, 698, 699, 20, 701, 1, 704, 705, 20, 707, 709, 710, 13, 711, 25—713, 715, 40, 716, 1, 718, 1. — Thuringi, Turingii 524, 20, 688, 15, 693, 700, 20; Thuringus 693, 30; — regimae: Basin, Malaberga, S. Radequandis: principes, duces, landgravii 478, 20, 690, 697, 698, 704, 20; dux: Erichfridus; landgravii: Ludewicus I., Ludewicus II., Ludewicus IV., Hermannus I., Ludewicus, Henricus, Raspo, Hermannus II., Henricus, Adelbertus, Fridericus; Thuringias landgravius (sicut pro Ouo comes palat. de Witelingsbach 825, 20; landgravia: (Sophia), uxori: Henrici II. ducis Brabant.
 de Tyans, Thian, dom.: Girart.
 Tyberias 818, 35.
 Tyberina ostia 146, 40.
 Tyberius, Tyberias, I. imp. 524, 20, 639, 35, 640, 15, 659, 25, 686, 45, 692, 1.
 Tyberius II. imp. 31, 35, 688, 25.
 Tiborius (III.) Abimarus imp. 41, 5, 45, 30.
 Tyberius, fil. Iustiniani II. imp., 45, 30.
 S. Tyburcius 642, 26, 648, 10.
 Tipurtina, Tyburtina v. Relispona.
 Ticinus, Tycinus, Tycinum, Papis, Paris 47, 25, 48, 1, 53, 20, 107, 10, 254, 10, 272, 282, 45, 245, 617, 26, 644, 40.
 Tiebertus v. Theobertus.
 Tielmont, Tielmont 184, 26. Cf. Theas.
 Thielrode v. Thielrode.
 Tich villa Brabant. 200, 20.
 Tierhaup, Tierhaupt, monast. 641, 45, 660, 45.
 Tierris, Tieris, Tievius v. Theod. de Tyeta, Thiel, comiti Mathildis.
 Tiglaw, Tigliow v. Triglow.
 Tylus n., Dyle 92, 1.
 Tymberla, Timmerlak 731.
 (Timo), Tiemo, Tyemo, Tymo, Tymmo, S. Treme archiep. Salisburg, abbas Arab. 631, 45, 657, 20, 670, 20.
 Tiemo canon. Wirceburg. 621, 45, 657, 662, 15, 671, 5.
 Tymo famulus 692, 20.
 Tymmo, Sophis monast. Siederburg.
 Tyrans civ., Tyrann 619, 1, 652, 40.

- Tireium villa prope Font-*i*-Mousson 234, 40.
 de Tirastain comes: Walrafus.
 Tyrolensis comes 709, 25; Tirol vexillum 665, 40.
 Titemarus v. Theod.
 Titus imp. 534, 45.
 Tyza B., *Theiss* 618, 40. 652, 35.
 Tobias 190, 45.
 Todeslo civ., *Oldesto* 489, 20.
 Toletanum concilium 645, 45. 648, 4.
 Tollstacia castrum et opp., *Dollstein* 609, 10.
 Tholonensis (Toulon) episc.: Petrus.
 Tholosa, Tholosana civ.: Toulouse 810, 1. 838, 40. 862, 30. 863, 30. — Tolosana 465, 30. 466; — episc.: S. Eugenius, Fulco; — eod. m.: Raimundus V, Raymondus VI, Raimundus VII.
 Tongria v. Tungria.
 Topina, Hues.
 Toralto, *Thourol* 713, 15. — Toraltensis nundinae 789, 45.
 de Torchi, Torchy, dom. r. Baplain, Guillaume.
 Torenselle villa pag. *Gandax* 564, 10.
 Tornacum, Tornac, Tornal, Tournay 389, 5. 396, 8. 408, 25. 426, 25. 449. 454, 45. 521, 1. 522, 30. 540, 30. 560, 40. 564, 25. 582, 35. 781, 786, 30. 830, 25. — Tornacensis 568; eccl. 567, 571, 35. 573, 574, 1; eccl.: S. Mariae; dioec. 560, 15. 572, 573, 30. 864, 15; episc. 794, 35; episc.: *priores v. sub v. Noviomagum* Anselmus, Gheraldus, Gallerus I, Everardus, Stephanus, Govinus, Walterus II, Walterus III, Johannes I, Butziel, Johannes II, de Hadenheim, Philippus, Michael de Warengem, Johannes III, de Vassonia; archidiacon. Deaderius (episc. Moria); canon. Adalbertus. — Tornacensis comes P. Nivernensis; castellanus 424, 15; castellanus 424, 8; castellani: Bauduin, Evert Radoul, Ernoul. — Tornacensis libra 453.
 Torobolse, *Dortshelm* 343, 30.
 de Torota, Thorote, Tourothe, *Thourolle*; Johannes bellivus Campan., *Gauchier*.
 Toscanus v. Tuscis.
 Totila rex Gothorum 654, 20. 659, 40. 663, 30.
 Totzenbach castrum *dioc. Palat.* 647, 50.
 de Touars, Touart, viccomes 437, 15. 450; uxori: Alicor; liberi: Hughes, filia.
 de Tour dom. 423, 15.
 Tournchem castrum, *Tourchem* 810, 30.
 Tournoise, *Tonnerre* 440, 35; comitalis 440, 45. 447, 55.
 Tourothe v. Torota.
 Trachi, Willelmus.
 Tracontensis eccl. (*Draconaria*) canon. Hermannus, Petrus.
 Traianus imp. 16, 30. 17, 45. 88, 20. 521, 5.
 Traiectum superius, Traiectensis, Traiectentium urbs, *Maastricht* 16, 45. 19. 20, 35. 22—24, 35. 25—28, 33, 55. 39, 1. 41, 15. 43, 50. 44, 35. 49, 15. 78, 1. 98, 25. 105, 20. 126, 10. 151, 8. 186. 393, 35. 411, 35. 540. — Traiectenses 22, 25. 32, 20. 33, 15. 35, 35. 39, 50. 41, 25; Traiectigenae 22, 15; eccl. 28, 8. 29—30. 33, 10. 39, 50; eccl.: S. Mariae, S. Petri, S. Servatii (S. Bartholomei); sedes 37, 15; cathedra 15, 10; episcopatus, pontificatus 15, 1. 35, 5; pontifex 14, 1. 15, 20. 35, 10. 129, 25; episc.: S. Gundulphus, S. Perpetuus, S. Ebrogius, S. Johannes, S. Amandus, S. Remacius, S. Theodardus, S. Lambertus, reliquis v. sub v. Leodium; clericus 43, 25; praepos.: Otto; — agger publicus 23, 30; via regia 18, 25. 20, 35; pons 118, 20. 134, 1.
 Traiectum inferius, Utraiectum, *Utrecht* 49, 15. 51, 1. 66, 20. 200, 5. 474, 15. 528, 30. 577, 45; Utraiectensis eccl. 61, 15; eccl. et monast.: S. Martini, S. Pauli; Traiectensis diocesis 222, 30; episc.: S. Gregorius, S. Albicus, Plerbelinus, Wifro, Ansfredus, Adelbodus, Willertinus I; praepos.: Liardus.
 Traywinquele curia 209, 1.
 de Tralowe, Tralov: Johannes III, episc. Lubic.
 Transalpinae partes 126, 40; Transalpinum opp. 146, 45.
 Transmarus episc. Noriom. 562, 34. 564. 565, 1. 572, 40.
 Transrenenses 99, 30.
 Trapas, *Trapant* 464.
 Trasegnia, Trasegnia, Trasegnia, Trasegnia, Trasegnia, *Trasegnia* 233, 1. 543, 45. 846, 35; dom.: Gillon, Oston, Guillemme.
 Traungau pagus Bavar. 641, 50. 642. 607.
 Treber, fl. Nini, 524, 15.
 Trebeta, nepos Beli, 29, 40.
 Trecae, Treccensis, Treccassina civ., *Troyes* 20, 45. 24, 40. 836, 15. 852. — Treccenses 852, 20; eccl.: S. Urbani; episc.: Optatianus, S. Lupus.
 Treton 427, 20.
 Treves eccl. S. Jacobi.
 (Trevel), *Drewelo*, castrum, *Trifels* 224, 25.
 Treuthofer, Iacobus abbas Cremsan.
 Treveris, Treveri, Treverorum, Treverensis civ. 14. 15, 45—17, 25. 18. 23, 45. 29, 40. 49, 20. 108, 15. 201, 40. 269, 30. 250, 1. 394, 20. 524, 10. 617, 5. — Treverenses 341. — Treverense concilium, statutum 337, 40. 338, 5; eccl. 19, 5; eccl.: S. Paulini. Praedicatorum fr.; dioec. 222, 30. 797, 5; provincia 315, 20; sedes 18, 25; archiepiscopus 262; archiep. 130, 20. 377, 40. 401, 20. 661, 45. 669, 5. 779, 25; archiep.: S. Eucharius, S. Valerius, S. Materius, Navitus, Marcellus, Metropopolus, Severinus, Florentius, S. Martinus, Maximinus, Paulinus, Valentinus, S. Nicetius, S. Mododaldus, S. Hildulphus, Thiebaudus, Bertulfus, Popo, (Hennricus II), Diethorus; decanus: Petrus; advoc.: Theodericus (comes); — porta nigra; — historia 15, 40.
 Tridentum, *Trient* 625. 641, 1. 660.
 de Triegnich, *Trinck*, dom. 429, 1; filia.
 Triglav, *Triglav*, *Tiglow*, *Tiglow*, *Molun Slav*. 480. 482, 45. 484, 40. 485, 5.
 Trigonium v. Strigonium.
 Trikester castrum 344, 15.
 S. Trinitatis ordo 134, 10. 538, 25.
 S. Trinitatis monast. Fiscan.
 S. Trinitatis eccl. in loco *Mare* 282, 25.
 Tripolis civ. 561, 40. 755, 65. 819, 5; Tripolitanus comes 818. 819.
 de Trit dom.: Gillon.
 Trium-fontium, *Trois-Fontaines*, abb.: Iacobus, Almericus.
 Troia, Troja 16, 40. 104, 5. — Troiani, Troiuginae 18, 45. 406, 1. 413, 30. 582, 15; rex: Priamus. Cf. Sanctus.
 Tronchinum, Tronchinum, *Dranghem* 585. Cf. Altum monast. S. Mariae.
 Troncuri villa, *Troquet* 202, 10.
 Trouthenhouse, *Trutenhausen*, monast. 328, 15; prior: Henricus.
 de Truchsen: Ulrichus.
 Trudgaudus abbas S. Bertini 751, 30. 754, 15. 779.
 S. Trudonis monast. et castrum, *St. Trond* 33, 50. 47, 10. 78, 10. 89, 23, 24. 118. 120. 126, 10. 129, 45. 132, 1. 398, 40. 409. 571, 40. — Trudonenses 89, 40; eccl.: S. Mariae; abb.: Adelardus II, Lanzo, Lupo, Rodulfus.
 S. Trudo 15, 10. 33. 120, 35. 398, 40.
 Trulges castrum 105, 20.
 Trulega eccl. *dioc. Cantuar.* 803. 804, 5.
 Trumonia villa *dioc. Colon.* 30.
 Truna B., *Trava* 624, 30. 642, 10. 645, 35. 651, 40. 656, 40.
 Trunchinum v. Tronchinum.
 Tufich, Tüdich, Tüdich, eccl., *Tiedack* 624. 643, 40. 645, 30. 657, 20. 665, 40. 667, 15.
 Tudinum, Tudinium, Tainum, Tays, Tudinense castrum, *Tuin* 59, 35. 104, 25. 105, 20. 123, 15. 448, 50. 781, 30; eccl.: SS. Mariae et Theodardi; — de Toegal dom.: Raous, Rogiera I, Rogiera II, Bauduin, Gaultois.
 Tullum, Tullenensis urbs, *Toul* 269, 30. 278. 523, 4; eccl. 288, 30; eccl. et monast.: S. Apri, S. Gengulf, S. Mansueti, S. Stephani; sedes 337, 20; episcopatus 254, 40. 275. 276, 1. 285. 313. 337, 45. 338, 25; episc. 271, 20. 276, 40. 278. 279, 30. 285, 20. 286, 1; episc.: S. Manuetus, S. Aper, Bodo, Iacob, Goscelinus, S. Gerardus I, Stephanus, Bertoldus, Hermannus, S. Bruno, Pibo, Petrus I, Maherus, Renaldus, Rogerus, Gilo; canonici 285, 36; administratio 286, 5. — Tullense territorium 661, 5. — Tullensium librae 271, 30; solidi 311, 35. 315, 40. 317, 25. 325, 1. 337, 30. Cf. Leucorum civ.
 Tulpiacum, *Zulpich* 49, 15.
 Tulpinus v. Turpinus.
 Tumenspach villa, *Dumbach* 604, 30.
 Tunclemeragh, *Tungela ad Hunlam* 509, 10.
 Tungria, Tongris, Tungri, Tongri, Tongrorum, Tungrens civ. 14. 16. 17, 1. 18, 20—20. 22, 20—25. 27, 30. 28, 20—31, 5. 43, 5. 49, 20. 81. 104, 25. 105, 30. 109, 1. 181. 303, 35. 410, 5. 539, 25; dicta Octavia 16, 30. 20. 23. 28; Tungria regio 16, 35. — Tungrenses, Tungri 14, 25. 16, 35. 17. 18, 10. 20, 45. 22, 45. 181; Octavienae 20, 25; eccl. 19. 25, 1. 25, 5. 37, 15. 43, 10. 186, 15; eccl.: S. Mariae; dioec. 33, 5; parochia 31, 20. 34, 15. 47, 10. 52, 30; sedes 14, 30. 18, 25. 19, 20. 45, 30; cathedra 69, 20; episcopi, pontifices 14, 1. 15, 20. 18, 30. 19, 25. 30, 1. 35, 10. 129, 35; episc.: S. Materius, S. Navitus, S. Marcellus, Metropopolus, Severinus, Florentius, S. Martinus, Maximinus, S. Valentinus, S. Servatius, S. Agricolaus, S. Ursicinus, S. Designatus, S. Resignatus, S. Supplinius, S. Quirillus, S. Eucherus, S. Falco, S. Domitianus, S. Monulphus; reliquis v. v. Traiectum; pasatium: Octaviani.
 Tungrus conditor civ. Tungrorum 16, 25.
 Tunis, Thunis, Thunes, Tunnes, Thunicium, Thunium 395, 45. 430, 20. 436. 463, 30. 468, 40. 545, 10. 560, 20. 577, 40. 585, 15. 865, 25; regnum 463, 15. 755, 30. 856, 1. 861, 25; rex 464. 545, 15.
 de Tuptgal, *Thupigny*, *Tupigny*, dom.: Wautier.
 Turci, Turchi, Tur 113, 10. 281. 408, 30. 428, 20. 456. 463. 464. 786, 25; Turcius Saladinus soldanus. — Turchia,

- Turquis 466, 30, 818, 30, 830, 1; regnum 849, 40.
 Turciligal 653, 55.
 Thuricensis praepos.: Johannes (episc. Eichstet.).
 Turne, Thora, monast. S. Mariae 105, 30.
 de Turnis comitatus 129, 30.
 Turnines villa 105, 30.
 Turani abbas: Fredegundus.
 Turonis, Turonis, Turoni, Turonic, Turonica, Turonepsis urbs: Tours 14, 35, 31, 40, 49, 30, 55, 353, 1, 617, 6, 643, 30, 669, 1, 808, 45, 807, 1, 846; eccl. 55, 40; monast.: S. Martini; Turonensis, de Tours prov. 466, 40, 835, 5; episc.: S. Maritus, S. Gregorius; — viccomes 832, 35 — Turonensis, Turonepsium libras 569, 40, 835, 10, 863, 1; Turonenses grossi 846; Turonenses pluri parvi 212, 30. — Turonia 821, 10.
 Turpinus, Tulpinus, archiep. Rem. 273, 522, 30, 694, 6.
 Turquestem castrum, *Turkestein* 312, 30.
 Turris la Weure castrum 104, 25.
 Tuscis, Tussia, Thuscia, Tuscania) Toscana 272, 45, 297, 1, 301, 35, 302, 15, 306, 30, 459, 35, 624, 30, 706, 30, 714, 30, 852, 40, 860, 40. — Tuscii 351, 855, 25; marchio: Bonifacius; vicarius: Poilevoisins.
 Tusculana, Tuscolanum; Toskelainne, civ. 698, 25, 815; card. episc.: Oedon.
 Tutingen eccl., *fiting* 592, 40.
 Tuya p. Tadinua.
 Tyrus civ. 526, 15, 528, 30, 536, 30; dom. Conradus (marchio Montisferrati).
 de Thyri (en *Aithelols*) dom. 423, 15.
 Twischen villa, *Zwischenphn* 502, 504, 25.
 Ty- p. Ti-
 Tyois p. Theopisiel.
 Tzarto, Hermannus. Cf. Zarto.
 Tzeibetero civis Vindobon. 676, 45.
 Tzevena praeposita, *Zeven* 505, 35; praepos.: Thidericus.
 Tzweila monast., *Zweifel* 675, 35.
- U.
- Ubers p. Hubertus.
 Udalricus, Edelricus, Uldaricus, Udricus, Odalricus, Odolricus, Odricus.
 S. Udelrici eccl. prope Halehorst 510, 40.
 S. Odalrici eccl. Rasted. 498, 499, 40.
 Udalricus patr. Aquileg. 354, 5.
 S. Udalricus episc. August. 500, 35, 631, 10, 647, 40, 656, 30, 669, 1, 689, 694, 870, 15. Vita, legenda 647, 661, 30, 668, 45.
 Udalricus I. episc. Patav. 621, 632, 648, 30, 657, 25, 664, 30, 670, 30, 671.
 Udricus II. episc. Patav. 622, 634, 641, 5, 658, 20, 665, 15, 672, 35.
 Udricus de Nustorf III. episc. Patav. 623, 25.
 (Udricus I) episc. Sekov. 635, 30, 673, 25.
 Udalricus I. abbas Cremifan. 632, 657, 40, 671, 30.
 Udricus II. abbas Cremifan. 632, 671, 30.
 Udalricus III. abbas Cremifan prior Gerst. 627, 30, 633, 650, 664, 50, 671, 45, 672.
 Udalricus Schoppingun IV. abbas Cremifan. 677, 30, 678.
 Udricus abbas Glunck. 665, 40.
 Udricus abbas Villar. 196, 231, 10.
 Udricus decan. Lubic. 491, 40, 492, 1.
 Uldaricus de Thalmanigen canon. Arzgebina. 331, 50.
 Udricus de Leonrod canon. Eichstet. 599, 25.
 Udricus Flasco mon. Hemmerod. 721.
 Udricus mon. Villar. 220, 30, 233, 30.
 Udalricus comes Bavar. fil. Adalperonis com., 869, 5, 870, 871, 8, 872, 15; uxori: Richardis; liberi: Adalpero, Eberhardus, Williburga, filiae tres 870, 25.
 Odricus de Alta-fago nobilis 725, 25.
 Odricus (I) de Barem miles 725; fil.: Odricus (II).
 Odricus (II) de Barem miles 725, 30.
 Udricus de Laher 600, 40.
 Udricus de Putendorf miles 600, 45.
 Udricus de Truchsen 635, 1, 672, 45.
 Odricus de Warmenstorpe 731, 25.
 Udalricus Hasendorffer villicus Peienpach. 678, 30.
 Udalricus Mayercker villicus Peienpach. 678.
 Odricus servus Stederburg. 724, 1.
 Udricus, Amelberius.
 Udelinus carniifex Leod. 110, 20.
 Udilo, Udo p. Odilo, Odo.
 Ufey, Ufei, villa 104, 25, 105, 25.
 Wfenhem monast. monial., *Uffenheim* 312, 15.
 Ugo, Ughes v. Hugo.
 Uhaia terra, *Uckermark* 478, 25.
 S. Ubertus martyr 64, 1.
 Uldaricus, Udricus v. Udalricus.
 Uliubona, *Litoba* 764, 1.
 S. Uthann, fr. Foilanti, 34, 10.
 Ultraiectum v. Traiectum inf.
 Ubers v. Humbertus.
 Ungaria, Hungaria, Hongaria; Hongheris 89, 20, 113, 10, 179, 40, 310, 40, 354, 40, 365, 30, 623, 25, 626, 10, 629, 40, 633, 25, 661, 30, 703, 35, 704, 5, 717, 30, 754, 30, 802, 5, 840, 30, 808, 30. — Ungari, Ungri, Hungari 19, 30, 26, 30, 354, 25, 355, 5, 356, 20, 360, 362, 618, 10, 621, 25, 624, 35, 626, 639, 4, 645, 647, 10, 650, 45, 651, 5, 656, 659, 30, 661, 663, 665, 30, 667, 45, 668, 40, 694, 701, 30, 716, 717, 1, 868—870, 1; regnum 256, 1, 310, 543, 5; rex 300, 30, 628, 664, 30, 677, 25, 755, 20, 814, 15; reges septem 670, 1; reges: Sur, Stephanus I, Petrus, Oro, Andreas I, Bela III, Henricus, Adreas II, Bela IV, Siephanus V, Karolus Martellus, Carolus Robertus, Otto (III. dux Bavar.), Mathias; dux: Leli — Ungarici 60—rent 605, 45.
 Ungestrate s. *Unstrut* 693.
 Unnus (Unwanu) archiep. Hammaburg. 473, 15.
 Uppenvelde eccl., *Oestringfelde* 503, 30.
 Uptalensis episc.: Sigewardus.
 S. Urbani eccl. Trecentis 652, 20.
 Urbanus I. papa 637, 10.
 Urbanus II. papa, Otto card. episc. Ostiensis 94, 30, 290, 45, 525, 526, 5, 621, 45, 632, 657, 30, 664, 25, 670, 45, 671, 752, 10, 785, 5, 788, 790, 40.
 Urbanus III. papa 534, 536, 15, 634, 1, 645, 30, 650, 30, 658, 10, 672, 15, 698, 45, 816, 30.
 Urbanus Urbains, IV. papa, Iacobus patr. Hierosolym., I. episc. Virdun. archidiacon. Leod. 343, 45, 344, 344, 657, 10, 706, 1, 851, 40, 892; *falso pro Clemente IV.* 459, 35.
 Urbanus V. papa 561, 50, 598, 5, 599, 623, 15.
 Urbanga VI. papa 561, 50, 602.
 Urcella locus prope Andennas 393, 20.
 Urkauff, Johannes pleban. Ried.
 Uroffus episc. Patav. 620, 30, 623, 35, 655, 30.
 Uricampi abbas ord. Cisterc., *Ourcamp* 573, 1.
 S. Ursicinus episc. Traiect. 25, 30.
 Ursini 860, 45; de Ursinis card. 678, 40.
 S. Wramarus episc. Lobbianis 53, 30.
 Ursus miles Angl. 808, 45; fil.: Renaldus.
 Uria s. *Ourthe* 126, 1.
 Ursula, Ures 398, 45; episc.: S. Ferreolus.
 Ustasse v. Eustochius.
 Utes, antea Batul, civ., *Housden* 408, 45.
 Uthia, Uthra, castrum, *Uthin* 488—490, 30, 491, 1—493; capella episcopalis 492, 15.
 Utilo v. Odilo.
 de Ukerhe: Hartrit.
- V. Cf. F. W.
- Vacelles, *Vaucelles* 125, 10, 196, 40, 231, 10; abb.: Robertus, Johannes?
 Vadant-montis comitatus; Waudemont, Wademont, *Vaudemont* 284, 15; comes 338, 40, 344, 345; com.: Gerardus I, Hugo I, Henricus I.
 Vadum-Francorum (vel Franconis) v. Frankensfurt.
 Valens imp. 19, 25, 5.
 Valentianus, Valencienet, Valenchi- enes, Valenchiens, Valenchiensis, Valencenis, Valenchens, *Valencienens* 60, 294, 10, 422, 45, 432, 1, 446, 50, 449, 454, 45, 455, 521, 45, 541, 30, 543, 30, 834, 5, 847, 860, 5; eccl.: S. Iohannis; archidiacon.: Ernouls. — Valencenensis burgensis 541, 30; paterria *falso* 422, 1; estaple 447, 20; molendina 447, 20. — Valenchensis moneta 538, 30. — Valentianus marchio 81, 5.
 Valentianus eccl. Valentis, *Valencia*, episc. electus: Willermus episc. Leod. de Valencho; Guillaumes.
 Valentius, Valencia v. Wels.
 Valentianus III imp. 24, 45, 663, 45.
 S. Valentinus 625, 641, 1, 653, 35, 660.
 Valentinus papa 49, 1.
 Valentinus episc. Arelat. 21.
 Valentinus episc. Tugr. et Trever. 14, 30, 18, 30, 19, 23, 25.
 de Valeri: Erars.
 de Saint-Waleri dom. 425, 40.
 S. Valerianus 645, 25, 648, 10.
 Valerianus episc. Antiodor. 21.
 Valerianus imp. 653, 1.
 S. Valerius episc. Trever. 14, 16, 5, 17, 30, 18, 129, 30.
 de Valensio, Valensia, *Valois*, com.: Radulphus I, Karolus.
 Vallis-angelorum monast. monial. ord. Praed., *Engelthal* 596, 5.
 Vallis-benedicta p. Saecii.
 Vallis-Del abbas S. Agathae, *Val-Dieu vel Godis-dael* 134, 20, 225, 40, 235, 30; abb.: Guido, Reynerus, Arnoldus Naset, Iohannes de Haecht.
 Vallis S. Deodati v. S. Deodati monast.
 Vallis-ducia, *Equal-le-Duc*, monast. ord. Cisterc., *Yeu-le-Duc* 202, 10, 207, 25, 219, 427, 5; abbatissa et priorissa 219, 25; abbat.: Margareta.
 Vallis-ducissae monast. monial. ord. Praedical. prope Bruselles 728, 15.
 Vallis S. Georii monast., *Georgenhal* 697, 30.

- Vallis, Vallis-sancti-Lamberti, *Ven-Saint-Lambert* 117, 40, 122, 10, 123, 15, 125, 25, 200, 30, 235, 20; abbas: Gerardus.
- Vallis-beatae-Mariae *prope Huy* 199, 30, 200, 1.
- Vallis-sancti-Petri p. Heisterbach de Vannes dom.: Jehan.
- Vasims villa 759, 20.
- Vassor, Marcus presb. Morin.
- de Wasnadio, *Wasnad*: Hugo, Walterus.
- S. Vedasti monast. Atrebat. 752, 15, 769, 45, 775, 789, 792, 30, 798, 25, 825, 40, 841, 30; abbas: Hildebrandus, Odo, (Martinus II); prior: Alvisus; mon.: Rodericus.
- S. Vedastus episc. Atrebat. 654, 25, 748, 20, 758, 40, 788, 35.
- Vedastus abbas S. Bertini 756, 40.
- Velamines eccl., *Velains* 131, 20.
- Sanctus Venancius opp., *St. Venant* 792, 45; dom.: Pierre.
- S. Venanii eccl. Bellimont. 79, 30.
- Vendome p. Vindesim.
- de Venduel, *Venduel*, dom. 432, 10; fil.: Melisent.
- Veneris forum Ledense 556, 1.
- Vendell comitatus, *Venatusin* 657, 20.
- Venetis, Venecii, Veneciani 525, 15, 581, 45, 755, 10, 824, 849, 1, 850, 25. — Venetia, Venecia, Venicia 28, 1, 354, 1, 448, 45, 663, 30, 812, 45, 813, 824; dux: Henricus Dandulus. — Rivus-altus 813.
- Venus 17, 1; Veneris cultura 112, 1.
- Vercellenses episc.: Eusebius, Gregorius.
- Vermendois p. Viromandia.
- Vernestem p. Bernat.
- Verona, Veronensis civ. 53, 15, 360, 1, 366, 35, 617, 25, 618, 30, 644, 40, 652, 30, 697, 30. — Veronenses 53, 15. — Veronensis Theodericus rex Ostrogoth. — Veronensis episcopatus 53, 25; episc.: Rotherius.
- Verona p. Bonna.
- Vertrois, prioratus S. Mariae.
- Vervler, *Verviers* 105, 25.
- Vetria-montis, *Aldenbergh*, abbas 224, 35.
- Vetrava civ., *Westra* 619, 1, 652, 45.
- Vetulus, Vix, de Monibus 453, 25, 820, 45.
- Vetus-monasterium Sithiense, *St. Mammetin* 748, 1, 756, 10, 760, 40, 762, 30, 807, 812, 25.
- Vetus-Pictavis 129, 40.
- de Viane (in Flandria) dom.: Gerart.
- de Vianne, Viane, Vienna, *Vianden*, comes 441, 1; com.: Henricus, Godfridus; comit.: Margareta.
- Viconensis prioratus 550, 45; abbas: Egidius; prior: Egidius abbas Ninor.
- S. Victoris monast. monial. Hoyense 60, 40.
- S. Victoris eccl. Colon. p. S. Petri eccl.
- S. Victoris monast. dioec. Silvanect. 450.
- de Sancto Victore: Hugo, Rychardus.
- S. Victor 107, 45.
- Victor I. papa 637, 1.
- Victor II. papa, Gerchardus 88, 1, 523, 16, 659, 50, 697, 1.
- Victor III. (Clementis *perperam* 94, 30) papa, Desiderius (Stephanus *perperam* 670, 40) abbas Casini, 525, (657, 30, 670, 40 II. *computatur*).
- Victor III. papa 790, 40.
- Victor IV. antipapa, Octavianus card. 104, 1, 105, 45, 106, 22, 132, 291, 353, 35, 534, 25, 664, 40.
- Victor episc. Capuanus 26, 40.
- Victor episc. Vaugionum (Wormat.) 21.
- Victor comes 666, 25.
- Victoria urbs 361, 35.
- S. Victoricus 757.
- Victorinus diac. 21, 30.
- Victorinus orator 653, 30.
- Victorius episc. Paris. 21, 10.
- Victorius scriptor eccl. 26, 50.
- Vicus cella, *Vic* 277, 30, 347, 30; de Vico plebanus: Nemericus. Cf. S. Christophori cella.
- Vielis castrum, *Viesly* 446, 45.
- Vienna, Viennensis urbs, *Vienna* 273, 1, 522, 20, 617, 1, 673, 45, 764, 30; archiep.: Wido (Kalixtus II, papa). — Viennae dalmatica 780, 35.
- Vienna, *Vianden* p. Vianne.
- Vienna, *Wien* p. Vienna.
- Vigilius papa 637, 45, 654.
- Vilarii-Gerundium curia 227.
- Vilcassinum, *Le Vesin* 823, 20.
- Vileir villa dioec. Leod. 105, 25.
- Viler-Chastiel, *Vileira-Pol* 446, 50.
- Villarum, Vilarium, Villari, Villare, Vilera, Vilaricus monast., *Vilera* 105, 20, 125, 15, 195, 202, 45, 204, — 207, 209, 211—220, 223, 45, 223, 225, 227, 228, 30—235, 390, 40, 397, 1, 410, 25, 430, 1, 452, 15, 543, 30, 576, 30. — Villarienses Vilaricenses 197, 15, 201, 35, 202, 15, 207, 30, 210, 15, 220, 223, 10, 225, 227, 15, 232, 1, 234, 235; eccl. 224, 15; capellae 213, 214; abbates 195, 10, 215, 40, 220, 1, 235, 35; abbas: Laurentius, Giraldu I, Fastradus, Odolinus, Uricus, Gerardus II, Wilhelmus I, Karolus, Conradus, Walterus I, Wilhelmus II, Nicolaus I, Arnulphus I, Walterus II, Nicolaus II, de Harmut, Johannes I, Bernardus, Almericus, Arnulphus II, de Gestele, Jacobus I, de Bonalia, Robertus de Blokeri, Nicolaus III, de Gest, Raduardus de Machlinia, Jacobus II, de Plancenoet, Johannes II, de Malre, Jacobus II, de Plancenoet (*iterum*), Gerardus III, de Mosters, Henricus de Faas, Desiderius de Burgundis, Johannes III, de Brusella, Johannes IV, Albericus de Geneppia, Johannes V, de Franca, Nicolaus IV, de Brugodius, Martinus de Hoye, Johannes VI, de Holer, Otto, Egidius de Lovanio, Gerardus IV, de Lovanio, Walterus III, de Ascha, Franco Calabra de Lovanio; conventus 227, 40, 231, 30, 235, 10; cantor 220, 35; monachus 219, 233, 20; — porticus 214, 1; porta 214, 30, 230, 10; — pannum 207, 20.
- de Ville dom.: Alart.
- Villere-le-Facon, *Villere-Faucon* 421, 30.
- Vilva s., *Vila* 642, 10.
- S. Vincentii eccl. Dionani 29, 1.
- S. Vincencii eccl. Laudun. 759, 45.
- S. Vincencii monast. Mett. 81, 10; abbas: Lanzo.
- S. Vincencii eccl. Rainru 342, 30.
- S. Vincencius 637, 20, 653, 10, 751, 30.
- S. Vincentius Soniacensis 46, 25, 398; uxor: S. Waldevrudis; fil.: S. Maldaberis, S. Aldebrudis.
- Vincencius Bellovac. 759, 1, 804, 40.
- Vincestre p. Wintonia.
- S. Vinciana virgo 572, 1.
- Vindesimense, de Vendome, Vendome, comes 463, 30, 855, 25; episc.: Petrus, Burchardus (*Abbo Loeyo*).
- Vinea postae Dominae monast., *Vetus Vinetum, Virignis* 134, 45.
- Viola, uxor Wenzeslai III. regis Bohem., 717 n. 9.
- de Vioul (et de Argenton): Gobertus.
- Viridunum, Viridunensis civ. 61, 28, 70, 89, 1, 164, f. 269, 30, 407, 45. — Viridunense territorium 254, 30, 284, 25. — Viridunenses 36, 45; — monast. 783, 10; eccl. et monast.: S. Aggerici, S. Mariae Magdalenae, S. Mauri, S. Vintoni; episc.: Santinus, Haymo, Theodoricus, Henricus de Castris, Radulphus, Johannes I, Iacobus (papa Urbanus IV); archidiacon.: Henricus; — comes: Heitelo (*vel* Hermannus Ardenn.).
- S. Virgilius, Vigilus, episc. Salisburg. 620, 15, 629, 15, 643, 1, 655, 25, 660, 40.
- SS. Virginum monast. Colon. 34, 1, 692; abbat. 692, 25.
- Viromandia, Viromandis, Viromandensium, Vermendois, Viromandi 809, 45, 816, 851, 1. — Viromandense monast.: S. Quintini. — Viromandensis pagus 772, 10; comitatus 808, 15, 816, 25; com.: Herbertus I, Heribertus II, Radulphus I, Philippus (Flandr.).
- Virson, *Vierzon* 426, 1.
- Virve castrum, *Vierve* 104, 25; dom.: Robert.
- Viselum, *Vied* 36, 25, 130, 25; eccl.: S. Martini. — Visati pons 92, 35.
- Visivallis *prope Raon l'Etape* 263, 1.
- (Vistula), Fistula, R. 663, 15.
- Vitalianus, Vitallianus, papa 31, 30, 35, 1, 37, 40, 654, 40.
- S. Vitalis 111, 1.
- Viterbium, Biterrivum, opp. *Viterbo* 127, 1, 706, 35, 707, 1, 860, 50.
- Vites p. Bites.
- S. Viti eccl. Yadelo 500, 45.
- S. Vitoni, Vitonis monast. Viridun. 64, 5, 70, 314, 25; abbas: Richardus.
- Vitriacum, Vitri, Vitris, *Vitry prope Douai* 583; de V.: Iacobus card. episc. Tuscul.
- Vivarium, Viviera, castrum 316, 25, 318, 20.
- Vivariensis (*Vul-Sery*) abbas 528, 40.
- Viventia monial. 34, 1.
- de Vornes, *Vorno*, dom. 429, 10; uxor: fil. Arnulphi V. com. de Lou.
- Vosagus Vosagum, Vogis 253, 30, 258—260, 1, 262, 263, 1, 269, 1, 270, 1, 277, 25, 280, 40, 346, 25; in Vosago monast. S. Salvatoris; Vosagi vallis 258, 20.
- de Vrevin, *Verevin*, dom.: Thomas I, Thomas II, Thomas III.
- Vulcanus 654, 20, 663, 25; Vulcani, Vulcania olla 39, 45, 60, 25, 85, 10.
- Vulmarus p. Folemarus.
- Vulpis, Almarus.

W. Cf. V.

- W. de Karentim maior dec. Leod. 133, 20.
- Wachrain villa, *Wagrain* 630, 25, 644, 20, 647, 668, 1.
- Waconos rivulus 249, 1.
- Wai-, Wei- p. Wei-.
- de Wahar: Bovs castellanus.
- Waymarus abbas S. Bertini 748, 45, 756, 15, 764.
- de Waize dom.: Thierri.

Wala, Walo, Wallo, Guals, Gallas, Walos.
 Guals card. diae. S. Marise in Porticu 451, 20, 626, 6, 832, 30.
 Wallo episc. Mett. 49, 20.
 Walo abbas S. Arnulph Mett. 345, 35.
 Walo, Balduinus canon. Nizor.
 Walon dom. de Bourc 435, 6; uxor: Marguerite.
 Walo miles (de Montinaco) 295, 296, 6.
 Walacria, Walkara; Waucres, insula. *Walckeren* 445, 45, 461, 544, 30, 630, 20; de W, castellani 461, 6.
 Walarannus, Walarannus, Walerandus, Walerannus, Walarannus, Walramus, Walerandus, Walerannus, Walrannus, Walrafus, Galaramannus, Gualerannus, Gullerannus; Walerant.
 Walrannus episc. Cicensis 697, 40.
 Walerannus de Juliaco praepos. Aquensis 412, 6.
 Walramus I. comes Arlon. 383 n. 3; uxor: Adela; fil.: Galrannus II, Fulco, (filia falso 383, 1).
 Gallerannus II, comes Limburg. 383; uxor: Iutta; fil.: Henricus I.
 Walramus III, paganus comes Limburg, dux Lothar. (de Arlona) 93, 45, 98, 40, 133, 383, 1.
 Walerannus IV, dux Limburg, dom. de Mongoie 125, 20, 128, 45, 175, 35, 187, 35, 371, 35, 449, 480 n. 1, (dux de Lunenburg *perperam* 482, 20, 830, 45; uxor: Conogundis, Cf. Henricus.
 Walrafus comes de Tirastain 665, 45.
 Walerannus I. dom. de Falkenburg, fr. Henrici IV, ducis Limburg, 841.
 Walerannus II, dom. de Falkenburg 411, 26, 412, 20, 462, 45; fil.: Beatrix.
 Walerannus dom. de Rupe, fr. Henrici IV, com. Luxemburg. 411, 23, 412, 585, 30, 860, 20.
 Walerannus mariscalcus Iohannis II, episc. Leod. 135, 1.
 S. Walarius 750, 50, 751, 10, 778.
 S. Walbertus comes Arlensis, Teracensis, (falso) abbas Luxov. 743, 20, 758, 40, 761, 775.
 S. Walburga eccl. *prope Leddium* 44, 25, 118, 15; mons 176, 30.
 Walcaudus, Walcaudus, Gualcaudus, Gualcaudus, episc. Leod. 18, 10, 35, 45, 48, 130, 30.
 Walch, Heinrichus civis Eichstet.
 Walchisus, Walchisus, Walchisus, fil. S. Arnulphi episc. Mett., 382, 10, 392, 25, 398, 50, 406, 30, 760, 20; fil.: S. Wandregisillus.
 Walchunus nobilis 631, 20, 669, 40.
 Walcdiorense, Walchiodorense monast.; *Wautior* 34, 10, 124, 40.
 Waldemarus I, rex Daniae 536 n. 5, 820, 6; fil.: Ingeburgis.
 Waldemarus II, rex Daniae 473, 40, 475, 30, 479, 10, 482, 6; liberti: Sophia, Erichus IV, Abel.
 de Waldenberch com.: Ludolfus, Hermannus.
 Waldenseler nobiles 604, 40.
 Waldenses haeretici 605, 40.
 Waldrada, uxor Lotharii II, regis, 49, 30, 50, 1, 401, 60.
 Waldericus, Waldricus, episc. Laudun. 527, 6, 789, 6.
 Waldericus, Waldaricus, episc. Pstav. 620, 20, 629, 643, 1, 653, 660, 40.
 S. Waldetrudis abbatis 80, 45, 81, 6.
 Sainte-Waudrut eccl. Montensis 425, 60.
 S. Waldetrudis de Castiloco; uxor S. Vincentii de Sordiac, 46, 25, 398.

Wale - v. Wala-
 Walocourt, Wallecourt, Walencourt, Wallaincourt, Waulaincourt, Walcourt 466, 66; — dominus 428; dom.: Theodoricus, Wert; Bauduin Burjans.
 Walen, Bertol.
 Walevis, Walevis, Waleve, castrum, *Walefo* 119, 35, 120, 30, 173, 8, 181, 6, 410, 6.
 Walgisus v. Walchisus.
 Walkara v. Walacria.
 Walkenborch v. Falkenb.
 Wallia, Wales, Walea 466, 20, 851, 30; princeps: Liuwelin.
 Wallinus prior Sacell 134, 40.
 de Walmeppeln: Franciscus mon. S. Bertini.
 de Walmode: Thidericus.
 Walhasar Muracher civis Pelyngries. 604, 45.
 Walhausen monast. S. Iohannis 657, 50.
 Wolthelmus abbas Ictensis et Liedekerleensis 530, 40, 554.
 Waltheras, Walteras, Walterius, Waltheras, Gualtherus, Gualterus, Galterus; Wautiers, Wautiers, Wautier, Wautier, Gualtherus, Gualterus, Gualter, Gualchiers, Gualchier, Gualchier.
 Walterus episc. Argentin. 257, 6, 340 — 343.
 Galterus I, episc. Tornac. 571, 35, 573, 10.
 Walterus de Marvils II, episc. Tornac. 123, 15, 570, 5, 573.
 Walterus de Cruce vel de Mandelo III, episc. Tornac. 573, 25.
 Walterus abbas Alchiae, mon. S. Bertini 813, 40, 815 p. 3.
 Walterus I, abbas S. Bertini 751, 15, 756, 10, 779.
 Walterus Bloc II, abbas S. Bertini 755, 756, 859, 861, 10, 865, 866.
 Walterus abbas Flon. 90, 35.
 Walterus de Erdenborch I, abbas S. Bayonis Gandav. 570, 583, 30.
 Walterus de Roden II, abbas S. Bayonis Gandav. 570, 35.
 Walterus de Zezelle III, abbas S. Bayonis Gandav. 570, 40.
 Walterus abbas S. Martinilaudun. 534 n. 2.
 Walterus abbas de Longo-villari 826 n. 5.
 Galterus abbas Senoniensis 283, 35.
 Walterus I, abbas Villar. 199, 200, 223, 233, 40.
 Walterus de Geldonia II, abbas Villar. 209, 6.
 Walterus de Ascha III, abbas Villar. 216, 15, 218, 219.
 Gauthiers praepos. eccl. maioris S. Audomari, fil. Wilhelmi IV, castellani, 432, 35.
 Walterus Canne praepos. S. Petri Brudenburg. 483, 6, 485, 6.
 Walterus de Chaucheit archidiacon. Leod. 144, 40.
 Walterus prior Alneensis 225, 40.
 Walterus prior Praedict. fr. Trever. 201, 40.
 Walterus decan. de Fluns 320, 15.
 Walterus decan. Leod. 60, 30.
 Walterus de Birbaco mon. Hemmerod. 221, 20.
 Walterus de Rikelam conyertus Villar. 235, 6.
 Gachler, fil. Milonis com. de Bar-sous-Sains, 441, 10.
 Gushtherus comes Bies. 620, 16.
 Walterus comes Hecdin. 793, 1.

Wautier Plukiel I. dom. de Avesnes et de Leuse 424, 5; fil.: Nicholus Pluklaus.
 Gauthiers II, dom. de Avesnes et de Leuse, de Guise et de Lechieres, fil. Jacobi, 428, 25; uxor: Marguerite; fil.: Marie.
 Gauthiers dom. de Belonne, fil. Hugonis de Antoung. 433, 40; uxor: Katharina.
 Walterus Bertaut (vel Bertout) (I) dom. de Machlinia 409, 16, 412, 35, 534, 30.
 Wautier Bertaut (II) advoc. de Machlinia 437, 40; uxor: Adolphe; liberti: Wautiers Bertaus, Henris, alii.
 Wautiers Bertaus (III) advoc. de Machlinia, fil. Walteri Bertaut (II), 431, 20; uxor: Marie; liberti: Wautiers Bertaus, filii, alii.
 Wautiers Bertaus (IV) advoc. de Machlinia, fil. Walteri Bertaus (III), 431, 20; uxor: Aelis.
 Wautier dom. de Boussies 446, 20; uxor: Aelis; liberti: Wautiers, Bauduins, filii.
 Wautiers, fil. Walteri de Boussies, 446, 20.
 Wautiers dom. de Brainne, fil. Jacobi de Enghien, 424, 40, 431, 5, 446, 15; uxor: Basile; filia 431, 6.
 Gauthiers de Chastillons, fil. Guidonis II, 440, 40, 452, 10, 454, 16. (falso pro Guidone II, 440, 35); uxor: Iohanna.
 Gauthiers dom. de Crecy, fil. Hugonis V, com. S. Pauli, 428, 35, 429; uxor: filia dom. de Trieguel; fil.: Gauthiers.
 Gauthiers, fil. Walteri de Crecy, 429, 1.
 Walterus dom. de Dorstat 726, 731, 35.
 Wautiers dom. de Enghien, fil. Soberl, 430, 35, 437, 45; uxores tres: filii Gauthiers.
 Gauthiers dom. de Enghien, fil. Walteri, 430, 40.
 Wautiers, fil. Jacobi, filii Soberl de Enghien, 431, 5; uxor: Basile.
 Wautier dom. de Fontainies 423, 1; uxor: Mechaus.
 Gualtherus (I) dom. de Gistella 631, 15.
 Wautier (II) dom. de Gistella 435, 6; uxor: Marguerite; fil.: dominus de Fourmeselles.
 Walterus de Haecht miles 213, 1; uxor 213, 1.
 Wautier dom. de Hertaing 434, 15; uxor: fil. Werric de Marli.
 Wautier dom. de Ligne 423, 1; uxor: Mechaus.
 Wautier de Lissewighe 441, 50, 443, 6; uxor: fil. Haken castell. Brug.
 Gauthiers de Reneghez dom. de Morbeke, fil. Iohannis de Ypre dom. de Reneghez, 436, 10.
 Wautiers de Sarren Flandr. 441, 45.
 Wautier dom. de Sotenghies 424, 10, 430, 35, 450, 45.
 Gauthier dom. de Torotho 433, 40, 439, 40; uxor: Marie; fil.: Marie.
 Wautier dom. de Tspignat 430, 1, 434, 40; uxor: fil. Iohannis de Audenaerde.
 Walterus de Wasnadio 117, 6.
 Wautier de Werkins 442, 25.
 Waltherus advoc. eccl. Hoyensis 100, 10.
 Wautiers buticularius Flandr. 441, 45.
 Wautiers, fil. Berewoldi, homo Karoli com. Flandr. 442, 10.
 Wautiers Bragenis 442, 15.
 Wautiers, fil. h. Kolden, homo Karoli com. Flandr. 442, 10.
 Gauthiers h. Pillastris Flandr. 442, 40.
 Wautiers, fil. Gherol, Flandr. 441, 40.
 Walterus Leere capifer com. Flandr. 442, 10, 794, 1.

- Walter Madersoth Flandr. 442, 1.
 Walters Penduch Flandr. 411, 40, 412, 1.
 Walters Polteuter Flandr. 442, 30.
 Walters Quæm 442, 40.
 Walters Sp. Sine, homo Karoli com. Flandr. 442.
 Waltramus Leris solitudinis S. Galli 668, 25.
 Wandali 310, 35, 618, 10, 653, 659, 35; reges: Gaisericus, Hunericus, Hildericus. — Wandalicis crudelitas 25, 1.
 Wandalus (Vistula?) R. 613, 40, 652, 35.
 S. Wandregisilus, Wandregisilus, Wandregisillus, Wando, abbas 392, 25, 398, 400, 30, 760, 30.
 Sainte-Waudruis v. Waldetrudis, de Wanceton: Alars.
 Wangloues 23, 10; Wangionum, Wangionum urbs (Wormatia) 28, 20, 151, 5; pontifex 38; Wangionum episc. v. r. Wormatia.
 Wangling consiliarius Leiharil regis 760, 25, 760, 1.
 Warancie, Waurantis, Wacrans 762, 813, 25.
 Warasialensis (Breslau) dux: Henricus V.
 Warde-Saint-Remi 446, 30.
 Wardenborgh v. Swippenbergen.
 de Warenghem: Michael episc. Tornac.
 Warena, Warenne 410, 5.
 de Warenes, Warenes dom.: Florent, Jehan.
 Warinus abbas Alchiac. 809, 826.
 Warinus 660, 25.
 de Warmenstorp: Olicus.
 Warneton villa Flandr. Warneton 794, 15. Cf. Baswarneton.
 Warperch v. Wartperg.
 Warsage munitio 104, 20, 105, 25.
 Waria R., Warika 479, 30.
 Wariberg castrum: Wariburg 698, 10, 701, 5, 706, 40; de W.: Burchardus.
 Wartperg, Warppberg, Warperg, castrum, Warberg 593, 10, 597, 35, 604, 15.
 Wartperg, Wartperch, Warperch, villa dioc. Patav. 631, 633, 1, 635, 30, 644, 55, 654, 10, 670, 671, 45, 673.
 de Warckenstede, Warckenstede: Henricus praepos. Siederburg.
 Warwari, Warbari v. Baiaril.
 Wascardus, Wasaldus, Gerardus mon. Hemmerod.
 Wascelinus abbas Florin. 196, 10.
 Wascelinus abbas S. Laurentii Leod. 99, 45, 100, 5.
 Wasellie, Bartholomeus electus abbas S. Bertini.
 Wasconia, Vasconia, Gasconia, Gasconia; Gascoigne 394, 20, 453, 35, 457, 15, 464, 45, 511, 10, 583, 838, 45, 864, 45, 865. — Vascones 765, 10, 865, 5.
 Wasconvillare eccl. S. Michaelis.
 Wasëga villa prop. Leod. 69, 15.
 Wasca castellum 592, 1.
 Wasla, Was terra 563, 20, 569, 15.
 de Wasiers dom. 422, 40; dom.: Michiel.
 de Wasters dom.: Erart.
 de Wasnadio, Wasnad: Hugo, Walterus.
 Waso, Wasso, Wazo, episc. Leod. 36, 37, 1, 71—75, 78.
 Wassoncort villa, Wassoncort 344, 25.
 de Wassonie, Wassonie: Iohannes III, episc. Tornac.; Iohannes archidiacon. Gandav.
 de Waso prioratus, La Wasst 775, 30. Cf. Wasconvillare.
 Waswart, fil. Oemkins, 442, 25.
 de Watenstede, Watensted, villicus 713, 5; de W.: Iohannes.
 Waterles altarè 568, 15.
 Watinesse monast. S. Mariae, Watten 751, 40, 759, 1, 783; conventus 539, 5; praepos. 813, 15; praepos.: Bernhardus; de Watenis: G.
 Watiens v. Waltherus.
 Watisbrane, Wautier-Braine 209, 5.
 Wautrekins ostiarius Broburg. 441, 60.
 Watrekins, fil. Gosselin, 442, 40.
 Waucres v. Walaccia.
 Waurantis v. Warancie.
 Wautiers v. Waltherus.
 Wavres villa 130, 35.
 de Wavrin, Wavrin, dom.: Robert I, Hellin I, Robert II, Hellin II.
 Wazo v. Waso.
 Wazzerburc castrum dioc. Patav. 647, 50.
 de Wæbilingen dicta Gysela, uxor Conradi II, imp. Cf. Giselina.
 Wed- v. WM-
 Weichramsorf dioc. Eickstet. 597, 45.
 Weiden opp., Weiden 608, 25.
 Weigantsdorf, Weigantstorf, Waigantsdorf, villa dioc. Patav. 633, 5, 671, 35; capella: S. Iacob.
 Weynberg, Weynperg, Weinberg prop. Herrieden 597, 40, 609, 20.
 Weingarten Wringarten, monast. 604, 40, 634, 15; de W.: Stephanus de Apsperg.
 de Weis: Henricus mon. Villar.
 de Weissenckh, Weizenckh, Weizenekker: Gotfridus II, episc. Patav.
 de Weytersdorf, Weytersdorferii: Ranschen, Gotfridus, Iohannes.
 Weizsichen villa, Weizsichen 622, 10, 634, 15, 635, 651, 45, 658, 674, 40, 673.
 Weizenberch castrum dioc. Patav. 647, 50.
 Welfo I, dux Bavar. 81, 5, 627, 632, 1, 633, 40, 650, 662, 671; fil.: Henricus.
 Welfo II, dux Bavar. 474, 20, 627, 650, 662.
 Welf, fil. Henrici (Nigri, falso Superbi) ducis Bavar., 474, 20.
 Welfhardus (Welf) dux (Carinth.), fil. Welfhardi com., 873, 15.
 Welfhardus (Welf II) comes, fil. Rudolfi Sueri, 870, 25, 872, 15; fil.: Welfhardus.
 Welfholz, Welfsholz, Welpsholte, Welfshold 474, 10, 659, 60, 697.
 Welfia villa Gandav. 571, 10.
 de Welpia, Wilipia, Wölpe, comes 509, 5, 722, 15.
 Wels, Welse, opp. dioc. Patav. 630, 45, 632, 45, 633, 15, 644, 25, 647, 25, 668, 672, 15, 676, 15; Valentina, Valencia, urbs 619, 1, 652, 40; pleb.: Otto; de W. comes: Arnoldus.
 de Wemdingen: Seyfridus miles.
 de Wenden dom.: Ludolfus.
 Wendensis comes 222, 30.
 de Wensin: Dilevus miles.
 Wenscluk villa 105, 25.
 Wentreshova, Wentreshorum, Wensershorum, Wenteshore, villa 39, 10, 40, 30, 572, 778, 40.
 S. Wentreslaus I, dux Bohem. 631, 10, 670, 5.
 Wenzeslaus (III) I, rex Bohem. 396 n. 8, 479 n. 13, 483, 15, 705 p. 3; uxores: Kunigunda; liberi: Oskarus II, Beatricus.
 Wenzeslaus (IV) II, rex Bohem. 562 n. 3, 665, 40, 691, 709, 713, 715—718, 1; uxores: 1, Iutta, 2, (Elisabeth); liberi: Wenzeslaus, (Anna).
 Wenzeslaus (V) III, rex Bohem. 713, 35, 717; uxores: (Viola).
 Wensio, Wensio, abbas Florin. 70, 45, 71, 1.
 de Werberch domina 726; dom.: Hermannus.
 Werberorch v. Wiraburc.
 Werde 477, 25.
 Werde villa 224, 15.
 Werdenvels castrum, Werfels 591, 20, 597, 45, 600, 40, de Werensels: Lewtoldus, Weralinus.
 Weresfridus canonicus S. Pauli Leod. 85, 35.
 Weringl-villae priot: Balduinus abbas Senonensis.
 Weris, Werl v. Wericus.
 de Werike: Watier.
 de Werle dom.: Nycolaus I, Henricus I, Iohannes I.
 Weracke v. Werl.
 Weinhardus v. Bernhardus.
 Weinhervas, Wernerus.
 Weruherus archiep. Magunt. 363 n. 2, 691, 1, 705, 706, 1, 707, 1, 710, 30.
 Wernherus mon. Cremona. 675.
 Wernherus de Sierbach 635, 30, 673, 25.
 Wernherus adolefcens Wesaliae 546, 10, 691, 5, 711, 6.
 de Werningerode: Werningerod, comes 730, 40; equit. Conradus, Albarius, Fridericus; de W. praefectus 733, 1.
 Wernis silva prop. Pritzerwa 485, 25.
 Wernlinus de Werensels 665, 50.
 Wernro episc. electus Babenberg. 595.
 de Werro servi 723.
 Werricus, Wericus; Werris, Weris, Werl.
 Werricus abbas S. Bavonis Gandav. 570, 25.
 (Werricus) abbas Lobbiensis 146, 35—148, 156—158, 160—162, 166.
 Werris II Sors dom. de Leuse 427, 40.
 Weris Barbatus dom. de Leuse et de Avesnes 427, 40; fil.: Thierris.
 Werl dom. de Marli 434, 15; uxor: fil. Willelmi de Graumes; filia.
 Werl dom. de Walecourt 420, 428, 15.
 Werricus miles Franc. 64, 1.
 Wervete, Wurfeth 506, 35.
 de Wersl, Wergeke, Weryk: Lammis, Thierris, Willelmus.
 Wesalia, Wisala, civ. Oberwesel 546, 10, 711, 6.
 de Wesemala, Wesemal: Arnoldus.
 de Wesenborch: Gumbertus.
 Westcapella vicus in Zelantia 575, 25.
 de Westerholte: Ebertus; Willelmus, Robertus, milites.
 Westfalia, Westphalia, Westvalia 222, 1, 356, 20, 475, 25, 498, 5, 503, 40, 507, 30, 510, 511, 528, 20. — Westfacii 524, 20; Westfalus, Westwalus Gotfridus (episc. Patav.).
 Westherke eccl., Westherke 806, 45.
 Wethericus v. Wadericus.
 Wetti, Welius, mon. Augustina 661, 10, 668, 15, 749, 20; liber visionum 669, 20.
 Wetsteten eccl., Wetsteten 592, 40.
 Weure v. Turris.
 Wey- v. Wel-
 Wetzelo archiep. Magdeburg. 697 n. 1.
 Wetzprunn, Wetsenprunn, monast., Wetzobrunn 640, 50, 660, 45.
 Wibrad inclusa 694, 20.
 Wicbertus, Wicpirtus, Wibertus, Gulbertus.
 Wicbertus archiep. Ravenna, antipapa Clemens (III).
 S. Wibertus fundator monast. Gemblac. 25, 30.

- regis Angliæ. 443. 26; sponsa: M-haus.
- Guillarmus rex Sicil. 815. 23.
- Wilhelmus M. dux Aquitan. 384 n. 6; uxor: Agnes; fil.: Agnes.
- Wilhelmus X. dux Aquitan. 800. 15; fil.: Anordis.
- Guillaume dux Athen. c. Guillaume de la Roche.
- Wilhelmus dux Austr. 628. 30.
- Wilhelmus, fil. Henrici Leonis ducis, 475. 30; uxor: Helena; fil.: Otto.
- Wilhelmus dux Brunsvic. (Guelferbyt.) 730. 30. 731. 35.
- Wilhelmus I. Longa-spata dux Normann. 50. 40. 771 - 773. 780. 1; fil.: Richardus.
- Guillaume XI. comes Arvernise 390 n. 11. 426. 45. 431. 20; uxor: Alcidis; liberi: Robertus, Maris.
- Guillarmus XII. comes Arvernise et Bononiæ, fil. Roberti V. 452. 30.
- Wilhelmus, fil. Theoderici II. com. Bar. (de Monceona), 382. 45.
- Wilhelmus comes Bolon., fil. Stephani regis Angliæ, 445. 15.
- Wilhelmus princeps Burgund. 663. 35.
- Wilhelmus I. Hardus (Crechtus Testahardith) comes Burgund. 574. 35. 785. 40; liberi: Clementia, Guido (Calistus II. papa).
- Wilhelmus III. comes Burgund. (Sedunensium) 528. 45. 794. 5.
- Wilhelmus IV. comes Burgund. (Matiscon.) 534. 1.
- Guillaume comes de Dantmartin 435. 15.
- Wilhelmus Normannus comes Flandr., fil. Roberti III. ducis Normann., 528. 574. 582. 50. 752. 40. 791. 794. 795.
- Wilhelmus, fil. Roberti II. com. Flandr., 752. 15. 785. 40. 788. 806. 1.
- Wilhelmus de Dampetra comes Flandr. 441. 443. 8. 454. 15. 456. 35. 543. 20. 574. 50. 844. 15; uxor: Margareta; liberi: Wilhelmus, Guido, Iohannes, Maria, (Iohanna).
- Wilhelmus comes Flandr., fil. Wilhelmi de Dampetra, 390. 30. 543. 574. 50. 575. 1. 576. 45. 583. 1. 844. 845. 30. 846. 850. 45. 859. 40; uxor: Beatrix.
- Wilhelmus I. comes Holland. 539 n. 15. 540. 25. 832. 35.
- Guillelmus V. comes Holland. et Hannon. 549. 25.
- Guillelmus comes Hoyensis 51. 40; uxor: Gella.
- Wilhelmus IV. comes Iuliac. 390 n. 9. 429. 5. 430. 25. 545 n. 4; uxor: (Margareta); liberi: Wilhelmus, Adelheidis.
- Wilhelmus comes Iuliac., fil. Wilhelmi IV. 545. 30. 560. 15. 575; uxor: (Maria).
- Wilhelmus comes de Lambach 650. 45. 656. 60.
- Wilhelmus Longa-spata (Longus-Espee, Longus-Gladus) comes Salisber., fr. Iohannis regis Angliæ, 186. 30. 187. 449. 450. 539. 540. 30. 820. 20. 830. 30. 831. 15.
- Guillarmus comes de Saumes, fil. Henrici IV. 430. 35; uxor: Adelheidis.
- Guillarmus comes de Saumes 434. 10; uxor: fil. Gerardi de Frouij.
- Wilhelmus comes 643. 15.
- Wilhelmus II. castellanus S. Audomari 801. 10.
- Guillaume IV. castellanus S. Audomari 428. 20. 432. 30. 435; uxor: Yde; liberi: Guillaume, Guillaume, Gauthiers, Jaikenes, Nicholas, Mahaus, Yde, Agnes, Aaldis, Marguerite, Beatrix.
- Guillaume V. castellanus S. Audomari, fil. Wilhelmi IV. 432. 30. 435. 45. 832. 15; uxor: Ymalone.
- Guillaume VI. castellanus S. Audomari, fil. Wilhelmi IV. 432. 30. 435. 45.
- Guillarmes, fil. Nicholas, filii Wilhelmi V. castellani S. Audomari, 432. 45.
- Guillarmus VII. castellanus S. Audomari, comes de Fakenbierke, fil. Iohannis de Yppre dom. de Renenghez, 435. 40. 436; uxor: Adelye; liberi: Guillaume, Mahaus.
- Guillaume VIII. castellanus S. Audomari, comes de Faukenberghe, fil. Wilhelmi VII. 436. 1; uxor: Eleonora; fil.: Eleonora.
- Guillelmus de Barris 820. 20.
- Guillelmus de Barris 831. 5 (forte idem ac anterior).
- Guillarmes des Bares 454. 15.
- Willam de Bethune, dom. de Ponroart 424. 40. 444. 25; fil.: Jehan.
- Wilhelmus de Bethune 831. 15. 844.
- Guillarmes, fil. Theoderici I. de Bevre, 438. 5.
- Guillarmes de Biaumont 459. 40. 460. 40.
- Guillaume Boutery dom. de Boumy 435. 45; uxor: fil. Balduini II. de Creki; fil.: Marguerite.
- Wilhelmus de Cued miles 665. 50.
- Wilhelmus dom. de Dendermonde, fil. Guidonis com. Flandr., 549. 575. 1. 851. 5.
- Wilhelmus de Exerse 506. 10.
- Guillaume dom. de Frasnoit 433. 50; filia.
- Guillelme dom. de Gomignies, fil. Gerardi II. de Gauche, 422. 40; fil.: Guillelme.
- Guillelme, fil. Guillelmi de Gomignies, 422. 40.
- Guillaume dom. de Graumes 434. 15; uxor: Marguerite; liberi: Guillarmes, Hues, duae filiae.
- Guillaume, fil. Wilhelmi de Graumes, 434. 15.
- Willam dom. de Hondescote 438. 5; uxor: fil. Theoderici de Bevre; fil.: Piers, alii.
- Guillaume I. dom. de Hufalise 432. 20; uxor: fil. minor Amalrici de Auleville; fil.: Guillaume.
- Guillarmus II. dom. de Hufalise, fil. Wilhelmi I. 432. 20.
- Wilhelmus de Ippra (Lo), fil. Philippi, 753. 785. 35. 787. 792. 55. 794. 799. 803.
- Guillelme dom. de Keu 421. 30; filia.
- Guillelmus de Melejung 831. 5.
- Guillarmes de Merlo 454. 15.
- Willarmes, fil. Ernaldi de Mortaigne, 424. 30.
- Wilhelmus de Mortuo-mari 865. 5.
- Wilhelmus de Opprenbais 214; uxor: Elizabeth.
- Guillelmus de Orings 398. 40.
- Wilhelmus dom. de Perceys, fil. Godefridi III. ducis Brabant., 178. 35. 183. 396. 25. 409. 30. 426. 35.
- Guillarmes dom. de Perceys, fil. Balduini, 434. 25.
- Guillaume dom. de Pois 435. 20; uxor: Marguerite.
- Guillaume dom. de La Roche, dux Athénarum 433. 40.
- Guillarmes dom. de Torchi, fil. Balduini, 435. 10.
- Wilhelmus Trachi miles Angl. 808. 45.
- Guillelme dom. de Trasgoles 431. 10; uxor: fil. Soberl de Enghien.
- Guillaume dom. de Yalcache 439. 45. 464. 30; fil.: Agnes.
- Wilhelmus de Werwi 461. 36. 793. 30.
- Wilhelmus de Westerkolto 506. 16.
- Wilhelmus Craech Lubic. 493. 35.
- Willarmes Denis homo Karoli com. Flandr. 442. 16.
- Wilhelmus Fawer 608. 15.
- Willarmes de Steedvords acutifer Haketi castellani 442. 30.
- Wilhelmus baptizatus Iudæus Rem. 165. 1.
- Wijhalsdorfer 601. 8.
- Willbalspurch castrum dioc. Palat. 647. 50.
- Wilhelinus de Mercele abbas Rasted. et S. Pauli Brem. 508.
- Wilhelinus dom. de Olbers 726. 15. 731. 40.
- Wilhelinus molendinarius Lindem. 723. 10.
- Willeris villa prope Duras 99. 10.
- Wilmarus episc. Brandenburg. praepos. S. Mariae Lieckas 484.
- Vilo Romanus archiep. Laureac. 620. 8. 654. 40.
- Wila villa Alsat. 260.
- Wilradus abbas S. Bavonis Gandav. 570. 20.
- Witthuse v. Wilteshusen.
- de Wiltperg, Wilperch, dom. Alhaidis, uxor Ernestonis de Hobenburgh.
- de Wimilio: Oylardus miles.
- Winant dom. de Hufalise 420. 20; uxor: Beatrix.
- Wincel villa Bavar. 869. 5.
- de Winchel, Wickel: Albertus episc. Palat.
- Winchingus, Winthingus, episc. Palat. 619. 35. 621. 624. 1. 656. 1.
- Windsbach vallis prope Oberwesel 546. 10.
- Windinghusen villa, Wedinghausen 499. 25.
- Winegradus, fil. Genardi procuratoris Suci, 521.
- Winemarus miles Flandr. 769.
- Winidi 26. 50.
- Winlgen - Abenberg, Kleinabenberg 597. 35.
- de Winnigenstede: Albertus.
- SS. Winnoci et Martini eccl. Berg. Berga-St.-Vinnoc 751. 752. 770. 25. 780. 783 - 785. 30. 786. 787. 792; abb.: Germanus, Rumoldus, Ermengerus, Manasses, Ingelbertus, Hermes, (Alexis), Wilhelmus; collegium 783. 35; monachi 783.
- S. Winnocus abbas Wormoult, mon. S. Bertini 748. 758. 40. 761. 770. 25. 780.
- Winnicus (potius Vulfricus), fr. Dertulphi praepos. S. Donaciani Brug., 793. 35. 794. 40.
- Winnicus Flandr. 793. 35.
- Wynspach villa, Windbach 604. 35.
- Winsteron villa Westfaliae 499. 25.
- de Winter: Iohannes dux Gandavensium.
- de Winti, Denderwindeke, dom.: Godefrid.
- Vintonia, Vinestre, Winchester 450. 55. 770. 40. 832. 30; Vintoniensis comes 832. 10.
- Winuk, Vinoli 618. 16. 659. 25. 693.
- Wion, Wis v. Wido.
- Wipfalaria opp., Wetlar 710. 40.
- Wipodi-cella, Ypodi-cella, Ypu-cella 271. 50. 318. 40.
- Wirro episc. Traiect. 130. 30.

- de Wirspere. Engelhardus miles.
Wirthching villa Styriae 671, 80.
Wirzburch, Warceborch; Warzeburg.
Herbipolis, Herbypolis, Erbipolis
300, 6, 619, 621, 40, 652, 45, 655, 5,
680, 16, 691, 8, 711, 1; cives 706, 20.
Herbipolensis dioec. 593, 10; epi-
scopus 655, 1; episc. 632, 45;
episc.: S. Burchardus, Bruno, S.
Albero; canón.: Tiemo. — Wezra-
burgensis pagus 35, 20, 42, 1. — Her-
bipolenses denarii 600.
Wiscamp s. Ficcampus.
Wiscarius episc. Patav. 620, 16, 655, 15.
Wisela s. Wesalia.
de Wisembere, Usenberg, dom. 293.
an der Wysent ein Schwasser 604, 30.
Wysentawer, Heuricus.
Wisora R. 507, 40.
Wiserna, Wiserna 809, 20, 816, 818, 15,
823, 30, 835, 25.
Wisigothae 663, 20.
S. Wisinto mon. Cremifan. 630, 45,
631, 30, 642, 60, 670, 15.
Wissantum, Wisantum, monast. et ca-
strum, Wisant 760, 1, 761, 10, 798, 45,
825, 15, 836, 10.
Wissegrada civ. — Prag 619, 1, 652, 44.
Wistasse s. Eustachius.
de Wistrezec: Iohannes conversus
Villar.
de Wittelinspach, Wittelingisbach: (Otto)
comes palat.
Witte-caprotena pedissequi 585, 45.
Wivelstede, Wiveluntdi, villa, Wiefel-
stede 495.
Wivilo, Crilo, Orjlo, Yilo, episc. Patav.
619, 620, 15, 625, 40, 639, 30, 641, 35,
660, 10.
S. Wivina de Bigardia 525, 8.
Wizlavius H. dom. Ruziae 478 n. 8.
Wizzenze, Wizinsz, opp. Thuring.,
Wizzenze 699, 25, 700, 8, 715, 40,
716, 1.
Wlodzilau, Wolodislau, archiep. Salis-
burg, episc. Patav. dux Polon. 622,
Ladislau IV. rex Bohem. et Ungar.
678, 15.
Woerone s. Worone.
Wofenheim monast. S. Crucis, Wofen-
heim 276, 35.
S. Wolfodo, Vulfodo, episc. Leod. 36,
66—70, 35, 69.
Guolfodo abbas S. Laurentii Leod. 69.
Wolde monast. monial. 511, 45; abbas:
Arnoldus.
Woldemarus s. Waldemarus.
Woldenberch castrum Brunsvic. 728, 5;
de Woldenberge, uxor Ottonis com.
Oldenburg, 507, 20.
Wolf- s. Wulf-.
- Wolmershusse villicus Woyneberg 609, 20.
Wolmerstede castrum, Wolmerstede
478, 6, 481, 35.
Wolmoesteyn s. F.
Wolvens s. Welse 478, 25.
Woltemus s. Waeltemus.
Woltherus s. Waltherus.
de Woma, Wome: Ermegardia, St. Ge-
rardi advoc. Ninov.
Womarus abbas Blandia. et S. Bavonis
Gandav. 564, 20, 567, 570, 25, 571, 50,
572, 8, 774.
Wondelghem castellum prope Ganda-
cum 585.
Woneboldus s. Wanneboldus.
de Worden: Hermannus.
Worine, Worone, Woerone, castellum,
Woringen 397, 35, 412, 546, 20, 560, 20,
576, 45, (Ostromma 860, 15) — Wo-
rongicum bellum 412, 25, 413, 20.
Wormacia, Wormacia, Vormacia, War-
matia, Wurmacia, urbs 23, 50, 115,
134, 45, 221, 1, 241, 40, 524, 20, 654, 20;
episc.: Victor, S. Rupertus, S. Amad-
us, Luitpoldus (archiep. Magunt.);
de W.: Hugo praefectus Lotharing. —
Wormacensis vinum 54, 8. — Cf. Wan-
gioncs.
Wormancia s. Norwegia.
Wormoult villa, Wormhoult 761, 40,
780, 25; abbas: S. Winnocus; de
W.: Heremarus.
Woromis, Worome, villa 105, 30, 118, 10.
Woutbrochtegem, Woutbrechtegem 535, 25.
WU-, Wuh-, Wulf-, Wulv-, Wolf-, Welf-,
Wulf-.
- Wif miles de Ruren 492, 40.
Wulfdradis abbat. Nivell. 37, 14.
Wulverdinghe nemus 819, 20.
S. Wolfgangus, Wolfgangus, Wolgan-
dus, episc. Ratispon. 647, 40, 658, 25,
661, 45, 669, 1, 694, 20, 695, 1.
Wolgerus, Wolkerus, patr. Aquileg.,
episc. Patav. 621, 633, 65, 658, 10,
672, 15.
Wolfelmus, Wolfellus, Welfelmus, scul-
telus Hagon. 255, 25, 302, 303, 1;
uxor 303, 1.
Wulfidiz, St. Magni ducis Saxon, uxor
Henrici (Nigri) ducis Bavar., 473, 20,
474, 476, 20.
(Wulfhildis), St. regis Danorum, uxor
Ordolfi ducis Saxon, 473, 20.
Wulfoldus maior domus 39, 40.
Wolframnus, Wolframus, abbas Cremi-
fan. 630, 8, 632, 667, 1, 670, 8.
Wulveramm, Hermannus.
Wulfreute castrum, Wulfenbittel 730, 20.
Wulficus abbas S. Bavonis Gandav.
568—570, 20.
Wulvic Calvein Flandr. 442, 25.
- Wulvic Kaap Brugensis 442, 25.
Wulfsteinerius 600, 25.
Wulpa villa, Wulpen 569, 8; Wipen
parochia 700, 35.
Wunna, Wunna 498, 8.
S. Wanneboldus 599, 25.
Woneboldus abbas S. Bavonis Gandav.
569, 10, 570, 25.
Wunne villicus Arberg. 609, 20.
Wurzeburg s. Wirzburch.
Wy- s. Wi-.

X.

Xenderboldus, Xeindsboldus s. Cende-
boldus.

Xuris s. Sures.

Y v. I. Hi. Hy.

Z.

- Zaberna, Zabern 256, 20, 329, 330, 1,
Zabulon terra 646.
Zacharias 38, 55.
Zacharias papa 46, 10, 129, 40, 393, 25,
639, 654, 16, 655, 660.
Zacheus 69, 16.
Zaizermur villa, Zeizenmurs 624, 45.
Zamedi (Samaita) 796, 20.
Zantevek s. Santinvek.
Zanvicum s. Sandvicum.
Zarto, Adelo miles. Cf. Tzarto.
Zasco vasallus 668, 30.
de Zeim: Arnoldus.
Zelandia, Zelanda 429, 45, 457, 1, 461,
548, 15, 560, 15, 575, 20, 781, 25,
830, 20, 847, 1; comites s. Hol-
landia.
de Zelem dom.; Arnoldus.
Zeno imp. 653, 25, 663, 25.
de Zeringia, de Cerenges, Ceringiae,
Cyringiae, 49 cas.; Bertoldus IV,
Bertoldus V.
Zepherinus papa 637, 1.
de Zeselle: Walterus III. abbas S. Ba-
vonis Gandav.
de Ziese: Manekins.
Zeienna, Cenna, monast. ord. Clarec.,
Zinna 461, 486, 20.
Zitre villa 135, 1.
Zoddenvek s. Santinvek.
Zosse. s. Sosst.
Zozima, Lorinus, papa 637, 26, 653, 45.
Zucha, Zucha, terra, Zucha 477, 1,
483, 1.
Zwintenwaldus rex Morav. 624, 1.
Zuendeboldus, Zenderboldus s. Cende-
boldus.
Zuerin. s. Suerin.

GLOSSARIUM.

SCRIPSIT BR. KRUSCH.

- abe, abbas 204, 60.
 abocellis, Gall. *areugle* 760, 60.
 accentuato 212, 8.
 adorantior, arantator (?) 318, 10. 337, 8.
 admiraldus, amiraldus, amiradus 255, 45.
 281, 10. 303, 10. 305. 845, 30.
 (a)estuarium, Gall. *étuve* 547, 60.
 agape, amor 97, 1.
 agonizare 870, 10.
 alba, *vestis sacerdotalis* 669, 15. 675, 5.
 albas dominae, montales 833, 60.
 alex, allex, allec, halec, Germ. *Aegering*
 213, 30. 731. 813, 30. 814, 10. 816, 15.
 aliquid 807, 1.
 alkemia 853, 35. — alkimista 854, 35;
 alkimikus 853, 30; alkimikum argen-
 tum 853, 30; aurum 854.
 allega, foedus 866, 1; allegam inire,
 facere 864.
 alleviare 201, 20. 633, 40. — alleviatio
 201, 20.
 allodium, alodium 80. 104. 105. 130, 35.
 133, 45. 172, 35—174, 1. 187. 188, 25.
 196. 224, 15. 256, 40. 277, 35. 318.
 334. 387, 50. 392, 35. 509, 35. 510, 40.
 531, 5. 559, 35. 721, 10. 736, 35. 730.
 791, 40.
 amasia 705, 35.
 ambalata 602, 15. 608, 1.
 amiraldus, amiradus s. admiraldus.
 amortizare, amortizare 775, 50. 791, 40.
 ancillare (regnum) 830, 8.
 angaria 214, 45. — angariare 729, 25.
 angustiare 823, 10.
 antemurale 608, 45.
 antistare = antistes esse 29.
 apocopare 371, 25.
 apostare 722, 25.
 apothecarius 600, 35.
 appodiare, *fuktri* 538, 10.
 aquaticum molendinum 823, 40.
 archidux 393. 395, 25. 404, 25. — archi-
 ducissa 404, 40.
 argentifodiarum mons 717, 8.
 arrestari 215, 20.
 arriagium, Gall. *arragez* 829, 45.
 assassinus, assassida, assassida, assas-
 sium 703, 10. 820, 45. 821, 10. 856.
 assecuratus 773, 8.
 assisia 377, 25. 378, 15.
 assub 364, 40.
 auctorialiter 768, 35. 769, 10.
 aufleg 678, 20.
 aurifaber 853, 30.
 aurifamma s. Karoli M. vexillum.
 aurifrigiare 239.
 aurifrigium, aurifrigium, Gall. *orfroy* 239.
 240, 45. 275, 10.
 avantagium, Gall. *avantage* 208, 35.
 baccalareus, baccalarius, baccularius
 212, 30. 213, 8. 217, 8. 218, 25. 677, 60.
 beco, Gall. *baron* 563, 35. 576, 30. 581, 15.
 baillivus s. baillivus.
 baialus, *tor* 780, 45. — baialatus 835, 45.
 balacius, Gall. *balais* 848, 20.
 ballistare 371, 15.
 baillivus, baillivus, baillivus 127, 90. 286, 1.
 288, 40—290. 319, 1. 334, 30. 337—
 339, 15. 344, 30. 541, 35. 561, 25. 585, 45.
 839, 30. 847, 15. 850, 25. — baillivus
 866, 35.
 baltheum militare 789, 30. 828, 25.
 bancum, Germ. *bank* 696, 40.
 baneria 175, 1.
 banire 831, 20.
 bannus 271. 277. 278. 285, 40; banni
 campana 182, 8; banno ligare 825, 10;
 in banno ponere 111, 40; banno sup-
 ponere 116, 25.
 baro, waro 103, 45. 114, 5. 131, 30. 207, 25.
 275, 45. 280, 45. 281, 20. 292. 294.
 353, 1. 359, 10. 374, 30. 381, 25. 412, 30.
 478. 481. 498, 35. 525, 40. 540, 45.
 541, 40. 549, 8. 560, 50. 586, 20. 604, 10.
 606. 608, 20. 609, 15. 626, 30. 677, 15.
 703, 20. 716. 717. 729, 30. 755, 15.
 780, 45. 791, 25. 801, 10. 807, 30. 808, 1.
 833, 8. 834. 846, 30. 847. 851. 852, 35.
 856. 857, 15. 859, 40. 864. — baronia
 784, 40.
 barth, barba 693, 45.
 bassa iustitia 849, 10; bassum mnieste-
 rium 814, 1.
 bastardus 776, 45. 777, 50. 778. 859, 20.
 848, 40.
 belefroit, turris 541, 10.
 benedictionale 669.
 beneficium, *lehen* 80, 25. 81, 10. 82, 8.
 409, 15. — beneficiare 59, 10. 68, 45;
 beneficiati 92, 15.
 beneplacitum 848, 10.
 perchrecht 634, 8. 672.
 berquaria, *ager pasuus* 753. 790, 35.
 791, 40. 801, 40. 805, 40—807, 10.
 bisantus (= *Byzantius*) nummus *Sarrac.*
 544, 8; bisanti auri 846, 10.
 bitalsaus, peninsula 538, 40.
 bitancia s. pitancia.
 bladum, Gall. *ble* 44, 15. 119, 30. 215.
 217. 218. 231, 5. 273, 40. 597, 45.
 605, 40. 606, 50. 609, 30. 634, 30.
 bombarde, Ital. *bombarda* 608, 30.
 bonarium 830, 40. 853, 35. 854, 8.
 boveragium = biberagium, Gall. *bräu-
 vage* (Germ. *Weinkauf*) 259, 25. 290, 30.
 bravium, *praemium triumphale* 358, 30.
 691, 45; bravium caelestis regni 594, 30.
 braxare, Germ. *bragen* 730, 35. — bra-
 xator 727, 40. — braxatorium 728, 35.
 brazium, *cererista* 721, 45.
 brems, *placis quidam* 897, 45.
 brunus, Germ. *brunn* 784, 25.
 bula, Ital. *bufla* 620, 30.
 bullata litteras 506, 45. 854, 30.
 buregravius, burkgravius, burgravius,
 burgravius 891, 30. 895, 30—597, 1.
 599, 30.
 burchhuta, burkhuta, purkhuta 597, 35.
 601, 30. 604, 15.
 burgum, burgus, burcus 105, 25. 274, 45.
 318, 25. 364, 10. 768, 40. 817, 40.
 836. 837, 15. 846, 25. 847. — bur-
 gensis 29, 10. 79, 10. 114, 35. 214, 40.
 302, 40. 345, 5. 371, 40. 538, 40. 541, 30.
 721, 40. 723, 30. 724. 726. 732, 25.
 785, 30. 794, 10. 803, 10. 811, 10.
 817, 5. 833, 10.
 buras 245, 10. 696, 40. 859, 30. — bur-
 rarius 214, 1. 215, 1. 219, 10.
 calceria, Gall. *chausse* 760, 1. 859, 30.
 calcirare, *offendere* 836, 30.
 caldarium, Ital. *caldaia* 578, 10.
 calefactorium, Gall. *chauffoir* 212, 15.
 calpha 755, 15. 818, 30. 849.
 cambire 567, 35.
 cambucus 346, 30.
 cameraria 275, 35.
 kamloata 731, 45. 733, 25.
 campanarii, ministri claustrales *infimas*
conditionis 233, 15.
 campanilo 889, 40.
 cancellare, *delere* 489, 50; cancellatae
 manus 479, 1.
 cantoria, *dignitas eccles.* 488, 40. — can-
 tuariatus, cantoria munus 825, 30.
 castrum, vas 262.
 capellania 834, 35.
 capitaneus 583, 10. 584, 10. 796, 1. 849, 35.
 cappa 842, 25; c. coccinea 669, 15. 675, 5.
 capuceus 358, 30. — capocium; capu-
 tium 265, 45. 307, 8. 309, 30.
 karens, *quadragesimalis teinnum* 503, 35.
 728, 30. 735, 8.
 carista, Ital. *caristia* 119, 30. 638, 1.
 677, 30. 782, 30. 793, 8.
 carpinales dicuntur cardinales 243, 1.
 carrata, carata, vini (vel cerevisiae)
 213, 30. 635, 50. 636, 1. 674; a ligno-
 rum 532, 20.
 carruca, caruca Mediolan. (quatuor stag-
 narium vocamus 303, 15). 805, 25.
 casale 645, 30.
 caseta l. o. swalga 667, 15.
 cassellania 864, 1. 828, 8.
 cassula 809, 30. 666, 35. 669, 15. 675, 5.
 cathedrara 366, 1.
 cauda vini, Gall. *qucus de vin* 217, 25.
 celare, *keller* 803, 25; auf dem cheler,
domus quaedam 634, 25.
 celloraria, *dignitas eccles.* 491, 18. —
 cellararius, cellerarius 206, 35. 211, 25.
 217, 45. 222, 1. 224, 1. 239, 1. 233, 8.
 336, 40. 628, 40. 858. — callarium
 504, 5. 608, 40. 609, 8. 705, 730, 20.
 735, 1.
 censualia 676, 8.
 certificatus 780, 30.
 census = censu 835, 35.
 chann, chann 849, 35. 850, 8.
 cheler s. celare.
 chora, *keur, les* 805, 30; chora frater
 839, 20. — chorarii, chorae socii
 836, 30. 863, 30.
 chorus (= *corus*), *mensura januaris*
 730, 45. 731.

- cibarium 582, s.
 ciborium, *tegimen altaris* 112, 1s.
 cibus = scyphus 320, 1s. — cyphus *saepius*.
 circumvicinus 836, 2s. 847, 1s.
 cyrographon bullatum 121, 1s.
 cyrotheca, *cyrothea* 232, 1. 239, 2s.
 495, 3s. 753, 4s. 768, 1. 815.
 citaciones (?) 598, 2s.
 claudicatio 847, s.
 claustrales 628, 1s.
 clausura (monialium) 798, 3s.
 clavati satellites 821, 1.
 clonodia 503, 1. 504, 2s. 505, 3s. 516, 4s.
 511, 2s. 598, 603, s. 606, 2s. 677, 1.
 678, 1. 728, 2s.
 clusa 272.
 coclearia, *vas ecclesiasticum* 598, 2s.
 coherentia 870.
 collicia porta 341, 4s.
 collegiare 505, 2s.
 colva = clava 778, s.
 colvokeria 778, s.; colvokerus 778, s.
 comitia, comicia = *comitatus* 473, 2s.
 499, 3s. 500, 506, 2s. — comeria 728, 1s.
 comitiva, *obsequium* 803, s. 858, 1. 858, 1s.
 862, 2s.
 commensalis 608, 4s. 849, 1s.
 communitas 865, 2s.; *cf.* *Conradum*.
 comodum, *hospitium* 678, 2s.
 concambium 748, 1s. 791, 2s. 801, 4s.
 814, 2s. 829, 2s.
 concomitari 808, 2s.
 conestabulus 810, 2s.
 confortare 823, 1s.
 conparari 651, 1s.
 conquistio, conquista, conquesta, *Gall.*
conquista 752, 849, 2s.
 consistorium 650, 1s.
 constabularius 530, 1s.
 constangia, *serpens* 264, 4s.
 contradictorium iudicium 826, 1s.
 convicaneus 298, 2s.
 corporale 503, s.
 creantare, *promittere* 289, 2s.
 credencia 759, 1.
 croada, *operarum praebitio* 338, 1s. 339, 1s.
 croce signatio, *crucis signatio* 823, 2s.
 824, 1s. 834, 4s. *et saepius*.
 cruxula, *lucerna* 598, 2s.
 cuculla 200, 1s. 230, 1s. 668, 2s. —
 cucullare 275, 2s. 285, 2s. cucullatus
praesul, episcopus qui prius monachus
fuit 198, 1s.
 cura, *parochialis* 865, 2s. — curatus
 755, 2s. 813, 2s. 815, 2s. 816, 1s. 849,
 861.
 eurtis 834, 1s. 828, 1s. *et saepius*.
 custare (constare), *Gall. cod'or* 818, 2s.
 cy- p. ci-
 dalphinus 780, 2s.
 dammo, *Germ. damm* 726, 2s.
 deargentare 503, 1. *et saepius*.
 decapitare 301, 1s. 302, s. 379.
 decimalis domus 674. — decimatio
 489, 1s. = decimator 730, s.
 decollatio capitalis 506, 1.
 decucullare 266, 2s.
 defalcare, *subtrahere* 228, 2s.
 dementare, *dementem facere* 134, 4s.
 designare, *Germ. anstehreten* 701, s.
 deobligatio 489, s.
 depaporare 247, 4s.
 dextrarius 511, 2s.
 diescere (nocte) 817, 4s. 837, 1s.
 dicta 258, 2s. 326, 1. 608, 1s. 714, 2s.
 829, 862. — dietarium 681, s. 604, 4s.
 diglutire 344, 2s.
 dimembrare 624, 2s.
 dyogenizare 361, 1s.
 discontus, *Gall. descontra* 840, 2s.
 displicencia 664, 2s.
 dragunculi morbus 528, 2s.
 ducati sea *Roren* 608, 1s.
 duellum 351, 2s. 499, 2s. 751, 2s. 794, 2s.
 dunes, *dunca* 787, 2s.
 dunio, *munio* 771, 2s. 777, 2s.
 duplicita, *duplicata* 853, 2s.
 duxiss 387, 4s.
 dy- s. di-
 ebdomadarus *scil. sacerdos* 503, 4s.
 eclipsari, *eclipsari* 819, s. 841, 4s.
 elocutarium laxativum 190, s.
 elemosinarius 834, 2s.
 elongare 489, 2s.
 emeliorare 780, 1. — emelioracio 787, s.
 emenda 271, 493, 2s. 645, 4s. 649, 1s.
 864, s.; emendas indicare 278, 2s.
 emporium, *luxuquon* 97, 2s.
 ensenura, *senum* 772, 2s. 802, 2s. —
 enseniare 768, 2s.
 epatica passio 576, 1s.
 episcopare 605, 1s.
 eplumes pulvi 54, 1s.
 equitatura 582, s.
 exactionare, *tributum imponere* 493, 1s.
 511, 1s. 677, 1s. — exactionacio 678, 2s.
 exerescentia 498, 4s. 762, 2s. 845, 1s.
 excrustare, *crustam auferre* 94, 2s. 96, 1s.
 exstucare 92, 1s.
 exhiare 824, 1.
 expeditivus 602, 4s.
 expressare 820, 2s.
 exquadrare 844, 2s.
 fabrefacere 791, 2s. 853, 2s.
 falcare 228, 4s. 837, 1s.
 famelica cura 676, 4s.
 fano, *pars stoles sacerdotalis* 503, 1.
 vek, campus 798, 4s.
 feodum, feoda, feudum, pheodum 80.
 131, 2s. 312, 2s. 318, 334, 2s. 475, 2s.
 489, 2s. 493, 2s. 499, 2s. 509, 2s. 511, 2s.
 604, 2s. 609, 2s. 619, 2s. 645, 4s. 650,
 677, 4s. 678, 775, 2s. 791, 4s. 805,
 816, 835, 2s. 839, 2s. 847, 2s.; *f. ligniq*
 80, 2s.; *in f. accipere* 647, 2s. 662, 4s.
 confors 278, 4s. dare 135, 1. habere
 865, 4s. recipere 173, 1s. tenere 121, 2s.
 725, 729, 4s. 730, 2s. 863, 2s. — feo-
 dale, pheodale *ius* 509 a. s. 724,
 725, 727, s. 729, 1.; pheodalia bona
 511, 2s. — feodare 351, 2s.; feodatus
 187, 1s. 771, s. 803, 1s.; *cf.* *infeodare*.
 — feodatarium 676, 1.
 foramentum 608, 2s.
 ferri igniti examen 508, 4s.
 ferto, *nummus* 508, s. 730, 4s.
 festivare 838, 2s.
 fidelitatem accipere 117, 1s. exhibere
 126, 2s. extorquere 187, s. facere 116, 2s.
 124, 2s. 179, 1. 186, 2s. 302, 2s. 847, 2s.
 praestare 847, 2s. servare 722; ab
 fidelitate absolvere 833, s.
 fnae perlae 598, 1s.
 fualiter 811, 1. 839, 2s. 840, 2s. 844, 2s.
 845, 2s. 846, s. 849, s. 862, 4s.
 ad *armam tradere, melius & forma* 866, 2s.
 fucalinum 676, s.
 fuchwasser 604, 2s.
 fugicium = *flagellum* (?) 268, 4s.
 furenus 119, 2s. 218, 1. 493, 608, 609;
Roren auri 597, 598, 600—602, 2s.
cf. *Rhenen, Ungarici f.*
 forcia, *Gall. force* 862, 4s.

forefacere 850, 2s. — forefactum 183, s.
 549, s. 810, 2s. 849.
 foresta 412, 1. 765, 4s.; forestia 81, 1s.
 — forestarius 331, 1. 271, 4s. 278, 2s.
 318, 4s. 319, s. 566, 4s. 567, 1. 574, 1s.
 765, 4s.
 fortalicium, *munio* 608, 4s. 750, s.
 768, 4s. 776, 771, 1. 776, 1s. 781,
 820, 1. 827, 4s. 838, 4s. 847, 1s.; *f. sen*
pallium castr 609, 1. — fortalicium
 villa 783, s.
 fossorium, *Germ. spalen* 507, 4s.
 fotrum, *Germ. fuller* 503, s.
 franca veritas 836, 2s.; *franc* homines
 836, 2s.
 franca, *nummus* 217, 2s. 302, 4s.
 frocus, *restia monach* 784, 2s.
 fudes 265, 2s.
 fullo 586.
 fusibilitas 853, 4s.
 gales, *auris* 578, 4s. 820, 1s. 821, s.
 836, 4s. 862. — galcotus 843, s.
 gallus pulcher v. *perelmter*.
 garba, *Germ. garbe* 530, 2s. 554, s. 730, 1.
 garcio, *garcio, gasso, Gall. garcon* 159,
 164, 2s. 165, 180, 2s. 299, 2s. 304, 4s.
 317, 1s. 577, 1s. 809, 4s. 811, 2s. 864, 2s.
 gardia salva, *salvagardia* 776, 833, 1s.
 835, 2s.; *gardia bona* 847, 2s.
 garnire, *Gall. garnir* 632, 2s.
 gastris 568, 2s.
 galargah 604, 4s.
 geltae vini 213, 2s.
 genimen, *generatio* 685, 2s.
 gheveren, *pisculatoris tendiculae* 531, s.
 gibba 815, s.
 gii, *homo stultus* 199, 2s.
 giro (= *lacinia*) *loricae* 295, 2s.
 gliatiara 856, 2s.
 goliardus, *loculator* 577, 1s.
 goth, *deus* 693, 2s.
 granarium, *Gall. grenier* 601, 2s. 605, 2s.
 606, 2s. 609, 675, 2s. 677, 4s. 724, 2s.
 — granitarius, *praefectus granario*
 858, 1.
 grangia, *horreum* 197, 200, 4s. 210, 1s.
 211, s. 213, 2s. 217, 2s. 218, 2s. 219,
 223, 1s. 224, 1s. 231, 1s. 233, 234,
 336, 543, 1s. 550, 2s. 551, 2s. 828, 1s.
 grevensca 488, 2s.
 grifo, *grif* 240, 1s.
 gricau 223, s. 666, 2s. 784, 2s.; *gricel*,
Cisterciensis 674, 2s.
 groniores cibi 66, 2s.
 grossa, *nummus* 152, s. 215, 2s. 222, 4s.
 260, 1s. 277, 4s. 546, 2s.; *grossi antiqui*
 215, 1s.; *grossus denarius* 713, 4s.
cf. *Bohemialis g.*
 gw- gw- p. w-
 haches Danaizes, *auris a Francis dictae*
 342, 4s.
 halee p. alec.
 hafla 177, 2s.
 harnenius, *Germ. harnisch* 846, 2s.
 hastiludium 207, 2s. 397, 546, 4s. 810, 2s.
 851, 2s. 860, 2s.
 herodius, *liquor, ardea* 531, 4s.
 hofmairlehen 609, 2s.
 homagium 133, 4s. 866, 1.; h. accipere
 847, 1s. capere 482, 2s. deservire
 851, 2s. facere 318, 1s. 754, 1s. 780, 4s.
 822, 838, 4s. furare 832, 2s. praestare
 493, 2s.; ad h. accipere 772, s. 795, 2s.
 799, 1s.; ad h. suscipere 776, 2s.;
 homagium *ligium* 133, 4s. h. l. facere
 173, 1s.
 homilium 96, 1s. 119, 2s.; h. facere
 149, 2s. 151, 1. 625, 660, praestare
 158, 2s. promittere 80, s. recipere
 118, s.; h. *ligium* 60.

- hospitarius 858, 1.
 hostiaria, *codominum dno* 338, 1. —
 in *ostagis (obridigis) dptineri* 318, 46.
 hosticum, *speditio* 863, 5.
 huba, *hba* 604, 30. 627, 45. 633, 5.
 634, 15. 636. 648. 658, 1. 671, 35.
 674.
 hulda 678, 15.
 idolatrie templa 16, 30.
 immarcescibilis 202, 46.
 impignorare, impignorare 602, 30. 607, 1.
 — impignoratio 607, 26.
 incarceratione 783, 10. 773, 30. 782, 10.
 789, 1. 790, 25. 791, 10; incarcerationis
 810, 45.
 incidentaliter 845, 10.
 inclavare 805, 15.
 incorrigibilitas 266, 15.
 indelbitatus 597, 15.
 indilate 813, 25.
 inextimius 84, 30.
 infedere, infedere 625, 25. 776, 15.
 775, 30. — infedatio 499, 30.
 infruitorum 203, 15. 229, 5.
 inforcicare 818, 5.
 in'cedibiliter 263, 45.
 integraliter 849, 20.
 interexistere 501, 35.
 intoliceus, *venenatus* 866, 10.
 invadiare 315, 1. 806, 25.
 invenenatus 856, 45.
 iostator, *Gall. iosteur (Germ. kanten-
 bröcker)* 577, 10.
 irradicare 858, 50.
 irruencia 839, 10.
 iuramentatus 862, 15.
 kerel, rusticus 778, 10.
 laicari 476, 5.
 langravius, langravinus, langravinus
 303, 30. 600, 35. 690. 697, 35. 698.
 699, 10. 700. 703—707. 713, 5. 716, 5
cf. saepius.
 laurum 800, 1.
 laotinus, *lapicida* 853, 30.
 laudamentum 80, 40.
 lavandarius 318, 10.
 lectisternium, *lectus* 604, 50. 609, 5.
 legiferi 863, 40.
 legitimum 844, 10.
 leuga, *leuca* 34, 50. 523, 15. 647, 50.
 751, 30. 828, 30.
 levigare, *relevar* 359, 40.
 liberaria, *bibliotheca* 588, 40.
 liga 601, 35.
 lilia, *munitionis species* 583, 45. 584.
 lito 800, 5. 723, 723. 726, 25. — liti-
 cum *ius* 722, 45. 723, 1; *litonica* *hde-
 litas* 723, 20.
 lodis, *lugurium* 563. 564, 1.
 ludifactor 310, 45.
 lysac 'prima custodia Sarracenorum'
 845, 15.
 machobertus, *superstitio, Gall. monerie*
 181, 10.
 magnalia 393, 40. 757, 5. 766, 35.
 magnates 842, 10.
 malleacio 853, 45.
 mamburans, m. legitimus, *fulor* 173,
 30, 20.
 managium, *manis* 569, 40.
 maneries, *Gall. maniere* 249, 5.
 mangonelli, *machinas bellicae* 261, 50.
 manioniles 564, 35.
 mansiuncula 261, 35.
 mansus 100, 1. 253, 40. 254, 50. 285, 1.
 316, 25. 473, 30. 498. 490. 507, 10.
 589. 589, 25. 697, 15. 631, 5. 636.
 671, 25. 672, 1. 674. 720, 10. 723—
 731. 733—739, 5.
 mantellus, *vestis ecclesiastica* 789, 25.
 705—707, 1.
 mantum 87, 15.
 manuterium, manutorium 503, 5. 734, 30.
 marca, marcha, march, *nummus* 224, 30.
 239—241. 248, 25. 298, 10. 313, 15.
 366, 30. 374, 1. 377, 25. 479, 20. 483, 20.
 488. 490, 30—494. 510. 511. 537, 15.
 593, 1. 598. 601, 30. 602, 40. 603, 5.
 806, 80. 678, 30. 704, 45. 721, 45—731.
 733. 734. 809, 25. 817. 846, 10.
 marchio, marcha 59, 25. 81, 5. 91, 15.
 100, 25. 131, 30; *marchio* — *ance* 60, 30.
 marchio, marcio, *margio* 72, 10 *cf. sae-
 pissime* — *marchionatus* 624, 40. 626, 45.
 627, 40. 633. 645, 10. 661, 30. 662.
 664, 40. 665, 5. 670, 5. 671, 30. —
marchicus 524, 5. 526, 25. 564. 565, 1.
 567, 25. 571, 15. 572, 1. 777, 30. 780, 40.
 782, 10. — *margravinus* 665, 45; *ma-
 gravinus pro lanigravio* 255, 40.
 marescalcus, marescallus, marescalco
 135, 1. 224, 25. 608, 35. 827, 35. 855.
 marstabulum 724, 15.
 marinarius, *navis* 814, 20.
 mariscus, *pulus, Gall. marais* 801, 30.
 839, 15. 840, 25.
 massa (allectium) 731, 35; *massa (siliginis)*
 488, 40. 490. 492, 40.
 malare, *Germ. malt setzen* 293, 40.
 materialum 535, 5.
 matricularius 271, 40. 278, 40.
 matrimonialiter 412, 45.
 membrifragium 535, 15.
 mercemantus — *mercator* 768, 45.
 mess e. massa.
 milleartifex *infestus, Diabolus* 354, 30.
 mina, *fofina* 853, 45.
 ministerialis, ministralis 80, 30. 100, 10.
 121, 30. 272, 1. 277, 45. 278. 319, 5.
 478, 1. 486, 15. 499, 25. 500, 5. 505, 5.
 507, 15. 511, 30. 596, 15. 645, 40. 650.
 723, 30. 729, 20. 813. — *ministeriale*
ius 725, 1; *ministerialis* 676, 5.
 minorennitas 602, 25.
 misia, *impensae, Gall. miss* 847, 40.
 859, 15.
 molitura 813, 40.
 molitum 810, 35.
 monachari 229, 15. 232, 30. 266, 36. —
monachus 743, 45. 803, 30.
 monctare 152, 35. 371, 25.
 monculus 841, 10.
 monstrancia 602. 677, 40.
 morosus (= *beno moratus*) in *lactis*
 591, 5.
 mortariolum, *machina ignaria* 714, 45.
 motura, *t. e. molitura, molla* 315, 40.
 multigamus 577, 10.
 murdrum, *Germ. mord* 808, 40.
 murare 591, 40. 592, 1. 593, 15; *aedif-
 cium muratum* 676, 45.
 muslicum opus, *mosaik* 789, 1.
 musqueta, *mosches* 845, 10.
 multa, *munitionis species* 609, 30.
 nadererus, *gubernator* 18, 15.
 nervus, *carcer* 268, 45.
 niger ordo S. *Benedicti* 369, 35; *nigri*
monachi 247, 1. 473, 5. 500, 45. 787.
 795, 25. 800, 30. 839, 45.
 nigromanticus 522, 40.
 nigrum argentum 730, 10.
 nobilista 605, 25.
 nonnus *carpe in Gestis Yllar*; *nonnus*
prior 196, 30. 197, 5. 211, 25. *nonna*
 125, 15.
 novitius 723. 333, 30. — *noviciatus*
 638, 45.
 nov magna, *Germ. schale aus Holstunne*
 593, 30.
 oblacus 594, 30.
 oculata *hops* 412, 30. 810, 30.
 officaria horab 589, 10. — *officiarius*
 649, 10. 650, 15. 657, 45—659.
 organum 725, 14. 731, 45. 732, 10.
 palstinare 351, 30.
 palestridus 158, 20. 162, 1. 224. 827, 10.
 palliare 818, 45. 862, 30.
 papere 568, 15. — *papatus* 712, 756, 1.
 851, 40. 852. 861, 1.
 parentatus 597, 20.
 para, *Gall. pairs* 865.
 parrochianus 806, 45.
 parvogium 842. 578, 40. 793, 45. 835, 45.
 867, 30.
 pastorellus 826, 40. 846, 40
 pastura 811, 10.
 patriota 828, 10.
 patrizare, *pabem militari* 292, 35.
 pectoralis 678, 1.
 pecuniaria poena 490, 10.
 pedagium 830, 30.
 pellicium 666, 40.
 pensio, *peno* 210, 15. 212, 35. 215. 217.
 218. 318, 10. 627, 10. 635, 40. 859, 1.
 perelmöter — *gallus pulcher* 598, 30.
 perle sine 598, 15.
 pernum 731, 40.
 personatus, *parochia* 825, 30; *in perso-
 natus (aharia)* 568, 30.
 personatus (homo) 213, 5.
 peticio, *Germ. bede* 731, 5.
 phasallus v. *vatallus*.
 pheodum v. *foedum*.
 picarium, *pycarium, Gall. pikier, Germ.
 becker* 598, 20.
 pinta, *mensura, Gall. plate* 213, 25.
 pirale, *hypocaustum concentuale* 724, 35.
 piscaria, *piscarium* 488, 25. 609, 30. 813, 25.
 849.
 pistare, *Germ. backen* 730, 35.
 pitantia, *pitancia, pietancia, bitancia, cilus*
 212, 30. 213, 40. 214, 20. 315. 589, 35.
 636, 10. 673, 25 — *pitancarius* 315, 40.
 plaza, *forum* 597, 40.
 plaustrum, *onus plaustrum* 224, 20. 507, 10.
 722, 1.
 plebanus 271, 25. 331, 30. 338. 489, 5.
 492, 5. 507, 15. 672, 50. 675. 676, 1.
 677, 45. 678, 35.
 plenarium, *arca* 507, 45. 603, 1. 674, 5.
 pocae sive *variales* 778, 50.
 porcionatus, *venenatus* 810, 5.
 pontificare 583, 20.
 posterna, *Gall. polerne* 162, 40.
 postillare 848, 5.
 potentatus 609, 10.
 potum, *Gall. pot* 213. 214.
 preallegatus 827, 1.
 prebendales panes 491, 15.
 precarie, *precarium* 591, 40. 604, 15.
 609, 15.
 precordialissimus 685, 10.
 preparamentum 483, 1. 674, 1.
 prepositus, *Gall. prebte* 317, 30. 823, 40.
 — *prepositura* 866, 25.
 prestaria 772, 10. 776, 25; *in prestariam*
recipere 777, 20.
 pseudhomo 199, 10.
 primitiare 79, 5.
 principari 393, 1. 407, 1. 413, 40. 698, 40.
 768, 10.

- priorissa 526, 30.
 prisio, *captivitas* 549, 5. — *prisonarius*, *Gall. prisonier* 586, 10. 856, 30. *g*
 privata lex 826, 40.
 privilegiare 478, 5. 565, 5. 839, 30.
 processionis cappa 768, 1; processio-
 naliter 842, 25.
 procrastinare, *in crastinum diem dif-
 ferre* 147, 40. 162, 25.
 prodiciosus 821, 1.
 promurale 868, 30.
 prothobama 618, 40.
 pulcabulum, *campana* 55, 55.
 purkhuta v. burkhuta,
 quadrivales litterae 200, 5.
 querelare 861, 35.
 querimoniales litterae 842, 40.
 questionare 834, 5.
 reinardus, *rupes* 185, 25.
 raserium, *mensura annonaria* 834, 30.
 rathabicio 511, 30.
 raucinus, *Gall. roncia* 371, 40.
 ravia 281, 50.
 realiter 870, 1.
 recenare, *recinare* se 253, 45. 265, 35.
 rechhorn 636, 5. 674, 25.
 redibencia 855, 45.
 regnacio 750, 10. 782, 35. 863, 30.
 repasare 540, 30.
 requesta, *Gall. requete* 219, 30. 278, 45.
 778, 5. 807, 45. 824, 30. 840, 40. 865, 30.
 resaxire 298, 25.
 residencia 727, 10.
 residuus 603, 25. 604, 1.
 resistencia 845, 1.
 ribota, *Gall. riota* 858, 25.
 rubinus, *robinus* 239, 30. 848, 30.
 rubrin (*reuerin?*) *in Germania Beguinac
 appellatur* 329, 30.
 rutenica 508, 45.
 sacrasia 677, 40. 678, 1.
 saisir, *saxire, xaxire, Gall. saisir*
 118, 5. 187, 25. 302, 30. 312, 30. 336, 15.
 sala 377, 40.
 salarium 853, 30. 858, 1.
 saline fons v. Cetera.
 salvagardia v. gardia.
 samitus, *Germ. zammel* 239; *samitae
 cappae* 675, 5.
 sandale 768, 1. 784, 1.
 saumarus, *saumaris* 261, 25. 287, 50.
 345, 1.
 saxire v. saisir.
 scabinus 94, 40. 109, 15. 271, 278, 30.
 376, 5. 378, 25. 795, 25. 835, 25. 836, 30.
 839, 15. 865, 30. — *scabinatus* 768, 40.
 scacarium 800, 1; *scacorum ludus* 293, 40.
 scapulare 666, 40. 784, 25. 792, 5.
 scarlata tunica 134, 10.
 sclerator 505, 30.
 scriptorium 208, 30. 210, 1. 212, 15.
 213, 5.
 sculpetus (*i. s. scutellus*) 255, 25.
 302, 30.
 scutella 853, 30. 858, 5.
 senescalus, *senescallus* 367, 5. 831, 15.
 862, 25.
 senloritas 765, 45.
 sententia 121, 20.
 sequencionarium 669, 35.
 servictez 821, 1.
 sigillare 805, 806, 5.
 sile *Germ. in aquaeductus* 507, 45.
 sincopare 371, 25.
 sintenera, *Germ. centner* 509, 40.
 situare 865, 35.
 sodaria *vocatur meretrix* 300, 10.
 solarium, *Germ. sölter* 785, 30.
 soldarius 607, 10.
 sorcocium, *resingenus, Gall. surcol* 242, 15.
 stalfpenning 636, 5. 674, 25.
 stallum habere *in chore* 55, 50.
 stanca 814.
 standarium, *standarre* 99, 1. 303, 30.
 sterlingus, *sterlinga* 358, 35. 853, 30;
sterlingorum marcha 849, 25.
 steura 672, 10. 634, 10. 645, 30. 658, 20.
 673, 25. 677, 45. 678, 30.
 stipa 500, 15.
 stola 669, 45. 675, 5.
 stolus 862, 30. 863.
 stoterzungen (?) 598, 30.
 strucense ovum, *Germ. straussener* 598, 30.
 strunus, *locellus* 787, 45.
 stuba, *stupa, Germ. stube* 322, 325, 15.
 333, 40. 608, 30. 609, 5. 677, 40; *stuba
 balnearis* 604, 25.
 subalternare 858, 25.
 suberrare, *dolet dare* 56, 60.
 subterrare 510, 35.
 subterrare 819, 30.
 subtile, *vestis sacerdotalis* 503, 5. 638, 25.
 succinericius panis 38.
 suffossare 870, 1.
 sumptuositas 607, 1.
 superhumeralis 82, 1.
 superpellicium 588, 20. 792, 5.
 supprior 201, 206.
 swaige, *swaig f. g. viekhof* 636, 25. 674, 30;
cf. caseta.
 synderesis, *superior pars rationis* 361, 10.
 talares 669, 15. 675, 5.
 tallia, *tallium, talio, Gall. taille* 212, 45.
 311, 316, 30. 317, 25. 318, 40. 678, 30.
 693, 30.
 tassia seu physala 598, 25.
 tenementum 775.
 terciare 79, 5.
 ferragium 827, 15.
 thimiameterium 825, 30.
 timoratus 537, 45.
 tonsorare 703, 25; *tonsoratus* 307, 5;
tonsorati fr. 306, 10.
 tormentatus 156, 35.
 torneamentum, *torniamentum* 221, 233, 1.
 480, 10. 482, 30. 504, 30. 543, 45. 544, 30.
 778, 10. 791, 25. 810, 25. 823, 35. 846, 35.
 851, 35.
 transalpinare 872, 10.
 transsubstantiare 209, 10.
 treuga 116, 10. 225, 10. 230, 25. 265, 25.
 373, 1. 489, 548, 45. 581, 40. 754, 5.
 773, 793, 30. 816, 45. 821, 5. 822, 35.
 831, 30. 850, 25.
 trinomus, *tridus omnibus praeditus*
 29, 45.
 triphonicum opus 853, 25.
 trizeco vas 598, 25.
 trufa, *trufa* 336, 1. 626, 30.
 turbo, *Germ. torf* 858, 1.
 turrenses grossi (*pro Turonenses*) 846, 25.
 ultramarina erux 844, 25. 857, 30.
 urbarium 678, 5.
 uxoratus 804, 10. 816, 20. — *uxoratio*
 754, 10. 823, 30.
 vadium recipere 774, 50; v. *redimera*
 775, 1; *in vadio possidere* 510, 15. —
vadiare 723, 726, 30.
 variacapium, *aquaeductus* 100, 5.
 vasallus, *vassallus, phasallus* 336, 40.
 489, 15. 499, 25. 500, 5. 505, 5. 511, 30.
 608, 35. 701, 5. 838, 15. — *vassi mini-
 steriales* 373, 1.
 velires 510, 10.
 verificare 819, 1.
 veritas (*iudicium*) *locuta* seu *secreta*,
communis seu *franca* 820.
 vicedominus 594, 15.
 villatenses 771, 10.
 villicalis curia 597, 45. 600, 50. — *villi-
 catio* 488, 25. 723, 10.
 winagium, *Germ. weintina* 34, 50.
 viotarius 858, 5.
 viologus — *physiologus* 503, 10.
 vivarium, *vivarium, piscina* 591, 35.
 812, 30. 859, 20.
 volta, *wolta, Gall. volte* 569, 36. 853, 10.
 vach 577, 40.
 wantum 272, 50.
 watandia, *radimonium* 726, 45. 727, 1.
 waro v. baro.
 weyer, *piscina* 603, 45. 604, 25.
 werchart, *werhart* 636, 5. 674, 25.
 wuerpire 823, 20.
 werre, *guerra, gwerra, gerra, gherre*,
garra 72, 40. 101, 5. 111, 25. 214, 45.
 219, 15. 225, 25. 257, 5. 286, 25. 293, 35.
 339, 10. 340, 342, 40. 343, 40. 354, 20.
 370, 35. 372, 45. 486, 25. 547, 1. 581, 40.
 583, 586, 25. 598, 1. 605, 607, 617, 10.
 708, 25. 723, 50. 728, 1. 729, 15.
 731, 30. 752, 25. 753, 45. — 756, 1.
 766, 25. 777, 40. 778, 50. 785, 50. 791.
 816, 25. 821, 25. — 823, 829, 5. 836.
 838, 35. 847, 1. 848, 1. 849, 1. 856, 1.
 861, 20. 863, 45. 864. — *werrare*,
guerrare, guerrere 474, 5. 839, 25.
 836, 853, 15.
 wick — *Mars* 863.
 wochendinst 636, 5. 674, 30.
 wolta v. volta.
 wuxire v. saisir.
 xeloptia 363, 10.
 xondea, *peccata* 798, 45.
 xwinger 603.

ADDENDA.

p. 540, l. 46. ad Thome de Beverne adde notam: In Chron. Hannon, supra p. 438, rectius, ut videtur, Theodericus vocatur. — p. 798, n. 4. pro quare — Anselmi lege: Hoc die obiit Anselmus magister Laudunensis. Huius est igitur epitaphium, et simile praebet Robertus Altis. Inter laedita. — Volumine iam impresso demum librum nacti sumus editum a D'Hoop, *Recueil des chartes du prieuré de St. Bertin à Poporinghe*. Quare addas, quae sumus, p. 839, l. 40. ad anno Domini 1232; Immo a. 1233, Sept. Impressa apud D'Hoop p. 277, vs. 182; p. 849, l. 16. ad anno Domini 1257; Im-
presse apud D'Hoop p. 109, nr. 100; p. 865, l. 37. ad divisi: V. chartam datam a. 1290, Mai. 17. apud D'Hoop p. 141, nr. 125. — p. 874, col. 1. sub Accaron adde: Tholomais et numerum 526, 15. — p. 874, col. 2. adde suo loco: S. Adalberti eccl. Trigonii 69, 40. — p. 881, col. 1, l. 59. post Gualfridus adde: Willelmus II. — p. 883, col. 3: Bellomansae qd Beaumela et cum Biaumes coniungendum. — p. 893, col. 3, ad Dasporch comes adde numerum 286, 15. — p. 915, col. 2: de Hlsters: Pieres supra ad Liliatum referendum est. — p. 931, col. 2. orbiculus Peruwes etc. sic distribuendus est: de Peruwes (Peruwes in Hannonia) dom.: Bauduin. de Perweis, Piorewes, Pierawes (Perwes in Brabantia) domini 426, 35; dom. Willelmus, Godefrol, Enjournant.

CORRIGENDA.

p. 2, l. 50. lege: Aureavalli. — p. 45, l. 32. lege: Tyberio Absimaro. — p. 51, dele n. 1. — p. 75, l. 3. lege: Sub.
— p. 91, l. 3. lege: alterna. — p. 101, l. 15. Narnie legendum esse videtur. — p. 260, n. 2. lege: Ebersmünster. — p. 264,
n. 4. lege: Ducango. — p. 275, l. 2. lege: suscipiens. — p. 288, l. 13. lege: inde recedens. — p. 297, l. 51. lege: sub-
— p. 367. in marg. lege: 1268. — p. 409, l. 25. lege: Sancti. — p. 426, l. 61. dele n. 8. — p. 429, l. 50. n. 14. lege:
p. 429 (pro 423). — p. 476, l. 2. lege: filiam. (pro) — p. 525, l. 19. lege: 1090. — p. 537, l. 45. lege: et usque in.
— p. 574. n. 7. lege: Theobaldo II. — p. 577, n. 2, l. 54. lege: Henricus III. — p. 579, l. 9. lege: incertis. — p. 604,
l. 41. legendum videtur: su Dengoren gelegen. — p. 635, l. 50. lege: fuit. — p. 694, l. 28. 27. dele alterum enim. —
p. 703, n. 2. lege: VI. — p. 813, n. 9. lege: Wavrans.